TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

CUMHURİYET SENATOSU
DENETİM ETKİNLİKLERİ

II. CİLT

GENEL GÖRÜŞME (Devamı) ve SENATO ARAŞTIRMASI

Fahri ÇOKER

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ VAKFI YAYINLARI NO.: 32

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ VAKFI YAYINLARI NO. : 32

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

CUMHURİYET SENATOSU
DENETİM ETKİNLİKLERİ

II. CİLT

GENEL GÖRÜŞME (Devamı) ve

SENATO ARAŞTIRMASI

Fahri ÇOKER

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ ARAŞTIRMA GRUBU

ISBN : 975 - 7291 - 29 - 3 (Tk. No.)

ISBN : 975 - 7291 - 33 - 1 (2. Cilt)

ÖNSÖZ

1990 yılından beri etkinliğini aksatmadan sürduren Turk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, Yuce Meclisimizin kuruluş aşamasından başlayarak demokratik yaşamımızın düzenlı biçimde aydınlatılması yolunda büyük çabalar harcamıştır. Boylece Turkiye Büyük Millet Meclisi'nın dönemlere ayrılmış olarak tarihsel gelişim süreçlerının belgelenmesi büyük ölçüde bitirilmiştir. Gerçı yazılacak donem sayısı, yazılıp yayınlananlardan daha fazladır. Ancak Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, uzerınde hiç denilecek kadar az toplu bilginın bulunduğu ılk dönemleri buyuk bır titizlikle tamamlamıştır. Sadece ilk dört dönem Türkiye Büyük Mıllet Meclisi üyelerinin ayrıntılı özgeçmişlerinin saptanılması ıçin harcanan emekler bile anlatılmayacak derecede zahmetli ve zaman alıcı olmuştur. Hele ılk donemlerdekı kaynakların Arap harfli Türkçe olarak elımızde bulunması, bu belgelerın bır an önce değerlendırılmesını de gerekli kılıyordu İşte bu yıl yıtirdığımiz büyuk araştırıcı kımlığı ve ustun adalet adamı nıteliği ile düşünce yaşamımızda yerini alan rahmetlı Yargıç Tumamıral Fahrı ÇOKER, özellikle hakkında çok az bilgimız olan Bırıncı Büyük Millet Meclısi'nin kuruluş öncesınden başlayarak üyelerinin özgeçmışlerıne kadar bütün tarihini her genç bilim adamına örnek olması gereken bir titizlikle hazırlamıştır Onun ardından, önceki yıl yitirdiğimiz rahmetli Kâzım ÖZTÜRK, İkıncı Dönem'ı büyük bır başarı ile tamamlamıştır. Ardından diğer dönemler birbırı ardınca yayınlanmaya başladı. Bu yeni dönemlerin işlenmesindeki kolaylık belgelerin Turk harfleri ile yazılmış olarak yararlanmaya açık bulunmasıdır Ama buna karşılık her donem, gelişen toplum, devlet ve sıyaset yapımıza koşut olarak ıçerık bakımından zengınleşmış ve belge dağınıklığı nedenıyle işlenmesi uzun zaman almıştır Nıtekim rahmetlı ÖZTÜRK'ün yazdığı ve Türk demokrasisinin en önemli aşamalarından biri olan 1950-1954 doneminin tarıhi tam yedi cılt halinde yayınlanmıştır ki bu dahı yapılan işin büyuk boyutlarını gözler önune sermektedır.

Eski bir Cumhuriyet Senatosu üyesi olarak da rahmetli Fahri ÇOKER, Cumhuriyet tarihimizin bu tek ikinci meclisını incelemeyı son ödevi kabul etmişti. Bır haylı eksik bır malzeme karşısında bulunduğu halde çok ıleri yaşına ve bozuk sağlığına aldırış etmeden bütün Turk gençlerıne ornek olacak büyük bir özveri, çalışkanlık ve titizlikle kendı önüne koyduğu bu son görevı bıtırmıştir. İleri yaşına rağmen pırıl pırıl bir belleği, müthiş bir çalışma azmi, O'nun, bu dev yapıtı tamamlamasını sağladı. Gene kendisi tarafından hazırlanarak yayınlanan ve tam iki cilt tutan Cumhuriyet Senatosu üyelerinin ozgeçmişlerıne ek olarak bu son iki ciltte Cumhuriyet Senatosu'nun çalışmaları incelenip değerlendırilmektedir. Türk demokrasi tarihinde özel bir yer tutan ve yasama meclisimizin ilginç bir kanadını oluşturan bu kurumun hukuksal ve siyasal boyutlarının onemli bir bolümü daha gün ışığına çıkmaktadır. Rahmetlı ÇOKER'ın hazırlayıp henüz yayın için olgunlaştıramadığı bölümler de gorevli arkadaşlar tarafından kısa sürede tamamlanacaktır. Böylece Türk Parlamento Tarihinin bır önemli evresi daha tam anlamıyla aydınlatılmış olacaktır Fahri ÇOKER'in bu örnek çalışmasını övunç ile yayınlıyor ve kendisine rahmet diliyoruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, Turk Parlamento Tarihi çalışmalarını kesintisiz sürdürmek kararındadır. Bu konuda her turlu geliştirici çabalar harcanmaktadır. Rahmete kavuşan iki büyük araştırmacının yerini doldurabilecek yeni yazarlar ile çalışmalarımızı sürdürüp dünya parlamentolarında az görülen bu dev bilimsel adımı Meclisimizin yaşamına koşut olarak sürdüreceğiz Türk siyasal tarihi, demokrasi ve anayasa hukuku araştırıcıları başta olmak üzere bu yayınlarımızla ulusal ve uluslararası demokrasi kültürune buyuk bir katkı sağladığımız kanısındayız

Türk Parlamento Tarihi dizisinin bu önemli bölümunun yayınlanmasında emeği geçen diğer arkadaşlarıma da teşekkur ederım.

Ömer İZGİ
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanı

SUNUŞ

Cumhuriyet Senatosu denetim etkinlikleri 1. Cildinde başlanan (Genel Goruşme)'ye bu ciltte devam edilmekte olup sonraki aşamada başka bir denetim yolu (Senato Araştırması) ele alınmaktadır.

1961 Anayasasının 88 inci maddesine gore, TBMM'nin denetim yollarından biri olan Meclis Araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek uzere yapılan incelemeden ibarettir.

Cumhuriyet Senatosu Içtuzüğunun 133-138 inci maddelerinde yer alan ve "Cumhuriyet Senatosu Araştırması" olarak nitelenen bu konuda Araştırma isteğinin şekli, Araştırmaya ait goruşme ve Araştırma Komisyonu, Komisyonun gorevleri, gorev suresi, yetkileri ve sunacağı raporun ayrıntıları belirtilmiştir.

Bu hukumlere gore, Uyeler ve Komisyonlar, araştırma yapılmasını Başkanlıktan yazı ile isteyebilirler. Bu istek, Başkanlıkça Genel Kurula arz olunarak ve Hukumete bildirilir ve Genel Kurul'da okunmasını izleyen ikinci birleşimin gundemine alınır.

Cumhuriyet Senatosu Araştırmasına ait goruşmede, once onergeyi verenler, sonra Hukumet adına konuşacak Bakan dinlenir. Sonuçta "Araştırma Komisyonu" kurulup kurulmamasına işarî oyla karar verilir. Araştırma Komisyonu, Genel Kurulca seçilecek en az uç uyeden kurulur veya mevcut komisyonlardan birisi bu işle gorevlendirilir. Araştırma Komisyonunun gorev suresi iki aydır Ancak bu sure, Genel Kurulca uzatılıp kısaltılabilir. Araştırma Komisyonu, Bakanlardan ve ilgili gorduğu herkesten bilgi alabilir. Araştırma bitmeden araştırma konusu hakkında Hukumetten soru sorulmaz

Araştırma Komisyonu, raporunu, vardığı kanısı ile birlikte Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına sunar. Bu rapor, Başkanlığa verildiğinden itibaren uç birleşim içinde gundeme alınır. Raporun goruşulmesinde, ilgili Bakan veya Bakanların bulunmaması halinde onerge sahibinin konuşmasından sonra rapor uzerinde goruşme açılır Konu, goruşmeler sona erinceye kadar gundemde kalır.

Cumhuriyet Senatosunun çalışmalarını surdurduğu 1961-1980 arası, Başkanlığa (139) araştırma onergesi verilmiş olup, bunlardan (79)'u kabul edilerek goruşme açılmış, (21)'i red edilmiştir. (27) onerge geri alınmış, (8) onerge, sahiplerinin seçime girmesi nedeni ile işlemden kaldırılmıştır. (3) onerge de gundemden çıkarılmış olup kabul edilen (79) onergeden (17)'si, 12 Eylul 1980'de Silahlı Kuvvetlerin ulke yonetimine el koymasında Yasama Meclislerinin kapatılması nedeniyle goruşulememiştir

Cumhuriyet Senatosunun etkin bir denetim aracı olan Senato araştırması, gorulmektedir ki, (139) onergeden ancak (33)'unun bir sonuca bağlanması dolayısıyla Anayasa ve Içtuzuk ile belirlenmiş olan amacına tam anlamı ile ulaşamamıştır. Bu arada (30) onergenin Araştırma Komisyonunca belli sure içinde araştırmayı tamamlayamamasının çeşitli haklı nedenleri olmakla 2-4 yıla varan surekli uzatmalarla bir sonuca gidilemediğini gozleyen Başkanlık Danışma Kurulu[*], 25 Nisan 1978'de Genel Kurul'ca onaylanan kararı ile, sure uzatımını sınırlamak zorunda kalmıştır Gecikmelerin başka bir nedeni de, onergesının konuşulacağı gunde sahibinin ya da ilgili Bakanın Senatoda hazır bulunamamasıdır. Bu olumsuzluklara rağmen bu denetim yolu ile Senato, onemli yurt sorunlarına değinmiş, bu konularda ilgilileri uyardığı gibi kamuoyunu da aydınlatmıştır.

Biz, rapora bağlanan (33) önergeden o tarihte kamuoyunda büyük yankılar yapan ya da bugün için önemi ve güncellığını koruyan (6) - 10/28 No lu önerge 10/44, 10/12 No.lu önerge 10/15 ve 10/31, 10/59, 10/60 ile birleştirilmiş olarak - (10) önerge ile gündeme gelen özel yüksek okullar, devlet-din ilişkileri, deprem ve depremle ilgili yerleşim, mesken, ulaşım, dağıtım, depolama ve afetler fonu, TRT, geri kalmış bölgelerin sorunları, Kamu İktisadî Teşebbusleri üzerindeki denetim, mahiyet, şümul ve etkinliği konularına ilişkin Araştırma Komisyonu raporlarını, ayrıca süre geçmesi dolayısiyle rapora bağlanmayan Mason Locaları, raporu görüşülemeyen Türkiye'deki ABD ve NATO'ya ait üs ve tesislerin adedi ile yönetim şekline dair olmak üzere iki önergenin Genel Kurulda okunan metinlerini kitaba aldık. Yasama hayatımızdaki özgün çalışmaları ile kendini kanıtlamış olan Cumhuriyet Senatosunun yeniden hayata geçirilmesi, gönülden dileğimizdir

31 Aralık 1999

Fahri ÇOKER
Cumhuriyet Senatosu
C.Bşk.S. Üye

(*) Danışma Kurulunun 25 Nisan 1978'de onaylanan kararının 1-a) maddesi ile Araştırma Komisyonlarının İçtüzüğün 136 ncı maddesine göre iki aylık görev süresinin, komisyonun gerekçeli istemi ile ancak bir defaya mahsus olmak üzere iki ay daha uzatılması, b) fıkrası ile, Komisyonun bu süre içerisinde de araştırmasını yapıp, raporunu düzenleyememesi halinde araştırma önergesinin bulunduğu haliyle ve varsa komisyon başkanının bir tezkeresine bağlanarak Genel Kurul gündemine alınıp görüşülmesi, Geçici c) maddesi ile de, halen kurulmuş bulunan araştırma komisyonları için karar tarihinden itibaren, bir kereye mahsus olmak üzere ve istek üzerine iki aylık süre daha verilmesi ve bu süre sonunda yukarıda yazılı işlemin uygulanması kararlaştırılmış ve bu tarihten itibaren o şekilde işlem yapılmıştır
(C.S. Tutanak Dergisi . c.37 - s 319)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ..... **V**

SUNUŞ ..... **VII**

B) GENEL GÖRÜŞME (Devamı) **1301**

6. Türkiye'nin Dış İlişkileri Hakkında Genel Görüşme **1303**

1. Görüşme 1303
2. Görüşme 1334
3. Görüşme 1378
4. Görüşme 1424
5. Görüşme 1472
6. Görüşme 1515
7. Görüşme 1526

C) SENATO ARAŞTIRMASI **1561**

Araştırma Önergelerinin Sayısal Sonuçları 1563
Önerge Sahipleri, Konu ve Sonuç : 1565
Toplantı Yılı : 1,2,3 1565
Toplantı Yılı : 4 1566
Toplantı Yılı : 5 1567
Toplantı Yılı : 6 1568
Toplantı Yılı : 7 1569
Toplantı Yılı : 8 1571
Toplantı Yılı : 9 1574
Toplantı Yılı : 10 1576
Toplantı Yılı : 11 1579
Toplantı Yılı : 12 1581
Toplantı Yılı : 13 1583
Toplantı Yılı : 14 1586
Toplantı Yılı : 15 1589
Toplantı Yılı : 16 1604
Toplantı Yılı : 17 1613
Toplantı Yılı : 18 1616
Toplantı Yılı : 19 1620

Sayfa

SENATO ARAŞTIRMASI KONULARINDAN SEÇMELER 1622

1. Özel Yüksek Okullar Hakkında Senato Araştırması 1623

1. Sedat Çumralı (Konya) ve Fehmi Alpaslan' (Artvin) ın Önergeleri .. 1623
2. Mehmet Özgüneş' (Tabiî Üye) in Önergesi 1625
3. Mehmet Özgüneş' (Tabiî Üye) in Önergesini Açıklaması ve Millî Eğitim Bakanının Yanıtı 1626
4. Araştırma Komisyonu Raporu 1627
5. Araştırma Komisyonu Raporunun Görüşülmesi 1703

2. Diyanet İşleri Başkanlığında Görevli Yaşar Tunagür'ün Faaliyetleri Hakkında Senato Araştırması 1889

1. Mehmet Özgüneş' (Tabiî Senatör) in "Millî birlik ve bütünlüğümüze aykırı düşen bir kısım faaliyetler hakkında bilgi edinmek üzere" C.S. Araştırması Açılmasına Dair Önergesi 1889
2. Başlığı "Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri hakkında" Olarak Değiştirilen Önergenin Okunması ve Önerge Sahibi Tarafından Açıklanması 1894
3. Açıklamanın Devamı ve İlgili Devlet Bakanının Yanıtı 1917
4. Araştırma Komisyonu Raporu 1961
5. Raporun Okunmasının Devamı 1987
6. Araştırma Komisyonu Raporunun Görüşülmesi 2021
7. Rapor Üzerinde Görüşmelerin Devamı 2066
8. Raporun Komisyona İade Kararından Sonra Yeni Kurulan Komisyon Raporu (Raporun Genel Kurulda Okunması Kabul Edilmemiş ve Üzerinde Görüşme Yapılmamıştır.) 2081

3. Deprem ve Depremle İlgili, Yerleşim, Mesken, Ulaşım, Dağıtım, Depolama ve Afetler Fonu Hakkında Senato Araştırması 2125

1. Kemal Sarıibrahimoğlu' (Adana) nun Önergesi 2125
2. İbrahim Öztürk' (Ankara) ün Önergesi 2126
3. Kemal Sarıibrahimoğlu' (Adana) nun Önergesini Açıklaması . 2128
4. İbrahim Öztürk' (Ankara) ün Önergesini Açıklaması 2130
5. Araştırma Komisyonu Raporu 2132
6. Araştırma Komisyonu Raporunun Görüşülmesi 2167

4. TRT Hakkında Üyelerin Üç Ayrı Önerge ile Önerdikleri Senato Araştırması 2177

1. Fethi Çelikbaş (C. Bşk. S. Üye) ve Sami Turan' (Kayseri) ın 11 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye Müsteniden TRT Genel Müdürlüğüne Yapılan Atamaya Dair C.S. Araştırması Yapılmasını İsteyen Önergeleri 2178

Sayfa
2. Önergenin Görüşülmesi 2186
3. Şeref Kayalar ve Arkadaşlarının TRT Hakkında Senato Araştırması İsteyen Önergeleri 2196
4. Önergenin Görüşülmesi 2202
5. Kemal Sarıibrahimoğlu (Adana) ve Hüseyin Atmaca' (Denizli) nın TRT Yönetiminin Tutumu, TRT Genel Müdürleri ile Yargı Kararlarının Tatbiki Hakkında Senato Araştırması İsteyen Önergeleri 2213
6. TRT Hakkında Kurulan C.S. Araştırma Komisyonu Raporu .. 2218
7. Araştırma Komisyonu Raporunun Görüşülmesi 2239
5. Geri Kalmış Bölgelerin Sorunlarını Ayrıntılarıyla Belirlemek Üzere C. Senatosu Araştırması 2241
1. Sırrı Atalay (Kars) ve 13 Arkadaşının, Geri Kalmış Bölgelerin Sorunlarını Ayrıntılarıyla Belirlemek Üzere Senato Araştırması İsteyen Önergeleri 2241
2. Önergenin Görüşülmesi 2244
3. Önergenin Görüşülmesinin Devamı 2245
4. Önergenin Görüşülmesinin Devamı 2245
5. Önergenin Görüşülmesinin Devamı 2247
6. Araştırma Komisyonu Raporu 2251
7. Araştırma Raporunun Görüşülmesi 2270
6. Kamu İktisadî Teşebbüsleri Üzerindeki Denetimin Etkinliği, Mahiyet ve Şümulü Hakkında C. Senatosu Araştırması 2271
1. Mehmet Özgüneş' (Tabiî Üye) in Kamu İktisadî Teşebbüsleri Üzerindeki Denetimin Etkinliği, Mahiyet ve Şümulü Hakkında Senato Araştırması İsteyen Önergesi 2271
2. Önergenin Görüşülmesi 2274
3. Araştırma Komisyonu Raporu 2281
4. Araştırma Komisyonu Raporunun Görüşülmesi 2303
7. Mason Localarına Dair C. Senatosu Araştırması 2313
1. Hamdi Özer' (Malatya) in Mason Localarına Dair C. Senatosu Araştırması İsteyen Önergesi 2313
2. Önergenin Görüşülmesi 2314
8. Türkiye'deki ABD ve NATO'ya Ait Üs ve Tesislerin Adedi ile Yönetim Şekline Dair C. Senatosu Araştırması 2321
1. Suphi GÜRSOYTRAK' (Tabiî Üye) ın, Türkiye'deki ABD ve NATO'ya Ait Üs ve Tesislerin Adedi ile Yönetim Şekline Dair C. Senatosu Araştırması İsteyen Önergesi 2321

B) GENEL GÖRÜŞME (Devam)

6. TÜRKİYE'NİN DIŞ İLİŞKİLERİ

Önerge Sahipleri :
Cahit DALOKAY (Elâzığ)
Ömer UCUZAL (Eskişehir)

Görüşüldüğü Birleşimler :
21 Aralık 1978
11 Ocak 1979
16 Ocak 1979
18 Ocak 1979
23 Ocak 1979
25 Ocak 1979

1. – Cumhuriyet Senatosu Elazığ Üyesi Cahit Dalokay ve arkadaşlarının, Türkiye'nin dış ilişkileri üzerinde bir Genel Görüşme açılmasına dair önergeleri (8/9) (*)

BAŞKAN - Efendim, gündemimizin sunuşlar kısmı da bitmiştir. Gündemde bir takdim tehir yapılması isteğine ait önerge var; okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Başta Kıbrıs olmak üzere, Türkiye'mizdeki genel görüşme önergesi, geçen Birleşimde, iki defa yapılan yoklamaya rağmen ekseriyet temin edilemediğinden görüşülmesi mümkün olamamıştır.

Konunun arz ettiği öneme binaen, gündemimizin 3 üncü maddesinde yer alan bu önergenin, gündemin 1 inci sırasına alınmasını saygı ile arz ederiz.

Ömer Ucuzal	*Cahit Dalokay*
AP Grubu Başkanı	AP Grup Başkanvekili

BAŞKAN - Önerge üzerinde söz isteyen sayın üye?.. Yok.

Şimdi efendim, gündemimizde zaten 1 inci madde Anayasa Mahkemesine üye seçimidir. Bunu, tamamlanmadığı için yapamıyoruz.

(*) C.S. Tutanak Dergisi . c.39. s.707:724

Dilekçe Karma Komisyonuna seçim mevzuu vardır. Genel görüşmenin, onun üstüne getirilmesi önerge ile teklif edilmektedir. Oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. Genel Görüşme önergesini okutuyorum.

15.12.1978

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Türkiye'nin sözüne güvenilir bir devlet olarak isim yapması ve ün kazanması, bağlı bulunduğu uluslararası antlaşma ve taahhütlere bugüne kadar titizlikle sadık kalmasının bir sonucudur. Atatürk'ün işaret buyurduğu muasır medeniyet yolundan Türkiye'nin asla ayrılmayacağına, hür demokratik devletler camiasını terk etmeyi hatırlarından bile geçirmeyeceğine dair olan kesin inanç, Türk Devletine uluslararası alanda daima yararlandığı bir ortam ve itibar kazandırmıştır.

Bugünkü Hükümetin uyguladığı çelişkili, kararsız ve zikzaklı dış politika bu inançları sarsmış, Devletin itibarını zedelemiş ve Türkiye'yi uluslararası alanda kendine yer ve kamp arayan kararsız bir devlet haline sokmuştur.

Hükümet Başkanının her gittiği ülkede değişik ve herbiri için çelişen fikirlere yer vermesi, Devlet siyasetini tehdit ve şantaj heveslerinin aleti haline getirmesi, gelecekteki hükümetlerin çalışmalarını güçleştiren ve Devlet yararlarını zedeleyen tehlikeli boyutlara ulaşmaktadır.

Dış konuların hiçbiri halledilememiş, güçlükler aşılamamıştır. Kıbrıs millî dâvasında Türk Milleti ve Parlamentosu tarafından kabulü imkânsız tavizler ileri sürülmüştür. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi toplantılarında Türkiye aleyhine ağır kararlar çıkmıştır. Amerika Birleşik Devletleri Kıbrıs'la ilgili olarak Ada'da 20 Temmuz 1974 müdahalesinden önceki durumu geri getirmekle sonuçlanacak bir plân ortaya atmıştır. Ambargonun sözde kaldırılması vesilesiyle Amerikan Kongresince ilgili kanun metnine hiçbir hükümran devletin kabul edemeyeceği ağır şartlar konmuştur.

Türkiye'deki ortak savunma tesisleri yeni bir anlaşmaya ve hukukî esaslara dayanmadan Amerikan yararlarına açılmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerimiz dondurulmuş ve 5 yıl süre ile askıya alınmıştır. Bütün bu önemli konular Parlamentoya getirilmemiştir.

Dış politika ve millî meselelerimizdeki bu endişe verici gelişmeler karşısında Cumhuriyet Senatosu Adalet Partisi Grubu, başta Kıbrıs millî dâvamız olmak üzere, dış ilişkiler üzerinde İçtüzüğün 127 nci maddesi çerçevesinde Cumhuriyet Senatosunda görüşme açılmasında sayın üyelerin bu hususdaki fikirlerini söylemeleri ve kamuoyunun aydınlanması yönlerinden de fayda ve zaruret görmekteyiz.

İşbu talebimiz konusunda gerekli işlemin yapılmasını saygılarımızla rica ederiz.

Cumhuriyet Senatosu	Cumhuriyet Senatosu
Adalet Partisi	Adalet Partisi
Grup Başkanvekili	Grup Başkanvekili
Cahit Dalokay	*Orhan Çalış*
Bursa	Bitlis
İhsan Sabri Çağlayangil	*Kâmran İnan*
Zonguldak	Gümüşhane
Ahmet Demir Yüce	*Ömer Naci Bozkurt*
Konya	Balıkesir
Muzaffer Demirtaş	*Hikmet Aslanoğlu*

BAŞKAN - Genel Görüşme önergesi İçtüzüğümüzün 128 inci maddesine uygundur.

Şimdi, aynı maddenin gereği olan, önerge sahiplerinden birisi arzu ederse, ona söz vereceğim. Lehinde, aleyhinde söz isteyenlere de söz vereceğim, ondan sonra önergeyi oylayacağım.

Aleyhinde Sayın Gündoğan.

Önerge sahiplerinden söz isteyen sayın üye var mı efendim?.. Sayın Kâmran İnan. Buyurunuz efendim.

Lehinde Sayın Dalokay.

Sayın Oral Karaosmanoğlu'nun bir önergesi var bizde.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Geri alıyoruz Sayın Başkanım.

BAŞKAN - O, yok burada öyle mi?..

KÂMRAN İNAN (Bitlis) - Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Zili çalar mısınız:

HİKMET SAVAŞ (Eskişehir) - Niye çalmıyor? İstenildiği zaman zil çalınır mı?..

BAŞKAN - Bulunsun arkadaşlar beyefendi, ne olur yani?.. (AP sıralarından "Oylama var" sesleri.)

HİKMET SAVAŞ (Eskişehir) - Çal diyor, çal.

BAŞKAN - Oylanacak efendim. Sonunda oylama var.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) - Oylandığı zaman çalarsınız

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) - Canınız istediği zaman zil çalınsın... (AP sıralarından "Ne var bunda?" sesleri.)

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) - Zamanı var. Zilin ne zaman çalınacağı belli.

MUZAFFER DEMİRTAŞ (Konya) - Kimsesiz Meclis mi istiyorsunuz?..

ADNAN KARAKÜÇÜK (Kahramanmaraş) - Zararı nedir?..

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Başkanlık oradan mı idare ediliyor?

HİKMET SAVAŞ (Eskişehir) - Ne kadar ucuzladı bu iş.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) - Ömer "Çal" deyince çal, "Çalma" deyince çalma...

BAŞKAN - Tamam efendim. Lütfen devam edin Sayın İnan.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Sayın Başkanım vazgeçtik, çalmayın.

BAŞKAN - Beyefendiler lütfen ciddi olalım biraz. Sayın İnan buyurunuz efendim.

KÂMRAN İNAN (Devamla) - Değerli arkadaşlarım;

Eğer Türkiye'de icra, Hükümet ve Parlamento ilişkileri, Parlamento demokratik sistem içerisinde sıhhatli bir şekilde işlemiş olsa idi, böyle bir önerge ile huzurunuza gelmek zaruretinde kalmayacaktır. Fakat maalesef Hükümet bir kere Parlamentodan güvenoyu aldıktan sonra, âdeta kopmakta ve Hükümeti Parlamentoya, en ileri denetim usullerine başvurmanıza rağmen, getirmek son derece güç olmaktadır.

Hükümet 11 ayı aşkın bir süreden beri icrada bulunmaktadır. Bu süre, Türkiye'nin, gerek dış ekonomik ilişkiler bakımından, gerek diğer temaslar, ziyaretler, konferanslar bakımından son derece, hiç olmazsa dış gösterişi itibariyle hareketli geçen bir dönemi olmuştur. Ancak, bu süre içerisinde Sayın Başbakan bir tek defa Cumhuriyet Senatosu önüne gelmişler ve o da olaylardan haftalarca sonra ve basında neşredilenlerle sınırlı kalmak üzere bir izahat vermekle yetinmişler. Sonra, yine çok önemli gelişmeler olmuş, basın sayfalarında fevkalade önemli hadiselerin olduğu ifade edilmiş, hatta son zamanlarda Türkiye ile ilgili çok önemli meseleler yabancı başkentlerde yapılan beyanlarla ifade edildiği için, yabancı basından dahi takip mecburiyetinde kaldığımız olaylar, ne Sayın Başbakan, ne Sayın Dışişleri Bakanımız, ne de bu olaylarla ilgili olarak Sayın Millî Savunma Bakanımız tarafından bu kürsülere, kamuoyuna, Parlamentoya getirilmiş değildir.

Değerli arkadaşlarım;

Bugün Türkiye'de kamuoyu, Türk Parlamentosu, siz sayın senatörler, hepimiz, "Neler oluyor, Hükümet hakikaten ne yapıyor, nerede ne görüşüldü, ne

yapılmak istenmektedir?" konusunda sarih bir bilgiye sahip değildir. O derece değildir ki, Türkiye Cumhuriyetini yabancı 13 başkentte temsil eden ve geçen hafta sonunda Sayın Başbakanın da iştirakiyle Brüksel'de toplantı yapan AET ve NATO nezdindeki büyükelçilerimiz ve OECD, AET, NATO nezdindeki daimi delegeler toplantısının, yine basına akseden; 18 tarihli gazetelere akseden haberlerden, bizzat sayın büyükelçilerin, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin dış politikası konusunda tereddütleri bulunduğunu, hatta kendilerinin Türkiye'yi temsil ettiği başkentlerde dahi Türk dış politikası, Batı ile olan ilişkileri, taahhütleriyle olan bağları konusunda tereddütler bulunduğu ifade edilmiştir. O derece edilmiştir ki, bizzat Sayın Başbakan, basında tırnak içinde verilen cümleleriyle, "Batıdan kopmamız bahis konusu değildir. Ancak, politikamızı genişleteceğiz." şeklinde bir cümleleri vardır.

Hükümet Programında bu ifade edildiğine göre, 11 ay sonra yine böyle bir teminatın verilmek ihtiyacının duyulması dahi, ortada bir tereddütlü havanın mevcudiyetinin bir ispatı ve karinesidir. Türkiye'yi temsil eden büyükelçiler bu hususta net olmazlarsa, Türk parlamenteri ve Türk vatandaşının bu meseleleri nasıl takip edebileceğini doğrusu anlamakta şahsen güçlük çekmekteyim ve bu güçlüğün bizde duyurduğu endişe ve sıkıntılar dolayısıyladır ki, bu konularda bir Genel Görüşme açılması talebinde bulunmayı âdeta bir zaruret olarak hissettik.

Değerli arkadaşlarım;

Dünyada, bölgemizde ve doğrudan doğruya Türkiye ile ilgili olarak çok önemli olaylar cereyan etmiştir. Kıbrıs millî dâvamız başta olmak üzere, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi tarafından Kasım ayı içerisinde şöylece geçiştirilen; fakat önceki yıllara nazaran çok farklı ve önemli kararlar alınmıştır.

Asamble kararı iki defa onaylanmıştır. Genel Kurulda sekiz maddelik kararın sekizinci maddesi; Güvenlik konseyine hitaben, Türkiye üzerinde Genel Kurulun Kıbrıs'la ilgili olarak bundan önce aldığı kararların icrasını sağlamak amacıyla zorlayıcı tedbirlere başvurmayı davet eden sekizinci madde ayrı bir oylamaya tâbi tutulmuş ve 48 çekinser, 7 aleyhte 80 oyla tasvip görmüştür. Ve bir yenilik daha var bu kararda değerli arkadaşlarım. Bu karar aslında, yine Cumhuriyet Halk Partisi ve Millî Selâmet Partisi Koalisyon Hükümeti zamanında, 1 Kasım 1974'te alınan 3212 sayılı Karara (Ki, ittifakla alınmıştır, Türkiye'nin de ittifakıyla ve 116 oyla) atıfta bulunduktan sonra, sekizinci maddenin sonunda, Kıbrıs meselesinin bundan sonraki Genel Kurul gündeminde otomatikman alınması hükmü bulunmaktadır; talep olmadan. Bu bir yeniliktir. Sonra?.. Mesele Güvenlik Konseyine intikal etmiştir ve Güvenlik Konseyinde 27 Kasım günü 440 sayılı Karar çıkmıştır değerli arkadaşlarım. Bu karara karşı da yeni Hükümetin tepkisi son derece

zayıf olduktan başka, mesele âdeta geçiştirilmek ve sanki Türkiye'yi rahatsız eden bir yönü yokmuş havası verilmek istenmiştir. Türkiye'yi rahatsız eden yönü büyüktür değerli arkadaşlarım.

İlk defa Güvenlik Konseyi kararlarında Kıbrıs meselesinin halli için bir takvim çizilmiştir. 30 Mayıs 1979 tarihine kadar, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve bu Genel Kurul kararlarına dayanarak Güvenlik Konseyinin daha önce aldığı kararların doğrultusunda meselenin halline çalışılması ve Konseye rapor verilmesi ifade edildikten sonra, beşinci maddede, meselenin kendiliğinden Güvenlik Konseyi tarafından Haziran 1979'da görüşüleceği ifade edilmiştir. Gayet sarihtir. Birleşmiş Milletler, gerek icra organı olan Güvenlik Konseyi ve gerekse Genel Kurul aracılığıyla Kıbrıs meselesine tümüyle sahip çıkmakta ve el koymaktadır değerli arkadaşlarım. Bu, son derece ciddî bir gelişmedir.

Burada da bitiyor mu?.. Hayır. Güvenlik Konseyi kararının çıkmasından üç gün önce ortaya, basın aracılığıyla ve tam metni bugüne kadar daha bilinmeyen 12 maddelik bir meşhur Amerikan Kıbrıs plânı çıktı. Resmî metni yayınlanmamakla beraber, basına yansıyan 12 maddenin gerçeklere uygun düştüğü ifade edilmektedir.

Bunları birbirinden ayrı düşünmemek gerekir değerli arkadaşlarım. Aslında, Kıbrıs plânı 14 Ağustos 1978'de Amerika Birleşik Devletleri Kongresi Konferans Komitesi tarafından "Sözde ambargo"nun kaldırılması vesilesiyle 1961 tarihli Askerî Yardım Kanununun 620 (c) faslına 5 sayfa halinde konulan hükümlerden ibarettir ve o 5 sayfada Amerikan Kanunuyla Amerikan Hükümetine talimat verilmekte ve Kıbrıs meselesinin, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi tarafından daha önce alınmış bulunan kararlar çerçevesinde hallini temin ve Türk birliklerinin Ada'dan çekilmesi, göçmenlerin, sözde göçmenlerin yerlerine dönmesini temin yolunda Amerika Birleşik Devletleri Hükümetinin, Devletinin nüfuzunu kullanması talimatı kanunla verilmiştir. Dikkat buyurulursa, bu maddedeki ifadeler ve hükümler ile Güvenlik Konseyi kararındaki görüşmeler arasında tarihleme bakımından tam bir mutabakat vardır, ama Amerikan plânında yine bu iki metnin bir başka ifadesidir ve yine bir tesadüf neticesi değildir ki, Amerikan plânı, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından benimsenmiş ve taraflarca bir müzakere zemini olarak kabul edilmesi ifade edilmiştir.

Değerli arkadaşlarım;

Bunlar son derece önemli gelişmelerdir. Daha gerisine dönmüyorum. Sayın Başbakanın Mayıs ayında Amerika Birleşik Devletlerini ziyareti sırasında orada da bulunan Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Sayın Rauf Denktaş'ın 23 Mayıs'ta New York'ta yaptığı ve Kıbrıs'ta son derece; bugüne kadar Türk kamuoyuna henüz izah edilmemiş tavizleri öngören ve 24 Mayıs günü Amerika

Birleşik Devletleri Dışişleri Halkla İlişkiler Bakan Yardımcısı Tom Reston'un basın konferansında dile getirdiği :

1. Kıbrıs müzakerelerinin açılmasıyla beraber Maraş'a 30-35 bin Rum'un dönebileceklerini öngören;

2. Coğrafî bakımdan önemli düzeltmelerin yapılacağı;

3. Büyük miktarda göçmenin yerine döneceği hükümleri, (ki, daha acısı var değerli arkadaşlarım) bu kürsülerden ifade edilmeden, Türk kamuoyuna açıklanmadan, Washington'daki Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği, Türk Hükümetinden aldığı talimatla Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığına Sayın Denktaş tarafından yapılan bu beyanın Türk Hükümetince de benimsendiği ve desteklendiğini resmen ifade etmiştir ki, bu son derece ciddî ve önemli bir gelişmedir.

Sayın senatörler;

Kıbrıs millî dâvamızla ilgili meseleler, yalnız bunlardan ibaret değildir. Meselenin, bir de Türk toplumu kesimindeki bizleri yakından ilgilendiren ve endişeye düşüren gelişmeleri mevcuttur. Maalesef, zamanlar Türkiye'deki siyasî istikrarsızlık ve bölünmeleri aynen Kıbrıs Türk bölümüne de intikal ettirmek suretiyle, bugün son derece zayıf ve istikrarsız bir manzaranın meydana gelmesi durumu hasıl olmuştur ki, bundan herhalde, ifade buyurulduğu gibi, Kıbrıs Türk Federe Devleti demokrasisi değil; ama bu zafiyetten olsa olsa Kıbrıs Rumları faydalanacaktır.

Değerli arkadaşlarım;

Meseleler yalnız bunlardan da ibaret değildi. "Son derece önemli" diye ifade edilen ve gösterilmek istenen dış ziyaretlerden başka, Türkiye'ye ziyaretler olmuştur. Geride bıraktığımız 15 Kasım'da NATO Genel Sekreteri Sayın Luns gelmiştir. Arkasından AET Genel Sekreteri (ki, aynı mânada almak yanlış olur AET Genel Sekreterini) Emil Noel Türkiye'ye gelmiştir. Burada üzüldüğüm için bir tenkit manasına alınmaması ricasıyla bir parantez açmakta fayda görürüm.

Değerli arkadaşlarım;

Türkiye Cumhuriyeti Sayın Başbakanı, AET Komisyonunu 2 defa ziyaret etmiştir. Sonuncusunu saymıyorum, birinci ziyaretleri 25 Haziran 1974'tedir; ikinci ziyaretleri, bir ay farkla, 25 Mayıs 1978'dedir. Bir Hükümet Başkanının Komisyon Başkanını ziyaret etmesi ciddî bir hadisedir; ama AET Komisyon Başkanı Türkiye'yi ziyaret etmemiştir; fakat aynı Komisyon Başkanı (Sadece zabıtlar için ifade etmekte fayda görürüm) geride bıraktığımız 15 Eylül'de Yunanistan'ı ziyaret etmiştir. Ve yine üzüntümden ifade etmek isterim ki, Sayın Başbakanın son olarak Brüksel'de geçirdiği hafta sonunda kendilerini ziyaret eden

Komisyon Başkanı değil, ama Komisyon Başkan Yardımcısı bir şahıstır. Ki, burada genel görüşme açıldığında belki daha çok üzerine eğiliriz; Devletin yüksek makamlarının bir mukabilleri vardır, her makamın bir mukabili vardır. Zannederim 45 milyonluk ve bu kadar büyük, uzun mazisi bulunan Türkiye Cumhuriyeti'nin makam seviyesini alçak gönüllülükle ihmal etmemekte Devletin ve hepimizin yararı vardır. Bu parantezi de açmayı bir vazife olarak bildim. (AP sıralarından "Bravo" sesleri)

Değerli arkadaşlarım;

Bu temaslar hakkında Türk kamuoyuna ve Türk Parlamentosuna bilgi verilmedikten başka, son olarak bildiğiniz gibi, Brüksel'de NATO çerçevesinde önemli toplantılar olmuştur. NATO Avrupa Grubu toplanmıştır, NATO Savunma Bakanları toplanmış ve 6 Aralık'ta resmî tebliğlerini yayınlamışlardır ve resmî tebliğin, bilineceği gibi, 11 inci maddesinde Türkiye'ye iç askeri yardımın Portekiz'le birlikte (Ki, bu usuldendir. Her sene yapılır) artırılması talebi ve nihayet Dışişleri Bakanları seviyesinde yapılan 7 ve 8 Aralık toplantılarının sonundaki 8 Aralık resmi tebliğinin 3 üncü maddesinde ise, Türkiye'nin bir süreden beri ısrarla talep ettiği ekonomik yardımın dikkate alınması maddesi yer almakta ve bu meseleye nasıl canlılık ve takip verilebileceği hususunda daimi delegelere talimat vermiş bulunmaktadır. Bu konular hakkında buraya hiçbir şey getirilmedi.

Yine bu konular çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti Sayın Dışişleri Bakanıyla Yunan Dışişleri Bakanları Brüksel'de görüştüler. Her iki memleketi ilgilendiren, başta Kıbrıs ve Ege meseleleri olmak üzere, konularda yine hiçbir şey buraya getirilmedi. Ve yine bu parantez çerçevesinde Paris'te aynı tarihlerde iki memleketin delegasyonu kıta sahanlığı konusunda, bazı dünya basınına göre ilerleme kaydeden bazı temaslarda bulundular ve düşünün ki, ilerleme mi, gerileme mi; ne olmuştur, bunu Türk parlamenteri yabancı basından ve tefsir yoluyla takip etmek durumunda kalmaktadır değerli arkadaşlarım.

Bu toplantılardan dönüşlerinde hiçbir sayın bakan bu kürsülere gelip de, NATO toplantılarında (Ki, bizzat Sayın Dışişleri Bakanının "Efendim siyasî irade belli olmuştur." şeklinde ifadeleri vardır. Nedir bu siyasî irade?.. Nereye kadar götürür?..) bu konular hakkında buralarda en ufak bir bilgi verilmemiştir.

Yine aynı çerçevede, Sayın Millî Savunma Bakanımızın katıldığı Savunma Bakanları Toplantısında NATO'nun tek proje olarak bugüne kadar en büyük projesi mahiyetindeki AWACS Projesi, (1 milyar 800 milyon dolarlık) kabul edilmiş ve Türkiye Cumhuriyeti Sayın Millî Savunma Bakanı tarafından imza edilmiştir. Biz buna karşı değiliz. Türkiye'de bunun bir tesisinin kurulması da kabul edilmiştir. Buna da karşı değiliz; ama hangi şartlar altında kabul edilmiştir, nedir?.. Ve

sadece belki bir tarihi gelişmeyi ve hakkı teslim bakımından ifadede fayda vardır, eskiden bu gibi muameleler yapıldığı zaman kollektif savunma çerçevesinde Devletin ve milletin selâmeti bakımından bunlara bazı çevreler, hatta bazı politik kuvvetler, siyasî kuvvetler tarafından "Emperyalistlere vatanın peşkeş çekildiği, 30 milyon metrekare toprağın yabancı hükümranlığına verildiği" şeklinde iddialar ve ithamlar olmuştur. Bunu sadece tarihi bir tescil bakımından ifadede fayda vardır; ama hadise çok önemlidir. Bu, havadan radar sistemi, Boeing 707'ler üzerine yerleştirilen radar sistemi ve İngilizlerin Nimrod uçaklarıyla ki, bu uçakların bazıları, Boeingler bir savaş halinde komuta sisteminin güvenliği bakımından, yüksek kumanda heyetinin icabında bu uçaklardan birisinde yer almasını öngörmektedir. Bu konular hakkında Türk Hükümeti ne gibi angajmana girmiştir?.. Bu bilinmemektedir.

Değerli arkadaşlarım;

Federal Almanya bu projeyi 24 saat sonra imzalamıştır. Neden?.. Evvelâ kendi parlamentosunun Bundestag'ın Dışişleri Komisyonuna ve Malî Komisyonuna götürmüş, parlamentosunun prensip kararını ve malî bakımdan yükümlülük hususunu yerine getirmiş ve 24 saat sonra bunu imza etmiş bulunmaktadır. Nedir?.. Biz nasıl yaptık ve nasıl yapacağız?.. Yine bu çerçevede daha önce yapılan anlaşmalar bakımından ileri sürülen tenkitleri hatırlamakta ve hatırlatmakta zannederim ki, fayda vardır.

Bu NATO toplantılarına dokunmuşken ifade edeyim; Hükümetten beklediğimiz bir şeyi duymadık. NATO toplantıları sırasında Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı gelmedi. Bu, Amerika Birleşik Devletleri'nin hiç olmazsa gündemde bulunan meseleler bakımından NATO'ya atfettiği önemle Ortadoğu meselesi arasında bir önceliği ortaya koymaktadır. Gelmediği gibi, çok daha ciddî gelişme olmaktadır ve bu konuda Hükümetin noktai nazarını bilmek hakkımızdır.

Nedir o gelişme?.. O gelişme, NATO içerisinde iki kademeli bir kuvvetin meydana gelmekte bulunmasıdır. Hatırlanacağı gibi, Başkan De Gaulle Haziran 1958'de işbaşına geldiğinde, zamanın Amerikan Cumhurbaşkanı Eisenhoower'a bir mektupla başvurarak, o zaman mevcut olan askerî çerçevesindeki üçlü Standing Group (Daimi grup) İngiliz, Amerikan ve Fransız Genelkurmay başkanları seviyesindeki askeri; ki o sonradan kaldırıldı, onun muadili bir siyasî, üçlü Klüp kurmak istedi ve Eisenhower bunu kabul etmedi; bildiğiniz gibi ihtilaflar çaktı; ta ki Fransa'nın 1966'da, dış dengesini sağladıktan sonra Kuzey Atlantik İttifakı Birleşik Askerî Sisteminden çekilmesine değin. Bu kere Fransız Cumhurbaşkanı Giscard d'Estaing bunu sağlamıştır değerli arkadaşlarım.

Nasıl sağlamıştır?.. NATO toplantıları sırasında yapılan bir açıklama ile Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa ve aradaki gelişmeler ve Doyçe Markın inkâr edilemeyen gücü karşısında Federal Almanya Hükümet ve Devlet başkanları, ikisi için prezidansiyel sistemin bulunduğu yerlerde Amerika ve Fransa Devlet başkanları, diğer ikisi için, İngiltere ve Almanya için başbakanlar 5 ve 6 Ocak'ta Guadalupe'da toplanacaklardır değerli arkadaşlarım.

Bu, aslında politik bakımdan ve kollektif savunma bakımından çok önemli bir gelişmedir ve bu gelişme acaba Hükümet tarafından nasıl değerlendirilmiştir ve değerlendirilmektedir? Bunun bilinmesi de hakkımızdır ve hatta Hükümetin bu ana kadar bu gelişmeye karşı tepkisiz kalmış bulunduğunu da büyük ölçüde yadırgadığımı arz ve ifade etmek isterim değerli arkadaşlarım.

Aynı şekilde, AET ile olan ilişkilerimiz; ki bunların hepsi birbirleriyle irtibatlı oldukları için temas ediyorum, nereye götürülmek isteniyor?.. Başlangıçta Sayın Başbakan'ın Brüksel'i ziyareti sırasında da basına akseden şekliyle, "İlişkilerin ıslah edilerek Ankara Anlaşması hedeflerinin mahfuz tutulması kaydıyla katma protokollerin zaman gelişimi içerisinde Türkiye lehine değiştirilmesi suretiyle bir yenilik düşünüldüğü" ifade edilmişti. Sonra?.. Sonra bir "Beş yıl dondurma" meselesi ortaya çıktı değerli arkadaşlarım.

Türkiye ile AET ilişkilerinin beş yıl askıya alınması ve dünya diplomasisinde (İtiraf edeyim) çok az görülen bir hadise; ilişkilerimizi donduracağınız bir kuruluşa yine başvuruyorsunuz ve diyorsunuz ki, "Benim Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânımın dış finansman ihtiyacı olan 15 milyar dolardan 8 milyar dolarını 5 yıl süreyle siz karşılayacaksınız". Yani itiraf edeyim değerli arkadaşlarım, belki Sayın Hükümet bunun izahını bize verir ve memnuniyetle karşılarız; ama diplomatik teamülde bunun benzerini bulmak son derece güçtür. Ve yine Hükümetin Yunanistan'ın AET'ye tam üyeliği karşısındaki bigâneliği ve sessizliğini de anlamak ve kabul etmek çok güç ve imkânsızdır. Müzakereler dün başladı, bugün Brüksel'de son safhasına getirilmek üzere devam edilmektedir.

Değerli arkadaşlarım;

Bunu bu kürsülerden ben ifade ettim, diğer sayın arkadaşlarımız ifade ettiler; çok söylendi ve bizzat Sayın Karamanlis'in bir cümlesi vardır, o cümle ile sizlere ifade edeyim: Sayın Karamanlis diyor ki, "Bir kere AET'ye tam üye olduktan sonra, Türkiye ile olan ihtilaflarımızın çözümünde müttefiklerimizin yardım ve desteğine ihtiyacımız olacaktır ve ona bel bağlıyoruz.."

Bundan daha açık bir itiraf, bir beyan var mıdır?.. İtiraf edeyim ki, Sayın Karamanlis'in bu samimiyetinden dolayı, belki olsa olsa Türkiye kendisine müteşekkir kalır.

Bu hadise hakkında da ne oluyor?.. Kesinlikle bu ana kadar Türkiye'de bilen bir kimse bulunduğunu sanmıyorum değerli arkadaşlarım.

Sayın senatörler;

Hadiseler bundan ibaret değildir. Yine son derece önemli bir hadise Avrupa Ekonomik Topluluğu içerisinde bir Avrupa para sisteminin doğmuş bulunmasıdır. Başlangıçta altı devlet tarafından, sonra İtalya ve İrlanda'nın katılması ile (Ve İngiltere şimdilik kenarda kalıyor. Bu büyük bir hadisedir.) 18 milyar dolarlık da bir Avrupa Para Fonu kurulması öngörülmektedir. Bu hadisenin Türkiye bakımından değerlendirilmesi Hükümet tarafından yapılmış mıdır, yapılmakta mıdır değerli arkadaşlarım?..

Hadiseler bunlardan ibaret değil. Bu ayın 15'inde, belki de yıl sonunun en önemli bir gelişmesi, bir hadisesi oldu. O da; Amerika Birleşik Devletlerinin 30 yıllık bir retten sonra Komünist Çin'i tanıması ve diplomatik ilişkiler tesis etmesi ve bu suretle Uzakdoğu'da Japonya, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri duvarının Sovyetler Birliği'nin Doğu sınırı üzerine Batısındaki NATO'ya mukabili olarak çekilmesi meselesi, hadisesi mevcuttur ve bu hadisenin bir yönüne zannederim işaret etmek zarurettir. O da, ahde vefa prensibi meselesidir. Şüphe yok ki, Komünist Çin'i tanımak bir gerçektir, bir realitedir, doğrudur, ama Amerika Birleşik Devletleri kendisinin meydana getirdiği bu Taiwan idaresini ve 1954'de savunmasını tamamıyla deruhte eden Savunma İşbirliği Anlaşmasını tek taraflı olarak ortadan kaldırmak suretiyle ahd-e vefa prensibine büyük bir darbe indirilmiştir ve Türkiye bunu ciddiyetle değerlendirmek mecburiyetindedir. Yalnız Türkiye değil, bütün bu gibi ittifak anlaşmaları içerisinde bulunan devletlerin ciddiyetle üzerinde durmaları gereken bir hadisedir.

Değerli arkadaşlarım;

Hiç birinizin dikkatinizden kaçmamıştır; bütün bu gelişmelerin en yakınımızda olan önemlileri de vardır. 9 Aralık tarihleri Ekonomist Dergisinin başmakalesi vardır. "Çökmekte Olan Üçgen", "The Crumbling Triangle" diye. Ekonomist Dergisinin ününü ve ciddiyetini bilirsiniz ve bu gibi yazıların çok defa yalnız bir sayın yazarın masaya oturup da kaleme aldığı yazılardan ibaret olmadığı da bilinen bir gerçektir. İşaret edilen üçgen; Addis Ababa, Kâbil ve üçüncü ayağı maalesef makalede Ankara olarak gösterilmektedir. Yine aynı makalede üçgenden Addis Ababa'nın düştüğü, Kâbil'in yedi ay önce düştüğü, Ankara için ise (Ki, makaledeki ifadeyi sadece tekrarla yetiniyorum, bunun burada inkârını tabiatıyla beklemek yüzde yüz hakkımızdır ve esasen katılmış bulunulan son NATO toplantıları da bunun inkârı olmakla beraber) demin işaret ettiğim büyük elçilerin duyduğu tereddütler herhalde çok yaygın olacak ki, aynı başmakalede, "Ankara'da

Potentially Neutralist Prime Minister" yani "İleri derecede tarafsız bir Başbakan Hükümetin başında bulunmaktadır" ibaresi, ki inanmak istemediğimiz ve burada reddini ve inkârını açık şekilde bu kürsüden sadece zabıtlar bakımından ifade edelim; talep ettiğimiz ve beklediğimiz bir durumdur, ama bunlar mevcuttur.

Değerli arkadaşlarım;

Bu kürsülerden ve bizzat Sayın Başbakan'ın beyan ve ifadelerinden, Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu sıkıntıların dış uzantıları bulunduğu ifade edilmiştir. Peki, Türkiye'de bulunduğu ifade ediliyor, kabul ediliyor da, Afganistan'daki sadece kendiliğinden mi oldu ve İran'daki kendiliğinden mi olmaktadır?.. Ve nihayet, İran bir komşumuzdur ve aynı zamanda CENTO içerisinde bir müttefikimizdir. Evet, dış görünüşü itibariyle gelişmeler tamamiyle kendi iç meselesidir, doğrudur. Bu gelişmelere ne bir müdahale düşünülebilir ve ne de bu gelişmeler üzerinde bir tenkitte bulunulabilir. Doğrudur, ama bu gelişmeler karşısında, bu sadece gelişmelere sırtımı döneceğim de, Türkiye bakımından hiçbir değerlendirmesini yapmayacağım, demek değildir. on bin kilometre ötedeki Amerika değerlendirmeyi yapıyor, Batı Avrupa başkentleri yapıyor, Brejnev değerlendirmeyi yapıyor ve Amerika'ya ikazda bulunuyor; Türkiye Cumhuriyeti kendi yanıbaşındaki, Doğu sınırlarını savunması bakımından son derece önemli bir hâdisesi karşısında Hükümetin ne düşündüğünü bilen yoktur. Acaba Millî Güvenlik Kurulu bu meseleyi incelemiş midir?.. Hükümet incelemiş midir?.. Türk Genelkurmayı incelemiş midir?..

Nihayet, bir devletin millî savunması, dış politikası dengeli bir coğrafî denge üzerine oturtulur. Nedir Türkiye'nin coğrafî dengesi?.. Bugüne kadar, 25 yıldan beri süren bir İran rejimi ve bu rejimle Türkiye'nin ilişkileri ve muhtemel gelişmeler hesabı üzerinedir. E, bu tablo değişirse; (Yarınki tablonun bir kısmı değişmiştir, tablo Afganistan'da değişmiştir, Güney Yemen'de değişmiştir ve bölgemizde tablo mütemadiyen değişmektedir.) Peki, benim tablom donup kalırsa, sabit kalırsa, bu değişmelere intibak imkânı bulabilecek midir?.. Bunu düşünmesini istemek ve ne düşündüğünü bizlere, eğer istiyorsa kapalı oturumda, gizli oturumda ifade edilmesini istemek, bizim hakkımızdır ve Hükümetin de bu, vazifesi olmak gerekir.

Aslında, daha fazla vaktinizi almamak için çok genişletmiyorum; ama çok önemli durumlar mevcuttur ve itiraf edeyim ki, bu önemli durumlar içerisinde Türkiye'nin durumunun ne olduğunu, ben şahsım adına beyan edeyim, bilmekten sıkıntım vardır ve âcizim.

Bir Hindistan ziyareti yapılmıştır 12 Temmuz 1978'de ve bu Hindistan ziyaretinin sonunda 14 Temmuz'da yapılan bir basın konferansında Sayın Dışiş-

leri Bakanının, Hindistan Dışişleri Bakanlığı resmî bülteninde yer alan bazı ifadeler vardır ki, bu ifadelerle NATO üyeliğinizi, AET üyeliğinizi yan yana koymanız mümkün olmadığı gibi, Batı başkentlerinde, işaret ettim ve büyükelçilere kadar sirayet eden tereddütlerin ve ekonomist başmakalesine sıçrayan cümlenin haksız ve kaynaksız olmadığını da kabul etmek durumu olur.

Nihayet, daha sonra yapılan Belgrat'taki Tarafsızlar Bloku Dışişleri Bakanları Konferansına yine, (Biz zaten diplomatik teamülde yenilikler icat etme durumuna geldik anlaşılan) bloklara mensup bulunan bir ülkenin, Türkiye'nin Sayın Başbakanı mesaj gönderdiler ve ümit ve temenni ederim ki, tamamiyle bir yanlış bilgi ve değerlendirme neticesinde Sayın Başbakandan böyle bir mesaj alınmış olsun; ama kendinizi bir tarafsızlar bloku konferansı olarak telakki buyurun ve birden bire NATO'nun 28 yıllık üyesinden size bir mesaj geliyor... Bunları bağdaştırmak imkânsız ve nitekim bağdaşmadı. Konferansın sonunda, Türkiye tezini yüzde yüz reddeden ve yüzde yüz Rum yanlısı bir karar çıktı bu toplantıdan ve bu karar orada da kalmadı; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararını rencide eden bu memleketlerdir, Güvenlik Konseyine karar taslağını sunan ve savunan ve memleketlerdir değerli arkadaşlarım.

Ve nihayet şunu bu Yüksek Senatoda görüşmenin zamanı gelmiştir; günümüzde, ne fertlerin, ne devletlerin cebinde üç, beş tane hüviyet kartıyla dolaşmaları mümkün değildir. (AP sıralarından "Bravo" sesleri.) Türkiye Cumhuriyetinin son 30 yıllık, daha önce Cumhuriyet tarihinden beri dünya ortamı içerisindeki en büyük ağırlığı ve gücü sadakatı, gördüğü itibar ve dürüstlüğü. Bunu gayet açıklıkla ifade deyim. O derece ifade edeyim ki, sırf bu konuda dünya içerisinde edindiğimiz yüksek itibarın bir ispatını vermek bakımından bir hatıramı arz edeyim.

Kuzey Atlantik İttifakı içerisinde biliyorsunuz birçok memleketlere mensup insanlardan zaman zaman sır çalan casus çıkmıştır. Bir sabah kalktığımızda bir Türk'ün böyle bir itham altında bulunduğu görüldü ve bütün NATO şoke oldu ve hepsinin söylediği, "Bir Türk bunu yapmaz" neden?.. Çünkü, Türk güvenilir ve itibarı olan bir insandır değerli arkadaşlarım ve inanın o hadise bizi son derece üzmekle beraber, hadisenin bu şekilde yansıması bizim son derece büyük bir iftihar ve güç kaynağımız olmuştur.

Şimdi, tümüyle toplumu bir gün bu kampta, öbür gün beri tarafta, beriki gün her tarafta; insana yemeğin tatlısını ve alakart menüsünü yedirmezler değerli arkadaşlarım; hiç mümkün değildir, dünya dengeleri içerisinde bunu yürütmek mümkün değildir.

Bu fasılları kapatmadan önce Yunanistan'la mevcut meselelerimize eklenmiş bulunan ve Türk kamuoyuna yine Hükümet tarafından yeteri açıklıkla intikâl ettirilmeyen bir diğer meseleye de dokunmak isterim. O da, 1974 Kıbrıs olaylarından sonra ne Türkiye'nin, ne NATO'nun hiçbir dahli olmadan, sırf şantaj ve baskı aracı olarak kullanmak üzere, Yunanistan, NATO askerî birleşik sisteminden çekilmiştir. Neticesi olarak İzmir Komutanlığından çekildiler. Güzel. Türk Hükümeti ve hükümetleri gerekli adımları attılar ve İzmir'de sadece Türk kumandanın emrinde bir karargâh meydana getirdiler.

Şimdi Yunanistan bu kozundan beklenen neticeyi zorlaya zorlaya Amerikan Kongresi aracılığı ile kısmen tatmin aldığı için, bu kere NATO askerî sistemine değişen şartlara rağmen eski hali ile dönmek istemekte ve Hükümet haklı olarak buna mukavemet etmektedir. Buna sonuna kadar mukavemet etmek lâzımdır değerli arkadaşlarım; Türkiye'nin anladığı mânada gerekli değişiklikler yapılmadıkça ve Türkiye'nin Ege üzerindeki hakları korunmadıkça..

Meseleler zinciri bunlardan ibaret değildir. Eğer, oylarınıza iktiran eder genel görüşme açılırsa ki, Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Grup Sözcüsünün aleyhte söz isteme talepleri ümit ve temenni ederim ki genel görüşmenin açılmasını ret veya bundan kaçınmak mânasında olmayacaktır.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Önergenizdeki hususlara...

KÂMRAN İNAN (Devamla) - Evet, bu mânada olmayacaktır. Sadece aleyhte ifadeleri ile kendilerinin aleyhte bulunmayı vazife bildikleri bir hususu belki yerine getireceklerdir. Eğer, bu yapılacak olursa değerli arkadaşlarım, zamanıdır ve bu zaman içerisinde Türkiye'nin nereye gitmekte olduğunu hep beraber araştırmamız lâzımdır ve benim temennim, bu açılacak olan genel görüşmenin, bir itham genel görüşmesi değil, sadece Türkiye'nin millî menfaatlerine en uygun düşecek istikâmeti bulmak, millî tercihlerimizi bulmak genel görüşmesi olmak gerekir, temennimiz budur ve ben ötekinden daha iyi yaparım iddiası ile mevcudu tahrip etmek ve yerine bir şey koymamak da çok tehlikeli bir politika şeklidir.

Biz bu amaçla bu genel görüşme talebini huzurlarınıza getirdik ve bu amacın bütün sayın senatörler nezdinde iltifat göreceğinden eminiz ve açılacak olan genel görüşme yalnız Türk dış meselelerinin tümü ile ve dünya dengesinin istikametini tayin bakımından faydalı olmayacak, aynı zamanda bir türlü Hükümetin iltifat etmediği, Cumhuriyet Senatosu içerisinde birkaç saatliğine dahi olsa, Sayın Başbakan ve ilgili sayın bakanları görmek vesilesi doğmuş olacaktır ki, bu da Senatomuz ve demokrasimiz bakımından sağlıklı bir adım olur.

Bu duygular ve ifadelerle teşekkürlerimi sunarı. (AP sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN - Teşekkür ederiz Sayın İnan.

Efendim, önergenin lehinde Sayın Dalokay konuşma istemektedir.

Buyurun Sayın Dalokay.

CAHİT DALOKAY (Elâzığ) - Sayın Başkan, değerli üyeler;

Dış ilişkilerimizin ve Kıbrıs millî dâvamızın arap saçına dönüştürüldüğü bugünkü ortamda içerisinde, Parlamento kürsüsünden görüşlerimizi açıklamaya mecburuz. Hangi siyasi görüşe sahip ve hangi siyasi heyete mensup olursak olalım, millî çıkarlarımızın olumlu bir yönde gelişmesi için Hükümeti ikaz etmek ve basiretli bir politika takip etmek için, doğru olan yola davet etmek ve telkinlerde bulunmak mecburiyetindeyiz.

Anayasaya göre, parlamenter demokratik düzen prensiplerine göre en yetkili organ Yüce Ulusumuzu teşkil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Bu konular her iki Meclis platformlarında sadece verilen önergelerle değil, bizatihi hükümetler tarafından da açıklığa kavuşturulmak icap eder. Ne yazık ki Sayın Ecevit Hükümeti, önemli dış ilişkilerimizi Cumhuriyet Senatosunda ve Millet Meclisi'nde açıklayacağı yerde, Parlamentoyu devre dışı bırakmak, denetim yollarından kaçma eğilimi gibi bir tutum içine zaman zaman girmektedir. Bu tasvip edilecek bir davranış değildir.

Vurdumduymazlık ve önemli memleket meselelerinin hafife alınması, ülkemize Yüce Türk Milletine zarar vermekten başka bir şeye yaramaz.

İzlenen dış politika yanlış da olsa, doğru da olsa milletimizin bilgisi dışında, kapalı kapılar ardında yürütüldüğü sürece Hükümeti sorumluluktan da kurtaramaz.

Dış ilişkilerimizle ilgili çelişkili ve tutarsızlıkların CHP'li arkadaşlarımız tarafından da bilindiğini görmemek mümkün değildir. Aklın, basiretin ve vicdanın gereği de budur.

İleri süreceğimiz değerlendirmeleri Adalet Partisinin görüşü olarak geçiştirmek isteyebilirsiniz. Kısır iç politika çekişmelerinin bir unsuru da sayılabilirsiniz. Sayın Ecevit'in rekor düzeye varan dış gezi ve temaslarının sadece yardım ve para talebinde bulunmak amacını taşıdığını da görmezlikten gelmek isteyebilirsiniz. Fakat sayın senatörler, güneşin balçıkla sıvanamayacağı gerçeğini de unutmamak gerekir. Hakikatleri görmezlikten gelemezseniz.

Basını da mı okumadınız, takip etmediniz?.. Birkaç gün evvelki Hürriyet Gazetesinde Sayın Ecevit'in Belçika ve İskandinav Ülkeleri gezisini gerçekçi bir üslup ve dirayetle kaleme alan Sayın Cüneyt Arcayürek'in "Brüksel'de son tango" başlıklı yazısını da okumadınız acaba?.. Yoksa, kamuoyunca tarafsız bir gazeteci olarak tanınan Sayın Arcayürek'i AP Grubunun bir üyesi olarak mı görmeye başladınız?.. Yazıda, dünyaca tanınmış Economist ve The Financial Times

gibi basın organlarından pasajlar da mevcuttur. Dış çevrelerin artık bizi nasıl gördüklerini bir Türk vatandaşı olarak çok üzüntü ile okuduk, elem duyduk.

Dış itibarımızı bu duruma sokmaya, başarısızlığı iç ve dış âlemde tespit edilen dış politikamızı, başarısızlıklarla dolu iç politikamızın paravanası haline getirmeye kimsenin hakkı yoktur. Millet ve Parlamento buna müsaade edemez ve siz-ler de etmemelisiniz.

Dış politika çok zalimdir. Hata ve çelişkiye dayanıklı da değildir, çabuk yıpratır ve hatta ezer. Günümüzde dış politika klasik vasfını da kaybetmiştir. ikili ilişkiler dahi belli alanlara inhisar ederken, sorunların çözümlenmesinde milletlerarası ilişkilerin ve Yüce Meclislerimizin onayından geçen muhtelif antaşmaların genel platformu çerçevesinde yapılacak değerlendirmelerin her türlü hata ve çelişkiden arındırılması da şarttır.

İç politikadaki kargaşa ve anarşiyi bir an için bir tarafa bıraktığımızı kabul edelim; ama hükümet başkanlarının hiç olmazsa dış ilişkilerde çok dikkatli olması, çelişkilere sebebiyet vermemesi, ciddî devlet adamlığı vasıflarına yakışmayan tutum ve davranışlardan kaçınması, Devletin ve milletin itibarına en ufak bir gölge düşürecek yöntemlere yer vermemesi; muhalefette iken başka, iktidarda iken başka görünmemesi gerekirken, başta Sayın Ecevit olmak üzere ilgilileri, ne yaptığını ve ne yapacağını bilmemenin telaşı içerisinde bocalamakta olduğunu görüyoruz.

Hükümet Başkanı ve üyelerinin dış gezileri bir ağırlık taşır. Artık bu geziler ciddiyetini kaybetmiş; memlekette yarar değil, zarar getirmeye başlamıştır.

Dış politika bizzat Sayın Ecevit tarafından yürütülmektedir. Dışişleri Bakanı, milletlerarası platformda da temsil ve aksiyon sahibi olma niteliğini yitirmiştir maalesef. Dışişleri Bakanlığı müessese olarak Cumhuriyet tarihinde emsali görülmemiş şekilde tesirini kaybetmiştir.

İçteki anarşi ve ekonomik çöküntüye paralel olarak, dış politikada da maalesef siyasi kargaşa ve anarşi yaratılmıştır. Dış politikamız saygınlık değil, maalesef ve maalesef saygısızlık kazandırmıştır bize.

Nihayet, uğraşıla uğraşıla dış politikamız arap saçına döndürülerek, âdeta serseri mayın gibi denize bırakılmıştır ki, ne zaman, nerede, nasıl, kime ve nereye çarpacağı artık belli de değildir bu mayının.

Değerli senatörler;

Hem Avrupa Konseyi ve NATO üyesi olarak hür parlamenter rejimlerin oluşturduğu Batı Blokunda bulunacaksınız, hem iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerimizin gerektirdiği ölçüleri de aşarak, Doğu Blokunun liderleriyle Doğu

Bloku üyesi izlenimini yaratacak tarzda temaslar yapacaksınız; hem Doğu Blokundaki Kızıl Çin, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ilişkilerini bile bile Kızıl Çin'i de ihmal etmeyeceksiniz; Romanya, Sovyet, Varşova Paktı ve COMECON arasındaki ilişkilerin hassaslaştığı bir ortamda NATO üyesi sıfatı ile Romanya gezilerini yaparak; "Tavşana kaç, tazıya tut" misali bir tutum içine gireceksiniz.

Zeytinyağı kuşağı denilen Portekiz ve İspanya'nın Ortak Pazar'a giriş teşebbüslerini iyice değerlendirmeden Kıbrıs sorununu milletlerarası ortamda ve Birleşmiş Milletler yeterince istismar eden Yunanistan'ın AET'ye tam üye olarak katılma gayretlerinin yoğunlaştığı bir ortamda bunu kolaylaştıracak beyanlarda bulunmakta sakınca görmeyeceksiniz.

Kıbrıs sorunu ile ambargo arasında ilişki yolundaki Sayın Demirel Hükümetinin kararlı ve istikrarlı tutumunu bile bile muhalefetteyken eleştirip, iktidar olduktan sonra Amerika Birleşik Devletleri tarafından hazırlanan ve dünyaya ilan edilen meşhur Kıbrıs plânını yuvarlak laflarla geçiştirip, en önemli millî dâvamızı dahi çıkmaza sokacaksınız.

"Bağımsız Türkiye" sloganının baş kurucusu olan Sayın Ecevit ve Cumhuriyet Halk Partisi olarak, Türkiye'yi IMF'nin oyuncağı haline getirip, Türkiye'yi oldukça bağımlı hale sokacaksınız.

Sorumlu CHP Maliye Bakanlarının partizan çelişkilerle dolu beyanlarıyla Hazinenin iflas ettiğini bütün dünyaya ilan edip, günlük para matbaası haline dönüştürdüğünüz Merkez Bankasının Guvernörü Sayın Sadıklar'ı partizanca bertaraf etmek için sorumsuzca beyanlarla Bankanın iç ve dış itibarını kıracaksınız, sonra da dış borçların ertelenmesini isteyip, taze ekmek ister gibi taze para isteyeceksiniz.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) - Ah sebep kör olsun.

CAHİT DALOKAY (Devamla) -Bu da yetmeyecek, aklınızca bağlı görünmeye çalıştığınız Batı Blokuna şantaj yapmak için bloksuz ülkelerle temaslar kurarak, Dışişleri Başdanışmanı pozisyonuna soktuğunuz Sayın Dışişleri Bakanını Hindistan'a gönderip, bloksuz gruba da üye olmanın yollarını arayıp refüze edileceksiniz. Bu da böyle olmuştur.

Bütün bunlar yetmeyecek; uzun vadede komünist blokların hürriyetçi parlamenter rejimler aracılığıyla sosyalist ve komünist rejimlerin sessiz sedasız yerleşmelerine en müsait ve ehven-i şer ortam olarak telakki ettikleri Sosyalist Emternasyonala üye olacaksınız, sonra da Sosyalist Enternasyonal üyesi olan hükümet temsilcileri, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Türkiye aleyhindeki bütün oylamalarda baş rolü oynayacaklar. Bu kadar çok taraflı ve tutarsız bir dış

politika dünyanın hiçbir yerinde görülmemiştir. Bu şartlar altında hiç olmazsa ilmî kariyerine saygı duyduğumuz Dışişleri Bakanının, bu sorumluluğa bile bile katılmamak için kendi durumunu tayin etmesinde yarar görmekteyiz.

Ana hatlarıyla çizmeye çalıştığım bu tablo, tutarsız dış politikanın hazin görüntüsüdür. Bunlar, meselenin su yüzündeki belirtileridir. Kapalı kapılar ardında yapılan müzakereler parlak beyanlarla ve propaganda amacıyla radyo, basın ve televizyon ekranlarında aksettirilmektedir.

Sayın Ecevit'in usul ittihaz ettiği dış gezilerden ve temaslardan hiçbir müşahhas sonuç alınmış değildir, alınacağı da yoktur ve ümidimiz hiç yoktur. Dimyat'a pirince giderken, evdeki bulgurdan da maalesef olunmuştur ve olunmak üzeredir; eğer biraz bulgur kalmışsa.

İzahına çalıştığım durum karşısında, Kıbrıs gibi çok önemli bir millî dâvanın nasıl çözüleceği de bilinmemektedir.

Kıbrıs Türk Federe Devletinde son günlerde ortaya çıkan Hükümet bunalımlarının ve Sayın Denktaş'ın mensup olduğu Ulusal Birlik Partisinin kendi bünyesinde ortaya çıkan huzursuzluklar karşısında endişe duymamak da mümkün değildir.

Kıbrıs meselesine bu şartlar altında ne gibi makul bir çözüm getirileceği milletçe bilinmemektedir. Hükümet ne düşünmektedir?..

Nikos Samson darbesinden sonra, Türk Silâhlı Kuvvetleri tarafından başarıyla yürütülen Birinci ve İkinci Askerî Harekâtı takip eden diplomatik temaslar, meseleye çözüm yolu bulunmasından öte, Yunan ve Kıbrıs Rum tarafının işine yaramış, aradan dört yıl geçmesine rağmen, konunun enternasyonalize edilmesine ancak seyirci kalınabilmiştir.

Enternasyonal platformlarda, özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve Genel Kurullarında kabul edilen kararlar, maalesef Yunan ve Rum toplumunun arzu ettiği yönlerde gelişmiştir. Ana unsur olan, yabancı askerî kuvvetlerin Ada'dan çekilmesinden kastedilen, Türk Silâhlı Kuvvetleri birlikleridir. Kıbrıs Türk toplumunun mazide karşılaştığı acı muameleler ve çektiği ıstıraplar muvacehesinde, soydaşlarımızın mal ve can güvenliğini sağlamaya mâtuf ciddî tedbirler, mevcut kararlarda nazara alınmamıştır.

Adalet Partisi Grubu olarak, Türk milletince kabule şayan olmayan hiçbir çözüm tarzına razı olamayacağımızı her fırsatta belirtmiştik.

Cumhuriyet Halk Partisi, "Benden sonra tufan" zihniyetinin belirgin örnekleri ve Kıbrıs konusundaki gayri samimi tutumu, bugün dönmüş dolaşmış, kendi önüne, aşılması güç bir engel haline gelmiştir. Hatırlayacağınız üzere, 21 Haziran'da güvenoyu alamayacağı önceden kesinlikle bilinen Ecevit Hükümeti, sırf kendinden sonra kurulacağını bildiği hükümetlere ayak bağı olsun diye,

Maraş Bölgesinin Türk toplumunca işletmeye ve kullanmaya açılacağını resmen beyan ederek, Kıbrıs sorununda en küçük bir tavize bile razı olmadıklarını bütün dünyaya ilan etmek istemişlerdi.

Bu zihniyetteki kişi ve kuruluşların hiçbir meseleyi halletmeyecekleri bellidir.

İkinci defa Hükümet olmalarından sonra Sayın Ecevit, meşhur Maraş'la ilgili beyanıyla taban tabana zıt görünen bir tutum içine girmiş, büyük tavizler vereceği izlenimini her yerde yaratmış ve bunu da Türk kamuoyuna benimsetmeye çalışmıştır.

Bu tutum ve davranışların soruna makul bir çözüm bulması şöyle dursun; Kıbrıs sorununu, Türkiye'nin bütün dış ilişkilerine tesir eden ve en önemli siyasî ve ekonomik bir düğüm noktası haline sokmuştur.

Neredeyse her konudaki dış politikamız; Avrupa Konseyi ile Ortak Pazarıyla NATO'suyla Ege kıta sahanlığıyla, FIR hattıyla, IMF ile Kıbrıs sorununun çözümünde pazarlık metaı haline sokulmuştur.

Gerek Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulları, gerekse basından izlediğimiz Amerikan plânları, Türkiye'yi makul değil, çok geniş coğrafî tavizler vermeye zorlayıcı niteliktedir.

Türk toplumunun huzur ve güvenliği, can ve mal emniyeti, siyasî ve ekonomik bağımsızlığı sağlanmadan askerî birliklerimizin çekilmesine razı olacak bir tek Türk vatandaşı mevcut değildir ve olamayacaktır.

Kıbrıs Türk Federe Devleti gerçeği De Facto olarak ortada dururken, Kıbrıs Rum toplumu, kendisini Kıbrıs'ın tümünü, Kıbrıs Cumhuriyetini temsil eden bir siyasî güç olarak görmekte ve maalesef çok defa başarılı olmaktadır. Bu da Ecevit'in tutarsız politikasının bir sonucudur.

Montreux'da aktedilen Ecevit-Karamanlis Zirve Toplantısı, Kıbrıs sorununa bulunacak bir çözüm tarzının başlangıcı gibi gösterildiyse de, adı geçen toplantı sonunda yayınlanan yuvarlak laflar bildirisiyle elde edilen sonucun ancak mizah dergilerine konu olabileceğini ispatlamaktan öteye hiçbir işe yaramamış, üstelik Karamanlis'e cesaret ve cüret vererek, Yunanistan'ın Ortak Pazar üyeliği girişimlerine hızla güç katmıştır.

Değerli senatörler;

Kısaca ifade etmek ve özetlemek gerekirse, Sayın Ecevit'in süre gelen tutum ve davranışları, Devletimizin itibarını sarsmış, Cumhuriyetimizin kurucusu Büyük Atatürk'ün maalesef ve maalesef kemiklerini sızlatmış ve diplomasinin en önemli unsuru olan güven duygusunu ortadan kaldırmıştır.

Ana hatlarına değinebildiğim nedenlerle gerçekler karşısında gerek millî çıkarlarımızın korunması, gerekse Yüce Meclisimizin hissiyatına tercüman olmak amacıyla Cumhuriyet Senatosunun bütün gruplarına mensup üyelerinin Genel Görüşme açılması lehinde oy kullanacaklarına inanıyor ve güveniyorum.

Yüce Heyetinize saygılar sunarım. (AP sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN - Teşekkür ederiz.

Sayın Gündoğan, önergenin aleyhinde, buyurunuz efendim.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Sayın Başkan, çok değerli arkadaşlarım;

İktidar sorumluluğunu taşıyan bir grubun üyesi ve Grup Başkanvekili olarak bu kürsüde, birkaç gün önce sekiz Adalet Partili arkadaşımızın imzalayarak verdikleri "Genel görüşme" talebini kapsayan önerge metni üzerinde görüş ve düşüncelerimizi arz edeceğim ve imkân bulursam, benden evvel kürsüde önerge sahibi olarak konuşan Sayın Kâmran İnan'ın ve yine önerge imzacılarından Sayın Dalokay'ın görüş ve düşüncelerine yanıt vermeye çalışacağım.

Beni bağışlarsanız, konuşmamı, biraz evvel de arz ettiğim gibi, iktidar sorumluluğunu yüklenen bir Grubun temsilcisi olarak önce önerge metni üzerinde saptığımız görüş ve düşünceleri arza çalışacağım, imkân bulursam, bu metnin ceva-bını teşkil eden bu yazılı belgeyi sizlere okurken, arkadaşlarımın sözlerine yeri geldiğinde parantezler açarak cevap vermeye kalkacağım ve sözlerime şöyle başlayacağım :

Adalet Partili Grubuna mensup 8 arkadaşımızın verdikleri bu önergeyle dış politika konusunda Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda bir genel görüşme açılması istemlerini biz Grup olarak memnunlukla karşıladığımızı belirtmek isteriz.

Bir yıla yakın bir süredir iş başında bulunan Cumhuriyet Halk Partisi ağırlıklı Hükümetin dış politika alanında izlediği ve sürdürdüğü yürekli ve soylu atılımların ve girişimlerin ülkeye kazandırdığı büyük boyutlu, önemli ve kalıcı yararların ve olanakların sergilenmesine ve kamuoyuna duyurulmasına fırsat verecek olan bu genel görüşmenin açılmasına Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak olumlu oy vereceğimizi arz ederim.

Ne var ki, Adalet Partili arkadaşlarımızın genel görüşme istemlerinin, yalnız imza sahipleriyle Hükümet arasında basit bir söyleşi amacı gütmediği, her halde Cumhuriyet halk Partisi ve onun Hükümetiyle Adalet Partisi arasında bir alanda, dış politika alanında köklü bir hesaplaşma amacına yönelik olduğu apaçık ortadadır. Adalet Partisinin, konusunu ve yerini kendi seçtiği bu savaşımı, (mücadeleyi) Yüce Senatoya sundukları genel görüşme önergelerinin her satırına sinen ünlü zihniyetleri yüzünden bize göre maalesef daha başından kaybetmiş görünüyor.

Sayın üyeler hiç kuşkusuz genel görüşme önergesini okumuşlardır ve önergenin ilk satırlarında dile getirilen ve tüm Adalet Partisini dış politikada simgeleyen silik, ürkek ve teslimiyetçi sadakat zihniyetinin tipik örneğini bir kere daha görmüş olmaktan her halde irkilmişlerdir. Görüldüğü gibi önergede aynen; "Türkiye'nin sözüne güvenilir bir Devlet olarak isim yapması ve ün kazanması..." Dikkatinizi çekerim. Bağlı bulunduğu uluslararası antlaşmalar ve taahhütlere bugüne kadar titizlikle sadık kalmasının bir sonucudur.

Atatürk'ün işaret buyurduğu muasır medeniyet yolundan Türkiye'nin asla ayrılmayacağına, hür demokratik devletler camiasını terk etmeyi hatırından bile geçirmeyeceğine dair olan kesin inanç, Türk Devletine uluslararası alanda daima yararlandığı bir ortam ve itibar kazandırmıştır. "Bugünkü Hükümetin uyguladığı çelişkili, kararsız ve zikzaklı dış politika bu inançları sarsmış, Devletin itibarını zedelemiş ve Türkiye'yi uluslararası alanda kendine yer ve kamp arayan kararsız bir Devlet haline sokmuştur." demekle önergeciler partilerinin esasen bilinen zihniyetini bir kere daha ortaya koymuşlar ve uzun iktidarları boyunca bu zihniyet yüzünden ülkenin uğradığı onarılmaz kayıpları ikrar ve itiraf etme bahtsızlığına düşmüşlerdir. İnsan ve ülke onurunu zedeleyici anlam ve içeriği ile bu sözler, Türkiye'nin yıllar boyu nasıl kahredici bir ürkeklik anlayışı içinde yönetildiğini ibretle görmeğe yeter sanırız.

Bugün Türkiye, onu yönetenler eliyle bağlı bulunduğu anlaşma ve taahhütlerden ne koparılmış, ne de cayma yoluna sokulmuştur; ama bugün Türkiye, bu Hükümet eliyle tüm antlaşma ve taahhütlerini yırtıcı bir gözden geçirmeye tâbi tutarak, kendi aleyhine işleyen ve işletilen bağımsızlık ve eşitlik ilkeleriyle bağdaşmayan tüm yönlerine parmak basarak, ülke yararı ve onurunu kurtarma savaşına girmiştir. Antlaşma ve taahhütlerini tek taraflı ve teslimiyetçi sadakat yerine, karşılıklı ve eşitlikçi sadakat temeline oturtma mücadelesini başlatmış ve bu yolda önemli mesafeler katetmiştir.

Önergede öne sürüldüğü gibi uluslararası alanda Türkiye'nin itibarı sarsılmamış, aksine Büyük Atatürk döneminde olduğu gibi parlak bir şekilde artmıştır. Sarsılmış olan bir şey varsa, o da Adalet Partisinin teslimiyetçi sadakat zihniyetiyle bu zihniyetten yararlanmaya alışmış olanların çıkarlarıdır. Teslimiyetçi sadakattan Türkiye çok çekmiş ve çok şeyler yitirmiştir. Teslimiyetçi sadakat yüzünden Türkiye'nin afyon tarlalarına kadar girilmiştir. Adlî egemenliğinden savunma özgürlüğüne ve bu alanda araç gereç seçiminden dostluk ve anlaşma kuracağı ülkelerin seçimine kadar tüm seçeneklerini başkalarının eline bırakıp ve uzun sadakat çilesi çeken Türkiye, günü geldiğinde sadakatinin mükâfatını elçiler eliyle gönderilen mücazat muhtıralarıyla görmüş ve yaşamıştır.

Ortak Pazarla kurduğu ilişkileri Ankara Antlaşmasıyla karşılıklı ve dengeli yükümlülükler temeline oturtan ve bağlayan Türkiye, Adalet Partisi iktidarları döneminde yaratılan Katma Protokol adlı belge ile aynı teslimiyetçi sadakat zihniyeti yüzünden ekonomik tutsaklığa düşme tehlikesine maruz bırakılmıştır. Bugün bu Hükümet tarafından Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkelerine sunulan teklif, Katma Protokol ile ekonomik tutsaklık haline dönüşen ilişkilerin temel antlaşmada yer alan karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esasına tekrar bağlanmasını öneren ciddî ve tutarlı bir girişimdir.

1974'lerde yıllardır Türk toplumu üzerinde yoğultulan Rum ve Yunan mezalimine, ikinci Yunanistan yaratma çabalarına son veren Barış Harekâtı ile en köklü çözüm aşamasına getirilen Kıbrıs sorununa iki seanslı MC döneminde en ufak katkıda bulunulmamıştır. Ancak, bu Hükümet eliyledir ki, bir taraftan yıllarca süren ambargo belası defedilebilmiş; Kıbrıs'a iki toplumlu, iki bölgeli bağımsız bir federasyon yapısı kazandırılması fikri dünya kamuoyunca benimsenir hale gelmiş ve sorunu çözüme götüren yolun toplumlar arası görüşmelerden geçeceği görüşü büyük ölçüde güç kazanmış, uygulanmaya başlanmıştır.

Aynı şekilde Ege sorunu ancak bu Hükümet zamanında enerjik bir tutumla ele alınmış ve 1952'den beri Yunanistan'ın hükümranlığına terk edilmiş bulunan özellikle Ege hava sahası sorunu ve kıta sahanlığı sorunu bugün Türkiye hakları açısından müzakere edilir hale getirilmiş ve Türkiye haklarının mutlaka kazanılması ulusal görev olarak ısrarla kovuşturulmaktadır.

Yine bu Hükümet dönemindedir ki, Türkiye ilk defa vesayetlerden ve teslimiyetçi sadakat tutsaklığından kurtularak; ülke çıkarlarına, bölge ve dünya barışına katkı ve yarar sağlayan geniş tabanlı ve çok taraflı diplomatik ve ekonomik ilişkiler esasına dayalı dış ilişkiler politikası izleme olanağına kavuşmuştur.

Türkiye, Adalet Partisinin uzun iktidar yılları boyunca izlediği tutumla bulunduğu kampın en edna katında bağlı köle hayatı yaşamaya itilmiş olmaktan kurtulmaya ve o kampın diğer mensupları gibi, kendi çıkarlarını kampın içinde ve gerekirse dışında korumaya ve aramaya, kampın öbür üyeleri kadar özgür ve saygın olmaya yalnız ve ancak bu Hükümet döneminde ulaşabilmiştir.

Bu Hükümet uluslararası alanda Türkiye'ye bir yer, bir kamp arayışı içinde değildir. Ama, uzun yıllardır uluslararası alanda yeri olup olmadığı tartışılan bir ülke durumuna düşürülmüş bulunan Türkiye'yi körü körüne sadakat meskenetinden kurtarıp, kampında ve evinde sağlam, saygın mevkilere oturtma çabası içindedir.

Önergede yer alan bir paragrafın her şeyden önce edep ve haya duygularını rencide eden, başkalarını küçülterek büyük olduklarını kanıtlama çırpınışları için-

de kıvranan acınası duyguların esiri kimselerin harcı olarak kaleme alınması çok esef vericidir.

Başbakan olan Hükümet Başkanının, Devlet siyasetini tehdit ve şantaj aleti olarak kullandığı iddiası istikrah verici adi bir yalandır.

Dünyanın kabul ettiği gerçek şudur : Başbakanın her gittiği ülkede gördüğü itibar, ülke itibarına olumlu katkılar sağlayan onurlu bir hizmet örneği olmuştur.

CAHİT DALOKAY (Elâzığ) - Gazeteleri oku; kimin adi yalan söylediği belli...

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Başbakan uzun yıllardır her alanda Türkiye'ye uygulanan tehdit ve şantaj yöntemlerini büyük bir kararlılık ve bilinçle aşama aşama kırıp yok etme savaşımı vermektedir ve Devlet itibarını en yüksek düzeye eriştirme çabası içindedir.

Hemen belirtelim ki, tarih, Devlet itibarının önergede belirtildiği gibi teslimiyetçi sadakat yöntemleriyle değil, haklı ve onurlu başkaldırılarıyla sağlandığını gösteren sayısız belgeler ve bilgilerle doludur.

Aslında Devlet itibarı, bu Hükümetten önceki iktidar sahiplerince Türkiye'yi uçan kuşlar dahil, uluslararası tüm tefecilik kurumları ve resmî malî kuruluşlara kadar herkese el açar hale getirmekle 70 paraya düşürülmüştür. Bugünkü Hükümet bu derekeye düşürülmüş olan Devlet itibarını düştüğü yerden kaldırma ve lâyık olduğu yere yüceltme savaşını vermektedir. Her halde ve mutlaka başarıya ulaşacaktır.

Değerli arkadaşlarım;

Biraz evvel de arz ettiğim gibi, Yüce Grubumuzun, bu genel görüşme istemini ihtiva eden önerge üzerinde yaptığı değerlendirmeyi ihtiva eden ve yazılı metinden aynen okuduğum bu görüş ve düşüncelerimizin dışında Sayın Kâmran İnan'ın, Sayın Dalokay'ın yönelttiği ithamlar, iddialar ve eleştiriler konusunda da birkaç cümle söyleyerek, huzurlarınızı fazla işgal etmeden görevimi yapmış olmanın rahatlığı içinde kürsüyü terk edeceğim.

Değerli arkadaşlarım;

Sayın Kâmran İnan, bildiğiniz gibi, dış politika konularında Adalet Partisinin yıllarca Dışişleri Bakanlığını yapmış kişilerinden de daha bilgili ve usta kişi olduğu izlenimini vermekte haklı bir savaşım içinde bulunmaktadır. Bu doğru, tabiî bir davranıştır; ama öyle sanıyorum ki Sayın İnan'ın bu ve haklı doğru savaşımı verirken, önce Adalet Partisine ve onun güttüğü dış politikaya pek uygun düşer düşünce ve davranış içinde bulunmadığı ayrı bir gerçektir. Çünkü, Sayın İnan...

BAŞKAN - Sayın Gündoğan, çok affedersiniz, bir şeyi öğrenmek mecburiyetini duydum.

Şimdi, bir önerge var; İçtüzüğümüzün 128 inci maddesi gereğince, lehinde aleyhinde konuşuluyor. Zatıâliniz aleyhinde söz istediniz.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Evet efendim.

BAŞKAN - Şimdi, lehinde konuşan bir şahsı ele alıp eleştirme olamaz kanaatindeyim. Siz hukukçusunuz daha iyisini bilirsiniz; ama yanlış bir yola girdiniz gibime geliyor.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Ben kimsenin şahsını eleştirmeye...

BAŞKAN - Ama, şimdi isim vererek yeni bir tartışmaya sebep olmaya ne gerek var. Önergenin aleyhinde konuşacaksınız gibi geliyor. Bilmiyorum, siz daha iyisini bilirsiniz.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Estağfurullah. Sayın Başkan, izin verirseniz size yardım edeyim efendim.

Şimdi, sizin görevinizin ne olduğunu benim size söylememe gerek yok. Siz...

BAŞKAN - Yok, ben görevimi gayet iyi biliyorum.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Öyle ise, siz benim görevime...

BAŞKAN - Gayet iyi biliyorum; şu konuşmanızı usule uygun bulmadığım için mecbur oldum böyle söylemeye.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Öyle ise, ben söyleyeyim Sayın Başkanım; siz madem görevinizi iyi biliyorsunuz, ben de görevimi iyi biliyorum. Ben burada...

BAŞKAN - Ama, bizim ikimizin ortasını bulacak bir kurul var karşımızda.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Kolay, Yüce Kurul var. Nerede benim görüş ve düşüncelerim usule...

BAŞKAN - Böyle usul yoktur. Ben de Parlamentodayım, sizin kadar ben de bu işe muttaliyim.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Şüphesiz.

BAŞKAN - Bu usulden değildir Beyefendi.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Sizin göreviniz Sayın Başkan, Başkanlık etmektir. Burada bizim, şu kürsüde...

BAŞKAN - Yok. Konuşmacının usule göre konuşmasıdır esas görevim.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Sayın Başkan, usule göre konuşmanın Tüzükte...

BAŞKAN - Peki Beyefendi. Siz kendinizi haklı görüyorsanız, devam edin.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Ben haklı görüyorum. Çünkü haklı olmayan şeyi yapmam da, ondan haklı görüyorum, Sayın Başkanım.

BAŞKAN - Tamam. O kanaate göre, haklı görüyorsanız devam edin.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Değerli arkadaşlarım;

Sayın İnan, daimi olarak belli bir inanışın esir-i firaşıdır. Sayın İnan, Batı Bloku içinde, özellikle NATO camiasına uzun yıllar hizmet etmiş bir kişi olarak o derece bağlıdır ki, o derece o ittifakın önemine inanmıştır ki, anlattığı hikâyeden de anlayacağınıza göre, hiç kimse NATO ittifakı içinde, hele Türkiye'de hiç kimse, haklarının çiğnendiğinden, haklarının verilmediğinden; bu ittifakın tek taraflı ülke aleyhine işlediğinden, bir asker deposu gibi kullanıldığından, buna karşın NATO devletleri tarafından her türlü aşağılatıcı muameleye reva görüldüğünden bahsettiğiniz an, Sayın İnan'ın gözünde NATO'ya ihanet etmiş olursunuz.

Ne dediler; NATO'da bir casus çıkmış, Türk; herkes tevahhuş etmiş, "Nasıl olur, Türklerden casus olur mu?" diye. Çünkü, Türkler o kadar sadıkmış ki, casus dahi olamazlarmış. Bırakalım o casus hikâyesini. Ben o hikâyeyi, zihniyetine işaret olarak verdim. Biz NATO'da...

CAHİT DALOKAY (Elâzığ) - Mevzu başka, casusluk başka.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - İstirham ederim beyler. Ben sizi saygıyla dinledim. Bir müzakere açılmasını istediniz. Başında da söyledim, bütün Grupça sizi destekleyeceğiz; geleceksiniz, konuşacaksınız, her şey açıklanacak; ama izin verin de sizin söylediklerinizin doğru veya yanlış oldukları hakkında sayın üyeler bir kanaat sahibi olsunlar, izin verin.

NATO'da uzun yıllar hangi muamelelere maruz kaldığımızı ve neticede nelerin bizim üzerimizde ağırlık şeklinde çökmüş bulunduğunu ve neler kaybettiğimizi bileceksiniz ve bundan dolayı ekonominizi harap olacak, zamanında haklarımızı korumaya gittiğiniz zaman, en büyük NATO müttefiklerinin elçi eliyle gönderdiği ültimatomları yiyeceksiniz, zamanında denizleriniz koca filolar çevirecek, zamanında "Bizden aldığınız silahları şu veya bu maksatla kullanamazsınız." diye ağır ithamlara maruz kalacaksınız, tediplere maruz kalacaksınız ve bütün bunlardan Türkiye'nin, ülkenin zarar gördüğüne inanacaksınız ve bu zararı gören bir parti ve onun Hükümeti gelecek, NATO ile olan ilişkilerimizi karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esasına bağlı bir şekilde yürütmeye yönelik dış politika atılımları yapacak, siz oradan; "Sadakat ile ün yapmış Türkiye, NATO ittifakından ayrılmak üzere olan bir Hükümetin elinde devletler nezdinde itibar kaybetmek üzeredir ey ahali." diye feryat edeceksiniz. Bu feryadınızı sesinizin en yüce tonuyla yapınız; ama biz de sizin feryadınıza karşı: aklı, ülke çıkarını, ülke onurunu ve insan onurunu dile getirerek cevaplayacağız.

Yazılı metinde de söylediğim gibi, biz hiçbir taahhütten, ittifaktan veya antlaşmadan ne cayma, ne çıkma eğilimi gösteren bir Hükümetle idare edilmiyoruz; ama bağlı bulunduğumuz bütün antlaşmaların ve taahhütlerin bugüne kadar o ünlü, teslimiyetçi sadakatımız yüzünden daima ülke aleyhine işleyişini durdurmak istiyoruz, bir yerde tevkif etmek istiyoruz. NATO'da böyle yapmak istiyoruz. NATO'nun mensubu ülkelerle de böyle yapmak istiyoruz, münasebetlerimizi böyle geliştirmek istiyoruz.

Artık Türkiye'de, teslimiyetçi sadakat zihniyeti değil, eşitlikçi sadakat temeline dayalı bir dış politikanın yürümesi için uğraş veriyoruz.

Cumhuriyet Halk Partisi olarak biz, sadece Hükümette bulunduğumuz zaman değil, muhalefet yıllarımızda da bütün dünyaya yayınladığımız ve herkesin malumu bulunan programımızda da böyle bir dış politika uygulayacağımızı açıkça ifade ettik ve şu önemli temel kuralı Türk siyasî hayatına, dış politika hayatına biz getirdik, fevkalâde önemli bir ülke yararı sağladık : "Ekonomik ilişkilerle savunma ilişkileri arasında kromozomotik bağ vardır. Bunlar, birbirinin tamamlayıcısıdır, destekleyicisidir ya da birbirlerini cerh eder hale geldikleri zaman, birbirlerini defedici, nefyedici unsurlardır." dedik. Bu, temelli bir dünya görüşü, bir savunma anlayışıdır.

Bu umde gereğidir ki, Hükümetimiz şimdi, NATO'yla da, bağlı bulunduğu diğer müttefiklerle de bütün münasebetlerini, ekonomik ve savunma konseptlerini bir arada yürütme çabası içindedir, bunu yapıyoruz.

Başbakan NATO zirvesine gittiğinde, Cumhuriyet Halk Partisinin Genel Başkanı ve Hükümetin Başkanı olarak bunlardan gayri bir şey konuşmadı ve ama hiç kimse Başbakanın, "Biz ekonomik ilişkilerle askerî ittifakların birbirleriyle sıkı sıkıya bağlı ve ilişkili oldukları kanısındayız. Böyle yürütülemeyen antlaşma ve ittifakların hiçbir ülkeye yararı olmadığı gibi, dünya barışına da yararı yoktur." dediğinde hiç kimse itirazda bulunmadı; ama bugün Adalet Partili arkadaşlarımız bizi sadakatten ayrılmış bir Hükümet ve onun partisi olarak göstermeye çalışıyorlar.

NATO ülkelerinin bizim anlayışımıza itiraz etmedikleri bir dünya ortamında, memleket içinde Adalet Partisi sözcüleri itiraz ediyorlar ve bizi sadakatsizlikle suçluyorlar ve sadakatsizlik ettiğimiz için de ünümüzü kaybettiğimizden ve bundan dolayı da Devletin zarara uğrayacağından söz ediyorlar, bu hazindir. Hiç kimse itiraz etmiyor, Jimy Carter ve diğerleri, dolar ve mark babaları "Haklısınız" diyor; fakat Adalet Partisi "Sadakati ihlal ediyorsunuz" diye itiraz ediyor. Bu çok ilginç bir şeydir.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Bakalım, göreceğiz sadakatinizi.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Değerli arkadaşlarım;

Yine Adalet Partili sözcüler burada başka bir konuyu dile getirdiler. Bizim Batı'dan ayrılma eğilimi taşıdığımızı ve elçilerin bile bundan dolayı tedirgin oldukları, kuşkulu bulundukları yolunda ifadelerine tesadüf ettiniz.

Değerli arkadaşlarım;

Bir programa bağlı, ciddî demokratik sol bir partinin mensubu olarak hemen söyleyeyim; Batı'dan ayrılma eğer bu ülkenin lehine olacaksa, kesin olarak Türk halkı böyle bir kanıya varacaksa, bu anlayışımızı kesin olarak Türk halkı onaylayacaksa ve kesin olarak Batı da bizi bugüne değin kullandığı gibi, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci sınıf bir ülke olarak kullanmaya devam edecekse, bunu Türk halkına ve parlamentoya açıkça söylemekte hiçbir sakınca görmeyiz; ama biz, elçilerle idare edilen bir Hükümetin partisi değiliz. Biz, dergilerle idare edilen bir Hükümetin de partisi değiliz. Ne dergilere, ne elçilere... (AP sıralarından "Derneklerle" sesleri.)

FEVZİ ÖZER (Muğla) - Ülkü Ocakları ile.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Der'lerle, der'lerle...

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Ne derneklere, (Bir daha diyorum) asla ve kata kulak asacak kadar kendine inançsız bir parti ve hükümet değiliz.

Hiç üzülmeyin; elçiler, (Ki, uzun yıllar iktidarda kaldınız sizin zihniyetinizle maluldürler, tekrar ederek söylüyorum maluldürler.) onlar eğer böyle bir endişe izhar etmişlerse, o zaman hakikaten Hükümetime buradan sesleniyorum; dikkat etsin, belki de Türkiye aleyhine çalışıyorlardır.

Sayın İnan, iyi bilirsiniz, Başkanı bulunduğunuz Karma Parlamento Komisyonunun toplantılarında öylesine büyükelçiler görmüşüzdür ki, Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkelerinden biri veya hepsi kendilerine Türkiye nezdinde bir elçi tutmak zorunda kalsalardı, ancak onları tutarlardı. O denli sürüklenici, o denli bağımlı, gerçekten o denli ülke çıkarları aleyhine şartlanmış insanlarla dolu olan bu ülkede biz, onlara veya başkalarına kulak asmayacağız.

Bu bizim eğilimlerimizi elçiler görüyor, siz görüyorsunuz da; bizim Batı ittifakı içinde, Batı devletleri içinde aldığımız mevki, bulunduğumuz yer ve kamp bakımından ilişkili olduğumuz ülkeler bize hiçbir şey söylemediler. Hiç kimse bir endişe izhar etmedi. Hatta ben bundan şahsen alındım da; acaba bizi yine Adalet Partisi gibi o teslimiyetçi kör sadakat zihniyeti içinde mi görüyorlar diye bir endişe de duydum. İsterdim ki, Luns veya Jenkins, "Siz böyle bir eğilim taşıyor musunuz?" diye bize sorsun. Aksine, bizim bu ittifak içinde bulunduğumuz

sürece onlardan gördüğümüz muamelenin, giderek onların da insaf duygularına, adalet duygularına ters düştüğüne şahit olduk son zamanlarda. Sesleniyorum size eski arkadaşımız :

Ben geçen dönem; yani bu yıl toplanan Avrupa Karma Parlamento Komisyonu münasebetiyle Avrupa Parlamentosunda, bir komisyon raporu üzerine açılan müzakerelerin zabıtlarını teker teker okudum. O zabıtlarda Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkelerinin milletvekilleri, Avrupa Parlamentosunda bulunanlar, Türkiye'ye bugüne kadar Ortak Pazar yoluyla NATO yoluyla ve diğer taahhütleri ve anlaşmalar yoluyla reva görülen muamelelerin gerçekten insanlık dışı olduğuna varacak ölçülerde yakındıklarını gördüm. Yeşil kâğıtlara basmışlardı, okudunuz mu?.. O koskoca Alman ekonomik imparatorluğunun temsilcileri, o sosyal demokratıyla, Hıristiyan demokratıyla aynı yolun yolcuları sadece Alman çıkarlarını düşünmekten, Alman sermayesi ve emperyalizmini yürütmekten ve yüceltmekten öteye hiçbir kaygıları olmayan o kişilerin, Avrupa Parlamentosunda Ortak Pazar ülkelerinin Türkiye'ye reva gördükleri muamelelerden nasıl yakındıklarını ve artık Türklerin tahammül hududunu aşar noktaya ve isyan noktasına geldiklerini ifade ettiklerini okudunuz mu?.. En diri Almanların, en diri Fransızların, en diri İtalyanların komünistiyle sosyalistiyle kapitalistiyle o parlamento müzakeresinde neler söylediğini gördünüz mü?..

Siz, bizim sadakatsizliğimizden dolayı Devletin zarar göreceği yerine, onların taahhütlerine sadık kalmamalarından yakınan bir temi geliştirseydiniz, bu ülke için daha onurlu bir hizmet olmaz mıydı? Onların sadakatsizliğinden yakınan bir tem isterdim burada ben. İsterdim ki, bizim Ortak Pazar ülkeleri tarafından uzun yıllardan beri hangi tür muamelelere maruz kaldığımız ve ekonomimizin bugün tarihin en büyük boyutlu bunalımına düşmesinin baş nedenlerinden birinin Ortak Pazar ilişkilerimiz olduğunu ifade edersiniz. Bunu sayardım ben milliyetçilik, bunu sayardım ben sadakat, bunu sayardım antlaşmalardan yarar ve ün sağlamak.

Yoksa, bilmiyor musunuz, bir Ortak Pazarla ilişkilerimizde 1957'lerden sonra, 1963'lerde Ankara Antlaşmasıyla ilişkilerimizi abide niteliğinde büyük bir hukuk hükmüne bağlamış bir ülkenin iktidarıydık, Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı idi? Bu ülkelerle ilişkilerimizi karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esasına dayalı biçimde yürüteceğimizi ahdetmiştik; ama 1970'lerde sizler iktidarda bulunduğunuz zaman, o büyük ahit meselesine rağmen tarafınızdan imzalanan ve bu ülkeye kabul ettirilen Katma Protokolla nasıl tahrip olmuştur bilmez misiniz?

Bugün Ankara Antlaşmasının o abide niteliğindeki büyük hukuk hükmü yerine, sadece Türkiye aleyhine işleyen bir ilişkiler sürece içinde yaşamıyor muyuz? Ben iddia etmiyorum, açınız Türkiye'nin 1970'ten bu yana süregelen ilişkiler sürecinin sonunda Ortak Pazar'a karşı ne denli zor duruma düştüğünü.

Her yıl 2 milyar dolar açık verdiğimiz ülkeler bunlar. Sadece bir avuç tarım ürünü ihraç edip de, sanayi ürünü ihraç etmeyeceğimizi bildikleri için, sanayide bize taviz veren ülkeler. Bize verdikleri bir avuç tarım ürünü tavizini Karayib'lerden tutun da, Mağrip'ten Maşrık'a kadar dağıtan Ortak Pazar ülkelerinin; o da yetmiyormuş gibi biraz evvel sizin de kuşku ve endişeyle bahsettiğiniz ve takdirle karşıladığım Yunanistan'a karşı duydukları o canlı, o gerçekten ibret verici aşk yüzünden, onlar eliyle bizim düştüğümüz durumu unuttunuz mu? Hangi toplantıda ortak Pazar ülkelerinden Türkiye aleyhine bir ifade sâdır oldu? Buna karşın hangi toplantıda Yunanistan göklere çıkarılmadı? Kuşkunuza, endişenize katılıyorum. Şimdi aralarına alacaklar, anlıyorum? Çok zor durum, anlıyorum; ama bir şey daha hatırlıyorum ben. Sizin döneminizde Yunanistan'ın tam üyelik müracaatı yaptıktan sonra, Türk Hükümetinin düşüncelerine sahip olmak için Hariciye nezdinde yaptığım teşebbüslerden aldığım cevaplar hâlâ kulaklarımdadır. "Evet Sayın Gündoğan, Yunanistan tam üye olmak için talepte bulunmuştur. Çok çalışıyoruz, uğraşıyoruz; ama bizi dinlemiyorlar bile..." "Pekâlâ kardeşim, ne olacak? Bu on ülkeyi Yunanistan arkasına alırsa; zaten yıllardan beri bizimle münasebetleri onların lehine işleyen bir süreç takip ediyor. Çok ağır bir katma protokolla yenilmişiz başından. Şimdi bir de Yunanistan belasını başımıza sararlarsa ne yapacağız?" dediğim zaman şunu demişlerdir : "Sayın Gündoğan, endişe buyurmayın; Yunanistan'a verecekleri tavizlere yakın tavizler koparırız." "Efendim, siz Ortak Pazarla ilişkilerin ekonomik yönlerini böyle anlayabilirsiniz; ama siyasal yönünün çok önemli olduğunu size belirttim. Yunanistan'la entegre olan bir Ortak Pazarın siyasal açıdan kazanacağı güce karşı ne yapıyorsunuz?" diye sorduğumda hiçbir cevap alamamıştım. Şimdi, bugün Hükümetimin ne cevap vereceğini ben de merak ediyorum. Sorunun önemli olduğuna inanıyorum ve grubumun da tam bir açık yürekliilikle, Hükümetinin bu konuda ülke menfaatlerini fevkalade hassas bir şekilde korumasını talep edeceğine de inanıyorum. Bundan daha doğal ne olabilir; ama doğal olmayan şudur : Sizin Ortak Pazar ülkeleriyle son defa bu Hükümet eliyle münasebetlerin şu şekle dönüştürüldüğü; yani beş yıl için askıya alınma teklifinin bu Hükümet tarafından Ortak Pazara götürülmesi olayını kınamanıza şaşıyorum ve hemen hatırlatayım; Ortak Pazarla ilişkilerimiz ne zamandan beri donuktur Sayın İnan, bilmez misiniz?..

1975-1976'larda, dışarıda ve burada, Ortak Pazar Karma Parlamento Komisyonunda, Ortak Pazar üyeleriyle o zamanki Başbakanımız, Dışişleri Bakanımız kaç defa ciddî çatışmaya düştüler hazırlamaz mısınız? Kaç defa Süleyman Demirel'in o toplantılarda, Türkiye'yle Ortak Pazar ilişkilerinin Türkiye aleyhine işlediği salhası, sedası, ifadesi o dildensâdır olmuştur; unuttunuz mu? 1976'dan beri Ortak Pazarla ilişkilerimizde herhangi bir yürürlük var mı? O günden beri ilişkiler sinen askıda değil mi? Hiçbir Bakanlar Konseyi toplandı mı? Herhangi bir talebiniz Topluluk komisyonu tarafından ele alındı mı? Herhangi bir talebiniz

Ortaklık Konseyi ya da Komisyonca is'af edildi mi? Size sorarım. Biz bir korku, bir cebânet içine düşmedik. Ortak Pazarla olan ilişkilerimizin gittikçe Türkiye aleyhine işlediğini ve bu sürecin Türk ekonomisini en büyük bulanık boyutlarına eriştiğini; bu durum devam ederse, Türk ekonomisinin bunalımdan çıkamayacağı gibi, geleceğinin de tehdit ve tehlike altında bulunduğunu gördük ve saptadık. Yalnız kendimiz saptamadık; tüm Türk ekonomicilerinin, hatta sanayicilerinin büyük bir kesiminin, bilim adamlarının ve diğer çevrelerin görüp tespit ettikleri gibi, gördük ve tespit ettik ve dedik ki, Türkiye Ortak Pazar ilişkilerini yeni bir düzen içinde ele almak zorunluğu kaçınılmaz oldu. Böyle bir açık yürekle herhangi bir sadakatsizlik etme, mariz duygusuna kapılmaksızın, hasta duygusuna kapılmaksızın...

BAŞKAN - Sayın Gündoğan, çok affedersiniz; ben sözünüzün selâsetini kesmek için araya girmiyorum. Önerge kabul edildiği takdirde, bu önerge üzerinde yapılacak işlemi biliyorsunuz. Bu konuşmalar o zamâna ait olacak gibime geliyor. Şimdi önerge kabul...

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Zaten hep sizin gibinize geliyor Başkanım, herkes dinliyor halbuki.

BAŞKAN - Efendim, bugüne kadar olan uygulamanın dışına çıktınız. Siz müzakereye girmişsiniz. O zaman ne söylenecek, o zamanki müzakerelerde ne olacak.

AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) Sayın Gündoğan, nezaketle söylüyor Başkan.

E. ÂKIP AKSAÇ (Kırşehir) Dinleyelim Başkanım.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Sayın Başkan, o zaman ben de ne söyleneceğini bulurum.

BAŞKAN - Peki o halde buyurun efendim.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Arkadaşlarım; biz, hiçbir tesirin altında kalmaksızın Ortak Pazarla ilişkilerimizin bugünkü koşullar içinde daha bir adım atması olanağı kalmadığını gördük; esasen biraz evvel de arz ettim, fiilen kesildiğini gördük ve gittik açık yürekle; dedik ki; efendiler, sizinle olan ilişkilerimizi 1970'te imzalayıp 1973'te tasdik ettiğimiz Katma Protokol düzeni içinde yürütmemize olanak yoktur. Bu ilişkileri 5 yıl süreyle askıya almak, Türk ekonomisinin kaçınılmaz zorunluğudur ve ilişkilerimizin yine kaldığı yerden devamı mümkündür. Ne var ki, gerçekten bir ortak üye olarak kabul ediyorsanız, ekonomimizin sizin tarafınızdan içine düşürüldüğü bu durumdan kurtulması için de yardım elinizi uzatmanız lâzımdır. Evet, böyle dedik, aynen böyle dedik; derken de yüz ve insaf yoksunluğu içinde değildik. Çünkü, ekonomimizi bu hale getiren ilişki o ilişkidir.

O itibarla bizim bu konuda eleştirilecek bir tarafımız yoktur. Uyumlu, tutarlı bir teklifte bulunduk, kabul edileceğini sanıyoruz.

Arkadaşlarım;

Birkaç cümleyle de şunu söyleyeyim : Sayın arkadaşlarım bir taraftan bizim Batı ittifaklarından ve buna benzer antlaşmalardan cayma eğiliminde olduğumuzdan vesaireden kuşkulandıklarını, sadakatimizi bozduğumuzu söylediler; ama bir taraftan da şunu söylediler : Bu Amerika'nın ar-ı haya duymadan kendi eliyle bakıp beslediği, büyüttüğü Milliyetçi Çin'i (Taiwan) binlerce, yüz binlerce askerle koruduğu Taiwan'ı şimdi, sırf iktisadî çıkarları, ticarî çıkarları için bir tarafa itip Kızıl Çin'i de Japonya'yla bağdaştırarak bir masaya oturması ya da bir kaba oturması, bir kabda bulunması çok acayip dediniz. İşte güzel delil; NATO'da da başımıza bu geliyor, Ortak Pazar'da da bu geliyor, başka ilişkilerde de bu geliyor. Sizin tanımladığınız Amerika'yı biz kendi hatırımız için kötülemeksizin; ama açıkça ve seçikçe tarif edersek, ona anlatırsak ki, senin yaptıkların bizim de malumumuzdur ve bu malumu ilama lüzumu yoktur sizi tanırız, biz ülke kurtarmış bir partinin ahfadıyız deriz. Bu bilinçle ve bu anlayışla sizi de, sizin yandaşlarınızı da çelişkileriyle ilişkileriyle kabul ederiz.

Saygılar sunarım. (CHP sıralarından alkışlar).

BAŞKAN - Sayın senatörler;

İçtüzüğün 128 inci maddesi gereğince, dış konular hakkındaki genel görüşme üzerinde, önerge üzerinde konuşmalar bitmiştir. Genel görüşmenin kabul edilip edilmemesini iş'ari oylarınıza arz edeceğim. Genel görüşmenin kabulünü oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Genel görüşmenin Senatomuzda yapılması oylarınızla kabul edilmiştir. 128 inci madde gereğince Hükümet Başkanlıkça bildirilecektir. Üç birleşim içinde gereği yapılacaktır efendim.

Sayın senatörler;

Genel görüşme üzerinde sayın üyelerin hepsinin gayet tabiî söz hakkı vardır. Pazartesi gününden itibaren; yani 25 Aralık 1978 Pazartesi saat 9.00'dan itibaren Divan Üyelerimizden Sayın Çelebi'ye müracaat edilmesi ve müracaat sırasına göre söz verileceğinin de bilinmesini rica ediyorum.

15. – Dilekçe Karma Komisyonuna üye seçimi.

BAŞKAN - Efendim, şimdi gündemimizdeki sıraya göre Dilekçe Karma Komisyonuna üye seçimi vardır. Bu üye seçimi için gerekli işlemi yapacağız.

Tasnif Heyeti için ad çekiyorum :

Sayın Niyazi Ünsal?.. Yok.

Sayın Solmaz Belül?.. Buradalar.

Sayın Orhan Vural?.. Yok.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Sayın Başkan, ben gönüllüyüm efendim.

BAŞKAN - Sayın Ucuzal, gönüllü olarak katılıyorlar.

Sayın İsmail Kutluk?.. Buradalar.

Üç kişilik Tasnif Heyetine Sayın Solmaz Belül, Sayın Ömer Ucuzal ve Sayın İsmail Kutluk seçilmişlerdir.

Oy pusulaları dağıtılsın efendim.

Oylamaya hangi üyeden başlanacağına dair ad çekiyorum efendim : Sayın Akın Özdemir.

(İzmir Üyesi Akın Özdemir'den başlanarak oylar toplandı.)

BAŞKAN - Oyunu kullanmayan sayın üye var mı efendim?.. Yok.

Oylama işlemi bitmiştir.

Tasnif Heyeti lütfen yerini alsın.

(Oyların ayrımı yapıldı.)

BAŞKAN - Sayın senatörler;

Oylamaya sayın üyelerimizden 45 katılan tespit edilmiştir. Bu bakımdan salonumuzda çoğunluk olmadığı anlaşılmıştır.

26 Aralık 1978 Salı günü saat 15.00'te toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

2. – Cumhuriyet Senatosu Elazığ Üyesi Cahit Dalokay ve arkadaşlarının, Türkiye'nin Dış ilişkileri üzerinde bir Genel Görüşme açılmasına dair önergeleri. (8/9) (*)

BAŞKAN - Genel Görüşme önergesinin müzakeresine geçiyoruz.

İçtüzüğümüzün 129 uncu maddesi gereğince bu önergede imzası olan sayın üyelerden hangisi konuşacaksa, ilk sözü ona verme hususu emredilmektedir.

Söz isteyen?..

KÂMRAN İNAN (Bitlis) - AP Grup Sözcüsü olarak istiyorum.

BAŞKAN - AP Grubu adına söz istiyorsunuz.

KÂMRAN İNAN (Bitlis) - Evet efendim.

BAŞKAN - Şimdi, o zaman zaten söz isteyenler burada sıraya konmuştur. Sayın Kâmran İnan'la Sayın Selâhattin Özgür bize verdikleri önergeyle yer değiştirmişlerdir. Birinci sırayı Sayın Kâmran İnan almıştır.

(*) C.S. Tutanak Dergisi : c.40, s.77:100

AP Grubu adına buyurun Sayın İnan. (AP sıralarından alkışlar)

Hükümet?.. (AP sıralarından "Yok" sesleri).

Sayın Hükümet yoktur; ama bu husus Genel Görüşmeye mani değildir. Genel Görüşme devam eder efendim.

KÂZIM KARAAĞAÇLIOĞLU (Afyonkarahisar) - Zaten Hükümet yok.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) - Hayır, var efendim.

CAHİT DALOKAY (Elâzığ) Hani nerede?

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) - Sayın Başkan, şu anda Dışişleri Bakanı ve Başbakan milletlerarası bir görüşmede, bir toplantıdadırlar; ama Hükümeti temsilen bir Bakanımızdan rica ettim, müzakerelerde bulunacaklar, geliyorlar. Ben bundan evvel de Sayın İnan'la bu konuda görüştüm, zabıtları tetkik edip bilahare Sayın Dışişleri Bakanı ve Sayın Başbakan gelip izahat verecekler efendim.

BAŞKAN - Olabilir efendim. Tabii bu Genel Görüşmenin yapılmasına mani bir hal değildir.

AP GRUBU ADINA KÂMRAN İNAN (Bitlis) - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Başkan, değerli senatörler;

Başta Kıbrıs millî dâvamız olmak üzere, dış politika üzerinde Genel Görüşme açılması önergemiz 18 Aralık 1978 tarihinde Yüksek Başkanlığa sunulmuştur. 21 Aralık 1978 Perşembe günü, Yüksek Heyetiniz önergemizi görüşerek Genel Görüşme açılması talebini ittifakla kabul etmiştir. İttifak oyunu veren bütün sayın senatörlere, Grubumuz adına teşekkürlerimizi sunmak isteriz.

Sayın senatörler;

Yalnız, Genel Görüşme açılması talebiyle verdiğimiz önergenin görüşüldüğü 21 Aralık günü, önerge aleyhinde konuşan Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Sözcüsünün stili ve biraz sonra değineceğim bir cümlesi bizi son derece üzmüştür. Biz bu müzakereleri bu stil içerisinde yürütmek karar ve niyetinde değiliz değerli arkadaşlarım. Fikirleri şahsileştirerek şahıslara hücum etmek ve burada Türkiye'nin en hayati millî meselelerinin görüşülme atmosferini bir çekişme ve didişme atmosferine çevirmek, yapıcı bir yaklaşım değildir. Üzülerek arz edeyim ki, sayın sözcünün bu stilidir ki, Türkiye'de bu siyasî gerginliği yaratmakta, devam ettirmekte ve Türkiye'nin bugünkü ortamının sebepleri arasında sayılmak gerekir.

Yine sayın sözcünün bir cümlesi, öyle sanıyor, ümit ve temenni ediyorum ki, bizzat kendilerinin fikirlerini aşmıştır; o da, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin dışarıdaki büyükelçilerine reva gördükleri bir cümle... Burada tekrar etmek is-

temiyorum. Zannederim kendileri de üzülmüştür ve söz aldıklarında bunu tavzih buyuracaklardır ve hatta öyle ümit ve temenni ediyoruz ki, bizzat ya Sayın Dışişleri Bakanımız ve mümkünse Sayın Başbakanımız, Devletin büyükelçilerini bu ağır töhmetin altından kurtaracaklardır.

Değerli arkadaşlarım;

Büyükelçiler, devleti temsil eder; hükümetleri değil. Hükümetlerinin politikasını tatbik eder, doğrudur; ama Türkiye Cumhuriyeti Devletini temsil ederler ve Devleti temsil eden aynı sayın büyükelçiler üzerine gölge düşürmemek; Devletin mümessili ve icra organı olan Hükümet ve onun çoğunluk partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi Sözcüsünün gölge düşürmemesi gerekir. Bu üzüntümüzü de belirtiriz ve kendilerinden bunu tavzih buyurmalarını ve bizzat Hükümetin bir açıklama yapmasını istemekte de hakkımızdır.

Değerli arkadaşlarım;

21 Aralık tarihinden bu yana da Türkiye'de bütün milleti büyük bir üzüntüye gark eden, elem verici olaylar cereyan etmiştir. Bu olayların iç yönü üzerinde durmayacağım; ancak bu olayların dışarıya taşması, Türk Milleti ve Devletinin görüntüsü üzerine son derece elim gölgeler düşürmüştür.

Batı basınına baktığınız zaman, maalesef, Türkiye hakkında geniş kapsamlı ve son derece üzücü yazılar yer almıştır. 8 Ocak 1979 tarihli News Week Dergisinin bu olaylarla ilgili yazısını okuduğunuz zaman, elem duymamak mümkün değildir.

5 Ocak tarihli Figaro Gazetesinde çok ağır tasvirler, yazılar bulunmaktadır; Le Monde'de bulunmaktadır ve Le Monde Gazetesinin 28 Aralık 1978 tarihli nüshasında bu olaylar anlatılırken, meşhur karikatürist Konk'un kaleminden Nasreddin Hoca'nın arkadan hançerlenmiş ve sırtından oluk gibi kan akan bir karikatürü Türk Milletinin dışarıdaki imajı ve görüntüsü olarak yansıtılmıştır.

Türkiye'nin milletlerarası problemlerinin bulunduğu ve bütün Helen Irkının hasım olarak Türkiye'ye karşı mobilize edildiği bir dönemde, kendi içimizden verdiğimiz ve büyük bir ihmalin, affedilmez tarihi bir ihmalin neticesi olan bu olaylar ve görüntü, Türkiye'yi uzun seneler işgal edecektir ve tarihte Türkiye hakkında yürütülmüş bulunan son derece insafsız hücumlar, kayıtlar ve ithamlara bir yenisinin, yeni ellerle sürülmesi imkânı açılmış olacaktır ve şimdiden de başlatılmıştır. Maalesef dış basının bir kısmı meseleyi dinî yönünden almakta ve Türkiye'deki bir nevi (Onların ibarelerini tekrar etmek bakımından söylemiyorum) dinî azınlığa karşı zulüm ve katliam şeklinde tefsir edilmektedir ki, bu son derece ıstırap verici bir hadisedir ve eğer Avrupa Konseyinde Türkiye ile ilgili Rumların iddialarının savunması meselesiyle bu gelişmeler yan yana konulursa, Türkiye

bakımından ne derece üzücü, sıkıntılı bir manzaranın meydana geldiği görülür. Bunu hep beraber göğüsleyeceğiz, Türkiye'yi ağır ithamlardan hep beraber savunacağız; ama içerideki büyük hadisenin mesullerini de hep beraber aramamız ve bulmamız lâzımdır değerli arkadaşlarım.

Sayın senatörler;

Yine, bu Genel Görüşmenin hiç olmazsa en gecinden bu ayın dördünde açılabileceği düşüncesiyle hazırlıklarımız yapılmıştır. Arada olaylar gelişti ve olaylar her 24 saatte bir gelişmektedir.

Değerli senatörler;

Bu Genel Görüşme ihtiyacı nereden geldi? Bu Genel Görüşme ihtiyacı, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini, Parlamentosunu bir tarafa iterek, Türkiye'nin millî meselesini ve dış politikasını yürütmeye devam ve ısrar etmesinden doğmuştur.

12 ayı aşkın bir icra döneminde dış politika konusunda bu kürsüye Sayın Başbakan yalnız bir defa gelmişlerdir; 23 Mart 1978 günü. Ondan sonra ve önce ne kendileri ve ne de bir gündem dışı konuşmaya cevap mahiyetindeki kısa müdahalesinden başka, Sayın Dışişleri Bakanımız bu kürsüye gelip izahat vermemişlerdir; buna mukabil, gerek Sayın Başbakanın ve gerek Sayın Hükümet üyelerinin dünya gezileri...

Değerli arkadaşlarım;

Gönül ister ki, bu gidilen başkentlerden hiç olmazsa birkaç tanesinin sayısı kadar, Hükümetin ve meşru bir kudretin güç kaynağı olan Parlamento ziyaret edilmiş olsun. Bunun yapılmamış olmasını anlamak ve kabul etmek imânsızdır.

Sırf hafızanızı tazelemek bakımından arz edeyim :

Sayın Başbakanımız, bu 12 ayın aşkın icra dönemlerinde 10 Mart'ta meşhur, bilinen Montreux Zirvesi, ondan sonra 13 Nisan'da Yugoslavya ziyareti (ki, bununla ilgili temasları sırası gelince izah edeceğiz), Mayısta Sofya ziyaretleri, 10 Mayıs'ta Batı Almanya - Bonn, 15 Mayıs'ta Londra'ya, 16 Mayıs'ta Viyana'ya geçtiler. 24 Mayıs'ta Brüksel'e - Belçika'ya, 29 Mayıs'ta Washington'a, 2 Haziran'da Newyork'da Birleşmiş Milletler'e, 22 Haziran'da Moskova'ya, 12 Kasım'da Romanya'ya, 3 Aralık 1978'de Irak'a gittiler ve nihayet bilindiği gibi, 12 Aralık'tan başlayarak 22 Aralık 1978 tarihine kadar devam eden Kuzey seyahat ve ziyaretleri; Norveç, İsveç, Finlandiya ve arada Kopenhag hava meydanı ve Brüksel-Week-end...

Bütün bunlar hakkında, orada cereyan eden bütün görüşmeler hakkında bu kürsülere gelip de Parlamentoya, Senatoya ve bu kürsülerden Türk kamuoyuna en ufak bir izahat verilmiş değildir, değerli arkadaşlarım ve bunu yadırgamamak mümkün değildir. Bu, aslında bir bakıma demokrasinin inkârıdır. Oysa, bizzat

Sayın Başbakan gerek 1974 Koalisyon kısa dönemlerinde ve gerek bu kere, Hükümeti kurduklarında, müteaddit beyanlarında "Dış politikanın demokratize edilmesini" tekrar etmişlerdir. Hatta, bu kere kurulan Hükümetin Programında; "Dış politika millî meselelerine kamuoyunun, toplumun ilgili ve katkısını artırmak maksadıyla gerekli faaliyetlerin gösterileceği" beyan edilmiştir. Oysa, değil kamuoyunun ilgi ve katkısına Hükümet, Senatonun ve Parlamentonun ilgi ve katkısına iltifat buyurmamışlardır.

Bir Hükümet kendi güç kaynağına dönmezse ve o kaynağını tazelemezse, o hükümetin dış politikasının güçlü olması mümkün değildir, sayın senatörler.

Daha 1957 yılında Kissinger, Viyana Kongresiyle ilgili bir araştırmasında, "A. Word Restored" kitabında, "Bir hükümetin en güç işi, dış politikasına yeterli kamuoyu desteğini bulmasıdır" demiştir. Bu kaide her yerde, her zaman geçerlidir değerli arkadaşlarım. Oysa, bizdeki Hükümetin bugünkü tatbikatı, 19 uncu yüzyılda görüldüğü gibi, parlamentoyu ve toplumu, tümüyle emrivakiler karşısında bırakmak; ben yaparım ve ben sonra kabul ettiririm... Bu demokrasi değildir, değerli arkadaşlarım. Evvela fikirler buralarda oluşturulur, destek sağlanır ve bu alınan destek ve güçle, dışarıda güçlü bir dış politika güdülür. Adalet Partisi millî meselelerde; Hükümet kim olursa olsun, daima millî meselelerde birlik ve beraberliği yürütmüş, kabul etmiş vatansever bir partidir. Bunun en güzel örneğini 1974 Kıbrıs Harekâtı sırasında verdik ve Hükümeti, hiçbir fark gözetmeden, sonuna kadar dış millî politikada birlik ve beraberlik prensibi çerçevesinde destekledik. Bu güzel prensibimiz de yıkıldı değerli arkadaşlarım.

Bugün hâlâ dünyanın birçok memleketlerinde, Amerika Birleşik Devletlerinde, İngiltere'de "Bipartizan" denilen, partiler üstü millî dış politika prensibi, bu Hükümetin gelmesinden bu yana Türkiye'de sarsılmış ve yıkılmıştır. Bu aslında sadece hasımlarımızın sevindiği ve memnun olduğu bir gelişme, bir hadisedir.

Değerli arkadaşlarım;

Bu 12 ayı aşkın dönem dış görünüşü itibariyle Türkiye bakımından fevkalade faal bir dönem olmuştur; Gerek dış ekonomik ilişkiler bakımından ve gerek dış temaslar ve politikanın yürütülmesi bakımından. Bunların içerisinde ambargo meselesi, Amerika Birleşik Devletleri'yle olan ilişkilerimiz, bunların içerisinde Kıbrıs millî dâvamız, bunların içerisinde Yunanistan'la olan diğer ihtilaf sahalarımız, bunların içerisinde Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilgili bir alay mesele yan yana konulmuştur; ama bugüne dek bu meseleler "Hükümet nereden başlamış, nereye gelmiştir, bugüne dek bu meselelerden hangisinde ne gibi netice alınmıştır, bugüne dek bu meselelerde Hükümet, bu Devleti ve milleti nereye götürmek istemektedir" hususunda ne Parlamentonun, ne kamuoyunun sarih bir

fikri yoktur ve şurada temin ve iddia ederim ki, Hükümetin çoğunluk partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde dahi bu görüş yoktur. Eğer var ise o zaman Hükümet Parlamentodan başka bir organı benimsiyor ve sadece kendi grubunu parlamento olarak telâkki ediyor ve onlara izahat veriyor; Parlamento bir kenarda kalsın diye son derece antidemokratik bir manzara çıkıyor. Daha bugün Sayın Başbakan, "Türkiye'nin desteklenmesinin, dünyada demokrasinin güçlenmesi anlamına geleceğini..." ifade ediyorlar; dünyaya hitap ederken. Demokrasinin güçlenmesi evvelâ burada olur. Dışarıya yönelik beyanlarla demokrasi güçlenmez; bu kürsülerden demokrasi güçlenir. Sizlere gelerek, Senatoya gelerek, Millet Meclisi'ne gelerek, Parlamentoya gelerek ve kendi güç kaynağına dönerek meseleleri izah etmek, kendi desteklerini sağlamak, ikna etmekten sonra demokrasi güçlenir. Yoksa, "Ben yaptım; kabul ettiririm ve demokrasi güçlenir"... Kimse bunu kabul etmiyor.

Değerli arkadaşlarım;

Bir şeyden de artık vazgeçmek lâzımdır. Bugün Türkiye'de olup bitenleri ve demokrasinin nasıl oynandığını, demokrasi bilen bütün insanlar ve milletler ve dünya basını bizden daha iyi takip etmekte ve bilmektedir; gayet samimiyetle bu oyunu oynamak lâzımdır.

Değerli senatörler;

Kıbrıs millî dâvasını bizim yönümüzden ve Türk Milleti yönünden en önemlisi olduğu için, bu genel görüşmenin bir numaralı meselesi olarak başa almayı tercih ediyorum ve bunu bir vazife olarak da görüyoruz. Zira bugünlerde yine en aktüel bir meseledir. Bugünlerde Kıbrıs'ta topluluklararası görüşmelerin başlatılması bakımından, cereyan eden temaslar yönünden aktüeldir ve halen Hükümetin meşgul bulunduğu Warren Christopher'inda yine hiç şüphesiz görüşmekte bulunduğu başta gelen konulardan biridir.

Değerli arkadaşlarım;

Kıbrıs millî dâvasının tarihçesi, 1974'den sonraki gelişmeler; bunların hepsine dönmek mümkün değildir. Çoğu bilinmektedir ve bugünkü müzakerelerin çerçevesini de belki aşar; ama son çok önemli gelişmeler mevcuttur. Bu önemli gelişmelerin başlangıcı, Sayın Başbakan'ın 29 Mayıs'ta Amerika Birleşik Devletleri'ni ziyaret etmeleri ve aynı tarihlerde orada bulunan Kıbrıs Türk Federe Devleti Sayın Başkanı Rauf Denktaş'ın orada iken Amerikan Kongresine hitaben, basın ve kamuoyu yoluyla yaptıkları beyanlardan başlamak istiyorum.

Bu beyanlar New York'ta yapılmış ve bu beyanlar Türk kamuoyuna ve dünyaya nasıl intikal etmiştir; biliyor musunuz sayın senatörler?..

Bu beyanlar, Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Halkla İlişkiler Bakan Yardımcısı Sayın Tom Reston'un, 24 Mayıs 1978'de yaptığı bir basın konferansı yoluyla intikal etmiştir.

Değerli arkadaşlarım;

Bir parlamento ve bir kamuoyu, millî bir meselesini, bir yabancı devletin başkentinden ve devlet adamının basın konferansından öğrenirse, bunu demokrasi olarak kabul etmek ve bu millî meselelerin gerçekten toplumun desteği ve bilgisiyle yürütüldüğünü kabul etmek imkânsızdır, üzücüdür ve inanıyorum ki, eğer böyle bir hadise başka bir hükümet şekli ile cereyan etmiş olsaydı, Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Grubu infialle buna itiraz ederdi ve kendilerini haklı bulurduk. Cereyan da etmezdi böyle bir hadise.

İşin yine aynı derecede acıklı bir yönü, Sayın Denktaş tarafından yapılan ve Amerikan Dışişlerine intikal ettirilen bu tekliflerin, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetince de benimsendiğinin, Türkiye'nin Washington'daki Sayın Büyükelçisi tarafından State Department'a bildirildiğini yine beyan eden Sayın Tom Reston'dır. Basın konferansı metni şuradadır. Burada tırnak içinde gerek Sayın Denktaş'ın beyanlarını ve gerekse Sayın Büyükelçinin destek mektubunu veriyor. Beyanlarda neler var?..

Değerli arkadaşlarım;

Beyanlarda Kıbrıs bakımından üç önemli taviz noktası var :

Birincisi; toplumlararası görüşmelerin başlamasıyla aynı zamanda Maraş bölgesine 30-35 bin Rum'un gelip yerleşebileceğinin kabulü prensibi var. O tarihe kadar böyle bir taviz verileceğini buradan bu kürsülerden veya Türk kamuoyundan duyan, öğrenen bilen var mıydı?..

İkincisi; Türk tarafından ciddî toprak tavizleri, düzeltmeleri, "Significant geographical re-adjustment" önemli coğrafî düzeltmeler; yani Rumlar lehine yapılacak düzeltmeler ve ondan sonra önemli miktarda Rum göçmenin gelip yerleşmesi... Bunların her birisi diğerinden önemli tavizlerdir. Bu tavizlere girişmek yolunda bulunan bir Hükümetin, öncelikle gelip de bu kürsülerden ve ondan sonra Türk kamuoyundan destek sağlaması lâzımdır.

Sayın senatörler;

Bir tezi açıklığa kavuşturmak lâzımdır. Hükümet hiçbir zaman diyemez ki, efendim, bu tavizleri ileri süren Kıbrıs Türk Federe Devletidir. (Kendi beyanı ve desteği olmasına rağmen) ve Federe Devlet bu iradesinde serbesttir...

Değerli arkadaşlarım;

Kıbrıs Devleti iradesi sınırlı doğmuş bir devlettir. Burada Hükümetin yanılgıya düşmemesi lâzımdır. Kıbrıs Devleti, bir self determination neticesi; yani bir milletin kendi iradesini kullanarak doğmuş bir devlet değildir. Kıbrıs, bir hükümet kurulması yoluyla iki ayrı milletten oluşan toplumların, üçüncü devletlerin, yani İngiltere, Yunanistan ve Türk Hükümetlerinin ortak iradeleri ve toplumların iştirakiyle self government sistemiyle kurulmuş bir idaredir.

Bir misal : Bugün eğer Türk toplumu ve Federe Devleti, "Efendim bütün haklarımızdan vazgeçtik. Biz şu tavizleri vermekten başka birleşme kararı alacağız." diyebilir mi?.. Diyemez, mümkün değildir. Bu, anlaşmalara aykırıdır. Çünkü, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, teminatçı sıfatıyla Kıbrıs Devletinin iki toplumlu hüviyetiyle birlikte, bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü garanti altına almış ve bu hüküm dolayısıyladır ki, Hükümet 20 Temmuz 1974 tarihinde buraya müdahalede bulunmuştur değerli arkadaşlarım. Bunlar, Türk Parlamentosunun 1967 yılında alınmış müdahale kararıyla yürütülmüş olaylardır.

Peki, Türk Parlamentosu ve Türk milletinin bilgisi olmadan, Kıbrıs Devletinin varlığını korumak ve Türk toplumunun varlığını korumak için Barış Harekâtına girişmişiz ve orada şehitler vermişiz. Ondan sonra, bunun için bulunacak olan formül ve yapılacak tavizler hakkında, bu harekâtı yapan parlamentolara ve millete bilgi vermeden yürütülecek. Yok böyle bir şey. Böyle demokrasi düşünmek mümkün değildir değerli arkadaşlarım. O derece değildir ki, bizzat Sayın Başbakanın 1977'de yaptıkları beyanlara uygun düşmemektedir değerli arkadaşlarım.

Sayın Başbakanın 24 Temmuz 1977 tarihinde çıkan Milliyet Gazetesinde şu cümlesi vardır. "Hiç bir zaman Maraş'ı Rumlara bırakmayı düşünmedik" Bu cümle kendilerinindir. Bu cümle, bunu okuyan insanlar parlamento bakımından bir teminattır. 30-35 bin Rum'un geri gelebileceği bu cümleden inhiraftır. Bunun sebeplerini Hükümet gelip Parlamentoya izah etmez, kabul ettirmez, desteğini almazsa yarın Parlamentonun bilgisi dışında varılacak olan anlaşmalar bu Parlamentodan geçmezse ne olacaktır dünya önündeki durumumuz?.. Ne olacaktır?.. Dahası var.

Sayın Başbakanın, 21 Temmuz 1977 tarihli (Sırf kendi ifadelerini tekrar ve hata işlememek bakımından, zapta geçsin diye okuyorum) şu ifadeleri var :

"Magosa'nın, Maraş bölgesindeki turistik tesislerin işletmeye açılmaması yüzünden, dünyaya bu bölgenin ödün olarak saklandığı izlenimini uyandırdığını" belirtmiştir. Devam ediyorlar "Bu bölgedeki tesislerin açılması için çalışmaların yapıldığını, ilk aşamada bir otelcilik okulu kurulması için çalışmalara başlan-

dığını" beyan buyurduktan sonra, devam ediyorlar, "1974'te Cumhuriyet Halk Partisi hükümetteyken biz Maraş yöresini açmak üzere bütün hazırlıkları yapmakta idik. Biz hükümetten ayrıldıktan 2,5 yıl geçti, bu bölgedeki tesisler açılmadı. Dünyada, Türkler'in burayı ödün olarak armağan gibi vitrinde sakladıkları izlenimi uyandı. Oysa, asla böyle bir niyetimiz yoktu" diye beyan ediyor.

Yine aynı beyan paralelinde olacak ki, Sayın Denktaş'ın Milliyet Gazetesi 27 Temmuz 1977 günlü nüshasında şu ifadeleri var : "Maraş, Federe Devletin kopmaz bir parçasıdır."

Değerli arkadaşlarım;

Bu beyanlarla, bugün yapılmış olan beyanları ve Waldheim'in Kıbrıs'ta başlatmak üzere bulunduğu görüşmelere esas teşkil eden bu büyük tavizi yan yana koymak mümkün müdür?.. Değildir değerli arkadaşlarım ve bu bizi derin şekilde düşündürmekte hatta endişeye sevketmektedir.

Değerli arkadaşlarım;

Kıbrıs konusunda Birleşmiş Milletler'de, Amerikan Kongresinde birbirinden kopmaz önemli gelişmeler vardır. Gelişmelerin birincisi, kasım ayında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda ve 27 Kasım'da onun devamı olarak Güvenlik Konseyinde çıkarılmış kararlardır.

Sayın senatörler;

Burada önemli bir nokta var. Kasım ayında Birleşmiş Milletler Genel Kurulundan çıkan karar, ki karar 22 çekinser, 110 kabul, 4 retle çıkmıştır. 4 retten biri Türkiye'dir, diğer 3'ü Suudi Arabistan, İran ve Pakistan'dır. Kararın birinci paragrafında atıfta bulunduğu, ana Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararı, 1 Kasım 1974'te alınmış 3212 sayılı Karardır. O kararda ne deniliyordu?.. Sırf hafızaları yenilemek bakımından, 1974 tarihli kararın 2 nci maddesinde, Kıbrıs'taki tüm yabancı kuvvetlerin çekileceği, 5 inci maddesinde ise, bütün göçmenlerin geri döneceği ifade edilmekteydi.

Bu ne demektir?.. Bu, Kıbrıs'ta 20 Temmuz 1974'ten önceki durumun geri gelmesi, yani Kıbrıs'ın Rumlar'a tekrar iadesi demektir. O karar nasıl çıkmıştır?.. 1 Kasım 1974'te müstafi Cumhuriyet Halk Partisi - Millî Selâmet Partisi Hükümetlerinin bulunduğu bir dönemde ve müstafi hükümetin bir döneminde 116 ittifak oyu ile, yani Türkiye'nin de oyu ile çıkmıştı. Bu kere kasım ayında çıkan karar, ona atıfta bulunuyor ve aynıdır.

Şimdi şu sual çıkıyor : O gün buna evet diyen Cumhuriyet Hak Partisi müstafi Hükümeti de, herhalde böyle tavizkâr bir karara, Millî Selâmet Partisi kanadının kendilerini teşvik ettiği iddia edilemez; bu konudaki şikâyetleri bilin-

mektedir, bütün yıllar boyu, hatta başka hükümetlere yönelik ithamları. Binaenaleyh, kararın metninde ve muhtevasında, arkasında Cumhuriyet Halk Partisi yatar. Bu kere Kasım 1978'de aynı Cumhuriyet Halk Partisi böyle bir karara "Hayır" diyor?.. Nedir aradaki fark?.. O gün mü kusurluydu, bugün mü kusurluydu?.. Kaynağı nedir?.. O gün kusurlu ise, mesuliyet kaynağı nedir, kimden hesap sorulacaktır, bugün kusurluysa kimden hesap sorulacaktır?.. Bunu ortaya koymak lâzımdır, değerli arkadaşlarım ve inanın bu meselenin başından beri; hatta Adalet Partisinin millî meselelerdeki hassasiyetinin bir işareti olmak üzere arz edeyim :

1974 tarihinde 29 Ağustos'ta Hükümetin bu millî meseleyi savunma yolunda verdiği görevi bir AP'li olarak kabul ettim ve takip ettiğimiz andan beri milletlerarası forumlarda Kıbrıs millî dâvamızın savunulmasında karşılaştığımız en büyük güçlük kaynağı 1 Kasım 1974 tarihli ve 3 212 sayılı ittifakla alınmış karardır. Herkesin dediği şu : "Türkiye olarak bu kararı kabul ettiniz, bu kararı tatbik edin" şeklindedir ve buna verilecek cevap çok güçtür. Buna iştirak etmiyorduk; doğrudur ve bu kararı alanın da kim olduğunu hiçbir zaman düşünmeden "Türkiye millî menfaatlerine ters düşmektedir bu karar" diye karşısına çıkmışızdır; ama şimdi o karar ortada ve bütün kararların mesnedini teşkil etmektedir.

1974'te Güvenlik Konseyinin 365 numaralık kararına mesnet teşkil etmiştir ve 1978 yılı 27 Kasım'da alınan 440 sayılı Kararda yine aynı mesnet bulunmaktadır; ama bu kez alınan her iki kararda bir adım daha ileri gidilmiştir.

Değerli arkadaşlarım, nedir o adımlar?.. O adımlar, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda alınan kararların son maddesinde, (Dokuzuncu maddedir) Kıbrıs meselesinin 34 üncü Genel Kurul gündemine otomatikman alınacağı kararıdır. Bu talep vaki olmadan Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun meseleye el koyması demektir. Güvenlik Konseyinin aldığı karardaki yenilik, ciddî mahiyette bir yeniliktir. Nedir o?.. O yenilik, beşinci maddede "Kıbrıs'la ilgili Birleşmiş Milletler ve Güvenlik Konseyinin 1974 tarihine kadar uygulanması", yani Türk birliklerinin bu tarihe kadar Ada'dan çekilmesi ve eğer bunlar gerçekleşmezse, en geç Haziran 1979'da Güvenlik Konseyinin resen meseleyi yeniden ele alması ve müzakere etmesidir.

Değerli arkadaşlarım;

Bu, çok vahim yönleri bulunan bir karardır;

Birinci yönü; Kıbrıs meselesi hukukî çerçevesinden, yani 1960 tarihli Anayasasıyla ki, Anayasayı zaten Makarios idaresi ortadan kaldırmıştır; fakat ona esas teşkil eden Garanti Anlaşması çerçevesinden çıkarılmakta, bir milletlerarası foruma, Birleşmiş Milletler çerçevesi içerisinde sokulmaktadır. Bu milletlerarası hukuka aykırıdır.

Aynı duruma benzer bir durum, bir başka devletin statüsü, Avusturya'dır. Avusturya bildiğiniz gibi bir Traitè d'Etat bir devlet anlaşmasıyla doğmuştur. Avusturya bugün, Avrupa Ekonomik Topluluğuna tam üye olmak istemektedir; ama bu anlaşma, tarafsızlığı mecburî kıldığı ve Avrupa Ekonomik Topluluğunun siyasî karakteri bulunduğu cihetle katılamamaktadır. Bugün Avusturya gidip de Birleşmiş Milletler'e mücaraatla bu Traitè d'Etat ortadan kaldırabilir ve Avrupa Ekonomik Topluluğuna tam üye olması yolundaki engellerin kaldırılmasını talep edebilir mi, isteyebilir mi?.. Hayır. Avrupa Ekonomik Topluluğuyla bağ kurmak istediği andan itibaren, bu devletin doğuşuna esas teşkil eden Traitè'nin taraflarından biri olan Sovyetler Birliği "Hayır" demiştir. "Gidemezsiniz, bu sizin nötralite statünüzü bozar" demiştir. Hatta Avusturya muayyen bir seviyenin üzerinde silahlanma serbestisini kazanmak yolunda Birleşmiş Milletler'den karar çıkartabilir mi?.. Hayır; ama Kıbrıs'ta olmuştur bu değerli arkadaşlarım ve Birleşmiş Milletler Kıbrıs'a el koymuş durumdadır. Bu aslında mesnetsiz, sebepsiz midir, bunun arkasında kimse yok mudur?.. Vardır, değerli arkadaşlarım ve asıl acı noktaya geleceğim :

Bu aslında 14 Ağustos 1978 tarihinde Amerikan Kongresi Konferans Komitesinin, Kongrenin her iki kanadı tarafından ambargonun sözde kaldırılması yolunda alınmış olan kararları birleştirici mahiyetteki ve sonunda kabul edilen kararındaki metindir.

Değerli arkadaşlarım;

Çok acı meseleler var. Hükümet işbaşına geldikten hemen sonra, "Kıbrıs meselesi ile ambargonun ayrı ayrı şeyler olduğunu" tekrar ve tekrar beyan etti ve o derece beyanlar tekrarlandı ki, Mart 1978'de "Amerikan Hükümetinin Türk Hükümetine Kıbrıs meselesiyle ambargoyu ayrı gördüğü yolunda tebliğde bulunduğu" dahi Ankara'da beyan ve basında neşretti değerli arkadaşlarım. Hükümet "Ambargo nerede olursa olsun, biz Kıbrıs yolundaki gelişmelere, çalışmalara, barışa hazırız." dedi.

Ne oldu?.. Amerikan Kongresi kararı ortada olduğu gibi değerli arkadaşlarım, bizzat Sayın Karamanlis bir beyanıyla "Kıbrıs, Ege sorunu ve ambargo birbiriyle bağlantılıdır." dedi. Burada da kalsa yine iyi. Burada kalmadı ve Amerika Birleşik Devletleri Kongresinden çıkan 1961 tarihli Askerî Yardım Kanununun 620/C fasılında 5 sayfadan ibaret bir metin konuldu.

Nedir bu metin?..Bu metin, Amerika Birleşik Devletlerinin Kıbrıs meselesine doğrudan doğruya müdahil bulunduğunu, meselenin nasıl halledilmesini istediğini gösteren ve icabında bu meselenin kendi düşünceleri istikâmetinde hallini temin yolunda Amerikan Devletinin nüfuzunun kullanılmasını isteyen bir karardır.

Şimdi, bir bu kararı (Birazdan bazı paragraflarına geleceğim) düşünün, bir (Kıbrıs'la ambargo ayrı şeylerdir." diyen Ankara Hükümetinin tutumunu düşünün ve daha acısı, hatırlayacaksınız Sayın Başbakan Montrö buluşması için dışarıda iken, 9 Mart 1978 tarihinde Amerikan Senatosu Tahsisler Alt Komitesinde Dışişleri Bakanı Cyrus Vance, Kıbrıs ve Ambargo ile ilgili bir suale verdiği cevapta, "Amerikan Hükümetinin bu yoldaki tutumu, Doğu Akdeniz'deki gelişmelere göre tespit edilecektir." diye ifadede bulundu. Bu ifadeler üzerine, Sayın Başbakanın 12 Mart'ta Bern'de, İsviçre'nin başkentindeki bir işçi toplantısındaki beyanları : "Gölge etmesinler başka ihsan istemez." şeklindeki ifade.

Şimdi, bu ifadeleri yan yana koyalım ve ondan sonra Amerikan Kongresinden çıkmış bulunan, Kıbrıs ile ilgili ve sözde ambargonun kaldırılmasıyla ilgili metne dönelim. Bu metni okumak istiyorum değerli senatörler. Şu bakımdan okumak istiyorum : Cumhuriyet Senatosu zabıtlarına geçsin diye ve bunu bütün samimiyetimle ifade ediyorum, şu anda hiçbir partili gibi değil, sadece bu vatan üzerinde doğmuş büyümüş bir insanın hassasiyeti içerisinde söylüyorum; Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan beri daha böyle ağır bir metinle karşı karşıya kalmamıştır ve Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan beri böyle bir teslimiyet içerisine girmemiştir. Bu "Teslimiyet" lafını istemeyerek kullanıyorum; ama 21 Aralık 1978'de bu kürsüden konuşan Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Sözcüsü, "Kendilerinden önceki 5-6 defa vura vura kullandılar ve "kendilerinin dünyaya nasıl meydan okuduklarını" böyle beyan ederek geldiler.

Değerli arkadaşlarım;

Bu, teslimiyetten öteyedir; bu, siyasî kapitülasyondur. Bunu hiçbir devlet kabul edemez ve gayet samimi söylüyorum, bir Amerikan diplomatıyla geçenlerde karşılaştığımda dedim ki, "Eğer ben şu veya bu şekilde mesuliyet mevkiinde olsaydım iki şeyi yüzünüze geri çarpardım : Birincisi, Kongrenizden aldığınız, sözde ambargo kararıyla ilgili kanun metninize geçen bu fasıl. İkincisi, yeniden ortaya attığınız, Kıbrıs'la ilgili 12 maddelik Amerikan planı.

Sizin bu işte yeriniz yoktur.

Şimdi bakınız teslimiyet nasılmış ve meseleler ayrıymış:

Bölüm 16/A - 1961 tarihli Dış Yardım Yasasının (Bu Amerikan Kanunundan okuyorum). 620 X numaralı bölümü, (ki, bu bölüm Türkiye'ye ambargo uygulanmasını öngören bölümdür). "Başkanın Türkiye ile tam askerî işbirliğinin yeniden başlamasının, Kuzey Atlantik İttifakı Teşkilâtının yararına olduğu ve Türk Hükümetinin Kıbrıs sorununun hakça ve barışçı çözümü, (Bu, Hakça ve barışçıyı tayin edecek kim?.. Amerika) göçmenlerin yakın bir tarihte evlerine ve mallarına barış içinde dönmeleri, Kıbrıs sorununun çözümlenmesi çerçevesinde Türk askerî

birliklerinin Kıbrıs'tan geri çekilmesinin devamı ve hakça müzakere ve varılacak bir çözümü amaçlayan toplumlararası görüşmelerin, ciddî bir şekilde yakın bir tarihte yeniden başlaması için iyi niyetle hareket ettiğini yeni saptaması, yani Türkiye'nin iyi niyetinin takdiri nereye ait Amerika Birleşik Devletleri Beyaz Saray benim iyi niyetim mi tayin ve tespit edecektir.

Değerli arkadaşlarım;

Bu metin önünde şu kanaate varım ve bunu zabıtlar için, aslında bugünkü mesele için söylüyorum desem samimiyetsiz davranmış olurum, çünkü 106 vatandaşının öldürülmesine karşı duyarlılık nispeti çok düşük olan bizlerin, bu metin karşısında fazla duyarlı olmadığımız anlaşılıyor ki bu metin çıktı. Bu metin çerçevesinde müzakereleri kabul etmek üzere halen Warren Christopher Başbakanlıkta müzakere yürütüyor ve Hükümet sıraları bomboş bulunuyor. (AP sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar).

TURİZM VE TANITMA BAKANI ALEV COŞKUN (İzmir Milletvekili) - Hükümet burada.

AP GRUBU ADINA KÂMRAN İNAN (Devamla) - Sayın Bakanım teşekkür ederim, yani bunun turizm ile ilgili tarafları çok.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) -Hükümet deyince ne anlıyorsunuz?. Siz konuşuyorsunuz diye bütün Hükümeti buraya mı toplayalım beyefendi?.

AP GRUBU ADINA KÂMRAN İNAN (Devamla) - Hayır öyle bir iddiamız yok. Yabancı...

MEHMET ALİ ARIKAN (Mardin) - Demirel beş senede bir defa geldi buraya.

BAŞKAN - Sayın İnan siz devam ediniz.

AP GRUBU ADINA KÂMRAN İNAN (Devamla) - Sayın Bakanım sizi ihmal etmiş olmayayım, özür dilerim.

TURİZM VE TANITMA BAKANI ALEV COŞKUN (İzmir Milletvekili) - Sayın Ecevit Hükümeti müşterek sorumluluk içinde bulunuyor. Bununla turizmin alâkası yok, sizden sadır olması çok ayıp.

ADALET PARTİSİ GRUBU ADINA KÂMRAN İNAN (Devamla) - Bölüm 620/C. Değerli senatörler; zabıtlar için arz ediyorum. Belki 50 sene sonra, belki 100 sene sonra bu topraklar üzerinde bu zabıtları okuyup da isyan derecesinde duyarlılık gösterecek nesiller gelir de bu isyanı okur; ama bizim için verecekleri hükmü sizin düşüncelerinize terk ediyorum.

Birleşik Amerika'nın Doğu Akdeniz ile ilgili siyaseti, aynı laflar 9 Mart 1978 tarihinde Cyrus Vance'nin Tahsisler Alt Komitesine edipte bu kadar patlamaya yol açan laflardır.

"A. Kongre Kıbrıs sorununa hakça ve kalıcı bir çözüm bulunmasının Amerika Birleşik Devletleri'nin dış siyasetinin belli başlı bir amacı olduğunu ve olmaya devam edeceğini beyan eder." Yani Amerika Birleşik Devletleri, şimdi dördüncü garantör devlet oldu. Üç tanesi anlaşmadan doğma, birisi fiiliyattan kendi kanunundan ve Ankara Hükümetinin 175 milyon dolarlık yardımı almak hevesinden, ki bu metinler olmadan biz o parayı alıyorduk. Değerli arkadaşlarım, biz o parayı alıyorduk ve bu metnin hiçbirisi de çıkmıyordu.

Kongre, bundan başka Amerika Birleşik Devletleri'nin bu yasanın 620 X numaralı bölümü ile ilgili herhangi bir girişimin, Amerika Birleşik Devletleri'nin Kıbrıs anlaşmazlığına hakça bir çözüm yükümlülüğünde herhangi bir azalma anlamına gelmeyeceğini, yani ambargonun icabında kaldırılması Amerika Birleşik Devletleri'nin burada bir çözüm bulması mükellefiyeti ve vazifesinde bir sınırlama koymayacaktır; fakat bu girişimin Kıbrıs'ta bir çözüm sağlamasına ve Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs arasındaki ilişkiler ve bu müzakerelerle Birleşik Amerika arasındaki ilişkilerde genel bir gelişme sağlanacağı ümidiyle bu girişime yetki verildiğini beyan eder. Hepsini okumak ve vaktinizi alacak; fakat önemli maddelerine devam edeceğim.

Madde 2. – Kıbrıs'ta hakça bir çözümün, Türk Askerî Kuvvetlerinin Kıbrıs'tan çekilmesini içermesi gerektiği.

"3. Toplumlararası görüşmeler için 1977 Şubat'ında Lefkoşe'de kabul edilen ilkelerin ve Kıbrıs ile Birleşmiş Milletler kararlarının Kıbrıs'ta hakça bir çözümün müzakeresi için sağlam bir temel oluşturdukları; Birleşik Amerika'nın Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye'ye ilişkin politikası Doğu Akdeniz Bölgesinde kalıcı, yapıcı ve barışçı bir ortamın oluşturulmasına yönelik ve dolayısıyla aşağıdaki ilkelere uygun olacaktır." diyor ve ilkeleri teker teker sayıyor, yani bir çerçeve koyuyor değerli arkadaşlarım.

Şimdi çerçeve nerede beliriyor? Çerçeve, Güvenlik Konseyi kararında beliriyor. Çerçeve, Amerikan plânı diye ortaya atılan 12 maddelik bir plânda beliriyor. Çerçeve, o plânın bazı kelimelerini değiştirmek suretiyle bugün Kıbrıs'ta müzakere ortamı olarak ortaya atılan Waldheim, çünkü Amerikan plânına, Birleşmiş Milletler şapkasını giydirirseniz daha rahat her iki tarafın önüne korsunuz sofrayı ve Ankara, ne bunlara, ne Waldheim plânına, ne Amerikan plânına, ne Birleşmiş Milletler kararına tepki göstermediği gibi, Hükümetin beyanı; "Olumlu yönleri vardır, müzakere esası olarak alırız." diye buyurmuşlar.

Nasıl alınır, Amerika'nın bu işteki yeri ne, rolü ne değerli arkadaşlarım?.. Niye yani; nesi var bu işte? Bunu kabul etmek lâzım değerli arkadaşlarım; fakat asıl bunu sırf Hükümette yardımcı olmak ve dikkatlerini çekmek bakımından arz ediyoruz.

Değerli arkadaşlarım;

Amerikan plânı, giydirilmiş Waldheim şapkası, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin kararı. Nedir o?.. 30 Mayıs 1979'a kadar çözüm yoksa, Haziran 1979'da görüşme. Hangi çerçevede görüşme?.. Genel Kurulun kararının 8 inci maddesi, yani kararların infazını sağlamak amacıyla zecri tedbirlere, yani Birleşmiş Milletler şartının 7 nci faslında öngörülen tedbirlerin Türkiye'ye ki, bugün kısmen bunlar Rodezya ve Güney Afrika'ya genel ambargo şeklinde uygulanmaktadır, bunların uygulanması.

Şimdi Amerika'nın tuttuğu politika :

Tuttuğu politika şu; bugün de hiç şüphem yoktur Başbakanlıkta o görüşülüyordur. Tuttuğu politika, arada 30 Mayıs 1979'a kadar ya bu plân çerçevesinde ve Rumlar'ı memnun edecek bir çözüme gidersiniz veya ben Güvenlik Konseyinin zecri tedbirlere başvurulması kararına karşı vetomu kullanmayacağım. Binaenaleyh, Amerikan vetosunun bir nevi mahkûmu oluyorsunuz. Hem Amerikan plânı, hem Waldheim plânı, üniter devlet plânıdır. Federasyon sistemi tamamen reddedilmekte, fonksiyonel federasyona ve 20 Temmuz 1974'ten önceki duruma ve 1960 Anayasasında Makarios'un o zaman düzeltilmesi lâzımdır şeklinde şikayet edipte, Sayın İnönü Hükümeti tarafından reddedilen beyanların bu kere ortaya konulmasıdır. Peki, bunlara uyacaksınız, bütün haklarınızı geri vereceksiniz, vermezseniz Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi size karşı şu zecri tedbirleri alacaktır ve kusura bakmayın ben vetomu kullanamayacağım.

Değerli arkadaşlarım; bütün bunlara niye girdik bu girdaba. Sözde ambargonun kaldırılması fedakârlığı ve bir başarı olarak mı? Burada bu kürsüye gelip de hangi sayın partiye mensup olursa olsun, kim olursa olsun, Amerika Birleşik Devletleri'nin Kanunda yer almış bulunan bu metnin Türkiye'nin millî menfaatine, onuruna, bağımsızlığına ve haysiyetine uygun düştüğünü söylerse, değerli arkadaşlarım bütün sözlerimi geri alırım, hepsini bir anda geri alırız ve bir devletin bağımsızlığına müdahale yolunda bundan daha ilerisi görülmemiştir.

Müdahaleler yok mudur dünyada? Vardır. Diplomatik tazyikler yok mudur? Vardır. Diplomatik baskılar her zaman yapılmıştır, yapılacaktır; maalesef bu; tabiat kanunu halinde güçlünün kendi kanununu kabul ettirmesi; ama açık kanun metinlerine bu şekilde sokulmak suretiyle bir nevi insanların onuru, milletlerin onurunun üzerine yürümek, tarihte emsali görülmemiş bir hadisedir değerli arkadaşlarım ve inanın bunu kabul edebilecek bir hükümet bana gösteremezsiniz. (AP sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar)

Değerli arkadaşlarım;

Bütün mesele, bu kıskaçtan Türkiye'nin çıkmasıdır değerli arkadaşlarım ve Türkiye'yi bu kıskaç içinde bulundurmaya hiç birimizin hakkı yoktur. Eğer Hükümet bu konuda yardım istiyorsa her türlü desteği vermeye hazırız.

Ne oldu, ambargo sözde kaldırıldı diye?.. Türkiye bundan önce almakta olduğu 175 milyon dolardan bir santim daha fazla almadı. 50 milyon dolar ilave bundan önceki dönemde bizim zamanımızda da teklif edilip hibe olarak, Kıbrıs'ta gelişme şartına bağlandığı için hükümetlerin devamlı olarak reddettikleri bir yardımdır, devamlı olarak reddettikleri bir yardımdır. Dahası ne oldu?.. bizim 175 milyon dolar yardım aldığımız zaman, Yunanistan 140 milyon dolar alıyordu, Yunanistan'ı ve Rum lobisini bu karar metninin çıkmasına razı etmek için dahi ona yapılan yardımın da 175 milyon dolara çıkarılması ve ilave olarak iki destroyer verilmesi kararı çıkmıştır 9 milyonluk Yunanistan, 45 milyonluk Türkiye. 169 bin kişilik ordusuyla NATO'ya katkısı, 500 bin kişilik ordusuyla katkısı. Bu başarı mıdır?.. Bu ambargonun kaldırılması mıdır değerli arkadaşlarım?.. Burada insafla davranmak lâzımdır ve her mağlubiyeti başarı olarak göstermek, inanın toplumları bir noktaya kadar belki her şeyi kabul eder denilebilir; ama bir noktadan sonra, sadece insanların kendisini kandırmasından ibaret olur. Walter Lippmann'ın bir sözü var, diyor ki "Genellikle hükümetler topluma hakikati olduğu gibi söylemek lüksünden kaçınırlar." Yalnız, bizdeki lüks çok fazla oldu değerli arkadaşlarım.

Sayın senatörler;

Kıbrıs meselesinin bu yönlerine ilaveten bir başka bizi düşündüren ve endişeye sevk eden yönü var. O da, Kıbrıs Türk Federe Devleti içindeki gelişmeler. İstikrar kaybolmaya başlamıştır değerli arkadaşlarım ve bu istikrar kaybını Sayın Başbakanın ifade buyurdukları gibi kısa dönemde hükümetlerin değişmesini, demokrasinin gelişmesi şeklinde görmek çok yanlış olur değerli arkadaşlarım.

Bakınız, 29 Mayıs 1978'de Sayın İpekçi'nin Kipriyano ile yaptığı bir mülakatta, Kipriyano'nun şu ifadeleri var : Kipriyano Türk toplumunda bazı kaynaşmalar belirdiğine bakarak, bunu Denktaş'ın liderliğinin benimsenmediği, Türk himayesinin istemediği şeklinde yorumluyor; Kipriyano, Denktaş'ı devre dışı bırakmak istiyor.

Şimdi, bu beyanı Kıbrıs'taki, Türk kesimindeki gelişmeleri ve günlük büyük bir siyasî gazetemizin bir süre önce attığı bir manşet ki, o manşeti burada nakil bakımından ifade ediyorum, "Denktaş, devre dışı bırakılmak isteniyor" şeklinde bir manşet. Bunları yan yana koyduğunuz zaman değerli arkadaşlarım derin bir mâna çıkıyor. Bunun ötesinde de mânalar var. Orada iki seneden beri oturan Sayın Refik Erduran'ın Milliyet Gazetesinde yazmaya başladığı üçüncü sayısı çıkan bir seri yazı var ve meselenin bu yönünün ciddiyetine, vahametine işaret ediyor değerli arkadaşlarım.

Binaenaleyh, Kıbrıs meselesine bütün yönü ile hâkim olmak lâzımdır. Bütün yönü ile hâkim olmadığınız takdirde, kontrolden kaçmak ve Türkiye'nin ya onu-

runu kırıcı şekilde ve Rumları sonuna kadar tatmin edecek olan bazı neticelerin çıkması durumu hâsıl olacaktır veya Türkiye'nin Devlet ve millet olarak beklemediği ve istemediği gelişmelere gitmesi durumu hâsıl olacaktır. Bu mesele hassas ve ciddîdir değerli arkadaşlarım.

Bu meselelerin Bakanlar Kurulunda sık sık görüşülmesi lâzımdır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulundan kararlar çıktığı gün, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin toplanıp da, Hükümet olarak buna tepkisini ilan ve beyan etmeleri lâzımdı değerli arkadaşlarım. Meseleler dünya kamuoyunda bu şekilde savunulur ve meselelerin üstesinden bu şekilde gelinir değerli arkadaşlarım.

Değerli arkadaşlarım;

Kıbrıs meselesinden başka bizim çok önemli diğer meselelerimiz de bulunmaktadır ve bu meseleler hakkında da tam bir karışık durum; bir kavram karışıklığı değil, bu bir formül karışıklığı, bir politika karışıklığı ortada bulunmaktadır. O derece bulunmaktadır ki, zaman zaman insan acaba Hükümetin pusulasını kaybetmiş, çölde yön arayan bir durumda mı olduğu ve serapla mı istikâmet tayin ettiği şeklinde son derece üzücü bir manzara karşısında kalmaktadır ve yine samimiyetle söyleyeyim değerli arkadaşlarım, Adalet Partisi olarak bundan biz sevinç duymuyoruz. Hükümetin sırf bazı notktalarda zayıf olması, sarsılması neticesinde, Hükümet yıpranıyor diye netice çıkarmak isteyen ve sevinenlerden değiliz. Aksine, bu hareketler uğruna millî menfaatlerimiz nereye gidiyor endişesini duyuyor ve bu müzakereyi de bu maksatla açtık; acaba henüz çok geç kalmadan bazı noktalarda toplu bir consensus bulabilir miyiz ve bazı noktalarda toplu yardımcı olabilir miyiz?..

Eğer hükümetler her şeyi yalnız ben ve en iyisini ben biliyorum derlerse, parlamentoya ne lüzum var, muhalefete ne lüzum var?.. Yok eğer fikirlere saygı gösteriliyorsa, danışma diye bir mekanizma vardır. Parlamentolara gelip meseleleri açmak, komisyonları toplamak, hükümeti toplamak meselesi vardır; ama arz ettiğim gibi 19 uncu yüzyıl zihniyeti ile ben yaptım oldu, emrivaki ve ondan sonra milleti peşinden götürmek. Değerli arkadaşlarım, bunlar demokraside geçerli değildir. Hatta değil demokraside, bugün otoriter rejimlerde dahi toplumun hiç olmazsa büyük bir çoğunluğunun benimsediği ve desteklemediği politikaları yürütmeniz artık imkânsız hale gelmiştir değerli arkadaşlarım.

Ben bilmediğim, en ufak bilgim ve nosyonum olmayan bu gelişmelerde, Hükümet ne görüştü?.. 28-30 Mart 1978'de Warren Christopher gene Ankara'ya gelmişti, ne görüşüldü?.. Bugün ne görüşülüyor. Nedir?.. Paris'te kıta sahanlığı konusunda görüşmeler oldu. NATO Konseyi sırasında Sayın Dışişleri Bakanı,

Yunan Dışişleri Bakanı Sayın Rallis'le iki memleketi ilgilendiren konuşmalar yaptı. Nedir bunlar?..

NATO Genel Sekreteri Luns 15 Kasım'da Türkiye'ye geldi, ne görüşüldü? Bu konularda bir şey duyanınız oldu mu, bu kürsülere bu meseleler getirildi mi?..

Eğer, Sayın Cumhuriyet Halk Partisi değerli senatörleri bizden fazla bir şey biliyorlarsa, kendileri gündem dışı konuşsunlar; lütfetsinler, Hükümet yokken kendilerinden öğrenelim; ama herhalde öğrenelim değerli arkadaşlarım. Öğrenelim ki, yapıcı katkımız bulunsun, yapıcı desteğimiz bulunsun ve millî meselelerde Hükümeti güç durumlardan çıkarmak gerekiyorsa, bu vazifemizi yerine getirelim değerli arkadaşlar.

Türkiye'nin meseleleri, bugün dar omuzlu ve dar tabanlı hükümetlerle aşılamayacak kadar büyümüştür değerli arkadaşlarım.

Değerli arkadaşlarım;

Bu ziyaretler arasında Sayın Noel'in ziyaretleri var Ankara'ya. Ne görüşüldü?.. Sayın Başbakanın 25 Mayıs 1978'de AET Komisyonunu ziyaret ettikleri zaman sunulduğu ifade edilen ve bilahare 9 Ekim 1978'de Brüksel'de müzakerelere esas teşkil eden AET ile sözlü ilişkilerin canlandırılması yolunda neler götürüldü?.. "Canlandırılacak" dendi, o şekilde hamle yapıldı. Ne yapıldı sonra?.. 5 yıl için buzdolabına konuldu, donduruldu. Sonra ne yapıldı değerli arkadaşlarım?.. Sonra Türkiye'nin Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma plânının dış finansman ihtiyacı olan kredi şeklindeki 15 milyar, dış yatırım şeklindeki 1 milyar 800 milyon dolarlık yardımlardan 8 milyarını AET'ye "Siz vereceksiniz" dedik ve bu alanda o derece ileri rüyalara kendimizi kaptırdık ki, AET zirvesinin 3-4 Aralık 1978'de Brüksel'de yaptığı toplantıya Roy Jenkins'ın, (Komisyon Başkanının) bir döküman sunduğu ve Türkiye'ye yardım kararının çıkarılacağı haberleri Ankara'da yeniden bir başarı, bir zafer olarak sunuldu. Keşke zafer olsaydı. İnanın sevinecektik ve bugün bu sözleri burada söylemek durumunda bulunmasaydık, bizim memnuniyetimiz sizinkinden fazla olurdu. Çünkü, Türkiye'nin başarısı olarak bunu alırdık değerli arkadaşlarım. Ne oldu?.. Ortada hiçbir şey yok.

Türkiye'nin AET politikası nereye gidiyor, ne olmaktadır değerli arkadaşlarım?.. Bunu biz defaatle söyledik. Sayın Başbakan da bizzat bunu tekrar etmişlerdir. Hatta şöyle bir formülleriyle tekrar etmişlerdir : "Türkiye'nin Varşova Paktı dışında da tehlikeleri belirmiştir." Bunun birinci kısmını memnuniyetle kaydediyoruz. Çünkü, "Kuzey komşumuzdan tehlike kalmamıştır" sözünden sonra, Varşova Paktının tehlike olduğu bir defa tespit buyuruluyor. Türkiye'nin dışındaki tehlikeleri yine pek çoktur; ama en önemlisi bugün Yunanistan'dır.

Yunanistan ne yapıyor?.. Yunanistan süratle her fedakârlık pahasına bütün politik vasıtalarını kullanarak AET'ye tüm üyelik için çalıştı değerli arkadaşlarım ve ne yaptı?.. Maalesef başarılı oldu kimin özleri önünde?.. Türkiye'nin gözleri önünde başarılı oldu.

Şimdi bakınız değerli arkadaşlarım :

7 Haziran 1978 tarihli bir sayın gazetenin başmakalesinde şöyle bir paragraf vardı : (İfadeyi aynen kullanıyorum, yoksa kendim "Sayın" ilave ederim.) "Ecevit'in inandırıcı ve etkileyici temasları, NATO ile birlikte Avrupa'nın ve özellikle AET'nin de Türkiye'yi Yunanistan'a karşı desteklemesini sağlamıştır. AET ülkeleri Yunanistan'a Türkiye ile sorunlarını halletmeden Ortak Pazara giremeyeceğini açık açık bildirmiştir. "21 Aralık 1978 tarihinde bizim burada genel görüşme açılması kararını alma müzakerelerini yürüttüğümüz (ki, hatırlarsınız, o gün beyan etmiştim geçen ayın 20'sinde başlamış, bugün belirtilmektedir.) görüşmelerde Yunanistan'ın tam üyeliği kararı çıkmıştır değerli arkadaşlarım. Ankara'dan ses?.. Yok.

Değerli arkadaşlarım;

Türkiye'nin önümüzdeki 15-20-50 yıllık tarihi bakımından bundan daha önemli bir karar olamaz ve gönül isterdi ki, bu kararın çıkmasını önlemek yolunda Hükümet bütün çabasını kullansın.

Nedir Yunanistan'ın aradığı değerli arkadaşlarım?.. Yunanistan, gizlemiyor, açık açık söylüyor. İşaret ettim, geçen gün arz ettim; bizzat Sayın Karamanlis'in Time Dergisinin 12 Haziran 1978 tarihli nüshasında şu ifadeleri bulunmaktadır :

"Bir kere AET'ye girdikten sonra Türkiye ile ihtilaflarımızın hallinde partönerlerimizin, müttefiklerimizin desteğine güveniyoruz" diyor.

21 Aralık 1978'de kararın çıktığı gün, Dışişleri Bakanı Sayın Rallis diyor ki; "Yunanlılar'ın AET ve Avrupa Birliğine tam üye olarak girmeleri yalnız ekonomik bir hadise değil, çok önemli bir siyasî hadisedir."

Neden siyasidir? Türkiye'ye karşı siyasidir. Amaç nedir? Bugünkü Dokuzlar Avrupası 270 milyon, yarın İspanya ve Portekiz'in de katılmasıyla Onikiler Avrupası Yunanistan ile beraber 315 milyon; dünyanın belki o zaman Amerikan millî gelirlerini de geçecek en büyük ekonomik gücü, dünyanın teknoloji bakımından Amerika ile neredeyse baş başa gücü ve yarınki bir askerî gücü Yunanistan'ın arkasında olacak. Kime karşı? Türkiye'ye karşı.

Değerli arkadaşlarım;

AET içerisinde müşterek politikanın tespiti çalışmaları senelerden beri yürütülmektedir ve bu müşterek politikanın tespiti esasları arasında Kıbrıs poli-

tikasının tespiti de bulunmaktadır. Yarın Yunanistan'ın iştirakiyle bu bulunacaktır, Türkiye dışarıda. Daha ne istiyor Yunanistan?..

Değerli arkadaşlar;

Yunanistan, Avrupa Ekonomik Topluluğunu tümüyle Ege'de, Kıbrıs'ta angaje etmek istiyor. 3042 Ege adasına AET bayrağını dikmek istiyor, kıta sahanlığına AET bayrağını dikmek istiyor, hava sahasına AET bayrağını dikmek istiyor ve Türkiye'nin haklarını savunma yolundaki girişimlerinde, kirpi teorisine dayanarak; Yunanistan'a parmağınızı dokundurduğunuz zaman Danimarkalı ayağa kalkacak, Fransız başını kaldıracak ve Türkiye böyle bir gelişmeye bigâne kalıyor.

Sırf düşünme esasını teşkil etmek üzere arz ediyorum; bir an için eğer, 18 Şubat 1952'de Yunanistan tek başına NATO'ya girseydi ve Türkiye NATO'ya girmemiş olsaydı, alınmamış olsaydı, alınmamış olsaydı; bütün aradaki gelişmeler ve özellikle Türk-Yunan ihtilafı ve Kıbrıs'taki hadiseler nasıl tecelli ederdi? Bunun tahayyülü dahi insana dehşet verecek bir hadisedir değerli arkadaşlarım.

NATO içinde bulunmamıza rağmen, silahlanma yarışında Yunanistan'a karşı haklarımızı yeterince koruyamıyoruz. Bu fasla geleceğim. Dışında kalsaydık ne yapacaktık değerli arkadaşlarım? (CHP sıralarından "Keşke" sesleri.)

Siz "keşke" dersiniz; ama 1920'den önce doğmadınız galiba.

Değerli arkadaşlarım;

Yunanistan'ın bir diğer amacı da, Türkiye'nin tam üyeliğini önlemek. Roma Anlaşmasında veto hakkı vardır ve "efendim, Yunanistan siyasî talimat verdi. AET memleketleri bunu kabul etmeyeceklerdir." Bunlar hükümsüzdür. Roma Anlaşması değişmediği müddetçe ve Yunanistan ile yapılacak bu tam üyelik anlaşmasının tasdiki sırasında özel hüküm bulunmadığı müddetçe Türkiye'nin zamanı geldiğinde ve o zamanki Türk hükümetleri; inşallah şimdikiler müteredditolmaz da kesin kararını alır, müracaatta bulunursa, Yunanistan veto eder değerli arkadaşlarım ve Türkiye bu âlemin dışında kalır; ama kalmasını isteyenler olabilir. Eğer istiyorlarsa, buradan açıkça söylesinler; Hükümet programlarında söylesinler, sandık başlarına gittiklerinde söylesinler, güvenoyu aldıklarında söylesinler, millet bilsin bunu.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Merak etme söyleyeceğiz şimdi .

AP GRUBU ADINA KÂMRAN İNAN (Devamla) - Bunu açıkça millet bilsin değerli arkadaşlarım.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Bilsin, merak etmeyin söyleyeceğiz.

BAŞKAN - Sayın Gündoğan, yerinizden hatibe hitap etmeyin, rica ederim.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Sayın Başkan, soruyor ama... Biraz sonra söyleyeceğiz.

BAŞKAN - Beyefendi, size sormuyor, Hükümete soruyor.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) - Gurup Başkanı olmuş kendini hükümet zannediyor.

AP GRUBU ADINA KÂMRAN İNAN (Devamla) - Değerli arkadaşlarım;

Bunu, Adalet Partisinin bu vatana olan bağlılığı ve vatanseverliğinin icabını ve bir vazifesini yerine getirmek ve zabıtlara geçirmek üzere arz ediyorum.

Yunanistan'ın Avrupa Ekonomik Topluluğuna tam üyeliği karşısında bigâne kalacak olan bir Türkiye, tarihinin en büyük hatasını ve gafletini göstermiş olacaktır ve 15 sene, 20 sene, 30 sene sonraki nesiller bunu kanlarıyla ödeyebilirler ve hiçbir zaman bizi affetmeyeceklerdir değerli arkadaşlarım. Yani, hasmınızda eğer hâlâ hüsnüniyet arıyorsanız ve dünyayı bucak bucak dolaşıp da bütün dünyayı Türkiye aleyhine, Lozan'da dahi beyanda bulunan Venizelos, "Biz genişleme kararındayız, biz geleceğiz Anadolu'ya" diyen, daha son zamanlarda Karamanlis'in hususî kalem müdürlüğünü yapan Profesör, bizzat Sayın Güneş'le görüşmesinde ifade etmiştir; "İstanbul'a müşterek bayraklarımız dikilmediği sürece, iki memleket arasındaki ihtilaflar halledilmeyecektir." diyen sözler eğer bizi uyarmaya kâfi gelmiyorsa ki, geleceğinden şüphem var. Çünkü, Kahramanmaraş'ta çıkarılan gözler gözümüzü açmadı değerli arkadaşlarım. Binaenaleyh, Yunanlının benim gözümü nasıl açacağından, benim derin şüphem vardır.

Değerli arkadaşlarım;

Kuzey Atlantik İttifakı toplantıları oldu. Evvela Avrupa grubu toplantısı oldu, arkasından savunma bakanları toplantısı oldu, 6 Aralık'ta; sonra 7 ve 8 Aralık 1978 tarihlerinde dışişleri bakanları toplantıları oldu. Bu konularda sayın bakanlar ne getirdiler nedir, ne görüşüldü?.. Bu kürsülerden bir beyanları oldu mu?..

Değerli arkadaşlarım;

Bu açıdan önemli iki noktaya daha dokunacağım. Birisi, önergemizin takdimi sırasında da işaret etmiştim; Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Cyrus Vance'in, Orta Doğu meselesine öncelik verip de Konsey Toplantısını önemsiz görerek katılmaması, yardımcısını göstermesi. Bu aslında ciddiyetle üzerinde durulacak bir konudur; ama daha ciddisi var. Daha ciddisi, Guadeloupe Zirvesidir değerli arkadaşlarım. NATO içerisinde vaktiyle kurulması istenen ve önlenen direktuar (üçlü) idare yerine, bu sefer dörtlüsü, Federal Almanya'nın katılmasıyla kurulmuştur.

Dörtler, şunu demek istiyorlar değerli arkadaşlarım: "15'lerle dünya meselelerini (Atlantik meselelerini) artık görüşemeyiz, halledemeyiz. İçlerinde ihtilaflar var veya bunlar yeterince mesuliyet kavrayacak devletler değil."

O zaman biz kendi aramızda; ama ismine "Havuz başı toplantısı" deriz, "Hamak Oteli Toplantısı" deriz, kendi aramızda hayati meseleleri görüşürüz.. Sonra, ötekilerin önüne böyle günlük konuşacak meseleler koyarız.

Değerli arkadaşlarım;

NATO Konsey Toplantısı sırasında, Guadeloupe Zirvesi yapılacağının ilan edilmesi demek, bir defa bu Konsey, "Sizin hiçbir öneminiz kalmamıştır." şeklinde mesaj demektir. Ondan sonra?.. Ondan sonra gönül isterdi ki, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti bunu derhal değerlendirsin ve bazı temaslar da kurarak, Kuzey Atlantik Konseyini derhal toplansın ve "Ne oluyoruz beyler? Yani, bizim ilçemizde bir tercihliler kulübü mü (Bir İngiliz gazetesinde "Pallmall Kulübü" diyor.) doğacaktır?"

Şimdi, bu vadide teşebbüse girişmek gerekirken; yani Kuzey Atlantik İttifakının eşitlik ve veto hakkı prensibine karşı ve iki katlılık tercihler kulübü yaratılmasına karşılık Hükümetin tepki göstermesi gerekirken samimiyetle Ankara çevrelerinden Guadeloupe'den medet uman sevinç havaları.

Sayın milletvekili Herr Emke hesap getiriyor, Warren Christopher ilk bilgileri Türkiye'ye getiriyor.

Değerli arkadaşlarım;

İnsafla buradaki kütüphanedeki yabancı basın neşriyatını okuyun. Guadeloupe'de Türkiye görüşülmesi, dertli memleketler zinciri arasında görüşülmüştür ve diyor ki, "İran'daki hadiseler, Afganistan'daki durum. Orta Doğu'daki gelişmeler, Güney Afrika durumu ve Türkiye'nin iç gelişmeleri dolayısıyla Guadeloupe'da Türkiye'nin durumu görüşülmektedir." Yani, dört tane kendilerini dünyanın lideri ve doktoru, kendi kendilerine tayin eden zevat, benim hastalığımı orada görüşecek, ben burada heyecanla zevkle "Raporum nedi?" diye bekleyeceğim.

Değerli arkadaşlarım;

Bunu tepkiyle isyanla karşılamak lâzım. Bunun sevinilecek nesi var?.. (AP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar.) Nesi var bunun sevinilecek?..

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - İsyan ediyoruz, isyan.

FEVZİ ÖĞER (Muğla) - Sevinen yok.

AP GRUBU ADINA KÂMRAN İNAN (Devamla) - Ankara çevreleri, Milliyet Gazetesi, Hükümet çevreleri memnuniyetle karşılıyor ve "Guadeloupe'den

ilk mesajlar Türk Hükümetine geliyor" diyor. Ne mesajı?.. "Ateşiniz 39 derece mi, 40 derece mi" mesajı. Mesele bu değerli arkadaşlarım. Gene aynı kütüphanedeki yayınlara bakın.

Diyor ki Ekspres Mecmuasında, "İran'dan sonra Türkiye" diyor ve "Türkiye Orta Doğu'da problemli Devlet oldu, iç karışıklıklarıyla problemli bir memleket oldu" diyor değerli arkadaşlarım.

YUSUF ÇETİN (Adıyaman) - Sayenizde, sayenizde.

AP GRUBU ADINA KÂMRAN İNAN (Devamla) - Bir sayın senatörün bir takılma lafını burada kesmek lâzım "Sayenizde" diyor. Hep "sayenizde, sayenizde" diye diye; geçmişti, tarihimizi kötülüye kötülüye kendimizi bugünkü topluma ulaştırdık. Şimdi, buradan nasıl çıkacağız değerli arkadaşlarım, buradan nasıl çıkacağız?.. Bu Devleti iç problemleriyle dış problemleriyle kimin sayesinde çıkacaksak, gelin çıkaralım. Sizin sayenizde çıksın, omuz verelim.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Zatıâlinizin sayesinde çıkacağız.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) - Fikret Gündoğan'ın sayesinde çıkacağız.

AP GRUBU ADINA KÂMRAN İNAN (Devamla) - Yani, sayenizde çıkacaksa, getirin formülleri bütün samimiyetimizle ittifakla oy veririz. (AP sıralarından "Bravo" sesleri.) Guadeloupe'a karşı çıkın ittifakla beyanat veririz. Amerikan Kongresinde okuduğum bu elim kararı reddedin ittifakla yanınızdayız değerli arkadaşlarım, ne istiyorsanız. Ama, aksini yapacaksınız, ondan sonra mazeret; "Sayenizde", 10 sene sonra yine "Sayenizde", 20 sene sonra yine "Sayenizde". Yok böyle şey değerli arkadaşlarım, yok böyle şey. Yani, bu yol değildir, bu gidiş değildir değerli arkadaşlarım.

NATO toplantıları sırasında Batı savunma zincirinin çok önemli bir kararı alınmıştır.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Çok güzel konuşuyorsun; ama bir de bunun dünü var. Güzel konuşuyorsunuz, işte o kadar.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) Biz dünü konuşmuyoruz, bugünü konuşuyoruz.

BAŞKAN - Beyefendiler, ne güzel bir müzakere oluyor, Senatonun içinde birkaç arkadaşımız bu düzeni bozuyor. Buradan tespiti gayet kolay oluyor ve bunu devamlı aynı kişiler yapıyor. Rica ediyorum, istirham ediyorum, dinleyenlere hiç değilse saygı duyalım.

AP GRUBU ADINA KÂMRAN İNAN (Devamla) - Değerli arkadaşlarım;

Bir havadan radar projesi kabul edilmiştir, 1 milyar 800 milyon dolarlık AWACS Projesi. Bu projeye Türkiye katılmıştır. Geçen sefer söyledik, tekrar

ediyoruz; buna karşı değiliz, tasvip ediyoruz. Hatta o derece katılmıştır ki değerli arkadaşlarım, Konya'da bunun önemli bir tesisinin kurulmasını kabul etmiştir. Buna da karşı değiliz. Sadece, geçen sefer söyledim; ama "Sayenizde" diyenlerin belki kulağı çınlar, aynı zevat 1950'lerde ve 1960'larda ortak savunma tesisleri için diyorlardı ki, "Türkiye'nin 30 milyon metrekare toprağı yabancı hükümranlığına terk edilmiştir. Amerikan üsleri üzerinde vızır vızır dolaşılmaktadır. Hükümranlığımız gitti." dediler. Ama, kader ve tecelli kendilerini gerçekçi noktaya getirdi. Biz bundan sadece memnuniyet duyarız ve inanın hataların kabulünden biz, sizi itham etmeyiz. Hataların kabulü bir meziyettir ve bunu saygıyla karşılarız ve esasen AWACS Projesine büyük bir gerçekçilikle Türkiye'nin katılmış bulunması olgun bir adımdır. Yalnız, buraya çıkıp da Sayın Millî Savunma Bakanı veya Sayın Dışişleri Bakanının, Türkiye'nin ne ölçülerde katıldığını, nedir angajmanlarımız, taahhütlerimiz nedir; malî bakımdan nedir, askerî bakımdan nedir; bunu bilmek lâzımdır. AWACS Projesi NADGE'ten sonra hava haber verme sistemi bakımından en ileri teknolojiye sahip, son derece önemli bir projedir değerli arkadaşlarım. E.. bu proje hakkında hiç olmazsa teknik bilgi lütfetsinler de onu öğrenelim. Ama, bunlardan da en ufak bir malumat yoktur ve verilmemektedir değerli arkadaşlarım.

Bunlar ne demektir?.. Bunlar antidemokratik davranışlardır. Bunlar Parlamentoyu tamamıyla devre dışı bırakmaktır ve bunlar Parlamentonun bilgisine ve desteğine iltifat etmemek demektir değerli arkadaşlarım.

Değerli senatörler;

Doğu, Batı ilişkileri, NATO ile Yunanistan ile olan ilişkilerimiz konusunda Hükümetin 12 ay içerisinde zaman zaman yalnız bizi değil, dünya âlemini de ne güçlükle anlamak durumuna düşüren beyanları olmuştur. 29 Mayıs'ta Washington'u ziyaretlerinden önce Sayın Hükümet Başkanımız, "Kuzey komşumuzdan tehlike kalmadı." beyanında bulundular. Sonra yine aynı Sayın Başbakanın katıldıkları NATO Zirve Toplantısında, 31 Mayıs'ta çıkarılan resmî tebliğin 16 ncı maddesinde, Varşova Paktının tecavüzi gücünün arttığı ve tehlike teşkil ettiği, buna karşı tedbir alındığı..." ibaresi mevcut ve Türkiye'nin imzası mevcuttur. Ancak, Sayın Başbakan bu ibareyi ne mânada kullandıklarını daha sonra açıklığa kavuşturdular. Zabıtlara geçmesi bakımından, bizim de memnuniyetle karşıladığımız bu açıklığı burada kendi ifadelerinden ve tırnak içinde okuyorum:

"Sovyet tehlikesiyle ilgili söylediklerimle NATO arasında bir çelişki olmadığını kanıtlamak gerekiyor. Eğer yalnızlığımız sürerse, Sovyet tehlikesi işte o zaman artar. Türkiye mevkiinde bir Devlet yalnız bırakılırsa, dengeye dayanan boşluk doldurulur. Bugün var olmayan tehlikenin işte o zaman çıkabileceğini" anlattı.

Bundan ferahlık duyuyoruz, memnuniyetle karşılıyoruz ve memnuniyetle kaydediyoruz. Yalnız bu açıklamanın 6 Haziran 1978'de yapılmasından önce Sayın Başbakanın o beyanları üzerine New-York Times Gazetesinde 31 Mayıs 1978'de bir başmakale çıktı. Başlığı; "Mr. Ecevit Meet Mr. Hua" idi. "Bay Hua ile Sayın Ecevit buluşmalıdır" diyor. Bay Hua o zamanki Çin Dışişleri Bakanı. Başmakalenin birinci paragrafında diyor ki; "Eğer, 1948 yılında; yani bundan 30 yıl önce, birisi çıksaydı da, bir Türk Başbakanı deseydi ki, "Kuzey komşumuz bir tehlike teşkil etmiyor" ve bugün Çin Dışişleri Bakanı kalkıp da, "Sovyetler Birliği dünyanın en büyük tehlikesidir." derse, bu iki cümleyi yan yana koymak nasıl mümkün olur? Ama, dünyanın bugünkü komplike politikasının tecellileri bunu gerektiriyor.

Değerli arkadaşlarım;

Her halde bu gazetenin yazarı, bu makalenin yazarı bir istihbarata dayanmadan, bir öngörü ile bunu söylemiş olacak ki, Sayın Başbakanın 22 Haziran 1978'de Moskova seyahatlerinden bir hafta önce Çin Dışişleri Bakanı Hua kendi talebiyle ve hatta ısrarla Ankara'ya geldi. Ankara'ya gelişinin sebebi, Sayın Türkiye Başbakanını, Moskova ziyaret ve temaslarında âdeta ikazda bulunmaktı. Ne görüştüler bilmiyoruz, bize sızan hiçbir şey yoktur. Bu kürsülere getirilen hiçbir şey yoktur; diğer bütün şeyler gibi, hiçbir meselenin getirilmediği gibi; ama Bay Hua gelmiştir, görüşmüştür ve Bay Hua'ya ve memleketi ile ilgili gelişmelere başka bir vesile ile dokunacağız.

Değerli arkadaşlarım;

Dünyamızda ve çevremizde önemli gelişmeler olmaktadır. Dünyadaki en önemli gelişmelerden birisi, 15 Aralık 1978'de Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'nin 30 yıllık redden sonra Komünist Çin'i tanıması ve aynı tarihte de, aynı günde Taiwan rejimi ile kurduğu 1954 tarihli Savunma İşbirliği anlaşmasını feshetti.

Değerli arkadaşlarım;

Tanıma meselesine ve önemine dokunacağım. Yalnız, Taiwan 18 milyonluk bir insan kitlesi, Taiwan'ın orada meydana getiren Çan-Kay-Şek ordusu ile insanlarıyla orada yerleşip bir başka hayat tarzına yönelten bizzat Amerika Birleşik Devletleri'dir. Kendilerine teminat veren Amerika'dır. Bugün; "Real politik icabı menfaatlerim, taahhütlerimden daha üstün geliyor. Binaenaleyh, bundan vazgeçtim." diyor. Buna Washington Post bizzat diyor ki; "Devletlerin legal taahhütlerinin yanında, moral taahhütleri de vardır. Amerika legal gereğini yerine getirirken moral gereğini ihmal etmiştir."

Değerli arkadaşlarım;

Burada ciddî bir hadise var. Amerika'nın Taiwan'la olan askerî yükümlülükleri; yani onun mevcudiyetini koruma yükümlülüğünü ki, Amerikan Senatosu tarafından 1955'te 2/3 ekseriyetle tasdik edilmiş bir anlaşmadır, tek taraflı kararla bunu ortadan kaldırmış bulunması ahde vefa ve milletlerarası taahhütler ve ittifaklar prensibini bir çırpıda yıkmaktadır. Bu ciddî bir durumdur. Gönül ister ki Hükümet, bunu esaslı bir tahlile tâbi tutsun ve hiç vakit geçirmeden Kuzey Atlantik Konseyini toplantıya çağırarak bu konuda Amerikan delegesinden izahat alsın. Taiwan'la yapılan ve Amerikan Kongresinin 2/3 ittifakla tasdik ettiği Anlaşma ile 4 Nisan 1949 tarihli Kuzey Atlantik Anlaşması ve 5 inci maddesi arasında pek fark yoktur, aynı taahhütlerdir. "Oradan bu kadar rahat sıyrılabiliyorsan, yarın ötekinden rahat sıyrılamayacağını kim söyleyecek?" diye sormak lâzımdır. Budur millî menfaatlere sahip çıkma meselesi ve bu konuda da Hükümetin en ufak bir değerlendirmesi ve beyanını şu ana kadar duymadım.

Değerli arkadaşlarım;

Şimdi ne oluyor?

Sovyetler Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin arasında bugün dünya basınının ve en son sayısında Paris Match'ın tehlikeli bir oyun ve gelişme olarak gösterdiği bir dengeleme yarışı başladı. Bu dünya dengesini ve barışını tehdit edebilecek boyutlara varabilir değerli arkadaşlarım.

Sovyetler Birliği Küba aracılığı ile Avrupa'yı güneyden sarma, Mozambik ve Angola'dan başlayarak Ethiopia'da bitirdiği hareketleri ile bilhassa Afrika, Kuzey Afrika mahmuzu ve petrol bölgesini tehdit etmeye çalışırken, kendi doğusundan sarıldı. Amerika Birleşik Devletleri bir anda evvela Japonya'yı Komünist Çin'le bir işbirliği anlaşmasına sevk ettikten sonra, kendisi Komünist Çin'i tanımak, tanımakla da yetmedi İngiltere dikey kalkan Harrier uçaklarını satmak, Fransa tam 65 milyar Fransız Franklık, yani 14 milyar dolarlık bir taahhüt içerisine girmek gibi bir durum.

Şimdi bu Batı'da Sosyalist Blok'un önüne 30 yıldan beri çekilmiş Atlantik İttifakı duvarı, doğusunda Amerika, Komünist Çin ve Japon duvarı çekildi değerli arkadaşlarım ve bu Moskova'da büyük bir asabiyet yaratmaktadır. TASS Ajansı gerek bu olay ve gerek Batılıların özellikle İngiltere'nin Harrier uçaklarını satma kararı karşısında bu memleketlere hitaben bir yayınında diyor ki, "Bu yalnız bizi değil, sizleri de, Batıyı da, bütün dünyayı da düşündürmesi gereken büyük bir tehlikedir ve sizi ikaz etmek isteriz."

Şimdi değerli arkadaşlarım;

Sovyet Bloku ve sosyalizm bir dinamiktir. Dinamiğini kaybettiği andan itibaren geriler. Doğusunda dinamiği durdurulmuştur, Batıda durdurulmuştur. Bu

dinamik güneye kayacaktır. Güneyde duvar yoktur. Vaktiyle Foster Dallas zamanında kurulmuş olan Senato kalkmıştır. Yine Foster Dallas zamanında ve NATO'nun Ortadoğu'daki devamı mahiyetinde kurulmuş bulunan önce Bağdat Paktı, sonra CENTO bugün halkaları çözülmekte, düşmektedir. İlk düşen kısmen Pakistan, iç rejim itibarıyla ve Afganistan'ın Nisan 1978'de düşmesi ve Sovyet peyki haline gelmesi neticesinde doğrudan doğru Sovyet nüfus sahası içerisine girmesi meselesi, sonra İran, İran'daki durum ve gelişmeler, Güney Yemen'deki gelişmeler.

Ne oluyor?..

Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası teşkil ettiği ve kendi politika ve savunma dengesini bir parça olarak kurduğu mozaik büyük ölçüde değişmektedir. Türkiye bu değişiklikleri, bu mozaiği değerlendirmek mecburiyetindedir ve kendisini adapte edecektir. Bir değerlendirme var mıdır? Hükümet Afganistan'daki olaylardan sonra değerlendirme yapmış mıdır? Cevabını almak isteriz. Hükümet İran'daki olayları Millî Güvenlik Kurulu olarak, Hükümet olarak, Genelkurmay olarak değerlendirmiş midir? İran'da rejimin gideceği aşağı yukarı iddia ediliyor ve neyin geleceğini bilen var mı? Hükümetin bu alanda genellikle "Contingeney plân" denilen bir yedek plânı var mıdır? Gelecek olan herhangi bir iktidara karşı Türkiye'nin durumu, tutumu ne olacaktır ve işbirliği ne olacaktır.

Değerli arkadaşlarım;

CENTO'nun bir üyesi olması ve hiç olmazsa vicahi ve temasları sırasında 25 yıllık bir dostumuz olmasına rağmen, İran'ın elindeki 12 milyar dolarlık son derece ileri teknolojiye sahip Amerikan silahları Türkiye'yi düşündürürken ve düşündürmesi gerekirken, bugün bu silahların hangi iktidarın eline geçeceği bilinmiyor ve geçecek iktidara göre Türkiye'nin bunun değerlendirmesini yapması gerekmez mi değerli arkadaşlarım?

Bizim istediğimiz budur. Bunu eğer Hükümet yapmışsa ve İran'da iktidar için iddiada bulunan bu zevatın (İsimleri diplomatik kurallara riayet bakımından burada saymıyorum) hal tercümeleri Hükümetin dosyasında varsa, bu zevatın politik tutumları varsa, bu zevatın Türkiye ile ilgili düşünceleri var mıdır ve bu zevattan herhangi biri veya onun hareketinin iktidar olması halinde ne olacaktır? Bunun değerlendirilmesi yapılmış mıdır?

Tebriz'deki ayaklanmalar sırasında Türkiye Başkonsolosluğunun yakılması, hiç olmazsa o günkü hareket içinde bulunan insanların Türkiye'ye dost olmadığının bir karinesidir. Buna karşı bir hazırlık yapılmış mıdır? Bir çalışma mevcut mudur?

Değerli arkadaşlarım;

Dünya basınının yayınlarını ciddiye almak lâzım ve eğer Expresse Dergisi o "Après l'Iran, l Turguie" "İran'dan sonra Türkiye" diyorsa ve eğer 9 Aralık 1978

tarihli Economist Dergisinin başmakalesinde "Çökmekte olan Üçgen" "The Crumbling Triasigle" diye başlar. Üçgenin Kabil, Addis Ababa ve Ankara olduğunu belirtir ve bu üçgenin iki ayağının Kabil'in ve Addis Ababa'nın düştüğünü ve Ankara'nın da güç durumda bulunduğunu söylerse, bunu ciddiye almak lâzımdır değerli arkadaşlarım.

Bir defa neden böyle bir intiba bu yazarda hasıl olmuştur, neden? Expresse'de böyle bir yazı çıkıyor? Neden Figaro'nun 5 Ocak tarihli Waiman imzasıyla çıkan makalesinde Türkiye'deki iç gelişmelerin endişe verici olduğu söyleniyor?.. Neden 8 Ocak 1979 tarihli News Week Dergisinde, Türkiye ile ilgili kısmında son derece endişe verici, ciddî ifadeler kullanılıyor. Bunların değerlendirilmesi yapılmış mıdır? Dışişleri Bakanlığımızın bir Taşk Force'u var mıdır? Amerika Birleşik Devletleri, İran'daki gelişmeler konusunda Başkana özel bir danışman, eski Dışişleri Bakan yardımcılarından George Ball'u tayin etti : Günlük gelişmeleri bildirmek üzere, Türkiye'de acaba bu işe tek bir memur tavzif edilmiş midir?.. Bir tek insan varsa ve Hükümet günlük bir değerlendirme yapıyor mu? Türk Millî İstihbaratı aldığı günlük değerlendirmeleri Hükümete sunuyor ve Hükümet bunların üzerinde duruyor mu? Bunları bilmek isteriz. Bunu yalnız muhalefet olarak değil, bir Türk olarak, bir Türk parlamenteri olarak bilmek isteriz. Sokaktaki vatandaş bunu bize sorar, haklı olarak. "Benim çevrem yanıyor. Benim içime de sıçrayacağı iddiaları mevcut. Ne oluyor?.." diye sorar ve buna cevap vermek de değerli arkadaşlarım bizim aynı zamanda vazifemiz ve hakkımızdır. Biz bu amaçla ve tamamıyla yapıcı olmak düşünce ve zihniyetiyle bu Genel Görüşmeyi açtık ve bu amaçla bu meselelerin ortaklaşa olarak cevaplarını birlikte bulabilir miyiz değerli arkadaşlarım?

Kıbrıs'ta başlatılmak üzere bulunan toplumlararası ve geniş, ileri derecede tavizler esası üzerine kurulu, bu anlaşma ile nereye götürülüyor?

Değerli arkadaşlarım;

Rumlar'a karşı son derece ihtiyatlı olmak âzım, uyanık olmak lâzımdır. Yalnız tarih bakımından değil. Rumlar'ın formülü, vaktiyle değerli arkadaşlarım, Kruşçef'in ortaya attığı formülün aynıdır.

"Ne varsa benim, benimdir. Sende ne varsa kabili müzakeredir"

Başından beri bu usul tatbik edilmiştir, edilmektedir. 29 Ağustos 1974'te dünya devletleriyle temas için gittiğimizde bize ilk söyledikleri :

"Toplumlararası müzakerelerin başlatılması için küçük bir hareket ve jestte bulunur musunuz?"

"Nedir o jest?"

"Bin asker çeker misiniz?.. Hemen müzakereye başlanır"

"Peki"

"Sonra ne oldu?.. Neler verilmedi. 17 500 asker çekildi mi? Çekildi. Bunu bir adam telakki ettiler mi? Kesinlikle etmediler. Maraş, Magosa Limanını milletlerarası liman ilan ettik; kullandılar mı? Hayır, Her gelen yabancı gemici, asgarî üç ay hapse mahkûm edildi.

Değerli arkadaşlarım;

Müzakerelerin daha nesini yaptık?.. En son Viyana'ya haritalar götürüldü. Hangisini kabul ettiler? Hiçbirisini kabul etmediler ve şunu yine tamamıyla yapıcı bir zihniyetle ve düşündüğünden emin olarak Hükümete ifade etmek isteriz; hayale kapılmaya mahal yoktur.

Hükümet işbaşına geldiği zaman, daha programını okurken ve ertesi gün, "En kısa zamanda Kıbrıs meselesi halledilecektir. Edeceğiz" dediler ve büyük gayret de gösterdiler. Montreux'lara kadar gidildi, her türlü şey yapıldı. Neredeyiz?.. En ufak bir şey yapılmış mıdır değerli arkadaşlarım; neyi hallettik?..

Şimdi, siz düşünüp biliyor musunuz ki, Yunanistan ve Rumlar, Ada'daki Rum kesimi 20 Temmuz 1974 Harekâtından öncekine nazaran iktisadi bakımdan 5 misli, 6 misli daha müreffeh iken, Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin yatırdığı 7 senelik 15 milyon doların tamamı oraya giderken, göçmenlerin sözde yerleştirilmesi için 100 milyon dolar verilip de Rumlar'a mamur siteler imal edilmiş iken; Ortadoğu'daki, Beyrut'taki ekonomik merkezin büyük bir kısmı oraya taşınmış ve Ortadoğu silah kaçakçılığının büyük bir kısmı oraya gelmişken bunlar istical gösterecek. Siz bekliyor musunuz? Yunanistan AET'ye tam üye olmuşken ve Başbakanın 1978 yılını kaparken, "Yunanistan başarılı bir yıl geçirmiştir" demiştir. Keşke Türkiye Başbakanı da böyle bir söz söyleyebilseydi değerli arkadaşlarım.

Böyle bir manzara ortada iken, Türkler olarak, iktisadî bakımdan durumumuz malum. "Guadalupe'den kuş uçuyor mu; IMF kanatlarını nasıl çırpıyor" diye biz beklerken toplum olarak, mezhep olarak birbirimizin gırtlağına sürdürülmüş, ideolojik olarak sürdürülmüş, etnik bakımdan birbirimize düşürülmüşken, bütün dünyanın içimizde yaratmak istediği ve Rumlar'ın özellikle ve tercihen yaratmak istediği manzarayı kendi elimizle yaratmışken, bir savaşa mahal olmadan yer yer sivil savaşları biz açkışken, Yunanistan ve Kıbrıs Rumları Türkiye ile anlaşacak. Bu mümkün müdür?

Değerli arkadaşlarım;

Hükümetten bir başka talebimiz daha vardır.

Yunanistan, bugün Türkiye'nin güvenliğini ve Ege'deki hava ve deniz dengesini tehdit edecek şekilde ciddî bir silahlanmanın içindedir. Hükümetin iki şeyi yapmasının zamanı gelmiştir değerli arkadaşlarım. Birisi, Türkiye'de bu mukabili bulunmayan silahları Yunanistan'a sevk eden devletlere açık ikazda bulunmanın zamanı gelmiştir. Bu devletlerden birisi Fransa'dır. 40 tane Mirage sattı, biz almak istedik, "Hayır" dediler. En ileri teknolojiye sahip diğer antütank, tank, deniz vedetleri sattı. Bana?.. Yok.

Amerika Birleşik Devletleri 60 A7 bombardıman uçakları sattı, teslim etti; bizde yok.

Değerli arkadaşlarım;

Bu devletlere karşı bigane kalınır mı? Ortadoğu ihtilafında görüyorsunuz, dünyanın neresinde bir silah imal edilip de Araplar'a teslim edilirse, İsrail dünyayı harekete getirmekte, 10 misli ile ya kendisine verdirir veya ötekini durdurur ve Araplar da ambargo uygulamak suretiyle kısmen de olsa, bilhassa petrol silahlarından sonra başarı ile haklarını korumakta, Biz, Fransa'nın bu tutumundan sonra bakın defterlerinize, iktisadî bültenlere Türkiye'de en çok yabancı sermaye yatırımı Fransız'dır. Bu şekilde haklarınızı nasıl korursunuz değerli arkadaşlarım?

Hükümet olarak, Yunanistan ilanihaye teknolojik silahları geliştirecek, Akdeniz'deki, Ege'deki hava ve deniz dengesini bozacak ve ben buna seyirci kalacağım değerli arkadaşlarım. Buna bir yerde sahip çıkmak, ciddiyetle bu meselelerin üzerine milletçe eğilmek lâzımdır.

Yani, illa ki, yarın bir hareket olacak, (Zaten bizim maalesef bir karakterimiz de odur, biz ileriyi görmek yerine hadiselerin peşinden koşma alışkanlığı içerisinde olan bir toplum haline kendimizi getirdik illaki bir kaza olacak ve o kazadan sonra ben netice çıkaracağım ve arkadan koşarak tedbir alacağım. Bunları yapmamak lâzım değerli arkadaşlarım.

Biliyorum, içeride büyük problemlerimiz vardır ve bu büyük problemler gerek Parlamentonun, siyasî partilerin ve hükümetlerin büyük zamanını almaktadır, doğrudur; ama bu problemler Türkiye'nin geleceğini, varlığını tehdit edici gelişmelere bigâne kalmak demek değildir değerli arkadaşlarım. Buna da yeterince zaman, enerji, dikkat ayırmak lâzımdır

Biz, bu meseleleri tamamıyla husulu kalple burada görüşmek istediğimiz ve getirdiğimiz zaman, her şeyin altında illaki, efendim "Hükümete müteveccih bir yıpratma teşebbüsü var, asarız, keseriz, reddederiz..." Bundan kurtulalım değerli arkadaşlarım.

Bu çerçevede arz ediyorum ki, sayın sözcünüzün 21 Aralık 1978'de bu kürsüde şahısların isimlerini belirterek yaptığı itham edici beyanları ıstırapla karşıladık değerli arkadaşlarım.

Bütün temennim, yine bu kürsüye teşrif ettiklerinde aynı tutum içerisinde, "Efendim, dün böyle idi, dosyalar böyleydi, falan, falan yaptık..." Bu değil, bu bizi hiçbir yere götürmez.

Size meseleleri arz ettim. Bu meselelerle karşı karşıyayız; içinden nasıl çıkacağız? Benim kesin kanaatim şudur :

Değerli arkadaşlarım;

Teker teker arz ettiğim bu meseleler ki, bilhassa; Yunan-Amerikan kıskacının Kıbrıs meselesinde bizi soktuğu, silahlanma ve savunma tedbirlerimiz bakımından bizi soktuğu durumlar, bu Hükümetle, bunun omuzlarıyla, bu dar tabanla halledilemez. Bu meselelere Parlamento olarak omuz vermek mecburiyetindeyiz değerli arkadaşlarım ve bu bir millî vatife haline gelmiştir. Ya, bu millî vazifeye Hükümet ve İktidar Partisiyle birlikte sahip çıkacağız veyahut da itham politikasıyla, şimdi biz indikten sonra fırlar kürsüye, "Çıkardım efendim, vaktiyle falan böyle söylemişti, bilmem sayenizde isimler zikrederek, hatta maalesef sayın büyükelçiler durumunda olduğu gibi, ağır töhmetler hududuna kadar gidip, yeniden bir tansiyon, bir kopma..." Bunlar dünya basınına akseder. Bundan kim sevinir? Halen Hükümetle müzakerelerini yürütmekte olan Warren Christopher sevinir.

Ankara'da bölünmüş bir siyasî iktidara, zayıf bir Hükümet, binaenaleyh, zaten 175 milyonu bu ağır şartlara rağmen kabul etti. Bu şartları daha ileriye götür. Bizim istediğimiz bunu önlemektir değerli arkadaşlarım.

Değerli arkadaşlarım;

Bunu önlemek için de bazı şeylere riayet etmek lâzımdır. Mevkilerin üstünlüğü vardır. Mevkiler devlettir değerli arkadaşlarım.

Sayın Warren Christopher, Amerikan iktidar sisteminde üçüncü sıradadır. Devleti ne olursa olsun ve muhatabı aslında bizim hiyerarşimize göre Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteridir; ama müttefikimizdir, Ankara'ya kadar zahmet etmiş derseniz, muhatabı Sayın Dışişleri Bakanı olur; ama Sayın hükümet başkanı olmamalıdır.

Ne 28-30 Mart 1978'de olmalıydı, ne bugün olmalıdır. Ben bugün Sayın Başbakanı bu sıralarda görmeyi arzu ederdim. Şu mesajı olurdu Warren Christopher'e, "Hariciye Bakanı ile görüşürken ben parlamentoma gittim ve parlamentomda bu meseleleri görüşüyorum, oradan getireceğim genel destek ve anlayışla

senin karşına çıkabiliriz Hükümet olarak" biz bunu istedik değerli arkadaşlarım. (AP sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar)

Sayın Başbakan, son olarak 16-17 Aralık 1978 tarihinde Brüksel'e teşriflerinde otelde AET Komisyonu Başkan Yardımcısını kabul buyurdular.

Değerli arkadaşlarım;

AET Komisyonu Başkan Yardımcısı Sayın Dışişleri Bakanının muhatabı olur. Sayın Başbakan millî meseleleri belki atfettiği önem dolayısıyla AET Komisyon Başkanını iki defa ziyaret etmiştir. 25 Haziran 1974, 25 Mayıs 1978 AET Komisyonu Başkanı Türkiye'ye gelmemiştir; ama geride bıraktığımız 15 Eylül'de Atina'ya gitmiştir. Sonra yine aynı çerçevede bu inanın tamamıyla Devlete olan sevgi ve saygımızın hassasiyeti içinde söylüyorum, dış gezilerde Devlet makamının üstünlüğü korunmalıdır.

Sayın Ticaret Bakanımız Moskova'ya gittiler, kendilerini davet etmek durumunda bulunan ev sahibi Bakan, Sayın Bakanımız Moskova'ya indiği gün Finlandiya'da resmî ziyarette idi. Bu Ankara'da biliniyordu. Bunu yapmamak lâzımdır. Anlaşmanın imzası sırasında, sırf bu birinci hatanın örtülmesini temin bakımından bir kalp-krizi bahanesi ile anlaşmayı da yine kendi yardımcısıyla Sayın Bakanımız imza etti.

Değerli arkadaşlarım;

Devletimiz büyük bir devlettir. Büyük bir tarihi vardır ve bana bu şekilde muamele yapan Devletle, benim geçmiş büyük bir tarihim vardır. Bu tarihi tutmak lâzım, saygılı olmak lâzım. Biz devletin zarurî menfaatleri gerektiği yerlerde Hükümet üyelerinin seyahatlerine karşı değiliz; ama Hükümeti gezici Hükümet haline getirmemek lâzım. Olur olmaz, falan kuruluşun Avrupa temsilcisinin gönderdiği bir mektupla hemen Sayın Bakanların yola çıkmaması lâzım değerli arkadaşlarım. Bu bizim bir türlü kendimizi kurtaramadığımız bir zaaf, büyük bir hatadır. Bu hatalara kapılmamak lâzım. Şahıslar mühim değildir, makamlar önemlidir. Makamlar eşit Devlettir. Kendi Devletinizi kendiniz saymaz ve saydırmazsanız başkalarının sizi sayması mümkün değildir ve maalesef saymaları mümkün olmadığı içindir ki, böyle son derece onur ve hükümranlık duygularını kırıcı belgeler Amerikan Kongresinden alınmakta ve kararlar geçmektedir.

Değerli arkadaşlarım;

Şunu düşünüyor ve söylüyoruz; henüz vakit çok geç değildir. Türkiye bütün bunları kırabilecek, atlatabilecek potansiyele sahiptir. Askerî bakımdan sahiptir. Ekonomik bakımdan sahiptir. Millî şuur ve disiplin bakımından sahiptir; ama bunun kullanılması kalıyor. Bunun kullanılması, parlamentolar tarafından kullanılsın, millet tarafından kullanılacaktır ve bunun kullanılması mesuliyetlere iş-

tirak ve millî meselelerin takibinde millî birlik ruhunun teminiyle olacaktır; ama her şeyi elinizin tersi ile iterseniz ve parlamentolara uğramazsanız, siyasî parti liderlerini kaale almaz ve bir diyalog, bir enformasyon, bir danışma mekanizmasını yürütmezseniz mümkün değildir.

1974 yılında Kıbrıs Harekâtı sırasında gerek parlamento içinde ve gerek Hükümetin brifingler yoluyla muhalefete ve partilere bilgi vermesi büyük bir güç kaynağı olmuştur; ama sonra ne oldu? Bunun sonra çok acı bir tecellisi oldu, bu en önemli hayatî meselelerin partiler arası görüşüldüğü ve liderlerin samimiyetle ifade ettikleri fikirler sonradan seçim meydanlarına getirildi ve fikirler orada kullanılarak, birbirinin aleyhine işletilir hale getirildi değerli arkadaşlarım. Bunlar da herhalde demokrasi değil. Bunlar da, kendimizin içinde yaralar açmak ve darbeler açmak meselesidir. Bunu da önemle işaret etmek isterim.

Bizim temennimiz bu genel görüşmenin, mutabakat sağlamak ve maalesef zorluğumuz gözüktüğü anlaşılan iç meselelerin dışında milli dış meselelerde her partizan düşüncenin, ihtilaf ve fikir, görüş ayrılığının üstünde ve her biri Türkiye'nin yalnız haysiyeti, onuru, tarihi şuuru ve şanıyla değil, aynı zamanda mevcudiyeti ve varlığıyla bağdaşmayan meseleler karşısında tesanüt kurabilir miyiz? Bu espriyi buradan çıkarabilir miyiz? Eğer bu müzakereler bu espri içerisinde çarpıcı olarak biterse, Türk demokrasisi ve Türk milleti bakımından hayırlı bir şey yapmış olur ve bu hayır yalnız bir partiye değil, bütün Parlamentoya ve herkese olur. Yok eğer bu müzakereler sonunda yeniden tansiyonlarla buradan çıkılacak, ithamlarla, sataşmalarla ve deminden beri biraz da ıstırapla gördüğüm, yerinden söylenen sözlerle geçiştirilecekse, inanın bu talepte bulunmuş olan arkadaşlarımızdan biri olarak önce ben üzüleceğim değerli arkadaşlarım ve diyeceğiz ki, keşke buna başlamamış olsaydık... Ama gelin bunu söylemeyelim, bunu söylettirmeyelim ve gelin değerli arkadaşlarım, bir defa olsun, son 12 aydan beri bu manzarayı bir tarafa bırakarak, ne Kipriyanu'nun, Waldheim'a, Amerikan Kongresine ve Amerikan Hükümetine güvenerek, güçle Denktaş'ı karşısına almasına ve sevinmesine meydan verelim ne de Karamanlis'in, "Ben Ege'deki bütün meseleler Türkiye'ye kabul ettiririm." megalomojisine kapılmasına müsaade edelim ve Türkiye'den bir mesaj, bir ses çıksın.

Bu Türk Milleti, bugün değil 1918, 1919, 1920'lerin, 1979'ların 45 milyonluk ve kendi haklarına sahip ve onun şuuru içerisinde olan güçlü bir devlettir mesajını verelim. Bu mesajı verirsek değerli arkadaşlarım, zannederim ki, Türkiye'nin birçok sıkıntıları aşılmış olur; ama bu mesajı vermez, Parlamentoda bu esefle takip ettiğimiz ve tekrar eden manzaralar doğar, Hükümet Parlamentodan ve her türlü siyasî güçler kopuk olarak, tek başına ve millete de bilgi vermeden, emrivakiler halinde teşebbüsler ve demorşlar içerisinde bulunur, muhatapları alır

ve kapılar arkasında görüşmelere devam ederse, Türkiye üzerindeki oyunlar ve Türkiye'nin sıkıntıları artar ve "İran'dan sonra Türkiye diye başlık atan yazarlar, başka yazılar için hazırlık içerisinde bulunurlar ve Doğudaki duvarla Batıdaki duvar arasında sıkışmış bulunan ve yalnız komiserlerin değil, çarların bile rüyasını teşkil ettiği boğazlar ve sıcak denizlere ve İstanbul'a inmek cesareti artar değerli arkadaşlarım. Bu cesareti bu kürsülerden kırmamız lâzımdır.

Ben bu düşünce ve temennilerle ve bize bu imkânı bahşetmiş bulunduğunuz teşekkürüyle hepinizi saygıyla selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ederiz Sayın İnan.

Sayın senatörler, saat 16.51'de, Sayın İnan konuşurken, kapalı bir zarf içinde, "Zata mahsus" diye Dışişleri Bakanının bir mesajını aldım. Bu mesajı okuyorum.

"Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Bugün 11 Ocak 1979. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakan Yardımcısı Sayın Warren Christopher ile Türk-Amerikan ilişkileri üzerinde resmî görüşmeleri sürdürmek durumundayım.

Yüce Senatonun gündeminde bulunan "Dış Politikalarıyla İlgili Genel Görüşme" maddesinin müzakeresi sırasında bizzat bulunmak ve ileri sürülen görüşmeleri dinleyerek cevaplandırmak istediğim için, dış politika ile ilgili gündem maddelerinin ertelenmesini Yüce Senatonun tensiplerine sunarım.

A. Gündüz Ökçün
Dışişleri Bakanı

Sayın senatörler, görüşmelere başlarken Hükümeti aradık. Sayın Cumhuriyet Halk partisi Grubu görüşmelerin başında bu mazereti zaten ileri sürmüşlerdi. Bilahare, Sayın Turizm Bakanının burada olduklarını da söylediler. Kaldı ki, genel görüşmede, bugüne kadar teamül haline gelmiştir. Hükümet (Takdir kendisine ait) bulunur veya bulunmaz; genel görüşme devam etmiştir. Bu bakımdan, müzakerelere devam ediyoruz efendim. (AP sıralarından "Oylayın Sayın Başkan" sesleri)

BAŞKAN - Oylayalım mı?

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Hayır efendim, devam edin.

BAŞKAN - Hayır, oylayalım isterseniz...

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Devam edin efendim.

BAŞKAN - Tamam efendim, tamam, ben devam ediyorum zaten.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Söylediniz efendim, karar verdiniz. Onlar "Oylayın" diyorlar...

BAŞKAN - Hayır, karşılıklı istiyorsanız mesele yok.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Hayır efendim, siz karar verdiniz.

BAŞKAN - Tamam efendim.

Sayın Metin Toker, buyurunuz efendim; Cumhurbaşkanınca S.Ü. Grubu Grup Sözcüsü olarak söz sırası sizin.

MEHMET KILIÇ (Gaziantep) - Yetkililer gelsin diye söylüyoruz; oylamanız lâzım Sayın Başkan.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Hayır efendim. Devam edin Sayın Başkan.

REFET RENDECİ (Samsun) - Sayın Başkan;

Dışişleri Bakanı 1 gün izin istiyor. Niçin lütfetmiyorsunuz?.. Meseleleri cevaplandıracak olan odur. Sayın Bakanın huzurunda devam edin müzakerelere. Müsaade edin, Sayın Dışişleri Bakanının talebini oya koyun.

E. ÂKIP AKSAÇ (Eskişehir) - Zaten Hükümet var.

BAŞKAN - Dışişleri Bakanı adına Sayın Bakan burada olduklarını söylediler.

REFET RENDECİ (Samsun) - Türkiye'nin büyük bir meselesi konuşuluyor. Dışişleri Bakanı yok, müzakerelere devam ediliyor. Yarın da olur, öbür gün de olur. Ben teklif ediyorum. Sayın Bakanın teklifi makuldür, oylayın.

BAŞKAN - Sayın Rendeci, Sayın Bakan Hükümet adına burada olduklarını beyan ettikten sonra...

MEHMET KILIÇ (Gaziantep) - Dışişleri Bakanı burada olmayınca...

BAŞKAN - Efendim, mutlaka bir iş için bir bakanın bulunması diye bugüne kadar bir teamülümüz mü var beyefendiler?.. Daima bu olmuştur.

REFET RENDECİ (Samsun) - Sayın Başkan, bu mevzuun takdiri zatıâlinize ait değildir, Umumî Heyet de aynı diyor. Dışişleri Bakanının huzurundan müzakereler devam etsin mi etmesin mi?.. Teklif ediyorum.

BAŞKAN - Efendim, yazılı olarak teklif edin, oya korum.

REFET RENDECİ (Samsun) - Şifahi olarak teklif ediyorum efendim. Yazılı teklife lüzum yok ki. Sayın Bakanın talebi var.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Salı gününe ertelenip tekrar konuşacaksınız.

BAŞKAN - Sayın Gündoğan, bundan sonra aynı kişiler grup adına tekrar konuşacak değil efendim, böyle bir şey yok.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Anladım efendim. İzin verirseniz şunu anlatacağım. Bir karar tebliğ ettiniz. Bu tebliğ ettiğiniz kararın hukukî dayanağı İçtüzüğümüzde yazılıdır. Genel görüşmelerde gerçekten bakanlar bulunur. Sizin

kararınıza bir şey demiyorum. Bakanın bu teklifi belli. Kendisinin cevap vermeye şu anda imkânı olmadığından, gelen bir misafirle ilgilendiğinden, kendisine o an, yani cevap verme anında izin verirseniz gayet tabiî onu istiyor. Deniyor ki, ben gelmeyeceğim. Bana bu genel görüşmede söz söyleme fırsatını verin diyor.

(AP sıralarından "Hayır, hayır anlamıyorsun" sesleri).

BAŞKAN - Hayır öyle demiyor. Diyor ki...

MEHMET KILIÇ (Gaziantep) - Anlamıyorsun.

BAŞKAN - "Bulunayım" diyor, herkesi dinleyim demek istiyor.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Anladım efendim, bitireyim efendim.

Bakanın tezkeresindeki ihtiyaç bu, maksadı da bu. Ben de demek istiyorum ki, şimdi Sayın Toker konuşacak, sonra bizim grubumuzdan sözcüler konuşacak. O zamâna kadar kendiliğinden Bakanın istediği tahakkuk edecek. Onun için sizin kararınıza iltifat etmiyoruz; iltifat görmüyor.

BAŞKAN - Sayın Gündoğan, yalnız burada Sayın Bakanın teklifinin son kısmını bir daha okuyayım, bakınız ne diyor.

"Yüce Senatonun gündeminde bulunan Dış Politikayla İlgili Genel Görüşme maddesinin müzakeresi sırasında bizzat bulunmak ve "Bizzat dediğine göre Hükümetin diğer üyelerini de dışında bırakıyor." İleri sürülen görüşleri dinleyerek cevaplandırmak istediğim için Dış Politika İlgili Gündem Maddelerinin ertelenmesini Yüce Senatonun tensiplerine sunarım.

AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) - Sayın Başkan, oylarsınız, oylamazsınız, sizin bileceğiniz iş; fakat bu da İçtüzüğü aykırıdır. Hükümet tabiri kullanır, Hükümet Başkanının böyle bir yazı yazmaya hakkı vardır. Oylarsınız, oylamazsınız, sizin bileceğiniz iş. Bu da aykırıdır Tüzüğe Sayın Başkan.

BAŞKAN - Efendim, ben oylamıyorum zaten Hükümetin bulunmadığı zamanlar Hükümet aranır; ama bulunmadığı zaman Genel Görüşme görüşülmez diye bir hüküm yok.

YİĞİT KÖKER (Ankara) - Refet Rendeci'nin bir teklifi var.

BAŞKAN - Bir önerge var, okutuyorum ve oylayacağım.

Başkanlığa

Sayın Dışişleri Bakanının talebi üzerine müzakerelerin talikini arz ederim.

Samsun
Refet Rendeci

BAŞKAN - Sayın Toker, bir dakikanızı rica edeceğim. Bu usuli meseleyi halledelim.

REFET RENDECİ (Samsun) - Görüşülüp görüşülmeyeceğini tespiti Umumî Heyete aittir. Lütfen önergeyi oylayınız.

FIKRET GÜNDOĞAN (Istanbul) - Aleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN - Buyurun efendim.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Sayın Başkan, çok değerli arkadaşlarım.

Biraz önce Sayın Başkana Sayın Dışişleri Bakanı tarafından gönderilen ve okunduğunda bilgi sahibi olduğumuz istek yazısında şu belirtiliyor : Sayın Dışişleri Bakanı "Ben bugün Amerika'dan gelen bir dışişleri yetkilisiyle zorunlu resmî görüşmeler yapıyorum. Oysa bugün Cumhuriyet Senatosunda önce alınan bir kararla dış politika üzerinde Genel Görüşme yapılıyor. Benim bugün Amerika'dan gelen kişiyle yaptığım görüşme sebebiyle Genel Görüşmede bulunmama imkân yoktur." diyor. (Adalet Partisi sıralarından "Tercüme ediyorsun" sesleri)

MEHMET KILIÇ (Gaziantep) - Bu kadarını anlıyoruz.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Ve gayet normal olarak kendisinin bulunduğu bir güne talikini istiyor; ama dikkat buyurursanız, önergede bu görüşmelerin hangi oturuma, hangi günkü oturuma talik edilmesini istediğine dair bir işaret yok.

MEHMET KILIÇ (Gaziantep) - Salı gününe.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - İzin verin efendim, bir dakika efendim.

Bakanın tezkeresinde bu görüşmelerin talikini istediğine dair iradesinin beyanı var; fakat bu görüşmenin talikini istediği oturumun günü saptanmış değil.

Şimdi, diyelim ki, iyi niyetle ve bir consensusle bu Bakanın istediğini ihtiva eden önergeyi oylayacaksınız veya buna benzer bir muamele yapacaksınız, onun imkânı var mı anlatacağım, peki hangi güne bırakacaksınız?.. (AP sıralarından "Salıya" sesleri)

Bakınız ben size söyleyeyim, tamam, benim de buradaki itirazdan maksadım o. Sizin Salı gününe bırakmaya.

YİĞİT KÖKER (Ankara) - Hakkımız yok.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Hayır efendim. Salı gününe bırakmaya dair irade beyanınızın Bakanın iradesiyle uyum içinde olduğunu ispat etmenize olanak yok; çünkü Bakan...

MEHMET KILIÇ (Gaziantep) - Bundan sonra ilk birleşim günü Salı.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - İzin verin efendim. Beyefendiler, ben bu kürsüden her türlü konuşma üslubunu bilirim. Elimden geldiğince sabır ve tahammülle söylüyorum.

Değerli arkadaşlarım;

Ben bunu daha hızlısını, daha sertini bilirim ben bu üslubun; ama yapmayacağım... (AP sıralarından "Yap, yap" sesleri)

İzin verirseniz, bir dakika.

Sayın Başkan, müdahale etsenize, konuşmama müdahale ediyorlar.

BAŞKAN - Beyefendiler, rica ederim. Hakikaten hatibin konuşmasını ben de anlayamıyorum. Lütfen sükûneti muhafaza edelim.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) - Zaten anlaşılmaz ki.

LÜTFİ TOKOĞLU (Kocaeli) - Tehdit var da onun için müdahale ediyoruz.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Arkadaşlarım;

Bakanın iradesiyle Senatonun iradesinin bir araya gelmesi, uyum halinde bulunması halinde belki böyle bir talebi (kabulünüze mazhar olursa) oyla halledebilirsiniz; ama bu istek içinde Bakanın talik günü belirtmemiş olmasına göre, bu müzakerelerini kendiliğinden zaten 1,5 saat sonra biteceği belli, daha doğrusu 1,5 saat içinde de zaten gruplar adına konuşmalar yapılacaktır, kendiliğinden salı gününe kalacaktır. Şayet Bakan o gün gelirsek burada hazır bulunacaktır, konuşulanları zabıtlardan takip ederek cevap verme olanağını bulacaktır.

ŞABAN DEMİRDAĞ (Samsun) - Kendisi öyle istiyor.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Bir dakika efendim.

Eğer Bakan salı günü gelemeyecekse; mesela benim bildiğim bir gerçek var, salı günü Sayın Bakanın Viyana'da olması lâzım yine bir resmî görüşme için.

O zaman, izin verin, şimdi Sayın Toker konuşacak ben size gayet anlayışla bir teklifte bulunacağım; burada Sayın Bakanın tezkeresini okuduk, Sayın Bakanın tezkeresindeki maksadı anladık, Sayın Toker konuşurken bir haber gönderelim efendim; biz gönderelim, siz göndermeyin, Sayın Bakan acaba hangi güne talikini istiyor, o gün belirsin, o gün belirdikten sonra sizin iradeniz inzimam etsin, o iradeyle bir harekete geçelim.

Değerli arkadaşlarım;

Aslını ararsanız, İçtüzüğümüze göre müzakerelerin orta yerinde Hükümetten bir kişi veya herhangi bir başka yetkili bir şahıs müzakereleri, "Ben bulunamıyorum, başka bir işim var, kesiniz" diye bir talepte bulundu mu, bunu esasen oya koymak olanağı yoktur.

YİĞİT KÖKER (Ankara) Onu koymuyoruz zaten.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Usulî olarak mümkün değildir. Müzakerelerin orta yerinde kesilmesi için bir kişinin talebinin yetmeyeceğini İç-

tüzük hükme bağlamıştır. Müzakereler devam ediyor, izin verin bu müzakerelerde gruplar adına yapılacak konuşmalar yapılsın, zaten saat 17.30'a gelmiştir. 19.00'da talik olacaktır. Bırakacağınız gün Sayın Bakan geldiğinde, konuşulanları zabıtlardan takip ederek cevap verir, bu iş biter. Ama sizin maksadınızın başka olması ihtimali vardır. Çünkü, siz bugün sözcünüzün konuşmasından sonra gereken siyasî havayı yaratmış olmanın mutluluğu içinde, biraz da vaktin gecikmesinden ötürü...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Yok öyle şey!..

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Olabilir; buradan gitmek isteyebilirsiniz, buradan gitmek isteyebilirsiniz, mümkündür...

YİĞİT KÖKER (Ankara) - Ayıp, ayıp...

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Bağırma canım, ne bağırıyorsun?..

BAŞKAN - Sayın Gündoğan, Sayın Gündoğan...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Hükümetinize sahip olun.

BAŞKAN - Sayın Gündoğan, böyle şahıslara, gruplara...

YİĞİT KÖKER (Ankara) - Ayıp ayıp, utan.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Ne bağırıyorsun öyle çirkefçe, ne bağırıyorsun?

YİĞİT KÖKER (Ankara) - Ayıp ayıp, sana yakışır mı böyle konuşmak.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Hatip sözünü geri alsın Sayın Başkan.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Şimdi, bizim görüşümüz şudur arkadaşlarım...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Sözünü geri alsın Sayın Başkan

BAŞKAN - Sayın Gündoğan, "Çirkefler" diye bir gruba hitap ediyorsunuz. Rica ederim bu şekilde konuşma olur mu?..

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Öyle demedim efendim.

BAŞKAN - Öyle dediniz efendim.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Hayır efendim, bağırma başkan.

BAŞKAN - Öyle dediniz efendim, sözünüzü geri alın efendim.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Bağırmakla insana...

BAŞKAN - Öyle dediniz, sözünüzü geri alın efendim. Hayır ben bu kürsüden bu hakkı size vermem, konuşturmam sizi efendim.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) -Böyle birşey söylemedim efendim.

BAŞKAN - Rica ederim, "Çirkefler" diye...

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - "Öyle demedim" dedim; yeter.

MEHMET KILIÇ (Gaziantep) - Sarhoş her halde...

BAŞKAN - Lütfen efendim, lütfen.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Efendim, izin verirseniz, bu önergenin maksadı matufu bellidir. Bu önergenin usulde yeri yoktur. Hukuken buna imkân yoktur; ama biraz evvel arz ettiğim gibi, o kadar iyi niyetli iseniz, gerçekten Bakanın bulunduğu bir zamanda bu müzakerenin cereyanını arzu ediyorsanız, biraz evvel arz ettiğim uzlaştırıcı teklifimi kabul ediniz.

Sayın Toker konuşurken biz haber göndeririz, Bakanın hangi günde burada bulunacağını tespit ederiz, geleceği güne talik buyurursanız o zaman muvafakat ederiz; ama Bakanın bulunmayacağı bir güne bu celsenin talikinde ne fayda vardır, ne hukukî dayanak vardır, ne de imkân vardır.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN - Sayın İhsan Sabri Çağlayangil, önergenin lehinde buyurunuz efendim.

MUSTAFA FAHRİ DAYI (Manisa) - Sayın Başkan, usul hakkında müsaade eder misiniz?

BAŞKAN - Ne usulü efendim?

MUSTAFA FAHRİ DAYI (Manisa) - Efendim, önergenin oya konulması hakkında.

BAŞKAN - Dışişleri Bakanının talebini oya koymuyorum efendim, bir üye önerge verdi...

MUSTAFA FAHRİ DAYI (Manisa) - Diğer önerge, talik isteyen önerge...

BAŞKAN - Talik istenebilir.

MUSTAFA FAHRİ DAYI (Manisa) - Tensip buyurursanız şunu arz edeyim efendim :

İçtüzüğümüzde, Birleşim açıldıktan sonra başka güne ertelenmesi hakkında iki madde var. Bu, o iki maddeye girmiyor.

O iki maddeden biri olan 52 nci maddeye göre, "Yeter sayı yoksa Başkan görüşmeye başlanamayacağını bildirir veya sonradan yetersayı bulunma ihtimali varsa birleşimi en geç bir saat sonraya bırakır.

Oturum esnasında yetersayı olup olmadığında Başkanlık Divanı tereddüt eder veya üyelerden beşi sözle veya yazılı olarak yetersayı olmadığını ileri sürerse yoklama yapılır." Çoğunluk yoksa birleşime ara verilir.

Veyahutta diğer bir maddeye göre, gürültü çıkar ve önlemezse Birleşime ara verilir veya başka güne bırakılır.

MEHMET KILIÇ (Gaziantep) - Birleşim kapatılmıyor ki.

BAŞKAN - O, Başkanın kendi iradesiyle olan kısmıdır. Şimdi Genel Kurulun malı olmuştur efendim, oy ile halledilecektir. Başkanın takdiri hususu kalktı burada artık, benim takdirim değildir, şimdi Genel Kurulun takdirine arz ediyoruz.

Sayın Çağlayangil, buyurunuz efendim.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) - Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Yüce Senatonuz kendi gündemine hâkimdir. Bir Dışişleri Bakanı bir teklif yapıyor: "Dışişleri konularıyla ilgili bir Genel Görüşme var, bunda hazır bulunmak istiyorum, dinlemek istiyorum, Senatonun havasını görmek istiyorum ve ona göre kendimi hazırlamak, cevap vermek istiyorum." diyor. Bu teklif, bir Senato üyesi tarafından benimseniyor ve bir teklif yapılıyor. Konuştuğumuz odur.

İktidar Partisi Grubuna mensup bir arkadaşımız çıktı aleyhinde konuştu ve "Evet, erteleyeceksiniz; ama ne güne erteleyeceğinizi bilmiyoruz. Konuşmalar devam etsin, biz de haber gönderelim, ona göre gün tespit edelim." dedi. Buna ihtiyaç yoktur. Erteleme, Dışişleri Bakanının da katılacağı bir toplantıda bu müzakerelerin devamı ertelemesi olacaktır. Ne zaman katılacağını Başkanlık Divanı kendileriyle tespit eder, o günü tayin ederler.

Dışişleri Bakanının da katılmasında fayda vardır. Çok önemli bir konu görüşüyoruz. Ben, İktidar partisi mensubu arkadaşımın, kendi Bakanının bu makul talebine hangi mülahaza ile karşı çıktığını anlamıyorum, yalnız onun belki de başka bir şeye yorumunu buradan ifade etmesini kınıyorum; böyle şeyler olmamalı. Hele, Muhalefet Partisi durumundaki Adalet Partisinin Sözcüsü, ne kadar yapıcı ve burada birliğin nasıl lâzım olduğuna dair hepimizi etkisi altında bırakan bir konuşma yaptıktan sonra bu talebin birtakım art niyetlere hamledilmesini, peşin bir kararın ve peşin bir davranışın eseri sayarak üzülüyorum. Ben, ertelemenin lehindeyim. Oylarınızın bu istikâmette olmasını istirham için geldim.

Saygılar sunuyorum. (AP sıralarından alkışlar.)

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Böyle bir şeye muvafakat ediyoruz.

YİĞİT KÖKER (Ankara) - Sayın Başkan, ne demek muvafakat ediyoruz?.. O kim oluyor?..

BAŞKAN - Ben durumu bir daha izah etmek istiyorum. Bir dakika efendim. Bana lütfen söz verin, ben de konuşayım, artık ben sizden rica edeceğim söz verin diye, o duruma düştük.

Beyefendiler bir hususu tespitte fayda var. Senatoda şu anda oturumu kapatmıyoruz. Gündemde takdim - tehir teklifidir bu. O bakımdan, Genel Kurul gündeme her zaman hakimdir. Bunda usulsüz herhangi bir taraf yoktur. Önergenin lehinde aleyhinde iki üyeye de söz verdim. Şimdi önergeyi oylarınıza arz edeceğim, tekrar okutuyorum.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Sayın Başkan, nasıl talik buyuracaksınız efendim?..

BAŞKAN - Talik değil efendim, şimdi Sayın Dışişleri Bakanının teklifi, bir önerge ile bir üye tarafından Başkanlığımıza getirilmiştir. Bu, tabii usulsüzdür. Bakanın olsa gereğini yapardık. Şimdi üye diyor ki, Sayın Dışişleri Bakanı böyle bir teklifte bulunuyor, kendisi müzakerelerde bulunmak istiyor. Onun bulunacağı bir oturum demek istiyorsunuz değil mi efendim?..

REFET RENDECİ (Samsun) - Tamam efendim.

BAŞKAN - Tamam efendim önerge sahibi aynen katılıyor; yani Dışişleri Bakanının bulunacağı bir oturum da, diyor.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Sayın Başkan, ne zamâna kadar efendim?.. Salıya kadar mı?..

BAŞKAN - Bir dakika efendim. Falanca gün meselesi kalkıyor. Dışişleri Bakanı o günü Başbakanlıkla tespit edecek.

CAHİT DALOKAY (Elazığ) - Hayır efendim, Dışişleri Bakanının iradesine tâbi olamaz. Bir dahaki celseye talik edin.

BAŞKAN - Öyle teklif yapılıyor. Okuyunuz efendim.

Başkanlığa

Sayın Dışişleri Bakanının talebi üzerine, müzakerelerin talikini arz ederim.

Samsun

Refet Rendeci

BAŞKAN - Şimdi, Sayın Çağlayangil'in, buradaki biraz evvel konuşmasında Dışişleri Bakanının bulunacağı bir oturumda...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Bir ay sonra da olabilir.

BAŞKAN - Beyefendiler, ben bunu bilemem. Nasıl çıkayım içinden? Beş ay sonra olursa ben ne yapacağım?.. Ben kolundan tutup çekmek mi?..

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Bun takip eden oturumda, salı günü gelmek şartı olsun.

BAŞKAN - Şimdi efendim önergeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler?..

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Hangi önergeyi?..

BAŞKAN - Okuttuğum önergeyi efendim. (AP sıralarından "Salı günü" sesleri)

Bir dakika efendim. Sayın Çağlayangil, zatıâlinizin konuşmasından benim anladığım, Sayın Dışişleri Bakanının mutlaka bulunması ve bulunacağı celse değil mi efendim?..

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) - Evet Sayın Başkan.

YİĞİT KÖKER (Ankara) - Sayın Başkan, önerge sahibine de sorun, katılıyorlar mı?..

BAŞKAN - Sayın Rendeci de aynen katılıyorlar efendim. Önerge sahibi olarak kendisine söyledim, aynen katıldı. Beyefendiler, her birinize göre oylama yapamam ben. Sayın Rendeci, iştirak ediyor musunuz?..

REFET RENDECİ (Samsun) - Tamam efendim.

BAŞKAN - Tamam, Sayın Rendeci aynen iştirak ediyor. Dışişleri Bakanının bulunacağı bir birleşimde devam edilmek üzere, bu maddeyi ertelemeyi oylarınıza arz ediyorum : Kabul edenler?.. Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir efendim.

Sayın senatörler; Oturum bitmemiştir, müzakereler devam ediyor.

2. – Cumhuriyet Senatosu Saymanlığının Mart, Nisan, Mayıs 1975 aylarına ait hesapları hakkında Cumhuriyet Senatosu Hesaplarını İnceleme Komisyonu Raporu. (5/7) (S. Sayısı : 826) (1)

BAŞKAN - Gündemimizin diğer maddesine geçiyoruz.

Hesapları İnceleme Komisyonu Başkanı, lütfen yerinizi alınız.

Yüksek Başkanlığa

Gündemin Tüzük gereğince bir defa görüşülecek işler kısmında bulunan 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837 nci sıra sayılarına dair raporların öncelikle görüşülmesini arz ve teklif ederim.

Cumhuriyet Senatosu Hesapları
İnceleme Komisyonu Başkanı
Gaziantep
Selâhattin Çolakoğlu

BAŞKAN - Okunan önergeyi oylarınıza arz ediyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(1) 826 S. Sayılı basmayazı tutanağın sonuna eklidir.

Raporu okutuyorum efendim.

(Hesapları İnceleme Komisyonu Raporu okundu.)

BAŞKAN - Söz isteyen sayın üye?.. Yok. Oylarınıza arz ediyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

3. – Cumhuriyet Senatosu Saymanlığının Haziran, Temmuz, Ağustos 1975 aylarına ait hesapları hakkında Cumhuriyet Senatosu Hesaplarını İnceleme Komisyonu Raporu. (5/9) (S. Sayısı : 827) (1)

BAŞKAN - Raporu okutuyorum efendim.

(Hesapları İnceleme Komisyonunun Raporu okundu.)

BAŞKAN - Oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Söz isteyen sayın üye?.. Yok.

Oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

4. – Cumhuriyet Senatosu Saymanlığının Eylül, Ekim, Kasım 1975 aylarına ait hesapları hakkında Cumhuriyet Senatosu Hesaplarını İnceleme Komisyonu Raporu. (5/20) (S. Sayısı : 828) (2)

BAŞKAN - Raporu okutuyorum efendim.

(Hesapları İnceleme Komisyonu Raporu okundu.)

BAŞKAN - Söz isteyen sayın üye?.. Yok.

Oylarınıza arz ediyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

5. – Cumhuriyet Senatosu Saymanlığının Aralık 1975, Ocak, Şubat 1976 aylarına ait hesapları hakkında Cumhuriyet Senatosu Hesaplarını İnceleme Komisyonu Raporu. (5/21) (S. Sayısı : 829) (3)

BAŞKAN - Raporu okutuyorum efendim.

(Hesapları İnceleme Komisyonu Raporu okundu.)

BAŞKAN - Söz isteyen sayın üye?.. Yok.

Oylarınıza arz ediyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

---

(1) 827 S. Sayılı basmayazı tutanağın sonuna eklidir.
(2) 828 S. Sayılı basmayazı tutanağın sonuna eklidir.
(3) 829 S. Sayılı basmayazı tutanağın sonuna eklidir.

6. – Cumhuriyet Senatosu Saymanlığının Mart, Nisan, Mayıs 1976 aylarına ait hesapları hakkında Cumhuriyet Senatosu Hesaplarını İnceleme Komisyonu Raporu. (5/22) (S. Sayısı : 830) (1)

BAŞKAN - Raporu okutuyorum efendim.

(Hesapları İnceleme Komisyonu Raporu okundu.)

BAŞKAN - Söz isteyen sayın üye?.. Yok.

Oylarınıza arz ediyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

7. – Cumhuriyet Senatosu Saymanlığının Haziran, Temmuz, Ağustos 1976 aylarına ait hesapları hakkında Cumhuriyet Senatosu Hesaplarını İnceleme Komisyonu Raporu. (5/23) (S. Sayısı : 831) (2)

BAŞKAN - Raporu okutuyorum efendim.

(Hesapları İnceleme Komisyonu Raporu okundu.)

BAŞKAN - Söz isteyen sayın üye?.. Yok.

Oylarınıza arz ediyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

3. – Cumhuriyet Senatosu Elazığ Üyesi Cahit Dalokay ve arkadaşlarının, Türkiye'nin dış ilişkileri üzerinde bir Genel Görüşme açılmasına dair önergeleri. (8/9) (3)

BAŞKAN - Cumhuriyet Senatosu Elazığ Üyesi Sayın Cahit Dalokay ve arkadaşlarının, Türkiye'nin dış ilişkileri üzerinde bir genel görüşme açılmasına mütedair önergelerinin müzakeresine devam ediyoruz.

Daha evvelki Birleşimde Sayın Kâmran İnan konuşmuşlar, şimdi sıra Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyeler Grubu adına Sayın Metin Toker'indir.

Geçen Birleşimde Sayın Dışişleri Bakanının bulunmasına talik edilen müzakereler şimdi Sayın Dışişleri Bakanının iştirakiyle devam etmektedir.

Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyeler Grubu adına Sayın Toker buyurunuz.

CUMHURBAŞKANINCA S.Ü. GRUBU ADINA METİN TOKER (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) - Sayın Başkan, değerli senatör arkadaşlarım;

Senatomuzda açılması kararlaştırılmış Genel Görüşme çerçevesinde, Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyeler Grubunun Türkiye'nin dış ilişkileri konusundaki görüşlerini sunmak üzere huzurunuza gelmiş bulunuyorum.

---

(1) 830 S. Sayılı basmayazı tutanağın sonuna eklidir.
(2) 831 S. Sayılı basmayazı tutanağın sonuna eklidir.
(3) C.S. Tutanak Dergisi : c.40 - s.121:146

Grubumuz, Genel Görüşme önergesini vermiş bulunan AP Grubuna da, bu önergeyi oylarıyla desteklemiş diğer gruplara ve senatörlere de önce şükranlarını sunmak ister.

Bir defa görüşme, dış konjonktür açısından tam zamanında yapılmaktadır. Amerika'nın Çin Halk Cumhuriyeti ile diplomatik ilişki kurması, dünyadaki dengeye yeni boyutlar getirirken; doğumuzda, güneyimizde ve batımızda önemli, bizim için hayati gelişmeler olmaktadır. İran'da fiilen gerçekleşmiş iktidar boşluğu, kuvvetle endişe edildiği gibi hukukî boşluğa dönüşürse; yani devletsizlik olursa, bu nasıl doldurulacaktır ve türlü alternatiflerin her biri Türkiye'yi nasıl etkileyecektir?

Güneyimizde İsrail-Mısır anlaşması Camp David'de bir tarih, 17 Aralık tarihi üzerinde mutabık kalındığı halde, Başkan Carter'in bütün çabalarına rağmen sağlanamamıştır.

Birkaç günden beri güneyimizde başka bir gelişme var. Suriye ve Irak tek bir devlet halinde birleşme çalışmalarına başlamışlardır. Birtakım somut kararlar alınmıştır. İki devletin Başkanı bu konuyu ileri götürmek üzere yakında bir araya geleceklerdir.

Şimdi haritayı göz önüne getirelim arkadaşlar. Trakya'dan Hopa'ya kadar, Hopa'dan İran hududuna kadar Bulgaristan-Sovyet sınırı, büyük bir çizgi kuzeyimizde. Aşağımızda, güneyimizde Hatay'dan gene İran hududuna kadar geniş, Sovyetlerle ilişkileri çok yakın ve kuvvetli bir Birleşik Suriye-Irak hududu. Hatay bugün bahis konusu değil, yarın ne olacak bilmiyoruz. Kuzeyimizdeki ve güneyimizdeki bu iki çizginin doğusunda istikbali meçhul bir İran, batısında hali malum bir Yunanistan.

Yunanistan Avrupa Ekonomik Topluluğuna tam üye olarak kabul edilmesi hususunda Topluluk ortaklarıyla 21 Aralık günü Brüksel'de mutabakata varmıştır. Yunanistan Dışişleri Bakanı Sayın Rallis aynı gün verdiği demeçte, "Avrupa Ekonomik Topluluğuna katılmak üzere olmalarının Yunanlılar için sadece ekonomik değil, politik bakımdan da tarihi bir an teşkil ettiğini..." belirlemiştir. Belki bütün bunların da üstünde bir olay, Batının 4 büyüğünün dünya meselelerini görüşmek üzere geçenlerde Guadaoupe'da bir araya gelmiş olmalarıdır. Bu, Fransa'nın uzun süredir istediği bir Batının devamlı üst yönetim organı mı olacaktır, yoksa Amerika, İngiltere, Almanya ve Fransa liderleri bir defalık konuşup ayrılmışlar mıdır? Her iki halde de bu, Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir.

Kaldı ki, İran olayları ülkemizi bir sıcak bölgenin parçası yapmıştır ve Türkiye üzerinde Antil Adaları Toplantısında bu vesileyle durulduğu muhakkaktır.

Gerçi bir süredir Türkiye her toplantıya, "Acaba bize bir ekonomik yarar sağlayacak mı?" diye bakmaktadır ve Guadaloupe buluşması hakkında bizim Basınımızda da ilgi o yönden olmuştur. En ihtiyatlısı, "Türkiye'nin sadece ekonomik sorunlarını değil, topyekûn Türkiye'yi görüşmüşlerdir. Toplantının çapı ekonomik sorunların ilerisinde idi. En genel anlamında politikti.

Hükümet, bu hususta her halde bu genel görüşmede kendisindeki bilgileri verecektir.

Geçenlerde ülkemizi ziyaret eden Amerika Dışişleri Bakan Yardımcısı Christopher ile yapılan görüşmeler hakkında da ümit ederiz ki, Hükümet Basın haberlerinin ötesinde, Senatodan daha geniş ve etraflı bilgiyi esirgemeyecektir.

Arkadaşlarım;

Avrupa'nın ekonomik devi olan Batı Almanya'nın bir süper devlet statüsüne, politik açıdan da bir süper devlet statüsüne kavuşturulması Guadaloupe'de tescil olunmuştur ve sanıyorum, öteki büyük Batılılar hiç olmazsa Türkiye ile ilgilenme işini Hans Amca'ya havale etmişlerdir. Nitekim, Şansölye Schmith Bonn'daki son basın toplantısında bunun işaretini vermiştir.

Genel Görüşme, dış konjonktürün dışında, dış ilişkilerin ve onların yönlendirilmesi olan dış politikanın tabiatı gereği bu politikanın denetlenmesini yapmakla görevli teşrii meclisler için kesin bir ihtiyaçtır. Çünkü, başka bazı şeylerin aksine, dış politika üzerinde konuşmak, hatta düşünmek, olaylar hakkında somut bilgiyi gerektirir. Dış ilişkilerde, dış politikada somut bilgi ise, Hükümettedir. Bundan dolayıdır ki, birçok demokraside önemli bilgilerin gizliliği de bulunsa, Hükümet tarafından muhalefetin başına verilmesi âdeti vardır. Daha az önemli, dolayısıyla daha az gizli bilgilerin ve parlamentoların kapalı oturumlarında kanun yapıcılarına ulaştırıldığı bilinmektedir. Her halde teşrii meclisler ve kamuoyu genel görüşmeler veya hükümetin kendiliğinden gazete haberlerinin kapsamını aşan bilgi vermesi suretiyle olaylardan ne kadar büyük ölçüde haberdâr olurlarsa, dış ilişkiler, dış politika üzerinde o derece sağlıklı düşünmek imkânını elde ederler. Şu anda bu, Senatomuz için zarurî bir ihtiyaçtır.

Değerli arkadaşlarım;

Ecevit Hükümeti, bir yıl önce hemen hemen bugünlerde iktidara geldi. Bugün gibi o gün de Türkiye'nin belli başlı üç sorunu vardı : Anarşi, ekonomik ve dış ilişkiler.

Dış ilişkilerde bir tanıklık mevcuttu. Kıbrıs'tan doğan ambargo ipoteği eski Hükümetin hareket kabiliyetini ortadan kaldırmıştı, önce bunu çözmek lâzımdı. Dışta ve içte çok çevre, tıpkı asayiş ve ekonomi için olduğu gibi, bunda da bunu yapacak kimse olarak Sayın Ecevit'i görüyordu. Gerçi hükümetinin parlamen-

todaki marjı küçüktü; fakat Başbakanın dışarıda ve içeride prestiji büyüktü. Kamuoyu ve Basın arkasında bulunuyordu. Dış ilişkiler sorunu üzerine cesaretle ve gerçekçilikle gittiği takdirde sonuç alabileceğine inanılıyordu.

Daha Hükümet, Meclis'te güvenoyu almadan Başkent'te yoğun bir dış politika faaliyetinin başlatıldığı hatırlardadır. Hükümet güvenoyunu 17 Ocak'ta aldı. 7 Ocak'ta Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ve Kıbrıs işinde toplumlararası görüşmelerin düzenleyicisi Sayın Valdheim Ankara'daydı ve Sayın Ecevit ile görüşüyordu. 9 Ocak'ta Sayın Ecevit, "Kıbrıs'ta toprak ve Anayasa sorunlarında inisiyatifin Türk tarafınca alınması gerekir." diyordu. 11 Ocak'ta Amerika Dışişleri Bakanlığı Sözcüsünün söylediği şuydu : "Ecevit'in Başbakan olmasıyla Türk-Amerikan sorunlarının çözüm olanağı ortaya çıktı." 15 Ocak'ta Sayın Waldheim Lefkoşe'de Sayın Denktaş ile Sayın Kipriyanu'yu bir araya getiriyordu.

Hükümetin güvenoyu almasından bir gün sonra Sayın Denktaş, üç gün sonra Amerika Dışişleri Bakanı Sayın Vance, Ankara'nın misafiriydiler. Ertesi gün Sayın Ecevit, "Türkiye'nin NATO'dan çıkmak gibi bir şantaja başvurmayacağını" söylüyordu. 22 Ocak'ta ise, "Ülkelerimiz arasındaki karşılıklı güveni yeniden kurmaya ve sorunlarımıza, her iki taraf için de tatmin edici çözümler bulmak yolunu açmaya yardımcı olacak bir diyalog kurmak üzere" Yunan Başbakanı Sayın Karamanlis'i ilk fırsatta buluşmaya davet ediyordu.

Bunlar hızlı, dinamik; fakat en önemlisi, olumlu gelişmelerdi. Nitekim bundan dolayıdır ki, 1978 yılı Dışişleri Bütçesinin Senato Genel Kurulunda görüşülmesi sırasında Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyeler Grubumuz adına yapılan konuşma şöyle başlıyordu :

"Dışişleri Bakanlığı Bütçesinin görüşülmesi, Türk politikasının uzun yıllardan beri ilk defa sağlıklı bir canlılık kazandığı günlere rastlamış bulunuyor. Bunu memnunlukla karşılıyoruz."

Konuşma biraz ilerde devam ediyordu :

"Şimdi tekrar, dış politikada Türkiye'nin bir hareket başlattığı, buzdolabının kapağının açıldığı, sorunların üzerine gidildiği görülmektedir. Dünya basını bunun aynasıdır. Dünya basınında Türkiye'nin görüntüsü hemen değişmiştir. Türkiye yeniden, kendisinden bahsedilir, onun ötesinde, ne yapacağı merak edilir ve kendisinden bir şey beklenen ülke haline gelmiştir. Bu bekleyiş halen umutlu bir haldedir. Umudun başarıya dönüşmesi temennimizdir ve inancımız buna yardımın herkes için bir görev olduğudur."

Başlatılan dinamiğin olumluluğu neredeydi?

Amerika Türkiye'ye karşı, Kongre kararıyla silah ambargosu koymuştu. Bunun sebebi; Türkiye'nin, Amerika'nın verdiği silahları Kıbrıs'ta kullanmış olmasıydı. Yönetim, teşrii meclisin bu tasarrufuna karşı çıkmıştı; fakat uygulamayı durdurmak için yetkisi yoktu. Kongre, Başkanının kendisine, her iki ayda bir Kıbrıs'taki durumla ilgili rapor sunmasını kararlaştırmıştı. Açıktı ki, ambargoyu kımıldatabilecek kaldıraç buydu. Amerika Başkanı Kongreye, Kıbrıs'ta gelişme olduğunu, Türk tarafının uzlaşma yolunda bir tutum aldığını, ambargonun kaldırılması gerektiğini raporunda bildirirse, ambargoyu kaldırmaya Kongre belki yanaşırdı, belki yanaşmazdı; ama böyle bir rapor Kongreye gitmeden ambargonun kalkması kesinlikle imkânsızdı. Bu kaldıracı kendisine sağlanmasını Başkan Carter, o zamanın Başbakanı Sayın Demirel'den Londra zirvesinde âdeta rica etti. Sayın Demirel bu ricanın anlamını belki anlamadı, belki de Sayın Erbakan ve Hükümetinin böyle bir dalı uzatamayacağını biliyordu. Çünkü, Sayın Erbakan'ın açıkladığı tutumu şuydu : "Ada'nın yüzde 60'ını onlara bıraktık ya... Daha ne istiyorlar?"

Türkiye'yi yalnız Amerika'nın değil, tüm dünyanın gözünde katı, uyuşmaz, uzlaşmaz, kaptığının üstüne oturma amacında görüntüye sokan buydu. Sayın Ecevit bu görüntüyü değiştirebileceği doğru teşhisini koydu. Somut önerilerin Türkiye'den gelmesi fikri bu teşhisinin sonucu oldu.

Değerli senatörler;

Bir noktayı vurgulamak isterim. O aşamada; yani ambargonun kaldırılması aşamasında Türkiye'den istenilen, Kıbrıs'ta çözümü sağlaması değildi. Yani, Amerika Başkanı, Kongre üzerinde harekete geçmesinin karşılığı olarak Kıbrıs'ta fiili bir durum değişmesi istemiyordu. Türkiye katı, uzlaşmaz görüntüsünü değiştirsindi. Arkadaşlarım, bu görüntü zaten Türkiye'nin Kıbrıs'taki gerçek ve nihaî amacına uyan bir görüntü değildi. Biz Kıbrıs müdahalesini Ada'nın % 40'ını hep elimizde tutmak için mi yapmıştık?.. Evet, Türkiye katı, uzlaşmaz görüntüsünü değiştirsindi, o, Amerika Başkanına yetecekti.

Sayın Ecevit soruna yaklaşımını, Başkanlar düzeyinde ikili görüşme için Sayın Karamanlis üzerindeki baskısını artırarak destekledi. Bu da doğru bir taktikti. Yunan Başbakanı şahsen Türkiye ile ilişkilerin düzeltilmesinin yararına inansa da böyle bir buluşmanın yaratacağı havanın ambargo işini Türkiye bakımından olumlu, Yunanistan bakımından olumsuz etkileyeceğini şüphesiz biliyordu. Kendi muhalefeti ondan, buna fırsat vermemesini istiyordu. Fakat, dünya kamuoyu önünde yeni bir ismi bilinen bir Türk Başbakanından gelen böyle bir teklifi reddetmesi son derece güçtü. Cevabında, görüşme bir hazırlığı gerektirdiğinden bunun ilkbaharda olabileceğini bildirdi. Yunan basını da, ilkbahardan

Nisan veya Mayıs aylarının anlaşılması gerektiğini bildirdi. Halbuki hemen hemen o sıralarda Washington'da NATO'nun zirve toplantısı vardı ve hem Ecevit, hem Karamanlis orada bulunacaklardı. İlk karşılaşmanın orada olması, bir başdan bir başa Sayın Ecevit'in beklediği spektaküler havayı silecekti. Başbakan, "Uzun hazırlık dönemine lüzum yok. İlk toplantıda somut sonuçlar alacak değiliz. Teknisyenlere genel bir yön ve siyasî talimat verilecek" diyerek buluşmanın öne alınmasını istedi. Yunan Başbakanı Mart'ı kabul etmek mecburiyetinde kaldı.

Bu sırada Ankara'daki siyasî trafik devam ediyordu. Türk ve Yunan Başbakanları 10 Mart'ta İsviçre'nin Montreux şehrinde bir araya geldiler.

Buluşma elbette ki, Sayın Ecevit'in sürdürdüğü politikanın bir başarısıydı. Söylediği gibi, ortaya somut bir sonuç çıkmadı. Aslında çıkabilirdi de... Meselâ, iki ülke vatandaşları arasına konmuş anlamsız vize mecburiyeti kaldırılabilirdi; olmadı. Buna karşılık hava yumuşadı. Bu, bizim lehimizde bir gelişimdi; fakat Montreux'de birdenbire acayip bir olay cereyan etti. Başbakan Ecevit aniden Amerika'ya karşı parladı. Amerika'yı şiddetle suçluyordu. Hatırlayacaksınız, Montreux dönüşü Sayın Başbakan senatomuza da geldi ve izahat verdi. "Eğer, Türkiye Amerika Birleşik Devletleri kurulmadan, hatta Amerika Kıtası bulunmadan yüzyıllar önce de var olan bir bağımsız olan bir Devletin..." diye başlayan heyecanlı cümleleri, hamasi cümleleri hâlâ kulaklarımızdadır.

Olay neydi?

Amerika'da, Senato Ödenekler Komisyonuna bağlı Dış Operasyonlar Altkomitesi bir toplantı yapmıştı. Üyelerden Senatör Schweiker dışişleri Bakanına bir soru yöneltmişti. Demişti ki :

"Ortada dolaşan bir habere göre yönetim, 1 milyar dolarlık askerî malzeme satışıyla ilgili Türkiye-ABD Savunma Anlaşmasını Kongreye göndermeye hazırlanmaktadır. Bu sorumluluğumuzun gereği olarak komiteyi ilgilendirmektedir. Bu konudaki durum nedir?"

Dışişleri Bakanı Vance şöyle cevap vermişti :

"İki Savunma İşbirliği Anlaşması; yani hem Türkiye, hem Yunanistan'la olan anlaşmalar konusundaki tutumumuz etkisinin aynıdır. Türkiye ile Savunma İşbirliği Anlaşmasını prensip olarak destekledik. Buna bağlı olarak da Doğu Akdeniz'de olup bitenlerin etkisi bulunacağını belirttik. İki Hükümet Başkanının yakında yapacağı görüşmelerde Kıbrıs konusunda ayrıntılı olarak neler ortaya çıkacağını bekliyoruz. Bunu da ne yapacağımız konusundaki genel kararımızla ilgili olarak incelemek istiyoruz. Bu konuyu Kongre ile Nisan ayında yapacağı oturumlar sırasında görüşeceğiz. Tutumumuz o zaman belirlenecektir."

Bunda kızacak, şiddet edecek ne vardı? Kıbrıs'ta Türkiye'nin barışçı, uzlaştırıcı, makul ve kalıcı bir çözümü görüşmeye, kabul etmeye hazır bulunduğunu dünyaya biz ilân etmiştik. Biz Yunanistan Başbakanı Türkiye Başbakanıyla görüşmek üzere ve Türk-Yunan ilişkilerinde yeni bir dönemin açılışını belli eder tarzda Montreux'a getirtmiştik. Bunlar Amerika Başkanına, Kongreye ambargonun kaldırılmasını isteyen bir mektubu yazabilme olanağını verecekti. Amerikan yönetimi bu müspet olayları elbette değerlendirecekti.

Başbakanın Senatomuza seslendiği oturumda Grubumuz adına yapılan konuşmada bu çıkışın, Sayın Ecevit'in çıkışının hatalı olduğu belirtiliyor ve şöyle deniliyordu :

"Şimdi, eğer Amerika Başkanı hâlâ, bu gelişmelerden sonra da Amerikan Kongresine bu raporu vermez, silah ambargosunun lüzumsuzluğunu bildirip bunun kaldırılmasını istemezse, işte o zaman, ambargonun Kıbrıs'la aşikâr ilişkilerinin dışında, başka kasıtlar taşıdığının delilini bize vermiş olur. İşte, biz o zaman Türkiye Başbakanının Montreux'de yaptığı çıkışı yapmasını haklı bulurduk. Hatta burada verdikleri hamasi nutku o zaman söylemelerinde daha fazla yarar görürdük."

Sayın Başbakanın hiddeti Amerika'nın, Vance'ın sözleriyle ambargoyu ve Kıbrıs işini birbirine birleştirmesinden geliyordu. Halbuki bunun birleşik olduğunu kendisi görüp anlamıştı ve gereğini yapıyordu. Nitekim, Amerika'ya gezisinde Sayın Ecevit bizzat hem Senatoya, hem Temsilciler Meclisine gitti, oradaki komisyonlara Kıbrıs önerilerimizi anlattı, ambargonun kalkması gerektiğini söyledi. Hatta New York'taki otelinde Yunan lobisinin belli başlı üç parlamenteriyle saatlerce bu konuyu konuştu. Ambargo da böyle kalktı. Buna, Denktaş'ın, Maraş'ın Rumlar'a açılacağı vaadi eklenerek kalktı.

Montreux çıkışının Sayın Ecevit'in kişiliği ve Türkiye'nin yeni yaklaşımları üzerinde Batı'nın ilk tereddütlerine yol açtığı iyi bilinmelidir. Bu çıkış iç tüketim için miydi? O tarihlerde, Sayın Başbakanı tutan bir büyük gazetenin birinci sayfasında renkli olarak yayınlanan bir karikatür düşündürücüdür. Birinci karede, üzerinde USA yazılı bir para makinesi. Ecevit, para atmış, makinenin kolunu çekiyor. İkinci kadere bekliyor. Bir şey çıkmıyor. Üçüncü karede kızıyor. Makineye bir tekme indiriyor. Dördüncü karede makinenin içindeki bütün paralar şarr diye Ecevit'in ayağının dibine yığılıyor.

Eğer bu, geçerli bir yöntem olsaydı herşey çok kolaylaşırdı. Vururdunuz tekmeyi makineye yahut Amerika'ya, atardınız dolarları cebe. Bir tekme Alman'a, marklar cebe. Bir tekme de Ruslar'a rubleler cebe. Ne yazık ki yöntemin bir geçerliliği yoktur.

Buna rağmen bilhassa Batıyla görüşmelerimizde hele temsilcimiz Sayın Dışişleri Bakanımızsa, böyle bir hevesten karşı taraf şüphe etmiştir. Kimseler vardır, sanırlar ki, kendilerinden öncekiler başaramamışlarsa bunun sebebi onların masaya yumruklarını gereği gibi, şiddetle vurmamış olmalarıdır. Sanırlar ki, yumruk ne kadar hızlı vurulursa sonuç o kadar çabuk alınır. Vururlar yumruklarını. Çok zaman, sadece ellerinin acımasıyla kalırlar. Bu denemeler Amerika Dışişleri Bakanı Vance ve Belçika Dışişleri Bakanı Simonet gibi bazı kimseleri Ankara'yı terk edip gitmenin eşiğine getirmiştir ve bunlar büyükelçileri tarafından doldurulmuşlardır. Bunlar Türkiye'ye yarar vermemiştir.

Sayın Ecevit'in Montreux çıkışı ve Washington zirvesinde Başkan Carter ile ambargonun kaldırılması hususunda anlaşmaya varması arasındaki dönem, dinamik dış politikanın, çok yönlü dış politikanın bir, ne yapılacağının bilinememesi devrine dönüşümdür. Biz bunda, Ecevit iktidarının ekonomik bakımından çok sıkışık bir Türkiye devralmış bulunmasının etkilerini görüşüyoruz. Türkiye'nin süratle paraya ihtiyacı vardı ve bu para bir türlü gelmiyordu; fakat her tarafa birden saldırmak, hele dış politikayı dış yardım sağlamanın aracı sanmak büyük bir yanılgıydı.

Değerli Senatör arkadaşlarım;

Müttefikler arasında karşılıklı yardım, ittifakları oluşturan ruhtur. Ne var ki, diplomasinin kuralları ile ekonominin kuralları farklıdır. Örgütlerin de, aynı üyelerden bile oluşsalar, fonksiyonları siyasal olanları vardır, fonksiyonları ekonomik olanları vardır. Biz o dönemde bunların hepsini birbirine karıştırdık. Halbuki daha 23 Şubat 1928'de müzakereler için Türkiye'ye gelmiş Amerikan Heyeti, o günden bugüne kadar geçerliliğini hep koruyan bir basit, fakat kesin öneride bulunmuştu : "Dış finansman için IMF ile anlaşmanız şart." Sanırım birkaç gün önce Christopher Ankara'dan ayrılırken aynı öğüdü verdi; öğüt geçerliliğini sürdürüyordu.

Bu sözün ciddiyetine ve kesinliğine Ecevit iktidarı hiç inanmadı. IMF'i atlatabiliriz sanıldı. Halbuki Türkiye IMF'ye verdiği "niyet mektubu" nun 5 inci maddesinde şu hususu kabul ve taahhüt ediyordu :

Madde 5 : Türkiye niyet mektubunda kabul ettiği bu hususlara aykırı uygulamalara girerse, IMF'den alacağı ilk kredi dilimini aşan yeni bir talepte bulunmayacaktır."

Siz taahhütlerinizi tutmasanız bile, taahhüt verdiğimiz kimselerin bunu hatırlamaları, hatırlatmaları ve gereğini yapmaları doğaldır.

IMF'nin kapısını daha MC Hükümeti sırasında çalmıştık. O Hükümet, Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ı Washington'a göndermişti. Koalisyon içi engeller bir yandan, CHP muhalefetinin korkusu öte yandan, MC iktidarı değiştirildiğinde bir

sonuç alınamamıştı. Ecevit Hükümeti ilk günlerin olumlu dinamizmi içinde o konuya da cesaretle yaklaştı. Ankara'da görüşmeler hemen başlatıldı. Türk Hükümeti kompleksiz bir davranış içindeydi. Mart'ın sonunda Sayın Müezzinoğlu Washington'a gitti. 450 milyon dolarlık anlaşmanın imzalandığı bildirildi. Ertesi gün Türkiye Maliye Bakanı Amerika'nın başkentinden ülkesine haber veriyordu : "Yeşil ışık yandı." Sayın Müezzinoğlu döndüğünde yeni müjdeler söyledi. "Türkiye uluslararası malî alanda eski itibarını kazanmaya başladı." diyordu. "Transferler kısa sürede açılacak." diyordu. "Ekonomik güçlüklerin geride bırakıldığı, önümüzdeki aylarda açıkça görülecektir." diyordu.

29 Mart'ta Christopher, Nimitz ve West'ten oluşan üst düzeyde bir heyet Ecevit'e Carter'in önerilerini getiriyordu. Carter, ambargonun kaldırılması için Kongre üzerinde çalışmayı kabul ediyordu.

Sayın Ecevit 31 Mart'ta şöyle dedi : "ABD ile bozulan ilişkilerimiz düzelebilecek yolda." 8 Nisan'da ilave etti : "Ambargo kalkarsa ABD üsleri yeniden açılabilir." 13 Nisan'da "somut" denilen ve ambargonun kaldırıcı niteliğindeki Kıbrıs üzerinde Türk önerileri, Viyana'da Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine verildi.

Arkadaşlarım;

Bu sırada, Ecevit Hükümeti sosyalist ülkelere açılışını başlattı. Bu, iddia olduğu gibi Türkiye'nin bu ülkelere ilk açılışı değildi. Sayın Demirel Başbakan sıfatıyla sosyalist ülkelerden bir çoğuna, hatta Sovyetler Birliği'ne gitmişti; fakat Ecevit Hükümetinin olayları kamuoyuna duyuruş biçimi farklıydı. Olayların önemini büyütüyordu. Bunun dış politikada fazla bir zararı yoktur iç politikaya yarar veriyorsa. Ancak Ecevit Hükümeti olaylardan yanlış izlenimler ediniyor, kamuoyuna bu yanlış izlenimleri yansıtıyordu. İşte, dış politikada zararı olan budur.

Nisan'ın ortasında Başbakan Yugoslavya'ya gitti. Mareşal Tito kendisini kabul etti. Bir buçuk saat görüşüldü. Şu haber bildirildi : "Yugoslavya, Kıbrıs için Türk önerilerini benimsedi."

Bu, şaşırtıcı bir haberdi. Yugoslavya, Kıbrıs için Türk önerilerini benimsesin.

Haziran'ın ikinci yarısında Sayın Başbakan Sovyetler Birliği'ndedir. Sayın Brejnev kendisini kabul etti. Şu haber bildirildi : "Brejnev Sovyetler Birliği'nin Kıbrıs konusunda Türk tezini destekleyeceğini söyledi."

Bu da şaşırtıcı bir haberdi. Sovyetler Birliği, Kıbrıs konusunda Türk tezini desteklesin.

Temmuz'un ortasında Sayın Dışişleri Bakanımız Hindistan'a gitti. Yurda döndüğünde bir demeç verdi: "Kıbrıs tezimizi Hindistan benimsedi. Hindistan'ın Türk tezini kabul etmesi önemli bir gelişimdir."

Bu, hepsinden şaşırtıcı haberdi. Hindistan, Kıbrıs tezimizi benimsesin.

On gün sonra Bağlantısızlar Konferansı Belgrat'ta açıldı. Siyasî Komisyon Rum yanlısı bir karar aldı. Tasarıyı hazırlayanlar: Yugoslavya, Hindistan. Rum yanlısı kararı Genel Kurul aynen benimsedi. Yugoslavya ve Hindistan bu operasyonun şampiyonları idiler. Rum Hükümeti Sözcüsü "Belgrat'ta istediğimizi elde ettik" diyordu.

Doğruydu. Elde etmişlerdi. Kararda Rum Hükümeti destekleniyordu. Kararda Birleşmiş Milletler kararlarının derhal uygulanması isteniyordu. Kararda Türk askerlerinin kayıtsız şartsız adadan çekilmeleri, göçmenlerin evlerine dönmeleri öngörülüyordu. Kararda Türkiye'ye karşı müeyyide uygulanmasına ilişkin Güvenlik Konseyi kararına atıfta bulunuluyordu.

Hani Yugoslavya ve Hindistan Türk tezini benimsemişlerdi. Türk tezini destekleyeceklerdi.

Sayın Senatörler;

Hayır, Yugoslavya ve Hindistan öyle konuşup sonra bizi aldatmamışlardı. Sovyetler Birliği de böyle bir şey yapmamıştı. Nitekim Sayın Ecevit'in ziyareti bittikten birkaç gün sonra Sovyetler bu iddiayı da yalanladılar. Ecevit Hükümeti, hayallerini gerçek sanmıştı. İstediğini, var zannetmişti. Bu, hayalciliğin ötesinde bir davranıştı. Yugoslavya, Hindistan, hele Sovyetler Birliği gibi dünya politikası yapan devletler bir günden ötekine, Sayın Ecevit ile konuştular ve Sayın Ökçün ile tanıştılar diye dış politikalarının temel unsurlarından birini değiştirirler miydi?.. Değiştirebilirler miydi?.. Buna nasıl inanılabilirdi?..

Hayal kuvveti her yerde geçerli de olsa, hiç olmazsa bir alanda tamamiyle geçersiz, hatta son derece tehlikelidir dış politikada. Nitekim "Ecevit Hükümetinin saygın dış politikasının meyvelerinin alınmaya başlandığı" yolunda Dışişleri Bakanımız demeçler verirken kasım ayının sonunda Birleşmiş Milletler Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi de Türkiye aleyhtarı karar suretlerini pek büyük çoğunluklarıyla kabul ediyorlardı. Genel Sekreter Güvenlik Konseyine 30 Mayıs'a kadar rapor verecekti. Konsey, Haziran 1979'da durumu yeniden gözden geçirecekti ve o tarihe kadar sorun ile ilgili kalacaktı.

Böyle bir karar ilk defa alınıyordu.

Denilebilir ki, "Birleşmiş Milletler kararlarının etkinliği nedir ki? İşte İsrail, bütün kararlara rağmen Arap topraklarında." O zaman, Sayın Ökçün'ün Dışişleri

Bakanlığında oluşturduğu ekibinin "Bağlantısızlar"a düşkünlüğü nedir? O konuya geldiğimizde değineceğim. Gayet ilginç bir raporda düşkünlüğün bir sebebi olarak bu grubun Birleşmiş Milletler'deki siyasal varlığı gösterilmektedir.

Sayın arkadaşlar,

Hükümet başarısız kaldığı alanlarda, başarısız kaldığı zamanlarda birtakım umacıları suçluyor. Batı bize istediğimiz finansman yardımını yapmıyor. Diyor ki: "İşte, Kıbrıs konusunda bize baskı yapmak, bize isteklerini kabul ettirmek için bu yolu tutuyorlar. Bekliyorlar ki biz dize gelelim ve arzularını yerine getirelim."

Ama, işte Birleşmiş Milletler, çoğunluk, Batı'da değil. Ya, Bağlantısızlar Konferansı, hiçbiri, bizim kastettiğimiz Batılı değil. Hepsi, mütemadiyen bizim aleyhimizde karar alıyorlar. Bunu Ecevit Hükümetinin nasıl değerlendirdiğini, bu görüşme çerçevesinde vereceği izahatın içinde, ümit ederiz ki, öğrenebileceğiz.

Dış politikanın bir ülkenin ekonomik sorunlarını çözümlemek için kullanılamayacağını belirttim. Bu, Nasrettin Hoca örneği, karanlık ahırda kaybedilmiş anahtarın sokak feneri altında aranması gibi bir şeydir. Mütemadiyen yanlış adreslere mektuplar postalıyoruz. Zannediyoruz ki, her Batılı milletlerarası örgüt finansman imkânına, hem de hudutsuz finansman imkânına sahiptir.

Değildir, AET'den beş yılda 8,1 milyar dolar istiyoruz. Belki "800 milyon dolar verebiliriz" diyorlar. Daha fazlasını veremez. Fakat ilave ediyor: "Türkiye yabancı sermaye politikasını kolaylaştırmalı ve açıklamalı". NATO'ya "Bize finansman imkânı bul" diyoruz. NATO bizi OECD'ye gönderiyor. Çünkü NATO'da bir finansman fonu yok, bir finansman mekanizması yok, bir finansman personeli yok. Böyle de âdetleri yok. OECD durumumuzu anlıyor. Zaten biliyor da... O da finansman örgütü değil. Onun da imkânları kısıtlı. Üyelerine söylüyor, üyesi devletlere... Üyesi devletlerin de tek dertleri Türkiye değil. Verebilecekleri çok az bir şey. OECD tavsiye ediyor: "Türkiye borcunu ödeyen bir ülke şöhretini tekrar kazanmalıdır."

Ecevit Hükümeti, kurulduğu günden beri başka bir hayalin peşindedir. Arap, parasını; Batılı (Şimdi "İskandinav" deniliyor) tekniğini ve know-howını verecek; bunlar Türkiye'de Türk işgücüyle değerlendirilecek. Petrol üreticisi ülkeler, petrol zenginleri paralarını bizzat kullanmıyorlar ki. Bunlar bankalara, çok uluslu şirketlere yatırılmıştır, onlar eliyle işletilmektedir.

İşte dostumuz Libya, bize siyaset alanında rahatlıkla "NATO'dan çıkın" diyebilen bu ülke, iş ekonomiye geçince "IMF'den geçin" tavsiyesini yapmaktadır. Devlet paraları bile bugün geniş ölçüde özel yabancı sermaye halindedir.

Şimdi, "Türkiye'ye acil yardım fonu" diye devletten devlete işleyecek, bütün mekanizmaların dışına çıkacak bir fona el bağlamış bulunuyoruz. Büyükler

aralarında para toplayacaklar, bize verecekler "Al, nasıl istersen kullan" diyecekler. Böyle bir para verme usulü dünyada yok. Devletten devlete para almak yolunu tuttuğunuz zaman, bu size normal finansmandan para bulduğunuz halde vereceği zararların bin misli fazlasını verir; çünkü parayı veren devlet, kendi vergi mükellefine bu parayı Türkiye'ye neyin karşılığında verdiğini anlatmak mecburiyetindedir. Parayı istediğimiz ülkelerin hepsinin demokratik kongrelerine yahut parlamentolarına karşı sorumlu devletler olduğunu unutmayalım.

Geçenlerde bir Alman gazetesi Die Welt haber veriyordu. "Ankara, askerî alanda da silah yardımı yerine para yardımını tercih etmektedir. Türk ordusu uluslararası silah piyasasından kendisi için gerekli silahları almak olanağına böylece kavuşacaktır." Ankara'da böyle bir hevesin belirdiği doğrudur; ama nasıl bu kadar çocukça düşünülebilir?.. Amerika para verecek, sen istersen Mirage, istersen Mig alacaksın.

Bugün gerçek finansman imkanı tek bir yerde, özel sektörde. Yabancı sermaye olarak bankalarda, çok uluslu şirketlerde, onların da ölçüleri değişik.

Halbukî on yıldır kavramları bırakıp sloganlar üzerinde düşünmek için şerbetlendirilmiş Türkiye'de Ecevit Hükümeti maalesef ambargo ve üsler konusunda gösterdiği medeni cesareti ekonomik sorunlarımızda ve yabancı sermaye anlayışında gösterememiştir. Bu yüzden, nasıl ambargo MC hükümetlerinin ipoteği olmuşsa, ekonomik sorunlar da Ecevit Hükümetinin dış politikasını ipotek altına almış ve Başbakanımızı bazen pişmanlık duyduğu çıkışlara itmiştir. Bunun dış ilişkilerde çok olumsuz etki yapmış bir örneği Sayın Ecevit'in CHP Olağanüstü Kurultayındaki sözleridir. O gün Başbakan, çok hiddetli bir şekilde şunları söylemiştir:

"– Kimse bu durumumuzdan yararlanmak suretiyle Türkiye'yi bu, Hükümet işbaşındayken duvara sıkıştıramayacaktır. Çünkü, bizi sıkıştırdıkları, sırtımızı dayadıklarını sandıkları duvarda bütün dünyaya kapılar açmıştır bu Hükümet. Eğer biz buna rağmen bu duvarın ötelerine geçmiyorsak arkamızda bir duvar olduğu için değil, kendi sorumluluk duygumuz onu gerektirdiği için, kendi takdirimiz öyle olduğu için geçmiyoruz. Ve Türkiye'nin atacağı bir dikkatsiz adımın bütün dünya dengesini altüst edebileceğini biliriz. Kimse bizi fazla zorlamaya kalkışmasın. Eğer sabrımız, tahammülümüz tükenip kendi yararımızı dünyanın yararından bir adım fazla düşünmeye karar verecek olursak, bundan çok pişmanlık duyanlar çıkacaktır dünyada". (CHP sıralarından "Çok güzel söylemiş" sesleri.)

Sözlerin dünyada ne kadar ciddiyetle karşılandığını, "Eyvah, ya yaparsa" diye bir endişenin yürekleri gerçekten kaplayıp kaplamadığını, yoksa başların mı sal-

lanmasıyla yetinildiğini bilmiyorum. Konu da bu değil. Dünyanın sarsılacağı kanısıyla bu sözleri sarf eden Türkiye Başbakanı iki gün sonra, tam iki gün sonra, bir gazete aracılığıyla şu tevili yapmaya kendini mecbur hissediyordu :

"– Kurultaydaki sözlerimi ekonomik sorunlarla ilgili olarak söyledim. Türkiye'nin uluslararası ekonomik ilişkileri bakımından fazla seçeneği bulunmadığını sananlar varsa, bunlar yanılıyorlar. Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde sağladığımız yeni unsurları daha ileri ölçüde değerlendirebiliriz. Buydu, söylediğim."

Bu muydu "Dünya dengesini altüst edecek, çok kimsede çok pişmanlık uyandıracak" duvar atlaması?

Hayır arkadaşlar, başarılı bir dış politikanın belli başlı şartlarından bir tanesi de sözlerin dikkati seçilerek söylenmesidir. Aksi halde hem bir etkiniz olmaz, hem boşu boşuna şüpheler doğurursunuz, hem de, sonda inandırıcılığı olmayan tevillere saparsınız. Ecevit Hükümeti dış politikanın, bir belli ve bizim ihtiyaçlarımızın çok altında kısmı hariç, dış finansman sağlama aracı olmadığını anlamadığı sürece bu finansmanı kolay bulamayacak, sinirliliği, huzursuzluğu devam edecek, bu tarz hataları sürdürecektir.

Bakınız, sol eğilimli bir gazetede, tanınmış bir şairimiz Hükümeti nasıl bir teşhisle uyarıyordu : "Kahramanmaraş olaylarıyla Dünya Bankasının bu sıra Türkiye'ye karşı takındığı davranış birbirinden ayrı iki olaylar dizisi değildir".

Hükümeti asıl biz, böyle çocukça uyarılar karşısında uyarmak ihtiyacını duyuyoruz. Nasıl bir dünyada yaşadığımızı belirtmek ve ekonominin kurallarını hatırlatmak için şu haberi okumama izninizi rica ederim.

"Çin yabancı kuruluşlarla ortak şirket kuruyor :

Hong-Kong Çin'in yabancı şirketlere karma sermayeli ortaklıklar kurmak üzere olduğu açıklanmıştır."

"South China Morning Post" adlı gazete bu konuda verdiği haberini çeşitli yabancı şirketlerin Çin'deki temsilciliğini yapmakta olan Liu Yiu Chu'nun açıklamalarına dayandırmış ve yapılacak yatırımların milyarlarca dolar tutarında olacağını yazmıştır.

Liu, Çin'de kurulacak çok uluslu şirketlerin sermayelerinin yüzde 50'den fazlasının yabancılara ait olabileceğini, ancak şirketlerin yönetimini Çinlilerin ellerinde bulunduracaklarını söylemiştir. Bununla birlikte, söz konusu şirketlerin yönetim kurullarında yabancılara da görev verilebileceği bildirilmektedir. Liu, Çin'de yatırım yapmak isteyen yabancı şirketlerin adlarını şimdilik açıklamayı uygun bulmadığını ifade etmiştir. (AFP)

Değerli senatörler;

Daha bu haberlerin yayınlandığı sırada ve Amerika 1 Ocak'ta Çin ile ilgisini başlattığında, Coca-Cola şişelerini Çince hazırlatmıştı ve 1 Ocak günü meşhur U.S.Steel Corporation dünyanın en büyük çelik şirketlerinden birinin başkanı Pekin'de idi ve Çin ile 1 milyar dolarlık tesis genişlemesi mukavelesi imzalatıyordu. Yaşadığımız dünya bu, bu dünyada ekonominin finansmanın ehemmiyeti, önemi bu.

Ecevit Hükümetinin dış politikada gerçekçi ve cesaretli olduğu zaman başarılı olabildiğini, en ziyade iç politika nedenleriyle bu gerçekçiliği ve cesareti göstermediğinde başarısız kaldığını bir genel izlenim olarak belirtmek isteriz. Amerikan silah ambargosunun kalkmamış bulunduğuna, hatta şartlı kaldırılmış olduğuna dair görüşlere Grubumuz kesinlikle katılmamaktadır. Amerikan üslerinin bunun karşılığında yeniden faaliyete geçmesini doğal karşılamaktadır. MC Hükümeti bunları ambargo kalktığında açılmaları AP tarafından neden tenkit olunur?

Amerikan silah ambargosu Sayın Ecevit'in NATO zirvesi dolayısıyla yaptığı Washington gezisi sırasında fiilen kalkmıştı. Geriye kalan hukukî formaliteydi. Çünkü Başbakan kendi Hükümetinin Türkiye'yi Batıdan çıkarmak gibi bir niyet taşımadığı, NATO içinde de güçlük yaratan bir müttefik olmayacağı konusunda Başkan Carter'i ikna etmişti. Bu, NATO'nun yararıydı. Ambargo kalkınca, ortak savunma için lüzumlu Türkiye'deki Amerikan üslerinin yeniden faaliyetine izin verilecekti. Bu, ABD'nin yararıydı. Kıbrıs sorunundaki somut Türk önerilerine eklenen, Sayın Denktaş'ın, toplumlararası görüşmelerin başlamasıyla birlikte Maraş'ın Rumlar'a açılacağı önerisi Kıbrıs'ta Türkler'in uzlaşıcı bir tutum içinde olduklarının kanıtıydı Bu da Kıbrıs sorununda ilerlemeydi.

Kongre, ambargonun kalkması için bu üç hususu Carter'in kendisine yazılı olarak bildirmesi şartını koştu; Türkiye'ye değil, Başkan Carter'e... 15 Ağustos'ta AP Genel Başkanı Sayın Demirel şu yanlış değerlendirmeyi yapıyordu :

"– Son karar Amerikan silah ambargosunun kaldırılmasını ön şartlara bağlamaktadır. Bu şartların eksiksiz yerine getirilmesi Türkiye'den istenmektedir. Şartların yerine gelmemesi veya istenildiği biçimde getirilmemesi halinde ambargonun devam edeceği anlaşılmıştır. Bu durum ambargonun kalkması değil, devamı demektir."

Arkadaşlar,

Dış politikada gerçeklerden kaçmak iktidarlar gibi muhalefetleri de yanlış sonuçlara götürür. Nitekim Ecevit'in Amerika'dan dönüşünde, o geziden alınan sonuçlar dolayısıyla Sayın Demirel gene böyle tenkitler yöneltildiğinde Sayın

Kâmran İnan liderini şöyle tenkit ediyordu : "Hükümet Bizi Batı'da tutmak isterken Sayın Demirel'in kopmadan söz etmesi isabetsizdir." Kongrenin kararı son derece açıktır. Kongre gayet açık şekilde yasaklamaların, -yani ambargonun- kaldırılmasını Başkanın evet, Başkanın :

"Türkiye ile tam askerî işbirliğinin yeniden başlatılmasının;

a) ABD ulusal yararlarına,

b) NATO yararlarına olduğunu,

c) Türkiye Hükümetinin Kıbrıs sorununa hakça ve barışçıl bir çözüm sağlanması için iyi niyetle hareket ettiğini Kongreye yazılı olarak bildirmesi şartıyla kabul etmektedir."

Görülüyor ki Türkiye'ye koşulmuş bir şart yok. Türkiye'den istenilen yeni bir şey de yok. Biz, ambargo kalkınca Amerikan üslerinin açılacağını Başbakan Ecevit'in ağzından 8 Nisan'da söylemiştik. Sayın Ecevit Kıbrıs'ta toprak ve anayasa sorunlarında inisiyatifin Türk tarafınca alınması gereğini ilan etmişti, somut öneriler Waldheim'e verilmişti. Türkiye Başbakanı NATO konusundaki teminatını da Haziran başında Washington'da, uzun vadeli savunma plânına rezerv koydurtma niyetinden vazgeçerek belirlemişti. Türkiye yapacağını yapmış. Artık ona konuşacak bir şart yok ki; bundan sonrası Başkan Carter ile Kongre arasında. Nitekim, Başkan Carter kendisinden istenilen mektubu 26 Eylül'de imzaladı ve ambargo da hukuken kalktı. Ecevit Hükümeti de 4 Ekim'de dört Amerikan üstünü açtı. Bunlar faaliyetlerine yeniden başladılar. Dışişleri Bakanı Sayın Ökçün şöyle diyordu :

"– Üslerin açılması Sovyetler Birliğiyle ilişkileri zedelemez."

Sayın senatörler;

Tıpkı bizim NATO üyeliğimiz gibi Türkiye'deki Amerikan üsleri de dış eleştiri, sosyalist bloktan gelen eleştiri konusu olmaktan fazla içeride, bir üç tüketim metaıdır. Sovyetler Birliği'nin bizim NATO üyesi olmamızdan veya topraklarımızdan Amerikan askerî üsleri bulunmasından memnun olduğunu şüphesiz hiç kimse söyleyemez. Böyle bir şey düşünülmez bile; ama Sovyetler Birliği ve sosyalist blok bunları kabul etmiştir. Sovyetler Birliği'yle ve sosyalist blokta dostluğumuzun bu konularda tek şartı ülkemizdeki Amerikan askerî üslerinin tecavüz değil, savunma maksadıyla kullanılmasından ibarettir. Bu husus, daha 1963-1964'lerde Dışişleri Bakanı Sayın Feridun Cemal Erkin'in Moskova'yı ziyaretiyle başlatılan Türkiye-Sovyetler Birliği dostluğunda, aksine, bizim tarafımızdan bir şart diye Sovyetler Birliği'ne kabul ettirilmiştir.

Biz NATO üyesiyiz, istersek topraklarımızda amerikan üssü bulundururuz. Bu şartı kabul edeceksin, buna karşılık biz, bu üslerin sadece savunma maksadıyla kullanılacağını sana temin edeceğiz. Bu kabul edilmiş, geçerliliğini el'an muhafaza eden bir anlaşmadır, bir durumdur. Hükümeti dört üssü açarken bunların savunma amacıyla kullanılacağını, bir açıdan "detente" a yardımcı olacağını belirtmekten geri kalmamıştır. Bu suretle bir demagoji konusu yapılan üs sorununu gerçek yerine, cesaretli bir şekilde oturtmuştur.

Arkadaşlarım,

Türkiye'nin yüzölçümünün 780 milyar 576 milyon metrekare olduğunu hiç duydunuz mu? Duymadınız tabii, ama öyledir. Neler var ki, ülkelerin yüzölçümleri metrekareyle söylenmez. Buna karşılık yıllardır Türkiye'nin 35 milyon metrekaresinin Amerikan işgali altında olduğunu dinler dururuz. Bir defa üs, hele bugünkü statüler içinde, işgal ile uzaktan yasından ilgisi bulunmayan bir tesistir. Asıl, 35 milyon metrekare 35 kilometrekare demektir.

Üsleri böyle göstermek yanlıştır da 1950'lerde olduğu gibi kokteyllerde, iki kadeh tokuşturması arasında, hiçbir yazılı vesikaya dayanmayan üs yeri dağıtımı doğru mudur? Şüphesiz hayır. Bu iki aşırılık arasında Ecevit Hükümeti, sanırız ölçüyü bulmuştur. NATO'nun yeni Awacs projesinde bir harekât üssünün, vaktiyle birçok defa yapıldığı gibi Yunanistan'a kaptırılmayıp Anadolu'ya alınması da, kanımızca doğru bir teşhistir.

Yeri gelmişken, Hükümetin değil, CHP'nin bir iç işi olmakla beraber, dış ilişkilerimizi ilgilendirdiğinden, hatta etkilediğinden bu partinin Sosyalist Enternasyonale girmesinde bir sakınca görmediğimizi belirtmek isteriz. Bazı çevrelerin göstermek istediğinin aksine Sosyalist Enternasyonel Batı Dünyasının en antikomünist örgütlerinden biridir. Bizim bir siyasal partimizin bu örgüt içinde bulunması Türkiye'ye sadece yarar sağlar.

Değerli senatör arkadaşlarım;

Şimdi, Ecevit Hükümetinin "Bağlantısızlar" veya "Bloksuzlar" denilen ülkeler ve onların ekonomik uzantısı olan "77'ler Grubu" ile ilişkilerini, onlara yaklaşımını, değişik heves ve politikasını gözden geçirelim. Bu ilişkilerin, yaklaşımın değişik heves ve politikanın ne kadarını Hükümetin malı, ne kadarının Sayın Ökçün'ün tarafından Dışişleri Bakanlığında oluşturulmuş bir ekibin malı olduğunu Hükümetin izahatı sırasında öğrenmek bizi memnun edecektir.

Ecevit Hükümetinin, Programında bu ülkelerle ilişkilerini genişletmek niyeti belirtilmiştir. Basılı Hükümet Programının 43 üncü sayfasında şöyle denilmektedir :

"Hükümetimiz, Türkiye'nin dostluk ilişkilerini, üye olduğu ittifak ve topluluklardaki ilişkileri dışında da, iç düzen bakımından ayrım gözetmeksizin genişletecektir. özellikle bölge ülkeleriyle ve gelişme sürecindeki ülkelerle yakın ilişkiler, işbirliği ve dayanışma kuracaktır".

Çok iyi. Doğru da... Ama bu elbette "Üye olduğu ittifak ve topluluklarda kalarak" ötekilerle de işbirliği ve dayanışma kuracaktır anlamınadır. Yoksa, Türkiye onlardan çıkıp Bağlantısızlara katılacak demek değildir.

Sayın arkadaşlarım,

Şu anda Türkiye'de NATO'dan çıkıp, AET'ye girmeyip Bağlantısızlara katılmamızı, ekonomik çıkarlarımızı 77'ler grubu içinde kovalamamızı öngören çevreler vardır. Türkiye bir demokrasidir, çeşitli görüşler savunabilir. Biz bu görüşe katılmıyoruz. Hükümet de katılmıyorsa, (verecekleri izahatta göreceğiz), bunun tartışmasını yapmaya gerek kalmaz. Yok, Hükümet katılıyorsa, biz de niçin katılmıyoruz, sebeplerimizi söyleriz.

Ancak, değerli senatörler; Dışişleri Bakanlığında, Genel Sekreterlikçe bir komisyon oluşturuluyor. Bu komisyon bir rapor hazırlıyor. Rapor, 31 Temmuz 1978 tarihli bir İstanbul gazetesinde yayınlanıyor. Konu, bir yazılı soru aracılığıyla Senatomuza getirilmiştir. Sayın Dışişleri Bakanımızın cevabı 12.12.1978 tarihli 17 nci Birleşim Tutanak Dergisinde yayınlanmış olacaktır. Sayın Bakanı göre "Bakanlık birimleri arasında ve birimler içinde çeşitli düzeylerde teknik nitelikte çalışma belgeleri hazırlanmaktadır." Sayın Bakanın deyimleriyle "Dünyamızda cereyan eden olayların anlaşılıp, algılanması ve gerçeklerin tanımlanması bilinçli entellektüel çaba sarf edilmesi, konuların incelenip irdelenmesi ile" mümkün olmaktadır. Bahis konusu komisyon da görevli Şube Müdürü düzeyindeki bazı memurlardan bu çerçeve içinde oluşturulmuştur. Sayın Bakana göre - aynen okuyorum - :

"Raporda, gelişme sürecindeki ülkelerle gelişmiş sanayi ülkeleri arasında ekonomik ilişkiler, 1960'lardan bu yana oluşan yeni ekonomik düzen kavramı incelenmekte ve tamamıyla ekonomik niteliği olan 77'ler Grubu ile benzer sosyo - ekonomik yapısı bulunan Türkiye'nin işbirliği olanak ve yöntemleri incelenmektedir. Bu bakımdan raporda siyasal bir grup niteliğindeki Bağlantısızlarla ilişki ve işbirliğinden söz edilmemektedir."

Ya, yazılı soru ile yazılı cevap başka başka raporlardan söz etmektedir. Ya, Sayın Bakandan yazılı sorudaki rapor saklanmaktadır. Ya da, gazete tamamıyla hayali bir rapor yayınlamıştır. Çünkü, 31 Temmuz 1978 tarihli o İstanbul gazetesinde (Cumhuriyet) yayınlanan Dışişleri raporunda 77'lerden değil, kesinlikle ve tamamıyla Bağlantısızlardan bahsedilmektedir. Raporda "Türkiye'nin, -

çıkarları Bağlantısızlar Grubunda yer almasındadır" -denilmektedir. Raporda "Türkiye'nin, aynı çıkar doğrultusunda bile olsa, Bağlantısızlar Grubuna dahil olmadan bu Grubun kararlarını etkilemesi söz konusu olamaz" denilmektedir.

Rapor, görüldüğü gibi, Bakanın da teslim ettiği "Siyasal bir grup niteliğindeki" Bağlantısızlara, Türkiye'nin katılmasını öngörmektedir. Hem bir ittifak üyesi olmak, hem Bağlantısız etiketini taşımak mümkün olamayacağına göre siyasî tercih değil, uygulama görevlisi Dışişleri Bakanlığı acaba çizmeyi aşmamış mıdır?

Kaldı ki, bizzat Sayın Dışişleri Bakanının Bağlantısızlar konusunda yaklaşımı son derece talihsiz olmuş ve Türkiye'nin dış ilişkileri üzerinde bir yeni şüphe bulutunun daha doğmasına yol açmıştır. Sayın Ökçün Hindistan'dayken, Belgrat'ta yapılacak Bağlantısızlar Konferansına Türkiye'nin "gözlemci" olarak katılması talebini yapmıştır. Sonra, talebin "gözlemci" değil, "konuk" diye yapıldığı bildirilmiştir. Sayın Ökçün "Fakat bunun gerçekleşmesi için bir veya iki yıl zamâna ihtiyaç vardır" demiştir. Türkiye'ye dönmüş, Bağlantısızların Ankara'daki büyükelçi temsilcilerini bir çalışma yemeğine davet etmiştir. Orada kendisine anlatılmıştır ki "konuk", davet edenden gelir, böyle bir davet için de Bağlantısızlarda bir heves yoktur. Türkiye başvuruda bile bulunsa bunun müspet karşılanması pek muhtemel değildir.

Bu talihsiz teşebbüs ne zaman yapılıyor? Kongreden Ambargo kararının kaldırılması için Washington'da tüm gayretler sarf edilirken.. Sayın Ökçün Yeni Delhi'de başka ne yapıyor: İşte haber: "Ökçün, NATO'nun etkinliği konusundaki kuşkularını ifade etti". Nerede? Yeni Delhi'de Aynı günün başka haberi : "Türkiye'nin Bağlantısızlarla ilgili girişimi NATO'da hoşnutsuzluk yarattı."

Niçin?

Arkadaşlar, bağımsız ve hürriyetçi demokratik ülkeler arasındaki ittifaklarda hiç bir üye, müttefikine "Senin dış ilişkilerin şöyle olacak veya böyle olacak" diye karışmak hakkına sahip değildir. Ancak bu, tek tek ilişkilerde geçerlidir. Nitekim, Sayın Başbakanın Amerika dönüşünden hemen sonra yaptığı ve yurt dışında o kadar spekülasyona, yurt içinde o kadar demagojiye yol açan Sovyetler Birliği gezisi, ABD tarafından 27 Haziranda şöyle yorumlanmıştır: "Türkiye'nin Rus'larla imzaladığı belgeyi Fransa ve Norveç de imzaladı." Ama, bir ittifakın bir üyesi, bir ülkeyle değil, bir blokla - adı bloksuzlar dahi olsa - flört ettiği izlenimini uyandırırsa, onun hakkında, o ittifak içinde şüphe ve tereddütlerin uyanmasını, bazı ihtimallerin ve mukabil ihtimallerin düşünülmeye başlanmasını yadırgamak kabil midir?

Sayın Başkan, değerli senatörler,

Bir yıllık Ecevit Hükümetinin bir yıllık dış politikası hakkındaki görüşlerimizi hulûs ile, içtenlikle açıklamış bulunuyoruz. Sanırım görülmüştür ki bizi ilgilendiren : Olaylar, tutum ve davranışlardır. Bunların sahiplerinin şu veya bu olması bizim diğer hükümlerimizi etkileyen bir unsur değildir. Bu genel görüşme yararlı bir teşebbüstür. Hükümetin vereceği izahat birçok noktayı aydınlığa, daha çok daha çok aydınlığa kavuşturacaktır. Aklımızdaki bazı soru işaretlerini konuşmamızda belirttik. Ayrıca biz, Amerika'nın Çin Halk Cumhuriyetini tanımasıyla dünya dengesindeki vâki değişikliği Hükümetin nasıl değerlendirdiğini öğrenmekle memnun olacağız. Biz, bu çaptaki olaylar ortasında Türkiye'nin kamp değiştirmesi ihtimalinin, (Ki, bugünkü şartlar içinde bunun bir gereği olduğuna ve de gerek yokken buna herhangi bir kimsenin muktedir olabileceğine inanmıyoruz) gerçekten dünyayı sarsabileceğini Hükümetin sanıp sanmadığını öğrenmekle memnun olacağız.

Biz, Yunanistan'ın, sanki hiç bir şey olmamış gibi NATO'nun askerî entegrasyonuyla ilişkilerini yeniden düzenlemesini Türkiye'nin, NATO'nun Ege'deki komuta sorumlulukları yeni bir düzene sokulmadıkça kabul edip etmeyeceğini, aksi halde vetomuzu kullanıp kullanmayacağımızı öğrenmekle memnun olacağız.

Biz, Yunanistan'ın AET'ye tam üye olarak kabulünün arefesinde Türkiye'nin bu topluluk karşısındaki durumunu ve niyetlerini öğrenmekten memnun olacağız.

Sayın Başkan, sayın senatörler;

Bu açıklamalardan sonra, bu konularda da daha doğrusu dış politikanın uygulama ötesindeki genel çizgileri üzerindeki somut önerilerimizi de bildirebilmek fırsatını bulabileceğimiz ümidiyle Grubumuz ve şahsım adına saygılarımı sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Selahattin Özgür. Millî Birlik Grubu adına.

MB GRUBU ADINA SELÂHATTİN ÖZGÜR (Tabiî Üye) – Sayın Başkan, Sayın Üyeler, Sayın Dışişleri Bakanı ve Bakanlığın değerli mensupları.

Adalet partisi Cumhuriyet Senatosu Grubu tarafından, kamuoyunun aydınlatılması, Cumhuriyet Senatosu üyelerinin, Hükümet tarafından yürütülen dış politika hakkında görüşlerini bildirmelerine olanak sağlamak amacı ile istenip Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulu tarafından kabul edilen Genel Görüşme nedeni ile Millî Birlik Grubu adına görüşlerimizi bildirmek üzere söz almış bulunuyorum.

Çok önem verdiğimiz bu konuda görüşme olanağı yaratan değerli arkadaşlarımıza Grubumuz teşekkürlerini sunar.

Sayın Senatörler,

Genel Görüşmeden Ulus için yararlı bir sonuç alabilmek maksadı ile konuşmalarımızı kişisel tutum ve davranışlardan daha çok olaylar üzerinde yoğunlaştırmak istiyoruz, dış politikanın millî ve devamlı olduğuna inanıyoruz.

Dış politikadaki kazanç ve zararların Ulusa ait olduğunun şuur ve inancı içindeyiz. Konuşmaların içe dönük eleştirilerin yanında dış etkenlerin de iyi bir değerlendirmeden geçeceği ümidini taşıyoruz.

Bu nedenle Adalet Partisi Grubu bazı sayın üyelerinin Genel Görüşme isteği önergesinde ortaya koyduğu sorunlara ait görüşlerin, bir çekişme değil de iyi bir diyalog zemini kurulmasına yardımı olmasını dileriz.

Sayın Senatörler,

Daha evvel belirttiğimiz gibi bir bütünlük ve devamlılık gösteren dış politikada bugünü değerlendirebilmemiz için geçmişi bilmemiz veya hatırlamamız gerekir. Bu nedenle her önemli konu başında "Hükümet işbaşına geldiği zaman dış ilişkilerimizin durumu ne idi?" sorusunu kendimize göre cevaplayarak konuşmamızı yapacağız.

Yakın geçmişteki Kıbrıs - Yunan ilişkilerimize baktığımızda durumu şöyle görüyoruz.

Amerika tarafından Türkiye'ye Kıbrıs sorununda siyasî baskı yapmak amacı ile silâh ambargosu konulmuş,

İkili görüşmelerin başlaması için ortam yaratılamamış,

Ege Denizi kıta sahanlığında önleyici tedbirler alınması için Yunanistan tek taraflı olarak Lahey Adalet Divanına gitmiş ve Türkiye aleyhine avantaj sağlamak ve istediğini elde etmek için başta Amerika olmak üzere etkili olduğunu düşündüğü bütün uluslararası kuruluşlarda kendi lehine Türkiye aleyhine kullanılabileceği kararları çıkarma gayretine girmiştir.

Vaktiyle Türk - Amerikan ilişkilerinde, Amerika'daki Yunan azınlığının ağırlığını kazandıracak bir hatanın yapılmasını Yunanlılar itiyat haline getirerek Amerika vasıtasıyla Türkiye'den tavizler koparmak niyetlerine devam etmişlerdir.

Ege hava sahası ile ilgili sorunlar teknik düzeyde eksik kalmış bazı tavizkâr atılımların ötesine gidememiştir.

Bunlara karşı Türk tarafı üslerin faaliyetini durdurmuş,

Ambargo ile Kıbrıs'ın ilişkisi olduğunu reddederek iki sorunun birbirinden ayrı olarak düşünülmesi gerektiğini açıklamış ve sorunun toplumlar arasındaki görüşmeler ile sonuçlanacağını belirtmiştir.

Özetle, Yunanistan ile çeşitli seviyelerde yapılan görüşmeleri sonuç almaya gidişten ziyade kendisi için bir zaman kazanma taktiği olarak kullanmış. Buna karşın Türkiye çeşitli nedenlerle hareketsiz kalarak, suyun akışına kendini bırakmış denilebilir.

Sayın Senatörler;

Bu süre içinde iki ülke arasında özellikle 1974'ten bu yana kuvvetlenmiş olan güvensizlik ortamı da giderilememiştir.

Ancak mevcut güvensizlik ortamı Yunan hükümetleri tarafından kendi politikalarının ana teması olarak, bilerek ve isteyerek devam ettirilmiştir. Veya daha başka bir deyimle Yunanistan uluslararası ilişki ve kuruluşlarda Türkiye aleyhine kendi görüşlerini kabul ettirebilecek ve durumu lehine çevirecek zamanı bulabilmek için ortamı gergin tutmayı ve durumu istismar etmeyi kendi dış politikasının anaunsuru olarak kullanmıştır.

Türk - Yunan - Kıbrıs ilişkilerinin bu durumda iktidara gelen yeni Hükümet sorunlara çözüm getirebilmek için bazı ilkeler çerçevesinde derhal harekete geçerek adalet ve çıkmazdan kurtulmanın yolları üzerinde aktif bir biçimde faaliyete geçmiştir.

Şöyle ki, Hükümet Kıbrıs konusunda teşebbüsü ele geçirmek için karşı taraftan öneri bekleme yerine sorunun bütün yönlerini içerecek bir biçimde Türk önerilerinin hazırlanması için KTFD'i teşvik etmiş ve bunun sonucu olarak KTDF tarafından hazırlanmış Kıbrıs önerileri paketi Nisan 1978'de Viyana'da BM Genel Sekreterine verilmiştir.

Buna paralel olarak Yunan Başbakanı ile Mayıs ayında Montre zirvesinin yapılması sağlanmıştır.

Zirvede esas itibariyle iki ülke arasındaki güven ortamının yeniden kurulması yolunda somut adımlar atılmış ve iki ülke arasındaki sorunlar üzerinde öze inecek teknik düzeyde görüşmelerin başlatılması kararlaştırılmıştır.

Bu alınan kararlar sonucu;

Temmuz 1978 Ankara'da, Eylül 1978 Atina'da Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları Genel Sekreterleri toplantısı yapılarak, genel olarak ikili sorunlar üzerindeki konuların çözümü için gerekli yolların araştırılması yapılmış ve görüşmelerin açık tutulduğu bildirilmiştir.

Hava sahası konusunda iki görüşme yapıldığı sınırlı da olsa bir ilerleme kayıt edildiği bildirilmiştir.

Kıta sahanlığı konusunda Paris'te Aralık ayı 1978 başında yapılan görüşmelerde ise, bu soruna ciddiyetle eğilindiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Lahey Adalet

Divanı kararında ise sorunun ikili görüşmelerle çözülmesine yardımcı olacak nitelikte olduğu sanılmaktadır.

Sayın Üyeler;

Şunu üzüntü ile belirtmek isteriz ki, KTDF'nin hazırladığı Kıbrıs öneri paketine karşı Kıbrıs Rumları önyargılı olarak ta başından itibaren olumsuz bir tutum içine girerek önerileri tümü ile ret etmeleri ve çareyi uluslararası forumlarda aramaları ve diğer yandan sorunun çözümü için devamlı ilgi gösteren Batılı müttefiklerimizin, Kıbrıslı Rumlar'ın müzakere masasına gelmesine yardımcı olmamaları bizi haklı olarak endişelere sevk etmiştir.

Sayın Senatörler;

Kıbrıs ile ilgili Birleşmiş Milletler ve Güvenlik Konseyi kararları eskiden beri Cumhuriyet Senatosunda en ilginç tartışmalara konu olmuş bir husustur.

Şimdiye kadar, BM'den kanımıza göre Kıbrıs sorununun çözümüne katkısı olacak bir kararın çıktığına tanık olmadık.

Moral değerinden başka bir anlamı olmayan bu kararlar, kulislerde becerikli olan tarafın daha uzlaşmaz bir tavır içine girmesine neden olmaktadır.

Son Birleşmiş Milletler kararı geçen seneki fikriyatın ve niyetin bir devamıdır. Bu hareket geçen sene başlamıştır. Şöyleki geçen yılki Genel Kurulun Kıbrıs ile ilgili kararın 5 inci işlem paragrafı ile bu yıl Genel Kurulun almış olduğu ilgili kararın 8 inci işlem paragrafı bu bakımdan benzerlik ve devamlılık arz etmektedir.

Ancak Hükümet tarafından meselenin daha açık bir ifadesine zorunluluk vardır.

Basından öğrendiğimiz kadar, Kıbrıs sorununun çözümü ile ilgili Amerikan plânına karşı alâkalı taraflar açık bir tavır henüz göstermemişlerdir. Ancak, Kıbrıs Türk Federe Devletinin bazı şartlarla görüşmelere razı olduğu hakkında söylentiler vardır. Ancak, BM Genel Sekreterinin önümüzdeki günlerde ikili görüşmelere, Denktaş-Makarios görüşmelerinde alınan kararla, Birleşmiş Milletler kararları ile Amerikan Plânındaki esaslar içerisinde başlatılmak istendiği bilinmektedir.

Birleşmiş Milletler dahil herkesin parmağını soktuğu Kıbrıs sorununun ikili görüşmeler ile çözümlenebileceğine inanmak için vaktin herhalde henüz erken olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Tabii emrivakiler, bazı zorlamalar hariç, ancak meselenin bu hale gelmesinin başlıca sebebi kimdir?.. Hiş şüphesiz başta Yunanistan ve Batılı dostlarımız olmak üzere birçokları.

Sayın Senatörler;

Kıbrıs ve Yunanistan ile olan ilişkilerimizi burada noktalayarak AET ile olan ilişkilerimize değinmek isteriz.

Şimdiye kadar kamuoyunda AET ile ortaklığın topluma ne vereceği, toplum yaşamını nasıl etkileyeceği tartışılıp, görüşülüp anlaşılmış değildir. Daha doğrusu toplumun dışında ekonomi ve siyasetle uğraşanların da gereğince değer vermedikleri bir konu olmuştur. Her idare devrinde soruna bakış açısı özellikle siyasal ve ekonomik konjonktüre göre değişmiş, günü kurtarmaya bırakılmıştır. Devletin konu ile ilgili kuruluşları ve kişileri birbirine tam zıt fikirler içinde sorunları çıkmaza ve adalete sevk etmişlerdir.

Hazırlık dönemi iyi kullanamayan Türkiye Katma Protokol ile geçiş dönemine girdi. Bu dönem, Türk ekonomisini güçlendirmeye devam ederek, tedrici olarak belli sürelerde gümrük tarifelerini azaltarak, sonuçta gümrük duvarlarını kaldırarak AET ile bir gümrük birliğini hedef alıyordu.

Katma Protokolün vecibeleri 1973'te başladı. Ancak, tarım ürünlerine verilen tavizler yıpranmış Üçüncü Dünya Ülkelerine verilenlerin gerisinde kalmış, tekstil ürünlerimize karşı sınırlamalar konmuş, sosyal haklar ile ilgili anlaşmalar bir süre için rafa kaldırılmış, AET ile yapılan ticaretimizde ithalatımız artarken ihracatımız önemli bir düşme göstererek dış ticaret açığımız gittikçe büyümüş ve son yıllarda gittikçe artan bir şekilde Türkiye ekonomik güçlüklerin içine girmiştir. Ekonomik kriz haline gelen sorunlarımız, işsizlik-döviz ve dış ticaret açığı, ödemeler dengesindeki açık-enflasyon ve neticede azalan yatırımlarımız ve gayri safi millî hâsıladaki ve gelişme hızımızdaki önemli düşüşler ve enerji sıkıntısı, vadesi gelmiş borçlarımız, taze kredi sıkıntısı olarak ortadadır.

Bugünkü Hükümetin veya bundan evvelki Hükümetin bilerek ve isteyerek ekonominin bu duruma gelmesine müsaade edeceklerini sanmak akıl ve mantığın kabul edeceği bir şey olamaz.

Türkiye'nin içine girdiği ekonomik güçlükler yapısal olduğu kadar, bağlı olduğu siyasî ve ekonomik, sosyal sistemlerin ona kattığı ilave yüklerden ve devamlı fiyat artışı gösteren akaryakıttan geldiği kadar, ekonominin gelişmesinde en önemli faktörlerden biri olan siyasal huzurun sağlanamamış olmasıdır.

Bugünkü durumda, siyasal ve ekonomik yapıyı muhafaza edebilmek, onu iyileştirip geliştirebilmek için öncelikle çarenin ekonomik, siyasal ve askerî bağlantılar içinde bulunduğumuz Batı içerisinde aramamız kadar doğal bir şey olamaz. Ancak, bu demek değildir ki, iyi ilişkilerimiz sadece Batı ile olacak. Yumuşama sürecine giren dünya ülkelerinin ilişkilerinde, bizim de özellikle kom-

şularımız ve İslâm ülkeleri ve diğerleri ile karşılıklı ve dengeli her sahadaki işbirliğimizi geliştirmeye çalışmamız da çok önemle üzerinde durulan bir konu olmalıdır.

Sayın Senatörler,

Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu genel şartların, AET ile olan ilişkilerimizin anlaşılmasında yardımı olan özet bir tablosunu çizdikten sonra konumuza kaldığımız yerden devam etmek istiyorum.

Hazırlık döneminde AET ortaklığının verdiği ekonomik ve malî imkânlardan gerekli yapısal değişikliğe fazla birşey katmadan ticaretimizde biraz genişleme ve bazı projelerimizin tahakkukunda yarar sağlamıştık. Katma Protokolün kabulünden sonra, hazırlık dönemindeki yetersizliğimizin neden olduğu sorunlar ve bize verilen tavizlerin yıpranması AET ülkeleri ile yaptığımız ticarette oldukça önemli açıklar vermeye başladık ve Katma Protokolün vecibelerini yerine getirmekte güçlükle karşılaştık. Keza, Ortak Pazar üyeleri de enerji sıkıntısı ve enflasyon nedeni ile bize karşı olan sosyal haklarla ilgili vecibelerini askıya aldılar. Bu şekilde ortaklık anlaşması fiilen işlemez hale geldi.

Avrupa'da rekabetleri kaldırıp siyasî ihtirasları azaltarak Avrupa içi bir harbi önlemek için kurulan bu topluluk, önceleri Gümrük Birliğini hedeflemişken, hedefine ulaştıktan sonra ekonomik ve siyasî birliği kurmayı, siyasî ve ekonomik konularda müşterek politikayı kabul edip, hareket etmeye başlamış; müşterek ekonomik ve siyasî politikasını Avrupa'nın dışına, Afrika'ya, Güney Amerika'ya ve Asya'ya kadar yönelterek Amerika ve Rusya'dan sonra dünya politikasında bir denge unsuru olma gayreti içine girmiştir.

Yunanistan'ın tam üyeliğe müracaatı da prensip olarak 1981 yılında gerçekleşmek üzere kabul edilmiştir. Yunanistan tam üyelik için bazı düşüncelerin etkisi ile istediği tavizlerden vazgeçerek Portekiz ve İspanya'dan ayrı düşünülmesi yolunu seçmiştir.

Yunanistan'ın Ortak Pazar'da Türkiye için bir sorun olmaması yolundaki girişimlerin ısrarla üzerinde durulması yerinde olacaktır.

Sayın Senatörler;

Yukarıda izahına çalıştığım AET ile ilişkilerin çıkmaza girmesi üzerine hükümetler ne gibi tedbirler aldılar; onlar üzerinde kısaca durmak isterim.

1975 yılında buna bir çare arandı ve Katma Protokolün daha yumuşak tatbiki istendi.

Bunun üzerine, Türk ve AET'den oluşan bir Uzmanlar Kurulu toplanarak bir rapor hazırladı.

Bu rapor özetle şunları içeriyordu :

1. İhracatı geliştirip artırmak,

2. Katma Protokolün bazı hükümlerinin yumuşak tatbikatı,

3. Ekonomik işbirliğini geliştirmek.

AET bu rapor üzerine Türkiye'den önerilerini istedi. Ancak, 1976'dan beri bu öneriler gönderilemedi.

1976 Aralık ayında Ortaklık Konseyinde alınan karar gereğince 310 milyon hesap birimlik 3 üncü Malî Protokol işler hale getirilmiş, Ortak Parlamento Komisyonu dahi toplanamamış ve böylece 1978 yılının başına gelinmiştir. Katma Protokolün vecibelerinin başladığı 1973 yılından 1978 yılının başına kadar olan süreyi iyi kullandığımızı ve değerlendirmediğimizi iddia etmenin pek mümkün olacağını zannetmiyorum. Aksine bu süre içinde daha evvelce belirttiğimiz gibi ziraî ürünlerde tavizler yıpranmış, sosyal haklar kullanılamamış, tekstil ürünleri ihracatımıza kısıtlamalar konmuş, ticaret açığı büyümüştür.

AET ile ilişkilerimizin düzene sokulması için vakit çoktan gelip de geçmiştir. Anladığımız kadar yeni Hükümetin AET ile ilişkileri iyi bir düzene sokmak niyet ve teşebbüsü vardır.

Bu niyet, ortak amaç göz önünde tutularak hukukî düzenlemelere gidilmeden pratik tedbirler almak şeklinde görüldü.

Türkiye'nin ekonomik-siyasal ve sosyal sıkıntıları anlatılarak AET'nin yetkili organlarından anlayış, ekonomik kalkınma ve finansman açığı için katkıda bulunmaları istendi.

1976'dan beri AET tarafından beklenen öneriler, ilgili kuruluşların katkıları ile 9.11.1978 tarihinde Brüksel'de Komisyona verildi.

AET ile yapılan görüşmelerde, basından öğrenebildiğimiz kadarı ile sorunlarımıza karşı bir tepki veya olumsuz bir davranış göremedik. Aksine, sorunlarımızı anladıklarını, ortak üyelere ve Konseye götüreceklerini, yetki sınırlarını aşan işlerde ise, bu işe bağlantısı bulunan kurum ve ülkeleri belirttiklerini gördük.

Brüksel'de Komisyona verdiğimiz öneri paketini, öğrenebildiğimiz kadar şöyle özetleyebiliriz.

5 yıllık bağışıklık dönemi: Yani vecibelerin 5 yıl süre ile ertelenmesi. Bunlar özetle, vergi indirimlerinin yapılması, kontenjanların artırılması, liberasyonun genişletilmesi gibi şeyler.

– Tarımla ilgili öneriler ise;

AET'nin uyguladığı tavizlerin genişletilmesi; bu en az üçüncü ülkelere tanıdığı tavizin üstünde bir marjla kabul edilmeli ve tarife dışı engellerin elimine edilmesi, kalite kontrolleri, asgarî fiyat, iç vergiler gibi.

– Sanayi ürünlerinde; eskisi gibi tam serbesti 1-2 madde de kısmen gümrük indirimi.

– Tekstilde; gayri resmî kontenjan uygulanmasının kaldırılması.

Sosyal alanda;

– Serbest dolaşım, sosyal hak primlerinin Türkiye'ye transferi, işveren primlerinin Türkiye'ye intikali, senede 50 000 kişiye iş imkânı yaratmak için bir fon kurulması.

Ekonomik ve malî işbirliği;

– Malî protokolün dışında kalkınma plânının finansmanına katkıda bulunulması.

Ve bu önerilerin bir paket halinde ele alınması önerilmiştir.

Öğrenebildiğimiz kadar 5 yıllık plânın dış finansman ihtiyacı olan 8 milyar doların AET'den temin güçlüğü vardır. 3 üncü Malî Protokolü hemen işletmek ve 4 üncü Malî Protokolü 1981'de uygulamak için girişimleri çabuklaştırmaya AET kararlı görünmektedir. Tabii bu işlerin zamanında olması için Hükümetin gayretlerinin de noksansız olması lâzımdır.

Bugünkü şartlarda taze para için acil yardım fonu ve plânın dış finansmanı için gereken kredi AET üyelerinin de bulunduğu başka kuruluşlardan sağlanabilir.

Burada Grubumuzun üzerinde önemli durduğu nokta şudur: Geniş kaynaklara sahip olan Batı için Türkiye'nin istekleri önemsiz sayılacak derecededir. Türkiye, bugünkü gelişmişliği ve potansiyeli ile borçları kaldıracak durumdadır ve Batı'nın bunu bilmediğine inanmak da çok zordur.

Bize öyle geliyor ki, ekonomik sorunların altında bir şeyler yatıyor.

Bu vesile ile şunu söylemeyi de görev biliriz :

1. Batı, Türkiye ile ilişkilerinde ucuz maliyet hesabından henüz kurtulamamıştır.

2. Türkiye'nin sorunlarına genellikle yanlış müdahalelerde bulunmak ihtiyacından vazgeçmemiştir.

Eğer Batı, geri kalmış ülkeleri kendi zenginliğinin sebebi, hammadde depoları ve pazarları gibi görmeseydi, dünyaya huzur çoktan gelmiş olurdu.

Bu tutum devam ederse, Orta Doğu'ya, Afrika'ya, Asya'ya, Güney Amerika'ya huzur ve barışın gelmesi güçleşecektir.

Eğer Batılılar dünyayı değiştirmeye zorlayan koşullara uymayı bilmezler veya beceremezlerse, zor günlerin onlar için de var olacağını söylemek kehanet sayılmaz.

Sayın Senatörler,

Bağımlı, kararsız, durgun bir dış politikadan kurtularak, Atatürkçü bir dış politikanın uygulanmasını sağlamak için bazı temel görüşlerin oluştuğunu görmekten memnunluk duymaktayız.

Böyle bir politikanın oluşmasında, dış etken olarak Helsinki Nihaî Belgesinde ulusal görünümünü veren (detant) uluslaarasında yumuşama politikası ile iç etken olarak da kendi millî sorunlarımızı görüyoruz.

Bağımlı bir politikadan kurtulabilmek için, çok taraflı karşılıklı bir dengenin kurulması, ilişkilerde nükleer gücün bir yumuşama aracı olarak kullanılması yerine, istikrarlı bir güven ortamının yaratılması suretiyle yumuşamayı sağlama bugün için en geçerli ve akılcı bir politika olarak görünmektedir.

Bu politikanın gereği, yakın komşularımızdan başlamak üzere; yani merkezden çevreye doğru yayılan bir dış politikanın uygulanmasına tanık oluyoruz.

Yakın kuzey komşumuz Sovyetler Birliği ile 1964'lerde gelişmeye başlayan iktisadî işbirliği anlaşmalarımız mevcuttur.

En son olarak Sayın Başbakan Ecevit tarafından imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği arasında iyi komşuluk ve dostça işbirliği ilkeleri siyasal belgesinin oluşturulmasına 1975 yılında başlanmıştır.

İyi ilişkiler bildirisi ne bir anlaşma ve ne de bir andlaşmadır.

İyi ilişkiler bildirisi Helsinki Nihaî Anlaşmasına uygun maddeler ile ekonomik işbirliğinin tekrarından ibarettir ve üzerinde yapılacak herhangi bir spekülasyona müsait değildir.

Sovyet Rusya ile en son imzalanan 3 yıl süreli ticaret anlaşması her iki ülke için de karşılıklı yarar sağlayan bir anlaşmadır. Bu anlaşmanın hacminden ve çeşitli projelerin uygulanması isteklerinden dostluk ilişkilerinin karşılıklı geliştiğini görüyoruz.

Edindiğimiz izlenimlere göre, Türk dış politikası, iddia edildiği gibi bir yön arayışı yerine, çok taraflı, karşılıklı dengeli bir tutum ve tatbikat ve Atatürk'ün bağımsız dış politikasının uygulanmasına özen göstermektedir; çok taraflı ve dengeli ilişkiler Türkiye'yi bağımlı bir politikadan kurtaracaktır.

Batı, kolay ve ucuza mal olacak bir işbirliği aradığı sürece, Türkiye ile ilişkilerinde gelişmenin sağlanması çok güçleşecektir.

Kaldı ki, bugün dünya ilişkilerinde karşılıklı çok taraflı işbirliği önemli bir unsur olarak uygulanmaktadır.

İskandinav ülkeleri ile olan yakınlaşma ve işbirliğini olumlu bir davranış olarak görüyoruz. Kendi fizikî ve coğrafî küçüklüklerine rağmen siyasî, sosyal ve

ekonomik sahadaki üstünlük ve saygınlıkları ihmal edilemeyecek kadar büyük olan ileri demokrasilerin uyguladığı bu ülkelerin dostluğun kazanmak ve ekonomik siyasal alanlarda işbirliğinin sağlanmasını önemli ve yararlı buluyoruz.

Sınır komşumuz ve derin dostluk bağlarımız olan İran'daki olaylardan üzüntü duyuyoruz. İran milleti ile tarihi ve kültürel yakınlığımız bize, onlar için her zaman iyi hisler taşımamıza neden olmuştur. Dost ve kardeş milletin en kısa zamanda tekrar huzur ve refaha kavuşmasını dileriz. Dost elimiz her zaman için onlara açıktır. Diğer ülkelerle olduğu gibi, İran'ın da iç işlerine karışmayı düşünmediğimiz gibi, karışanlar olursa da kınıyoruz.

Sınır komşumuz Suriye ve Irak'la olan ilişkilerimizin karşılıklı, dengeli ve güven verici bir ortamda devam ettiğini görmekten memnun olduğumuzu belirtmek isteriz.

Balkan komşularımız Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya ile olan ilişkilerimizde, keza karşılıklı dengeli ve güven verici bir ortamda devam ettiğini görmekten memnuniyet duymaktayız. İşbirliğinin daha da geliştirilmesini karşılıklı çıkarlar bakımından yararlı görüyoruz.

Sayın senatörler,

Ulusal savunmamız ve NATO ile olan ilişkilerimize önemle değinmek isteriz.

NATO, bizim savunmamızın önemli bir kısmını kapsamakla beraber, tek başına ulusal savunma ihtiyaçlarımıza istenilen ölçüde cevap vermemiştir.

Son zamanlara kadar kendi çıkarlarımıza özen ve önem vermeden ittifakın genel çıkarları doğrultusunda hareket ettiğimizi söylemekte kendimizi haklı buluyoruz.

Bir ittifaktan aranan şeyin kendi ulusal savunmamıza ne derecede faydalı olmakta olduğu veya onun kendi ulusal savunmamızın ne kadarını kapsadığını tespit ve bu hususta millî yararların düşünülmesidir.

Bu maksatla;

– Ülkemizin güvenliğini tamamen NATO'ya bırakmayan,

– İttifaklardan ülkenin güvenliği ve ekonomik çıkarlarını öncelikle gözeten,

– İttifaklar içinde en az yüklendiği vecibeler kadar hak sahibi olduğunu herkese kabul ettiren,

– Ulusal güvenliğimizin gereksinimi olan silah ve teçhizatın tedarikinde en tehlikeli seçeneklerden biri olan tek kaynaktan kurtulmayı öngören,

– Ekonomik bünye ile askerî güç arasında makul bir dengeyi esas sayan,

– Ulusal güvenlik için gerekli silah ve malzemenin, mümkün olan azamî ölçüde yurt içinden kendi olanaklarımızla sağlanmasını amaçlayan ve bu maksatla genel sanayi içinde savunma sanayisine gerekli yer ve önceliği taşıyan,

– Ve nihayet, sudan sebeplerle çevre ülkelerin en tabii haklarımızı tek taraflı ve uluslararası hukuka aykırı olarak olup bittilerle ihlal etmelerine müsamaha etmeyen bir sorumluluk anlayışını kabul ve uygulamaya başlayan Hükümeti destekler, takdir eder ve başarılar dilemekle beraber, Hükümetin işbaşına gelmesini izleyen günlerde, üzerinde yoğun bir çalışmaya girilen ulusal savunma stratejisinin oluşumu hakkındaki çalışmaları son durumunun nerede olduğunu bilmekten memnun kalacağımızı ifade etmek isteriz.

Bugün siyasal ilişkiler ve ittifakların içerisinde ekonomik koşullar önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Karşılıklı ve dengeli bir şekilde uluslar, birbirleri ile ekonomik yardımlaşmada bulunmaktadır. İttifak üyeleri projelere iştirak edebilmek için, kendi ülkelerinin bu projelerden ekonomik bakımdan ne ölçüde yararlandıkları hesabını yapmakta ve katılma şartları olarak da ekonomik çıkarlarını pazarlık konusu yapmaktadırlar.

Birçok uluslar ise, silah alımında, alacakları o silahların bazı kısımlarının yapımına iştiraki şart olarak ileri sürmektedirler.

Bugün Türkiye dışsatım gücünü çoğaltmak ve istihdam yaratmak için bu şekilde hareket etme zorunluluğuna girmiştir. Bu iş için, kamu ve özel kesimin gereken temas ve hazırlıklarını gecikmeden yapması lâzımdır.

Kıbrıs ve Amerika'nın silah ambargosu nedeni ile NATO içindeki huzursuzluğu ve Güneydoğu kanadının savunma gereksinmeleri ve bir ölçüde Türk ekonomisine NATO üyelerinin katkısını sağlamak için iyi niyetli gayretlerin içine girmiş bulunan Sayın NATO Genel Sekreteri Luns'un bazı gerçekleri gördüğüne inanmak isteriz.

Yunanistan'ın NATO'nun tekrar askerî kanadına dönmesi, bizim istediğimiz şartlar sağlanmadıkça mümkün olmamalıdır. Yunanistan'ın, "Hele biz girelim, ondan sonra aramızdaki sorunları hallederiz." demesi, kabul edilemez.

Bir bakıma, Amerikan silah ambargosu, Kıbrıs ve Yunan sorunu Türkiye'ye bazı gerçekleri göstermek ve derlenip toparlanmak için fırsat tanımıştır; bunu iyi değerlendirmemiz lazım gelmektedir.

Son NATO toplantısında Hükümetin, Türkiye savunmasını güçlendirmek için ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak ve özellikle savunma sanayiinde ortak yatırımlar ve teknik yardım yoluyla bazı savunma ihtiyaçlarımızın yurt içinden yapılmasını, bunlardan bir kısmının ise başka ülkelere pazarlanarak, bundan elde edilecek gelirle Türkiye'nin öbür savunma gereksinmelerini karşılamasını sağlayacak bir yöntem geliştirilmesini talep etmesi çok olumludur.

Sözlerimizi bitirmeden evvel şunu da belirtmek isteriz ki; Çin Halk Cumhuriyetinin barış için bir denge unsuru olarak kabul edilmesi, uluslararası politikada olumlu bir başlangıç olarak görülmektedir. Ancak, dünyadaki yumuşatmaya olumsuz etkilerinden kuşkuluyuz.

Sayın Senatörler;

Genel görüşmenin, bazı zorunluluklar nedeniyle tespit edilen zamanda yapılmayışından sonra, dünyada ve Türkiye'de önemli gelişmelerin varlığına tanık olduk. Bunların en önemlisi, dört Batılı liderin özel zirve toplantısında gündeme aldıkları, dünya sorunları ve Türkiye'ye yardım ile ilgili görüşmeleridir. Almanya'nın önderlik ettiği, Türkiye'ye ekonomik ve sair yardımların sağlanması için girişimlere başlanmış bulunmaktadır. Bu da, Türkiye'nin sorunlarına Batı'nın ilgi göstermeye başladığının bir işareti sayılabilir. Bu konudaki gelişmeleri yakinen izliyoruz. Viyana'da teknik seviyede, Ege Kıta Sahalığı görüşmeleri programlanan şekilde yapıldı. İleri tarihte genel sekreterlerin seviyesinde görüşmelere devam edileceğini öğrenmiş bulunuyoruz. Bu hususta Hükümetin, haklarımızdan ödün vermeyeceğine inanıyoruz.

Türk dış politikasını yönetenler, sorunları çözmek için oldukça yoğun girişimlerin henüz başlangıcında bulunuyorlar. Henüz açıklanmamış veya açıklanmasının yönetime zararı olacağı davranışların doğru ve yanlışlarını buradan idare etmek, diğer bir tabirle işleri eksik ve yanlış bilgilerle güdümlemek temayülleri ile esaslar yerine şekilperestlikle uğraşmak, her halde Türk dış politikasına sağlıklı bir yön kazandıramaz.

Sayın Senatörler;

Özetle diyebiliriz ki; bir yıllık dış politika bilançomuzun zararla kapanmadığı kanısındayız. Özellikle Kıbrıs, Yunan sorunlarının halli için daha çok mesafe almamızın lazım geldiği ortadadır. Çok taraflı ve dengeli dış politikamız, çok geçerli ve tutarlı olmaktadır.

Batı ile ilişkilerimizde, ekonomik yardımları çok geniş şekilde politik baskı aracı olarak kullanma temayülü ortaya çıkmıştır. Batı'nın, sorunlarımızı anlar görünüp, çarelerine yeterince cevap vermediği ortaya çıkmıştır.

Koşullarımız ile ilişkilerimizin daha iyi geliştiği tespit edilmiştir.

Bütün bunların neticesi olarak, sözümüzü bitirirken diyoruz ki; Türkiye, kendi potansiyelini, jeopolitik durumunu da değerlendirerek, sağlayabileceği yardımları da seferber ederek, bugünkü ekonomik, sosyal ve siyasal sıkıntılardan kurtulabilir.

Sözlerimi bitirirken, beni dinlediğiniz için Grubum adına hepinize çok teşekkürler ederim. Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN - Ziya Gökalp Mülâyim, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına.

CHP GRUBU ADINA ZİYA GÖKLAP MÜLÂYİM (Samsun) - Sayın Başkan, sayın senatörler;

Bazı AP'li senatörlerin vermiş oldukları dış politikaya ilişkin Genel Görüşme önergesinde, Ecevit Hükümetinin dış politikası eleştirilmektedir. Bu konuda Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına görüşlerimizi belirtmek üzere yüksek huzurlarınıza gelmiş bulunuyoruz.

Önce şunu belirtelim ki, sadece bir yıldır İktidarda bulunan Ecevit Hükümetinin, MC Hükümetinden devraldığı bir sürü sorun arasında en başarılı bir şekilde yürüttüğü bir konu varsa, o da dış politikadır.

Bu bakımdan Adalet Partisinin muhalefete gayretkeşliği içinde Hükümetin bu sağlam yönüne ne maksatla dil uzatmaya kalktığı pek anlaşılamamaktadır.

Şüphesiz, dış politikayı Hükümet başarılı bir şekilde yürütürken henüz üstesinden gelemediği bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bunların niteliğini iyice anlayabilmek için Ecevit Hükümetinin, Cephe Hükümetinden devraldığı dış politikanın görüntüsünü burada kısaca hatırlatmakta yarar vardır.

Sayın Senatörler;

Bilhassa İkinci Cephe Hükümeti döneminde koalisyon ortaklarının birbiri ile uyumsuz ve gayri ciddi tutum ve davranışları sonucu, ülkenin artan iç sorunlarının etkisiyle Hükümet, dış itibarını tamamen yitirmiş durumda idi. Bunun basit bir-iki misalini vermiş olmak için, devrin değişmez Dışişleri Bakanı Sayın Çağlayangil, Mısır'a bir resmî ziyarette bulunduğu sırada Hükümetin Koalisyon ortağı Başbakan Yardımcısının bu ziyareti nasıl yerdiği ve bu dış politikada atılımını nasıl sonuçsuz bıraktığı hatırlanacaktır.

Aynı şekilde, bir Başbakan Yardımcısı, İtalya'ya resmî mi veya kişisel mi olduğu anlaşılmayan bir ziyarette bulunup, milyar dolarlık anlaşma yaptığını beyan ettikten sonra, şimdi böyle bir anlaşmanın izlerine dahi rastlanamamaktadır.

Bunun gibi, İran'la 1 milyar 200 milyon dolarlık bir kredi anlaşması yapıp, arkasından yine Koalisyon ortağı diğer bir bakanın tutarsız kararı ile bu anlaşmanın iptal edilmesine neden olunması, o devirdeki hükümetin ne derece tutarsız ve uyumsuz bir dış politika izlediğini bizlere hatırlatmaya yeter sanırım.

Bundan başka, o devrin hükümeti, ülke sorunlarına çare getirmenin aczi içinde, dış politikada çözüm bekleyen Kıbrıs, Ege, AET sorunları karşısında pasif bir tutum izlemiş. Kıbrıs ve Ege sorunlarının çözümü için amaçsız bir bekleyiş içine girmiştir.

Sayın Üyeler;

Bir ülkenin diplomatik ilişkileri büyükelçiler aracılığı ile yürütülür. Normal ilişkiler içinde bulunduğunuz bir ülkeden büyükelçinizi çeker ve yerine hemen başka birini atamazsanız, diplomaside o ülke ile ilişkilerinizi normal seviyede yürütmek istemediğiniz anlamına gelir.

Bugünkü Hükümetin çelişkili, kararsız ve zikzaklı bir dış politika izlediğini iddia eden Adalet Partisinin başında bulunduğu MC Hükümeti, Mısır, Irak, Kuveyt ve Suudi Arabistan gibi çok önemli ülkeler dahil, 15 kadar dış temsilciliğimize senelerce büyükelçi bile atayamamış ve sonunda kaybedilen, muhakkak ki Devletimizin itibarı olmuştur.

Bir ülkenin iç durumu ile dış politikası sıkı sıkıya bağlantılıdır. Ülkenin ekonomik sorunlarını, içeride para basmak ve dışarıda da ödeme gücünüzün çok üstünde ve çok ağır şartlarla borçlanmak suretiyle çözmeye kalkarsanız, ülke kısa zamanda bir enkaza dönüşür. Nitekim Türkiye'de MC döneminde bu olmuştur.

Sayın Senatörler;

Ecevit Hükümeti, İktidara gelir gelmez, dış politikaya gerekli atılımı ve dinamizmi getirmiş, Türkiye, devletlerarasında layık olduğu yeri ve itibarı tekrar kazanmıştır.

Ecevit Hükümeti, ülkenin üzerinde "Demokles kılıcı" gibi duran Amerikan silah ambargosunu, izlediği açık ve güvence veren tutumu ile kaldırmayı başarmış ve kısa zamanda boş büyükelçiliklere gerekli atamaları yaparak bu Devletle ilişkileri tekrar normal düzeye dönüştürmüştür.

Bu arada Ecevit Hükümeti, diğer devletlerle üst düzeyde temaslara bir canlılık getirmiştir. MC döneminde yapılan amacı belirsiz seyahatler yerine, Başbakan Ecevit ve Dışişleri Bakanı Ökçün, ülkemizin çıkarlarını ön plana alarak, yakın komşularımızla, dost ve müttefiklerimizle ve bağlantısız devlet ileri gelenleriyle karşılıklı diyaloglar kurmaya başlamışlardır.

Ecevit Hükümetine kadar pasif ve dondurulmuş dış ilişkilerimiz yeni bir enerji ve dinamizm kazanmıştır.

Sayın Senatörler;

Son bir yılda, bildiğiniz gibi, dünyada mevcut dengeyi değiştirecek nitelikte önemli olaylar gelişmektedir. Bu gelişmelerle paralel olarak, ülkemizin uluslararası ilişkilerin önemi de artmış bulunmaktadır. Gerek ülkemizin içinde bulunduğu bölgedeki dengeyi etkileyecek olaylar, gerekse iki süper güç yanında bir

üçüncüsünün dünya sahnesine çıkma hazırlıklarında bulunması, dünyada yeni bir dengenin kurulmakta olduğunu göstermekte ve bu bakımdan Hükümetimizin ulusal çıkarlarımızı göz önünde tutarak, savunma gereksinmelerimize öncelik veren çok yönlü ve aktif bir dış politika izlemesini gerektirmektedir.

Diyebiliriz ki, Ecevit Hükümeti, bu gelişmeleri zamanında görmüş, tespit etmiş ve gereken dış politikayı başarıyla izlemeye koyulmuştur. Bu yaklaşım doğrultusunda hareket eden Ecevit Hükümeti, Yunanistan ile uzun yıllardan beri süregelen uyuşmazlıkların, iki ülkenin yaşamsal çıkarlarını göz önünde tutan hakça bir ilişkiler şekline dönüştürülmesi için elinden gelen her türlü çabayı sarf etmiştir. Bu uyuşmazlıkların çözümlenmesi için en büyük engel Yunanistan'ın arkasına yakın dostu saydığı birtakım ülkeleri alarak bu uyuşmazlıkları çözmek istemesi olmuştur. Yunanistan'ın diplomasi geleneği içinde yer alan bu tutumunun, uyuşmazlıkların çözümünü gerektiren en önemli etken olduğu bir gerçektir. Öyle ümit ediyoruz ki, Yunanistan'ın sürdürmek istediği bu geleneğin, Türkiye ile olan uyuşmazlıklarını çözümlemek şöyle dursun, daha da güçleştirdiğini, bugün başta Yunanistan ve Yunanistan'a destek olan ülkeler anlamış olsunlar.

Yukarıdaki gerçeği gözden kaçırmadan, Yunanistan ile kopuk olan ikili diyaloğun kurulması için Ecevit Hükümetinin sarf ettiği çabaları burada memnuniyetle kaydetmek isteriz.

Baştaki isteksizliğe rağmen, biraz da uluslararası kamuoyunun baskısıyla Yunanistan Başbakanının Sayın Ecevit ile ilk kez Montreux'de daha sonra Washington'da görüşmelerini kabul etmesi, buna paralel olarak, iki ülke Dışişleri Bakanlarının ortaya çıkan her olanaktan yararlanarak görüşmelerini sürdürmeleri ve bu arada iki ülke Dışişleri Genel Sekreterlerinin buluşmalarının kurumsallaşması, Hükümetin olumlu çabalarının ortaya koyduğu somut sonuçlardır.

Bu vesileyle, Hükümetin sürdürdüğü yaklaşıma uluslararası düzeyde haklılık kazandıran Uluslararası Adalet Divanının 19 Aralık tarihli Kararına da değinmek isteriz.

Ege kıta sahanlığı uyuşmazlığının halli için Yunanistan'ın tek taraflı olarak açmış olduğu dâvaya bakmaya yetkisi olmadığını kararlaştırmakla, saygıdeğer yargıçlardan kurulu bu Yüce Divanın, hakkın ve hukukun gerektirdiğini bizim düşündüğümüz yolda gerçekleştirmiş olmasından memnuniyet duyduğumuzu belirtmek isteriz. Bu kararın da etkisiyle, siyasi yönü ağır basan uyuşmazlıklarımızın halli için Yunanistan'ın sürdüre geldiği oyalama politikasını bir yana bırakarak, anlamlı müzakereler yapmak üzere, ciddî biçimde Türkiye ile bir masaya oturacağını içtenlikle ümit ediyoruz.

Sayın Senatörler;

Ecevit Hükümetinin Türk dış politikasını Kıbrıs ipoteğinden kurtarma yolunda sarf ettiği olumlu çabalara da değinmek isteriz. Rum ve Yunan taraflarının Kıbrıs sorununu uluslararası forumlarda Türkiye aleyhine propaganda aracı olarak kullanmak istemeleri, çözümü çeşitli dış baskılardan yararlanarak aramaları ve Denktaş - Makarios anlaşmasında yer alan ilkeler dışına çıkarma çabaları nedeniyle, Türkiye ve Kıbrıs Türk Federe Devletinin içtenlikle istemelerine rağmen, Ada'da toplumlar arası görüşmeleri başlatmak şimdiye kadar mümkün olamamıştır. Kıbrıs Türk tarafının Nisan 1978'de ortaya koyduğu somut ve özlü önerilere ve yapıcı çağrılara rağmen Rum tarafı olumsuz tutumunu değiştirmemiştir. Rum tarafının, Birleşmiş Milletler dahil, her türlü uluslar arası forumdan yararlanarak Türkiye aleyhine olumsuz bir tutum içine girmesi, toplumlararası görüşmeler sürecini baltalamaktan başka bir sonuç vermemektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda bu yıl kabul edilen karar, Kıbrıs konusunda Belgrad Bağlantısızlar Konferanslarında alınan kararın tekrarından başka bir şey değildir. Daha doğru bir deyimle, Bağlantısızlar Toplantısının aldığı bir karar, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda âdeta tescil ettirilmiştir. Bu kararı, Kıbrıs Türk Federe Devletinin geçtiğimiz yıl içindeki esnek ve uzlaştırıcı tutumuna rağmen, kabul edilmiş haksız ve dengesiz bir karar olarak nitelendirmek gerekir.

Geçen yıl Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda, 9 Kasım 1977 tarihinde kabul edilen Kararla, bu yıl kabul edilen Kararın aynı amaca yönelik ifadeler içerdiği görülmektedir. Öte yandan, Kıbrıs Rum Yönetiminin, Genel Kurulda alınan kararlardan cesaretlenerek özel toplantıya çağırdığı Güvenlik Konseyine yaptırımlarla ilgili bir karar aldıramadığı görülmüştür.

Güvenlik Konseyinin çalışmalarında, Kıbrıs'a ilişkin olarak, Kıbrıs'taki bir etnik grup temsilcisini ve Kıbrıs Rum Yönetimi temsilcisi yanında, bir de Rum toplumu adına bir diğer temsilciye söz aldırma çabası sonuçsuz bırakılmıştır. Rumların bu son girişimleri, amaçlarına ulaşmak için uluslar arası ilişkilerde herkes için geçerli olması gereken, her türlü nezaket kurallarından yoksun oldukları bir kere daha kanıtlanmış bulunmaktadır.

Sayın Senatörler;

Genel görüşme önerisinde söz konusu edilen Kıbrıs'la ilgili Amerikan planına gelince :

Amerikan Hükümetinin Kıbrıs hakkında bir plan sunduğu gazetelerden öğrenilmiştir. Anlaşıldığına göre, Amerikan Hükümeti Kıbrıs sorununu halletmek işgüzarlığı ve Türk - Yunan ilişkilerini düzeltmek amacıyla böyle bir girişimde

bulunmuşsa da, bunun resmî ve gerçek niteliği henüz açıklanmamıştır. Yapılan eleştirilerden, bu plânın Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs konusunda aldığı kararlarla, Denktaş - Makarios anlaşması ilkelerinden esinlenmekte olduğu anlaşılmaktadır. Kıbrıs'ın 1974'ten evvelki statüsüne dönüştürülmesine yol açıp, Ada'daki soydaşlarımızın güvencesini tekrar tehlikeye sokacak bu çeşit önerilerin, tabiatıyla tarafımızdan kabulü düşünülemez. Amerika Birleşik Devletleri, Kıbrıs'la ilgili bir plan hazırladı diye Ecevit Hükümetini ağır bir dille itham etmeye de Muhalefetin hakkı olmasa gerekir. Zira her ülke Kıbrıs'la ilgili bir plan hazırlayabilir. Nitekim, son olarak Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Waltheim da, Kıbrıs'la ilgili bazı öneriler hazırlamış ve Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum Devletleri buna göre masaya oturacaklarını bildirmişlerdir ki, bu önemli bir gelişmedir.

Sayın Senatörler;

Adalet Partililerin verdikleri önergede, Ecevit Hükümetinin Türkiye'nin bağlı bulunduğu anlaşmalara sanki uymayacakmış gibi bir eda sezilmektedir. Biz, Cumhuriyet Halk Partisi olarak, halka verdiğimiz sözü tuttuğumuz kadar, devletlere verdiğimiz sözü de tutarız. Bu bakımdan Türkiye'nin bağlı bulunduğu NATO içinde, taahhütlerini ve vecibelerini yerine getirmesine de dikkat etmekteyiz. Bununla beraber ahde vefayı Adalet Partisinin anladığı şekilde, körü körüne bir sadakat olarak yorumlamak istemiyoruz. Anlaşmaların her üyeye sağladığı esnekliği içinde, Türkiye'nin yüksek çıkarları doğrultusunda gerekli gördüğümüz diplomatik faaliyetleri yürütmekteyiz.

NATO açısından, Türkiye için Hükümetin üzerinde durduğu ve takdirle karşıladığımız bir konu da, Anlaşmanın ikinci maddesinin işletilmesi suretiyle NATO üyelerinden ekonomik destek sağlama çabasıdır. Ecevit Hükümetinin girişimlerinin, NATO Genel Sekreteri Luns ve Başkomutan General Haig tarafından olumlu karşılandığı bilinmektedir. NATO üye devletlerinin de bu konu üzerine eğildikleri görülmektedir.

Son günlerde güncellik kazanmış bulunan, Yunanistan'ın tekrar NATO'ya dönmesine gelince :

Biz, Yunanistan'ın NATO askerî kanaatına geri dönmesine karşı değiliz. Dış politikamız gerçekçi ve yapıcı ilkelere dayandığından, Yunanistan'ın askerî entegrasyona yeniden katılmasıyla, NATO Güney kanadının sağlamlaşacağı bile düşünülebilir. Tabiatıyla, Yunanistan'ın müracaatının, askerî kanada geri dönmesi sağlanırken, Türkiye'nin durumunun ve çıkarlarının zayıflamamasına da dikkat edilmelidir.

Türkiye, bu dönüş dolayısıyla özellikle Ege'deki hakları konusunda Yunanistan'a hiç bir taviz vermemeye kararlıdır ve bu görüşünü bütün ilgililere duyurmuş bulunmaktadır.

Sayın Senatörler;

Genel görüşme önergesinde Ecevit Hükümetinin Avrupa Ekonomik Topluluğuyla ilişkileri askıya aldığından söz edilmektedir. Halbuki, Cephe Hükümetinin tutarsız dış politikası o devirde AET ile olan ilişkilerimizde de görülmüştü. AET'ye tam üyelik için geçiş dönemi ilerledikçe görülmektedir ki, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğunun verdikleri karşılıklı ödünler arasındaki farklar, ikili ilişkileri dengesizliğe itmiştir. Türkiye'nin verdiği ödünler açık ve kesindir. AET'nin ise, kollektiftir ve otomatik olarak yürürlüğe girmedikleri için, uygulamada aksaklıklar olmaktadır.

Nitekim, Katma Protokolde öngörülen serbest dolaşım, dokuma ve tarım ürünleriyle ve bazı sanayi ürünlerimizin sürümüyle ilgili kolaylıklar şimdiye kadar düzenli bir şekilde Avrupa Ekonomik Topluluğu tarafından uygulanmamıştır.

Sorunu nihai şekilde çözüme bağlamak için, kanımızca anlaşmaların tümüyle yeniden ele alınması, karşılıklı ekonomik çıkarların dengeli olarak yeniden kurulması ve bunu yaparken konunun, gerek Avrupa Ekonomik Topluluğu, gerek Türkiye için taşıdığı siyasî önemin gözden kaçırılmaması gerekmektedir.

Sayın Senatörler;

Avrupa Ekonomik Topluluğuyla ilgili olarak üzerinde önemle durulması gereken bir konu da Yunanistan'ın Avrupa Ekonomik Topluluğuna tam üyeliği konusudur. Türkiye'nin de ileride AET'ye tam üye olması Hükümetimizce benimsendiğinde ve bu yolda çaba harcandığına göre, zamanı geldiğinde Topluluğa tam üyelik için müracaat ettiğimizde, o zaman üyelerden birisi olacak olan Yunanistan'ın vetosuyla karşılaşmamız ihtimalini şimdiden düşünmek ve şimdiden bunun önlemlerini almamız gerekmektedir. Nitekim, önümüzde Avrupa Ekonomik Topluluğuna olan yüklenimlerimizin 5 sene için ertelenmesi görüşmeleri, daha sonra Katma Protokolün tadili müzakereleri vardır. Bu görüşmeler sırasında Türkiye için hayatî bir sorun olan bu konunun açığa vurulması ve AET'ye tam üye olacağımız zaman duygusal politika yüzünden veya siyasî ödün sağlamak amacıyla gerek Yunanistan tarafından doğrudan doğruya veya endirekt bir şekilde veto ile karşılaşmamızı önlemek için şimdiden bazı girişimlerde bulunulması doğru olacaktır.

Bunun gibi, aynı ürünleri üreten Yunanistan'ın AET'ye tam üyeliğinden sonra, ihraç ürünlerimizin zarar görmemesi için de önlemler alınması Hükümetimizce çaba sarf edileceğine kuşkumuz yoktur.

Sayın Senatörler;

Ecevit Hükümeti döneminde, gerek Amerika Birleşik Devletleri, gerekse Sovyetler Birliği ile son yıllarda bozulan ilişkilerimizin düzelmesi için de adım-

lar atılmıştır. Ambargo kaldırıldıktan sonra Amerika ile ilişkilerimizin normal düzeye dönüştürülmesi için karşılıklı girişimlerde bulunulmaktadır. Ecevit Hükümetinin bu konuda izlediği gerçekçi ve ülkenin ulusal çıkarlarını her şeyin üstünde tutan girişimlerini takdir etmemiz gerekir.

Diğer taraftan, ideolojik ve rejim farklarının iyi komşuluk ilişkilerini etkilemeyeceği görüşünden hareket eden ve bu ilişkileri karşılıklı saygı ve içişlerine müdahale etmemek ilkesine dayandıran Türk ve Sovyet Hükümetleri iktisadî ve kültürel konularda ilişkilerini geliştirmektedirler.

"Detant" ilkesinin bir görüntüsü de Sovyetlerle ve Doğu Bloku ülkeleriyle geliştirilen bu ilişkilerde fark edilmektedir. Ülkemizin çıkarlarına olan bu çeşit gelişmeler de memnunlukla karşılanmaktadır.

Gerek Amerika Birleşik Devletleri, gerek Sovyetler Birliği ve gerekse dünyanın bütün diğer ülkeleriyle ekonomik ve siyasal ilişkilerin geliştirilmeye çalışılması, önergede iddia edildiği gibi, yer ve kamp arama değil, Ulusal Kurtuluş Savaşını 1920'lerde yapmış olan Atatürk Türkiye'sinin dünyadaki gerçek onurlu yerini alma hareketidir.

Sayın Senatörler;

Son olarak da, ekonomik sorunların dış politika ilişkisi üzerinde durmak istiyoruz. Zamanımızda ülkelerin iktisadî durumları, bunların izledikleri dış politika ile çok sıkı bağlantılıdır. Bir ülke iktisaden kuvvetliyse, dünya sahnesinde sözü daha çok duyulur ve dinlenir.

Türkiye, hepimizin bildiği gibi, Cephe Hükümeti döneminde izlenen savurgan ve plansız, amaçsız, dış borçlanmaya dayanan iktisadî politika sonucu bir yıkıntı haline gelmiştir. Dolayısıyla Cephe Hükümetinin dış politikada itibarını yitirmesinin başlıca nedeni de, ülkenin içine düşürüldüğü bu kötü ekonomik koşullar olmuştur.

Şimdi, Ecevit Hükümetinin bütün çabası, ülkenin bu kötü iktisadî durumunu düzeltmektir. Alınmış olan ve alınacak önlemler sayesinde ülke ekonomisi rayına oturtulacak ve bunun sonucu halkımızın özlediği gerçek kalkınma hamleleri düzenli bir şekilde yürütülecektir. Fakat bu gerçekleşinceye kadar iktisadî durumumuzu yakinen bilen devletlerle dış politikamızı arzulanan seviyede ağırlığımızı koyarak yürütmenin güçlüğünü takdirinize sunuyoruz.

Bütün bu icraata esas olan iyi niyettir. Ecevit Hükümeti iyi niyetle ülkenin iç ve dış sorunlarına sarılmıştır ve bunların üstesinden gelmek için azamî çaba harcadığını insaf sahibi hiç kimse inkâr edemez. Bunun bilinci içinde olan halkımız da, tutumuyla ve oylarıyla işte bunun için Cumhuriyet Halk Partisini desteklemektedir.

Burada konuşmamı bitirir, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Yüce Senatonun değerli üyelerine saygılar sunarım. (CHP ve Cumhurbaşkanınca S. Ü. Grubu sıralarından alkışlar)

BAŞKAN - Söz sırası Sayın İlhan'dadır. Buyurun Sayın İlhan.

İSMAİL İLHAN (Muş) - Sayın Başkan, değerli senatörler;

Adalet Partisi Grup Başkanvekili Sayın Dalokay ve arkadaşları tarafından, Türkiye'nin dış politikası konusunda Genel Görüşmenin açılmasına ilişkin önergenin Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda oybirliği ile kabul edilmiş olmasını büyük bir memnuniyetle karşıladım.

Nitekim, Cumhuriyet Senatosunda 27.7.1978 günü yapmış olduğum gündem dışı konuşmamda Türkiye'nin jeopolitik durumu ve dünyanın değişen şartları açısından izlenmesi gereken dış politikanın tespiti için Cumhuriyet Senatosunda bir genel görüşmenin açılmasının yararlı olacağını belirtmiştim. Herhangi bir parti ve hükümeti hedef almadan, küçük politik hesaplardan uzak, Türkiye'nin genel dış politikası konusunda açılacak böyle bir genel görüşme sonucunda, uzun vadeye dayalı, detant anlayışına uygun, dünya barışını hedef alan ve ülkemize, uluslararası alanda tarihî, coğrafî ve stratejik durumumuzun hakkı olan saygınlığı sağlayacak bir politikanın saptanmasını istemiştim. Aradan altı aylık bir zaman geçmiş olsa da, böyle bir genel görüşmenin açılmasının ülkemizin yararına olacağına inanıyorum.

İnşallah bu görüşmeler Türkiye'nin uzun vadeli bir dış politika izlemesine yardımcı olur ve genel görüşme amacına ulaşır.

Sözlerime başlamadan evvel, genel görüşme açılmasını isteyen ve bunun için önerge vermiş olan üye arkadaşlarıma huzurunuzda teşekkürlerimi sunmak isterim.

Cumhuriyet Halk Partisi ağırlıklı Hükümetinin görev başında bulunduğu 1978 yılının gerek Türkiye'de cereyan eden olaylar ve gerek şu uluslar arası ilişkiler açısından çok hareketli geçmiş olduğu hepinizin malumlarıdır. Öyle sanıyorum ki, bunda, 27 yıldan beri muhalefette bulunan Cumhuriyet Halk Partisinin hükümet kurmuş olmasının ve bunun neticesi olarak yıllardan beri tasarladığı ve bir türlü uygulamaya koyma fırsatını bulamadığı düşünce ve stratejilerin rolü büyük olmuştur.

1979 yılının ilk ayının birinci yarısında bulunuyoruz. Daha şimdiden, 1979 yılının da 1978 yılı gibi, en azından uluslar arası ilişkiler bakımından hareketli geçeceğini gösteren belirtiler mevcuttur.

9 Ocakta Viyana'da Yunanistan ile kıta sahanlığı konusunda görüşmelere tekrar başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakan Yardımcısı 10 ve 11 Ocak günlerinde dışişleri ile ilgili bazı temaslarda bulunmak üzere Ankara'ya gelmişlerdir.

16 Ocak tarihinde yine Ankara'da Amerika Birleşik Devletleri ile ortak tesisler konusu veya savunma işbirliği üzerinde görüşmeler başlamıştır.

Üçüncü Ecevit Hükümeti işbaşına geldiği zaman Türkiye'nin ekonomik durumu çok kötü idi. Aynı şekilde, koalisyonu oluşturan partilerin Kıbrıs hakkındaki görüşleri de birbirinden ayrı idi.

Bu sebeple Kıbrıs konusunda MC Hükümetleri inisiyatifi ellerine alamamışlar ve statükoyu devam ettirmeye çaba göstermişlerdir. Bunun için büyük vaat ve ümitlerle göreve gelen Ecevit Hükümetinden, özellikle Kıbrıs ve anarşi konusunda çok şeyler bekleniyordu.

Üzülerek belirtmek isterim ki, bugüne kadar Kıbrıs konusunda hiç bir ilerleme olmamış ve hatta bazı hususlarda mevcut durum dahi korunamamıştır.

Mart ayında Montreux'de Yunanistan Başbakanı Karamanlis ile görüşen Sayın Ecevit'in, "Yunanistan ile gerçek bir çıkar çatışmamız yoktur." şeklindeki beyanatlarına, Ecevit'in bu iyi niyetine, Yunanistan Başbakanı Karamanlis'in de katılmasını ve Kıbrıs sorunu, Ege kıta sahanlığı ve Ege hava sahası konularında Türkiye'nin haklı taleplerine kulak vermesini çok isterdik.

Aradan geçen bir yıllık zamandan sonra Yunanistan ile Türkiye arasında çok önemli çıkar çatışmalarının bulunduğunu artık Sayın Başbakan Ecevit de kabul etmek zorunda kalmışlardır.

Kıta sahanlığı konusunda Yunanistan'ın Ağustos 1976'da luslar arası Lahey Adalet Divanına yapmış olduğu müracaat, "Yetkisizlik" kararıyla sonuçlanmıştır. Halbuki Yunanistan, özellikle müracaat ettiği sırada, sözü edilen Adalet Divanından kendi lehine bir karar çıkacağına inanmıştı. Türkiye ise daha ilk günde, "Bu konuda uluslar arası Adalet Divanının yetkisiz olduğunu" söylemiş ve bu sebeple sözü edilen Yüksek Mahkemeye, görüşünü savunmak için avukat dahi göndermeye lüzum hissetmemiştir.

19 Aralık 1978 tarihli Divan kararı görüşümüz paralelinde olmuş ve Yunanistan'ın isteği bu suretle reddedilmiştir.

Biraz önce belirttiğim gibi, 9 Ocakta Viyana'da Türkiye ve Yunanistan temsilcileri arasında bu hususlaki görüşmelere tekrar başlanmıştır.

Hava sahası konusunda 1978 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında İstanbul ve Atina'da yapılan teknik görüşmelerden hiç bir sonuç alınamamıştır. Türk

Hükümetinin, tekrar NATO'ya dönmek isteyen Yunanistan'a karşı, hava sahası sorununu bir koz olarak kullanmış olması ve bunda ısrar etmek niyetinde bulunmasını çok yerinde bir hareket olarak kabul ediyorum. Arzumuz, bu konudaki ikili görüşmelerin, her iki ülkenin yararını gözönünde bulunduracak şekilde; fakat en kısa zamanda sona ermesidir.

Ege hava sahasının kontrolünü ne zamana kadar Yunanlılar tek taraflı olarak sürdüreceklerdir? Ve bu insanlık dışı haksız tutumlarına Türkiye ve diğer Avrupa ülkeleri ne zamana kadar göz yumacaklardır?

Kıbrıs konusunda Birleşmiş Milletlerde 1978'de alınan kararlar, bundan evvel aynı konuda alınan kararlardan daha ağır hükümleri getirmiştir. Bu suretle, geçen bir yıllık süre içinde, biraz önce söylediğim gibi, Ecevit Hükümeti süresince, Sayın Başbakanın olağanüstü çabalarına rağmen Kıbrıs konusunun çözümünde, Kıbrıs'lı Türklerin lehinde herhangi bir gelişme olmamıştır.

Ayrıca, Adadan gelen haberlere göre, Kıbrıs'ın Türk kesiminde siyasî partiler, Türkiye'de olduğu gibi birbirlerine girmişlerdir. Adada yıllardan beri çözümlenmeyen iktisadî sorunlara şimdi de iç siyasî sorunun eklenmiş olması çok ciddî ve düşündürücü bir durum yaratmıştır.

1978 Bütçe görüşmelerinde yaptığım konuşmada, "Sorunun çözümünde uzun vadeye dayanan kesin ve kararlı bir politikanın ortaya konulması gereğini" vurgulamış ve "Daha henüz Kıbrıs siyasetimizi, haklı dâvamızı dünya kamuoyuna tanıtamadığımızı belirtmiştim."

Şimdi Sayın Dışişleri Bakanına soruyorum :

Yunanistan'ın yayınladığı yüzlerce broşür, kitap ve uydurma filmler karşısında Dışişleri Bakanlığımız, Sayın Başbakanın kişisel gayretleri dışında dünya ülkelerine Kıbrıs sorunumuzdaki haklı davamızı anlatmak için ne yapmıştır ve ne yapmayı düşünmektedir?..

Buna karşı Yunanistan'ın propaganda yolu ile davalarını tanıtmak için nasıl çalıştığını ve nelere başvurduğunu belirtmek için somut bir örnek vermek istiyorum :

Sayın Başbakanın 1978'deki Brüksel'deki NATO üyeleri toplantısına gitmesi ve Karamanlis ile tekrar görüşmesinden iki gün önce Yunanistan'ın Brüksel elçiliğinden Türkiye Büyük Millet Meclisindeki adresime Yunanlıların Kıbrıs konusunda haklı olduklarını bildiren ve Türkiye'yi yeren iki adet broşür göndermiştir. Bunlardan bir tanesini alır almaz o sıralarda Brüksel'e gitme hazırlığı içinde olan Sayın Dışişleri Bakanı Profesör Dr. Gündüz Ökçün'e iletilmek üzere ilgililere verdim. İkinci broşür de şu anda yanımdadır, arzu ederlerse bunu da Sayın Bakana verebilirim.

Almanca, Fransızca, İngilizce ve Rumca olarak bastırılmış bulunan broşürden Türkçeye çevirdiğim bir şiiri Yüce Senato üyelerinin takdirlerine sunarken; Yunanistan'ın hangi yalan ve iftiralarla dünya kamuoyunu oluşturmaya çalıştığını göstermek istiyorum. Bu şiiri (Broşürden anladığıma göre) Türk hükümetleri 20 Temmuz Kıbrıs Barış Bayramında halka zorla söylettiriyormuş. Fransızcadan tercüme ettiğim kısım :

"İntikamım damarlarımın içinde aktıkça"

"Kalbim Türkiye için çarptıkça,

Yunan kelimesi lügatlarda kaldıkça.

Allah adına kinim beni terk etmeyecektir.

Bin Yunan başı bu kinimi dindiremeyecek,

Bir taş ile onlardan 10 bin tanesini öldüreceğim,

Onlardan 20 bin tanesinin dişlerini sökeceğim,

Onlardan 30 bin tanesini denize dökeceğim,

Allah adına kinim beni terk etmeyecektir."

Olduğu gibi tercüme ettiğim için kafiye eksikliği oldu. Broşürde, Kıbrıs'ta bulunan iki cemaat arasında mevcut iyi ilişkilerin Türk hükümetlerinin tahrikleriyle bozulduğu belirtilmektedir.

Asırlardan beri beraber ve komşu olarak yaşamış olduğumuz Yunanlıların mücadele yöntemlerini ve karakterlerini herkesten evvel biz Türklerin ve özellikle Türkiye Dışişleri Bakanlığının çok iyi bilmiş olması gerekir. Hıristiyan dünyasının bu şımarık çocuğu, yerine göre diğer ülkelerin acındırma duygularından hitap ederek, yerine göre de albaylar cuntasından sonra Yunanistan'da uygulanmaya başlanan demokratik rejimin devamını sağlamak için başkalarının ve özellikle Türkiye'nin taviz vermesi gerektiğini elindeki kuvvetli propaganda imkânlarıyla anlatarak adım adım hedeflerine varma çabasındadırlar. Hıristiyan dünyası kamuoyu Yunanistan'ın görüşünün haklı olduğu kanaatindedir. Daha doğrusu bu konuda bir önyargı oluşmuş durumdadır. Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan bu görüntüyü verebilmek ve sürdürebilmek için her türlü imkân ve yola başvurmuşlardır.

Sayın Senatörler;

Bakınız bu hususta Claude Renglet isminde bir Fransızın "Quarante Millions de Turcs" (40 milyon Türk) adlı kitabın 25 - 26'ncı sayfalarında neler söylemektedir :

"Batı dünyası Türkleri tarih boyunca Yunanlıların gözü ile görmüştür. Bu suretle Yunanlıların bütün düşmanları Avrupalılara barbar olarak tanıtılmıştır;

Persler gibi, Türkler gibi. Böylelikle eski Yunanlıların bütün faziletlerini biz otomatik olarak ve bilinçsiz bir şekilde şimdiki Yunanlılara mal etmişiz. Nitekim, Türkiye'ye ömrü boyu ayağını basmamış olan Victor Hugo (Türkler geçtikleri her yeri yıkıp, yas içinde bırakmışlardır) diyecek kadar Yunan etkisi altında kalmıştır."

Değerli Senatörler;

Gördüğünüz gibi gerçekleri anlattığımız zaman bizi anlayacak onlar da vardır. Yeter ki, biz bu konuda kendimize düşeni yapalım; fakat kendimize düşeni yapıyor muyuz, yoksa tam tersini mi yapıyoruz: Şimdi de bu konuda somut bir örnek vererek hükmü takdirlerinize bırakıyorum :

Arjantin'de yerleşmiş bir Türk dostumdan aldığım bir mektuba göre, Buenos Aires'te diplomatik muhabir ve televizyon yapımcısı olarak ün yapan ve Türklere olan sevgisinden dolayı bütün programlarına Türk müziği ile başlayan bayan Elsa Etchegaray büyük bir Türk dostu idi. Ancak, bundan altı ay önce televizyondaki programında Türkiye'ye ait bir filmi oynatmak ve Türkiye'ye gelip ülkemiz hakkında film çevirmek üzere Buenos Aires Büyükelçiliğimize başvuran bayan Elsa, bizzat Büyükelçimiz tarafından çeşitli hakaretlere maruz kalmış ve ikinci sınıf insan olarak nitelendirilmiştir. Büyükelçimiz kendisine ikinci sınıf insanlarla görüşmek istemediğini söylemiş ve kendisine kapıyı göstermiştir.

Sayın Senatörler;

Tahmin edeceğiniz gibi o günden bu yana bu bayan bir numaralı Türk düşmanı kesilmiş ve programlarını ona göre hazırlamıştır. Sayın Bakana olayı incelemeleri için bayanın adresini veriyorum. (Elsa Etchegaray, Grecia - 4720 1 er Etage App. 10 Buenos Aires - Arjentina) Buenos Aires Büyükelçimizin bayan Elsa'ya karşı takındığı tutum ve davranışını huzurunuzda kınamam gayet tabiidir. Bu örnek ülkemizin tanıtılması hususunda bazı Dışişleri mensuplarının ne kadar çağın gerisinde kalmış olduğunu açıkça göstermektedir.

Sayın Senatörler;

4 Aralık 1978 Basın Yayın bildirisine göre, Amerikan Film enstitüsünde "Attila 74" Yunan propaganda filmi gösterilmiştir. Michael Cocoyannis'in eseri olan film, 1974 Kıbrıs olayında Türkiye'yi saldırgan bir Devlet olarak göstermekte ve Türkiye'nin adada işkence ve katliamlarda bulunduğunu belirtmektedir.

Sayın Senatörler;

Türk kamuoyunu uzun süre meşgul eden ve bütün dünyada Türkleri barbar ve vahşi olarak göstermeye çalışan "Gece Yarısı Ekspresi" filminde rol alan ve Türkçe konuşan aktörlerin Kıbrıslı Rum ve Ermeni oldukları ve bu filmin de Yunan sermayesi ile çevrilmiş olduğunu biliyoruz. Bütün bu Yunan propagandası kar-

şısında biz ne yapıyoruz? Karşı propagandanın ne kadar etkili olduğunu belirtmek için yine "Gece Yarısı Ekspresi" fliminin 10.10.1978 günü Maryland Üniversitesinin College Park Campus'unda (150 kadar öğrenci huzurunda - esrar kaçakçısı Billy Hayes ile yapılan tartışmalar sırasında iki Amerikalının Türkiye'de bulundukları için bu ülkeyi ve toplumunu yakından tanıdıklarından dolayı Billy Hayes'in söylediklerinin ve filmde gösterilenlerin gerçekle ilgisi bulunmadığını söylemeleri ve sorularıyla Hayes'i sıkıştırmaları karşısında, Hayes ve yanındakiler Üniversiteden acele ayrılmak zorunda kalmışlardır.)

Geçen yılki bütçe görüşmeleri sırasında Sayın Bakan tanıtma ve propagandaya önem vereceklerini söylemişlerdi. Bu konuda yapılan çalışmalar hakkında Sayın Bakanın Yüce Senatoya bilgi vermelerini istiyorum.

Türkiye ise çok haklı olduğu Kıbrıs dâvasını, Ege kıta sahanlığı ve FIR hattı sorunlarını Hıristiyan dünyasına, Yunan propagandalarından çok daha kuvvetli ve bilinçli bir şekilde duyurması şarttır. Görevimizin Yunan propagandası karşısında çok zor olduğunu peşinen kabul etmemiz gerekir; ama sistemli bir çalışma ile bunun başarılabileceğine, geç de olsa haklı davamızın şu anda karşımızda bulunanlarca da kabul edileceğine inanıyorum. Ancak, bunun için içte ve dışta birlik ve beraberlik içinde olduğumuzu bütün dünyanın bilmesi ve inanması şarttır. Türkiye'de kardeş kardeşi öldürmeye devam ettiği, her gün bir Sivas, Malatya, Elazığ, Maraş olayları tezgâhlandığı sürece hiçbir konuda başarılı olamayız. Ülkemizde iç harbin başlamış olduğuna veya yakın bir tarihte başlayacağına inanan hangi devlet bizimle anlaşma ve antlaşmalara girmek ister? Ayrıca, içte birlik ve beraberlik içinde olmayan bir Türkiye bu ikili görüşmelerden hangi olumlu neticeyi alabilir?..

Bu sebeple uluslar arası ilişkilerde başarılı olmamızın ilk şartı; içte anarşiye son vermek, iç barışı ve huzuru sağlamak, birlik ve beraberlik içinde olduğumuzu dost ve düşmana inandırmaktır.

Sayın Senatörler;

Sayın Başbakan Bülent Ecevit aktif bir dış politika izlemiştir. 1978 yılının ilk yarısında Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliğine yaptıkları seri ziyaretler sonucunda, belli bir denge siyaseti uygulamak istenmiş ve bu dönem için bu siyaset geçerli olmuştur. Nitekim, şartlı da olsa, Amerikan silah ambargosu kaldırılmıştır.

Ancak Sayın Başbakan, bir yandan batılı ülkelerle iktisadî, siyasî ve kültürel konularda temaslara geçerken, bir yandan da sosyalist ülkelerle, özellikle Sovyetler Birliği ile flört ediyordu. Diğer yandan, Dışişleri Bakanı Sayın Profesör Gündüz Ökçün, üçüncü dünya; yani Bağlantısız Ülkelerle temas imkânlarını arıyordu.

Bu nedenle Bağlantısız Ülkeler, özellikle Hindistan, Yugoslavya ve Cezayir ile yapılan temaslar sonucunda, bu ülkelerin Kıbrıs konusunda Türk tezini desteklediklerini bildirilmişti. Ancak, daha sonra Belgrad'da yapılan Bağlantısız Ülkeler Konferansında ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda aleyhimize alınan karar tasarısı maalesef bu ülkeler tarafından hazırlanmıştır. Hindistan ve...

BAŞKAN - Sayın İlhan, yazılı konuşmaların 20 dakika ile hudutlandırılmış olduğunu size hatırlatayım; beş dakikanız var.

İSMAİL İLHAN (Devamla) - Sayın Başkan, bu yazılı konuşma değil, Genel Görüşmedir. Genel Görüşme konusunda konuşuyoruz.

BAŞKAN - Öyle bir şart yok efendim Tüzüğümüzde. Lütfen devam buyurun.

İSMAİL İLHAN (Devamla) - Öyleyse Sayın Başkanım, bana daha evvel söyleseydiniz kaç dakika konuşacağımı...

BAŞKAN - Sayın İlhan, lütfen efendim.

İSMAİL İLHAN (Devamla) - Peki Sayın Başkanım, bir iki sayfam kaldı, müsaadenizle bitireyim efendim.

Ancak, daha sonra Belgrad'da yapılan Bağlantısız Ülkeler Konferansında ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda aleyhimize alınan karar tasarısı maalesef bu ülkeler tarafından hazırlanmıştır.

Hindistan ve Yugoslavya'nın Kıbrıs konusunda Türk tezini destekleyeceklerini Dışişleri Bakanlığınca kamuoyuna önceden bildirilmiş olması ve neticenin tam aksine çıkmış bulunması, Ecevit Hükümetinin dış politikasına duyulan güvenin sarsılması nedenlerinden biri olmuş ve bu güvensizlik kısmen de olsa hâlâ devam etmektedir.

İç ve dış basın Türkiye'nin Sosyalist Bloka ve Üçüncü Dünya Ülkelerine yaklaşması için ortam hazırlanmakta olduğunu belirtmeye çalışıyor ve bu konuda Sayın Başbakanın ve Dışişleri Bakanının beyanatlarını gerekçe olarak gösteriyordu. Cumhuriyet Gazetesi fıkra yazarı Ali Sirmen bu konuda 3 Ocak 1979 günü şöyle yazıyordu :

"1978'de Türkiye yeni bir dış politikanın adımlarını da yeterli kararlılıkla atabilmiş değil. Bir yandan yapılan girişimler, öte yandan ters yönlü hareketlerle dengeledi ve ortada elle tutulacak bir sonuç kalmadı."

Dışişleri Bakanı Sayın Gündüz Ökçün, yaptıkları bir açıklama ile Türkiye'nin Bloksuzlara katılmak istediğini ve bu konuda Hindistan'dan yardım beklediklerini bildirmiştir. Kendilerine "Türkiye'nin NATO üyesi olduğu" hatırlatılınca da, "Türkiye'nin Bloksuzlara sadece gözlemci olarak katılmak istediğini" söylemişlerdir.

Türkiye'nin bağlantısızlara yaklaşma çabaları Belgrad Bağlantısız Ülkeler Konferansında ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda neticeleri bilinen oylamalara kadar devam etmiştir.

Profesör Doktor Ahmet Şükrü Esmer, Milliyet Gazetesinin 1 Ocak 1979 tarihinde çıkan "Gelişen Dünya ve Yerini Arayan Türkiye" başlıklı yazıda Sayın Ecevit'in dış politikası hakkında şunları söylüyor :

"Başbakan, bir çok gezilere gitmiş ve buzlar çözülmüş ise de, Türkiye dış ilişkilerinde henüz yerini bulamamıştır."

Aynı konuda, Fransa'da yayınlanan "L'Economist du tiers Monte" adlı derginin Aralık ayı sayısında, "Bunalımdan Umuda" başlıklı yazıda Schofreld Coryell şunları yazmaktadır :

"Sosyal - Demokrat Başbakan Bülent Ecevit'in geçen Ocak ayında iktidara geçişinden bu yana Batıya karşı tavrı pek belirsiz olmuştur." Bunun gibi Sayın Ecevit'in 4 Kasım 1978'de Ankara'da toplanan Cumhuriyet Halk Partisi Olağanüstü Kurultayındaki konuşmasından, zaman bakımından tasarruf olsun diye her hangi bir parça okumayacağım, ancak Sayın Başkan izin verirseniz bunun yorumunu yapmak istiyorum.

Sayın Ecevit'in bu sözlerinin bir nevi tehdit ve şantaj olduğunu kim inkâr edebilir? Halbuki hiçbir ülke dış politikasını tenkit ve şantaj neticesinde elde edilmiş olan ekonomik ve politik yararlar üzerine inşa edemez. Aynı şekilde uluslar arası ilişkilerin de karşılıklı menfaatlere dayandığını da hiç kimse inkâr edemez.

Diğer yandan, hiçbir ülke Türkiye'den çıkarlarını, uluslar arası çıkarlara feda etmesini de istemeyiz. İşbaşında bulunan her Hükümet uluslar arası ilişkilerinde kendi ulusunun çıkarlarını kollamaktadır. Türk hükümetlerinin de aynı tutum ve davranış içinde olmaları kadar tabiî ne olabilir? Ama şu veya bu nedenle Türk Hükümetine kredi ve taze para vermek istemeyen ülkeleri tehdit ve şantaj ile buna zorlayacaklarını düşünmek çok yanlış bir görüştür.

27.6.1978 günü Cumhuriyet Senatosunda yapmış olduğum gündem dışı konuşmada bu konuda şu sözleri söylemiştim :

İzlediğimiz tutarsız dış politikanın bugünkü sonuçlarına bakarak kimseyi suçlamaya ve kimseye gücenmeye hakkımız yoktur. Zira ektiğimizi biçiyoruz. Türkiye'yi uzun süre yönetenler, uluslar arası ilişkilerin kısa zaman içinde bu denli hızla değişik gelişeceğini, emperyalizme karşı bağımsızlık savaşı veren ülkelerden 200 ile 500 bin nüfuslu olanlarının bile Birleşmiş Milletlerde büyük devletlerle eşit haklara sahip olacaklarını ve dengenin bir gün bunların lehine değişeceğini daha evvel görmediklerinden bu biçim bir yalnızlığa düşmüş bulunuyoruz. Ancak, bundan böyle geçmişten ders alabilirsek o da bizim için bir kazanç sayılır.

Devlet idaresi ve dış politika uzun vadeli hesap ve ihtimallere göre tayin edilmelidir.

Kıbrıs konusunda Johnson'un mektubuna, De Gaulle'nin menfi tutumuna kızıp, dünyadaki yerimizi yeniden tayin etmeye kalkmak da isabetli bir çözüm değildir. Zira dış politikada ve Devlet İdaresinde her türlü ihtimal önceden hesaplanmalıdır. Hiç bir ülke yıllardan beri izlediği politikayı büyük rizikoları göze almadan 24 saat içinde değiştiremez.

NATO, CENTO gibi Türkiye'nin üyesi bulunduğu uluslar arası güvenlik kuruluşlarında Türkiye menfaati elverdiği sürece kalmalıdır. Başka ülkelerin hatırı ve menfaati için değil. Bu kuruluşlarda üyeliğin sürdürülmesi, bunların menfaati için söz konusu olamaz ve böyle bir fedakârlığı da Türkiye'den kimse talep edemez. Ancak bu konuda vurgulamak istediğim husus, Türkiye'nin jeopolitik durumu da göz önünde bulundurularak uzun vadeli yararlarının çok iyi ve akıllıca değerlendirilmesidir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, günlük, aylık ve hatta yıllık kararlar alınarak bir ülkenin dış politikası belirlenemez. Dış politika mutlak surette uzun vadeye dayanan, ulusal çıkarlara göre saptanmalıdır.

Sayın Başkan, değerli senatörler;

Başbakan Sayın Bülent Ecevit'in dış ülkeleri ziyareti sırasında vermiş oldukları beyanatlarında tutarsızlıklar ve çelişkiler görülmüştür. Sayın Ecevit, "Sovyetlerden tehlike gelmez" diye beyanat verdikten ve Ecevit'in Sovyetleri Haziran ayında ziyaret edecekleri belli olduktan sonra, Kıta Çin Heyeti Türkiye'ye gelmiştir. Basına intikal eden haberlere göre Çin Heyeti, Sovyetlerin, komşuları ve bütün dünya için çok büyük tehlike teşkil etmiş olduğunu ilgililere münasip bir şekilde söylemiştir. "Sovyetlerden tehlike gelmez" diyen Sayın Ecevit, 30 - 31 Mayıs günlerinde Washington'da NATO Zirve Toplantısından sonra yayınlanan bildiriyi imzalamak suretiyle bu tehlikenin var olduğunu ve giderek arttığını resmen kabul etmiş oldular.

Aynı şekilde Başbakan, NATO için gerekli görülen erken uyarı (Awacs) sistemine Türkiye'de üs vermeyi kabul etmekle gerçekten Sovyetlerden tehlikenin geldiğini kabul etmiş oluyorlar.

Sayın Başkan,

Sözlerimi bitiriyorum.

Cumhuriyet Halk Partisi iktidara geldiği zaman karşılaştığı en önemli sorunların anarşi, hayat pahalılığı, işsizlik, dış borçlar, döviz sıkıntısı, Kıbrıs ve ambargo olduğunu hepimiz biliyoruz. Aradan bir yıl geçtiği halde, dış borçların ertelen-

mesi ve ambargonun şartlı olarak kaldırılmasından başka diğer sorunlara bir çözüm getirmemiştir.

Şu anda dünyanın birçok ülkelerinde siyasî rejimler tehlikeye düşmüş bulunmaktadır. Türk Hükümetinin olaylara çok ciddî ve gerçekçi bir yaklaşımla eğilmesi gerektiği kanısındayım. Afganistan'da bir askerî darbe ile Davut Han devrilerek Sovyet yanlısı bir rejim işbaşına getirilmiştir. Pakistan, uzun süre devam eden iç savaşlardan sonra parçalanmış, ikiye bölünmüş ve bugün hâlâ karışıklıklar sona ermemiştir. İç ve dış düşmanları Pakistan'ı iç harbe ve kardeş kavgasına sürüklemek için çalışmaktadır. Arzum odur ki, şu anda itirazı Pakistan Askerî Mahkemesi tarafından incelenmekte olan Zülfikâr Ali Butto affedilir ve hayatı bağışlanır. Ancak bu suretle ben şahsen, Pakistan'ın bir huzura kavuşacağı kanaatindeyim.

Diğer konulara eğilemiyorum, hepinize saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN - Çalışma süremiz dolmuştur.

18.1.1979 Perşembe günü saat 15.00'te toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

4. - Cumhuriyet Senatosu Elazığ Üyesi Cahit Dalokay ve arkadaşlarının, Türkiye'nin dış ilişkileri üzerinde bir Genel Görüşme açılmasına dair önergeleri (8/9) (*)

BAŞKAN - Gündeme geçiyorum efendim.

Türkiye'nin dış ilişkileri üzerinde açılmış bulunan ve müzakeresi yarıda kalan Genel Görüşmenin müzakerelerine devam ediyoruz. Söz sırası Sayın Reisoğlu'nda.

Buyurun Sayın Reisoğlu.

SAFA REİSOĞLU (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) - Ben vazgeçtim Sayın Başkan.

BAŞKAN - Vazgeçtiniz.

Sayın Abadan Unat, buyurun efendim.

NERMİN ABADAN UNAT (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) - Sayın Başkan, sayın üyeler;

Türkiye'nin dış ilişkileri üzerinde bir genel görüşmenin açılmış olması çok kıvanç verici bir durumdur. Çünkü, canlı bir demokraside kamuoyunun oluşması lazımdır. Kamuoyunun oluşması da, o ülkenin siyasal kaderini çizen siyasal kurumlarında en hayatî sorunların etraflı bir şekilde tartışılmasına bağlıdır. Başka

---

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 40 - S. 153 : 180

bir deyimle etkin bir kamuoyu, ancak siyasal kurumlarda yapılacak tartışmalar sayesinde bir etkinlik kazanabilir. Şurası da unutulmamalıdır ki, dış politika çok girift ilişkiler üzerine bina edildiği için, ortalama vatandaşın çok kez anlamadığı konuları kapsamaktadır ve değil Türkiye'de, en ileri bir eğitim düzeyine kavuşmuş memleketlerde dahi ortalama vatandaş dış politikaya karşı çok ilgisizdir. Dolayısıyla demokratik süreci geliştirmek istiyorsak, dış politika üzerinde yoğun bir tartışmanın her zaman yapılması lazım. Bu açıdan Adalet Partisinin açmış olduğu bu Genel Görüşmede büyük yarar gördüğümü belirtmekle söze başlamak istiyorum.

Ancak, benim anlayışıma göre, herhangi bir memleketin dış politikası, belirli bir süre içinde değerlendirilemez. Çünkü, dış politika, uzun süreli bir süreçtir ve Türk dış politikası, Cumhuriyetin temelinin atılmasıyla bugüne dek bir bütün içinde ancak değerlendirilebilir. Ancak, o zaman son bir yıl içinde yapılmış olan işlerin doğru veya yanlış olup olmadığı sonucuna varılabilir.

Ben, kendi açımdan birtakım gayet spesifik (Kıbrıs, AET ve saire gibi) konular üzerinde etraflı bir şekilde duracağıma, Türkiye'nin dış politikası üzerine, yurt dışında ve yurt içinde, genelde üzerinde durulan soruya cevap vermekle söze başlamak istiyorum ve bu üç soru şunlardır :

Birincisi, Türkiye dış politikasında İkinci Dünya Savaşından bu yana geliştirmiş olduğu çizgisini terk ediyor mu: İddia edildiği gibi tarafsızlığa kayıyor mu?

İkinci soru; acaba ekonomi ile dış politika birleşmiş bir bütün müdür, yoksa ayrı ayrı işlevler midir?

Üçüncüsü ise; Türkiye'nin jeopolitik konumu göz önünde bulundurulduğu takdirde, dünyadaki yeri nedir ve dünyadaki yerinin ne olduğuna göre izlemesi gereken politika ne olmalıdır?

Şimdi birinci soruya gelince : "Herhangi bir şekilde Türkiye'nin dış politikasında bir sapma var mıdır, yok mudur?" sorusuna cevap verebilmek için şu kadarını hatırlatmak lazım; Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu zaman dış politikasını dört esas üzerine oturtmuştu.

Bunun birincisi; Misak-ı Millî belgesiyle bağımsız, ulusal bir Devlet kurmuştur; yani Misak-ı Milliyle belirlenen sınırlar içinde kalan topraklar için bağımsızlık ve özgürlük istemiştir.

İkincisi; Türkiye, laiklik ilkesini benimsemiştir. Laiklik ilkesini benimsemek demek; ümmete sırt çevirmek, her türlü emperyalist girişimleri keza reddetmek ve yeni fetih hareketlerine girişmemek; yani yeni toprak talepleri oluşturmamak.

Üçüncü ilke; "Yurtta sulh, cihanda sulh" düşüncesiyle Türkiye, devletlerarası alanda çıkacak olan hukukî anlaşmazlıkları hukuk yoluyla çözme kararını vermiştir ve başlangıçtan günümüze dek; yani Osmanlı borçlarının ödenmesinden, Boğazlar rejiminden, Montreux Anlaşmasından günümüze kadar bu yolu izlemiştir. Barışı, iki tarafın müzakere masası etrafında oturmak suretiyle çözmeye ve kurmaya, daha doğrusu, barışı bu yoldan oluşturmaya çalışmıştır.

Nihayet dördüncü ilke; Türkiye'nin bütün komşularıyla dostane ilişkiler kurmak hususunda olan tarihî geleneğidir. Türkiye, daha 1925'te Sovyetler Birliği ile bir saldırmazlık paktı imzalamıştır. Atatürk, Kurtuluş Savaşından sonra Venizelos'u memleketimize davet etmek suretiyle, eski düşmana dost bir el uzatmıştır.

Türkiye, demek ki bu dört prensibin ışığı altında kendi güvencesini oluşturmaya çalışmıştır. Akdeniz'de faşizm tehlikesi belirince, bilindiği üzere 19 Ekim 1939'da Batılılarla daha yakın bir ilişki içine girmiş, Sovyetler ile olan paktındaki rezervleri mahfuz tutmakla beraber, İngiltere ve Fransa ile muhtemel bir savaşa karşı haklarını teminat altına almaya çalışmıştır. Stalin döneminde bozulmaya başlayan ilişkiler, daha sonra açıkça toprak talepleri haline dönüştükten sonra ve Potsdam Konferansında Boğazlar rejiminde bir değişiklik talep edildikten sonra Türkiye, bağımsızlığını korumak için bu talepleri reddetmiş ve daha çok Batı'ya doğru dönmeye çalışmıştır.

4 Nisan 1949'da Kuzey Atlantik Savunma Anlaşması kurulduğu zaman Türkiye, o zaman karşılaşmış olduğu bu toprak talepleri nedeniyle bu Pakta üye olmak istemiştir; fakat o zaman Türkiye'ye verilen cevap şu olmuştur; "Türkiye, Batı uygarlığına mensup bir ülke değildir. Coğrafi durumu nedeniyle savunulması olanaksızdır." ve Türkiye kabul edilmemiştir. Türkiye, Ancak Truman Doktrini çalışmaya başladıktan sonra ve Kore Savaşına 5 000 askerle katıldıktan sonra ve Ortadoğu'da İngiltere yerine bir bölge savunma paktının liderliğini üstleneceğini belirttikten dört yıl sonra 1952'de büyük özveriler pahasına NATO'ya üye olabilmiştir.

Görülüyor ki, Türkiye Cumhuriyeti kolaylıkla bu Pakta girememiş ve bugün acaba, "Batıya sırt çeviriyor" diyen devletler, o zaman kendisine bu kolaylığı göstermek istememişlerdir.

1952'den sonra, soğuk savaş olanca şiddetle gelişmiş; fakat bir süre sonra ve bu arada, bu soğuk savaş sırasında dünya bir kutuplaşma haline gelmiş, her iki blokta ek insan gücü ve yeni üsler sağlanmasına çalışılmış; fakat teknolojik gelişmeler ilerleyince ve atom bombasının tekeli iki süper devletin elinden çıktıktan sonra, büyük değişiklikler olmuş.

Yalnız, bu arada Türkiye, ulusal savunmasının gereklerini tamamlayabilmek için çok yönlü dış ilişkiler kurma yeteneğini yitirmiş, teknolojik ve ekonomik nedenlerle NATO içi bir bağımlılık durumuna girmiş; daha doğrusu o dönemde NATO'yu ayakta tutan bir numaralı devlet sayılan Amerika'nın en sadık destekçisi haline gelmiştir. Neden bu kadar tek taraflı bir bağımlılık içine girmiş? Bunun sebebini her şeyden evvel şurada görüyorum; soğuk savaş hızını kaybettiği ölçüde, NATO'nun diğer üye devletleri arasında yoğun bir tartışma başlamıştır. Türkiye bu tartışmaya hiçbir zaman girmemiştir. Bu tartışma şu nokta etrafında toplanmıştır:

Bu Paktta ne ölçüde birlik olur, ne ölçüde çoğulcu görüşlere yer verilir? Neden bu tartışma yapılmıştır? Çünkü, teknolojik gelişme ilerlediği kadar, Amerika elindeki silahları çok dar bir komuta tarafından kullanmak istemiştir. Yani, dünya üzerindeki kendi egemenliğini, genişletebildiği evren üzerinde tek bir şemsiye ile kurmak istemiştir. Bunun karşısında Fransa gibi ülkeler, "Biz bir büyük devletin koruyuculuğu altına giremeyiz. Müttefiki de olsak, kabul edemeyiz ve egemenliğimizi kullanmak isteriz." demişlerdir.

De Gaulle, özellikle daima şu formülü kullanmıştır: "Bir devlet, kaderini başka bir devletin karar ve eylemlerine terk edemez." Dolayısıyla NATO'nun içinde ikili bir yorum oluşmuştur; ama Türkiye bu iki yorumun ortasında kendine göre bir yer alamamıştır. Aksine, Amerika'nın yanında kalmıştır.

Teknolojik gelişme ilerlediği ölçüde ve caydırıcılık doktrininin değer kaybedip, strateji olarak esnek karşılık stratejisine geçildikten sonra,Türkiye için durum daha da önemli olmuştur; belki de daha tehlikeli olmuştur.

Bilindiği üzere, esnek karşılık stratejisinde amaç; düşmanı tümden imha etmek değil, aksine mümkün olduğu kadar geniş bir alanda düşmana ait olan plânları tahrip etmek. Zira, artık burada kullanılan silahların etkinliği öylesine geniş bir alanı kapsıyor ki, eğer mutlak imha hedefi güdülürse, aynı zamanda kendi memleketinin de tahrip olma olasılığı vardır.

Şimdi, esnek karşılık stratejisi yumuşama ortamını doğurmuştur; fakat Türkiye yine bu yumuşama aşamasına geçtikten sonra kendi ulusal güvencesi için gereken önlemleri alamamıştır. O kadar alamamıştır ki, bu arada bağımsızlık için savaşan devletlerin yanında saf alamamış. Cezayir gibi bir ülkenin kaderi söz konusu olduğu zaman, Fransa ile oy vermiştir. Bantung Konferansında antiemperyalist devletlerin yanında değil; fakat Batılı devletlerin sözcülüğünü yapmıştır ve böylece sürekli olarak bağımlı durumunu korumuştur.

Şimdi günümüze geliyorum ve şunu sormak hakkını kendimde buluyorum: 1978 yılının Aralık ayında Londra'da yayınlanan "The Middle East" dergisinde,

NATO'nun Altıncı Filo komutanlarından Amiral Schults şunu yazıyor: "Elimizdeki kuvvetlerle bir Sovyet saldırısına karşı Türkiye'yi koruyamayız. Akdeniz'de bir savaş halinde, bölgenin batısında kendimizi güvenli hissedebilmek için yapabileceğimiz en iyi şey, Orta Akdeniz'de bekleyip, Fransa ve İngiltere'den takviye almaya kalkışmamızdır."

Başka bir deyimle, biz herhangi bir savaş halinde aralıkta koridorda kalacağız, bizim üzerimize gelecek olan silahlar bu ülkeyi tahrip edebilecek; fakat buna rağmen, üyesi olduğumuz Paktın en kuvvetli devleti diyor ki: "Biz Akdeniz'in ortasına kadar çekileceğiz..."

Bu gelişme gösteriyor ki, Türkiye NATO'nun içinde ulusal güvencesini aramakla isabet etmiştir; ama 20 - 30 yıl içindeki gelişmede bir esnek politika izleyeceği yerde, fevkalade rijit, tek yönlü bir politika izlemiştir ve NATO'nun stratejisiyle Türkiye'nin ulusal savunma stratejisi çatışma haline geldiği zaman, kendine göre yeni önlemlerle bunu gidermenin yollarını aramamıştır. Halbuki, başka memleketler bunu yapmıştır. Örneğin; Federal Almanya, direkt değil; ama Demokratik Almanya dolayısıyla sınırdaş saydığı Sovyetler Birliğiyle bir saldırmazlık paktı imzalamıştır. Kaldı ki, 31 Temmuz 1975 tarihinde Helsinki'de imzalanan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansında devamlı bir barışın atılması için, muhtemel anlaşmazlıklar haline düşebilecek olan üyelerin kendi aralarında pakt imzalamaları önerilmektedir. Hatta yine NATO Bakanlar Konseyi, Haziran 1974'te Atlantik İlişkiler Bildirgesinin 8 inci maddesinde üye devletlere diyor ki; "Savaş tehlikesini azaltacak anlaşmalar imzalamalıdırlar."

Demek oluyor ki, bizim tartışmamız gereken şey, Türkiye'nin NATO'dan çıkması değil, Türkiye'nin tarafsızlığa kayması değil; fakat Türkiye'nin ulusal çıkarlarını daha iyi bir şekilde nasıl koruyabileceğidir. Dolayısıyla Türkiye bölgenin içinde kendi sorunlarının çözümü için, kendi ulusal güvenliğini daha sağlıklı bir biçimde koruyacak şekilde meselelerini müzakere masasının üzerine koymalıdır.

Bu nedenle Türkiye ve Yunanistan gibi, potansiyel bir savaş alanına çekilebilecek olan kanat ülkelerin, iyi komşuluk ilişkileri içinde olması, ittifakın sağlamlaştırılmasına hizmet edecektir ve aynı zamanda Karadeniz sınırdaş devletleriyle de benzer ilişkiler içeren saldırmazlık paktları geliştirilirse, tarafsızlığa kaymak şöyle dursun, bölgenin barışını perçinleyecek girişimler olacaktır.

Demek oluyor ki, özetleyecek olursak, Türkiye'nin dış politikasında benim görüşüme göre herhangi bir değişiklik yok; fakat dış politikanın oluşturulmasında önemli boşluklar ve gedikler bırakılmıştır. Dileğim, ulusal güvenliğimizi sağlamlaştırmak için bu gedik ve boşlukların daha aktif girişimlerle perçinlenmesidir. Bu açıdan, Sovyet Rusya ile imzalanan Kıta Sahanlığı Anlaşması ve

siyasal bildirgenin yanı başında bir saldırmazlık paktının da hazırlığının oluşturulmasının yararlı olduğu kanısındayım.

Üzerinde durmaya çalıştığım ikinci nokta; siyaset, dış politika ile ekonomi içiçe girmiş bir konu mudur, değil midir?.. Burada çok uzun tartışmalara girişmek istemiyorum. Yalnız, şu kadarını belirtmekle yetineceğim; ekonominin oluşturduğu dar boğazları yenemeyen bir ülke, toplum barışını tehdit eden şiddet hareketlerini ve çoğalan grevleri, yaygınlaşan işsizliği, artan dış borçları yenemeyeceğine göre, dışarıya karşı da güçlü bir müzakere edici devlet olamaz. Başka bir deyimle dış politika, o devletin, başkalarını kendi istediği doğrultuya getirmek üzere bir kaldıraç görevini görür. Bu bakımdan, siyasal ve ekonomik ilişkilerin koşut olarak ele alınması gerekiyor.

Bunun en açık örneklerinden biri, Türkiye'nin AET ile olan ilişkileridir. Tarihçesini geçmek istemiyorum. Yalnız şu kadarını hatırlatmakla yetineceğim; 1963'te Ortaklık anlaşması imzalandığı zaman o dönemde iş başında bulunan İnönü'nün Koalisyon Hükümeti bu gelişmeyi, "Türkiye Batıdaki tarihi yerini almıştır." şeklinde karşılamıştı ve sürekli olarak AET üyeliği, "Biz de Yunanistan'la beraber aynı kurumda yer alalım" şeklindeki mülahazalarla ele alınmıştı.

Daha sonra sorun daha ayrıntılı birtakım ödünler ve teknik sorunlara geldikten sonra, işin sadece siyasal bir açıdan değerlendirilemeyeceği ortaya çıkmıştır. Nitekim, 1976'da o dönemin Dışişleri Bakanı Sayın Çağlayangil, Katma Protokolün beş yıllık kalkınma planlarıyla çeliştiğini ileri sürerek, tarım alanında öncelikler ve Türk işçilerinin serbest dolaşım takvimi konusunda uyarıda bulunarak, "Türkiye'nin kabul edilebilir ödün paketine gereksinme duyduğunu..." beyan etmiştir; yani ekonomi ve siyasetin ele alınması gerektiğini bu Hükümet değil, bundan önceki hükümetler de gayet haklı olarak kabul etmişlerdir ve bu doğrultuda çaba sarf etmişlerdir.

Günümüzde Türkiye, AET üyesi olmayan birçok Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerine tanınmış bulunan tarım alanındaki ödünleri istemekte haklıdır. Türkiye için yüksek bir ihracat potansiyeli gösteren meyve, sebze, konserve, şeker, şurup, melas, şarap ve sair maddeler ihracat kolaylıklarının dışında tutulmuştur. Daha başka birçok örnekler böylece verilebilir.

Bu durum karşısında yapılmış olan girişim nedir?.. Yapılmış olan girişim, Türkiye'nin ekonomisini daha sağlıklı bir temele oturttuktan sonra, beş yıllık bir bekleme dönemini aştıktan sonra ve Türk ekonomisine bir dinamizm kazandırdıktan sonra, tekrar bu ilişkileri canlandırmak. Bunu yapmadığımız takdirde, işte o zaman Türkiye'nin ekonomisi büyük bir çöküntüye gidebilir; fakat aynı zamanda şunu da vurgulamak gerekir ki, Avrupa'nın bütünleşmesinde Türkiye'nin yeri

mutlaka olmalıdır. Nasıl ki, bir önceki durumda sorun NATO'dan çıkmak değil; fakat NATO'da haklarımızı daha iyi bir şekilde korumak ise, özellikle ekonomik bir ilişki örneği AET ile olan durumda da Türkiye, önce ulusal ekonomisini sağlam bir temele oturtmalı, ondan sonra bu bütünleşmenin bütün gereklerini yerine getirmelidir. Çünkü, yarın Avrupa Parlamentosu faaliyete başladıktan sonra, elbette ki, Türkiye'nin bu Parlamentosunun dışında kalması yararına olmayacaktır.

Unutmamak lazım ki, dünyada hiçbir devlet, yalnız manevî değerlere bağlılık göstermek suretiyle bir türlü Robenson yaşamı sürdüremez; ama uluslar arası ekonomik, siyasal ve sosyal topluluklara katılan devletler üye olmakla birlikte, ulusal çıkarlarını çiğnetirlerse, bu tek yönlü bağımlılığa karşı oluşacak olan kamuoyu baskısına karşı dayanamazlar ve bu kendisini her zaman göstermektedir. Nitekim, Amerika'nın Çin Halk Cumhuriyetini tanıması ve Amerikan ekonomisine 800 milyonluk bir pazarı açması da işte bu baskıların etkisi altında olmuştur.

Şimdi, sonuncu nokta olarak, bu durum karşısında acaba Türkiye'nin dünyadaki yeri nedir, dış ilişkilerini oluştururken nasıl bir yol izlemesi lazımdır?

Buna şöyle bir cevap vermek istiyorum: Türkiye sadece kendisine özgü bir jeopolitik konuma sahip değildir. Ona sahiptir ve onun ötesinde de Devlet olarak, kişiliği fevkalade önemli birtakım karşılıklı ilişkilerin ortasındadır. Türkiye bir Batılı ülkedir, yani Avrupa'nın bir parçasıdır. Türkiye bir Müslüman memleketidir, Türkiye bir Akdeniz memleketidir ve Türkiye bir Balkan ülkesidir. Demek ki, dört ayrı açıdan Türkiye'nin yerini belirlemede, bu dört ayrı üyeliğin hesaba katılması gerekir.

Şu halde, sorulması gereken nokta şudur: Acaba böyle bir karma, bizim nasıl bir yerde durmamızı gerektiriyor? Acaba şu şairane formül yeterli midir: Türkiye, Asya ve Avrupa arasında bir köprü vazifesi görüyor... Bu yeterli midir; gerek ulusal güvencemiz ve gerekse ekonomik kalkınmamız için? Bence çok yetersiz bir tanımlamadır böyle bir yer belirlemesi.

Şurası muhakkak ki, esnek karşılık stratejisi geliştirildikten sonra; yani artık süper devletler aralarında evrensel çapta bir savaş sürdüremeyeceklerine kanaat getirdikten sonra, ortaya çok büyük bir tehlike çıkmıştır ki, bu, Türkiye bakımından mütemadiyen hatırlanması lazım. O da şu: Böyle nazik bir dengeye oturtulan bir dünya barışında, bu dünya barışının sürdürülebilmesi ve ekonomilerin de devam edebilmesi için, sınırlı yerel savaşlara ihtiyaç vardır. Hem büyük savaş yapmayacaksınız, fakat silah imal edeceksiniz. Kime satacaksınız bu silahları?.. Korku içinde kalan, tehdit altında bulunduğunu sanan küçük devletlere.

Şu halde, büyük barış, küçük savaşlar pahasına kuruluyor. Bu küçük savaşlar, bundan 10 yıl önce Uzakdoğu'da idi, Asya'da idi; fakat giderek, petrol buhranından sonra Ortadoğu'ya kaymış vaziyettedir ve devamlı surette bu kürsüden hatırlatılan bu küçük savaşlar giderek bizi kuşatmaktadır.

Amerikalıların siyaset diliminde geliştirdikleri bir kuram vardır; adı, "Bunalım oluşturma yöntemidir." Bunalım oluşturma yöntemi çok çeşitli biçimlerde yapılabilir, çok çeşitli faktörler olarak kullanılabilir ve kanımca her şeyden evvel, eskiden çok daha olumlu komşuluk ilişkileri içinde olan ülkeler arasında birtakım gerçek veya suni anlaşmazlıkları yoğunlaştırmak suretiyle bunları artırmak. İşte Türkiye Yunanistan'ı birçok alanda iki düşman kamp haline getiren bu kutuplaşma bunun bir örneğidir ve Kıbrıs anlaşmazlığı ile bizim son 10 yılda ulusal gücümüzü, ulusal enerjimizi, bütün çabalarımızı harcamamızın bir nedeni de bu değil midir? Henüz sıcak savaş, daha büyük çaplı sıcak savaşa dönüşememişse, bunu her halde devlet adamlarımızın basiretli yönetimine borçluyuz; fakat aslında amaç, daha büyük çapta savaşlar oluşturmaktadır.

Şu halde, Türkiye'nin dünyadaki yerini biz dört boyutlu olarak tanımlarsak; yani Akdeniz'de bulunan Müslüman, Batıya yönelik bir Balkan ülkesi olarak tanımlarsak, her şeyden evvel en iyi komşuluk ilişkilerimizi bizim sınırlarımızın iki yanında bulunan devletlerle yürütmemiz gerekir. Bunun başında Yunanistan geliyor, elbette Güneydeki Arap ülkeleri geliyor. Ondan sonra Akdeniz'de bizim gibi ekonomik gelişmenin bütün ağrılarını, bütün doğum sancılarını çeken ve dengesiz bir kalkınma içinde bulunan diğer Akdeniz ülkeleri geliyor. Bu nedenle Türkiye'nin tek başına kalmayacağına, NATO'nun şemsiyesinin de kendisi için yeterli olmayacağına kanaat getirdiğim için; bir Güney Akdeniz blokunu oluşturma yolunda adım atmasını ve böylece kendi jeopolitik konumunun taşıdığı tehlikeleri azaltacağına kaniyim.

Bu görüşlerimi ifade etme imkânını, bu genel görüşme verdiği için teşekkür eder, saygılarımı sunarım. (CHP, MB ve Cumhurbaşkanınca S. Ü. Grubu sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN - Buyurun Sayın Daldal.

MEHMET MÜNİR DALDAL (İzmir) - Sayın Başkan, sayın senatörler;

Dış konularla ilgili olarak sözlerime iktidarın 11 aylık icraatını göstermek maksadıyla yayınlanan propaganda kitaplarında dış konuya ayrılan şu iddia ile başlamak istiyorum.

Broşürdeki iddiada "Ecevit Hükümetinin yurt içinde ve yurt dışında yarattığı güven ortamı içinde Devletin zedelenmiş saygınlığı yeniden arttı" deniliyor. Şimdi soruyorum; bu dış saygınlık Kıbrıs'a verilen taviz üzerine taviz ile mi, IMF'nin

Türk ekonomisini avucunun içerisine geçirmekle mi, yardım için küçük küçük ülkelere açılan avuçla mı, yoksa "silah ambargosunu kaldırdık" diyen Amerikan politikasından mı geliyor?

Halbuki şu ana kadar görülen gelişmeler endişe verici mahiyettedir, bugünkü Hükümetin uyguladığı çelişkili, kararsız ve zikzaklı bir dış politika ile 1978 yılı kaybedilmiş bir yıldır.

CHP Grubu adına konuşan Sayın Sözcünün "Ecevit Hükümetinin, Milliyetçi Cephe Hükümetinden devraldığı bir sürü sorun arasında en başarılı bir şekilde yürüttüğü bir konu varsa, o da dış politikadır" demesine ve Millî Birlik Grubu adına konuşan Sözcünün "Bir yıllık dış politika bilançomuz zarar ile kapanmamıştır" şeklindeki kabul edilmesi mümkün olmayan görüşlerine rağmen Türkiye dış ilişkiler alanında tarihin en güç dönemini yaşamaktadır. Bu güdülen politika Devletin itibarını zedelemiş ve aksine Türkiye'yi uluslar arası alanda kendisine yer ve kamp arayan kararsız bir ülke haline getirmiştir. Güven yaratabilecek konulardan hangisi halledilmiş, hangi güçlük aşılmıştır?

Kıbrıs politikasında Türk Milleti ve Parlamentosunca kabulü mümkün olmayan tavizler verilmek istenmektedir. İddia edilen saygınlık artmış olsaydı Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda ve Güvenlik Konseyinde Türkiye aleyhine ağır kararlar büyük çoğunlukla çıkamazdı. Saygınlık artmış, Türk dış politikasına karşı Amerika Kıbrıs'la ilgili olarak Adada 20 Temmuz 1974 müdahalesinden önceki durumu geri getirmekle sonuçlanacak bir plânı ortaya atabilir miydi? Ambargonun kaldırılması vesilesiyle Amerikan Kongresince ilgili kanun metnine hiç bir hükümran devletin kabul edemeyeceği ağır şartlar konabilir miydi?

Türkiye'deki ortak savunma tesisleri yeni bir anlaşmaya ve hukukî esaslara dayanmadan açılmıştır ve yine Amerikan politikası neticesi Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerimiz dondurulmuş, askıya alınmıştır. İşte bütün bunları fanatik bir tutum içinde değil, gerçekleri bütün açıklığı ile ortaya koymanın sayılamayacak faydaları vardır.

Bu Hükümetin dış sorunları çözümlemek hususunda ortaya koyduğu vaatlerin hemen tümünün vadeleri dolmuştur. Bir Hükümetin iddialı tavır takınması, vaatlerde ölçüyü kaçırması anlayış karşılanabilir; ama bu anlayışın da bir ölçüsü olmalıdır, bu ölçü sınırı çok aşılmıştır ve vadeleri uzatmayı haklı gösterecek hiç bir olumlu gelişme görülmemiştir. Kimse aksini söyleyemez ki, dış buhranı dondurmak şöyle dursun, artan bir nispette genişlemektedir. Şu Genel Görüşme ile CHP ağırlıklı Hükümetin gerçekleri görerek hakikatlere yönelmesini temenni etmemle birlikte, bu Hükümetle bu konuların üstesinden gelinebileceğini umut etmek bile hayalcilik olmaktadır.

Sayın Senatörler;

Başbakanın son İskandinav memleketlerine yaptığı geziyi de değerlendirebilirsek, saygınlık politikası hakkında bir bilgi sahibi olabiliriz. Sayın Başbakana göre Batıdaki yetkili kişiler resmî açıklamalarında Türkiye hakkında iyimser kanaatler ileri sürüldüğünü, fakat şiddetle muhtaç olunan taze paranın ise verilmesi hususunda zamanın araya girdiğini bir yakınma olarak ileri sürmektedir. Dışişlerinde yetkili kişiler de Türkiye'ye yapılacak yardımın hemen yapılabileceğini ileriye süremiyorlar.

Brüksel'de AET ve OECD'nin birinci adamlarıyla yapılan görüşmelerde kendileri her ne kadar iyimser olduklarını her vesile ile ortaya koymalarına rağmen, Sayın Başbakan en azından konulardaki çalışmaların çok yavaş işleyişinden şikâyetçi olmuştur. AET Komisyonu Türkiye'ye yardım kabul etse dahi millî meclislerin bunu teker teker tasvip etmeleri çok zaman alacağı ileri sürülürken, Türkiye'nin istediklerinin yardım olarak verilmesi de şüpheli görülmektedir.

The Financial Times yorumunda da Brüksel'deki son Bakanlar Konseyi toplantılarına katılan Dışişleri Bakanı Sayın Gündüz Ökçün'ün ihtiyatlı bir iyimserlikle ülkesine döndüğünü bildirmiş, Bakanın; "Müttefiklerimiz malî yardım yolundaki isteklerimize olumlu cevap verdiler, ancak bizim acil harekete geçilmesine ihtiyacımız var." Şeklindeki sözlerini hatırlatmıştır. Yorumda daha sonra bu gelişmelere rağmen ortada duran tek engelin NATO'nun ekonomik yardım kuruluşu olmadığı gerçeğinin ortaya koymasıdır deniliyor.

"1960'da NATO Genel Sekreterinin inisiyatifi ile OECD çerçevesinde bir yardım konsorsiyumu kurulmuş bulunmasına rağmen, bugünkü durum 1960'lardan farklıdır, o tarihlerde Türkiye askerî bir idareden demokrasiye yeni geçmişti ve o zamanki Hükümet NATO'ya daha sıkı bağlıydı." Deniliyor. Gelişmeleri inceleyen bir başka yetkiliye göre; "Batının on devletini Türkiye'ye acil yardım hesabına bir araya getirmek çok zor."

Türk ekonomisini dar boğazdan kurtarmak için OECD ve AET yetkililerinden acil ekonomik yardım konusunda Sayın Başbakanın umut dolu bekleyiş içinde olmasına karşılık, meşhur İngiliz Economist Gazetesi de bu geziyi: "Türk ekonomisinin giderek batacağı endişesini taşıyan Başbakan Bülent Ecevit, ekonomik yardım almak için çaresizlik içinde her kapıyı zorlamaktadır" şeklinde değerlendirmiştir.

Her kapıda Türkiye güler yüzle karşılanmış, fakat Türk yetkilileri her kapıdan asık yüzle çıkmıştır iddiası karşısında Devletin, zedelenmiş saygınlığının tekrar telafi edilmiş olmasından mı acaba girdiğiniz her kapıdan böyle bir yüzle çıkmak zorunda kaldınız diyesi geliyor insanın. Acil yardım konusunda İran olayları,

batıyı Türkiye üzerine eğilmek zaruretini ortaya koymuştur. Türkiye tam anlamı ile bir ekonomik çıkmaz içindedir. Bu sebeple, İran'da başlatılan yangının Türkiye'ye sıçratılması mümkün müdür?.. Bir yardım eli Türkiye'ye uzanacaktır, bu şansını da Türkiye bugün iyi kullanmak durumundadır.

Dördüncü Beş Yıllık Plânın istediği sekiz milyar dolarlık yardımın AET ülkeleri tarafından da soğuk karşılandığı basında yer almıştır. Bunlar da Türk Hükümetinin aklını başına toplaması gereğini ortaya koymaktadır. Sayın Başbakanın yaptığı bu gezi sonunda basın bir hayli haber verdi ve yorumda bulundu. Bu arada bir gazetenin "11 ayda 2442 firma faaliyetine son verdi, 50 firma iflas etti, 255 sanayi tesisi kapandı" haberi yanında, Sayın Başbakanın şu iddiası yer almaktadır: "Dünyada bu kadar büyük boyutlu borç erteleme ve taksitlendirme operasyonuna rastlanamaz."

Bundan başka da gezi ile ilgili tatmin edici ve ferahlatıcı bir habere rastlanamamıştır.

Sayın senatörler;

Norveç'te Sayın Başbakanın gece saat ikide yaptığı basın toplantısında şu sözleri basınımızda akis buldu:

"İki ülke arasında ilişkiler ilerleyecektir. NATO'nun uç kanatlarındaki iki ülkenin Avrupa güvenliğine katkısı büyüyecektir, ticaret hacminde artış beklemekteyiz. Norveç, Türkiye'nin turizm projeleri ile çok ilgilenmiş görünmektedir."

Bu geziyi takip eden devletlerarası ekonomik ve politik ilişkilerle ilgili gazeteciler de, Türkiye'nin Norveç'te elde ettiklerini pek olumsuz bulmuşlardır.

Söz Norveç ile ilgili iken şu habere de dokunmadan geçemeyeceğim. Bir gazete soruyor, "Köylü Derneği El Sanatları Merkezinin çocuk ve emek takvimlerinin Norveç'te işi ne idi, ayrıca bu takvimleri kim taşıttı, Başbakanlık görevlilerine de kim dağıttırdı?.."

Sayın senatörler;

Dünyanın çözüm bekleyen problemleri içinde Kıbrıs'ın, Türkiye açısından ne kadar mühim bir değer taşıdığını söylemeye hacet yoktur sanırım. Görebildiğim kadarı ile Kıbrıs'ı savurgan bir politika ile çözümlemek acaba mümkün müdür?.. CHP iktidarı, Kıbrıs Harekâtını kendi siyasî emeline alet etmek için bir uğraşı içindedir. Hem ekonomik bakımdan ve hem de toplumu sol fikir etrafında toplamak bakımından solcu çözümler getirilmeye çalışılmaktadır. Bunun sonucu olarak ekonomi ve iç politika bir perişanlığa itilmiştir. Türk ve Rum kesimini ekonomik bakımdan birkaç rakam ile mukayese etmek gerekirse, 36 Türk liralık Kıbrıs lirasının Türk kesiminde 110, Rum kesiminde 118 lira olduğunu;

enflasyonun Türk kesiminde % 60, Rum kesiminde % 6 oranında bulunduğunu söylemek kâfidir. Bu durum da adada solu muvaffak kılma gayretinin bir sonucudur.

Türkiye'de ne kadar Maocu, Stalinci, Leninci dernek varsa, hepsinin adada bir şubesi açılmıştır. İlerici Kadınlar Derneğine varıncaya kadar var mı yok mu solculuğu hâkim kılmak, orada da kendilerinden olmayanların hepsi faşist damgalıdır. Kıbrıs sosyal bünyesinin bu duruma ne kadar dayanacağı meçhûldür. Maksat, Ulusal Birlik Partisine çoğunluğu kaybettirip, yerine bir solcu hükümeti kurdurtmaktır.

Kıbrıs ekonomisinin ve dış politikasının günden güne çıkmaza girmesini Ankara, Türk Federe Devletinin üzerine yüklemek istemektedir. Halbuki, dizginler Ankara'da, Hükümetin elinde bulunmaktadır. Bu beceriksizliğe karşın, Kıbrıs'ta bir düzen değişikliği istenmektedir. Türkiye'de de iç ve dış politika ne ise Yavru Vatan Kıbrıs'ta da aynıdır. Türk kesiminde partiler ve kişiler birbirine girmişken, dernek ve partiler bölünürken, Rumlar da bir mefkûre birliği kurmuşlardır, tekrar eski yerlerine dönmek. Böyle giderse bunca dökülen kan, emek ve umut kaybolup gidecektir. Sonunda Türk Milletinin uğrayacağı sükûtu hayali silmek mümkün olmayacaktır.

Kıbrıs'ı da CHP çıkarları doğrultusunda sol doktrin denemesine sokmak ve bundan çıkar ummak sakat politikanın devamıdır. Bütün inisiyatif Sayın Ecevit ve Hükümetinin elinde bulunduğu müddetçe eski Kıbrıs koordinatörü Sayın Müezzinoğlu'nun da ekonomik politikası devam ettikçe, mahrumiyetler Türk kesimini kısa bir zaman içinde saracaktır.

Kıbrıs'ı ve Devlet Başkanı Rauf Denktaş'ı Türkiye'nin her dediğini yerine getiren bir kişi haline sokmak Yunanistan'ın işine yaramıştır. Meseleye yaklaşım yanlış olmuştur. Bu yanlışlık daha ziyade Türk - Kıbrıs münasebetlerinin dengeli olmayışı, Kıbrıs konusunda Türkiye'nin daha bazı tavizler vereceği zehabını uyandırmış ve Türk planı müzakere öncesi değerini kaybetmiştir. Yunanistan da Türkiye'nin daha fazla geriye gidebileceğini düşünerek daima ister olmuştur. Amerika'nın Rumlar lehine daha fazla bir şeyler kazandırma yolundaki çabaları da ortadadır.

Amerika'nın bu sorunu çözmek için siyasî ambargo dışında, ekonomik ambargo da uyguladığı bir gerçektir. Hele, hele Sayın Ecevit Hükümetinin bu ambargodan ürktüğü izleniminin ziyadesiyle verilmiş olması, karşı tarafı daha da insafsız hale getirmiştir. Türk toplumu olarak birçok zorlukları göğüsleyebileceğimiz intibaı verilememiştir. Bugün hâlâ Amerikan ricası, milletlerarası malî örgütlerde, bankalarda, şirketlerde ve diğer milletler arası kuruluşlarda geçer akçe olduğu da unutulmamalıdır.

İşte, Amerikan plânı diye karşınıza çıkartılan ve Sayın Ecevit tarafından "Bu plân çelişkilidir; ama olumludur" dediği metin de malûmlarınız olduğu üzere şu hususları ihtiva etmektedir:

Adadaki göçmenler yerlerine dönecek,

Adadaki bütün askerî kuvvetler çekilecek,

Adada her iki bölgede dolaşma ve mülk edinme serbest olacak,

Merkezî hükümetin yetkileri geniş ve kapsamlı olacak,

Amerikan plânı, Rumların öteden beri ileri sürdükleri istekleri geri getirmektedir. Türk Ordusunun adadan çekilmesi mümkün müdür bilemem; ama yeni bir katliam girişiminde, Rum toplumunun insafsızlığına karşı, Türk Ordusu orada bir teminattır.

İşte Türkiye, Adalet Partisi politikası ile yabancı unsurların müdahale etmemesi hususunda azamî ilgiyi bunun için gösteriyordu. Bu mesele Türkiye ve Yunanistan arasında dolayısıyla toplumlar arasında hallolacak bir meseledir. Ne nispette menfaat olursa olsun Amerika'nın Kıbrıs işine karışmaya hakkı yoktur. Karışması, problemi daha da zorlaştırmıştır ve bununla ilgili olarak Amerika'nın hissedilir ekonomik politikası devam edecektir.

Şartların ağırlaştığını görmekte fayda vardır. Kıbrıs'ta işsizlik 1977 yılına göre artmıştır. Bir araştırmaya göre Haziran 1977 işsiz sayısı 1 149 iken, 1978'de 2 485, Eylül 1977'de 1 539 iken, 1978'de işsiz sayısı 3 197'ye yükselmiştir. Bu bariz işsizliğin yurt dışında sessiz göçe sebep olduğu da bir gerçektir.

BAŞKAN - Sayın Daldal, yazılı konuşmanızın bitmesine 5 dakikalık zaman kalmıştır. Ona göre ayarlayın lütfen.

MEHMET MÜNİR DALDAL (Devamla) - Peki Sayın Başkan.

Bugün Kıbrıs politikasını çıkmaza sokan sebeplerden birisi de Sayın Ecevit Hükümeti Dışişleri Bakanının Birleşmiş Milletlerin ünlü 3212 sayılı kararında imzası ve Güvenlik Konseyinin bağlayıcı kararlarıdır. Yunanlılar bu bağlayıcı hükümler üzerinde dururken ve dünya kamuoyunu oluşturmaya devam ederken, CHP yanlıları Kıbrıs'ın iç politikasına el atmış, kendi siyasî felsefesi istikametinde sol bir iktidarın yerleşmesi zeminini sistemli bir tarzda gerçekleştirmiştir.

Önümüzde o kadar ağır şartlar sıratmaktadır ki, 10 kasım tarihli Amerikan plânı, 30 Mayıs 1979 tarihine kadar uygulanmazsa ambargo tekrar resmen başımızın üzerindedir. Haddizatında bu mesele 1977'nin başında olduğu gibi, 1978'in sonunda da Amerika'nın elinden kurtarılmalıdır. Türk - Amerikan münasebetleri, Türk - Yunan münasebetlerinden de ayrılmalıdır. Kıbrıs, toplumlar arası görüşmelere bırakılmalıdır.

Hiçbir değerlendirme yapmadan, hiçbir hukukî anlaşmaya gerek duymadan bu Hükümet, ambargonun yüzü suyu hürmetine 4 büyük tesisi Ekim ayı başında Amerikalılara açmıştır. Verilen bu bedel, 30 Mayıs 1979 sonrası tatbikatını karşılayabilecek mi; merak konusudur bendeniz için.

Beri yanda Sayın Ecevit, 19.3.1976'da Barış Gazetesinde şöyle diyordu :

"Türk topraklarını Amerika'ya üs olarak vermeyi içlerine sindirebilen sahte milliyetçiler."

24 Mayıs 1978 Umut Gazetesinde de, "Yeni anlaşmalar yapılmadan kapanan tesislerin yeniden işler hale gelmesine hukuken olanak yoktur" diyor.

Bundan evvelki hükümetler Kıbrıs'ı NATO dışında bırakmak hususunda büyük titizlik göstermişlerdi. Şimdi ise, Amerikan planı NATO tarafından da tasvip görmektedir, Sayın Hükümet Başkanının NATO'ya karşı güttüğü blöfçü tutumdan mı bilemiyorum, bildiğim bir şey varsa, 1977 senesi sonuna kadar NATO ile Türkiye arasında bir problem yoktu. NATO ambargoda da Türkiye'nin yanında idi.

Bence Sayın Hükümet Başkanının 1977 yılı içinde yaptığı gezilerin en önemlisi, Mayıs ayında gerçekleştirdiği Amerikan gezisiydi. Dış politikayı bizzat yürütmeye çalışan Sayın Ecevit, NATO Zirve Toplantısına katılacak, aynı zamanda NATO Dönem Başkanlığı da yapacaktı. Bundan sonra Sayın Ecevit'in Amerika politikasına karşı bir tutum içerisine girdiğini görüyoruz; Rusya ve komünist ülkelere göz kırpması bu politikanın neticesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Bütün bu çelişkiler içinde Rusya'nın Türkiye için bir tehlike olmayacağına işaret eden Sayın Ecevit, bir müddet sonra Türkiye için değil, Avrupa için de büyük bir tehlike olduğunu bildiren NATO Deklarasyonunu imzalamış, bunda bir sakınca görmemiştir.

Sayın Başbakan, dış ticarette umudu Sovyetler'e bağlamak istemiş, bu politikasına büyük ağırlık vermiştir. Ekonomik dar boğazın giderilmesi ümit ediliyordu, tabiî, Sovyetler ile olan ekonomik münasebetlerin siyasî münasebetler üzerine de tesiri olacaktı -nitekim oldu- Sayın Ecevit, Moskova'da üç yıllık bir ticaret anlaşması yapılmasına karar verilmiş, fakat gerçekleştirememişti, altı ay sonra Sayın Ticaret Bakanı tarafından gerçekleştirildi, fakat neticede bütün ısrarlı taleplere rağmen istenen gübre ve petrol ihtiyacı talepleri geri çevrildi.

Sayın Başbakan komünist ülkelerden beklediği ekonomik yardım ümidinin kesilmiş olması Ortak Pazara yanaşmasına yol açmıştır, ki CHP bidayetten beri Ortak Pazara karşı çıkmıştır. Dış politikada kazandığı saygınlık, maalesef yetmemiş olacak ki, bu güven vermeyen tutum karşısında AET de soğuk davranmıştır.

Geçen ay, Yunanistan'ın Ortak Pazara tam üyeliği ile ilgili müzakereler tamamlanmıştır. Bu ülkeye domates ve şeftali hariç, tarım ülkelerinde beş yıllık, işçilerin serbest dolaşımı konusunda yedi yıllık bir geçiş dönemi tanındı. Yine çelişkili bir tutumla Hükümetimiz,Türkiye - AET münasebetlerinin beş yıl için dondurulmasını talep etmiştir; halbuki Sayın Hükümet Başkanı, AET ile münasebetlerimizin daha fazla geliştirileceği ihtiyacında olduğunu ihsas ettiriyordu.

Sayın Ecevit Yugoslav ekonomisini Türkiye'ye model olarak seçmişti; Nisan ayında Yugoslavya'yı ziyaret etti, iki ülke arasında ortak yatırım yapılması kararlaştırılmıştı, Ağustos ortalarında Sayın Dışişleri Bakanı, Hindistan'ı ziyaret etti, arkasından Hindistan'ın Kıbrıs ile ilgili Türk görüşlerinin benimsendiği ileri sürüldü, ama Temmuz sonunda Belgrad'da yapılan Bağlantısızlar Toplantısında hem Belgrad'da -Cezayir dahil- her bakımdan Türkiye aleyhine olan kararları benimsediler; Türk askerini Kıbrıs'ta "İşgalci" olarak da ilan ettiler, bilhassa Yugoslavya toplantıda Türkiye karşısında bir heykel gibi dikilmişti, Bağlantısızlar ile münasebet neticesi Sayın Ecevit, Türk dış ana politikasını değiştirmek arzusunu izhar ediyordu, ama bu hevesi de bu suretle suya düşmüş oldu.

Sayın Başkan ve Sayın senatörler;

Şu bir gerçektir ki, iki komşu devletin, yani Türkiye ile Yunanistan'ın çıkarları gerek coğrafî ve gerek siyasî yönden müşterektir. Bu her iki komşu devlet, bu idrakin içerisinde olup menfaatlerini iyi kollayıp değerlendirmek mecburiyetinde olmalıdırlar. Hadiseler şunu göstermiştir ki, iş çıkara gelince, süper devletler de sırtlarını çevirmesini bilmişlerdir.Temennim, komşumuz Yunanistan'ın katı tutumunu bırakıp, tarihî düşmanlıktan kendilerini bir an evvel kurtarmalıdır.

Sayın senatörler;

Son olarak şunu söylemek istiyorum: İç bünyede barışı, ekonomiyi ve sosyal münasebetleri ayarlayamayan bir hükümet, dış konularda saygınlık kazanamaz. IMF gelir "Merhaba" der, tekrar görüşmek üzere gider; NATO, AET, Birleşmiş Milletler politikasına güvenemedikleri için oy vermezler; Kıbrıs Hükümeti de bu güvensizliğin sıkıntıları içerisinde kıvranmaktadır.

"Bir bekçi ölse, Batı memleketlerinde hükümet derhal düşer" diyen bir muhalefet lideri, iktidar dönemleri içerisinde 1 200 kişi öldürülürse, ilişki kurmak istediği ülkelerde saygınlığı sarsılır. CHP, IMF'ye karşıydı, Hükümet de bu karşı oluşa paralel münasebetlerini bir mecburiyet havası içerisinde yürütmeye çalışıyordu. CHP, IMF'yi kapitalizmin, emperyalizmin organize bir organı sanıyordu. "NATO'ya katkımızın yeniden gözden geçirileceği, yeni bir savunma kavramının oluşturulacağı" Başbakan tarafından dünyaya ilan edilmiş idi. Yine aynı Sayın Başbakan, Batı ülkelerine duvarın arkasını göstermek suretiyle, tehdit savurmaktan da çekinmiyordu.

Bu misalleri çoğaltmak mümkündür. Çoğaltmadan da görülüyor ki, böyle zikzaklar çizen bir dış politikada saygınlık kazanılamaz. Milletler arası politikanın, hataları ve beceriksizliklerinin affedildikleri görülmemiştir. Bu hatalı politikasıyla Sayın Başbakan Türkiye'yi 1978'in sonunda bu hazin tablo önüne getirmiştir.

Sayın Hükümet Başkanı, içerideki millî menfaatlerle, dış politikadaki menfaatlerimizi bağdaştırabilseydi, büyük Atatürk Türkiye'si bu durumlar ile karşı karşıya gelmezdi.

Önümüzdeki yılı, geçmiş yıllara nazaran, ekonomik, siyasal, sosyal ve ideolojik çalkantılar itibariyle, Orta Doğuyu, dolayısıyla bölgemizi daha değişik ve patlamaya daha müsait görüyoruz.

Siyasî olaylar ne yolda gelişirse gelişsin, soğukkanlı, cesur ve uyanık olmaya mecburuz. Çevremizde cereyan eden ciddî olaylar Türkiye'yi daha akılcı olmaya davet etmektedir.

Allah yardımcımız olsun, teşekkür ederim Sayın Başkanım. (AP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ederim efendim.

Dışişleri Bakanı Sayın Gündüz Ökçün, buyurun efendim. (CHP sıralarından alkışlar)

DIŞİŞLERİ BAKANI GÜNDÜZ ÖKÇÜN (Eskişehir Milletvekili) - Sayın Başkan, değerli senatörler;

Adalet Partisi Grubuna mensup sayın senatörlerin verdikleri önergenin kabulüyle açılan Genel Görüşme, birçok bakımdan yararlı olmuştur.

Bu Genel Görüşme, çok sayıda sayın senatörün dış politikasıyla ilgili olarak görüşlerini açıklamalarına olanak sağlamıştır. Bu görüşlerden Hükümet Programına uygun olduğu ölçüde yararlanacağımı ifade etmek isterim.

Öte yandan bu Genel Görüşme, Hükümetimize, Yüce Senatoya bir yıldır uyguladığımız dış politikayı ana çizgileriyle açıklama olanağını vermiştir. Daha önce yapılan konuşmalarda iddia edildiği üzere, Hükümetimiz dış politika uygulamasını Yüce Meclislerin denetiminden uzak tutma amacını gütmemektedir.

Bilindiği gibi, Montreux, Doruk Toplantısından sonra, Sayın Başbakan Türk - Yunan ilişkileri hakkında parti ve grup başkanlarına, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Dışişleri Komisyonları üyelerine, başkan ve yardımcılarına ayrıntılı bilgi vermiştir. Ayrıca Sayın Başbakan, bu konuda Millet Meclisine ve Cumhuriyet Senatosuna bilgi sunmuştur. Daha sonra Sayın Başbakan, Brüksel'de, Washington'da ve New York'ta yapmış olduğu temaslarla ilgili olarak, önce parti ve grup başkanlarına, Cumhuriyet Senatosunun ve Millet Meclisinin Dışişleri

Komisyonları başkan ve yardımcılarına NATO, AET ve Avrupa Konseyinde Türkiye'yi temsil eden parlamento heyetleri başkanlarına ayrıntılı bilgiler vermiştir. Daha sonra da Türkiye Büyük Millet Meclisinin ortak toplantısına bu temaslarıyla ilgili olarak bilgi sunmuştur.

Ben Türkiye - AET Karma Parlamento Komisyonu Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyelerine, Türkiye - AET ilişkileri hakkında ayrıntılı bilgiler sundum. Türkiye - AET Karma Parlamento Komisyonu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Grubunun sayın üyeleriyle Bakanlığım arasında kurulan sıkı diyaloğun sonucu olarak, özellikle sayın parlamenterlerimizin büyük katkısıyla 25 - 28 Ekim 1978 tarihinde Londra'da toplanan Türkiye - AET Karma Parlamento Komisyonu Türkiye'nin görüşleri doğrultusunda bir bildiriyi kabul etmiştir. Türkiye - AET Karma Parlamento Komisyonu üyesi olan sayın parlamenterlerimize huzurunuzda teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Daha önce Avrupa Konseyi Danışma Meclisinde üye olan parlamenterlerimizle yaptığımız yakın işbirliği sonucu Kıbrıs'la ilgili Karasek Raporu Avrupa Konseyi Danışma Meclisinde kabul edilmiştir. Bu görüşmelerde ulusal davalarımızda parti farkı gözetilmeyeceğini kanıtlayan sayın parlamenterlerimize teşekkür etmeyi huzurunuzda yine borç biliyorum.

Üç hafta önce Millet Meclisi Dışişleri Komisyonunda üçüncü Malî Protokol görüşülürken Türkiye - AET ilişkilerinin yeniden canlandırılması için yaptığımız girişimler hakkında Komisyon üyelerine ayrıntılı bilgi verdim. Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu, Üçüncü Malî Protokolün öncelik ve ivedilikle Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesini kararlaştırmıştır ve öyle sanıyorum ki, bugün şu anda Millet Meclisi Genel Kurulunda Üçüncü Malî Protokol görüşülmektedir. Ayrıca, Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu,Türkiye - AET ilişkilerinin yeniden canlandırılması için yaptığımız girişimlerin Cumhuriyet Senatosu Dışişleri Komisyonu Türkiye - AET Karma Parlamento Komisyonu Türk Grubu üyeleriyle birlikte yeniden görüşülmesinin yararlı olacağı sonucuna varmıştır ve bu görüşme 12 Ocak 1979 günü yapılmıştır. Bu görüşmelerde, toplantıya katılan değerli parlamenterlerin görüşlerinden yararlandığımı belirtmek istiyorum.

Görülüyor ki, Hükümetimiz dış politika konularında Yüce Meclislerle ve komisyonlarıyla yakın bir diyalog içindedir. Dış politikada izlediğimiz açıklık ilkesi uyarınca ve parlamenter demokrasiye gösterdiğimiz derin saygının bir sonucu olarak Yüce Senatoda dış politika konusunda genel görüşme açılmasını memnunlukla karşıladığımızı belirtmek istiyorum.

Bizden önceki üç yıllık iktidar döneminde uygulamaya baktığımızda benzer bir uygulamanın pek olmadığını da ifade etmek isterim. Üç yıl boyunca Ana

Muhalefet Partisine dış politika konusunda sadece bir defa ve son derece kısa bir biçimde bilgi verilmiştir ve Sayın Dışişleri Bakanı o zaman bir defa Yüce Senatoda, bir defa da Millet Meclisinde bilgi vermiştir. Öyle sanıyorum ki, bu geleneğin artık yerleştirilmesi gerekmektedir ve dış politika konularında Hükümetin muhalefetle ve parlamentoyla yakın bir diyalog içinde olması gerekmektedir. Bu, bizim dış politika anlayışımızın bir parçasıdır ve özellikle çok kanallı dış politika anlayışında sadece hükümetler arası temasla yetinmemek gerektiği ve bunun yanı sıra parlamenterler arası ilişkiler kurulmak suretiyle Türk dış politikasının dışarıda daha iyi bir biçimde anlatılması gerektiği görüşündeyiz. Bu nedenledir ki, parlamento dostluk gruplarının bir an önce kurulması ve gerekli malî olanaklardan yararlanması gerekmektedir.

Sayın Başkan, değerli senatörler;

Hükümetimizin iş başına geldiğinden bu yana sürdürdüğü dış politika konusunda gerçekçi bir değerlendirme yapabilmek için her şeyden önce Hükümetimizin göreve başladığı tarihte Türkiye'nin dış politikasını ve uluslar arası iktisadî ilişkilerini ne şekilde devir aldığını bilmemiz gerekmektedir. Bu tablo bilinmeden bugün dış politikada vardığımız aşamanın sağlıklı ve yansız bir eleştirisinin ve değerlendirilmesinin yapılmasına olanak yoktur. Bu nedenle 1978 başlarında Türkiye'nin dış ilişkilerine kısaca değinmekte yarar görmekteyim. Amacım ulusumuzun doğrudan hak ve çıkarlarının söz konusu olduğu dış politika konusunda Yüce Senatonun tarafsız bir değer yargısına varmasını kolaylaştırmak ve böylece Hükümetimizin izlediği dış politika amaçlarının ne kadar açık olduğunu bir kez daha sizlerin ve kamuoyunun önüne sermektir.

Sayın senatörler;

Çok yakından bildiğiniz gibi 1978 başında Hükümetimiz görevi devir aldığı an, Türkiye'nin dış ilişkilerinde büyük bir donukluk egemendi. Bu çerçeve içinde komşumuz Yunanistan ile bilinen ihtilaflar nedeni ile birbirini izleyen gergin ve hatta sıcak yazlar geçiriyorduk. Ayrıca Kıbrıs sorununun halli için hiçbir girişimde bulunmayan Türkiye, uluslar arası formlarda ve dünya kamuoyunda toplumlar arası görüşmelerin başlamasını engellemekle suçlanıyordu.

İttifak bağı içinde bulunduğumuz Amerika Birleşik Devletlerinin, ambargo gibi, dostluk ve ittifak ilişkisi ile bağdaşmayan bir uygulamayı sürdürmesi bir başka unsur olarak ortadaydı. Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerimiz düğümlenmişti, ittifak bağı ile bulunduğumuz ülkeler başta olmak üzere, komşu ülkelerimizle ilişkilerimiz en düşük düzeye inmişti. Türkiye, âdeta kendi kendisini yalnızlığa sürüklemiş bir durumdaydı.

1978 başında göreve geldiğimizde, dış ekonomik ve malî ilişkilerimizin ne durumda olduğu herkesin malûmudur. Cephe hükümetleri tarafından izlenen politikalar nedeniyle Türkiye, vadesi gelmiş borçları ödeyemeyecek haldeydi. Türkiye'nin toplam dış borcu 12 milyar dolar civarındaydı. Bunun 5 milyar doları aşkın miktarının 1978 yılı içinde ve 1979'un ilk aylarında ödenmesi gerekmekteydi. Sayın Demirel'in deyimi ile, "Türkiye 70 cent'e muhtaç" bir duruma getirilmişti.

(AP sıralarından; "Hay Allah" sesleri)

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Siz kaç cent'e muhtaç ettiniz?..

DIŞİŞLERİ BAKANI GÜNDÜZ ÖKÇÜN (Devamla) - Hükümetimiz görev başına gelir gelmez, bir yandan uluslar arası planda karşılaşılan ekonomik ve malî güçlükleri çözmeye çalışırken, öte yandan da aktif bir dış politika izleyerek, Türkiye'nin uluslar arası planda karşılaştığı sorunların üzerine cesaretle yürümesini bilmiştir.

Dış borçların belirli bir bölümü ile ilgili olarak Paris'te Türkiye'ye yardım konsorsiyomu çerçevesinde bir erteleme anlaşması gerçekleştirilmiştir. Buna göre, Türkiye'nin yaklaşık 1,5 milyar dolarlık dış borcu yedi yıllık bir süre içinde yayılmaktadır.

Bu anlaşma uyarınca, İktisadî Kalkınma ve İşbirliği örgütü üyesi olan devletlerin birçoğu ile ikili anlaşmalar yapılmıştır. Diğer birkaç üye devlet ile de anlaşmalar halen imzalanmıştır veya önümüzdeki günlerde imzalanmak üzeredir.

Geçmişte alınmış, fakat parası ödenmemiş dış borçlar için OPEC üyesi Irak ile 338 milyon dolar, Libya ile de 47 milyon dolarlık Borç Erteleme Anlaşması imzalanmış durumdadır. Ayrıca, Irak'la bu Borç Erteleme Anlaşmasına ilaveten, belirli bir miktarda ve belirli koşullarda petrol akımının sağlanması da gerçekleştirilmiştir.

Uluslar arası bankacılık sisteminden 220 bankaya olan toplam 3,1 milyar dolar tutarındaki borç erteleme çalışmalarının son aşamaya geldiğini belirtmek isterim. Bu borçların 2,5 milyar doları DÇM borçlarını, 426 milyon doları Merkez Bankasının bir - iki aylık vadelerle aldığı borçları ve 250 milyon doları yapılan ödemelerden doğan borçları içermektedir.

Erteleme ile birlikte, önemli sayılacak bir miktarda bir kredinin de sağlanabileceği ümit edilmektedir. Çalışmaların seyrine göre, bu konuyla ilgili anlaşmaların önümüzdeki ay içinde sonuçlanacağı tahmin edilmektedir.

Borç erteleme çalışmalarının yanı sıra, 1978 ve ileri yıllarda kullanılmak üzere çeşitli uluslar arası kuruluşlar ve hükümetlerle imzalanan anlaşmalarla önemli ölçüde kredi olanakları sağlanmıştır. Yalnız Dünya Bankası, İslâm Kal-

kınma Bankası, Avrupa İskân Fonu gibi uluslar arası kuruluşlardan sağlanan miktar 850 milyon dolara ulaşmaktadır.

Bu arada, Türkiye'ye belirli bir yardımın ve acil bir yardımın yapılmasına ilişkin olarak son günlerde ortaya çıkan gelişmeler hakkında da bilgi vermek isterim.

Özellikle Guadeloupe Toplantısından sonra dört Batılı Lider Türkiye'ye acil malî yardımın sağlanması ve bu mekanizmanın ayrıntılarının saptanmasını kararlaştırmışlardır ve bugün Bonn'da teknik düzeyde bu konuda çalışmalar başlamıştır.

Sayın Başkan, değerli senatörler;

Türk dış politikasında, her şeyden önce şunu belirtmek isterim ki, Hükümetimiz Yüce Atatürk'ün çizdiği doğrultuda Türkiye'nin haklarını ve çıkarlarını dikkatle ve titizlikle gözeten, ulusal haklarından ve çıkarlarından asla ödün vermeyen bir görev anlayışı içinde hizmet etmektedir. Bu nedenle Yüce Senatoda bazı üyelerin, "Çeşitli konularda ödün verdiniz." biçimindeki sözleri gerçeği yansıtmamaktadır. Türk Hükümetinin bu konudaki hareket noktası, Türkiye'nin haklarını ve çıkarlarını korumak olmuştur ve daima böyle olacaktır.

Hükümetimiz, dış politikada uluslar arası ilişkilerle, savunma ve ekonominin birbirleriyle yakından bağlantılı ve ilişkili olduğu görüşünden hareket etmektedir. Dış politika ile bir yandan ulusal güvenliğimizi sağlarken, öte yandan ona koşut olarak uluslar arası iktisadî ilişkilerimizi geliştirmek suretiyle Türkiye'nin iktisadî kalkınmasına katkıda bulunacak bir düzenlemeyi aramaktayız ve gerçekleştirmeye çalışıyoruz. Uluslar arası ilişkilerde, Türkiye'nin, uluslar arası ekonomik ilişkileri yeni bir anlayışla oluşturarak daha güçlü bir ekonomik yapı kurmak kararındayız.

Komşularımızla ve bölge ülkeleriyle ilişkilerimizi bu bir yıl içinde geliştirdik. Batı ülkeleriyle olan ilişkilerimizi, karşılıklı saygı ve güven ortamı içinde geliştirirken, gelişmekte olan ülkelerle olan ilişkilerimizi, ekonomik, teknik ve kültürel alanlarda geliştirmeye büyük özen gösterdik.

Dış politikada Türkiye, sözüne güvenilir bir ülke durumuna geldi. Görüşlerimizi her yerde açık olarak söyledik. Dış politikada bir ülkeyi veya ülkeler grubunu, diğer ülkeye veya ülkeler grubuna karşı oynama yolunu seçmedik. Ulusal hak ve çıkarlarımızı göz önünde bulundurarak, değişen dünya koşulları içinde çok yönlü ilişkilerimizi geliştirmeye çalıştık.

Sayın Başkan, değerli üyeler;

Hükümetimiz, güç bir dönemden geçen Türk - Yunan ilişkilerinin normal bir sürece sokulması ve bunun giderek, coğrafyanın beraber yaşamaya mahkûm ettiği iki komşu arasında yapıcı bir işbirliğine dönüştürülmesi amacıyla, kuruluşu-

nun hemen ertesinde inisiyatifi ele almıştır. Gerçekten Sayın Başbakan Ecevit, iki ülke arasındaki sorunların çözümü amacıyla yüksek siyasal düzeyde bir diyalog kurulması için Başbakan Sayın Karamanlis nezdinde girişimde bulunmuştur. Türk ve Yunan Başbakanları, iki ülke arasındaki uyuşmazlıkların barışçı görüşmelerle çözümünü öngören siyasal iradelerini Montreux'da vurgulamışlardır ve iki ülke arasında açtıkları diyaloğun sürdürülmesini kararlaştırmışlardır. Bu amaçla, teknik düzeyde çeşitli görüşmeler olmuştur. Ayrıca, benim Yunanistan Dışişleri Bakanı Sayın Rallis'le yapmış olduğum çeşitli görüşmeler, iki ülke arasında kurulmuş olan diyaloğu olumsuz yönde etkileyebilecek nitelikteki sorunlara çözüm getirici ve ülkeler arasındaki uyuşmazlıkların karşılıklı çıkarlara uygun bir biçimde ve soğukkanlılıkla ele alınıp tartışılabileceği bir ortamın yaratılmasına katkıda bulunduğu söylenebilir.

Biz Yunanistan'a, bu olumlu diyaloğun kurulmasını önerirken ne istiyorduk?.. Biz inanıyoruz ki, Yunanistan ile ilişkilerimizde Türk ve Yunan uluslarının dostluk ve barış içinde yaşama istekleri esastır. İki ülkenin de güven ve refah içinde yaşamalarında ortak çıkarları olduğu görüşünü benimsedik. Bu anlayışla, her iki taraftaki sorumlu devlet adamlarına düşen görevin, uluslarının bu arzularını ve ülkelerinin temelde uyum halinde bulunan çıkarlarını yapıcı bir işbirliğine dönüştürmeyi amaçlayan bir politika izlemeleri olduğunu düşündük. Bu görüşle, Türk Hükümeti olarak, iki ülke arasında güven ortamı yaratarak, sorunlarımızı her iki ülkenin meşru çıkarlarını karşılayacak biçimde, halkçılık ve işbirliği anlayışıyla çözmek için, göreve başladığımızdan bu yana birbirini izleyen girişimlerde bulunduk.

Sayın senatörler,

Son günlerde ortaya çıkan bazı gelişmelerle ilgili olarak Türk - Yunan ilişkileriyle ilgili görüşlerimizi kısaca ifade etmek istiyorum.

Bütün bu çabalarımıza karşın, Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakan Yardımcısı Sayın Christopher'in ülkemize yaptığı son ziyareti izleyen günlerde Yunan Hükümeti Sözcüsü, "Yunanistan'ın, Türkiye'ye sağlanması söz konusu savunma yardımının, iki ülke arasında ve Ege'de var olan güç dengesini bozacak bir biçimde düzenlenmesini kabul edemeyeceğini" açıklamıştır. Bu açıklama, son derece düşündürücüdür. Yunan Hükümetinin tutumunu yansıtan bu açıklamayı, Türkiye'ye yapılması düşünülen savunma yardımını ve Türkiye ile müttefikleri arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkilemeyi amaçlayan bir girişim olarak nitelendirmek mümkündür. Viyana'da yapılan Kıta Sahanlığı görüşmelerinin, beklenilen somut gelişmeyi göstermeyişi de, bu açıdan düşündürücüdür. Sayın Başbakan Karamanlis'in dış siyaset konularıyla ilgili olarak iki gün önce Yunan

Parlamentosunda yapmış olduğu konuşmada, Türkiye'ye yönelik belirli ifadeler kullanılması da ilginç bir gelişme olarak görülmektedir. Türk Hükümeti, bu konuşmalar ve bu davranışları gereği gibi değerlendirecek ve gereken teşhisi koyacaktır. Biz, Türkiye ile Yunanistan arasında çeşitli sorunların barışçı yollarla ve hakçalık ilkesine uygun olarak çözülmesi gerektiği inancındayız. Bu sorunlar, karşılıklı güven ortamı içinde ve iyi niyetle çözüldüğü takdirde, hem her iki ülkenin yararına belirli gelişmeler olacaktır, hem de bölgede yumuşama, barış ve güvenliğin yerleşmesine katkıda bulunacaktır.

Değerli senatörler;

Türkiye ve Kıbrıs Türk Federe Devleti, Kıbrıs sorununa, bağımsız, bağlantısız, iki bölgeli ve iki toplumlu federal bir Cumhuriyet esasına göre, bir an önce kalıcı bir çözüm bulunmasını içtenlikle istemektedir. Kıbrıs sorununun çözümü için belirtilen bu çerçeve ve esaslar, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk Federe Devletinin uzun zamandır titizlikle koruduğu temel ilkelerdir.

Kıbrıs Türk tarafı, bu amaçla yukarıdaki ilkeler çerçevesinde 1977 Şubat ayında yapılmış olan Denktaş - Makarios arasındaki görüşmelerde kabul edilen anlaşmaya uygun düşmesine özen göstererek, Kıbrıs sorununun tüm yönlerini kapsayan, somut, kapsamlı ve özlü önerilerde bulunmuştur. Önerilerin somut ve kapsamlı olduğu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Sayın Kurt Waldheim tarafından da kabul edilmiştir.

Ayrıca, Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Sayın Denktaş, 20 Temmuz 1978 tarihinde, Rum tarafına Maraş konusunda açık bir çağrıda bulunarak, Rumların iki toplum arasında saptanacak yöntemlerle ve bu bölgenin halihazır ve gelecekteki statüsünü peşinen etkilememek kaydıyla, gerekirse Birleşmiş Milletler gözetiminde kurulacak özel bir yönetim altında, Maraş'a iskân konusunu görüşmeye hazır olduğunu bildirmiştir. Rum tarafı, bu önerileri her zamanki uzlaşmaz davranışı içinde reddetmiştir. Çünkü Rum tarafı, öteden beri Kıbrıs sorununa hakça ve kalıcı bir çözüm bulunmasından çok, konunun uluslar arası forumlarda istismar edilmesini tercih etmiştir. Çabalarını bu yönde teksif etmeyi yeğ tutmuştur.

Kıbrıs Rum tarafının Birleşmiş Milletler örgütünde karar aldırmaya yönelik çabalarını da bu amaç doğrultusunda değerlendirmek gerekir. Bu konuda Amerikan Kongresi kullanılmıştır, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi kullanılmıştır, Avrupa Konseyi kullanılmıştır, çeşitli uluslar arası forumlar istismar edilmiştir.

Bizim görüşümüze göre, Kıbrıs sorununun çözümü uluslar arası platformlarda değil, Kıbrıs'ta toplumlar arası görüşmelerdedir. Ve bu konuda Sayın Denktaş, bilindiği üzere, son derece yapıcı bir yaklaşımla, Kıbrıs Rum tarafıyla görüşmeye hazır olduğunu ifade etmiştir.

Kıbrıs konusunda yeni bir gelişme, Amerika Birleşik Devletlerinin son olarak yaptığı öneriler olmuştur. Bu öneriler, Sayın Başbakan Ecevit'in de belirttiği gibi, münhasıran toplumlar arası görüşmelerin başlamasını kolaylaştırmak niteliğinde yapılmış bir girişim olarak değerlendirilebilir. Bu öneriler, Kıbrıs'taki iki topluma sunulduktan sonra, ayrıca Türkiye ve Yunanistan'a bilgi için verilmiştir.

Bizim görüşümüz şudur ki, Kıbrıs Rum tarafının bu öneriler karşısında takınacağı tutum esastır. Şu aşamada edindiğimiz izlenime göre, Kıbrıs Rum yönetimi kendi iç güçlükleri ve başka nedenlerle Amerikan önerilerine itiraz etmiştir.

Daha sonra, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Sayın Kurt Waldheim tarafından toplumlar arası görüşmelerin başlatılmasına yönelik olarak bir gündem taslağı iki tarafa sunulmuştur. Sayın Denktaş, Sayın Genel Sekreterin yapmış olduğu bu gündem çalışmalarına ilişkin Kıbrıs Türk Federe Devletinin görüşlerini Sayın Waldheim'e iletmiş bulunmaktadır.

Kıbrıs Türk tarafı, bir taraftan toplumlar arası görüşmelerin başlaması konusunda olumlu ve yapıcı tutumunu bir defa daha kanıtlamış; öte yandan da, Kıbrıs Türk Federe Devletinin meşru hak ve çıkarlarını güvence altına almak için gerekli önerilerde bulunmuştur.

Yüce Senatoya şu hususu temin etmek istiyorum : Kıbrıs sorununun çözümünde, Türkiye'ye ve Kıbrıs Türk Federe Devletine yapılacak herhangi bir baskı, olumlu sonuç vermez ve toplumlar arası görüşmelerin gelişmesini, yürütülmesini olumsuz yönde etkiler. Önemli olan, her iki toplumun, her türlü dış müdahaleden uzak bir biçimde toplumlar arası görüşmeleri başlatmak üzere masaya oturmaları ve karşılıklı olarak kendi sorunlarını tartışmalarıdır. Kıbrıs Türk Toplumu, bu çerçeve içinde, Kıbrıs sorununun toplumlar arası görüşmeler yoluyla çözülmesi amacıyla Kıbrıs Rum tarafıyla karşılıklı masaya oturmaya hazırdır ve bu konudaki iyi niyetli tutumunu sürdürmektedir. Hükümetimiz, Kıbrıs Türk Federe Devletinin bu tutumunu desteklemeye devam edecektir.

Sayın Başkan, sayın senatörler;

1978 Mayıs ayında düzenlenen Washington Doruk Toplantısında, NATO Genel Sekreteri Sayın Luns, NATO anlaşmasının 2 nci maddesi ışığında, ittifakın gelişme yolundaki üyelerine yardım konusunda bir rapor hazırlaması göreviyle görevlendirilmiştir. Doruk Toplantısında kabul edilen ortak bildirinin en büyük özelliği, İttifakın, gelişmekte olan üyelerine ekonomik açıdan destek sağlanmasının kabul edilmesidir ve özellikle NATO Anlaşmasının 2 nci maddesi; yani üyeler arasındaki iktisadî işbirliğine ilişkin 2 nci maddesi bu Bildiride vurgulanmaktadır.

Sayın Luns'un bu görev çerçevesi içinde hazırlamış olduğu rapor, 8 Aralık 1978 tarihinde NATO Konseyinde görüşülmüştür. Sayın Genel Sekreter raporunu sunarken, ekonomik yardım ve işbirliği konusunda İttifak içinde gösterilen çabaların az ve yetersiz olduğunu, ittifakın, gelişme yolundaki ülkelerin ihtiyaçlarının karşılanmaması halinde, ekonomik durumlarının daha da bozulacağını ve bunun sosyal ve siyasal yapılarını ve dolayısıyla İttifaka getirmekte oldukları savunma katkılarını etkileyebileceğini ifade etmiştir.

NATO Bakanlar Konseyi Toplantısında Lüksemburg ve İrlanda dışında bütün üye ülkelerin dışişleri bakanları söz alarak, raporu desteklediklerini ifade etmişlerdir ve ilgili ülkelere; Türkiye'ye, Portekiz'e ve bir ölçüde Yunanistan'a yapılan ekonomik ve malî yardımın artırılması için ikili ve çok taraflı düzeyde gerekli çabaları harcayacaklarını belirtmişlerdir. Bakanlarca ifade edilen görüşler, nihai tebliğin ilgili paragrafında, İttifakın bir siyasal iradesi haline dönüşmüş bulunmaktadır.

Bu, ülkemiz açısından olumlu bir gelişmedir. Hem NATO üyesi ülkelerle olan ikili ilişkilerimiz açısından, hem de NATO'dan yapacağımız çeşitli girişimler açısından olumlu bir gelişmedir. Bu gelişmeye, daha sonra bilindiği üzere, Bonn Toplantısıyla teknik düzeyde çalışmalara başlatılan gelişmenin eklendiğini belirtmek istiyorum.

Sayın Başkan, değerli senatörler;

Türkiye, bir yandan Batı ile olan ilişkilerini normale döndürmeye ve geliştirmeye çalışırken, öte yandan diğer ülkelerle de, Doğu bloku ülkeleriyle ve gelişmekte olan ülkelerle de ilişkilerini geliştirme politikasını izlemiştir.

Batı ile durağan bir biçimde olan ilişkilerimizin bir başka yönünü de Türkiye ile AET arasındaki ilişkiler teşkil etmektedir. AET ile olan ilişkilerimizin, göreve geldiğimiz zamandan önce uzun bir süre askıda olduğu, yeterince işlemediği ve işlediği zaman da Türkiye aleyhine sonuçlar verdiği herkes tarafından bilinmektedir. Hükümetimiz programında, AET ile düğümlenen ilişkilerimizi, Ulusumuzun, sanayileşmemizin ve ekonomimizin yararına bir çözüme ulaştırmak için gereken girişimlerde derhal bulunacağını açıkça ifade etmiştir.

AET gibi, dünya ekonomisinde önemli ve etken bir yere sahip olan bir toplulukla ilişkilerimizin belirsiz bir biçimde askıda bulunması son derece sakıncalıdır. Özellikle, AET'nin siyasal alanda da önem taşıması ve bu önemin giderek artması, ilişkilerimizdeki belirsizliği daha da sakıncalı kılmaktaydı. Ayrıca, Avrupa Ekonomik Topluluğunun, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in başvurularıyla, önümüzdeki yıllarda genişlemesi olasılığı AET'nin yapısında önemli değişiklikler getirebilecektir.

Bütün bu gerekçelerle Hükümetimiz, AET ile ilişkilerimizin yeniden canlandırılması için gerekli girişimlerde bulunmuştur.

Burada bir hususu Yüce Senatonun bilgilerine sunmak istiyorum. Daha önce, zabıtlardan saptadığıma göre, ilk konuşmalarda, Genel Görüşme kararının alınmasından önce yapılan konuşmalarda da, dışarıda da ifade edilmiştir; burada, bu ifadelerde iddia edildiği üzere, Hükümetimiz Türkiye'nin AET ile olan ilişkilerini belirli bir süre dondurma politikasını gütmemektedir. Aksine, ilişkilerimizin yeniden canlandırılması ve hatta geliştirilmesi söz konusudur.

Sayın Başbakanla birlikte Brüksel'de AET yetkilileriyle yapmış olduğumuz temaslarda, ilişkilerimizin yeniden canlandırılması ve geliştirilmesi için önerilerimizi açıklıkla ortaya koyduk.

Bu önerileri şu şekilde özetlemek mümkündür :

Türkiye, AET ile ortaklık ilişkilerini, tam üyelik hedefi göz önünde bulundurulmak kaydıyla, yeniden canlandırmak ve geliştirmek arzusundadır. İleride tam üye olma olanağını amaç olarak göz önünde bulundurmakla birlikte, ekonomimizin bugünkü aşamasında tam üyeliği erken bulmaktayız ve sakıncalı saymaktayız. Türkiye, belirli bir süre, (Daha sonra bu, görüşmelerde plân dönemine koşut 5 yıl olarak saptanmıştır.) Katma Protokoldeki yükümlülüklerinden bağışık sayılmalıdır. Katma Protokolün 60 ıncı maddesine göre, ekonomimizin belirli sektöründe kriz varsa, o sektörle ilgili yükümlülükler askıya alınabilmektedir. Bugün Türkiye'nin, Türk ekonomisinin bütün sektörlerinde bir kriz olduğu kabul edilebilir.

Bu ve başka nedenlerle, Türkiye'ye yükümlülükler açısından genel bir bağışıklık tanınmalıdır.

Bazı tarım ürünlerimizin ihracına Avrupa Ekonomik Topluluğu tarafından tanınmış olan kolaylıklar, zamanında büyük ölçüde değerlerini yitirmiştir. Ortaklık statüsüne sahip olmayan birçok ülkeye, tarım ürünlerinin ihracı konusunda Türkiye'ye tanınanlardan daha büyük kolaylıklar ve ödünler tanınmıştır. Tarım ürünlerimizin, Ortak Pazar ülkelerinde kaybolan tercihli durumunun eski halinden daha da iyileştirilerek geri getirilmesi ve herhalde tarım ürünlerimizin Ortak Pazarda tercihli bir ödün marjından yararlanması gerekmektedir.

Sanayi ürünlerimizin Topluluğa girişte karşılaştıkları güçlükler giderek artmaktadır. Özellikle, tekstil ürünlerine uygulanan miktar kısıtlandırılmalarının sona erdirilmesi gerekir. Sanayi ürünlerimize uygulanan miktar kısıtlamaları ile fiili engeller, Türk sanayiini Ortak Pazarla ilişkilerinin geleceğine güvenle bakamaz duruma getirmiştir. Türk sanayi ürünleri ihracatına karşı herhangi bir engel çıkarılmayacağı konusunda Türkiye'ye güvence verilmelidir.

Türk işçilerinin serbest dolaşımı ile ilgili olarak da, şu görüşleri ileri sürdük: Katma Protokolün ilgili hükmü gereğince, 1976'dan bu yana AET ülkelerinin, ülkelerinde bulunan Türk işçilerine serbest dolaşım hakkını tanımaya başlamaları gerekmekteydi. Bu konuda Ortak Pazar ülkeleri bu yükümlülüklerini yerine getirmemiştir. Hükümetimiz, ya bu hakkın Türk işçilerine tanınmasını, başka bir deyişle, söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmesini, ya da bu yükümlülük yerine getirilmeyecekse, bunu telafi eden önlemlerin alınmasını istemiştir.

Ayrıca, yeni bir öneri olarak, Türkiye'nin AET üyeleriyle ticarî ilişkiler dışında, ekonomik işbirliğini geliştirme isteğini de belirttik. Topluluk üyesi ülkelerle Türkiye arasında ikili sınai yatırımlara önem ve hız verilmelidir. Bazı alanlarda bu işbirliği, bölge ülkeleriyle ve İslâm ülkeleriyle güçlü yatırımlar biçiminde de düşünülebilir.

Bazı sayın senatörler üçlü yatırımlar konusunda kuşku belirtmişlerdir. Oysa üçlü yatırımlar, bugün dünyada uluslar arası iktisadî ilişkilerde oldukça yaygın bir uygulamadır. Bu uygulamada, Türkiye'nin çevresinde, Afrika'da, Doğu Avrupa ülkelerinde çok iyi bir biçimde yürütülmektedir. Öyle sanıyorum ki Türkiye, bu konuda gereken azmi gösterdiği ve örgütlenmeyi gerçekleştirdiği takdirde, üçlü yatırımlar ve üçlü iktisadî işbirliğinde başarı sağlamak mümkündür. Bu görüşlerimizi gerek; örneğin Irak'ta, gerekse İskandinav ülkelerinde ayrıntılı olarak ifade ettik, Libya ile ilgili temaslarımızda ifade ettik ve somut projeler üzerinde bu yıl bazı gelişmelerin olacağını sanıyoruz.

Ayrıca AET yetkililerine, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânının uygulanmasında Topluluğun belirli kanallarla ve özellikle Avrupa Yatırım Bankası kanalı ile katkıda bulunması için daha geniş kredi kolaylıkları tanınması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu konuda müzakerelerimiz, görüşmelerimiz AET Komisyonunun hazırlayacağı raporu AET Bakanlar Konseyine sunması ve orada belirli bir görüşme çerçevesinin onlar tarafından saptanmasından sonra sürdürülecektir. Böylece, Türkiye ile AET arasında resmî görüşmeler başlayacaktır ve bu resmî görüşmeler sonunda, öyle sanıyorum ki nisan ya da mayıs aylarında Ortaklık Konseyi toplantısı yapılmak suretiyle, ilişkilerimizin belirli bir sonuca varacağını ümit ediyoruz.

Sayın Başkan, değerli üyeler;

Türkiye ile AET arasındaki ilişkileri, Yunanistan'ın AET ile olan ilişkilerinden soyutlamak imkânsızdır. Bu, son derece basit bir nedene de dayandırılarak ileri sürülebilir; yani "Yunanistan AET'ye üye oldu, dolayısıyla Türkiye de üye olmalıdır" biçiminde yalın bir görüşe de dayanabilir veya daha ayrıntılı, daha etraflı ve daha gerekçeli görüşlere de dayandırılabilir. Ama önemli olan, Türkiye -

AET ilişkileri ele alındığında, Yunanistan'ın Ortak Pazarla olan ilişkilerini gözden geçirmek ve bu konuyu da tartışmak gerekmektedir.

Yunanistan'ın AET'ye katılmasıyla ilgili süreç, geçen ay içinde Brüksel'de yapılan görüşmelerle hemen hemen tamamlanmış gibidir. Bu durumda, katılma anlaşmasının yaz aylarında imzalanarak, Yunanistan'ın 1981'den itibaren AET'ye tam üye olarak katılması söz konusudur.

Hükümetimiz, Yunanistan'ın AET'ye katılmasının ülkemiz açısından yaratacağı sorunları ve sakıncaları ayrıntılı bir biçimde incelemiştir; bu sorunları, bir yandan AET ile yapacağımız uyum görüşmelerinde, öte yandan da Katma Protokolün ileride beş yıllık sürenin sonuna doğru yeniden revizyonuna ilişkin görüşmeler sırasında güvenli sonuçlara bağlamak kararındayız. Bu, sadece Türkiye - AET ilişkilerinin geleceğinin güvence altına alınması açısından değil, aynı zamanda, iktisadî açıdan olsun, siyasî açıdan olsun, ulusal çıkarlarımızın korunması bakımından bir zorunluluktur. Şu anda bu sorunlar, AET ülkeleriyle ve yetkili organlarıyla tartışılmaktadır. Öyle sanıyoruz ki, AET'den ve üyelerinden bu hususta göreceğimiz anlayış, AET ile olan ilişkilerimizin geleceğini temelden etkileyecek bir unsur olacaktır. Bu hususun AET üyeleri ve AET'nin yetkili organları tarafından bilindiğinden kuşku duymuyoruz.

Sayın senatörler;

Türkiye'nin korunması, güvenliğinin sağlanması ve bu çerçeve içinde güvenlik gereksinmelerinin tek kaynağa bağlı olmaktan çıkarılması sorunu, Hükümetimizin üzerinde yoğunlukla durduğu bir noktayı oluşturmuştur.

Ülkemizin savunmasının güçlendirilmesi yalnız dış askerî yardımlara bel bağlanarak sağlanamaz. Ulusal savunma sanayi olanaklarımızın ekonomik kıstaslara uygun bir biçimde geliştirilmesini ve gereğinde yeni sanayilerin kurulmasını bir siyasal amaç olarak saptamış bulunmaktayız. Bunun için başta müttefiklerimiz olmak üzere ikili ve çok taraflı düzeyde işbirliği olanaklarını geliştirme çabalarını hızla sürdürmekteyiz.

Türkiye'nin savunma politikası ile ilgili bu bölümünde ülkemizin Amerika Birleşik Devletleri ile sürdürdüğü ilişkileri de ele almak isterim. 3,5 yıl süreyle Türkiye'ye haksız yere uygulanmış olan ve Türk Silâhlı Kuvvetlerinin imkân ve kabiliyetlerini olumsuz yönde etkilemiş bulunan Amerikan askerî ambargosunun kaldırılması, bizim Hükümetimiz zamanında gerçekleştirilebilmiştir. Sayın Başbakanın, Sayın Carter ile yaptığı görüşmeden sonra, Amerikan Hükümeti ve özellikle Sayın Carter, ambargonun kaldırılması için Kongre nezdinde ısrarlı ve eetkin girişimlerde bulunmuştur ve neticede Türk - Amerikan ilişkilerini son derece olumsuz yönde etkileyen ambargo kalkmıştır.

Hükümetimiz, Türk - Amerikan ilişkilerinde böyle bir olumsuz unsurun kalkmasını her iki ülkenin de çıkarları açısından memnunluk verici ve işbirliği olanaklarını artırıcı bir gelişme olarak kabul etmektedir. Yalnız, Hükümetimizin görüşüne göre, Türk - Amerikan ilişkilerini münhasıran savunma ilişkileri gibi dar bir çerçeveyle sınırlandırmak doğru değildir. Biz, Türk - Amerikan ilişkilerinin sadece askerî işbirliği ilişkisine indirgenmesinin sağlıklı bir yaklaşım olmayacağını daha göreve geldiğimiz günlerde belirttik. Bize göre iki ülke arasındaki ilişkiler, iki demokratik müttefik arasında olması gereken türden ilişkiler niteliğinde olmalıdır ve özellikle savunmanın ekonomiden ayrılmayacağı ilkesinin gereklerinin yerine getirilmesinde ısrar ediyoruz.

Bugün başlayan teknik düzeydeki görüşmelerde politikamız ve yaklaşımımız bu doğrultuda olacaktır. Bu, bir yıldan beri yüksek düzeyde Amerikan yetkilileri ile yapmış olduğumuz temaslarda ileri sürdüğümüz görüştür ve bu görüş Amerika Birleşik Devletleri yetkilileri tarafından da kabul edilmiştir.

Amerikan silah ambargosuna bir tepki olarak faaliyetleri durdurulan ortak savunma tesislerinden bir kısmının, ambargonun kaldırılması kararından sonra geçici olarak ve tamamen Türkiye'nin denetiminde faaliyette bulunulmasına izin verilmiştir. Bu statü geçici statüdür ve Türk - Amerikan ilişkilerinin, biraz önce değindiğim geniş çerçeve içinde yeniden düzenlenmesi ile ortaya çıkacak anlaşmalarla değişmiş olacaktır.

Biz, Türkiye'nin temel dış politikasına tamamen uygun biçimde ve bölge barışına katkıda bulunacak bir biçimde bu tesislerin faaliyette bulunmasını dikkatle izliyoruz. Yeni yapılacak savunma işbirliği anlaşması da bir yandan bu genel çerçeve içine oturtulacak, öte yandan da yukarıda belirttiğim gibi, genel yumuşama ve bölge içindeki dengede sorumluluğumuz açısından gereken özen gösterilmek suretiyle bu işbirliği sürdürülecektir.

Değerli senatörler;

Yumuşama ortamı ve Helsinki son belgesi ilkeleri çerçevesinde sosyalist ülkelerle sürdürülen ikili ilişkilerimizde Hükümetimiz, 1978 yılında belirli başarılar elde etmiştir. Değerli senatörlerden hiç kimse, Türk-Sovyet ilişkilerinde sağladığımız bu gelişmelerden söz etmemiştir. Sayın Abadan Unat dışında hiç kimse, örneğin; bir kıta sahanlığı anlaşmasının Sovyetler Birliği ile yapıldığından söz etmemiştir.

Sovyetler Birliği ile yapmış olduğumuz anlaşmaları üç ana noktada toplamak mümkündür; fakat esas unsur şudur :

Türkiye, Sovyetler Birliği ile olsun, Amerika Birleşik Devletleriyle olsun, diğer ülkelerle olsun, sözüne güvenilir, sözünden caymayan ve her yerde aynı

şeyi ve aynı politikayı izleyen bir Hükümet izlenimini vermiştir ve bu güveni ikili ilişkilerde yaratmış bulunmaktadır.

Başta Sovyetler Birliği olmak üzere diğer sosyalist ülkelerle ve Balkan ülkeleriyle ilişkilerimizi geliştirdik ve bu ilişkilerin bölge barışı açısından ve dünya barışı açısından, özellikle yumuşamanın gelişmesi açısından son derece önemli olduğu görüşündeyiz.

Karadeniz Kıta Sahanlığı Anlaşmasını Sovyetler Birliği ile imzaladık. Halen bir heyetimiz Sofya'dadır ve Türkiye ile Bulgaristan arasında kıta sahanlığı çizgisinin çizilmesi için müzakereler yürütülmektedir.

Değerli senatörler;

Türkiye'nin kara sınırlarını ve denizdeki sınırlarını kesin olarak saptamamız hem ulusal güvenliğimize, hem de bölge barışına katkıda bulunacak bir unsurdur. Bu nedenle biz, sınırların saptanmasında ortaya çıkan ufak teknik sorunlardan başlayarak kıta sahanlığında sınırın çizilmesine kadar, hava sahasında yetkilerin ve sorumlulukların bilinmesine kadar Türkiye'nin karada, havada ve denizde egemenlik alanlarını kesin bir biçimde saptamak kararındayız ve bu konudaki çalışmalarımızı yürütüyoruz.

Bu arada Sovyetler Birliği ile bir siyasal belge imzaladık. Bu belgenin iki unsuru vardır. Bunlardan bir bölümü Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında, (Helsinki Sonuç Belgesinde ifade edilen ilkeler uyarınca) iktisadî, teknik işbirliğini düzenlemektedir ve ayrıca, ikinci nokta olarak, iki ülkenin uluslar arası anlaşmalarla yüklenmiş oldukları yükümlülükleri de saklı tutmaktadır.

Bu nedenle bu çok nazik dengeye dikkatinizi çekmek isterim ve kamuoyunda veya Yüce Senatoda, Meclislerde, komisyonlarda: "İyi, ama şu tür ilişki şu ülkeyle olan ilişkiyi nasıl etkiler?..." biçiminde daha çok soğuk harp döneminden kalma anlayıştan kaynaklanan görüşlerin ve endişelerin yersiz olduğunu ifade etmek istiyorum.

Türkiye bugün bulunmuş olduğu son derece hassas duyarlı ve stratejik açıdan önemli olan bölgede uluslar arası sorumluluğunun bilinci içindedir; fakat bu, 1950'lerde olduğu gibi, dünya politikasına belirli bir gözlükle bakmayı gerektirmemektedir. Dünyanın bugünkü koşulları çok yönlü bir dış politikayı ve çok yönlü dış ilişkileri gerekli kılmaktadır ve bundan, temas etmiş olduğumuz devlet adamlarının hiçbiri endişe duymamaktadır; ama Türkiye'de bazı çevreler her nedense endişe duymaktadır. Bu nedenle şunu açıkça ortaya koymamız gerekmektedir:

Hareketimiz bir grubun, bir çevrenin dış politikası veya bakış açısı değil de doğrudan doğruya ulusal çıkarlarımız olmalıdır. Bizim görüşümüze göre bugün-

kü uluslar arası koşullarda Türkiye NATO içinde kalmakla ve kendi güvenlik sistemi içinde kalmakla birlikte, diğer güvenlik sistemine sahip olan ve başka ekonomik, sosyal ve politik düzenlere sahip olan ülkelerle ilişkilerini geliştirmelidir. Bu, bugünkü çağın ve özellikle Türkiye'nin çıkarlarının bir gereğidir.

Bir senatör arkadaşımız, buradan, Yüce Senatonun kürsüsünden bir resim gösterdi; Cocacola şişesinin resmini gösterdi. O resmi göstermeden şunu söyleseydi kendisine daha çok hak verirdim: "Uluslar arası ilişkiler uluslar arası ekonomiden ayrılmaz. Dış politikada önemli olan unsurlardan bir tanesi, uluslar arası plânda ulusal güvenliği sağlamanın yanı sıra, uluslar arası plânda pazar aramaktır. Çin ile olan ilişkilerde bu pazar sorunu önemli bir sorundur. Cocacola ve US Steel Corporation'ın yatırımları, bu politikanın izlenmesinde önemli bir unsurdur." deseydi kendisine hak verirdim ve "Hükümet, Dışişleri Bakanı, Başbakan Yardımcısı uluslar arası ekonomik ilişkilerde bu tür pazar arıyor mu?..." diye sorsaydı yine kendisine hak verirdim. Fakat gözlükler o kadar farklıdır ki, bakış açıları o kadar farklıdır ki, bunu yabancı sermaye açısından söylemektedir.

Değerli senatörler;

Türkiye, Türk dış politikasıyla ulusal güvenliğini, ülke bütünlüğünü sağlamakla birlikte savunmasını güçlendirmek, uluslar arası ekonomik ilişkileriyle de Türkiye'nin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunacak çeşitli düzenlemeleri gerçekleştirmek durumundadır. Size bir örnek vermek istiyorum:

Bizden önceki Hükümet döneminde Anadolu Rafinerisi Projesi imzalanmıştır. Romanya'da bizzat gittik gezdik. Anahtar teslimi imzalanmıştır. Bu proje. "Krediyle olsun da, ne olursa olsun" anlayışıyla yapılmıştır; ama gezdiğimiz fabrikada, bizzat yerinde gördük, belirli tankerlerin, petrol tanklarının daha iyilerinin Türkiye'de yapılabileceğini tespit etmiş bulunuyoruz.

Türkiye'nin sanayileşmesi, iktisadî kalkınması için tam titizlikle ve gereken özeni göstererek Türkiye'nin ulusal çıkarlarına katkıda bulunabiliriz ve ancak onu bu şekilde koruyabiliriz.

Bu arada, gelişmekte olan ülkelerle olan ilişkilerimize de değinmek istiyorum. Özellikle New York'ta bulunduğum sırada Genel Kurul toplantısı vesilesiyle oraya gelmiş olan Dışişleri bakanlarıyla görüştüm. Gelişme yolundaki 21 ülke dışişleri bakanıyla yaptığım görüşmelerde şu unsurları saptadım.

Bu ülkelerle ekonomik, teknik ve kültürel ilişkilerimiz son derece zayıftır. Bu ülkeler kurtuluş savaşını vermiş olmalarına rağmen, Atatürk'ü tanımamaktadırlar. Bu ülkeler sadece (edindiğim izlenim şudur) işte; "Babamdan duyduğuma göre bir Mustafa Kemal varmış..." ondan sonra başka bir şey bilmemektedirler.

Gelişmekte olan ülkelerle ilişkilerimizi çeşitli düzeylerde geliştirmek durumundayız. Bu ulusal çıkarımız ve uluslar arası plânda daha iyi tanınmamız için en önemli gerekliliktir.

Bir örnek olarak belirteyim ki, 1977 yılında 43 gelişme yolundaki ülkeye yapmış olduğumuz ihracat 7 milyon dolardır. 43 gelişme yolundaki ülke bir yanda, 7 milyon dolarlık ihracat bir yanda... Bugün Afrika'da bağımsızlığını kazanmış ve Birleşmiş Milletlerde oy sahibi olan 14 ülkeyle şimdiye kadar hiç bir diplomatik ilişki kurulmamıştır. Afrika ülkelerinde görevli büyükelçiliklerimizin henüz ilişki kurmadıkları, bu ülkeler nezdinde akredite (Accrêditer) olabilmeleri için gerekli girişimlerde bulunulmuştur. Afrika ülkelerinde ve körfez ülkelerinde yeni büyükelçilikler açmayı kararlaştırdık. Bu ülkelerle ekonomik, teknik ve kültürel alanlarda geniş işbirliği olanaklarımız vardır. Nijerya ile olan ilişkilerimizi geliştirmek durumundayız, Sudan'la olan ilişkilerimizi geliştirmek durumundayız, körfez ülkeleriyle olan ilişkilerimizi geliştirmek durumundayız. Sadece bunlara mal değil, hizmet satmak durumundayız ve bununla ilgili olarak gerekli örgütlenmeyi yapmamız şarttır ve bunu yapmak üzere gerekli çalışmalara başlamış bulunuyoruz. Irak'la yapmış olduğumuz temaslar sonunda hem borçlarımızı erteledik, hem de ihracat olanaklarını artırdık. Aynı şekilde Libya ile olan temaslarımızda da daha yakın ve çeşitli düzeylerde işbirliği olanaklarını sağladık.

Değerli senatörler;

İslâm Konferansında Türkiye'nin belirli ülkeler yanı sarı; sıra birkaç sayılı ülkeler yanı sıra belki o ülkeler kadar büyük itibarı vardır. İslâm ülkeleriyle olan tarihi ve kültürel bağlarımızı değerince kullanmak suretiyle yakın iktisadî, teknik işbirliğini oluşturmak mümkündür. Hükümetimiz zamanında Ankara'da İslâm İstatistik ve İktisadî Araştırma Merkezi kurulmuştur. Bu merkezde İslâm ülkelerinin iktisadî verileri toplanacaktır, gerekli eğitimler yapılacaktır ve bu ülkelerle iktisadî ve teknik işbirliğinin oluşması için gerekli projeler hazırlanabilecektir.

Uluslar arası politikayla birkaç önemli noktayı da işaret etmek istiyorum; özellikle uluslar arası politikada son gelişmelerle ilgili olarak birkaç noktaya da işaret etmek istiyorum.

Bunlardan birincisi, Ortadoğu bölgesinde sürdürülen barışı arama çabalarıdır. Bizim görüşümüze göre Arap - İsrail ihtilâfının çözümünde yapılan çabaları memnuniyetle karşılamakla birlikte, gerçek bir barışın ancak bütün tarafların ve özellikle yıllardan beri çok ağır şartlar altında yaşam kavgası veren Filistinlilerin katılmasıyla ve Filistin Halkının kendi devletini kurma hakkı da dahil olmak üzere tüm meşru haklarını kapsayacak bir biçimde gerçekleştirilebileceği görüşündeyiz.

İran'daki gelişmeleri üzüntüyle ve kaygıyla izliyoruz. Dost ve kardeş İran halkının bu sıkıntılı dönemi mümkün olduğu kadar çabuk atlatarak esenliğe kavuşması samimi arzumuzdur. İran'da düzenin ve istikrarın bir an önce kurulması İran halkının yararına olduğu kadar bölge barışının da çıkarına olacaktır. Bizim görüşümüze göre İran'la ilgili olarak iki ilke son derece önemlidir; ülke bütünlüğünün korunması ve ayrıca içişlerine karışmamak.

Türkiye tarihten gelen dostluk ve kardeşlik bağlarıyla bağlı bulunduğu İran halkının kendi özlemlerini yansıtan bir düzeni kurabileceğine inanmaktadır ve İran halkı ile işbirliğini sürdürmeyi ve geliştirmeyi arzu etmektedir.

Uzak - Doğuda meydana gelen iki olay son derece önemlidir. Bunlardan birincisi; Çin'le Japonya arasındaki anlaşmadır. Diğeri de, Amerika Birleşik Devletleriyle Çin arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulmasıdır. Öyle sanıyorum ki, her iki ilişki de Uzak - Doğuda yumuşamanın ve işbirliğinin gerçekleşmesine katkıda bulunacaktır ve yine umudum odur ki, bu yumuşama Uzak - Doğuda ve Asya'da dünya barışına katkıda bulunacak başka olumlu gelişmelere de yol açar.

Sayın Başkan, değerli senatörler;

Bu arada birkaç spesifik nokta üzerinde de durmak istiyorum.

Bunlardan birincisi, bir senatör arkadaşımızın, Türk dış politikasının hayalci olduğu biçiminde yapmış olduğu eleştiridir ve özellikle Hindistan, Sovyetler Birliği ve Yugoslavya gezileri örnek verilmek suretiyle Kıbrıs konusunda Türk kamuoyunu aldattığımız ileri sürülmektedir.

Türk - Yugoslav Bildirisinin ilgili pasajını okuyorum :

"İki Başbakan Kıbrıs'ın bağımsızlık ve egemenliği kadar bağlantısızlığının da sürmesini, tüm bölgenin çıkarına olduğunu ve yumuşamaya büyük katkıda bulunacağını kabul etmişlerdir.

Türkiye Başbakanı Adada her iki ulusal topluma sürekli barış ve güvenlik sağlayacak iki bölgeli, iki toplumlu federal bir devleti gerçekleştirmek için Kıbrıs'taki Türk Yönetiminin yaptığı somut ve özlü önerilere ilişkin son girişim hakkında bilgi vermiştir..."

Bundan sonraki cümleye dikkatinizi çekiyorum :

"Yugoslav tarafı toplumlar arası görüşmelerin yapıcı ve anlamlı bir biçimde sürdürülebileceği ve daha fazla gecikmeksizin her iki ulusal toplumu da hoşnut edecek sonuçlar vereceği hususundaki ümidini belirtmiştir."

Bu, Yugoslav tutumunda belirli bir gelişmedir. Daha sonra bu tutumdan vazgeçilmiş olması veya farklı bir davranış Türk Hükümetinin sorumluluğunda olması gerekir.

Türk - Sovyet Bildirisini okuyorum :

"Taraflar Kıbrıs sorunu konusunda yararlı fikir değişiminde bulunmuşlardır. Taraflar bu sorunun, Kıbrıs Türk ve Rum toplumları arasında olumlu ve yapıcı görüşmelerle barışçı yoldan, Kıbrıs'ın egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve bağlantısızlığına saygı esaslarına ve Ada'da yaşayan her iki toplumun meşru haklarına ve çıkarlarına uygun olarak barış ve güvenlik içinde yaşamalarını sağlayacak en süratli bir biçimde çözülmesi gerektiği görüşündedir."

Bu bildiride Sovyetler Birliği toplumlar arası görüşmelerin olumlu ve yapıcı bir biçimde barışçı yoldan yapılmasını ve ayrıca her iki toplumun meşru haklarına ve çıkarlarına uygun olarak barış ve güvenlik içinde yaşamaları esasını kabul etmiştir.

Bildiriler böyledir.

Hindistan Bildirisi :

"İki Bakan Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak yararlı görüş teatisinde bulunmuşlardır ve bir defa daha Kıbrıs'ın bağımsızlığını, egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve bağlantısız statüsünü desteklediklerini belirtmişlerdir.

İki Bakan Kıbrıs sorununun Kıbrıs Türk ve Rum toplumları arasında eşitlik içinde yapılacak ciddî ve anlamlı görüşmelerle gecikmeksizin çözülebileceği, çözülmesi gerektiği üzerinde anlaşmışlardır."

Ayrıca iki Bakan, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin huzurunda 12 Şubat 1977 tarihinde Lefkoşe'de akdolunan anlaşmanın; yani Makarios-Denktaş anlaşmasının doğru yönde atılmış bir adım olduğunu kaydederek, Kıbrıs sorununa acil ve etkin bir çözüm bulunması gerektiğini vurgulamışlardır.

Burada ileri sürülen görüş şudur :

(A) devleti, (B) devleti, (C) devleti dünya politikasında ciddî devletlerdir; ama Türk Hükümeti ciddî değildir.

Belgeler ortadadır. Türk Hükümeti yapmış olduğu temaslarda Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak belirli bir gelişme kaydetmiştir; ama daha sonra şu veya bu yönde bir değişiklik Türk Hükümetinin değil de, eğer varsa, o hükümetlerin sorumluluğuna ait olsa gerektir.

Bu konuda ben ilgili hükümetleri yapılan eleştiriler kadar suçlamak istemediğimi ve o hükümetlerin davranışlarında daha sonra Birleşmiş Milletlerde, örneğin; Belgrat Konferansından sonra Birleşmiş Milletlerde olumlu gelişmeler olduğunu belirtmek isterim.

Bir başka nokta bağlantısızlık konusunda yapılan eleştirilerdir. Özellikle Sayın Başbakanın Belgrat Bağlantısızlar Konferansına mesaj gönderdiği ve çeşitli başka geziler ve beyanlar, (Ki, birazdan geleceğim) onlar da toplanmak suretiyle bir hava yaratılmak istenmektedir.

Sayın Başkan, değerli senatörler;

Bağlantısızlar Konferansına Başkan Carter da mesaj yollamıştır. Ve daha ilginci, dosyalarımızda mevcuttur. Sayın Demirel de Başbakan iken, Sirilanka'da toplanan Bağlantısızlar Konferansına mesaj yollamıştır.

Bu tür dolaylı telmihlerle yapılacak eleştirilerin haksızlığını yüce takdirlerinize sunmak istiyorum.

Benim Hindistan gezisinde Hindistan Dışişleri Bakanı Sayın Veşpaye'ye söylemiş olduğum bir görüş de belirli yorumlara yol açmıştır. Hatta öyle ki, "Dışişleri Bakanı önce Bağlantısızlara gözlemci olarak öneride bulunmuş, sonra da gözlemci olunamayacağını tespit edince konuk olarak ileri sürmüş, sonra da konukluk karşı taraftan gelir" filan biçiminde, Senatoda ifade edilmesi pek yakışık olmayan bir tarzda ifadelerle bu konu burada sunulmuştur.

Sayın Veşpaye'ye benim söylediğim şey şudur :

Türk Hükümeti gelişmekte olan ülkeler durumunda bulunan Bağlantısız ülkelerle ilişkilerini ekonomik ve teknik düzeyde geliştirmek istemektedir. Türk Hükümeti, karşılıklı dayanışma (Collective self - relianal) ve karşılıklı bağımlılık ilkelerinin (Ki, bunlar yeni uluslar arası ekonomik düzenin yeni ilkeleridir.) geliştirerek, ikili düzeyde ve bölgesel olarak ekonomik ve teknik işbirliğini geliştirmek istemektedir. Bağlantısız ülkelerle bu ilişkiler gelişirken eğer Bağlantısız ülkeler Türkiye'nin Bağlantısızlar toplantısını konuk statüsüyle izlemesini düşünürler ise, Türkiye de bunu düşünebilir.

Bu son derece şartlı ve ayrıca Portekiz'le Romanya'nın farklı savunma sistemlerine mensup olmalarına rağmen bu statüyle Bağlantısızlar toplantılarını izlemelerini de telmih eden bir yaklaşımdır ve daha çok karşı tarafa durumu bırakmaktadır ve ayrıca NATO üyesi olacağını ve bulunduğu bölgede nazik dengeyi değiştirmemek için gerekli sorumluluk hissine sahip olduğunu da belirten bir konuşma içinde geçmiştir.

Bu, bağlantısızlık hareketine katılmak demek değildir ve hele bağlantısız ülke olmak da demek değildir.

Sayın senatörler;

Türk dış politikasında olsun, Türk iç politikasında olsun ve düşün hayatında olsun artık ayrıntılı olarak, nüansları gözeterek düşünmek zorundayız ve görüş-

lerimizi ifade etmek zorundayız. Aksi halde, kaba çizgilerle belirli bir biçimde birbirimizi suçlayacak olursak, bu hem bugünkü düşün düzeyimize ve kültür düzeyimize uygun olmaz, hem de Türk ulusuna büyük haksızlık olur.

Sözlerimi geziler hakkında yapılan eleştirilere ilişkin görüşlerimle sürdürmek istiyorum.

Bazı sayın senatörler ve dışarıda, kamuoyunda bazı çevreler, Sayın Başbakanın gezilerini eleştirmektedirler, çok gezdiğinden bahsetmektedirler.

Bugünkü uluslar arası politikanın ve dış politikanın gereği budur; yüksek düzeyde temas gereklidir. Elçiler aracılığıyla, teknisyenler aracılığıyla değil de, devlet başkanları, hükümet başkanları ve bakanlar düzeyinde temaslar daha etkin ve daha yararlı sonuçlar doğurmaktadır.

Bu eleştiriyi yapanlara bir başka unsuru da hatırlatmak istiyorum. Sayın Başbakan Ecevit'in Norveç'e yapmış olduğu gezi duyulur duyulmaz, İsveç ve Finlandiya da davet yapmıştır.Sayın Başbakanın, uluslar arası plânda kişiliğini kabul ettirmiş bir politikacı olduğu, uluslar arası düzeyde ve ulusal düzeyde bilinen bir gerçektir.

Bu arada, Sayın Başbakanın yapmış olduğu gezileri eleştirenlere, Yunanistan Başbakanı Sayın Karamanlis'in bu yıl içinde yapacağı gezi programını bildirmek suretiyle cevap vermek istiyorum. Sayın Karamanlis, AET ülkeleri ve NATO ülkeleri dışında,aldığımız bilgilere göre, şu ülke başkentlerine gidecektir :

Bükreş, Belgrat, Trablus, Cidde, Beyrut, Kuveyt, Rabat, Budapeşte, Varşova, Prag, Moskova, Pekin. Artık mesele değildir; bugün Avrupa'da, Ortadoğu'da, Doğu ülkelerinde, uçağa atlayıp, hafta sonu bir günlüğüne gidip temas edilmekte ve dönülmektedir. Uluslar arası ilişkiler bu düzeye gelmiştir. Buna kendimizi alıştırmamız gerekmektedir.

Bununla ilgili olarak kısaca, şahsım hakkında da yapılan bir eleştiriyi cevaplandırmak istiyorum. Uluslar arası ilişkilerin bugünkü aşamasında dış politika, özellikle son derece önemli hayatî konularda devlet başkanları ve başbakanlar tarafından yürütülmektedir. Bu, Dışişleri Bakanının her hangi bir katkısı bulunmadığı anlamına gelmez. Dışişleri Bakanının, ilgili Dışişleri Bakanıyla temas ederek çeşitli konuları işlemediği anlamına gelmez. Sovyet bildirisindeki söz konusu metin, Yugoslav bildirisindeki söz konusu metin, Sayın Gromiko ve o zamanki Dışişleri Bakanı Sayın Miniç'le yapmış olduğumuz uzun görüşmelerin sonucu Başbakanların bildirilerine eklenmiştir. Bu demek değildir ki, Dışişleri Bakanı her hangi bir görev görmemektedir. Dışişleri o kadar gelişmiştir ki, kapsamı o kadar ayrıntılı ve teknik düzeylere gelinmiştir ki, bazı ülkeler bir değil, iki, hatta üç bakan tayin etmek durumundadırlar. Bu da, görevin ciddiyeti, sorunların

ciddiyeti açısından önemlidir. Bu açıdan, bu eleştirilerin haksız olduğunu huzurunuzda belirtmek istiyorum.

Sayın senatörler;

Bir yıl içinde Türkiye'nin dış güvenliğini, ülke bütünlüğünü, savunmasını sağlama bağlayan, Türkiye'nin dış ilişkilerinde belirli gelişmeler sağlayan, Batı ile olan ilişkilerini normalleştiren, komşularıyla olan ilişkilerini normalleştiren ve belirli ölçülerde geliştiren bir dış politika izledik.

En elverişsiz koşullarda almış olduğumuz mirasa rağmen iktisadî açıdan Türkiye'yi petrolsüz, gübresiz bırakmadık.

Ekonomimizi sağlıklı bir yapıya kavuşturmak için acil yardım sağlanması gereğini dost ülkelere kabul ettirdik. Dışsatımımızı 11 ayda % 28 oranında artırdık.

3,5 yıl ülkemizin savunmasını olumsuz biçimde etkileyen ambargonun kaldırılmasını sağladık. "Amerika Birleşik Devletleri ambargosuyla ilgili olan karar koşullara bağlıdır." deniyor. Bize hiç kimse koşul ileri sürmedi. Biz, ambargo kalktı diye ulusal politikamızı da değiştirmedik.

Doğu ülkeleriyle ilişkilerimizi geliştirdik. Arap ülkeleriyle ilişkilerimizi geliştirdik, bunları yaparken Batı ülkeleriyle, Batı ile ilişkilerimizi bozmadık. Aksine, daha ileri düzeye getirdik.

Türkiye'nin, Yunanistan'la olan sorunları bir tarafa bırakılacak olursa, hiçbir ülke ile sorunu yoktur. Bir ülke veya bir grup ülke ile ilişkilerimizi geliştirmek için bir başka ülke ile ilişkilerimizi bozmamız gerekmez.

Türkiye, aktif bir yumuşama, detant politikası içinde ulusal haklarını ve çıkarlarını korumaktadır. Böylelikle bölgemizde ve dünyada yumuşamanın gerçekleşmesi, barışa ve uluslar arası işbirliğine hizmet edeceğine inanmaktadır.

İlginizden ve dikkatinizden dolayı hepinize teşekkür eder, saygılar sunarım. (CHP, MB ve Cumhurbaşkanınca S. Ü. Grubu sıralarından alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Çağlayangil, buyurunuz.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) - Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Dünyanın çok ilginç bir devrinde yaşıyoruz. Genel siyasî şartlar birdenbire beklenmedik hızlı bir gelişme gösterdi. 1980'lerden sonra karşımıza çıkacağı sanılan durumlarla birdenbire yüz yüze geldik. Bizi bu yargıya götüren olayları, Türkiye'nin dış politika ilişkilerinin incelenmesini ve eleştirilmesini amaçlayan genel görüşme vesilesiyle dile getirerek görüşlerimizi Yüce Heyetinize arza çalışacağım.

Türkiye'yi sade kendi problemleriyle ya da çevresinin meseleleriyle inceleyerek, dış ilişkiler konusunda varacağımız sonuçlar sağlıklı olmayacaktır. Dünya nerededir ve biz dünyada neyiz konusu hareket noktası alınmadıkça dış ilişkilerimizin anlaşılması, eleştirilmesi imkânsızdır.

Dünya barışı, günümüzde nazik bir dengede oturuyor. Dünya siyasetinde ağırlığı olan Amerika, Sovyet Rusya, Çin gibi büyük devletler, bu dengede başrolü oynuyorlar. Amerika eskiden nükleer güçte herkesten kuvvetle idi; sıkıştı mı gücünü ortaya kor, dediğini yürütmeye koyulurdu. Küba krizinde Kennedy'nin yaptığı budur. Sovyet Rusya zamanla Amerika'ya yetişti, bir eşitlik kurdu. Erken davranan, baskın yapanın başarılı olacağı bir durum ortaya çıktı. Stratejistler de ona göre ayarlandı.

Sonraları bu devre de aşıldı. Şimdi nükleer gücü elinde tutan dev taraflar, dört beş kere dünyanın altını üstüne getirecek güçte stratejik nükleer silahları ellerinde bulunduruyorlar. Artık açıkgözlülükle savaş kazanma ihtimali kalmadı. Savaşa kim başlarsa başlasın, iki taraf da birbirini yıkacak güce ulaştı. Stratejistler buna, "Garantili imha dengesi" diyorlar. İşte dünya bu denge üzerinde duruyor. Vuracak olan kendisinin de mutlaka vurulacağını bilmektedir.

Bu durum, Amerika ile Sovyetleri "SALT" adı verilen ve amacı nükleer silahları sınırlandırmak olan sürekli bir görüşmeye zorladı. Birinci SALT devrinde taraflar, nükleer silahlarda birbirlerinden üstün hale gelmeme kararı aldılar. Ancak, iki taraf da bu anlaşmanın boşluklarından yararlanmayı marifet saydı. Sovyetler kıta içi füzelerin sayısında Amerikalıları geçtiler; gerektiğinde bunları uydularla uzun menzilli hale getirmenin uygulamasına yöneldiler. Amerikalılar elektronik kesimde Rusları geride bıraktı. İşte "İkinci SALT" halen bunlarla uğraşıyor. Bu konuya da bir anlaşma getirmek üzereler; ama üçüncü SALT'ın hazırlığına başlamaktan da geri kalmıyorlar. Guadeloupe buluşmasının en önemli nedeni, bu sürekli SALT müzakerelerinden oldum olasıya pirelenen NATO devletlerini, özellikle Avrupa büyüklerini üçüncü etabı yadırgamamaya iknaya çalışmaktır.

Üstün güçlü devletler sadece silah yarışıyla değil, (Allah hepimizi saklasın) bir üçüncü dünya harbinin stratejisi üzerinde de kaygılıdırlar. Bu savaş çıkacaksa mutlaka Birleşik Asya ve Avrupa, yani yeni deyimiyle "Avrasya" kıtasında çıkacak. Her iki kuvvet de, Amerika da, Rusya da bu bölgenin etrafını kendi hesabına bir savaş çemberiyle donatmaya, bu kıta etrafındaki milletleri kendi yanına çekmeye çalışıyorlar. Ruslar faaliyetlerini artırdılar, Adis Ababa'yı, Kâbil'i yanlarına aldılar; okyanusları denizaltılarıyla doldurdular; Hanoy'u, Seylan'ı Sovyetleştirdiler, Kamboçya'yı onlara uydurdular ve cesur hareketlerle Afrika'ya el at-

tılar; Avrupa, yavaş yavaş kuşatılmakta olduğunu gördü. Zaten, Rusların Küba'ya doldurduğu Sovyet Mig uçaklarıyla ta Dallas'tan Washington'a kadar Küba uçuşlarının menzil sahasına giren Amerika, artık iyi niyetin, vurdumduymazlığın zararlı olmaya başladığını fark etti ve Batı Blokunda kımıldama başladı.

Büyük nüfusuna ve potansiyeline rağmen Çin, şimdiye kadar ciddî bir güç sayılmıyordu. Çünkü teknolojisi zayıftı, ekonomisi zayıftı. Sarsılan kuvvet dengesinin karşısına yeni bir güç çıkarılması için Batının girişimleri başladı. İngilizler acele davrandılar. Uzun menzilli Harris bombardıman uçaklarını Çin'e vererek ve bu büyük kıtaya askerî yardıma başlayarak onun savaş gücünü artırma yoluna girdiler.

Japonya Çin'le anlaşma yaparak her türlü teknolojiyi, özellikle savaş sanayiindeki gelişmeleri Çin'e aktarmanın yolunu açtı.

Yılbaşında Amerika Çin'i tanıdı. Teknolojisi ve ekonomisi güçsüz olduğu için, bugün tehlike sayılmayan koca Çin, birdenbire korkunç bir kudret kazandı. Şimdi ejderhaya tırnak ve diş takılmıştı. Bu durum, Avrupa'yı kuşatmaya çalışan Rusya'yı bunalttı. Ava giden avlanır; kendisi kuşatmaya çalışırken, bir anda kuşatılmakta olduğunu gördü.

Bu sıcak hazırlıklar ateşle oynanmanın başlangıcı sayılıyor. Herkesin nasırına basılmıştır, herkes kuşkulanmıştır, herkes sinirli hale gelmiştir.

Ben, Sayın Dışişleri Bakanının, dün Bütçe Komisyonunda Amerika'nın, Çin'i tanımasını detant için iyi bir adım diye nitelendirmesine katılmıyorum. Amerika'nın, Çin'i tanıması detantı yerinden oynatmıştır. Amerika'nın, Çin'i tanıması çok yeni unsurlar getirmiştir dünya genel konjonktürüne, benzinle kibrit arasında mesafe daralmıştır.

İşte bunun içindir ki, söze dünyanın en ilginç bir devrinde yaşıyoruz diye başladık. İşte bunun içindir ki, genel siyasî şartlar birdenbire hızla gelişiyor dedik. İşte bunun içindir ki, AP Grubu olarak, bu nazik durumda Türkiye'nin dış ilişkilerini gözden geçirelim, dünya nereye gidiyor, bizim yerimiz ne olacak; bunu hep beraber düşünelim, araştıralım, ortak bir çare üzerinde mutabık kalalım dedik.

Genel görüşme önergemizin verildiği gün, Grubumuzun sözcüsü bu kürsüye geldi, bu söylediklerimi dile getirdi. Tehlikeleri gözönüne serdi. Biz "Polemik yapmaya gelmedik. Suçlu aramak niyetinde de değiliz. Dış ilişkilerimiz iyi gitmiyor, düzeyde dolaşıyoruz. Ne kendi meselelerimizi çözebiliyoruz, ne de gelecek için hazırlıklı olabiliyoruz. Buna bir çare arayalım." dedi. Cumhuriyet Halk Partisinin sayın sözcüsü çıktı, "Adalet Partisi sözcüsü bilgiçlik taslıyor. Bu Grup, belli bir inanışın, bir Batıcılığın esir-i firaşıdır. Bunlar bir blokun adamlarıdır. Dış

politikayı siz berbat ettiniz, biz düzelttik ve düzeltmeye çalışıyoruz; ama madem istiyorsunuz bu genel görüşmeyi açalım, size de kusurlarınızı gösterelim." dedi. Belki kelimeler bunlar değil; ama eda ve manayı özetleyince bu çıkıyor.

Böylece genel görüşmeyi açtık. Genel görüşme açıldı. Sözcümüz yine çıktı. Benim demin huzurunuza getirmek istediğim tehlikeli durumu anlattı, "Birbirimizle değil konuyla uğraşalım, durum ciddidir" dedi. Buna mukabil, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına çıkan sözcü, "Bu Hükümetin en başarılı şekilde yürüttüğü bir konu varsa, o da dış politikadır. Bu bakımdan Adalet Partisinin muhalefet gayretkeşliği içerisinde Hükümetin bu sağlam yönüne ne maksatla dil uzatmaya kalkıştığını anlayamadık." dedi. Kelimeler onun.

Muhterem senatörler;

Bizim baştan beri maksadımız bir polemik açmak, "Sen kötü yaptın, ben iyi yaptım" tartışmasına girişmek, kusurlara sahip aramak değildir. Sözlerimin başında ne amaçla yola çıktığımızı anlatabildim sanıyorum; ama Cumhuriyet Halk Partisinin ıslah olmaz davranışı karşısında ve bize yöneltilen kusurlar, isnatlar karşısında hak ettikleri ya da layık oldukları cevapları vermeye mecburuz. Biz onlara el uzatmıştık, onlar bize dil uzattılar, haklarını alacaklardır. (AP sıralarından "Bravo" sesleri)

Hiçbir zaman onların üslubuna inecek değiliz; ama artık bu kadar insafsız davranış karşısında hem suçlu, hem de güçlü rolüne girmek isteyenlerin hakiki çehrelerini ortaya çıkarmak da bizim için görev olmuştur. (AP sıralarından "Bravo" sesleri)

Bu Hükümet işbaşında bulunduğu bir seneyi aşan devre içinde, bütün diğer kesimlerde olduğu gibi, dış ilişkilerde de başarısızdır. Sayın Metin Toker'in, saydığı bir sürü başarısızlıklar meyanında, istisna olarak zikrettiği ambargo ve savunma tesislerinin açılması şekli dahil hepsi başarısızdır.

Bunları, teker teker teşhire geçmeden evvel, iktidar partisi sayın sözcüsünün bize kusur olarak yönelttiği hususlara cevap vermek istiyorum :

Evvela şunu söyleyeceğim. Bu Genel Görüşme mevcut bir Hükümetin bir senelik icraatı için açıldı. Bir Adalet Partisi Hükümeti var, "Koalisyon Hükümeti" deyin, "MC" deyin, ne derseniz deyin; bu Hükümet gitmiş, tarihi hal almış, hesabı görülmüş, bütçe müzakereleri olmuş,konuşulmuş. Bunları tazeleyerek genel görüşmeden netice almak mümkün değil; ama "Vazgeçilmez ve ıslah olmaz bir tutum karşısındayız" dedik. "Koalisyon ortaklarının uyumsuz ve gayri ciddi davranışlarıyla siz dış politikayı berbat ettiniz" diyorlar.

ZİYA GÖKALP MÜLAYİM (Samsun) - Çok doğru.

CAHİT DALOKAY (Elazığ) - Sizin sözlerinizi tekrar ediyor, kendi kendinizi tasdik ediyorsunuz. Şeyhin kerameti kendinden menkul.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Tabii.

Koalisyonlar zordur. Koalisyona girenler zorluklarını bilirler; ama mevcut Hükümet koalisyon da değil. Nasıl tedarik edildiği malum veya sümme tedarik elde edildikleri malum bir grupla âdeta bir tek parti oldukları halde, daha üç gün önceki gazeteler tefrika halinde dışişleri, milli savunma ve diğer Hükümet erkânının görüş farklarını ve uyumsuzluklarını dile getirmekle bitiremiyorlar. E, cam köşkte oturanın karşı tarafa taş atması manasız. Siz bu halinizle kendi içinizde uyum sağlayamamışsınız da biz dört aile bir evde nasıl sağlayacağız?..

Sağlayamadık da ne yaptık?.. Biz programımızı tatbik ettik; ama gayri ciddî davranışlar olmadı mı?.. Olur. Bir parti lideri çıkar, "Bu Dışişleri Bakanının Mısır'a gitmesi turistik seyahattir." der. Ben giderim, benim programım var, hesabım var, onun için hareket ediyorum. Bir dışişleri bakanı eğer vazifesini hakkıyla ifa etmek durumunda ise, elindeki programıyla hele bir koalisyon içinde bulunuyorsa, kendisine hükümet başkanının verdiği direktifler dahilinde vazifesini görür. Üst tarafında bir parti lideri onu öyle yorumlar böyle yorumlar, bu benim kontrolüm içinde değil.

Binaenaleyh, bunları ne maksatla dile getirdiğinizi ve bunlara ne neticeye varmak istenildiğini anlamıyorum. Uyum var mı?.. Uyum, programdır.

Sayın Sözcü, "İran ile 1 milyar 200 milyon dolarlık anlaşma yaptınız, yürütemediniz." dediler. Yürütemedik... Neden yürütemedik?.. İran'a "Ortalık petrodolar doldu. Türkiye üzerinden geniş bir transit akımı var. Sen bu yıl 4 milyar dolarlık mal ithal edeceksin, Irak da öyle. Gel beraber yolları yapalım, benim yollarım bu trafiğe göre yapılmamış" dedik. "Hay hay" dediler. Anlaşmalar yaptık, Sayın Cumhurbaşkanımız oraya gitti.

Bunu tatbik ederken, bu yoldan geçen araçlardan alınacak tarifeyi ilan ettiğimiz zaman kıyamet koptu: "Nasıl bizden para alırsınız?.." dediler ve ilave ettiler; "Bizim paramızla yol yapacaksınız hem de bizim kamyonlarımızdan para alacaksınız..."

Dün Bütçe Karma Komisyonunda bizi tenkit eden Grup Sözcüsünün Partisine bağlı bir sayın parlamenter, dün Bütçe Karma Komisyonunda "Nasıl olur da Türkiye'nin yollarından geçenlerden para almadan bırakabiliriz, nasıl ayrıcalık tanıyabiliriz?" diye kıyametleri koparıyor, yürürlükten kalkmış Bakanlar Kurulu kararlarını okuyordu.

Ne yapacaktık?.. Ha, mademki 1 milyar 200 milyon doları, biz senden yol parası alırsak vermeyeceksin biz de almayalım sen geç mi diyecektik? Hayır. Biz

dedik ki, bu bir prensiptir; senden de alacağız başkasından da alacağız. Yürümedi...

"Efendim, büyükelçi tayinlerini bir sene, iki sene yapamadılar." dediler. Yapamadık. "Ülke itibarı zedelendi." dediler. Ülke itibarı zedelenmesin diye yapamadık. Yoksa, biz de bir Müslüman ülkeye, iki Müslüman ülkeye bir taviz verip, liyakatinde ittifak etmediğimiz bir zatı getirerek bütün o tayinleri çıkarabilirdik. Yapamadıksa eğer, ülkeye sefir tayin etmeyip onu diğer yollarla kapamaya; mesela sefir payesindeki adamları maslahatgüzar diye tayin ederek gönderme yoluna gitmeye sapmazdık.

Sayın Dışişleri Bakanı buraya geldi ve büyük bir kadirşinaslıkla dedi ki, "Bundan evvelki Hükümete teşekkür borçluyuz; bana devredilen Bakanlığa partizanlık sokulmamıştır." Kendileri buradalar; ama kendilerinden sonra gelecek bakan aynı sözü bu kürsüde söyleyemeyecektir.

Bir aile mutfağı halinde uzun müddet sorumluluğunu taşıdığım bir Bakanlığın içine girmek istemiyorum; ama bunu içim yanarak söylüyorum.

Sonra, önergenin kabulü sırasında Sayın Halk Partisinin Grup Sözcüsü "Elçiler ki, uzun yıllar iktidarda kaldığınız için sizin zihniyetinizle malûldurlar, tekrar ederek söylüyorum malûldurlar. Eğer onlar, böyle bir endişe izhar etmişlerse, o zaman hakikaten Hükümetime buradan sesleniyorum, dikkat etsin elçiler Türkiye aleyhinde çalışmaktadırlar. Öyle elçiler görmüşüzdür ki, Avrupa ülkelerinden biri veya hepsi kendilerine Türkiye nezdinde bir elçi tutmak zorunda kalsalardı, ancak bunları bulurlardı. O denli sürüklenici, o denli bağlı, o denli gerçekten, o denli ülke çıkarları aleyhine şartlanmış insanlarla dolu olan ülkede biz bunlara kulak asmayacağız." demişlerdir.

Muhterem arkadaşlarım;

"Bir iktidar partisi içinde konuşuyorum" diye başlayan bu laflar Türkiye Cumhuriyetinde sadakatle, ciddiyetle, dürüstlükle hizmet eden ve isim yapmış büyük bir kadro için buradan sarf edildi. Ben muhalefet partisi sorumluluğu ile bunları reddediyorum. Biz, 10 sene bu teşkilât içinde çalıştık, bu tavsif içinde elçi ile karşı karşıya gelmedik. Sayın Bakana da teşekkür ederim. Dün Bütçe Komisyonunda bu tabirlere ve bu tanımlara itimat etmediklerini tavzih ettiler.

Muhterem arkadaşlarım;

"Siz şunları yapamadınız" demekle dış politika ilişkilerimizin neresini düzelteceğinizi bilmiyorum; ama müsaade ederseniz teker teker meselelerimize gelelim.

Sayın Bakanın benden evvelki, konuşmasını da talihli bir konuşma saymıyorum. Kendi partililerinin sözcüsünün üslubu gibi olmasa da, zaman zaman

bu eda onun da düşüncesine hâkim oldu. Bu itibarla cevaplarım, hem sözcünün, hem Bakanın görüşlerine raci olacaktır.

Kıbrıs'ı ele alalım; Hükümet geldi, dış politika ilişkilerinin büyük bir durgunluk içinde olduğunu iddia etti. "Ambargoyu Kıbrıs meselesinden ayırmak lazım" dedi. Bizim tezimizdi, doğrudur. Madem ki, ayırmak lazım, "Kıbrıs meselesinin halli için niçin ambargoyu bekleyeceğim?.. Varsın ambargo orada dursun.

"Ben evvela buna hücum edeceğim ve Kıbrıs meselesini halledeceğim" dedi. Bu, bizim tezimiz değil. Biz, "Ambargo Demokles'in Kılıcı gibi Türkiye'nin başında durdukça Kıbrıs meselesi hallolmaz; bu ambargo kökünden sakat, git temizle, gel, öyle konuşalım" diyorduk. "Hayır siz öneri yapmıyorsunuz. İnisiyatifi karşı taraftan bekliyorsunuz, onun için işler yürümüyor; biz inisiyatifi ele alacağız, biz önerilerimizi yapacağız dediler. Biz niye öneri yapmayalım?..

Zaten bu iktidarın garip bir marifeti var; mevcudu icat ediyor. Mevcudu icat etmek, ayakta rüya görmek. Kolay kabul edelim; ama bununla da iftihar ediyor. İkinci gülünç oluyor. Efendim bu toplumlar arası görüşmelerle hallolacak bir konudur. Biz önerimizi yapmışız. Ne demişiz adama?.. O koalisyonun acayip hüviyeti içinde bir tarafın, günün şartları, (CHP sıralarından gülüşmeler)... Ne gülüyorsunuz?..

VELİ UYAR (Yozgat) - Acayipliği kabul ettiniz de, onun için gülüyorum.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Acayip, sizin için de varit, evet şartlar siyasi.

VELİ UYAR (Yozgat) - Bizim acayipliğimiz yok.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Evet, şartlar, siyasi şartlar onu gerektiriyor. Bir tanesi "Silahla girdim, ne diye çıkacağım?.. Yarısı benim" diyor. Öbürü "Niye tamamını almayız?" diyor. Böyle bir hava içinde ben programım dahilinde gelmişim, demişim ki, toprak meselesi dahil, bütün meseleleri sizinle konuşacağız. Türk toplumu olarak toprak meselesi dahil, her şeyi konuşmaya hazırdır, gelip oturup konuşalım.

Muhterem arkadaşlar;

"Toprak meselesi dahil" demenin bir manası var. Ben size, gel senin boyunbağının kime ait olduğunu konuşalım dersem. Siz dersiniz ki,neyi konuşacağım bu benim, parasını verdim aldım git işine. Ben "Toprak meselesi dahil" diye konuşacağım deyince, bu konuda birtakım isteklere açığım demektir. Bu bizim o hava içinde, o günkü şartlar içindeki sınırımızdır. Adam bununla kani olmuyor.

Adam diyor ki, "Sen çok aldın, nüfusun % 18, aldığın toprak % 40, ne vereceksin onu söyle de ondan sonra masaya oturayım." Biz diyoruz ki, "Böyle

müzakere usulü olmaz beyefendi. Taviz müzakerelerin içinden, neticesinden çıkar. Tavizi ver de öyle oturayım olmaz. Ben sana şunu verdim desem cebine alacaksın, gelip daha ne vereceksin diyeceksin. Binaenaleyh, gel otur biz Kıbrıs meselesini taksim ile halletmiyoruz ki, işe topraktan başlayalım. Nasıl bir devlet kuracağız, statüsü ne olacak ona başlayalım, toprak meselesini de gelir konuşuruz." "Hayır" diyorlar.

Bu iktidar bizim sistemimizi beğenmedi. Düşündüler, taşındılar, danıştılar, topluma söylettiler. Biz size önemli toprak tavizleri vereceğiz. Toprak ayarlamaları, düzeltmeleri; iyi. Maraş'a Rumları kabul edeceğiz. O Maraş'a ki, istifa ettiği gün, ya da güvensizlik oyu ile düşürüldüğü gün Sayın Başbakan "Emareler seziyorum, Maraş'ı bunlar verecek" diye giderayak Maraş üzerine blokaj koymuştu. Daha evvelki beyanlarını bırakalım.

"Şunu kabul edeceğiz, bunu kabul edeceğiz." dediler. Peki, biz bu söylettiğiniz ve "Bunları yaparız" dediğiniz "Cemaat söylüyor" dediğinizi acaba Cemaat kendiliğinden mi söylüyor, bu Denktaş delirdi mi? "Bizim zamanımızda böyle değildi, nasıl bu cesur adımları attı?" demeye kalmadı. Washington Sefiri gitti, Cemaatin önerilerini resmen teyit etti; ne ki söylüyor Denktaş, "Türk Hükümeti bunu destekliyor" dedi, garantiyi verdi. Hükümet gelip konuşmadı Meclisle. Nasıl oldu bu acaba? Bunları sonunda kim kabul edecek? Rumlar "Peki" deseler Maraş'ı verecek misiniz? Göçmenlerin yerlerine gitmesine razı olacak mısınız?.. Bu şartlarla Kıbrıs'ta bir çözüm arayacak mısınız?.. Belli değil.

Eğer bütün bu fedakârlıklar, Sayın Bakan demin burada "Hakkımızı müdafaaya özen gösterdik, ödün mödün vermedik" dediler. Bunlar ödün değil de ne?.. Müzakere masasına oturmak için gel sana şunları, şunları vereyim demek ödün değil mi?.. Ödün başka mana ise bilmiyorum; ama tavizdir.

Bunlar yetmedi muhterem arkadaşlar, yetmeyecekti. Çünkü, bir gerçek var; o gerçeği biz çok müşkülâtla Batılı dostlarımıza anlatmıştık. O gerçek şuydu: Kıbrıs'a bir çözüm bulmak ne Yunanistan'ın, ne de Kıbrıs Rum tarafının yararına değil.

Bir mücadeleyi kaybetmişlerdi, kuvvet, Türk tarafına kuvvet geçmişti, adanın büyük bir kısmı Türk Ordusunun elinde idi. Bu şartlar altında varılacak her çözüm kendi nihai emelleri olan Enosis'in ve bugüne kadar olan iddialarının aleyhine idi; bir hezimeti, bir mağlubiyeti tescil etmek için isticale lüzum yoktu, yanaşmıyorlardı. Türkiye'yi ambargo baskısı altında tutmak, Türkiye'yi ekonomikman tazyik altında bırakmak, Türkiye'yi en zayıf anında, en fazla taviz verebileceği bir hale getirmek için sabırla beklemek prensipleri idi. Bunu, maalesef bugünkü Hükümete de anlatamadık.

Sayın Başbakan geldi burada, Montreux mülakatından sonra dedi ki, hatırılâlinizdedir. Karamanlis büyük bir devlet adamıdır.Kendisi ile görüşmelerimizde "Benim zayıf bir Türkiye'den ne faydam var, Türkiye sola kayarsa, Türkiye'de Yunanistan'ın çıkarları aleyhine bir Hükümet kurulursa, bundan en fazla Yunanistan mutazarrır olur. Ben ambargonun devamına taraftar değilim" demektedir. Sonra değerlendirme yaptı; "Karamanlis devlet adamıdır, ciddidir, Yunanistan ambargonun devamını istemiyor" dedi. Ben huzurunuza geldim, bu kürsüden Sayın Dışişleri Bakanının yanında oturmakta olan Başbakana hitap ettim. Dedim ki, "Sayın Başbakan, Sayın Dışişleri Bakanı Ökçün yanımızda, dosyaları da yanınızda. Bu Karamanlis, bundan bir müddet evvel seçime gitti. Seçim beyannamesini neşretti, ilan etti. Onda da dedi ki, partimin nihai hedefi, Türk - Yunanistan ilişkilerinde Türkiye'yi uluslar arası âlemde tecrit etmektir, Türkiye'yi zayıf hale getirmektir."

Endişeleri, Türkiye kuvvetlenirse burnunun dibindeki adaları işgal eder ve Akdeniz'de en büyük çıkartma araçlarına Türkiye malik, karşısında Yunanistan'dan başka kuvvet yok. Bu çıkartma araçlarını kimin için hazırlıyor?.. Dedim ki, "Şimdi biz, Karamanlis'in bastırıp ilan edip, cihana yaydığı seçim beyannamesine mi inanalım, zatı devletinize dört duvar arasında söylediğini beyan ettiğiniz bu laflara mı inanalım?.." Benim haklı olduğum meydana çıktı ve ambargonun kalkma rivayetleri de baş gösterince Yunanistan'dan ses çıktı, Karamanlis'in sesi "Ambargo kalkarsa Yunanistan adaya asker göndermek durumuna girer" demek oldu. Ne oldu?.. Tutarlı, saygın, ciddî politikanın bu anlattığım tablo ile ilgisini lütfen tesis eder misiniz?..

Sayın Dışişleri Bakanı burada geldi tatlı tatlı, yavaş yavaş, sakin sakin anlattı, "İlişkilerimizi düzelttik" dedi, "Durgundu" dedi, "Yunanistan'la başkanlar düzeyinde görüşme yaptık, ben de Rallis ile görüştüm, her şey iyi" dedi. Bu fasıl bitti, başka bir fasıl geldi. "Çok üzücüdür" dedi. "Bu, Viyana kıta sahanlığı işinde hiçbir ilerleme kaydedilmedi, Karamanlis'in Meclisteki beyanatı da berbattır, bunu inceliyoruz; öbür taraf uymuyor" dedi.

Peki, şimdi bu iki tablo da yan yana gelince iyi değil, bu da çelişkili.

Muhterem arkadaşlarım;

Kıbrıs'ta olup bitenler ciddi şeylerdir.Sayın Bakan hatırlarlar, New York'ta beraberken kendilerine, "Amerikalılar bu ambargoyu kaldırdık diye bu sene Birleşmiş Milletler'de Kıbrıs hakkında çok aleyhimize bir karar çıkmasına göz yumabilirler" dedim. Endişemi izhar ettim. Bu endişe haklı çıktı. Evvela Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda şimdiye kadar görülmemiş bir karar çıktı, o bizim Kıbrıs tezimizi benimsediklerini zannettiğimiz Bağlantısızlar Konferansında alı-

nan karar, aşağı yukarı Birleşmiş Milletler kararı haline geldi. Gelmekle kalmadı, bu karar, Güvenlik Konseyine gitti. Güvenlik Konseyine giderken hariciyemiz "Kararın bu paragrafına Genel Kurulda aleyhte oy veren Amerika, muhakkak Güvenlik Konseyinde veto eder." dedi. O veto da tahakkuk etmedi. "Niye etmedi" dedik. "Müeyyideler açıkça tasrih edilmedi de onun için, Amerika sulandırdı kararı. Bununla iktifa etti." dediler.

Muhterem arkadaşlarım;

Kararın ciddiyeti şurada; karar diyor ki, "Askerler çekilecek, göçmenler yerine gelecek, anlamlı, kapsamlı müzakereler olacak, Kıbrıs çözümü hızla ilerleyecek. Genel Sekreter, seni memur ettim. Mayısta da bana raporunu ver." Şimdi karar böyle dedi diye Türk askerleri Kıbrıs'tan çıkabilir mi?.. Bunu hiç birimizin havsalası almıyor. Biz oraya istilaya gitmedik. Biz oraya soydaşlarımızın can, mal güvenliğini teminat altına almaya gittik ve o teminatı sağlamlaştırmadıkça çıkmayız. Çıkmayınca kararın bu hükmü yerine gelmez.

Karardaki "Göçmenler yerine gelecek" maddesi, yerine gelir mi?.. Yine, iki bölgeli federasyon dediğimiz bölgede Türk toplumu azınlık haline düşecek bir duruma getirilebilir mi?.. Gelmeyecek; ama mayıs gelecek; mayısta da Genel Sekreterin rapor vermesi lüzumu gelecek ve o rapora istinaden de Carter'in Kongreye rapor vermesi gerekecek. O ne olacak o?.. Kararın ciddiyeti burada...

SELÂHATTİN ÇOLAKOĞLU (Gaziantep) - Verir, verir; bize ne.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Muhterem senatör arkadaşlarım;

"Bize ne" diyebilirler; bize ne doğru, onlar öyle yapsın; ama bunun avâkıbı var. Avâkıbını,Dışişleri mensupları ve Dışişleri Bakanı bizden daha iyi bilir.

Sayın Bakan "Kıbrıs'ta toplumlar arası görüşmelerin çözüm için tek çıkar yol olduğunu her çevreye kabul ettirdik" diyor. İşte mevcudu icat bu. Bunu 1974'ten beri Çin dahil, reddeden hiç bir kimse yok. Burada Sayın Bakan bildiriler okudu. Niçin okudu, ben mi yanlış anlıyorum, yanlış mı tefsir ediyorum; bilmiyorum. Bir diplomatik lisan var ve bildirilere konan ibareler var. Bildirilere her kelime tartı ile konur. Bazen sabahlara kadar bir kelime üzerinde uğraşırız. O bildiriler o kadar masum ki...

Türk Başbakanı,Yugoslav Başbakanına görüşlerini anlatmış. Anlatır; bu demektir ki, Yugoslav Başbakanı bu fikirde değil,bu lafları beraber söyleyemeyiz. Sen söyleyeceğini şuraya yaz. Benim söyleyeceğim bu. Toplumlar arası müzakere olsun; anlamlı,kapsamlı, acele olsun, halledelim. Bu bir gelişme değil, bundan evvelki bildirilerin kitabı var; bizim zamanımızda bastırdık. Bunun çok daha iyilerini söylemişler. Ruslarla olan bildirilerde, "Hatta çözüm yolu federasyon da

olabilir" diye laf kondurulmuş; ta 1964 yılında. Bundan çok ileri bildiriler. Bunlar gelişme değil ki, bunlar, geçmişi tekrarın da altında şeyler.

Kıbrıs işinde dikkat edeceğimiz nokta, bu kötüye giden gidişi bir yerde durdurmaktır. Hiç bir hükümet Kıbrıs'ta milletin, Meclisin razı olamayacağı bir çözüm şekline "evet" diyemez ve hiç bir zaman da bir hükümetin, soydaşlarımızı tam teminat altına almadan bir çözümü kabul edeceği tasavvur olunamaz.

Muhterem arkadaşlar;

Bu alınan kararların, bizi 1974 müdahalesinden evvelki vaziyete götüreceği söyleniyor, ondan da kötü. Bu alınan kararlarda, 1974 müdahalesinden evvel Türkiye'nin gözü, eli, kararı her an orada olduğunu ispat eden bir kuvveti var. Bu kararlar o kuvvetin de Ada'dan geri çekilmesini amir kararlardır.

Ambargo meselesine geliyorum: Ambargo kalkmıştır. Yasal olarak ambargo kalkmıştır. Ambargo nedir?.. Amerikan Askeri Yardım Kanununda, o devletler arasında ne gibi askeri kolaylıkların gösterildiğine ait hükümler vardır.Türkiye için de vardır. Ona bir yıldız koymuşlardır. Altına da bir dipnot; "Kıbrıs'ta gelişmeler olduğu Başkan tarafından Kongreye bildirilinceye kadar bu hükümler, Türkiye'ye tatbik edilemeyecek" denmiştir; ambargo o.

Ambargodan evvel vaziyet neydi?.. 175 milyon dolar, Amerika bize her sene yardım yapıyordu, askeri yardım yapıyordu, paramızla malzeme alabiliyorduk; ama hibe alamıyorduk; ama o icare, iare kanunu dolayısıyla "al sana bir dretnot verdim, al sana şunu verdim, bunu verdim" meselelerini alamıyorduk. Yoksa yardım vardı; 175 milyon dolar. Paramızla fantom alıyorduk. Bu alamadıklarımız ambargo kalktı diye geri mi geldi?.. Hibe verdiler mi bize?.. Vermediler. Onların yasaklarını kaldırdılar; ama fiiliyatta onlar duruyor. Niçin mutabık değilim ambargo ve tesisler meselesinde Sayın Toker ile onu da izah edeceğim.

Muhterem arkadaşlarım;

Amerika bize niçin yardıma mecbur?.. Her devlet, istediği devlete yardım eder. Amerika'nın Türkiye'ye yardım mükellefiyeti nereden geliyor?.. Geriye dönelim; NATO'ya nasıl girdiğimizi düşünelim. Türkiye NATO'ya giriyor, diyorlar ki, ("Hoşgeldin" 2 600 kilometrelik kara sınırım var, deniz sınırım var," "Güçlü bir devletsin, muharip devletsin, kudretlisin; sen NATO içinde en güçlü askerî kuvveti oluştur. Yarım milyon asker yap".) Biz de diyoruz ki; "Ben muharibim; ama ben kalkınma halinde bir devletim. Benim mali gücüm buna yetmez." Bize, "Onu hiç merak etme, biz, sana onu NATO içinde sağlarız." "O zaman olur." Mukavele bu.

Üsler NATO ile bağlantılı, onun için ikisini beraber konuşacağım. Niçin biz ortak savunma tesislerini kapadık?.. Ortak savunma tesislerini nasıl açtık onu ev-

vela söyleyelim. Sayın Toker ile mutabık olmadığımız yer şudur: Diyor ki, "Buradaki tesislerden, Sovyet Rusya rahatsız olmaz, bunları benimsemiştir; bunlardan büyük kaygı duymaz." Kazın ayağı öyle değil. Türkiye, NATO devletidir. NATO yükümlülükleri vardır Türkiye'de. Bu tesisler, bu elektronik istihbarat tesisleri stratejik, nükleer silahlara müteveccih tesislerdir. Stratejik nükleer silahlar NATO'nun elinde yok. Binaenaleyh, NATO yükümlülüğüyle stratejik nükleer silah tesisleri kurmanın bir irtibatı yok. İrtibatı olmayınca Türkiye kendi topraklarını bir üçüncü devlet aleyhine NATO yükümlülükleri dışında bir ayrıcalık tanıyor. Bu, Türkiye'ye munzam bir risk doğuruyor: Bir muhtemel felaket karşısında, Varşova Paktı evvela benim ciğerimi okuyan bu aynaları ortadan kaldırmadan, bir savaşa giremem mütalâası içinde Türkiye müstakbel harbin ilk hedefi oluyor. İlk hedefi oluyorsa, bu munzam riski, savunmamıza yapılacak yardımla telafi etmek lazım. Onun içindir ki biz, "Mademki sen ambargo koyarak, beni savunma imkânımdan mahrum ediyorsun o halde ben bu tesislerden doğacak munzam riskle kendimi ilk hedefe maruz bırakamam" demişiz, kapatmışız. Amerikalılar bundan sonra "Gelin" demişler ve onun mukabili olan fedakârlıkları tekabbül etmişler; yeni bir anlaşmaya girmişiz.

Bu Hükümet o anlaşmayı tanımadı. Tanımadan da tesisleri açtı. Bakın tesisleri açmanın hikâyesine.. Ben tesislerin açılmasına prensip olarak aleyhtar değilim. Aynı kampın içinde oturuyoruz. NATO Blokuna bir felaket gelirse, bana da gelecek. Elbette ben de bütün Bloku felaketten koruyacak tedbirlere yardımcı olmaya mecburum; ama niye kapamışım ben bunları?.. Sen bana ambargo koydun. Savunma imkânını ortadan kaldırdın diye kapamışım.

Biz kaparken ne dedik?.. Hükümet ilan etti. "Bugüne kadar bu tesislere Türkiye'de hayat ve ruh veren "Siz bu anlaşmaları nasıl ilga edersiniz?.. Sizinle yaptığımız anlaşmalar var. Bize bir sene evvel haber vereceksiniz, hazırlık yapacağız, şöyle olacak, böyle olacak.." dediler. Biz "O normal iş" dedik. Biz bu anlaşmalar münfesihtir diyoruz. Niye münfesihtir diyoruz?.. Genel bir hukuk prensibine dayanarak münfesihtir diyoruz. Nedir o prensip?.. Bir anlaşmanın gayesi ortadan kalkarsa, anlaşma kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Gaye ne?.. Savunma. Ambargo gayeyi ortadan kaldırmış.. Binaenaleyh, anlaşmanın artık gayesi kalmamış. Bir ev üzerine anlaşma yapmışız; ev yanmış. Artık onu geçerli saymak mümkün değil.

Nasıl tevil etti Hükümet?.. Bizden evvelki hükümet dedi: Bu anlaşmalar yürürlükten kalktı diye ilan etti; ama bakanlar kurulu kararı çıkarmadı. Bunlar hâlâ yürürlüktedir.

Bakanlar kurulu ilga için muteberdir; ama anlaşmanın gayesi ortadan kalkmış. Ben genel hukuk prensibi olarak anlaşma kalmamış dedim. Amerikalı bunu kabul ettiği içindir ki bana, "Gel öyleyse seninle yeni bir anlaşma yapalım" dedi, gittik Washington'da bu Hükümetin benimsemediği anlaşmanın esaslarını yaptık. Nasıl tesisler olur, nasıl çalışır?.. Oraya oturttuk.

Şimdi, biz eskileri ilga ettik. Hükümet yenisini tanımadı; ama üsleri açtı. Neye dayandı?.. Ne Anayasa, ne yasa.. Bir hükümet kendi bölgesi içinde yabancı askerlerin faaliyetine kendi inisiyatifiyle rıza göstermek imkânına malik değildir. Bu bir kanun meselesi. Kanun vardı eskiden; ama o kanunu bir evvelki hükümet, hukuki gerekçeyle bütün cihana ilan etmiş.. Onun için diyoruz ki, biz karşı değiliz. Elbetteki tesisler olmalıdır. Bir blokun içindeyiz; ama bunun yolu var. "Geçici statü" demekle tesis olmaz. Hukuki mesnedi ne, hangi kanuna dayanıyor?.. Bizim, "Bunlar artık geçersizdir" dediğimiz, "Gaye ortadan kalktığı için bunlar kendiliğinden yürürlükten kalkmıştır" dediğimiz kanuna mı dayanıyor?.. Onun için ki ben..

MEHMET ALİ ARIKAN (Mardin) - Rebus zikstantıbus kuralı değil mi?

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Katılmıyor musunuz?..

MEHMET ALİ ARIKAN (Mardin) - Kısmen katılmıyorum efendim.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Burada lütfederseniz tartışırız.

MEHMET ALİ ARIKAN (Mardin) - Biraz daha açıklarsanız belki katılırım.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Amerikalılar da ilk önce katılmamak istediler, fakat sonradan, katıldıklarını fiilen yeni müzakereyi kabul etmekle vurguladılar.

BAŞKAN - Bir dakikanızı rica edeyim.

Çalışma süremiz dolmak üzeredir. Sayın Çağlayangil'in konuşmasını bitirinceye kadar çalışmamıza devam etme hususunu oylarınıza arz ediyorum.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Belki uzun sürebilir. İsterseniz öbür celsede devam edeyim.

SAMİ KÜÇÜK (Tabii Üye) - Ne kadar sürer Sayın Başkan?..

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Gelecek celsede devam etsin. Önergemi geri alıyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN - Efendim, sizin önergenizle değil, daha 15 - 20 dakika devam eder düşüncesiyle size sormadan oylamaya gidiyordum, özür dilerim; fakat eğer uzun sürecekse, o zaman çalışmalarımızı burada kesmek, gelecek birleşimde..

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Kapsamlı cevap vermek ihtiyacı içindeyim. İzin verirseniz devam edeyim; ama müddetle sınırlamayın. Sınırlayacaksanız öbür celsede devam edeyim.

BAŞKAN - Sınırlamıyorum müddeti; ama Yüksek Heyet kabul eder mi, etmez mi, orasını bilemem. Yani, devam mı etmek istiyorsunuz efendim?.. ("Gelecek celsede devam etsin" sesleri)

Sayın Çağlayangil, şimdi başlamışken konuşmamı bitireyim mi demek istiyorsunuz, yoksa gelecek celsede devam eder misiniz?..

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Yüce Heyetin iradesine asla müdahale edemem; ama ben, bana konuşma fırsatı verirseniz gelecek celsede devam ederim.

BAŞKAN - Hayır, Umumi Heyet ona göre oyunu kullanır efendim. Yani, çok uzun sürer derseniz, Umumi Heyet belki müsaade etmez, kısa olursa eder. O bakımdan, eğer çok uzayacaksa gelecek celseye bırakalım.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Siz bilirsiniz. Uzayabilir diye arz ediyorum. ("Gelecek celsede devam etsin" sesleri)

BAŞKAN - Peki efendim. Temayül anlaşıldı.

Sayın Çağlayangil, çalışma süremiz dolmuştur. Burada konuşmanızı yarıda bırakıyorum.

23.1.1979 Salı günü saat 15.00'te toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

5. - Cumhuriyet Senatosu Elazığ Üyesi Cahit Dalokay ve arkadaşlarının, Türkiye'nin dış ilişkileri üzerinde bir Genel Görüşme açılmasına dair önergeleri (8/9) (*)

BAŞKAN - Gündemin "Sorular ve Genel Görüşme" kısmında Cumhuriyet Senatosu Elazığ Üyesi Sayın Cahit Dalokay ve arkadaşlarının, Türkiye'nin dış ilişkileri üzerindeki Genel Görüşme açılmasına dair önergeleri üzerindeki müzakerelere devam ediyoruz.

Şu ana kadar söz sırası bulunan arkadaşlarımı okuyorum :

Sayın İhsan Sabri Çağlayangil, Sayın Muzaffer Demirtaş, Sayın Ahmet Yıldız, Sayın Ömer Ucuzal, Sayın Ziya Gökalp Mülâyim, Sayın Selâhattin Çolakoğlu, Sayın Besim Üstünel, Sayın Ahmet Demir Yüce, Sayın Erdoğan Adalı, Sayın Remzi Hatip, Sayın Metin Toker, Sayın Sabahattin Savcı, Sayın Kâmran İnan.

Söz sırası, geçen birleşimde konuşması yarım kalan Sayın İhsan Sabri Çağlayangil'in.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 40 - s. 199 : 222

Buyurun efendim.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) - Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Türkiye'nin dış ilişkileriyle ilgili olarak açılan genel görüşme üzerindeki düşüncelerimizi geçen birleşimde Yüce Heyetinize arza başlamıştım; çalışma saatimiz doldu, konuşmanın geri kalan kısmını tamamlamak üzere yine huzurunuzda bulunuyorum.

Ambargo meselesinden söz ediyorduk. Ambargonun yasal olarak kaldırılmasına rağmen, bizce durumun feraha çıkmadığını arza çalışıyorduk. Bizim devremizin Hükümeti ambargonun kalkmasını, Türk - Amerikan ilişkilerinin normale dönüşmesi; yani eski durumun geri gelmesi manasına alıyordu. Bizce, "Ambargo kalktı" demek, sade kendi paramızla, ya da ambargo varken bile verilegelen Amerikan FMS kredileriyle savunma malzemesi satın almaya devam etmek değildi. Amerikan Hükümetinin Türkiye'yle yaptığı ikili savunma anlaşmaları gereğince, ülkemize yapılacak yardım ve hibelerin tekrar başlaması demekti. Kara, Deniz, Hava Kuvvetlerimizin, Türkiye'nin savunmasını yeterli kılacak seviyede geliştirilmesi yolundaki taahhütlerin yerine getirilmesi demekti. Bunun içindir ki, yeni bir savunma işbirliği anlaşmasının esaslarını Amerikan Hükümetiyle beraberce tespit etmiştik. Bu anlaşma, Kongrenin onayından geçecek ve ambargo o suretle kalkmış olacaktı. Aslında, Amerikan Kongresinin itirazı da bu anlaşma üzerindeydi. Onlar, "NATO için verilen askerî silahları Kıbrıs'ta kullanmak suretiyle, kanunlarımızı ihlâl eden Türkiye'ye bir askerî yardımlar, hibelerle mükâfat mı yapılacak? Kıbrıs işi hallolmadan bu anlaşma bu Kongreden geçmez" diyorlardı. Bugünkü Hükümet, "Ambargoyu nihayet ben kaldırdım" diyebilmek için evvela bu anlaşmayı bir kenara çekmiştir; "Biz bu anlaşmayı benimsemiyoruz; siz evvela ambargoyu kaldırın" demiştir. Anlaşma kenara itilince; yani Türkiye'nin NATO içindeki yükümlülükleri karşılıksız sineye çekilince; yani ülkemizdeki tesislerden doğan ek tehditler karşılığındaki Amerikan taahhütlerinden vazgeçilince, Kongrenin inadı elbette ki söz konusu olmayacaktı. Amerikan Hükümetinin güçlüğü, yaptığımız savunma işbirliği anlaşmasını Kongreden geçirebilmekte idi. Bu güçlük, her yeni savunma anlaşması için, eskisi kadar ağır şartlar altında bugün de ortada duruyor. İşte ambargo buradadır ve devam etmektedir.

Biz Amerika'yla aramızda yapılan savunma güç birliği anlaşmasının geçen yaz Kongreden geçeceğine muhakkak nazarıyla bakıyorduk. Bu Hükümetin dinamik icraatıyla anlaşma rafa kaldırılmış ve bu manevraya, "Ambargonun kaldırılmasının başarısı" adı konmuştur.

Aramızdaki Savunma İşbirliği Anlaşmasından vazgeçilmesine rağmen Amerikan Kongresi, ambargoyla ilgili dipnotun kanundan çıkarılması için ağır şartlar koydu. Grubumuzun sözcüsü bunları tafsilatıyla anlattı. 5 sayfalık kanun metni... Bunlar ortada duruyor; bunları tekrar etmeyeceğim.

Bugün Amerikan Hükümetinin Türkiye'ye savunma için hibede bulunmasına, Silahlı Kuvvetlerimizin gücünü artıracak girişimler yapmasına hiç bir kanuni engel yoktur. Niye bunlar yapılamıyor?.. Çünkü, mekanizmanın harekete geçirilmesi, Kıbrıs içindeki gelişmelere bağlanmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Kıbrıs Raporu vererek durumu aydınlatacak, gelişmeleri tespit edecek; Amerikan Başkanı da Kongreye bu bilgileri şahit göstererek rapor verecek ve yasama organlarını tatmin edecek. Hani bizimle yapılan Savunma İşbirliği Anlaşması için öngörülen Deniz, Hava, Kara Kuvvetlerine ait araç ve gereçlerin bir program dahilinde teslimi?.. Onlar ne oldu?..

Sayın Dışişleri Bakanı bu kürsüden Yunanistan'ı kınadı. "Yunanistan, Türkiye ile arasındaki güç dengesini bozacak derecede Türklere yardım yapılmasına, her ne çeşit olursa olsun, hatta ekonomik yardım yapılmasına bile karşı çıkıyor" dedi. Peki, Yunanistan'la 40 küsur milyonluk Türkiye'nin savunma gücü aynı seviyede mi kalacak?.. Ambargonun fiiliyatta devamı bu zorunluluklardan mı doğuyor?.. Biz bunları sorduğumuz zaman, "Efendim, yeni bir anlaşmanın esaslarını yakında görüşeceğiz, o meseleyi de halledeceğiz" diyorlar. Aylardır bu laflar ortada dolaşıyor, müzakereler başladı, başlayacak; bir netice alınmıyor.

Bu görüşmelerde neler konuşulacak dersiniz, o da çok ilginç.Bugünkü Hükümet neler isteyeceğini, kendi tabirleriyle, saptadı. Bunlar bizim yaptığımız anlaşmadaki esasların, kelimeler bile değiştirilmeden tıpkısı. Sadece kredi yardımı miktarlarının artırılmasını istiyorlar. Amerikalılar da kredide 25 - 50 milyon dolarlık bir artış öngörüyorlarmış; hibeye de eskisi miktarda bile bırakamayız diyorlarmış. Anlaşmanın süresine de itirazları varmış; "Bunu 4 yıllık yapamayız, birer yıllık yapalım" diyorlarmış.

Bunlar tabii gazete havadisleri. Hükümet bilgi vermediği için sadece bu kadarını öğrenebiliyoruz.

Sayın Dışişleri Bakanı burada bilgi meselesine; yasama organlarıyla Hükümet arasında bilgi teatisi meselesine temas etti. Ben onlara ileride değineceğim.

Bizimle Amerikalılar arasında yapılan anlaşmadan, sırf altındaki imza için vazgeçmenin mahzurları artık ortaya çıkmıştır. İşte ambargonun hikâyesi budur.

Üstelik Türkiye karşılığını istemeden ya da beklemeden geçen birleşimde tafsilatıyla arz ettiğim gibi,bir kanuni dayanağa da lüzum görmeden tesisleri de harekete geçirmiştir.

Bu hazin durum karşısında yakın bir maziyi hatırlamamak mümkün olmuyor. Bir kısmının altında kendimi, imzaları olduğu halde, Milli Birlik Grubunun İkili Anlaşmalar konusunda devrin Adalet Partisi İktidarına ne ağır suçlamalarda bulunduğu, "Vatan topraklarının metrekare hesabıyla satıldığı" iddialarına kadar sayın sözcülerinin ağzından ne denli hücumlara maruz kaldığımız herhalde hafızalardadır. Beni bu kürsülerde az mı terlettiler? Aynı Grup, şimdi hiçbir anlaşma yapılmadan tesislerin faaliyete geçirilmesi; hatta yeni tesisler kurulması karşısında dut yemiş bülbüle dönmüştür. Ne bir ses, ne bir nefes... (AP sıralarından "Bravo" sesleri)

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabii Üye) - Sonucu bekliyoruz.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Sade bunlar mı?.. İktisadi tedbirler manzumesine bakınız. Bunların hazin örneklerine 2- 3 gündür gazetelerde şahit oluyoruz. Türkiye'nin yalnızlığa düşürüldüğünü iddia edenler, Türkiye'ye ait iktisadî tedbirlerin gıyabında konuşulması karşısında tepkisiz kalmışlardır. Ankara'daki hastaya, Bonn'da, Paris'te muayeneler yapılıyor, reçeteler hazırlanıyor.

O kadar da değil. Devlet televizyonunda hazin beyanlar vardır. Tefahürle iddia edildiğine göre, Bonn'daki Dört Büyükler Türkiye'ye orta vadeli bir de istikrar plânı hazırlıyorlarmış... Yani Türkiye ekonomisinin nasıl istikrara kavuşacağına ait plân Türkiye'nin gıyabında Bonn'da hazırlanmaktadır. Dört Büyükler yetmedi, yedi düvel de imdada çağrılıyor.

Hele 2 - 3 gündür gazetelerde rastladığımız, 2 - 3 yıllık zirai mahsullerimiz karşılığı kredilerse, hazin, üzücü olmaktan ziyade haysiyetşikendir.

Arkadaşlarım;

Benim yaşım, "Müşterekül Menfail İnhisarı Duhan" Reji İdaresine, Düyunu Umumiyeye şahit olan bir yaştır. Tütünlerimiz Fransızların elindeydi, mahsulü Fransızlar kaldırırdı, emrinde zabıta kuvvetleri vardı, kolcuları Türk kaçakçılarına ateş açıp öldürürlerdi. Türkiye'nin tuzu, kozası, gümrük geliri Düyunu Umumiye namı altında mahcuz idi. Bu devirlerden geliyoruz.

Cumhuriyetin ilk devirleri kapitüler mahiyette olan her hadiseye karşı bugün memleketi bu hale düşüren partinin büyük bir taassubu; mücadelesi içinde geçmiştir. İlk reaksiyon yabancıların elindeki şirketleri devletleştirmekle başlamıştır. Reji İdaresi kalkmıştır. Düyunu Umumiye kalkmıştır; "Osmanlıların borcunu biz öderiz" denmiştir. O devirden bugüne geldik, koskoca Türkiye Cumhuriyeti harman, veresiye buğday satan bir devlet haline getirildi. (AP sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar) Bu mu saygınlık?..

HİKMET SAVAŞ (Eskişehir) - Ne hale getirmişsiniz.

MUZAFFER DEMİRTAŞ (Konya) - O sakızlar çürüdü.

SELÂHATTİN ÇOLAKOĞLU (Gaziantep) - 98 bin firmaya borç.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Bu manzara karşısında insanın, Milli Birlikçilerin o zamanki reaksiyonunu düşünerek, "Ey özgürlük havarileri, ey egemenlik, şahsiyetli politika savunucuları, şimdi neredesiniz?.." diyeceği gelmiyor mu?..

Neyleyelim, devrin iktidarı Cumhuriyet Halk Partisidir ve bu Grubun sayın sözcüsü bir yıllık şu perişan, harap dış politika icraatı karşısında bu kürsüden Hükümeti başarılı ilan edecek kadar bu siyasi teşekkülün meclubudur. Allah muhabbetlerini artırsın.

Şuracıkta, konumuzun dışında olmakla beraber Sayın Millî Birlik Grubu üyeleriyle ilgili bir noktayı da akütel bir mesele olduğu için tavzih etmek mecburiyetini hissediyorum :

Dün Bütçe Komisyonunda benim 1960 hareketinin CIA eseriyle yapıldığını iddia ettiğim öne sürülmüş.

Bu konu bu kürsülere gelmişti ve tartışılmıştı, anlaşılan hafızalarda kalmamış.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - 12 Mart olayı olacak.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - O kadar olur, o kadar. "Hafızai beşernisyan ile malûldür."

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Olabilir. Ben tekrar edeyim.

BAŞKAN - Efendim, izin verip hatip rahatlıkla konuşabilsin.

MUSTAFA GÜLCÜGİL (Isparta) - Oraya söyle Sayın Başkan, ilk müdahale eden orası efendim.

BAŞKAN - Lütfen efendim, iki tarafa da söylüyorum, izin veriniz lütfen.

Devam buyurunuz sayın hatip.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Bir zamanlar, radyoyu idare etmekle görevlendirildiği talihsizliğine uğradığımız Sayın Cem, günün birinde bana geldi. Daha Genel Müdür olmamış. Bana da, kendisini tanımıyordum. Milliyet Gazetesinde tanıdığım ve itibar ettiğim bir arkadaşımın tavsiyesiyle geldi. Dedi ki, "Şu 12 Mart hakkında bir kitap yazıyorum. Değişik zevatın fikirlerine müracaat ettim. Sizin de 12 Mart hakkındaki görüşünüzü almak istiyorum. Bu konuyla ilgili olarak Genel Başkanımızla da uzun bir görüşme yaptım. Size atfen hiçbir beyanatta bulunmayacağım. Beyanatınızı teyple almama izin verin. Bu teybi deşifre edip size getireceğim. İçinden, bunlar hariçtir dediğiniz şeyleri malzeme olarak dahi kullanmayacağım. Öbürlerini, kendi kitabımda kendime ışık tutacak beyanlar olarak saklayacağım."

Biz 10 sene dışişleri sorumluluğunda bulunduk, Of the record beyanlarda bulunduk. Gazetecilerle konuşuruz ve namusludurlar, bunlar aramızda kalır. Tavsiye ile gelmiş, ciddiyetine inandığım bir (bu) arkadaşla konuşmalar yaptık. Bana şu suali sordu : "1960 hareketinde CIA var mı?.." Ben dedim ki, "Bana göre vardır. Sebebine gelince, Economist Dergisinin,yalnız abonelerine, o da adresi malum ve muayyen seviyedeki abonelerine yollamayı itiyat edindiği Mountly Report diye bir aylık mavi özel nüshası var. Onda, CIA'nın bugüne kadar yapılmış darbe hareketlerinden hangisinde parmağı olduğuna ait de bir cetvel var. Bu cetvelde, bizim 1960 hareketimiz, 12 Mart Muhtırası dahil, yazılı bulunuyor..." Bu bahse konu oldu, ben Senatoda arkadaşlarıma arz ettim. Milli Birlik Grubunun CIA'nın emri altında hareket ettiği iddiası benden sadır olmaz. Ben arkadaşlarımı tenzih ederim. Beni Yassıada'ya gönderen Kararnamenin altında imzaları olmasına rağmen, şurada 1961'den beri, 17 seneden beri gül gibi geçiniyoruz. Böyle bir iddianın sahibi değil, nâkiliyim.

O itibarla, "Çağlayangil söylüyorsa yalan söylemiş" diyenler de hatalıdır, bunları bana izafe edenler de hatalıdır. Bu iddia, benim değildir. Hatta arkadaşlarımla özel olarak görüştüm; "Bunlar doğru değil de neden tekzip edilmiyor?" diye. O zaman da "Haklısınız, gereğine tevessül edeceğiz." dendi; ama o Grubun böyle bir tekzibi oldu mu, olmadı mı hâlâ haberdar değilim.

FAHRİ ÖZDİLEK (Tabii Üye) - Lüzum görmedik. O zaman böyle bir şey mevzuubahis değildi ki...

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Görüştük, ben ibraz da ettim dergiyi Sayın Başkan. Grubunuzun bazı arkadaşlarıyla bu konu aramızda görüşüldü.

Onun için, bu konuları iddia etmenin veya Adalet Partisine mal etmeye çalışmanın yeri olmadığını, bizim tarafımızdan böyle bir iddianın asla yapılmadığını şuracıkta tavzih edeceğim.

Bu bahsi kapatmadan evvel, bu tesisler konusunda daima üzerinde durduğumuz bir noktaya, yine yüksek dikkatlerinizi çekmek istiyorum.

NATO içindeyiz. İttifak üyesi devletlerle kader birliği halindeyiz. Birimizin güvenliği hepimizin güvenliğini ilgilendiriyor. Ayrıca bütün ittifak bölgesinin güvenliğine hep beraber ilgi duyacağımız da muhakkak. Bu açıdan bakınca Amerika ile savunma işbirliğimizi güçlendirmenin hem birbirimize, hem de dolayısıyla ittifaka yardımcı olmanın lüzumunda hiç bir iştibahımız yoktur. Bu görevimizdir. Bunların hepsi doğrudur. Ancak, muhtemel bir çatışmada Türkiye'yi ilk hedef yapacak davranışlardan sakınmaya büyük itina göstermek zorundayız. Zaten coğrafi durumumuz bizi vitrine çıkaran bir görüntüde duruyor. Gayet ihtiyatlı harekete mecburuz. Bu ihtiyat savunma gücümüzü artırmakla olacaktır.

Sınırlarımıza ateş düşerse (Allah saklasın) ittifakın bize yardıma gelmesinin gerektirdiği zamanı (Ki, stratejistler bunu ben en çabuk dört gün olarak tahmin ediyorlar) Türkiye kendi gücü ile kendisini savunacak durumda olmalıdır. Bu tedbirler muhakkak alınmalı, Türkiye kendi savunmasını ona göre düzenlemelidir. Onun içindir ki, tesislerin Türkiye'ye eklediği tehditleri karşılamadan; "Biz bu anlaşmayı benimsemiyoruz, sen, ambargoyu kaldır, kâfi" demenin manası yoktur. Ambargo zaten parası ile satın aldığımız savunma malzemesi üzerinde yoktu. Ambargodan evvel de zaten 175 milyon dolarlık FMS kredisi vardı. Bugün onlar yine vardır; ama arz ettiğim şeyler yoktur.

Gelmiş, gelecek bütün Türk hükümetlerinin baş meselesi Türkiye'yi ilk hedef yapmaktan kaçınmak, Türkiye ister istemez ilk hedef haline geleceği zaman da onun gerektirdiği savunma tedbirlerini muhakkak yerine getirmek olacaktır.

Müsaade buyurursanız şimdi de Türk - Yunan ilişkilerine, özellikle Ege meselesine geçmek istiyorum.

Benim şahsi görüşüm, tarih ve coğrafyanın Türkiye ile Yunanistan'ı dost olmaya, her alanda işbirliği yapmaya âdeta mecbur ve mahkûm ettiği merkezindedir. Aralarındaki anlaşmazlıkların bu iki devlete de hayır getirmediği, ikisinin de yararına olmadığı mazinin tecrübeleriyle sabittir. Bu gerçeğe rağmen maalesef Türkiye'nin anlaşamadığı tek ülke de Yunanistan'dır. Bu ilişkilerde kusurun kimde olduğunu araştırmak yerine, anlaşmazlıkların nasıl çözülebileceğine eğilmek daha yararlı olacaktır. Her şeyden evvel iki devletin karşılıklı bir güven atmosferi, bir itimat atmosferi yaratması gerekiyor.

Biz Türk - Yunan ilişkilerine daima bu açıdan baktık ve Sayın Bakanın iddia ettiği gibi kendilerine tutuk, gergin, hatta kendi tabirleriyle sıcak bir Türk - Yunan ilişkisi devretmiş değiliz. Yunanistan Kıbrıs'ın da telkin ve isteği ile aramızdaki konuları bugünkü şartlar altında çözmeye hiç bir zaman istekli olmamıştır. Biz onları öyle bulduk, öyle bıraktık. Bu durum bugün de değişmiş değildir. Bugün Sayın Bakan bu kürsüden aynı durumu teyit ettiler.

Kıbrıs için de bol keseden vaatler yapıldı, tavizler ikram edildi de ne oldu? Toplumlar arası görüşmeler başladı mı?.. Zaten bu görüşmelerin inisiyatifi ne Türkiye'nin, ne Yunanistan'ın elinde değil, bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri idare ediyor ve her seferinde, "Tarafları istimzac ettim, görüş farkları çok açık, bir buluşmaktan netice ummuyorum, meseleleri oluşturmaya çalıştırıyorum" diyor. Bugün de durum aynı.

Yunanistan'la bizim aramızdaki diyalog da hiç bir zaman kopmuş değildir. uluslar arası alanlarda her karşılaşmamızda Yunanlı meslektaşımla görüşmelerim hiç eksik olmadı. Kıta sahanlığı, FIR hattı meselelerinde de bugün bizim baş-

ladığımız prosedür devam ediyor. Sayın Dışişleri Bakanı, "Bu konular askıdaydı, harekete getirdik" buyurdular. Harekete getirdiler de ne oldu? Büyük bir siyasi trafikten belki de şovdan sonra iş döndü, dolaştı aynı noktaya geldi. Dinamizm eskiye dönüşü, eskiye kötü dönüşü, eskiyi de aratıcı bir hal alırsa, onun adı canlandırmak olmaz.

"Türkiye yalnızdır" iddiaları ortaya sürüldü. Yunanlılar, kıta sahanlığı meselesi ortaya atıldığı zaman, "Bizim böyle bir konumuz yok, nesini görüşeceğiz? Biz kıta sahanlığımızı tespit ettik, kararnamesini yaptık, ilan ettik. Eğer bir itirazınız varsa hukukidir, Lahey Adalet Divanına gidin, başvurun" dediler. Biz bu görüşün karşısına çıktık; "Senin kendi kendine tespit ve ilan ettiğin kıta sahanlığı ancak seni ilzam eder, uluslar arası bir hak doğurmaz. Kıta sahanlığı iddialarının uluslar arası bir hak doğurması için karşı tarafın itiraz etmemesi veya kabul etmesi gerekir. Biz senin iddialarını kabul etmiyoruz ki... Eğer sen hak sahibi isen Adalet Divanına sen git." dedik.

Onları bu meseleyi konuşmaya Brüksel'deki iki Başbakan mutabakatıyla ikna ettik. Karamanlis, "Benim kamuoyuna verilmiş sözüm var, ben bu konuyu görüşemem." dediği zaman, "Canım Adalet Divanına gitsek bile, Adalet Divanına neyi götüreceğiz, nerede anlaşamadık ki, oraya gideceğiz? Bunun bile tespiti lazım." dedik.

Muhterem arkadaşlarım;

Kıta sahanlığı meselesi ve deniz hukuku henüz oluşmakta olan bir ilim. Her ne kadar bu konuda uluslar arası bir anlaşma var, Yunanistan katılmış, Türkiye katılmamış; orada kıta sahanlığının tarifleri var; ama bugün bunlar da geride kaldı. Yapılan müteaddit deniz hukuku konferanslarında kıta sahanlığı tarifleri değişti, Türk tezine daha yatkın bir hale geldi.

Yunanlılar kendilerinin katıldığı eski anlaşmadaki adaların da kıta sahanlığı hakkı vardır iddiasına tevfikan Ege Denizinde mevcut 3042 adaları için kıta sahanlığı hakkı istediler. Eğer bütün bu adalara kıta sahanlığının eski tarifine göre hak tesis ederseniz, Türk sahillerinden denize girmek için pasaport almaya lüzum vardır; Türk karasuları dahi kıta sahanlığı hakları içine giriyor.

O anlaşmada hükümler var; "Özel durumlarda kıta sahanlığı haklarının karşılıklı çalıştığı hallerde bu iş anlaşma ile tespit edilir." deniyor. Yunanistan, adalarda özel bir durum olmadığı iddiasında. Lahey Adalet Divanı, Yunanlıların ilk ihtiyati tedbir müracaatını neden reddetti?.. Yunanlılar derhal Türkiye'nin hareketlerine el konmasını, Sismik araştırma Gemisinin durdurulmasını, Akdeniz'de harp tehlikesinin başladığını bildirmişlerdi ve Türkler Yunan karasularına, Yunan haklarına, bir nevi toprak demek olan kıta sahanlığı haklarına taarruz etmekle itham etmişlerdi.

Burada Yunanlıların iddiaları vardır; "Anavatanımız geride, adalarımız sizin sahillerinizin burnunun dibinde. Siz bizim adalarımızın etrafını kendi kıta sahanlığı haklarınızla çevrelerseniz, benim vatanımın bir parçası olan adalarımla irtibatım kaybolur. Ben arşipel bir devlet olmak istiyorum, ben adalarımla arada bağ kurmak istiyorum; siz bunu engelliyorsunuz" diyordu. Bu görüş ile o vakit bizim hareketlerimizi keenne Yunan haklarına bir tecavüz ve harp sebebi iddia ederek Güvenlik Konseyine başvurdu.

Türkiye yalnızdı da o devirde. Adalet Divanı neden ihtiyati tedbir kararını Türk talebine uygun bir şekilde reddetti ve neden Güvenlik Konseyi Yunanlıların bu acil talebi ile palas pandıras toplanmasına, hepimizi 48 saatte New-York'a celbetmesine rağmen bu konuda Yunan taleplerini reddedip konuyu aramızda görüşün dedi?

Bunlar iddia edildiği gibi Türkiye'nin durgun, hareketsiz, atıl, beceriksiz siyasetinin eseri değildi ve biz ilişkilerimizi iddia edildiği halde devretmedik. Yunanlılar ayrıca sivil havacılık dolayısıyla tesis edilen bir hava haber verme hattının vaktiyle bizim hatamız yüzünden kendilerine terkedilmesinden de faydalanarak birtakım hak iddialarında bulunuyorlardı. Biz bu hakları da tanımadık. Yunanistan'ın karasuları haricinde hava hatlarını 10 mile çıkarmasını da kabul etmedik ve yaptığımız NATO manevralarında, Yunanistan'ın iddialarına rağmen, kendilerine hiç bir haber vermeden "Bizimdir" dedikleri hatlar içinde, hava hatları içinde serbestçe Silahlı Kuvvetlerimizi dolaştırdık.

O itibarla, kendilerinden evvelki üç yıllık iktidar devresinin dış politikada durgun, hatalı ve Türk haklarını müdafaadan aciz oldukları hakkındaki iddiaları bu kürsüden reddediyorum. Böyle genel nitelikte madde göstermeden, nereden neyin hata edildiğine işaret etmeden iddialar yapmanın da ciddiyetten uzak olduğunu iddia ediyorum.

Biraz da Avrupa Ekonomik Topluluğu ile olan ilişkilerimizden bahsedeceğim.

Bizim iktidarımız devresinde AET ile ilişkiler cidden problemliydi. Bizim içimizdeki güçlükler vardı, topluluğun kendi içinde güçlükler vardı. Bunlar kuruluşların bünyesinden ileri geliyor. Topluluk, kendi içinde bir bunalımda.Bilhassa, tarım bahsinde son derece müşkül durumda. Zaman zaman dokuzlar aralarında çekişiyorlar. Bize vaktiyle verilen tavizler geçersiz hale gelmiş. Biz Ortak Pazarın üyesiyiz. Halbuki kendilerine ticaret mukaveleleriyle bağlı İsrail gibi, mağrib memleketleri gibi devletlere bizden daha büyük ayrıcalıklar tanımışlar. Karşılıklı ticaretimiz bizim aleyhimize işliyor.

Kendilerini bir ortaklık Konseyine çağırdık. Dedik ki, "Biz bu Heyetin içine ekonomimizi canlandırmak için girdik. Kalkınmamızı geliştirmek için girdik.

Sizden medet umarak girdik. Bağlılık şimdi aleyhimize çalışıyor. Bakınız sizinle olan ithalâtımız, ihracatımız arasındaki farklara... Açık gittikçe büyüyor." tabloyu önlerine serdik. "Haklısınız. Ne yapalım, ne istiyorsunuz?.. Siz bunları toplayın, derleyin, şekilleştirin, paketinizi yapın gelin. Bizden de şikâyetiniz var, serbest dolaşımı gerçekleştiremedik, tarım tavizlerini yapamadık, bizim de taahhüt ettiğimiz şeylerde eksiklikler var. Biz de kendi aramızda bunları nasıl ıslah edebileceğimizi araştıralım, karşılıklı Ortaklık Konseyinde tekrar bir çare bulmaya çalışalım." dediler. Bu neticeyi aldık geldik, burada kıyametler koptu. Bilhassa Halk Partisinin Grup sözcüleri katiyen bu noktaya iltifat etmediler, bar bar bağırdılar. "Bu mesele böyle hallolmaz. Hastalık Katma Protokolün bünyesinden geliyor. Bu anlaşma içinde bunları düzelterek çare bulamazsınız. Protokolü inkâr edin, yenileyin, değiştirin; ancak bunun tedavisi öyle olur" dediler. Kendilerine "De Gaulle bile bunu yapamadı" dedik. "Bu zaten fragile bir ortaklık; nazik, kırılacak gibi bir ortaklık. Roma Andlaşmasını bugünkü şartlar içinde yeniden yapmaya imkân yok. Vaktiyle kurulmuş. Onu pamuk ipliği ile devam ettiriyorlar. Bunlar bünyeye dokundurmuyorlar; kendi aralarında da dokundurmuyorlar. Değiştirmenin aleyhindeler. Islah etmenin, içinde düzeltmenin kabil olacağı anlaşılıyor. Biz de netice almaya çalışıyoruz." dedik, dinlemediler.

Bu parti muhalefette iken Katma Protokolün birinci sınıf düşmanı, iktidarda iken uyuşmanın, yumuşak davranmanın en iyi dostudur. Geldiler, artık Katma Protokolün değiştirilmesi lafı unutuldu, karşımıza çıktılar, büyük bir başarı halinde; "Biz, yükümlülüklerimizi Anlaşmanın 60 ıncı maddesine dayanarak donduracağız 5 yıl müddetle" dediler. Yahu bunun için Anlaşmaya lüzum yok. Bu, Anlaşmanın Türkiye'ye verdiği bir hak. Türkiye eğer ekonomisinin bir dalında yahut değişik dallarında Anlaşmadan bilfiili zarar gördüğünü anladığı anda, yükümlülüklerini askıya alabilir. "Ben bunları durdurdum" demesi yeter. Bunu ortak Pazar içindeki asli üyeler zaman zaman yaptılar. Fransa şarapta yaptı, İtalya başka konularda yaptı. Bize de bunlar teklif edildi. "Canım ne uğraşıyorsunuz? Yükümlülükleri askıya alın" dediler. Biz dedik ki, "Yükümlülükleri askıya almakla mesele hâllolmaz. İlişkilerimizin bünyesinde yapacağımız ıslahat var; yabancı sermaye yatırımları mı yapacağız, Topluluk içinde bize olan yardımı mı artıracaksınız, Avrupa Yatırım Bankasında projelerimiz için daha geniş imkânlar mı tanıyacaksınız bunları görüşelim?"

Şimdi geldiler bize diyorlar ki, "Biz 5 senelik askıya aldık" Bir kere niye 5 sene?.. Madde diyor ki, "Ekonominin herhangi bir dalında bunalım başladı mı bu tedbirler alınır. Bu, müddetle kayıtlı değil ki.. O bunalım bir senede de bitebilir, on senede de bitebilir; buna müddet koymak demek hem karşı tarafın itirazını davet etmek, hem kendi hastalığına müddet biçmek, hem de ortaya bir sürü prob-

lemler çıkarmak demektir. "Ben 60 ıncı maddeye dayandım, yükümlülüklerimi iyileşinceye kadar o kesimde geri alıyorum" dersiniz olur biter, tartışmalara da lüzum kalmaz.

Durgunluk, Ortak Pazarla ilişkilerde bizim beceriksizlik veya adaletimizden değil, tarafların karşılıklı zorluklarından geliyordu.Kendileri de bir seneye yakın bir zamandır, Ortak Pazara neyin ne şekilde düzeltileceğine ait teklifleri tamamlayabilmiş değillerdir. Ortak Pazar devletleri de kendilerine, "Biz size şu ıslahatı yapabiliriz" diyecek hâle gelmemişlerdir.

Sayın Bakan geldi burada, eğer hafızam beni aldatmıyorsa; "Ortak Pazardan kendi ekonomik tedbirlerimizi almak için 8 milyarlık kredi istedik. Kredi müzakerelerinin sonucunu bir rapor halinde komisyon hazırlayacak. O rapor Bakanlık Konseyine sunulacak, Konsey de görüşmelerin belirli bir çerçevesini saptayacak, ona göre de işlem yapacağız." dedi. Bizim zamanımızda mesele bundan da ileriydi. Rapor Konseye sunulmuştu. Türkiye'ye yardım için gerekli hazırlıklar yapılmıştı, Konseyden karar çıkamıyordu bir türlü. Anlaşılan, o rapordan da vazgeçilmiş ve iş yeniden rapor hazırlama safhasına gelmiş; kendilerine bir türlü anlatamadığımız Katma Protokolün yeni baştan değiştirilme, ele alınma iddiası da ortadan kalkmış.

Askıda dedikleri zaman her şeyi göz önünde idi. Şimdi o durumdan da daha uzakta olduğumuza hükmedilebilir.

Yunanistan'ın Ortak Pazara girmesi kesinleşiyor. Sözcümüz, bu kesinleşmeden doğacak sonuçları burada dile getiriyor ve Sayın Bakana soruyor: "Türkiye'nin tepkisi nedir?" Bunu burada sorduk, Bütçe Komisyonunda sorduk, aldığımız tek cevap; "Konu incelenmektedir, zamanî bir meseledir, değerlendiriyoruz; vakti gelince kararlayacağız." Bunları takdirinize sunarım. Biz değerlendirmeye duralım. Yunanistan atını almış ve Üsküdar'ı geçmiştir.

Biraz da NATO ilişkilerine değinmek istiyorum.

Biz, Genel Görüşmenin açılması önergesinde, Türkiye, sözüne güvenilir, taahhütlerine sadık bir Devlet olarak tanınmıştı, bundan uzaklaşıyoruz, dediğimiz zaman Sayın Sözcü bu kürsüye çıktı; "İşte biz bunun için kızıyoruz. Bunlar Batının esir-i firâşıdırlar. Körü körüne bir NATO'dur tutturmuşlardır. Taahhütlerimize sadığız, dönmeyiz" Yani biz, ölünceye kadar NATO demişiz, bir türlü vazgeçmiyoruz.. Böyle değil ki. "Taahhütlerimize sadığız" demekten bu taahhütlerle ebediyen beraber yaşayacağız mânasını kim çıkarıyor? Türkiye'nin milli çıkarları NATO içinde kalmayı gerektirdiği müddetçe taahhütlerine sadıktır. Milli çıkarlarımızın doğrultusu değişirse bunun da yolu vardır, başka bir yol takip edilir; ama o, hükümetlerin işi değildir. O, devletin işidir. O, Meclisin işidir. Onun

karar mercii ayrıdır. Bizim, "Taahhütlerimize sadığız" dediğimiz zaman kastettiğimiz mana budur. Biz "Türkiye niye sözünden hânis duruma düşürülüyor?" dedik. Muhalefetteyken "NATO'ya hayır", iktidara gelince, "Canım, Yunanistan isterse NATO'dan çıksın, Türkiye onun yerini gerektiğinde tamamlar" deniyor. Olmaz ki, bu NATO'ya git, "Sovyet Rusya dünya için tehlikedir" de, sonra gel, "Sovyet Rusya için tehlike değildir" de.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Aman yahu, biraz merhamet et..

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Efendim, tevilinizi de biliyorum. Teviliniz de şudur :

"Biz, Sovyet Rusya Türkiye için tehlike değildir derken; dünya için ne kadar tehlikeyse, Türkiye için de o kadar tehlikedir demek istedik, bunun dışında başka bir şey söylemek istemedik" dediniz; ama mızrağı çuvala sığdıramadınız.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Siz sığdırdınız mı?.. Allah Allah!..

BAŞKAN - Buyurun Sayın Çağlayangil.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Bana diyorsunuz "Karşılıklı konuşma" diye; ama grubunuzdan geliyor.

BAŞKAN - Sayın Gündoğan, rica edeyim yapmayın efendim.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Yalnız haklısınız, Gündoğan itiyadından vazgeçmez. Hele muhatabı ben olursam.

MUSTAFA DELİVELİ (Hatay) - Şellefyan'ın dosyasını tetkik et.

BAŞKAN - Lütfen Sayın Deliveli, müdahale etmeyin efendim.

Buyurun Sayın Çağlayangil. (AP sıralarından Gürültüler)

Sayın hatibe yardımcı olmuyorsunuz değerli arkadaşlarım bu tutumunuzla. İzin verin konuşsunlar.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir)- Bizden mi çıkıyor gürültü?

BAŞKAN - Evet sizden sâdır oldu lütfen yapmayın.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Biz bir şey yapmıyoruz.

BAŞKAN - Görüyorum efendim, görüyorum.

Buyurun Sayın Çağlayangil.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Muhterem arkadaşlarım;

Şuracıkta bir noktayı işaret edeyim :

Dış ilişkilerde önemli kaideler vardır. Dış ilişkiler duygusal olamaz. "Türkiye Büyük Devlettir.." Evet. "Türkiye'nin çok güçlü durumu vardır.." Evet. "Türkiye'nin stratejik durumu dünyanın kilit noktasındadır.." Hepsi evet. Yalnız dış ilişkilerde karşılıklı çıkar dengesi bulamazsınız; tehditle, niyazla bir neticeye varamazsınız. Batı mantalitesine bu iki unsur sağmaz.

YUSUF ÇETİN (Adıyaman) - "Ne yapmış ki, bunu reva görüyorsunuz?" diyenler siz değil misiniz?.

BAŞKAN - Müsaade buyurunuz Sayın Çetin.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Bu iktidar ikisini de yapmıştır. "Duvara sıkıştırmayın, arkasına geçerim" demiştir. "Şuracıkta demokratik rejimle idare edilen tek ülkeyim, bana yardıma mecbursunuz" demişti. Ne tehdit, ne niyazın dış politikada yeri olmadığını,Türkiye'nin dış politika itibarını zedelemek sayesinde öğrenmiştir.

NATO'nun bir ikinci maddesi var: "Üyeler arasında iktisadî yardımlaşma.." Bu madde 27 senedir ortada. Mevcudu icat edenler yeniden keşfettiler; "Harekete getirdik bunu" dediler.

Muhterem arkadaşlarım;

NATO bir savunma paktı. Dışişleri bakanları gelir konuşurlar. Ya da Askerî Komitede savunma bakanları konuşurlar. Öyle hale gelmişiz ki, NATO'nun 9 devletinde sosyalist parti iktidara gelmiş. Bunların kendilerine göre programları var. Kendilerine göre hükümet doğrultuları var. Kendilerine göre mali dertleri var, NATO'da platonik vaatler, platonik bildiriler çıkarırlar; ama dönüp hükümetlerine gelince, meclisleri ve hükümetlerinin ipoteği altındadırlar. NATO bildirilerine geçiriliverilen masum bir iki temenni ile veya bir tazyik ile NATO devletlerinden iktisadî yardım koparılması imkânı yok denecek kadar azdır. Sayın Metin Toker buna kerrat ile temas etti; yazdı bunları. Ama ayakta rüya görmek huyu kendilerini bu noktayı büyük bir başarı olarak ilan etmekten vazgeçiremedi.

Sayın Bakan ve CHP sözcüleri tarafından atılan diğer bir iddia da; "Dış ilişkileri, özellikle komşu devletleriyle olan münasebetleri, temasları çok donuk ve sönük bulduk, biz canlandırdık, düğümleri biz, çözdük.." demek olmuştur. Her hadiseye yeni Türkçe bir ad takarak, başkasının kusuru veya kendimizin meziyetini ortaya çıkarmaya imkân yoktur. Bizim neyimiz durgun, sönük?.. Falan ülkeyle kavgalıydım, falan ülkeyle münasebetin şöyleydi, falan ülkeyle şu hadise vardı diyen yok; "Durgundun, sönüktün.." "Biz siyasi belge imzaladık." diyorlar. Efendim, bu siyasi belge sizden evvel Podgorni ile imzalandı, ondan sonra Kosigin ile imzalandı, ondan sonra Romanya ile imzalandı, ondan sonra Bulgaristan ile imzalandı. Bu siyasi belge marifet değil ki. Bu, detanta yardım olsun diye rejimleri ayrı devletlerin hangi sahalarda işbirliği yapabileceklerini ve iyi niyetlerini gösteren siyasi bir jest. NATO devletleriyle Varşova Paktı devletleri arasında zaman zaman imzalanan bir usul. E, bu ne büyük hadise oldu kendi devirlerinde? Bizim devrimizdeyken münderecatı merak ediliyordu, kendi devirlerinde ilanı başarı oldu.

Yüksek huzurunuzu fazla işgal etmek istemiyorum. Yalnız, maruzatımı özetlemek ve tenkitleri şöylece toplayarak sözlerimi bağlamak istiyorum.

Bize, "Kıbrıs'ta durgunsunuz, toplumlar arası müzakereleri engellediniz, bunları biz canlandırdık" dendi. "Bu işin toplumlar arası müzakerelerle yegâne çözüm yolu olduğunu biz herkese benimsettik" dendi. Şuracıkta arz ettim ki, bütün bunlar eskiden beri savunulan ve eskiden beri gerçekleşmiş hakikatlerdir. Bugün Rum tarafını bağlayan Makarios - Denktaş mülâkatı bizim zamanımızda yapıldı. Bugün Batılılar bile Yunanistan'ı, Kıbrıs Hükümetini, Rum yönetimini tazyik etmek istedikleri zaman "Makarios'un kabul ettiğini siz ret mi edeceksiniz?." diyorlar. Makarios belirli şartlar altında ayrı bölgelerde Kıbrıs'ta bir çözüm yolu olmasından başka çıkar yol olmadığını Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin huzuru ile yaptığı mülâkatta açıklamıştı.

Rumların, Yunanlıların herhangi bir çözüm yoluna isteksiz olduklarını biz Batılı dostlarımıza kabul ettirdik; bin müşkülâtla kabul ettirdik. E, onlar bunları cansız buldular, peşin tavizler verdiler, canlandırdılar da ne oldu?.. Döndüler, dolaştılar, eski noktaya döndüler.. Daha fenası, Kıbrıs konusunu otomatik gündem halinde Birleşmiş Milletlerin ve Güvenlik Konseyinin malı yaptılar. Amerikalıların Kıbrıs'a müdahalesini "Ambargoyu kaldıracağız" bahanesiyle kanunlaştırmasına yol açtılar.

"Türkiye - Yunan ilişkilerini biz canlandırdık" dediler, yine geldiler bu kürsüde; "Yunan Başbakanının kendi meclislerindeki beyanatı ve Türkiye'ye yönelik belirli sözleri üzücüdür, değerlendiriyoruz" dediler. Yunan Başbakanının sözlerini değerlendireceklerine kendilerinin icraatını değerlendirmelidirler.

Ne oldu Viyana'da? Viyana Kıta Sahanlığı Müzakereleri. (Her halde Hükümet, iktidar grubuna daha etraflı bilgi vermiştir.) Yunanlıların çok sert, katı tutumu ile geçmiştir.Bizim zamanımızda, bu konuyu konuşalım, aramızda halledelim noktası bile geride kalmıştır. Çok yapıcı teklifler yapmıştık.Meseleyi siyasi hâle getirmiştik. Yunan tarafı; "Bunlar enteresandır. İlk defadır ki, ortak bir çözüme gidecek tekliflerle karşı karşıyayız" diye masaya oturmuşlardı. Bugün konuşulması reddediliyor.

"Türkiye yalnız, kurtardık" dediler. Demin de arz ettiğim gibi, ekonomik meseleleri gıyabımızda bizi tedavi edecek kadar acıklı hale getirdiler.

"İlişkilerimizi buzdolabına koydunuz" diye bizi suçlandırıyorlardı, kendileri oksijen çadırına attılar.

Saygınlık diye Düyûnu Umumiyeyi hortlattılar, Türkiye'nin ekonomik durumunu kendisinden başka herkesin konuşup fikir yürüteceği, plân yaratacağı hale soktular.

"70 cent'e muhtaç bir memleket devir ettiniz bize" dediler; Sayın Demirel'in Mecliste dediği gibi, "bu 70 cent'i bir senedir yiye yiye bitiremediler." 70 cent, Grubumuzda bir arkadaşımızın, "Hacılar için kâfi döviz tahsis edilmiyor, hacıların, son günlerde, gitmesine izin verilmiyor." iddialarına karşı, Demirel'in; "Türkiye'nin 70 cent'i aradığı bir devirde 60 milyon dolar hacılara tahsis ettik. Niçin böyle söylüyorsunuz?" lâfından çıkarılmış bir lâftır.

Türkiye'nin ekonomisinin bozulmasında, birden bire vahamet kesbetmesinde Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Grubuna bağlı Hükümetin her iktidara gelişinde,Hükümetin müflis halde devir aldığı iddiasının büyük bir payı vardır. Bir banka iflâs etmek üzere olduğunu, camekânına yapıştırdığı ilânla iddia ederse, o bankadan para çekilmesine kimse şaşmamalı.

1969 yılını hatırlıyorum. Kudüs'te sabotajla Mescidi Aksa yakılmış. İslâm Âlemi rencide olmuş, ayağa kalkmış; bütün devlet başkanlarının Rabat'ta toplanacak bir İslâm Konferansına daveti yapılmış. Ben New - York'ta Birleşmiş Milletlerdeyim. Hükümetim bana bu Konferansa Devlet Başkanını temsilen icabet görevi vermiş. Kalkmışım bir hafta içinde Atlantik'i iki defa geçerek Fas'a gelmiş, bu Konferansa katılmışım. Avdette kıyamet koptu: "Atatürk reformları zedelendi, lâiklik ortadan kalktı,Türkiye neden İslâm Konferansına gider?" diye yer yerinden oynadı; ama şu Allah'ın hikmetine bakın, Dışişleri Bakanı bugün geldi bu kürsüden, "İslâm Konferansı içinde itibarlı bir devlet olmanın gururu içindeyiz" dedi.

Din-i mübin-i İslâmın kudretine bakınız, en katı kalplere zamanla hidayet veriyor. (AP sıralarından gülüşmeler, "Bravo" sesleri ve alkışlar)

Sayın Dışişleri Bakanı geldi bu kürsüye, "İnşallah bizden sonraki hükümetlere örnek olur, biz sizlere bilgi vermeyi ihmal etmiyoruz. Sayın Başbakan iki defa liderleri topladı, bilgi verdi, ben de Dışişleri Komisyonuna izahat verdim" dedi.

Sayın Yıldız karşıda. Senatoda Dışişleri Komisyonunun üyesidir. Kaç defa ben Senato Dışişleri Komisyonunun münferit toplantısında ya da zaman zaman her iki Meclis Dışişleri Komisyonunda açık yürekle olup bitenleri kapalı celselerde bir şey saklamadan kendilerine izah etmişimdir.

İsmet Paşa'nın ruhu şad olsun. Olsaydı da gelse ve burada söyleseydi.Her hadisede kendisine gidip her şeyi anlatmışımdır. Aynı şeyi bir defa Sayın Ecevit'e tecrübe ettik; Amerika'ya giderken kendisine Millî Güvenlik Kurulu kararlarını, bana verilen vazife ve yetkiyi hiç bir şeyi saklamadan izah ettim. "Memnun olduğunu" ifade etti ve bana dedi ki, "Bu münasebetle size şunu söylemek istiyorum: Bu kıta sahanlığı meselesi iyi gitmiyor. Bizim zamanımızda kıta sahan-

lığımızı Türkiye Hükümetinin tespit ettiği bir kararname hazırlığına girişmiştik. Niçin ona el atmadınız?" Ben dedim ki, "Arkadaşlarım bana böyle bir hazırlığın mevcudiyetinden ve kıta sahanlığının hukuki olarak tespiti çalışmasından bahsetmediler, haberim yok. Meseleyle ilgileneceğim." ertesi günü, "Türk Dışişleri Bakanı daha kıta sahanlığının tespiti gerektiğinden bile haberi yok" diye beyanda bulundu.

Muhterem arkadaşlarım;

Gerçek şu : Cumhuriyet Halk Partisinin o zamanki Hükümeti kıta sahanlığı meselesinin hukuki tarifine girişmiş ve Türkiye'nin kıta sahanlığı şu şekilde olacaktır diye bir hazırlığa başlamış; ama bakmışlar ki, kıta sahanlığı hakkında henüz vazıh bir tarif ortaya çıkmadığı gibi, Ege'den ilan edeceğiniz prensipler Karadeniz'de aleyhinize netice veriyor. O itibarla, genel bir kıta sahanlığı tespiti çalışmalarından vazgeçilmiş. Ben bu noktayı öğrenince meselenin üzerine gitmedim; fakat kamuoyunda kıta sahanlığı çalışmalarından bîhaber bir Dışişleri Bakanı olarak damgalandım. O devirde şimdi açıkladığım gerçekleri söylemeyi,izah etmeyi de günün icaplarına ve kıta sahanlığı meselesinin en hararetli münakaşalara sahne olduğu bir devirde milli menfaatlere uygun bulmadım. (AP sıralarından "Bravo" sesleri).

CHP'nin Sayın Sözcüsü, geçen celsede söylediğim elçiler hakkında ağır suçlamalarda bulundu ve dedi ki, "Onlar ki, iktidarınız zamanında tayin edildikleri için sizin zihniyetinizle malûldürler."

Bizim zihniyetimiz vatan ihaneti mi?..

Eğer biz hakkı savunuyorsak, eğer biz Türkiye'nin çıkarları yanında isek elçilerin bizim yanımızda olmasından tabiî ne vardır?

Elçiler de insan, onların da siyasi nosyonları var, onlar da seçim sandığına gidiyor, size de oy atanı var, bize de oy atanı var. Bunlar kendi kanaatleridir. Elçi, su gibi, hangi kaba koyarsanız o kabın şeklini alan insan değildir. Kendi kanaatini savunur; ama onu politikasına ve icraatına dayanak yapmaz.

Ben Sayın Sözcüye tekrar söyleyeyim ki, elçiler bizim yanımızdalarsa Adalet Partisi olduğumuz için değil, adaletin bizim yanımızda olduğu için bizimle beraber olmayı düşünmüşlerdir. (AP sıralarından "Bravo" sesleri).

Değerli arkadaşlarım;

Madde tasrihi suretiyle ve vakalara dayanarak Hükümetin dış politikasındaki sakat tarafları izaha çalıştık. Gayemiz bu değildi. Gayemiz, şu idi :

Sözlerime başlarken dünya siyasi konjonktürünün kısa bir tablosunu çizmeye çalıştım. Ortalık karışmış, üstün güçler ateşle oynamaya başlamış; dünya birbirin-

den çekinen, "Acaba erken davranıp daha ziyade güçlenmeden şu meseleyi halletmeli miyim?" korku veya ihtiraslarına kapılan bir hava içinde. Bu vaziyette dünyada ne kadar harp çıkmışsa kendisini o badirenin içinden kurtaramamış, coğrafi vaziyette oturan bir Türkiye. Bu durumda dış politika çekişmelerini sen - ben davası yapmadan, "Acaba bu nazik haller içinde, bu nazik şartlar içinde milli güvenliğimizi sağlamak için ortak bir yol arayabilir miyiz? Birbirimize düşüncelerimizi söyleyerek Türkiye'yi yakın - uzak tehlikelerden mümkün mertebe masun tutabilir miyiz?" amacıyla hareket ettik; ama daha bidayette Sayın Sözcü, "Siz berbat ettiniz, açın da size kusurlarınızı gösterelim. Onun için kabul ediyoruz" dedi. Grup Sözcüsü de, "Benim Hükümetimin en başarılı olduğu iş dış politikadır. Sen nasıl cüret ettin de benim bu icraatıma dil uzattın" dedi. Ben de geçen celsede, "Biz size el uzattık. Siz bize dil uzattınız; tartışma onun için bu hale geldi" (AP sıralarından "Bravo" sesleri).

Değerli arkadaşlarım;

Durum ciddidir. Sovyet Rusya kuşatırken kuşatılır hale gelmiştir.Bunun telaşı içinde asabileşmiştir. Sıcak denizlere inmek, Batı'nın petrol yollarını kapamak için bugüne kadar yaptığı manevralarda açık gedikler vardır. İran Körfezinin ağzında günde dolaştırdığı 34 gemi bölgeyi kontrol altına almıştır. Süveyş Kanalının kapısında emniyetle yerleştirdiği Berbera Üssünü, Somali ile arası bozulduğu için kaybetmiştir.

Çin - Japon ittifakı, Japonya'nın teknolojisini Çin'e aktarmanın kapısını açmıştır.

Amerika'nın Çin'i tanıması, iktisaden zayıf koca bir dev potansiyeli birdenbire zamanı bir tehlike haline sokmuştur.

Bu badirede daha kendi milli davalarını bile yoluna koyamamış, yakın komşusu ile pürüzlerini henüz gidememiş bir Türkiye'nin; ama cihan stratejisinde önemli bir yeri olan ve her iki kampın kendi elinde bulundurmasında hayati menfaat gördüğü bir Türkiye'nin, elbetteki problemleri olacaktır.

Geliniz bunları görüşelim. İcap ederse kapalı celse yapalım; güvenliğimizin artırılması için gerekli tedbirler üzerinde parti farkı gözetmeksizin tek kalp halinde çalışalım zihniyetiyle açtığımız bir müzakereyi, yine siyasi polemik haline getirme temayülü itiyadından vazgeçmeyen ve hem suçlu, hem güçlü halini hiçbir zaman terk etmeyen Halk Partisinin eseri olmuştur. Buna üzülüyorum.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Sayın Başkan bu sözü duymuyor musunuz?..

BAŞKAN - Dinliyoruz efendim, dinliyoruz.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Duymuyor musunuz?..

BAŞKAN - Dinliyoruz, gerekirse cevap verirsiniz Sayın Gündoğan.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Sayın Başkan, sizin bir güveniniz var. Bir kimse kürsüde konuşurken, eğer...

CAHİT DALOKAY (Elazığ) - Sayın Başkan, böyle sürerse...

BAŞKAN - Müsaade buyurun efendim.

CAHİT DALOKAY (Elazığ) - Efendim, hatibin sözünü nasıl kesebilir?..

BAŞKAN - İzin verin efendim, bir dakika çok rica edeyim efendim.

Sayın Gündoğan biraz sonra çözelim konuyu.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Bir madde vardır Sayın Başkanım bilirsiniz. Bir kimse kürsüde konuşurken edep dışı, kaba ve suç teşkil eden bir söz sarf ederse Başkanlık müdahale eder, geri alınır. Halk Partisi suçlu değildir. Böyle bir ithamı şiddetle ve nefretle reddederim.

BAŞKAN - Uyardınız efendim, teşekkür ederim.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) - Türkçeyi bilmiyorsun.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Türkçeyi öğren de gel.

M. NURİ ÂDEMOĞLU (Adana) - Söz alırsın konuşursun kürsüde.

BAŞKAN - Buyurun Sayın hatip buyurun, ben takip ediyorum efendim.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Sayın Başkan, anlıyorum ki, Türkçe kâfi derecede sarihtir. Halk Partisine "suçlu" demedim; hem suçlu, hem güçlü gibi hareket eden bir teşbihtir. Gelirsiniz, suçlu gibi hareket etmediğinizi, güçlü gibi hareket ettiğinizi burada söylersiniz.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Sizi müddeiumumi kabul etmiyoruz.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Müddeimumumi...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Hükümetsiniz, hesap vereceksiniz.

BAŞKAN - Efendim, izin verin hatip konuşsun.

CAHİT DALOKAY (Elazığ) - Suçlusunuz, suçlu.

BAŞKAN - Bağırmayın efendim, ben oraya cevap veriyorum, lütfen müsaade edin.

BAŞKAN - Sayın hatip buyurun efendim.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Sayın Başkan, murakabenin başka nasıl sözü, yolu var. Hükümettir, mecbur dinlemeye ve hesap vermeye mecbur.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz, temin ediyoruz efendim.

Buyurun Sayın hatip.

MUSTAFA GÜLCÜGİL (Isparta) - Sessiz bir muhalefet istiyoruz Sayın Başkan.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Hayır efendim.

BAŞKAN - Efendim izin verin de hatip konuşsun, lütfen.

Buyurun Sayın hatip.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Halk Partisinin Sayın Sözcüsü kızmasın...

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Ben size şimdi gerçekleri tahrif ediyorsunuz desem yakışır mı, anlatacağım zaten.

BAŞKAN - Lütfen Sayın Gündoğan.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Halk Partisinin Sayın Sözcüsü sinirlenmesin, Türkçe teşbihleri bol bir misaldir. "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar" derler. Bu mum yatsıya kadar da yetmemiş, sönmüş, bitmiş, tükenmiştir.

Yüce Senatoya saygılarımı sunuyorum. (AP sıralarından alkışlar).

BAŞKAN - Teşekkür ederim efendim.

Sayın Muzaffer Demirtaş?..

MUZAFFER DEMİRTAŞ (Konya) - Vazgeçtim efendim.

BAŞKAN - Teşekkür ederim.

Sayın Ahmet Yıldız, buyurun.

(CHP sıralarından AP'li üyelere hitaben, "Dinleyin, niçin gidiyorsunuz" sesleri).

AHMET YILDIZ (Tabii Üye) - Sayın Başkan, giden ve oturan sayın senatörler;

Gerçekte çok ciddi bir konu üzerinde, genel görüşmenin açılmasını övgü ve beğeni ile karşıladığımı vurgulayarak sözlerime başlamak istiyorum.

Bu kürsüde bu konuları yüksek düzeyde evrensel gerçekleri nesnel ölçütlerle değerlendirerek ele almanın önemini bütün sayın üyelerin takdir ettiği inancındayım.

Ben, Sayın İnan'ın konuşmasından sonra, konuşmamın yeni bir nitelik kazanması kanısına vardım. Sayın İnan'ın konuşmasını ben bir değişmenin de, ya da bir değişmeye yönelişin de belirtisi saydığım için üzerinde kısaca durarak sonra konuşmamın özgün yönlerine döneceğim.

Sayın İnan, olumluğa yönelik bir konuşma yaptığı için, bizim yıllarca bu kürsüde savunarak bir türlü kabul ettiremediğimiz, hatta Sayın İnan'ın da kendisi

içinde olmak üzere tepkilerle karşılaşan görüşleri bir biçimiyle ve kendi üslubuyla belirtmiştir.

Demek dürüst insanlar, gerçeklere ulaştıkça davranışlarında olumlu değişmeler oluyor. Bende uyandırdığı en önemli kanı budur. Çünkü, birçok kez, tüm karşıt görüşler halinde yaptığımız tartışmalardan önemli bir bölümünü benimsediği için, gerçekte Sayın İnan'ı kutlarım. Çünkü, o çok, özellikle Amerika'ya yönelik sözlerimizi Sayın İnan benimsedi, hatta biraz daha ileri giden eklemeler yaptı. Bunu da beğendim. Yalnız, bu övücü ile birlikte, konuşmayı tek yönlü bulduğumu, Sayın İnan'ın bağışlaması dileğiyle belirtmek istiyorum. Yalnız eleştiri vardı. Çözümlere değinmediler. O değinmedikleri çözümlere yönelik sorularımı, onun da yüksek değerlendirmesine sunacağım. Bundan sonraki görüşmelerde, o konulardaki görüşlerini de lütfederlerse, sanırım ki başında arz ettiğim gibi, yüksek düzeyde bir düşünsel tartışma platformunda olduğumuzun kıvancını duyarız.

"Geçmişe değinmeyelim" dediler. Bunu anlıyorum. Bir Adalet Partisi sözcüsünün özellikle dış politikada bunu söylemesi çok doğrudur. Çünkü, geçmişe değinmek sanırım ki, Sayın İnan'ın Grubu için rahatsız edici olacağından bunu anlıyorum. Değinmeyelim oraya; ama bunu söylerken şöyle bir şeyi de söylemesini uygun bulurdum: "Geçmişte biz çok şeyler yaptık. Şimdi yapmaktan vazgeçtik. Siz yapmayın. Yanlışlara gitmeyiniz. Yanlışlarımızı öğrenerek size de öğretiyoruz. Şu şu yanlışları yaptık..."

Arkadaşlarım;

Doğrudur bir bakıma. Geçmişle uğraşma, bence salt bu konuya özgün olarak belirtmek isterim ki, ders alma bakımından; bir, iki; geçmişten bugüne ve geleceğe yönelen bir çizgi üzerindeki etkileşimi eğer gerektiriyor ise, o zaman geçmişe dokunmak gerekli. Şu anda uğraştığınız konunun bir kökü var, bir bugünü var, bir de öngörülen, geleceğe yönelik oluşumu var. Bu doğrultuda bir tartışma elbette yararlı olur.

Arkadaşlarım;

Sayın arkadaşımın "Çıkar yol" diye gösterdiklerinin de çoğunun, aslında değineceğim "çıkmazlar" olduğu kanısındayım. Bu ise; düzeltilmesi gereken yönlere ilişkin kendi kişisel görüşlerimi belirteceğim. Bundan sonrası için de somut çözümlere gelirse, çok daha verimli bir genel görüşme yapmış oluruz. Yalnız, bağışlarsanız arz edeyim: İnsan, iki partinin sözcülerini, Hükümeti, eski ve yeni bakanları dinlerken, "Kim acaba yargıç, kim sanık?.." sorusuna yanıt bulmakta sıkıntı çekiyor. Bereket ki, uzun yıllar Senatoda olduğumuz için biz biliyoruz kim sanık, kim yargıç. Yoksa, dışarıdan gelen birisi görse, "Ya bu burada yanlış, kimdi acaba, doğru kimdi?.." diye şaşırır.

Sayın İnan'ın görüşlerini, Sayın Çağlayangil ve Sayın Demirel'in de hiç olmazsa önemli bir bölümünü resmen benimseyen konuşmalarını özlem içinde beklemekteyim. Çünkü, orada birtakım konular vardır ki, gerçekte beğeni ile karşıladığımı arz ediyorum. Onları bir de Sayın Çağlayangil'in ve Sayın Demirel'in de beyanlarında aramak, bulmak istiyorum. Çünkü, Sayın Çağlayangil'i dinlerken bunlar yoktu içinde.

Arkadaşlarım;

Ben konuşmamı bir politika tarihi için ancak zorunlu olan kronolojilere ve ancak bilimsel, kurumsal, akademik tartışmalarda yeri olacak kuramlara ayırmadan, daha çok sonuç alacak, uygulamaya yansıyan sonuçlar bulabilecek nitelikte yapmak istiyorum. Bunun için görüşlerimi, dört başlık altında sunmak istiyorum.

Birincisi; benim kanıma göre bugün içinde bulunduğumuz dış politikanın temel yanlışları nedir?..

İkincisi; sağlıklı, başarılı işlerlik kazanarak etkin bir evrensel ilişki yönlendirmesinde olumlu olabilecek ilkeler nelerdir, görüşler nelerdir?..

Üçüncüsü; ivedi biçimde düzeltilmesi zorunlu gördüğüm hususlar nelerdir?..

Dördüncüsü; somut sorunlara yönelik önerilerimi sunacağım.

Sayın arkadaşlarım;

Dış politika bir süreç içinde ele alınmalıdır. Her toplumsal konu belki öle alınmalıdır; ama özellikle dış politika bu yönden bir süreç içinde ele alınması çok zorunludur. Çünkü, devletler bir bütün olarak evrensel alandaki tutumlarıyla sorumlulukları birbirine aktaran tutarlık içinde görünümünü koruyan varlıklardır. O nedenle, bir konuyu bir yerinden hemen alamayız, bir süreç içinde alabiliriz.

Bir hükümet, hiç istemese de kendisinden önceki hükümetlerden aktardığı, aldığı sorunları yürütmek, sürdürmek, beğenmediği sorumlulukları üstlenmek zorunda kalabilir.

Böylesi bir değerlendirmede, bir süreç içinde değerlendirmede temel yanlışların tarihimizde ders alınması için özellikle üzerinde durmak istiyorum; Türk dış politika tarihinde, hatta Türkiye'nin genel tarihinde bu temel yanlışların oluşturduğu çok önemli üç tarihsel aşama vardır. Önce bunlara değinmek istiyorum ki, çok benzerdir bunlar ve bu benzerliklerin oluşturduğu sonuçlar ilginçtir; çok benziyor yine. Gerçi, "Tarih tekerrürdür" derler. Bu tabii yanlış bir laftır. Tekerrür eden tarih olmaz; ama yanlış yapanlara ders için "Eskiden böyle yapanın sonucu böyle olmuştur" örneğini vermek için "Tarih tekerrürdür" denir. Yoksa, tekerrür edene tarih denmez ki, ya kozmografya olur, ya jeoloji olur, başka bir şey olur. Tekerrür etmez tarih; ama bir ders alınsın, tekerrür etmez nitelikte olan tarihi bile,

eğer "geçmişteki yanlışları yinelerseniz o yanlış sonuçları alırsınız" dersi için söylenmiştir. O bakımdan yanlış değildir; ders alınması içindir.

Arkadaşlarım;

Bu üç vurgulayan nokta 1885, 1960, 1977'dir. Neden?..

Osmanlı İmparatorluğu dış borcu çözüm sanan bir politikayla 30 yıl içinde 1885'e gelince resmen iflasını ilan etti. Ondan sonrakileri biliyorsunuz. Devlet bir sürü çıkmazlar içinde ve kendisini 1885'e getiren büyük olgulara, derine inmeden, yüzeysel çözümler arayarak yanlışları temelden düzeltmeye yönelemeden devleti batırdı. Bu bir aşama. Benzer biçimde 1960'da gördük. Ben yüksek değerlendirmenize yönleriyle sunmak istiyorum. Bizim, 27 Mayıs sabahı, 28 Mayıs'ta gördüğümüz durum da resmen ilan edilmemiş bir iflâstı. Açıklayayım :

1. Her yurttaş 1 600 lira borçlu olarak bize teslim oldu. Bütçe o denli açıktı ki, İstanbul Belediye Başkanı Ankara'ya koştu. Arkadaşlar, 26 bin lira var bütün belediyede, İstanbul'da. Bırakınız istimlâklar, olağan borçları, memurların maaşını veremeyecek durumda. 26 bin lira var.Bütün param bu kadar, aman bana para.

Orduda kadro kabarmasını azaltmak amacıyla yaptığımız emekliliğin parasını da dışardan aldık. Bunu açıklamada bir sakınca görmüyorum. Onu bile verecek durumda değildik.

Dış ilişkilerimiz o denli ipoteklenmişti ki, Türkiye Cumhuriyeti, Amerika'nın resmen koruyuculuğu altına girmiştir 5 Mart 1959'da. Resmen Amerika, Türkiye'de hükümet aleyhine kendi içinden beliren tepkilere karşı, "Eğer Türkiye isterse, Amerika Cumhurbaşkanı Türkiye'de silahlı kuvvet kullanma yetkisi vardır." Henüz değişmedi bu.

Türkiye herhangi bir büyük savaşın birinci hedefi halindeydi. Hiç ilgimiz olmayan Korelerde binlerce insanı öldürdük, kalıntıları da vardı henüz, çok soyutlanmış haldeydik; hatta o denli ki, tarihsel çizgimizden, Atatürkçü dış politikadan o denli sapmıştık ki, tanınmaz hale gelmiştik. Antiemperyalist kurtuluş savaşçısı bir Türkiye, Bandung'da kurtuluş savaşı verenlerin aleyhinde resmen konumunu koydu. İşte buradan (Uzatmayacağım, çoktur bu sözler) buradan teslim aldı; ama 4 Ağustos 1958'de Türk ekonomisi yabancı doktorların da katıldığı bir konsültasyonla sanatoryuma kaldırılmıştı. Biz ekonomiyi de sanatoryumda bulduk. Bu geçti.

Arkadaşlarım;

1977 sonuna geliyorum; soyutlamadan olayları, bir bütün içinde ele almak, çözüm için gerçekçi yoldur. 1977 sonunu çizelim, rakamlar açık. Türkiye Devleti, büyük bütçe açığı içindedir, o kadar önem vermeyelim ona; ama Türkiye Cum-

huriyeti Hükümeti 1978 yılı içinde 8 milyar dolar döviz bulma zorunluğu karşısında idi. 5,1 milyar süresi bitmiş borçları ödeme, dış ödeme dengesini de sağlayabilmek için 3 milyar dolaylarında para arıyordu. 8 milyar dolar. Türkiye 1960'da olduğu gibi, yine cephelere bölünmüş, savaş alanı olarak, iktidar gitmiş, savaş alanı ortada kalmış. O zaman Vatan Cephesi, şimdi de MC Cephesi oldu.

Hükümetin yönetme zorunda bulunduğu kadrolar içinde yüzbinleri aşan silahlı düşmanı var, hâlâ vardır. Evet, açık seçik. Başbakanı, bakanı, punduna getirse bayram edecek onbinler resmen konuşuluyor ve söyleniyor. Hatta düşününüz ki, emniyette uzun yıllarını geçirmiş bir Bakan, kendi Bakanlığının içinde dolaşamıyordu, yeni Bakan.

AHMET CEMİLKARA (Trabzon) - Bugün de öyle.

AHMET YILDIZ (Devamla) - Bugün evet, dolaşamıyordu...

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) - Bugün, bir yıldan beri öyle.

AHMET YILDIZ (Devamla) - Millî Eğitim Bakanı, Bakanlığı aldığı ilk bir ay içinde Bakanlığın içinde dolaşamıyordu. Şimdi böyle bir durum içinde teslim alınmıştır. Bunların hepsini göreceğiz, anlamalıyız bu işi, yoksa başka türlü olmaz.

Sonra, yabancı bankalar; evet 1885'teki gibi resmen "İflâs ettik" demedik; ama bunu dediler. Dresten Bank, ki, geçen Hükümetle en çok işbirliği yapan ünlü banka, "Türkiye Cumhuriyeti iflâs etmiştir. Eğer bir firma olsaydı iflâsı resmen ilan edilir, yöneticileri mahkemeye verilirdi" dedi; "Ama ne yapalım ki, Türkiye bir firma değil, devlettir." Öbür bankalar da çekleri bozmuyordu. Bunun adına iflâs deniyor.

Guadeloupe'da dört büyükler toplanıyorsa, boşu boşuna toplanmıyor. Hoş onları biz çağırmadık. Halen içinde bulunduğumuz kısır döngülerle örülmüş, büyük çıkmazlarımız vardır. İkili Anlaşmalar, eskiden pek bilinmiyordu ne oldukları, kimin imza ettiği; fakat 1977'ye kadar gelen sürede imzacılar da meydana çıkarıldı, hükümleri de ağırlaştırıldı, altından çıkılamaz, kıskıvrak Türkiye Cumhuriyetini bağlar hale getirildi ve adına Temel anlaşma dendi.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) - Bir ihtilâl daha yapsaydın, kurtarsaydın bari.

BAŞKAN - Lütfen müdahale etmeyin Sayın Kara.

AHMET YILDIZ (Devamla) - AET'ye girişim hiçbir hazırlığı yapılmadığı gibi, bir Katma Protokol diye bir belâ geldi; ben 2 - 3 saat burada konuştum. Lütfen, meraklı olan arkadaşlar, Katma Protokol üzerinde ve o İkili Anlaşmaların yeni aldığı biçimi üzerinde, burada gizli toplantıda yaptığım konuşmayı sayın parlamenterlere Grup adına öneririm okusunlar, baksınlar yanlış çıkan bir yönü

varsa onun da hesabını vermeye hazırım. Hepsi çıktı. Bütün simit olan 60 ıncı madde Katma Protokolde, şimdi de sarılanan yegâne malek kaldı; ama o da etkin biçimde kullanılamıyor.

Ege havaalanı öyle rahatça teslim oldu ki, bize hiç de dostluk beslemeyen ve kötüye kullanmaya kararlı bir mübarek komşumuza. Ekonomik durum; transferler biliyorsunuz 1977 şubatında durdu, röntgen filmi ve ilaç alamaz duruma gelmiş bir devlet...

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) - Şimdi aspirin yok aspirin.

BAŞKAN - Lütfen Sayın Kara, müdahale etmeyiniz efendim.

AHMET YILDIZ (Devamla) - Savurganlık... Çaldığımız her kapının arkasında...

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) - Dış politika konusunda böyle tahrik etmesin.

BAŞKAN - Müdahale etmeyiniz, sonra cevap verebilirsiniz.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) - Çok tahrik ediyor. Dış politika konuşuluyor. Tahrik etmeyin de dinleyelim sizi Ahmet Bey.

AHMET YILDIZ (Devamla) - Ben nasıl dinledim, bir şey dedim mi?..

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) - Tahrik etmezseniz biz de dinleriz.

BAŞKAN - Lütfen efendim. Dinlemezsek gerçeğe varamayız. Müsaade ediniz konuşsunlar efendim. İzninize tabi değil efendim.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) - Hâlâ 1960'tan, 1977'den bahsediyor. Milli Birlik Komitesi üyesidir, tarafsız olsun.

BAŞKAN - Lütfen efendim, müdahale etmeyin konuşsunlar. Usul değil bu, yaptığımız usul değil efendim, lütfen susunuz.

Devam buyurunuz sayın hatip.

SELÂHATTİN ÇOLAKOĞLU (Gaziantep) - Tahammül et tahammül...

AHMET YILDIZ (Devamla) - Arkadaşlarım, çaldığımız her kapının arkasında, Amerika'nın yeni ipoteklerle beklediğini gördük. New - York'ta senatörle yaptığımız konuşmada, (Sayın Ziya Gökalp Mülâyim de bilir) "Siz tırmandırıyorsunuz bizi" dedim. "Arkadaşından bir yere kadar geldi, galiba rahatlayacağız, yenisini çıkarıyorsunuz; oraya geliyoruz, yenisini çıkarıyorsunuz... Bu iyi niyete yorumlanamaz." Sayın Ziya Gökalp de aynı şeye katıldı, adam konuyu değiştirmek istedi.

Enflasyon şişiyor, devalüasyon parayı tüketiyor, fiyat şaşkınlığa çeviriyor toplumu... Böyle bir toplumdu 1977 sonu. Yönetici kadroyu da anlattım.

İşte arkadaşlarım neden bunları söyledim?.. Dış politika, böyle bir iç politikanın üzerinde, böyle miras alınan bir dış politikanın içinde görülüyor da onun için. Bunların her biri, sıkboğaz edilen, Hükümeti sıkboğaz eden bütün bu koşullar, dış politikada attığınız her adımda etkisini sürdüreceği için söylüyorum. Yoksa bunlara hiç dokunmayabilirdik.

Arkadaşlarım;

Bunlardan soyutlayarak konuları alırsak yanlış olur. Sanki bunlar yokmuş, sanki içeride böyle değilmiş, dışarıda böyle değilmiş, ekonomik bunalım yokmuş diye başlar isek, o zaman dış politika başka olur. O zaman başka bir rahatlık içinde dış politika güdülür; ama bütün bunlar insanı sıkboğaz ederse, dış politikada biraz sıkboğaz olmak zorunda kalırsınız.

Bu durumda, aslında yönetimi üstlenmek de büyük bir cesaretti. Bu duruma gelişin sorumluları, sanki hiçbir kusur yokmuş, her şey mübarekmiş, güzelmiş; bozulmuş. Eleştireceğim yanlışlarını bugünkü Hükümetin de; ama önce insafla konuşalım. Bütün bunlar yok muymuş? Bunlar olmadan mı bu noktaya geldi?.. Daha çok ödün verecekler, vermişler ve verecekleri kesin olanların "Ödün veriyor" diye bağırmalarını iyi karşılıyorum. Yani "Biz verdik pişman olduk; ama siz vermeyin, bu yanlış bir şeydir" demektir. O doğrudur o. Yani, biz vermeyecektik anlamında değil bu; biz verdik pişman olduk, siz vermeyin, bu kötü bir şeydir demektir o.

Bunları yapan, sorumlu olan bir iktidar, elbette vicdan muhasebesini yaparak konuşursa; ben bu arada Sayın İnan'dan da konuştuğu zaman öğrenmek istiyorum. Şimdi, ekonomik çıkmazdan çıkalım ki, sağlıklı dış politika güdelim; bu doğrudur. Çağımızın devlet yönetimini etkileyen konuların yüzde 90 - 95'i ekonomiktir; ama bu ekonomik çıkmazdan nasıl çıkacağız?.. Vergi yasalarını sabote ederek mi?.. Bankaları bu halle bırakarak mı?.. Kamu ekonomik kuruluşlarını arpalık halinde yaşatarak mı?.. Sistem kapitalizm olunca, bağımsız dış politikanın nasıl güdüleceğini de öğrenmek istiyorum. Söyleyeceğim onu çünkü.

Az gelişmiş bir memleket kapitalist ekonomide ısrar ederse, nasıl olur da bağımsız dış politika güder, işte onu ben anlayamadığım için. Niçin anlayamadığımı da söyleyeceğim. Bunu bana anlatacaklara da teşekkür edeceğim.

Gerçek sanayileşme nasıl olacak?.. AET çıkmazından nasıl kurtulacağız?.. Evet arkadaşlarım, AET'nin iki büyük çıkmazı var. Birisi giriştedir, birisi, büyüğü olan Katma Protokoldedir. Sanayileşmiş, kalkınmış, gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan bir ülke ekonomik uyum ve ekonomik bütünleşme üstlenmesiyle girmiştir. Yani, sistemimiz onlarla beraber olacak, onlarla bütünleşeceğiz ve onun için de böyle kalkınacağız. Ben o zaman Siyasal Bilgilerde bir açık oturumda dedim

ki, bu anlaşmaya göre Ortak Pazarda onlar ortak, biz pazar olacağız. Öyle geliyor, sözün yarısı orada kalıyor; onlar ortak; ama biz pazar oluyoruz. Çünkü, ekonomik bütünlük ve ekonomik uyumu Carter Raporu çok güzel anlatıyor. Carter Raporu diyor ki, "Bu Ortak Pazar ülkelerinden bir bölümü, altyapı, enerji, anamal birikimi, pazarı filan var" O sanayi yapacak; bunlar olmayanlar da hammadde, yani biz tarla olacağız, onlar fabrika olacak. Raporunda Carter diyor bunu. Giriş böyle. Başka ülkeler de girdi; ama bu işlemler değişiktir. Tabii Fransa, İngiltere, Almanya girerse bundan sıkıntı duymaz. İşte bir de Katma Protokol var, üzerinde fazla durmayacağım, çünkü o büyük bir felaket belgesidir.

Arkadaşlarım; bu arz ettiğim duruma getiren temel yanlışlardan bir kaçını sayıyorum :

1. Bence en büyük yanlış, Atatürkçü politikadan sapma olmuştur. Atatürkçü politika, Türkiye'ye her zaman saygınlık ve yandaş kazandıracak politika idi. Antiemperyalist, antikapitalist kurtuluş savaşçısı bir politika. Bu o hale geldi ki, antiemperyalist Atatürkçü politika emperyalistlerin isteklerine, hatta en kötüsü, kurtuluş savaşçısı Atatürk'ün ülkesinde kurtuluş savaşı yapanlara, "Terörcü, ayaklanan asi" diye resmi yayınlarımız bile söyledi. Onların bazıları "Sizin yaptığınızı biz yaptık, nasıl bize böyle ağır laflar, bizi ezmek isteyenlerin ağzı ile konuşuyorsunuz."

2. Ne cins olursa olsun, emperyalizmin dostu olmayacağıdır. Emperyalizmin dostu yoktur. İşte örnekler, Kaoki ne kadar hizmet etti, sonra nasıl atıldı. Sonunda Formoza leylek yavrusu gibi atıldı. Dünyada Batıya, Amerika'ya, Avrupa'ya en büyük hizmeti yapan Şah'a en sonunda "Sen orada artık kalamazsın gel" dendi. Bunu ünlü emperyalist Başbakan İngiltere'de söylemiştir. Deyim onun olduğu için bağışlayın, aynen kullanacağım, çünkü onundur, tarihe geçmiştir. Der ki Başbakan; "Böyle politikacılar, affedersiniz tıpkı tuvalet kâğıdı gibidirler." Bunu İngiliz Başbakanı söylemiştir. Birtakım politikacılar çok işe yarar içte dışta, tıpkı tuvalet kâğıdı gibidirler. Bir kez kullanılır, ondan sonra Kaoki gibi, filan gibi kalır. İşte emperyalizmin dostu olmayacağı gerçeğini anlayamadık; bir temel yanlış da bu.

3. Burada sözünü ediyoruz, evrensel denge, dehşet dengesi, güvenceli yok etme dengesi, yahut Sayın Çağlayangil'in deyimi ile "Garantili imha dengesi" diyebiliriz. Benim deyimimle, tabii güvenceli yok etme dengesi. Bunları söylüyoruz; ama bunların gereği ne?.. Hâlâ çıkıp da Çin'in Rusya ile ilişkileri, Rus - Amerikan çatışması Türkiye'nin güncel birinci sorunu gibi geliyor. Hayır efendim, zaten bunun derdini çok çektik. Bizim olmayan sorunlara kafamızı takarak, asıl bizim olan sorunlara yönelik hazırlıklarımızı eksik bıraktık. Biz NATO'nun ileri

karakolu övgüsü içinde Kıbrıs gelip dayatınca yolcu gemilerine başvurmak istedik çıkarma için. Bu kadar ünlü geçmişi olan, askeri bir geleneği olan Türkiye yolcu gemileriyle çıkartma yapacak duruma düştü. Bu, bizim olmayan konuları bizim sanarak, bizi çok aşan konulara kendimizi vererek, asıl konularımızı kenarda bırakmanın cezası olmuştu o. Onun için evrensel denge, dehşet dengesi, güvenceli yok etme dengesini konuşurken, bunların sağladığı evrensel ilişkiler içinde biz kendi sorunumuzu ağırlığı güncel, bize özgün yöne vererek değerlendirmek zorundayız.

Başka bir yanlış...

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) - Sayın Ahmet Bey, dördüncüsü antikomünist değil midir?..

BAŞKAN - Efendim, müdahale etmeyin Sayın Kara.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) - Atatürk'ün, ilkeleri içerisinde antikomünistlik de vardır. Bunu da söyleyin.

BAŞKAN - Sayın Kara, müdahale etmeyin efendim, beni mecbur etmeyin tüzüğün hükümlerini tatbike. Olmaz efendim, müdahale edemezsiniz.

AHMET CEMIL KARA (Trabzon) - Konsültasyon yapıyoruz.

BAŞKAN - Olmaz efendim müdahale edemezsiniz.

AHMET YILDIZ (Devamla) - Öyle ise der ki, sen Atatürk'ün Balıkesir'deki hutbesini okusana.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) - Balıkesir antikomünisttir. Kusura bakmayın Sayın Başkan, özür dilerim.

AHMET YILDIZ (Devamla) - Benim konuştuğum konu dış politikadır, siz o zaman Atatürk'ün Balıkesir'deki hutbesini oku dersiniz bana, o da onundur.

BAŞKAN - Sayın Kara, çözemedim ben tutumunuzu.

AHMET YILDIZ (Devamla) - Şimdi arkadaşlarım, başkalarının temsilcisi bölgemizde olmak. Aslında bu saydıklarımın dördü Atatürk'ün değildi, biri Atatürkçü politikaydı; ötekileri dünyanın bugünkü dengesinin ilkeleri; karıştırdınız galiba. Şimdi, başkalarının kendi bölgemizde temsilcisi olmaktan büyük sıkıntı çektik, hâlâ da yüzde yüz bundan sıyrılmış gibi görmüyorum. Kuzey Afrika'da ünlü geçmişimizde ortak olduğumuz insanları değil de, onları ezenlerin yanında çok yer aldık. Arap - İsrail kanalı hareketinde neler yaptığımızı, nasıl davrandığımızı, Kore, Bandung hepsini saydım. İşte, biz bölgemizde başkalarının temsilciliği rolünü üstlenerek, hem başkalarının bize az önem vermesini, hem de bölgemizde yadırganır duruma düşüyoruz.

Beşincisi : Bir Amerikan - Sovyet savaşı temeli üzerinde mantık yürütüyoruz. Bu yok ki. Bir Amerikan - Sovyet savaşı çılgınlık, onu onlar biliyor. Onlar çıldıracak da, ona göre biz plânımızı yürüteceğiz. Akıllı iken ne yapacaklarsa ona göre düşünelim de, çıldırdıkları zaman ayrıca düşünürüz. İkisinin birbirini yok etmesi saat işi. Amerika Sovyetleri, Sovyetler Amerika'yı uykuda yakalayıp yok etse, biraz sonra kendisi yok olacak. Sayın Çağlayangil de yineledi, savaş konularında uzman bir Alman diyor ki: "Amerika - Sovyet savaşı olursa, ilk saldıran ikinci ölen olacaktır." İkisi de ölecek. Ölmeye gider mi insan?.. Zaten böyle bir şey olmasın diye kırmızı telefon takıyorlar; aman olmasın diye. Bir yere geliyor azıcık ileri gitti mi duruyor, onlar da düşünüyor bunu, belki böyle bir çılgınlık olur da kapışırız; Tanrı korusun, dünya kime kalır diye korkuyor adamlar da, onun için.

Biz buna, olası olmayan ya da olasılığı çok düşük olan ve ancak bir çılgınlık sonucu olabilecek bir konuyu temel alan bir savunma ve dış politika gütmenin yanlışlığına dokunmak istiyorum; ama olası var, her an çatışacağımız komşular, her an karşılaşacağımız konular var.

Altıncısı : En önemli bir konu, günceldir arkadaşlarım ve hatta biraz da komiktir; uluslar arası ekonomik ilişkilerdeki yerimiz :

Değerli arkadaşlarım;

Uluslar arası ekonomik ilişkilerde üç grup oluşuyor : Birisi, sosyalist ülkeler. İkincisi, kalkınmış sanayici kapitalist ülkeler. Üçüncüsü, 77 ile adlandırılan 117 ülke. Bunların her üçü, önce konularını aralarında konuşurlar, bir çözüme varırlar, yandaş ararlar, çözümünü platformda savunurlar. Bu üç grubun içinde biz yokuz, ekonomik alanda yokuz. Bunlar konuşulurken hiç birinde biz yokuz. Konular kotarılıp platforma geldiği zaman, biz de Hyde Park'taki konuşmacı gibi kürsüye çıkıyoruz. Karar almada hiç etkimiz yok, çünkü yoktuk. Platforma gelince, sanayileşmiş ülkelere aşk ilan ederiz, 117'lerin derdini dile getiririz, yani Fransa, İngiltere, Amerika, Japonya, Almanya'ya aşığız, beraberiz, memnun, hoş dinliyor bizi; ama konulara dönünce 117'ler gibi konuşuruz. Birinin yanında oturuyoruz, öbürü gibi konuşuyoruz, yani iki yüzlü bir hâl. Ne yanına oturduğun hoşnut, yahu yanımdasın onun dilini niye kullanıyorsun?.. Bu da diyor ki, benim dilimi kullandığın halde niye onun yanında oturuyorsun?.. Buna uzmanlar çözüm aradı, yerimiz neresi ise, çünkü bizim yerimiz Fransa'nın konusu değil, bizim konumuz İngiltere'nin değil, Amerika'nın değil, Japonya'nın değil. Neden?.. Sanayici, kalkınmış ülke, hammadde arıyor, pazar arıyor, tüketim ekonomisine gelmiş; ben tersiyim, ben sanayileşmek istiyorum.

Öyle ters geliyor ki, konusu bizim olmayanın yanındayız, onunla beraberiz diyoruz, konusu bizim olanın dilini kullanıyoruz. İşte büyük bir temel yanlış da bu. Oysa, ben size söyleyeyim ki arkadaşlarım, eğer biz doğru yerde olsak en az 10 - 15 devleti, belki de 20 devleti etkileyecek etkinliğimiz var ve o 117'leri, ekonomik konuda söylüyorum, politik değil bu, savunma değil bu; bu ekonomik. Çünkü, onun içinde hem komünist var, hem o taraftan var. O 117 ülke içinde komünist de var, o 117 ülke içinde kapitalist de var, yani bir rejim ayrılığı değil o.

Şimdi, onun içinde olmayınca, biz içinde olsak en az 10 - 15 devlet bizimle çok uyumlu olacak. O halde 117'nin görüşlerini etkilemek isteyecek bir taraf, bir yan. Bunların en etkini kimdir dediği zaman, başta Türkiye'yi bulacak bunlardan birisi; Hindistan, Türkiye gibi 3-4 tane çıkacak. Bu kadar etkin bir konum kazanacak yerde, Hyde Park'ta konuşuyoruz, ikisi de hoşnut değil bizden. Çünkü birisine selam, birisinin dilini kullanıyoruz. İşte büyük bir temel yanlış da bu.

Sayın arkadaşlarım;

Dış politikamızın bu belirttiğim temel yanlışlarından sonra, dayanması gereken bir kaç temel ilkeye değinmek istiyorum.

Önce, birtakım evrensel ve ulusal, bilimsel niteliği de olan gerçeklere değinerek bunları söylemek istiyorum.

Bunlardan birincisi; iç - dış politika etkileşimidir. Bir kısım arkadaşlar "Efendim dış politikada beraberiz, partiler üstü dış politika, değişmez dış politika" demektedirler. Bu, bana sayıklama gibi geliyor. Dünyanın hiçbir yerinde böyle bir şey yok, olmaz. Bir devletin, bir hükümetin iç politikası dış politikaya yansır, hatta kapitalist bir iktidarın dış politikası ile demokratik sol, sosyalist, komünist iktidarların dış politikası farklı olur, aynı ülkede olsalar bile. Nasıl bunlar bir yerde birleşir?.. Hatta ben size söyleyeyim, kapitalist bir partinin bile denemsel değişimleri büyük olur, Giscard D'estaing'le de Gaulle'ün politikası aynı mı?.. Başkan De Gaulle'ün Maliye Bakanı bugün Cumhurbaşkanı ve etkin bir Cumhurbaşkanı, onun politikası aynı mı?..

Böyle şey olmaz. Arada bir konu olabilir; güncel, çok önemli, olağanüstü bir konu olabilir, orada birleşebiliriz, o ayrı şey. Kıbrıs'a çıkarma yapalım, anlaşırız. Öyle bir konu olur. Bütün ulus, bütün partiler birleşir. Nitekim oldu, 1974'te bütün partiler hükümeti destekledi ve alkışladık, beğendik. Olur böyle konu; ama dış politikası birbirine benzemez.

Sonra ben, bir deyimden kusura bakmayın alınıyorum, partiler adına. "Partiler üstü politika," Yani, bu partiler ne ki, onun üstüne çıkınca iyi oluyormuş?.. Oysa partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Bu demokrasinin vazgeçilmez unsurlarını bir kenara atıp, onun üstüne çıkan bir politika... Bu da başka bir

deyim, artık ben onu bulamıyorum; ama partiler adına üzülüyorum. Anayasa böyle yazıldı, böyle beğendik. Partilerin sanki politikası olunca, kötü bir şey olurmuş gibi geliyor.

Şimdi arkadaşlarım bugün evrensel, beynelmilel bir tek örgüt vardır. Öyle beynelmilel komünizm diye bir şey yok. Hiç kimse kimseyi dinlemiyor ki, Çin mi dinliyor Rusya'yı, hatta Romanya mı dinliyor Sovyetleri?.. Bırakın orayı şurada iki milyonluk Arnavutluk mu dinliyor, ama bir evrensel örgüt var o da kapitalizmdir. IMF'si ile OECD'siyle, Dünya Bankası ile bütün dünyada egemen... Bakın hangi bankanın yanına gidiyorsanız arkasından o güçler çıkıyor. Sayın Maliye Bakanı, Hükümet "227 tane banka" dedi. Ben "O, 227 banka değil tek bir bankadır" dedim. 227 olan şubeleridir, o bir bankadır ve zaten o bankaların her kapısından çıktıktan sonra tek banka görünüyor. O halde evrensel, yani beynelmilel örgüt tektir, kapitalizmdir bugün.

İşte böyle bir örgüt, tek olunca kapitalist sistemi uygulayan az gelişmiş ülkenin bağımsız olması düşünülemez dış politikasının. Çünkü, güden güçlerin bütün odak yerleri dışarıdadır.

Borsaya gidiyorsunuz, hangisine giriyorsanız, işte görüyorsunuz IMF gelip bindiriyor. Yeni koşul söylüyor,bir tane daha söylüyor, ötekini söylüyor. Çünkü bir tek odur.

Bu sisteme girince yalnız bağımsızlık değil arkadaşlarım, tüketim ekonomisinin de çarklarına girersiniz. Alın bizim Türkiye'deki televizyon reklamlarına bakın; "Yeyin, yeyin; tüketin. Atın atın; eskileri atın, milyoner olun. Hâl alın, yeyin" Onu söyleten de dışarıdan diyor ki, "Yeyin, yeyin, birbirinizi de yeyin..." Biz de birbirimizi yiyoruz. Çünkü oraya girdiniz mi, tüketim ekonomisinin gereklerini yapmak zorundasınız. Başka çare yok.

Bir de ben, sağda ve solda, temelde birkaç yanlışa değinmek istiyorum. Birisi sağ, birisi sol:

Sağda en önemli temel yanlış, milliyetçiliği, sola karşı olma, sosyalizme karşı olma biçiminde anlamaktır. Eğer bir ülkede milliyetçiliği sola, sosyalizme karşı aldınız mı, kapitalizmin patentine girersiniz. Dost, düşmanımın düşmanı dostumdur deyince, o zaman Türkiye'de milliyetçilik, kapitalizmin milliyetçiliği olur, o gayri milli olur. O halde, bence bugün Türkiye'de milliyetçilik, kapitalizmin milliyetçiliği olur, o gayri milli olur. O halde, bence bugün Türkiye'de birçok milliyetçilerin, milliyetçiliğini millileştirmek gerekir. Çünkü, sola karşı, sosyalizme karşı milliyetçi dediniz mi, bu kapitalizmin olur, bağımsız olmaz. Demin söylediğim gibi dış büyük güçlerin güdümündeki bir sistemin içine oturarak onun savunduğunu savunursunuz, milliyetçi olamazsınız. O bakımdan en önemli şey

bu bence. Çağımız milliyetçilik çağıdır, henüz geçmemiştir; komünisti de milliyetçidir, sosyalisti de hepsi de.

O halde, milliyetçiliği bağımsız alınca, demin arz ettiğim gibi, bağımsızlığa götüren bir ekonomik sistem olmadıkça yapamazsınız bunu.

Sola gelince:

Türkiye'de Cumhuriyet Halk Partisinin solunda büyük bir parti bulunmadığı için, disiplinsiz dağınık solda çok anlamsızlıklar da var. Bir sol kişi çıkıp da ulusal bütünlüğün aleyhindeki tezi savunamaz, anlamsızdır bu; ırkçılık yapamaz, anlamsızdır bu. Sosyalist de olsa, komünist de olsa konusu nedir?.. Ekonomiktir; üretim biçimidir, üretim ilişkileridir. Soy kökenine bakarak ayrım yapılır mı?.. Yanlış. Birtakım terörist hareketler tümüyle yanlış. O halde ne sistemine, ne partisine yararı var.

Avrupa'da görüyorsunuz sosyalist partiler, hatta komünist partiler güncel sorunluğunu düşünüyor. Sorunluğuna göre, "Ben de iktidara gelirsem ancak yapabileceğim budur" diyor, komünist parti gidiyor Hıristiyan Demokrat Parti ile işbirliği yapıyor.

Arkadaşlarım; Şimdi dayanılması gereken temel ilkelere değinmek istiyorum.

Başarılı bir dış politika bizim için şu ilkelere dayanmalıdır:

1. Türk dış politikası tarihsel işlevine, misyonuna, özgörevine uyan niteliği kazanmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti, doğuşundan tarihsel işlevi bellidir insanlık içinde, yirminci yüzyılın Kurtuluş Savaşı öncüsü antiemperyalist bir politika ile başladı büyük Atatürk. Bu işlev belli olmalıdır ve dünya milletlerinin büyük çoğunluğu böyle bir politikayı alkışlar.

Bir büyük güce bağımlılığı sıkılaştırmak, George Washington'un dediği gibi, o ülkeyi tutsak yapar. Daha ileri gidelim bugün; biliyorsunuz Geoge Washington'un veda mesajında, "Bir devlete çok sıkı sıkı bağlanıp, birisine çok hızlı saldırmak, o ülkenin tutsak olması sonucunu verir; bundan kaçının" diyor. Çok ilginçtir, bakın bu söz; "Böyle olursa gerçek kahramanlara hain ve hainlere kahraman denir o ülkede" diyor George Washington.

Şimdi, böyle olursa ne olur? Önce çok bağımlık aldığınız devlet sizi çok ucuza yararlanacak sanır, öbürlerinin hepsi de, "Bu zaten onun kuyruğudur" der. Yani, bütün devletleri yitirirsiniz. Bağımsız politika üzerinde Atatürk, "İstiklal-i tamme" dediği zaman bunu kastediyor. Böyle oldunuz mu, kime çok sıkı sıkı bağlı iseniz o sizi ucuza hesap eder, öbürlerinin hepsi de, "Bu zaten onun kuyruğudur" der.

İşte bunun sonucudur ki, 1965 yılı Aralık ayında Birleşmiş Milletlerde bu politikayı izlediğimiz içindir ki, üç tane oy kaldı bizim için, bir süre sonra o da gitti, bizim elimiz kaldı yalnız. Çünkü, dediğim çıktı; birisine körü körüne çok bağlı, hepsine karşı duruyoruz. İkincisi bu.

Üçüncüsü : NATO ve AET'ye girişte esas, Türkiye'nin güvenliği ve kalkınmasıdır. Bizim olması gereken kaygılara öncelik vermek gerekir. Birtakım arkadaşlar çıkar, aman NATO sarsılsın; Türkiye sarsılmasın. Bunu anlatmak güçleşiyor. Yani, NATO'ya dokunur. Yahu bana dokunuyorsa, NATO'ya dokunursa dokunsun; bana dokunmamak esas. Ha, ona dokunup da bana dokunmuyorsa o ayrı. AET'de böyle, demin söylediğim için üzerinde durmuyorum.

Dünyadaki ekonomsal yerimizi demin arz ettiğim gibi, almamız gerekir. Bölgemizde etkin ve öncü bir rol almalıyız. Türkiye bu saygınlığa sahiptir. Hem tarihsel birikim sonucu, deneyimleri sonucu ve bölgemizin en büyük devleti olma, güçlü devleti olma niteliği bakımından Türkiye, bölgesinde etkin ve öncü bir Devlet rolünü taşımalıdır.

Yeni bir yaklaşım gereklidir Türk Dış politikasında. Hep isteyen, savunan, dileyen değil; bir şeyler de verebilir, deneyimlerinden, teknolojisinden (Burada olumlu bazı şeyler var, dokunacağım), böyle bir yaklaşımla Türkiye'nin saygınlığı artar. Geldi gene bir şey isteyecek, geldi gene bir şeyi savunacak (Suçluymuş gibi), geldi gene destek isteyecek. Hayır. Gelen bu kimse verebileceği de var, katkıda bulunacağı da var, deneyimlerinden, her yönünden yararlandırabilecek yönleri de var diyen, gururlu, onurlu bir politika.

Arkadaşlarım;

Bu nitelikteki bir politika için olumlu belirtiler vardır bu Hükümette de. Birkaç tanesine değinmek istiyorum. Sayın İnan, bunlara hiç değinmedi; eleştirirken bir de bunlara değinseydi iyi olurdu.

Bunlardan birincisi, Sayın Ecevit'in, "Bölgemizde başkalarını değil, her yerde Türkiye'nin temsilcisi olmalıyız" beyanıdır. Bunun gereğini yapmasını Hükümetten bekliyorum. Bu doğru bir ilkedir. Sözü doğrudur; ama ne ölçüde yapıldığını değerlendirme de belki erkendir, kimi yerlerde de bunu yeterince uygulamadığı belirtileri de var.

2. Benzer sorunları olan üçüncü dünya ülkelerine yönelik yaklaşımı ben olumlu görüyorum. Aslında Adalet Partisinin de bölüm bölüm ayırırsak buna benzer yönleri vardır; ama şimdikini çok daha ileri görüyorum.

Bakın bunlardan bir tanesi; Filistin Kurtuluş Örgütüne takındığımız tavır, yalnız onun bizi desteklemesi değil, tavrımızın niteliğini belirleme yönünden etkin olmuştur.

3. Sosyalist ülkelerle ilişkilerimizde ben büyük ölçüde olumlu yönler buldum. Sonuçlar da alınmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği örneğin, dünyada yaptığı ekonomik yardımın yarısından çoğunu Türkiye'ye yapmaktadır. Bütün dünya devletleri bir yana, Türkiye bir yana diyebilen.

Kıbrıs'ta yitik kimselerin yazgısını saptama yönünden alınan kararda ilk kez sosyalist devletler, ülkeler, Rumlarla, Yunanlılarla birlikte oy vermediler ilk kez. Sosyalist Enternasyonele girmek üzerinde durulmadı ve çok çarpıtılarak söylenmek istenildi. Nedir bu?.. Uygar ülkelerin en uygar partilerinin kurdukları ortaklıkta söz sahibi olmak ve ona biz girerken çok sert direnmeler oluşturulmak istenmiş. Makarios'un sağ kolu Lisarides elden geldiğince önlemek istemiş; ama bir tek oy alamamış. Demek ki o uygar ülkelerin, o en uygar partileri içinde yer alabilme hakkını tanımış. "uygarsınız siz de; bizimle beraber böyle bir etkileşim halinde dünya politikasında yerimizi alabiliriz" diyebilmiştir. Başarılı bir şeydir, akıllı bir şeydir bu.

Moskova'da söylendi Washington'da söylemekte ilk izlenim yeterince korunmamıştır. Bu iyi bir şeydi. Ben onu bekliyorum gene Hükümetten. Washington'a ne söylediyse, Moskova'da da onu söylemelidir. Söyledi; ama birtakım belirtiler, biraz yanlışa yorumlanacak belirtiler oldu.

NATO - Amerika ilişkilerinde ilk çıkış doğruydu, sonra bu çıkış yeterince savunulamadı. Bunda sanırım ki Amerikancılarımızın etkisi büyük olmuştur. Ben Hükümetten özellikle dilerim; bizim Amerikancıların hiç etkisinde kalmayınız. Çünkü, bu Amerikancılar eski mandacıların yenileridir. Ne kadar iyi yaparsanız yapın, Amerika'ya dokundu mu köpürtürler. "Gölge etme başka ihsan istemem" deyince, Amerika "Ben öyle demedim, yanlış anladınız" dedi. Bizimkiler veryansın, neredeyse söveceklerdi... Arkasından da, "Ben NATO'ya, Ortak Pazara bir şey demeyeceğim" deyince, bizimkiler heyecanlandı, bayılıyorlardı sevinçten. Arkasından "Duvara sıkıştırmayın" deyince, "Nasıl söylersin sen bunu?.." işte görüyorsunuz... O halde, Hükümete özellikle diliyorum, bu Amerikancılara aldırmasın, hatta onların dediğinin tersini yapsın, daha doğru çıkar. Eğer, yeterince düşünüp, doğruyu bulamıyorsa, Amerikancılar ne diyorsa, tersini yapsın, doğru çıkar yüzde doksandokuz. Çok az rastlar yanlışı...

Atatürk, mandacılarla uğraşırken, yeni mandacılar bir de Atatürk maskesi takarlar; çok güçtür onları ayırmak. Sanıyorsun Atatürkçü adamcağız. İş öyle değil.

Beşinci ilke; yarı buçuk beğendiğim bir şey: AET'ye yönelik tavır yeter değildir. Olumlu bir yaklaşım var; ama yeterli değildir. Yeni ekonomik düzene ilişkin girişimi yerinde bulurum. Bize yaraşan bir davranıştır bu. Çünkü, o ekonomik düzeni savunan, isteyen, onun oluşmasına çalışan bir ülke olmak zorundayız.

Yunanistan'ı masaya çağırmak, tartışma yapmak doğrudur. Dünyada da iyi yaptı, diyalog oldu. Lahey'de ve Avrupa Konseyindeki son başarıyı beğendim. Gerçekte Yunanistan', "Yargı organına gidin" derken, biz "Hayır beraber konuşacağız" tezimizi kabul ettirdik. Avrupa Konseyindeki dünkü durum da bizi doğrulamıştır.

Şimdi, Hükümetin yanlışları da var. Her şeyden önce, Hükümet kendisinden önceki Hükümetin yaptığının hangisini yineliyorsa, o yanlış oluyor. O halde, Hükümetin yanlıştan kurtulmasının ilk çaresi, daha önceki hükümetin yaptıklarını yapmamaktır. Bunu yaptığı her yerde bakın yanlışlar hemen çıkıyor. Benzer ne yapılıyorsa, yanlış olduğunu görüyorum. Millî Birlik Grubu neden Hükümeti beğeniyor?.. Biz övmüyoruz, ben övmüyorum; ama insafla bazı şeyleri de söylüyorum. Şurası eksik oldu, burası yanlış oldu. Sayın Demirel, Çağlayangil Hükümetinin politikasını izlediğin her yerde batağa gidiyorsun. Gitme, şurada da gittin... Ortak Pazarda bir şeyler, belirtiler var; ama yeterli değil... Washington'da söylediğini, Moskova'da da her zaman söyle...

Kısacası; dış politikamızda yeterli olmamakla birlikte, daha çok gelişme istemekle birlikte, yıllardır göremediğimiz yeni bir dinamizm vardır. Yeni bir dil, yeni bir yaklaşım izlenimini ben edindim. Bunda Sayın Bakanın katkısı hiç görünmez gibidir. Ben özellikle New York'taki son gezimde, Sayın Bakanın konuları çoğu kez iyi ele aldığı izlenimini edindim. Fakat, Sayın Bakanımız politikacı değil; bilim adamı gibi sakin, reklam yapmadan... Oysa birçok toplantılarını gözlemledim, eskiden görmediğimiz biçimde bazı yaklaşımlarına tanık oldum. Biz, tabii Sayın Bakandan, efendim, masaya yumruğu vurdu yahut arkadaşı o, o yumruk vurmadı, takla attı filan gibi laflar beklemiyoruz. Ama, bunu anlatmalı Meclise, kamuoyuna. Bütün bu dediğim konuları sanırım ki, kamuoyu yeterince anlamadı. Nitekim, şimdi "Rehin" falan dedikleri şeyin ben içine girmiyorum; ama hiç de öyle yorumlanacak gibi değil. Ama, Hükümetin resmen açıklamasını yeterli görmedim, daha açıklanmasını Sayın Bakandan rica ettim. Övünme değil; fakat kamuoyunu aydınlatma, Meclisi aydınlatma, kamuoyunun desteğini sağlama bakımından gereklidir.

Şimdi somut sorunlara yönelik görüşlerimi sunuyorum konuşmamın son bölümünde.

Amerika, NATO ve AET bence yeniden gözden geçirilmelidir. NATO çağa göre anlam almalıdır. Amerika ile ilişkiler, AET yeniden ele alınmalıdır. Sosyalist ülkelerde ideolojik etmenle değil, uluslar arası ilişkiler ve Türkiye'nin yararı egemen olmalıdır. Komşu ülkelerle ilişkilere büyük ağırlık verilmelidir. Bunu başlangıçta Irak, Libya, öbür sosyalist ülkelerle ilişkilerde gördüğüm dinamizm olumlu

sonuçlar verdi. Ama, bütün komşularla bunu geliştirmeli. Bunlardan güncel olanın üzerinde durmak istiyorum. Bu da İran'dır.

Arkadaşlar;

İranlılar kardeş bir ulustur. İranlılarla kardeşçe ilişkilerimizi sürdürmemiz ve İranlılarla Türkiye sanırım ki, bu bölgede en çok sıkı dostluk yapabilecek iki ülkedir. İran ile Türkiye'nin işbirliği iki ülkenin yararına en çok hizmet eder. Coğrafya öyle diyor, sosyal yapımız öyle diyor. İran'ı dünyaya bağlayan İskenderun'la Trabzon, Karadeniz, Doğu Karadenizle ve Doğu Akdeniz Türkiye'den geçer. O halde, bize önyargısı olmayan bir İran, dünya ile büyük ilişkilerini Türkiye'nin Akdeniz ve Karadeniz'e giderken bu yoldan yapması doğaldır. İran'ın gereksinim duyduğu bir çok ürünleri biz bolca üretiriz. Benim bildiğim kadarıyla İran nüfusunun yarısından az olmayan bölümü soyca Türktür. Yarısından az değil ha. Böyle bir ülkeyle çok kolay kültürel, ekonomsal, sosyal ilişkiler kurabiliriz. Ama, yerimizi doğru koyalım. Bu ilişkiler Şah'la olmaz tabii.

Şimdi Şah Hazretleri İran'da yaptığının karşılığını aldı. 500 - 600 milyar lira yalnız petrolden alırken, nüfusun büyük çoğunluğunu süründürmek, ulusal gelirin % 80'ini % 1'e vermek...

Çarpıcı bir şey söyleyeyim size arkadaşlarım. İran Parlamentosunda (Sanırım ki, Sayın Sunay da görmüştü) Millet Meclisine gittik. Millet Meclisi büyük salon, her yeri var, büyük bir salonu var. Bu Millet Meclisi bir adamın eviymiş, kiraya vermiş onu devlete. Böyle ev olur mu?.. Millet Meclisi bir adamın evi. E, böyle bir evi olanın yanında sürünen milyonlar da var. İşte dengesizliğe bakın.

Şahı Batı çok tutunca bize bir uyarı yapıyor; "Batıcı demek, Şah gibi olmak demektir" diyorlar. Yani, bizim dediğimizi hep yaparsanız o zaman Batıcısınız, ancak biz sizi Batıcı saymak için Şah gibi olmalısınız... Bizim Batıcılara gönderim yapıyorum, sunuyorum saygıyla. Batıcılar, demek Batıcı sayılabilmek için Şah gibi olmak gerekir ve Batıcılar ona ne dediler?.. "Bizdendir bu, Batıcıdır, yanımızdadır, ona karşı ayaklanan da alçaktır..." İşte biz o alçaklarla beraberiz. Çünkü, asıl halk odur, İran'ın halkı odur; milyonlar... Başkentte 2 milyon insan toplanabiliyor.

Arkadaşlarım;

Kardeşlik böyle olur ve bunu kuvvetlendirmeliyiz, en sıkıntılı günlerinde dahi. İran'la ilişkilerin ne olması lazım geldiğini aslında Şah Hazretleri bize söylemişti. Bu ilginç bir anımdır; size sunmak istiyorum.

1960 yılı 28 Mayıs sabahı Avrupa'dan Tahran'a geçen Şah Hazretleri, "İhtilalcilerle görüşmek istiyorum" diye bize bir mesaj gönderdi. Sayın Özdilek'le Yeşilköy Havaalanına gittik. "İngilizce, Fransızca biliyor musunuz?" dedi. "Biliyoruz"

dedik. İranlılara, "Öyleyse siz çıkın" dedi, üçümüz yalnız kaldık. Aynen şunları söyledi:

"Ben, devrilenlerin dostuydum; arkadaşım, dostum idiler. Kişisel olarak dostumdular; ama asıl dostum Türkiye'dir. Şimdi onu yöneten sizsiniz, dostlarım sizsiniz. Ama, size açıkça söyleyeyim; yaptığınızdan başkası yapılamazdı. Tek çözüm buydu. Onu özellikle vurgulamak isterim" dediler.

Ben de Şah Hazretlerine diyorum ki; işte senin için de yapılması gereken odur ve şimdi o oluyor. Tarih seni doğruluyor.

BAŞKAN - Sayın Yıldız, acaba konuşmanızın bitiminden beş dakika evvel bize bir imkân verebilir misiniz, onu rica edeceğim? Çünkü, 12 dakika var. Sizden beş dakika da ben rica edeceğim, daha evvel bitirirseniz memnun olurum.

AHMET YILDIZ (Devamla) - Olur Sayın Başkanım.

Ben öncelikle söyleyeyim ki; tabii İran'ın ne olacağı belli değil ama, Şah'tan kötüsü gelmeyeceği inancındayım. Açık seçik Türkiye'ye ters bakan bir idaresi vardı.

Arkadaşlarım;

Bir İranlı öğrenci üç yerde okursa; Türkiye, Avrupa, İran. Türkiye'de okursa ki, Türkler buraya geliyor, İran'da okuyuşun bir derece altında görev alır; bizim fakültelerin daha iyi olduğunu söyledikleri halde. Avrupa'da okursa, İran'da okuyandan bir derece üstün olacak. O zaman Türkiye'ye öğrencinin gelmesi demek, büyük bir özverilik demektir. Bakınız İran'da azınlıklara yapılan işleme.

Yunanistan'la ilişkilerimize geliyorum.

Akılcı olarak düşünürsek, bu Yunanistan'ı şımarıklıktan kurtarmak gerekir. İltimaslı tutumdan umudunu kesmesini dünyaya sağlamalıyız. Ben birçok uluslar arası toplantıda bunu açıkça ortaya koydum; "Sizin Yunanistan gibi bir komşunuz olsa, bütün limanlarınızın içindeki adaları aldıktan sonra, bir tane kalmış, onu da almak istiyor. "Şu İstanbul, İzmir, Anadolunun yarısı da benim olsun diyor. Rahatsız olmaz mısınız?" dedim. Bu politika hastadır. Biz bu hasta politikaya karşı bir "Barış Harekâtı" değil, şok tedavisi yaptık. Kıbrıs'ta. Aklı başına gelsin diye. Bunlara başını kaldırma; çünkü bu aleyhinde olur diye. Bir şok tedavisiydi, tıbbi müdahaleydi. Aslında Sayın Ecevit adını eksik koydu. "Barış Harekâtı" değil, bir tıbbi müdahaleydi. Böyle olsun ki, anlasın, vazgeçsin bundan. Megalo İdea'dan vazgeçsin. Bakın hele, bize yönelik iyi bir şey oldu mu, Yunanistan bağırıyor; "Yahu Türkiye'ye yardım yapmayın" diye... Sana ne oluyor be kardeşim? Bu kadar açıkça düşmanlığını ortaya koyan bir komşu, komşu olur mu? Orada toplanılıyor, "Sakın ha Türkiye'ye bir şey yapmayın, sakın ha" diye bağırıyor, protesto ediyor. Başkasının bize yönelik tavrını bile önlemek istiyor.

Ben böylesi bir pervasız düşmanlığı bırakması için, Ege Denizini bizi ayıran değil, birleştiren bir dostluk denizi yapması için, akıl yoluna çağrılması gerektiği inancındayım.

Kıbrıs konusuna da biraz değinmek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım;

Kıbrıs burada yeterince konuşulmuyor. Birçok yanlışların biriktirdiği bir sonuçtur. Kıbrıs konusundaki politikada Londra ve Zürih Anlaşmaları yanlışlıklar örneğidir. Londra, Zürih anlaşmalarını kabul ettiniz mi, ondan sonrakilerin hepsine evet demek zorunda kalıyorsunuz. Müdahaleniz bile geçerli değil. Nasıl geçerli? Size söyleyeyim. Kısaca, hepsine geçmiyorum.

Üç devlet anlaşacak; anlaşmaz, herkes bağımsız olacak. Ne yapacak? Münhasıran değişen durumu geriye çevirdikten sonra geçip gidecek. Gördünüz mü?.. Bu işler bir şey midir? Makarios kalkacaktı, öldürecek, öldürecek, biz de çıkacağız o geriye gitti mi, "Bırakın beni" dedi miydi bitecek iş.

Londra ve Zürih Anlaşmaları çok ilginçtir ki, imza ettiren,destekleyen ve sevinen bıraktı da, biz sahibi kaldık yalnız 1964'te. Amerika destekledi, İngiltere istedi, Yunanistan bayram etti, Makarios "Bu bir aşamadır" dedi.

Sonra, o anlaşmaları, (Şimdi söylemekte bir sakınca görmüyorum, şimdiye kadar dış politikada bunu söylemedim) Londra ve Zürih Anlaşmalarını tanımama hakkı vardı Makarios'un. Birleşmiş Milletler Anayasası gereği; bir bağımsız devletin egemenliğini sınırlayan anlaşmaları tanımamak hakkı vardır, onu kullanıyor.

"Ama, efendim onun bağımsızlığı böyle kısıtlıdır" dersiniz de, o konuşuyor onu. Doğrudur, onun bağımsızlığı da, egemenliği de birtakım kısıtlamalarla çıkmış. Ama, nasıl çıktıysa çıktı, "Ben böyleyim" diyebiliyor.

İşte bütün bu hileleri içine yerleştirmiş bir anlaşmadır; ama elimizde başka bir şey kalmadığı için sarıldık ona, ne yapalım.

Daha birçok yanlışlar var. Örneğin, Sayın Çağlayangil burada söyledi. Ben yıllarca onu söylemiştim. Bu üniter devlet denen hikâye Sayın Çağlayangil'in yavrusudur. Üniter devlet tezini o benimsedi ve dedi ki, "Ben onun tezini benimseyerek Kıbrıs'ta Makarios'u yeneceğim" ve ilginçti; "Biz ona bir tez ortaya sürüyoruz, o inat ediyor. Onun için tez değişti" Yani, ona tez beğendirmeye uğraşıyoruz ki, bir şeyi beğensin, bulalım ne beğenecekse. Mübarek o da bir türlü beğenmedi, ölünceye kadar, hep direndi hiçbir şeyi beğenmedi. Üniter devlet tezi resmen Türk Dışişleri Bakanı tarafından söylenmiştir ve bunu burada söyledim ben.

Arkadaşlarım;

Elbette Amerikan değil, Türk barışı istiyoruz Kıbrıs'ta. Amerika plânına ben karşıyım. Bu plânın çok yönlü yanlışları var ve aleyhimizedir. Waldheim'in gündem önerisindeki maddeler bir ölçüde bunu yumuşatmakla birlikte, temelde sakıncalarını gidermiyor. Önce Enosis'e karşı güvence yok, Türklere güvence getirmiyor. Bunların oyunlarına, Amerikan oyunlarına çok açık. Bütün bunları koşullanmamış politikacılarımızı da bu konulara, diplomatlarımızı da görevlendirerek dünya kamuoyu önünde tezi sağlam, değişmez, kabul edilebilen nitelikte savunmalıyız.

Değerli arkadaşlarım;

Bütün dış politika konularında Hükümete önereceğim en başarılı yöntem Sayın Demirel'den yararlanmaktır. Hükümet Sayın Demirel'den bolca yararlanabilir. Yapılmayacaklara ilişkin bütün örnekleri verdi. Bundan yararlanınız. Yanlış yöntemlerin dizisini de gösterdi. Bunları da elimine edersiniz, doğruyu bulmak için. Sayın Demirel (Gerçekte bugünkü sözlerini yalnız itiraf değil, ibret dersi olarak kabul ediyorum) bakın ne diyor: "Amerika Kıbrıs'ta kendi istediği çözümü kabul ettirmek için ambargoyu koydu" doğrudur bu, biz de böyle söylüyorduk. Sayın Demirel yine diyor ki, "Amerikan barışına evet denmedikçe, Amerika'nın Rumların, Yunanistan'ın isteklerine boyun eğmedikçe, ona hiç bir şeyi kabul ettiremezsiniz." Doğrudur, denedi, biliyor. "Ödünün sonu yoktur, o kadar verdim ki, bir şey alamadım." diyor. "Ver, kurtul yanlıştır. Bu ver kurtulla hiç bir şey yapamadım." diyor. Çok doğrudur. Biz çok söyledik bunları. Yıllarca ben söyledim burada.

Şimdi, Sayın İnan'da olumlu bir gelişme gördüğüm için yeniledim. Gerçekten çıkmazlarda ve çözümsüzlüklerde bunalan bir kişinin itiraflarıdır bunlar. Bunlardan ders almak yararlıdır.

Arkadaşlarım;

Gerçekleri gizlemek değil, ortaya koyarak çözüm aramaktır gerçekçi yol.

Şimdi, "Efendim, niye Hükümet, Devlet iflas etti diyorsun" İflas ettiğimizi herkes biliyor, o bankadaki hesaba bakıyor, döviz durumuna bakıyor. Gizleyerek kimden saklıyoruz? Türkiye'den saklıyoruz.

Arkadaşlarım;

Böyle evrensel alanda çok açık olan gerçekleri gizlerseniz, kendi halkınızdan ancak gizlersiniz. Onlar biliyor. IMF'in dosyasına, Dünya Bankasının dosyasına, AET'ye, OECD'ye gittiğiniz zaman Türkiye'deki hesapları biliyor.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) - Müddeti uzatalım Sayın Başkan.

E. AKIP AKSAÇ (Kırşehir) - Bitene kadar uzatalım efendim.

BAŞKAN - İhtiyacınız var mı Sayın Yıldız?

AHMET YILDIZ (Devamla) - Bir 10 - 15 dakikada bitiririm.

BAŞKAN - Ben sizden 5 dakika isterken, siz Genel Kuruldan 15 dakika talep ettiniz.

Efendim, Sayın Yıldız'ın konuşması bitinceye kadar sürenin uzatılmasını oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

AHMET YILDIZ (Devamla) - Efendim, doğru gerçekleri söylemektir. Aslında bir ilkeyi daha söyleyeyim.

Bugünkü gibi Türkiye, her hangi bir ülke sıkboğaz bir duruma geldiği zaman, (Belki Hükümetle ters düşeceğimiz bir ilke söyleyeceğim) en köktenci çözümlere böyle anlarda gitmelidir, toplumun desteğini kazanmak için toplumun desteği bu zamanda sağlanır. "Biraz yumuşak olsun, biraz rahatlayalım, sonra köktenciye gidelim" derseniz, biraz rahatladıktan sonra yeni önlemler getirdiğiniz zaman, "Tam rahatlayacaktık. Bak neler getirdi" derler, desteği de yitirirsiniz. Onun için gerçekleri açık ortaya koymak lazımdır. Churchill savaş için de bunu söylüyordu.

Arkadaşlarım;

Bir kaç büyük çıkmaza dokunacağım. Sayın İnan bunları çıkar sandığı için, çıkar olmadığını söylemek için dokunacağım. Hâlâ onu çıkar sanma gibi karşıya koz veren, bağımlılığı yazgı sanan sözler işittim çok değerli diplomat arkadaşımdan. Karşıya koz veriyor ve bağımlılığı yazgı haline sokuyor. Diyor ki, "NATO'ya girmeseydik vay halimize", "Aman NATO sana her şeyi borçluyuz" der gibi. "AET'ye biz girmez Yunan girerse, ne olacak siz görün o zaman. Düşünmesi bile..." filan diyor Sayın İnan. Sanki, biz NATO'ya, AET'ye verdiğimizden daha çok alıyoruz. Önce NATO'yu söyleyeyim arkadaşlarım.

NATO'ya Türkiye verdiğinin çok azını almıştır. Amerikan hesaplarını ben birkaç kez Amerika'da okudum. Bir tümene harcadığından daha az para ile Türkiye'de ordu beslemiştir ve "Ucuz silah deposu, ucuz asker deposu" demiştir Türkiye'ye; ileri karakol, baş düşmanla savaşırken en can alıcı üsler, hepsi Türkiye'de var iken, NATO bize ne verdi? Bir hesaba koyunuz, bakınız. Amerika ne verdi? Bir hesaba koyunuz, bakınız.

"Efendim, biz oraya girersek daha ipotekliyiz".

Bakın biz NATO'ya girdiğimiz zaman Yunanistan'la ilişkilerimizde ağırlık tersine oynadı. Yani, hep NATO içinde de Yunanistan... Hatta öyle oldu ki,bizim

Silahlı Kuvvetler Yunanistan emrine verildi. Kuvvet komutanı korgeneralin emrinde idi. 1960'da öyle yakaladık biz. O buyruğa girerdi. Şimdi bize mi çok verdi; biz mi çok verdik? Ama, birtakım deyimler var ki, arkadaşlar, biz bunları anlamadan çok hoşlanıyoruz. Bakın size iki deyim söyleyeceğim, bunlarla övünürüz, oysa bunlar fena laflardır.

"Türkiye, NATO'nun ileri karakoludur". Bundan büyük ağır laf olur mu? Yani, Türkiye NATO devletleri için kendini feda eden bir kurbandır. Çünkü, (A General Outpost) ileri karakol demek...

SAMİ KÜÇÜK (Tabii Üye) - Her zaman kendini feda eden.

AHMET YILDIZ (Devamla) - Tamam, her zaman öbürü için kendini feda eden, "Öbürü kazansın da ben yok olayım. Zararı yok". Hatta bir de var ki, "Terrible Turk" derler (İngilizce bileniniz bilir) "Müthiş Türk, babayiğit Türk" "Hay Allah'ın belası Türk gibi demektir bu. Beni herif övmüyor, övmüyor.

Ben John Foster Dulles'in bir kitabında şu tümceyi okudum:

"Churchill, büyük adamdır; büyük İngilizdir. İngiltere için yapamayacağı fedakârlık yoktur. Churchill, İngiltere isterse Türkiye ve hatta şeytanla bile işbirliği yapar." deniyor. Demek, şeytandan kötü Türkiye. John Foster Dulles'in kitabını 1955'te Psikolojik Savaş ve Propaganda Okulunda iken okudum.

Böyle bir katkıda bulunduğumuz zaman karşılığını mı aldık bunun diyorsunuz?. Onun için ben bunu Sayın İnan'dan rica ediyorum. Ne AET ne NATO verdiğinden daha çok alıyor, biz de verdiğimizden daha az alıyoruz, fazla almıyoruz, fazla almıyoruz. "Aman ne olursunuz, bizi bırakırsanız yandık" demeyelim.

İşte, (ötekilere fazla dokunmayacağım vakit biraz geçtiği için) böylece eğer biz, bu dediğim yanlışlardan sıyrılan, bu arz ettiğim temel ilkeleri esas alan ve belirttiğim birtakım olumlu gelişmeleriyle belirtileri geliştiren bir politika güdersek, Rumlara tez beğendirmekten vazgeçen, Amerika plânının amaçlarını iyice anlatarak yandaş kazanabilen, dış politika çıkmazlarımızda çözüm aramaktan arınan bir politika ve bunu benimseyerek uygulayacak diplomatları görevlendiren bir tutum öneriyorum Sayın Bakanlığa.

Kıbrıs sorununun karşının hazırladığı ringte ele almadan, (hep öyle yaptık, onun hazırladığı ringe çıktık; o yendi) bizim hazırladığımız ringte ele alalım. Ben bunun ilk denemesini 110 ülkenin katıldığı Barış Formunda Moskova'da yaptım ve Sayın Çağlayangil'e geldiğim zaman rapor verdim. "İlk kez Kıbrıs konusunu bir uluslar arası forma koydunuz da alkışladınız; hayret" dedi. Çünkü, biz kuvvetliyiz bizim ringte. Nedir bizim ring?.. Anayasa, Dünyaca kabul edilebilecek il-

keler, hepsini sıraladığınız zaman ayrıntılardan sonra... Hatta bir benzetme yaptım, bir devlet yeniden oluşuyor. Oluşacağına göre, temeli olan önce anayasayı koymak doğru değil mi?. Ne diyor bize Makarioslla Yunanistan? Benzetme şu dedim: Biz bir apartman yapalım diyoruz, sonra içine mutfağı, buzdolabını koyuyoruz. Yunanistan, Makarios, "Önce mutfağı, yatak odasını koy, sonra senin binayı yaparız" diyor. Bu kadar komiktir bu.

Önce Anayasa, Anayasada ilkelerimiz doğrudur, dünyada da kabul edilebilir. Ayrıntılar sonra. Ayrıntalara başladınız mı, hep biz yanlış çıkıyoruz. Niye sürdünüz, niye beş kişi gitti, niye evleri yıktınız, niye çıktınız? Yahu, önce anayasayı yapalım.

İşte bizim ring, dünyaca geçerliliği ilkelere dayanan bir anayasal düzen üzerinde ısrar ederek, ancak onu yerleştirdikten sonra ayrıntılara girmektir.

Dünya kamuoyu karşısına böyle bir tezle çıkıldığı zaman başarılı olacağı inancındayım. Bu arada hâlâ taksimden, fetihten veya eski teze dönmeden sayıklayanlara aldırmayın. Bunlar çare değildir, dünyada bunu kimseye vermezler.

Arkadaşlarım;

Dünyayı çok küçülten ve tarihin hızını çok büyüten ortamın oluşturduğu olguların biçimlendirdiği evrensel ilişkiler, bugün çok değişken, çok devinimci, dinamik bir nitelik göstermektedir. İşte, Türk dış politikası da buna uyan bir biçim almak zorundadır, bir yenileşme almalıdır.

Böylesi bir çağdaş nitelik kazanınca Yunanlıların hem güçlü, hem suçlu görünmeye çalıştıklarını, Kıbrıs'ta çözümü onların istemediklerini, amaçlarını açıkça dünyaya açıklamak suretiyle tek konuları, bu konuyu sömürü aracı yapmak olduğunu, anlattıklarımıza şımartmalarından vazgeçmelerini, kışkırtmalarına büyük cesaret vermelerine artık son vermelerini dostlarımızdan istemeliyiz.

Bütün çözümlerde başarı için birtakım önemli gerçekleri göz ardı etmek yanlıştır. Aman gerçekleri söylemeyelim; hayır. Örneği; Batıdan umduğumuz tüm yeşil ışıklar tek gücün elindedir. Onun çizdiği yolla ve onun amacına hizmet etmedikçe bu ışıklar yanmıyor, yanmayacak. Amerika ve etkisindeki çevreler, çıkmazlarımıza uzun ömürlü çözüm getirmeye yanaşmaz. Bir devletten kopup da, bir yere bağlanalım demiyorum; bağımsız politikayı savunuyorum.

Arkadaşlarım;

Çok çarpıcı bir örnek sunacağım. Neden, sürekli güvenceli çıkmazdan çıkmamıza fırsat vermeyeceklerdir?. Türkiye, korkulan da bir Devlettir. Kaynakları,

etkin yeni, 45 milyon nüfusu ile pazar olmadan kurtulacak, bir de pazar bulacak. Bu fırsatı vermezler insana.

İşte, bu fırsatı vermeyenler 1970'de Türkiye'ye geldi. Türkiye, ödeme açığını kapatmak için sekiz yıllık bir ihracat - ithalat; yani 1962'deki dış satımımızı, dış alımımız ancak 1970'te karşılarken, 1970'tekini 1972 karşılıyordu; 1 - 1.5 yıl kalmıştı, iki yıldan az. Tam o esnada IMF geldi, devalüasyon yaptırdı; (% 66) "Aman Türkiye çıkıyor, kurtuluyor" diye. Ondan sonra da, işte bugün, altında inlediğimiz borç ve üç yılda 7 milyar dolar artırdığımız borç.

Amerika ve Batı demokrasi âşığı falan değil, çıkarlarının âşığıdır. Her ülke aşağı yukarı böyledir ya. Tüm yöntemleri de sistemlerine göre çalışır. Bu çok önemlidir. Batı, Amerika kapitalist sistemi uyguluyor. E, onun sistemine göre çalışacak. Bizim taze para, bayat borç ertelemesi filan dersen, o da, daha çok kâr, pazar, sürekli pazar diyor. Pazarlık böyle başlıyor, altında bu laflar var.

Bizi çıkmazlara sokanlardan çıkış arıyoruz, bunu da artık bilelim. Bu çıkmazları kim oluşturdu?.. Demin söylediğim örnekle başladı. Çıkmazlara sokanlardan sonra çıkar ararken, yeni çıkmazları hemen örüyor. Çıkar gibi gösteriyor bize; ama yeni çıkmazları hemen örüyor. Alın, bugün Hükümet ne istiyor?.. "Borçları ertele..." Borçları ertelerseniz, borç gene kalıyor mu?.. Kalıyor; faizi de kalıyor. Devalüasyon yaptığın için borç bir de kabarıyor, iki - üç kat oluyor hemen; ama ne yapsın sıkboğaz edilince?.. "Aman bir nefes alayım şunu ertele de, sonra ben bundan kurtulurum belki" diye uğraşıyor. Yani çıkmazı yaratan, yeni çıkmazları arkasına dizerek gidiyor.

Demokrasi âşıklarını gördünüz. Türkiye'de sıkıyönetim söz konusu edilince kulislerimize bile girip dolaşmaya başladılar. O kadar demokrasiyi seviyorlar ki, illa sıkıyönetimle olsun diyorlar.

Arkadaşlarım;

Gerçek çıkış yolunu gösteren Atatürkçü dış politikadan sapmanın çok ağır ceremelerini halkımıza çektirdikten sonra, hiç olmazsa gerçekçi, kişiliği olan, bağımsızlıkçı, herkese yaptığının karşılığını veren, seçenekleri akıllıca seçen ve gerçek gücünü de bizden alan bir dış politikadır benim görüşüme göre çare. Batıcı, Avrupa'cı tutkusundan kurtulup, (Bu bir hastalıktır) çağcıl gereklere (Hiç Atatürk "Batıcıyım" dedi mi?.. "Asri, çağdaş.." filan dedi. "Batıcı" filan demedi) uyan bir dış politika izlemeye, bu genel görüşmenin ışık tutması en içten dileğimizdir.

En önemlisi de, yine vurguluyorum, Sayın Adalet Partisinin geldiği izlenimini verdiği aşamada, özellikle Sayın İnan'ın olumlu karşıladığım görüşlerini

daha da geliştireceği, kurtulma yolunda katkıda bulunacağı ve Sayın Çağlayangil'in dediği gibi "Ortak çözüm arayalım" sözünün içtenlikle benimsenerek; demin dediğim gibi, yalnız tek yönlü değil, "Şunlar şunlar da yeterli değil; ama bir şeyler de yaptınız, biz kusursuzduk değil, biz çıkmaza getirdik; ama bu çıkmaza getirilen suçlu biziz; ama siz de sorumlusunuz; beraber çıkaralım bunu" demeli, bu kadar dürüstçe konuşmalı. Buraya getirirken biz getirdik. Hoş, başkası getirmedi. Çıkarırken yardım edelim size, biz de kendi günahımızı affettiririz, siz de sorumluluğunuzun gereğini yaparsınız; bu millete lâyık parlamenterler oluruz... Böyle bir AP yaklaşımından Hükümet yararlanmalıdır. Böyle akılcı bir Adalet Partisinin yaklaşımı çok yararlı olur.

Suçlama yerine, tersine ben tarihsel oluşumundan, bugüne aktardığım mantık silsile içinde nedenselliğe dayanan sonuçlar çıkarmak istedim; ama geçmişe gelirken birtakım gerçekleri de söylemek zorunluluğunu duydum. Eğer, bu zorunluğu duyduğum için söylediğim birtakım sözler, birtakım arkadaşları biraz alındırdıysa bağışlamalarını dilerim. Sorunumuz burada kimseyi incitmek değil; ama gerçekleri dile getirmek. Ancak, gerçekler dile getirildiği oranda çözümlere yanaşılabilir. Ben bu görüşmenin böyle bir işbirliğini yapacağı ve Adalet Partisinin de, Cumhuriyet Halk Partisinin de, öbür partilerin de bunda beraber çıkış bulmada yardımcı olacağını umuyorum.

Dünya bugün çok önemli olaylar yaşıyor. Bırakalım Çin'i, Amerika'yı, bölgemizde yaşıyor. Bu olayların ortamında Türkiye bütün güçlerini birleştirerek, sağlıklı bir kalıcı dış politika izlemesi temel sorundur.

Bu soruna bir katkıda bulunması dileğimi yineleyerek, hepinizi saygılarla selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ederiz Sayın Yıldız.

Sayın üyeler;

Tutanaklara geçmesi için ifade ediyorum; Birleşimin başından bu yana Sayın Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı Hikmet Çetin müzakereleri takip etmişlerdir. Bu itibarla tescil ettiriyorum.

Sayın üyeler;

Günlük çalışma süremiz bitmiştir. Henüz sırada 12 üye kayıtlı görülmektedir. Bu itibarla, Türkiye'nin dış ilişkileri üzerindeki genel görüşmeye devam edilecektir. 25 Ocak 1979 Perşembe günü saat 15.00'te toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

6. - Cumhuriyet Senatosu Elazığ Üyesi Cahit Dalokay ve arkadaşlarının, Türkiye'nin dış ilişkileri üzerinde bir Genel Görüşme açılmasına dair önergeleri (8/9) (*)

BAŞKAN - Daha evvelki birleşim başlayıp, geçen birleşime devam eden ve bugün de devamı geçen birleşim karar altına alınan, Cumhuriyet Senatosu Elazığ Üyesi Sayın Cahit Dalokay ve arkadaşlarının, Türkiye'nin dış ilişkileri üzerindeki Genel Görüşmesine devam ediyoruz.

Söz sırası Sayın Raif Eriş'te. Sayın Eriş?.. Yoklar.

Sayın Oral Karaosmanoğlu.

ORAL KARAOSMANOĞLU (Manisa) - Konuşmayacağım efendim.

BAŞKAN - Konuşmuyorsunuz.

Sayın Ömer Ucuzal.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Vazgeçtim.

BAŞKAN - Vazgeçtiniz.

Sayın Selâhattin Çolakoğlu.

SELÂHATTİN ÇOLAKOĞLU (Gaziantep) - Vazgeçtim.

BAŞKAN - Vazgeçtiniz.

Sayın Besim Üstünel?.. Yok.

Sayın Niyazi Ünsal?.. Yok.

Sayın Ahmet Demir Yüce?.. Yok.

Sayın Erdoğan Adalı...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Efendim, Sayın Ahmet Demir Yüce'nin bir yazısı var.

BAŞKAN - Ne hakkında efendim?.. Yoklar efendim... Tetkik edeyim. (CHP sıralarından, "Burada yok, olur mu?" sesleri)

Bir dakika efendim, bir şey olmaz, bir şey değişmez; lütfen.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Söz sırasını Sayın Kâmran İnan'a vermiştir, kendisi komisyondadır, onu arz ediyorum.

FEVZİ ÖZER (Muğla) - Bu işlerin vasıtalı olmadığını bilirsiniz.

BAŞKAN - Efendim; şimdi, Selâhattin Çolakoğlu yok, Besim Üstünel yok, Niyazi Ünsal yok, Ahmet Demir Yüce yoklar, dedim, bu geldi. İzin verirseniz ben devam ediyorum. Kendi ismi okunduktan sonra geldi.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 40 - s 231 : 237

Sayın İnan, sizin sıranız yaklaştı esasen.

Sayın Erdoğan Adalı?.. Yoklar.

Sayın Ahmet Remzi Hatip.

AHMET REMZİ HATİP (Konya) - Konuşacağım efendim.

BAŞKAN - Buyurun efendim, buyurun.

AHMET REMZİ HATİP (Konya) - Muhterem Başkan, Yüce Senatonun değerli üyeleri;

Türkiye'nin dış ilişkileri konusunda açılmış bulunan bu genel görüşme vesilesiyle, yüksek huzurunuzda görüşlerimizi arz etmek fırsatı bulduğumuz için, genel görüşme açan Yüce Heyetinize şükranlarımı takdim eder hepinizi hürmetle selamlarım.

Türkiye'nin dış ilişkileri konusu, coğrafi, jeopolitik durumumuz; tarihi, sosyal yapımız; askeri, ekonomik açıdan son derece hassas bir mevkide oluşumuz sebepleriyle âdeta bütün dünya ile çok dikkatli bir temas ve bağlantılar gerektiren ince bir sanat kabul edilmektedir.

20 nci asrın sembolü olan ekonomik ve teknik gelişmeler, dünya devletleri arasındaki münasebetleri çok yönlü ilişkiler haline dönüştürmüştür.

Son yıllarda hızla gelişen dünya şartlarının karşısında, dış politikamızın intibakta öteden beri yetersiz kaldığı hepimizin teslim ettiğimiz bir hakikattir. Türkiye'nin dış ilişkilerine süratle dinamik ve etkin bir yapı kazandırmak, milletin umumi arzusu haline gelmiştir.

Türk hariciyesi, birbiri arkasına uzun yıllar devlet idaresine yerleşen liberal ve sosyalist görüşler neticesinde, ana karakteri itibariyle dışa bağlı, tamamen batıya göre ayarlanmış bir politika gütmüştür. Aziz milletimizin büyük ve şerefli tarihiyle gayri mütenasip sönük, silik, şahsiyetli olmayan bir dış politika... Bu tutumlar sebebiyle yapılan başlıca tarihi hataları şöylece sıralamak istiyorum:

NATO içerisinde birlikte kader ortaklığı yaptığımız Yunanistan'ın tahrik ve teşvikiyle Kıbrıs Rumları karıştırılmış, 1963'te bir katliam yapılmıştır; biz seyirci kalmışızdır. 1967'de yine kan gövdeyi götürmüş, seyirci kalınmıştır. Ege adaları silah deposu haline getirilmiş, seyirci kalınmıştır. FIR Hattı, kıta sahanlığı sadece seyredilen konular olmuştur.

Yunanlıların, Batı Trakya'daki Türklere beynelmilel anlaşmalara rağmen, zulüm ve imha tatbikatına girişmeleri hep seyirci kalınarak geçiştirilmiştir.

Siyonist Thedor Herzl'in 150 senelik plânlarının tatbikatı olan İsrail Devletini, değil Orta Doğunun, dünyanın başına çorap ören bu çıban başını, Müslüman devletlerin gördüğü kötü muamele ve zulme rağmen, ilk tanıyan Türkiye

olmuştur. Cezayir'i ise, Fransız zulmüne âdeta alkış tutarcasına son tanıyan gene Türkiye olmuştur.

Ortak Pazara, yarınki siyasi bir entegrasyonla tek devlet haline gelecek olan Batı Avrupa'ya âdeta denizde simit bulmuşcasına girilmiştir.

NATO içinde nimet - külfet dengesi bir türlü kurulamamış; nimetler hep başkalarına, külfetler de bize yüklenmiştir.

Kardeş Müslüman ülkelerle münasebetler uzun zaman boyu ihmal edilmiş, onların iyi niyetli birçok yaklaşma ve işbirliği tekliflerini daima iten bir politika güdülmüştür. Görünüşteki suni sözlere mukabil, onları temelde ve fiiliyatta gücendiren bir politika takip edilmiştir. Buna mukabil, İsrail ile her türlü yaklaşma gayreti, hariciyenin sürekli bir meşgalesi olmuştur. Türk Hava Yollarının orta Doğu'da yalnız İsrail'e muntazam sefer düzenlemesi calibi dikkat bir husustur. Bütün bir Arap aleminin canevinden alâkalı bulunduğu, Filistinli kardeşlerimizin haklı mücadelesinde, hiçbir vakit müspet bir reaksiyon gösterilmemiş, bilakis İsrail emrivakileri karşısında uzun yıllar suspus durulmuştur. Dış ülkelerde kalan Müslüman Türklere yapılan zulümlere seyirci kalınmış, dayanamayıp göç eden kardeşlerimizin hakları alınıp kendilerine iadede sıklet gösterilememiştir.

Avrupa'ya ve Orta Doğu ülkelerine giden işçi, tüccar, iş adamı, hacı adaylarımızın rahatça seyahat edebilmeleri için Balkan devletleri ve Arap devletleriyle vize anlaşmaları bir türlü tahakkuk ettirilememiştir.

10 Mayıs 1976 tarihine kadar Müslüman ülkeleri arasındaki işbirliği için kurulan Islam konferanslarına turist gibi gidilmiş, bu toplantılarda alkışlarla karşılanan diplomatlarımız bu kardeşlerimize, "Biz misafiriz, biz üye olamayız" demişlerdir. Kıbrıs meselesi gibi önemli bir konuda, Birleşmiş Milletlerde hep yalnız kalınmış, hatta kardeş islam ülkelerini bile darıltan delegelerinden destek sağlanamamıştır.

Dış ülkelerdeki tanıtma faaliyetleri tek kelimeyle başarısız ve tam bir israf tatbikatı olmuş; aleyhteki propagandalara, hele "Barbarlık" iddialarına devamlı seyirci kalınmıştır.

Türkiye'nin bir siyasi tercih olarak kayıtsız Batıya teslimiyetinin sembolü olan NATO'ya üye olduğu yıldan bugüne kadar, dünyanın genel politikasında yer alan; fakat bizim bigâne kaldığımız birtakım önemli değişiklikler olmuştur. Kuvvet blokları arasında nükleer bir eşitlik teessüs etmiştir. Silahsızlanma konusunda salt mutabakatlar hâsıl olmuştur. Büyük devletler arasında yumuşama, yani detant temin edilmiştir.

Üçüncü dünya ülkeleri yeni bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Hammadde üreten bu ülkeler başta OPEC olmak üzere, birtakım iktisadî birlikler kurmuşlar,

sanayileşmiş memleketlere kafa tutmak ve onlardan haklarını almak şahsiyetini kazanmaya başlamışlardır.

Bağımsızlığını yeni kazanan ülkeler de yer yüzünde problemler meydana getirmişlerdir. Çin'in benimsediği son politika. Amerika Birleşik Devletleri ve Batılıların Milliyetçi Çin'i yapayalnız bırakıp Rusya'ya rağmen. Komünist Çin ile çok geniş iktisadî ve siyasi yakınlaşmaya girişmeleri çok dikkat çekici bir hususdur.

Arap - İsrail ihtilafının son yıllarda İsrail lehine devamlı inkişaf kaydetmesi; İsrail'in ilk sınırlarına nazaran bugün 10 misli genişlemiş bulunması ve Kudüs'ün devlet merkezi yapılmak için çabalar sarf edilmesi; Kıbrıs Türklerine, onların can emniyetini temin için el uzatan Türkiye'ye silah ambargosunu reva gören Amerika ve Batılılar, Arapların içerisinde büyük bir tehlike olarak haksız bir iktisapla meşgul olan İsrail'i silah deposu haline çevirmektedirler.

Rusya'nın, Mısır'dan çekilip yerini Amerika Birleşik Devletlerine terk etmesi çok dikkat çekici bir husustur. CENTO'ya rağmen, Pakistan'ın bölünmüş olması, Afganistan'ın Rusya'ya göz açıp kapayıncaya kadar bir peyk haline gelmesi, İran'ın son durumu. Hâlâ aydınlığa kavuşamayan bu komşumuzun, CENTO'nun üyesi Müslüman kardeş ülkenin alacağı durum hakkındaki politikamızın ne olacağının belirlenmemesi.

Bütün Afrika ve Yemen, Amerika ve Rusya'nın menfaat çekişmelerine sahne olmaktadır. Yunanistan, bütün dünyaca şımartılan bir çocuk gibi aleyhimize birtakım faaliyetlere girişmekte ve buna benzer pek çok değişiklikler yer yüzünde hüküm sürmektedir.

Artık görünen şudur muhterem senatörler: İki bloklu dünyanın yerini, çok bloklu dünya almaktadır. Soğuk harp yerine yumuşama, siyasi anlaşmazlıklar yerine iktisadî mücadeleler, askeri ve siyasi ittifaklar yerine müttefiklerini bir anda yalnız ve yüz üstü bırakıverme. Mesele en büyük müttefikimiz Amerika Birleşik Devletlerinin yer yüzündeki önemli ittifaklarını tek yönlü özel olarak bozduğunu ibretle müşahede etmekteyiz.

Bugün rahatlıkla bütün dünya, ciddi olarak yeni bir ekonomik düzenden söz etmekte ve bunu tatbikat mevkiine koymaya çalışmaktadır.

Bütün bu gelişmeler sürüp giderken, Türkiye'nin dış politikasının mihrakını teşkil eden Kıbrıs konusunda iktisadî ve mali müesseselerde başta Amerika olmak üzere, Batı ittifakının önemli üyelerinin takındıkları âdeta hasmane tavır göstermektedir ki, Türkiye'nin kendisine geleneksel ve âdeta çaresiz bir şekilde çizdiği dış politika çerçevesinin ne kadar yetersiz ve tek yanlı olarak Türkiye'nin elini kolunu bağlayan, Türkiye aleyhine bir model olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu gerçekler karşısında Türkiye'nin milli yararlarını ve Devletin güvenliğini sağlam

bir şekilde idame ettirmesi için dış politikasının yapısını, aksayan ve yetersiz yönleriyle elden geçirmesi, dünyanın değişen şartlarına göre hep Türkiye lehinde çalışır bir hale getirmesi lazımdır.

Kıbrıs konusu, Türk askerinin müdahalesiyle Türk toplumunun güven içinde yaşayabileceği, iktisadî bakımdan kendine yeter, savunulabilir, federe bir devlet haline getirilmek suretiyle belli bir seviyeye ulaştırılmıştır.

Siyasi çözümün gecikmesi, bir bakıma fiili durumu, karşı tezdekileri bile istemeyerek de olsa, kabul edebileceği bir noktaya getirmiştir. bir zamanlar düşünülmesi bile mümkün olmayan iki bölgeli, iki toplumlu, bağımsız bağlantısız federasyon fiilen yürümektedir. Kim ne derse desin; Kıbrıs'ta müstakil bir Türk Devleti tezi mutlaka devam etmeli ve kuvvet kazanmalıdır.

Muhterem arkadaşlar;

Kıbrıs konusu kendi başına bir sorun olduğu halde; Yunanistan bunu Türk - Yunan ilişkilerinde kendi lehinde bir denge haline çevirmek için beynelmilel sahada istismarlarda bulunmakta; kıta sahanlığı karasuları, adaların silahlanması, FIR hattı ve Batı Trakya Türkleri konularında inisiyatifi kendi elinde tutmak için usandırıcı bir gayret sarf etmektedir.

Ege müzakerelerinde adım adım Yunanistan'a tavizler verilip, toplantılar, Yunanistan'ın matlup hanesi hep kabartılarak onlar lehine ertelenmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri Kıbrıs konusunda hukuken ve siyaseten asla taraf olmadığı halde Birleşmiş Milletler paravanası ile önce işe burnunu sokmaya çalışırken, biz kendi elimizle Amerika Birleşik Devletlerini söz hakkı sahibi haline getirmekteyiz. Amerika Birleşik Devletleri, silah ambargosunda gösterdiği katı ve izahı mümkün olmayan tutumunu, nasıl Yunanistan'ın bu maksatlarına geniş ölçüde yardımcı olmak için takınmış ise, iktisadî ve mali problemlerde de IMF'ye ve Dünya Bankası aracılığı ile aynı maksatla Türkiye'yi kıskaç altında tutmak üzere talimat vermektedir.

Bugünkü iktidarın tutumu ile Türk - Amerikan, Türk - Yunan, hatta Türkiye - AET ilişkilerinde Türkiye'nin, inisiyatifi karşı tarafa kaptırdığı maalesef müşahede edilmektedir.

NATO'nun askeri kanadından pervasızca çekilen Batı'nın şımarık çocuğu Yunanistan, bu sefer Amerika Birleşik Devletleri tarafından ne hikmet ise, NATO vasıtasıyla NATO'ya dönüş için teşvik ve lanse edilmektedir. Bu durum karşısında NATO üyesi olan Türkiye'nin tutumu ne olacaktır?

Geçmiş yıllar boyunca Türkiye'nin izlediği tek yollu politika, bir yerde ülkemizi alternatifsiz ve bu sebeple de çaresiz bırakmıştır. Türkiye'nin problem-

lerine çare ararken amacının ve bu teşebbüsleri yaparken niyetinin ve Türk stratejisinin çok iyi tarif edilmesi ve böylece tatbiki ve takibi gerekir.

Kıbrıs konusunun halli için ortaya konmakta olan tekliflerin, giderek Amerikan Kongresinin Türkiye hakkında daha iyi intiba elde etmesini teminen toprak, nüfus ve Maraş gibi can alıcı konularda olduğu endişesi gerçekleşmektedir.

Toprak terki içi açık bonolar verilmekte, göçmenlerin kendi evlerine dönmeleri, müzakerelerin peşin şartı olarak dünyaya deklere edilebilmektedir. Maraş'ın Rumlara geri verileceğinden artık rahatça söz edilmekte olduğunu müşahede ediyoruz.

Kesin olarak ifade etmek isterim ki, Mehmetçiğin kanı pahasına alınmış haklar, yüzbinlerce Kıbrıs'lı Türk soydaşımızın can emniyeti ve refahı için asla geri verilemeyecektir. Bunları almaya kimsenin gücü yetmeyecektir. Yukarıda da arz ettiğimiz veçhile yapılacak tek işi fiili durumu tescil ettirmekten ve muhafazadan ibarettir. Tavizin sonu yoktur. Amerika Birleşik Devletlerinden alınacak 300 milyon dolar için taviz veriliyorsa, iyi bilinmelidir ki, Yunanistan'a elini veren kolunu, kolunu veren eteğini kaptırır. Aslında bu 300 milyon dolar muhayyel kredi daha ele geçmeden, Sayın Ecevit Hükümeti Türk Parasının kıymetini % 100'e yakın bir nispette düşürmekle 1958 - 1978 senesinde olduğu gibi, her yıl bu miktar parayı bizden Amerika Birleşik Devletlerine kendiliğinden aktarmaktadır.

Bu sebeplerden dolayı Türkiye'nin her türlü taviz politikasından şiddetle kaçınması elzemdir. Bunu Hükümet cesaretle ilan etmeli, sözü ile ameli birbirine mutlaka uymalıdır. Yunanistan'ın karşısına Kıbrıs konusunda denge için diğer konulara ağırlık verilerek, siyasi bir balans temin edilmelidir.

Kıbrıs meselesinin tarafları razı edebilecek bir çözüme ulaşacağı noktaya gelinmesi çok seneler isteyebilir. Dolayısıyla Türkiye'nin milli güvenliği başta olmak üzere pek çok hassasiyet taşıyan meselesini, bünyesine zor bir sorunun çözümüne bırakmak menfaatlerimize ters düşer. Yıllardır avutulan Türk - Amerikan Savunma Anlaşmasına ümit bağlayarak vakit geçirilmiş olması hiç de iç açıcı bir durum değildir. Gözümüzün önünde cereyan eden Pakistan, Afganistan, Milliyetçi Çin ve işte İran olayları bize uyarıcı bir ders olmalıdır.

Türkiye'nin kaderini bir yerde dolaylı yoldan hasımlarının eline teslim etmek demek olan Amerika Birleşik Devletleri ve Batı fasit dairesinin kırılmasında maalesef başarılı olunduğu iddia edilemez. O halde, Türkiye'nin kendi kaderine önce kendi sahip çıkması, çok süratle gerçekçi, becerikli, milli menfaatlerimizi daima ön plânda tutan kararlı bir davranışla hareket etmesi gerekir.

Muhterem arkadaşlar;

Ülkelerin ekonomik kalkınmaları, sanayi ve tarım alanındaki gelişmeleri dış ilişkilerindeki başarılarının veya başarısızlıklarının bir ölçüsü olmaktadır. Dünya

yüzünde cereyan eden hadiseler bize milli güvenliğimizi sadece askeri, siyasi ittifaklara terk etmenin ne kadar yanlış olduğunu, başka içe dönük tedbirlere de ihtiyaç bulunduğunu bir kere daha ispat etmiştir.

Milli menfaatlerimize göre, her an inisiyatifi Türkiye'nin elinde bulundurulabileceği şahsiyetli bir dış politika ancak harp sanayiini milli olarak ve en ileri teknolojiyle kurabilecek güçte bir sanayi kalkınma ile mümkün olabilir. Yüce Türk Milletinin kahraman Ordusu sahip olduğu manevi ve ahlaki değerlerle moral bakımından dünyanın en gözde bir ordusudur. Askerinin tepeden tırnağa her an modern araç ve gereçlerle donatılması, her türlü güçlüğe rağmen hakiki kalkınma hareketinin milletimizin süratle başarması ve sanayileşmeyi bir an evvel gerçekleştirmesine bağlıdır.

Dünya dengesinde son söz kuvvetin olduğuna göre, Türkiye bizatihi sahip olduğu askeri gücünü en zinde bir şekilde ancak bu yoldan ayakta tutabileceği içindir ki, dış güçler kalkınmamızı şu veya bu tarzda engellemek için her türlü hileye başvurmakta, anarşiyi ve ekonomik sıkıntıları körükleyerek daima dışa, kendilerine bağlı bir Türkiye görmek arzusunu taşımaktadırlar.

Ortak Pazara gelince: Ortak Pazar, Türkiye için tıpkı Kıbrıs gibi bizim çemberini kırıp çıkamadığımız bir çember haline gelmektedir. Nimet - külfet dengesi burada da dikkate alınmadan, tek taraflı olarak yalnız Türkiye'yi pazar yapan zihniyet yıkılmadığı için bugün Türk ekonomisi, özellikle kalkınan Türk sanayii tam bir çıkmaza girmiştir. Halbuki, Ankara Anlaşması Türkiye'nin temel dış politika ilkeleriyle bağdaşan bir şekilde Ortak Pazara girmesini öngörmüş ve mümkün kılmış iken, Türkiye'nin milli hedefleri sanayileşerek kalkınma, yeraltı zenginliklerini bu yolla değerlendirme ve tarım dahil her sektörde yeterli bir hale gelme şeklinde ifade edilebileceğine göre ve senelik tecrübesiyle görülmüştür ki, cari şartlar içerisinde bu Ortak Pazar Türkiye'nin yararına değil, zararına çalışmaktadır. Öyleyse Türkiye'nin Ortak Pazara katılma kararının hâlâ ısrarlı ve anlamsız bir şekilde sürdürülmesi bir hevesten öteye gitmeyen bir husustur.

Türkiye'nin içine düştüğü bütün sıkıntıların sebebi genel olarak kapitalist alemin temsilcisi IMF, özel olarak da yakınımızdaki temsilcisi AET'dir muhterem arkadaşlar. Bunların Türkiye'ye gösterdiği dolambaçlı yolların neticede bizi uçuruma götürmekte olduğu artık gün yüzüne çıkmıştır. Ortak Pazar - Türkiye ilişkileri, her geçen gün tedbir alınmadan geçtiği için memleketimizi geri dönülmesi imkânsız bir şekilde Ortak Pazarın bağımlı ve ikinci sınıf bir üyesi ülke haline getirmekte, müstakbel Avrupa devletine bir eyalet halinde yaklaştırmaktadır. Ortak Pazar Anlaşması, Türkiye'nin sağlıklı ve güçlü bir sanayi toplumuna dönüşmesini engelleyecek bir şekilde uygulanmaktadır. Bunu asla kabul etmemiz ve buna razı olmamız mümkün değildir. Acilen Ortak Pazar ile olan organik ve kon-

jonktürel meseleler süratle ele alınma, sağlıklı hal tarzları araştırılmalı, bunlar Türk Parlamentosunun karar vereceği en mühim konu olarak Meclislerimizin huzuruna cesaretle getirilebilmelidir.

Müslüman kardeş ülkelerle olan ilişkilerimize gelince, bu husus çok seneler sanki bize komşu, tarihi müşterek, inançları aynı olan bu milletler yeryüzünde yokmuş farz edilerek yürütülmüştür. Bugün dünya iktisadiyatını ayakta tutan hammaddelerin sahibi bu kardeş Müslüman ülkeler ile aramızda tel örgüler çekmiş ve mayın tarlaları vücuda getirmişiz. Halbuki, Türkiye'nin menfaatlerinin ayakta tutulabilmesi, sadece tek taraflı olarak Batılılarla ittifak ile mümkün olamayacağı açıktır. Beynelmilel taahhütlerimize milli menfaatlerimizin müsaadesi nispetinde sadık kalırız. Ancak, bu diğer dünya memleketleri ile ve bunların kendi aralarında hasıl ettikleri işbirliği ve paktlarla münasebetlerimizi engellememelidir. Kararlı ve uzun vadeli düşüncelerle bu âlem ile de ilişkiler kurulması ve devamı mutlaka menfaatlerimiz icabıdır; ama şunu da iyi bilmek gerekir ki, Türkiye'ninİslam ülkeleriyle başlatılmış olan münasebetleri, ezcümle İslam Konferansına dahil oluşumuz ve hele 1976 senesinde bu konferansın İstanbul'da akdedilmesi bazı ekonomik ve çok yönlü işbirliği temenni ve teşebbüsleri birtakım devletleri rahatsız etmiştir. Türkiye'nin İslam devletleriyle ilişkiler kurmasında tarafların çok büyük yararları olacağı muhakkaktır; ancak bu ilişkilerin istenen seviyeye ulaşmasını engelleyen sebepler mevcuttur. Bu şöylece izah edilebilir.

İslam ülkeleri 35 senedir hukuken siyasi bağımsızlıklarına her ne kadar kavuşmuşlarsa da iktisadî bakımdan hammadde sömürücüsü olan eski emperyalist ülkelerle bağımlılıkları büyük ölçüde devam etmektedir. Bunun sürüp gitmesinde sanayileşmiş ülkelerin büyük yararları olduğu için, devamı ve zayıflamaması hususunda gerekli her tedbiri almakta ve Türkiye ile İslam aleminin yaklaşmasında bu sebeple güçlükler çıkarılmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin İslam ülkeleriyle 50 senedir sürüp giden kopuk ve sırt çevirme politikası sebebiyle Türkiye'nin bu ülkelerle irtibatı kaybolmuş, ilişkilerin yeniden eski canlılığa dönüşmemesi ve hâlâ kopuk olarak sürüp gitmesi için gayret gösteren dış çevrelerin bu politikası da maalesef büyük ölçüde başarı kazanmıştır.

İktisadi, ticari, kültürel ilişkilerin gelişmesi için Türkiye'nin Türk-İslam işbirliği konusunda, bu konunun taşıdığı önemi müdrik olarak tanzim edilecek milli bir stratejiyi büyük bir ehemmiyetle ve titizlikle uygulaması gerekmektedir.

Sayın Başkan, muhterem senatörler;

Tam bir yıl süre ile başta Sayın Başbakan olmak üzere Hükümetçe üst üste yapılan seyahatlerle Doğu ve Batı Blokunun ülkeleri âdeta eksiksiz ziyaret edilmiştir. Bunlara da temas edip sözlerimi toparlamak istiyorum.

Bu seyahatler genel olarak dünyaya şu mesajları vermiş görünüyor: Sosyalist ülkelerle temaslar, Türkiye'nin sol doktrin çizgisinde olduğu ve yürüyeceği. Batı kapitalist ülkelerle yapılan temaslar ise, Türkiye'nin "Bize ne yaparsanız yapın, biz NATO'da kalacağız. Bize muameleniz ne olursa olsun, biz Ortak Pazarda kalacağız" demesi. IMF'ye gidilip şu söyleniyor: "Sen ne emredersen yapacağız, yeter ki bana taze para ver, borçlarımı ertele."

Muhterem arkadaşlar;

Aslında Batı ile bu temaslar daha önceki zamanlarda da yapılmış, bu ricalar tekrarlanmış ve Batılılar her seferinde bizi kibarca ve olumlu karşılamışlar; fakat her zaman yine bildiklerini okumuşlardır, şartlar yine bizim aleyhimize devam edegelmiş, bir şey değişmemiştir.

BAŞKAN - Sayın Hatip, süreniz doldu efendim, eğer mümkünse toparlayın efendim.

AHMET REMZİ HATİP (Devamla) - Toparlıyorum efendim, çok az bir söz edeceğim.

Milli Selamet Partisi Genel Başkanı Sayın Necmettin Erbakan, 14 Haziran'da Sayın Başbakan Ecevit'in Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısında dış seyahat konularında yaptığı açıklamalardan sonra aynen şu tarzda bir ifade kullanmıştı: "Değişmeyen bir gerçek vardır. O da. Batının bize karşı uydu muamelesi yaptığı, sömürü ve tahakküm politikasında devam etmek istediği hususudur. Neden böyle oluyor?.. Çünkü, bizim Batı ile temel zihniyetimiz arasında bir büyük fark vardır; bizim milletimiz hakkı her şeyin üstünde tutar, Batı ise menfaatini ve kuvveti her şeyin üstünde tutar. Dolayısıyla, bu üslupta bizim elde edebileceğimiz herhangi bir netice yoktur. Batı karşısında netice almak için gidilmesi lazım gelen yol; hakikaten millet olarak kendimizin güçlenmesi yoludur. Eğer Batı ile münasebetlerimizde bu haksızlıkları azaltmak,bir denge kurmak istiyorsak, kendimizi güçlendirmeye ağırlık vermek mecburiyetindeyiz." Bu konuşmanın üzerinden tam 7,5 ay geçti, durumda bir değişiklik yoktur. IMF'nin talimatları harfiyen yerine getirildiği halde, elimize taze para geçmemiştir, zaten alacaklıların kendiliğinden yapmak zorunda bulundukları borç ertelemelerinden başka bir şey elimize geçmemiştir. Ne IMF, ne AET, ne NATO, sıkıntılarımıza samimi bir yardımda bulunamamışlardır. Bu kuruluşlar, bize güneşli havada cömertçe verdikleri şemsiyeyi, bugün fırtınalı ve sıkışık havada elimizden almak istemektedirler.

Bu boşuna emekler yerine, Sayın Ecevit İktidarı, bir kere de içtenlikle İslâm devletlerine dönmeli ve geçen yıllar başlatılan münasebetleri en iyi noktalara götürmeli, milli menfaatlerimizi korumak için yardımlaşmalar temin etmeli değil

miydi?.. Politikada güçlü olmak için, milletçe güçlü olmamız üzerine eğilip, eğer sanayi hamlemiz mutlaka hedefine ulaştırılsaydı, başka neticeler alınırdı. İhracat seferberliği hamlesi de hedefine ulaştırılabilirdi.

BAŞKAN - Sayın Hatip, 20 dakikadır yazılı konuşma hakkınız, 25 dakika oldu, rica edeceğim toparlayın lütfen.

AHMET REMZİ HATİP (Devamla) - Tamam efendim.

13 ay dışarıda vakit geçirileceğine, altın yumurtlayacak tavuklar misali bulunan fabrikaların nasıl bitirileceği hesaplanmalı ve bunun üzerinde çalışılmalıydı. İhracat dengesi içinse, üretim durdurulmamalı, kamçılanmalıydı.

Bütün bu beyanatımızdan sonra vereceğimiz hüküm şu olacaktır: Bir süre önce başlatılmış şahsiyetli dış politika yerine, Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının dış politikası; yeniden, sadece üslup değişiklikleriyle maskelenmek suretiyle bizim inancımıza göre, körü körüne Batıya bağlılık politikasına, uydu politikasına yeniden dönüşün ifadesidir. Böyle bir politikayı MSP olarak tasvip etmemiz mümkün değildir. Aziz milletimizin, bu hataları kendi öz temsilcisi Parlamento eliyle en kısa zamanda düzelteceğine ümitlerimizi ifade eder, Yüce Heyetinizi saygıyla selamlarım.

Çok teşekkür ederim Sayın Başkanım.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz Sayın Hatip.

Sayın üyeler, bir yeterlik önergesi var, okutuyorum efendim.

Yüksek Başkanlığa

Dış ilişkiler konusunda yapılmakta olan Genel Görüşme, gruplar ve şahısları adına yapılan konuşmalarla yeteri kadar olgunlaşmış bulunmaktadır.

Yakında gündeme gelecek olan Bütçe Kanunu Tasarısı vesilesiyle de aynı konuların tartışılabileceği ve Ateşli Silahlar Kanunu gibi önemli kanunların bütçeden evvel görüşülmesi gereği göz önünde tutularak müzakerelerin yeterliliğini arz ve teklif ederiz.

Eskişehir	Kırşehir
Hikmet Savaş	*Âkıp Aksaç*

BAŞKAN - Efendim grupların konuşmasından sonra altı sayın üye konuşmuştur.

Aleyhinde söz isteyen sayın üye?..

KÂMRAN İNAN (Bitlis) - Ben istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN - Buyurun Sayın İnan.

KÂMRAN İNAN (Bitlis) - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Başkan, bu Genel Görüşmenin açılması ricasında bulunan Adalet Partisinin Sözcüsü olarak, Genel Görüşmenin esasen bitmesine iki konuşmacı kalmıştır. Ayrıca bu Genel Görüşmeyi talep eden bir Parti olarak burada konuşan Sayın Bakan ve diğer sayın konuşmacıların bazı noktalarını saygı itibariyle de olsa açıklığa kavuşturmak ve bir monolog olmaktan çıkarabilmek için bize bir kere daha konuşma imkânının tanınması lazımdır.

Aslında bizim, bilhassa Millet Meclisinde ve kısmen de burada parlamenter sistemimizin büyük bir noksanlığı monolog şeklinde. Bir sayın üye çıkar veya Hükümetin bir sayın üyesi burada bir beyanda bulunur, orada kalır. Parlamento diyalogdur, karşılıklı fikirlerin açıklığa kavuşturulmasıdır ve öyle sanıyorum ki, bu Yüksek Senatodaki bütün sayın üyeler açılmış bulunan müzakerelerin ve konuşmaların son derece faydalı olduğunda mutabıktırlar.

Binaenaleyh, iki tane konuşmacı kalmış iken yeterlik önergesi ile bunu bağlamak ve urada konuşmak lütfunda bulunan Sayın Bakan ve diğer sayın konuşmacılara, bunu açan bir Partinin Sözcüsü olarak bize cevap vermek ve dolayısıyla onların konuşmalarına karşı saygımızı ifade etmek imânını tanımamak, zannederim yapıcı bir yaklaşım değildir.

O bakımdan önergenin geri alınmasını ve bu görüşmelerin usulü dairesinde kapanmasına imkân tanınmasını arz ve rica ederim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz efendim.

Efendim, önergenin aleyhinde konuşan değerli üyeyi dinlediniz. Şimdi, yeterlik önergesini oylarınıza sunuyorum. Yeterlik önergesini kabul eden sayın üyeler... Kabul etmeyen sayın üyeler... Lütfen indirin efendim. Tereddüt hâsıl oldu, bir daha rica edeceğim. Yeterlik önergesini kabul eden... (CHP sıralarından "Zili çalın" sesleri)

Zil olmaz efendim.

Yeterlik önergesini kabul eden sayın üyeler lütfen ayağa kalksınlar efendim... Yeterlik önergesini kabul etmeyen arkadaşlar...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Sayın Başkan ekseriyet yok.

BAŞKAN - Rica edeyim oylamadayız, lütfen efendim. (CHP sıralarından "Oylama esnasında olmaz bu" sesleri)

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Sayın Başkan ekseriyet yok, yoklama istiyoruz.

(Konya Üyesi Muzaffer Demirtaş, Kahramanmaraş Üyesi Adnan Karaküçük, Elazığ Üyesi Cahit Dalokay, Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal, Ankara Üyesi M. Âtıf Benderlioğlu ayağa kalkarak, yoklama isteminde bulundular)

BAŞKAN - Peki, beş üyeyi göreyim efendim.

UĞUR ALACAKAPTAN (Ankara) - Parlamento çalışıyor sayenizde...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Reddedersiniz, konuşturmazsınız, otururuz.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Sayın Başkan...

BAŞKAN - Efendim, yoklama istediler. Konuşun, bir mutabakata varın. Konuşmak için üç üye var. Belki iki kişi de konuşmayacak; bir kişi konuşacak. Bir mutabakata varın efendim.

Sayın Gündoğan, siz de lütfen görüşün; dağılmayalım, çalışmaya devam edelim.

EKREM KABAY (Burdur) - Beyefendi, pazarlıkla Senato çalışması yapılamaz. Yoklama istiyorlar; lütfen...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) - Pazarlık yok. İçtüzüğün bize verdiği hakkı kullanıyoruz.

BAŞKAN - Biliyorum efendim; fakat Senatonun çalışmasından da bir noktada sorumluyum Beyefendi.

HASAN İLDAN (Elazığ) - Sayın Başkan, yoklama yapın lütfen.

BAŞKAN - Peki efendim.

Sayın Demirtaş, Sayın Karaküçük, Sayın Dalokay, Sayın Ucuzal, Sayın Benderlioğlu yoklama istemişlerdir; ad okunarak yoklama yapılacaktır.

(Yoklama yapıldı)

BAŞKAN - Sayın üyeler, müzakerelere devam edecek gerekli çoğunluk kalmadığından, 30 Ocak 1979 Salı günü saat 15.00'te toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

7. – Cumhuriyet Senatosu Elazığ Üyesi Cahit Dalokay ve arkadaşlarının, Türkiye'nin dış ilişkileri üzerinde bir Genel Görüşme açılmasına dair önergeleri (8/9) (*)

BAŞKAN – Bir önerge var; okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Genel görüşme hakkında verdiğimiz yeterlik önergesini geri alıyoruz.

Eskişehir	Kırşehir
Hikmet Savaş	*E. Âkıp Aksaç*

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C.40 - S.260:279

BAŞKAN – Sayın Senatörler;

Geçen Birleşimde dış ilişkilerle ilgili müzakereler esnasında yeterlik önergesi verilmiş idi, bu yeterlik önergesi Yüce Senatonun ıttılaına sunulmuştu. Yeterlik önergesi oylanmadan, çoğunluk olmadığı gerekçesiyle Birleşim kapatılmıştı.

Şimdi, önergeyi veren aynı arkadaşlarımız önergelerini geri aldıklarını beyan ediyorlar. O halde, dış ilişkilerle ilgili müzakerelere bırakılan noktadan devam ediyoruz.

Cetvelimizdeki sıraya göre, en son Ahmet Remzi Hatip Bey konuşmuştu. Ondan sonra Sayın Metin Toker, Sayın Sabahattin Savcı, Sayın Kâmran İnan; üç arkadaşımız vardır.

Sayın Toker, buyurunuz efendim.

METİN TOKER (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Burada birkaç günden beri yararlı, güzel ve genellikle üstün düzeyde bir dış politika genel görüşmesi yaptık. Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarımıza, bu görüşmenin normal şekilde tamamlanmasına müsaade ettiklerinden dolayı teşekkür ederiz.

Konuşan arkadaşlarımız istifadeli fikirler söylediler, yararlandık. Bazı gerçekler aydınlığa çıktı. Arada atışmalar oldu; ama bunlar saz şairlerinin atışmaları gibi, zerafet çerçevesinin dışına çıkmadı, seviyeli bir görüşmeye devam ediyoruz, istifade ediyoruz.

Arkadaşlarım;

Bunun ihtiyacını Senato çekmekte idi. Çünkü Senatonun, zaman zaman dış politika gibi, üzerinde düşünülmesi ancak bilgi ile kabil meselelerde aydınlanmasında yarar vardır.

Bunun ihtiyacını Sayın Kâmran İnan arkadaşımız belirtti; kendisine Sayın Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün "Sık sık bilgi verildiği" cevabını verdi. Zannederim ikisi arasında haklı olan Sayın Kâmran İnan'dır.

Arkadaşlarım;

Müsaade ederseniz Senatonun bugünkü gündemine bir göz atalım. Yani 30 Ocak 1979 tarihli gündemine.

Şimdi, bu gündemin "Sorular kısmının onuncusu şu:

"Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Metin Toker'in, boş büyükelçiliklerin doldurulması ve diğer atamaların yapılması için ne gibi çalışmalar yapıldığına dair Dışişleri Bakanından sözlü sorusu. (6/93) (Gündeme giriş tarihi: 28.2.1978)"

22 elçilik dolmuş, tayin edilmiş, belki yakında müddetlerini bitirip dönecekler; fakat Sayın Dışişleri Bakanı hâlâ bu sözlü soruya cevap vermiş değil. Bu, Senatoya bilgi vermek sayılmaz her halde...

Sözlü soru bu imkânı bakanlara verdiği için, ben size şimdi başka bir misal, yazılı soru misali vereyim: Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye'nin NATO'yu bırakıp "Bağlantısızlara" katılmasını öngören rapor hakkında verilmiş olan 4 Ağustos tarihli yazılı soruya 15 gün içinde cevap verilmesi mecburiyeti varken, cevap tarihi, dört tekitten sonra 12 Aralık 1978. Bu da her halde Senatoya saygılı bir Dışişleri Bakanlığı manzarasını gözümüzün önüne getirmiyor.

Arkadaşlarım;

Bunu kısaca belirttikten sonra; bu suretle Genel Görüşmenin lüzumu biraz daha ortaya çıkıyor. Bu Genel Görüşme sırasında en yararlı olan husus, bazı gerçeklerin ortaya çıkmış bulunması. Gerçi karşılıklı görüşen arkadaşlarımız zıt görüntülü görüşler söylediler ise de, bazı gerçeklerin ortaya çıkması gene de kabil oldu.

Bunlardan birincisi; Amerikan silâh ambargosunun kesinlikle ve şarta bağlı olmaksızın kalkmış bulunduğu gerçeğidir. Bunun karşısında fikir söyleyen arkadaşların her halde kendileri de pek inanmıyorlardı. Çünkü, Sayın Kâmran İnan bir Kongre kararı okudu ve bu Kongre kararının bize şartlar koştuğunu söyledi ki, okuduğu zaman görüldü," bize koşulmuş bir şart yok. Çünkü, Kongrenin kararında; "Göçmenlerin yerlerine dönmesi, askerlerin çekilmesi" temenni ediliyor.

Arkadaşlarım;

Göçmenler yerlerine döndüler mi?.. Dönmediler. Askerler çekildi mi?.. Çekilmedi; ama ambargo kalktı. Neden?.. Şart Amerika Devlet Başkanına Amerikan Kongresi tarafından koşuluyor ve "Eğer sen Türkiye'nin Kıbrıs'ta olumlu davrandığına dair bize bir yazı verirsen ambargo kalkmış olur" deniliyordu. Yazı gitti. Bu sabah radyo haberlerinde Carter tarafından ikinci mektubun da Kongreye yazılmış olduğunu duyduk. O mektupta da, Türklerin Kıbrıs'ta olumlu bir tutum içinde oldukları belirtiliyordu ve Carter görevini yaptı. Bunun bize koşulmuş şart ile bir alâkası yoktur. Buna Amerikan Kongresinin mutadı olan bir retorikten başka isim vermek kabil değildir.

Sayın Dışişleri Bakanı Ökçün burada, Yugoslavya, Sovyetler Birliği ve Hindistan'a yaptığı ziyaretlerde tebliğe konulması karşı tarafça kabul edilmiş bazı yuvarlak laflara inandığından dolayı biraz açık veren beyanatlar yaptığını söylediler. Sayın Çağlayangil mahir bir eskrimci gibi açığı görünce kılıcını sapladı ve "Bunlar yuvarlak laflar, bunlara kapılıp da karşı devletlerin tutumları hakkında fikir edinmek kabil mi?" Aynı şekilde Amerikan Kongresinin retorikleri ile gerçekleri birbirine karıştırmamak faydalı olur.

Şimdi, Sayın Kâmran İnan gibi bilgili ve Sayın Çağlayangil gibi tecrübeli bir arkadaşımız bunu bilmezler mi?.. Bilirler; ama anlaşılıyor ki, politikanın içine bir tutam polemik, kararı kadar demagoji konulursa, yemek daha lezzetli oluyor her halde. Bunu başka türlü izah etmenin imkânı yok. Çünkü, mesela yine şart koşulan kararların bir örneğini arkadaşlarımız hatırlayacaklardır. Sovyetler Birliği'nin en çok kayrılan ülke sayılması için Amerikan Kongresi şart koştu Sovyetler Birliğine "Yahudi göçüne müsaade edeceksin" dedi. O, şart idi. O şart yerine getirilmediği için, bu kolaylık kendisine gösterilmedi Kıbrıs'ın bununla bir alâkası yoktur. Bu Genel Görüşme, bir defa bu hususu ortaya koydu.

Sayın Çağlayangil ambargonun kalkmadığına yahut şartlı kalktığına dair başka bir kanıt vermek istediler. Dediler ki, "Peki, ambargo kalktıysa neden Amerika hibeye tekrar başlamadı?.."

Arkadaşlarım;

Bir yasağın kalkması başka şeydir, bir arzunun yerine getirilmesi başka şeydir. Bugün Amerika, bize hibede bulunmak istese kendisini önleyen hiç bir engel yoktur. Eğer hibede bulunmuyor ise, bu ambargonun kalkmadığının delili sayılmaz.

Sayın Çağlayangil, başka bir görüş olarak dedi ki, "Biz ambargoyu Ortak Savunma Anlaşmasını geçirerek kaldırtacaktık, bu suretle daha çok para alacaktık" Bunun mucip sebebini de söyledi ve dedi ki, "Biz üsleri bırakmak suretiyle ekstra bir riske giriyoruz. Ekstra riskin, ekstra bedeli olur; biz bunu da sağlayacaktık."

Bu da, pek geçerli değil arkadaşlar. Çünkü, Ortak Savunma Anlaşmasının Kongreden geçmesi lazımdı. Bu Meclisten geçmesi lazımdı. Her halde Kongreden geçmesi, bizim Kıbrıs konusunda, Ecevit tarafından doğru teşhis edilip doğru bir kararla düzeltilen görüntümüz sürdüğü sürece, Amerika Kongresi bunu geçirmeyecekti.

Değerli arkadaşlarım;

Sayın Çağlayangil, burada hulûs ile itiraf etti dedi ki, "Benim başımda ortaklarım vardı, birçok kararı ben rahat rahat alamıyordum." Doğrudur; Erbakan vardı, Sayın Türkeş vardı; ama ambargo konusunda gerçek şu: Hükümetin başı Sayın Demirel, ambargonun Türkiye'nin dış ilişkileri, Türkiye'nin dış politikası üzerine konmuş bulunan bir ipotek olduğunu görmedi, bu ipoteğin önemini anlamadı.

Sayın Demirel düşünüyordu ki, eğer Türkiye'ye her yıl 5 milyar dolar bulur isem, Türkiye'nin sorunlarının üstesinden gelirim. Doğrudur belki kendi mantığı içinde. Yalnız bilmediği ve unuttuğu şuydu arkadaşlar; bu ambargo kalktığı sürece 5 milyar doları Sayın Demirel'in bulması imkânsızdı. Ambargo kalkarsa para bulunur mu?.. O ayrı; ama kalkmazsa bulunmayacağı muhakkaktı.

Sayın Çağlayangil'in deyimiyle söyleyeceğim, belki der-hâtır buyururlar; Karamanlis, Ecevit'in kendisine teklifinden evvel Türkiye Başbakanı Demirel'e buluşma teklif etti. Bu buluşmanın doğru olacağını ve Sayın Demirel'in bunun üzerine gitmesinin faydalı olacağı kanaati mevcut idi. Sayın Demirel, buna sudan bir cevap verip geçiştirdi ve böyle bir fırsatı kaçırdı. Halbuki bu ambargonun kalkmasına yardımcı olabilirdi.

Arkadaşlar, demek istediğim, eğer doğru konuşacaksak, ambargonun önemini ve nasıl kalkacağını bu Hükümet, geçen Hükümete nazaran daha doğru teşhis etti. Teşhislerin doğru olup olmadığı sonuçlarıyla belli olur. Ambargo kalktığına göre, bu teşhis daha doğru idi.

Sayın arkadaşlarım;

Bu genel görüşmede beliren başka bir gerçek, ikinci bir önemli gerçek şu: Bütün konuşmalardan anlaşıldı ki, Türkiye'nin bir Ortak Pazar politikası yok. Ne vakitten beri yok?.. Bugün yok, dün yoktu, evvelki gün yok. Biz Ankara anlaşmasını 1963'te ve 20 sene sonra tam üye olmak hedefi ile imzaladık. Bunun tartışmaları oldu Türkiye'de. Hepimiz hatırlıyoruz. Bunun aleyhinde olanlar vardı, bunun lehinde olanlar vardı; bunu zararlı sayanlar vardı, bunun yararlı olacağına inananlar vardı. Bu tartışmalar yapıldı bitti, 1963 Ankara Anlaşması imzalandı ve biz Ortak Pazarla ilişkilerimizi kurduk. Ortak Pazarla ilişkilerimizi kurduktan sonra ne yapmamız lazımdı?..

Bizim, Türk ekonomisini ve bilhassa Türk endüstrisini almış olduğumuz bu kararın icabı olan mecraya sokmanız gerekirdi.

Biz 16 seneden beri bu yolu tutmamış, bunun yerine kolay, içeride tüketin sanayiini geliştirmiş, Avrupa Ekonomik Topluluğu üyeleriyle ve onların düzeyinde bir rekabet imkânını doğurmamış olduğumuzdan dolayı her sene: "Bunu yapamıyoruz, bizi bağışlayan" "Bunu yapamıyoruz, bunu bağışlayın" diyoruz. Adalet Partisinin başkanlığındaki MC Hükümetleri Katma Protokoldeki yükümlülükleri her yıl bir kararla, "Bu sene bunları yerine getiremeyeceğiz" diye geri bırakıyorlardı. Ecevit Hükümeti "Beş yıl için bunu geri bırakıyoruz" diye bir karar aldı.

Demek ki, biz AET'ye hukuken ortak olduğumuz halde, fiilen ortak olamadık. Olamadığımız için de bugünkü sıkıntıları çekiyoruz ve olamadığımız sürede de çekmekte devam edeceğiz.

Arkadaşlar;

Fransa'da da tartışmaların eşi tartışmalar yapıldı. Roma anlaşmasının imzalanması sırasında. Orada da endişeler vardı. "Fransa'nın endüstrisi bu rekabeti kaldırmaz, çok güç olur, zarar görürüz" deniliyordu. Tartışmalar bitti, bittiği gün Fransız ekonomisi ve endüstrisi bunun icabı olan yolu aldı ve arkadaşlar Fransa

bizim sevmediğimiz, beğenmediğimiz IMF ile 15 sene kucak kucağa yaşadı; ama bugün Fransa'nın, Avrupa'da, Almanya'dan sonra en büyük, en kudretli devlet olduğunu görmemezlikten gelemeyiz.

Demek ki, bir ortaklık imzalandığı zaman, girildiği zaman bunun gereği yapılmazsa, ağzınızla kuş tutsanız sonunda bir neticeye ulaşamıyorsunuz.

Şimdi, bugün CHP'nin bir AET politikası olmadığı gibi, (Bunu sayın AP sözcüleri belirttiler) aynı şekilde AP'nin bir Ortak Pazar politikası var mıydı?.. Yoktu; çünkü olmazdı. Bakınız 1965'den 1971'e, 1974'den 1978'e Adalet Partisinin başkanlık ettiği Hükümetler iktidarda. Bunların çoğunda Sayın Çağlayangil Dışişleri Bakanı, AET ile derdimiz, bugünkü Hükümet işleri devraldığı zaman neydi?.. Her sene bu Hükümet yükümlülüklerimizi bir sene bırakıyordu, en sonunda AET'den "Gelin görüşelim, bize bir liste verin, istekleriniz nedir, bunları bize anlatın, anlayalım, oturalım, konuşalım, bir neticeye varalım" dediler. AP başkanlığı altındaki Hükümetler 1,5 yıl bir cevap vermediler; hatta arada "Canım bizim listeyi de siz hazırlayıverseniz de, işte siz daha iyi bilirsiniz, onun üzerinde konuşalım" dediler. Ancak bu Hükümet geldiği zaman Brüksel ile bir diyalog kurmak imkânı doğdu.

Şimdi, CHP bugün "Katma Protokol" diyor. Sayın Çağlayangil "Benim başımda Erbakan vardı" diyor.

Arkadaşlar;

Avrupa Ekonomik Topluluğuna girdiğimiz zaman bunun gereği olan ekonomi ve sanayi alanındaki değişikliklerin yapılmaması, o yola girilmemesinin tek sebebi bu yolun disiplin isteyen, oy endişesinden uzak kalması gereken, bazı fedakârlıkları kısa bir zaman parçası içinde yapıp, onun sonunda feraha çıkacak kadar sabırlı olmayı gerektiren, tek kelimeyle disiplin isteyen bir ekonomiyi yaratmak, çizmek idi ki, maalesef siyasî partilerimiz kendi içlerinde disiplinden hoşlanıyorlar da memleket ekonomisi içindeki disiplini sevmiyorlar.

Bugün ne olacak?.. Bugün bir yandan ekonomik alanda bizim Ortak Pazarla, Avrupa Ekonomik Topluluğuyla görüşmelerimiz devam ediyor. Devam ediyor; ama biz güç vaziyetteyiz. Çünkü, bu Avrupa Ekonomik Topluluğu aslında bir kulüp. Biz bu kulübün üyesiyiz ve kulübün üyeleri, bir ortaklığın üyeleri ne yaparlar?.. Meseleleri olduğu zaman gelirler, heyet içinde görüşürler, kararlar alırlar, derler ki, benim şu sıkıntım var, ben bu sıkıntıma karşı şu tedbiri düşünüyorum, sen ne dersin, ne yapacaksın?..

E, bizde böyle olmadı. Biz AET ile bütün ilişkilerimizi, sanki batakhaneye düşmüş ve soyulmaktan ödü patlayan bir oyuncunun endişeleri, tereddütleri, korkuları içinde geçirdik; hiç bir zaman gerçek üye gibi, bizim meselelerimizin dışındaki Ortak Pazar meselelerinin üzerine de eğilmedik.

Bunlar bize handikaplı bir durum yarattı. Bugün AET ile görüşmelerimizde daha handikaplı bir durumdayız. Çünkü, bakınız karşılıklı durumumuz ne: Şimdi, adamlara diyoruz ki, Tarımda bize verdiğiniz ödünleri yeni baştan ele alalım ve (Sayın Bakan böyle söyledi) hiç olmazsa üye olmayanlara tanıdığınız ödünleri bize de tanıyın; kabilse bunun üzerine de geçin. Sınaî ürünlerimize karşı, bilhassa tekstilde kısıtlama olmasın, kalksın. Sizin sıkıntılarınız olur, olmaz; ama benim sıkıntılarım daha mühim, bu kısıtlama kalksın.

Katma Protokolün 36 ncı maddesi gereğince siz bize serbest dolaşım vaadinde bulunmuştunuz, bunu yerine getirmediniz. Yine Sayın Bakanı zikredeyim. Sayın Bakan dediler ki, "Ya bunu yerine getirin ya buna karşı bize başka bir şey verin, bunu telafi edin."

Başka, "Sosyal güvenlik meselesinde, eş ve çocukların paralarını da Türkiye'ye transfer edin."

Başka, "Ekonomik ve teknik işbirliği yapalım, bizim için en müsait şartlar altında bunu yapalım."

Başka, "Bize 5 sene içerisinde 8,1 milyar dolarcık para verin." Pekiyi, bunları hep istedik; bizim yükümlülüklerimiz?.. Ona da dedik ki, "Katma Protokolden doğan yükümlülüklerimizin de 5 sene için dondurulmasını istiyoruz."

E, bu kolay bir müzakere değil. Yani dünyanın en usta müzakerecisi olsa, şartlar bu iken ve bu şartlar altında bizim iyi sonuçlar elde etmemiz son derece müşkül olacaktır.

Değerli arkadaşlarım;

Bu sırada başka bir olay cereyan etti; Yunanistan tam üye olmak üzere. Yunanistan'ın tam üye olmasının ne neticeler vereceğini kestirmek o kadar güç değil. Şimdi tam üyelerin ellerinde bir veto hakkı var. Bu veto hakkını Yunanistan'ın kullanamayacağı yolunda AET çevrelerinden bazı telkinler, bazı bizi yatıştırma gayretleri geliyor. Bunların imkânı yok arkadaşlar. Hukuken elde edilmiş bir veto hakkının kullanılıp kullanılmayacağını, ancak o hakkın sahibi kararlaştırır. Bunun dışında kendisine başka bir karar empoze edilemez.

Demek ki, Yunanistan bugün tam üyelik yolunda son adımlarını atarken, bize nazaran Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde son derece avantajlı bir duruma geçecektir.

Sayın Kâmran İnan haklı olarak dedi ki, "Bu durum karşısında Hükümetin bir kararı, bir vaziyeti yok. Yok; ama sadece bugünkü Hükümetin mi yok?.. Yunanistan'ın AET'ye tam üye olmak için müracaatının tarihi 1978'li bir tarih değil; 1976'nın Temmuzunda adamlar baş vurdular.

KÂMRAN İNAN (Bitlis) – 12 Haziran 1975'de başvurdular.

METİN TOKER (Devamla) – Pardon, 1975.

Haziran 1975 - Haziran 1976, Haziran 1976-Haziran 1977, Haziran 1977-31 Aralık 1977... Hep Sayın Çağlayangil Dışişleri Bakanı; hiç bir teşebbüs yok. AET nezdinde Yunanistan'ın girişimine karşı Türkiye hiç bir hareket yapmamış. daha iyisi kendi kendine bir karar vermemiş.

Tamam, ben Sayın Çağlayangil'in mazeretini, yine beyan edeyim, anlıyorum. Sayın Erbakan, bu ortaklığı, bizi soymak için kurulmuş bir Hıristiyan - Yahudi ortaklığı sayar ise, o Hükümetin Dışişleri Bakanının bir hareket kabiliyetine sahip olacağına inanmak güç; ama durum bu. Mazereti kabul edildi, ama yaptıkları şikâyetin bir haksız tarafı, bir insafsız tarafı olduğunu da burada belirtmek lazım.

Sayın İnan dedi ki, "CHP bir karar alsın, eğer aklımıza uyarsa biz onları destekleriz." Şimdi, Yunanistan'ın Ortak Pazara girmesi ile Türkiye'nin de kendini Ortak Pazarın içinde buluvermesi gereksiz, doğru değil. Yalnız arkadaşlarım benim görüşüm şu ki, biz, bugün cesur bir kararla Ortak Pazara tam üyelik için, (Tıpkı Yunanistan'ın 1975 yazında yaptığı gibi) müracaat edebiliriz.

Arkadaşlarım;

Ortak Pazar tüm üyeliğe müracaat etmek demek, Ortak Pazara hemen tam üye olmak ve bunun yükümlülükleri altında Türkiye'nin ekonomisini bilhassa endüstrisini ezdirmek değildir. Niçin değildir?.. Çünkü Ortak Pazar, ki ortaklarının menfaatini düşünen bir örgüt bir kuruluş, burada geçiş dönemi diye bir şey var. Yunanistan bu geçiş döneminden faydalanıyor. Çünkü, Yunanistan bugün tam üye olduğu zaman, gayet kurnaz bir şekilde hakkı olanı alacak, vecibesini yapmayacak. Nasıl yapmayacak?.. Anlaşma suretiyle yapmayacak. Şimdi yunanlılar müracaat ettikleri zaman, Ortak Pazardan şu cevabı aldılar, dediler ki, "Sizin ekonominiz bizim Ortak Pazar ekonomisinin düzeyinde değil, birçok alanda siz çok aşağı seviyedesiniz, bunların telafisi gerekir." Tamam biz sizi anlıyoruz, hakkınız. Türkiye'nin de hakkı tam üyelik için müracaat etmek. Çünkü, Roma Anlaşması sadece iki şart koşuyor, Avrupalı olmak ve demokratik bir rejim içinde bulunmak. Bunların ikisi de Yunanistan için geçerli, Türkiye için de geçerli. Peki dediler, "O zaman size bir geçiş dönemi tanıyalım, siyasi hakkınızı da o zaman alırsınız." Kesinlikle "Hayır" dediler. Biz siyasî hakkımızı alırız, yükümlülüklerimizi de siz geçiş dönemlerine bölersiniz ve onlar yavaş yavaş, bizi sizin seviyenize yükseltir, biz de bu arada tam haklı Ortak Pazar üyesi oluruz.

Şimdi biz, müracaat etsek aynı sebeplerle ve aynı kanıtları göstererek desek ki, tamam biz de tam üye olmak istiyoruz. Diyecekler ki, sizin ekonomi pek sağlam değil. Tamam sağlam değil, Yunanistan'a yedi sene verdiğin geçiş dönemini

bize 17 sene için verirsin. Bunda ne var?.. Bizim niyetimiz tam üye olmak. Tıpkı Yunanistan'a uyguladınız muameleyi bizim için de uygularsınız.

Arkadaşlarım;

Bu benim söylediğim sadece benim değil, zannederim Türkiye'de bugün bazı çevrelerin, bazı eğilimlerin hak verdiği bir görüş; fakat Sayın Dışişleri Bakanı buradaki beyanlarında işi böyle almadı, dedi ki, "Biz bugünkü ekonomimizle daha beş sene asgarî böyle bir teşebbüste bulunamayız." Niçin bulunamayacak?.. Onu pek anlamıyorum, çünkü dediğim gibi, işin ekonomik tarafından başka, bir de politik tarafı var ki, burada eğer Sayın İnan'ın vaadi bir geçerlilik ifade ediyorsa, Adalet Partisinin desteği ve yardımı da Türkiye'ye böyle bir teşebbüste kuvvet verecektir.

Sayın arkadaşlarım;

Genel Görüşmeden çıkan başka bir gerçek; sağlıklı dış politikaların ipotek, handikap kaldırmadığıdır. Bir iktidar, bir şeyin ipoteği altında bulunuyor ise, dış politikasının sağlıklı olmasına imkân olmuyor. Görüldü ki, Demirel İktidarının handikapları, ipotekleri ortaklarıyla ve Sayın Çağlayangil bunlardan bazı örnekler verdi dedi ki, "Biri, Kıbrıs'ta bu toprakları şehit kanıyla aldık bir karış vermeyiz der, öteki der ki, neden hepsini almıyoruz" Sayın Çağlayangil "Ben Mısır'a giderim, der; ortağım Libya'dan der ki, Mısır ile Libya kanlı bıçaklı iken sen neden Mısır'a gidersin" Tamam bir curcuna ve tekrar edeyim Sayın Çağlayangil'in bu mazeretleri geçerli; ama işte bu ipotekleri yüzünden, bu handikapları yüzünden öyle bir Hükümet Kıbrıs'ı çözemezdi, ambargoyu çözemezdi, AET ile ilişkilerini düzeltemezdi, bunların hiçbirini yapamazdı; bir hareket kabiliyetsizliği içinde ne yapmış ise, işte o kadarını yapabilirdi, daha fazlasını yapamazdı.

Şimdi, CHP henüz dışarıya itiraf etmiyor, belki kendi kendine itiraf etmeye başladı; görüldü ki, CHP iktidarının handikapı da, dış politikası üzerindeki dış finansman arama ihtiyacının ipoteği.

Arkadaşlar;

Sayın Ökçün burada dedi ki: "Batı ile durağan ilişkileri canlandırdık" Başarılı ve saygın dış politika delili olarak da sadece şunları söyledi, dedi ki; "şu kadar borcu ertelettik, şu kredi imzalandı, şu kadar para bulundu, şu ülkeyi ziyaret ettik, Türkiye'ye kurulacak bir yardım fonuna katılmayı kabul ettiler"... Bunlar hep Sayın Ökçün'ün, bula bula saygın ve başarılı dış politikanın kanıtları diye gösterdiği hususlar ki, bu Ecevit Hükümetinin dış politikası üzerinde dış finansman arama ihtiyacının ne kadar ağır, ne kadar geniş çaplı bir ipotek teşkil ettiğinin delilleri.

Gidiyorsun herhangi bir memlekete ne o memleketin, ne senin, ne dünyanın politik konularından bahsedemiyorsun, para diyorsun; bize ne kadar para verirsin ondan bahset ve bu saygın, başarılı bir dış politikaya imkân vermez arkadaşlarım. Bir yıldan beri her seferinde, gerçeklerin hiç yakınında dahi olmayan, (gerçek olmayan demiyorum) yakınında dahi olmayan beyanlarla evvela kendi kendine kandırılıyor, sonra hiçbir netice alınmıyor.

Sayın arkadaşlarım;

Birkaç gün evvel Sayın Ökçün Viyana'ya gitti. Avusturya'dan yaptığı konuşmalar, Avusturya'da verdiği demeçler birçok kimseyi şöyle düşündürmüştür: "Viyana'nın iki kuşatmasında muvaffak olamadık, bu üçüncü kuşatmada düşürdük" Sonradan ortak bildiri çıktı, Avusturya'da temin edilen tek husus Türkiye'ye yardım fonuna, eğer kurulursa, kaç para vereceğini de beyan etmeden Avusturya'nın da katkıda bulunmaya siyasî niyetini elde etmişiz. Bize bunu bundan üç ay evvel Ecevit söyledi, dört ay evvel Ökçün söyledi, taraftar gazeteler hep yazdılar, "Finlandiya, İsveç, Avusturya halledildi" dediler; Ortak Pazardan, üçüncü kuşatmadan çıka çıka bu çıktı.

Şimdi Sayın Başbakan Libya'da. Libya'dan da yavaş yavaş haberler gelmeye başladı; üç milyon ton yerine, dört milyon ton petrol elde edildi. Başbakan gitti. Ondan evvel Yunanistan'ın Koordinasyon Bakanı (Başbakanı değil) Miçotakis oradaydı. Başbakan seviyesinde, Kaddafi seviyesinde görüşmeye lüzum yok; onun Enerji Bakanı var, senin Enerji Bakanın var; görüştüler, 15 milyon tonluk bir anlaşma yaptı. Bunlar normal muameleler, bunların zaferle, bir gün daha uzatılmak suretiyle büyük meselelerin de görüşüldüğü, bunda böyle bir şey yok.

Şimdi müsaade ederseniz Libya'dan gelen haberlerin tonunu vereyim.

Arkadaşlar;

Trablusgarp'tan gelen bir haber ve bunun kaynağı yüksek düzeydeki bir Türk yetkilisi; "Libya Arap Halk Sosyalist Cemahiriyesi Türkiye'ye anlaşması bulunduğu beş yıl süre içinde OPEC fiyatları altında petrol vermeyi kabul etti" Haberi veren yüksek düzeydeki bir Türk yetkilisi... "Böylece Türkiye'nin büyük ölçüde tasarruf etme olanağı bulunduğunu" kaydederek şunları söyledi: "Beş yıl süre ile Libya'dan alacağımız anlaşmalı petrol, OPEC fiyatları altında olacak. Bu dünyada kimseye uygulanmamaktadır, sadece bir dostluk örneğidir."

Arkadaşlar;

Yok böyle şey. OPEC üyesi hiç kimse, hiç bir ülkeye OPEC fiyatlarının altında satış yapmaz, yapamaz. Neden yapamaz?.. Libya'nın bir tek münasebette olduğu ülke Türkiye değil ki. Birleşmiş Milletlerin 151 tane üyesi var. Bunlardan dünya kadarı Müslüman. Şimdi, Türkiye'ye biz OPEC fiyatlarından ucuza

veriyoruz diye üstelik afişe etti. Bunların hepsi yakasına yapışmaz mı "Bize neden vermiyorsun?" diye Sayın Callud'un veya Sayın Kaddafi'nin. Sudan demez mi; "Ben senden daha mı uzağım? Türkler sadece Müslüman, biz üstelik Arabız da..." Yok böyle şey arkadaşlar; yani bu nasıl yazılır, bu yetkili kimdir, böyle yetkililer nasıl beyanat verirler?.. Belki bir gün için buna inanan çıkar; ama ertesi gün görülür ki yok. İmkânı olmayan bir şey için Sayın Çağlayangil "Mevcudu icat" dedi, bu gayri mevcudu icat.

Şimdi, bu dış ilişkiler üzerindeki ipotekten kurtulmadıkça, Ecevit Hükümetinin başarılı bir dış politikasından bahsetmek abesten başka bir şey değildir.

Arkadaşlarım;

Guadeloupe'ta aynı hikâye olmadı mı, Bonn'da aynı hikâye olmadı mı?.. Dendi ki, Guadeloupe'ta her şey bitti, adeta biz Guadeloupe'tan havale veya çek bekler hale geldik. Arkadan dendi ki, "O öyle değil, bir de Bonn toplantısında bir görüşme yapılacak" Bu sefer gözlerimiz Bonn'a döndü, tatlı tatlı haberler de bilhassa İktidar yandaşı gazetelerde çıkıyor; oradaki muhabirlerinden, buradaki yorumcularından. Bu sefer çeki Bonn'dan bekler olduk, yavaş yavaş meselenin esası aydınlandı. Ne olmuş?.. Efendim, Türkiye'ye bir yardım fonunun kurulması için IMF, AET, OECD'nin ve daha dışarıdan mütehassısların toplanarak Türkiye ekonomisini incelemeleri gerekiyor. Bu incelemelerin sonunda bildirecekleri hususları Türk Hükümeti kabul ederse, o zaman bu istikrar programının nasıl finansman edileceği kararlaştırılacak ve bazı rakamlar, dilimler tespit edilecek; ondan sonra buna başka ülkelerin de Japonya'ya, İran'a, Irak'a, Suudi - Arabistan'a, Libya'ya bütün memleketlere açılacak çanak, herkes gönlünden kopanı içine atacak; o para temin edilirse, Türkiye'ye yardım edilecek. Gerçek bu.

Buna mukabil, her gün yeni bir haber... Nedir yeni haber?.. Eveela dedik ki, "Türkiye'ye yardım yapılacak", sonra "Türkiye'ye acele yardım yapılacak", sonra "Türkiye'ye ivedi yardım yapılacak." En sonunda bir başyazar dostumuz yeni formül buldu, "İvedi, ivedi yardım yapılacak" E, "ivedi ivedi" yardım dediğin ne? Hani ay sonunda gelecekti, hafta sonunda gelecekti, 15 gün sonra gelecekti?.. Gerçek bu. Gerçeğin siz görüntüsünü ne kadar değiştirmeye çalışırsanız, gerçeğin aslını değiştiremediğiniz sürece bu hayal sükûtları devam edecek.

Arkadaşlarım;

Guadeloupe'tan başka haber geldi; "IMF engeli aşıldı." Sayın Başbakanın oraya buraya gittiği temaslarından sonra gene aynı şey ilan ediliyor; "IMF engeli aşıldı."

Arkadaşlar;

Şimdi, bir defa şu IMF'nin bizden ne istediğini bir bilsek; biz hiçbir şey bilmiyoruz, hiçbir açıklama bilmiyoruz. Belki, Sayın Maliye Bakanı Senatomuzun Cumhuriyet Halk Partisi Grubu Sayın Başkanvekiline özel surette bilgi vermişlerdir.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) – Dört, dört...

METİN TOKER (Devamla) – "Dört" diye işaret ediyorlar. Buraya gelirler, lütfederler, bu dördün ne olduğunu hep beraber öğrenirsek çok memnun kalırız; ama arkadaşlarım, IMF'siz bir şey olmayacağı açık. Neden açık?.. Bakın, şimdi Türkiye'ye yardım fonunun iskeletini, belkemiğini teşkil edecek olan Amerika'nın Maliye Bakan Yardımcısı Anthony Solomon bu ocak ayının başında İngiltere'de bir konuşma yapıyor ve bu konuşmayı Washington'da Carter yönetimi tarafından Major policy declaration, yani bir nevi, temel politika deklerasyonu açıklaması diye tercüme edilebilecek bir şekilde resmen ve benimsenerek ilan ediliyor.

Burada ne deniyor, Amerika'nın görüşü ne?.. Hani, bize yardım fonunun temelini teşkil edecek Amerika'nın görüşü ne?.. Diyor ki; "Milletlerarası Para Fonunun kendisine verilen yeni yetkilerini, sadece para değerlerini değil, üyesi olan 138 ülkenin iç milli ekonomik politikasını gözetmek için de kullanması zamanı gelmiştir." Mr. Solomon, milli ekonomi politikalarının daha büyük bir ahenk içinde alınması için IMF'nin rolünün artırılmasını başlıca yol olarak göstermiştir. Başka ne diyor?.. IMF başka nedir?.. IMF'nin tüzüğünde yapılan bir değişiklik, kendisinden çok bahsedilen meşhur 4 üncü madde, "Bu milletler arası kuruluşa milletlerarası hesaplar dengesinde düzelmeyi sağlayacak yeni gözetim yetkileri..." vermiştir. Başka ne diyorlar?.. IMF Genel Direktörü Jack De Larosiere de ülkelerin milletler arası dengeyi bozan ekonomik politikaları varsa, IMF'nin bu politikalarını değiştirmek için manevi otoritesini baskı olarak kullanması gereğini hatırlatmıştır; fakat Amerika Maliye Bakanı Yardımcısının manevi otoritenin üstünde IMF'nin bizzat müdahale hakkını kullanmasından yana olduğu açıklanmıştır. Mr. Solomon demiştir ki, "Hiç şüphem yok ki, IMF'nin yeni yetkileri bir ekonomi politikaları koordinasyonu için en iyi çerçeveyi oluşturmaktadır. Ülkeler bu istikamette kendi ekonomi politikaları üzerindeki egemenliklerinden bazı fedakârlıklar yapmak mecburiyetindedirler. Tabiî eğer serbest ticaret gibi ödemelere dayanan ekonomileri birbirine bağlı bir dünyanın faydalarından yararlanmak istiyorlarsa."

Arkadaşlar,

Siz IMF'yi istersiniz, istemezsiniz; seversiniz, sevmezsiniz; ama gerçek durum bu iken Türkiye'ye yapılacak herhangi milletlerarası bir yardımın

IMF'den geçmeden yapılabileceğini nasıl ileri sürebilirsiniz, buna nasıl memleketi, partinizi, belki Grup Başkanvekilinizi inandırmak isteyebilirsiniz?.. Anlaşılmayan husus budur.

Bu gazete haberi sayın arkadaşlar. Bu, bir yerden çalınmış aşırılmış, bulunmuş, gizlice ele geçirilmiş bir vesika değil. 12 Ocak tarihli Washington Post Gazetesinin haberi. Öteki de Amerikan Hükümetinin resmi bir deklerasyonu. Bunları bir tarafa bırakalım...

Şimdi, niçin IMF'nin ne istediği bildirilmez, söylenmez, bir umacı yerine konulur... Eğer IMF'nin dediğini yaparsak öldük, bittik mahvolduk... E, ne istiyor adam şunu bir bilelim? Biz bu IMF ile mart ayında bir anlaşma imzaladık. 450 milyon dolarlık bir anlaşma imzaladık. Bunu dilim, dilim vermeye başladı. Maliye Bakanı bunu imzaladıktan sonra Amerika'dan "IMF yeşil ışık yaktı" diye demeç verdi. Bu niyet mektubu ne?.. Niyet mektubu gizli, kapalı.

Değerli arkadaşlarım;

Bu, İngiliz Maliye Bakanının 1977 Aralık sonunda IMF Genel Direktörü ile imzaladığı, ona yazdığı niyet mektubunun tam metni. Bu İngiliz Maliye Bakanlığından çalınmış değil, Maliye Bakanlığının arşivinden de çalınmış değil; "İngiltere'den haberler. İngiliz Basın Bürosu. Amerika Başkonsolosluğu/İstanbul. Tlf. 44 75 40 - 45 63 54." Adres bu, takdim edeceğim.

Bu niyet mektupları Maliye Bakanı tarafından şahsen imzalanıyor. Onun için Maliye Bakanı bu mektupta "Ben" diye bahsediyor. "Hükümetim" diye bahsetmiyor; ben şunu yapacağım, ben şunu söyledim. Şimdi diyor ki, "15 Aralık 1976 tarihli mektubumda, size Birleşik Krallık tarafından kabul edilmiş ve 3 yıl içinde ödemeler dengesini sağlamlaştıracak, o sırada geçerli yüksek enflasyon oranını düşürmeyi sağlayacak elverişli şartların yaratılması ve out put'ta, randımanda, iş alanlarında ve yaşama standartlarında ciddi iyileşmeyi temin edecek program hakkında bilgi vermiştim. İstikrar programımızın birinci yılı sonunda finansman pazarlarının bize itimadı tekrar belirmiş, dış tediye imkânlarımız artmış, enflasyonun gidişinde bir dönemeç kesinlikle alınmıştır."

Bütün bu metinde bir yıllık Hükümet icraatının hesabını veriyor. Bunun içinde başaramadıkları da var. Mesela diyor ki, "Ben size yazdığım mektubumda iç kredi artışının 7,7 milyar sterlin civarında bulunacağını söylemiştim. Maalesef bunu başaramadık, şu şu şu sebepten başaramadık, ama anlayışla karşılayacağınızdan eminim. Biz bunu şu şu şu tedbirlerle yerine getirmeye çalışacağız." diyor.

Niyet mektubu bu, arkadaşlar. Şimdi IMF bizden neler istiyor? Canım, sen bunları Washington'da imzaladığın zaman kabul ettin ki imzaladın. Ettin ki, bir-

takım vaatlerde bulundun ki, bu adamlar sana 450 milyon dolarlık krediyi verdiler ve ayrıca dediler ki, sen bunları, bunları, bunları yap. Şimdi bugün ne istiyor anlayalım, yeni mi bir defa istedikleri? Yoksa o zaman Sayın Maliye Bakanının taahhüt edip yerine getirmediği hususlar mı? Yoksa, bunların yerine getirilmemesinin ekonomimizde açtığı yaraların kapatılması için yeni ve daha acı ilaçlar, çareler mi? Bunların ne olduğunu bu kürsüden gelip, Bakan anlatsın arkadaşlar. Bunun gizli kapaklı bir tarafı yok; ama sen anlat ben anlatırım; sen niyet mektubunu açıklarsan, ben de niyet mektubunu açıklarım. İşte Amerikan Başkonsolosluğunun Haberler Bürosu metninin tamamını veriyor.

Dış politikada, dış ilişkilerde ipotek ne zaman olur biliyor musunuz? Paraya muhtaç olduğunuz zaman ve bu parayı kredi, borç, finansman adı altında almak için memleketinizin potansiyelini veyahut memleketinizin ürünlerini veyahut memleketinizin yarattıklarını değil, sadece jeopolitik durumunuzu ortaya koyduğunuz zaman bir ipotek halini alır. Yoksa, bugün bütün devletlerin ve hükümetlerin başlıca gayeleri kendilerine pazar bulmak. Bu pazar araştırıcılığını, komisyonculuğunu kim yapıyor biliyor musunuz? Devlet başkanları. Brüksel'de bundan iki üç sene evvelki NATO Zirve Toplantısına Başkan Ford geldi ve adet olmadığı halde Fransız Devlet Başkanı Giscard D'estaing de geldi. Niçin geldiler biliyor musunuz? Ford'un hedefi, o sıralarda Avrupa'nın uçak kadrosu değiştirilecekti. Ford, General Dynamics'e ait F-16'ları satmak için geldi; Giscard, Dassault'ya ait Mirage'ları satmak için geldi. Ne Giscard, Dassault'dan komisyon alıyordu, ne Ford, General Dynamics'ten komisyon alıyordu. Böyle kompleksler Ortadoğu yahut Yakındoğu memleketlerinden başka yerlerde çok azaldı kalmadı. Çünkü bu artık, asli görev sayılıyor ve onun yerine geçiyor. Şimdi, böyle olduğu zaman dış politika, dış ilişkiler pazarlamaya yardımcı oluyor; ama bunun aksini yapıp da, sen, dış politikanı birtakım ipoteklere bağladın mı, bu dış politika, dış ilişkilerin idaresi faydalı neticeler vermiyor.

Arkadaşlar,

Sayın Ökçün, "Başarılı ve saygın dış politika tespit ettik, yürüttük" dedikten başka, bir de diyor ki, "Dış ilişkilerde sözümüze inanılır bir ülke olduk."

Arkadaşlar,

Bir sene içinde bunun tam aksini gördük. Sayın Ecevit'in konuşmaları bazen onu tedirgin etti, bazen bunu tedirgin etti. Bazen ona güven verdi, bazen ötekine güven verdi. En sonunda güven veren güveninden emin olmadı, güvensizlik duyan güvensizliğinden emin olmadı. Türkiye, sözüne inanılır değil, ne dediği pek iyi anlaşılmayan bir ülke haline geldi, bu dış politika ile.

Bakın arkadaşlar; Sayın Ecevit, Londra'da Washington'daki NATO zirvesinin arifesinde dedi ki, "Sovyetler Birliği, Türkiye için bir tehlike değildir." Arkadan Washington'a gitti; Sovyetler Birliği tehlikesine karşı, NATO devletlerinin ve bu arada Türkiye'nin 5 yıl içinde savunmalarını ne kadar artırmaları gerektiğine dair tebliğe imza attı.

Şimdi Sovyetler Birliği tehlikesi var mı, yok mu?.. Varsa Londra'da neden öyle konuşursun? Yoksa Türkiye'yi ne diye mükellefiyet altına sokarsın?..

Sonradan tevil; "Efendim ben demek istedim ki, Türkiye üzerindeki tehlike, NATO'nun diğer üyeleri üzerindeki tehlikeden fazla değildir." Bu duvar aşamanın tevili gibi bir tevil. Peki, bu tutum Sayın Ecevit'in yönetimindeki Hükümetin Moskova'ya güven verdiği manasına mı geliyor?.. Hayır... Bakın size bugünkü haberi de okuyayım:

"Rusya'ya göre, Batının bekçiliğini, İran'ın yerine Türkiye yapacak." Buyur...

"Pravda gazetesinde çıkan bir yazıda, Türkiye'ye Batı tarafından İran'ın yerine, Batının bekçiliği görevinin verileceği ileri sürüldü. Pravda'nın makalesinde, İran'ın düşmesinden sonra, Türkiye'nin bölgede Batının bekçiliğini yükleneceği ileri sürülerek, bundan çeyrek asır evvel Şah rejimine, İran Körfezinde bekçilik görevi veren aynı emperyalistler, şimdi Doğu'da yeni bir dayanak arıyorlar denildi." Kim bu dayanak?.. Ecevit Hükümetinin yönettiği Türkiye.

Ne İsa güveniyor, ne Musa güveniyor. Müslüman Libya'dan ne ile dönülecek? Onu da bilmiyoruz. Bu dış politikanın yeniden elden geçirilmesi lüzumunu ortaya koyar.

Bazı sayın arkadaşlarımız "Ne yapsın?" diyorlardı. Ne yapacak? Evvela gerçek olmayanı söylemekten vazgeçecek, ondan sonra gerçekte başarılı bir dış politikanın nasıl olacağını düşünecek; bunun temeli de esası da ve en önemli yolu da, dış finansman ihtiyacı ile dış politikayı birbirinden ayırt etmekte olacak. Bunları ayırt edemediğin zaman, dış politikan muallâkta kalıyor. Neden muallakta kalıyor?.. Çünkü, dış finansman temin edilecek yerler ayrı, devletten devlete finansman imkânı ayrı.

Şimdi, "Efendim, Batı'ya teslim mi olalım?.." Sen Batı'ya ne zaman teslim olursun biliyor musun?.. Sen devletten devlete para almaya çalıştığın zaman teslim olursun. Çünkü, normal ekonomik yollardan finansman imkânı sağladığın zaman diyelim mi, tefeci sana birtakım zararlar verir. O zararlar da ahım şahım değil... Şimdi, bugün Kızıl Çin'e gidecek olan özel sermaye 25 milyar dolar ile 50 milyar dolar arasında olacak. Çin'den buna karşılık komünizmden vazgeçmesi şartı mı koşuluyor? Ama, devletten devlete yapmaya kalkarsan bak ne olur.

Tefeciyle yaptığın, (Ki, artık tefeci beynelmilel büyük finansman kuruluşları) senin olsa olsa paranı alır, malını alır. Devletten devlete yaptın mı, senin canını ve kanını alır. Doğru dürüst dış finansman temini, doğru dürüst yollardandır. Yoksa, memleketin jeopolitik durumunu ortaya koyarak para aramak değildir. Bu eğer görülürse, yanlışların düzeltilmesi kolay olur.

Muhterem arkadaşlarım;

Türkiye'de bunların da dışında, "Biz Batı'ya teslim olmayalım." deniyor. Evet. Sosyalistlerin zaten parası yok. Çünkü, sosyalist blokun 75 milyar dolar borcu var. Batı, "Bunu nasıl tahsil edeceğim?" diye düşünüyor. Bugün bir haber gördüm; sadece Polonya'nın 19 milyar dolar borcu var. E, borçlu borçluya ne para verecek?.. O halde bağlantısızlara katılalım...

Grubumuz adına yaptığım ilk konuşmada, Cumhuriyet Gazetesinin yayınlamış olduğu bir bağlantısızlar raporundan bahsettim ve yazılı soruya Sayın Bakanın verdiği cevaptan parçalar okudum. Sayın Bakan diyor ki, "Burada bağlantısızlardan bahsedilmemektedir." Burada, siyasî bir grup olan bağlantısızlara katılmak bahis mevzuu değildir. Ama, ben parçalar okudum, isterseniz yine okuyayım. Raporda deniliyor ki, "Türkiye Batı'dan ayrılıp bağlantısızlara katılmalı." Bağlantısızlar şöyle, bağlantısızlar böyle, bağlantısızlar, bağlantısızlar... Sayın Bakandan sordum, dedim ki, ya siz ve ben başka raporlardan bahsediyoruz (Birinci ihtimal) ya sizden bir rapor gizlenmiş, gösterilmemiş (ikinci ihtimal) yahut Cumhuriyet Gazetesi yanlış bir rapor yayınlamış. Bunun üçünden başka bir alternatif var mı?.. Yok. Ama, Sayın Bakan buraya çıktı, konuştu, bundan tek kelimeyle bahsetmedi.

Arkadaşlar;

Yanıma almayı unuttum; Bütçe ve Plan Komisyonu bir telefon rehberi bastırdı. Bu telefon rehberinde bakanlıkların dairelerinin numaraları ve o dairelerin başındaki kimsenin titri ve ismi vardır.

Şimdi, Dışişleri Bakanlığını alıyorsunuz; şu daire genel müdürvekili, şu daire başkanvekili, şu daire başkanvekili, şu başkanvekili, şu başkanvekili, Demek ki, birtakım kimseler uzaklaştırılmış, bu kimselerin yerine derece itibariyle gelecek kimse bulunmamış, bunların yerine birtakım genç arkadaşlarımız getirilmişler ve ötekiler de itilmişler. Bağlantısızlar raporu, şu, bu gibi raporlar bu şekilde hazırlanıyor.

Şimdi arkadaşlarım;

Biz kıymetli adam yaratmakta, yetiştirmekte ve bulundurmakta o kadar zengin; yani israf lüksünü kendimize layık görecek bir toplum değiliz. Gençlere fırsat vermek çok iyi bir şey. Ama gençlere fırsat verilirken, mesela bir Coşkun Kır-

ca'nın hizmetinden Dışişleri Bakanlığı müstağni kalmaz, kalamaz. Neden kalsın?.. Bir İlter Türkmen stepne diye kullanılmaz arkadaşlar. Sıkıştıkları zaman New - York'a Birleşmiş Milletlerdeki daimi delegemizin yanına gönderilecek. E, bir Kâmuran Gürün CENTO'da kızağa çekilmez. Bunlar kolay yetişen adamlar değil. Ama ne var; bugün Dışişleri Bakanlığı sanki Siyasal Bilgilerde bir sınıf. Dersimiz devletler özel hukuku, hocamız Profesör Ökçün, öğrenciler de genel müdür vekilleri (AP sıralarından "Çok güzel, Bravo" sesleri) ve arkadaşlar, tıpkı bugünün modasında olduğu gibi, orada da öğrenciler hocalarını yönetiyorlar. İyi mi?..

FEVZİ ÖZER (Muğla) – O sizin değerlendirmeniz.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – İşinize gelmedi değil mi?..

YUSUF ÇETİN (Adıyaman) – Yıllarca o büyük siyasetçiler ne yaptı?..

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Bugünü konuşuyoruz, o günü değil. Hâlâ anlamadınız, hâlâ muhalefet gibi konuşuyorsunuz.

METİN TOKER (Devamla) – Söyledim Sayın Çetin. Galiba yeni geldiniz.

BAŞKAN – Efendim, karşılıklı konuşmayın lütfen.

Siz devam edin efendim.

METİN TOKER (Devamla) – Arkadaşlarım;

Bakın, bir başarı, başkasının başarısızlığı ileri sürülerek, onunla ölçülerek tescil edilmez. İki tutum da başarısız olur. Birinin illa ötekinden başarılı, hatta başarılı olmasının delilini teşkil etmez. Hep enkaz hikâyesini ileri sürmek, hersahada enkaz hikâyesini ileri sürmek, en sonunda "Enkaz" lafından bir fayda sağlanamaz hale geliyor.

Şimdi arkadaşlar;

Bu genel görüşmede şu ortaya çıktı: Bugün dış politikası ve dış ilişkileri itibariyle Türkiye nerede?.. Bir yıl evvel nerede ise, orada. "Ne "Öldük, bittik, battık, itibarımız mahvoldu", ne de "Saygınlıkta kimse bize yetişemez hale geldi, herkes birbiriyle Türkiye'ye yardım için bayrak yarışı yapıyor." Evet, ne bunlar doğru, ne öteki iddialar yanlış. Herkes bir farklılık olduğunu ve bu farklılığın da kendi lehinde bulunduğunun inancı yahut kendini inandırıcılığının gayreti içinde.

Şimdi, objektif şekilde bir değerlendirme yapılırsa, bu genel görüşmenin sonunda ortaya çıkan bu. İttifaklardaki yerimizi muhafaza ediyoruz. Ecevit Hükümeti bizi oradan almış da başka yerlere, maceralara götürmüş değil. Böyle bir şey yok; ama, ittifaklarımız içindeki yerimizi muhafaza ediyoruz. O yerimiz başkalarının gözünde ne ise, ne idi ise bugün de o. Onun ne bir parmak ilerisinde, ne bir parmak gerisinde.

Öteki ülkelerle de yaptığımız yeni temaslar, gelişmeler öyle propaganda edildiği gibi, gösterilmek istendiği gibi ahım şahım değil arkadaşlar.

Bugün Callud, Sayın Ecevit'in boynuna sarılıp kardeşim" diye öpüyor, dün de Ardeşir Zahedi Çağlayangil'i "kardeşim" diye öpüyordu. O Hükümetin Başbakan Yardımcısı ile üstelik her önüne geleni "Aziz biraderim" diye yapışıp öpüyordu. Bunlar yeni açılmalar, yeni politikalar, yeni keşifler, yeni girişimler sayılmaktan uzaktır.

Arkadaşlar;

Şimdi bu genel görüşmenin sonucunu kısaca ifade etmek gerekirse; sanıyorum ambargonun kaldırılmış olması, Sayın Mülâyim'in konuşmasında "Ecevit Hükümetinin en kuvvetli tarafı" dediği dış politika alanındaki tek başarısı.

Buna mukabil Sayın Çağlayangil, kendilerinin hareket kabiliyetinin neden dolayı kısıldığını, nasıl hareketsizliğe itildiklerini söyledi.

Arkadaşlar;

Eğer bu bir spor, bir futbol maçı olsaydı, zannederim gazeteler haberi şöyle vereceklerdi:

"(0 - 0) berabere."

Saygılar sunarım sayın arkadaşlarım. (AP ve Cumhurbaşkanı Kontenjan Grubu sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN – Teşekkür ederiz efendim.

Sayın Kâmran İnan, buyurunuz.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) – Sayın Başkanım, bu genel görüşme hiç bitmez.

BAŞKAN – Ben ne yapabilirim, benim elimde bir şey var mı beyefendi?

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) – Evet, maalesef öyle. Bizim de elimizde bir şey yok. Salonu terkediyorlar ya, sabredelim, bakalım. Böyle mi devam edecek müzakere?

BAŞKAN – Cetvelimizdeki son konuşmacı, başka yok.

Buyurunuz efendim.

CAHİT DALOKAY (Elazığ) – Ne oldu, rahatsız mı oldunuz?

AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) – Ne oldu Sayın Başkanım?

BAŞKAN – "Böyle devam edecek mi?" diyorlar efendim.

KÂMRAN İNAN (Bitlis) – Sayın Başkan, değerli senatörler;

Bu, Türkiye'nin fevkalade önemli dış, millî meseleleri üzerinde başlattığımız genel görüşmenin geçen perşembe günü, ayın 25'inde verilen bir yeterlik öner-

gesi ile bir nevi gerginlik havasına sokulmak istenmesi bizi üzmüştü. Bugün iktidarın, muhalefetten vazgeçerek bunun daha yumuşak bir hava içerisinde bitmesine müsaade etmesinden dolayı kendilerine teşekkür ederiz.

Bir diğer teşekkürümüz de Sayın Başkan, Sayın Dışişleri Bakanımıza. Kendileri Hükümette görev aldıklarından bu yana geçen 390 gün içinde bir tek saatlerini Cumhuriyet Senatosuna tahsis buyurdular. Sayın Dışişleri Bakanımızın takdimini yakından dinlediğinizde, adeta her gün, kucak kucağa bizimle beraber oldukları intibaı verilmek istendiyse de, Cumhuriyet Senatosunun zabıtları ortadadır; Sayın Bakanı 390 gün içerisinde bir sayın senatörün, (ki, halen aramızda değildir) Mart 1978'deki gündem dışı konuşmasına verdikleri ve oldukça dozu sert bir cevabın ötesinde buraya gelmiş değillerdir ve bu Cumhuriyet Senatosunun dış politikadaki zaman payı Viyana'dan, Bingazi'den ve Yenidelhi'den çok az olmuştur.

TALÂT DOĞAN (Rize) – Ne yapsın çalışıyor?

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Çok.

E. ÂKIP AKSAÇ (Kırşehir) – Gördüklerini yapıyorlar.

BAŞKAN – Beyefendiler, lütfen yerlerinizden konuşmayınız efendim.

Evet efendim, buyurunuz.

KÂMRAN İNAN (Devamla) – Bütün temennimiz; kendilerini, özellikle 1979'da dünyanın içine girdiği fevkalade önemli şartlar içerisinde daha sık bu kürsülerden görmek ve dinlemek.

Değerli senatörler;

Geçen Perşembeden bu yana hiç olmazsa bizi ve öyle sanıyorum ki Türk kamuoyunu büyük ölçüde rahatsız eden bir gelişme daha olmuştur. Sayın Başbakan Türk topraklarına ayak bastıklarına göre söylemekte sakınca görmüyorum. Eğer, kendileri hala Libya'da olsaydılar, bu cümleyi söylemezdim ve AP Devlet ve milli meselelere olan sadakatından dolayı bu konularda son derece hassastır; ama dönmüşlerdir.

Değerli arkadaşlarım;

Mesele şudur:

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Libya'ya resmen davet edilmişlerdir, kabul buyurmuşlar. Kendilerinin hareketinden üç gün önce, son derece dostane ilişkilerimiz olduğu herhalde zehabına kapılmış olacak ki, Yunanistan ile tam beş yıllık ve son derece geniş kapsamlı bir anlaşma yapmış olmak, herhalde Türkiye'ye karşı bir dostluk jesti sayılmasa gerek.

Yine Libya Sayın Devlet Başkanının, Sayın Başbakanın hareketinden 24 saat önce yaptıkları ve bölge memleketlerinin bir nevi içişlerine müdahale mahiyetindeki beyanlarının da dostane bir davet olarak görülmesini beklemek yanlış olur.

Bizim gönlümüz şunu isterdi: Bu iki tutum ve davranış karşısında Sayın Başbakan, bu durumda kendilerinin Libya'ya gitmelerinden fazla fayda görmediklerini beyanla seyahattan vazgeçerler ve biz kendilerini alkışlardık. (AP sıralarından "Bravo" sesleri)

Aynı Sayın Başbakan değiller miydi ki, 23 Mart 1978'de bu kürsüden Amerika Birleşik Devletleriyle olan ilişkilerden söz ederlerken, "Amerika'nın keşfinden önce Türkiye vardı." diye buyurdular ve gerçekten Türkiye'nin ve Türklerin İstanbul'u fethinden ancak 39 yıl sonra Amerika Kıtası keşfedilmiş ve devleti kurulalı henüz 203 yıl olmak üzere; ama ne var ki, onlar altı defa aya ayak basmış, bu işin başka tarafı. Şimdi böyle olan bir devletin devamı, 56 yıllık Türkiye Cumhuriyetinin Sayın Başbakanı. Bu iki dostane olmayan jestten sonra da bu ziyareti yapmış olmaları bizi üzmüştür.

Değerli arkadaşlarım;

Başka üzücü yönler de vardır. Libya Sayın Başbakanı, Türkiye'nin Kırbıs meselesinde müttefikleri tarafından yalnız bırakıldığı ve binaenaleyh kendilerine yardım için İslam dünyasını çağırmaktadırlar.

Değerli arkadaşlarım;

Kıbrıs milli dâvamız daha Kasım ayında Birleşmiş Milletlerde görüşüldü ve Türkiye ile beraber oy veren üç tane devlet vardır: Birisi Suudi Arabistan, birisi İran, diğeri Pakistan ve Libya toplantı salonuna dahi girmemişlerdir değerli arkadaşlarım. (AP sıralarından "Bravo" sesleri)

Şimdi, yani Türkiye Cumhuriyetini böyle yuvarlak cümlelerle, ucuz şeylerle oyalamak; bunlar ciddiyetten biraz uzaklaşmak temayülleridir ve milletlerarası diplomatik teamüllere aykırı bir şey daha yapılmıştır. Bunu da söylemeyi vazife bilirim.

Sayın Başbakanımız şerefine verilen bir yemekte, ev sahibi Sayın Başbakan Türkiye'nin müttefiki olduğu ve beraber işbirliği yaptığı devletler hakkında çok ağır ithamlarda bulunmuştur. Bu da milletlerarası teamüllere aykırı bir davranıştır. Bu, aslında Trablus üzerinden Bonn Grubuna bir mesaj göndermektir ve bu mesaj yerine ulaşır değerli arkadaşlarım. Biz bunları üzüntüyle karşıladık.

Sayın senatörler;

Sayın Bakanın buradaki izahlarına ve bu genel görüşmeden beklediğimiz hususlara geçmeden önce, çok yeni olduğu için Sayın Toker'in bir noktasına işaret etmek isterim.

Kendilerinin bahsini ettikleri Sovyetler Birliği - Amerika Birleşik Devletleri Ticaret Anlaşması 1974 tarihlidir. Konulan şart Jackson Tadilidir. Jackson bu tadili ile Sovyetler Birliğinin Yahudilerin göçüne müsaade etmesi kaydı ile ancak en ziyade müsaadeye mazhar millet müsaadesini vereceğini beyan etmiştir ve garip bir diplomatik hadise olmuştur. Zamanın Dışişleri Bakanı Kissinger, Senatör Jackson'a Sovyetler Birliği adına bir teminat mektubu göndermiştir; ama ne oldu? Sovyetler Birliği iki ay sonra bu Anlaşmanın Sovyetler Birliğinin içişlerine müdahale olduğunu beyanla feshetmiştir değerli arkadaşlarım. Bir kongre retoriği (Rhetorigue) olarak kalmamıştır.

Bizim göstermek istediğimiz emsal ve Amerikan Kongresinin ileri sürdüğü şartlar karşısındaki beklediğimiz tepki de bundan doğmaktaydı.

Değerli senatörler;

Bu müzakerelerden amacımız, çok önemli gelişmeler karşısında sadece tarih, yer ve seyahat belirterek değil, Türk Hükümetinin değerlendirmelerini öğrenmekti.

Buradaki konuşmamızdan Hükümete ve Sayın Dışişleri Bakanına açık suallerle yönelttik. Birincide dedik ki, "Dört NATO müttefikinin 5-6 Ocak 1979'da Guadaloupe'ta kendi aralarında toplanmaları ve NATO içinde iki katlı bir müessesenin doğmasını Hükümet nasıl değerlendiriyor? Tepki gösterecek misiniz? Buna Sayın Bakan, buradaki konuşmalarında en ufak bir şekilde değinmediler.

Sayın senatörler;

İkinci temas ettiğimiz açık sual: Amerika Birleşik Devletlerinin Komünist Çin'i 16 Aralıkta tanırken Taiwan'la olan 1954 tarihli Anlaşmasını feshetmesinin doğurduğu moral durumu (Ki, İsveçli bir okuyucu Newyork Times'a gönderdiği bir mektupta, bunun Amerika bakımından ahlaki, bir moral mağlubiyet olduğunu belirtiyor.) Hükümetin değerlendirip değerlendirmediğini ve Amerika Birleşik Devletlerinden NATO içinde bu konuda izahat isteyip istemeyeceğini sorduk, bir cevap alamadık.

Komünist Çin'in tanınması, orada, Çin, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri üçlüsünün kurulmasının dünya dengesi bakımından ne demek olduğunu ve Türkiye bakımından nasıl değerlendirildiğini açıkça sorduk ve buradaki beyanlarında Sayın Bakan, "Uzakdoğu'da iki olay olmuştur. Çin tanınmıştır; Çinle Japonya anlaşma yapmıştır" diye sadece vakayı nakletmekle yetindiler. Bu değildir bizim beklediğimiz değerli senatörler.

Yine Hükümetimize, (Vietnam'dan başlayarak Afrika mahmuzuna kadar devam eden, bazı kimselere göre "Krizler çemberi", bazılarına göre de "Krizler hilâli" içerisindeki gelişmelerin ve bu gelişmelerin Türkiye'nin yanıbaşında ol-

masının, bu gelişmelerin sahilde kalmayarak Etiyopya'dan Vietnam ve Kamboçya'dan geçerek sahildeki bütün devletleri etkilediği gibi, Ortadoğu'ya da ilerlemekte olduğunu; Afganistan, Güney Yemen misallerini vererek İran olayları, güneyimizdeki Irak - Suriye birleşmesi ve işbirliği ve bunun Türkiye'nin mevcudiyeti ve ilerideki güvenliği üzerine yapacağı etkiler; Ortadoğu'daki gerek askerî ve siyasî, coğrafî dengeyle birlikte, hatta bazı belirtilere göre yeni bir haritalanma çalışmaları ve gayretleri karşısında Türkiye'nin değerlendirmesi nedir?) dedik. Burada da en ufak bir cevap ve Hükümetin görüşünü alamadık.

Değerli arkadaşlarım;

En azından İran ve Pakistan (Ki, Pakistan'ın iç durumu Afganistan'la Sovyetler Birliği vasıtasıyla hem hudut hale gelmiş olmasının neticeleri) CENTO ve RCD üyesidirler. RCD'nin merkezi Tahran'da, CENTO'nun Ankara'da ve Türkiye bunların her ikisine de üyedir. Bunu Hükümet nasıl görüyor, nasıl değerlendiriyor? Sadece buraya çıkıp da, İran'daki gelişmelerin, "İran'ın içişlerine müdahale edilmemesi, milletin iradesiyle olması, toprak bütünlüğü..." Bunlar bilinen formüllerin tekrarıdır. Bu formülü belki Portekiz söyleyebilir. Onun problemi değildir; ama Türkiye bu formülle yetinemez sayın senatörler. Yetindiği takdirde, büyük bir hatayı işlemiş olur. Türkiye'deki Basın ve kamuoyunda bu konuda mevcut olan endişeleri Hükümette görmemek bizi endişeye sevk etmektedir.

SADETTİN DEMİRAYAK (Aydın) – Siz ne düşünüyorsunuz? Siz söyleyin.

KÂMRAN İNAN (Devamla) – Türkiye Cumhuriyetinin burada bu gelişmelere hâkim olduğunu, dünya değerlendirmesini yaparak bu meseleleri buraya getirip ciddiyetle Türk Parlamentosuna ve Türk milletine teminat vermesi, bu hissi, bu duyguyu bize asılması gerekir değerli arkadaşlarım.

CAHİT DALOKAY (Elazığ) – TRT aşılıyor.

KÂMRAN İNAN (Devamla) – Ben bilmeliyim ki, Hükümetim bunları ciddiyetle takip etmekte, değerlendirmekte ve tedbirlerini almaktadır. Ben emin ellerde olduğum hissini, Millet ve Parlamento olarak, beslemeliyim değerli arkadaşlarım. Bu hissi, bu Genel müzakereden ve sayın Bakanın buradaki konuşmasından, 18 Ocaktaki konuşmasından edinen bir tek insaf sahibi sayın senatör varsa buyursunlar, söylesinler, ben bütün söylediklerimi geri alırım değerli arkadaşlar. (AP sıralarında "Bravo" sesleri)

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) – Mesela Hükümet ne desin size Kâmran Bey...

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Siz de önerge verin de öyle konuşun.

BAŞKAN – Beyefendiler, rica ederim. Yerinizden müdahale etmeyin.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) – Görüşünü öğrenelim Sayın Başkan.

BAŞKAN – İşi uzatmaktan başka bir şeye yarıyor mu?..

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Televizyonun dediğini desin. Televizyon takip ediyor Humeyni'yi.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Muhalefet laftan anlamıyor.

BAŞKAN – Hükümet burada olsaydı cevap hakkı vardı.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Demirel'in İran politikasını duyduk ya, Şah'ın politikasına üzülüyor; ama her şeyin bir zamanı vardır.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Terbiyeli ol, terbiyeli.

BAŞKAN – Beyefendiler...

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – İran elçisi.

İBRAHİM KİRAZOĞLU (Kayseri) – Sus be, otur.

BAŞKAN – Sayın Feyyat, Sayın Feyyat.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Şah sizi kurtarır.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Humeyni'de seni kurtarır.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Gitti artık İran Şah'ı, gitti.

BAŞKAN – Beyefendiler, lütfen...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Sayın Başkan, şahısları ortaya koyup hadise çıkarmanın ne yararı var. Sıkıştılarsa sıkıştıklarını itiraf etsinler.

BAŞKAN – Efendim, rica ediyorum. İçtüzükte böyle bir kaide yoktur. Beyefendiler, burası Cumhuriyet Senatosudur, bu âdaba uymak mecburiyetindeyiz her halde, rica ediyorum.

Sayın İnan, devam edin efendim.

KÂMRAN İNAN (Devamla) – Değerli senatörler,

Buradaki konuşmamızda biz, Hükümeti sadece tenkit etmek ve 12 aylık dış politika icraatında bizim görüşlerimize aykırı düşen yönleri sermek gayesiyle gelmedik, bunu samimiyetle tekrar ediyorum. Bu dünya ortamında ve Türkiye'nin etrafında cereyan eden tehlikeler içerisinde, Parlamento ve Millet olarak bunun hakkını vermekte miyiz; bunu aramak için getirdik. Eğer bunu aramaktan rahatsız olanlar varsa, konuşmamı kesebilirim.

TALÂT DOĞAN (Rize) – Niye rahatsız olalım?

KÂMRAN İNAN (Devamla) – Derhal kesebilirim.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) – Olmuyoruz. Devam et.

BAŞKAN – Devam edin efendim. Rica ederim, siz neden onlardan icazet almaya çalışıyorsunuz Sayın İnan?.. Lütfen devam edin efendim.

KÂMRAN İNAN (Devamla) – Değerli senatörler,

Burada açıkça söyledik, "Dünyanın bu gelişmeleri karşısında Türkiye'nin, meseleleri süratle Kuzey Atlantik İttifakı Konseyine götürerek açıklık istemesi lazımdır" dedik ve "Hükümet bunu yaparsa, arkasındayız" dedik. Hükümetin bu alanda en ufak bir çalışmasına şahit olmuş değiliz. Kuzey Atlantik İttifakı Konseyinde Ortadoğu'daki meselelerin vahameti dolayısıyla görüşülmesini talep eden devlet hangisidir biliyor musunuz?.. Hollanda'dır. Türkiye Cumhuriyeti değildir.

Değerli arkadaşlarım,

Bu müesseseler niçin yaratılmıştır?..

TALÂT DOĞAN (Rize) – Bunu biz vasıta kılmadık.

KÂMRAN İNAN (Devamla) – Niçin bu müesseler, bunun içinde ittifak?.. Sonra?.. Sonra, "Efendim, NATO'daki haklarımı savunmadı. NATO bize kötülük ediyor. NATO bizi yeterince desteklemiyor" diye avaz avaz söylenilir, tenkitler yapılır. NATO'da hakkını kim savunacaktır?.. Hükümetler savunacaktır. NATO'yu mesuliyetiyle karşı karşıya kim getirecektir?.. Hükümetler getirecektir değerli arkadaşlarım. Biz bunu söyledik. Bunun daha ötesine gittik, "Amerika Birleşik Devletlerinin, Vietnam örneğinden, Angola örneğinden sonra, bu kere Taiwan'ı ortada bırakmış bulunmasının ortaya doğurduğu durumu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Washington'dan açık bir şekilde sormalıdır" dedik. Bunu sormuş mudur, sormakta olduğuna dair en ufak bir belirti var mıdır?.. Hayır. Nedir?.. Trablus seyahati ve ondan sonra, demin işaret ettiğim nahoş ve üzücü durumlar.

Değerli arkadaşlarım, meseleleri bütün yönleriyle almaklık budur.

AET meselesi : Bunun vahameti burada ne kadar söylense azdır. Geçmişte hiçbir şey yapılmadı değil. Geçmişte, Yunanistan'ın tam üyelik talebinden hemen sonra ve bu talebin prensip itibariyle kabulü üzerine, Yunanistan'la siyasî danışma mekanizmasına eşit şekilde katılması hususunda Türkiye'nin kendisini ilgilendiren meselelerde bilgi sahibi kılınacağı" belirtilmiştir.

Değerli arkadaşlarım;

Tasavvur buyuruyor musunuz; dokuz Batı Avrupa memleketinin, bundan böyle Kıbrıs meselesi de dahil, Ege de dahil, dış politika alanlarındaki önemli prensip kararlarının oluşturulmasına, Yunanistan üye olarak iştirak edecek, taraf olarak iştirak edecek ve Türkiye tamamıyla söz sahibi olmadan dışarıda kalacaktır değerli arkadaşlarım.

Hadise ne zaman oldu?.. 21 Aralık 1978'de. Bunu Bütçe Karma komisyonunda da Sayın Bakana sorduk, "Ne düşündünüz" dedik. "Efendim, bunu in-

celiyoruz, üzerinde duruyoruz" dediler. Bunun incelenecek, üzerinde durulacak, vakit kaybedilecek hali kalmadı. Mesele önümüzdedir. O derece kalmadı ki, Fransız Sosyalist Partisi Lideri François Mitterand, "Yunanistan'ın tam üyeliğinin kesinleşmesi ve Parlamentoda tasdik edilmesi için Türkiye ile olan ihtilaflarını halletmesi lazımdır" diyor sayın senatörler. Türkiye?.. Türkiye burada hiçbir hareket sahibi değildir.

Batımızda Yunanistan, bu çemberi oluşturmakta, AET'ye tam üyelik ve bunu arkasına alarak Türkiye'yi Batı'dan izole etmeye çalışmaktadır. Güneyimizde bir Irak ve Suriye birleşmesi. Doğumuzda bir İran hadisesi, kimin gittiği belli, kimin geleceği belirsiz gelişmeler; Afganistan ve bütün bu çember içerisinde bir Türkiye. Bu Türkiye'nin Hükümetinden, Genel Görüşme içerisinde aldığımız cevabı arz ettim ve bu Türkiye'nin İktidar Partisinin Sayın Senatörü veya hiç olmazsa Sayın Grup Sözcüsünün, bu müzakereler karşısındaki tutumunu, elemle karşıdan seyretmek durumundayım.

Değerli senatörler,

Ege meselesinde Hükümete şunu arz ettik: "Yunanistan'ın tek taraflı olarak silâhlanmasına ilanihaye devam etmesine göz yumulmamalıdır ve Hükümet burada müdahale etmelidir. Adaların silâhlandırılması karşısında bigâne kalmamalıdır." dedik ve "Hükümetin bu alandaki sert çıkışlarını biz bütün varlığımızla destekleriz. Yunanistan'a tek taraflı olarak silâh sevk eden devletlerle ilişkileri gözden geçirmek ve kendilerine ikazda bulunmak lazımdır" dedik. Yunanistan'a açıkça ikazda bulunarak, "Amerika'yı benim üzerime sürmekten vazgeçmenin zamanı gelmiştir. Yoksa Ege'de hava ve deniz üstünlüğünün elinize geçmesine değin seyirci kalamam" demenin zamanı gelmiştir.

Adaları, 1947 Paris Anlaşmasına aykırı olarak silâhlandırmanıza ilanihaye bigâne kalamayız demesi lazımdır" dedik ve derse "Biz destekleriz" dedik.

Burada Sayın Bakanın beyanlarında, bunlara dokunan en ufak bir nokta, bir cevap müşahede buyurdunuz mu değerli arkadaşlarım? En ufak bir şey ortaya dökülmedi.

Sayın senatörler;

Bizi üzen ve bizi endişeye sevk eden konuların yönleri de bunlardır ve bunlar ciddi meselelerdir. Bunlar sadece İktidar - muhalefet meselesi veya İktidarın şu yanlışlığını yakalayıp da puan kazanma meselesi olmanın çok ötesine geçmiş. Türkiye'nin mevcudiyeti, varlığı ve gelecekteki güvenliğiyle ilgili konulardır.

Bunlar görüşülürken, burada dinlediğim Sayın Senatör Toker bu meselelere dokunurken, Doğu, Batı falan... Burada İktidar Partisinin en yetkili bir ağzı "Bağlantısızlığa ne olmuş" dedi. Ben oradan duydum.

TALÂT DOĞAN (Rize) – Ne olmuş?..

KÂMRAN İNAN (Devamla) – Değerli arkadaşlarım;

Şimdi bağlantısızlığa ne olmuşsa bir gün oraya gidelim. Batıya ne olmuşsa oraya gidelim, Doğuya ne olmuşsa oraya gidelim. Bu, politika değildir. Bununla hiçbir yere varamayız sayın senatörler.

Burada her gün tereddüt doğurulacaksa, bu tereddüt içerisinde yaşamak mümkün değildir. Eğer ben senatör olarak, Türk vatandaşı olarak bu tereddütleri beslersem, bana bakan dünyanın bu tereddütlerden kurtulması mümkün değildir. Eğer her gün partönerlerinizin, müttefiklerinizin kafalarına yeni istifhamlar sokarsanız, bunları ortadan kaldırmanız mümkün değildir.

Değerli arkadaşlarım;

Şimdi, bağımsızlar veya bağlantısızlar. Sayın Bakan, bu noktaya temas ederlerken, iki başkentteki ziyaretlerinin resmî tebliğlerini okudular. Meselenin bir o yönü var; ama başka vesikalar da var.

Sayın Dışişleri Bakanımız, 10-13 Temmuz 1978'de Hindistan'a yaptıkları resmî ziyaret sonunda, 14 Temmuz'da yaptıkları basın konferasında açıkça, (Burada Hindistan Dışişleri Bakanlığı resmî bülteninde İngilizce metinden kendi ifadeleri var) şu sözleri var. Sayın Bakana atfen.

"Türkiye ile Hindistan arasında tam dış politikada tam görüş birliği var." Bu bir defa eşyanın tabiatına aykırıdır değerli arkadaşlarım. Hindistan bağlantısız, Türkiye NATO üyesi, Türkiye CENTO üyesi, Türkiye RCD üyesi, AET ortak üyesi.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – O zaman bilmiyordu onları.

KÂMRAN İNAN (Devamla) – Bunlar bağdaşamaz. Asgariden şuradan bağdaşamaz değerli arkadaşlarım. Eğer dünyada Türkiye'nin gerçekten bir müttefiki ve dostu varsa Pakistan'dır. Pakistan'la Hindistan'ın ihtilaf halinde, hatta savaş yaptıkları bilinen bir dünyada Türkiye'nin Pakistan'ı bir yana itip de "Hindistan'la dış politikada tam görüş birliği içindeyiz" ifadesini kullanması zannetmiyorum ki, eşyanın tabiatına uyabilsin veya Türkiye'nin bugüne kadar takip ettiği politikaya...

FEVZİ ÖZER (Muğla) – Görüş birliği içinde değiliz diyemez zaten, politika.

CAHİT DALOKAY (Elazığ) – İşte, sudan politika.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Bu nasıl politika?..

FEVZİ ÖZER (Muğla) – Nezaket politikası.

CAHİT DALOKAY (Elazığ) – Salata politikası.

KÂMRAN İNAN (Devamla) – Sonra, yine aynı basın konferansında Sayın Dışişleri Bakanımızın şu cümlesi var:

(CENTO ve NATO gibi, kollektif ortak savunma kuruluşlarından...) Tırnak içinde aynen cümlesini veriyor. (... şimdilik "For the time being" Türkiye'nin çıkması bahis konusu değildir.

Değerli arkadaşlarım;

Buna "Şimdilik" tahdidini koyarsanız, ondan sonra Batıda ve NATO'da size karşı olan istifhamlar büyür.

Değerli arkadaşlarım;

Bu ihtiyaç neden duyuldu?.. Bunu Bütçe Komisyonunda sorduk. Sayın Bakan, orada açıklığa kavuşturmaya çalıştılar. "Bunu CENTO için söylemiştim, NATO için söylemedim" dediler. Bunu memnuniyetle karşıladık ve zabıtlara geçmesi bakımından da burada tekrar ediyorum ve bu ifadenin Sayın Bakana ait olmadığını da temenni etmek isterim.

Sayın arkadaşlarım;

Daha sonrası var. Yine Sayın Bakanımızın basın konferansına atfen, bu metinde Türkiye'nin temmuz sonunda yapılacak olan Belgrat Bağlantısızlar Dışişleri Bakanları Konferansında kendisinin misafir üye olarak bu çalışmaları takip etmesi müracaatının görüşülüp, davetiyenin çıkarılmasını bekledikleri ve Hindistan'ın bunu desteklemeyi kabul ettiği resmî ifadesi var sayın arkadaşlarım. Türk Basınına da geçti bu. Bunun üzerine ne oldu?.. Sayın Başbakanımız, 30 Temmuz'da Belgrat'ta yapılan toplantıya, Bağlantısızlar Toplantısına (Metni elimde bulunan) son derece hararetli bir mesajı gönderdiler. Aslında böyle bir mesajı, bu kadar sıcak bir mesajı Türkiye Cumhuriyeti Başbakanına göndertmek yanlışlığını yaptıran kimseleri affetmemek lazım. Neden etmemek lazım?.. 31 Temmuz 1978'de Belgrat'taki Bağlantısızlar Toplantısında, Kıbrıs'la ilgili olarak şu karar metni çıkmıştır:

"a) Kıbrıs topraklarının halen işgal altında bulunmasını şiddetle kınarız. Kıbrıs'ta bulunan bütün silâhlı kuvvetlerin derhal çekilmesini talep ederiz. Kıbrıs'ta bütün insan haklarının son noktasına kadar riayet edilmesini talep ederiz ve Kıbrıs'ta kaybolmuş bulunan Rumların izlerinin bulunması için gerekli çalışmaların yapılmasını talep ederiz. Kıbrıs'ta nüfus dengesini bozucu her türlü hareketleri reddederiz ve bunların derhal durdurulmasını talep ederiz.

b) Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Kıbrıs ile ilgili olarak alınmış bulunan kararların yerine getirilmesi için, Türkiye'ye Birleşmiş Milletler şartının 7 nci faslında öngörülen zecri tedbirlerin uygulanmasını talep ederiz..." diye karar çıktı değerli arkadaşlarım.

Şimdi, bu kararı çıkarttıran Hindistan ve başta Yugoslavya'dır. Bunu sormak isteriz sadece. Acaba bu iki memleketin büyükelçileri Dışişleri Bakanlığımıza davet edilerek, bu tutum hakkında bir izahat istenmiş midir? Bunu istemek hakkımızdır. Çünkü, büyükelçilerin Dışişleri Bakanlığımıza kolaylıkla davet edildiğini son olarak gördük. Burada herhalde davetten de öteye ciddi bir sebep bulunmaktadır.

Sayın senatörler;

Kıbrıs millî dâvasında, burada Hükümetten açıkça şunu sorduk ve Sayın Bakanın izahlarında hiç birisi yoktur. Bir Amerikan planı bahis konusudur dedik; Sayın Bakanın cevabı "Rum tarafı bunu reddetti" oldu. Peki, Türk tarafı ne dedi?.. Türk Hükümeti bunu nasıl değerlendiriyor?.. Yaklaşımınız nedir?

Yine Hükümetten şunu istedik: "Sayın Denktaş'a 23 Mayıs 1978'de New-York'da yapılan beyan ve tavizler, Maraş'a 35 bin Rum'un gelip yerleşmesi, toprak tavizleri, göçmenlerin dönmesi hususunda Hükümet bunları desteklediğini, Amerikan Dışişleri Bakanlığına bildirmiştir. Bu tekliflere, tavizlere Türkiye Hükümeti sahip midir?" dedik; burada cevap almadık değerli arkadaşlarım.

Hükümetten şunu sorduk: "1 Kasım 1974'de Birleşmiş Milletlerde kabul edilen 3212 sayılı Kıbrıs'tan bütün Silâhlı Kuvvetlerin çekilmesi ve göçmenlerin dönmesini öngören karar ile Kasım 1978'de aynı kararı esas alan karar arasında fark yoktur. O zaman Cumhuriyet Halk Partisi, Selamet Partisi iktidarı olarak ittifakla katıldınız; bu sefer diğer üç devletle birlikte karşı çıktınız. O zaman mı hatalı idiniz, şimdi mi hatalıydınız?.." Ki, bunu itiraf etmek herhalde yadırganır ve kınanır bir durum değildir. Bunun cevabını almak istedik; alamadık.

Amerika Birleşik Devletlerinin Kongre kararı, Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı ve Güvenlik Konseyinin 440 sayılı Kararı, 27 Kasım tarihi, bunların meydana getirdiği çember ve 30 Mayıs 1979 tarihi, Haziran'da resen görüşülmesi bunun Türkiye bakımından bir tazyik unsuru olması hususunda ne düşündüğünü sorduk; burada cevap alamadık.

Burada sırası gelmişken arz edeyim. Guadeloupe toplantısı ve ondan sonraki Bonn Grubu ve Türkiye'ye yapılması bahis konusu ekonomik yardım. Şunu gayet açıklıkla söyleyeyim: Biz bu yardımın yapılmasını temenni ederiz. Yardım Türk Devletine yapılacaktır ve bu yardımın yapılmaması yolunda en ufak bir güçlük veya tenkit bizden gelmez. Yalnız şu hususa dikkate çekmek isteriz değerli arkadaşlarım.

Guadeloupe'de veya Bonn'da Türkiye Cumhuriyeti'nin haklarını bir devlet korur veya sahip çıkmak ister, Trablusgarp'ta bir başka devlet "İslâm dünyası önünde ben haklarınızı korurum" der. Yani Türkiye kendi haklarının sahibi

olamıyor mu?.. Vekille mi yürüteceğiz bu işleri?.. (AP sıralarından "Bravo" sesleri) Yani Libya 2,5 milyonuyla benim İslâm dünyasındaki haklarımın savunucusu olacak; ben Müslüman değil miyim 45 milyonumla?..

Değerli arkadaşlarım;

Şuraya gelmek istiyorum: Amerika Birleşik Devletlerinin 1980 yılı Bütçesi Kongreye sunulmuştur. Bu Bütçe içerisinde Türkiye için öngörülen yardım miktarı; 175 milyon dolar (Devletten devlete kredili satış) zait 50 milyon dolar. Bunun dışında bir kuruş yoktur. Eğer Bonn Grubu çalışmaları içerisinde Türkiye'ye yeni bir yardım paketi meydana getirilecek ise, bu 1980 Bütçesinde yoktur.

Bunun için iki şık mümkündür. Amerikan Cumhurbaşkanının Kongreye başvurmadan yetkisi azami 50 milyon dolardır. Bu herhalde Türkiye'yi tatmin etmez. Özel bir yetki kanunuyla gitmek durumu hasıl olabilir. Bu kanunun karşısında Kongredeki Rum lobisi çıkacaktır değerli arkadaşlarım ve o Rum lobisini tatmin etmek için, tıpkı geçen toplantılarda okuduğum, ambargonun kaldırılması için Kongrenin ileri sürdüğü şartlara paralel olarak, Amerikan Hükümeti Ankara'ya gelecek ve "Benim Kongreden bu yardımı geçirebilmem için sizin Kıbrıs'ta şu şu şu adımları atmanız lazımdır" diyecektir esasen planıyla şimdiden demektedir. Değerli arkadaşlarım. Biz bunu sadece, Hükümeti öyle bir durumda görüp de tenkit etmek düşüncesiyle değil, şimdiden yapıcı bir muhalefet düşüncesiyle ikaz vazifemizi (Eğer makbule geçecekse) yerine getirmek bakımından söylüyoruz değerli üyeler ve Kıbrıs meselesiyle birlikte Türk - Amerikan ilişkileri, en geç 30 Mayıs 1979'da yine gündemdedir ve ciddi bir şekilde gündeme gelecektir. Bunu da gözönünde bulundurmak lazımdır ve yine Bonn Grubunda, Türkiye'ye yapılması muhtemel yardımlar görüşülürken, IMF şartlarının ötesinde, "Türkiye'ye ekonomik istikrar planı" üzerinde durulmaktadır. Türkiye'nin bulunmadığı bir toplantıda, kendi ekonomisinin istikrara kavuşturulması reçetesinin çizilmesi, sıkıntı ne kadar büyük olursa olsun, kabulü mümkün olmayan bir durumdur değerli arkadaşlarım ve bu durumun da Hükümetçe ciddi bir şekilde üzerine eğilinmesi ve ele alınması lazımdır.

Yine Hükümetin (Herhalde bizden çok daha geniş imkanlara sahiptirler) dikkatlerine bir kere daha sunmak isterim. Her gün dış basında Türkiye ile ilgili yazıların sayısı artmaktadır ve Orta Doğu'daki gelişmeler, İran hadiselerinin değerlendirilmesiyle ilgili çok ciddi makalelerin hepsinde Türkiye'ye ait bir paragraf bulunmaktadır ve bu paragraflar, maalesef Türkiye'nin geleceğini, istikbalini parlak gösteren paragraflar değildir değerli arkadaşlarım. Joseph Kraft'ın en son bir makalesinde şu ibare var:

"Orta Doğunun bir Kuzey üçlüsü vardı. Amaç, Sovyetler Birliğinin Orta Doğu'nun aşağısına kaymasını önlemekti. Bu üçlü, Pakistan, Türkiye ve İran zinciri idi. Zincirin orta halkası koptu. İran çökmekte. Binaenaleyh, Türkiye'yi yalnız başına ekonomik bakımdan ayakta tutmanın bir anlamı kalmamaktadır" diyor değerli arkadaşlarım.

Bu mülahazaları el sallamakla geçiştireceğinizi sanıyorsanız, çok aldanırsınız değerli arkadaşlarım. Devlet idaresi ve Türkiye'nin bugünkü ortamındaki durum, bu el sallama ve orada istiskal hareketlerinin ötesinde çok ciddi bir durumdadır. (AP sıralarında "Bravo" sesleri)

EKREM KABAY (Burdur) – Sayın Başkan, el sallayan kim?

BAŞKAN – Biz görmedik.

KÂMRAN İNAN (Devamla) – Ve inanın şu anda, bu genel görüşmenin açılmasına sebebiyet veren şahıslardan biri olmanın da ıstırabını çekmeye başladım.

BAŞKAN – Lütfen Sayın İnan, Umumi Heyete hitap edin efendim, şahısları bırakın. (AP sıralarından "Umumi Heyete hitap ediyor zaten" sesleri)

EKREM KABAY (Burdur) – Sayın Başkan el sallayan kim?..

BAŞKAN – Ben birşey görmedim.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – İstifade ettik; bütün dünya istifade etti hatta.

BAŞKAN – Birisinin el hareketi yaptığından bahsettiler.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Görüldü, görüldü.

BAŞKAN – Ben göremedim de.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Şimdi de numara başladı.

KÂMRAN İNAN (Devamla) – Değerli arkadaşlarım;

Bu elemi hissettiğim için, bu elemi burada ifade edeceğim. İçeride bu kadar problemleri olan, 13 ildeki örfi idareye rağmen bu problemleri aşamayan, bir günlük, iki günlük petrol stoku, bir günlük, iki günlük motorin, fuel oil stoku durumuna kadar düşen, kendi tarım gelirlerini üç yıl boyunca ipotek etmek durumuna gelen, kendi millî birlik ve beraberliği devletin mevcudiyeti üzerinde bu kadar tehdit bulutlarının estirildiği, çevresinde bu kadar ciddi gelişmelerin yer aldığı bir Türkiye'nin Parlamentosu ve Hükümeti eğer bu durum içerisinde ise bu, Türk tarihinin kaydedeceği en elim manzalardan biridir. Bu elemi burada ifade etmek isterim ve bu elemi daha önce de Amerika Birleşik Devletleri Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komisyonunda 11 Temmuz 1975 tarihinde ambargonun kaldırılması müzakereleri sonrasında Türkiye'ye reva görülen çok ağır ithamların konuşul-

masından duyduğum elemi de getirip gene bu kürsülerden ve Türkiye Televizyonları ekranlarından paylaştım; ama bize millet olarak, Parlamento ve hükümetler olarak bir hâl geldi. Felaketleri önemsememek, ciddiye almamak. Türkiye'nin bugünkü durumu ve günleri eğer ciddiye alınmazsa Türkiye'nin ne zamanı alınacaktır?.. Bunu arz etmek istedim; ama buraya çıkıp da söylenecek her sözü, o sözü söyleyen insanın kendi partisi damgasını vurarak mutlaka karşıyım şeklinde almakla gele gele 30 yıllık demokratik hayatımızda buraya kadar geldik ve 30 yıllık demokratik hayatımız 56 yıllık Cumhuriyetimizin bugünkü tablosundan iftiharla bahsedecek olan kimse varsa buyursun buraya, söylesin. Bütün söylediklerimi geri alırım.

Değerli senatörler;

Burada sırf saygı bakımından, Sayın Yıldız'ın ismimi de altı defa andıkları için konuşmalarına temas etmek isterim; fakat üzülerek arz ediyorum ki, kendileri burada yoklar. Bu da bizim bir parlamenter alışkanlığımızdır. Kürsülerden bir taş atılır, ondan sonra gidilir. Başkası o taşla uğraşsın.

Sayın senatörler;

Sayın Yıldız burada itina ile bir saatlik konuşmaları süresinde bir şato inşa etmeye çalıştılar. Tabiî şatonun temellerini fazla sarsmak suretiyle kendilerini üzmek istemem; ama temellerine el attığınız zaman şatonun bütün parçaları yere dökülür.

Bir taraftan Sayın Yıldız dediler ki, "Kapitalist bir ekonomiyle kalkınmak ve borçtan kurtulmak mümkün değildir. Bunun ilacı, bundan vazgeçmek. Devlet ekonomisi" Devlet ekonomisinin ismi "Sosyalizm"dir. Daha açık konuşursanız ismi "Komünist devlet rejimi"dir. "Sistemi"dir; ama hemen arkasından Sayın Yıldız, "Efendim, partiler üstü düşünceler veya hükümetler de neymiş, dış politika neymiş. Partiler, demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır" buyurdular. Bu ikisini bir arada götüremezsiniz ve eğer serbest teşebbüsün yok edileceği ve sadece devlet ekonomisinin hâkim olmasıyla dış borçların hepsinden kurtulunacaksa, bugün sosyalist memleketlerin bir kuruş borcu olmaması lazım gelir; ama bugün, sosyalist memleketler dünyada en çok borçlu olan ülkelerin başında gelirler. Bunlara Sovyetler Birliği ve peyklerinin borçlarına ilaveten, bu kere Batı dünyasına açılmakta bulunan Çin'in de katlanmak üzere bulunduğu borçlar yalnız Fransa ile 13.5 milyar dolarlık anlaşma yaptığı ve önümüzdeki yıllarda bunu 25-40 milyar dolara, Batı dünyasına gireceği düşünülürse bu da reçete değildir.

Burada fikirlerde açık olmak lazımdır. Bizim bir problemimiz var. 1848'den beri tereddütlerden bu Devlet kendisini kurtaramadı. Bir adım ileri, iki adım geri. 10 yıl mesafe alıyorsunuz, ondan sonra bir yerde mıhlanmak, durmak. Muasır

medeniyet seviyesi, Batılılaşma, Batı medeniyeti... Geldik, 56 yıllık Cumhuriyet, demokrasi, hürriyetler, çok partili düşünce... Şimdi?.. Şimdi, acaba lafları. Bu kürsüden çok açık da olmasa bazı bağlantısızlar, bazı Ortadoğu'daki kardeşlerimiz ve onlarla işbirliği, bazı başka dünya var.

Değerli arkadaşlarım;

Tabiatıyla, demokraside çeşitli fikirler olacaktır. Bunun olması lazımdır. Yalnız, fikirler eğer iktidarlardan neş'et ederse, bu fikirler demokrasi oyunu olmaktan çıkar ve milletler arası sahaya girer.

Türkiye'nin sık sık unuttuğu bir gerçek var. Büyük bir imparator olduğu ve bugün kardeşlik, her türlü edebiyata ben de katılırım. Beraber yaşadığımız veya yaşamak istediğimiz 33 devlet bizden çıkmıştır.

Bir şeyi de burada reddederim. Bunu sık sık tekrar ederler. Sayın Yıldız da bu zaafı gösterdi. İstiklâl Savaşı örneğini vermekle, "Bilmem Cezayir'e şu örneği verdik." Biz hiç bir zaman müstemleke olmadık değerli arkadaşlarım, hiç bir zaman olmadık. Cezayir gibi ben müstemlekelikten kurtuluş savaşı vermedim. Ben vatanımı istila etmekte olan güçlere karşı savaş verdim; ama benim İstiklâl Savaşındaki asıl anlam, padişahlığa karşı Cumhuriyet mücadelesinden ancak doğar, yoksa Cezayir ile bunu kıyas ederek, zaman zaman bizde bir kompleks vardır, Türkiye'yi olduğundan daha aşağı indirmek ve küçük göstermek kompleksi.

Değerli arkadaşlarım;

"Efendim, bunlar kardeşlerimiz, bunlarla işbirliği" Bunlar denenmemiş şeyler değildir. 1974 Koalisyonu kurulduğu zaman, Koalisyonun Sayın Başbakan Yardımcısı ve üç tane sayın bakanla birlikte Suudi Adabistan'ı ziyaret ettiler. 1 milyar dolar taleple gidildi. Son derece ortak menfaatleri olan iki devlet, tarihi, kültürü, her şeyiyle. 250 milyona inildi, bir hafta seyahat uzadı, sonunda neyle gelindi?.. İki sayfalık bir kültür anlaşması metni ile gelindi. En önemli maddesi ne?.. Suudi Arabistan okullarında Türkiye aleyhinde yapılan eğitimin durdurulması. Bu bir realite.

İran; kardeşimiz, komşumuz. Kendileri ayrıldılar, arkasından konuşuyor durumunda olmak istemek. Zira burada daha önce beyan etmiştim bu kürsülerden. Senelerce tabiî gaz boru hattının İskenderun'a ineceği, 10 milyar dolarlık proje, yatırım; sonunda tabiî gaz boru hattı Sovyetler Birliği üzerinden Alman çelik borularıyla geçti ve Türkiye'ye en ufak bir şey gelmedi.

Sonra, bizim zamanımızda 1 milyar 200 milyon dolarlık anlaşma, bir kuruş gelmedi. Sonra, sıra size geldi ve size de "3 milyon tonluk petrol" dendi. Şunu gayet samimiyetle size söyleyeyim. Eğer, durum değişmemiş, devam etmiş olsay-

dı, 3 milyon ton değil, 3 damla alamazdımız. Bu gayet açıktır. Bugünkü dünyada din beraberliği güzeldir, dostluk, komşuluk; ama tek hakim olan faktör ekonomik menfaattir ve petrol - dolardan kullanılmayan senelik 40-50 milyar Batı bankalarına gitmiştir, Amerika'da Chase Manhattan Banka gitmiştir ve oradan DÇM hesabındaki faiz haddi yüksek olduğu için oradan Türkiye'ye gelmiştir. Bu yıllar içerisinde Türkiye'de en ufak bir İslâm âlemi ve Arap dünyası ortak yatırımı olmamıştır değerli arkadaşlarım. Bunu elemle söylüyorum, tenkit olarak söylemiyorum; ama bir siyaset adamımızın güzel bir lafı var, "Benim değildir, Paranın dini yoktur" der, doğrudur. Para sadece menfaat istikametinde gider.

Binaenaleyh, ikide birde bu kürsülerden hayat üzerine kurulu şeylere de kapılmayın. "Efendim, bağlantısızlardan 15 tane memleket hemen arkamıza katılır ve lider oluruz." Bunu daha eskiden bir sayın siyasî partinin lideri, "Lider Türkiye" sloganıyla ortaya attı. Zaten bu sloganlardan kurtulamıyoruz. Şimdi bir diğeri de "Bağlantısızlarda lider olalım."

Değerli arkadaşlarım;

Bağlantısız bir tane devlet yoktur. Günü geldi Hindistan "Bağlantısızım" dedi; ama Pakistan ile savaşı için Sovyetler Birliği ile anlaşma yaptı.

Etopya, bağlantısızların en büyüklerindendir; ama Sovyetler Birliği 1 milyar dolarlık silah bağlantısı yaptı değerli arkadaşlarım. Yugoslavya, bağlantılarının en büyük şampiyonlarındandır; ama 1968'de Çekoslovakya işgal edildikten sonra aynı akibete uğramamak için Amerika Birleşik Devletlerine koşmuş ve zamanın Dışişleri Bakan Yardımcısı Richardson Belgrat'a gelerek teminat vermiş ve Johnson bir deklarasyonla "Bu bölgeye vaki olacak tecavüz karşısında bigâne kalamayız" demiştir.

Binaenaleyh, ne aranmak isteniyor?.. Yani haklarımızın savunulmasına evet, savunulacaktır. Şimdi bir slogan daha ortaya çıktı, zaten 1974'lerde "Halk sektörü" o gitti, 1978'in başında "Yeni ulusal savunma konsepti" bugünlerde duyan yok, o da slogan. Şimdi yenisi, "Ekonomi ile savunmanın ayrılmazlığı" Peki buna "Ayrılır" diyen, bu 4 milyara yakın insan içerisinde bir tane akıllı bulabilir misiniz?.. Var mıdır böyle birşey?.. Yani dünyada parasız, ekonomi olmadan bir savunma düşünülebilir mi sayın arkadaşlarım?.. Bu mümkün değildir; ama slogan. NATO anlaşmasının ikinci maddesi yeni keşfedilmedi. Türkiye plânlı kalkınma ekonomi dönemine girdiği 1962 intikal dönemi ve ondan sonrakinde zamanın iktidarları, 1960'ta başlayıp 1961'de devam etti. NATO içerisinde bu mesele dile getirildi. "Ben, savunma yükümle beraber ekonomik kalkınma ihtiyaçlarını karşılayamam. Şu problemlerim var 2 nci madde çerçevesinde..." NATO Edgard Faure Başkanlığında üçlü bir heyet kurdu. Buraya geldiler. Kasım

1961 ve Sayın Fahri Özdilek Başbakan Yardımcısı iken Sayın Feyzioğlu burada, Şinasi Orel Beyin odasında toplantı yapıldı ve onların verdiği rapor, Nisan 1962 Atina İlkbahar Konseyinde kabul edildi ve OECD içerisinde Türkiye'yi Kalkındırma Konsorsiyumu kurulma kararı alındı ve Türkiye 1963 yılından itibaren Planın dış finansman ihtiyazlarını muntazaman oradan karşıladı. Ne zamana kadar?.. 1970, 1971 ve 1972'ye kadar dış ödemeler dengesinin fazla verip, 2 milyar 250 milyon dolarlık rezerve kadar. Şimdi aynı mekanizma (İhtiyaç duyuluyor ve duyulmaktadır) işletilebilir; ama bunu da sanki şimdiye kadar kimse görmemiş, işletmemiş, keşfetmemiş gibi ortaya da atmak lazım.

Değerli arkadaşlarım;

Bizim bu görüşmelerden amacımız, arz ettiğim gibi, Devlete sadık ve dış millî meseleler üzerinde hassasiyetle titreyen bir parti olarak bugünkü çevremize, dışımızda, Batı'da Yunanistan'ın yürüttüğü bu politikalar karşısında, Türk Devletinin menfaatlerinin korunması ve selameti bakımından ortak bir görüşü nasıl meydana çıkarırız ve bu önemli gelişmeler karşısında Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin değerlendirmesi nedir? Türk Ordusunun değerlendirmesi nedir? Millî Güvenlik Kurulunun değerlendirilmesi nedir? Bu kürsüden, bu görüşmeler vesilesiyle Hükümetten bize ve bizim aracılığımızla basın ve Türk kamuoyuna bir teminat sesi, güvenlik sesi çıkar diye amaçladık. Bu amaç kısmen yerine getirildi; ama bu amacı maalesef tümüyle de yerine getirebildik diyemem değerli arkadaşlarım.

Bu iş burada kalmamalıdır. Ümit ve temenni ederim ki, bütçe müzakereleri sırasında veya Millet Meclisinde bu mesele, bilhassa son zamanlardaki gelişmeler, bunun tekrar tekrar altını çiziyorum, değerli arkadaşlarım dünya güç çatışmasında Ortadoğu merkez haline gelmiştir. Güneydoğu Asya'da Çin ve Rusya denge çatışması Ortadoğu'da Doğu ve Batı denge çatışması en had safhada cereyan etmektedir ve Türkiye bu denge çatışmasının içerisindedir ve bu çerçevede cereyan eden bazı olayları birbirleriyle bağlamak ve değerlendirmek lazımdır. Bunu yapmak vazifesi Parlamentonundur. Bunu yapmak vazifesi Hükümetlerindir. Devletindir, anayasal kuruluşlarındır.

Bunlar yapılıyor mu?.. Bunlar yapılmıyor değerli arkadaşlarım. Gayet üzüntüyle arz ediyorum, bu kürsüden bunu; bugünkü iki tane büyük tirajlı günlük gazetenin manşetlerine rağmen, bu his bende doğmadı. Türk Parlamentosu, bu etrafındaki alevleri aşan, artık gözlerimizi aşan yangının gereğince değerlendirdiği, Hükümetin gereğince değerlendirdiği ve bunun için gerekli güç kaynakları arandığı inancı bende yoktur. Bende olmadığı gibi sokaktaki vatandaşta da bulamazsınız. Taksi şoföründe bulamazsınız, otobüste, dolmuşta konuştuklarımızda bulamazsınız ve bir millet için en ağır şey güvensizlik duygusudur.

Esasen, anarşinin öldürdüğü güven, esasen enflasyonun ortadan kaldırdığı yaşama zevkine ilaveten bir de dış tehditler, kılıçlar ve gölgesi Türkiye'yi büyük bir bunalımın içine sürüklemek üzeredir ve bu bunalımdan, sen yaptın ben yaptım kavgası, efendim sayenizde, sizden devraldık, mirasınız gibi sözlerle bu bunalımdan çıkılmaz. Bunlar geçerli sözler değildir. Bunlar yapıcı sözler değildir ve Türkiye olarak bir noktada artık karar kılmamızın zamanı geldi. Her gelen kendi kuvvetini geçmişi kötülemekte aramamalıdır. Bu daima böyle yapılmıştır Türk tarihinde. Onun içindir ki, esefle tarihinize bakıyorsunuz, en şanlı dönemleriniz bile ondan sonra hemen kötülenmek istenmiştir. İnsanın, iktidarların, devletlerin, hükümetlerin, parlamentoların gücü, kendi vereceğinden doğar. Yoksa buraya çıkıp, "Efendim, 1977'de böyle idi, 1976'da böyle idi, 1900'de böyle idi, 1800'de böyle idi." sözleri neyi halleder? Hiç bir şeyi halletmez değerli arkadaşlarım. Bu yapıcı politika değildir.

Ben bu duyguları bir kere daha sizlere arz etmek üzere yüksek huzurlarınıza geldim. Bu duygular bizde hâkimdir. İktidar Partisi Sözcüsünün veyahut da Grup Başkanvekilinin gerek, yüksek sesli ifadeleri ve gerek jestleriyle bu duygularını paylaşmadığını açıkça görüyorum. Bunu bütün gruba mal etmiyorum. Yalnız bu durum karşısında kendi şahsım bakımından, Partim bakımından ve Türkiye bakımından duyduğum derin elemi ifade ederek teşekkür ve saygılarımla huzurlarınızdan ayrılıyorum. (AP ve Cumhurbaşkanınca S.Ü Grubu sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederiz Sayın İnan.

Sayın Senatörler;

Dış ilişkilerle ilgili Genel Görüşme böylece bitmiş oluyor.

C) SENATO ARAŞTIRMASI

ARAŞTIRMA ÖNERGELERİNİN SAYISAL SONUÇLARI

1. – 19 uncu toplantı yıllarında araştırma yapılmasına dair önergelerin kimler tarafından verildiği, konuları, sonuçları ve bu amaçla yapılan görüşmelerin tutanak dergilerindeki yeri (cilt ve sayfa no.) her toplantı yılı için düzenlenen listeler halinde ilişikte sunulmuştur.

Buna göre;

	Sayı
1. Görüşülerek red edilen önergeler (10/7-8, 9, 10, 11, 16, 17, 19, 20, 22, 24, 32, 35, 6, 20, 21, 23, 28, 35, 40, 48)	21
2. Anayasa'nın 132 nci maddesi gereğince gündemden çıkarılan önergeler (10/26, 29, 30)	3
3. Önerge sahibinin yenileme seçimine girmesi, seçildiği halde önergesini yenilememesi, ya da seçilmemesi dolayısıyla işlemden kaldırılan önergeler (10/3, 4, 5, 8, 9, 10, 65, 84)	8
4. Üzerinde bir işlem yapılmadan geri alınan önergeler (10/18, 21, 25, 27, 34, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 1, 11, 14, 17, 18, 24, 27, 33, 53, 55, 63, 66, 71, 72) Not : 10/55 No.'lu önerge, görüşülüp kabul edildikten sonra geri alınmıştır.	27
5. Genel Kurul'da görüşülüp kabul ve Araştırma Komisyonu kurulduktan sonra komisyonun, belli süre içinde araştırmayı sona erdirememesi dolayısıyla dosyası Başkanlığa geri verilen önergeler (10/7, 13, 22, 25-42, 26-52, 29-34-41, 32, 36, 37, 39, 43, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 56, 57, 58, 61-73, 75, 76, 78)	29
6. Genel Kurul'da görüşülüp kabul ve Araştırma Komisyonu kurulduktan sonra komisyonun, araştırmasını sona erdiremeden, 12 Eylül 1980 Devriminde Senato'nun kapatılması dolayısıyla işlemden kaldırılan önergeler	17

(10/67, 68, 70, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93)

Not : 1 – 10/83 ve 10/91 sayılı önergelere ilişkin Araştırma Komisyonu çalışmaları sona ererek bunlardan 1017 S. Sayılı rapor 30 Nisan 1980'de üyelere dağıtılmış, Cumhuriyet Senatosunun 12 Eylül 1980'den önceki son birleşimi olan 19 Ağustos 1980 gündeminde yer aldığı halde görüşülememiştir. 1018 sıra sayılı rapor ise 26 Mayıs 1980'de üyelere dağıtılarak 29 Mayıs 1980 ve sonraki birleşimlerin gündemlerinde yer almış, aynı şekilde görüşülememiş, her iki rapor da Tutanak Dergilerinde yayınlanmamıştır. Senato arşivi yok edildiğinden rapora ait dosyaları incelemek mümkün olmamıştır.

2. 10/92 ve 93 No.'lu önergeler, Genel Kurul'da görüşülüp kabul edilmeden işlemden kaldırılmıştır.

7. Genel Kurulda görüşülüp kabul ve Araştırma Komisyonu raporuna bağlanan önergeler 34

(10/1, 2, 3-5, 4, 6, 12, 13-14, 15, 23, 28-44, 31, 33, 37, 46)

(10/2, 12-15-31, 16, 19, 30, 36, 38, 49, 54, 59-60, 62, 69, 74, 77)

139

TOPLANTI YILI : 1
(1961 - 1962)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/1	Talât Oran (Bilecik)	Bilecik Valisinin makamına, kendisine ve birlikte olduğu Milletvekili Orhan Tuğrul'a hakareti ve kanunsuz davranışları hakkında	Önerge 22 Eylül 1962'de kabul edilmiş, araştırma raporu 9 ve 16 Ekim'deki birleşimlerde görüşülerek yapılacak bir işlem olmadığı saptanmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 4 - s. 525:529, c. 5 - s. 3,423. (Rapor: s. 489'a ek - 9.10.1962)

10/2	Turgut Göle (Kars) Nihat Pasinli (Erzurum) Suphi Batur (Sinop)	5 Eylül 1962'de Iğdır'da meydana gelen deprem felâketinin yerinde incelenmesi, Cumhuriyet Senatosunun geçmiş olsun dileklerinin Iğdırlılara ulaştırılması hakkında	Önerge kabul edilerek 6 Eylül 1962'de kurulan heyetin raporu 16 Ekim 1962'deki birleşimde görüşülmüş, durum hakkında gerekli bilgi edinildiği Başkan tarafından Genel Kurula açıklanmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 4 - s. 513, c. 5 - s. 350, 423. (Rapor: s. 355, 366 - 2.10.1962)

TOPLANTI YILI : 2
(1962 - 1963)

Bu konuda bir önerge verilmemiştir.

TOPLANTI YILI : 3
(1963 - 1964)

Bu konuda bir önerge verilmemiştir.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/3	Rıfat Özdeş (Kocaeli)	Deniz Nakliyat İşlerindeki yolsuzluklara dair	Önerge 15 Aralık 1964'te kabul edilerek Araştırma Heyeti kurulmuş, verilen rapor 20 Ocak 1966'daki birleşimde görüşülmüştür. Rapor 10/5 no.'lu önergeyi de kapsamaktadır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 22 - s. 447:449, 554, c. 23 - s.10:18, 37, 43, 98:100, c. 31 - s.370:381, 807:826. (Rapor : c. 31 - s. 3/8:322 - 23.12.1965)

10/4	Celâl Ertuğ (Elazığ)	Üniversitelerimizin verimini arttırmak, sıkıntılarına çare bulmak için parlamento olarak neler yapılabileceğinin tayin ve tesbitine dair	22 Aralık 1964'de verilen önerge 29 Aralık 1964'de kabul edilerek komisyon kurulmasına karar verilmiş, komisyon raporu 23 Şubat 1966 tarihli birleşimde görüşülmüştür.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 23- s. 18, 64:67, 80, 100, c. 34- s. 341:376. (Rapor : S.S 376'ya ek - 5.11.1965)

10/5	Rıfat Özdeş (Kocaeli)	Deniz Nakliyat A. O.' ındaki çeşitli yolsuzlukların incelenerek gerçeklerin meydana çıkarılması hakkında	Önergeler 19 Ocak 1965'te Genel Kurul'da okunarak komisyon kurulması kararlaştırılmış, düzenlenen komisyon raporu 20 Ocak 1966 tarihli birleşimde görüşülmüştür. Rapor 10/3 no.'lu önergeyi de kapsamaktadır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 23- s. 127, 128, 252, 258, c. 28/2 - s.694:696, c. 31 - s. 807:827 (Rapor : c.31 - s.318:332 - 23.12.1965)

10/6	Rıfat Öçten (Sıvas)	AİD tarafından açılan 10 milyon dolarlık kredi ile alınan 40 dizel lokomotif alımı ve anlaşma ayrıntılarına ait hususlarda yolsuzluk iddiası	16 Haziran 1965'te gündeme alınmış, 18 Haziran'da komisyon seçilmiştir. Komisyon raporu 24 Mart 1966'da görüşülmüştür.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 28/2 - s. 527, 579:595, c. 34 - s. 605, c. 35 - s. 557, 564:567 (Rapor : 24.3.1966)

TOPLANTI YILI : 5
(1965 - 1966)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/7	Mehmet Özgüneş (Tabiî Üye)	Eğitim konusu üzerinde bilgi edinmek	3 Mart 1966 tarihli birleşimde önerge kabul, araştırma isteği red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 34 - s. 605:624, 723:725

10/8	Zerrin Tüzün (C. Bşk. S. Üye)	Millî Eğitim kadrolarına mevcut huzursuzluğun mahiyeti hakkında	3 Mart 1966 tarihli birleşimde 10/7 sayılı önerge ile birlikte ele alınarak önerge kabul, araştırma isteği Red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 34 - s. 456, 457, 605:624, 723:725

TOPLANTI YILI : 6
(1966 - 1967)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/9	Sadi Koçaş (C. Bşk. S. Üye)	Millî Eğitim politikası ve öğretmenler hakkında	Konusu aynı olan 10/10 ve 10/11 sayılı önerge-ler ile birlikte 7 Mart 1967 tarihli birleşimde görüşülerek Red edilmiş-tir.

Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c. 39 - s. 278, 306:331

10/10	Mehmet Özgüneş (Tabiî Üye)	Millî Eğitim politikası üzerinde	10/9 ve 10/11 sayılı öner-geler ile birlikte ele alın-mış 7 Mart 1967 tarihli birleşimde görü-şülerek Red edilmiştir.

Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c. 39 - s. 278, 306:331

10/11	Ahmet Yıldız (Tabiî Üye)	Öğretmenlere yapılan baskı hakkında	10/9 ve 10/10 sayılı önergeler ile birlikte ele alınmış 7 Mart 1967 tarihli birleşimde Red edilmiştir.

Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c. 39 - s. 300, 306:331

10/12	Halûk Berkol (İstanbul) ve 3 arkadaşı	İstanbul Belediyesince Güzel Konutlar yapı Kooperatifine tahsis olunan arsanın süre ba-kımından geri alınması gerekirken, Kanun ihlâl edilerek Belediyenin zarara uğratılması	4 Mayıs 1967 tarihli bir-leşimde okunarak kabul edilmiş, Komisyon raporu 3 Ekim 1968 tarihli birleşimde görüşülmüştür.

Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c. 40 - s. 120, 170:176, 241, 263, 264. c. 47 - s. 488:519
(Rapor : s. 491:509 - 3.10.1968

TOPLANTI YILI : 7
(1967 -1968)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/13	Sedat Çumralı (Konya) Fehmi Alpaslan (Artvin)	Özel Yüksek Okullar hakkında	23 Kasım 1967 tarihli birleşimde okunarak kabul edilmiş, kurulan Komisyon raporu 9-15 Ocak 1969 tarihli birleşimde görüşülmüştür. Rapor 10/14 no.lu önergeyi kapsamaktadır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 44 - s. 67, 68, 136:142, c. 47 - s.67, c.49 - s. 687:721, 735:795 (Rapor : s. 641 eki - 4.10.1968)

10/14	Mehmet Özgüneş (Tabiî Üye)	Özel Yüksek Okullar hakkında	25 Kasım 1967'de okunarak Komisyon kurulmasına karar verilmiş. Komisyon raporu 9-15 Ocak 1969 tarihli birleşimde görüşülmüştür. Rapor 10/13 no.lu önergeyi de kapsamaktadır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 44 - s. 103, 104, 139, 140, 151:170, c. 49 - s. 455, 599:628, 687:721, 735:795.

10/15	Fikret Gündoğan (İstanbul) İhsan Topaloğlu (Giresun)	Bor mineralleri konusunda	25 Ocak 1968 birleşiminde gündeme alınarak komisyon kurulması kararlaştırılmış. Rapor 12 Mayıs 1969 birleşiminde görüşülmüştür.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 44 - s. 837:850, c. 53 - s. 398:443. (Rapor S. 446 ekinde 28.12.1968)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/16	Sadi Koçaş (C. Bşk. S. Üye)	İstanbul'da yapılacak köprü hakkında	2 Nisan 1968 tarihli birleşimde görüşülerek Red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 46 - s. 223, 224, 270:283.

10/17	Fahri Özdilek (Tabiî Üye) ve 13 arkadaşı	Devrimlere ve Anayasa'ya karşı son zamanlarda vuku bulan ceryanlar hakkında	4 Nisan 1968 tarihli birleşimde görüşülerek Red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 46 - s. 221:223, 292:314.

10/18	Turgut Cebe (Ankara) Yiğit Köker (Ankara)	Millî Güreşçilerimizle Beden Terbiyesi Gn. Md.'lüğü arasındaki anlaşmazlık hakkında	Önerge görüşülmeden sahipleri tarafından 20 Haziran 1968'de geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 47 - s. 66, 107.

10/19	Fehmi Alpaslan (Artvin)	Hayran Gölündeki balık avına dair	Önerge 20 Haziran 1968 birleşiminde görüşülerek Red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 47 - s. 107:113

10/20	Mehmet Özgüneş (Tabiî Üye)	Üniversitelerimizi rahatsız eden olaylar üzerinde	Önerge, 25 Haziran 1968 tarihli birleşimde görüşülerek Red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 47 - s. 90 - 92, 127 : 144

10/21	Mehmet Hazer (Kars)	İlk ve orta dereceli okullarda uygulanan yoklama, sınıf geçme ve yönetmelik hususlarında	Önerge, 30 Eylül 1968 tarihli birleşimde sahibi tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 47 - s. 429, 430

TOPLANTI YILI : 8
(1968 - 1969)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/22	Mehmet Hazer (Kars)	Buğday, ekmek ve diğer unlu maddeler hakkında	Önerge 21 Ocak 1969 tarihli birleşimde görüşülerek Red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 49 - s. 815:824

10/23	Haydar Tunçkanat (Tabiî Üye)	Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti arasında aktolunan Kredi Anlaşması hakkında	Önerge, 25 Kasım 1969 birleşiminde kabul edilerek komisyon seçimine gidilmiş, komisyon raporu 8 Ocak 1980 tarihli birleşimde görüşülmüştür.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 49 - s. 446, c. 51/2 - s. 996:1009, 1045, 1046, c. 54, s. 410:420, 573:575, c. 2/27 - s. 162, 163, c. 32 - s.422, c.44 - s. 456:474, c.43/1 - s. 828, c. 44 - s. 491'e ek, (Rapor S. Sayısı - 702 ve 702'ye ek)

10/24	Fehmi Alpaslan (Artvin) ve 3 arkadaşı	Büyük şehirlerdeki kömür dağıtımı yetersizliği, köylerin yakacak ihtiyacı ve belli ve yeterli bir millî yakıt politikası izlenmesi hakkında	21 Ocak 1969 tarihli birleşiminde ele alınarak görüşülmüş, Red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 49 - s. 465, 466, 824:831.

10/25	Halil Özmen (Kırşehir) ve arkadaşları	Şahsi çıkar karşılığı menfaat gruplarının işlerini takip edenler ve bu yolda nüfuz ticaretinde bulunanlar hakkında	Önerge, İçtüzük hükümlerine uygun bulumadığından 19 Şubat 1969'da Başkanlıkça sahiplerine iade edilmiştir.

Genel Kurul gündemine alınmadığından Tutanak Dergisinde kaydı yoktur.

10/26	Mucip Ataklı (Tabiî Üye) ve 4 arkadaşı	16 Şubat 1969 Pazar günü İstanbul'da vukubulan olaylara dair.	7 Ocak 1970 tarihli birleşimde görüşülmüş, Anayasanın 132 nci maddesine göre gündemden çıkarılması kararlaştırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 55 - s. 91 : 95.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/27	Safa Yalçuk (Eskişehir)	Türkiye'de yatırım yapan yabancı bir şirket'den komisyon alındığı ve gayenin tahakkuku için hediyeler dağıtıldığı hakkında	21 Şubat 1969'da verilen önerge hiç bir işleme tâbi tutulmadan sahibi tarafından 21 Mayıs 1970'de geri alınmıştır.

Tutanak Dergisinde kaydı mevcut değildir.

10/28	Mehmet Özgüneş (Tabiî Üye)	Diyanet İşleri Başkanlığında, Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri hakkında	25 Kasım 1969'da ve-rilmiş bulunan önerge, 7 ve 14 Ocak 1970 tarihli birleşimlerde görüşüle-rek önerge kabul ve ko-misyon kurulması karar-laştırılmış, Komisyon raporlarından ilki 20, 27 ve 29 Nisan 1971'de görüşülerek rapor komisyona iade edilmiştir. Komisyonun Başkan ve üyelerden 4'ünün istifaları üzerine yeniden kurulan komisyonun raporu 24 Şubat 1974'de üyelere dağıtılmıştır. 27 Nisan 1976'daki birleşimde raporun okunup okunmaması oya sunulmuş, okunması kabul edilmemesi üzerine Başkan konunun gündemden çıkarılacağını açıklamıştır. Bk. 10/44 sayılı paragraf.

Bk. C.S.Tutanak Dergisi : c. 54 - s. 420, c.55 - s.95:109, 233:260, c. 64 - s.638, 654:670, 682:733, 471:751, c. 2/4 - s. 187, 188, 418, 489, 705. (Rapor: c. 27 - s. 618'ek - 17.2.1975)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/29	Kâmil Karavelioğlu (Tabiî Üye)	Eski Genel Sekreter hakkındaki Danıştay kararının Başkan tarafından uygulanmaması hakkında	13 Mayıs 1969 günlü birleşimde Başkanlık Divanınca gündemden çıkarılması konusunda Adalet ve Anayasa komisyonundan görüş istenmesi hususu tartışılmıştır. Senato araştırması hakkındaki defterde (Red) edildiği yazılıdır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 53 - s. 305, 306, 452, 453.

10/30	Hüseyin Atmaca (Denizli)	8 Temmuz 1969'da Kayseri'de öğretmenlere yapılan saldırılar hakkında	22 Ekim 1969 tarihli birleşimde gündeme alınan önerge 14 Ocak 1970 birleşiminde konu yargıya intikal ettiği anlaşıldığından gündemden çıkarılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 53 - s. 605, c. 55 - s. 260:263.

10/31	Şükran Özkaya (Tabiî Üye)	İller Bankası ve bu bankanın kurduğu Simel Şirketi, kuruluş amacından uzaklaştığından bu iki teşekkülün sorumlularının tutumları hakkında.	22 Ekim 1969 birleşiminde ele alınan önerge, 25 Şubat 1970'de kabul edilmiş, 14 Nisan 1970 birleşiminde kurulan komisyon raporu 13 Nisan 1971 birleşiminde görüşülmüştür.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 53 - s. 605, 606, c. 54 - s. 420, c. 57 - s. 112:140, 645, 790, c. 62 - s. 51, c. 64 - s. 592:609. (Eki rapor - 6.1.1971)

TOPLANTI YILI : 9
(1969 - 1970)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/32	Mehmet Hazer (Kars)	Kars ve çevresinde hüküm süren ve bölge hayvancılığına ve ekonomisine zarar veren kuraklığa dair	26 ve 31 Mart 1970 birleşiminde görüşülmüş, araştırma isteği Red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 57 - s. 489:494, 512:520.

10/33	Suphi Gürsoytrak (Tabiî Üye)	Türk Havayolları ve Uçuş Servisi Anonim Ortaklıkları işletmelerindeki huzursuzluk hakkında	24 Kasım, 10-12 Aralık 1970'deki birleşimlerde ele alınarak komisyon kurulması kabul edilmiş, komisyon raporu, 26 Ocak 1971'de görüşülmüştür.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 57 - s. 859, 860, c. 62 - s. 100:106, 188:197, 223:241, c. 24 - s. 502 (Rapor S. 512 eklerinde - 15.2.1973)

10/34	Yiğit Köker (Ankara) Hâluk Berkol (İstanbul)	T.R.T. Ankara Televizyonuna dair	Önerge, 14 Ekim 1971'de sahipleri tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 64 - s. 591, 626, 654, 757, c. 65 - s. 35, 42, 82, 255, 295, 338, 433, c. 67 - s. 1036, 1038.

10/35	Şevket Köksal (Ordu)	İstanbul'un Sağmalcılar ve Esenler bölgelerinde vukubulan kolera hastalığına dair	11 Mayıs 1971'deki birleşimde görüşülerek Red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 62 - s. 185, 186, c. 64 - s. 654, c. 67 - s. 82 : 106.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/36	Ekrem Özden (İstanbul)	İstanbul'un Sağmalcılar ve Esenler mıntıkalarında vukubulan kolera hastalığına dair	Önerge üzerinde görüşme yapılmadan 2 Temmuz 1971'deki birleşimde sahibi tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 62 - s. 181, 182, c. 64 - s. 591, 626, 627, 654, 757, c. 65 - s. 35, 42, 255, 338, 433, 661.

10/37	Lütfü Bilgen (İçel)	İçel İline bağlı Gülnar İlçe Belediyesinin gecekondu önleme bölgesi inşaatına dair	15 Nisan 1971'deki birleşimde ele alınarak kabul edilmiş, komisyon raporu 7 Mart 1972 günlü birleşimde görüşülmüştür.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 62 - s. 186:188, c. 64 - s. 591, 627: 638, c. 65 - s. 201, 202, 271, c. 2/3 - s. 721:725. (Rapor eklerde : 31.8.1972)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/38	Mehmet Hazer (Kars)	Üniversite ve yüksekokullarda vukubulan boykot, işgal ve diğer hadiselere dair	8 Aralık 1970'deki birleşimde okunmuş, üzerinde görüşme yapılmadan 22 Haziran 1971'de sahibi tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 62 - s. 184, c. 64 - s. 591, 638, 654, 757, c. 65 - s. 35, 42, 255, 295, 338, 416, 417.

10/39	Fahri Özdilek (Tabiî Üye) ve 11 arkadaşı	TRT'nin statüsü ve kuruluşuna dair	8 Aralık 1970'deki birleşimde okunmuş, üzerinde görüşme yapılmadan sahipleri tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 62 - s. 184, 185, c. 64 - s. 591, 592, 638, 654.

10/40	Yiğit Köker (Ankara)	Öğrenci olayları ve şiddet hareketlerini doğuran hususlara dair	8 Aralık 1970 günlü birleşimde okunmuş, üzerinde görüşme yapılmadan 15 Haziran 1971'de sahipleri tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 62 - s. 182:184, c. 64 - s.592, 638, 654, 757, c. 65 - s. 35, 42, 255, 295, 338, 348.

10/41	Hüseyin Atmaca (Denizli)	Amerikalı Yazar John Hughes'in basında çıkan afyon kaçakçılığı ile ilgili demecine dair	24 Aralık 1970'deki birleşimde okunmuş, üzerinde görüşme yapılmadan 27 Nisan 1971'de sahibi tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 64 - s. 592, 680.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/42	Sırrı Atalay (Kars)	Son beş yıl içinde açılan ve kullanılan kredilerin ekonomik ve sosyal kalkınmadaki katkı ve etkilerine dair	29 Aralık 1970'deki birleşimde okunmuş, üzerinde görüşme yapılmadan 21 Eylül 1972'de sahibi tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 62 - s. 418:422, c. 64 - s. 592, 757, c. 65 s. 35, 42, 255, 295, 338, 433, c. 66 - s.99, c. 67 - s. 1026, 1038, c. 2/6 - s. 112.

10/43	Sırrı Atalay (Kars)	Bölgeler arasında artan farklılık ve bölgesel plana gitme zorunluluğu olup olmadığı hakkında*	21 Eylül 1972'deki birleşimde ilgili Bakanın açıklaması üzerine sahibi tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 64 - s. 592, 757, 758, c. 65 - s. 42, 43, 255, 295, 338, 433, c. 66 - s. 99, c. 67 - s. 1026, 1038, c. 2/6 - s. 112.

** 62 nci cilt fihristi ve 559 uncu sayfada önergenin başlığı (Demirel Yönetiminin Doğu Anadolu kalkınmasına engel olan tutumu hakkında), olarak yazılıdır.*

10/44	Mehmet Özgüneş (Tabiî Üye)	Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Yaşar Tunagür'in faaliyetleri hakkında	Önerge aynı konudaki 10/28 İşlem No.'lu önerge ile birlikte konuşulmuş, ancak Komisyondan vaki çekilmeler nedeniyle 7 Ocak 1975'de yeni bir komisyon kurulmuştur. Komisyon raporu 27 Nisan 1976'da görüşmeye açılmış, rapor üzerinde söz alan üye olmadığından Başkan, yapılacak bir işlem bulunmadığını konunun gündemden çıkarılacağını Genel Kurul'a bildirmiştir. (Bk. 10/28)

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 54 - s. 420, c. 55 - s. 95:110, c. 2/4 - s. 187, 188, 213, 229, 253, 254, 363, 418, 489, 705, c. 2/17 - s. 310, 398, 399, c. 2/18 - s. 406, c. 27 - s. 530, 618. (Rapor : s. 618'e ek 17.2.1975)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/45	Hamdi Özer (Malatya)	Demokratik Cumhuriyet düzenini yok etmek amacını güdenlerin adalete teslim edilmesine dair *	10 Haziran 1971 birleşiminde okunmuş üzerinde bir işlem yapılmadan, 13 Haziran 1973 birleşiminde sahibi tarafından yapılan konuşma ile geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 65 - s. 324, 325, 434, c. 66 - s. 100, c. 67 - s. 1026, 1038, c. 2/1 - s. 344, c. 4 - s. 43, 190, 216, 248, 249, 254, 282, 355, 364, 408, 409, 435, 444, 546, 676, 720, c. 12 - s. 61, 62.

** Tutanak Dergisi c. 65 - s. 324, 325'de önergenin konusu (Halk Kurtuluş Ordusu adı altında hareket eden anarşistler ve bunları destekleyenler hakkında) olarak yazılıdır.*

10/46	Hüsnü Dikeçligil (Kayseri)	"Ankara Öğretim Derneği" adına yaptırılmış bulunan "Tevfik Fikret Lisesi" inşaatı ile ilgili konular hakkında	Önerge 6 Ocak 1972'deki birleşimde okunarak kabul edilmiş, 18 Ocak 1972'de kurulan komisyon raporu 30 Mayıs 1974 birleşiminde görüşülmüştür.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 67 - s. 1022:1024, c. 2/1 - s. 344, 356:358, 456, 457, 449, c. 4 - s. 174, 293, 501, 526, c. 17 - s. 35:38. (Rapor : S.44'e ek - 15.6.1972)

TOPLANTI YILI : 11
(1971 - 1972)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/1(*)	Hamdi Özer (Malatya)	Ankara İktisadî ve Ticarî İlimler Akademi-sine bağlanan Mühendislik ve Mimarlık Özel Yüksek Okullarına dair	30 Aralık 1971'deki birleşimde okunmuş, üzerinde bir işlem yapılmadan 16 Mart 1972 birleşiminde sahibi tara-fından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 2/I - s. 284, 285, 345, 482, c. 4 - s. 44, 59 (**)

10/2	Hüsnü Dikeçligil (Kayseri)	Ankara İmar Ltd. Şirketinin Arısoy Kollektif Şirketi lehine sağlamış olduğu menfaat ve keyfi davranışlar hakkında	2 Mayıs 1972 günlü birleşimde okunmuş, 19 Aralık 1974 günlü birleşimde komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Üyelerde vaki değişiklik dolayısıyla komisyon raporu, ancak 5 Nisan 1979'daki birleşimde tekrar okunmuş, söz isteyen üye olmadığından Başkan araştırmanın sonuçlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 4 -s. 374, 375, 435, 444, c. 10 -s. 16, 180, 202, 340, 352, c. 17 - s. 374:378, c. 37 - s. 331, c. 43 - s. 239, 377 (Rapor S. Sayısı - 781)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/3	Yiğit Köker (Ankara)	Sosyal Sigortalar Kurumunun içinde bulunduğu duruma dair	20 Haziran 1972'deki birleşimde okunmuş, öner-ge sahibi 12 Ekim 1975'de üçte bir yenileme seçimine girip sonrada önergesini yenilemediğinden işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 4 - s. 732, c. 10 - s. 16, 180, 202, 339, 352, c. 17 - s. 35, c. 18 - s. 445

NOT:

(*) Senato Araştırması işlem No.'ları 11 inci toplantı yılından itibaren tekrar (1) den başlatılmıştır.

(**) Tutanak Dergisi 1961 - 1970 arası 1-67 nci cilt olarak sıralanmış, 1971 'den sonra cilt sayıları tekrar (1) den başlamıştır.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/4	Ekrem Özden (İstanbul)	Son bir kaç ay içinde özellikle İstanbul'da vuku bulan yangınlara dair	15 Şubat 1973 günlü birleşimde okunmuş, ele alınmadan önerge sahibi 14 Ekim 1973'deki seçime katılması ve sonra da yenilenmemesi nedeniyle önerge işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 9 - s. 659 c. 10 - s. 17, 18, 180, 202, 340, 352.

10/5	Şevket Akyürek (İstanbul)	Çimento ihracındaki yolsuzluk ve döviz kaybına dair	16 Mayıs 1973 günlü birleşimde okunmuş, sahibinin 14 Ekim 1973'deki seçime girmesi ve sonra da yenilenmemesi nedeniyle işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 11 - s. 283.

10/6	M. İhsan Topaloğlu (Giresun) ve Fikret Gündoğan (İstanbul)	Yurdumuzdaki enerji darlığının nedenleri ve çözüm yolları konusunda	16 Mayıs 1973 günlü birleşimde okunmuş, 29 Nisan 1976 günlü birleşimde görüşülerek komisyon kurulması, dolayısıyla önerge red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 11 - s. 282, 283, c. 18 - s. 445, 536, 603, c. 27 - s. 513

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/7	Hamdi Özer (Malatya)	Mason localarına dair	28 Haziran 1973 birleşiminde okunmuş, 9 ve 18 Mart 1976 günlü birleşimlerde araştırma komisyonu Başkanı ve üyeleri seçilmiştir. Ancak komisyonun görev süresi 3 Aralık 1978'de sona erdiğinden ve süreyi tekrar uzatma olanağı bulunmadığından, komisyon Başkanı, dosyayı 5 Haziran 1979'da Başkanlığa iade etmiş, bu yazı üzerine söz alan olmadığından, Başkan, önerge üzerindeki işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 12 - s. 840, c. 18 - s. 445, 536, 603, c. 27- s. 232, c. 37 - s. 319, c. 43/1 - s. 820

10/8	Nejat Sarlıcalı (Balıkesir)	1972-1973 Kampanyasında zeytinyağı müdahale alımları ile ihracatında uygulanan politika hakkında	12 Haziran 1973'deki birleşimde okunmuş, ancak 14 Ekim 1973'de önerge sahibinin seçimlere girmesi, sonra da yenilememesi nedeniyle işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 12 - s. 25 : 27.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/9	Yiğit Köker (Ankara)	Kızılay alt geçidi ve çarşısı inşaatı hakkında	8 Ocak 1974'deki birleşimde okunmuş, ancak önerge sahibinin 12 Ekim 1975 yenileme seçimine girmesi ve seçildikten sonra da yenilememesi nedeni ile işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 13 - s. 266, 267.

10/10	Hüsnü Dikeçligil (Kayseri)	Millî Eğitim Bakanlığının 7.2.1974 gün ve özel 00001/114 sayılı genelgesi ve buna göre yapılan atamalar hakkında	2 Nisan 1974'deki birleşimde okunmuş, ancak önerge sahibinin 12 Ekim 1975'deki yenileme seçimine girmesi ve tekrar seçilmemesi nedeni ile işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 14 - s. 86, 87.

10/11	Necip Mirkelamoğlu (İzmir)	Atatürk Devrimleri ve Devletin Temel İlkeleriyle ilgili işlemler hakkında	2 Nisan 1974'deki birleşimde okunmuş, üç yıla yakın bir sürede görüşülmemesi nedeni ile verildiğindeki amacı ve anlamı kaybettiği gerekçesiyle 9 Mart 1976 birleşiminde sahibi tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 14 - s. 87, 88, c. 27 - s. 159.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/12	Sami Turan (Kayseri) ve Fethi Çelikbaş (C. Bşk. S. Üye)	11 Sayılı Kanun Hükmünde kararnameye dayanılarak TRT Genel Müdürlüğüne yapılan atama hakkında	24 Haziran 1974 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 8 Haziran 1976'daki birleşimde 10/15 No.'lu önerge için kurulan komisyona havalesi uygun görülmüştür. 23 Aralık 1976'daki birleşimde ise 10/15'den başka 10/31 için kurulan araştırma komisyonunun konuları birlikte incelemesine karar verilmiştir. Komisyon raporu 18 Aralık 1979'da Genel Kurul'a sunulmuş, üzerinde söz alan olmadığından Başkan önerge üzerinde gerekli işlemin yapıldığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 14 - s. 173;177, c. 27 - s. 513, 618, c. 28 - s. 296, 424:430, c. 29 - s. 349, c. 44 - s. 304, 305 (10/12, 10/15 ve 10/31 Nolu önergeleri kapsayan rapor, tutanağın sonundadır.) (S. Sayısı : 818)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/13	Ömer Ucuzal (Eskişehir) ve İbrahim Tevfik Kutlar (Aydın) Ali Alkan (Kırklareli) İskender Cenap Ege (Aydın) Fethi Çelikbaş (C. Bşk. S. Üye) Mustafa Bozoklar (İzmir)	Millî Eğitim Bakanı tarafından yapılmış olan atama ve yer değiştirme işlemleri hakkında	20 Haziran 1974 birleşiminde okunmuş, 20 Nisan 1976'daki birleşimde önerge kabul edilerek Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir. Komisyon Başkanlığının 5 Haziran 1979 birleşiminde okunan yazı-sında araştırmanın sona ermediğini ve yeni bir süre almak mümkün olmadığı belirtilmekle Baş-kan, yazı üzerinde söz isteyen üye olup olma-dığını sormuş olmadığı anlaşılmakla önerge üze-rindeki işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 17 - s. 157, 158, c. 18 - s. 445, 446, 536, 604, 605, c. 27 - s. 514:522, c. 43/1 - s. 816.

10/14	Özer Derbil (C. Bşk. S. Üye) Suphi Gürsoytrak (Tabiî Üye) Hikmet İşmen (Kocaeli) Turgut Cebe (Ankara)	Elektrofor firmasına verilen teşvik ve ithal belgeleri ile bu firmanın gümrük işlemleri hakkında	2 Temmuz 1974'deki birleşimde okunmuş, bir işlem yapılmadan önergenin geçerliği geçtiği gerekçesiyle 9 Kasım 1976 birleşiminde sahipleri tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 17 - s. 575, c. 18 - s. 537, 605, c. 28 - s. 296, 430, 515, 516, 644, 793, 816, c. 29 - s. 33, 47.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/15	İskender Cenap Ege (Aydın) ve arkadaşları	TRT hakkında	12 Aralık 1974'deki birleşimde Şeref Kayalar ve arkadaşlarının önergesi olarak okunmuş, 22 Haziran'da Araştırma Komisyonu üye seçimi yapılmıştır. Komisyon raporu 10/12 ve 10/31 No.lu önergelerle birleştirilmiş olarak 18 Aralık 1979'da üyelerin bilgisine sunulmuştur.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 18 - s. 308 : 311, c. 28 - s. 509, c. 44 - s. 304, 305 (Rapor S. Sayısı : 818)

10/16	Ahmet Demir Yüce (Zonguldak) Hüsnü Dikeçligil (Kayseri)	Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı tarafından hazırlanmış bulunan yönetmelik hakkında	21 Ocak 1975'te gündeme alınarak 20 Nisan 1976 birleşiminde okunmuş ve kabul edilmiş. Komisyon raporu 4 Mayıs 1978'de Genel Kurulun bilgisine sunulmuş, ancak söz alan olmadığını Başkan, önerge üzerindeki işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 18 - s. 520, 521, c. 27 - s. 528 : 530, c. 32 - s. 339 c. 37 - s. 419 (Rapor S. 444'e ek: S. Sayısı : 688)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/17	Fethi Çelikbaş (C. Bşk. S. Üye) Nurettin Akyurt (Malatya)	TRT'nin malî ve idarî işlemleri hakkında	28 Ocak 1975'deki birleşimde okunmuş, Kamu İktisadî Teşebbüsleri Komisyonunda TRT ile ilgili işlem yürümeye başladığından araştırmaya ihtiyaç kalmadığı gerekçesiyle 8 Haziran 1976 birleşiminde önerge sahipleri tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 18 - s. 594 : 596. c. 28 - s. 430.

10/18	Hamdi Özer (Malatya)	15 Şubat 1975 günü bazı illerimizde meydana gelen olaylara dair	17 Şubat 1975 günü verilen önerge hakkında hiç bir işlem yapılmadan sahibi tarafından geri alınmıştır. (*)

** Bir işlem görmemesi itibariyle Tutanak Dergisinde kaydı yoktur.*

10/19	Lütfü Bilgen (İçel) Talip Özdolay (İçel)	İçel - Alata bahçivanlık ve Ziraat okulu hakkında	1 Nisan 1975'deki birleşimde okunarak kabul edilmiş. Komisyon raporu 13 Temmuz 1976 birleşiminde Genel Kurula sunulmuş, üzerinde söz alan olmadığından işlemin tamamlandığı Başkan tarafından bildirilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 21 - s. 375, c. 24 - s. 503, 504, c. 28 - s. 816, 817.
(Rapor S. 844'e ek: 2.7.1976)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/20	Sırrı Atalay (Kars)	Milliyetçi Hareket Partisi Örgütünün bazı davranış ve eylemleri hakkında	15 Nisan 1975 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 22 Ocak 1976'daki birleşimde görüşülerek red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 21 - s. 544, 545, c. 24 - s. 504, 526 : 532.

10/21	Niyazi Ünsal (Erzincan)	Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri ara-sında yapılan andlaşma-lara dair	3 Haziran 1975 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 18 Mayıs 1976'da görüşülerek Red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 22 - s. 249 - 251, c. 24 - s. 504, 533, c.27 - s.530, c.28 - s. 296 : 307.

10/22	Hüseyin Öztürk (Sıvas)	Öğretmenler arasında yapılan atama ve yer değiştirmeler ile açığa alınanlar hakkında	8 Ocak 1976'daki birleşimde okunmuş, 8 Haziran 1979 birleşiminde komisyon Başkanı, araştırma için tanınan sürenin bittiğini ve uzatılmasına imkân olmadığını belirterek dosyayı iade etmiştir. Başkan önerge üzerindeki işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 24 - s. 448 : 450, 504, 505, c. 43/1 - s. 816

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/23	Hamdi Özer (Malatya)	Dışişleri Bakanının Pakistan'a gitme sebebine dair	8 Ocak 1976'da okunmuş, Nisan 1976'daki birleşimde görüşülerek Red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 24 - s. 450, 451, 505, 533, c. 27 - s. 530 : 532.

10/24	Yigit Köker (Ankara)	Kızılay alt geçidi ve çarşı yapımı inşaatına dair	8 Ocak 1976'da okunarak Genel Kurul'un bilgisine sunulmuş, bir işlem yapılmadan 1 Mart 1979 birleşiminde sahibi tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 24 - s. 451, 452, 505, 533, c. 28 - s. 430, c. 43 - s. 164.

10/25	Hilmi Nalbantoğlu (Erzurum) ve 6 arkadaşı	Lice'de depremden sonra yapılan konutlar hakkında	8 Ocak 1976'da okunarak Genel Kurulun bilgisine sunulmuş, 20 Nisan 1976'da görüşülerek kabul edilmiştir. Önerge 26 Nisan 1976'da aynı konuda verdiği ve 10/42'ye kayıtlı önerge ile birleştirilmiş, 5 Haziran 1979 birleşiminde Komisyon Başkanı araştırma için tanınan sürenin bittiğini ve uzatılmasına imkan olmadığını bildirerek dosyayı iade etmiştir. Başkan, önerge üzerinde işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c.24 -s.452, 505, 533, c.7 -s.532, 537, c.43/1 -s.817, 818.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/26	Hamdi Özer (Malatya)	Belediyelere yapılan Devlet yardımı hakkında	8 Ocak 1976'da okunmuş 27 Nisan 1976'da kabul edilmiştir. Kurulan komisyon 10/52 No.'lu önerge ile birleştirilmiş olarak durumu incelemiş, ancak tanınan süre içinde araştırma tamamlanamadığından 5 Haziran 1979 birleşiminde komisyon başkanı, dosyayı Başkanlığa iade etmiştir. Başkan, önergeler üze-rindeki işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 24 - s. 452, 505, 533, c. 27 - s. 538, 539, 619 : 621, c. 43/1 - s. 814, 815.

10/27	Yiğit Köker (Ankara)	İstanbul'da Aksaray ve Sultanhamamı'nda vuku bulan yangınlar hakkında	8 Ocak 1976'da okunmuş, hiç bir işlem yapılmadan 1 Mart 1979'da sahibi tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 24 - s. 452, 453, 505, 533, c. 27 - s. 539, 621, c. 28 - s. 430, c. 43 - s. 164.

10/28	Naci Cidal (Hakkâri) ve 5 arkadaşı	Millî Eğitim Bakanı tarafından yapılan yer değiştirme, atama, açığa alınan Millî Eğitim mensupları hakkında	8 Ocak 1976'da okunmuş, 20 Nisan 1976'daki birleşimde görüşülerek Red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 24 - s. 453 : 455, 505, 533, 534, c. 27 - s. 539: 542

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/29	Fahri Özdilek (Tabiî Üye) ve 9 arkadaşı	Gençlik olayları ve gerektirdikleri çözümlerin saptanmasına dair	8 Ocak 1976'da okunarak Genel Kurulun bilgisine sunulmuş, 27 Nisan 1976'da kabul edilerek aynı konuda verilmiş bulunan 10/29 ve 10/41 No.lu önergeler için kurulmuş bulunan Araştırma Ko-misyonuna havalesi ka-rarlaştırılmıştır. Sonuç için Bk. 10/41 No.lu önerge

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c.24 - s. 455, 456, 505, 534, c. 27 - s. 621 : 623

10/30	Salih Tanyeri (Gaziantep)	1975 yılı kömür üretimi, dağıtımı, müracaat ve dağıtım tarihleri hakkında	22 Ocak 1976 birleşiminde okunarak araş-tırma yapılması kabul edilmiş. Kurulan komisyonun düzenlediği rapor 18 Nisan 1977'de üyelere dağıtılmıştır. Rapor üzerinde 5 Hazi-ran 1979 birleşiminde görüşme açılmış, ancak söz alan olmadığından Başkan, önerge üzerinde işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 24 - s. 505, 534, 535, c. 37 - s. 448 (S. Sayısı 704'e ek), c. 43/1 - s. 809. (Rapor S. Sayısı : 704)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/31	Kemal Sarıbrahimoğlu (Adana) Hüseyin Atmaca (Denizli)	TRT yönetiminin tutumu, TRT Genel Müdürleri ile yargı kararlarının uygulanması hakkında	20 Ocak 1976 birleşiminde okunarak Genel Kurul'un bilgisine sunulmuş, 8 Haziran 1976'da okunarak kabul edilmiştir. Aynı konuda verilmiş 10/12 ve 10/15 No.'ya kayıtlı önergelerle birleştirilmiştir. Sonuç için Bk. 10/12 No.lu önerge

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c.24 - s. 499, c. 27 - s. 623, c. 28 - s. 430, c. 43/1 - s. 800 (Rapor S. Sayısı : 818) c. 44 - s. 304, 305.

10/32	Niyazi Ünsal (Erzincan)	Devlet Plânlama Teşkilâtınca kurulan "Kalkınma Fonu"na ayrılan 400 milyon liranın dağıtım şekli hakkında	27 Ocak 1976'da okunarak Genel Kurul'un bilgisine sunulmuş, 8 Haziran 1976'da kabul edilmiştir. Kurulan komisyonun tanınan süre içinde araştırmayı tamamlayamadığı, 5 Haziran 1979'daki birleşimde bir yazı ile Başkanlığa arz edilerek dosya iade edilmiş. Başkan, önerge üzerinde işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c.24 - s. 557 : 565, c. 27 - s. 623, c. 28 - s. 433 : 448, c. 43/1 - s. 811, 812

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/33	Hamdi Özer (Malatya)	Emekliye ayrılan işçilere ödenmesi gereken tazminatlara dair.	24 Şubat 1976'daki birleşimde okunarak bilgiye sunulmuş, gereği yapıldığı gerekçesiyle 30 Mart 1976 birleşiminde geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 27 - s. 19, 20, 286.

10/34	Hamdi Özer (Malatya)	Bazı okullara ve bu okullardaki öğrencilerin devam durumlarına dair	24 Şubat 1976'daki birleşimde okunarak bilgiye sunulmuş, 22 Ha-ziran 1976 birleşiminde kabul edilmiştir. İşlem sırasında benzer konuda verilmiş olan 10/41 no.lu önerge ile birleştirilmiştir. Sonuç için Bk. 10/41 no.lu önerge.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 27 - s. 19, 20, c. 28 - s. 307, 448, 516 : 519.

10/35	Hamdi Özer (Malatya)	Dördüncü Demir-Çelik tesislerinin kuruluş yerinin seçimi hakkında	24 Şubat 1976 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 22 Haziran 1976'da görüşülerek Red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 24 - s. 20, 623, c. 28 - s. 519 : 521.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/36	Sırrı Atalay (Kars) ve 13 arkadaşı	Geri kalmış bölgelerin sorunlarını ve ayrıntılarını belirlemek üzere	2 Mart 1976 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 6 Temmuz 1976'da kabul edilmiştir. Kurulmuş bulunan Araştırma Komisyonu Başkanı 27 Aralık 1979 birleşiminde tanınan sü-rede araştırmanın tamamlanamadığını bir yazı ile Başkanlığa bildirerek dosyayı iade etmiş. Başkan, önerge üzerinde işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 27 - s. 109, 110, 623, c. 28 - s. 793 : 796, c. 43 - s. 240, c. 43/1 - s. 809, 845, c. 44 - s. 426 (Rapor S. Sayısı : 813)

10/37	Erdoğan Bakkalbaşı (Konya)	Su ürünleri ile meşgul olan kooperatifler ve su ürünleri üretimi bölgelerinde kiracı durumunda bulunanlara dair	4 Mart 1976 birleşiminde okunarak bilgiye su-nulmuş, 27 Nisan 1976'da görüşülürek kabul edilmiştir. Araştırma Komisyonu Başkanlığı 5 Haziran 1979 birleşiminde, tanınan sürede araştırmayı tamamlayamadığını belirten yazısı ile dosyayı Başkanlığa iade etmiş, Başkan, önerge üzerine işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 27 - s. 143, 144, 623, 625, c. 43/1 - s. 812 : 814

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/38	Sırrı Atalay (Kars)	Çocuk Mahkemeleri kurulması hakkında	18 Mart 1976 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 6 Temmuz 1976'da görüşüle-rek kabul edilmiş, ko-misyon raporu 22 Şubat 1979 birleşiminde okunmuştur. Söz alan olmadığından, Başkan işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 27 - s. 232, 625, c. 28 - s. 308, 448, 521, 644, 645, 794, 796 : 798, c. 42 - s. 547 (Rapor S. Sayısı : 787)

10/39	Kemal Sarıibrahimoğlu (Adana)	Hapishane ve Tevkifhanelerin durumu hakkında	22 Haziran 1976 birleşiminde okunarak kabul edilmiş, ancak komisyonun tanınan süre içinde araştırmayı tamamlayamadığı bir yazı ile 5 Haziran 1979'da Başkanlığa arzedilmiş, dosya iade edilmiştir. Başkan önerge üzerinde işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 28 - s. 308, 449, 521, 522, c. 43/1 - s. 819, 820

10/40	Niyazi Ünsal (Erzincan)	Bazı vilayetlerde vuku bulduğu iddia edilen işkence olaylarına dair	6 Nisan 1976'daki birleşimde okunarak bilgiye arzedilmiş, 9 Kasım 1976'daki birleşimde görüşülerek Red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 27 - s. 347, 348, 625, c. 28 - s. 308, 449, 522, 645, 798, 816, c. 29 - s. 33, 48 : 53

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/41	Fikret Gündoğan (İstanbul) Recai Kocaman (Artvin)	Toplumu etkileyen bunalımın kökenlerini ve nedenlerini hazırlayanlarla, olayların devamının önlenmesi hakkında	13 ve 15 Nisan 1976'daki birleşimlerde okunarak araştırma için komisyon kurulması kabul edilmiş, ancak tanınan süre içinde 10/29 No.lu önerge ile birlikte yürütülen işlem tamamlanamadı-ğından dosyaların iade edildiği bir yazı ile Başkanlığa arzedilmiştir. Başkan yazı üzerinde söz alan olmamakla önergeler üzerinde işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 27 - s. 386 : 399, 469 : 481, 482, 610, 611, c. 44 - s. 263.

10/42	Hilmi Nalbantoğlu (Erzurum)	Lice depremi ile ilgili bazı olaylar hakkında	27 Nisan 1976'da okunarak bilgiye sunulmuş, 8 Haziran 1976'daki birleşimde görüşülerek aynı konudaki 10/25 No.lu önerge ile birleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Sonuç için Bk. 10/25 sayılı önerge.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 27 - s. 611, 612, c. 28- s. 308, 449, 450

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/43	Sırrı Atalay (Kars) Ziya Müezzinoğlu (Kayseri)	Yabancı Devletler ve Milletlerarası kurullarla yapılan Andlaşmalara dair	22 Haziran 1976'daki birleşimde okunarak 29 Haziran 1976'da araştırma için komisyon kurulması kabul edilmiş, ancak komisyon tanınan süre içinde araştırmayı tamamlayamadığından 5 Haziran 1979'da bir yazı ile Başkanlığa arz edilmiş ve dosya iade olunmuştur. Başkan yazı üzerinde söz alan olmamakla işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 28 - s. 146, 149, 308, 450, 523 : 528, 644, c. 43/1 - s. 819, 820

10/44	Hüseyin Öztürk (Sıvas)	1975 - 1976 öğretim yılında devamsızlık yapan ve yapmak zorunda kalan öğrencilerin çeşitli mağduriyetlerinin saptanması ve çözüm yollarının bulunmasına dair	18 Mayıs 1976'da okunarak bilgiye arz edilmiş, 8 Haziran 1976 birleşiminde kabul edilmiştir. Kurulan komisyon tanınan süre içinde araştırmayı tamamlayamadığından dosyanın iade edildiği 5 Haziran 1979'da bir yazı ile Başkanlığa bildirmekle yazı üzerinde söz alan da olmadığından Başkan, önerge üzerinde işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 28 - s. 277 : 283, 450, 451, c. 43/1 - s. 817.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/45	Hilmi Nalbantoğlu (Erzurum)	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca 1975-1976 yıllarında verilen teşvik ve uygulama belgelerine dair	15 Haziran 1976'da gereği yapılmak üzere Genel Kurul'a sunulmuş, 29 Haziran 1976'da kurulmasına karar verilen komisyon, tanınan süre içinde araştırmayı tamamlayamadığından dosyanın iade edildiğini 5 Haziran 1979'da Genel Kurul'da okunan bir yazı ile Başkanlığa arzetmekle, Başkan bu yazı üzerinde söz alan olmadığından önerge üzerinde işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 28 - s. 466, 467, 645, 646, c. 43/1 - s. 818, 819

10/46	Hilmi Nalbantoğlu (Erzurum)	PTT Genel Müdürünün uğradığı zararlar hakkında	22 Haziran 1976'da gereği yapılmak üzere Genel Kurul'a sunulmuş, 29 Haziran 1976'da kabulü ile kurulmasına karar verilen Komisyon, tanınan süre içinde araştırmayı tamamlayamadığından dosyayı iade ettiğini 5 Haziran 1979'da Genel Kurul'da okunan bir yazı ile Başkanlığa arzetmekle, Başkan bu yazı üzerinde söz alan olmadığından önerge üzerinde işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 28 - s. 505, 506, 646, c. 43/1 - s. 819

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/47	Kemal Sarıbrahimoğlu (Adana)	İskenderun Demir-Çelik Fabrikalarında cereyan eden olaylara dair	1 Temmuz 1976'da gereği yapılmak üzere Genel Kurul'a sunulmuş, 4 Kasım 1976'da kurulmasına karar veri- len Komisyon, tanınan süre içinde araştırmayı tamamlayamadığından dosyayı iade ettiğini 5 Haziran 1979'da Genel Kurul'da okunan bir yazı ile Başkanlığa arzetmekle, Başkan bu yazı üzerinde söz alan olmadığından önerge üzerinde işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 28 - s. 720, 721, 817, 29 - s. 33 : 35, c. 43/1 - s. 816, 817

10/48	Hilmi Nalbantoğlu (Erzurum)	Seçimler hakkında	6 Temmuz 1976 birleşiminde Genel Kurul'un bilgisine sunulmuş, 13 Temmuz 1976 birleşiminde görüşülerek Red edilmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 28 - s. 781 : 783, 817 : 821

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/49	Hamdi Özer (Malatya)	Devlet Planlama Teşkilâtı ve Yatırımlar hakkında	13 Temmuz 1976 birleşiminde Genel Kurul'un bilgisine sunulmuş, 11 Kasım 1976 birleşiminde kurulması kabul edilen komisyonun 31 Mayıs 1978'de raporunu Başkanlığa sunmasına, aynı günde gündeme alınmasına rağmen Ge-nel Kurul'da görüşülememiştir. 12 Eylül 1980 devriminde yasama meclisleri feshedildiğinden işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 28 - s. 814, 815, c. 29 - s. 35, 53, 89 : 91, c. 37 - s. 177, 178, 620 (Rapor : S. Sayısı : 783)

10/50	Niyazi Ünsal (Erzincan)	Keban Barajı Projesine dahil kamulaştırmalar ve bunlarla ilgili ödemeler, projede olduğu halde yapılmayan işler ve projenin uygulanması sonucu ortaya çıkan iskân işlemleri hakkında	4 Kasım 1976 birleşiminde Genel Kurul'un bilgisine sunulmuş, 6 Nisan 1976'da kurulması kabul edilen komisyon, tanınan süre içinde araştırmayı tamamlayamadığından 5 Haziran 1979 birleşiminde okunan bir yazı ile Başkanlığa bildirilmiş. Başkan yazı üzerinde söz alan olmadığından önerge üzerinde işlemin tamamlandığını duyurmuştur.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 29 - s. 28, 29, 91, 109, 127, 538, 564, 610, 668, c. 32 - s. 233, 272, 289, c. 37 - s. 134, 135, 222 : 226, 492 : 496, 450, 451, 710, c. 43/1 - s. 820, 821

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/51	Hilmi Nalbantoğlu (Erzurum)	Karayolları 12 nci bölgesinde gerçekleştirilemeyen yol yapımı hakkında	4 Kasım 1976 birleşiminde okunarak Genel Kurul'un bilgisine arz edilmiş, 11 Aralık 1976'da kurulması kararlaştırılan komisyon, tanınan sürede araştırmayı tamamlayamadı-ğından dosyayı iade ettiğini 5 Haziran 1979'da Genel Kurul'da okunan bir yazı ile bildirmekle, Başkan yazı üzerinde söz alan olmadığından önerge üzerinde işlemin tamamlandığını duyurmuştur.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 29 - s. 26, 27, 91, 92, c. 34 - s. 310, c. 37 - s. 178, 526, c. 43/1 - s. 818.

10/52	Salih Tanyeri (Gaziantep)	Belediyelere yapılan Devlet yardımı hakkında	4 Kasım 1976 birleşiminde okunarak bilgiye arz edilmiş, 18 Ocak 1977 birleşiminde 10/26 No.lu önerge için kurulan komisyonun aynı konudaki bu önergeyi de araştırması kararlaştırılmıştır. Sonuç için Bk. 10/26 No.lu önerge.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 29 - s. 27, 28, 538 : 542, c. 43/1 - s. 814, 815

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/53	Hüsamettin Çelebi (C. Bşk. S. Üye)	Son altı ay içinde temeli atılan tesislerin plana uygunluk, finansman ve proje çalışmaları hakkında	4 Kasım 1976 birleşiminde okunarak bilgiye arz edilmiş, önerge üzerinde bir işlem yapılmadan 16 Mayıs 1978 birleşiminde geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 29 - s. 27, 92, 109, 127, 128, 543, 564, 610, c. 37 - s. 42, 300, 419, 491, 516

10/54	Ekrem Kabay (Burdur)	Traktör satışları hakkında	4 Kasım 1976 birleşiminde okunarak bilgiye arz edilmiş, 18 Ocak 1977'de Araştırma için komisyon kurulması kabul edilmiştir. 20 ve 28 Aralık 1979 birleşimlerinde komisyon raporu üzerinde görüşmeler yapılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 29 - s. 26, 92, 109, 128, 543, 544 c. 44 - s. 257, 295, 304, 362 : 366, 373 : 380 (Rapor S. Sayısı : 814)

10/55	Sırrı Atalay (Kars)	Kars İlinde temeli atılan Şeker Fabrikası hakkında	4 Kasım 1976 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 20 Ocak 1977'de görüşülerek araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Önerge, rapor düzenlenmeden 13 Ekim 1977 birleşiminde sahibi tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 29 - s. 29 : 33, 92, 109, 128, 544, 565, 566, c. 33 - s. 371

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/56	Hayri Öner (Adana)	DİSK'e kayıtlı işçilere yapılan baskı hakkında	9 Kasım 1976'da okunarak bilgiye sunulmuştur, 20 Ocak 1977 birleşiminde kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon tanınan sürede araştırmayı tamamlayamadığından dosyayı iade ettiğini 8 Haziran 1979 birleşiminde okunan bir yazı ile Başkanlığa arz etmiş. Başkan yazı üze-rinde söz alan olmadı-ğından önerge üzerinde işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 29 - s. 45, 46, 566 : 568, c. 43/1 - s. 815

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/57	Kemal Sarıibrahimoğlu (Adana)	Türk sporunun içinde bulunduğu durum hakkında	9 Kasım 1976 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuştur, 18 Ocak 1977 birleşiminde kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon tanınan süre içinde araştırmayı tamamlayamadığından dosyanın iade edildiğini 5 Haziran 1979 birleşiminde okunan bir yazı ile Başkanlığa arz etmiş, Başkan, yazı üzerinde söz alan olmadığından önerge üzerinde işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 29 - s. 45, 109, 128, 544, c. 43/1 - s. 815.

10/58	İbrahim Öztürk (Ankara)	Eğitim Enstitüleri giriş sınavları ve bu kurumların durumları hakkında	7 Aralık 1976 birleşiminde okunarak bilgiye arz edilmiş, 20 Ocak 1977'de görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon tanınan sürede araştırmayı tamamlayamadığından dosyanın iade edildiğini 5 Haziran 1979'da Genel Kurul'da okunan bir yazı ile Başkanlığa arz etmiş. Başkan, yazı üzerinde söz alan olmadığından işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 29 - s. 214, 215, 568, 569, c. 43/1 - s. 811.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/59	Kemal Sarıibrahimoğlu (Adana)	Deprem ve depremle ilgili yerleşim, mesken, ulaşım, dağıtım ve depolama hakkında	16 Aralık 1976 birleşiminde okunarak bilgiye arz edilmiş, 18 Ocak 1977 birleşiminde kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon raporu 26 Haziran 1978'de üyelere dağıtılmış, 5 Nisan 1979 günlü birleşimde rapor üzerinde söz alan olmadığından Başkan işlemin ta-mamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 29 - s. 282, 283, 545, c. 42 - s. 239, 240, 377 (Rapor S. Sayısı : 797) c. 43/1 - s. 811

10/60	İbrahim Öztürk (Ankara)	Afetler fonunun durumunu ve kullanılmasını saptamak üzere	21 Aralık 1976 birleşiminde okunarak bilgiye arz edilmiş, 20 Ocak 1977'deki birleşimde 10/59 sayılı önerge ile birleştirilmesi ve bu önerge için kurulan komisyon tarafından araştırma yapılması kararlaştırılmıştır. Sonuç için Bk. 10/59 sayılı önerge.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 29 - s. 315, 316, 545, 569, 570, c. 42 - s. 239, 240, 377 (Rapor S. Sayısı : 797)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/61	Hamdi Özer (Malatya)	Kamu İktisadî Teşebbüsleri içinde yer alan bazı kuruluşlardaki personele ödenen ikrami-yeler hakkında	28 Aralık 1976 birleşiminde okunarak bilgiye arz edilmiş, 18 Ocak 1977'de kurulması kabul edilen komisyon, tanınan sürede araştırmayı tamamlayamadığını 4 Ekim 1978 günlü bir yazı ile Başkanlığa bildirmiş ve dosyayı iade etmiştir. 5 Haziran 1979'da Genel Kurul'da okunan bu yazı üzerine söz alan olmadığından Başkan, önerge üzerinde işlemin tamamlandığını duyurmuştur.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 29 - s. 384, 545 : 547, c. 43/1 - s. 815, 816

10/62	Ziya Müezzinoğlu (Kayseri) ve 10 Arkadaşı	Yabancı ülkelerde çalışan yurttaşlarımızın sorunlarına dair	4 Ocak 1977'deki birleşimde okunarak bilgiye arz edilmiş, 1 Şubat 1977 birleşiminde kabul ve araştırma komisyonu kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon raporu 23 Mayıs 1979'da üyelere dağıtılmış, ancak üzerinde görüşme yapılmadan 12 Eylül 1980 devriminde Senato kapatılmakla önerge işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 29 - s. 429 : 431, 547, 570, 610, 688 : 690, c. 43/1 - s. 752. 810, 846. (Rapor S. Sayısı : 918)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/63	Nejat Sarlıcalı (Balıkesir)	İthal edilen bitkisel yağ ve margarin hakkında	27 Ocak 1977'deki birleşimde okunarak bilgiye arz edilmiş, üzerinde bir işlem yapılmadan 16 Ocak 1979 birleşi-minde sahibi tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 29 - s. 627, 628, c. 32 - s. 233, 272, 289, c. 40 - s. 120, 121.

10/64	Lütfi Bilgen (İçel)	Tarsus İşletmecilik Yüksekokulunun Adana'ya nakledilmesi hakkında	1 Şubat 1977 birleşiminde okunarak bilgiye arz edilmiş, 22 Mart 1977'deki birleşimde kabul ve araştırma komisyonu kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon tanınan sürede araştırmayı tamamlayamadığından dosyayı iade ettiğini 7 Kasım 1978'de Genel Kurul'da okunan bir yazı ile Başkanlığa arz etmiş, Başkan yazı üzerinde söz alan olmadığından önerge üzerinde işlemin tamamlandığını duyurmuştur.

Bk. C.S. Tutanak.Dergisi : c. 29 - s. 670, c. 32 - s. 233, 234, 272, 289 : 293, c. 43/1 - s. 819

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/65	Hamdi Özer (Malatya)	Gelirler Kontrolörlerinin yaptıkları vergi incelemeleri hakkında	24 Şubat 1977 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, önerge sahibi 5 Haziran 1977 seçimine girip sonra da yenilemediğinden işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 32 - s. 28, 29, 233, 234, 272, 293.

10/66	Hayri Öner (Adana)	Adana İline bağlı bazı ilçe köylerindeki YSE ve Bayındırlık hizmetlerine dair.	24 Şubat 1977 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, üzerinde bir işlem yapılmadan 15 Ocak 1980 birleşiminde sahibi tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 32 - s. 29, 30, 234, 272, 293, c. 37 - s. 42, 301, 419, 491, 516, 526, 566, 583, c. 44 - s. 507.

10/67	Hüsamettin Çelebi (C. Bşk. S. Üye)	1 Mayıs 1977 tarihinde İstanbul - Taksim Cumhuriyet alanında meydana gelen olaylara dair.	2 Ağustos 1977'de okunarak bilgiye sunulmuş, 22 Şubat 1979 birleşiminde kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyonun 19 Haziran 1979'da istediği iki aylık sürede de araştırma sona ermediğinden 12 Eylül 1980 devriminde Senatonun ka-patılmasıyla işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 33 - s. 164 : 166, c. 37 - s. 43, 301, 420, 492, 526, 527, 583, c. 42 - s. 546, c. 43/1 - s. 941.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/68	Hüsamettin Çelebi (C. Bşk. S. Üye)	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının 1 Ocak 1974 tarihinden sonraki teşvik belgesi, imalat izni ve fiyat tesbiti işlemlerine dair	4 Ekim 1977'de okunarak bilgiye sunulmuş 16 Mayıs 1978'deki birleşimde kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak, Komisyon araştırmayı süresi içinde tamamlayamadığını 20 Mayıs 1980 günlü bir yazı ile Başkanlığa bildirmiş, konu görüşülemeden 12 Eylül 1980 devriminde Senato kapatılmakla önerge işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 33 - s. 289 : 292, c. 37 - s. 43, 301, 420, 492, 516, 517. (29.5.1980 Gündemi)

10/69	Niyazi Ünsal (Erzincan)	T. C. Ziraat Bankasının açtığı Krediler ve bunlara bağlı harcamalara dair	4 Ekim 1977'de okunarak bilgiye sunulmuş 20 Nisan 1978'deki birleşimde kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon raporu 15 Şubat 1979'da üyelere dağıtılmış, 7 Haziran 1979 birleşiminde rapor üzerinde söz alan olmadığından Başkan, önerge üzerinde işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 33 - s. 292, 293, c. 37 - s. 43, 301 : 305, c. 43/1 - s. 810, 846. (Rapor S. Sayısı : 883)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/70	Hayri Öner (Adana)	Traktör imali, ithali ve bu hususa ilişkin kurulan şirket ve holdingler hakkında	4 Ekim 1977 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 15 Ocak 1980'deki birleşimde kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak Komisyon, araştırmasını tamamlayamadan 12 Eylül 1980 devriminde Senato kapatılmakla işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 33 - s. 293, 294, c. 37 - s. 43, 420, 492, 517, 527, 583, c. 43/1 - s. 845, c. 44 - s. 257, 295, 304, 361, 426, 442, 456, 496, 507, 508.

10/71	Hayri Öner (Adana)	Tarım ürünlerinin taban fiyatlarının tespit ve ilanı hakkında	4 Ekim 1977'deki birleşimde okunarak bilgiye sunulmuş, önerge üzerinde bir işlem yapılmadan 15 Ocak 1980'deki birleşimde sahibi tarafından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 33 - s. 294, 295, c. 37 - s. 43, 420, 492, 518, 527, 583, c. 43/1 - s. 845, c. - s. 257, 295, 304, 361, 426, 442, 456, 496, 508.

10/72	Hayri Öner (Adana)	Sıtma ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele hakkında	4 Ekim 1977'deki birleşimde okunarak bilgiye sunulmuş, önerge üzerinde bir işlem yapılmadan 15 Ocak 1980 birleşiminde sahibi tara-fından geri alınmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 33 - s. 296, c. 37 - s. 43, 420, 492, 518, 527, 583, c. 43/1 - s. 845, c. 44 - s.508

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/73	Niyazi Ünsal (Erzincan)	İşkence olayları hakkında	4 Ekim 1977'deki birleşimde okunarak bilgiye sunulmuş, 11 Mayıs 1977 birleşiminde kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon, tanınan süre-de araştırmayı sona erdiremediğinden dosyanın iade edildiğini 8 Haziran 1979 birleşiminde Genel Kurul'da okunan 4 Ocak 1979 günlü yazı ile Başkanlığa bildirmiş, Başkan, yazı üzerinde söz alan olmadığından işlemin tamamlandığını duyurmuştur.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 33 - s. 296, 297, c. 37 - s. 43, 420, 492 : 496, c. 43/1 - s. 821.

10/74	Talât Doğan (Rize)	Çay üretimi hakkında	13 Ekim 1977 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 11 Mayıs 1978'deki birleşimde görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon raporu 15 Şubat 1979'da üyelere dağıtılmış, 6 Aralık 1979 birleşiminde rapor üzerinde söz alan olmadığından, Başkan, işlemin tamamlandığını bildirmiştir.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 33 - s. 371, 372, c. 37 - s. 43, 420, 497, 498, c. 43/1 - s. 810, c. 44 - s. 258 (Rapor S. Sayısı : 882)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/75	Talat Doğan (Rize)	Sağlık can güvenliği hakkında	18 Ekim 1977 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 16 Mayıs 1978 birleşiminde görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon, tanınan sürede araştırmayı sona erdiremediğinden dosyayı iade ettiğini 5 Haziran 1979'da Genel Kurul'da okunan 25 Mayıs 1979 günlü bir yazı ile Başkanlığa arz etmiş, Başkan, yazı üzerinde sözalan olmadığından işlemin tamamlandığını duyurmuştur.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 33 - s. 385, 386, c. 37 - s. 43, 420, 498, 518, 519, c. 43/1 - s. 821, 822.

10/76	Hilmi Nalbantoğlu (Erzurum)	TKİ Şark Linyitleri Aşkale İşletmesi hakkında	18 Ekim 1977'deki birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 2 Mart 1978 birleşiminde görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon, tanınan sürede araştırmayı sona erdiremediğinden dosyayı iade ettiğini 5 Haziran 1979'da Genel Kurul'da okunan 22 Kasım 1978 günlü bir yazı ile Başkanlığa arz etmiş, Başkan, yazı üzerinde söz alan olmadığından işlemin tamamlandığını duyurmuştur.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 33 - s. 385, c. 37 - s. 43, 44, c. 43/1 - s. 820.

Toplantı Yılı : 17

1977-1978

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/77	Mehmet Özgüneş (Tabiî Üye)	Kamu İktisadî Teşebbüsleri üzerindeki denetimin etkinliği, mahiyet ve şumulü hakkında	13 Aralık 1977 birleşiminde okunarak bilgiye arz edilmiş, 2 Mart 1978'de görüşülerek Kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon raporu daha önce üyelere dağıtılmış bulunmakla 22 Şubat 1979 birleşiminde üzerinde görüşme yapılmış işlem tamamlanmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 34 - s. 311 : 313, c. 37 - s. 44 : 47, c. 42 - s. 547 : 552.
(Rapor S. Sayısı : 811)

10/78	Mehmet Feyyat (İstanbul)	Van - Muradiye - Çaldıran - Erciş Yörelerinde husule gelen deprem dolayısıyla yapılan yardımlara, inşa edilen konutlara ve bu hususta meydana geldiği söylenen suiistimallere dair	29 Aralık 1977 birleşiminde okunarak bilgiye arz edilmiş, 2 Mart 1978'de görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon, tanınan süre içinde araştırmayı tamamlayamadığından dosyanın iade edildiğini 5 Haziran 1979'da Genel Kurul'da okunan 28 Aralık 1978 günlü yazı ile bakanlığa arz etmiş, Başkan yazı üzerinde söz alan olmadığından işlemin tamamlandığını duyurmuştur.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 34 - s. 495, 496, c. 37 - s. 47, 48, c. 43/1 - s. 821.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/79	Şebip Karamullaoğlu (Bursa)	Bakırköy Akıl Hastanesinde cereyan ettiği söylenen olaylar hakkında	21 Eylül 1978 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 5 Haziran 1979 birleşiminde görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak, komisyon, belli sürede araştırmayı sona erdirememiş, 12 Eylül 1980 devriminde Senato kapatılmış olmakla dosya işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 38 - s. 307, 366, c. 43/1 - s. 810

10/80	Hüsamettin Çelebi (C. Bşk. S. Üye)	TÖB - DER'deki oluşum ve gelişmeler hakkında	21 Eylül 1978 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş 13 Aralık 1979'da görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak, komisyon araştırmayı sona erdirmemiş, 12 Eylül 1980 devriminde Senato kapatılmakla dosya işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 38 - s. 307, 366, 367, c. 43 - s. 240, c. 43/1 -s. 810, 846, c. 44 - s. 258, 296, 550, c. 46 - s. 641

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/81	Ömer Ucuzal (Eskişehir) Cahit Dalokay (Elazığ) Macit Zeren (Amasya)	Polis Teşkilâtı ve görevlerine dair	21 Eylül 1978 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş 5 Haziran 1979 birleşiminde görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak, komisyon araştırmayı sona erdirme-miş, 12 Eylül 1980 devriminde Senato kapatılmakla dosya işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 38 - s. 359, 367, 368, c. 43 - s. 240, c. 43/1 - s. 810.

TOPLANTI YILI : 18
(1978 - 1979)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/82	Baha Akşit (Denizli) Metin Taş (Aydın) Muzaffer Demirtaş (Konya)	İlaç yokluğu hakkında	21 Eylül 1978'deki birleşimde okunarak bilgiye sunulmuş 6 Aralık 1979 birleşiminde görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak, komisyon araştırmayı sona erdirme-miş, 12 Eylül 1980 devriminde Senato kapatılmakla dosya işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 39 - s. 682, 703, 704, c. 43 - s. 240, c. 43/1 - s. 810, 846, c. 44 - s. 258, 259, 518, c. 46 - s. 641.

10/83	Mehmet Özgüneş (Tabiî Üye)	Eğitim Politikamızın ve düzeninin yurdun gerçeklerine ve kalkınma ihtiyaçlarına uygun olup olmadığı ve bu hususlarda alınması gerekli tedbirler hakkında	21 Eylül 1978 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 22 Mart 1979 birleşiminde görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon raporu 30 Nisan 1980'de üyelere dağıtılarak konu gündeme alınmış, ancak Genel Kurul'a arz edilmeden 12 Eylül 1980 devriminde Senato kapatılmakla işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 39 - s. 682, 704 : 706, c. 43 - s. 240, 241, 538, 539, c. 47 - s. 96 (Rapor S. Sayısı : 1017)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/84	Niyazi Ünsal (Erzincan)	T.H.Y.'nın yurt içi ve yurt dışında sürdürdüğü işlemleri hakkında	21 Aralık 1978 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, önerge sahibi 14 Ekim 1979'da yenileme seçimine girip kazanamadığından önerge 4 Aralık 1979'da işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 39 - s. 691, 707, c. 43 - s. 241, 810, 811, 846, c. 44 - s. 249.

10/85	Kemal Sarıibrahimoğlu (Adana) ve 11 arkadaşı	Doğu Akdeniz ve Güney Doğu bölgemizin tarımsal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda kalkınması için alınması gereken önlemler hakkında	21 Aralık 1978'deki birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 20 Aralık 1979 birleşiminde görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak Komisyon, araştırmasını sona erdiremeden 12 Eylül 1980 devriminde Senato kapatılmakla dosya işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 39 - s. 691, 706, 707, c. 43 - s. 179, 180, c. 43/1 - s. 811, c. 44 - s. 259, 296, 306, 367, 550

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/86	Münir Daldal (İzmir)	Cezaevlerinin içinde bulunduğu durum hakkında	27 Mart 1979 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 7 Hazi-ran 1979 birleşiminde araştırma için bir komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak komisyon, tanınan sürede araş-tırmayı sona erdireme-diğini 5 Mayıs 1980 gün-lü bir yazı ile Başkanlığa bildirmiş, bu yazı Genel Kurul'da okunamadan 12 Eylül 1980 devriminde Senato ka-patılmakla dosya işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 43 - s. 249 : 251, c. 43/1 - s. 811, 846, c. 47 - s. 131'e ek Gündem Sayı : 6.

10/87	Cahit Dalokay (Elazığ)	Karayolları 8 inci Bölge Müdürlüğünde yapılan bazı tasarruflar hakkında	17 Nisan 1979 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 7 Haziran 1979 birleşiminde görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak Komisyon tanınan sürede araştırmayı sona erdirememiş, 12 Eylül 1980 devriminde Se-nato kapatılmış olmakla dosya işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 43- s. 423, 424, 460, c. 43/1 - s. 811, 846.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/88	Safa Yalçuk (Çorum) Haydar Tunçkanat (Tabiî Üye)	Devlet Demiryollarının içinde bulunduğu durum hakkında	19 Nisan 1979 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 6 Aralık 1979'da görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak komisyon, tanınan sürede araştırmasını sona erdirememiş, 12 Eylül 1980 devriminde Senato kapatılmakla dosya işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 43 - s. 460, 464, c. 43/1 - s. 811, 847, c. 44 - s. 259, 260, 534.

10/89	Baha Akşit (Denizli)	Yurt içindeki işçi ve çocuklarının eğitim ve öğrenim durumlarıyla, gönderilen eğiticilerin seçimlerindeki bazı uygulamalar hakında	29 Kasım 1979 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 6 Aralık 1979 birleşiminde görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak komisyon, tanınan sürede araştırmasını sona erdirememiş, 12 Eylül 1980 devriminde Senato kapatılmakla dosya işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 43/1 - s. 990, c. 44 - s. 232 : 234, 260 : 262, 504, 505.

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/90	Münir Daldal (İzmir)	TARİŞ ve ona bağlı kuruluşların içerisinde bulunduğu durum hakkında	29 Aralık 1979 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, 6 Aralık 1979 birleşiminde görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak komisyon tanınan sürede araştırmayı tamamlayamadığını 5 Mayıs 1980 günlü bir yazı ile Başkanlığa bildirmiş. Ancak bu yazı okunmadan 12 Eylül 1980 devriminde Senato kapatılmakla dosya işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 44 - s. 80, 234, 235, 262, 263, 545.

10/91	Suphi Gürsoytrak (Tabiî Üye)	Türkiye'deki ABD ve NATO'ya ait üs ve tesislerin adedi ile yönetim şekline dair	11 Aralık 1979 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş 18 Aralık 1979 birleşiminde görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon Raporu 26 Mayıs 1980'de üyelere dağıtılmış, ancak görüşülmeden 12 Eylül 1980 devriminde Senato kapatılmakla dosya işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 44 - s. 273 : 284, 306, 307, 517, 518, c. 47 - s. 105 (Rapor S. Sayısı : 1018)

No. :	Önerge Sahibi :	Konu :	Sonuç :
10/92	Şebip Karamullaoğlu (Bursa)	Şekerbank Genel Müdürünün sözleşmesinin feshi, banka alacaklarının tahsili ile üreticiye açılan kredilerin dağılış biçimi hakkında	24 Nisan 1980 birleşiminde okunarak bilgiye sunulmuş, üzerinde bir işlem yapılmadan 12 Eylül 1980 devriminde Senato kapatılmakla işlemden kaldırılmıştır.

Bk. C.S. Tutanak Dergisi : c. 47 - s. 61.

10/93	Baha Akşit (Denizli) Metin Taş (Aydın)	İlaç yokluğu hakkında*	28 Mayıs 1980'de Başkanlığa sunulan önerge, Genel Kurul'da okunmadan ve üzerinde bir işlem yapılmadan 12 Eylül 1980 devriminde Senato kapatılmakla işlemden kaldırılmıştır.

* *Genel Kurul'da okunmadığı için Tutanak Dergisine geçmemiş, aynı konudaki 10/82 No.'lu önerge dosyasına konulmuştur.*

SENATO ARAŞTIRMASI KONULARINDAN SEÇMELER

1. Özel Yüksek Okullar hakkında
2. Millî birlik ve bütünlüğümüze aykırı düşen bir kısım faaliyetler – Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Yaşar Tunagör'ün faaliyetleri hakkında.
3. Deprem ve depremle ilgili yerleşim, mesken, ulaşım, dağıtım, depolama ve afetler fonu hakkında
4. TRT hakkında
5. Geri kalmış bölgelerin sorunlarını ayrıntılarıyla belirlemek
6. Kamu İktisadî Teşebbüsleri üzerindeki denetimin etkinliği, mahiyet - şumulü hakkında
7. Mason Localarına dair
8. Türkiye'deki ABD ve NATO'ya ait üs ve tesislerin adedi ile yönetim şekline dair.

1. ÖZEL YÜKSEK OKULLAR HAKKINDA

Önerge Sahipleri :

Sedat ÇUMRALI (Konya)
Fehmi ALPASLAN (Artvin)
Mehmet ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye)

Önergelerin Okunduğu Birleşimler :

14 Kasım 1967
21 Kasım 1967
28 Kasım 1967

Araştırma Komisyonu Raporunun Görüşüldüğü Birleşimler :

9 Ocak 1969
15 Ocak 1969
16 Ocak 1969

1. – Özel okullar hakkında Senato Araştırması yapılmasına dair Güven Partisi Senato Grubu Başkanvekili Sedat Çumralı ve Fehmi Alpaslan'ın önergesi.(*)

BAŞKAN – Güven Partisi Grup Reisvekilleri tarafından verilmiş bir takrir vardır, takriri okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Yüksek Başkanlığına

Son zamanlarda özel yüksek okullarla ilgili olarak bazı iddia ve ithamlar ortaya atılmıştır.

Bu okullar, Anayasanın 21 inci maddesiyle 8 Haziran 1965 tarihli ve 625 sayılı özel öğretim Kurumları Kanununa dayanarak faaliyette bulunmaktadırlar.

Bu kanun gereğince, özel yüksek okullar Millî Eğitim Bakanlığının izni ile açılırlar; faaliyetlerinde bu Bakanlığın devamlı denetim ve gözetimine tâbidirler; Anayasaya, kanunlara ve açılma izni şartlarına uygun hareket etmeleri, çeşitli kanuni müeyyidelere bağlanmıştır.

İkinci Kalkınma Plânında bu konuda aynen şu hükümler yer almıştır:

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 44-S. 67, 68

"Özel eğitim kurumlarının çeşitli öğretim kademelerinde kamu sektörüne ek olarak kapasiteler yaratmaları, belirli bir gelir grubundaki öğrencilere eğitim imkânı sağlıyarak kamu eğitim kurumlarının üzerindeki talebi azaltması bakımından faydalı olmaktadır. Ancak, bu özel eğitim kurumlarının düşük nitelikte hizmet sağlamaları, kamu eğitim kurumlarının niteliğini düşürücü yönde gelişmeleri, özellikle yüksek öğretim kademesinde insan gücü politikasını bozucu ve sonucunda istihdam sorunları doğuracak kapasiteler yaratmaları tüm eğitim sistemini bozucu bir sorundur. Bu gibi gelişmelere meydan verilmeyecek ve devamlı bir izleme düzeni kurulacaktır.

Bir ideolojik doğmaya saplanarak özel yüksek okulların topyekûn devletleştirilmesini istemek yerine; hür teşebbüsün bu alandaki hizmetlerinin Anayasa, kanun ve kalkınma plânı hükümlerine uygun yürümesini sağlayıcı tedbirleri almanın en doğru yol olduğu şüphesizdir.

Diğer taraftan, üniversitelerimizle resmî yüksek okullarımızda görevli öğretim üyeleriyle yardımcılarının vakitlerini bu kurumlara hasretmeleri ve bu amaçla kendilerine yeterli malî imkânların sağlanması lüzumu yine İkinci Kalkınma Plânında yer alan hükümlerin bir icabı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu suretle, bu resmî kurumların eğitim gücü artırılmış ve gündüz çalışan gençlerimizin gece dersleri yoluyla yüksek öğrenime ulaşma imkânları genişletilmiş olacaktır.

Özel yüksek okullar hakkında ileri sürülen iddia ve ithamların yukarıda yer alan Anayasa, kanun ve Kalkınma Plânı hükümleri karşısında ne ölçüde doğru olduğunu araştırmakta ve gerçek ile iftirayı birbirinden ayırmakta, gerek öğrenciler, gerek milletimiz, gerek bizzat özel yüksek okullar açısından büyük fayda vardır.

Özel yüksek okullar konusunun etraflı bir şekilde ele alınmasında ve özellikle, bu okulların özel öğretim kurumları kanununun ve bu kanun gereğince verilen izinlerin şartlarına uyup uymadıkları: Millî Eğitim Bakanlığının söz konusu kanun gereğince denetim ve gözetim görevini, Kalkınma Plânı hükümlerini de dikkate alarak, yeterli bir şekilde yapıp yapmadığı: Anayasanı 21 inci maddesinde ve İkinci Kalkınma Plânında yer alan esasları uygulamak bakımından ne gibi kanuni, malî ve idarî tedbirlerin alınması gerektiği hususlarının incelenmesinde, zaruret vardır.

Bu itibarla yukarıda yazılı konuları incelemek üzere, Anayasanın 88 inci maddesinin 2 nci fıkrası ve Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 133 ve 138 inci madedleri uyarınca bir Cumhuriyet Senatosu araştırmasının açılmasını, bu araştırmayı iki ay içinde sonuçlandırmak üzere Anayasanın 85 inci maddesine göre kurulacak 15 kişilik bir Araştırma Komisyonunun kurulmasını Güven Partisi Cumhuriyet Senatosu Grubu adına arz ve teklif ederiz.

Güven Partisi Cumhuriyet Senatosu
Grup Başkanvekilleri

Konya	Artvin
Sedat Çumralı	*Fehmi Alpaslan*

BAŞKAN – Genel Kurulun bilgilerine okunmak suretiyle sunulmuştur. İçtüzüğümüzün 134 üncü maddesi gereğince iki birleşim sonra gündeme alınacaktır.

2. – Tabiî Üye Mehmet Özgüneş'in, özel yüksek okullar hakkında Senato araştırması yapılmasına dair önergesi (*)

BAŞKAN – Sayın Mehmet Özgüneş tarafından verilmiş bir araştırma talebi vardır, okutuyorum:

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Özel yüksek okullar kamuoyunda ve basınımızda ağır bir dille yerilmektedir.

Bu kurumlar hakkında ileriye sürülen iddiaların bazıları şöyledir:

1. Özel yüksek okullara açılış müsaadesi verilirken Anayasanın 21 inci maddesinin 3 üncü fıkrası ve 625 sayılı Kanun hükümleri dikkate alınmamaktadır.

2. Yeterli bir idarî ve eğitsel denetleme yapılmamakta, bazı hallerde denetleme fiilen işlemiş bir duruma düşmektedir.

3. Bu kurumlar öğretim üyelerini Devlet eğitim kurumlarından almakta, bu yüzden resmî eğitim kurumlarının verimi düşmektedir.

4. Özel yüksek okulların eğitim seviyeleri çok düşüktür. Eğitim tesisleri ve eğitim araçları yeterli olmaktan çok uzaktır.

5. Çoğunlukla kendileri okumamış, hiçbir eğitim tecrübesi bulunmayan kişiler tarafından sadece kâr gayesiyle açılan bu kurumlar, eğitim zihniyetinden mahrum ticari bir zihniyetle işletilmektedir.

6. Üniversite ve resmî yüksek okullardaki eğitim kapasitesinden ticari maksatlarla faydalanmak üzere İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük şehirlerimizde açılan bu adetleri hızla artan özel yüksek okullar yüzünden, Anadolu'da açılan fakülte ve resmî yüksek okullara öğretim üyesi temininde büyük güçlüklerle karşılaşılmaktadır.

7. Üniversite ve resmî yüksek okulların giriş imtihanlarında gerekli en düşük puanı dahi alamayan bazı zayıf öğrenciler, mimarlık, mühendislik gibi yüksek puan isteyen öğretim dallarına özel yüksek okullarda devam etmekte ve kolaylıkla sınıf geçerek diploma almaktadırlar.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 44-S. 103, 104

Bu ve benzeri iddiaların doğruluk dereceleri hakkında bilgi edinmek için, Anayasanın 88 inci ve İçtüzüğün 133-138 inci maddelerine göre özel yüksek okullar hakkında Senato araştırması açılmasını saygı ile rica ederim.

Tabiî Üye

Mehmet Özgüneş

BAŞKAN – İçtüzüğün hükümlerine göre, Sayın Özgüneş tarafından verilmiş bulunan araştırma isteğini havi takrir okunmuş, bilgilerinize sunulmuştur. İki birleşim sonra gündeme alınacaktır.

3. – Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, özel yüksek okullar konusunda Senato araştırması isteyen önergesi (10/14) (*)

BAŞKAN – Sayın senatörler, gündemin üçüncü maddesine geçiyoruz.

Önergeyi okutuyorum efendim.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

1. Özel yüksek okullara açılış müsaadesi verilirken Anayasanın 21 inci maddesinin 3 üncü fıkrası ve 625 sayılı Kanun hükümleri dikkate alınmamaktadır.

2. Yeterli bir idarî ve eğitsel denetleme yapılmamakta, bazı hallerde denetleme fiilen işlemez bir duruma düşmektedir.

3. Bu kurumlar öğretim üyelerini Devlet eğitim kurumlarından almakta, bu yüzden resmî eğitim kurumlarının verimi düşmektedir.

4. Özel yüksek okulların eğitim seviyeleri çok düşüktür. Eğitim tesisleri ve eğitim araçları yeterli olmaktan çok uzaktır.

5. Çoğunlukla kendileri okumamış; hiçbir eğitim tecrübesi bulunmayan kişiler tarafından sadece kâr gayesiyle açılan bu kurumlar, eğitim zihniyetinden mahrum ticari bir zihniyetle işletilmektedir.

6. Üniversite ve resmî yüksek okullardaki eğitim kapasitesinden ticari maksatlarla faydalanmak üzere İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük şehirlerimizde açılan ve adetleri hızla artan özel yüksek okullar yüzünden, Anadalu'da açılan fakülte ve resmî yüksek okullara öğretim üyesi temininde büyük güçlüklerle karşılaşılmaktadır.

7. Üniversite ve resmî yüksek okulların giriş imtihanlarında gerekli en düşük puanı dahi alamayan bazı zayıf öğrenciler, mimarlık, mühendislik gibi yüksek puan isteyen öğretim dallarına özel yüksek okullarda devam etmekte ve kolaylıkla sınıf geçerek diploma almaktadırlar.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 44-S. 151/: 170

Bu ve benzeri iddiaların doğruluk dereceleri hakkında bilgi edinmek için, Anayasanın 88 inci ve İçtüzüğün 133-138 inci maddelerine göre özel yüksek okullar hakkında Senato araştırması açılmasını saygı ile rica ederim.

Mehmet Özgüneş

BAŞKAN – Sayın Mehmet Özgüneş. Buyurun efendim.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri, son zamanlarda kamu oyunda ve basınımızda özel yüksek okullar gayet ağır bir dille yerilmektedir. Şimdiye kadar, özel yüksek okullar hakkında yazılan bütün yazıları ve söylenen bütün sözleri dosyalarda topladım. Ekim ayı içinde bir önerge hazırlayarak, bu konu üzerinde Cumhuriyet Senatosu araştırması için müracaat etmek üzere bekledim. Ancak Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanı seçimleri, komisyon seçimleri, sona ersin, normal çalışmalar başlasın, ondan sonra bu önergemi vereyim diye düşündüm. Güven Partisi Grubundan çok kıymetli arkadaşlarım daha önce davranmak suretiyle bu konuyu bir an önce müzakere etmemize, üzerinde bir araştırma yapmamıza imkân verdiler. Kendilerine teşekkür ederim.

Arkadaşlarım, şimdiye kadar özel yüksek okullar üzerinde söylenen sözleri, yazılan yazıları üç ana grupta toplamak mümkündür.

Bunlardan birincisi özel yüksek okulların Anayasanın 21 ve 120 nci maddelerine aykırı olarak açıldığı iddiasıdır. Kanaatim odur ki, 625 sayılı Kanun çıktıktan sonra bu konunun münakaşa yeri burası değil, Anayasa Mahkemesi olmak icab eder. Binaenaleyh, ben bu hususta yazılara ve söylenen sözlere değinmeyeceğim.

İkinci grupta maalesef Kanunu dahi incelemeden, özel yüksek okulların yüzünü dahi görmeden, kimbilir hangi menfaat karşılığında sadece meddahlık yapan yazılar ve sözler vardır. Bunları bu kürsüye gelecek ağırlıkta bulmadığım, esasen meseleye de hiçbir ışık tutmadığı için buraya getirmeyeceğiz. Bir vatandaş bu meddahça yazılardan birini kırmızı kalemle çizmiş ve bana göndermiş. Bütün dikkatimle, acaba içimde bir tek ışık var mı, bir tek doğru nokta var mı diye okudum. İtiraf edeyim ki, hepsi, başından sonuna kadar esassızdı, yalana dayanıyordu. Binaenaleyh, bu ikinci gruptaki konuşmaları, yazıları ve sözleri de buraya getirmeyeceğim.

Üçüncü gruptakiler, büyük ekseriyetini üniversite öğretim üyelerinin yazdığı ve meseleye objektif noktadan değinen ve meseleyi her tarafıyla ele alan, faydalı, zararlı taraflarıyla eleştiren konuşma ve yazılardır ki, bunlara burada bilhassa değineceğim. Şimdi, esas konuya geçmeden önce, aleyhte yazılan yazıların dili hakkında bir fikir vermek için, nasıl ağır bir dille itham edildiklerini göstermek

için bu yazılardan bir tanesinin bazı parçalarını okuyacağım. Bir gazete yazmış olduğu başmakalesinde şu hususları bilhassa belirtiyor: "Kendi okumuşluk dereceleri ortaokulu aşmamış olanlar bile, bugün yüksek okul ticaretine çıkmıştır. Devletin temin edemediği yüksek tahsile devam imkânlarını, bunlar gençlerimize nasıl temin edecekler? Bir fakülte kurmak işi, yalnız paraya sahib olmakla mümkün telakki edilirse, Türkiye bir diploma enflasyonuna sürüklenir. Bu enflasyondan sadece malî imkâna sahip mutlu bir azınlık istifade edecektir. Üniversite nazari olduğu kadar tatbiki ilim müessesemizdir. Özel okullar gerekli laboratuvarlara sahip midir? Bir bina tutacaksın, veya yapacaksın, sonra marangozla anlaşacaksın, sıralar imal edilecek, üniversitelerden de bazı öğretim üyelerinin üç beş saatini alacaksın böylece bir yüksek okul kurulacak. Ve sonra, gelsin paralar. Nerede görülmüş bu şekilde üniversite mezunu yetiştirmek? Bu işin sonu Türkiye için büyük bir tehlike taşımaktadır. Bir an önce gerekli tedbirler alınmazsa memleket büyük bir maarif buhraniyle karşı karşıya kalacaktır. Bilhassa teknik eleman konusunda, yüksek tahsil Devlet gücü olmadıkça ciddi olarak temin edilemez. Laboratuvarları ve akademik kariyer sahibi hocaları arpa tacirleri idare etmeye kalkarsa hüsrana uğramaya mahkûmdur."

Arkadaşlarım, gazete böyle diyor. (Sağdan, hangi gazete sesleri.) (Sağdan Akşam, Akşam, Akşam Gazetesi sesleri)

Efendim arkadaşlar çok merak ediyorlar, Akşam zannediyorlar, 8 Kasım 1967 tarihli Adalet Gazetesinin başmakalesi. Sizin parti arkadaşınız.

Şimdi arkadaşlarım, esas konuya girmeden önce, bir noktayı tespit etmekte büyük fayda vardır. Benim burada vereceğim deliller, söyleyeceğim sözler bütün okullara, şâmil değildir. Ben özel yüksek okulların hepsini görmedim. Sadece görebildiklerimi, vatandaşların bana verebildikleri bilgileri burada dile getireceğim. İkincisi biz, 625 sayılı Kanun kimlerin özel okul, yüksek okul açmaya mezun olduklarını saymış olduğuna göre, bunu açanın arpa tüccarı veya koyun tüccarı olmasının bir farkı olmaması lazım geldiği kanısındayız. Biz o kanaatteyiz ki, bu memlekette arpa tüccarı da, koyun tüccarı da, namuslu insanlardır. Yeter ki, sermayelerini ve mesailerini namuslu yola harcamış olsunlar. Namuslu olmayan insan o insandır ki, ister üniversite mezunu, ister ilkokul mezunu, isterse ümmî olsun, emeğini, sermayesini sömürme istikametine, namuslu olmayan bir istikamete sevk eden insandır. Bu noktayı bilhassa önceden tespit etmek isterim.

İkincisi, tekrar edeyim ki, özel yüksek okullar arasında daha iyileri bulunabilir. Ancak, benim vereceğim misaller muayyen okullara aittir. Hepsini görmediğimi peşinen itiraf ederim. Hatta bana verilen bilgiye göre İstanbul'daki özel yüksek okulların Ankara'daki özel yüksek okullardan bir gömlek daha üstün olduğu ifade edilmiştir.

Üçüncü nokta, özel yüksek okullarda öğretim yapan, görev alan bütün öğretim görevlilerini, profesör, doçent, asistan veya dışarıdan gelenleri itham etmenin yanlış olduğu kanısındayım. Bunlar arasında cidden şerefiyle, haysiyetiyle, taşıdığı öğretim görevlisi adının namus ve haysiyetine riayet ederek çalışanlar da vardır. Ancak sözlemizin sonunda göstereceğiz ki, bunların ömrü özel yüksek okullarda gayet kısa olmakta, bir sene sonra işlerine derhal son verilmekte, yerlerine başkaları, daha uygun olanlar alınmaktadır.

Esas konuya girmeden önce tespit etmek istediğim dördüncü nokta, özel yüksek okullarda sadece zengin çocuklarının okuduğu kanaatidir. Arkadaşlarım yaptığım inceleme şunu göstermiştir ki, özel yüksek okullarda okuyan çocukların hepsi zengin çocukları değildir. Hatta ekseriyeti zengin çocukları değildir. Bunların içinde öyle kimseler vardır ki, sabahtan akşama kadar sekiz saatlik mesaisini ayda 450 liraya satmakta ve bunun 350 lirasını götürüp özel yüksek okula diploma almak için yatırmaktadır. Bunların içinde öyle çocukları vardır ki, simit ve kuru ekmekle geçinmekte ve özel yüksek okullara devam etmektedirler. Yani bu memlekette özel yüksek okulların sömürdüğü gençlik, sadece babası zengin olan gençlik değildir. Aksine sabahtan akşama kadar kuru ekmek yiyen, Devlet kapısında günde sekiz saat 450 liraya çalışan ve bunun 350 lirasını götürüp özel yüksek okula yatıran gençler de vardır.

Şimdi arkadaşlarım esas konuya gelelim. Biz iddia ediyoruz ki, özel yüksek okullara açılış müsaadesi verilirken Anayasanın 21 inci maddesinin 3 üncü fıkrası ve 625 sayılı Kanunun bazı maddeleri ihlâl edilmektedir, çiğnenmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından görmezlikten gelinmektedir. Yine sözlerimizin sonunda göstereceğiz ki, bu işin baş suçlusu Millî Eğitim Bakanıdır. Bunları bir bir burada tespit edeceğiz, göstereceğiz. Evvela Anayasanın 21 inci maddesinin 3 üncü fıkrasını okuyalım. Üçüncü fıkra şöyle diyor: "Özel okulların bağlı olduğu esaslar Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir." Şu halde özel bir okul açılırken, özel okulların seviyesi, resmî okulların seviyesine eşit olmayacaktır. Ya nasıl olacak? Eğer biz plânlamada, beş yıl sonra seviyeyi şu hale getirmek istiyorsak, ancak o seviyede açılabilecek. Yani biz Yıldız Teknik Okulunda dershane mevcutlarının 20 olmasını hedef tutuyor isek, bugün bir özel yüksek okul ancak 20 kişilik sınıflarla açılabilecek. Eğer biz Yıldız Teknik Okulunda iki talebeye bir alet düşecek şekilde bir plânlamanın içinde isek, özel yüksek okulda iki talebeye bir alet düşecek şekilde ders araçlarının, laboratuvarların bulunması zaruridir. Anayasanın amir hükmü budur. Bu hüküm Sayın Reşat Tardu ve arkadaşlarının teklifi ile Anayasaya girmiş bir hükümdür. O zaman sayın Reşat Tardu söz almış Mecliste, bunun neden böyle konduğunu, böyle konmayacak olursa, Anayasaya rağmen, Anayasanın bu maddesi çiğ-

nenerek bugün özel okullar nasıl bu hale getirilmişse, bunu aynen görmüş ve demiştir ki: Arkadaşlar, bu maddeyi, bu fıkrayı mutlaka koymalıyız. Aksi halde özel okullar bu memlekete fayda yerine büyük zarar getirir. Ne yazık ki, Reşat Tardu'nun büyük gayretlerle koyduğu bu fıkra bugün Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bile bile ihlâl edilmektedir, çiğnenmektedir. Ve Millî Eğitim Bakanlığının birinci suçu burada başlamaktadır.

Arkadaşlarım, ikinci husus, 625 sayılı Kanunun 26 ncı maddesi de bu Anayasa hükmünü tekrar etmiştir. 26 ncı maddeyi de okumak isterim: "Özel okullarda yönetim ve eğitim, öğretim aynı derecedeki Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye göre düzenlenir: Şu halde Anayasanın bu hükmü biraz daha genişletilmiş şekilde 625 sayılı Kanunun 26 ncı maddesi de zikretmiştir, demiştir ki, özel okullar düzenlenirken mutlaka yönetim bakımından, eğitim bakımından, öğretim bakımından bunların seviyesi Devlet okullarının üstünde olacaktır. Şimdi ben derim ki; Anayasanın 21 inci maddesinin 3 üncü fıkrası Millî Eğitim Bakanı ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bilerek ihlâl edilmektedir. Neden bilerek ihlal edildiğini bir vesikasını burada vermek istiyorum. Sayın Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem 12 Kasım 1967 günü Karabük'te aynen şöyle diyor: Hedefimiz özel okulların resmî Devlet okullarının seviyesine erişmesidir. Demek oluyor ki, Millî Eğitim Bakanı Sayın Ertem, Anayasanın 21 inci maddesinin 3 üncü fıkrasına rağmen, özel okulların Devlet okullarının seviyesinden daha düşük olduğunu biliyor, itiraf ediyor basın önünde, memleket önünde, sonra diyor ki, bunları resmî Devlet okullarının seviyesine çıkaracağız. Anayasa ne diyor? Anayasa diyor ki, hayır sen daha özel yüksek okul açarken ancak Devletin erişmek istediği seviyeye uygun bir seviyede açabilirsin. Müsavi dahi açamazsın. Millî Eğitim Bakanı ne diyor? Eriştireceğiz diyor. Ne zaman eriştireceğini tabii yalnız kendisi bilir.

Arkadaşlarım, mesele bununla da bitmiyor. Bakın özel okulların resmî devlet okullarından daha aşağı bir seviyede bulunduğunu özel yüksek okulların bir bildirisi gayet güzel ortaya koyuyor. Türkiye Özel Yüksek Okullar arası kurulunda, bütün özel yüksek okulların delegeleri, temsilcileri toplanıyorlar. Bunlar bir kurul teşkil ediyorlar. Biliyorsunuz bu kurul her satırına para vererek matbuata ilan şeklinde bir bildiri neşrediyor. Bu son zamanlarda Mobil gibi, Shell gibi yabancı şirketlerin kullandığı bu metodu, özel yüksek okullar arası kurulda kullanıyor, para ödeyerek gazetelerde neşriyat yapıyor ve aynen şöyle diyor: "Mevcut özel okulların çoğu ise, konunun gereğine ve yararına elverişli mahiyette şimdiden büyük tesislerini kurmuş durumdadırlar. Diğerleri de kurma yolundadırlar." Yani kendileri de kabul ediyorlar. Bırakalım Anayasayı, kanunun emrettiği tesislerin bir kısmını özel yüksek okullar henüz kurmamışlar. Kendileri para vererek neşrettikleri beyannamede, bildiride böyle diyorlar. Bu araştırma yapıldıktan sonra gayet

tabiidir ki, Araştırma Komisyonunun raporu buraya gelecek ve burada müzakere edilecektir. O zaman ben 625 sayılı kanunun ıslah edilmesi için neler yapılması lazım geldiğini anlatacağım.

Ayrıca sayın senatörler hatırlayacaklardır, bu 625 sayılı kanun çıkarken biz bütün gücümüzü kullanmış, bütün gayretimizi sarfetmiş, arkadaşlar yapmayın demişizdir. Bu hatalar olursa, yarın özel okullar bu milletin başına bela olur demişizdir. Ve sayın senato bizim bu teklifimizi kabul etmiştir. Ancak, şu kapıdan bir bakan, şu kapıdan da bir başka bakan içeriye girmişler ve adeta üyelere yalvarırcasına, aman bunu reddedin demişler ve tekriri müzakere yoluyla bizim teklifimiz reddedilmiştir. Ben itiraf edeyim ki, bu işin foyasının bu kadar kısa zamanda çıkacağını beklememiştim. Ben diyorum ki, Allah bu milleti esirgesin 5-10 sene sonra bunun bütün foyası, bütün fiyaskosu ortaya çıkacak. Benim beklediğim çok daha kısa zamanda bunun fiyaskosu çıktı. Şimdi ben vesikaları vermeye başladığım zaman, maddeleri zikrettiğim zaman bütün meseleler ortaya çıkacaktır. Arkadaşlarım, kanunun ihlâl edilen maddeleri, çünkü biz bu kanunun dışında konuşmayacağız, sadece şimdilik kanunun ihlâl edilen maddeleri belirtmek istiyorum. Bir diğeri de 8 inci maddedir. 8 inci madde; bir özel okulun veya bir özel yüksek okulun açılması için, açma müsaadesi verilmesi için, ne gibi şartları haiz olması lazım geldiğini anlatıyor. Evvela diyor ki, bina kâfi büyüklükte olmalıdır. Hedefine uygun olmalıdır. Ne kadar talebe alacaksa, o kadar talebeyi alacak şekilde olmalıdır. Aynı zamanda bu okul için lüzumlu kütüphane gibi, laboratuvar gibi, beden eğitimi imkânları gibi bütün tesisleri içine alacak durumda olmalıdır.

9 uncu madde diyor ki, bir bina içinde aynı şahsa veya farklı şahıslara ait iki özel okul açılamaz. İster aynı mahiyette olsun, ister ayrı mahiyette olsun. İşte Millî Eğitim Bakanlığı bu iki kanun maddesini de ihlal etmektedir. Misal vereceğim arkadaşlar. Bir özel yüksek okula şahsen gittim, ziyaret ettim. Bütün koridorlar baştan aşağıya kadar dershane yapılmış. Dershanelerin durumundan vazgeçtik, koridorlara varıncaya kadar dershane yapılmış. Çocukların çıkıp sigara içecek bir yerleri yok. Bırakalım teneffüshaneyi, bırakalım istirahat yerlerini, bırakalım kütüphaneyi, bırakalım laburatuvarları...Baştan sona kadar bütün koridorlar dolmuş ve bir okul haline getirilmiştir. Bu okul gece eğitiminde 400, gündüz eğitiminde 200 talebe almaktadır. Ve bu binanın içinde iki tane özel yüksek okul vardır. Ne diyor 9 uncu madde? Diyor ki, bir binanın içerisinde, hatta daha da ileriye gitmiş, eğer bir özel yüksek okulun birkaç tane binası varsa o binalar içinde dahi, başınızı ağrıtmamak için maddeyi okumuyorum, isteyenler maddeye bakabilirlir, ne diyormuş 9 uncu madde? Birkaç binası da olsa, beş altı binaya da sahib olsa, Orta-Doğu Teknik Üniversitesinin de bütün binalarına sahib

olsa, bir özel yüksek okulun açıldığı tesislerin içerisinde ikinci özel yüksek okul açılamaz. Halbuki ne yapıyor şimdi Bakanlık? Bile, bile arkadaşlarım, bir özel yüksek okul binanın bir katında, bir başka özel yüksek okul ikinci katında. Şimdi, bundan sonra zikredeceğim kanun ihlallerini, suçları, Bakanın suçunu ayrıca buraya getireceğim. Bakanın sorumluluğunu ayrıca Senatoya getireceğim. Amma ben buradan beyan edeyim ki, bu ve bunlara benzer kanun ihlallerinde memurlar da suçludur. Bakanın kanunsuz emirlerine itaat eden, onu yapan göre göre kanunun 9 uncu maddesine rağmen bir binanın iki katında iki tane özel yüksek okul açılmasına göz yuman ve buraya rapor vermek üzere gönderildiği halde siyasî baskıdan, korku yüzünden sahte rapor veren Devlet memuru ceza görecektir. Çünkü bu işlerin muhasebesi bir gün mutlaka yapılacaktır. Bu işlerin hesabı mutlaka sorulacaktır, bir gün. O halde Bakanınki ayrı, Bakanı getireceğim buraya. Amma Devlet memurlarına da bu kürsüden hitabedeyim ki, sorumludurlar.

Arkadaşlarım, şurada bir Orta-Doğu Teknik Üniversitesi vardır. Muazzam tesisleri var. Milyonlarca lira sarf edilerek kurulmuş bir tesis. Binaları var, muazzam. İnşaat mühendisliği bölümüne geçen sene aldığı talebe sayısı 60 dır. Bu muazzem tesislere, bu binalara göre alabildiği, bütün inşaat bölümüne aldığı talebe sayısı 60 dır, geçen yıl. Bir özel okul kaç tane alıyor? 600 tane inşaat mühendisi... Nesine alıyor arkadaşlar, neyi ile alıyor? Koridorlara sıkıştır talebeyi, kütüphane yok, laboratuvar yok, alet yok... Ondan sonra al 600 talebeyi, sok sıkışık sıkışık, balık istifi bir yere... Ondan sonra arkadaşlarım de ki, Millî Eğitim Bakanlığının ilgili memurları ve Millî Eğitim Bakanı desin ki, bu, 8 inci maddeye uygundur. Bu bina, kütüphaneler için, laboratuvarlar için, alacağı 600 talebe için uygundur, desin. Kanun o kadar ileri gitmiş ki, her yıl demiş, yeni sınıf açılmadan önce bir müfettiş gönderilir, bir heyet gönderilir, acaba okulun tesisleri binası, buna müsait mi, değil mi, bu tetkik edilir, demiş. Her yıl tetkik etmek zorunda, ayrıca 625 sayılı Kanun diyor ki, yılda en az bir defa özel okullar teftiş edilmelidir. Buralara müfettiş göndermeyen, gönderdiyse, talimatla gönderen, talimatsız gönderdi ise, gidip oraya vicdanının, namusunun aksine bir lokma ekmek için sahte rapor veren Devlet memuru elbette suçludur ve bir gün hesabı sorulacaktır.

Arkadaşlarım, ihlâl edilen maddelerden bir diğeri 10 uncu maddedir. Ne diyor 10 uncu madde? Diyor ki, bir özel yüksek okula açılış müsaadesi verdikten sonra, tekrar müfettişler gönderilir, heyetler gönderilir ve şu hususlar eğer tamamsa ondan sonra öğretime başlama müsaadesi verilir. Dikkat edilirse kanun buraları gayet muhkem tutmuş. Açılırken bir müsaade veriyor, öğretime başlamadan önce ikinci müsaadeyi şart koşuyor. Neymiş bunlar? Evvela ders araçları baştan sonuna kadar tamam olacak. Ondan sonra ne olacak? Eğitim tesisleri tamamı ola-

cak. Burada zikretmiş, tek tek adlarını zikretmiş. Kütüphane olacak. Laboratuvar olacak, beden eğitimi imkânları olacak. Hadi beden eğitimi imkânlarından vazgeçtik, çocuklar gidip futbol maçlarında bunu tatmin ediyorlar, seyrederek. Fakat ya kütüphane, ya laboratuvarlar? Arkadaşlar, Yıldız Teknik Okuluna gidin, muazzam sahaya yayılmış bir vaziyette. Hidrolik laboratuvarları, diğer laboratuvarlar... Yalnız laboratuvarların tuttuğu saha, bizim özel yüksek okulların umumunun tuttuğu sahadan daha fazladır. Şuradaki Orta-Doğu'ya gidin. 1200 metre karedir yalnız hidrolik laboratuvarlarının işgal ettiği saha. Peki: Bir tarafta bu kadar büyük tesislerle sen sadece 60 kişi ala bil, çünkü fazlası alınamaz arkadaşlar. Mühendis yetiştirmek... Rastgele mühendis yetiştirilemez. Ot yetiştirilir gibi, yonca yetiştirir gibi mühendis yetiştirilemez. Mühendis yetiştirebilmek için mutlaka tatbikat ister, laboratuvar ister. Yoksa doldur bir odaya, burada, Ankara'da bir özel yüksek okulun yaptığı gibi 160 kişiyi doldur bir sınıfa, hoparlörle ders verdirt. Mümkün değil bu. Cinayet bu. Yeryüzünün hiçbir yerinde, hiçbir memlekette böyle bir cinayete müsaade edilmemiştir. Edilemez de arkadaşlarım. Hiçbir namuslu insan bunlara bile bile katlanamaz. Çünkü yarın biz bu yoldan kalfaların ellerine mühendis diploması vereceğiz. Bir tarafta çocuk sabahlara kadar çalışıyor, mide kanaması geçirenler, akli muvazenesini kaybedenler var, Orta-Doğu'da. Bunlar bu şartlar içinde çalışsın, öbür tarafta sen doldur 600 kişiyi bir yere, 180 kişilik sınıflar, 160 kişilik sınıflar, ondan sonra de ki, sen de mühendissin. Arkadaşlar buna katlanan yürek insan yüreği değildir. Eğer buna katlanan yürek varsa insan yüreği değildir. Biz bunları ortaya koyduk. Bazı insanlar getiriyor, bir kızıl bayrağı bunun üzerine örtüyor. Özel okullara laf söyleyen komünisttir diyor. Demin de gördünüz ben yazıyı biraz sert okur okumaz hemen arkadaşlardan biri bağırdı. Akşam gazetesi diye. Yok arkadaşlar yok... Yok... Aslında dâva ne Akşam gazetesinin dâvası, ne Cumhuriyetin dâvası, ne şunun, ne bunun dâvası. Dâva memleket dâvasıdır. Bir kızıl bayrağı ört üzerine, de ki aman buraya yaklaşırsan komünist olursun. Korkanlar, bazen özel okullara veya özel yüksek okullara dokunmaktan korkanlar var. Bana komünist derler diye. Ben şerbetliyim, dokuz yaşımdan beri sapına kadar milliyetçi bir insan olarak rahatça çıkar bu kürsüden bar bar bağırırım. Aksini ispat eden insan varsa, bana komünist diyebilecek bir namussuz varsa karşıma her an çıkabilir. Ben bu memleketin evladıyım. Ayaklarımda bozkır dikenlerinin, dişlerimde kışla bulgurunun taşlarının izleri henüz kaybolmadı. Bu memleketin haklarını savunmayı ben namus borcu biliyorum.

Arkadaşlar bu metot denenmiştir, Kızıl Çin'de, Çan Kay Şek'in Çin'inde denenmiştir bu. Her memleket meselesine dokunan insana komünist de, memlekette birtakım menfaatlerin üstüne bir kızıl bayrak ört, o kızıl bayrağın altında istediğin namussuzluğu rahat yap, ondan sonra bu memleket batar arkadaşlar.

Nitekim Çan Kay Şek'in Çin'i, koskoca Çin, ellerinde o zamanın en modern silahları ile, en iyi silahları ile komünistlerin eline geçmiştir. Aslında her mevzuun üstüne bir kızıl bayrak örtenler, komünizme hizmet edenlerdir. Bu hususta bir nokta daha var. Efendim albayrağın altında yaşayan, ayyıldızlı bayrağın altında yaşayan herkes müsavidir, vay efendim büyük profesörlerimize, çok ulu profesörlerimize laf atılıyor, bühtan ediliyor. İşin garip tarafı kıymetli profesörlerimiz, değerli profesörlerimiz diye işlerine geldiği zaman bunları öven insanlar, aynı profesörlere, işlerine gelmediği zaman kara cübbeli diyen insanlardır. İşine gelmedi mi kara cübbeli, işine geldi mi aman efendim nasıl olur, orada profesörlerimiz ders veriyor. E, profesörlerimiz yüksek insanlardır, vatanperver insanlardır, bak hele sen bizim bu kıymetli profesörlerimize bühtan ediliyor. Yok öyle değil. Her mesleğin içinde dürüst insanlar da vardır, kötü insanlar da vardır. Kaldı ki, ben burada üniversite profesörlerini hürmetle anarım, yaptığım incelemelere göre arkadaşlar, üniversiteden gelen öğretim üyeleri daha sıkıdır, özel yüksek okullarda daha iyi ders vermekte ve notlarda iltimas etmemektedirler. Buna karşılık sağdan soldan devşirilip getirilen öğretim üyeleri ki, hiçbirisi üniversite öğretim üyesi değildir, bütün kepazeliği çıkaran onlar. Şu halde meselenin üzerine ne kızıl bir bayrak örtmeye ne de ayyıldızlı bayrak örterek kimsenin yaklaşmamasını temin etmeye imkan yoktur.

Bu sözü bitirmeden önce bir noktaya daha dokunacağım. O da mutlu azınlık dâvasıdır. Ne zaman birisi çıksa mutlu azınlık dese, efendim malûm çevrelerin görüşü gibi bir görüş ortaya sürülmektedir. Arkadaşlarım, adına ister mutlu azınlık deyin, isterseniz varlıklı vatandaşlar deyin, isterseniz tuzu kuru vatandaşlar deyin bu memlekette gayet rahat, son derece rahat kazanan, hovardaca sarf eden, metresine kadillak beğendiremeyen insanlarla hasta çocuğuna ilâç parası bulamayan vatandaşlar yanyana yaşamaktadır. Buyurun gidelim Ankara'ya bugün akşamleyin, gece kulüplerinin hepsini gezelim, nasıl yenildiğini, nasıl içildiğini göreceksiniz. Nasıl bir gecede masalara iki bin, üç bin liranın atıldığını gözlerinizle göreceksiniz. Yine arkadaşlarım yollarda karşınıza köylü kıyafetli bir vatandaşın gelip "Beyfendi bugün ekmek param yok, bir ekmek parası verir misiniz" dediğini göreceksiniz. Yine arkadaşlarım göreceksiniz ki, benim hemşerim, Kayserili hemşerim, Karslı hemşerim, Karaköseli hemşerim, sırtına bir yamalı yorgan atmış, yaz aylarında gelmiş günlüğü 12,50 liraya çalışabilmek için kapı kapı dolaşmakta. 60 kuruşluk han parasını vermemek için gece inşaatta yatmakta, öğleyin sadece domatesle ekmek yemektedir. Biz bunları ortaya, ekmekle domatesi bulamayanlarla her gün yiyip içenleri karşı karşıya getirmek, düşman etmek için getirmiyoruz. Biz istiyoruz ki, bütün vatandaşlar mutlaka o seviyeye yükselsinler. Esas milliyetçilik budur, palavra sallamak değildir, milliyetçilik.

Milliyetçilik, çocuğuna doktor parası, ilâç parası bulamayan vatandaşın tasası ile, derdi ile mutlaka ilgilenmektir. Onu mutlu azınlığın, varlıklı vatandaşların seviyesine yükseltmek için gayret sarf etmektedir. Yoksa bu problemin üzerine bir kızıl bayrak veya ayyıldızlı bayrak örtüp meselenin içerde işlemesine sebep olmak değildir.

Arkadaşlarım, bina meselesini, araç meselesini zikrederken bir noktayı daha belirteyim. Şu senato araştırması isteği dahi özel yüksek okulları geniş ölçüde bir çabaya düşürmüştür. Nitekim bunlardan birinde sınıf mevcudu 106 olduğu halde hemen, alelacele bir küçük odayı boşaltmışlar, balık istifi 45 kişiyi oraya doldurmuşlar ve sınıf mevcudunu 90'a indirmişlerdir. Bu 20 Kasımda olmuştur, 20 Kasım 1967 günü alelacele bir odayı boşaltmışlar, ve oraya 45 kişiyi balık istifi doldurmuşlar. Ve şimdiden daha başka tedbirler, başka göz boyama tedbirlerinin alınmakta olduğunu vatandaşlar bize bildirmektedirler. Gerekirse bunları da açıklayacağız.

Arkadaşlar, 10 uncu maddenin ihlâl edilen bir noktası da demiştim ki, eğitim tesisleridir. Bazı özel okullarda ben gözlerimle gördüm, kütüphane yoktur. Halbuki 10 uncu madde açıktır. Kütüphane olmayınca öğretime başlama izni verilemez. Gayet açık. Bunun hiç gizli saklı tarafı yok. Benden sonra gelip konuşacak olan bakan bu noktalara cevap vermelidir, var demelidir eğer varsa. Laboratuvarlar, arkadaşlarım, kimya laboratuvarları yok, inşaat laboratuvarları yok. Arkadaşlarım, Orta-Doğu Teknik Üniversitesinde inşaat mühendisliği bölümünde her öğrenciye 6000 lira yalnız malzeme parası harcanır, yılda. Evet Orta-Doğu Teknik Üniversitesinde inşaat mühendisi olarak yetişen her öğrenciye yılda 6000 lira yalnız malzeme parası sarf edilir. Bizim özel yüksek okullar ne alemde? Bina parası dahil, öğretim üyesi parası dahil, herşey dahil, elde ettikleri büyük kazançlar da dahil, çünkü özel yüksek okullarda hiçbir sahada olmayan, belki yalnız dış ticaretle mukayese edilemez, bunun dışında her ticaret sahasından daha üstün kâr vardır, bütün bu kârlar da dahil, gündüz 5500, gece 3500 lira para alıyorlar. Nasıl oluyor bu? Nasıl olduğunu, işin içindeki alicengiz oyununun ne olduğunu bilahare göstereceğim.

Arkadaşlarım, ders aletlerine gelelim. Şimdi size ders aletlerinin nasıl eksik olduğunu, ders aletlerinin nasıl ihmal edilmiş olduğunu bir örnekle göstereyim: Bu özel yüksek okullardan birinin yönetmeliği der ki; yönetmeliğin 15 inci sayfasında, topoğrafya tatbikatı ikinci sınıfın Haziran dönemi imtihanlarını müteakip iki haftada yapılır. Demek ki, ikinci sınıfın imtihanlarını müteakip yapılacak. Kaç kişiye yapılacak bu tatbikat, 600 öğrenciye. Yalnız ikinci sınıftakilerin sayısı 600. Şimdi topoğrafya derslerinde neler okutulacak bunu görelim: Topoğrafya dürbünleri, düzeçler, jalonlar, miralar, ölçme şeritleri, paydale gönye ve prizmalar,

tanıtılması ve kullanılması; açılar hakkında bilgi, teodolit ve takeometrkelerin yapımları, tahkikleri, düzeltilmeleri-Açık, kapalı ve bağlı poligonların hesapları, eğrili harita alınması, hesabı ve çizilmesi, bilgi harita alınmasında tatbik edilen usuller-Nivoların tarifleri, yapımları, tahkikleri ve düzeltilmeleri hakkında bilgiler, nivelmanın yapılması ve nivelman defteri hakkında bilgi.

Arkadaşlarım bu özel okullardan birine gittim bizzat gördüm, sadece 10 tane teodolit var. 600 kişi iki haftada şu sayılması yalnız beş dakika süren bütün bu işlerin, bütün bu aletlerin yapımlarını, şunlarını bunlarını iki haftada öğrenecektir. Bu Millî Eğitim Bakanlığınca tasdik edilmiştir. Ve bu Millî Eğitim Bakanlığı gitmiş rapor vermiş, demiş ki, her şey normal, tamam. Aleti de müsait, laboratuvarları da müsait demiş. 10 tane teodolitle 600 kişi iki haftada tatbikat yapacak. Ya nivo, nivo hiç yok. Müfredat programını Millî Eğitim Bakanlığı tasdik etmiş. Diyor ki, nivo öğretilecek. Nerde nivo, nivo yok. Ama aynı Millî Eğitim Bakanlığı var demiş. Olur, yürür ne olacak? Canım, dostlar alış verişte görsün. Neden yapmış bunu? Vatandaşın iddiası odur ki, bu okul sahipleri gayet nüfuz sahibi insanlardır. Bunların arkasında öyle ağır öyle kuvvetli bir siyasî nüfuz vardır ki bunların yanında müfettiş falan para etmez. Kimse para etmez. Hatta bir vatandaş bana, açıkça şöyle dedi: Bırak Beyfendi bu işi, Millî Eğitim Bakanının da gücü yetmez bunlara. Allah bilir doğru mu, yanlış mı? Yetmediği de görülüyor.

Arkadaşlarım gelelim öğretim üyelerine, Ne diyor 10 uncu madde? Öğretim üyeleri bakımından da tamam olacaktır. Ankara'da Orta-Doğu Teknik Üniversitesi kendi öğretim üyelerinin özel yüksek okullarda ders vermesini men etmiştir. Şu halde oradan öğretim üyesi temini mümkün değil. Bunlar ne yapmışlar? Bunlar gitmişler nerede ne buldularsa onları toplamışlar getirmişler. Kimisi falan bakanlıkta şube müdürü, ötekisi bir müteahhit, öbürü tüccar, kimi buldularsa. Yüksek okul diploması elinde bulunsun da ne olursa olsun. Makina mühendisini getirmişler topoğrafya okutturuyorlar. Falan mühendise başka ders okutturuyorlar. Kimi bulmuşlarsa ki, bunların hepsinin elimde isimleri var. Eksik olmasınlar vatandaşlar bir bir gönderiyorlar bize bunları. Adresimize postalıyorlar. Şimdi bunları birer birer isimleri ile zikrederim, yerleri ile gösteririm. Bundan başka kanunun bir de 21 inci maddesi var. Kanunun 21 inci maddesi diyor ki, her hangi bir resmî okulda öğretim görevi yapan bir kimse ancak resmî okullarda okuttuğu ders saatlerinin yarısı kadar özel okullarda ders okutabilir. Halbuki bize verilen bilgiye göre İstanbul'da, İzmir'de üniversitede hiç ders okutmadığı halde, bütün ders saatlerini özel yüksek okullarda harcıyan öğretim üyeleri vardır. Bu noktada ortaya çıkmalıdır. Hatta arkadaşlarım bu maddenin tatbiki için direnen bir genel müdür, görevini kaybetmiştir. Sayın Mehmet Deligönül bu hususta uzun direnmelerde bulunmuştur. Üniversite öğretim üyeleri demişlerdir ki, bu kanun

bize sökmez. Biz üniversiteler kanununa tabiyiz. Biz özel yüksek okullarda istediğimiz kadar ders veririz. Mehmet Deligönül demiştir ki, hayır, burada öğretim elemanı tabiri kullanılmıştır. Öğretmen desek liselere şâmildir, öğretim görevlisi desek üniversiteye aittir derler diye, hatırlayacaksınız, sayın senatörler kanuna öğretim elemanı tabirini koymuştuk. Direnmiştir Mehmet Deligönül. Ama dostların hatırı kırılıncaya kadar, katırcının katırları kırılsın, demiş ve Mehmet Deligönül görevinden ayrılmıştır. Elbette bir direnen kişi gitti mi onun yerine direnmiyenini, uslusunu bulmak bu memlekette her zaman mümkün olmuştur. Arkadaşlarım, bu millî eğitim politikamızı tahrip etmektedir. Diyanet İşleri Başkanı mı direniyor, usulsüz işlere, ver mecburi izin, genel müdür mü direniyor, at görevinden. Arkadaşlarım bunun sonu çıkmaz. Bu işin sonu gelmez. Şimdi anlıyormusunuz bazı kimselerin Danıştaya karşı neden allerji duyduklarını. Çünkü öyle usulsüz işlerin karşısına çıkan, direnen Danıştay gayet tabiidir ki, birçok kimselerin hiç işine gelmemekte, onları rahatsız etmektedir.

Arkadaşlarım ikinci husus, her yıl değişmektedir öğretim görevlileri. Maalesef 625 sayılı Kanunda buna imkan veriyor. Bir gün alınıyor bir öğretim görevlisi veya dışarıdan her hangi bir şahıs, bakılıyor eğer iyi not veriyorsa, uysalsa, itaatkarsa mesele yok, devam etsin. Ama olmayaki birazcık direnmeyi göze alsın, derhal görevine sene sonunda son veriliyor. Bu vâkı arkadaşlarım. Bir profesör, çok namuslu bir profesör, hem de okul müdürü iken direnmiştir. Demiştir ki, burası diploma ticarethanesi değildir. Ve bırakmıştır tembel talebeleri. Ondan sonra hem müdürlükten hem de öğretim görevliliğinden istifa etmek zorunda kalmıştır. Şimdi bir öğretim görevlisi istediği kadar kötü not versin, ne kıymeti var. Zaten birinci sınıftan üçüncü sınıfa kadar sınıfta kalma diye birşey yok. İkinci sene bol notlu birini bulmak uslu birisini bulmak, itaatkâr birisini bulmak ve ondan diploma almak gayet kolay. Şu halde özel yüksek okullarda her yıl öğretim görevlilerinin değişmesi bu işin aleyhine olmaktadır.

RAHMİ ARIKAN (Bolu) – Sınıfta kalmak var beyfendi.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Devamla) – Onuda anlatacağım, şimdi var mı yok mu onu da anlatacağım. Hem de 8 Temmuz günü başlayacak imtihanların talimatını Talim Terbiye Dairesinin 7 Temmuzda nasıl değiştirdiğine dair vesikayı getireceğim. Beyfendi ben buraya vesikasız çıkmam. Ben çizmeli erkâniharbim.

BAŞKAN – Karşılıklı konuşmayınız efendim.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Devamla) – Arkadaşlarım bir diğer nokta daha; bir yüksek mühendis müracaat ediyor. Topoğrafya yüksek mühendisi. Hayır diyorlar, seni almıyoruz. Adam diyor ki, bütün ücretlerinize razıyım, her şeye razıyım ders isityorum bu yüksek okulda, verin. Topoğrafya dersiniz açık değil mi, ben de

Topoğrafya yüksek mühendisiyim. İşte diplomalarım. Hayır diyorlar seni almayız. Bir makina mühendisi getiriyorlar topoğrafya okutturuyorlar. Hem de mühendis, yüksek mühendis de değil. Nasıl olur bu? Neden olur bu arkadaşlarım? Neden bir topoğrafya yüksek mühendisi müracaat ettiği halde o alınmaz da, öbür taraftan bir makina mühendisi, şu veya bu alınır? Vatandaş soruyor bana. Mektup yazmış vatandaş soruyor. Diyor ki, bunun sebebi nedir beyefendi?

Arkadaşlarım bir diğer nokta daha, talimat diyor ki, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tasdik edilmiş olan yönetmelik diyor ki, "Bir özel yüksek okula ihtiyacın üstünde, imkanların üstünde talebe müracaat ederse seçme sınavı yapılır" Hiçbir özel yüksek okulda, seçme sınavı yapılmıyor. Ya ne oluyor? Dostlar ahbaplar alınıyor. Artık özel yüksek okullara girişte de adam kayırmalar, talebe alınırken, dahi, 5500 lirayı saymaya hazır olan insanlar arasında dahi kayırmalar oluyor. Millî Eğitim Bakanlığı ilan etmiş, fazla müracaat olursa sen bunlar arasında seçme sınavı yapar, imtihanı kazananları alırsın diyor. Ama aynı Millî Eğitim Bakanlığının gözlerinin önünde namzet kaydı değil, asil öğrenci kaydı yapılıyor. Gazetelere ilan veriliyor, şu bölümlerimizde kayıtlar dolmuştur, müracaat edilmemesi diye. Ne demek bunu manası? Biz bunları doldurduk, müracaat edenleri aldık. Yani Millî Eğitim Bakanlığı ne derse desin. O sallasın başını, ben bilirim işimi diyor özel yüksek okul. Neden çünkü dayamış sırtını siyasî güce, herşey vız gelir diyor. Alıyor talebeyi, ondan sonra diyor ki, daha fazla almam.

Şimdi arkadaşlarım, esas konunun önemli bir noktasına gelelim: Vatandaşın çok merak ettiği ve bana elliden fazla mektup yazılarak sorulan noktalara. Vatandaş diyor ki, ben liseden mezun oldum. Adım Hasan yanımda diyor, bir Hüseyin vardı, sınıfın sonuncusu idi. İkimiz beraber liseyi bitirdik. Neyse bir diploma aldık. İkimizde birlikte üniversiteye müracaat ettik. Ben aldım mesela diyor, 100 puan, o 60 da alamadı. Üniversitenin her hangi bir fakültesine, her hangi bir yüksek okula girecek kadar not alamadı. Puan seviyesi o kadar düşüktü ki, diyor, gülünç denecek kadar düşük. Ben aman dedim, yaman dedim, kimsenin rağbet etmediği branşlara dahi giremedim. Ertesi gün bir baktım ki, benim bu sınıfın sonuncusu arkadaşım, üniversite giriş imtihanlarında gülünç puan alan arkadaşım: özel yüksek okula girmiş, hem de nereye girmiş, mimarlığa girmiş. Arkadaşlarım, herkes bilir ki, en cahiller bilir ki, bu memlekette mimarlık ve mühendislik yüksek puan ister. Yüksek puan alan çocuk ancak resmî okullara girebiliyor. Birisi hiçbirine giremediği halde öteki, rastgele bir fakülteye de, bir bölüme de değil mimarlığa giriyor. Bir bakıyorsunuz çok üstün puan alan çocuk, Orta-Doğuda sınıfta kaldığı halde, Yıldız'da sınıfta kaldığı halde, özel yüksek okulda bizim mimarlığa giren ve liseden şöyle böyle mezun olan, belki de hatır için geçen bu çocuk mimarlığın ikinci sınıfına rahatlıkla geçiyor. Şimdi vatandaş

soruyor, diyor ki bunda bir alicengiz oyunu mu var? Yoksa, diyor bu nükleer çağda özel yüksek okullar bir nükleer metot mu icadetti? Bunu bize de öğretseler de bütün resmî okullar da bu metodu tatbik etse. Şimdi arkadaşlarım vatandaşın bana verdiği bilgileri ben size arz edersem bu alicengiz oyununu bütün açıklığı ile ortaya çıkarmış oluruz. Şimdi birincisi imtihan talimatı. Bakınız arkadaşlarım, hani şu 1965 te çıkartılan özel okullar kanununun altı ayda çıkarılmasını emrettiği tüzüğü bir türlü çıkaramayan Talim ve Terbiye Dairesi. Yani 1965 ten altı ay sonra çıkması lazım gelen tüzüğü bir türlü çıkaramadı, aylarca süründü. Yıllar yılı yüksek okullar hakkında kanun tasarısı çıkaramaz, yapamaz, ama tam 8 Temmuzda bir özel yüksek okulun imtihanı var. İşte 7 Temmuz tarihli kararını size okuyorum: 42, 46, 48, 50, 51, 53 üncü maddeleri bu özel yüksek okulun yönetmeliğinin değiştirilmiştir. Talim ve Terbiye Dairemiz bizim, 8 Temmuzda başlayan imtihanların talimatını, aman demiş ne olur ne olmaz, kıymetli evlatlarımız bir kazaya gelmesin, demiş, hemen yönetmeliği 7 Temmuzda değiştirmiş. Nasıl değiştirmiş? Diyor ki, sene içinde yedi alırsa, sene sonunda 4 te alsa sınıfı geçer. Demek ki, bir talebe sene sonunda 4 te alsa, sene içerisinde yedi veya daha fazla not aldı mı geçer. Değişikliğin en önemli kısmı burası. Daha diğer kısımları da var. Gündüzlülerde birinci devre denilen birinci, ikinci, üçüncü sınıflarda kalma yok. İki dersten kalmışsın, bir dersten kalmışsın, öbür sınıflara yine devam edersin. Öbür sınıfları takipedersin. Öbür sınıfta ne olur? Öğretmen değişir. Yıldız'da, Orta-Doğu Teknik Üniversitesinde, İstanbul Teknik Üniversitesinde öğretim üyesi sittin sene oradadır. Tembel bir öğrenci ben bekliyeyim de bu öğretim üyesi ölsün de, yerine belki asistanı gelir de belki sınıf geçerim diye ümitlenebilir ancak. O da spor-toto da 13 tutturmaktan daha zor. Fakat burada? Burada hiç korku yok. Gelecek sene nasıl olsa okul idaresi icabına bakıyor. Millî Eğitim Bakanlığı da sesini çıkarmıyor. Bu sene kaldıysan ne kıymeti var, topoğrafya hocası baktın biraz sert, bu sene borçlu geçersin. Gelecek sene? Gelecek sene Allah kerim. Bunun felsefesinden sözlerimin sonunda bahsedeceğim. Demek ki bizim Talim ve Terbiye Dairesi 8 Temmuzda başlayacak bir imtihan için yönetmelik değiştirilmiş, vatandaş soruyor arkadaşlar, vatandaş mektup göndermiş soruyor, altında imzası var, adresi var. Diyor ki beyfendi, Allah aşkına şu bizim yıllar yılı bir iş yapamayan Talim ve Terbiye Dairesi, her sene Millî Eğitim bütçelerinde tenkid edilen Talim ve Terbiye Dairesi nasıl olmuş da diyor, bu imtihanda bir gün önce el çabukluğu ile, hemen çabucak bu işi yapabilmiş? Soruyor vatandaş.

Şimdi gelelim işin öbür tarafına: Neden sene içerisinde yedi numara da, sene sonunda dört alırsa geçer? Bunun da sebeplerini söyleyeceğim. Bir gün Temmuz ayının başında bir özel yüksek okulda şöyle bir ilan yapılıyor: 4 Temmuz 1967 Salı günü saat 18.00 de öğrenciler toplansın, öğretmen bazı problemler çözecek.

4 Temmuz 1967 günü toplansın öğrenciler. Bakın vatandaş saatine kadar yazmış. Toplansın öğrenciler öğretmen problem yaptıracak. Arkadaşlarım, hemen belirteyim ki, ondan sonra yapılan imtihanda burada yapılan problemler aynen çıkmıştır. İddia ediyorum, bu kürsüden iddia ediyorum, aynen çıkmıştır. Arkadaşlarım problemlerden ikisini anlatayım. Problemlerden birisi (Bir doğru parçanın içten ve dıştan bölünmesi.) Sayın senatörler, yolunuzun üzerinde Namık Kemal Ortaokulu var. Gidin sorun, deyin ki, bir doğru parçanın içten ve dıştan bölünmesini bilmeyen çocuğu okuldan kovuyor musunuz, kovmuyor musunuz? Bu problem değil arkadaşlar, metin. Ortaokul matematik kitabının içinde bulunan bu metni yapamadığın gün seni ortaokuldan kovarlar. Resmî ortaokulda bunu yapamıyanı, sınıfta bırak, at sokağa, ama özel yüksek okulda bu problemi kopya alarak yapanın eline ver mühendislik diplomasını. Bunun adını siz koyun arkadaşlar. Ben akşam bütün lugatleri karıştırdım. Bu durumu tarif edecek galiz bir kelime bulamadım. Hangi kelime geldiyse baktım, hafif.

İkinci problem arkadaşlar, kesik koninin hacmi. İçinizde eminim ki matematikle uğraşmış arkadaşlarımız vardır. Çünkü herkes liseden mezun olmuştur. Bu kesik koninin hacmini bilmeyeni arkadaşlar, mektepten kovarlar. Ama ne yapıyor öğretmen? O gün öğretmen problem yapıyor, ne yapsın canım öğretmen? Birisi söyledi burada, bir senatör söyledi. Dedi ki; özel yüksek okullarda öğretmenler talebelerle ders saatini dışında da ilgilenir. İşte gördünüz bu ilgiyi, cidden bazı öğretim üyeleri, profesörleri tenzih ederim, bu zat profesör değil, yani memnuniyetle belirteyim ki, bunu yapan zat bir üniversite öğretim üyesi değildir. Zaten üniversite öğretim üyesi olamaz da. Demek ki bu öğretmenlerin ders saatlerinin dışında öğrencilerle ilgilenmesi işte böyle bir ilgilenme oluyor. Aynı hal arkadaşlarım 6 Kasım 1967 günü tekrar devam ediyor. Bir defa daha talebe toplanıyor. Hatta ben size talebelerin toplanma saatini de söyleyeyim, saat 18.00 de toplanamıyor da 18.30 da toplanıyor.

Bir diğer mesele daha var arkadaşlarım. Öğretmenlerden birisi diyor ki; bir gün, ben dershanede çözdüğüm problemleri sorarım imtihanda diyor. Ne diyor? Eğer ben bi problemi sınıfta çözmemiş isem, imtihanda sormam. Bu öğretmen bütün ders yılı boyunca yalnız üç tane problem çözmüştür. Çözdüğü problemler de Turan Tanın'ın lise ikinci sınıf geometrisinin 44 üncü sayfasındaki birinci problem, 44 üncü sayfasındaki ikinci problem, 34 üncü sayfasındaki ikinci problem. Demekki bu öğretmen bütün ders yılı boyunca Turan Tanın'ın lisenin ikinci sınıfına ait uzay geometrisi kitabından yalnız üç tane problem çözüyor. Bunları yazmak isteyenler için tekrar ediyorum, 44 üncü sayfanın 1 nci problemi, 44 üncü sayfanın 2 nci problemi, 34 üncü sayfanın 2 nci problemi. Ve arkadaşlarım 44 üncü sayfadaki ikinci problem iki şıklıdır, yalnız birinci şıkkını imtihanda soru-

yor. Ne olur ne olmaz, belki çocuklar hatırlayamazlar tamamını diye. Şimdi arkadaşlar Alicengiz oyununu anladınız mı? Anlamayanlar varsa fazla tafsilata gireyim.

Şimdi anlaşıldı mı arkadaşlar, hiçbir üniversiteye giremeyenler 5500 lirayı verdiği zaman nasıl oluyor da mimarlıkta tıkır tıkır sınıflarını geçip gidiyor? Peki bu memleket eğitimi için cinayet değil mi? Bu hepimizin gözlerimizin önünde cereyan etmiyor mu? Bunun karşısında susmak milliyetçilik mi? Müslümanlık mı? Şu halde arkadaşlarım, bir problem daha vereceğim, bir tane daha var. Bir gün öğretmen bir müsvette veriyor. Bu müsvette derhal teksir ediliyor. Beş sayfadan ibaret. İçinde yedi tane problem vardır. Teksir edilip talebeler arasında dağıtılıyor ve yedisi de aynen çıkıyor imtihanda. Hatta o kadar ki bana mektup göndermiş olan namuslu vatandaş puanlarına kadar yazıyor. Diyor ki; beyfendi birinci mesele 15 puan, ikinci mesele 10 puan, üçüncü mesele 10 puan diye teker teker yazıyor. İşte bu kağıt. Kaybetmiyeyem diye bu metni cebime koyuyorum. Teker teker puanına varıncaya kadar göndermiş. (Adalet Partisi sıralarından: Hangi okul beyfendi? sesleri) Şimdi bütün bunlar cereyan etsin, herkesin gözünün önünde cereyan etsin, hadi diyelim ki, bunların, dediklerimin hepsi yalan. Kabul edelim. Ya bina durumu, ya kütüphane durumu, ya 8 inci maddenin ihlali, 9 uncu maddenin ihlali. Kanun diyor ki, aynı binanın içinde ikinci bir okul açamazsın, buna rağmen açılıyor ve bunlar kimin gözünün önünde cereyan ediyor? Şimdi arkadaşlarım özel yüksek okulların böylece mantar bitercesine üniversitelerin etrafını sarması ve her gün adedlerinin, büyük kâr dolayısiyle, son derece büyük sömürme dolayısiyle biraz daha artması, iki büyük netice veriyor ki, bizim için faciadır. Birisi bizim üniversitelerimiz ve yüksek okullarımız zayıflıyor. Kanunun 21 inci maddesini Millî Eğitim Bakanlığı tatbik etmediği için, bir de bakıyorsunuz ki dersini bırakıyor adamcağız gidiyor özel okula. Asistana dersi bırakarak başkalarına dersi bırakarak, bu şekilde gitmesinler diye biz bir madde koymuşuz. Hem de bu maddeyi Cumhuriyet Senatosu koymuş, Millet Meclisinin metninde bu yok. Madde diyor ki, resmî okulda okuttuğu ders saatinin ancak yarısını dışarıda okutabilir. Yok biz bunlara aldırmıyoruz, gönderiyoruz. Neticede bizim resmî yüksek okullar, üniversiteler zayıflıyor.

Bir diğeri, Anadolu'ya bir üniversite öğretim üyesini gönderemiyoruz Karadeniz Üniversitesini açıyoruz, Erzurum'da Atatürk Üniversitesini açıyoruz, utanılacak bir hadisedir ki, Amerika'dan oraya öğretim üyesi geliyor: Ama biz buradan Türkiye'nin içinden gönderemiyoruz. Sonunda ne yapıyor Hükümet, diyor ki, arkadaşlar aynen komisyonda Hükümet sözcüsünün söylediği sözleri söylüyorum. Karadeniz Üniversitesine diyor bu şartlar altında öğretim üyesi göndermek mümkün değildir. Çünkü diyor, ders saati 200 liraya İstanbul'da özel

okullarda ders var. Siz eğer diyor, Karadeniz Üniversitesine, Atatürk Üniversitesine fazla para verirseniz o zaman öğretim üyesi göndermek mümkündür. Ben sordum, getirdiğiniz tasarı ne kadar? Bana o zamanki yüksek Yüksek Öğretim Genel Müdürüne Karadeniz Üniversitesinde 7441 lira net para geçecek. Ayrıca gece eğitiminde verdiği her ders için yüz lira alacak. Tamam biz anormal demiyoruz. İtiraz da etmiyoruz. Bir öğretim üyesine bu para anasının ak sütü gibi helal olsun. Ama arkadaşlarım, buna rağmen yine gönderemiyoruz. Ve işin bir garip tarafını daha söyliyeyim, bugün bana telefonla verilen bilgiye göre, Karadeniz Üniversitesinin rektörü Ankara'da bir özel yüksek okulda ders veriyor. Çünkü orada gece eğitimi için yüz lira vereceksiniz, burada ikiyüz lira var. Bırakır mı? Demek ki biz Karadeniz Üniversitesine öğretim üyesi gitsin diye her profesörün eline net 7441 lira geçecek şeklinde para vermişiz, ayrıca gece eğitim için de para vermişiz, rektöre ayrıca para vermişiz, ama bu sabah bana verilen bilgiye göre Karadeniz Üniversitesi rektörü Ankara'da bir özel yüksek okulda görev almıştır. Nedir arkadaşlarım bu? Devlet asistanlıktan yetiştirdiği, bir hayli para sarf ettiği ve bu memlekette hiç de küçümsenmeyecek, senatör maaşının iki katı olan 7441 lira para versin, ondan sonra, Devletin elindeki öğretim üyesini özel yüksek okul çeksin. Gel desin bende çalış. Çeksin de ne olsun sonu? Sonu böyle olur. Sonunu anlattım ben size. İşlerin nasıl yürüdüğünü işin içinde nasıl bir alicengiz oyunu döndüğünü uzun uzun arz ettim.

Şimdi arkadaşlarım bir noktayı daha anlatacağım. Sesim yüksek çıkıyorsa özür dilerim, heyecanlıyım. Geçenlerde arkadaşlarım Sivas'da bataryamda çavuşluk yapmış olan, ve aylık geliri hiçbir zaman 400-500 liranın üstüne çıkmamış olan bir arkadaşım geldi. Yanında oğlu da vardı. Dedi ki, Beyfendi, çok müşkül durumdayım. Benim oğlum bütün okulların imtihanlarına girdi, hiçbirisini kazanamadı. Ne yapayım bana bir yol göster. Çocuğa dedim ki, evladım sen gel bir yıl otur, çalış, gelecek sene eminim ki, yüksek okul veya fakülteye girebilirsin. Baktım çocuk hiç razı değil. Babasına sen git de çocukla ben biraz yalnız konuşayım dedim. Niye itiraz ediyorsun dedim çocuğa. Dedi ki, efendim, biz doğru dürüst öğretmen yüzü görmedik. Ben liseyi işte öyle bitirdim. Binaenaleyh beni ancak özel okul paklar dedi. Benim senden istirhamım, bizim bir tarlamız var, ben çok zorladım babamı, şu tarlayı sat da okuyayım, mühendis olayım, ben sana bunun birkaç mislini öderim diye. Fakat babam bir türlü yanaşmıyor. Ne olur sen ikna et babamı, ben bir sene değil beş sene daha kalsam sureti katiyede üniversite imtihanlarını kazanamam. Çünkü derslerin kimisine avukat geldi, eczacı geldi, öbür dersler üç ay boş geçti, şu oldu bu oldu. Arkadaşlarım bir de işin bu facia tarafı var. Özel okullara giden çocukların hepsini itham itmek, bunlar mutlu azınlık çocuklarıdır, bunlara şöyle böyle demek yanlıştır. Araların-

da babasını, ailenin tek tarlasını satarak kendisini özel yüksek okula göndermesi için tazyik edenler vardır. Bizim elimizde arkadaşlarım büyük bir öğretim kapasitesi var. Şimdi size vereceğim bir vesika, Millî Eğitim Bakanlığından resmen aldığım bir cevaptır. Şurada bir Dikmen Ortaokulu var. Dikmen Ortaokulunda 27 saat Fransızca dersi var. Millî Eğitim Bakanlığı 4 Fransızca öğretmeni tayin etmiştir oraya. Biliyorsunuz ki, bir öğretmen 30 saat ders okutur. 27 saatlik derse dört Fransızca öğretmeni tayin edilmiştir. Vesikası elimdedir. Buraya getirdim. Ve buna karşılık şurada Polatlı Fransızca dersleri boştur. Ankara'nın kazalarında Fransızca dersleri boş geçmektedir. Ve bir kısım okullarda Fransızcayı şöyle kitabı yüzünden zor okuyabilen, kimseler tarafından sadece müdürlerin tensibi ile, Fransızca bilir demesi ile Fransızca okutan kimseler okutmaktadır. Bunların hepsinin vesikaları var. Sırf bunları, yüksek senatoyu işgal etmemek için burada zikretmiyorum.

Millî Eğitim Bakanlığından bunları resmen sordum ve yazılı olarak cevaplarını da almış bulunuyorum. Sen kalk iki kişiyi üç kişiyi kayıracağım diye Dikmen Ortaokuluna dört tane Fransızca öğretmeni tayin et. Ondan sonra Ankara'nın içinde Fransızca dersleri boş geçsin. Bu nasıl eğitim politikasıdır arkadaşlarım? Ben burada hükümetin eğitim politikası üzerinde senato araştırması istiyorum dediğim zaman bana oy verilir mi? Verin bana bir gün bu imkanı, deyin ki eğitim politikasının uygulanması üzerinde senato araştırması açılsın, Millî Eğitimimizde ne dolapların döndüğünü buraya açıkça getireyim. İşte size misali, vesikası. Bir misal daha vereyim: Silivri Ortaokulunda 6 saat müzik dersi vardır. İstanbul'da beş tane müzik öğretmenine ihtiyaç gösterecek kadar, yani asgarî yüz saat müzik dersi boş geçmektedir. İstanbul Valiliği yazı yazar Millî Eğitim Bakanlığına der ki, altı saatlik müzik dersi ile Silivri'de bir öğretmen boş dururken ve orada ilkokul öğretmenleri bu müzik derslerini okutabilecek durumda iken, benim İstanbul'da müzik derslerim boş geçiyor. Verin şu öğretmeni de burada ders okutsun. Ve Bakanlığa da sormadan 25 saatlik dersi İstanbul liselerinin birinde verir ve yazıyı da yazar. Bu yazı Millî Eğitim Bakanlığına gelir. Millî Eğitim Müdürlüğünden bir arkadaş mektup yazar, şunu takibeder. Gelirim burada yazılı olarak müsteşardan ve umum müdürden sorarım. Yazımın altına yazarlar derler ki, dediklerin doğrudur, sene sonunda tayini yapılacaktır. Sene sonu gelir, yaz gelir, kış gelir yine olmaz. Bir gün Millî Eğitim Bakanı Sayın Ertemi makamında ziyaret ederim. Adalet partili senatör ve milletvekilerinin yanında derim ki, durum budur. Altı saatle orada bir öğretmen boş duruyor. Tıpkı Dikmen ortaokulunda Fransızca öğretmenlerinin Türkçe dersi okuttuğu gibi. Öğretmen bakmış ki ücret az oluyor demiş ki, bana Türkçe dersi verin. Bir tarafta Fransızca öğretmeni Türkçe okutuyor, öbür tarafta Fransızca dersi boş geçiyor. Bir tarafta

müzik öğretmeni boş duruyor. 6 saatin dışında dersi yok. Ama İstanbul'da ders saatleri boş geçiyor. İstanbul Valiliğinin yazdığı yazının tarih ve numarası bende. Gitmişim Millî Eğitim Bakanına makamında şikayet etmişim. Millî Eğitim Bakanı dedi ki, ilgilenir size bir iki gün içinde cevap veririm. Arkadaşlar iki ila iki buçuk ay geçtiği halde Millî Eğitim Bakanından hiç bir ses yok. Hani şair demiş ki, "Aldanmaki şair sözü elbette yalandır." Benim gönlüm bunu "Aldanmaki Bakan sözü elbette yalandır" diye çevirmeye razı olmuyor. Bir senatöre, kendisine bir durumu şikayet eden bir senatöre cevap vereceğim diyor sayın bakan, Adalet Partili senatör ve milletvekillerinin yanında. Aradan geçmiş iki ay üç ay, ne oldu bu? Arkadaşlar bunun misali çok. Elimizde öğretim kapasitesi var. Ama biz bunları israf ediyoruz. Bazı adamlara iltimas yapacağız diye, bazı adamları kayıracağız diye Anadolunun liselerini boşaltıyoruz. Anadolu liselerinde ders okumamışsa çocuk, doğru dürüst fizik okumamışsa, doğru dürüst matematik okumamışsa, üniversite imtihanlarını nasıl kazansın? Kazanamaz tabii. O zaman çocuk boynunu büker, bana der ki, beni ancak özel okul paklar. Şu hale göre arkadaşlarım, milliyetçi olmak, memleket sevmek edebiyat yapmakla mümkün değildir. Memleketi sevmek için, milliyetçi olmak için evvela memleketin problemlerine eğilmek, ama bir arka fikirle değil, milleti birbiriyle çarpıştırayım da benim ideolojim tahakkuk etsin, yahut şu olsun bu olsun diye değil, problemleri çözmek için, memleketi hergün iyiye doğru götürmek için ilgilenmek zoru vardır. Ne diyor Anayasamız? Kaderde kıvançta ve tasada ortağız. Evet bir milletin fertleri kaderde, kıvançta ve tasada ortaksa o milletin fertleri tam bir millet teşkil eder. Hasta çocuğuna ilaç bulamayan vatandaşın tasasiyle, hatta yası ile ilgilenmez isek, hergün bir gece kulübünde birkaç bin lirayı masaya sürerken içi hiç sızlamıyan vatandaş, öbür tarafta ilaç bulamayan vatandaşın tasası ile ilgilenmezse, o takdirde bunlar arasında kader birliği nasıl olacak? Bir milletin fertleri arasında kader birliği olabilmesi için mutlaka tasada ve kıvançta birliğe ihtiyaç vardır. Bir vatandaşın ayağına taş dokunduğu gün ötekinin ciğeri sızlamazsa, o memlekette kader birliği olamaz. Ne demiş Peygamber : Komşusu açken karnını rahat doyuran müslüman değildir.

Arkadaşlarım sözlerimi bitirmeden önce bir noktaya daha temas edeceğim. Dün bir vatandaşın mektubundan çıktı bu vesika. Vatandaş bana bir vesika göndermiş. Diyor ki, "Beyfendi sana bir reklam broşürü gönderiyorum. Lütfen bu reklam broşürünü incele ve sorduğum soruya cevap ver. "Reklam broşürü şu: Bir özel yüksek okul açılırken Sayın Senato Başkanını, Başbakanı, Millî Eğitim Bakanını davet etmişler. Önlerine bir defter uzatmışlar. Demişler ki, yazın şuraya görüşlerinizi. Ve gayet tabiidir ki, bu üç muhterem zat bu özel yüksek okulu övücü yazılar yazmışlar. Bu özel yüksek okul bunların fotokopisini çıkartmış ve

reklam broşürünün üzerine koymuştur. Ve bunlarla reklam yapmıştır. Vatandaş bana soruyor, diyor ki, Beyfendi, bir senato Başkanının yazısının reklam vasıtası olması doğru mudur? Ben vatandaşa bugün sabahleyin bir mektup yazdım, dedim ki, bu sorunun muhatabı ben olmamam lazım gelir.

Arkadaşlarım, özetlersek, bugün bu memlekette Devlet eğitim imkânları müsait değildir. Eğitim kapasitesi iyi kullanılmamaktadır. Binbir sebep vardır. Bunların yanında 625 sayılı Kanun özel yüksek okulların açılmasına imkân vermiştir. Ancak Anayasanın 21 inci maddesi, bu kanunun 26 ncı maddesi birtakım şartlar ortaya koymuştur. Bunların hiçbirisine riayet edilmemektedir. Bunlara aykırı olarak özel yüksek okullara açılma müsaadesi verilmektedir. Ve bunlar arkadaşlarım, yalnız talebenin değil, yalnız memleketin değil, özel yüksek okulların da aleyhine olmaktadır. Nitekim bunu özel yüksek okulların kendileri de hissetmişler, para ile yayınlattıkları bildiride aynen şöyle diyorlar: Bir özel öğretim kurumunun açılması ve öğretime başlaması izninin verilmesinde temel unsuru bu uzmanlar heyeti teşkil ettiğinden, biliyorsunuz ki, 625 sayılı Kanuna göre Millî Eğitim Bakanlığı bu salahiyetini ya kendi memurları ile veya ihtiyaç halinde üniversite veya kendi yüksek okullarından takviye edeceği bir heyetle kullanır. Bildiri diyor ki, özel yüksek okullar için kanuna göre gerek açılış müsaadesi, gerek öğretime başlama müsaadesi bu heyetlerin raporlarına göre verildiğinden, kurulumuz da bu heyetlere büyük görevler ve büyük sorumluluklar düştüğünü bilhassa belirtmek ister. Başlangıçta gösterilecek titizlik ne kadar hassas olursa bu müesseselerin yarını o derecede sağlam temellere oturtulmuş olur. Özel yüksek okulların kendileri de diyor ki müsamaha gösteriliyor, açılışta. Biz ne yapalım diyorlar. Bunlar diyor ki, müsamaha gösteriliyorsa, bu heyetler vazifesini yapmıyorsa biz ne yapalım. Ey Türk efkârı diyorlar, tazyik yapın, Millî Eğitim Bakanının üzerine de vazifesini yapsın, bu heyetler titiz davransın, O zaman diyorlar bizim de lehimize olur, yüksek okulların de lehine olur.

Şimdi arkadaşlarım hem özel yüksek okulların öğretmenlerinin büyük bir kısmını itham ettiren, kanaatimce hepsi değil, bazıları haksız olarak itham ediliyor. Hem her özel yüksekokul açanı itham altında bulunduran, hem de her özel yüksek okula giden öğrenciyi bu şekilde müşkül duruma düşüren bu durumun son bulması zaruridir. Tunuslu Hayrettin Paşa bir gün padişahın huzuruna çıkmış, padişah kendisine bir jurnal uzatmış, demiş ki, "Senin hakkında bi jurnal verdiler, al oku" Tunuslu Hayrettin Paşa jurnala bakmadan iade etmiş "Padişahım demiş bir malın alıcısı olmazsa satıcısı da olmaz. Siz bu jurnalleri kabul etmezseniz size bu jurnalları verecek alçak da bu memleketten çıkmaz." Şimdi bütün mesele, dava, bütün sorumluluk, bütün suç, gelip Millî Eğitim Bakanlığının üzerinde toplanmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı böyle eksik, böyle derbeder, böyle bakkal

dükkanı gibi yüksek okul açılmasına müsaade etmezse, birkaç sermayedar bir araya gelir, doğru dürüst bir özel yüksek okul açarlar ve gayet tabiidir ki, hem memleketin hayrına olur, hem de çocukların hayrına olur. Arkadaşlarım yine bir vatandaş iddia ediyor diyor ki, Ankara'da bir kasap dükkanı açmak bir özel yüksek okul açmaktan çok daha zordur. İsteyen varsa denesin diyor.

Arkadaşlar vaktinizi hayli işgal ettim. Sözlerimi bitirirken bugün Türkiye'de eğitim politikasının neye dayandığını küçük bir fıkra ile arz edeceğim ve sözlerimi bitireceğim:

Adamın biri birgün padişahın huzuruna çıkmış, demiş ki, padişahım ben senin atını konuşturururum, insan gibi konuşturururum. Padişah demiş ki, yahu deli olma, olmaz böyle şey. Vallahi deneyin efendim konuşturururum. "Peki demiş padişah ne istiyorsun?" Bana demiş has ahırdan bi at versinler, benim ve atın beş yıllık yiyeceğimizi versinler, beş yıl sonra gelip eğer atı bülbül gibi konuşturmazsam beni idam et. Peki demiş, emir vermiş padişah, yapmışlar emirlerini. Adam çıkıp giderken mabeyinci "Yahu sen ne yaptın, bu padişah öyle inatçı ki, beş yılın sonunda at konuşmayacağına göre senin boynunu mutlaka vurdurur. Adama demiş ki, (Adam sende düşündüğün şeye bak. Beş yıla kadar ya padişah ölür, ya at ölür, ya ben ölürüm.) Millî Eğitim Bakanlarının politikası daima böyle olmuştur. Adam demişlerdir, planlı iş; uzun vadeli iş bizim neyimize. O zamana kadar ya padişah ölür, ya ben ölürüm ya da at ölür.

Hepinizi hürmetle selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Millî Eğitim Bakanı, buyurun.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Edirne Milletvekili) – Cumhuriyet Senatosunun pek muhterem üyeleri. Sayın Özgüneş'i daima olduğu gibi büyük heyecanı içinde, yine zevkle dinledik. Samimiyetinden yüzde yüz eminim ama, gerçeklerin biraz sonra anlatacağım üzere kendilerinin burada güzel ifadeleriyle, heyecanlı sesiyle anlattıkları gibi olmadığı kolaylıkla anlaşılmış olacaktır.

Ben kendilerinin konuşmalarını iki hususta topluyorum. Bir tanesi, sisteme taalluk edenler, ikincisi tatbikata dayananlardır.

Sisteme taalluk eden meseleleri biraz tahlil etmeye mecburum. Ama şu konuşmama başlamadan evvel, şunu da arz etmek isterim ki esasen Yüksek Heyetiniz özel okullar hakkında bir araştırma açılmasına karar vermiştir. Tabii Yüksek Heyetiniz dilerse bunu da aynı araştırma ile birleştirir. Ben her şeyden evvel araştırmanın açılmasına taraftarım. Onun sonunda da arz edeceklerim elbette olacaktır. Ama Sayın Özgüneş, heyecanla fevkalade ithamkar cümleler de sarf ettikleri için, ben de sonradan konuşmanın mümkün olması muhtemel olmasına rağmen şimdi de bir miktar zamanınızı alacak olursam peşinen özür dilerim.

Yine bir hususu daha rahatlıkla arz edeyim ki, bugün Türkiye'de 19 tane özel yüksek okul vardır. Bunların 15 tanesi 1965 yılına kadar açılmıştır. Geri kalan üç tanesi de, bu okullardan birinin muamelesi devam etmektedir, 1967 yılına düşer. Binaenaleyh, Sayın Özgüneş'in burada tasvir ettiği meselelerle bendeniz Millî Eğitim Bakanı olarak alakadar değilim. Bunların 1965 yılına kadar 15 tanesi açılmıştır. Bu rahatlık içerisinde de durumu arz edeceğim. Başlangıcı 1963 tedir ve "Mekâtibi Hususiye Talimatnamesi"ne göre bu kanun çıkmadan evvel açılmıştır.

Efendim birinci arz edeceğim husus sistemdir. Bu sistemden bahsetmeye mecburum. Bu sistemi arz edeceğim zaman da Sayın Özgüneş'in burada fevkalade heyecanla ortaya koyduğu meselelerin pek kolay kolay cereyan etmiyeceği anlaşılacaktır ve şunu da arz etmek isterim ki, elbette her sahada birtakım yolsuzluklar vardır. Bu yolsuzlukları bildirdikleri zaman da derhal üzerinde bütün kanunî imkânlarla eğilmeye hazır olduğumu yüksek huzurunuzda arz ederim. Eğer zamanıma ait tek bir siyasî baskı örneği verirlerse bunun da her zaman için yüksek huzurunuzda hesabını vermeye hazırım. (Alkışlar) Sureti katiyede özel okullar hakkında ne siyasî, ne de bir başka baskı yoktur. Özel okulların arkasında sureti katiyede bir siyasî kudret mevcut değildir. Bunu açıklıkla, katiyetle ifade etmeyi de kendim için bir vazife sayarım.

Benim Karabük'te hedef gösteren bir konuşmamı ele alıp, onun üzerinde bir nevi polemiğe varacak konuşmalar yapmasını da kendilerinin ciddiyeti ile bağdaştıramadım. Ben Millî Eğitim Bakanı olduğum zamandan beri özel okullar hakkında da çok konuştum. Her zaman da yapmak istediğim telkin, asgarî şekilde, asgari ölçüde özel yüksek okulların ve bütün özel okulların, Devlet okulları seviyesini tutması zaruretini belirtmek olmuştur. Karabük'teki konuşmam da kendilerine bu istikametin ifadesinden ibarettir. Eğer (cak) gibi bazı ifadeler bulunmuşsa onun, belki benim sürçü lisanından olabileceği gibi, onu aldığı gazetenin değiştirmesinden, tahrif etmesinden veya yanlış alınmasından da şüpheliyim. Çünkü, ben bugünkü özel okulların şu seviyede olduğunu belirtmek değil konuşmamda, özel okulların alması lazım geldiği istikameti ve seviyeyi belirtmek isterim. Sayın Özgüneş'in burada bahsetmek istedikleri seviye meselesi zaten hem kanunda ileri sürülmüş, hem de Beş Yıllık Planda orta yere konmuştur. Binaenaleyh, bunu büyük bir mesel gibi ele almak veya bazı basının, bazı yazarların üzerinde sanki keşfedilmiş, ihmal edilmiş bir mevzu ortaya çıkarmış gibi tavır takınmaları samimiyetle alakalı değildir. Çünkü, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planının "H" fıkrasını okuyorum: "özel öğretim kurumlarının çeşitli öğretim kademelerinde kamu sektörüne ek olarak kapasiteler yaratmaları, belirli bir gelir grubundaki öğrencilere eğitim imkânı sağlayarak kamu eğitim kurumlarının üzerindeki talebi azaltması bakımından faydalı olmaktadır. Ancak bu özel öğ-

retim kurumlarının düşük nitelikte hizmet sağlamaları, kamu eğitim kurumlarının niteliğini düşürücü yönde gelişmeleri, özellikle yüksek öğretim kademesinde insan gücü politikasını bozucu sonucunda istihdam sorunları doğuracak kapasiteleri yaratmaları, tüm eğitim sistemini bozucu bir sorundur." Binaenaleyh, burada orta yere konulan durum da yeni bir mevzu değildir. Beş Yıllık Planın ikinci devresinin, eğitim bölümünün ilkeler kısmında esasen vaz'edilmiştir.

Şimdi, özel okullarının sisteminden kısaca bahsedeceğim. Evvela bir özel okulun açılması için izin muamelesi vardır, ondan sonra öğretime başlama müsaadesi alınır. Bu iznin alınabilmesi için, iki defa da ayrı ayrı heyet kurulur. Bu heyetlerin her ikisinde de durum aynıdır. Evvela hangi dalda öğretim yapacak o yüksek okul, ya üniversiteden, veya aynı derecedeki yüksek okuldan iki öğretim üyesi bu komisyonun içine dahil edilir. Bunu, Millî Eğitim Bakanı seçmez muhterem arkadaşlarım; bunu Millî Eğitim Bakanlığı, üniversiteye veya ilgili yüksek okula bildirir. Bunu yüksek okul profesörler kurulu veya üniversite kendisi seçer. Binaenaleyh, gerek izin verilmesinde, gerekse öğretime başlama müsaadesinin verilmesinde, kurulacak uzmanlar heyetinin iki üyesi, ya üniversite mensubudur, ya yüksek okul mensubdur. Her ikisini de Millî Eğitim Bakanı seçmez, doğrudan doğruya müesseseleri yani, üniversite ve yüksek okullar seçer bu bir. Bunun içine Bakanlık müfettişleri dahildir. Bunun içine Talim Terbiye Heyeti dahildir. Ben sayın Özgüneş'ten istirham ediyorum. Bir tek acaba açılma izni veya öğretime başlama izni var mıdır ki, onun içinde profesörler hayır desin de, Bakanlık evet desin. Bunu da ortaya yere koysunlar. (A. P. sıralarından "bravo" sesleri) Başlama, açılma izni alınması ve öğretime başlama izni bu tarzdaki bir yoldan geçer. Her ikisi de uzmanlar raporlarının biraz evvel kendilerinin de saydıkları, gerek müesseselerin yeterliği, gerekse ders araçları ve laboratuvar bakımından elverişlilik, uzmanlar heyetlerinin bu iki raporuyla müspet olarak belirtildikten sonra müsaade verilir; ve müsaade verilmiştir. İhtilaflı olan bir hususta da verilmiş bir müsaadeyi de ben hatırlamıyorum. Eğer varsa gerekli takibatı yapmaya da hazırım.

İkincisi; okulların kapasitesi meselesi de keyfî değildir muhterem arkadaşlarım. Okulların kapasitesini de aynı şekilde biraz evvel saydığımız heyetler belli eder. Binaenaleyh her hangi bir okulun ne kadar öğrenci alacağı keyfine kalmış değildir. Bu yetki doğrudan doğruya demin arz ettiğim heyettedir.

Üçüncü mesele ki, çok trajik olarak sayın Özgüneş burada belirttiler, sınıf geçme meselesi, imtihan meselesi, öğrencinin derhal, efendim, onu ertesi yıla erteleyeceği, efendim öğretim üyesinin vazifesine son verileceği dilediği tarzda bir öğretim üyesi getirileceği ve derhal diploma alınabileceğini ortaya koydular. Muhterem arkadaşlarım bu imkânsızdır. Hiç yoktur demiyorum, her yerde suis-

timal vardır, ama, sistem itibarıyla imkânsızdır. Neden imkânsızdır? İmtihanı, yüksek okuldaki öğretim üyesi tek başına yapmaz. Aynı şekilde, imtihan komisyonunda yine üniversitenin veya aynı derecedeki yüksek okulun hangi branşını okutuyorsa oradan iki öğretim üyesi de beraber bulunur. Eğer biz bütün öğretim üyelerimizden, profesörlerimizden şüphe ediyorsak ki, sayın Özgüneş bunu tekrar ettiler birçok defalar, asla, böyle bir şey yoktur diye... Şu halde üç kişiden, üç profesörden veya üç yüksek okul hocasından müteşekkil bir heyetin, küçük hesaplar içerisine girip suistimallere alet olacağını kabul edebilmeme vicdanım asla razı değildir. Ve dahası da var; bu iki öğretim üyesi yalnızca üniversite mensubu veya yüksek okul hocası değildir. Aynı zamanda, bu iki zatın o yüksek okullarda dersi olmaması şartı da vardır. Binaenaleyh bu iki öğretim üyesi bu tarzda seçilmiş, müstesna hususiyetleri olan, yani bir bakıma yüksek öğretim üyesi, ikinci bir bakıma da, yüksek özel okullarda dersi olmayan kimselerdir. Binaenaleyh, böyle bir imtihan komisyonunda biraz evvel anlattıkları gibi hadiselerin cereyan etmesini ben pek mümkün görmüyorum. Tek tük istisnaları varsa onlar hakkında da gerekli kanunî tatbikat mutlak surette yapılacaktır.

Bir gerçekte anlaşıyoruz. Özel yüksek öğretim, bugün resmî müesseselerin öğretim üyelerinden faydalanmaktadırlar. Bunun münakaşası ayrıldı. Fakat, bu faydalanış katiyyen kanunlara aykırı değildir. Kanunlar kendisine ne vermişse o şartlar içerisinde bu cereyan etmektedir. Esasen, üniversite hocalarının haftada sekiz saat gibi boş zamanları vardır. Eğer özel okullarda ders almazlarsa ya mühendislik yaparlar, ya müşavirlik yaparlar, ya avukatlık yaparlar; ve saire... Zamanlarını üniversitenin dışında, kendilerine maddî imkânlar sağlayacak sahalarda değerlendirirler. Böyle bir durum için de öğretim üyelerinin okuttukları dersin yarısı kadar zaman, kendilerinin başka sahalarına hasredecekleri yerde, öğretim sahalarına çevirmelerinde büyük sakınca olacağı kanaatinde değilim. Ve yine üniversite üyelerini bu tarzda ders alabilmeleri için kendi senatolarının muvafakatlerini almaları da şarttır. Ve zaten, durum tetkik edilirse nisbet hiçbir vakit, özel yüksek okullarda sınıf geçmenin kolay olmadığını göstermektedir... Ara sınıflarda imtihan olmayan okullar vardır, ara sınıflarda imtihan olmayan yerlerde ve ara sınıflarda başarı nisbeti yüzde 40. Umumi mezuniyet de ortalama yüzde 50 dir. Ama, bazı okullar vardır ki; mesela, özel Eczacılık gibi, bunlardaki başarı nisbeti yüzde beşin üstüne çıkmamaktadır.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, arzına çalıştığım şu esaslar dahilinde Türkiye'de özel okulların bir suiistimal kaynağı olmasına imkan yoktur. Eğer Türkiye'de...

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabii Üye) – Bravo...

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Evet, bravo... Ben de size aynı şeyi söyledim. Ama, ben, sebeplerle konuşuyorum. Ben birtakım, tek tek mektupları çıkartarak tek tek vakalar ortaya sürerek konuşmuyorum. Ben size, sistemi tekrar ediyorum, okulların açılması üniversitelerden, yüksek okul hocalarından müteşekkil bir heyetin raporuna bağlıdır ve bu rapor dışı okul açılmaz, diyorum.

İmtihan heyetleri yüksek okullarda, üniversitelerde dersi olmayan iki hocanın iştiraki ile yapılır ve okulların kapasitesini yine aynı heyetler tesbit eder, diyorum.

Ücretlere gelince; ücretleri de vilayetler tesbit eder. Böylelikle yüksek özel okullarda veya özel okullarda kazanç nisbetinin yüksek olmasını, eğer amme sektörlerimiz çalışıyorsa, Devletimiz çalışıyorsa, bundan da şüphe etmeye imkân olmadığına göre, vârit görmemek lazımdır. Çünkü, özel okullar ücretlerini kendileri tesbit etmezler. Bunları vilayetler tesbit eder. Bu şartlar içerisinde buna rağmen özel okul sisteminde değişiklik yapılması lazım gelirse, elbette ki kıymetli senato üyelerimiz tekliflerini yaparlar, komisyonlarda kanunun üzerinde gerekli münakaşalar yapılarak, daha faydalı olan teklifleri varsa elbetteki ben de kendilerine yardım ederim. Yani, kendilerinin görüşlerine katılırım. Ben bütün bu konuşmalarımla, özel okullar müessesesinin Türkiye'de en kusursuz kurulmuş bir teşkilâta dayandığını ve bunların içerisinde birtakım menfaatlerin dönmediğini, suistimallerin olmadığını iddia etmiyorum. Her sahada neler olabilirse, özel okullarda da onlar olabilir, Ama diyorum ki, Türkiye'deki özel okullara menşe olan kanun, tatbikatının lâletayin orta yere atılıp, hele bir başmakaleden okudukları gibi veya daha başka makalelerden okudukları gibi, çağır marangozu, çağır bilmem neyi, oradan falanı tut, üç tane de profesör kirala gibi, basit olmadığını, bunun demin arz ettiğim gibi ciddiyetle ele alınıp kanunî yollarla gerçekleştirildiğini belirtmektir.

Bu okullarda ileri sürülecek her türlü kanun dışı hareketin, her türlü yolsuzluğun şiddetle karşısındayız. Planın ilkelerinde de belirtildiği gibi, biz seviyenin düşürülmeyip, artırılması taraftarıyız, Millî Eğitim Bakanı olarak bütün arzum, bütün gayem özel yüksek okulları, asgari Devlet müesseseleri seviyesinde görmektir ve bunu temin etmek için de daima arkadaşlarıma telkinde bulunmaktayım.

Sayın Özgüneş, bu tenkidlerini 3 kısımda topladılar. Birincisi, Anayasaya aykırılık; bu kanun çıktığına göre, Anayasa Mahkemesi de mevcut bulunduğuna göre bunun üzerinde söz açılmaması lazım, buyurdular, ben de bu sahaya dokunmuyorum. İkinci kısım; lehteki yazıları meddahlık olarak vasıflandırdılar, belki bunlar da vardır ama niçin özel yüksekokullar hakkında lehte yazı yazanlar med-

dahlık olur da, aleyhte yazı yazanlar birtakım ard düşünceler taşımazlar? Bunu izah etmek zordur. Eğer lehte yazana meddahlık denirse aleyte yazanların da bazı ideolojik gayeleri olduğu ileri sürülemez mi? Asla Özgüneş'e, çok yakından tanıdığım, samimiyetimle, kendilerine de özel olarak da ifade ettiğim gibi heyecanlarını, memleketseverliklerini ve kültürünü takdir ettiğim, Özgüneş'e sureti katiyede bu hususta en ufak bir tarizim yoktur. Ama bir tasnif yaptılar lehte yazanları meddahlıkla vasıflandırdılar. Ben de diyorum ki, aleyhte yazanlar şunu bul, bunu getir, şöyle yapın diyenlerin de bir ideolojik gayeleri olması ihtimali mevcut değil midir?

Üçüncü mesele, eleştirici yazılar dediler ve bunların üzerinde maalesef eleştirici pek örnek vermediler. Yani verdikleri şey eleştirici değil tamamen kötüleyici bir makalenin, tabiî tamamını bilmiyorum, okudukları pasaj katiyen ciddiyetle kabilitelif olmayan, tamamen demegojik mahiyette bir makale örneğidir. Eğer daha ciddî bir makale okusalardı, eleştiriciliğin değerini ortaya koysalardı çok daha memnun olurdum.

Efendim defalarca tekrar ettiler, baş suçlu Millî Eğitim Bakanlığıdır dediler, bilerek kanunları çiğnemektedir dediler. Ben de araştırmanın yapılmasını bunu için ısrarla istiyorum. Millî Eğitim Bakanlığının kanunları çiğnemekte, siyasî baskılar yapmakta, siyasî maksatla veya kayırmak maksadiyle her hangi bir müesseseyi himaye etmekte olduğunu biliyorlarsa, ortaya koymalarını, eğer bensem, bu, ben huzurunuzda her türlü cezaya razıyım. Bunu yapanlar kimlerse onlar hakkında da elimdeki her türlü imkânlarla tahkikata ve takibata geçmeye hazırım.

Sayın Özgüneş, fiyasko çok çabuk meydana çıktı dediler. Ama ben bazı iddiaların dışında orta yere çıkmış bir fiyaskoyu bilmiyorum. Tekrar ediyorum ki, yolsuzluk veya uygunsuzluk hiç olmamıştır, böyle şey söyleyemem. Ancak özür dilerim bu yolsuzluklar özel okullarda olursa resmî okullarda olmaz mı? Aynı profesör tek başına resmî okullarda imtihan yapar da orada suiistimal yapmaz, özel okulda üç kişi olduğu halde suiistimal yapar. Bunu kavramak mümkün değil. (Bravo sesleri) Eğer menfaat peşinde koşuyorsa, bu kadar karakteri zayıflamış ise, elbette ki, bu özel okullarda da, resmî okullarda da birtakım yollar, birtakım tatbikat sahaları bulur. Ama ben özel okulların, fiyasko verdiği durumunu henüz tesbit etmiş değilim. Eğer bu fiyasko nerede ise söylesinler, onun üzerine de yürümeye hazırım.

Sayın Özgüneş özel okullar genel müdürünün değişikliğine de mevzuubahsettiler. Ben kendilerine katiyen katılmıyorum, ama memurların kanaat beyan etmesini de orta yere koymak istemiyorum.

Sayın Mehmet Deligönül benim çok sevdiğim bir arkadaşımdır. Özel okullar genel müdürü sayın Mehmet Deligönül İstanbul'da, bir tetkik esnasında bir kriz geçirdiler, beraberdik, okulları dolaşıyorduk, hastaneye yattılar, ondan sonra sıhhatleri bozuldu, kendileri benden Talim Terbiye Heyeti Üyeliğine geçmeyi istediler. Sayın Özgüneş gayet iyi bilirler ki, Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Heyeti Üyeliği bir genel müdürlükten hiçbir vakit daha dûn değildir. Bunlar eşit, aynı derecede belki zaman zaman birbirinden daha büyük hizmetler gören müesseselerdir. Binaenaleyh Mehmet Deligönül rahatsızlığı ve kendi isteğiyle bakanlığımızın beyni olan Talim ve Terbiye Heyeti üyeliğine getirilmiştir.

Özel okulların mantar gibi bugün bitmediğini biraz evvel arz ettim. 19 tane yüksek özel okulun 15 inin 1965 yılına kadar açılmış olduğunu, bu hareketlerin 1967 de başlamadığını, bugünün mantar gibi bitmekle alakalı olmadığını kabul etmek gerekir. (Sağdan bravo sesleri)

Mevzuyla alakalı olmamakla beraber Dikmen Ortaokulunda 4 tane Fransızca hocasının mevcut olduğunu söylediler. Ben muhterem arkadaşlarım huzurunuzda ifade ediyorum ki, belki bir Bakan olarak ifadesi zor ama, çekinmeden ifade ediyorum ki, ben Millî Eğitim Bakanlığına geldiğim günden beri, özel yetkimi hemen hemen hiç kullanmadım ve Millî Eğitim Bakanlığının da şişkin olan kadrolarına bir tek ilave dahi yapmadım. Bu da açıktır, huzurunuzda bu kadar rahatlıkla konuşuyorum. Dikmen Ortaokulunda neden 4 tane Fransızca hocası vardır, bilmiyorum. Ama tetkik edilir. Fakat muhtelif sebepleri vardır. Rapordan gelir hastalıktan gelir, karı koca durumundan gelir. Yönetmeliğine göre kocası...

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Özel kalem müdürü gelir.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Özel Kalem Müdürü;...

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Açıklayabilir misiniz bunların isimlerini sayın Bakan?

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Bilmiyorum ki, sizden duydum, tabii bu 4 kişiyi şimdi gidince tetkik edeyim, zatıâlinize bildireyim. Bu 4 kişi kimdir, nasıl gelmiştir. Tekrar ediyorum, raporla gelir diyorum. Karı koca durumundan gelir. Çünkü öğretim ihtiyacı dikkate alınır, gelir sıradan. Rapordan gelir dedim, kocası Millî Eğitim Bakanlığı merkez teşkilâtındadır, mevzuatımıza göre burada çalışması gereklidir, o yolla gelir. Binaenaleyh buna benzer sebeplerle gelir. Ama 4 kişinin ne zaman geldiğini ve ne sebeple geldiğini zatıâlinize bildireceğim. Bir hususta.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Bende var yazılı cevap...

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Olabilir beyfendi. Benden, ayrıca istiyorsanız, ben tabii mevzuumuz özel yüksek okullar olduğu için eğer bu olsaydı onun da cevabını getirirdim.

Silivri hususunda bana geldiğinizi, benim de üzerinde durduğumu, size hala cevap veremediğim, geciktiğim için de özür dilerim. Hakikaten iki ay gecikme olmuştur. Arkadaşlarımı sıkıştırmama rağmen tayinlerin sonunu alınması ve tabii binlerce, on binlerce kişini sicil durumlarının tetkikleri, çabuk cevaba imkan vermiyor. Ama buna rağmen gecikmiş olduğunu kabul ediyorum.

Muhterem arkadaşlarım daha fazla konuşmayı uzatmaya lüzum görmüyorum. Zannediyorum ki, meseleyi bütün yanlarıyla yüksek huzurlarınıza sermiş bulunuyorum. Araştırma açılması bize kuvvet olur, gerçeklerin meydana çıkmasına yarar. Yalnız bir hususu unuttum, özür dilerim. Efendim, sayın Özgüneş'le iştirak halinde olduğum bir hususu belirteceğim; Millî Eğitim Bakanlığına geldiğim günden beri, ben de aynı üzüntüyü duymaktayım. Niye bir yanda Devlet müesseselerinde okuyabilmek için, yüksek öğretime devam edebilmek için imtihan gibi bir baraj varken, öbür tarafta olmasın. Bunun üzüntüsünü, bunun sıkıntısını ben de duymaktayım. Ama bunun da çaresini yüksek yardımlarınızla halledeceğiz. Çünkü kendilerinin çok iyi bildikleri üzere, üzerinde durdular teknik öğretim, çeşitli olgunluk imtihanı, kanun tasarılarının hazırlıkları bitmek üzeredir. Mesleki ve teknik öğretimdeki arkadaşlarımıza çeşitli olgunluk imtihaniyle yüksek okula, üniversiteye girmek imkânı vereceğiz. Aynı kanun, aynı şekilde özel okulları da, liseleri de bir Devlet imtihanından, müşterek bir seviyeden geçirmiş olacaktır. (Bravo sesleri) Yüksek tasviplerinizle bu sene, bu kesinleşecek olursa, kanunlaşacak olursa, o zaman böyle bir iddia da ortaya atılamaz. Bütün yüksek okullara girecek kimseler aynı Devlet imtihanının, aynı seviyesini göstermek suretiyle, aynı derecede olanlar bu imkandan faydalanabilirler. Bizim arzumuz Devletin, bütün imkânlarıyla, bugün dünyanın her tarafında olduğu gibi Türkiye'de de kısa zamanda, büyük adedlerle artan ve yüksek öğrenim bekleyen gençlerimizi öğrenime kavuşturmaktır. Biz Hükümet olarak inanıyoruz ki, ekonomik kalkınmamızın, sosyal kalkınmamızın, kültürel kalkınmamızın temelinde mutlak surette eğitim vardır, bilhassa yüksek öğretim vardır. İnsan kapasitesinden azami istifade edebilmenin imkanı mutlak yüksek öğretimle mümkündür. Ve biz yine arzu ediyoruz ve bütün hizmetlerimizi o tarafa tevcih etmek istiyoruz ki, Türkiye'de öğrenebilme kabiliyetinde ve başarısında olan gençlere, toplumun da ihtiyaçlarını dikkate almak suretiyle, bu arzularını yerine getirme imkânını verelim. Ama bütün bunlar, Anayasanın 53 üncü maddesinde de belirtildiği gibi, iktisadi gelişmemize malî kaynaklarımızın artmasına bağlıdır, bunlarla orantılı olacaktır. Buna rağmen, planın 1 inci devresinde Yüksek öğretim ve

üniversiteler için 736 milyon liralık bir yatırım yapılmıştır. Bu defa, bunun iki misline doğru gidilecektir. Ama bunlara rağmen, artış o kadar fazladır ki, birtakım özel şahısların imkânlarından faydalanmak, yüksek öğrenim davamızı halletmekte, bize faydalı olacaktır. Biz hiçbir "izmin" içinde olmadığımız için, bir fobinin de içinde değiliz. Bizim için, yüksek öğretim kurumlarının sahiplerinin kim olduğu mühim değildir. Bizim için yüksek öğretim kurumlarının var olması, seviyeli tedris yapması ve gençlerimize yüksek öğrenim imkânını açması mühimdir. Biz yüksek özel öğrenim okullarını, kurumlarını bu anlayış içinde anlamakta ve mutlaka onları, Devletin denetimi altında bulundurarak onları katiyen seviye düşürmeyecek bir imkân içinde ve okuyan ve çocuklarımızın da okul ihtiyacını istismar etmeyecek bir ücret sistemi içinde bulundurmayı kendimiz için şiar ediniyoruz, edinmişizdir. Esasen kanunun da amir hükümleri budur. Bu anlayış içinde olmamıza rağmen tatbikatta hatamız varsa araştırma raporlarınız, bize vereceğiniz direktifler nisbetinde onları da hallederiz. Hepinizi saygılarımla selamlarım. (Sağdan şiddetli alkışlar)

BAŞKAN – Muhterem senatörler, özel yüksek okullar hakkında Senato araştırması açılmasını isteyen önerge sahibi sayın Özgüneş konuştular. Millî Eğitim Bakanı da cevaplarını verdiler, şimdi araştırma kurulunun teşekkülü gerekmektedir.

Bunu oylarınızla tesbit edeceksiniz. Araştırma açılmasını oylarınıza arz edeceğim. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir efendim.

Şimdi bir önerge vardır okutacağım.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Cumhuriyet Senatosu Konya Üyesi Sayın Sedat Cumralı ve Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın teklifleri ile, özel yüksek okullar hakkında Cumhuriyet Senatosu araştırması açılmasına karar verilmiştir. Bu karar sonunda kurulan komisyonun, tabii üye Mehmet Özgüneş'in teklifi ile açılmasına karar verilen araştırma ile görevlendirilmesini teklif ederim.

A. P. Grup Başkanı

Bursa

Şeref Kayalar

BAŞKAN – Önerge okundu. Daha önce Güven Partisinden sayın Sedat Çumralı ve sayın Fehmi Alpaslan'ın verdikleri bir araştırma mevzuu vardır. Bu araştırma konusunda müzakere bitti ve bir komisyon da teşekkül etti. Bu komisyon dokuz üyeden müteşekkildir. Önerge, evvelce teşekkül eden dokuz kişilik komisyonun, bu araştırmayı da yapması istenmektedir.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) – Bir teklifim olacaktır efendim.

BAŞKAN – Buyurun.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) – Efendim bu meselenin ehemmiyetine biaen, bu komisyonun 15 kişiden teşekkül etmesini teklif ediyorum.

BAŞKAN – Efendim evvela teşekkül etmiş olan, dokuz sayın üyeden müteşekkil bu komisyonun bu vazifeyi de üzerlerine almasını oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) – Bu komisyonun üye sayısının 15 e iblâğını teklif ediyorum.

BAŞKAN – Yazılı olarak bir teklif veriniz efendim.

Senato Başkanlığına

Araştırma komisyonunun 15 kişiden ibaret olmasını saygı ile teklif ederim.

İstanbul

Ekrem Özden

EKREM ÖZDEN (İstanbul) – Efendim biraz tavzih etmek icabediyor.

BAŞKAN – Efendim şimdi bir ilave vazife dolayısıyla evvelce teşekkül eden dokuz kişilik komisyonun 15 üyeye çıkarılmasını sayın Özden teklif ediyorlar.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) – Memleketin muhtelif yerlerinde tetkikat yapmak icabedebilir. Bugünkü duruma göre de bu zaruret kendini gösteriyor, meselenin önemi de vardır. İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de ve sairede serpilmiş birçok özel yüksek okullar vardır. Bu sebeple komisyon üçe veya daha fazla gruba ayrılıp bölünebilecektir. 9 kişi azdır. Bu sebeple 15 kişiye iblâğı yerinde olur kanaatindeyim.

BAŞKAN – Efendim, mucip sebep olarak da, memleketin muhtelif yerlerinde özel yüksek okullar mevcuttur ve binaenaleyh araştırmayı yerinde ve mahallinde yayabilmek için bu komisyonun adedinin 15 e yükseltilmesini sayın Özden istemektedirler. Önergeyi okuttum. Oylarınıza arz edececeğim. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

MUCİP ATAKLI (Tabiî Üye) – Sayın Başkanım bir teklifim vardır.

BAŞKAN – Buyurun, efendim.

MUCİP ATAKLI (Tabiî Üye) – Sayın Özgüneş'in de bu komisyona dahil edilmesini teklif ediyorum.

BAŞKAN – Efendim artık icabederse, komisyon hiç şüphe yok ki, muhtelif membalardan kendisine göre lazım gelen bilgiyi alacak ve yardım görecektir elbette.

MUCİP ATAKLI (Tabiî Üye) – Komisyon içinde kontenjan ayrılmıştır. Arkadaşımız bağımsızdır. Bağımsızlardan hiç kimse yoktur. Bu konu ile ilgili olduğu için komisyona dahil edilmesine fayda mütalâa ediyorum. Teklifimin oya arz edilmesini istirham ederim.

BAŞKAN – Efendim yazılı olarak bana gelirse, o takdirde bu durumu Umumi Heyete arz ederim.

Senato Başkanlığına

Seçilmiş olan Araştırma Komisyonuna bağımsız üyelerden de bir kişinin dahil edilmesini arz ve teklif ederim.

Tabiî Üye

Mucip Ataklı

BAŞKAN – Sayın Ataklı bir önerge ile.

FETHİ TEVETOĞLU (Samsun) – Bu dokuz kişi seçilmiş mi acaba?

BAŞKAN – Seçilmemiş efendim. Şimdi bunlar bir oran dahilinde seçiliyor efendim. Binaenaleyh geçen gün bu oran yapıldı, beş sayın üye Adalet Partisinde diğer siyasî partilerden de birer tane olmak üzere dört üye de onlardan, cem'an 9 üyedir. Ancak bazı siyasî partiler ve grupları üyelerinin hangileri olacağını bize isimleri ile bildirdiler. Ama bazıları da henüz bildirmediler. Bu sebeple henüz tekemmül etmiş komisyon yok. Ancak adedi tekemmül etmiştir, oranlar tesbit edilmiştir. İsimler geldikten sonra Heyeti Umumiyeye arz edilecektir. Bu da gelecek birleşimde ancak olabilecektir.

Bu oranlar tesbit edildiğine göre bu önergeyi de ben oylamaya arz edemeyeceğim.

4. Cumhuriyet Senatosu Özel Yüksek Okulları Araştırma Komisyonu RAPORU (*)

4.10.1968

CUMHURİYET SENATOSU BAŞKANLIĞINA

Cumhuriyet Senatosunun 23.11.1967 tarihli 6 ncı birleşiminde açılmasına karar verilmiş olan özel yüksek okullarla ilgili Senato Araştırmasına ait rapor ilişikte sunulmuştur.

Gereğini saygıyla arz ederim.

Cumhuriyet Senatosu
Özel Yüksek Okulları
Araştırma Komisyonu
Başkanı Adına
Zerrin Tüzün

(*) *C. S. Tutanak Dergisi: C. 49-S. 641'e Ek.*

Eki : 1 – 19 belgeyi ihtiva eden bir dosya.

2 – Araştırma yapılan okullara ait 21 aded okul dosyası.

Özel yüksek okullar konusunda araştırma yapmakla görevlendirilmiş bulunan Komisyonumuz, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun öngördüğü süreler içinde görevini tamamlamış olup araştırma sonucunda tesbit edilmiş bulunan hususlarla Komisyonun görüş ve temennilerini de kapsayan işbu raporu üyelerin imzaları ile birlikte Cumhuriyet Senatosu Genel Kuruluna arz edilmek üzere Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına sunar.

Başkan	Sözcü	Raportör
Manisa Senatörü	İzmir Senatörü	C. Bşk. S. Üye
Refik Ulusoy	*Ö. Lütfi Bozcalı*	*Zerrin Tüzün*
Üye	Üye	Üye
İstanbul Senatörü	Elazığ Senatörü	Kayseri Senatörü
Cemal Yıldırım	*Celal Ertuğ*	*Sami Turan*
	Söz hakkım mahfuzdur	
Üye	Üye	Üye
Bolu Senatörü	Tabiî Senatör	Afyon Senatörü
Rahmi Arıkan	*Kâmil Karavelioğlu*	*Kâzım Karcağaçlıoğlu*
	Söz hakkım mahfuzdur	

ÖZEL YÜKSEK OKULLAR HAKKINDA CUMHURİYET SENATOSU ARAŞTIRMA KOMİSYONU RAPORU

Yüksek Başkanlığa

Anayasa'nın 88 ve Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 133-138 inci maddeleri uyarınca Özel Yüksek Okullar hakkında araştırma yapmakla görevlendirilmiş bulunan Komisyonumuz 6.12.1967 tarihinde görevine başlamış, 24.4.1968 tarihinde araştırmasını tamamlayarak aşağıdaki raporu hazırlamıştır.

KONUNUN CUMHURİYET SENATOSUNA İNTİKALİ ARAŞTIRMANIN KABULÜ, KOMİSYONUN KURULUŞU VE GÖREVE BAŞLAYIŞI:

Cumhuriyet Senatosunun 14.11.1967 tarihli 4 üncü Birleşiminde Kontenjan Üyesi Zerrin Tüzün gündem dışı bir konuşma yaparak, özel yüksek okullar hakkında basına intikal eden bazı olumsuz tutumların varlığı iddiaları karşısında Parlamentonun kayıtsız kalamayacağını ifade etmiş ve böylesine önemli bir eğitim sorununun ele alınarak incelenmesi lüzumunu öne sürmüştür. (Konuşmanın tam metni belge 1)

Aynı birleşimde Artvin Senatörü Fehmi Alparslan ile Konya Senatörü Sedat Çumralı'nın Güven Partisi Cumhuriyet Senatosu Grubu adına verdikleri ve özel yüksek okullarda Senato araştırması isteyen bir önergeleri okunmuştur. (Araştırma önergesi belge 2)

21.11.1967 tarihli beşinci Birleşimde Tabiî Senatör Mehmet Özgüneş'in şahsı adına vermiş olduğu ve yine özel yüksek okullar konusunda bir Senato araştırması açılmasını teklif eden önergesi okunmuştur. (Araştırma önergesi belge 3)

23.11.1967 tarihli altıncı Birleşimde Güven Partisi adına Konya Senatörü Sedat Çumralı vermiş oldukları araştırma önergesi üzerinde konuşmuş bilahara Hükümet adına Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'ye söz verilmiştir. Bakanın araştırmanın açılmasına taraftar olduğunu bildirdiği konuşmasından sonra önerge oya konmuş ve kabul edilmiştir. (Konuşmaların tam metni belge 4)

28.11.1967 tarihli yedinci Birleşimde Tabii Senatör Mehmet Özgüneş'in önergesinin müzakeresine geçilmiş, önerge sahibinin konuşmasından sonra Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem görüşlerini bildirmiştir. Bilâhara oya konan araştırma önergesinin kabulü üzerine 9 kişilik bir Araştırma Komisyonunun her iki önergeyi birleştirerek araştırma yapması uygun görülmüştür. (Konuşmaların tam metni, belge 5)

5.12.1967 tarihli dokuzuncu Birleşimde Araştırma Komisyonuna aday olarak gösterilen üyelerin adları oya sunulup kabul edilmesi üzerine Komisyon aşağıdaki üyelerden teşekkül etmiştir.

Rahmi Arıkan (Bolu Senatörü)

Ömer Lûtfi Bozcalı (İzmir Senatörü)

Celâl Ertuğ (Elazığ Senatörü)

Kâzım Karaağaçlıoğlu (Afyon Senatörü)

Kâmil Karavelioğlu (Tabiî Senatör)

Sami Turan (Kayseri Senatörü)

Zerrin Tüzün (Cumhurbaşkanınca S. Ü.)

Refik Ulusoy (Manisa Senatörü)

Cemal Yıldırım (İstanbul Senatörü)

6.12.1967 günkü Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı yazısı ile göreve başlamış bulunan Komisyonumuz aynı gün toplanarak görev taksimi yapmış ve Başkanlığa Manisa Senatörü Refik Ulusoy'un, Sözcülüğe İzmir Senatörü Ömer Lûtfi Bozcalı'yı, Raportörlüğe Kontenjan Üyesi Zerrin Tüzün'ü seçerek durumu 7.12.1967 tarihli yazısıyla Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına bildirmiştir.

Bunu müteakip Komisyonumuz bir çalışma programı yapmıştır. Bu programa göre ilk olarak Millî Eğitim Bakanı ve Bakanlık yetkilileriyle temas edilerek, Bakanlığın 625 sayılı Kanunu uygulamasındaki tutumunun tesbiti, mütaakiben resmî ve özel yüksek okullar öğrencileriyle görüşmek suretiyle ortaya atılan id-

diaların bu yönden de değerlendirilmesi ve Ankara, İstanbul, İzmir'deki bütün özel yüksek okullarla muadili resmî okul ve fakültelerin yerinde görülüp incelenmesi suretiyle, mevcut durumun objektif bir görüşle tetkik edilerek sonuca varılması kararlaştırılmıştır.

Bu çalışma programına göre araştırmaya başlayan Komisyonumuz ilk olarak 13.12.1967 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığına giderek Millî Eğitim Bakanı ve diğer yetkililerle görüşmüş, ayrıca, mevcut özel yüksek okulların her birine ait ayrı ayrı birer dosyanın Bakanlıktaki mevcut bütün dokümanları kapsar şekilde hazırlanıp, Araştırma Komisyonuna gönderilmesini istemiştir.

Bu suretle 625 sayılı Kanunun Bakanlığa yüklediği görevlerin zamanında ve gereği gibi yapılıp yapılmadığı hususu ile Bakanlığın tutumunun, varlığı iddia edilen aksaklıklarda bir payı olup olmadığı konusunun tesbitini ve ilgili dairenin özel yüksek okulların yönetiminde gereken titizliği gösterip göstermediğinin araştırılması yoluna gidilmiştir.

I – BAKANLIKLA İLGİLİ KONULARDA YAPILAN ARAŞTIRMA:

1. Bakanlığı ziyaret esnasında tesbit edilen hususlar : (Bakanlıktaki toplantıya ait zabıt belge 19)

Anayasanın 21 inci maddesinin üçüncü paragrafında özel okulların bağlı olacakları esasların kanunla düzenleneceği ve bu okulların devlet okullarında erişilmek istenen seviyede olması gereği ifade olunmaktadır. Anayasanın bu amir hükmüne uyularak hazırlanmış bulunan 625 sayılı kanun, özel okullarda erişilmek istenen seviyeye ulaşılmasını mümkün kılmak için bazı hükümlerin bütün ayrıntılarıyla ortaya konup açıklanmasını ve kesin tedbirlere bağlanmasını da öngörmekte, bu maksatla da özel tüzük ve yönetmelikler çıkarılmasını amir bulunmaktadır. Bu suretle kanun, uygulama görevini alacak olan Bakanlığa, özel okul kurucularını bazı müeyyidelerle sıkıca bağlama imkanını verdiği gibi, bu müeyyidelerin hazırlanması, uygulama ve takibi bakımından da önemli bir sorumluluk yüklemiş bulunmaktadır. Bu itibarla Komisyonumuz Bakanlıkta yaptığı araştırmalarda ilk olarak, kanunla belirli bir süre içinde çıkarılması öngörülmüş bulunan tüzük ve yönetmeliklerin zamanında hazırlanıp hazırlanmadığı konusu üzerinde durmuştur.

Bu konuda alınan sonuç aşağıdadır.

A) Tüzük:

625 sayılı Kanunun geçici maddesi, kanunun yürürlüğe girişinden itibaren 6 ay içinde bir tüzük çıkarılmasını amir bulunmaktadır. Bu tüzük okullara açılma izni verilirken dikkat edilecek şartların neler olacağı (madde 3) okulların özelliklerine göre kuruculardan istenecek en az ödenmiş sermayenin ne kadar olacağı

(madde 4) öğrencilerden alınacak ücretlerin hangi esaslara göre tesbit ve tayin olacağı (madde 31) gibi hususlarla özel okulların kâr gayesi gütmeyen kuruluşlarca açılmasını teşvik maksadıyla, bu gibi kuruluşlara yapılacak maddi yardımın tesbiti (madde 42) ve kanunun kabulünden evvel kurulmuş bulunan özel okulların 625 sayılı Kanuna intibakını sağlıyacak hükümlerin getirilmesini (geçici madde) öngörmektedir.

Bu suretle kanunu fazla teferruattan kurtarma yanında, çok önemli olan bu konularda bağlayıcı hükümler koymak suretiyle, özel öğretim işinin belli kıstaslar içinde yürütülmek, sübjektif görüş ve hükümlerden kurtarılarak, ciddi ve disiplinli bir çalışma düzeni kurmak gayesinin güdüldüğü meydandadır.

Ancak, Kanunun yürürlüğe giriş tarihi 18.6.1965 olduğuna göre, altı ay sonra hazırlanması lazım gelen tüzüğün 18.1.1966 tarihinde yürürlüğe konulması gerekirken, Bakanlığın bu görevi ifade gereği kadar gayret göstermemiş bulunduğu Komisyonumuzun araştırma için Bakanlığa gittiği 13.12.1967 tarihinde dahi, tüzüğün henüz çıkarılmamış bulunması ve bu gecikmeyi izah edecek tatmin edici bir sebep gösterilememiş olmasından anlaşılmıştır.

Tüzüğün zamanında çıkarılamamış olması sonucunda ise meydana çeşitli sakıncalar çıkmıştır ki, bunların en önemlilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

a) Kanunun 3üncü maddesinde özel öğretim kurumu açma izninin verilebilmesi için gerekli şartların tüzükte belirtileceği ifade edilmektedir. Tüzüğün zamanında çıkmamış olması, açılacak yeni özel yüksek okullarda kurumun niteliğine göre aranacak şartların neler olacağı hususundaki önemli bir sorunu tamamen cevapsız bırakmıştır. Bu durum, kanunun 8 ve 10 uncu maddelerinde kurulması öngörülen uzmanlar heyetlerinin, okulların yerlerini, binalarını, eğitim tesislerini, dershane ve laboratuvarlarını incelerken, belli kriterlere dayanmadan, tamamen şahsi görüş ve anlayışlarına göre ve birbirinden farklı kararlar almalarına, dolayısıyla, yetersiz şartlar içindeki okulların açılması ve öğretime başlaması için izin vermelerine zemin hazırlamıştır.

Mesela özel yüksek öğretim kurumu olmak üzere teklif edilen ve bir apartmanın 7-8 inci katlarında tedrisat yapmayı öngören bir makina mühendisliği okulunun açılmasına izin verilmiş, bu izin verilirken, kanunun 9 uncu maddesi hükmüne uyulmadıktan başka, okulun bir sene sonraki gelişmesi ve öğretimin zorunlu kılacağı makina laboratuvarlarının nereye ve nasıl kurulacağı dahi dikkate alınmamıştır. (Belge, 19 numaralı okul dosyası)

Aynı şekilde, ders araç ve gereçleriyle laboratuvar, kitaplık ve benzeri eğitim tesislerinin ihtiyaca yeterli olup olmadığını tesbit edecek belirli bir kıstasın bulun-

mayışı da, bu konuda şahsi görüşlere göre hüküm verilmesine yol açmış, ayrıca bir heyetin yetersiz bulduğu okula vakı itiraz üzerine, ikinci bir heyet gönderilmek suretiyle öğretime başlama izni verilebilmiş, böylece de, yetersiz laboratuvarlarda yetersiz ders araçlarıyla öğretim yapılmasına yol açılmıştır. (Belge, 18 numaralı okul dosyası).

Aynı şekilde okullara verilecek öğrenci kontenjanlarının tesbitinde de okulun niteliği dikkate alınarak hazırlanmış bir kıstas bulunmadığından öğrenci sayısının orta dereceli okullarda olduğu gibi hacmin zemin alanına göre tesbit edilmesi yoluna gidilmiştir. Böylece bazı teknik derslerin bir dershanede 150-160 kişi ile okutulması gibi mahzurlu durumlar da ortaya çıkmıştır.

Yine aynı nedenle okulların ayrı ayrı hazırlayıp Bakanlığın onayına sundukları yönetmelik ve müfredat programlarında bir birlik ve beraberlik sağlamak mümkün olamamış, ayrıca sık sık yapılan yönetmelik ve program değişiklikleri ile de, okullar kendi lehlerine bazı avantajlar sağlama yoluna gidebilmişlerdir. (Belge 9-14 numaralı okul dosyaları)

b) 625 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi özel öğretim kurumu açacak olanlardan istenecek an az ödenmiş sermaye şartının da tüzükle tesbitini öngörmüştür. Hiç şüphe yok ki, bu sermayenin, açılacak okulun cinsi ve niteliğine göre farklılıklar göstermesi gerekecektir. Özellikle büyük laboratuvarların kurulmasını, bol araç ve gerecin teminini zorunlu kılan makina mühendisliği, inşaat mühendisliği, kimya mühendisliği, dişçilik ve benzeri meslek dallarında okul açmak isteyenlerin bu işe yatıracakları ödenmiş sermaye miktarı, işin gereği gibi yapılmasının ve yürütülmesinin bir nevi garantisi olacaktır. Ancak, tüzüğün zamanında çıkmamış bulunması dolayısıyla bu madde de gereği gibi işletilememiş, böylece kurucuların az sermaye, dolayısıyla yetersiz tesislerle işe başlamalarına imkan yaratılmıştır.

Kanaatimizce, bu durum öğretim ve eğitimle bir arada düşünülmesi tehlikeli olan ticaret ve kazanç fikrinin okullarda birinci plana getirilmesi gibi bir sorunun ortaya çıkmasında önemli şekilde etkili olmuştur.

c) Yine 625 sayılı Kanunun 31 inci maddesi öğrencilerden alınacak ücretin hangi esaslara göre tayin edileceği hususunun da tesbitini tüzüğe bırakmıştır.

Tüzüğün zamanında çıkarılamamış olması, bu konuda esas alınacak kriterlerin de neler olacağı hakkında belli bir fikrin ortaya çıkmasına imkan vermemiştir. Halen Bakanlık ücretlerin takdiri işini vilayetlere bırakmıştır. Ancak bir kıstasın mevcut olmaması dolayısıyla, vilayetlerin almasını öngördükleri ücret miktarları arasında bazı farklılıklar bulunduğu dikkati çekmiştir. Ayrıca kurucular da uygulamada bazı farklılıklar yaratma yoluna gitmişlerdir. Örneğin İstanbul'daki

bir İktisadi İlimler Okulundaki yıllık ücret 2415 lira iken, yine İstanbul'daki diğer İktisadi İlimler Yüksek Okulunda, kurucu tarafından yapılan gelişi güzel bir indirme ile bu miktar 2300 olarak tesbit edilmiştir. İzmir'de aynı mahiyetteki bir okulda birinci-ikinci sınıf için 2700, üçüncü-dördüncü sınıf için 2950 lira alınmaktadır. Ankara'da ise birinci-ikinci sınıflarda 2300, üçüncü-dördüncü sınıflar için 2500 lira alan bir okulun yanında, bütün sınıfları için 2500 lira almayı öngörmüş bulunan bir okul bulunmaktadır.

Mühendislik okullarında ise İzmir'deki bir mühendislik okulunda akşam öğrencilerinden 4000, gündüz öğrencilerinden 6500 lira alınmasına mukabil İstanbul'da aynı mahiyetteki okullarda bu miktarın akşam 3000, gündüz 6000 lira olarak tesbit edildiği, ancak iki kurucunun hiçbir resmî mercie duyurmadan bu miktarı 3000-5000 lira olarak uygulama yoluna gittikleri, İstanbul'daki bir üçüncü okulun ise akşam öğretim ücretini 2900 lira olarak tespit etmiş oluduğu anlaşılmıştır.

Ankara'da aynı mahiyetteki okullarda ise gündüz 5500, akşam 3500 lira alınmaktadır. (Belge 1, 2, 3, 8, 5, 9, 11, 17 ve 19 No. lu okul dosyaları)

Bunlardan başka bazı okullar 50 liradan 300 liraya kadar kayıt ücreti diye ilave bir ücret almaktadırlar. Bu konuda Ankara'daki bir okul 100 lira kayıt ücreti alırken, valiliğin bu hususta bir tesbit yapamayacağını bildirmesi üzerine kayıt ücretini 300 liraya çıkarmıştır. Ankara'daki bir diğer mühendislik okulu 300 lira kayıt ücret alırken, İstanbul'da bir tanesi 50 lira almakta, bir diğeri hiç almamaktadır. (Belge, 9, 14, 15, 19 No. lu okul dosyaları)

Bu konunun tetkikinde valiliğin kayıt ücreti olarak munzam bir ücreti kabul etmediği, okulların yönetmeliklerinde de buna ait açık bir kayıt bulunmadığı, ancak bazı okulların, belirli şartlarda öğrencilere iade edilecek miktarların hesaplanması sırasında-kayıt ücreti hariç-tabirini kullanmak suretiyle kendilerine bir açık kapı buldukları anlaşılmaktadır. Bunlardan başka, bazı okulların vilayetten, sadece imtihana girmek için, öğrenciden yıllık ücretin % 10-20 nisbetindeki bir miktar parayı almalarını öngören kararlar çıkartmak yoluna gittikleri, bu suretle hiçbir masraf yapmadıkları bir öğrenciden imtihana giriş ücreti olarak 500 ila 1000 lira gibi bir para almakta oldukları tesbit edilmiştir. (Belge 5 ve 6 numaralı okul dosyası)

Yukarıda izah edilen hususlardan da anlaşılacağı üzere, Bakanlığın yıllık ücretlerin hangi kıstaslara göre ve ne şekilde hesaplanıp tesbit edileceğini kesin hükümlere bağlıyan ve bunlara uymayan kuruculara tatbik edilecek müeyyideleri de ortaya koyacak olan tüzüğü çıkarmakta gecikmiş olması, bu konudaki mahzurların meydana çıkmasında başlıca rolü oynamıştır.

d) 625 sayılı Kanunun 42 nci maddesi kamu yararına çalışan dernekler tarafından kurulmuş bulunan öğretim kurumlarına yapılacak Devlet yardımı ile ilgilidir.

Esas itibariyle Devletin eğitim konusundaki hizmetlerine vatandaşın yardımcı olmasını mümkün kılmak gayesine dayanan özel öğretim kurumlarının bu sahada yapacakları hizmetlerde, kâr gayesi gütmemeleri meselenin prensibine daha uygun düşmektedir. Bu bakımdan da, özel öğretim kurumlarının, kâr gayesi gütmeyen kuruluşlar tarafından açılıp yürütülmesi tercih ve teşvik olunacak bir husustur. 625 sayılı Kanundaki bu madde de bu çeşit dernek ve kuruluşlara Devlet yardımı yapmak suretiyle, bunların gelişmesini olduğu kadar, yeniden kurulacak olanların teşvikini de öngörmüş bulunmaktadır.

Ancak, bu yardımın şekil ve şartlarını belirtecek tüzüğün vaktinde çıkarılamamış olması, bu konuda atılacak olumlu adımlara cesaret verici olmamış, bu suretle özel yüksek okulların ticaret gayesi ile kurulmuş şirketler veya aynı gayeyi güden şahıslar tarafından açılmasına adeta zemin ve imkan hazırlamıştır.

c) 625 sayılı Kanunun geçici maddesinde, evvelce açılmış bulunun özel öğretim kurumlarının bu kanuna intibak şekil ve şartlarının da tüzükte belirtileceğine işaret edilmiştir.

Ancak, bu konudaki gecikme, kanunun yayımı tarihinden önce açılmış bulunan okulların, tamamen başı boş ve keyfi bir tutum içine girmelerine yol açmıştır. Bu okulların bir kısmında yeni sınıflar ve yeni şubeler açıldığı halde, Kanunun 8, 10, 11 inci maddeleri hükümlerine uyulmamış, Bakanlıktan gerekli müsaade alınmamıştır.

Öğretim elemanı görevlendirilmesinde de aynı yolun tutulduğu ve bazı okullarda, Kanunun amir hükmü olan yazılı mukavele yapma şartının dahi yerine getirilmeyerek, mukavelesiz öğretmen kullanma yoluna gidildiği tesbit edilmiştir. Bu durumdaki bazı okullarda öğrenci kontenjanı konusunda da Bakanlıkla yazışma yapılmadığı, öğrenci kaydının da okulun istek ve arzusuna göre ayarlanmakta olduğu anlaşılmıştır.

Netice itibariyle, Kanunun çıkarılmasını amir bulunduğu ve özel okulların gereği gibi kurulup işleyişinde önemli bir rolü bulunan tüzüğün çıkarılmasında, iki seneden fazla bir zaman gecikilmiş olması, sıkı bir disiplin altına alınması şart olan özel okul kurucu ve yöneticilerinin, işi önemsemeyen ve kâr gayesini birinci plana alan bir tutum içine girmelerinde önemli rol oynamıştır.

B) Yönetmelikler :

625 sayılı Kanunun 19 uncu maddesi açılacak özel okulların yer, bina ve müştemilât bakımından bazı standartlara bağlanarak bunların ilanını, 21 inci maddesi

özel okullarda görev alacak yönetici ve öğretim elemanlarının niteliğini belirten bir yönetmeliğin çıkarılmasını; 43 ncü maddesi özel okullardaki denetimin hazırlanacak olan özel yönetmeliğine göre yapılmasına öngörmektedir.

Okulların maddi durumu ile öğretim elemanı ve denetim gibi öğretimin üç esas unsurunu kapsayan bu konuların, gerekli ciddiyetle tesbit ve takibini mümkün kılacak olan bu yönetmeliklerin, Bakanlık tarafından önceden hazırlanıp Kanunun yürürlüğe girişinden itibaren derhal yürürlüğe konulması çok faydalı olurdu görüşündeyiz.

Ne var ki, Kanunun kabulünden ikibuçuk yıl sonra komisyonumuzun bakanlıkta yaptığı soruşturmada bu konudaki hazırlıkların tamamlanıp tamamlanmadığı hususundaki sualimize de maalesef menfi cevap alınmış ve bu gecikmenin sebebini izah edecek inandırıcı bir sebep de gösterilememiştir.

Yönetmeliklerin zamanında çıkarılmamasından doğan sakıncaların en önemlileri ise aşağıda sıralanmıştır.

a) Kanunun 19 uncu maddesi yukarıda belirtildiği üzere, özel öğretim kurumlarının yer, bina, tesis ve müştemilât bakımından belli standartlara bağlanmasını ve bunların ilanını öngörmektedir. Kanuna göre Sağlık ve Sosyal Yardım ile İmar ve İskân Bakanlıklarının da mütalâaları alınmak suretiyle tesbit edilecek olan bu standartların vaktinde hazırlanmamış ve ilan edilmemiş bulunması sonucunda okul açmak konusunda karar verme durumunda bulunan ve Kanunun 8 inci maddesine göre teşkil edilen uzmanlar heyetini, ellerinde belli bir kıstas olmadığı için tamamen indi hükümler vermek durumu ile karşı karşıya bırakmış, verilen kararları objektif mesnetlere dayandırma imkânı bulunamamıştır. Bu suretle açılma izin alan okullarda, okul açılacak yerin, okul açmaya elverişli olup olmadığının, binanın yeterli bulunup bulunmadığının, teneffüshane, bahçe ve jimnastik tesisleriyle, kitaplık ve laboratuvarların nitelik ve nicelik yönünden değerlendirilmesinde hatalara düşülmüş, bunun sonucunda da ortaya birtakım olumsuz durumlar çıkmıştır.

Mesela : İstanbul'daki bir özel yüksek okul halen Belediye hudutları dışında ve ana yoldan uzak bir yerde açılmıştır. Bu okul gece de tedrisat yapmaktadır. Okulun özel vasıtası olmadığı gibi, burada şehir otobüsü de seyrektir. Okulu anayola bağlayan yol ham toprak halinde olup, yağışlı havalarda geçilmesi çok güç bir durumdadır. Ayrıca, öğrencileri arasında kızların bulunduğu okulu ana yola bağlayan yol, akşamları ağaçlara pek seyrek olarak asılmış bulunan birkaç ampul ile yetersiz derecede aydınlanmakta, kışın gecenin geç saatinde, bu karanlık yolda, çamurlara bata çıka ana yola çıkan öğrenciler ayrıca uzun zaman vasıta beklemeye de mecbur olmaktadırlar. (Belge, 10 numaralı okul dosyası)

Yine bu konudaki standartların belli olmayışı sonucu, alt katında kolacı, temizleyici gibi parlayıcı ve yanıcı maddelerle çalışan ticarethanelerin bulunduğu ve tek merdivenli yüksek binaların üst katlarında okulların açılmasına müsaade edilmiş, aşağıda çıkacak bir yangının yukarıda yaratacağı panik dahi dikkate alınmamıştır. (Belge, 14 numaralı okul dosyası)

Bu standartların belli olmaması sonucu, bahçe içinde bulunan birkaç tanesi müstesna, özel yüksek okulların hiçbirinde teneffüshane ihtiyacı temin edilmemiştir. Beden eğitimi imkânları hiç dikkate alınmamıştır. Birçok okullarda kitaplıklar ve laboratuvarlar hacim itibariyle gayet yetersizdir. Büyük kütleleri ders gördüğü sınıfların bir çoğu aradaki duvarlar kaldırılmak suretiyle meydana getirildiğinden ortada kalan sütunlar dolayısıyla öğretmeni ve tahtayı görüş imkânı bozuk dershanelerde öğretim yapılma yoluna gidilmektedir.

Bu suretle 19 uncu madde hükümlerinin Bakanlık tarafından vaktinde yerine getirilmemesi, Kanunun kabulü tarihinden sonra açılan okulların dahi, yetersiz ileriki inkişafa müsaid olmayan, eğitim ve öğretimin niteliği ile bağdaşmayan binalarda faaliyete geçmesine imkan vermek suretiyle çok sakıncalı bir durum yaratmıştır.

b) Kanunun 21 inci maddesi, okulların özellikleri göz önünde tutulmak suretiyle yönetici ve öğretmenlerde aranacak nitelik ve şartların bir yönetmelikte belirtilmesini amir bulunmaktadır.

Bakanlığın bu konudaki yönetmeliği vaktinde hazırlamamış bulunması, özel yüksek okullarda yönetici ve öğretmen olarak görev alacak olanlarda aranacak vasıfların açık bir şekilde ortaya çıkmasına imkân vermemiştir. Bunun sonucu olarak da bazı okulların müdür yerine uzun süre sorumsuz bir müdür vekiliyle idaresi yoluna gidilebilmiş (Belge 14 numaralı okul dosyası, 11 numaralı okul dosyası) veya yaş haddini doldurmuş bir kimsenin müdürlük yapmasında ısrar edilerek uzun yazışmalar sonucu iki sene müddetle kesin bir karar alınamayıp, işin böylece sürdürülmesine imkan hazırlanmıştır. (Belge, 13 numaralı okul dosyası)

Bunlardan başka ve daha önemli olarak, özel yüksek okullarda hangi derslerin ne nitelikteki öğretim elemanı tarafından okutulacağı hususunun karanlıkta kalması sonucu, bazı okullar bir iki tane öğretim üyesine karşılık bütün dersleri öğretim görevlileri ve öğretim yardımcılarına verme imkanını bulmuşlardır. Bu öğretim elemanlarının seçimlerinde görevlendirme ve bir üst kademeye geçirilmelerinde Bakanlığın bütün okulları aynı paralelde toplayan bir yönetmelik çıkaramamış bulunması sonucu, bu husus da okulların kendi görüş ve isteklerine göre yürütülmüştür.

Örneğin : İktisadi ve Ticari İlimler özel yüksek okullarının yönetmeliklerinde bir öğretim üyesi tarafından okutulması şart olan disiplinler açıklanmış bulunmaktadır. Ancak bazı okulların bu açık hükme rağmen bu disiplinleri öğretim görevlileri tarafından okutturma yolunda oldukları yapılan araştırma sunucunda anlaşılmıştır. (Belge, 8 numaralı okul dosyası)

Müspet ilim dallarında öğretim yapan okullarda ise hangi disiplinlerin mutlak surette öğretim üyeleri tarafından okutulacağı hususu belli olmadığı gibi, bu disiplinleri okutacak öğretim elemanlarında aranacak nitelikler de belli değildir. Bu durum, aynı dersin bir okulda bir profesör, diğer okulda bir öğretim görevlisi tarafından okutulmasına yol açtığı gibi, bir öğretim üyesinin kendi branşı olmayan bir konuda ders vermesini mümkün kılmak gibi hatalı tatbikata da zemin hazırlayıcı olmuştur.

Ayrıca, bu okullarda görev alacak öğretim görevlilerinde aranacak niteliklerin de kesin olarak belirtilmemiş olması, bu konuda bazı önemli sakıncaların meydana gelmesine de yol açacak durumlar yaratmıştır.

Bu itibarla Bakanlığın bu konudaki yönetmeliği zamanında çıkarmamış ve bu yönetmeliğe aykırı hareket edeceklere uygulanacak müeyyideleri de belirtmemiş olması, öğretim ve yönetimin niteliği bakımından büyük önem taşıyan bir konuda, gerekli ciddiyetle hareket edilmemesi sonucunu ortaya çıkarmıştır.

c) 625 sayılı Kanunun 43 üncü maddesi özel öğretim kurumlarındaki denetimin özel yönetmeliğine göre yapılacağını işaret etmektedir ki, bundaki maksadın da yapılacak denetimin okulların niteliğine ve özelliğine göre ayarlanması olduğu meydandadır.

Nitekim, yüksek dereceli öğretimin niteliği yönünden değerlendirilmesi hususu, orta dereceli okullardan ayrı olarak birtakım hükümlerin getirilmesini, dolayısıyla özel bir yönetmelik çıkarılmasını zaruri kılmaktadır. Zira, yüksek bir öğretim kurumundaki öğretimin niteliği yönünden değerlendirilmesi, ancak yetkili resmî yüksek öğretim kurumlarının ehil elemanlarından kurulacak özel bir kurul tarafından yapılacak denetimlerle mümkündür. Özel yüksek okullardaki yönetici ve öğretim elemanlarının seçimlerindeki isabet derecesini, bu üyelerin öğretim ve eğitim açısından görevlerini gereği gibi liyakatle yapıp yapmadıklarını ve okulun yeterli bir öğretim ortamı içinde bulunup bulunmadığını tarafsız ve objektif esaslara göre değerlendirmek imkânına sahib olacak bu heyetlerin kurulmasının, ise, ancak hazırlanacak bir özel yönetmelikle mümkün olabileceği şüphesizdir.

Ancak, bu yönetmeliğin vaktinde ve zamanında çıkarılamamış bulunması, yüksek dereceli özel okulların da, ortaöğretim teftiş yönetmeliğine göre denetlen-

mesini zorunlu kılmıştır ki, bunun sakıncaları ise yukarıda açıkladığımız hususlar dikkate alındığında açıkça meydana çıkmaktadır.

Gerçi Komisyonumuzun Bakanlıkta yaptığı görüşmeler sırasında Sayın Bakan, böyle bir değerlendirme kurulunu zarurî gördüklerini ifade etmişler ise de, bu hususun şimdilik sadece hayırlı bir fikir olmaktan ileri gidemediği, kanunun öngördüğü yönetmeliğin araştırma komisyonumuzun görevini tamamladığı güne kadar çıkarılamamış olmasından açıkça anlaşılmaktadır.

Bakanlık şimdiye kadar sadece geçen öğretim yılında bitirme imtihanlarına ayırtman (mümeyyiz) olarak giden öğretim üyelerinden, öğrencilerin başarı durumlarına bakarak o okuldaki öğretimin niteliği hakkında birer rapor vermelerini istemiştir ki, bu suretle varılacak hükmün bir okuldaki öğretim ve eğitimi tümüyle değerlendirme bakımından yeterli olamayacağı da meydandadır.

Diğer taraftan, okulların eğitim tesisi, eğitim aracı yönünden olduğu kadar sınıflardaki öğrenci yoğunluğu ile, dersin özelliğine göre bir sınıfta okuyacak en çok öğrenci sayısı ve en önemlisi öğretmen ve öğrenci oranını tesbit eden belli kıstasların da elde olmayışı, bu okulların maddî yönüne ait teftiş ve murakabenin de objektif esaslara göre yapılmasına imkân vermemektedir.

Komisyonumuzun kanısına göre bir özel yüksek okulun niteliğine göre hangi derslerin hangi öğretim elemanları tarafından okutulacağı, yardımcı öğretim elemanına ihtiyaç bulunup bulunmadığı, öğrenci-öğretmen, öğrenci-öğretim yardımcısı oranının ne olması gerektiği belirtilmeli, dersane, lâboratuvar, kitaplık gibi hacimlerde bir öğrenciye düşmesi gereken yer, hesaplanmış olmalıdır. Aynı şekilde lâboratuvar ve benzeri yerlerde bulundurulması gerekli araç ve gereçler belli olmalı, bir aracın bir defada kaç öğrenci tarafından kullandırılmasının mümkün olabileceği de dersin özelliğine göre açıklanmalıdır. Okulun bir öğrenci için harcaması gereken cari masraf tutarının bilinmesinde de yapılacak öğretimin niteliği bakımından önem vardır. Bakanlık ancak bütün bu hususları bir esasa bağlayıp özel yönetmeliğinde belirttikten sonradır ki, bu okulları maddî yönleriyle ve tam olarak denetlemek mümkün olabilecektir.

Netice olarak, Bakanlık özel bir teftiş yönetmeliği çıkarılması yönünde de gerekli gayreti göstermemiş olmakla, özel yüksek okulların gerek öğretim ve eğitim bakımından gerekse maddî imkânları bakımından yeteri gibi değerlendirilmesine imkân sağlamamış ve Senato araştırmasına esas olan sorunlardan önemli bir kısmının meydana çıkmasına yol açmıştır.

2. – Bakanlığın Komisyonumuza gönderdiği dosyaların tetkiki sonucunda tesbit edilen hususlar :

Kanunun öngördüğü hükümlere uyulma yönünden..

a) 625 sayılı Kanunun 8 inci maddesi özel öğretim kurumlarına açılma izni verilmesine dairdir. Bu maddenin birici paragrafı okul olacak bina veya binaların kullanılış maksatlarına her bakımından uygun ve belli bir öğrenci sayısı esas olmak üzere kurumun ihtiyacını karşılayacak nitelikte olmasını öngörmektedir.

Müteakip fıkra ise, bu hususta karar verebilmek için yüksek okul veya üniversitelerden alınacak elemanlarla takviye edilmiş bir uzmanlar heyeti kurulmasına dair hüküm getirmiş bulunmaktadır.

Okullara ait dosyaların incelenmesinde kanunun kabulü tarihinden sonra açılma izni için müracaat eden okullar hakkında karar almak üzere, kanunda öngörülmüş bulunan uzmanlar heyetinin Bakanlık tarafından ve gereği gibi kurulması yoluna girdiği anlaşılmıştır. Ancak, raporumuzun diğer bölümünde de açıklandığı üzere, lüzumlu tüzük ve yönetmeliklerin hazırlanmamış, standartların tesbit edilmemiş olması dolayısı ile, uzmanlar heyeti tarafından verilen raporların çok defa yeterli olmadığı, kurucunun gelişigüzel hazırladığı ve teklif ettiği binalarda, yer ve eğitim tesisleri bakımından yapılan incelemede sübjektif kararlar verilme yoluna gidildiği, bu suretle de hatalara düşülmüş olduğu tespit edilmiştir.

Aynı şekilde öğrenci kontenjanının hesaplanmasında da, okulların niteliğine göre değerlendirilmiş bir kıstasın bulunmaması sebebiyle, öğrenci sayısını hacmin zemin alanına göre tespit etme yoluna gidildiği, böylece bir dershanede 150-160 kişiyle teknik dersler okutma gibi olumsuz durumların doğmasına yol açıldığı görülmüştür. Ayrıca bazı uzmanlar tarafından verilen raporların bir kısmında, okulun tüm olarak kaç öğrenci alabileceği, buna göre bir sınıfa alınacak öğrenci sayısının ne olacağı açıklanmış olmasına karşılık, bazı raporlarda sadece bir sınıf için kontenjan tespit etme yoluna gidildiği ve okulun ileriki inkişafının dikkate alınmamış olduğu tespit edilmiştir.

b) Kanunun 9 uncu maddesi özel öğretim kurumlarına ait bina veya binalarda farklı mahiyette okulların bulunmasını yasaklamıştır.

Bir yüksek okula tahsis edilecek bina veya binalarda aranacak temel şartın ise, binanın müstakil olması ve genel olarak bir bütünlük arz etmesi olacağı tabiidir. Bu itibarla aynı bina veya binalar içinde çeşitli mahiyetteki okulların bulunmasını yasaklayan kanunun, bir özel yüksekokul binasında çeşitli maksatlarla kullanılan idarehane, ticarethane ve benzeri yerlerin bulunmasına katiyen müsaade etmeyeceği aşikârdır.

Ancak, bilâhara okullara gidildiğinde yerinde de görülüp tespit edildiği üzere, kanunun kabulü tarihinden sonra açılma izni almış olan bir kısım okularda dahi bu hususa dikkat ve riayet edilmediği bu konuda verilen raporların incelenmesiyle anlaşılmıştır.

Örneğin : Bakanlık tarafından Ticarî ve İktisadî İlimler Özel Yüksek Okulu ile Mühendislik ve Mimarlık Okulu gibi, birbirinden mahiyet itibariyle tamamen farklı okulların aynı bina içinde açılıp işletilmesine müsaade edilmiş olduğu gibi, bazı öğretim kurumlarının iş hanlarında, kolacı, terzi, berber, temizleyici, avukat yazıhanesi, mecmua idarehanesi gibi çeşitli iş yerlerinin arasında açılmasına izin verilmiş olduğu tespit edilmiştir. (Belge 2, 8, 4, 14 ve 19 numaralı okul dosyaları)

Ancak, okullara açılma izni vermek üzere kurulan bazı uzman heyetlerinin, bu konu üzerinde durdukları ve aynı bina dahilinde reklâm bürosu, şoför sendikası, avukat yazıhanesi gibi büroların bulunduğu ve üst katında da mal sahibinin ikamet etmekte olduğu bir binada okul açmanın öğretim ve eğitimin ciddiyetiyle bağdaşmıyacağı hususunu raporlarında açıkça ifade ettikleri, buna rağmen durumun düzeltilmesi için herhangi bir tedbir alınmadığı gerek dosyalar üzerinde yaptığımız incelemeler, gerekse okulları ziyaretimiz sırasındaki müşahadelerimizle de sabit olmuştur. (Belge 6, 4-8.10.1966 tarihli rapor).

Kanımızca Bakanlık bu tutumu ile sadece kanunun değil, eğitim anlayışının da dışına çıkmış bulunmaktadır.

c) Kanunun 10 uncu maddesi okullara öğretime başlama izni verilebilmesi için 8 inci maddede öngörülen uzmanlar heyeti gibi bir heyetin, öğretim için lüzumlu araç ve gereçlerle lâboratuvar, kitaplık, beden eğitimi imkânları gibi tesislerin yeterli olup olmadığının araştırılarak karara bağlanmasını öngörmüş bulunmaktadır.

Dosyalar üzerinde yapılan tetkikte, Bakanlığın, kanunun kabülü tarihinden sonra öğretime başlama izni vermek için gerekli olan uzmanlar heyetini kurma yoluna gittiği anlaşılmıştır.

Ancak, okulların niteliğine göre kurulacak olan lâboratuvar ve benzeri eğitim, tesislerinin neler olacağı ve buralarda bulunması gerekli araçların ve gereçlerin en az haddinde dahi olsa bir liste halinde belirtilmemiş olması, öğretime başlama izninin verilmesinde de, okul açma izinlerinde olduğu gibi belli kıstaslara göre hareket edilmesine imkân vermemiştir. Bu sebepten alınmış olan kararların çok defa tatmin edici olmadığı, okulları ziyaretimiz sırasında da anlaşılmıştır.

Ayrıca, kurucu veya yönetici tarafından uzmanlar heyetine gösterilen araç ve gereçlerin okulun malı olduğunu tevsik edecek belgeler üzerinde de uzmanlar heyeti tarafından durulmadığı, sadece görülüp geçildiği, sonradan okulları ziyaretimiz sırasında yaptığımız incelemelerle meydana çıkmıştır. Zira, uzmanlar heyetine belirli öğretim araçları göstermiş olmalarına rağmen, bâzı okullarda bu araçların demirbaş defterine işlenmemiş bulunduğu Komisyonumuzca tespit edilmiş ve bu araçların okula satınalınmış bulunduklarına dair olan faturaların isten-

mesi karşısında kurucu ve yöneticiler bu faturaları da Komisyonumuza gösterememişlerdir. (Belge, 14 numaralı okul dosyası)

Yine uzmanlar heyetlerinin okullara öğretime başlama izni verirken kitaplık konusunda çok toleranslı hareket ettikleri, kanunun öngördüğü beden eğitimi imkânları üzerinde ise hiç durmamış oldukları, dosyalardaki raporlarını tetkiki sonucu meydana çıkmıştır. Bütün bunlardan ayrı olarak, bazı raporlarda öğretime başlama izni isteyen okulun, lâboratuvarları ile ders araç ve gereçlerindeki eksikler tamamlanmadan öğretime başlama izninin verilmesi mümkün olamayacağı belirtilmesine rağmen, aradan bir ay gibi kısa bir zaman geçmeden, ikinci bir heyet kurulmak suretiyle öğretime başlama izni verilmesi yoluna gidildiği de tespit edilmiştir. (Belge, 18 numaralı okul dosyası)

Bu konuda Bakanlıkta uğraşılmak suretiyle evvelce verilmeyen müsaadenin, okulda hiçbir ilâve yapılmadan alınması yolunda gayret sarf edilmiş olduğu da, ilgili okulun dosyasında bulunan ve (7 numaralı belge) olarak suretleri araştırma dosyasına girmiş olan iki telgrafın metninden anlaşılmış bulunmaktadır.

Yine 10 uncu maddenin ikinci paragrafı kurumun yönetici öğretmen ve hizmetliler bakımından kadrosunun uygun görülmesini öğretime başlama izni verilmesi için şart koşmuştur.

Özel okullardaki öğretim elemanı sorununun da gereği gibi dikkat ve ciddiyetle takib edilmemekte olduğu, Komisyonumuza tevdi edilen dosyaların tetkikinden anlaşılmış bulunmaktadır. Şöyle ki :

Okullara ayrı ayrı tanzim edilmiş bulunan dosyaların bir kısmında öğretim elemanlarıyla yöneticilere ait listelerin dâhi bulunmadığı, bir kısmında ise sonradan vâki değişikliklerin bu listede işlenmemiş olduğu dikkati çekmiştir. Ayrıca, bir yüksek okulda okutman olarak görevlendirilen ve memur olan bâzı kimselere ait onay talebi Bakanlık tarafından durumları 788 ve 657 sayılı kanunlara aykırı olduğu gerekçesi ile reddedilmiştir. (Belge 8) Ancak 14.3.1967 tarihinde okutmanlığı reddedilmiş olan bu kimseler 1967 yılının Aralık ayında Bakanlık tarafından Komisyonumuza tevdi edilen listelerde aynı özel okulda okutman olarak gösterilmiş bulunmaktadırlar. (Belge 9) 14 No. lu okul dosyasındaki öğretmen listesi.

Aynı şekilde 625 sayılı Kanunun 21 inci maddesine göre, resmî okuldaki dersinin ancak yarısını özel okulda alması gereken bir öğretmenin, resmî okuldaki ders sayısının 12 olması sebebiyle özel okuldaki fazla dersinin azaltılması hususu Bakanlık tarafından bildilmiş olmasına rağmen, bu öğretmenin aynı durumda devam etmekte olduğu yine Bakanlığın Komisyonumuza tevdi ettiği bu okula ait öğretmen listesinin tetkikinden anlaşılmıştır. (Belge 10) 14 No. lu okul dosyasındaki öğretmen listesi.

Yine bu cümleden alarak, Fen Lisesi öğretmenlerini okulun özel statüsüne göre başka yerde ders almaları mümkün olmadığı halde, Fen Lisesi öğretmenlerine özel okulda ders verildiği, yine bu kimselerin Bakanlığın Komisyonumuza gönderdiği öğretmen listelerinde isimlerinin bulunmasından anlaşılmıştır. (Belge 11) 14 No. lu okul dossyasındaki öğretmen listesi.

Keza, bazı okullarda Bakanlığın iznine sunulmadan öğretmen kullanılmakta olduğu, bir kısım öğretmenlerin de atanma kararnamelerinin bulunmadığı yine dosyalar üzerinde yapılan tetkikler sonucunda meydana çıkmıştır. Bu hususlar müfettiş raporuyla da sabit olmuş durumdadır. (Belge 12)

Bütün bunların yanı sıra, Bakanlığa onay için gönderilen bazı tekliflerin bir seneye yakın bir zaman zarfında cevaplandırılmadığı da tespit edilmiştir.

Yukarda arz edilen hususlar Millî Eğitim Bakanlığının öğretime başlama izni verirken, kanunun 10 uncu maddesinin ikinci paragrafındaki esaslara da gereken ciddiyet ve titizlikle eğilmemiş olduğu kanısını uyandırmıştır.

10 uncu maddenin üçüncü paragrafı, öğretime başlama izni verilmesi için kuruma ait yönetmeliklerle müfredat programlarının Bakanlıkça incelenip onaylanmasını öngörmektedir.

Dosyalar üzerinde yapılan tetkiklerde öğretime başlama izni verilirken bu hususa riayet edildiği anlaşılmıştır.

Ancak, Bakanlık tarafından öğretime başlama iznine esas olarak alınan yönetmelik ve programların sonradan rekabet veya başka sebeplerle okullar tarafından yapılan tekliflere uyularak sık sık değiştirilmesi yoluna gidildiği dikkati çekmiştir.

Örneğin; bir okulda esas yönetmelik 24.10.1964'te kabul edilerek okula öğretime başlama izni verilmiştir.

Bunu müteakip 30.6.1965 te 24, 27, 28, 33, 43 üncü maddeler değiştirilmiş.

9.10.1965'te 30 ve 46 ncı maddeler değiştirilmiş, bundan bir sene sonra 9.11.1966'da 21, 47, 48 ve tekrar 46 ncı, sekiz ay sonra, yani 7.7.1967'de de 24, 27, 49 uncu maddelerin değiştirilmesi yoluna gidilmiştir. (Belge 9 numaralı okul dosyası)

Bu suretle dengi resmî okullardan farklı olarak sınıf geçme yerine iki sınıfta bir baraj geçme gibi birtakım kolaylaştırıcı sistemlerle, sınıf geçmeye yeterli notlarda da birbirinden farklı ve resmî dengi okullardansa büsbütün farklı hükümler kabul edilmiştir. Meselâ, İstanbul'daki bir okulda tam not 20'dir, bir dersten geçebilmek için imtihan notunun en 8, başarı notunun en az 11 olması lâzımdır.

Buna mukabil bazı okullarda tam notun 10 veya 20 olmasına göre başarı notunun 5 veya 10 olması sınıf geçmek için yeter sayılmıştır.

Böylece Bakanlığın okulların niteliklerine göre müşterek bir müfredat programı ve müşterek bir yönetmelik örneği hazırlayarak bunları bütün benzer okullarda aynen tatbik etme yoluna gitmemesi sonucu ortaya çıkmış bulunan bu aksaklığın da, özel yüksek okullar konusunda olumsuz bazı tutumlara yol açtığı kanısına varılmıştır.

d) Kanunun 11 inci maddesi, ileri sınıfları veya yeni şubeleri açmak isteyen kurucunun öğretim yılı başından en az üç ay önce Bakanlığa müracaat etmesini gerekli kılmaktadır. Dosyalar üzerinde bu konular hakkında yapılan incelemeler sonucunda, kanunun yayımı tarihinden önce kurulmuş bulunan okulların, intibaklarını sağlayacak tüzüğün henüz çıkmamış olduğu gerekçesiyle, 625 sayılı Kanunun bu maddesine riayet etmedikleri, kanunun kabulünden sonra açılmış bulunan okullarda da bu hususa gereği gibi dikkat edilmemekte olduğu anlaşılmıştır.

Özellikle yeni okul açmak isteklerinde bu hususun gereği gibi değerlendirilmediği ve kurucuların direnmeleri sonucunda Aralık ayında dahi okul açma müsaadelerinin verildiği, bu gibi okulların kaybettikleri zamanı sömestr tatilini kısaltarak ve yaz aylarında öğretime devam etmek suretiyle telâfi edeceklerini ifade etmeleriyle Bakanlığın gerekli müsaadeyi verme yoluna gittiği anlaşılmıştır. (Belge 18, 19 No. lu okul dosyaları)

Öğretimden beklenen ciddiyetle kabili telif olmadığı gibi, yaz aylarında yapılacak tedrisatın da gerek sıcaklar gerekse öğretim elemanlarının imtihan vesair meşguliyetleri bakımından yeteri kadar verimli olmayacağı aşikâr bulunan bu hususlarda Bakanlığın göstermiş bulunduğu bu müsahama komisyonumuz tarafından olumlu karşılanmak imkânını bulamamıştır.

e) Kanunun 43 üncü maddesi özel öğretim kurumlarının eğitim, öğretim ve yönetim bakımından Millî Eğitim Bakanlığınca ve özel yönetmeliğine göre denetlenmesini âmir bulunmaktadır.

Yukarıdaki bölümlerde de açıklandığı üzere özel bir denetim yönetmeliğinin hazırlanmamış olması özel yüksek okulların öğretimlerindeki niteliğin gereği gibi değerlendirilmesine imkân vermemiştir. Ancak, Bakanlığın özel yüksek okulların idarî teftişi hususunda da gerekli gayreti göstermemiş bulunduğu yine dosyalar üzerinde yapılan tetkiklerden anlaşılmıştır. Şöyle ki : Kanunun yürürlüğe girdiği tarih olan 18.6.1965'ten önce açılmış olan özel yüksek okullardan 1962 yılında açılmış olan bir tanesi 1966 yılında bir teftiş görmüş, 1963 senesinde öğretime başlamış bulunan yedi okuldan dört tanesi 1966'da, bir tanesi 1967'de denetlen-

miş, iki tanesi ise hiçbir murakabeye tâbi olmamıştır. 1965 yılından sonra açılan okullara ise sadece açılma ve öğretime başlama izni verecek uzmanların gönderilmesiyle yetinilmiş, ancak, Senato araştırmasının başladığı 5.12.1967 tarihinden sonra Bakanlığın da bu konuda gerekli gayreti gösterme yoluna girerek 8.1.1968 tarihi ile 12.4.1968 tarihleri arasında bütün özel yüksek okulları denetlemiş bulunduğu, bu konuda komisyonumuza tevdi edilen dosyanın tetkikinden anlaşılmıştır.

Yukarda izah edilen hususlardan anlaşılacağı üzere, Millî Eğitim Bakanlığının özel yüksek okullar konusunda tüzük ve yönetmelikleri zamanında hazırlamamak suretiyle kanunun kendisine verdiği çok önemli bir görevi yapmadığı, bu suretle kanunun 15 inci maddesi hükümlerinin de işler hale gelmesine imkân vermiyerek özel okul kurucularının olumsuz tutumlarını önlemeyemediği anlaşılmıştır. Ayrıca Bakanlığın tetkik edilmek üzere komisyonumuza gönderdiği okullara ait dosyalardan (Teftiş kuruluna aid olan hariç) hiçbirinin tamam olmadığı, bir kısmında açılma ve öğretime başlama işlemlerine ait yazışmaların, bir kısmında öğretim kadrosuna ait listelerin mevcud olmadığı tesbit edilmiştir. Komisyonumuzun göreve başladığı tarihlerde İstanbul'da öğretime başlama izni verilmiş olan iki okula ait dosyalarsa, sonradan da gönderilmemiş bütün eksiklerin komisyonumuzca, araştırma sırasında, okulların dosyalarından çıkarılmak suretiyle tamamamlanması yoluna gidilmiştir. Bu durum, Bakanlığın kendisinde bulunması ve her okula ait dosyasında usulüne göre tasnif edilmiş olması gereken dokümanlar, kayıtlar ve işlemler yönünden de gereken dikkat ve titizliğin içinde bulunmadığı kanısının komisyonumuzda uyanmasına sebeb olmuştur.

II. – ÖĞRENCİ TEMSİLCİLERİYLE YAPILAN GÖRÜŞMELER SONUCUNDA TESPİT EDİLEN HUSUSLAR :

Komisyonumuz araştırmanın ikinci safhasında, Ankara ve İstanbul'daki resmî ve özel öğretim kurumları, öğrenci temsilcileriyle görüşmüş ve özel yüksek okulların bugünkü durumu ile ilgili olarak ileri sürülen fikirleri ana hatlariyle aşağıdaki şekilde tespit etmiştir.

A) Resmî okul öğrenci temsilcilerinin görüşleri :

1. Özellikle teknik bölümlerde öğretim yapmak çok pahalıdır. Teknik öğretim yapılan sahanın çok geniş olması gerektiği gibi buraya sarf edilen yatırım miktarı da çok yüksektir. Küçük sermayelerle işe girişen ve öğrencilerden de 5-6 bin lira arasında ücret alan kurucuların bu pahalı eğitimi gereği gibi gerçekleştirmelerine imkân görülmemektedir.

2. Yükseköğretim bir zorunluluk değildir, bir kabiliyet işidir. Özel okullar bugünkü kayıtsız giriş imkânlariyle kabiliyeti olanlara değil, maddi imkân sağ-

layanlara kapılarını açmak suretiyle Anayasadaki eğitimde eşitlik prensibini de zedelemektedirler.

3. Resmî okullara alınan öğrenci sayısı mahdut iken resmî okullardan daha az imkânlara sahip bulunan özel okullara hudutsuz öğrenci kaydedilmesi buralarda yapılan öğretimin yetersiz olacağına delil sayılmalıdır. Bütün Teknik Üniversiteye 3775 öğrenci alınmışken yalnız bir mühendislik okulunun 3150 öğrenci okutmaya gayret etmesi endişe verici bir durumdur. Laboratuvar çalışması yapma zorunda olan bir okulda sınıf mevcudunun 500 olması, yapılacak öğretimin yeterli olamayacağına açık bir işaret sayılmalıdır.

4. Bir üniversite hocasının ders verme kapasitesi mahduttur. Ayrıca bu öğretmenin bazı araştırmalar yapması kitap yazması da lazımdır. Bazı dış memleketlerde bir üniversite hocası sekiz saat dersten fazlasını vermez. Bizde ise bazan 42 saat ders verilmesi yoluna gidiliyor ki, bu tamamen olumsuz bir tutumdur ve sakıncalıdır. Bazı öğretim üyeleri özel okullara gitmek yüzünden kendi okullarındaki araştırmaları yapamamaktadırlar.

5. Bazı öğretim üyelerinin özel okullarda ders almaları sonucu vakitleri azalmış, bu durum resmî okullardaki pratik kur ve seminerlere yeteri kadar vakit ve dikkat ayıramamalarına sebeb olmuştur. Bu yüzden resmî okullardaki başarı oranı da düşmektedir.

6. Özel okulların bir kısmı yeterli öğretim üyesi temin edememekte, dışardan aldığı kimselerle veya lise öğretmenleriyle öğretim yapmaktadır. Bu durumun tabiî bir sonucu olarak asistanların dahi derse girdikleri bir vakıadır. Bir sene önce okuldan mezun olan bir kimse bir sene sonraki arkadaşlarına öğretmenlik yapmaktadır. Bu durum da öğretimi yetersiz hale getiren etkenlerden biri olarak dikkate alınmalıdır.

7. Yapılan bir araştırma özel okullara giden öğrencilerin büyük çoğunlukla zengin çocukları olmadığını meydana çıkarmıştır. Bu okullara girişte iki önemli etken vardır. Birisi orta öğretimde yeteri kadar yetişmemiş olduğu için bir resmî okula girememiş olmak, diğeri bir okula devam etmeyince askere gitme zorunluğu ile karşılaşılıp, bir tecil imkânı aranması.. Bilhassa tecil mühimdir, bugün özel yüksek okulların bir kısmı adeta bir tecil müessesesi haline gelmiş bulunmaktadır.

8. Özel okulların ara sınıflarında başarı yüksek olduğu halde son sınıflarda düşüktür. Bunu öğrencinin son sınıfa kadar yeteri kadar murakabe edilmeden gelmesine veya kurucunun öğrenciyi bir sene daha okutmak suretiyle fazla kâr etmek isteğine bağlamak mümkündür.

9. Dünyanın hiçbir yerinde yüksek öğretimin kâr gayesi ile yürütüldüğüne dair misal bulmak mümkün değildir. Oysa bizde bu iş bir ticaret haline gelmiştir. Özelyüksek okullar ya tesisler veya vakıflar haline getirilmeli veya büyük ölçüde kâr etmelerini önleyecek tedbirlerin alınması yoluna gidilmelidir ki, o takdirde büyük bir kısmının kendiliğinden kapanacağı muhakkaktır.

10. Yüksek dereceli okullarda söz sahibi olması gereken kimselerin bilim adamları olması gerekirken özel okullarda söz sahibinin patronlar oluşu tasvibedilecek bir husus değildir.

11. Devlet öğretmen yetiştirmek için bir yatırım yapmaktadır. Ama özel okullar bu öğretmeni kullanmakla, Devleti sömürmektedirler. Devlet kendi örgütlerini genişletme yerine yetişmiş olan öğretim elemanı gücünü özel sektöre adeta hediye etmektedir.

12. Anayasa üniversite açma yetkisini Devlete vermekle bütün yüksek öğretimin sorumluluğunu Devlete vermiştir. Yüksek okulları bunun dışında anlayarak özel yüksek okullar açılmasına müsaade etmek hata olmuştur.

13. Bugün özel yüksek okullarda okuyan talebelerin bulunması dolayısiyle bu okulların kapatılması yoluna gidilmesi mümkün değildir. Bu bakımdan bu okullar ya devletleştirilmeli veya çok ciddî bir murakabe ile ıslah edilmelidir.

14. Mevcut Özel Öğretim Kurumları Kanununda bazı boşluklar vardır, bu durum özel yüksek okulların ilmî murakabeden yoksun ve aksak bir hale gelmesine sebep olmuştur.

15. Üzerinde hassasiyetle durulacak bir diğer konu da giriş esasları ve programların ciddiyetle takibi ve ara imtihanları dahil bütün imtihanların gerekli şekilde yapılmasının teminidir.

16. Özel yüksek okulların geleceği ile ilgili tedbirlerin alınması konusunda müspet ilimler bölümündeki öğrencilerin görüşleriyle sosyal ilimler bölümlerinde okuyanların görüşleri arasında fark vardır.

Sosyal ilimler bölümündekiler devletleştirmenin çok güç olduğunu, bu itibarla özel yüksek okulların ciddî bir murakabeyle ıslah edilmesi yoluna gidilmesini savunmuşlar;

Teknik bölümlerde okuyanlarsa, bu sahadaki öğretimin çok pahalı olduğunu, örneğin elektrik fakültesindeki bir yüksek gerilim laboratuvarının milyonlarca liraya mal olduğunu, bu sahalarda yeterli bir öğretim yapılabilmesi için bunun gibi çeşitli ve pahalı laboratuvarlara ihtiyaç bulunduğunu, bu itibarla da, teknik sahada okuyan bir öğrencinin yıllık maliyetinin yatırımlarla birlikte en az 18 000 liraya çıktığını ifade ederek, özel yüksek okulların öğrencilerinden aldıkları yıllık 5-6 bin lirayla bu ihtiyaçları gereği gibi temin etmelerinin maddeten mümkün ola-

mayacağı hususu üzerinde durmuşlar, bu durumda yapılacak ıslahatın daima yetersiz kalmaya mahkûm olduğunu, bu itibarla da, bütün güçlüğüne ve Devlete pahalıya mal olmasına rağmen yegâne çıkar yolun özel yüksek okulları devletleştirme, veya diğer memleketlerde olduğu gibi vakıflar halinde işletme olduğunu ifade etmişlerdir.

17. Son olarak bütün öğrenci temsilcileri, öğretim ve eğitimin kâr gayesi ile bir arada yürütülmesinin mümkün olamayacağı, eğer bu büyük kârları önlemek imkânı olursa, bugünkü okullardan birçoğunun esasen kapanma durumuna gireceği görüşünde olduklarını ifade etmişlerdir.

B) Özel okul öğrenci temsilcilerinin görüşleri:

1. Özel okullara zengin talebenin gittiği görüşü yanlıştır. Özellikle akşam öğrencilerinin büyük kısmı çalışarak taksitini ödemeye çalışanlardır. Özel okullara girenlerin büyük çoğunluğu resmî okullarda imtihan kazanamamış olanlardır. Küçük bir kısmı ise istediği branşı kazanamadığı için özel okulu tercih etmiştir. Tecil meselesi özel okula girmede önemli bir faktördür. Çünkü bir yüksek okula giremeyenlerin askere gitmeleri bahis konusudur ve bu askerlik er olarak yapılacaktır.

Ayrıca sanat okulu ve benzeri meslek okullarından gelenleri üniversite almadığı için, özel yüksek okulların akşam bölümüne girenlerin çoğunluğunu bu okullardan mezun olanlar teşkil etmektedir.

2. Yüksek tahsil yapma isteğinde olan öğrencilere bir imkân hazırlamış olması bakımından özel yüksek okulların açılmasını memnunlukla karşılamak lazımdır. Ancak bu okulların hemen hemen hepsi bugün iyi bir öğretim yerine iyi bir ticaret yapmayı öngörmektedirler.

3. Özel okullarda okuyan öğrencilerin resmî okuldakiler kadar iyi yetişememekte oldukları bir vakıadır. Zira resmî okullardaki imkânın özel okulda bulunmasına maddeten imkân yoktur. Laboratuvarlar yetersizdir, bunlardan faydalanacak öğrenci sayısı çok fazla olduğundan mevcutlarından da yeteri kadar yararlanmak mümkün olmamaktadır.

4. 625 sayılı Kanun yetersizdir. Örneğin, kurucunun okulu kapaması halinde öğrencinin hiçbir teminatı yoktur. Kurucu bu durumu öğrenci aleyhine işletmektedir.

5. 625 sayılı Kanunla çıkarılması öngörülen tüzük henüz çıkmamıştır. Bu da birçok aksaklıklara yol açmaktadır. Mesela özel yüksek okulların ücretleri valilikler tarafından kararlaştırılmaktadır. Oysa kanun bu yetkiyi Bakanlığa vermiştir. Ancak tüzük çıkmadığı için ücretleri valilik tâyin etmekte, kurucu da bundan istifade ederek devamlı olarak ücret artırmak yoluna gitmektedir.

6. Kanun özel okulların kendi öğretim üyelerini yetiştirmelerini zorunlu kılmıştır ancak hiçbir okulda böyle bir gayret yoktur.

7. Özel okullarda kurucuların, yetkisi yöneticilerin üstündedir. Hatta çoğu yöneticiler "davul bizim boynumuzda ama tokmak onların elinde" şeklinde konuşarak bu durumdan yakınmaktadırlar.

8. Bazı okullarda kurcuların hem yönetici hem öğretmen olabilmektedir. Bu durum öğrenciler yönünden sakınca yaratmaktadır. Zira öğrenci sınıfta bırakılmak korkusuyla uygun olmayan bâzı tutumların serbest mücadelesini yapamamaktadır.

9. Okullara gelen maarif müfettişleri veya millî eğitim yetkilileri öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenmemektedirler.

10. Bakanlığın okullara tanıdığı kontenjan çok fazladır. Bu kadar öğrenci ile normal bir öğretim yapılmasına imkân yoktur.

11. Bâzı okullar iş hanlarında ve yetersiz binalarda açılmıştır. Bu husus hem kanuna aykırıdır, hem de, buralarda istenen ölçüde bir öğretim yapılmasına imkân yoktur.

12. Özel okullara karşı girişilen hareket daha ziyade teknik mahiyetteki okulları hedef tutmaktadır. Bu konuda resmî okul öğrencilerini haklı bulmaktayız. Zira çeşitli lâboratuvarlara ihtiyaç gösteren okullardaki öğretimin yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir.

13. Bir kısım okullarda Bakanlıktan gelen emirler tatbik edilmemekte programlar ve yönetmelikler ise sık sık değiştirilmektedir.

14. Öğrencilerin başarı durumları piyasaya göre ayarlanmakta, bazan reklâm olması için bol talebe sınıf geçirilmekte, başka bir sene , para alabilmek için öğrenciler sınıfta bırakılmaktadır.

15. Bâzı okullar kanunun kabulünden önce kurulduklarını ileri sürerek belli bir kontenjan kabul etmemektedirler. Hattâ lâboratuvar çalışmaları esas olan iki okul bir binanın içinde 2498 öğrenci ile öğretim yapmaktadır. Bu okulda lâboratuvar kâfi gelmediğinden 72 saatlik ders 32 saate indirilmiştir.

16. Okullardaki kitaplıklar hiçbir bakımdan yeterli değildir.

17. Kantin ve benzeri yerler ihtiyacı karşılayamamaktadır.

18. Bâzı branşlarda memleketin ihtiyacı olandan fazla öğrenci yetişmektedir. Yakında bu konularda bir enflasyon başlıyacaktır.

19. Bâzı okulların şehrin dışında açılmış olması dolayısıyla ulaşım imkânı güç bir durumdadır. Bu bakımdan bazan hoca derse gelip karşısında öğrenci bulamamaktan, bazan öğrenciler geldiği halde öğretmen derse gelememektedir.

20. Bâzı okullarda kaydedilen öğrenciye yetecek miktarda sandalye bulunmadığından öğrenciler masalar üzerine oturmakta ancak bu durum özellikle imtihan zamanları büyük sıkıntılara sebep olmaktadır.

21. Birçok okullarda kitaplıklar gece öğrencilerine kapalı kalmaktadır. Bu öğrenciler çok zaman karşılarında muhatap olacak bir yetkili de bulamamaktadır.

Gece öğrencilerinin lisan derslerine gündüz gelme zorunda bırakılmaları da gündüz çalışanlar için ayrı bir problem teşkil etmektedir.

22. Bâzı okullarda önemli dersler öğretim görevlileri tarafından okutulmakta, bâzı öğretim üyeleri de, kendi branşları dışındaki dersleri okutmamaktadırlar. Bu durum randımanın düşmesine sebeb olmaktadır.

23. Bâzı okullarda randımanın çok düşük olması karşısında burada okuyan öğrencileri değil, onları bu şartlar içinde bırakanları suçlamak gereklidir.

24. Dünyanın hiçbir yerinde kâr gayesi ile okul açılmamaktadır. Birçok memleketlerde özel okullar vakıf halindedir.

25. Özel okulların bugünkü öğrenci kapasitesi ile devlete mal edilmesi mümkün değildir. Ancak maarifin bu okulların ıslâhı yolunda ciddî tedbirler alması ve okul kurucularını bugünkü başıboş gidişlerinden ayırması, özel okulların yararlı olabilmesi için gerekli şartların başında gelmektedir.

Yukarda özetle belirtilen bu görüşlerden başka bir özel okulun öğrenci temsilcileri 18 Eylül 1967 tarihinde A. P. B. M. Meclisi Grup Bşk. lığına göndermiş oldukları bir muhtıra ile 21 Eylül 1967 tarihinde Cumhurbaşkanına çekmiş oldukları telgrafın suretlerini de Komisyonumuza tevdi etmişlerdir. (Belge 13) olarak tahkikat dosyasında bulunan bu yazılarda da kurucuların tutumundan şikâyet edilmekte Bakanlığın bu konudaki görevini yeteri gibi yapmadığı 625 sayılı Kanunda bâzı eksik taraflar bulunduğu ifade olunmakta ve özel yüksek okul öğrencilerinin gereği gibi yetişmelerini temin edecek tedbirlerin alınması istenmektedir.

Ayrıca, raporumuzun baskıya verilmek üzere olduğu tarihlerde özel yüksek okulların Anayasa teminatı altında özerk bir üniversite haline getirilmesini teklif eden ve özel yüksek okullar işgal ve boykot komitesi adına Cumhuriyet Senatosu Millî Eğitim Komisyonuna gönderilmiş bulunan bir telgrafın sureti de (Belge 14) olarak araştırma dosyasına konulmuştur. Yukarıdaki bölümün tetkiki ile de anlaşılacağı üzere özel ve resmî yüksek okullar öğrenci temsilcileriyle yapılan görüşmeler sonunda, iki tip okulda okuyan öğrencilerin de ufak tefek farklar dışında bir görüş birliği içinde bulundukları, her iki grubun özel yüksek okulları bugünkü haliyle yetersiz buldukları anlaşılmıştır.

III. OKULLARA GİDİLMEK SURETİYLE MAHALLİNDE YAPILAN ARAŞTIRMA :

Özel yüksek okullarla ilgili olarak yapılan araştırmanın üçüncü safhasında, mevcut bütün özel yüksek okullarla, muadili resmî öğretim kurumlarına gidilerek, durumun yerinde tesbitine ve resmî öğretim kurumlarıyla özeller arasında mukayese imkânının yaratılmasına gayret edilmiştir.

Komisyonumuz bu cümleden olarak, Ankara'da Orta-Doğu Teknik Üniversitesi ile Hacettepe Üniversitesini, İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi ile Basın Yayın Yüksek Okulunu, İstanbul'da Teknik Üniversite ile Maçka ve Yıldız Teknik Okullarını, İstanbul Üniversitesi Dişçilik ve Eczacılık Fakültelerini, İzmir'de Ege Üniversitesini ziyaret ederek gerekli tetkiklerde bulunmuştur.

Özel okul olarak; Ankara'da iki ticarî ilimler yüksek okulu ile bir gazetecilik ve iki mühendislik-mimarlık okulu, İstanbul'da üç İktisadî ve Ticarî İlimler Yüksek Okulu ve bir gazetecilik yüksek okulu ile, iki kimya mühendisliği, bir dişçilik, bir eczacılık yüksek okulunu ve yabancı dille öğretim yapan bir mühendislik okulu dâhil, altı mühendislik ve mimarlık okulunu, İzmir'de de bir İktisadî Ticarî İlimler Yüksek Okulu ile, bir Mimarlık ve Mühendislik Yüksek Okulunu yerinde tetkik ve gerekli araştırmalarda bulunmuştur. Bunlardan başka İzmir'de açılma izni alıp henüz öğretime başlama izin almamış bulunan eczacılık, kimya mühendisliği ve dişçilik okullarının da binalarını yerinde görmek suretiyle, verilmiş olan açılma izninin 625 sayılı Kanunun 8 inci maddesine uygunluk derecesi üzerinde durulmuştur. Bu konuda yapılan incelemelerin sonucu aşağıdadır.

Not : Halen bir kamu görevi yapmakta olan özel yüksek okulları, müsbet veya menfî mânada teşhir etmemek amacıyla, her okula ait etraflı bilginin, okullara birer dosya numarası verilmek suretiyle araştırma dosyasına konulması ve raporda okul adlarından bahsedilmemesi komisyonumuzca karar altına alınmıştır.

1. Özel yüksek okulların binaları yönünden yapılan araştırma :

Komisyonumuz tarafından tümü ziyaret edilen ve çeşitli branşlarda öğretim yapan 20 özel yüksek okul ile henüz açılma izni almış bulunan beş okuldan Ankara'daki bir tanesinin, yapılacak öğretimin niteliğine göre özel bir bina inşa ettikten sonra öğretime başlama izni almış bulunduğu, İstanbul'da yabancı dille öğretim yapan bir okulun bina ve tesisleri bakımından yeterli durumda olduğu, İzmir'de de 1968-1969 öğretim yılında öğretime başlamak üzere açılma izni almak için müracaat etmiş bir okulun, özel yüksek okul kurucularından beklenen anlayışla, geniş bir eğitim sitesi halinde yeniden ve ileriki inkişafı da düşünülerek inşa ettirilmiş bulunduğu (Belge 15, 20, 21 dosya numaralı okullar) diğer okulların büyük çoğunluğu ile kiralık veya yetersiz binalarda açıldığı tespit edilmiştir.

625 sayılı Kanunun 8 inci maddesinin birinci fıkrası, özel öğretim kurumu olacak bina veya binaların, kurucuların malı olmasını veya sözleşme ile intifa hakkına sahip bulunulmasını öngörmektedir. Bu fıkrayı getirmekteki maksadın, özel okulların kiralık binalarda gelişi güzel açılmalarını önlemek, yerli ve gelişmeye müsait şekilde kurulmalarını sağlamak olduğu meydandadır. Ancak, sözleşme ile intifa hakkına sahib olma deyiminden, Millî Eğitim Bakanlığının kira mukavelesi anlamını çıkarmakta olduğu, bir senelik kira mukavelesi ibraz eden kurucuya dahi okul açma müsaadesi vermesinden anlaşılmaktadır.

Komisyonumuzun görüşüne göre, Bakanlığın bu anlayışı, özel yüksek okulların bir sene sonraki öğretim imkânlarını dahi dikkate almadan, eğitim tesislerinden mahrum ve yaptıkları öğretimin gerekli kıldığı ihtiyaçları yeterli şekilde karşılamak imkânına sahib olmayan binalarda açılmasına imkân ve zemin hazırlanmıştır. Zira özellikle kiralık binalarda açılan okulların hiç birinin kullanılış maksatlarına uygun ve yeterli bulunmadığını, hattâ ziyaret edilen okulların bir kısmında, yapılan öğretimin niteliğine göre ileriki senelerde mutlak surette kurulması gerekli tesis ve lâboratuvarların kurulmasına maddeten imkân olmadığı, veya, ancak bir senelik bir tedrisat için kifayetli bulunan binalarda okul açılmasına müsaade edilmiş olduğu dikkati çekmiştir.

Örneğin bir binanın yedinci katında bir makina mühendisliği okulu açılmıştır ki, burada bir sene sonra ihtiyaç duyulacak makina lâboratuvarlarının kurulmasına maddeten imkân bulunmayacağı âşikârdır. Keza eczacılık okulu olarak açılma müsaadesi almış bulunan bir okulun da, hacim olarak ancak bir sınıf için yeterli olabileceği, gelecek seneki ihtiyaca cevap veremiyeceği tespit edilmiştir. (Belge 19 ve 21 numaralı okul dosyaları)

Komisyonumuzun yaptığı incelemelere göre, kiralık veya kifayetsiz binalarda açılmış bulunan okullardan 7 tanesinin, sonradan, elde ettiği kârın bir kısmını yatırıma tahsis ederek yeni okul binası yaptırma veya eskisine ilâveler yapma suretiyle genişleme yoluna gittikleri anlaşılmıştır.

Ancak, bu suretle daha yeterli binalara kavuşma yolunda olan bu okulların bir kısmında, mevcut durumun ıslahından ziyade, yeni öğretim şubeleri açmak ve öğrenci adedini artırmak çabasına girilmiş bulunduğu dikkati çekmiştir. Bu binaların bir kısmında henüz bodrum ve zemin katları tamamlanmış olduğu halde, bakanlıktan yeni branşların açılması izni alınarak yeni öğrenci kapasitesi yaratma yoluna gidildiği, bir tarafta inşaat faaliyeti devam ederken diğer tarafta henüz kurulmamış, dolayısıyla, kesif bir rutubet içinde bulunan katlarda tedrisata başlanmış olduğu tesbit edilmiştir. (Belge 11 ve 12 numaralı okul dosyaları).

Okul yerlerinin de belli bir sisteme göre tespit edilmemesi sonucu, gelişi güzel ve kurucunun bulabildiği yerlerde okullar açılması yoluna gidilmiş olduğu, bu itibarla da, öğretimi aksatacak kadar gürültülü ana caddeler üzerinde olduğu gibi, belediye hudutları dışındaki ıssız yerlerde ve en mühim ihtiyaçlardan biri olan sudan dahi mahrum okulların açılmasına müsaade edilmiş olduğu görülmüştür.

Örneğin; kimya mühendisliği gibi gerek çalışmaları gerekse yanıcı maddelerle öğretim yapılması dolayısıyla bol suya ihtiyaç duyulan bir okulun su ihtiyacının bahçedeki iki kuyudan motopomp ile çekilmek suretiyle 8 tonluk bir depoya verildiği, oysa okulun günlük su ihtiyacının 25-30 ton olduğu, iki kuyudaki su miktarının bu ihtiyaçtan az olmaktan başka motopompların da zaman zaman arıza yaptığı anlaşılmıştır. Bunun gibi, daha ziyade takrire dayanan şekilde öğretim yapan bir okulun sınıfları, çok gürültülü olan bir ana caddenin üzerindedir. (Belge 10 ve 1 numaralı okul dosyaları).

Aynı şekilde, 8-10 katlı binalarda açılmış bulunan bâzı okulların bir yangın merdiveninden dahi mahrum bulunduğu ve büyük öğrenci kütlelerinin tek merdivenden yararlanmak zorunda bulunduğu bu okullarda, yangına karşı da gerekli tertibatın alınmamış olduğu dikkati çekmiştir (Belge 1, 14 no. lu okul dosyaları)

Bunlardan başka, özel yüksek okullardan bir kısmının, iş hanlarında çeşitli ticarethane, imalâthane ve yazıhanelerin arasında açılmasına müsaade edilmek suretiyle, raporumuzun birinci bölümünde de işaret edildiği üzere, 625 sayılı Kanunun 9 uncu maddesinin büyük bir sorumsuzluk içinde ihlâl edilmiş bulunduğu da yerinde görülmek suretiyle tespit edilmiştir. (Belge 2, 4, 8, 14, 19 no. lu okul dosyaları) Ayrıca yine 9 uncu maddeye aykırı olarak bir binada ayrı mahiyette iki okulun açılmasına da izin verilmiştir. (Belge 4, 6, 7, 8, 11, 14 no. lu okul dosyaları)

2. Dershaneler, lâboratuvarlar, araç, gereç durumu ve diğer eğitim tesisleri yönünden yapılan araştırma :

a) Dershaneler :

Özellikle kiralık binalarda açılmış bulunan okullarda dershanelerin ara duvarlar kaldırılmak suretiyle meydana getirildiği ancak, arada kalan sütunlar bu dershanelerdeki görüş imkânlarının bozuk olduğu yerinde görülmek suretiyle tespit edilmiştir.

Raporumuzun birinci bölümünde de işaret edildiği üzere, öğrenci kontenjanının tespitinde, orta dereceli okullarda olduğu gibi sadece hacmin zemin alanı dikkate alınarak hareket edilmesi sonucu, büyük ebatta salonları bulunan okullara daha fazla öğrenci kontenjanı verilmesi yoluna gidildiği, okullar tarafından bu

miktarın da aşılmasıyla bâzı derslerin çok kalabalık sınıflarda verilmesi zorunluluğunun ortaya çıktığı tesbit edilmiştir ki, bu hususun bilhassa teknik mahiyetteki dersler için çok sakıncalı olduğu meydandadır.

Bâzı okulların büyük dershanelerine hoparlör tesisatı koydurmuş oldukları, birkaç okulun da kalabalık sınıfları için anfi şeklinde dershaneler yaptırdıkları, bir okulda ise "overheat" projeksiyon ve ses tertibatının büyük çaptaki sınıflara konulmuş olduğu görülmüştür. (Belge 5, 9, 15 numaralı okul dosyaları).

Ancak, bir kısım okullarda büyüklüğü dolayısıyla görüş imkânı esasen bozuk olan sınıflarda hoparlör tesisatının da bulunmadığı, bu suretle arka sıralarda oturan öğrencilerin tahtaya yazılanları görmedikleri gibi öğretmen tarafından söylenenleri de duymadıkları, öğrencilerin derste bulunduğu sırada derse girilmek suretiyle görülmüştür. (Belge 12 no. lu okul dosyası)

Bundan ayrı olarak, bir kısım okulların sınıflarda bulunması gereken sandalye adedini de kaydettikleri öğrenci sayısına değil, devam etmekte olan öğrenci sayısına göre hesab etmek suretiyle tasarruf yoluna gitmekte oldukları da anlaşılmıştır. (Belge 2 no. lu okul dosyası)

Bir okulun bu konuda daha da ileri giderek gerekli malzemeyi tamamlamadan öğretime başlama izni aldığı ve birinci sınıftaki teknik resim dersini, üçer öğrencinin omuz omuza oturmak suretiyle zorla sığdıkları, ortaokuldan devralınmış küçük öğrenci sıralarında yaptırdığı, Komisyonumuzun müşahedeleri ile sabit olmuştur. (12 numaralı okul dosyası)

b) Lâboratuvarlar ve araç gereç durumu

Yapılan incelemelere göre, özel yüksek okulların yabancı dille öğretim yapan bir tanesi müstesna, hemen hemen hiçbirinde kurulması gerekli lâboratuvarların tam ve yeterli olarak kurulmamış bulunduğu tespit edilmiştir.

En az lâboratuvara ihtiyaç gösteren İktisadî ve Ticarî İlimler okullarında dahi, mal bilgisi ve teknoloji dersi için lüzumlu kolleksiyonların yeterli halde bulunmadığı, Gazetecilik Okullarında lüzumlu olan fotoğrafçılık lâboratuvarları ile küçük çaptaki matbaanın kurulmamış olduğu tespit edilmiştir.

Ancak bunlardan çok daha önemli olarak İnşaat, Makina, Elektrik, Kimya gibi mühendislik ünvanı veren ve teknik alanlarda öğrenci yetiştiren okullardaki lâboratuvarlarla eğitim araç ve gereçlerinin yetersiz halde bulunduğunun tespiti komisyonumuz tarafından endişe ile karşılanmıştır.

Özellikle mühendis yetiştiren okulların bir kısmında hidrolik ve mukavemet lâboratuvarlarının bulunmadığı, hattâ bâzılarında şimdilik kurulmasının dahi düşünülmediği, malzeme lâboratuvarlarının bir kısım okulda hiç bulunmadığı, bir

kısmında ise çok yetersiz halde olduğu, makina mühendisi yetiştirmek üzere kurulmuş bulunan okulların bir kısmında makina lâboratuvarlarının henüz kurulmamış bulunduğu, bir tanesinde ise bu lâboratuvarların kurulmasına müsait yerin dahi bulunmadığı tespit edilmiştir. Diş Hekimliği tedrisatı yapan bir okuldaki Cerrahi Kliniğinin mevcut öğrenci adedine göre yeterli olmadığı, Kimya Mühendisi yetiştiren okullardaki çeşitli mahiyetteki kimya lâboratuvarlarının da gerekli şekilde teçhiz edilmemiş olduğu, yine teknik mahiyetteki okullarda lüzumlu olan bir kısım âletlerin yeterli adette bulunmadığı, bu itibarla da yapılacak tatbikatın ayrılmış olan zamana sığmasına imkân bulunmadığı, bâzı okullarda ise, öğrencilerin son sınıfa gelmiş olmaları dolayısıyla çoktan kullanılıp eskimiş hale gelmeleri gereken aletlerin üzerlerinde bir çizik dahi bulunmadığı görülmüş, böylece de bu araç ve gereçlerden gereği gibi faydalanılamamış olduğu anlaşılmıştır.

Bâzı mühendislik okullarındaki fizik, kimya lâboratuvarlarının hacim itibariyle yetersiz, bir kısmının ders aracı bakımından lise ayarı bir lâboratuvar mahiyetinde bulunduğu görülmüştür.

Bir okulda ise, yeni yapılan binada tedrisata başlatılan birinci sınıf öğrencilerinin, aynı binada lâboratuvar olmaması sebebiyle tamamen nazarî olarak öğretim gördükleri ve birinci sömestrin sonuna gelinmiş olduğu halde hiçbir tatbikat yapmamış oldukları tespit edilmiştir. Her ne kadar ilgililer tatbikatın kilometrelerce ötedeki eski binada mevcut bulunan lâboratuvarlarda yaptırılmakta olduğunu ifade etmişlerse de, Komisyonumuzun bu konuda vâki suallerine öğrencilerin kurucu, yönetici ve öğretmenler önünde verdikleri cevaplarla tam aksini iddia etmelerine karşılık susmuş bulunmaları, Komisyonumuzda, tatbikatın öğrencilerin ifade ettikleri şekilde, yaptırılmamış olduğu kanısını uyandırmıştır. (Belge 12 No. lu dosyası)

Okullardaki bu olumsuz durumun zaman zaman okulda görevli bulunanların dahi şikâyetlerini mucip olduğu, kitaplık, dersane, lâboratuvarları gerektiği gibi tesis edilmemiş olan okulun bu hali ile, mimar ve mühendis yetiştirmekten uzak, seviyesiz bir hale getirilmiş bulunduğu, yapılmış bulunan bir toplantının tutanaklarından özetler almış bulunan müfettiş raporu ile de sabit olmuştur. (Belge 15, 5.2.1967 tarihli, 12 numaralı okula ait teftiş raporu)

Bâzı okulların lüzumlu malzemeyi tamamlamadan ve lâboratuvarlarını gereği gibi teçhiz etmeden öğretime başlama izni almak için bâzı yan yollara sapmakta bulundukları da araştırmalar sırasında tespit edilmiştir. Meselâ; elektrik bölümünü açmak için müracaat eden bir okula, teknoloji lâboratuvarının kifayetsiz olduğu gerekçesi ile müsaade verilmemiştir. Okul, bu durumda adı geçen lâboratuvarları tamamlama yoluna gideceği yerde, elektrik bölümündeki makina

teknolojisi dersini ikinci sınıfa aktaran yeni bir ders programı hazırlamış, bu suretle elektrik bölümünün açılması hususunda gerekli müsaadeyi almıştır. (Belge : 9 numaralı okul dosyası)

c) Kitaplık :

Özellikle meslek eğitimi yapmakta bulunan özel yüksek okullar için büyük önem taşıyan kitaplıkların birçok okullarda hacim olarak yeterli bulunmadığı, kitaplık ve okuma salonu olarak gösterilen yerlerin mevcut öğrenci sayısına oranla çok yetersiz bir halde olduğu, bâzı okullarda ise kitapların bir tarafa depo edilmiş olduğu görülmüştür.

Ayrıca, kitaplıklarda mevcut kitaplarda mevcut kitapların incelenmesi gerek aded gerekse nitelik bakımından yeterli olmadığı, bâzı teknik öğretim yapan okulların kitaplığında teknik mahiyetteki kitaptan çok, edebî ve içtimaî eserlerin yer almış bulunduğu, hattâ bir mühendislik okulunun kitaplığında evvelce aynı kurucuya ait olup kapanmış bulunan orta dereceli bir okulun biyoloji ve edebiyat kitapları ile kitaplık listesinin kabartılması yoluna gidildiği tespit edilmiştir.

d) Teneffüshane ve beden eğitimi imkânları :

Tamamı Komisyonumuz tarafından incelenen özel yüksek okulların hemen hiçbirinde kanunun 10 uncu maddesinde görülen beden eğitimi imkânlarının temin edilmemiş olduğu anlaşılmış bulunmaktadır.

Bahçe içinde kurulmuş bulunan birkaç okul hariç, diğer okulların hiçbirinde teneffüshane olarak kullanılacak yeterli bir yerin bulunmadığı, öğrencilerin koridorlar ve merdiven sahanlıklarında toplandıkları, bu durumun zaman zaman bir izdiham yarattığı tespit edilmiştir. Buna mukabil hemen hemen her okulda bir öğrenci lokali veya kantinin bulunduğu, ancak bunlardan büyük bir kısmının bodrum katlarında havasız ve basık yerlerde yapılmış olduğu, çoğu zaman da mevcut öğrenci adedine göre yetersiz halde bulunduğu görülmüştür.

e) Mediko-sosyal tesisler :

Özel yüksek okulların hemen hemen hiçbirinde mediko sosyal tesislerin bulunmadığı, sadece bir okulda öğrenci derneğinin gayreti ile bir hastane ile okul arasında bir anlaşmanın yapılmış olduğu, (Belge 9 numaralı okul dosyası) okulların bir kısmında muayene odası ve doktor bulunmadığı gibi bulunanlarda da hizmetin gerekli şekilde yapılmadığı, özellikle patlayıcı ve yanıcı maddelerle çalışan okulların bâzılarında devamlı olarak bulunması gereken bir hemşire veya sağlık memurunun dahi bulunmadığı tespit edilmiştir.

3. – Yönetim ve öğretim elemanları :

Ziyaret edilen okulların dosyalarında yapılan incelemeler ve ilgililerle yapılan temaslar sonunda, bir kısım okullarda kuruluşu sırasında görev almış bulunan

müdürün ayrılmasıyla boşalan yere yeni tâyin yapılmakta acele edilmeyip bu görevin bir müdür yardımcısı veya genel sekreterle yürütülmekte olduğu, bir kısmında, yönetmeliğinde mevcud olmasına rağmen, müdür yardımcısı bulunmadığı, bâzılarının kadrosu bulunduğu halde genel sekreter tâyini cihetine gitmedikleri, veya, aynı bina içinde bulunan iki ayrı okulun aynı genel sekreter tarafından idare edilmekte olduğu; (Belge 6, 7, 11, 14 numaralı okul dosyaları)

625 sayılı Kanunun kabulünden evvel açılmış olan bâzı okullarda raporumuzun diğer bölümünde ifade edildiği üzere, mukavelesiz öğretmen istihdamına ısrarla devam edilmekte olduğu (Belge, 3 No. lu okul dosyası)

Bir okulda iki yıl evvel Bakanlığa gönderilen mukavelelere cevap gelmemiş olduğu gerekçesi ile ve tekit gönderilmeden durumun yürütülmekte olduğu (Belge, 4 No. lu okul dosyası).

Bâzı okullarda onay için gönderilen mukavelelerin Bakanlık tarafından reddedilmesi karşısında, Kanunun 23 üncü maddesi gereğince hareket edilmeyip, yazışmalarda vakit geçirilmek suretiyle öğretmen veya yöneticinin göreve devam ettirildiği (Belge 2, 11 ve 13 numaralı okul dosyaları).

Bâzı okulların öğretim yardımcıları için mukavele tanzim ettikleri halde bazılarının etmediği görüşülmüştür.

Diğer taraftan, Bakanlığa onay için gönderilen inha taleplerinin yeteri kadar süratle cevaplandırılmadığı, bunun da okulların bu konu üzerinde gereken titizlikle durmamalarına yol açtığı, sözleşme metinlerinin 625 sayılı Kanunun 32 nci maddesinde belirtilen hususlardan bazılarını kapsamadığı da tespit edilmiş ve Komisyonumuzca Bakanlığın bu konu üzerinde titizlikle durarak onaylardaki gecikmelerden doğan mahzurları süratle önleme ve bir mukavele örneği hazırlamak suretiyle de keyfi tutumları bertaraf etme yoluna gitmesinin lüzumuna inanılmıştır.

Ayrıca, bâzı kurucuların yapılan mukavelelerin bir suretini öğretmene verecekleri yerde bütün nüshaları kendilerine alıkoydukları, bu suretle de kurucu ve yöneticinin usule aykırı isteklerine karşı koyan öğretim elemanlarını, mukavele müddeti tamamlanmadan, müddet dolmuştur iddiası ile görevden uzaklaştırma yoluna gittikleri hususunda Komisyonumuza vâkı ihbarlar üzerine bu konu üzerinde durulmuş ise de şahıslarla ilgili olan bu hususu kesin olarak tesbit mümkün olamamıştır. (Belge, 11 No. lu okul dosyası).

Ancak, bâzı okulların yapılan mukavelenin bir suretini öğretmene vermeyip, dosyalarında alıkoydukları, bu nüshaların da dosyada görülmesiyle sabit olmuştur.

Yine bir okulda, Kanunun 32 nci maddesinin son paragrafına göre yıl içinde son bulan mukavelelerin sene sonuna kadar yenilenmiş sayılacağı hakkındaki

hükmüne aykırı olarak hareket edildiği ve yöneticilerin istediği toleransı göstermiyen bir okutmanın zamansız olarak görevinden uzaklaştırılması yoluna gidildiği araştırma dosyasına da (Belge 16) olarak girmiş bulunan evrakın tetkiki ile anlaşılmıştır.

Bunlardan ayrı olarak, bâzı okulların yönetmeliklerinde öğretim üyeleri tarafından okutulacak derslerin belli edilmiş olmasına rağmen, bu derslerin öğretim görevlileri tarafından okutulmakta olduğu, re'sen derse girmeye hakkı olmadığı bütün okulların yönetmeliklerinde belirtilmiş olan öğretim yardımcılarının derse girmekte oldukları, okulların öğretmen listelerinin tetkiki sonucu anlaşılmıştır. (Belge 2, 8, 17, 15 numaralı okul dosyaları.)

Ayrıca, özel yüksek okulların öğretim kadrolarının incelenmesi sonunda, bu okullardaki öğretimin bir kısmının üniversiteler veya resmî okullardaki öğretim üyeleri tarafından yürütülmekte olduğu görülmüştür.

625 sayılı Kanunun 21 inci maddesinin dördüncü paragrafı, ihtiyaç halinde resmî okul öğretmenlerine esas görevlerine halel gelmemek ve kendi okullarında göstermekte oldukları ders saatinin yarısını geçmemek şartiyle özel öğretim kurumlarında ders almalarına imkân vermiş bulunmaktadır.

Ancak, Komisyonumuz özel yüksek okullarda yaptığı incelemeler sonunda, özellikle üniversite öğretim üyelerinin istihdamında 1/2 şartına uyulmamakta olduğunu tespit etmiştir. Bu konuda üniversite yetkilileriyle yaptığımız temaslar sonucunda üniversitelerdeki çalışmaların ders saati ile tahditli olamayacağı, bir öğretim üyesinin az dersi olmasına karşılık birçok saatini araştırmaya hasredebileceği, bu bakımdan da görev süresinin kesin olarak bilinmesine imkân olmadığı, bu itibarla, üniversiteler kanunun her öğretim üyesine tanımış olduğu 10 saatlik serbest mesai zamanı içinde kalmak şartiyle özel yüksek okullarda ders vermesinin üniversitelerce uygun görüldüğü ve tatbikatın da bu şekilde yürütüldüğü ifade olunmuştur. Ancak, bâzı okulların bu esasa da uymadıkları öğretmenlere ait ders dağıtımı cetvellerinden anlaşılmıştır.

625 sayılı Kanunun kabulünden önce açılmış bulunan okulların bir kısmında ise 1/2 oranının hiçbir surette dikkate alınmadığı ve öğretmenin eski durumunun bir hakkı mükteseb olarak kabul edilip devam ettirilmekte olduğu anlaşılmıştır. (Belge 9 ve 11 numaralı okul dosyaları)

Bunun yanı sıra, görev almış olduğu özel yüksek okulu resmî görevinden daha çok benimsemiş ve üniversitedeki derslerinden arta kalan bütün zamanını özel okula tahsis edilen öğretim üyelerinin bulunduğu da Komisyonumuzun bizzat yaptığı müşahedelerle tespit olunmuştur. (Belge 6 numaralı okul dosyası)

Bâzı özel okul yetkilileri de, üniversite öğretim üyeleri için öngörülen 10 saatlik müsaadenin akşam derslerine şâmil olmadığını ifade ile, buna göre işlem yapılması gereğini öne sürmüşlerdir.

Ancak, bir üniversite öğretim üyesinin geliştirmek zorunda olduğu dersleri veya yaptırmakla yükümlü bulunduğu araştırmaları üzerinde zihin yorması gerekliliği karşısında, geceleri de tamamen boş ve serbest olduğunu söylemenin mümkün olamıyacağı kanısında olan Komisyonumuz bu görüşü paylaşmaya imkân bulamamıştır.

Özel yüksek okullarda, resmî öğretim kurumları öğretmenlerinden başka, çeşitli kaynaklardan gelen öğretim elemanlarından da faydalanılmakta olduğu tespit edilmiştir. Bunların arasında Odalar Birliği, Karayolları, Devlet Su İşleri, DD Yolları, Devlet Plânlama Teşkilâtı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü ve benzeri çeşitli teşekküllerde görevli bulunan kişilerle bâzı serbest meslek erbabının görevlendirilmiş olduğu anlaşılmıştır. Ancak, özel yüksek okullara alınacak elemanlarda aranacak nitelikleri belirtecek olan yönetmeliğin çıkarılmamış bulunması sebebiyle Komisyonumuz bu kimselerin seçimlerindeki isabet derecesi ile, gerekli niteliklere sahib olup olmadıkları hususunda bir kanıya varma imkânını bulamamıştır.

Bütün bunların yanısıra, bâzı branşlarda memleket çapında bir öğretim üyesi darlığı bulunduğu, eczacılık okullarının önemli derslerinden olan Farmagolatozi ve Galanik derslerini okutacak bir tek öğretim üyesinin bulunduğu yetkililer tarafından Komisyonumuza ifade edilmiştir. Bu durumun, İstanbul'daki Özel Eczacılık Yüksek Okulundaki bu derslerin okutulmasında da büyük güçlük meydana getirdiği, keza özel yüksek okul yöneticileri tarafından teyid edilmiştir.

Hâl böyle iken, bu defa Bakanlığın İzmir'de üç ayrı eczacılık okulunun açılmasına müsaade etmiş olması karşısında, bu okullardaki öğretim elemanı probleminin nasıl halledileceği konusuda üzerinde durulması gereken bir husus olarak tespit edimiştir. Komisyonumuz bu durumun, özel yüksek okullarda mutlak surette bir öğretim üyesi tarafından okutulması gerekli olan derslerin tespiti ile, bu okullarda görev alacak öğretmenlerde aranacak nitelikleri belirtecek yönetmeliğin bir an önce çıkarılması zorunluluğunu bir kere daha ve bütün açıklığı ile ortaya koyduğu görüşüne varmış bulunmaktadır.

4. – Öğretmen yetiştirme durumu :

625 sayılı Kanunun 21 inci maddesinin 5 inci paragrafı, Özel Okullar Kanununun yürürlüğe girişinden itibaren 5 yıl içinde öğretim kadrolarının en az üçte birinin, bu okullarda bulunan öğretmenlerden kurmalarını âmir bulunmaktadır.

Memlekette her seviyedeki özel okulların açılmasına imkân sağlamaktaki gayenin, devletin bu konudaki yükünün özel sektör tarafından paylaşılması yani bir kısım öğretim kurumlarının bütünüyle özel sektör eliyle kurulmasının temini olduğu meydandadır. Ancak, bir özel okul açmak, sadece bina temin ederek onu teçhiz etmek demek değildir. Bir okulu okul yapan asıl unsurun öğretmen olduğu inkârı kabil olmayan bir hakikattır. Şu halde, devletin bu konudaki yükünü paylaşmak amacı ile okul açmaya yönelen özel sektörün, binayı ve teçhizatı olduğu kadar, öğretmeni de temin etmesi görevidir.

Bugün her dereceli resmî okullarımızın öğretmen sıkıntısı içinde bulunduğu ise bir gerçektir. Bu itibarla, özel okul kurucularının kendi öğretim kadrolarını tamamlayıncaya kadar kendilerine yardımcı olmak gayesi ile verilmiş bulunan fırsatı istismar etme yoluna gitmemeleri lâzımdır. Kaldı ki, bugün memleketimizde resmî yüksek öğretim alanındaki öğretim üyesi dengesi de bozulmuş bir durumdadır. Resmî yüksek öğretim kurumlarımızdaki öğretim elemanı mahrutunun özellikle teknik sahalarda tamamen tersine dönmüş bir halde olduğu ve yakın bir gelecekte (mevcut asistanların azlığı dolayısı ile) bir öğretim üyesi krizi ile karşılaşılmasından korkulduğu bir devirde, özel yüksek okulların kuruluşlarındaki "devletin yükünü paylaşma" gayesine uygun olarak, büyük ölçüde bir öğretim üyesi yetiştirme kampanyasına girmeleri istenir ve beklenirdi.

Oysa, bugün durumun tamamen aksi yönde olduğu ve devlete yardımcı olması beklenen bu kurumların, ihtiyacı olandan fazlasını yetiştirmek şöyle dursun, kanunda öngörülmekte olan 1/3 oranındaki öğretim üyesini yetiştirmek hususunda dahi en küçük bir gayretin içine girmemiş bulundukları komisyonumuzun okullarda yapmış olduğu incelemelerden anlaşılmıştır.

Bu konuda temas ettiğimiz okul yetkililerinden bir kısmı, okullarının 625 sayılı Kanundan evvel açılmış olması ve kanuna intibaklarını sağlayacak tüzüğün henüz çıkarılmamış bulunması sebebiyle 5 yıllık müddetin kendileri için işlemediğini, bu konuyu, tüzüğün kabulünden sonra düşüneceklerini ifade etmişlerdir.

Bâzı okul yöneticileri 5 senelik müddetin sonunda, daha yüksek ücret ödeme imkânına sahib olmaları dolayısıyla, mevcut öğretim üyelerinden bir kısmını kendi kadrolarına almak suretiyle meseleyi halletmek kararında olduklarını beyan etmişler, ayrıca, resmî öğretim kurumlarına sağlanmış bulunan ve 65 yaşdan sonra da göreve devam imkânını veren hükmün kendileri için de geçerli olmasını istemişlerdir.

Bir kısım ilgililer ise, kanunda beş sene olarak tanınmış müddetin bir öğretim üyesi yetiştirme bakımından azlığından ve bunun 10 sene olması gerektiğinden bahsederek kendilerinin akademik kariyer verecek durumda bulunmadıklarını,

resmî kurumlarınsa bu konuda kendilerine yardımcı olmadıklarını beyan etmişlerdir.

Komisyonumuz, resmî okul yetkilileriyle yaptığı temasta ise bütün resmî kurumların bu hususta gerekli anlayışı ve yardımı göstermeye hazır oldukları cevabını almıştır. Bu durum karşısında komisyonumuz Millî Eğitim Bakanlığının özel yüksek okul kurucularını ciddî bir şekilde 21 inci maddenin gereğini yapmaya icbar etmesi ve bu konuda eksik görülen mevzuatı da tamamlama yoluna gitmesi lüzumuna işaret etmeyi uygun görmüştür.

5. – Program ve yönetmelikler :

625 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinin üçüncü fıkrası, bir okula öğretime başlama izni verilebilmesi için müfredat programları ile yönetmeliklerinin Bakanlıkça onanması şartını getirmiştir.

Komisyonumuzun okullarda yaptığı incelemelerde, her okulun bakanlık tarafından onanmış bir programı ve yönetmeliğinin bulunduğu anlaşılmıştır. Ancak, raporumuzun bakanlıktaki incelemelerle ilgili 1 inci bölümde de işaret ettiğimiz gibi, aynı mahiyetteki okullar için tek tip program ve tek tip yönetmelik örneği hazırlanmamış olması, bu konuda da bâzı aksaklıkların doğmasına yol açmıştır.

Esasında tek tip olmayan programlar, sonradan çeşitli sebeblerle değiştirilmiştir. Meselâ; diğer bölümde de işaret edildiği üzere gerekli lâboratuvarlarını hazırlamadan yeni bir bölüm açmak isteyen bir okul, öğretime başlama izni alabilmek için eksiklerini tamamlama yerine müfredat programını değiştirme yoluna gitmiş, bir diğeri, hesapsız aldığı öğrenciye göre yeterli lâboratuvar kuramayınca, öğrencilerin lâboratuvar tatbikat saatlerinin miktarını veya sorumlu oldukları dersleri değiştirmek suretiyle meseleyi halletme imkânını sağlayabilmiştir. Yeni programların eski usule göre öğretime başlamış bulunan öğrencilere tatbik edilmek istenmesi sonucunda okullarda birtakım huzursuzlukların doğmasına da sebep olunmuştur. (Belge, 9, 10 No. lu okul dosyaları)

Yönetmeliklerde de aynı şekilde hareket edilmiş, Bakanlıkça onaylanmış olan yönetmeliklerin kısa bir süre sonra okula bâzı imkânlar sağlamak amacıyla değiştirilmesi yoluna gidildiği tesbit edilmiştir. Meselâ, birinci sınıfını açmış bulunan bir okulda başarı durumunun çok düşük olması sonucu, derhal sınıf geçme yerine dönem geçme usulünün yönetmeliğe konulması suretiyle, öğrencilerin sınıfta kalmamaları ve okula devamları sağlanmıştır. Aynı şekilde sınıf geçme için yeterli olan not sayısında da indirmeler yapma yoluna gidilebilmiştir. (Belge 9, 13, 14 okul dosyaları) Bu cümleden olarak aynı mahiyetteki iki okulun yönetmeliklerinde gösterilen öğretim süreleri ile haftalık ders saati ve ders sürelerinin birbirinden

farklı halde bulunmaları da bakanlığın bu konudaki tutumu açısından dikkati çekmiştir. (Belge 13, 16 okul dosyaları) Ciddî bir eğitim anlayışıyla kabili telif olmayan bu tutumların aynı zamanda mahiyetleri itibariyle farklı olmayan okullar arasındaki öğrenci naklini de imkânsız hale getirmiş olduğu meydandadır. Oysa okumakta bulunduğu özel okulun kapanması halinde, aynı mahiyetteki diğer bir özel okula geçebilme imkânının bu konuda hiçbir garantisi bulunmayan özel yüksek okul öğrencileri için önemli bir sorun olduğu aşikârdır. Aynı şekilde yapılmakta olan öğretimi yetersiz bulan öğrencinin bir diğer okula geçebilmesi de özel okulları daha ciddî öğretim yapmaya zorlayacak bir husustur. Bütün bunları önleyici mahiyette tedbirler alıp, öğrencileri okul kurucularının bütün davranışlarına karşı boyun eğmeye mahkûm kılmak şüphesiz sadece iyi niyet sahibi olmayan kurucuları memnun edecek bir durumdur. Bu itibarla komisyonumuz Millî Eğitim Bakanlığının bu konularda daha dikkatli ve tedbirli olmasını ve özel yüksek okulları, içinde bulundukları sorumsuzluk havasından kurtaracak kararlar alma yolunda gecikmemesini bu vesile ile bir kere daha belirtmeyi uygun görmüştür.

6. – Öğrenci durumu :

625 sayılı Kanunun 8 inci maddesi, özel okullara açılma izni verilirken belli bir öğrenci sayısının esas alınmasını da âmir bulunmaktadır. Bütün özel okulların yönetmeliklerinde de bakanlık tarafından verilen öğrenci sayısı ile okulun eğitim imkânlarından fazla öğrenci müracaatı halinde, bir sıralama sınavı yapılacağına dair hüküm vardır.

Ancak, yabancı dille öğretim yapan bir özel okul hariç, özel yüksek okulların hiçbirinde kanunun ve yönetmeliğin bu âmir hükmüne uyulmadığı, müracaat eden bütün öğrencilerin kaydedilmesi yoluna gidildiği anlaşılmıştır.

Bu sene tedrisata başlandığı için yeteri kadar kayıt yapamamış bulunan bir iki okulun dışındaki bütün okulların, Bakanlığın öngördüğü kapasiteyi büyük farklarla aşmış ve okulların eğitim imkânlarının çok üstünde öğrenci kaydı yapmış oldukları tespit edilmiştir. (Bu husus, okullara ait özel dosyaların tetkiki ile açık olarak anlaşılacak durumdadır.)

Aşağıdaki liste bu konuda sadece bir fikir verme amaciyle çıkarılmıştır.

Bir ticarî ilimler yüksek okulunda, öğrenci kapasitesi 1 340, mevcut öğrenci 1 975 (Belge 8 No. lu okul dosyası)

Bir eczacılık özel yüksek okulunda öğrenci kapasitesi 1 000, mevcut öğrenci sayısı 1 645 (Belge 6 No. lu okul dosyası)

Bir mühendislik özel yüksek okulunda öğrenci kapasitesi 1 090, mevcut öğrenci sayısı 2 158 (Belge 12 No. lu okul dosyası)

Bir başka mühendislik özel yüksek okulunda öğrenci kapasitesi 800, mevcut öğrenci sayısı 2 286 dır. (Belge 14 No. lu okul dosyası)

Bundan başka bâzı okulların kayıt yaparken bir sınıfın öğrenci kapasitesini dahi dikkate almadıkları, örneğin 162 kişilik olduğunu bildikleri bir sınıfları için 247 kayıt yapma yoluna gittikleri de görülmüştür. (Belge 2 numaralı okul dosyası).

7. – Devam durumu :

Özel yüksek okulların yönetmeliklerinin hepsinde okula devamın mecburî olduğu o sene içinde okutulan bir dersin 1/4 ünde bulunmayan öğrencinin sınıfta kalacağı belirtilmiş bulunmaktadır.

Ancak, bütün okullarda yaptığımız inceleme sonucunda, bir kolay usul bulunduğunu ifade ve Komisyonumuza izah eden bir okulla (Belge 5 No. lu okul dosyası) yabancı dille öğretim yapan bir başka okul (Belge 20 No. lu okul dosyası) hariç, hiç birinde devamın gereği gibi kontrol edilmediği anlaşılmıştır. Bâzı okulların sondaj usulüyle, bâzılarının laboratuvar ve tatbikat derslerindeki yoklamayı esas alarak, bâzılarında ise oran esasiyle devamını değerlendirilmekte olduğu, bir kısmınınsa bu konuda hiçbir gayretin içinde bulunmadığı tespit edilmiştir.

Bakanlık müfettişleri tarafından da bu konuya dikkatin çekildiği ve devamın gereği gibi kontrolü için müşterek ve kolay bir usulün bulunmamasında Bakanlığın bâzı tavsiye ve tedbirler getirmesinin istendiği, ancak bugüne kadar bu konu üzerinde gereği gibi durulmadığı da anlaşılmıştır.

Bu durumun tabiî neticesi olarak, özellikle teknik sahada öğretim yapan okullarda başarılı olmanın en önemli şartlarından biri olan devam durumu, özel yüksek okullarda gereği gibi işlememektedir. Bâzı okullarda devam etmeyen öğrenci oranı % 30 civarındadır. Özellikle okula kaydolup tecil belgesi aldıktan sonra devam etmeyenlerin durumu, üzerinde durulmayı gerektirmektedir. Zira bâzı okullarda yoklamaların gereği gibi yapılmaması sonucunda devamsızlığı sabit olmayan öğrenciler 1 inci sınıfta imtihan olmadığı için otomatik olarak 2 nci sınıfa geçmekte, böylece tecilleri de otomatik olarak devam etmektedir. Bu durum, gündüz öğrencileri için 3, akşam öğrencileri için 4 sene müddetle tecilli durumda olmayı mümkün kılmaktadır.

Bâzı okulların bu devamsızlığı normal karşıladıkları, dershanelerindeki sandalye sayısını dahi kayıtlı öğrenci sayısına değil, devam eden öğrenci sayısına göre tamamlamış olmalarından anlaşılmaktadır.

Bu suretle bâzı okullarda devam etmeyen öğrencilerden sadece taksit alınmak suretiyle kâr gayesinin ön planda tutulduğu, öğrencinin ödediği para ölçüsünde bir istifade sağlaması için hiçbir gayret gösterilmediği de anlaşılmıştır.

8. – İmtihanlar :

Okullarda yapılan inceleme sonunda, bitirme imtihanları dışındaki imtihanların bâzı okullarda gereken dikkatle yürütüldüğü, kenarı kapalı kâğıtların kullanıldığı, sonuçların cetvellere ve esas deftere geçirildiği, imtihan evrakının muntazam şekilde saklandığı görülmüştür. Ancak, bâzı okulların bu konuda gerekli titizliği göstermediği de anlaşılmıştır. Meselâ bir profesörün üniversitede sorduğu soruları dört, beş gün sonra aynen ve teksir kâğıdını dahi değiştirmeden, öğretmeni bulunduğu bir özel okulda sorduğu hakkında yapılan bir ihbar üzerine söz konusu edilen okula Komisyonumuzun yaptığı müracaatta, yazılı imtihan sorularıyla sınav kâğıtlarının muhafaza edilmemekte olduğu tespit edilmiştir. Böylece, Komisyonumuz bu önemli konuyu gereği gibi tahkik edip değerlendirme imkânını bulamamış olmakla beraber, bu okulda imtihanlara ait evrakın muhafaza edileceği muntazam bir dosyanın tutulmasına dahi önem vermeyecek kadar lâubali ve ciddiyetten uzak bir tutumun mevcud olduğunu tespit etmiş bulunmaktadır. (Belge 11 numaralı okul dosyası) Bu cümleden olarak bâzı okulların da imtihanlarda kenarı kâğıt kullanmadıkları da tespit edilmiştir. (Belge 1, 8 no. lu okul dosyaları)

Bunun gibi, Ankara'daki bir okulda 588 kişilik bir sınıfta yapılan sözlü borçlar hukuku imtihanında, hiç, istisnasız bütün öğrencilerin pekiyi almış olduğu, ikinci sınıftaki aynı dersin not cetveline de damga ile vurulmak suretiyle bütün öğrencilere pekiyi verilmiş bulunduğu, bu konuda okulu teftiş etmiş bulunan müfettişin raporundan anlaşılmıştır. (Belge 17)

Komisyonumuzun yaptığı tetkiklerde de, aynı okulda, Haziranda başarı gösteremediği bir dersin Ekimde yazılı imtihanına girdiği halde, listelerde notunun çıkmaması üzerine okula yazılı olarak müracaat eden bir öğrenci hakkında, öğretim üyesinin yazısını okuyamadığı için not vermediği ve imtihan kâğıdını da alarak tatile gitmiş olduğunun" anlaşılması üzerine, hiçbir işlem yapılmadığı, yazılı imtihan sonuçlarının bir ay içinde okul idarelerine verilmesi yönetmelik hükmü iken buna da uyulmadığı, neticede o imtihan kâğıdının hiçbir işlem görmeden dosyaya girdiği, öğrencinin de Şubat imtihanına alınarak pekiyi ile sınıf geçirildiği anlaşılmıştır. (Belge 8 numaralı okul dosyası)

Yukarıda açıklanan bu örnekler, özel yüksek okulların sınıf geçme imtihanlarında yeterli ciddiyet ve titizliğin gösterilmediğini ortaya koyacak, bu konuda, eğitim anlayışıyla kabili telif olmayan bâzı tutumların varlığını kabul ettirecek ve özel yüksek okullar hakkında kamu oyundaki olumsuz tepkilerin nedenini de açıklayacak nitelikte görülmüştür.

9. Başarı durumu :

Özel yüksek okullarda özellikle üst sınıflardaki başarı oranının pek yüksek olmadığı, hattâ bu oranın bazı okullarda çok düşük olduğu Komisyonumuzun dikkatini çekmiştir.

Bu konuda görüştüğümüz özel okul yöneticileri, bu durumun alınan öğrenci kalitesinin fazla başarıya müsaid olmamasından ileri geldiğini ifade etmişlerdir.

Resmî okul yöneticileri de, kendi okullarına girişte yapılmakta olan sınavın kaliteyi büyük ölçüde etkilediği, böylece okula gelen öğrencinin 1 inci, 2 nci sınıflarda da elendiği, buna mukabil son sınıflara gelindiğinde başarı oranının yükseldiği, oysa özel okullarda bunun tam tersi bir durumun mevcud olduğu, imtihansız olarak, okula giren öğrencilerin 2 nci veya 3 üncü sınıftaki baraja kadar takılmadan geldiği, burada bir miktar elendikten sonra son sınıfa kadar tekrar imtihansız olarak devam ettiği, bu itibarla da, son sınıftaki başarı oranında görülen düşüklüğü başka bir sebebe bağlamadan önce bu açıdan ele almak gerektiğini ifade etmişlerdir.

Komisyonumuz bâzı özel yüksek okullarda öğrenci miktarını düşürmemek için zaman zaman başarının arttırıldığı, ancak, son senelere gelindiğinde okuldan ayrılmanın güçlüğü karşısında, başarı oranını düşürerek öğrenciyi devama mecbur kılmak suretiyle maddî gelir sağlamak amacı gütmelerinin de mümkün olabileceği kanısına varmış bulunmaktadır.

10. Gece öğretiminin durumu :

Bütün bunlardan ayrı olarak, gece öğretimi yapmakta bulunan özel yüksek okullardaki tedrisatın gündüze göre daha da kötü bir durumda olduğu, okullarda kapasitenin çok üstünde öğrenci kaydı yapılması yoluna gidildiği, bu durumda mevcut lâboratuvarlardan yeteri kadar faydalanmanın mümkün olamadığı, arazi tatbikatı gibi gündüz yapılması gereken çalışmalar için cumartesi, pazar günleri veya tatil aylarında yapılmak gibi tedbirler alındığı, bununsa verimi azaltmakta olduğu ve işin gereken ciddiyet içinde yapılmasını da mümkün kılmadığı, lisan derslerinin bâzı okullarda öğleden sonra saat 15-17 arasında yapılması sonucu, gündüz çalışan birçok öğrencinin bu derslere devama imkân bulamadığı, bâzı okullarda kitaplıkların da akşam saatlerinde kapalı olduğu anlaşılmıştır.

Esasen bütün gün çalışarak yorulmuş bulunan kimselerin, akşam saatlerinde yapılmakta olan öğretimden yeteri gibi faydalanmalarını mümkün kılmak için, özellikle daha az öğrenci alarak, öğretim araçlarından, kitaplık ve lâboratuvarlardan yeteri bir şekilde yararlanmalarını sağlamanın yanı sıra, öğretim üyelerinin de bu öğrencilerle daha yakından ilgilenmelerini mümkün kılarak, yorucu bir günün sonunda azalan öğrenim kapasitelerinin daha verimli hale gelmesine yardımcı olmalarının zaruri olduğu kanısına varılmış bulunmaktadır.

11. Özel yüksek okullarla muadili resmî okulların bazı yönlerden mukayesesi :

Komisyonumuz özel yüksek okullar konusundaki görüşlerini tamamlamadan, resmî ve özel okulları birkaç yönden mukayese ederek bu bakımdan da bir sonuca varmayı faydalı görmüştür. Bu konuda yapılan araştırmaların sonucu aşağıdadır :

a) Öğrenci başına hesab edilecek yer bakımından :

Resmî okullarda yapılan tetkiklere göre, müspet ilimler dallarında öğrenim yapan okullarda sınıf ve lâboratuvar olarak öğrenci başına 20 m^2 yer hesab edilmesi gerektiği yetkililer tarafından ifade edilmiştir. Bu miktar takrire daha çok yer veren sosyal ilimler bölümlerinde daha az olabilecektir.

Özel yüksek okullardan bir kısmında ise durum şöyledir :

Meselâ :

İstanbul'daki bir kimya mühendisliği okulunda bir öğrenciye 2 m2, yine İstanbul'daki bir mühendislik okulunda ise, bir öğrenciye 2,68 m2 yer düşmektedir. Oldukça geniş bir sahada öğretim yapmakta bulunan İzmir'deki bir mühendislik okulunda ise öğrenci başına düşen yerin gündüz öğrencileri için 9,3 m2, akşam öğrencileri için 6,7 m2 olduğu anlaşılmıştır.

Yine İzmir'deki bir ticari ilimler okulunda öğrenci başına 1,7 m2

İstanbul'daki bir ticari ilimler okulunda öğrenci başına 2 m2 yer isabet etmektedir.

b) Bir öğrenciye düşen yıllık cari masraf payı :

Orta - Doğu Teknik Üniversitesinde bir öğrenciye düşen cari masrafın yıllık ortalama 11,400 - 11,600 lira civarında olduğu üniversite rektörü tarafından beyan edilmiştir.

İstanbul Teknik Üniversitesinde yapılan tetkiklerde örneğin; bir mimarlık bölümü öğrencisinin 9 700,

Bir kimya mühendisliği öğrencisinin ise 12,200 lira cari masraf payı bulunduğu anlaşılmıştır.

Teknik Üniversitenin bütün maddi imkânları ile eğitim araçlarından ve öğretim elemanlarından aynen faydalanmakta bulunan Maçka Teknik Okulunda, bir öğrenciye sarf edilen yıllık cari masrafın 3 500 - 5 000 arasında bulunduğu öğrenilmiştir.

Yıldız Yüksek Teknik Okulunda ise bu miktarın 5 - 6 bin lira arasında olduğu yetkililer tarafından açıklanmıştır.

Buna mukabil İstanbul'daki bir mühendislik okulunun akşam bölümünde, öğrenci başına isabet eden cari masraf miktarı, okul tarafından komisyonumuza verilen belgelerde 2 600 lira olarak gösterilmiştir. (12 numaralı okul dosyası)

Bir başka mühendislik okulunda ise, okulun ilk açıldığı sene olan 1964'te öğrenci başına düşen cari masraf miktarı 7 308,5 lira iken 1967'de bu miktarın 2 850 liraya düşmüş olduğu, okulun komisyonumuza tevdi ettiği belgelerden anlaşılmıştır. Bu da, öğrenci miktarının artması ile öğretim masraflarının aynı ölçüler içerisinde artmadığı ve öğrenci artışının yine öğrencilerin zararına bir durum yaratmış olduğunu ortaya koymaktadır. (Belge 5 numaralı okul dosyası)

Aynı şekilde bir ticari ve iktisadi ilimler özel yüksek okulunda da 1963 yılında öğrenci başına isabet eden cari masraf miktarı 2 090 lira iken, 1967'de bu miktarın 1 075 lira olması, dikkat çekici bir durum olarak ortaya çıkmıştır. (Belge 1 numaralı okul dosyası)

İstanbul'daki bir kimya mühendisliği okulunda ise bir öğrenciye düşen cari masraf miktarının gündüz öğrencileri için 3 200, akşam öğrencileri için 2 800 olduğu, yöneticiler tarafından ifade edilmiştir. (Belge 11 nolu okul dosyası)

c) Öğrenci, öğretmen oranı.

Yüksek öğretimin özellikle teknik branşlarda yeterli olabilmesi, öğrenci öğretmen arasındaki oranla büyük ölçüde bağlı bulunmaktadır. Bu görüşle, yapılan karşılaştırılmada da aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Orta - Doğu Teknik Üniversitesinde en yüksek oranın 10 öğrenciye bir öğretmen olarak hesaplandığı ifade edilmiştir.

Teknik Üniversitede mevcut öğretim elemanlarının öğrenci miktarına bölünmesinden elde edilen sonuç, 4,5'tur. Bu hale göre Teknik Üniversitede 4 - 5 öğrenciye bir öğretmen düşmektedir.

Maçka Yüksek Teknik Okulunda :

İnşaat Şubesinde; 1 öğretmene 6 öğrenci,

Mimari Şubesinde; 1 öğretmene 3 - 4 öğrenci,

Makine Şubesinde; 1 öğretmene 5 öğrenci,

Elektrik Şubesinde; 1 öğretmene 4 öğrenci,

Kimya Mühendisliği Şubesinde; 1 öğretmene 4 - 5 öğrenci düşmektedir.

Yıldız Yüksek Teknik Okulunda da bu miktarın 8 ilâ 10'dan fazla hesap edilemeyeceği ifade olunmuştur.

Özel Yüksek Okullara gelince :

Bir mühendislik okulunda bu oranın;

Bir öğretmene 16 öğrenci. (Belge 5 numaralı okul dosyası)

Bir başka mühendislik okulunda yine bu oranın;

Bir öğretmene 25 öğrenci. (Belge 9 numaralı okul dosyası)

Bir kimya mühendisliği okulunda ise;

Bir öğretmene 46 öğrenci. (Belge 11 numaralı okul dosyası) olduğu anlaşılmış bulunmaktadır.

Özel okullarla Devlet okullarının bu mukayesesinden sonra, Anayasanın 21 inci maddesinin hazırlanması sırasında ortaya atılmış bulunan görüşleri de dikkate alarak, maddenin esprisini de bu suretle daha açık bir şekilde tespit ettikten sonra bir sonuca varmayı uygun gören Komisyonumuz, Kurucu Meclisin 21 inci madde üzerinde cereyan eden müzakerelerini tutanak dergisinden okumak suretiyle incelemiştir.

Bu inceleme sonunda, bu madde üzerindeki müzakereler sırasında, "Özel okullarda öğretim ve eğitim düzeninin Devlet okullarından aşağı olamayacağı" hükmünün getirilmesi için bir önerge verildiği, ancak, Kurucu Meclisin bu hükmü kifayetli görmeyerek, "Özel okulların bağlı olduğu esasların Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenleneceği" hükmünü kabul etmiş olduğu anlaşılmıştır. (Belge 18, Kurucu Meclis Tutanak Dergisi 3 üncü cilt, sayfa 173 - 178)

Durumun böylece tespitinden sonra Komisyonumuz, özel okullarda yaptığı incelemelerle bu okullarla resmî okulların mukayesesinden elde ettiği sonuçları da değerlendirmiş ve halen Devlet okullarındaki seviyeye dahi varamamış bulunan özel yüksek okulların, bu durumlarıyla, Anayasanın 21 inci maddesindeki açık hükme aykırı bir halde bulundukları sonucuna varmıştır.

SONUÇ VE KANAAT

Üç safhada yapmış olduğumuz araştırmanın sonucu olarak, hazırladığımız raporda geniş ve teferruatlı bir şekilde açıklanmış olduğu üzere :

1. Özel Yüksek Okulların birkaç tanesi müstesna, büyük çoğunluğuyla, gerekli eğitim tesislerinden mahrum ve yapılacak öğretimin niteliği ile bağdaşmayan yetersiz binalarda açılmış bulunduğu, 625 sayılı Kanunun 19 uncu maddesinde tespit ve ilânı gerekli görülmüş bulunan standartların zamanında hazırlanmamış olmasının, bu durumun meydana gelmesinde büyük ölçüde etkili olduğu;

2. Özel okul binalarının kurucunun malı veya sözleşme ile intifa hakkına sahip olması gerektiği hususundaki 8 inci maddeye uyulmayarak, kiralık dolayısıyla köklü bir gelişmeye imkân vermeyen binalarda özel yüksek okullar açılmasına müsaade edildiği;

3. Kanunun 9 uncu maddesinde açıkça ifade edilmiş olmasına rağmen, aynı bina içinde ayrı mahiyetteki okulların açılmasına, kanunun yayımı tarihinden

sonra da devam edilmiş olmaktan başka, öğretim ve eğitimin ciddiyetiyle kabili telif olmayacak şekilde, çeşitli imalâthane, ticarethane ve yazıhanelerin bulunduğu iş hanlarında dahi okullar açılmasına müsaade edilmiş olduğu;

4. Birkaç tanesi müstesna, hemen hemen bütün özel yüksek okulların dersane, lâboratuvar, öğretim araç ve gereci ile kitaplık ve diğer eğitim tesislerinin çok yetersiz durumda bulunduğu, 625 sayılı Kanunda öngörülmüş bulunan beden eğitimi tesislerine hemen hiçbir okulda yer verilmemiş olduğu, bu durumun meydana gelmesinde kanunun geçici maddesi ile çıkarılması öngörülmüş bulunan tüzüğün zamanında çıkarılamamış olmasının büyük payı bulunduğu;

5. Kanunun 8 inci maddesine göre öğretime başlama, izni alınmadan hazırlanması gereken program ve yönetmeliklerin, aynı branşta öğretim yapan okullarda dahi bir birlik ve beraberlik halinde ve tek tip olarak hazırlanması yoluna gidilmediği, her okulun kendi görüşüne göre hazırladığı program ve yönetmeliklerin, daha sonra da, kurucu ve yöneticilerin arzularına uyularak sık sık değiştirilmesi yoluna gidildiği;

Bu suretle, aynı mahiyetteki okullarda birbirinden farklı program ve yönetmelikler uygulanması durumunun ortaya çıktığı, ayrıca, resmî muadilli okullarda hiç bulunmayan bâzı sınıf geçme kolaylıklarının temin edildiği;

6. Özel okullardaki öğretim kadrosunun bir kısmını üniversite ve yüksek okul öğretmenlerinin teşkil ettiği, ancak üniversitelerdeki ders saatlerini kesin olarak tespit etmenin mümkün olamayacağı gerekçesi ile bu görevlendirmelerde kanunun 21 inci maddesi hükmüne uyulmayıp, 115 sayılı Kanunun öğretim üyelerine serbest çalışma zamanı olarak tanıdığı 10 saatlik müddetin esas alındığı, ancak zaman zaman buna da uyulmadığı, öğretim üyeleri dışındaki öğretmenlerin görevlendirilmelerinde de 21 inci maddenin 1/2 hususundaki hükmüne bâzı okullarda çeşitli mâzeretler gösterilmek suretiyle riayet edilmemekte olduğu,

Üniversite ve yüksek okul öğretmenleri dışındaki ve çeşitli kurumlarda çalışan kimselerin, özel yüksek okullarda öğretimle görevlendirilmesi halinde, 21 inci maddede sözü edilen yönetmeliğin çıkarılmamış olması dolayısıyla, yeterli nitelikte olup olmadıklarının komisyonumuzca tespitine bir öğretim üyesi tarafından okutulması zorunlu olan derslerin belirtilmemiş olması dolayısıyla bâzı okullarda önemli görülerek öğretim üyesine verilmiş olan bir dersin, bir diğer okulda bir öğretim görevlisi tarafından okutulmakta olduğunun tespit edildiği,

Bir öğretim üyesi tarafından okutulması zorunlu olan derslerini yönetmeliklerinde belirtmiş olan içtimai ilimler yönünde öğretim yapan bâzı okullarda da bu hükme uyulmayarak bu disiplinlerin öğretim görevlilerine verilmiş bulunduğu,

Bâzı okullarda bir öğretim üyesinin isminden faydalanılmak suretiyle öğretim kadrosunda gösterildiği halde, kendisinin gelmeyip derslere yardımcılarının girmekte olduğu,

Bâzı okulların 32 nci maddeye uymayarak mukavelesiz öğretmen kullanmakta oldukları, bâzı okullarda ise, 23 üncü maddeye aykırı olarak, Bakanlıktan onay emri alınamayan öğretmen ve yöneticilerin görevlerine derhal son verilmeyip yazışmalarla vakit kazanma yoluna gidildiği;

7. 625 sayılı Kanunun 21 inci maddesinde öngörülen ve 5 yıl zarfında öğretim kadrosunun en az 1/3'ünün kendi öğretmenlerinden teşekkül etmesini öngören madde hükümlerine göre yapılması gereken öğretmen yetiştirme işine hiçbir okulda başlanmamış olduğu, bu konuda çeşitli mazeretler ileriye sürüldüğü, ancak, özel okul kurucularının, bu konuda, daha güç ve gayret sarfını gerektiren yollar yerine, Devletin yetiştirdiği elemanı kendi bünyesine almak gibi daha kolay bir yolu tercih etme eğiliminde oldukları, bu durumun, özel sektörün Devletin eğitim konusundaki yükünü paylaşma ilkesi ile de çelişmekte bulunduğu;

8. Kanunun 43 üncü maddesinde çıkarılmasına işaret etmiş bulunduğu denetim yönetmeliğinin de bugüne kadar çıkarılmamış olması sonucunda, özel yüksek okullardaki öğretimi niteliği yönünden değerlendirecek ehliyetli bir denetim kurulunun henüz kurulamamış olduğu,

Bu itibarla özel okullarda yapılmakta olan öğretimi niteliği yönünden değerlendirmenin, komisyonumuzca da mümkün olamadığı, ancak okullardaki eğitim tesisleri ile öğretim aracı noksanlığı ve öğrenci yoğunluğu dikkate alındığı takdirde, bu durumda yapılan bir öğretimin yeterli olamayacağı kanısına varılmış olduğu,

9. Özel okulların ara sınıflarında yapılan imtihanların da bir kısım okulda gereken ciddiyet içinde yapılmadığını gösteren bâzı hususların tespit edilmiş olduğu;

10. Özel yüksek okullardaki başarı oranının belli bir seviyede olmayıp zaman zaman değişiklik gösterdiği, özellikle resmî okulların aksine, ara sınıflardaki başarının yüksek, son sınıftaki oranın düşük bulunduğu, bunu da, bâzı ticari gayelerle kolaylaştırılan sınıf geçme imkânları ile, son sınıflardaki daha ciddî imtihan sistemine bağlanmasının mümkün olabileceği;

11. Kanunun çıkarılmasını öngördüğü tüzüğün çıkarılmamış olması sebebiyle, öğrencilerin ödeyecekleri yıllık ücretler konusunun da bir disipline alınamadığı, ücretler arasındaki farklılıklar olduğu gibi, bâzı okulların, vilâyetlerden öğrencileri sadece imtihana almak için yüksek ücretler ödemeye mecbur kılan kararlar alabildikleri;

12. Bakanlığın gerekli kıstasları hazırlamamış olması dolayısıyla, uzmanlar heyeti tarafından isabetsiz bir şekilde, hacmin zemin ölçüsüne göre hesaplanıp verilen kontenjanların, okulların yapacağı öğretimin niteliği ile bağdaşmadığı, buna rağmen yeni açılıp yeterli öğrenci kaydı yapamamış olan birkaç okulun dışındaki özel yüksek okulların, verilmiş olan kontenjanın da çok üstünde öğrenci kaydı yapmış oldukları;

Özellikle akşam bölümlerinde bu durumun daha da göze batacak halde olduğu;

13. Okulların büyük çoğunluğunda bu kalabalık öğrenci sayısına göre yeterli lâboratuvar ve öğretim aracı bulunmadığı, özellikle teknik sahalarda öğretim yapan okullarda bu durumun öğretimin gereği gibi yapılamaması sonucu meydana getirdiği;

14. Bütün özel okul yönetmeliklerinde daha devamın mecburi olduğu açıklanmasına rağmen, devamın gerekli şekilde takip ve kontrol edilmediği, bâzı okullardaki devamsızlığın dikkat çekecek durumda olduğu, bâzı yöneticilerin bunu fırsat bilerek okullarına istiabından çok kayıt yapma yoluna gittikleri, böylece askerliğini tecil ettirmek gayesi ile okullara kayıt olanların artması sonucunda, bu okulların birer tecil aracı haline gelmesi ihtimâlinin de mevcut olduğu;

15. Özel okulların, muadili resmî okullarda bâzı yönlerden yapılan mukayeselerinde de, özel okulların gerek bir öğrenci için hesap edilmesi gereken yer bakımından, gerek bir öğrenciye düşen yıllık cari masraf yönünden, gerekse öğretmen öğrenci oranı bakımından muadili resmî okullarda düşük bir durumda olduğu;

16. Büyük çoğunluğu ile özel yüksek okulların bugünkü durumları ile yeterli bir öğretim ve eğitim yapmalarının mümkün olamayacağı;

17. Millî Eğitim Bakanlığının hazırlanması gereken tüzük ve yönetmelikleri zamanında hazırlamamış olmasının ve özel yüksek okullar konusundaki tutumunun bu olumsuz durumların meydana gelmesindeki önemli âmillerden biri olduğu anlaşılmıştır.

Bu suretle üç safhada yapılan geniş araştırmaların ve mukayeselerin sonucunda komisyonumuz, özel yüksek okulların bugünkü fiilî durumları ile, gerek yönetim gerekse öğretim ve eğitim açısından muadili Devlet okullarının seviyesine dahi erişememiş oldukları;

Bu itibarla da, özel okulların Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyede olmasını öngören Anayasanın 21 inci maddesinin 3 üncü fıkrası ile, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun 26 ncı maddesine de aykırı bir halde bulundukları kanısına varmış bulunmaktadır.

TEKLİF VE TEMENNİLER

Özel yüksek okullar üzerinde inceleme ve araştırma yapmış bulunan Komisyonumuz aşağıda maddeler halinde gösterilen hususları teklif ve tavsiye etmeyi de uygun görmüştür.

1. Özel yüksek okulların diğer özel öğretim kurumlarına göre arz ettiği büyük farklılıklar dolayısıyla, 625 sayılı Kanunun yüksek okulların meselelerine birçok yönlerden cevap veremediği anlaşılmıştır. Bu itibarla özel yüksek okulların açılış, işleyiş ve denetimlerini gerekli şekilde düzenleyerek ayrı bir kanunun hazırlanması yoluna gidilmelidir.

2. Özel yüksek okulların sadece kâr gayesi ile çalışan birer kurum olmaları keyfiyeti derhal önlenmeli, bu gayeyi güden yeni özel yüksek okullar açılmasına da süratle son verilmelidir. Bu hususu sağlamak amacı ile, özel yüksek okulların ancak büyük tesisler veya vakıflar halinde kurulup işletilmelerine müsaade edilmeli, mevcut okulların süratle bu duruma intibakları sağlanmalı, intibak edemeyen okulların, öğrencilerini mutazarrır etmeyecek şekilde tedbir alınarak tasfiyeleri cihetine gidilmelidir. Bu hususu temin için gerekli kanuni mevzuat derhal ve hiç vakit kaybedilmeden hazırlanıp süratle meclislere sevk edilmelidir.

3. Bu arada, özel yüksek okulların açılmasında aranacak en az ödenmiş sermaye konusu üzerinde de ciddiyetle durularak, gerekli mevzuatın buna göre hazırlanması sağlanmalı ve küçük sermayelerle yetersiz yüksek okul açıp elde edilecek kârla okulu geliştirmeye çalışmak yolu kesinlikle kapatılmalıdır.

4. Millî Eğitim Bakanlığında bütün özel öğretim kurumlarının meseleleriyle uğraşmak üzere kurulmuş bulunan dairenin, yüksek okulların özellikleri dolayısıyla yeterli bir çalışma yapması mümkün görülmemektedir. Bu itibarla, Millî Eğitim Bakanlığında özel yüksek okullarla ilgili ayrı bir dairenin kurulması yoluna gidilmelidir. Bu daire yüksek okulların her türlü problemlerini tespit edip çözebilecek ehliyetteki personel tarafından yürütülmeli, özel yüksek okullarla doğrudan doğruya muhabere etme yetkisine sahip olmalı, vilâyetlere de yazışmalardan birer suret gönderilerek işlemlerden haberdar edilmeleri yoluna gidilmeli, yazışmaların cevaplandırılmasında vâki gecikmelerden doğan sakıncaların da böylece ortadan kaldırılmasına çalışılmalıdır.

5. Ayrıca, içinde Bakanlık yetkililerinden başka, öğretim üyelerinin ve plânlama uzmanlarının da bulunduğu ilmî otoriteye sahip ve tam yetkili bir kurulun kurulması yoluna gidilmek suretiyle, özel yüksek okulların öğretim, eğitim ve denetim gibi meselelerinin ancak bu kurul yoluyla düzenlenmesi imkânı sağlanmalıdır.

6. Özel yüksek öğretim kurumlarının açılış ve işleyişlerini düzene koyacak olan tüzük ve yönetmelikler derhal çıkarılmak suretiyle, küçük sermayelerle, yetersiz binalarda, gerekli eğitim tesis ve araçlarını tamamlamadan kurum açma ve öğretime başlama izni verilmesi yolundaki tutuma derhal son verilmelidir.

Bu cümleden olarak, özel yüksek okullardaki dersane, lâboratuvar, atölye, kitaplık ve benzeri yerlerle, öğrenci lokali, teneffüshane, spor tesisleri gibi tesislerin belli bir standarda bağlanmasını âmir bulunan kanun hükmü derhal yerine getirilmeli, okulların yapacakları öğretimin niteliğine göre, sahip olmaları gereken öğretim araç ve gereçleri ile bu araçlardan bir defada kaç öğrencinin faydalanabileceğini belirten listeler hazırlanarak, kurum açma ve öğretime başlama izni verecek heyetlerin objektif kıstaslara göre hareket etmelerine imkân sağlanmalıdır.

Buna ilâveten bir özel yüksek okulun açılma ve öğretime başlama izni alabilmesi için sadece bir senelik değil, bütün öğretim süresince gerekli olan bina, tesis ve lâboratuvarlarının tamamlanması öngörülmeli, birtakım vaitler ve ileride yapılması tasavvur edilen projeye dayanılarak okullar açılmasına müsaade etme yolu kesinlikle kapatılmalıdır.

7. Bundan böyle açılma izni almak için müracaat eden okulların yetiştireceği insan gücünün, Devlet plânında öngörülen insan gücü ihtiyacı ile orantılı olup olmadığı hususunun da incelenip, kararın buna göre alınmasını mümkün kılacak mevzuat değişikliği de süratle yapılmalıdır.

8. Okullara alınacak öğrenci miktarının tespitinde üzerinde durulacak esaslar, okulların niteliğine göre belirtilmeli ve orta dereceli okullarda tatbik edilen usullere göre öğrenci miktarını tâyin etme zorunluğunda kalan uzmanlar heyetlerinin, daha gerçekçi ve yapılacak öğretimin niteliğine uygun düşecek kararlar vermesine imkân hazırlanmalı, özel yüksek okullardaki izdihamın derhal ve süratle normale getirilmesi için tedbirler alınmalıdır.

9. Okullara alınacak öğrenci miktarını belli ölçülere göre tespit edecek uzmanlar heyetinin vereceği miktarların, her ne suretle olursa olsun aşılmasını temin maksadiyle, bu hususa riayet etmeyenler hakkında uygulanacak müeyyideler de tespit edilmeli ve bununla ilgili mevzuat derhal hazırlanmalıdır.

10. Özel yüksek okullarda, okulların niteliğine göre düzenlenmiş ve ana hatları ile tek tip olan yönetmelikler uygulanmalı ve bu yönetmeliklerin, okul kurucu ve yöneticilerinin değil, ancak özel yüksek okulların bütün işlemlerinden sorumlu olacak ilmî hüviyete sahip olan kurulun teklif ve tavsiyelerine göre değiştirilmesi yoluna gidilmelidir.

11. Özel yüksek okullarda uygulanacak programlar da, okulların niteliğine göre ve resmî muadili bir tek okul emsal alınmak suretiyle, tek tip olarak hazırlanmalı ve isteğe göre değiştirilmemesi için tedbirler alınarak, eğitimin gerekli kıldığı ciddiyetten uzaklaşılmamalıdır.

12. Bu suretle özel yüksek okullarda okuyan öğrencilerin, okulun kapanması veya kapatılması halinde, benzeri bir başka okula geçebilmesi imkânı da sağlanmalı, kendi isteği dışında meydana gelen bu durumdan zararlı çıkmasını önleyecek tedbirlerin alınması yolunda da olumlu bir adım atılmalıdır.

13. Özel yüksek okullarda, mutlak surette bir öğretim üyesi tarafından okutulması zorunlu olan disiplinler tespit edilerek, bunun aksini uygulayan kurucu ve yöneticiler hakkında uygulanacak cezai müeyyideler de kanun çerçevesi içine alınmalıdır.

14. Özel okulların açılmasında, memlekette mevcut öğretim üyesi kapasitesinin de dikkate alınmasını mümkün kılmak üzere, mevcut mevzuatta gerekli değişikliklerin yapılması yoluna gidilmelidir.

15. Özel öğretim kurumlarında görevlendirilecek öğretim görevlilerinin seçimi ve denetlenmesi işi, çok ciddî bir şekilde ele alınmalıdır.

16. Çok önemli bir konu olarak özel yüksek öğretim kurumlarının resmî sektörde esasen az olan, öğretim gücünü, kendi sahalarına çekme ve resmi okulları zayıflatma yönünde işler görünen davranışlarını önleyecek tedbirler çok süratle alınmalı, bununla ilgili kanunî mevzuatın da derhal hazırlanması yoluna gidilmelidir.

17. Özel Yüksek Öğretim kurumlarındaki öğrencilerin, devam durumunu kontrol etme yolunda gerekli tedbirler alınmalı ve bu durum çok ciddî olarak murakabe ve takip edilmelidir.

18. Halen bâzı okullarda tatbik edilen ve bâzı sınıflardan imtihansız olarak üst sınıfa geçmeyi mümkün kılan, baraj sınıfları usulüne derhal son verilmelidir.

19. Özel yüksek okulların bütün ara sınıflarında bitirme imtihanlarındaki usule benzer bir sistem uygulamak suretiyle, öğretimin gerekli ciddiyet içinde yürütülmesini temin edecek mevzuat süratle getirilmeli, tercihan bütün imtihanların resmî muadili okullar tarafından yapılması yoluna gidilmelidir.

20. Özel yüksek okulların açılma ve öğretime başlama izni ile yeni sınıf veya şube açma isteklerini vaktinde yapmaları üzerinde ciddiyetle durulmalı, gerekli müsaadeyi alamayanların, okullarını sınıf veya şubelerini öğretim yılı başından sonra açmalarına sureti katiyede müsaade edilmemelidir.

21. Özel okullara girişin de bâzı kayıtlara tâbi olması yolunda gerekli çalışmalar yapılıp mevzuat buna göre yeniden düzenlenmelidir.

22. Özel yüksek okullar kurucu ve yöneticilerinin, öğrencilerin sosyal durumları ile sağlık problemlerini önemli dikkate almalarını mümkün kılacak mevzuatın getirilmesinde daha fazla gecikmemelidir.

23. Özel yüksek okulların üniversite ve resmî yüksek okullarda öngörüldüğü üzere, memleketin geri kalmış bölgelerinde açılmaları yolunda gerekli görüşme ve çalışmaların yapılmasına da vakit geçirilmeden başlanmalıdır.

24. Özel okul öğrenci temsilcilerinin üniversitelerdeki duruma paralel olarak okul yönetim kurulunda temsilci bulundurmalarını mümkün kılacak tedbirler alınmalıdır.

NOT : Bu rapora bağlı, araştırmaya tâbi tutulan özel yüksek okullara ait (21) adet okul dosyası tutanakta mevcut olup kitaba alınmamıştır.

5. - Özel yüksek okullar hakkında Araştırma Komisyonu raporunun görüşülmesi (10/14) (*)

BAŞKAN – Raporun müzakeresine geçiyoruz. Raporun müzakeresine geçtiğimiz şu anda İçtüzüğün 72 nci maddesi delaletiyle raporun okunup, okunmaması hususunu oylarınıza arz ediyorum. Raporun okunmasını kabul edenler... Kabul etmeyenler... Raporun okunmaması kabul olunmuştur.

Muhterem senatörler, Yüksek Özel Okullar hakkında Araştırma Komisyonu raporu bundan evvelki gündemlerde bulunması hasebiyle, mukaddem söz almış bulunan sayın üyeler vardır. Bunların isimlerini sırasiyle Yüce Heyetinize arz ediyorum, efendim.

Sayın Komisyon Başkanı, Sayın Millî Eğitim Bakanı; grupları adına söz istiyenler; grupları adına söz istiyenler; Millî Birlik Grubu adına Sayın Kâmil Karavelioğlu, CHP grubu adına Sayın Gündoğan, Güven Partisi Grubu adına Sayın Fehmi Alpaslan. Şahısları adına...

FEHMİ BAYSOY (Erzincan) – Efendim, benim konuşacağımı belirten tezkere size gönderildi.

BAŞKAN – Tashih ederiz efendim. Yalnız benim elimde mevcudolan yazıda bu isim mevcuttur. Emir buyurursunuz, tashih ederiz efendim. Güven Partisi adına hangi arkadaşınız konuşursa bizim için muteberdir, muhteremdir, efendim.

(*) C. S. Tutanak Dergisi: C. 49 - S. 601:627, 687:721, 735:795

Şahısları adına söz alan sayın üyeler; Sayın Mehmet Özgüneş, Sayın Celal Ertuğ, Sayın Ahmet Yıldız, Sayın Hayri Dener, Sayın Nahit Altan, Sayın Salim Hazerdağlı, Sayın Hüseyin Öztürk, Sayın Hıfzı Oğuz Bekata, Sayın Mehmet Hazer.

Rapor üzerinde başka söz isteyen sayın üye?

MEHMET HAZER (Kars) – Sayın Başkan, usulen, söz alanlar tebliğ edildikten sonra söz istenir. Halbuki, görüyoruz ki, bu söz almalar daha evvel oluyor. Bendenizin de ismi var ama, ben o zaman kürsüde vazifeli bulunan Mehmet Ünaldı Beye mektup yazıp demiştim ki, eğer başka bir arkadaşı tavzif etmişseniz söz almaları kaydetmeye, onu da lûtfen iş'ar ediniz. Yani sıranın tesbitinin burada yapılması lazımdır. Hilafına bir karar alınmadıkça.

BAŞKAN – Efendim İçtüzükte böyle bir hüküm mevcut değildir. Bilakis 1957 senesinin 27 Teşrinievvel tarihinden evvel, meriyette bulunan İçtüzük hükmü gereğince, gündemde bulunmayan maddeler hakkında kâtipler söz kaydedemez, tabiri mevcuttur. Bunun mefhumu muhalifi ile de gündemde bulunan hususlarda daha evvelden söz almak hakkı mevcut bulunmaktadır. Bu tabiîdir. Bu teamüle de uygundur. Bu sebepten bu sıraları henüz muhafaza etmekteyiz. Söz isteyen sayın üye efendim?..

MEHMET HAZER (Kars) – Sayın Başkan, ilan edilmesi lazımdır.

BAŞKAN – Sırası ile takdim ediyorum. Sayın Hüseyin Atmaca, Sayın Dikeçligil, Sayın Cemalettin İnkaya, Sayın Tekin Arıburun.

Muhterem senatörler, efendim İçtüzüğün 10 uncu maddesi gereğince söz isteyen sayın üyeleri, sayın kâtip arkadaşlarım tespit ederler. Görmemişler, o sebepten isminizi okuyamadım. Kayıt ediyorum efendim. Efendim müzakerelere, ciddî bir istikamet verebilmek sadedinde, hattı zatında İçtüzük hükümleri gereğince, söz sırasına tabi olmayan Sayın Komisyon Başkanına, bilahara Sayın Millî Eğitim Bakanına söz vereceğim. Ondan sonra grupları adına sırası ile söz isteyen sayın üyelere söz vereceğim ve ondan sonra da sıraya uymak şartı ile diğer sırası gelen sayın üyelere söz vereceğim. Buyurunuz Sayın Komisyon Başkanı, Cemal Yıldırım.

CUMHURİYET SENATOSU ÖZEL OKULLARI ARAŞTIRMA KOMİSYONU BAŞKANI CEMAL YILDIRIM (İstanbul) – Komisyonumuzun çalışmasını kolaylaştırdığı için, Sayın Başkana bilhassa teşekkürler ederim.

Sayın Başkan, sayın arkadaşlar, özel yüksek okullarda araştırma yapan komisyonun raporu sizlere takdim edilmiştir. Özel yüksek okullar meselesinin, meclislerimizde, üniversitelerde, kamuoyunda, basında ilk şikâyetlerini bulduğu 1967 senesinin son aylarında Cumhuriyet Senatosu, konunun üzerine ehemmiyet-

le eğilerek, senatörler oy birliği ile bu okullarda araştırma kararı almış ve seçtiğiniz komisyon vazifeye başlamıştır. Komisyonunuz 5 Adalet Partili senatör, diğerleri her gruptan birer üye olarak 9 senatörden kurulmuştur. Komisyonunuz bu okullarda, araştırmalara başlamadan şikâyetlerin ve hastalığın mahiyeti hakkında aydınlanmaya medar olacak bütün temas ve ziyaretleri yapmıştır. Gerek araştırma sırasında, gerekse raporun tanziminde komisyonunuz tam bir beraberlik içinde, üyeler vicdanlarının sesine uyarak elden gelen gayreti sarf etmişlerdir. Bu çalışmalar sonunda, meydana gelen raporun, özel okullardaki durumu ifade eden özeti 17 madde halinde, komisyonumuzun teklif ve temennileri 24 madde halinde, raporun sonuna ilave edilmiştir. 10 Haziran kısmî Senato seçimlerinden sonra komisyonumuzdan üç arkadaşımız, seçim neticesi, maalesef aramıza katılamadı. Beraber çalıştığımız Adalet Partili bu üç kıymetli arkadaşımıza huzurunuzda teşekkürü bir vicdan borcu biliriz. Komisyonun fiilen çalışması 24 Nisan 1968'de bitmiş ve hazırlanan rapor bütün üyelerce Mayıs ayında seçimlerden evvel imza edilmiştir. Biz işimizi seçimlerden evvel bitirdik, 9 arkadaş buraya ittifakla imzasını attı. Ve bu 9 kişinin 5 üyesi Adalet Partisinin kıymetli üyeleridir. Binaenaleyh, bu raporda bir noksan taraf varsa, aykırı bir istikamet varsa, ekseriyeti ifade eden 5 arkadaşımızı evvela suçlamış oluruz. Seçimler neticesi üç arkadaşımızın ayrılmasından sonra, 6 kişi kalan komisyonumuz, Kasım ayında yeniden görev bölümü yapmıştır. Ekseriyet ifade eden 6 kişilik komisyon 5 kişisi ile toplanmış ve görevini yapmıştır.

Sayın arkadaşlar, komisyonun çalışmalarında, raporun tanziminde asla hatır ve gönüle bakılmamıştır. Bu komisyonun Yüce Senato tarafından araştırmaya memur edilmesi her cephesi ile, her istikamette müessir ve çok yerinde olmuştur.

Arkadaşlar, bizim bu okullardaki araştırmamız fiilen geçen senenin Nisan ayının sonunda bitmiştir. O günden bugüne 10 ay içinde mevcut okullar ne duruma gelmiştir, bu okullar içinde kendilerini ıslah çabasında olan birtakım okullara şahid olduk. Yine bu okulların içinde kanun muvacehesinde bakanlığın takipleri neticesinde hiç kıpırdamayan, hareket etmeyen okulları da gördük. Ve sonradan takibeten, aynı durumda devam ediyorlar. Bunlar hakkında gereken kararı vermek elbette Sayın Millî Eğitim Bakanlığına ait bir keyfiyettir. Biz bugün, o günden bugüne kadar seçilen yeni okulların, mevcudu 42 olarak söyleniyor, durumu hakkında hiçbir bilgiye sahip değiliz. Bu bilgiyi sayın bakan herhalde bize sunacaklardır. Hepinizi saygılarımla selamlarım.

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Komisyon Başkanı. Buyurunuz Sayın Millî Eğitim Bakanı.

Muhterem Bakan, sayın senatörler; bugün müzakere etmiş olduğumuz mevzuun muhakkak, efradını cami, ağyarını mani olmak üzere ciddiyetine inanmış insanlarız. Bu ciddiyet ölçüsünde, hem üslubu beyanımızda, hem de fikirlerimizde hudutlu olmaya gayret sarf edelim. Müktesep bilgilerimiz ve tecrübelerimiz bizi bunda muvaffak kılmaya muktedirdir. Şimdi muhterem arkadaşlarım ve Sayın Bakana bu yolda hareket etmeleri hususunda istirhamımı tekrarlıyorum.

Buyurun Sayın Bakan.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Edirne Milletvekili) – Muhterem Başkan, Cumhuriyet Senatosunun muhterem üyeleri; önce söz almak lüzumunu hissetmemiz sebebi, rapor hakkında Bakanlık olarak görüşlerimizi arz etmek, bir nevi, malûmunuz olan raporun eleştirmesini yapmak, böylelikle arkadaşlarımın tenkidlerine, meseleye eğilmelerine yardımcı olmaktır. Konuşmalar sonunda değerli arkadaşlarımın tenkidlerine, ileri sürdükleri görüşlere ayrıca görüşlerimi arz etmiş olacağım.

Muhterem senatörler; ben bu konuşmamda özel okulların, prensip olarak, hakkında söylenenlerin münakaşasına girmeyeceğim. Sadece sözlerimin başında arz ettiğim gibi, raporun tahliline gayret edeceğim, rapora açıklık vermeye ve raporun hükümleri hakkında bakanlığın tutumunu, icraatını ve görüşünü arz etmeye çalışacağım.

Türkiye Cumhuriyetinin bugünkü yurdu büyük ihmaller içinde devralmış olduğu bir gerçektir. Aradan geçen yarım yüzyıla yakın süre içinde katedilen yol, tenkid edilen birçok hususları olsa da, ümit ve iftihar vericidir. Bu zaman içinde memlekette büyük gayretler, emekler ve fedakârlıklar sonucu bütün alanlarda ilerlemeler kaydedilmiştir ve bu ilerlemeler arasında da en şayanı dikkat olanının millî eğitim çalışmaları olduğunda da şüphe etmiyorum. Bu sonuçlar meselelerin sayısında, öğrenci ve öğretmen miktarında, programların gelişmesinde, kalitesinde, müesseselerin tâbi oldukları mevzuatın mahiyetinde ve demokratik uygunluğunda açıkça görülmektedir. Ama bu demek değildir ki, millî eğitim sahasında istediğimiz gelişimi elde ettik, istediğimiz hedeflere vardık. Asla. Ama, tenkid edilen birçok hususlara ve hakikaten henüz erişilmesi gereken hedeflere rağmen, millî eğitim sahasında almış olduğumuz yol, ümit ve iftihar vericidir. Belirtmek istediğim husus budur. Yüksek oranda bir nüfus artışı, devamlı surette gelişen okuma heves ve azmi, eğitim müesseselerimizi daimî olarak etkilemektedir. İlköğretimi 1972 yılında yüzde yüz gerçekleştireceğiz. Bunun tabiî neticesi olarak, ortaöğretime intikal artmaktadır ve ortaöğretimden de tabiî olarak yüksek öğretime geçişler büyük ölçüde çoğalmaktadır. Bu öğretim yılında lise ve dengi okullarımızdan 56 328 öğrenci mezun olmuştur. Bunlar yüksek öğretimin nam-

zedi durumundadırlar. Bunlardan lise çıkışlı olanlar 23 836 dır. Üniversitelerimizin kontenjan toplamı; 114 042, akademi ve yüksek dereceli resmî okullarımızınki ise; 10 555'tir. Gerek üniversiteler, gerek resmî okullar itibariyle bu sınırlılığı sadece bizim ülkemize mahsus bir mahrumiyet hali zannetmek yanlıştır. Öğretim görevinin yanında esaslı bir fonksiyonu araştırma olan üniversitenin özelliklerinden gelen sınırlılık devam edecektir.

Biz bir yandan yeni üniversiteler ve resmî yüksek okullar kurmaya, diğer taraftan da mevcutların kapasitelerini azami hale çıkarmaya çalışmaktayız. Öyle ki, 1964 yılında Devlet yatırımı 3563 küsur milyon lira iken, Millî Eğitim Bakanlığı yatırımlarına tahsis edilen yüksek öğretim, üniversiteler, özerk üniversiteler ve Millî Eğitim Bakanlığına bağlı üniversiteler ve yüksek okullar dahil Devlet yatırımının % 4,3'ü iken, 1968 yılında Devlet yatırımı 6 milyara çıkmış, nispet 5,2'ye yükselmiştir. 1969 yılında ise Devlet yatırımı 6 milyara, üniversiteler ve yüksek öğretim yatırımı bu yatırımın, Devlet yatırımının % 6,6'sını bulmuştur. 1964 yılında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı üniversiteler ve yüksek okullar için 150 750 000 lira yatırım yapılmıştır. Bağımsız üniversiteler için 287 781 000 lira yatırım yapılmıştır, toplam yüksek öğretim yatırımı 1964 yılında 437 531 000 liradır. 1968 yılında ise Millî Eğitim Bakanlığına bağlı üniversiteler ve yüksek okullar için yatırım miktarı; 215 186 870 lira, bağımsız üniversitelerin yatırımı, 563 491 331 lira, yekûn 778 678 201 liradır. 1969 yılında ise Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olanlar için 248 326 038, özerk üniversiteler için 809 442 000 lira toplam yatırım; 1 057 768 038 liradır. Böylece toplam eğitim bütçesine oranı, % 18 den % 25'e çıkmıştır. 1969 yılında 1968 yılına nazaran 279 498 837 lira fazla yatırım vardır. Böylelikle bütçenin artışı üniversiteler ve yüksek öğretim bütçesinin artımı % 39, 1968 bütçesine nazaran artmıştır. Devlet Bütçesinin artış nispeti % 18,6 olduğu halde üniversiteler ve yüksek öğretim tahsisatının 1968 yılından, 1969 yılına artışı % 39'dur. 1964'ün 437 küsur milyonuna karşı, 1 milyar küsur milyon liradır. Binaenaleyh bununla şunu arz ediyorum ki, Hükümet olarak yüksek öğrenimin ehemmiyetini ve memleketin içinde bulunduğu şartları dikkate almak suretiyle büyük ölçüde yüksek öğretimi Devlet eliyle gerçekleştirmek için gerekli yatırımları yapmaktayız. Halkın eğitim ve öğretim ihtiyaçlarının karşılanması Anayasamız ile Devlete verilmiş başlıca görevlerden biridir. Bu görev ilk ve orta öğretim seviyesinde hemen hemen Devlet tarafından ifade edilmekte, yüksek öğrenim seviyesinde ise, yukarda arz ettiğim üzere, bütün gayretlere rağmen, açıklar bulunmaktadır. Bu durum başka birçok memlekette yıllarca önce, bizde ise 6 yıl evvel özel yüksek okulların açılmasına sebep olmuştur. İlk Türk yüksek okulunun tesisi 1962 yılındadır. Bizde bütün dereceleri ile özel okulların açılış, işleyiş ve kontrolları mevzuatı 1915 yılında çıkarılmış bulunan Mekâtib-i

Hususiye Talimatnamesidir. 1961 Anayasası 21 inci maddesi ile bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme hakkını temel haklar meyanında saymış, özel yüksek okulların bağlı olacağı esasların bir kanunla düzenleneceğini belirtmiş, 120 nci maddesi ile de üniversite açma hakkını sadece Devletin inhisar ve yetkisine tevdi etmiştir. Anayasanın da icabı olarak, 8 Haziran 1965 tarihinde 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun özel okulları bütün dereceleri, müesseseleriyle düzenleyici bir nitelik taşımaktadır. Özel yüksek okulların kısa zamanda çoğalma temayülü göstermeleri bu okullarla ilgili yapıcı tedbirlerin ikinci kalkınma planında yer almasına sebep olmuştur. Bugün memleketimizde çeşitli dallarda 18 mühendislik, 13 eczacılık ve diş hekimliği, 11 iktisadî ticarî ilimler ve gazetecilik, iki tatbiki güzel sanatlar olmak üzere 44 özel yüksek okul mevcuttur. 1968-1969 öğretim yılı başında bu okulların birinci sınıflarına, 14 594 öğrenci kaydedilmiştir. 1967-1968 öğretim yılında bu okullara devam eden 25 252 öğrenci de hesaba katılırsa özel yüksek okullardaki toplam öğrenci sayısı 39 691 dir.

Senato Araştırma Komisyonu raporuna 20 özel okul konu teşkil etmiştir. Bu okullar 19.10.1962 tarihinden 27.12.1962 tarihine kadar geçen süre içinde açılmış olanlardır. 1962-1963 öğretim yılında iki, 1963-1964 öğretim yılında 5, 1964-1965 öğretim yılında 5 adet olmak üzere 12 okulun açılışı 625 sayılı Kanunun uygulanmasından önceki tarihlere isabet etmekte, yani Mekâtibi Hususiye Talimatnamesine göre olmaktadır. Bu okullar ayrı ayrı beş Millî Eğitim Bakanı tarafından açılmışlardır. Bu mâruzatımın maksadı özel yüksek okulların millî eğitimimiz içindeki hukukî ve fiilî durumlarını ana hatlariyle yüksek bilgilerinize sunmaktır.

Sayın senatörler, eğitim ve öğretim kurumlarının her memlekette zaman zaman ciddî inceleme ve araştırmalara konu teşkil ettiklerini bilmekteyiz. Bu inceleme ve araştırmalar öğretim kurumlarının kuruluş gayelerini, işleyiş tarzlarını, değerlerini ve günün şartlarına, intıbak kabiliyetlerini kavramaktadır. Amerika, İngiltere ve Avrupa'da özellikle yüksek öğretim kurumları üzerinde çok taraflı inceleme ve araştırma çalışmalarına girişilmiş ve önemli sonuçlara varılmıştır. Bizde de son yıllarda yapılmış çok önemli bir araştırma mevcuttur. Bu araştırma üniversitelerimizin temel meseleleri üzerinde cereyan etmiş ve Yüksek Senatonun eğitim ve öğretim kurumlarımıza karşı gösterdiği yakın ve devamlı ilginin canlı bir eseri olmuş, telkinleri icraya yol açmıştır. Yüksek Senatonun 23.11.1967 tarihli 6 ncı Birleşiminde özel yüksek okullarımızla ilgili olarak bir inceleme ve araştırma yapılması hususundaki kararını da biz bu açıdan değerlendirerek, büyük bir memnunlukla karşıladık. Zira Türkiye'de henüz beş, altı yıllık bir geçmişi bulunmasına rağmen dikkate değer bir gelişme göstermiş olan özel

yüksek okulculuğumuzun Bakanlığımız dışında yüksek bir heyetçe incelenmesi, hiç şüphesiz, millî eğitimimiz bakımından büyük bir hizmet sayılmaya namzetti. Bu suretle Bakanlığımız kendi devamlı inceleme ve araştırma faaliyetlerinin sonuçlarını tarafsız ve yüksek bir değerlendirme heyetinin varacağı objektif neticelerle karşılaştırmak imkânına kavuşmuş olacaktı. Bu anlayış ile incelediğimiz Araştırma Komisyonu raporu ile mutabık bulunduğumuz ve mutabık bulunmadığımız birçok hususların varlığına rağmen, Yüksek Senato adına vazife görmüş olan arkadaşlarımın gayretlerini minnet ve teşekkürle karşıladığımı ifade etmek isterim. Normal şartlar altında herhangi bir tesir ve tazyikin ağırlığı hissedilmeden yapılan inceleme ve araştırmalarla konu etrafında yaratılan atmosferle bir problem haline sokulduktan sonra yapılan incelemeler ve araştırmalar arasında fark vardır. Durum özel yüksek okullar itibariyle maalesef öyle olmuştur. Araştırma Komisyonu özel yüksek okullar konusunu ve öğretim meselelerinin ele alınışında gerekli olan tarafsızlık ortamında değil, bilakis bunun doktrin ve politika ile karıştırıldığı, basının bir kısmında pek çok kalemin aleyhte devamlı ve kesif neşriyatta bulunduğu, efkârı umumiyeyi tesir altına almaya çalıştığı bir ortamda faaliyet göstermiştir. Komisyonun böyle bir atmosfer içinde araştırmaya başlaması üyelerin yeterli kişilikleri dışında millî eğitimimiz için bir talihsizlik olmuştur. Bakanlık olarak biz bu müesseselerin toptan veya teker teker problemlerini, eksik ve noksanlarını bildiğimiz kadar, eğitim ve öğretim hayatımıza kazandırdıklarını da bilmekteyiz. İsterdik ki, müesseselerin tespit edilen veya zannolunan eksik ve noksanları kadar, değerli yönlerine de raporda yer verilsin. Böyle bir rapor tarafsızlığı ve objektifliği geniş ölçüde kabule mazhar olurdu. Oysa ki, raporda eksik ve noksanların özellikle yer alışına şahit olduğumuz halde, olumlu tarafları tespit gayretine ve bunlara da temas arzusunun aynı hararette hissedildiğine şahid olamamaktayız. Bunun Bakanlıkta olduğu kadar, incelenen müesseselerde de bir hayal ve şevk kırıklığı tevlid etmiş bulunduğunu ifade etmeme müsaadelerinizi rica ederim. Bu hususu bir misalle açıklayayım. Araştırmaya tâbi tutulan özel yüksek okullara ait 21 adet okul dosyası başlıklı dokümanda, bir özel yüksek okulun baskı ve cilt makinasının mevcut olduğuna, ders notlarının burada basılması yoluna gidildiğine temas edilmiş ise de, aynı yerde bu özel yüksek okulun 21 adet meslekî eser yayınladığını ve bunların bir kısmının resmî yüksek okullarda dahi ders kitabı olarak takib edildiğine, lütfen işaret buyurulmamıştır. Böyle misalleri çoğaltarak zamanınızı almak istemiyorum. İnsanlara da, müesseselere de; İslamın en iyi, en doğru yolu; kusurları kadar, meziyetlerini de birlikte söylemektir. Bu davranış kadirbilirliğin de, objektifliğin de kaçınılmaz şartıdır.

Sayın senatörler, Araştırma Komisyonu raporunda yer alan münferit, fakat önemli bazı kısımlara geçmeden önce raporun hazırlanışına yön vermiş görünen bazı temel meselelere dokunacağım. Resmî öğretim kurumları için varidolduğu gibi, özel yüksek okullar itibariyle de daha az veya daha çok, fakat mutlaka birtakım eksikler, noksanlar, arızalar, tashih ve tadile muhtaç taraflar vardır. Bu hakikat genel olup sadece bizim okul eğitim sistemimiz bakımından değil, bütün memleketlerdeki okul ve eğitim sistemleri için de değişik ölçüde vârittir. Bu görüş kabul edilmeseydi eğitim sistemlerindeki değerlendirme ve teftiş mekanizmalarına, araştırma ve inceleme faaliyetlerine hiç lüzum kalmaz ve neticede içine kapalı, kendini beğenmiş eğitim sistemleri tekâmülden mahrum şekilde demode olur, tükenirdi. Bizim kuvvetli yönümüz kendi sistemimizin arızalarına tam mânasiyle vakıf oluşumuz, bunları tespit ve sebepleri ile ortaya koyabilmek için devamlı çaba göstermişiz ve tashihleri için de her an ispatı kabil bir çalışma içinde bulunuşumuzdur. Araştırma raporunda tespit olunan eksik ve noksanlar, Bakanlığımızın daha önce yaptırdığı teftiş raporlarındakinin aynıdır. Bu hususta fazla misallere girmeyeceğim. Sadece, mesela, burada misaller yazılı, bir tek örneği vereceğim.

Senato araştırma raporu: Nitekim mevcut laboratuvarların durumu dikkate alınarak birinci sınıfa alınacak öğrenci sayısının 250 yi aşmaması şu tarihinde verilen uzmanlar heyeti raporunda kesin olarak belirtilmiştir. Buna rağmen okul birinci sınıfta 438 kayıt yapmıştır. Bunlardan başka beklemeli durumda olup kış sömestrine devam etmeyen 171 öğrencinin daha bulunduğu tespit edilmiştir.

Bakanlık teftiş raporu: Bilindiği gibi uzmanlar heyeti raporunda bu okulda öğrenimin mühim bir kısmını teşkil eden laboratuvar çalışmaları göz önüne alınarak birinci sınıf öğrenci sayısının 250'yi geçmemesi gerekir denilmektedir. Halbuki bu yıl okulun birinci sınıfına 438 öğrenci alınmıştır. Bundan başka ders yılında birinci sınıfta okuyup baraj dersleri imtihanlarını veremedikleri için beklemeli durumda olan ve Şubat ayında girecekleri imtihanlarda başarı sağladıkları takdirde bu ders yılında ikinci, yani güz sömestrine devam edecek öğrencilerin sayısı 175'dir.

İşte bunun gibi örnekler göstermektedir ki, raporda mevcut olan hususlar bakanlık teftiş raporlarında aynen tespit edilmiştir. Teftiş raporları bakanlığımızca dikkatle incelenmekte, bütün esasları ilgili kurumlara duyurulmakta kuruma gerekli direktifler verilmekte, neticesi takibedilmektedir.

Araştırma Komisyonu raporunda belirtilen noksanların ve arızaların sebebi tüzüğün henüz çıkarılmamış olmasına bağlanmakta ve bu cihet bütün rapor boyunca özellikle tekrarlanmaktadır. Tüzüğün henüz çıkarılmamış bulunduğu

gerçektir. Bunun birtakım arızalara sebep olduğu da doğrudur. Ama olayı ağırlığı ile ifade ettikten sonra rapor boyunca tekrarlamaktaki maksadı anlamak zor olmaktadır. Özel yüksek okulculuğun bizim için yepyeni ve çok değişik cepheleri ve meseleleri mevcut bir sistem olarak meydana çıktığı hakikati karşısında bu sistemi tanzim edecek mevzuatın hazırlanmasında çok hassas davranılması gerektiğinin takdir edileceği kanaatindeyim. 1961 Anayasası üzerine hazırlanması gereken Özel Öğretim Kurumları Kanun tasarısının ancak iki yılda hazırlanıp Meclise sunulduğu ve 51 maddeden ibaret olan bu Kanunun Meclisten çıkarılmasının da iki yıl aldığı malûmdur. 160 maddelik Özel Öğretim Kurumları Tüzüğü ise anaokulundan itibaren bütün okul derecelerini ve derecesiz kurumları açılmasına teşebbüsten itibaren düzenleyici mahiyet taşımakta, özellikle yüksek okullar için birçok maddeyi ihtiva etmektedir. Bu ihtiyaç kanunda yüksek okullarla ilgili maddelerin azlığından neşet etmiştir. Komisyonun özel yüksek okullar için ayrı bir kanun çıkarılmasını teklif etmesi tüzükte özel yüksek okullara fazla yer ayırmanın sebebini ifade edebilmektedir. Bu yepyeni sahada yeterli bir tüzük çıkarılması resmî, özel pek çok kurumlarla yazışmaları, fiilî temasları gerektirmiş; bu da uzun zaman almıştır. Tüzük altı ay kadar önce Yüksek Başkanlığa sunulmuş ve Ağustos 1968'den beri de Danıştaya intikal ettirilmiş. Ağustostan beri Danıştaydan çıkması beklenmektedir. Biz tüzüğü büyük önemine layık bir titizlik içinde itina ile hazırlamış, Bakanlığımızın elinde olmayan gecikmeleri de asgariye indirmeye çalışmışızdır. Bu itibarla istirhamım geçirilen zamanın en iyi şekilde değerlendirildiğine itimat buyurulması olacaktır. Kanun ve tüzüğün gerektirdiği sair yönetmeliklerin de Bakanlığımızca hazırlanmış olduğunu tüzüğün yürürlüğe girmesini müteakip derhal uygulamaya konulacağını arz ederim.

Komisyon kendi takdirine göre yanlış saydığı bazı hususlara bakanlığın ne gibi mecburiyetle uyma durumunda bulunduğunu biraz araştırmış olsaydı hakşinaslık etmiş olacak, meselelerin derinliğine inme imkânını bulacaktır. Raporda farklı mahiyette bazı okulların aynı bina içinde bulunmaları hususuna temas edildiği gibi, bazı okulların bulundukları binada diğer kuruluşların yazıhane ve emsalinin varlığı üzerinde durulmakta ve Bakanlığımızın bu cihetle ilgilenmediği kaydedilmektedir. Bu konuda Bakanlığın ilgisizliği, müsamahakârlılığı töhmeti tamamen yersizdir. Biz de, esas itibariyle, bir binada tek bir yüksek okulun bulunmasını arzu ve temenni etmekteyiz. Fakat Kat Mülkiyeti Kanunu muvacehesinde Danıştayın verdiği istişari mütalâa kurullara bu imkânı bahşetmiş bulunuyor. Kaldı ki, kurulların yeni modern bina yapmaları, bu tenkidleri bugün için ikinci plâna getirmiştir. Az sonra arz edeceğim tedbirlerimiz muvacehesinde okul standartlarının da tespit edilmekte olduğu çok kısa zamanda neticelendirilmesi karşısında artık bina yetersizliği katiyen mevzuubahs olmayacaktır. Mutlak surette standartlara uyulacaktır.

Raporda, birçok yerde, kiralık binalarda okul açılmasının kanunun 8 inci maddesine aykırı olduğu ısrarla tekrarlanmaktadır. Okulların kiralık binalarda açılmaması bir temenni olsaydı, bunu biz de memnuniyetle karşılardık. Fakat ne yazık ki, bir kısım okulların kiralık binalarda açılmasına izin verilişi raporda itham sebebi olmuştur. Bu da mevzuatın bütünü ile dikkate alınmamasından doğmaktadır. Zira kanunun 8 inci maddesi kurucunun binanın tapu ile maliki veya sözleşme ile intifa hakkının sahibi olması şartını koymuştur. İntifa hakkına sözleşme ile sahib olmak bir gayrimenkule kiracı sıfatiyle tasarruf etme mânasını ifade etmemektedir. Biz yapıcı, yol gösterici bütün tenkid ve temennileri daima minnet ve teşekkürle karşılayıp mevzuatın âmir hükümlerini uygularken, bizi kusurlu bulma bilmem ne dereceye kadar objektif bir tenkittir.

Öğretim kurumlarının isabetle değerlendirilmelerinde mezunlar üzerinde de durulmasının bir zaruret olduğu âşikarken, raporda bu cihetten nedense hiç bahsedilmemiştir.

Bu önemli konuda bir misal vereyim: Özel mühendislik okulu mezunlarından yüksek mühendis olmak üzere resmî yüksek okul ve üniversitelerimize müracaat edenler giriş imtihanlarını üstün bir başarı ile verip bu okullara kabul edilmişler, aynı üstün başarı ile mezun olmuşlar, dış memleketlerde de bu başarıyı göstererek sahalarında doktora derecesi için kabul olunmuşlardır.

Sayın senatörler; Bakanlığımızca üzerinde ehemmiyetle durulan bir husus; raporda, "hayırlı bir fikir olmaktan ileri gidilmediğinin açıkça anlaşıldığı" şeklinde kaydedilmiştir. Bahsedilen bu teşebbüs, özel yüksek okulların değerlendirilmesi için bütün üniversitelerimizin ve yüksek okullarımızın ve meslek teşekküllerinin iştiraki ile kurulan değerlendirme kurullarıdır. Bu teşebbüs, komisyonun tahmini hilafına, gerekli formaliteler üye seçimi tamamlanınca hayırlı bir fikir olmaktan çıkmış, değerlendirme kurulları 17-18 Ekim tarihlerinde Ankara'da Millî Kütüphanede önce genel kurul halinde, sonra da ihtisas bölümleri şeklinde toplanmışlardır. Üniversitelerimizin ve resmî yüksek okullarımızın temsil edildiği bu kurullar değerlendirme ve denetleme fonksiyonlarında kıymetli rol oynayacaklardır.

Raporda, üzerinde durulmaya değer görülmeyen mühim bir konu da, yüksek okulların teker teker ve toplu olarak ücretsiz, burslu, indirimli ve kredili okuttukları öğrenciler konusudur. Bu hususta özel yüksek okullarda ücretsiz okuyan öğrenci sayısı 112, özel yüksek okullar arası kurumun verdiği burs sayısı 195, çeşitli özel yüksek okulların verdiği burs sayısı 117 olmak üzere 424'tür. İndirimli okuyan öğrenci sayısı 128'dir. Kredili okuyan sayısı 65 tir. Böylece 1968 yılı, bu seneninkini henüz tespit edemedik, 1967-1968 yılında 617 öğrenci şu saydığım kredili, burslu ve indirimli şekilde özel okullar tarafından okutulmaktadır.

Ayrıca, dikkate değer bir husus da Komisyonun, özel yüksek okullarla ilgili olarak; hem resmî, hem özel okul öğrenci temsilcileri ile uzun toplantılar yapmış olmasına, onların görüşlerine raporda dört sayfa yer ayrılmış bulunmasına rağmen, okul kurucuları ile böyle bir toplantı yapmak lüzumunu hissetmemiş olmasıdır. Öğrencilerle yapılan toplantılardaki isabeti tamamen takdir etmekteyim. Ancak, özel yüksek okul kurucularının da görüşlerinin alınması, kendilerine bu imkânın verilmesi zannederim ki tarafsızlığın kaçınılmaz bir şartı olurdu. Araştırma raporunun hazırlanmasına, objektifliğine, büyük ümitler beslediğimiz değerine olumsuz tesirler icra etmiş görülen bu kısımları belirtmek mecburiyetinde kaldığım için cidden üzgünüm.

Sayın senatörler, komisyon raporunda tenkid konusu yapılmış olan bellibaşlı hususlarda Bakanlığımızın icraatını ve kesin tedbirlerini arz edeceğim. Bir özel yüksek okulun faaliyete geçebilmesi, açılma ve öğretime başlama izinleri alabilmesi iki defa uzmanlar heyetince olumlu rapor verilmesine bağlıdır. Uzmanlar heyeti iki Bakanlık Müfettişi, bir Talim Terbiye Dairesi temsilcisi ile resmî yüksek okullardan veya fakültelerden kendi kurullarınca seçilmiş iki öğretim üyesinden teşekkül eder. Heyetler açılma izni safhasında okulu bina imkânları yönünden öğretime başlama izni safhasında ise ders, araç ve gereçlerinin yeterliliği yönünden, inceleyip resmî benzerleri ile mukayese ederek, öğrenci kontenjanını da tespit ederler, bu raporları olumlu olmayan veya üyeleri arasında görüş farkı olan bir tek rapor yoktur ki ona istinad ederek açılma müsaadesi verilmiş olsun. Heyetlerce bina kontrolunda göz önünde bulunduracakları hususlar bildirilmekte, ders araç ve gereçlerinin resmî yüksek okul ve üniversitelerden sağlanmış listeleri tevdi edilmektedir.

Özel yüksek okulların kendi öğretim üyelerini yetiştirme bakımından hiçbir teşebbüste bulunmadıkları şeklindeki iddia da eksik tespitin bir ifadesidir. Zira İstanbul Özel Yüksek Eczacılık Okulu beş öğretim üyesi yardımcısı, İzmir İktisadî ve Ticarî İlimler Özel Yüksek Okulu iki doçent, beş doçent adayı, iki doktor adayı ve yedi asistan. Ege Mühendislik ve Mimarlık Yüksek Okulu üç doçent, İzmir Yakın Doğu Eczacılık ve Diş Hekimliği, kimya özel okulları 16 asistan, İzmir Efes Diş Hekimliği ve Eczacılık Özel Yüksek okulları dokuz asistan, İstanbul Işık Mimarlık ve Mühendislik Özel Yüksek okulları 15 asistan, İzmir Mithatpaşa Gazetecilik Özel Yüksek Okulu beş, Kimya Mühendisliği Yüksek Okulu dört, Eczacılık Özel Yüksek Okulu dört asistan alarak yetiştirmektedir. Şüphesiz bunlar yeterli değildir. Fakat meselenin ele alındığını ve bunun üzerinde çalışmalara başlandığı ve bunların takib edilmekte olunduğunu gösteren delillerdir.

Özel yüksek okulların tespit edilmiş kontenjan artmaları ise ciddî bir mesele olarak ele alınmaktadır. Ancak, kontenjan tecavüzlerinin bütün okullara şâmil bir vâkıa olmadığını kaydetmek isterim.

Teftişler sonucunda tespit edilen bu gibi durumların bettaraf edilmeleri üzerinde ehemmiyetle durulmuş, kusurlu görülen 11 okula gerekli ihtarlar yapılmıştır. Aynı okullarda aynı dallarda yeni okullar açılması kontenjan zorlamalarını önlemiştir. Öyle ki bu yıl özel yüksek okulların birinci sınıfları için tespit edilen yükün kontenjan gece ve gündüz olarak 26 422 iken bunun bugüne kadar kaydedilen öğrenci sayısı 14 594'dür. Binaenaleyh, özel yüksek okullar kontenjan bakımından hemen hemen yarı durumundadırlar.

Öğrencilerden alınan ücretler konusunda yer yer rastlanan yönetmelik dışı hususlar ehemmiyetle takib olunmaktadır. Komisyonca ilk sınıflarda doğrudan doğruya geçilmesi halinin başarıyı yüksek gösterdiği fikri, baraj sınıflarda elemeler olduğunun kabulü mezuniyetin zorluğunun teslimi memnuniyet vericidir. Şunu arz edeyim ki bundan böyle ara sınıflara da imtihanlar koyarak bu mahzurları bertaraf etmiş bulunuyoruz. Özel yüksek okullarda diplomaya esas olan her dersin imtihanı o dersin öğretmeni ile resmî yüksek okul veya fakültelerden gelen iki öğretim üyesinden müteşekkil jüriler tarafından yapılmaktadır.

Raporda açıklıkla ifade edilmemesine rağmen, özel yüksek okullarda teftişler yapılmıştır, bunların tarihlerini arz ederim. Ama bilhassa şunu belirtiyorum ki 1967-1968 yılında bütün özel yüksek okullar teftişe tâbi tutulmuştur. Çok isterdim ki raporda buna temas edilsin ve bunun usul haline getirildiğini arz ederim. 1968-1969 ders yılında da yeniden bütün özel yüksek okulların teftişine başlanmıştır, sonradan neticelerini arz edeceğim.

1967-1968 ders yılında bu teftişlerin hepsinin yaptırıldığını ve bunun usul ittihaz edildiğini bir defa daha belirtmek isterim.

Bu ders yılından itibaren bütün özel yüksek okullarda yönetmelikler ve programlar okulların niteliklerine göre benzeri resmî okullar emsal alınmak suretiyle tek tip haline getirilmişlerdir. Okullarda vazife alacak öğretim görevlilerinin seçilmesi hususu raporda telkin edilenden daha ileri gidilmek suretiyle mutlak surette resmî yüksek okuldan veya fakülteden öğretim görevlisi olabileceğinin yeterlik belgesini getirmeyen hiçbir yüksek okul mezunu, özel yüksek okullarda öğretim görevlisi olarak artık tayin olunmamaktadır.

Çok sayın senatörler, Araştırma Komisyonu mahiyet ve derinliğine yukarıda temas ettiğim incelemeleri sonunda şöyle bir sonuca varıyor: "Özel yüksek okulların Anayasanın 21 inci maddesinin 3 üncü fıkrasına aykırı bir halde bulundukları kanısına varılmıştır" diyor.

Bununla, özel yüksek okulların devlet okullarıyle erişilmek istenilen seviyeye uygun olmadıkları ifade edilmek isteniyor.

Ancak bu katî ve şümullü hükme varan komisyon, aynı raporda bir sayfa önce özel okullarda yapılmakta olan öğretimi niteliği yönünden değerlendirmenin komisyonca mümkün olmadığı hükmünü açıklıyor.

Şimdi komisyonun vardığı neticenin ne derece ilmî olduğunu yüksek takdirlerinize sunarım.

Sayın senatörler, komisyonun raporunun sonunda tadad ettiği teklif ve temennilere gelince; Bakanlığımızca bunlar daha fazlası ele alınmak suretiyle realize edilmek yolunda olduğunu arz ederim. Şimdi bu tedbirleri de yüksek bilgilerinize sunarak sözlerimi bitireceğim.

1. Okulların mahiyetlerine göre ayrı ayrı ders araç ve gereçleriyle ilgili standartlar, fakülte ve yüksek resmî okulların yardımiyle, tespit edilmiştir. Binaenaleyh, bundan böyle tenkid edildiği gibi bir düdüklü tencerenin ders araçları içinde yer almasına imkân yoktur. Bir başka ifadeyle bir ortaokul veya lise laboratuvar malzemesiyle bir yüksek okul açılmasına da imkân yoktur. Çünkü hangi yüksek okulda nasıl ve ne miktar eğitim aracı, laboratuvar malzemesi bulundurulacağı biraz evvel arz ettiğim fakülte ve resmî okullar vasıtasiyle tespit edilmiştir. Bunlar tetkike giden uzmanlar heyetine verilmektedir.

2. Bina standartlarına aynı şekilde eğilinmiştir. Çok kısa zamanda bina standartları da tespit edilecektir. Bu tespitten sonra takdire dayalı hükümler verilmeyecektir. Bir yüksek okulun hangi vasıfta binaya sahib olması gerekli ise, ona göre binalar açılacaktır. O binalarda tedrise imkân verecektir.

3. Okulun kendi öğretim üyelerini yetiştirmeleri konusu üzerinde ehemmiyetle durulmaktadır. Okullar bu hususta durmadan takib edilmektedir. Yukarıda arz ettiğim rakamlarla yüksek okullar gerekli öğretim üyelerini yetiştirmeye başlamışlardır. Bundan böyle, az önce arz ettiğim gibi, yüksek okulda öğretim üyesi olabilmenin iki şartı vardır. Ya profesör veya doçent olacaktır veya öğretim görevlisi olacak ise mutlak üniversiteden veya resmî yüksek okuldan bu vazifeyi yapabileceğini gösterir yeterlik belgesini getirmiş bulunacaktır. Bunun dışında hiçbir öğretim üyesi öğretim üyeliği şartını haiz olmadığı için Bakanlıkça vazife görmesine müsaade olunmayacaktır.

Okulların yönetmelikleri ve programları resmî okulların benzeri programlar ve yönetmelikler olmaktadır. Bir resmî yüksek okulu, mesela bir mühendislik yüksek okulu dilerse Yıldız'ı, dilerse Maçka'yı örnek alır. Ama mutlak aldığı örneğin yönetmeliğini ve programını tatbik etmeye mecburdur. Kendisine göre bir program, bir yönetmelik yapamaz. Mutlak bu tatbikatın içindeyiz.

Tenkid edilen özel yüksek okulların tüzüğü, konuşmamda da arz ettiğim gibi, Ağustos ayından itibaren Danıştaydadır. Danıştaydan gelmesini ve böylelikle uygulamaya koymamızı beklemekteyiz.

Bütün üniversitelerin, resmî yüksek okulların, meslek teşekküllerinin iştirakiyle birlikte değerlendirme kurulları teşkil edilmiştir, faaliyet halindedir. Bunlar özel yüksek okullarda gerekli denetlemeleri yapacaklar, özel yüksek okullar da imkânları içerisinde millî eğitimimize hizmet etmenin şartlarını bu değerlendirme kurullarına getirmiş olacaklardır.

Yüksek okulların, biraz evvel arz ettiğim gibi, her yıl denetlenmesi prensip haline getirilmiştir. Her yıl özel yüksek okullar denetlenmektedir. Birinci teftişte bulunan noksanlar tebliğ edilmekte, ikinci teftişte bunların hangilerinin yerine getirilip getirilmediği araştırılmaktadır. İkinci denetlemelerin henüz sonucu alınmamıştır. Fakat bugün yaptığımız denetlemeler içinde kusurlarını tamamlamamış olanlar, kusurlarında ısrar edenler vardır. Bu sebeple bir yüksek okul kusurlarını tamamlayana kadar kapatılmıştır.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) - Adı ne?..

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) - Adını söyliyeyim. Çünkü nasıl olsa kapanmıştır. Cağaloğlu Özel Mühendislik Okulu. Noksanlarını tamamlayana kadar, ikinci yaptığımız teftişte kusurlu bulunduğu için kapatılmıştır. 4 özel yüksek okula da birinci sömestr sonuna kadar noksanlarını tamamlamadığı takdirde Haziran ayı imtihanlarının yaptırılmıyacağı, ısrar ettiği takdirde bu 4 yüksek okulun kapatılacağı kendilerine tebliğ edilmiştir. Bunların isimlerini arz etmiyeceğim. Ancak bir süre verilmiştir. Birinci sömestr sonuna kadar noksanları kabili telâfi olduğu için bu fark yaratılmıştır. Bu 4 yüksek okul birinci sömestr sonuna kadar bu noksanlıklarını tamamladıkları takdirde evvela Haziran imtihan hakkı verilmiyecek, bilahara da bu 4 yüksek okul da kapatılacaktır.

Muhterem arkadaşlarım, biz Türk maarifinin haysiyetini, memleketin ve çocuklarımızın menfaatini daima her şeyin üstünde tutmaktayız. Bunlar arasında çok mühim bir kararımız da dersler hususudur. Bundan önce diplomaya esas olan dersler sadece son sınıfta okunan derslerdi. Biz bu sistemi değiştirdik. Özel yüksek okul ve fakültelerle işbirliği yapmak suretiyle diplomaya esas olan dersleri birinci sınıftan itibaren tespit ettik. Konuşmalarımda da arz ettiğim gibi diplomaya esas olan ders bir resmi okul öğretim üyesiyle beraber iki fakülte veya resmi yüksek okul öğretmeninden müteşekkil jüri tarafından yapılır. Bu sebeple bundan böyle yığılmalar, son sınıfa kadar devam etmiyecektir. Diplomaya esas dersler birinci sınıfta da vardır, çocuk birinci sınıfta jüri önünde imtihan olacak, böylelikle daha birinci sınıfta yetersizse ne taksit ödeme, ne askerlikten kaçma gibi bir durum elde edemiyecek, daha birinci sınıfta çocuk elenecektir. Böylelikle diplomaya esas olan derslerin tespiti ve her sınıfa konulmuş olması özel yüksek okulların ciddiyetle çalışmalarını sağlayacak çok mühim bir hususdur.

Muhterem arkadaşlarım sözlerimi bitirirken şunu arz etmek isterim ki, biz özel okulculuğu, çocuklarımızın okuma arzularını istismar suretiyle gayrimeşru bir kazanç haline getirecek olan her teşebbüsün amansız şekilde karşısındayız. Fakat özel okulculuğu bir amme hizmeti sayarak, onu yurt hizmetinde verimli ve şerefli bir müessese halinde çalıştıracak olan özel teşebbüsü de teşekkürle karşılayıp, desteklemekteyiz.

Hepinizi saygılarımla selâmlarım. Değerli arkadaşlarımın yapacakları tenkidlerden sonra gerekli hususlara tekrar temas ederek gerekli cevapları arz edeceğim. Tekrar hepinizi selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Bakan teşekkür ederim. Söz sırası gruplara gelmiş bulunmaktadır.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Tabiî Üye) - Sayın Başkan söz istiyorum.

BAŞKAN - Bir dakikanızı rica edeceğim Sayın Karavelioğlu. Zatıâliniz bu komisyonun üyesi bulunuyorsunuz. Bütün Heyeti Umumiyedeki sayın üyeler de buna muttalidirler. Riyasetin görüşü şudur: Söz hakkı üyenin mutlak haklarındandır. Bunu ancak içtüzük hükümleri takyideder ve Anayasa takyideder. Şimdi müsaade ederseniz 34 üncü maddeyi okuyorum: "Komisyon üyesi muhalefet sebebini raporda açıklamak mecburiyetindedir. Aksi halde rapor aleyhinde konuşamaz ve sözcüden soru soramaz." kaydını ihtiva etmekte. Böylece sayın üyenin mutlak hakkını içtüzük takyidetmektedir. Zatıâliniz komisyon raporunda "söz hakkım mahfuzdur" beyanında bulunmuşsunuz. Yalnız esbabı mucibenizi dermeyan etmemeniz hasebiyle 34 üncü maddenin son fıkrasından istifade etmek hakkına sahip değilsiniz. Eğer grubunuz adına konuşurken komisyon raporunun aleyhinde konuşursanız sözünüzü kesmek mecburiyetinde kalacağım. Eğer raporun aleyhinde konuşmıyacaksanız, o takdirde zatıâlinize söz vereceğim.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Tabiî Üye) - Sayın Başkan ben "söz hakkım mahfuzdur"dan ziyade grubumun sözcüsüyüm. Bunu arz ederim. Emin olunuz ki, rapordan daha menfi konuşmıyacağım, rapor kadar menfi konuşacağım. Raporun lehinde konuşacağım, rapor istikametinde konuşacağım.

BAŞKAN - Şimdi muhterem arkadaşlarım, ben beyanlarımı sarih ifadeler şeklinde arz ediyorum. Rapor ne kadar menfi olursa olsun, sizin görüşünüze göre öyledir. Belki de yazanların görüşüne göre böyle değildir. Belki diğer grupların görüşü böyle değildir. Benim için mevzuubahsolan nokta, rapor hakkında müspet veya menfi konuşmak keyfiyetidir. Zatıâliniz şöyle buyurdunuz, dediniz ki; "Ben grubum adına konuşacağım." içtüzük ve Riyaset zatıâlinizi şahsiyetiniz bakımından mütalâa ettiğini ifade etmek ister. Bu sebepten dolayı zatıaliniz şahsan inanmadığınız bir mevzuu, grubunuz adına da müdafaa etmiyeceğiniz kanaatiyle

memlû bulunuyorum. Şimdi arz ediyorum, diyorum ki; eğer raporun lehinde konuşacaksanız, o takdirde zatıalinize söz veriyorum. Eğer lehinde konuşmıyacaksanız, konuşmadığınız noktada sözünüzü keseceğim. Buyurunuz efendim.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Tabiî Üye) - Lehinde konuşacağım. (Rapora muhalif sesleri)

BAŞKAN - Buyurunuz efendim. Yalnız muhalif noktalarda sözünüzü keseceğimi peşinen bilmenizi rica ederim.

Oyunu kullanmıyan sayın üye? Yok. Oylama muamelesi bitmiştir.

Buyurunuz Sayın Karavelioğlu.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Tabiî Üye) - Sayın arkadaşlarım, Sayın Başkanın titizliğini yadırgamıyorum. Benim konuşmam, rapordan daha menfi konuşmam, rapor istikametinde konuşmam, hiç mühim değil. Hattâ konuşmamam hiç mühim değil. Ne çıkar, 3 aydır şu rapor türlü vesilelerle konuşulma, müzakere şansına mazhar olamadı. Bugün konuşuluyor. Kamu oyuna mal olmasına mâni olabildik mi? Olamadık. Kamu oyu bunun sahibi çıktı. Bir yaradır, bir hastalıktır ki Güven Partisinin bir araştırma önergesiyle huzurunuza gelmiştir ve Senato büyük isabetle araştırma kararı vermiştir ve bir dert teşhisiyle beraber, hastalıklariyle, yetersizlikleriyle beraber ortaya çıkmıştır. Şu andan sonra benim konuşmamam ne ifade eder? Ben konuşmazsam bizim gruptan başka arkadaşımız konuşmaz mı? Bizim grup konuşmazsa, Senato konuşmaz mı? Senato konuşmazsa şu raporun ortaya getirdiği siyasî sorumluluğa hiçbir grup yok mudur sahip çıkacak?

BAŞKAN - Sayın Karavelioğlu benim konuşmamla bu sözlerin ne alâkası var?

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Tabiî Üye) - Bilmiyorum Sayın Başkan. (Gülüşmeler)

BAŞKAN - Ben burada muhterem Heyeti Umumiyeyi temsil etmek mecburiyetindeyim. Ona layık olmak mecburiyetindeyim. Ona layık olmak bana verdiği salahiyeti iyi kullanmakla mümkün olacaktır. Ben biliyorum ki, Yüce Senatoyu bütün kemaliyle temsil etmek imkânına bendeniz malik değilim. Ancak ona sahibolmaya, ona yakışır olmaya çalıştığım için bu titizliği gösteriyorum. Böyle telâkki etmenizi rica ederim. Buyurunuz konuşunuz.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Devamla) - Sayın Başkan, vazife duygunuzdan şimdiye, sizi tanıdığı andan şu ana kadar hiç şüphe etmedim, samimiyetle ifade ediyorum. Ama, anlayış farkı elbette ki olacaktır.

BAŞKAN - Saat 17, 18'de söze başladınız, 20 dakika sonra Heyeti Umumiyeden konuşmanızın devam etmesi hususunda karar istihsal edeceğim, buyurunuz efendim.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Devamla) - Şüphesiz Sayın Başkan, şüphesiz yetkilerinizi kullanacaksınız.

Sevgili arkadaşlarım, Sayın Şeref Kayalar'ın söz almasından ben şunu anladım. Bir takım gerekçeler ileri sürdü ve dedi ki, şu şu şu sebeplerden rapor gölgelidir, müzakere edelim, ama bir siyasî sorumluluk kararına katılmayız. Böyle bir karar alacak olursanız, biz bu kararda yokuz. Sayın Başkan, büyük bir isabetle, Sayın Şeref Kayalar'ın ortaya sürdüğü gerekçeleri cerh etti. Sanırım ki, Sayın Şeref Kayalar'ın dayandığı gerekçe ortadan kalkınca demek istediği amaç, güttüğü amaç da ortadan kalkar. Şüphesiz bu kadar menfi tasarrufun, bu kadar kötü tasarrufun Senato sahip çıkıncaya kadar Devlet içerisinde hiçbir makamın sahibolmadığı 30-40 000 genç insanın mukadderatına tesir eden bir bataklığın siyasî bir sorumluluğu olmalıdır. Ve bu sorumluluğa sahip çıkmak hepimiz için asgari vicdan borcudur.

Geliyorum Sayın Bakan Beyefendinin konuşmalarına. Ne diyor acaba Sayın Bakan? Allahaşkına, şu işe ben sahip çıkmaya başladım, siz fazla deşmeyin, raporu müzakere etmiyelim. Bana bir-iki cevap verin, şu işi örtelim; bir Galatasaray-Fenerbahçe maçı haline getirelim şunu, derinliğine geçmiyelim. Bakanın ben Bütçe Komisyonunda da görüşmelerini takibettim, bir hava değişikliği içerisinde buldum. Ben zannettim ki, Bütçe Komisyonundaki görüşlerini aynen ifade edecekler, biz de aynı hava içerisinde cevaplarımızı vereceğiz. Havayı değiştirdiler. Kendisi cevabını alacaktır, ama maksadına alet olamıyacağımızı kendisi takdir ederler. Yok, evvela raporu görüşeceğiz; evvela hastalığı huzurunuza getireceğiz. İştirak edeceksiniz, etmiyeceksiniz, bütün bildiklerimizi, gördüklerimizi, rapordaki eksiği, fazlayı önünüze koyacağız. Bakan bugün tedbir almış. İster sorarsınız, ister sormazsınız. Ey Sayın Bakan, Araştırma Komisyonu kuruluncaya kadar neredeydiniz?

BAŞKAN - Sayın Karavelioğlu, Sayın Bakana cevap vermiyorsunuz. Rapor müzakere ediliyor, Muhterem Karavelioğlu. Lütfen rapor üzerinde konuşunuz.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Devamla) - Sayın Başkan, acaba şöyle bir teklif de bulunsam?

BAŞKAN - Buyurunuz lütfen.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Devamla) - Benim konuşacaklarımı siz tespit edip elime verseniz daha güzel olmıyacak mı? (C. H. P. sıralarından gülüşmeler)

BAŞKAN - Bunu içtüzük tespit etmiş ve elinize vermiştir Sayın Karavelioğlu. Rapor üzerinde müzakere açtım, rapor üzerinde müzakere olacaktır. Sayın Bakanın konuşmalarına cevap yeri burası değildir, şu an değildir.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Devamla) - Bak, şimdi, sevgili arkadaşlarım, ben Bakana cevap vermiyeceğim, ben istediğim gibi konuşmıyacağım da ne konuşacağım burada? (A. P. sıralarından "raporun üzerinde konuşacaksın" sesleri).

BAŞKAN - Müzakere, raporun üzerinde olacaktır.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Devamla) - Bu raporun bir ucunda Bakan yok mudur, sevgili arkadaşlarım benim? Bu rapor Özel Okullar Kanunundan dolayı ortada değil midir? Özel okulların yürütme sorumlusu Millî Eğitim Bakanından başka birisi midir? Kimdir benim muhatabım, şu hastalığın sorumlusu kimdir, kime sual soracağım, söyler misiniz? (C. H. P. sıralarından "Sayın Başkana" sesleri).

BAŞKAN - Sayın Karavelioğlu, şüphesiz ki, Vekâleti muhatabalacaksınız. Yalnız Sayın Bakanın biraz evvelki konuşmasını cevaplandırmıyacaksınız. Birbirimizin söylediklerini anlarsak çok çabuk meseleyi halletmiş oluruz. Buyurunuz efendim.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Devamla) - Sevgili Başkan, niçin Bakana sual sormıyacağız, niçin Bakanın sözlerini cerh etmiye çalışmıyacağım.

BAŞKAN - Raporu müzakere ettiğimiz için. (C. H. P. sıralarından karşılıklı konuşmalar ve gülüşmeler) Buyurunuz efendim, konuşunuz efendim.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Devamla) - Sanıyorum ki, söz insicamımı bozmak için müdahalelerde bulunmuyorsunuz, buna inanmak istemem.

BAŞKAN - Buyurunuz, konuşunuz.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Devamla) - Sevgili arkadaşlarım, bir araştırma önergesi geldi ve büyük bir isabetle Senato, araştırma önergesine sahip çıktı. Büyük bir isabetle diyorum, buna lütfen bir ağırlık veriniz. Ben bu Komisyonun üyesi olarak çalıştım ve öyle bir Komisyondu ki, bu Komisyonda 5 arkadaş A. P.'li idi. Bu Komisyondan bütün arkadaşlar bu rapora katıldılar, sadece çözüm tarzına katılmadılar. Sayın Celal Ertuğ'u merakla dinliyeceğim, ne söyliyecekler. Çalışmaya katılanlar şöyle bir çalışma içerisinde bulundular. Sayın Başkan arz etti. Evvela Anayasanın bir hükmü var. Bu hüküm der ki, özel okullar Devlet okullarının hedef ittihaz ettiği seviyede eğitimi deruhte ederler. Bu seviyede bir eğitimle mükelleftirler. Devletinkiler değil. Devletinkilerin üstünde bir eğitim seviyesini hedef ittihaz ederler. Bu noktadan hareketle dedik ki, böyle bir araştırma yapacağız, ama acaba Devletinkiler ne durumdadır? Bir zarif Başkanımız vardı, bir anlayışlı Başkanımız vardı. Evvela Devlet okullarını ziyaret ettik, gördük,

şu araştırma yapacağımız hususlardan bilgi edindik. Hacettepe'den, Orta-Doğudan-İktisadi İlimler Akademisinden, İstanbul Üniversitesinden. Yeri geldikçe diğer fakülteleri, benzer fakülteleri ziyaret ederek bilgi ve onların seviyesi hakkında fikir edindik, Çünkü, bunlardan daha iyi seviyeyi arıyacaktık. Bize verilen, Anayasanın tespit ettiği hedef bu idi. İki ziyaretimizi de Millî Eğitim Bakanlığına yaptık. Millî Eğitim Bakanına bazı sualler sorduk. Elimde bir zabıt var, bütün Komisyon üyelerinin imzalariyle tespit ettiği ve onayladığı bir zabıt. Bu zabtın önemli gördüğüm kısımlarını size arz etmek istiyorum. Bakana sual soruyoruz, Bakanlık erkânı yanlarındalar. Ve Bakan o andaki görüşlerini naklediyor veya kendi karargâhından, erkânından aldığı fikirle bize bir cevap veriyor veya onları vazifelendiriyor.

Soru - Kanunun yürürlüğe girişinden altı ay sonra çıkarılması gerekli olan tüzük çıkmış mıdır? Çıkmışsa sebebi nedir? Bakanın bu konuya verdiği cevapta; bunun umumi bir kusur olduğunu, kendinden evvelki zamana ait meseleleri bilmediğini, Sayın Bakan o zaman her halde altı aydan daha yaşlılardı. Ancak tüzük hazırlanmış olup, Araştırma Kurulu görevini tamamlamadan muhtemelen 15 gün içerisinde tüzüğün tamamlanacağını beyan etmiştir. Müsteşar ise, bu konu ile ilgili cevabında; yabancı okulların bu kanunun kapsamına girmesi dolayısiyle Dışişleri Bakanlığı ve yabancı elçiliklerle temas edilmesi gerektiğini ve tüzüğün çıkarılmasının bu gibi formaliteler dolayısiyle uzadığını ifade ettikten sonra, ben buna katılmıyorum, bir sebep olarak telakki etmiyorum; fakat, şu daha enteresandır. "Esasen memleketimizde tüzüklerin vaktinde çıkmaması bir teamül haline gelmiş olduğunu da" sözlerine eklemiştir. Buna misal olarak da, 4489 sayılı Kanunun da bir tüzük hazırlanmasını amir bulunduğunu, ancak aradan 20 sene geçtiği halde bu tüzüğün hâlâ çıkarılmadığını işaret etmiştir. Fazla üzerinde durmuyorum, takdir size aittir. Bilirsiniz, bu kanun çıktığı tarihten altı ay sonra yürürlüğe girer ve altı ay içerisinde tüzüklerin hazırlanmış olmasını şart koşar. Adeta, kanun, tüzükler yürürlüğe girdiği anda yürürlüğe girecektir, diye bir telmih, bir yorum vardır.

Soru - İlgili yönetmelik çıkmadığına göre okullara ait yer, bina ve tesislerin yeterli olup, olmadıkları hususu ile, öğrenci kontenjanının tespitinde neye göre işlem yapılmaktadır?

Sayın Bakan buyurdular; tüzüğe mütemadiyen atıf yapılmıştır. Komisyon bir büyük kusur işlemiştir. Ama, bilirsiniz ki, her şeyin muhatabı tüzük, Sorduğunuz ne varsa, efendim, tüzük hazır değil ki. Neyi ararsanız, tüzük yok ki, nasıl tüzüğe atıf yapılmasın. Bunda kasıt aramaya imkân var mı? Okulları açma izni verilirken Teftiş Kurulundan iki, Talim-Terbiyeden iki, üniversitelerden iki üyenin iştirakiyle kurulan bir heyet rapor vermektedir. Öğrenci kontenjanı da bu heyet tarafından

tespit edilmektedir. Yani kusur, açma izni veren, öğretime başlama izni veren heyetlerindir. Yeri gelince buraya döneceğim.

Özel yüksek okullarda bulundurulacak ders araçlarına ait belli standartlar tespit edilmiş midir? Edilmemişse öğretime başlama izinleri neye göre verilmektedir? diye bir sual tevcih edilmiş. Bakan, tekniğin devamlı bir gelişme içinde bulunması dolayısiyle, özellikle teknik okullarda standart bir araç listesi hazırlamaya imkân olmadığını, esasen buna da lüzum görmediklerini, okullarda o dersi veren öğretim elemanlarının lüzum gördükleri şekilde ders araçlarını tespit ettiklerini söylemiştir. Çok şükür gördük ki, Bakan bu kanaatini değiştirmiş ve bazı tedbirler almak lüzumunu duymuştur. Ayrıca, özel okullara imtihan için giden öğretim üyelerinden, özel okullarla ilgili intibalarını bildiren birer rapor istendiğini ve kuracağını bildirdiği özel komisyon yolu ile de, standardı kontrol etme bakımından bir değerlendirme yapmanın mümkün olabileceğini sözlerine eklemiştir. Uzatmıyorum. Böyle sualler devam ediyor. Bir suale daha dikkatinizi çekeceğim. Devlet Plânlama Dairesinin insan gücü değerlendirmesine göre, özel sektöre yol gösterici olmak gerekmez mi diye bir sual, ortaya konmuş. Cevap: Mümkün değil, yol gösterici olmak. Ancak, piyasada tutulmıyan ve kolaylıkla iş bulamıyacak mesleklere ait okulların, esasen açılması yoluna gidilmemektedir. Yol göstericilik plân bakımından mümkün değilmiş. Anlayışınıza bırakıyorum. Aynı binada iki ayrı mahiyette okul var mıdır? Çok tartışılan bir konudur. Raporda uzun uzun tespit edilmiştir. Cevap yoktur, o gün Bakanın verdiği cevap. Raporda bunun cevabı tespit edilmiştir.

Sevgili arkadaşlarım, mümkün olduğu kadar kısaltmaya çalışarak, pek insanda iştah bırakmayan konuşmalardan sonra, konuşmamı şöyle bölmek istiyorum.

Evvela rapordaki okulları sınıflandırarak sizlere birer örnek vereceğim. Şudur ve diğerlerinin durumu da bunlara göre şudur. Bunları kendi görüşüme göre derleyip toparlıyacağım ve en sonunda da grubumuzun bu mesele nasıl halledilir, çözüm tarzı bugünkü gerçekler içinde ne olabilir şeklinde sözlerimi bitireceğim. Üç anabölüm içine almış oluyorum. Ve mümkün olduğu kadar kısa konuşmak istediğimi samimiyetle arz etmek isterim.

Bir kadirşinaslık vazifemi yapmak isterim. Aramızdan seçim dolayısiyle ayrılmış bulunan Sayın Refik Ulusoy, Bolu Senatörü Sayın Rahmi Arıkan ki ilk defa özel okullar konusuna el atan arkadaşlarımızdan biridir. Ve bu konuda, samimiyetle arz ediyorum ki, komisyonun bütün üyeleri kadar titizdi her üç arkadaşımız da. Ve en titizlerinden biri de Sayın Rahmi Arıkan'dır. Büyük bir kadirşinaslıkla tespit ediyorum. İçimizde Sayın Bozcalı, özel okulları korumak ister bir haleti ruhiye içinde vazifeye başladığı halde, öyle anlar oldu ki, içimizde

en çok müteessir olan, en teessür duyan, en çok titizlik duyan arkadaşlarımızdan biri haline geldi. Kadirşinaslıkla bir vazifemi Senato zabıtları muvacehesinde tespit etmiş oluyorum.

Şimdi örnek alacağım okullardan birine başlıyorum. Bu okul, lütfen rapordan takib etmek istiyen arkadaşlarımı uyarmak için söylüyorum: on numaralı okuldur ve sayfa 49'dadır. Burası bir Özel Yüksek Kimya Okuludur. Bu okulun yeri İstanbul'da Levent'tedir. Sınıfları da ilerlemiştir. Bu okul laborant yetiştirmez, bu okul kimya laboratuvarlarında çalışan hademe yetiştirmez, bu okul sıhhiyeci, hemşire gibi insanlar yetiştirmez. Bu okul kimya mühendisi yetiştirir. Ve bu okuldan Anayasa, Devletin eğitimi hedef olarak aldığı seviyeyi ister. Bunları arz ettikten sonra, buradaki bazı satırlara işaret edeceğim ve kendi görüşümü arz edeceğim. Kısaltmanın yolunu böyle bulacağımı sanıyorum. Rapordan okuyorum: Okulda devamlı olarak patlayıcı ve yanıcı maddelerle çalışılmasına rağmen, yangına karşı gerekli tedbirlerin alınmamış olduğu, hatta yeterli sayıda bulunmadığı bir vakıadır. Okulda su, yetersiz halde bulunan bir kuyudan moto pompla temin edilmektedir. Bu okul, bütün özel yüksek okullar gibi ikili öğretim yapar, gece öğretimi de vardır. Kız öğrencilerin de bulunduğu akşam kısmı öğrencileri, kışın ve geç saatlerde sadece ağaçlara takılmış bir kaç ampul ile yetersiz bir şekilde aydınlatılan, Levent'ten bir kilometre yolu kat'etmek zorunda kalırlar. Okulun temizlik ve düzeni kötüdür. Laboratuvarlar bakımsız bir durumdadır. 1964/1965 öğretim yılında açımıştır. Öğrencilerin büyük bir kısmı laboratuvar çalışmalarına girememişlerdir. Gerekli laboratuvar çalışmalarını yapamadan üst sınıflara geçen öğrencilerin durumu, son üç sınıfta haftada 16 saat laboratuvar çalışması yapmayı gerektirmiş ise de, bu defa da birinci sınıflar zamanında laboratuvar çalışmalarına başlıyamamışlardır. Okulun, yer ve bina olarak elverişsiz şartlar içinde bulunması, buradaki öğrencilerin daha ziyade gündüz öğretimine rağbet etmesine sebep olmuştur. Çok yetersiz eğitim imkânları içinde bulunan okulun, bu öğrenci mevcudu ile yeterli bir öğretim ve eğitim yapmasına imkân yoktur. Kanuna intıbak için tüzüğün çıkması gerektiği ifade edilen okula verilen açılma izni ile, ilk sınıf için 150'şerden 300 öğrenci kontenjanı alındığı, dosyaların tetkikinden anlaşılmıştır. Ancak bundan sonraki öğrenci kayıtlarının okul idarecileri tarafından öngörüldüğü şekilde yapılması yoluna gidildiği de tespit edilmiştir. Okuldaki öğrenci devamı iyi olmadığı gibi, randıman da çok düşüktür. Okulda öğrencilerle yapılan görüşmede istisnasız olarak hepsi yeterli bir şekilde yetiştirilmediklerinden şikâyet etmişlerdir. Bir profesör ile bir doçent tarafından yönetilmekte olan okulun içinde bulunduğu durum Komisyonumuz tarafından üzüntü ile izlenmiştir. Devam iyi değildir diye bir not okudum. İstanbul'da komisyon sabahtan akşama kadar görev yaptı ve on gün kadar kaldı. Özel okulların, Senato Araştırma

Komisyonunun, araştırmasına tâbi tutulduğu herkes tarafından biliniyordu. Komisyon oraya gittiği zaman karşısında muhatap bulamadı. Ve değil talebeler, hocalar bile yoktu. Derme çatma insanlarla komisyon muhatab oldu. Okulun kitaplığı her bakımdan çok yetersiz durumdadır. Okuldaki kitapların ne aded, ne de muhteva bakımından meslekî bir yüksek okulun kitaplığında bulunması gereken durumda olmadığı tespit edilmiştir. Kitaplıkta yapılan incelemede, öğretimle hiç ilgisi bulunmıyan yabancı dille yazılmış roman ve psikolojiye ait eserler gibi bazı kitapların görülmesi bu konuda yeterli titizliğin gösterilmediği, sadece kitap adedinin çok gösterilmesi yoluna gidilmesi intıbaını uyandırmıştır. Özel okulların lehinde illa konuşmak icabederse, faydalarından biri de işporta kitaplarını epeyce değerlendirmiş olmalarıdır.

Şimdi arkadaşlarım ben, Sayın Bakan bir okulu kapattım dediği zaman, samimiyetle düşündüm ki, ilk kapatılan okul budur. Ama bu değil. Demek ki araştırma komisyonu faaliyetinden sonra, derlenme, toplanma çabasını göstermiştir. Temenni ederim göstermiş olsun. Temenni etmem ki Bakanlığa hulûl imkânlarını bulmuş olsunlar.

Sevgili arkadaşlarım, bir özel okul, Özel Okullar Kanunu üç sene yürürlükte kaldıktan sonra bu durumda idi ve bu durumu Senato Araştırma Komisyonu tespit etmiştir. İlk defa Senato Araştırma Komisyonu tespit etmiştir. Teftiş edilmiş E. Teftiş edilmesi gelenek haline getirilmiş. Teşekkür ederim, ama bu Maarif Bakanlığı üç seneden beri nerede idi? Niye o güne kadar teftiş etmemiş idi? Teftiş etmişse okul niye bu durumda idi? Bu bir kimya yüksek okulu idi. Kendi sınıfında bir okul olarak ben size arz ettim. Bundan başka kimya yüksek okullarını arz etmiyeceğim, zaten o zaman bir tanesi daha vardı. O bundan biraz daha iyi idi ve hiç olmazsa bir iyi olma gayreti içinde idi.

Bundan sonra bir özel mühendislik yüksek okulunu size arz ediyorum. Bu mühendislik özel yüksek okulu, Sayın Bakanın kapattım dediği okuldur. 18 numaralı dosya, sayfa 99'dadır. Bunun üzerinde, kapatılmış olduğu için, çok durmıyacağım. Zamanı israf etmek istemiyorum. Bu okulu ziyaret ettiğimiz zaman sorumlu kimseyi bulamadık, beklemek zorunda kaldık. Bir dersi göstermek istediler, bir hoca vardı. Ders geometri dersi idi. Ben sordum "Ne anlatıyorsun" diye, mütehassıs arkadaşlarımın ilgisine sunmak isterim, doğruya bir noktadan dik indirmeyi anlatıyordu. Hoca sonunda benim intibalarımı öğrenmek istedi. "Nasıl buldunuz dersimi?" dedi. "Sayın hocam" dedim, "İyi anlatıyorsunuz, ama bu acaba hangi okulun programında olması lazım; lisede mi, orta okulda mı?" "Lise 1 inci sınıf programı" dedi. "Öyle ise özel yüksek okulda işi ne bunun?" dedim. "Biz" dedi "lise bilgilerini böyle bir takviye ederiz." (Orta okulda sesleri) Bilmiyorum, şimdi bunun üzerinde durmuyorum. Bu okula ait başka intibalarım vardı anlatmıyorum.

Ben şimdi size 9 numaralı okulu anlatacağım. Bu 9 numaralı okul 44 üncü sayfadadır. Ancak, 9 numaralı okul üzerinde biraz duracağım. Çünkü mezun verme yaşına gelmiş bir okuldur ve hatta İstanbul Teknik Üniversitesi kadar talebesi olan bir okuldur. Gece ve gündüz talebesi İstanbul Teknik Üniversitesi kadar; aşağı-yukarı 300 eksiktir, o günkü kayıtlara göre olan bir okuldur. Buna başlarken müsaade ederseniz vaktiyle bu okul için verilmiş raporu okuyacağım, tekamülünü hep beraber tespit edelim diye.

Bu rapor, 20 Eylül 1966'da verilmiş, 20 Eylül 1966'da okulun laboratuvarının durumu şöyle imiş. Yan tesisler üzerinde fazla durmuyorum, ama Sayın Bakan diyemez ki bu teknik okul, bu mühendislik okulunun laboratuvarlarını da karıştırma, sanmıyorum ki böyle diyebilsinler, demezler. Kendilerinden bunu beklemem.

"Eski binanın asma katında bulunan ve fizik laboratuvarlarına tahsis edilen hacim; kiriş ve tavan yüksekliklerinin yetersizliğinden ötürü, laboratuvar ve dersane ve benzeri öğretim maksatları için kullanılmaya elverişli değildir. Ancak, ders araçları deposu olarak kullanılabilir. Bunda mahzur yoktur. Malzeme Laboratuvarı: Bodrum katta bulunan ve malzeme laboratuvarı olarak kullanılacağı bildirilen hacmin halen depo olarak kullanıldığı ve bu laboratuvara ait çekme aletinin 4-D dersanesinde bulunduğu görülmüştür. Kimya Laboratuvarı: Zemin katta bulunan kimya laboratuvarı 80 öğrencinin aynı zamanda çalışma yapmasına elverişlidir. Jeoloji Laboratuvarı: Yeni binanın ikinci katında bulunan ve jeoloji laboratuvarı olarak kullanılacağı bildirilen L-305 numaralı hacim bu maksat için elverişlidir. Dolaplarda görülen bu laboratuvara ait malzeme de bugün için kifayetli görülmüştür. Topoğrafya Laboratuvarı: Eski binanın bodrum katında bulunan ve topoğrafya laboratuvarı olarak kullanılan D-5 numaralı hacım araç ve gereçlerin muhafazası için elverişlidir. "Araç ve gereçlerin muhafazası için, depo olarak." Ancak yıl içinde yapılacak laboratuvar çalışmaları için bir salon mevcut değildir. Her ne kadar öğrenci lokalinin bu maksatla kullanıldığı ifade edilmişse de, öğrenci lokali laboratuvar olarak kullanılıyormuş. Mezkur salon da bu ihtiyacı karşılıyacak nitelikte değildir. Bu laboratuvara ait aletlerin tam olmadığı teodolit ve nivo aletlerinin çeşit bakımından az olduğu görülmüştür. 5 öğrenciye bir alet hesap edilirse 790 civarında öğrenci yıl sonunda arazi tatbikatı yapmaya mecbur olduğuna göre, 790 taksim 5, 158 alet gerekmektedir. Halbuki toplam 33 alet bulunduğuna göre bütün öğrencilerin yıl sonu tatbikatını tamamlıyabilmesi için 4,5 aylık bir süreye ihtiyaç vardır. Bu tabii tüzükte 15 gündür, bir aydır, doğrusunu Sayın Bakan ifade eder.

Diğer laboratuvarlar: Mevcut sınıflara göre bulunması gereken zemin mekaniği, yol laboratuvar gibi laboratuvarlara rastlanmamıştır. Kitaplık durumu:

Kitaplığa tahsis edilen mahal yeterli olmakla beraber mevcut kitapların bir mühendislik ve mimarlık okulunun ihtiyacını karşılıyacak sayı ve nitelikte olmadığı müşahade edilmiştir. "Bilmiyorum daha okumama lüzum var mı?" Fizik laboratuvarı için yeni bir hacım ayrılmalıdır, halen kullanılan laboratuvar bu iş için elverişli değildir. Topoğrafya dersleri için bir ölçme salonu tesis edilmelidir ve eksik aletler tamamlanmalıdır. Meslek için lüzumlu diğer laboratuvar ve bilhassa malzeme laboratuvarı bir an evvel tamamlanmalıdır. Ayrıca fizik ve kimya laboratuvarları da mühendislik okullarındaki öğretim seviyesine uygun şekilde teçhiz edilmelidir. Kitaplık okul seviyesine uygun kitaplarla teçhiz edilmelidir."

Şimdi bunu neye okudum? 20 Eylül 1966'da verilmiş bir rapor size başka bir rapor daha okuyacağım, ondan sonra bazı meselelere temas edeceğim. Bu okul arz etmiştim, Teknik Üniversite kadar talebe alır, çift öğretimlidir. Yıldız Teknik Okulunun muadilidir, öğretim standardı, seviyesi itibariyle, Yıldız'da geceli ve gündüzlü 2 200 talebe okur, 1 500'ü gündüz, 750'si gece. Bu okulun da toplamı 3 000 küsurdur, şuraya kaydetmiştim, 3 280. O zamanki mevcudu 3 280. Fakat hiçbir yanı ile Yıldız Teknik Okulunun onda biri hacim yoktur burada. Arazi ararsanız arazi, laboratuvar ararsanız laboratuvar, tasavvur edebildiğiniz, düşünebileceğiniz herhangi bir kriterin onda biri hiçbir zaman yoktur, öğretim seviyesi, hocası, yeri, laboratuvarı, malzemesi, eğitimi müspete götüren ne düşünebilirseniz hiçbir kriter. Yıldız'ın onda biri olamaz. Yalnız iki sayısı büyüktür, sayının biri, 3 280 ve bunun getirdiği gelir. Şimdi bu okulun senelik geliri 14 milyonun üzerindedir. 14 milyon liranın üzerindedir. Bu okulun geliri olmasa idi veya gelirinin bir kısmı iyi niyetle bu okula sarf edilmiş olsa idi, sarf edilmiş olmasının delillerini görse idik, bu okul hakkında daha müspet düşünebilirdik.

Bakın şöyle bir şey olmuş: Bu okul günün birinde açtığı bölümlere ilaveten Makina ve Elektrik bölümlerini de açmak ister. Bir heyet teşkil edilir ve bu heyet bir rapor verir. Rapor tersinden başlıyorum, raporu elinde bulunan arkadaşlarım zahmet buyursunlar, sayfa 48'i okuyorum. Bu rapor 17.10.1967'de tanzim edilmiştir. 1967 yılının 10 uncu ayının 17'sinde rapor tanzim edilmiştir. Rapor şöyle başlar, "Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğünün 16 Ekim 1967 tarih ve sayılı mucipleri üzerine ve Teftiş Kurulu Başkanlığının 16 Ekim 1967 gün ve sayılı emirleri gereğince." Rapor 17'sinde tespit edilmiş, 10 uncu ayın 17'sinde tespit edilmiş. Ayın 16'sında Maarif Vekâletinden iki tane emir çıkmış.

Şimdi sevgili arkadaşlarım, bütün profesörler kurulu, Talim Terbiyeden iki kişi, yüksek öğretim kurumlarından alınan görevliler kusurlu. Maarif Vekâletinde hiç kusur yok. Top gelir ve gider. 17'sinde rapor tanzim ediliyor, İstanbul'da yeni rapor. 16'sında Talim Terbiyeden ve Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğünden bir emir çıkmış, ona cevaben rapor tanzim ediliyor. Rapor nasıl tanzim edilir-

se edilsin, lütfedin düşünün. Bugün Millî Eğitim Bakanlığının iki tane yüksek kurumundan emir çıkaracaksınız, yarın da o heyet müspet raporu verecek. Bu nasıl oluyor arkadaşlar? Emir her iki umum müdürlükten çıkacak, İstanbul'a tebliğ edilecek, vilayet özel okullarla ilgili Millî Eğitim Müdürlüğü, oradan okula veya vazifelilere tebliğ edilecek vazifelilerin ikisi Ankara'dan katılacak, üçü İstanbul'dan katılacak; bunlar bir araya gelecekler bu öğretim kurumunda yeni bir tetkik yapacaklar, oturup raporu yazacaklar ve neticeyi bildirecekler. Bunu kimlerdir yapan, nasıl olmuştur, nasıl olur Millî Eğitim Bakanlığının kusuru olamaz.

Okuyorum, bakın bir günde olan olaylara. Ondan sonra Millî Eğitim Bakanlığı ortada yok. "Emirleri gereğince İstanbul Işık ve Mimarlık Özel Yüksek Okulunda makina ve elektrik mühendisliği bölümlerinin açılması hakkında kurucunun vaki müracaatı üzerine aşağıda imza ve sıfatları bulunan bizler tarafından tespit edilmiş ve tetkik neticesi aşağıda açıklanmıştır. 9 Ekim 1967 tarihli raporumuzda bir hafta evvelki raporda 9 Ekim 1967 tarihli rapor, bir hafta evvel verilen rapor. Makina bölümü için malzeme laboratuvarının, elektrik bölümü için de makina teknoloji laboratuvarının kifayetsiz olduklarını belirtmiştik. Bir hafta evvel verdikleri rapor. Bu kere heyetimizin yaptığı tahkikat neticesinde elektrik bölümü için hazırlanmış bulunan yeni ders planında dersin ikinci sınıfa alındığı görülmüştür. Mesele hâllolundu. Birinci sınıftan ikinci sınıfa aldınız mı mesele bitti. İkinci sınıftan nereye alınır onu bilmem. Bu durumda elektrik bölümünün birinci sınıfının öğretime başlamasında laboratuvar bakımından sakınca yoktur. Tamam kaydırılmış. Makina bölümü için, makina bölümünün malzeme laboratuvarı için yine 9 Ekim 1967 tarihli raporumuzda eksik olduğunu belirtmiş bulunduğumuz sertlik makinalariyle metalografi laboratuvarında kullanılması gereken diğer malzemenin de temin edilmiş olduğu görülmüştür.

Her ne kadar çentik darbe deneyi makinası mevcut değilse de, malzeme laboratuvarı öğretime başlangıç olarak bu durumu ile yeterli görülmüş, fakat ileriki yıllarda çentik darbe deneyi makinasiyle halen okulca dışarıda hazırlanması kararlaştırılan deney parçalarının ihzarı için hazırlama atelyesinin de tesisi cihetine gidilmesi lüzumlu görülmüştür. 1967-1968 öğretim yılında okulda makina ve elektrik bölümlerinin birinci sınıflarının öğretime başlamasında bir sakınca görülmemiştir." Bu raporu vermiş, vakıa heyet vermiş ama nasıl vermiş arkadaşlar. Bu ne suni rapordur, bundan daha suni bir rapor karşınıza gelebilir mi? Bu raporu Bakanlık kabul ederken efendim, heyet kabul etti ben de kabul ettim diyebilir mi? Derse samimi olur mu? Olursa hayrını görsünler.

Şimdi bu okula ait bir iki not daha vermek istiyorum. Bir dershaneye girdik, hoca imtihan ediyor; vize zamanı imiş. Dersin adını unuttum, "Hocam" dedim "bu okulu herhangi bir şekilde daha sık oturtmak mümkün mü idi?" Hoca şöyle

bir afalladı, ne istiyorsunuz gibilerinden, sonra anladı, "hayır efendim değildi tabiî" dedi. Şimdi birisinin başı diğerinin omuzunda, çocukların sağ kollarının rahat hareket etmesine imkân yok. Okulu geziyorsunuz, her an başınızı kollamaya mecbursunuz. Merdiven altı, merdiven altı, koridor, koridor, rahat bir koridor olmasına imkân yok. Mesela Yıldız Teknik Okulunun herhangi bir koridorunu burada dershane yaparsanız, fevkalade olur, gayet rahat olur. Dershaneler rahat değil. Elbette 3 200 kişiyi Yıldız Teknik Okulunun onda biri kadar bir yere sokarsanız böyle olur. Okulun kitaplığı, ne yer, ne de kitap adedi bakımından yeterli değildir. Bu husus okul kurucuları tarafından da kabul edilmekte, ancak genel gelişme plânın içinde durumun düzeleceği ifade edilmektedir. Bu okul 1967-1968 öğretim yılında ilk mezunlarını verme durumuna gelmiş bulunmaktadır. İşin en acı tarafı budur arkadaşlarım, raporun en önemli tarafı bu okulların mezun verme durumuna gelmiş olmasıdır. Dikkatinize saygı ile arz etmek isterim ki, bu okul teknisyen yetiştirmiyor, bu okul tekniker yetiştirmiyor, bu okul sanat okulu mezunu yetiştirmiyor. Ama bütün vicdanımla huzurunuzda ifade etmek isterim ki, bu okulda herhangi bir Devlet sanat okulu mezununun aldığı teknik müktesebatı talebeye vermeye imkân ve ihtimal yoktur. Makina bölümünün 1968-1969 yılında girmesi şart olan döküm, kaynak ve salaş kaldırma atelyesi henüz mevcut değildir. Okulda bu laboratuvarların kurulması için dahi yer yoktur. Topografya laboratuvarı olarak gösterilen kısmın daha ziyade araç ve gereçlerin muhafazasına yarayacak bir depo halinde bulunduğu görülmüştür.

Sayın Bakan komisyondan ilmî rapor istiyorlar. Biz bir gün ziyaret ettik, ilim heyeti değiliz. Biz bir müşahede heyetiyiz. Her okulu gezmeye de mecbur değiliz, her okul için de müfettişler heyetinin tespit ettiği bütün kusuru da tespit etmek bizden istenemez. Teşekkürle arz etmek isterim ki, içerimizde Maarif Vekâletinin İdareciliğinden gelme insanların titizliği ile, bu rapor, müfettişlere hayır dedirtmiyecek mükemmelliyette tespit edilmiştir. Ve diğer arkadaşların tecrübeli görüşleri bir günlük ziyaretle bu seviyede bir raporu huzurunuza getirmiştir. Hangi ilmî raporu Sayın Bakan bizden istemektedir?

Topografya aletlerinin üzerinde en küçük bir çizik dahi bulunmıyacak şekilde yepyeni bir halde bulunuşu, keza bunlarla ilgili sehpaların da toprağa girdiğini gösterecek en küçük bir boya çiziği taşımaması, bu aletlerin kullanılmasını gerektiren tatbikatın şimdiye kadar yapılmamış olduğu kanısının uyanmasına sebep olmuştur. Bizim içimizde çok değerli bir mühendis arkadaşımız, teknik okulların müşahedesinde, komisyona çok değerli müşahedeleri mal etmişlerdir. Ayrıca mevcut aletlerin okuldaki öğrenci kesafetine göre, çok az olduğu da tespit edilmiştir. Demin okuduğum raporla bu raporun yazılması arasında en az birbuçuk senelik bir mesafe vardır. Sayın Bakan diyor ki, görmeyin, üzerinde durmayın.

Ama ya araştırma açılmasaydı. Ya komisyon kurulmasa idi? Sayın Bakanlık ne yapacaktı acaba? Yaptıkları ortada. Okulun bu şekilde mevcut bölümleri için gerekli öğretim imkânlarını yeterli bir şekilde sağlamamış durumda iken yeni bölümler açma yolunda müsaade almış olduğu konusunda yapılan inceleme sonunda, okulun bu bölümleri açma isteği karşısında Bakanlık tarafından görevlendirilen 4 profesör ve diğer öğretim üyeleri deminki raporu vermişlerdir, onu sizlere arz ettim. Meseleyi, kısaltmak istiyorum.

Okulda ilgili işlemlerin tetkiki sırasında dikkati çeken bir husus da yönetmelikte yapılan değişikliklerin çokluğu olmuştur. Ne zaman okulun başı sıkışırsa yönetmelik değişiyor. Çünkü son sınıfta imtihan vermeye kadar geldiği zaman talebe artık yönetmeliği arayan kim, okunmamış olan dersleri arıyan kim? Şimdi bu kadar sık yönetmelik değişikliğinin sebebinin üzerinde durmak istemiyor komisyon... Çok sık yönetmelik değiştiğini 4 delille buraya tespit etmiştir. Bir okuldaki yönetmelik değişikliğinin 4 delilini komisyon huzurunuza takdim etmiştir, ama sebebi hakkında nezaketle ifadede bulunmuştur. Bunun sebebi şüphesiz alt sınıfların süratle yukarıya alınması ve alt sınıflara yeni talebe alınması, tecil ticaretine ve diploma ticaretine devam edilmesi, kârdan zarar edilmemesidir. Gaye açıktır. Çünkü bu müesseseler evvela öğretim müessesesi değil ki. Kârla öğretim böyle ters orantılı hale getirilirse, elbette olacak olan budur. Sahip hakimdir, hükümdar sahiptir. Sahip için gerekli olan sadece gelirdir, kârdır. Çünkü öyle sahipler var ki, bu okulu açıncaya kadar okulların veya ilkokuldan daha üst seviyeli okulların yanından geçmemişler.

Bir konuya değinmek isterim, mühim bir konudur. Bu okulun idaresi de yetkisizlikten şikâyet etmiştir. Sahibin mutlak olarak yetkili olmasından şikayet etmiştir. Çünkü ita amiri her hâl ve kârda sahip. Her tasarruf, her müspet tasarrufun sonu paraya dayanmaktadır. Sahip hayır deyince bütün tasarruf, bütün plânlama, bütün hazırlık bitmektedir. Bu okulun müdürü olan zat der ki; yetki mutlak olarak müdürde olmalıdır, idarecide olmalıdır, sahipte olmalıdır. Ama bizim sayın Bakanlığımız kanunda komisyonun ıslahatçı teklifine doktrinci dediği için ve kanunda bir değişiklik düşünmedikleri için bu tip meselelere temas etmeye lüzum görmezler.

Şimdi bilmiyorum bundan başka bir şey söylemeye daha lüzum var mı? Şimdi bu okulun paraleli, bu okulun yaşında Kadıköy'de de bir okul var. O da aşağı yukarı bu seviyededir. Bir adım geri, bir adım ileri. Raporda teferruatı ile ayrıntılı olarak tespit edilmiştir. Onun üzerinde durmıyacağım.

Yalnız bir mühendislik okuluna daha dikkatinizi çekeceğim. Bu da 19 numaralı okuldur. 19 numaralı okul 101 inci sayfadadır. Bu okul İstiklâl Caddesi

üzerinde bir iş hanının çatı katındadır. Bu çatı katına girerken bankaları, sigortaları siyasî partileri görürsünüz. Ve bu okulda kendinizi şöyle bir haleti ruhiye içerisinde hissedebilirsiniz. Biz bir mühendislik okuluna değil, İstanbul'da çalıştık çok yorulduk bir gece kulübüne gidiyoruz, dinlenmeye gidiyoruz diye gidersiniz. Karşınıza çatı katında bir gece kulübünün olması lazım gelen yerde bir özel okul çıkar. Binanın alt katlarında banka şubesinden siyasî parti merkezine, terzihaneden avukat yazıhanesine kadar her türlü iş yeri faaliyet halindedir. Ayrıca binanın beşinci, altıncı katlarında Galatasaray İktisadi ve Ticari İlimler Özel Yüksek Okulu bulunmaktadır. Şimdi bizim Sayın Bakanımız demin bir zabıt tespit etmiştim ben bu binada iki okul var mı diye sorduğumuz zaman tereddütsüz, büyük bir hâkimiyetle "Yoktur" buyurdular Halbuki bu bir tüzük hükmü değildir sevgili arkadaşlarım. Kanun bunu bir hususi, özel, ayrı bir hüküm olarak tespit etmiştir. Doğru mu yanlış mı bilmiyorum. Madem ki kanunu denetliyoruz kanun okulların her birini ayrı binada lüzum görmüştür. Ve Bakan o güne kadar kolaylıkla, rahatça, rahat konuşma üslubu içerisinde yoktur der çıkar. Bu okula 12 nci ayın 28'inde öğretime başlama izni verilmiştir. 12 nci ayın 28'inin yıl başına iki gün kala olduğunu hatırlatmaya lüzum görmüyorum. Okulun alınması lazımgelen tedbirler düşünürken ciddi bir eğitim görüşü içinde bulunmadığı ve ticari hesapların ön plâna alınmakta olduğu kanısına varmıştır. Okul kitaplığı yer olarak küçük bir odadan ibarettir. Bir kitaplık memuru tarafından idare edilen kitaplıkta 1 235 cilt eser vardır. Listeler gösterilmiş ve ortaokula ait kitaplar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca okulun malzemesinin bir kolejden aktarma olduğu tespit edilmiştir. Okulun bugün içinde bulunduğu durumda inkişafı mümkün değildir. Üzerinde artık durmuyorum.

Bunun benzeri olan okul Cağaloğlu'nda idi. Ve gerçekten o okul bundan daha seviyeli idi. Demek ki yarışmada herhangi bir şekilde o okul geri kalmış. Şimdi ben size şu ana kadar bir kimya mühendisliği okulu arz ettim. Paralel biri, yeni açılan biri daha mezun vermek üzere olan iki teknik okulu arz ettim. Şimdi de eczacılık ve dişçilik okulu üzerinde duracağım.

Burada büyük bir problem var. Bu okulun meselelerini Sayın Rahmi Arıkan müteaddit defalar yazılı sual halinde Bakanlığa tevcih etmişler ve bir münakaşanın içinde idiler, iyi biliyorlardı. Biz bu okula gitmeden evvel, demin de arz etmiş olduğum gibi, İstanbul Üniversitesi Dişçilik ve Eczacılık Fakültesini ziyaret ettik. Hem problemlerine yardımcı oluruz, hem de hangi seviyeyi arıyacağız diye fikir edinmek istedik. Sabah oraya gittik, tesadüf akşam üzeri de oraya gittik. Aynı öğretim kadrosunu olduğu gibi karşımızda bulduk. Doğrusu, Devlet ve özel sektör aynı öğretim kadrosu. Yalnız eczacılık fakültesinden üç kişi, ben üniversiteyi araştırma müessesesi, ilim müessesesi telakki ederim ve özel okulda

ders almam demiş, oraya gitmemiş. Diğerleri aşağı yukarı olduğu gibi idarecileriyle beraber idareyi de, yönetimi de teslim alarak özel dişçilik ve Eczacılık okuluna gitmişler. Yani insan ilk defa iyi bir kadronun elindedir gibi, yeni Devletin kadrosunun elindedir gibi bir intiba içinde oluyor, ama durum şudur: Bizim sayın Eczacılık ve Dişçilik Fakültesi öğretim kadromuz sabah Beyazıt'ta derslerini yapıyorlar. Burası ikili öğretim yapmaz. Burası 60 dişçi talebesi alır, 65'i almaz. 90 eczacı talebesi alır, 95'i almaz, Devletin bütün imkânlarına rağmen; eski tıbbiye okulunu teslim almış olmalarına rağmen, yerleri genişlemiş olmalarına rağmen, asistan ve doçentlerinin imkân nispetinde tamamlanmış olmasına rağmen, Nişantaşı'na gidersiniz, aynı öğretim kadrosu iki vardiya daha öğretim yapar. İkili öğretimi Devlette yapmaz, fakat ikili öğretimi özel sektörde yapar. Beş talebe fazlayı İstanbul Üniversitesine almaz, ama orada daha yetersiz şartlar içerisinde, koridorlarından geçilmiyen şartlar içerisinde, salonlarında oturulmıyan soğukluklar içerisinde 250 dişçi talebesini, 350 dişçi talebesini yetiştirmekte fazla bir mahzur bulmazlar. Tabiî bir fark var, beş fazla, on fazla İstanbul Üniversitesine alınırsa seviye düşer belki. Ama orada üç defa, beş defa artarsa seviye düşmez. Aynı yetki, aynı muadelet, aynı belge, aynı diploma imtiyazı. Burada büyük bir kontenjan fazlalığı vardı. Tabiî ilk defa komisyon tarafından tespit edilmiştir. Bilmiyorum sayın Bakanlık bu işi nasıl kılıfına uydurur. Bilirsiniz dişçi talebesini yetiştirmek için genel tıb konularında FKB'de veyahut başka yerde genel tıb mevzuunda bu insanların yetiştirilmesi lazım. Sayın Dekan muadili görevlilerinden biri iftiharla dediler ki; biz, bu genel tıb mevzularında, Sayın Celal Beyin sorduğu suale karşılık, temel tıb derslerini Cerrahpaşa'ya veya diğer tarafa talebeleri gönderiyoruz, idare ediyorlar, dedi. Yani Devletten geçiniyorlar. Masrafa lüzum yok, içli dışlı. Bunlar kadar içli dışlı müessese zaten göremezsiniz. Ve raporda da şüphesiz mizah olsun diye değil, bir gerçeği ispat ve ifade etmek için işaret edilmiştir. Bu Devletin yönetim kadrosu, özel okulu teslim alan Devletin yönetim kadrosu özel okula daha çok sempati duyduklarını iftiharla ifade etmişlerdir.

Şimdi bunun da üzerinde daha fazla durmuyorum, sanmıyorum ki daha fazla üzerinde durmama ihtiyaç duyasınız. Yalnız, benim kafamı kurcalıyan bir mesele var. Biz 1961'de Ankara Eczacılık Fakültesini kurmuştuk. Kurarken öğretim üyeleri meselesi bir problemdi. Bu vesile ile müşahede ettik ki, Ankara Eczacılık Fakültesinde bazı ihtisaslarda, bilhassa bazı ihtisaslarda elân öğretim üyesi tamamlanamamıştır. Şimdi ben düşünüyorum, o günden bugüne Türkiye'de 6, 7, 8 sayın kati rakamları bilir, Eczacılık Fakültesi, Eczacılık Yüksek Okulu açıldı. Bu yüksek okullara acaba öğretim üyesi nasıl bulunuyor? Haydı İstanbul'da bir değiş-tokuş, bir imkân bulundu. İzmir'de, Ankara'da, Eskişehir'de bunlar nasıl

bulunur, nasıl sağlanır ve hangi seviye ile öğretimi yaparlar? Bir başka istifham hep kafamı kurcalıyor. Bu İş Kanunu çıkarken İşçi Sigortaları bilirsiniz hep büyük bir münakaşa mevzuu idi ilaçları, işçilere verdiği ilaçları ucuza maletsin diye kendileri hastanelerinde eczane açabilme yetkisini almak için uğraştılar, durdular. Eczacılar evelallah becerikli insanlar, bunu tersine çevirdiler. Yani İşçi Sigortalarına bile kâr hadleri düşmesin, sürümden kaybetmesinden diye eczane açma imkânlarını çok gördüler. Bu kadar becerikli insanlar, bu kadar eczacı enflasyonuna sebebolacak olaylara ne derler, bilmiyorum. Vakıa bir araştırma yapmışlar ve Eczacılar Odası yolu ile demişler ki, mesela Almanya'ya, İngiltere'ye "sizde özel okul var mı ve bunların kuruluş maksadı ticari midir? falan diye. Aldıkları cevap da hayır özeldir, ama mutlak olarak vakıftır, ticarete istinadeden hiçbir özel okul yoktur diye cevap almışlar. Bundan da anlaşılıyor ki, onlar da bir gayretin içindedirler ama, bu gayretler nedense Özel Okullar Kanununu Anayasa Mahkemesine götürecek şiddette kesafete gelmiyor.

Şimdi sevgili arkadaşlarım, ben size birer örnek vermek istedim. Örneğime bir de Ticari ve İktisadi İlimler Okulu misali vererek bitireceğim, yorumlara geçeceğim. Sizi sıkmak istemem. Arz edeceğim okul sekizinci sayfadaki iki numaralı okuldur.

Bilirsiniz ki, öğretim üyeleri en bol olan, açılması en kolay olan, sosyal konularla ilgili olan okullardır. Bilhassa İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri. İlk açılanlar bunlar. Çünkü laboratuvar meselesi yok, hatta bir ölçüde yer meselesi yok. Öğretim üyesi bol ve ucuz. Talebesi de bol, çünkü tecile ihtiyacı olan birçok çocuklar var. Diplomaya ihtiyacı olan birçok tüccar çocukları var. Bunlar nereye gidecekler? Şimdi Devletinkine gitseler ya imtihan çıkar, ya sayı barajı çıkar, ya devam meselesi çıkar. Böyle rahat yerler varken, geldi mi, gelmedi mi, geçti mi, geçmedi mi, 598 tane talebeye 598 tane pekiyi veren okullar varken, 2 300 lirayı niye toplasınlar. Okul kiralı bir binanın zemin katı ile ikinci ve üçüncü katlarını işgal etmektedir. Birinci katta ise iki avukat yazıhanesi, bir atelye, bir mecmua idaresi, bir basımevi vardır. Bunlardan başka binanın cepheden görünmiyen çekme katında ev sahibinin ikametgâhı vardır. Gayet tabii lojmanı var. Bu suretle okul-işhanı ve tamamen içiçe girmiş durumdadır. Okul her haliyle bakımsız ve düzensiz bir haldedir. Okul müdürü olarak bir profesör gösterilmekte ise de komisyonumuzun okulu ziyareti esnasında tanışmak nasip olmamıştır. Okuldaki esas söz sahinin kurucu olduğu mutlak. Okulun bütün mali işlerinin kurucu tarafından yürütüldüğü ifade edilmiş ve öğrenci ücretlerinin de kurucu tarafından tahsil edildiği anlaşılmıştır. Bu, yeni bir mühür bir müdür meselesi var hani; o burada mutlak geçerli. Çünkü bir becerikli iş adamı derslere de girer, öğretim üyelerinin yerlerini de doldurur. Muhasebeyi de üzerine alır. Her türlü meseleyi

üzerine alır. Okulda bulunması gereken mal bilgisi ve teknoloji laboratuvarı tamamlanmamıştır. Kitaplıkta bir miktar meslek kitabı ile mesleki dergi mevcutsa da bunların bir yüksek okulda aranan yeterlikte olduğunu söylemek mümkün değildir. Okula 1966 yılında verilen 4 sınıf için üçyüzdür. Buna mukabil okuldaki öğrenci adedi 615 ve tek dersten bekliyen hariç tutulursa 530'dur. Birinci sınıfta devam olmadığını tespit etmiş türlü rakamlarla, devam yok. Bir hoca görme imkânını bulduk, konferansı vardı. Karşısında birkaç talebesi de vardı. Bunun üzerinde çok durmak istemiyorum. Bunlar zaten en hafif okullar. Bundan daha kötüsü Ankara'da ve bir benzeri de İzmir'de var. Şimdi bir mesele var; demin bir vesile ile arz etmiştim. Bir okulun senelik geliri veya benim tartıştığım incelediğim okulun senelik geliri 14 milyondur. Samimiyetle düşünürüm ki, bu 14 milyon lira bir senede o okula yatırım olarak tahsis edilseydi, bu okul hiç olmazsa okul istidadı olan bir hale gelirdi. Sarf edilmiyor. Bu hususi müşahedelerim var. Kâr edeceklerdir. Kârları üzerinde durmamışızdır, hesap sormamışızdır; ne kazanıyorsunuz, ne alıyorsunuz diye ama, yeri geldikçe müşahede ettik ki, mesela mühendislik okullarında cari masraf yüzde 40. Bu çok zaruri saydıkları masraf. Bunun üstünde hiçbir masraf yapılmıyor. Yani 13-14 milyonun 4 milyonu, beş milyonu bilmem nasıl hesap ederseniz masraf ediliyor ve 8-9 milyonu bir başka sanayiye yatırılıyor. Şöyle birşey hatırlıyorum, siz de hatırlarsınız. Geçen sene bu okul sahibi başı derde düştüğü zaman gazetelere beyanat vermişti. Devlet benim 12 milyonumu versin, ben okulun devletleştirilmesine razıyım diye.

Ben meseleyi bilen bir insan olarak adamı doğrusu takdir ettim, büyük bir fedakarlık içerisinde gördüm. Senede 14 milyon geliri olan, senede 8-9 milyon lira kârı olan bir müesseseyi 12 milyona devlete bırakmak bir şeydir. Şimdi, mesela bu iktisadi ve ticari ilimler okulu bunların ücretleri azdır. 2 300 - 2 500 lira arasındadır, İzmir, İstanbul veya Ankara Valiliğinin tespit ettiği rakamlara göre. Bir vesile ile gördük ki İstanbul'daki bir özel yüksek okul sermayesi 500 bin lira, rahat 500 bin lira senede kâr sağlıyor. İzmir'deki, bir mesele dolayısiyle öğrendim ki, bir yüksek okul, bir iktisadi ve ticari yüksek okulu talebe başına asgari 1 100 lira masraf var, 1 300 lira gelir farkını alabiliyordu, alabilir hale gelmişti. Yani bu okullar niye bu haldedir diye ben düşünüyorum. Kâr etmesi meselesinden çok kâr ettiklerini huzurunuza getirmek için değil de, niye aldıklarının tatminkar bir ölçüde bir kısmını buralara sarf etmezler, niye bu kadar nekes davranırlar diye düşünüyorum. Mesela bir iktisadi ve ticari ilimler akademisi, bir sahip oturmuş, tezgahtarı, muhasebecisi, patronu, bilmem nesi her şeyi olan bir dükkan gibi, her yere yetişmek istiyor. Öğretim üyesi, öğretim yardımcısı asistanı... Efendim, ben profesörüm, hoca gelmeyince ben tamamlarım, biz böyle iyilikler de ederiz haleti ruhiyesi içerisinde...

Şimdi vereceğim örnekleri size arz etmiş oluyorum. Bu noktadan itibaren dokümanlarımı da delillerimi de kısaltarak yorumlamama, kanaatlerimi size arza imkân vermenizi rica ediyorum.

Sayın Bakan mazur görsünler, belki bu meselelerin bu kadar ölçüde dörtte bir, beşte bir ölçüde de ortaya dökülmesini istemiyorlardı, ama bunu da yapmadan vazife yapmak duygusu içinde olamazdık.

Şimdi, sonuçları topluca şöyle özetlemek istiyorum. Mühendislik ve mimarlık okulları; mutlak olarak elverişsiz yerlerde, sıkışık şartlar içinde kurulmuşlardır. Kuruluş şartlariyle seviyeli eğitim yapma imkânlarından mahrumdurlar. Bu okulların nasıl Millî Eğitim Bakanlığına muhatap olabildiğine şaşmıyacak insan yoktur. Laboratuvar yok, göstermelik, lise seviyesinde veya daha geri. Uygulamalı ders yapmaya imkân yok; yer, araç kâfi değil, yer sıkışık, dersler nazari, devam kontrolsuz, program sıkışınca değiştirilir, yönetmelik sıkışınca değiştirilir, ara sınıfları süratle yukarıya çıkartmak ihtiyacı içindedirler. Bu derbeder şartlar içerisinde sınıf geçme de mecburi olmaktadır. Çünkü aşağıyı boşaltmak lazım. Ama son sınıftaki küçücük kontrol herkesi bekletecek durumda olması lazım.

Bu noktada Bakanın konuşmasına dönmek isterim. Bu bakımdan ara sınıflarda da imtihana esas derslerin aranmış olması çok isabetli olmuştur. Küçük bir unsurdur, fakat çok isabetli olmuştur. Patronlar biraz kârından kaybeder, ama hiç olmazsa son sınıfa gelen adam 8 sene yüzde 40 vererek, yüzde 60 vererek beklemek imkânını duymaz, iş ciddi tutulduğu takdirde. Ama biz bir şey yapar onları bekletmeyiz derlerse veya özel okullar o kadar iyiliği talebeden esirgemez derlerse onu bilmiyorum.

Tabii sosyal tesis diye bir şey aramak hayal olur. Kitap, kütüphane yok. Sadece kanunun şekli şartlarını yerine getirmek için Millî Eğitim temsilcilerinin veya kurulan o çok şöhretli heyetlerin gözünü boyamak için.

Şimdi arkadaşlar, doğrusu, bakıyorsunuz bu özel okulların öğretim kadrolarına, profesör, profesör, profesör, profesör.. Bir başka mühendislik okuluna gidiyorsunuz aynı heyet orda. Teknik üniversiteye gidiyorsunuz aynı heyet orda..

Bir başka vesileyle meseleyi tartışmak istiyorum, öyle öğretim üyeleri var ki üç yerde, dört yerde dersleri var. Düşünürsünüz, hadi kanun imkân verdi? Kanun imkân vermez biliyorsunuz 10 saatle tahdid edilmiştir. Ama fizik olarak, fizyolojik bir varlık olarak, biyolojik bir varlık olarak, bu sayın profesörler, doçentler bu kadar öğretime nasıl yetişirler? Yani insanın fizik kudretini bu profesörlük bu akademik kariyeler, bu titrler acaba artırıyor mu? Yani "41 yaşında ben, günde sekiz saat çalışma kabiliyetim varsa şayet ordinaryüs profesör olsaydım bu 16 saate çıkar mıydı? 20 saate çıkar mıydı? Diye insan ister istemez düşünüyor. Ya

böyledir veya bunda başka bir mesele vardır ki kanaatim odur ki, herkes unvanını vermiştir. Bunları söylemek benim için biraz acıdır, ama derslere yetişememektedir, yetişemez, buna imkân yoktur. İstanbul'da sabah Teknik Üniversitede, akşam üzeri Kadıköy'de öğleden sonra ne bileyim gene aynı şartlar içerisinde Cağaloğlu'nda veya Levent'te, Kolejde, Teknik Üniversitede. Bunlar nasıl olur arkadaşlar? İstanbul trafiğini bilirsiniz.

Şayet sorumlu Millî Eğitim Bakanlığı, konulara hakim olsaydı, kanunda yazılı olduğu gibi bu kanunu yürütseydi bu durumlar böyle olmazdı. Yani bu kanunu yürütmekten Millî Eğitim Bakanlığı sorumludur hükmü, kanuni madde olmasa başka türlü ne olabilirdi, yani Millî Eğitim Bakanlığına verilmemiş olsaydı bu iş nasıl yürütülürdü?

Şimdi, Ankara'daki bir mühendislik okulu kendi sınıfının Kimya Özel Yüksek Okulu değil hiç şüphesiz kendi sınıfının en kötüsüdür. Ve bir vesile ile sonradan tekrar gördük, hiç bir değişiklik yoktu ama bakanlık özel yüksek okulların tam şümulü ile örneklerini Ankara'da göstermek istediği için, o mostralığı Ankara'da muhafazaya devam etmektedir.

Şimdi insan, okulu vurgun konusu olarak telakki ederse başka ne beklenir diye bir sual geliyorsa aklınıza, ben de, aynı hisler içinde olduğumu arz ederim. İktisadi Ticari İlimler okulları az masraflı, kolay kuruluşlar olduğu halde içlerinde çok kötüleri var. Hiç olmaması, hiç yaşamaması lazım gelenleri var. Bunları Bakan bilir, Bakanlık da bilir. Halbuki bunlar bol kazançlı, öğretim kadrosu sağlanması son derece kolay kuruluşlardır.

Şimdi sevgili arkadaşlarım; özel okulların en kötüleri İstanbul'dadır. Yani umumiyetle, vasati olarak en kötüleri İstanbul'dadır. Bir çağrışım yaptırıyor insana, yani İstanbul'un da hakkıdır, en vurguncu olan elbette İstanbul olacak gibi, geliyor.

Sevgili arkadaşlarım, hüküm halinde görüşlerimi arz etmek isterim. Özel okulların durumu kamu oyunun bildiğinden çok daha perişandır. Bunu her an herkesle tartışmaya hazırım.

Özel Okullar Kanunu hiç bir yönüyle ve hiçbir maddesiyle Sayın Bakana ithaf etmek istiyorum- O güne kadar yürürlükte olmamıştır. Bu kanun yürürlüğe girmişse, şayet buna inanıyorsanız bu kanun kendiliğinden yürürlüğe girmemiştir, Araştırma Komisyonunun raporu bu kanunu yürürlüğe sokmuştur.

Devletin hiçbir teşkilâtı bu kadar fütursuzca sorumsuzluluk duygusu içinde olmamalıdır, olamaz. Bakanlığın bu sorumsuzluğu Bakanlığı bir sorumlulukla karşı karşıya bırakmalıdır. Bu sorumsuzluğun bir ceremesi olmalıdır. Bu sorumsuzluğun siyasî bir sonucu olmalıdır.

Özel okullar istediklerini yapabilmişlerdir. Her istediklerini Bakanlığa kabul ettirmekte güçlüğe uğramamışlardır. Bunun delilleri raporda vardır.

Bakanlık onları değil, onlar Bakanlığı kontrolleri altında tutmuşlardır.

Özel okullar öğretim kadrosunu tamamen devlet imkânlarından almıştır. Devlet öğretim kadrosunu, özel sektör kâr etsin diye kendi amme görevini yapmaksızın onlara hibe etmiştir. Bu durum; özel okulların bu durumu, devlet okullarında seviye düşmesine ve birçok talebe hareketlerine sebep olmuştur. Özel okullarda şekle ait şartlara bile riayet edilmemiştir. Her türlü eğitim aracı külfet sayılmıştır. Böyle bir ortamda eğitimin seviyesinden bahsetmek bile bahis konusu olamaz.

Anayasanın gösterdiği hedefe herhangi bir özel okullardaki eğitim seviyesinde, özel okulların gösterdiği durumla bir münasebet aramak beyhudedir. Hiçbir özel okul devlet okulları seviyesinde değildir. Kaldı ki Anayasa bundan daha yüksek bir seviyeyi hedef tutmuştur.

Araştırma Komisyonu raporu Bakanlığın sorumluluk belgesidir. Okulların seviyesizliğini objektif gibi, fotoğraf gibi tespit etmiştir. Okulların üçte ikisi derhal kapatılması lazım gelecek seviyede idi. Derhal kapatılması lazım gelecek durumda idi. Üçte biri ancak ıslahı kabil telakki edilebilir. Onlarda da o gün için yeterli bir sevyieden bahsetmek beyhudedir. Türkiye'de özel yüksek okul müessesesi iflas etmiştir. Bunu Bakanlık kendi eliyle iflas ettirmiştir. Bu başarıyı bu kadar kısa zamanda göstermiştir. Biz, arkadaşlarımız, Senatoda bazı üyeler Özel Yüksek Okullar Kanunu çıkarken sert bir muhalefet göstermişlerdir. Bugün zabıtları tetkik ederseniz, hepsi bugün meydana çıkan kusurların, hepsi aşağı-yukarı hepsi o gün görülebilmiştir. Ama görülemiyen tek husus, bu müessesenin bu kadar kısa zamanda dejenere olacağı ve 40 bin vatan evladının başına iş açılacağıdır.

Şimdi sevgili arkadaşlarım, bizim rapordan ayrıldığımız husus, çözümdür. Müşahede ettiniz ki, rapor ıslahatçı bir çözümdür. Bakanın söylediği gibi veya özel okulcuların Bakana telkin ettikleri gibi raporun bir doktriner görüşle uzaktan yakından ilgisi yoktur. Beş tane sayın A. P.'li arkadaşımızın iştirak ettiği gibi rapor. Sadece kanunda ıslahat teklif eden bir rapor. Neresinden doktriner olabilir ben merak ediyorum? Ayrıldığımız kısım çözüm tarzıdır. Çözüm tarzına ait görüşlerimizi size arz etmek istiyorum:

Çözüm tarzına ait görüşlerimizi arz ederken; özel okulların kuruluşu üzerinde, kuruluş sebepleri ve gerçekleri üzerinde birkaç dakika daha maruzatıma imkân veriniz.

Özel okullar ıslah edilerek yaşatılmasına devam edilemez. Bu doğru değildir Yeter derecede bir icra safhası geçirmiştir. Bu icra safhası, ayrıca başka bir ma-

nası vardır; hem kanun kuruluş noksanını, hem de uygulamadaki noksanı bütün pespayeliğiyle demeyeyim, yetersizliğiyle ortaya koymuştur. Sonu iflas ve mahkûmiyetle neticelenmiştir. Islahat mümkün değildir. Bu müessesenin tasfiyesi istikametinde hal tarzını savunacağım.

Sevgili arkadaşlarım; yüksek öğretim bir bütündür. Bunu bir bütün olarak ele almazsak, yüksek öğretimi veya kendi başına, kendi şartları içerisinde özel yüksek öğretimi ıslah edemeyiz. Çünkü özel yüksek öğretim öyle bir miyar olmuştur ki, kamu yüksek öğretimini, üniversitelerimizi ve Devletin yüksek öğretiminin hastalıklarını, illetlerini artırmıştır, süratlendirmiştir, onları da birçok problemlerle başbaşa bırakmıştır. Her iki müessese arasında şüphesiz organik bağlar vardır. Birisinin kendi başına tedavisi imkân dahilinde değildir. Öğretim üyeleri müşterek, seviyeleri müşterek, birçok hatta sermayedarlardan bile iştirakli hususlar vardır. Her iki müesseseyi biz beraber ele alırsak ancak bir ıslah formülüne gidebiliriz. Özel okullara çözüm ararken var oluş sebebini özetlemek istiyorum:

Özel okullar ya üniversitede hiç yer bulamıyanlar için kurulmuştu veya istediği yeri bulamıyanlar için kurulmuştur. Bunlar çoğunluğuyla düşük not alan, öğretmeni eksik geri kalmış bölgelerin çocuklarıdır. % 70'i fakir aile çocuklarıdır. Bu bir sosyal araştırmayla tespit edilmiştir. Bu çocukların % 35'i yani % 70'in yarısıdır bu, bütünün yarısı değil gündüz çalışarak okur. Bir kısmı hemen askerlik tecil belgesine ihtiyaçlı olan çocuklardır. Diplomaya sadece askerlik için veya sosyal imtiyaz için ihtiyaç duyan çocuklardır. Bunların arasında en büyük ağırlığı sanat okulu mezunu gençler teşkil eder. Benim konuşmamdan bilhassa bu noktaya dikkat buyurmanızı istirham ediyorum. Niye böyledir? Büyük bir ağırlık teşkil eder, bütün mühendislik okullarının gece kısımları sanat okulu mezunları veya buna benzer okul mezunları tarafından doldurulmuştur. Fakir, gündüz çalışan, zengin hiçbir ehemmiyeti yok. Bunların sebebi Devlet eğitim sisteminin bu noktada büyük bir zaif içinde bulunmasıdır. Bunların en istidatlıların bile yeterli sayıda yükselme imkânları, şartları hazırlanmamıştır. Tekniker okullarının elinden tutulmamıştır. Yıldız Teknik Okulunun Kanununa uzun müddet sahip çıkılmamıştır. İstanbul Teknik Üniversitesinin açacağı 2 nci bir akşam okuluna sahip çıkılmamıştır veya orta öğretimimizin ağırlık merkezi, teknik öğretime kaymalıdır diye burada uzun uzun görüşmeler yapılmış, şuralardan geçmiş olduğu halde, buna inanıldığı halde, bu bir ihtiyaç olduğu halde, bu bir Millî zaruret olduğu halde bu noktada türlü nedenlerle faaliyet veya yeterli faaliyet gösterilmemiştir.

Özet : Üniversitede yer yok, veya talebenin istediği yer yok. Sanat okulu veya teknik öğretim mezunlarına tırmanma imkânı yok. Askerlik kapıya gelmiş, Türkiye'de sadece diploma para eder ve diploma aranır. Özel okullar diplomayı veren yerlerdir. O halde elbette buranın paralı parasız müşterisi olacaktır.

Çözüm tekliflerimiz ne olmalıdır: Basitten zora doğru arz ediyorum. Bazıları tahakkuk safhasına girmiş görünen hususlardır. Evvela sevgili arkadaşlarım Türkiye'de yedek-subaylık müessesesi değiştirilmelidir. Çok şükür tespit ediyoruz ki, bu kanaata iştirak edilmiş ve bir araştırma içerisine hiç olmasa girilmiştir. Bilirsiniz ki, yedek subaylığın iki büyük maksadı: Birisi yüksek öğretimi teşvik, biri de ordunun küçük subay ihtiyacına cevap vermek idi. Bugün her ikisine de lüzum kalmamıştır. Bu hedefler aşılmıştır. Hatta ordunun ihtiyacını temin zımnında hiçbir ihtiyaç kalmamıştır. Tekniği üzerinde durmuyorum, fakat mutlaka yedek subaylık müessesesi yeni bir statüde tespit edilmelidir. Bunun için arz ediyorum; yüksek öğretime tazyik yapan suni unsurlardan birinin ortadan kalkmasını sağlamak için, bunun hiç olmazsa yüksek öğretimde % 10-15-20'lik bir ağırlığı vardır. Komisyon raporuyla da tespit edilmiştir. Ortak müşahadelerinizin olduğuna da inanıyorum.

Türkiye'de diplomanın geçersiz hale getirilmesidir. Sadece diploma hiçbir yerde geçerli durumda yeter belge değildir. Bu, bildiğiniz gibi Devlet Personel Kanunu ile tanzim edilmişti. Devlet hizmetini istiyenler Devlet Personel Dairesinin tanzim ettiği bir imtihanla hizmete alınırlar ve hatta ara terfilerde yine bunlar imtihana tâbi tutulurlardı. Bu kanun geciktirildiği için, bu hüküm de ölü hükümler arasındadır. Bu da bir memleket ihtiyacıdır. Yüksek öğretime olan suni tazyiki belgenin geçerli olmasını, sadece belgenin geçerli olmasını, kafadan hiçbir şey istenmemesini ortadan kaldıracaktır.

Bunlardan daha başka bir çözüm tarzını arz ediyorum, sanıyorum ki, hemen iştirak edeceksiniz. Üniversite ve yüksek okullarda yeni kapasite yaratılması lazımdır. Bu, çok basit bir bedehat. Bundan daha mühim olan, benim teklifimde, bunun göründüğü kadar zor olmaması, hiç olmazsa özel öğretim kurumları içerisinde ders gören öğreticilerin kısa bir zaman içerisinde veya tahmin edilenden daha kısa bir zaman içerisinde kamu sektörüne mal edilebileceğini ifade etmek istiyorum.

Bu, nasıl olabilir? Devlet okullarında yeterli kapasite nasıl yaratılabilir?

Sevgili arkadaşlarım, bunun şartları şudur: Bir kere, üniveritelerimizde ve yüksek öğretim kurumlarımızda full-time dediğimiz tam gün çalışma mutlak olarak uygulanmalıdır. Bu, asgari, üniversite öğretiminin ve üniversite seviyesinin haysiyetidir. Tam gün çalışma olmıyan bir üniversitede bir üniversiter öğretim, bir araştırma faaliyeti olabileceğine inanamıyorum ve ben, askerlikten gelmiş bir insan olarak, bunun yeterli belgeleriyle huzurunuza çıkmaya hazır olduğumu arz etmek isterim. Her hal ve kârda yüksek öğretim kurumlarımızda, sadece üniversitelerimizde değil, yüksek öğretim kurumlarımızda, tam gün çalış-

ma uygulanmalıdır. Memnuniyetle belirtmek isterim ki, bu karara şimdiye kadar Teknik Üniversite, Ankara Üniversitesi, İzmir Üniversitesi katılmış durumdadır. Çok iyi, çok hayra yoruyorum. Temenni etmem ki, bunun kanuni bir hale gelmesi daha fazla uzasın. Bu, bir gün evvel tahakkuk etmelidir. Benim aklım almıyor, 10 saatlik dışarıda çalışma yetkisi ile, 42 saat dışarıda öğretim yapan profesörün üniversitede nasıl öğretim yaptığını anlamayı.

O halde size şunu ifade etmiştim, üniversite ve yüksek okullarımızda kapasite mutlak olarak artırılmalıdır, bu bir ihtiyaçtır. Ve ben bunun mümkün olduğunu size ispat etmiye çalışacağım.

Bunun bir yolu tam gün çalışmadır. Tam gün çalışma, üniversite seviyesini, okullar seviyesini derhal yükseltecek ve birçok ders imkânı sağlıyacaktır.

Bunun arkasından, her türlü müesseselerde ikili öğretime geçilmelidir, gece öğretimine değil. Zamanı gelince bunu tartışacağız. İkili öğretimle, gece öğretimi arasında, teknisyen olmamakla beraber, büyük farklar görüyorum. İkili öğretimin Türkiye'deki kadersizliği şudur, Devlet Personel Plânlamasına aykırı olarak Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde ikili öğretim başlamıştır, İstanbul Edebiyat Fakültesinde başlamıştır, ama Devlet Personel Plânlamasının, merkezi plânlamanın en çok personel istediği sahalarda hiçbir gayret veya hiçbir külfet ihtiyar olunmamıştır. Halbuki bugün Türkiye'de istenen uygulanmalı fen ve matematik menşeli ilimler ihtiyacı içindeyiz, personel ihtiyacı içindeyiz. Bu, tam gün çalışma ve ikili öğretim şüphesiz üniversite reformunun büyük ayaklarıdır. Size ifade etmiştim ki, özel okulları yalnız başına ıslah etmek mümkün değildir.

Şimdi ikili öğretimin, belki ikili öğretimin, ama tam gün çalışmanın faziletleri hakkında daha fazla konuşmak istemiyorum. Sanıyorum ki ikili öğretim teklifime fazla itiraz eden arkadaş içinizde bulunmıyacaktır. Daima sual mevzuu olmuştur. Dil ve Tarihte ikili öğretim vardır da Fen Fakültesinde niye yoktur? Hukuku son derece taşkın bir durumda. İstanbul Edebiyatta vardır da, mesela İstanbul Eczacılıkta, Kimyada, İktisatta, İşletmede muteber adedilen, kuvvetli çocukların istendiği ilim dallarında uygulamalı branşlarda niye ikili öğretim yoktur? Şimdi şüphesiz bunun sebebi merkezi Devlet plânlamasının hakimiyetsizliğidir. Sanmıyorum ki, kastetmek istemiyorum ki, özel okullara öğretim üyesi hibe etmek için Devlet okullarında ikili öğretim yapmıyoruz gibi bir istihfam kimsenin aklından geçsin. Sadece, hakimiyetsizliktir, bunun sebebi. Sadece bu meselelere yeteri kadar, vaktiyle veya şimdi eğilinmiş olmamasıdır.

Şimdi ikili öğretim mevzuunda, biliyorsunuz, yer lazım, yer var, ikili öğretimde. Saat 3'ten sonra bütün fakülteler boş, Dil-Tarih hariç. Veya saat birden sonra. Laboratuvar hazır, malzeme hazır. Ders, araç, gereç, laboratuvar namına ne arar-

sanız bunlar var. Eksik olan nedir? Öğretim üyesi veya öğretim elemanı diyeyim ben buna. Bu da eksik değil, özel okullarda. Yine olsun özel okullarda, ama şu tam gün çalışmayı bir tesis edelim, istiyen isterse özel okullarda olsun. Ama, istiyen mutlaka Devlette olsun. Şu özel okullarla, Devletin sınırını bir çizelim, bir ara hattı çizelim ki, herkesin oynıyacağı saha, herkesin hizmet edeceği saha, kürsü bir belli olsun.

Bir başka nokta; en ucuz öğretim temini, Türkiye'nin bugünkü şartları içerisinde budur. Yeni fakülteler kurmak, yeni yüksek öğretim müesseseleri açmak idealdir, zarurettir, plânlanmıştır, ama bugün üniversitelerimizin gelişme plânları için istedikleri küçük miktardaki milyonları bile tahsis edemiyoruz. Bunların istediği parayı versek bile, zamanı birgün içerisinde, birkaç gün içerisinde temin etmek imkânı yoktur. O halde kapasite yaratmak, yani özel yüksek okulların içinde bulunan talebi Devlete alabilmek imkânı vardır. Mesele etüd edilmelidir, etüd edilirse bu hal tarzına iştirak edeceğinizi sanıyorum. Yalnız şu şartla, ikili öğretim şartiyle. Bugünkü gibi üçlü öğretim değil. Devlette bir, özel sektörde iki. Hayır. İkili öğretim, Devlette ikili öğretim. İsterse özel okullar yine ikili öğretim yapsınlar. Ama, ben öğretim üyelerini de korumak istiyorum. Ben üçlü öğretim içinde olan öğretim üyelerinin lehine bir hal tarzı koyuyorum. Elbette emeklerin karşılığı verilecektir. Elbette mümtaz bir öğretim üyesi, mümtaz bir araştırmacı olarak çalışma imkânları kendilerine sağlanacaktır.

Sevgili arkadaşlarım, bir başka hal tarzı, mesleki ve teknik yüksek öğretimde yeni imkânlar yaratarak kapasite artırmanın bir tali koludur. Bunu da özetlemek istersem, bugün Maarif Vekaletine bağlı olan Devlet yüksek okullarının kadrosunu, imkânlarını ikili eğitime çevirmek... Şimdi ben, ikili öğretimi burada savunurken belki diyeceksiniz ki, içinizden, hem seviye istersiniz hem de ikili öğretim teklif edersiniz. Günün şartları içinde gerçek bir hal tarzı bence budur. Her hal ve kârda özel yüksek okulda yetişenlerden on gömlek üstün, ikili öğretim mezun verecektir. Kaldı ki, mütehassıs değilim ama, bunun biri akademik öğretim, biri de uygulamalı öğretim olabilir. Yani birine bir asistan olmak, doçent olmak, ilmi araştırmacı olmak yetkisini vermiyebilirsiniz. Sadece mühendis yetiştirirsiniz. Böylece de halletmek imkânı var. Şurası muhakkak ki, her hal ve kârda on gömlek üstün personel alacaksınız, hiç olmazsa Devlet, karşısına gelen, Devletten burs verilerek özel yüksek okullara gönderilen talebeler, Devlete sadece karşılığı olarak diploma getirmiyeceklerdir, bir genel bilgi, bir uygulama, bir tatbikatla yüklü olarak geleceklerdir.

Şimdi görüşlerimi kısaltarak arz ettim. Daha fazla kısaltmaya maalesef imkân bulamıyorum. Şöyle özetlemek isterim. Bugünkü özel okulları ne yapalım sorusuna da cevap vermek isterim. Arkadaşlar samami olarak inancım, bugünkü

özel okulların nesli kurutulmalıdır. Islah gayri-kabildir. Bu nesil kurutma nasıl olur? Nesli kurutulmalıdır. Niçin bunu teklif ediyorum. Hemen söyliyeyim ki, ne kâr, ne doktrin, ne falan, ne filan, Buradan mezun olacak çocuklara, 40 bin aile evladına, müstakbel 40 bin ailenin reisine acıdığım için, bunları perişan etmemek için, bunları mahvetmemek için, bu özel okulların nesli bu yönden benim en çok üzerinde durduğum gerekçe budur, bu yönden bu okulların nesli kurutulmalıdır. Bu okulların nesli nasıl kurutulur? Daha fazla gerekçe arz etmek istemiyorum. Yani kalfa yetiştiremez, laborant yetiştiremez, tezgahtar yetiştiremez, her şey söylenebilir. Bu okullar bu seviyede hiçbir şey yetiştiremez. Sadece belge verir. Onun için bu okulların nesli kurutulmalıdır. Bu okullar seviyeli hale getirilemez. Bir nokta üzerinde durmak istiyorum. Şimdi, eğitimle kâr doğru orantılıdır. Eğitimle para doğru orantılıdır. Eğitimin eline parayı verirseniz seviyeli olur. Şimdi bu kanuna içinizde iştirak etmiyen olur mu? Biz, bunu ters hale getirmişiz. Para ile eğitimi ters orantılı hale getirmişiz. Yani seviyeli eğitim olursa kâr olmaz. Kâr olmazsa ne kadar seviyeli olur? Şimdi araştırmalar, sanıyorum başka arkadaşlarım yetki ile huzurunuzda arz edecektir. Şimdi dünya 30 bin liraya mühendis yetiştiriyor. Siz 5 bin liraya yetiştireceksiniz; hem de kâr edeceksiniz. Bunu hangi mucizevi formül meydana getiriyor? Devlet okulları 10-15 bin liraya mühendis yetiştirecek. Özel okul 5 bin liraya mühendis yetiştirecek, bunun ne bileyim şu kadarını da kâr alacak. Bir müteahhit, çok kâr ederse, elbette ya çimentodan, ya demirden, ya bilmem neden. Şimdi bu özel okul, kâr ettiğine göre bu kafadan... bu kafadan.

BAŞKAN - Sayın Karavelioğlu, beş dakika var. Bir takrir de yok. Acaba ne kadar sürer görüşmeniz?

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Devamla) - Sayın Başkanım, beş dakika içerisinde özetlemek gayretinde olacağımdan emin olunuz. Ben bitirmek iştiyaki içinde olduğumu arz etmek isterim.

BAŞKAN - Buyurunuz, efendim.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Devamla) - Şimdi bu nesil kurutma işi nasıl olur arkadaşlar? Bu nesil kurutma iki yolla olur. Biri okulları kapatmak. Biliyorsunuz bu okulların özel araştırma komisyonunun gördüğü, görmek mazhariyetine eriştiği 21 okulun 15 tanesinden daha fazlası, belki 16'sı iş hanları, gece kulüpleri gibi, falan yerlerde. Zaten bunların okul vasfı ile hiç ilişkisi yoktur. Seviyeli öğretim arıyan her Bakan, her teftiş heyeti, her Bakanlık mensubu bu okullardan sadece yüzü kızararak ayrılır. Sorumluluk duygusu içinde olan her sorumlunun, bu okulların seviyesini değil savunmaktan, seviyesinden utanmamasına imkân yoktur, sevgili arkadaşlarım. Size arz ettim, beş arkadaşımız Adalet Partili ve

hepimiz sadece Kanunun tatbikatını görmek üzere gittik. İçimizde en ılımlı duygularla bu okullara yaklaşan, son derece müteessir ayrıldı. Bu nesli kurutma şöyle olur. 2/3 kapatılmalıdır. Benim sorumluluk anlayışım içerisinde derhal kapatılmalıdır. Bir tane mostralık için değil, iki tane göz dağı vermek için değil, 2/3 derhal kapatılmalıdır. Esasen, burada devletleştirilecek hiçbir şey yok. Malzeme, araç, gereç, falan filan. Hepsi uydurma, kaydırma şeyler. Devletleştirilecek tek şey var: Talebe, öğrenici. Devletin okullarına almak şarttır. Sorumluluk duygusu olan her insanın ilk düşüneceği şey, bunları, Devletin müşfik kollarına emanet etmektir. Mezun olmadan, bu çocuklar diplomalarını almadan, bu çocuklar kurtulmalıdır. Yapılacak tek şey, talebeyi Devletleştirmek.

Diğer okullara gelince: Diğer okullar kuruluş yeri bakımından istidatlıdır. Gerçek şudur. Bunlar bugün kazandıkları paranın bir kısmını binaya arsaya yatırmaktadırlar, bir kısmı, Vurguncular gibi sanayie değil, Devletleştirilecek olan binadır, arsadır. Devletin bunda hiçbir kaybı olmıyacak. Henüz o okulların ne laboratuvarları var, ne yetiştirilmiş öğretim üyesi var. Bu halleri ile ne de seviyeli öğretim yapabilirler. Bunlar iyi niyetle Bakanlık tazyiki üstlerinde olursa belki 10-15 sene sonra lise seviyesinin üstünde, tekniker seviyesinde mühendis yetiştirebilirler. Ama, yapmayalım, bu çocukları feda etmiyelim. Zaten, sanat okullarından buraya gelen tekniker olmak için gelmiyorlar. Bunlar sadece mühendis olmak için geliyorlar. Bunları mühendis yapalım. Bunları mühendis yapmak, bu okulları Devletleştirmek ve benzer okulların vesayetine vermekle olur. Veya Devlet okulu haline getirmekle olur. Bunların bugün mevcudu da çok değildir. Mümkündür, Devletleştirmek fazla bir şey tutmıyacaktır. Bakın sevgili arkadaşlarım, geçen seneki rakamlara göre ben bir hesap yaptım. Bugün 40 bin, kati rakamı Sayın Bakan arz ederler, 40 bin öğrenici özel okul sahiplerine bu sene 160 milyon lira kadar para verecekler. Bu 160 milyon lira paranın, mesela okul sahipleri 40-50 milyonunu, siz deyin 60-70 milyonunu sarf edecekler, üstünü helal telakki edeceklerdir. Şimdi yazıktır. Bence bunun yerine bu kadar masrafı Devlet ihtiyar ederek, talebeden alarak değil, bu kadar masrafı Devlet ihtiyar ederek veya buna yakın masrafı Devlet ihtiyar ederek bu çocuklar Devletin kucağına alınmalıdır. Devlet eğitim müesseselerine alınmalıdır. Benim görüşüm, bizim görüşümüz ve anlayışımız odur ki, eğitim yatırımları en gelirli yatırımdır. En kazançlı yatırımdır. Hiçbir millet buradan tasarruf yoluna gitmiyor, hiçbir millet buradan tasarrufu kâr telakki etmiyor. Bu bir alt yapı yatırımıdır. Bu her halûkârda Devlet tarafından sarf edilmelidir. Bizim görüşümüz budur. Ama siz para alır mısınız, siz başka bir şekil bulur musunuz, buna karışmam. Ama , her halûkârda bu okulların bir kısmı kapatılarak, bir kısmı Devletleştirilerek bu okulların nesli kurutulmalıdır.

Şimdi bir tek noktaya daha temas ederek konuşmalarımı bitiriyorum. Demek ki benim daha 15-20 dakika konuşmaya ihtiyacım vardı, ama artık konuşmıyacağım. Anayasaya aykırılık, Anayasaya aykırı değillik meselesi.

Sevgili arkadaşlarım, sadece işaretle geçiriyorum. İstanbul Hukuk Fakültesi Genel Kurulu toplanır. -Delillerimi hiç arz etmiyorum.- "Özel yüksek okullar Anayasaya aykırıdır." der.

Ankara Hukuk Fakültesi Genel Kurulu toplanır, özel yüksek okullar Anayasaya aykırıdır, der. Bu bir şey ifade etmez mi? Bunlar bir şey ifade etmez mi? Bu konuda 45 dakika konuşabileceğine inanıyorum, bir çanta delilim de var. Benim başka arkadaşlarım bunları size arz ederler, daha fazla sizleri yormak istemiyorum. Hayır, özel yüksek okullar Anayasaya aykırı değildir. Kaldı ki, arz ettim, bu noktadan değil, bu 40 bin vatan evladına istikbal sağlamak için, bunları ciddi vatan hizmetlerine hazırlamak için, sorumluluk duygusu içinde aile reisi olma sorumluluğuna hazırlamak için bu okulların nesli kurutulmalıdır. Bu meseleye.

BAŞKAN - Sayın Karavelioğlu, iki dakika geçiyor ondokuzu..

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Devamla) - Bitti Sayın Başkanım. Sayın Bakan bu meseleye lütfen sorumluluk bende değildir, benim üzerime fazla gelmeyin, ben bu işleri şu safhada buldum, şuraya götürüyorum bakın neler de yapıyorum hisleri içerisinde, duygusu içinde sahip çıkmasın. Şu çocukları kurtarmak için sahip çıksın. Başka bir şey istemiyorum. Bu 40 bin insanı kurtarmak için sahip çıksın.

Beni sabırla dinlediniz, sadece candan teşekkür ederim.

Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN - Bir önerge var okutuyorum efendim.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Özel yüksek okullarla ilgili araştırma raporunun görüşülmesi tamamlanmamıştır. Konunun önemine binaen ve tahsisen bu konuya yer verilmek 15.1.1969 Çarşamba günü toplanılmasını arz ve teklif ederim.

İstanbul

Cemal Yıldırım

BAŞKAN - Saat 15,00'de diye ilave ediniz. Önerge üzerinde söz istiyen sayın üye? Buyurun Dikeçligil.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) - Burdan arz edeyim. Çarşamba teklif ediliyor, önergede. Bugün başladık, yarınımız var. Bence sıcağı sıcağına devam etmemiz lazım.

BAŞKAN - Muhterem efendim, zatıaliniz de yarın için bir takrir verebilirsiniz. Ama önerge hakkındaki bu itirazınız önerge ile ilgili görülmemektedir.

Önerge hakkında söz istiyen sayın üye?. Yok. Önergeyi oylarınıza arz ediyorum Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Çalışma müddetimizin dolmuş olması hasabiyle, 18 inci birleşimi, 14 Ocak 1969 Salı günü sat 15:00'te toplanmak üzere kapatıyorum.

2. - Özel yüksek okullar hakkında Araştırma Komisyonu raporu (10/14) (*)

BAŞKAN - Özel Okullar Araştırma Komisyonu raporu üzerinde alınan sözleri gruplar ve kişiler adına olarak ayrı ayrı okuyorum.

C. H. P. Grubu adına Sayın Gündoğan, Güven Partisi Grubu adına Sayın Fehmi Baysoy. Şahısları adına Sayın Özgüneş, Sayın Ertuğ, Sayın Yıldız, Sayın Dener, Sayın Altan, Sayın Hazerdağlı, Sayın Öztürk, Sayın Bekata, Sayın Hazer, Sayın Atmaca, Sayın Dikeçligil, Sayın İnkaya, Sayın Arıburun, Sayın Salihoğlu, Sayın İşmen, Sayın Mirkelamoğlu, Sayın Tüzün.

Sayın Gündoğan.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ GRUBU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; özel yüksek okullar konusunda Senatomuzca yapılan araştırma sonucunda görevli komisyonun Genel Kurulumuza sunduğu rapor üzerine Cumhuriyet Halk Partisinin görüşlerini bildirmek maksadiyle huzurunuzda bulunuyorum.

Değerli arkadaşlarım, sözlerime başlamadan evvel bugünün özel yüksek okullar hakkında Araştırma Komisyonunun düzenlediği raporun müzakeresine hasredilmiş olması önceden insanı sevindirici bir hareket ve davranış gibi gözüktü ama şimdi görüyorum ki, özel yüksek okullar gibi Türkiye sorunları içinde önemlice bir yer tutan bir konunun müzakeresinde maalesef Genel kurulumuzda gerekli çoğunluk mevcut değildir. Bu herhalde özel yüksek okullar sorununun Türkiye'de öneminin azlığı ya da başka bir anlamda özel yüksek okullar sorununun bu hale dönüşmesine sebep olan iktidarın tutumunu bir nevi hoş görme anlamına gelse gerek. Yoksa hiç kimsenin özel yüksek okullar sorunu ile ilgilenmiyeceği bir ülkede yaşadığımızı farz etmek mümkün değil.

Değerli arkadaşlarım, özel yüksek okullar sorununu araştırmak maksadiyle kurulan komisyon bize bir hakikati olanca çıplaklığıyla ayar etmiştir. O da şu: Öyle gözüküyor ki, iktidarın faaliyette bulunduğu diğer icra kesimlerinde böy-

---

(*) C. S. Tutanak Dergisi : c. 49 - s. 687:721

lesine araştırmalar yapılsa hemen her dalda özel yüksek okullar konusunda gördüğümüz feci durumu orada da görmek mümkün olacaktır. Çünkü, özel yüksek okullar konusunda yapılan araştırma sonunda ortaya çıkan gerçekler o derece ağır, o derece toplum hayatında kara düşünmeye insanı sevk edici ki bu özel yüksek okullar konusunda bu kadar fena icraatta bulunan bir iktidarın diğer konularda daha ne fena icraatta bulunacağı tabiidir. Hiç şüphe yoktur buna. Ama özel yüksek okullar konusunda araştırma komisyonunun yaptığı araştırmalar sonucunda Genel Kurulumuza sunduğu raporun, bugün Senato üyelerinin kâffesi tarafından tamamına vakıf olunduğu kanısına varmak isterdim. Şu bakımdan ki, bu rapor eğer hakikaten bilinmiş olsaydı veyahut bilinseydi cidden ne bugünkü işi oldukça zayıftan alma ne de önemsememe hali olmıyacaktı. Ve çok üzülüyorum ki nasıl olduğunu bir türlü anlıyamıyorum, ben yüksek okullar konusunda araştırma yapan komisyon raporunu komisyon burada okumadı, Genel Kurul böyle bir gerek görmedi veya suçlama anlamında alınmasın ama komisyon bu raporu okuma hususunda ısrarda bulunmadı. Halbuki bu raporun başından sonuna kadar kelime kelime okunması ve bütün Senato üyelerince bilinmesinde zaruret var. Bu raporun bütün ayrıntıları üyeler tarafından bilinmiyorsa söylenecek sözlerin önemi yok gibidir. Çünkü bu rapor hakikaten çok değerli bilgileri bizim gözümüzün önüne tam bir objektiflikle seren ender raporlardan bir tanesidir. Onun için özel yüksek okullar araştırmasına dair raporun okunmaması bir talihsizlik olmuştur. Komisyondan hâlâ imkân varsa bu raporun okunmasını temin için gayret sarf etmesini istirham ederim.

Değerli arkadaşlarım, komisyonun verdiği raporu okuduğumuz zaman Türkiye'de özel yüksek okullar adı altında halen işlemekte olan kurumların Türk eğitim hayatında ve sosyal hayatta çok kötü işliyen birer kurum olduklarını gösteriyor. Kötü sözü dahi kurumların işleyişindeki fenalığı ifade edemiyecek kadar zayıf kalıyor. Feci işleyiş içindeler. Fena, işleyişin ötesinde zararlı işleyiş içindeler. Türk eğitim alanında denge bozucu. Türk sosyal hayatında ileride telafisi mümkün olamıyacak kötülükler doğurucu bir işleyiş içinde olduğu gözüküyor. Bu rapor başından sonuna okunduğu zaman insana, en umursamaz bir vatandaş dahi olsa Türk eğitim hayatında özel yüksek okullar kurumlarının ve kurumunun maalesef bir facia şeklinde yürümekte ve çalışmakta olduğu gözüküyor. Özel yüksek okulların ne maddî ne manevî şartlarının hiçbirisinin yerine getirilmediği bir kapkaççılık düzeni içinde özel yüksek okulculuk icra olunduğu gözükmekte. Biz, C. H. P. olarak özel yüksek okulların A. P., iktidarının genel anlayışının bir aynasını, genel anlayışının bir ifadesini buluyoruz. A. P. iktidarı yalnız yüksek okullarda değil, diğer dallarda da böylesine bir gidişin, böylesine bir olumsuzluğun failidir. Nasıl arsalar üzerine daha bir taş koymadan yüz binlerce liralık kat

satımı süreci bu memlekette olağansa, nasıl öz sermayesi olmıyanların Devlet araç ve gereçlerinden veya avanslarından istifade ederek milyarlarca liralık taahhüt işleri çevirmeleri mümkünse, nasıl partizanlık yolu ile bütün ekonomik kaynakların birtakım insanlara aktarılması mümkünse ve nasıl birtakım insanlar siyasî güce dayanarak birden bire her türlü mali imkâna kavuşabiliyorlarsa, özel okul sahasında da çok ünlü tabiri ile değerli arkadaşım Hazerdağlı'nın tabiri ile "Bir mühür bir müdürle" milyonlar kazanmanın yolu açılmıştır. Ve milyonlar kazanma olanağı A. P. iktidarınca mübah görülmektedir. Hiç şüpheniz olmasın ki özel yüksek okulların bugün içinde bulundukları kötü durum asla özel yüksek okulların müessese olarak bu memlekette denenmesinin zatında mündemiç kusurlardan ileri gelmiyor. Daha doğrusu özel yüksek okul açmaya müsaade eden Anayasa maddesi veya kanunun bu okulların böylesine Türk toplumu için zararlı halde işlemesini temin edici unsurlar olduğunu sananlar aldanırlar. Şüphesiz o müesseselerin düzenlenmesinde bazı eksiklikler vardır. Ama özel yüksek okullar müessesesinin bugünkü feci durumu, aslında ne Anayasada ne de özel yüksek okulların işlemesini düzenliyen 625 sayılı Kanundan neşet etmektedir. Bütün bu olumsuzlukların kaynağı A. P. iktidarının özel yüksek okullar konusunda tutturduğu ve devam ettiği ve ettirmekte de ısrar edeceği bizzat Bakanın ifadesi ile anlaşılan icraatıdır. Filhakika meseleyi yakından tetkik edenler, bilhassa bu araştırma kurulu raporu üzerine eğilenler, onun üzerine 625 sayılı Kanunu inceliyenler göreceklerdir ki bugün özel yüksek okulların içinde bulunduğu feci durum, büyük çoğunlukta, büyük ölçüde bu okulların işlemesi düzenini getiren kanunun hâkim kılınmamasında, kanunun emreylediği düzenleyici tekniklerin getirilmemesinde, kanunun emrettiği tüzük ve yönetmeliklerin üç seneyi mütecaviz bir zamandan beri hâlâ mevkii meriyete konulmaması olduğunu göreceklerdir.

Bu, aslında A. P. iktidarının herhangi bir kasıtsız ihmali anlamına gelmez. Kanımız o ki, bu sahada da biraz evvel anlattığımız gibi birtakım insanların kişinin manevî varlığını geliştirmesi çabasını ticaret metağı haline getirmesine göz yuman zihniyetin eseridir. Başka hiçbir suret ve veçhile bu özel yüksek okulların böylesine bir işleyiş içinde bulunmalarını izah mümkün değildir. Bunun böyle olduğu bizim mücerret iddiamızla ispatlanmak mümkün değildir elbette. Ama tekrar ediyorum, özel yüksek okullar hakkında araştırma yapan komisyonumuzun son raporunu başından sonuna okumuş olsaydık veya hepimiz muttali olsaydık, kelimesine dek bütün yazdıklarına mana verebilsek, değerlendirebilseydik evet, şimdi C. H. P. sözcüsü naçiz bendenizin söylediklerinin kâffesinin doğru olduğunu hepimiz kabul edecektik.

Vaktinizi alacak ama bu hususu rapora dayanarak ve kanun maddelerini yanyana getirerek bir miktar açmak istiyorum, iddiamı ispatlamak sadedinde.

Gerçekten Anayasanın 21 inci maddesinin emrine uyarak ülkemizde yüksek öğretime imkân sağlamak, yüksek öğrenimin biraz daha olanak sahasına girmesini mümkün kılmak için bir kanun ısdar edilmiş. Kanun 625 sayılıdır ve 8.6.1965 tarihinde yürürlüğe gimiş bir kanundur. Adı da özel öğretim kurumları Kanunudur. Bu kanun hakikaten Anayasanın 21 inci maddesinde öngörülen öğrenme ve öğretme özgürlüğünün ve bu sahada Devletin noksanlarının tamamlanmasını özel surette ikmal etmenin tekniğini getiren bir kanundur. Bir Anayasa emridir, öğretim sahasında bir düzenleyici kot emreden Anayasaya uyarak 8.6.1965 tarihinde böylesine bir kanun getirilmiştir. Bu kanun birçok noksanlariyle birlikte aslında Anayasa maddesine öyle sanıldığı gibi taban tabana zıt ve aykırı bir kanun değildir. Belki Türkiye'nin öğretim ihtiyaçlarına ve onu giderme tekniklerine, belki Türkiye'nin eğitim politikasına aykırı düşen yönleri vardır ama kanunun Anayasaya aykırılığı iddiası oldukça zayıf bir iddiadır. Bu itibarla kanunun Anayasaya uygunluğunu önceden büyük derecede, büyük nisbette, büyük ölçüde kabul etmek zorunluluğu vardır.

Şimdi Anayasaya uygun olarak ısdar edilen bu kanun özel öğretimi düzenliyen bir kanun olarak hayata gözlerini Adalet Partisi iktidarı döneminde açmıştır. İşte gözlerini o dönemde açtığından bugüne kadar maalesef, teşbihi mazur görün, bir işleyiş, bir yürüyüş, bir gözü açılış süreci ve olanağı kazanamamış bir kanundur, talihsiz bir kanundur. Yoksa öyle de geliyor ki, öyle sanıyorum ki mütehassıs kişiler de böyle söylüyorlar bu kanun muhtevasiyle ve bütün emirleriyle getirdiği bütün müesseselerin hayatiyet kazandırılması şartiyle ülkede özel yüksek öğrenim düzenini sağlıyabilecek güçte bir kanun gözüküyor. Ama ne var ki Adalet Partisi iktidarı döneminde bu kanun hiçbir maddesi hemen hemen uygulanmamış bir kanun olduğu için özel öğretim veya öğrenim sahası adeta hiç düzenlenmemiş, hiçbir düzene tabi olmıyan bir saha gibi o sahada faaliyette bulunan kişilerin keyiflerine ve kazançlarına sahne olmuştur o saha.

Yoksa kanunun müesseseleri titizlikle uygulanmış olsaydı öyle sanıyorum ki başka bilenler de böyle söylüyorlar, bu kanunla özel yüksek öğretim yahut özel öğretim sahasında birtakım varlıklar kazanmak mümkün olabilecekti. Fakat dediğim gibi Adalet Partisi iktidarı bu kanunu yürütmemekle önce büyük bir kasıtlı ihmal suçu işlemiştir kanısındayım.

Gerçekten kanunun yürümesini sağlıyacak ayağı, en büyük ayağı birçok maddelerinde öngörülen ve özellikle geçici maddesinde öngörülen tüzüklerin ısdarı suretiyle hayatiyet kazanacak idi. Tüzükler bu kanun için, kanunun yürürlüğünü sağlıyacak ayak, can öneminde, mobilite kazandıracak, kanuna geçerlilik kazandıracak, kanunu kanun edecek araç idi. Çünkü geçici maddede, 625 sayılı Kanunun geçici maddesinde çıkarılması öngörülen, emredilen tüzük birçok mese-

leleri kapsıyacak özel öğretim sahasında düzenleyici teknik olacak idi. Ve bugün komisyonumuzun, Araştırma Komisyonumuzun raporunda belirtilen bütün maddî, manevî eksiklikler bu tüzük çıkarılmış olsa idi büyük bir nisbette mevcut olmıyacaktı, özel öğretim kurumları da kanunun emrettiği şekilde Anayasaya uygun bir tarzda işlemiş olacaktı. Ama Adalet Partisi iktidarı, iktidara geldiği günden beri kanunun yürürlüğünü sağlıyacak, hayatiyetini temin edecek, canını temin edecek tüzüğü çıkarmamış olmakla kanunu kanun olmaktan çıkarmış, saha boş kalmış, düzenleyici hiçbir kurallar mecmuasiyle o saha düzenlenmemiş herkes başı boş işini yürütmüş.

Tüzük çıkmış olduğu takdirde ne olacaktı? Bugünkü sefaletin büyük bir kısmı kalkacaktı. Mesela, kanunun 3 üncü maddesinde emredilen ve özel öğretim kurumu açmak için alınması gereken açma izninin bütün şartlarını tüzük tanımlıyacaktı, tayin edecekti.

Eğer tüzük olmuş olsaydı kim ki bir özel öğretim okulu açmak ister o tüzüğün maddelerine uygun ve o tüzüğün emrettiği şartları yerine getiren bir taleple ait olduğu mercie müracaat edecekti ve ancak tüzüğe uygun hareket eden kişilere özel öğretim kurumu açma izini verilebilecekti.

Halbuki tüzük olmadığı için özel öğretim kurumu açma izni istiyenlere Millî Eğitim Bakanlığı nelere dayandığı belli olmaksızın, hangi kıstasa isnat ettiği malum olmaksızın ceffel kalem denecek biçimde kanunsuz açma izinleri vermiştir.

Kanaatimiz odur ki tüzük çıkmadan evvel verilen bütün açma izinleri idare hukuku bakımından, binnetice şahısların hukuku bakımından daha da genellikle Anayasa bakımından kanunlara aykırıdır, usulsüzdür, hukuka aykırıdır. Çünkü açma izninin verilebilmesi şartlarını tayin edecek kod, nizam tüzükte yazılı olacaktı. Kanun öyle emrediyor. Böylesine bir tüzük yok, hâlâ bugüne kadar Sayın Bakanın ifadesinden anlaşılıyor, 30'u mütecaviz okul açılmış, öyle ise hangi kıstasa kritere, hangi hukukî mesnede dayanarak bu okulları açtırabiliriz. Hele burada şu ciheti birkaç defa tekrar edeceğim müsaadenizle. Tüzük ki, Anayasamızın 107 nci maddesine göre Bakanlar Kurulu kararı ile, daha doğrusu Bakanlar Kurulunun ısdar edebileceği bir düzenleyici araçtır. Bakanlar Kurulunun düzenleyici araç olarak, hayat vereceği bir düzenleme vasıtasına Millî Eğitim Bakanı kendi başına, sanki o tüzük varmış gibi sahip çıkmışsa, önce bir yetki gasbında bulunmuştur. Yetki gasbında bulunmuştur, Bakanlar Kurulu yerine geçmiştir. Millî Eğitim Bakanı, adeta Hükümet olmuştur. Bir tek başına, bu bir yetki gasbıdır ki, hukukta buna cevaz yoktur. Şimdi tüzüğün çıkarılmaması, açılma izninden başka birtakım hususlara da deyin geleceğim oralara. Yalnız yetki gasbı ile bakanı hareket ettirmiş olmaktan başka neticeler de doğurmuştur.

Bakanlık veya Hükümet hiçbir surette kendi ihmalinin arkasına gizlenemez. İdare hukuku kitapları der ki, belli sahaların, belli düzenleme araçları ile düzenlenmesi emredilmişse düzenleyici merciler de düzenlemeyi yapmamışlarsa, yapmadıklarının arkasına sığınarak keyfi harekette bulunamazlar. Ve o saha düzenlenmemiş olduğu için de o saha içine giren bütün faaliyetler yok farz edilir. Tüzüğü çıkarmamakla yetki gasbında bulunmuştur. Bir de düzenlemediği sahada, sanki bir düzen varmış gibi hareket etmiştir. İdare hukukunda buna da cevaz yoktur. İdare kendi ihmalinden istifade edemez. İdare düzenlemekle mecbur olduğu yeri düzenlemezse orada artık bir hukukî faaliyet yoktur, ona dayanılarak bir kurum mevcut değildir. Kanımız odur ki, nizamname, tüzük çıkarılmadan yapılmış bütün açılma izinleri, verilmiş bütün açılma izinleri hukukan mualleldir. Yalnız açılma izni için mi lazım bu tüzük? Hayır, mesela Kanunun 4 üncü maddesinde özel öğretim kurumu açacaklardan en az ödenmiş sermaye şartını tüzüğün tespit edeceği yazılıdır. Demek ki, bir tüzük çıkaracaksınız, özel öğretim kurumu açmak istiyenler ne kadar ödenmiş sermaye ile sizin karşınıza geleceklerse, tüzükte onu belirteceksiniz. Ondan aşağı ödenmiş sermaye ile karşınıza gelenlere açma izni vermiyeceksiniz. Tüzük çıkarılmamış, binnetice kanunun 4 üncü maddesinde en az ödenmiş sermaye şartının yerine getirilmesi tekniği, aracı meydanda yok. Hangi kıstasa dayanılarak Millî Eğitim Bakanlığı özel öğretim kurumu açmak istiyen kişilere en az ödenmiş sermayenin ne olduğunu tespit etmeden izin vermiştir? Bildiğimiz hakikat şudur ki, komisyon raporundan öğreniyoruz, bu hususlar katiyen bir keşmekeş manzarası arz ediyor. Kesin bir keşmekeş manzarası arz ediyor. Her yerde başka usuller, başka başka kıstaslar ve milyarlar kullanılıyor. Kimisi teminat mektubu veriyor. Kimisi hiç para vermiyor, kimisi biraz para veriyor, kimisi birtakım senetlerini menetlerini gösteriyor. Ama bunların hiç birisi dğerine benzemediği gibi, bunların hiç birisi de kanunun 4 üncü maddesindeki, en az ödenmiş sermaye şartını yerine getirmiş olmayı kapsamıyor. Böylesine bir durumda verilmiş izinlerin 4 üncü maddeye aykırılığı aşikar olmaz mı?

Yine kanunun 31 inci maddesinde öğrencilerden alınacak ücretlerin esaslarının tespiti tüzüğe bırakılmış. Ama tüzük meydanda yok. Bu itibarla özel öğretim kurumu açmış kişiler tüzük olmadığı için, izin de almış oldukları için özel öğretim kurumlarını işletiyorlar.Ama Kanunun 31 inci maddesinde yazılı öğrencilerden alınacak ücretlerin miktarını tespit eden bir kriter olmadığı için valilere başvuruyorlar. Valiler de memleketlerinin durumuna göre mi, kendi şahsi takdirlerine göre mi ne, birtakım ücretler öngörüyorlar ve böylece her yerde başka başka ücret sistemi uygulanmakta oluyor. E, bu da çok önemli bir mesele ama, yine acaba biz bunun önemini kavramayız. Diyeceğim neden? Niçin daha gelecek arkasından söyliyeceklerim, bu vaziyette bulunan bir Millî Eğitimi hemen bu mem-

leketin kanun yapan organlarının karşısına çıkarmayız? Niçin böyle bir millî eğitimi biz bu ihmalinden ki, ihmal bir suçtur, Ceza Kanununda cezası olan bir suçtur. Hele göre göre üç seneden fazla bir zaman, siz ihmale suç demekten de daha ileriye bir vasıf vermek lazımdır, niçin yasama organları icrayı denetlemezler. Neden bu Türkiye'de böyle oluyor. Nasıl oluyor bu; hangi ülkede böyle şeyler olabiliyor? Yahut böyle şeyler olacaksa bu kanunlar, bu Anayasalar, bizler niye varız, bu sorulacak bir sual. Aşikar, sabit inkâra mecali yoktur. Millî Eğitim Bakanının esasen verdiği söylevde de büyük itiraf var, büyük ikrar var. E müsaade buyurursanız, biz muhalefet partisi olarak memleket hayrına muhalefet yapalım. Ve memleket adlî menfaatlerini gözetelim. Peki, bundan iyi âli menfaat gözetme imkânı olur mu?

Eğitim sahasında Millî Eğitim Bakanlığı üç seneyi tecavüz eden zamandan beri suç işlemektedir diyoruz. Bu bizim eğitimimiz için zararlıdır diyoruz. Kanunlar yürümüyor, diyoruz. Ama, Parlamento veya başka organlar harekete geçmiyor, olmaz böyle şey demek lazım. Tabiri meşhuru ile, Tüzükte daha başka bir şey var ki, galiba en önemlilerden biri bu. Tesisler veya kamu yararına çalışacak dernekler tarafından açılacak özel öğretim kurumlarına Devletçe yapılacak yardımın niteliğini tüzükler tayin edecek, tüzük tayin edecek diye yazıyor. Kanunun 42 nci maddesi tüzük olmadığı için, Devletin böyle bir kuruma yapacağı yardım belli olmadığı için Türkiye'de bir kurumun, bir tesisin özel öğretim kurumu açması mümkün olmamaktadır. Tüzüğün daha başka bir görevi var. Kanundan evvel açılmış özel öğretim kurumlarının, kanuna intıbakını sağlama. Bu tüzükle düzenlenecek diye yazıyor. Kanunun maddeleri. Şimdi kanunun işlemesinden evvel açılmış özel öğretim kurumları ne kendilerini bu kanuna tabi kurumlar sayıyorlar, ne de 1915 yılında İmparatorluk devrinde Mekatib-i Hususiye talimatnamesi adı ile neşredilen talimatnameye tabi sayıyorlar. Onlar da suijeneris bir varlık olarak Türkiye'de ömürlerini eğitim hayatında marifetlerini sürdürüp gidiyorlar. Bu da kanaatimce eğitim için facia sayılacak bir felakettir. Adamlara şöyle yapınız dediğiniz zaman "heniz tüzüğü çıkarmadınız, o itibarla sizin dediğiniz yerde kanunlara uymıyoruz" diyorlar. Öbür türlü yapınız dediğiniz zaman o imparatorluk devrinden çıkmış bir talimatnamedir, hâlâ onunla mı amel edeceksiniz diyorlar ve bu itibarla kanundan evvel açılmış özel eğitim kurumları da tüzük yüzünden keşmekeş halini muhafaza ediyor. Açma izni dahi tüzüğün vücudunu emrediyor. Biliyorsunuz özel öğretim kurumlarını açma diyorum öğretime başlama izni de birtakım kanundan gayri düzenleyici araçların isdarını emrediyor, fakat o da mevcut olmadığı için Millî Eğitim Bakanlığının bu kurumlara göreve başlama, yahut işleme, eğitime başlama iznini hangi miyara göre verdiğini anlamak mümkün olmuyor. Pek muhtemeldir ki, Millî Eğitim Bakanı buraya

gelecektir, biz böyle yapıyoruz, şöyle yapıyoruz, bu kadar yaptık, bu kadar yapacağız, diyecektir ama hiçbirisi 625 sayılı Kanuna muvafık sözler olmıyacaktır ve biz sanacağız ki Millî Eğitim Bakanlığının söyledikleri bir hukukî mesnede dayalıdır. Halbuki hukukî mesnetler biraz evvel arz ettiğim gibi 625 sayılı Kanunda gösterilmiştir.

Değerli arkadaşlarım, bu tüzüğün bir türlü senelerden beri çıkarılmamasını Sayın Millî Eğitim Bakanı buradan işte vakit alıcı bir işlem olduğunu söyler söylemez hemen arkasından Danıştaya bunları bilmem Ağustos ayında verdik, onu bekliyoruz diye belki birini kınamamızı, yermemizi, eleştirmemizi hafifletelim düşüncesiyle hemen Danıştayı imdadına çağırıyor. Ve Danıştayın bugüne kadar Ağustos'tan bugüne kadar cevap vermemesini de bir nevi ortaklık dayanağına ve ortaklığın olumsuzluğu, dağıtıcı ve kurtarıcı simidine el atıyor. Halbuki bilindiği gibi bu kanun Parlamentodan çıktığı günden altı ay sonra yürürlüğe girmiş bir kanundur. Yapılacak şey gayet basitti, kanunun Parlamentodan çıktığından yürürlüğe gireceği güne kadar geçecek altı ay zarfında tüzüğün değil, birçok tüzüklerin hazırlanması işten bile değil ve marifet odur ki doğru iktidar odur ki; iyi iktidar odur ki, becerikli iktidar odur ki bu zaman zarfında kanunu işler hale getirecek tüzüğü hazırlar, daha kanun yürürlüğe girdiği gün tüzük de yürürlüğe girer idi. Vaz geçtik doğuda bu böyle oluyor, ama ondan sonra bir altı ay, ondan sonra bir altı ay daha, daha bir altı ay, bir altı ay daha hayır.

Altı defa altı ay geçtiği halde tüzük ortada yoktur ve bu yüzden kanun, kanun olmaktan çok bir raf süsleyici kitap halinde durmaktadır. Ama işler durmamaktadır, özel öğretim kurumlarını çalıştıranlar kişinin manevî varlığını geliştirmesi için başvurduğu kanunla düzenlenmiş olduğu için itimat ettiği sahada büyük ticaretler, kârlar, kazançlar dolabı dönmektedir. Kanun rafta durmaktadır, ama kârlar ve kazançlar cebe dolmaktadır. Bunun böyle olduğunu kuru bir iddia olarak ortaya koymıyoruz. Araştırma Komisyonumuz raporunda en az kazanan özel yüksek öğretim kurumunun yarım milyon lira kazandığını tespit etmiştir. En az kazananın daha çok kazananların veya bizim komisyonumuzun âşina olmadığı kazançların hesabını burada veremiyoruz, alamıyoruz, daha doğrusu.

Değerli arkadaşlarım, kanunu bir raf süsü halinde bırakan A. P. iktidarı yalnız tüzüğü çıkarmamak, böylece onu cansız bırakmakla değil, yönetmelikler ismi altında yine kanunun muhtelif maddelerinde çıkarılması öngörülen ve birçok sahaların düzenlenmesi aracı olarak mutlaka varlığı icab eden düzenleyici araçlar ve A. P. iktidarı tarafından üçbuçuk yıldan beri çıkarılmamıştır. Hadi tüzükte bir ortak bulmak, Danıştayı bu gecikmede biraz methaldar gösterip bir hafifletme imkânına maliksiniz, Sayın Millî Eğitim Bakanı, Bakanlığı.. Peki yönetmelikleri çıkarmada kim elinizi tuttu? Hadi tüzüğün çıkarılmasında Bakanlar Kurulu bir

araya geldi, gelmedi, ama siz yönetmeliği Bakanlık olarak yapacaktınız. Onda kim elinizi tuttu? O yönetmelikler ki iki önemli konuyu düzenliyeceklerdi, bu kanunun getirdiği ve özel yüksek okullar ve özel öğretimle bugünkü feci durumu yaratmaya sebep olan gidişi önleyici yönetmelikler olacaktı onlar.. O yönetmeliklerin birisinin düzenliyeceği saha özel öğretim kurumlarının denetlenmesi sahası, murakabesi sahası, teftişi sahası idi. Bir yönetmelik çıkarmaya mecburdu kanunun emri ile Millî Eğitim Bakanlığı, o yönetmelik özel okulların denetlenmesiyle ilgilidir. Bugün komisyon raporundan öğreniyoruz ki 1967 sonlarına kadar özel yüksek öğretim kurumlarının büyük bir kısmı bir defa dahi teftişe tabi tutulmamışlar. Ne maddî yönden, ne öğretim seviyesi yönünden velhasıl bir öğretim kurumunun tabi olması gereken teftiş yönünden murakebeye ve denetlemeye tabi tutulmamış. Fakat bizim Araştırma Komisyonumuz faaliyete geçer geçmez herhalde bir siyasî zayıflık temin edeceği düşüncesiyle A. P. iktidarının tutumunu haklı olarak yerecek muhalefet karşısında za'fa düşmemek korkusu ile olacak, bir teftiş mekanizması işlemeye başlamış, yine bizim Araştırma Komisyonumuz raporunda bunu belirtiyor. Fakat şimdi bir kere veya bazıları iki kere teftiş gören bu özel yüksek öğretim kurumlarının hiçbirinde, hiçbir bozukluk olmadığı anlaşılıyor ki şimdiye kadar bu raporun müzakeresine değin rapordan feci şekilde işledikleri ve Türk toplumunu perişan etmek üzere, harap etmek üzere olan bu kurumların bütün halleri belirtilmiş olmasına rağmen bugüne kadar Bakanlık eliyle bu kurumlar hakkında hiçbir muamele uygulanmamış. Demek ki sözlerimizin başında belirttiğimiz gibi A. P. iktidarının genel düşüncesine, dünya görüşüne uygun bir gidişi burada da görmek mümkün. Bazı kişilerin veya bazı baskı gruplarının kanunlara rağmen, toplumun yararına rağmen onların yararı tercihe şayan bir görüş ile desteklenebilir A. P. tarafından. Ticarette, sanayide, şurada burada olduğu gibi burada da bir kısım insanlar para kazanacaktır, bir kısım çocukların da birtakım sızlanmaları önlenecektir. Ama bu kanunsuz olacaktır, nizamsız olacaktır, düzensiz olacaktır. Mesele palyatif olarak, geçici olarak halledilmiş olacaktır. Cesur karar almak, Türk toplumunu şekillendirmek, şartlandırmak belli yönlere ve yöntemlere götürmek, bilhassa devrim potansiyelini muhafaza etmek gibi böylesine güç şeylerle uğraşmak yerine birtakım insanları ve birtakım grupları şöylesine memnun etmek Adalet Partisinin felsefesi zaten. Güçtür çünkü, toplumu bir kaderden bir kadere götürmek, onun devrimci yöntemini çizmek, onu istikametlendirmek, eğitim yolu ile buna ulaşmak güçtür, her babayiğidin kârı değildir. Devrimci ruh, devrimci anlayış, devrimci istek gerekir. Hiçbir muamele yapılmayan bu okullar hakkında, teftiş yaptığını söyleyen Millî Eğitim Bakanına sormak isterim. Hangi esaslara göre teftiş ettirdiniz bu okulları? Hangi? İlkokul teftiş talimatnamesine göre mi, ortaokul mu, lise mi, ecnebi okul-

lar mı; hangisi? Var mı elinizde yüksek öğretim kurumlarını teftişe medar olacak ve teftiş esaslarını kapsayan bir yönetmelik? Yok gayet tabii. Bugüne kadar yoktu. Şimdi çıkarmışınızdır. 19 uncu madde, 21 inci madde, 43 üncü madde bilhassa bunu amir. Peki, var idiyse, niçin bugüne kadar özel yüksek okullarda ancak bir defa teftiş yapabildiniz? Peki, var idiyse, bir defalık teftişte dahi, bizim Araştırma Komisyonunun tespit ettiği kötülükleri görmediniz ve muamele yapmadınız?

Bir sual var, geleceğim ona. Bu araştırmaya siz inanıyor musunuz, inanmıyor musunuz? Bu araştırma doğru mudur, değildir midir? İki rahmetten birini tercih etmeye mecburdur bu Parlamento. Ya bu araştırmada tespit edilen satır satır ortaya konan ve hatta biraz da hafif çekingenlikle malul veriler doğrudur veya sizin burada beyan ettiğiniz gibi, "biz her şeyi yapıyoruz, yapacağız" gibi nihayet siyaset alanında size üstünlük kazandırmak amacından başka hiçbir niteliği olmıyan sözünüz doğrudur. Bazı defa burada, bazı kişilerin mahkeme huzurlarına çıkarak hesap vermelerini öneren insanlar görüyorum. Bir aralık kapılıyorum bu sözlere. Hakikaten en son mercide insan bunun hesabını vermelidir, dediğim oluyor. Öyle ise size de öyle diyorum. Şimdi ya bu Araştırma Komisyonunun tespit ettiği bütün durumlar, bütün facialar varittir, mevcuttur, sahihtir, doğrudur veya sizin beyanınız. O takdirde lütfen kendinizi bu ülkenin icrasının tabi olacağı denetim kurulları önüne çıkarmayı isteyiniz, lütfen. O zaman anlarım. O zaman bir daha da böyle komisyonların ve sairenin getirdiği raporları okumak değil, bu kapıdan içeri sokmayız. Ama doğru ise, hesabını alırız, hem siz kurtulursunuz bu külfetten, hem de Türkiye kurtulur bu felaketten. Olmaz olmaz böyle şey. Hem siz ihmal edeceksiniz, kanun tatbik edilmiyecek, rasgele feci bir idare kuracaksınız ve bir taraftan komisyon gidecek bunun böyle olduğunu tespit edecek ve fakat siz hâlâ, "Biz millî eğitimi Türk toplumunun yararına çalıştırıyoruz" diyeceksiniz. Olmaz böyle şey, olmaması lazım böyle şeyin. Benim anlamadığım nokta burası. Muhalefet partisi olarak değil, Türkiye'de yaşayıp, Türkçe bilen herkesin yapacağına kaani olduğum için yapıyorum, ona mensup olduğum için değil.

Şimdi Komisyondan soruyorum; Komisyondan soruyorum ve raporunda yazdıkları gibi, denetim hususunda Millî Eğitim Bakanlığına gittiğiniz zaman veya okullara gittiğiniz zaman ki ayrı ayrı fasıllar halinde burada belirtmişsiniz böylesine bir kanunun anladığı anlamda., özel yüksek okulların denetiminin tekmilini ihtiva eden bir yönetmeliğin mevcut olmadığını söylüyorsunuz, doğru musunuz? Bana beyanda bulunun lütfen, benim adıma, Genel Kurul adına niyabeten vazife görünüz. Hal böyle ise, nasıl denetliyebilirsiniz bu okulları siz Sayın Bakan? Neye dayandınız? Binaenaleyh, benim sualim boş bir siyasî iddia değildir. Bir tet-

kika dayanan, bir araştırmaya dayanan, bizim dışımızda, partimizin dışında hepimize niyabeten vazife gören çeşitli partilerden kurulu bir komisyonun araştırmasına dayanan bir esasa dayanıyor.

Sayın Bakandan bir hususu daha öğrenmek istiyorum, yahut Sayın Komisyonun dikkatini çekeceğim. Raporunuzda yazıyorsunuz ki, "Biz Bakanlığa gittiğimiz zaman, dosyaları istedik, özel yüksek okullara ait bütün dosyaları celbettik, içinde öylesine eksiklikler gördük, öylesine yetersizlikler gördük ki, Allah Allah bunlar Bakanlığın resmi dosyaları mı, yoksa rasgele, şöyle böyle birkaç kağıtla rasgele konmuş, ne idüğünü anlamak bile zor olan birtakım varakpareler mi?" diye yazıyorsunuz, bu raporunuzda, böyle yazıyorsunuz. Soruyorum şimdi Millî Eğitim Bakanından; böyle mi yüksek özel okulların dosyaları, anlattıkları gibi pejmürde mi, yetersiz mi, noksan mı, içinde gerekli kağıtları ihtiva etmiyor mu, ediyor mu? Ediyorsa siz haklısınız, etmiyorsa siz. Ama, biz de sizin ikinizin arasında laf etmeye mecbur değiliz. İkinizden birisi haklı olsun ve bitsin bu iş.

Şimdi, vaktinizi aldığımdan dolayı çok üzülüyorum ama, bence önemli bir sorun. Önemli bir soruna da eğer biz de eğilmezsek, kimin sahip çıkacağını öğrenmek, o da bir ihtiyaç doğrusu. Peki, diyelim ki, bir an için bir muhal faraziye kuralım; bizim Araştırma Komisyonumuz bu raporunda yanlış şeylerden bahsediyor, daha doğrusu aslı olmıyan şeylerden bahsediyor. Çünkü, Sayın Bakanın yazılı beyanları var bende, sonra geleceğim ona, hususi bir yer ayıracağım ona cevap olarak; orada aşağı-yukarı böylesine yoruma müsait cümleler de var. Tam anlamı ile demiyeyim ama, pek yakından hissedilecek şekilde anlaşılıyor ki, bizim Komisyonumuzun tespit ettiği gerçeklerin tamamının doğru olmadığı bir uzlaştırıcı yol bularak söyliyeyim ifade ediliyor. Bu affedilmez bir suç olur Komisyon için. Tamamının doğru olması gerekir, bizim namımıza hareket eden bir Komisyonun, şayet elinde imkân yok da, herhangi bir sebeple doğru olmayan şeyleri yazdılarsa lütfen burada gelsinler söylesinler. Ama ben Sayın Bakanın iddiasına değil, Komisyonun raporuna daha çok itibar etmeyi; Komisyondan yana olduğum için değil, Bakanın karşısında bulunan bir Partinin mensubu olduğum için değil, başka kanıtlarla da Komisyonun doğru şeyler yazdığına emin olduğum için ondan yanayım. İşte başka kanıtları şimdi yavaş yavaş dile getireceğim. Başka kanıtlar şunlardır. Komisyon raporunun dışında, Komisyon raporunu doğrulayan başka kanıtlar. Bunlar ayrı olarak elimizde. Önce özel yüksek okullarda okuyan öğrenci temsilcilerinin beyanları var. Bunlar bir broşür halinde neşredilmiş, herkesin elinde, belki de; benim var elimde. Sonra, resimi okullarda, bu derecedeki resmî okullarda öğrenim yapan gençlerin neşrettikleri birtakım belgeler var. Onlar da Sayın Komisyonun, öyle deniyor, bu sayın komisyon sözü belki biraz öz Türkçe değil ama, Komisyonumuzun raporuna benzer değil, tıpa tıp uyar

aşağı yukarı, gerekçelerle gerçekleri dile getiriyor. O zaman Sayın Bakan ne diyebilecektir? Bunu merak ediyorum. Çok, ama çok uygunluk var, tıpkılık var, Komisyon raporu ile, öğrenci birliklerinin, öğrenci derneklerinin, öğrenci temsilcilerinin beyanları yahut neşriyatı hakkında. Bunu da öğrenmek isterim, doğrusu. Başka kanıtlar da var, okullara gidilmiş, okullarda tetkikat yapılmış. Mesela, bina durumları, ders araç ve gereç durumları, laboratuvar durumları, kitaplık durumları, teneffüshane durumları, kantin vesaire durumları ve mesela, hendesi bilimler durumları; bir sınıfın metrekaresi, hacmi, sandalya adedi. Oraya kadar inmişler. E... Bu kanıtlar Komisyonun dışında kanıtlar. Sandalye adedi Komisyon gittiği zaman azalıyor da, Sayın Millî Eğitim Bakanı geldiği zaman çoğalmıyordu herhalde. Bu kadar gerçek maddî kanıtlarla da doğrulanıyor, Komisyonun kanaatleri. Ona nasıl cevap vercektir, Sayın Bakan? Orada da büyük bir felaketin cereyan ettiği gözüküyor. Hadi onu bırakalım, bu da yetmez, diyelim. Zaten Türkiye'de böyledir, bir delil ile, iki delil ile, yüz delil ile, hiç kimseyi mahkûm edemezsiniz; eğer o kimseler öyle bir yerde bulunuyorlarsa. Buna mukabil de, hiç delilsiz, başka yerde bulunanları da çok kolay mahkûm edersiniz. Bu talihi değiştirmek lazımdır, Türklerin bu talihini değiştirmek lazımdır. Yetişmiyor, bakın; Komisyon, gidiyor araştırıyor, talebe dernekleri söylüyor; yetişmiyor. Hayır. Başka kanıtlar oluyor. Hâlâ çabalıyoruz, başka kanıtlar bulmaya. Ne çabalıyorsunuz başka kanıtlar bulmaya? Demeniz gerekir. Gelişmiş toplumlarda böyle adettir, diyor kitaplar.

Şimdi imtihan... Bunları Sayın Kâmil Karaveliioğlu anlattı da tekrar etmiyeyim diye geçiyorum, imtihanlarda görünen felaketler, kağıtlar üzerinde damga ile verilmiş notlar: Skandal. 586 kişiye birden "pekiyi" vurulmuş. Bu da bir delil. Delil de değil bu, mahkûmiyet hücceti kanaatimce. İmtihanlarda yapılan talimatname değişikliği ile para kazanma tekniklerinin variye hale getirilmesi, yani düzenli hale getirilmesi. Bu sene eğer talebe azsa yukardaki talebeyi bırakacaksın, üst sınıftaki talebeyi bırakacaksın, aynı miktar para girmiş olacak, bir sene daha okuyacak adam. Çoksa, yukarıdaki talebeyi salıvereceksin. Eğer sıkılıyorlarsa, gelmiyorlarsa birinci sınıfta, ikinci sınıfta imtihanı kaldıracaksın. Mümkün. Yapacaksın bunları. Senin, o kafanda kazanmayı kasdettiğiz para mutlaka girecek. Ama bununla çocukların istikbali ile oynamış olacaksın, velilerle oynamış olacaksın, ileride istihdam meselesi ile oynamış olacaksın, yetişmiş insan gücü ile oynamış olacaksın. Önemi yoktur. Benden sonra kıyamet, felsefesidir, bu. Böyle midir, değil midir? Komisyon böyle yazıyor. Çekiniyorsanız söyleyin. Ben böyle okudum bu yazılardan. Gitmişsiniz, görmüşsünüz, sormuşsunuz, istintak etmişsiniz, talebeden sormuşsunuz, delil almışsınız, kâğıtları görmüşsünüz, damga görmüşsünüz, profesör anlatmış. E.. dahası var, son gün, en son

gün çıktı bir başka facia. Yüksel Ülken mi, nedir, şimdi hatırlıyamıyorum ismini, profesörün. Haziran döneminde yüzde 80 talebeyi bıraktığı halde, bir de bakmış ki, yüzde 80 talebe geçmiş. Ber akis olmuş işler. Şaşırmış adam, kendisi içinde olduğu için şaşırmış. (C. H. P. sıralarından, "Nerede olmuş?" sesleri.) İzmir'de. İzmir'de, dur, bulurum; İzmir'de Özel İktisat ve Ticaret, tamam.

Profesörler durumuna ne buyurur Sayın Bakan? O profesörler durumuna hususi bir önem atfetmek değil, bir pasaj ayırmak gerekir bu memlekette, bu profesörlerin durumuna. Bak, Millî Eğitim politikasını ne hale getirmiş oluyorsunuz. Demiyorum yüzde yüz, ama büyük dahliniz var, politikanızın aksaklığında, profesörlerin bugünkü hale gelmesinde. Korumak istemiyorum profesörleri, ama çok dahliniz var. Bakınız bugün Türkiye'de profesörler durumu, en itimada şayan insanların hallerinin ne olduğunu yazan Komisyon raporuna ibretle bakınız. Doğru mu yazıyorsunuz, öyle mi? Öyle olduğunu ben de görüyorum. Komisyon üyelerine böyle sualleri tevcih etmemin sebebi var. Çünkü, büyük bir zıtlaşmak var Bakanlıkla, komisyon arasında, onu tespit ettim.

CUMHURİYET SENATOSU ARAŞTIRMA KOMİSYONU BAŞKANI CEMAL YILDIRIM (İstanbul) Komisyon, sizin beyanınıza cevap verecektir, zamanında.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Teşekkür ederim. Ben cevap değil, doğrulamak veya doğru olmamak bakımından soruyorum. Evet, peki, o da olur. Birçok özel yüksek okularda birçok disiplinlerin behamehal profesörler tarafından okutulması gerekli iken o kadrolarda profesör gözüktüğü halde o derslerin birtakım asistanlar veyahut öğretim görevlileri tarafından okutulduğunu yazıyor, Komisyon raporu bu ne, bu? Bu, her şeyde. Hani namaz kılarken hocayı bulmazsınız da, Müslümanlıkta caizdir, bir kimseyi imam yaparsınız ama, bir bilim disiplinini okuturken profesör yerine öğretim görevlisi kullandığınız zaman o namaz sahih olmaz, o öğretim sahih olmaz. Böyle söylüyor, Komisyonun raporu. Ve dahası var.

Profesörlerin bazılarının da yalnız özel okullarda görev almalarını, maddî sıkıntıları bakımından olacak, yahut bilahara buyurmakta olduğunuz millî eğitim politikası bakımından olacak, bu duruma düşürdüğünüz anlaşılıyor.

Bir başka hususu daha profesörlere maalesef, maalesef mecburen yaptırma durumuna da değinmek istiyorum. Profesörler, yani Devletin çok büyük yatırımlarla bugüne dek yetiştirdiği ilim adamlarını sömüren bir özel okullar düzenine müsaade ettiğiniz için, öyle bir düzeni sürdürdüğünüz için bu kişiler asıl görevli bulundukları resmi okullarda gerekli görevlerini, gerekli ödevlerini gereği gibi yapamamak, bu suretle yalnız yüksek özel okullarda okuyanları değil, resmi okul-

larda okuyanların da durumunu perişan eder bir halde bulunduklarını söylüyor bu Komisyon raporu. Buna ne buyurulur? Çünkü, insanın takati dışında çalışma olanağı getiriyor, bu sizin düzeniniz. Profesör, hani Üniversiteler Kanununda yazılı saatinin dışındaki saatlerini, maddî durumunu zenginleştirmek için özel okullarda ders almak suretiyle dolduruyor o saatlerini kullanıyor. Kullanıyor ama, hem kanunda yazılı nisbeti aşarak kullanıyor, hem de profesörün takatini aşıyor bu çalışma. Üstelik, resmi yüksek okullarda, gerekli araştırmaların, seminerlerin ve sairelerin yapılmaması gibi bir netice hasıl oluyor. İki başlı tehlike, iki başlı zarar görülür bundan, böylesine bir sistemden. Bunu ıslah etmek, bunu görmek, bunu kaldırmak, zararı asgariye indirmek değil, hiç zararsız hale getirmek göreviniz değil mi, Sayın Bakan? Elbetteki göreviniz sanıyorum. Bazı kimselerin kanunen özel yüksek okullarda ders alması memnu iken, o kişilerin o okullarda size rağmen, bakanlığın emirlerine rağmen hâlâ görev aldıklarını ve görevde bulunduklarını yazıyor bu komisyon raporu. Bu faciaya nihayet vermiyecek misiniz? Fen lisesi öğretmenlerinin durumundan bahsediyor ve onları, kanunlarına göre başka yerde görev almamaları gerekirken, aldıklarından bahsediyor komisyon raporu. Bu rapor çok daha şeylerden bahsediyor. Ama, Sayın Karavelioğlu'nun uzun uzun bahsettiği noktalara tekrar gelmemek için elden geldiği kadar özetlemeye çalışıyorum sözlerimi.

Değerli arkadaşlarım, araştırma komisyonumuzun yaptığı tetkikleri kapsıyan raporun muhtevası üzerinde söyliyeceklerim ve ama, Millî Eğitim Bakanlığına tevcih ettiğim sualler itibariyle diyeceklerim hemen hemen bunlardan ibarettir. Şimdi daha genel meselelere dokunmak, bilhassa Millî Eğitim Bakanına bazı cevaplar vermek istiyorum.

Sayın Millî Eğitim Bakanı, talihli bir kişi olması itibariyle bu badireden eğer kolaylıkla sıyrılırsa, biraz evvel arz ettiğim hükmü doğrulamış olacak. Çok üzülüyorum bundan. Ben Sayın Millî Eğitim Bakanının şahsına müteveccih hiçbir kötü hisle, fikirle dolu değilim. Ama Türk eğitimi üzerinde, her Türk gibi çok hassas olmaya mecbur olduğum için bunları söylüyorum. Çok rica ediyorum değerli arkadaşlarım. Bu konu önemli bir konudur. Önemli bir konudur çünkü, Türkiye'de, yetişmiş insan gücünün yetiştirme tekniği, kötü işlemektedir. Geri kalmışlıktan kurtulma çabası içinde olduğumuzu bağırdığımız bugünlerde, ancak muhtaç olduğumuz yetişmiş insan gücünün gûya, yolundaymış gibi gözüküp bu toplumu bir kere daha feci bir aldatmacanın içine sokmaya hakkımız yok. Öyle anlaşılıyor ki, bugünkü uygulaması ile özel yüksek okullar, yetişmiş insan gücü değil, çoğu Devlet kapılarında mutlaka iş almak için Türkiye'de uzun zamandan beri kullanılan sakim, kötü bir istihdam politikasının önerilerine uymak için bu okullara gidiyorlar. Bir diploma edinmenin çaresini arıyan insanlar haline

getiriyorsunuz Türk gençlerini. Bir diploma edinmek için böylesine zahmetlere ve külfetlere katlanan insanları lütfen diplomalarının ispatladığı bilgiyi vermenin çaresini, kaliteyi vermenin çaresini, o yetişmişlik düzeyini vermesinin çaresini arayınız bulunuz. Yoksa böyle bugünkü gibi bir çok genci heba etmenin yolunda ısrar etmeyiniz. Hakikaten Kâmil Karavelioğlu'nun dediği gibi, günah olur bu insanlara. Ve Türkiye'ye günah olur. Daha şimdiden özel yüksek okullardan mezun olan kişilerle temas ediyorum. Çok yazık oluyor paramıza, senelerimizi diyorlar. Daha şimdiden piyasada bu okul mezunları için gerekli gölgeler, gerekli şüpheler belirmeye başlamıştır. Daha dün üç-dört özel okul mensubu ile konuştum. Onların bana piyasada özel okullardan, bu şekilde işleyen özel okullardan çıkacak insanlara ne gözle baktıklarını şimdiden daha ifade ettiklerini gördüm. Çok üzüntü verici bir şey bu. Ve biz bunu söylüyoruz, komisyon böyle söylüyor. Sayın Bakan da geliyor diyor ki, bizim komisyonumuz diyor, yahut Senatonun komisyonu, önceden diyor, şişirilmiş bir propaganda ortamı içinde ve bazı doktriner eğilimlere de uyarak birtakım eksik tetkikler sonucu böyle bir rapor yazmıştır. Şimdi burada Sayın Bakan kusura bakmasınlar sevmediğim bir usulle cevap vereceğim. Aristo mantığı ile.

Komisyon veya özel yüksek okulların bugünkü durumunu eleştirenler, ne istiyorlar bunun karşısında. Resmi yüksek okullar düzeyinde işleyen ve çalışan kurumlar ve onların mahsulü öğrenciler istiyor. Yani, resmi okullarda yetişme tarzını önerirseniz ve özel yüksek okulları da bu seviyeye getirmeniz lazımdır, derseniz. Bu doktrin mi oluyor? Doktrinse eğer, biz bu doktrinle beraberiz. Resmi okullar doktrinini savunuyoruz. Yanlış anlaşılmasın. Özel okulların da ne Anayasaya aykırılığını iddia ediyoruz, ne de özel okulların böyle çalışmasını beğeniyoruz. Ama bunun, gerekirse bu kanunun tam uygulanması ile, gerekirse bu kanunun zamanın şartlarına uymayan ve ihtiyaçlara cevap vermiyen yönlerinin değiştirilmesi ile, bu okulların resmi okullarda yapılagelen öğrenime hiç olmazsa eş bir öğrenim düzeni içine girmesini öneriyoruz. Doktrinse bu doktrini savunu-yoruz. Doktrin dediğiniz bu mu? Bizim doktrinimiz, komisyonun da galiba bu. Yani Sayın Bakana müsaade etmiyoruz. Burada hiç kimse bu özel ve resmi okullardaki durumdan gayri bir doktrin kastetmiyor. Zaten dünyada da bu hususta daha doğrusu başka doktrin yok. Hem de bu doktrini çok ucuzlatmamak gereki-yor. Eğitimde doktrin değil, topyekûn bir toplumda doktrinden bahis edilir. Eğitim de onun bir cüz'ü olur. O doktrinde, işte birkaç zaman evvel burada arz ettiğim gibi, üç taneden ibarettir demiştim, her zaman, odur. Hangi doktrini acaba nazarı dikkate alarak, Adalet Partili, Millî Birlik Grubu, Kontenjan Grubu, C. H. P. Grubu ve Güven Partisi Grubu üyeleri hangi doktrini benimsediler müştereken de buraya geldiler ve doktrinsel bir eğilimle bu raporu yazdılar, öğrenmek

hakikaten lazım. Bizim memleketimizde doktrinler vardır, doktrinler şöyledir, doktrinler, doktrinler görüştür diyerek çok göz korkutma yapılmıştır. Çok kimseleri yıldırma için böyle yollar tercih edilmiştir. Sanıyorum ki Millî Eğitim Bakanı, sayın komisyonun hazırladığı raporu, bizim gözümüzden düşürmek için böyle bir taktiğe başvursun. Sanmam böyle şeyi...

Yalnız Sayın Millî Eğitim Bakanının konuşmasında komisyonun bir noksanı tespit edilmiş bulunuyor. Öyle anlaşılıyor ki, ben de iştirak ediyorum Millî Eğitim Bakanına, diyor ki; "Bir özel yüksek okulda baskı ve cilt makinası varken, komisyon onu raporuna yazmamış, bu bir haksızlıktır." diyor. Doğrudur, haksızlıktır. Baskı ve cilt makinası olan bir okulda, baskı ve cilt makinası olduğunu yazmamak olmaz, arkadaşlar, olmaz böyle şey...

Sayın Millî Eğitim Bakanı konuşmasının bir yerinde diyor ki; "Bizim belki en kuvvetli yönümüz, kendi sistemimizin arızalarına tam mânasiyle vakıf oluşumuz." E... Bu itiraf, kendi sisteminiz doğrudur. Biraz evvel başından beri tanımlamaya çalıştığım, başı boş sistem, kaos sistemi, kanunsuz sistem, tüzüksüz sistem, yönetmeliksiz sistem, tefrikçi sistem, doğru, siz bunun farkındasınız. Farkındasınız ama öyle geliyor ki bana bu farkında olmak size bir şey kazandırmıyacaktır. Çünkü, bu rapor, bu araştırmanın üzerinden bir sene geçti, hiçbir değişiklik olmadı. Demekki siz burada resmen kendi sisteminizin kötülüğünü itiraf etmiş olsanız dahi bunu düzeltmek kararında ve çabasında değilsiniz. Öyle gösteriyor, çünkü geçen zaman bunu ispatlıyor.

Sayın Bakan konuşmasında komisyonu kendi teftiş mekanizması ile elde ettikleri sonuçları raporlarına almak, böylece intihal, eskiden intihal dedikleri bir suçla suçluyor. Böyle yaptı iseniz, bizim adımıza hareket eden komisyon olarak sizi kınıyorum. Yok kendiniz buldu iseniz, lütfen Bakana, Bakanın bu konuşmasına, bu konuşmasının doğru olmadığını ifade buyurunuz. Bu intihali yapmadığınızı söyleyiniz.

Sayın Bakanın bu özel yüksek okullarda komisyonu tespit ettiği bütün olumsuzlukların yanında, bu özel yüksek okulların bazılarının ücretsiz talebe okutmaları gibi insani, geleneksel, Millî hayatımızın bir iyi numunesini raporuna almamakla suçluyor. E... Sayın Bakanın özel yüksek okullar marifetiyle kimlerin, kaç milyonlarca lira kazandığını bilmez değil gibi geliyor bana. Hemen hemen bütün kapkaççı düzenden yararlananlar böyle yapar. Bir nevi sadakayı gözden çıkarırlar. Dikkat ederseniz büyük tekelci, sermayeci kuruluşlar ikide bir fakir fukaraya bayramlarda, dini günlerde baseler dağıtırlar. Dikkat ederseniz bazı fonları, bazı yerler koyarlar, gazetelerde büyük manşetlerle çıkar ve o fukara halk, koyulan sömürülen halka da "Canım, canım, olur mu efendim bir memleket zen-

ginsiz, tüccarsız, bir memleket varlıksız, servet sahibi, saman sahibi olanlardan muarra olur mu efendim. Bunlar olmazsa ne olur bu fukaraların hali, işte bayramda ayakkabısız kalırlar, veyahut mektepte çorapsız kalırlar" diye de yanar yakılır fukara halk ve böyle bir aldatmacanın içinde sürüp gider ömür. Sayın Bakandan bu meselenin böyle görülmesinin daha iyi olup olmıyacağını sormak isterim. Elbette yapıyorlardır. Ama bilmem neyin geleceği yerden, bilmem neyin esirgenmiyeceği bellidir ve bir tekniktir bu Sayın Bakan. Ama, öğrencilerden 6 bin lira, 5 bin lira civarında yıllık ücretten gayrı imtihana girme ücreti namı altında başka bir ücret, kayıt ücreti namı altında başka bir ücret, alarak veya üstteki sınıflarda, sınıfta döndürerek veya bilmem 1 inci sınıfı, 2 nci sınıfı, şöyle geçirip, test imtihanı, ara imtihanı gibi birtakım tenkidlerle nasıl bir soyguna tabi tuttuklarını önce koyun, kabul edin, itiraf buyurun, onun üzerine de özel yüksek okullardan bazılarının nasıl sadaka dağıttıklarını biz de kabul edelim, o olur o zaman.

Sayın Millî Eğitim Bakanından çok şeyler beklerdim doğrusu, kendisinin bu sorunları halletmek için neler yapmak gerektiğini ifade edeceğini sanırdım. Fakat, burada konuşmalarında kendi iktidarları zamanında ne kadar milyon lirayı bilmem hangi tür okula yatırım için ayırdıklarını, bilmem ne kadar milyon lirayı hangi seviye öğretime ayırdıklarını bilmem kaç milyon lirayı da yüksek öğretime ayırdıklarını ifade ettiğini gördüm ve bunu bir iktidarlarının olumlu icraatı olarak ifade ettiler. Buna buraya kadar hiçbir itirazım yoktu, fakat bundan çok aşikâr bir gurur payı çıkardılar. Her zaman söylemeye mecburum ve söyleyeceğim; iktidarlar, kamu hizmeti için iktidara gelirler ve halktan aldığı paralarla kamu hizmeti niteliğinde ne gibi ödevleri varsa yaparlar. Bunları sıralayarak, bunları yalnız kendilerinin yapabileceğini başka hiç kimsenin yapamayacağı zannını uyandırmak bir siyasî çıkar peşinde bulunmanın açık delilidir. Tabii, öyle ise size menfi yönden bir hususu hatırlatmak isterim. Neden dolayı siz bu kadar lirayı, bu kadar milyon lirayı yüksek öğrenime araç ve gereç için tahsis ettiğinizi beyan ederken, özel yüksek okullarda araç ve gereç namına hiçbir şeyin bulunmadığını kabul ve itiraf etmezsiniz. Resmi okullarda 86 milyon liralık araç, gereç parası bütçeden ayrılması gereklidir de, özel yüksek okullarda hiç araç gereç ve tecrübehane (laboratuvar sesleri) laboratuvar tesislerini açmadığını görmezsiniz ve istemezsiniz veyahut bunu kınamazsınız, bunu söylemezsiniz.

Değerli arkadaşlarım ben bir Millî Eğitim Bakanı isterdim ki memleketimde şöyle söylesin mesela: Şurasını namuskârane, onetman diyor burada, kabul edelim ki kültür yönünden imtiyazlı olmuş çevrelerden yetişen çocukların yüksek öğrenime ulaşabilme olanakları, emekçi, işçi ve köylü çocuklarının olanaklarından daha ağır, basmaktadır. Evet, deyip burada bu sözü dile getirip Türkiye'de öğretimde izlenecek politikanın temel ilkelerini ortaya koymasını beklerdim. Tür-

kiye'de büyük bir çoğunluğun çocuklarının yüksek öğrenime ulaşamadıkları bellidir. Bu o kadar bellidir ki, Millî Eğitim Bakanlığının yayınladığı birtakım istatistikler o piramidin altının ne kadar geniş, üstünün de ne kadar dar olduğunu ve Türkiye'de mevcudun ancak % 10'unun yüksek öğrenime ulaşabildiğini göstermektedir. Kendi istatistiklerinin verdiği doneler bunlardır.

Böylesine bir sosyal durumun içinde bulunan ülkenin özel yüksek okullar sorunu dile getirilmeye başlandığı günlerde, mesela bu özel yüksek okullarda öğrenim imkânı bulmak için; öğrenim imkânı bulamayanların birtakım olanaklara kavuşturulması düşünüldüğünün ifade edilmesini isterdim. Demiyorum ki, özel yüksek okullarda zenginler okuyor, hayır. Fakat belli ki, resmi okullara giremeyen insanların arasında, senede onbin lirayı göze alabilecekler buraya girebiliyor. Bu servet farklılığının, iktisadî imkânları çok olanların bu okullara girdiğini ifade etmez. Bu, resmi okullara giremeyen iki kişinin o anda eşitliğinin bozulmasıdır. Bu fırsat eşitliğinin bozulmasıdır. Gene ben Sayın Millî Eğitim Bakanını öyle görmek isterdim ki, şöyle desin. Devlet gençliğe ve daha da genellikle millete karşı öğretim ve eğitim yükümü altındadır. Fakat bu yüküm artık millî eğitimin alışkanlıklarında, örgütlerinde, yapılarında ve doktrinlerinde yırtıcı bir gözden geçirmeyi gerekli kılmaktadır, demesi ve özel yüksek okulların da, bırak yırtıcılığı, şöylesine bir gözden geçirildiği zaman Türk eğitimine ne kadar olumsuz etkiler yaptığını burada itiraf etmesini beklerdim. Ve açıkçası şayet Türk toplumunda özel yüksek öğretim kurumlarının işletilmesi olanağı, sosyal, ekonomik, tarihsel geleneksel hangi sebeple ise, herhalde gayrimillî olmıyacaktır. O sebepler yüzünden bu olanak yoktur. İşlemiyor bu mekanizma densin isterdim. Böylesine bir vazifeye hazırlıkla bizden mi, ülkeden mi, yurttaştan mı imkân istiyen destek isteyen bir zihniyetle konuşulmasını isterdim. Benim gönlüm böyle isterdi.

Mesela gene istedim ki, özel yüksek öğretim okulları düzeninin bozukluğunu ifade eden öğrenci hareketlerini birtakım doktriner kışkırtmalar veya şu veya bu siyasî çıkarlar sebebiyle hazırlanmış siyasî ortamda ele alan ve noksan tetkikatla karşımıza gelen bir komisyon raporuna bakarak hüküm vermeyin denmesin. Bunu denmesini isterdim. Bu öfkenin kaynağında ağır bir rahatsızlık vardır. Öğrencinin içinde yer almak mecburiyetinde olduğu şu yüksek öğrenim kurumunda, öğrenciyi bu iş için hazırlamakta bulunduğu âlem karşısında duyduğu rahatsızlığı, daha önceki kuşaklar da bu kadar açık ve seçik olmamakla beraber hissetmişlerdir. Herkes kendi çevresinde tâbi tutulduğu eğitim sisteminin aksaklıklarını, hatta kötülüklerini müşahede etmektedir. Öğrenci daha da olgunlaşıp, şu şu sebeplerle böylesine bir öfkeye kapılmaktadır demeliydi. Ve demesi lazımdı ki, bugün millî eğitimde bu yankıları yaratan, bu öfkeyi yaratan, bu eleştirileri dile getiren ve burada zorunlu reformları, değişiklikleri zorlayan şey bizzat toplumun

kendi iç rahatsızlıklarından doğmaktadır. Demeliydi ki, o takdirde ben de, hiç değilse istikbal için bir ferah düşünceye varabilseydim. Kim dedi bunları. Bunları 1968 Mayıs'ında Fransa'da ayağa kalkan 600 bin öğrencinin hemen yanında yer alan 10 milyon Fransız halkının hareketi sonunda seçimle bütün o ayağa kalkmanın yatışmasına mukabil, o yatışmayı kâfi görmeyerek toplumdaki derin rahatsızlıkları giderici çareleri bulmanın teşhisine giden Edgar Faure isimli Millî Eğitim Bakanı söylemiş. Ne var, çok mu güç Edgar Faure biçiminde bir tahlil yapmak, Edgar Faure'un topluluğu ile Türkiye toplumu arasında elbette benzerlik yoktur. Ama, Türkiye toplumunda Edgar Faur'un toplumundan çok daha ağır rahatsızlıklar vardır. Edgar Faur'un toplumundan daha derin rahatsızlıklara dayalı bir toplum sistemi içinde yaşadığımızın ikrarı suç mudur, günah mıdır, doktrin midir? Böylesine bir anlayışın içine girmeyi özenle beklerdim. Yoksa, başka yerde olduğu gibi işine gelindiği zaman bizi bilmem Fransa ile mukayese etmeyin. İşe geldiği zamanında Almanya'da vaziyet şöyledir, demekle bu işin içinden çıkılmıyor. Türk toplumunun büyük meseleleri burada düğümleniyor. Türk toplumunun içindeki rahatsızlıklar, temeldeki huzursuzluklar, oluşum güçlükleri, bütün yapısal dengesizlikler eğitimde kendini boy boy gösteriyor. Daha kolay gösteriyor. Öğrenmiş yahut öğrenmek üzere olan insanın bu toplum dengesizliklerini dile getirmesi elbette ki, öğrenmekten mahrum olmuş insandan çok daha kolay oluyor ve mümkün oluyor. Şimdi sözlerimi daha çok uzatmakta fayda görmüyorum, çünkü.

OSMAN SALİHOĞLU (Sakarya) - Allah razı olsun..

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) - Allah razı olsun diye, memleket sorunlarını kısa yoldan bir bakanın bir nutukla halledeceğine inanan arkadaşlarıma hürmeten bitireceğim sözlerimi.

Değerli arkadaşlarım, Türkiye'de özel yüksek okullar sorunu münasebetiyle yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkan acı gerçekler, Türk insanını kendi kaderine biraz daha sahip çıkmaya ve demokrasiyi sandıktan çıkma oyunu dışında, ama mutlaka insanlık haysiyetine yaraşır bir hayat yüzeyine ulaşma savaşı olarak kabul etmeye sevk edici bir amil olmuştur. Türkiye'de derin rahatsızlıklar vardır. Bu rahatsızlıklar toplumsaldır, fakat bu rahatsızlıkların derinleşmesine, dejenere olmasına ve gittikçe bağımsızlığını yitiren bir ülkenin bir tutucu koalisyon eli ile bir daha çıkamıyacağı dar boğaza girmesine sebep olan iktidar mutlaka Türkler tarafından nöbetten alınmalıdır. Başka hiçbir çıkar çaresi yoktur. Yoktur, var olduğunu söyleyenler bugün için konuşuyorlar. Kısa zaman süresi sonunda bu toplumda böylesine bir icraat plânı içinde, böylesine bir dünya görüşü içinde toplum sorunlarını halletmekten yoksun ve toplum sorunlarına çare bulmaktan aciz bir iktidarın daha fazla bulunmasına Türkler'in menfaati müsait değildir. Onun

için sözlerimi Araştırma Komisyonuna daha cesur olsalardı, daha içtenlikle teşekkürle bitiriyorum. Ama yine de büyük ölçüde teşekkürle bitiriyorum. Sağ olun efendim. (Sol ve orta sıralarından alkışlar)

BAŞKAN - Güven Partisi Grubu adına Fehmi Baysoy.

GÜVEN PARTİSİ GRUBU ADINA FEHMİ BAYSOY (Erzincan) - Sayın Başkan, sayın senatörler; Güven Partisinin özel yüksekokullar konusundaki görüşlerini belirtmek üzere huzurunuza gelmiş bulunuyorum. Partim adına hepinizi hürmetle selâmlarım.

Sayın senatörler, malûmunuz olduğu veçhile 14.1.1967 tarihli 4 üncü Birleşimde Kontenjan Üyesi Sayın Senatör Zerin Tüzün özel yüksek okullar hakkında gündem dışı bir konuşma yapmış, aynı toplantı günü de Güven Partisi Grup Başkanvekilleri Fehmi Alpaslan'la, Sedat Çumralı arkadaşımız Güven Partisi Cumhuriyet Senatosu Grubu adına verdikleri özel yüksek okullar da bir Senato araştırması yapılması isteyen bir önerge sunmuşlardı. 23.11.1967 tarihli Birleşimde de Hükümet adına Sayın Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli, araştırmanın açılmasına taraftar olduğunu beyan etmiş ve Senatomuz da kendisine yakışan olgunluk içinde iktidar, muhalefet ve bîtaraf gruplar olarak bu önergeyi benimsemiş araştırmanın açılmasına karar vermiş ve mütakiben de 9 kişilik bir Araştırma Komisyonu seçmişti. Bu 9 senatör arkadaşımızın 5 tanesi yani komisyonun ekseriyeti Adalet Partisine mensup arkadaşlarımızdı. Ve bize hakikaten detaylı, tatmin edici olgun bir rapor hazırladıkları için bu komisyon üyesi arkadaşlarımıza teşekkürü bir borç biliriz.

Sayın arkadaşlarım, yukarıda belirttiğim gibi gerek araştırmanın açılmasında gerekse bu arşatırmanın yapılışında bu memleket dâvasına anlayışla el uzatılmıştı. Fakat geçen oturumda bu anlayışı gölgeleyecek bir tutum içinde işe başlanıldığını gördük. Şöyle ki; evvela Sayın Senatör Şeref Kayalar raporu küçümsetir bir konuşma ile işe başladılar ve raporu tanzim eden üç senatörün bugün aramızda bulunmadığından bahsettiler. Bilahara celseyi idare eden Başkan, durumu tavzih ettiler. Raporun hazırlanışının ve imza fiilinin Kısmi Senato seçimlerinden evvel yapıldığını beyan buyurdular ve böylece bizi aydınlatmış oldular. Müteakiben Sayın Millî Eğitim Bakanımız söz aldılar. Ve kendisinden hiç beklemediğimiz bir konuşma yaptılar. Bütün ihmal ve hatalar vesikalarla tespit edilmiş bulunmasına rağmen bilmem özel okullar mı himaye yoksa bu özel okullarda kanunun gerektirdiği tetkik, araştırma, takip ve gerekli şeyleri yapmayan ilgili arkadaşlarını himaye için midir bu konuşmayı yaptığını kestiremedik. Millî Eğitim Bakanından şöyle bir şey beklenebilirdi. Hepinizin malumu veçhile Millî Eğitim Bakanlığının çok geniş çalışma kolları arasında yüksek okul daha yeni bir teşekkül olan yani

kanunu daha yeni çıkmış olan özel yüksek okullarla gereği kadar meşgul olamadım ama ilgili arkadaşım da bu işle yeteri kadar meşgul olamamışlar, olamadıkları da beliriyor, fakat Senatonun yaptığı araştırma hakikaten bize ışık tuttu. En kısa zamanda bunlar düzeltilecektir. Elbirliği ile düzeltiriz deselerdi. Herhalde bizim Senatonun başlangıç tutumuna çok daha uygun bir konuşma tarzı olurdu. Yahut da daha gerçekleri ifade etmiş olurlardı.

Anayasamızın 21 inci maddesinin son kısmı, "Özel okulların bağlı olduğu esaslar Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir. Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz." demektedir.

Güven Partisi olarak Anayasanın müsaade ettiği şekilde kanun hükümlerine göre tam ve mükemmel bir şekilde işleyen denetimini ve kontrolu mükemmel olmak şartiyle açılmış ve açılacak özel yüksek okulların devamını uygun görüyoruz. Ancak, partimizin özel okullar üzerinde öteden beri sürüp gelen lehte ve aleyhteki büyük münakaşaları ve dedikoduları, neşriyatı takip etmiş, işleyişindeki aksaklıkları görerek herşeyde olduğu gibi peşin hükümlerden kaçınarak meseleyi satıhtaki bilgilerle değil, yapılacak detaylarına kadar inen bir araştırma ile hakikate erişeleceğine inanarak bu araştırma önergesini vermişti. İşte bu önerge vesilesiyle hazırlanan raporu tetkik ettiğimiz zaman görüyoruz ki özel okullardan birçoğunun usulüne uygun açılmadığı, binalarının ve laboratuvarlarının kifayetsizliği, öğretim üyelerinin noksanlığı, talebe mevcutlarının çok yüksek oluşu, kâr müesseseleri haline getirilmiş oldukları ve bu konuda alınması lazım gelen tedbirler de etraflı olarak gösterilmiştir. Bunları tafsilatı ile tekrar ederek zamanımızı almak istemiyorum, sadece rapordan birkaç misal vermekle iktifa edeceğim.

926 sayılı Kanunun kabul tarihi olan 18.6.1965 tarihinden altı ay içinde bir tüzük çıkarılması gerekirken, araştırma komisyonumuzun tetkikata başlangıç tarihi olan 13.12.1967 tarihine kadar yani birbuçuk sene geçmiş olmasına rağmen tüzük çıkarılmamış. Tüzük çıksa idi muayyen şartlar belirtileceği için rastgele özel okul açılamıyacaktı. Uzmanlar heyetlerinin yapacakları işler tasrih edilecek bugünkü gibi şahsi görüşlere isitnad eden mütalâalara göre okullar açılmıyacaktı. Okul sahipleri kifayetsiz sermaye ile işe başlayamayacaklardı. Tüzüğün çıkmayışı özel okullarda kazanç fikrinin ön plânda yer almasını ve kâr şirketleri tarafından açılmaya başlanmasını, okul ücretlerinde bir rekabetin başlamasını, kanunun neşrinden evvel açılmış okulların iyice başı boş bırakılmasının ve diledikleri gibi hareket ederek bakanlıktan müsaade almadan yeni sınıflar açmalarını, özel okulların bir tecil müessesesi haline gelmesini, eğitim müesseselerinde söz sahibinin bilim adamları olması gerekirken sermaye sahiplerinin söz sahibi olmalarına sebep olmuştur.

Yine rapordaki tetkikatımız gösteriyor ki özel okullar umumiyetle gayri kâfi kiralık binalarda, bahçeleri yok. Laboratuvarları kifayetsiz, talebe adedi ekseri sınıflarda oturacak yer adedinden çok fazla, talebe adetleri tespit edilen adedin üstünde, öğrencinin okula devamları üzerinde durulmuyor, öğretim üyesi adedi kayıtlı talebeye nazaran çok az ve yeteri kadar öğretim üyesi bulamadıkları için, dışarıdan aldıkları kimselerle veya lise öğretmenleri ile öğretim yaptırılmakta, öğreticilerin başarı durumları piyasaya veya okul menfaatlerine göre ayarlanması ve bütün bu aksaklıkların zaman zaman bakanlık müfettişleri tarafından raporlarında belirtilmiş olmasına rağmen, Millî Eğitim Bakanlığının bu konuda hareketsiz kalması cidden üzüntü verici durumdadır.

Hiç şüphe yok ki bu aksaklıklar içinde tedrisata devam edecek öğrencilerin Devlet okulları seviyesine erişmeleri imkânı yoktur. Biz Türk gençliği, Türk Milletinin kaderinde, kıvancında, tasasında bir bütün olarak birleşebilen adalet anlayışına sahip, milliyetçi, vatanperver ve bilgili yurttaşlar olarak yetiştirmek ve yarınki Türkiye'yi ellerine emanet edeceğimiz gençlerimizi, çocuklarımızı birbirinden farksız bilgilerle mücehhez olarak yetiştirmek için gayret sarf ediyoruz. Hepimizin de hiç şüphe yok ki amacı budur. Fakat görüyoruz ki, bakanlık bu işte yeteri kadar meşgul olamamıştır.

Sayın arkadaşlarım, bakanlık konuya cesaretle eğildiği, bunları harfiyen tatbik ettiği, kifayetsiz gördüğü kısımları da tekrar meclislere getirdiği takdirde bu okulların ıslah edilmemeleri için hiçbir sebep görmüyoruz. Şimdi, buradan bir neticeye varmak istersek, kanundaki boşlukları süratle giderecek bir tasarının gelmesi, tüzüklerin süratle çıkarılıp yürürlüğe konması, standartların süratle tespit edilmesi ve bu standartlara uymayan eksikliklerin süratle giderilmesi. Standartlara uymayan okulların kapatılması ve bu okullardaki öğrencilerin diğer okullara nakledilme imkânlarının hazırlanması. Yararlı durumda olanların veya kısa zamanda yararlı hale gelebilecek olanlara da Devletçe yardım edilmesi, Millî Eğitim Bakanlığı özel okullar kadrosunun genişletilmesi ve özel yüksek okulların bütün sorunlarını yetki ile takip ve çözüm yolu bulacak bir hale getirilmesi. Teftiş kadrosunun genişletilmesi, mevcut özel yüksek okullardan uygun olmayanlarının açılmasında, denetiminde yeteri kadar vazife yapmayan sorumlular hakkında da herhalde birşey düşünülmesi. Bugüne kadar vazifelerini yapmayan arkadaşların üzerinde biraz durulmalıdır ki bundan sonrakilere bir misal teşkil etsin.

Bütün bu eksikliklerin kısa zamanda sağlanacağı hakkında Hükümetin Senato karşısında açık vaitte bulunmasını G. P. olarak lüzumlu görmekteyiz. Bir temenni olarak da fakülte ve yüksek okullarımızın adedinin ve kadrolarının genişletilmek suretiyle, bilhassa maddî gücü müsaid olmayan çocuklarımızın paralı okullara müracaat mecburiyetinden kurtarılması da samimi temennilerimiz arasındadır. G. P. adına sayın senatörleri hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Özgüneş.

MEHMEŞ ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) - Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri, halk efkârında özel yüksek okullar üzerinde meydana getirilen bazı sözler, iddialar bizi bir Senato araştırması önergesi vermeye sevk etmiş, vermiş olduğum önerge Güven Partisi tarafından verilen önerge ile birleştirilmiş, bir komisyon kurularak özel yüksek okullar üzerinde bir Senato araştırması yapılmıştır.

Sözlerime başlarken araştırmayı yapmış olan arkadaşları huzurunuzda tebrik etmek isterim. Şimdiye kadar benim okuma imkânını bulabilmiş olduğum araştırma raporunun, raporlarının en güzelini, en objektifini, en mükemmelini hazırlayarak huzurunuza getirmişlerdir.

Bu problemde tutulabilecek en kötü yol meseleyi bir parti meselesi haline getirmekti. Çok şayanı şükrandır ki, bilhassa Adalet Partisine mensup olan komisyon üyeleri böyle bir yola gitmemişler; gördüklerini rapora aynen yazmışlar, meseleyi bir iktidar meselesi, bir parti meselesi, bir zümre menfaati yapmamışlardır. Bu arkadaşlarımızdan sonra kim giderse gitsin, hangi komisyon kurulursa kurulsun, ister bütün üyeler Adalet Partisinden olsun yine getirilecek rapor bundan daha fena şekilde tasvir edecektir özel okulları, fakat daha iyi durumda diyemiyecektir. Çünkü Cumhuriyet Senatosunda gördüğünün aksini söyleyecek, gördüğünün aksini yazacak haysiyetsiz bir adam yoktur. Özel okullar bugün bu raporda belirtilenden çok daha fenadır, buraya konmuş olan suiistimallerden çok daha geniş suiistimaller vardır. Nitekim ben burada önergemi açıklarken konuşuyordum, Sayın Rahmi Arıkan, Adalet Partisi Grubuna mensup bir sayın senatör bana müdahalede bulundu. Hayır dedi, öyle değil. Sonra gitti, okulları gördü, Bütçe Komisyonunda benim yanıma gelerek Sayın Rahmi Arıkan aynen böyle söylemiştir, demiştir ki: "Söylediklerin çok azmış, Senatoda kürsüye çıktığım zaman bütün bunları anlatacağım; gittik, gördük özel yüksek okullar senin anlattığından çok daha fecidir."

Tekrar ediyorum arkadaşlarım, özel yüksek okullara kim giderse gitsin şerefli, haysiyetli bir insan olmak şartiyle gördüğünün aksini yazacak değildir, gördüğnün aksini söyliyecek değildir. Nitekim Senato Araştırma Komisyonunun şerefli ve haysiyetli üyeleri de hangi gruba mensup olurlarsa olsunlar gördüklerini rapora aynen yazmışlar ve bize getirmişlerdir.

Komisyon raporunu üç ana bölümde mütalâa etmek mümkündür. Birisi: Komisyonun müşahedeleri; bunlar bilhassa 21 dosya içerisinde tespit edilmiştir. Her okula gidilmiş, Bakanlığa gidilmiş, çeşitli kurumlarla ve şahıslarla görüşülmüş, her konuşmanın mutlaka bir zaptı tutulmuş, adeta bir fotoğraf makinası objektifi sadakatiyle her şey tespit edilmiş.

İkinci kısım; komisyonun bu müşahedelere dayanarak vardığı hükümlerdir.

Üçüncü bölümde; komisyonun tavsiyeleri.

Kanaatimizce en önemli kısım birinci kısımdır. Yani bütün komisyon üyelerinin ki hiçbirisi muhalefet şerhi koymamıştır, demekki bütün komisyon üyeleri bu müşahedelerde beraberdir; ortaya getirdikleri, gördükleri suiistimaller, kanunsuzluklar, haksızlıklardır. Bu müşahedeler bizim buradaki iddialarımızı sadece doğrulamakla kalmamış aynı zamanda bu iddiaların delillerini de getirmiştir.

Biz ne demiştik? Biz demiştik ki: Özel yüksek okulların kurucularını itham etmek yanlıştır. Adam arpa tüccarı, adam koyun tüccarı, bakmış ki özel yüksek okullarda kâr daha fazla; öyle bir bakanlık var ki teşvik ediyor, tahrik ediyor o istikamete doğru, aman gel diyor,o da getirmiş sermayesini buraya yatırmış. Birçokları iyi niyetli. Ama öyle bir bakanlık var ki bunları adeta kötü niyete itmiş, teşvik etmiş, tahrik etmiş. Bunların nesini itham edeceksiniz?

İkincisi, özel yüksek okullarda okuyan çocukları da itham etmek son derece yanlış. Hatta onlara acımak gerekir. Çünkü birinci derecede özel okulların sömürdüğü Hazine ise, ikini derecede sömürdüğü insanlar bu insanlardır. Bu çocuklar Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden kopup gelmişler, bir yüksek tahsil yapabilmek için imkân ararken karşılarına bir özel yüksek okul çıkmış, bazıları gündüz çalışarak, bazıları ailelerinin bir tek tarlasını satarak bu okullara para vererek okumaya devam etmektedirler. Bu çocukları itham etmek yanlıştır. Esas itham edilecek, baş suçlu bakanlıktır. Ve bu bakanlığın başındaki bakandır. Biz daha önergemizi verirken dedik ki: İtham edilecek tek kurum vardır, Millî Eğitim Bakanlığıdır; itham edilecek tek şahıs vardır, Millî Eğitim Bakanıdır. Baş suçlu Millî Eğitim Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanıdır.

Şimdi bunları kendi dosyalarımızı bir tarafa iterek Araştırma Komisyonunun, çoğunluğu Adalet Partisine mensup, iktidar partisine mensup bir Araştırma Komisyonunun raporundaki delillerle bir bir ortaya koyacağız.

Ben burada konuşurken sayın bakan diyor ki, "sık sık tekrar ettiler; baş suçlu bakandır, bakanlıktır, dediler Bunun için Araştırma Komisyonunun kurulmasını istiyorum. Göreceksiniz ki yoktur arkadaşlar böyle şey" diyor. Ve benim konuşmamdan sonra yaptığı konuşmada sayın bakan herşeyi inkar ediyor. Ondan sonra komisyon raporu etrafa dağıldıktan sonra halkın çok sevdiği bir tabirle berber saça makası vurup da saçlar ak mı, kara mı ortaya döküldükten sonra sayın bakanın üslup değiştirdiğini, komisyonun ortaya getirdiği bazı esasları küçümsemeye kalktığını hatta son derece basit bazı noktalara haksız şekilde dokunmaya doğru gittiğini görüyoruz. Başka ne yapabilirdi? Ben burada evvela sayın bakana

sormak istiyorum: Yalan mı bunlar? Şu raporun içerisinde baştan sona kadar iddialar, bir bir delilleriyle, vesikalarıyla ortaya konan iddialar yalan mı? Eğer bu yalansa arkadaşlarım, doğru değilse evvela bunun üzerinde durmamız lazım. İlk husus evvela komisyonun müşahedeleri doğru mu, doğru değil mi?

Eğer komisyonun müşahedeleri doğru ise baş suçlu bakandır. Yok eğer komisyonun müşahedeleri doğru değilse sayın bakana çıkıp burada şunu söylemek düşer: Falan sayfada bunu söylemişler, yalandır; falan sayfada bunu söylemişler, yalandır; falan sayfada bunu söylemişler, yalandır; falan sayfada bunu söylemişler, yalandır. Ne demiş atalar: "Dilde söz için elde delil gerek" Çıkıp burada komisyon şöyle yapmış, komisyon böyle yapmış... Hayır. Hangisi yanlış? Efendim diyor, bu komisyonun buraya getirdiklerinin hepsini biz daha evvelden biliyorduk. Doğru. Evet, zaten bakanı suçlu duruma sokan da budur. Biz de bu iddiadayız. Sayın bakan bu komisyonun buraya getirdiği bütün delilleri daha evvel biliyordu. Bu okulların böyle olduğuna vakıftı. Bile bile, müfettiş raporlarını hasır altı ede ede özel okulları bu hale sokmuştur. Özel okulların katili bakanlıktır; özel okulların bu hale gelmesine, 40 bin vatandaşın, 40 bin vatan gencinin en öğrenmeye müsait çağında tembelliğe doğru itilmesine, avareliğe doğru itilmesinin başmüsebbibi bakanlık ve bakandır. Diyor ki "Efendim komisyon bir şey keşfetmemiş." Yok, komisyon da bu iddiada değil, komisyon da demiyor ki ben yeni bir şey keşfettim. Komisyon diyor ki "Gittim, sordum, gördüm. İşte durum budur" diyor. Bakan da diyor ki "Ne yapmış sanki komisyon, ben bunları daha evvelden biliyordum" Tabii biliyordunuz, suçunuz da buradan çıkıyor. Komisyonun müşahedeleriyle daha evvelden bakanlık müfettişlerinin vermiş olduğu raporlar intibak halindedir ve esasen suçluluğun en büyük mesnedi de budur.

Sayın bakan burada bir Senato araştırması istenilinceye kadar sadece bir iki okulu üstünkörü teftiş ettirdiği halde, Senato araştırması tahakkuk eder etmez bütün müfettişlerini seferber etmiş, bütün özel okulları teftiş ettirmiştir. Eğer aksi ise, aksini burada gelsin söylesin. Ve arkadaşlarım her okula komisyondan evvel müfettişler gitmişler, bunları görmüşler, tespit etmişler, bakanlığa rapor vermişlerdir. Ama bakanın gücü yetmemiştir; bakan bu okulları kanunun içine sokmaya cesaret edememektedir. Bu cesareti kendinde görememektedir. İspat edeceğim şimdi bütün bunları.

Arkadaşlarım biz dedik ki bakanlığı ve özellikle bakanın suçu şurada başlamaktadır. Evvela Bakanlık Anayasanın 21 inci maddesini bile bile ihlal etmektedir. Şimdi bunun delilini komisyon raporundan verelim. Komisyon raporunun 33 üncü sayfasında aynen şu sözler yer almaktadır. "Durumun böylece testibinden sonra, komisyonumuz özel okullarda yaptığı incelemelerle bu okullarla resmi okulların mukayesesinden elde ettiği sonuçları da değerlendirmiş ve halen

Devlet okullarındaki seviyeye dahi varamamış olan yüksek özel okulların bu durumlariyle Anayasanın 20 nci maddesindeki açık hükme aykırı bir durumda oldukları sonucuna varmıştır. Çoğunluğu iktidar grubuna mensup bir araştırma komisyonu diyor ki "Özel" yüksek okulların bugünkü durumu Anayasanın 21 inci maddesine aykırıdır" İşte biz de bunu iddia etmiştik daha önergemizin birinci maddesinde.

Arkadaşlarım, bu ağır bir suçtur. Siyasî ve cezai sorumluluğu olan bir suçtur. Biz burada tarihe belge veriyoruz. Millî Eğitim Bakanı, Millî Eğitim Bakanlığı Anayasının 21 inci maddesini ihlâl etmektedir, çiğnemektedir ve bu çoğunluğu iktidar grubuna mensup bir araştırma komisyonunun raporuyla sabit olmuştur. 33 üncü sayfanın sonunda yine komisyon aynen şöyle söylüyor. "Bu itibarla da özel okulların Devlet okuluna erişilmek istenen seviyede olmasını öngören Anayasanın 21 inci maddesinin 3 üncü fikrasiyle 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun 26 ncı maddesine de aykırı bir halde bulundukları kanısına varmış bulunmaktayız. Demek oluyor ki, komisyon raporunun iki kısmında bugün özel yüksek okulların bulunduğu durumun Anayasanın 21 inci maddesine ve 625 sayılı Kanunun 26 ncı maddesine aykırılığını tespit etmiştir. Bakanlık 625 sayılı Kanunu da ihlal etmektedir. Hatta o kadar ki, bakanlık bu kanunun yürürlük maddesi dahil hiçbir maddesini yürürlüğe koymamıştır. Gücü yetmemiştir arkadaşlarım bakanlığın, 625 sayılı Kanunu tatbik ettirmeye. Şimdi bunları yine komisyon raporundan, çoğunluğu A. P.'ye mensup bir araştırma komisyonu raporundan aldığımız delillerle gösterelim:

Raporun 5 inci sayfasından 14 üncü sayfasına kadar baştan sona kadar ihlâl edilen maddeler bir bir sayılmaktadır. Bilhassa bu maddeler arasında 8 inci madde, 9 ve 10 uncu maddede ki, bu okulların binaları, eğitim tesisleri, eğitim malzemeleri ve öğretmenleriyle ilgilidir. Bunlar hiçbir okulda tam olarak tatbik edilmemiştir. O kadar ki, birtakım tâbirimi mazur görün; "kümes" gibi yerlerde okullar açılmış ve bu okullarda mühendis ve mimar yetiştirilme iddiasında bulunulmuştur. Kanunun 9 uncu maddesinin sarih yasağına rağmen bir binada 2 hatta 3 okul açılmış ve şurası gariptir ki, Komisyon Sayın Bakana sorduğu zaman var mı böyle bir şey diye? ki, benim önergemin bir maddesiydi bu. "Hayır" demiştir, "yok". Arkadaşlarım bırakın İstanbul'u bırakın İzmir'i, Ankara'da şurada, Bakanlığın burnunun dibinde bir tane değil, birkaç tane böyle okul var. Bir Bakan bir Araştırma Komisyonunun huzurunda nasıl böyle söyleyebilir? Ya Bakan bunu bilmiyor. Bu takdirde bilmesi zaruridir. Çünkü Bakan bunun için maaş almıyor, Bakan bir mevki işgal ediyor, bilmek vazifesidir. Eğer Bakan bunu bilmiyorsa vazifesini yapmıyor demektir. Eğer bildiği halde Komisyona aksini söylüyorsa, ben bu davranışı nitelemek istemiyorum arkadaşlarım. Şu halde her iki halde de bakanın tutumu doğru yolda değil.

Arkadaşlarım bu maddeleri okumıyacağım. Çünkü arkadaşlarım da bir hayli bahsettiler. Fakat bazı kısımlar var ki, 625 sayılı Kanunun ihlalinde bunlara dokunmadan geçemeyeceğim.

Birincisi yürürlük tarihi 18.6.1965 olan bu kanunun geçici maddesinde diyor ki "altı ay içerisinde Tüzük mutlaka çıkarılmalıdır." Çünkü özel yüksek okullara ait diğer özel okullara ait bütün esaslar fiilen bu tüzükte tespit edilecektir. Bu Tüzük adeta özel öğretimin belkemiğidir. Aradan geçen 3 yıla rağmen bu bir türlü çıkarılamamıştır. Komisyon Sayın Bakanla konuşurken bir de zabıt tutmuş. Ben bu zaptı gördüm. Soruyor Bakana, diyor ki komisyon, "Neden çıkmadı Tüzük?" Bir yetkili diyor ki, arkadaşlarım, Bakanın huzurunda çok acı. Biz, diyor, 1943 yılında çıkmış olan 4489 sayılı Kanunun 7 nci maddesinin emrettiği Tüzüğü de hâlâ çıkarmadık. Yani "26 yıldır" diyor, "bir tüzüğü çıkarmadık. Siz hangi 2-2,5 seneden bahsediyorsunuz. Ve arkadaşlarım Bakan bu zaman diyemiyor ki ne diyorsun sen arkadaş karagöz oynatmıyoruz, Senato Araştırma Komisyonunun huzurundayız, diyemiyor bu memura. Ve Bakan susmakla bu memurun sözlerini tasvip ediyor. Ne demektir arkadaşlarım bu? 1943'te çıkmış olan 4489 sayılı Kanunun 7 nci maddesinin amir hükmüne rağmen, bugüne kadar bu Tüzük çıkarılmamıştır. Neden çıkarılmamıştır? Öğretmenler bunun neden çıkarılmadığını çok iyi bilirler. Çünkü 4489 sayılı Kanun-dışarıya gönderme kanunu, Tüzüğü çıkarırsanız, iltimas yapamaz.

Arkadaşlarım, yine çıkaramamış Tüzüğü, niye çıkarmamış? Niye çıkarmadığının bir sebebini de anlatayım. Bakanlık çıkaramamış değil bu Tüzüğü, çıkarmıştır. Eğer burada bir araştırma komisyonu kurulmasaydı; eğer burada bu iddialar olmasaydı ben size temin ederim ki sittin sene daha çıkmıyacaktı bu Tüzük. Çünkü daha bakan burada bana cevap verirken diyor ki "Efendim, şimdi özel yüksek okulların sayısı 19" diyor. Geçen gün burada konuşmasında diyor ki "44 tür şimdi". Demek ki bir yıl içerisinde araştırma komisyonu devam ederken, Tüzük çıktı, çıkıyor dedikoduları devam ederken, birden bire özel okulların sayısı 19'dan 44'e çıkmış. Yani 2 mislinden daha fazlaya artmış. Neden? Aman elinizi çabuk tutun dâvasından. Çünkü Tüzük çıktığı zaman bakkal dükkânı açar gibi, gecekondu yapar gibi özel yüksek okul açmak artık mümkün olmıyacaktır. Oysa ne yapmalı, hemen biran evvel elini çabuk tutup, özel yüksek okulları açmalı ki, Tüzük çıktıktan sonra işte efendim intıbak devresiydi, intıbak ediyorduk, gerekeni yapıyorduk, diye bir iki sene daha oyalansın ve böylelikle memleket çocukları sömürülmeye devam edilsin.

Arkadaşlarım, 26 yılda bir Tüzük çıkaramıyan, 625 sayılı Kanunun amir hükmüne rağmen üç senedir Tüzüğü hazırlayıp getiremiyen bakanlık buna mukabil, özel yüksek okulların her istediğini istediği anda yapmıştır. Sanki talim ter-

biyesiyle icra organlarıyla her şeyi ile bakanlık özel yüksek okullarının emrindedir. Neyi, ne zaman isterlerse, o gün onu yapmış. Ben daha evvel misalini verdim. 8'inde çocuk imtahana girecek, şu 26 senedir tüzük çıkaramıyan talim terbiye dairesi ve diğer ilgililer yedisinde hemen tutmuşlar okulun yönetmeliğini değiştirip okula gönderivermişler. Taki çocuklar sınıfta kalmasınlar, böylelikle kurucunun kazancı azalmasın. Şimdi bunun da yine tutalım rapordan bir bir delillerini verelim. Rapor 25 inci sayfasında diyor ki; yönetmeliklerde de aynı şekilde hareket edilmiş, Bakanlıkça onaylanmış olan yönetmeliklerin kısa bir süre sonra okula bazı imkânlar sağlamak amacı ile, buraya bilhassa dikkatinizi çekerim arkadaşlar, komisyon diyor ki; Bakanlıktan biraz evvel onaylanmış olan okulun yönetmeliği okula birtakım imkânlar sağlamak amacı ile değiştirilmesi yoluna gidildiği tespit edilmiştir. Mesela birinci sınıfını aşmış bulunan bir okulda başarı durumunun çok düşük olması sonucu derhal sınıf geçmelerine dönem geçme usulünün yönetmeliğe konulması suretiyle öğrencilerin sınıfta kalmamaları ve okula devamları sağlanmıştır. Aynı şekilde sınıf geçme için yeterli olan not sayısında da indirmeler yapma yoluna gidilmiştir. Komisyon raporunun 25 inci sayfasında diyor ki; okula bazı imkânlar sağlamak için, yani birinci sınıfın bakmışlar ki sınıf geçme nisbeti az olacak, birtakım çocuklar bırakıp okuldan gidecekler, ikinci sınıfta kafi derecede kurucu para kazanamıyacak, hemen Bakanlığa müracaat etmiş, Bakanlık demiş ki onun kolayı var, sınıf geçmeyi bırakalım, bunun yerine ders geçme sistemini, baraj sistemini koyalım demiş ve böylelikle okul yönetmeliği şu 26 yıldır bir tüzük yapamıyan Bakanlık derhal tutmuş, bu okulun yönetmeliğini değiştirmiş, 8'inde başlıyacak imtihanlar için 7'sinde tutmuş Talim Terbiye toplanmış, kararını almış ve çocuklar rahatcacık sınıflarını geçmişler. Diploma ticareti bunun neresinde? Bunun suiistimal neresinde? Özel okul istemiş, Bakanlık yapmış. Şimdi arkadaşlarım yine 78 inci sayfasında raporun, memur statüsüne tabi olan kimselere 788 sayılı Kanunun 8 inci maddesine aykırı olarak görev verilmiş bulunduğu, Bakanlığın bu duruma dikkat çekerek imhaları kabul etmemesi karşısında kanunun 20 nci maddesi gereğince derhal işlerine son verilmesi gereken göreve devam ettikleri ise Bakanlığın komisyonumuza tevdi ettiği öğretmen listesinin tetkikinden anlaşılmıştır. Yani sadece mesele tüzük değiştirmekle, yönetmelik değiştirmekle değil, diğer kanunların da maddeleri ihlâl edilerek özel okullara imkânlar sağlamak için Bakanlık çaba sarf etmiştir.

Raporu okuduk. Okuduktan sonra benim vardığım kanaat şudur ki Bakanlık çocukların kafasına girecek bilgi ile değil patronların cebine girecek para ile ilgilenmiştir. Bakanlığı birinci derecede alâkadar eden husus, çocukların kafasına girecek bilgi değil, patronların cebine girecek para olmuştur. Arkadaşlarım, bu, bugün 20 nci asırda sosyal bir devlet için ayıp bir şeydir.

Arkadaşlarım, uzatmıyacağım, raporun 25 inci, 78 inci, 6 ncı, 13 üncü, 46 ncı ve yine 46 ncı sayfasında buna ait çeşitli deliller vardır. Ne zamanı hangi okul, ne istedi ise Bakanlığa o gün onu yaptırmıştır. Hatta arkadaşlarım size son bir misal, vereyim, bir okluda son derece, soyadı Say olan, çok muhterem bir profesör, namuslu insan imtihan yapmış, çocukların % 15'i geçmiş, topoğrafya dersinden % 85'i sınıfta kalmıştır. Veliler gitmişler kurucu ile görüşmüşlerdir, demişler ki; siz hiç merak etmeyin arkasından doğru Bakanlığa gelmişlerdir. Arkadaşlarım Bakanlık derhal topoğrafya derslerini ikinci sınıftan üçüncü sınıfa almış ve bütün talebeler otomatikman sınıf geçmiştir yanlışsa buyursun... Okulun adını vereyim; bunu Bakanlığa ihbar eden dilekçenin sureti var burada onu vereyim, okulun ismini vereyim, demek oluyor ki ne olmuş arkadaşlarım, ikinci sınıftan üçüncü sınıfa geçerken profesör Say namuslu bir imtihan yapmış, muhterem bir zat, tutmuş % 15'i çocukların sınıfta kalmış, derhal Bakanlığa müracaat etmişler, topoğrafya dersini ikinci sınıftan üçüncü sınıfa almışlar, yönetmelik değişmiş, bundan sonra demişler ki; çocukların hepsi sınıfı geçti. Şimdi arkadaşlarım, bunun karşısında şerefli olan namuslu profesör bu müessesede çalışamaz demiş, Allahaısmarladık demiş gitmiş, darısı diğer profesörlerin başına..

Arkadaşlarım, bu tüzüğün çıkarılmamasından, yönetmeliğin çıkarılmamasından çıkan sakıncaları yine komisyon, 6, 8, 7 nci ve 10 uncu sayfalarında uzun uzun izah etmiştir, bir bir anlatmıştır. Eğer bunlar yanlışsa Sayın Bakanın buraya çıkması, demesi lazım ki komisyon böyle diyor ama şu sakıncalar oldu, bunlar doğru değildir demesi lazımdır. Yoksa komisyonun raporunu küçümsemekle bir şey kazanmaya imkân yok. Yanlışsa iddialar bu kürsüye çıkıp şu şu iddialar yanlış demesi lazım.

Şimdi arkadaşlarım, yine raporun 10 uncu sayfasında şu satırları okuyoruz; netice olarak Bakanlık özel bir teftiş yönetmeliği çıkarılması yönünde ve gerekli gayreti göstermemiş, olmakla özel yüksek okulların gerek eğitim, gerek öğretim bakımından gerekse maddî imkânları bakımından yeteri gibi değerlendirmesine imkân sağlamamış ve Senato Araştırmasına esas olan sorunlardan önemli kısmını meydana çıkmasına yol açmıştır. Yani komisyon bütün bu tüzük, yönetmelik çıkarmamasının sebeplerini inceledikten sonra vardığı kanaat odur ki bugünkü bu özel yüksek okul rezaletinin baş müsebbibi Bakanlıktır.

Arkadaşlarım, yine komisyon 31 inci, 76 ncı ve 9 uncu sayfasında okulların binalarının 9 uncu maddeye aykırılığını tespit etmiş ve raporunda de dercetmiştir. Bugün özel okullardan bir ikisi müstesna geri tarafının hiçbirisinin binası, tesisleri kanuna uygun değildir.

Yine arkadaşlarım, komisyon 20 nci, 11 inci ve 31 inci sayfalarında 9 uncu madde ihlallerini bir bir tespit etmiştir. Yani kanunun 9 uncu maddesi bir binada iki okul açılmasını yasakladığı halde, Danıştay ancak kat mülkiyetine gidildiği takdirde bunun mümkün olabileceğini ifade etmiş olmasına rağmen kat mülkiyeti bulunmıyan birtakım apartman katlarında birkaç tane okulu yanyana açmış, aynı zamanda okulun bir yanında berber dükkanı, bir yanında artist stüdyosu, öbür tarafta ev, yani eskilerin halk arasında çok güzel söylendiği gibi: (Bir tarafta demirciler demir döğer dengine, öbür tarafta boyacılar boya boyar otuziki renk ile) işte yüksek okulların hali, komisyon raporundan vardığımız netice budur. Bir tarafta berber dükkanı, bir tarafta bakkal, öbür tarafta stüdyo, yanında tutmuş talebe öbür taraftan taa onbirinci kata kadar asansörsüz çıkan talebe, yangın tertibatı yok, bir yangın çıksa çocukların 11 inci katta cayır cayır yanmasına karşı Bakanlığın ciğeri hiç yanmıyor, bütün bunları bir bir komisyon raporunda dercetmiştir. Bakan diyor ki ben bunları evvelden biliyordum, tamam işte suçluluk buradan doğuyor, 625 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi de bilhassa ihlal edilen maddeler arasındadır. O kadar eğitim tesisleri zayıftır ki bazılarıda, hatta bırakalım eğitim tesislerini, komisyon raporunda tespit etmiş, oturacak sandalye dahi yoktur. Sandalye adetleri dahi öğrenci sayısına uygun değildir. Komisyon raporunun bir sayfasında ne kadar talebe almış, ne kadar sandalyesi var, bunları dahi tespit etmiş, yani özel okul o derece işin rezalet tarafına gitmiş ki bırakalım eğitim tesislerini bırakalım laboratuvar, bırakalım kütüphaneyi çocukların oturacağı sandalyayı dahi almayı lüzumsuz saymıştır. Arkadaşlarım bir özel yüksek okulda, kurul oraya gittiği zaman gördüğü manzara şudur; bir ecza deposundan eczalar getirilmiş konmuştur, bunların bantları dahi açılmamıştır, el dahi dokunmamıştır. Çünkü komisyon gittikten sonra götürülüp ecza deposuna iade edilecektir, belki iade edilmiştir. Komisyon gidip orayı teftiş ettikten sonra bu bantları dahi koparılmamış olan ilaç şişeleri götürülmüş ecza deposuna teslim edilmiştir. Dışarıdan birtakım aletler getirilmiştir. Bu bize ihbar edilmiştir ve biz bunu takip etmişizdir acaba ne olacak diye, Komisyon gidip de; "Bu aletler sizin mi, şu demirbaş defterinizi göreyim", dedikleri zaman demiştir ki, "biz demirbaş defteri tutmayız." "Peki bunların faturası da mı yok?", "yok" demişler. Çünkü dışarıdan ariyetle getirilmiş, teftişlik olarak oraya getirilip konmuş, Komisyon gittikten sonra da aletler de gitmiştir, bir. Yine özel yüksek okulda arkadaşlarım, mühendis ve mimar yetiştirme iddiasında bulunan bir özel yüksek okulda, adamın daha evvelden ortaokulu varmış, ortaokul laboratuvarı ile kütüphanesini aynen getirmiş, mühendis ve mimar laboratuvarı yapmıştır. Sayın Kâzım Karaağaçlıoğlu, iktidar Grubunun çok şerefli bir üyesi, muhterem bir üyesi, basın toplantısında bunu aynen ifade etmiştir. Demiştir ki, "Gittiğimiz zaman okulda gördüğmüz

manzara şudur ki, laboratuvar bir ortaokula dahi laboratuvarlık yapamıyacak durumdadır." Neden bu böyle olmuş arkadaşlarım? Pek de fisebullillah olmamış bu. Şimdi misallerini vereceğim göreceksiniz ki, pek de fisebullillah olmamıştır.

Siz tutar Bakanlığın yüksek derecedeki memurlarına büyük ücret verdirip eğer okullarda ders verdirirseniz, Bakan olarak buna müsaade ederseniz, yanyana oturduğu masadan, müfettişin yanındaki binada oturan yüksek dereceli bir memur gider, tutar okulda öğretmenlik yapar, yüksek bir ücret alırsa, ondan sonra bu Bakanlıktan bu özel okulların teftişini beklemek hatadır. Nasıl olur arkadaşlarım, işi başından aşmış olan bir Bakanlık bir de kalkıyor yüksek dereceli memurlarını gönderiyor, özel yüksek okullarda ders alıyor. Neden bu?. Ve buna Bakan müsaade etmeden mümkün değil, bu. Nasıl müsaade ediliyor Sayın Bakan buna?

Yine arkadaşlarım, Komisyonun tespit ettiği bir hususa göre, bu okullardan birisi ki, en köte bir okuldur, bu okulun açılması için rapor veren bir zat, Bakanlığın çok üstün üst kademesinde bir zat, Bakanlığın çok üst derecede bir memuru, laboratuvarı, kütüphanesi, şusu, busu olmadığı halde, binası kanuna aykırı olduğu halde, her haliyle kanuna aykırı olduğu halde "açılabilir, mükemmeldir." diye rapor veren bir zat, hemen okul açıldıktan sonra istifasını, tekaütlüğünü istemiş, gitmiş oraya öğretmen olmuştur. Demek ki, bunlar pek fisebullillah yapılmıyor. Esasen arkadaşlarım, liberal ekonominin tatbiki kolaydır. Sosyalist ekonominin de tatbiki kolaydır. Ama, yeryüzünde tatbik edilmesi en zor ekonomik sistemi karma ekonomi sistemidir. Çünkü, orada zayıf karakterli Devlet memuru ile, cebi şişkin patron karşı karşıya gelir. Eğer, memurun karakteri zayıfsa, eğer politikacı çürükse, çürük politikacı ile, zayıf karakterli memurun karşısına şişkin cüzdanlı patron çıktı mı masa altı cilveleşmeleri başlar. Nitekim, burada da böyle olmuştur. Ne yapmış bu yüksek dereceli memur? "Mükemmeldir" demiş ve vermiş raporu, ondan sonra tekaütlüğünü istemiş, gitmiş oraya gayet güzel bir aylıkla öğretmen olmuştur. Arkadaşlar, çirkindir, acıdır.

Ben sözü uzatmamak için bütün bu hususlarda özel okul öğrencilerinin, özel okul kurucularının, resmi okul öğretmenlerinin, onların öğrencilerinin fikirlerini belirtmiyorum. Özel okulda okuyan çocuklar da itiraf ediyorlar, diyorlar ki, "Evet doğrudur, binalarımız berbattır, laboratuvarlarımız doğru dürüst yok." Hatta arkadaşlarım, çok utanarak burada söyliyeceğim, bir profesör Senatonun sorduğu bir soruya karşı, "evet" diyor, "bizim laboratuvarımız var, gidiyoruz tatbikat yapıyoruz" diyor; çocuklar arkadan bağırıyorlar; "yok yok yalan, yok gitmiyoruz" diyorlar. Profesörün sadece yüzü kızarıyor ve ağzını açmıyor. Ne okul kurucusu, ne okul müdürü, ne de Senato Araştırma Komisyonunun karşısında yalan söyliyen bu profesör, Komisyona çocukların bu itirazları karşısında tek bir söz söyliyemiyorlar. Yani, özel okul çocuklarının kendileri de durumun gayet iyi

farkındadırlar. Burada yalnız şurasını belirteyim ki, özel yüksek okulda ders veren profesörler içinde çok haysiyetli, çok dürüst insanlar vardır. Ve bunların sayısı Allaha çok şükür ki, az da değildir. Ancak ben burada yine iddia ettim, Sayın Bakan beni yalanladı, "hayır yok öyle şey" dedi. Ama Komisyon raporu ile sabit olmuştur ki, yine bunlar azami bir sene kalabilmekte, ondan sonra bunların okulla ilişiği kesilmektedir. Hangi öğretmen ki, kanunu tam tatbik etti, dürüst davrandı, onun özel okullarda barınması son derece güç olmaktadır. Yine Komisyon bunu raporu ile tespit etmiştir.

Çok kifayetsiz olan tesisler de dedim ki, kullanılmamaktadır. Bir misal de bunun için arz ederim:

"Ayrıca kimya laboratuvarındaki aletler ve cam eşyanın en küçük bir çizikten, tek bir su lekesinden dahi uzak, yepyeni bir halde bulunması, kimya deneylerinde kullanılması gereken ilaçlara ait şişelerin kapaklarındaki mantarına dahi, bantların dahi açılmamış olması, tedrisatın ikinci yılına girmiş bulunan bu okulda yetersiz durumda olan bu laboratuvarlardan dahi faydalanmamakta olduğu kanısını uyandırmıştır. Okuldaki jeoloji ve topoğrafya derslerine ait araç ve gereçleri görmek mümkün olmamıştır. Yetkililer bunların öğretim üyelerinin sorumluluğuna verildiğini, onların da bu eşyaları "yale" anahtarlı bir kilitle kitlediklerini belirtmişlerdir."

Demek oluyor ki, arkadaşlarım, kurulmuş olan çok basit tesisler dahi kullanılmamaktadır. Nitekim, gittiği zaman ilaç şişelerinin bantlarının sökülmediğini, tüplere tek bir su damlasının dahi değmediğini, bazı aletleri görmek istedikleri zaman da Komisyonun, yale anahtarı ile kitlenmiş depolarda büyük bir itina ile saklandığını ifade etmişlerdir.

Özel okullardan bir tanesi müstesna ki, o da yabancı dille öğretim yapan bir yabancı kurumdur, bunun dışındaki özel okullardan hiçbirisinin bu kürsüden aksini iddia edecek varsa, ben iddia ediyorum hiçbirisinin eğitim tesisleri, eğitim malzemesi kanunun istediği şöyle dursun, bugün bizim en zayıf resmi yüksek okuldaki seviyede dahi değildir. Mevcutlar da kullanılmamaktadır, tatbikata girilmemektedir. Nasıl gidilsin ki, 10 tane teodolit aletinden bin tane talebe faydalanacaktır ve bütün bu iş 15 gün içinde bitecektir. Mümkün değildir arkadaşlarım, fiilen mümkün değildir. Bunu görmek için eğitimci olmaya ihtiyaç yok. Sokaktan bir adamı gönderseniz, bu okulların feci şekilde olduğunu, rezalet içinde olduğunu anlaması için fazla zeki veya bilgili olmasına ihtiyaç yoktur.

Arkadaşlarım, bizim iddialarımızdan birisi şu idi:

Biz dedik ki, özel yüksek okullarda imtihanlar usulüne uymamakta, imtihanlarda suiistimal yapılmakta, tabiri mazur görün "dalaveraların" envai çevrilmek-

te, öğrencilere önceden kopyalar verilmekte ve birtakım ortaokul soruları öğrencilere sorulmaktadır. Sayın Bakan buna karşılık bakın ne diyorlar:

"Sayın Özgüneş'i daima olduğu gibi, büyük bir heyecan içnide yine zevkle dinledim. Samimiyetinden yüzde yüz eminim ama, gerçeklerin biraz sonra anlatacağım üzere kendilerinin burada güzel ifadeleriyle, heyecanlı diliyle anlattıkları gibi olmadığı kolaylıkla anlaşılmış olacaktır" diyor ve ondan sonra diyor ki, "Mümkün değil imtihanlarda suiistimal yapmak". Neden mümkün değil; "çünkü" diyor, "... bu okullarda imtihan, birisi o okulun öğretmeni, ikisi de dışarıdan o okulda dersi olmıyan üniversite öğretim üyelerinden meydana gelen bir heyet tarafından yapılır." diyor. Arkadaşlarım, ben zannediyorum ki, Sayın Bakan işlerinin çokluğu yüzünden özel okullara ait imtihan meselesini iyice inceliyememiştir. Bahis buyurdukları bu imtihan, diplomaya esas olan derslerin imtihanıdır. Biz ara sınıfların imtihanından bahsettik. Binaenaleyh, Sayın Bakanın bu hususu düzeltmesi çok yerinde olur ve şimdi biz yine delillerimizi vermiye devam edeceğiz. Yalnız ondan evvel şu delilleri zikredip Sayın Bakanın bir sözünü daha burada cevaplandıralım.

Delillerimizden birisi şu idi arkadaşlarım, bir okulda ki, ismi bende var, saati, dakikasına kadar var, şu metin arkadaşlarım, beş sayfalık şu metin, içerisinde yedi tane problem ve çözümleri var, cebir problemi, imtihandan 10 gün evvel okulun teksir makinasında teksir ettirilmiş ve bütün öğrencilere dağıtılmıştır. Şu metin, elimdeki bu metin. Ve imtihanda bu sorular aynen çıkmıştır. Ondan sonra yapılan imtihanda okul idaresi tarafından dağıtılan bu metin, okul teksir makinasında bastırılıp, dağıtılan bu metin aynen çıkmıştır. Ben burada ne dedim? Sayın Bakan bir müfettiş gönderme cesaretini kendinde bulduğu gün elimdeki bütün bu vesikaları vermiye hazırım, dedim. Ayrıca, Bütçe Karma Plân Komisyonunda yeniden konuştum ben, bu konuları dile getirdim, orada bir defa daha dedim ki, burada bazı suiistimal ve ahlâksızlıklara ait deliller vereceğim. Sayın Bakan bu okula herhangi bir müfettiş gönderme cesaretini kendinde bulduğu gün derhal ben bu bütün vesikaları kendisine vermiye hazırım, dedim. Aradan bir yıl geçtiği halde Sayın Bakandan bir tek ses çıkmadı, çıkamaz. Çünkü bu okulların üzerine Sayın Bakanın gitmesi mümkün değil.

Arkadaşlarım, bir misal daha verdim, dedim ki, bir öğretmen ders senesi başında demiştir ki, ben dershanede çözmediğim bir problemi sureti katiyede imtihanda sormam. Bütün yıl boyunca sadece üç tane, o da Turan Tanın'ın liselerin 5 inci sınıfında okutulan geometri kitabının 44 üncü ve 34 üncü sayfalarındaki üç problemi çözmüş ve bu üç problemi aynen sene sonunda sormuştur. Yine Sayın Bakan bu okula müfettiş gönderme cesaretini kendinde bulduğu gün okulun adını, öğretmenin adını, imtihan saatini, talebelerden şahitlerin isimlerini ken-

disine vermiye hazırım. Bir yıldır gösteremediği bu cesareti eğer bugün, bundan sona gösterirse hepsini vermiye hazırım.

Yine dedim ki, arkadaşlarım, bir okulda resmen ilân verilmiştir, öğrencilere. Denmiştir ki, 4 Temmuz günü öğrenciler toplansınlar. Saat 6'da öğretmen bazı problemler çözecek. Saat 6,5'da öğrenciler toplanmıştır. İkinci defa 6 Temmuz da toplanmışlardı. Öğretmen 3-4 tane problem çözmüştür. Bunlardan birisi bir doğru parçasının verilen bir orana göre içten ve dıştan bölümüdür. Ortaokul problemidir, arkadaşlarım. ("Ortaokul problemidir" sesleri) Aksini iddia eden varsa buraya gelsin. Bir diğeri, üç elemanı verilen bir üçgenin çizimidir. Bunları kopye vermiş, 4 Temmuz günü, 6 Temmuz günü öğretmen bir daha tekrarlamış. Öğretmenin kendisi de ortaokul öğretmenidir. Yani şurasını da arz edeyim ki, zaten öğretmen başka birşey öğretecek durumda değil, çünkü kendisi de ortaokul öğretmenidir. Mimar ve mühendis yetiştiren bir özel yüksek okulda ders okutan bu ortaokul öğretmeni ne yapsın, ortaokul kitaplarının dışına çıkması mümkün değil, bu ortaokul sorularını iki defa talebeyi toplıyarak resmen anons yapılarak, bu kopyaları vermiş, bundan sonra 8 Temmuzda yapılan imtihanda aynen bu sorular çıkmıştır. Dersin öğretmeninin adını, dersi, saatini, dakikasını eskiden söylediğim gibi her zaman vermiye hazırım. Yeter ki Sayın Bakan buraya müfettiş gönderme cesaretini kendilerinde bulsunlar.

Sayın Bakan buna karşı, yahut ondan evvel bir-iki suiistimal örneği daha vereyim, ondan sonra Sayın Bakanın sözünü söyliyeceğim.

Arkadaşlarım, bir diğer okulda, 1 Eylülde, yine mühendis ve mimar yetiştirme iddiasında bulunan bir okulda, 1 Eylül günü 501 numaralı odaya öğrenciler toplanmış, bir asistan gelmiş, elinde bir metni varmış, demiştir ki, bu metin sağdan başlasın, sola doğru gitsin. İstisnasız bütün öğrenciler aynen bu metni kopya olarak kağıtlarına yazmışlar ve öğretmene vermişlerdir. İki ay öğretmen bir türlü bunun neticesini ilân edememiştir. Çünkü, kağıtların hepsi aynıdır. Ve arkadaşlarım, bu suiistimal Bakanlığa bir dilekçe ile bildirilmiş, bir örneği de dilekçenin bana gönderilmiştir. Şimdi vatandaşlar çok güzel bir adet edindiler, şükran borcu var kendilerine, bakanlığa özel okullar hakkında bir dilekçe verdiler mi, bir ihbar yaptılar mı, bir kopyasını taahhütlü mektupla 100 kuruşa kıyıp bana gönderiyorlar. Bu kürsüden kendilerine şükran borcum var. (Gülüşmeler) Asistanın adını, okulun adını, eğer Sayın Bakan kendilerine verilen dilekçeyi kaybettilerse ben tekrar vermiye hazırım.

Arkadaşlarım, ayrıca Sayın Bakan diyorlar ki, komisyon raporundan bir şey ortaya çıktı ki, o da diploma ticaretinin olmadığı hususu. Hangi diploma ticaretinin olmadığı ortaya çıktı.

Yine arkadaşlarım bu okulda, demin bahsettiğim okulda talebelerden kalanlar pano üzerine ilân edilmiştir, ondan sonra veliler akın etmiye başlamışlardır. Neler döndüğünü ben anlatmıyayım, hatta saati bile burada var. Okul müdürünün saat 15.30'da yazdığı bir kart ile, isimlerini çocukların burada zikretmiyeceğim, fakat baş harflerini okuyacağım; S. A., K. A., Z. G., E. F., L. K. isimli çocuklar sınıfta kaldıkları ilân edildiği halde gelmişlerdir, velileri kendileriyle, müdürle görüştükten sonra okul sahibi ile görüştükten sonra bu çocuklar sınıflarını geçmişlerdir.

Yine arkadaşlarım, bana taahhütlü olarak, imza ile gönderilen bir mektupta iddia edildiğine göre bu okulda lise ve muadili mektepten diploması olmıyan talebe vardır. Bu mu diploma ticareti olmadığı? Lise ve muadili diploması yoktur, bu çocuğun. Ve okul kurucusu demiştir ki, ehemmiyeti yok, sen bir taraftan devam et, okula devam ettiğin müddetçe de liseden diploma alırsın. Para gelsin de, adamın cebine paralar girsin de. Arkadaşlarım bu okulun sahibi vasat bir insan iken, günlük kazancını zor çıkarırken bu sömürdüğü paralarla bugün kapısının önünde üç tane otomobili var. Bir oğlunun otomobili, bir kendinin otomobili, bir de kızının otomobili. Hiç kimsenin otomobilinde gözümüz yok. Allaha çok şükür, Oğuzkanı ve Erciyas havası bacaklarıma kuvvet vermiş, otomobilsiz ben yürürüm, kimsenin otomobiline de herhangi bir şekilde imreneceğim yok. Ama, bir taraftan sen diploması olmıyan talebeyi al, 6 bin lira gelsin de, ister diplomalı olsun, ister diplomasız olsun. Gel, iki yıl okulun parasını peşin ver, ondan sonra kalmış çocuğa sınıf geçirt, ondan sonra da Millî Eğitim Bakanı çıksın bu kürsüden desin ki, hani diploma ticareti? Sonra, Sayın Bakan diyor ki bana, "Sayın Özgüneş" diyor. "Bütün bunları bir trajedik hava içerisinde anlattı." Doğru, bak bu taraf doğru. Ama arkadaşlarım, şu rezaletleri gördükten sonra insanın trajik bir hava içerisine girmemesi için profesyonel bir komedi artisti olması lazım. (Gülüşmeler) Başka türlü nasıl olur bu iş. Şu rezaletlere bakın arkadaşlarım. Türkiye Cumhuriyetinde birtakım insanlar, birtakım ahlâksız insanlar çıkmışlar diploma ticareti yapıyorlar, kalmış insanı sınıftan geçirtiyorlar, profesör sınıfta bırakıyor, dersi ikinci sınıfa naklettiriyorlar. Bütün bu rezaletler olacak, ben Kayserili Mehmet Özgüneş bunun karşısında trajik havaya sığınmıyacağım da güleceğim. Buna imkân yoktur, arkadaşlarım.

Şimdi Sayın Bakan diyor ki, peki, diyor, bunlar resmi okullarda olmaz mı? Ben bütün veriyorum da ve diyor ki bunları, olmaz ya diyor; olduğunu kabul edelim. Bu suiistimaller, diyor, resmi okullarda olmaz mı? Arkadaşlarım hemen cevap vereyim. Bu ahlâksızlar resmi okullarda olamaz. Resmi okullarda bir öğretmen, bir idareci münferit olarak ahlâksızlık yapabilir, suiistimal yapabilir, kanun çiğniyebilir. Ama, kurucu ile, müdürü ile, öğretmeni ile bütün müessesenin toptan ahlâksızlaştığı, ahlâksızlığın böylesine müesseseleştiği resmi okullarda

görülemez arkadaşlarım. Bütün dosyaları, Millî Eğitimin bütün dosyaları Sayın Bakanın emrindedir. Damat Ferit devri de dahil olmak üzere, eğer bana şu saydığım ahlâksızlıkların muadili bir ahlâksızlığın resmi okullarda olduğunu söylesinler bana bu kürsüden, ben arkadaşlarım, bu kürsüden bir daha konuşmıyacağım. Olmaz arkadaşlarım. Resmi okullarda böylesine bir ahlâksızlık olamaz. Çünkü, olduğu zaman onları koruyacak, aynı zamanda o okullarda ders alan yüksek dereceli Millî Eğitim Bakanlığı memurları yoktur.

Şimdi arkadaşlarım, rapordan birkaç sayfa daha okumak lazım. Arkadaşlarım, bir iddiada daha bulundular. İmtihanlarda yapılan suiistimallere, ahlâksızlıklara, herkesin, her şerefli insanın yüzünü kızartacak ahlâksızlıklara ilaveten bir iddiada bulundu. Dedi ki, özel yüksek okullar, kapasitesinin çok üstünde talebe almakta, fakat bakanlık buna ses çıkarmamakta. Rapor bunları bir bir tespit etmiş. Hatta o kadar ki, yeni açılan ve talebe kaydetmek imkânını bulamıyan bir iki okul müstesna, kapasitesinin çok üstünde talebe almıyan tek okul yok. Hiçbirisi bakanlığın emrine riayet etmemiş. Hiçbirisi bakanlığı dinlememiş istediği gibi talebe almış. Bakanlık demiş ki 300 alabilirsin, hayır o gitmiş 600 almış. Ve bakanlık buna ses çıkarmamış. Ne diye ses çıkarsın. Parlamento ses çıkarmıyor, halk ses çıkarmıyor, kimse ses çıkarmıyor. Eee herkes memnunsa bakanlık niye memnun olmasın. Ama, vaktaki bir Senato araştırması açılmış, gitmiş araştırma komisyonu işleri görmüş. İşte o zaman Sayan Bakan bu kürsüye çıkmakta ve demektedir ki. Hiçbir delili çürütmeden, efendim bu raporu zaten düşünüyorduk yeni bir şey mi getirmiş ki. Efendim rapor diyor ki:

Aşağıdaki liste bu konuda sadece bir fikir verme amacı ile çıkarılmıştır. Bir ticari ilimler yüksek okulunda öğrenci kapasitesi 1 350, mevcut öğrenci 1 975, diğer sekiz numaralı okul dosyası. Bir eczacılık özel yüksek okulu kapasitesi 1 000, mevut öğrenci sayısı 1 645, bir mühendislik yüksek özel okulunda öğrenci kapasitesi 1 090, mevcut öğrenci sayısı 2 158, bir başka özel mühendislik yüksek okulunda öğrenci kapasitesi 800 mevcut öğrenci sayısı 2 286. İki mislinden daha fazla. Bundan başka bazı okulların kayıt yaparken bir sınıfın öğrenci kapasitesini dahi dikkate alamadıkları, örneğin 162 kişilik olduğunu bildikleri bir sınıf için 247 kayıt yapma yoluna gittikleri de görülmüştür. Arkadaşlarım, bunları çoğaltmak mümkün. Rapor bunun için bol bol deliller ortaya koymuş. Şurası kati olarak sabit olmuştur ki, zaten Bakanlık tetkik ederken sırf yüksek dereceli memurların orada öğretmen olması sebebiyle bazıları istifa edip orada öğretmen olmayı daha evvelden gözlerine koydukları için veya başka sebeplerle esasen yüksek tutulan kapasiteler maalesef okullar tarafından, ona da riayet edilmemek suretiyle iki misline, daha fazlasına çıkarılmaktadır.

Ayrıca arkadaşlarım, burada dokunulması lazımgelen bir nokta daha var. Bakıyorsunuz kümes gibi bir özel yüksek okul, gündüz bin kişi, gece bin kişi alıyor. Onun yanında dev tesisleri, koca binası ile bizim fakülte veya yüksek okulumuz bunun onda biri kadar, beşte biri kadar talebe almıyor. Onun en güzel misalini arkadaşların geçenlerde burada çıkardığımız İstanbul Dişçilik Fakültesine ait kanun görüşülürken ortaya konuldu. Sordum ben üniversite ve Bakanlık temsilcisine. Dedim ki, 37 tane doçent istiyorsunuz. 120 tane asistan istiyorsunuz, 32 tane profesör istiyorsunuz. Peki bütün bu kabarık listeye karşı alacağınız talebe sayısı ne. 150 kişi alacağız efendim dedi. Peki burnumuzun dibindeki sizin öğretim üyelerinin gittiği, laboratuvar yok, kütüphanesi yok, binası yok Dişçilik Okulunda nasıl bin kişi okutulabiliyor. Ya orada tutuluyor bir eğitim spekülasyonu yapılıyor da burada vatana ihanet ediliyor. Çünkü eğer vatandaş çocukları sokakta gezerken, yüksek okulun fakültenin kapasitesi varsa, olduğu halde alınmıyorsa bu vatana ihanettir. Yok eğer öyle değil de 100 talebeden daha fazlası yetiştirilemediği halde sırf halkı sömürmek için, patron para kazansın diye 1 000 kişiye müsaade ediliyorsa, bu düpedüz eğitim sahtekarlığı, eğitim spekülasyonudur. Buna karşılık üniversitenin ve Bakanlık temsilcisinin verdiği cevap şu oldu. Efendim dedi biz eğitimin kalitesine dikkat ediyoruz. Bizim için adet kadar kalitede önemlidir. Yani bu sözünüzle dedim, özel okullarda kaliteye dikkat etmiyorlar mı? Hayır efendim öyle demiyorum. Yani evvela hem diyor, sonra inkar ediyor. Arkadaşlarım, bunun saklanacak tarafı yok. Bizim fakültelerimiz, bizim yüksek okullarımız resmi fakülteler, resmi yüksek okullar dev tesislerine büyük binalarına rağmen, büyük adedde öğretim üyelerine rağmen çok az talebe aldığı halde-ki doğrusu odur zannediyorum. -Bir fakültenin kolay kolay 1 000 kişiyi, 1 500 kişiyi yetiştirmesi mümkün değil. Orada bu kadar çok imkânlarla küçük bir talebe yetiştirilirken, öbür tarafta binlerce, iki binlerce talebe rahatlıkla yetiştirilmektedir. Hatta o kadar ki, 172 senelik mazisi olan İstanbul Teknik Üniversitesinin talebe sayısı ile onun yanındaki bir gecekondu özel yüksek okulun talebe sayısı müsavidir. Bakanlık bu okullara kapasite verirken ciddi davranmamakta patronların hesabına, patron para kazansın diye çok yüksek tutmakta, özel yüksek okullar buna dahi riayet etmiyerek daha çok sayıda talebe alabilmektedir. Rapor çok isabetli olarak resmi okullar fakülteler ve özel yüksek okullardaki öğrenci, öğretmen nisbetlerini de tespit etmiştir. Raporun 29 ve 15 inci sayfalarında buna ait çok enterasan rakamlar vardır. Fakat vaktinizi almamak için ben bu rakamları zikretmiyeceğim. Kurucunun kanunsuz emirlerine uymıyan öğretmenlerin işine son verilmekte veya kontratı yenilenmemektedir. Ben bu kürsüden iddia ettim, önergem dolayısiyle konuşurken dedim ki herhangi bir özel yüksek okulda kurucunun emrine itaat etmiyen veya kurucunun istediği istikamette not vermiyen öğ-

retim üyelerinin ya işine son verilmekte veya sene sonunda kontratı yenilenmemektedir.

Sayın Bakan, bakın buna karşılık ne diyor; 3 üncü mesele ki, çok trajik olarak, Sayın Özgüneş burada belirttiler. Sınıf geçme meselesi, imtihan meselesi, öğrencilerin derhal efedim onu ertesi yıla erteliyeceği, efendim öğretim üyelerinin vazifesine son verileceği, dilediği tarzda bir öğretim üyesi getirileceği ve derhal diploma verileceğini ortaya koydular.

Muhterem arkadaşlarım, bu imkânsızdır. Sayın Bakan burada diyor ki böyle bir şeyin yapılması imkânsızdır. Şimdi bakalım rapor ne diyor. Sayın arkadaşlarım bu kısmı baştan okumamda fayda var. Okuldaki öğretim elemanlarına ait mukavelelerin tespitinden 1.11.1966 tarihinde okulla mukavele yaparak göreve başlıyan Nadir Erkende isimli öğretim görevlisinin memur olduğu gerekçesiyle Bakanlık tarafından kabul edilmediği halde 625 sayılı Kanunun 23 üncü maddesi gereğince derhal görevine son vermek gerekirken Bakanlıkla yazışmalara devam edilmek suretiyle görevinde alıkonulduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra mukavele dosyasının içinde her şahsa ait birer adedinin bulunması gereken mukavelelerin, birden fazla adedi olduğu da görülmüştür. Bu durum öğretim elemanına verilmesi gereken nüshanın da ilgiliye verilmeyip, okulda alıkonulduğu kanısını uyandırmıştır. Nitekim Komisyonumuza yapılan bir ihbara göre okulun, kanun ve okul yönetmeliğine göre aykırı gördükleri bazı tutumları karşısında direnme gösterdikleri için asistan Oya Tanıl ile Asistan Acar Tanıl'ın mukavele müddetleri bitmeden görevlerine son verildiği, mukavele suretleri ellerinde bulunmıyan asistanların kanuni yoldan haklarını arama imkânını da bulamadıkları tespit edilmiştir. Nasıl imkânsızmış? İşte misali işte örneği! Bu asistanlar Bakanlığa da müracaat etmişler. Kurucunun kanunsuz emirlerine itaat etmedi diye kanunun sarih hükmüne rağmen mukavele müddeti bitmeden, ders senesi sonu bitmeden her iki asistanı okuldan ilişiği kesilmiştir. Yine Komisyon şu hususu tespit etmiştir ki, bütün özel okullarda bunun olması muhtemeldir: Bir öğretmenle mukavele yapıldığı zaman mukavelenin iki sureti de okulda muhafaza edilmekte, kendisine verilmemekte, böylelikle sonradan bir hak iddiası önlenmektedir. Bu da bir ahlâksızlıktır. Şu halde Sayın Bakanın imkânsızdır dediği husus kendi partisine mensup 5 üyenin de şahadetiyle sabit olmuştur.

Raporun 23 üncü sayfasını okuyorum: "Yine bir okulda Kanunun 32 nci maddesinin son paragrafına göre yıl içinde son bulan mukavelelerinin sene sonuna kadar yenilenmiş sayılacağı hakkındaki hükmüne aykırı olarak hareket edildiği ve yöneticilerin istediği toleransı göstermediği için okutmanın, zamansız olarak görevinden uzaklaştırılması yoluna gidildiği, araştırma dosyasına belge 16 olarak girmiş bulunan evrakın tetkikiyle anlaşılmıştır." Şu halde okul tutmuş bir okut-

mandan tolerans istemiş, talebelere birazcık müsamaha etmesini, bedava not vermesini tavsiye etmiş. Okutman namuslu adam, itiraz etmiş, bunun üzerine kanun sarih olarak söylüyor, diyor ki; "Mukavele sene içerisinde bitse dahi otomatikman sene sonuna kada mukavele devam eder" diyor; fakat okul idaresi derhal okutmanın görevine son vermiştir. Hani nerede imkânsızdı? Hani Sayın Bakan Senato Genel Kuruluna karşı diyordu ki, imkânsız bu, olmaz diyordu.

Bir örnek de aynı şekilde raporun 12 nci sayfasında var. Özel okulların aldığı ücretle kaliteli bir eğitim imkânsızdır dedik biz. Biz önergemizde iddia ettik, dedik ki; "Özel yüksek okulların aldığı ücretle öğretim imkânsızdır. Arkadaşlarım bugün dünya standartları yüksek teknik öğretimde 30 000 liradır. Bir öğrenciye sarfedilen para 30 000 liradır. Bundan daha aşağısını sarfettiğimiz gün öğrenci iyi yetişmez.

Nitekim raporda yine belirtildiğine göre Amerikan Robert Kolejde özel teşebbüse ait bir özel yüksek okulda talebe başına sar fedilen para yılda 2 390 dolardır. Yani 30 000 liradır. Arkadaşlarım rapor ayrıca tutmuş bizim resmi okullarda bir talebenin kaça mal olduğunu burada zikretmiş. Ben altı ay evvel 22 Haziran 1968'de Sayın Bakana birkaç öğretim müessesesinde yılda talebe başına ne sarf edildiğini sordum. Bizim içtüzük yazılı sorulara 15 gün içerisinde cevap verilmesini hükme bağlamış olmasına rağmen 6 aydır Sayın Bakan cevap vermemiştir. Ama, rapor burada bunları buraya getirmiştir ve göstermiştir ki, Orta-Doğu'da bir öğrenci başına sarf edilen sadece rayiç bedel, sarf edilen para, yatırımlar hariç, tesislerin, sabit tesislerin yıpranma payı hariç 11 500 liradır veya bu civardadır. Diğer bütün okullar için de böyledir. Hiçbir okulda günlük masraflar sadece, bırakalım dev tesislerin yapımını, bırakalım öğretim üyelerinin yetiştirilmesi için sarf edilen paraları, bırakalım sabit tesislerin yıpranma paylarını, sadece günlük sarf edilen para 11 000 civarındadır. Şimdi arkadaşlarım burada bir mesele karşımıza rahatlıkla çıkıyor. Biz devlet okullarında bir talebe için normal 30 000 lira sarf ediyoruz. Hadi bırakalım 30 000 lirayı, yaptığımız laboratuvarları, binaları, şunları, bunları, yetiştirdiğimiz öğretim üyelerine sarf ettiğimiz paraları da bir tarafa bırakalım, Orta - Doğu Teknik Üniversitesinde mühendis yetiştirmek için sadece laboratuvar malzemesi olarak 7 000 lira para sarf edilmektedir. Halbuki öbür tarafta bir adam çıkıyor, ben diyor; 5 500 liraya mühendis yetiştiririm.

Şimdi arkadaşlarım herhangi bir siyaset için söylemiyorum, bir tariz için de söylemiyorum. Sayın Süleyman Demirel bir mühendistir ve bu Hükümetin başındadır, kardeşi Sayın Hacı Ali Demirel de bir yüksek okulun kurucusudur. Sayın Süleyman Demirel, Başbakan olan Süleyman Demirel diyor ki, 11 000 liradan aşağıda talebe yetiştiremem. Hacı Ali Demirel diyor ki; 5 500 liraya talebeyi yetiştirir, üzerinden kâr da ederim. Hangisi doğru arkadaşlarım? Yapılacak iş ar-

kadaşlarım, eğer Devlet bu işi beceremiyorsa eğitimi ihaleye çıkarıp müteahhide vermektir.

Arkadaşlarım bu mevzuu geçmeden evvel, bilmiyerek söyliyenlerin bir hatasını, bilerek söyliyenlerin de bir yalanını, sahtekârlığını burada çürütmek istiyorum. Bazı kimseler çıkıyorlar diyorlar ki, senatör veya milletvekili olmaları şart değil, vatan sathında vatandaş veya politikacı, "efendim diyorlar bu özel yüksek okullara bu kadar saldırmak manasızdır. Amerika'da da evvela özel yüksek okullar böyle başlamıştı, zayıftı, şahıslar açmışlardı, sonra şahısların açtığı okullar vakıflar haline geldi ve bugün Amerika'nın mükemmel özel üniversiteleri ortaya çıktı." Bu yalandır arkadaşlar, şimdi bunun yalan olduğunu bizzat Amerikan Sefarethanesinden resmen gönderilen yazı ile okuyacağım sadece. Amerikan Sefareti diyor ki; kendilerine yapılan bir resmi müracaata cevaben: "Federal sistemimizde bizim kolej ve üniversitelerimiz ekseriya kilise grupları veya başka cinsten teşkilatlar tarafından kurulmuşlardır, fakat ticari maksatlarla yüksek öğretim müesseseleri kurulmamıştır. Bu okulların gayesi kâr temin etmek değildir. Şu halde bir defa, yani Amerika'da da böyle idi, burada Almanya'nın da cevabı var, Alman Sefaretinin de cevabı var, Fransız Sefarethanesinin de cevabı var. Kolombiya hariç yeryüzünün hiçbir yerinde bizim özel yüksek okullara benziyen bir okul yoktur. Kolombiya da eleman demiş bundan enflasyon çıkmış, özel okulları nasıl kapatırım diye oturmuş çaresini arıyor. Bana Sayın Bakan lütfen eğer yeryüzünün herhangi bir yerinde bir şahsın ticaret gayesiyle özel yüksek okul açtığı hakkında bir bilgisi varsa lütfen adını adresini versinler.

İşte arkadaşlarım, 1967-1968 yılında her yıl neşredilen ve dünyadaki bütün özel ve resmi öğretim kurumlarını içine alan dünyaca meşhur kitap elimde; Öğretim Dünyası. Arkadaşlarım burada bizim memleketimize ait okullar alınmış, resmi bütün öğretim kurumları, özel öğretim kurumlarından yalnız bir tekini almış, Amerikan Robert Kolej. Bunun dışındaki bir tek yüksek okulumuzu, 44 tane yüksek okulumuzdan bir tanesini okul sayarak bu kitabın içerisine koymamış. Tarih 1967 - 1968, Dünya yüzünde de bu okulların hiçbir haysiyeti yok. Dünya eğitim çevrelerinde bu okulların nasıl bir gecekondu okulu olduğu bilinmekte ve ciddiye alınmaktadır. Zonguldak'taki Maden Yüksek Okuluna varıncaya kadar alan bu kitap, Habeşistan'ın özel okullarına varıncaya kadar alan bu kitap, Türk özel yüksek okullarından yalnız Robert Koleji okul olmaya lâyık görmüş, diğerlerinin adını dahi saymamıştır. Ve tekrar ediyorum arkadaşlarım, yeryüzünün hiçbir yerinde bizdeki özel yüksek okullara benziyen okullara benziyen okul yok. Ben bu sözlerimi bir de vesika ile huzurlarınızda belirtmek isterim. İstanbul Teknik Üniversitesi Senatosu, tıpkı bizim Senatomuzun yaptığı gibi bir araştırma yapmış. Yeryüzündeki bütün özel okulları karıştırmış, araştırmış ve sonunda var-

dığı hükmün hepsini okumıyacağım, yalnız bir paragrafını size arz edeceğim. Bu raporun 9 uncu sayfasında diyor ki, "İstanbul Teknik Üniversitesi Senatosu, sadece bir şahıs değil Senatomuz bu ıslahat tedbirlerini incelerken şu kesin kanaate varmıştır ki, bu tedbirlerin tatbikatı sonunda özel teknik okulların sosyal bünyemizin müsaade edebilceği ödeme imkânları dahilinde kâr getiren bir ticari müessese olmıyarak yaşamaları imkânsızdır." Yani Teknik Üniversite diyor ki, araştırdım, taraştırdım doğru dürüst öğretim yapmak şartiyle her hangi özel bir yüksek okulun ayakta kalmasına imkân yoktur. Bunların yaptığı kâr aslında vatandaşın cebine uzanmış bir elden, bir eğitim hırsızlığından başka bir şey değildir. İstanbul Teknik Üniversitesinin Senatosu söylüyor bunu. Dünyada eğitim konularına ciddi olarak eğilmiş hiçbir memlekette bunu arkadaşım, cümleyi tekrar etmek istiyorum. Dünyada eğitim konularına ciddi olarak eğilmiş hiçbir memlekette bizdeki tatbikatına rastlamak da kabil değildir. Demek oluyor ki, yeryüzünde hiçbir memlekette bizim yüksek özel okullara benzer okulların olmadığı ve zaten özel yüksek okullarda doğru dürüst kanunun istediği eğitim yapılsa, kâr temin etmenin mümkün olmadığını İstanbul Teknik Üniversitesi Senatosu da bir araştırması ile ortaya çıkarmış. Sayın Bakan diyor ki, efendim bunların içerisinde mezun olanlar diyor, gittiler fakültelerde çok iyi dereceler aldılar. Dünyada şanımızı, şöhretimizi artırdılar. Yok arkadaşlarım, bir çiçekle yaz gelmez, bir tek çocuk gitti. eğer bunlardan birisinden mezun oldu ise, (X) karenin türevini almayı bilmiyen dördüncü sınıf talebesi vardır. Sayın Başkan isterse adını vereyim, özel yüksek okul talebeleri devamlı olarak bana gelirler, her bayramda mutlaka tebrik yazarlar çünkü, biliyorlar o çocukların hakkını savunuyorum ben burada. Bu çocuklardan birisi vallahi billahi (dx) karenin türevini henüz bilmiyor. Arkadaşlarım (x) karenin türevini lise beşinci sınıfta bilmiyen talebeyi sınıfta çaktırırlar. Sayın Karavelioğlu burada misal verdi, gittik mimar mühendis yetiştiren bir okula baktım profesör büyük itina ile bir ders anlatıyor. Ne diyorsun beyefendi, bir doğruya dışında olan bir noktadan bir dik indirmek. Arkadaşlarım, ortaokulda bunu bilmiyen talebeyi resmi okulda sınıfta döndürürler. Özel yüksek okulda mühendis yaparlar. Bu rezalettir.

RİFAT ÖZTÜRKÇİNE (İstanbul) - O talebe sosyalisttir.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Devamla) - Kulağıma bir söz geldi, diyor ki o talebe sosyalistmiş. Arkadaşlarım, bir iddia var, diyorlar ki, özel yüksek okullara dokunanlar, Özgüneş hariç Özgüneş'e bir şey diyemeyiz, çünkü bunu bakanın ifadesiyle, yukarıda bir özel okul müdürünün damadı bir milletvekilinin beyanı ile, diyorlar ki bana, Özgüneş hariç, Özgüneş'e bir şey diyemeyiz. Ama, özel yüksek okullara taarruz edenler komünist de diyemiyorlar da, aşırı sosyalisttir, şudur, budur. Arkadaşlarım bu sosyalizme övgüdür. Bu komünizme övgüdür. Özel yük-

sek okulları komünistler yoğuruyor demek, komünistlere hizmettir, komünistleri övmektir. Memleketin demek ki, bu kadar önemli bir derdini deminden beri anlattığım ahlâksızlıkları, rezaletleri bu memlekette yalnız komünistler mi dile getiriyor? Utanılacak bir hadisedir. Eğer böyle ise, kendisine milletçiyim diyen, Müslümanım diyen herkesin utanması lazım.

Arkadaşlarım, bakanlığın hiçe saydığı kanun sadece 625 sayılı değil. Özel Yüksek okullar mevzuubahs oldu mu bakanlık ne kadar kanun varsa hepsini rafa kaldırmıştır. Ne kadar yönetmelik var, hepsini rafa kaldırmıştır. Özel yüksek okul ne istedi ise, kanun, nizam, yönetmelik, tüzük hiçbirisini dinlemeden olduğu gibi yerine getirmiştir. Misallerini vereceğim. Bakanlığın çiğnediği kanunlardan birisi 788 sayılı Kanundur. Bu kanunun 8 inci maddesinin amir hükmüne rağmen bakanlık tutmuştur, bu kanunun hükmünü bir tarafa itmiş ve devlet memurlarını bu okullara öğretmen olarak göndermiştir. Bazı okullarda tatbikatı başka türlü olmuş, bazı okullarda başka türlü olmuş. Bakanlık bir okul bir Devlet memuru tutuyor öğretmen olarak inha ediyor. Diyor ki, yazdığı resmi yazıda, benim dosyamda sureti bulunan yazıda. Bu öğretmenin durumu 788 sayılı Kanunun 8 inci maddesine uymadığı için öğretmenlik yapamaz diyor. Diyor ama, okul diyor ki, hadi canım sen de diyor. Ve arkadaşlarım, bu bakanlığın bu açık yazılı emrine rağmen bu okul bu öğretmeni kullanmakta devam ediyor. Bakanlık o derece bir şaşkınlığın içine düşüyor ki, tutup bizim komisyon kendisinden okulun öğretmen listesini istediği zaman, öğretmenlik yapamaz diye yazılı emir verdiği öğretmenin ismini de öğretmendir diye komisyona resmen veriyor. Dosyada öğretmenin ismi var. Ama ondan sonra 788 sayılı Kanunun 8 inci maddesine göre Devlet memurları öğretmenlik yapamaz diyen bakanlık bir başka okula, rahatlıkla hiç bu kanunu hesaba katmadan öğretmen verebiliyor. Bu okul maalesef arkadaşlarım, iyi bir okuldur. Şurasını belirteyim, Sayın Süleyman Demirel'in kardeşinin okulu, özel okullar içerisinde iyi bir okuldur, bunu söylemek namus borcudur. Fakat arkadaşlarım, bakın kurucuların kabahatli olmadığına, ben burada kuruculara adeta minnet borçluyum. Bundan çok daha kötü olabilirdi. Bu kadar kanunları çiğnemeye, hiçe saymaya teşvik eden, tahrik eden bir bakanlık karşısında daha kötü bir duruma düşebilirdi. Ama kurucular sureti katiyede bu yola gitmemişler bir kısmı ve bu arada tekrar edeyim gene, Sayın Başbakanın kardeşinin okulu özel yüksek okullar içerisinde en iyilerinden biridir. Fakat bakanlık bu okula gelince, bu okulun inha ettiği 788 sayılı Kanuna aykırı her öğretmeni tasdik etmiştir.

Şimdi bunda Başbakanın günahı ne, kardeşinin günahı ne. Şimdi bir bakanlık tutar, Başbakanın kardeşinin okulu diye o okula iltimas geçerse, öbür taraftaki birisine de yazar derse ki, 788 sayılı Kanun var derse, arkadaşlarım bu doğru bir hareket değildir. Rapor diyor ben demiyorum bunu. Çoğunluğu iktidar partisine

mensup bir Araştırma Komisyonu raporudur. Ve raporunda sayfasını zikredeyim, 12 nci sayfası. Doğru değil arkadaşlarım, demek oluyor ki, Bakanlık sıkı tutsa, bakanlık tutsa işlere ehemmiyet verse bunların hiçbirisinin olmasına ihtiyaç yok. Milyonlarca lira sarf etmiş vatandaş, büyük binalar yapmış, tesisler yapma gayretine sapmış. Ama bakmış ki, öyle bir bakanlık var ki, ne yapsam peki diyor. Hangi suiistimale gitsem göz yumuyor, e bunun karşısında gayet tabii ki, kurucu birtakım suiistimallere, birtakım kötü yollara adeta teşvik edilmiştir. 439 sayılı Kanunun 8 inci maddesini de bakanlık devamlı ihlâl etmiştir. Komisyon bunu tespit etmiş ve raporunun 78 inci sayfasına dercetmiştir. Demek bakanlık sadece Anayasanın 21 inci maddesini değil, 788 sayılı Kanunu değil, 439 sayılı Kanunu da ihlal etmektedir. Bakanlık özel yüksek okullar mevzuubahs oldu mu, yönetmelik, tüzük de dinlememektedir. Raporun 12 nci sayfasında belirtildiğine göre özel yüksek okullara fen lisesi öğretmenleri öğretmen olarak gönderilmiştir. Fen lisesinin yönetmeliğine göre orada görev alan öğretmenlerin hiçbir okulda görev almamaları lazım gelirken, resmi okullar ne kadar ihtiyaç içinde olursa olsun, şuradaki Kurtuluş Lisesi öğretmen diye kıvranırken Bakanlık fen lisesi öğretmenlerini oraya göndermez, Gazi Lisesi aynen Fen Lisesinin programını tatbik ettiği halde öğretmensizlik yüzünden orada sıkıntı çeker. Şurada Polatlı'da 9 saat Fransızca dersi boş gecer. Bakanlık burada Dikmen'de Fransızca öğretmenlerine Türkçe okutturur. İşte aynı bakanlık fen lisesi öğretmenlerini Kurtuluş Lisesinden esirgeyen, Gazi Lisesinden esirgeyen bakanlık, özel okula gelince lise öğretmenini mühendis yetiştirmek üzere yönetmeliği çiğniyerek özel okullara göndermiştir.

Arkadaşlarım, şu bakanlık bu tutumu karşısında acaba kurucuların, müdürlerin yaptığı hareketler ayıplanabilir mi? Daha fazla yapmadıkları için ben kendilerine bu kürsüden teşekkür ediyorum.

Arkadaşlarım, sözlerimin başında dedim ki, birinci defa buraya benim önergem üzerine çıkan olmaz, mümkün değil, sistem buna imkân vermez diye çok üst perdeden konuşan bakanı geçenlerde buraya çıktığı zaman üslup değiştirmiş raporun getirdiği hiçbir delile hayır diyemeyen olmamış diyemeyen bir durumda gördük. Gönlüm isterdi ki sayın bakan bu yola sapmasın. Komisyonun raporunu küçültme tarafına gitmesin. Çünkü bu benim bulabildiğim, inceliyebildiğim Meclis araştırma raporlarının en mükemmelidir. En objektifidir. Böyle demesin. Desin ki, arkadaşlar evet özel yüksek okullarda söylenen bu hareketler vardır. Bütün bunlar vardır. Ama ben bakanlık erkânı ile beraber toplandım. Üç yıllık, dört yıllık, beş yıllık bir plân yaptık. Bu plânın sonunda bu beş yılın sonunda, bu dört yılın sonunda bütün aksaklıklar giderilecek, bütün suiistimaller ortadan kaldırılacaktır desin. Hayır böyle demedi Sayın Bakan. Bir tek delil de verip

çürütemedi. Diyor ki, Sayın Bakan, Komisyon tarafsız değil. Nasıl olursa Komisyon tarafsız olur arkadaşlar? Adalet Partisi Grubunun acaba Sayın Bakana bir düşmanlığı mı var ki, beş tane tarafgir üyeyi seçerek göndermiştir, Komisyona? Komisyonun Adalet Partili üyelerini biz seçmedik. Adalet Partisi kendisi gönderdi. Acaba bu beş kişi, çoğunlukta bulunan bu beş kişi, Sayın Bakana düşmanlıkları mı var? Çok sevdikleri bakanlarında gözleri mi var ki? Bu beş tane kişinin beşi birden Sayın Bakana tutuyorlar bir azizlik yaparak tarafsızlık yapıyorlar. Bu mümkün değil arkadaşlarım. Çoğunluğu iktidar grubuna mensup bir Komisyon, iktidara mensup bir bakan karşısında tarafsız değil demeye imkân yok. Denildiği takdirde bunu ciddeye almaya imkân yok.

Eksikler diyor, teftiş raporlarında var. Baştan da söyledim, evet doğrudur. Şurada elimizde dosya var. Bu dosyanının içerisinde baştan sona kadar bütün müfettiş raporlarının birer kopyası var. Ve bütün bu aksaklıkların büyük bir kısmı müfettiş raporlariyle tespit edilmiş ve sayın bakana bildirilmiştir. Arkadaşlarım, sayın bakan o derece bir özel öğretim kurumları hamiliği rolündedir ki, buraya çıkıp ısrarlarımıza rağmen zorla kapattığı bir okulun adını veriyor. Halbuki 18 inci maddede diyor ki, 625 sayılı Kanunun 18 inci maddesi, Bakanlık bir öğretim kurulunun kapatma kararını aldığı zaman parası o kurumdan verilmek şartiyle yayın organları ile efkarı umumiyeye bildirilir diyor. Sayın Bakandan soruyorum. Kapattığı bu okulun kapandığını efkârı umumiyeye hangi yayın organı ile bildirmiştir? Ve neden buradan bize bildirmekten çekiniyor. Ve şurasını da üzülerek söyleyeyim arkadaşlarım ki, gerek dosyaların tetkikinde gerek bizzat gördüğümde vardığım kanaat şudur ki, kapatılan okul en kötü okul değildir. En dayısız okul. Arkası en zayıf okul. Bugün kapatılmak lazım gelirse özel okullardan en az beşte dördünün mutlaka bugün kapatılması lazımdır. Ama Bakanın politikası o değil. Sayın Bakan şu politikanın içinde. Diyor ki, önümüzde seçimler var. Ben tutar bir tane şöyle ses çıkarmıyacak, siyasî gürültüsü fazla olmıyacak bir okulu kapatırım. Bundan üç dört tanesine de bir ihtar veririm. Araya da iki ay gibi mühlet korum. Ondan sonra parlamento bir seçim havasının içerisine girer. 1969'dan sonra da gidip de gelmemek var, gelip de görmemek var. İyisi mi bu işi böylelikle kapatılır; gider. Arkadaşlarım, ben buradan beyan edeyim. Bu işi böyle kapatmaya imkân ve ihtimal yok. Ben bu kürsüden yemin ederim ki, bu can bende kaldığı müddetçe herhangi bir suiistimal, eğitimindeki bütün suiistimallerin peşine düşeceğim. Ama bugün ama yarın. (A. P. sıralarından Allah, Allah sesleri) Ama Allah, Allah, ama Peygamber, Peygamber.. Mutlaka düşeceğim. Cesareti olan varsa aksini iddia eden varsa çıksın, karşıma.

Arkadaşlarım, Bakanın bir hali daha. 4 tane okula ihtar verdim diyor. İsmini bir türlü saklıyor. Niye saklıyor arkadaşlarım. Neden vatandaştan saklıyor? Son-

ra Bakanda bir haleti ruhiye var. Bir türlü kavrayamıyorum. Bazan diyorlar ki, burada bakanlar bakanlığımızın bütün dosyaları açıktır. Ondan sonra tutuyoruz kış ortasında, ocak ayında nakledilen bir öğretmenin dosyasını görelim diyoruz, çünkü biz bunun haksız nakledildiği kanaatindeyiz. Bir gün Senatonun şu kapısından çıkarken karşıma acayip bir adam geliyor. Selâmsız, sabahsız bana diyor ki, siz Özgüneş misiniz? Evet, öyleyim. Diyor ki, siz Bakana bir dosyayı görmek istemişsiniz. Bu dosyayı size göstermezler. Sen kimsin diyorum adama? Diyor ki, ben Bakanın Özel Müşaviriyim. Bakanın Özel Müşaviri o dosyayı görecekmiş de ben Senatör olarak o dosyayı göremez mişim, saklı imiş. Öbür tarafta arkadaşlarım tutacak 4 tane okula ihtar verecek Sayın Bakan, ama burada isimlerini gizliyecek. Halbuki kanunun gerekçesi açık. Bu gibi hallerde efkârı umumiyeye açıkça bildirmek ve vatandaşların soyulmasına imkân vermemek lazım. Biz burada zorladık, ismini söyle, ismini söyle dedikten sonradır ki, Bakan nihayet kapattığı okulun adını vermek zorunda kaldı. Halbuki 18 inci madde sarih. Diyor ki, 18 inci madde kapatma kararı verdin mi, parasını kapatılan o okul ödeyecek ve tutacaksın basın organları ile ilân edeceksin. Ayrıca diyor valilik bütün evrakına el koyacak. Ben İstanbul Valiliğinin bir hayli teşrifat işinden vakit bulup bu vazifesini de yapmış olup olmadığına da çok şüpheliyim. Sayın Bakana bunu soruyorum. Bu kapattığı okulun 18 inci maddenin amir hükmüne göre basın organlarında ilân edildi mi, edilmedi mi? Edildi ise hangi basın organında ilân edildi. İstanbul Valiliği bu okulun bütün evrakına el koydu mu, koymadı mı?

Ayrıca bir şey daha soruyorum arkadaşlarım. İhtar verdiği okulların ismi nedir? Çünkü bakalım şu dosyalarda acaba en kötülerine mi ihtar verilmiş, yoksa bazıları kayırılmış mı? Aynı durumda bulunan bir okula ihtar verildiği halde diğerine neden verilmemiş? Benim vazifem burada murakabedir. Hangi okula ihtar verildiğini ben bilemezsem bu takdirde murakabe nerede kalacak? Senato Genel Kurulundan saklanan bir husus nerede açıklanacak arkadaşlarım?

İki noktaya daha dokunup arkadaşlarım sözlerimi bitireceğim. Sayın Bakan konuşmalarının başında 10 yıllık ilk öğretim plânından büyük iftiharla bahsettiler. Kendilerine teşekkür ederim. Millî Birlik Komitesinde millî eğitimle görevli bulunduğum zamanlarda büyük gayret sarf ederek yaptırmış olduğumuz 10 yıllık eğitim plânını benimsemiş olmaları büyük iftiharla onu burada zikretmeleri cidden bizim için memnuniyet verici bir hadise olmuştur. Kendilerine bu hususta teşekkür ederim. Demek ki yapmış olduğumuz eğitim plânını Sayın Bakan da benimsemişler ve devam ettiriyorlar. Sayın Bakana bir teşekkür borcumu daha burada eda edip ondan sonra huzurunuzdan ayrılacağım.

Geçen sene Bütçe ve Plân Komisyonunda bir A. P.'li üye dedi ki: "Sayın Bakan bizim bir eğitim felsefemiz var mı?" Hemen yanındaki bir memur Sayın

Bakanın önüne bir metin sürdü, Sayın Bakan o metinden okumaya başladı. 1960'dan sonra kurulmuş olan 7 nci Millî Eğitim Şûrasına hazırlık olmak üzere hazırlattığımız Türk eğitiminin amaçlarını Sayın Bakan okumaya başladılar. Demek ki bizim tespit ettirdiğimiz eğitim araçları Sayın Bakanın dilinde eğitim felsefesi haline gelmiş ve benimsenmiş. Bunun için de kendisine teşekkür ederim. Beni sabırla dinlediğiniz için hepinize saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Ertuğ.

Sayın Ertuğ, Komisyon üyesidir. Ancak söz hakkı saklıdır.

CELÂL ERTUĞ (Elazığ) - Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri, Cumhuriyet Senatosunun iki konuda büyük hizmet yaptığına kani olarak huzurunuzdayım. Bunlardan birisi üniversitelerimizle ilgilenen, üniversitemizdeki bunalımların nedenleri ve ne gibi yardımlar yapılabileceğine dair inceleme raporu, ikincisi de bu özel okullara mütallik rapordu.

Bu araştırmaların memleket sathında büyük faydalar sağlamasını gönül arzu eder ve Cumhuriyet Senatosunun da kendisine yaraşır bir vakar içerisinde bu mevzuları ele alması temenni edilir. Bunun için ilk şartı bendeniz bütün siyasî düşüncelerin ötesinde ve bir temel asgari müşterek birleşim çizgisi üzerinde mütalâa etmemizle kabil olacağına inanıyorum. Burada siyasî parti farkı gözetmek veyahut da kendi anlayışımıza göre bir neticeye ulaşabilmek için deliller imal etmek bu meselenin objektif olarak mütalâa edilmesini gölgeleyecektir. Aslında mesele hakikaten üzerinde dikkatle, itina ile ve tam bir objektivite ile durulmasını icap ettiren bir meseledir. Çünkü, çocuklarımız bu müesseselerde okumaktadır. Yarınımızı tevdi edeceğimiz nesillerin yetişmesi bahis mevzuudur. Ve Türkiye'nin hele şu son günlerde içinde bulunduğu bir özel siyasî bünye mevzuu bahistir. Daha doğrusu fikri bünye mevzuu bahistir. O halde burada bu mevzuu bundan sonra konuşurken bütün bu pürüzlerden temizlenmiş bir halde ve mümkün olduğu kadar objektivite içerisinde mütalâa etmemizin büyük faydaları vardır.

Muhterem arkadaşlarım, evvela şu mevzuu bünyesi ile ortaya koyalım. Yani bünyesi üzerinde fikirlerimizi izhar edelim. Şimdi Türkiye'de bir yüksek öğrenim problemi var ve yüksek öğrenim probleminin bütünü içerisinde özel yüksek öğretimi mütalaa etmezsek gözümüzden birçok şeyler kaçacaktır. Hükümlerimiz mukayeselerimiz, yargılarımız tam verimli noktaya varamıyacaktır. Onun içindir ki yüksek öğrenim bütününden sadece özel yüksek öğrenim mevzuunu alır da incelersek ve hele üzülerek dinledim, bazı arkadaşlarımızın menfaatçilerin yanında menfaat gruplarının yanında, menfaatçi insanların hami olarak bir siyasî partiyi itham etmelerini veyahut buna benzer birtakım ithamları dile getirmeleri şayanı teessürdür.

Muhterem arkadaşlarım, evet bu komisyonda beş tane A. P.'li üye vardır. Bir tanesi de benim. Biz bu meselenin tetkik mevzuu yapılmasını en canı gönülden istiyen bir grup olarak ittifakla reyimizi kullandık. Ve niçin burada birkaç defa belki 10-15 defa her hatip, efendim, bu komisyonun ekseriyeti A. P.'lilerde. Böyle bu komisyonun raporu A. P.'lilerin de katıldığı bir rapor olduğunu ima eder gibi bir mütalaaya neden lüzum gördüler buna hayret ediyorum. Eğer özel okullarda bir yolsuzluk varsa, özel okullar müessesesi iyi işlemeyen bir müessese ise, özel okulların murakabesinde bir noksanlık mevcutsa, özel okullar iyi kontrol edilmiyorsa, bunları bütün sebepleri ile burada mütalaa etmek en azından her siyasî parti mensubu kadar A. P.'lilerin de vazifesidir ve bunu seve seve yapar. Hükümeti tenkit etmek icap ediyorsa biz de tenkit etmek, ama insaflı ve olumlu ölçüler içerisinde tetkik etmekten hiçbir zaman, hatta mücadeleye girmekten hiçbir zaman çekinmeyiz. Bunun içindir ki, böyle tek taraflı görüşlerle meseleyi bir grubun, şu grubun bu grubun malı olmaktan çıkarıp bunun Cumhuriyet Senatosunun malı olduğunu hep beraber kabul etmemiz ve bir çizgi üzerinde Türkiye'nin kalkınması, genç nesillerin yetiştirilmesi ve dünya standartlarına uygun bir yüksek öğrenim politikası içerisinde özel öğrenim politikasının da tedvin edilmesini hep beraber mütalaa ve münakaşa etmemize hiçbir mani yok. Ama, bunu şu ucundan bu ucundan çekerek bizi sanki birtakım bilmem gayri meşru kazanç yapan birtakım insanların koruyucusu, himayecisi halinde teşhir etmekle belki bir siyasî kazanç elde edilebilir zannedilir ama oturduğumuz temeli, oturduğumuz zemini tahrip ederiz.

Muhterem arkadaşlarım, bu mevzuları bölüm bölüm tetkik etmeden önce, bir noktaya, prosedüre taallûk eden bir hususa değinmeme müsaadenizi rica edeceğim. Bu husus şudur: Komisyonumuzun teşekkülü, çalışma zamanımız maalesef bir talihsizlik eseri olarak seçim dönemine rast gelmiştir. Çünkü buradan görev aldıktan sonra geçen Haziran'da yapılacak seçimler dolayısiyle ve seçimlerin Haziran'da olması sebebiyle bir iki ay evvel ve tesadüfen Komisyonumuzun başkaniyle sözcüsünün de seçime tâbi bulunması sebebiyle Komisyonun çalışmalarında tam bir şey olamadı. Gerçi gezilerimiz, gittiğimiz yerlerdeki müşahedelerimizde hiçbir eksik olmadı, beraber ve bütün 20 okul, tetkik sahamıza giren 20 okulu gördük. Fakat neticelerin monte edilmesinde prensipler tespit edildi, fakat bunların detaylı olarak tafsilini oturup üzerinde geniş müzakereler yapmak, tartışmalar yapmak imkânı bulamadık. Arkadaşlarımız bir taraflara dağılmışlardı ve bize yazılı metinler verildi, metinler üzerinde notlarımızı aldık ve bu notlarla ancak muhabere şeklinde fikrimizi beyan etmek imkânı mevcut idi, fakat tam sarih bir şekilde münakaşa imkânı olamadı. Sonradan nitekim Başkanlığa takdimi bu raporun, 10 Ekim tarihini taşımaktadır. Bu tarihte, 4 Ekim

tarihini taşımaktadır. 4 Ekimde bu arkadaşlarımızın senatörlükleri nihayete ermişti. Üç başkan ve sözcümüz yoktu ve bu raporun Başkanlığa sunuluşunda Komisyon olarak biz hataya düştük. Çünkü sunan arkadaşımız kâtip üye idi, tüzüğümüz buna müsait değil idi. Başkanlık da yine bir hataya düşerek bunu bastırıp tevdi etmiştir. O zaman geri çevirip başkanının ve sözcünün seçilmesinde bizi ikaz etmesi gerekiyordu, Başkanlığın. Bunlar olmadı. Bu hususa işaret ediyorum, bir.

Bir de başka bir hususa işaret edeceğim. Komisyonumuz Parlamentomuzun kurulduğu günden bu yana ilk defa olarak teamül dışı bir davranışta bulunmuştur. Yüce Meclise niyabeten vazife gördüğümüz halde neticeleri yüksek huzurunuza getirmeden önce bir basın toplantısiyle kamu oyuna açıklamıştır. Bu hususa değinmenin sebebi vardır, arkadaşlarıma saygım sonsuzdur. Fakat değinmek mecburiyetindeyim. Çünkü son derece titizlikle bizim vazifemizi tam manasiyle objektif olarak yapmamız ve kamu oyu önünde hakem rolümüzü ifa etmemiz gerekiyordu. Bu hareketler bizim objektivitemize biraz gölge düşürücü mahiyetler arz etmektedir.

Komisyonumuz siyasî bir heyettir. Biz idari veya mali teftiş yapan bir organ olamazdık. Böyle bir yetkiyle de çıkmadık, sadece özel yüksek öğretim müesseselerini mahallerinde görüp, müşahedelerimizi tespit edip ve şahsi hükümlerimizi tesis etmek idi. Çünkü özel yüksek öğretim müesseseleri, daha doğrusu özel yüksek öğretim konusunun bir bölümünü murakabe vazifesiyle hareket ettik. Bu murakabede kullanacağımız kriterler ancak şahsi kriterlerimizdi, şahsi görgülerimiz, şahsi inançlarımız şahsi bilgilerimiz, tecrübelerimizdi. O halde herhangi bir siyasî bir art düşünce veya peşin hüküm taşımaksızın bu müşahedelerimizin neticelerini buraya getirmek ve burada bir kompozisyon yapmak, Yüce Heyetinizin münakaşasına sunmaktan ileri gitmememiz gerekir.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, prensip yani özel okul müessesesi hakkındaki prensip münakaşamızı şu noktalarda toplayabiliriz. Burada da bahis mevzuu ettiler arkadaşlarımız. Arkadaşlarımızın ya kendi mensup oldukları siyasî teşekküller veyahut bizzat bizatihi kendilerinin siyasî inançlarından hareket eden bazı görüşler ortaya kondu. Bir tanesi özel okullar, anayasamıza ve mevcut kanunlarımıza aykırıdır, görüşüdür.

SAMİ TURAN (Kayseri) - Öyle bir şey yok raporda.

CELAL ERTUĞ (Devamla) - Rapordan bahsetmiyorum efendim. Burada konuşulan görüşler. Burada savunulan tezlerden birisi budur. Yani müesseseler, bu özel okullar kaldırılmalıdır, daha doğrusu kapatılmalıdır diyen var.

Bir kısım arkadaşlarımız da özel okul müessesesi devletleştirilmelidir, diyor.

Üçüncü gruptaki fikirler de, özel okulların mevcudiyeti bir zaruretin, bir emrivakinin neticesinde meydana gelmiştir. Bu özel okulların ıslah edilmeleri, kontrol edilmeleri, murakabe edilmeleri gerekir tarzındadır.

Şimdi bunların tek tek münakaşasına girmekte bilmiyorum fayda var mı, yok mu? Anayasaya aykırılığını münakaşa edip etmemek Yüce Meclisin takdirine aittir. Anayasaya aykırı olsaydı, Yüce Heyetleriniz, her iki Meclis 625 sayılı Kanunu çıkarmazdı ve 625 sayılı Kanunla özel okulların bir statüye tâbi olmasını sağlamazdı. Şu halde Anayasaya aykırı görmediğini esasen C. H. P. sözcüsü, G. P. sözcüsü arkadaşlarım da ifade ettiler, siyasî teşekkül olarak. Demek ki çoğunluk itibariyle özel okulların kuruluşu ne Anayasaya, ne de mevcut mevzuata, kanunlarımıza aykırı değildir.

Şimdi geriye kalıyor prensip üzerindeki münakaşalarımızda tavazzuh etmesi gereken hususlardan birisi; efendim, bu okullar şahıslar eliyle, ticari maksatla açılmıştır, işlemektedir. Birtakım suiistimaller vardır, binaenaleyh bunlar zararlıdır, derhal kapatılıp devletleştirilmesi gerekir. Bu gerekçe ile kapatılmaları ve devletleştirilmeleri gerekir.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, burada konunun aslına gireceğiz. Çünkü yüksek öğretim problemi bir bütündür, bundan özel yüksek okulları ayırarak mütalaa etmek doğru olmaz, bazı şeyler gözümüzden kaçabilir diye maruzatta bulunmuştum. Türkiye'de yüksek öğretim problemini ele alırsak gerek üniversitelerimizin gerek yüksek okullarımızın nasıl başlayıp, nereye geldiklerini tayin edersek o zaman mukayesemizdeki kriterlerimiz meydana çıkacaktır.

Türkiye'de ilk üniversite sayın senatörler, 1933 senesinde Darülfünunun Atatürk tarafından üniversiteye çevrilmesiyle kurulmuştur, ilk üniversite. Ve öğretim, öğrenim talebi bu senelerde, 1933 yılındaki ile bugünün arasındaki farkı da rakamlar canlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Büyük Atatürk Darülfünundan üniversiteye geçişi bir şekil değişikliği olsun diye yapmadı. Ruhta değişikliği temin için yaptı ve bunun için de mütehassıs çağırdı, profesör Marsch'ı çağırdı. Bu mütehassıs, üniversite kuruluşunun zeminini hazırladı.

Dikkatinizi çekerim arkadaşlarım, üniversitenin kuruluşuna başlanırken; 1933 üniversite inkılabında hiçbir zaman bina, bilmem yer falan gibi şartlar aranmamıştır. Öğretim üyesi aranmıştır ve Almanya'nın o sırada yurt dışına gönderdiği öğretim üyelerini büyük bir ferasetle Türkiye almıştır ve Türkiye'de büyük bir hamle olmuştur. Öğretim üyeleri gelmiştir, dünyanın en büyük şöhretleri, mesela Teneffüs Fizyolojisinde büyük bir otorite olan Prof. Winterstein Harbiye Nezaretinden dönme, çevrilme İstanbul Üniversitesini, 2-3 odasında büyük mesailer yapmıştır, araştırma yapmıştır, çalışma yapmıştır. Hiç de orayı yadır-

gamamıştır. Prof. Frank, Guraba Hastahanesinin çok mütevazi kliniklerinde, perişan koğuşlarda eğitimini yapmıştır, adamlar yetiştirmiştir.

Şu halde kriter olarak kullanırken üniversitelerimizin teşekkülünde küçük yerde büyük işler yapılabileceğini peşinen kabul etmemiz gerekmektedir. Ondan sonra Ankara Üniversitesinin teşekkülünü düşünelim: Ankara Üniversitesi bugün Ankara Müftülüğünün işgal ettiği ve sığmadığı bir binada Ankara Hukuk Mektebi açılarak ilk defa Ankara eğitim müessesesine kavuşmuştur. Bu Ankara Hukuk Mektebine ilk, ortaokuldan imtihanla talebe alınmıştır. Çünkü lise mezunlarının gideceği o kadar çok yer vardı ki ve o kadar lise mezunu azdı ki dolduramıyordu yüksek eğitim müesseselerini. Bu Hukuk Fakültesi bu şekilde yine aynı senelerde benim çağımın yetiştiği senelerde, gerek İstanbul'daki Yüksek Mühendis Mektebine, gerekse Tıbbiyeye, liseyi bitirmemiş kimseler imtihanla alınabiliyordu. Böyle bir talep eksikliği mevcuttu.

Ondan sonra Ankara Tıp Fakültesi, Cebeci'deki eski kışla bozmasında, Cebeci Askerî Hastahanesinde kurulmuştur ve öğretim üyeleri de bir kanunla tayin edilerek profesör olmak suretiyle tespit edilmiştir. Daha sonra Ziraat Fakültesi v.s. diğer fakültelerin kurulmasında Ankara Üniversitesi 1946 senesinde ikinci üniversite olarak kurulmuştur.

Onu takiben Ege Üniversitesi, Karadeniz Üniversitesi, Orta-Doğu Üniversitesi kurulmuştur. Orta-Doğu Üniversitesi ;şu Meclisin bahçesinde arka tarafta barakalarda 4 öğretim üyesi ve 40 öğrencisiyle işe başlamıştır ve bugün dünyanın modern üniversiteleri seviyesine gelmiştir. Yine Hacettepe'yi; bugünkü muhteşem Hacettepe Üniversitesi, Cebeci'de Ana Çocuk Sağlığı Merkezinde bir küçük evde başlamıştır mesaisine. Çocuk Kliniği, Tıp Fakültesi ve bugünkü üniversitesi ve bugünkü üniversite haline inkılâb etmiştir.

Demek ki İstanbul'da Bekirağa birliklerinde, Zeynep Hanım konaklarında, üniversite kurulmuş, bir realite. Ankara'da, arz ettiğim veçhile barakalarda dahi üniversite, Ege Tıp Fakültesi de barakalarda başlamıştır ve bugünkü haline gelmiştir.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, biz insafı bir tarafa bırakarak, Türkiye'nin gerçeklerini bir tarafa iterek şöyle bir iddiaya kalksak ve desek ki, bugün Hacettepe Üniversitesi gibi standardı yüksek bir üniversite dururken yanında Ankara Tıp Fakültesinin feci, perişan durumu dikkate alınmıştır ve bu fakülte bu üniversie, Ankara Üniversitesi kapatılmıştır. Şunu da arz edeyim.

Ankara Üniversitesinin Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Evkaf Apartmanının 2-3 katında kurulmuştur ve bugün Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi diye inşa edilen Fakülte binası 500 talebe için inşa edilmiştir. Bugün 5 000 talebe okumak-

tadır. 5 000 talebe geceli, gündüzlü olarak ikinci bir gece için 5 000 talebe daha vardır. Bu 5 000 talebeden İngilizce tedrisatı konferans salonunda, hoparlörlerle yapılmaktadır.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinin 8 000 - 10 000 talebesi vardır. 8 000 - 10 000 talebeye her sınıfa ortalama 2 000 talebe düşmektedir ve her 2 000 talebeye mukabil en büyük dershane 200 kişiliktir. Talebe başına 2 cm. yer düşmektedir. O halde bizim Devlet imkânlarıyla yetiştirdiğimiz çocuklar İstanbul Üniversitesi azami talebe kapasitesi, 10 000 öğrenci içindir; 33 000 talebesi vardır bugün. 33 000 talebenin % 30'u başarı gösterebilmektedir. Geri kalan % 60-65 pardon 70'i başarısızdır. Yüzde 30 için. Bugün 35 sene evvel üniversitesini kuran Türkiye bugün 8 üniversiteye sahiptir. Bütçe için ayrılan para bir küsur milyon liradan, birbuçuk milyara çıkmıştır. Türkiye'nin bundan fazla yük altına girmesi, yani mali yük altına girmesi, vergi mükelleflerimize de büyük yükler tahmil etmek demektir. Şu halde Devlet sektöründeki eğitim standardını ortaya koyduk. Bunun yanı başında da 40 000 Türk çocuğu özel okullarda okumaktadır.

Şimdi prensip münakaşasında şu noktayı vuzuha kavuşturalım; evvela bir prensibi tespit etmemiz gerekir. Liselerden her yıl mevcudu artarak büyüyen kitleleşen çocukların üniversitede ve daha doğrusu yüksek tahsil yapmalarını öngörüyor muyuz, görmüyor muyuz? Şayet şu prensipte anlaşırsak; "efendim yüksek öğrenim şart değildir, Devletin mecbur olduğu öğrenim, evvela ilk öğrenimdir, temel öğrenimdir ki, bugün unutmayınız ki 5 milyon okul çağındaki çocuktan 500 bin çocuk okulsuzdur ve bu çocuklar ancak 1972'de tamamen okula kavuşacaktır. Biz bu imkânları kısalım, yüksek öğrenime verelim, yüksek öğrenimi takviye edelim diyebiliyorsak, o zaman başka bir şey yaparız. Yok, eğer halk öğrenimi, temel öğrenimi önemli görüyorsak o zaman yüksek öğrenime devam edelim mi etmiyelim mi? Her lise mezunu yüksek tahsil yapsın mı yapmasın mı noktasında bir kanaata ulaşmamız şart. Yok, okumak gibi masum bir ihtiyaç, ondan sonra 577 bin Devlet personelinin ancak 96 bini üniversite tahsili görmüş bir memlekette, yüksek öğrenim yapmış insana ihtiyacımız yoktur diyebiliyorsak, o zaman durduralım. Üniversitelere fazla yüklenmeye hakkımız yoktur; Yüksek okullara ve üniversitelere. Onları kapasitemizin dışında öğrenim yapınız diye zorlamaya hakkımız yoktur. Giren girer giremiyen giremez deriz.

Çok değil arkadaşlarım 35 sene evvel.

BAŞKAN - Sayın Ertuğ bir dakikanızı rica edeceğim. Saat 19:00. Gerçi alınmış bir karar yok. Fakat Cumhuriyet Senatosu çalışmaları saat 19:00'da sona erdirilmesi gelenek ve tatbikat halini almıştır. Konuşmanıza devam etmek isterseniz, Yüksek Heyetten karar alırım, izin verirlerse devam edersiniz. Arzu etmez-

seniz bırakırsınız. yarınki birleşimde devam ederseniz. Hangisini arzu ediyorsunuz ona göre.

CELÂL ERTUĞ (Devamla) - Sizin takdirinize..

BAŞKAN - Hayır sizin ihtiyarınıza. Devam etmek istiyorsanız Yüksek Heyetten karar alırım, konuşmanız bitinceye kadar devam eder. Yok eğer arzu etmiyorsanız yarın devam edersiniz görüşmeye. Siz nasıl arzu ediyorsunuz. (Yarına kalsın sesleri).

CELÂL ERTUĞ (Devamla) - Yarına kalsın.

BAŞKAN - Yarına kalmasını istiyorsunuz. Bu hususta alınmış başka bir karar da yoktur.

16 Ocak 1969 Perşembe günü saat 15:00'te toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

3. - Özel yüksek okullar hakkında Araştırma Komisyonu raporu (10/14) (*)

BAŞKAN - Özel okullar üzerindeki görüşmelere devam edeceğiz.

Sayın Ertuğ konuşurken bugüne bırakılmıştı. Söz sırasını yeniden okuyorum. Sayın Yıldız, Sayın Dener, Sayın Altan, Sayın Hazerdağlı, Sayın Öztürk, Sayın Bekata, Sayın Hazer, Sayın Atmaca, Sayın Dikeçligil, Sayın İnkaya, Sayın Arıburun, Sayın Salihoğlu, Sayın İşmen, Sayın Mirkelamoğlu, Sayın Tüzün, Sayın Tevetoğlu, Sayın Öztürkçine, Sayın Cebeci, Sayın Alpaslan, Sayın Ucuzal.

Sayın Ertuğ, buyurun.

CELÂL ERTUĞ (Elazığ) - Sayın Başkan, muhterem senatörler; maruzatım dün, mesai saatinin bitmesi dolayısiyle yarıda kalmıştı. Bugün maruzatıma kaldığım noktadan devam edeceğim. Ancak dünkü maruzatımın bir özetini müsaade buyurursanız kısaca tekrarlamak mecburiyetindeyim, mevzuun insicamını temin etmek için.

Sayın senatörler, Özel Yüksek Okullar Araştırma Komisyonunun Yüce Huzurunuza takdim ettiği raporun ne malî, ne adlî, ne de idarî teftiş raporu mahiyetinde olmadığını, bunun tetkik, araştırma, inceleme metotları ile müşahede ve beyanlara istinad eden birtakım verilerden teşekkül ettiğini arz etmiştim.

Ayrıca memleket sathında büyük problem halinde kendini gösteren ve çeşitli tezahüratla birtakım siyasî spekülasyonlara mevzu teşkil eden bu özel okulları inceleme konusunun çok objektif bir şekilde, her türlü siyasî etkinin dışında ve hatta siyasî inançların ötesinde bir asgari müşterekler çizgisinin üstünde, üzerinde

(*) C. S. Tutanak Dergisi : c.49 - s. 735:795

mütalaa edilmesinde zaruretler olduğunu ve burada siyasî partilere fikirlerin mal edilmesinin siyasî görüşlerin bu konuda mümkün olduğu kadar kullanılmamasının zaruret olduğunu ifade etmiştim ve bilhassa özel okulculuğu bir menfaat grupları ve menfaat güden şahısların arkasında bir siyasî partiyi o menfaatleri destekleyici mahiyette göstermenin de bugün içinde yaşadığımız ortama müsait bir katkı olmadığını, zararlı bir davranış olduğunu belirtmiştim.

1969 Türkiye'sinde öyle büyük suçlamalarla siyasî tenkit mânasını ifade etmenin mümkün olmadığını da ilave etmiştim. Filhakika, mesela, özel okulların kontrolünü Millî Eğitim Bakanlığı iyi yapmıyor demek, muhalefetin gayet tabii bir hakkıdır ve tenkiddir. Ama özel okullar bir hırsızlık şebekesidir ve bu şebekede ortak olan Hükümettir ve bir siyasî partidir demek, bu mevzuun objektif bir şekilde mütalaa edilemiyeceğini vaz etmek demektir. (C. H. P. sıralarından öyle bir şey söylenmedi, sesleri) Bu itibarla.... Efendim, zabıtları tetkik edebilirsiniz..

SALİM HAZERDAĞLI (Elazığ) - Ortaktır diye bir şey söylenmedi..

BAŞKAN - Müdahale etmeyin efendim. Görüşlerini ifade edecektir. Müdahale etmeyin efendim.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) - Söylenmeyen sözler söylenmez ki..

CELÂL ERTUĞ (Devamla) - Beyefendi, burada müzakereleri belki takip etmemiş olabilirsiniz..

BAŞKAN - Efendim, kendi görüşlerini söylüyor, söyleyeceklerdir. Müsaade buyurun. (A. P. sıralarında sabırları yok, sesleri) Devam edin Sayın Ertuğ.

CELÂL ERTUĞ (Devamla) - Efedim, bir kültür hırsızlığından bahsedildiğini hatırlıyor musunuz?.

BAŞKAN - Sayın Ertuğ, karşılıklı konuşmayın efendim. Sayın üyelere size müdahale etmemelerini rica ettim. Siz de karşılıklı lütfen cevap vermeyin, efendim. Siz konuşmanıza devam edin.

CELÂL ERTUĞ (Devamla) - Teşekkür ederim, Sayın Başkan. Kültür hırsızlığı diye bir konu burada geçmiştir ve bunun zabıtları tetkik buyurulursa bizim eğer, temenni ederim ki, ben aldanıyorum, çok memnun olurum bundan, büyük memnuniyet duyarım, eğer böyle bir şey cereyan etmedi ise. Ama zabıtlar tetkik buyurulduğu zaman bu hususta göze çarpacak birtakım sözler vardır, efendim.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) - Kültür başka, Hükümet başka..

CELÂL ERTUĞ (Devamla) - Ne ise efendim. Çok memnun oluyorum. Esasen kimin tarafından, hangi parti tarafından söylendiğini de tasrih etmiş değilim. Onun için alınmanıza hiçbir sebep yok. Çünkü ben bu mevzuu son derece

büyük bir hassasiyetle, siyasî zümrelerin dışında bir konu olarak kabul ediyorum. Siyasî düşüncelerin de dışında. Nitekim 1969 Türkiye'sinde hürriyetlerin kısıtlandığından şikâyet edilmesine imkân olmadığına kani bulunduğumuzu kabul ediyorum ve bu kanaatle diyorum ki, eğer bilinen bir gerçek varsa, suiistimaller varsa, birtakım menfaat ortaklıkları varsa bunların yeri ile, adı ile her şeyi ile ihbar edilip adli makamları hareket geçirmek evvela parlamenter olarak bizlerin vazifemizdir. Ve gayet rahatlıkla bu adli makamları harekete geçirmek de mümkündür. Hiçbir kısıtlamanın 1969 Türkiye'sinde mevcut olmadığını tekrar ifade etmekte rahatlık duyuyorum. Böyle bir hürriyet havası içerisinde müphem ithamların, bu konu üzerinde gezdirilerek, siyasî bir mesele haline getirilmesi; mevzuu lâyıkı veçhile, hassasiyetle mütalâa etmemize engel teşkil edeceği için, bu maruzatta bulunmuştum. Çünkü bu ithamlara mesnet olarak gösterilen rapor, tekrar ediyorum, adli mahiyette bir teftiş raporu değildir. Esasen biz ne adli, ne mali ve ne de idari teftiş maksadiyle özel okullara gitmiş değildik, komisyon olarak. Eğer böyle bir şüphe hissedersek mali kontrol müesseselerini, adli kontrol müesseselerini elbette ki komisyon olarak ikaz etmemiz gerekir, bu bir.

Binaenaleyh, komisyon çalışmasında müşahedeleri, beyanları ve delilleri toplıyarak getirilmiş, huzurlarınıza takdim edilmiştir. Yine mevzuun münakaşasına bir kapıdan girmek istemiştik. Özel okullar ve yüksek okullar konusunun tek başına değil de, yüksek öğretim problemi içerisinde bir parça olarak mütalâa edilmesinin zaruretine işaret etmiştik. Filhakika, Anayasamızın 21 inci maddesi de diyor ki, özel okullar, bilim ve sanat hürriyeti bölümünde ve 21 inci maddede "Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Eğitim ve öğretim devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir. Özel okulların bağlı olduğu esaslar devlet okulları, ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir." Bu arada resmi yüksek öğrenim müesseselerimizin nasıl başlayıp, nasıl geliştiğini; çok basit şartlardan, çok güç şartlardan 35 sene içerisinde Türkiye'nin sekiz üniversiteye sahip olduğunu ve bugün üniversite okuyan öğrenci sayısının 110 bini bulduğunu, sadece üniversitede okuyan öğrenci sayısının 110 bine vardığını ifade etmiş ve talebin büyük bir ölçüde arttığını arz etmiştim.

Muhterem arkadaşlarım, bu öğretim müesseselerimizin nasıl geliştiğini, nasıl bugünkü seviyelerine ulaştığını ifade ederken, birtakım canlı misaller de vermiştim. Mesela İstanbul Üniversitesinin Harbiye Nezaretinin kendisinde ve Bekirağa bölüğünde, Zeynep Hanım Konağında, Gureba Hastanesinin çok basit ve iptidai şartları içerisinde, Cerrahpaşa Belediye Hastahanesinin imkânsızlıklar dolu koğuşlarında mükemmel bir üniversite kurulduğunu, şu şartla ki Batılı ilim adamlarının yardımları ile o sırada Hitler Almanya'sından çıkan öğretim üyelerinin

yardımı ile kurulduğunu arz etmiştim. Ankara Üniversitesinin nasıl geliştiğini, 1946'da ilk üniversitenin kurulduğunu ve Ankara Tıp Fakültesinin Cebeci kışlasından değişme Cebeci Hastahanesinde nasıl fakülte haline geldiğini de ifade etmiştim. Yine Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Evkaf apartmanının katında açıldığını ve bu katlardan bugünkü hale geldiğini söylemiştim.

Muhterem arkadaşlarım, bu konu, bu yüksek öğrenim konusu hakikaten bir kül olarak mütalâa edilmek mecburiyetindedir. Buna bir misal olmak üzere İngiliz Parlamentosunun yüksek öğrenim mevzuunda yaptığı araştırmaları ki dünyada ün kazanmıştır. Lord Robins raporu diye yedi ciltlik bir volüm teşkil etmektedir ve dört senede yazılıp hazırlanmıştır bu rapor, dört senelik bir çalışmanın mahsulüdür. Çok dikkatle, itina ile ve son derece objektif olarak ve siyasî kanaatlerin üstüne çıkarak tetkik edilmesi gerekli bir mevzudur, bu yüksek öğrenim mevzuu. Yüksek öğrenim mevzuu içerisinde de özel öğrenimi, özel öğrenimin problemlerini, bundan ayrıntısız olarak ki Sayın Karavelioğlu arkadaşım da konuşmasını bitirirken aynı noktada fikir birliğine gelmişti benimle; özel öğretim, yüksek öğretim konusu mutlaka yüksek öğrenimin bütünü içerisinde mütalaa edilmesi gerekir.

Yine burada bir noktayı bilhassa tavzih etmek istiyorum. Benim sözüm komisyon üyeleri arasındaki bir fikir aykırılığı imiş gibi zabıtlarda gördüm. Böyle değil. Buradaki münakaşalardan anladığıma göre ifade ettim. Bu konuda, yani özel okulların münakaşası konusunda birtakım alternatifler ortaya atıldı. Bu alternatiflerden bir tanesi özel okulların kanunlara uygun olmadığı, yani Anayasaya aykırı olduğu, bu itibarla Anayasaya aykırı bir müessese halinde olduğu fikri idi. Diğer alternatif, bu okulların özel ellerde, özel teşebbüs elinde idamesinin çeşitli mahzurları olacağı, burada sayılıp döküldüğü gibi, bunların devletleştirilmesinin gerektiği fikri, öbürü de özel okullar ki bizim komisyonumuzun raporunun taşıdığı espri de buna uygundur. Özel okullar ıslah edilmelidir, kontrol edilmelidir ve eksiklikleri ikmal edilmelidir, tashih edilmelidir; eksikliklerini tamamlamayan, mevzuata uygun kalıp içerisine girmiyenler kapatılmalıdır şeklinde bir mütalaadır. Şimdi bugünkü konuşmalarımın aşağı-yukarı çerçevesini çizen bir özettir.

Muhterem senatörler; yüksek öğretim müessesesi içerisinde, özel okulların münakaşasını şu şekilde vaz'edebiliriz: Özel öğretim müessesesi, özel öğretimcilik müessesesi acaba hakikaten burada ifade edildiği gibi, yani mevcudiyeti ile aksaklıklarını izale ettikten sonra lüzumlu bir şey midir, zararlı mıdır, yoksa faydalı mıdır? Hemen ifade etmek mümkündür ki, özel okullar kendiliğinden meydana çıkmışlardır. Neden meydana çıkmışlardır? Bir zaruretin neticesi olarak. Çünkü, bugün süratli bir inkişafa rağmen, yüksek öğretim kesiminde Millî

Eğitimimizin ihtiyacımızı karşılamamıza imkân yoktur. Yüksek okullar olsun, üniversiteler olsun, liselerden gelen, liselerden taşan akımı karşılamak imkânına sahip değil. Ve şu noktaya tekrar geleceğim. Anayasanın da emrettiği veçhile, resmi okullara eşit ve ayarlı bir safhaya ulaştırmamız gerekecektir, özel öğrenimi. Resmi okullarımızdaki standardın da ne olduğunu bundan önce yine Yüce Senatonun el attığı, parmak bastığı bir konu halinde tetkik etmiştik. Üniversitelerimizin ve yüksek öğrenimin durumunu aksettiren bir rapor Yüksek Senatonun ıttılaına sunulmuş idi.

Şimdi, bir tarafta resmi müesseselerimizi mukayese unsuru olarak muhafaza edelim, öbür tarafta özel okul veya özel eğitim prensibine dönelim.

Türkiye'de özel eğitim yeni bir şey değildir, sayın senatörler. Benim lise öğrenimi yaptığım çağda İstanbul'da üç lise vardı, resmi lise: Galatasaray, Kabataş, İstanbul Erkek Lisesi. Buna mukabil Fevzi Ati, Şişli Terakki, Şemsülmekâtip, Sen Jozef, Saint Plus Cherie, Sen Benoir, Alman Lisesi, Avusturya Lisesi ve saire ve saire bir çok özel okullar vardı. Bırakalım yabancı okulları. Fakat Türkçe tedrisat yapan ve pek değerli insanlar yetiştiren Feyzi Ati, Şemsülmekatip, İstiklal Lisesi gibi liseler, bugün parlamentomuzun içinde de bu liselerin mezunları görev yapmaktadır ve memleketimizin birçok hizmetlerinde de bulunmaktadırlar.

Bu müesseseler, özel okullar, hayır müesseseleri değil, muayyen bir kârla işliyen müesseselerdir. Bunu münakaşamızın bir noktasında tekrar avdet etmek üzere bu misali zikretmiş bulunuyorum.

Şimdi muhterem senatörler; özel okullar, özel yüksek okullar bir zaruretin neticesi olarak doğmuştur, dedim. Filhakika, her yıl liselerden mezun olan talebelerin sokaklarda gösteriler yapmaya mecbur kalacak kadar sıkıntı içinde olduğunu, üniversite kapılarının yüzlerine kapalı olduğnu hepimiz gözümüzün önünde müşahede ediyoruz. Bundan başka, benim eğitim gördüğüm çağda, ben istediğim dalda yüksek öğrenim yapmak imkânına, şansına sahipken, bugünün çocuğu tesadüflere bağlı olarak yüksek öğrenim yapmak zaruretinde, mecburiyetindedir. İmtihana giriyor çocuk, bir üniversiteye girme imtihanı, Anadolu liselerinden fizik okumamıştır, matematik okumamıştır, diye diplomasında kayıt bulunan öğrenci, çünkü öğretmen yoktur, geliyor üniversite kapısına imtihana tâbi oluyor ki bu imtihan ömründe ilk defa karşılaştığı bir imtihandır, test usulüyle imtihandır, geliyor ve üniversitede bir puan alıyor, üniversiteye ya giriyor, ya giremiyor. Girerse mimar olmak istiyen hukuka, hukukçu olmak istiyen mimara, mühendis olmak istiyen tıbba, böyle arzularının tamamen dışında birtakım yüksek öğrenim müesseselerine başlarını sokmak mecburiyetinde kalıyorlar.

Bu çocuklar ki bizim raporumuzda ve ziyaretlerimizde de bilhassa tespit etmişizdir, özel öğrenim müessesesine giren çocukların birçoğuna ben şahsan tecessüsle sordum: Üniversite imtihanına girdiniz mi? Evet. Kaç puan aldınız? 290 - 320 - 300. Niçin girmediniz? Efendim, ben eczacı olmak istiyordum, ben mimar olmak istiyordum, bu dalları da kazanamadım, onun için üniversiteye giriş hakkını kazanmama rağmen, ben bu şubeleri tercih ederek özel okula girdim, diyorlardı.

Mali vaziyetleri hakkında da çok soruşturduk, her rastladığımız öğrenciye. Bir yüksek öğrenim müessesesinin, özel yüksek öğrenim okullarının bir kompradorlar veyahut varlıklı sınıf halkına, çocuklarına mahsus müesseseler olmadığı bu vesile ile sarahatle meydana çıkmıştır.

Demek oluyor ki, özel okullar, bir kere ihtiyaca kâfi gelmiyen yüksek öğrenim müesseselerimizin dışarda bıraktıkları, alamadıkları çocukları eğitmek için bir ihtiyaca cevap olarak çıkmıştır.

İkincisi, istedikleri şubede yetişmek istiyen insanların bir başvurma kapısı olarak meydana çıkmıştır. Tercih hakkını kullanma imkânını sağlamıştır, gençlerimize. Böylece bunlar, bu özel okul müessesesi meydana gelmiştir. Şu anda bütün özel okullarda, özel yüksek okullarda 40 bin öğrenci, yani 35 senede kurulan öğrenim müesseselerimizin topunda mevcut 110 bin talebeye karşılık, aşağıyukarı yarısı kadar, 40 bin öğrenci okumaktadır.

Meclis büyük bir isabetle ve tabiidir ki gayet haklı olarak bu çocukların iyi yetişip yetişmemesi konusunda durmuş ve bu mevzua göz dikmiştir. Mutlak surette, dün de arz ettiğim gibi yaptığımız hizmetlerin çok iyi bir misalini daha vermiş bulunuyoruz bu suretle, hiç değilse bu mevzuun münakaşasında birtakım standartları, birtakım ölçüleri meydana getirebileceğiz ve bu özel okulların dışarda spekülasyona tâbi tutulan taraflarını, yönlerini de bu suretle münakaşa yoluyla vuzuha kavuşturacağız.

Sayın arkadaşlarım, bir hususu tekrar söylemek ve tekrar üzerinde durmak zaruretini hissediyorum. Öyle bir hava yaratılıyor ki, sanki bugünün iktidarı ve onun istinat ettiği Adalet Partisi burada özür dilerim siyasî şey karıştırmıyacağım diye taahhüde girmiştim, fakat bunu bir açıklama şeklinde yapıyorum, mensupları, yani sanki özel okulların taraflısıymış gibi bir vaziyete düşüyor. Asla böyle değil. Yani keşke resmi okullarımız yeteri kadar olsa, keşke imkânlarımız bu memleketin fakir bütçesinden ayıracağı imkânlar yüksek öğretimin çok pahalı, çok ağır masraflarını karşılıyabilse de ve gençlerimiz daha bir süre gitseler üniversitelerde okusalar ve aydın, hakiki aydınlarımız yetişse. Ama sayın arkadaşlarım, üniversitelerimizde olsun ve bunun yanında teşekkül eden özel okul-

larda olsun, bugün öğrenim başarısının ve öğrenim seviyesinin pek mükemmel olduğunu iddia edecek durumda değiliz. Nitekim bunun sıkıntıları kendini gösteriyor. Bu da gayet tabii karşılanmalıdır. Çünkü Türkiye hakikaten, bilhassa eğitim sahasında çok süratli gelişme halindedir. Bizim daha gençlik çağlarımızda okullara zorla, jandarma zoruyla davet edilecek kadar bir okul antipatisi varken bugün okullara yurdumuzun en ücra köşesinde, köylerinde birinci ihtiyaç olarak okul istenmektedir vatandaşlarımızca. Ve okumaya karşı büyük bir uyanıklık, arzu meydana gelmiştir. Bu okuma her kademeli ilk, orta, yüksek kademede talipleri, talebi süratli bir inkişafla artmıştır.

Muhterem arkadaşlarım, Anayasamız diyor ki: Özel okulların hiç değilse Devlet okullarının inkişaf seviyesine paralel olması veya benzer olması gerekir.

Bakınız size bir misal arz edeyim. Benim seçim bölgemde, Elazığ'da 40 milyon lira sarf edilerek bir yüksek teknik okul yapılmıştır. Bu yüksek teknik okulu eğer bizim komisyonumuz gidip aynı okulu da görseydi yapacağı mukayesede hazin bir neticeye varırdı. Çünkü bu yüksek okulun bugün 3 tane kadrolu öğretim üyesi vardır, bir müdürü vardır, Yıldız Yüksek Okulundan gelme. O da bıraktı, istifa etti vazifesinden yahut ayrılmak mecburiyetinde bırakıldı. Onda ötesi Keban Çimento Fabrikası mühendislerden vazifelerinin dışında ayırabildikleri zamanla tedrisatını yürütmektedir.

Aynı durumu ben size daima methettiğim ve beğendiğimiz bir üniversite olan başka bir ölçü kullanacak olursanız Orta - Doğu Teknik Üniversitesinde göreceksiniz. Orta - Doğu Üniversitesi bugün 400 öğretim üyesine sahiptir, ama bu öğretim üyelerinin 4936 sayılı Kanuna göre mukayeselerini yapabiliriz. Dün Orta - Doğu Üniversitesinin çok barakalardan basit imkânlardan başlıyarak bugün çokmükemmel bir siteye sahip olduğunu arz etmiştim. Buna mukabil Ankara Üniversitesinin bina imkânlarının gayet yoksulluk ve mahrumiyet içinde olduğunu söylemiştim. Eğer buna mukabil öğretim üyesi bakımından bir mukayese yapacak olursanız; Ankara Üniversitesi öğretim üyelerinin 4936 formasyonu, 4936 sayılı Üniversiteler Kanununa göre bütün, tamdır, Kadroları tamamen merhale, merhale eğitim ve öğretim üyesi safhalarından geçmiş üyelerle doludur. Buna mukabil Orta Doğu Üniversitesinde, mesela Devlet Su İleri Genel Müdürü, bilmem (X) bankasının genel müdürü vs. gibi bir takım hem memuriyet yapan ve hem de öğretim üyeliği yapan şahsiyetlerle doldurulmuştur. Bunu kınamak için söylemiyorum, mukayese için söylüyorum. Kültür eğitim müesseselerimizin, olanaklarını belirtmek için söylüyorum.

Şimdi bu tablo içerisinde özel yüksek öğrenim müesseseleri kurulmuş, çocuklar oraya kaydolmuş ve eğitime başlamışlar. Hem muhtelif sesler yükseliyor.

"Efendim bu özel okulları derhal kapatmalıyız, devletleştirmeliyiz" diye. Evvela yüksek öğrenimin faktörleri, kriterleri nelerdir? Yüksek öğrenim müessesesi kurabilmek, işletebilmek, yürütebilmek için nelere muhtacız? Birinci derecede her yerde her zaman karşımıza çıkan şey, öğretim üyesi meselesidir. Öğretim üyesi bakımından bu özel yüksek okullar, resmi okullardan faydalandığı görülmektedir. Bu oluyor; üniversiteler veya yüksek okullar özel okullara da yardımcı oluyorlar. Bunu yadırgayanlarımız var içerimizde. Bunun da münakaşasını yapmamız gerekiyor.

Muhterem arkadaşlarım; 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu çıktıktan sonra bir üniversite doçentliği müessesesi kurulmuştur. Her yıl doçentlik imtihanına girme vasfını haiz kimseler, yani akademik kariyer kademelerini aşmış, doktora yapmış ve öğretim üyesi olmak istiyen kimseler, doçentlik imtihanına girerler ve üniversite doçenti unvanını kazanırlar. Bu unvanı kazandıktan sonra eylemli doçentlik, yani bir kadroya tayin edilmiş doçent, veyahut da eylemsiz doçent. Bugün Türkiye'de doçent unvanını kazanmış, fakat bir hastahanede, veyahut bir yazıhanede oturan hukukçu veya bir hastahanede çalışan bir hekim veya bir bankanın hukuk müşaviri vs., iktisat doçenti ise herhangi bir ekonomi müessesesinde çalışan kimseler mevcuttur. Şimdi, her yıl muayyen zamanlarda öğretim üyesi yetiştiren bir şey, bir ilim tezgâhı olduğuna göre; demek oluyor ki öğretim üyesi yetiştirilmektedir ve bu öğretim üyeleri bazı yerlerde yığınak halindedir. Mesela benim ayrıldığım kürsümde bugün 7 tane profesör vardır. Benim asistanlarımın hepsi profesör olmuşlardır. Üniversiteler Kanununun verdiği imkânla çalışmaları ile kazanmışlardır. Ancak kendilerinin istihdam sahaları henüz açılmadığı için, oralara gidememişlerdir. Bir aynı yerde durmaktadırlar yahut Üniversiteler Kanunu bu hakkı vermektedir. Demek oluyor ki, özel olsun, resmi olsun bunu tefrik etmeksizin Türkiye'de yüksek eğitim yapıcı müesseselere ihtiyacımız olduğu sabit bir hakikattir.

Muhterem arkadaşlarım, dün de arz ettim. İstanbul Hukuk Fakültesinde 8 bin öğrenci kayıtlıdır. Ve demeyiz ki, sosyal ilimler önemsizdir, dersaneye girilir, takrir, sene sonunda imtihan verilir, gelinir. Yok böyle şey. Bugün dünyada bu kalkmıştır. "Söylenen hoca, dinliyen talebe devri kapanmıştır. İlmin, sosyal sahada olsun, müspet ilimlerde olsun, ilim ancak usta-çırak münasebeti şeklinde yapılmaktadır. Binaenaleyh, efendim İktisat Fakültesi, biz 5 000 talebeyi bir dersaneye doldururuz, birisi çıkar takrir verir, ondan sonra talebe dinler, not tutar. Notu, imtihanı gelir, sene sonunda verir. Yok böyle şey. Sosyal ilimlerde de dersaneler 30 kişilik hadde inmiştir. 40 - 50 kişilik hadde inmiştir. Çünkü ders artık takrirle değil, seminer usulüyle, karşılıklı münakaşalar usulüyle yapılır. Hoca talebesine bir şeyi, kafasındaki bilgiyi aktarmaz. Hoca talebesine düşünmeyi, muhakeme et-

meyi öğretir. Metot öğretir. Yoksa ilmin gerçekleri daima değişir. İlimde dinamizm vardır. Bugün beyaz dediğimiz şey yarın siyah, öbür gün lacivert olabilir. Onun için ilimde sabit bir safha yoktur. İlim daima değişen bir bünyeye sahiptir. Hoca da ancak talebesine düşünmeyi, muhakeme etmeyi ve netice bulmayı öğreten insandır.

Bu ölçüler içinde mütalâa edecek olursak, Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi konuşulurken de, Grubun adına sözcü olarak, arz edeceğim. Üniversitelerimiz henüz daha ulaşacağı merhaleye asla ulaşamamıştır. Ulaşamamaları sebepleri vardır, haklıdır, haksızdır onu söz konusu etmiyorum hiç.

Muhterem senatörler, şimdi bir yüksek öğretim müessesesinin kurulup işliyebilmesi için birtakım imkânlar dedim; öğretim üyesi bahsine değindim. Bundan gayri bina, araç, gereç gibi unsurlar var ki, bunlar da, tabiidir ki, mühimdir. Fakat barakalarda kurulan üniversiteler misali, böyle basit imkânlar içerisinde başlangıç safhasında birtakım yüksek öğretim müesseselerinin kurulmuş olmasını kabul etmek bir gerçeğe aykırı davranış olmaz. Ben müsaadelerinizle bir teşbih yapacağım. Yüksek öğrenim müesseseleri bir çam fidanına benzetilebilir. Çam fidanı dikilir, fakat gayet yavaş büyür. Ağaç olması seneler alır. Yüksek öğrenimi böyle bir konu olarak kabul etmek şarttır. Yüksek öğrenimi bir taraftan bilmem şey girip, öbür taraftan şu çıkan bir makina gibi kabul etmek imkânsızdır.

Şimdi özel okullar, hakikaten Türkiye'de şahsına münhasır, nev'ine münhasır bir bünye arz etmektedir Dünyanın başka memleketlerinde araraanız buna benzerini bulamayacaksınız belki. Çünkü Türkiye'deki şartları kaldırıp başka yere götürmek, başka yerdeki şartları da kaldırıp buraya getirmek mümkün değildir. Henüz bu da vaki değildir. Dünyanın hiçbir yerinde kâr menfaatiyle veya kâr mülahazasiyle bir üniversite veya eğitim müessesesi, meslekî eğitim müessesesi olmaz dendi.

Muhterem arkadaşlarım, Amerika'da 80 küsur üniversite vardır. Bu 80 küsur üniversitenin yanıltmıyayım, kati rakam söyleyemiyeceğim, ama % 80'i özeldir. ama şimdi hemen itiraz olunacak, denecek ki, bunlar birtakım hayır cemiyetlerine, kiliselere dayanır. Evet, ama Devlete dayanmıyor. Devlete dayanmıyor, çünkü Amerika Devletinin bütçesi dahi yüksek öğrenimi kaldıramıyacak, kaldıramamaktadır. Muhterem arkadaşlarım evet bunlar, mesela benim görgü ve bilgimi artırmaya gittiğim Kolombiya Üniversitesi, Presbiteryen Kilisesinin desteği ile yaşar. Bilmem başka bir üniversite Katolik, öbürü Babtist, öbürü Neo-Babtist, bilmem falan mezheplerin dayanak olduğu üniversitelerdir. Şimdi Türkiye'de de böyle vakıflar teşekkül etmeli veya derneklere bağlanmalı gibi bir temenni ileri sürüldü veya sürülebilir. Bunu böyle dinî müesseselere bağlamamıza bugünkü

şartlarımız müsait midir? Mesela; Müslüman Hanefi Kardeşler Derneği, yahut Şafii, Şii kardeşler birliğinin camiinin desteğinden mali kuvvet alacak diye bir şey düşünemeyeceğiz tabii. Bunu düşünemediğimize göre, ayrıca hayır dernekleri, üniversite yapma derneği kurunuz. Bugün Türkiye'de 300 bin mi, 600 bin mi dernek var, bunların herbiri gönüllü hizmet içerisindedir, ama hepsinin de çaldığı kapı Devlet kapısıdır. Şu halde birtakım hayır teşebbüsleri ile, gönüllü teşekküllerle üniversiteleri finanse etmenin de imkânı yoktur Türkiye'de. Türkiye'de o halde birtakım müteşebbisler çıkmış, evet bir zarureti görmüşler, buraya bir yatırım yapmışlar. Şimdi acaba bu yatırımda hüsnüniyet var mı? Bir. Ticaret fikri önde mi? İki. Her şey aşırı kâr gayesiyle mi yürütülmektedir? Bunları tetkik etmek için muhterem arkadaşlarım, bu komisyonun üyesi olarak, zamana ve ihtisasa ihtiyacımız vardır. Bunların, bir kere, bu müesseselerin hepsinin mali murakabeye tâbi tutulması gerekir, hukukî murakabeye tâbi tutulması gerekir. Bizim böyle 15 günde, 20 günde, yahut birer, ikişer günlük ziyaretlerle bütün bu konuları tetkik etmemiz mümkün olamazdı ve olamaz. Bunu niçin söylüyorum? Şunun için söylüyorum. Bu müesseselerin burada tavsiyeler yapıldı, eli cebinde, talebesinin kafasında bilgi artırmakla değil, nihayet patronun cebini doldurmakla meşguldür diye tavsiflerde bulunuldu. Bu bir düşüncedir. Belki bunun istinat ettiği bazı bilgiler vardır, ama mevsuk değildir, tespit edilmesi lazımdır bunların ve nerede olduğunu bildirip, götürüp adalete teslim etmelidir. Aksi halde bir müesseseyi bir özel okul açma ve yürütme müessesesini bu şekilde muhtaç olduğumuz bir müesseseyi bu şekilde lekelememiz, zannediyorum ki, biraz insafsız bir hareket olur.

Muhterem arkadaşlarım, denildi ki, koyun tüccarı, bilmem müteahhit ve hiç tahsili olmayan yahut, orta tahsili olan veyahut hiç tahsili olmıyan zevat birtakım özel okullar, yüksek özel okullar açmaktadır. Doğru. Ben bunlardan birkaçı ile konuştum, muhterem senatörler, samimiyetle onların söylediklerini sizlere nakledeceğim. Ben diyorlar; yüksek tahsil yapmak imkânına sahip olamadım. İstiyorum ki, Türk çocukları gelsin, şu müessesede okusun, yetişsinler ve yüksek tahsil imkânına kavuşsunlar. Peki bunu başka memleketlerin insanları yapıyor da, bizim Türk Milletinin içinden iki üç kişinin, beş kişinin çıkıp böyle bir gaye uğrunda okul açtığını kabul etmemiz muhal midir? Bugün özel yüksek okulların ne kadar kâr ettiğine dair sarih bir fikir sahibi değiliz. Nasıl kâr sağlandığına dair sarih bir fikir sahibi değiliz, komisyon olarak. Fikir sahibi olabilmemiz için, arz ettiğim gibi, hakikaten derinlemesine birtakım malî araştırmalar yapmamız lazım. bu araştırmaları yapmadan özel okulculuk kârlı bir iş dememiz mümkün değildir. Nitekim ben yakinen biliyorum, bugün birkaç özel okul mali sıkıntı içindedir, kapanmak tehlikesi ile veyahut kapanmak akıbetiyle karşı karşıyadır.

İkinci bir husus; özel okullar arasında standart bakımından bir rekabet husule gelmiştir. Tavsiye ederim İstanbul'da yeni bir özel okul açılmıştır, yüksek özel okul. Gidiniz, görünüz orayı. Resmi okullar dahil, bugün Türkiye'de benim 20 - 30 seneden beri içinde yaşadığım yüksek eğitim müessesesi, bu kadar yüksek eğitim müesessesi görmedim. Bunu teşrif edip laboratuvarlarını, talebe pansiyonunu, kantinini, bilmem istirahat yerini, dersanelerini gördüğünüz zaman hakikaten memun olacaksınız. Bunun sahibi buraya 20 - 30 milyonluk yatırım yapmış, henüz ne kâr edeceği belli değil. Bunu mutlaka, ille de bunun altında bir şey vardır diye şüphe ile müşahede etmek, bu muhakkak bir hile, hud'a vardır diye kuşkulanmak belki, haklıdır, belki de haksızdır. Şu halde yüksek öğrenim müesseselerinde ve yüksek okullarda kâr mevzuu henüz mahallî etütler yapılmamış bir problemdir.

Muhterem arkadaşlarım; burada bir noktayı da belirtmek gerekir. Özel yüksek okullar herhangi bir siyasî partinin eseri değildir, herhangi bir siyasî parti zamanında şu şekli almış, bu şekli de almış da değildir. Özel okullar için 1960 - 1961 senelerinde ilk teşebbüs yapılmıştır. Eski kanunun verdiği, Mekâtibi Hususiye Talimatnamesinin verdiği imkânlara göre, ilk teşebbüs yapılmıştır ve o zamanki Millî Birlik Hükümeti müsait karşılamış, ondan sonra 1962'de ilk özel yüksek okul açılmış, 1964'te özel yüksek okulların adedi de 12'yi bulmuştur ve bu süre içerisinde de beş tane Bakan değişmiştir. Özel okulların yükünü bir partiye, bir iktidara, bir Bakana, suçunu bir Bakana, bilmem iyi tarafını öbür Bakana yüklemek imkânsızdır ve bu zaruretlerin neticesi doğan bu müessesemiz neyin gereği olduğunu tayin etmemize mani olur, kanun öyle emrediyor.

Şimdi, tüzük meselesine geliyorum. Raporda zikredildiği veçhile, hakikaten tüzüğün çıkmamış olması bir eksiklik, bir kusurdur. Çıkamamasının sebebini Sayın Bakan izah etti ve edecek tabii. Ama şekil bakımından bir eksikliktir. Fakat şunu da hemen ilave edeyim ki, tüzük olsa da tatbikat murakabesi, tatbikatın iyi olmaması tüzüğün mevcudiyeti ile mutlaka teminat altına alınamaz. Yani, tatbikatı iyi bir seviyeye ulaştırmak, sadece tüzükle halledilecek bir mesele değildir. Tüzük olsa da, tatbikatta bazı kaçınılmaz aksaklıkların meydana gelebileceğini düşünmek gerekir.

Muhterem arkadaşlarım; ben burada bir hususu arz etmek istiyorum. Yüksek öğrenim müesseselerimiz maalesef üniversitede muhtariyet duvarı önümüzdedir. Başka sahalarda yüksek öğrenim müesseselerinde ve özel yüksek öğrenim müesseselerinde de yine bu murakabeyi yapacak bir organ teşekkül etmemiştir. Millî Eğitim Bakanlığı suçlanıyor. Fakat Millî Eğitim Bakanlığının elindeki imkânları da dikkate alırsak, Millî Eğitim Bakanlığının yapması gereken, teşkil etmesi gereken birtakım yeni organları bu vesile ile meydana çıkarmış olacağız.

Şimdi üniversitelerimiz her sene öğrenci alıyor. Mesela bugün Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinin Sümeroloji ve yahut Arkeoloji Şubesinde dünya üniversitelerinin toplamı kadar öğrenci vardır. Bir de üstelik gece tedrisatı yapılır. Coğrafya şubesinde geçen sene başında 697 mezun Türkiye'nin neresinde olursa olsun hizmet etmek için müracaat etmiş, sıra beklemektedir. Buna mukabil mütemadiyen mezun yetiştirilmektedir. Yani, Türkiye'nin muhtaç olduğu insan gücünün hangi sahalarda öncelik kazandığını bilen ve bildiren bir sorumlu yoktur. Bu Devlet Plânlamanın bize gösterdiği teknik eleman ihtiyacı mesela; her bin nüfusa dört teknik elemana ihtiyacımız olduğu halde, Türkiye'de bugün bu rakam; 0,01'dir. Şu halde, yüksek öğrenim müesseseleriyle Millî Eğitim Bakanlığı arasında veya Millî Eğitim Bakanlığı içinde bir organın teşekkülü zaruridir. Bu organ yüksek öğrenim müesseselerinde evvela ihtiyacı, nerelerde ne kadar personelin, insan gücünün yetiştirilmesi gerektiğinin tespitini ve buna göre de politikanın tanzimini yapacak bir organın teşkili lazımdır. İşte o organ teşekkül ederse bugün şikâyet edile gelen yüksek öğrenim aksaklıkları kökünden önlenecektir.

Sayın senatörler, bir konuyu daha münakaşa edip, tartışıp buradan, huzurunuzdan ayrılmak istiyorum.

Şu hususta da bir vazıh kanaate varmamız gerekmektedir. Yüksek öğrenim paralı mı olmalıdır, yoksa parasız mı olmalıdır? Eğer yüksek öğrenim parasız olmalıdır diyorsak yani devletleştirilmesi yönünde isek, tarafında isek; o zaman vergi mükellefine yeni vergiler yüklemek mecburiyetinde oluruz. Yok, paralı olmalıdır fikrinde buluşuyorsak, o zaman da resmi üniversitelerimizin hepsinde; nitekim Amerika'da resmi, özel bütün üniversitelerin senelik sadece harç parası 2 000 dolardan aşağı, yani 20 000 liradan aşağı değildir. Sadece üniversiteye giriş parasıdır bu. Ve bu masraflar üniversitede yapılan masrafları karşılayamamaktadır. Geçen yıl Harward Üniversitesinin Bütçesine 43 milyar lira ilave edilmesi, yeni eğitim sistemleri ve metotları uygulanması arzusu ile bu kadar para ilave edilmesi ihtiyaç halinde kendisini göstermiş ve bu teklif edilmiştir.

Demek oluyor ki, yüksek öğrenim çağımızın temposunu da takip etmek kayıt ve şartı ile bu büyük, geniş, derin bir problemdir. Bu geniş, büyük ve derin problemi bütün hudutları ile kapsıyacak bir araştırma, bize gerçekleri daha iyi gösterecektir. Bu bütün içerisinde, özel yüksek okullar bir zaruretin neticesi olarak doğmuştur ve bu özel yüksek okulların mevcudiyetleri hukukî düzene aykırı değildir, Anayasaya, mevcut kanunlara aykırı değildir. O halde, bunu bir vakıa olarak kabul edip, ıslahı için de bütün yüksek öğrenimi murakabe eden bir organ bütünü içinde, özelini, yükseğini, evvela hangi sahada ne kadar adam yetiştirilecektir ve bu adamların vasıfları ne olacaktır, hangi standarda ulaştırılmaları

gerekir? Bunu tayin eden ve bunun daimi surette murakabesini yapan yetkili bir organa ihtiyaç vardır. Bunlar, yüksek öğrenim müesselerinden veya üniversitelerden vekâletin kendi bünyesindeki şahsiyetlerden kurulu olabilir. Bugünkü anlamı ile özel okulların bünyesinde mevcut birkaç şube ile, birkaç müfettiş ile bu süratle genişleyen ve gerçek olarak bünyemizde kendini gösteren özel okulların kontrol ve murakabesi mümkün değildir. Bakanlıktan dileğim budur.

Ayrıca, bu mesnetsiz diyeceğim ithamları, suçlamaları cevaplandırmak için bütün özel okulların sayın Millî Eğitim Bakanlığı tarafından mali murakabeden geçirilmesi, buralarda kâr nedir, kazanç nedir? Esasen Maliye tabii olarak murakabe edecektir, ediyordur. Ama bütçede de böyle bir mali murakabeden geçirilmesi, konulan sermaye nedir, kazanç nisbeti nedir, kâr nisbeti nedir? Bu gerçeğin ortaya çıkarılması bu müessesenin hayatiyeti bakımından önem taşımaktadır ve yapılan mesnetsiz tarizleri cevaplandırmak için de en müspet yol budur. Bunu Bakandan, bakanlıktan rica ederek sözlerime son veriyor ve hepinizi saygı ile selâmlıyorum.

BAŞKAN - Sayın Yıldız.

AHMET YILDIZ (Tabiî Üye) - Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri; Grubumuzun görüşlerini Sayın Kâmil Karavelioğlu açıkça belirtti. Ben, daha genel çizgilerle konunun genel yönlerine değinerek biraz da eğitim polikamızın sakatlıklarındaki kusurları meydana çıkarmak üzere huzurunuza gelmiş bulunuyorum.

Arkadaşlarım, toplumsal yapımızın, çirkin urları halinde eğitimimizin büyük ayıpları ve sosyal Devlet kavramının komiklikleri olarak raporda hikâyelerini okuduğumuz özel okulların durumunu okuyup da, öğrenip de irkilmeyecek bir kimsenin içimizde bulunabileceğini sanmıyorum. O raporu okuyunca heyecanlanmayacak insanın var olacağını sanmıyorum. Komisyonumuz çok iyi ve yurt sever bir görev yapmıştır. Bilgili kalemden çıkan rapor, Senato araştırmasının da önemini ve etkisini topluma tanıtmayı sağlamada çok değerli bir belgedir. Bir senatör olarak adımıza çalışan Komisyonu şükranla ve saygı ile selâmlarım. Kusurluları suç üstü halde yakalayan ve Türk eğitimine karşı büyük bir komployu meydana çıkaran Komisyonumuzun tüm üyelerine gönülden teşekkürler ederim.

İki kez Senatomuza bu türden görev geldi. Bunlardan bir tanesi Yüksek Öğretim kurumlarını araştırma, diğeri de bu. Her ikisinde de Cumhuriyet Senatosu toplumdaki seviyesine ve ona bağlanan umutlara yaraşır bir sonuçla karşıladı. Sorumluların inkârlarına ve her şeyin yolunda olduğuna ilişkin beyanlarına bakınca bu lafların gerçeklere uyarlık derecesi çok düşük olduğunu rapor meydana çıkardı.

Bu arada bu durumu A. P.'nin tümüne mal etmek asla arzumuz değildir. Çünkü birçok A. P.'liler ve Komisyon üyeleri dahil, durumdan üzüntü duyduklarını biliyorum. A. P.'nin kusurudur bunlar diye buraya çıkmadım. Yalnız rapor verilinceye değin olan bütün aksaklıklarda A. P.'nin bir kusuru yoktur. Ama, rapor verip, durum meydana çıktıktan sonra, bu derecede vahim bir hata içinde Millî Eğitimimizin bulunduğunu gördükten sonra, iktidar partisinin hareketini asla uygun bulmuyoruz. Susamazdı, Bakanı da kendisindendi, bu kadar kötü bir duruma susamazdı. Ama, ondan önceki durumda A. P.'nin elbette bir katkısı yoktur.

Komisyon çalışmalarını kusurlu bulan görüşleri de çok yadırgadım. Hele bir komisyon üyesinin, burada, toplanıp, konuşamadık, yeter derecede görüşemedik, diye yakınması bende bir şüphe uyandırdı. Yani, bunlar doğru. E.. Siz toplanıp konuşunca bu doğruları bizden mi gizliyecektiniz de rapor da mı yazılmıyacaktı, bunlar? Konuşamayışınızın acaba sizde yarattığı tepkinin nedeni nedir?

Sonra, basın toplantısı yaptı da Komisyon bunları açıkladı. Aman arkadaşlarım bu vahim bir ifadedir, bunu suçlama. Her Komisyon bunu yapabilir. Dördüncü kuvvettir, demokraside basın. Kamu oyunun denetimini etkin kılabilmek için elbette basın toplantısı da yapar, beyanda da bulunur. Bu suç mudur? Sonra, eskiden şu fakülte böyleydi, bu böyleydi, gibi laflarla, eskiden efendim yoktu. Eskiden biz efendim çok küçük, çok daha güç şartlar içerisinde savaş da yaptık. Ama, şimdi öyle idi, bugün de artık mantelli topu var diyemeyiz ki, füze çağına geldik. Böyle bir mantık eskiden Ankara küçük bir kasaba idi. Şimdi dünyanın sayılı büyük şehirlerinden birisidir. Efendim, o zaman falan bina yeterdi, o, şimdi de yeter diyebilir miyiz? Böyle mantık olur mu? Çağı geriye mi çevireceğiz.

Yüksek öğrenim gereklidir lafları da, bu eğitim sabotaj yuvalarına gerekçe olamaz. Yüksek öğretim elbette gereklidir. Ama, böyle batakhanelerde yüksek öğretim olamayacağı gerekliliğinin tersini savunmak demek olur. Evet, biz daha geniş anlamda yüksek öğrenimin gerektiğine inanıyoruz. Hatta, Millî Eğitim Komisyonunda da arz ettim, yüksek öğrenime girerken gençlere giriş sınavı yapılmamasını da istiyoruz. Eşit olmıyan koşullar içerisinde yetişen iki lise mezunu genci, birisinde öğretmeni hiç bulunmamış, aynı sınava sokuyoruz, üniversiteye girmek için. Kusuru, Devletin; eşitsizliğin, adaletsizliğin kusuru, Devletin; cezasını, o yoksul yerde bulunan çocuğa çektiriyoruz. Elbette bu da haksızlıktır. Giriş sınavı değil, branş, bölüm sınavı olabilir. Bölümlere ayırmak mümkündür, ama giriş sınavı dahi, lise belgesini eline alan bir çocuk üniversiteye giriş sınavının belgesi elinde. Bu öğrenci liseyi bitirdi, üniversiteye girebilir, belgesidir. 9 uncu sınıftan 10 uncu sınıfa geçen bir çocuğa 10 uncu sınıfta tekrar bir sınav yapılmaz. Ama, kabul ederim, sınav, branşlara bölmek için sınav yapılır. Üniversiteye girdikten sonra elbette çalışamayan çocuk da en sıkı şartlara uğratılabilir. O ayrı bir şeydir.

Hele burada bir şey akla geliyor, paralı yüksek öğretim. Sosyal devlet ve paralı yüksek öğretim. Memleketin büyük çoğunluğuna eğitimin, yüksek öğretimin kapısını kapamak gibi bir mantık olur, bu.

Arkadaşlarım, üç yıl önce Millî Eğitim Bakanlığının tutumu ile ilgili bir genel görüşme istedik, araştırma istedik, o zaman kabul edilmedi. İddia ettik, kabul edilirse karşınıza söylediklerimizden daha ağırları çıkacak. Hatta, olaylar Türkiye'de olup bitiyor, söylüyoruz burada, iktidar partileri sözcüleri, sayın Hükümet üyeleri çıkıp bizim söylediğimizin 180 derece tersini söylüyor. Birimiz doğru söylemiyoruz. Olaylar Türkiye'de oluyor. İkimiz de doğru olamayız. Biz diyoruz, doğrudur. O halde bir araştırma yapalım, durum meydana çıksın. Araştırma yapılmadı, durum meydana çıkmadı. Aynı iddiayı özel okullar için yaptık, araştırma çıkarttı meydana; görüldü ki, resmi beyanlar gerçeğe uymuyormuş.

Özel okulların durumunun çok acıklı olduğunu rapor yazıyor. Bu durumu küçümseme eğiliminden henüz kurtulamayan ya da kusurlu tutumuna özür bulmak isteyen Bakanlığı uyararak, gerçekleri artık öğrendiğimizi ona da anlatarak çare bulunmasına yarayacak bir yardımda bulunabilirse bu görüşme amacını sağlamış olur.

Yöneticisi kurucusundan, kurucu, fakat yöneticisi de o, yetki de onda; böyle kimseden hiçbir öğrenim yeterliliği aranmaya. Öğrenciden çok daha az eğitim görmüş, bilgisiz açıkgözlerin yönetiminde yüksek öğrenim yaptıran ve durumları hiçbir etkili denetim ile kontrol ettirilmiyen özel okullar dramını elbirliği ile ele almalıyız. Bu bir dramdır. Türk eğitiminde bundan daha kötü bir olay geçmişte görülmemiştir. Bereket versin ki, üniversite öğretim üyeleri ve öğrenciler de konuya eğilmiş bulunuyor, bugün. Hele şu özel hukuk okulunu açandan Tanrı razı olsun. Bunu açtı da hem üniversitelerimiz etkin bir şekilde konuya yöneldi, hem Sayın Bakan da bir Danıştayın varlığını itiraf etti. Ona ilişkin bir karar alınca, hukuk devletiyiz, onun için kararı uyguladık. Peki acaba Danıştay özel hukuk açıldıktan sonra mı kuruldu? Danıştayın daha önce yüzlerce kararı yok mu? (Orta ve sol sıralardan, "bravo" sesleri) Eğitim belgesinin, eğitim amaçları adlı resmi belgedeki isteklerini öğreten öğretmeni kış ortası sürer, birçok haksızlıkları yüzlerce öğretmene yapar onlar da Danıştaya baş vurur, karar alır, fakat o kararlar uygulanmaz. O zaman Danıştay yok. Ama, özel, hukuk okulundan ötürü Danıştay da meydana çıktığı için, hiç olmazsa bu kez olsun, Sayın Bakan Danıştayın varlığından haberdar olduğu için bundan da memnun oldum.

Bu rapor olmasa, burada söylenenler özel girişimcilik düşmanlığı, sermaye düşmanlığı, din, iman, komünizm karışımı suçlamalarla karşılanırdı. Bereket ki elimizde bu rapor var. Gerçekleri söylediğimiz için, hiç kimse çıkıp da,

komünizm, momünizm dese nihayet yalan söylemekten öteye bir rolü olmaz. Dünyanın hiçbir yerinde kazanç getirmeyen ve yardımlarla yaşatılan özel okullara karşı bizde duyulan ilgi; neden bu kadar ilgi duyuluyor? Rapor onu meydana çıkarmış. Dünyayı yalanlayan bir buluş ile evet, dünyayı yalanlayan bir buluş ile özel okulculuğun en kazançlı işlerden olduğunu ve yüzlerce öğrencili bir sınıfın tümüne pekiyi ile sınıf geçirme yolunu bulduğumuzu bu rapor dünyaya ilân etti. Bu üstün başarıyı gösteren birçok kimselerin ise, o okullara ancak hademe olabilecek kimseler olduğu da kayıtlı. Adam ancak hademe olabilir okula. Fakat dünyayı şaşırtıyor, en kazançlı budur diyor ve 588 öğrenci giriyor sınava, 588 tane pekiyi alıyor. 589 alamamış. Dünyanın en ünlü bilginlerini şaşırtan bu buluşlar, ciddi bir romana bile konu olamaz. Hiçbir roman bunları yazmaz. Rejimi demokratik gelişme çizgisinden saptırıp, soysuzlaştırmak isteyen bir dönemin kapanıp, sosyal hukuk devleti dönemine girdikten sonra, bu halin gelişmesi ise, müthiş bir haldir. Sosyal hukuk devletinde bunları görüyoruz. Durumun dehşetini belirten raporda, özel okulların yetersizliği açıkça anlaşılıyor. Hem, ne güzel rapor bir cümle, bir ifade veriyor, arkasından bir belge koyuyor. Çok yetersiz olan resmi öğretim kurumları ile kıyaslanacak tek bir özel okul yoktur, diyor. Sadece iki kötü özel okul varmış. Kötü, başka yok. Ötekiler çok çok kötü. İki tane kötü var. Kötü denebilecek tarzda iki tane var. Şimdi zaten resmi kurumlarımız kötü. Bizden çok ileri olan Fransız kurumlarının çok kötü olduğunu Edgar Faure diyor. Sorbon köhnemiş, diyor. Biz onları gıpta ile seyrediyoruz. Bizimkiler bu kadar geri. Özeller ile, bizim resmilerle kıyaslanacak hiçbiri yok. İki tanesi ancak kötü olabilecek standartta. Diğerleri çok çok kötü. Kendi öğrencileri bile dert yanıyor. Her gün konuşuyoruz. Birkaç tanesini ziyaret ettim. Hükümetler bunları denetleyip düzeltecek yeteneği göstermediği bir yana, kötü gidişe prim verdiği meydana çıkıyor.

Sayın Bakanın, kusurunu meydana çıkaran raporu suçlama isteği ise, siyasal yaşantımızda bir daha rastlanmaması gereken bir örnektir. Bundan böyle de durumun esaslı şekilde düzeltilebileceğini sanmak bu halde fazla iyimserlik olur. Öğrenim kurumlarında lokavt buluşu ile eğitim tarihimizin unutulamayacağı bir uygulamadan başarı bekleyen bugünkü bakanlık, lokavt ilân etti, kapattı bazı okulları. Bu okullar için bir tüzük bile çıkarmadı. Bu tüzük üzerinde bir başka yönden duracağım.

İnanılır bilgilerimize göre, Sayın Bakan, göreve başladığı gün tüzük hazırlanmış bulunuyordu. Ve 625 sayılı yasa konuşulurken, o zamanın Millî Eğitim Bakanı Sayın İbrahim Öktem, komisyonda, sanırım buradadır, kendisi de, komisyonda, tüzük hazırlıkları başlamış, buradaki altı ay yeter de artar diye teminat vermişti. Bu durumda olan bir tüzük hâlâ çıkmadı. Uzmanların, Talim Terbiyenin

hazırladığı tüzüğü özel eğitim tüccarlarını rahatsız edecek hükümleri yüzünden beğenmeyen Bakan, iki yıl geciktirme ve bu tüzük taslağını, eğitim batakhanelerini işletenlerin isteklerine uyacak hale getirmek istediği, kuşkusu vardır bizde. Bilgilerimiz de doğruluyor bunu. Bu süre içinde Talim Terbiyenin hazırladığı tüzük için ayrı bir komisyon kurularak, ona da verildi. Bu tüzük uyurkan, 20 küsur okul da hızla açıldı. Bu durumu yakından bilenlerle kuşkumuzu paylaşıyoruz. Eğer bu doğru ise, elbette görmedik, aldığımız bilgilere dayanarak arz ediyorum, eğer bu doğru ise, Sayın Bakanın suçu, kasıtlılık ve inat nitelikleri da kat kat artar. İhmal değil bu. Bunu açıklamasını Sayın Bakandan önemle bekliyoruz. Böyle bir durum varsa, özellikle, İktidar Partisi bunu öğrenmelidir. Yönetmelik yok dediğim zaman geçen gün burada, "var" dedi Sayın Bakan. Var ama uygulamıyorum demek istiyor. Bu da müthiş bir şey. Bakanlığın tutumu bu olunca, özel okulların sorumlularını suçlamaya fazla gerekçe kalmaz. Gerçi Bakanlık ne yaparsa yapsın. Yurdunu ve ulusunu seven sevmesini bilen hiçbir kimse raporda durumları açıklanan türden bir okul açamaz, memleketi seviyorsa böyle bir okul açamaz. Onun içindir ki, Bakanlığın suçluluğu özel okul dramının kahramanları temize çıkaramaz. Suçta ortaklık hali yaratır ancak. Fakat, imam cemaat benzetmesinden belki bir ferahlık duyabilirler. İnsan gücü üstünde ders veriyor, aldatmacasını yaptıkları meydana çıkan profesörlerin durumu da çok acıklıdır. Durumları 42 saat ders verebiliyormuş, bunun parasını alabiliyormuş. Rapor çıktıktan sonra, bu öğretim üyelerini de kınamak herhalde hakkımızdır. Durumları meydana çıkan Bakan, özel eğitim tüccarları ve insan gücününün üstünde çok saat ders verme aldatmacasının kahramanlarının durumunda olmak, insan için çok acıdır elbette. Fakat en acı olanı, Türkiye'nin eğitimine yapılan kötülüktür. Bunlar acınacak yerde, Türk eğitimine yapılan kötülük insanı sızlatıyor. Bakanın tutumu, çok ilginçtir arkadaşlar. Sayın Bakan, gerçekte yönetmeliği, tüzüğü hepsi bir tarafa, bir eski anıyı yahut sözü doğrular halde. Okullar olmasa idi, Millî eğitim çok kolay yönetilirdi diyen Osmanlı Nâzırının ruhunu şad etmek için olacak ki, kapattım diye okullar kapatırken, bu kapatılması asıl gerek batakhanelere hiç dokunmamış. Kapattım diyor. Hangi okulu kapatıyor? Eğitim enstitülerini. Niçin onlara vaatlerinizi, isteklerinizi yerine getireceğim dediği halde, Sayın Başbakan vadettiği halde, yapmadığını tepki ile karşılayan gençlerin okullarını kapatıyor. Fakat, bu batakhanelere hiç dokunmuyor. Raporun belirttiği zararlardan bir teki bile bu okulların kökünü kazıtmaya gerekçedir. Gerçekten resmi okulların zararına işliyorlar. Onları ihmal ederek 42 saat ders verdiler. Eğer onlardan öğretim üyesi almazsa zaten öğretim üyesi de kıt olduğuna göre, standardı büsbütün düşecek. Sonra özel kazanç ve çıkar tutkusunu kışkırtmakta ekonomik, ticari ahlâkı bozmaktadır. Bu kadar beleş bir kazanç kaçıyor diye in-

sanı tahrik etmektedir. Kiraya veremiyorsan binanı, özel okul aç diye laflar söyleniyor Ankara'da. Böyle birisi yapmış. Kurucuların yetersizliği ciddilik bırakmayacak kadar ileri. Bu, hâl, eğitime hakarettir arkadaşlar. Nasıl savunabilir. Hademe olamıyacak adam, üniversite dengi okulun başında, yalnız sermayeci değil, yönetici efendim.Ve profesör şikâyet ediyor, yetki ondadır, diyor. Hademeye bütün üniversitenin yetkisini veriyorsunuz. Eğitime hakaret değil de nedir bu? Alt katta bilmem kolacı molacı, üst katta kendisi oturuyor, arası okul oluyor. Medrese yok arkadaşlar böyle, medrese yok. Bakanlığın komisyon harekete geçinceye kadar, hiç ses çıkarmadığı anlaşılıyor.

Sınavlar komikliklerle dolu zaten. Arkadaşlar anlatınca insan biraz gülüyor ama, bu çok acıdır ve bu eğitim Türk eğitimidir deyince de burgu duyuyor içinde.

Sonra ikilik yaratıyor arkadaşlar. Müthiş bir ikilik, Resmi okullardan çıkan mühendisler biz onlardan değiliz ha, diye bize yazdıkları yazının altına imza atıyorlar. Oraya koyuyorlar, biz falan okulu bitirdik. Sakın ola ki bizi özel okuldan çıkmış sanmayın diye imza atıyorlar. Bu ikilik hayatta sürecek. Arkadaşlarım, resmi iki hukuk fakültemiz arasındaki ikiliği uzun yıllar yaşadık. Ankara Hukuk Fakültesini, İstanbul Hukuk Fakültesi küçümserdi. Resmi idi ikisi de. Bunlar, yarın bir müteahhide gidecek, nereden oğlum diploma aldın. Özel okulsa, güle güle ben sana veremem. Ben sana verirsem bu işi, bina yıkılır. Bu kadar bir çocuğu gelecek için, ikinci sınıf insan haline, ikinci sınıf mühendis haline sokacak bir ikilik yaratıyor.

Evet arkadaşlarım, Avrupa'nın özendiğimiz eğitim kurumlarını öğrenciler boykot ediyor. Dünya gençliği öğretim kurumlarına karşı ayaklanıyor. Bizim üniversiteler boykotlar yapıyor, bunların dahi standardından çok aşağıda olan batakhanelerde Türk gençlerinin 40 000 tanesini okutuyoruz. Bu, aydın işkencesidir. Bu insanı oraya sokuyoruz. Dünya isyan ediyor, Sorbon'a isyan ediyor. Bizim okullar çok kötüdür diyoruz, hepimiz bağırıyoruz. Bunlarla kıyaslanmayacak yerlerde de 40 000 öğrenci... Belki bir kısmı daha az kötü ama, herhalde kötü olmayanı içinde yok, rapora göre. Bu işkencedir. Bunun yaratacağı ilerideki sonuçları hesap etmemek sorumluluk duygusuyla bağdaşamaz. Hiçbir yerde bu türden özel okul bulunmadığı raporda yazılı. Bir tek örnek Kolombiya'da varmış, o da bizimkinden iyi imiş. Hani Batı uygarlığı filan diyoruz, Batıyı taklit ediyoruz ama böyle bir şeye geldi mi Batı matı ortadan kalkıyor. Doğuda da örneği yok Güneyde de yok, Afrika'da da yok. Asya'da da yok. Ama bizim koşullar bizdedir, biz böyle batakhanelerden ilim adamı yetiştiririz demek mümkün değildir.

Kâr tutkusuna ve özel kazanç hırsına dayanan özel girişimcilik için de çok kötü bir rapordur bu. Aslında sistemin niteliği bu durumu yaratıyor. Arkadaşlarım, benim sözüm değil; "Kapitalizm, çağımızda değerleri yok eden bir sistemdir." En ünlü kapitalistlerin kitaplarında böyle yazıyor. Ama akıllı, Şupeter gibi adamların. O da kapitalisttir. Kapitalizme kurban edilen bir sistem değerleri yok eder. İşte burada kapitalizme kurban edilen bir eğitim sistemi vardır. En az kötüleri bile reformları ivedileşen resmi okullarla kıyaslanacak durumda olmayan özel okullarımızı kapitalizm tutkusu ve aşkıyla savunamayız. Çünkü savunmak için bu aşktan başka hiçbir nedeni ben düşünemedim. Yarının yetişkinlerini kapitalist tutkunun kurbanları halinde, bu koşullar içinde bulundurmak hiçbir vicdanın katlanamayacağı bir sorumluluktur. Adam kazanç sağlayacaktır diye yarının yetişkinlerini bu hale sokamayız.

Sonra, iyi yetişmeyenlerin dertlerini çekiyoruz, binlerce, on binlerce iyi yetişmeyen insanları da göz göre göre bu yerlere bırakamayız. Plânın öngördüğü insan türünde de dengesizlik yaratıyor. İstediği alana öğrenci alıyor elbette. Bu da ayrıca bir sakıncadır. Bakanlık bunların bir boşluğu doldurduğunu söylüyor. Evet bunlar bir boşluk dolduruyormuş... Hatta açıkta kalan öğrencilere buraları gösteriyor. Sayın Bakan da söylemiş, "Oraya gidin" diyor. Arkadaşlarım bunlar uçurum. Uçurum boşluk doldurur mu? En büyük boşluk bunlar, eğitimde en büyük boşluk bunlar. Bunlar bir boşluk dolduruyormuş!.. Kötü yerin reklamını ve müşteri kızıştırmasını Sayın Bakanın yapmamasını temenni ederiz. Nasıl oraya öğrenci bile bile, gönderilir!.. Bilmiyordu ise ona değineceğim zaten.

Arkadaşlarım öneriler üzerinde, rapordaki öneriler kısmına, teklifler kısmına biraz dokunmak istiyorum. Burada da bir koalisyon görüyorum. gerçek öneriler var, bir de sanıyorum, hatır için öneriler, var. Bu acıklı duruma çare olacak, çözümler getirecek öneriler yanında, gerçekten iyi öneriler yanında, ameliyathanedeki hastayı uyuşturucu ya da acıyı azaltıcı ve sağlığı sürüncemede bırakarak, ölümünü biraz daha geciktirici öneriler de yanyana. 1 inci, 2 nci, 3 üncü ve 4 üncü maddelerdeki görüşleri ben de paylaşırım, okumuyorum. Fakat 11, 14, 15, 16, 17 nci maddelerdeki görüşlerin hastayı afyonlatmaktan ve esası düzeltmek değil de etkisiz kalafatlamaktan başka bir etkileri olamaz. Bunu da sanırım ki, aslında raporun esas önemi, gözlem kısmıdır, öneriler o kadar önemli değildir, pek de görevi değildir komisyonun, ama onları da bir olumlu sonuç almak için yapmış. Esas gözlem bize zaten gerçeği anlatıyor.

Arkadaşlarım, bu acıklı durumun siyasal sorumluluk yönüne de değinmek, yasama organının denetim gereğidir. Rapor hakkında bir önkonuşma ile C. Senatosunun kanılarına kendi amaçlarına uygun bir yön vermek istiyen Komisyona söylediklerinin tam tersi durum meydana çıktığı ve kanunun, yasanın ken-

disine verdiği görevleri hiç yapmamış olduğu halde başarılı bir kimse şeklinde konuşan sayın Bakanı dinlerken, pes diyerek insanın parmağını ısırmaması mümkün değil. İnsan parmağını ısırıyor. Bu durumda bulunan bir sayın Bakan çıkıyor, başarılı bir iş yapmış gibi burada konuşuyor. Sayın Bakan konuyla hiçbir ilgisi olmıyan, işte neler yaptık, yatırım yaptık diyoruz, sanki konumuz o imiş gibi. Millî Eğitim Bütçesini görüşmüyoruz ki. Sonra yatırım yapılmasından da fazla övünülmez. Milletin parası ile, mühendisin projesi ile, dairenin hazırlığı, yatırıma gelir. Yatırımda övünülecek şey; hükümetlerin verimi artırıcı tedbir, hızlandırıcı tedbirleri varsa olur. Yoksa Devletin vergisine, milletin vergisine mühendisin projesine dairenin yaptığı işe bak benimdir diye sahip çıkmak mümkün değildir. Her dönemde olur bunlar. Ama, bir hükümet bir iktidar bunları çok verimli yapıyorum, çok hızlı yapıyorum, çok iyi kullanıyorum, iç ve dış paraları, yardımları çok iyi kullanıyorum der, kullandığının belgesini verirse o zaman övünebilir. Yoksa şu kadar milyar lira bütçeden ayırdık, Türk milleti siz şu kadar milyar verdiniz ben de şu kadar ondan aldım, ama yatırımları yıl sonunda yapamadım!.. Böyle görünüyor Türkiye'de. Hatta Komisyonda yukarda arz ettim; Lüksemburg'tan bilmem nereye kadar yardım alıyoruz, dış yardım. Az gelirli vatandaşın sırtına binip para alıyoruz, yıl sonunda yatırımlar yapamıyoruz. Bu, dedim, Türkiye için, Türk Devletinin sorumluları için utanç verici bir iştir, memuru için de, hepimiz için de. Fakir olacağız, dışardan para alacağız içerdeki insanların en fakirlerine dolaylı vergilerle yükleneceğiz, aldığımızı da kullanamıyacağız. Övünülecek şey bunu kullanmakta becericilik, üstünlük ve verimdir.

Raporun doktrin ve politika ile karıştığını... Doktrinle, politika ile karışmış rapor. Komisyonun bu etkide kaldığını söylüyor Sayın Bakan. Kusurunu meydana çıkaran bir resmi organı, evet kusurunu meydana çıkaran bir resmi organı, bu tip suçlama Hükümete yakışmaz. Hakkı da değildir. Cumhuriyet Senatosu adına görev yapan bir komisyonu Hükümet üyesi, yürütme organının üyesi çıkıp da siz doktrine saplandınız söz siyasal eğilimlere kapıldınız, siz sapıttınız der gibi burada söylemek hakkı yoktur, bir Hükümetin. Sonra öğrendikki, bakıyorum üyelere Sayın Ömer Lütfi Bozcalı da aşırı sol doktirine kapılmış meğer. Raporda öyle görünüyor, çünkü o da üye. O da imza etmiş. Hangi doktrin bu acaba? Bunu da söylesin de öğrenelim. Hangi doktrinmiş bu? Tanıdığımız arkadaşlarda böyle eksantrik bir doktrine saplanmış kimse görmüyorum. Herhalde bu benim söylediğimi beşi A. P.'li olan komisyon üyeleri soracaklar bu hesabı. Bizi mi komünist söylüyorsun, bize mi aşırı diyorsunuz? Biz Komisyonun çoğunluğu idik. Bu hesabı onlara bırakarak, demek A. P.'liler içinde de komünist, aşırılar varmış ki bu rapora onlar katılmış.

Komisyon göreve başladığı ortam etkisinde kalmış arkadaşlar. Arkadaşlar, senatörler bilinçli insanlar, yüksek öğrenim yapmış, yaşları kemale gelmiş, öyle ortamın bilinçsiz etkileri altında sürüklenen insanlar değil. Tarafsız ve objektif değillerdi. Kim veriyor bunu? Suçlu durumunda olan. Hayal ve şevk kırıcılığı yaratmış, bu rapor. Kimde? Batakhaneleri işletenlerde. Kimde şevk kırıcılığı yaratmış? Bu sözleri, bu eğitim bataklıklarını işletenlerle, Bakanı aynı lafları söylemekle görüyoruz. O eğitim bataklıklarının da işleticilerinin beyanlarını okuduk, bir baktık ki, Sayın Bakan da öyle söylüyor. Sayın Ertuğ da aynı lafları tekrar ediyor. Bu galiba iyi ayarlanmış.

Arkadaşlarım iyi yönlerini de söylememiş rapor. Neresi imiş iyi yönleri? Burs vermişler, kredi vermişler, indirimli eğitim yapmışlar. Bu utanç yuvalarının çekiciliğini artırmaktan öte hiçbir etkisi olmıyan devede kulak türünden işleri övme, herhalde komisyonun görevi değildir. 40 bin kişi içinde 400 kişiye burs vermiş, % 1, zekattan da az. Zekat % 2,5'tur. Yani bu aldığının zekatını bile vermemiş. Ama, ne güzel yapmışlar bunlar, zekattan daha az vermiş ama, niye bunları övmediniz. Neresi övülür arkadaşlar, bir insanı şapkası güzel, ayakları güzel, elbisesi güzel, ama biraz beyni yok. Öyle ise bunu Bakan yapalım diyebilir misiniz? Bu üniversiteler de böyle, beyinleri yok efendim. Eğitim yönü yok. Yönü olmıyan bir şeyi efendim şapkası filan iyi bir adamdır, bunu Senatör yapalım, bunu Bakan yapalım diyemeyiz ya... Burası da beyni olacak yer, eğitim kurumundan istenen hiçbir şey yok onda. Ama, kredi vermiş, burs vermiş, birşeyler yapmış ama, zekatın üçte birini vermiş, bunu öveceksiniz. Öğülecek tarafları yok arkadaşlar. Elbette her kötünün bir yerine bir şey bulursunuz ama, ne amaçla eleştiriyorsunuz, amacınıza göre eleştirme ve kanıya varırsınız. Araştırma açılır açılmaz Bakanlık ve bu eğitim batakhaneleri telaşla harekete geçtiler. Biliyorum bazılarını da. Çok iyi olsun gerekçesi ile tüzük hazırlanmasını da altı ay içinde yasa emrettiği halde, üç yıl geciktiren Bakanlığa bir şey söylüyorum. Çok iyi olsun tüzük diye altı aylık süreyi üç yıl geciktirmiş. Anayasayı, Kurucu Meclis beş ayda bitirmiş. Bütün hazırlıklarıyla birlikte bir yıl. Bu demek Anayasadan da çok güç bir şey bu. Bu kanunun öngördüğü tüzük, Anayasa bir yılda bittiği halde, bütün hazırlıkları bu üç senede bitememiş. Böyle laflar, Cumhuriyet Senatosu gibi seçkin üyelerin bulunduğu bir kurul karşısında konuşulamaz. Bir binada tek okulu biz de isterdik diyen Sayın Bakan, ama Danıştayın kat mülkiyeti ile ilgili kararı var. Ne demiş Danıştay? Bu katları özel okul diye kullanın, yasanın size verdiği hükümleri kullanmayın diye karar mı vermiş Danıştay. Danıştaya kat mülkiyeti ile ilgili dava gelir, Danıştay ona göre karar verir. Kat mülkiyeti ile ilgili değil bu. Öğretim kurumlarından istenen niteliklerle ilgilidir Bakanın görevi. Şu kadar öğrenici şu sınavı kazanmış, mümkün. Bu da bir belge değildir. Bir kanıt

değildir. Hatta okumamış birçok insanların, üniversite mezunu insanlardan daha bilgili olduğunu görüyoruz bazan. Eh öyle ise okumıyalım. Çünkü okumıyan daha bilgilidir diyebilir miyiz? Gönderilen kurulların, heyetlerin raporlarına suçu yüklüyor Sayın Bakan. Gönderdiğim kurulların raporuna göre işlem yaptım. O halde demek istiyor ki, bu kurullar sahte rapor verdiler. Bunun başka bir tarafı yok. Gerçeklere uymıyan rapor verdiler. Peki bu sahte rapor veren kurullara ne yaptı Sayın Bakan? Kendisini aldatan, kendi diyor, onların verdiği rapora göre; demek raporu uygun bulduk, yasaya uyuyor, ben de açtım. Peki o rapor yasaya uyuyor ise, sahtedir öyleyse rapor. O sahte raporu veren kurul üyelerine karşı ne işlem yapılmıştır. Bütün bunları görünce eski, yeni yasaları uygulamıyan görünce aklıma bir soru geliyor. Acaba bu kanunu, bu yasayı uygulıyacak makam neresidir? Hangi Bakanlıktır? Şüphe geliyor insana. Bunlar özel girişimcilik saydığı ve bunlarda ticarethane gibi işletildiğine göre yoksa bizim karşımıza Ticaret Bakanı mı gelmeli. Çünkü özel girişimcilik bu, ticarethane halinde, başka bir niteliklerini göremedik Öyle ise Ticaret Bakanını çağıralım, onunla konuşalım. 1966'da bozukluğu rapor edilen okula, burada okundu, 1966'da bozukluğu rapor edilen okula, Senato Komisyonu harekete geçinceye kadar kimse dokunmamış. İki yıl gene bozuk raporla işlemiş. Sonra bunun yapılmadığını meydana çıkaran komisyon suçlu oluyor. Niye bunları söyledi. Özel okulların durumu özel girişimcilik aşkı ya da düşmanlığı ile ilgili değildir arkadaşlar. Bu Türkiye'nin yarınlarını düşünmekle, Türkiye eğitiminin bir ayıbını gidermekle ilgilidir. Bu kazançla, mazançla özel girişimcilik düşmanlığı veya aşkı ile ilgili değildir. Eğitimin bir ayıbını gidermek zorundayız bugün. Dünyadakilerin tersi bir yöntem ve uygulamakla herkesi şaşırtmak istemiyorsak yarınlarımızı sabote edecek bir kaç kişinin kazanç hırsı ile, yarınlarımızı sabote edecek bu yuvalara çare bulacağız.

Arkadaşlarım, çok ilginç olaylar vardır. Türkiye'de eğitimde üç önemli hatırladığım kadarı ile olay olmuştur. İkisi çok olumlu olduğunu dünya kabul etti. Birisi köy enstitüleri idi, diğeri yedek subay öğretmen idi. Ben üç yıl önce Tahran'da iken İran'ın bizden alıp uyguladığını Halk Partili, Adalet Partili arkadaşlarla görünce hepimizin ağzının suyu aktı. Ne güzel iş diyoruz. Sonra bir ara arkadaşlara bu güzel iş dediğiniz bizdeydi, ikiniz birden kapattınız bunu.

İkiniz birden çullandınız, kapattınız bunu, bu bizde idi, bunlar bizden öğrendi bunu. Bütün dünya övüyor, çok güzel bir buluş diyor, şahane bir buluş. İran da diyor biz bunu sizden aldık. Bizimkiler de kapattı onu. Enstitüleri de kapattık. E... Sonra bu ayıp yaşıyor, özel okullar gene dünyaya hiç benzemiyor. Bakın üç tane büyük iş yapmışız. İkisini yok ettik, üçüncüsü duruyor ve savunuluyor, özel girişimcilik, mübarekler yaşasın. Arkadaşlarım, yüksek öğrenimin devlet eliyle yürütülmesinden yana olduğunu söyleyen sayın bakanın ve onun görüşlerini

benimsiyenlerin üniversitenin Devlet eliyle kurulmasını öngören Anayasayı hile-i şeriye yolu ile yorumlayarak eğitimimizi soysuzlaştıracak bir davranışta bulunmalarına göz yumamayız. Lozan'a aykırı olarak kurulan bir yabancı yönetimli öğretim kurumunu da kapatmayı öngören, Anayasanın bu hükmü, evet Kurucu Mecliste biz bu görüşü savunuyorduk, kapatır da deniyordu o zaman. Çünkü Lozan'a aykırı kurulan bir yüksek öğrenim kurumunu yabancı yönetimli kapatmayı da öngören bu Anayasa hükmünü bu derecede eğitimde urlar yaratacak şekilde uygulanacağını hiç düşünemezdik. Aklımıza gelmezdi bu. Üniversiteye, Anayasanın hükümlerine bir bakalım. 21 inci madde özel okul de-yimini kullanıyor arkadaşlar. Ama, yüksek okul diye bir laf yok. Özel okul diyor yalnız. Belki akla yükseği de gelebilir. Fakat 120 nci madde üniversitelerin ancak Devlet eliyle kurulacağını emrediyor. Bir defa üniversite niteliği oldu mu, Devlet eliyle kurulması Anayasanın emri. Gerçi Anayasaya uygunlukları gibi akademik tartışmalar bir yana, var olan yasayı, 625 sayılı Yasayı bile hiç bir önemli hükmü ile uygulamayan bir tutum karşısındayız.

Fakat üniversitelerimizdeki hukuk otoritelerinin fakülteler halinde verdikleri kararlar varken, hem İstanbul, hem Ankara Hukuk Fakültelerinin verdiği kararlar varken; Anayasaya aykırılık ileri sürülemez diyenlere de bir kaç söz söylemek gerekir. Anayasayı onların saydığı kadar biz de sayıyoruz ve ona aykırı bir görüşü savunmuyoruz. Bir defa açık ve kesindir ki, üniversiteye denklik iddiasında hiç bir özel okul açılamaz, Anayasaya aykırıdır. Üniversiteye denk. Bir nedeni var elbette. Üniversite eğitiminin yapılış şekli ondan istenilenler, Anayasaya diyor ki, ancak Devlet bunu yapar. Ona denklik iddiasında bulunan mühendis, derse ki mühendis okulu da ben ona enk değilim, ben ikinci derecedeyim, bir şey demem. Belki bir başka görüştür. Bir eczacılık okulu, bir İktisadi İlimler Akademisi, bilmem başka bir tıp, yahut kimya derse ki, ben ona eş değilim, ben de kendi kendime eğitim yapıyorum. Bu olabilir. Ama ben üniversiteye denk diploma veriyorum dediği gün, Anayasa üniversite eğitimini Devlete vermiş olduğu için inanıyoruz ki Anayasaya aykırıdır. Sonra özel hukuk okulunun açılışında sayın bakanlık itiraz ediyor. E... Özel hukuk okulu açılamaz da, özel mühendislik okulu nasıl açılır? Özel hukuk okulundan çıkanın hâkim olması şart değil, avukat da olur, başka iş de yapar. Nasıl olur da tıp açılır? Eczacı açılır, kimya açılır? O zaman adamın, insanın aklına geliyor bizim de uzmanlığımız var. Biz de bir özel harbiye açalım. Komandolar moda şimdi, komando yetiştirelim. Böyle anarşist bir görüş savunulamaz, bence.

Özel uzmanlığı olanlar açsın diyebilirsiniz. Özel amaçlı özel okullar vakıf ya da özel kurum halinde ancak açılabilir. Özel amaçlı özel okullar. Bunlardan örnekler var, söylediler burada. Bazılarına biz de katılıyoruz. Türk Eğitim Derneği

Türkiye'de en güzel örneklerdendir. Ama vakıftır. Kazancı kimsenin cebine gitmez. Laboratuvarına girin, ilk okuluna gidin, lisesine gidin, insanın göğsü kabarır. Pek güzel bir eğitim kurumu. Ama kazanç hırsı, kazanç kimsenin eline gitmiyor ki. Doğrudan doğruya oraya harcanıyor. Arkadaşlarım, bilim ticareti ve eğitim işportacılığına asla bir gerekçe bulunamaz. Bu durumda, bu duruma el koymak için gerekli harcamalardan da asla kaçınamayız. Yüksek öğrenim kadrosunu genişletmek, kurumlarını genişletmek, gençliği yetiştirmek, arkadaşlar hepiniz takdir buyurursunuz ki, hiçbir yatırıma benzemez. En üstün yatırımdır. Bütün yatırımları da o yapar. Değil Boğaz Köprüsü gibi lüks şeyler. Keban Barajı ki Türkiye'nin en önemli yatırımı, o bile yüksek öğrenimin sorunlarını çözmede önceliği geride bırakır. Onun için yüksek öğrenim gerekli ise devlet bütün gücü ile oraya yönelir onu ele alır. Ve hangi millet bunu çözmüşse, savaşlar geçirdiği halde, en kısa zamanda kalkınıyor. Almanya karşımızda örnek, görüyoruz. Taş taş üzerinde kalmamışken eğitilen kafalar bir kaç yıl içinde yarattı yenisini. Onun için hiçbir eğitimle kıyaslanmaz.

Sayın arkadaşlarım, bu ayıp durumu derhal düzeltmeliyiz. Sayın Bakanın tutumu hiç umut verici değildir. Hâlâ bu kurumlarda iyi yönler arıyor. Artık bir düdüklü tencere hikâyesinden kurtulunacağını müjdeliyerek bizi de çocuk gibi sevindirmek istiyor. O düdüklü tencere hikâyesinin var olduğunu itiraf ediyor ama buraya gelinceye kadar ona bir şey yapmamış.

Arkadaşlarım, bir kıyaslama yapmak için hepinize bir vicdan hesaplaşması yapmak için bir iki kıyaslama yapacağım, arkadaşlarım. Bir zamanlar Türkiye'nin bir Genel Kurmay Başkanı reddettiği oğlu mahkemeye düştüğü zaman benim işgal ettiğim yüksek makam bu bölge altında bulunamaz dedi ve yerinden ayrıldı. Elbette rahmetle anıyoruz. Aramızda da bulundu. Rahmete layık bir insan olduğunu gösterdi.

Bir Millî Savunma Bakanı diğer Bakanla ilgili bir soruşturmadan ötürü ben gölgelerim bunu dedi ve Millî Savunma Bakanlığından ayrıldı. Şimdi bir bakıyoruz ki, ayıpları ayyuka çıkmış öğretim kurumlarının baş sorumlusu Sayın Bakan, hiç böyle şeyler akalın getirmiyor. Üstelik, ben onun yerinde olsam çıkardım, ya biliyorum bunları, ya bilmiyorum. Bilsem elbette yapmazdım. Bilmediğime göre arkadaşlar afedersiniz, çok büyük kusur içinde bulundum, bu fecaata ben dayanamıyorum derdim. Ne müthiş bir durum bu? Buna ben dayanamam derdim. Devlet ciddiliği ile bağdaşamaz böyle şey. Dünyanın hangi demokrasisinde bu duruma düşen bir Bakanlık hâlâ denetilmeden böyle durabilir? Bir yer gösteriniz. Çok daha küçük işler için hükümetlerin tümü düşer. Bu çünkü beyan edilmiş. Değildir öyle diye iddia edilmiş, komisyonda iddia edilmiş, burada iddia edilmiş. Sonra arkadan skandallar çıkmış özel eğitimde. Bunun başında

baş sorumlu herhalde çıkıp da ben neler yapıyorum, bak falan Devletin Hazinesinden paralar yatırıyorum diye bizi avutması mümkün değildir. Onun için arkadaşlarım buradan söylemeyi bir vicdan borcu sayıyorum. Bu durum gensorusuz atlatılırsa gensoru yetkisi olan organlar sorumluluk altında kalır.

Arkadaşlarım, bilim ticareti ve eğitim kara borsacılığı halinde eğitimimiz sürülen bu ayıptan ve ikinci sınıf damgalı aydın işkencesinden toplumu kurtarmakla karşı karşıyayız. İzmir skandalı en yeni tanıktır ki, bu kurumların kökü kazınmalıdır. Öğretmen diyor, yeğenimi döndürdüm, sonra geçmiş buldum onu. Profesör diyor bunu. Böyle okullar çalışıyor. % 15 geçmişti, bir de baktım hepsi geçmiş diyor. Haberi yok öğretmenin, profesörün haberi yok. Ne derecede doğru bilmem, ama gazetelerde okuyoruz. Bunun için;

1. Bir zaman süresi içinde plânlı şekilde bunların çoğu kapatılmalıdır. Bunlardan Türk eğitimi temizlenmelidir, artık. Devletleştirilebilenler devletleştirilmelidir. Tabii hemen bu anda hepsi kapatılamaz, çocuklar açıkta kalır. Onun için bir plâna dayanılarak kapatılmalıdır. Devletleştirilebilecek nitelikte olanlar devletleştirilmelidir.

Özel amaçlı okullar ve vakıflar halinde olmayacak hiçbir özel yüksek okul bulunmamalıdır. Tekrar ediyorum gerçek inancımı. Özel amaçlı ve vakıflar halinde olmayacak hiçbir özel yüksek okul bulunmamalıdır. Bu duruma çare bulunmazsa gelecek kuşakların ağır suçlamalarına hedef olacağız. Ben arkadaşlarım, buna katılmayacağınızı, bu gelecek kuşakların sorumluluklarına hedef olmıyacağımızı huzurunuzda en açık şekilde belirtmek isterim. Sizleri de böyle bir sorumluluk ve gelecek kuşakların suçlamasına katılmamaya çağırır, hepinizi saygı ile selâmlarım. (Sol ve orta sıralardan alkışlar)

BAŞKAN - Çalışma düzeni ile ilgili bir önerge var. Okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Özel yüksek okullarla ilgili rapor üzerindeki görüşmeler sonuçlanıncaya kadar müzakerelere devam edilmesini arz ve teklif ederiz.

İstanbul	Kayseri
Cemal Yıldırım	*Sami Turan*

Cumhurbaşkanınca S. Ü.

Zerin Tüzün

BAŞKAN - Daha 19 sayın üye söz almıştır. Hükümet ve komisyon adına konuşmalar da yapılmamış bulunmaktadır.

HÜSEYİN ATMACA (Denizli) - Önergenin aleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN - Önerge aleyhinde buyurun.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) - Sayın Başkan, önergenin lehinde söz istiyorum.

BAŞKAN - Sayın Dikeçligil, lehinde. Leh ve aleyhte birer kişiye söz vereceğim.

HÜSEYİN ATMACA (Denizli) - Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım, çok önemli bir konunun tartışması yapılmaktadır. Bunun aceleye getirilerek sabahlara kadar üç beş kişi ile burada müzakeresinin, tartışmasının yapılması konunun ağırlığı ile asla bağdaşamaz. Aslında şu anda bile, bu salonda, vaktin geç olması dolayısiyle, çoğunluk yokken bir de saat 12.00'de 1'de burada çoğunluk bulmaya imkân yoktur. Özel okullar gibi gerçekten memleketin çok mühim bir dâvası olan bir işin aceleye getirilerek sadece boş sıralara hitap etmek suretiyle geçiştirilmek asla doğru olmaz. Normal seyrine bırakmak suretiyle bu işin derinliğine inilmesinin faydalı olacağı kanısındayım. Bu bakımdan önergenin aleyhinde bulunuyorum. Hürmetlerimle.

BAŞKAN - Sayın Dikeçligil, lehinde.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) - Muhterem Başkan, arkadaşlarımız elbetteki dışarıya çıkar gelirler. Sıraların boş olmadığı da meydanda. Ve arkadaşlarımızın ehemmiyet verdiği meydanda. Fakat şunu itiraf edelim ki, bu uzayıp gitmeye tahammülü yok. Haddi zatında takriri veren komisyon üyeleri arkadaşlarımız. Bunu uzattığımız müddetçe iyi netice alamayız. Bence takririn kabulü ile, bunu da gece halletmemiz yerinde olur. Aynı zamanda bütçe müzakereleri için de hazırlıklarımız var. Bir işi sıcağı sıcağına yaparsak kıymet kazanır. Uzattığmız müddetçe iyi netice alamayız. Hürmetlerimle.

SALİH TÜRKMEN (Ağrı) - İyi neticeden kasdettiğiniz nedir?..

BAŞKAN - Görüşmelerin sonuna değin çalışma istiyen önerge okundu, aleyhinde bir sayın üye lehinde bir sayın üye konuştu. Önergeyi oylarınıza arz edeceğim: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Sayılar birbirine çok yakın bulunmaktadır. Önergeyi kabul edenler, aralıksız devamını isteyenler lütfen ayağa kalksınlar... Kabul etmeyenler lütfen ayağa kalksınlar... Önerge kabul edilmiştir.

Ancak bir hususu Başkanlık ayrıca oylamak zorundadır. Başkanlık Divanı şüphesiz ki insan takatinin icabı, Sayın Komisyon ve Sayın Hükümet ile birlikte 21 konuşma olacaktır. Üyelerin şüphesiz yemek zamanı da vardır. Bu bakımdan saat 20'ye kadar devam, 20'den sonra Yüksek Heyetin münasip gördüğü bir müddet yemek aralığı verdikten sonra gece devam etme hususu ancak mümkündür.

FEHMİ ALPASLAN (Artvin) - Saat 20'den sonra geç oluyor. Normal olarak saat 19'da ara verip 21'de toplanalım efendim.

BAŞKAN - Mümkündür. Yüksek Heyet bir kararda bulunursa. Saat 19'a kadar çalışma ve 21'de toplanma hususu da vardır. O halde bu hususu, Sayın Alpaslan bu hususu mu teklif ediyorsunuz.

Fakat müsaade ederseniz şu şekilde diyelim. Saat 21 çoktur. İsterseniz saat 19'da ara ve 20.30'da toplanma şeklinde...

TURGUT CEBE (Ankara) - Saat 21'de Heyeti Umumiyede kimseyi bulmak mümkün olamaz. Hatta yediye kadar çalışıp yediden sonra bir inkıta ile devam etmeye de lüzum yok. Konuşacak arkadaşlar da azalmıştır. O sebeple inkıtasız devamını teklif ediyorum.

BAŞKAN - Daha 19 sayın üye Hükümet ve Komisyon konuşacaktır. Bu sebeple kısa bir müddet içerisinde biteceğine ait bur durum mevcut değildir. Teklifler de vardır, ret veya kabul oylarınıza bağlıdır. Sayın Alpaslan 19'a kadar çalışma 20.30'da toplanmak üzere ara verilmesini tekilf etmektedir. Bu hususu oylarınıza arz ediyorum, kabul edenler... Kabul etmeyenler... 19 ile 20.30 arasında ara verip saat 20.30'da toplanmak üzere bir çalışma düzenini oylarınıza arz ediyorum: Kabul edenler lütfen ayağa kalksınlar... Lütfen oturunuz. Kabul etmeyenler lütfen ayağa kalksınlar... Kabul edilmemiştir. Devam ediyoruz. Sayın Hayri Dener.

Sayın Dener bir dakikanızı rica edeyim. Bir önerge gelmiştir.

Sayın Başkanlığa

Özel yüksek okullar hakkındaki Araştırma Komisyonu raporu üzerinde kişisel görüşlerini belirtmek üzere söz isteyen sayın üyelerin konuşmalarının 15'er dakika ile kısıtlanmasını arz ve teklif ederim.

İzmir

Orhan Kor

BAŞKAN – Üyelerin konuşmalarının 15'er dakika ile sınırlandırılması istenmektedir. Önergenin üzerinde söz isteyen?.. Önergenin aleyhinde buyurun Sayın Öztürk.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Sayın Başkan, sayın üyeler; gördük ki memleketin büyük bir dâvası, bir yüksek öğretim dâvası ele alınmıştır. Bunu daha çeşitli yönleri ile ortaya koyacak arkadaşlarımız vardır. Bunu bu şekilde 10-15 dakikalık bir zaman içerisine sıkıştırıp, gelişi güzel bir geçiştirme yapmak, Yüce Senatonun bu işi ciddiye alışı ile bağdaşamaz. Mademki bunun üzerine Yüce Senato bu kadar önemle eğilmiştir. Öyle ise, bunu halledici, bir yola sokucu çalışmaları arkadaşlarımız burada arz etsinler. Bir neticeye varalım. Yoksa 10 dakika, beş dakika gibi böyle tekliflerle bu önemli dâvanın çözümüne girmişken, cepheden kaçma gibi bir durum olur ki ne efkârı umumiye, ne de sizler bunu tasvib etmezsiniz sanıyorum. Saygılar sunarım.

BAŞKAN – Sayın Kayalar lehinde buyurun.

ŞEREF KAYALAR (Bursa) – Sayın Başkan değerli arkadaşlarım; konu hakikaten önemli. Fakat tâbirler değişik. Cepheden kaçma; bütün memleketin hayatiyeti ile ilgili bu konuda mutlaka çoğunluk varken konuşalım, hayatiyeti ile ilgili bu konuda kısıtlamayalım. Bunlar gayet güzel sözler ve hakikaten memleketin hayatiyeti ile ilgili bir hadise muvacehesinde olduğumuzu grubum adına yaptığım ilk konuşmada arz ve beyan ettim. Fakat memleketin en ziyade hayatiyeti ile ilgili şu murakabe vasıtamız yanında bir de murakabe vesilemiz var. Filhakika Anayasanın 88 inci maddesinde murakabe vasıtalarının yanında murakabe vesilesi dercedilmemişti. Fakat o murakabe vesilesi bütün dünyada mevcut parlamenter rejimin ve parlamentoların en büyük murakabe vesilesidir.

Değerli arkadaşlarım burada eğer bir azınlıkta bulunuyorlar ise, kendilerine tahmil edilen bütçe sözcülüğü vazifesini Cumhuriyet Senatosunda, elyak bir şekilde, başarabilmek için çalışma içindedirler. Ayın 28'inde bütçeye başlayacağız. Bütçe Komisyonunda müzakereler devam etmektedir. Bir hafta süre ile Bütçe Encümeni azalarımızın ne kadar kesif bir çalışma içinde bulunacağını takdir edersiniz. Konuşmacılarımız kütüphanelerde çalışmaktadırlar. O itibarla şu murakabe vasıtasının yanında bu büyük murakabe vesilesini de nazarı itibara alalım ve Cumhuriyet Senatosunda Millî Eğitim Bakanlığı bütçesi görüşülürken, bu murakabe vesilesi dolayısiyle, bütün meseleleri ortaya koymak niteliğinde de olduğunu kabul edelim.

Şimdi arkadaşlarım, grup sözcüleri enine boyuna hadiseyi önümüze serdiler. Ve bu takrir verilmeden evvel konuşan arkadaşlarımız enine boyuna hadiseyi önümüze serdiler. Sonra bu öyle bir murakabe vasıtasıdır ki neticesinde bir karar istihsaline yetkimiz yoktur. Anayasa bu vasıtayı böyle koymuş. O itibarla lûtfedip şu gerekçeler muvacehesinde arkadaşlarım diğer arkadaşların konuşmalarını kâfi görsünler ve 15 dakika içinde hakikaten meseleyi tenvir edecek fikirlerini beyan etsinler. Ve bu kısıtlama değil de yani cephe... Cephe asıl muhterem arkadaşlarım, eğer bu bir cephe ise, bir murakabe bir cephe ise bu cephe asıl ayın 28 inde kurulmaktadır. Bütün teçhizatımızla mücehhez olarak bu cephede çarpışalım.

Binaenaleyh bu imkânlar elimizden alınmakta değildir. O itibar ile takrire iltifat etmenizi istirham ediyorum. Hürmetlerimle.

BAŞKAN – Leh ve aleyhte...

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) – Sayın Başkanım, şimdiye kadar yapılan uygulamada söz verildikten sonra takrir tatbik edilirdi. Sayın Hayri Dener'e söz verdiğinize göre, eğer bu takrir kabul edilirse onu teşmil etmemeniz lazım gelir. Çünkü söz verdiniz.

BAŞKAN – Sayın Hazerdağlı, hukuk kaidelerine uygun, benim de tereddüdüm olan bir hususa temas ettiler. Gerçekten ben Sayın Hayri Dener'i çağırdıktan sonra önerge verilmiş bulundu. Sayın Dener'in müktesep hakkı olması gerekir. O bakımdan önerge kabul edilse dahi Sayın Hayri Dener'den sonra uygulayacağım.

ŞEREF KAYALAR (Bursa) – Müsaade eder misiniz, bir husus var. Arkadaşıma söz verdiğiniz için bir hususu tavzih edeyim. Sayın Hayri Dener'in geçmiş hizmetleri ve mesleğe vukufu itibariyle dinlemeyi iştiyakla arzu ederiz. Yalnız şu hususu tavzih edeyim. Önerge zatıalinize Sayın Hayri Dener'e söz verdikten sonra değil, daha çok evvelden tevdi edilmiş bulunmakta idi.

BAŞKAN – Doğru, önergenin Başkanlığa gelmesi hukukî neticeyi tevlid etmez. Okunduğu zaman eder. Bu arada benim yorgunluktan mütevellit bir ihmalim olmuş. Derhal okuyamamış isem, ki Ahmet Yıldız konuştuğu sırada zaten okuyamazdım. Sözünü kesip bir işlem yapmama imkân yoktu. Bu arada önerge önümde, neye aid olduğunu henüz okumadan Sayın Hayri Dener'i çağırıp, Hayri Dener konuştuğu zaman önergeyi okuma imkânına sahib olacağım sebebiyle okumamış bulunuyor idim. Arkadaşlarım ikazda bulundular, önerge vardır dediler. Bir taraftan Sayın Hayri Dener'i çağırırken, bir taraftan da önergeyi okudum. Ve gördüm ki önerge üyelerin konuşmalariyle ilgilidir. Bu sebeple derhal arkadaşlarımızın ikazına uydum, önergeyi okuttum. Ama umumi bir hukuk prensibi olarak işleme konmadan önce Başkanlık tarafından Sayın Hayri Dener çağırıldığına göre, arkadaşlarımız da izin verirler, bunu Sayın Hayri Dener'e Başkanlık adalet duygularını kullanarak tatbik etmiyecektir.

Şimdi sayın üyelerin konuşmalarının 15'er dakika ile sınırlandırılması istenmiş bulunmaktadır. Bir sayın üye aleyhinde, bir sayın üye de lehinde konuşmuş bulunmaktadır. Önergeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Sayın Hayri Dener'den sonra sayın üyelerin konuşmalarında 15'er dakika tatbik olunacaktır.

Sayın Dener, buyurunuz.

HAYRİ DENER (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Sayın Başkan, sayın senatörler; her şeyden önce bir noktayı belirteyim. Konuşmam 15 dakika değilse de 16-17 dakika belki sürebilir. 2 dakika için özür dilerim. Mamafih bana daha uzun konuşma imkânı tanındığına göre, bu müsamahaya da ayrıca teşekkür ederim.

Senatonun 23.11.1967 günkü toplantısında özel yüksek okullar konusunda, Sayın Millî Eğitim Bakanının da katılmasiyle, Senato araştırması açılmasına karar verilmiş bulunması çok yerinde ve zamanında olmuştur. Bu iş için görev-

lendirilmiş bulunan komisyon tespit edilen süre içinde programlı, objektif ve dikkatli bir çalışma yapmıştır. Komisyonun sayın üyelerine teşekkür etmeyi borç sayarım.

Hepimize dağıtılmış bulunan komisyon raporunda görüldüğü üzere, komisyon işe başlarken, hazırladığı program uyarınca, önce Millî Eğitim Bakanlığı ile temasa geçmiş, sonra bütün özel yüksek okulları gezerek gözlemlerini yapmış, ilgililerle görüşmüş, okullardan bulabildiği kadar belgeler almış ve umumi raporunu bu bilgi ve belgelere dayatmıştır. Her özel yüksek okulun durumunu, olabildiği kadar, her yönden açıklayan bir eleştirme ve okulun öğretmen listesi de eklenmiştir. Umumi rapor, bu konunun dışını ve içini imkânlar oranında, gösteren bir ışık niteliğindedir. Ne yazık ki görünüş üzücüdür. Bu üzüntüye bizim kadar, herkes kadar Millî Eğitim Bakanımızın, Bakanlık ilgililerinin de katıldıkları şüphesizdir. Araştırma süresinde mevcut bulunan özel yüksek okulların bu üzücü durumu karşısında, komisyon raporunun sonunda "komisyonumuz özel okulların Devlet okullariyle erişilmek istenen seviyede olmasını öngören Anayasanın 21 inci maddesinin üçüncü fıkrasiyle 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun 26 ncı maddesine de aykırı bir halde oldukları kanısına varmış bulunmaktadır" ifadesiyle bu konudaki kanısını özet olarak belirtme zorunda kalmıştır.

Türkiye Özel Yüksek Öğretim Kurumları Derneğinin bir süre önce 13 Aralık 1968'de bir gazetede okuduğum bildirisinin 9 uncu maddesinin 1 inci fıkrasında; Cumhuriyet Senatosunun özel yüksek okullarda araştırma yapmak maksadiyle teşkil ettiği komisyonun bir yıl önce yaptığı inceleme, durumu tamamen aksettirmemektedir, denilmekle raporun durumu kısmen olsun aksettirdiğini kabul etmekte; ikinci fıkrasında ise; "Rapor, doğru ve yerinde mütalâalara karşılık daha çok sayıda hakikatlere uymayan beyanları ihtiva etmektedir. Kaldı ki bir yıl evvelki tenkide konu teşkil eden hususların bir çoğu halen düzeltilmiş bulunmaktadır" denilmekle de komisyon raporunda, yarıdan da az olsa, doğru ve yerinde mütalâaların bulunduğu, tenkide konu teşkil eden konuların 1 yıl önce var olduğu ve bunların bir çoğu o zamandan bugüne kadar düzeltilmiş olsa da, düzeltilmemiş olanların da halen mevcud olduğu kabul edilmektedir. Önce hepimizin hatırına gelen, hatırına geldiğini sandığım bir noktaya çok samimî olarak değinmek isterim: 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun öngördüğü tüzük ve yönetmeliklerin vaktinde çıkarılmamış olmasının, bu kurumların kuruluş, işleyiş ve denetiminin tam olarak bir düzene sokulmamasında bir payı olduğu doğrudur. Ancak adı geçen kanunu dikkatle okumuş olanlar görmüşlerdir ki, bu kanun yapılacak tüzük ve yönetmeliklerde bulunması gerekli birçok ayrıntıları da içine almaktadır. Buna göre yalnız bu kanun bile kapsadığı hükümleriyle ve ilgililerden beklenen gerçek bir görev ve sorumluluk duygusu ile daha düzenli ve dikkatli

olarak uygulanabilseydi, bugünkü üzücü durumun ortaya çıkması önlenebilirdi. Durum üzücü olmakla beraber bunun bu suretle tasfiye edilmiş olması gelecek için ümit vericiydi. Herkes icradan kesin karar ve hareketler beklemeye başladı.

Sayın Millî Eğitim Bakanının Bütçe Karma Komisyonundaki son beyanları özel yüksek okullar işinin dikkatle ele alındığını, Araştırma Komisyonu raporunda belirtilen noktaların Bakanlığın teftiş raporlariyle de tespit edildiğini, özel yüksek okulların hepsinin denetime tabi tutulduğunu, eksikleri görülenlere bu eksiklerini verilen süre içinde gidermedikleri takdirde kesin olarak kapatılacaklarının tebliğ edildiğini bildirmekteydi. 9 Ocak günkü Senato toplantısında Araştırma Komisyonu Sayın Başkanının rapor üzerindeki açıklamalarından sonra, Sayın Bakanın yaptığı konuşmada eksikliklerini giderme de direnen yalnız bir özel yüksek okulun kapatıldığı ve yalnız 4 okula kapatılma ihtarının verildiği, buna karşılık bir yıl önce 20 olan özel yüksek okullar sayısının bir yıl sonra, bugün 44'e çıktığı ifade edildi. Devlet, malik bulunduğu her türlü güce rağmen bir yılda bunlardan bir tanesini bile gereği gibi açamayacak durumdayken, özel teşebbüs bu işi nasıl başarabilmiştir? Bu okullar bu kadar kısa bir süre içinde kanunun emrettiği açılabilme ve öğretime başlayabilme ağır şartlarını nasıl yerine getirebilmişlerdir? Sırası gelmişken burada önemli bir noktayı belirtmek isterim:

Bir özel yüksek okulun yalnız ilk sınıf öğretimi için gerekli şartları yerine getirmiş bulunduğunu görerek, bu okulun açılmasına izin vermek çok sakıncalıdır. Çünkü bundan sonra her bir üst sınıfın açılmasında Bakanlığın ayrı bir denetimi gerekecek. Şartlar yerine getirilmemişse bu şartların yerine getirilmesi için okula belli bir süre verilecek. Bu süre içinde de eksikliklerini gidermemiş okulun kapatılması ve bu okulda okuyan öğrencilerin okulsuz kalmaları sonucu ortaya çıkacaktır. Bu yüzden bir özel yüksek okulun açılışı, okulun bütün sınıfları ve okulun tümü için gerekli bütün şartların eksiksiz olarak ve geleceğe bırakılmadan yerine getirilmiş bulunduğunu tespit eden denetime dayatılmış olması mecburiyeti vardır. Açılma ve öğretime başlama denetimlerinin bu esaslar içinde yapılmakta olduğunu Sayın Bakandan da duymuş olmak bize huzur verecektir.

Yeni açılan özel yüksek okullar, açılma ve öğretime başlama izni almadan önce, şüphesiz, teftiş görmüşlerdir. Dosyaları tamamdır. Fakat bu kadar kısa bir süre içinde, bu kadar çok sayıda okulun sayısı ve zamanı az olan resmî ekipler tarafından, her yönden ve tam bir titizlikle denetimi ve bu denetime dayanarak bunların güvenle, gönül rahatlığıyla açılabilmesine karar verilmesi ne kadar güçtür. Bu yeni okullarla birlikte ayrıca eskiden açılmış olanlar da, ki topluca 4 okul, en çok bir yıl içinde gözetim ve denetime tabi tutulmuşlardır. Bu oluşlar insanı ister istemez derin düşüncelere sevk etmektedir. Bende de öyle oldu. 625 sayılı Özel Öğ-

retim Kurumları Kanunu bu kanuna ait tüzük ve yönetmeliklerin kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 ay içinde çıkarılacağını âmir bulunduğu halde, tüzük tasarısı ancak 3 yıl sonra Danıştaya gönderilebilmiştir. Ağustos ayı Danıştay için tatil ayı olduğuna göre, ondan sonra geçen 4 ay içinde tüzüğün Danıştaydan çıkmaması, sanıyorum bir ara kararla Millî Eğitim Bakanlığından istenilen bazı belgelerle, üniversitelerden istenen mütalâaların henüz Danıştaya tam olarak gelmemiş olmasındandır. Hazırlanmış veya henüz hazırlanmakta olan yönetmelikler, ancak tüzükle birlikte etkin bir uygulamaya geçebilecektir.

Ayrıca Sayın Bakan, Senatodaki yukarda sözü geçen konuşmasında, özel yüksek okullara ait bina araç ve gereç standartlarının bu okullarda öğretim üyesi ve öğretim görevlisi olarak çalışabilme şartlarının son zamanda tespit edildiğini veyahut edilmekte olduğunu ifade ettiler. Durum bu olunca, yeni özel yüksek okulların açılmasına izin verilmesinin, her şeyin hazır olduğu bir tarihe ertelenmesi gerekirken, eskiden açılan 20 okula ek olarak yeniden ve bir yılda daha 24 özel yüksek okul açılmasına izin verilmiş olması anlaşılması güç bir tutumdur.

Son bir yıl içinde yapılmış olan okul açma isteklerinin ertelenmiyeceği sözü de varidolamaz. Tüzük ve bazı yönetmelikler henüz çıkarılamamış veya bunların tam olarak uygulanmasına geçilememiş olsa da, Anayasamız ve 625 sayılı Kanun Bakanlığa öyle güçlü, açık ve kesin yetkiler vermektedir ki, bir özel yüksek okul kurucusu yasaların istediği bu şartları, açacağı okulun her konusu ve bu okulun tümü için bütün sınıfları için, bir yılda değil, beş yılda bile kolay kolay yerine getiremez. Bunları yapamayınca da okul açmasına istediği anda izin verilmemiş olması tabiî ve kanunidir.

Şimdi derhal yapılması gerekli olan işe gelelim: Olanlar olmuştur, fakat madem ki, bir hukuk devletiyiz. O halde bu işi de kanun yoluyla bir düzene sokmaya mecburuz. Bunun için şunları önermek isterim:

Millî Eğitim Bakanlığı içinde derhal yalnız özel yüksek okulların yönetimiyle görevli bir daire kurulmalı. Buradaki çalışmalar 625 sayılı Kanunda belirtilen nitelikte ve bu daire de, sürekli olarak çalıştırılacak bir uzmanlar heyetinin vereceği kararlarla yürütülmeli. Bu daire bir iki ay içinde henüz hazırlanmamış bulunan bütün yönetmelikleri hazırlamalı. Bu arada yalnız özel yüksek okullar için hazırlanacak yeni bir kanun tasarısının Haziran 1969 tarihine kadar kanunlaşmasına çalışmalı. Fakat şimdilik 625 sayılı Kanunun hükümleri içinde bütün özel yüksek okullar tekrar ve sık sık dikkatli gözlem ve denetime tabi tutularak, her birinin durumu inceden inceye yeniden tespit edilmeli. Noksanları olanlardan bu noksanlarını, henüz açılmamış sınıflar dahil, okulun tümü için Haziran 1969 başına kadar kesin olarak gidermeleri istenmeli. Bu tarihte istenilenleri tam olarak yapmamış olanlar hakkında 625 sayılı Kanunun 15 inci maddesinin kanun, tüzük

ve yönetmeliklere veya umumi emirlere aykırı hareketi veya umumi emirlere aykırı harekette ısrarı tespit edilen özel öğretim okulları, kurumları hareketinin ağırlık derecesine göre geçici veya sürekli olarak kapatılabilir hükmü mutlak surette uygulanmalıdır. Ayrıca içinde bulunduğumuz öğretim yılı sonuna kadar yeniden hiçbir özel yüksek okulun açılmasına izin verilmemeli, açılmasına izin verilmiş olup da henüz öğretime başlama izni verilmemiş olanlar için de, bu izin, yıl sonuna kadar ertelenmelidir. Bana öyle geliyor ki, Anayasanın ve ilgili kanunun bu konuda öngördüğü gözetim ve denetim tam bir titizlikle uygulanabildiği takdirde, bu okulların pek azının çalışmasına, devamına müsaade edilebilecek ve çoğunun kapatılması zorunluğu hâsıl olacaktır. Burada derhal şu soru hatıra gelmektedir. Bu halde kapatılan okullara devam etmekte olan ve bundan sonra girmek için okul arıyacak öğrenciler ne yapacaklardır? Bunun için bir kısım öğrencilerin alınacak yeni tedbirlerle mevcut devlet yüksek okullarına yerleştirilmesi ve yeniden olabildiği kadar kısa bir zamanda ihtiyaç görülen bilim ve teknik dalları için tespit edilecek bir plan dahilinde, benzeri Devlet yüksek okullarının yanında veya yakınında yeni Devlet yüksek okulları açılması düşünülebilir. Biliyorum, bu kolay bir iş değildir. Fakat özel teşebbüs bir yılda devletin gözü önünde ve devletçe şayanı kabul görülen 24 özel yüksek okul açabildiğine göre, Devlet gücü de iki üç yıl içinde bunların altıda biri kadar ve daha çok sayıda öğrenci alabilen yüksek okullar açabilmelidir. Açılacak bu Devlet yüksek okullarına giriş için uygun bir giriş imtihanı şartı da konulursa, sanıyorum ki, bu okullarda herkes için değil, eğilim ve kabiliyetini iyice ölçebilmiş, tespit edebilmiş olanlar için yeteri kadar yer bulunabilecektir. Birçok gençlerin yüksek öğrenimleri için girecek okul bulamamaları üzücüdür. Fakat bunların yüksek okul niteliğinde olmayan bazı kurumlara, Devlet teminatı altındadır diye girmeleri, gelecekleri için çok acı ve aldatıcıdır. Güvenilir bir gelecek sağlayan bir öğrenim için çırpınan bir gence ve onun üstünde titreyen ailesine bu kurum benim gözetim ve denetimim altındadır diye Devlet sözü ve teminatı vermek ve sonra da bu sözü gereği gibi tutma imkânını bulamayarak bu gencin kaderini daha çok kurumun idare ve iradesine bırakmak Devlete yaraşır bir davranış değildir. Altı yıllık tecrübe göstermiştir ki, birçok özel yüksek okul kurucuları okullarını daha çok azamî kâr sağlama yönünde çalıştırılan bir ticaret evi olarak almakta, Bakanlık da, çok üzüntü ile söylüyorum, bu tutumu yeteri kadar önleyememektedir. Tecrübeler ve beklemeler artık yeter görülmeli, Bakanlık bu konu için, az önce belirttiğim, kurulması gerekli, yeterli bir örgütle derhal harekete geçerek bu duruma son vermelidir. Böylece başta Millî Eğitim Bakanı ve Bakanlığı ile bu okullar öğrencileri ve aileleri olmak üzere bu önemli eğitim ve öğretim konusu ile uzaktan yakından ilgili herkes, kamuoyu huzura kavuşmuş olacaktır.

Son olarak özel okul denilen kuruluş hakkında mücerret ve umumî bir bakışla görüşümü açıklamak isterim. Amacı her şeyden önce kazanç olan böyle bir eğitim ve öğretim kurumunda Anayasamızın emrettiği seviyede ve böyle bir kurumun varlık nedeni, sebebi vücudu olan karakterde bir bilimsel, kültürel ve moral bir ortamın sağlanabileceğine inanmamaktayım.

Senatomuz sayın üyelerini, mizacıma uygun olmasa da, uzunca bir konuşma ile işgal ettiğim için özür dilerim. Ne yapayım ki, 45 yıl hizmetinde bulunduğum, elinden ve kalbinden tutulmaya muhtaç ve lâyık öğrenci denilen aziz insanı evlatlarımdan fazla sevdim. Onlardan kırk bininin geleceği ve kaderi bahis konusu olduğu bugün onlara olan sevgi ve bağlılığım bana bütün bunları, her şeyi açık açık söyletti. Onları her şeyden önce ve her şeyin üstünde düşünmek, onlara hizmet etmek borcumuzdur. Böylece yurdumuzun geleceği de teminat altına girmiş olacaktır. Derin saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN – Bir önerge vardır, okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

107 sayfalık komisyon raporu, zaman darlığı dolayısiyle, Genel Kurulda okunmamıştır. Yapılan konuşmaların mesnedi olan raporun tutanak dergisine dercini saygı ile rica ederim.

Mehmet Özgüneş

BAŞKAN – Sayın Özgüneş, 9.1.1969 Perşembe günkü 18 inci Birleşim Tutanağının sonuna hem komisyon raporunun, hem de eklerinin ilave edildiğini ve tutanaklarda mevcudolduğunu ifade etmek isterim.

Sayın Altan.

NAHİT ALTAN (Çanakkale) – Muhterem Başkan, kıymetli senatörler; bugün müzakeresine devam etmekte olduğumuz özel okullar hakkındaki Senato Araştırması raporu Anayasanın 21 inci maddesi gereğince çıkarılan 625 sayılı Kanunun tatbikatından olan özel okulların bugünkü durumunun ne olduğunu tespit bakımından kurulmuş bir heyetin raporudur. Maalesef gaye bu olduğu halde ve Anayasanın 88 inci maddesi bilgi edinilmek için araştırma komisyonu kurulacağını ve araştırma yapılacağını, gerek İçtüzüğümüzde 138 ve 133 üncü maddeler aynı şeyi dercetmesine rağmen, komisyon bilgi edinmekten ziyade, hareket noktası olarak kendisine kendilerinin tanzim ettikleri raporun beşinci sayfasındaki şu ibarelerle doğrudan doğruya bakanın ve bakanlık mensuplarının bu kanunla tatbikatta ne gibi kusurlarının mevcudolduğunu tespit noktasından hareket etmekle, sabit bir fikirle, İçtüzüğün ve Anayasanın bu bilgi edinme hususundaki emredici hükmünü çiğniyerek işe başlamıştır. Raporlarında bunu müteakip komisyonumuz bir çalışma programı yapmış, bu programa göre, ilk olarak, Millî Eğitim Bakanı

ve bakanlık yetkilileri ile temas edilerek bakanlığın 625 sayılı Kanunun uygulanmasındaki tutumunun tespiti, müteakiben resmî ve özel okulların öğrencilerle görüşülmek suretiyle ortaya atılan iddialarının bu yönden de değerlendirilmesi, ve saire dedikten sonra, bu suretle 625 sayılı Kanunun Bakanlığa yüklediği görevlerin zamanında ve gereği gibi yapılıp yapılmadığı hususu ile bakanlığın tutumunun, varlığı iddia edilen aksaklıklara bir payı olup olmadığı konusunun tespiti ve ilgili dairelerin, özel yüksek okulların yönetiminde gereken titizliği gösterip göstermediğinin araştırılması gibi hareket noktasını kendisine mebde almıştır. Tabiî bu açıdan olunca madalyanın hangi tarafından görürseniz o tarafa göre beyanda bulunacağınız sarihtir. Mümkün oldukça Bakan Bakanlığa hücum, bakanlığın bütün icraatını tenkid, bakanlıkta bütün kusuru bakanda aramak ve dolayısiyle Hükümete ve onun bağlı bulunduğu iktidarı burada bu işin müsebbibi gibi göstermek gayreti gibi bir duruma düşmüştür ve konuşmacıların, bilhassa tenkide, ağır bir şekilde tenkide başlayan konuşmacıların da tutumu buna muvazidir.

Muhterem arkadaşlarım; ben bu konuşmamda, yani raporun münderecatında dercedilen hususların hakikat hilafı olduğunu da beyan etmek istemiyorum. Ama, görüş ve hareket noktasının yanlışlığını burada zikretmek istiyorum. Daha evvel arkadaşlarımız esasen usulî yönden komisyonun durumunu incelemişlerdi ve burada beyanda bulunmuşlardı. Gerek Komisyonda raportörlük müessesesinin mevcudolmadığını, raportörün başkan namına Divana bu raporu sunmaya hakkı bulunmadığını ve Başkansız bu işin yapıldığını beyan etmişlerdi. Bunlar haizi emniyet değil. Çünkü bir emrivakı vardır; radyoda konuşulmuş, beyanlar verilmiş ve komisyon bu raporu tanzim etmiştir. Bu konu usule uygun değildir, diye reddetsek bile bir hakikat olarak meydandadır, vesikadır. Binaenaleyh, lüzumsuz bir usulî muamele dolayısıyle bunun reddine ve sairesine gitmek de zaten hukukî bir kıymet ifade etmez.

Şimdi burada mühim olan özel okullar, tenkidlerde çünkü en çok üzerinde durulan nokta budur, vakıflara devredilmelidir. Özel okullar şahıslar tarafından fahiş kâr amacıyle kurulduğu için istenilen neticeye varılamamaktadır, deniyor.

Muhterem arkadaşlarım, bunu söyliyenler ve bu hususta fikirlerini beyan eden arkadaşlarımızın ekseriyeti de Kurucu Mecliste bu Anayasa tedvin edilirken 21 inci maddede özel okulların ne şekilde kurulması lazımgeldiği hususunda fikirlerini beyan etmemişler midir acaba? O zaman bunu düşünmemişler midir? Bunun Türkiye'deki durumu itibariyle suiistimal edilme ihtimallerinin mevcudolduğunu, kâr gayesi güdeceklerini, özel okullarda; bilhassa özel sektör tarafından açıldığı zaman hareket noktasının elbette kâr olacağını hiç akıllarına getirmemişler midir? Eğer bugün getirdilerse, demek ki, aradan 8 sene sonra, tecrübelerden sonra, birçok hadiselerden sonra buna muttali olmuşlardır. Öyle ise Bakanlık da

bu kanun çıktıktan sonra ancak şimdi bu hadiseler meydana çıkınca, bu Araştırma Raporundaki eksiklikler tespit edilince, elbet o da, bunun çaresini arıyacak ve doğru yolu bulacaktır. Bu kadar, Bakan suçludur gibi, Bakanlık suçludur gibi peşin hüküm ile, yine Anayasanın 88 inci maddesi ve İçtüzük hükümlerine göre böyle bir karar vermeye, böyle bir neticeye varmaya hakkımız ve hukukî bir mesnedimiz olmadığı halde buradan beyan etmekte yine peşin bir hükmün ifadesinden başka bir şey değildir. Gaye, memlekette çarpışmakta olan özel sektör, devlet sektörü prensiplerinin hangisi hâkim olmalıdır, mevzuunu tekrar ortaya getirmektir.

Kıymetli arkadaşlarım, eğitimde özel sektör mevzuuna taraftar değilseniz, 21 inci maddeyi getirmezdiniz. Getiren sizsiniz, Anayasada. Eğer Anayasada 21 inci madde tedvin edilirken, deseydiniz ki, özel okullar ancak vakıflar eliyle, vakıf şeklinde kurulur, deseydiniz bunda o zaman kimsenin bir münakaşası olmayacak ve bugün bu gibi hallere lüzum kalmıyacaktı. Anayasanın 21 inci maddesi tedvin edilirken geçmişte bazı özel okullar vardı. Devletin eğitim politikasında malî gücünün bugün artmakta olan nüfus ve okuma temayülü karşısında yetişemiyeceği bilindiğinden, esbabı mucibe zannımca, bunlar olması lazımdır, özel sektörün de bu eğitim politikasına yardımcı olması düşüncesi ile her halde bu 21 inci madde konmuş ve dolayısiyle bunun ne şekilde açılacağı, şartların ne olacağı kanunda tedvin edileceği açıkça beyan edilmiştir.

Burada yalnız mühim olan bir mevzu daha vardır. Rapor tanzim edilirken hareket noktasının bir yanlışlığı da şudur: 21 inci madde Anayasanın, özel okulların hangi seviyede olacağı hususunu belirtmiş. Diyor ki, Devletin resmî okullarında erişilmek istediği gaye ne ise, seviye ne ise, özel okullarda da o olacaktır. Şimdi bu seviyenin tespiti de mühimdir. Maalesef bu 625 sayılı Kanunun müzakereleri sırasında da beyan edilmemiştir. Şimdi bu seviyenin kıstası nedir? Neyi miyar olarak alacaksınız? Neye göre bu özel sektörün şurası eksiktir, burası fazladır, diyeceksiniz. Bu tabiî gerek Anayasada, gerek 625 sayılı Kanunda tashih edilmediğine göre ve bunun bir sarih miyarı da bulunmadığından, komisyon kendisine, özel yüksek okullardan ziyade bugün en modern şekilde kurulmuş ve dışarıdan bile imkânları olan bir Orta-Doğuyu, bir Hacettepe Üniversitesini almış ve bununla özel okul mahiyetinde olan, yeni üniversitelerle özel okul mahiyetinde olan bu müesseseleri karşılaştırmış ve buna göre bir hükme varmıştır. İdeali odur. Ama Anayasanın 21 inci maddesinin şümulüne bugün ne Orta-Doğu müessesesi, ne de Hacettepe Üniversitesi giremez. Anayasanın 21 inci maddesindeki bahis mevzuu yüksek okul 120 nci maddesindeki üniversiteler gibi mütalâa olunamaz. Buna göre kıstas olarak neyi almalı idi, o vakit? O vakit bizzat resmî yüksek okul olan müesseseleri almalı idi. Onlarla mukayese etse idi daha âdil bir net-

iceye varırdı, ifrata varmazdı. Burada biraz kulakları tırmalıyan nokta, ifrata varan konuşmalar, ifrata varan tenkidlerdir. Yoksa, hiçbir senatör, grup olarak, fert olarak bir müessesenin varlığı ile bunun suiistimal edilmesi mevzuunu birbirinden ayırmaktan aciz değildir. Müessese vardır. Fakat suiistimal ediliyor. Suiistimalin derecesi nedir, suiistimal eden kimlerdir? Bunların tespitidir, bizim istediğimiz nokta. Burada suç tespiti, ve saire değildir. Bunu önleyici tedbirlere bilahara ışık tutacağız, nelerdir ve buna göre de Bakanlık erkânı gerekeni yapacaktır. Ama, ilk nazarda filanın kardeşi özel okul açmış, filanın bilmem nesi şunu yapmış, aman bunu bu yoldan yıpratalım. Velevki, takdir mahiyetinde de olsa, el altından veyahut da yine ismini geçirerek, özel okullardaki allerjiyi dolayısiyle onlara da, biraz allerjilerini o tarafa sıçratalım ve bu şekilde bir yıpratma politikasına gidelim denirse, buna, bu gibi millî bir mevzuat, önemli bir mevzua ışık tutmaktan ziyade yıpratıcı bir politikaya girmek gibi bir hale düşeriz. Bizim istediğimiz; burada bir hastalık vardır, bu hastalığın teşhis edilip ilaçlarının bulunması ve hastanın ayağa kalkabilmesi lazımdır. Bir çocuk doğmuş. Bu çocuk sakat doğmuş olabilir. Bu sakat doğan çocuğu tedavi eden doktor 1-2-3, onlar çare bulamamış, en son gelen doktora sen niye bunu iyi etmiyorsun, diyorsun. İyi etmenin çaresini sen biliyorsan zamanında bunu niye almadın. Gerek 21 inci madde tedvin edilirken, Anayasanın; gerek 625 sayılı Kanun tedvin edilirken özel okullar vardı. Neden o 625 sayılı Kanun tedvin edilirken burada tenkid eden arkadaşlarımız şimdiki beyan ettikleri mahzurları ortaya atıp da, gereken tedbirlerin tam manasiyle alınması hususunda, kanuna dercedilmesi hususunda fikir beyan etmediler? Vaktaki A.P. iktidara gelir, bu kanunların tatbiki hususunda fırsat kollanır gibi bir durum, ondan sonra, bütün geçmişin hataları topla, bütün geçmişin hastalıklarını topla, haydi yüklen. Kimin sırtına? Abalıdır, vurun A.P. ne. Yok böyle şey. Derde çare bulunmaz. Bununla çare bulunmaz. Çareyi hep beraber bulalım, konuşalım. İfrata vararak da bulamıyacağız, bunu. Mağdur olanları ortaya serelim, ondan sonra bunun çarelerini arıyalım. Biz, senatör olarak hiçbir zaman bir karara bağlıyacak değiliz, bunu. Bunu mevzuat bakımından bir karara bağlamıya bizim hakkımız da yok, salâhiyetimiz de yok, bir dayanağımız da yok. Öyle ise fikir beyan edeceğiz, incelemelerin neticesi, fikir beyan edeceğiz, ışık tutacağız. Burada bunlar, her müessesede olduğu gibi müessese vardır, iyi niyetle kurulur. Bilâhara kanunlar çıkarılır. Fakat bunların tatbikatçısı bulunmaz, iyi tatbik etmez, kabahat kanundaymış gibi, yeniden kanunu değiştirir. İş tatbikatçı bulmaktır. Malûmuâliniz, kanunların iyi veya kötü olması değil, tatbikatçısının iyi olması, anlayışı içinde ve prensip dâhilinde hareket etmesi lazımdır. Bugün, demin de arz ettiğim gibi, Anayasanın tedvininden bu yana 8 sene, 9 sene geçtikten sonra ancak bugünkü neticeye varıyoruz. Özel yüksek okullar mevzuu da

yenidir. Elbette onlar bunların kötülüklerini, aksaklıklarını, kanunun noksanlıklarını görecek ve tatbik edecektir. Hiçbir zaman bir Bakan veya Bakanlığı, mensupları ile beraber en aşağı bizim kadar bu işin üzerinde durmadığı şeklinde itham etmek doğru değildir. Hüsnüniyetle, elbette onlar da durmuşlardır. İmkânlar mevzuubahistir. Bu imkânları da nazarı itibara almak lazımdır. Meselâ; yine 21 inci madde gereğince çıkarılması lazımgelen 625 sayılı Kanun ancak, 1965 senesinde çıkmıştır. Dört sene sonra. Halbuki, Anayasanın geçici maddesine göre, Anayasanın emrettiği kanunların iki sene içinde çıkması gerekir. Neden Parlamento üyesi olarak hiçbiriniz bunu nazarı dikkate almazsınız da, iki sene içinde çıkarmak istediğiniz kanunu dört sene sonra çıkarırsınız? Bundan dolayı kendi kendinizi vicdanen itham etmezsiniz? Ama, Bakanlık altı ay içinde tüzüğü çıkarmamış diye, haydi Bakanlık suçludur, diye Bakanlığı itham edersiniz? Şimdi, mesele müddetin bahis mevzuu olması değildir. Mesele bir müddete riayetin esasıdır, prensip meselesidir. Sen iki sene sonra geç çıkarmışın, demek ki, Parlamento olarak sen de vazifeni, Anayasanın emrettiği bu hüküm veya bu sebeplerden dolayı geç çıkarmışsın. Acaba, Bakanlık da kendisini savunurken dese ki, benim de elimdeki imkânlar, benim durumum, iş hacmim, vâkı hadiseler beni bu tüzüğün hazırlanmasında biraz tereddüde sevk etmiştir ve bu hale düşmüşümdür. Bakın, Danıştay bile altı ay evvel kendisine verilen hazır bir tüzüğü tetkik edip altı aydır çıkaramıyor. Ama çıkaramamasının sebebi nedir? Şudur, budur; bunun üzerinde münakaşa edecek değiliz. Elbette, tatile girmiş, bilmem efendim eksik görmüş..

BAŞKAN – Müddetiniz doldu Sayın Altan.

NAHİT ALTAN (Devamla) – Şimdi muhterem arkadaşlarım, meseleleri bu açılardan alırsak sâlim bir neticeye varırız. Ama, illâ böyle müşterek millî mevzularda birbirimizi yıpratma politikasına girersek netice alamayız. Şimdiye kadar da tutumumuz maalesef böyle olmuştur. Hiç kimse kendisinde kusur bulmuyor, hiç kimse kendisinin bu işte kusuru mevcut mudur, değil midir düşünmüyor. Hep itham. Kanunları çıkartıyoruz, tüzük de çıkmış olsa idi, bugünkü şartlar altında eminim ki yine aynı neticeye varılacaktı. Personelimiz aynı, zihniyetimiz aynı. Aman kanunun eksik tarafları var deyip tadil edelim, Bakanlık bu tüzük kâfi gelmedi tadil edelim diyecekti, yine aynı netice olacaktı. İyi oldu, Araştırma Komisyonunun kurulmasının en müspet neticesi bize ışık tutmasıdır. Yoksa, içindeki muhteva itibariyle fazla olması, eksik olması, benim zihniyetime aykırı olması, karşı tarafın bilmem nesine aykırı olması haizi ehemmiyet değildir. Mühim olan bu ışık tutmaktan istifade etmektir. Bakanlık da burada aynı şeyi beyan etmiştir. Bence bu mevzu hayırlı bir neticeye varacaktır.

Mâruzatım, zaman kısalığı dolayısiyle, bu kadardır. Hürmetlerimi arz ederim.

BAŞKAN – Sayın Hazerdağlı.

SALİM HAZERDAĞLI (Elazığ) – Sayın Başkan, sayın senatörler; yüksek özel okullar hakkında bu kadar konuşmadan sonra, bendeniz bir-iki konuya dokunmak suretiyle, daha doğrusu konuyu basite irca etmek suretiyle mâruzatımı kısa zamanda bitirmeye çalışacağım.

Muhterem arkadaşlar, bu konuyu iki yönden ele almak istiyorum. Birisi kanun yönünden, diğeri uygulama yönünden.

Şimdi, özel yüksek okulları düzenliyen kanuna, Anayasaya, Anayasanın 21 inci maddesine bir şey demiyorum. Arkadaşlarımız, mecrayı değiştirdiler. Özel öğrenime Anayasada yer verilmiştir. Anayasada yer verilmemiş olsa bile, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde özel öğrenime yer verilmiş, biz de buna dahil olmuşuz, imzalamışız. Özel öğrenime karşı bir sözümüz yok, işin mecrasını değiştirmeye de lüzum yok, kanuna da bir diyeceğimiz yok. Şimdi, bu aksaklıklar nereden ileri gelmiş, bugünkü duruma niçin düşmüşüz, bunu halletmiye çalışıyoruz.

Diyoruz ki, eğer bu kanunun sakatlığından bugünkü netice hâsıl olmuşsa, bunu konuşalım, uygulamadan doğmuşsa onu konuşalım. Şimdi kanunun sakatlığından doğmuşsa, kanunun sakat tarafları neresi ise, bunu uygulayan Bakanın getirmesi lazımgelirdi diyoruz. Sayın Bakan, buyuruyorlar ki, bu anakanun bile, iki sene zarfında çıkmadı, ben de getirmedim.

Şimdi, demek ki, kanunda bir sakatlık olduğunu kabul ediyorlar. Yani, bunu sarahaten söylesinler. Hakikaten 625 sayılı Kanunun eksik tarafları var mı? Bunun hakkında yapılmış çalışmalar olduğundan bahsediyorlar. Peki, biz de diyoruz ki, bu kadar zamandır bu lâf söyleniyor burada, bu söz, bu özel yüksek okullar meselesi burada bir buçuk seneye yakın zamandır konuşuluyor. Hazırlığınızı niçin Meclise getirmediniz? Bakanlık çalışmaları eksiktir, Nahit Altan Bey arkadaşımız buyurdular ki, "Efendim, kanun dört senede çıkmıştır." Kanun hazırlanmış, iki seneden sonra gelmiş iki sene de Mecliste beklemiş olabilir. Meclise kanun geleydi bekleyeydi, zarar yok. Kabahat bizim olurdu. Ama, Bakanlık Kanunu Meclise getirmemiş, sakat tarafları varsa, onun düzeltilmesi lazımdır.

Sonra anakanunun yapılması ile, sakatların düzeltilmesi arasında, bir iki maddenin, beş maddenin düzeltilmesi hakkındaki hükümler bir olabilir mi? Biz burada beş dakikada bir kanun çıkarıyoruz. Parmaklar kalkıp iniyor, efendim, bu sakat maddeleri birden değiştirebilirdik, buna meydan vermezdik. Demek ki, kanun sakat ise ve kanunun sakat taraflarını uygulayan, gören Bakanın bunu zamanında getirmesi lazımgelirdi. Hiç değilse, arkadaşlar; özel okul açanlara, bu kanunun

sakat tarafları vardır, ben tadil teklifimde bulundum, bunun neticesi alınmadan özel okulların açılmasına fırsat veremem, diyebilirdi. Çünkü, Sayın Bakan diyor ki, "Elimde bu kanun olduğu müddetçe, bu kanunu uygulamaya mecburum. "Halbuki, Bakanın elinde gayet güzel kozlar vardı. Diyecekti ki, kanunun kötü tarafları var, eksikleri var, standart belli değil şu değil, bu değil; ben bunu işte teklif ettim, bu çıkıncaya kadar açmam okulu, diyebilirdi. Bunu demedi. Dört senedir bu denmiyor. Yalnız, Sayın Bakana değil, bundan evvelki Bakana da söylüyorum. Açık bir şey bu arkadaşlar.

Şimdi muhterem arkadaşlar, geliyorum uygulamaya.

Şimdi kanunun aksaklığından çok, kanunun uygulamasından geliyor bu netice, bugünkü sonuç uygulama bozukluğundan ileri geliyor. Kanun, Nahit Bey arkadaşım da işaret buyurdular, bir kanun iyi olabilir fakat uygulayanlar bunu şu şekilde iyi uygulayabilirler, eksik tarafları da olsa iyi uygulayabilirler, yahut iyi olur da kötü uygulayabilirler, Bugün verilen raporun neticesi, bunun uygulama bozukluğundan ileri geldiğini açıkça göstermektedir. Müfettişler gitmemiş, bakmamış, ruhsat verilirken suiistimal edilmiş, bütün bunlar raporda yazılı. Bunları konuşmuyorum. Demek ki, kanunun uygulaması sonucunda yapılan yolsuzluk, Millî Eğitim tarihimize, ne dersiniz deyin, özel okullar faciasını getirmiştir ve tarihe bu dönem özel okullar faciası diye geçecektir.

Şimdi muhterem arkadaşlarım; benden evvel konuşan arkadaşlarımız bu özel okulların uygulama neticesinin birtakım istikbale ait, ileriye ait zararlarını söylediler; bir iki noktayı eksik bıraktılar. Bendeniz de her zaman söylüyorum, yine de söyleyeceğim, şimdiden bunlar meydanda, yurdun geri kalmış bölgelerinde, bu özel okullar varken, öğretim üyesi bulmanın imkânı olmayacaktır. Büyük facialardan birisi de budur. Bütün özel okullar büyük merkezlerde toplanacaktır. İşte geçen yıl bütçe konuşmasında da arz ettim, sizlerin huzurunda da arz ediyorum, yine de her zaman da söyliyeceğim. Elazığ Teknik Okulu bir mühür, bir müdürle idare edilir. Koca mühendis yetiştiren mektep. Eğer üç tane varsa bekliyorum Sayın Bakanım söylesinler. Bir mühür, bir müdür. Bir müdür var, bir de hanımı var, bir de mühür var. Okul, 350 talebe duruyor, yok. Bulunmaz bundan sonra bulunmayacaktır. Facia bu. Karadeniz Üniversitesinde 10 bin lira, Elazığ'da 2000 lira bir öğretim üyesinin. Olamaz bu. Özel okullar var diye bu. Facia bu, dengesizlik bu.

Bir şey daha var. Özel okul, özel sektör dedi arkadaşımız. Özel sektör iyi, özel sektör Devlet sanayi sektörlerini Devlet teşebbüsü olarak kurarken istediği yerde, Batıda, kalkınmış yerlerde kurar. Doğuya geldi mi özel sektör kursun. Yurdun geri kalmış bölgeleri oldu mu özel sektör kursun. Bu da özel teşebbüs. Niçin

Bakanlık demez, niçin bir planlama getirmez? Bu kadar mektep açılmış, kırk elli tane mektep açılmış. Bu bir iki değil ki, diğerlerine sıra gelecek densin. Kırk küsur mektep açılmış, bir tanesine demez ki yurdun geri kalmış bölgesinde aç. Planlama bunu emrediyor.

İşte planlama sizin elinizde, Hükümetin elinde. İstediğinizi getirebiliyorsunuz. Türkiye'de planlama demek Başbakan demektir. Bunu bilesiniz arkadaşlarım. Planlama demek Başbakan demektir. Yurdun geri kalmış bölgelerinde, git orada aç deseniz belki açmaz. Onu orada açarsa çok büyük faydalar var. Büyük fayda şu: Adam tarlasını satıyor okutuyor. Tarlasını satmaz çocuğunu okutmak için, evinde okutur. Kredi istemez sizden, yurt istemez sizden. Bunların hiçbirisi yok. Bir fabrika kurulacak istediğiniz yerde. Özel sektör kurarsa Doğuda. Efendim özel okul gelirse yine Batıda. Sosyal adalet yok bu işte. Dengesizlik var bu işte. Yani elinizde büyük kozlar var. Bunları yapabilirdiniz. Bunları yapmıyorsunuz, bunları arz etmek istiyorum.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, vaktim bitiyor, Sayın Başkanım biliyorum. Ben bir de, arkadaşlarım belirttiler, bu özel okulların yedek subay ordusu yetiştirdiğini, bir depo haline geldiğini tetkik etmek istiyorum. Arkadaşlarımın sözlerine iştirak edeceğim ve şunu ilave edeceğim. Arkadaşlar, oğlunu özel okula verenlerin çoğu diyor ki, oğlumun elinde bir diploma olsun, yedeksubay olsun da, adam hayatta kim bilir kısmet nasıl olur. Hele yedeksubay olsun. Bir yedeksubay iki sene maaş alıyor. 1 250 lira alır üstü üstüne, 30 bin lira eder, özel okula yatırdığı para 20 bin liradır. Sayın Arkadaşım Celal Ertuğ Bey konuşmalarında meseleyi, Sayın Nahit Altan Bey de konuşmalarında mütemadiyen siz özel okula karşı mısınız, özel yüksek okula karşı mısınız diye bir takım sorularla işin mecrasını değiştirdiler. Biz bir kontrolsuzluktan, biz bir suiistimalden bahsediyoruz arkadaşlar. Özel okulların karşısında kimse yok. Özel eğitim yapılsın. Yapılsın ama, efendim eskiden de varmış. Eskiden varmış, İstanbul Hukuk Fakültesinde 1 200 talebe var, onun yerine 2 000 talebe okuyormuş. Kaçta kaçı geçiyor, özel okulda kaçta kaçı geçiyor. Bunu söylemek yok. eğitimci arkadaşımın bunu söylemesi yok. 2 000 kişi ayakta duruyor ama, orada 200 kişi sınıf geçiyor. Ama özel okulda şu kadar öğrenci geçiyor. Niçin bunun mukayesesini yapmıyorsunuz.

MİLLİ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Edirne M.V.) – Vereceğim efendim.

SALİM HAZERDAĞLI (Devamla) – Vereceksiniz efendim. Sayın Bakanım bir şeye daha yanlış teşhis koydunuz, dediniz ki, intifaına sahibolması kanunda yazılıdır. Zannediyorum, intifa hakkı ile isticar hakkını birbirine karıştırdınız. İsticar başka, intifa başka. İntifa mülkiyeti takyideden intifadan devamlı intifa ede-

bilir. İntifa hakkı başkadır, istirca, kira mukavelesi başkadır. Kirayı koymamış kanun, İntifayı koymuş. İntifa mülkiyeti takyideder, onu başka kimse alamaz. Bunun hükümleri vardır Medeni Kanunda. O halde bu mesele...

BAŞKAN – Cümlenizi tamamlayın Sayın Hazerdağlı.

SALİM HAZERDAĞLI (Devamla) – Bitti efendim. Şimdi muhterem arkadaşlar, özel okullar yerindeymiş. Özel okullar eskiden suiistimal edilmiyordu. Şimdi suiistimal ediliyor, konuşuyoruz. Kâr gayesi ile açılmış olduğu ortaya çıkmıştır. Bu kâr fahiştir. Bu kâr varken, eğitimde...

BAŞKAN – Sayın Hazerdağlı, özür dilerim daha dört dakikanız varmış. Sayın Ucuzal hatırlattı, daha dört dakikanız var.

SALİM HAZERDAĞLI (Devamla) – Teşekkür ederim efendim. Ben zaten bitiriyorum efendim.

Celal Ertuğ Bey arkadaşım, bir şey daha söylediler. Efendim, dalaveralar olduğunu, hırsızlık olduğunu, Hükümetin de buna iştirakı... Hayır, burada, ben de başından beri takibediyorum, kimse böyle bir şey söylemedi. Söylenmemiş sözleri burada söylemesini de kendisine yakıştırmıyorum. Yerinde değildir. Burada eğitimin murakabesinin yapılmadığını konuşuyoruz. Murakabeyi kimler yapmamış, raporlar verilmiş. Bunu bütün arkadaşlarım tafsilatı ile anlattılar. Bendeniz, özel okulların arkadaşlarımın tavsiye ettiği sonuçlara göre murakabe edilmesini, kanun tadili lazımgeliyorsa, Bakanlığın bir an evvel kanunu getirmesini, kontrol yapılması lazımgeliyorsa bir an evvel kontrolunun yapılmasını istirham ediyorum. Ve bu özel okullar faciasına nihayet verilmesini istiyorum. Beni dinlediğiniz için size saygılar sunarım. Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Sayın Öztürk.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Sayın Başkan, sayın senatörler; önce bu araştırma raporunu hazırlayan arkadaşlarımıza, ufak tefek noksanları olmasına rağmen, raporun bir çok gerçekleri ortaya koymaları bakımından teşekkürlerimi sunarım.

Sayın Bakanın konuşmasında değindiği bazı kısımlara, şöyle ben de değinerek hemen konuya girmek istiyorum. Çünkü zaman az.

Sayın Bakan, özel yüksek okulların durumunu anlatırken bir övünme konusu yaptı bunu. Önce millî eğitime yapılan yatırımın cari harcama, sermaye teşkili ve transfer harcamalarının kıyaslamasını yaptı. 1962, 1963, 1964 yapılanın, 1969 bir kaç misli yaptıklarını söylediler. Sayın Bakanın ifadesinin gerçek olup olmadığını genel bütçenin oranı üzerinden size bazı rakamlar vererek geçiştirmek istiyorum. Değerli arkadaşlarım, bu rakamları karşılaştırırken, yalnız iki yılı alacağım, ben.

1963-1969 yılını. 1963 yılında nüfus 25 milyon ve Türkiye hakikaten bir gelişme hızı içindedir. Bugün nüfus 33 milyon, hayat pahalılığı ortalama % 20 nin üzerinde, bazı maddelerde % 30 dur. Buna rağmen, 1963'te genel bütçe oranına göre, millî eğitime ayrılan para % 15,57 dir, üniversiteler dahil edildiğinde % 17,73'tür. 1969 yılında millî eğitime ayrılan para, genel bütçe oranına göre % 11,99 dur. Üniversiteler dahil edildiğinde % 15,05. Teknik Üniversite de ise, 1963'te C.H.P. zamanında % 34 iken, Bakanın şimdiki söylediği, övündüğü zamanda % 20 düşmüştür. Normal olarak hayat pahalılığı ile birleştirdiğimiz zaman, % 34 nispetinde 1963'te millî eğitime ayrılan para daha çok demektir. Özel yüksek okullar kadar memleketi saran, bugün diğer özel kolejler de vardır. Onlar da ticarî bir meta halinde işlemektedir. Bunun her ikisinin de sebebi, bugün millî eğitime gerekli yatırımın ayrılmadığı, gerekli imkânın verilmediğinden ileri gelmektedir. Sayın Bakan, özel yüksek okulların 1968-1969 öğretim yılında 26 402 öğrenciye göre kadrolarını ayarladıkları halde, 14 500 küsur öğrenci alabildiklerini söylediler. Ve bunu da yine bir övünme payı, yani Devlet okulları sanki geri kalan lise mezunlarını karşılamış da, bu bakımdan bu okullar dolduramamışlar. Oysaki bu okullar, avlamak istedikleri avı, avlıyamadılar. O da şu sebeplerden ileri geliyor. Özel yüksek okullar kamu oyunda günden güne bir güvensizlik yaratmaktadır. Aileler çocuklarını göndermek istememektedir. Ayrıca, bu okullardan mezun olanların kamu sektöründe görev almaları kuşku yaratmıştır. Bunun dışında yine raporda belirtildiği gibi % 60 dar gelirli aile çocuklarından olduğundan, hayat pahalılığı bu aileler üzerine ağır basmıştır. Bu okulların yükünün altından çıkamaz hale gelmesi dolayısiyle, aileler çocuklarını göndermemişlerdir. Ayrıca Feul-Time sistemine gidişi dedikodusu ve arkasından gerçekleşmesi öğretim üyesi bulamamak korkularından da, bu okullar kadrolarını dolduramamışlardır ve bugün Devlet okulları da bunları almış değil. Tahmin edilen 20 bin kadar liseyi bitirmiş çocuklar sokaklardadır. Temelinden bozuk bir eğitim düzenine dayalı ve Anayasanın 120 nci maddesi gerçeğine rağmen, özel yüksek okulların kuruluşunu ve hiçbirisini kınamamak elde değildir. Çünkü özel yüksek okullar fakülteler ayarında eğitim ve öğretim yapacak bir program uygulamaktadırlar. Oysaki 120 nci madde ortadadır. Bu bakımdan özel yüksek okullar, üniversite sistemi dışında düşünülemez. Bu programı uyguladıkları için eğitimdeki özgürlük anlayışının zedelenmesi için de bu bir basamaktır.

Nitekim, üniversiteler bugün bünyesinde özel yüksek okullar ve enstitüler açarak özerkliği içine almışlardır, o ayardaki okulları. Anayasanın 21 inci maddesindeki esaslara dayatılarak kurulmuş olan özel yüksek okullar bu maddenin son fıkrasında saptanan "çağdaş ilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri olarak açılamaz" hükmüne de aykırı olarak açılmıştır. Bilhassa Millî

Eğitim Bakanlığı tarafından bunlar dikkate alınmamış 625 sayılı Kanunda belirtilen esasların çoğu gerçekleştirilememiştir. Bunun birçok sebepleri vardır. Bilhassa memleketteki bu özel yüksek okullara hücumun sebeplerinden birkaç tanesi şunlardır; 5 tanesini burada vermek istiyorum: Yani, bizdeki yüksek okullar diğer ülkelerdeki yüksek okullar gibi bir eğitim felsefesinden, bir inanıştan, bir görüşten ileri gelmemiştir. Gayet bozuk olan eğitim düzeni ve mesleke yöneltme yokluğu, iş bulamamak korkusu, orta dereceli meslek okulu öğrencilerini de üniversitelere doğru koşturmuştur. 2 nci kısımda, özellikle son yıllarda ülkenin ihtiyacı ve olanaklarının hiçe sayılarak plansız ve programsız olarak açılan bir lise furyası ve liselerden mezun olan öğrencilerin başka gireceği yer olmayışından üniversite kapılarını zorlamıştır. (D) maddesinde tespit ettiğimiz böylece özel sektöre kâr kapısı açılmış, A.P. Hükümeti de bu işe vasıta olmuştur. Bu işte özel okulları vasıta olarak kullanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı, hattâ üniversite kapılarını zorlayan gençlerin bunalımını bu şekilde önleyeceklerini sanmış, özel yüksek okulların gelişi-güzel açılmasına göz yummuş, özel sektöre bu şekilde bir kâr kapısı sağlamıştır. Ayrıca yeni ihtiyaçlar ve yeni değer yargıları, değişen dünyada kişiyi ve toplumu geliştirmeye zorlamış, ekonomik gelişmeler, ekonomik kalkınmalar ise eğitilmiş insan gücüne ihtiyaç doğurmuş, Hükümetse bu insan gücünü kendi resmî okullarında karşılıyamadığından özel okullar bu imkânlardan faydalanmıştır. Hele millî gelir dağılımındaki adaletsizliğin özel okullarda zengin aile çocuklarına rahat rahat, imtihansız kapılarını açarken, diğer tarafta da buna özenen dar gelirli aile çocuklarını da babalarının üç dönüm tarlasını satıp bu okulda okumak zorunda bırakılmış ve bunların sayısı 40 000'e ulaşmış, fakat bu okullar ne eğitim programları, ne de ellerindeki laboratuvar malzemeleri ve ne de öğretim üyesi bakımından yeterli olmadığından bu gençlerin bu verdikleri paralar da heba olup gitmektedir.

Bugünkü Anayasanın 120 nci maddesiyle üniversitelerde kazanılacak unvanların, bilimsel kişiliklerin ve yetkilerin kâr gereğine dayalı olarak kurulmuş olan özel yüksek okullara da hiçbir fark gözetilmeden verilmesi ise Anayasa hükmünü ihlal niteliği taşımaktadır. Mesela, bugüne kadar açılmış olan mühendislik, eczacılık, diş hekimliği, kimya mühendisliği gibi özel yüksek okullar üniversitelerin fakültelerine denk bir program uyguladığını iddia etmektedirler. Öyle ise Anayasanın 21 inci maddesindeki özel okullar deyimiyle bu fakülteler ayarında öğretim yapan okullar açmış demektir. Hele bu özel yüksek okulların bugünkü bozuk düzen içindeki eğitim uygulaması ise, fakülteler ayarında gözetilmesi ise, Türk millî eğitimindeki gelişmelere bir darbe, gençliğin yetişmesine de ayrı bir darbe olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Hulâsa, ne tarafından tutsanız bozuk bir kuruluş olan özel yüksek okulları, Millî Eğitim Bakanının Karma Bütçe Komisyonunda belirttiği gibi, gerekli tedbirler aldık, alıyoruz, düzelteceğiz demekle bu işler olmuyor. Görüyoruz iki okul kapatılmış, bu okulların kapatılış sebepleri de ortada belli değildir. Birkaç okula ihtar verilmiştir, iki seneden beri, ihtarın da daha neticesi alınmamıştır. Çünkü bu özel okullar hâlâ bozuk düzeni ile halkın zararına işlemektedir.

Sayın senatörler, tıp mesleklerinin icrasına dair 1219 sayılı bir Kanun vardır. Bu kanuna göre Türkiye Cumhuriyeti dahilinde dişçilik sanatının icra ve diş tabibi unvanı taşıyabilmek için Türkiye Darülfünununun diş mektebinden diploma almak lazımdır hükmü vardır. Bu varken bunun karşısında bir dişçilik okulu açılması da bu kanunu ihlal ve bu kanunu inkârdır, bu da bir hukuk konusu olarak ortadadır.

Ayrıca, Devlet görevini yapmadığından, hepsi ticarî şirket gereğiyle kurulan özel yüksek okullar meydana gelmiştir. Hükümet hızlı bir kalkınmanın zorunluluğunun önemini idrak edemediği için, ülkenin ihtiyacı olan teknik ve meslek adamlarını yetiştirecek yüksek okul, fakülte ve üniversitenin çoğalmasını sağlıyamadığından üniversitede ful-time, sistemine gitmeyi teşvik edemediğinden; hem Millî Eğitim Bakanı, hem de üniversite senatosu bu bakımdan affedilmez suç işlemiştir. Özel yüksek okullara öğrencilerin gidişine sebebolmuştur. Eğer full-time gidilmiş olsa idi, en az yüzde elli bu öğrenciler bu okulların, resmî okulların bünyesinde kalacaklardı.

Yine rapordan anlaşıldığına göre, Devletin resmî okullarında ve üniversitelerindeki öğretim üyeleri tespit edilen bir saat dışında, yani 31 inci maddeye göre 10 saat dışında ilmî çalışmalar yapar, der. Oysa ki, bu da dikkate alınmamış, akşam tedrisatını bu 10 saatin dışında kabul etmişler. Bu da mevcut kanuna, Üniversiteler Kanununa aykırıdır. Ne Millî Eğitim Bakanı, ne de Senato bunun karşısında durmamıştır.

Özel yüksek okullara alınan öğrencilerin bir sınava tabi tutulmaması, yeteneklerine göre hak edip girmemeleri, okullardaki eğitim araç ve gereç noksanlıkları, binaların elverişsizliği, öğretim üyesi yetersizliği, raporda, görüldüğü gibi, denetimsizlik ve öğretim üyesinden ziyade eğitim şirketinin söz sahibi, kuranların yani, şirketin eğitimde söz sahibi oluşu kalitesiz, bilgisiz elemanların yetişmesine sebebolmuştur. Kâr gayesiyle kurulan bu okulların kapasitesini çok aşan sayıda öğrenci alınması da, kalabalık sınıfların deney çalışmalarına yetecek yerleri olmayışı, gençlerimizin bilgi bakımından zayıf yetişmesine sebep olmuştur. Ayrıca bu öğrencilerden 2 bin ilâ, 8 bin lira arasında bir para alınmış olması, bu paraların da bugün boşa gitmesi, bu Türk gençliğine yapılan büyük bir kötülük

olarak kabul edilmelidir. Oysa Devletin açacağı yüksek okullarda bu paranın yarısı ile daha çok yani öğrencilerden para almak gerekse, bu paranın yarısı ile daha çok öğrenci alınıp, daha iyi yetiştirilmesi de mümkündür. Millî Eğitim Bakanlığı bu önemli görevinden niçin kaçmıştır? Niçin kaçınmıştır? Hâlâ niçin aydınlatıcı bir yol izlememektedir? Hâlâ niye bu şirketlerle hemfikir görünmektedir? Millî Eğitim Bakanı 625 sayılı Kanunu bile uygulamaktan aciz ve hattâ tutumu ile büyük bir ihmal ve sorumsuzluk içinde görünmektedir. Kanuna dayalı olarak açılan özel yüksek okulların kuruluşlarını ve işleyişlerini tespit eden tüzük, bilhassa memleketin bu işleri hazırlayan Talim Terbiye Heyetinde hazırlanmışken bunu iptal ettirmiş, kurduğu özel bir kurula yaptığını da bugün Danıştay kabul etmemektedir. Çünkü tüzüğe benzememektedir. Teftiş yönetmeliği ve denetimle ilgili kısımlarsa mümkün değildir, tüzük olmadan bunlar hazırlanamaz. Kanuna değil, tüzüğe dayalı yönetmelikler. Dünyanın hiçbir ülkesinde bizdeki özel yüksek okul sistemine ve çalışma şekline rastlanmamaktadır. Bu okulların başka ülkelerdekilerinde harcamalarının az bir kısmı öğrencilerden alınır, diğerleri vakıflardan ve memleketin sanayi ve çeşitli gelirlerinden artışlar ve bağışlarla olur. Bunun en güzel örneklerini Amerika'da görüyoruz. Bilhassa Harvart, Yale, Stanfort üniversiteleri bu özel anlayış içinde kurulmuş, ama özerkliğe kavuşmuş, bu okullara girme diğer Devletin resmî müesseselerine girmek kadar zor. Buradan mezun olanlar da Devletin diğer üniversitelerinden mezun olanlardan daha makbul kabul edilmektedir. Bizde ise, raporda belirtildiği gibi, Devlet üniversitelerine sınavla giremeyenler, özel yüksek okullara parası ile rasgele girmiş ve bugün de yarım yamalak yetiştirilip, memleketin başına her yönüyle bir bela edilecek hale sokulmuştur. Bu yüksek okulların eğitim ve öğretim için elverişsizliği, öğretim üyesi noksanlığı, laboratuvar çalışmaları yokluğu, araç yokluğu, harcadıkları paranın karşılığını alamayan bu insanlar için yarın Millî Eğitim Bakanından ve suçlularından sorulacak bir hukukî konu olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü, Devlet ancak kendi yapacağı ve kendinin kontrolu altında yürüteceği sınavları ve bu şekildeki çalışmaları dikkate alır. Oysa ki, 625 sayılı Kanunun...

BAŞKAN – 2 dakikanız kaldı Sayın Öztürk.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – Tamam efendim. 625 sayılı Kanunun 13 üncü maddesinde bu imtihanları kendi üniversitesinin yahut fakültesinin, yüksek okulunun üyeleri yapmaktadır ki, Devletin bunda gözetimi yoktur. Böyle bir imtihanda mevcut Devlet kanunlarına göre imtihan sayılmamaktadır. Hattâ resmî eğitim kuruluşlarının gelişmesini hızlandırıcı bir hal alınmamış, bugün de bu devam etmektedir. Dişçilik okulu, eczacılık okulu, mühendislik okulu gibi durumlar Devletin ele almayışı yüzünden tıp okulu gibi buralara akım olmuştur. Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içerisinde çıkarılmayan

tüzüğün sebepleri ortadadır, arz ettik. Millî Eğitim Bakanı hakkında bu şekilde görevini yapmamak, gençlerin eğitim ve öğretimini aksatmak, hattâ memleketin eğitim ve öğretim felsefesini tamamen bir uçuruma sürüklemek bakımından takibat açılması gerekir. Hattâ bu olacaktır, bu kadar beceriksiz ve Türk gençliğinin iyi yetişmesine engel olan, büyük ihmal gösteren Sayın İlhami Ertem'in bu tutumu ile Adalet Partisi Hükümetini bir çıkmaza sürüklemesi yanında, memlekete de büyük kötülük yapmış olduğu dikkate alındığında istifasının en güzel yol olduğunu, bunu seçtiği takdirde belki bu işin içinden bir dereceye kadar sıyrılacağını sanıyorum. Yoksa başı derttedir, söyleyebilirim.

BAŞKAN – Müddetiniz de bitmiştir.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – Cümleyi tamamlıyorum efendim. Yüce Senatonun bu konu üzerine, bu kadar ciddiyetle eğildiğini, bu çabaların sonucunda iyi bir netice alacağını şimdiden üniversitelerimizin umumî çabalar içerisine girdiğini ve bu araştırmayı yapan arkadaşlarımızın bu iyiliği yaptığını, açılan tartışmanın da sonunda iyi neticeler alınacağını ümidediyorum. Zamanınızı aldığım için özür diler, saygılar sunarım. Tabiî 15 dakikada üçte biri söylenemiyor.

ZERİN TÜZÜN (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Komisyon adına söz istiyorum.

BAŞKAN – Buyurun efendim. Komisyon adına Sayın Tüzün.

ARAŞTIRMA KOMİSYONU ADINA ZERİN TÜZÜN (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Sayın Başkan, sayın senatörler; huzurunuza sayın eğitim Bakanının araştırma raporu üzerinde bu kürsüden ifade ettikleri görüşlerine mukabil görüşlerimizi ifade etmek üzere gelmiş bulunuyorum.

Ancak, sözlerime başlamadan önce eğitimimizin önemli sorunlarından biri olan özel yüksek öğretim konusunda bir araştırma açılmasını uygun görmek suretiyle, konuya gerekli önemi vermiş olan ve neticede hazırlamış olduğumuz raporu da büyük bir alaka ile tetkik etmiş bulunan ve değerlendiren sayın senatörlere teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Ayrıca bir hususu daha ifade etmek isterim, komisyonumuzun üyesi bulunan Sayın Celal Ertuğ'un, raporun tekemmülü üzerinde yapmış oldukları beyanlarına karşılık çok kısa bir açıklama yapmayı da zarurî görmüş bulunmaktayım. Bu gibi raporların, bütün komisyon üyelerinin iştiraki ile yapılacak bir tartışma sonucunda son şeklini almasının doğru bir yol olduğunu burada ifade eden Sayın Ertuğ'un, bizim raporumuzda da tatbikatın aynı olduğunu gayet iyi hatırlamaları lazımgeldiği fikrindeyiz. Zira Araştırma Komisyonumuz süratle hazırlanan rapor üzerinde bütün bir gün sabahtan akşama kadar raporu dikkatle okuyup müzakere ederek nihaî şekline karar vermiştir. Hattâ konu üzerinde o kadar dikkatle durulmuştur ki, örneğin kelimesinin "mesela" veya "misal olarak" kelimeleri ile değiş-

tirilmesi teklif edilmiş ve bu husus aynen kabul edilerek, ona göre hareket edilmiştir. Ne var ki, Sayın Ertuğ her zamanki büyük meşguliyetleri dolayısiyle olacak, bu toplantıya da katılamamışlar ve komisyonu kıymetli fikirlerinden mahrum bırakmışlardır. Ara seçimlerin tamamlanıp Senatonun açılmasından sonra komisyonumuz tekrar bir toplantı yapmış, bu defa toplantıya iştirak eden Sayın Ertuğ'a raporun tekrar ve hep birlikte okunması teklif edilmiştir. Ancak kendileri bunun çok zaman alacağını, yazılı olarak rapor metni kendisine verildiği takdirde daha derin bir şekilde tetkik imkânı bulacaklarını beyan etmişler ve böylece raporun bir kopyası kendilerine gönderilmiştir. Ancak, raporu tetkikleri de herhalde çok uzun bir zaman almıştır ki, Sayın Ertuğ rapora atacağı imzasını da atmakta bir hayli gecikmiş ve bu arada Senato da yaz tatiline girmiştir. Böylece raporun Senatonun tekrar çalışmaya başladığı tarihe kadar Başkanlığa sevk edilememesinde kendilerinin önemli bir rolü olmuştur.

Bu hususu böylece açıkladıktan sonra, muhalefet şerhi koymadıkları için, mutabakat halinde oldukları anlaşılan rapor üzerindeki beyanlarını, görüşlerini cevaplandırmaya da lüzum olmadığı kanısında bulunduğumdan, ben Sayın Ertuğ'un bu hususla ilgili sözlerine değinmiyorum.

Muhterem senatörler, şimdi esas konuya geliyorum. Sayın Bakan 9.1.1969 günkü birleşimde yaptıkları ve Araştırma Komisyonu raporunu tahlil edeceklerini bildirdikleri konuşmalarında Araştırma Komisyonunun normal bir ortamda görev yapmamış olduğu, meselenin birtakım baskıların doktrin ve politika münakaşalarının yapıldığı bir zamanda ele alınmış olmasının eğitimimiz için bir talihsizlik olduğu ve yapılan araştırmanın tam bir tarafsızlık içinde cereyan etmediği manasını açık olarak taşıyan beyanlarda bulundular. Yüksek Senatonun uygun gördüğü bir zamanda ve yine Yüksek Senato tarafından önemli bir memleket hizmeti yapmak üzere görevlendirilmiş dokuz senatörden kurulan ve ekseriyetini de Sayın Bakanın mensup oldukları parti üyelerinin teşkil ettiği bir komisyon hakkında ileri sürdükleri bu görüşü, doğrusu çok yadırgadığımızı ve üzüntü ile karşıladığımızı burada ifade etmeden geçemiyeceğim. Bu konuşma özel yüksek okul kurucu veya yöneticileri tarafından yapılsaydı normal karşılamak mümkündü. Oysa, bizim özel yüksek okul kurucu ve yöneticilerinin bir kısmından aldığımız şifahî ve yazılı haberler onların bu konuda Sayın Bakanla aynı görüşü paylaşmadıklarını da gösterir mahiyettedir. Nitekim bir okul müdüründen almış olduğumuz, bir özel yüksek okul müdüründen almış olduğumuz bir mektubu bu konuda misal olmak üzere okumak isterim. Mektup, 12.11.1968 tarihinde yazılmış. "4.10.1968 tarihli Cumhuriyet Senatosu Özel Yüksek Okulları Araştırma Komisyonu raporunu büyük bir dikkatle inceledim. Bugün özel yüksek okul durumunu objektif olarak aksettiren önemli noktalara

parmak basan ve yarayı deşen bir rapor için sizlere şükran borcumu sunmak isterim." Bunu bir özel yüksek okulun müdürü yazmıştır bize sayın senatörler. Ve görülüyor ki, özel yüksek okullar kendi eksik ve tamam taraflarını gayet iyi bilmekte ve yapılmış olan araştırmanın, durumu objektif şekilde aksettirmiş bulunduğuna kaani haldedirler. Kaldı ki, Sayın Bakan araştırma raporunda yer almış bulunan birçok hususların teftiş kurulu raporlarında aynen mevcut bulunduğunu bu kürsüden beyan buyurmuşlardır. Bu durumda biz bir sual sormaktan kendimizi alamıyoruz. Rapordaki hususlar aynen müfettiş raporlarında da mevcut olduğuna göre, Komisyonumuzun tarafsız bir ortam içinde görev yapmamış, dolayısiyle objektiflikten ayrılmış olduğunu iddia ederlerken, acaba bir çelişmeye düşmemişler midir? Biz bu hususta bir karar vermeyi heyetinize bırakmaktayız.

Şimdi raporun tarafsız olarak hazırlanmadığını ifade eden Sayın Bakanın bir başka görüşüne cevap vermek isterim. Sayın Bakan yaptıkları konuşmada bir özel yüksek mühendislik okulundan mezun olan gençlerden bir kısmının başarılı imtihan vererek üniversiteye girdiklerini ve buradan da büyük başarılar göstererek mezun olduklarını ifade buyurdular ve bu hususu rapora almamış bulunan heyeti kınadılar. Şimdi hepimiz bilmekteyiz ki, sayın senatörler, Sayın Bakan da bunu kendi sözleriyle ifade etmişlerdir, bizim memleketimizde ilk mühendis okulu 1963 yılında kurulmuştur. İlk özel yüksek okul 1962'dedir ve bir iktisadî, ticarî ilimler okuludur. 1963 yılında açılmış olan bir mühendis okulu ancak bizim araştırma yaptığımız senenin biraz evvelkinde, o senenin Ekim ayında ve ondan evvelki Haziran ayında mezun vermiş olabilir. Nitekim de böyledir. Çünkü bundan sonra açılmış olan okulların hiçbiri mezun verme durumunda değildi. Bu okul da sadece Ege Mimarlık ve Mühendislik okuludur. Gerçi bu arada bir Robert Kolej vardır, ama Robert Kolejin durumunun tamamen özel müsaadeye yabancılar tarafından açılmasına, yabancı sermaye ile işletilmekte olmasına dikkat edersek, bunun diğer okullarla zaten mukayese edilemeyecek halde olduğunu kabul etmemiz gerekir.

Şimdi Ege Mimarlık Okulundan mezun olan gençler, o sene mezun olduklarına göre, üniversiteye gitmiş olsalar dahi, üzerinden bir sene geçmediğine göre, üniversiteyi başarı ile tamamlamalarına araştırma yaptığımız sırada her halde maddeten imkân yoktur. Nitekim bizim bu okulu ziyaretimiz sırasında bize bu şekilde bir beyanda bulunan hiç kimse olmamıştır. Bize intikal eden sadece bu okuldan mezun olanların mimar ve mühendis odalarına kabul edilmedikleri hususundaki sorunlardır ve Komisyonumuz da bu sorunlarla ilgili yapılmış olan görüşmeleri ve bu konuda okulun diğer okullarla müştereken yapmış olduğu teşebbüslere ait belgeleri büyük bir tarafsızlık içerisinde raporuna aynen eklemiş bulunmaktadır.

Sayın Bakan yine bu hususta komisyonun tarafsızlığını ispat sadedinde özel okullara parasız, burslu, indirimli öğrenci alındığını ve bu öğrencilerden de Komisyon raporunda bahsedilmediğini ifade buyurdular. Şurasını kesin olarak belirtmek isteriz ki, bizim tespit etmek durumunda olduğumuz hususlar, Senato araştırması isteyen önergelerde belirtilmiş olan hususlardır, ki bunu da çok kısa olarak özel yüksek okulların kendilerinden beklenen eğitim ve öğretim hizmetini layıkı ile yapıp yapmadıklarının tespiti olarak özetlemek mümkündür. Komisyonumuz görevini bu çerçeve içinde yapmış, durumu buna göre ve buna tesir eden sebeplerle birlikte inceleyip raporunu da buna göre tanzim etmiştir. Bu itibarla komisyonumuzca üzerinde önemle durulan konu, bu okulların bazı çocuklarımızı, bedâva veya ucuza okutup okutmadıkları değil, kendilerinden ilim ve irfan almak üzere bu okullara kaydolmuş bulunan gençlere yeterli bir öğretim ve eğitimin verilmesini mümkün kılacak bütün imkânların bu okullarda sağlanıp sağlanmadığı olmuştur. Şunu da kabul etmek zorunluğu vardır ki, bu müesseseler öğrencilerinin bir kısmını değil tamamını bedeva okutma yoluna gitseler dahi, eğer yaptıkları eğitim yeterli değilse, bunu makbul saymaya ve eğitim yolunda yapılmış hayırlı bir hizmet olarak kabul etmeye elbetteki imkân yoktur. Bu itibarla komisyonumuz bu konuyu tamamen araştırma konusunun dışında görmüş ve bu hususu raporuna almaya lüzum görmemiştir.

Yine aynı görüş içerisinde Sayın Bakan şöyle bir ifadede de bulundular. Dediler ki, komisyon bir beyanda bulunmuştur. Raporuna özel yüksek okullar öğretmenlerini yetiştirmiyorlar, bu konuda tedbir almıyorlar diye bir hüküm getirmiştir. Halbuki bu konuda birçok tedbirler alınmıştır. Okullar bu konuda büyük çalışmalar içindedir. Ve buna misal olarak birçok okul isimleri saydılar. Ancak şunu açıkça belirtmek isteriz ki, saymış oldukları bu okulların büyük bir kısmı, meselâ Yakın-Doğu Eczacılık, Diş Hekimliği, Kimya Okulu, Efes Diş Hekimliği ve Eczacılık Okulu, İzmir Mithatpaşa Gazetecilik, Kimya Mühendisliği ve Eczacılık okulları gibi okullar, ancak bu sene, bu öğretim yılında açılmış okullardır ve bizim araştırma yaptığımız sırada bu okullar mevcut olmadığı için bunların öğretmenlerini yetiştirip yetiştirmeyecekleri, hususunu rapora almaya elbette ki, maddeten imkân yoktur. Geriye kalan eczacılık okulunun yöneticisine vekâlet eden, yöneticisi adına hizmet gören Genel Müdür öğretmen yetiştirmek için bir asistanlık yönetmeliği hazırlamakta olduklarını, ancak bu konuda ciddî bir çalışmaya girmemiş olduklarını, yine kendilerinin misal verdikleri Işık Mühendislik Okulu ise bu konuda herhangi bir çalışmaya henüz girmediğini açıkça yöneticisi tarafından beyan etmiştir ve bu konular da altı ve dokuz numaralı okul dosyalarına aynen geçirilmiştir. Bunun dışında sadece Ege Mimarlık Okulunda bu konuda bazı çalışmaların olduğu tespit edilmiştir ve esasen bu tespitte yine okul

dosyaları ile ilgili belgenin 5 numaralı okul dosyasının 20 ve 21 inci sayfalarında yerini almıştır. Görülüyor ki, sayın senatörler, komisyon üyelerinin tarafsız bir ortamda görev yapmadıkları, objektif olmadıkları ve gerçekleri rapora almadıkları konusunda ileri sürülen iddialar yanlıştır ve hakikatlere uymamaktadır.

Sayın Bakan Komisyonu bir hususta daha kınadılar. Tüzük ve yönetmeliklerin zamanında çıkmamış olmasının ve bunlardan gelen aksaklıkların rapor boyunca tekrar edilmiş olmasını da kınadılar. Ben kıymetli vaktinizi fazla almak istemiyorum. Diğer sayın üyeler gibi mümkünse 15 dakika içerisinde konuşmaya gayret edeceğim. Bu bakımdan bu hususta uzun beyanlarda bulunmak istemiyorum. Ancak şurasına kısaca değinmek isterim ki...

BAŞKAN – Zamana bağlı değilsiniz Sayın Tüzün.

ZERİN TÜZÜN (Devamla) – Buna rağmen sayın senatörlerin fazla vaktini almak istemiyorum. Vakit de gecikmiştir. Başkanlık Divanının durumunu da dikkate almak zorunda olduğum kanısındayım efendim. O bakımdan sözü çok uzatmak istemiyorum.

Yalnız şu kadarına değinmek isterim ki, böyle kanunun metnine girmiş, altı ay içerisinde behemehal çıkartılması öngörülmüş bulunan bir tüzüğün hazırlanmasına muhakkak ki, kanunun yürürlüğe giriş tarihinden sonra başlanmaz. Kaldı ki, bu kanun hem yürürlüğe giriş tarihinden bir müddet evvel kabul edilmiştir. Oradan da bir zaman kazancı vardır. Ayrıca kanun da bir teklif değil, tasarıdır. Dolayısiyle daha Bakanlık bu tasarıyı hazırlarken bir yandan, hiç değilse hazırladıktan sonra, Meclislerde görüşülürken bu tüzüğün hazırlığına da girişebilirdi ve bize gelmiş olan o zaman komisyonlarda söylenmiş olan da böyle bir tüzüğün hazırlanmakta olduğu keyfiyetidir. Ama bu tüzük 160 madde olduğu için gecikmiştir, diyorlar. Biz Komisyon olarak bu hususu yeterli bulamadık, özür dileriz ve düşünmek lazımdır ki, bir okulun açılışında istenecek ödenmiş sermaye miktarından o okulun açılış ve öğretime başlama iznine, okulun denetiminden eski okulların yeni kanuna uymasına kadar bir okulun denetiminden içerisinde vazife görecek öğretim elemanlarına, yönetim elemanlarına kadar her şeyi tüzüğe ve yönetmeliğe bırakmış olan bir kanunda bu tüzük ve yönetmeliklerin çıkarılmamış olduğu tespit edilirse, elbetteki bundan doğmuş olan birçok karışıklıkların tüzük ve yönetmeliklere bağlı olduğunu ifade etmek, araştırma yapan bir komisyonun görevidir ve bu karışıklıkları gördüğü yerde de bunları bu tüzük ve yönetmeliklerin eksikliğine işaret etmek zorunda kalmıştır. Bunu yadırgamamak lazımdır.

Şimdi muhterem senatörler, Sayın Bakan raporda aynı bina dahilinde çeşitli okullar ve kuruluşlar bulunması dolayısiyle Bakanlığın kınanmasını da yersiz bulduklarını beyan ettiler. Ve Danıştay'ın Kat Mülkiyeti Kanunu muvacehesinde

vermiş olduğu istişari mütalâadan bahis buyurdular. Hiç şüphe yok ki, Araştırma Komisyonu üyeleri de mahkeme kararlarına karşı saygılıdır. Ancak ne var ki, biz denetlediğimiz okullar arasında, içinde bulunduğu binanın tedrisat yaptığı kısımlarına kat mülkiyeti ile sahibolduğundan dolayı, iki okulu bir araya getirmiş veya çeşitli kuruluşlarla bir araya gelmiş olanına hiç raslamadık. Aksine kanunun 9 uncu maddesinde gayet açık olarak bir bina veya binalar içinde aynı kurucu veya farklı kuruculara ait çeşitli mahiyette okul açılamaz denilmesine rağmen, tamamı aynı kimse veya kimselere ait gayrimenkullerin üstünde çeşitli mahiyette okulların açılmasına, kanunun yürürlüğe girdikten sonra da izin verilmeye, tabirimi mâzur görsünler, büyük bir sorumsuzluk içinde devam edildiğini de tespit etmiş bulunmaktayız. Biz Sayın Bakandan şimdi sormak isteriz, aynı binada tedrisat yapmalarına müsaade edilen iktisadi ilimler yüksek okulu ile Zafer Mühendislik Okulu kat mülkiyetine göre mi bu müsaadeyi almışlardır? İstanbul'daki Mısır Hanında tedrisat yapan Galatasaray İktisadî İlimler Okulu ile Güneş Mühendislik Okulu bulundukları katların mülkiyetine mi sahiptirler? O halde kanuna aykırı durumda olan bu tatbikat Danıştay kararının uyulması zorunlu bir kararı gibi ileriye sürmenin anlamı nedir? Kaldı ki değişik mahiyetteki iki okulun dahi bir arada bulunmasını uygun mütalaa etmeyen bir kanunun yürürlükte bulunduğu bir zamanda bu kanunu uygulama durumunda bulunan bir Bakanın, iki okul şöyle dursun, çeşitli iş yerlerinin bulunduğu iş hanlarında dahi okullar açılmasını uygun mütalâa etmiş olmasını ve kendisine bu konuda yapılan ikazları da dikkate almamış bulunması herhalde ne kat mülkiyeti ile, ne de diğer sebeplerle mazur görülecek bir husus değildir.

Nitekim; bu konuda daha açık bir fikir verebilmek için size araştırma raporunda yer almasına o zaman için imkân bulamadığımız bir belgeyi sayın senatörlerin görüşüne sunmak isterim: "Bu bir rapordur sayın senatörler ve üç tane iktisadî ve ticarî ilimler akademisi profesörünün imzasını taşımaktadır. Bakanlık bu üç profesörü, İstanbul'da bulunan üç Ticarî ve İktisadî İlimler Okulu ile bir Gazetecilik okulunun durumunu incelemek üzere görevlendirmiştir. Bu görevi yapan uzmanlar heyeti verdiği raporda şöyle demektedir. Okulları birer birer almış, bunlardan üçüncüsü de özel İstanbul İktisadî ve Ticarî İlimler Yüksek Okuludur. Bunun hakkında şöyle diyor uzmanlar: Adliye sarayı karşısında mevcut bir binanın zemin, 2 nci ve üçüncü katlarında öğretim yapılmaktadır. Bu binanın birinci katında bir avukat yazıhanesi, bir reklam bürosu, bir de şoförler sendikasına ait bürolar vardır. Dördüncü katta ise bina sahibi oturmaktadır. Bir yüksek okula tahsis edilecek binada aranması zorunlu olan temel şart binanın bağımsızlığı ve genel olarak bir bütünlük arz etmesidir. Halbuki bu binanın birinci katında çeşitli meslek büroları bulunmakta ve dördüncü katta da ikâmetgâh

tesis edilmektedir. Bu durum eğitim ve öğretimin ciddiyeti ile bağdaşamaz. Disiplini ihlal edecek mahiyettedir. Bu itibarla binanın öğretim için bütünlük arz eden bir hüviyet kazanmasına kadar öğretime devam edilmesi mahzurludur. Binanın bu mahzurlu durumu muvacehesinde artık öğrenci kontenjanına temas eden hususların tespiti uygun mütalâa edilmemiştir."

Muhterem senatörler, 625 sayılı Kanunun 15 inci maddesi kanunlara, tüzük ve yönetmeliklere aykırı tutum içinde bulunan okulların geçici veya devamlı olarak kapatılmalarını âmir bulunmaktadır. Bilirkişi heyetinin bu açık ikazına ve okulun bu durumu ile 625 sayılı Kanunun 9 uncu maddesine aykırı bir halde bulunduğunun açıkça tespit edilmiş olmasına rağmen, Bakanlık bu okul hakkında kapatma kararı almamış, aksine aynı mahiyette olan yenilerinin açılmasına müsaade vermiştir. Sonra da Sayın Bakan bu durumu aksettirmiş bulunan rapora karşı küçümser bir ifade ile, bu okullar zaten artık yeni ve modern binalar yaptırıp oralara geçiyorlar, dolayısiyle bütün bu tenkidler ikinci plana gelmiştir diye bir beyanda bulundular. Bu beyanın ne Komisyonumuzca, ne de Yüksek Heyetinizce olumlu karşılanmasına imkân görmemekteyiz. Zira yürürlükte bulunan bir kanunu uygulama görevini yapmakta olan bir Bakanlık bu kanunun âmir hükümlerine karşı kayıtsızlık gösterirse, bunu mâzur görmek, hiçbir suretle, mümkün değildir. Kaldı ki, bugün bu durumda olan okullar hâlâ da mevcuttur, tedrisata devam etmektedirler. Bu bakımdan raporun bu konudaki tenkidlerini de ikinci plana atmaya imkân yoktur. Aksine konu hâlâ büyük bir dikkat ve ciddiyetle üzerine eğilmek gereken bir sorun olarak ortada durmaktadır.

Muhterem senatörler, yine Sayın Bakan raporda kira ile tutulmuş binalarda okul açılmasının da tenkid edildiğini oysa kanundaki "sözleşme ile intifa hakkına sahibolma" deyiminin kira mukavelesi anlamına geldiğini, dolayısiyle bu tenkidin de yerinde olmadığını söylediler. Eski bir idareci ve hukuk derslerini okumuş bir sayın zat olarak biz Sayın Bakanın nasıl böyle bir beyanda bulunduğunu doğrusu anlıyamadık. Zira, 625 sayılı Kanunda sözü edilen sözleşme ile intifa hakkı deyiminin ahdî intifa hakkı manasına geldiği gayet açıktır. Ve ahdî intifa hakkı da, hepimizin bildiği gibi, aynî haklardandır ve tapu kütüğünde mahsus sütununa tescili gerekir. Oysa kira mukavelesi doğrudan doğruya şifahî akitlerdendir. Yani bir gayrimenkulün sahibi ölürse veya o gayrimenkulü başkasına devrederse veya satarsa yapılmış olan mukavele kendiliğinden münfesih olur. Bunları açıklamaya lüzum yok sanıyorum. Kira mukavelesi ile, sözleşme ile intifa hakkını aynı manada almak ve böylece bir yıllık kira mukavelesini getirmiş olan her kurucuya okul açma müsaadesi vermek, bilmiyoruz kanunun âmir hükmü ile ne derecede bağdaşır durumdadır. Bu konuda da sayın heyetinizin karar vermesini daha uygun görüyoruz.

Muhterem senatörler; biraz evvel de söylediğim gibi, sözümü çok uzatmak istemiyorum. Bu bakımdan bir konuya daha kısaca temas edip sözlerimi bağlıyacağım.

Yine Sayın Bakan konuşmalarında; okullara açılma ve öğretime başlama izni veren heyetlerin kuruluş, şeklinden bahsettikten sonra, bu raporların olumlu olmayan veya üyeleri arasında görüş farkı bulunan bir tek rapor yoktur ki, ona istinadederek açılma veya öğretime başlama izni verilsin, dediler. Bu doğrudur. Hakikaten Bakanlık, bütün açılma ve öğretime başlama izinlerini müspet raporlara dayandırmıştır. Ancak, okul açma, yeni bölüm açma veya öğretime başlama konusunda menfi olarak verilmiş raporların, aradan durumu düzeltecek kadar bir zaman geçmeden, yeniden rapor alınmak suretiyle uygulanması yoluna gidildiğinden bahis buyurmamışlardır. Şimdi size okuyacağım birkaç belge, Bakanlığın bu konudaki tutumunu, sanırım ki, açıklamaya yetecektir.

Bu belgelerden bir tanesi elimizde bulunan 21 okul dosyasına ait belgenin, dokümanın 47 nci sayfasında bulunmaktadır. 9 numaralı okul bir elektrik mühendisliği ve bir makina mühendisliği bölümü açmak için Bakanlığa müracaat etmiştir. Şimdi bu hususta yazılmış olan raporu aynen okuyorum: "Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğünün şu sayı şu yazılı emirleri gereğince, İstanbul Işık Mühendislik ve Mimarlık Özel Yüksek Okulunda Makina ve Elektrik Mühendisliği bölümlerinin açılması hakkında kurucunun vâkı müracaatı üzerine aşağıda imza ve sıfatları bulunan bizler tarafından tetkik edilmiş ve tetkik neticesi aşağıda açıklanmıştır." Bu raporun tarihi, muhterem senatörler, 17 ekim 1967'dir. Raporda şöyle deniyor: "9 Ekim 1967 tarihli raporumuzda makina bölümü için malzeme laboratuvarının, elektrik bölümü için de makina teknolojisi laboratuvarının kifayetsiz olduklarını belirtmiştik. Bu kere heyetimiz yaptığı tetkikat neticesinde elektrik bölümü için hazırlanmış bulunan yeni ders planında makina teknolojisi dersinin ikinci sınıfa alınmış olduğu görülmüştür. Bu durumda elektrik bölümünün birinci sınıfının öğretime başlamasında bir sakınca yoktur.

Şimdi artık bunun izahına lüzum yok. Aym dokuzunda menfi rapor verilmiş, ayın 17 sine kadar geçen bir hafta zarfında süratle program değiştirilmiş ve bu program değiştirildikten sonra ayın 17 sinde okula giden uzmanlar heyeti bu bölümün açılması için müspet rapor vermiş. Ve tabiîdir ki Sayın Bakanlık da rahatlıkla diyorlar ki, müspet raporlara istinaden hareket ediyoruz. Doğrudur.

Bir ikinci belge daha vereceğim. Bu da yine aynı dökümanın 73 üncü sayfasındadır. Ve 13 numaralı okul açılış müsaadesi istediği zaman, Bakanlık müfettişlerden kurulu bir heyeti okula göndermiştir. Bu rapor uzun bir rapordur. Elimizdeki dokümanda mevcudolduğu için tamamını okuyarak vaktinizi almak istemem. Sadece konu ile ilgili olan 2-6 ve sonuç bölümünü okumak isterim.

"Memleketimizde özel olarak ilk örneğini teşkil edecek bir gazetecilik yüksek okulunun açılması hususunun düşünülmesi sırasında yalnız maddî durumunun ve öğrenci kapasitesinin tespiti ile yetinilmesi cihetine gidilmiştir. Bina bu durumuyla birlikte diğer lüzumlu unsurların istenilen nitelikte bir kuruluşa geçilebilmesi için gerekli maddî ve manevî kapasitenin ve şartların sağlanıp sağlanamayacağı hususlarının incelenmesi, grubumuzca gerekli bulunduğundan bu yüksek okulun resmî örneğini teşkil eden İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesine bağlı Gazetecilik Enstitüsüne gidilerek bu Enstitünün müdür yardımcısı Prof. Ahmet Kılıçbay'la görüşülmüştür. Bu müessesenin kuruluş, işleyişi, tesisleri, müfredat programiyle yönetmeliği, hizmetteki fonksiyonu hakkında geniş bilgi ve belge alınmış, bunların ışığı altında açılması düşünülen gazetecilik yüksek okulunun durumu incelenmiş ve ayrıca maddî yönden elverişli görülen bu binanın gerekli eşya, mefruşat, araç ve gereçlerle teçhizinin sağlanması maksadiyle kurucular gerekli tavsiyelerde bulunulmuştur.

Bu cümleden olmak üzere; bu tip bir yüksek okulda öğrencilerin atelye mahiyetinde uygulamalı teknik çalışmalar yapabilmeleri için küçük bir matbaanın, foto ve klişe için atelye ve laboratuvarın, 30'dan aşağı olmamak üzere bir yazı makinası dersliğinin ve ayrıca kitaplık dışında arşiv ve araştırma çalışmaları için bir merkezin kurulması lüzumlu görülmüştür."

6 ncı maddede de şöyle deniyor: "Özel Gazetecilik Yüksek Okulunun öğretime başlamasından önce hazırlanması, kurulması ve gerçekleştirilmesi tarafımızdan istenilen laboratuvar, atelye ve diğer lüzumlu araç ve gereçlerle binanın teçhiz edilmiş hale getirileceğine dair kurucular tarafından verilen taahhüt mahiyetindeki belge ilişiktedir."

Yani müfettişler işi sağlama bağlamışlar, bu hususu yapacağına dair kurucuların elinden bir de belge almışlar ve bu belgeyi de Bakanlığa göndermişler.

Sonuç olarak da diyor ki: "Okulun bu binada açılması uygundur. Ancak bu okulun açılmasiyle öğretime başlaması arasındaki zamanın kısalığı sebebiyle üzerinde tarafımızdan hassasiyetle durularak temini istenen ve yukarda açıklanan hususların ilgililerce gerçekleştirilip, gerçekleştirilmediğinin de öğretime başlama izniyle ilgili teftişler sırasında araştırılmasının uygun olacağını takdir ve tensiplerinize arz ederiz."

Ve muhterem senatörler, bu okula Mart ayında öğretime başlama izni verilmiştir. Bir öğretime başlama izninin üzerinden çok uzun bir zaman geçtikten sonra, araştırma komisyonunuz okula gittiği zaman, müfettişlerin istemiş olduğu bu hususların hiç birinin okulda mevcut olmadığını tespit etmiş ve raporuna geçirmiş durumdadır. Ve bu okul bu haliyle geçen öğretim yılının sonunda ilk mezunlarını da vermiştir.

Yine son olarak bir kısa belge okuyarak sözlerime son vereceğim. Bu belge de, yine elinizde bulunan okul dosyalarına ait dokümanın 99 uncu sayfasındadır ve 18 numaralı okula aittir. Burda şöyle deniliyor: "Okulun dosyasındaki -bunu aynen raporumuzdan okuyorum- yazışmaların tetkikinden -zira şunu da açıklamak isterim, bu okul geç açılmış olduğu için Bakanlıktan Komisyonumuza bir dosya gelmemiştir, biz bu dosyayı ancak İstanbul'da tetkik yaparken böyle bir okulun açılmış olduğunu, öğretime başlamış olduğu haberini aldık ve dosyasını gidip okulun kendisinden istedik, okulun kendisinde tetkik ettik -okulun açılma izni almak için çok geç müracaat ettiği, bundan sonra öğretime başlama izni vermek üzere 20 Kasım 1967 tarihinde okula giden uzmanlar heyetinin fizik, kimya, teknoloji ve malzeme laboratuvarlarını yeterli bulmayarak gerekli raporu vermedikleri anlaşılmıştır. Bunun üzerine okul kurucusuyla okul müdürünün Bakanlığa müracaat ederek bu karara itiraz ettikleri ve Bakanlığın da yeniden bir uzmanlar heyeti kurmak suretiyle, ilk rapor tarihinin üzerinden bir ay dahi geçmeden, okulu bir kere daha incelettirdiği ve bu ikinci heyet tarafından verilen rapor üzerine 19.12.1967 tarihinde okula öğretime başlama izni vermiş olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu arada bazı kimselerin Ankara'ya giderek bu konu ile uğraştıkları ve meseleyi Bakanlıkta takibettikleri de okul dosyasında görülen ve suretleri ilişikte bulunan telgraflardan anlaşılmıştır."

Muhterem senatörler, artık bu konuda daha fazla konuşarak vaktinizi de almayacağım. Sanırım ki, konu vuzuha kavuşmuştur.

Ben daha fazla açıklamalarla sözü uzatmamak için burada sözlerime son vermek istiyorum. Ancak sözlerimi bağlarken de şu hususu bilhassa belirtmek isterim ki, böylesine büyük hacimli ve böylesine önemli bir inceleme işini yoğun bir gayretle tamamlayan ve tamamen tarafsız ve objektif bir görüşle ve vesikalara dayanarak hazırlamış olduğu raporu Yüce Senatomuza sunmuş bulunan Araştırma Komisyonunuzun bütün üyeleri bu çalışmalariyle önemli bir memleket hizmeti yapmış oldukları inancındadırlar. Ve görevini yapmış insanların huzur ve rahatlığı içindedirler.

Şimdi temennimiz, Sayın Bakanın da kendilerine birçok konuda ışık tutacak olan bu raporu bir kere daha ve objektif bir görüşle değerlendirmeleridir. Hepinize teşekkür eder, saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Bekata?.. Sayın Bakan söz istediniz mi..

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Edirne Milletvekili) – Bitti diye söz istemiştim.

BAŞKAN – Daha sırada 15 üye var. Siz ne zaman... (A.P. sıralarından "yeterlik önergesi var" sesleri) Bana intikal etmiş yeterlik önergesi yok efendim. Sayın Bakan istediğiniz zaman...

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Edirne Milletvekili) – Hayır Sayın Başkan. Komisyon konuştuktan sonra bitti zannederek söz istemiştim. En sonra konuşayım.

BAŞKAN – Komisyon istediği zaman söz alır, bakan istediği zaman alır. Onlar haklarını kullandılar. Siz istediğiniz zaman hakkınızı kullanırsınız.

Sayın Bekata?.. Yoklar. Sayın Hazer.

MEHMET HAZER (Kars) – Efendim, kâfi derecede üzerinde izahat verildi, sayın bakanı bekliyoruz. Vazgeçtim.

BAŞKAN – Söz sıranız geçer, tekrar söz alamazsınız. Sayın Atmaca buyurunuz.

HÜSEYİN ATMACA (Denizli) – Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; her türlü okulların açılması 789 sayılı Kanuna göre Millî Eğitim Bakanlığına bırakılmıştır. Özel öğretim kurumlarının açılma izni ve denetimi de 625 sayılı Kanun gereğince Millî Eğitim Bakanlığının görevleri arasındadır. 625 sayılı Kanun, özel okulların istenen şekilde işletilmesinin tanzimini tüzüğe bırakmıştır. Ve kanunun geçici maddesi de tüzük ve yönetmeliklerin 6 ay içinde çıkarılmasını emretmektedir. 625 sayılı Özel Öğretim Kurumu Kanunu 18 Haziran 1965 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bugün tarih 16 Ocak 1969. Aradan üç yıl altı ay 28 gün geçmiş, kanunun sarih hükmü hâlâ yerine getirilememiştir ve ne zaman yerine getirileceği de belli değildir. Bu duruma göre 3 yıldan beri özel okullara verilen açılma izni bence mualleldir. Bunun sorumlusu elbette özel okul açanlar olamaz. Kanun da bunun sorumlusu değildir. 1965'den bu yana Millî Eğitim Bakanlığı koltuğunda oturanlar bu işin tek sorumlusu olarak karşımızda bulunması lazım gelir. Yeni nesil yetiştirmekle ilgili millî bir konuda yapılan ihmalin hoş görülmesi mümkün olamaz. Bu ihmal bozuk bir eğitim düzeninin yaygın hale gelmesi sonucunu doğurmuştur. Bu savsaklama, iyi niyetli özel okulcuların aleyhine, ticarî gaye güdenlerin daha çok kazanç sağlamasına yol açmıştır. En büyük zararı da raporun hazırlandığı tarihte 20 özel yüksek okulda okuyan 26 743 genç görmüştür, görmektedir; bu zararı daha ne kadar göreceği de bilinmemektedir.

Anayasa münakaşasını bir tarafa bırakıyorum. Bugün 625 sayılı Kanuna göre okul açmak Türk vatandaşlarına verilmiş bir haktır. Ancak kanun bu şekilde perişan, dejenere olmuş bir okul açılmasına izin vermeyi emretmemektedir. Türk gençlerini yarım yamalak yetiştirmeye kimsenin hakkı yoktur. Gençlik kuru diploma değil, bilgi, maharet iş yapma gücüne sahibolmak ister. Millî Eğitim Bakanlığı kanuni görevini yapmamak suretiyle gençleri öğrenme, yetişme olanağından mahrum etmiştir, etmektedir. Bu haliyle özel yüksek öğretim, fayda yerine zarar vermektedir ve bunun da tek sorumlusu Millî Eğitim Bakanlığıdır. Yüksek öğ-

retimin Türk biliminin yükselmesinde, sanayide, iş hayatındaki rolü topyekûn kalkınmamızdaki etkisi malûmdur. Dejenere edilmiş bir eğitimle millî amaçlara ulaşılamaz.

Raporun son bölümünü teşkil eden 24 maddelik teklif ve temennilere genellikle katılıyorum. Bu tavsiyelerin biran evvel yerine getirilmesini ümidederim. Bakanlığın özel yüksek öğretim için örnek alabileceği gayet iyi işleyen özel okullar vardır. Nitekim bunlardan birisi İzmir'dedir. Hiç olmazsa Millî Eğitim Bakanlığı bu işin altından kalkamıyorsa iyi işleyen bir özel okulu kendisine örnek almak suretiyle ondan faydalanabilir.

Komisyon tenkid ve temennilerinin 4 üncü maddesinde mevcut Özel Okullar Genel Müdürlüğü örgütünü yetersiz bulmaktadır. Kanaatim odur ki yetersizlik genel müdürlük bünyesinden değil, bakanın tutum ve davranışlarından gelmektedir. Dosyalarda mevcut inceleme raporlarının aksine açılma izni verildiği gerçeği karşısında, bakanın re'sen emirler verdiği anlaşılmaktadır. 18 no.lu dosyada mevcut müjde telleri, kayırmaların politik oyunların iç yüzünü açıklar mahiyettedir.

Bakanlığın aşırı müsamahası tüzük ve yönetmelikleri çıkarmadaki sorumsuz davranışı özel yüksek öğrenimde çok kötü ve telafisi güç bir gelenek yaratılmasına sebebolmuştur. Bunun düzeltilmesi çok güçtür. Bu yüzden özel yüksek öğretimde inisiyatifini kaybeden bakanlık, hâkimiyetin özel okulcular eline geçmesini sağlamıştır. Özel yüksek öğretimde bakanlıktan daha fazla, okul açanlar söz sahibi olmuşlardır. Bunları örnekleriyle vermek mümkündür.

Netice olarak, özel yüksek öğretimde iyi bir öğretim yerine iyi bir ticaret başarı kazanmıştır. Tetkike tabi 20 özel yüksek okula bakanlık inceleme yapan bilim heyetinin verdiği raporlardan anladığımıza göre, 17 113 öğrenci kontenjanı vermesine rağmen bu 20 okulda 1967-1968 öğretim yılında 26 743 öğrenci okumaktadır. Özel yüksek okullar geçen öğretim yılında izinsiz olarak, kapasiteleri dışında 9 624 öğrenci almışlardır. 1968-1969 yılı içinde bunun daha büyük rakamlara ulaştığı şüphesizdir. Nitekim 13 263 kontenjan bu yıl için özel okullara verildiğini gazetelerden okudum. Böylece 40 bine yaklaşan özel okul öğrencisinin kontenjanı 17 bindir. Bakanlığın kontenjan fazlası olan 9 624 öğrenciden ya haberi yoktur, eğer haberi yoksa demek ki, bakanlık işine hâkim değildir. Eğer bu fazla öğrenci alma işine söz geçiremiyorsa özel yüksek okul sahipleri bakandan daha güçlüdür demektir. Aynı öğretim dalında çalışan özel okulların yönetmelikleri, tüzükleri ve müfredatları birbirine uymamakta, hattâ birbirleriyle çelişme halindedir. Bu gösteriyor ki bakanlık özel yüksek öğretimde amacını tâyin edememiştir ve hâlâ da edememektedir.

Özel okullarda bakanlık onayından geçmemiş öğretmenlerin çalıştırıldığı bir vakıadır. Bunlardan bir kısmının da bakanlık merkez örgütünde vazifeli olması dikkat çekicidir.

Özel okullarda ücret insafa terkedilmiştir. Bir kısım okullar tespit edilenlerin üstünde ücret alırken, bir kısmı da Kızılay'daki ticarethaneler gibi birbiriyle rekabete girişmişlerdir. 1 750 lira ila 6 500 lira arasında değişen ücret sistemi, başıbozukluğun bir örneğidir.

Özel yüksek okul adedi kadar çeşitli imtihan sistemi vardır. Hattâ aynı okulun sınıfları arasındaki imtihan sistemleri ve sınıf geçme sistemi de birbirine uymamaktadır. Resmî okullarda 3 ayda bir imtihan yönetmeliği değiştiren Bakanlığın özel yüksek öğretime bu konuda elbette söz söyleyecek hali olmaması gerekir.

Özel yüksek okullarda öğretici başına düşen öğrenci sayısı 9 ile 87 arasında değişmektedir. Öğretim üyesi adedinin tespiti mümkün olamadığı için bir ortalama hesap yapmaya da imkân yoktur. Sadece yapılabilenler için öğretici başına 37 öğrenci düşmektedir. Halbuki resmî yüksek okul ve üniversitelerde bu rakam 15 in çok altında bulunmaktadır.

Öğrencilerin kayıt ve devam işleri, öğrencilerin sağlık işleri ciddî olarak ele alınmamıştır özel yüksek okullarda. Özel yüksek okulların denetimi bir başıboşluk içindedir. Yapılan denetim raporları da dosyalarda uyumaktadır. Bakanlık özel yüksek okullar konusunda yalnız kanunî görevini ihmal etmekle kalmamış, eğitim ilkelerinin sarsılmasına da yol açmıştır. Bakanlık bu tutumuyla Emrullah Efendi Maarifinin gerisine itilmiş bulunmaktadır.

Komisyon raporunda incelemeye tabi tutulan 20 özel okuldan 16'sının laboratuvarı yoktur. 15'inin ders aracı yok veya yetersizdir. 17'sinin kitaplığı yok veya yetersizdir. 16'sının teneffüshanesi yoktur. 16'sının binaları okul olmaya elverişli değildir. Hepsi istisnasız (20 tetkike tabi tutulan özel okulun) hepsi kapasitesinden fazla öğrenci kaydı yapmıştır. Çoğunda öğrenci adedi sayısınca sıra ve sandalye dahi yoktur. Bakanlık bir taraftan özel yüksek okulları bir orta dereceli okul muamelesine tabi tutarken diğer taraftan geniş bir hoşgörürlükle eğitim ve öğretim aksaklığına göz yummuştur. Özel yüksek okullara devam eden öğrencilerin büyük çoğunluğu Anadolu'dan gelen fakir halk çocuklarıdır. Bunun sebebi Anayasamızın öngördüğü eğitim ve imkân ve fırsat eşitliğinin sağlanamamasının doğurduğu neticedir. Anadolu liselerinin çoğunda laboratuvar ve öğretmen yetersizliği bulunduğu için bu imkânsızlık içinde yetişen öğrenciler elbetteki Ankara'daki bir Gazi Lisesinde yetişen öğrenci ile eşit şartlar içinde imtihana giremez. Hakkâri lisesinden yetişen ve Ankara Kolejinden yetişeni bir tutmaya imkân yoktur.

BAŞKAN – İki dakikanız kalmıştır..

HÜSEYİN ATMACA (Devamla) – Özel yüksek okulları konusu üzerinde ciddiyetle durulacak bir problem, bu okulların bir an evvel ıslahına gidilmesidir. Milletin yararına bir çözüm bulunmadıkça Senatoda bu yapılan konuşmalar nihayet bir hoş seda veya acı bir hâtıra olarak kalıp gitmeye ve zabıtlarda kalmaya mahkûmdur.

Sayın Millî Eğitim Bakanı çıkmaza girdikçe bu kürsüden zaman zaman ben A.P. nin programını uyguluyorum demektedir. Hiç sanmıyoruz ki bu kadar perişan, bu kadar dejenere olmuş bir özel okulculuğu sayın A.P. li arkadaşlarımız da tasvibetsinler veya programlarında böyle bir şey olduğunu asla sanmıyorum. Milletin geleceği, bekası ile çok yakından ilgili bir ana dâva olan özel okulculuğa en kısa zamanda çıkar yol bulunmalıdır, böyle perişan bir özel okulculuk işletmeciliğinin artık devamı Türk çocuğunun, Türk gencinin aleyhine işleyen bir çark olarak devam edecektir. Son olarak bir hususa daha değineceğim, yüksek öğretimde İkinci Beş Yıllık Planda öngörülen insangücü planlamasına uyulmamasının bir nedeni de özel okulculuğun başıboş bırakılmasındandır. Başıboşluk plan dengesini bozmuş bulunmaktadır.

BAŞKAN – Müddetiniz doldu, cümlenizi tamamlayınız...

HÜSEYİN ATMACA (Devamla) – Bitiriyorum efendim. İkinci Beş Yıllık Planın 11 ve 12 numaralı cetvellerinde yüksek sağlık teknik ve tarım yüksek öğretime 12 655 yeni kayıt yapılması öngörüldüğü halde üniversitelere 1968-1969 öğretim yılı için tespit edilen kayıt kontenjanları fen, tıp ve mühendislik olarak 6 547 dir. İkinci Beş Yıllık Planın eğitim kesiminin 13 numaralı cetvelinde 1968-1969 öğretim yılında yüksek öğretimin fen, teknik, tıp ve tarım bölümünde kapasite % 58 olarak tespit edilmiş olmasına rağmen bu yılki kayıtlar bu oranın yarısına bile zor ulaşmış durumdadır.

BAŞKAN – Cümlenizi bitirin Sayın Atmaca.

HÜSEYİN ATMACA (Devamla) – Bitiriyorum Sayın Başkanım, özel okulculuğun özellikle yüksek özel okulculuğun bir ticaret konusu olmaktan çıkarılması, komisyon raporunda da belirtildiği gibi bu işe bir çare bulunması şarttır. Bulunmadığı müddetçe Türk çocuğunun aleyhine bu düzen devam edip gidecektir. Komisyona ciddî araştırmaları dolayısiyle teşekkür eder, hepinizi saygı ile selamlarım...

BAŞKAN – Yeterlik önergesi vardır, okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

Sayın Komisyon sözcüsü hadiseyi bütün çıplaklığı ile gün ışığına kavuşturmuştur. Müzakerenin kifayetini saygı ile arz ederim.

İstanbul

Rifat Öztürkçine

BAŞKAN – Yeterlik önergesi aleyhine Sayın İşmen.

HİKMET İŞMEN (Kocaeli) – Sayın Başkan, sayın senatörler, bu çok önemli konu üzerinde arkadaşlarımızın, sayın senatörlerin fikirlerini dinledik, meseleyi gerçekten enine, boyuna, derinlemesine öğrenmiş bulunuyoruz. Bu bir gerçek ama bu kadar uzun süre içerisinde yapılan çalışmalar ve bu kadar güzel bir araştırma sonucu rapor ve bizim elimize gelmiş yığınla doküman burada sadece konuşmalarla bitmiş olacak. Oysa ki, bazı senatör arkadaşlar belki de burada bu konuşmaların sonunda bazı çözüm noktaları getireceklerdir. Mesela ben şahsen daha çok çözüm getirmek için konuşmak istiyorum. Yani bu araştırmaların sonunda ne yapılacaktır? Devletleştirilecek mi, devam edilecek mi? Bunlara bir karar, bir şey getirmemiz lazımdır.

FETHİ TEVETOĞLU (Samsun) – Sosyal rejimi mi getireceksin?..

BAŞKAN – Sayın Tevetoğlu, fikirden dolayı lütfen müdahale etmeyin. Fikre lütfen müdahale etmeyin; fikirdir, arkadaş söyliyecektir, müdahale etmeyin.

HİKMET İŞMEN (Devamla) – Şimdi efendim. Bu lüzumsuz çıkış tabiî..

BAŞKAN – Siz de azarlamayın efendim..

HİKMET İŞMEN (Devamla) – Lüzumsuz çıkış..

BAŞKAN – O bana ait, Başkana ait, size lüzum değil efendim. Lütfen.

HİKMET İŞMEN (Devamla) – Herhalde gereksiz çıkış..

BAŞKAN – Müdahale ettiler, siz de çıkışmayın efendim. Devam edin.

HİKMET İŞMEN (Devamla) – Sayın Başkan sırası gelmişken bir şey söylemek istiyorum. Bu da benim daima kafamı kurcalayan bir şey ekseriya bu konuşmalarda, bizde, Millet Meclisinde de böyle, konuşmacıya laf atıldığı zaman konuşmacı cevap verirse mutlaka başkanlar onlara hücum ediyorlar, konuşmacılara da çok az, yani laf atanlara da daha az çıkışıyorlar, ben bunu anlıyamıyorum.

Efendim, benim buradaki söylemek istediğim esas nokta gerçekten bu kadar uzun çalışmaların sonunda biz burada hiç değilse bir çözüm getirmek durumunda olmalıyız ve bu çözümü burada iyi kötü bir biçime de getirmeliyiz. Ben şahsen demin de dediğim gibi konuşmamda bir çözüm getirecektim, Anayasa mad-

delerinin tahlilini yapacaktım ve böyle çözüme gidilmesini istirham edecektim sayın senatörlerden. Bunlar konuşulmadı. Anayasa maddeleri tahlil edilmedi. Sadece olaylar söylendi. Olaylar esasen bu güzel raporun içerisinde bütün ayrıntıları ile mevcut. Ben onların konuşulmasını bile burada fazla gördüm. Ancak bazı konuşmacılara cevap olarak demek gerekti ki ve arkadaşlarım bunları konuşmak zorunluğunu duydular. Bu itibarla ben arkadaşlardan çok istirham ediyorum, bu saate kadar burada uzun uzun konuşmaları dinledik, herkes kendine düşen imkânlar dairesinde fikirlerini belirtmeye müsaade buyursunlar ve bu yeterlik önergesini, hatta oylamaya konulmasına müsaade etmesinler, saygılarımla.

BAŞKAN – Yeterlik önergesi okundu, bir sayın üye aleyhte konuştu, yeterliği oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Yeterlik önergesi kabul edilmiştir. Bakanın ve komisyonun konuşmaları ile sırada bulunan bir üyeninki, sırada Dikeçligil vardır, hakları mahfuzdur, sayın Bakan buyurun.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Edirne Milletvekili) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun çok muhterem üyeleri, Türk Millî Eğitimi ve toptan Türkiye'nin meseleleri bakımından büyük ehemmiyet arz eden özel okullar hakkında Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonunun raporu konuşulurken meseleyi ciddiyeti ve ağırlığı ile ele alan değerli üyeler ve grup sözcüleri olduğu gibi, meseleyi tamamen ehemmiyetinden uzak olarak bir polemik, bir parti çekişmesi haline getiren grup sözcüleriyle, şahısları adına konuşan üyeler de oldu. Ben hiçbir vakit onların meseleyi polemiğe çekmelerine uymayacağım. Meseleleri ciddiyeti ve ağırlığı içinde yoğunluğunuzu da dikkate almak suretiyle, mümkün olduğu kadar kısaca arz etmeye çalışacağım. Mevzuun elverdiği imkân tahtında.

Sözlerime başlarken bir hususu da belirtmek isterim. Araştırma Komisyonu raporu 20 özel okul hakkında cereyan etmiştir. Bunların 12 si en çok polemik yapan bir grup sözcüsü zamanında açılmıştır. Bendenizin zamanında açılan ise, yalnızca dört tanedir. Ama ben hükümetlerin devamlılığını dikkate aldığım için görüşmelerimi, kendi zamanıma aidolan meselelere değil, meselelerin topuna ve üzerinde taşıdıkları ehemmiyeti dikkate alarak, bu hava içinde tamamını hesaba almak suretiyle arz etmeye çalışacağım.

Muhterem arkadaşlarım, Yüksek Senatoda mevzuu bahsedilmemekle beraber, dışarda söylenen konular arasında özel yüksek okulların Anayasaya aykırı olduğu iddiası vardır. 120 nci maddeye göre özel yüksek okulu açılamıyacağı ileri sürülür. Yüksek Senatoda bu hususun münakaşası yapılmadığı için en ileri konuşan arkadaşlarım dahi bu kanunun ve özel okulların anayasaya uygun bulunduğunu belirttikleri için, bu hususta fazla zamanınızı almayacağım. Yalnız şu kadarını arz edeceğim, önümüzde...

FEHMİ ALPASLAN (Artvin) – Sayın Yıldız'ın beyanında var, Anayasanın 120 nci maddesine aykırı olduğu.

BAŞKAN – Devam edin Sayın Bakan.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – O kadar, onun temas ettiği ölçüde ben de temas edeceğim, Sayın Alpaslan.

Muhterem üyeler, Anayasanın 120 nci maddesi üniversite açılmasının Devlet eliyle yapılacağını söylemektedir. Üniversite ile yüksek okul arasında mahiyet farkı vardır. İşleyiş farkı vardır. Yüksek okullar bir meslek veren müesseselerdir, meslek bilgisi yapan müesseselerdir. Üniversiteler ise, büyük ölçüde ilim ve araştırma merkezleridir. Ve üniversitelerin en büyük özelliği ilmî ve idarî özerkliğe sahibolup, kendi öğretim üyelerinin kurduğu organlar tarafından idare edilme imkânını getirir. Halbuki, yüksek okullar ve özel yüksek okullar idarî ve ilmî muhtariyete sahip değiller ve böylesine bir idare tarzı içinde de bulunmazlar. Binaenaleyh, özel okullarla veya yüksek okullarla üniversitelerin kıyası mümkün değildir. Eğer, üniversiteler gibi özel yüksek okullar açılmış olsa idi, onların da ilmî ve idarî özerkliklerinin bulunması gerekirdi.

İkincisi, eğer 21 inci maddesi ile Anayasamız özel yüksek okulları tanzim ederken, yüksek okulların açılmıyacağını düşünmüş olsa idi, çok tabiî olarak oraya veyahut başka bir yerine özel yüksek okulların açılamıyacağı kaydını koyardı. Nitekim, 120 nci maddede, bu kanuna, Anayasanın bu hükmüne uygun olmamakla beraber evvelce kurulmuş olan üniversitelerin durumlarının muhafaza edildiği şerhini veyahut kaydını ilave etmiştir. Binaenaleyh, bu husus göstermektedir ki, Anayasamız özel yüksek okul açılmasına mani değildir. Kaldı ki, biz Hükümet olarak Yüksek Parlamentonun çıkardığı kanunları uygulamaktan sorumluyuz. Eğer Anayasaya aykırılık var idiyse, sevk eden Hükümet veya iktidar Adalet Partisi değildir ve o zaman bütün Parlamento üyelerimiz burada müzakarelerde bulunduğuna göre aksi görüşü bugün savunanlar o zaman pekala Anayasa Mahkemesine müracaat edip, bu kanunu iptal ettirirlerdi. Binaenaleyh, bu görüşler, özel okullara tevcih edilen Anayasaya aykırılık iddiasının yer almamasını gerektirmektedir.

İkinci iddia, özel yüksek okulların Anayasanın 21 inci maddesinde ifade edildiği tarzda resmî okullara denk seviyede olmadıkları ve bunu gerçekleştiremedikleridir. Bu hususa konuşmamın ileri kısımlarında temas edeceğim. Bu denkliğin ne tarzda sağlandığını ve bunun ne tarzda mevcudolduğunu daha görüşmelerimin ileri safhalarında arz etmiş olacağım.

Diğer bir konu, anlaşılamayan bir konu özel okulların fazla kâr etmesine karşı mı olunmaktadır? Tabiî ki, özel yüksek okulların öğrenim durumunda olan

gençlerimizin bu zaruri ihtiyacını istismar etmesine Hükümet olarak, Millî Eğitim Bakanlığı olarak şiddetle karşıyım. Bu hususu hazırladığımız tüzükte de tespit ettiğimiz üzere, bugün de uyguladığımız şekilde bunların tespitini vilayet idare heyetlerine bırakmış durumdayız. Binaenaleyh, biz, tekrar ediyorum, özel okulların birer kâr müessesesi haline gelmesine ve böyle işlemesine şiddetle karşıyız. Biz bugünkü tatbikatımızda okulların durumunu, ihtiyacını, müstakil inkişafını dikkate almak suretiyle konjonktürü dikkate almak suretiyle ücretleri tespit ettirmekteyiz.

Diğer bir münakaşası yapılan bir konu da, acaba Millî Eğitim Bakanlığı bu müesseseleri denetlemede yetersiz midir, gerektiği denetlemeyi yapmamakta mıdır? Bilahara temas etmekle beraber denetlemenin sağlanmasını güçleştirmekte olan tüzüğün çıkarılmaması hususundaki kasıt iddiasını şiddetle, nefretle reddederim. Bunu ileri süren arkadaşlar kadar, en az onlar kadar bütün idarî ve siyasî hayatım orta yerdedir, bu memleketi sevmişimdir, sevmekteyim. Hizmet ettim ve hizmet etmekte devam edeceğim. (A.P. sıralarından alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım, müessesenin yani, özel okullar müessesesinin muhtelif yerlerde izah etmeme rağmen bir defa daha işleyiş tarzını belirtmeye mecburum. Aksi takdirde sorumlulukları tespit etmek imkânı olmaz. Bu sebeple evvelâ özel yüksek okul açılırken birinci safha, açılış safhasıdır. Açılış safhasını yerine getirmek için üniversiteden veya yüksek okuldan iki öğretim üyesi bu kurula iştirak eder. Bunları ilgili müesseseler seçer. İki de Bakanlık müfettişi, bir de Talim ve Terbiye temsilcisi giderler, binaların yeterlik durumunu tespit ederler, ona göre karar verirler. Bir bakanın mahalline gitmesine, durum tetkik edebilmesine, kendisine bu hususta bir ihbar gelmemiş ise bu meseleyi, gelen uzmanlar raporunu yeni bir tetkika tabi tutabilmesine imkân yoktur. Binaenaleyh, açılışlarda yolsuzluklar varsa, usulsüzlükler varsa bunu kasıtlı olarak bakana ve bunu, bakanlığın, çocukların kafasına girecek fikirle alakası yok, patronun cebine girecek para ile ilgisi var demek, gerçeğin, hakikatin tamamen aksidir. Eğer Türkiye'de bir üniversitenin, bir yüksek okulun idare organlarının veyahut profesörler, öğretmenler kurulunun seçtiği iki öğretim üyesi eğer bu kadar paraya düşmüşse, eğer bu kadar memleket menfaatini şahsî menfaatine tercih edecek hale geldikse o zaman cidden üzülmek lazımdır.

İkinci safha, öğretime başlama safhasıdır. Öğretime başlama iznini verebilmek için şartlar yine yukarıdaki gibidir. Yine iki üniversite veya yüksek okul öğretim üyesi, iki bakanlık müfettişi, bir Talim ve Terbiye temsilcisi gider, laboratuvarını, durumunu tetkik eder. Bundan sonra kontenjanı da bu heyet tespit eder. Binaenaleyh, kontenjan fazla tespit ettirilmişse bu sorumluluk bu heyete aittir.

Bir de imtihan safhasından ve mezuniyet durumundan bahsetmek mecburiyetindeyim. İmtihanlar, diplomaya esas olacak imtihanlar mutlak bir özel okulun ders hocası, bir de yine üniversite veya yüksek okulun kendilerinin seçeceği iki öğretim üyesinden kurulu heyetler huzurunda olur ve ancak bu komisyonlardan çıkan neticeye göre o çocuk mezuniyete hak kazanır.

Şimdi, bazı arkadaşlarımın sorduğu denkliği nasıl sağlarsınız? Denkliği sağlamak hususunda kanunda başka bir hüküm yoktur, yüksek öğretimde başka bir imkân da yoktur. Denkliği mezuniyet imtihanı ile ve mezuniyetle sağlamaktayız. Bu derslerin bir kısmı sonra aldığımız tedbirleri arz ederken teferruatına gireceğim. Bunların bir kısmı ara sınıflardadır, tek dersin öğretmeni ile yapılır, o dersin öğretmeni menfaate bağlı olarak suiistimal yapar. Mümkündür. Görüldüğü zaman da şiddetle hakkında takibat yapılır. Ama, diplomaya esas olan imtihan yapılırken oranın öğretim üyeleri ki, o hususları tekrar tekrar arz edeceğim. Efendim, tespit ederken, eğer bir çocuk ortaokul matematik seviyesinde ise, onu imtihan yapan, diplomaya esas olacak imtihanı yapan ikisi resmî okul veya üniversite üyesi olup, özel okullarda da ders almayan komisyonun bu seviyede olan bir kimseye diploma verdiğini kabul edersek, topyekûn Türk yüksek öğretimini, Türk üniversitelerini itham etmiş oluruz. (A.P. sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar) Ben bu görüşün ciddî bir görüş olabileceğine katiyen ihtimal veremem ve ben bir Millî Eğitim Bakanı olarak Türk yüksek öğretim mensuplarına ve Türk üniversitesi üyelerine gönülden itimad etmekteyim.

Muhterem arkadaşlarım, şimdi size biraz okulların durumu hakkında bilgi arz edeceğim: Burada son konuşan Sayın Atmaca bu sene kontenjan durumundan bahsettiler, açılış var, dediler. Bu yanlış. Ama komisyonun temas ettiği durum doğrudur. Geçen yıllar kontenjanlarda kontenjan dışı alımlar vardır. Fakat bu sene bunlar önlenmiştir. Bu sene yüksek okullardaki kontenjan kapasitesi birinci sınıflar için 26 452 dir. Son güne kadar yapılan kayıt 14 594 tür.

Sayın üyeler, bazı arkadaşlarım konuştular, söylediler, geçip gittiler. Çok isterdim ki burada bulunsunlar. En büyük muhalefet partisinin sözcüsünü saatlerce dinledik, çok ağır ithamlarda bulundular. Neredeler? Neredeler? (A.P. sıralarından "yalan söylediler" sesleri) Eğer ciddî iseler, eğer Türkiye'de bir yüksek okullar meselesi var idi ise ve buna gönülden inanmışlar ise, neredeler? Niye mukabil görüşü, meseleyi dinlemek istemezler?

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – Atmaca var, Atmaca.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Bu, samimiyetsizliğin, söylemiş olmak için, akşam radyoda verilmesini sağlamış olmak için yapılan bir gayretin ifadesidir. (A.P. sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar ve

C.H.P. sıralarından "Buradayız, grubumuz burada" sesleri.) Sayın eski meslekdaşım, zatıâlinize "grup" demedim, grubunuzu da muhatap almadım, sadece sözcüden bahsettim, sözcünün bulunmadığını, sözcüye söyledim. Yoksa, aslâ gruba böyle bir şey demedim sonsuz saygım vardır, grup hakkında hiçbir şey söylemedim. Sadece sözüm sözcüye aittir ve burada konuşup beni ağır bir şekilde itham ettiği halde bulunmayan arkadaşlara aittir. (A.P. sıralarından "Kaçak, kaçak" sesleri) Beni ağır bir şekilde itham ettiler, ben hiç sesimi çıkarmadım, ama....

BAŞKAN – Muhterem arkadaşlarım, sağ taraftan yakışıksız bazı kelimeler geçmektedir. Üyelerin birbirine bu şekilde ifadeleri doğru değildir. Rica edeceğim, temiz dil kullanmıya hepimiz mecburuz. Devam ediniz Sayın Bakan. (A.P. sıralarından "Herkese söylemeyiz" sesleri.)

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Muhterem arkadaşlarım, ileride belki temas edemem diye bir hususu arz edeceğim, bina hususunda komisyonun 20 özel okul hakkında tetkik yaptıklarını, birinin, hepinizin bildiği, çok eskilere dayanan Robert Kolej olduğunu belirttikten sonra, bugün sayın komisyonun tetkikler yapmasını müteakip yedi okulun beşinin ayrı modern standartlara uygun binalara geçmiş olduğunu, ikisinin de henüz geçmemekle beraber inşaatının devam ettiğini arz etmek isterim.

Muhterem arkadaşlarım, yine yerinde, zamanında temas edeceğim, ama şimdi belirtiyorum, buradan bazı arkadaşlar şahsımı hedef alarak, "Bakan suçludur, Bakan suçludur, Bakan bunları bilmektedir, buna rağmen raporlar gelmektedir, hiçbir işlem yapmadı" dediler.

Muhterem arkadaşlarım, eğer bunu söyliyen üyelerin kasdı yoksa yanlıştır. O kadar yanlıştır ki, işte dosyalar burada. Bütün yüksek okullara teftişlerin neticesi tebliğ edilmiştir. Bütün neticeler tebliğ edilmiştir. Ve yine arz ediyorum muhterem arkadaşlarım. Zamanı gelince de belki temas edeceğim. Benden evvelki arkadaşlarıma katiyen birşey söylemiyorum. Ama, bakanlığı müdafaa ederken şahsım sık sık mevzuubahsedildiği için, kendim hakkındaki işlemleri de söylemek zorundayım. Bunun için beni mazur görmenizi rica edeceğim. Ben, bakan olduktan, tahminen 6 veya 7 ay sonra Ulaştırma Komisyonu kuruldu. Ben 4.1.1967 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığına başladım. Dikkat buyurursanız ay Nisandır. 1968 yılı içinde teftiş yaptırmadığım bir tek özel yüksek okul yoktur. Bir tek özel yüksek okul yoktur ki, teftiş yaptırmamış olayım ve bir tek yüksek özel okul yoktur ki, teftiş neticelerini tebliğ etmemiş olayım. Aksini söyleyen bir tek insan varsa ben her türlü sorumluluğuma razıyım. Bir tek yüksek okul yoktur ki, teftiş neticelerini tespit etmiyeyim. Bakanın bunlara eli uzanamaz, bakan şöyle yapamaz sözlerinin ciddiye alınacak bir tarafı yoktur. Benden evvel de teftişler yapılmıştır.

Burada tarihleri vardır. Neticeleri ne olmuştur, o ayrı bir konudur. Ama, ben arz ediyorum, ben vazifeye başladığım sene, bütün yüksek okulları teftiş ettirdim ve bu sene de ikinci teftişlerini yaptırmaktayım. Ve ikinci defa, birincide yaptığım tetkikata rağmen, hatalarını tashih etmeyen yüksek okullara, birinde kapatma, sonra temas edeceğim yine, diğerlerine gerekli ihtarı yaptım. Arkadaşlarım ısrar ediyor isimlerini de Yüksek Huzurlarınızda belirteceğim.

Şimdi, şu halde bütün yüksek okullar, bakanlıkça her yıl bundan böyle teftişe tabidirler. Çok muhterem üyeler, bakarsak neticelere Türkiye'de özel yüksek okullarda noksanlar vardır. Arz edeceğim büyük eksiklikler vardır. Ama, özel okullar Türkiye'nin bir gerçeğinden doğmuştur. Küsurlarını bir tarafa bırakıyorum. Türkiye'de 1967-1968 ders yılında 23 000 resmî okullardan, 2 000 küsur da özel okullardan olmak üzere, 25 000 kişi liseden mezun olmuştur. Yeni hazırlamakta olduğumuz bir yönetmelikle iktidarımızın Hükümet programımızın, seçim beyannamemizin, Yüksek Parlamentonun ve Türk halkının arzularına uygun olarak meslekî ve teknik öğretim mensuplarına da üniversite tahsili imkânını hazırlamaktayız. Onları dahil edersek mezun sayısı 56 000'dir.

Türkiye'nin, yüksek okullarımızın kapasitesi 10 bin küsur, üniversitenin kapasitesi 14 bin küsur. Mezunu arz ettim. Çare; muhterem arkadaşlarım, ilk konuşmamda da arz ettim. Rakamları tekrar vererek fazla zamanınızı almak istemiyorum. Ama, bu hususta yüksek öğretime verdiğimiz örneğin delilleri meydandadır. 1964 yılına nazaran muhterem arkadaşlarım bu yıl yüksek öğretime yaptığımız ilave % 240'dır. Yani, 1964 yatırımına nazaran üniversite ödeneklerine nazaran, harcamalarına nazaran bu sene % 240 olarak fazlalığı getiriyoruz. Üniversite, iktidara geldiğimizden beri, açtığımız yüksek okul ve üniversiteye bağlı yüksek okul sayısı, fakülteler 17, yüksek okulların sayısı 12. Muhterem arkadaşlarım, bir iktidar, yüksek öğretime bundan daha nasıl eğilebilir. Bunun örneğini nasıl verebilir. İşte yatırımlarımız meydanda, çalışmalarımız meydanda. Ama buna rağmen yüksek öğretimde bir kısım açıklıklar vardır. Bunların kapanabilmesi uzun yıllara dayanmaktadır. Buna karşılık, özel yüksek okul sistemi, bizim iktidarımız zamanında değil, kanun da çıkmadan 1962 yılında C.H.P. tarafından açılmıştır. Nasıl olur da C.H.P. sözcüsü çıkar özel yüksek okulculuğun ve açılan okulların muayyen kimseleri zengin yapmak için, bir sistem olduğunu ileri sürer. Bilmez mi ki, tenkid edilen raporda, yer alan, kusurları bulunan 12 yüksek okul onların zamanında açılmıştır.

Muhterem arkadaşlarım, bunun ciddiyetle -tekrar ediyorum- bağdaşır tarafı olamaz. Şimdi, Türkiye'de bir yüksek okullar meselesi vardır. Yüksek okulların eksikleri mevcuttur, ıslahına muhtaç çok tarafları vardır. Ama büyük ölçüde Türkiye'de bir yüksek okullar faciası da yoktur. Muhterem arkadaşlarım. Eğitim sis-

temini bozucu, memleketi yüksek öğretim seviyesinde, yüksek seviyedeki insan gücünde faciaya götüren bir tarafı yoktur. Neden yoktur? Çünkü daha önce arz ettim ki, denklik, mezuniyetle sağlanacaktır. Bugün, size bugüne kadar mezuniyetlerin rakamlarını veriyorum. Bilmiyorum isimleri ister misiniz?

Ege Mühendislik ve Mimarlık Okulu: Başarı nisbeti 1967 yılında % 49, 1968'de % 40, Eczacılık Yüksek Özel Okulu 1967 başarı nisbeti % 2, 1968 % 38; Diş Hekimliği 1967 % 33, 1968 % 75, Ankara İktisadî Ticarî İlimler akademisi 1967 % 93, Işık Mühendislik ve Mimarlık Özel Yüksek Okulu başarı nisbeti % 16, Galatasaray Mühendislik Okulu, başarı nisbeti % 21.

Muhterem arkadaşlarım demek ki, başarılara baktığımız zaman da, Türkiye'de bir facia ile karşı karşıya değiliz. Bu nispetler resmî okulların başarı nisbetlerine nazaran daha düşüktür. Hem de oldukça düşüktür. Ücret bakımından meseleler başıboş değildir. Bu da idare heyetleri tarafından tespit edilmektedir. Ama, nisbetler 2 000 ile 2 400-5 000 arasında değişmektedir. Bunlar mühendislik veya sosyal bilimlere göre, bu arada oynamaktadır ve bunları da iller tesbit etmektedir.

Bizim özel okulculuğumuzun bir zayıf noktasını hep beraber kabul edelim. Bizde özel okullar, şahıslar tarafından kurulmaktadır. Bazı kıymetli arkadaşlarım beyanda bulunuyorlar vakıf olsun diye. Kim mâni? Türkiye'de niçin vakıflar ve tesisler çıkıp da özel okul kurmuyorlar? Kim mani? Bu hususta gayret eden olmuş, bir vakıf bu sahada müessese kurmak istemiş de biz bakanlık olarak yardım mı yapmamışız? Elimizi mi uzatmamışız? O halde Türkiye'de şahsî kâr gayesi dışında bir iş sahası dışında özel okullara el atan topluluğumuz, öncülerimiz yok. Bundan üzüntü duyarım ben de. Ama bu her halde bizim kabahatimiz değil. Toplum bu. Bu hususta madem ki demin arz ettiğim üzere mezunlarının adedi bellidir, yüksek okulların kapasitesi de bellidir, o halde Devlet hepimizin, hizmet hepimizin, o halde öncü olsunlar. Öncü olunsun, vakıflar kurulsun, kâr gayesi gütmiyen tüzel kişilikler kurulsun, özel okulculuk bu yolla yürüsün.

Çok muhterem üyeler, özel okullarda öğretim üyesi durumu, yüzde hesabedildiği zaman da, toplam olarak 36 öğrenciye bir öğretim üyesi düşecek tarzdadır. Bu bazı yerlere ve resmî okullar ortalamasına göre geridir, ama çok büyük farklılık göstermez. Öğretim üyelerinin çoğunun resmî okullarda bulunduğu gerçektir ama bir memleket hizmetidir. Bir memleket hizmeti olduğunu dışarda falan veya filan projeye mühendislik yapacağına, falan veya filan dâvayı alacağına, ve yahut falan veya filan partinin organlarına seçilerek, akşamdan sabaha durmadan politika yapacağına, bir özel okulda Türk çocuklarını yetiştirmeye, yine sahası içinde kalarak, kendini öğretim ve eğitime vermeyi ben ayıplanacak değil, takdir edilecek bir husus olarak kabul ediyorum. (A.P. sıralarından "Bravo" sesleri)

Muhterem arkadaşlarım, özel okulların müdafasını yapmıyorum ama gerçekleri dikkate almak mecburiyetindeyiz. Gerçekleri dikkate almak mecburiyetindeyiz?

Muhterem arkadaşlarım, Orta-Doğu Teknik Üniversitesi'nin 1962-1963 yılında 7 profesörü, 10 doçenti, 40 yardımcısı, 97 öğretim görevlisi vardır. Şimdi arkadaşlarımın bazı sorularına, "öğretim görevlileri orada öğretim yapıyor." diyorlar, ona geliyorum. Evet, evet, ama Orta-Doğuda 1962-1963 yılında 7 profesör, 97 öğretim görevlisi var, bugün bu müessesemiz büyük inkişafa kavuşmuş, ama buna rağmen, 1968-1969 yılında 17 profesörü, 21 doçenti, 92 yardımcı profesörü, kendi hususlarına göre, kendi usullerine göre yardımcı profesör demek, doktorasını yapmış ama diğer yerlerdeki müddetlerini doldurmamış kimselerdir, 92 profesör yardımcısı vardır, toplamı 130'dur, 147'de öğretim görevlisi vardır muhterem arkadaşlarım. 147 öğretim görevlisi vardır.

Hacettepe 1962-1963, 6 profesör, 4 doçentle başlamıştır, bugün Hacettepe'de 35 profesör, 85 doçent vardır, yekûnu 120'dir, 112 tane de öğretim görevlisi mevcuttur. Lise hocası alınıyor, okullarda şunu okutuyor diye tenkid eden arkadaşlarıma söylüyorum; bu 112'nin pek çoğu hakikaten lise veya falan hocasıdır, çünkü her gün talep karşısında inkişaf kendilerinin olduğu için, müsaade ettiğim için biliyorum. Gerçekten bugün Hacettepe Üniversitesinde de 112 tane öğretim görevlisi vardır.

Atatürk Üniversitesine geçiyorum, 1966-1967 yılı bir tek profesör var, 4 tane doçent var, 46 tane öğretim görevlisi var, muhterem arkadaşlarım. Uzatmıyayım, Demek ki Türk Millî Eğitiminde öğretim görevlisi sistemi bütün resmî müesseselerimizde devam eden bir usuldür.

Evet, arz ederken dedim ki; özel okullarımızın güç durumu vardır, o da şudur: Özel okullar, bir vakıf müessesesi olmadığı için, bir hayır müessesesine dayanmadığı için, hayatını idame edecek masrafı öğrenciden almak zorundadır. Bunu kimse inkâr edemez. Başkası mümkün değil. Mademki bir hayır cemiyetinin değildir, mademki bir vakfın değildir, adam parasını yatırmıştır, mukabilinde, onun karşılığını öğrenciden isteyecektir. Eğer resmî okullarımızla, -önümde rakamlar, fakat zamanınızı almamak için, teferruatına girmek istemediğim için söylemiyorum- özel okullarda 5 500 ile arz ettiğim gibi 24 000 arasında ücret değişmektedir. Bizim resmî üniversitelerimizde ise bir öğrenciye düşen cari ve yatırım masrafları yıllar itibariyle değişmektedir. Bilhassa yatırım rakamları büyük ölçüde değişmektedir. Eğer o yıl yatırım çoksa öğrenci başına birden miktar 35 000'i bulmakta, o yıl yatırım az ise, İstanbul Üniversitesinde olduğu gibi mesela, efendim, bu miktar, 4 000 liraya, 6 000 liraya 6 339 liraya kadar düşmek-

tedir. Ankara Üniversitesinde 1964 yılında 6 000, İstanbul Üniversitesinde 2 609 dur, toplam, cari masraflar dahil toplam yatırım, ama bu yıla gelirsek rakamlar değişmektedir. Bu yıl, toplam üniversitelerimizde öğrenci başına cari masraf 4 633, yatırım 2 262, toplam 7 151 dir, bu rekor seviyedir.

Çok muhterem Başkan ve muhterem üyeler meselelerimizi böylece ve özel okulların Türk toplumundaki durumunu orta yere koyduktan sonra, sizlere almış olduğum -almış olduğum diyorum, affınızı rica ederim, sayın komisyon da tahmin ederim, bir kısmına vâkıftırlar, almış olduğum- tedbirleri arz edeceğim.

Dedim ki, özel yüksek okullarda eksikler, noksanlar vardır. Tecrübenin bize alınmasını gerektirdiği hususlar vardır. Şimdi bu arz edeceğim hususlar üzerinde bütün konuşmalarım hatalarını giderici tedbirler mevcuttur. Bütün müesseselerin hatalarını giderici tedbirleri almış olduğumuzu yüksek huzurlarınızda kesinlikle ifade ediyorum. Bu tedbirler şunlardır. Okulların mahiyetlerine göre ders araçları, laboratuvar malzemeleri standartları resmî okulların, üniversitelerin ilgili fakültelerinin mütalâaları alınmak üzere tespit edilmiştir. Bugünkü farklılık bu tesbitin yapılamamış olmasındandır. Çünkü, o zamanda öğretim üyesini gönderdiğin zamanda, öğretim üyesinin takdirine kalıyor mesele. Acaba şu dersi okutmak için ne miktarda laboratuvar malzemesi lazımdır, bu takdirin icabı; heyetler değiştiğine göre takdirler de değişmektedir. Bugün bunları demin arz ettiğim usul üzerine tesbit etmiş bulunuyoruz ve bunları giden uzmanlar heyetine veriyoruz. Bundan böyle buna rağmen eğer o okulda bir eksiklik çıkarsa tabii o zaman uzmanlar heyeti de mesul olacaktır, hilafı hakikat bir tetkikat yapmış olduğundan dolayı.

İkinci husus bina standartlarını tesbit ediyoruz. Bunu yakında bitireceğiz, sonuçlandıramadık, bina standartları büyük bir mesele; dört beş bakanlığı birden ilgilendirmekte, kendilerinin kesin cevaplarını bekliyoruz. Bunlar geldikten sonra artık falan katta, filân bina ile beraber kat mülkiyetinin şu tarzı diye bir mütalaa ileri sürmek mevzubahsolmıyacaktır, falan dersaneye şu kadar kontenjan tanıdım, filanına bu kadar tanıdım görüşü de ileri sürülemiyecektir. Çünkü standartlar bellidir, giden heyetler bu standartlarla binaların kıyasını yaparak neticeye varacaktır. Okulların kendi üyelerini yetiştirmeleri üzerinde ciddiyetle, ısrarla durmaktayız. Bu hususta az veya çok bir hamle yapılmıştır, bunun ciddiyeti yüksek okullar tarafından idrak edilmiştir. Bunu ısrarlı surette takibetmekteyiz. Öğretim görevlisi dedim, öğretim görevlisini bakanlık takdirine bırakmadık muhterem üyeler. Bu kararı aldık, bundan böyle bakanlık falan veya filan yerde çalışan veya bir yüksek mühendisin veya falan yerdeki bir ileri sürüldüğü için söylüyorum, orta öğretim öğretmeninin okulda öğretim görevlisi olup olamayacağını bakanlık takdir etmiyor. Takdiri fakülte veya yüksek, resmî yüksek okul yapıyor. Eğer onlar, derlerse ki bu zat öğretim görevlisi olabilecek iktidardadır, ancak ondan sonra özel yüksek öğretim kurumlarında görevli olmak kabildir.

Muhterem arkadaşlarım, muhtelif şekilde yönetmeliklerin değiştiğini ve öğrenci kazanmak için bir yıl dersinin ikinci yıla alındığını muhterem arkadaşlarım gerçek olarak söylediler. Bunun çaresini aldık, tedbirini aldık. Yönetmelikler mutlak olarak yüksek resmî okul yönetmeliğinin aynı olmak mecburiyetindedir. Bundan eksik olamaz, fazlalık teklif ederse tabiî ki, talim terbiye heyetinin mütalâasiyle beraber ilgili resmî okulun veya fakültenin mütalâasiyle beraber kabul olunabilir. Ama, yönetmelik değiştirmek, yönetmelik değiştirerek sınıf atlatmak, yönetmelik değiştirerek okul açma izni almak mümkün değildir. Çünkü yönetmelikler arz ettiğim gibi resmî benzerine bağlanmıştır. Okul programları da bunun aynıdır, şu halde keyfîlik, kayırma gibi hâdiselerin cereyanına imkân yoktur.

Çok sayın senatörler, tüzük hakkında çok şey söylendi. Tüzüğün ağırlığını ben de kabul ediyorum, ehemmiyetini ben de kabul ediyorum. Ama, ben bana "kasıtlıdır" diyen arkadaşlara, hele sayın Yıldız'ın her halde yanlış bilgilere dayandığını zannederim, "geldiğiniz zaman da" Bakan işe başladığı zaman da tüzük vardı" demesi; hilafı hakikattır. Kanun çıkarken tüzük hazırlanır demek ise, hukuka aykırı. Yasama organından çıkıp şeklini almamış kanuniyet kesbetmemiş, ne getireceği belli olmayan bir tasarının tüzüğünün hazırlanmış olduğunu iddia etmek nasıl mümkün olur. Arkadaşlarım, demiyorum ama, gene de demeye mecbur olarak üzülerek arz ediyorum ki, ben geldikten sonra altı aya varmadan yüksek huzurunuzda söz verdim, ve geçen yıl bütçe konuşmaları devam ederken tüzüğü Başbakanlığa sundum. Binaenaleyh, bu hususta hele bana en ufak şekli ile ihmal iddiasında bulunmak mümkün olmaz, kasıt arıyanlar, kastı kendilerinde aramalıdırlar.

Muhterem arkadaşlarım, söylendi, ama bir defa daha dikkatinizi bu hususa çekmeyi yüksek müsamahalarınıza sığınarak rica edeceğim. Orta yerde olmayan bir tüzük hazırlanıyor, hazırlandıktan sonra altı ayı geçen bir zaman içinde Devlet Şûrasında bulunuyor. Ben Devlet Şûrasını ne kusurumuzu paylaşmaya çağırıyorum, ne de kendilerine bir ithamda bulunuyorum. Sadece bir gerçeği söylüyorum. Hazır bir tüzük, tatil ayları da dahil olmak üzere memleket kalkıp koparken özel okullar diye; Devlet Şûrası altı ay içinde hazır tüzüğü çıkaramazsa Türkiye'de henüz tatbikatı olmayan, gerçeği olmayan bir zamanda bir tüzüğün iki senede hazırlanmış olmasını ille kasıt aramak, ille muayyen kimseleri zengin etmek, biz bu tüzüğü çıkarmıyoruz, siz gidin istediğiniz gibi gereğini yapın, ona göre okulunuzu açın demekte iyi niyet görmeme imkân yoktur.

Sonra bir hususu daha arz etmek istiyorum, tüzük çıkmadı ama muhterem arkadaşlarım, tüzüğün getirdiği bütün hükümleri uygulamaktayız biz. Bugün gelen aksaklıklar tüzüğün çıkmamasından değildir. Bugün gelen aksaklıklar tüzük de çıksa uzmanlar heyetini kuracaksınız, eline standardı vermezseniz, tetkiki neye

göre yapacak. Eğer memlekette öğretim üyesi yoksa, en büyük dâvamız bu muhterem arkadaşlarım. Memlekette öğretim üyesi sıkıntısı varken, öğretim üyesini tüzük mü yaratacak?

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – Dışarıdan getirmeyi düşünmüyorlar mı?

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Getiriyorlar Sayın Kalpaklıoğlu.

Özel Eczacılık Okulu üç tane dışarıdan, Almanya'dan profesör getirmiştir ve diğerleri de temas halindedir.

Muhterem arkadaşlarım, bu meseleyi ciddî bir zaptürapta almak için İkinci Beş Yıllık Plâna koyduk, uyguladık, uygulanmakta devam edeceğiz. Bunların denetlenmesini üniversitelerin ve resmî yüksek okulların temsilcilerinin iştirak ettiği bir değerlendirme kurulu vasıtası ile de yapmaktayız. Birinci toplantısını yaptırdık tekrar ikinci toplantısını yaptırıyoruz. Davet ediyoruz buyurun tetkik edin, özel okulların, kusurlarını, eksiklerini, ıslahını ve varsa suiistimallerini ortaya koyun. Bunları tatbik edeceğiz. Bunu da gerçekleştirdik. Teftişi daimî hale getirdiğimi daha evvelce arz ettim. Her yıl bu okullar teftiş edilecektir. En ciddî şekilde teftiş edilecektir ve edilmektedir. Tekrar arz ediyorum.

Muhterem arkadaşlarım, çok büyük bir tatbikatı daha arz ediyorum. Aldığımız bir kararı daha arz ediyorum. O da şu: Diplomaya esas olan dersleri ara sınıflara koyduk. Üniversiteler ve yüksek okullarla da beraber bu dersleri tesbit ettik. Artık çocuk diplomaya esas olan dersler son sınıftadır diye 4 sene okumayacaktır. Dersin durumuna yüksek okulun veya üniversitenin belirttiğine göre o ders birinci sınıfta imtihana tabi olacaksa birinci sınıfta, ikinci sınıfta olacaksa ikinci sınıfta. Böylelikle çocuğun kabiliyeti yoksa imkânı yoksa 4 yıl müddetle ücret ödemesine ve zamanını harcamasına imkân verilmiyecektir. Şuna temas edeceğim. Mâlûmunuz olduğu üzere diplomaya esas olan derslerin demin söylediğim jüri tarafından yapılmaktadır. Bu kararı da almış bulunuyoruz.

Çok sayın senatörler, yeni bir mesele ile karşılaşmış bulunuyoruz. O da gazetelere de intikal etmiş olan evvela sayın profesör bana gizli olarak durumu bildirdi, ondan sonra nedense gazetelere beyanat vermek lüzumunu hissetti. Kendisinin takdirine kalmış bir iş. Ama bana geldiği günden itibaren not suiistimali yapıldığı, geçmeden bazı öğrencilerin sınıf geçirildiği dediği yüksek okulda onun dediği günün hemen akabinde teftiş heyetinden değerli üyeler seçilmiş, grup teşkil edilmiş ve meselenin tahkikatına başlanmıştır. Neticeleri beklenmektedir. Bu bize, demek ki, bu tarzda bazı meseleler de olabilir ihtarını yaptı. Bu sebeple biz öğretmenlerin idareye verdikleri noktaların sınıf geçme defterlerinin gerçek şekil-

de tutulması, suiistimale imkân vermeyecek tarzda hazırlanması için gerekli tedbirleri alıp müfettişlere bu hususta gerekli direktifleri vermiş bulunuyoruz.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, bunların tamamını ilk konuşmamda yüksek huzurlarınızda arz ettim. Bazı arkadaşlarımız şu aldığımız tedbirleri hiç olmazsa bahsetmesini belki geç kalındı desinler, kendilerine göre bir üslûp içinde tenkid ederek ifade etsinler. Ama bunların alınmış olduğunu bu suretle suiistimale ne kadar açık kapı varsa hepsinin kapanmış olduğunun çaresini Bakanın ve bakanlığın düşündüğünü insafla söylemelerini isterdim. Ama her halde arkadaşlarımız konuşmalarını önceden hazırlamışlar veyahut bir şeyi söylemeye mutlak kendilerini mecbur hissediyorlar. Siz buradan ne söylerseniz söyleyin tatbikat ne olursa olsun onlar bildiklerini söyleyecekler. (A.P. sıralarından "söylerler, söylerler" sesleri.)

Muhterem arkadaşlarım, yukardaki arz ettiğim rakamlarla yalnız bu yıl bütçesinde 278 milyon lira üniversite ve yüksek öğretime fazla tahsisat alındığını bütçenin % 18,8 artımına karşılık Devlet bütçesinin konsolide bütçenin % 15 küsur artmasına karşılık yüksek öğretimde % 39 artım yaptığımızı belirtmemden ayrı bir de mevcut binalardan, laboratuvarlardan ve kapasiteden öğretim üyesi kapasitesinden azami ölçüde faydalanmak üzere gece öğretimi kanununu da getirdik. Yıllardan beri söylenip bir türlü gerçekleşemiyen kanun tasarısını getirdik. Hem de plâna, uygun, plânın istediği insan dallarında genç yetiştirmek üzere bu şartı da getirmek üzere tasarıyı getirdik. Millet Meclisi kabul etti. Şimdi Senatonun komisyonundadır. Burada arkadaşlarımdan biri şimdi kendileri burada yok, cevap verirken kendilerine fazla temas etmeyeceğim.

"İkili öğretim yapılsın" dediler. İkili öğretimi biz tetkik ettik muhterem arkadaşlarım. Nedir ikili öğretim? İkili öğretimden maksat gece olmasın, çift tedrisat gibi liselerle ortaokullarda yaptığımız gibi yapalım.

Muhterem arkadaşlarım, rektörler ve üniversite der ki, laboratuvarlar daimî çalışmaktadır. Binaenaleyh, ikili tedrisata imkân yoktur. Sınıflar, laboratuvarlar, seminerler ve daimî tatbikatla doludur. Öğrenciler grup grup gelmektedirler. Binaenaleyh, bütün gün zaten eldeki imkânla kullanılmaktadır. İkili tedrisat mümkün değildir. Kaldı ki, ikili tedrisat yapılacaksa eğer, buna kanuna lüzum yok. Muhtar olan üniversite her şeyine hâkim olan üniversite gençlerin kapılarını bu kadar zorlaması karşısında kendiliğinden bu tarafa gitmesi tabiîdir ve onların memleket severliliğinden de bunu bekleriz. Binaenaleyh, kapasiteyi artırmak arkadaşlarımızın görüşleri, muhalefetteki bazı arkadaşlarımızın şiddetli iddiaları dışında biz gençlerimizi Devlet eliyle okutmak azami eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak için demin arz ettiğim gibi bir yandan yüksek öğretimin yatırım ve har-

camalarını rekor derecede artırırken öbür yandan da gece öğretimi gibi kapasite yaratmanın bütün imkânlarını aramakta ve yüksek huzurunuza getirmekteyiz.

Çok sayın üyeler, bu kadar umumi meselelerle durumu aksettirdikten sonra kısaca cevaplara geçmiş olacağım. Sayın Karavelioğlu'nun ancak cevap vermem gereken kısımlarına kendileri de burada olmadığı için temas edeceğim. İleri sürdükleri ve hatalı buldukları okullardan çoğu yeni ve modern binalara geçmiş durumdadırlar. Yani raporda da işaret edilen, daha önce de arz ettim ki, rapordan bu yana tenkid edilen okulların bilmem gece kulübü yanında, falanda şöyledir denen okulların yeni ve modern binalara geçmiş olduğunu arz ederim.

Muhterem arkadaşlarım, Işık Mühendislik Okulu hakkında iddiaları vardı. 48 inci sayfada diyorlar ki, 16 da onay çıkmış 17 de uzmanlar heyeti gitmiş. Doğrudur, bunun sebebi işlemeyi bilmemekten. Günü tesbit ederken, üniversitelerle telefonla irtibat halinde bulunuyoruz. Hangi gün geleceklerini mutabakata vardıktan sonra onayı çıkarıyoruz. Sebep budur. Yani mutabakata varılmıştır, hangi gün gidileceği tesbit edilmiştir ondan sonra onay çıkmıştır ve arkadan da bu tarzda tetkikat yapılmıştır. Yönetmeliklerin değişmesinden doğan suiistimallere karşı alınan tedbiri arz ettim. Yönetmelik artık değiştirilemez, illâki fakülte veyahut resmî yüksek okul yönetmeliğini veya programını değiştirmiş olsun.

Kanunda değişiklik düşünülmüyor mu? Sayın Hazerdağlı ayrılmışlar. Sayın Hazerdağlı da bu hususu ileri sürdüler. Kanunda değişiklik düşünmekteyiz. Ama, yeni girdiğimiz bir sahada kâfi tecrübe bulmadan aksaklıkların nereden geldiğini kafi derecede ölçmeden kanunda değişiklik yapmak tabiî mümkün değil.

Bir cümlelerine cidden üzüldüm. Kendilerine sonsuz hürmetim var. Konuşmalarını da son derecede takdir ettiğim bir üslûp içinde yaptılar. Yalnız bir hususu nasıl sarf ettiler. "Bakanlık bu işi nasıl kılıfına uydurur" dediler, cidden buna üzüldüm. Bakanlık hiçbir şeyi kılıfına uydurmaz. Kanun ne ise icabı ne ise sadece onu yapar. Ama bu hususta eğer hatalı olan bir memur varsa onun hakkında gerekli takibatı her zaman yapmaya hazırım. Onun hatasından dolayı da Anayasaya göre bana, maiyetimde çalışan bir kimsenin bu hizmetinden dolayı bana atfi gereken bir kusuru varsa ona da hazırım.

"Özel eczacılık okulu öğretim üyelerini nereden bulurlar?" dediler. Kendileri burada yok listeyi tespit ettik. Tabiî yüksek okullardan da üniversitelerden de faydalanmaktadırlar.

Standartları koyduğumuza, öğretmenleri tesbit ettiğimize göre, bunları şiddetle kovalıyacağımıza göre, özel okulların fazla kâr etmesi mümkün olamaz. Olamaz, bu hizmeti yapabilmek için buna imkân yoktur.

Yine konuşmalarında meslekî ve teknik okul mezunlarının enstitü sanat enstitüsü mezunlarının yüksek öğretime geçmesi durumundan bahsettiler. Bunu teyidolsun diye arz ediyorum, bu hazırlığı yaptık 1969-1970 ders yılında bu usulü uygulamaya koyacağız.

Yedeksubaylık sisteminin değiştirilmesi hususunda çalışmamız vardır. İştirak ediyoruz. Artık yedeksubay olmanın şartları değişmelidir. Bu hususta M.S.B. ile de temas halindeyiz.

Kendilerinin tetkiklerinden sonra yani Komisyonun tetkikinden sonra, söyledikleri okulların şartlarında değişiklik olmuştur. Müfettiş raporları ile bunlar tesbit edilmiştir. Ama olmadığı için okumuyorum.

Sayın Fikret Gündoğan buradalar. Kendilerinin üslubunu öğrendim, Senatoya fazla gelmiş olmam dolayısiyle ben kendilerinin üslubunu kullanamayacağım. Bu bir yaratılış meselesi, düşünüş meselesidir ve bu meseleyi bir polemiğe de itmeyeceğim. Çünkü, şunu bilmelerini isterim ki, bu 20 okuldan 12 sini kendilerinin iktidarı açmıştır. Hem de nasıl açmıştır biliyor musunuz muhterem arkadaşlarım, iki müfettiş raporu ile..

O. NURİ CANPOLAT (Konya) – O zaman kanun da yoktu.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Evet, kanun da yok tabiî. Mekâtibi Hususiye Talimatnamesine göre iki müfettiş göndererek açmışlardır. Uzmanlar heyeti kurarak değil, resmî okullardan ve üniversite üyelerinden heyetler göndererek değil, iki müfettiş raporu ile ve bugün en çok tenkid edilen okulların kendi zamanlarında açılmış olan okullar olduğunu da bilhassa belirtmek isterim. (A.P. sıralarından bravo sesleri)

"Başıbozukluk kanunun uygulanmamasındandır" diyorlar. Kanun uygulanmaktadır. Kanun uygulanmaktadır, ama biraz evvel arz ettiğim gibi seri halinde aldığımız tedbirler sayesinde kanun mükemmel uygulanacaktır.

Eğer kendilerinin dediği gibi kasıt aramak lazımgelirse o zaman bu 12 okulda da bunu aramak gerekecektir.

Tüzük çıkarılmaması hususundaki sebepleri arz ettim ve kendimin verdiğim sözü yerine getirerek en kısa zamanda tüzüğü hazırladığımı da arz ettim. "Tüzük çıkmadığı için düzenleyici hükümler uygulanmıyor" diyorlar. Hayır muhterem arkadaşlarım, tüzüğün getirmesi mümkün ve bizim düşündüğümüz bütün meseleleri aynen uygulamaktayız. Dediler ki, "yönetmelikler" belki başka bir arkadaşım söylediler geldiğinde söylerim, "Tüzük öyle de yönetmelikleri ne yaptınız?" Yönetmelikleri hazırladık muhterem arkadaşlarım. Ama hukuk müşavirimizin mütalâasına göre tüzük çıkmadan yönetmeliklerin uygulanmaya konması mümkün değildir. Bu sebeple yönetmelikleri uygulayamıyoruz. Fakat yönet-

meliklerin getirdiği bütün hükümleri Bakanlık emri halinde uygulamakta devam ediyoruz.

Tüzük çıkmadan okul açılmaması görüşü hukukî değildir. Kaldı ki, altı ay süre sonra kanun yürürlüğe girer. Ondan da altı ay sonra tüzük hazırlanır diyor. Ama buna karşı tüzük çıkmayınca okul açılamaz diye bir hüküm yoktur. Ama eğer bu hususta bir hatalı tatbikat içindeysek Anayasanın 112 nci maddesi açık, idarenin bütün eylem ve işlemleri kazai murakabeye tabi olduğuna göre, bu işte bir icrai karar bulunduğuna göre bu hususta bulunan arkadaşlarımın uzun uzun konuşmalar yapacağına bir ilgiliye, Devlet Şûrasına müracaat edip pekâla bu kararımız gayrikanuni ise iptal kararı almaları mümkündür.

Muhterem arkadaşlarım, biz teminat hususunu da tüzük çıkmamasına rağmen uygulamaktayız. İşte önünde banka mektupları, iki milyon liralık teminatlar ve bunlar sağlanmadıkça açılmaya gitmemekteyiz.

Sayın Gündoğan diyorlar ki, burada zaman zaman konuşma oluyor, eğer şöyle olursa yetkili merciler önünde hesap vermekten bahsediliyor. Eğer gerekirse rahat rahat bu hesabı vermeye hazırım. Çünkü neler yaptığım orta yerde. Biraz evvel arz ettim. Ama her çıkan iddiaya karşı da başüstüne, derhal ben mahkemeye gidiyorum diye işimi, gücümü bırakıp böyle bir yola tevessül etmeyi de aklımdan geçirmem. Atalar sözüdür, yenilen yenilmesine doymazmış. (A.P. sıralarından "bravo" sesleri) Her iddia edene karşı buyurun beyefendiler ben mahkemeye gidiyorum. Yok öyle şey. Ama mahkemeye gitmekten, araştırma, soruşturma yapılmaktan şeref duyarım. Çünkü bu ancak benim bu meselelere ne kadar ciddiyetle eğildiğimin bir belgesi olur bana. Ama bu belgeyi almayı ben evvelâ itimadını taşıdığım grup arkadaşlarımdan, parti arkadaşlarımdan alırım. Eğer onlar beni bu hususta kusurlu bulurlarsa, Meclislerin çoğunluğu halinde bu karar verilirse buna gitmekten sadece şeref duyarım. Ama bir üyenin böyle teklifinden dolayı bu işe buyurun da demem.

Muhterem arkadaşlarım, bir, iki defa söylendi. Ara sınıflarında bir hoca özel okulda lastik damga yapmış, pekiyi basmış. Tasvip edilecek bir durum değil. Ama bu çok ünlü, herkesin tanıdığı bu ünlü hocanın durumunu bundan sonra tetkik ettik. Resmî okulda da ayni şeyi yapıyor.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) – Daha fena.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Muhterem Beyefendi, daha fena ise o ayrı. Ama bu ünlü profesör resmî okulda da lastik damgayı, pekiyi damgayı bütün öğrencilerine basmaktadır.

İzmir'deki suiistimal olayına az önce temas ettim. Tahkikat yapıyoruz, tahkikatler son safhadadır. Bu hususta eğer Bakanlığın biraz ağır aldığını iddia eden

bir tek arkadaş varsa, buyursun delillerini söylesin ilk andan itibaren hakikaten üzücü bir olay olan bu hadiseye bütün gücümüzle eğilmiş bulunmaktayız.

Profesörleri bir sömürü düzeni içinde bırakmak, okullar sistemini sürdürmek... Bunlar zannederim ki üzerinde cevap verilmesi gereken meseleler değil. Bu profesörlerin hangi düzeni imiş? Biz hangi düzeni getirmişiz. Kendileri iktidarda iken, 1950'den evvel, 1950'den sonra hangi düzen getirmişler?

Fen lisesi öğretmenlerinin bir kısmı proje dışına çıkmıştır. Kendilerine müsaade verilmektedir. Durum mevzuata uygundur.

Hele bütün bu meselelerde Adalet Partisi şöyleymiş, Adalet Partisi böyleymiş. Bunları falan bu ciddî konuyla bunların ilgisi yok. Adalet Partisi ile sayın arkadaşım ve mensup olduğu parti çok meydanlarda karşılaştık. Çok vatandaş oyuna müracaat ettik. 9 ay sonra tekrar müracaat edeceğiz. O zaman hangimizin (A.P. sıralarından alkışlar) hangi yolda olduğunu, neler yaptığımızı, neler getirdiğimizi Türk vatandaşı çok iyi biliyor. O Adalet Partisi şunun, Adalet Partisi bunun hesabını orda görürüz. Buradaki konumuz özel okullar konusudur.

Kanunsuz, tüzüksüz, sistem Adalet Partisi sistemi imiş. Bazı arkadaşlarım arz ettiler. Belki zamanı... (A.P. sıralarından "iftira" sesleri) Tamamen iftira, tabiî ki iftira. Ama mesela burada mevzuubahsolan bir 4489 sayılı Kanunun çıkarılması gereken tüzüğü 20 küsur senedir çıkarılmadı, dediler. Eğer kanunsuz tüzükse iktidarları hem 1950'den evvele geliyor, hem 1950'den sonraya. Niçin çıkarmamışlar acaba? Sonra bu dosyaları tetkik ettim muhterem arkadaşlarım, Demokrat Partinin son devrinde bu hazırlanmış, Danıştaya sevk edilmiş o zaman Millî Birlik işbaşına gelmiş, Millî Birliğe yazı ile sevk edilmiş ve çıkmamış. (A.P. sıralarından "o sayılmaz" sesleri) Eğer adam kayırmak için tüzük çıkarılmıyorsa Millî Birlik İdaresi niye çıkarmamış? Hem de önlerine gelmiş yazıları var.

Sayın Gündoğan bana, ben olsaydım şöyle derdim, ben Millî Eğitim Bakanının böyle demesini isterdim dediler. Doğrudur. Ama ben Halk Partisinin ve kendilerinin bakanı olmadığıma göre onların dediği gibi diyemem.

FEHMİ ALPASLAN (Artvin) – Partiyi bırakın da bizzat Gündoğan olmadığınızdan...

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Ama grup adına konuştular. Özür dilerim. Ben tabiî olarak kendime göre meseleleri orta yere koydum. Onlar düzenden bahsettiler. Bu düzendeki şundandır, bundandır... Bu düzenin münakaşasını da ayrı zamanda, ayrı konularda yapmaktayız, yapmakta devam edeceğiz. Onun için onları da bir tarafa bırakıyorum. Özel okullarla ilgili, kendilerinin üzerinde eğilecek bir mesele de getirmediklerini de ifade etmek isterim. Konuşmaları özel okullarla, özel okulların durumuyle ilgili başka bir hususu ihtiva etmemektedir.

Sayın Özgüneş'e sonsuz hürmetim var. Ben kendileriyle şahsî münakaşa haline girmekten kaçınıyorum. Fakat kendileri ısrarla muhtelif konularda daima beni şahsen hedef alıyorlar. Ama gene elimden geldiği kadar ben prensibimde devam etmeye çalışacağım. Çünkü birçok defalar Bakan suçludur, baş sorumlusu bakandır, bakan suçludur dediler. Ben bunlarda kendilerine bu tarziyle cevap vermiyeceğim. Sadece benim suçlu olmadığımı kesinlikle ifade edeceğim. Kendilerinin takdirlerine meseleyi bırakıyorum. Noksan diye ileri sürdükleri bütün meselelerin, tek tek müesseselere ait ileri sürdükleri bütün meselelerin toptan nasıl tedbirleri alındığını biraz evvel arz ettim. Dosyalar burada. Özel okullara eğilemezler, müfettiş raporlarını yerine getiremezler sözlerini hatalı buluyorum. Belki bilgileri bu hususta yetersizdir, dosyalar buradadır. Hangi dosyayı isterlerse kendilerine okurum. Bütün müfettiş raporları ilgili kurumlara tevdi edilmiştir, tebliğ edilmiştir. İkinci defa da tekrar teftiş yapılarak durumları tespit edilmiştir. Tekrar ediyorum bu sistemi ben koydum muhterem arkadaşlarım, benim zamanımda bütün yüksek okullar her yıl teftiş edilmeye başladı ve teftiş sonuçlarının tebligatı yapılmamış bir tek müessese yoktur. Şu halde hasır altı mevzuubahsolamaz.

ORHAN KOR (İzmir) – Bravo. (Gülüşmeler.)

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEN (Devamla) – Diyorlar ki, Senato Komisyonu kurulduktan sonra bütün müfettişleri seferber ettiler, bütün okulları tetkik ettirdiler. Muhterem arkadaşlarım, ben 1.4.1967'de bakan oldum. 23.11.1967'de de komisyon kuruldu. Tabiî olarak zaman böyle. Tabiî ki, benim Senatoya sonsuz hürmetim vardır. Senatoda konuşulan her şeyi ciddiyetle dikkate alır, yerine getirmeye çalışırım. Senato özel okulları ele aldıktan sonra benim Senatonun bu hareketine karşı lakayıt kalmamı mı arzu edersiniz? Çok tabiî olarak Yüksek Senatonun kararlarına uymayı, onun hislerini azami ölçüde yerine getirmeyi sorumluluğumun icabı sayarım.

Tüzüğün durumunu anlattım. Nasıl gayret sarf ettiğimi de tekrar icabettiği zaman söylerim. "Tüzük kasden çıkarılmıyor" katiyen kabul etmem. Bilakis tüzüğü çıkarmak için vakıf olduğum andan itibaren ısrarlı ve daimî şekilde tüzüğün yetişmesine gayret sarf etmişimdir. Tabiî kendilerinden de beklemezdim. "Bakanlık çocukların kafalarına girecek bilgiyle değil, patronların cebine girecek parayla, kârla meşguldür" Kendilerinden böyle bir cümleyi duymak istemezdim. Eğer bazı hatalı arkadaşlar varsa onlar hakkında gerekli takibatı yaptırmak çok tabiî olarak vazifemdir ve bunları yaptırmaktayım. Arz edeceğim onları da.

Muhterem arkadaşlarım, bakanlık teşkilâtının yüksek dereceli memurlarının çalıştırılması hakkındaki tutanaktan aynen şu sözlerini okuyacağım. Bunlara da

müsaadeleriyle üzüntümü belirteceğim. Bu cümleleri de kendilerinden beklemezdim. "Siz tutar, bakanlığın yüksek derecedeki memurlarına büyük ücret verdirip" Kendilerinden istirham ediyorum. Benim bir yüksek okulla ilgimi ve bir yüksek okulla temas edip benim memurlarıma yüksek ücret verdirdiklerini eğer ispat ederlerse ben her türlü sorumluluğa razıyım. Ama lûtfetsinler bu kadar ağır ithamı delilleri olmadan söylemesinler. "Eğer okullarda ders verdirirseniz, bakan olarak buna müsaade ederseniz" muhterem arkadaşlarım, şimdi arz edeceğim, bakan olarak müsaade etmedim ve bugün yüksek okullarda bakanlık mensubu kimse çalışmamaktadır. Tekrar ediyorum bu biraz büyük haksızlık. "Yan yana oturduğu masadan müfettişin..."

ORHAN KOR (İzmir) – İftira...

BAŞKAN – Sayın arkadaşlar çok rica edeceğim iftira gibi çeşitli kelimeleri bakan burada kendini gayet iyi bir şekilde hakikaten olgun bir ifadeyle savunmaktadır. Sizin orada çıkış yapmalarınıza hiç de lüzum yok. İftira gibi böyle sivri kelimeleri kullanmanıza hiç lüzum yok. Bakan pekala burada olgun bir şekilde meseleyi ifade ediyor.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Sayın Başkan, herhalde iftira sözü bana karşı söylenmektedir. Şerefli insan, iftira etti diyen şerefli insan bu kürsüye çıkar. (Gürültüler) İftira olduğunu ispat eder, aksi takdirde müfteridir.

BAŞKAN – Sayın Özgüneş ben gerekli ikazı yaptım. O halde siz de lütfen sinirli bir şekilde...

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – İftirayı şiddetle ret ederim.

ORHAN KOR (İzmir) – İftiracı, her zaman iftiracısın. Müfteri!..

BAŞKAN – Sayın Kor lütfen lütfen.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Sen iftiracısın. Müfteri sensin... Sen şerefsizsin, sen haysiyetsizsin...

ORHAN KOR (İzmir) – Sen şerefsizsin, Anayasaya aykırı olarak orada oturuyorsun. (Gürültüler) Ben seçimle geldim.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Sen namuslu olsan... (Gürültüler)

BAŞKAN – Sayın Özgüneş, lütfen tek kelime konuşmayacaksınız. Sayın Kor lütfen. Devam edin efendim.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Efendim, Sayın Özgüneş'in zabıtlardan beyanlarını aynen okuyorum. "Yan yana oturduğu masadan müfettişin yanındaki binada oturan yüksek dereceli bir memur gider, tutar okulda öğretmenlik yapar, yüksek bir ücret alırsa, ondan sonra bu bakanlıktan bu özel okulların teftişini beklemek hatadır." Bunu da büyük üzüntüyle kar-

şılıyorum. Evvela yüksek özel okullarda vazife alan arkadaşlar olabilir. Bu hatalı bir tutumdur. Şimdi onu tamimleri, emirleri okuyacağım. Ama Sayın Özgüneş'in bir özel yüksek okulda vazife alan bir kimsenin hatırı için bakanlık müfettişlerinin gayrikanunî, gayrinizami rapor vereceklerini iddia etmek Türk Millî Eğitimine karşı haksız bir töhmettir. Ben de bunu şiddetle reddederim. (Alkışlar) Yanındaki masada veya binada oturan bir öğretmen arkadaşının hatırı için vazifesini suiistimal edecek, şahsiyetini yok edecek bir Millî Eğitim Bakanlığı mensubunun olduğunu ben kabul etmiyorum.

Muhterem arkadaşlarım biraz da şimdi dediğimin durumuna bakalım. 14.12.1966 tarihinde çok muhterem selefim Orhan Dengiz, bu hususu menetmiş. Ama buna rağmen tekrar tatbikatı olmuş. Bunun üzerine ben 16.10.1968 tarih ve 3089 sayılı yazımla tekrar bu hususu menetmişim. Bugün Bakanlık mensuplarından özel okullarda ders gören bir kimse yoktur. Eğer buna rağmen gizli olan varsa, derhal hakkında şunun gereğini yapmayı söz veriyorum ve hazırım. Ve bugün diyorum; 1968-1969 ders yılında yüksek okullarda vazife alan bakanlık mensubu yoktur.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, bu bakanlık yüksek memurları kimlermiş bir de onları zatıâlinize arz edeyim. Tenkidin ciddiyetini Yüksek Parlamentonun takdirine bırakayım: Cihat Zorlu; Bakanlık Bütçe Dairesinde Şube Müdürü. Rahmi İdel Orta Öğretim Umum Müdür yardımcısı. Emrullah Togay. Yayınlarda malzeme şubesinde Şube Müdürü, Nusret Karcıoğlu. Bütçe ve Plan Dairesi Başkanı -bir tek yüksek seviyede arkadaşım var, o da tamamen ayrılmış- Kemal Or, şimdi zaten Bakanlıktan ayrılmış..

Muhterem arkadaşlarım, bu kadar büyütülen, Bakanlığı saran, Bakanlığa tesir eden, Bakanlık Müfettişlerini vicdanları, vazife anlayışları memleket sevgilerini bir tarafa ittirip müfettişlere hakikate uymayan rapor verdiren bunlar, takdir Yüksek Heyetinizindir.

BAŞKAN – Sayın Bakan acaba uzayacak mı?

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Hayır bitiriyorum, çok az kaldı.

BAŞKAN – Çünkü Başkanlığın da takatı belli, o bakımdan sordum.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEN (Devamla) – Haklısınız..

BAŞKAN – O bakımdan, rica ediyorum.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEN (Devamla) – Hemen bitiriyorum, 10 dakikayı bulmaz...

BAŞKAN – Teşekkür ederim.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEN (Devamla) – Evet..

Muhterem arkadaşlarım, yine Sayın Özgüneş'in bu beyanlarını tasvibetmeye imkân yok. "Ahlâksızlaşmanın böyle müesseseleştiği görülmemiştir" diyorlar. Çok ağır, yani Parlamento üyesine yakıştırmak bana düşmez ama eza veriyor ve yine sonunu bağlıyor. "Çünkü" diyor; "Oralarda Millî Eğitim Bakanlığı yüksek dereceli memurları vazife almıştır". Evvelâ arz ediyorum; suçlu olan Bakan bir tek memur bırakmamıştır, suçlu gördükleri Bakan, ikincisi de yüksek dereceli dedikleri memurlar da bunlar, şube müdürleri. (Veya Daire Başkanı)

BAŞKAN – Veya daire Başkanı diyorlar..

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Bir tane dedim, arz ettim Sayın Başkanım, onları da aldım diyorum, tamimin tarih numarasını söyledim ve bugün tek kalmadı diyorum. Sayın Özgüneş ben raporda bu yana olan meseleleri de dikkate alarak durumu arz ediyorum.

Efendim, "kontenjan tesbitinde Bakanlık patronu korumaktadır"; haşaa haşaa.. Evvela sistemi kabul etmezsek yine bize haksız bir töhmet olur Kontenjanı Bakanlık tesbit etmiyor, muhterem arkadaşlarım, kontenjanı; ikisi üniversite üyesi olan uzmanlar heyeti takdir ediyor.

İleri sürdükleri bir asistan meselesi var o da şu; Asistanın maalesef inhası gelmiş, tasdik olmadan nihayet verilmiş, o çok methedilen asistan anlaşılmış ki diploması yok. Elimde.

Bir asistanın sual ve cevabı yazdırdığını, sonra öğretim üyesini, profesörün buna el koyduğunu söylüyorlar, bir şey yapılmadı diye. İşte muhterem arkadaşlarım, 6.1.1968 tarihinde Teftiş Heyetine verilmiş ve henüz raporu gelmemiş, tahkikat devam etmektedir.

Muhterem arkadaşlarım, bir hususa daha cevap vereceğim dediler ki bir tek okul kapatıldı okulda dayısı olmayandı. Bunu da üzüntü ile karşılıyoruz. Biz meselelerde dayılı olan, dayılı olmayan diye değil, bize gelen raporlara göre hareket ediyoruz. Henüz ikinci Teftiş raporları gelenlere göre hareket ediyoruz. Eğer bu beşse belki adedi artacaktır. Henüz teftiş raporlarını alamamızdandır. Şimdi burada konuşan bir arkadaşım ise onun dayılı olduğunu anlattı, hem kendilerinin arkadaşı Ahmet Yıldız. Dedi ki; bu okul açılsın diye Bakanlığa gelmiş, özel olarak, öyle bir ima ile konuştu ki, yani gelmiş, burada bazı kimseleri görmüş, ondan sonra müsaade alınmış dedi. Kapattığım okul bu. Acaba Sayın Özgüneş'in dediği dayısı olmamak mı hatalı, yoksa onun gelip bazı kimseleri görerek mesele yürüttüğüm hatalı. Bunların ikisi de doğru mesele değildir. Kanunun, teftiş raporlarının icabından ibarettir.

Efendim, ihtar alan okulları soruyorlar, söylüyorum;

1. İstanbul İktisadî Ticarî Bilimler Yüksek Okulu Sultanahmet'teki.. Burada muhtelif sebeplerle geçen, ismi geçen, işte yukarısında lojmanı var, falanında bilmem nesi denen, İstanbul Sultanahmet'teki İktisadî Ticarî İlimler.

İkincisi; Ankara'daki İktisadî ve Ticarî İlimler Yüksek Okulu,

Üçüncüsü; İstanbul Gazetecilik Özel Okulu,

Dördüncüsü; Zafer Mühendislik Özel Okulu, buyurun efendim.

Muhterem arkadaşlarım, Sayın Başkanın ihtarlarına, ikazlarına uyarak verilen cevaplar zannediyorum ki aldığım umumi tedbirlerin içinde mevcuttur, böylelikle sözlerimi daha fazla uzatmak istemiyorum. Sayın komisyon sözcüsü Sayın Zerin Tüzün'ün buradaki bana cevap verirken üslûplarına, ifadelerine teşekkürlerimi sunarım. Bu hususta da herhangi bir konuşmaya girmek istemiyorum. Çizelgemde çizdiğim, katiyen komisyona ait değildir. Ortama aittir ve beyanlarım yazılı olarak da mevcuttur. Bu ortam içinde güvenimiz sadece komisyon üyelerinin değerli şahsiyetleri demiş olmak suretiyle de komisyon üyelerine olan hürmetimizi de belirttiğimi zannediyorum.

Muhterem arkadaşlarım, bir tek cümle ile sözlerimi bitiriyorum; Türkiye'de bir özel okullar meselesi vardır, bu toplumumuzun sosyolojik yapısının ekonomik yapısının doğurduğu bir meseledir. Özel yüksek okullarda ıslaha muhtaç pek çok taraf vardır, bütün bunlar ele alınmıştır, hepsi tesbit edilmiştir, hepsi dikkatle ve Yüksek Senatonun hassasiyetine uygun tarzda ele alınacaktır. Bunları yerine getirmiyenler hakkında en şiddetli kanunun gerekleri yapılacaktır. Biz Türk çocuğunun öğrenim ihtiyacını suiistimal ettirmeyi, onu o ıstırar halini bir kazanç metaı haline getirmeyi sureti katiyede kabul etmiyoruz. Ama sistemin tabiî neticesi olarak bu tesisleri, bu müesseseleri kuran kimselerin de yatırımlarının normal kazançlarını alması da en tabiî haldir. Bütün temennimiz odur ki biz Devlet olarak, iktidar olarak âzami derecede yüksek öğretime yatırım yapmaktayız. Bunun yanında bütün vatandaşlarımız, bütün hayır severlerimiz çıksınlar, vakıflar halinde, tesisler halinde, hayır dernekleri halinde, özel okullar kursunlar. Dünyadaki bütün benzerlerine daha uygun olarak çalışma imkânı bulunsun. Böylelikle Türk gencinin öğrenim ihtiyacı bir yandan Devletin azami imkânları ile desteklenirken öbür yandan da hayırsever vatandaşlarımızın yardımları ile gerçek haline getirilsin. Ama mutlak ve mutlak olarak suiistimal içinde bulunan bir müessesenin yanında olmayacağız. Ama bunu bir âmme hizmeti olarak kabul edip bir yandan yatırdığı sermayenin normal intifaını almaya çalışırken öbür yandan da Türk gencine hizmet etmek için çalışan özel okulu da destekleyeceğiz. Sonsuz saygılarımı sunarım. (Alkışlar.)

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – İki sualim olmuştur, Sayın Bakan cevaplandırmadılar.

BAŞKAN – Soru daima sormak mümkündür, sorun hay, hay, buyurun. Sayın Bakan.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Devamla) – 645 sayılı Kanunun 18 inci maddesi, kapatılan özel okulun basın organları ile ilân edilmesini âmirdir. Bir okulu kapattığınızı ifade ettiğinize göre, bu okulun kapandığını hangi basın organı ile, hangi tarihte ilân ettirdiniz? Birinci sorum bu.

BAŞKAN – Buyurun Sayın Bakan. Teker teker cevap versinler daha iyi.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Sayın Başkan, kapatma muvakkattir, noksanlarını tamamlayana kadardır. Binaenaleyh, tamamlayıp, tamamlıyamadığı bildirildiği zaman da eğer, tamamlamadığı tespit edilirse, kapatmak kesin olacaktır o zaman yayın organları ile bildirileektir. Şimdi valiliğe yazılmıştır, öğrencilere tebliğ edilmiştir, gerekli işlem yapılmaktadır.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Sayın Başkan, 18 inci madde; "geçici veya süresiz olarak kapatılan.." der, binaenaleyh, 18 inci maddenin âmir hükmü ister geçici olarak kapatılsın, ister süresiz olarak kapatılsın, ilan zoru vardır. Binaenaleyh, anlaşılıyor ki, Bakan bu 18 inci maddenin emrini yerine getirmemiştir.

İkinci husus...

BAŞKAN – Bir dakika buyurun Sayın Bakan.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Sayın Özgüneş'in üslubudur. Ona da bir şey demiyeceğim, "yerine getirmemiştir" der. Pekala diyebilirler, ki onun kanun anlayışı budur. Sayın Özgüneş böyle anlıyorlar, ben de kanunu böyle anlıyorum.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Kanunda sarih hüküm vardır. "Geçici veya süresiz kapatılan" hükmü vardır. Bunun artık kanun anlayışı ile alakası yok. Anlaşılıyor ki, yerine getirmemiştir.

BAŞKAN – Evet, buyurun ikinci sorunuz.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – 17 nci madde, kapatılan bir özel öğretim kurumunun, bütün evrakını, öğretmenlerle, öğrencilerle diğer hususlarla ilgili olan bütün evrakını, valiliğe teslim etmesini âmirdir. Bu yapılmamış mıdır?

BAŞKAN – Buyurun Sayın Bakan.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Devamla) – Bunun cevabı biraz evvel söylediğim konuşmamın içindedir.

Muhterem Başkan ve muhterem üyeler; tabiî ben yine Sayın Özgüneş'in üslûbuna uymayacağım. Ben asabiyete de kapılmıyacağım. Sadece diyorum ki, ben ve Bakanlığım kanunu böyle anlamaktadır. Kesin kapatmaya karşıyız bunları. Biz kendilerine kapatmayı demin söylediğim üzere şartlı olarak verdik. Siz noksanlarınızı tamamlayana kadar okulu kapattık. Vilayete de yazı yazdık, ayrılmak isteyen öğrenciler varsa bunları da gerekli okullara yerleştirin, yerleştirmede tavassut edin dedik. Benim kanun anlayışım budur, ben kanunu böyle anlıyorum ve böyle tatbik ediyorum.

Hürmetlerimle. (A.P. sıralarından alkışlar).

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) – Sayın Başkan, bendenizin burada bulunmadığı ve bulunduğu sıralarda muhterem Bakan bana söylemediğim sözleri izafe etmiş ve birtakım sataşmalarda bulunmuştur. Bu bir.

Bir diğer meselenin vuzuha kavuşması için grup adına, şahsım adına, hangi şekilde takdir ederseniz söz rica ediyorum.

BAŞKAN – Vuzuha erişme yönünden herhangi bir işlem yapmaya imkân yoktur. Yüksek Heyet yeterlik önergesi ile konu üzerindeki görüşmeleri, sadece son söz mahfuz kalmak üzere kararını verdi. Son sözde Sayın Dikeçligil'e, sırada bulunduğu için, verilecektir. Bir konuşma mümkün değildir.

Talebinizden iki husus kalıyor. Birisi, konuşmadığınız sözlerin size izafe edilmesi, ikincisi sataşmadır.

Sayın Bakan konuşmalarında sizin konuşmayıp da, sizi konuşmuş gibi bir izafede bulunmadılar. Ancak bir hususta mensubu olduğunuz siyasî partinin 12 özel yüksek okulu daha önce açmak suretiyle ve en çok şikâyet edilen ve raporda isimleri geçen bu okullar olması sebebiyle bir sataşmayı Başkanlık görmektedir. Sadece bu hususa inhisar etmek üzere sataşmayı kabul ediyorum. Yalnız bu hususta söz vereceğim. Bir diğer hususa dağılma veyahut yayılma halinde üzüntü içinde sözünüzü keseceğimi ifade ederim. Yalnız bu hususta söz veriyorum, buyurun.

Gecenin bu geç saatinde sert bir havanın yaratılmaması için de bilhassa dikkatinizi istirham ediyorum.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) – Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; muhterem Başkanımın yıllar yılı bu Parlamentoda hizmet etmiş bir kişi olarak, gecenin bu saatlerinde herhangi bir sert havaya meydan vermememe mütedair talebini hizmetlerinin karşılığı ve insaniyet icabı kabul ediyorum. Ama kabul etmediğim bir şeyi hemen arz edeyim. Sayın Başkanı, o zaman bu yüksek Parlamentoyu idare ederken, konuşmaların bu saate değin süreceği ve insanların tahammüllerinin azalacağı düşünülmek gerekmez miydi? Yani, bunu size taan

için söylemiyorum. Bu çok önemli bir sorun olduğunu bizzat Bakanın dahi kabul ettiği konuyu, neden dolayı acaba böyle çabucak ve bir günde, hattâ gece çalışarak bitirmeye çalıştık onu da anlamak çok zor oluyor. O bakımdan Başkanlık ne kadar haklı ise galiba biz de o kadar haklıyız.

Sayın Bakan, bendenizin burada bulunmadığı sırada ve yokluğumdan istifade ederek galiba, (Gürültüler) bir kolay konuşma üslûbu içine girmişler ve yandaşlarının "Bravo" sesleri ve hınk deyicilerinin de arasıra onu teşvik eden esprileri arasında, birtakım sözler söylemişler. Ama, Sayın Bakan neden dolayı acaba kendisinin kırk sayfalık bir araştırma raporunda, zamanı idaresinde özel yüksek öğretim kurumlarının içinde bulunduğu feci durumu, felaketli durumu kabul etme cesaretini gösteremediler? Neden dolayı cesaretleri yalnız yandaşlarının "Bravo" seslerinden ilham ve onların desteğinden ibaret kaldı? Niçin burada bir Bakan olarak, mesul bir Hükümet adamı olarak kırk sayfalık raporun satırına kadar herbirinin doğru olduğunu itiraf cesaretini gösteremediler? (A.P. sıralarından "Yalan yalan" sesleri.)

Biz, herhalde özel yüksek okulların hiçbirisine şahsen gidip, onların, ne feci durumda olduğunu şahsen görmüş insanlar değiliz. Bunu bize bu Parlamentonun seçtiği, 9 kişilik bir Komisyonun raporu ifade etti. Ondan sonra malûmat sahibi olduk da burada geldik, özel yüksek okullar sorunu üzerinde fikir beyanında bulunduk. Siz Parlamentonun Komisyonunun hazırladığı bir araştırma raporunun dile getirilmesini ret mi ediyorsunuz, kabul mu etmiyorsunuz? Ve bunu bir kimsenin dile getirmesini, o partinin mensubunun siyasî maksatlara hizmet etmek için kullandığı bir vasıta mı kabul ediyorsunuz? Siz hâlâ ciddî bir devlet anlayışı ve murakabesinin ne olduğu hususunda bir asgarî müşterekte birleşmek imkânına malik değil misiniz? (A.P. sıralarından "Sadede gel" sesleri) Bu itibarla sizden hakikaten her zaman bildiğim gibi, ben de sizin üslubunuza uymayacağım, siz benim üslubuma uymadığınız gibi; sizde her zaman bir siyasî adam hüviyeti bulmak mümkün oldu. Ama, hiçbir zaman bir devlet adamı hüviyeti bulamadım. Daima burada bir propaganda...

İSA BİNGÖL (Muş) – Sayın Başkan, niçin böyle konuşturuyorsunuz, tavzih etsin lütfen?

BAŞKAN – Sayın Gündoğan, meseleyi şahsileştirmeyin lütfen. Ve size sataşmadan dolayı söz verdiğim alana lütfen gelin.

(A.P. sıralarından gürültüler)

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) – Özel yüksek okulların bir kısmının, mensubu olduğum partinin iktidarı döneminde açıldığını ifade eden Bakanın; bu siper arkasına saklanmak istemesinden doğrusu Devletim adına, Hükümetim

adına üzüntü duydum. Bir iktidar zamanında açılan bir okul, bir başka iktidar tarafından, o iktidar zamanında açılmıştır diye kötü işliyorsa...

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) – Kanuna aykırı açılmıştır.

BAŞKAN – Sayın Tığlı, niçin müdahale ediyorsunuz?

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) – Dört yıllık iktidarı müddetince o okulun kötü işlemesine göz yummuş bir iktidar mensubu ve mesulü varsa o okulu zamanında açan iktidar mı, dört yıldan beri o okulların fena işleyişini bir türlü düzeltemiyen ve memleket iktidarını elinde bulunduran insanlar mı mesuldür?. Biz iktidarımız zamanında özel okul açtık. (A.P. sıralarından "Kötü açmışsınız" sesleri) Kimsenin inkara niyeti yok bunu. Biz iktidarımız zamanında mekâtibi hususiye talimatnamesinin hükümlerine uygun bir işleyiş içerisinde okulları açtık. Ve mekâtibi hususiye talimatnamesini harfiyen tatbik ettik ve bir anlamda mekâtibi hususiye talimatnamesinin bir maddesinde o okullarda okuyan kişilerin devlet hizmeti almak istedikleri zaman dengi resmî okullarda imtihana tabi tutulması tekniğini uyguladık ve fakat Türk toplumunun ihtiyaçları mekâtibi hususiye talimatnamesi ile özel yüksek okulların idare edilemiyeceği noktasına geldikten sonradır ki, işte, C.H.P. olarak biz büyük bir caseretle Anayasanın 21 inci maddesinde yazılı müesseseyi bugün iftiharla savunacağımız bir kanunla düzenledik. (A.P. sıralarından "Ha şöyle kabul et" sesleri) Siz, bizim yoktan var ettiğimiz, modern ihtiyaçlara cevap vermesi için bütün teknikleri içine koyduğumuz bir kanunu yapmak şöyle dursun, uygulamak imkânından, uygulamak kudretinden, uygulamak kabiliyetinden mahrum oldunuz. Biz bu kanunu yapan bir partiyiz. (A.P. sıralarından mahiyeti anlaşılmıyan gürültüler.) Sizin yaptığınızı gösterir misiniz? Sizin yaptığınız da, bizim yaptığımız bu kanunu, bu komisyonun tespit ettiği gibi, o okullarda tatbik etmemek sureti ile o okulları, Türk çocuklarını ve bütün eğitim dengesini perişan etmekten ibarettir. İşte iki parti arasındaki fark. Ben kanunu yapacağım, mükemmel müesseseleri getiren partiyim; sen, mükemmel müesseseleri işletmeyen ve özel okullar sorununda, sahasında felaketler yaratan bir partisin. Farkımız bu. (A.P. sıralarından mahiyeti anlaşılmayan müdahaleler.) Ben, özel yüksek okulları açtığım zaman plan hedeflerine uygun hareket ettim, Sayın Bakan, Sen, plan hedeflerini bırak, memleket hedeflerini dahi..

BAŞKAN – Buradaki, "Sen" şüphesiz sadece cemi ifadesidir. Yoksa "sizin" dışındaki bir "Sen" değildir, bu şekilde hitabedin.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) – Şüphesiz, şüphesiz. Sayın Başkanım. (A.P. sıralarından gürültüler ve mahiyeti anlaşılmayan sözler)

BAŞKAN – Efendim, müdahale etmeyin, düzelttiriyorum efendim, niçin müdahale ediyorsunuz.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) – Sayın Bakanın icraatı bugün kendisini değil, kendisini bir Senato Araştırması ile geçiştirilecek basit bir hadise, Sayın Bakanın icraatı, diğer konuşmalarımda da söylediğim gibi kendisini divanı âli huzuruna çıkaracak icraattandır.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM (Edirne Milletvekili) – Yaşa..

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) – Ve eğer Sayın Bakanın cesareti varsa o huzura çıkmalıdır, dediğim zaman delilini bu koca Parlamentonun, Türkiye'nin büyük müessesesinin bir komisyonunun hazırladığı rapora istinad ediyorum. Delillerim odur, kendim parti olarak siyasî bir maksatla onu itham etmiyorum. Bir Parlamento Araştırması sonucunda onu itham ediyorum. Ve ben diyorum ki, zatiâliniz, Sayın Bakan, benim zamanımda açılan özel okullarda okuyan çocukların adedini şimdi vereceğim, onlar plan hedeflerine tamamen uygundur ve o zamanın mekâtibi hususiye talimatnamesine uygun bir şekilde işletilmiş kurumlarda okutulmuş çocuklardır. Ama sizin zamanınızda bakınız nasıl eğitim dengesini bozan, toplumda bir daha onulmaz bu kadar büyük yara açan bir icraat var, onu size vereceğim, rakamlarla ve siz de diyeceksiniz ki, evet böyledir. Çünkü, zorunludur bu rakamlar sizin resmî rakamlarınızdır.

Bizim zamanımızda, 1962 senesinde, plan hedeflerinin uygun gördüğü gibi yüksek özel okullarda yalnız 800-850 civarında talebe vardır. Bu, Eğitim Bakanlığının neşrettiği istatistikten alınmış rakamlardır. 1963 döneminde, yine plan hedeflerinin uygun gördüğü gibi özel yüksek okullarda, pardon, 1962'de sıfırdır, 1963'te 800'dür, 1964'te 2 000 civarındadır, 1965'te 3 000 civarındadır; biraz fazlası ile.

Ama, sizin zamanınızda önce 5 400'e, koalisyon devrinde, yani daha doğrusu sizin bugün de, Sayın Başbakanın A.P. Grubunda yaptığı ve kendilerinin yapmakla övündükleri 1965 seçimlerinde, yani A.P. nin hâkim olduğu devrede birdenbire 5 400'e fırlamış, ondan sonra 1966 yılında 11 500'e fırlamış, 1967-1968'de 25 000'e fırlamış, 1968-1969'da 41 000'e fırlamış. (A. P. sıralarından "yavaş söyle, yavaş söyle" sesleri) İşte bakın planla, memleket ihtiyacı ile, memleket sorunları ile ilgisi olan hangi partidir? Şimdi belli olacak.

Sayın Bakan ve onu destekleyen muhterem arkadaşlarım, siz 1966'dan 1968'e kadar geçen üç sene zarfında özel okullarda okuyan öğrenci sayısını 5 400'den, 5 000'den 41 000'e çıkarırken kaç tane profesör yetiştirdiniz? Kaç tane asistan yetiştirdiniz, kaç tane araç-gereç, aldınız, laboratuvar açtınız, kaç tane özel yüksek okula gönderilebilecek, götürebilecek imkân hazırladınız ki, birdenbire 5 000'lik kontenjanı 41 000'e çıkardınız? Siz, işte biraz evvelde ifade ettiğim gibi 41 000'le aslında temelde hiçbir değişiklik olmadan, toplum yapısında özellikle eğitim

alanında potansiyel kazanmadan, imkân kazanmadan bir enflasyona, büyük bir enflasyona, hem de bir daha kontrolünü elinizden kaçıracağınız bir kaosa, bir enflasyon kaosuna düştünüz. Sizin facia aver tutumunuz burdan gelir.

Size, bir şey daha söyleyeyim Sayın Bakan, biz bu memlekette eğitim sorununu plana bakarak halletmeye çalışıyorduk. Ve diyorduk ki, planda eğitim için ne miktar yüksek öğrenim görmüş kimseye ihtiyaç varsa, onu senelere taksim ederek hazırlıyalım, onlara imkân sağlıyalım, diyorduk. Ve hakikaten biraz evvel okuduğum, 800, 2 000, 3 000 arasında dolaşan rakamlar içerisinde plan hedeflerine uygun hareket ettik. Daha ileri gittik, biz, plan hedeflerine uygun hareket etmeyi daha da ileri götürdük. Lise dedikleri, bugün artık Türk toplum hayatında dahi ne meslekî tahsil olmak, ne de bir başka güç kazandırmak, özellikle, gelir dağılımında fazla bir miktar ücrete sahibolma niteliği kazandırmayan, imkânı kazandırmayan klasik lise ünitesini eğitim... (A.P. sıralarından "Sayın Başkan, yeni baştan mı müzakereler başladı." sesleri)... müesseselerini bir disiplin altına almaya kalktık.

BAŞKAN – Sayın Gündoğan, sataşma kâfi miktarda cevaplandırılmıştır. Lütfen tekrar cümlenizi bağlayınız. Gerektiği şekilde cevaplandırılmıştır. Cümlenizi lütfen bağlayınız.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) – Biz liselerde imtihan koymak suretiyle toplumun ihtiyacı olan teknik yönler insangücünün aktarılmasına çalışmış ve böylesine bir millî eğitim politikası gütmüşken, siz, oy kaygusu ile lise furyası açmışsınız ve bugün liseden çıkan çocukları oraya da resmî okullara da, özel okullara da sığdıramadığınız için hâlâ başınız dertte, ne yapacağınızı ve bizim açtığımız 12...

BAŞKAN – Sayın...

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) – Ona cevap veriyorum, Sayın Başkanım...

BAŞKAN – Ama, bu oldu artık, cevap oldu efendim. Her şey zaruretler miktarınca. Sayın Bakana onun birkaç misli ile cevap vermiş bulunuyorsunuz. Geniş bir konuşma zemini mümkün değildir. Çok üzülerek ifade edeyim, cümlenizi lütfen tamamlayınız ve sözünüzü kesin.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) – Biz, getirdiğimiz özel okullar kanunu ile, memleketin ihtiyacı olan yüksek öğrenimi düzenlemeyi başarmış bir partinin şerefi içinde tarihte gerekli yerimizi bulacağız. Ama siz, en mükemmel araçları bozan, Türkiye'de eğitim dengesini perişan eden bir iktidar olarak da tarihe öyle geçeceksiniz.

Saygılarımla.

BAŞKAN – Sayın Dikeçligil,

ÖZEL YÜKSEK OKULLARI ARAŞTIRMA KOMİSYONU BAŞKANI CEMAL YILDIRIM (İstanbul) – Efendim komisyon olarak söz istiyorum.

BAŞKAN – Sayın Cemal Yıldırım siz komisyon Başkanı olarak mı... saat 10.00'u çeyrek geçiyor. Bir hayli geç. Gerçi yeterlikten sonra komisyon ve Hükümet konuşma haklarına sahiptirler ama,

ÖZEL YÜKSEK OKULLARI ARAŞTIRMA KOMİSYONU BAŞKANI CEMAL YILDIRIM (İstanbul) – Gayet kısa konuşacağım.

BAŞKAN – Peki efendim, buyurun.

ÖZEL YÜKSEK OKULLARI ARAŞTIRMA KOMİSYONU BAŞKANI CEMAL YILDIRIM (İstanbul) – Sayın arkadaşlarım, komisyon raporumuzu tenkid eden ve öven arkadaşlarımıza şükranlarımızı sunarız. Gayet kısa olarak rapor üzerindeki tenkidlere cevap veriyorum.

Ertuğ arkadaşımız, raporun yazılışında geniş müzakereler yapılamadığından, yakındılar.

Sayın Ertuğ, çeşitli ve çok önemli diğer vazifeleri dolayısiyle, gerek araştırmaya ve gerekse raporun müzakeresine lâyıkı ile iştirak imkânını bulamamışlardır. Komisyon üyelerinin topluca gittikleri İzmir'deki okullara, kendileri bir bayram tatiline rastlatarak yalnızca gitmişler ve oradaki görgü ve müşahedelerini de komisyona bilgi şeklinde lütfetmemişlerdir.

Usulsüzlüğünden şikâyet ettikleri basın toplantısına da bizzat iştirak etmişlerdir. Bu basın toplantısı madem ki usulsüzdür, Sayın Ertuğ neden bu toplantıya iştirak ettiler.

Bu meyanda benim arkadaşım Fikret için de şunu söylemek isterim. Komisyonu cesaretsizlikle tavsif ettiler dün, burada. Yani, ne şekilde bir cesaret bekliyorlardı, bizden. Tabancaları alıp Bakanın üzerine hücum mu edelim bu özel okullar dolayısiyle. Anlayamadık. Bunu da burada ifadeyi bir vazife biliyorum.

Nahit arkadaşımız, Millî Eğitim Bakanlığına siz niye gittiniz. Ne hakla gittiniz diye tenkid ettiler. Nereye gidelim arkadaşlar. Biz, bu okulların adedi nedir, nerededirler, kanuna göre mi açılmışlar, açılma emirleri var mı. Bunu hangi merciden alacağız. Elbette ilk ziyareti oraya yaptık ve gayet dostane bir ziyaret yaptık. Bu ziyaret sırasında Sayın Bakan, beş aylık bir Bakanlık müddetince sahiptiler. Onu soruyoruz cevap yok, bunu soruyoruz cevap yok. En nihayet buyurdular ki ben, beş ay oldu buraya geleli. Ben de dayanamadım, müsteşar, müsteşar muavini, müdür muavinleri hepsi orada idiler. İktidarlar gelir geçer, Hükümetler gelir geçer, bakanlıklar gelir geçer ama, burada daimî olan bir karargâh vardır. Siz

çalışacaksınız, gelen büyüklere, insanlara siz daima zâhir olacaksınız ve her şeyi hazırlıyacaksınız. Böyle bir konuşmamız olmuştu o gittiğimiz gün. Yani, kusur mu ettik, Millî Eğitim Bakanlığına gitmekle.

Şimdi, Sayın Bakana kısa kısa cevaplar arz ediyorum. Bunlar ilk konuşmasına aid olan cevaplardır. Şöyle buyuruyorlar. Raporun özel okullar konusunun basının ve kamuoyunda, doktrin ve politika ile karıştırdığı bir havada, tesir altında kalınarak yazılmıştır. Arkadaşlar, komisyonunuz üyeleri sağdan soldan, hangi istikametten olursa olsun, nereden gelirse gelsin fikri ve hissi baskıların tesiri altında kalacak kişiler değillerdir.

Yine Sayın Bakan, özel okullar sahipleri ile bir toplantı yapmadığımızdan şikâyet buyurdular. Biz bu okulların sahiplerinin hemen hepsi ile görüştük. Bunlardan vicdan sahipleri bize, bakanlıktan tüzüğün çıkmamasından, bakanlığa yazılan yazılara cevap verilmediğinden veya geç cevap verildiğinden şikâyet ettiler. Suçluların telaşı ile ortadan kaybolan, eğitim karaborsacı birkaç okul sahibini ele geçiremedikse, komisyon olarak bunu eksik kabul ediyoruz.

Yine Sayın Bakan, müfettişlerin bu okullarda teftişler yaptığını, eksiklerin esasen bakanlıkça da malûm olduğunu beyan buyurdular. Bakanlık müfettişlerinin özel okullarda ki, teftişleri, araştırma komisyonunun işe başlamasından sonra başlamıştır. Araştırma sırasında birçok okullarda, bu okullara ilk defa gelen müfettişlerle karşılaştık ve kendileri ile de görüştük. Sayın Bakan tetkik etsinler, müfettiş raporlarının % 95'inin tarihi bizim işe başladığımız tarihlerden sonradır.

Arkadaşlar, özel yüksek okullar konusunda ciddî bir kanaat ve doğru bir karara varmak, ancak bizzat görüşlerle, bizzat tetkiklerle mümkündür. Şimdi soruyorum benim Sayın Bakanıma, bu okulların kaç tanesini zatiâlileri gördünüz? Şurada on ay evvel değil, henüz tetkikten dönmüştük. Kendilerine yaklaştım, dedim ki, Sayın Bakan, şurada bir okul var, o okul son listenin içine girmiş, biraz evvel öğrendik. Rica ederim, bir gece tedrisatına gidiniz, şuradaki faciayı görünüz. Herhalde tabiatları itibariyle biraz böyle cerbezerli, atılgan filan olmadıkları için, sükûtla, âdeta çekingenlikle karşıladılar. O tarihten bu tarihe hareket etselerdi, teftiş yapsalardı, maiyetini sıkıştırıp sevk etselerdi, bugün bu okullar daha çok rahat bir vaziyette olurlardı.

Açıkça ifade edeyim, sizin bu Sağlık Bakanlığınızı dinamizmi bakımından takdirle yâdetmek bir kadirşinaslıktır. En üstteki, zirvedeki şahıs çalışırsa, hareketli ise, o aşağıya doğru gider. Bir kumandan hareketli ise, aşağıdaki kademelerin hepsi hareketlidir. Bir kumandan, haritasının başına eğilmiş, odasına kapanmış ise, onun kıtası âtıldır. Bu bütün Devlet idaresinde, her tarafta böyledir. İşte bu teftişler, gayetle sıkı olarak o devirlerde başlasa idi, bugün bu okulların

çoğu belki de kapanmazdı, kendilerini ıslah ederlerdi, vaziyetin ciddiyetini görürlerdi. Ama, bu makama oturalı beş ay olan ve geniş teşkilâta sahip bir Bakanın da birçok meseleleri arasında özel yüksek okullara bu kadar kısa zamanda eğilmesi de herhalde mümkün olamazdı, güçtü.

Yine Sayın Bakan, özel okullardaki, burslu, ücretli kredili öğrenci mevcudunun raporda yer almadığını beyan buyurdular. Doğrudur. Mevcut adedine göre bu burslu ve parasız okuyan talebe adedi % 1,5'tur. % 1,5'u bulan, okul sahipleri tarafından yeterli bir fedakârlık mahiyetinde olmayan bu hususu biz önemli bulmadık, ve esasen vazifemiz de bunları tetkik etmek değildi. Yalnız, burada şunu ifade etmek isterim; bu ücretsiz ve burslu öğrencilerin bir imtihana tâbi olmadan, tutulmadan, bazı hatırlı kişilerin tavsiyeleriyle bu okullarca iltimasa mazhar olması komisyonumuzun da gözünden kaçmadı.

Kapatılan veya ihtar verilen okulların tayininde de 4-5 gün evvel yapılmıştır, burada birleşiyoruz zannediyorum, bir isabet olduğunda kanaatimiz zayıftır. Bizim ölçülerimize göre Cağaloğlu Mühendislik Okulu, en kötü 4-5 okulun en kötüsü değildir. Nasıl ki en iyi durumda olan okulların içinde Sayın Demirel'in kardeşinin Yükseliş Mühendislik Okulu varsa en kötü okulların başında da Zafer Mühendislik Okulu bulunmaktadır. Kati kanaatimiz budur ve siz de görürseniz arkadaşlarım, aynı kanaate varacaksınız.

Sayın Bakanım, birinci konuşmanızda bizi çok kırdınız, âdeta şurada özel okulların avukatı diye size hitab edecektim, öyle yazılı idi, fakat şu ikinci konuşmanızla hakikatleri, kusurları ve alınan tedbirleri ortaya atmakla hepimizin içine bir ferahlık ve rahatlık getirdiniz. Bunu ilkin yapsa idiniz, 3 günümüz karşılıklı tartışmalarda geçmez, evet ben bu okulları böyle teslim aldım, ama şunu yaptım, şunu yaptım, şunu yaptım, şunları da yapacağım, müsterih olun, bana müddet verin, 3 ay sonra yeni bir araştırma yapın, ondan sonra da beni asın, dese idiniz, 2 saatte bu iş biter ve bizim de zamanımız, sizin de zamanınız beyhude yere kaybolmazdı. Zaten şu Parlamento hayatında hep polemiklerle, hep tartışmalarla, hep çekişmelerle kendi hayatımızı da, parti hayatını da, millet hayatını da beyhude kullanıyoruz. Bunu size, hepinize samimiyetle arz ederim, hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Dikeçligil.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) – Muhterem arkadaşlar, ben şahsen işi tatlıya bağlayacağım. Sayın Bakanın söylediği gibi Maarif meselesi polemiklerle çözülmez. Maalesef bazı arkadaşlarımız maarif meselesinde politikaya kaçtılar. Ben bunu tasvib etmiyorum ve olmamalı. Haddizatında Yüce Senatonun Araştırma Komisyonunu kurmasından maksat ve gayesi bize özel okullar hakkında bil-

gi vermekti. Samimiyetle ifade edeyim ki, Yüce Senato vazifesini yapmıştır ve özel okullar hakkında bazı istifhamların çözülmesine fırsat vermiştir. Sayın Bakan, bakanlığında alınan tedbirleri bize ulaştırmıştır. O halde bu özel okulların doğuşunu kısa vadeli olarak almak doğru değil, arkadaşlarımızın politikaya da kaçması doğru değil, samimiyetle söylüyorum ki, Sayın Başkan, 1962'den itibaren özel okullar açılmaya başlamış, müsaade edilmiş. Anayasanın 20 nci maddesi sarih, kanunu çıkmadan özel okullar açılamaz diyor, ama bundan önceki bakan Sayın İbrahim Öktem vilayetlere tamim yapmış, özel okulların açılacağını bildirmiş, müracaatçılar bildirsin demiştir ve kendi zamanında bir çok özel okullar açılmıştır. Ben de raporu tetkik ettim, şimdi Sayın Komisyon Başkanı Zafer Okulundan bahsetti. O zaman İbrahim Öktem zamanında açılmış, altında, başka müesseseler var deniyor.

ZERİN TÜZÜN (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Hayır, hayır.

HÜSNÜ DİKEÇLİĞİL (Kayseri) – O 1964 raporunuzda hanımefendi. Açıldığı tarih 1964, raporunda. E.. O zaman açıldığına göre, diğerleri de o zaman açıldığına göre şu halde niçin rapor veriliyor? Böyle bir yerde okul açılmasına müsaade ediliyor? Haddizatında bizim bildiğimiz okulların bahçesi olacak, çocukların teneffüshanesi olacak, laboratuvarı olacak, filanı olacak, falanı olacak, ama ilk defa açılan okullarda böyle bir imkân aranmamıştır, aramamakta devam ediyoruz. Komisyona teşekkür ederim; bir İzmir'de, bir de Ankara'da, iki özel okulun durumunu belirtiyorlar, iyi olduğunu söylüyorlar. Bununla beraber diğerlerinin durumunun iyi olmadığını söylüyorlar. Bakan tarafsız olarak meselelere temas etti. Özel okulların ıslahına doğru gidileceğini söyledi. Arkadaşlar eğer Cumhuriyet devrinden bu yana kadar maarifin bir plânlaması olsa idi eğer gelişen nüfus hesap edilse idi, ona göre üniversiteler, yüksek okullar kurulmuş olsa idi, bugün özel okullar dâvası olmayacak, Türk çocukları okuyacak yerler bulabilecekti. Maalesef...

ÖZEL YÜKSEK OKULLAR ARAŞTIRMA KOMİSYONU BAŞKANI CEMAL YILDIRIM (İstanbul) – Sayın Dikeçligil, Zafer Mimarlık Okulu 1966 senesinde açıldı.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) – Ondan önce, raporda ben biliyorum, iktisat kısmı 1964'te, iktisat kısmı 1964'te, raporunuzda,

ZERİN TÜZÜN (Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye) – O binada değil.

ÖZEL YÜKSEK OKULLAR ARAŞTIRMA KOMİSYONU BAŞKANI CEMAL YILDIRIM (İstanbul) – Kimin zamanında açılırsa açılsın bu bizim için önemli değil.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) – Evet, evet, iktisat kısmı, 1964'te ondan sonraki kısımları raporunuzda devam eder, 1966'da açılan kısmı da var Sayın Başkan, raporunuzda. Şimdi buna göre arkadaşlar muayyen üniversitelere kalınmış ve yüksek okullar yurdun öbür taraflarına dağılmamış, dağıtılmamış ve senede 50 000 lise mezunu verilmeye başlayınca sıkışmışız, tabiî 1964'ten, Sayın İbrahim Öktem'in zamanından itibaren özel okulların açılmasına müsaade edilmiş ve Türk çocukları burada okuma imkânına kavuşmuşlar.

Şimdi benim ricam şu: Bir defa bu okullara devam edenlerin çokları meslek okulları mezunlarıdır. Elbette meslek okulları mezunlarına şimdiye kadar defalarca buradan ifade ettik, yüksek okullara girme imkânı verilmemiştir. Bakanlık bunu getiriyoruz diyor. Bugüne kadar meslek okulları mezunlarına yüksek okulların kapıları açılmış olsa idi, elbette bu iyi olurdu.

İkinci bir temennim, Sayın Bakanlıktan, yüksek okulların adedinin artırılması. Yani, Üniversiteler Kanunundan önce benim kanaatimce bu gösteriyor ki, yüksek okullar kanunu gelmeli, yurdumuzun muhtelif yerlerine dağılmalı. Şimdi özel okulların toplandığı yerler; İstanbul, Ankara, İzmir ve bir de Adana'da müracaat etmişlerdir. Demek ki, bunun dışına dağılmıyor. Dağılmamakta devam ediyor. Daimî surette çocuklar akın edecek. Eskişehir'de varmış o da bir kültür merkezidir, haddi zatında. Şu halde Anadolu'nun muhtelif yerlerinde çocukların süratle okumaya kavuşabilmeleri için muhtelif yerlerinde yüksek okulların açılmasına gidilmesine zaruret vardır. Ama bugünkü büyük merkezlerde yüksek okulların hocalarının daha kolaylıkla bulunması mümkün. Nitekim buradaki yüksek okullara kabiliyetli mühendisler ve diğer öğretmen arkadaşlarımız gitmektedir.

Aynı zamanda Sayın Bakan da temas etti, yüksek okullar kendi öğretmenlerini yetiştirmelidir. Bu kanun çıkarken en çok sert maddelerin konmasına, müdafaa edilmesine biz sebebiyet vermişizdir ve biz olmuşuzdur, raporlarda vardır. O halde karşıdaki arkadaşlarımız mütemadi surette bu kanun çıkarken biraz da sert maddelerin konmasına, Bakanlık mensubu, yani Bakanlığa mensup öğretmenlerin, özel okullara gitmemesine dair müdafaalarını bizler yapmışızdır. Yine başka okulların açılmamasını bizler yapmışızdır, üniversite mensuplarının son sınıfta bulunarak, imtihan yapma keyfiyetini bizler ileri sürmüşüzdür. Bugün biz iktidarda bulunuyoruz diye bunu tamamen bir kanada yıkmak, polemik yapmak, suyun yüzüne çıkmak, politikacılarımıza yakışmaz, yakışmamalıdır. Sözümü bağlıyorum, bilhassa Sayın Bakan alacağı tedbirlerden bahsetti bu bizim için inşirah vericidir, demek ki, Bakanlık bu meselelerin üzerine ciddiyetle eğiliyor. Senato bu araştırmasını yapmakla kafalardaki istifhamı çözmüş, kendine ait vazifeyi yapmış.

Arkadaşlarımız kusurları olabilir, raporlarını getirmiş, özel okullara da bir yol göstermiştir, daima Meclisin murakebesindesiniz, bunun dışında olamazsınız demiştir ve icra makamları da senatörler tarafından, milletvekilleri tarafından kontrol edilir denmiştir. Bu suretle Senatomuz vazifesini yapmıştır. Bu raporları hazırlayan arkadaşlarımıza, bizim grubumuzdan da ifade edildiği gibi, bu komisyonun içinde beş arkadaşımız var, bu rapora iştirak etmişler ve imzalarını koymuşlardır, noksanları belirtmişlerdir. Eğer, Adalet Partisi kanadı özel okulların himayetkârı olmuş olsa idi, kendi içinden seçilmiş olan arkadaşlarımız bu rapora iştirak etmez, noksanları söylemezdi. Şu halde hiçbir zaman iktidar partisi özel okulların noksanlarının, kötülüklerinin taraftarı değil, onun ıslahatçısıdır ve ıslahatında da devam ediyor.

Aynı zamanda Bakanın, son konuşması cidden, benim de memnuniyetimi mecib olmuştur. Çünkü kendi zamanının dışında kurulmuş bugüne kadar gelmiş okullar vardır. Beş aylık bir zamanda bunlara nüfuz etmek de kolay değildir arkadaşlar. Ben kendisine sordum, tüzüğün derhal gitmesi lazımdır, dedim, Bütçe Komisyonunda. Ama, cidden kendi geldikten sonra tüzük Başbakanlığa sevk edilmiş, vazife yapılmış. Sayın Bakan burada özel okullara ait samimiyetle fikirlerini belirtti. Raporun haksız taraflarına değindi ve murakabe vazifemi ciddiyetle yapacağım, üzerinde duracağım dedi. Ve duracaktır tabiî, durmadığı takdirde murakabe edilecektir. Bizde Bakandan her zaman için hesabını soracağız, bundan kaçınmayacağız. Özel okulu açan kardeşlerimize yüklerinin çok ağır olduğunu, Türk çocuklarını yetiştirmekle mükellef olduklarını, insan bir defa zayi olursa, kolaylıkla yerine gelmeyeceğini ve ciddî çalışanlar, cidden vatana çok faydalı insanlar olacaklarını hatırlatırız. Ve aynı zamanda bu yolda iyi çalışan, iyi vazife yapan, ciddiyetle çalışan özel okullara teşekkür ederiz. Noksanları olanları da takbih ederiz ve kabul etmeyiz, etmemek de vazifemizdir, onlar bizim evlatlarımızdır, hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Mehmet Özgüneş ve Güven Partisi Grubu adına verilmiş olan iki ayrı önerge üzerine kurulmuş bulunan ve yüksek özel okullarda araştırma amacını güden Komisyonumuzun raporu üzerinde görüşmeler bitmiş bulunmaktadır. Ümid ederiz ki, yasama denetim yollarından birisinin işletilmesi suretiyle yapılan iş, bu görüşmeler sonunda özel yüksek okulların iyileştirilmesi ve iyiye götürülmesi için gerekli bütün tedbirler alınabilsin.

21 Ocak 1969 Salı günü saat 15.00'te toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

2. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞINDA GÖREVLİ YAŞAR TUNAGÜR'ÜN FAALİYETLERİ HAKKINDA

Önerge Sahibi :

Mehmet ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye)

İlk kez verilen ve 29 Nisan 1969'da Genel Kurul'da okunan önergenin başlığı "Millî birlik ve bütünlüğümüze aykırı düşen bir kısım faaliyetler" olarak tutanağa geçmiştir.

Önergenin Görüşüldüğü Birleşimler :

29 Nisan 1969

7 Ocak 1970

14 Ocak 1970

Araştırma Komisyonu Raporu ve Görüşüldüğü Birleşimler :

20 Nisan 1971

27 Nisan 1971

29 Nisan 1971

Araştırma Komisyonu Raporunun Komisyona iade edilmesine karar verilmesinden sonra yeniden kurulan komisyonun düzenlediği Raporun Görüşüldüğü Birleşim :

27 Nisan 1976

1. - Tabiî Üye Mehmet Özgüneş'in; millî birlik ve bütünlüğümüze aykırı düşen bir kısım faaliyetler hakkında bilgi edinmek üzere Cumhuriyet Senatosu araştırması açılmasına dair önergesi. (*)

BAŞKAN – Muhterem senatörler bir Cumhuriyet Senatosu araştırma talebi mevcuttur. Okutuyorum efendim.

Ankara, 26 Nisan 1969

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 53- S.93 : 96

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Din ve devletin karşılıklı münasebetleri din ve devlet kadar eskidir. Bu münasebetler tarihin akışı içinde bazı safhalar geçirmiştir.

Dinin devlete hâkim olduğu devirlerde, zümreler arasındaki politik, ekonomik ve sosyal çekişmeler zaman zaman din ve mezhep kisvesine bürünmüş, belli kişileri ve zümreleri ilgilendiren bu çekişmeler, dinî bir hüviyete sokularak politika sahnesine sürülmüştür. Böylece dinî bir mahiyet kazanan politik çekişmeler, dine bağlı kütleleri parçalamış, bölmüştür.

Politikanın elinde bir alet olarak kullanıldığı zamanlar din ulviyetini ve kişiliğini yitirmiştir. Günlük politikada taraf tutarak bazı hırslı politikacıların emrine giren birtakım din görevlileri, dünya nimetlerini imanlarına tercih etmişler, hatta bazıları zulme fetva vermekten çekinmemişlerdir. Dinin temel ilkelerinden olan ihlas, yerini, riyaya terk etmiştir.

Dinin politik çekişmelerin ve istismarların dışında tutulduğu devirler de olmuştur. Bu zamanlarda din, fertlere ve toplumlara huzur sağlayan bir ortam için zemin hazırlamış, faziletlere kaynaklık etmiş, iyilik ve doğruluk duygularını beslemiştir.

Yurdumuzda, dinin günlük politika çekişmelerinin dışında tutulması için sarf edilen gayretler, Cumhuriyetten sonra büyük bir hız kazanmıştır. Bu gayretler olumlu etkilerini kısa zamanda göstermiş, mezhep mücadeleleri ortadan kalkmış, mezhep farkları âdeta unutulmuştur.

Bu hayırlı gidiş, çok partili düzene geçildikten sonra, siyasî menfaat gruplarının baskısı altında önce yavaşlamış, sonra tersine bir akım başlamıştır. Bazı politikacılar, kendi menfaatlerini din istismarında görmüşler, zümre menfaatleri halkın huzuruna din ve mezhep hüviyetine bürünerek çıkarılmıştır.

Yukarıda belirtilen tarihî gerçeklere rağmen, son zamanlarda bazı kişilerin din istismarında ferdî ve zümrevî çıkarlar aradığı, bu maksatla Diyanet İşleri Başkanlığında bir karargâh kurulduğu hakkındaki haberler gazete sayfalarına kadar tırmandığı, kimlerin himaye, teşvik ve müsamahası ile gelişmekte olduğu aşağıdaki olaylarda açıkça görülmektedir.

Emniyet Genel Müdürlüğü, 12.8.1965 gün ve 78075 szayılı yazı ile İzmir Gezici Vaizi Yaşar Tunagür'ün,

a) Atatürk ve Cumhuriyet aleyhtarlığı yaptığını,

b) İrtiaci yaymak için gayretler sarf ettiğini,

c) Millî birlik ve beraberliği bozucu faaliyetler içinde bulunduğunu,

d) Din istismarı yolu ile partiler propagandalarında direkt veya endirekt rol oynama hazırlığı içinde olduğunu,

İçişleri Bakanlığı kanalı ile Devlet Bakanlığına bildirmiştir.

Bu yazıdan dört ay sonra, yazıdaki iddiaların doğruluk derecesi dahi araştırılmadan, Yaşar Tunagür, maaşı iki derece yükseltilerek, 25.12.1965 tarihinde Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Vekili olarak görevlendirilmiştir.

Orta dereceli Tapu Kadastro Okulu mezunu olup, din öğretimi yapan hiçbir okuldan mezun bulunmayan Yaşar Tunagür, kendisini bir din görevlisinden ziyade, bir siyasi komiser olarak görmüş, faaliyetlerini bu istikamete yöneltmiştir. Diyanet İşleri Başkanı, bütün yetkilerinden fiilen tecrit edilerek, Yaşar Tunagür, Başkanlığın yegâne hâkim gücü haline getirilmiştir. Böylece bütün yetkileri eline alan Tunagür, tamamen keyfî tasarruflarla, Diyanet İşleri Başkanlığının merkez ve taşra teşkilâtındaki kilit mevkilere kendi adamlarını getirmiş, keyfî tasarruflarının karşısına çıkanları çeşitli baskılarla sindirmiştir. Bir Devlet büyüğüne bir yakınının Çankaya Yeşilyurt'taki evinde bedava oturacak kadar yakın olduğunu, bazı bakanlarla özel ilişkileri bulunduğunu etrafa yayarak kendini çok güçlü gösterme hevesine kapılan Tunagür, kurmuş olduğu teşkilâtla bir taraftan siyasî propaganda faaliyetlerini yürütürken, öbür taraftan, millî birlik ve bütünlüğümüzü bölmeyi hedef tutan faaliyetler içinde bulunduğu iddia edilen bazı şahısları Başkanlığın önemli kademelerinde görevlendirmiş, onlarla işbirliği yapmıştır. Ayrıca mezhepçilik faaliyetlerini teşvik ve tahrik etmiştir.

Bu iddialar, Demokrat İzmir Gazetesinin 29 ve 30 Haziran 1966 tarihli nüshalarında geniş bir yer bulmuş millî birlik ve bütünlüğümüze kasteden faaliyetler ayrıntıları ile anlatılmıştır.

Ayrıca, bir ilgili tarafından Cumhurbaşkanlığına verilen 25.9.1967 tarihli bir raporda Yaşar Tunagür'ün,

a) Millî bütünlüğümüzü bölmeyi hedef tutan bazı faaliyetlerde bulunduğu,

b) Millî bütünlüğümüzü bölmeyi hedef tutan faaliyetler içinde bulunan bazı şahıslarla işbirliği yaptığı, bunlardan bazılarının Başkanlıkta önemli yerlere tayin edilmelerini sağladığı, bunlar arasında zararlı faaliyetlerinden dolayı mahkûm olmuş kimselerin bulunduğu,

c) Kendi emellerine hizmet etmeyen din görevlilerini yıldırmak için kanunlara aykırı işlemler, usulsüz tayinler ve nakiller yaptığı,

d) Kendi adamlarını ve faaliyet ortaklarını önemli yerlere kayırmak ve onlara maddî imkânlar sağlamak için kanunlara aykırı tasarruflarda bulunduğu,

e) Bazı bakanlar ve yakınları ile özel münasebetleri olduğunu etrafa yayarak kanunsuz davranışlarına karşı çıkanları sindirmeye çalıştığı, delilleri ile anlatılmıştır.

Yukarda belirtilen gayret ve faaliyetlerinin mükafatı olmak üzere, Yaşar Tunagür, 633 sayılı Kanuna aykırı olarak 9.4.1966 gün ve 4268 sayılı Kararname ile İstanbul Müftülüğüne atanmış, İstanbul Müftülüğü maaşına eklenen 600 lira aylık tazminat ve 36 lira yevmiye ile Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Vekilliğine devam ettirilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, 11.7.1967 gün ve 1405 sayılı yazı ile 633 sayılı Kanunun geçici 1 inci maddesine göre, bulundukları vaizliklere müktesep hak olarak atanmış sayılanlar, herhangi bir il veya ilçe müftülüğüne atanmak isterlerse, ehliyetlerinin Din İşleri Yüksek Kurulunca tespit edilmesi için gereğinin yapılmasını istemiştir. Din İşleri Yüksek Kurulu, Başkanlık Hukuk Müşavirliğinin 10.7.1967 gün ve 4-B-2/299 sayılı mütalâasını da dikkate alarak, oy birliği ile 17.7.1967 gün ve 141 sayılı Kararda (Bu gibilerin bulundukları görevden başka bir göreve, mesela vaiz iseler, idarî bakımdan âmir durumunda olan müftülüğe, ilçe müftüsü iseler, aynı sebepler il müftülüğüne nakledilemeyeceklerini, bu kanunî hükme aykırı olarak yapılmış olan atanma işlemlerinin iptali gerekeceğini) bütün açıklığı ile ortaya koymuştur. Altında, halen Diyanet İşleri Başkanlığını vekâleten yürüten Sayın Lütfi Doğan'ın da imzası bulunan bu karar, Yaşar Tunagür'ün İstanbul Müftülüğüne tayininin 633 sayılı Kanuna aykırı olduğunu ve iptal edilmesi gerektiğini hiçbir şüpheye meydan vermeyecek şekilde ortaya koymuştur.

Hukuk Müşavirliğinin ve Din İşleri Yüksek Kurulunun bu ikazına rağmen, Yaşar Tunagür'ün İstanbul Müftülüğüne tayin işlemi iptal edilmemiştir.

Yaşar Tunagür'le "İyi geçinmek" şartı ile Diyanet İşleri Başkanlığına getirilen Sayın Ali Rıza Hakses, yapılan kanunsuz tasarruflardan, millî menfaatlere aykırı faaliyetlerden ve bütün yetkileri elinden alınmış bir başkan olmaktan duyduğu vicdan azabı neticesinde, Yaşar Tunagür'ü İstanbul Müftülüğüne iade etmiş ancak, Devlet Bakanı bu iadeyi haber alır almaz, iki gün önceki tarihle hazırlanan bir emirle Sayın Ali Rıza Hakses'e mecburî izin verilmiş, böylece iade emri hükümsüz sayılarak Yaşar Tunagür Ankara'da bırakılmıştır.

633 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi, Diyanet İşleri Başkanının vekil göstermeden ayrılması halinde, kendisine Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanının vekâlet edeceğini açıkça hükme bağlamış olmasına rağmen Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Sayın İsmail Ezherli'nin de Yaşar Tunagür hakkında Sayın Ali Rıza Hakses gibi davranacağından şüphesi olmayan Devlet Bakanı, 633 sayılı Kanunun açık hükmünü çiğneyerek, daha uysal olarak bildiği bir başkasını Başkanlığa vekâlet ettirmiştir.

Yaşar Tunagür'ün ismi sadece siyasî propaganda, millî birlik ve bütünlüğümüzü bölmeyi hedef tutan faaliyetler, mezhepçilik gibi zararlı faaliyetlere karışmakla kalmamış, bazı rüşvet, iltimas ve gerçek dışı evrak tanzimi gibi iddialara da hedef olmuştur. Bunlardan ikisini burada açıklamakta fayda vardır:

a) Daha önce gezici vaiz olarak bulunduğu İzmir bölgesini elinde tutmak için Yaşar Tunagür, adamlarından biri olan ve sadece imam-hatip okulu mezunu bulunan Ahmet Karakullukçu'yu Yüksek İslam Enstitüsü ve Hukuk Fakültesi mezunu göstererek İzmir Müftülüğüne tayinini temin etmiştir. Bu gerçek dışı kararname, Resmî Gazetenin 11.3.1966 gün ve 12248 sayılı nüshasında yayınlanmıştır.

b) Bilecik Müftüsü Ahmet Öztürk ve Müftülük Şefi İsmail Hakkı Dut'un tutum ve davranışlarından huzursuz olan halkın şikâyeti üzerine Bilecik'e gönderilen müfettişler gerekli tahkikatı yapmışlar ve raporlarını Başkanlığa vermişlerdir.

Tahkikattan bir netice çıkmayınca, Adalet Partisi Bilecik İlçe İdare Kurulu Üyesi Fahrettin Demirci, Cumhurbaşkanlığına telgrafla müracaat ederek, müfettiş raporlarının Yaşar Tunagür tarafından rüşvet karşılığında örtbas edildiğini iddia etmiştir.

Bu telgraf ilgili Devlet Bakanlığına havale edilmiş, Devlet Bakanlığı 17.3.1969 gün ve 1290 sayılı yazı ile Fahrettin Demirci'den, iddialarına mesnet olan delilleri 10 gün içinde Bakanlığa göndermesini istemiş, aksi halde hakkında kanunî takibat yaptırılacağını belirtmiştir.

Fahrettin Demirci, Devlet Bakanlığının yazısını 27.3.1969 tarihli uzunca bir yazı ile cevaplandırmış, Yaşar Tunagür'e verildiğini iddia ettiği rüşvetleri veriliş şekillerini, cins ve bedellerini de zikrederek açıklamıştır.

Millî birliğimiz ve bütünlüğümüze aykırı düşen ve yukarıda bir kısmı açıklanan faaliyetler hakkında bilgi edinmek için, Anayasanın 88 inci ve İçtüzüğün 133-138 inci maddelerine göre Cumhuriyet Senatosu araştırması açılmasını saygı ile rica ederim.

Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi

Mehmet Özgüneş

BAŞKAN – Muhterem senatörler, Cumhuriyet Senatosu araştırma isteği hakkındaki metin Yüce Heyetin bilgilerine sunulmuştur. Sayın Özgüneş tarafından verilen Cumhuriyet Senatosu araştırma talebi, İçtüzüğün 134 üncü maddesi gereğince muamele görecektir. Saygıyla arz olunur efendim.

2. - Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri hakkında Senato araştırma isteyen önergesinin sahibi tarafından açıklanması (10/28) (*)

BAŞKAN – Önerge okunmuştur, şimdi İçtüzüğümüzün 135 inci maddesi gereğince önerge sahibi söz hakkına sahiptir. Sayın Özgüneş buyurunuz efendim.

MEHMET HAZER (Kars) – Sayın Başkan, Hükümet olmaz ise, bu denetleme işlemez ki, kim kimi murakabe edecek.

BAŞKAN – Sayın Özgüneş, bir dakika. Muhterem senatörler, Riyasetin kanaati odur ki; Bakanın bulunması için şartı İçtüzüğümüz vaz'etmemiştir. Buna mukabil İçtüzüğümüz 59 uncu maddenin son fıkrası gereğince Hükümetin daima Yüce Senatoda bir temsilcisi bulundurmasını âmirdir, âmir hüküm olarak vaz'etmiştir. Bu sebeple Hükümet bulunmasa dahi Sayın Özgüneş'e söz vereceğim efendim.

Buyurun Sayın Özgüneş.

MEHMET HAZER (Kars) – Kim kimi murakabe edecek Sayın Başkan.

BAŞKAN – Muhterem senatörler, murakabede daima dinlemek değil, okumak da bir yoldur. Binaenaleyh elimize geçmiş olan bu fırsatı, bu müzakere imkânını ketmetmiyeceğim. Bu imkânı kullandıracağım efendim.

Sayın Özgüneş buyurunuz.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri; yurdumuzda bazan bir kenara itilen, bazan da sadece istismar edilmek için ele alınan bir konu vardır. Bu konu din konusudur. Halbuki, İslamiyetin ortaya çıkışından bugüne kadar Çin Seddinden ta... Viyana surlarına kadar nerede bir Türk eseri varsa, maddî veya manevî orada İslam ruhu ile Türk ruhu yanyanadır, içiçedir. Tarih boyunca çeşitli ırkların, dinlerin ve mezheplerin gelip geçtiği yer olan Anadolu'da asırlar boyunca millî birliğimizin ve bütünlüğümüzün en büyük dayanaklarından birisi İslam Dinidir. Yıllar yılı Türk ferdinin ahlak dayanaklarından en önemlisi İslam Dini olmuştur. Binaenaleyh, gerek toplumdaki birlik ve beraberliğin büyük istinatgâhından biri olan, gerekse ferdi ahlakın esaslı dayanaklarından biri olan dinin şu veya bu şekilde bir kenara itilmesi, hele bunun birtakım siyasî gayelerle süflî emellerin tatbiki için vasıta olarak kullanılması İslâmiyete zararlı olduğu kadar, Türk Milletine de zararlıdır. Viyana surlarına kadar ilerlediğimiz devirlerde din adamları ile, Çatalca'ya kadar çekildiğimiz zamandaki din adamlarının mukayesesi bize bu hususta geniş ölçüde bilgi verir.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 55 - S.95: 109.

Acaba bugün durum nedir? Bugün din kimlerin ellerindedir, hangi gayelere hizmet için kullanılmaktadır ve bugünkü dine karşı duyulan saygı nedir? Bunu kavrayabilmek için İçişleri Bakanlığının 78075 sayılı ve 12.8.1960 günlü yazısını okumakta büyük fayda vardır. İçişleri Bakanlığı Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanıp, Devlet Bakanlığına gönderildiği bir yazıda şöyle denmektedir:

"İzmir Gezici Vâizi Yaşar Tunagür Atatürk düşmanlığı yapmaktadır. Atatürk aleyhinde sağda solda konuşmakta, halkı Atatürk aleyhine tahrik etmektedir. İzmir Gezici Vâizi Yaşar Tunagür gericiliği teşvik etmekte, irticaı himaye etmektedir. İzmir Gezici Vaizi Yaşar Tunagür, yaklaşmakta olan seçimlerde partiler lehine propaganda yapmak hazırlığı içindedir."

Bu yazı Sayın Ürgüplü'nün Başbakan, Sayın Süleyman Demirel'in Başbakan Yardımcısı olduğu bir zamanda Hükümetin eline gelmiştir. Bu yazıyı alan bir Hükümet ne yapar? Eğer, iyi niyetli ise, en azından bunların doğru olup olmadığını tahkik eder. Öyle olmamıştır aziz arkadaşlarım. Bu yazı, Atatürk düşmanı olarak belirtilen bu insan hakkında yazılan bu yazı, irticaı yaymak için gayretler sarf ettiği söylenen bu adam, resmen siyasi propaganda yapmak için hazırlıklar yaptığı iddia edilen bu adam, dört ay sonra tahsili ile, görgüsü ile, seviyesi ile asla mütenasib olmayan bir mevkie, Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığına getirilmiştir. Demek ki, bu yazı bir tahkikata sevk etmek şöyle dursun, bu adam hakkında adeta bir tavsiye mektubu yerine geçmiştir.

Arkadaşlarım, bu mevzuu öğrendiğim zaman inanamadım. Dedim ki, bu olamaz. Ve derhal Hükümete bir yazılı soru açtım. Dedim ki, bu Yaşar Tunagür'ün tahsil derecesi nedir? Ne zaman tayin edilmiştir ve ne yapmaktadır? Hükümet, verdiği cevapta bana aynen şöyle söyledi: "Yaşar Tunagür lise mezunudur, tapu kadastro mezunu olarak görev almıştır ve ondan sonra eski müşavere kurulunda bir imtihan vererek gezici vaizlik yapmaktadır ve gezici vaizken, İzmir gezici vaizi iken-getirilmiş Diyanet İşleri Başkanlığı Yardımcılığına tayin edilmiştir." Bundan sonra merak ettim, dedim ki, Mutlaka İçişleri Bakanlığının yazısı üzerine Hükümet bir tahkikat açmıştır ve bu adamın cidden Atatürk düşmanı olup olmadığını, irticaı yaymak için gayretler sarf edip etmediğini araştırmıştır. Bir yazılı soru önergesi açtım Başbakana, dedim ki, bu adamı İçişleri Bakanlığı Atatürk düşmanı olarak size bildiriyor, mürteciliği yaymak için gayretler sarf ettiğini size bildiriyor. Acaba bunun hakkında ne gibi tahkikat açtınız? Bunlar doğru mudur? Arkadaşlar, Başbakan bana verdiği cevapta bu soruyu cevaplandırmadı. Bundan sonra ikinci bir yazılı soru açtım; dedim ki, falan tarihli yazılı soru önergemde sorduğum sorular Başbakan tarafından cevaplandırılmamıştır, binaenaleyh bu soruların cevabını istiyorum. İşte o zaman Sayın Başbakan verdiği cevapta; İçişleri Bakanlığının "Atatürk düşmanıdır" sözünü, "Mürteciliği yaymak

için gayretler sarf ediyor" sözünü gizlemiş ve sadece bana demiştir ki, "Bu yazının mahiyeti, partiler hakkında propaganda yapıyor, şeklindedir."

Şimdi arkadaşlarım, bir hükümete bir parlamento üyesi resmen soru açar, bu hükümet birinci soruda cevap vermekten kaçınır, ikinci soruda gerçekleri gizlerse, bundan sonra bu hükümetten alacağınız yazılara itimad etmek mümkün müdür? Bana, Bütçe Komisyonunda, Sayın Devlet Bakanı diyor ki; "Devletin arşivleri açıktır, evvela bize sorun." Nasıl soralım size; yazılı soruya verdiğiniz cevapta doğru cevap vermiyorsunuz. Neden himaye ediyorsunuz bu şahsı? - Neden himaye edildiğini birazdan açıklayacağım.-

Bundan sonra arkadaşlarım, bir yazılı soru daha açtım; dedim ki, bu adamın gerçekten Atatürk düşmanı olup olmadığı, irticai yaymak için gayretler sarf edip etmediği hakkında her hangi bir tahkikat açılmış mıdır? Hayır, Başbakanın verdiği cevapta, böyle bir tahkikat açılmamıştır, ama bu zatın bu suçları işlemediği, bu suçların varid olmadığı anlaşılmıştır, denilmektedir. Bir yazılı soru ile tekrar sordum. Nasıl anlaşılmıştır varid olmadığı?.

Şimdi arkadaşlarım, burada bir mantık şaheseriyle karşılaşacaksınız: Diyor ki, Hükümet; "Bu suçları bir daha işlemediğinden dolayı, bu haber alındıktan sonra bir daha bu suçları işlemediği görülmüştür, onun için bunun da varid olmadığı anlaşılmıştır." Eğer, diyor, bu adam, bu suçları işlemiş olsaydı, bir daha işlerdi. Tekrar bu suçlar hakkında haberler alınırdı. Alınmadığına göre, demek ki, bu suçları işlememiştir. Bir Hükümet tasavvur edin ki, emrinde Emniyet Genel Müdürlüğü var, bir Hükümet tasavvur edin ki, emrinde Millî Emniyet var ve Hükümete bu Hükümetin bir organı bir bakanlık bildiriyor, diyor ki; Atatürk düşmanıdır bu adam. Gezdiği yerlerde Atatürk düşmanlığı yapıyor; İrticaa sürüklüyor Türk halkını. Bu Hükümet kılını kıpırdatmıyor. Merak etmiyor; tahkikat dahi açtırmıyor, diyor ki, ondan sonra; "Bir daha, bu suç hakkında haber alınmamıştır ki, suça raslanmamıştır ki, böyle olsun." Demek ki, bir insan bir defa hırsızlık yapsa, ondan sonra yapmasa veya hırsızlığını saklayacak şekilde ustalaşsa hırsızlık yapmaya başlasa, veya bekçilerle anlaşsa da hırsızlığını rapor ettirmese, demek ki, bu adam suçtan muaf tutulacak. Bu artık olmaz arkadaşlar.

Bundan sonra arkadaşlarım; bir sayın milletvekili, 1967 yılı bütçe plân görüşmelerinde, Karma Bütçe ve Plân Komisyonunda, "Bu yazının mahiyeti nedir? İçişleri Bakanlığı böyle bir yazı yazmış mıdır? Yazmışsa içinde neler vardır" diye Devlet Bakanı Sayın Atabeyli'den sormuştur. Sayın Atabeyli bu soruyu cevaplandırmamıştır. Konuşmaların sonuna doğru bu milletvekili, tutmuştur soruyu yeniden tekrarlamıştır. Fakat Sayın Atabeyli tekrar soruyu geçmiştir, cevap vermemiştir. Arkadaşlarım, bu sayın milletvekili Bütçe, Millet Meclisi Genel

Kurulunda konuşulurken sorusunu tekrarlamış, Sayın Atabeyli, yanında yazının bulunmadığını, yazılı olarak soruya cevap vereceğini, 1967 yılında söylemiş ve fakat bugüne kadar yazılı olarak da cevap vermemiştir.

Şimdi Sayın Hükümet gene bana verdiği cevapta diyor ki; "Bu zatın bu şekilde hareketlerde bulunduğu hakkında bir daha haber alınmamıştır." Bu da gerçeklere aykırıdır arkadaşlar. Aksine, bu zatın bu gibi hareketlerini gittikçe artırdığını, kendisini, bir din görevlisi olarak değil, Diyanet İşleri Başkanlığında bir siyasî komiser olarak telâkki ettiğini, hattâ kendisine gelen din görevlilerine; "Ben, Hükümetin burada ajanıyım," dediği defalarca Hükümete ve Cumhurbaşkanlığına haber verilmiştir. Cumhurbaşkanı, aldığı raporlar sonunda Hükümeti ikaz etmiştir ve Millî Emniyetin kendisine verdiği bir dosyayı Hükümete intikal ettirmiştir. Maalesef Sayın Atabeyli "Bütçe konuşmalarında bunu da inkâr ediyor ve diyor ki; "Cumurbaşkanının böyle bir ikazı vâki olmamıştır." Arkadaşlarım, ben bunu burada açıklayayım: Cumhurbaşkanı, bir sayın milletvekiline, iki tane Devlet memurunun yanında aynen şöyle söylemiştir; "Evet, bana anlattıklarınız doğrudur, Devlet teşkilatından buna ait bilgiler bana da gelmiştir; hatta bir de dosya verilmiştir; dosyayı Hükümete verdim; Başbakanı ve Devlet Bakanını ikaz ettim; yakın bir zamanda bu Atatürk düşmanı -Cumhurbaşkanının kullandığı tabiri burada kullanmak istemiyorum- yerinden atılacaktır." demiştir. Bu sözün üzerinden iki sene geçmiş, fakat adam hâlâ yerindedir.

İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden müteşekkil bir heyet, cumhurbaşkanına kadar çıkmış, bu zatın Ankara ve Ankara dışında çevirdiği dolapları, yaptığı sahtekârlıkları memleket, aleyhine faaliyetlerini Cumhurbaşkanına anlatmışlar, Cumhurbaşkanı, evet, ben de biliyorum; ben de bir dosyası var, Hükümeti ikaz ettim, Devlet Bakanını ikaz ettim; yakında bu adam buradan atılacaktır, demiştir.

Bir emekli orgeneral, bir kurmay albay, Cumhurbaşkanını ziyaret etmişler; bu zatın memleket aleyhinde memleketin bütünlüğü, Türk vatanının bütünlüğü aleyhinde sarf ettiği gayretleri, yurt içinde ve yurt dışında sarf ettiği gayretleri Cumhurbaşkanına vesikalariyle anlatmıştır; Cumhurbaşkanı, evet demiştir ben de biliyorum, Hükümeti ikaz ettim, bu adam buradan atılacak.

Arkadaşlarım, Başbakanlığa bağlı bir kurumun hukuk müşaviri Başbakana gitmiş, bütün vesika ve teferruatiyle yurt içinde ve yurt dışındaki zararlı faaliyetlerini anlatmış, Başbakan dinlemiş, hiçbir ses çıkarmamıştır.

Şimdi, bir memleketin Cumhurbaşkanı, dünün Silahlı Kuvvetlerinin Başkanı yalan söylemez. Bu kadar kimselerin yanında Cumhurbaşkanı, "Hükümeti ikaz ettim" dediğine göre, "Devlet Bakanını ikaz ettim." dediğine göre, ikaz etmiştir.

Şu halde ortada bir tek mesele kalıyor; Sayın Devlet Bakanını, hafızası yanıltmaktadır.

Arkadaşlarım, bundan sonra, bir ilgili, bir Devlet memuru Cumhurbaşkanına kadar çıkarak, şifahi olarak, kendisine, bu zatın bütün faaliyetlerini etraflıca anlatmış ve vesikalarını vermiştir. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı bu ilgiliye, bu Devlet memuruna emir vermiştir, demiştir ki; sözlerini bana yazılı bir rapor şeklinde ver. Cumhurbaşkanından aldığı emir üzerine bu yetkili bir rapor hazırlamış, bir suretini Cumhurbaşkanına, bir suretini Başbakanlığa takdim etmiştir. Sayın Devlet Bakanı diyor ki, bu bir rapor değildir. Bu bir mektuptur. Hayır arkadaşlarım, bu bir mektup değildir. Bu bir rapordur. Cumhurbaşkanının emri ile bir Devlet memuru tarafından hazırlanmış bir rapordur. Şimdi bu rapordan bazı kısımları size arz edeceğim.

Şöyle başlıyor. Rapor, diye başlıyor ve diyor ki; İzmir merkez vaizi iken İstanbul Müftülüğüne atanıp, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı olarak görevlendirilen Yaşar Tunagür hakkında rapor. Cumhurbaşkanlığı tarafından, Cumhurbaşkanının emri ile hazırlanan bu rapor şöyledir:

"Halen Diyanet İşleri Başkanlığında Başkan Yardımcısı olarak bulunan Yaşar Tunagür'ün meslekî tahsili yoktur."

Evet arkadaşlarım, bu adam bir gün dahi din öğretimi yapan herhangi bir okuldan mezun değildir. Bir yazılı soru önergem üzerine Sayın Başbakan sadece lise mezunu olduğunu ve din öğretimi yapan hiçbir okuldan mezun olmadığını kendi yazılı ifadeleriyle vermişlerdir. Fakat bu bütçe konuşmalarında Sayın Atabeyli, ortaya bir de, Bağdat Edebiyat Fakültesinden sertifikalı olduğunu ortaya koymuştur. Sertifika bir tahsil derecesi değildir. Binaenaleyh, bu zatın bütün tahsili lise mezunudur, kadastro fen memurudur, bir gün dahi din tahsili yoktur. Nitekim bu hususlar Cumhurbaşkanına raporda bildirilmiştir.

11.8.1965 tarihinde yürürlüğe giren 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve görevleri hakkında Kanunla kendisine tanınan müktesep memuriyeti İzmir Merkez vaizliğidir. Bilahara İstanbul Müftülüğüne atanması bu kanun hükümlerine tamamen aykırıdır, denilmekte; anlatıldıktan sonra, raporun hepsini okumayacağım, uzundur, bazı kısımlarını size arz edeceğim.

Ben kendimden hiçbir şey eklemiyorum, içinde arz ettiğim her husus resmî evraka dayanmaktadır, resmî evrak onlardadır. Binaenaleyh, ben kendimden birşey eklemeden sadece onları arz ediyorum.

"Yaşar Tunagür böylece Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığına tayin edildikten sonra bütün salahiyetlerinden fiilen tecrid etmiş ve her tarafa kendi adamlarını tayin etmiştir. Bir hayli kanunsuzluklar yaparak, bir hayli kimsenin ocağını

yıkarak kendi sultasını kurmaya, memleket içerisinde büyük bir teşkilât kurmaya, kurye ile iş yapmaya, -çok önemli bir noktadır, bu; mektuplarla, yazılarla değil, adam göndererek- kendisi haftada bir, iki defa tayyare ile ve diğer vasıtalarla çeşitli vilayetleri ziyaret edip, oradaki adamlarına talimat vererek Türkiye'deki bütün diyanet işlerini kendi propagandasını yaptıran, kendi emeline hizmet eden bir teşkilât haline sokmaya çalışmıştır." E.. Gayet tabiidir ki, Diyanet İşleri Başkanlığında bir çok namuslu vatan evlatları vardır. Bunların başında cidden faziletli bir insan olan Diyanet İşleri Başkanvekili Lütfi Doğan Bey vardır. Sayın Lütfi Doğan, İlâhiyat Fakültesi mezunu olan ve cidden faziletli olan bu zat, bir müezzini dahi yerinden kıpırdatamıyan, hiç bir emir veremeyen bir durumdadır. Nitekim ondan evvelki Diyanet İşleri Başkanı Sayın Ali Rıza Hakses de şöyle bir teklif ile Diyanet İşleri Başkanlığına getirilmiştir. Denilmiştir ki, seni Diyanet İşleri Başkanı yapacağız, ama Yaşar Tunagür ile geçinebilir misin? Ali Rıza Hakses'in fiilen Cumhurbaşkanına verdiği ifadede vardır, bu. Ali Rıza Hakses demiştir ki, deneyeyim. Ve gelmiştir bu zat, görmüştür ki kendisi kukladan başka birşey olmuyor. Bütün işler baştan aşağıya kadar Yaşar Tunagür tarafından yürütülüyor. Bunun üzerine arkadaşlarım, Cumhurbaşkanına verilen raporda durum aynen şöyle anlatılmaktadır.

"Yaşar Tunagür vekâlet etmekte bulunduğu Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı görevinde de yetkilerini aşmakta ve Diyanet İşleri Başkanının işlerine müdahale etmektedir. Diyanet İşleri Başkanı Sayın Ali Rıza Hakses, 3.5.1967 gün ve özel kalem 82 saylı tamimlerinde Reis Muavinlerinden imza yetkisini aldığını ve kendi imzasını taşımıyan evrakların hukuken muteber sayılmayacağını bildirdiği halde, Yaşar Tunagür bunu dinlememiş ve kendi havasına devam etmiştir." Hattâ arkadaşlarım, Sayın Ali Rıza Hakses'in Cumhurbaşkanına anlattığına göre, bir gün Yaşar Tunagür ve avanesi Ali Rıza Hakses'in odasına girmişler, hakaret etmişler ve demişlerdir ki, sen kim oluyorsun? Getirdiğimiz her evrakı imzalamaya mecbursunuz. Bunun üzerine salahiyetleri elinden alınmış, kukla durumuna düşürülmüş bir din görevlisi olmaya vicdanı ve namusu müsaade etmeyen bu kıymetli insan, Yaşar Tunagür'ü görevinden ayırmış, İstanbul Müftülüğüne göndermek istemiştir. İşte tam bundan 2 gün önceki bir tarih ile Devlet Bakanı bir emir çıkararak Ali Rıza Hakses'e mecburî izin vermiştir. Bakmış ki gidiyor, âlet gidiyor, yapılacak şey, hemen Ali Rıza Hakses'i makamından uzaklaştırmak. Ali Rıza Hakses'e bu çıkardığı emirleri ile, 2 gün evvelki yazılarıyle mecburî izin verilmiştir.

Şimdi arkadaşlarım, bundan sonra da yapılan kanunsuzluklar bitmiyor. Esas bundan sonra kanunsuzluklar başlıyor. Şimdi 633 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi diyor ki; herhangi bir sebeple Diyanet İşleri Başkanı yerinden ayrılırsa, ya

Diyanet İşleri Başkanı Yardımcılarından birisini vekil gösterir veya vekil göstermezse bu takdirde Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Diyanet İşleri Başkanına vekâlet eder.

Şimdi kanunu aynen okuyayım, 3 üncü madde: Diyanet İşleri Başkanı, kuruluşun bütün çalışmalarını yürütmek ve denetlemekle görevlidir. Başkanın bulunmadığı hallerde, Başkanın gösterdiği Başkan Yardımcılarından biri, Başkanın göstermediği hallerde Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Diyanet İşleri Başkanına vekillik eder.

Şimdi bu duruma göre Ali Rıza Hakses mecburî izin aldığında yerine herhangi bir vekil göstermemiştir. Kanunun gayet sarih hükmüne göre, 3 üncü maddeye göre, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Sayın İsmail Ersel'i, değerli bir din adamı olan, faziletli bir insan olan İsmail Ersel'i Diyanet İşleri Başkanına vekâlet edecektir. Ama, vicdanlı bir insandır, namuslu bir insandır. Böyle bir insan, gayet tabiî ki Yaşar Tunagür gibi bir adamı orada tutmayacak, kanunları tatbik edecektir. Bu durumu iyi bilen Devlet Bakanı Kanunu çiğneyerek, kanunun sarih hükmüne rağmen bir başkasını, daha uslu zannettiği, emirlerine daha çok uyacak, Yaşar Tunagür'e tahammül edeceğini zannettiği bir başkasını vekâlet ettirmiştir.

Şimdi arkadaşlarım; daha dün burada birçok arkadaşlarımız kürsüye çıktı, talebe nümayişleri için, öğrencilerin belediye otobüslerine müdahaleleri için; arkadaşlar dediler; kanunu siz yapıyorsunuz, sizin yaptığınız kanunlara karşı geliniyor. Nasıl olur bu? Yasa organları mutlaka direnmeli. Yaptığımız kanunların mutlaka tatbikini temin etmeliyiz. Bu, 633 sayılı Kanunu siz yapmadınız mı? Bu 633 sayılı Kanun tatbik edilmek için yapılmadı mı? Bir Devlet Bakanı nasıl olur da bile bile çiğner, açık hükmünü çiğner?

Bunun üzerine ben bir soru açtım, dedim ki yazılı sorumda; 633 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi, Başkanın göstermediği hallerde Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanının vekillik edeceğini âmir olduğu halde nasıl oldu da siz başkasına vekâlet verdiniz? Sayın Bakan diyor ki cevabında; efendim, Diyanet İşleri Başkanı vekil göstermeden ayrıldı, ben de umumi hükümlere göre başka vekil tâyin ettim.

Şimdi arkadaşlarım; şu Senatoda birçok değerli hukukçu arkadaşlarımız var. Sarih hüküm varken, özel hüküm varken, açıkça kanun Diyanet İşleri Başkanı vekil göstermeden ayrılırsa yerine Din İşleri Kurulu Başkanı vekillik eder, derken bu hükmü çiğneyerek umumî hükümlere göre Devlet Vekili istediği şekilde vekil tayin edebilir mi? Mümkün mü arkadaşlarım bu?

Arkadaşlarım, bu politika âleti, bu din adamı demeye insanın yüzü kızaracağı Yaşar Tunagür yaptığı hizmetlerin mükafatlanması için sadece bunlarla da kal-

mamış, bu kadar kanunlar çiğnenmemiş. Kendisi hemen İstanbul Müftülüğüne tayin edilmiştir. İzmir'den alınmış gezici vaiz iken Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı vekilliğine, oradan da hiçbir sebep yokken İstanbul Müftülüğüne tayin edilmiştir. Bu tayin de usulsüzdür. Bakın arkadaşlarım kanun ne diyor: Yine sizin yaptığınız kanun. Dün sayın senatörlerin biz yaptık, biz savunalım dedikleri kanun. Diyor ki 22 nci madde: "Müftü ve vaizlerin dinî eğitim veren yüksek öğrenim müesseselerini bitirmiş olmaları şarttır." Demek ki bu kanun çıktıktan sonra bir kimseyi müftü veya vaizliğe tayin edebilmek için bu zatın yüksek okul, din eğitimi veren yüksek okul mezunu olması şarttır. Bir geçici maddesinde diyor ki kanun: "Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte görevi başında olanların müktesep hakları saklı olup, bunlardan (B) fıkrası, unvanlarında değişiklik yapılmış veya hizmetleri kaldırılmış olanlar iki ay içinde müktesep derece aylıklariyle, maaş derecelerine uygun görevlere, bu görevlerde aranacak niteliklere bakılmaksızın bir defaya mahsus olmak üzere atanabilir."

Şimdi Yaşar Tunagür tahsili dolayısiyle, nitelikleri dolayısiyle vaizliğe tayin edilemez. Ama kanun diyor ki; mademki bu zat vaizdi, müktesep hakkı bakidir; iki ay içerisinde bir defaya mahsus olmak üzere buraya tayin edilebilir. Kanunun bu maddesi cidden uygulanmış ve Yaşar Tunagür bir defaya mahsus olmak üzere ve müktesep hak olarak İzmir Gezici vaizliğine tayin edilmiştir. Bundan sonra kendisine günde 36 lira yevmiye, 600 lira makam ücreti verilmiş, bir otomobil, yalnız, kanunlara aykırı olarak, şahsına tahsis edilmiş; çoluk-çocuğu, oğlu, kızı, muhterem refikaları bundan halen istifade etmektedir. Ben teferruata girmeyeceğim, bütün nerelerde, ne zaman, ne yaptığı dosya ile elimizde sabit. Son olarak size şunu söyleyeceğim: Ben bundan bir hafta evvel Bütçe ve Plân Komisyonunda bu otomobilin usulsüz kullanıldığını, kanuna aykırı olarak Yaşar Tunagür'ün çocukları tarafından kullanıldığını söylediğim halde geçen Çarşamba günü saat onikiyi sekiz geçe Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin yanındaki Kız Enstitüsünden kızını otomobil tek başına almış ve evine götürmüştür. Şahitlerin ifadesiyle bu husus sabit. Adam demektedir ki, Yaşar Tunagür, bana herkes hafif gelir, istediğimi yaparım. Ve istediğini yapmaktadır.

Bundan sonra arkadaşlarım; bu adam İstanbul Müftülüğünden aldığı para, ayrıca aldığı makam maaşı, 36 liralık yevmiye az gelmiş, Gima'da dış ticaret uzmanı sıfatiyle ayda 1 000 lira maaş tahsis edilmiştir. (Ya, bravo sesleri) Dış ticaret uzmanı arkadaşlarım, on parmağında adamın on tane marifet. Bu Atatürk düşmanı, bu mürteci, bu Derviş Vahdeti müsveddesi, ondan daha bilgisizdir, ondan daha vicdansızdır. Bu zat bütün bu yapılan işler yetmiyormuş gibi Gima Genel Müdürlüğünden...

CAHİT ORTAÇ (Bursa) – Kendisini müdafaa edemeyen bir kimseye buradan bu şekilde konuşmak doğru değil.

CEMAL MADANOĞLU (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Sus, sus.

CAHİT ORTAÇ (Bursa) – Daha soğukkanlı olarak burada delilleri tesbit edelim. Kendisi burada yok...

SALİM HAZERDAĞLI (Elazığ) – Yüzüne karşı da söyledi, kendisi orada idi.

BAŞKAN – Bir dakika, Sayın Hazerdağlı müsaade ediniz.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Devamla) – İkazımız kâfi.

BAŞKAN – Sayın Özgüneş bugün hakkında Meclis araştırması istediğiniz kimse, şahsiyet itibariyle ne olursa olsun, bir makamı temsil etmektedir. Rica ediyorum; sizin olgun, nezih üslûbunuzla bu makama hürmeten haklarındaki kanaatlerinizi bu makama uygun üslûbu beyanla ifade ediniz. Sizden Riyaset olarak rica ediyorum.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Devamla) – Sayın Başkan, dün burada talebelere yol kesici misiniz diye sorulurken, acaba onlar burada mı idi? Kendilerine soruluyor mu idi? Burası Millet kürsüsüdür, bir sahtekâra sahtekâr dememek namussuzluktur. Sahtekâra sahtekâr diyeceğim. Ben demiyorum bunu, Devletin arşivlerinde var bu. Ben adama Atatürk düşmanı demiyorum, İçişleri Bakanlığı diyor. Bir adam Atatürk düşmanı olacak, ben onun karşısında tarafsız olacağım. Böyle tarafsızlık kahrolsun. Ben Atatürk mevzuubahs olduğu zaman tarafsız olamam ve gerçeği söylemek zorundayım.

BAŞKAN – Sayın Özgüneş bunun münakaşasını yapmak istemiyorum. Zatıâlinize Riyaset olarak bir ikazda bulundum. Buyurunuz devam ediniz efendim.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Devamla) – Evet, arkadaşlarım, bu zata, bu Atatürk düşmanına, Gimadan 1 000 lira dış ticaret uzmanı diye para tahsis edilmiştir. Her ay tıkır, tıkır parasını almaktadır. Kimler verir bu parayı arkadaşlar? Neden verilir bu para? 8 çocuklu Diyanet İşleri Başkanvekili çok muhterem, faziletli Lûtfi Doğan bir gecekonduda otururken acaba aynı zata neden aynı lûtuf gösterilmez? Acaba yalnız bu mudur Devlet memuru müşkül durumda olan? Bütün bunlardan sonra Gimadan bu dış ticaret uzmanı sıfatiyle verilen para nedir?

Bundan sonra arkadaşlarım; yine aynen Reisicumhura verilmiş olan rapordan okuyorum. Sayın Başbakanın çok yakınından birisi, Ankara'da Çankaya'daki Yeşilyurt sokağındaki evini bedava olarak kendisine vermiştir. Bundan başka kendisi etrafta bazı bakanlarla son derece mahrem ilişkileri olduğunu, birçok bakanların kendisine saygı duyduğunu etrafa yayarak, kendisini çok kudretli gös-

termek çabasının içerisine düşmekte, hattâ arkadaşlarım, Millî Güvenlik Kurulunun din müşaviri olduğunu etrafa yayarak askerlerle de benim aram iyidir, askerler de beni müşavir olarak kullanıyor demektedir. Bunlar da yine şahitlerin ifadeleriyle sabittir.

Şimdi arkadaşlarım; acaba İstanbul Müftülüğüne tayini kanunî midir? Buna gelelim. Evvela Yaşar Tunagür'ün müktesep hakkı, demin arz ettiğim gibi sadece gezici vaizliktir. İstanbul Müftülüğüne tayini imkânsızdır. Fakat buna rağmen, kanuna rağmen bu zat İstanbul Müftülüğüne tayin edilmiştir. Fakat arkasından bakılmıştır ki, kanuna aykırı, bir gün bir yerden fiyaskosu çıkacak, bundan sonra hemen Başkanlık eliyle Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığına bir yazı yazılmıştır. Bu yazıda denilmektedir ki: "Diyanet İşlerinde bulunan Din İşleri Yüksek Kurulu tarafından imtihan edilmek suretiyle bazı vaizlerin müftülüğe tayinleri mümkün müdür? Hukuk müşavirliği, Diyanet İşlerinin Hukuk Müşavirliği buna menfi mütalâa vermiştir. Demiştir ki, bu gibi şahısları imtihan etmek veyahut şöyle, böyle yapmak suretiyle bir üst göreve tayinleri mümkün değildir. Eğer bu adamlar gezici vaizse müftülüğe, hattâ hattâ bir kasabanın müftüsü ise vilayet, âmir durumunda olan vilayet müftülüğüne tayini mümkün değildir. Hukuk Müşavirliğinin mütalâası budur. Bundan sonra Din İşleri Yüksek Kurulu, ki içinde şimdiki Sayın Lûtfi Doğan'ın da bulunduğu halen Diyanet İşleri Başkanlığı Zat İşleri Müdürlüğünü yapan zatın da bulunduğu Din İşleri Yüksek Kurulu Kanunun 3 üncü maddesine göre Diyanet İşleri Başkanlığının karar organıdır burası, sadece müşavere organı değil, aynı zamanda karar organıdır. 17.7.1967 gün ve 141 sayılı kararında aynen şöyle söylemiştir: Bu gibiler bulundukları görevden başka bir göreve, mesela, vaiz iseler, idarî bakımdan âmir durumunda olan müftülüğe, ilçe müftüsü iseler aynı sebeple il müftülüğüne nakil edilemezler." Şu halde Hukuk Müşavirliği mütalâasından sonra Diyanet İşleri Başkanlığının karar organı olan, kanunda karar organı olarak zikredilen Din İşleri Yüksek Kurulu da bu kararı almıştır ve ondan sonra da bununla iktifa etmemiş demiştir ki, eğer böyle tayinler yapılmışsa iptal edilmelidir. O gündür bugündür Yaşar Tunagür'ün İstanbul Müftülüğü, kanuna aykırı olarak yapılan tayin iptal edilmemiştir. Yaşar Tunagür kanunen İstanbul Müftüsü olarak görülmekte ve fakat Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığında dört yıldır devam etmektedir. Dört yıldır arkadaşlarım İstanbul Müftülüğü vekâletle idare edilmektedir.

Herkes bilir ki, İstanbul Müftülüğü Diyanet İşleri Başkanından sonra en büyük makamdır. İstanbul Müftülüğünün büyük önemi vardır. Sırf Yaşar Tunagür ne olur ne olmaz, şu veya bu şekilde bir hareketle eğer buradan uzaklaşmak durumunda kalırsa İstanbul Müftülüğü kendine hazır olsun diye, o makam kendisine tahsis edilmiş orada her zaman kendisine hazırlanmış olsun diye İstanbul

Müftülüğü Yaşar Tunagür'ün hatırı için dört yıl açık bulundurulmakta, vekâletle idare edilmektedir.

Sayın Bakan diyor ki; nerenin vekâletle idare edileceğini biz biliriz. Bu vazife bizimdir. Evet, bu vazife sizindir... Ama, bunun murakabe hakkı da bizim. Yakanıza yapışıp neden bunu böyle yaptınız, neden kanuna aykırı hareket ettiniz diye sormak da bizim vazifemizdir.

Şimdi arkadaşlarım farz edelim ki, yaptığı işlerden; yine Cumhurbaşkanına verilen rapordan, ben kendimden hiçbir şey eklemiyorum; bir iki noktayı daha okuyacağım. Yaşar Tunagür İzmir'de vaiz iken, arası açık bulunduğu Karşıyaka Müftüsü Yusuf Ziya Yücegül'ü birtakım sudan bahanelerle Seferihisar'a naklettirmiştir. Bu haksız tasarruf karşısında Danıştay'a başvuran Yusuf Ziya Yücegül, aylarca evvel dâvayı kazanmış ve eski görev yerine dönmesine dair kararı Diyanet İşleri Başkanlığına tebliğ ettirmiştir. Diyanet İşleri Başkanı Sayın Ali Rıza Hakses Danıştay'ın bu yerinde kararının uygulanmasını istediği ve ilgililere bu yolda emir verdiği halde, sırf Yaşar Tunagür'ün muhalefet etmesi yüzünden bu karar yerine getirilmemektedir, mağdur eski Karşıyaka Müftüsü Yusuf Ziya Yücegül'ün hakkında Danıştay kararının uygulanması için Diyanet İşleri Başkanlığına en son 26.9.1967 tarihinde noter vasıtası ile bir ihtar göndermiştir. Bir tahkikat açılırsa Yaşar Tunagür'ün çevirdiği dolaplar daha iyi anlaşılacaktır.

Evet arkadaşlarım, Yaşar Tunagür'ün bir diğer marifeti Danıştay kararlarını tatbik etmemektir. Halen benim bildiğim, Diyanet İşleri Başkanlığında görevli insanlar üç tane Danıştay kararı almışlar, maaşlarını almakta, evlerinde oturmaktadırlar. Yaşar Tunagür kendilerine görev verdirmemektedir. Kanuna göre iki tane Başkan Yardımcısı olması lazımdır. Devlet teşkilâtında tasarrufa gidilmediği bir zamanda, bol bol kadroların doldurulduğu bir zamanda Yaşar Tunagür'e bir rakip daha çıkmasın diye ikinci bir Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı tayin edilmemektedir.

Bir kısım daha var, fakat bunları sonunda okuyacağım.

Yine devam ediyorum, Yaşar Tunagür İzmir Merkez Vaizliğinde bulunduğu sırada İmam Hatip ve İlahiyat Öğrenci Yetiştirme Derneğinde emniyeti suiistimal etmiş, emanet olan kitapların kârını zimmetine geçirmiş, bilahara teftiş yapılınca, anlaşılınca sıkıştırılmış ve paranın bir kısmı kendisinden istirdad olunmuştur. Mezkûr derneğin idareci üyelerinden M. Asım Aksoy bu durumları büttün teferruatı ile bilmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı Disiplin Kurulu dört aydan beri toplanmamıştır. Disiplin Kuruluna ait vesikaları Yaşar Tunagür kendi başına yürütmekte, gelen şikâyetleri kendine göre değerlendirip lüzum gördüklerinin nakillerini çıkararak

bir nevi cezalandırmaktadır. Her ay çıkmakta olan Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisinin son iki sayfası hep bu şekilde tayin ve nakillerle dolu olduğundan teşkilât mensupları tarafından korku ve endişe ile izlenmektedir. Hiçbir Devlet dairesinde emsaline rastlanmayan bir haksızlık içinde yapılan bu tayin ve nakiller yüzünden Diyanet İşleri teşkilâtı bir türlü yerine oturamamakta, bütün Diyanet İşleri mensupları bu sebeple çok tedirgindir ve huzursuz durumdadır. Bugün Türkiye'mizde en mühim bir Devlet müessesesi olan Diyanet İşleri Başkanlığında önemli noktalara sistemli bir şekilde nurcular, daha doğrusu Kürtçüler yerleştirilmektedir. Bu hareketin Diyanet İşlerindeki temsilcisi hiç şüphe yoktur ki, Yaşar Tunagür'dür. Bunlardan başka esas teşkilât kademelerinde devamlı ve sistemli bir şekilde nurcuların yerleştirildiği bir vâkıadır. Bakanlığın en faal kısmı ve ruhu mesabesinde olan diğer bütün kısımları zikretmekte ve şahıs isimleri vermektedir, ben onları geçiyorum.

Gene arkadaşlarım; bir şahsın ismini zikrettikten sonra, nurculuk faaliyetlerinden dolayı ordudan çıkarılmış olan bu zat da yerini Diyanet İşleri Başkanlığında bulmuş ve Yaşar Tunagür tarafından şikâyet masası şefliğine atanmıştır. Gene bir başka şahıs hakkında, bu zat da ordudan assubaylıktan tard olunmuş koyu bir nurcudur, Diyanet İşleri Başkanlığı teftiş kurulu şefliğine atanmıştır. Bu zatın babası falan zat, ilkokul mezunu dahi olmadan ve hiçbir imtihana tabi tutulmadan Nevşehir'in falan kasabasına Aşağı Mahalle Camisine kadrolu imam olarak tayin edilmiştir. Bir başka şahıs hakkında Adalet Bakanlığından nurculuğu yüzünden, mezhepçiliği yüzünden kovulan bu zat gene Diyanet İşleri Başkanlığına alınmıştır. Arkadaşlarım, sayfalarca süren bu rapor bir Devlet memuru tarafından Cumhurbaşkanının emir ve arzusu üzerine kendisine takdim edilmiştir. Buna ait bazı kısımları daha ileride okuyacağım.

Bundan dolayı ben bir soru açtım arkadaşlar, bir yıl evvel. Dedim ki; Cumhurbaşkanlığına verilen bu rapor Hükümete havale edilmiş midir? Eğer Hükümete havale edilmişse Cumhurbaşkanı tarafından ne gibi bir işlem yapılmıştır? Bir yıldır Hükümet bu yazılı soru önergemi cevaplandırmamıştır. Bütün isteklerime ve gayretlerime rağmen Hükümet Cumhurbaşkanlığına gelen bu rapor hakkında ne gibi bir muamele yapıldığını, ki bir sureti de Başbakanlığa verilmiştir, ne gibi muamele yapıldığını sordum, yazılı soru önergeme bugüne kadar cevap verilmemiştir. Bu raporu alan Cumhurbaşkanı bizzat Diyanet İşleri Başkanlığını teftiş etmek lüzumunu hissetmiş ve Diyanet İşleri Başkanlığına gittiği zaman kendisini hayretlerde bırakan bir durumla karşılaşmıştır. Bütün vazifeler baştan sona kadar vekillikle idare edilmektedir. Diyanet İşleri Başkanı Vekil, Teftiş Kurulu Başkanı Vekil, Personel Başkanı Vekil, dört tane Din İşleri Yüksek Kurulu üyesi müfettişlerin dışında asaletle idare edilen hiçbir yer yok. Hepsi

vekillikle idare edilmektedir. Cumhurbaşkanı Sayın Atabeyli'ye memurların yanında demiştir ki; bu olmaz, ne kadar vekillik bu böyle? Hiç asaletle tayin edecek kimse bulamıyor musunuz Sayın Vekil kendisine, efendim, gereğini yapacağız, demiştir. Fakat, o gündür, bu gündür bu vekillikler devam etmektedir. Bunun din görevlileri arasındaki tefsiri şudur: Bir makama vekâletle adam getirilmekte, bu vekillik müessesesi, başında, Demokles'in kılıcı gibi tutulmakta, bunlardan Yaşar Tunagür'ün arzusuna uymayanlar görevlerinden çıkarılmakta veya Yaşar Tunagür'ün arzusuna uydurulabilmek için vekâletten ayrılma korkusu her zaman başlarında Demokles'in bir kılıcı gibi tutulmaktadır.

Arkadaşlarım, bugün halen 1 026 tane Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu, 688 tane İlâhiyat Fakültesi mezunu vardır. Bunlardan son derece küçük bir kısmına Diyanet İşleri Başkanlığında vazife verilmekte, Diyanet İşleri Başkanlığına müracaat eden Yüksek İslâm Enstitüsü mezunları ve İlâhiyat Fakültesi mezunları görev alamamaktadırlar. Bu 688 tane İlâhiyat Fakültesi mezunu ve 1 026 tane Yüksek İslâm Enstitüsü mezununun büyük bir kısmı başka görevlerde çalışırken, hiç din eğitimi görmemiş, din eğitimi veren hiçbir yüksek okuldan mezun olmamış birçok kimseler, başta Yaşar Tunagür olmak üzere mühim mevkileri işgal etmektedirler.

Hükümetin bana bir soruma resmen verdiği cevabı okuyayım, vekil olarak çalışanlar: Başkan, Başkan Yardımcısı, Personel Dairesi Başkanı, Teftiş Kurulu Başkanı, Olgunlaşma Daire Başkanı, Personel İşleri Müdürü, Özlük İşleri Müdürü baştan sona kadar vekil.

Arkadaşlarım, Yaşar Tunagür'ün bu kanunsuz faaliyetlerini burada bitirerek Yaşar Tunagür'ün bir de yurt dışındaki faaliyetlerini arz etmek istiyorum:

Yaşar Tunagür her yıl muntazaman hacca gider ve Suudî Arabistan'daki birtakım Arap dernekleri ile sıkı ilişkisi vardır. Cumhuriyet Gazetesi 1 Mayıs 1969 tarihli nüshasında Dışişleri Bakanlığına verilmiş bir raporu ele geçirdikten sonra neşriyat yapmıştır. Ve bunu açıklamıştır. Sayın Bakan derler ki "Hayır", "Yaşar Tunagür bu Arap derneklerinin genel kuruluna katılmaz." Öyledir, belki de bazılarına katılmaz. Ancak bu Arap dernekleriyle gayet sıkı işbirliği vardır. Arap Gazeteleri kendisinden "Şeyh Yaşar" diye bahsederler. Ve Türkiye'de kurulacak bir hilafet devletinin en büyük mümessili olarak sayarlar. Bu hususta ne gibi faaliyetler yaptığı, nerelerde, ne gibi temaslar yaptığı Dışişleri Bakanlığına bir Dışişleri memuru tarafından rapor halinde verilmiş ve bu raporun bir özeti de Millî Emniyet'e takdim edilmiştir. Cumhuriyet Gazetesi 1 Mayıs 1969 tarihli nüshasındaki neşriyatı bundan sonra yapmıştır. Evvelki sene, yani 1967 yılındaki hac dönüşü Yaşar Tunagür, Irak'a ve Londra'ya gitmiştir. Irak'da ve Londra'da kim-

lerle temas ettiği, hele Irak'da "Bizimkilerle temas edeceğim" dedikten sonra, kimlerle temas ettiği cidden endişeyi ve merakı muciptir. Evvelsi seneki haç dönüşünde, ki muhterem refikaları ile beraber gitmişlerdir -Muhterem refikalarını Diyanet İşleri Başkanı ile göndermişler, kendileri Kuveyt'e kadar gitmişlerdir. Kimin parası ile gitmiştir. Kuveyt'e? Kim kendisini çağırmıştır? Londra'ya ve Irak'a kimler kendisini çağırmıştır? Orada hangi devletlerin mümessilleriyle münasebette bulunmuştur? Bunların açıklanmasında büyük fayda vardır. Ben Dışişleri Bakanına bir yazılı soru açtım. Dedim ki "Bakanlığınızda bu zatın dışarıdaki münasebetleri hakkında verilmiş olan herhangi bir rapor var mıdır? Bugüne kadar bunun cevabını alamadım. Fakat ben burada belirtiyorum. Dışişleri Bakanlığına verilmiş bir rapor vardır. Ve bu raporun bir sureti Millî Emniyettedir.

Arkadaşlarım, Yaşar Tunagür'ün bir de mezhepçilik faaliyeti vardır. Kendileri Süleymancıların desteği ile Diyanet İşleri Başkan yardımcılığına getirilmiştir. Fakat, Hükümetin Süleymancılara karşı cephe alması sonunda Süleymancılıktan dönmüş, Nurcu olmuştur. Ve bundan sonra kendisini Nurcular desteklemiştir. Ve bir Bakan bana demiştir ki; "Evet Yaşar Tunagür'ü tutuyoruz ama, Süleymancıları gayet iyi tanıyor, Süleymancıları teşkilâttan uzaklaştırmak için bu zatı tutuyoruz." Her uzaklaştırdığı Süleymancının yerine bir Nurcu getirmektedir.

Arkadaşlarım, bugün açıkça söyleyelim; Kuran-ı Kerim Müslümanlığı bir kenara itilmiş, Hazret-i Peygamber bir kenara itilmiş, Süleymancılık, Nurculuk, Dokuz Osmanlık, Kadirîlik, Kamerîlik, Biberîlik memlekette Ticanîlik kol geziyor. Birini uzaklaştıracak Diyanet tedbirini getirin, ötekilerle dolsun. Yanlış arkadaşlar. Gerçek şudur ki; Diyanet İşleri Başkanlığı bir İslâm Diyanet İşleri Başkanlığıdır. Müslümanım diyen, Kuran-ı Kerimin sınırları dışına çıkmayan herkes Müslümandır. Ve Diyanet İşleri Başkanlığı şu veya bu tarikatın, şu veya bu mezhebin emrine girmemelidir. Çünkü Diyanet İşleri Başkanlığı büyük bir yaygın eğitim müessesesine maliktir. Türkiye'nin her köyünde mutlaka ya bir imam vardır, ya gezici vaiz vardır. Bütün bunların şu veya bu cereyana, şu veya bu tarikata tabi olmaları doğru değildir. Diyanet İşleri Başkanlığı Devlet teşkilatının içerisine Kuran-ı Kerim Müslümanlığını anlatsın diye alınmıştır. Yoksa şu efendinin bu hazretlerinin fikirlerini yaysın diye alınmamıştır.

Dedim ki; Diyanet İşleri Başkanlığı, İslâm Diyanet İşleri Başkanlığıdır. Kuran-ı Kerim'in sınırları dışına çıkmayan, her İslâmî fikire müsamaha ile, şefkatle, sevgiyle yaklaşmak zorundadır.

Arkadaşlarım bu memlekette bir grup Alevî vardır, Yaşar Tunagür Alevîlerin düşmanıdır. Nedir Alevîlik, Sünnilik dâvası? Herkes bilir, ama bir, iki kelime ile tekrarlamakta fayda vardır. Acaba Hazreti Ali mi Halife olsun, Muaviye mi?

Mesele bu. Zaten İslam mezheplerini inceleyenler bilir. İki ana kaynağı vardır; birisi siyasi sebepler, birisi hukukî sebepler. Şimdi arkadaşlarım, Hazreti Ali mi, Muaviye mi haklı? Türk Milleti bunun üzerinde asırlar evvelinden hükmünü vermiştir. Şurada bir mescit var, girin bakın Hazreti Ali'nin adı, Hazreti Hasan ve Hazret-i Hüseyin'in adı Allahın ve Peygamberin adı ile yan yana yazılmıştır. Ama Muaviye'nin adı yoktur, Yezit'in adı yoktur. Türkiye'deki insanların yarısından fazlasının ismi Ali'dir, Hasan'dır, Hüseyin'dir. Ama Muaviye ve Yezit adına raslayamazsınız. Hattâ Yezit Anadolu'da bir hakarettir. Bir insana Yezit dediğiniz andan itibaren kendini tahkir edilmiş sayar. E, durum bu, demekki, Ehli Beyt'e hürmet bütün Müslümanlarda müşterek. Buna rağmen Türkiye'de hâlâ Ali mi, Muviye mi haklıdır dâvasını sürdürüp getirmek ve bir zamanlar Hazreti Ali'ye karşı şefkat duymuş, bağlılık duymuş Müslüman kardeşlerimize, siz Alevîsiniz diye hergün "Kestiğiniz et yenmez, sizden kız alınmaz" gibi mütemadiyen bunları tahkir etmek, bunları İslamiyetin dışına çıkarmak kimin selahiyeti dahilindedir. Bir insan eğer "Ben Müslümanım" diyor ise, bu Müslümanım diyen insana hayır sen değilsin demeye kim kendinde hak görebilir? Yaşar Tunagür bu hakkı görüyor kendinde.

Bakın arkadaşlarım bir alevî vatandaşın feryadına; Diyor ki, bu Alevî vatandaş; "Bir imam istedik, cami yaptırın dediler, Cami yaptırdık ve bundan sonra Diyanet İşleri Başkanlığına müracaat ettik. Diyanet İşleri Başkanlığında uzun uğraşmalardan sonra bir kadro aldık. Bu kadroyu tam bizim köye geleceği sırada, Yaşar Tunagür'ün haberi oldu ve bizden kadroyu aldı. "Bunlar alevîdir, ölü mü yıkayacak gidip burada imam?" dedi ve bizden aldığı kadroyu başka yere verdi. Ve ilave ediyor, diyor ki; "Biz bu yazının şaşkınlığı içerisinde iken, Diyanet İşleri Reisi Karadeniz seyahatine çıktı. Yaşar Tunagür bundan istifade ederek, hemencecik Devlet Bakanlığına yazı yazarak, köyümüzün imam kadrosunu aldı ve bir başka köye naklini yaptı. Adı geçen Tunagür'e başvurduk. Aman efendi, bunda bir yanlışlık var, sırf bu köy alevîdir, kızılbaştır, diye kadro alınıyor, bu çok sakîm ve tehlikeli bir yoldur. Yapma, etme dedikse de bizi huzurundan kovdu. Bağırta bağırta kadroyu elimizden aldı." Koca bir devletin Diyanet İşlerinin en yüksek mevkiini işgal eden ve Kur'an yolundan ayrılmaması gereken Yaşar Tunagür'e ne diyelim? Bu zatın bu hali nedir? Partizanlık mıdır, mezhepçilik midir, bölücülük, yıkıcılık mıdır? Yoksa bu vatanı yok etmeye yemin mi etmiştir? Evet bu güzel yurdumuzda alevî diye adlandırılan bir camia var. Tarihi okuyanlar iyi bilirler ki vatan sathına yayılmış bu kütle, Müslümandır. Türktür. Her vatandaş gibi bu yurdun sahibidir. Vatanı ve milleti uğruna kanını döker, canını verir, kanunlara saygı gösterir. İnsaftan nasibi olmayan Yaşar Tunagür; eğer bu camiayı dinde zayıf görüyorsa biz onlara doğru varıyoruz, papaz değil, hoca istiyoruz.

Kadroyu verirsen bizim de eksiklerimiz varsa, bizi de dinde kuvvetli diğer köyler gibi yapmaya çalışsın, hattâ bu köylere öncelik tanısın." Vatandaş ne diyor, "Eğer benim bir noksanım varsa, benim bazı dinî görüşlerimin, inançlarımın yanlış olduğu kanaatinde isen, işte sana geldim ben, hoca istiyorum, papaz istemiyorum; beni niye kovuyorsun huzurundan? En iyisini bana gönder de, bana, tutsun anlatsın bunu."

Arkadaşlarım bu vakalar tek değil. Bugün Türkiye'de alevîler devamlı olarak yanlış yoldan kışkırtılmaktadır. Türkiye'de bir Kuzey İrlanda dâvası yaratmayı arzu edenler var. Alevîlerin karşısına çıkıp "Onüç asırlık dâvanızı unuttunuz mu, vaz mı geçiyorsunuz?" diyenler vardır. Ve bu memlekette bir alevî-sünni çekişmesinden bir alevî-sünni münaferetinden faydalanacak birkaç haysiyetsizden başka kimse yoktur. Vatanın aleyhinedir, Müslümanlığın aleyhinedir.

Diyanet İşleri Başkanlığına bir kadastro fen memuru değil, cidden ilim sahibi, gerçekten müsamahası bol, vatandaşların heyeti mecmuasına sevgi aşılayan, ona şahsiyetiyle, bilgisiyle emniyet veren bir zatın gelmesi lazım. Gelmezse birtakım dar zihniyetli, birtakım aşırı cereyanların tesiri altında kalmış insanları getirir oraya mutlak salahiyetlerle korsanız, memleket mezhep cereyanlarına boğulur, memleket kardeş kavgasına doğru gider.

Yapılacak doğru yol şudur: Türkiye'de mezhep cereyanlarını önlemek mi istiyorsunuz, Türkiye'de müslümanları birbirinin gırtlağına sarılmaktan önlemek mi istiyorsunuz? Diyanet İşleri Başkanlığına seciyesiyle, haysiyetiyle, ilmiyle bütün vatandaşlara emniyet telkin edecek, bütün müslümanlara, müslüman diyen herkesi mutlaka o müsamahanın, sevgisinin içine alacak bir Diyanet İşleri Başkanına ihtiyaç vardır. Bu yapılmadığı takdirde mezhepler Türkiye'de birbirlerini yerler. Birbirlerini yemişlerdir mazide.

Arkadaşlarım; bu zatın davranışlarında ne derece insaf, ne derece merhametten nasib olduğunu bildirmek için sizlere bir vesika daha okuyacağım. Elimde bir fotokopi var. Türkiye Büyük Millet Meclisi başlıklı bir yazı yazılmış. Bir milletvekili bir kasabanın müftüsüne şöyle yazı yazıyor; "Falan yer müftüsü müftülüğünüzde münhal bulunan müezzinlik için yakın tanıdığım olan falan ile falanın evraklarını tamamlatıp Ankara'ya göndermenizi ve Ankara'dan tayinleriyle ilgineceğim için de evraklarının tarih ve numaralarını bana göndermenizi rica ederim. Selamlar." Altında milletvekilinin imzası. Milletvekili diyor ki, müftülükte açık 2 tane kadro var, bu kadroya benim yakınlarım olan falan ile falanı tayin et ve derhal evrak numarasını da bana gönder. Bir taraftan siz kanun yapmışsınız. 633 sayılı Kanun diyor ki, "Müracaat birden fazla ise mutlaka imtihan olur." Milletvekili diyor ki, "Hayır imtihan yapma, benim adamlarımı tayin et".

Müftü kanuna uyuyor ve imtihan açıyor, imtihanda da bu milletvekilinin adamları kazanamıyor. Bunun üzerine milletvekili doğru Yaşar Tunagür'e gitmiş ve Yaşar Tunagür bu müftüyü anasından doğduğuna pişman etmiştir.

Arkadaşlarım, bu zatın isminin karıştığı işler sadece bu kadarla da değil. Bu zat gezici vaizlik yaptığı İzmir Bölgesini de elinde bulundurmak için kendi adamı olan Ahmet Karakullukçu'yu İzmir Müftülüğüne tayin etmek ister. Fakat İzmir Müftülüğüne tayini istenilen Ahmet Karakullukçu sadece imam hatip okulu mezunudur. Cumhurbaşkanı; müftülüğe tayin edilecek, bilhassa büyük şehirlere tayin edilecek kimseler üzerinde bilhassa durmakta, Genel Sekreteri vasıtasiyle araştırma yaptırmakta ve böylelikle müsait insanlar olmadığı takdirde kararnameyi imzalamamaktadır. E, Cumhurbaşkanını kandırmanın bir yolu var. Yaşar Tunagür kararnameye, imam hatip okulu mezunu olan bu Ahmet Karakullukçu denen zatı Yüksek İslam Enstitüsü ve hukuk mezunudur diye göstermiş. Bu, Devlet Bakanlığından geçmiş, Başbakanlıktan geçmiş ve Sayın Atasagun'un Cumhurbaşkanına vekâlet ettiği bir zamanda Sayın Atasagun tarafından imza edilerek Resmî Gazetenin 11 Mart 1966 gün ve 12248 sayılı nüshasında çıkmıştır.

Şimdi arkadaşlarım, bir adamını bir yere tayin ettirebilmek için Resmî Gazete vasıtasiyle sahtekârlık yapılırsa ne diyeyim ben buna? Sahtekârlık demeyeyim mi? Burada Sayın Başbakanı itham etmiyorum. Bir Başbakan, kendisine gelen her evrakı tek tek, en küçük teferruatına kadar incelemek mecburiyetinde değildir ve zaten imkânına da malik değildir. Ama Başbakana ve Cumhurbaşkanına sahte bir kararnameye imza attıranlar, Resmî Gazete vasıtasiyle sahtekârlık yapılmasını temin edenler, utanmalıdır.

Bu sahtekârlık sadece burada da bitmiyor arkadaşlarım. Bu zat kendisini her gezdiği yerde yüksek mühendis olarak takdim eder. (Gülüşmeler).

OSMAN SALİHOĞLU (Sakarya) – Yapma yahu.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Devamla) – Evet arkadaşlar. Vesikasını göstereceğim. 15 Mart 1966 tarihli Tercüman Gazetesinde büyük bir resim görürsünüz. Bu resmin ortasında büyük bir haşmetle Yaşar Tunagür durmaktadır. Ve altında şu var: Yüksek Mühendis Yaşar Tunagür. 15 Mart 1966 tarihli Tercüman Gazetesine bakanlar orada Yaşar Tunagür'ün yüksek mühendis olarak takdim edildiğini görürler ve zaten birçok İzmir gazetelerinde de kendisi yüksek mühendis olarak çıkmıştır. Çünkü her gittiği yerde kendisini yüksek mühendis olarak takdim eder. Bundan başka arkadaşlarım, o zamanlar 33 yaşında bir genç olan Ahmet Karakullukçu Yüksek İslam Enstitüsü ve Hukuk mezunu olarak Resmî Gazete ile takdim edilince, İzmir Savcılığı meraka düşmüş ve demiştir ki "33 yaşında bu adam ne zaman Yüksek İslam Enstitüsünü bitirdi, ne zaman Hukuk

Fakültesini bitirdi, herhalde bu adamın elinde sahte bir diploma var". Tahkikat açmıştır ve İzmir Savcılığının açtığı tahkikat neticesinde görülmüştür ki, ne Hukuk mezunudur, ne Yüksek İslam Enstitüsü mezunudur. Yaşar Tunagür'ün dalaveresinden başka bir şey değildir. Bu arkadaşımız, bu Ahmet Karakullukçu genç bir din görevlisi, yaşı müsait başı müsait, isterse Hukuk Fakültesi mezunu rahatlıkla olabilir. Ama bu yolu tercih etmemiş, Bab-ı Âlide Sabah Gazetesine kendi el yazısı ile verdiği bir tercümei halde, kendisini Hukuk Fakültesi mezunu olarak göstermiştir. Yaşar Tunagür'den biraz daha insaflı davranmış, Yüksek İslam Enstitüsü mezunluğunu bir tarafa bırakmış, kendisini Hukuk mezunu olarak göstermiştir. Bu da 26.4.1966 tarihli Bab-ı Alide Sabah Gazetesinde aynen çıkmıştır.

Arkadaşlarım, bu yol sakat bir yol, İslamiyet her şeyden evvel doğruluğu emreder. Birtakım sahtekârlıklarla, Resmî gazeteleri bunlara alet etmekle, şu veya bu gazetede yüksek mühendistir, hukuk mezunudur diye reklam yapmakla bunlar mümkün değildir. Bir din görevlisi ne ise öyle olmalıdır. İslamiyetin temel ilkelerinden biri, "olduğu gibi görünmek"tir. Bunlar hatalıdır bunlar yanlış yollardır.

Arkadaşlarım, mesele sadece bu kadar da değildir. Yaşar Tunagür'ün ismi bazı kirli işlere karışmıştır, rüşvet işlerine karışmıştır. Cumhurbaşkanlığına verilen raporun 2 nci sayfasında bir tayinin yapılması için rüşvet, para aldığı iddia edilmiş ve Cumhurbaşkanına bildirilmiştir. Cumhurbaşkanına verilen raporda aynen bu vardır.

Bundan başka arkadaşlarım, Yaşar Tunagür hakkındaki şikâyetler o kadar genişlemiş ki, Adalet Partili vatandaşların arasına kadar yayılmıştır. Bakın arkadaşlarım, bir Adalet Partili vatandaşımız, Cumhurbaşkanına, Başbakana, Meclis Başkanına, Senato Başkanına çektikleri telgrafta ne diyor. Diyor ki, Yaşar Tunagür rüşvet alıyor ve burada rüşvet alan -çok üzülüyorum arkadaşlarım, bütün din adamlarını tenzih ederim- kadın tellallığı yapan insanlarla işbirliği yapıyor. Bunların müfettişlerle sabit olan suçlarını rüşvet karşılığında gizliyor diyor. Bunu diyen Adalet Partisinin Bilecik ilçe idare kurulu üyesidir. Ben demiyorum, Adalet Partisi kurulu üyesi diyor. Ve bu telgraf Devlet Bakanına havale ediliyor, bekliyor bekliyor bu zat; bir çare bulamayınca sıkıştırmaya başlıyor. Bunun üzerine Sayın Atabeyli kendi imzası ile şu yazıyı yazıyor vatandaşa:

"Sayın Fahrettin Demirci;

Adalet Partisi İlçe İdare Kurulu üyesi.

Bilecik.

Sayın Cumhurbaşkanına il müftüsü ile müftülük şefi hakkında gönderdiğiniz telgraf bakanlığıma havale olunmuştur. Müfettişler teftiş raporlarını Diyanet İş-

leri Başkanlığına vermiş bulunmaktadırlar. Gereğine, rapor münderecatına göre tevessül olunacaktır. Teftiş kurulu yüklü bir mesai içinde bulunduğundan raporlar sizin arzu ettiğiniz süratte verilemez. Şüphesizdir ki bu hâl zatî meselenin ihmal olunduğu mânasına gelmez." diyor. Ondan sonra bakın tehdide.

"Telgrafınızda teftiş raporlarıyle tesbit edilen suiistimallerin kurbanlık koyunlarına kadar adı geçenler tarafından gönderilen Diyanet İşleri Reis Muavini Yaşar Tunagür tarafından örtbas edildiği, iddia ve bu haliyle de madde tasrih olunduğuna göre, bu iddialarımızın delillerini bakanlığıma 10 gün içinde göndermenizi, aksi takdirde Devlete sadakatle hizmet eden memurların haklarını aramak da âmirlerin görevleri cümlesinden bulunduğu cihetle hakkınızda kanunî işleme tevessül olunacağına bilgilerinizi rica ederim."

Ne diyor Sayın Atabeyli? Diyor ki; ya iddialarını ispat et, yoksa seni mahkemeye veririm. Tamam, iyi, biz de bir şey demiyoruz.

Şimdi bakalım A.P. li ilçe idare kurulu üyesi ne diyor, mühim nokta orası. Diyor ki:

"Sayın Hüsamettin Atabeyli;

Devlet Bakanı;

17.3.1969 tarih ve 1290 sayılı yazılarınızın karşılığıdır.

Geç de olsa bir vatandaş olarak müracaatımızın üzerine eğildiğiniz için, aynı partili olmanın gururu ile minnet hislerimi ifadeden dolayı huzur duymaktayım. Yaşar Tunagür ile gönderilen kurbanlık koyun için delil istemektesiniz. Öyle tahmin ediyorum ki, bu emriniz burada 50 gün kalıp bütün suiistimalleri tespit eden Diyanet İşleri müfettişlerinin vesikalarını, vesikalarına müsteniden tesbit ettikleri raporları tetkik buyurmadığınızı göstermektedir. O tahkikatten sonra müftü ve şef hakkında vilayetçe ikinci ve hatta üçüncü tahkikat açılmış ve suiistimalleri savcılıkça da sabit görülerek hadise Asliye Ceza Mahkemesine intikal ettirilmiştir.

Kurbanlık koyun hadisesinden evvel teftiş raporlarında da şahit ifadeleriyle ispat edildiği veçhile, adı geçene mermer ve turşu da gönderilmiştir. Bir de Sayın Tunagür'e bunlardan başka Söğüt'ten alınan, bedeli 350 lira olan abajur gönderilmiştir. Karaköy istasyonunu yoklatırsanız daha mufassal malûmat almış olursunuz.

Bir Diyanet muavini bütün bu havalide üç kâğıtçı ve ahlâksız olarak tanınmış, din görevlilerinin parasını yemiş ve bu husus kendi mektubu ile tespit olunmuş İsmail Hakkı denen müftülük şefinin evinde gelip kalırsa..." -evet arkadaşlar, adam diyor ki; bütün bunları yapan İsmail Hakkı Dut'un evine gelir Yaşar Tunagür misafir olur kalırsa- "ve bunun gördüğü veya gönderdiği hediyeleri

kabul ederse bir vatandaş olarak duçar olunacak reaksiyonun derecesini sizin takdirinize bırakıyorum.

Koyun oyununa gelince: Bu, iki defa gönderilmiştir.

1. 1967 senesinde Müezzin Hikmet'in kayınbiraderiyle birlikte üçkâğıtçı ve Tunagür'ün adamı İsmail Hakkı Dut'la birlikte Medetli'den alınıp götürülmüştür. İş mahkemeye intikal ettirildiği takdirde..." -Arkadaşlar burda dikkatinizi çekerim, A.P. li ilçe idare kurulu üyesi diyor ki - "İş mahkemeye intikal ettirildiği takdirde şahitlerle durumu ispat edilecektir."

İkincisi; 1968 yılında yine malûm ve müsellem Şef İsmail Hakkı Dut tarafından alınmış, bir işyerinde bırakılarak birkaç gün bekletilmiş ve Diyanete gönderileceği ifade olunmuş ve yollanmıştır. Fiyatının da 375 lira olduğu ifade edilmiştir. Bunlar da şahitlerle tespit edilecektir.

Dâva, Yaşar Tunagür'e ismiyle menfaat temini ise, mermer bakımından giden turşuya kadar müfettiş raporlarında mevcuttur. Lütfen tetkik buyurun. O zaman hadiselerin vahametini ve burada milleti soyan, Devletin parasını zimmetine geçiren din görevlileriyle Kur'ân Kursu Yaptırma ve Yaşatma Derneğinde yapmış oldukları suiistimallerden dolayı bugün Asliye Ceza Mahkemesine düşen ve bütün müslümanları ibadethanelerden soğutan, müftülüğü bir çiftlik haline getiren müftü Ahmet Öztürk ve meşhur şefinin durumlarını tiksinti ile anlayacaksınız. Bir müslüman olarak üzüntünüz sonsuz olacaktır. Bu müesseseden bunları uzaklaştırmak ve bir menfaat vasıtası olan bu ulvi makamı kurtarmak sizin elinizdedir ve bu bir cihattır.

Son arzum bütün suiistimallerin tek tek tesbit edildiği müfettiş raporlarını okumanız ve gereğini yapmanızdır. Orada müfettişlik, İsmail Hakkı denen sefihin suiistimallerini, ahlâksızlıklarını, muhabbet tellallıklarını, keza müftünün de aynı karakterde kıstaslarını göreceksiniz.

Durumu derin saygılarımla..."

Ne demiş Sayın Bakan? Madem demiş bunları iddia ediyorsun; ya 10 gün içinde ispat edersin, yoksa seni mahkemeye veririm. Adam da on gün içerisinde bütün meseleyi anlatmış. O gündür bu gündür ne bu adam mahkemeye gitmiş, ne öteki hakkında tahkikat açılmış.

Şimdi Sayın Bakan diyor ki, bütçe konuşmasında : Efendim, Yaşar Tunagür'e kurbanlık koyun gönderdi deniyor. O kurban da o Hicaz'a gitmişti. Nasıl olur diyor? Binaenaleyh, bunun yanlış olduğuna kanaat getirdim, tahkikat açmadım.

Hani diyordun ki, ya delilleri verirsin, yoksa seni mahkemeye veririm. Adam kadın tellallığı tut; ki birtakım suçları bazı insanlara isnat ediyor; bunları bir bir

sayıyor, bunların hepsi diyor müfettişlerin raporlarında var ve Yaşar Tunagür bunlarla işbirliği halindedir, gelip evinde yatıyor, diyor ve kurbanlık koyunların kimler tarafından nasıl gönderildiğini sayıyor, abajurların nasıl gönderildiğini anlatıyor, mermerlerin nasıl gönderildiğini anlatıyor, turşuların nasıl gönderildiğini anlatıyor. Bütün bunları diyor ki, sen bana ver, vermezsen seni mahkemeye veririm. Adam delilleri verdiği gün ses yok.

Mesele yalnız böyle de değil aziz arkadaşlarım. Komünizmle Mücadele Derneği -dedim ya ben bütün delillerimi ortaya koyacağım, şahsen kendimden bir şey söyleyemeyeceğim-.

Burada bir hayli mektuplar var, vatandaş yazmış. Ama kimisi Halk Partili, kimisi tarafsız. Onların hepsini bir tarafa ittim. Yalnız Adalet Partili ve onlara sempatizan kimselerin evraklarını okuyorum. Yoksa burada bir hayli kimseler var. Eğer Adalet Partisi İlçe İdare Kurulu üyesi de Adalet Partili değilse mesele yoktur.

Şimdi komünizmle mücadele derneği, gizli ve zata mahsustur diye başlık taşıyan bir yazılarında, ki bir gazete tarafından ele geçirilmiş bana verilmiştir. O gazeteye burada teşekkür ederim. Bu gizli ve zata mahsus yazılarında Komünizmle Mücadele Derneği aynen şöyle söylüyor: "Bu iki zatın irtikâb etmiş oldukları suiistimalleri, ahlâksızlıkları, Diyanet İşlerindeki Yaşar Tunagür'le olan münasebetlerini hizmetçi namı ile Ankara'ya gönderdikleri kadınların başlarına gelen hadiseleri, bölücülük faaliyetlerini, avans olarak alınan paraları ne şekilde zimmetlerine geçirdiklerini, para almak suretiyle tayin veya kadro vaad edilen imam veya müftülerin durumunu, din görevlilerine yapmış oldukları baskıyı vesaireyi ve Başbakan Sayın Süleyman Demirel'in kardeşleri Hacı Ali Demirel'in isminin ne şekilde istismar vasıtası yapıldığını, mahkûmiyet durumlarını, İmam Hatip Okulu keresteleriyle şahsî ihtiyaçlarının nasıl karşılandığını ve müftünün Türkiye'ye komünist.. "falan falan anlatıyor,".. bu mukaddes müesseseyi o ulvî maksat ve gayelerinden uzaklaştırmak suretiyle bir çiftlik ağası gibi kullanıp menfaatperest partilerin himayesine sığınan yolsuzluğu bir meslek haline getirdikleri için de bugün Bilecik Asliye Ceza Mahkemesine durumları intikal eden, cemaati camilerden soğutan mezkûr şahıslar hakkında tevessül edilecek işler de bugün için hiçbir netice vermemiştir. Hattâ Sındırgı'ya tayini yapılan İsmail Hakkı Dut denen şefin de harcırahı gönderilmemiştir. Yaşar Tunagür tarafından gönderilmemiştir."

Şimdi arkadaşlarım, daha bir sürü devam ediyor. Arzu eden arkadaşlarıma rahatlıkla veririm. O derece emniyet içinde göndermiş ki bunu Komünizmle

Mücadele Derneği... Şöyle yazıyor kırmızı mürekkeple : Her iki zarfın kapakları üç yerinden dernek mührüyle mühürlenmiştir.

Şimdi arkadaşlarım, mesele gayet açık. Açıkça iddia ediliyor ki, bu adam hırsızlarla işbirliği halindedir, bu adam birtakım ahlâksızlarla işbirliği halindedir, bu adam rüşvet almaktadır. Bakan mahkemeye vereceğim diyor, ne iddia sahibini iddiaya veriyor, ne iddia edilen kimse hakkında bir tahkikat açtırıyor. Nasıl olur bu arkadaşlarım? Himaye daha başka türlü nasıl olur?

Yaşar Tunagür'ün himaye ettiği insanlar, ki bütün bütün biyografileri yazılarak bildirilmiştir, vaktinizi almamak için okumayacağım, görürseniz bunlar cidden yürekler acısıdır.

Bir Sayın A.P.'li milletvekili bütçe görüşmelerinde demiştir ki, "Diyanet İşleri Başkanlığı Devlet Bakanlığının elinde bir oyuncaktır." Hemen Bütçe Komisyonu Başkanı müdahele etmiş, "Sen A.P. li milletvekilisin, nasıl söylersin bunu?" Milletvekili, "Yok, yok doğrusu budur." demiştir. Yanıldığı nokta şudur arkadaşlarım. Diyanet İşleri Başkanlığında tek söz sahibi Yaşar Tunagür'dür. Diyanet İşleri Başkanlığının bir oyuncak olduğu doğrudur. A.P.'li milletvekili arkadaşım doğru söylüyor. Ama Yaşar Tunagür'ün elinde oyuncaktır.

Arkadaşlarım, ayrıca Sayın Bakan diyorlar ki, "Bazı merkezler tarafından bunlar idare ediliyor, yoksa Yaşar Tunagür gayet iyi bir adam. Ama İzmir'de bazı adamları tayin etti, onlar sırf hınç almak için bunun hakkında bu işlemleri çıkarıyor. Arkadaşlar görüyorsunuz yalnız İzmir'den değil, Bursa'dan bir imam, Cumhurbaşkanına uzun bir mektupla Yaşar Tunagür'ün faaliyetlerini uzun uzun anlatıyor. Cumhurbaşkanı bu evrakı Başbakanlığa havale ediyor ve Meydan Gazetesinde bunun hakkında geniş neşriyat vardır. Orada uzun uzun Yaşar Tunagür'ün yaptıkları izah edilmiştir.

Arkadaşlarım sözlerimi uzatmayacağım, Yaşar Tunagür denilen Diyanet İşleri Başkanvekili olarak bir siyasî komiser gibi Diyanet İşlerinde faaliyet gösteren kanunları, nizamları hiçe sayan bu adamı himaye etmek için kanunlar ve nizamlar hiçe sayılan ve kendisine birtakım maddî menfaatler temin edebilmek için Gima dahi zorlanan bu insanın kanunsuz faaliyetlerini buraya kadar anlattım. Bundan sonra bir kısım faaliyetler var ki, bu faaliyetler Türk milletini bölmek, Türk vatanını parçalamakla ilgilidir. Ve bunların açık bir celsede arz edilmesi kanaatimce hatalıdır. Bu bakımdan arkadaşlarımla beraber hazırlamış olduğumuz bir önergede bu görüşmenin, bu kısa görüşmenin kapalı bir oturumda yapılmasını Sayın Başkanlıktan istirham ediyorum. (Sürekli alkışlar)

BAŞKAN – Muhterem senatörler; İçtüzüğün 66 ncı maddesi gereğince bir takrir var okutacağım ve Tüzük ahkâmını tatbik edeceğim efendim.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür'ün Türk Milleti ve ülkesinin bütünlüğü aleyhindeki faaliyetleri hakkında izahların İçtüzüğün 66 ncı maddesine göre gizli oturumda yapılmasını saygı ile rica ederiz.

Tabiî Üye	Tabiî Üye
Mehmet Özgüneş	Kadri Kaplan
Tabiî Üye	Tabiî Üye
Ahmet Yıldız	Ekrem Acuner
Tabiî Üye	Cumhurbaşkanınca S. Üye
Mucip Ataklı	Zerin Tüzün
Tabiî Üye	Tabiî Üye
Suphi Karaman	Kâmil Karavelioğlu
Tabiî Üye	Tabiî Üye
Muzaffer Yurdakuler	Sezai O'Kan
Tabiî Üye	Tabiî Üye
Şükran Özkaya	Sami Küçük
Tabiî Üye	Tabiî Üye
Selahattin Özgür	Refet Aksoyoğlu

BAŞKAN – Talep İçtüzüğe uygundur. Vazifelilere emrediyorum, dinleyicilerin salonu terketmelerini rica ediyorum.

(Dinleyiciler salonu terk ettiler.)

MEHMET HAZER (Kars) – Sayın Başkanım açık kalacak kısımda gizli görüşmeye lüzum yok, o gizli kalacak kısımları yalnız gizli konuşulsun.

BAŞKAN – Sayın Hazer bilmiyorum, benim hassasiyetimi niye kabullenmiyorsunuz? Cevap kısmında celsemiz tekrar açığa intikal edecektir. Rica ederim acele etmeyiniz.

Muhterem arkadaşlarım, muhterem senatörler 66 ncı maddenin 2 nci fıkrasında, "Bu teklif üzerine dinleyiciler ve gerekirse memur ve hizmetliler toplantı salonundan çıkarılır." denmiştir. Ve böylece dinleyiciler ve gerekirse memur ve hizmetlilerin çıkarılıp çıkarılmaması hususunu teklif sahiplerine bırakmış bulunmaktadır.

Sayın Özgüneş dinleyiciler çıktıktan sonra memur ve hizmetlilerin de çıkmasını taleb ediyor musunuz efendim?

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Kalabilirler. Milletvekilleri isterlerse kalabilirler.

BAŞKAN – Kalsınlar diyorsunuz.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) – Gizli celse yapılmasına karar verildikten sonra elbette bu sırf senatörleri de ilgilendirmez...

BAŞKAN – Muhterem efendim; müsaade buyurun şimdi söyleyeceğim.

Muhterem senatörler 66 ncı maddenin 2 nci fıkrası dinleyiciler tâbirini umumi olarak kullanmış bulunmaktadır. Dinleyicilerden kasıt söz söylemek hakkına sahip olmayanlar mânasını umumiyet itibariyle ifade etmektedir. Bu sebepten sayın milletvekillerinin de birleşimi terk etmelerini istirham edeceğim efendim. Gereken bütün tedbirleri alacağız efendim.

(Milletvekilleri de salonu terk ettiler.)

Sayın Tekin, Sayın İdare Amirleri; rica edebilir miyim hoparlörlerin kapatılması emrini lütfen veriniz.

Gizlilik müzakerelerine hazır olduğumuz anda Sayın Tekin bizi lütfen haberdar ediniz.

Açık oturum kapanma saati: 17.10

3. - Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri hakkında Senato araştırması isteyen önergesinin açıklamasının devamı (10/28)(*)

BAŞKAN – Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri hakkında Senato araştırması önergesinin müzakeresi yarıda kalmıştı. Şimdi; söz, önerge sahibi Sayın Özgüneş'in.

Buyurun, Sayın Özgüneş.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri, bir hafta önceki oturumda size neden bir Senato araştırması istediğimizin sebeplerini kısaca arz etmiştim. Bu oturumda hangi noktalar üzerinde durulmasını, hangi hususların araştırılmasını arzu ettiğimizi arz edeceğim.

Araştırılmasını istediğimiz birinci konu; Emniyet Genel Müdürlüğünün, aldığı haberlere göre tanzim ederek, İçişleri Bakanlığı vasıtasiyle Devlet Bakan-

(*) C. S. Tutanak Dergisi : 55- S. 233:260.

lığına göndermiş olduğu 12.8.1960 gün ve 78075 sayılı yazılarıdır ki, bu yazıda; Yaşar Tunagür, Atatürk düşmanı, irticai yaymak için gayretler sarf ettiği ve aynı zamanda yaklaşmakta olan seçimlerde bir partinin lehine propaganda yapmak hazırlığı içinde bulunduğunu, bildiriliyor.

İkincisi, Yaşar Tunagür'ün, Diyanet İşleri Başkanvekilliğine tayinidir. Bir Devlet Bakanının sümeninin altında, İçişleri Bakanlığının bu ağır ithamlarla dolu yazısı bulunduğu halde, aradan daha dört ay gibi kısa bir zaman geçmesine rağmen adeta İçişleri Bakanlığının bu yazısının bir tavsiye mektubu yerine getiren bu zatın Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Vekilliğine tayini konusudur ki, bu da 25.12.1965 gününde olmuştur.

Üçüncüsü, Diyanet İşleri Başkanlığında, başkan yardımcısı vekilliğini aldıktan sonra yapmış olduğu kanunsuz işlemlerdir. Bu kanunsuz işlemlerin neler olduğunun kısa bir özetini vermek için Sayın Devlet Bakanının, Sayın Ali Rıza Hakses'e yazmış olduğu bir yazıya cevaben verdiği yazıyı okumak, epeyce fikir edindirir.

Sayın Ali Rıza Hakses'in salahiyetlerine giren konularda, doğrudan doğruya işlem yapmış, Ali Rıza Hakses'i bir kenara itmiş, gerek Başkanlık içinde ve gerekse taşra teşkilatında hukuka aykırı, haksız ve selahiyetlerinin dışında işlem yapılması üzerine Sayın Ali Rıza Hakses bir tamim neşrederek, başkanvekillerinin bundan sonra kendi adına icraat yapamayacaklarını, evrak üzerinde mutlaka kendi imzasının bulunması lazım geldiğini söylemiştir. Buna rağmen, Yaşar Tunagür bu emri hiçe saymış, o zamanki Personel Dairesi Başkanı, şimdiki Teftiş Kurulu Başkanını da yanına alarak Ali Rıza Hakses'e hakaret etmiş, bu, Sayın Bakana intikal ettirilmiş, bu hakaretlerde devam etmesi üzerine, ikinci bir tamim çıkararak ve Yaşar Tunagür'ün de ismini zikrederek, bundan sonra kendi adına imza salahiyetini aldığını bildirmiştir. İşte, bu zaman, Sayın Devlet Bakanı, Ali Rıza Hakses'e bir yazı yazarak bunun hesabını sormuştur. Sayın Hakses'in verdiği cevap şudur; "Zata mahsus ve gizlidir. Sayı : 198, 28.10.1967 Devlet Başkanlığına. İlgi: 25.10.1967 tarih ve 7490 sayılı emirlerinizin karşılığıdır. 22.10.1967 tarih ve 156 sayılı tamim ile alâkalı olarak göndermiş olduğunuz ilgi yazınızda kaydettiğiniz hususları, samimi ve tamamen hakikatlerin ışığı altında, cevaplandırmayı zaruri görmüş bulunuyorum. Bu vesile ile hemen arz edeyim ki, bugün Türkiye'de hiçbir daire ve müessese âmiri, benim bulunduğum derecede, müşkül, vazifesini yapamamanın ıstırabı içinde değildir. 633 sayılı Teşkilât Kanunumuz Diyanet İşlerinin idaresindeki salahiyet ve mesuliyeti tarafıma tahmil etmiş bulunmaktadır. Fakat, ne üzücüdür ki, ben kanunun vermiş olduğu bu salahiyetlerimi aşağıda arz olunan sebeplerden dolayı kullanamamanın huzursuzluğu içindeyim.

Hadiselerin tahliline 1,5 sene öncelerine giderek, diğer bir tâbirle, selefim İbrahim Elmalı zamanından başlamak zaruri bulunmaktadır. İbrahim Elmalı Reis olduktan bir müddet sonra İzmir'de vaiz bulunan Yaşar Tunagür, bazı dost ve yâranlarının gayret ve yardımiyle, Başkan muavinliği vekâletine, hasbelkader, getirilmiştir. Vazifeye başlamasından itibaren Elmalı'yı; keyfî tayin, nakil ve emeklilik gibi kanunsuz hareketlere sevk etmiş, bu neviden birçok kanunsuz işleri de kendisi istimal ederek bunların mesuliyetini Elmalı'ya maharetle yüklemek suretiyle işin içinden sıyrılmış ve el'an da sıyrılmak istemektedir. Bu hususun en güzel ve taze misali; birkaç gün önce zatıâlilerine takdim olunan İzmir Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun kararnamesinde olan sahtekârlıktır. Bilâhara, İbrahim Elmalı; Yaşar Tunagür'ün ne tıynette bir insan olduğunu anlaması üzerine bütün vazifelerini ve imza salahiyetlerini elinden almış ve odasında muattal kılmıştır. Bu durum muvacehesinde komitacı ve tezviratçı bir ruha sahib olan Yaşar Tunagür, Elmalı aleyhindeki şahıslarla işbirliği yaparak neşriyatı Elmalı aleyhine kışkırtmış ve neticede emekliye sevk ettirmiştir."

Bilhassa kaydetmek isterim ki Elmalı'nın emekliye sevki mevzuunda gazetelere intikal eden hususların hadisenin zahir sebebi olduğunu ve esas sebebin ise, Yaşar Tunagür'den imza salahiyetinin alınmış olması keyfiyetinin teşkil etmiş olduğunu ehemmiyetle arz ederim.

Bilâhara bana vazife tevcih olunduğunda, bu durumları bildiğim için, vazifeye başladığımın ilk günlerinde bir tamim neşrederek tayin, nakil, emeklilik, Başkanlık emrine alma ve saire gibi hususlarda imzamı havi olmayan evrakın hiçbir kıymet ifade etmeyeceğini beyan ettim. Fakat bir müddet sonra Yaşar Tunagür'ün kendi imzasiyle bana ait salahiyetleri istimal ettiğini tesbit etmem üzerine ikinci defa olarak 3.5.1967 tarih ve 87 sayılı tamimi neşretmek mecburiyetinde kaldım. 22.10.1967 tarihli son tamimde ise, önceki tamimlerimizin kanun ve nizam tanımayan Yaşar Tunagür tarafından nazara alınmadığını ve gözümün önünde merkez teşkilatında kendi imzasiyle tayinler yapmak suretiyle bu cüretkârca hareketleri tevali ettirdiklerini görmem üzerine isim tasrih etmek mecburiyetinde kaldım. Zira, daha bu tayinlerin iptali için istediğim mucipler getirilmemiştir. Kaldı ki, bahis konusu tamim taşra teşkilatına da gönderilmemiştir. Yaşar Tunagür, taşra teşkilatında da salâhiyetli olarak tayinler ve nakiller yapmaktadır. Şayet, zatıâliniz tensip buyurursa benim tasarrufum altında olan işlerden pek çoğunun Yaşar Tunagür imzasiyle yapıldığını, teşkilâta gönderilecek bir tamimle tespit etmek ve bu şahsın kanunsuz ve keyfî hareketerini gözlerinizin önüne sermek mümkündür. Yine bu şahıs daire içinde kendi adamlarından müteşekkil bir şebeke kurmuştur. Bu sebeple verdiğim emirler ifa edilmemektedir. Nerede görülmüştür ki, dairenin idaresinden mesul olan bir reis veya umum müdürün, kanun ve nizama uygun

olan emirleri ifa edilmesin? Mumaileyhin hiçbir surette ilmî ve idarî malûmat ve salâhiyeti yoktur. Yalnız iğfal ve sureti haktan görünüp birtakım zavallıları aldatmak kabiliyetine maliktir. 638 sayılı Teşkilât Kanununun 3 - 4 ve 21 inci maddeleri sarihtir ve yüksek malûmunuzdur. Bu maddelerin izahını zait görüyorum. - Yaşar Tunagür'ün, sözü ve tahrikleriyle hareket eden Personel Dairesi Başkanı Hüseyin Özgür'ün, bana karşı yaptığı küstahça hareket malûmunuzdur- Bu küstahça hareket diye bahsedilen husus, odasına kadar girilmiş ve Sayın Ali Rıza Hakses'e hakaret edilmiştir.

Muhterem beyefendi, özbeöz Türk'üm, yarım asırlık dinî hizmetim ve halim herkesçe malûm olduğu üzere tertemizdir. Hele karışık işler şaibesi altında hiç değilim. Ömrümün geri kalan kısmında da milletimin ve teşkilâtımın huzur ve refahı için hayırlı işler yapmayı, bana nasib etmesini Cenabı Haktan niyaz etmekteyim.

Bu vesile ile daire içinde nahoş hadiselere meydan verilmeden, zatıâlinizden, bütün samimiyetimle, istirham ediyorum ki, Diyanet teşkilatının huzur ve sükûnu âmme hizmetlerinin kanun ve nizam dahilinde yürütülmesi için kendilerine itimadım kalmayan Yaşar Tunagür'ü aslî vazifesi olan İstanbul Müftülüğüne ve onun sözünden çıkmayan Personel Başkanvekili Hüseyin Özgü'nün de Din İşleri Yüksek Kurulundaki vazifesine iadelerini arz eder, hürmetlerimi sunarım.

Diyanet İşleri Başkanı

Ali Rıza Hakses."

Arkadaşlarım, bu yazıyı alan Devlet Bakanı yine Yaşar Tunagür hakkında herhangi bir muamele yapmamış, bundan sonra Sayın Ali Rıza Hakses re'sen harekete geçerek Yaşar Tunagür'ü İstanbul Müftülüğüne iade etmek istemiştir. İşte o zaman kıyametler kopmuş, iki önceki bir tarihle Yaşar Tunagür'e mecburî izin verilmiştir. (C.H.P. sıralarından: Hakses'e, Hakses'e değil mi sesleri) Bu hususun da tahkikini istirham ediyoruz.

Arkadaşlarım, tahkik edilmesini istediğimiz bir diğer konu; bundan sonra şayet Diyanet İşleri Başkanvekilliğine kanunun 3 üncü maddesi...

BAŞKAN – Sayın Özgüneş, arkadaşlar anlıyamadılar efendim. Kime mecburî izin verilmiş efendim?

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Devamla) – Sayın Diyanet İşleri Başkanı Ali Rıza Hakses'e mecburî izin vermiştir, Devlet Bakanı. ("Yanlış söylediniz de onun için" sesleri) 633 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre Diyanet İşleri Başkanı herhangi bir vekil bırakmadan görevinden ayrılırsa veya görevinden ayrılmak mecburiyetinde kalırsa onun yerine Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı, vekillik eder. Fakat Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Sayın Ezherli'nin de Yaşar Tunagür hak-

kında farklı bir muamele yapmayacağını gayet iyi bilen Devlet Bakanı, Kanunu çiğneyerek, kanun hükmünü bir kenara iterek daha uslu zannettiği ve cidden de daha itaatkâr çıkan bir başka zatı vekâlete memur etmiş ve böylelikle Yaşar Tunagür yerinde kalmıştır.

Arkadaşlarım, araştırılmasını istediğimiz bir diğer konu; bu sıralarda Yaşar Tunagür, ne olur ne olmaz, elinde bir mevki bulunsun, aynı zamanda İstanbul Müftülüğünün maaşını da alsın diye kanuna rağmen İstanbul Müftülüğüne tayin edilmiştir. Yaşar Tunagür'ün İstanbul Müdürlüğüne tayini 633 sayılı Kanuna aykırıdır. 633 sayılı Kanunun geçici maddesine göre bu kanun çıktığı zaman görev başında bulunan ve fakat 22 nci maddedeki nitelikleri haiz olmayanlar bir defaya mahsus olmak üzere, müktesep olarak gördükleri vazifelere tayin edilir. Yaşar Tunagür, 633 sayılı Kanun çıktığı zaman, İzmir'de vaizdir. Binaenaleyh Yaşar Tunagür'ün müktesep hakkı, vaizliktir. Bunun bir üst makama tayini mümkün değildir. Nitekim, Diyanet İşleri Başkanlığı Hukuk Muşavirliği, 10.7.1967 gün, 4-B-2/299 sayılı mütalâalariyle bu hususu teyid etmiştir. Hukuk Müşavirliği demiştir ki: Bu durumda bulunanlara bir üst görev vermeye, 633 sayılı Kanun müsaade etmez, mümkün değildir." Bu mütalâa ile beraber Başkanlığın bir arzusu, Din İşleri Yüksek Kuruluna sevk edilmiştir ki, Din İşleri Yüksek Kurulu Kanunun 3 üncü maddesine göre, Başkanlığın karar ve danışma organıdır. Din İşleri Yüksek Kurulu meseleyi düşünmüş ve 17.7.1967 gün ve 141 sayılı kararı ile demiştir ki, "bu gibi kimseleri imtihan dahi yaparak bir üst göreve tayin etmek mümkün değildir. Meselâ; demiştir. Din İşleri Yüksek Kurulu, eğer bu kimselerin, vaiz iseler müftülüğe, şayet kaza müftüsü iseler, bir âmir durumunda bulunan, vilayet müftülüğüne tayini mümkün değil. Kanun, buna müsaade etmez." Hattâ demektedir ki, Din İşleri Yüksek Kurulu, "eğer böyle bir tayin yapılmışsa iptal edilmesi lazım gelir." Fakat, Yaşar Tunagür'ün bu kanunsuz tayini iptal edilmemiştir. Bunun da araştırılmasını istirham ediyorum.

Arkadaşlarım, araştırılmasını istediğimiz bir diğer konu: Şu elimizde bulunan 11 Mart 1966 gün ve 12248 sayılı Resmî Gazete ile yapılan sahtekârlıktır. Resmî Gazete; Cumhurbaşkanına vekâlet etmekte olan Sayın İbrahim Şevki Atasagun'un imzası, Sayın Başbakanın imzası bir sahtekârlığa alet edilmiştir. Resmî Gazete burada. Sayın Cumhurbaşkanı, kendisine gönderilen, bilhassa Diyanet İşleri Başkanlığına ait hususlarda; acaba lâyık mıdır, değil midir diye Sayın General Cihat Alpan vasıtasiyle, tahkikat yaptırmaktadır, bunu Yaşar Tunagür de çok iyi bilir. Sayın General Cihat Alpan'ın gözünden hiçbir şey kaçmayacağını bilen Yaşar Tunagür, burada hileye sapmış ve bir İmam-Hatip okulu mezunu olan Ahmet Karakullukçu'yu İzmir Müftülüğü gibi önemli bir yere tayin ettirmek ve bu bölgeyi elinde bulundurmaya devam ettirmek için Hukuk Fakül-

tesi mezunu, Yüksek İslam Enstitüsü mezunu olarak göstermiş ve bu zatın tayini, Sayın İbrahim Şevki Atasağun'un Cumhurbaşkanına vekâlet ettiği bir zamanda Başbakanlıktan geçerek çıkmıştır. Eğer, Sayın İbrahim Şevki Atasağun'un vekâlet ettiği bir zamanda bunun çıkmış olması bir tesadüfse mutlaka Sayın Atasağun için bu talihsiz bir tesadüftür.

Arkadaşlarım, ben bir soru açtım, dedim ki; bu sahtekârlık hakkında ne yapıldı? Bana Hükümet cevap verdi, dedi ki; "buna sebeb olanlar hakkında gerekli tahkikatın yapılması için Başkanlığa emir verildi." Bekledim, bekledim, cidden bu tahkikat yapıldı. Fakat tahkikattan bir türlü netice çıkmadı. İkinci bir soru açtım, dedim ki; falan yazınızda diyorsunuz ki, Başkanlığa tahkikat için emir verildi, ne oldu tahkikatın neticesi? Bir yıldır bir türlü Sayın Bakandan cevap çıkmadı. Neden cevap çıkmadı, acaba, neden Sayın Bakan bir yıldır bu soruma bir türlü cevap vermedi!. Şimdi, size okuyacağım iki vesika, bunun neden çıkmadığını gayet güzel anlatacaktır.

Arkadaşlarım, cidden Başkanlık bir tahkikat yaptırmış. Ve birtakım insanların yazılı bilgilerine müracaat etmiştir. Bakın, bunlardan birisi; kararnameyi hazırlayan memur ne diyor. "Diyanet İşleri Başkanlığına, Ankara, 11.10.1967 günlü yazınızla İzmir Müftüsü Ahmet Karakullukçu hakkında istenilen malûmata yazılı cevabımdır: Özlük İşleri Müdürlüğü tayin işleri bürosunda çalıştığım sırada Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun İzmir Müftülüğüne naklen tayini için bir kararname yazılması, makam tarafından emredilmişti. Ben, bu kararnameyi emir gereğince yazdım. Fakat tahsil durumundan bahsetmemiştim. Bu kararnameyi imzaya yollamıştım, o zaman Özlük İşleri Müdürlüğüne; halen Evrak ve Yazışleri Müdürü olan Yaşar Gökten Bey, Personel Dairesi Başkanlığına da Rahmi Özer Bey bakıyorlardı. Kararname, bu iki kanaldan imzalanarak muavin Yaşar Tunagür Bey'e gönderildi. Bilâhara kararname tashih edilerek ve üzerine bir not takılmış halde muavin Yaşar Tunagür Beyden geri geldi. Bu arada beni yukarıya, makamına çağırtarak, "Bu kararnameye tahsil yazmamışsınız. Ben bu zatı çok iyi tanırım, iki fakülte mezunudur. Hem Hukuk Fakültesini hem de Yüksek İslam Enstitüsünü bitirmiştir. Hâdi, evladım, çabuk yaz getir." dedi. Ben de, bana verilmiş olan bu emri söylendiği şekilde ve tashih edildiği gibi yazdım ve gönderdim. Kararname tekrar imzadan çıkıp bana geldiğinde tashih edilmiş şekli ve not yoktu. Kararnamenin Başbakanlıktan gelmesini beklemek üzere intizar dosyasına, bizde kalan kısmını koydum.

Bu hususta bildiklerim bundan ibarettir, mukaddesatım üzerine yemin ederim. 12.10.1967, Nüket Atlıhan, Derleme ve Yayın Müdürlüğü memuru."

Kararnameyi hazırlayan memur diyor ki, "Ben doğru dürüst kararnameyi hazırladım, fakat Yaşar Tunagür evvela not göndererek buna mutlaka tahsil durumunu, iki fakülte bitirdiğinin ilavesini istedi, sonra beni yanına çağırdı, emir verdi, ben de dediği gibi hazırladım ve gönderdim." Bundan sonra bakalım bilgisine müracaat edilen ikinci bir memur. O zamanın Personel Dairesi Başkanı, halihazırda Teftiş Kurulu Başkanı ne diyor, "7.10.1967 tarihli yazınıza karşılık; Sayın İbrahim elmalı Diyanet İşleri Reisi, Yaşar Tunagür Bey'in Reis muavini, İbrahim Ethem Bey Teftiş Kurulu Başkanı iken, ben de Personel Başkanlığı vazifesini ifa etmekte idim. Bu esnada zamanın İzmir Müftüsü Celal Yıldırım'ın Muş'a nakli ile Bergama Müftüsü Necati Sönmezer'in de, tenzili rütbe ile, Kütahya Müftülük Şefliğine nakli mevzuubahs oldu. Necati Sönmezer'in mucibi bana geldiğinde bu icraatın hukukî olmadığı cihetle Danıştay'dan geri döneceğini, gerek İbrahim Elmalı ve gerekse Yaşar Tunagür'e zikrederek evrakı imzadan imtina ettim. Bu hadiseden kısa bir müddet sonra Necati Sönmezer'in şefliğinden de vazgeçilerek müftülük kâtibi olarak, tenzili rütbe ile ve naklen, tayininin çıktığını öğrendim. Bu âyini müteakip Celal Yıldırım'ın nakli ile ilgili kararnameyi görmediğim gibi ondan açılan İzmir Müftülüğüne Ahmet Karakullukçu'nun kararnamesini de görmedim. Benden habersiz yapıldı. Bu sebeple Ahmet Karakullukçu'nun İzmir'e tayini ile ilgili sıhhatli bilginin halen reis muavini olan Yaşar Tunagür'den alınabileceği kanaatindeyim. Zira, şimdi olduğu gibi, o zaman da tayin ve nakil işlerine Yaşar Tunagür hâkim durumda idi. Yukarıda mezkûr tayin ve nakillere muhalefetim, Personel Başkanlığından ayrılmama sebebiyet verdiği cihetle, bundan sonraki safahati bilmiyorum, hürmetlerimle arz ederim. 12.10.1967, Rahmi Özer, Teftiş Kurulu Başkanı."

(A.P. sıralarından: Mahiyeti anlaşılmayan sesler.)

Sanıyorum ki, arkadaşlarım, bazı hakikatler, bazı kimseleri rahatsız etmektedir. Ama, aziz kardeşlerim; gerçekler burada konuşulmadığı gün, gerçekler bu Parlamentonun sahasının dışına çıktığı gün, Parlamento itibarını yitirir. Parlamento eğer olayların gerisine düşerse memlekette binbir dalavere alır yürür, birtakım insanlar kalkar kendisini Devlet içinde Devlet zanneder, kanunları bir kenara iter, istediğini yapar, alâkalı makamlara müracaat edilir, kimse bir şey yapmaz, Parlamentoya bu getirildiği zaman da sağdan soldan laf atılmaya kalkılırsa arkadaşlarım Parlamento itibarını yitirir.

SELAHATTİN ACAR (Ordu) – Kirazoğlu'nu niye astırmadın da zavallı Hasan Polatkan'ı astırdın.

BAŞKAN – Lütfen karşılıklı konuşmıyalım.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Devamla) – Benim, burada cevaplandıramayacağım laf yoktur. Ama, söylenecek laf, şu kürsüye gelecek kadar haysiyet sahibi olmalı. İsteyen gelir bu kürsüye, bu kürsüye çıkar, söyler ve bu kürsüden cevabını veririm.

SELAHATTİN ACAR (Ordu) – Avukatlık yapıyor, burada...

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Devamla) – Ben, böyle sağdan soldan gelen şeylere cevap vermeye tenezzül etmem. Ama buraya gelmeye...

BAŞKAN – Sayın Özgüneş, rica ediyorum...

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Devamla) – Buraya gelmeye cesaretin var mı?

BAŞKAN – Sayın Özgüneş, bakın müdahele eden arkadaşıma Başkanlık müdahele ediyor. Onun için sizden rica ediyorum, siz cevap vermeyin, konuşmanıza devam edin efendim, lütfen.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Devamla) – Şimdi, arkadaşlarım, zannediyorum ki, sayın senatörler, "ne oldu bu tahkikatın neticesi" diye sorduğum önergemin neden cevapsız kaldığını iyice anlamışlardır. İş, geldi Yaşar Tunagür'e dayandı mı kimsenin gücü yetmiyor. Araştırılmasını istediğimiz tahkikat derhal orada duruyor.

Şimdi, arkadaşlarım, araştırılmasını istediğimiz konulardan birisi de; bu tahkikat dosyası ne oldu? Devletin Resmî Gazetesini sahtekârlığa alet edenler, Cumhurbaşkanını, Başbakanı aldatmaya çalışanlar hakkında ne gibi işlem yapıldı, bunları da öğrenmek istiyorum.

Arkadaşlarım, araştırmasını istediğimiz konulardan bir tanesi; Sayın Cumhurbaşkanı bir yurt içi gezisinde iken, Millî Emniyet Başkanlığı bir kurye ile kalın bir dosyayı kendilerine göndermiş, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Sayın General, bu dosyayı bir çadır içinde incelemiş, neticelendirmiş ve Cumhurbaşkanı Ankara'ya döndüğü zaman Sayın Başbakanı celbederek dosyayı göstermiş ve "Bu dosyanın bir örneği size verildi mi?" diye sormuştur. Sayın Başbakandan müspet cevap aldıktan sonra, "Öyle ise gereğini yapın" demiş. Bugüne kadar bu dosya üzerinde hiçbir işlem yapılmamıştır. Araştırılmasını istediğimiz konulardan birisi de; Cumhurbaşkanlığı tarafından Başbakana intikal ettirilen ve Cumhurbaşkanına da Millî Emniyet tarafından verilen bu dosyanın neden işleme tâbi tutulmadığı ve mahiyetinin ne olduğudur.

Arkadaşlarım, geçen oturumda size Bilecik A.P. İlçe İdare Kurulu Üyesi Sayın Fahrettin Demirci'nin Sayın Bakana yazdığı bir mektubu okudum. Hafızalarınızı tazelemek için bir iki kelime ile konuyu tekrarlamak istiyorum. Bilecik'te, bir müftü ile müftülük şefi vardır, bu iki zat hakkında son derece ağır ithamlar vardı, son derecede ağır. Burada bunları tekrarlamak istemiyorum. Bu hususu Bakanlığa intikal ettirmişler, müfettiş gelmiş, 50 gün Bilecik'te kalarak

tahkikat yapmışlar ve tahkikat evrakı Diyanet İşleri Başkanlığına intikal ettirilmiştir. Fakat ondan sonra bütün beklemelere rağmen bu evrak üzerinde hiçbir işlem yapılmamıştır. Bunun üzerine A.P. Bilecik İlçe İdare Kurulu Üyesi Sayın Fahrettin Demirci telgrafla Cumhurbaşkanına müracaat etmiş ve tek tek müfettiş raporlarının, rüşvet karşılığında, Yaşar Tunagür tarafından hasıraltı edildiğini iddia etmiştir. Cumhurbaşkanı bu telgrafı Sayın Devlet Bakanına intikal ettirmiş ve sonra bu telgrafın birer sureti Senato Başkanına ve Meclis Başkanına da çekilmiştir. Hattâ Millî Güvenlik Kuruluna da çekilmiştir. İşte o zaman Sayın Devlet Bakanı, A.P. ilçe idare kurulu üyesine bir yazı yazarak 10 gün içinde delillerini göndermesini, aksi halde kendisini mahkemeye vereceğini bildirmiştir.

Bundan sonra arkadaşlarım, A.P. ilçe idare kurulu üyesi 10 gün içinde bütün delilleri göndermiş, çok ağır ithamlarda bulunmuş, fakat o gündür bu gündür ne o Yaşar Tunagür hakkında bir tahkikat açılmış ne de bu iddianın sahibi mahkemeye verilmiştir? Yine iş, Yaşar Tunagür'e geldi, dayandı mı orada her türlü işler bitmektedir. Ama, mesele bununla da bitmemiştir arkadaşlarım, oranın Komünizmle Mücadele Derneği zata mahsus ve çok mahrem ifadesiyle, bir yazı göndermiş ve Yaşar Tunagür'ü son derece ağır ithamlar altında bırakmıştır. Bu yazıyı da burada okudum. Fakat bugüne kadar bu yazı hakkında da herhangi bir işlem yapıldığına dair bir bilgimiz mevcut değildir. Şu hale göre, Yaşar Tunagür'ü son derece ağır ithamlar altında bulunduran, rüşvet almakla, rüşvet alarak resmî evrak üzerinde değişiklik yapmakla, bir kısım suçları saklamakla itham eden bu yazılar üzerine ne gibi işlem yapılmıştır, bunun da araştırılmasını istiyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, bir Devlet memuru 25.9.1967 tarihli bir rapor hazırlayarak Sayın Cumhurbaşkanına gitmiş, Yaşar Tunagür'ün bütün faaliyetlerini, Diyanet İşlerinin merkez ve taşra teşkilâtında yapılan kanunsuzlukları teferruatı ile anlatmış, bunun üzerine Cumhurbaşkanı, Genel Sekreterliği vasıtasiyle bu zata emir vermiş, demiş ki; "Bunu bana bir rapor halinde tanzim et de getir." Rapor tanzim edilmiş 25.9.1967 tarihinde Başbakanlığa tevdi edilmiştir. Bu rapordan bazı kısımları size geçen oturumda okudum. Bu iddialar karşısında, adamın imzası var, adresi var. Açık açık iddia ediyor. Bir suretini de Başbakanlığa vermekten zerre kadar korkusu yok. Fakat o gündür bu gündür bu iddialar üzerinde ne gibi bir tahkikat yapılmıştır, netice ne olmuştur, bilmek istiyoruz.

Arkadaşlarım, öğrenmek istediğimiz bir diğer konu; Yaşar Tunagür'ün dış faaliyetleridir. Yaşar Tunagür, bize verilen bilgiye göre, her yıl Hacca gitmekte ve orada birtakım Arap cemiyetleri ile irtibat kurmaktadır. Bu arada Kuveyt'e, Irak'a ve Londra'ya gitmiştir. Bunu, Kuveyt'e, Irak'a, Londra'ya kim davet etmiştir? Resmen mi gitmiştir, özel olarak mı gitmiştir? Londra seyahati için kendisine Devlet Hazinesinden 7 bin lira ödenmiş midir, ödenmemiş midir? Eğer resmen

gitti ise, resmî bir vazife ile gittiyse bu vazifenin mahiyeti nedir? Özel olarak gittiyse Devlet Hazinesinden bir para ödenmiş midir, ödenen paranın miktarı ne kadardır? Kuveyt'e gittiği zaman bu seyahati GİMA adına mı yapmış ve bunun için GİMA'dan herhangi bir para almış mıdır? Almışsa ne kadar almıştır? GİMA adına değil de şahsı adına yapmışsa ne maksatla yapmıştır, Devlet herhangi bir şekilde buna bu Kuveyt seyahatini yaptırmış mıdır? Bunu öğrenmek istiyoruz.

Öğrenmek istediğimiz diğer bir konu; Yaşar Tunagür'e her ay GİMA'dan, dış ticaret uzmanı sıfatiyle, bin lira ödenmekte midir, ödenmemekte midir öğrenmek istiyoruz.

Arkadaşlarım, bu arada dün bana Hükümetten sorduğum bir sorunun cevabı gelmiştir. Bunu da arz etmek zorundayım ki, hakşinaslığı bir kenara bırakmayalım. Yalnız ondan evvel size, Ankara Cumhuriyet Savcılığının, bana Adalet Bakanlığı kanalı ile intikal eden bir yazısını okuyayım: Sayın Ahmet Gürkan diyorlar ki -Ankara Savcılığında- "Bu arada 1962 yılında Suudî Arabistan'da kurulmuş olan Rabıtai Âlem-i İslam Cemiyeti, bana 1965 senesindeki genel kurul toplantısı için davetiye gönderdi. Bunun üzerine Dostluk Grubundan Fethi Tevetoğlu, Şevki Güler ve ben, ayrıca Hükümetin müsaadesiyle Diyanet İşleri Teşkilâtı Başkanlığından Dr. Ali Aydın olduğu halde, başkanlığımda, davete icabet ederek, Mekke'ye gittik. Ayrıca, bu cemiyetin kurucuları arasında, cemiyetin kurucusu olduğunu sonradan öğrendiğim, Hilâl mecmuası sahibi Salih Özcan da vardı. Yine Sayın Ahmet Gürkan, yazılı olarak savcılığa verdiği bir dilekçede: "Hükümet temsilcisi olan, Diyanet İşlerinden Yüksek Din Kurulu üyesi Doktor Ali Aslan Aydın'ın ve daha evvel kurucu üye bulunan Salih Özcan'ın iştirakiyle Dünya İslam Kongresine katılarak, 5 zattan ibaret olan Türk Heyeti Başkanlığında ve 2 Nisan 1965'te Hükümetin arzusu ile Mekkei Mükerreme'ye doğru yola çıktık. Nihayet 17 Nisan 1967 günü açılan İslam Alemi Kongresine Türk temsilcileri olarak 5 kişi katıldık" diyor. Şimdi Sayın Ahmet Gürkan diyor ki; "Hükümetin temsilcisi olarak, Diyanet İşleri Başkanlığından bir din görevlisi Doktor Ali Aslan katıldı ve bizim gitmemizi Hükümet istedi. Hükümet bize görev verdi ve ben öyle gittim; ve bu Âlemi İslam toplantısına katıldım.

Salih Özcan ne diyor? "Ben 1962 yılında hac farizasını yerine getirmek üzere Mekke'ye gitmiştim. Orada, merkezde olan Rabıtai Âlemül İslâm Cemiyetine girmeyi ve üye olmamı cemiyet azaları istediler. Ben, Türkiye Cumhuriyetinin laik bir devlet olduğunu, böyle bir derneğe giremeyeceğimi, gazeteci olarak ve müşahit sıfatiyle genel kurulda bulunabileceğimi söyledim. Bu sebeple 1962, 1963, 1965 senelerinde yapılan genel kongrelerde müşahit sıfatiyle bulundum. Ayrıca, 1965 genel kongresine Diyanet İşleri Başkanlığından bir üye, müşahit sıfatiyle milletvekillerinden Ahmet Gürkan, Şevki Güler ve Senatör Fethi

Tevetoğlu iştirak ettiler. Ben böyle bir derneğe müsaadesiz iştirak etmedim. Üye de değilim ve iştirak ettiğim toplantılar hakkında Cidde'de Sefarethaneye ve Ankara'daki ilgili Dahiliye Vekâletine bilgi verdim. Verdiğim tarihi bilemem." dedi.

Şimdi bakalım, arkadaşlarım, Dışişleri Bakanı ne diyor: Dışişleri Bakanı diyor ki: "İkinci soruda bahis konusu olan husus hakkında Bakanlığımda herhangi bir malûmat mevcut değil". Ben soruyorum, diyorum ki; bu zevat Hükümet adına katıldı mı, Hükümetin müsaadesiyle katıldı mı? Bakanlığınızda bu hususta bir bilgi var mı? Sayın Dışişleri Bakanı diyor ki: "Hayır yok." Sonra yine aynı soruya cevap; "Birinci ve ikinci sorularda söz konusu edilen faaliyetler, bu faaliyetlere katılan Türk vatandaşları hakkında Bakanlığıma intikal etmiş bir rapor da mevcut değil."

Arkadaşlarım, Türk menfaatleri icab ettirdiği takdirde, hiç şüphesiz ki; her devletle münasebet kurmak mümkündür ve Hükümetin vazifesidir. Ancak, arkadaşlarım, bir nokta üzerinde durmak zorunluğu var. 6 asırlık Osmanlı tarihinde bir defa dahi dış münasebetlere Şeyhülislam karıştırılmamıştır. Bunun büyük bir önemi var. Çünkü dinle politika birbirinden ayrıdır. Politikanın birtakım yalanlarla, dolanlarla aldatmalarına bir din adamının alet edilmesi günahtır.

Ayrıca her mevzuun bir ihtısası vardır. Türkiye'de dış münasebetlerin tanzimi için bir Dışişleri Bakanlığı kurulmuştur. Dışişleri Bakanlığının haberi yok. Dışişleri Bakanlığının her hangi bir koordinasyonu yok. Birtakım insanlar; "Ben Hükümet temsilcisiyim" diyerek, Diyanet İşleri Başkanlığından bir adam kalkıyor. Türk Hükümetini temsilen gidip, bir Arap cemiyetiyle gidip birtakım münasebetlere girişiyor. Bu yanlıştır aziz arkadaşlarım. Osmanlı Devletinde dahi hiçbir zaman bu yapılmamıştır. Size ben bir gerçeği daha söyleyeyim. 6 asırlık Osmanlı Devletinde bir defa dahi şeyhülislamdan sadrazam yapılmamıştır. Şeyhülislamdan vezir yapılmamıştır. Çünkü din görevi başka, devlet görevi başkadır. Bir din adamı ilmiyle, otoritesiyle, seciyesiyle vatandaşların bütününe emniyet telkin etmek zorundadır. Bir din adamı gidip de ister içeride, ister dışarıda politikanın birtakım yalanlarına, dolanlarına katılamaz. Osmanlı sultanları dahi bunu hiçbir zaman yapmamışlardır.

Arkadaşlarım, burada zekâsını yakından tanıdığım ve takdir ettiğim Sayın Dışişleri Bakanı, sanıyorum ki; küçük bir kelime oyununa gidiyor. Diyor ki; "1969 senesinde böyle bir şey yok, böyle bir rapor verilmedi." E, ben zaten 1969 senesini sormuyorum. Kabul edelim ki; 1969 senesini soruyorum; senesi önemli değil, bilmeyebilirim. Ama arkadaşlarım, tekrar iddia ediyorum. Dışişleri Bakanlığına Aramco Şirketinin desteklediği Arap cemiyetleri, bunların faaliyetleri, bunlara katılan Türk personeli hakkında bir rapor verilmiştir. Bu raporun bir sureti

Millî Emniyette vardır. Lütfeder Senato araştırması açarsanız, bu raporu görürsünüz.

Arkadaşlarım, araştırmasını istediğimiz bir diğer nokta şudur: Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri hakkında şikâyette bulunan bir emekli orgeneral ve kurmay albaya, bazı öğretim üyelerine, iki Devlet memurunun yanında bir milletvekiline, Sayın Ali Rıza Uzuner'e, Sayın cumhurbaşkanı: "Ben, bu adamın bütün dosyalarını Hükümete verdim. Başbakana da, Devlet Bakanına da. Ve bunun buradan atılmasını da söyledim" demiş ve büyük bir kızgınlık içinde; "Hâlâ o adam orada mıdır?" demiştir. Ve böylelikle Cumhurbaşkanı da Hükümeti ikaz etmiştir. Ben, bir yıl evvel Hükümeti Sayın Cumhurbaşkanını ikaz etti mi, etmedi mi? Diye sual sordum. Ona da, bir yıldır bir türlü cevap alamadım. Cumhurbaşkanı; "ikaz ettim" demiştir. Cumhurbaşkanı; "ikaz ettim" dediği zaman, cidden ikaz etmiştir. Bunda hiçbir şüphemiz yok. Onun için, şüphesi olanlar varsa bunu da araştırsınlar. Ama biz araştırmaya lüzum görmeyecek kadar bu konuda kanaat sahibiyiz.

Aziz arkadaşlarım, sözlerimi burada özetlemek isterim. Yaşar Tunagür Diyanet İşleri Başkanlığına İslamiyetin 3 büyük düşmanını getirmiştir. Bunlardan birisi politikaya uşaklıktır. Tarih boyunca Müslüman din görevlileri politikaya uşak olmaktan şiddetle kaçınmışlardır. Ben binlerce misali verecek değilim; ama bir tanesini burada zikir etmeden geçemeyeceğim. İmâmı Âzamı bir gün devrin hükümdarı çağırmış ve demiştir ki; "Halk sana çok inanıyor, seni kadı yapıyorum" İmâmı Âzam demiştir ki; "Ben talebelerimin karşısına hükümdarın kadısı olarak çıkamam, ben din görevlisiyim. Ben müçtehidim." Hükümdar ısrar etmiş, İmâmı Âzamı kamçılatmış. İmâmı Âzam kamçı altında can vermiş, fakat politikaya uşaklığa tenezzül etmemiştir. Çünkü, İmâmı Âzam bilir ki; bir din görevlisi için düşülebilecek zilletlerin en kötüsü politikaya uşaklıktır. Din görevlisi cidden din görevlisi ise, kalbinde Allah'a karşı iman varsa, Müslümanlık varsa hiçbir politikaya uşaklık yapmaz. Arkadaşlarım uzağa gitmeye lüzum yok. Yakın tarihimize bir bakalım; Türk Yurdu 4 tarafından istila edildiği bir zamanda politikaya uşaklığı daima reddetmiş olan Anadolu ûleması, gücü yetenler, eli silah tutanlar, silahla beraber Kuva-i Milli'yeye katılmışlar, düşmana kurşun atmışlardır. Eli silah tutmayanlar da cami cami; köy köy dolaşarak halkı İstiklâl Harbine katılmaya teşvik etmişlerdir. Tarihen bu sabittir. İstiklâl Harbinde bir hayli din görevlisinin kanı vardır, emeği vardır. Bunlar, politikaya uşaklığı reddeden din görevlileridir.

Fakat, buna karşılık İstanbul'da politikaya uşaklık yapmayı kendine huy edinen birtakım din görevlileri kâfir zulmüne fetva vermekten çekinmemişler, Anadolu'da ya İstiklâl, ya ölüm dâvasına çıkan Kuva-i Milliyecileri şakî olarak,

âsi olarak, eşkiya olarak isimlendirmekte ve halkı bunlara karşı isyana teşvik etmekten çekinmemişlerdir. Ben size tekrar ediyorum arkadaşlarım. Politikaya uşaklık eden, dünya nimetleri uğruna imanını bir kenara iten, imanını dünya nimetlerine tercih eden din görevlileri her zaman memlekete ihanet etmişlerdir. Ama kalbinde Allah aşkı, kalbinde islamiyet bulunan hakiki din görevlileri yıllar yılı ikiyüz lira, altmış lira, kırk lira, yüzelli lira gibi cüzi paralarla çalışmışlar, kifafı nefsetmişler, aç kalmışlar, sefil kalmışlar, ama bir tek gün politikaya, uşaklığa tenezzül etmemişlerdir. Bir tek gün bir tek meselede çalışmaya veya bir yerden yardım dilenmeye tenezzül buyurmamışlardır.

Arkadaşlarım burada bir misali vermekten kaçınmayacağım. Bir caminin giriş kısmında kapının önünde küçük bir halı serilidir. Küçük bir halı. Ne imam bunun kıymetini bilir, ne müezzin. Bir turist gelir bakar ki son derece kıymetli bir Selçuk halısı, aman der bu çok kıymetli, bana bunu verin, sizin caminizi halı ile döşeteyim. Bunu öğrenen imam hemen o halıyı getirir -ne zimmeti var, ne envanteri var, ne sayımı var. Bilirsiniz ki bizim camilerdeki halıların hiçbirisinin ne zimmeti, ne envanteri vardır- kendisinin namaz kıldığı halının altına kor ki, hiç kimse bunu çalmasın veya buradan kaybolmasın. O imam bunu nihayet çoluk çocuğunun şunusu için, bunusu için satıp sarf edebilir ama, hayır; gerçek din adamı her zaman namuslu, her zaman dürüsttür. Vatan herhangi bir zamanda bir tehlikeye uğradığı zaman gücü yeterse silâha sarılmasını, gücü yetmezse dili ile halka gerçeği anlatmasını bilmiştir. Onları ben buradan hürmetle anarım. Ama, bir din görevlisi ki, imanın dünya nimetleri uğruna satmış, bir din görevlisi ki, politikaya uşaklık etmiş, arkadaşlarım bugün buna, iktidarda bulunana uşaklık etmiş, bir başka günde bir başkasına uşaklık etmiştir. Size ben bir Adalet Partili Milletvekilinin bana bütçe konuşmalarında söylediğini - Cumhuriyet muhabirinin yanında söylediğini - aynen tekrar edeceğim burada. Dedi ki "Yaşar Tunagür bir zamanlar bizden biraz yüz bulmayınca, bir başka parti ile işbirliği yapmak için pazarlığa girişmişti ve bu pazarlığı da falan, falan şahıslarla yaptı." Bu milletvekilinin adı Sayın İsmet Angı'dır.

Arkadaşlarım, Yaşar Tunagür'ün Diyanet İşleri Başkanlığına getirdiği ve İslâm dininin asırlar boyunca düşmanı olan ikinci husus cehalettir. Bugün Diyanet İşleri Başkanlığının Yaşar Tunagür kanadında nasıl bir cehaletin yürüdüğünü görmek için adamlarının vaazlarına gitmek lâzımdır. Ben burada bunları bir bir sayıp vaktinizi almak istemem. Ama arzu eden olursa yeri ile saati ile bir bir anlatırım. Yalnız bu konudan hemen ayrılmadan şu hususu belirteyim ki, Sayın Bakan bana bütçe konuşmalarında dediler ki, "Yaşar Tunagür 1969 seçimlerinde propaganda yapmak için her hangi bir yere ayrılmamıştır." Arkadaşlarım, şöyle oldu, onu da belirteyim. Seçimlerden bir hafta evvel Yaşar Tunagür Diyanet İşleri Başkanı

Sayın Lûtfi Doğan'ın odasına girmiş, içeride misafirlerini de hiçe sayarak "Başkan, ben bir hafta gidiyorum" demiştir. Sayın Lûtfi Doğan aynen şu sözleri söylemiştir. "Yaşar Bey, ne sen, ne ben bu bir hafta içerisinde buradan ayrılmayalım. Aleyhimize çıkacak dedikodular Diyanet İşleri Başkanlığını da küçük düşürür." Bunun karşısında Yaşar Tunagür "Ben bir hafta yokum" demiş, gitmiştir. Gittiği yerler bizce malûmdur, fakat bir tanesini burada zikredeceğim. Çünkü burada bilen senatörler vardır. 10 Ekim günü Diyarbakır'dadır. Millî emniyet dosyalarının hatırlı misafiri Şehmuz Alkaç'ı Diyarbakır'a niçin çağırmış ve orada neler yapmıştır? Eğer Sayın Bakan burada açıklarlarsa mesele gayet rahatlıkla ortaya çıkar. Hattâ ben kendilerine şu hususu da anlatayım ki, oradan tayyare ile 10 Ekim günü ayrılmıştır. Başka bir yere gitmiş, orada da gereğini yapmış başka bir yere gitmiştir. Yani biz elimizdeki vesikalarla Yaşar Tunagür'ün rahatlıkla bir parti lehine propaganda - hem bir partinin bir kanadı lehine, küçük bir kanadı lehine - yaptığını, yeri ile tesbit etmeye hazırız.

Senato araştırması açıldığı takdirde netice gayet tabiîdir ki görülecektir. Arkadaşlarım dedim ki, Diyanet İşleri Başkanlığına getirilen ikinci büyük düşmanı islâmiyetin cehalettir. Arkadaşlar diyorum binlerce misal var. Ama gene de bir ikisini vermeden kaçınamayacağım. Bir vatandaş Diyanet İşleri Başkanlığına sorar. Der ki, "faizle para vermek, bankaya para koysak acaba faizi helâl mi, haram mı?" 1967 bütçesinde bir sayın milletvekili getirerek şimdi söyleyeceklerimi bir bir okudular. Ben oradan anlatıyorum. Diyanet İşleri Başkanlığı der ki, Hıristiyan bir memlekette parayı bankaya koyup faiz almak haram değildir. Ama Müslüman bir memlekette bankaya parayı koymak ve faizini almak haramdır. Arkadaşlarım, Kuranı Kerim bir şeye haram derse haramdır, helâl derse helâldir. Bunda kimsenin bir münakaşası yok. Ama, şu cehaletin derecesine bakın ki, bu cevap verilirken zannediyor ki, bu cevabı veren zat, "Faizi veren zarardadır. Öyle ise varsın gâvur zarara girsin." Şimdi ben bunu nasıl izah edeyim arkadaşlarım. Yirminci asırda Diyanet İşleri Başkanlığı (Yüksek Din Kurulu bulunan bir başkanlık), Yüksek Din İşleri Kurulu bir kenara itilir, bütün salâhiyetler bir kadastro - fen memuruna verilirse, o mutlak salâhiyetle oraya memur edilirse, işte o Diyanet İşleri Başkanlığından çıkan cevap bu olur. Ne demiş bizim atalarımız "keçiye gem vurma kendisini at sanır." Keçiye gemi vurdun mu kendini at sanır, öyle bir kişner ki, sonunda işte böyle mesele çıkar.

İkincisi arkadaşlarım, 10 Ekim 1969 günü yanımda bir kurmay albay ile Cuma namazı kılıyoruz, Ankara'nın büyük camilerinden birinde. İmam anlatıyor, vaiz anlatıyor, diyor ki, "ne ortanın sağı vardır, ne ortanın solu vardır. Sadece bu memlekette bir aşırı sol vardır, kızıl kâfirdir. Bir aşırı sağ vardı, Müslümandır. Bir insan aşırı sağda ise müslüman değildir, işte ben aşırı sağcıyım. Siz diyeceksiniz

ki, hoca efendi aşırı sağcılık yasak, şimdi polis gelir, ne korkuyorsunuz o polisten, jandarmadan? Polisten kork, bekçiden kork, jandarmadan kork. Kadın mısınız siz be cemaat" diyor.. "Kadınlar bile korkmuyor, mini etek giyerek sokağa çıkıyorlar. Gelsinler işte beni tutsunlar, ne yapacaklarsa yapsınlar. İsterlerse idama götürsünler. İftiharla giderim." Ondan sonra diyor ki, ilâve ediyor. "Ey cemaat içinizde birisi çıkar belki der ki, "hoca efendi ben müslümanım. Oruç tutuyorum, namaz da kılıyorum, Hac'ca da gittim. Zekât da veriyorum. Yani islâmın 5 farzını yerine getiriyorum. Ama ara sıra karımı alıp sinemaya gidiyorum." Aynen vaizin sözlerini söylüyorum. "İşte kızıl kâfir sensin. Tam kızıl kâfir sensin. Demek ehlini, karını alıp sinemaya gidiyorsun sen, ha? Sen işte kızıl kâfirsin." Arkadaşlarım devam etmeyeceğim, çünkü bu konuşmamdan incinen belki temiz din adamları olabilir. Din görevlilerini tenzih ederim. Cidden bilgili, cidden namuslu, cidden vatanperver büyük sayıda din adamları vardır. Onları burada hürmetle anıyorum. Sureti katiyede burada söylediğim sözlerin hiçbirisinin onlarla ilgisi yoktur. Ama arkadaşlarım milleti, böyle kışkırtan, sinemaya bir defa gitti diye onu kızıl kâfirlikle suçlayan bir zihniyetin merkezi Diyanet İşleri Başkanlığında Yaşar Tunagür'dür. Daha birçok şeyleri burada mevzuu bahsetmek istemiyorum. Daha neler var, neler. Ama tekrar ediyorum arkadaşlarım. Diyanet İşleri Başkanlığına cidden bir müslüman âlim, seciyesiyle, bilgisiyle vatandaşa emniyet telkin edecek bir kimsenin getirilmesinde büyük faydalar vardır. Çok büyük faydalar vardır. Aksi halde arkadaşlarım mezhepçilik faaliyetleri alır yürür. Biz önergemizde bunun da araştırılmasını istiyoruz. Türkiye'de birtakım fuzuli mezhepler çıkıyor. Bir dokuz Osman grupu çıkıyor. "Tekarih bizden sâkıt oldu" diyor. Bu nasıl müslümanlık, bu nasıl mesele. Ama diyor adam ve bunlar besleniyor da arkadaşlar. Şu hale göre tek yolu, Müslümanlığın tek dayanağı, en büyük istinatgâhı ilimdir. Burada rahmetli Atatürk'ün Balıkesir'de okuduğu bir hutbeden bir cümleyi, bir din şaheserini söyelemeden geçemeyeceğim.

Rahmetli Atatürk diyor ki, Balıkesir hutbesinde, "Kur'anı Kerim Allah'ın sözü, kâinat Allah'ın eseridir. Ey Müslümanlar, mümkün müdür ki, Allah'ın eseri ile sözü birbirini tekzi betsin. Allah'ın sözü ile Allah'ın eseri birbirine muhalif olsun." Bununla Atatürk buyuruyor ki; Kur'anı Kerim'in hiçbir âyeti peygamberin hiçbir hâdisi müspet ilimlere aykırı olarak yorumlanamaz. Daima ne zaman âlim insanlar, bilgili insanlar gelmiş, Müslümanlıkta görev almışsa, o zaman Müslümanlık cidden itici bir güç olarak memleketin yükselmesine yaramıştır.

Bakın şu Viyana surlarına kadar gittiğimiz zamanlardaki din görevlilerine, politikaya uşaklık şöyle dursun, şarap içen bir padişahın karşısına çıkmış ve kendisinin yakasından tutarak demiştir ki, "senin yaptırdığın camiinin dört tarafından dört tane de meyhanesi eksik. Nasıl olur hoca bu lâf?" Dediği zaman "sen Al-

lah'ın eseri olan vücudunda şarabı kabul ediyorsun da, Allah'ın evi olan camiinde neden meyhaneyi kabul etmiyorsun" demiştir. Bunu diyecek kadar cesaret göstermiş, padişahlara sırasında yanıldıkları yerde onlara doğru yolu göstermiş din adamları bizi taaa... Viyana'lara kadar götürmüş.

Ama vaktaki uşaklık başlamış, vaktaki zulme fetva vermek başlamış, vaktaki binbir dalâvere, cahillik, hurafe İslâmiyete karıştırılmaya başlamış, o zamanda Çatalca'ya kadar geri çekilmişizdir.

Arkadaşlarım, İslâmiyetin, Yaşar Tunagür tarafından, Diyanet İşleri Başkanlığına getirdiği, getirilen üçüncü büyük düşmanı; Samimiyetsizliktir. İslâm dini "İhlâs" üzerine kurulmuştur. İhlâssız din olmaz. Samimiyetsiz din olmaz, riyakârlıkla din olmaz. Ben bir din görevlisinin ki - 217 din görevlisine müracaat ederek, tek tek Yaşar Tunagür hakkında fikirlerini sordum - Birisi bana şöyle söyledi "Yaşar Tunagür ne Nurcudur, ne Süleymancıdır, ne şudur, ne budur. Yaşar Tunagür, kim ücretini öderse ona hizmet eden bir âlettir."

Arkadaşlarım, ben size iki oturumdan, arz ettiğim hususlarda, Diyen Diyanet İşleri Başkanlığına gelip çöreklenen, Sayın Diyanet İşleri Başkanı Hakses'in söylediği gibi, bir gurup gelmiş oraya çöreklenmiş, gayrikanuni, keyfi, memleketin aleyhine birtakım işler yapmakta ve bu münasebetlerini Türk hudutlarının dışına kadar da taşırmış bulunmakta, birtakım merkezler tarafından bunlar, finanse edilmektedir. Süratle Diyanet İşleri Başkanlığının huzura kavuşmasında bu memleket için büyük faydalar vardır. Araştırmanın açılması, gerçekleri olduğu gibi ortaya çıkaracaktır. Araştırmanın açılmasına oy vermenizi istirham eder, hepinizi saygı ile selâmlarım. (Sol ve orta sıralardan alkışlar.)

BAŞKAN – Cumhuriyet Merkez Bankası Kanun tasarısının açık oylamasına oyunu kullanmıyan sayın üye var mı? Efendim... Lûtfen.

Oyunu kullanmıyan başka sayın üye... Yok. Oylama işlemi bitmiştir. Devlet Bakanı Sayın Hüsamettin Atabeyli.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Erzincan Milletvekili) – Sayın Başkan, muhterem senatörler, 26 Nisan 1969 tarihinde verilmiş olan bu araştırma önergesinin aradan bu kadar zaman geçtikten sonra görüşülmesi, bizim için cidden bir talihsizlik olmuştur. Eğer bu önerge zamanında görüşülmüş olsa idi, bugün iddia sahibinin ortaya atmak imkânını bulduğu bir kısım iddialara daha erken cevap vermiş olmak ve Yüce Senatoyu ve efkârı umumiyeyi tenvir etmek imkânına mâlik olurduk.

Cevaplarıma geçmeden önce evvelâ şu hususu belirtmek istiyorum;

Yüce Senatonun bu kürsüsünün, devletin bir memuru hakkında turşu hırsızlığından, kadın tellâllığına, rüşvete ve küçücük hediyeleri irtikâba varıncaya

kadar itham şeklinde kullanıldığını bugüne kadar görmedim. Teşrîî mâsuniyet zırhının arkasına bürünerek, önergenin dışında, önergedeki ithamların dışında, bu ithamlarda bulunmak zannediyorum ki Yüce Senatonun mehabetine uygun düşmüyor.

Eğer turşu hırsızlığından kadın tellâllığına varıncaya kadar, ithamınızda samimî iseniz, elinizde delilleriniz varsa, bunu bir mektupla, bunu bir basın toplantısı ile ilân ediniz. Ve o şahsı size ispat hakkı vermek imkânına kavuşturunuz, derim. Bu yapılmadan, bu kürsüden, bu kürsünün mehabeti ile kabili telif olmayacak ve - ileride mâruzatım sırasında bunların vesikalarını size takdim edeceğim, - bir kısım ithamlar, bir kısım ağır ithamlar cerayan etmiştir. Bu noktadan üzüntümü beyanla sözlerime başlıyorum.

Evvelâ meseleyi bir rayına oturtmak, bir esas gerçeğine çekmek lüzumu vardır. Çünkü bu kürsüde iddiaların çok dışında ve hattâ mevzu ile alâkası olmıyan, Çin seddinden Viyana surlarına kadar birtakım konuşmalar cereyan etti. Tabiî biz bunlara cevap verecek değiliz. Biz meselenin esasına doğrudan doğruya gireceğiz.

İddianın esası 12.8.1965 tarih ve 78075 sayılı İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğünün Devlet Bakanlığına hitaben yazmış olduğu yazıdır. İddianın esası bu. Bu yazıda diyor ki İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü;

"İzmir İli Kestahane Pazarı Camiinde vâizlik yapmakta bulunan Yaşar Tunagür hakkında alınan bir haberde, Kur'an kursuna devam eden öğrencilere, Cumhuriyet, Atatürk ilkeleri, 27 Mayıs İnkılâbı aleyhtarlığı ve gericilik aşılamaya çalıştığı, derneğe mensup bâzı kimseler vasıtasiyle kendisini yüksek mühendis tanıttığı, inkılâpları rencide eder mahiyette sözler sarf ederek millî birliği zedelediği..." Ağır bir iddiadır, bunu tesbit ediyorum.

İkinci iddia : "Münfesih Mukaddesatçılar Derneği kurucularından iken halen Komünizmle Mücadele Derneğinde çalışan bâzı kişilerle iş birliği halinde, İlâhiyata öğrenci yetiştirme, Kur'an kursu, İmam Hatip Okulu talebelerini Komünizmle Mücadele ve Türk Ocağına üye olmaya zorlamak."

"Yine bu şahsın teşebbüsü ile" diyor; güzel Yalı'da bir ev tamir ve tâdil edilerek kolej haline getirilecek ve bu kolejde okuyacak talebelere gericilik aşılanacak, inkılâp aleyhine bu kolejde talebe yetiştirilecek."

İddianın birisi de bu, gayet ağır.

Sonra, "İmam Hatip Okulunun yeni müdürü" falanın vazifeye başlamasını müteakip İmam Hatip Okulu Kur'an kursu öğrencileri ile, Komünizmle Mücadele Derneğinin, milliyetçi öğretmenlerin ve Türk Ocaklarının İmam Hatip Okulunu karargâh haline sokup rejim ve inkılâplarımız aleyhinde müşterek bir yol tutacaklar..." İddianın biri de bu. Gayet vahim ve ağırdır. Ve nihayet geliyor :

"Bu zümrenin önümüzdeki milletvekili seçimlerinde din istismarı yolu ile partiler propagandalarında direkt ve endirekt rol oynayacakları anlaşılmaktadır."

Şimdi muhterem senatörler, bu kadar ağır, bu kadar ciddî ithamı taşıyan bir vesika Devlet Bakanlığına gönderilmiş. 1967 Bütçe Müzakereleri sırasında Sayın Uzuner, bu vesikanın tarihinden bahsetmek suretiyle bunun hakkında bizden bilgi istedi. "Biliyor musunuz?" Bilmiyorum, dedim böyle bir vesikayı, malûmatımız yok, bir tahkik edelim. Aradık vesikayı arşivlerimizden, Devlet Bakanlığı arşivinde aradık, böyle bir vesika yok. Diyanet İşlerini aradık, taradık vesika yoktur, mevcut değildir böyle bir vesika. Bunun üzerine vesikayı da bulmamız lâzım. Nedir bu, esasında öğrenelim. Ne yapılmış, ne olmuş? Bunun üzerine Emniyet Genel Müdürlüğüne müracaat ettik. Dedik ki, "Böyle bir yazıdan bahsediliyor, bu yazı bize gelmemiştir. Arşivlerimizde sizin bu yazınız mevcut değildir, bunun esasını bize gönderiniz." Emniyet Genel Müdürlüğü zimmet defterinin de bir fotokopisini çıkarmak suretiyle, "Bu vesikanın Devlet Bakanlığına 12.8.1965 tarihinde gönderildiğini" ifade etti ve bir suretini de bize gönderiniz, yoktur, bizde, dedik. Bir suretini de bize gönderdi. Vesikaya bu tarihte muttali olduk. Yani, Sayın Devlet Bakanı Refet Sezgin arkadaşımın vazifesi bitmiş, bendenizin vazifesi başlamış, bütçe müzakereleri başlamış, bu tarihte muttali oluyorum.

Şimdi muhterem senatörler, Devlette, hükümetlerde temadiye esastır, gayet tabiî. Bu vesikanın Bakanlığımıza havale edildiği tarihte Sayın Mehmet Altınsoy Devlet Bakanı bulunuyorlardı. Sayın Mehmet Altınsoy'un Devlet Bakanlığı zamanında bu vesika Bakanlığımıza gönderilmiş. Yani, Dördüncü Koalisyon Hükümeti zamanında ve bundan iki ay sonra da zaten bu Hükümet düşmüş.

Şimdi bu büyük ithamlar, bu ağır ithamlar, bu ithamı yapan makamı, yani İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü mücerret bu ithamı yapıp veyahut bu bilgiyi verip, tamam, biz bilgiyi Devlet Bakanlığına aktardık, bizim vazifemiz burada bitti gibi bir kenara çekilmesini icab ettirecek cinsten ithamlar değildir. Bu ithamlar Devletin temeline yönelmiş, gayet ciddî ithamlar. Binaenaleyh, ithamı yapan müessese acaba bu işler tahakkuk ediyor mu, ne oluyor, ne bitiyor? Bu adamlar söyledikleri bu fiilleri tahakkuk ettirmek için bir gayret içerisinde midirler, diye bunu takib eder, gayet tabiî olarak, araştırır. Eğer bir fiiliyat safhası varsa, bu safhaya geçmiş ise bunu tutup müddeiumumiliğe ihbar eder ve takibini ister. Bunların hiçbirisi bizim bu vesikayı elimize aldığımız tarihe kadar olmamış.

Sonra biz baktık, bu iddialar, yani baktık dediğim, tahkik ettirmeye imkân yok; çünkü, vakit geçmiş, 1968'e geçmişiz; 1965 - 1968, 1967 sonu. Güzelyalı semtinde okul açılmış mı? Evet, Güzelyalı semtinde bir okul var, ama, medeni tahsil yaptıran bir lise, dinî tahsil yapan bir lise değil.

İddiaların diğer tarafı, Atatürk ilkeleri aleyhine, ve saire, ve saire. İmam - Hatip okullarının öğrencilerini Komünizmle Mücadele Derneğine girmeye zorlama gibi faaliyetler ve bu faaliyetlerden beklenen sonuçlar tahaddüs etmiş mi, etmemiş mi? Bunların en küçük katresi, bir tanesinin şemmesi bulunsa mahkemeyi boylar ve ağır ceza ile mahkûm olur.

Bunun üzerine bendeniz Emniyet Genel Müdürlüğüne bir yazı yazdım, "İçişleri Bakanlığına" hâdiseyi hulâsa ettikten sonra dedim ki, "Gizli kaydı bulunmasına rağmen münderecatının yetkililer dışında bir kısım kimseler tarafından bilindiği Başbakanlığa yöneltilen yazı soru ve araştırma önergelerinden anlaşılan bu iddiaların aradan geçen dört yıllık bir zaman içerisinde hiçbirisi tahakkuk etmemiş olduğuna göre" tahakkuk etse muhakeme olacak; çünkü, başka türlü tahakkuk etmez.

"Şimdi sıhhatinin kesin şekilde ve delilleriyle öğrenilmesine araştırma önergesi muvacehesinde ve Bakanlığımız tasarrufları yönünden zaruret hâsıl olmuştur. Tarih numarası zikrolunan yazınız, Bakanlığım ve Diyanet İşleri kayıtlarında bulunamamıştır. Yazınız münderecatına ıttılâ tarihinden sonra iddia olunan hususların tahakkukuna dair bir işarete rastlanmadığı gibi delillere dayandığı takdirde Bakanlığımızın bu iddiaların takipçisi olarak konu hakkında zaman zaman Bakanlığına bilgi vermesi de tabiî bulunmaktadır. 1965 yılından itibaren bu mevzuda yeni her hangi bir bilgi alınmadığına göre 12.8.1965 tarih ve şu sayılı yazımızdaki iddiaların kaynakta bir yanlış değerlendirmeden doğduğu intibaı hâsıl olmaktadır. Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür'ün bu göreve atanıncaya kadar hakkında bir ihbar veya şikâyet yapılmamıştır. Uzun yıllar kadrolarımızda hizmet gören mumaileyhin sicil durumu ve geçmişi de iddiaları müeyyet bulunmamaktadır. İzmir'deki hizmeti esnasında bâzı din görevlilerinin kendisine muğber olmaları ihtimalinin bulunduğu, aynı çevrelerin ahiren yaptıklar, biraz sonra onlara da geleceğim "ahiren yaptıkları ve basına da intikal eden şikâyetlerden anlaşılmaktadır. Bu sebeplerle Emniyet Genel Müdürlüğünün tarih ve numarası yukarıda zikrolunan yazısındaki hususların bugüne kadar tahakkuk edip, etmediğinin, etmiş ise sonuçlarının bildirilmesine müsaadelerinizi arz ederim."

Emniyet Genel Müdürlüğü bize bir cevap veriyor, diyor ki, "Bu haberlerin alındığı günden bu yana adı geçen hakkında kanuni kovuşturmayı mucip bir bilgi Bakanlığımıza intikal etmemiştir."

İşte, 1965 yılında bizim Bakanlığımıza intikal ettiği söylenen ve 1967 yılı sonunda da elimize geçecek şu arz ettiğim safahatı tamamlayan iddiaların gerçek mesnedi, gerçek hakikatı budur. Bu vâhim iddiaları yapan İçişleri Bakanlığıdır. Gayet tabiî bu vâhim iddiaların, ifade ettiğim gibi takibçisi olacaktır, başka türlü

olmaz. Cumhuriyet aleyhine komplo kuruluyor. Ben Devlet Bakanlığına yazdım. Devlet Bakanlığı ne yapacak bunun hakkında? Devlet Bakanlığı kendi yetkisi hakkında araştırma, kovuşturma yapacak. O da bizim elimize geçmemiş, arz ettik durumu. E.. İçişleri Bakanlığının da verdiği cevap bu. "Bugünden bu yana adı geçen hakkında kanuni kovuşturmayı mucip her hangi bir şey Bakanlığımıza intikal etmemiştir". Zaten arz ettiğim gibi bu yazıda bunların tamamı bir ihtimaller serisi içerisinde bize bildirilmiş idi.

Araştırmanın mihrakını teşkil eden, iddiaların mihrakını teşkil eden Yaşar Tunagür'ün kanuni nitelik durumu hakkında da Yüce Heyetinize bilgi arz etmek isterim. İddia orta dereceli Tapu Kadastro Okulu mezunu bulunduğudur. Sicil kaydına göre, Ankara Atatürk Lisesi ve Tapu Kadastro Okulu mezunudur. 28 senelik memurdur, 1951 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtına intisab etmiştir. 1954 yılındaki meri mevzuata göre asil kadroya geçebilmesi için müşavere kurulunda imtihan olmak lüzumu vardır. Bu imtihana iştirak etmiş ve müftülük ve vaizliğe hak kazanmıştır. 1951 yılında sayın iddia sahibi iddia ediyor ki, Diyanet İşleri Teşkilâtı devamlı cahillerle doldurulyor. Yüksek İslâm enstitülerinden, İlâhiyat Fakültesinden mezun olanlara yer verilmiyor, oraya geldiği zaman rakamları arz edeceğim.

1951 yılında Diyanet İşlerinde lise mezunu beş parmakla sayılacak kadar azdır. 1951 yılına kadar Tevhidi Tedrisat Kanununun çıkışından sonra kapatılmış bulunan İmam - Hatip okulları, İlâhiyat fakülteleri adam yetiştirmiyor diyor. E... Kapatılmış, yok.. Nereden yetişecek, kendi kendini mi yetiştirecek? Bu zat kendi kendine okumuş, kendi kendini yetiştirmiş. Ondan sonra gelmiş imtihan olmuş. "Kanun yolu" diyorsunuz. İşte kanun yolunu takib etmiş. Müşavere Kurulu o zaman, 1954'ten sonra İlâhiyat Fakültesinden mezun olanlar da müşavere kurulunda imtihan olmadan mesleke giremezlerdi. Bu o imtihanı geçirmiş mesleğe girmiş. Ezine Müftülüğü yaparken 1956 - 1957 ve 1958 yıllarında 4439 sayılı Kanuna göre Devlet tarafından Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesine bilgi ve görgüsünü artırmak üzere gönderilmiş ve oradan 14.3.1963 tarih ve 1208 sayılı Sertifikayı istihsal eylemiş ve Millî Eğitim Bakanlığından da bu sertifika tasdik olunmuştur. Sırası ile bundan sonra Balıkesir vilâyet Müftülüğü, Edirne vilâyet Müftülüğü; 1960 yılında Balıkesir, 1963 yıllarında Edirne vilâyet Müftülüğünü yapmış, ondan sonra da o tarihlerde Diyanet İşleri Başkanlığının kadrolarına göre teftiş kurulu bulunmadığından gezici vâizlik müessesesi vardı. İzmir bölgesi gezici vâizliğine tâyin olunmuş, 20.12.1965'te Başkan Yardımcılığına İzmir vâizi iken tâyin olunmuş, vekâleten tedvir edilmiş, ahirinde İstanbul Müftülüğüne, başkan yardımcılığı kendi uhdesinde kalmak üzere tâyini yapılmıştır. Müktesep maaşı itibariyle asaleten tâyinine mâni olduğu için 1 700'dür kadro, bu

tâyin muamelesi vekâleten cereyan etmiştir. Şimdi burada sayın senatör iddia ediyor, diyor ki, bu adamın niteliği yoktur, siz niteliği olmayan bir insanı getirdiniz müftülüğe tâyin ettiniz.

Muhterem senatörler, arz ettim, 633 sayılı Kanun çıktığı zaman müktesep hakkı bulunanların, bu müktesep hakkı saklıdır. Bu zat 633 sayılı Kanun çıktığı zaman iki vilâyetin müftülüğünü yapmış, müftülük müktesebini almış, ondan sonra gezici vâizlik müktesebini almış vâiz olmuş. Müftülükle vâizlik için aranılan şart, evvelki mevzuatımızda da, şimdiki mevzuatımızda da aynidir. Şu anda bir kimseyi vâiz yapabilmek için yüksek mektep mezunu olması şartı vardır, bir kimseyi müftü yapabilmek için yüksek mektep mezunu olmak şartı vardır. O zaman da vâiz olabilmesi için müşavere kurulunun imtihanını vermiş olması şartı vardır, müftü olması için müşavere kurulunda imtihan vermiş olması şartı vardır. Bu şartları nefsinde cemetmiş. Bu hak müktesep hak haline gelmiş kendisinde. Esasen bu noktadan bir itiraz vâki olmuş yani, denilmişki olmaz böyle şey. Müktesep hakkı yoktur, tâyin edilemez, mesele gitmiş, ödeme de yapamazsınız demiş, muhasebe. Meseleyi göndermişiz Sayıştaya, Sayıştay bir karar vermiş, 15.3.1968 tarih ve 159 sayılı karar. O kararda diyor ki, müftülük ve vâizlik için aranılan şartlar, müktesep hak bakımından aranılan şartlar aynı olduğundan yapılan tâyinde bir usulsüzlük mevzuubahis değildir. Binaenaleyh, ödemelerin de usulüne uygun yapılması lâzımdır. Sayıştayın bu kararına göre de bugüne kadar ödemeleri yapmaya devam ediyoruz. Bir usulsüzlük de mevzuubahis değildir. Kararı okudum.

Şimdi bir ilgili raporu diye bahsedilen ki o bilgiyi esasında biliyoruz, tabiî isminden cisminden bahsedemem, memurumdur benim, uçta bir memurum. Sayın Cumhurbaşkanına rapor verdi, denilen ilgili. Uçta bir memur. Bir rapor vermiş, rapor vermek için inceleme yapacak, rapor verecek, neyi rapor veriyor. Kendi kafasından uyduracak, yazacak, birtakım ithamlar yapacak, götürüp bunu bir yere verecek, bunun adı rapor olacak. Dünyanın neresinde görülmüş böyle rapor. Bu raporu herkes yazar, herkes verir. Ben de sizin hakkınızda bir rapor yazayım vereyim. Uydu mu? Uymaz. Gelecek, inceleyecek, bakacak, buna göre rapor verecek. Onun adına ispiyonaj denir. Rapor denmez. İspiyon denir, ispiyonla bilgi almak denir. Olmaz böyle şey, bu rapor değildir. Bunları biz hepsini tetkik ettik. Bize geldi bunlar.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Cumhurbaşkanı mı yapmış?

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – Arz edeceğim sırası geldiği zaman. Adam vermiş, adam yazmış, adama...

BAŞKAN – Lûtfen müdahele etmeyin, rica ediyorum.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – Bu memurumuz sayın önerge sahibinin de itimad edeceği bir millî müessesemizin sayın genel sekreteri tarafından bendenizle yaptığı özel görüşmede, şu anda pek iyi hatırlayamıyorum, belki vermiş olduğu raporlarda da vardır. Bir sayın orgeneral bana dedi ki, biliyorsunuz bu bölgenin gayet özelliği vardır bizim için. Oradaki bütün memurlarımıza itina gösteriyoruz. Lûtfedin bunu buradan alınız, vazife yapamıyor. Mumaileyhi oradan aldık. Ama Danıştayımız karar verdi, biz yine götürdük oraya oturttuk, hâlâ yerindedir. Bu "bir ilgili" diye rapor veren zat, raporu geldiği zaman arz edeceğim. Şimdi, bu bir ilgilinin bugüne kadar vermiş olduğu raporda 600 lira tazminat alıyor, 36 lira da yevmiye alıyor. Her şey kanuna göre cereyan ediyor, vekâlet görevini vermişiz, Başkan vekilliğini vekâleten tedvir ediniz demişiz niteliği olan bir memura, arz ettim, niteliksiz değil. Temsil ödeneği var, 600 lira alır, yevmiye, 36 lira yevmiye almaz, kanuna göre 90 gün 33 lira, zannediyorum 90 günde üçte ikisi olan miktarında, senenin 180 gününde yevmiye alır.

Şahsi nitelik durumu bu olan Başkan Yardımcısının bir siyasi komiser gibi kullanıldığı iddiasını külliyen reddederim. Bizim iktidarımızın siyasi komiserlere ihtiyacı yoktur. (A. P. sıralarından bravo sesleri) Biz siyasi komiserlerle iş gören, kapalı idare rejimi, dikta rejimi değiliz. (A. P. sıralarından bravo sesleri) Nitelik üzerinde hassasiyetle, ısrarla duran Sayın Özgüneş, zamanı idarenizde Başkanvekili olan bir sayın general...

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – General.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – Evet, yani emekli general. Nitelikten bahediyorsunuz, ben de nitelikten bahsediyorum. Diyorsunuz ki meslekî tahsili yok bu adamın. Başkanvekilliğine getirdiniz, ben size diyorum, Müşavere Kurulunda imtihan oldu.

RIZA IŞITAN (Samsun) – Kanun o zaman var mı?

BAŞKAN – Lûtfen efendim müdahele etmeyin.

RIZA IŞITAN (Samsun) – Rey vereceğiz efendim.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – Müşavere Kurulunda imtihan oldu diyorum ben size, niteliği var diyorum. E.. Sizin zamanı idarenizde de getirilmiş. Ondan sonra, başkanvekilliğine bir hukukçu getirilmiş. İşte, yani din işleriyle ilgili olmayan bir zat getirilmiş. E.. Biz de bunu siyasi komiser diye karşılayalım mı? Şahsen karşılamıyorum. Ama, yani karşılayalım mı? Bu ise nitelik budur. Yani..

NECİP MİRKELAMOĞLU (İzmir) – Faaliyetlerine bakalım.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – Faaliyetlerine inmeyelim artık o kadarına. Önergenin hududunu taşıyoruz. Faaliyet.. Faaliyetine bakıyoruz şimdi.

Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığına getirdikten sonra da Başkan fiilen yetkilerinden tecrid ediliyor. Şimdi, Sayın İbrahim Elmalı zamanında Başkanlığa getirilmiş, Sayın İbrahim Elmalı her halde Yaşar Tunagür tarafından yetkilerinden pek tecrid edilecek cinsten bir idareci değildir. Çünkü, sonra ahiren cereyan eden hâdiseler bizim bu iddialarımızı müeyyet bulmuyor. Bu olayların cereyan tarzına taban tabana zıt bir iddiadır ve bu haliyle de mesnetten mahrumdur bu. Başkan yardımcıları Başkan tarafından verilen görevleri düzenlerler. Görevleri yürütürler, bunun dışında da görev yapmazlar. Bugün de öyle oluyor. Başkan ne görev verirse onu yapıyor. İddia edildiği gibi onun dışında hiçbir görev yaptığı yok, arz edeceğim.

Diyanet İşlerinin merkez ve taşra teşkilâtına bütün yetkileri eline alan Tunagür kendi istediği adamları yerleştirmekte ve kendi propagandasını yaptırmaktadır, buyuruyor sayın senatör.

Diyanet İşlerinin merkez ve taşra teşkilâtına yapılacak tâyinlerin nasıl yapılacağı Teşkilât Kanunumuzda sarihtir, açıktır. Bir kere kilit mevkilere yapılan tâyinler ortak kararnamelerle yapılan tâyinlerdir. Yani, reis muavininin, hattâ reisin keyfine göre yapılan tâyinler değildir. Diğer küçük seksiyon memurlarının da tâyinleri personel dairesinin inhası suretiyle, personel dairesi başkanının inhası suretiyle Diyanet İşleri Başkanı tarafından yapılır. Bu tâyinler böyle cereyan etmiştir. Elmalı zamanında da böyle cereyan etmiştir, bugün de böyle cereyan ediyor. E.. Tunagür bu tâyinleri yapar durumda değildir. Bunlar mücerret, kavli mücerrette kalan iddialardır. Çünkü hepsinin inhalarını ve onaylarını tetkik ederseniz bu açıkça meydana çıkar. Kapalı bir tarafı yok.

Diyanet İşlerinde Başkan, Başbakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile, Din İşleri Yüksek Kurulu üyeleri seçimle, daire başkanları ortak kararname ile, ilçe müftüleri ve vâizler personel dairesi başkanının inhası ile Başkan tarafından tâyin edilirler. Bu sarih durum muvacehesinde kendi adamlarını kilit mevkiine getirdiği iddiasını her mesnede bağlamak, keyfî tasarruf iddiasını bir mesnede bağlamak imkânı yok. Bir istidrat yapmak istiyorum, bir bağlantı kurmak istiyorum, iddialar arasında gayet vâhim olarak Diyanet İşleri merkez teşkilâtına devamlı olarak kendi adamlarını, tahsisen kürtçüleri, ifadeyi kullanıyorum, yerleştirmiştir iddiası vardır. Kendi adamlarını, tahsisen kürtçüleri yerleştirmiştir iddiası vardır. Şimdi, sayın senatörler, bir kere, mumaileyh bir vesile ile de arz ettiğim gibi kapalı oturumda vazife gördüğü müddetçe Doğu illerinden her hangi

birisine gitmemiştir. Doğu illeriyle irtibatı yoktur. İstanbul'da doğmuştur, ve bütün vazifesi de Batı'da cereyan etmiştir. Batı'da her halde bir kürtçülük cereyanı iddia edilmeyeceğine göre bu olsa olsa Doğu olacaktır. Şu halde tâyin edeceği bizim vatanımızın çocuklarına itina ile sıyanet ederiz. Doğu çocukları, Batı çocukları, bunların hepsi vatanperver insanlardır. Vatanperver memurlardır. Ama, her halde bu tâyin edilecek insanların mutlaka kendisine kürtçülük sürülmek, yakıştırılmak istenen bölgelerimizin insanları arasından olması gerekir. Bizim Diyanet İşleri teşkilâtımızda, merkez teşkilâtımızda 243 tane memurumuz vardır. Bu 243 memurumuzun içerisinden 9 tanesi, muhterem senatörler Doğu bölgelerimizin vatandaşından ibarettir. (A. P. sıralarından gülüşmeler) 9 kişi sadece listeler elimdedir, takdim ederim. Kürtçü diye iddia edilen yani, kürtçüleri yerleştiriyor, devamlı olarak kendi adamlarını yerleştiriyor dediği iddia ettiği husus budur. Yani, bütün Diyanet İşleri teşkilâtının personel dairesi başkanı, reisi, Bakanı ve sairesi, uzun yıllardır tecrid edilmiş, burada bütün tâyin mekanizması bu zatın elinden geçiyor.

Atamada Din İşleri Yüksek Kurulunun 141 sayılı Kararından sıkı sıkıya ısrarla bahsettiler. Biz bu atamanın usulüne uygun cereyan etmiş olduğunu iddia ettik, yine de bu iddiadayız, Sayıştayın vermiş olduğu karar da bizim tâyinimizi ve iddialarımızı müeyyet bulunmaktadır. Din İşleri Yüksek Kurulu diyor sayın senatör, bir karar organıdır, binaenaleyh oranın verdiği karar ne ise onu tatbikle mükellefsiniz. Hayır. Vaziyet öyle değil. Din İşleri Yüksek Kurulunun görevleri arasında hâdisemize mümass bir madde vardır. Başkanlıkça havale edilen hususları tetkik etmek ve bunlar hakkında düşüncelerini bildirmek. Bunun dışında tâyin, nakil ve saire gibi hususlarda Din İşleri Yüksek Kurulunun karar yetkisi yoktur. Din İşleri Yüksek Kuruluna başka görevler verilmiştir. Meselâ biraz evel bahsettiniz faiz meselesinde, Yaşar Tunagür'e yapıştırdığınız faiz meselesinde Din İşleri Yüksek Kurulunun vermiş olduğu karar, hani, reisinden faziletli reis, büyük reis diye bahsettiğiniz ve gayet tabiî öyledir, böyle bir karar vermiş. Onu da getirip Yaşar Tunagür'e bahsettiniz, istidrat yapmıyorum, özür dilerim, onları zamanı gelince cevaplandıracağım. Binaenaleyh bu karar bizim yönümüzden vacibülittiba bir karar değildir. Sormuşlar, böyle mütalâa etmişler, biz o mütalâalaya iştirak etmiyoruz. İştirak etmediğimizi arz ettim, ödemeleri normal yaptığımızı arz ettim, Sayıştayın kararını arz ettim.

Diyanet İşleri Başkanı Sayın Ali Rıza Hakses'in vazifeye getirildiği zaman çağrıldığı, Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür'le iyi geçinmek şartı ile seni Diyanet İşleri Başkanlığına getiriyoruz dendiği ve mumaileyhin de ben bunu bir deneyeyim, dediği, sayın önerge sahibi tarafından izah edildi. Yine sayın önerge sahibi tarafından Diyanet İşleri Başkanı Ali Rıza Hakses fevkâlade faziletli, fev-

kâlade üstün şahsiyetli, dirayetli bir başkan olarak da vaz'edildi. Şimdi bu ikisini nasıl telif edelim. Bir taraftan bunu tâyin eden makam, çünkü başbakanlık makamı. Başbakan çağıracak veya Devlet Bakanı çağıracak onun namına diyecek ki, Yaşar Tunagür'le iyi geçiniyorsan seni tâyin ediyoruz. O da bir deneyeyim diyecek. O zaman o başkan şahsiyetli başkan olmaz muhterem senatörler, şahsiyetli başkan olmaz. Şu halde Sayın Ali Rıza Hakses şahsiyetli bir Başkansa - ki öyledir - şahsiyetli bir başkandır, eski başkanımızdır, bendeniz kendisinin emekliliğini icra etmiş olmama rağmen temiz bir insandır. Böyle bir pazarlığa bizimle girmesine imkân tasavvur edilemez. Sonra bu benim muhterem selefim Sayın Sezgin'i fevkâlade rencide eder. Esasen Demokrat İzmir Gazetesinin neşriyatından bahsedilmek suretiyle burada kendisi rencide edilmiştir, oraya da temas edeceğim sırası geldiği zaman. Biz devletimize hizmet eden memurlarımızın şahsiyetini korumaya çalışıyoruz. Kendilerini görevden alsak da görevden alma lüzumunu hissetsek de bu şahsiyetleri itina ile titizlikle korumaya çalışıyoruz. Kendilerini görevden alsak da görevden alma lüzumunu hissetsek de bu şahsiyetleri itina ile titizlikle korumaya çalışıyoruz. Binaenaleyh, Sayın Hakses'in bir pazarlık sonunda Diyanet İşleri Başkanlığına getirildiği iddiası külliyen hilâfı hakikattir.

Yalnız muhterem senatörler, bir kısım dairelerde bir kısım adamlar vardır. Bunlar rahatsız insanlardır, dairede ulu - orta hareket etmek isterler, dışarıya bilgiler verirler, dışarıya bilgiler satarlar, kendi aralarında huzursuzluk, geçimsizlik çıkarırlar. Bizim dairemizin içerisinde de bu cins birkaç arkadaş mevcud olmuş. Ve bu rahatsızlığı çıkarmış ve maalesef Sayın Hakses'i tahrik etmek suretiyle görevini aşan birtakım tasarruflara kendisini sevk etmişlerdir. Sayın Hakses'e ben defalarca itidalini muhafaza etmesini, bütün yetkilerin kendinde bulunduğunu, büttün nakil ve tâyinlerin kendisi tarafından elbette onaylanması lâzım geldiğini, kendi yetkileri içerisinde bulunduğunu, buna benim dahi müdaheleye hakkım olmadığını ifade ettim. Ama, maalesef 80'nini çok geçmiş olan yaşının her halde vermiş olduğu tesirle olacak ki, bizim bu samimî ikazlarımızı hiçbir zaman dinlemedi. Bir gün gördük ki, kararname ile tâyini icab eden, tâyini yapılan Personel Dairesi Başkanının teklif ve sairesiyle tâyini ve nakli yapılması lâzım gelen 10 memuru işinden alıvermiş. Ve bütün bunları normal kanallardan geçirerek yapmamış, özel kalem numaraları ile sıralamak suretiyle yapmış. Ne yapıyorsunuz Reis Bey dedim, bu, anarşi meydana getirir, yanlış yoldasınız. Kendisine bu yolda yazı yazdım. Dinlememekte ısrar gösterdiler, şu halde yıllık izninizi kullanınız dedim. 657 sayılı Kanunun 103 üncü maddesi "yıllık izinlerin kullanılışının, kullanma zamanının âmir tarafından tesbit edileceğini hükme bağlamıştır". Yani bir âmir yıllık iznini kullanma zamanını tâyin eder.

Başkanın bu tutumu karşısında benim bu hareketimden sonra, benim bu ikazımdan sonra Başkan daha da hassaslaştı, tâyin ve nakil konularında fevkalâde hassaslaştı. Bunun üzerine üç kişilik bir komisyon kurunuz, bu komisyon marifetiyle bu nakil ve tâyinleri inceleyiniz, her hangi bir aksaklık olmasın, dedim. Maalesef Sayın Hakses tarafından bu da dinlenmedi. Şimdi bir zabıt var, belki biraz sonra okurum. Orada vekiline dahi hakaret edecek derecede kendinden geçen birtakım muameleler, birtakım davranışlar içerisine girdi. Bunun üzerine kendisine yıllık iznini kullanmasını tebliğ ettim. Bana vermiş olduğu cevapta izin hakkım varsa da netice itibariyle kullanma talebim mevcud olmadığından, verdiğiniz, siyasi nezaketi bulunan şu sıralarda, bu iznim bahis mevzuu olamayacağını resmen bana 20.11.1967 tarihinde ifade etti. Kullanmıyorum iznimi dedi. Bunun üzerine 22 Kasım 1967 tarihinde kendisine bir yazı yazdım dedim ki, yıllık izne çıkmanızı yazılı olarak tebliğ etmiştim. Teşkilât Kanununa göre derhal kendinize bir vekil seçerek - dikkat buyurunuz, oraya geleceğim çünkü - derhal kendinize bir vekil seçerek işinizden ayrılması gerekirken her iki lâzimeye de riayet etmediğinizin anlaşılması üzerine Anayasa gereğince sevk ve idaresinden sorumlu bulunduğum Diyanet İşleri Başkanlığı hizmetlerinin aksamadan yürütülmesi için genel hükümler dairesinde ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 11 inci maddesine müsteniden Başkanlık görevine bir vekil atamış bulunuyorum.

Sayın senatörler, Teşkilât Kanunumuzun 3 üncü maddesi Sayın Özgüneş'in anladığı mânada değildir. Madde aynen şöyledir : "Başkanın bulunmadığı hallerde başkanın göstereceği başkan yardımcılarından birisi, başkanın göstermediği hallerde Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Diyanet İşleri Başkanına vekillik eder." diyor. Ben yazımda diyorum ki, izninizi şu tarihten itibaren kullanmayı muvafık buldum, kendinize bir başkan seçiniz, kimi vekil tâyin edeceksiniz. Hayır diyor ben işimden ayrılmıyorum veyahut şu tarihte işimden ayrılsam dese, otomatikman Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı gelip Başkanlık görevini yapacak. Hayır ayrılmıyorum diyor, işimden ayrılmıyorum, işimin başındayım, oturuyorum. Ben de ısrar ediyorum icranın selâmeti bakımından, icranın iyi yürütmesi bakımından izninizi kullanmanız lâzımdır. Kullanmadığı takdirde 657 sayılı Kanunun 11 inci maddesine göre ben kendisine vekilini tâyin edip vazifesine oturtuyorum.

Sayın Hakses bu arada kademelerden geçirmeden bir kısım işler yapmış, emekliliğe icra etmiş ve saire ve saire bu evraklar bugün bizde mevcut değil, hep özel kalem numarası ile bu işler yapılmış, yani özel kalemden numara verilerek bu işler yapılmış ve Sayın Hakses ayrıldığı zaman da bu evraklar ortadan gitmiş, yoktur bugün ortada, mevcut değil.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Tasarruf devam ediyor.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – Hayır.. İddia sahibinin iddialarından birisi de İzmir Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun İzmir Müftülüğüne tâyini ve bununla ilgili kararname meselesi.

Muhterem senatörler, İzmir Müftüsü, İzmir Müftülüğüne tâyin edilmeden evvel müftülük görevini iktisab etmiş, bu görevi yapan İmam - Hatip Okulu ikinci devre mezunu, Kanuna göre niteliği bulunan ve bu niteliği de müftülüğe her hangi bir vilâyetin müftülüğüne atandığı takdirde hiçbir kanuni mahzuru bulunmayan, daha evvel İzmir'de dört senedir kendisinden hiçbir şikâyet alınmayan, vazifesine devam eden ciddî bir devlet memuru. Bu müftünün kararnamesi hazırlanırken, o tarihlerde tâyin kararnamesine Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü kaydı da konmuştur.

Sayın senatör iddia ediyor ki, kendi adamı olan bu müftüyü tâyin edebilmek için Yüksek İslâm Enstitüsü ve Hukuk Fakültesi mezunu kaydını Yaşar Tunagür koydurdu. Şimdi muhterem senatörler arz ettiğim gibi müftünün müftü olma yeteneği var. Niteliği var, kanunla da niteliği var. Yani ayrıca bir kulp yapıştırmaya lüzum ve ihtiyaç yoktur. Bu ihtiyaç içerisinde değildir. Sonra tâyin yapacak makam, inhayı yapacak makam belli. İnha Personel Dairesi Başkanı tarafından yapılır. Nitekim öyle yapılmış. Sayın Özgüneş'in burada bir beyni oldu, oraya geleceğim. Tâyin makamı, icra makamı belli. Ondan sonra kararnameye sevk edilecek. Sayın İbrahim Elmalı zamanında ve bugünkü Teftiş Kurulu Başkanvekili olan zatın imzası ile gelmiş. Sayın Elmalı da bunu imzalayıp sevk etmiş. Bu tâyin sırasında Yaşar Tunagür ne Personel Başkanı ne de - Başkanı olmadığına göre - hiçbir inha yetkisi kendisinde mevcut değildir. Ve bu haliyle de kendisine bir kusur izafesi mümkün değil. Adamın vazifesi değil. Kimin vazifesi ise bu işi o yapacaktır. Yani neden getirip başkasına yamayalım, ilgisi yok. Buna tabiî biz sayın senatörün iddiası üzerine muttali olduk. Acaba hakikaten niteliği olmayan birisi mi tâyin olunmuştur, bir kasıt mı var işte diye derhal Sayın Hakses'e talimat verdim, bu işin esası nedir inceleyiniz diye. Bu işle alâkalı olarak Sayın İbrahim Elmalı'nın, biraz evvel bahsedilen hanım memur, Teftiş Kurulu Başkanı o zamanki Personel Başkanı daha bir iki kişinin ifadeleri alınmış ve bendenize getirildi. Bu ifadeleri okudum. Bu ifadelerin içerisinde biraz evvel Sayın Özgüneş tarafından burada okunan bu hanım kız, "Yaşar Tunagür beni çağırdı, bunu böyle yap dedi ben de yaptım götürdüm" ifadesinin dışında her hangi bir iddiaya raslamadım. İyi ama mesuliyet mevkiinde olan kişiler var. Yani Personel Dairesi dururken bunun teklifini yapacak insan dururken başkasına bunu nasıl yamayalım. Bunun üzerine bu evrakı iade ettim ve dedim ki, "Diyanet İşleri Başkanlığına, İzmir Müftülüğüne tâyin olunan 25.8.1967 tarihinde, Ahmet Karakullukçu'nun tâyin kararnamesinin tanzimi sırasında Hukuk Fakültesi ve Yüksek İs-

lâm Enstitüsü mezunu olmadığı halde kararnamede yanlış olarak bu nitelikte gösterilmiş olmasından dolayı, sorumluları hakkında yapılan araştırma ve soruşturma evrakları ekte iade olunmuştur. Bir kasdın mevcudiyeti tâyin olunan şahsın niteliğinin esasen mevcudolması müvacehesinde, görülmemekte ise de icmalin tesbiti ve mukteza tâyini bakımından dosyanın iade olunduğuna bilgilerinizi rica ederim." Ben bunu Sayın Hakses'e özel olarak yaptırdım. Hiç kimse de karışmadı buna. Elden Hakses yaptı ve Sayın Hakses elden bana bu evrakı gönderdi. Ben de özel kalemimden elden kendisine gönderdim. Yani hiç kimsenin eline bu evrakın geçmesine imkân yoktur. Bu evrak Diyanet İşlerinde mevcut değildir. İşte o beş altı gün Hakses'in bu şekilde davranışlarının, tamamen bir özel kalem kapalılığı içinde cereyan ettiği sıralarda bu evrak da birlikte gitmiştir. Hiçbir müftünün tâyininde sayın senatörler kanuni bir sakınca mevcut değildir. Müftü niteliği olan, müftü vasfı olan bir insan müftülüğe tâyin edilir. Ama tâyin kararnamesine Hukuk mezunu Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu, sanki lüzum varmış gibi geçmiş ve bunda biz bir kasıt bulamamışız.

Şimdi, bir ilgili tarafından verilen, verildiği iddia olunan ve bize de gelmiş, mevcut bulunan rapordan bahsedeceğim. Bu rapor çok değişik tarihlerde meselâ 15 Ekim 1967 tarihinde Milliyette, yine 16 Ekim 1967 tarihinde Akis Dergisinde, Kim Dergisinde, ondan sonra aradan uzunca bir zaman geçtikten sonra 12 Mayıs 1969 tarihinde yine Cumhuriyet Gazetesinde kısmen çıkmış. Yani bu rapor bir temcit pilâvı gibi zaman zaman piyasaya çıkar. Hep aynı mahiyettedir. Bir kere şunu belirtmek isterim ki, bu bir rapor değildir. Bu bir ilgili tarafından verildiği ve tamamen o ilgilinin şahsi kanaatlerini ihtiva eden bir dokümandır. Ve bunun içerisinde arz ettiğim gibi, İzmir Müftüsünün tâyininden ve saireden bahis vardır. Seferihisar Müftüsünden bahis vardır, İmroz Müftüsünden bahis vardır, kürtçülükten bahis vardır. Ve Diyanet İşleri Merkez Teşkilâtına yapılmış olan tâyinlerin bir kısmından bahis vardır.

Bu raporun içerisinde tâyinleri dolayısiyle isimleri geçen şahısların hiçbirisinin tâyininde Yaşar Tunagür'ün imzası, Yaşar Tunagür'ün onayı mevcut değildir. Burada ismi geçenler şunlardır : Hüseyin Üzgün, Hasan Hatiboğlu; Erdoğan Tüzün. Tâyinlerini de okuyayım. Hüseyin Üzgün, İbrahim Elmalı. Yine Hüseyin Üzgün, Personel Dairesi Başkanlığına, Atabeyli, Hakses, Hasan Hatiboğlu, Sayın Hakses, Neşet Yurdagül, Erdoğan Tüzün, İbrahim Elmalı - Rahmi Özer. Ekrem Köker, İbrahim Elmalı - Kemal Güral. Bunları zabıtlara geçsin diye okuyorum. Cemalettin Bölükoğlu, Ali Rıza Hakses, Neşet Yurdagül, Yani Ali Rıza Hakses'in Başkanlığı Neşet Yurdagül'ün Personel Dairesi Başkanlığı zamanında. Cemal Düzkale, İbrahim Elmalı - Rahmi Özer, Hasan Okur, İbrahim Elmalı - Cemalettin Kaplan. Mustafa Türkmenoğlu, Ali Rıza Hakses, Neşet Yur-

dagül, Sait Özdemir, İbrahim Elmalı, Kemal Güran, Vahdettin Karaçorlu, Cemalettin Kaplan, Kemal Güran, Mustafa Belviranlı, İbrahim Elmalı, Rahmi Özer, Suat Yıldırım, Ali Rıza Hakses, Neşet Yurdagül, Fikret Sönmez, Ali Rıza Hakses, Neşet Yurdagül, Mehmet Emin Bozaslan, İbrahim Elmalı - Kemal Güran, Abdurrahman Dürre, Ali Rıza Hakses, Neşet Yurdagül, Yuzuf Ziya Yücegönül, İbrahim Elmalı - Cemalettin Kaplan. Bu isimlerin hepsi şu ilgili raporda, ilgili diye bahsedilen raporda, hepsi Yaşar Tunagür tarafından yapılmıştır. İşte, ben size gerçek vesikasını okudum, tâyinleri yapan, teklif eden makam ve tasdik eden makam... İlgilinin raporunun güzellik derecesi buradan bir kere daha anlaşılıyor. Bu raporun içerisinden itina ile, Sayın Özgüneş, nurculuğundan dolayı, - zannederim mahkûmiyetle ifade buyurdular, yanlış anladımsa tashih ederim - ordudan tard edilen bir şahıs, Diyanet İşleri Başkanlığında görevlendirilmiştir. Tetkik ettirdim. Hasan Okur isimli, başçavuş olarak 3.1.1961 tarihinde ordudan ayrılmış, 18.5.1966 tarihli muciple memurluğa tâyin edilmiştir. 18.7.1967 tarihli muciple şefliğe nakledilmiş. Şahsi sicili ve dosyası üzerinde yapılan incelemede Genelkurmay Başkanlığı, Kara Kuvvetleri Kumandanlığından alınan 6 Haziran 1966 tarih ve 1700 sayılı sicil özetinde : "Nurculuktan takibat ve mahkûmiyetine dair bir kayda raslanmamıştır." denmektedir.

Şimdi, sayın senatörler; "Devlet idare ediyoruz. Devleti ispiyonlarla idare edemeyiz." "Falan adam nurcu idi, nasıl aldın" dendiği zaman biz açar siciline bakarız. Var mı sicilinde bir şey? Bunda bir iş var mı? Varsa var. Ona göre muamele... Yoksa yok. Bu iddiaların içerisinde iki tane mahkemeye intikal etmiş iş vardır. İki kişi mahkemeye intikal etmiştir. Mahkemeye intikal eder etmez; tevkif de olmuşlar, maaşlarını kesmişiz. Tahliye olunduktan sonra hukuk işlerinden mütalâa almışlar ve mahkemenin sonuna intizar edilmektedir. Bunun dışında; ki bununla da arz ettim, bu tâyinlerle iddia edilen Yaşar Tunagür'ün doğrudan doğruya, dolayısiyle bir alâkası yoktur. Ne teklif makamı, ne inha makamı, ne tasdik makamı... Ama, bir hedef ittihaz edildikten sonra o hedefin üzerine gitmek aslolmuş ve bunu yapmışlar.

Bunların içerisinde mağdur olduğu iddia edilen bir Karşıyaka Müftüsü Yusuf Ziya Yücegönül, - halen Seferihisar'da Müftüdür - Yusuf Ziya Yücegönül hakkında bugün dahi teftiş kurulumuzun raporu mevcuttur. Kendisi Karşıyaka'dan alınmış, Seferihisar'a verilmiştir. Danıştaydan karar istihsal etmiş ve karar infaz edilmek üzere Seferihisar'a verilmiştir. Çünkü o tarihte, Karşıyaka doldurulmuş bulunuyordu. Nurculuk ve kürtçülükle itham edilen ve tafsilâtına pek tabiî girmeye mezun bulunmadığım gizli celsede, Sayın Özgüneş tarafından iddia edilen bir şahıs vardı. Hâfızaları tazelemek isterim, kitap ve saire yazmış. Bunun, Sayın Özgüneş tarafından kürtçülüğü iddia olundu. Yine kürtçü diye, tesmiye edilmek-

te ısrar edilen Yaşar Tunagür sadece işte bu şahsın işine son vermiş. Yani Şarköy Müftüsü Mehmet Emin Bozaslan'ın işine sizin kürtçü dediğiniz Yaşar Tunagür, son vermiştir. O, kitap yazdığını iddia ettiği adam, işte kürtçülük hakkında kitap yazmış ya, Mehmet Emin Bozaslan. Bu adamın işine Yaşar Tunagür, sizin kürtçü diye iddia ettiğiniz adam son vermiş. Tutuklu bulunduğu için kendisine gelmiş, kendisi de derhal son vermiş. Tutukludur soralım moralım etmemiş. Yani savsaklamamış. Öyle olsa, ona da bir kulp bulmaya çalışır. Çünkü, çok maharetli bir adam olarak gösterildi.

Şimdi önergenin bir kısmında, sayın senatörler, bâzı hâdiseler, vakıalar zikredilmektedir. Bu vakıalardan birisi; Bilecik Müftüsü Ahmet Öztürk ve Müftülük Şefi İsmail Hakkı Dut'un görevden alınması; teftiş kurulu raporlarının icra edilmesi ve bu hususta Adalet Partisi İlçe İdare Kurulunun bendenize yazmış bulunduğu mektup meselesi var...

Teftiş Kurulumuz, şikâyet üzerine Bilecik Müftüsünü ve müftülük kâtibini teftiş ile görevlendirilmiştir. Bana muhtelif vesilelerle intikal ettiği için bu hâdiseden tamamen haberdarım, şahsen takibettiğim bir hâdisedir. Yani Bakan olarak şahsen bu hâdiseyi takibettim. Çünkü Bilecik'ten bir heyet gelmiş. Bu heyetin içerisinde milletvekili var. Bu heyetin içerisinde Bilecik Adalet Partisi İl Başkanı var. Bir heyet gelmiş. "Bilecik Müftüsü ve Müftülük Kâtibi fevkalâde iyi insanlardır. Binaenaleyh bunları yerinden almayın, gadredersiniz" dediler. O zaman Valiye, rahmetli Amirale telefon ettim, "Nasıldır Müftümüz, bilginiz nedir?" dedim. "Fena değildir, Müftümüz iyidir. Ben kendisiyle çalışabilirim" dedi. Ama, Müftünüzü teftiş ettiriyorum ve Teftiş Kurulundan henüz rapor gelmemiş olmakla beraber, müfettişlerin bana vermiş olduğu intıba iyi değildir. Siz, Müftü hakkında yeniden bir tetkikte bulunun. Memleketin idare âmiri olmanız sıfatiyle durumu sizden tekrar soracağım, "İşi ben takib ediyorum" dedim. Bunun üzerine bir taraftan teftiş devam ederken, teftişin sonlarına doğru, bizim ilçe idare kurulundan bir sayın üye, Fahrettin Demirci, Sayın Cumhurbaşkanımıza bir telgraf çekmiş. "İşte burada teftiş cereyan ediyor. Bu teftiş edildi. Teftiş sonucunu Diyanet İşlerinde Yaşar Tunagür icra etmiyor. Bu bunlardan şöyle rüşvet aldı, böyle rüşvet aldı" diye Sayın Cumhurbaşkanımıza telgraf çekiyorlar. Sayın Cumhurbaşkanımız da bu telgrafı bendenize havale ediyorlar. Sonra da ben, Fahrettin Demirci'den, sayın takrir sahibi tarafından okunmuş olan mektubu alıyorum, cevap veriyorum, delillerinizi gösterin diyorum, vaktinizi almamak için bunları kısa geçiyorum - o da yine bu cevabı bana veriyor. Okunmuş olan cevabı bana veriyor.

Ben cevabımda diyorum ki, Teftiş Kurulu teftişini yapmıştır. Fakat raporunu henüz vermemiştir. Bu işler sizin istediğiniz süratte yürümez, ama icabı ne ise o

icaba göre de hareket edilir. Teftiş Kurulu raporunu şahsen inceledim ve Müftü ile Müftülük Şefinin hakikaten gitmesi lüzumuna bendeniz de kani oldum. Ve Teftiş Kurulu da raporunu şöyle vermişti. Müftü ile Müftülük Şefini usulüne uygun olarak tuttuk buradan aldık. Hattâ idari görevden aldık aziz senatörler. Yani himaye etmek şöyle dursun, adamları idari görevden aldım. Bir il müftüsünü idari görevden aldım, sen artık müftülük yapamazsın diye. Valinin "Benim müftüm iyidir" demesine rağmen, "İyi tetkik etmemişsiniz Vali Bey" dedim. "Müftünüzü iyi tanımıyorsunuz, ben daha iyi tanırım müftünüzü... İdari görevinden alıyorum müftünüzü vaizliğe veriyorum. Müftülük Şefinizi bir kazaya kâtip yapıyorum" dedim. Aldım Müftülük Şefini de bir kazaya kâtip yaptım.

Bütün bu hâdiseler cereyan ederken sayın senatörler, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür senelik izinde bulunuyordu. Yıllık izinde bulunuyordu. Bu İlçe Başkanı, bu ilçe idare kurulu üyesi de Yaşar Tunagür'ü - Sayın Senatörün de burada vasıta olarak ifade ettiği gibi kadın tellâllığından tutunuz da... (Affedersiniz bu kürsüde hicap duyuyorum bunları size ifade etmekten) turşu hırsızlığına kadar itham etti. Şimdi size bir mektup okuyacağım. Bunun üzerine ben Yaşar Tunagür'den sordum. Dedim ki Teftiş Kurulu dosyasında şahidin birisinin şöyle ifadesi var. Nedir bunun aslı? Bu nasıl şeydir? Bana dedi biraz müsaade ediniz, ben bu işin aslını anlıyayım. Şimdi okuyacağım mektubu bana getirdi. Mektup Yaşar Tunagür'e yazılmış. İddiaları sayın önerge sahibi ileriye sürdüğü için ben de tekrar ileriye sürmüyorum. Bunun içerisinde vardır. Mektubu yazan, Türkiye İş Bankası Anonim Şirketinden Rifat Dinçer.

"Sayın Yaşar Tunagür

Diyanet İşleri Başkan Muavini

Ankara

Tarım Kooperatiflerinin teftişi ve murakabesiyle meşgul olduğum eski yıllarda tanıdığım ve sonradan kızını yeğenime almak suretiyle de akraba olduğum Bilecik Osmaneli ilçesinin halen Kooperatif Müdürü bulunan Arif Yılmaz'ın geçen yıl kurbanlık koyunun yiğitlerinden alınıp gönderilmesi üzerinde, bir teklif gelmesi üzerine o günlerde tesadüf ettiğim ve Bilecik müftülük şefi bulunan ve Arif Yılmaz'ın akrabası olan İsmail Hakkı Dut'a - bizim aldığımız teftiş kurulu raporuna göre - 250 lira teslim ederek Kooperatif Müdürü akrabam Arif Yılmaz'a gönderilmiş ve onlarla el birliği ederek bayram arifesinde Ankara'ya işi için gelmekte olan Ulupınar köyünden Ahmet Yanar adında biri ile küçük bir kuzu, şahsıma kurban arifesi gönderilmiştir. Yine yazımızda bahis konusu olan hizmetçi kadın işi de, eşimle birlikte bankacılık meslekinde oluşumuz dolayısiyle devamlı olarak ihtiyacımız olan yardımcı bir kadının tedariki için Sayın Arif Yılmaz'dan

ve Bilecik'te vazifeli olan yine onların akrabası bulunan İsmail Hakkı Dut'dan mütemadi ricalarımız olurdu. Nihayet 1968 yılının son aylarında köylerinden birinde ehli nâmus bir kadının bulunabileceği anlaşılması üzerine Bilecik'e kadar gidilmiş ve oradan tedarik edilen bir vasıta ile Sayın Müftümüz Ahmet Şentürk'ün de - dikkatinizi çekerim - iştirakini de temin ederek adını dahi bilmediğim bir köye gidilmiş ve bulunan kadını ve babasını dahi alarak yine Bilecik yolu ile Ankara'ya getirilmiş ise de, sonradan kalp hastalığına müptelâ olduğu anlaşılan mezkûr aile, köyüne kısa bir zaman sonra iade edilmiştir" Yaşar Tunagür'e önerge sahibinin yakıştırdığı kadın hikâyesi.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Ben değil, A. P. İlçe İdare Kurulu üyesi söylüyor.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – Evet ama, sizde şahadet ederek getirdiniz bunu buraya. Biraz tetkik etseydiniz iyi ederdiniz.

BAŞKAN – Lûtfen efendim karşılıklı konuşmıyalım.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – İyi ederdiniz efendim. İyi edersiniz çok vahîm iddia.

BAŞKAN – Karşılıklı konuşmıyalım lûtfen efendim.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Kadının ifadesini de okur musunuz. Teftiş Kurulu dosyasından kadına nasıl taarruz edildiğini de okur musunuz. Sizde yok ise, bende var, sizlere okuyayım.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – Buyurun okuyum.

BAŞKAN – Sayın Özgüneş siz konuşurken müdahele etmedi Sayın Bakan istirham ediyorum. Silsilesini bozmayın konuşmanın.

ORHAN AKÇA (Kütahya) – Turşu hangi cinsmiş?

SALİH TÜRKMEN (Ağrı) – Hıyar, hıyar.

BAŞKAN – Efendim lütfen müdahale etmeyin.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – "Turşu veya buna mümasil peynir gibi gıda maddelerine gelince : Bu mevzularla benim ilgim yoktur. Sadece Bayır köyden, tanımadığım bir vatandaş tarafından satılmak üzere toptancı halde 14 numaralı yazıhaneye 6 teneke turşu geldiğini ve ihtiyacınız olursa 20 lira karşılığında alabileceğim mezkûr haldeki yazıhane tarafından banka ile olan münasebetleri dolayısiyle teklif yapılmış ve fakat ihtiyaç duyulmadığından satın alınmamıştır. Durum böyle olmakla beraber bu mevzularda sayın şahsınızın ilgi ve alâkası yoktur. Nihayet paramız karşılığında akrabalık ve dostluk vesilesiyle Söğüt ilçesinde yapılmakta olduğunu öğrendiğim mermer taş-

tan mamul bir avizeyi görüp beğendim ve aldırdım ve halen evimde kullanmaktayım. Yine tekrar edeyim ki bundan ne sizin ve ne de Bilecik müftüsünün ve keza şefinin bir suretle, paramla yapılmış küçük bir aracılıktan başka bir ilgileri yoktur ve sorunuz dahi hayret uyandırmıştır. Eş ve dost arasında paramla satınaldığım ve aldırdığım ve bu uğurda maddî fedakârlığım karşılığında ekseriyetle zararıma olan bu küçük hizmetlerle bilhassa sizin hiçbir suretle ilgili bulunmadığınızı katiyetle arz ederim."

Hâdise bu sayın arkadaşlarım. Turşu hâdisesi, kadın hâdisesi. Bir teftiş yapılırken o teftişin dosyasının içerisinde gayet tabiî kinler, iğbirarlar temsil edilir. Temiz insanların, iyi insanların, iyi insanların vazifesi, mahkemelerin vazifesi - zaten her mahkeme dosyasında onlar vardır - onları ayıklayabilmek maharetini göstermektir. 4 çocuğu olan, yaşını başını almış, muayyen bir yere gelmiş bir insana bu iftiraların yapılması revayı hak değildir. İnsaf ile kabili telif değildir. Bunun üzerine ben kendisine dedim ki, madem ki, elinizde böyle bir vesika var, işte benimde yazım. Siz şayet bunun delillerini bana bildirmezseniz sizi alâkalı mercie vereceğim, dedim. Gidin dâva edin dedim Yaşar Bey. Gidin, alın, dâva edin. "İki din adamının dâvaya düşmesinden din namına zarar doğar" dedim, "Allah'ından bulsun, ben dâva etmem" dedi.

Kendisine gelen din görevlilerine - Sayın Özgüneş'in iddiasına göre - ben Hükümetin komiseriyim. Hükümetin ajanıyım demeyi itiyat haline getirdiğini iddia etmektedir. Külliyen hilâfı hakikattir. Kendisine bu kadar akıl izafe edilen adam bu kadar akılsızlığı deruhde etmez, yapmaz.

Sayın Cumhurbaşkanımızın ikazından bendenizi ve Sayın Başbakanı ikazından ısrarla bahsediyorlar. Sayın Cumhurbaşkanından biz bâzı konularda bu tip havaleler alırız. Fakat Sayın Cumhurbaşkanı bendenize, bu Atatürk düşmanını ve saireyi - sizin tâbirlerinizle - yerinden atınız ve saire diye bir ikazda bulunmamıştır. Sayın Başbakana huzurunuza çıkmadan biraz önce sordum. Zatıâlinize Sayın Cumhurbaşkınımız tarafından bir ikaz yapılmış mıdır? Hayır dediler. Yani saat üçe on kala.

Bir ilgilinin vermiş olduğu dosyayı Sayın Cumhurbaşkanının bize intikal ettirdiğinden bahsettiler. Raporu okuduk. İlgili malûm. İlgili bizce belli. Onun dışında bir rapor bize intikal etmemiştir.

Diyanet İşleri Başkanının bütün yetkilerinden tecrid edilmek suretiyle, her tarafa kendi adamını tâyini, iddiası kısmen cevaplandırılmıştır.

Sayın senatörler, bildiğiniz gibi taşra teşkilâtının müftüler ve vâizler dışında kalan memurları, yani din görevlileri, imam hatipleri o vilâyetin müftülüklerince açılan imtihanlar sonunda yapılan inhalarla tâyin olunur ve yüzde doksan dokuz

bu imtihanları kazananların inhaları Diyanet İşleri Başkanlığında tasdik olunarak iade olunur.

Merkezden yapılan tâyinlerin de prosedürünü anlattım. Şu hale nazaran bütün yetkilerinden Diyanet İşleri Başkanını tecridetmek suretiyle kendisinin faaliyette bulunduğu iddiasının gerçek bir mesnedini bulmak mümkün olmıyacaktır. Mümkün değildir. Aslı yoktur.

Diyanet İşleri Başkanı Sayın Başkanvekili Sayın Lûtfi Doğan'dan sayın önerge sahibi, faziletli ve saire diye bahseder, sonra gelir âciz, bir müezzini tâyin etmekten âciz bir kişi olarak tavsif eder. Diyanet İşleri Başkanlığı makamına hürmeti bulunduğundan bahseden sayın arkadaşımızın, faziletli bulduğu bir Diyanet İşleri Başkanına karşı bu ithamını reddetmek mecburiyetindeyim. Diyanet İşleri Başkanı kendisine mevdu görevlerin hepsini kendisi yapar, hiçbirisini de vekiline yaptırmaz. Hepsini kendisi yapar. Hepsini... Ama gece saat 11,00 e kadar çalışıyor. 09,00 a kadar çalışıyor. Kendisi yapıyor. Bütün yetkiler kendisindedir.

Biz memur istihdam ediyoruz. Kukla istihdam etmiyoruz. (A. P. sıralarından bravo sesleri). "Türkiye'deki bütün Diyanet İşleri Teşkilâtında kendi propagandasını yaptırıyor..." delillerini versinler, ne propagadasını yaptırıyor. Nedir propaganda yaptırmak?.. Yok, mücerret söz. Zaten görüşmelerin gayet mühim bir kısmı mücerret birtakım sözlerden ileriye gitmedi. "Propagandasını yaptırıyor." Ne propagandasını yaptırıyor efendim. Yani bir Diyanet İşleri Başkanvekili, Türkiye'deki bütün Diyanet İşleri Teşkilâtına yani Türkiye'deki bütün Diyanet İşleri Teşkilâtı şahsiyetsiz, hepsi Yaşar Tunagür'ün düdüğünü çalacak kimseler ve bunun propagandasını yaptırıyor. Yok böyle şeyler arkadaşlar.

Sayın Hakses'in imza yetkileri hiçbir surette alınmamıştır. Arz ettiğim gibi Sayın Hakses, kendisi birtakım insanların maalesef teşvikleri ile vehim içerisine girmiş, bakanına dahi hakaret edecek hale gelmiştir. Kendisine devamlı yardımcı olmamıza, devamlı müzahir olmamıza rağmen, o rahatsızlığın içerisinden kurtulamamıştır.

Şahıslar hakkında teşkilâta tamim yapılmaz muhterem arkadaşlar. Bir teşkilâta falan şahsın imza yetkisini kaldırdım diye, tamim yaparsanız o müessesede bütün hiyerarşiyi alt üst etmiş olursunuz. Sayın Hakses bunu yapmaya kalktı, buna ben mâni oldum, yapamazsınız bunu dedim. Teşkilâta yapılacak tamim genel konularda olur ve teşkilâtın tamamını alâkadar eder. Bu tamim yapılamaz dedim ve ben buna mâni oldum.

Hakses'e makamında kimse hakaret etmemiştir. Bilâkis Sayın Hakses okuyacağım şu zabıtta da görüleceği üzere artık görevini yapamayacak bir sinirlilik ve yaşlılığın içerisine girmiştir. (Sayın Ali Rıza Hakses, Personel Dairesi Başkanı

Hüseyin Özgün Beyin odasına, kilitli bulunan salona nâzır ikinci kapıyı açtırarak girdi. Hüseyin Beye hitaben "Bu tâyin niçin yapılmıyor" diye bağırdı. Personel Dairesi Başkanı soğukkanlı bir cevapla "Efendim, üçlü komisyon tâyinini şimdilik tehir edip kararlaştırdık." Reis Bey pür hiddet, el kol hareketleriyle "Ben komisyon momisyon tanımam" efendim vekil beyin emirleri üzerine kurulmuştu) arz etmiştim, bu tâyinlerin daha muntazam gitmesi için şahısların tesiri altında kalmasın, bir komisyon bunları incelesin, ona göre tâyinler yapılsın. ("Ben vekil mekil tanımam. Vekil kimmiş.") Vekil Bey, (O an için Hüseyin Beyin odasında bulunan ve salondakilerle 15 - 20 iş takipçisi, odacı, memurun huzurunda sözlerine devamla "Ben sizi istemiyorum, defolun gidin," diye bağırmıştır.) Zabıtta imza Yaşar Tunagür, imza Teftiş Kurulu Başkanı Rahmi Özer, imza Özel Kalem Şefi - imza Müfettiş Rauf Yıldırım, imza Ali Suavi İlkokulu Bornova Başöğretmeni, odacı, odacı, Hüseyin Özgür v.s.

Ee. Muhterem arkadaşlar, bunların cereyan ettiği bir yerde artık Sayın Başkan bütün imkânlarını çekmiş bir durumdadır. Bu itibarla Sayın Başkanı emekliliğe irca etmek zarureti hâsıl oldu ve bizde bunu yaptık, zannediyorum ki, hatalı bir iş yapmadık. Bu işte ne Tunagür'ün dahli vardır, ne kimsenin dahli vardır, şu cereyan eden muameleler dahi hâdiseyi göstermeye kâfidir.

Diyanet İşleri Başkanlığında sayın senatörler, üç tane vasıta vardır. Birisine, 1969 yılında aldık; Diyanet İşleri Başkanı biner, birisine Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Personel Dairesi Başkanı biner, ve diğerine Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı ve Teftiş Kurulu Başkanı biner. Oğlu, kızı, karısı bu arabayı kullanıyor, iddiası vârit değildir. Sadece sayın senatör dün, geçen Çarşamba günü vâki konuşmasında, ondan evvelki Çarşambayı telmih ederek. "Çarşamba günü saat 12 yi 8 geçe okuldan Yaşar Tunagür'ün kızını almak suretiyle araba kullanılmıştır." buyurdular. Şimdi bendeniz sordum bunu, bir mütercimimiz, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesine gitmek istemiş ve Başkanvekilinin bindiği arabaya binerek Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesine gitmiş içeride işine devam ederken araba kapının önünde beklemiş. Yalnız Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi ile Kız Sanat Okulu yan yana olduğu için, bu araba burada niye bekler? Yaşar Tunagür'ün kızını almak için bekler. O sırada halen Teftiş Kurulu Başkan Vekili bulunan Rahmi Özer oradan geçmekte imiş ve şoföre sormuş, "Kimi bekliyorsun burada, ne bekliyorsun?" O da demiş ki, "Mütercimi getirdim, fakültede. Onu bekliyorum, alacağım." Hâdise bundan ibarettir. Bu zatıâlinize değişik şekilde Yaşar Tunagür'ün kızını almak üzere bekliyor olarak intikal etmiştir.

ORHAN AKÇA (Kütahya) – Ne resmî arabalar neler... Sayın Bakan. Maça gidiniz de görünüz neler bekliyor.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – Bize soruldu biz cevap arz etmeye mecburuz.

Evine ayda beş yüz lira kira vererek oturur. Yani, çok fazla enterese ediyorsa o raporda da vardır. Arz edeyim. Beş yüz lira kira vererek evinde oturur.

Bakanlarla ilişkisi olduğunu etrafa yayar buyuruyorsunuz... Biz böyle bir şey işitmedik. Hangi ilişkisi varmış? Ne ilişkisi var mış? Bakanlarla ilişkisi olup ne yapıyormuş? Bunlara dair hiç bir şey söylenmedi. Sadece rapor diyormuş ki, bakanlarla ilişkisi varmış. Ne ilişkisi varmış? Bakanlarla ilişkisi olup ne yapıyormuş? Bunlara dair burada hiç bir şey söylenmedi. Sadece rapor diyormuş ki, bakanlarla ilişkisi varmış.

Sayın senatör diyor ki, İzmir'de bulunduğu zaman muğber olduğu Karşıyaka Müftüsü Yusuf Ziya Yücegönül'ü işinden atmıştır, başka yere nakletmiştir. Hayır, bu iş Yaşar Tunagür tarafından yapılmamıştır, arz ettim kimler tarafından yapıldığını, zabıtlara geçti.

İzmir merkez vâizi iken emniyeti suiistimal etmiş, kitap kârlarını zimmetine geçirmiştir.

Sözlerimin başında arz etmiştim, bunları bir basın toplantısında veya bir mektupla açıklayınız ve bu insana dâva hakkını veriniz, o da size ispat hakkını versin. O kitap kârını nasıl zimmetine geçirdiğini bir Senato araştırması suretiyle değil de, o da daha iyi hakkını alabilmesi için mahkeme suretiyle bunu elde etmek imkânını kendisine verirseniz çok daha iyi bir yol takib etmiş olursunuz.

Diyanet İşleri Başkanlığına sistemli şekilde nurcuların, konuşması sırasında aldığım notları cevaplandırıyorum, sayın senatörler, nurcuların ve kürtçülerin yerleştirildiği iddiasına arzı cevabediyorum : 243 kişi Diyanet İşleri Başkanlığında vazife görüyor. Bunların içerisinde 9 tane Doğulu vatandaşımız var. Hepsi de görevlerini feragatle yapan namuslu insanlar. (A. P. sıralarından, "Helâl olsun." sesleri) Nasıl, iddiayı kime yakıştıracağız, şimdi. Bu kürtçülük iddiası muallâkta kalıyor, nasıl yakıştıracağız, nereden yakıştıracağız? Diyanet İşleri Merkez Teşkâtına yerleştiriyor, diyor, nurcuları. Ben kimleri yerleştirdiğini burada okudum, listesi de bende. Hangi Diyanet İşleri Başkanı hangi Personel Dairesi Başkanının teklifiyle bu işlerin yapıldığını da ifade ettim. E... Bu iddia? Bu iddia havada kalan bir iddia.

Disiplin Kurulunun 4 aydır toplanmadığı ve bu suretle bütün tâyin ve nakillerin Yaşar Tunagür tarafından yapıldığı iddia ediliyor.

Sayın senatörler, Disiplin Kurulu ceza vermek üzere toplanır. Disiplin Kurulu bir tâyin, nakil mekanizması değildir, makamı değildir. Tâyinin, naklin, terfiin prosedürü ayrıdır. 4 aydır toplanmıyorsa, iş gelmiyordur, toplanmıyordur. İş gelir-

se toplanır veyahut bir iki iş için toplanır. Yani bu toplanmamayı hemen getirip illâ bir yere yapıştırmakta bir mâna yoktur.

Sayın senatör diyor ki, Cumhurbaşkanımız bu iddialar üzerine Diyanet İşleri Başkanlığını teftiş lüzumunu hissetti.

Sayın Cumhurbaşkanımız Devletin başıdır, Sayın Cumhurbaşkanımız Devletin her müessesesini her istediği zaman denetlemek imkânına, yetkisine sahiptir. Bendenizin Bakan olduğum ilk zamanlarda emir buyurdular. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğüne geleceğim, Diyanet İşlerine geleceğim ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne geleceğim, şu tarihlerde geleceğim, haberiniz olsun. Biz de o tarihlerde hazırlıklı bulunduk, Sayın Cumhurbaşkanımızı karşıladık ve kendisine bu kuruluşlar hakkında bilgiler takdim ettik. Bugün bu rapor üzerine bir gezme nasıl tavsif ediliyor? Nasıl Sayın Cumhurbaşkanımızın bir gezisini, nasıl kendi âmâllerine hizmet ettirmek istiyor? Doğrusu şaşıyorum.

Yine orada deniyor ki, Sayın Cumhurbaşkanımız bize sormuş, niçin bunlar hep böyle vekâletle idare ediliyor?

Biz de demişiz ki, yakında bu işleri düzelteceğiz.

Değerli senatörler, İlâhiyat Fakültesi mezun vermeye başlıyalı 1952, 1953 yıllarıdır, başlangıç tarihi, İlâhiyat Fakültesinin mezun verme tarihi. Mezuniyet tarihinde göreve başlayan memurların bugün maaşı aslileri 950 liradır, 950 lira asli maaşları vardır. Yüksek İslâm Enstitüsünden mezun olanlar da henüz 1962 - 1963 yılında mezundurlar, asli maaşları 600 lira civarındadır. Biz kendilerine iki üst derece veriyoruz, bu genç çocukları teşkilâtımıza almak için. Çünkü bize gelmekte biraz imsakla hareket ediyorlar. Arz edeceğim, sebebini. Niçin vekâletle idare ediliyor? Asaleten tâyinine kadro durumları müsait değil, kanun müsait değil. 3656 sayılı Kanun. Bunu defaatle ifade ettim, Bütçe Komisyonunda da ifade ettim. Asil tâyin etmek istiyoruz. 1 750 liralık kadro... Tayin edemiyoruz. Bu itibarla vekâletle bu görevleri yürütüyoruz. Bunda bir kasıt mevcut değildir. Ama arkadaşım diyor ki, illâ siz kasden bunu tâyin etmiyorsunuz? Hayır efendim. Çünkü kanun nitelik yönünden yüksek tahsili şart koşmuş. Ben artık, ben de yüksek dereceli, yüksek derece iktisab etmiş eski bir memurumu getirip, koyamıyorum. Mutlaka o tahsilin adammı oraya getirmek mecburiyetindeyim. O tahsilin adamının da âzamisi 950 lirada.

Sayın senatörler, yüksek tahsil mezunu, teşkilâtımızda 83 tane İlâhiyat Fakültesi mezunu bulunuyor. 95 tane de Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu bulunuyor. 1 210 tane İmam - Hatip 1 inci devre, 732 tane de İmam - Hatip 2 nci devre mezunu arkadaşımız bulunuyor. Hakikaten Yüksek İslâm Enstitüsü ve İlâhiyat Fakültesi mezunlarının miktarı fazla olmakla beraber gerek ek görev, ek ders üc-

reti, gerek Millî Eğitim Bakanlığının bize nazaran, bizim teşkilâtımıza nazaran temin etmiş bulunduğu imkânların fazlalığı karşısında bu arkadaşlarımız daha ziyade Millî Eğitim Bakanlığı kadrolarında, öğretim üyeliği kadrolarında görev almayı tercih ediyorlar. Bu itibarla bizim kadrolarımıza geliş biraz daha azdır. Biz, Yüksek İslâm Enstitüsü ve İlâhiyat Fakültesi mezunu olup da bize gelen her arkadaşa hiçbir tefrik ve istisna gözetmeksizin iki üst derece veriyoruz, kanunumuzun vermiş olduğu imkân dâhilinde.

Sayın takrir sahibi, tabiî, diyor, orada Yaşar Tunagür var, oraya gelmeyi kimse istemiyor.

Sayın arkadaşlar, bu fobiyi anlamaya imkân yoktur. Yaşar Tunagür, kendi kendisini yetiştirmiş bir din adamıdır, diye ifade ettim, ki öyledir. Çünkü okul yoktur. Tevhidi Tedrisat Kanunundan sonra okullar kapatılmış olduğu cihetle din adamı olarak yetişmek isterseniz kendi kendinizi yetiştireceksiniz, okuyacaksınız, çalışacaksınız, bu kademeyi aşacaksınız.

Mükemmel Arapça bilir. Gimadaki vazifeye gelmek istiyorum. Gima, Orta - Doğu memleketleriyle alış - veriş etmeye başlamış. Burayla münasebeti ve muhaberatı olan bir müessese. Buna teklif yapmışlar, iyi Arapça biliyorsunuz, bizde çalışır mısınız? Mesai dışı olmak kaydiyle kabul ederim, demiş. Mesai dışı olmak kaydiyle Gimada çalışıyor. (A. P. sıralarından, "helâl olsun" sesleri) Yani, Türkiye'de bir bu kişi midir acaba mesai dışı bir yerde çalışan? Bir bu kişi midir? (A. P. sıralarından, "Hem emekli maaşı alsınlar, hem de Tabiî Senatörlük maaşı alsınlar" sesleri)

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Senatör) – Türkiye'de Arapça bilen yalnız o mudur?

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – Ne mahzuru var, efendim?

BAŞKAN – Efendim, lûtfen karşılıklı konuşmayalım.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – ... Arapça biliyorsa. Hasan efendi olmazsa, Ali efendi niye olsun veya öbürü niye olsun? Herkes için vâridolabilir. O takdirde de başkası der ki, o olacağına, ben olayım. Beriki olacağına falan olsun. Bu fasit daire, bunun sonu gelmez.

FERİD MELEN (Van) – Sayın Bakan, bir devlet memuru bir başka müesseseye bağlı olarak çalışamaz.

NURETTİN AKYURT (Malatya) – Yani, müdafaasını yapıyorsunuz, yani hoş karşılıyorsunuz.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – Irak'a... Gerçeği söylüyorum, efendim; gerçek neyse onu ifade ediyorum, ben.

BAŞKAN – Lûtfen müdahale etmeyiniz, efendim. Sayın Bakan, konuşmanıza devam ediniz.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – Gerçek neyse onu ifade ediyorum. Hiçbir şey saklı değil, açık.

NURETTİN AKYURT (Malatya) – Hayır, siz nasıl buluyorsunuz?

BAŞKAN – Lûtfen efendim, müdahale etmeyin Sayın Akyurt.

NURETTİN AKYURT (Malatya) – Hayır siz nasıl buluyorsunuz. Ama fırsatı düşmüşken soralım.

BAŞKAN – Bir dakika sormayacaksınız efendim. Bu öyle bir müessese ki, yüksek heyetin hakemliği önünde önerge sahibi ve Hükümet konuşur, yüksek heyetiniz dinler, ona göre oylarını kullanır. Müessese budur. Sual sorma diye bir şey yok.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – Hac dönüşü gitmiştir ve Gima'nın kendisine vermiş olduğu görevle gitmiştir. Londra'ya, Londra'daki İslâm memleketleri talebelerinin dâveti üzerine, biletini göndermeleri suretiyle gitmiştir. Devlet göndermemiştir. Biz para vermedik efendim. Yani bileti vesairesi oradan geldi. Para konusundaki bilgim bu. Çünkü benim imzamdan geçmiyor onlar. Yani bir para şu anda size ifade edeyim, verdik mi, vermedik mi, ama vermedik herhalde.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) – Başka adam yok mu idi? (C. H. P. sıralarından izni siz vereceksiniz sesleri)

NURETTİN AKYURT (Malatya) – Bakanlık izin verecek.

HİLMİ SOYDAN (Maraş) – Yaman adammış, sizi bile kafese koymuş.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – Efendim.

BAŞKAN – Lütfen Sayın Bakan sorulara cevap vermeyin efendim. Konuşmanıza devam edin.

DEVLET BAKANI HÜSAMETTİN ATABEYLİ (Devamla) – Rabıtatül Âlemin İslâm ve saire ile teması, ilgisi vârit değildir, yoktur. Ne böyle bir vazife ile tavzif edilmiştir, ne de Hacca gittiği zaman bunlarla böyle bir teması olmuştur. Bu da vârit değildir, yoktur. Ve buraya gittiği zaman senelik iznini kullanmak suretiyle gitmiştir.

Tunagür'ün alevî düşmanı olduğu konusundaki iddialar da hilâfı hakikattir. Hiçbir yerde alevîlik aleyhine, alevî, sünnî, tahriki yapmamıştır. Diyanet İşleri Başkan yardımcılığına gelinceye kadar hakkında bir şikâyet de yapılmamıştır esasen. Bir bölücülük şikâyeti, bir nurculuk şikâyeti, bir şu şikâyet, bir bu şikâyet, bunların hiçbirisi vârit olmamıştır.

Bir köy kadrosunun kaldırıldığından bahsettiler. Bugünkü Ulus Gazetesinde bir neşriyat var, o nazarı dikkatimi çekti. Bunun üzerine sordum ben Diyanet İşleri Başkanından, Sungurlu kazasının Gökçam köyünde eskiden (300) liralık bir kadro varmış. Ve fakat cami yokmuş. Cami yaptıracağız denilmiş, kadro orada muhafaza edilmiş, sonradan, çünkü bu kadrolar Diyanet İşleri tarafından değiştirilen kadrolar değildir. Kaymakamlığın teklifi olmuş, bu kadroyu buradan alınız, 26.8.1968 tarih ve 5471 sayılı yazı ile Demirçiçek köyüne veriniz demiş kaymakamlık. Böyle yazılar geldiği zaman benim tasdikime gelir, çünkü kadroyu biz veriyoruz, gönderiyoruz. Biz de buna olur demişiz. Kadro bu suretle değişmiş. Köylüler şimdi gelmiş, camimizi yaptık bize kadro veriniz demiş ve Diyanet İşleri Başkanlığı da caminiz bitti ise kadronuzu verelim demiş, esasen bu kadroyu biz sizden almadık, sizin kaymakamlığınız bu teklifi yaptı. E... Mahallî idare bunu daha iyi takdir eder. Binaenaleyh, onun takdirine ittiba ederek, Devlet Bakanlığı da uygun mütalâayı vermiş ve kadro değişmiştir denmiştir. Şimdi bunu getirip de başkan yardımcısına yapıştırmanın mânasını anlamaya da imkân görmüyorum. Ve bunu bir alevî düşmanı şeklinde teşhir etmeye de imkân görmüyorum.

Bir milletvekili mektup yazmış, bir kişinin tâyinini istemiş, tâyini olmamış bu tâyini yapmayan müftüyü anasından doğduğuna pişman etmiş. Hangi müftü, nerenin müftüsü bilmiyorum, onun için cevap veremiyorum. Böyle bir iddia serdettiler. Bilmiyorum, şu anda da bilmiyorum, kimdir.

Bir gazete kendisini yüksek mühendis diye yazmış. Sayın arkadaşlarım, adam kendisini bir yerde yüksek mühendis ve saire diye takdim ettiği yok. Yani anlamakta müşkülât çekiyorum. Özür dilerim. Ama, birisi kendisini böylece yazmışsa, bu kendisini yüksek mühendis olarak takdim ettiği mânasına mı gelir?

24 Ağustos 1966 tarihli Akbaba gazetesinde rahmetli Yusuf Ziya Ortaç'ın bir yazısı var. O zamanın İstanbul Müftüsü, Hayat mecmuasında neşredilmiş bulunan ana rahmindeki bir çocuğun resminin çekilmesi hâdisesi hakkında bir beyanat vermiş. Rahmetli Yusuf Ziya Ortaç, müftüyü fevkalâde kınıyor. Bu kafa ile 20 nci asra intibak imkânı yoktur, diyor o zamanki müftü hakkında. Ve sonra ilâve ediyor, diyor ki; şimdi bir de sahici din adamı Sayın Yaşar Tunagür'ün demecini

okuyalım. Hani şu gerici ve saire diye itham edilen. Hayat mecmuasının insan hayatının doğmadan önceki safahatını yayınlaması fevkalâde bir hâdisedir. Dinî bakımdan böyle resimler yayınlamamızın bir mahzuru var mıdır diye soruyorsunuz, niçin mahzuru olsun? İslâm Dini, hiçbir zaman ilim ile muaraza haline gelmemiştir. Bu görüşümüzün ispatı için elimizde Hadis var, Kuranda âyetler var. İlim, ikidir : Beden ilmi, sonra din ilmi. Peygamber Efendimiz daha 14 asır önce bu ilmî hakikati ortaya koymuştur. Beden ilmi insan sağlığı ile ilgilidir. Bir insan bedenen sağlam olmazsa dinî ibadetini yapamaz. Şu halde, beden ilmi din ilminden daha önce gelir. Beden sağlığı ile ilgili ilim ise, hiçbir zaman İslâmiyetle muaraza haline gelmez. Hayat mecmuasının yayınını bu açıdan ele almak lâzımdır. İnsan sağlığına hizmet edildiği için bizi sevindirmektedir. Görüşümüzü ispat için elimizde bu Hadisin var olduğunu zannetmeyin. Kur'anı Kerimde de âyetler vardır. Onlardan bahsediyor, nihayet 14 asır önce gelen Kuran, gerekse hadislerle ilme verilen önem böylesine açıkça bilindiği halde, hattâ son misalle Kuranda insanın doğmadan evvelki hayatının safhaları yazıldığı halde, ilim bu safahatı yeni bulmuştur. Buna sevinmemiz mi, yoksa üzülmemiz mi lâzımdır. Seviniyoruz. İnandığımız kitabın doğruluğu ilmen de ispat edilmiştir. Ve sonunda diyor ki, işte iki din adamı, ikisi de çağdaş Türkiye'nin kadrosunda vazifeli, ikisi de Lâik Türkiye'nin Diyanet İşlerinde memur. Aralarındaki farka bakınız. Yani şunu ifade etmek istiyorum, şimdiye kadar nerede va'zetmişse, nerede konuşmuşsa hiçbir yerden şikâyet gelmemiş, üstelik aman, daima birliği, daima beraberliği bize telkin eden iyi vaizdir, gönderin bize ara sıra va'zetsin diye de talepler oluyor.

Son Havadis gazetesinde, Zafer gazetesinde, kendisi hakkında Zafer gazetesinde çıkan beyanatlarla ilgili tekzipleri ve karşılıkları vardır. Zafer gazetesinde birliği telkin eden, vaktinizi almamak için okumuyorum, yazıları, beyanları devamlı olarak vardır.

Hulâsa sayın senatörler, bu araştırma önergesi size Devletin arşivlerinden çıkardığım bilgilerle, bilgileri takdim etmek suretiyle gerçekle olan irtibatını tesbite çalıştım ve birtakım kin erbabının, birtakım rahatsızlık erbabının devamlı olarak gazetelere şuraya buraya rapor namı altında vermiş bulundukları beyanatlar, yazılı olarak takdim ettikleri yazılarla tahrik edilmiş ve sanki Diyanet İşleri Teşkilâtında büyük bir huzursuzluk varmış gibi mesele agrandize edilmiş, takdim edilmiştir. İtina ile din ve politikanın birbirinden ayrılmasına çalışıyoruz. Hükümetimizin ve iktidarımızın milletin teveccühünden ve sempatisinden öte bir desteğe ihtiyacı yoktur. Uç mevkide bile olmayan, hiçbir müessiriyeti bulunmayan mevkii itibariyle bir Devlet memurunun yardımından istiane edebilecek ve

bununla iktidarda kalma imkânını bulabilecek bir iktidarı Türkiye'de tasavvur etmek mümkün olmadığı gibi Türk halkını böyle denî bir itham altında bulundurmak da o halkı tanımamak demektir.

Araştırma önergesinden iktidar olarak, Hükümet olarak çekinir hiçbir tarafımız mevcut değildir. Huzurunuza getirmiş olduğum delillerin hepsini açık olarak sizlere ifade ettim. Bunların hepsi bir ilgili raporundan alınmamış, Devletin resmî arşivlerinden alınmış, bunlar espiyon ifadeleri değildir, Devletin resmî kaynaklarının ifadeleridir. Şüphe yok ki takdir Yüce Senatonundur. Biz gerçekleri, gerçekçi gözüyle, polemiğe kaçmadan sizlere takdim etmeye, ifade etmeye çalıştık, takdir Yüce Senatonundur, hepinizi saygı ile selâmlarım. (A. P. sıralarından alkışlar.)

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) – Sorum var efendim.

BAŞKAN – Soru sorulmaz efendim. Tüzüğe aykırı, nasıl müsaade edeyim. Eğer Tüzüğe göre idare edeceksek soru sorulmaz. Müessese şudur, lütfedin izah edeyim. Araştırma istemi belli bir konu hakkında bilgi edinmek için yapılan incelemedir. Bunun görüşme şekli şudur. Önce araştırma isteminde bulunan sayın üye konuşur, sonra Hükümet adına konuşacak Bakan konuşur ve ondan sonra araştırma açılıp açılmaması hususu oylanır. Binaenaleyh bu bir sözlü soru müessesesi gibi burada halledilecek bir mesele değil, Yüksek Heyetin hakemliğinde oylarını kullanacak Yüksek Heyetin sayın üyeleri araştırma açılmasına karar verilir ise o zaman derinlemesine tetkikat yapılacak. Şimdi burada derinlemesine bir tetkikat yapmaya Tüzüğümüz müsait değildir. Eğer müsait olduğunu iddia ediyorsanız, maddesini gösterin lütfen. Oradan söyleyin efendim.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) – Sayın Başkanım, Tüzüğün, ben oy kullanacağım şimdi, bir araştırma için oy kullanmak mevkiindeyim. Zihnimde küçük bir tereddüt var. O tereddüdümün Sayın Bakan...

BAŞKAN – Siz maddesini gösterin efendim. Maddesini lütfedin maddesini gösterin, maddesini gösterin lütfen.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) – Söz istiyen insana söz veriniz.

BAŞKAN – Söz verilmez efendim, Tüzük var, Tüzüğe göre idare ediyoruz burayı. Arzuya göre değil, Tüzüğe göre idare ediyoruz.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) – Müsaade buyurun Sayın Başkanım, bana müsaade buyurdunuz ben de izah ediyorum.

BAŞKAN – Evet, maddesini gösterin buyurun. Evet buyurun efendim.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) – Ben oy kullanmak mevkiindeyim. Zihnimdeki tereddüdü gidermek için Bakana bir şey soracağım, eğer müspet cevap verirlerse oyumu ona göre kullanacağım.

BAŞKAN – Nerede, Tüzüğün hangi maddesi?

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) – Efendim, Tüzüğün 135 nci maddesi "Cumhuriyet Senatosu araştırmasına ait görüşmede önce önergeyi verenler sonra Hükümet adına konuşacak Bakan dinlenir. Neticede araştırma komisyonu kurulup kurulmamasına işari oyla karar verilir." der. Soru sorulmayacağına dair herkes sükut eder dinler diye bir hüküm yok. Buna göre göre umumi hükümlere göre her senatörün Hükümetten daima soru sormak hakkıdır. Ben tekrar kürsüden konuşmak istemiyorum. Konuşmak başka şey, izahatta bulunmak, ona destek olmak, ayrı bir şey. Zihnimdeki tereddüdü gidermek, Sayın Bakanın müphem bıraktığı bir noktayı öğrenmek maksadiyle soru sormak başka şeydir. O bakımdan bana şoru sormak hakkını tanımanız lâzımdır.

BAŞKAN – Soru sormak hakkına dair yok efendim, yok, Tüzükte madde yok.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) – Mâni hükmü siz gösteriniz. Başkanlık Divanının mâni hükmü göstermesi lâzımdır.

BAŞKAN – Yok efendim, yok. İşte okuduğumuz 135 inci madde ne şekilde bir müzakere tarzı takib edebileceğine dairdir. Orada Bakan konuştuktan sonra oylamaya gidilir.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) – Sayın Başkan soru müessesesini kapatan hükmü söylemeniz lâzım. Söyleyeceksiniz.

BAŞKAN – Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kanun tasarısının açık oylamasına 117 sayın üye iştirak etmiş, 112 kabul, 4 ret, 1 çekinser oyla tasarı kabul edilmiştir ve kanunlaşmıştır.

BAŞKAN – Şimdi araştırma açılıp açılmaması hususu... (Söz istiyen var sesleri) Ne hakkında efendim?

ŞEREF KAYALAR (Bursa) – Müsaade ederseniz efendim, yerimden bir mâruzatta bulunmak istiyorum. Arkadaşımın beyanı üzerinde.

BAŞKAN – Hayır efendim, arkadaşa söz vermedim, binaenaleyh size de söz veremiyeceğim.

ŞEREF KAYALAR (Bursa) – O halde bendenizin de yerimden o arkadaş kadar yerimden beyanda bulunmama müsaade ediniz.

BAŞKAN – Peki buyurun efendim, buyurun.

ŞEREF KAYALAR (Bursa) – Sayın Başkan, Yüce Senato bir neticeye varmak için, gayet önemli bir mevzuda bir neticeye varmak için bir muhterem arkadaşım reyini hangi istikamette izhar edeceğine dair bir tereddüt içinde bulunduğunu beyan ediyor. Sayın Bakandan bir sual sormak istiyor. Yüce Senatonun sâlim bir neticeye varması Tüzüğün bütün mücamele kaidelerin üstünde olduğu malûm. Onu arz etmek istiyorum.

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) – Söz istiyorum.

BAŞKAN – Ne hakkında efendim, usul hakkında mı?

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) – Tutumunuz hakkında, bu mevzudaki içtihadınız hakkında.

BAŞKAN – Benim tutumum hakkında. Buyurun Sayın Tığlı.

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) – Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlar, araştırma talepleri üzerine araştırma istiyen sayın üyenin konuşmasından sonra ilgili Bakanın izahat vereceğini ve ondan sonra oylamaya geçileceğini Tüzük emretmektedir. Şu emirle Sayın Bakandan sual sorulamayacağına dair menfî bir hüküm yoktur. Reddedici, nehyedici bir hüküm yoktur. Genel kaide hesap vermedir. Genel kaide Bakanın her suale cevap vermesidir. Aslolan budur. Hukukun genel prensipleri nehyedici hüküm olmadığı zaman yürür. Dâva bu. Binaenaleyh soru sorulmasına mâni bir hüküm olmadıkça genel hükümlere binaen Bakan her türlü suale muhatap bir zat olması itibarile rahat sual sorulabilir ve rahat cevap vermek mevkiindedir. Binaenaleyh, Sayın Başkanın içtihadı doğru değildir bence, saygılarımla efendim.

BAŞKAN – Şimdi araştırma açılıp açılmaması hususunu oylarınıza arz edeceğim. Araştırma açılmasını kabul edenler... Etmeyenler... Araştırma açılması kabul edilmiştir. Tüzüğümüze göre Araştırma Komisyonunun tabanı tesbit edilmiştir, üç kişidir. Tavan hakkında bir şey yoktur.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) – 7 olarak teklif ediyorum.

BAŞKAN – Şimdi efendim bundan evvel bir Araştırma Komisyonu kurulmasına Yüksek Heyetiniz karar vermişti ve 9 üyeden müteşekkil olması kararlaştırılmış idi. Buna göre oranlar kontrol edildi. Bu Araştırma Komisyonunda temsil edilmeyen grup kaldı, siyasi grup kaldı ve itiraz oldu. Bu tetkik edildi ne şekilde yapılırsa o grupda bu Araştırma Komisyonuna iştirak eder diye 11 olursa Güven Partisi de bu Araştırma Komisyonunda temsil edilebiliyor. (11 olsun sesleri)

11 teklif ediliyor, 11 olması hususunu oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Oranlar gruplara bildirilecektir efendim.

4. – Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri konusunda kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu raporu (10/28) (*)

BAŞKAN – Önerge sahibi ve Sayın Bakan? Yoklar. Gelecek birleşime kalmıştır. ("Burada, burada" sesleri)

DEVLET BAKANI MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Buradayım.

BAŞKAN – Afedersiniz, göremedim, özür dilerim. Sayın Devlet Bakanı buradalar.

Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri konusunda kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu raporu 42 sayfayı muhtevidir. Rapor sayın üyelere dağıtılmıştır. Raporun okunmasına lüzum olup olmadığı hususunu oylarınıza sunacağım. Okunmasını kabul edneler... Okunmasını kabul etmiyenler... Raporun okunması kabul edilmemiştir. ("Edildi", "edilmedi" sesleri)

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabiî Üye) – Edildi efendim, edildi.

BAŞKAN – Edilmedi efendim.

Bir tereddüt hâsıl oldu. Bir daha sunuyorum efendim, rica ediyorum.

Okunmasını kabul edenler... Okunmasını kabul etmiyenler... Okunması kabul edilmiştir, okutuyorum efendim.

Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu Raporu

Cumhuriyet Senatosu
Araştırma Komisyonu 23.7.1970
Esas No. : 9801/10309/10343
Kayıt No. : 63 - 10/28

CUMHURİYET SENATOSU YÜKSEK BAŞKANLIĞINA

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 24.2.1970 tarihli 43 üncü Birleşiminde; Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri konusunda kurulması kabul edilen Araştırma Komisyonumuz, öngörülen süre içinde, görevini tamamlamış olup, gerekli inceleme ve tahkikat sonucunda hazırlanmış olan rapor ilişikte sunulmuştur.

Araştırma Komisyonu Başkanı
İbrahim Tevfik Kutlar

YÜKSEK BAŞKANLIĞA

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 24.2.1970 tarihli 43 üncü Birleşiminde; Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Yaşar Tunagür hakkında Senato Araştır-

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 64 - S. 654:670.

ma Komisyonuna seçilmiş olduğumuzdan; sözü edilen Yaşar Tunagür'ün eylemlerine dair Tabiî Senatör Mehmet Özgüneş tarafından verilen önerge ile iddia olunan konular hakkındaki inceleme ve kanaatimiz aşağıda madde madde arz olunmuştur.

Yaşar Tunagür hakkında iddia olunan eylemler :

I - Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür'ün bu vazifeye usulsüz tâyin edildiği,

II - İzmir Müftüsü Ahmet Karakullukçu, Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olmadığı halde, kararnamenin bu yerlerden mezun olmuş gibi tanzim olunduğu,

III - Halen Karahallı Müftüsü olan Yusuf Ziya Yücegönül'ün Yaşar Tunagür tarafından garaza mebni olarak Karşıyaka'dan başka taraflara tâyin edildiği,

IV - Yaşar Tunagür'ün, İzmir İmam - Hatip ve ilâhiyata öğrenci yetiştirme Derneği tarafından bastırılıp satılan kitapların hasılatını zimmetine geçirdiği,

V - Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür'ün, fiilen bütün işleri kendisinin yaptığı ve Başkanın yetkilerinden uzaklaştırıldığı,

VI - Yaşar Tunagür'ün, merkez ve taşra teşkilâtındaki kilit mevkilerine kendi adamlarını getirdiği ve keyfî tasarruflarda bulunarak karşısına çıkanları baskılarla sindirdiği,

VII - Yaşar Tunagür'ün kendi adamlarını ve faaliyet ortaklarını önemli yerlere kaydırdığı ve kanunlara aykırı tâyin yaptığı,

VIII - Diyanet İşleri Teftiş Kurulu Başkanvekili Rahmi Özer'in Yaşar Tunagür aleyhine rapor tanzim etmesi sebebiyle Uşak Müftülüğüne naklettirildiği,

IX - Yaşar Tunagür'ün, 1969 yılı Milletvekili seçimlerinden 10 gün evvel Güney, Güney - Doğu ve Doğu illerinde seyahate çıktığı,

---

Not : 1. – 11 sayfalık muhalefet şerhi.

2. – 23 sayfalık 13 aded muhalefet şerhi eki (Belgeler)

3. – Hakkâri Senatörü Necip Seyhan'ın muhalefet şerhi.

X - Yaşar Tunagür'ün Gima müessesesi tarafından usulsüz olarak dış seyahatlere gönderildiği ve kendisine usulsüz olarak fazla mesai verilmek suretiyle maddeten himaye olunduğu,

XI - Yaşar Tunagür'ün, Danıştayca ittihaz olunan kararları infaz etmediği,

XII - Diyanet İşlerindeki görevlerin birçoklarının usulsüz olarak vekâletle idare edildiği,

XIII - Diyanet İşleri Teşkilâtında mevcut iki başkan yardımcılığından birisine Yaşar Tunagür'ün vekâlet ettirildiği, ikinci başkan yardımcılığına Tunagür'ün hatırı için her hangi bir tâyin yapılmadığı,

XIV - Diyanet İşleri Eski Başkanı Ali Rıza Hakses'in, Başkan yardımcısı vekili Yaşar Tunagür'ü, İstanbul Müftülüğüne iade ettiği halde, bu tâyinin infaz olunmadığı, Hakses'in, usulsüz olarak izinli sayıldığı ve bilâhare de usulsüz olarak emekliye sevk olunduğu,

XV - Diyanet İşleri eski Başkanı Ali Rıza Hakses'in, vazifeden ayrılırken yerine vekil göstermediği hallerde, 633 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi gereğince Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı İsmail Ezherli'nin vekâlet etmesi lâzım gelirken, bu kurala uyulmayarak vekâletin başka birisine verildiği,

XVI - Yaşar Tunagür'ün, İlâhiyet Fakültesindeki nurcu öğrencilere tercihan burs verdiği,

XVII - Bilecik Müftüsü Ahmet Öztürk'ün ve bu müftülük Şefi İsmail Hakkı Dut'un yolsuzluklarına dair vaki şikâyetlerin Yaşar Tunagür tarafından rüşvet mukabili muameleye konulmadığı ve bu konuda Bilecik'li Fahrettin Demirci ve arkadaşları imzası ile vaki şikâyetlerin nazara alınmadığı,

XVIII - Yaşar Tunagür'ün; Tekirdağ Müftüsü Ali Arslan, Tutak Müftüsü Abdurrahman Dürre ve Aydın Müftüsü Mehmet Şirindoğan haklarında tahkikata memur edilen ve evlerinde arama yapan müfettişleri başka taraflara usulsüz olarak naklettiği,

XIX - Yaşar Tunagür'ün, Tutak Müftüsü Abdurrahman Dürre, Derik Müftüsü Kâmil Yalçın, Tekirdağ Müftüsü Ali Arslan, Kulp Müftüsü M. Emin Bozarslan ve Aydın Müftüsü Mehmet Şirindoğan haklarında müfettişlerce tanzim olunan fezlekeleri muameleye tâbi tutmadığı,

XX - Yaşar Tunagür'ün siyasi faaliyetlerde bulunduğu mezhep ihtilâflarına karıştığı, dış seyahatlere giderek Londra'daki İslâm öğrencileriyle temasta bulunduğu, 1969 yılı Hac mevsiminde Mekke'de toplanan Rabıtatül Âlemül İslâm toplantılarına katıldığı, bu toplantıdaki durumu hakkında Dışişleri memuru tarafından bir rapor verildiği, Kur'an kursları ve İlâhiyat Fakültesi Yardımlaşma dernekleri tarafından toplanan paraları, Irak'taki nurcu öğrencilere verilmek üzere Irak'ta bulunan Ahmet Ramazan'a gönderdiği, Kürtçülük, Nurculuk, Süleymancılık ve bölücülük hareketlerinde bulunduğu.

I

Diyanet İşleri Başkan yardımcısı vekili Yaşar Tunagür'ün bu vazifeye usulsüz olarak tâyin edildiği iddia olunmaktadır.

İnceleme :

a) Klâsör dosya 1, sıra 1, sicili

b) Tapu Kadastro Okulu (B) Şubesi mezunu olduğu ve diğer belgeler. (Aynı dosya sıra 136).

c) Müftülük ve vaizliğe ehliyeti olduğuna dair Diyanet İşleri Başkanlığının Müşavere ve Dinî Eserleri İnceleme Heyetinin 25.9.1954 tarih ve 585 sayılı imtihan kararnamesi. Aynı dosya sıra 168.

ç) Yaşar Tunagür'ün, daha önceki tâyinleri : Klâsör dosya 1, S. 1, sicili özeti, 13.11.1954 te Ezine Müftülüğüne, 20.8.1959'da Balıkesir Müftülüğüne, 24.8.1960 ta Edirne Müftülüğüne (Kd. 1, S. 99), 25.7.1963 te İzmir Gezici Vaizliğine, 28.9.1965 tarihinde 633 sayılı Kanun gereğince İzmir Vaizliğine (Kd. 1, Sıra 61).

d) 633 sayılı Kanun yürürlüğe girdiği 15.8.1965 tarihinde Yaşar Tunagür, İzmir vâizidir. Diyanet İşleri Başkanlığının, 20.12.1965 tarih ve 11375 sayılı yazılı inhası ile Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı vekâletine tâyini, Devlet Bakanlığına, Başkanlıkça arz edilmiş ve aynı tarihle onaylanmıştır. (Kd. 1, S. 58).

e) Yaşar Tunagür, 9.4.1966 tarihli müşterek kararname ile 800 lira asli maaşlı İzmir Vâizliğinden 4598 sayılı Kanunun 3 ncü maddesinin 5 inci fıkrası uyarınca 1 100 lira maaşlı İstanbul Müftülüğüne terfian tâyin olunmuştur. (Gd. 8, S. 2).

f) 21.4.1966 tarih ve Diyanet İşleri Başkanlığı Özlük İşleri Müdürlüğü 16/19288 sayılı yazı ile İstanbul Müftüsü Yaşar Tunagür, 1 750 lira kadro aylıklı Başkan yardımcılığına tâyini ile kendisine 1108 sayılı Maaş Kanununun 8 inci maddesinin (B) fıkrası gereğince ikamet yevmiyesi verilmesi Devlet Bakanlığına, Başkanlıkça arz edilmiş ve aynı tarihte onaylanmıştır. (Gd. 8, S. 5, Kd. 1, 41, 42, 43).

g) Yaşar Tunagür'ün, Başkan Yardımcılığına tâyininin usulsüz olduğuna dair, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığının isteği üzerine, Hukuk Müşavirliğinin mütalâası, Başkan Lütfi Doğan'ın yazısı ve bu konuda ittihaz olunan 141 sayılı karar tâyinde isabetsizlik olmadığını göstermektedir. (Gd. 9, S. 2, 4, 5 ve 633 sayılı Kanunun 22 nci maddesi).

Nitekim : Yaşar Tunagür'ün, Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığına yapılan bu tâyinin kanunlara aykırı olmadığı, Sayıştayın 19.3.1968 tarih ve 159 sayılı Kararı ile teeyyüd etmektedir. (Gd. 8, S. 10, 13).

Sonuç ve kanaat :

Eski İzmir vâizi ve İstanbul Müftüsü Yaşar Tunagür'ün Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı vekâletine tâyininde ve kendisine verilen yolluk ve ikamet yev-

miyesinde, yukarıda gösterilen karar, belge ve açıklamalar muvacehesinde her hangi bir kanunsuzluk olmadığı inancına varılmıştır.

II

İzmir Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun, Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olmadığı halde, kararnamenin bu yerlerden mezun olmuş gibi tanzim olunduğu iddia olunmaktadır.

İnceleme :

a) İzmir Müftüsü Ahmet Karakullukçu, 1957 - 1958 öğretim yılında İstanbul İmam - Hatip Okulu 2 nci devre mezunu olduğu, sözü edilen Okul Müdürlüğünün, 12.2.1959 tarih ve 530/109 sayılı tezkeresinden anlaşılmaktadır. (Kd. 9, S. 113).

b) Ahmet Karakullukçu, 27.8.1964 te Erdek Müftülüğüne tâyin edilmiştir. (Kd. 9, sicil özetinde).

c) Ahmet Karakullukçu'nun, yüksek tahsili olmadığına dair ihbar yazısı ve Ankara Hukuk Fakültesinin 7.6.1967 tarih ve 539/2-2500 sayılı yazı fotokopisinden anlaşılmaktadır. (Kd. 9, S. 147).

ç) Ahmet Karakullukçu'nun, 3.11.1959 tarihinde 7355 numara ile fakülteye kayıt olduğu ve halen (B - C) grubunda bulunan öğrencinin 1964 ten beri Fakülte imtihanlarına katılmadığı, İstanbul Hukuk Fakültesinin 22.6.1967 tarih ve 821 sayılı yazıları fotokopilerinden anlaşılmaktadır. (Kd. 9, S. 147).

d) Ahmet Karakullukçu'nun, politika yaptığına dair vaki ihbarın doğru olmadığı İzmir Valiliğinin 30.12.1962 tarih ve 641 - 151 sayılı yazısından anlaşılmaktadır. (Kd. 9, S. 159 - 160).

e) Ahmet Karakullukçu'nun, Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olmadığına dair vâkı ihbarın tetkiki, İzmir Savcılığının 24.8.1967 tarih ve 622 sayılı yazıları ile İzmir Valiliğine bildirilmiştir. (Kd. 9, S. 150), (C. Bşk. Dos. S. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18).

f) Konunun tetkiki, İzmir Valiliğinden Diyanet İşleri Başkanlığına 6.9.1967 tarih ve 340030/609 sayılı yazı ile bildirilmiştir. (Kd. 9, S. 152).

g) Diyanet İşleri Başkanlığı 11.10.1966 tarih ve Personel Dairesi Başkanlığı 20109 sayılı yazı ile Ahmet Karakullukçu'nun yüksek öğrenim yapmamış olduğunu bildirmiştir. (Kd. 9, S. 157).

h) Ahmet Karakullukçu'nun, Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olmadığı halde bu kaydın kararnameye kimler tarafından konulduğunun tetkik ve tahkiki Devlet Bakanlığının 2.10.1967 tarih ve 7017 sayılı yazıları ile Diyanet İşleri Başkanlığından istenmiştir. (C. Bşk. dosyası S. 32, 33).

i) Ahmet Karakullukçu'nun kararnamesine Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olduğuna dair kaydın, kimler tarafından konulduğu Diyanet İşleri Başkanlığının 23.10.1967 tarih ve 153 sayılı, 14.10.1967 tarih ve 151 sayılı yazıları ile Devlet Bakanlığına bildirilmiştir. (C. Bşk. Dos. S. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18).

j) Ankara Cumhuriyet Savcılığı, 10.6.1969 tarih ve 969/306 sayılı yazıları ile Ahmet Karakullukçu'nun, Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olup olmadığına dair tahkikat açılması Diyanet İşleri Başkanlığından istenmiştir. (Kd. 9. S. 52, 53, 54, 55, 56).

Sonuç ve kanaat :

Yukarıda yapılan açıklama ve vesikaların karşılaştırılması sonucunda, İzmir Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun, kararnamesine Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olduğuna dair kaydın, Yaşar Tunagür tarafından konulmadığı ve bu konuda her hangi bir tesiri bulunmadığı,

Ancak, Personel Dairesinin, bu vazifeyi yapmakla yükümlü bulunması dolayısiyle her hangi bir âmirin, mevcud olmıyan bir kaydın kararnameye ithali için vereceği emrin infazına, Anayasa, Türk Ceza Kanunu ve Memurîn Kanunu muvacehesinde mecbur olmayıcağından, bu kaydı koyan memurlar hakkında Başkanlıkça ciddî bir tahkikat açılması lâzım geldiği inancına varılmıştır.

III

Halen Karahallı Müftüsü olan Yusuf Ziya Yücegönül'ün, Yaşar Tunagür tarafından garaza mebni olarak Karşıyaka'dan başka taraflara tâyin edildiği iddia olunmaktadır.

İnceleme :

a) Karşıyaka Müftüsü Yusuf Ziya Yücegönül'ün, bu yerden başka bir yere atanması, Diyanet İşleri Teftiş Kurulu Başkanlığının 2.5.1966 tarih ve 5904 sayılı yazısına istinaden yapıldığı anlaşılmaktadır. (Kd. 15. S. 145, 204)

b) Tâyin bu lüzuma binaen Diyanet İşleri Başkanlığının 13.4.1966 tarih ve 17856 sayılı emirleri ile yapılmıştır. (Kd. 15. S. 146, 147)

c) Yeni Karşıyaka Müftüsünün, 21.7.1966 tarih ve 68/157 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığına yazılan bir yazı ile sözü edilen Yuzuf Ziya Yücegönül hakkında tahkikat açılmış ve bu tahkikat sonu, Teftiş Heyetinin 29.3.1967 tarih ve 518/155 sayılı yazısı ile Başkanlığa, Yusuf Ziya Yücegönül'ün devamsızlığı ve diğer yolsuz hareketleri dolayısiyle başka yere nakledilmesi lüzumu belirtilmiştir. (Kd. 15, S. 178, 182, 195) ve (Ek Dos. 32, S. 34)

ç) Yusuf Ziya Yücegönül'ün, yolsuzluklarına dair tevali eden şikâyetler üzerine, tekrar yapılan tahkikat neticesine göre, Disiplin Kurulunun 19.1.1970 tarih ve 870/2 sayılı kararı ile sınıf tenzili ve başka yere nakli istenmiş ve bu suretle Karahallı Müftülüğüne atanmıştır. (Kd. 15, S. 160 - 164, 233)

Sonuç ve kanaat :

Karşıyaka Müftüsü Yusuf Ziya Yücegönül'ün bu yerden Seferihisar'a ve oradan da Karahallı'ya nakillerinin şikâyet üzerine, yapılan tahkikat sonucunda tanzim olunan müfettiş raporlarına ve Disiplin Kurulu kararlarına istinaden yapılmış olduğu ve naklin iptali için Danıştaydan aldığı kararın infazında, Yaşar Tunagür'ün her hangi bir tesiri bulunmadığı inancına varılmıştır.

IV

Yaşar Tunagür'ün, İzmir İmam - Hatip ve İlâhiyatta Öğrenci Yetiştirme Derneği tarafından bastırılıp satılan kitapların hasılatını zimmetine geçirdiği iddia olunmaktadır.

İnceleme :

Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür'ün, dernek tarafından basılıp satılan kitapların satış hasılatını zimmetine geçirdiğinin vârid olmadığı, sözü edilen dernek başkanlığının 9.4.1970 tarihli cevabi yazılarından anlaşılmaktadır. (Gd. 25)

Sonuç ve kanaat :

Yaşar Tunagür'ün, İzmir İmam - Hatip ve İlâhiyatta Öğrenci Yetiştirme Derneği tarafından bastırılan kitap bedelini zimmetine geçirdiği iddiasının sabit olmaması hasebiyle, bu konuda her hangi bir işlem yapılmasına lüzum olmadığı kanaatine varılmıştır.

V

Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür'ün, fiilen bütün işleri kendisinin yaptığı ve Başkanın yetkilerinden uzaklaştırıldığı iddia olunmuştur.

İnceleme :

a) Diyanet İşleri Başkanının, yetkilerinden tecrid olunarak bu yetkilerin, Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür tarafından kullanılması iddiasının 633 sayılı Teşkilât Kanunu karşısında mümkün olamayacağı gibi, sözü edilen kanunun 4 üncü maddesine aykırı bulunduğu, Diyanet İşleri Başkanının bütün yetkilerinin kendisinin kullandığı, Devlet Bakanlığının, 13.4.1970 tarih ve 2 - 01 - 1591 sayılı yazılarından anlaşılmaktadır. (Gd. 4)

b) Filhakika; 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve görevleri hakkındaki Kanunun 4 ncü maddesi, "Diyanet İşleri Başkan yardımcıları, Başkan tarafından verilen görevleri düzenler ve yürütür" hükmünü koymuş bulunduğundan bu konudaki iddia vârit görülememiştir.

Sonuç ve kanaat :

Diyanet İşleri Başkanının, bütün yetkilerinden uzaklaştırılarak Yaşar Tunagür'ün fiilî olarak bu görevi yaptığı sabit olmadığından, bu konuda Yaşar Tunagür hakkında her hangi bir işlem yapılmasına mahal olmadığı kanısına varılmıştır.

VI

Yaşar Tunagür'ün merkez ve taşra teşkilâtındaki kilit merkezlerine kendi adamlarını getirdiği ve keyfî tasarruflarda bulunarak karşısına çıkanları baskılarla sindirdiği iddia olunmaktadır.

İnceleme :

a) Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtının muhtelif kademelerine yapılan tâyinlerin 633 sayılı Teşkilât Kanununun 21 inci maddesi uyarınca yapıldığı, Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür'ün, Başkanlığın verdiği yetkiye dayanarak 633 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi uyarınca İmam - Hatipler ve benzeri tâyinleri Başkan adına imza ettiği, Diyanet İşleri Teşkilâtındaki kilit noktalara yapılan tâyinlerdeki imzaların kimlere aidolduğunun incelenmesi ve anlaşılması için değişik olarak sunulduğu, Devlet Bakanlığının 13.4.1970 tarih ve 2-01-1593 sayılı yazısiyle bildirilmiştir.

b) Filhakika; 28.4.1966 - 14.1.1970 tarihleri arasında yapılan tâyinlerde Yaşar Tunagür'ün imzası ve parafı görülmemiştir.

Yapılan bu tâyinlerin 633 sayılı Kanunun 21 inci maddesi eşkaline uyduğu müşahede olunmuştur. (Gd. 6)

c) Bu tâyinlerden, yalnız Özlük İşleri Müdürlüğü Müdür Yardımcısı Necati Kavut'un, Özlük İşleri Müdürlüğünde görevlendirilmesine dair Personel Dairesi Başkanlığının 3.10.1968 tarih ve 116/16 - 50830 sayılı inhasının Başkan yerine Yaşar Tunagür tarafından onaylandığı görülmüştür. Bu onay kanuna uygundur.

Bundan başka Diyanet İşlerinde yapılan mühim tâyinlerde Yaşar Tunagür'ün imza ve onayına raslanmamıştır. (Gd. 6, S. 15/a)

Sonuç ve kanaat :

Devlet Bakanlığından alınan resmî cevaplardan ve incelenen belgelerden Yaşar Tunagür'ün, Diyanet İşlerindeki kilit noktalara yapılan tâyinleri kendisinin yaptığı iddiası, vârit görülmediğinden bu konuda muamele tâyinine lüzum olmadığı inancına varılmıştır.

Yaşar Tunagür'ün, kendi adamlarını ve faaliyet ortaklarını önemli yerlere kayırdığı ve kanunlara aykırı tâyin yaptığı iddia olunmaktadır.

İnceleme :

Yaşar Tunagür'ün, usulsüz tâyinler yaptığı iddiasını ispat sadedinde verilen isimlerden :

1. Diyanet İşleri Başkanlığı Özlük İşleri Müdür Muavini Cemalettin Bölükoğlu, Astsubay Kıdemli Başçavuş iken, bu vazifeden 4.1.1967 tarihinde ihrac edilmiştir.

Diyanet İşlerinde bir vazifeye tâyinini istemesi üzerine, Kara Kuvvetleri Komutanlığının 20 Şubat 1967 tarih ve PER : 4184 - 67 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığına vâki cevabî yazıları ile hariçten bir vazifeye tâyininde sakınca görülmediğinin bildirilmesi üzerine, yukarıda belirtilen göreve tâyin edilmiştir. Bu tâyinde kanunsuzluk görülmemiştir. (Sic. Dos. 37/1, S. 18)

2. Hüseyin Özgün, Diyanet İşleri Personel Dairesi Başkanvekili; Ankara İlâhiyat Fakültesi mezunu olup, meslekin yetişmiş bir elemanı olarak kanun dairesinde tâyin olduğu sicil dosyasının tetkikinden anlaşılmıştır. (Sic. Dos. 37/2)

3. İsmail Okul, halen Nevşehir Narköy kasabası Camiikebir Müezzin ve Kayyumu olarak vazife görmektedir. Sicil dosyasının tetkikinde, vazifeye alınmasında her hangi bir mahzur ve kanunsuzluk görülmemiştir. (Sic. Dos. 37/3)

4. Hasan Okur, halen Diyanet İşleri Teftiş Kurulunda memurdur. Sözü edilen şahıs, askerlikte Astsubay Başçavuş iken, vazifeden çıkarıldığı ve başka bir göreve tâyininde sakınca olmadığı Kara Kuvvetleri Komutanlığının 6.6.1966 tarih ve PER : 4148 - 66 (1700) sayılı Diyanet İşleri Başkanlığına vâkı cevabi yazıdan anlaşılmış ve tâyin muamelesi eski Başkan İbrahim Elmalı'nın imzası ile tekemmül ettirilmiştir. (Sic. Dos. 37/4, S. 7 ve 24)

5. Ahmet Turan Acet; halen Diyanet İşleri Evrak ve İdari İşler Müdürlüğü Şefidir. Kendisi Astsubay Kıdemli Başçavuş iken ordu ile ilgisinin kesildiği, hariçte bir göreve tâyininde sakınca bulunmadığı Kara Kuvvetleri Komutanlığının 16.6.1968 tarih ve PER : 4184/68 (27) sayılı Diyanet İşleri Başkanlığına vaki cevabî yazıdan anlaşılmıştır. Tâyinde kanunsuzluk görülmemiştir. (Sic. Dos. 37/5, S. 14)

6. Mustafa Cahit Türkmenoğlu, Diyanet İşleri Başkanlığı Özlük İşleri Müdür Yardımcısı olup, Ankara Hukuk Fakültesi 1956 - 1957 yılı mezunudur.

Daha evvel Ankara'da hâkim adaylığı, Sarız, Susuz ilçeleri Cumhuriyet Savcı Yardımcılıklarında bulunmuş, bilâhare Garp Linyitleri İşletme Müessesesinde Sicil Şefliği yaptıktan sonra, 29.2.1966 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığında

vazifeye başlamış, 3.6.1967 tarihinde tutuklanmış, Mersin Ağır Ceza Mahkemesinin 23.2.1968 tarih ve 3573 sayılı Kararıyle tahliye edilmesi üzerine, tekrar 26.2.1968 tarihli onayla eski görevine başlatılmıştır.

Yapılan bu tâyinlerde her hangi bir kanunsuzluk görülememiştir. (Sic. Dos. 37/6, S. 252) ve (Gd. 47)

Sonuç ve kanaat :

Devlet Bakanlığının cevabî yazıları ve incelenen evrak, bu konuda Yaşar Tunagür'ün, kendi adamlarını usulsüz olarak tâyin ettiği iddiasının, vârid olmadığı inancını vermektedir.

VIII

Diyanet İşleri Teftiş Kurulu Başkanvekili Rahmi Özer'in, Yaşar Tunagür aleyhine rapor tanzim etmesi sebebiyle Uşak Müftülüğüne naklettirildiği iddia olunmaktadır.

İnceleme :

a) Teftiş Kurulu Başkanvekili Rahmi Özer'in, Devlet Bakanı Sayın Hüsamettin Atabeyli'nin Özel Kalem Müdürü Rasim Yıldız ile bir telefon konuşmasında, memuriyet âdabiyle kabili telif olmayan ve Bakanla alay eder mahiyette konuşmasının Diyanet İşleri Başkanlığına intikal ettirildiği, bu konuda Diyanet İşleri Başkanvekili Lûtfi Doğan'ın yaptığı tahkikat sonunda; sözü edilen Rahmi Özer'in Özel Kalem Müdürü ile telefon konuşmasında alaylı sözler sarf ettiği ve bu konuya Yozgat Milletvekili Neşet Tanrıdağ'ın da şahid olduğu, 19.12.1969 tarih ve 1048 sayılı yazı ile Devlet Bakanlığına arz edilmiştir. (Gd. 13, S. 5)

b) Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli, Diyanet İşleri Başkanlığına yazdığı 12.1.1970 tarih 5-05-85 sayılı yazı ile sözü edilen Rahmi Özer'in, Özel Kalem Müdürü ile yaptığı telefon konuşmasında; memuriyetle kabili telif olmaüyacak şekilde Bakanla alay ettiğinin kendi ifadesi ve şahitlerin beyanı ile sabit olduğundan, 633 sayılı Kanunun 23 üncü maddesi gereğince disiplin kuruluna verilmesi bildirilmiştir. (Gd. 13, S. 7)

c) Diyanet İşleri Disiplin Kurulu, 16.1.1970 tarih ve 970/1 sayılı Kararı ile sözü edilen Rahmi Özer hakkında, 633 sayılı Kanunun 23 üncü maddesi gereğince Danıştayca karar ittihazı icab ettiği bildirilmiştir. (Gd. 13, S. 8)

ç) Bu husus, Diyanet İşleri Başkanlığının, 17.1.1970 tarih ve 82 sayılı yazısı ile Devlet Bakanlığına bildirilmiştir. (Gd. 13, S. 9)

d) Danıştaya açılan dâvaya Diyanet İşleri Başkanı Lûtfi Doğan tarafından verilen, 28.2.1970 tarih ve 4-f-1/347-86 sayılı cevabî lâyiha ile idari lüzum ve zarurete binaen dâvacı Rahmi Özer'in müfettişliğe denk olan il müftülüğüne müktesep maaşı ile nakledilmesine her hangi bir kanunsuzluk olmadığı bildirilmiştir. (Gd. 13, S. 1)

Sonuç ve kanaat :

Diyanet İşleri Başkanlığı Teftiş Kurulu Başkanvekili Rahmi Özer'in, Uşak Müftülüğüne tâyininde Yaşar Tunagür'ün her hangi bir tesiri olmadığı ve tamamen iddia hilâfına, bu tâyinin bakanlıkça yapıldığı ve kanuna uygun bulunduğu inancına varılmıştır.

IX

Yaşar Tunagür'ün, 1969 yılı milletvekili seçimlerinden 10 gün evvel Güney, Güney - Doğu ve Doğu illerinde seyahata çıktığı iddia olunmaktadır.

İnceleme :

a) Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür'ün, 1969 seçimlerinden 10 gün önce Güney, Güney - Doğu ve Doğu illerine resmen seyahata çıkarılıp çıkarılmadığı konusuna vâki sorumuza, Devlet Bakanlığından alınan, 13.4.1970 tarih ve 2.01.01601 sayılı yazılarında; Yaşar Tunagür'ün, 1969 milletvekili seçimlerinden 10 gün evvel her hangi bir seyahata resmen görevlendirilmediği, ancak; Diyanet İşleri Başkanlığı vâiz ve va'zedecekler Yönetmeliğinin 15 inci maddesi mucibince her zaman ve her yerde va'zedebileceği hükmünün bulunduğu ve kendilerine izin verildiğine dair bir kayda raslanmadığı açıklanmıştır. (Gd. 14, S. 1)

b) Filhakika; Diyanet İşleri Başkanlığı vâiz ve va'zedecekler Yönetmeliğinin 15 nci maddesinin (a) fıkrasında; Diyanet İşleri Başkan Yardımcılarının, her zaman va'za yetkili kılındığı görülmektedir. (Gd. 14, S. 3)

Sonuç ve kanaat :

Yaşar Tunagür yönetmelik gereğince her zaman, her yerde vaızda bulunabilir.

1969 seçimlerine tekaddüm eden günlerde, resmen vazifeli olarak çıkmadığı, Devlet Bakanlığının iş'arından anlaşılmaktadır.

Bununla beraber; siyasi faaliyette bulunduğuna dair bir delil de gösterilmediğinden bu konuda, muamele tâyinine mahâl olmadığı inancına varılmıştır.

X

Yaşar Tunagür'ün, Gima müessesesi tarafından usulsüz olarak dış seyahatlara gönderildiği ve kendisine usulsüz olarak fazla mesai verilmek suretiyle maddeten himaye olunduğu iddia olunmaktadır.

İnceleme :

a) Gima (Gıda ve İhtiyaç Maddeleri Türk A. Ş.) Genel Müdürlüğünden alınan, 3.4.1970 tarih ve 8/106/828 sayılı cevabî yazıda; Yaşar Tunagür'ün müesseselerinde 1.1.1969 tarihinden itibaren kısmi mesai esası üzerinden resmen

görevlendirildiği, kısmi mesai esası ile çalışan diğer Devlet dairelerinde istihdam olunan uzmanlar gibi Yaşar Tunagür'ün de saat 17'den sonra mesai verdiği, bu kısmi mesai karşılığı, kendisine ayda brüt 1 000 Tl. sı ücret ödendiği bildirilmektedir. (Gd. 29, S. 2)

b) Gima Umum Müdürlüğünden alınan, 6.4.1970 tarihli ayrı bir yazıda da, dış ülkelere ihracatı artırmak ve özellikle Arap memleketleriyle ticari ilişkiler kurmak yolunda Gima'nın, birkaç yıldan beri devam eden çalışmaları arasında, Kuveyt ile de temas kurulduğu, 1968 yılında Kuveyt'te açılan Türk sergisinin şimdiye kadar yapılanlardan çok daha başarılı ve verimli olduğu ve bunun tatbiki bir piyasa artışı sağladığı ve Türk mallarının satışının geniş oranda temin olunduğu Orta - Doğu'da pilot bir iktisadi bölge olarak gelişen Kuveyt'le karşılıklı temas teminine kanaat getirildiği, bu temasın sağlanmasında Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür'den istifade olunabileceği düşüncesiyle 1969 yılında Kuveyt'e gönderildiği, Gima için bu seyahatin çok faydalı sonuçlar verdiği bildirilmiştir. (Gd. 29, S. 5)

c) Yaşar Tunagür, bu memleketlere yaptığı seyahate ait ticari mahiyette önemli ve faydalı bir raporu Ticaret Bakanlığına sunmuştur. (Gd. 29, S. 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14)

Sonuç ve kanaat :

Yukarıda resmî vesaike istinaden yapılan açıklamaya göre; Yaşar Tunagür'ün, özel bir statüye tâbi olan Gimaca, Orta - Doğu memleketlerine seyahate gönderilmesinde ve Arapça bilmesi dolayısiyle, bu memleketlerle olan muhaberatta faydalı olması düşüncesiyle verilen mesai ücreti ve yollukta bir kanunsuzluk bulunmadığı kanaatine varılmıştır.

XI

Yaşar Tunagür'ün, Danıştayca ittihaz olunan kararları infaz etmediği iddia olunmuştur.

İnceleme :

Danıştayca ittihaz olunan iptal kararlarının infaz edip etmeme yetkisinin Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür'de bulunmadığı.

Danıştayca ittihaz olunan iptal kararlarının imkân dâhilinde olanlarının infaz olunduğu.

Ancak; Danıştayca iptal edilen 6 karardan dördünün infazına imkân bulunmadığı, onların da :

a) Olgunlaştırma Dairesi Müdürü Tevfik Ersan'ın; Ramazan münasebetiyle Batı - Trakya'ya gönderilecek din adamlarının, Dışişleri Bakanlığı yazısını nazara almadan ve bakanlıklarla da temasa imkân vermeden kendi düşüncesine uygun

kimseleri göndermesi sebebiyle, 6435 sayılı Kanun gereğince Bakanlık emrine alınmış ve bilâhare 6.4.1966 tarih ve 16743 sayılı başkanlık mucibiyle emekliye sevk edildiği, Danıştayca alınan emekliliğinin iptali kararının yukarıda açıklanan sebeplerle infaz edilmesine imkân olmadığı, tazminat ödenmesine devam edildiği,

b) Evrak ve İdari İşler Müdürü Mesut Yüksel; 30 hizmet yılını doldurduğundan 5434 sayılı Kanunun 39 uncu maddesinin (b) fıkrası gereğince Başkanlık mucibiyle emekliye sevk edildiği, Danıştayın bu emeklilik kararını iptal ettiği, 60 yaşını tecavüz ettiğinden görevine iade edilemediği,

c) Özlük İşleri Müdür Yardımcısı Ziya Boyacıgil; 30 hizmet yılını doldurmuş bulunduğundan 5434 sayılı Kanunun 39 uncu maddesinin (b) fıkrası gereğince Başkanlık mucibiyle emekliye sevk olunduğu, Danıştayca bu karar iptal edildiği, tazminat ödenmekte olduğu,

ç) Özlük İşleri Müdür Yardımcısı Mustafa Gürer; 30 hizmet yılını doldurmuş olduğundan 5434 sayılı Kanunun 39 uncu maddesinin (b) fıkrası gereğince emekliye sevk olunduğu ve tazminat almaya devam ettiği,

d) Seferihisar Eski Müftüsü Yusuf Ziya Yücegönül'ün; Karşıyaka Müftüsü iken, Seferihisar Müftülüğüne usulsüz olarak nakledildiğine dair Danıştaya açtığı dâva lehine sonuçlandığı ve bu tâyinin iptal edildiği, ancak; aynı şikâyetler Seferihisar'da da devam ettiğinden Teftiş Kurulu raporuna istinaden Merkez Disiplin Kurulu kararı ile Karahallı Müftülüğüne tâyin olunduğu, (Gd. 24, S. 2) ve (Kd. 15, S. 158, 164, 196, 208, 228, 232)

Devlet Bakanlığından alınan, 13.4.1970 tarih ve 2.01.1604 sayılı cevabî yazı ve ilişiklerinden anlaşılmaktadır. (Gd. 24, S. 12,3)

Sonuç ve kanaat :

Yaşar Tunagür'ün, iptal edilen, Danıştay kararlarını infaz edip etmeme yetkisine sahip bulunmadığı, Devlet Bakanlığından alınan yazıdan anlaşılmış olduğundan, bu konuda her hangi bir işlem yapılmasına imkân olmadığı kanısına varılmıştır.

XII

Diyanet İşlerindeki görevlerin birçoklarının usulsüz olarak vekâletle idare edildiği iddia olunmaktadır.

İnceleme :

Devlet Bakanlığından alınan, 16.6.1970 tarih ve 2.01.2392 sayılı cevabî yazıda; Diyanet İşleri Başkanlığındaki mevcut görevlere kanuni niteliği haiz olanlara atandığı, Başkanlık, Başkan Yardımcılığı, Olgunlaştırma Dairesi Başkanlığı, Per-

sonel Dairesi Başkanlığı, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Donatım Müdürlüğü, Özlük İşleri Müdürlüğü, Derleme ve Yayın Müdürlüğü ve Evrak ve İdari İşler Müdürlüğünün görev ve kadrolarının yüksek bulunması ve kanuni niteliğe sahip elemanların da, 4598 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi yedinci ve daha yukarı derecelerden birine, en çok iki derece aşağıdaki memurların tâyinine cevaz vermesi dolayısiyle bu kadroların vekâleten idare edilmesi zaruretinde bulunulduğu açıklanmıştır. (Gd. 40)

Sonuç ve kanaat :

Diyanet İşleri Başkanlığındaki önemli mevkilere kanuni niteliği haiz elemanın bulunmasında güçlük çekildiği için vekâletle idaresine mecburen gidildiği, Devlet Bakanlığının kanuni ve mukni açıklamasından anlaşılmış ve bu konuda Yaşar Tunagür'ün hiçbir ilgisi olmadığı inancına varılmıştır.

XIII

Diyanet İşleri Teşkilâtında mevcut iki Başkan Yardımcılığından birisine Yaşar Tunagür'ün vekâlet ettirildiği, ikinci Başkan Yardımcılığına Yaşar Tunagür'ün hâtırı için herhangi bir tâyin yapılmadığı iddia olunmaktadır.

İnceleme :

Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığına yapılacak tâyin, 633 sayılı Kanunun 21 inci maddesinin (d) bendi gereğince; Diyanet İşleri Başkanının inhası üzerine ortak kararname ile yapılabildiği, münhal bir kadronun doldurulup doldurulmamasının icranın, takdir yetkileri içerisinde bulunduğu,

Yaşar Tunagür'ün, ne inha ne de tasdik makamında bulunan bir kimse olmadığından böyle bir iddianın varid olamayacağı, Devlet Bakanlığının, 16.6.1970 tarih ve 2.01.2388 sayılı cevabî yazılarından anlaşılmaktadır. (Gd. 41)

Sonuç ve kanaat :

Diyanet İşlerinde münhal bulunan ikinci başkan yardımcısının tâyin edilip edilmeme konusunda, Yaşar Tunagür'ün her hangi bir tesiri olmadığı inancına varılmıştır.

XIV

Diyanet İşleri Eski Başkanı Ali Rıza Hakses'in, Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür'ü, İstanbul Müftülüğüne iade ettiği halde, bu tâyinin infaz olunmadığı, Hakses'in usulsüz olarak izinli sayıldığı ve bilâhare de usulsüz olarak emekliye sevk olunduğu iddia olunmaktadır.

İnceleme :

a) Devlet Bakanlığından alınan, 8.7.1970 tarih ve 2.01.2709 sayılı cevabî yazı ve ilişiklerinin tetkikinde; Diyanet İşleri eski Başkanı Ali Rıza Hakses'in, Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür'ü, 17.11.1967 ve 187 sayılı yazı ile İstanbul

Müftülüğüne iade etmesinin, tâyinindeki usule uygun bulunmadığı cihetle infaz olunmadığı,

Ali Rıza Hakses'in, emekliye sevki ile bu muamelenin bir ilişkisi bulunmadığı, kendisinin yaşlılığı sebebiyle Başkanlıkta gerekli disiplin ve otoriteyi sağlayamadığı, tesir altında hareket ettiği kanaatine varılmış olduğundan ve daha evvelce de emekli bulunduğu cihetle tekrar emekliye iade edildiği bildirilmiştir. (Gn. 55, S. 1 ve ilişikleri)

b) Diyanet İşleri eski Başkanı Ali Rıza Hakses'in, Yaşar Tunagür'ü İstanbul Müftülüğüne iadesi işleminde 633 sayılı Kanunun 21 inci maddesinin (d) bendine göre tâyindeki hiyerarşik usule uygun muamele yapmadığından bu tasarrufun Bakanlıkça iptal edildiği anlaşılmıştır.

Sonuç ve kanaat :

Diyanet İşleri eski Başkanı Ali Rıza Hakses'in, Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür'ü usulsüz olarak, İstanbul Müftülüğüne yaptığı naklin Devlet Bakanlığınca kanuna uygun olarak durdurulmasında ve Hakses'in ikinci defa emekliye sevkinde, Yaşar Tunagür'ün her hangi bir usulsüz hareketinin tesbit edilemediği ve Hakses'in emekliye sevkinin kanuna aykırı olmadığı inancına varılmıştır.

XV

Diyanet İşleri eski Başkanı Ali Rıza Hakses'in, vazifeden ayrılırken yerine vekil göstermediği hallerde, 633 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi gereğince Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı İsmail Ezherli'nin vekâlet etmesi lâzım gelirken, bu kurala uyulmayarak vekâletin başka birisine verildiği iddia olunmuştur.

İnceleme :

Bu konuda Devlet Bakanlığından alınan, 8.7.1970 tarih ve 2.01.2708 sayılı cevabi yazı ve ilişiklerinin incelenmesinden :

Diyanet İşleri eski Başkanı Ali Rıza Hakses'in, yıllık iznini kullanması 17.11.1967 tarihinde tebliğ olunduğu, izne giderken Başkanvekilini seçmemiş olması hasebiyle, kendisine vekâlet edecek kimsenin, umumi hükümler dairesinde Bakanlık tarafından gösterildiği anlaşılmaktadır. (Gd. 57, S. 1 ve ilişikleri)

Sonuç ve kanaat :

Yapmakta olduğumuz Senato araştırması, Yaşar Tunagür'ün kendisi tarafından yaptığı eylemler bulunması icab ettiğinden, bu konuda Yaşar Tunagür'ün, yapmış olduğu herhangi bir işlem ve eylem yoktur.

Ancak; Bakanlığın bu konuda kanuni yetki ve tasarrufunu kullandığı inancına varılmıştır.

XVI

Yaşar Tunagür'ün, İlâhiyat Fakültesindeki nurcu öğrencilere tercihan burs verdiği iddia olunmuştur.

İnceleme :

a) Diyanet İşleri Başkanlığı hesabına, üniversite ve yüksek okullarda okuyan öğrencilere verilecek burslarla ilgili işlemlerin, yönetmelik hükümlerine göre yürütüldüğü, burs alabilme şartlarını haiz olanlardan, burs istiyenlerin Diyanet İşleri Başkanlığınca açılan seçme sınavına tâbi tutuldukları, yüksek okullar meyanında bulunan, İlâhiyat Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsünde okuyan öğrencilere de burs verilmesinin bu şartlar dairesinde cereyan ettiği, burs dağıtımında Yaşar Tunagür'ün her hangi bir tercihinin bahis konusu olmadığı, emsal verildiği takdirde, konunun tetkik ettirileceği, Devlet Bakanlığının, 7.7.1970 tarih ve 2.01.2694 sayılı cevabî yazılarından anlaşılmıştır. (Gd. 58, S. 1)

b) 14.9.1967 tarih ve 12699 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan, "Diyanet İşleri Başkanlığı hesabına üniversite ve yüksek okullarımızda okuyan burslu öğrenciler hakkında yönetmelik" in 3 üncü maddesi, burs istiyenleri seçme sınavına tabi tutmuştur.

Bu hükme göre, Yaşar Tunagür'ün, her hangi bir takdir ve tercih yetkisi bulunmamaktadır.

Sonuç ve kanaat :

Diyanet İşleri Başkanlığı hesabına, üniversite ve yüksek okullarda okuyan öğrencilere burs verilmesi konusunda Yaşar Tunagür'ün her hangi bir usulsüz eylemi bulunmadığı inancına varılmıştır.

XVII

Bilecik Müftüsü Ahmet Öztürk'ün ve bu müftülük Şefi İsmail Hakkı Dut'un yolsuzluklarına dair vâki şikâyetlerin Yaşar Tunagür tarafından rüşvet mukabili muameleye konulmadığı ve bu konuda Bilecikli Fahrettin Demirci ve arkadaşları imzası ile vâki şikâyetlerin nazara alınmadığı iddia olunmaktadır.

İnceleme :

a) Bilecik Müftüsü Ahmet Öztürk'ün yolsuzluklarına dair yapılan şikâyet üzerine, 9.11.1968 tarihinde gönderilen Diyanet İşleri Başkanlığı Müfettişleri Hüseyin Varol ve Necmeddin Özdemiroğlu tarafından müştereken düzenlenen, 25.1.1969 tarihli fezlekede, sözü edilen Ahmet Öztürk'ün idarecilik yapabilecek nitelikte olmadığı anlaşıldığından, görevinden alınarak başka bir yere nakledilmesi lüzumu bildirilmiştir.

b) Gösterilen bu lüzum üzerine, Bilecik Müftüsü Ahmet Öztürk'ün, 29.4.1969 tarihinde Eyüp vaizliğine naklen tâyin edildiği sicil dosyasının tetkikinden anlaşılmaktadır. (Sicil dosyası S. 68)

c) Diyanet İşleri Başkanlığı Müfettişlerinden Hüseyin Varol ve Necmeddin Özdemiroğlu tarafından müştereken hazırlanan, 25.1.1969 tarihli fezleke ile Bilecik Müftülük Şefi İsmail Hakkı Dut'un görevinden alınarak başka bir yere nakledilmesinin uygun olacağı bildirilmiştir. (Kd. 59/2 - Gd. 2 - S. 32/10)

ç) Bilecik Müftülük Şefi, müfettiş raporuna dayanılarak Başkanlığın 25.3.1969 tarihli onayı ile Sındırgı Müftülük Memurluğuna nakledildiği anlaşılmaktadır.

d) Bilecik Müftüsü Ahmet Öztürk'ün, Eyüp ilçesi vâizliğine ve bu yer müftülük şefi İsmail Hakkı Dut'un da Sındırgı ilçesi Müftülük memurluğuna müfettiş raporlarına istinaden tâyin edildikleri, bu konuda Yaşar Tunagür'ün her hangi bir suiistimali ve ilgisi bulunmadığı Devlet Bakanlığının, 13.4.1970 tarih ve 2.01.1598 ve 1599 sayılı yazıları ve ilişkilerinin tetkiki ile de teeyyüd etmektedir. (Gd. 11 - 12, S. 1, 2)

Sonuç ve kanaat :

Bilecik Müftüsü Ahmet Öztürk ve bu müftülük şefi İsmail Hakkı Dut'un Yaşar Tunagür tarafından himaye edildiği ve hediye aldığı iddiasının müfettiş raporları ve Devlet Bakanlığı yazılariyle vârid olmadığı inancına varılmıştır.

Yaşar Tunagür'ün; Tekirdağ Müftüsü Ali Arslan, Tutak Müftüsü Abdurrahman Dürre ve Aydın Müftüsü Mehmet Şirindoğan haklarında tahkikata memur edilen ve evlerinde arama yapan müfettişleri başka taraflara usulsüz olarak naklettiği iddia olunmuştur.

İnceleme :

a) Tekirdağ Müftüsü Ali Arslan hakkında tahkikata memur edilen Diyanet İşleri Başkanlığı Teftiş Kurulu Üyesi Nisan Toksarı :

1. – İlmî ve resmî yetkisi olmadığı halde, Ürdün'de memleketimiz bakımından çok önemli olan Kongreye, Türkiye mümessiliyim diye birkaç defa katılması,

2. – Hac mevsimlerinde bir Arap şirketi namına köy köy dolaşıp cami köşelerinde şirket adına reklâm yaparak Türk hacılarını yollarda perişan bir hale düşürmesi,

3. – Ürdün ve İsviçre'deki Müslüman Kardeşler Teşkilâtının kalıntılarından direktif alarak fırsat buldukça Türkiye içinde dolaşmak suretiyle dini siyasete alet etmesi,

4. – Yurt dışına çıkarken 5682 sayılı Kanunun 17 nci maddesini ve Başkanlığı hiçe sayarak izin almaması ve bir turizm şirketine adı karışarak zimmetine para geçirdiğinin basına intikal etmesi.

Sebepleriyle müfettişlikten alınması için 16.1.1970 tarihinde Personel Dairesi Başkanlığının teklifi üzerine Disiplin Kuruluna sevk olunmuştur. (Kd. 53/1, S. 60)

5. – Nisan Toksarı'nın (Selâmet Turizm ve Nakliyat Kolektif Şirketi Kadir Mısırlıoğlu ve Ortakları) Firmasiyle ortak olduğu, Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulunun 2.1.1967 tarih ve XXIX - 2/74 - 69 sayı ile Diyanet İşleri Başkanlığına yazdığı yazıdan anlaşılmaktadır. (Kd. 53/1, S. 58)

6. – Nisan Toksarı'nın, Mardin vâizliğine tayini, 23.1.1967 tarihli Personel Dairesi Başkanlığının teklifi ve aynı tarihte Başkanlığın onayı ile yapılmıştır. (Kd. 53/1, S. 61)

7. – Nisan Toksarı'nın Mardin vâizliğine tâyininin tebliğine imkân olmadığı, 23.1.1967 tarihli tutanaktan anlaşılmaktadır. (Kd. 53/1, S. 59)

8. – Nisan Toksarı'nın Mardin vâizliğine tain edildiği halde vazifesi başına gitmediğinden dolayı müstafi addedilmesi, Personel Dairesi Başkanlığının teklifi ve Başkanlığın 17.2.1967 tarihli onayından anlaşılmaktadır. (Kd. 53/1, S. 69)

9. – Nisan Toksarı, müstafi addedilmesinin aleyhinde Danıştaya dâva açmış, Danıştay 5 inci Dairesinin Esas 1967/1638 ve 1967/5103 sayılı kararı ile müstafi mucibini iptal etmiştir. (Kd. 53/1, S. 95)

10. – Danıştayın iptal kararına uyan Başkanlık, Nisan Toksarı'yı İstanbul merkez vâizliğine tâyin ettiği ve halen bu yerde vazife gördüğü, Devlet Bakanlığının 30.6.1970 tarih ve 2.01.2589 sayılı yazılarının birinci maddesinden anlaşılmaktadır. (Kd. 53, S. 1)

b) Tutak Müftüsü Abdurrahman Dürre hakkında tahkikata memur edilen müfettişlerden Rüstem Kocadurmuşoğlu :

1. – Askere sevkinden dolayı 24.4.1967 tarihinde müfettişlik görevinden ayrılmıştır. (Kd. 53/2, S. 24)

2. – Diyanet İşleri Başkanlığı adına İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünde burslu olarak okuyan Rüstem Kocadurmuşoğlu, askerlik görevinden sonra 1.4.1969 tarihinde Tarsus aday vâizliğine tâyin olunmuştur. (Kd. 53/2, S. 21)

3. – Rüstem Kocadurmuşoğlu, 17.4.1970 tarihinde Besni kazası vâizliğine atandığı ve halen görevine başlamamış bulunduğu, Devlet Bakanlığının 30.6.1970 tarih ve 2598 sayılı yazıları ve sicil dosyasının tetkikinden anlaşılmaktadır. (Gd. 53, S. 1) ve (Kd. 53/2, S. 34)

c) Müfettiş İsmail Taştekin'in 1.5.1967 tarihinde askere gitmesi dolayısiyle müfettişlik görevinden ayrıldığı, askerden dönüşünde isteği üzerine, Çankaya ilçesi Gülveren Camii imam hatipliğine tâyin olunduğu, bilâhare Millî Eğitim Bakanlığına geçmiş olup halen Ankara - Mamak Ortaokulu Din Bilgisi öğretmeni olarak vazife gördüğü Devlet Bakanlığının yukarıda sözü edilen yazılarından anlaşılmıştır. (Gd. 53, S. 2)

d) Aydın Müftüsü Mehmet Şirindoğan hakkında tahkikata memur edilen Müfettiş Süleyman Aşıkkaya ve Müfettiş Şerafettin Keskin'in halen müfettiş olarak vazife gördükleri, Devlet Bakanlığının 30.6.1970 tarih ve 2589 sayılı yazılarından ve sicil dosyalarının tetkikinden anlaşılmıştır. (Gd. 53, S. 2) ve (Kd. 53/3 ve Kd. 53/4)

Sonuç ve kanaat :

Yaşar Tunagür'ün, Tutak, Tekirdağ ve Aydın müftüleri haklarında tahkikata memur edilen müfettişleri, usulsüz olarak başka görevlere tâyin ettiğine dair iddianın sabit olmadığı, (sicil dosyalarının tetkiki ve Devlet Bakanlığı yazılarının incelenmesi sonucu) anlaşıldığından bu konuda Yaşar Tunagür hakkında bir işlem yapılmasına lüzum olmadığı inancına varılmıştır.

XIX

Yaşar Tunagür'ün, Tutak Müftüsü Abdurrahman Dürre, Derik Müftüsü Kâmil Yalçın, Tekirdağ Müftüsü Ali Arslan, Kulp Müftüsü M. Emin Bozarslan ve Aydın Müftüsü Mehmet Şirindoğan haklarında müfettişlerce tanzim olunan fezlekeleri muameleye tâbi tutmadığı iddia olunmuştur.

İnceleme :

A) Tutak Müftüsü Abdurrahman Dürre :

1. Tutak Müftüsü Abdurrahman Dürre'nin gizli Kürt cemiyeti ile ilgili bulunduğu ve Barzani ile temas halinde olduğu,

2. – Kürtleri, Türk ordusu aleyhine tahrik ettiği,

3. – Üfürükçülük yaptığı,

4. – T. İ. P. nin paralelinde hareket ettiği anlaşıldığından, 633 sayılı Kanunun 22 nci maddesindeki niteliği kaybettiğinden ve aynı kanunun 25 inci maddesine göre hakkında muamele yapılması lâzım geldiği, Müfettiş Rüstem Kocadurmuşoğlu ve Müfettiş İsmail Taştekin tarafından müştereken hazırlanan 19.11.1966 tarihli fezlekenin incelenmesinden anlaşılmaktadır. (Gd. 38 - 44, 43)

B) Tekirdağ Müftüsü Ali Arslan :

Ali Arslan'ın, kanunlara, nizamlara, Atatürk ve inkılapları aleyhinde konuşmalar yapmadığı ve iddia olunan hiçbir hususun vâki olmadığı, yalnız vilâyetten

yazılan yazıları ifşa ettiğinden T. C. Kanununun 229 uncu maddesine göre işlem yapılmasının uygun olacağı, Müfettiş Süleyman Aşıkkaya ve Müfettiş Şerafettin Keskin tarafından müştereken hazırlanan 2.2.1968 tarihli fezlekenin tetkikinden anlaşılmaktadır. (Gd. 38)

C) 1. – Müfettişlerce tanzim olunan fezlekelere dayanılarak, Tutak Müftüsü Abdurrahman Dürre'nin bu ilçeden alınarak Eflâni ve bilâhare de Malkara Müftülüğüne naklen tâyin edildiği halen bu yerde vazife gördüğü,

Teftiş Kurulunca düzenlenen dosyanın, 11 aya yakın bir zaman, halen görevinden alınmış bulunan Teftiş Kurulu Başkanvekili Rahmi Özer'in yedinde kaldığı, dosyanın Disiplin Kuruluna intikâl ettirildiği, Abdurrahman Dürre'nin Disiplin Kurulunca savunmasının beklenildiği,

Fezlekede bulunan bir kısım evrakın bulunmamış olması dolayısiyle bu konuda tahkikatın devam ettiği.

2. – Derik Müftüsü Kâmil Yalçın'ın, bu ilçeden alınarak Türkeli'ne ve bilâhare de Sason Müftülüğüne nakledildiği,

Bu kimsenin; halen D. S. İ. Onuncu Bölge Müdürlüğü muamelât memurluğu vazifesi gördüğü,

3. – Tekirdağ Müftüsü Ali Arslan hakkında T. C. Kanununun 229 uncu maddesi gereğince açılan dâvanın devam ettiği ve kendisinin müftülükten alınarak İstanbul vâizliğine verildiği,

4. – Kulp Müftüsü M. Emin Bozarslan'ın bu yerden alınarak Şarköy Müftülüğüne nakledildiği,

5.10.1968 tarihinde tutuklanması dolayısiyle müstafi sayıldığı,

5. – Aydın Müftüsü Mehmet Şirindoğan hakkında müfettişlerce yapılantahkikat sonunda, Kürtçülük ile ilgili bir faaliyetinin bulunmadığı, isnad edilen hususlarla bir ilgisi olmadığı anlaşıldığından halen Aydın'da müftülük görevine devam etmekte olduğu,

Devlet Bakanlığından alınan 16.6.1970 tarih ve 2393 sayılı cevabî yazının incelenmesinden anlaşılmıştır. (Gd. 38, S. 1, 2)

B) Tahkikatımız sırasında önerge sahibi Sayın Mehmet Özgüneş tarafından vesika mahiyetinde komisyonumuza verilen Abdurrahman Dürre, Osman Gök ve Ahmet Neylâni adlarındaki müftülere dair MİT Müsteşarlığının 195717 sayılı yazıları ile Yaşar Tunagür'ün bir ilgisi olmadığı inancına varılmıştır. (Gd. 38/1)

Sonuç ve kanaat :

Yukarıda yapılan açıklama ve incelenen resmî yazılardan, Tutak, Tekirdağ, Aydın müftüleri hakkında yapılan tahkikat sonucu tanzim edilen fezlekelerde is-

tenen hususların yerine getirilip getirilmemesi konusunda Yaşar Tunagür'ün bir tesiri olmadığı inancına varılmıştır.

XX

Yaşar Tunagür'ün siyasi faaliyetlerde bulunduğu, mezhep ihtilâflarına karıştığı, dış seyahatlara giderek Londra'daki İslâm öğrencileriyle temasta bulunduğu, 1969 yılı Hac mevsiminde Mekke'de toplanan Rabıtatül Alemül İslâm toplantılarına katıldığı, bu toplantıdaki durumu hakkında dışişleri memuru tarafından bir rapor verildiği, Kur'an kursları ve İlâhiyat Fakültesi Yardımlaşma Dernekleri tarafından toplanan paraları, Irak'taki Nurcu öğrencilere verilmek üzere Irak'ta bulunan Ahmet Ramazan'a gönderdiği, Kürtçülük, Nurculuk, Süleymancılık ve bölücülük hareketlerinde bulunduğu iddia olunmuştur.

İnceleme :

A) Sayın Cumhurbaşkanlığından Yaşar Tunagür'e ait getirtilen dosyada, imza ve tarihi belli olmıyan (7) sayfalık bir yazının özetinde :

Yaşar Tunagür'ün, İzmir'de bulunduğu sırada Komünizmle Mücadele Derneği ve Milliyetçi Öğretmenler Derneği ile münasebet tesis ettiği ve din işlerine bağlı müesseselerle bunları irtibatlandırdığı, aşırı sağ cephenin lideri durumuna geldiği ve Diyanet İşleri Teşkilâtını sağ cephe faaliyetlerine vasıta kıldığı. Yaşar Tunagür'e cephe almış grubun kendisini Kürtçü, Nurcu ve gerici olarak vasıflandırdığı, Abdurrahman Dürre ve Ali Arslan gibi Kürtçü şahıslarla irtibatının bulunduğu ve bu şahısların ıslahı nefsettiklerini savunduğu, kendisinin aynı zamanda Siirtli, olması bütün bu şüpheleri üzerine çektiği.

Bu haliyle Yaşar Tunagür, Diyanet İşleri camiasının Nurculuk gibi memleketimiz bakımından arzu edilmeyen bir faaliyeti yönetmekte ve teşkilâtı bu kadro ile doldurarak istikbale muzaf yatırımlara girişmesi bakımından zararlı bir tip olarak vasıflandırıldığı görülmüştür. (C. Bşk. D. S. 2 - 7)

B) Dışişleri Bakanlığından alınan, 7.7.1970 tarih ve 1597 sayılı cevabî yazıda, 1960 yılı Hac mevsiminde Cidde Büyükelçiliğimizi takviye etmek üzere, merkezden geçici olarak gönderilen bir memurumuzun, dönüşte, bağlı bulunduğu daireye sunduğu hususi bir raporda, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür'ün, Rabıtatül Âlemül İslâm toplantılarına hemen her gün iştirak ettiği, raporda Tunagür hakkında başkaca bir bilgi mevcud olmadığı bildirilmiştir. (Gd. 51 - 52, S. 2)

C) Dışişleri Bakanlığından alınan, 7.7.1970 tarih ve 1596 sayılı cevabî yazıda;

Yaşar Tunagür'ün, Londra'daki İslâm öğrencileri tarafından davet edildiği konusunda bakanlıklarınca yapılmış her hangi bir muamelenin kaydına rastlanmadığı bildirilmiştir. (Gd. 51 - 52, S. 1)

D) Yaşar Tunagür'ün, İzmir gezici vâizi olarak bulunduğu sıradaki olumsuz faaliyetlerine dair her hangi bir rapor bulunup bulunmadığına dair vâki sorumuza cevaben, İçişleri Bakanlığının, 1.4.1970 tarih ve Emniyet Genel Müdürlüğü ifadeli 1. B. 12273 - 14172/46788 sayılı cevabî yazılarına ilişik, 12.8.1965 tarih ve 78075 sayılı raporda :

Yaşar Tunagür'ün, Kur'an kursu öğrencilerine Cumhuriyet, Atatürk ilkeleri, 27 Mayıs aleyhinde ve gericilik aşıladığı, inkılâpları rencide eder mahiyette sözlerle millî birlik ve beraberliği bozmaya çalıştığı,

Komünizmle mücadele ve Milliyetçi Öğretmenler Dernekleri idarecileri ile işbirliği halinde olduğu,

İlâhiyatta öğrenci yetiştirme, Kur'an kursu ve İmam - Hatip Okulu öğrencilerini Komünizmle Mücadele Derneği ve Türk Ocağı toplantılarına katılmaya zorladığı, Güzelyalı'da açılacak bir kolejde milliyetçi öğretmenler ile birlikte Yaşar Tunagür'ün de hocalık yapacağının söylendiği bildirilmektedir. (Gd. 16 - 16 - 18, S. 2 -3)

E) Yaşar Tunagür'ün, siyasi faaliyette bulunup bulunmadığı ve mezhep ihtilâflarına karıştığı yolunda, halen Emniyet Genel Müdürlüğünde suç teşkil edecek bir konu olup olmadığı hususunda, İçişleri Bakanlığına vâki sorumuza cevaben alınan, 1.4.1970 tarih ve Emniyet Genel Müdürlüğü ifadeli 47034 sayılı cevabî yazıda; Yaşar Tunagür hakkında Emniyet Genel Müdürlüğünde vesikaya müstenit kanuni koğuşturmayı gerektirecek mahiyette bir bilgi bulunmadığı bildirilmiştir. (Gd. 17)

F) Yaşar Tunagür'ün Kur'an Kursları ve İlâhiyat Fakültesi Yardımlaşma Dernekleri tarafından toplanan paraları Irak'taki Nurcu öğrencilere verilmek üzere, Irak'ta bulunan Ahmet Ramazan'a gönderdiği ve bu konuda Millî Emniyet Teşkilâtında vesikalara müstenit bilgi olduğu iddiasının tevsiki için Başbakanlıktan alınan 8.7.1970 tarih ve yazı işleri 2 - 6450 sayılı yazılarında :

(Diyanet İşleri Başkan Yadımcısı Vekili Yaşar Tunagür hakkında bahis konusu hususlara dair teşkilâtlarında dokümanter bir bilgi bulunmadığı) MİT. Müsteşarlığından alınan yazıdan anlaşıldığı bildirilmektedir. (Gd. 49 - 50,S. 1)

Sonuç ve kanaat :

Yaşar Tunagür'ün Irak'taki öğrencilere, Türkiye'deki dernekler tarafından toplanan paraların gönderilmesi, Rabıtatül Âlemül İslâm toplantılarına kötü

niyetle katılması, Londra'ya İslâm öğrencilerinin daveti üzerine gitmesi, Kürtçülük, Nurculuk ve bölücülük faaliyetlerinde bulunması, Millî Emniyet Teşkilâtında aleyhinde rapor bulunduğu iddiası; yukarıda açıklanan resmî evrak ve delillerle sabid olmadığı, inancına varılmıştır.

UMUMİ TAHLİL

Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür'ün, usulsüz ve kanunsuz eylemlerine dair (20) maddede isnad olunan konuları ilgili vesika, resmî yazı ve kanunları incelenmiş ve şahitler dinlenmiştir.

Bunlar arasında en çok dikkat nazarlarımızı çeken, içte ve dışta; millî birlik ve bütünlüğümüzü bozmak, Kürtçülük, Nurculuk ve gericilik hareketleri isnadıdır.

Bu konuda ileri sürülen iddialarla, Dışişleri, İçişleri, ve MİT'ten alınan bilgiler, bir delil mahiyetinde olmadığı gibi sözü edilen iddiaları ret ve cerh eder nitelik arz ettikleri bir hakikattir.

Diğer taraftan, Yaşar Tunagür'ün hem Kürtçülüğü, Nurculuğu ve gericiliği iddia olunmakta hem de Komünizmle Mücadele ve Milliyetçi Öğretmenler Derneği idarecileriyle işbirliği yaptığı ileri sürülmektedir.

Bu eylemlerden; Kürtçülük, Nurculuk ve gericiliğini tevsik edecek mahiyette bir delil gösterilmemiştir.

Milliyetçi olmak ve komünizmle mücadele etmek ise, rejimimizin ve Devletimizin devamı ve inkişafı bakımından bütün Türk vatandaşlarının yapacağı kutsî ve zorunlu, mukaddes bir vazife olduğu da gerçektir.

Bu bakımlardan Yaşar Tunagür'ün, halen yapmakta olduğu görevinde, yukarda isnad edilen fiillere muhatab olamıyacağı ve hakkında her hangi bir muamele yapılmasına lüzum olmadığı sonuç ve inancına varılmıştır.

UMUMİ SONUÇ VE KANAAT

I - Eski İzmir Vaizi ve İstanbul Müftüsü Yaşar Tunagür'ün, Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı vekâletine tâyininde ve kendisine verilen yolluk ve ikamet yevmiyesinde, yukarıda gösterilen karar, belge ve açıklamalar muvacehesinde herhangi bir kanunsuzluk olmadığı inancına varılmıştır.

II - Yukarıda yapılan açıklama ve vesikaların karşılaştırılması sonucunda; İzmir Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun, kararnamesine Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olduğuna dair kaydın, Yaşar Tunagür tarafından konulmadığı ve bu konuda her hangi bir tesiri bulunmadığı.

Ancak; Personel Dairesinin, bu vazifeyi yapmakla yükümlü bulunması dolayısiyle, her hangi bir âmirin, mevcud olmayan bir kaydın kararnameye ithali

için vereceği emrin infazına, Anayasa, Türk Ceza Kanunu ve Memurîn Kanunu muvacehesinde mecbur olmayacağından, bu kaydı koyan memurlar hakkında Başkanlıkça ciddî bir tahkikat açılması lâzım geldiği inancına varılmıştır.

III - Karşıyaka Müftüsü Yusuf Ziya Yücegönül'ün, bu yerden Seferihisar'a ve oradan Karahallı'ya nakillerinin şikâyet üzerine, yapılan tahkikat sonucunda tanzim olunan müfettiş raporlarına ve Disiplin Kurulu kararlarına istinaden yapılmış olduğu ve naklin iptali için Danıştay'dan aldığı kararın infazında, Yaşar Tunagür'ün her hangi bir tesiri bulunmadığı inancına varılmıştır.

IV - Yaşar Tunagür'ün, İzmir İmam - Hatip ve İlâhiyata Öğrenci Yetiştirme Derneği tarafından bastırılan kitap bedelini zimmetine geçirdiği iddiasının sabit olmaması hasebiyle, bu konuda her hangi bir işlem yapılmasına lüzum olmadığı kanaatine varılmıştır.

V - Diyanet İşleri Başkanlığının, bütün yetkilerinden uzaklaştırılarak Yaşar Tunagür'ün fiilî olarak ve görevi yaptığı iddiası sabit olmadığından, bu konuda Yaşar Tunagür hakkında her hangi bir işlem yapılmasına mahâl olmadığı kanısına varılmıştır.

VI - Devlet Bakanlığından alınan resmî cevaplardan ve incelenen belgelerden Yaşar Tunagür'ün, Diyanet İşlerindeki kilit noktalara yapılan tâyinleri kendisinin yaptığı iddiası, vârit görülmediğinden bu konuda muamele tâyinine lüzum olmadığı inancına varılmıştır.

VII - Devlet Bakanlığının cevabî yazıları ve incelenen evrak, Yaşar Tunagür'ün, kendi adamlarını usulsüz olarak tâyin ettiği iddiasının vârid olmadığı inancını vermektedir.

VIII - Diyanet İşleri Başkanlığı Teftiş Kurulu Başkanvekili Rahmi Özer'in, Uşak Müftülüğüne tâyininde, Yaşar Tunagür'ün, her hangi bir tesiri olmadığı ve tamamen iddia hilâfına, bu tâyinin Bakanlıkça yapıldığı ve kanuna uygun bulunduğu inancına varılmıştır.

IX - Yaşar Tunagür, Yönetmelik gereğince her zaman ve her yerde vaazda bulunabilir.

1969 seçimlerine tekaddüm eden günlerde, resmen vazifeli olarak çıkmadığı, Devlet Bakanlığının iş'arından anlaşılmaktadır.

Bununla beraber; siyasi faaliyette bulunduğuna dair bir delil de gösterilmediğinden bu konuda, muamele tâyinine mahal olmadığı inancına varılmıştır.

X - Yukarıda resmî vesaike istinaden yapılan açıklamaya göre; Yaşar Tunagür'ün, özel bir statüye tâbi olan Gima'ca, Orta - Doğu memleketlerine seyahate gönderilmesinde ve Arapça bilmesi dolayısiyle, bu memleketlerle olan

muhaberatta faydalı olması düşüncesiyle verilen mesai ücreti ve yollukta bir kanunsuzluk bulunmadığı kanaatine varılmıştır.

XI - Yaşar Tunagür'ün, iptal edilen Danıştay Kararlarını, infaz edip etmeme yetkisine sahip bulunmadığı Devlet Bakanlığından alınan yazıdan anlaşılmış olduğundan, bu konuda her hangi bir işlem yapılmasına imkân olmadığı kanısına varılmıştır.

XII - Diyanet İşleri Başkanlığındaki önemli mevkilere, kanuni niteliği haiz elemanın bulunmasında güçlük çekildiği için vekâletle idaresine mecburen gidildiği, Devlet Bakanlığının Kanuni ve mukni açıklamasından anlaşılmış ve bu konuda Yaşar Tunagür'ün hiçbir ilgisi olmadığı inancına varılmıştır.

XIII - Diyanet İşlerinde münhal bulunan İkinci Başkan Yardımcısının, tâyin edilip edilmeme konusunda, Yaşar Tunagür'ün her hangi bir tesiri olmadığı inancına varılmıştır.

XIV - Diyanet İşleri eski Başkanı Ali Rıza Hakses'in, Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür'ü usulsüz olarak, İstanbul Müftülüğüne yaptığı naklin Devlet Bakanlığınca kanuna uygun olarak durdurulmasında ve Hakses'in ikinci defa emekliye sevkinde, Yaşar Tunagür'ün her hangi bir usulsüz hareketinin tesbit edilemediği ve Hakses'in emekliye sevkinin kanuna aykırı olmadığı inancına varılmıştır.

XV - Yapmakta olduğumuz Senato araştırması, Yaşar Tunagür'ün kendisi tarafından yaptığı eylemler bulunması icab ettiğinden, bu konuda Yaşar Tunagür'ün yapmış olduğu her hangi bir işlem ve eylem yoktur.

Ancak, Bakanlığın bu konuda kendi kanuni yetki ve tasarrufunu kullandığı inancına varılmıştır.

XVI - Diyanet İşleri Başkanlığı hesabına, Üniversite ve Yüksek Okullarda okuyan öğrencilere burs verilmesi konusunda, Yaşar Tunagür'ün her hangi bir usulsüz eylemi bulunmadığı inancına varılmıştır.

XVII - Bilecik Müftüsü Ahmet Öztürk ve bu Müftülük Şefi İsmail Hakkı Dut'un, Yaşar Tunagür tarafından himaye edildiği ve hediye aldığı iddiasının, Müfettiş raporları ve Devlet Bakanlığı yazılariyle vârid olmadığı inancına varılmıştır.

XVIII - Yaşar Tunagür'ün, Tutak, Tekirdağ ve Aydın müftüleri haklarında tahkikata memur edilen Müfettişleri, usulsüz olarak başka görevlere tâyin ettiğine dair iddianın sabit olmadığı, sicil dosyalarının tetkiki ve Devlet Bakanlığı yazılarının incelenmesi sonucu anlaşıldığından, bu konuda Yaşar Tunagür hakkında bir işlem yapılmasına lüzum olmadığı inancına varılmıştır.

XIX - Yukarıda yapılan açıklama ve incelenen resmî yazılardan; Tutak, Tekirdağ ve Aydın müftüleri hakkında yapılan tahkikat sonucu tanzim edilen fezlekelerde istenen hususların yerine getirilip getirilmemesi konusunda, Yaşar Tunagür'ün bir tesiri olmadığı inancına varılmıştır.

XX - Yaşar Tunagür'ün, Irak'taki öğrencilere, Türkiye'deki dernekler tarafından toplanan paraları göndermesi, Rabıtatül Âlemül İslâm toplantılarına kötü niyetle katılması, Londra'ya İslâm öğrencilerinin dâveti üzerine gitmesi, Kürtçülük, Nurculuk ve bölücülük faaliyetlerinde bulunması, Millî Emniyet Teşkilâtında aleyhinde rapor bulunduğu iddiası; yukarıda açıklanan resmî evrak ve delillerle sabit olmadığı, inancına varıldığını saygılarımızla arz ederiz.

Başkan	Sözcü
Gaziantep	Çorum
İ. Tevfik Kutlar	*M. Şevket Özçetin*
Kâtip	
Hakkâri	Adıyaman
Muhalefet şerhim eklidir	*Sırrı Turanlı*
Necip Seyhan	
Balıkesir	Konya
Nuri Demirel	*Feyzi Halıcı*
Afyon	Gaziantep
Kemal Şenocak	Muhalifim
	Şerh eklidir
	Salih Tanyeri
Elâzığ	Cumhurbaşkanınca S. Ü.
Muhalefet şerhim eklidir	Muhalifim
Salim Hazerdağlı	Şerh eklidir
	Osman Köksal

Tabiî Üye

Muhalefet şerhim eklidir

Suphi Karaman

BAŞKAN – Muhalefet şerhlerinin okunmasından evvel bir değerli arkadaşımız salonda çoğunluğun mevcud olmadığını yazı ile Başkanlığa bildirmiştir. Başkanlık Divanı da çoğunluğun bulunmadığında tereddüd etmektedir.

SALİH TANYERİ (Gaziantep) – Sayın Başkan, muhalefet şerhleri okunsun ondan sonra. Rapor bir küldür.

BAŞKAN – Müsaade buyurun efendim. Filhal yoklama zilini çaldırıyorum. İçeri giren arkadaşların durumuna göre raporun okunup okunmaması hususunu da ayrıca tezekkür edeceğim.

BAŞKAN – Yoklama yapılacaktır.

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN – Efendim, Başkanlık Divanı ikaz edilmiş ve bir sayın üye tarafından, mevzuun önemi sebebiyle, ekseriyet olmadığı konusunda yoklama yapılması istenmiştir.

Yapılan yoklama sonucunda 61 sayın üyenin mevcud olduğu anlaşılmış bulunduğundan devama imkân görülememektedir. Bu nedenle 27 Nisan 1971 Salı günü saat 15,00 te toplanılmak üzere 62 nci Birleşimi kapatıyorum efendim.

5. – Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri konusunda kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu raporu okunmasının devamı (10/28) (*)

BAŞKAN – Geçen birleşimde tamamı okunamayan raporun okunmasına geçiyoruz. Sayın Özgüneş ve Sayın Devlet Bakanı buradalar.

Raporun uzunluğu nazarı itibara alınarak sayın üye arkadaşımız, müsamahanıza sığınarak raporu oturarak okumaya devam edeceklerdir.

Komisyon Başkanı yerindeler.

Buyurunuz, okuyunuz; efendim.

GAZİANTEP SENATÖRÜ SALİH TANYERİ, ELÂZIĞ SENATÖRÜ SALİM HAZERDAĞLI, TABİÎ SENATÖR SUPHİ KARAMAN VE CUMHURBAŞKANINCA SEÇİLEN ÜYE SENATÖR OSMAN KÖKSAL'IN MUHALEFET ŞERHLERİ VE EKLERİ

Cumhuriyet Senatosu Yaşar Tunagür Araştırma Komisyonu raporuna muhalefet şerhi

1. – Yaşar Tunagür'ün meslekî durumu, mevzuatımız noktasından, hukukîdir. Kendisi, her ne kadar Yüksek Mühendis olarak tanınmak ve tanıtılmak istenmekte ise de, Tapu ve Kadastro Okulu (B) Şubesi mezunudur. Müftülük ve vâizlik ehliyeti olduğu Diyanet İşleri Başkanlığının Müşavere ve Dinî Eserleri İnceleme Heyetinin badelimtihan verdiği kararla tesbit edilmiştir.

(*) C. S. Tutanak dergisi : C. 64 - S. 682.733.

2.7.1965'te yayınlanan 633 sayılı Kanun; 22 nci maddesi ile müftü ve vâizlerin din eğitimi veren yüksek öğretim müesseselerini bitirmiş olmasını şart kılmış, sözü geçen görevlere bu nitelikte istekli çıkmadığı takdirde İmam - Hatip okullarının ikinci devresini bitirenlerin alınabileceği ihtirazi kaydını koymuştur.

Ancak geçici 1 inci madde, kanunun yürürlüğe girdiği tarihte görevi başında olanların müktesep haklarını saklı tutmuş, bunlardan :

A) Unvanlarında bu kanunla bir değişiklik yapılmamış olanların müktesep derece aylıklariyle aynı göreve atanmış sayılacaklarını.

B) Unvanlarında değişiklik yapılmış veya hizmetleri kaldırılmış olanların iki ay içerisinde müktesep derece aylıklariyle maaş derecelerine uygun görevlere, bu görevlere atanacaklarda aranılan niteliklere bakılmaksızın, bir defaya mahsus olmak üzere, atanabileceklerini hükme bağlamıştır.

Teşkilât Kanununun intibak maddesini teşkil eden bu geçici maddenin (A) fıkrasına göre o tarihte müftü olanlar, tahsil durumları ne olursa olsun müftülüğe atanmışlar, bu suretle müktesep hakları olan memuriyetlerde kalmışlardır.

Tunagür, kanunun yürürlüğe girdiği tarihte İzmir'de gezici vâiz olduğundan ve kanun bu unvanı kaldırdığından kendisi, mükteseb olan İzmir vâizliğine tâyin edilip kanuni intibakı bu suretle yapılmıştır. Bu tarihte 4 üncü Koalisyon görevdedir. Buna bilhassa dikkat etmek lâzımdır.

Müşarünileyh 15.12.1965 tarihinde, yani Adalet Partisi iktidarının ilk ayında, yıldızı parlayarak, kanuni ehliyeti olmadığı halde - çünkü 633 sayılı Kanunun 22 nci maddesinin (A) fıkrası, Başkan yardımcılarından birinin yüksek dereceli din öğretimi veren bir okul veya fakülteden en az birini bitirmiş olmasını şart koymaktadır - Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı vekâletine tâyin edilmiş ve 1108 sayılı Maaş Kanununun 8 inci maddesine göre ikamet yevmiyesi verilmesi öngörülmüştür.

Oysa ki, bu tâyinden dört ay önce, 12.8.1965 tarih ve Şube I. B. 12273/14172 sayı 78075 ayılı yazı ile İçişleri Bakanlığı bu zatın Atatürk düşmanı, irticai faaliyetlerde bulunan ve seçimlerde belli bir partiyi desteklemeye hazırlanan bir zat olduğunu Devlet Bakanlığına bildirmiş bulunmaktadır. (Ek No. : 1) Bu nokta bilhassa şayanı dikkattir.

Bu vazifede iken 9.4.1966 tarihli kararname ile ve 5498 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin 5 inci fıkrasının uyarınca 1 100 lira maaşla ve 800 lira asli maaşlı müktesebinin 2 üst derecesinde, İstanbul Müftülüğüne terfi ve 21.4.1966 tarihli onayla da tekrar 1 750 lira kadro aylıklı Başkan Yardımcılığı vekâletine ikamet yevmiyesi ile tâyin edilmiş, o günden bu yana, Devlet Bakanlığının yazılı beyanına göre bir ehli bulunmadığından her altı ayda bir yeni onay alınmak suretiyle bu görevde ipka edilmiştir.

Yaşar Tunagür 633 sayılı Kanunun 22 nci maddesine göre müftü olamaz. Fakat bu kanunun geçici 1 inci maddesine nazaran müktesebi olan vâizliğe intibak ettirildiğinden ve 22 nci maddenin (E) fıkrası da müftü ve vâizleri aynı kategoride mütalâa etmiş bulunduğundan müftü tâyin edilebilmiştir. Ancak geçici birinci maddenin (D) fıkrasındaki, bir defaya mahsus olmak üzere, ihtirazi kaydı komisyonda tartışma konusu olmuştur.

Kendisinin kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki görevi İzmir Geçici Vâizi olduğuna ve bu unvan da kanunda kaldırılmış bulunduğuna göre kendisi bir defaya mahsus olmak kaydı kullanılarak İzmir Vâizliğine tâyin edilmiştir. Oysa ki bu bir defaya mahsus kaydı bulunmasaydı 22 nci maddeye göre yüksek din okulu ya da fakültesi veya imam - hatip okulu 2 nci devre mezunu olmadığından vâiz tâyin edilemezdi. O halde denildi, maddedeki bir defaya mahsus olmak kaydı bu şekilde kullanılmış olduğuna göre buradan tekrar İstanbul Müftülüğüne tâyini geçici birinci maddenin (D) bendinin ihlâlidir.

22 nci maddenin (E) fıkrası, müftü ve vâizler diyerek ikisini de aynı statüde mütalâa etmeseydi bu görüş doğru olurdu. Her ne kadar kanunun diğer maddelerinde müftülerin, vâizlerin sicil âmiri olduğu, yani aralarında bir kademe farkının mevcut bulunduğu mânasına gelen hükümler mevcutsa da 22 nci maddenin müftü ve vâizler kaydı mutlak olduğundan birine nail olunduktan sonra, ilelebet orada kalınmak gibi katî bir şart ortadan kaldırılmakta ve aynı statü içinde birinden diğerine geçmenin mümkün kılındığı mütalâa edilmektedir kanaatindeyiz.

Fakat şayanı dikkat olan nokta kanunun bu olanağının iktidar tarafından, aslında müftülük ehliyeti olmayan ve meselâ şimdi müracaat etseydi ne vâiz ve ne de müftü olamayacak bir zatın, takdire bağlı olduğu bildirilen bir tasarrufa, birden İstanbul Müftülüğü gibi her cihetten önemli ve bu sebeple yüksek bilgi, hattâ ihtısas istiyen bir şehrin müftülüğüne getirilmesi ve kanunun verdiği olanakla da kendisine, Bakanlar Kurulu kararıyle, müktesebinin üstünde maaş ödenmek imkânının yaratılmasıdır. Böylece Yaşar Tunagür bir taraftan, tahsili itibariyle, aslâ nail olamayacağı bir makama getirilmekle kalmamış, sanki çok lâzım ve şahsından vazgeçilemez bir ilim adamı imiş gibi, bu makamın kadrosu da kendisine verilmiş ve bu kadro maaşını bilhakkın alması için gereken 6 yılı beklemesine mahâl vermemek için de, ancak çok müstesna ahvalde uygulana gelmekte olduğunu bildiğimiz, Bakanlar Kurulu kararı alınmıştır.

Bununla da yetinilmemiş müşarünileyh, bilgilerinden daha da fazla faydalanılmak için, tekrar Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı vekâletine atanmış ve kanunen vekâlet 6 ay olduğu için, bu sürenin her doluşunda yeni bir altı aylık onay alınmak suretiyle kendisi, Adalet Partisi iktidarının hiçbir makamda asilleri bile tutmadığı 4 yıl iki ay 21 gün bu makamda muhafaza edilmiştir.

Kanunun 22 nci maddesinin (A) bendi "Diyanet İşleri Başkan yardımcılarından birinin din öğretimi veren yüksek dereceli okul veya fakültelerden en az birini bitirmiş olmasını şart kılmıştır. Kanuna bağlı kadro cetvelinde iki Başkan yardımcısı bulunduğuna göre diğerinin bu niteliği haiz olması şart değildir. Hattâ hiçbir din eğitimi geçirmemiş olan Tunagür'ün bile asaleten tâyinine mâni değildir. O halde 4 yıl, 2 ay, 21 gün, ehil ve lâyık bir asil bulunmadığı için, tâyin yapılmamış olan bu makama, iktidar nazarında ehil ve lâyık olduğu İstanbul'a tâyininden ve muavin vekâletine getirilmesinden anlaşılan bu zatın asil olarak neden tâyin edilmemiş olduğunu anlamak güç değildir.

Şayanı dikkat olan diğer nokta öteki muavinliğe de kimsenin atanmamış olması. Devlet Bakanlığı Teşkilâtta buraya tâyin niteliğini haiz ehil bir zatın bulunmadığı için asaleten tâyininin yapılmadığını bildirmektedir. O halde bir münasibinin zuhuruna kadar, diğerinde olduğu gibi, vekâleten bir zatın getirilmesinin olanağı neden araştırılmamıştır. Bakanlık buna icranın takdiri demektedir. Eğer icra geniş din görevlisi kadrosunda muavinliğe din öğretimi veren yüksek dereceli okul veya fakültelerden en az birini bitirmiş ve din görevlisi olarak da meslekte veya dinî, meslekî kariyerde en az on yıl çalışmış, arapça bilen bir zatın mevcudiyetini kabul etmiyorsa o takdirde Devletin bu tür tahsil ve hizmet için yaptığı masraflara yazık olmuş nazariyle bakmak ve araştırmanın bu alanlara da teşmilini temenni etmek lâzımdır. Aksi halde icranın takdirinin kamu yararı aleyhine ve iddiada olduğu gibi şahsi araştırmamızın verdiği neticeye göre bizzat Başbakanın arzusu ve Devlet Bakanı Sayın Sezgin'in tavsiyesi ile bu makama getirilmiş olan Yaşar Tunagür'ün Diyanet İşlerinde tek hâkim bırakmak gayesi lehine kullanılmış olduğunu kabul gerekir.

Esasen Diyanet Merkez Teşkilâtında vekâletle idare edilen tek makam da burası değildir. Araştırma göstermiştir ki, Başkanlık, muavinlik olgunlaştırma, teftiş, özlük, donatım, derleme ve yayın, evrak ve idari işler müdürlükleri ve diğer birçok makam bu şekilde vekâletle doldurulmakta, buna Başkanlığın cevabı "münasiplerinin bulunmamış olduğu" şeklinde tezahür etmektedir.

2. – Karakullukçu'nun tâyin kararnamesinde sahtekârlık :

12248 sayılı Resmî Gazete, münhal bulunan İzmir Vilâyeti müftülüğüne 700 liralık kadroda 450 lira aylık alan Erdek Müftüsü ve Yüksek İslâm Enstitüsü ile Hukuk Fakültesi mezunu Ahmet Karakullukçu'nun almakta olduğu 450 lira maaşla ve kadrosu ile birlikte naklen atanmasının uygun bulunduğu üçlü kararnamesini yayınlamıştır.

1957 - 1958 öğretim yılında imam - hatip ikinci devre mezunu olan Karakullukçu 27.8.1964 te tâyin edildiği Erdek müftülüğünden 24.2.1966 tarihinde bu

sıfatlarla İzmir müftülüğüne atanmıştır. Kendisinin ne İlâhiyat ve Hukuk Fakültesi mezunu olmadığı ilgili mercilerin iş'arından anlaşılmıştır. Ancak mükteseb müftülük olduğuna göre Erdek müftülüğünden İzmir'e getirilmesinde kanuna aykırılık yoktur. Fakat İzmir Müftüsü Celâl Yıldırım'ın tahsilsizliği sebebiyle Muş'a nakli üzerine karşılaşılan bâzı müracaatlara binaen Sayın Sezgin'in İzmir'e eskisinden daha bilgili ve kifayetli bir müftünün tâyini gerektiği sözü ve Yaşar Tunagür'ün Ahmet Karakullukçu var cevabının, böyle bir ortamda bir ilçe müftüsünün İzmir gibi büyük bir vilâyetin müftülüğüne tâyininin pek kolay olamıyacağının dikkat nazarına alınması halinde durum bir özellik kazanmaktadır. Gerçekten Sekreter Nükhet Atlıhan, kararnameye Ahmet Karakullukçu'nun mezun olduğu yüksek okulların kaydedilmesinin Tunagür tarafından emredildiğini bildirmektedir. Kendisi 12.10.1967 de alınan ifadesinde özetle şunları söylemiştir : "Ben bu kararnameyi emir gereğince yazdım. Fakat tahsil durumundan bahsetmemiştim. Bu kararnameyi imzaya yollamıştım. Bilâhare kararname tashih edilerek ve üzerine bir not takılmış olduğu halde Muavin Yaşar Tunagür beyden geri geldi. Bu arada beni yukarıda makamına çağırarak bu kararnameye tahsil yazmamışsınız ben bu zatı çok iyi tanırım iki fakülte mezunudur. Hem Hukuk Fakültesini ve hem de Yüksek İslâm Enstitüsünü bitirmiştir. Hadi evlâdım çabuk yaz getir dedi. Ben de verilmiş olan bu emri söylendiği şekilde ve tashih edildiği gibi yazdım ve gönderdim. Kararname tekrar imzadan çıkıp bana geldiğinde tashih edilmiş şekli ve not yoktu." (Ek 2)

Filhakika âmirin kanunsuz emri, memuru mesuliyetten kurtaramıyacağı bedihî ise de yetkili âmirin bilerek hakikat hilâfı bir dökümanı imza etmesi ve bunu âmirlerine de imza ettirmesi bir suçtur.

İzmir Müftülüğünün önemi dolayısiyle ve Sayın Bakanın eskisinden daha liyakatli bir zatı tâyini emri sebebiyle böyle niteliği haiz olmayan bir kimsenin kolaylıkla müftü tâyin edilmesi muhal olduğundan hâdise kasda makrundur. Ve Tunagür'e isnat kabiliyeti mevcuttur. Tahkikatta bu isnat kabiliyeti, Ahmet Karakullukçu'nun İzmir'e tâyininde hiçbir menfaati olmayan, bu sıfatla sahte bir varaka tanzimi düşünülemiyecek bulunan, Nükhet Atlıhan'ın şahadetiyle mertebei sübuta vardığı halde sonuçlandırılmaması, icranın kusurudur. Resmî Gazete sahtekârlığının araştırılması için Devlet Bakanlığının 2.10.1967 tarih ve 7017 sayılı emirlerine uyularak Diyanet İşleri Başkanlığında alınan ifadelerde ilginç sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bunlardan yukarıda bahsedilen Nükhet Atlıhan'ın, ifadesinden farklı olarak Rahmi Özer'in (o tarihte Özlük İşleri Başkanvekilidir) ifadesinde "Tâyinler yetki itibariyle benden geçmesi gerekirken İzmir Müftülüğüne atanması düşünülen Ahmet Karakullukçu'nun kararnamesini görmedim, benden habersiz yapıldı. Bu sebeple Ahmet Karakullukçu'nun İzmir'e tâyini ile

ilgili sıhhatli bilginin zamanın ve halen Reis Muavini olan Yaşar Tunagür'den alınacağı kanaatindeyim. Zira şimdi olduğu gibi o zaman da tâyin ve nakil işlerine Yaşar Tunagür hâkim durumda idi" denilmektedir. (Ek 3)

Aynı tarihlerde Özlük İşleri Müdürlüğünü yapan Yaşar Gökde, ifadesinde "O tarihlerde Özlük İşleri Müdürlüğünde bulundum. Müdürlüğüm zamanında ekseri kararnameye girecek mucipler bizden geçirilmiyordu. Tâyinlerde inha salâhiyeti kanunlara göre Personel Başkanına ve makama aid olduğundan bu hususta başka bilgim yoktur" demektedir. (Ek 4)

O tarihte Diyanet İşleri Başkanı olan Sayın İbrahim Elmalı ise bu hususta 19.10.1967 tarihli ifadelerinde şunları söylemektedir : "Eski İzmir Müftüsü Celâl Yıldırım'ın nakli münasebetiyle Başkan Muavini Yaşar Tunagür ile birlikte o zamanki Devlet Bakanının yanında bulunduğumuz sırada Devlet Bakanı İzmir Müftülüğüne tâyin olunacak zatın tahsil itibariyle eskisinden üstün olması gerektiğini bildirmesi üzerine, Muavin Yaşar Tunagür Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu var. Bu zat hem hukuk mezunu, hem de Yüksek İslâm Enstitüsü mezunudur diye cevaplandırmıştır." (Ek 5)

Yaşar Tunagür'ün 20.10.1967 tarihinde alınan ifadesinde "İzmir Müftülüğünün inhilâli üzerine o günkü Başkan Sayın İbrahim Elmalı tarafından kendilerine Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olarak tavsiye ve tezkiye edilen Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun şahsi bir talebi olmaksızın naklen tâyini hakkındaki muamelenin ikmali, tarafıma emredilmiş idi. Bende Zatişlerindeki alâkalı memura işbu kararnamenin hazırlanmasını söyledim" demiştir. (Ek 6)

Diyanet İşleri Başkanı Sayın Ali Rıza Hakses bütün bu olup bitenleri Devlet Bakanlığına yazdıkları 14.10.1967 gün ve özel 151 sayılı zata mahsus yazılarında "Yukarda bahis konusu edilen ifadelerin tetkikinden de anlaşılacağı veçhile, Ahmet Karakullukçu'nun Erdek Müftülüğünden İzmir Müftülüğüne nakli hakkındaki kararnameye dercedilen ve adı geçenin Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olduğu hakkındaki beyanların hilâfı hakikat olduğu ve sıfatların Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür tarafından kararnameye yazdırıldığı, sarahaten tesbit edilmiştir. Bu durum karşısında Yaşar Tunagür'ün bu hareketi T. C. Kanununun 339 uncu maddesinde tadad edilen resmî evrakta sahtekârlık suçunu teşkil ettiği cihetle hakkında Memurin Muhakematı Kanununa göre ekli olarak sunulan ifadeler muvacehesinde tahkikat icrası ve fezleke tanzimi gerekmekte ve ayrıca disiplin cezasının da icab ettirdiği kanaatindeyim" demekte, yine 23.10.1967 tarihli ve özel 153 sayılı Devlet Bakanlığına yazdıkları yazıda da "Yaşar Tunagür'ün Ahmet Karakullukçu'nun tahsili hususundaki emrin İb-

rahim Elmalı tarafından verildiği yolundaki isnadı mesnetsiz kalmakta ve İbrahim Elmalı'ya iftiradan başka bir mâna ifade etmemektedir. Bundan başka İzmir muhitinde çok sevilen eski Müftü Celâl Yıldırım ile Yaşar Tunagür'ün arası açık olduğundan, sebepsiz olarak bu müftünün Muş'a nakli dolayısiyle İzmir'de meydana gelen galeyanı ve İzmir'deki infiali önlemek ve şahsi prestijini kurtarmak için Ahmet Karakullukçu'ya izafe edilen iki fakülte mezuniyetinin Yaşar Tunagür tarafından tertib edildiği Diyanet Merkezi ile İzmir çevresinde bilinmektedir" denilmektedir. (Ek 7 ve Ek 8)

Resmî Gazete sahtekârlığı üzerinde İzmir Cumhuriyet Savcılığının İzmir Valiliği kanaliyle gönderilen yazısı, Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Dairesi Başkanlığının 11 Ekim 1966 tarih ve 20109 sayılı yazıları, Ankara Cumhuriyet Savcılığının 10 Haziran 1969 tarih ve 969/306 sayılı yazıları Diyanet İşleri Başkanlığınca uzun süre cevaplandırılmamış ya da sudan cevaplarla yetinilmiştir.

3. Yaşar Tunagür, Başkan yardımcılığı vekâletine İzmir'den, Sayın Refet Sezgin'in telkiniyle, İbrahim Elmalı tarafından getirilmiştir. Fakat bir süre sonra kendisinin nasıl bir insan olduğunu anlaması üzerine 633 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi gereğince verdiği görevleri ve yetkileri elinden almak istemiştir. Bunun üzerine de Elmalı emekliye sevk edilmiştir. Bu hususta Elmalı imzasiyle Ulus'ta çıkan yazıda kâfi açıklık vardır. Elmalı'dan sonra gelen Sayın Hakses ise bir süre sonra personel tasarruflarına müteallik yetkileri sarih emirle Tunagür'den almak istemiş, devam etmekte olduğunu görünce 3.5.1967 tarihli ve 87 sayılı tamimle yeniden hatırlatmış, bunun neticesinde kendisine Bakanlıkça mecburi izin verilmiş ve Başkan vekâletine tabi vekil olan Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanından başkası getirilmiştir.

Sayın Hakses, Devlet Bakanına yazdığı 18.11.1967 tarih ve özel 188 sayılı yazıda "Durumunu arz ettiğimiz ve çeşitli neşriyatla da umumi efkârca vaziyeti malûm olan Yaşar Tunagür'ün zatıâlilerince tutulmak ve korunmak istenmesindeki sebepler anlaşılmamıştır. Bu şahıs ki, Dairemiz ve teşkilât içinde fesat yaratmaktadır. Kendi tarafları olan bir kısım bölücü zihniyetli memurları riyasetimize karşı itaatsizliğe teşvik etmiştir ve etmektedir. Emir ve kanun dinlememektedir", ve "izin için zatıâlinize her hangi bir surette müracaat etmiş veya talepte bulunmuş değilim. Sıhhi durumum da çok şükür yerindedir" demiştir.

657 sayılı Kanunda mecburi izin müessesesi yoktur. Verilen bu iznin sırf Sayın Hakses'i oradan uzaklaştırıp yerine tabiî ve kanuni vekillerden başka bir zatın getirilmesi Tunagür'ü himaye kasdında makrun görülmektedir.

Bütün bunlar Diyanet İşleri Başkanlığında ciddî bir huzursuzluğun mevcudiyetini ve iki Başkanın bu sebepten ayrıldığını ve yine bu sebepten asaleten

başkan tâyin edilmediğini göstermektedir. Araştırmanın bizlere verdiği kanaate göre bu vaziyetin başlıca müsebbibi, Yaşar Tunagür'dür. Diyanet İşleri Başkanı Sayın Ali Rıza Hakses'e mecburi izin verilmesinden ve emekli yapılmasından birkaç gün önce Devlet Bakanlığına yazdıkları yazıları ilginçtir. (Ek 9 ve Ek 10)

Gerek bu durum, gerekse Başkanlıkta görevlerin uzun süre vekâletle idare edilmekte olması sonra da komisyona celbedilen dosyalardaki perişanlık, nihayet ileride temas edilecek Abdurrahman Dürre'nin tahkikat dosyasından önemli evrakın çıkartılmış, fakat bunun müsebbibinin henüz mahkemeye verilmemiş olması, Diyanet İşleri Başkanlığının bir kurul tarafından yeniden düzenlenmesi zaruretini ortaya koymuştur. İcranın bunun üzerine ciddiyetle eğilmesi lâzımdır.

4. – İddiada ileri sürülen tâyinler filhak yapılmıştır. Örneğin Orduda istihdamları caiz görülmediğinden ilişkileri kesilen Cemalettin Bölükoğlu, Hasan Okur bu cümledendir. Bunlardan Hasan Okur Orduda kalması caiz değildir kaydiyle ilişiği kesilmiş iken 27.6.1966 da teftiş kurulu memurluğuna atanmış, buradan Nevşehir Müftü Şefliğine tâyini yapılmış ve fakat vilâyet, kendisinin Nevşehir'de istihdamının mahzurlu olduğunu bildirdiğinden tâyin iptal edilmiş, ama mahzurun ne olduğu sorulup üzerinde durulmamıştır. Tâyini bakanın emri ile olduğu dosyasında mevcut nottan anlaşılan Mustafa Cahit Türkmenoğlu Türk Ceza Kanununun 163/1 maddesinden 12.6.1967'de tevkif edilmiş, Mersin İkinci Ağır Ceza Mahkemesince nakdî kefaletle 23.2.1968 - de tahliye edilince 26.2.1968'de görevine başlatılmıştır. Halbuki tevkifi ile birlikte işten el çektirilip, beraet edince görevine başlatılması gerekirdi.

Her ne kadar Kara Kuvvetleri Personel Dairesi bunların hariçte bir vazifeye tâyinlerinde bir sakınca görülmediğini bildirmekte ise de ayrılışlarının gerçek sebebi bildirilmemiş, Başkanlık da bunu araştırmamıştır. Vâki tekliflerimize rağmen komisyon da bu hususu özellikle incelemeye lüzum görmemiştir. Bu konudaki araştırmaların derinleştirilmesinde Tunagür'ün daireye nurcuları topladığı ve nurculuğu desteklediği, diyanete liyakat ve kabiliyete göre değil, belli bir zihniyete yakınlık ve uzaklığa göre tâyinler yapıldığı, burada adı geçen Cemalettin Bölükoğlu, Ahmet Acet, Hasan Okur gibi zevatın da bu nitelikleri dolayısiyle alındıklarını ileri sürenler olmuştur.

Bunlardan yetkili birinin beyanına göre adı geçenler memleket içinde teşkilâtı yönetenlerle temas halindedirler. Meselâ Van'dan, Adana'dan, Mersin'den gelenler bunlarla irtibat halindedir. Filânca dairede bir memuriyet boşalırsa derhal zihniyetlerine uygun kimseleri yerleştirmektedirler. Fazla mesai de ancak bu tür memurlara verilir olmuştur.

Yine bu zatın ifadesine göre Merhum İmran Öktem'in cenaze törenindeki hareketi nurcular yapmışlardır. Bu hareketin dairenin içinde olduğu ve Tunagür'ün bundan haberi bulunduğu, önlemek için hiçbir teşebbüste bulunmadığı, hareketten bütün Ankara imamlarının haberi bulunduğu bu zat tarafından ifade edilmiştir. (Ek 11)

Anlatıldığına göre Yaşar Tunagür Din İşleri Yüksek Kurulunun aldığı kararlara hiç önem vermemekte, Sayın Refet Sezgin'le sıkı münasebette bulunmakta Diyanette Başkan ayrı, muavin ayrı tasarrufta bulunmakta ve muavininkiler üstün gelmektedir. Kurul üyelerinden bâzılarının üyeliklerinin iptalinden 4 ay geçmiş olmasına rağmen Yaşar Tunagür yüzünden yenileri seçilmemiş, âmme hizmeti bundan müteessir olmakta bulunmuştur.

5. – Yaşar Tunagür 1969 seçimlerine tekaddüm eden günlerde Güneydoğu'da bir seyahate çıkmıştır. Bu, gerek buralardaki gazetelerin neşriyatından gerekse bâzı kişilerin görgüye dayanan beyanlarından anlaşılmaktadır. Diyarbakır'da Kürtçülükten şaibeli bâzı kişilerle teması da görülmüştür. Ancak bakanlık bu tarihlerde kendisine izin verilmediğini, fakat kanun ve yönetmeliğe göre, her zaman ve her yerde va'z yetkisine sahib olduğunu bildirmektedir.

Eğer Bakanlık ve Başbakanlık va'z için seyahatlerde izin alınması mecburiyetinin bulunmadığını ifade etmek istiyorlarsa, bu, memuriyet statü ve disiplini ile kabili telif değildir. Böyle bir yetkiyi haiz bir zatın değil, görevi olan bir memurun bile en az haber vermeden görevinden ayrılması caiz değildir. Eğer böyle ise, yani Tunagür ne izin alıp ne de haber vermeden görevinden ayrılmışsa, bu onun kanun ve nizam tanımazlığının bir ifâdesidir. Aksi halde başkanlık kendisine izin verdiğini saklamaktadır. Bu takdirde ise seyahatin özel mânası var demektir.

İkinci olarak Tunagür nitelikli Başkan yardımcısı değildir, vekilidir. Va'z yetkisi hususunda bu noktanın da göz önünde tutulması lâzımdır.

İnceleme esnasında dinlenen yetkili bir zat Tunagür'ün mütemadiyen seyahat ettiğini, nerede olduğunu takip ve tesbit etmenin imkânsız bulunduğunu, seçimlerden önce bâzı yerlere gittiğini, Konya'dan bağımsız olarak adaylığını koyan bir zatı kazandırmamak için çalıştığını, Konya'ya birtakım kimseleri gönderdiğini komisyon huzurunda beyan etmiştir.

Uçakla yapıldığı bildirilen bu gezilerin tesbiti için Türk Hava Yollarından bilgi istenmesi komisyonda defaatle taleb edildiği halde iltifat görmemiştir.

6. – Yaşar Tunagür'ün bütün işleri kendi gördüğü bir taraftan Sayın İbrahim Elmalı ve Sayın Ali Rıza Hakses'in basındaki ve dosyadaki beyanlarından anlaşılmakla beraber komisyonda dinlenen zevatın ifadelerinden de istihracedilmiş-

tir. Nitekim eski Teftiş Kurulu Başkanı Rahmi Özer tâyinlerin muavin Tunagür tarafından re'sen ve ilgili müdürlere haber verilmeden yapıldığını, tahkikata gidecek müfettişlerle bizzat görüşür olduğunu komisyonda beyan etmiştir. Diğer bir zatın ifadesine göre Tunagür teşkilât içinde bir zihniyet bölünmesi meydana getirmiştir. Eski ve kendi zihniyetine hizmet etmeyen memurlar sık sık yerleri değiştirilmek suretiyle tedirgin edilmekte ve emekliliğe ayrılmaya zorlanmakta, yerlerine kendi zihniyetine hizmet edecek adamlar getirilmektedir. Örneğin Rahmi Özer'in teftiş kurulundan ayrılmasiyle yerine 3 üncü sınıf müfettiş muavini olan bir zat getirilmiştir.

7. – Rahmi Özer'in teftiş kurulundan ayrılması sebebi bir yazıda Abdurrahman Dürre'ye ait tahkikat dosyasının 11 ay muamelesiz yedinde sakladığı ve içinden önemli evrakın ziyaına sebebiyet verildiği gösterilmekte, diğerinde Bakanlık Özel Kalem Müdürü ile alaylı bir ifade kullanarak görüşmesi olarak belirtilmektedir. Bu zat tahkikat dosyalarının kendisine verilmediğini, bu itibarla 11 ay yedinde kalmasının bahis konusu olamayacağını ve müfettişleri bizzat muavinin gönderdiğini, raporun da ona verilmiş olması lâzım geldiğini ifade etmiştir.

8. – İstanbul Müftüsü ve Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür GİMA'da çalışmaktadır.

788 sayılı Kanunun 8 inci maddesi memurların ticaret ve sanatla iştigal edemeyeceklerini şirketlerde, Ticaret ve Sanayi Müesseselerinde vazife deruhde edemiyeceklerini, 657 sayılı Kanunun 28 inci maddesi Devlet Memurlarının ticari mümessil olamayacaklarını, 87 inci maddesinin (S) fıkrası Devlet Memurlarına idare, teşekkül ve bankalar tarafından sermayelerinden yarısından fazlasına iştirak suretiyle kurulan teşekküllerle bunların iştiraki olan müesseselerden her ne ad altında olursa olsun para ödenemeyeceğini, hiçbir menfaat sağlanamayacağını hükme bağlamıştır.

9. – Tetkik edilen dosyalara göre Tekirdağ eski Müftüsü Ali Aslan hakkında müfettiş Süleyman Akka'ya ve Şerafettin Keskin tahkikat yapmışlardır. Fezleke tarihi 19.1.1966'dır. Halbuki 30.6.1970 tarihli yazıda Tekirdağ Müftüsü hakkında Nisan Toksarı'nın tahkikata memur edildiği bildirilmektedir. Şu halde bu ayrı bir tahkikattır. Fakat fezlekesi gelen evrak içinde yoktur. Kendisi kollektif şirketin ortağıdır. Şu halde memuriyette tutulması caiz değildir. Bu husus Maliye Vekâletinin 2.1.1967 tarihli yazısı ile bildirilmiştir. İzin almadan dışarı gitmek meselesi 1962'de bahis konusu olmuş, komisyon muamele tâyinine mahâl vermemiştir. Dini siyasete alet ettiği hakkında bir delil mevcut idi ise Müfettişlikten ayrılıp başka göreve verilmesi kâfi değildir. Türk Ceza Kanununun 163 üncü maddesine göre mahkemeye verilmesi lâzımdır. Cezai takibat için kâfi delil olmaması

inzıbati ceza için bir sebep teşkil edemez. Kaldı ki dosyada cezaen nakil hakkında bir disiplin kurulu kararı da yoktur. Demek oluyor ki, disiplin cezaları kurul kararı olmadan re'sen tertib edilmektedir.

Nisan Toksarı'nın yukarda bâzı zararlı teşekküllerin toplantılarına katılması, şüphesiz suç teşkil etmektedir. Fakat kendisi bundan dolayı mahkemeye verilmemiştir. Diğer taraftan Dışişleri Bakanlığından gelen bir yazıda Tunagür'ün hac sebebiyle Diyanet İşlerini temsilen Mekke'de bulunduğu sırada hergün Rabıtatül Âlemi İslâm teşkilâtının toplantılarına katıldığının ilgili memur tarafından rapor edilmiş olduğu bildirilmektedir. Bu teşkilâtın mahiyeti ve kimler tarafından ve ne maksatla finanse edildiği malum olduğuna göre Bakanlığın bu hususta da harekete geçmesi gerekmektedir.

Filhakika durumları diğer bir maddede bahis konusu edilecek Müftülerin zararlı faaliyetleri hakkında tahkikat yapan Müfettişler birer sebeple görevlerinden uzaklaştırılmışlardır. Bunlardan kimi askere sevkedilmiş, Nisan Toksarı da başka bir göreve nakledilmiştir. Şu var ki askere giden Rüstem Kocamemişoğlu terhisini müteakip talebine rağmen Müfettişliğe atanmamıştır. Yukarıda bahsini ettiğimiz Türkmenoğlu'nun daha beraet bile etmeden kefaletle tahliyesinin akabinde eski görevine iade edildiği göz önünde tutulursa, bu tasarrufların tesadüfi olduğunu kabul biraz zorlaşır.

10. – Yaşar Tunagür'ün siyasi tutum ve faaliyetlerine gelince :

İçişleri Bakanlığı, 12.8.1965 tarih ve 78075 sayılı yazı ile Yaşar Tunagür'ün Atatürk düşmanı olduğunu, irticai faaliyetlerde bulunduğunu, yaklaşmakta olan seçimlerde bir partinin lehine propagandaya hazırlandığını istihbarat kaynaklarına atfen Devlet Bakanlığına bildirmiştir. 4 üncü Koalisyon zamanında ve seçim yasaklarının başladığı bir sırada yazılan bu yazı uzun süre Diyanet İşlerinde bulunamamıştır. Dolayısiyle muamelesiz kalmıştır. Bilâhare Yaşar Tunagür buna rağmen Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı vekâletine getirilmiştir.

Kendisinin bu görevde bulunduğu sırada Devletin güvenilir bir kaynağı Sayın Cumhurbaşkanına bir rapor vererek kendisinin siyasi faaliyetleri hakkında bilgi sunmuştur. (Ek No. : 12) Bir sureti dosyada mevcut bu raporun çok daha hafifi her hangi bir memur hakkında Hükümete intikal ettiğinde derhal tahkikata girişilmesi kanuni bir vecibe iken mumaileyh hakkında hiçbir işlem yapılmamıştır.

17.5.1967'de İstanbul'u ziyaret eden Tunus Başmüftüsü Fadıl Balâşure, Müftülük binasında "Türkiye'de mutlak şeriat kanunları uygulanacaktır, şeklinde" Anayasaya aykırı, onun lâiklik düzenini temelinden sarsan bir beyanda bulunduğu yine bu raporda mündemiçken bu da muamelesiz kalmıştır.

Araştırmada dış seyahatlerinde Rabıtatül Âlemi İslâmın toplantılarına katıldığı tesbit edilmiştir.

Bâzı Müftülerin Devletin bütünlüğü aleyhine yönelen zararlı faaliyetleri Müfettiş raporlariyle tesbit edilmişken bunlar mahkemeye verilmemiş ve bu dosyalardan bâzı önemli evrakın zayi olduğu resmen bildirilmiş iken bu da muamelesiz kalmış ve araştırmada bu dosyaların 11 ay Tunagür'ün yedinde kaldığını beyan edenler olmuştur.

Bâzı müftülerin ele geçen mektuplarında Yaşar Tunagür hakkında kullanılan ifadeler bu beyanları doğrulayıcı ve dosyaların neden mahkemeye verilmemiş olduğunu aydınlatıcı mahiyette görülmüştür.

Devletin güvenilir kaynağının dokümanter bilgi bulunmadığını bildirmesi elde edilen istihbaratın icra tarafından değerlendirilmesi mânasını tazammun eder ki bu ihmal edilmiştir.

Bu hususlarda eski Diyanet İşleri Başkanı Sayın İbrahim Elmalı'nın Sayın Cumhurbaşkanına arz ettiği yazı çok dikkate şayandır.

(Ek : 13)

Netice :

1. – Araştırma mücerret dosyalar üzerinde yapılmış, şahit dinlenmesi, birkaç kişi hariç, ihmal edilmiştir.

2. – Yaşar Tunagür'ün araştırma başlangıcında, teklif ve ısrarlara rağmen işten el çektirilmemiş olması araştırmanın gerektiği şekilde sonuçlandırılmasında menfi bir etken olmuştur.

3. – Yaşar Tunagür, icra tarafından görülmemiş bir himayeye mazhar olmuş ve bu himaye halen de devam etmekte bulunmuştur.

4. – Halkın mukaddesatı ile ilgili bir âmme hizmetinin tanzim ve temşiyet edildiği Diyanet İşleri Başkanlığında Yaşar Tunagür'ün sebeb olduğu büyük bir huzursuzluk ve dağınıklık vardır.

5. – Yaşar Tunagür hiçbir kanuni ehliyeti bulunmadığı halde işgal ettiği Başkan muavinliği görevinden behemehal alınmalı ve hakkında geniş bir tahkikata başlanmalıdır.

İlişiği : 13 aded Ek. (23 sayfa halinde.)

Gaziantep Senatörü	Elâzığ Senatörü
Salih Tanyeri	*Salim Hazerdağlı*
Tabiî Üye	Cumhurbaşkanınca S. Ü.
Suphi Karaman	*Osman Köksal*

Ek - 1

T. C.
İçişleri Bakanlığı
Emniyet Genel Müdürlüğü
Şube : 1. B. 12273 - 14172
Sayı : 78075
Konu : Vaiz Yaşar Tunagür Hk.

12.8.1965

DEVLET BAKANLIĞINA
(Diyanet İşleri Başkanlığına)

İlgi : 18 Mayıs 1965 tarih Zat. İş. Sicil ve Lv. Md. 123 - 1/11494 sayılı yazınız.

İzmir ili Kestane Pazarı Camiinde vâizlik, aynı yerde faaliyette bulunan (İlâhiyat Öğrenci Yetiştirme Derneği) ile (Kur'an Kursu) nda Fıkıh Hocalığı yapmakta olan Yaşar Tunagür hakkında alınan bir haberden :

Bu kişinin; kursa devam eden Kur'an öğrencilerine (ki, ekseriyetini köylü çocukları teşkil etmektedir.) Cumhuriyet, Atatürk ilkeleri ve 27 Mayıs İnkılâbı aleyhtarlığı ve gericilik aşılamaya, derneğe mensup bâzı kimseler vasıtasiyle kendisi yüksek mühendis olarak tanıttığı, İnkılâpları rencide eder mahiyette sözlerle Millî Birlik ve beraberliği bozmaya çalıştığı,

Münfesih Mukaddesatçılar Derneği kurucularından iken, halen Komünizmle Mücadele Derneğinde çalışan bâzı kişilerle işbirliği halinde ilâhiyatta öğrenci yetiştirme, Kur'an Kursu ve İmam - Hatip Okulu talebelerini, Komünizmle Mücadele Derneği ve Türk Ocağına üye kayıtlarını yaptırmaya ve bu derneklerin bilûmum toplantılarına katılmaya zorlandıkları;

Yine bu şahsın teşebbüsü, nurcu ve mukaddesatçı olarak tanınan bir kısım eşhasın iştiraki ve Güzelyalı Semtinde bir evin tamir ve tadili suretiyle açılacak bir kolejde, Yaşar Tunagür başta olmak üzere Milliyetçi öğretmen ve gerici kimselerin bu kolejde öğretmenlik yapacakları, Ege'den ve memleketin diğer köşelerinden koleje tahsile gelecek öğrencilerin Atatürk ilkeleri, Cumhuriyet ve 27 Mayıs aleyhtarı olarak yetiştirilecekleri;

İmam - Hatip Okulunun yeni Müdürü Bulgaristanlı Feyzullah Türker'in vazifeye başlamasını müteakip, İmam - Hatip Okulu, Kur'an kursu öğrencileriyle Komünizmle Mücadele Derneğinin, Milliyetçi öğretmenlerin ve Türk Ocaklarının İmam - Hatip Okulunu karargâh haline sokup rejim ve inkılâplarımız aleyhinde müşterek bir yol tutacakları;

Bu zümrenin, önümüzdeki milletvekili seçimlerinde din istismarı yoluyla partiler propagandalarında direkt ve endirekt olarak rol oynayacakları, anlaşılmaktadır.

Bilgilerinize arz ederim.

Yusuf Danışman
Müsteşar Muavini
İçişleri Bakanı Y.

Ek - 2

Diyanet İşleri Başkanlığına
Ankara

11.10.1967 günlü yazınızla İzmir Müftüsü Ahmet Karakullukçu hakkında istenilen malûmata yazılı cevabımdır.

Özlük İşleri Müdürlüğü Tâyin Bürosunda çalıştığım sıralarda, Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun İzmir Müftülüğüne naklen tâyini için kararname yazılması makam tarafından emredilmişti.

Ben bu kararnameyi emir gereğince yazdım. Fakat tahsil durumundan bahsetmemiştim. Bu kararnameyi imzaya yollamıştım. O zaman Özlük İşleri Müdürlüğüne halen Evrak ve Yazı İşleri Müdürü olan Yaşar Gökten Bey, Personel Dairesi Başkanlığına da Rahmi Özer Bey bakıyorlardı.

Kararname bu iki kanaldan imzalanarak Muavin Yaşar Tunagür Beye gönderildi. Bilâhara kararname tashih edilerek ve üzerine bir not takılmış halde Muavin Yaşar Tunagür Beyden geri geldi. Bu arada beni yukarıya, makamına çağırarak,

Bu kararnameye tahsil yazmamışsınız. Ben bu zatı çok iyi tanırım. İki fakülte mezunudur. Hem Hukuk Fakültesini ve hem de Yüksek İslâm Enstitüsünü bitirmiştir. Hadi evladım çabuk yaz getir dedi.

Ben de bana verilmiş olan bu emri söylendiği şekilde ve tashih edildiği gibi yazdım ve gönderdim.

Kararname tekrar imzadan çıkıp bana geldiğinde tashih edilmiş şekli ve not yoktu. Kararnamenin Başkanlıktan gelmesini beklemek üzere intizar dosyasına bizde kalan kısmı koydum.

Bu hususta bildiklerim bundan ibarettir. Mukaddesatım üzerine yemin ederim.

12.10.1967
Nüket Atlıhan
Derleme ve Yayın Müdürlüğü
Memuru

Ek - 3

Sayın Ali Rıza Hakses

Diyanet İşleri Başkanı

7.10.1967 tarihli yazınıza K.

Sayın İbrahim Elmalı Diyanet İşleri Reisi, Yaşar Tunagür Beyin Reis Muavini, İbrahim Eken Beyin de Teftiş Kurulu Başkanı iken ben de Personel Başkanlığı vazifesini ifa etmekte idim.

Bu esnada zamanın İzmir Müftüsü Celâl Yıldırım'ın Muş'a nakli ile Bergama Müftüsü Necati Sönmezer'in tenzili rütbe ile Kütahya Müftülük Şefliğine nakli mevzuu bahis oldu. Necati Sönmezer'in mucibi bana geldiğinde, bu icraatın hukukî olmadığı cihetle Danıştaydan geri döneceğini, gerek İ. Elmalı ve gerekse Yaşar Tunagür'e zikrederek evrakı imzadan imtina ettim.

Bu hâdiseden kısa bir müddet sonra, N. Sönmezer'in şefliğinden de vazgeçilerek Müftülük kâtibi olarak, tenzili rütbe ile ve naklen tâyininin çıktığını öğrendim. Bu tâyini müteakip, Celâl Yıldırım'ın nakli ile ilgili kararnameyi göremediğim gibi ondan açılan İzmir Müftülüğüne Ahmet Karakullukçu'nun kararnamesini de görmedim. Benden habersiz yapıldı. Bu sebeple A. Karakullukçu'nun İzmir'e tâyini ile ilgili sıhhatli bilginin zamanın ve halen Reis Muavini olan Yaşar Tunagür'den alınacağı kanaatindeyim. Zira şimdi olduğu gibi o zaman da tâyin ve nakil işlerine Yaşar Tunagür hâkim durumda idi.

Yukarıda mezkûr tâyin ve nakillere muhalefetim, Personel Başkanlığından ayrılmama sebebiyet verdiği cihetle, bundan sonraki safahati bilmiyorum, hürmetlerimle arz ederim.

12.10.1967

Rahmi Özer

Teftiş Kurulu Başkanı

Ek - 4

10.10.1967

Başkanlık Yüksek Makamına

7.10.1967 günlü gizli ve zata mahsus yazıları karşılığıdır.

22.10.1965 - 28.3.1966 tarihleri arasında Özlük İşleri Müdürlüğünde bulundum. Müdürlüğüm zamanında ekseri kararnameye gidecek mucipler bizden geçiyordu. Özlük İşleri Müdürlüğünden ayrıldıktan sonra basına intikal eden İzmir Müftülüğü olayı üzerine bendenizi makamınıza çağırmış bu tâyin olayı hakkında benden bilgi istemiştiniz. Hatırlıyamadığımı, Neşet Beyden sorulmasını

bildirmiştim. Sizden ayrıldıktan sonra Tâyin Bürosu Memuru Nüket Atlıhandan sorduğumda : Başkan Muavini Yaşar Tunagür'ün münhal bulunan İzmir Müftülüğüne Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun tâyinini kendisine emrettiğini, kendisinin de adı geçenin naklen tâyini hakkındaki tezkereyi ve kararnameyi yazarak Muavin Yaşar Tunagür Beye gönderdiğini, bu kararnamede tahsilden bahsedilmediğini, Muavin Yaşar Tunagür Devlet Bakanlığına yazılan tezkereye ekli kararnameyi, tahsili Yüksek İslâm Enstitüsü ve Hukuk mezunu ibaresini yazarak tashih ettiğini ve aynı zamanda kendisini makamına çağırarak bu zat Yüksek İslâm Enstitüsü ve hukuk mezunudur buna göre yeniden yaz getir dediğini, Nüket Hanımın da aynı şekilde yazarak Yaşar Tunagür Beye götürdüğünü, Devlet Bakanlığına yazılan tezkere Başkan İbrahim Elmalı Beye imza ettirilerek sevk edildiğini bildirmiştim. Keyfiyeti bilâhare zâtıalinize arz etmiştim.

Devlet Bakanlığına Başkan İbrahim Elmalı'nın imzası ile giden tezkerede de adı geçenin tahsilinden bahsedilmemektedir. Bilâhare karaname Yüksek tasdikten çıktıktan sonra Başkanlığımıza gelmiş 28.2.1966 günkü tezkere ile İzmir ve Balıkesir valiliklerine tebliğ edilmiştir.

Tâyinlerde inha salâhiyeti kanunumuza göre Personel Başkanımıza ve makama aidolduğundan bu hususta başkaca bilgim yoktur.

Keyfiyeti saygılarımla arz ederim.

Evrak ve İdari İşler Müdürü

Yaşar Gökgen

BAŞKAN – Muhterem arkadaşlarım, Malatya Senatörü Sayın Hamdi Özer, Başkanlığa bir önerge gördermiştir. Önergeyi okuyorum. "Yaşar Tunagür hakkındaki raporun okunması bir hayli vakit ziyaına sebebolmaktadır. Raporun aynen zapta geçirilmek üzere okunmasına son verilmesini arz ve teklif ederim." denmektedir.

Muhterem arkadaşlarım; rapor, muhalefet şerhleriyle okunmuştur. Yalnız Sayın Salih Tanyeri, Sayın Salim Hazerdağlı, Sayın Suphi Karaman ve Sayın Osman Köksal'ın muhalefet şerhlerinin mâtufu bulunan ekler okunmaktadır. Bu eklerden de filhal 3 - 4 ek kalmıştır. Bir sayın üyenin de kısa bir muhalefet şerhi vardır. Bu nedenle önerge üzerinde söz istiyen arkadaşımız var mı Rapor, Heyeti Celilece bilindiği gibi, geçen birleşimde Yüce Genel Kurulun kararı üzerine okunmaya başlanmıştır. Bu kararı değiştirmek de yine Yüce Genel Kurulun takdirine aittir. Önerge üzerinde söz isteyen var mı efendim?.. Olmadığına göre önergeyi oylarınıza sunuyorum : Yani bakiye ek evrakın okunmaması hususunu oylarınıza sunuyorum :

HAMDİ ÖZER (Malatya) – Zapta aynen geçecek efendim.

BAŞKAN – Efendim zapta geçeceği tabiîdir. Şimdi okunması icab eden kısmı 8 sayfadan ibarettir. Efendim, söz istiyen varsa vereyim. Oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Raporun bakiye kısmının okunmaması kabul edilmiştir. (Raporun tamamı zapta geçsin sesleri)

Zapta geçeceği tabiîdir efendim.

(Malatya Üyesi Hamdi Özer'in önergesi gereğince okunmadan zapta geçmesi kabul edilen kısım.)

Ek - 5

Gizli ve zata mahsustur

19.10.1967

Sayın Ali Rıza Hakses

Diyanet İşleri Başkanı

7.10.1967 tarihli gizli ve zata mahsus ifadeli mektupları cevabıdır.

Eski İzmir Müftüsü Celâl Yıldırım'ın nakli münasebetiyle Başkan M. Yaşar Tunagür'le birlikte o zamanki Devlet Bakanının yanında bulunduğumuz sırada, Devlet Bakanı İzmir Müftülüğüne tâyin olunacak zatın tahsil itibariyle eskisinden üstün olması gerektiğini bildirmesi üzerine, Muavin Yaşar Tunagür, Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu var, bu zat hem hukuk mezunu hem de Yüksek İslâm Enstitüsü mezunudur, diye cevaplandırmıştır.

Keyfiyet Bakanlıkça da uygun görüldüğünden adı geçenin naklen tâyinine dair teklif yazısı imzalanarak Bakanlığa gönderilmiştir.

Ancak bu baptaki kararname tanzim edilirken Zat İşleri Müdürlüğünce yazı tetkik edilerek evrakı müsbitesi görüldükten sonra kararnamenin kaleme alınması gerekirdi. Zat İşleri Müdürlüğü de Muavin Yaşar Tunagür'ün beyanına itimad ederek dosyayı tetkik etmeden kararnameyi hazırlamış olduğunu, hâdisenin Akis dergisinde Necati Sünmezer tarafından açıklanması üzerine dosyasını tetkik ederek muttali oldum. O sırada Başkanlık vazifesinden ayrılmak üzerine bulunmam sebebiyle meseleyi tetkik ve tahkik mevzuu yapmaya fırsat ve imkân bulamadım.

Sözü geçen Ahmet Karakullukçu'yu Eylül 1967 ayı içinde yani geçen yıl İzmir'de Tuzla'yı gezerken arkadaşlariyle birlikte rastlamak suretiyle tanımıştım. O gn arkadaşlar arasında yine Yaşar Tunagür'ün adamlarından Vaiz Fethullah da bulunuyormuş, beni görünce müftüye aman beni eski Reis'e, Vaiz Fethullah diye tanıtmayın diye ricada bulunmuş, bunu duyan mühendis arkadaşım benden sebebini sordu. Konu hakkındaki bilgim bundan ibaret olduğunu saygı ile arz ederim.

İbrahim Elmalı

Ek - 6

20.10.1967

Yüksek Başkanlığa

13.10.1967 gün ve 150 sayılı emirlerinize cevabî arizadır.

Erdek Müftülüğünden İzmir Müftülüğüne naklen tâyin edilen Ahmet Karakullukçu'nun tâyin kararnamesinin tanzimi aynen şöyle cereyan etmiştir :

İzmir Müftülüğünün inhilâli üzerine o günkü Başkan Sayın İbrahim Elmalı tarafından kendilerine Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olarak tavsiye ve tezkiye edilen Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun şahsi bir talebi olmaksızın naklen tâyini hakkındaki muamelenin ikmali, tarafıma emredilmiş idi. Ben de zatişlerindeki alâkalı memura işbu kararnamenin hazırlanmasını söyledim. Kararname hazırlanarak Başkanın imzası ile Bakanlığa sevk edildi.

Ahmet Karakullukçu'nun bir Müftülükten diğer Müftülüğe naklen tâyin edilmesi 633 sayılı Kanun gereğince (İlkokul mezunu dâhi olsa) müktesep hak sahibi olması itibariyle kararnamede hukukî bir hata yoktur.

Kararnamenin neşrinden bir sene sonra mumaileyhin Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olmadığı, gazetelerde vâki neşriyat üzerine istihbar edilerek zatî sicili üzerinde yapılan incelemede İmam Hatip Okulu ikinci devre mezunu olduğu görülmüştür. Bilâhare hazırlanan tashih kararnamesi birkaç gün evvel Yüksek Bakanlığa takdim edilmiştir.

Kararnamede zikredilen Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu cümlesi Ahmet Karakullukçu'yu Sayın Başkana tavsiye eden zatın yanlış beyanı üzerine emredilmiş olup bir kasda makrun olmasına imkân yoktur.

Bu işte hiçbir küçük memurun kasdı naçiz kanaatimce mümkün değildir. Şöyle ki :

1. Bu cümlenin ithali 633 sayılı Kanun gereğince niteliği olmayan bir kimseye nitelik kazandırıp tâyinini sağlıyacak bir mahiyette değildir.

2. Bir an için emri verenin bunda bir kasdı olduğunu düşünürsek kararname hazırlanmadan evvel onu hazırlıyan memurun Ahmet Karakullukçu'ya zati sicil ve dosyayı tetkiki ve kararnamenin ona göre hazırlanması ve emri vereni bu yolda ikaz etmesi gerekirdi. Bu yapılmamıştır.

Bu itibarla yukarıda açıklanan hususat muvacehesinde durum mütalâa edildiği takdirde ne bir kasdın ve ne de hukuka aykırı bir muamelenin yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Arz ederim.

Yaşar Tunagür

Ek - 7

T. C.
Diyanet İşleri Başkanlığı
Özel : 151
Zata mahsus

11.10.1967
Ankara

Konu : İzmir Müftüsü Ahmet Karakullukçu hakkında tahkikat.

Devlet Bakanlığına

İlgi : 2.10.1967 tarih ve 7017 sayılı emirleriniz.

İzmir Müftülüğüne tâyin edilen Ahmet Karakullukçu hakkındaki kararname tanziminde vâki hilâfı hakikat beyanların tetkiki hususundaki emirleriniz gereğince kararnamenin hazırlanmasında alâkası olması icabeden memurların malûmatına müracaat edilmiş ve hâdise tarihinde Personel Dairesi Başkanvekili bulunan Rahmi Özer'in 12.10.1967 tarihli, Özlük İşleri Müdürü bulunan Yaşar Gökten'in 10.10.1967 tarihli, Özlük İşleri Şefi bulunan Reyhan Babacan'ın 12.10.1967 ve keza Özlük İşleri tâyin memuru bulunan Nükhet Atlıhan'ın, 12.10.1967 tarihli yazılı ifadeleri alınarak ilişikte sunulmuştur.

Kararnamenin hazırlanması sırasında Başkan Yardımcısı Vekili bulunan Yaşar Tunagür'ün de bu hususdaki malûmatına müracaat edilmek istenilmiş ise de muamileyhin birkaç gündür daireye gelmediği cihetle bu husus temin edilememiştir.

Hâdise tarihinde Diyanet İşleri Başkanı bulunan İbrahim Elmalı'dan da bu mevzudaki malûmatı istenmiş ise de bugüne kadar bir cevap alınamamıştır.

Bu durum karşısında zatıâliniz tarafından cevabın biran önce gönderilmesi hususunda istical gösterilmesi sebebiyle mevcut ifadelerle iktifa etmek mecburiyetinde kalınmıştır.

İzmir Müftüsü Celâl Yıldırım'ın Muş Müftülüğüne nakledilmesi üzerine boşalan İzmir Müftülüğüne naklen tâyin edilen Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun müftülük niteliği var ise de Hukuk Fakültesi ve İslâm Enstitüsü mezunu olduğuna dair bir vesika Başkanlığımızdaki dosyasında tesadüf edilememiştir.

Tetkik edilen kararname evrakından anlaşıldığı üzere Ahmet Karakullukçu'nun İzmir'e tâyini hakkında Devlet Bakanlığına hitaber tanzim edilen ve İbrahim Elmalı'nın tarafını havi olan tezkerede de Ahmet Karakullukçu'nun Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olduğu hakkında hiçbir kayıt yoktur.

Yukarıda bahis konusu edilen ifadelerin tetkikinden de anlaşılacağı veçhile, Ahmet Karakullukçu'nun Erdek Müftülüğünden İzmir Müftülüğüne nakli hakkındaki kararnameye dercedilen ve adı geçenin Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olduğu hakkındaki beyanların hilâfı hakikat olduğu ve sıfatların Başkanvekili Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür tarafından kararnameye yazdırıldığı sarahaten tesbit edilmiştir.

Bu durum karşısında Yaşar Tunagür'ün bu hareketi Türk Ceza Kanununun 39 uncu maddesinde tadad edilen (Resmî evrakta sahtekârlık) suçunu teşkil ettiği cihetle hakkında Memurîn Muhakematı hakkındaki Kanuna göre ekli olarak sunulan ifadeler muvacehesinde tahkikat icrası ve fezleke tanzimi gerekmekte ve ayrıca disiplin cezasının da icab ettirdiği kanaatindeyim.

Bilgi edinilmesini ve gereğini arz ederim.

Eki - 4

Ali Rıza Hakses
Diyanet İşleri Başkanı

Ek - 8

T. C.
Diyanet İşleri Başkanlığı — Ankara
Özel : 153
Zata mahsus — 23.10.1967

Devlet Bakanlığına

İlgi : a) 14.10.1967 gün ve 151 sayılı yazınız.
b) 17.10.1967 gün ve 7346 sayılı emirleriniz.

İzmir Müftülüğüne tâyin edilen Ahmet Karakullukçu'nun kararnamesinin tanziminde vâki hilâfı hakikat beyanlardan dolayı Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür'den alınan 20.10.1967 tarihli yazılı ifade ile İbrahim Elmalı'nın 19.10.1967 tarihli ifadeleri ekli olarak takdim kılınmıştır.

Yaşar Tunagür her ne kadar İzmir Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun kararnamesindeki hilâfı hakikat beyanların evvelemirde zamanın Başkanı İbrahim Elmalı ile kararnameyi yazan memura raci olduğunu iddia etmekte ise de,

İlgi (a) da işaret edilen yazımıza bağlı evrak arasında mevcut 12.10.1967 tarihli Nükhet Atlıhan'a ait ifadede (... Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun İzmir Müftülüğüne naklen tâyini için bir kararname yazılması makam tarafından emredilmişti.

Ben de kararnameyi emir gereğince yazdım. Fakat tahsil durumundan bahsetmemiştim. Bu kararnameyi imzaya yollamıştım.

Bilâhara kararname tashih edilerek ve üzerine bir not takılmış halde Muavin Yaşar Tunagür Beyden geri geldi. Bu arada beni yukarıya makamına çağırarak,

Bu kararnameye tahsil yazmamışsınız. Ben bu zatı çok iyi tanırım. İki fakülte mezunudur. Hem Hukuk Fakültesini ve hem de Yüksek İslâm Enstitüsünü bitirmiştir. Hadi evlâdım çabuk yaz getir, dedi.

Ben de bana verilmiş olan bu emri söylenildiği şekilde ve tashih edildiği gibi yazdım ve gönderdim.

Kararname tekrar imzadan çıkıp bana geldiğinde tashih edilmiş şekli ve not yoktu) diye beyan olunduğuna,

Teftiş Kurulu Başkanvekili (Zamanın Personel Başkan V.) Rahmi Özer de yine 12.10.1967 tarihli ifadesinde (... Bu sebeple Ahmet Karakullukçu'nun İzmir'e tâyini ile ilgili sıhhatli bilginin zamanın ve halen Reis Muavini Yaşar Tunagür'den alınacağı kanaatindeyim. Zira şimdi olduğu gibi o zaman da tâyin ve nakil işlerine Yaşar Tunagür hâkim durumda idi) diye bilgi verdiğine,

Bu arada 7.10.1967 tarihli yazıma cevaben İbrahim Elmalı tarafından adına gönderilen 19.10.1967 tarihli yazıda, eski İzmir Müftüsü Celâl Yıldırım'ın, nakli münasebetiyle Başkan Muavini Yaşar Tunagür ile birlikte o zamanki Devlet Bakanının yanında bulunduğumuz sırada Devlet Bakanı : İzmir Müftülüğüne tâyin olunacak zatın tahsil itibariyle eskisinden üstün olması gerektiğini bildirmesi üzerine, Muavin Yaşar Tunagür : Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu var. Bu zat hem hukuk mezunu hem de Yüksek İslâm Enstitüsü mezunudur diye cevaplandırmıştır. Keyfiyet Bakanlıkça da uygun görüldüğünden adı geçenin naklen tâyinine dair teklif yazısı imzalanarak Bakanlığa gönderilmiştir.

... Zatişleri Müdürlüğü de Muavin Yaşar Tunagür'ün beyanına itimad ederek dosyayı tetkik etmeden kararnameyi hazırlamış olduğu...) diye ifadede bulunduğuna,

Ayrıca mezkûr kararnamenin Devlet Bakanlığına sevkine ait ve İbrahim Elmalı'nın parafını havi yazı suretinde de Ahmet Karakullukçu'nun tahsilinden bahsedilmediğine göre,

Yaşar Tunagür'ün Ahmet Karakullukçu'nun tahsili hususundaki emrin İbrahim Elmalı tarafından verildiği yolundaki isnadı mesnetsiz kalmakta ve İbrahim Elmalı'ya iftiradan başka bir mâna ifade etmemektedir.

Bundan başka İzmir muhitinde çok sevilen eski Müftü Celâl Yıldırım ile Yaşar Tunagür'ün arası açık olduğundan, sebepsiz olarak bu müftünün Muş'a nakli dolayısiyle İzmir'de meydana gelen galeyanı ve İzmir'deki infiali önlemek ve şahsi prestijini kurtarmak için Ahmet Karakullukçu'ya izafe edilen iki fakülte mezuniyetinin Yaşar Tunagür tarafından tertib edildiği Diyanet Merkezi ile İzmir çevresinde bilinmektedir.

Bu itibarla, mezkûr kararnameyi kasden sahte olarak tanzim ettirmek suretiyle eski Başkan, Devlet Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı Hazretlerini iğfal eden ve bu makamları efkârı umumiye nezdinde müşkül vaziyette bırakan Yaşar Tunagür hakkında gerekli muamelenin ifasını arz ederim.

Diyanet İşleri Başkanı

Ali Rıza Hakses

Ek - 9

T. C.

Diyanet İşleri Başkanlığı

Özel

Gizli ve Zata Mahsus — Ankara

No. : 181 — 15.1.1967

Devlet Bakanlığına

İlgi : A) 14.11.1967 tarih ve 7772 sayılı emriniz.

B) 28.10.1967 tarih ve 168 sayılı yazımız.

1. – Yukarıda tarih ve numarası kaydedilen yazımızda, Personel Dairesi Başkanlığına asaleten inha ettiğimiz Personel Yd. Yarbay Mustafa Güner'in, zannımıza göre üzerinde durulmadan tayininin kabul edilmediği beyan buyurulmuştur.

Zatıâlinizce de malûm olduğu üzere Sayın Cumhurbaşkanımızın dairemize teşriflerinde vekâleten idare edilen yerlere asillerini tâyin hususundaki emirleri gereğince biz bu inhayı yapmış bulunuyoruz.

Bahis mevzuu vazifeye asaleten yapılacak bir tâyine maaş durumu itibariyle niteliği uyacak bir şahıs bugün için memleketimizde pek nadirdir.

İnhasını arz ettiğimiz Mustafa Güner, Başkanlığımızca iyi tanınan ve eski vazifesi itibariyle de personelci olan ve dairemizdeki personel işlerini halledecek bulunan bir zat idi. Atatürk ve Özel Yükseliş Kolejinde yüzlerce vatan evlâdı kendisine emanet edilmiştir.

Şayet mumaileyhin tarafımızdan bilinmeyen ve fakat zatıâlinizce malûm olan ve Personel Dairesi Başkanlığına mâni hali var ise bu hususun tarafımızdan da bilinmesi, üzüntümüzü zail edecektir.

2. – Muhterem Beyefendi.

Personel Dairesi Başkanvekili iken bu vazifeden aldığımız Hüseyin Özgün'ün mevzuubahis başkanvekilliğinde kalması hakkındaki yazınız ise pek ziyade üzüntümüzü mucibolmuş ve zühul eseri yazıya kaydedildiği neticesine varılmıştır. Bu vesile ile malûmunuz olmakla beraber bu şahıs ile aramızda geçen hâdiselerden birkaçını arz etmeme müsaade buyurmanızı istirham ederim.

a) Bir müddet evvel 20 - 25 adedi bulan imza kartonlarındaki yazıları okutmak üzere evrak kalemindeki bir memuru odama çağırttım. O sırada Başkan Muavin Vekili de bütün hâdiselerin muharrik ve müşevviki olan Yaşar Tunagür, odama girdi. Yanımda bulunan memurun ne yaptığını bana sordu. Ben de "İmzaya gelen yazıları okutuyordum." dedim. "Ya öyle mi?" dedi. Hemen odadan çıktı.

Aradan üç dört dakika geçmemişti ki, Personel Dairesi Başkan Vekili Hüseyin Özgün ile Özlük İşleri Müdür Vekili Hasan Hatipoğlu odama hiddetle girdiler. Hüseyin Özgün bana hitaben ve yanımdaki memuru göstererek "Bu kim?" dedi. Ben de "İmza edeceğim evrakı okutturuyorum" dedim. Yine bana hitaben "senin bize itimadın yok mu?" dedi. Ben de "Evet sizlere itimadım kalmamıştır" dedim. Bu sefer yine Hüseyin Özgün bana hitaben "Ben de sana imza için evrak göndermiyeceğim" dedi ve kapıyı çarparak Hasan Hatipoğlu ile birlikte çıkıp gittiler.

b) Bu hâdiseden birkaç gün sonra İzmir Karşıyaka Müftüsü iken İzmir Seferhisar Müftülüğüne nakledilen ve fakat Şûrayı Devlet Kararı ile iptal edilen Yusuf Ziya Yücegönül'e ait kararın tatbiki için Hüseyin Özgün'ü odama çağırttım. Kararı tatbik ederek adı geçen Müftüyü Karşıyaka'ya nakledilmesini söyledim. Yaşar Tunagür'ün tahriki ile bana "Nakletmeyeceğim" dedi ve odadan sert bir tavırla çıkıp gitti. Bu hâdisenin cereyanı sırasında yanımda Gümüşane Senatörü Sayın Abbas Cilâra ile Çorum Milletvekili Dr. Sayın Necdet Yücer bulunmakta idiler ve duruma şahittirler.

c) Yine 11.11.1967 tarihinde Personel Dairesi Başkanlığından aldığım Hüseyin Özgün, bu muamelem sebebiyle bana telefon ederek Personel Dairesi Başkanlığından gitmeyeceğini ve devamla "Esasen senin ayakların sallanıyor" diye münasebetsiz beyanlarda bulunduğu, müteaddit emirlerime itaat etmediği gibi çağırmalarıma rağmen de odama gelmediği birer vâkıa iken, böyle bir kimse

ile teşriki mesai etmemiz nasıl mümkün olabilir? Muhterem beyefendi, kısaca arz ettiğim, yerinde kalmasını istediğiniz şahsın durumunu ve tutumunu izaha kâfidir kanaatindeyim.

3. 13.11.1967 mucibimizle asli vazifesi Özlük İşleri Müdür Vekilliği olan, fakat Özlük İşleri Müdürlüğüne vekâlet eden Hasan Hatipoğlu bu görevinden alınarak Donatım Md. Mv. liğine tavzif edildiği ve yerine Müdür Muavini Mehmet Ali Erkmen görevlendirildiği halde adı geçen odasını terk etmemiştir. 14.11.1967 günü Başkan odasına Daire başkanlarından müteşekkil bir Heyet huzurunda Hasan Hatipoğlu odama davet edilmişse de dairede olduğu halde keyfî olarak gelmemiştir. Yerinden ayrılmamakta ısrar eden bu memur hakkında hâdisenin ehemmiyetine binaen gerekli muamele yapılacaktır.

4. Daha önceki yazılarımızda da arz edildiği veçhile gerek Hüseyin Özgün'ün ve gerekse Hasan Hatipoğlu'nun bu şekilde kanunsuz ve münasebetsiz hareketlerde bulunmalarında yegâne tahrik ve teşvikçi olan daire için bölücü hareketlerin önderliğini yapan ve Teşkilâtta huzursuzluğun yegâne âmili bulunan Yaşar Tunagür'e karşı hiçbir veçhile itimadım kalmadığından görevinden alınarak daire içindeki huzurun temini ve kanunların tatbiki için asli vazifesi olan İstanbul Müftülüğüne dönmesi zaruri görülmüştür.

Muhterem beyefendi, bendenize tevdi olunan vazife mukaddes ve mesuliyetli bir iştir. Zatıâliniz başta olarak bu ağır vazifeyi kanunlar dairesinde ve tam bir hüsnüniyet içinde yürütmekle mükellef bulunuyoruz. Fakat ne çare ki, Yaşar Tunagür'ün önderlik ettiği 10 - 15 kişilik avanesi bizim kanuni hareketlerimize mâni olmaya çalışmakta ve yanlış fikirler vermek çabası içinde bulunmaktadır.

Teşkilâtımızın kanun, nizam ve huzur içinde çalışmasını görmek, zatıâliniz ve bilhassa Hükümetimizi müşkül durumda bırakmamak ve bunu temin için bütün gayretlerimizle çalışmak yegâne arzumuzdur. Zatıâlinizinde benim bu hâlisane ve samimî arzularıma yardımcı olmanızı Cenabı haktan diler hürmetlerimi sunarım.

Ali Rıza Hakses
Diyanet İşleri Başkanı

Ek - 10

T. C.
Diyanet İşleri Başkanlığı
Özel
No. : 188

18.11.1967

Devlet Bakanlığına

Zatıâlinize takdim olunan 14.1.1967 tarih ve 151 sayılı, tarih ve 153 sayılı, 28.10.1967 tarih ve 168 ve 15.11.1967 tarih ve 181 sayılı yazılarımızla durumunu

arz ettiğimiz ve çeşitli neşriyatla da umumi efkârca vaziyeti malûm olan Yaşar Tunagür'ün zatıâlilerince tutulmak ve korunmak istenmesindeki sebepler anlaşılamamıştır.

Bu şahıs ki, dairemiz ve teşkilât içinde fesat yaratmaktadır. Kendi taraftarı olan bir kısım bölücü zihniyetler memurları riyasetimize karşı itaatsizliğe teşvik etmiştir ve etmektedir. İzmir Müftüsü hakkında hilâfı hakikat beyanda bulunmak suretiyle yüksek makamları müşkül vaziyette bırakmıştır. Emir ve kanun dinlememektedir.

Böyle bir şahsın korunması mümkün görülmemektedir.

Zannediliyorsa ki, bu şahıs Diyanet İşlerinde bulunduğu müddetçe Teşkilât huzura kavuşacaktır. Bu imkânsızdır. Yine şunu da belirteyim ki, bu şahıs temiz olan mazinize ve itibarınıza gölge düşürecektir.

Muhterem Beyefendi.

İzin için zatıâlinize her hangi bir surette müracaat etmiş veya talepte bulunmuş değilim. Sıhhi durumum da çok şükür yerindedir. Teşkilâtımızın en mahmul bulunduğu ve işlerimizin arttığı bugünlerde ve pek yakın olan Ramazan ayı içerisinde senelik iznimi kullanmak gayesi ile vazifemin başından ayrılmamın uygun olmayacağı zatıâlinizce takdir buyurulur.

Bu sebepten vazifemden ayrılmayacağımı arz eder, hürmetlerimi sunarım.

Ali Rıza Hakses

Diyanet İşleri Başkanı

Diyanet İşlerindeki yetkili bir zatın Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonundaki ifadesinden notlar

Tunagür teşkilât içinde siyasi bölünmelerin dışında, bir zihniyet bölünmesi meydana getirdi. Bu bölünmeye bir isim verirsek belki delil getirmek zordur. Umumiyetle atanmalarda vâiz olarak İlâhiyat ve İslâm Enstitüsü mezunu alıyoruz. Bunlar kendi kabiliyetlerine göre değil muayyen bir zihniyete yakınlık veya uzaklıklarına göre alınırlar. Bunun tesbitini Tunagür yapıyor. Eski memurlar hakkında gereksiz, yerlerini değiştirme ile başlıyan bir hareket yaptılar. Eski memurların % 90'ı ayrıldı. Yerine bu türlü insanlar getirildi. Meselâ eski Özlük İşleri Müdürü Yaşar Gökden özlükten alındı. Oysa bu adam yetişmiş bir insandı. Önce Yayın Müdürlüğüne verildi, Donatıma verildi, bu kasdî baskının altında memur çok dürüst olduğu halde kendiliğinden emekli oldu. Esasen ayrılması için kendisine telkinlerde bulunuluyordu. Personel Başkanlığında bulunan kimseler verilen bu talimata uymaya mecburdurlar. Teşkilât içinde bu belirli zümreye hizmet et-

medikçe durmalarına imkân yoktur. Elmalı zamanında personel Başkanlığında bulunan zat Neş'et Yurdakul vekâleten tâyin edilmişti. Bu zat kaynağını nurculardan alan teşkilâta hizmet etmediğinden ayrıldı. Diğer memurlar da bu tür baskılar altındadır. Ayrılanlar yerine dışarıdan bu zihniyete hizmet edenler getirildi. Yaşar Gökden ayrıldıktan sonra; Adliye Vekâletinden ayrılmış, nurculuğu meslek haline getirmiş bir insan, Cemalettin Bölükoğlu getirildi. Ahmet Acet, Astsubaylıktan ayrılma. Onu da getiriyorlar. Gelen adam bu mesleğin adamı olsa üzülmeyeceğiz.

Teftiş Kurulunda Hasan Okur da böyledir. Bunlar bir taktiktir. Delili, sicilleridir. Hasan Okur Millî Savunmadan atılıyor, Teftiş Kuruluna getiriliyor. Acet önce Özlük İşleri Şikâyet Şefliğine getirildi. Oradan Evrak Şefliğine getirildi, taltif edildi. Bunlar memleket içindeki teşkilâtı yönetenlerle temas halindedir. Meselâ Van'dan, Adana'dan, Mersin'den gelenler bunlarla irtibat halindedir. Falanca dairede bir memuriyet boşalırsa derhal zihniyetlerine uygun kimseler yerleştiriliyor. Fazla mesai de ancak bu türlü memurlara verilir oldu. Hasan Ege 3 üncü sınıf muavinlikten Teftiş Kurulu Başkanlığına tâyin edildi. Bu başka hiçbir yerde görülmemiştir. Adeta bir Aşiret İdaresi hüküm sürmektedir. Biran öyle bir kanaat hâsıl oldu ki, teşkilâtta önemli yerlere tâyin edilebilmek için ya dışarıda başka bir yerden kovulmak, iş takibederken cepte görünür şekilde İttihat Gazetesini taşımak, nurculardan tezkiye almak gerekiyor. Bütün bu işleri Yaşar Tunagür yürütmektedir. Mütemadiyen seyahat eder, seyahatlerini takip imkânsızdır. Bakarsınız İstanbul'da, bakarsınız İzmir'dedir. Her yere uçakla gider. Din İşleri Yüksek Kurulunun aldığı kararlara hiç ehemmiyet vermez. Tunagür'ün tasarruflariyle Devlet, Hükümet ve İktidar Partisi müşkül duruma gelmiştir. İmran Öktem olayında gerekli tedbirleri almamış, aldırtmamıştır. İmran Öktem olayında Yaşar Tunagür'ün haberi vardır. İmran Öktem hareketini nurcular yaptılar. Bu hareket dairenin içinde idi. Hareketten Yaşar Tunagür'ün haberi vardı. Bütün Ankara İmamlarının haberi vardı. Tunagür teşkilâta çok kuvvetli görünmüştür. Refet Sezgin'in, Yaşar'ın masasının kenarında lâubali bir vaziyette oturduğunun personelce görülüşü, bu kuvveti artırmıştır. Büyüklük ve gururluluk kompleksi içindedir. Ali Rıza Hakses'in ayrılması sırasında din işlerinden üç kişi bakana gittik, ikaz ettik. Teşekkür etti. Fakat bu lâflar onun kulağına gitti. Muamelesi değişti. Diyanette Başkan ayrı, muavin ayrı tasarruf yapmaktadır. Kurul üyelerinin bâzılarının iptali 4 ay olmuştur. O zamandan beri tamamlanmamış, âmme hizmeti bundan müteessir olmuştur. Diyanet İşlerinde 4 kurul üyesi ve bir iki küçük memur hariç hepsi vekildir. Dört yıl önce Sayın Cumhurbaşkanı Diyanet İşleri Başkanlığını teftişlerinde her görevlinin vekil durumunda olduğunu tesbit edince "her görev vekâletle mi idare ediliyor, bunların asıllarını bulun" demişlerse de 4 yıl geçtiği halde vekâletle idareler halen devam etmektedir.

Diyanet İşleri Başkan Muavini Yaşar Tunagür ve faaliyetleri

I - Biyografisi :

Adı ve Soyadı	: Yaşar Tunagür
Baba adı	: Heyyül
Ana adı	: Hatice
Doğum yeri ve tarihi	: İstanbul - Beşiktaş 1340, kendisinin aslen Siirtli - Şirvanlı olduğu söylenmektedir.
Adresleri	: a) Diyanet İşleri Başkanlığı
	: b) Yeşilyurt Sokak 30/8 Ankara
Bildiği Lisanlar	: Arapça
Tahsil derecesi	: Ankara Tapu Kadastro Okulu mezunu

Bulunduğu görevler : 1943 yılında Tapu Kadastro Okulundan mezun olduktansonra 1944 yıllarında Bayburt Millî Emlâk Toprak Tevzi Fen Memuru olarak vazife görmüş ve 1946 - 1947 yılında Ankara Millî Emlâk Müdürlüğü emrine tâyin edilmiştir.

1947 - 1949 yılında 23 üncü Dönem Yedeksubay okulunu bitirmiş ve 233 üncü Piyade Alayında askerliğini yapmıştır. Adıgeçen 1949 yılında İstanbul Kadastro Müdürlüğü emrine tâyin edilmiş ve burada 1951 yılına kadar çalışmıştır.

Yaşar Tunagür bu tarihte Tevfik Ersen'in aracılığı ile Diyanet İşleri Teşkilâtına intisab etmiş ve (19.1.1953 yılları arası İstanbul Müftülüğünde, 1953 - 1956 yılında Ezine Müftülüğünde, 1956 - 1958 yıllarında Bağdat Edebiyat Fakültesi'nde kurs görmüş ve 1958 - 1959 yılında tekrar Ezine Müftülüğüne dönmüştür.

Adı geçen 1959 yılında Balıkesir Müftülüğünde istihdam edilmiş ve 1960 - 1963 yılında da Edirne'ye tâyin edilerek Edirne Müftüsü olarak görev yapmıştır.

1963 - 1965 yılında İzmir Bölgesi gezici vaizliğine getirilmiş ve 1965 yılında da Diyanet İşleri Başkanı İbrahim Elmalı tarafından reis muavini yapılmıştır.

II - Faaliyetleri;

Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri Sağ cephenin liderliğini ele geçirmek yönünden olmuş ve bu maksatla Diyanet İşleri Reis muavinliğine gelinceye kadar bütün irtica faaliyetlerin de destekleyicisi olmuştur.

Adı geçen ilk defa dikkati Edirne'de müftü bulunduğu sırada çekmiştir. Bilhassa dinî topluluklarda ve cemaatin kalabalık olduğu günlerdeki vaazlarında, halkı Hükümet aleyhine tahrik edici konuşmalar yaptığı müşahede edilmiştir.

İzmir Gezici Vaizliğine tâyin edildikten sonra da Arap ülkelerinden adresine mektup ve çeşitli kitaplar geldiği görülmüştür. Gelen mektup ve kitaplar üzerinde yapılan incelemede, irtibatın,

a) Müslüman Kardeşler Cemiyeti,

b) Irakta'ki nurcular.

ile olduğu anlaşılmıştır.

Nurcular ile olan irtibat ise dolaylı bir durum arz etmekte ve adı geçen Irak'a talebe gönderilmesi imkânları ile Nur neşriyatının temin ve sevkine aracı olduğu meydana çıkmıştır.

Ayrıca, Irak'ta iken aynı odada beraber kaldığı ve Irak'taki nurcuların temsilcisi durumunda olan Ahmed Ramazan Salih Tuncer'e Kur'an kurslarından ve İlâhiyata öğrenci yetiştirme derneklerinden sağladığı paraları Irak'taki talebeye dağıtılması için gönderdiği anlaşılmıştır.

Yaşar Tunagür bu mutavassıt rolün yanında İzmir'de verdiği vaazlarda da yıkıcı ve gericiliği destekler bir davranış göstermiş ve bu faaliyeti dolayısıyla 1964 yılında hakkında dâva açılmıştır.

Adı geçen İzmir'deki faaliyetlerini tamamen dinî teşekküller üzerine yöneltmiştir. Şöyle ki :

a) Kur'an kurslariyle münasebeti,

Yaşar Tunagür, İzmir'de Din Adamları Yardımlaşma Derneği ve Kur'an Kursu Öğrencilerini Barındırma Derneğinin başına geçmiş, gerek derneğin, gerek Kur'an kurslarını ele alarak kurslarda Fıkıh hocalığı yapmaya başlamıştır. Hocalığı esnasında daima talebeye mevcut nizamı kötülemiştir.

b) Komünizmle Mücadele Derneği ile münasebeti :

Yaşar Tunagür, Komünizmle Mücadele Derneğinin üyeleri ile temas kurduktan sonra, diğer dinî ve mukaddesatçı kuruluşların bütün âzalarını bu derneğe girmeye teşvik etmiş ve bunda muvaffak olmuştur.

c) Milliyetçi öğretmenler ile münasebeti :

Bu gruba dâhil olan öğretmenler, özellikle İmam - Hatip Okulu öğretmenleri Yaşar Tunagür'ün hedefi olmuştur. İmam - Hatip Okulu Müdürü, Yaşar Tunagür'e bu çalışmalarında yardımcı olmuş ve kısa zamanda okul, faaliyetin merkezi haline gelmiştir.

Yaşar Tunagür Diyanet İşleri Başkanlığına geldikten sonra ilk işi, kendi cephesine tâbi olan bütün şahısları gerek riyaset kademesinde, gerekse iller teşkilâtında yerleştirmiş ve durumu kuvvetlendirmiştir. Yapılan bu tâyin ve nakiller

dolayısiyle, aleyhine o tarihlerde bir kampanya açılmış fakat nurcu çevre bu kimsenin yıpranmaması için bütün sağcı teşekkülleri harekete geçirmiştir. Bu faaliyette bilhassa önemli rolü, Komünizmle Mücadele Derneği oynamıştır.

III - Yaşar Tunagür'ün Diyanet İşleri Teşkilâtındaki faaliyetleri :

Yaşar Tunagür bugün Diyanet İşleri Teşkilâtına iyice yerleşmiş durumdadır. Bilhassa kendi grubunu teşkilâta yerleştirme için önemli mevkileri elde etmiş bulunmaktadır.

Personel Dairesi Başkanlığı Diyanet İşleri Teşkilâtının en önemli makamlarından biridir. Yaşar Tunagür bu makama Hüseyin Özgün'ü getirmiş ve koyu nurcu Mustafa Türkmenoğlu'nu da Personel Müdürlüğüne tâyin etmiştir.

Ayrıca, eski Diyanet İşleri Başkanı İbrahim Elmalı'yı ekarte ettikten sonra yerine vekâleten tâyin edilen Lütfü Doğan bugün kendisinin bir maşası durumundadır.

Keza, Yüksek Din Kurulunda Şehit Oral Grubu, Yaşar Tunagür'ün sadık bendeleridir.

Bugün, Diyanet İşleri Teşkilâtında iki grup bulunmaktadır. Bunlardan birisi bütün aksiyonu elinde tutan Yaşar Tunagür Grubu, diğeri ise tamamen pasif ve her şeyden çekinen insanlardan müteşekkildir. Pasif grup dahi aralarında fikir birliğine varamamıştır. Bunlardan bâzıları C. K. M. P., diğerleri ise Millet Partili eğilim göstermektedirler. Rahmi Özer grubu Necmettin Erbakan'ı desteklemekte ve Yaşar Tunagür'ün yıpranmasına çalışmaktadır. Bu husus 10 Haziran 1967 tarihinde Mustafa Maden'in evinde yapılan toplantıda da kararlaştırılmış ve Yaşar Tunagür'ün Diyanet Teşkilâtından uzaklaştırılarak İstanbul Müftülüğüne nakli hususu düşünülmüştür.

Bütün bunlara rağmen Yaşar Tunagür Diyanet İşleri Teşkilâtına başlıca fonksiyonu icra etmekte ve hiçbir kimse kendisini yıpratmamaktadır. Özellikle nurcuları teşkilâta doldurması ve kendisine geniş bir taraftar bulması neticesidir ki, isteğini yapabilmektedir. Meselâ bir yıldan fazla mevkuf olarak dâvaları devam etmiş olan nurcuların kadrolarını açık bırakmak suretiyle bekletmiş ve tahliyelerini müteakip derhal tâyinlerini yapmıştır.

Yaşar Tunagür'ün gerek nurcularla, gerekse İslâm Dinini savunan teşekküllerle açık irtibatı bulunmaktadır şöyle ki :

a) Irakla irtibat devamlı surette mevcuttur.

25 Temmuz 1966 günü Ankara'ya gelen Ahmet Ramazan Tuncer, Yaşar Tunagür'ün evinde misafir kalmış ve yapılan toplantıda aşağıdaki hususlar kararlaştırılmıştır.

1. – Irak Kültür Ataşemiz Reşat Oğuz'un merkeze alınarak, yerine, Konya Yüksek İslâm Enstitüsü Başmuavini Necati Çorçioğlu'nun tâyin edilmesi,

2. – Irak'ın Türk öğrencilerine açmayı düşündüğü kurslardan nurcuların istifade etmesi imkânlarının araştırılarak sağlanması,

3. – Müslüman Kardeşler Cemiyetinin liderlerinden olan Seyyit Kutup'a ait eserleri Türkçeye çevirmek için tercüme ve yayın şirketi kurulması fikirleri münakaşa edilerek kabul edilmiştir.

b) Rabıtatül Âlemi İslâm Cemiyeti Genel Sekreteri olan Muhammet Elsavvaf ile de temas halinde bulunmaktadır. Yaşar Tunagür bu Cemiyetin İsviçre'de bulunan Şubesi Başkanı Dr. Sait Ramazan ile muhabere etmektedir.

c) Pakistan İslâm Partisi Başkanı ve Başkan Yardımcısı ile de irtibat halindedir. İkinci Başkan Gulam Muhammet yurdumuza geldiğinde gerekli görüşmeleri yapmışlardır.

d) Adı geçen Mayıs 1968 ayı içerisinde Irak Vakıflar Genel Müdürlüğü davetlisi olarak mezkûr memlekete yaptığı ziyaret dahi bir art düşünceyi taşımakta ve Vakıflar Genel Müdürü olan şahıs ile irtibat, nurculuk esasında birleşmelerinden doğmaktadır.

Yaşar Tunagür'ün zihniyetini belirtmesi bakımından Tunus Müftüsü Fadıl Benaşur'un yurdumuza vâki ziyareti dolayısiyle yapılan toplantılardaki konuşmalardan bâzı pasajlar aşağıya alınmıştır.

– 17 Mayıs 1967 günü Fadıl Benaşur, Hilton Otelinden alınarak Edebiyat Fakültesine götürülmüştür. Burada yapılan sohbet toplantısında Yaşar Tunagür, Arap memleketlerine giden elçiler konusunda şu fikirleri savunmuştur : "Maalesef sefirlerimiz kordiplomatiğin içinden çıkamıyorlar. Halbuki bu ülkelerde halkın arasına girilmesi, onlarla sıkı temasın sağlanması çok faydalı olacaktır. Bunları bizim diplomatlarımız yapamazlar, zira kendileri bir Cuma namazına dahi gitmezler. Onun içindir ki, bu ülkelere gidecek olan elçiler din adamlarından seçilmelidir."

– Konya lokantasında yenen öğle yemeğini müteakip Fadıl Benaşur, İstanbul Müftülüğünü ziyaret etmiştir. Burada misafire şeriat mahkemesi zabıtları gösterilmiştir. Yaşar Tunagür bu zabıtların çok değerli birer eser olduğunu izah ettikten sonra "Bir gün gelecek bunlardan istifade edeceğiz." demiştir. Orada bulunanlardan birisi kendisine "Bu zamanda şeriat kanunları ne işe yarar?" şeklinde bir sual tevcih etmiş ve Yaşar Tunagür de bu suale "Bir gün gelecek bu kanunlar mutlaka tatbik edilecektir." cevabını vermiştir.

– Aynı şekilde misafirin gezisi esnasında yapılan bir sohbette Yaşar Tunagür Diyanet İşleri Teşkilâtındaki durumunu ve fonksiyonunu şöylece açıklamıştır.

(Diyanet İşleri Başkanı bir kukladır. Aslında bütün işler benim elimden geçer. İstemediğim şeyler olmaz. Bende politik güç vardır.)

Bu konuşmalar da gösteriyor ki, Yaşar Tunagür Diyanet İşleri Teşkilâtında istediği şekilde tasarruf edebilmektedir.

IV - Netice :

Yaşar Tunagür bugün aşırı sağ cephenin lideri durumuna gelmiş ve Diyanet İşleri Teşkilâtı da sağ cephe faaliyetlerinde bir vasıta kılınmıştır.

Yaşar Tunagür'e cephe almış grup, kendisini Kürtçü - Nurcu olarak vasıflandırmaktadır. Yaşar Tunagür'ün Abdurrahman Dürre ve Ali Aslan gibi Kürtçü şahıslarla irtibatının bulunması ve bu şahısların ıslahı nefs ettiğini savunması aynı zamanda kendisinin Siirtli olması, bütün bu şüpheleri üzerine çekmektedir.

Bu haliyle Yaşar Tunagür Diyanet camiasını nurculuk gibi memleketimiz bakımından arzu edilmeyen bir faaliyete yöneltmekte ve teşkilâtı bu kadro ile doldurarak istikbale muzaf yatırımlara girişmesi bakımından zararlı bir tip olarak vasıflandırılmaktadır.

Ek - 13

Sayın Cevdet Sunay

Cumhurbaşkanı

Aylardan beri Başkanlığımızı huzursuz eden bir oyunla karşı karşıya bulunmaktayız. Bu oyuna fırsat vermek istemiyen şahsım ve mesai arkadaşlarım çeşitli töhmetler altında bulundurulmaktadır. İçten ve dıştan olmak üzere çift yönlü harekete geçirilen bu oyun, muavinim Yaşar Tunagür tarafından tezgâhlanmakta, Diyanet İşleri Başkanlığını tedvire memur Devlet Bakanı Refet Sezgin tarafından da fiil safhasına konulmaktadır.

Olay : Başkanlık görevimden alınmak istenmeme kadar ileri giden olaylar zinciri muavinim Yaşar Tunagür'ün bâzı yetkilerinin tarafımdan alınması ile başlamıştır. Tunus seyahatine çıkmadan 633 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanarak tâyin, nakil, azil ve emeklilik işlemlerinde imza yetkisini muavin Yaşar Tunagür'den aldım ve ikinci muavin Cemalettin Kaplan'a verdim. Bu tasarrufum Muavin Yaşar Tunagür ve Bakan Sezgin tarafından her nedense hoş karşılanmadı. Tunus'a yaptığım seyahati müteakip bu tasarrufun iptali için çok tazyikler yapıldı. Zira kendisine verdiğim bu yetkileri suiistimal ettiği, haberim olmadan mühim tasarruflara giriştiği, dilediğini emekli yapıp naklederek başında bulunduğum

Diyanet Teşkilâtını karıştırdığını müşahede ettim. Bakan Refet Sezgin bu tasarrufun iptali için Başkanlığıma resmî yazılar yazdı. Ben de 633 sayılı Kanundan aldığım yetkiyi savundum, tasarrufuma her ne pahasına olursa olsun sadık kalacağımı bildirince başka çareler arandı, bu kere bir tertiple ikinci muavinim Cemalettin Kaplan'ın Başkan Muavinliği görevi iptal edildi. İptal keyfiyeti ile ilgili olarak araya girenlere Bakan Sayın Refet Sezgin'in (Yaşar Tunagür'ün eski görevleri iade edilmedikçe bu işlemden vazgeçmem. Yaşar Tunagür için bütün Diyanet Teşkilâtını feda edebilirim) mealinde sözler söylediği öğrenildi.

Muavin Cemalettin Kaplan'ın görevinden affı da bir fayda temin etmeyince bütün olup bitenlerde tek engel bir mütalâa edildiğim için Başkanlık görevimden affim çareleri araştırılmaya başlandı. Bu güç bir işti, zira Başbakan Sayın Süleyman Demirel'in bu tasarrufa (olur) demesi çok şüpheli idi. Fakat her nasılsa verilen yanlış malûmatlarla Başbakan Sayın Demirel'in bu tasarrufa ikna edildiği zehabı uyanmaktadır. Bu konuda benimle bir defacık olsun görüşmüş ve oynanmak istenilen oyunun mahiyetine muttali olmuş olsalardı, vatanseverlikleri, bu oyuna müsamaha ve müsaade etmiyecekti.

Bir görev taksimi ve salâhiyet kısıtlamasının olayları bu hale getiren gerçek sebepleri ne idi? Bunları sıra ile özetlemek gerekirse :

1. Tâyin, nakil, azil ve emeklilik işlemlerinde itimad ettiğim için kendisine salâhiyet verdiğim Yaşar Tunagür, Devlet Bakanı Sayın Sezgin'in hemşehrisi ve sıkı dostu, Tunagür'ün ifadesine göre çocukluk arkadaşıdır. Bu yakınlık sebebiyle Sayın Bakanla muavin Yaşar Tunagür kafa kafaya vermekte, en küçük tâyin ve nakillere kadar her türlü Başkanlık icraatı yürütülmekte idi. Bir politik kişinin Diyanet Teşkilâtı merkezinde mühim bir mevki işgal eden bir memur vasıtasiyle her türlü isteğini yerine getirme arzus, teşkilâtımızı karıştırmış, başında bulunduğum Diyanet Teşkilâtında huzursuzluk ve dedikodu almış yürümüştür. Bunları hissettiğim anda Yaşar Tunagür'e evvelce verdiğim yetkileri geri aldım, İkinci Muavin Cemalettin Kaplan'a verdim.

2. Muavin Yaşar Tunagür'ün empozesi ile Çankırı vâizliğinden Tekirdağ Müftülüğüne tâyin ettiğimiz ve sonradan bölgeci zihniyet taşıdığını öğrendiğim Ali Aslan'ın Aydın Müftüsü Mehmet Şirin'e yazdığı bir mektup, zarfı ile Türkiye Din Görevlileri Federasyonunun eline geçmiştir. Bu mektubun fotokopisi Federasyonca Başkanlığımıza intikal ettirilmiştir. Mektuba göre :

a) Diyanet İşleri Başkanı tardedilecek, Başkan Muavini Cemalettin Kaplan ile Başkanlıkta mühim mevkiler işgal eden zevat görevlerinden uzaklaştırılacaktır.

b) Yüksek Din Kurulu feshedilecektir.

c) Kurtuluş yakındır.

d) Solcu partiye isimleri kaydedilmiştir.

Bu haberler Yaşar Tunagür ile Hükümete mühim mevkiler işgal eden zevata atfen verilmektedir.

Bu mektup mesnet kabul edilerek Teftiş Kurulu Başkanı ile bir müfettiş Tekirdağ'a gönderilmiş, müftünün evinde yapılan aramalarda memleketimizin millî güvenlik ve bütünlüğünü yakından alâkadar eden belgeler ele geçirilmiştir. Aydın'a da ayrıca iki müfettiş gönderilmiş, orada yapılan aramada ele geçirilen belgeler arasında bilhassa Nasır'a hitaben yazılan bir mektup dikkati çekmiştir.

Tahkikat sırasında müfettişlerimiz Tekirdağ müftüsünü işten el çektirmişlerdir.

Muamileyhi Başkanlık emrine alma teklifimiz ise Devlet Bakanlığının 13.10.1966 tarih ve 5267 sayılı yazısı ile reddedilmiştir. Müfettişlerce tahkikat sonuna kadar işten el çektirilmesi talebinin Bakanlıkça iptali ve müftünün vazifesi başına dönmesi için bizzat Bakan tarafından Tekirdağ Valiliğine emir verilmiştir.

3. Ali Aslan'ın evinde yapılan aramada İstanbul'da meskûn Sadrettin Yüksemin, Ali Aslan'a hitaben yazdığı bir mektup ele geçirilmiştir. Bu mektupta millî emniyetimizce Kürtçü ve solcu olduğu müseccel olan Tutak Müftüsü Abdurrahman Dürre'nin mukaddes gayeler için çalışmadığı ve korkak olduğu ifade edilmektedir. Bu mektup esas alınarak Tutak Müftüsü Abdurrahman Dürre hakkında tahkikat açılmış ve müfettişlerimiz tarafından yapılan arama sonunda bir tomar tetkike değer belge ve gizli Kürt cemiyetinin 25 sayfalık elden ele dolaşan el yazması bir risale ele geçirilmiştir. Bu vesikanın Türkçe (Yeni harflerle) bir sureti ilişiktir. Risalede Şeyh Said isyanı ve Dersim harekâtı anlatılmakta olup Kürt gençliğine hitab edilerek Türklerden intikam alınmasını ve müstakil bir Kürdistan Devleti kurulması için savaşa hazırlanmaları istenilmektedir. Bu vesikanın el yazısı ile teksir edilerek Kürt gençleri arasında dağıtıldığını Abdurrahman Dürre itiraf etmiştir. Vesikanın sonuna doğru Kürdistan mıntakasının tûl ve arzı verilerek haritası çizilmektedir. Buna göre, Sivas dâhil Şark vilâyetlerimiz Kürdistan Devletine dâhil olmaktadır. Irak'ta isyan halinde bulunan Molla Mustafa Barzani övülmekte ve kendisinin Mehdi olduğu ifade edilmektedir.

Abdurrahman Dürre'nin evinde ele geçirilen bir vesikada Türklüğe ve mukaddesatımıza sövülmekte ve bu şiirin bütün teşkilâta duyurulması istenilmektedir. (D. Başkanı Y. imza) şeklinde bir kayıt bulunmaktadır.

Diğer iki mektup Derik Müftüsü Kâmil Yalçın'dan gelmektedir. Bunlarda şeyhliğe sövülmekte, solculuğu ile tanınan M. Emin Bozarslan övülmektedir. Abdurrahman Dürre'nin evinde ele geçen bir karttan Abdurrahman'ın Ali Aslan ile sıkı teması olduğu, Ali Aslan, Abdurrahman Dürre ve diğer şarklıların Diyanetteki işlerinin Yaşar Tunagür tarafından takib edildiği anlaşılmaktadır.

Abdurrahman Dürre'nin evinde ele geçirilen diğer mühim bir tomar evrak henüz tetkik edilmemiş olup, bunlardan yeni birtakım ip uçlarının daha meydana çıkacağı muhakkaktır. Tahkikatımız önemle devam etmektedir. Tahkikat sırasında isimleri elde edilen şahıslar hakkında da takibata geçilmiştir.

Elde edilen mühim vesaik Sayın Cumhurbaşkanımıza, Başbakanlığa, Devlet Bakanlığına, Millî Güvenlik Kuruluna ve Millî Emniyet Teşkilâtımıza gönderilmiştir. Bundan böyle ele geçecek vesaik alâkalı makamlara ulaştırılacak ve Millî bütünlüğümüzü tehdid eden bu kabîl davranışlar Hükümet ve Devlet adamlarımıza duyurulacaktır.

Bu tahkikatın açılıp genişletilmesi Devlet Bakanı Sayın Refet Sezgin ile muavinim Yaşar Tunagür'ü her nedense rahatsız etmektedir. Bu sebeple müfettişlerimiz ve Teftiş Kurulu Başkanı devamlı tazyika mâruz bırakılmakta ve tahkikat ile ilgili eldeki mevcut vesaik ve hâdisenin mahiyeti henüz vuzuha kavuşmadan ve tahkikat bitmeden Bakan tarafından istenmektedir. Vesikalar verilmediği için de Teftiş Kurulu Başkanına Sayın Bakan tarafından, gelen heyetler huzurunda hakaretamiz sözler sarf edilmiştir.

Bütün bunlardan anlaşılacağı gibi kutsî ve millî gayelere hizmet etmek maksadıyla kurulmuş bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı, birtakım bölücü ve yıkıcı maksatlara alet edilmek istenmiştir. Bu yıkıcı ve bölücü davranışlarla, hissedildiği günden beri mücadele edilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı görevi uhdeme kaldığı müddetçe emellerinde muvaffak olamayacaklarını anladıkları için de bizzat görevimden alınmam yolunda faaliyetlere girişilmiştir.

39 yıllık Devlet memuriyetinin her safhasında vatanıma ve milletime, dinime karşılıksız hizmeti şeref telâkki eden bir Müslüman Türk evlâdıyım.

Durumu ıttılâınıza saygiyle arz ederim.

Diyanet İşleri Başkanı

İbrahim Elmalı

Hakkâri Senatörü Necip Seyhan'ın muhalefet şerhi :

Muhalefet Şerhi

1. Rapor bir şahsın suçlu olup olmadığı konusunda kanaat ifadesi mahiyetini taşımaktadır. Kanaatimce, Anayasaya göre, Senato araştırması, bir konu hakkında inceleme mahiyeti taşımaktadır. Parlâmento, bakanlar için soruşturma açabilir. Bakanların sorumluluğunu inceleyebilir. Fakat memurların ve siyasi sıfatı olmayan vatandaşların suçlu olup olmadığı hakkında karar mercii değildir. Bu görev kanunlarla belli mercilere ve kaza organlarına verilmiştir. Bu sebeple rapora katılmıyorum.

2. Bir komisyonun raporunda yer alacak hususlar komisyonda yapılacak müzakereler sonunda oylamaya başvurularak tesbit edilir. Komisyonda oylanarak karara bağlanan hususlar rapora dercedilir. Halbuki, tanzim edilen rapor, komisyonda muhtevası konuşulup karara bağlanmaksızın komisyon başkanınca re'sen hazırlanmıştır. Bu haliyle rapor komisyonun görüşünü aksettiren bir rapor telâkki edilemez. Usulsüz olarak tanzim edilen ve muhtevası komisyonca karara bağlanmamış olan rapora, bu sebeple de muhalifim.

Hakkâri Senatörü

Necip Seyhan

6. - Araştırma Komisyonu Raporunun Görüşülmesi

BAŞKAN -- Muhterem arkadaşlarım, rapor okunmuştur. İçtüzüğümüzün 138 inci maddesi bu rapor üzerine görüşme açılmasını âmirdir. Bu nedenle söz istiyen sayın üye?.. Sayın Devlet Bakanı ve önerge sahibi Mehmet Özgüneş buyurunuz, efendim.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri; huzurunuzu bir Bakan olarak değil, önerge sahibi bir senatör olarak işgal ediyorum.

Huzurunuza getirilen konu Senatonun ilgisine değer bir konudur. Gerek muhalefet şerhleri ve gerekse rapor okunurken görülmüştür ki, Türkiye'de din istismarı memleketin bütünlüğüne el uzatacak kadar zararlıdır. Ve yine görülmüştür ki, birtakım ehliyetsiz, yetkisiz kimselere Devlet içinde birtakım yetkiler tanıyarak yurt içinde ve yurt dışında faaliyetlerine müsaade etmek, Devlet için birçok diş ağrıları açmıştır.

Meselenin aslına girmeden evvel bâzı noktaları tesbitte büyük fayda olduğu kanısındayım. Bunlardan birisi; komisyonun çoğunluğu, maalesef araştırmayı bir soruşturma şeklinde anlamıştır. Hattâ o kadar ki, komisyonun Sayın Başkanı burada bir mühlet isterken "yapmakta olduğumuz tahkikat" demiş, Sayın Başkan kendisini düzeltmiş, "Tahkikat değil, araştırma yapıyorsunuz" demiş. Tekrar Sayın Başkan "Soruşturma" diye sözüne devam etmiştir. Sayın Komisyon Başkanının bana yazdığı bir yazıda "Yaşar Tunagür hakkında yapmakta olduğumuz soruşturma" gibi bir ifade kullanılmıştır. Halbuki arkadaşlarım Komisyonun yaptığı iş bir soruşturma değil, bir ceza şekli, bir suçu değil, sadece olayları olduğu gibi ortaya çıkarmak, objektif olarak olayları tahlil etmek ve sonunda Komisyonun kanaatini belirtmektir. Halbuki maalesef Komisyon bir suç aramaya doğru gitmiş, kanaatimce yetkilerini aşmış ve böylelikle bir araştırma değil, soruşturma yapmaya çalışmıştır. Ve bundan dolayıdır ki, hükümlerinde "evet olmuştur, vakalar reddetmiyor ama Yaşar Tunagür'ün burada suçu ne" demeye başlamıştır. Halbuki mesele Yaşar Tunagür'ün suçunu aramak değildir. Problem, bu vakalar

olmuş mu olmamış mı? Senato Araştırma Komisyonunun görevi budur. İçtüzüğe göre görevi budur, Anayasaya göre görevi budur.

Arkadaşlarım; ikinci husus - sebebinin neden olduğunu anlıyamadım - komisyon, meseleyi Yaşar Tunagür'ün faaliyetlerini araştırma şeklinde anlamak istemiştir ve devamlı olarak bu istikamette gayret sarf etmiştir. Halbuki benim önergem elimdedir. Önergemin hiçbir yerinde "Yaşar Tunagür'ün yurt içinde ve yurt dışındaki faaliyetlerinin araştırılması", diye bir konu yoktur. Aksine birtakım olaylar zikredilmiş ve önergemin sonunda aynen şöyle söylenilmiştir : "Bu istismar gayretlerinin nereye kadar tırmandığı, yurt ve millet bütünlüğünü kundaklama istikametinde gelişen bâzı faaliyetlere fert ve zümre çıkarları uğruna nasıl göz yumulduğu, bu faaliyetlerin kimlerin himaye, teşvik ve müsamahası ile gelişmekte olduğu aşağıdaki olaylarda açıkça görülmektedir" şeklinde devam edilmekte ve önergemin en sonunda da bu olayların ortaya çıkarılması için bir araştırma istenilmektedir. Şu halde benim önergem hiçbir zaman Yaşar Tunagür'ün yurt içinde ve yurt dışındaki faaliyetlerini araştırma önergesi değildir.

Halbuki komisyon, neden bilmem, hep bu istikamete doğru gitmiş, meseleyi bir Yaşar Tunagür meselesi yapmıştır. Doğrusu şudur ki, bütün bu olaylarda baş rolde Yaşar Tunagür vardır veya başrol Yaşar Tunagür'e oynatılmıştır. Ama problem bundan ibaret değildir. Komisyon bu meselede o kadar ileri gitmiştir ki, kanunlara yüzde yüz aykırı olduğu belli olan bir olayda "Yaşar Tunagür'ün faaliyetleriyle bunun alâkası nedir?" demiştir. Ve böylelikle sadece bunu söylemekle geçmiştir. Halbuki bu vaka fiilen benim önergemde zikredilmiştir. Kanunlara aykırılıkları ortaya konulmuştur. Benim önergemde kanunlara aykırılığı bir nokta olarak konan olayı maalesef komisyon "Yaşar Tunagür ile alâkası yoktur" diye araştırmaya dahi lüzum görmemiştir. Çünkü, komisyon bu meseleyi bir Yaşar Tunagür meselesi yapmakta, öyle zannediyorum ki, fayda görmüştür.

Arkadaşlarım, belirtmeye mecbur olduğum noktalardan birisi; komisyon çoğunluğu bir araştırma komisyonu olarak değil, bir örtme komisyonu olarak çalışmıştır. Problemi kapatmak ve birtakım küçük meselelere doğru çekmek ve diğerlerini örtmek için komisyon çoğunluğu elinden gelen gayreti sarf etmekten geri kalmamıştır.

Arkadaşlarım, şu noktayı mutlaka belirtmek zorundayım : Demokrasinin tek fazileti açık murakabedir. Demokrasi, pahalı bir rejim, demokrasi, ağır işleyen bir rejim ama hiçbir rejimde bulunmayan bir fazilet vardır ki, o da açık murakabedir. Araştırma komisyonlarında, soruşturma komisyonlarında vazife alan arkadaşlarımızın bu bakımdan omuzlarında büyük vebal vardır. Eğer burada birtakım

fikirlere veya birtakım meselelere doğru çekmek isteği ile araştırma komisyonları doğru olarak çalışmaz, meseleleri objektif olarak ele almazlarsa bu takdirde Parlâmento itibarına elbette itibar katmaz. Elbette ki bu takdirde demokrasinin iyi işlediği söylenemez.

Arkadaşlarım, sayın senatörlerin dikkatini çekmesi lâzım gelen bir nokta da şudur : Komisyonun A. P. ye mensup üyeleri "İttifakla Yaşar Tunagür suçsuzdur" kanaatine varmışlar. Buna karşılık C. H. P. Grubuna, Millî Güven Partisi Grubuna, Millî Birlik Grubuna ve Kontenjan Grubuna mensup yani 4 siyasi gruba mensup üyeler de aksi kanaate varmışlardır. İktidar Grubunun bir tarafa böyle, iktidar Grubundan başka üyelerinin, 4 siyasi grubun aksi kanaate varmış olmasının, ben kıymet hükümlerini buraya koyacak değilim ama üzerinde cidden dikkatle durulmaya değer bir konudur.

Arkadaşlarım, belirtmeye mecbur olduğum bir diğer nokta : Maalesef rapor, komisyonun bir iç problemidir, elbette, muhalif kalan arkadaşlarım burada belirteceklerdir sanırım. Komisyon sureti katiyede raporu münakaşa etmemiş. Komisyonun sayın başkanı kendi kendine bir rapor yazmış. Israra rağmen komisyonda bunun münakaşasına yanaşmamış, kendisi A. P. li üyelere imzalatmış. "İsteyen de muhalefet şerhi yazsın" demiştir. Ben, Meclis tarihinde böyle kabul edilmiş bir rapor hatırlamıyorum.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) – Evet, öyle oldu.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Devamla) – Arkadaşlarım, şimdi meseleye girmek zorunluğu var. Çünkü Türkiye'de yapılan din istismarı, eğer Devlet himayesine girecek olursa Türkiye'nin dışındaki birtakım mihraklar ve kanatlar Devletin himayesine mazhar olursa, nasıl memleket bütünlüğüne, millet bütünlüğüne kadar varan el uzatmalar ortaya çıkar, nasıl memleket menfaatleri haleldar olur, bunları bir bir görelim :

İçişleri Bakanlığı 12.8.1965 gün ve Emniyet Genel Müdürlüğünün yazısı ile şu hususları Devlet Bakanlığına bildirmiştir : "İzmir Gezici Vâizi Yaşar Tunagür; Cumhuriyet, Atatürk ilkeleri ve 27 Mayıs aleyhtarlığı yapmaktadır. Millî birlik ve beraberliği bozucu faaliyetler içinde bulunmaktadır. İrticai yaymak için gayretler sarf etmektedir. Din istismarı yolu ile partiler propagandalarında direkt ve endirekt rol oynama hazırlığı içindedir. Bâzı kimseler vasıtasiyle kendisini halka yüksekmühendis olarak tanıtmaktadır."

Bu yazı Devlet Bakanlığı kanalı ile Diyanet İşleri Başkanlığına intikal ettirilmiş fakat gariptir ki, bu yazı ile birlikte bundan evvel 1960, 1961, 1962 ve 1964 yıllarında buna benzer daha 5 tane yazıyı da alan Devlet Bakanlığı - önergemde bütün bunların tarih ve numaraları vardır - Sanki, İçişleri Bakanlığının "Atatürk

düşmanı, 27 Mayıs düşmanı, Cumhuriyet düşmanı" diye tavsif ettiği insana bu yazıyı bir nevi tezkiye olarak kabul etmiş ve kendisini Diyanet İşleri Başkan vekilliğine tâyin etmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığında bir din görevlisinden ziyade bir siyasi komiser olarak kendisini gören ve faaliyetlerini bu istikamete yönelten Yaşar Tunagür, aslında bir din okulu mezunu da değildir. Kabataş lisesinin son sınıfında iki sene üst üste kaldığı için okuldan atılmış, bundan sonra bir küçük memuriyet alarak Ankara Atatürk lisesinde sonradan lise bitirme imtihanına girmiş, olgunluk diploması olmayan, sadece lise bitirme diploması bulunan bir kimsedir. Sayın Eski Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'nin Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda Yaşar Tunagür'ün Bağdat Üniversitesinden almış olduğu bir sertifikanın Millî Eğitim Bakanlığından da tasdik edilmiş olduğu şeklindeki beyanı hilâfi hakikattır, gerçeklere aykırıdır, doğru değildir. Doğrusu şudur ki, 1963 yılında Bağdat Üniversitesinden sadece dersleri dinlediğine dair bir kâğıdı 1963 yılında Yaşar Tunagür Millî Eğitim Bakanlığına göndermiş, Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Dairesi kendisine aynen şöyle söylemiştir : "Sen tam bir lise mezunu değilsin ki, bir yüksek okula devam edesin. Ve yüksek okuldan aldığın sertifika da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tasdik edilsin. Binaenaleyh, senin yüksek okula devam etmeye hakkın yoktur. Bu bakımdan her hangi bir yüksek okuldan veya üniversiteden sertifika alsan dahi Millî Eğitim Bakanlığının bunu tasdikine imkân yoktur" demiş ve kendisinin bu isteğini reddetmiştir.

Şimdi arkadaşlarım, acaba bir ret isteğinin bir bakan tarafından burada kabul edilmiş gibi gösterilmesinin sebebi nedir? Kanaatimce bunun iki sebebi vardır; ya Sayın Bakan yanıltılmıştır, ben böyle olmasını tercih ederim. Ama o zaman bir soruyu burada ortaya atmaktan da kendimi alamam, Bakana karşı yalan söyleyen, Bakanı iğfal eden bir Devlet memurunu acaba Bakanın ısrarla orada tutma maksadı nedir? Aksini düşünmek, yani Sayın Bakanın bile bile Cumhuriyet Senatosuna yanlış bilgi verdiğini kabul etmek mümkün değildir. Ben bir Bakanı bundan tenzih etmek isterim.

Arkadaşlarım, Sayın Bakanın konuşmasında sadece bu da değildir, meselâ Sayın Bakan Cumhuriyet Senatosu Genel Kuruluna demiştir ki, "Yaşar Tunagür Londraya, oradaki bir talebe cemiyetinin gönderdiği biletle gitmiştir" Arkadaşlarım, ben Bakan olduktan sonra yaptığım tahkikatta görmüşümdür ki, Devlet kendisine harcırah vermiştir.

Muhterem arkadaşlarım, İçişleri Bakanlığının altı tane yazısını alan ve bu yazıları Diyanet İşleri Başkanlığına gönderen Devlet Bakanlığı maalesef bunun sonunu aramamış ve işin hayret edilecek tarafı Yaşar Tunagür Diyanet İşleri Başkan yardımcısı vekilliğine getirildikten sonra bu yazılar kaybolmuştur. Sayın

Bakan, bir yazılı soru önergeme verdiği cevapta resmen bunu belirtmiştir. Bugün ben Diyanet İşleri Başkanlığında ve Devlet Bakanlığında aradığım zaman bunlardan hiçbirisi yok. Sayın Bakan da bunların kaybolduğunu itiraf etmiştir. Üzülerek söylemek zorundayım ki, Diyanet İşleri Başkanlığında ve Devlet Bakanlığında imha edilmiş olan yazılar yalnız bunlardan ibaret değildir. Diyanet İşleri Başkanlığı müfettişlerinin yazmış oldukları fezlekelere ekledikleri bütün yazılar kaybolmuştur. Daha acısı arkadaşlar, bir noktayı Yüce Senatoya belirtmek zorundayım, Ankara Savcılığına bir şikâyet yapılmıştır, Yaşar Tunagür hakkında, Ankara Savcılığı, tanzim ettiği bir dosyayı Adalet Bakanlığı kanaliyle Devlet Bakanlığına intikal ettirmiş, Devlet Bakanlığı da bunu zimmetle Diyanet İşleri Başkanlığına göndermiştir. Arkadaşlarım, bir aydır aramamıza rağmen Ankara Savcılığının tanzim ettiği bu dosya yoktur, imha edilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığında ve Devlet Bakanlığında yapmış olduğumuz araştırmalar göstermiştir ki, Yaşar Tunagür hakkında ne kadar aleyhte vesika varsa istisnasız bunlar imha edilmiştir. Ama, bu arada arkadaşlarım, kendilerini çok akıllı, çok kurnaz, çok işbilir zanneden insanlar bir noktayı unutmuşlardır. Sayın İbrahim Elmalı vesikaların önemli bir kısmının fotokopisini çıkararak Cumhurbaşkanlığına vermiştir. Ve nihayet Cumhurbaşkanlığında bu vesikaların mevcud olduğundan haberdar edilmişizdir ve sonunda Cumhurbaşkanlığı bütün bu vesikaları Araştırma Komisyonuna göndermiştir. Halen bizim burada okuyacağımız vesikaların büyük bir kısmı Sayın Cumhurbaşkanı tarafından Araştırma Komisyonuna gönderilen vesikalardır.

Arkadaşlarım, kimseyi itham için söylemiyorum; ama şunu belirtmek için söylüyorum ki, bir devlet idaresi bu hale gelmemelidir. Bir devlet idaresinde Cumhuriyet savcılarının tanzim ettiği dosyalar birtakım kişiler tarafından imha edilmemelidir, edildiği zaman müsamaha edilmemelidir. Çünkü, Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletidir. Bir aşiret devleti değildir.

Kendisinde siyasi güç bulunduğunu, Diyanet İşleri Başkanının bir kukladan başka bir şey olmadığını, kendisinin hayır dediği şeylerin yapılamıyacağını ve istisnasız her şeyin kendinden geçtiğini iddia eden ve bunu yayan Yaşar Tunagür, Diyanet İşleri Başkanlığını kendi adamları ile doldurmuştur. Arkadaşlarım, bunun hakkında bir misal vermek isterim : Diyanet İşleri Başkanı Sayın Ali Rıza Hakses, emekli bir personel subayını, ki aynı zamanda İlâhiyat Fakültesi mezunudur, adı Mustafa Güner'dir. Bunu Personel Dairesi Başkanı yapmak istemiştir. Hem İlâhiyat Fakültesi mezunu, hem orduda en modern personel idaresini görmüş, ihtisas yapmış bir arkadaş. Bu zat teklif edildiği zaman Devlet Bakanlığı bunu reddetmiş, ama buna mukabil bugün halen Diyanet İşleri Başkanlığında bulunan bir memurun ismini açıklamak zorundayım, Hasan Okur isminde - bun-

lar bir tane değil, daha birkaç tane var - ordudan nurculuğu yüzünden atılan bir astsubayı rahatlıkla getirmiş Diyanet İşleri Başkanlık memurluğuna tâyin etmiştir. Arkadaşlarım, bu memur bir vilâyetimize tâyin edilmek istenmiştir, bu vilâyetin valisi böyle bir tâyini haber alır almaz Diyanet İşleri Başkanlığına hemen tel çekmiştir. Telgrafın sureti, tarihi ve saire hepsi bende vardır, arzu eden olursa rahatlıkla okurum, demiştir ki, "falan zatın bizim vilâyetimize tâyin edileceğini öğrendik, bu zatın bizim Emniyet Müdürlüğünde çok ağır bir dosyası var. Binaenaleyh, bu zatı tâyin ettiğiniz takdirde vazifeye başlatmam." Buna rağmen yine Diyanet İşleri Başkanlığı bir emirle bunu tâyin etmeye gitmiştir. Fakat bundan sonra vali demiştir ki, "bu tâyin emrinizi iptal edin, kendisini vazifeye başlatmıyorum, çünkü bizim Emniyet Müdürlüğünde bu zatın çok ağır suçları ihtiva eden dosyası vardır." ve bu cesur valinin, cidden vatansever valinin bu direnişi karşısında Diyanet İşleri Başkanlığı bu emri geri almak zorunda kalmıştır. Yani bir tarafta ehliyetli insanların tâyini geri çevrilirken, öbür tarafta Millî Emniyette, Diyanet İşleri Başkanlığında, kendisinin doğduğu vilâyette dosyası kabarık insanlar, nurculuktan faaliyetleri ayyuka çıkmış insanlar rahatlıkla Diyanet İşleri Başkanlığına alınmış ve sonra da Diyanet İşleri Başkanlığı âdeta bir nurculuk karargâhı haline gelmiştir. Arkadaşlarım, Diyanet İşleri Başkanlığının depolarında nurculuk risaleleri var idi. Diyanet İşleri Başkanlığının içindeki mescitte namazdan sonra nur risaleleri okunmuş ve Diyanet İşleri Başkanlığında nurcu olmayan kişiler maalesef barındırılmamıştır. Hattâ o kadar ki, arkadaşlarım, bir vilâyette bir hanıma ağır bir dille hitab eden bir vaiz - hiç de lüzumu yokken oraya vâizliğe gönderildiği halde - Diyanet İşleri Başkanlığına gelirken, "Gazan mübarek olsun" diye bir sürü merasimle karşılanmıştır.

Yapmış olduğu kanunsuz tâyin ve nakiller, özellikle yurt aleyhinde genişletilen din istismarı teşkilâtı, Diyanet İşleri Başkanı Sayın Ali Rıza Hakses'in dikkatini çekmiş, durum çeşitli yazılarla Devlet Bakanlığına bildirilmiştir. Bu arada Sayın Ali Rıza Hakses'in 28.10.1967 gün ve 168 sayılı "Zata mahsus ve gizli" kaydını ihtiva eden yazısı, üzerinde durulmaya değer bir belgedir. Bu yazıda "Diyanet İşleri Başkanı; 633 sayılı Kanunun, Diyanet İşleri İdaresinin bütün yetki ve sorumluluğunu kendisine tahmil ettiği halde, yetkilerinin fiilen elinden alınmış olduğunu, Yaşar Tunagür'ün dairesinde kendi adamlarından müteşekkil bir şebeke kurduğunu, bütün işlerin bu şebeke tarafından yürütüldüğünü, kanun ve nizamlara uygun olarak verdiği emirlerin yerine getirilmediğini, şebekenin devamlı olarak tehdit, hattâ tecavüzüne mâruz kaldığını, Yaşar Tunagür ve şebekesinin kendisinden habersiz birçok tâyinler yaptığını, bu kanunsuz tasarrufları önlemek için yayınladığı tamimlerin Bakan tarafından engellenmek istenmesinin sebeplerini anlamakta güçlük çektiğini, Yaşar Tunagür'ün hiçbir ilmî

güce sahip bulunmadığını, yegâne marifetinin sureti haktan görünüp birtakım zavallıları aldatmaktan iharet bulunduğunu, kendisinin makam odasında, Yaşar Tunagür'ün adamı Hüseyin Özgün tarafından tehdid edildiğini, daire içinde nâhoş hâdiselere meydan verilmemesi için, tezviratçı bir ruha sahib olan Yaşar Tunagür ve onun maşası olan Hüseyin Özgün'ün aslî vazifesine iade edilmesinin zaruri bulunduğunu."

Arkadaşlarım, gördüğünüz gibi, Diyanet İşleri Başkanı Sayın Ali Rıza Hakses diyor ki, "633 sayılı Kanun, çeşitli işlerden beni sorumlu tuttuğu halde fiilen ben bugün bu vazifeleri yapmaktan âcizim. Çünkü burada bir şebeke kuruldu bu şebeke beni tehdid ediyor, verdiğim emirleri dinlemiyor, ben fiilen hiçbir iş yapamıyorum, nakil ve tâyinler tamamen bunlar tarafından yapılıyor." Devlet Bakanına böylelikle intikal ettiriyor. Bizim komisyonumuz ne diyor? Diyor ki, "Böyle bir iddia var, Devlet Bakanından sorduk, Devlet Bakanı dedi ki, 633 sayılı Kanun sarihtir, başkasının salâhiyeti yoktur, bütün salâhiyet Diyanet İşleri Başkanınındır. Bu bakımdan bu iddia vârit değildir, dedi" diyor. Arkadaşlarım, bilmem bunun üzerine benim söylemem lâzım gelen bir söz var mı? Şurada bir Diyanet İşleri Başkanı bağırıyor, feryad ediyor ki, "elimden bütün salâhiyetler alındı, bir eşkiya şebekesi geldi buraya girdi, beni tehdid ediyor, bana verilmiş salâhiyetlerimi kullanamıyorum." Bunu Devlet Bakanına veriyor, Devlet Bakanı bunun hakkında hiçbir takibat yapmıyor. Bundan sonra bir araştırma komisyonu başkanı diyor ki, "Devlet Bakanına sordum, Devlet Bakanı, hayır 633 sayılı Kanunda bütün salâhiyetler Diyanet İşleri Başkanınındır dedi" diyor. Arkadaşlarım, bunun üzerinde fazla durmak istemiyorum, durum bu.

Diyanet İşleri Başkanı Sayın Ali Rıza Hakses'in yazdığı yazılar bundan da ibaret değil. Diyanet İşleri Başkanı Sayın Ali Rıza Hakses bir yazısında Yaşar Tunagür'ün, isim zikrederek, falan cami imamının tâyin edilmesi için Bakana ziyafet vereceğim iddiası ile ikiyüz lira rüşvet aldığının kendisine ihbar edildiğini resmen Devlet Bakanlığına resmî yazı ile yazıyor, arkadaşlar. "Bu adam rüşvet alıyor, bu adam ben gittikten sonra bütün gözleri karıştırıyor, bu adamın yapmadığı melânet yok" diyor. Hattâ şöyle diyor "Allah rızası için beyefendi, beni bu adamlardan kurtarın." Böyle hitab ediyor. Fakat bunun karşısında Devlet Bakanlığı hiçbir şey yapmıyor veya doğrusunu söylemem lâzım gelirse, yapamıyor.

Sayın komisyon bundan hiç bahsetmiyor. Sayın komisyonun raporunda ne 168 sayılı yazıdan, ne 151 sayılı yazıdan ne 153 sayılı yazıdan - ki Devlet Bakanlığına kişiye özel ve mahrem kaydiyle yazılmıştır - bunlardan hiç bahis yok. Sadece diyor ki "Devlet Bakanından sorduk, ne kadar güzel bir şey, yani ben şimdi bir kanunsuzluk yapsam, demek ki, kurulacak bir komisyonun başkanı benden soracak, "yaptın mı bunu?" Ben yapmadım dediğim gün tamam temize çıka-

cağım. Cidden güzel bir yasama araştırması. Yaşar Tunagür ile iyi geçinmek şartiyle Diyanet İşleri Başkanlığına getirilen... Evet arkadaşlarım; bu, bir gerçektir. Fiilen Ali Rıza Hakses'in ağzından duymuşumdur, ayrıca burada Ali Rıza Hakses'in yazdığı bir yazıda bu tekrar edilmektedir, yani Devlet Bakanına yazdığı yazıda tekrar edilmektedir. Ali Rıza Hakses'e denmiştir ki, Yaşar Tunagür ile iyi geçinirsen mesele yok. O da bir deneyeyim demiştir, o şartla getirilen Ali Rıza Hakses, bütün gayretlerine rağmen, bu zatla beraber çalışmaya, bununla işleri yürütmeye imkân bulamamış, bahsettiğim bütün bu yazıları yazmış, sonunda yapılan şey, Ali Rıza Hakses'e bütün yazıları iade edilmiş veya hasır altı edilmiş hiçbir yazısı mevkii muameleye konulmamış. Bunun üzerine de Ali Rıza Hakses, Yaşar Tunagür'ü ve onun maşası olan - kendi tâbiriyle - Hüseyin Özgün'ü aslî görevlerine iade etmiştir. İşte bu sırada Devlet Bakanlığı faaliyete geçmiş, iki gün önceki bir tarihle çıkarılan emirle Ali Rıza Hakses mecburi izne sevk edilmiştir. Yani Ali Rıza Hakses'in bu şebekeyi Diyanet İşleri Başkanlığından dağıtmak için yapmış olduğu gayretler, yazmış olduğu yazılar sadece bir şeyle neticelenmiş, kendisine mecburi izin verilmiştir.

Muhterem arkadaşlarım, bu arada Diyanet İşleri Başkanlığında Danıştayın birçok yazıları, birçok kararları maalesef yerine getirilmemiştir. Hayretle gördüğüm bir nokta var ki, komisyon raporu birçok hususlarda Danıştay kararlarını âdeta müzakere etmiştir, âdeta eleştirilmiştir. Şimdi, meselâ Yusuf Ziya Yücegönül'ü alalım. Yusuf Ziya Yücegönül Karşıyaka Müftüsü iken, binbir iftira ve tezviratla adamcağız yerinden alınıyor. Cidden muhterem, cidden fâziletli bir din görevlisi olan bu zat, iftira edilerek, tezvirat yapılarak yerinden alınıyor. Bundan sonra bu zat Danıştaya gidiyor, Danıştay bu kararı iptal ediyor. Fakat Devlet Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı direniyor; "tatbik etmem ben bu Danıştay kararını" diyor. Şimdi bizim sayın komisyon bunu alıyor, o iftira ve tezviratı bir bir sayıyor : "Yusuf Ziya Yücegönül şurada izinsiz oturmuştur, şurada şunu yapmıştır, şurada vilâyeti terk etmiştir." diye bütün bu iftiraları bir bir tekrarlıyor ve sonunda da sadece diyor ki : "Bütün bunlar sonunda Danıştayca iptal edilmiştir." E, Danıştay bütün bunları muhakeme etmiş, Danıştay bütün bunları düşünmüş, araştırmış. Eğer bu iftiralar doğru olsaydı, Danıştay iptal kararı vermezdi. Komisyon hangi hakla Danıştay kararlarını eleştirmek hakkını kendinde buluyor? Binaenaleyh yanlış...

Muhterem arkadaşlarım, Danıştayın kararları, Anayasanın 132 nci maddesine göre, harfiyen tatbik edilmek zorunluğundadır. Mahkeme kararları yerine getirilmelidir. Bir şeyde hak orada mı, burada mı, onu Devlet Bakanı veya Diyanet İşleri Başkanı bilmez. Onu Danıştay bilir. Binaenaleyh Danıştayın verdiği karar mutlaka yerine getirilmelidir. Burada 12 tane karar var, arkadaşlarım. Bilhassa bir

tanesi çok enteresan : Rahmi Özer adında Diyanet İşleri Başkanlığı Teftiş Kurulu Başkanı var. Bu zat ille de istenmiyor, yerinden ayrılacak. Ne yapılsın? Efendim, komisyonumuzun söylediğine göre : "Bakanın özel kalem müdürüne telefon etmiş ve Bakanla alay mânasına gelecek birtakım lâflar kullanılmış, Bakanın özel kalem müdürü de muhbiri sadıklık yaparak götürmüş bunu Bakana anlatmış, Bakan da Disiplin Kuruluna vermiş ve bu zatı buradan ayırmış." Adam Danıştaya gitmiş, Danıştay derhal iptal etmiş, şöyle elinin tersiyle itivermiş bu kararı. Eğer bu zat Bakanla cidden alay etmiş olsaydı, bu ispat edilmiş olsaydı, Danıştay da bu kararı iptal etmezdi. Danıştayın bu kararına rağmen bu zat vazifesine iade edilmemiş; hattâ Uşak'a gitmedi diye müstafi sayılmış. Bunun için de Danıştaya müracaat etmiş, Danıştay bu kararı da iptal etmiş. Uzatmayayım arkadaşlarım, bu zat dört defa Danıştaya gitmiş, Danıştayın iptal kararlarının dördü de yerine getirilmemiştir... Bu şekilde elimde 12 tane Danıştay kararı var. Komisyon diyor ki; "Bunun Yaşar Tunagür'le alâkası ne?" Ben tekrar ediyorum arkadaşlarım; bu komisyon Yaşar Tunagür'ün faaliyetlerini Araştırma Komisyonu değilki. Bu komisyon vakaları Araştırma Komisyonudur. Ben burada zikrettim, Danıştay kararları yerine getirilmiyor dedim. Bunda Yaşar Tunagür'ün elbette büyük rolü var. Ama, mühim olan Danıştay kararları yerine getiriliyor mu getirilmiyor mu? Getirilmiyor arkadaşlarım, getirilmemiştir.

Arkadaşlarım, İmroz Müftüsü cidden fâziletli ve daha da önemlisi cesaretli, Atatürk gençliğine yakışan bir cesarete sahip bir müftü. Diyanet İşleri Başkanlığındaki bütün bu kanunsuz olayları bir rapor halinde getirerek bir nüshasını Cumhurbaşkanlığına bir nüshasını da Başbakanlığa kendi eliyle veriyor. Burada birtakım korkunç iddialar var, arkadaşlar. Şimdi bu iddialar doğru mudur yanlış mıdır? Ben burada bir şey demiyorum. Bunların çoğu doğrudur, ama doğruluğu veya yanlışlığı üzerinde durmuyorum. Ben önergemde diyorum ki, "Bu Cumhurbaşkanlığına verilen raporda çok ağır iddialar, Türkiye'nin bir parçasının koparılmak istendiğine dair iddialar, nurculuk faaliyetlerine dair iddialar, kanunsuzluklar, gizli şebekeler kurulduğuna dair iddialar var" Bütün bu iddialar hem Başbakanlığa hem Cumhurbaşkanlığına verilmiştir. Cumhurbaşkanlığı bu iddiaları Başbakana iki defa söylemiştir. Benim Cumhurbaşkanına bizzat giden arkadaşlarım, kendilerine sormuşlardır, Cumhurbaşkanı teyid etmiştir. Demiştir ki; "Evet, ben hükümeti iki defa ikaz ettim" Şimdi, biz diyoruz ki; neden bu İmroz Müftüsünün bu şikâyeti mevkii muameleye konmamıştır? Neden müfettişe verilmemiştir? Bizim iddiamız bu... Ama komisyon ne yapıyor? Bunun içinden birtakım iddiaları alıyor, sanki benim iddiammış gibi, "şöyle şöyle denilmektedir, ama doğru değildir" diye bunları tevile kalkıyor. Yanlış arkadaşlarım, iddia bu değil. Benim iddiam şu; İmroz Müftüsü Necati Sönmezer, Diyanet İşleri Başkanı

Yaşar Tunagür ve şebekesini çok ağır ithamlar altında bulundurmuş. Bunu kendi imzasiyle Başbakanlığa ve Cumhurbaşkanlığına vermiştir. Bunun hakkında neden takibat yapılmamıştır? Neden Teftiş Kuruluna verilmemiştir? Neden bu adama, gel arkadaş, gel bu iddialarını ispat et denilmemiştir? Eğer bu adam iftira ediyorsa, neden Cumhurbaşkanlığına ve Başbakanlığa karşı bir Diyanet İşleri Başkanlığında birçok kimseleri itham altında bulunduran bu şahıs hakkında takibat yapılmamıştır? Ne İmroz Müftüsü Necati Sönmezer hakkında en küçük bir takibat yapılmış, ne gel arkadaş iddialarını ispat et denilmiş ne de bunun hakkında en küçük idari veya adlî kovuşturma yapılmamıştır. Çünkü bunun içerisindekilerin çoğunun gayet doğru olduğunu herkes de bilmektedir.

Mesele buraya gelince komisyonun bir unutkanlığını da burada hatırlatmak isterim. Arkadaşlarım, ben diyorum ki; Yaşar Tunagür'ün İstanbul Müftülüğüne tâyini kanunsuzdur. Çünkü, kendisi 633 sayılı Kanuna göre vaizdir, müktesep hakkı budur. Bu hak değiştirilemez, donmuş bir haktır. 633 sayılı Kanunun gerekçesini okuyanlar bilirler ki, vaizlerin ve müftülerin yüksek okul mezunu olması öngörülmüştür. Müktesep haklar da var. Öyle ise, bunları bir defaya mahsus olmak üzere dondurmuştur. Müftü ise müftüdür, daha yukarı çıkamaz. Vaizse vaizdir, imamsa imamdır, daha yukarı çıkamaz. Halbuki Yaşar Tunagür yapmış olduğu hizmetlerden, siyasi komiserliğinin bir mükâfatı olarak kendisi İstanbul Müftülüğüne tâyin edilmiş. Orada sadece bir gün kalmış, ondan sonra Diyanet İşleri Başkanvekilliğine gene getirilmiştir. Sebep?.. İstanbul Müftülüğünün büyük kadrosundan maaş almasını temin etmek. Ne olur ne olmaz, eğer hükümet düşerse Yaşar Tunagür açıkta kalmasın, vaizliğe gitmesin, İstanbul Müftülüğü kendi elinde hazır kalsın, diye oraya tâyin edilmiştir. Bu yanlıştır diyorum. Bizim komisyonumuz diyor ki, "Yaşar Tunagür'ün Diyanet İşleri Başkanvekilliğine tâyini usulsüzlüğü iddia ediliyor" Ben; "İstanbul Müftülüğüne tâyini usulsüzdür" diyorum. Komisyon "Başkanvekilliğine tâyini usulsüzdür" diyor. Hattâ komisyon o derece hataya düşüyor ki, Din İşleri Yüksek Kurulunun 141 sayılı kararından bahsediliyor : "141 sayılı kararı da bunu tasrih ediyor" diyor. Bunun hangisini düzelteyim arkadaşlarım? Din İşleri Yüksek Kurulunun 141 sayılı kararı aynen şöyledir : "Eğer 633 sayılı Kanun çıktığı zaman bir kimse vaizse müftü olamaz." Kasaba müftüsü ise vilâyet müftüsü olamaz, diyor.

Binaenaleyh, Din İşleri Yüksek Kurulunun 141 sayılı kararı Yaşar Tunagür'ün İstanbul Müftülüğüne tâyininin usulsüzlüğü, kanunsuzluğu hakkında. Komisyon : "Yok, lehindedir" diyor. Diyanet İşleri Hukuk Müşaviri "Sureti katiyede bu yanlıştır" diyor. E, bunu bizim komisyon alıyor : "Yaşar Tunagür'ün Diyanet İşleri Başkanvekilliğine tâyini meselesine getiriyor." Anlaşılıyor ki komisyon maalesef ya burada bir hataya düşmüş veyahut ta bunu böyle ifade etmeyi daha uygun bulmuş ben bunu bilmem.

Yaşar Tunagür'ün yurt içindeki faaliyetleri, ki özetledim arkadaşlarım, bunlardan daha önemlisi, Yaşar Tunagür'ün yurt dışındaki faaliyetleridir. Yaşar Tunagür'ün yurt dışındaki faaliyetlerini size özetlemek isterim. Çünkü son derece enteresandır ve Türkiye'nin dışında, Türkiye'yi içinden bölmek için, Türkiye'yi bugün güçsüz hale sokarak birtakım iştahlı kimseler arasında paylaştırmak için nasıl bir faaliyetin devam ettiği ve bunların Türkiye içerisinde kimlerin maşalığı ile yürütüldüğü, burada ayan beyan belirtilmektedir.

Kurduğu teşkilâtla Diyanet İşleri Başkanlığına iyice yerleşen Yaşar Tunagür, bir taraftan Demirel hükümetlerine dini politikaya alet ederek yaptığı propaganda faaliyetleriyle hizmet ederken, öbür taraftan iktidar gücünü kendi emellerinin tahakkuku ve adamlarının himaye edilmesi için istismar etmeyi ihmal etmemiştir. 1969 seçimlerinden 10 gün önce, Güney - Doğu Anadolu illerimizi dolaşarak Sayın Demirel ve arkadaşları lehine siyasi propaganda yapacak kadar cüretini artıran Yaşar Tunagür, yurt içindeki zararlı faaliyet mihraklariyle daha önce tesis etmiş olduğu irtibatları Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı vekili olduktan sonra daha da etkili olarak devam ettirdiği gibi, yurt dışındaki mihraklarla olan münasebetlerini daha da artırmıştır.

Arkadaşlarım, burada yurt dışı faaliyetlerine geçmeden evvel bir noktayı belirtmek isterim. Yaşar Tunagür 1969 seçimlerinden, ki 12 Ekimde yapılmıştır, bundan 10 gün evvel Diyanet İşleri Başkanlığı odasına girmiş, yapmış olduğum son tahkikatla bunu şahitleriyle tam tesbit etmişimdir. Demiştir ki : "Ben bir hafta yokum." Diyanet İşleri Başkanı Sayın Lütfi Doğan kendisine : "Yaşar Bey, 10 gün sonra seçimler var. Bu sıralarda sizin ve benim yurt sathında dolaşmam, bizi ve Diyanet İşleri Başkanlığını incitir. Türlü tefsirlere sebeb olur. Ben senden rica ediyorum, gitme bir tarafa" demiştir. Buna karşılık Yaşar Tunagür'ün cevabı şu olmuştur : "Ben gidiyorum." Ve bırakmış gitmiştir.

Şimdi arkadaşlarım, bâzı kısımları açıklayamam, ancak kapalı bir oturumda açıklayabileceğim kısımlardır. Fakat bu açık oturumda açıklayabileceğim kısımlarını size belirteyim.

Yaşar Tunagür Ankara'da bir imamla birlikte, ki ismi bizde vardır, bir siyasi şahsiyetin evini ziyaret ettikten sonra, buradan Adana'ya, oradan da Batman'a gitmişlerdir. Gittikleri otomobilin plâka numaralarına kadar bizde vardır. T.B.M.M. Soruşturma Komisyonu, isterse kendilerine memnuniyetle bunları takdim edeceğiz. Bundan sonra arkadaşlarım, en önemlisi Tillo'ya gitmişlerdir. Tillo'da bir toplantı yapılmıştır ve burada Yaşar Tunagür Arapça bir konuşma yapmıştır. Burada yapılan propagandadan sonra bir evdeki toplantıda, Adalet Partisi, listesinde üçüncü geldiği için, bağımsız adaylığını koyanın desteklenmemesi,

buna karşılık Adalet Partisinin desteklenmesi için geniş ölçüde faaliyet gösterilmiştir. Bu sırada Yaşar Tunagür'ün ve yanındaki imamın sırtında bir cüppe, başında sarık var, Kisve Kanununa muhalif olarak. Bundan sonra arkadaşlarım, Eruh ilçesine 8 - 10 Km. mesafedeki bir evde Doğu'da eşkiyalık yapan bir zatla buluşulmuş ve beraber namaz kılınmıştır. Ve arkadaşlarım burada, bir iddiaya göre, bu zata bir miktar da para verilmiştir. Ondan sonra Bitlis ve Siirt Müftüsü gelerek kendisini Batman'dan bir minibüsle almıştır. Yaşar Tunagür, minibüsün şoför mahallinin sağına oturmuştur, müftüler arka kısımdadır ve bunlar bundansonra Bitlis, Siirt taraflarını dolaşmışlar ve propagandalarını yapmışlar, ondan sonra dönmüşlerdir.

Arkadaşlarım, Devlet Bakanı bu kürsüden resmen beyan etmiştir ki : "Yaşar Tunagür izinli gönderilmemiştir." Diyanet İşleri Başkanı bugün de açıkça beyan etmektedir ki, kendisine Diyanet İşleri Başkanı tarafından bir izin verilmemiştir. Şimdi, Komisyonumuz ne diyor : "Resmen gönderilmemiş" diyor. Demek ki, bir Devlet memuru kendi âmirinin aksi emrine gidecek Türkiye'yi dolaşacak, işte şu elimdeki Mücadele Gazetesinin - yani beni destekleyen değil - 7 Ekim tarihli nüshası elimde, Siirt'te mânalı bir ziyaret diye Tunagür'ün Siirt'e ziyaretini anlatmaktadır. 10 Ekim günü meşhur Şehmuz Alpaslan, ki Millî Emniyetin dosyalarını bir hayli kabartmış bir zattır, 10 Ekimde bizzat Diyarbakır'da kendisiyle görüştüğünün şahitleri vardır, bütün bunları dolaşacak, gelecek, ondan sonra bizim Araştırma Komisyonu, tarafsız Araştırma Komisyonu ne diyecek? Diyecek ki; "Kendisine resmen izin verilmemiş" ondan sonra, bakın arkadaşlar, ifade son derece enteresan, "Kendisi istediği yerde, istediği zaman va'zedebilir" Yok, arkadaşlarım doğru değildir bu ifade. Kendisi istediği yerde, istediği zaman va'zedemez. A. P. zamanında yapılmış olan "Vâiz ve va'zedecekler" yönetmeliğinin 15 inci maddesini okuyalım : 15 inci maddesi ne diyor efendim?.. "Va'zetme niteliğine sahib olup da başkanlıkça gerektiğinde va'zetme yetkisi verilebilecek olanlar şunlardır : "Diyanet İşleri Başkan yardımcıları..." Demek ki; va'zetme yetkisine sahib olacak, Yaşar Tunagür sahiptir; Diyanet İşleri Başkanı tarafından da izin verilecek. Bunun da verilmiş olduğunu kabul ediniz. Bir memur nasıl olur da memuriyet mahallini terkeder ve Türkiye'yi baştan sona kadar dolaşır, birtakım kimselerin seçimi kazanması için propaganda yapar? Nasıl olur, Türk memleketinin bizzat bir camisinde gider de Arapça nasihat eder, Arapça nutkeder? Ondan sonra nasıl olur da gider Hamido ile Eruh'un 8 kilometre mesafesinde bir evde beraber namaz kılar? Bunu müsamaha ile karşılamak mümkün mü arkadaşlarım?

Şimdi arkadaşlarım, dış faaliyetlerini, neler yaptığını, hangi mihraklarla nasıl temaslar kurduğunu belirtebilmek için Millî Emniyet Başkanlığı tarafından,

M.İ.T. Müsteşarlığı tarafından Sayın Cumhurbaşkanına takdim edilen ve Sayın Cumhurbaşkanı tarafından da Araştırma Komisyonuna gönderilen bir vesikayı okuyacağım. Bizim muhterem Komisyonumuz diyor ki; "İmzasız ve tarihsiz bir vesika..." Cumhurbaşkanı tarafından gönderilmiş; Millî Emniyet tarafından gönderildi mi, gönderilmedi mi? Belli değil demek. E, bunun kolayı var arkadaşlar. Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri bunu resmî evrakla göndermiştir. Araştırma Komisyonu bir yazı yazar, der ki;" bir iddia var, diyorlar ki, "bu Millî Emniyet tarafından verilmiş bir rapordur. Doğru mu değil mi?" der. Millî Emniyet de emrinde, oradan da sorulabilir. Komisyon üyelerinin ısrarı üzerine sayın Komisyon Başkanı cidden Başbakanlığa bir yazı yazmış ve Başbakan tarafından değil, Devlet Bakanı tarafından değil, Başbakanlık Müsteşarı imzası ile bir yazı gelmiştir. Şöyle diyor : "Millî Emniyette Yaşar Tunagür hakkında dokümanter bilgi yok". Vardır arkadaşlarım, bugün ben iddia ediyorum. Resmen temas etmiş olarak söylüyorum, Millî Emniyette Yaşar Tunagür hakkında bilgi var. Kaldı ki, şu da var; Araştırma Komisyonunun vazifesi dokümanter bilgi toplamak değil, bilgi toplamak. İçtüzük dokümanter bilgi toplamak demiyor ki, "Bilgi toplamak" diyor. Şu halde Komisyon Başkanlığı, Millî Emniyete "Ben dokümanter bilgi istemedim, ne bilgin varsa ver" diyememiştir. Çünkü, Millî Emniyetteki dosya bir hayli kalabalıktır.

Şimdi, dışardaki faaliyetlerine gelelim : Cumhurbaşkanlığı tarafından Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonuna gönderilen dosyadaki 20 numaralı belgeye göre Arap ülkelerinde adresine gelen mektup ve çeşitli kitaplar üzerinde yapılan incelemelerden Yaşar Tunagür'ün irtibatının Müslüman Kardeşler Cemiyeti, Irak'taki nurcular ile olduğu anlaşılmıştır. Yaşar Tunagür'ün yabancı ülkelerdeki mihraklarla irtibatı aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

Irak'taki mihraklarla : Irak'taki zararlı faaliyetleri; Irak Kültür Ateşeliğinin 4.5.1965 gün ve 238 sayılı yazısı ile Millî Eğitim Bakanlığına bildirilen, Irak'taki nurcuların temsilcisi durumunda olan Ahmet Ramazan, Yaşar Tunagür'ün en emin ve faal elemanlarındandır. Evet arkadaşlar, sadece Millî Emniyet kanalı ile değil, Irak Kültür Ataşemiz Dışişleri Bakanlığına, Millî Eğitim Bakanlığına, Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğüne, Dış Münasebetler Genel Müdürlüğüne tam 17 tane gizli yazı yazarak Yaşar Tunagür'ün Irak'taki faaliyetlerini en ince teferruatına kadar anlatmıştır. Eğer bir kimse çıkar da bu kürsüden, "hayır, efendim bunlar yanlıştır." derse, ben Irak'ta bu işleri takib etmek için kullanılan ajanların gizli isimlerine kadar, şifreli isimlerine kadar, açık isimlerine kadar bu kürsüden açıklamayı nâmus borcu sayarım. Yiğit bir kimse varsa bu kürsüye çıksın, bunlar yanlıştır desin, ben bunları tesbit için kullanılan ajanların gizli isimlerine kadar, açık isimlerine kadar burada açıklayayım. Hattâ buna ait birçok vesikaları da

veririm. Irak Kültür Ataşemizle Yaşar Tunagür ve onun Hizbüt Tahrir ile ve Irak'taki nurcularla irtibatını temin eden Ahmet Ramazan adındaki şahsın şiddetli bir mücadelesi var. Şimdi bu mücadeleyi safha safha okuyacağız. "Irak Kültür Ataşemizin Irak'ta bir özel Türk okulu açmak, bir özel Türk lisesi açmak, Kerkük'te ikinci bir kültür merkezi açmak, Irak'ta Evkaf İdaresinin etkisi ile bölücü faaliyetlere itilen kaçak öğrencilerimizi kurtarmak, Mısır'da kaçak olarak öğrenime devam eden bâzı öğrencilerin Türk - Irak Kültür Anlaşmasından yararlanarak Irak'tan aldıkları diplomaların tasdikini önlemek için sarf ettiği gayretler Yaşar Tunagür ve Ahmet Ramazan'ı rahatsız etmiştir." Arkadaşlar, burası çok önemli. Irak'a bir kültür ataşesi göndermişiz, oradaki Türk azınlığının kültürünü muhafaza etmek için bir Türk ilkokulu, bir Türk özel lisesi ve nihayet Kerkük'te ikinci bir kültür merkezi açmak için büyük bir gayret sarf etmektedir. Fakat, bu gayretler Yaşar Tunagür ve Ahmet Ramazan'ı şiddetle rahatsız etmiştir ve bunlar, Irak'daki Kültür Ataşesini buradan kaçırmak, uzaklaştırmak için ellerinden gelen her şeyi yapmışlardır. Ayrıca, Irak'taki Kültür Ataşemiz bakmıştır ki; Irak Evkaf İdaresi Türkiye'den kaçan birçok çocukları almakta, bölücü, itici, Atatürk düşmanı, Türk rejim düşmanı olarak yetiştirmektedir. Ataşemiz, bunları önlemek için gayret sarf etmiş, bu çocukları toplamıştır. "Siz Türk çocuğusunuz, sizin Araplaşmaya hakkınız yoktur." demiştir. Bundan sonra Mısır'da El Ezher üniversitesine kaçak olarak giden öğrenciler, Türk - Irak Kültür Anlaşmasını bir vasıta olarak kullanarak, El Ezher'den aldıkları diplomaları Irak'a tasdik ettirmek sureti ile Millî Eğitim Bakanlığına kabul ettirmeye çalışmışlardır ve Irak Kültür Ataşemiz şiddetle bunun karşısına çıkmıştır. İşte bunlar, Ahmet Ramazan'la Yaşar Tunagür'ü şiddetle rahatsız etmiştir. Ayrıca, arkadaşlarım, Irak Kültür Ataşemizin, Millî Eğitim Bakanlığına gönderilen ve halen Millî Eğitim Bakanlığında bir nüshası bulunan gizli bir yazısına göre Türkiye'den, nurcu eserleri, gizli eserleri Yaşar Tunagür Ahmet Ramazan'a göndermekte, Ahmet Ramazan da orada birtakım Türkçe bilen kimselerle Türklere satmaktadır. Bunlara gayet tabiî ki, Irak Kültür Ataşemiz mâni olmaya çalışmakta, yazı yazmaktadır. Bunun üzerine bunlar faaliyete geçmişlerdir.

Yukarıda sözü edilen ve ek : 1 de bir sureti verilen 20 numaralı belgede açıklandığına göre 25 Temmuz 1966 günü Ahmet Ramazan Türkiye'ye gelmiştir. Tunagür'ün Çankaya Yeşilyurt'daki evinde kalmış, - Burada arkadaşlarım, bu Yeşilyurt'taki evi de belirtmek isterim. Bu ev eski Başbakan Sayın Demirel'in bir yakınına aittir. Burada Yaşar Tunagür, bir rivayete göre bedava oturmakta ve eski Devlet Bakanımızın buradan belirttiğine göre de 500 lira kira ile oturmaktadır. Bize verilen bilgiye göre en az ayda 1 500 lira kira getirecek bu ev Yaşar Tunagür'e tahsis edilmiş ve Yaşar Tunagür bunu, "Ben Başbakan ve ailesine öy-

le yakınım ki; evlerinde bedava oturuyorum diyerek etrafa telkin etmiş, kendisini çok güçlü göstermenin çarelerini aramıştır. Kabinedeki iki bakan için; "Bu bakanlar, ben bir yerde reisken emrimde kâtipler. Hâlâ bana bir hürmet ifadesi olarak hocam derler, kabinedeki bâzı üyelerle çok sıkı ilişkilerim vardır, benim arkamda Hükümet vardır." gibi sözlerle kendisini güçlü göstermeye çalışmıştır. İşte bu Yeşilyurt'taki ev bu evdir. - ve yapılan toplantıda aşağıdaki hususlar kararlaştırılmış :

Irak Kültür Ataşemiz Reşat Oğuz merkeze alınarak yerine Konya'dan bir başkasının tâyin edilmesi;

Irak'ın Türk öğrencilerine açmayı düşündüğü burslardan nurcuların istifade etme imkânının araştırılması;

Müslüman Kardeşler Cemiyetinin liderlerinden olan Seyit Kutup'a ait eserleri Türkçeye çevirmek için tercüme ve yayın şirketi kurulması; arkadaşlarım burada bir noktayı belirtmek isterim. Seyit Kutup İslâm sosyalistidir ve ihtilâlci İslâm sosyalistidir. Kendi memleketinde asılmıştır. Seyit Kutup'un Türkiye'de yayınlanmış birçok eserleri var. Halen bende en az 5 tane eseri var. Bu yayınlanmış eserlerde Türk büyükleri müslümanlıktan sapmış, sapık insanlar olarak gösterilmektedir. İşte tercüme edip yayınlanmak istenen ve sonunda da yayınlanan bu eserlerdir.

Suudi Arabistan'daki mihraklarla; her vesile ile Suudi Arabistan'a gitme imkânlarını arayan Yaşar Tunagür'ün genel merkezi bu ülkede olan Rabıtatül Âlemül İslâm Cemiyeti ile devamlı irtibatı vardır. Cemiyetin Genel Sekreteri Muhammet El Savvaf ve İsviçre'deki şubesinin başkanı doktor Sait Ramazan ile temastadır. Türk Hava Yollarından temin ettiği bedava biletle 1969 yılında Hac için Suudi Arabistan'a gitmiştir. Orada Rabıtatül Âlemü İslâm toplantılarına hemen hemen her gün katıldığı Dışişleri Bakanlığımıza bağlı bir memurumuz tarafından tesbit edilmiş ve hazırlanan rapor Dışişleri Bakanlığına verilmiştir.

Arkadaşlarım, burada durmak isterim. Suudi Arabistan'da bir Rabıtatül Âlemi İslâm Cemiyeti var. Ben bunu burada açıklamayı isterdim. Aramko Petrol Şirketi neden buna yardım eder. Bunun stratejik gayeleri nedir? Diğer memleketlerdeki hedefleri nedir? Ama, ben bunu burada açıklamayı bâzı sebeplerden dolayı uygun bulmuyorum. Sadece şu hususu belirtmek istiyorum. Yaşar Tunagür bu toplantılara hemen hemen her gün katılmıştır. Katıldığına dair bir iki vesika vereceğim. Fakat, bizim komisyonumuz ne diyor. E, Dışişleri Bakanlığına sormuşuz, Dışişleri Bakanlığı resmen diyor ki; "Evet, Rabıtatül Âlemül İslâm toplantılarına hemen hemen her gün katılmıştır" şimdi, bizim komisyonumuz diyor ki; "Rabıtatül Âlemül İslâm toplantılarına kötü niyetle katılmadığı anlaşılmıştır."

Komisyon acaba bu zatın zamirini nereden keşfetmiş? Kötü niyetle mi katılmış, iyi niyetle mi katılmış? Hangi vesikaya dayanmış acaba? Arkadaşlarım, hayır, kötü niyetle katılmıştır. Müsaade buyurun da ben size Dışişleri Bakanlığına verilmiş bir başka raporu okuyayım. Yine dış ilişkiler meselesi dolayısiyle bu raporun hepsini okuyamayacağım. Bir gün eğer bir gizli toplantı olursa bu raporun hepsini okurum. Ama şimdi, yalnız bâzı kısımlarını okuyacağım :

Yaşar Tunagür'den bahsediyor, "Kıraliyet misafiri gibi en lüks otellerde yatıyor, lüks otomobillere biniyor ve bindiği otomobilin üzerinde yeşil bayrak mutlaka bulunuyordu. Bu bayrağın mânası muteber insan ve muteber misafir anlamını taşıyordu. Beraberinde, yakınları Hacı Ali Demirel arasıra bulunmasına rağmen, Bugün gazetesi sahibi Mehmet Şevket Eygi, Salih Özcan devamlı olarak refakatinde bulunurdu. Bunlara azameti sağlayan şahıs Rabıtatül Âlemi İslâm Genel Sekreteri Muhammet Sürur Sabban'dı. Medine'de oldukları müddetçe şimdi kütüphane olan Hazreti Hasan'ın evi toplantı ve seminer yerleri idi. Türkiye, Suriye, Irak, Ürdün, Yunanistan gibi yerlerden kalbur üstü din adamları için seminer yapılırdı. Konferanslar Arapça idi ve her memlekette tatbik edilecek usuller burada kararlaştırılırdı" toplanılıyor, şu veya bu memleketlerden geliniyor ve burada her memlekette yapılacak işler kararlaştırılıyor, tatbik edilecek usuller kararlaştırılıyor ve bu, mâsumane olduğu bizim komisyon tarafından keşfediliyor.

Arkadaşlarım, bir noktaya daha girmek isterim. Bu raporu veren zat diyor ki; "en çok dikkatimi çeken olaylardan biri de bir Ürdünlünün bize anlattığı olaydır. Ürdün'de bir nur partisi kurulmuştur. Çok dikkatinizi çekerim arkadaşlar, burası son derece enteresan. - Bu zatın ismi falan var, ben zatın diye okuyorum. "En çok dikkatimi çeken olaylardan biri de Ürdünlü bir zatın bize anlattığı olaydır; Ürdün'de bir nur partisi kurulmuştur, bizde de bunun gizlisi olduğunu iddia ediyordu." Bu, Ürdün'deki zat diyor ki; "Türkiye'de de var bunun bir gizli partisi, bu nur partisinin bir şubesi de Türkiye'de var. Böyle bir şey yok, kimden öğrendiniz" dediğim zaman ise verdiği isim çok enteresandır; Yaşar Tunagür. "Nasıl olur? Bu zat Ürdün'de bize konferanslar verdi, yakında iktidarı alacakmış diye israr ediyor." Bu zata diyormuş ki bu; "bizde de var, biz de Türkiye'de bu nur partisini kurduk, yakında iktidarı ele alacağız. Mâsumane mi arkadaşlarım bu? Bu Rabıtatül Âlemi İslâm toplantısına iyi niyetle katılma mıdır? Daha burada çok şeyler var, geçiyorum.

Arkadaşlarım, müsaade buyurursanız bir vesika daha okuyayım : Çiçeği burnunda son bir vesika. Arkadaşlarım, şu gördüğünüz vesika Yaşar Tunagür'e İspanya İslâm Merkezi ki; Rabıtatül Âlemül İslâm'a bağlıdır, oradan gönderilen mektubun zarfının fotokopisidir. Şu fotokopi Arapça mektubun kendi fotokopisidir. Şurada da onun Türkçeye tercümesi var. Ben bunun hepsini tabiî burada okuyamam. Ancak, bir kısmını okuyacağım.

Şöyle diyor : Sizden bir de şunu istiyorum : Arapça ve İspanyolca olarak islâm bildirim diploması basıp bin kadar gönderebilir misiniz?"

Daha evvel diyor ki : "Gönderdiğiniz kitapları aldım." Yaşar Tunagür'e diyor ki : "Gönderdiğiniz kitapları aldım ve yerlerine dağıttım, teşekkür ederim."

Yaşar Tunagür yalnız İspanya'ya değil, Irak'a, Amerika'ya, Almanya'ya da bir hayli kitaplar göndermiştir. Bunların parasının nereden temin edildiği, kitapların nereden temin edildiği her halde cai sualdir.

Burada öyle diyor : "İslâm bildirim diploması basıp bin kadar gönderebilir misiniz? Güzel kâğıda basılsın, baskısı da güzel olsun. Bunu doğrudan doğruya sizin yapmanızı diliyorum. Bu diplomalar üzerinde Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı başlığının konmasında, eğer siz uygun görürseniz, bizce bir sakınca yoktur."

Yukarıda iki bin dolar istiyor, burada bir defa daha tekrar ediyor : "Acele iki bin dolarlık telgraf havalenizi bekliyorum. İster teşkilâtınızdan olsun, ister kendinizden olsun, mutlaka bekliyorum."

Dış seyahatlerde bu adamın kendisini nasıl tanıttığının, ne kadar kudreti olduğunu telkin ettiğinin bir delilidir. Türkiye'de eğer bu gibi şeyler yapılacaksa, bu memlekette Türkiye'nin Cumhurbaşkanı var, sorumlu Dışişleri Bakanı var, Başbakanı var ve nihayet Diyanet İşleri Başkanı var. Bunların hepsi bir tarafa itiliyor. İslâm merkezi Yaşar Tunagür'e direkt hitab ediyor "ya teşkilâtınızdan ver, ya kendi kesenden ver acele bize iki bin dolar gönder" diyor.

Bundan evvel Yaşar Tunagür'ün bir başka adamının bu islâm merkezine yazdığı bir mektup var, bunu burada açıklamakta mâzurum.

Bunların hepsi arkadaşlarım, mâsum faaliyetler.

Arkadaşlarım, şimdi bir noktaya geliyorum. Yaşar Tunagür'ün yurt bütünlüğümüze, millet bütünlüğümüze aykırı faaliyetleri ve bu faaliyetleri destekleme gayretleri. Yalnız bu konuya geçmeden evvel bir noktayı belirtmek isterim.

Arkadaşlarım, Türkiye'de geri kalmış bölgeler vardır. Bu geri kalmış bölgeler çoklukla Doğudadır, Orta - Anadolu'da da vardır, Trakya'da da vardır, Batının bâzı bölgelerinde de vardır. Ben şurada ifade etmeyi bir şeref borcu sayarım ki, Türkiye'de hiçbir iktidar hiçbir bölgeyi kasten geri bırakmamıştır. Ama birtakım tarihî, coğrafi şartlar yüzünden geri kalmış bölgeler vardır. Bu Meclise bu geri kalmış bölgelerden gelen arkadaşlarımızın bu bölgenin dertlerini dile getirmeleri, gayet tabiî ki, kendilerinin vazifeleri icabıdır. Bu yüzden dolayı bu arkadaşlarımızı bölgecilikle itham etmek, ayrıcılıkla itham etmek insafsızlığın ta kendisidir. Bu bölgelerin Devlet bütçesinden daha çok nasip almasını, Devlet hizmet-

lerinden daha çok faydalanmasını ortaya atmak, savunmak, bunun için gayret etmek yalnız bu arkadaşlarımızın, bu geri kalmış bölgelerden gelen arkadaşlarımızın değil, istisnasız hepimizin vazifesidir. Bu gayretlerinden dolayı bu arkadaşları bölücülükle, mahallicilikle itham etmek kimsenin haddi değildir, salâhiyetli değildir. Aksine kendilerine bu milletin teşekkür borcu vardır. Belirtmek istediğim birinci nokta budur.

İkinci nokta arkadaşlarım, Sivas ve Erzurum Kongresinde kabul edilmiş bir Kuvayı Milliye ilkesi vardır. Bu, Atatürk ilkelerinin temelidir. Kim ki, bu temel ilkeye aykırı hareket eder, kendisini Atatürkçü ilân ederse ya bir zavallıdır, ya bir sahtekârdır. Bu ilke şudur : Türkiye'de müslüman azınlık yoktur. Bir defa daha tekrar edeyim ki, Erzurum ve Sivas kongrelerinde alınan büyük karar, dedelerimizin, ağabeylerimizin yurdun 4 tarafından kendi hür iradeleriyle Erzurum ve Sivas Kongresinde toplanarak vermiş oldukları büyük ve tarihî karar budur : "Türkiye Cumhuriyeti sınırları, misakı millî sınırları içerisinde müslüman azınlık yoktur. Türkiye'de Doğu, Batı, Kuzey, Güney tâbirleri sadece birer coğrafi tâbirlerdir. Bunları etnik mânada kullanmak, bunları vatanı bölmek için kullanmak ihanettir." Türkiye'nin Kuzeyinde veya Güneyinde, Doğusunda veya Batısındaki her hangi bir kardeşimi Türkiye'nin diğer bölgelerinde yaşayanlardan farklı tutmak, onlara farklı muamele yapmak, onların ayrı olduğunu ifade etmek vatan ihanetidir. Aksine arkadaşlarım, Malâzgirt'ten Sakarya'ya kadar bu milletin mukadderat günlerinde bu memleketin Doğusu da, Batısı da, Kuzeyi de, Güneyi de kan vermekte, can verme yarışında birbirleriyle müsabakaya girmişlerdir. Hiçbir zaman bu memleketin ne Doğusu, ne Batısı, ne Kuzeyi, ne Güneyi kendisinden istenilen millî fedakârlıkta kimseden geri kalmamıştır. Bu memleket bir bütündür. Milletiyle, ülkesiyle bir bütündür. Doğuda da yaşayan benim kardeşimdir, Batıda da yaşayan bir kardeşimdir. Eğer Doğuda yaşıyan kardeşlerim bu memleketin evlâdı değilse kimse bu memleketin evlâdı değildir.

Bu hususları böyle belirttikten sonra, şu hususu da ortaya koymak benim için bir vatan borcudur. Maalesef arkadaşlarım, bir kısım insanlar sırf şahıslarına, zümrelerine bitakım menfaat sağlayabilmek için bu memlekette ayrılıklar mevcudolduğunu iddia etmekte ve böylelikle bir kısım kardeşlerimizi ayrılığa itmektedir.

Bu milletin geri kalmış bölgelerinin dertlerini dile getiren vatandaşımızı, kardeşimizi ayırıcılıkla itham etmek ne kadar aykırı ise, bu şekilde memleketin bütünlüğüne kasdeden hainleri himaye etmek de kanaatimce o kadar hainanedir.

Bu hususu da böyle belirttikten sonra şimdi arkadaşlarım, Yaşar Tunagür'ün isminin karıştığı bölücü faaliyetlerden birkaçını belirtmek zorundayım.

1966 yılında Türkiye Din Görevlileri Federasyonu Arapça yazılmış bir mektubu, bir müftüden diğer bir müftüye yazılmış bir mektubu ele geçirmiş, fotokopisini o zamanki Diyanet İşleri Başkanı çok muhterem İbrahim Elmalı'ya vermiştir. Bu mektuba göre, bir fotokopisi de bende bulunan bu mektuba göre, Ali Aslan isimli müftü Ankara'da Yaşar Tunagür'le beş saat görüşmekle şerefyab olmuştur. "Kükremiş aslan muhterem Yaşar Tunagür." Bu tâbir Ali Aslan'ın aynen kendi tâbiri "Muhterem kükremiş aslan muhterem Yaşar Tunagür sıkıntıdadır. Bu sıkıntı geçicidir. Çünkü Hükümet bütünüyle Yaşar Tunagür'ün arkasındadır". Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti bütünüyle Yaşar Tunagür'ün arkasındadır. "Yüksek Din Kurulunun feshi, reisin kovulması - kovulacak olan İbrahim Elmalı - Cemal'in uzaklaştırılması - Cemal dediği İzmir Müftüsü cidden iki yüksek okul mezunu muhterem bir din görevlisidir - Cemal'in uzaklaştırılması için mühim kararlar alınmıştır. Kurtuluş yakındır". Hattâ bu mektubun bir yerinde diyor ki : "Falan zat kurtuluş için çalışmıyor." Yani böyle bir ifade. "Kurtuluş yakındır. Solcu partiye isimleri yazdırılmıştır". Yukarıdan da anlaşılıyor ki, bu zevat kendilerini, çünkü bunlar islâm sosyalistidir, İşçi Partisine kaydettirmişlerdir - Din görevlisi oldukları halde kendileri İşçi Partisinin üyesidirler ve solcu parti dedikleri diğer kısımlardan anlaşıldığına göre bu partidir - En mühimmi burası : "Bu müjdeleri Ali Aslan kendiliğinden vermemektedir. Birtakım büyük şahsiyetlerle, büyük makamlarla temas etmiş ve onlar kendisine müjdelemişler ve onlar kendisine kati olarak teminat vermişlerdir, bu hususlar için.

MİT Müsteşarlığının bâzı müftülerin Barzani ile irtibatta olduğunu bildiren çok gizli bir raporu da var. Sayın İbrahim Elmalı beş tane müfettişi memur ederek Tutak, Tekirdağ ve Aydın Müftülerinin evlerinde, savcılığa yaptıkları müracaat sonunda savcılığın da müsaadesiyle arama yapmışlardır. Bu aramada elde edilen vesikalar son derece enteresandır ve garip taraf şudur arkadaşlarım, bir defa daha belirteyim, bu elde edilen vesikaların hepsi imha edilmiştir. Ama İbrahim Elmalı büyük bir akıllılık ederek birer kopyasını hem de kurye ile Sayın Cumhurbaşkanına göndermişlerdir. Çünkü yanına özel kalem müdürü olarak bir nurcu casus sokmuşlardır. Bu nurcu casus vasıtasiyle İbrahim Elmalı'nın bütün hareketini kontrol etmektedirler. Bugün Sayın İbrahim Elmalı beni ziyarete gelerek bütün bu tafsilâtı baştan sona kadar bir defa daha anlattı, fakat, kendilerinden müsaade almadığım için burada bu tafsilâtı vermiyeceğim. Fakat şu hususu rahatlıkla belirtebilirim, kendisinin yanına bir tane nurcu casus sokmuşlardır, onun da kanaliyle bütün her şeyi imha etmişlerdir. Yalnız İbrahim Elmalı büyük bir zekâ eseri göstererek Sayın Cumhurbaşkanı Erzincan'da iken bir kurye ile bu evrakı oraya göndermiştir. İşte şimdi burada bahsedeceğimiz evrakın hepsi Sayın Cumhurbaşkanlığının dosyalarından alınma evraktır.

Diyanet İşleri Başkanı Sayın İbrahim Elmalı Tutak, Tekirdağ ve Aydın müftülükleri hakkında kovuşturma açılması için Teftiş Kurulu Başkanvekili Nisan Toksar'ı, Müfettiş Rüstem Kocadurmuşoğlu, Müfettiş İsmail Taştekin, Müfettiş Süleyman Aşıkkaya, Müfettiş Şerafettin Keskin'i görevlendirmiştir. 28.9.1966 gün ve 223 sayılı; 4.10.1966 gün ve 231 sayılı Başkanlık mucipleriyle görevlendirilen müfettişler gerekli tahkikatı yapmışlar ve tanzim ettikleri fezlekeleri Başkanlığa vermişlerdir.

Bunları kasden okuyorum ki zabıtlara geçsin de belki olur ki, bir gün birisi merak eder okur da Türkiye'de bir zamanlar din istismarının nerelere kadar uzandığını, nasıl tertiplerin Türkiye Cumhuriyetinde el altından yürütüldüğünü okur ve belki ibret alır.

Bu arada Tutak Savcılığının 10.10.1966 gün ve 1652 sayılı arama kararı ile Tutak Müftüsünün evinde; yine ilgili Cumhuriyet Savcılarının kararıyle Tekirdağ Müftüsü Ali Aslan ve Aydın Müftüsünün evlerinde ve müftülük binalarında arama yapılmış, birçok belgeler ele geçirilmiştir. Ele geçirilen belgelerden bâzıları üzerinde, millî menfaatlerimizin müsaadesi ölçüsünde, durmakta fayda vardır. Ben burada bâzı vesikaları okumayacağım. Ancak burada millî menfaatlerimizin müsaadesi nisbetinde bu vesikalar hakkında bâzı açıklamalar yapacağım. Ama sayın senatörler arzu buyurdukları takdirde bu vesikaların hepsi, fotokopisi bende bu dosyada hazırdır, kendilerine tevdi etmeye her zaman amedeyim.

Ele geçirilen belgelerden bazılarının üzerinde, millî menfaatlerimizin müsaadesi ölçüsünde, durmakta fayda vardır.Arap harfleriyle yazılmış 25 sayfalık bir broşür, ele geçirilen bir vesika bu. Cumhurbaşkanlığınca Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonuna gönderilen ve dosyada 29 numaralı belge olarak kayıtlı bulunan bu broşür Abdurrahman Dürre'nin müfettişler tarafından alınan yazılı ifadesine göre Norşin'deki gizli medresede el yazısı ile teksir edilmekte ve elden ele dolaştırılmaktadır. Norşin'de Şeyh Taha tarafından kurulan bir gizli medrese bu broşürü el yazısı ile çoğaltmakta, elden ele dağıtmaktadır. Bu broşürün bir fotokopisi Sayın Komisyonun dosyasında vardır, bende de vardır. Bu broşürde yurt ve millet bütünlüğümüzü parçalamak için silahlı isyana katılmış bulunan kimseler ve aşiretler övülmekte, isyana katılmayanlar ağır bir dille yerilmektedir. Evvela bir tarihçe yapılmakta, mazide Türk Milletinin bütünlüğüne, Türk Ülkesinin bütünlüğüne silahlı isyan etmiş kimseler birer kahraman olarak takdim edilmekte; aksine Devletine ve milletine sadık kalmış olan aşiretler çok ağır bir lisanla tahkir edilmektedir.

Atatürk yerilmekte, Türk Milleti ve Türk Silahlı Kuvvetleri çirkin kelimelerle tahkir edilmektedir. Bilhassa Atatürk için bir bölüm ayrılmıştır. Burada Atatürk hakkında ağır kelimeler kullanılmaktadır.

Arkadaşlarım, çok affınızı istirham ederek meselenin vahametini söylemek için belirteyim, kullanılan kelimelerin en hafiflerinden birisi şudur: "Mef'ulzade Türkler, çakal sürüsü Türkler" tâbir böyledir arkadaşlarım. Özür dilerim, bu kelimeleri bu kürsüden kullanmak istemezdim ama ne yazık ki komisyon kendi raporuna bunların hiçbirini dercetmemiştir, âdeta bunları yok saymıştır.

Yurdumuzun bazı bölgelerinde yaşayan kardeşlerimiz ayrılığa ve silahlı isyana teşvik edilmektedir. Sadece ayrılık aşılamakta kalmamakta, denilmektedir ki; "Senin için tek çare silahına sarılıp yürümektir bu çakal sürüsünün üstüne". Bunlar açık, açık hem de sayfalarca... Bir yerde değil.

Mustafa Barzani bir mehdî olarak övülmekte ve şöyle tarif edilmektedir: "Hem İslam şeriatını takib etmektedir, kendisi birçok alametlere göre mehdîdir" denilmekte ve Barzani bütün bu bölge için bir mehdî olarak takdim edilerek övülmektedir.

Türklüğü tahkir eden bir şiir vardır. Bu şiirde Türklük çirkin bir ifadeyle ve yine ağır bir sözle, burada tekrarından üzüldüğüm, haya ettiğim bir kelime ile Türklük tahkir edilmektedir bu şiirde.

Molla Mustafa Barzani'yi yine öven bir başka şiir vardır. Bu şiirde Molla Barzani için en hafif kullanılan tâbir, "Napolyon-u Zaman" tâbiridir.

Türk yurdunu ve Türk milletini parçalamayı hedef tutan bazı gizli faaliyetler hakkında ip ucu veren çeşitli vesikalar, bunlar ele geçirilmiş, zapta geçirilmiş, hem savcılık tarafından hem de müfettişler tarafından ve geniş ölçüde bu vesikaların birer özeti bu fezlekeye iliştirilerek Diyanet İşleri Başkanlığına verilmiştir.

İbrahim Elmalı, bunlardan bir nüshayı Cumhurbaşkanlığına, bir nüshayı Devlet Bakanlığına, bir nüshayı Başbakanlığa, bir nüshayı Millî Güvenlik Kuruluna ve MİT Müsteşarlığına göndermiştir.

Yani, İbrahim Elmalı bunları sadece Cumhurbaşkanlığına göndermemiş, diğer bu saydığım makamlara da göndermiştir.

Arkadaşlarım, Devlet Bakanlığının haberi olduğu ve Cumhurbaşkanının da, iki defa Hükümeti ikaz ettiği halde şu Diyanet İşleri Başkanlığı müfettişlerinin fezlekeleri mevkii muamaleye konmamıştır. Ne yapılmıştır? Şimdi komisyonun ifadesine bakın:

Diyor ki: Hani şu görevinden Devlet Bakanı tarafından ayrılan Teftiş Kurulu Başkanı var ya, "11 ay bunları kendinde tutmuştur." diyor. Bu ifade doğru değildir arkadaşlar. Teftiş Kurulu Başkanına zaten ihtiyaç kalmamıştır. Çünkü, kendisinden evvel Diyanet İşleri Başkanı fiilen Devlet Bakanına da vermiş, diğerlerine de vermiştir.

Bakmıştır ki, Teftiş Kurulu Başkanı, Devlet Bakanlığı tarafından bir işlem yapılmıyor, bakmıştır ki, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bir işlem yapılmıyor, onun üzerine "Ne olur olmaz, benden sorumluluk kalksın, bir de ben yapayım." demiştir. Bir fotokopisi dosyada bulunan bir yazı ile 11 ay sonra -Çünkü, bakmıştır ki, ne Diyanet İşleri faaliyete geçiyor, ne Devlet Bakanlığı- sonunda "iş benim başıma patlayabilir, bunlar, hep bunları inkâr edebilir, ben bir yazı ile bunları göndereyim." demiştir. 11 ay sonra göndermiştir.

Peki diyelim ki, 11 ay sonra gönderdi. Teftiş Kurulu Başkanı bundan sorumludur. Bundan sonra ne olmuş? Ha... Bundan sonra bu evrak, arkadaşlarım, aslında doğrudan doğruya savcılığa bir nüshası verilmesi lazım gelirken, Danıştaya gönderilip lüzumu mahkeme kararı alınması lazım gelirken, Disiplin Kuruluna gönderilmiştir. Disiplin Kurulunun Başkanı kimdir? Yaşar Tunagür.

Arkadaşlarım, bu arada, çok enteresan, cidden çok akıllıca bir işlem geçmiş Abdurrahman Dürre'nin müfettişler tarafından alınan ifadesi imha edilmiş ve Yaşar Tunagür büyük bir kurnazlıkla demiştir ki; "Abdurrahman Dürre'nin ifadesini almamışsınız. Hadi yeniden alın da getirin bu evrakı." ve dosyayı iade etmiştir. O gündür, bu gündür bu evrak Yaşar Tunagür'ün adamı olan Hüseyin Özgün tarafından Personel Dairesi Başkanlığında hapsedilmiştir. Bir taraftan bu hapsedilirken, bir taraftan ne kadar ek vesikalar varsa onlar da tabiî imha edilmiştir.

Şimdi, -Sayın Komisyondan soruyorum-: Diyelim ki, Teftiş Kurulu Başkanı 11 ay bunu tuttu. Peki, bunu tutan Teftiş Kurulu Başkanı hakkında ne muamele yapıldı? Hiç, hiçbir şey. Peki, bundan sonra Disiplin Kuruluna sevk edildi, Disiplin Kurulu bunu iade etti, "ifadesi yok" dedi. 1966'da bu rapor tuttu. 1967'ye kadar Teftiş Kurulu Başkanı tuttu. 1967'den 1971'e kadar 4 yıl ne oldu bu evrak? Neden bunu tutan Abdurrahman Dürre'nin ifadesini almayan Personel Dairesi Başkanı hakkında bir işlem yapılmadı? Neden Disiplin Kurulu Başkanı Yaşar Tunagür demedi ki, "Yahu biz sana ifadesinin alınması için bir evrak gönderdik, aradan 4 yıl geçti hâlâ iade etmedin, ne oldu, bu ifade 4 yıldır neden alınmadı?" Bu imha edilen evraklar hakkında Sayın eski Devlet Bakanı yazılı olarak soruyorum: "Falan, falan, falan vesikalar sizde var mı?" diyorum, "Bu vesikalar maalesef yoktur" diyor. Ve bunlara muttali olduktan sonra, kimse bunlar hakkında herhangi bir takip açmayı aklının köşesinden geçirmez.

Ve bizim Komisyon da diyor ki; "Evet bunlar olmuş ama, bu evrakın hepsi verilmiş ama, Teftiş Kurulu Başkanı Rahmi Özer, 11 ay bunu tutmuştur." diyor. Ondan sonrası için? Ondan sonrası için hiçbir şey söylemiyor.

Müfettişler, elde ettikleri bütün belgeleri Diyanet İşleri Başkanlığına takdim etmişler, ayrıca tanzim ettikleri 17.11.1966 ve 19.11.1966 tarihli fezlekelerle ele geçirilen belgelerin geniş bir özetini yaparak durumu etraflıca izah etmişler suçlarının, vazifeden doğma suçlar olmadığını -Burası çok enteresan arkadaşlarım- suçların vazifeden mütevellit suçlar olmadığını, bu sebeple ilgililer hakkında gerekli kovuşturmanın yapılması için tahkikat evrakının ilgili Cumhuriyet Savcılıklarına gönderilmesi gerektiğini de belirtmişler. Buna rağmen evrak Cumhuriyet Savcılığına gönderilmemiştir. Ele geçirilen belgeler Devlet Bakanı ve Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür'ü rahatsız etmiş, belgelerin kendisine teslim edilmesi için, Başkan Sayın İbrahim Elmalı'ya ve Teftiş Kurulu Başkanına baskı yapmıştır. Hem Devlet Bakanı, hem de Yaşar Tunagür, Teftiş Kurulu Başkanını sıkıştırmışlar "Bu belgeleri bize verin" demişlerdir. O da "Hayır. Veremem" demiştir. "Fotokopisini almadan size bu vesikaları vermem" demiştir.

Bunun üzerine arkadaşlarım, o zamanki Devlet Bakanı, ağır şekilde hakaret etmiştir, Teftiş Kurulu Başkanına. Fakat bu hakarete rağmen Teftiş Kurulu Başkanı direnmiş, bu vesikaları vermemiş, 6 ncı ve 1 inci Noterde bunların birer fotokopisi çıkartılmış, Türkçeye tercüme ettirilmiş, ondan sonra fotokopiler gönderilmiş ve ondan sonradır ki, kendilerine evrak verilmiştir.

Bu sırada çeşitli tertiplerle Sayın Elmalı görevinden uzaklaştırılmıştır. Çok enteresandır ki, bu ayırıcı, yurdu ve milleti bölücü faaliyetlere ait vesikaları İbrahim Elmalı ele geçirip, bunların imhasına müsaade etmediği içindir ki, İbrahim Elmalı derhal Nurcu ilan edilmiş, -İbrahim Elmalı'yı tanıyan herkes bilirki Nurculukla hiçbir alâkası yoktur- daha da başka iftiralar yapılarak kendisi süratle Diyanet İşleri Başkanlığından uzaklaştırılmıştır. Ve ondan sonra da, arz ettiğim gibi, bütün bu evraklar Diyanet İşleri Başkanlığından Elmalı uzaklaştı diye rahatlıkla imha edilmiştir.

Tahkikat evrakı uzunca bir zaman bekletildikten sonra ilgili Cumhuriyet Savcılıklarına gönderilmeyerek Yaşar Tunagür'ün başkanlık ettiği Merkez Disiplin Kuruluna sevk edilmiştir. Abdurrahman Dürre'nin müfettişler tarafından alınan yazılı ifadesi yok edilmiş, bundan sonra Merkez Disiplin Kurulu, Abdurrahman Dürre'nin savunması yok bahanesi ile evrakı Personel Dairesi Başkanlığına göndermiş ve orada Yaşar Tunagür'ün adamları tarafından ört-bas edilmesi temin edilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığında yok edilen belgelerin sadece Abdurrah-

man Dürre'nin yazılı ifadesinden ibaret olmadığı, Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sayın Muzaffer Yurdakuler'in 24.5.1970 tarihli yazılı soru önergesini Başbakan adına cevaplandıran Devlet Bakanlığının 30.6.1970 gün ve Diyanet İşleri Başkanlığı Özlük İşleri Müdürlüğünün 5-121-190 sayılı yazısından anlaşılmaktadır.

Devlet Bakanı bu yazısında aynen "Ahiren dosya hakkında gerekli işlemin sonuçlandırılmadığı ve fezlekede mukayyed bazı mektup fotokopilerinin bulunmadığına muttali olunmuştur" Bakan açıkça, "Maalesef vesikaların bir kısmı yoktur. Kaybolmuştur" demektedir.

Burada İçişleri Bakanlığının Yaşar Tunagür'ü Atatürk aleyhtarlığı ile suçlayan 12.8.1966 gün ve 78075 sayılı yazısının da Diyanet İşleri Başkanlığında yok edilmiş olduğunu hatırlatmakta büyük bir fayda var.

Demirel Hükümetleri yurt ve millet bütünlüğümüzü kundaklamaya çalışan ve bu faaliyetler ve ihanetler karşısında harekete geçmek şöyle dursun, din istismarında bir âlet olarak kullandığı Yaşar Tunagür ve adamlarını himaye etmeye devam etmişlerdir. Cumhurbaşkanı Sayın Cevdet Sunay, Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyeleri Sayın Fahri Özdilek'e, Sayın Muzaffer Yurdakuler'e ve Milletvekili Sayın Ali Rıza Uzuner'e durumu bildiklerini ve Hükümeti Yaşar Tunagür ve adamlarının faaliyeti hakkında ikaz ettiklerini söylemişlerdir.

Sayın Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli, bu kürsüden kendisinin ve Başbakanın bu konuda Cumhurbaşkanı tarafından asla ikaz edilmediklerini söylemişlerdir. Bu da gerçek dışıdır. Cumhurbaşkanı iki defa Hükümeti bu konuda ikaz etmişlerdir.

Arkadaşlarım, bu konuyu da böyle özetledikten sonra, şimdi Demirel Hükümetlerinin Yaşar Tunagür'ü mükâfatlandırmak için giriştiği bazı işlemleri burada belirtmek isterim:

Yukarda belirtilen gayret ve faaliyetlerini mükâfatlandırmak için Yaşar Tunagür 633 sayılı Kanunun 22 nci maddesinin (E) bendi ve geçici 1 inci maddesinin (D) bendine aykırı olarak 9.4.1966 gün ve 4268 sayılı Kararname ile İstanbul Müftülüğüne atanmış, İstanbul Müftülüğüne eklenen 600 liralık tazminat ve 36 lira yevmiye ile Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığını devam ettirmiştir. Yaşar Tunagür İstanbul Müftülüğünde sadece bir gün kalmıştır.

Görülüyor ki, Tunagür'ün İstanbul Müftülüğüne tayini ve vekilliğin 5 yıldır idare edilmesi Yaşar Tunagür'e günde 36 lira vermek ve icabında İstanbul Müftülüğünü kendisi için daima hazır tutmak içindir.

633 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 15.8.1965 tarihinde İzmir Gezici Vaizi olan Yaşar Tunagür, bu kanunun 22 nci maddesinde belirtilen nitelikleri haiz ol-

madığı için geçici 1 inci maddesinin (D) bendine göre bir defaya mahsus olmak üzere niteliğe bakılmaksızın Merkez Vaizi kadrosuna atanmış ve durumu bu kadroda dondurulmuştur.

Arkadaşlarım, burada komisyon bir şey söylüyor; "Devlet Bakanlığı bunu İstanbul Müftülüğüne tayin ettiği zaman bazı kimseler, bilhassa muhasebe maaşını vermemekte ısrar etmiş "Bu tayin kanunsuzdur" demiş, fakat bu Sayıştaya gitmiş, Sayıştay bunu tasdik etmiş." demiştir. Sayıştayın yazısı elimde "Vaizlik ve müftülük için aynı vasıflar arandığına göre maaşının ödenmesinde bir mahzur yoktur" denmektedir. Ve bunu Devlet Bakanlığı ve bizim komisyon bir hukukî mütalâa olarak karşımıza çıkarıyor.

Ben bir şeyi sormak isterim sayın komisyondan:

Ne zamandan beri bu memlekette Sayıştaylar hukukî mütalâa vermektedirler, Hükümetler? Neden, eğer Hükümet bir tereddüdün içinde ise, bu takdirde Danıştay'dan sormuyor "Biz kanunun bu maddesini böyle anlıyoruz, buna itiraz vaki olmaktadır, acaba siz Danıştay olarak ne dersiniz buna" demiyor da, Sayıştayın sadece paranın ödenmesinde hukukî bir mahzur bulunmadığını ifade eden yazısına itibar ediliyor?

Doğrusu odur ki, Hükümet eğer bu tayinde isabet olduğunda kani ise, mutlaka Danıştaya sormalı idi.

Arkadaşlarım, Yaşar Tunagür'e verilen günde bu 36 lira yevmiye, 600 lira makam ücreti ve dolgun İstanbul maaşı da kâfi gelmiyor, bundan sonra Gima Genel Müdürlüğüne, bir lise mezunu, hiçbir ticarî bilgisi olmayan bu zat Dış Ticaret uzmanı olarak ayda 1 000 lira ile görevlendiriliyor. Ve Yaşar Tunagür devamlı olarak orada ayda 1 000 lira ücret alıyor ve Dış Ticaret uzmanlığı yapıyor.

İtiraf edeyim ki, buradan arkadaşlarım; neden Ticaret Bakanı yapılmadığı hakkında şüphem var.

Bundan sonra arkadaşlarım, bu da kâfi gelmiyor. Yalnız burada bir noktayı belirteyim: Komisyon soruyor "Yaşar Tunagür'ün Gima Genel Müdürlüğünde Dış Ticaret Uzmanı olarak çalıştığı iddia ediliyor, doğru mudur" diyor. Gima Genel Müdürlüğü "Evet, kısmi mesai üzerinden, genel olarak mesai dışında çalışmaktadır" diyor. Hattâ, ifade şöyle: Genellikle mesai dışında çalışmaktadır."

Bizim komisyon nedense bu "genellikle" tâbirini çıkarmayı lüzumlu görmüş "mesai saati dışında çalıştırmaktadır" diye koymuş raporuna. Öyle değil sayın komisyon başkanımız, şu hususu belirteyim ki, Gima Genel Müdürlüğü diyor ki, "Genellikle mesai dışında çalışmaktadır. Yani çoğu zamanda mesai içinde de çalıştığı vakidir.

Fakat, ister mesai içinde, ister mesai dışında çalışsın,, Diyanet İşleri Başkan Yardımcı Vekili Yaşar Tunagür'ün Dış Ticaret Uzmanı olarak Gima'da çalışması bu kadar İktisat Fakültesi mezunları, Yüksek İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi mezunu varken, hattâ tahsilini Avrupa'da yapmış birçok kimseler mevcutken, bir lise mezununun getirilerek Dış Ticaret Uzmanı olarak kullanılması Gima'nın bugün içinde bulunduğu keşmekeşin, sanırım ki, yeter bir delili.

Bu da kâfi gelmiyor arkadaşlarım, bu da kâfi gelmiyor. Yaşar Tunagür 1969 yılında Hacca gidecektir. Hemen THY kendisine bir bedava Pas bilet veriyor. Yaşar Tunagür hacca gideceğine göre biraz da gezsin diyor. Kendisine Lübnan'da, Suudi-Arabistan'da ve Kuveyt'te dış piyasa araştırmaları yapmak için görev veriliyor.

Yaşar Tunagür muhterem refikaları ile beraber hacca gidiyorlar, ondan sonra Rabıtatül-Âlemi İslâm toplantılarına katılıyorlar, demin burada raporda okuduğum gibi, her memlekette nasıl faaliyette bulunacak, nasıl tedbirler alınacak bunlar kararlaştırılıyor, ondan sonra sizinki bir istirahat seyahatine çıkıyor rahatçacık Kuveyt'i dolaşıyor, lüks otellerde büyük bir ihtişamla kalıyor, Suudi Arabistan'ı dolaşıyor. Lübnan'ı dolaşıyor ve bir ay dolaşmadan sonra sadece oradaki -bizim ticaret ataşelerimizde bulunan bir rapor var elimde, okuyup vaktinizi almak istemiyorum- Falan ticaret şirketi şöyledir, ötekisi böyledir gibi son derece sudan, hatta şurada Ankara'da yazılabilecek bir rapor yazarak getirip Gima Genel Müdürlüğüne veriyor ve bunun için de yüklüce bir harcırah alıyor.

Arkadaşlarım şimdi soruyorum:

Ne zamandan beri Devlet memurları ticaret şirketlerinin dışarıda piyasa araştırmalarını yapmaktadır?

Bizim Komisyonumuz diyor ki, "Efendim, bu hareket kendisini tüccar saydırmaya kâfi değildir." Eğer bir insanın tüccar sayılması için bir de ticaret siciline kaydedilmesi lazımsa, o zaman bir diyeceğim yok. Yani, demek ki, rahatçacık bir Anayasa Mahkemesi üyesi, bir Parlamento üyesi veya mesela Millî Eğitim Bakanlığında görevli bir genel müdür her hangi bir ticaret şirketinin, hiçbir ihtisası olmadığı halde, dış ticaret araştırmalarını yapar, sudan bir rapor yazıp getirip, rahatlıkla bunu verir, harcırahını da alıp cebine koyabilir. Cidden arkadaşlarım bu acı bir gerçektir.

Yaşar Tunagür ve arkadaşlarının yurt içinde ve yurt dışında rahatça seyahat etmesi için Havayollarınca kendilerine iç ve dış hatlarda bedava biletler tahsis edilmiştir. 1969 yılı Hac mevsiminde Türk Havayolları âdeta Tunagür'ün emrine verilmiştir. Vermiş olduğum bir yazılı soru önergesine Sayın Ulaştırma Bakanının verdiği cevapta bunların baştan sona kadar listesi vardır. Yakında bir arkadaşımız

tarafından açtırılmış olan Senato araştırmasının neticesi buraya geldiği zaman, sayın senatörler bu Türk Havayollarının nasıl suiistimal edildiğini, Yaşar Tunagür ve adamlarının emrine nasıl biletler tahsis edildiğini açık açık göreceklerdir.

Arkadaşlarım, sözlerimi bitirmeden evvel bir noktaya daha gelmek isterim. Bu da, Demirel hükümetlerinin Yaşar Tunagür'ü himaye etmek için, onun suçlarını kapatmak için yapmış olduğu bazı işlemlerdir.

Demirel hükümetleri Yaşar Tunagür ve arkadaşlarının siyasi propaganda, bölücülük, mezhepçilik, millî birlik ve bütünlüğümüzü parçalamayı hedef tutan faaliyetlerini idarî ve adlî tahkikatın dışında tutmakla kalmamışlar; rüşvet, iltimas, gerçek dışı evrak tanzimi gibi iddialar hakkında da kouşturma açtırmamışlardır. Bunlardan birkaçını açıklamakta fayda vardır.

Daha önce vaiz olarak bulunduğu İzmir bölgesini elde tutmak için, sadece imam-hatip okulu mezunu olan bir zâtı hem Yüksek İslam Enstitüsü, hem de Hukuk Fakültesi mezunu olarak göstermiş ve bu sahte kararnameyi Başbakan ve Cumhurbaşkanına imza ettirmenin imkânını bulmuş ve bu sahte kararnameyi Başbakan ve Cumhurbaşkanına imza ettirmenin imkânını bulmuş ve bu sahte kararname basında, "Resmî Gazete Sahtekârlığı" diye, anılan bu işlem, Türkiye Cumhuriyetinin Resmî Gazetesinde neşredilmiştir. Arkadaşlarım, bunun hakkında tahkikat yaptırılmıştır. Sayın Ali Rıza Hakses, birçok alâkalı kimsenin, Yaşar Tunagür dahil, ifadelerini almıştır ve tanzim ettiği evrakı gereğini yapmak üzere Devlet Bakanlığına göndermiştir. Devlet Bakanlığı bunu geri çevirmiştir. Muameleye tâbi tutmamıştır. Halbuki, ifadesine müracaat edilen kimseler ittifakla demişlerdir ki, "Bu sahtekârlığı yaptıran Yaşar Tunagür'dür."

Şimdi, bizim Komisyonumuz, "Yok, bu sabit olmamıştır," diyor, ayrıca bir noktaya işaret ediyor; "Yaşar Tunagür aleyhinde ifade veren Nükhet Atlıhan ve diğer memurlar hakkında Devlet Bakanı esaslı bir kovuşturma yapmalıdır." diyor. Kim bu Nükhet Atlıhan? Mert bir görevli. Çıkıyor, Yaşar Tunagür başında âmir iken, resmen diyor ki, "Evet, bütün bunları Yaşar Tunagür yaptırdı." Komisyona çağrılıyor bu hanım, Komisyonun karşısında da diyor ki, "Sizin karşısında da, herkesin karşısında da söyledim; bütün bu sahtekârlığı yaptıran Yaşar Tunagür'dür." Şimdi, Komisyonumuz ne diyor? "Bu hanım cezalandırılsın."

Bilecik Müftüsü Ahmet Öztürk diye bir zat vardır. Bir de bunun müftülük şefi vardır. Bu zevatın yapmadıkları kalmamıştır. Diyanet İşleri Başkanlığından müfettişler gitmiş, Bilecik'te tam 55 gün kalarak tahkikat yapmışlardır. Tanzim ettikleri evrakı getirmişler, Diyanet İşleri Başkanlığına vermişlerdir. Fakat, hiçbir netice çıkmamıştır. Aylarca beklemişler, yine bir netice çıkmayınca; bir telgrafla Cumhurbaşkanına, Millet Meclisi Başkanına, Senato Başkanına, yani, ne kadar

Devlet büyüğü varsa hepsine telgrafla müracaat etmişler, demişlerdir ki, "Yaşar Tunagür bu adamların suiistimallerini, rüşvetlerini, ahlâksızlıklarını..." -Aynen tabir böyle.- "...rüşvet karşılığında korumaktadır." Bu, bir iddiadır. Yaşar Tunagür cidden bunun karşılığında rüşvet almış mıdır, almamış mıdır? Bu bence meçhul. Ama, Adalet Partisinin Bilecik İlçe İdare Kurulu Üyesi Fahrettin Demirci ve Bilecik'teki Komünizmle Mücadele Derneğinin Başkan ve Genel Sekreteri resmen Cumhurbaşkanı ve Devlet Bakanına müracaat etmişlerdir. Devlet Bakanı bunun üzerine Fahrettin Demirci'ye bir yazı yazmıştır. Demiştir ki, "Bir Devlet memuruna madde tasrih ederek suç isnad etmektesiniz; "Rüşvet alıyor, ahlâksızlık yapıyor." demektesiniz. On gün içerisinde eğer sözlerinizin delillerini vermez, ispat etmezseniz sizi mahkemeye vereceğim." Bunun üzerine Adalet Partisi Bilecik İlçe İdare Kurulu üyesi Fahrettin Demirci, uzun bir mektup yazarak Yaşar Tunagür'ün aldığı rüşvetleri bir bir zikretmiş ve "Beyefendi, ben hayret ediyorum; siz bu soruyu bana nasıl soruyorsunuz? Siz müfettişlerin raporlarını okumadınız mı? Müfettişlerinizin raporlarında bu suiistimallerin hepsi var. Ver mahkemeye, bunların hepsini ispat edeyim." demiştir. "İşte, şimdi yazılı olarak size veriyorum. Mahkemeye verirseniz, mahkemenin huzurunda da bunları ispat ederim." demiştir. Daha evvel, "On gün içerisinde delillerini vermezsen seni mahkemeye veririm." diyen, Devlet Bakanı bugüne kadar susmuştur. Biz ne diyoruz? Biz diyoruz ki, Fahrettin Demirci'nin iddiaları doğru veya yanlış, beni ilgilendirmez. Sayın Bakan da buradaki konuşmalarında sanki iddiayı ben ortaya atıyormuşum gibi bir ifadede bulundular. Hayır arkadaşlarım, iddiayı ben ortaya atmadım. Birtakım ahlâksızlıkları, rüşvet ve iltimas iddialarını ortaya atan ben değilim. Ortaya atan, Fahrettin Demirci. Bakanın bunun karşısında ne yapması lazımdı? Ya Fahrettin Demirci'yi mahkemeye vermesi lazımdı, kendilerinin söylediği gibi iftira suçundan. Ya da Yaşar Tunagür hakkında resmen ahlâksızlık ve iltimas iddiası olduğuna göre, bunun hakkında tahkikat yaptırması lazımdı. Ne o, ne bu arkadaşlar... Sümenin altına konmuş bu iddialar, uyumaktadır. (Soldan ve ortadan "Komisyon ne diyor?" sesleri.) Komisyon "Varit olmadığı anlaşılmıştır." diyor.

Muhterem arkadaşlarım, uzun konuşmalarımla sizi yorduğumun farkındayım. Ben bu konuşmalarımda bir şeyi belirtmeye çalıştım. Onlar şunlardır.

Evvela, Meclisler tarafından seçilmiş olan araştırma komisyonları gerçekleri olduğu gibi, objektif olarak ortaya koymalıdır. Bu, bir Mecliste serbest murakabenin, Meclisin faziletini teşkil eden serbest murakabenin işleyip işlemediğinin en sağlam miyarıdır. Biz beklerdik ki, Komisyon bütün şu iddiaları objektif olarak ortaya koysun, sonunda da kanaatini eklesin. Halbuki, Komisyon bir araştırma komisyonu gibi değil, sanki bir soruşturma komisyonu gibi çalışmış ve

fakat çalışmalar esnasında meseleleri örtme gayretinin içerisine girmiştir. Bunu barada üzülerek ifade etmek zorundayım.

Diyanet İşleri Başkanlığında görevlendirilen bir siyasî komiserin başkanlığında kurulan bir şebeke, zararlı faaliyetlerini yurt sınırlarının dışına taşırmış, dışarıda birtakım mihraklarla ilişki kurmuştur. Bu ilişkiler Türk Milleti için büyük zarar tevlidetmiştir ve etmektedir. Binaenaleyh, din istismarı sureti katiyede hükümetler tarafından himaye edilmemelidir. Bu din istismarı Diyanet İşleri Başkanlığına çok pahalıya mal olmuştur. Bu zevat buradan çekildikleri zaman, aralarında sadece bir harabe bırakmışlardır.

Bir diğer nokta arkadaşlarım, Türkiye Cumhuriyetinde Diyanet İşleri, Türkiye Cumhuriyeti müslümanlarının işlerini yürütmek için kurulmuştur. Dünya müslümanları ile irtibat kurmaları, birtakım siyasî kombinezonlara girmeleri, kendilerini güçlü göstererek, devlet içinde devlet göstererek, birtakım gizli cemiyetlerin üyesi gibi göstererek, birtakım kimseleri arkasında gibi göstererek bunların dışarıda birtakım gizli faaliyetlere girişmeleri, memleket menfaatleri ile kabili telif değildir. Ben, ümidederim ki, bundan sonraki hükümetler bu Senato zabıtlarına geçen ve delilleri geniş ölçüde tarafımızdan ve başkaları tarafından verilmiş bulunan bu faaliyetlerin, bu yanlış gayretlerin tekerrür etmemesi için büyük gayretler sarf ederler. Memleketimizin menfaati buradadır.

Sözlerimi bitirirken, bir noktaya daha temas etmek istiyorum arkadaşlarım.

Birçok kimseler diyor ki, "Atatürk düşmanlığı üzerinde bu kadar duruşunuzun, Atatürk'ü sık sık dile getirişinizin sebebi nedir?" Arkadaşlarım, herkesin bildiği bu noktayı bir defa daha belirttikten sonra sözlerimi bitirmek isterim.

Atatürk'e karşı olan sevgimiz, büyük bir millî kahramana borçlu olduğumuz saygının, hudutsuz sevginin çok daha ötesinde, onun yanında, Atatürk'ün Türk millî birliğini kendi nefsinde temsil etmesindendir. Atatürk düşmanları sadece büyük bir millî kahramana faziletsiz bir hücumu sürdürmekle kalmamakta, Atatürk'ü, onun çok muhterem, eski tâbirle söyleyeyim, "Salihatı nisvandan" olan annesi hakkında birtakım iftiralar ortaya atarak, Atatürk'ün şahsını küçültmek için birtakım tezviratta bulunarak bu millî kahramana taarruz ederken, sadece bir millî kahramana saygısızlık etmekle kalmamakta, Atatürk'ün şahsında tecelli eden Türk millî birliğini de parçalamaktadırlar.

Hepinizi hürmetle selâmlarım, arkadaşlarım. (Soldan ve ortadan alkışlar)

NECİP MİRKELAMOĞLU (İzmir) – Bir sual sorabilir miyim, Bakan olarak?

BAŞKAN – Hayır Sayın Mirkelamoğlu, Bakan sıfatiyle konuşmadıklarını ifade ettikleri için soramazsınız. Fakat, bakan sıfatını kabul ederlerse bir sual sorabilirsiniz.

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Devamla) – Sayın Başkanım, şimdiye kadar bir Cumhuriyet Senatosu Üyesi olarak konuştum. Söz verirseniz sayın senatörlerin sorularına bir bakan olarak da rahatlıkla cevap verebilirim.

BAŞKAN – Buyurun Sayın Mirkelamoğlu.

NECİP MİRKELAMOĞLU (İzmir) – Sayın Bakanın konuşmalarından çıkan muhassala ve beliren husus şudur:

Vatan satıcısı ve vatan bölücüsü, din sömürücüsü bir ihanet şebekesi memlekette, özellikle Sayın Bakanın görev sahasında, yuvalanmış bulunmaktadır. Sayın Bakanımız, şimdi bir senatör olmaktan daha başka bir şeydir, bir bakandır ve kendi görev sahası içinde yuvalanan bu şebeke hakkında göreve geldiği günden bugüne kadar ne yapmıştır, ya da ne yapmak kararındadır? Bunun açıklanmasında fayda mülahaza ediyorum.

Teşekkür ederim.

DEVLET BAKANI MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Efendim, bir noktayı açıklamak imkânını verdikleri için Sayın Mirkelamoğlu'na teşekkür ederim.

Arkadaşlarım, şu noktayı iftiharla belirteyim ki, Türkiye din görevlilerinin arasında büyük çoğunluğu içinde çok temiz, çok dürüst insanlar vardır, Türkiye din görevlileri çok büyük ekseriyeti ile namuslu, vatanperver, yurduna ve milletine bağlı insanlardır. Türkiye din görevlilerinden elleri silah tutanlar fiilen İstiklâl Harbine katılmışlar, elleri silah tutmayanlar cami cami dolaşarak Türkiye Cumhuriyetini kurtarabilmek için milleti düşmana karşı harbe teşvik etmişlerdir. Gayet tabiî ki, bunun karşısında maalesef küçük bir azınlık da zulme fetva vermiş, Kuvayı Milliyeyi söndürmek için karşı faaliyette bulunmuştur. Tıpkı o zaman küçük bir azınlığın ihanet içinde bulunması gibi, bugün din görevlileri arasında son derece küçük bir azınlık da bir ihanetin içine girmiştir. Bu ihanet şebekesi bütün elemanları ile elimizdedir. Kendilerini kanunun pençesine vermek için bütün hazırlıklar yürütülmektedir. İnşallah, kısa zamanda bir vesile olursa, bu kürsüden bunlar hakkında yapılan kanunî ve idarî kovuşturmayı da buradan açıklamak imkân ve şerefini bulabilirim.

Senatörleri hürmetle selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Hüsnü Dikeçligil ve Sayın Salim Hazerdağlı söz istemişlerdir. Buyurun sıra Sayın Dikeçligil'de.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) – Muhterem arkadaşlar, raporu, aynı zamanda bakanlık sıfatı dışında bir Cumhuriyet Senatosu Üyesi olarak konuşan Mehmet Özgüneş arkadaşımı dinledim.

Şimdi, ben konuşurken, siz bana diyeceksiniz ki, veya arkadaşlarım diyecek ki, siz vaktiyle Adalet Partiliydiniz, neye bunları söylemediniz?

Ben arkadaşlarıma hemen arz edeyim ki, Yeni İstanbul Gazetesinin koleksiyonlarını karıştırdığınız vakit göreceksiniz ki, ilk defa, Elmalı hadisesine parmak basan ve bu yolun yanlış olduğunu izah eden, aynı zamanda arkadaşımın biraz önce söylediği mektubun aslı da bende olduğu için, onu o gazetede yayınlamış olan bir arkadaşınızım. Çünkü, ben milletimin yapısını, maddî manevi kalkınmada görüyorum. Ve ancak sevilen, millî yapımıza uyan dinimize gölge düşüren, dini şahsî menfaatlerine alet edip de dini sevimsiz hale getiren bu gibi insanların karşısına elbette insanların çıkması iktiza ederdi. Yine ben -tarihi yanımdadır, grupta bulunduğum zaman- Elmalı Beyin ayrılması hakkında sözlü soru verdim. Tarihi 25 Temmuz 1966. Muhterem arkadaşlarımın çokları hatırlarlar. Maalesef grup başkanı tarafından 2 sene bekletildi, bu soruma cevap verilmedi. Yine grupta bu araştırma meselesi geldiği vakit Devlet vekili de vardı, kendim konuştum, vesikayı okudum. Arkadaşlarımın çoklarını tenzih ederim. İçerisinde kıymetli arkadaşlarım vardır. İttifakla araştırmanın açılmasına karar verdiler. Fakat ondan sonra bu kararın durması için çaba gösterenler oldu. Ama, arkadaşlarımın bu direnmesine karşı en nihayet bu araştırma faaliyetine başlanıldı. Şimdi, muhterem arkadaşlarım calibi dikkat olan nokta şu: Hakkâri Senatörü, şimdi Adalet Partisine geçen, Necip Seyhan Bey muhalefet şerhinde diyorki; "Bir komisyonun raporunda yer alacak hususlar, komisyonda yapılacak müzakereler sonunda oylamaya başvurularak tespit edilir ve karara bağlanan hususlar rapora dercedilir. Halbuki rapor muhtevası konuşulup karara bağlanmamaksızın komisyon başkanınca re'sen hazırlanmıştır. Bu hali ile rapor, komisyonun görüşünü aksettiren bir rapor telakki edilemez. Usulsüz olarak tanzim edilen ve muhtevası komisyonca karara bağlanmamış olan rapora bu sebeple muhalifim." Demek ki; bu raporu, komisyon başkanı hazırlamış, komisyon başkanı komisyonda oya sürmemiş. Oya sürmediği için de arkadaşım muhalifim diyor. Bu rapor böyle gelmiş. Arkadaşlarımızın hakikaten güzel mesailerini övdük, tarafsız olarak bir rapor getirdiler. Hepimiz isterdik ki, Türkiye'nin bu büyük ve önemli meselesi hakkındaki bu rapor komisyonda didik didik edilsin.. Çünkü, Türkiye'nin varlığı ile ilgili olan bir noktadır. Yani, memleketini, milletini ve dinini seven bir insan; dinine ve milletine gölge düşüren insanlar hakkında, babası, oğlu olsa bile, tarafsız kalarak hüküm vermek ve dosyaların üzerine eğilmek mecburiyetindedir. Bugün Adalet Partisinin saflarında olan, Güven Partisinin temsilcisi olarak oraya giden arkadaşımız dahi raporun gelişi güzel tanzim edildiğini, tarafsız olmadığını beyan ediyor. Gönlümüz isterdi ki, bu rapor hakikaten tarafsız bir gözle tetkik edilsin, meydana gelsin, izah edilsin. Komisyon başkanı böyle kendi tarafından hazırlanan bir raporu arkadaşlarına da imza ettirerek Senatonun huzuruna getirmesin. Çünkü açık fire verdiği buradan bellidir, görülmektedir.

Muhterem arkadaşlar, başından itibaren bu hadiselerin içinde olan bir arkadaşınızım. Ve bu hadiseleri yakinen takib etmişimdir. Şimdi, komisyon diyor ki, "efendim, usulüne göre Diyanet İşleri Başkan Vekilliğine tayin edildi." El insaf doğrusu. Bundan önce ilkokul mezunu olduktan sonra din görevlisi olmuş, Ankara'da ortaokul mezuniyetini vermiş, lise mezuniyetini vermiş, İlahiyat Fakültesini bitirmiş ve ömrünü bu uğurda harcayarak en yüksek kademeye kadar yükselmiş, dinî bilgisi de yerinde, otoritesi yerinde, bir de Cemalettin Kaplan var. Elmalı'nın zamanında, aynı çatının altında. Elmalı seyahate gittiği zaman "ben bu insana itimad edemiyorum" diyor. İtimadetmediği için de Cemalettin Kaplan'ı vekil koyuyor. Bakıyorsunuz Cemalettin Kaplan yerinden atılıyor. Ama, bu Cemalettin Kaplan, ilkokulu bitirdikten sonra Ankara'da imamlık yapmış, ortaokul ve lise mezuniyetini Ankara'da vermiş ve aynı zamanda İlahiyat Fakültesini de bitirmiş. Bu, çekirdekten yetişmiş bir insan. Bir Tapu Kadastro mezunu değil bu. Yani, dinin şarlatanı değildir. Dinine gölge düşürmeyen, Adana'da müftülük yapan kimsedir bu. Siz, memlekete hizmet olsun, dini sevimli hale sokun diyorsunuz, Devlet makamına oturduğunuz vakit de böyle madrabaz adamları tutuyor, memleketin başına bela ediyor ve aynı zamanda partinize de gölge düşürebiliyorsunuz.

Şimdi, raporda. İnsaf etmek, ikisini ölçmek lazım -acaba hangisi doğru, hangisi doğru değil. Hangisi himaye ediliyor, hangisi himaye edilmiyor. Cemalettin Kaplan ile Elmalı Kim? Arkadaşlar, maalesef bizim Türkiye'mizde öyle hadiseler olur ki, Türkiye'nin menfaatine olan insanlar -ben bir tarih hocasıyım bilirimdış kuvvetler ve içte de bilmiyen insanlar tarafından kötü gösterilir. Daima küçük düşürülür. O, oradan uzaklaştırılsın, onun yerine kukla adamlar gelsin, istenir. Çünkü öyle şahsiyetli adamlar olursa Türkiye yükselecek. Din, siyasetin dışında kalacak. Şimdi, buna mukabil Elmalı'nın hakkında yaylım ateşi verildi. Elmalı'nın hakkında yaylım ateşinin verilişinin sebepleri var, bunda. Çünkü, hakikaten Diyanete toz kondurmuyordu. Çekirdekten yetişmiş bir din adamı idi. Ve aynı zamanda Yüksek Fakülte mezunu idi. İşte burada sessiz, sakin oturan zat, senatör dahi yanına gittiği vakit, kapısını vurup "benim zamanım yoktur" dediği vakit "siz buna karışamazsınız, bunu bize bırakınız" diyecek kadar tarafsız bir insandır. Bu insan, hakikaten dinde ayırımları önlemek istiyordu. Bunların zamanında Hademe-i Hayratın kongresinde çekişme olmuyordu. Arkadaşlar, bu sene de Hademe-i Hayrat'ın kongresi oldu. 1965'ten önceki zamanlarda da oldu. Ben hepsine giderdim, Sayın Vekil de vardı. Ben yine bu son kongrelerine gittim. Emin olunuz, 1965, 1966, 1967'de bu Hademe-i Hayrat kongresi âdeta birbirini yiyordu. Ben çıktım ve arkadaşlara "Size bu yakışır mı?" dedim. Ama, bu sene gördük; olgun, efendice, vâkur, eskiden olduğu gibi fevkalâde bir kongre geçti.

Niçin kongre böyle geçti? Çünkü, Diyanetin başında vaktiyle şahsiyetli adamlar vardı ve Diyaneti siyasete alet etmek isteyenlere müsaade etmiyordu ve aynı zamanda seviyeli geçiyordu. Ama bir Tunagür o makama gelip 4,5-5 sene Diyanet İşleri Başkanvekilliğini tek şahıs olarak yapıyor. Tüzük burada, "2 tane alınır; birisi, yüksek okul mezunu olur" diyor (22 nci maddenin (D) fıkrası). Ama sorulmuyor bu. "Ey insan, memleketini seven insan, sandalyede oturan insan, Başbakanlık makamında oturan insan, niçin bu yüksek ehliyetli insanlar varken Diyanete yalnız Tunagür'ü alıyorsunuz da burada tutuyorsunuz, 4 sene vekâlette bulunduruyorsunuz"? Benim bildiğim; bu, 6 ay olur. 4,5 sene, 5 sene Diyanet İşleri Başkan vekaletine vekâlet ediyor bu zat. Başka yok mu? Bundan önce Elmalı zamanında İhsan Topsarı vardı. İhsan Topsarı Yüksek İslam Enstitüsü mezunudur. Bakınız hadiseye; aynı zamanda bu genç hukuk fakültesi mezunudur. Elmalı zamanında oraya gelmiş, Teftiş Kurulunda Rüstem Bey, yani Abdurrahman Dürre'nin tahkikine memur edilen müfettişleri bunlar göndermiş, bu memleketin hayırlı evlatları, dine nifakı sokmak istemeyen, çalışan yüksek tahsilli genç evlatları, vatanperver evlatları hakikaten millî mücadelede Fransız bayrağının dalgalandığı yerde namaz kılınmaz diyen hocaların ahfadı, Adana'da müftülük makamında oturan, Fransızlara karşı beyannameyi dağıtan insan, Karadeniz'in her tarafında ismi müstevlilere karşı çıkmış insan, çarığı ayağında, Mehmet Âkif gibi cami cami dolaşmış Kuvayî Milliyeye, İstiklal Mücadelesine teşvik etmiş insanın nesli var burada. Bu nesiller birer birer yeniyor, bu adam tarafından. Ve makamda bulunan insanlar da bunu yiyor. Siz bu raporda diyorsunuz ki, "efendi bu emir, hak". İnsaf... İnsaf.. Bu yiğit çocuk Rüstem nerelidir? Adanalıdır. Bana getirmişler müsveddelerini. Bu arkadaş askere zorla gitmiştir, müfettişliği alınıyor, ikisi de askere gitmiştir, ikisi de İlahiyat Fakültesi mezunu. O Abdurrahman Dürre'ye yazılan mektubun esası bende. Şimdi göstereceğim, fotokopisi değil, esası bende, yayınladım. Bu arkadaş askerden geldikten sonra Diyanetten vazife istiyor, bir türlü vermiyorlar. Diğer fotokopiler de bendeydi. Ona diyorlar ki "Siz bana onu getirin de", onlara vazife verecekler. Şimdi Tarsus'ta vaizlik verildi. Bu insanlara bu kadar işkence yapılıyor. Kim bu Abdurrahman Dürre? Beyefendiler kim bu? Türklüğe hakaret etmiş, bölücü faaliyette bulunmuş. Ben doğulu kardeşlerimi tanırım, 4 sene vazife verdim. Benim kadar Türktür. Benim kanımdan, benim canımdandır. Anadolu'da, bin yıllık Türk tarihinde, Viyana kapılarına kadar gidip, toprağa düşmüş, beraber ölmüş insanlardır. Fakat tarihimizi tetkik edin, bizim memleketimizi bölmek isteyenler, bölücülük yapmak isteyenler mutlaka manevi vahdetimizi, birliğimizi koruyan dinimiz olduğu için, din kisvesine bürünmüş sahtekârları teşvik ederler, tahrik ederler, öncülük yaptırırlar ve Türkiye'yi parçalamak isterler. Bu insanlar, açıkça

söyleyeyim ki, böyle insanlardır. Komisyon bu raporu gördükten sonra diyecekti ki "Ey Sayın Bakan, Ey Sayın Başbakan iki tane Devlet Vekili, sen bölücü faaliyette bulunan Abdurrahman Dürre hakkında tanzim edilen dosyayı kaldırırken, o müfettişleri, çocukları sürüm sürüm süründürürken Yüksek İslam Enstitüsünü bitirmiş, Hukuku bitirmiş, Topsarı aleyhinde düzmece raporda düzmece ifadeler alınmış, en sonunda kendilerini haklı çıkarmak için bu insanlara töhmette bulunurken neden Türkiye'yi bölmek isteyen hakkında, solcu partiye kaydolduk diyen insan hakkında, Türklüğe hakaret edilen insan hakkında rapor veriliyor, tanzim ediliyor da, niçin sen onu Sinop'un Erfelek kazasına müftü olarak tayin ediyorsun, şimdide başka yerde müftü olarak tutuyorsun"? Bakınız şimdi hadiseye: Şimdi bu koruma değil de nedir? Kim koruyor bunu? Bu adam kimden cüret alıyor Diyanet İşlerinin başında bulunan Tapu Kadastro mezunu, sonradan bir ehliyet almış bir insan. Bu ehliyetli insanlar bostan tarlasında mı yetişti de koparıp atıyor bu zat bunu? Kime dayanıyor bu? Malûm.

Şimdi arkadaşlar, hiçbir şey olmasa bu Devletin gizli emniyeti var. Niçin tutuluyor bakın, gizli emniyeti var. Bu gizli emniyetin vermiş olduğu raporlara bir Hükümet adamı, bir sandalyede bulunan adam ittıba eder mi, etmez mi? Valisiniz millî emniyetiniz var. Valisiniz, makamda oturuyorsunuz, size millî emniyet bir rapor getiriyor. Buna siz ittıba eder misiniz? Etmez misiniz etmediğiniz takdirde onu değiştirirsiniz, bu yalandır dersiniz.

Millî Emniyet Yaşar Tunagür'ün arkasına adam takıyor, adam taktıktan sonra -aynen Reisicumhura verilen raporda da geçiyor- zaten raporda da var. Benim kanaatimce bu kâfi. Bakınız diyor ki, 17 Mayıs 1967 günü Tunus Başmüftüsü Fadıl Bilâşure, Türkiye'ye geliyor, onunla beraber seyahata çıkıyorlar, bu seyahat esnasında Konya Lezzet Lokantasında yemek yiyorlar, orada konuşulanları gizli emniyet mensubu tesbit ediyor. "Diyanet İşleri Başkanı bir kukladır" -şimdiki Lütfi Doğan Bey için söylüyor- "öbürlerini attırdı"-öbürlerini yani Hakses'i filan- "aslında bütün işler benim elimden geçer" diyor. Bunu Millî Emniyet tesbit ediyor, ondan sonra "benim istemediğim şeyler olmaz" diyor bunu Millî Emniyet tespit ediyor, ben tesbit etmiyorum, "bende politik güç vardır", bunu Millî Emniyet tesbit ediyor. "Bende politik güç vardır" diyor, arkadaşlar. Yani, ben politikanın içerisindeyim, diyor. Söylüyor bizatihi, evet politikanın içerisinde. Bir Diyanet İşleri Başkanvekili 1969 seçimlerinden önce, Diyanet Başkanı izin vermediği takdirde ayrılamaz. Makam işgal etmiş, komisyon başkanı arkadaşımız, valilik yapmış arkadaşımız, ben maarif müdürü olsam, seyahata çıkacağım desem benim bir dilekçe vermem lazım, bana izin vermesi lazım, ancak o izinle dışarıya çıkabilirim. Yönetmelikte böyle. Raporda diyor ki, "efendim, vaazlık salâhiyeti var, istediği vakit çıkar vaaz verir." Yok öyle şey. Diyanet İşleri Başkanvekilidir, bu.

Makamda oturanlar bunu pekalâ bilir, fakat idarei maslahatla rapora böyle şey dercedemez, koyamaz. Olmaz böyle şey, olmaz. Ondan sonra ne yapıyor, 1969 seçimlerine gidiyor.

Arkadaşlar, Bakan söylemedi, beraber seyahat ettiği insan bana geldi, samimiyetle söylüyorum ismini biliyorum. Yaşar Tunagür ile Doğu illerinde 1969 seçiminde gezmeye çıkan arkadaş. "Hocam" dedi, "ben Allah'a karşı suçluyum", ismini vermem, iyi biliyorum, 6-7 ay önce, "ben bu devrede seçime hizmetten günahkârım, Yaşar Tunagür ile beraber gittim" dedi. "Ve onun için de çocuğumu otomobil kazasında kaybettim, Hâkimo'ya beraber çıktık, 500 lirayı beraber verdik." dedi. Beyefendi, aslı olmazsa bana söyler mi? Bu arkadaşın ismini vermek doğru değil, şerefli bir insandır, "hata ettim, filan ettim" diyor. Ben biliyorum her halde Bakan da bilebilir, ondan sonra bu şereflice vatan vazifesinde ihanete uğradığını, aldatıldığını söyleyen bir insanın vazfiesinden alınması da doğru değildir, bilakis himaye edilmesi lazımdır, benim kanaatimce. O arkadaş beraber gittiğini söylemiştir. Ama, bunu Bakan da biliyor, baştaki bulunan Başbakan da biliyor, ondan sonra, bu hadiselere projeksiyon tutuyor. Arkadaşlar, hamdolsun biz dindarız, ama dinimizi sevimli hale getirmek için -başka bir meslektaş grubunu başkası sever, fakat bilgisi olan, o sahada vazı veren insanları dindarlar da sever, bu suç değil, bu politikaya alet değil- buna karşı sevgi duyarsa, bu politikaya alet değil, fakat bunun içinde olduğu halde, bunun dışında hareket, elbette memlekete, millete bir külfettir, dini sevimsiz hale getirmektir, Türkiye'yi parçalamaktır, yani İslâm dinine hürmet değildir, hürmetsizliktir. Dün arkadaşlarıma aynen onu söyledim. Çıkmalı bunun dışına. Çünkü din adamı Türkiye'de manevi hamuru yapacak, Türkiye'nin hamurudur, harcıdır, harçsız duvar yaparsanız yıkılır gider, fakat o harç kuvvetli olduğu takdirde, tarafsız olduğu takdirde memleket baki kalır. Şimdi, bir tarih hocası olarak dış kuvvetlerin Türkiye'yi nasıl parçaladıklarını, nasıl manevi hayatından yoksun bıraktıklarını belirtmek için bunu söylemiş oldum.

Arkadaşlar, 1969 Hac hadisesi doğru, Diyanet İşleri Başkanı Lütfi Doğan da gitti, bakınız namuslu adama namusu; iyi dindara, dindar diyorum, o arkadaş hanımı ile beraber kendi parası ile gitmiştir, Yaşar Tunagür de Devlet kesesinden gitmiştir, hattâ ondan önce de Hacı Ali Demirel ile beraber Hacca gitmiştir, vekil tesbit etsin, ondan önce gitmişlerdir, beraber Irak'ı, başka yerleri dolaşmışlardır, Hacı Ali Demirel ile 1969'dan önce Hacca gitmiştir. Doğrudur, ben de farizemi yapıyordum o zaman, bu Lütfi Doğan niçin Rabitatül Âlemi-İslam kongresine iştirak etmiyor da, başka yerde bulunmuyor da ve ondan sonra bu zat bulunuyor, Yaşar Tunagür bulunuyor. Niçin İran, filan tarafları dolaşıyor? Beyefendiler, biz partili olabiliriz, parti mensubu olabiliriz, fakat bir vazife verip de iş memleket

meselesine taallûk ettiği vakit, babanın oğlu da olsa, müsamaha etmiyeceksin. Maalesef bizim tarihî zaaflarımızdan birisi de diyorum, tarih hocası olarak söyliyeyim, çok müsamahakârız, müsamahakâr millet olduğumuz için, maalesef bu safiyetimizden dış ve iç düşmanlarımız faydalanmışlardır. Bu kötü tarafımızı bir tarafa atmak mecburiyetindeyiz. Makama oturuyorsunuz, parlamento yaşıyacak diyorsunuz, yaşamalı diyorsunuz, parlamento güç kazanmalı diyorsunuz, filan ediyorsunuz, vazife aldığımız zaman, ne pahasına olursa olsun, eğer kabahatli varsa, babamızın oğlu da olsa, kardeşimiz de olsa kabahatli demek mecburiyetindeyiz. Bu böyle gitmiştir, bu doğrudur, hakikattir.

Şimdi gelelim şu mektup meselesine; bakınız nasıl şirket kuruyorlar arkadaşlar. Din adamı diyoruz, çünkü, arkadaşlar bugün solcusu da anlamıştır. İslam memleketlerinde sosyalizm, milliyetçilik ve ondan sonra İslâmiyet kitabını yazan Niyazi Berkes, Tunus'ta bizim ecdadımızın nasıl öldüğünü, sömürücü olmadıklarını, ah sizin ecdadınız olmasaydı biz ayakta duramıyacaktık dediklerini, Fransızların başka memleketlere tarihi yanlış verdiklerini, kafalarını zehirlediklerini ve bizi hâlâ Nasrani olarak oraya tanıttıklarını, Türk Milletini, ben buna şahid olmuşum; 1969'da çıkıyoruz Mısırlılar ilâhi okuyor, bizim Türkler, "Siz Nasrani değil misiniz dedi" söyle buna dedim, oraları himaye eden benim ecdadımdır filan. Bakınız nasıl tanıtıyor. Şimdi buna mukabil, bunlar da anlamışlardır ki, orada da işaret ettiler, esas İslâm münevver dinidir. Her münevverin bilmesi lâzımdır ki, böyle insanlar memleketin başına musallat olmasın. Bir Fransız, bir Alman, bütün Amerikalı Hıristiyan dinini bilir, maalesef, maalesef orada belirtildiği gibi, bu eserler bu memleketin münevver evlatları, münevvere hitabeden, dinî esasların muhtevasını bilmez. Bizim Peygamberimiz, "Benim yüz tane cahil dostum oluncaya kadar, bir tane alim düşmanım olsun" der, kim söyler bunu. Ama, böyle dini siyasete alet eden insanlar biraz dinimizi münevverce tetkik etmediği için bu gibi şahısların nazarında İslâma gölge düşürürler. Benim hakikaten kızdığım, müteessir olduğum nokta; şahıs için değildir, memleketimizin manevi harcı içindir.

Arkadaşlarım Atatürk'ten bahsetti, Zübeyde hanım rüyasında -yabancı kaynak yazar, hiçbirisi bunu incelememiştir, minareden müezzinin inmediğini görür, "Senin oğlun büyük kabiliyettir, onu askerî okula göndermediğin takdirde alçalacaktır, askerî okula gönderdiğin takdirde bir minare gibi yükselecektir." İşte bu rüyayı gördükten sonra onu askerî okula verdiğini yabancı kaynak kaydeder, Atatürk böyle bir dindardan terbiye almışlardır. Şimdi, Türkiye Cumhuriyeti misakı millî hudutları için ecdadın kan akıtsın, sana bir vatan bıraksın ama bazı insanlar da bu vatanın içerisinde at oynatıp, şahsî menfaatleri için, Türkiye'yi parçalamaya kalkışsın. Buna hangi gönül razı olur, hangi müslüman Türk evladı,

hangi insanın vicdanı razı olur? Şimdi, ben bütün komisyon arkadaşlarımı ikaz ediyorum: İşte o mektubun aslı. Kime yazılmış bu mektup? Fotokopisi var, insaf bu kadar şeye suçsuz diyelim, Aydın Müftüsü muhterem Mehmet Şirin'e Ali Aslan yazmış. Ali Aslan ne demiş, aslı bu, fotokopilerini ondan aldım, ne diyor, siyasete nasıl alet ediliyor, nasıl himaye ediliyor burada, bunu size açıkça söylüyorum.

"Büyük muhterem kardeş, muazzam molla Mehmetçiğim, Allah onu muhafaza etsin, besmele, hamdola selavatından sonra Cenabımıza malûm olsun ki, kükremiş aslan muhterem Yaşar Tunagür ile şerefyap oldum ve selamınızı ona, diğer kardeşlerimize tebliğ ettim, o sıkıntıdadır, fakat bu çetin zorluk Allah'ın izni ile sona erecek, çünkü diğerleri bütünü ile beraber yok edilecektir. Yüksek Din Kurulumuzun feshi, reisin kovulması, Cemalettin Kaplan'ın uzaklaştırılması için mühim kararlar alınmıştır." Yani bunlar uzaklaştırılacaktır, diyor. Elmalı da gidecek, İhsan Toksarı da gidecek, ondan sonra Cemalettin Kaplan da gidecek, Tunagür Diyanette meydan okuyacak, at oynatacak, istediğini getirip yerleştirecek" doğrudur, getirmiştir. İşte, bundan daha güzel vesika olur mu? "Birçok yerlere gittim, hepsine Konya'daki feci manzarayı beyan ettim ve yine sizin de faaliyetlerinizi izah ettim. Onlar da memnun oldular ve bana birçok vaitlerde de bulundular ve onun kuvveti, sebatı, yani direnmesi çok sabrı vardır. Kim sabrederse zafere erdi, Allah'ın izni ile tam arzu ettiğimiz gibi olacaktır.

Şimdi, ben Salih ile beraber Hacıbayram'dayım, lazımgelen yerlere gittik, birkaç gün sonra yine yeni Yüksek Din Kurulunu seçmek için, ondan sonra da din görevliler meclisini seçmek için Ankara'da karşılaşacağız." Bakınız nasıl Diyaneti karıştırıyorlar. İzah ettim; bugünkü kongrelerle, eski kongreleri hakikaten Bakan çok güzel beyan etti; bu memlekette yetişmiş namuslu, çok faziletli din görevlileri vardır, yedeksubaylığını yapmış, Din Yüksek İslâm Enstitüsünü bitirmiş din görevlileri vardır.

Arkadaşlar dedi ki; "Orduda bizi tanımıyorlar." E, tanımıyorlar ne yapalım? "Biz kendimizi tanıtmalıyız" dedim. "Tanıttık dedi." Doğru, maalesef İlâhiyat mezunu, Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu, pırlanta gibi vatan çocukları, tertemiz giyinmiş vatan çocukları, bu gibi insanlar yüzünden münevver, aydın kişiler tarafından nahak yere damgalanıyor, nahak yere. Ben, bütün gazeteci arkadaşlarımın, o kongrede olup da, o arkadaşların seviyeli konuşmalarını dinlemelerini ve ona göre hüküm vermelerini çok arzu ederdim. Fakat çok sevdiğim gazeteci arkadaşlarımı orada göremedim, üzüntülerimi de buradan belirteyim. Cevabını beklerim.

Şimdi sonuna geliyorum: "Ama solcu partiye gelince; isimlerimizi defterlerine yazdılar. İşimizi Allaha bırakırız, şüphesiz o kullarını gerçekten görücüdür. Allah, Peygamber Efendimize, sahabına selâtü selâm." Doğru, Cenabı Allah görücüdür. Ama, milletin vahdetini parçalıyan insanların foyasını meydana çıkaracak Yüce Allah da kadiri mutlaktır, çünkü parçalayıcı insanların durumunu ayan beyan ortaya koymuştur, memlekete nifak sokan adamlarla, dini istismar edenlerle Cenabı Allah beraber olmamıştır, olmayacaktır. Bu böyle arkadaşlar.

Sağcı, yani milliyetçi parti olarak geçiniyorsun, halk seni öyle seçiyor, makama oturuyorsun, ondan sonra da öyle gözüküyorsun, fakat, bir din adamı solculuk yapıyor, "Ben solcuyum, solcu partiye kaydedildim" diyor; şahsî menfaatin için Yaşar Tunagür'ü ve bunları himaye ediyorsun. Nerede bunun milliyetçiliği, nerede bunun dinseverliği? Kabili telif midir bu? Öyle halkın reyini milliyetçiyim, filanım diye alıp da, dindar adamların solculuk yaptığı vesikalarla sabit iken, onları himaye eden adamlardan milliyetçilik ve dinseverlik beklenemez. Ben bekleyemiyorum doğrusu, bekleyenler beklesin.

Biraz evvel arz ettiğim gibi, biz bunun mücadelesini verdik. Bu mektubu ben Yeni İstanbul Gazetesinde yayınladım. İstanbul Savcılığı beni çağırdı, ifademi aldı ve ben mektubun fotokopisini verdim kendilerine Ama, hikmeti hükümetten sual olunmaz. Netice ne oldu bilmem. Şimdi görüyorsunuz ki, bu mektubun aslı bizde.

Muhterem arkadaşlar, böyle vesikalar var elimizde ve böyle vesikalar olduktan sonra diyorsunuz ki, raporda: "Efendim, yok. Vallahi buna, (derdini Marko Paşaya yan)" derler. Ama, Marko Paşaya yanılmıyor, yine bunların söylediğinin hilâfına Allah yerde koymuyor, Allah gayrisamimî olanların her işinde mutlaka mutlaka başına bela açıyor. İnançlı insanlar bunu böyle bilmelidir. Mevlana Hazretlerinin dediği gibi; "Ya göründüğüm gibi ol, ya olduğun gibi görün." İslâm dininin esası budur. Hakiki müslüman Türk evladı böyle olan insandır. Devlet başına geçersen ve böyle müsamahalarla hareket edersen, elbette bana ne oldu ki demiyeceksin, Allah'ın takdiri ilâhiyesini ve onun cezasını göreceksin. Buna böyle inananlar bunu böyle bilmesi lazımdır. Öyle olduğum takdirde ben de cezamı çekeceğim. Onu da itiraf edeyim. Çünkü bu haksızlıklarla, bu kötülüklerle mücadele bayrağını partisinin içinde vaktiyle açmış, gazetelerde beyanatını vermiş -yazmış, söylemiş- grubuna aynı gün soruyu sormuş bir insanım ama, iki sene maalesef netice alınmamıştır. Ne beklersin ondan artık. Elbette bizim yerimiz orası olamazdı.

Şimdi, soruluyor; insan ne kadar rahatlıkla bir tarafı iltizam ettiği vakit ne ederse etsin raporda çıkar çarelerini buluyor, ben hayret ediyorum.

Şimdi, Rahmi Özer Teftiş Kurulu Başkanı bu hadiseler olduğu vakit orada Teftiş Kurulu Başkanı değildi, İhsan Toksan idi. Rahmi Özer, Hakses zamanında gelmiştir. Elde ederim gayesi ile onu Tunagür tesirle getirtmiştir oraya. Fakat, İlahiyat Fakültesi mezunu, seciyeli, islamı bilen arkadaştır, bütün bu yolsuzluklara rest çekmiştir, kendisini tanırım. O da sonradan vazifesinden alınmıştır. İlâhiyat Fakültesi mezunu olan bu arkadaş vaizlik yapmış, müftülük yapmış, Yaşar Tunagür'den çok çok ehliyetli, kabiliyetli, seciyeli ve dini siyasete âlet etmiyen, tesirde kalmayan bir insan. Ne deniyor? "Efendim, filan partiyi tutmuş." Lâfa bak. Ondan sonra Devlet Şûrasına müracaat etmiş, karar almış kararını uygulamamışlar. Arkadaşlar, maalesef İhsan Tokaz da dahil hepsi de Devlet Şûrasından karar almışlardır fakat, sürüm sürüm süründürülmüşlerdir ve nihayet zorbelâ vaiz olabilmişlerdir.

Gönlüm arzu ederdi ki, bu Cumhuriyet devrinin nesli yani bu devirde yetişen müspet ilimlerle mücehhez olan Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu, İlâhiyat Fakültesi mezunu, bir kısmı da islam enstitüsünü bitirirken hukuk fakültesini de bitirmiş insanlar harcanmasın, şunun bunun uğruna. Bunlar Diyanetin başında kalsınlar da dinimize gölge düşürmesinler. Raporda bu vatan çocukları kötüleniyor.. Kim haklı, kim haksız ve Bakanlar tarafından himaye edilmiş olanlar vesikalarla sabit. Parçalayıcı, bölücü hareketlerin öncülüğünü yapmış Yaşar Tunagür haklı. Buna insan gönlü razı olmadığı gibi her şeye kadir olan Allah da razı olmaz, olmadı da.

Arkadaşlar, ben aralarında bulunduğum arkadaşlarımın hepsini gölgeleyemem. Mehmet Özgüneş Bey araştırma önergesini Senatoya getirdiği vakit grupta ben konuştum. Oradaki arkadaşlarımızdan açılmasına karar verenler oldu. Ne yazık ki, araştırma açılmasını o zaman isteyen arkadaşlarımızdan Komisyona bir kişi alınmadı. Araştırma açılmasını istemeyenler komisyona dahil edilince rapor böyle oldu. Hakikat budur.

Başkan, istediği kadar müdafaa etsin, görünen köy kılavuz istemiyor. Gönlüm arzu eder ki, Başkan, "hata yaptık" diyebilsin. Yoksa Sayın Başkan, o maznunların ahı yerde kalmıyacaktır, vebali size de gelecektir. Bu veballer sizi tiril tiril titretecektir. Çünkü ben o insanları biliyorum.

Yaşar Tunagür'den başka Arapça bilen yok mu? Buna himaye, diye gölge düşürme derler. Türkiye'nin her karış toprağı kanla sulanmış, her avuç toprağında ecdadın şehit kanı kokan bu toprağı din kisvesi altında parçalamak istiyen, benim kanımdan, canımdan olan ve bir gün Amerika'nın, bir gün Rusya'nın, bir gün İngilizlerin uşağı olan Barzani'yi övemez ve böyle bir adam himaye edilemez. Böyle himaye edilen adamları benim elimde selâhiyet olsa, samimiyetle

söylüyorum, ipe çekerim. Benim şahsi kanaatim budur. Açık vesikalarla her şey meydanda. Bu vesikalar küllenemez. Evet bir İbrahim Elmalı Efendi makamından uzaklaştırılır ama, bu memleketin dinine diyanetine hizmet etmiş, tarafsız kalmış vakur insanın memleketinin âtisini düşünerek o vesikaların fotokopisini alabileceğini, vatanperver müfettişlerin de teftişlerinin neticelerini belgeleyen vesikaların fotokopisini alabileceklerini, onların da himayesini yapabilecek insanların var olduğunu bilmek lazımdı. Bunları bütün teferruatı ile bize söylemişlerdi, biz bunları biliyoruz.

Şimdi, bütün bunlar itilsin bir tarafa, nahak yere bir madrabaz -affedersiniz- Diyaneti paramparça etmiş, dindarları birbirine düşürmüş tevhide götüreceği yerde birliği, vahdeti temin edeceği yerde, "Sen şusun, busun busun." demiş. Bu zat tutulmuş, raporda himaye edilmiş. Hayret! Buna üzülmemek elde değil, arkadaşlar. Hakikaten içten değil üzülecek, acınacak bir meseledir, bu.

Sene 1912 Süleyman Nafiz Bey Diyarbakır evlâdı "Vatanın bağrına düşman dayamış hançerini" diyen zat. İlk defa millî mücadelenin bayrağını İstanbul'da şiirle açmış cesur adam. Irak'da vali. Bu Barzani'nin dedesi isyana hazırlanıyor. 1912'de bastırılıyor, esir ediliyor, ondan sonra İngilizlerin teşviki ile bu harekete giriştiğini söylüyor. Ondan sonra da "nesillerim bir daha böyle siyasî işlere karışmasın" diyor. Maalesef onun çocuğu bugün bir gün İngiliz'in, bir gün Amerikalı'nın, bir gün menfaat şirketi Rusya'nın uşağı olmuştur. Bugün de bizim canımızdan, kanımızdan olan ve benim gibi özbeöz Türk olan doğulu kardeşlerime musallat olmak istiyorlar. Onu benden ayırma gayretine düşmüşlerdir. Muhterem arkadaşlar; ben Türk olmayıp da Türk tarihini bilen bir tarih hocası olsaydım çocuklarıma şöyle derdim; şerefimle söylüyorum ki, "Türk olurdum" derdim. Böyle yüce bir milleti aşağılık Barzani'ye karşı koruyan adam Diyanette himaye edilecek ha... İşte Allah bırakmıyor ve bırakmayacaktır. Bu millete acır; çünkü, onun Peygamberi tebşir etmiştir; "Elbette İstanbul bir gün fethedilecektir. O kumandan ne güzel kumandan, onun askerleri ne güzel askerlerdir." Bu, Yüce Türk Müslüman milletine ve onun Hakanına nasibolmuştur. Son Türk Devleti yok edilirken, onun öncülüğünü de Mustafa Kemal yapmıştır ve Misakı Milliyecileri de bize emanet etmiştir. Bu emanete ihanet edenlere müsamaha gösterenlere Allah acısın.

Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın arkadaşlarım, daha dört sayın üye söz istemiştir. Sayın Salim Hazerdağlı buyurun efendim. Çalışma süremizin bitmesine 15 dakika vardır.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) – Sayın Başkan, çok az..

BAŞKAN – Hayır, takdir sizin efendim. Heyeti Umumiye karar verirse devam ederiz bitene kadar, olmadığı takdirde gelecek birleşime kalır efendim.

SALİM HAZERDAĞLI (Devamla) – Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; ben sözlerime başlarken evvela bir usul konusunu halletmek istiyorum.

Ben zannediyorum ki, biz eski tâbirle mamulünbih olmayan, muteber olmayan bir rapor üzerinde boşuna görüşmeler yapıyoruz.

Arkadaşlarım, komisyonların müzakeresi Tüzüğümüzün 39 uncu maddesinde "Komisyonların görüşmelerinde, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun görüşme usulü uygulanır." diyor. Şimdi, bu rapor tanzim edilirken Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulu görüşme usulü uygulanmış mıdır uygulanmamış mıdır? Arkadaşlarım, ben esase geçmeden önce bu konu üzerinde Başkanlık Divanının ve Yüce Heyetinizin bir karara varması lazımgeldiği kanaatindeyim. Aksi takdirde tekrar ediyorum, eski tâbirle mamülünbih olmayan, muteber olmayan bir raporu müzakere ediyoruz. Hakkımız yok buna.

Şimdi, bu iş nasıl oldu? Ben Komisyonun muhalefet şerhi veren bir üyesiyim. Seçtiğiniz komisyon sizlere bilgi getirecek, Sayın Özgüneş'in iddia ettiği konular doğru mudur, hangileri gerçeğe uygundur, hangileri değildir? Bilgi getirmek için bizi seçtiniz. Komisyon Sayın Kutlay'ın başkanlığında toplandı. Bilgiler istedik. Cumhurbaşkanlığından, Diyanet İşleri Başkanlığından İçişleri Bakanlığından dosyalar geldi, şahitleri dinledik. Yaptığımız işler bunlar. Bunları bir metot takibederek hangilerini uygulayacağız diye, raporda yazıldığı gibi, madde, madde tespit ettik. Bu maddelerin bir kısmı rapora geçmiş, bir kısmı geçmemiş; çoğunu atlamışlar, yazmamışlar rapora. Onu konuşmuyorum. Maddeleri tespit ettik; buna göre deliller sorduk, daha doğrusu bilgiler sorduk. Biz zaten adamı cezalandırmak için toplanmamıştık, sadece adam hakkında bilgi toplamak için toplanmıştık. Size o bilgileri getirmek için toplanmıştık. Bu bilgileri topladık. Daha toplayacağımız belki vardı, belki yoktu; ileri sürecektik, bazı şahitlerin dinlenmesini isteyecektik, filan. Bunlar da yapılmadı. Bunları da bir tarafa bırakıyorum. Bilgiler toplandıktan sonra bekledik ki, Sayın Başkan bizi çağırsın, bu madde madde sıraladığımız iddiaların varidolup olmadığı hakkında bir müzakere, bir inceleme, bir eleştirme yapalım. Böyle olmadı. Hattâ Sayın Başkan, incelemenin bittiğini söyledi, bir oturum daha yapacağını ifade etti. Şimdi, kendileri buradalar, Sayın Demirel de buradalar, işhad ediyorum, başka Komisyon üyesi burada yok, bir oturum daha yapacaktı. Yani, gelen deliller, toplanan belgeler, dinlenen şahitler üzerinde eleştirmelerimizi yapacaktık. Her ne kadar Sayın Özgüneş bunu iddia etmiş ise de, şahitler böyle söylüyorlar, bu vârit değildir, yahut vârittir, yahut şu vârit değildir, diye bir karara varacağız, bir müzakere yapacağız diye bekliyor-

duk. Arkadaşlar, usul böyle değil mi? Senatoda görüşmeler böyle olmuyor mu? Her yerde usul böyle değil mi? Hayır böyle olmadı. Bir baktık ki, ikinci toplantı da yok, Sayın Kutlar raporu yazmış; beğenen imzalasın, beğenmeyen imzalamasın, demiş.

Arkadaşlar, bu 39 uncu maddeye uygun mu? Sayın Başkan gelip burada, bu maddeleri müzakere ettik, oyladık, fikirlerini sorduk, düşüncelerini sorduk derse, o vakit bu rapor muteber olur, mamülünbih olur, Senatoda müzakeresi yapılabilir. Aksi takdirde yapılamaz. Düşünün ki Komisyon üyelerini toplamadan Başkan bir rapor yazmış, buraya getirmiş... Böyle bir rapor üzerinde burada müzakere açılabilir mi? Dinlenebilir mi böyle bir rapor?

Arkadaşlar, bunu yapmadı. Sayın Demirel buradalar, Sayın Başkan buradalar. Bunların hiç birisini yapmadı. Ağır olacak ama, acı olacak ama söyleyeceğim bunu, kusura bakmasınlar, çünkü kendileri bunu yapınca ben de bunu söyleyeceğim. Yani ben diyeceğim ki, bunu Yaşar Tunagür dikte ettirdi, Kutlar buraya getirdi, bu raporu. Ağır, ama kusura bakmayın.

Lütfeder, insan, üyelerini çağırır; "Arkadaşlar işte sonuca geldik, belgeleri topladık, ek maddeleri de sıraladık, ne diyorsunuz, fikirleriniz nedir, bunlar varit midir, değil midir?" İnsan böyle sorar. Başkan olarak bunu sormak vazifesidir. Bunların hiçbirisini yapmadan, raporu yazıyor..

Arkadaşlar, Cumhurbaşkanlığından dosyalar gelmiş, Diyanetten gelmiş, Millî Emniyetten gelmiş; kocaman dosyalar var. Bu dosyalar üzerinde, -bu üç satırlık bir Bakanlar Kurulu kararı değil, anlarım onu, bir komisyon kararı olur üç satırlık, falan günü toplanıp bunun altını üyeler imzalarlar, bunu anlarım. -biz derin incelemeler yaptık. Türkiye'de bölücülük hareketleri, Türkiye'nin hayatî meseleleri konuşuldu bu Komisyonda. Bizim Başkanımız ise hiçbir üyeye bir şey sormadan, gelen belgeleri yazıyor; "Beğenen imzalasın, beğenmeyen imzalamasın." diyor.

Arkadaşlar, ben belki bir şey söyleyecektim, belki Sayın Kutlar benim kanaatime iştirak edecekti. Müzakere ne için yapılır? İşte burada bunları niçin konuşuyoruz? Bir neticeye varmak için.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – Esasa geçildi ama Sayın Başkan, Belki doğru söylüyor, ama esasa geçildi.

BAŞKAN – Sayın Hazerdağlı müsaade buyurun efendim. Sayın Kalpaklıoğlu, istirham ederim. Riyaset usule de, esasa da gayet hassasiyetle riayet ediyor. Şimdi, tetkik ettiriyorum, bu usule mâtuf değerli Hazerdağlı'nın bir itirazı var mı?

SALİM HAZERDAĞLI (Devamla) – Şimdi muhterem Başkanım, arkadaşlarımın itirazlarına cevap arz edeyim.

BAŞKAN – Sayın Hazerdağlı, bir noktayı belirtmek isterim zatıâlinize. Eğer, zatıâlinizin usule ilişkin olan bu itirazınız, ki şimdi tekrar inceletiyorum, Komisyonda zatıâliniz çoğunlukla verilen kararın altına muhalefet şerhinizi beyan etmişsiniz. Binaenaleyh, Komisyon raporunun, sizin deyiminizi kullanıyorum, mamülünbih olduğunu kabul etmişsiniz, esase muhalefetinizi beyan etmişsiniz. Binaenaleyh usule mütaallik muhalefetin zamanı geçmiştir, kanaatindedir. Riyaset. Bununla beraber bir önerge verirseniz, bu önergenizi Tüzük hükümleri gereğince, muameleye koyarım efendim. Rica ederim.

SALİM HAZERDAĞLI (Devamla) – İzin verir misiniz Sayın Başkan?. Sayın Başkanım, ben mamülünbih olup olmadığına dair muhalefet şerhimde ifadede bulunmuşum. Demişiz ki, Başkan yazdı, diğerleri imzaladı. Bunu rapora dercetmişiz, Sayın Dikeçligil de bu maddeyi ifade ettiler. Sayın Özgüneş de ifade ettiler. Ben şimdi şu anda altını çizmediğim için, belki bulamayacağım, ama biz muhalefet şerhimizde demişiz ki, bunu Başkan yazdı, öbürleri imzaladı; müzakeresi yapılmadı. Bunu demişiz, raporumuzda yazılı bu. Onun için ben muhalefet şerhimin dışında konuşmuyorum.

BAŞKAN – Buyurun efendim devam edin.

SALİM HAZERDAĞLI (Devamla) – Onu arz ediyorum: Eğer izin verirseniz esasa da geçerim. İzin vermezseniz, evvela mamülünbih olmayan...

BAŞKAN – Şimdi Sayın Hazerdağlı bir önerge ile raporun tekemmülü için Komisyona iadesini de isteyebilirsiniz. Böyle bir önerge verirseniz, Heyeti Umumiyenin oyuna müracaat ederim efendim.

SALİM HAZERDAĞLI (Devamla) – Peki Sayın Başkanım. Esas hakkındaki söz hakkım mahfuz kalmak üzere konuşmama son veriyorum. Başkanlık Divanının ve Yüce Heyetinizin bu noktada karara varması lazımgelir. Tekrar ediyorum, Tüzüğün 39 uncu maddesi gereğince, Komisyonun hazırladığı rapor, bu maddeye uygun değildir. Tekrar ediyorum sarahat bulsun diye, Sayın Başkan tarafından rapor yazılmış, hiçbir görüşme açılmamış, hiçbir müzakere yapılmamış, kendisi tarafından imzalanmış, öbür üyeler tarafından da imzalanmaya bırakılmıştır.

BAŞKAN – Sayın Hazerdağlı, raporun, İçtüzüğümüzün 39 uncu maddesi gereğince görüşmeye esas ittihazı mümkün olan bir rapor olmadığı önerisinde bulunmaktadır. Bir usul müzakeresi açıyorum. Lehte, aleyhte söz isteyen varsa rica ediyorum?.. Evvelâ Sayın Salihoğlu'nda. Buyurun efendim.

OSMAN SALİHOĞLU (Sakarya) – Sayın Başkan, zatıâliniz Hazerdağlı'yı cevap verirken komisyonda neden bu hareketi yapmadığını sordunuz. Oysaki, komisyondan öteye, Genel Kurula...

BAŞKAN – Şimdi efendim aleyhinde bulunuyorsunuz, değil mi?

OSMAN SALİHOĞLU (Sakarya) – Aleyhinde efendim.

BAŞKAN – Buyurun efendim, buyurun beyefendi.

OSMAN SALİHOĞLU (Sakarya) – Muhterem arkadaşlarım, Sayın Hazerdağlı komisyonun üyesidir. Raporu okudum, muhalefetlerinde bu usul yönünü ihtiva eden hiçbir kelime yok. Kendileri sadece rapor muhtevasına muhalefetlerini çeşitli şekilde dile getirmişlerdir. Kaldı ki, komisyonda cereyan eden bu hâdise Genel Kurula gelmiştir. Genel Kurulda müzakere esas üzerine devam etmiştir. Önerge sahibi burada bir saat, iki saat görüşme yapmıştır. Ondan sonra, müzakereler esas üzerinde devam ederken, bir noktada bırakalım usule dönelim, bu rapor muteber değil, aslında görüşülmesi abesle iştigaldir şeklinde bir usul, esas usulsüzlüğün ta kendisi olur. O bakımdan, esasa da girilmiştir, raporun okunarak neticeye bağlanmasını, bilhassa rica ediyorum.

Saygılarımla efendim.

BAŞKAN – Teşekkür ederim efendim.

Sayın Ekrem Özden, buyurunuz efendim.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) – Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar; bir konu müzakere edilirken usulsüzlük ileri sürülürse, hiç şüphesiz ki, usul müzakeresi açılır. Bu gayet tabiîdir, hakkımızdır; bu müzakereyi yaparız. Onun için, iptidai itiraz mahiyetindedir, evvelce söylenmemiştir, rapora yazılmamıştır diye vâkı itirazlar usul müzakeresini önlemez. Usul müzakeresi her zaman yapılır. Bu, bizim Tüzüğümüzde sarihtir. Bu itibarla arkadaşımız, çağıracağını va'detti Reis, bizi çağırmadı; kendisi veyahut kâtip üye yazdı ve bu raporu imzalamak arzusunda bulunanlar imzaladı, bize de "muhalefetinizi yazın bırakın dedi, biz de yazdık bıraktık" diyor.

Şimdi arkadaşlar, komisyonların çalışmaları hususu, bizim Tüzüğümüzün 26 ncı maddesinden başlayıp, uzun uzun izah edilmekte ve bu izahat 43 üncü maddeye kadar devam etmektedir. Bu maddelerden anlaşıldığı veçhile biz de komisyonlarda 7 seneden beri çalışıyoruz, her madde usulü dairesinde müzakere edilir. Çünkü bu, Sayın Özgüneş'in izahatı, yahut araştırma yapılmasına dair olan önergesi madde maddedir ve her konuyu kapsamaktadır. Bizim Tüzüğümüzde de araştırma meselesinin muayyen konuları ihtiva etmesi icabettiğine dair madde vardır. Bu maddeye göre arkadaşımız önergesini vermiştir. Birbiriyle irtibatı olsun veya olmasın ayrı ayrı mahiyette olan isnatlardır, veyahut izahlardır. Muhterem Başkan bu izahatın her birisini ayrı ayrı oya koyacak, rapora nasıl dercedildiğini izah edecek ve ona göre rapor tanzim edilecek, rapor okunacak; "Hayır, bu

rapora katılmıyoruz" diyecekler arkadaşlarımız. Katılanlar imza edecek, katılmıyanlar muhalefetini yazacak. Anayasa Komisyonunda bu mevzuları böyle yapıyoruz. Sayın Tuna böyle yapmıştır. Siz böyle yapıyorsunuz. Bunun haricinde, isteyen imzalar, istemeyen imzalamaz" deyip bir raporu tanzim ettiği meydana çıkarsa, artık bu raporu Muhterem Başkanın geri alması lâzımdır. Komisyon tekrar toplanır, meseleler müzakere edilir, bu rapora biz itibar etmiyoruz diyen arkadaşların fikirleri ayrıca raporun altına yazılır ve bu rapor tekrar huzurunuza gelir. Böyle bir usulî mesele halledilmedikçe, hakikaten arkadaşımızın dediği gibi, bu meseleyi burada müzakere etmenin yeri olmadığı kanaatindeyim, ama takdir Heyeti Umumiyenindir.

Saygılarımı sunarım.

BAŞKAN – Teşekkür ederim efendim.

Değerli arkadaşlarım...

FEHMİ ALPASLAN (Artvin) – Usul hakkında söz istiyorum.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – Söz istiyorum.

BAŞKAN – Değerli arkadaşlarım, Tüzüğün 58 inci maddesi, şimdi söz isteyen Sayın Kalpaklıoğlu ile Sayın Fehmi Alpaslan arkadaşlarımızın çok iyi bildikleri gibi, ancak bir lehte, bir aleyhte konuşmaya müsaittir. Başkanlık olarak şunu arz ediyorum:

Sayın Hazerdağlı 16.42 de, Sayın Mehmet Özgüneş, önerge sahibi sıfatiyle konuşmaya başladıktan sonra söz istemiştir. İçtüzüğümüzde usule ilişkin meselelerin dermeyan edileceği zaman diye bir şey yoktur. Arkadaşımız komisyonun, muhalefet şerhinde imzası olan, bir üyesidir. Şimdi verdiği önerge ile "Görüşülmekte olan rapor Tüzüğün 39 uncu maddesine aykırı olarak tanzim edilmiştir. Rapor mamülünbih ve muteber değildir. Raporun komisyona iadesini arz ve teklif ederim." derler.

İş nihai safhaya intikal etmiştir. Buna rağmen bir usul meselesi olarak lehte ve aleyhte de konuşulmuştur. Heyeti Umumiyenin kararını almak mevkiindeyim.

FEHMİ ALPASLAN (Artvin) – Önergesi yeni okundu. Önerge üzerinde söz vermeniz gerekir Sayın Başkan.

BAŞKAN – Sayın Fehmi Alpaslan, önergesinin muhtevasını ifade ettiler ve bunu yazılı olarak takdim edeceklerini beyan ettiler, ondan sonra muameleye geçtik. Yani, yazı bilahara geldi. Bu itibarla, musır mısınız efendim, itirazınızda? O zaman bir lehte, bir aleyhte daha söz vermemiz gerekecek. ("Komisyon ne diyecek" sesleri)

Komisyon?..

ARAŞTIRMA KOMİSYONU BAŞKANI İ. TEVFİK KUTLAR (Gaziantep) – Efendim vakit dar.

BAŞKAN – Önergeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Önerge reddedilmiştir, efendim.

Saat 19.00'a gelmiştir; mesainin devamı için bir öneri de verilmemiş bulunduğundan 29 Nisan 1971 Perşembe günü saat 15.00'te toplanılmak ve bu rapor üzerinde müzakerelere devam edilmek ve ilk söz hakkı Sayın Salim Hazerdağlı'nın olmak kaydiyle Birleşimi kapatıyorum.

7. - Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri konusunda kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu Raporu üzerinde görüşmelerin devamı (10/28) (*)

BAŞKAN – Rapor üzerindeki görüşmelere devam ediyoruz, efendim.

Söz, Sayın Salim Hazerdağlı'da, buyurunuz efendim.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) – Diğer söz isteyenler lütfeder misiniz efendim.

BAŞKAN – Arz edeyim efendim. Sayın Hazerdağlı'dan sonra, Sayın Mirkelamoğlu, Sayın Ekrem Özden, Sayın Hüseyin Öztürk. Başka da söz isteyen yok, efendim.

SALİM HAZERDAĞLI (Elazığ) – Sayın Başkan, Yüce Senatonun sayın üyeleri; geçen oturumda Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür hakkında verilen Komisyon raporu üzerinde konuşmuştum. Ben Komisyon üyesi olarak konuşuyorum. Geçen oturumdaki konuşmalarım usule aidolduğundan Sayın Başkan tarafından, usule bir itirazım bulunmadığını ve esasa geçtiğimi, esasa ait itirazlarım bulunduğundan dolayı, esasa müteallik söz vereceğini beyan buyurmuşlardı.

Bendeniz şunu arz etmek istiyorum. Muhterem arkadaşlarım, geçen oturumda da arz ettiğim gibi, bu rapor hukukî anlamda, hukukî tâbirle ma'mülünbih bir rapor değildir. Tüzüğe uygun olarak tanzim edilmiş, düzenlenmiş bir rapor değildir. Bunları geçen oturumda söylediklerimi, özetleyerek tekrar ifade ediyorum. Çünkü Tüzüğün 39 uncu maddesine göre, bir oylama, bir müzakere yapılmamış olarak tanzim edilmiş bir rapordur. Bunu zannediyorum ki, Yüksek Başkan, sözcüden, Komisyonun diğer üyelerinden sorduğu zaman bu ciheti tespit etmiş olacaktır.

Kaldı ki, usule ait itirazlar esasa geçildikten sonra söylenemez gibi bir iddia da Cumhuriyet Senatosunda ileri sürülemez.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 64 - S. 741:751

Cumhuriyet Senatosunda, mahkemeler gibi usule ait itirazlar önceden ileri sürülmedikçe, esasa geçildikten sonra ileri sürülemez diye bir şey söylenemez. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda ceza usulündeki ilk itirazlar, itirazatı iptidaiye denilen şeyler Cumhuriyet Senatosunda ve İçtüzüğümüzde yoktur. Usule ait itirazlar her zaman ileri sürülebilir. Kaldı ki, ben dün ilk defa Sayın Özgüneş'ten sonra söz isteyenlerden birisi idim. Ancak söz sırası gelmediği için konuşmak imkânını bulabildim.

Muhterem arkadaşlarım, komisyonların çalışmalarından Yüksek Başkanlık Divanı sorumludur. Komisyon kurulduktan sonra başkanı, divan üyelerini seçtik. Ondan sonra bilgileri toplamaya başladık. Geçen oturumda arz ettiğim gibi, Cumhurbaşkanlığına, Diyanet İşleri Başkanlığına, diğer müesseselere tezkereleri yazdık; bilgileri topladık, şahitleri dinledik. Ondan sonra, bu maddeleri birer birer müzakere edip oylamadan geçirmek lazımgelirken, bırakınız maddeleri, teker teker, raporu oylamadan geçirmek lazımgelirken, raporu dahi oylamadan geçirmeden, rapor huzurunuza geldi. Bekliyorduk ki, başkan bizi çağırıp bu işleri müzakere edecek, biz de fikirlerimizi söyleyecek, düşüncelerimizi bildirecek, hangisi vârittir, hangisi vârit değildir maddelerini, izah edecektik. Bunları yapmadan başkanlık raporu yazmış, beğenen raporu imzalasın, beğenmeyen imzalamasın gibi bir olup bittiye getirilmiş bir rapordur bu...

Başkanlık Divanını şimdi haberdar ediyorum. Başkanlık Divanı komisyonların çalışmalarından usule, tüzüğe uygun olarak raporlar tanzim edilmiş bir rapor değildir. Bilfarz, komisyon usulü dairesinde toplanmamış, komisyon tüzük hükümleri dairesinde divanını seçmemiş, alel usul bir raporu imzalatarak buraya getirmiş olsa, bir üye tarafından bu cihet ileri sürülse, Başkanlık Divanı bu rapor üzerinde bir amel, bir fiil, bir araştırma yapmayacak mıdır? Onun için ben Başkanlık Divanını haberdar ediyorum ve diyorum ki, bu rapor tüzük hükümlerine göre düzenlenmiş bir rapor değildir. Mab'nülün bih değildir, muteber değildir, üzerinde amel edilemez. Şimdi usule ait itirazlarım bittikten sonra esasa geçiyorum.

BAŞKAN – Sayın Hazerdağlı bir noktada rica edeceğim. Geçen birleşimde, Başkan olarak, usule ilişkin itirazların dermeyanı için tüzüğümüzde bir süre tayin edilmediğini belirttikten sonra, zatıâlinizin bu kez tekrar ettiğiniz konuyu da ifade ederek, Genel Kurulun takdirine arz ettim. Genel Kurul zatıâlinizin ayrıca önerge halinde verdiğiniz bu itirazınızı reddetti ve zatıâlinizin esas hakkında rapora muhalif kaldığınız için söz hakkınızın mahfuz olduğu ifade edildi. Bu kez esas hakkındaki itirazlarınızın dermayanına devam buyurun, kıymetli irşatlarınızdan ayrıca istifade edilecektir, efendim.

SALİM HAZERDAĞLI (Devamla) – Estağfurullah efendim. Sayın Başkanım, ben usule ait itirazımı her zaman dermeyan edebileceğimi ifade ettim; öncesi sonrası olmadığını da zatıâliniz de kabul buyuruyorsunuz. Şimdi ben bir önerge verdim reddedildi diye Başkanlık Divanını haberdar etmek yine benim görevim içindedir. Başkanlık Divanını haberdar ediyorum; diyorum ki, rapor tüzüğe uygun olarak yapılmadı. Yüce Senato tabiatiyle bütün meseleleri bilemez, ancak Başkanlık Divanı bunu inceler. Mesela Başkanlık Divanı Katibini çağırın, rica ediyorum tutanakları celbedin. Tüzüğün 30 uncu maddesi diyor ki, "Komisyonların görüşmelerinde Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun görüşme usulü uygulanır." Tutanak tutulur, yahut da hiç değilse tutanağın özeti tutulur. Biz başında dedik ki, bunu teybe alalım, bütün konuşmaları. Başkan birinci oturumu teybe aldı, ondan sonra ne tutanak ne bir şey. Ben şimdi diyorum ki, komisyonun kâtibinden sorulsun, tutanak var mıdır, yok mudur? Tutanak esastır, komisyonun çalışmalarında tutanaksız bir çalışma olabilir mi? Getirin tutanakları tetkik buyurun; üyeler de burada, eğer oylama yapılmışsa, eğer müzakere yapılmışsa, ben her türlü şeye katlanmaya hazırım ve razıyım diyorum. Bu esasa müessir bir şeydir, önemli bir konudur. Bu bir sebep. Bunu Genel Kurul bilemez. Rapor mamulünbih değil diyorum.

Muhterem arkadaşlarım, gelelim raporun esasına. Bu raporu, sizin seçtiğiniz komisyon, sizlere bilgi getirmek için, bilgi toplayıp sizin bilgilerinize arz etmek için çalışan komisyonunuz hazırlamadı. Bu raporu Sayın Tevfik Kutlar hazırladı. Onun raporudur, bunu imzalıyan üyeler de bunu burada söylerler. Kimseyi çağırıp müzakere yapmadı, işi olup bittiye getirdi, bu rapor onun raporudur, komisyon raporu değildir.

Şimdi arkadaşlarım raporun eksik olduğunu, araştırmaların eksik yapıldığını, eğer bu iş esas meselesi ise, ki esas ile usul meselesi burada çok birbirine girift, esas meseleye geçiyorum.

Arkadaşlarım, rapor eksiktir. Bir örnek vereceğim. Bu muhalefet şerhindeki maddeleri teker teker burada eleştirmeyeceğim. Çünkü, bunları yazmışız, okumuşsunuz, Sayın Özgüneş de bunları ifade ettiler, diğer arkadaşlarım da bunu söylediler, bunlarla vaktinizi almayacağım. Ben ayrı şeyler konuşacağım. Diyorum ki, bu rapor eksiktir. Örneğin, Yaşar Tunagür 1969 seçimlerinden önce, yani 10 Ekim seçimlerinden önceki Cuma günü uçakla Diyarbakır, Urfa ve Güney-Doğu Anadolu illerine seçim propagandası için gitmiştir diye iddia ediliyor. Biz Sayın Başkana dedik ki, Türk Hava Yollarına tezkere yazalım, soralım. Bu arkadaş, bu adam, bu vazifeli, bu Diyanet İşleri görevlisi hakikaten seçim propagandasına çıkmış mıdır, çıkmamış mıdır? Seçim propagandasına çıkıp çıkmadığı bilinmez ama, Diyarbakır'a gitmiş midir, gitmemiş midir öğreniriz, bunu. Öğreniriz, seçim propagandası yoksa, adamı temize çıkarırız.

Ama, Sayın Başkan bu araştırmayı yapmadı. Eğer bu bileti bulsaydık, o zaman belki içimizden bir kısım üyeler Diyarbakır'a gider, bu araştırmayı, böyle bir seçim propagandası yapıp yapmadığını tahkik ederdi, incelerdi ve bir bilgi getirirdi. Ama Sayın Başkan bunu yapmadı.

Muhterem arkadaşlarım, bu çok önemli bir konudur. Diyanet İşleri gibi müslümanların temsil edildiği, müslümanların karargâhı bulunan bir karargâhın komutasını her ne suretle ele geçirmiş olan bir adam seçimlerde propagandaya çıkabiliyorsa, bir partinin lehinde, diğer bir partinin aleyhinde konuşabiliyorsa bu işi araştırmak lazımdır, muhterem arkadaşlarım. Benim aleyhimde, sizin lehinizde veya sizin aleyhinizde benim lehimde konuşan, Diyanet İşlerinin karargahında oturan bir adam, benim İslam Dininin temsilcisi olacak, bu adam temsilcisi olamaz ya, bir de din adamı çıktı başımıza, sanki din adamı bizim dinimizde varmış gibi. Muhterem arkadaşlar, bizim dinimizde din adamı yok, ruhban sınıfı yok. Din görevlisi, diyanet görevlisi var. Bu görevli kendisine bir sınıf, bir imtiyaz süsü vererek, efendim birtakım diyanet görevlilerini ziyaret ederek, birtakım propagandalara girerek, seçimlerde dolaşırsa, bu memlekette hem dine, hem bu adama karşı saygımız, dolayısiyle onun şahsında dine karşı, birçok kimselerin saygısı azalır. En büyük ihanet, birçok kimselerin saygısı azalır. En büyük ihanet, dine.. Bırakınız seçimleri. Seçimler bu sene başka olur, gelecek sene başka olur. Ama en büyük hakaret, en büyük zarar dine yapılmış olur, İslam Dinine yapılmış olur, yazık olur. Ben artık o adama saygı göstermem. Arkadaşlar, bunu tahkik etmediler, bu iş tahkik edilmemiştir, araştırılmamıştır. Sayın Özgüneş'in söyledikleri şeylerin bir çoğundan daha önemlidir, bu benim nazarımda ve muhalefet şerhimizde de vardır, araştırılmamıştır, araştırma yapılmamıştır. Eğer araştırma yapılsaydı, ben bunu tespit edecektim. Ben buna muttali olmuşum, bizzat o bölgenin adamı olarak, bu işi iyi biliyorum.

Arkadaşlarım, bundan sonra başka bir önemli konu var. Deniyor ki, iddia ediliyor ki, Tunus Başmüftüsü Fazıl Benaşur Türkiye'ye gelmiş. İstanbul'da bizim Yaşar Tunagür'le mülâkat yapmış; bu mülâkatta Türkiye'de er geç şeriat hükümleri tatbik edileceğini ona ifade etmiş, bu mülâkatta konuşmuş. Arkadaşlar, bunu Millî Emniyete bildirmiş, Millî Emniyetin verdiği raporlar ne derecede ma'mulün bih, ne kadar muteber hepimiz bunu biliyoruz. Ama, Millî Emniyetin bu uydurması, böyle Fazıl Benaşur'u bulacak, efendim Türkiye'de er geç bu hükümler tatbik edilecek gibi bir sözü uydurması insanın aklına ilk nazarda mümkün, imkân dahilinde görülmüyor. Bu veya buna yakın bir laf olmuş olacak. Bir araştırma yapalım dedik, bu adamı temize çıkarırız. Korkunç bir şey beyefendiler, korkunç bir şey. Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı olan adam, Devlet görevlisi, Devletin üst kademelerinde vazife almış bir adam, kalkıp da Tunus Başmüftüsüne

Türkiye'de şeriat hükümlerinin tatbik edileceğini söyleyebilmesi, Atatürk ilkelerine, Anayasaya aykırı olarak, üzerinde hassasiyetle durduğumuz bu konuda, nasıl bir konuşma yapabilir; hem de bir yabancı ile.. Bunu araştırmak lazım, önemli bir konu, bu. Araştırılmadı, yapılmadı araştırma. MİT'e bir tezkere yazdık. MİT, dedi ki, bizde bu konuda değil, bütün umumi konularda doküman yok dedi. Arkadaşlar, bunun araştırılması imkânı, hangi zamanda toplanılmış bunun yanında kimler varmış insan bir şeyler elde edebilirdi. Hakikaten bu kadar korkunç işler yapıyorsa, bu adam hakkında sizler de bir bilgiye sahip olurdunuz. Biz adamı ipe çekmeyeceğiz, ceza da vermeyeceğiz, yalnız sizlerin bilgi sahibi olmanızı temin edecektik. Buna imkân vermediler. Şimdi bu kadar önemli, Türkiye'yi, Türk Devletini temelinden sarsan bir konuda Sayın İbrahim Tevfik Kutlar bu araştırmayı yapmadı. Bu itibarla bu rapor, muhterem arkadaşlarım, eksik, usule aykırı yapılmış bir rapordur. Niçin böyle oldu? Acıdır söyleyeceğim. Tarihimizde olmamış işler değil, nice cinci hocalar devlet ricalini etkisi altına almış. İşte anlaşılıyor ki, bu hoca da devlet ricalini, Sayın Atabeyli'yi -maalesef burada yok- ondan sonra Sayın İbrahim Tevfik Kutlar'ı etkisi altına aldı, bu hoca da o cins hocalardan birisidir; beni dinlediğiniz için saygılar sunarım.

BAŞKAN – Teşekkür ederim. Sayın Mirkelamoğlu...

NECİP MİRKELAMOĞLU (İzmir) – Hayır, konuşmayacağım.

BAŞKAN – Peki efendim, Sayın Ekrem Özden.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) – Sayın Başkan, çok değerli senatör arkadaşlarım; ben bu Tunagür hakkındaki konuları bir raporla huzurunuza getiren komisyonun faaliyetinden ve bu raporda 20 konu var, bu konuların üzerinde teker teker duracak değilim. Asıl benim üzerinde durmak istediğim büyük bir nokta, konunun komisyonda tartışılması ve komisyonun ne suretle bir rapor tanzim etmesi lazım geldiği üzerinde olacaktır.

Kıymetli arkadaşlarım, bir konu etrafiyle bir komisyonda mütalâa edilir. Komisyon bütün delilleri elinde mevcutsa onları, mevcut değilse nerede bulunuyorsa getirtmek suretiyle de o delilleri kendi tetkik süzgecinden geçirir ve bunun üzerinde bir kanaati vicdaniyeye varır. Bu vicdanî kanaatini de bir raporla bize getirir.

Muhterem arkadaşlar, raporun altında görüyoruz, onbir üye imza koymuş. Bunlardan altısı "konuların tetkikine lüzum yoktur, Tunagür'e isnad edilen fiiller varit değildir" diye kanaatlerini izhar etmişler, imzalarını koymuşlar. Diğer beş arkadaşımız da muhalif kalmışlar ve muhalefetlerini bildirmişlerdir. Kimdir bu arkadaşlar? Bu arkadaşlar, o zamanın iktidar partisine mensub olan ve olmayan arkadaşlardan mürekkeptir. İktidar kanadına mensub olan arkadaşlarımızın

Tunagür'e isnad edilen fiillerin varid olmadığını ileri sürmüşler ve böyle imza koymuşlar, diğer arkadaşlar da "hayır, varittir, kanunsuzluklar vardır, hakkında takibat icra edilmesi yerinde olur" diye müdellel, sebepli, delilli kanaatlerini yazmışlardır.

Şimdi arkadaşlar, bir komisyon bir meseleyi müzakere ederken ve bir karara varırken ve bu kararını bir raporla tevsik ve tesbit ederken delillerle mukayyettir. Bu komisyonlar, bu araştırma, bu soruşturma komisyonları nevema bir tahkik heyetidir, bir partizan heyeti değildir. Siyasi kanaatlerin üstünde vicdanî, hukukî kanaatlerini tebellür ettirmekle mükelleftirler. Komisyonun kapısından içeri giren o heyet üyeleri komisyonun kapısında siyasî telâkkilerini ve mensub oldukları siyasî partinin düşünce ve kanaatlerini ve siyasî tutumunu orada bırakırlar; fert olarak, bir senatör olarak oraya girenler, böylece tahkikata devam ederler. Neticesinde de bu espri içerisinde bir kanaati vicdaniye varırlar. İşte arkadaşlarım, burada yedi seneden beri bulunuyoruz. Böyle bir çok komisyonlarda partizan idarenin tipik misallerini gördük ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde de bunun şaheserini gördük ve en büyük mahkemeden de, (ama, o burada söylenen mahkeme-i kübra değil) bu dünya yüzündeki mahkemeden de bunların paçavra halinde dönüp geldiğine de şahit olduk. İşte, arkadaşlar beni üzen, bana ıstırap veren bu hallerdir. Nedir bunlar? Memlekette cumhurî devri kısaltan, memlekette hak ve adaleti ayak altına aldırabilecek durumları ihdas eden hadiselerin Türkiye Büyük Millet Meclisinde tekevvün etmesi bu rejime vurulan en büyük darbelerden birisidir. Bu darbelerle zaman, zaman yıpranarak; zaman zaman ezilerek Millet Meclisi olarak, Cumhuriyet Senatosu olarak açıkça bu kürsüden ifade edeyim ki, itibarımız kalmamıştır, arkadaşlar.

Neticede işte bazı hadiseler de maalesef başımıza gelmiştir. Hep bunlar nedendir arkadaşlar, kayırmak duygusu, bir adama yaranmak duygusu bir adamı desteklemek, körü körüne desteklemek duygusu ve behemehal partinin emrinde olacağım, onun siyasî telâkkilerinin üstüne çıkmayacağım, ne olursa olsun kirli adamları müdafaa edeceğim, kötülerin peşinde gideceğim, iyiyi asla söylemeyeceğim telâkkileridir ve bu telâkkiler arkadaşlar, maalesef ifade edeyim ki, bu çatının altında kökleşmiştir.

Muhterem arkadaşlarım, heyecanımı bağışlamanızı rica ediyorum. Bu heyecan şimdiki hâdiselerin heyecanı değildir. Tunagür davasının da heyecanı değildir. Ben bu kürsüden çok zaman aklınızı başınıza alalım, istifaların zamanında kullanılmasını bilelim diye misallerini göstererek ifade etmişimdir ve bilhassa muhterem A.P. kanadını uyarmaya çalışmışımdır. (A.P. sıralarından "çok yaşa" sesleri) Ama, kendileri maalesef oralara yanaşmamışlardır ve yanaşmadıkları içindir ki, işte bugün, bu saniye ve şu dakikalarda en feci hadiselerin içinde

bulunuyoruz, arkadaşlar. İşte bunun içindir ki, misal olarak bu raporu size gösteriyorum. Bu rapor rejimin nerede olduğunu ve ne hale geldiğimizi bize gösteren en büyük delildir, arkadaşlar, en büyük delildir. Her şeyi yapacak ve suç işleyecek, memlekete ihanet edecek, her şeyi yapacak, ondan sonra siz böyle bir adamı müdafaa edeceksiniz. Niçin? Hükümet müdafaa ediyor diye müdafaa edeceksiniz. Hükümete mi bağlı kalacaksınız, vicdanınıza mı bağlı kalacaksınız. Biz sizi oraya oturttuk da vicdanlarınızı bırakınız, Hükümete bağlı kalasınız mı dedik? Hayır, böyle bir şey söylemedik. Her tarafını tetkik ediniz, suç varsa tebellür ettiriniz, suç yoksa yoktur deyiniz diye sizleri seçtik. Üst tarafı arkadaşlar, söylenecek gibi değil.

Muhterem arkadaşlarım, bu üzüntümü burada ifade edeyim ve burada bırakayım. En mühim mesele de, işte, memur tayin etmiş de, ötekini bilmem ne yapmış da filan. Hadi bunlar idarî meselelerdir, hadi, bunlar siyasi meseleler, Hükümetin takdirine bağlıdır. Ya bölücü hareketler hakkında ne buyurulur? Bölücü hareketler. Bunların her birisi çok ağır suçtur arkadaşlar, çok ağır suç. Bilmem nereye gitmiş de işte, halifeden bahsetmiş, bilmem nereye gitmiş de dinden bahsetmiş, bunlar bölücü hareketler, Kürtçü hareketler. Bunları takibetmemek suçtur, arkadaşlar. Bunları gizlemek suçtur. Buraya bu raporla gelmeyelim arkadaşlar. Bu zatı tutan Hükümet mesuldür. Asıl dava budur. Biz Tunagür'ün üzerinde duracak değiliz. Tunagür bir vasıtadır arkadaşlar. Onun gibi ne Tunagürler vardır, bu memleketin içinde. Onu tutmuşuzdur, getirmişizdir. Ama arkadaşlar, unutmayalım ki, bu memleketin en büyük davalarından birisi, bugün dahi Türkiye'yi bölücü hareketlerdir ve bunları teşvik edenlerin durumlarıdır. Bunun üzerinde gayet hassas olarak durmaya mecburuz, millet olarak durmaya mecburuz, Parlamento olarak durmaya mecburuz ve hepimiz teker, teker bu meselenin üzerine eğilmek mevkiindeyiz. Onun için arkadaşlarım, ben sözlerimi burada kesiyorum. Hadisenin bu kadar önemli olması karşısında, bir rey farkla imza edilen bu raporun kabul edilmemesini ve tekrar tahkikat yapılmak üzere komisyona iadesini istirham ediyorum. Belki o zaman kalplere hidayet gelir de akıl, iz'an kendini bulur da hakka ve adalete uygun bir rapor tanzim edilir.

Saygılarımla.

BAŞKAN – Sayın Hüseyin Öztürk

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım, dün Sayın Devlet Bakanı Özgüneş'in raporu da çok, çok aşan, bir çok delilleri ortaya koymasından sonra, benim arz edeceğim hususlar birkaç maddî delile dayanarak bu raporun reddiyle, soruşturmanın açılmasının hem Diyanet İşlerindeki çalışan diğer arkadaşlarımız üzerindeki birçok ithamların belki kalkmasına, aynı zaman-

da suçlular varsa cezalandırılmasının bundan sonra islamın, bilhassa Diyanet İşlerinin başında bulunan Türkiye müslümanlarını teşkil eden insanların, müslümanlığın esaslarına yakışır şekilde hareketleri, bu Türk ulusunu, % 99'u müslüman olan Türk ulusunu daha da çok islamın esaslarına bağlamak ve onu sevdirmek bakımından doğuracağı esasları dikkate alarak mutlaka müspet bir neticeye Yüce Senatonun varması bakımından bazı hususlar üzerinde duracağım.

Diyanet İşleri Başkan vekili Yaşar Tunagür, yüksek mahkemenin nurculuğu yasaklayan kararına rağmen, bu akımın Türkiye'de öncülüğünü yaptığı delillerle ortaya çıkıyor, hem de Diyanet İşleri Başkanı sıfatiyle. Atatürk'ün laik ve demokratik, sosyal devlet ilkelerini yok etmeye çalışan, cumhuriyetini yıkmak isteyen kişilerle işbirliği yapıyor. Kürt lideri Mustafa Barzani'yle irtibat kuruyor. Doğu illerimizdeki yurttaşlarımızı ayrı, müslüman bir Kürt devleti kurmaya teşvik ediyor, edenlerle birlikte görülüyor. Abdurrahman Dürre ve Ali Aslan gibi Kürt şahıslarla irtibatının olduğu tespit ediliyor. Bundan faydalanan şeriatçi, özlemci güçler güç kazanıyor, örgütleniyor, siyasal bir yapı kuruyor. Çoğu gizli, beş-altı bin kadarı da izinli olan elli bini aşkın Kur'an kursu, hafız kursu, nur okulları, Süleymancılık tekkeleri Gazi Mustafa Kemal Atatürk düşmanlığıyle geliştiriliyor, bu inançta olan insanlar yetiştiriliyor, kılık ve kıyafet devrimine rağmen beyaz sarıklı, yeşil takkeli yüz binlerce köylü çocuğu, fakir halk çocuğu Türkiye'nin her tarafında çok sayıda görülüyor oluyor. Devrimlerimize ve çağdaş uygarlığa karşı hazırlanıyor, karşı devrimcilik için teşkilâtlandırılıyor. Özel olarak yetiştirilmiş, Atatürk düşmanı serbest vaizler Türkiye'nin dört bir yanında devrimci öğretmenlere, devrimci aydınlara karşı ayaklanıyor, aleyhte bulunuyor, hadiseler yaratılıyor. Mukaddes ibadet yerleri istenmeyen şekilde çeşitli siyasi görüşlerin tartışıldığı yer haline getiriliyor. Devletin Diyanet İşleri Başkanı ve ilgili Bakanın ağzından bunları önleyici tek kelime çıkmıyor. Diyanet İşleri Başkanı dendiği zaman elbette ki, İslamın esaslarını Türkiye'de geliştirmek, yerleştirmek, güçlendirmek için çeşitli neşriyat, çeşitli çalışma içinde olması gerekirken, müslümanları birleştirmesi gerekirken, ayırıcı ve ayırıcılığı tahrik edici ortamlara doğru sürüklüyor ki, bunlar delilleriyle tespit edilmiştir. Diyanet İşleri teşkilatındaki değerli hocalar harcanıyor, yerlerine Türk ordusundan nurculuğu kanunla saptanmış, cezalandırılarak ordudan atılmış olan Cemalettin Bölükbaşı, Hasan Okur, Mustafa Cahit Türkmenoğlu ve Ahmet Acet gibi kimseler, Tunagür'ün yakını ve zihniyetine uygun olduğundan, Diyanet İşlerinde görev veriliyor ve önemli işlere getiriliyor.

Ahmet Karakullukçu'nun tayininde yine Yaşar Tunagür'ün zihniyetinde ve inancında olduğu için kendisi İmam-Hatip Okulu mezunu olmasına rağmen Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslam Enstitüsü mezunu gibi gösterilerek evrakta tahrifat yapılıyor ve bunun müftülüğe tayini yapılıyor. Erdek Müftülüğünden alınıp

İzmir gibi bir yerin müftülüğüne getiriliyor. Oysa ki, İzmir'e müftü olarak getirilecek birçok İslam Enstitüsü, diğer İlahiyat Fakültesi mezunları vardır. Diyanet İşlerinde bunların her biri eser vermiş, isim yapmış insanlardır. Bunlar arzu ettiği halde gidemiyor, fakat Karakullukçu buraya gidebiliyor.

Nurcuların korunduğu kanaati tamamen bu rapordan anlaşılıyor. Ve böylece Irak Kültür Ataşemiz Reşat Oğuz'un oradaki milliyetçi hareketleri ve davranışları, oraya kaçırılmış olan Türk çocuklarının Arap milliyetçiliğinden kurtarılması, Atatürk düşmanı, Cumhuriyet düşmanı olarak yetiştirilmesinden kurtarılması için sarf ettiği gayretler bilhassa Yaşar Tunagür'ün tamamen açık ve gizli baskılariyle oradan alınıyor, onun yerine kendi zihniyetinde olan, aynı şekilde nurculuğu benimsemiş olan Konya Yüksek İslam Enstitüsü Başmuavini Necati Çorçioğlu'nun atanması sağlanıyor ve Türkiye'de genel olarak bu gelişmeler devam ederken, görüyorsunuz ki bugün Türkiye'nin içerisinde hakikaten Parlamentoyu da aşmış olan, hükümetleri de aşmış olan, tamamen şeriatçı, teokratik bir düzen özlemcileri güç kazanıyor, aşırı sol kadar Türkiye'de tehlikeli bir hale geliyor.

Fakat bugüne kadar Diyanet İşleri Başkanlığını yürüten Yaşar Tunagür'den ve onu kontrolu altında tutması gereken Devlet bakanlarından bunları önleyici tek kelime çıkmıyor. Evet. Şimdi bu kadar ithamın altında bulunan bir teşkilâtın incelenmesinde, araştırılmasındaki rapor bu olmamalı idi. Bu rapor, bu delillerin hepsini kapsayan, bu maddî delilleri canlı hale getiren ve mutlaka bir soruşturmaya gidilmesini gerektiren özellik taşımalı idi. Belki o zaman birçokları şimdilik katî olarak inanmadığımız, inanamadığımız, araştırılınca, vesikalar ortaya konunca belki de daha çok ikna olacağımız, oylarımızı kullanırken şu veya bu tarafta daha vicdanî, daha inançlı, daha bilinçli olacağımız duruma gelmesi gerekirken, öyle bir rapor getirilmiş ki, rapor sanki Tunagür'ün savunmasını yapmış.

Bu bakımdan, böyle bir rapor bugün burada tartışılırken, bilhassa Komisyon Başkanından istirhamım şu ki, itham altında kalmış insanlar hakkında, bu şekli ile rapor hakikaten Komisyondan geldiği gibi kabul edilirse, ithamlar devam edecek, belki bu çıban daha da kanayarak birçok tatsız dedikoduların, tatsız çekişmelerin, tatsız huzursuzlukların devamına sebeb olacaktır. Dileğim o ki bu raporun reddi ile Soruşturma Komisyonunun açılması veya yeniden bir Araştırma Komisyonunun kurulmasının gerekliliği vardır, inancım budur, saygılar sunarım.

AHMET NUSRET TUNA (Kastamonu) – Grup adına söz istiyorum.

BAŞKAN – Sayın üyeler; müsaadenizle bir noktayı vuzuha kavuşturmak mecburiyetini duyduğumu arz edeyim.

Senato araştırması, bir denetim aracı olarak belli bir konuda bilgi edinmek gayesini istihdaf eder. Tüzüğümüzün 138 inci maddesine göre raporun görüşülmesi sonucunda bir oylama söz konusu değildir.

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) – Takriri izah etmek istiyorum.

BAŞKAN – Rica ederim efendim. Bu noktayı açıkladıktan sonra, usulle alâkalı Sayın Rifat Öztürkçine, Sayın Fehmi Alpaslan ve Sayın Hamdi Özer arkadaşlarımız söz istemişlerdir. Usul hakkında aynı mânayı taşıyan, kapsayan iki önerge geldi, bunları ıttılâınıza arz ediyorum. Birisi, Sayın Mustafa Tığlı tarafından, diğeri Sayın Ekrem Özden tarafından verilmiştir, veriliş sıralarına göre arz ederim.

"Tunagür hakkında verilen rapor tatminkâr görülmediğinden sayın Bakanın verdiği yeni bilgilerin ışığı altında tahkikatın tevsii arz ve teklif edilir."

Sayın Ekrem Özden'in:

"Tunagür hakkındaki Araştırma Komisyonu raporu etraflı bir tetkik sonucu olmadığından komisyona iadesini arz ve teklif ederim." mealindedir.

Şimdi, geçen birleşimde Sayın Hazerdağlı, bir başka görüşten raporun komisyona, usulî bazı noksanların ikmali için, iadesini istemişti; bu reddedildi.

Şimdi, ikisi de aynı mânada olan, aynı mânada görülen bu usul hakkında müzakere açıyorum.

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) – Takririmi izah etmek istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN – Takririnizi izah edeceksiniz, buyurunuz efendim.

AHMET NUSRET TUNA (Kastamonu) – Grup adına söz istedim.

BAŞKAN – Hay hay efendim. Yalnız bir usul meselesi söz konusu edildi, ondan sonra memnuniyetle zatıâlinize grup adına söz veririm, efendim.

Buyurun Sayın Tığlı.

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) – Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlar; Senato araştırması, belli bir konuda sırf bilgi edinmek için getirilmiş bir müessesedir. Neticesinde kabul veya âdemi kabul gibi bir hususun olamayacağı ve böylece oylama konusu olamayacağı noktai nazarı, zannediyorum bir teamül var; ama müessesenin hikmeti ile kabili telif değil. Senato, bir husus hakkında gerçek bilgi öğrenmek maksadiyle bir araştırma komisyonu kurabildikten sonra, bu komisyonun vereceği rapor ile tatmin edilmemiş ise, iadesi tabiî olur. Aksi halde bir sorumsuzluk başlar. Araştırma Komisyonu raporu oylanma konusu dışında sayılırsa, komisyona tabiî bir sorumsuzluk yüklemiş oluruz. Komisyon istediği gibi rapor verir, hatta aksi iddialarla gelir, talebin dışında gelir, eksik tahkikat yapar, nasıl olsa yaptığım tahkikatla kalacaktır, müspet veya menfi bir oylama

konusu olmayacaktır der ve araştırma müessesesi temelinden yıkılmış olur. Yüksek Senato, bir konuda bilgi edinmek için karar verir, komisyon kurar, bu komisyon bu Senatoyu tatmin etmezse tatmin edilinceye kadar araştırmayı devam ettirir. İcab ederse komisyonu değiştirir, müessesenin tabiatında vardır, bu. İcabında Komisyonu değiştirir, aynı konu hakkında yeni komisyonu vazifelendirir. İcabında bir noktayı unutmuş veya birkaç noktayı unutmuşsa, o unutulan noktanın tevsiini ister, tatmin edilinceye kadar ister ve bu istemesini oyu ile izhar eder. Heyeti Umumiye, oylama bahis mevzuu olmazsa isteğini ne ile izhar etmiş olacaktır?

Bu itibarla teamül öyle dahi olsa veya Sayın Başkanın kanaati bu merkezde dahi olsa, bu müessesenin kuruluş sebebi ile kabili telif değildir.

Bu itibarla ben, okunan rapordan tatmin edilmemiş olmam itibariyle, Sayın Bakanın verdiği yeni bilgiler muvacehesinde komisyonun tahkikatının tevsiini haklı olarak istediğime kaniim.

Tatmin edilmişsek mesele yok. Tatmin edildik, reddine diyebiliriz. Ama gerçekten Heyeti Umumiye tatmin edilmemişse tatmin edilinceye kadar bunun sonunu almak Heyeti Umumiyenin hakkı olmak lazım gelir. Saygılar sunarım.

BAŞKAN – Efendim, Başkanlık olarak raporun tatminkâr olup olmadığı konusunda esasen bir rey izharından memnu bulunuyorum. Ben yalnız usul hükümleri gereğince raporun oylamaya sunulmasının mümkün olmadığını ve Cumhuriyet Senatosu Yüce Kurulundaki teamülün, emsalin de bu merkezde olduğunu ifade ettim.

Başkan olarak bir rey izharından memnu bulunduğumu arz ederim.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) – Önergemi izah için söz istiyorum.

BAŞKAN – Önergenizin izahı için buyurun, efendim.

FEHMİ ALPASLAN (Artvin) – Aleyhte söz istiyorum, efendim.

BAŞKAN – Aleyhte zatıâlinize söz ereceğim, efendim.

Buyurun sayın Özden, önergenizin izahını rica edeyim.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) – Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; Sayın Tığlı'ya bir noktada iştirak ediyorum, bir noktada iştirak edemiyorum.

OSMAN SALİHOĞLU (Sakarya) – Hepsine etmezsiniz.

EKREM ÖZDEN (Devamla) – Yok, ettiğim çok şeyler vardır.

BAŞKAN – Sayın Salihoğlu rica ediyorum, efendim.

EKREM ÖZDEN (Devamla) – Bazı meselelere sizinle beraber iştirak etmişizdir, efendim.

Oylamak mümkün değil. Sayın Tığlı "Oylanır" diyor. Hiç oylanmıyor. Gayet sarih olarak, 138 inci madde;

"Araştırma Komisyonu, raporunu, kanaati ile birlikte Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına sunar. Bu rapor, Başkanlığa verildiğinden itibaren üç birleşim içinde gündeme alınır. Bu rapor üzerine görüşme açılır." diyor. Başka bir şey söylemiyor.

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) – Oylama, tabiatında var.

EKREM ÖZDEN (Devamla) – Belki doğru, haklısınız, hukuk bakımından da böyle olması lazım; ama bizim maddemiz gayet sarih. Oylanır demiş olsa idi dediğiniz doğru idi.

İkinci meseleye tamamen iştirak ediyorum. Zaten bir önergem de var, sizinle beraberim.

133 üncü madde "Cumhuriyet Senatosu araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir" diyor.

Eğer biz, bu belli bir konuda esaslı bir bilgi edinmişsek mesele yoktur. Ama bu rapor esaslı bilgi edinilmekten uzaktır ve bazı meseleler tahkik edilmemiştir. Raporun nihayetinde konulmuş olan muhalefet şerhleri de bunu açıkça belirtiyor. Tahmin ederim ki, Muhterem Komisyonun Başkanı da bu meselede bizimle beraber olacaklardır. "Ona lüzum görmedik" diyecekler. Lüzum görmemek mümkün değildir. Her meselenin tahkiki ve tetkiki icabeder; o kararla buraya gelmek lazım gelirdi. Gelmedikleri için, komisyona iade edilir. Hukukî neticesi nedir?" Komisyon tetkik edilmemiş olan meseleleri tetkik ve tahkik eder, yeniden bir karara varır. Bu gayet basit bir meseledir, bunun da böyle yapılması yerinde olur kanaatindeyim. Saygılarımla.

BAŞKAN – Sayın Fehmi Alpaslan, buyurunuz efendim.

AHMET NUSRET TUNA (Kastamonu) – Sayın Başkan, ben grup adına Sayın özden'e cevap vermek üzere söz rica etmiştim.

BAŞKAN – Sayın Tuna, izin verirseniz tehevvürünüzün gereği olmadığını da ifade edeyim. Bir usul meselesi mevzuubah solduğunda; zatıâliniz yıllar yılı Adalet ve Anayasa Komisyonunda, bendenizin de üye bulunduğu komisyonda, riyaset ediyorsunuz, usul meselesi daima esasa takaddüm eder. Usul meselesinde zatıâlileriniz eğer lehte, aleyhte söz isteseydiniz elbette ki dikkate alırdım. Usul meselesinde bir lehte, bir aleyhte iki zata -takrir sahipleri dışında- söz verme mevkiindeyim. Zatıâlinizin grup adına sataşma nedeni ile söz istemeniz vârit ise şu muameleyi oylamadan evvel, çünkü nihai bir neticeye bağlanacağı için size söz verebilirim; fakat aleyhte söz isteyen Sayın Fehmi Alpaslan'a zatıâlinizin grup

adına da takdim etmem mümkün değil, izin verin bu usulü muameleyi tekemmül ettirelim efendim.

AHMET NUSRET TUNA (Kastamon) – Yanıldığınızı ifade etmek istiyorum. Bir gruba hangi mevzuda olursa olsun, takaddümen söz taleb eden gruba, söz verilir. Usuli muamele ihdas ediyorsunuz. Bir yanılma olduğu kanaatindeyim. Söz hakkımın tanınmasını rica ediyorum.

BAŞKAN – Zatıâlinize söz hakkınızı teslim ediyorum. Eğer Sayın Tığlı ve Ekrem Özden tarafından verilen önergelerden evvel söz istemiş de görememişsem bu bizim zaafımız olur, bunu da bağışlayın efendim. Fakat bu arada söz istemişseniz kanaatimizi muhafaza ediyoruz.

AHMET NUSRET TUNA (Kastamonu) – Hayır, daha evvel istemiştim.

BAŞKAN – Daha evvelse bağışlayın, göremedim. Arkadaşlarıma sorarım, hatamı tashih ederim efendim. Sayın Fehmi Alpaslan, söz sizin, buyurun efendim.

FEHMİ ALPASLAN (Artvin) – Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; Sayın Tığlı ve Sayın Özden hususiyle şimdi Devlet Bakanı olarak vazife almış Özgüneş arkadaşımızın verdiği bilgiden sonra, bu rapor üzerinde daha çok çalışılması ve daha çok bilgi toplanılması suretiyle Senatonun huzuruna çıkılması için raporun iadesi hakkında teklifte bulunuyorlar.

Araştırma müesseselerinde netice itibariyle oylama yok. Ama usule taallûk eden, bilgi genişletilmesi isteğine taallûk eden hususlarda eğer bir önerge verilirse bu önergenin kabul edilip edilmemesi elbette ki oylanabilir ve oylama sonunda da Genel Kurul kararını o istikamette kullanırsa bu rapor üzerinde daha çok çalışma yapılmak suretiyle yeni bir şekilde huzura getirilmesi için komisyona iade edilebilir.

Yalnız, bizim hadisemizde başka hadiselere emsal olmayacak şekilde bir özellik mevcut. Neden meseleyi halinden çıkaracağız? Kendisini tanıdığımız günden beri gayet müdekkik ve ciddî bir çalışma içerisinde bulunduğuna yüzde yüz emin olduğumuz ve yalnız bir kanadın veya bir şahsın değil, topyekûn emin olduğumuz bir arkadaşımız, Özgüneş araştırma istemişlerdi. O zaman getirdikleri bilginin acaba kendisine kaynak teşkil eden yerlerden yanlış bazı malûmatlar gelmiş olabilir mi, olamaz mı diye bir düşündürücü tarafını haydi kabul edelim. Kendisine olan inançsızlığımızdan dolayı değil ama bilgi noksanlığı var mı, aksi istikametten bir bilgi getirilmiş mi gibi bir düşünceye sahib olabiliriz. Fakat bu sefer mesele üzerinde görüşme yapılırken bu mevzuu enine boyuna her vicdanda mutlak surette tesir bırakacak tarzda ortaya koydular. Bu rapor Komisyona iade edilse, yeni Komisyon teşekkül etse, yeni Komisyon mevcud'olan bu deliller kar-

şısında bilgi getirmeye çalışsa, bize getireceği bilgi Sayın Özgüneş'in burada evvelki gün yapmış olduğu açıklamanın üstüne çıkacak halde değildir.

Bizim, zannediyorum ki hepimizin, bu raporun bir noksanlık içerisinde bulunduğu, başka taraflarını söylemiyorum, usule taallûk eden bir görüşme içerisindeyim, en azından bir noksanlık içerisinde bulunduğu yolunda genel kanaate sahib olduğumuz ortada. Bu kadar marifet işlemiş olan bir kimsenin ve etrafının şimdi Devlet Bakanlığına gelen arkadaşımızın hassas bir şekilde takibine uğramak suretiyle kanunun ençesine tevdi edileceği yolunda da hiçbirimizde zerrece şüphe yok. O halde bu raporun tekrar Komisyona iadesi veya Komisyonun artık güven verici olmaktan çıkmış olması itibariyle de yeniden bir komisyon teşkili, terkibi suretiyle meselenin üzerine yeniden dönmenin abesle iştigalden başka bir mâna taşımıyacağı ortada.

O itibarla arkadaşlarım lütfetsinler, rapor doğru idi, eğri idi değil, rapora mevzu olan hadisenin bir daha Türkiye'nin ufkunda cereyan etmemesi için izhar edeceğimiz görüşler tamamlansın ve bu mesele burada kapansın; bizim raporu Komisyona verip de oradan gelinceye kadar bekleyeceğimiz zaman içinde, bu marifeti işleyen insanların marifetini görmek için herhalde beklememiz daha doğru olur ve o raporun neticesinden, akıbeti görmek daha da süratle mümkün olur kanaatini taşıyorum. O itibarla raporun tekrar Komisyona iadesine karşı olduğumu arz ederim.

BAŞKAN – Teklifin üzerinde görüşülmüştür. Sayın Nusret Tuna Sayın Ekrem Özden'in esas hakkındaki görüşmesi sırasında sataşma nedeniyle söz istediğini, Divanda bulunan bir değerli arkadaşım gördüğünü ifade etti, fakat bana gördüğüm zanniyle haber vermediğini ifade etti. Diğer bir arkadaşım görmediğini söyledi. Talebiniz varittir, oylamaya geçmeden evvel buyurun.

İkinci bir sataşmaya mahal verilmeyeceği ümit ve temennisini izhar etmeme müsaadenizi rica ederim, efendim.

A.P. GRUBU ADINA AHMET NUSRET TUNA (Kastamonu) – Sayın Başkan, elbet hata beşerî kul için her zaman mümkündür. Bu itibarla Yüksek Başkanlığınızın bana söz vermemek gibi sakîm bir yol tutacağına kaani değilim. Fakat usuli bir muamele tekemmül etsin, sonra veririm şeklindeki o görüşe iştirak etmediğimi arz ediyorum.

Şimdi ben konuşma talebimi Sayın Özden'in grubuma vâki sataşması üzerine talebettim. Arkadaşlar, Sayın Özden işte siz şöyle tutumlu olursanız, işte başımıza şunlar geldi, bunlar geldi gibi hiç de münakaşasının derinleşmesine lüzum görmediğim bazı beyanda bulundular. Pek güzel ifade ettiler, "hizmetleri görürken bu parti görüşlerini bırakalım" diye. Güzel bir temenni olmakla beraber kendilerinin buna ne kadar riayetkâr olduklarını bilemiyorum.

Muhterem arkadaşlar, Tunagür hakkında araştırma kararını kabul eden ve olumlu oyları ile bu tahkikatı intac eden, lütfen kabul buyurunuz ki, A.P. Grubudur. A.P. Grubunun iltihak etmediği herhangi bir araştırma yapılamamıştır. Bu Parlamentomuzdaki üye sayısından ileri gelmektedir. Muhterem arkadaşlar, biz böyle herhangi bir faniyi, yani A.P. grubu olarak, böyle bir zatı himaye etme lüzum ve kararında olsa idik, o zaman tahkikat istemiyoruz derdik ve bu araştırma yapılamazdı. Onun için rica ediyorum. Grubuma haksız bir isnatta bulunduğunu lütfen kendisi de kabul etsin.

Arkadaşlar, bu münasebetle şunu ifade etmek istiyorum. Hakikaten her zaman ve her devirde iktidara çeşitli kanallardan yanaşan kimseler olmuştur, olacaktır. Tunagür hakkında kesin bir bilgi ve malûmat sahibi değilim, esasen şahsi bilgimin de kıymeti yok. Yalnız böyle bir talep vuku bulduğu zaman isnatların ağırlığı müvacehesinde grubum keyfiyetin tahkikatine karar vermiş ve böyle bir kimseyi himaye etmek istemediğini reyleriyle tespit ve tevsik eylemiştir.

Buna rağmen siz "Himaye ediyorsunuz" şeklindeki beyanda isabet olmadığı kanaatindeyim.

Muhterem arkadaşlarım, benim arz etmek istediğim husus bu. Şimdi iade edilmesi taleb ediliyor. Türkiye Büyük Millet Meclisinde de bu mevzuda soruşturma yapılıyor. Ve bu işin takipçisi bir arkadaşımız da bugün o mevkide Bakan olarak bulunuyor.

Biz mevzuun daha derinleştirilmesinin grup olarak aleyhinde değiliz. Ne cins bilgi toplanması için muamele yapılması gerekiyorsa yapılmasına taraftarız. Herhangi bir şahsın himayesi için peşinen vardığımız bir karar ve kanaat yoktur. Bu aziz millete hizmet etme vasfında olan kimselerin Devlet bünyesinde bulunmasını ve hizmet görmesini isteyen kimseleriz.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) – Bakanınız o fikirde değildi.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) – Bunun bu şekilde kabul edilmesini rica eder, Sayın Özden arkadaşımın grubuma haksız olarak vuku bulan isnadını geri aldığını ifade etmesini de rica ederim. Değilse bu şekilde kabul edilmesini, himaye sadedinde hareket eden grubumun bu şekilde karar vermeyeceğinin bilinmesini rica ediyorum, saygılar sunarım. (A.P. sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Nusret Tuna'nın konuşması sırasında Sayın Ekrem Özden "Bravo" sesi ile tasvipkâr bir durumda olduğunu ifade etti, bu beyanı. Ayrıca bir mütalâanız olacak mı?..

EKREM ÖZDEN (İstanbul) – Yerimden rica ediyorum. Burada ben komisyon hakkında konuştum ve Hükümetin de bu zatı himaye ettiğini ifade ettim, bu kadar.

BAŞKAN – Teşekkür ederim. Komisyon olarak bir mütalâanız var mı, Komisyona iadesi isteniyor?..

ARAŞTIRMA KOMİSYONU BAŞKANI İBRAHİM TEVFİK KUTLAR (Gaziantep) – Konuşacağım.

BAŞKAN – Hayır efendim, usul. Teklifi oyluyorum efendim. Değerli arkadaşlarım, Sayın Tığlı ve Sayın Özden arkadaşlarımızın raporu tatminkâr bulmadıklarından iadesine mütaallik önergelerini oylarınıza sunuyorum.

SUPHİ KARAMAN (Tabiî Üye) – Bir hususun tasrihini rica ediyorum, acaba aynı Komisyona mı, yoksa başka bir Komisyon mu?..

BAŞKAN – Komisyona iade edilecek. Önergeleri kabul edenler, yani raporun Komisyona iadesini kabul edenler işaret buyursunlar efendim...

EKREM ÖZDEN (İstanbul) – Hani rey verecektiniz, sözünüzle hareketiniz birbirine uymuyor.

İSA BİNGÖL (Muş) – Rica ederim, burada da mı Sayın Özden...

BAŞKAN – Lütfen efendim, oylamaya geçtik. Kabul etmeyenler... Raporun komisyona iade edilmesi kabul edilmiştir, efendim.

8. - Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri konusunda kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonunun üçüncü raporu. (10/44) (*)

BAŞKAN – Dördüncü sırada bir rapor vardır.

Bu komisyonun sözcüsü Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Sayın Solmaz Belül buradalar.

Yetkili Bakan?.. Buradalar.

Efendim, rapor 24 Şubat 1974 tarihinde bütün sayın üyelerimize dağıtılmıştır.

Raporun okunup okunmaması hususunu oylarınıza sunuyorum. Raporun okunmasını kabul edenler... Kabul etmeyenler... Raporun okunması kabul edilmemiştir.

Rapor üzerinde görüşmek isteyen sayın üye var mı efendim?.. Yok.

Rapor üzerinde görüşmek isteyen sayın üye olmadığına göre, bu konuda yapılacak herhangi bir işlem yoktur; Gündemden çıkarılacaktır.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 27 - S. 618.

Diyanet İşleri Başkanlığında Görevli Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri konusunda kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonunun Üçüncü Raporu (10/44)(*)

Cumhuriyet Senatosu
Araştırma Komisyonu *17.2.1975*
Esas No.: 10/28, 10/44
Karar No.: 2

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sayın Mehmet Özgüneş tarafından verilen, "Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri hakkında" Cumhuriyet Senatosu Araştırması istemine ait önerge üzerine kurulan Araştırma Komisyonu, inceleme ve araştırmasını bitirmiş ve raporunu, netice ve kanaati ile birlikte ilişikte sunmuştur.

Gereği için saygıyla arz olunur.

(*) Meclis Araştırması kayıt defterinin 28 No.lu önerge sayfasında Araştırma Komisyonu tarafından hazırlanan 2. raporun dağıtım tarihi 24.2.1975 olarak belirtilmişse de bu raporun ekteki 17.2.1975 tarihli, 3 üncü olarak tanımlanan rapor olduğu anlaşılmaktadır. 2 nci rapor, konunun görüşüldüğü C.S. Tutanak Dergilerinde bulunamamış, Cumhuriyet Senatosu Arşivi mevcut olmaması itibariyle dosyalarından gerçeğe ulaşmak kabil olamamıştır.

I. GİRİŞ

Yaşar Tunagür'e bağlı olarak Türk kamuoyunu yıllardan beri işgal eden olaylar serisi, siyasal ve sosyal etkileriyle, çeşitli sorumlu makam ve grupların bu olay karşısındaki tepki ve davranışları ile, yakın tarihimizde derin izler bırakmıştır. Türk politika hayatını 1965 yılından sonra etkileyen çeşitli faktörler arasında, Yaşar Tunagür'e bağlı olaylar serisi azımsanamayacak bir yer kaplamıştır. Laik devlet esasına göre kurulmuş cumhuriyetimizin ilk yarım yüz yılı biterken, kurucunun saptadığı ve Devletimizin temel niteliklerinden olan laiklik ilkesinin uygulamada, sorumlu siyasal iktidarlar ve din işleriyle görevli Devlet örgütünün elinde düşürüldüğü durum ibret ve dehşet vericidir. Tarihin değerlendirme ve yargısında Yaşar Tunagür adı, bu türlü davranışların bir simgesi olacaktır.

6 yıla yaklaşan bir süreden beri Yasama Meclislerimizi meşgul eden ve kamuoyunu etkileyen "Yaşar Tunagür olayı", 12 Mart Muhtırasından bir süre

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 27 - S. 618'ek

sonra ilgili kişinin görevinden alınması ve eylemlerinden ötürü yargı organları önüne götürülmesi ile politikadaki ve kamuoyundaki etkinliğini azaltmıştır. TBMM'nin Soruşturma Hazırlık Komisyonu raporuna ilişkin kararı ile ve Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonunun işbu raporu ile konunun siyasal ve sosyal yönü kapanmış, tarihin engin yargısına terk edilmiştir.

II

Yaşar Tunagür'ün Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığına getirilmesi örgütte etkili olduğu tayinler, eylem ve davranışları, laikliğe aykırı tutumları ve bu makamda korunması üzerindeki görüşlerimiz.

1. Başkan Yardımcılığına getirilişi:

Yaşar Tunagür'ün meslekî durumu konumuz açısından hukukidir. Kendisi, her ne kadar yüksek mühendis olarak tanınmak ve tanıtılmak istenmiş ise de, Tapu ve Kadastro Okulu (B) Şubesi mezunudur. Müftülük ve vaizlik ehliyeti olduğu Diyanet İşleri Başkanlığının Müşavere ve Dinî Eserleri inceleme heyetinin bir imtihan sonucu verdiği kararla saptanmıştır. 2.7.1965'te yayınlanan 633 sayılı Kanun; 22 nci maddesi ile müftü ve vaizlerin din eğitimi veren yüksek öğretim müesseselerini bitirmiş olmasını şart kılmış, sözü geçen görevlilere bu nitelikte istekli çıkmadığı takdirde imam-hatip okullarının 2 nci devresini bitirenlerin alınabileceği ihtirazî kaydını koymuştur.

Ancak, geçici 1 inci madde kanunun yürürlüğe girdiği tarihte görevi başında olanların müktesep haklarını saklı tutmuş, bunlardan;

a) Unvanlarında bu kanunla bir değişiklik yapılmamış olanların müktesep derece aylıklarıyle aynı göreve atanmış sayılacaklarını,

b) Unvanlarında değişiklik yapılmış veya hizmetleri kaldırılmış olanların iki ay içerisinde müktesep derece aylıklarıyla maaş derecelerine uygun görevlere, bu görevlere atanacaklarda aranılan niteliklere bakılmaksızın, bir defaya mahsus olmak üzere, atanabileceklerini hükme bağlamıştır.

Teşkilat Kanununun intibak maddesini teşkil eden bu geçici maddenin (a) fıkrasına göre o tarihte müftü olanlar, tahsil durumları ne olursa olsun müftülüğe atanmışlar, bu suretle müktesep hakları olan memuriyetlerde kalmışlardır.

Tunagür, kanunun yürürlüğe girdiği tarihte İzmir'de gezici vaiz olduğundan ve kanun bu unvanı kaldırdığından kendisi müktesebi olan İzmir vaizliğine tayin edilip kanunî intibakı bu suretle yapılmıştır.

Adı geçen, 15.12.1965 tarihinde, kanunî ehliyeti olmadığı halde -çünkü 633 sayılı Kanunun 22 nci maddesinin (a) fıkrası Başkan yardımcılarından birinin yüksek dereceli din öğretimi gören bir okul veya fakülteden en az birini bitirmiş

olmasını şart koymaktadır. Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı vekâletine tayin edilmiş ve 1108 sayılı Maaş Kanununun 8 inci maddesine göre ikamet yevmiyesi verilmesi öngörülmüştür.

Oysa ki, bu tayinden 4 ay önce, 12.8.1965 tarih ve Emniyet Genel Müdürlüğü Şube I/B, 12723/14172-sayı: 78075 yazı ile İçişleri Bakanlığı bu zatın Atatürk düşmanı, irticaî faaliyetlerde bulunan ve seçimlerde belli bir partiyi desteklemeye hazırlanan bir zat olduğu Devlet Bakanlığına aşağıdaki yazı ile bildirilmiştir.

"İlgi: 18 Mayıs 1965 tarih Zat. İş. Sicil ve Lv. Md. 123-1/11494 sayılı yazımız.

İzmir İli Kestane Pazarı Camiinde vaizlik, aynı yerde faaliyette bulunan (İlâhiyat Öğrenci Yetiştirme Derneği ve Kur'an Kursunda Fıkıh hocalığı yapmakta olan Yaşar Tunagür hakkında alınan bir haberden:

Kişinin; kursa devam eden Kur'an öğrencilerine (ki, ekseriyetini köylü çocuklar teşkil etmektedir), Cumhuriyet, Atatürk ilkeleri ve 27 Mayıs İnkılabı aleyhtarlığı ve gericilik aşılamaya, derneğe mensup bazı kimseler vasıtasiyle kendisi yüksek mühendis olarak tanıtıldığı, inkılapları rencide eder mahiyette sözlerle millî birlik ve beraberliği bozmaya çalıştığı,

Münfesih Mukaddesatçılar Derneği kurucularından iken, halen Komünizmle Mücadele Derneğinde çalışan bazı kişilerle işbirliği halinde ilahiyatta öğrenci yetiştirme, kur'an kursu ve imam-hatip okulu talebelerini Komünizmle Mücadele Derneği ve Türk Ocağına üye kayıtlarını yaptırmaya ve bu derneklerin bilûmum toplantılarına katılmaya zorladıkları;

Yine bu şahsın teşebbüsü, Nurcu ve Mukaddesatçı olarak tanınan bir kısım eşhasın iştiraki ve Güzelyalı semtinde bir evin tamir ve tadili suretiyle açılacak bir kolejde, Yaşar Tunagür başta olmak üzere, milliyetçi öğretmen ve gerici kimselerin bu kolejde öğretmenlik yapacakları, Ege'den ve memleketin diğer köşelerinden koleje tahsile gelecek öğrencilerin Atatürk ilkeleri, Cumhuriyet ve 27 Mayıs aleyhtarı olarak yetiştirilecekleri;

İmam-Hatip Okulunun yeni Müdürü Bulgaristanlı Feyzullah Türker'in vazifeye başlamasını müteakip, imam-hatip okulu, Kur'an kursu öğrencileriyle Komünizmle Mücadele Derneğinin, milliyetçi öğretmenlerin ve Türk ocaklarının imam-hatip okulunu karargâh haline sokup rejim ve inkılâplarımız aleyhinde müşterek bir yol tutacakları;

Bu zümrenin önümüzdeki milletvekili seçimlerinde din istismarı yolu ile partiler propagandalarında direkt ve endirekt olarak rol oynayacakları, anlaşılmaktadır. Bilgilerinize arz ederim."

9.4.1966 tarihli kararname ile ve 5498 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin 5 inci fıkrası uyarınca müktesebinin 2 üst derecesinde İstanbul Müftülüğüne terfi ve 21.4.1966 tarihli onayla da tekrar 1 750 lira kadro aylıklı başkan yardımcılığı vekâletine ikamet yevmiyesi ile tayin edilmiş, o günden bu yana, Devlet Bakanlığının yazılı beyanına göre bir ehli bulunmadığından her 6 ayda bir yeni onay alınmak suretiyle bu görevde bırakılmıştır.

Yaşar Tunagür, 633 sayılı Kanunun 22 nci maddesine göre müftü olamaz. Fakat bu kanunun geçici 1 inci maddesine nazaran müktesebi olan vaizliğe intibak ettirildiğinden ve 22 nci maddenin (e) fıkrası da müftü ve vaizleri aynı kategoride mütalâa etmiş bulunduğundan müftü tayin edilebilmiştir.

Kendisinin kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki görevi İzmir geçici vaizi olduğuna ve bu unvan da kanunda kaldırılmış bulunduğundan kendisi bir defaya mahsus olmak kaydı kullanılarak İzmir vaizliğine tayin edilmiştir. Oysa ki bir defaya mahsus kaydı bulunmasa idi 22 nci maddeye göre yüksek din okulu ya da fakültesi veya imam-hatip okulu 2 nci devre mezunu olmadığından vaiz tayin edilemezdi. O halde, maddedeki bir defaya mahsus olmak kaydı bu şekilde kullanılmış olduğuna göre, buradan tekrar İstanbul Müftülüğüne tayini geçici 1 inci maddenin (D) bendinin açıkça ihlalidir.

22 nci maddenin (e) fıkrası müftü ve vaizler diyerek ikisini de aynı statüde mütalâa etmese idi bu görüş doğru olurdu. Her ne kadar kanunun diğer maddelerinde müftülerin vaizlerin sicil amiri olduğu, yani aralarında bir kademe farkının mevcut bulunduğu mânasına gelen hükümler mevcutsa da 22 nci maddenin müftü ve vaizler kaydı kesin olduğundan, birine nail olunduktan sonra, ilelebet orada kalınmak gibi kesin bir şart ortadan kaldırılmakta ve aynı statü içinde birinden diğerine geçmenin mümkün kılındığı mütalâa edilmektedir, kanaatindeyiz.

Fakat şayanı dikkat olan nokta kanunun bu olanağının iktidar tarafından, aslında müftülük ehliyeti olmayan ve şimdi, misal olarak, müracaat etseydi ne vaiz ve ne de müftü olabilecek bir zatın, takdire bağlı olduğu bildirilen bir tasarrufa, birden, İstanbul Müftülüğü gibi her cihetten önemli ve bu nedenle yüksek bilgi, hattâ ihtisas isteyen bir şehrin müftülüğüne getirilmesi ve kanunun verdiği olanakla da kendisine, Bakanlar Kurulu kararıyla, müktesebinin üstünde maaş ödenmek imkânının yaratılmasıdır. Böylece Yaşar Tunagür bir taraftan, tahsil itibariyle, aslâ nail olamayacağı bir makama getirilmekle kalmamış, sanki çok lazım ve şahsından vazgeçilemez bir ilim adamı imiş gibi, bu makamın kadrosu da kendisine verilmiş ve bu kadro maaşını bihakkın alması için gereken 6 yıl beklemesine mahal vermemek için de, ancak çok müstesna ahvalde uygulana gelmekte olduğunu bildiğimiz, Bakanlar Kurulu kararı alınmıştır.

Bununla da yetinilmemiş, bilgilerinden daha da fazla faydalanılmak için, tekrar Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı vekâletine atanmış, ve kanunen vekâlet 6 ay olduğu için bu sürenin her doluşunda yeni bir 6 aylık onay alınmak suretiyle kendisi, 5 yıldan fazla bu makamda muhafaza edilmiştir.

Kanunun 22 nci maddesinin (a) bendi "Diyanet İşleri Başkan Yardımcılarından birinin din öğretimi veren yüksek dereceli okul veya fakültelerden en az birini bitirmiş olmasını şart kılmıştır. Kanuna bağlı kadro cetvelinde iki başkan yardımcısı bulunduğuna göre diğerinin bu niteliği haiz olması şart değildir. Hattâ hiçbir din eğitimi geçirmemiş olan Tunagür'ün bile asaleten tayinine mâni değildir. O halde 5 yıldan fazla bir süre ehil ve lâyık bir asil bulunamadığı için, tayin yapılmamış olan bu makama, iktidar nazarında ehil ve lâyık olduğu İstanbul'a tayin edilen ve başkan yardımcılığı vekâletine getirilmesinden anlaşılan bu zatın asil olarak neden tayin edilmiş olduğunu anlamak güç değildir.

Şayanı dikkat olan diğer nokta öteki muavinliğe de kimsenin atanmamış olmasıdır. Devlet Bakanlığı teşkilâtta buraya tayin niteliğini haiz yetenekli bir kişinin bulunmadığı için asaleten tayininin yapılamadığını bildirmektedir. O halde bir münasibinin zuhuruna kadar, diğerinde olduğu gibi, vekâleten bir zatın getirilmesinin olanağı neden araştırılmamıştır? Bakanlık buna icranın takdiri demektedir. Eğer icra geniş din görevlisi kadrosunda muavinliğe din öğretimi veren yüksek dereceli okul veya fakültelerden en az birini bitirmiş ve din görevlisi olarak da meslekte veya dinî, meslekî kariyerde en az on yıl çalışmış, Arapça bilen bir zatın bulunduğunu kabul etmiyorsa, o takdirde Devletin bu tür tahsil ve hizmet için yaptığı masraflara yazık olmuş nazarıyla bakmak ve bir başka araştırmanın da bu alanlara da yapılmasını dilemek lazımdır.

Aslında Diyanet İşleri Merkez Teşkilatında vekâletle idare edilen tek makam da burası değildir. Araştırma göstermiştir ki, başkanlık, muavinlik, olgunlaştırma, teftiş, özlük, donatım, derleme ve yayın, evrak ve idarî işler müdürlükleri ve diğer birçok makam bu şekilde vekâletle doldurulmakta, buna Bakanlığın cevabı "münasiplerin bulunmamış olduğu" şeklinde tezahür etmektedir.

2. Tunagür'ün etkili olduğu tayinler: (Nurcuların korunması):

Araştırma önergesinde ileri sürülen tayinler gerçekten yapılmıştır. Örneğin, Ordu'da istihdamları caiz görülmediğinden ilişkileri kesilen Cemalettin Bölükoğlu, Hasan Okur bu cümledendir. Bunlardan Hasan Okur Ordu'da kalması caiz değildir kaydı ile ilişiği kesilmiş iken 27.6.1966'da Teftiş Kurulu Memurluğuna atanmış, buradan Nevşehir Müftü Şefliğine tayini yapılmış ve fakat vilayet kendisinin Nevşehir'de istihdamının mahzurlu olduğunu bildirdiğinden tayin iptal edilmiş, ama mahzurun ne olduğu sorulup üzerinde durulmamıştır. Tayini

Bakanın emriyle olduğu dosyasında mevcut nottan anlaşılan Mustafa Cahit Türkmenoğlu T.C. Kanununun 163/1 maddesinden 12.6.1967'de tevkif edilmiş, Mersin 2 nci Ağır Ceza Mahkemesince nakdî kefaletle 23.2.1968'de tahliye edilince, 26.2.1968'de görevine başlatılmıştır. Halbuki tevkifi ile işten el çektirilip, beraat edince görevine başlatılması gerekirdi.

Her ne kadar Kara Kuvvetleri Komutanlığı Personel Dairesi bunların hariçte bir vazifeye tayinlerinde bir sakınca görülmediğini bildirmekte ise de, ayrılışlarının gerçek sebebi bildirilmemiş, Diyanet İşleri Başkanlığı da bunu araştırmamıştır. Bu konudaki araştırmaların derinleştirilmesi maksadı ile, İlk Komisyonda dinlenilen Diyanet İşleri Teşkilatındaki yetkili bazı kişilerin, Tunagür'ün daireye nurcuları topladığı ve Nurculuğu desteklediği, Diyanete liyakat ve kabiliyetine göre değil, belli bir zihniyete yakınlık ve uzaklığa göre tayinler yapıldığı, burada adı geçen Cemalettin Bölükoğlu, Ahmet Acet, Hasan Okur gibi kişilerin de bu nitelikleri dolayısıyle alındıklarını ileri sürenler olmuştur. Bunlardan yetkili birinin beyanına göre adı geçen bu kişiler memleket içinde Nurcu Teşkilâtı yönetenlerle temas halindedirler. Meselâ; Van'dan, Adana'dan, Mersin'den gelenler bunlarla irtibat halindedir. Filanca dairede bir memuriyet boşalırsa derhal zihniyetlerine uygun kişileri yerleştirmektedirler. Fazla mesai de ancak bu tür memurlara verilmiştir."

Yine bu zatın ifadesinde, "Merhum İmran Öktem'in cenaze törenindeki hareketi Nurcular yapmışlardır. Bu hareketin dairenin içinde olduğu ve Tunagür'ün bundan haberi bulunduğu, önlemek için hiçbir teşebbüste bulunmadığı, hareketten bütün Ankara imamlarının haberi bulunduğu" açıklanmıştır.

Bu zatın Cumhuriyet Senatosu İlk Araştırma Komisyonundaki ifadesinden alınan notlar aşağıdadır:

"Tunagür teşkilat içinde siyasi bölümlerin dışında, bir zihniyet bölünmesi meydana getirdi. Bu bölünmeye bir isim verirsek belki delil getirmek zordur. Umimeyetle atanmalarda vaiz olarak İlahiyat ve İslam Enstitüsü mezunu alıyoruz. Bunlar kendi kabiliyetlerine göre değil, muayyen bir zihniyete yakınlık veya uzaklıklarına göre alınırlar.

Bunun tespitini Tunagür yapıyor. Eski memurlar hakkında gereksiz, yerlerini değiştirmekle başlayan bir hareket yaptılar. Eski memurların % 90'ı ayrıldı. Yerine bu türlü insanlar getirildi. Mesela eski özlük İşleri Müdürü Yaşar Gökden görevinden alındı. Oysa bu adam yetişmiş bir elemandı. Önce Yayın Müdürlüğüne verildi, Donatıma verildi, bu kasıtlı baskının altında memur çok dürüst olduğu halde kendiliğinden emekli oldu. Aslında ayrılması için kendisine telkinlerde bulunuluyordu. Personel Başkanlığında bulunan kimseler verilen bu talimata

uymaya mecburdurlar. Teşkilat içinde bu belirli zümreye hizmet etmedikçe durmalarına imkân yoktur.

Elmalı zamanında Personel Başkanlığında bulunan zat, Neşet Yurdakul vekâleten tayin edilmiştir. Bu zat kaynağını nurculardan alan teşkilata hizmet etmediğinden ayrıldı. Diğer memurlar da bu tür baskılar altındadır. Ayrılanlar yerine dışarıdan bu zihniyete hizmet edenler getirildi. Yaşar Gökden ayrıldıktan sonra Adliye Vekâletinden ayrılmış, Nurculuğu meslek haline getirmiş bir insan olan Cemalettin Bölükoğlu getirildi. Ahmet Acet astsubaylıktan ayrılma. Onu da getirdiler. Gelen adam bu mesleğin adamı olsa üzülmeyeceğiz. Teftiş Kurulunda Hasan Okur da böyledir. Bunlar bir taktiktir. Delili sicilleridir. Hasan Okur Millî Savunmadan atılıyor, Teftiş Kuruluna getiriliyor. Ahmet Acet önce Özlük İşleri Şikâyet Şefliğine getirildi. Oradan Evrak Şefliğine verildi, taltif edildi. Bunlar memleket içindeki Nurcu teşkilâtı yönetenlerle temas halindedir. Meselâ; Van'dan, Adana'dan, Mersin'den gelenler bunlarla irtibat halindedir.

Fazla mesai de ancak bu türlü memurlara verilir oldu. Hasan Ege 3 üncü sınıf Muavinlikten Teftiş Kurulu Başkanlığına tayin edildi. Bu başka hiçbir yerde görülmemiştir. Örgütte âdeta bir aşiret idaresi hüküm sürmektedir. Bir an öyle bir kanaat hasıl oldu ki, Teşkilatta önemli yerlere tayin edilebilmek için ya dışarıdan başka bir yerden kovulmak, iş takip ederken cepte görünür şekilde İttihat Gazetesini taşımak, nurculardan tezkiye almak gerekiyor. Bütün bu işleri Yaşar Tunagür yürütmektedir. Mütemadiyen seyahat eder, seyahatlerini takip imkânsızdır. Bakarsınız İstanbul'da, bakarsınız İzmir'dedir. Her yere uçakla gider. Din İşleri Yüksek Kurulunun aldığı kararlara hiç önem vermez. Tunagür'ün tasarruflarıyle Devlet, Hükümet ve iktidar partisi güç duruma girmiştir. İmran Öktem olayında gerekli tedbirleri almamış, aldırtmamıştır. İmran Öktem olayından Yaşar Tunagür'ün haberi vardır. Bu hareketi nurcular yaptılar. Hareket Dairenin içinde idi. Bütün Ankara imamları haberli idi. Tunagür teşkilâtta çok kuvvetli görünmüştür. Refet Sezgin'in Yaşar'ın masasının kenarında lâubali bir vaziyette oturduğunun personelce görülüşü bu kuvveti artırmıştır. Büyüklük ve gururluluk kompleksi içindedir. Ali Rıza Hakses'in ayrılması sırasında din işlerinden üç kişi Bakana gittik, ikaz ettik, teşekkür etti. Fakat bu davranışımız onun kulağına gitti. Muamelesi değişti. Diyanette Başkan ayrı, muavin ayrı tasarruf yapmaktadır. Kurul üyelerinin bazılarının görevlerinin iptali 4 ay olmuştur. O zamandan beri Kurulun noksanları tamamlanmamış, amme hizmeti bundan müteessir olmuştur. Diyanet İşlerinde 4 Kurul Üyesi, bir iki küçük memur hariç, diğer bütün görevliler vekille idare edilir. 4 yıl önce Sayın Cumhurbaşkanı Diyanet İşleri Başkanlığını teftişlerinde her görevlinin vekil durumunda olduğunu tespit edince (Her görev vekâletle mi idare ediliyor? Bunların asıllarını bulun) demişlerse de 4 yıl geçtiği halde vekâletle idareler halen devam etmektedir.

3. Tunagür'ün teşkilattaki tutum ve davranışları:

İncelemelerimizden anlaşılmıştır ki, Yaşar Tunagür Din İşleri Yüksek Kurulunun aldığı kararlara hiç önem vermemiştir. Zamanın Devlet Bakanı Sayın Refet Sezgin'le sıkı münasebette bulunmuş, Diyanette Başkan ayrı muavin ayrı tasarruflar yapmış ve muavininkiler her zaman üstün gelmiştir. Kurul üyelerinden bazılarının üyeliklerinin iptalinden uzun zaman geçmiş olmasına rağmen, Yaşar Tunagür yüzünden yenileri seçilmemiş amme hizmeti bundan müteessir olmuştur.

Yaşar Tunagür 1969 seçimlerinden önceki günlerde Güneydoğuda bir seyahate çıkmıştır. Bu seyahati gerek buradaki gazetelerin yayınlarından, gerekse bazı kişilerin görgüye dayanan beyanlarından anlaşılmaktadır. Diyarbakır'da kürtçülükten şaibeli bazı kişilerle teması da görülmüştür. Ancak Bakanlık bu tarihlerde kendisine izin verilmediğini, fakat kanun ve yönetmeliğe göre, her zaman ve her yerde vaaz yetkisine sahip olduğunu bildirmiştir. Eğer Bakanlık ve Başkanlık vaaz için seyahatlerde izin alınması mecburiyetinin bulunmadığını ifade etmek istiyorlarsa bu memuriyet statü ve disiplini ile kabili telif değildir. Böyle görevi olan bir memurun bile, en az, haber vermeden görevinden ayrılması mümkün değildir. Eğer böyle ise, yani Tunagür ne izin alıp ne de haber vermeden görevinden ayrılmışsa bu onun kanun ve nizam tanımadığının bir kanıtıdır. Aksi halde Başkanlık kendisine izin verdiğini saklamaktadır. Bu takdirde ise, seyahatin özel mânası var demektir.

Öte yandan Tunagür, nitelikli Başkan Yardımcısı değildir. Vekildir. Vaaz yetkisi hususunda bu noktanın da gözönünde tutulması lazımdır. İnceleme esnasında ilk komisyonda dinlenen yetkili bir zat Tunagür'ün mütemadiyen seyahat ettiğini, nerede olduğunu takip ve tespit etmenin imkânsız bulunduğunu, seçimlerden önce bazı yerlere gittiğini, Konya'dan bağımsız olarak adaylığını koyan bir zatı kazandırmamak için çalıştığını, Konya'ya birtakım kimseleri gönderdiğini Komisyon huzurunda beyan etmiştir.

Yaşar Tunagür'ün bütün işleri kendi gördüğü, bir taraftan Sayın İbrahim Elmalı ve Sayın Ali Rıza Hakses'in basındaki ve dosyadaki beyanlarından anlaşılmakla beraber Komisyonda dinlenen zevatın ifadelerinden de öğrenilmiştir. Nitekim eski Teftiş Kurulu Başkanı Rahmi Özer tayinlerin Muavin Tunagür tarafından ve re'sen ve ilgili müdürlere haber verilmeden yapıldığını, tahkikata gidecek müfettişlerle bizzat görüşür olduğunu Komisyonda beyan etmiştir. Diğer bir zatın ifadesine göre Tunagür teşkilât içinde bir zihniyet bölünmesi meydana getirmiştir. Eski ve kendi zihniyetine hizmet etmeyen memurlar sık sık yerleri değiştirilmek suretiyle tedirgin edilmiş ve emekliye ayrılmaları zorlanmıştır. Yerlerine kendi zihniyetine hizmet edecek adamlar getirilmiştir. Örneğin; Rahmi

Özer'in Teftiş Kurulundan ayrılmasıyle yerine 3 üncü Sınıf Müfettiş Muavini olan bir zat getirilmiştir. Rahmi Özer'in Teftiş Kurulundan ayrılması sebebi, bir yazıda, Abdurrahman Dürre'ye ait tahkikat dosyasının 11 ay muamelesiz yanında sakladığı ve içinden önemli evrakın ziyama sebebiyet verildiği gösterilmekte, diğerinde Bakanlık özel Kalem Müdürü ile alaylı bir ifade kullanılarak görüşmesi, belirtilmektedir. Bu zat tahkikat dosyalarının kendisine verilmediğini, bu nedenle 11 ay yanında kalmasının söz konusu olamayacağını ve müfettişlere bizzat Muavin Tunagür'ün görev verdiği ve raporun da ona verilmiş olması lazım geldiğini ifade etmiştir.

İstanbul Müftüsü ve Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür GİMA'da da çalışmıştır. 788 sayılı Kanunun 8 inci maddesi memurların ticaret ve sanatla iştigal edemeyeceklerini, şirketlerde, ticaret ve sanayi müesseselerinde vazife alamayacaklarını, 657 sayılı Kanunun 28 inci maddesi Devlet memurlarının ticarî mümessil olamayacaklarını, 87 nci maddesinin (S) fıkrası Devlet memurlarına idare, teşekkül ve bankalar tarafından sermayelerinden yarısından fazlasına iştirak suretiyle kurulan teşekküllerle bunların iştiraki olan müesseselerden her ne ad altında olursa olsun para ödenmeyeceğini, hiçbir menfaat sağlanamayacağını hükme bağlamıştır.

4. Laikliğe aykırı davranışları:

Yaşar Tunagür'ün laikliğe aykırı siyasî tutum ve davranışlarına gelince:

İçişleri Bakanlığı 12.8.1965 tarih ve 78075 sayılı yazı ile Yaşar Tunagür'ün Atatürk düşmanı olduğunu, irticai faaliyetlerde bulunduğunu, yaklaşmakta olan seçimlerde bir partinin lehine propagandaya hazırlandığını istihbarat kaynaklarına atfen Devlet Bakanlığına bildirmiştir. 4 üncü Koalisyon Hükümeti zamanında ve seçim yasaklarının başladığı bir sırada yazılan bu yazı uzun süre Diyanet İşleri Başkanlığında bulunamamıştır. Dolayısiyle muamelesiz kalmıştır. Bilahara Yaşar Tunagür buna rağmen Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı vekâletine getirilmiştir. Kendisinin bu görevde bulunduğu sırada Devletin güvenilir bir kaynağı Sayın Cumhurbaşkanına bir rapor vererek kendisinin siyasî faaliyetleri hakkında bilgi sunmuştur. Bu raporun sureti aşağıdadır:

"Diyanet İşleri Başkanı Muavini Yaşar Tunagür ve faaliyetleri:

I. Biyografisi:

Adı ve Soyadı : Yaşar Tunagür

Baba Adı : Heyyül

Ana Adı : Hatice

Doğum yeri ve tarihi : İstanbul, Beşiktaş, 1340. Kendisinin aslen Siirtli-Şirvanlı olduğu söylenmektedir.

Adresleri : a) Diyanet İşleri Başkanlığı

b) Yeşilyurt Sokak 30/8 Ankara

Bildiği Lisanlar : Arapça

Tahsil derecesi : Ankara Tapu Kadastro Okulu mezunu.

Bulunduğu görevler : 1943 yılında Tapu Kadastro Okulundan mezun olduktan sonra, 1944 yıllarında Bayburt Millî Emlâk Toprak Tevzi Fen Memuru olarak vazife görmüş ve 1946-1947 yılında Ankara Millî Emlâk Müdürlüğü emrine tayin edilmiştir.

1947-1949 yılında 23 üncü Dönem Yedeksubay Okulunu bitirmiş 1949 yılında İstanbul Kadastro Müdürlüğü emrine tayin edilmiş, 1951'den sonra Tevfik Ersen'in aracılığı ile Diyanet İşleri teşkilatına girmiş, İstanbul Müftülüğünde, 1953-1956 yıllarında Ezine Müftüsü, 1956-1958 yıllarında Bağdat Edebiyat Fakültesinde kurs görmüş, 1958-1959 yılında tekrar Ezine Müftülüğüne dönmüştür.

Adı geçen 1959 yılında Balıkesir Müftülüğünde istihdam edilmiş ve 1960-1963 yılında da Edirne Müftüsü olarak görev yapmıştır. 1963-1965 yıllarında İzmir Bölgesi gezici vaizliğine getirilmiş ve 1965 yılında da Diyanet İşleri Başkanı İbrahim Elmalı tarafından Reis Muavinliğine getirilmiştir.

II. Faaliyetleri:

Yaşar Tunagür'ün faaliyetleri sağ cephenin liderliğini ele geçirmek yönünden olmuş ve bu maksatla Diyanet İşleri Reis Muavinliğine gelinceye kadar bütün irticaî faaliyetlerin destekleyicisi olmuştur.

Adı geçen ilk defa dikkati Edirne'de müftü bulunduğu sırada çekmiştir. Bilhassa dinî topluluklarda ve cemaatin kalabalık olduğu günlerdeki vaazlarında, halkı hükümet aleyhine tahrik edici konuşmalar yaptığı müşahede edilmiştir.

İzmir Gezici Vaizliğine tayin edildikten sonra da Arap ülkelerinden adresine mektup ve çeşitli kitaplar geldiği görülmüştür. Gelen mektup ve kitaplar üzerinde yapılan incelemede irtibatın,

a) Müslüman Kardeşler Cemiyeti,

b) Irak'taki Nurcular.

ile olduğu anlaşılmıştır.

Nurcular ile olan irtibat ise dolaylı bir durum arz etmekte ve adı geçen, Irak'a talebe gönderilmesi imkânları ile Nur neşriyatının temin ve sevkine aracı olduğu meydana çıkmıştır.

Ayrıca, Irak'ta iken aynı odada beraber kaldığı ve Irak'taki Nurcuların temsilcisi durumunda olan Ahmet Ramazan Salih Tuncer'e kur'an kurslarından ve

İlâhiyata öğrenci yetiştirme derneklerinden sağladığı paraları Irak'taki talebeye dağıtılması için gönderdiği anlaşılmıştır. Yaşar Tunagür'ün bu mutavassıt rolün yanında İzmir'de verdiği vaazlarda da yıkıcı ve gericiliği destekler bir davranış göstermiş ve bu faaliyeti dolayısıyle 1964 yılında hakkında dâva açılmıştır.

Adı geçen İzmir'deki faaliyetlerini tamamen dinî teşekküller üzerine yöneltmiştir. Şöyle ki:

a) Kur'an kurslarıyle münasebeti;

Yaşar Tunagür İzmir'de Din Adamları Yardımlaşma Derneği ve Kur'an Kursu Öğrencilerini Barındırma Derneğinin başına geçmiş, gerek derneğin, gerek kur'an kurslarını ele alarak kurslarda fıkıh hocalığı yapmaya başlamıştır. Hocalığı esnasında daima talebeye mevcut nizamı kötülemiştir.

b) Komünizmle Mücadele Derneği ile münasebeti:

Yaşar Tunagür, Komünizmle Mücadele Derneğinin üyeleri ile temas kurduktan sonra, diğer dinî ve mukaddesatçı kuruluşların bütün âzalarını bu derneğe girmeye teşvik etmiş ve bunda muvaffak olmuştur.

c) Milliyetçi öğretmenler ile münasebeti:

Bu gruba dahil olan öğretmenler, özellikle imam-hatip okulu öğretmenleri Yaşar Tunagür'ün hedefi olmuştur. İmam-hatip okulu müdürü Yaşar Tunagür'e bu çalışmalarında yardımcı olmuş ve kısa zamanda okul faaliyetin merkezi haline gelmiştir.

Yaşar Tunagür Diyanet İşleri Başkanlığına geldikten sonra ilk işi, kendi cephesine tâbi olan bütün şahısları gerek siyaset kademesinde, gerekse iller teşkilâtında yerleştirmiş ve durumunu kuvvetlendirmiş. Yapılan bu tayin ve nakiller dolayısıyle, aleyhine o tarihlerde bir kampanya açılmış fakat nurcu çevre bu kimsenin yıpranmaması için bütün sağcı teşekkülleri harekete geçirmiştir. Bu faaliyette bilhassa önemli rolü Komünizmle Mücadele Derneği oynamıştır.

III. - Yaşar Tunagür'ün Diyanet İşleri Teşkilâtındaki faaliyetleri:

Yaşar Tunagür bugün Diyanet Teşkilâtına iyice yerleşmiş durumdadır. Bilhassa kendi grubunu teşkilâta yerleştirmek için önemli mevkileri elde etmiş bulunmaktadır.

Personel Dairesi Başkanlığı Diyanet İşleri Teşkilâtının en önemli makamlarından biridir. Yaşar Tunagür bu makama Hüseyin Özgün'ü getirmiş ve koyu nurcu Mustafa Türkmenoğlu'nu da Personel Müdürlüğüne tayin etmiştir.

Ayrıca, Eski Diyanet İşleri Başkanı İbrahim Elmalı'yı ekarte ettikten sonra yerine vekâleten tayin edilen Lütfü Doğan bugün kendisinin bir maşası durumundadır.

Keza, Yüksek Din Kurulunda Şehit Oral grubu Yaşar Tunagür'ün sadık beldeleridir.

Bugün, Diyanet İşleri Teşkilâtında iki grup bulunmaktadır. Bunlardan birisi bütün aksiyonu elinde tutan Yaşar Tunagür grubu, diğeri ise tamamen pasif ve her şeyden çekinen insanlardan müteşekkildir. Pasif grup dahil aralarında fikir birliğine varamamıştır. Bunlardan bazıları C.K.M.P., diğerleri ise Millet Partili eğilim göstermektedirler. Rahmi Özer grubu Necmettin Erbakan'ı desteklemekte ve Yaşar Tunagür'ün yıpranmasına çalışmaktadır. Bu husus 10 Haziran 1967 tarihinde Mustafa Madenci'nin evinde yapılan toplantıda kararlaştırılmış ve Yaşar Tunagür'ün Diyanet Teşkilâtından uzaklaştırılarak İstanbul Müftülüğüne nakli hususu düşünülmüştür.

Bütün bunlara rağmen Yaşar Tunagür Diyanet İşleri Teşkilâtında başlıca fonksiyonu icra etmekte ve hiçbir kimse kendisini yıpratamamaktadır. Özellikle nurcuları teşkilâta doldurması ve kendisine geniş bir taraftar bulması neticesidir ki, isteğini yapabilmektedir. Mesela bir yıldan fazla mevkuf olarak dâvaları devam etmiş olan nurcuların kadrolarını açık bırakmak suretiyle bekletmiş ve tahliyelerini müteakip derhal tayinlerini yapmıştır.

Yaşar Tunagür'ün gerek nurcularla, gerekse İslam dinini savunan teşekküllerle açık irtibatı bulunmaktadır. Şöyle ki:

a) Irak'la irtibatı devamlı olarak mevcuttur.

25 Temmuz 1966 günü Ankara'ya gelen Ahmet Ramazan Tuncer, Yaşar Tunagür'ün evinde misafir kalmış ve yapılan toplantıda aşağıdaki hususlar kararlaştırılmıştır.

1. Irak Kültür Ataşemiz Reşat Oğuz merkeze alınarak yerine Konya Yüksek İslam Enstitüsü Başmuavini Necati Çerçioğlu'nun tayin edilmesi,

2. Irak'ın Türk öğrencilerine açmayı düşündüğü burslardan nurcuların istifade etmesi imkânlarının araştırılarak sağlanması,

3. Müslüman Kardeşler Cemiyetinin liderlerinden olan Seyyit Kuttup'a ait eserleri Türkçeye çevirmek için tercüme ve yayın şirketi kurulması fikirleri münakaşa edilerek kabul edilmiştir.

b) Rabıtatül Âlemi İslam Cemiyeti Genel Sekreteri olan Muhammet El Savvaf ile temas halinde bulunmaktadır. Yaşar Tunagür bu cemiyetin İsviçre'de bulunan şubesi Başkanı Dr. Sait Ramazan ile muhabere etmektedir.

c) Pakistan İslam Partisi Başkanı ve Başbakan Yardımcısı ile de irtibat halindedir. İkinci Başkan Gulam Muhammet yurdumuza geldiğinde gerekli görüşmeleri yapmışlardır.

d) Adı geçen Mayıs 1968 ayı içerisinde Irak Vakıflar Genel Müdürlüğü davetlisi olarak mezkûr memlekete yaptığı ziyaret dahi bir art düşünceyi taşımakta ve Vakıflar Genel Müdürü olan şahısla irtibatı, nurculuk esasında birleşmelerinden doğmaktadır.

Yaşar Tunagür'ün zihniyetini belirtmesi bakımından Tunus Müftüsü Fadıl Benaşur'un yurdumuza vâkı ziyareti dolayısıyle yapılan toplantılardaki konuşmalardan bazı pasajlar aşağıya alınmıştır.

– 17 Mayıs 1967 günü Fadıl Benaşur, Hilton otelinden alınarak Edebiyat Fakültesine götürülmüştür. Burada yapılan sohbet toplantısında Yaşar Tunagür Arap memleketlerine giden elçiler konusunda şu fikirleri savunmuştur. "Maalesef sefirlerimiz kordipiomatiğin içinden çıkamıyorlar. Halbuki bu ülkelerde halkın arasına girilmesi, onlarla sıkı temasın sağlanması çok faydalı olacaktır. Bunları bizim diplomatlarımız yapamazlar. Zira kendileri bir cuma namazına bile gitmezler. Onun içindir ki, bu ülkelere gidecek elçiler din adamlarından seçilmelidir."

– Konya lokantasında yenen öğle yemeğini müteakip Fadıl Benaşur İstanbul Müftülüğünü ziyaret etmiştir. Burada misafire Şeriat Mahkemesi zabıtları gösterilmiştir. Yaşar Tunagür bu zabıtların çok değerli birer eser olduğunu izah ettikten sonra; "Bir gün gelecek bunlardan istifade edeceğiz" demiştir. Orada bulunanlardan birisi kendisine: "Bu zamanda şeriat kanunları ne işe yarar?" şeklinde bir sual tevcih etmiş ve Yaşar Tunagür de bu suale : "Bir gün gelecek bu kanunlar mutlaka tatbik edilecektir" cevabını vermiştir.

– Aynı şekilde misafirin gezisi sırasında yapılan bir sohbette Yaşar Tunagür Diyanet İşleri teşkilâtındaki durumunu ve fonksiyonunu şöyle açıklamıştır:

"Diyanet İşleri Başkanı bir kukladır. Aslında bütün işler benim elimden geçer. İstemediğim şeyler olmaz. Bende politik güç vardır."

Bu konuşmalar da gösteriyor ki, Yaşar Tunagür Diyanet İşleri teşkilâtında istediği gibi tasarruf edebilmektedir.

IV. - Netice:

Yaşar Tunagür bugün aşırı sağ cephenin lideri durumuna gelmiş ve Diyanet İşleri Teşkilâtı da sağ cephe faaliyetlerinde bir vasıta kılınmıştır.

Yaşar Tunagür'e cephe almış grup, kendisini Kürtçü-Nurcu olarak vasıflandırmaktadır. Yaşar Tunagür'ün Abdurrahman Dürre ve Ali Aslan gibi Kürtçü şahıslarla irtibatının bulunması ve bu şahısların ıslâhı nefs ettiklerini savunması ve aynı zamanda kendisinin Siirtli olması bütün bu şüpheleri üzerine çekmektedir.

Bu haliyle Yaşar Tunagür Diyanet camiasını nurculuk gibi memleketimiz bakımından arzu edilmeyen bir faaliyete yöneltmekte ve teşkilâtı bu kadro ile dol-

durarak istikbale muzaf yatırımlara girişmesi bakımından zararlı bir tip olarak vasıflandırılmaktadır."

Bir sureti, Araştırma Komisyonu dosyalarında mevcut olan bu raporda söz edilen ithamların çok daha hafifi, herhangi bir memur hakkında, Hükümete intikal ettiğinde derhal tahkikata girişilmesi kanunî bir vecibe iken, Tunagür hakkında hiçbir işlem yapılmamıştır.

17.5.1967'de İstanbul'u ziyaret eden Tunus Başmüftüsü Fadıl Benaşur'a müftülük binasında "Türkiye'de bir gün gelecek mutlaka şeriat kanunları uygulanacaktır" şeklinde, Anayasaya aykırı, onun laiklik temelini kökünden sarsan bir beyanda bulunduğu yine bu raporda var iken bu da işlemsiz kalmıştır.

Araştırmada Yaşar Tunagür'ün dış seyahatlarında Rabitatül Âlemi İslam toplantılarına katıldığı da saptanmıştır.

Bazı müftülerin Devletin bütünlüğü aleyhine zararlı faaliyetleri müfettiş raporlarında açıklanmışken bunlar mahkemeye verilmemiş ve bu dosyalardan bazı önemli evrakın zayi olduğu resmen bildirilmişken bu da işlemsiz kalmış ve araştırmada bu dosyaların on bir ay Tunagür'ün eli altında kaldığını söyleyenler olmuştur.

Bazı müftülerin ele geçen mektuplarında Yaşar Tunagür hakkında kullanılan ifadeler bu beyanları doğrulayıcı ve dosyaların neden mahkemeye verilmemiş olduğunu aydınlatıcı mahiyette görülmüştür.

Devletin güvenilir kaynağının, sonradan Araştırma Komisyonunun bir sorusuna cevaben elde dokümanter bilgi bulunmadığını bildirmesi gibi bir durumda bile, elde edilen yukarıdaki rapordaki bir istihbaratın yürütme tarafından değerlendirilmesi anlamını gerektirir ki, bu da ihmal edilmiştir.

Bu hususta eski Diyanet İşleri Başkanı Sayın İbrahim Elmalı'nın Sayın cumhurbaşkanına arz ettiği aşağıdaki yazı çok ilginçtir.

"Sayın Cevdet Sunay

Cumhurbaşkanı

Aylardan beri Başkanlığımızı huzursuz eden bir oyunla karşı karşıya bulunmaktayız. Bu oyuna fırsat vermek istemeyen şahsım ve mesai arkadaşlarım çeşitli töhmetler altında bulundurulmaktadır. İçten ve dıştan olmak üzere çift yönlü harekete geçirilen bu oyun, muavinim Yaşar Tunagür tarafından tezgahlanmakta, Diyanet İşleri Başkanlığını tedvire memur Devlet Bakanı Refet Sezgin tarafından da fiil safhasına konulmaktadır.

Olay : Başkanlık görevinden alınmak istenmeme kadar ileri giden olaylar zinciri Muavinim Yaşar Tunagür'ün bazı yetkilerinin tarafımdan alınmasıyle baş-

lamıştır. Tunus seyahatine çıkmadan 633 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanarak tayin, nakil, azil ve emeklilik işlemlerinde imza yetkisini Muavin Yaşar Tunagür'den aldım. Ve 2 nci Muavin Cemalettin Kaplan'a verdim. Bu tasarrufum Muavin Yaşar Tunagür ve Bakan Sezgin tarafından her nedense hoş karşılanmadı. Tunus'a yaptığım seyahati müteakip bu tasarrufun iptali için çok tazyikler yapıldı. Zira kendisine verdiğim bu yetkileri suiistimal ettiği, haberim olmadan mühim tasarruflara giriştiği, dilediğini emekli yapıp naklederek başında bulunduğum Diyanet Teşkilâtını karıştırdığını müşahede ettim. Bakan Refet Sezgin bu tasarrufun iptali için Başkanlığıma resmî yazılar yazdı. Ben de 633 sayılı Kanundan aldığım yetkiyi savundum. Tasarrufuma her ne pahasına olursa olsun sadık kalacağımı bildirince başka çareler aradı, bu kere bir tertiple 2 nci Muavinim Cemalettin Kaplan'ın Başkan muavinliği görevi iptal edildi. İptal keyfiyeti ile ilgili olarak araya girenlere Bakan Sayın Refet Sezgin'in (Yaşar Tunagür'ün eski görevleri iade edilmedikçe bu işlemden vazgeçmem. Yaşar Tunagür için bütün Diyanet Teşkilâtını feda edebilirim) mealinde sözler söylediği öğrenildi.

Muavin Cemalettin Kaplan'ın, görevinden affı da bir fayda temin etmeyince, bütün olup bitenlerde tek engel gibi mütalâa edildiğim için Başkanlık görevimden affım çareleri araştırılmaya başlanıldı. Bu güç bir işti, zira Başbakan Sayın Süleyman Demirel'in bu tasarrufa (olur) demesi çok şüpheli idi. Fakat her nasılsa verilen yanlış malûmatlarla Başbakan Sayın Demirel'in bu tasarrufa ikna edildiği zehabı uyanmaktadır. Bu konuda benimle bir defacık olsun görüşmüş ve oynanmak istenilen oyunun mahiyetine muttali olmuş olsalardı, vatanseverlikleri bu oyuna müsamaha ve müsaade etmeyecekti.

Bir görev taksimi ve salâhiyet kısıtlanmasının olayları bu hale getiren gerçek sebepleri ne idi? Bunları sıra ile özetlemek gerekirse;

1. Tayin, nakil, azil ve emeklilik işlemlerinde itimat ettiğim için kendisine selâhiyet verdiğim Yaşar Tunagür, Devlet Bakanı Sayın Sezgin'in hemşherisi ve sıkı dostu. Tunagür'ün ifadesine göre çocukluk arkadaşıdır. Bu yakınlık sebebi ile Sayın Bakanla Muavin Yaşar Tunagür kafa kafaya vermekte, en küçük tayin ve nakillere kadar her türlü Başkanlık icraatı yürütülmekte idi. Bir politik kişinin Diyanet Teşkilâtı merkezinde mühim bir mevki işgal eden bir memur vasıtasıyla her türlü isteği yerine getirme arzusu teşkilâtımızı karıştırmak, başında bulunduğum Diyanet Teşkilâtında huzursuzluk ve dedikodu almış yürümüştür. Bunları hissettiğim anda Yaşar Tunagür'e evvelce verdiğim yetkileri geri aldım. 2 nci Muavinim Cemalettin Kaplan'a verdim.

2. Muavin Yaşar Tunagür'ün empozesi ile Çankırı vaizliğinden Tekirdağ Müftülüğüne tayin ettiğimiz ve sonradan bölgeci zihniyet taşıdığını öğrendiğim

Ali Aslan'ın Aydın Müftüsü Mehmet Şirin'e yazdığı bir mektup, zarfı ile Türkiye Din Görevlileri Federasyonununun eline geçmiştir. Bu mektubun fotokopisi federasyonca Başkanlığımıza intikal ettirilmiştir. Mektuba göre:

a) Diyanet İşleri Başkanı tardedilecek, Başkan Muavini Cemalettin Kaplan ile Başkanlıkta mühim mevkiler işgal eden zevat görevlerinden uzaklaştırılacaktır.

b) Yüksek Din Kurulu feshedilecektir.

c) Kurtuluş yakındır.

d) Solcu partiye isimleri kaydedilmiştir.

Bu haberler Yaşar Tunagür ile Hükümette mühim mevkiler işgal eden zevata atfen verilmektedir.

Bu mektup mesnet kabul edilerek Teftiş Kurulu Başkanı ve bir müfettiş Tekirdağ'a gönderilmiş, müftünün evinde yapılan aramalarda memleketimizin millî güvenlik ve bütünlüğünü yakından alâkadar eden belgeler ele geçirilmiştir. Aydın'a da ayrıca iki müfettiş gönderilmiş, orada yapılan aramada ele geçirilen belgeler arasında bilhassa Nasır'a hitaben yazılan bir mektup dikkati çekmiştir.

Tahkikat sırasında müfettişlerimiz Tekirdağ Müftüsüne işten el çektirmişlerdir. Mumaileyhi Başkan emrine alma teklifimiz ise Devlet Bakanlığının 13.10.1966 tarih ve 5267 sayılı yazısı ile reddedilmiştir. Müfettişlerce tahkikat sonuna kadar işten el çektirilmesi talebinin Başkanlıkça iptali ve müftünün vazifesi başına dönmesi için bizzat Bakan tarafından Tekirdağ Valiliğine emir verilmiştir.

3. Ali Aslan'ın, evinde yapılan aramada, İstanbul'da meskûn Sadrettin Yüksem'in Ali Aslan'a hitaben yazdığı bir mektup ele geçirilmiştir. Bu mektupta Millî Emniyetimizce Kürtçü ve solcu olduğu müseccel olan Tutak Müftüsü Abdurrahman Dürre'nin mukaddes gayeler için çalışmadığı ve korkak olduğu ifade edilmektedir. Bu mektup esas alınarak Tutak Müftüsü Abdurrahman Dürre hakkında tahkikat açılmış ve müfettişlerimiz tarafından yapılan arama sonunda bir tomar tetkike değer belge ve gizli Kürt Cemiyetinin 25 sayfalık elden ele dolaşan el yazması bir risale ele geçirilmiştir. Bu vesikanın Türkçe (Yeni harflerle) bir sureti ilişiktir. Risalede Şeyh Sait İsyanı ve Dersim harekâtı anlatılmakta olup, Kürt gençliğine hitab edilerek Türklerden intikam alınmasını ve müstakil bir Kürdistan Devleti kurulması için savaşa hazırlanmaları istenilmektedir. Bu vesikanın el yazısı ile teksir edilerek Kürt gençleri arasında dağıtıldığını Abdurrahman Dürre itiraf etmiştir. Vesikanın sonuna doğru Kürdistan mıntıkasının tûl ve arzı verilerek haritası çizilmektedir. Buna güre, Sivas dahil Şark vilayetlerimiz Kürdistan Devletine dahil olmaktadır. Irak'ta isyan halinde bulunan Molla Mustafa Barzani övülmekte ve kendisinin mehdi olduğu ifade edilmektedir.

Abdurrahman Dürre'nin evinde ele geçirilen bir vesikada Türklüğe ve mukaddesatımıza sövülmekte ve bu şiirin bütün teşkilâta duyurulması istenilmektedir. (D. Başkanı Y. İmza) şeklinde bir kayıt bulunmaktadır.

Diğer iki mektup Derik Müftüsü Kâmil Yalçın'dan gelmektedir. Bunlarda Şeyhliğe sövülmekte, solculuğu ile tanınan M. Emin Bozaslan övülmektedir. Abdurrahman Dürre'nin evinde ele geçen bir karttan Abdurrahman'ın Ali Aslan ile sıkı teması olduğu, Ali Aslan, Abdurrahman Dürre ve diğer Şarklıların Diyanetteki işlerinin Yaşar Tunagür tarafından takibedildiği anlaşılmaktadır.

Abdurrahman Dürre'nin evinde ele geçirilen diğer mühim bir tomar evrak henüz tetkik edilmemiş olup, bunlardan yeni birtakım ipuçlarının daha meydana çıkacağı muhakkaktır. Tahkikatımız önemle devam etmektedir. Tahkikat sırasında isimleri elde edilen şahıslar hakkında da takibata geçilmiştir.

Elde edilen mühim vesaik Sayın Cumhurbaşkanımıza, Başbakanlığa, Devlet Bakanlığına, Millî Güvenlik Kuruluna ve Millî Emniyet Teşkilâtımıza gönderilmiştir. Bundan böyle ele geçecek vesaik alâkalı makamlara ulaştırılacak ve Millî bütünlüğümüzü tehdit eden bu kabil davranışlar Hükümet ve Devlet adamlarımıza duyurulacaktır.

Bu tahkikatın açılıp genişletilmesi Devlet Bakanı Sayın Refet Sezgin ile muavinim Yaşar Tunagür'ü her nedense rahatsız etmektedir. Bu ebeple müfettişlerimiz ve Teftiş Kurulu Başkanı devamlı tazyike maruz bırakılmakta ve tahkikat ile ilgili eldeki mevcut vesaik ve hadisenin mahiyeti henüz vuzuha kavuşmadan ve tahkikat bitmeden Bakan tarafından istenmektedir. Vesikalar verilmediği için de Teftiş Kurulu Başkanına Sayın Bakan tarafından, gelen heyetler huzurunda hakaretamiz sözler sarf edilmiştir.

Bütün bunlardan anlaşılacağı gibi kutsi ve millî gayelere hizmet etmek maksadiyle kurulmuş bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı birtakım bölücü ve yıkıcı maksatlara âlet edilmek istenmiştir. Bu yıkıcı ve bölücü davranışlarla hissedildiği günlerden beri mücadele edilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı görevi uhdemde kaldığı müddetçe emellerinde muvaffak olamayacaklarını anladıkları için de bizzat görevimden alınmam yolunda faaliyetlere girilmiştir. 30 yıllık Devlet memuriyetinin her safhasında vatanıma ve milletime, dinime karşılıksız hizmeti şerefli telâkki eden bir müslüman Türk evladıyım.

Durumu ıttılâınıza saygı ile arz ederim.

İbrahim Elmalı

Diyanet İşleri Başkanı"

5. Diyanet İşleri Başkan yardımcılığı görevinde korunması:

Yaşar Tunagür Başkan yardımcılığı vekâletine İzmir'den, Sayın Refet Sezgin'in telkini ile, Sayın İbrahim Elmalı tarafından getirilmiştir. Fakat bir süre sonra kendisinin nasıl bir insan olduğunu anlaması üzerine, 633 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi gereğince verdiği görevleri ve yetkileri elinden almak istemiştir. Bunun üzerine de Elmalı emekliye sevkedilmiştir. Elmalı'dan sonra gelen Sayın Hakses ise, bir süre sonra personel tasarruflarına müteallik yetkileri açık emirle Tunagür'den almak istemiş, devam etmekte olduğunu görünce 3.5.1967 tarihli ve 87 sayılı tamimle yeniden hatırlatmış, bunun neticesinde kendisine Bakanlıkça mecburî izin verilmiş ve Başkan Vekâletine tabiî vekil olan Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanından başkası getirilmiştir.

Kendisine mecburî izin verilen Sayın Hakses Devlet Bakanına yazdığı 18.11.1967 tarih ve özel 188 sayılı yazıda "durumunu arz ettiğimiz ve çeşitli neşriyatlarla umumî efkâr ve vaziyeti malûm olan Yaşar Tunagür'ün zatıâlilerince tutulmak ve korunmak istenmesindeki sebepler anlaşılmamıştır. Bu şahıs ki, Dairemiz ve teşkilat içinde fesat yaratmaktadır. Kendi taraftarı olan bir kısım bölücü zihniyetli memurları riyasetimize karşı itaatsizliğe teşvik etmiştir ve etmektedir. Emir ve kanun dinlememektedir" ve "izin için zatıâlinize herhangi bir surette müracaat etmiş veya talepte bulunmuş değilim. Sıhhî durumum da çok şükür yerindedir" demiştir.

657 sayılı Kanunda mecburî izin müessesesi yoktur. Verilen bu iznin sırf Sayın Hakses'i oradan uzaklaştırıp yerine tabiî ve kanunî vekillerden başka bir zatın getirilmesi Tunagür'ü himaye kastında makrun görülmektedir.

Bütün bunlar Diyanet İşleri Başkanlığında ciddî bir huzursuzluğun mevcudiyetini ve iki Başkanın bu sebepten ayrıldığını ve yine bu sebepten asaleten Başkan tayin edilmediğini göstermektedir. Araştırmanın bizlere verdiği kanaate göre bu vaziyetin başlıca müsebbibi Yaşar Tunagür'dür. Diyanet İşleri Başkanı Sayın A. Rıza Hakses'e mecburî izin verilmesinden ve emekli yapılmasından birkaç gün önce Sayın Hakses'in Devlet Bakanlığına yazdıkları yazılar ilginçtir. Bu yazılardan biri olan 15.11.1967 tarih ve gizli zâta mahsus 181 sayılı yazı aynen şöyledir:

"İlgi: A) 14.11.1967 tarih ve 7772 sayılı emriniz;

B) 28.10.1967 tarih ve 168 sayılı yazınız.

1. Yukarıda tarih ve numarası kaydedilen yazımızda, Personel Dairesi Başkanlığına asaleten inha ettiğimiz Personel Yedek Yarbay Mustafa Güner'in, zannımıza göre üzerinde durulmadan tayininin kabul edilmediği beyan buyurulmuştur.

Zatıâlinizce de malûm olduğu üzere Sayın Cumhurbaşkanımızın Dairemize teşriflerinde vekâleten idare edilen yerlere asillerini tayin hususundaki emirleri gereğince biz bu inhayı yapmış bulunuyoruz.

Bahis mevzuu vazifeye yapılacak bir tayine maaş durumu itibariyle niteliği uyacak bir şahıs bugün için memleketimizde pek nadirdir.

İnhasını arz ettiğimiz Mustafa Güner Başkanlığımızca iyi tanınan ve eski vazifesi itibariyle de personelci olan ve dairemizdeki personel işlerini halledecek bulunan bir zat idi. Atatürk ve özel Yükseliş Kolejinde yüzlerce vatan evladı kendisine emanet edilmiştir. Şayet mumaileyhin tarafımızdan bilinmeyen ve fakat zatıâlinizce malûm olan ve Personel Dairesi Başkanlığına mani hali var ise bu hususun tarafımızdan da bilinmesi üzüntümüzü zail edecektir.

2. Muhterem beyefendi,

Personel Dairesi Başkanvekili iken bu vazifeden aldığımız Hüseyin Özgün'ün mevzuubahis Başkanvekilliğinde kalması hakkındaki yazınız ise pekziyade üzüntümüzü mucib olmuş ve zuhûl eseri yazıya kaydedildiği neticesine varılmıştır. Bu vesile ile malûmunuz olmakla beraber bu şahıs ile aramızda geçen hadiselerden birkaçını arz etmeme müsaade buyurmanızı istirham ederim.

a) Bir müddet evvel 20-25 adedi bulan imza kartonlarındaki yazıları okutmak üzere evrak kalemindeki bir memuru odama çağırttım. O sırada Başkan muavinvekili ve bütün hadiselerin muharrik ve müşevviki olan Yaşar Tunagür odama girdi. Yanımda bulunan memurun ne yaptığını bana sordu. Ben de "imzaya gelen yazıları okutuyorum" dedim. "Ya öyle mi?" dedi. Hemen odadan çıktı. Aradan üç dört dakika geçmemişti ki, Personel Dairesi Başkanvekili Hüseyin Özgün ile Özlük İşleri Müdürvekili Hasan Hatiboğlu odama hiddetle girdiler. Hüseyin Özgün bana hitaben ve yanımdaki memuru göstererek "bu kim" dedi, ben de "imza edeceğim evrakları okutturuyorum" dedim. Yine bana hitaben "senin bize itimadın yok mu?" dedi. Ben de "evet sizlere itimadım kalmamıştır" dedim. Bu sefer yine Hüseyin Özgün bana hitaben; "ben de sana imza için evrak göndermeyeceğim" dedi. Ve kapıyı çarparak Hasan Hatiboğlu ile birlikte çıkıp gittiler.

b) Bu hadiseden birkaç gün sonra İzmir Karşıyaka Müftüsü iken İzmir Seferihisar Müftülüğüne nakledilen ve fakat Şûrayı Devlet kararı ile iptal edilenYusuf Ziya Yücegönül'e ait kararın tatbiki için Hüseyin Özgün'ü odama çağırttım. Kararı tatbik ederek adı geçen müftüyü Karşıyaka'ya nakletmesini söyledim. Yaşar Tunagür'ün tahriki ile bana "nakletmeyeceğim" dedi. Ve odadan sert bir tavırla çıkıp gitti. Bu hadisenin cereyanı sırasında yanımda Gümüşhane Senatörü Sayın Abbas Cilara ile Çorum Milletvekili Dr. Sayın Necdet Yücer bulunmakta idiler. Ve duruma şahittirler.

c) Yine 11.11.1967 tarihinde Personel Dairesi Başkanlığından aldığım Hüseyin Özgün bu muamelem sebebi ile bana telefon ederek "Personel Dairesi Başkanlığından gitmeyeceğim" ve devamla "Esasen senin ayakların sallanıyor" diye münasebetsiz beyanlarda bulundu, müteaddit emirlerime itaat etmediği gibi çağırmalarıma rağmen de odama gelmediği birer vakıa iken, böyle bir kimse ile teşriki mesai etmemiz nasıl mümkün olabilir. Muhterem beyefendi, kısaca arz ettiğim, yerinde kalmasını istediğiniz şahsın durumunu ve tutumunu izaha kâfidir kanaatindeyim.

3. 13.11.1967 tarihli mucibimizle aslî vazifesi Özlük İşler Müdür Vekilliği olan, fakat Özlük İşleri Müdürlüğüne vekâlet eden Hasan Hatiboğlu bu görevinden alınarak Donatım Müdür Muavinliğine tavzif edildiği ve yerine Müdür Muavini Mehmet Ali Erkmen görevlendirildiği halde, adı geçen odasını terk etmemiştir. 14.1.1967 günü Başkan odasına Daire Başkanlarından müteşekkil bir heyet huzurunda Hasan Hatiboğlu odama davet edilmişse de dairede olduğu halde keyfi olarak gelmemiştir. Yerinden ayrılmamakta ısrar eden bu memur hakkında hadisenin ehemmiyetine binaen gerekli muamele yapılacaktır.

4. Daha önceki yazılarımızda da arz edildiği veçhile gerek Hüseyin Özgün'ün ve gerekse Hasan Hatiboğlu'nun bu şekilde kanunsuz ve münasebetsiz hareketlerde bulunmasına yegâne tahrik ve teşvikçi olan, daire için bölücü olan hareketlerin önderliğini yapan ve teşkilâtta huzursuzluğun yegâne amili bulunan Yaşar Tunagür'e karşı hiçbir veçhile itimadım kalmadığından görevinden alınarak daire içindeki huzurun temini ve kanunların tatbiki için aslî vazifesi olan İstanbul Müftülüğüne dönmesi zarurî görülmüştür.

Muhterem beyefendi, bendenize tevdi olunan vazife mukaddes ve mesuliyetli bir iştir. Zatıâliniz başta olarak bu ağır vazifeyi kanunlar dairesinde ve tam bir hüsnüniyet içinde yürütmekle mükellef bulunuyoruz. Fakat ne çare ki, Yaşar Tunagür'ün önderlik ettiği 10-15 kişilik avanesi bizim kanunî hareketlerimize mani olmaya çalışmakta ve yanlış fikirler vermek çabası içinde bulunmaktadır.

Teşkilâtımızın kanun, nizam ve huzur içinde çalışmasını görmek, zatıâliniz ve bilhassa Hükümetimizi müşkül durumda bırakmamak ve bunu temin için bütün gayretlerimizle çalışmak yegâne arzumuzdur. Zatıâliniz de benim bu halisane ve samimî arzularıma yardımcı olmanızı Cenabı Haktan diler hürmetlerimi sunarım.

Diyanet İşleri Başkanı

A. Rıza Hakses

Bu yazılardan; 18.11.1967 tarih ve Diyanet İşleri Başkanlığı Özel No.: 188 sayı ile yazılan diğeri de aynen şöyledir:

"Devlet Bakanlığına

Zatıâlinize takdim olunan 14.10.1967 tarih ve 151 sayılı, tarih ve 153 sayılı, 28.10.1967 tarih ve 167 ve 15.11.1967 tarih ve 181 sayılı yazılarımızla durumu arz ettiğimiz ve çeşitli neşriyatla da umumî efkârca vaziyeti malûm olan Yaşar Tunagür'ün zatıâlilerince tutulmak ve korunmak istenmesindeki sebepler anlaşılamamıştır.

Bu şahıs ki, dairemiz ve teşkilât içinde fesat yaratmaktadır. Kendi taraftarı olan bir kısım bölücü zihniyetli memurları Riyasetimize karşı itaatsizliğe teşvik etmiştir ve etmektedir. İzmir Müftüsü hakkında hilafı hakikat beyanda bulunmak suretiyle yüksek makamları müşkül vaziyette bırakmıştır. Emir ve kanun dinlememektedir.

Böyle bir şahsın korunması mümkün görülememektedir.

Zannediliyorsa ki, bu şahıs Diyanet İşlerinde bulunduğu müddetçe teşkilât huzura kavuşacaktır. Bu imkânsızdır. Yine şunu da belirteyim ki, bu şahıs temiz olan mâzinize ve itibarınıza gölge düşürecektir.

Muhterem beyefendi,

İzin için zatıâlinize herhangi bir surette müracaat etmiş veya talepte bulunmuş değilim. Sıhhî durumumda çok şükür yerindedir. Teşkilâtımızın en mahmul bulunduğu ve işlerimizin arttığı bu günlerde ve pek yakın olan Ramazan ayı içerisinde senelik iznimi kullanmak gayesi ile vazifemin başından ayrılmamın uygun olamayacağı zatıâlinizce takdir buyurulur.

Bu sebepten vazifemden ayrılmayacağımı arz eder, hürmetlerimi sunarım.

A. Rıza Hakses

Diyanet İşleri Başkanı"

BÖLÜM - III

Ahmet Karakullukçu'nun tayin kararnamesindeki sahtekârlık:

12248 sayılı Resmî Gazete, açık bulunan İzmir Vilâyeti Müftülüğüne 700 liralık kadroda 450 lira aylık alan Erdek Müftüsü ve Yüksek İslâm Enstitüsü ile Hukuk Fakültesi mezunu Ahmet Karakullukçu'nun almakta olduğu 450 lira maaşla ve kadrosu ile birlikte naklen atanmasının uygun bulunduğu üçlü kararnamesini yayınlamıştır.

1957-1958 öğrenim yılında imam-hatip ikinci devre mezunu olan Karakullukçu, 27.8.1964'te tayin edildiği Erdek Müftülüğünden 24.2.1966 tarihinde bu sıfatlarla İzmir Müftülüğüne atanmıştır. Kendisinin ne İlahiyat ne de Hukuk Fakültesi mezunu olmadığı ilgili mercilerin iş'arından anlaşılmıştır. Ancak müktesebi müftülük olduğuna göre Erdek Müftülüğünden İzmir'e getirilmesinde

kanuna aykırılık yoktur. Fakat İzmir Müftüsü Celal Yıldırım'ın talihsizliği sebebiyle Muş'a nakli üzerine karşılaşılan bazı müracaatlar üzerine Sayın Refet Sezgin'in İzmir'e eskisinden daha bilgili ve kifayetli bir müftünün tayini gerektiği sözü ve Yaşar Tunagür'ün Ahmet Karakullukçu var cevabının, böyle bir ortamda bir ilçe müftüsünün İzmir gibi büyük bir vilayetin müftülüğüne tayinin pek kolay olamayacağının dikkat nazara alınması halinde durum bir özellik kazanmıştır. Gerçekten Sekreter Nükhet Atlıhan kararnameye Ahmet Karakullukçu'nun mezun olduğu yüksek okulların kaydedilmesinin Tunagür tarafından emredildiğini bildirmektedir. Kendisi 12.10.1967'de alınan ifadesinde şunları söylemiştir:

"11.10.1967 günlü yazımızla İzmir Müftüsü Ahmet Karakullukçu hakkında istenilen malûmata yazılı cevabımdır:

Özlük İşleri Müdürlüğü tayin bürosunda çalıştığım sıralarda, Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun İzmir Müftülüğüne naklen tayini için kararname yazılması makam tarafından emredilmişti.

Ben bu kararnameyi emir gereğince yazdım. Fakat tahsil durumundan bahsetmemiştim. Bu kararnameyi imzaya yollamıştım. O zaman Özlük İşleri Müdürlüğüne halen Evrak ve Yazı İşleri Müdürü olan Yaşar Gökden Bey, Personel Dairesi Başkanlığına da Rahmi Özer Bey bakıyorlardı. Kararname bu iki kanaldan imzalanarak Muavin Yaşar Tunagür Beye gönderildi. Bilâhara kararname tashih edilerek ve üzerinde bir not takılmış halde Muavin Yaşar Tunagür Beyden geri geldi. Bu arada beni makamına çağırarak,

(Bu kararnameye tahsil yazmamışsınız ben bu zatı çok iyi tanırım iki fakülte mezunudur. Hem Hukuk Fakültesini ve hem de Yüksek İslâm Enstitüsünü bitirmiştir. Hadi evladım çabuk yaz getir.) dedi.

Ben de bana verilmiş olan bu emri söylendiği şekilde ve tashih edildiği gibi yazdım ve gönderdim.

Kararname tekrar imzadan çıkıp bana geldiğinde tashih edilmiş şekli ve not yoktu. Kararnamenin Başkanlıktan gelmesini beklemek üzere intizar dosyasına bizde kalan kısmı koydum.

Bu hususta bildiklerim bundan ibarettir. Mukaddesatım üzerine yemin ederim. 12.10.1967".

Filhakika âmirin kanunsuz emri memuru mesuliyetten kurtaramayacağı açık ise de yetkili âmirin bilerek hakikate aykırı bir dokümanı imza etmesi ve bunu âmirlerine de imza ettirmesi bir suçtur.

İzmir Müftülüğünün önemi dolayısiyle ve sayın Bakanın eskisinden daha liyakatli bir zatın tayini emri sebebiyle böyle niteliği haiz olmayan bir kimsenin

kolaylıkla müftü tayin edilmesi muhal olduğundan hadise kasıtlıdır ve Tunagür'e isnat kabiliyeti mevcuttur. Tahkikata bu isnat kabiliyeti, Ahmet Karakullukçu'nun İzmir'e tayininde hiçbir menfaati olmayan, bu sıfatla sahte bir varaka tanzimi düşünülemeyecek bulunan, Nükhet Atlıhan'ın şahadeti ile sübuta vardığı halde sonuçlandırılamaması yürütmenin kusurudur. Resmî Gazetede sahtekârlığının araştırılması için Devlet Bakanlığının 2.10.1967 tarih ve 7017 sayılı emirlerine uyularak Diyanet İşleri Başkanlığında alınan ifadelerde ilginç sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bunlardan yukarıda bahsedilen Nükhet Atlıhan'ın ifadesinden farklı olarak Rahmi Özer'in (o tarihte Özlük İşleri Başkanvekilidir) ifadesinde "Tayinler yetki itibariyle benden geçmesi gerekirken, İzmir Müftülüğüne atanması düşünülen Ahmet Karakullukçu'nun kararnamesini görmedim. Benden habersiz yapıldı. Bu sebeple Ahmet Karakullukçu'nun İzmir'e tayini ile ilgili sıhhatli bilginin zamanın ve halen Reis Muavini olan Yaşar Tunagür'den alınacağı kanaatindeyim. Zira şimdi olduğu gibi o zaman da tayin ve nakil işlerine Yaşar Tunagür hâkim durumda idi." denilmektedir. Teftiş Kurulu Başkanı Rahmi Özer'in bu hususta ki ifadesi aynen şöyledir:

"7.10.1967 tarihli yazınıza:

Yaşar Tunagür Beyin Reis Muavini, İbrahim Eken Beyin de Teftiş Kurulu Başkanı iken ben de Personel Başkanlığı vazifesini ifa etmekte idim.

Bu esnada zamanın İzmir Müftüsü Celal Yıldırım'ın Muş'a nakli ile Bergama Müftüsü Necati Sönmezer'in tenzili rütbe ile Kütahya Müftülük Şefliğine nakli mevzubahis oldu. Necati Sönmezer'in mucibi bana geldiğinde, bu icraatın hukukî olmadığı cihetle Danıştay'dan geri döneceğini gerek İbrahim Elmalı'ya ve gerekse Yaşar Tunagür'e zikrederek evrakı imzadan imtina ettim.

Bu hadiseden kısa bir müddet sonra, Necati Sönmezer'in Şefliğinden de vazgeçilerek müftülük kâtibi olarak, tenzili rütbe ile ve naklen tayininin çıktığını öğrendim. Bu tayini müteakip, Celal Yıldırım'ın nakli ile ilgili kararnameyi göremediğim gibi, ondan açılan İzmir Müftülüğüne Ahmet Karakullukçu'nun kararnamesini de görmedim. Benden habersiz yapıldı. Bu sebeple Ahmet Karakullukçu'nun İzmir'e tayini ile ilgili sıhhatli bilginin zamanın ve halen Reis Muavini olan Yaşar Tunagür'den alınacağı kanaatindeyim. Zira şimdi olduğu gibi o zaman da tayin ve nakil işlerine Yaşar Tunagür hâkim durumda idi.

Yukarıda mezkûr tayin ve nakillere muhalefetim. Personel Başkanlığından ayrılmama sebebiyet verdiği cihetle, bundan sonraki safahatı bilmiyorum. Hürmetlerimle arz ederim. 12.10.1967

Rahmi Özer

Teftiş Kurulu Başkanı"

Aynı tarihlerde Özlük İşleri Müdürlüğü yapan Yaşar Gökden'in ifadesinde "O tarihlerde Özlük İşleri Müdürlüğünde bulundum. Müdürlüğüm zamanında ekseri kararnameye girecek mucipler bizden geçirilmiyordu. Tayinlerde inha selahiyeti kanunlara göre Personel Başkanına ve makama ait olduğundan bu hususta başka bilgim yoktur." denmektedir.

Özlük İşleri Müdürü Yaşar Gökden'in ifadesi aynen şöyledir:

"7.10.1967 günlü gizli ve zata mahsus yazılı yazıları karşılığıdır:

22.10.1965 ile 28.3.1966 tarihleri arasında Özlük İşleri Müdürlüğünde bulundum. Müdürlüğüm zamanında ekseri kararnameye girecek mucipler bizden geçiyordu. Özlük işleri Müdürlüğünden ayrıldıktan sonra basına intikal eden İzmir Müftülüğü olayı üzerine bendenizi makamınıza çağırmış bu tayin olayı hakkında benden bilgi istemiştiniz. Hatırlayamadığımı, Neşet Beyden sorulmasını bildirmiştim. Sizden ayrıldıktan sonra Tayin Bürosu Memuru Nükhet Atlıhan'dan sorduğumda: Başkan Muavini Yaşar Tunagür'ün münhal bulunan İzmir Müftülüğüne Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun tayinini kendisinin emrettiğini, kendisinin de adı geçenin naklen tayini hakkındaki tezkereyi ve kararnameyi yazarak Muavin Yaşar Tunagür beye gönderdiğini, bu kararnamede tahsilden bahsedilmediğini, Muavin Yaşar Tunagür Devlet Bakanlığına yazılan tezkereye ekli kararnameye, tahsil; Yüksek İslâm Enstitüsü ve Hukuk mezunu ibaresini yazarak tashih ettiğini ve aynı zamanda kendisini makamına çağırarak bu zat Yüksek İslâm Enstitüsü ve Hukuk mezunudur. Buna göre yeniden yaz getir dediğini, Nükhet hanımın da aynı şekilde yazarak Yaşar Tunagür beye götürdüğünü, Devlet Bakanlığına yazılan tezkere Başkan İbrahim Elmalı beye imza ettirilerek sevkedildiğini bildirmişti. Keyfiyeti bilahara zatıâlinize arz etmiştim.

Devlet Bakanlığına Başkan İbrahim Elmalı'nın imzasıyle giden tezkerede de adı geçenin tahsilinden bahsedilmemektedir. Bilahara kararname yüksek tasdikten çıktıktan sonra Başkanlığımıza gelmiş, 28.2.1966 günlü tezkere ile İzmir ve Balıkesir valiliklerine tebliğ edilmiştir. Tayinlerde inha salahiyeti Kanunumuza göre Personel Başkanımıza ve makama ait olduğundan bu hususta başkaca bilgim yoktur. Keyfiyeti saygılarımla arz ederim.

Evrak ve İdarî İşler
Müdürü
Yaşar Gökden"

O tarihte Diyanet İşleri Başkanı olan Sayın İbrahim Elmalı ise, bu hususta 19.10.1967 tarihli ifadelerinde şunları söylemiştir:

"Eski İzmir Müftüsü Celal Yıldırım'ın nakli münasebetiyle Başkan Muavini Yaşar Tunagür ile birlikte o zamanki Devlet Bakanının yanında bulunduğumuz

sırada Devlet Bakanı İzmir Müftülüğüne tayin olunacak zatın tahsil itibarıyle eskisinden üstün olması gerektiğini bildirmesi üzerine, Muavin Yaşar Tunagür Erdek Müftüsü ahmet Karakullukçu var, bu zat hem hukuk mezunu hem de Yüksek İslâm Enstitüsü mezunudur, diye cevaplandırmıştır.

Sayın İbrahim Elmalı'nın gizli ve zata mahsus bu ifadeleri aynen şöyledir;

"Sayın Ali Rıza Hakses

Diyanet İşleri Başkanı

7.10.1967 tarihli gizli ve zata mahsus ifadeli mektupları cevabıdır:

Eski İzmir Müftüsü Celal Yıldırım'ın nakli münasebetiyle Başkan Mv. Yaşar Tunagür'le birlikte o zamanki Devlet Bakanının yanında bulunduğumuz sırada, Devlet Bakanı İzmir Müftülüğüne tayin olunacak zatın tahsil itibariyle eskisinden üstün olmasının gerektiğini bildirmesi üzerine, Muavin Yaşar Tunagür Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu var, bu zat hem hukuk mezunu ve hem de Yüksek İslâm Enstitüsü mezunudur, diye cevaplandırmıştır.

Keyfiyet Bakanlıkça da uygun görüldüğünden adı geçenin naklen tayinine dair teklif yazısı imzalanarak Bakanlığa gönderilmiştir.

Ancak bu baptaki kararname tanzim edilirken Zatişleri Müdürlüğünce yazı tetkik edilerek evrakı müsbitesi görüldükten sonra kararnamenin kaleme alınması gerekirdi. Zatişleri Müdürlüğü de Muavin Yaşar Tunagür'ün beyanına itimat ederek dosyayı tetkik etmeden kararnameyi hazırlamış olduğunu, hadisenin Akis Dergisinde Necati Sönmezer tarafından açıklanması üzerine dosyasını tetkik ederek muttali oldum. O sırada Başkanlık vazifesinden ayrılmak üzere bulunmam sebebiyle meseleyi tetkik ve tahkik mevzuu yapmağa fırsat ve imkân bulamadım.

Sözü geçen Ahmet Karakullukçu'yu Eylül 1967 ayı içinde, yani geçen yıl İzmir'de Tuzla'yı gezerken arkadaşlarıyle birlikte rastlamak suretiyle tanımıştım. O gün arkadaşlar arasında yine Yaşar Tunagür'ün adamlarından vaiz Fethullah'ta bulunuyormuş, beni görünce Müftüye aman beni eski reis vaiz Fethullah diye tanıtmayın diye ricada bulunmuş, bunu duyan mühendis arkadaşım benden sebebini sordu. Konu hakkındaki bilgim bundan ibaret olduğunu saygı ile arz ederim.

İbrahim Elmalı"

Yaşar Tunagür'ün 20.10.1967 tarihinde alınan ifadesinde "İzmir Müftülüğünün inhilali üzerine o günkü Başkan Sayın İbrahim Elmalı tarafından kendilerine Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olarak tavsiye ve tezkiye edilen Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun şahsî bir talebi olmaksızın naklen tayini hakkındaki muamelenin ikmali tarafıma emredilmiş idi. Ben de Zatişlerindeki alakalı memura iş bu kararnamenin hazırlanmasını söyledim." demiştir.

Yaşar Tunagür'ün bu ifadeleri de aynen şöyledir:

"13.10.1967 gün ve 150 sayılı emirlerinize cevabı arızadır.

Erdek Müftülüğünden İzmir Müftülüğüne naklen tayin edilen Ahmet Karakullukçu'nun tayin kararnamesinin tanzimi aynen şöyle cereyan etmiştir:

İzmir Müftülüğünün inhilali üzerine o günkü Başkan Sayın İbrahim Elmalı tarafından kendilerine Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olarak tavsiye ve tezkiye edilen Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun şahsî bir talebi olmaksızın naklen tayini hakkındaki muamelenin ikmali tarafıma emredilmiş idi. Ben de Zatişlerindeki alakalı memura iş bu kararnamenin hazırlanmasını söyledim. Kararname hazırlanarak Başkanın imzasıyle Bakanlığa sevkedildi. Ahmet Karakullukçu'nun bir müftülükten diğer müftülüğe naklen tayin edilmesi 633 sayılı Kanun gereğince (ilkokul mezunu dahi olsa) müktesep hak sahibi olması itibariyle kararnamede hukukî bir hata yoktur.

Kararnamenin neşrinden bir sene sonra mumaileyhin Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olmadığı gazetelerde vakı neşriyat üzerine istihbar edilerek zatî sicili üzerinde yapılan incelemede İmam-Hatip Okulu 2 nci devre mezunu olduğu görülmüştür. Bilahara hazırlanan tashih kararnamesi birkaç gün evvel Yüksek Bakanlığa takdim edilmiştir. Kararnamede zikredilen Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu cümlesi Ahmet Karakullukçu'yu Sayın Başkana tavsiye eden zatın yanlış beyanı üzerine emredilmiş olup, bir kasta makrun olmasına imkân yoktur.

Bu işte hiçbir küçük memurun kastı naçiz kanaatimce mümkün değildir. Şöyle ki:

1. Bu cümlenin ithali 633 sayılı Kanun gereğince niteliği olmayan bir kimseye nitelik kazandırıp, tayinini sağlayacak bir mahiyette değildir.

2. Bir an için emri verenin bunda bir kastı olduğunu düşünürsek kararname hazırlanmadan evvel bunu hazırlayan memurun Ahmet Karakullukçu'ya ait zatî sicil ve dosyası tetkiki ve kararnamenin ona göre hazırlanması ve emri vereni bu yolda ikaz etmesi gerekirdi. Bu yapılmamıştır.

Bu itibarla yukarıda açıklanan hususat muvacehesinde durum mütalâa edildiği takdirde ne bir kastın ve ne de hukuka aykırı bir muamelenin yapılmadığı anlaşılmaktadır. Arz ederim.

Yaşar Tunagür"

Diyanet İşleri Başkanı Sayın A. Rıza Hakses bütün bu olup bitenleri Devlet Bakanlığına yazdıkları 14.10.1967 gün ve Özel 151 sayılı zata mahsus yazılarında "Yukarıda bahis konusu edilen ifadelerin tetkikinden de anlaşılacağı veçhile,

Ahmet Karakullukçu'nun Erdek Müftülüğünden İzmir Müftülüğüne nakli hakkındaki kararnameye dercedilen ve adı geçenin Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslam Enstitüsü mezunu olduğu hakkındaki beyanların hilafı hakikat olduğu ve sıfatların Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür tarafından kararnameye yazdırıldığı sarahaten tespit edilmiştir. Bu durum karşısında Yaşar Tunagür'ün bu hareketi T.C. Kanununun 339 uncu maddesinde tadat edilen resmî evrakta sahtekârlık suçunu teşkil ettiği cihetle hakkında Memurin Muhakematı Kanununa göre ekli olarak sunulan ifadeler muvacehesinde tahkikat icrası ve fezleke tanzimi gerekmekte ve ayrıca disiplin cezasının da icabettirdiği kanaatindeyim" demekte yine 23.10.1967 tarihli ve özel 153 sayılı Devlet Bakanlığına yazdıkları yazıda da "Yaşar Tunagür'ün Ahmet Karakullukçu'nun tahsili hususundaki emrin İbrahim Elmalı tarafından verildiği yolundaki isnadı mesnetsiz kalmakta ve İbrahim Elmalı'ya iftiradan başka bir mana ifade etmemektedir. Bundan başka İzmir muhitinde çok sevilen eski Müftü Celal Yıldırım ile Yaşar Tunagür'ün arası açık olduğundan, sebepsiz olarak bu Müftünün Muş'a nakli dolayısiyle İzmir'de meydana gelen galeyena ve İzmir'deki infiali önlemek ve şahsî prestijini kurtarmak için Ahmet Karakullukçu'ya izafe edilen iki fakülte mezuniyetinin Yaşar Tunagür tarafından tertip edildiği Diyanet merkezi ile İzmir çevresinde bilinmektedir." denilmektedir.

Sayın A. Rıza Hakses'in yukarıda sözü edilen 14.10.1967 tarihli ilk yazıları aynen şöyledir:

"Devlet Bakanlığına

İlgi : 2.10.1967 tarih ve 7017 sayılı emirleriniz:

İzmir Müftülüğüne tayin edilen Ahmet Karakullukçu hakkındaki kararname tanziminde vâkı hilâfı hakikat beyanların tetkik hususundaki emirleriniz gereğince kararnamenin hazırlanmasında alakası olması icabeden memurların malûmatına müracaat edilmiş ve hadise tarihinde Personel Dairesi Başkanvekili bulunan Rahmi Özer'in 12.10.1967 tarihli, Özlük İşleri Müdürü bulunan Yaşar Gökten'in 10.10.1967 tarihli Özlük İşleri Şefi bulunan Reyhan Babacan'ın 12.10.1967 ve keza Özlük İşleri Tayin Memuru bulunan Nükhet Atlıhan'ın 12.10.1967 tarihli yazılı ifadeleri alınarak ilişikte sunulmuştur.

Kararnamenin hazırlanması sırasında Başkan Yardımcısı vekili bulunan Yaşar Tunagür'ün de bu hususta malûmatına müracaat edilmek istenilmiş ise de mumaileyhin birkaç gündür Daireye gelmediği cihetle bu husus temin edilememiştir.

Hadise tarihinde Diyanet İşleri Başkanı bulunan İbrahim Elmalı'dan da bu mevzudaki malûmat istenmiş ise de bugüne kadar bir cevap alınamamıştır. Bu

durum karşısında zatıâliniz tarafından cevabın biran önce gönderilmesi hususunda istical gösterilmesi sebebiyle mevcut ifadelerle iktifa etmek mecburiyetinde kalınmıştır.

İzmir Müftüsü Celal Yıldırım'ın Muş Müftülüğüne nakledilmesi üzerine boşalan İzmir Müftülüğüne naklen tayin edilen Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun Müftülük yeteneği var ise de Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu olduğuna dair bir vesikaya Başkanlığımızdaki dosyasında tesadüf edilememiştir. Tetkik edilen kararname evrakından anlaşıldığı üzere Ahmet Karakullukçu'nun İzmir'e tayini hakkında Devlet Bakanlığına hitaben tanzim edilen ve İbrahim Elmalı'nın parafını havi olan tezkerede de Ahmet Karakullukçu'nun Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu hakkında hiçbir kayıt yoktur.

Yukarıda bahis konusu edilen ifadelerin tetkikinden de anlaşılacağı veçhile, Ahmet Karakullukçu'nun Erdek Müftülüğünden İzmir Müftülüğüne nakli hakkındaki kararnameye dercedilen ve adı geçenin Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslâm enstitüsü mezunu olduğu hakkındaki beyanların hilafı hakikat olduğu ve sıfatların Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür tarafından kararnameye yazdırıldığı sarahaten tespit edilmiştir.

Bu durum karşısında Yaşar Tunagür'ün bu hareketi T.C. Kanununun 339 uncu maddesinde tadad edilen (resmî evrakta sahtekârlık) suçunu teşkil ettiği cihetle hakkında Memurin Muhakematı hakkındaki Kanuna göre ekli olarak sunulan ifadeler muvacehesinde tahkikat icrası ve fezleke tanzimi gerekmekte ve ayrıca disiplin cezasını da icabettirdiği kanaatindeyim.

Bilgi edinilmesini ve gereğini arz ederim.

Diyanet İşleri Başkanı

A. Rıza Hakses"

Sayın A. Rıza Hakses'in, yukarda sözü edilen 23.10.1967 tarihli ikinci yazıları da aynen şöyledir:

"Devlet Bakanlığına

İlgi : a) 14.10.1967 gün ve 151 sayılı yazımız:

b) 17.10.1967 gün ve 7346 sayılı emirleriniz,

İzmir Müftülüğüne tayin edilen Ahmet Karakullukçu'nun kararnamesinin tanziminde vâkı hilâfı hakikat beyanlardan dolayı Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür'den alınan 19.10.1967 tarihli ifadeleri ekli olarak takdim kılınmıştır.

Yaşar Tunagür her ne kadar İzmir Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun kararnamesindeki hilafı hakikat beyanların evvelemirde zamanın Başkanı İbrahim Elmalı ile kararnameyi yazan memura raci olduğunu iddia etmekte ise de,

İlgi (A) da işaret edilen yazımıza bağlı evrak arasında mevcut 12.10.1967 tarihli Nükhet Atlıhan'a ait ifadede (... Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu'nun İzmir Müftülüğüne nakten tayini için bir kararname yazılması makam tarafından emredilmiştir.

Ben de bu kararnameyi emir gereğince yazdım. Fakat tahsil durumundan bahsetmemiştim. Bu kararnameyi imzaya yollamıştım. Bilahara kararname tashih edilerek ve üzerine bir not takılmış halde Muavin Yaşar Tunagür Beyden geri geldi. Bu arada beni yukarıda makamına çağırarak, bu kararnameye tahsil yazmamışsınız, ben bu zâtı çok iyi tanırım iki Fakülte mezunudur, hem Hukuk Fakültesini ve hem de Yüksek İslâm Enstitüsünü bitirmiştir. Hadi evladım çabuk yaz getir dedi. Ben de bana verilmiş olan bu emri söylediği şekilde ve tashih edildiği gibi yazdım ve gönderdim. Kararname tekrar imzadan çıkıp bana geldiğinde tashih edilmiş şekli ve not yoktu) diye beyan olunduğuna,

Teftiş Kurulu Başkanvekili (zamanın Personel Başkanvekili) Rahmi Özer de yine 12.10.1967 tarihli ifadelerinde (....Bu sebeple Ahmet Karakullukçu'nun İzmir'e tayini ile ilgili sıhhatli bilginin zamanın ve halen Reis Muavini Yaşar Tunagür'den alınacağı kanaatindeyim. Zira şimdi olduğu gibi o zaman da tayine nakil işlerine Yaşar Tunagür hâkim durumda idi) diye bilgi verdiğine,

Bu arada 7.10.1967 tarihli yazıma cevaben İbrahim Elmalı tarafından adıma gönderilen 19.10.1967 tarihli yazıda, eski İzmir Müftüsü Celal Yıldırım'ın nakli münasebetiyle Başkan Muavini Yaşar Tunagür ile birlikte o zamanki Devlet Bakanının yanında bulunduğumuz sırada Devlet Bakanı İzmir Müftülüğüne tayin olunacak zatın tahsil itibariyle eskisinden üstün olması gerektiğini bildirmesi üzerine Muavin Yaşar Tunagür Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu var bu zat hem Hukuk mezunu hem de Yüksek İslâm Enstitüsü mezunudur diye cevaplandırmıştır. Keyfiyet Bakanlıkça da uygun görüldüğünden adı geçenin naklen tayinine dair teklif yazısı imzalanarak Bakanlığa gönderilmiştir.

Zatişleri Müdürlüğü de Muavin Yaşar Tunagür'ün beyanına itimat ederek dosyayı tetkik etmeden kararnameyi hazırlamış olduğu...) diye ifadede bulunduğuna,

Ayrıca mezkûr kararnamenin Devlet Bakanlığına sevkine ait ve İbrahim Elmalı'nın parafını havi yazı suretinde de Ahmet Karakullukçu'nun tahsilinden bahsedilmediğine göre,

Yaşar Tunagür'ün Ahmet Karakullukçu'nun tahsili hususundaki emrin İbrahim Elmalı tarafından verildiği yolundaki isnadı mesnetsiz kalmakta ve İbrahim Elmalı'ya iftiradan başka bir mana ifade etmemektedir.

Bundan başka İzmir muhitinde çok sevilen eski Müftü Celal Yıldırım ile Yaşar Tunagür'ün arası açık olduğundan, sebepsiz olarak bu Müftünün Muş'a nakli dolayısiyle İzmir'de meydana gelen galeyanı ve İzmir'deki infiali önlemek ve şahsî prestijini kurtarmak için Ahmet Karakullukçu'ya izafe edilen iki Fakülte mezuniyetinin Yaşar Tunagür tarafından tertip edildiği Diyanet Merkezi ile İzmir'de bilinmektedir. Bu itibarla, mezkûr kararnameyi kasten sahte olarak tanzim ettirmek suretiyle eski Başkan, Devlet Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı hazretlerini iğfal eden ve bu makamları efkârı umumiye nezdinde müşkül vaziyette bırakan Yaşar Tunagür hakkında gerekli muamelenin ifasını arz ederim.

Diyanet İşleri Başkanı

A. Rıza Hakses"

Resmî Gazete sahtekârlığı üzeride: İzmir Cumhuriyet Savcılığının İzmir Valiliği kanaliyle gönderilen yazısı, Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Dairesi Başkanlığının 11 Ekim 1966 tarih ve 20109 sayılı yazıları, Ankara Cumhuriyet Savcılığının 10 Haziran 1969 tarih ve 969/306 sayılı yazıları Diyanet İşleri Başkanlığınca uzun süre cevaplandırılmamış ya da sudan cevaplarla yetinilmiştir.

BÖLÜM - IV

Durumun Özetlenmesi

Yaşar Tunagür'e ve o zamanki iktidarın sorumlu yetkililerince bu kişinin nasıl korunduğuna ilişkin olaylar serisi, yukarıda II nci ve III ncü bölümlerde, belgelere dayanılarak açıklanmıştır. Bu geniş panaromanın içerisinde, Cumhuriyet Senatosunun bilgi edinmesinde daha çok kolaylık sağlanmasına yardımcı olmak üzere, çeşitli belgelerin Yaşar Tunagür'e ilişkin kanaatlerini, bu belgelerde aynı ile geçen kelime ve sözlerle kısaca ortaya koymakta ve özetlemekte yarar görmekteyiz.

Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu dosyalarında toplanan bütün bu belgelerin her birinden alınan kısımlar madde halinde aşağıda sıralanmıştır.

1. İçişleri Bakanlığının 12.8.1965 gün, Emniyet Genel Müdürlüğü şube I. B. 12273-14172 ve 78075 sayılı yazılariyle Devlet Bakanlığına bildirildiğine göre İzmir Gezici Vaizi Yaşar Tunagür:

a) Cumhuriyet, Atatürk ve 27 Mayıs aleyhtarlığı yapmıştır.

b) Millî birlik ve beraberliği bozucu faaliyetlerde bulunmuştur.

c) İrticayı yaymak için gayretler sarf etmiştir.

d) Din istismarı yolu ile partiler propagandalarında direkt ve endirekt rol oynama hazırlığı içindedir.

(İçişleri Bakanlığının bu yazıları Devlet Bakanlığının 18.10.1965 gün ve 2253 sayılı yazıları ile Diyanet İşleri Başkanlığına havale edilmiş ve Diyanet İşleri Başkanlığı genel evrakına 6.11.1965 gün ve 1123 sayı ile kaydedilmiştir.)

2. Bir emniyet makamı tarafından Sayın Cumhurbaşkanına sunulan ve Cumhurbaşkanlığınca Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonuna verilen dosyada mevcut raporda Yaşar Tunagür'ün Devlete ve millete zararlı yıkıcı faaliyetleri özetle aşağıdaki gibi anlatılmıştır.

a) Sağ cephenin liderliğini ele geçirmek için bütün irtica faaliyetlerinin destekleyicisi olmuştur.

b) Edirne Müftüsü iken (1960-1963 yıllarında) vaizlerinde, halkı Hükümet aleyhine tahrik edici konuşmalar yapmıştır.

c) İzmir gezici vaizi iken (1963-1965 yıllarında) Arap ülkelerindeki Müslüman Kardeşler Cemiyeti adlı irticaî teşekkülle ve Irak'taki nurcularla irtibatta bulunmuştur. Irak'a nurcu talebe gönderilmesine yardımcı ve Nur yayınlarının sağlanması ve dağıtılmasına aracı olmuştur. Kur'an kurslarından ve ilahiyata öğrenci yetiştiren derneklerden sağladığı paraları Irak'taki nurcu öğrenciye dağıtılmak üzere gönderdiği anlaşılmıştır.

d) Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığına geldikten sonra kendi cephesine bağlı bütün şahısları, özellikle nurcuları, Diyanet İşleri Başkanlığında ve illerde kilit yerlere tayin etmiştir,

e) 25 Temmuz 1966 günü Ankara'ya gelen Irak nurcularının başı Ahmet Ramazan Tuncer'i evinde misafir ederek onunla şu hususları kararlaştırmıştır:

(1.)

Irak'ta Türk kültürünün gelişmesine hizmet eden, Irak Türkleri bölgesinde Türk okulları açılmasına çalışan Irak Kültür Ateşemiz Reşat Oğuz'un merkeze alınması ve yerine bir nurcunun tayin edilmesi,

(2.)

Irak'ın Türk öğrencilerine açmayı düşündüğü burslardan nurcuların faydalanmasının sağlanması.

(3.)

Müslüman Kardeşler Cemiyeti liderlerinden Seyyit Kutup'a ait eserlerin Türkçeye çevrilmesi için tercüme ve yayın şirketi kurulması.

f) Rabitatül Âlemi İslam Cemiyeti Genel Sekreteri olan Muhammet Elsaffaf ile ilişkide bulunmakta, bu cemiyetin İsviçre'deki Şubesi Başkanı Sait Ramazan ile muhabere etmektedir.

g) Tunus Müftüsü Fadıl Benaşur'un 1967 yılında yurdumuzu ziyaretinde kendisi ile yaptığı çeşitli konuşmalarda; yurt dışına gönderilen elçilerimizin Cuma namazına gitmedikleri, yerlerine din adamlarından elçi seçilmesi gerektiğini, bir gün şeriat kanunlarının ülkemizde yeniden uygulanacağını söylemiştir.

3. Dışişleri Bakanı Sayın İhsan Sabri Çağlayangil imzası ile 7 Temmuz 1970 gün ve 1597 sayılı yazı ile Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu Başkanlığına aşağıdaki husus bildirilmiştir.

"1969 yılı Hac mevsiminde Cidde Büyükelçiliğimizi takviye etmek üzere merkezden muvakkaten gönderilen bir memurumuzun dönüşte bağlı bulunduğu daireye sunduğu hususî bir raporda Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür'ün Rabûtatül Âlemül İslâm toplantılarına (Hemen hemen her gün iştirak ettiği) bildirilmektedir."

4. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askerî Savcılığının 7 Aralık 1971 tarihli Yaşar Tunagür hakkındaki "iddianame ve kovuşturmaya yer olmadığı kararı" yazısının (delillerin tahlili ve münakaşası) bölümünün 1 inci maddesi son fıkrasında açıklanan, Dışişleri Bakanlığının dosyada mevcudolduğu bildirilen yazılarında şu husus açıklanmıştır;

"1968 yılında Irak Hükümetinin davetlisi olarak Irak'ı resmen ziyaret eden sanığın 24 Mayıs 1968 tarihinde bir televizyon mülakatında (Bütün Müslüman ülkelerin siyasetlerini bir İslâm birliğinin kuruluşunu sağlayacak şekilde düzenlenmeleri) gerektiğini söylediği ve bu şekilde beyanat ve davranışları takibetmekte olduğumuz dış politika esaslarıyle kabili telif bulunmadığı"

5. Vâkı istek üzerine İmroz Müftüsü M. Necati Sönmezer'in, Yaşar Tunagür ve adamlarının zararlı faaliyetleri hakkında tanzim edip 25.9.1967 tarihli raporu ile Cumhurbaşkanlığı Yüce katına ve Başbakanlığa sunulan raporunda;

a) Yaşar Tunagür ve adamlarının millî bütünlüğümüzü bölmeyi hedef tutan faaliyetler içinde bulunduğu,

b) Millî bütünlüğümüzü bölmeyi hedef tutan faaliyetler içinde bulunan bazı şahıslarla işbirliği yaptıkları, bunlardan bazılarının Diyanet İşleri Başkanlığında önemli yerlere tayin edilmelerini sağladıkları, bunlar arasında yıkıcı faaliyetlerinden dolayı mahkûm olmuş kimselerin de bulunduğu,

c) Kendi emellerine hizmet etmeyen personeli yıldırmak için, kanunlara aykırı işlemler, usulsüz tayinler ve nakiller yaptıkları,

d) Kendi adamlarını ve faaliyet ortaklarını önemli yerlere kayırmak ve onlara bazı maddî imkânlar sağlamak için kanunlara aykırı tasarruflarda bulundukları,

e) Yaşar Tunagür'ün, bazı bakanlar ve yakınları ile özel münasebetleri olduğunu etrafa yayarak, kanunsuz hareketlerine karşı çıkanları sindirmeye çalıştığı,

Açıklanmıştır.

6. Eski Diyanet İşleri Başkanlarından Sayın İbrahim Elmalı'nın bu görevi başında iken Sayın Cumhurbaşkanına yazdıkları mektkupta Yaşar Tunagür için aşağıdaki hususları açıklamışlardır.

"a) Aylardan beri Diyanet İşleri Başkanlığını huzursuz eden bir oyun, Muavinim Yaşar Tunagür tarafından tezgâhlanmakta, Diyanet İşleri Başkanlığını tedvire memur Devlet Bakanı Refet Sezgin tarafından da fiil safhasına konulmaktadır.

b) Haberi olmadan önemli tasarruflara giriştiği, dilediğini emekli yaptığı, teşkilâtı karıştırıp huzursuz kıldığı için Yaşar Tunagür'den bu türlü yetkilerini aldığını, Devlet Bakanı Refet Sezgin'in bu tasarruftan vazgeçmesi için kendisini zorladığını, yapmayınca da bu yetkileri verdiği İkinci Muavini Cemalettin Kaplan'ın Başkan Muavinliği görevinin Devlet Bakanınca iptal edildiğini,

c) Diyanet İşleri Başkanlığınca bazı din görevlilerinin evlerinde yapılan araştırmada, bazı yıkıcı, bölücü ve irticaî faaliyetleri tespit eden belgeler ele geçirilmiş ve haklarında tahkikat açılmıştır. Bu tahkikatın açılıp genişletilmesi Devlet Bakanı Refet Sezgin ile Muavinim Yaşar Tunagür'ü her nedense rahatsız etmektedir. Bu sebeple müfettişlerimiz ve Teftiş Kurulu Başkanı devamlı tazyike mâruz bırakılmakta ve tahkikat ile ilgili eldeki mevcut vesaik, hadisenin mahiyeti henüz vuzuha kavuşmadan ve tahkikat bitmeden Bakan tarafından istenilmektedir. Vesikalar verilmediği için, Teftiş Kurulu Başkanına Sayın Bakan tarafından, gelen heyetler huzurunda hakaretamiz sözler sarf edilmiştir."

7. Diyanet İşleri Başkanı A. Rıza Hakses tarafından 20.2.1967 tarihli zata mahsus bir yazı ile Devlet Bakanı Refet Sezgin'e, Yaşar Tunagür hakkında şunlar yazılmıştır:

"a) Teşkilâtın Yaşar Tunagür'ü istemediği, Başkanlığın haberi olmadan kendi adamlarını tayin ettiği, nurcu ve Süleymancıları himaye ettiği, bu tayinlerden bazılarının bakanın emri vardır diye yaptırdığını,

b) Merkez Postanesi vasıtasiyle hemen her gün kendisine illerden ve kazalardan hediyeler geldiği,

c) Diyanet İşleri Başkanına ait odanın masa dolaplarını gizlice arattırdığı,

d) Kastamonu ilindeki Nurullah Camiine tayin edilen Hamdi Çivicioğlu'ndan, Bakana verilecek ziyafete karşılık 200 TL. aldığı,

8. Diyanet İşleri Başkanı A. Rıza Hakses imzası ile 14.10.1967 tarih ve özel 151 sayılı yazı ile Devlet Bakanlığına, İzmir Müftülüğüne tayin edilen Ahmet Karakullukçu için düzenlenen kararnamedeki yanlış beyan hakkında bilgi verilerek ayrıca, aşağıdaki hususlar bildirilmiştir.

"Yukarıda bahis konusu edilen ifadelerin tetkikinden de anlaşılacağı veçhile Ahmet Karakullukçu'nun Erdek Müftülüğünden İzmir Müftülüğüne nakli hakkındaki kararnameye dercedilen ve adı geçenin Hukuk Fakültesi ve Yüksek İslam Enstitüsü mezunu olduğu hakkındaki beyanların hilafı hakikat olduğu ve bu sıfatların Başkan Yardımcısı Vekili Yaşar Tunagür tarafından kararnameye yazdırıldığı sarahaten tespit edilmiştir.

Bu durum karşısında Yaşar Tunagür'ün bu hareketi T.C. Kanununun 139 uncu maddesinde tadat edilen (Resmî evrakta sahtekârlık) suçunu teşkil ettiği cihetle hakkında Memurin Muhakematı Hakkındaki Kanuna göre ekli olarak sunulan ifadeler muvacehesinde tahkikat icrası ve fezleke tanzimi gerekmekte ve ayrıca disiplin cezasını da icabettirdiği kanaatindeyim."

9. Diyanet İşleri Başkanı A. Rıza Hakses 28.10.1967 gün ve 168 sayılı zata mahsus ve gizli kaydını kapsayan bir yazı ile Devlet Bakanlığına bildirdiğine göre;

"a) 633 sayılı Kanun Diyanet İşlerinin idaresinde bütün yetki ve sorumluluğu kendisine tahmil ettiği halde, yetkilerinin, üst siyasî makamlardan destek gören Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür tarafından, fiilen elinden alınmıştır.

b) Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür daire içinde kendi adamlarından müteşekkil bir şebeke kurmuştur. Bütün işlerin bu şebeke tarafından yürütüldüğü, kanun ve nizamlara uygun olarak verdiğim emirler yerine getirilmemektedir.

c) Şebekenin devamlı olarak tehdit ve hatta tecavüzüne maruz kalmaktadır.

d) Yaşar Tunagür ve şebekesi, kendisinden habersiz birçok tayinler yapmıştır. Bu kanunsuz tasarrufları önlemek için yayınladığı tamimlerin Bakan tarafından engellenmek istenmesinin sebeplerini anlamakta güçlük çekmişlerdir.

e) Yaşar Tunagür'ün hiçbir ilmî güce sahip bulunmadığını yegane marifetinin sureti haktan görünüp birtakım zavallıları aldatmaktan ibaret bulunduğunu,

f) Kendisinin makam odasında Yaşar Tunagür'ün adamı olan Hüseyin Özgün tarafından tehdidedilmiştir.

g) Daire içinde nahoş hadiselere meydan verilmemesi için tezviratçı bir ruha sahibolan Yaşar Tunagür ve onun maşası olan Hüseyin Özgün'ün aslî vazifelerine iade edilmesinin zarurî bulunduğunu",

(Sayın Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'nin bu yazıya cevabı önce yazı sahibi Diyanet İşleri Başkanına izin vermek, sonra da emekliye sevketmek olmuştur.)

10. Diyanet İşleri Başkanı A. Rıza Hakses 18.11.1967 gün ve 188 sayılı yazı ile Devlet Bakanına aşağıdaki hususları bildirmiştir.

a) Yaşar Tunagür, teşkilât içerisinde fesat yaratmaktadır. Kendi taraftarı olan bir kısım bölücü zihniyetli memurları riyasetimize karşı itaatsizliğe teşvik etmiştir.

b) İzmir Müftüsü hakkında yanlış beyanda bulunmak suretiyle yüksek makamları müşkül vaziyette bırakmıştır.

c) Emir ve kanun dinlememektedir. Bu şahsın zatıâlilerince tutulmak ve korunmak istenmesindeki sebepler anlaşılamamıştır.

11. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askerî Savcılığının Yaşar Tunagür hakkındaki 7 Aralık 1971 tarihli Karar No. 1971/170 ve Esas No.: 1971/232 sayılı "İddianame ve kovuşturmaya yer olmadığı" kararında yer yer aşağıdaki hususlar açıklanmıştır.

a) Giriş bölümünde laiklik, din istismarı üzerinde ve siyasî iktidarların yetkilerini kötüye kullanarak din istismarı yaptıkları yolunda bilgi verildikten sonra aynen şöyle denilmiştir:

"Eski Diyanet İşleri Başkanı Yardımcısı Yaşar Tunagür'ün ön planda yer aldığı, adı geçen hakkında iddianame tanzimine kadar varan olaylar zinciri de bunun en tipik misallerinden biridir. Tunagür aşağıda etraflı şekilde izah edileceği üzere gerek makam ve memuriyetini gerekse manevî nüfuzunu iktidarın ve dolayısiyle kendisinin ikbali için kullanmış, buna mukabil dayandığı iktidar da suç işlemek, iki Diyanet İşleri Başkanını değiştirmek pahasına bile olsa bu elemanını çeşitli isnat ve şaibelere rağmen, kendisinin iş başından uzaklaştırılana kadar muhafaza etmekte mukabelede bulunmuştur."

b) Delillerin tahlil ve münakaşası bölümünün 1 inci maddesinde:

"Sanığın birtakım siyasî kombinezonlara giriştiği, 1969 yılı Ekim ayında yapılan Milletvekili genel seçimlerinden bir müddet önce Güneydoğu ve Doğu illerini içine alan Adana, Diyarbakır, Urfa, Gaziantep, Batman, Siirt, Başhan, Bitlis, Tatvan ve Van'ı kapsayan bir gezi yaptığı bu gezi esnasında A.P. iktidarının desteklenmesini ve ona oy verilmesini gerek din görevlileri ve gerekse vazettiği cemaatten isteyen sanığın bu yolda kaderini bağladığı siyasî iktidara menfaat ve dolayısıyle şahsî nüfuz temini için propaganda yaptığı aynı konuyu inceleyen Diyanet İşleri müfettişlerinin tanzim ettiği rapor ve olaya bizzat tanık olan şahısların beyanlarından anlaşılmaktadır...

Sanık Yaşar Tunagür Kayabağlar şeyhlerinin kapatılan Millî Nizam Partisine geçtiğini haber alınca Van ve Diyarbakır müftülerini yanına alıp oraya gitmek ve şeyhleri A.P.'ye çevirmeye teşebbüs ettiği, bu durumu Ankara'da kendisini ziyaret eden Van Müftüsü Kasam Arvas'a söylediği tanık beyanlarından anlaşılmaktadır. Ancak sanığın bu teşebbüsünün tatbik safhasına koyup koymadığı tespit edilmemiştir. Bununla beraber sanığın gerek siyasî ve gerekse şahsî nüfuz temini için ne şekilde din istismarı yaptığını göstermesi yönünden enteresan bir vakıadır.

Yine sanığın Siirt Tillo bucağını diğer yerlerle nispetlendiğinde dinî yönden çok aşırı imkânlar sağlayıp din görevlisi kadrosu verdiği, böylece kendisini bu bölgenin manevi lideri durumuna sokmaya çalıştığı, bilahara dinî mevkiini ve sağladığı imkânları istismar ile o bölge halkında dinî propaganda yaptığı tanıklarca doğrulanmaktadır."

c) Delillerin tahlil ve münakaşası bölümünün 2 nci maddesinde: "Sanığın bazı Hükümet erkânı ile yakınlık kurduğu ve bu durumu Diyanet İşleri Başkanlığı camiasında herkese ihsas ettirerek manevî nüfuz ve baskı teminine çalıştığı, bu yolda personel üzerinde temin ettiği bu baskıdan faydalanarak maiyetindeki birtakım personeli kanunlara veya kanunla kazanılmış haklara aykırı iş yapmaya icbar ettiği, üçbin nüfuslu Siirt'in Aydınlar bucağına bir cami, beş mescit ve bir kur'an kursu olmasına rağmen, 9 tanesi kendi imzasıyle olmak üzere 15 din görevlisi kadrosu sanık Yaşar Tunagür tarafından verilmiştir. Keza Mutki İlçesi Ohin Köyüne iki cami olmasına rağmen üç imam kadrosu, 87 haneli Ferhant köyüne iki imam-hatip kadrosu vermiştir. Türkiye köylerinin % 80'i bir imam kadrosuna dahi sahip değil iken bu şekildeki tayinler manidardır. Partizanlık mülahazası ile mi, yoksa hemşehrilik saiki ile mi veya sırf hayır olsun diye mi bu şekilde davrandığının tespiti mümkün değil ise de, sanığın dinî nüfuzunu suiistimal ile zikri geçen yerlere üstünlük ve rüçhaniyet tanıdığı inkâr edilmez bir gerçektir. Sanığın bu tutum ve davranışları ile T.C. Kanununun 242 nci maddesini mümas dinî sıfatından istifade ile nüfuz suiistimali suçunu ika ettiği mevcut delillerden anlaşılmaktadır.

d) Delillerin tahlil ve münakaşası bölümünün 3 üncü maddesinde: "Yaşar Tunagür'ün Diyanet İşleri Başkan Muavinliğine getirildikten sonra Diyanet İşleri Başkanlığında İbrahim Elmalı, A. Rıza Hakses ve Lütfü Doğan'ın üzerlerinde kendi vazife ve memuriyet hudutlarını aşarak bir baskı kurmaya çalıştığı, bunda muvaffak da olduğu Başkanların görevlerine müdahale ile kendi istemine uygun icraata zorladığı, karşı çıkan Başkanlarla siyasî iktidarı da arkasına alarak mücadele ettiği, mücadelelerden galip çıkarak evvelâ İbrahim Elmalı, sonra da A. Rıza Hakses'i görevinden uzaklaştırmaya sebep olduğu, gerek ismi geçen

Diyanet İşleri eski başkanları ve gerekse tanıklarca doğrulanmaktadır. Diğer yandan sanığın 633 sayılı Kanunla valilere tanınan inha hakkını hiçe sayarak gerekli formalitelere dahi lüzum görmeden re'sen birtakım tayin tasarruflarında da bulunduğu, sanığın görev ve yetki hudutlarını aşıp kanunun koyduğu şekillere uymadan tasarruflar yaptığı... Yine, sanık Yaşar Tunagür kendi paralelinde olmayıp da usulsüz ve sebepsiz görevlerinden uzaklaştırdığı birtakım personelin Danıştaydan almış oldukları tehiri icra ve eski görevlerine iade yolundaki kararları yetki hudutlarını aşarak icra etmemiş ve ettirmemiş olduğu" kaydedilmiştir.

e) Delillerin tahlil ve münakaşası bölümünün 4 üncü maddesinde:

"Merkez Disiplin Kurulu Başkanlığını da yapan sanığın Disiplin Kurulunun normal çalışmalarına, kayıtlarının muntazam tutulmasının ve kurul üyelerinin çalışmalarında gerekli dikkat ve ihtimamı göstermelerine, Kurul Başkanı olarak temin etmemek ve bu suretle Disiplin Kuruluna intikal eden dâva dosyalarında bulunan birtakım evrakın kaybolmasına sebep olmak suretiyle T.C. Kanununun 230 uncu maddesine mümas vazifeyi ihmal suçunu da ika ettiği anlaşılmaktadır.

f) Delillerin tahlil ve münakaşası bölümünün son kısmında:

"Sanığın sübuta erecek olan siyasî menfaat ve şahsî nüfuz temin ve tesis eylemek maksadıyle dini veya dinî hissiyatı ile veya dince mukaddes sanılan şeylere âlet edilerek propaganda yapmak suçundan eylemine uyan T.C. Kanununun 163/4 üncü, 173 ve mezkûr maddenin müteaddit defalar ihlâl edilmiş olması sebebiyle aynı kanunun 80 inci maddesi; kendisi sıfatından istifade ederek kanunlara göre kazanılmış haklara muhalif iş ve sözlerde bulunmayı bir kimseyi icbar ve ikna etmek suçundan ve bu fiilin müteaddit kereler işlenmiş olması sebebiyle eylemine uyan T.C. Kanununun 242/2 ve 80 inci, memuriyetine ait vazife ve nüfuzu suiistimal ile kanun, nizamın tayin ettiği ahvalden başka surette keyfi muamele yapmak ve yapılmasını emretmek suçundan dolayı ve bu suçu da müteaddit kereler ika etmiş olması sebebiyle eylemine uyan T.C. Kanununun 228/1 ve 80 inci maddesi; vazifeyi ihmal suçundan eylemine uyan T.C. Kanununun 230 uncu maddesi uyarınca tecziyesini" denilmektedir.

g) Sabit görülmeyen diğer isnatların tahlil ve münakaşası bölümünün; 13 üncü maddesinde:

"Sanığın nurculuk faaliyetleri içinde bulunduğu, hattâ nurcuların liderlerinden olduğu iddiası yaygın bir söylenti halindedir. Nurculuğun din kisvesi altında milletimizin dinî inançlarını sömürerek şer'i bir düzen kurmak istediği bütün çıplaklığı ile ortaya çıkmıştır. Yine sanığın nurculuk faaliyetlerine direkt olarak katılması bile nurcu olarak bilinen din görevlilerini himaye eder bir tutum içinde bulunduğunu ihsas ettirmesi ve bu yolda nurculuk faaliyetlerinde bulunduğu şek-

linde karineler mevcut olmakla beraber, sanığın meslekî sıfatı nazara alındığında, kendisinin çeşitli dinî akımlara adapte olup onlardan yana göründüğü açıkça anlaşılacaktır. Bu konuda kanaatimiz odur ki, Tunagür hiçbir dinî ekole samimiyetle inanmamış, kuvvetli ve kendisi için yararlı gördüğü bütün dinî akımlardan kendi mevkiini sağlamlaştırmak ve daha yüksek mevkilere çıkabilmek için istifadeyi mübah görmüştür. Sanığın bu şekilde hareketleri de yukarıda söylediğimiz sebeplerden nurculuk faaliyetleri olarak nitelendirilmeyip kendisine şahsî nüfuz temini için din istismarı olarak kabul edilmiş ve hakkında T.C. Kanununun 163 üncü maddesine muhalefet suçundan açılan dâvanın bir delili olarak ileri sürülmüştür." denilmektedir.

h) Sabit görülmeyen diğer isnatların tahlil ve münakaşası bölümünün 15 inci maddesinde;

"Şer'i düzeni isteyen bölücü akımlarda bulunmak isnadına gelince; kararımızın gerek iddianame ve gerekse kovuşturmaya yer olmadığı kısmında müteaddit vesilelerle tekrarladığımız gibi sanık bütün dinî akımlarla zaman zaman ilişki kurmuş ancak bu ilişki kanaatimizce şahsî menfaat ve nüfuz temini kaygısı ile tesis edilmiştir." denilmiştir.

12. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Numaralı Askerî Mahkemesinin 23.2.1972 gün ve Esas No.: 1972/28 Karar No.: 1972/29 sayılı Yaşar Tunagür hakkındaki gerekçeli kararında şunlar yazılıdır:

"İddia makamı yukarıda açıklanan isnatlarını ortaya koymuş ve bunların delillerini göstererek sanığın T.C. Kanununun 163/4, 173, 228, 230, 242, 71 ve 40 ıncı maddelerine göre tecziyesini taleb etmiştir.

Bu iddiaya karşı sanık ve vekili; hem suçların hukukî tavsiflerini, hem de işlenmiş tarihleri nazara alındığında sıkıyönetim ilanına sebep olan suçlardan bulanmadığı gereği ile Sıkıyönetim Askerî Mahkemesinin bu dâvayı rüyete görevi olmadığını öne sürmüştür."

Askerî savcının da bu görüşe katılmasiyle Sıkıyönetim Askerî Mahkemesince sanık hakkında aşağıdaki karar verilmiştir:

"Sanık Yaşar Tunagür'e müsnet suçların işleniş tarihleri T.C. Kanununda temas edilen maddeler itibariyle 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 13 ve 15 inci maddelerinde açıklanan ve sıkıyönetim kararnamesinde belirtilen, sıkıyönetim ilanına sebep olan eylemlerden olmadığı gibi sıkıyönetim ilanından sonra da işlenmemiş oldukları ve sıkıyönetim mahkemelerinde görülmekte olan herhangi bir dâva ile de irtibatlı bulunmaması nedeniyle Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Numaralı Askerî Mahkemesi dâvayı rüyete görevli olmadığını, dâva dosyasının görevli mahkemeye tevdi edilmek üzere Sıkıyönetim Komutanlığı askerî sav-

cılığına gönderilmesine kabili temyiz olmak üzere oybirliği ile karar verilip, açıklandı."

13. Danıştay 2 nci Dairesinin 25.5.1972 tarih ve 972/741 Esas ve 972/1507, sayılı kararının "A" bölümünde:

İncelenen soruşturma evrakı ve fezlekeden, sanığın usul ve yasaya aykırı atamalar yaptığı ve 633 sayılı yasa ve cami görevlileri Yönetmeliğinin 15/e ve 18/a maddelerine aykırı hareketle gerekli sınavı yapmadan Abdülaziz Değer'i Diyarbakır Sin Camii Müezzinliğine, Kâzım Aydın'ı Siirt Merkez Vaizliğine usulsüz olarak atadığı, Van ilinde imam-hatip kadrosunda vekâleten görev yapmakta bulunan 2 kişiyi statüsü bakımından farklı olan müezzinlik kadrosuna atamalarda bulunarak yukarıda sözü edilen yönetmelik hükümlerine aykırı hareket ettiği anlaşıldığından, hakkında eylemine uyan T.C. Kanununun 240 ıncı maddesi uyarınca lüzumu muhakemesine ve yargılanmasının Çankırı Asliye Ceza Mahkemesinde yapılmasına karar verilmiştir."

14. Danıştay 2 nci Dairesinin 23.12.1971 tarih ve esas 1971/2977 ve 1971/3188 sayılı kararında;

"Sanığın imam-hatip okulu 2 nci devre mezunu Erdek Müftüsü Ahmet Karakullukçu'yu zamanın Devlet Bakanlığına hukuk fakültesi ve Yüksek İslam Enstitüsü mezunu olarak tanıtarak İzmir Müftülüğüne atanmasını sağladığı ve bu yolda 11.3.1966 gün ve 12248 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan kararnamenin gerçeğe aykırı olarak hazırlanmasına sebep olduğu anlaşıldığından, T.C. Kanununun 340/1 inci maddesi uyarınca lüzumu muhakemesine, yargılanmasının Çankırı Ağır Ceza Mahkemesinde yapılmasına karar verildi." denilmektedir.

15. Danıştay 2 nci Dairesinin 23.12.1971 gün ve 1971/2949 Esas ve 1971/3185 sayılı Kararının 1 inci fıkrasında:

"Karşıyaka Müftüsü Ziya Yoncagül'ün Seferihisar Müftülüğüne atanma işleminin iptali hakkında Danıştay 5 inci Dairesince verilen kararı uygulamama, daha önce bazı din görevlilerinin çıkarılmış tayinleri için Danıştay'ın verdiği iptal ve göreve iade kararlarının uygulanmaması nedeniyle Yaşar Tunagür hakkında T.C. Kanununun 240 ıncı maddesi uyarınca lüzumu muhakemesine ve yargılamanın Çankırı Asliye Ceza Mahkemesinde yapılmasına karar verilmiştir." denilmiştir.

16. 3 Kasım 1972 tarihinde yapılan Devlet brifinginden sonra davetli dinleyenlere dağıtılan ve daha sonra kapsamı basına yapılan brifingte de kamuoyuna açıklanan "Devlet Brifingi" adlı kitabın "Türkiye'de aşırı sağ akımlar" bölümünde 150 nci sayfada "Rabûtatül Âlemi İslâm" kısmında şu hususlar yazılıdır.

"Merkezi dışarıda olan bu kuruluşun lideri Mehmet El Saffaf, Muhammet Surur Sekban ve Hüseyin Saraç'tır. Türkiye ile irtibatını Salih Özcan, Mehmet Ramazan Tuncer ve Yaşar Tunagür sağlamaktadır.

Gayesi, İslam Birliğini kurmaktır."

Aynı kitabın 144 üncü sayfasında da :

"Nurculuk dış örgütlerden merkezi Suudi Arabistan'da bulunan Rabütatül Âlemi İslâm Cemiyeti ile temas halindedir" denilmektedir.

BÖLÜM - V

Sonuç

Çeşitli makam ve yetkililere aid olup, tümü Cumhuriyet Senatosu Araştırma dosyalarında toplanan belgelerden, Yaşar Tunagür'e ilişkin yukarıda IV üncü Bölümde açıklanan kanaatler son derecede ilginçtir.

Cumhuriyet Senatosu Araştırması sonucu bilgi edinilmesinde, bu kanaatlerin göz önünde bulundurulmaması mümkün değildir. Çeşitli makam ve yetkililerin, bu kanatlerini göz önünde tutunca, sorunun ibret ve dehşet verici yönü idrakler önüne serilir.

Bu çeşitli makam ve yetkililerin kanaatleriyle ortaya çıkan sonuç ve özetten;

Yaşar Tunagür'ün:

– Laiklik aleyhtarı faaliyetlerde bulunduğu nurcu olan din görevlilerini koruduğu, irticai faaliyetleri desteklediği, din istismarı yolu ile siyasî partiler propagandasında taraf tuttuğu,

– Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtında, beş yılı aşkın bir süre, son derecede yaygın bir huzursuzluğun yaratıcısı olduğu,

– Yasalara ve yönetmeliklere aykırı tasarruflarda bulunduğu, Danıştay kararlarının uygulanmamasını sağladığı,

– Disiplin Kurulunun çalışmalarını önlediği, bazı önemli evrakın kaybolmasına sebep olduğu, elde ettiği siyasî güç ve nüfuzla iki Diyanet İşleri Başkanının görevlerinden uzaklaştırılmasının âmili olduğu,

– Resmî evrak üzerinde sahtekârlık yapılarak yanlış kararname çıkarılmasına sebep olduğu,

– Bütün bunlara karşı; zamanın siyasî iktidarında Devlet Bakanlığı yapan iki zat tarafından geniş ölçüde korunduğu,

Anlaşılmaktadır.

Halkımızın kutsal duyguları ile ilgili bir kamu görevinin yürütüldüğü Diyanet İşleri Başkanlığının yardımcılığında, beşbuçuk yılı aşkın bir görev süresinde,

Yaşar Tunagür'ün Teşkilâtta sebep olduğu huzursuzluk ve dağınıklık ortadadır. Buna rağmen o günkü iktidarın sorumlu yetkililerince bu kişinin neden uzun süre korunduğunu anlamak güçtür. Diyanet İşleri Teşkilatında 1965 yılı öncesinde var olan ve de 12 Mart muhtırası döneminde Yaşar Tunagür'ün görevden alındıktan sonra yeniden meydana gelen ve bugüne kadar devam eden huzur ve sükûna karşılık, Yaşar Tunagür'ün bu Teşkilâtta bulunduğu beşbuçuk yıla ait karışıklık ve huzursuzluk cidden düşündürücüdür.

Cumhuriyet Senatosu Araştırmasının ortaya koyduğu bilgilerle Yaşar Tunagür'e bağlı olarak kamuoyunu yıllardan beri işgal eden olaylar serisinin derin izleri açıklığa kavuşmuştur. 1965 yılından sonra, politika hayatımızı etkileyen çeşitli faktörler arasında, Yaşar Tunagür'e bağlı olaylar serisinin, azımsanamayacak bir yer kapladığının kanıtları ortaya çıkmıştır.

Laik Devlet esasına göre kurulmuş Cumhuriyetimizin ilk yarım yüz yılı biterken, kurucusunun saptadığı ve Devletimizin temel niteliklerinden biri olan laiklik ilkesinin uygulamada, sorumlu siyasal iktidarlar ve din işleriyle görevli Devlet Teşkilatının elinde düşürüldüğü durum ibret ve dehşet vericidir. Tarihin değerlendirme ve yargısında, Yaşar Tunagür adı, bu türlü davranışların bir simgesi olacaktır.

Cumhuriyet Senatosu Araştırması sonucu elde ettiğimiz sonuçları ve kanaatlerimizi Yüce Cumhuriyet Senatosunun bilgilerine sunarız.

Başkan	Sözcü	Kâtip
Elâzığ	İstanbul	Adıyaman
S. Hazerdağlı	*S. Belül*	Muhalifim, muhalefet şerhim eklidir.
		S. Turanlı
Üye	Üye	Üye
Gaziantep	Afyon Karahisar	Balıkesir
Muhalifim, muhalefet şerhim eklidir.	K. Şenocak	Muhalifim, muhalefet şerhim eklidir.
İ. T. Kutlar	İmzada bulunamadı	*H. Aslanoğlu*
Üye	Üye	Üye
Mardin	Gaziantep	Sivas
Muhalifim, muhalefet şerhim eklidir.	*S. Tanyeri*	*A. Altay*
S. Mehmetoğlu		
Üye		Üye
Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye		Tabiî Üye
M. C. Alpan		*S. Karaman*

DİYANET İŞLERİ BAŞKAN YARDIMCILIĞINDA GÖREVLİ YAŞAR TUNAGÜR'ÜN FAALİYETLERİ KONUSUNDA, KURULAN CUMHURİYET SENATOSU ARAŞTIRMA KOMİSYONU RAPORUNA AİT ADIYAMAN SENATÖRÜ SIRRI TURANLI, GAZİANTEP SENATÖRÜ İ. TEVFİK KUTLAR, MARDİN SENATÖRÜ SAİT MEHMETOĞLU VE BALIKESİR SENATÖRÜ HİKMET ASLANOĞLU'NUN MUHALEFET ŞERHLERİ

MUHALEFET ŞERHİ

Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sayın Mehmet Özgüneş tarafından verilen 26 Nisan 1969 tarihli önergesi ile Anayasanın 88 inci ve Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 133-138 inci maddeleri gereğince Cumhuriyet Senatosu Araştırmasını talep etmiştir.

Mezkûr talep, tüzük gereğince işlem gördükten sonra, kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonumuz, meseleyi önerge sahibinin ileri sürdüğü konularda Yüksek Heyetin bilgi edinmesini temin etmek için gereken bilgileri toplamış ve incelemeyi yapmıştır.

İnceleme neticesi hazırlanan rapor tab edilmiş ve Cumhuriyet Senatosunun muhterem üyelerine dağıtılmak suretiyle Cumhuriyet Senatosunun gündemine alınmıştır. Bu suretle rapor Cumhuriyet Senatosuna mal edilmiştir.

1973 seçimleri sebebiyle rapor Senatoda müzakere edilmemiş ve seçim neticesi, Komisyonumuzun bazı üyeleri değişmiştir. Seçilemeyen üyelerimiz yerine yeni seçilen üyelerin ilavesiyle tamamlanan yeni Komisyonumuz, cumhuriyet Senatosu gündemine alınmış fakat, yukarıda arz olunan seçimlerin yapılmasından dolayı görüşme imkânı olmayan rapor, yeni teşekkül eden Komisyonumuzun oylarının ekseriyetiyle, yeniden incelenmek üzere Cumhuriyet Senatosu Başkanlığından talep edilmiş ve getirilen rapor yeni baştan tanzim kılınmıştır.

Bu rapora, aşağıda arz olunan sebeplerden dolayı muhalif bulunmaktayız:

1. Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 76 ncı maddesinde, (Tasarı veya teklifin kesin olarak oylanmasından önce, ibare ve üslup veya tertip itibariyle hatalı olduğu bir üye veya komisyon tarafından ileri sürülür ve bu iddia Genel Kurulca yerinde görülürse metin ilgili komisyona verilir.) denilmek suretiyle Genel Kurula verilmiş bulunan bir metnin değiştirilmesi ancak Genel Kurulun kararına vabestedir.

Komisyon bu lazimeye riayet etmemiştir.

2. Yaşar Tunagür'e isnat edilen fiillerin bir kısmı yetkili yargı organları (Danıştay, Sayıştay ve Örfi İdare Yargı Organları kararları) ile beraat etmiştir.

İsnat edilen suç mevzuu fiillerin bir kısmı hakkında da, yetersizlik kararı verilmiş ve yetkili mahkemelere dosyalar gönderilmiştir.

Bu dosyalarda 18.5.1974 gün ve 1803 sayılı af Kanunu kapsamına girmesi sebebiyle dosyalar işlemden kaldırılmıştır.

Parlamentonun teşekkül eden diğer komisyonlarında, affın şümulüne giren konular, komisyonlarınca, affın kapsamına girmesi sebebiyle esasa girmeden affın kapsamına girdiği hususu Umumî Heyete bildirilmektedir.

Komisyonumuz ise, diğer komisyonların ve teessüs eden tatbikatın hilâfına, raporda görüldüğü gibi, yargı organlarında beraat eden, Örfî İdare savcılarınca takipsizlik kararı verilen ve affın kapsamına giren müsnet suçları, teamül ve tatbikat hilâfına Yaşar Tunagür'ü küçültmek ve hakaret etmek suretiyle teşhir edilmekte ve dolayısıyle o günkü iktidar kötülenmek istenmektedir.

Mâruz nedenlerle rapora muhalifiz.

Kâtip	Üye	Üye	Üye
Adıyaman	Gaziantep	Mardin	Balıkesir
S. Turanlı	*İ. T. Kutlar*	*S. Mehmetoğlu*	*H. Aslanoğlu*

3. DEPREM VE DEPREMLE İLGİLİ YERLEŞİM, MESKEN, ULAŞIM, DAĞITIM, DEPOLAMA VE AFETLER FONU HAKKINDA

Önerge Sahipleri :

1. Kemal SARİİBRAHİMOĞLU (Adana) (10/59)

2. İbrahim ÖZTÜRK (Ankara) (10/60)

Önergelerin Görüşüldüğü Birleşimler :

16 Aralık 1976

21 Aralık 1976

18 Ocak 1977 Önergeler birleştirilmiştir.

20 Ocak 1977

Araştırma Komisyonu Raporunun

Görüşüldüğü Birleşim : 5 Nisan 1979

1. - Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun; deprem ve depremle ilgili yerleşim, mesken, ulaşım, dağıtım ve depolama konusunda Senato Araştırması isteyen önergesi. (10/59)

BAŞKAN – Bir önerge var, takdim ediyorum. (*)

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Memleketimiz deprem kuşağında olmak gibi bir talihsizlikle karşı karşıyadır. Sık sık depremler olmakta, binlerce vatandaşımız hayatlarını servet ve evlerini kaybetmektedirler.

Her depremden sonra günlük tedbirlerin ötesinde, köklü ve ciddî tedbirler alınması düşünülmemektedir.

Oysa ki, bugünkü dünyamızda, jeoloji ve sismoloji ilimleri çok ilerlemiş olup, birçok önlemleri peşinen önerecek ve depremleri yaklaşık olarak önceden tespitle halka duyuracak olanaklara kavuşmuştur.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 29 - S. 282, 283

Yapılan neşriyattan, Çin ve Japonya gibi deprem kuşağındaki uygar milletlerin bu yolda hayli mesafe aldıkları ve deprem zararlarını asgariye indirdikleri anlaşılmaktadır.

Bu cümleden olarak, mesken yapımının ve yerleşme politikasının da ciddî etüdlere dayanan uzun vadeli programlara bağlanması suretiyle deprem zararlarının azaltılabileceği bilinen bilimsel gerçekler arasındadır.

Depremden sonra, ulaştırma, depolama ve dağıtım olanaklarımızın da acınacak derecede ilkel ve yetersiz olduğu son deprem felaketinde bir kere daha meydana çıkmış bulunmaktadır.

Uygar bir milletin evlatları olarak, vatandaşlarının ve kardeşlerinin yardımına gereği kadar süratli ve müessir şekilde el uzatamamanın aczi, millet olarak tümümüzün vicdanlarını sızlatmaktadır.

Dün Varto'da, bugün Van'da telafisi imkânsız maddî ve manevî zararlarımıza sebep olan depremin, yarın büyük kentlerde tekrarı imkânsız olmadığına göre, çok daha büyük boyutlara ulaşacak can ve mal kayıpları olabilecektir.

Büyük kentleri çevreleyen gecekondu semtleri kadar müessir, belediye kontrolundan mahrumiyet yüzünden taş ve beton yığını olarak nitelendirilebilecek pek çok yapının, yarının felaketini hazırlayan ölüm pramitleri olabileceğini söylemek için kâhin olmaya gerek yoktur.

Deprem ve depremle ilgili, yerleşim, mesken, ulaşım, dağıtım ve depolama ve de benzeri çalışmaların ve genellikle mesken sorunlarının yetkili ve etkili bir kuruluş eliyle ve partiler üstü bir anlayışla ele alınması, plân ve programa bağlanması, millî bir politika olarak sürdürülmesi, acil bir zaruret haline gelmiştir.

Bu nedenlerle, arz ettiğim konuların, araştırılıp, tedbirlerinin saptanması için, kurulacak bir komisyon marifetiyle Senato Araştırması yapılması için gereğini saygı ile arz ve istirham ederim.

Adana Senatörü
Kemâl Sarıibrahimoğlu

BAŞKAN – Tüzük gereğince gereği yapılacaktır.

2. - Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, afetler fonunun durumunu ve kullanılmasını saptamak amacıyla Senato Araştırması isteyen önergesi. (10/59) (*)

BAŞKAN – Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün afetler fonunun durumun kullanılmasını saptamak amacıyla Senato Araştırması açılmasını isteyen önergesini bilgilerinize sunuyoruz.

(*) C. S. Tutanak Dergisi: C. 29 - S. 315, 316.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

1051 sayılı Yasa hükümlerinde değişiklik yapan 7269 sayılı Yasa gereğince, bir "afetler fonu" kurulduğu bilinmektedir. Bu fon ilk kez 25.5.1959 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 11.12.1959 tarihli "Fon sarf yönetmeliği" ile uygulanmaya konmuştur.

Bingöl ve Gediz depremlerinden sonra adı geçen fonun mevcudiyeti hatırlanarak toplanan paranın kullanılmasına teşebbüs edilmiş, ancak fonda para bulunmadığı görülmüştür.

Bunun üzerine İmar ve İskân Bakanlığınca durumun saptanması amacıyle konu müfettişlere incelettirilmiş ve aşağıdaki hususlar ortaya çıkarılmıştır.

1. Fon harcamaları 7269 sayılı Yasaya göre Sayıştay tarafından denetlenecektir.

2. Bu denetleme 1.1.1968 tarihinden başlamak üzere yürütülecektir.

3. - 7269 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği 1968 yılından 1975 yılına kadar geçen 7 yıl içinde Sayıştaym denetim görevine ilişkin isteklerine İmar ve İskân Bakanlığı olumlu cevap vermemiş; yani Sayıştay denetiminden kaçmıştır.

4. - Afetler fonunda toplanan para yasalara ve yönetmeliğe uygun biçimde harcanmamış, örneğin Afet İşleri Genel Müdürlüğüne bağlı İnşaat Amirlikleri usulsüz harcamalar yapmışlardır.

Deprem bölgeleri İmar ve İskân Heyeti Başkanlığının harcamaları ile merkez hesapları arasında milyonlarca liralık mutabakatsızlık bulunduğu müfettişlerce saptanmıştır.

5. - Deprem bölgelerinde görevlendirilen personele ödenen deprem zammı, keyfi ölçülere ve bordrolara göre yürütülmüştür. Örneğin, Gediz depreminde 5,5, Bingöl depreminde 15,5 milyon Türk lirası deprem zammı olarak ödenmiş, müfettişler tarafından yapılan incelemelerde usulsüzlükler saptanmış, fakat buna rağmen keyfi ödemeler devam etmiştir.

6. - Adı geçen fondan, yasalara aykırılığı açıkça bilindiği halde liman ve dalgakıran yapılmış, lise binası inşa edilmiş, DSİ'ce yapılması gereken dere ve kanal ıslahı işler, bu fondan karşılanmıştır.

Sonuç :

Ülkemiz sık sık doğal afetlerle ve özellikle depremlerin yarattığı korkunç zararlarla karşı karşıya gelmektedir. Birinin yaralarını sararken bir diğer afet halkımızı yakalamaktadır. Bu kez meydana gelen Van depremi Ulusça hepimizi yürekten yaralamıştır. Buna rağmen aldığımız tedbirler yetersiz kalmakta, bir de çok yararlı bir fonun iyi kullanılmaması ve başka amaçlara harcanması, başarısızlığımızı artırmaktadır.

Bu nedenle, Afetler Fonunun kurulduğu tarihten itibaren bugüne kadar geçirdiği aşamalar, bu fonda toplanan paraların kaynakları, miktarı ve harcandığı yerlerle, yasalara ve yönetmeliğe uygun biçimde harcanıp harcanmadığı, Sayıştay denetiminin yürüyüp yürümediği hususlarını saptamak amacıyla, Anayasanın 88 inci maddesi gereğince bir (Senato Araştırması) karar verilmesini saygılarımla dilerim. 16.12.1976

Ankara Senatörü
İbrahim Öztürk

BAŞKAN - Gereği yapılacaktır efendim.

3. - Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemâl Sarıibrahimoğlu'nun, deprem ve depremle ilgili yerleşim, mesken, ulaşım, dağıtım ve depolama konusunda Senato Araştırması isteyen önergesinin açıklaması (10/59) (*)

BAŞKAN - Sayın Kemâl Sarıibrahimoğlu?.. Buradalar. Sayın bakanlar?.. Yoklar. Buyurun efendim önerge okunsun.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Memleketimiz deprem kuşağında olmak gibi bir talihsizlikle karşı karşıyadır. Sık sık depremler olmakta, binlerce vatandaşımız hayatlarını, servet ve evlerini kaybetmektedirler.

Her depremden sonra günlük tedbirlerin ötesinde, köklü ve ciddi tedbirler alınması düşünülmemektedir.

Oysaki, bugünkü dünyamızda, jeoloji ve sismoloji ilimleri çok ilerlemiş olup, birçok önlemleri peşinen önerecek ve depremleri yaklaşık olarak önceden tespitle halka duyuracak olanaklara kavuşmuştur.

Yapılan neşriyatın, Çin ve Japonya gibi deprem kuşağındaki uygar milletlerin bu yolda hayli mesafe aldıkları ve deprem zararlarını asgariye indirdikleri anlaşılmaktadır.

Bu cümleden olarak, mesken yapımının ve yerleşme politikasının da ciddi etütlere dayanan uzun vadeli programlara bağlanması suretiyle, deprem zararlarının azaltılabileceği, bilinen bilimsel gerçekler arasındadır.

Depremden sonra, ulaştırma, depolama ve dağıtım olanaklarımızın da acınacak derecede ilkel ve yetersiz olduğu son deprem felâketinde bir kere daha meydana çıkmış bulunmaktadır.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : c. 29 - s. 545

Uygar bir milletin evlâtları olarak, vatandaşlarının ve kardeşlerinin yardımına gereği kadar süratli ve müessir şekilde el uzatamamanın aczi, millet olarak tümümüzün vicdanlarını sızlatmaktadır.

Dün Varto'da, bugün Van'da telâfisi imkânsız maddi ve manevi zararlarımıza sebep olan depremin, yarın büyük kentlerde tekrarı imkânsız olmadığına göre, çok daha büyük boyutlara ulaşacak can ve mal kayıpları olabilecektir.

Büyük kentleri çevreleyen gecekondu semtleri kadar müessir belediye kontrolünden mahrumiyet yüzünden taş ve beton yığını olarak nitelendirilebilecek pek çok yapının, yarının felâketini hazırlayan ölüm piramitleri olabileceğini söylemek için kâhin olmaya gerek yoktur.

Deprem ve depremle ilgili, yerleşim, mesken, ulaşım, dağıtım ve depolama ve de benzeri çalışmaların ve genellikle mesken sorunlarının yetkili ve etkili bir kuruluş eliyle ve partiler üstü bir anlayışla ele alınması, plan ve programa bağlanması, milli bir politika olarak sürdürülmesi, âcil bir zaruret haline gelmiştir.

Bu nedenlerle, arz ettiğim konuların, araştırılıp, tedbirlerinin saptanması için, kurulacak bir komisyon marifetiyle Senato Araştırma yapılması için gereğini saygı ile arz ve istirham ederim.

Adana Senatörü

Kemâl Sarıibrahimoğlu

BAŞKAN - Buyurun Sayın Kemâl Sarıibrahimoğlu.

KEMÂL SARIİBRAHİMOĞLU (Adana) - Önergem açık Sayın Başkan.

BAŞKAN - Önergenizin açık olduğundan bahisle söz almıyorsunuz.

Hükümet veya ilgili Bakanlık adına herhangi bir görüşme?.. Yok.

Sayın üyeler, Sayın Kemâl Sarıibrahimoğlu'nun biraz evvel okunan araştırma önergesiyle ilgili bir araştırma komisyonu kurulması hususunu oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Komisyon kurulması hususu kabul edilmiştir.

HÜSEYİN ATMACA (Denizli) - Komisyonun 11 kişiden kurulmasını teklif ediyorum.

BAŞKAN - Komisyonun 11 kişiden kurulması teklif edilmektedir. Başka teklif olmadığına göre, bu teklifi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Komisyonun 11 kişiden kurulması kabul edilmiştir.

4. - Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Afetler Fonu hakkında Senato Araştırması isteyen önergesini açıklaması (10/60) (*)

BAŞKAN - Sayın İbrahim Öztürk? Buradalar.

Hükümet adına yetkili bir kişi? Yoklar.

Önergeyi okutuyorum efendim.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Özü : Afetler Fonunun durumunu ve kullanılmasını saptamak amacı ile Senato Araştırması açılması.

1051 sayılı Yasa hükümlerinde değişiklik yapan 7269 sayılı Yasa gereğince bir "Afetler Fonu" kurulduğu bilinmektedir. Bu fon, ilk kez 25.5.1959 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 11.12.1959 tarihli "Fon Sarf Yönetmeliği" ile uygulamaya konmuştur.

Bingöl ve Gediz depremlerinden sonra adı geçen fonun mevcudiyeti hatırlanarak toplanan paranın kullanılmasına teşebbüs edilmiş, ancak fonda para bulunmadığı görülmüştür.

Bunun üzerine İmar ve İskân Bakanlığınca durumun saptanması amacı ile konu müfettişlere incelettirilmiş ve aşağıdaki hususlar ortaya çıkarılmıştır.

1. Fon harcamaları 7269 sayılı Yasaya göre Sayıştay tarafından denetlenecektir.

2. Bu denetleme 1.1.1968 tarihinden başlamak üzere yürütülecektir.

3. 7269 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği 1968 yılından 1975 yılına kadar geçen 7 yıl içinde Sayıştayın denetim görevine ilişkin isteklerine İmar ve İskân Bakanlığı olumlu cevap vermemiş, yani Sayıştay denetiminden çıkmıştır.

4. Afetler Fonunda toplanan para yasalara ve yönetmeliğe uygun biçimde harcanmamış; örneğin Afet İşleri Genel Müdürlüğüne bağlı inşaat amirlikleri usulsüz harcamalar yapmışlardır. Deprem bölgeleri İmar ve İskân Heyeti Başkanlığının harcamaları ile merkez hesapları arasında milyonlarca liralık mutabakatsızlık bulunduğu müfettişlerce saptanmıştır.

5. Deprem bölgelerinde görevlendirilen personele ödenen (Deprem zammı) keyfi ölçülere ve bordrolara göre yürütülmüştür. Örneğin; Gediz depreminde 5,5, Bingöl depreminde 15,5 milyon Türk lirası deprem zammı olarak ödenmiş, müfettişler tarafından yapılan incelemelerde usulsüzlükler saptanmış, fakat buna rağmen keyfi ödemeler devam etmiştir.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 29 - s. 569, 570

6. Adı geçen fondan yasalara aykırılığı açıkça bilindiği halde, liman ve dalgakıran yapılmış, lise binası inşa edilmiş, DSİ'ce yapılması gereken dere ve kanal ıslahı gibi işler bu fondan karşılanmıştır.

Sonuç :

Ülkemiz sık sık doğal afetlerle ve özellikle depremlerin yarattığı korkunç zararlarla karşı karşıya gelmektedir. Birinin yaralarını sararken bir diğer afet halkımızı yakalamaktadır. Bu kez meydana gelen Van depremi ulusça hepimizi yürekten yaralamıştır. Buna rağmen aldığımız tedbirler yetersiz kalmakta, bir de çok yararlı bir fonun iyi kullanılmaması ve başka amaçlara harcanması başarısızlığımızı artırmaktadır.

Bu nedenle, "Afetler Fonunun" kurulduğu tarihten itibaren bugüne kadar geçirdiği aşamalar bu fonda toplanan paraların kaynakları, miktarı ve harcandığı yerlerle, yasalara ve yönetmeliğe uygun biçimde harcanıp harcanmadığı, Sayıştay denetiminin yürüyüp yürümediği hususlarını saptamak amacıyla Anayasanın 88 inci maddesi gereğince bir Senato Araştırmasına karar verilmesini saygılarımla dilerim. 16.12.1976

Ankara Senatörü

İbrahim Öztürk

BAŞKAN - Buyurunuz Sayın Öztürk.

İBRAHİM ÖZTÜRK (Ankara) - Efendim, önergem yeterli derecede açıktır. Bilhassa Van depreminden sonra bu "Afetler Fonu"nun önemi bir kat daha artmıştır. 10 - 15 seneden beri teşkil edilmiş olan bu fonun bugüne kadar ne şekilde sarfedildiği konusu Yüce Senatoca seçilecek bir araştırma komisyonu tarafından bir incelemeye tâbi tutulursa, çok yararlı olacağı kanısındayım. O sebeple önergemi vermiş bulunuyorum. Yüce Senatodan kabulünü istirham ederim.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz efendim.

Sayın üyeler;

Sayın Öztürk önergesinin açık olduğundan bahis ile açıklamada bulunmak istemiyorlar.

Hükümet adına bir yetkili sayın üye?.. Yok.

Sayın Öztürk'ün önergelerinde belirtmiş olduğu hususları saptamak üzere bir araştırma komisyonu kurulmasını oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) - Sayın Başkan, bundan evvel kabul edilmiş olan bir deprem önergesi ile bunun ilgisi var. Acaba birleştirilmesi mümkün değil mi?

KEMÂL SARİİBRAHİMOĞLU (Adana) - Sayın Başkan, evvelki gün kabul edilmişti.

BAŞKAN - Efendim, teklif ediyorsunuz.

Sayın Öztürk, bundan evvel aynı konu ile ilgili bir Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilmiş olduğunu beyan ediyor sayın üyeler ve böyledir. Önergenizin bu Komisyona havalesi hususunu kabul buyuruyor musunuz efendim? Komisyon kurulması kabul edildi.

İBRAHİM ÖZTÜRK (Ankara) - Evet, uygun olur.

BAŞKAN - Biraz evvel komisyon kurulması kabul edilen önergenin, daha evvel aynı konuda kurulmuş olan Komisyona havalesi hususunu oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

5. - Deprem ve Depremle İlgili Yerleşim, Mesken, Ulaşım, Dağıtım, Depolama ve Afetler Fonu Hakkında Kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu Raporu (10/59 - 60) (*)

Araştırma Komisyonu Raporu

Cumhuriyet Senatosu

Araştırma Komisyonu *21.6.1978*

Esas No. : 10/59-5213 ve 10/60-10883

Karar No. : 2

Sıra No. : 16

CUMHURİYET SENATOSU BAŞKANLIĞINA

Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemâl Sarıibrahimoğlu'nun "Deprem ve depremle ilgili yerleşim, mesken, ulaşım, dağıtım ve depolama" konusunda Senato Araştırması isteyen önergesi ile Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün "Afetler Fonunun durumu ve kullanılmasını sağlamak amacıyla" Senato Araştırması isteyen önergeleri Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 18.1.1977 tarihli 23 üncü Birleşimi ile yine Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 20.1.1977 tarihli 24 üncü Birleşiminde kabul edilerek, Araştırma Komisyonumuz kurulmuş ve konular hakkında gerekli bilgileri temin ederek raporu ve belgeleri ilişikte takdim edilmiştir.

Saygılarımla.

Hilmi Nalbantoğlu

Araştırma Komisyonu Başkanı

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Sayın Kemâl Sarıibrahimoğlu (Adana Senatörü) nün verdiği araştırma önergesinde, üzerinde durulan konu :

1. Memleketimiz deprem kuşağı üzerinde olduğuna göre sık sık vuku bulan depremler nedeniyle her depremden sonra günlük tedbirlerin ötesinde, köklü ve ciddi tedbirler alınması düşünülmüş müdür?

2. Memleketimizde jeolojik, sismolojik etütler yapılmakta mıdır? Depremleri önceden tespit olanaksız mıdır?

3. Yerleşme politikası ve mesken tip ve yapımları deprem zararlarını önleyecek nitelikte midir?

4. Ulaştırma, depolama, dağıtım olanaklarımızn ölçüde düşünülmüştür?

5. Büyük şehirler civarındaki gecekondu semtlerindeki yapıların, deprem koşullarına uymaması nedeniyle bir deprem felaketinde zararın daha büyük olacağı düşünülmüş müdür?

Bu konularda, yani, depremle ilgili yerleşim, mesken, ulaşım, dağıtım ve depolama ve benzeri çalışmaların ileriye dönük milli bir plân ve programa bağlanması yapılmış mıdır? Tedbirler araştırılıp saptanmış mıdır?.. Bu konuda Senato Araştırması istenmiştir.

Bu konuda kurulan Senato Araştırma Komisyonumuz 18.1.1977 tarihli 23 üncü Birleşiminde Genel Kurulda teşekkül ettirilmiş olup ancak 17.11.1977 tarihli 10 uncu oturumunda Başkan, Sözcü ve Kâtip Üyesini seçmek suretiyle görev yapacak duruma gelmiştir.

Komisyonumuzdan 18.11.1977 tarihinde İmar ve İskân, Ulaştırma ve D.P.T. Müsteşarlığına yazı yazılarak Araştırma önergesi istemlerine uygun ne gibi bir uğraşı yaptığı ve politika saptadıklarının belirlenmesi bilgisini istemiş ve gelen yazılardan edindiğimiz bilgilere göre:

A) DPT Müsteşarlığı yanıtına göre (Belge 1)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemine kadar önerge istem konularında gerek güncel gereksinmeler gerekse ileriye dönük gereksinmeler için herhangi bir planlama ve programlama yapılmamıştır. Ancak bu plân döneminde yıkılmış konutlardan 10 000 adedinin yenilenmesi hedef olarak verilmiştir.

1977 yılı icra programında toplam proje tutarı 4 milyar 121 milyon TL. olan deprem projesi ile ilgili olarak Avrupa Konseyi İskân Fonundan 466 milyon TL ikraz edilmiş olduğu belirtilmiş ise de bunun nasıl kullanıldığı gösterilmemiştir.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : c. 43 - s. 390'a ek.

Programa alınan 101 köyün etütleri tamamlanmış olup, bunlardan 28 inci imar plânı ve tip proje çalışmaları bitirilip ihaleye hazır duruma getirilmiş, 28 köyün altyapı proje yapımı ihale edilmiş, ancak 3 köyün konut ve tarımsal tesisleri ihale edilecek hale getirilmiş olduğu yazılmaktadır ki; bu izahata göre hiçbir şey yapılmadığı, ilgili idare ve dairelerin boş oturup günlerini gün ettiği anlaşılmaktadır.

B) Ulaştırma Bakanlığı yanıtına göre: (Belge 2)

I. - Demiryolları taşımacılığı açısından mevcut demiryolu ağı üzerinde, civarındaki yöreler için güncel ve ileriye dönük plânlama ve programlamanın yapıldığı anlaşılmıştır.

II. - Deniz taşımacılığı yönünden; sahillerimizde ve sahile yakın deprem bölgelerindeki yörelere en yakın liman ve iskeleler saptanmış ise de bunların yapımları çok yavaş yürümektedir. Bu liman ve iskelelerin, bölgedeki felaketzedelerin tahliyesi için yolcu, yük feribot, Ro-Ro gemilerinin yanaşmalarına elverişli hale getirilmesi süratle sağlanmalıdır. Bu mahallerde stok edilecek malzemeler için depo yapımı gerekli olduğundan, bütçelerde para ve ödenek konmalıdır. Konu edilen yörelerin ana kara yollarına olan bağlantı yol ve köprülerin ıslah ve yapımları hızlandırılmalıdır.

Diğer hizmetlerin yapılması için saptanması gerekli konuların Bakanlığın gayretiyle Hükümet içi bir çözümle saptanmış olduğu görüldüğünden gereken işlemlerin süratle yapılması gereklidir.

III. - Hava ulaşımı yönünden, gerek taşıma, gerek haberleşme bakımından gerekli görülen meydanların tevsi, ıslah ve yapımı ile kurulmakta olan haberleşme sistemlerinden yararlanılması ile mümkün olacağı anlaşılmıştır.

Kaydedilen diğer kısa vadeli tedbirlerin hemen hemen hiçbirisine Bakanlık veya THY'ce çözüm getirilmemiş olduğu görülmüştür.

Ayrıca uzun vadeli tedbirler meyanında sayılan tedbirlerin yerine getirilmesi için bütçelere gerekli para ve ödeneklerin konulması ve en kısa zamanda bu eksiklerin tamamlanması gerekli görülmüştür.

IV. - Haberleşme hizmetleri açısından da sıralanan tedbirlerin alınabilmesi için öngörülen işlerin yapılmadığı ve bunların bir an önce yapılması için bütçeye gerekli ödeneklerin konulması gerekmektedir.

Özet olarak deprem tedbirleri konusunda Ulaştırma Bakanlığının veya ilgili genel müdürlüklerin olumlu bir gayreti olmadığı ya da çok az ilgi duyulduğu kanaatine varılmıştır.

C) İmar ve İskân Bakanlığı yanıtına göre (Belge 3) (a) deprem öncesi tedbirler meyanında "Yurt çapında Akselerograf Şebekesi" kurulması gereğince Deprem Araştırma Enstitüsünce yurdumuzda çeşitli yerlere konan 82 adet cihaz az bulunmaktadır.

Mikro - Zon çalışma grupları ve cihazları da az görülmektedir. Sismolojik istasyonların kurulmasında da geç kalınmış olup adetleri de az bulunmaktadır.

Ayrıca bu konularda Çin, Rusya, Japonya ve ABD gibi ülkelerde geliştirilen sistemler hakkında hariciye ve sözü geçen Devlet büyükelçiliklerinden bilgi istenmesi de uygun olur.

Deprem sigortası sistemi de derhal ele alınmalıdır.

Afetlerin yoğunluk kazandığı bölgelerde, prefabrik mesken, çadır, paketlenmiş yiyecek ve benzeri her türlü acil yardım malzemelerini bulundurmak amacıyla kurulması düşünülen "Acil yardım bölge depolarının" ancak bir tanesinin Sakarya İlinde kurulmuş olması bu konuda ilgisizliğin bir örneğidir. Hemen hiç vakit kaybetmeden en az 15 ilde bu bölge depoları kurulmalıdır.

Mesken yapımı konusunda bu Bakanlığın uğraşıları kifayetsizdir. Dördüncü Beş Yıllık Plân çerçevesinde 56 000 adet meskenin plânlandığı yazılmıştır. Bu bakanlık, kanaatimiz odur ki, bu plânlamaları dahi yapamamaktadır.

Raporumuzun başında DP Teşkilâtı Müsteşarlığının cevabında bildirildiği üzere, 3 üncü Beş Yıllık Plân dönemi için 10 000 adet konut plânlaması yapıldığı halde ancak 3 köy meskenleri ihale edilecek hale getirilmiş olduğu yazılmaktadır.

Yukarıdaki izahat ve yanıta göre de bu Bakanlığın mesken plânlaması veya yapımı konusunda hemen hemen hiçbir şey yapmadığı anlaşılmaktadır.

Milli bir konu olarak, Hükümetin bu konuya daha ciddi eğilmesini ve ilgili kuruluş ve bakanlıklara konu ile daha ciddi olarak uğraşmalarını önermekteyiz. Ayrıca şimdiye kadar yapılmamış işler için ilgililerin sorguya çekilmelerini de gerekli görmekteyiz.

Araştırma Komisyonumuz deprem zararlarının azaltılması konusunda, bazı bilimsel ve teknik kuruluşların görüşlerine de başvurmuş olup bu görüşlerin, araştırma dosyamızda olan raporunu huzurunuzda okuduğumuz takdirde yukarıda belirttiğimiz ve genellikle yavaş çalıştıklarını ifade ettiğimiz, yetkili ve sorumluların, gelecekteki çalışmalarına yararlı olacağı inancı ile, tavsiye etmeyi uygun görüyoruz.

Bu itibarla adı geçen öneriler, işbu raporumuzda ayrıntılı olarak yazılmamış olup, (Belge 4) eklenmiştir.

Yukarıda belirtilen görüş ve önerilerimizin, gelecekte, yetkili ve sorumlular tarafından dikkatle uygulandığı ve ayrıca gelişen yeni tekniklerin aynı dikkatle izlendiği ve önlemlerinin alındığı takdirde, deprem zararlarının daha azaltılacağı görüşündeyiz.

Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Sayın İbrahim Öztürk'ün 16.12.1976 tarihinde vermiş olduğu araştırma önergesi 7263 sayılı Yasa gereğince 25.5.1959 tarihinden itibaren afetler fonu kurulmuş olduğu ve 11.12.1959 tarihli Fon Sarf Yönetmeliğinin uygulanmaya konulduğu belirtilerek; fon harcamalarının 1.1.1968 tarihinden itibaren Sayıştay tarafından denetleneceği öngörüldüğüne göre 1968'den 1975 yılına kadar Sayıştay denetiminden kaçıldığı iddia ile; afetler fonunda toplanan paraların yasalara ve yönetmeliğe uygun harcanmadığı ile Afet İşleri Genel Müdürlüğüne bağlı inşaat amirliklerinin usulsüz harcamalar yaptığı, bunlardan örneğin deprem zammı adı altında Gediz depreminde 5,5 milyon, Bingöl depreminde 15,5 milyon keyfi ödemeler yapıldığını müfettişlerin incelemeleriyle usulsüzlükler saptanmış olduğu halde ödemelerin devam etmiş olduğu;

Adı geçen fondan, dalgakıran, lise binası, dere ve kanal ıslah işleri de yaptırıldığı da ileri sürülmekte ve çok yararlı bir fonun iyi kullanılmadığı ve başka amaçlara harcanmasının sakıncalı olduğu söylenerek,

Sonuç olarak: "Afetler Fonunun" kurulduğu tarihten itibaren bugüne kadar geçirdiği aşamalar ile bu fonda toplanan paraların kaynakları, miktar ve harcandığı yerlerle yasalara ve yönetmeliğe uygun biçimde harcanıp harcanmadığı ile Sayıştay denetiminin yürüyüp yürümediği konuları saptanmak istenmektedir.

Bu konuda kurulan Senato Araştırma Komisyonumuz 18.1.1977 tarihli 23 üncü Birleşiminde Genel Kurulda teşekkül ettirilmiş, olup ancak 17.11.1977 tarihli 10 uncu Oturumunda Başkan, sözcü ve kâtip üyesini seçmek suretiyle görev yapacak duruma gelmiştir.

Komisyonumuzdan 18.11.1977 tarihinde İmar ve İskân Bakanlığına yazı yazılarak araştırma önergesi istemlerine uygun ne gibi bir bilgi, uygulama ve harcama takipleri yapıldığı konusunda bilgi istenmiş ve gelen cevaptan edinilen bilgilere göre:

1. İmar ve İskân Bakanlığının yanıtına göre (Belge 5 ve ekleri)

7263 sayılı Afetler Kanununun 33 üncü maddesine göre teşekkül ettirilen afetler fonu, fon harcama usullerine ilişkin yönetmeliğin 33 - 34 ve müteakip maddelerine göre harcanabilir.

12.6.1970 tarihine kadar Amiri İta Mutemetliği şeklinde devam eden bu usul, son mesul muhasipliğe dönüşmüştür. Bu nedenle:

12.6.1970 tarihine kadar afetler fonunda toplanan paralar il imar müdürlüklerine, inşaat kontrol amirliklerine, yıllık uygulama programları ve münferit olanlara istinaden gönderilip, sarf yapılanlar merkeze intikal ettirildiğinde, incelenip mahsuba bağlanarak ve kuruluşların hesabından tenzil edilmek suretiyle işlem yapılmakta olduğu anlaşılmıştır.

12.6.1970 tarihinden sonra amiri ita mutemetliğinden, mesul muhasipliğe geçişi sağlayan Fon Harcama Yönetmeliği yürürlüğe girince, saymanlıklar kendi hesabına merkez muhasebesi kanalıyla Sayıştaya vermekle yükümlü kılınmışlardır.

Bu duruma göre Komisyonumuzca 1970 tarihinden itibaren yapılan harcamaların, Sayıştay denetiminden geçmiş olması itibariyle; harcamaları ve yönetmeliğe uygun biçimde yapılıp yapılmadığını Komisyonumuzun ayrıca saptamasına gerek olmadığı kanısına varılmıştır.

Ancak, yapılan sarf konularında: Bordro ile ödemeler, malzeme alım faturaları (Kereste, demir, çimento, çivi, cam, sıhhi tesisat malzemesi, elektrik tesisat malzemesi, kanalizasyon malzemesi) ile nakliyelerin ihale konularına uygun olup olmadığı, gereken miktardan fazla alınıp alınmadığı, fazla alınmış ise bunların artanlarının muhafaza edilip edilmediği veya israf olup olmadığı, çalınmaya, tahribe sebebiyet verilip verilmediği, mukavele veya sözleşmelerinde ileri sürülen koşullara uyup uymadığı konularının incelenmesine gereksinme duyulabilir ki geçmiş deprem olaylarında, bu gibi konuların izleri de kapanmış olacağından ve esasen Komisyonumuzca da böyle bir araştırmaya ne zaman ne de görev bakımından imkân olmayacağı nedeniyle bu gibi konular üzerinde durulmamıştır.

Ancak, verilen bilgi (Belge ve eklerinden) yıllar itibariyle fonun gelir ve gider durumları öğrenilmiştir ki bu bilgileri Komisyonumuz aktarmayı faydalı bulmuştur. Şöyle ki, bunlara özet olarak :

Afetler fonunda toplanan paralar :

1959	Yılında	Yok
1960	"	80 636 371,64 TL.
1961	"	147 474 607,06 TL.
1962	"	221 328 471,49 TL.
1963	"	169 040 385,12 TL.
1964	"	183 001 050,92 TL.
1965	"	197 834 808,55 TL.
1966	"	213 741 594,34 TL.

1967	"	239 520 546 TL.	
1968	"	316 143 183,80 TL.	
1969	"	474 004 466,58 TL.	
1970	"	733 901 195,88 TL.	
1971	"	1 146 090 235,24 TL.	
1972	"	1 616 284 860,35 TL.	
1973	"	1 884 684 435,55 TL.	
1974	"	1 932 994 866,58 TL.	
1975	"	2 716 531 210,70 TL.	
1976	"	3 071 328 777,98 TL.	
Toplam		15 344 541 067,78 TL.	olduğu görülür.

(Belge 4 ve ekleri) incelendiği zaman görülür ki giderler bölümünde inşaat masrafları, personel ve idari masraflar, kamulaştırma, demirbaş ve sabit kıymetler kalemleri büyük rakamlar göstermektedir.

İnşaat giderleri ödemelerinden araştırma önergesinde iddia edilen; dalgakıran, lise binası, dere ve kanal ıslahı gibi işlerin yaptırılıp yaptırılmadığı konularının, Sayıştayın ve Bakanlık Denetleme Kurulunun araştırması uygun olur kanısındayız.

Ayrıca, başka amaçlara harcanıp harcanmadığı da yukarıdaki kuruluşlarca araştırılmalıdır.

Personel ve idari masraflar bölümünden Gediz'de 5,5 milyon, Bingöl depreminde 15,5 milyon keyfi ödemeler yapılıp yapılmadığı ve bordrolarda deprem zammı konusunda ilgisi olmayan kişilere ödemelerin yapılıp yapılmadığını da saymanlıkların, merkez muhasebe müdürlüklerinin ve Sayıştayın araştırması ve hatta Bakanlık Denetleme Kurullarının bunu tetkik etmesi gerekir kanısındayız.

Önerge sahibinden bu konularda somut isim ve örnekler istenildiği takdirde, Komisyonumuz bu konularda araştırma yapabilir. Bu halde dahi mahalline gidip bütün ihale evraklarını, malzeme faturalarını, nakliye ihale dosyası veya faturalarını, personel ödeme bordrolarını tek tek araştırıp tetkik etmenin güçlüğü düşünülürse, böyle somut bir isim verilmesi istemi cihetine de gerek görülmemiştir.

Ancak gerek ilgili saymanlık ve Sayıştaya, gerek denetleme ile görevli Bakanlık yetkililerine bu gibi konulara ilgi göstermelerini tavsiye etmek gereği duyulmaktadır.

Son olarak da, önergede konu edilen her işleme Bakanlık personelinden ve yetkililerinden başlayarak afet işi ve deprem fonu harcamaları ile ilgili her yetkili ve görevlinin dikkat göstermeleri gerektiği kanaati ile durumu Genel Kurulun takdirlerine arz ederiz.

Saygılarımızla.

Başkan	Sözcü	Kâtip
Erzurum	Bursa	Hatay
Hilmi Nalbantoğlu	*Barlas Küntay*	H. Kemal Kılıçoğlu
		Toplantıda bulunamadı
Giresun	Çanakkale	Balıkesir
Ali Cüceoğlu	İmadettin Elmas	*Sıtkı Yırcalı*
	Toplantıda bulunamadı	
Bursa	Çanakkale	Tabiî Üye
Şeref Kayalar	İsmail Kutluk	*Ahmet Yıldız*
Toplantıda bulunamadı	Toplantıda bulunamadı	
Cumhurbaşkanınca S. Ü.	Kütahya	
Şerif Tüten	*Osman Albayrak*	

T.C.
Başbakanlık
Devlet Planlama Teşkilâtı
Müsteşarlığı
KD. : 4.5.8-3-77-5170

12.12.1977

Konu : Deprem ve depremle ilgili çalışmalar hk.

CUMHURİYET SENATOSU ARAŞTIRMA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

İlgi : Araştırma Komisyonu 18.11.1977 gün, Esas No. : 10/59-5213, Karar No.: 13631, Sıra No. : 6 sayılı yazısı.

Adana Senatörü Sayın Kemâl Sarıibrahimoğlu'nun vermiş olduğu araştırma önergesi ile ilgili olarak, ÜBYKP'nı ve yıllık programlarda yer alan tabiî afetler konusu incelerek ekte sunulmuştur.

Bilgilerinize arz ederim.

Devlet Planlama Teşkilâtı
Müsteşar V.
Mustafa Ernam

T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET PLÂNLAMA TEŞKİLATI MÜTALÂASI

Konu : Deprem ve depremle ilgili çalışmalar Hk.

İlgi : Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu 18.11.1977 gün Esas No. : 10/59-5213 Karar No.: 13631 Sıra No.: 6 sayılı yazısı.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı; tabiî afetler nedeni ile meydana gelecek konut ihtiyacının tamamının karşılanmasını uzun dönemli gelişme olarak kabul etmiş ve geçmiş dönemlerde şehirlerde afetler nedeniyle yıkılmış konutlardan 10 000'nin yenilenmesini hedef olarak vermiştir.

1977 yılı Programı İcra Planı 232 No.lu tedbiri birinci derecede deprem kuşağında bulunan köy konutlarının belli bir program içinde yenilenmesi için gerekli çalışmaların yıl içinde başlatılmasını öngörmektedir.

Toplam proje tutarı 4 milyar 121 milyon TL. olan deprem projesi ile ilgili olarak Avrupa Konseyi İskân Fonundan 466 milyon TL. ikraz edilmiştir.

Programa alınan 101 köyün etütleri tamamlanmış olup bunlardan 28'in de imar planı ve tip proje çalışmaları bitirilerek ihaleye hazır duruma getirilmiştir. 28 köyün altyapı proje yapımı ihale edilmiştir. 3 köyün konut ve tarımsal tesisleri ihale edilmek üzeredir.

T.C.
Ulaştırma Bakanlığı *22.12.1977*
Araştırma ve Geliştirme Kurulu
Başkanlığı
AGK : 055.77/1552-28077

Konu : Deprem ve depremle ilgili çalışmalar

CUMHURİYET SENATOSU ARAŞTIRMA KOMİSYONU
BAŞKANLIĞINA

İlgi : 18.11.1977 gün ve 10/59-5213-13631-7 sayılı yazınız.

Adana Senatörü Sayın Kemâl Sarıibrahimoğlu'nun "Deprem ve deprem ile ilgili yerleşim, mesken, ulaşım, dağıtım, depolama ve benzeri çalışmaların yetkili ve etkili bir kuruluş tarafından ele alınması, plân ve programa bağlanması ve milli bir politika olarak sürdürülmesinin bir zaruret haline geldiğine" dair, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına verdiği araştırma önergesi üzerine, ulaştırma ve haberleşme hizmetleriyle ilgili olarak hazırlanan not ilişikte sunulmuştur.

Bilgilerinize arz ederim.

Güneş Öngüt
Ulaştırma Bakanı

DEPREMLE İLGİLİ ALINAN VEYA ALINMASI ÖNGÖRÜLEN TEDBİRLER

I. Demiryolu Taşımacılığı Açısından

1. Afet bölgesine tercihan vagon tahsisinin plânlanması.

2. Yüklenen vagonların süratle varış yerlerine ulaştırılması için gerekli tedbirlerin alınması.

3. Felaket mahalline gönderilecek Kızılay Personeli ve diğer ekiplerin bu yerlere iletilmesi felaketzedelerin başka yerlere iskânı hallerinde kendileri, eşyaları ve varsa hayvanları için ilgili kuruluşlarca verilecek programa uygun ek tren seferlerinin yapılması.

II. Deniz Taşımacılığı Açısından

1. Sahillerimizde ve sahile yakın birinci ve ikinci derecede deprem bölgelerindeki yörelere en yakın liman ve iskelelerin saptanması.

2. Saptanacak mahallerin:

2.1. Bölgeye yardım malzemesi nakli.

2.2. Bölgedeki felaketzedelerin tahliyesi için yolcu,yük, feribot, Ro-Ro gemilerinin yanaşmalarına elverişli hale getirilmesi.

3. Bu mahallerde önceden stok edilecek veya afet vukuundan sonra gelecek yardım malzemelerinin muhafazası için depo yapımı veya depo olarak kullanılacak binaların tespit edilmesi.

4. Konu edilen yörelerin ana karayollarına olan bağlantı yol ve köprülerin ıslahı.

5. Gelecek yardım malzemesini boşaltma ve istif işlerinde kullanılacak personel, deniz ve kara araç ve gereçlerin tespit edilerek bunları afet bölgesine ve iskelelere gönderecek veya tahsis edecek kuruluşların belirlenmesi.

6. Yardım malzemesini yörede (tahliyenin yapılacağı iskelelerde) teslim alınacak amirin ve koordinasyonu sağlamakla yükümlü kurulun görev ve sorumluluklarının saptanması.

7. Yardım malzemelerini taşıyacak gemilere tanınacak kolaylıklar meyanında;

7.1. Yardım malzemesi yüklemek veya boşaltmak maksadıyla bütün limanlara resmi ve özel iskelelere yapılacak uğraklarda:

a) Münhasıran yardım malzemesi yüklenmesi ve boşaltılması yapmak.

b) Veya o liman veya iskelede yapacağı yükleme - boşaltmanın en az % 10'u yardım malzemesi teşkil etmesi halinde, bu gemilerin hemen, gerekirse başka gemiler demire çıkartılmak suretiyle rıhtım veya iskelelere alınması.

7.2. Yükleme veya boşaltmaların süratle ve günün 24 saatinde çalışmak suretiyle yapılabilecek bir düzeyin yörede sağlanması.

8. Yardım malzemesinin navlunsuz taşınması halinde ve talep edildiği takdirde;

8.1 Münhasıran yardım malzemesi yüklemek veya boşaltmak için yapılan uğraklarda bu gemilere hiçbir liman masrafı tahakkuk ettirilmemesi veya bu masrafın taşıtmayı yaptıran kuruluş tarafından karşılanması.

8.2. Kısmi yardım malzemesi yükleyecek veya boşaltacak gemilere yardım malzemesini kapsayan yükün masrafının tahakkuk ettirilmemesi.

9. Kabotaj hattında yardım malzemesi nakledecek gemilerden bu maksada tahsis edildikleri süre içinde kullanacakları bunker (akaryakıt, kömür) için Gümrük resmi alınmaması.

10. İç ve dış yardımın afet mahalline süratle naklini sağlamak için kara, deniz ve hava (askeri ve sivil) araçları arasında koordinasyonu temin edecek bir sistem plânının hazırlanması ve bu plânda kuruluşların görev, yetki ve sorumluluk sınırlarının saptanması.

III. Hava Ulaşım ve Meydan Hizmetleri Açısından

A) HAVA ULAŞIMI

Deprem ve depremle ilgili olarak. Havayolu ulaşımı konusunda Türk Havayolları Genel Müdürlüğünce alınabilecek tedbirler havaalanlarının ülke sathına yayılma durumuna bağlı bulunmaktadır. Bu bakımdan, inşası planlanmış olan yeni havaalanlarının servise girmesi ve tesisi plânlanmakta olan Bölgesel Uçak İşletmesinin faaliyete başlamasıyla birlikte, hava ulaşım hizmetlerinin daha geniş bölgelere yayılması mümkün olacak ve deprem sonrası faaliyetleri sırasında, bu bölgelerde, yardım malzemesi, yardımcı personel ve yaralı vatandaş taşımalarına THY Anonim Ortaklığı daha fazla katkıda bulunabilecektir. İlaveten mevcut ve kurulmakta olan haberleşme sistemlerinden de yararlanılması mümkün olabilecektir.

B) MEYDAN HİZMETLERİ

a) Kısa Vadeli Tedbirler:

1. Dışarıdan yardım getirecek uçakların müsaade işlemleri, uçuş plânları, kalkış mesajları, trafikte bu uçaklara öncelik verilmesi FIR girişlerine ait uygulama usullerini tespit etmek, gerekli NOTAM'ları anında yayınlamak.

Havadan nakledilecek malzemenin cinsine göre önceliği tespit, meydan durumuna göre uçuş plânlarını tanzim ve yardımın muntazam bir şekilde akışını sağlamak maksadıyla havacılık kuruluşlarından oluşan bir komite kurulması ve bu komiteye DHMİ temsilcilerinin de katılması.

2. Bu komitenin afet ihbarı ile beraber, emir beklemeden Ulaştırma Bakanlığında toplanması ve havayolu ile yardım işlerinin sonuna kadar devamlı görev yapması.

3. Deprem bölgesine yakın hava meydanlarının tespiti ve bunların 24 saat, gece ve gündüz açık bulundurulmasının temini ve icabında personel ve teçhizat takviyesinin yapılması.

4. Pist ışıkları yok ise ördeklerle pistin ışıklandırılması maksadıyla gerekli işlemin yapılması.

5. Hangi meydanlara hangi tip uçakların inebileceğinin tespiti.

6. Hangi meydanlarda ne cins yakıt ikmali yapılabileceğinin tespiti.

7. Yardım malzemesi getiren uçaklardan konma - konaklama ücreti alınmaması, (bu husus AIF'de kayıtlıdır.)

8. Yardım malzemesi getiren uçaklara ücretsiz yakıt ikmali yapılmasının etüt edilmesi.

9. Bu uçaklara yapılan her Handling ücretinin alınmaması hususunun sağlanması.

10. Seyrüsefer yardımcıları ile muhabere teçhizatının devamlı faal tutulması.

b) Uzun Vadeli Tedbirler:

1. Deprem bölgelerinde, bilhassa deprem bölgelerinin yakın meydanların her türlü hava şartlarına, gece ve gündüz uçak iniş ve kalkışlarında tahditlerin asgariye indirilmesi maksadıyla teçhizatlandırılması.

2. İcap eden meydanlarda kullanılmak üzere portatif pist ışıkları Mobil NDB, VOR, DME cihazlarının temini ve elde bulundurulması için yatırım programlarına ödenek konulması.

3. Mobil SSY cihazları tesis edileceği mahallerin evvelden tespiti ve uçuş kontrollarının yapılması.

4. Deprem bölgesinde inşa edilecek veya edilmiş hava meydanları apronlarının, daha fazla uçağın park etmesini sağlamak bakımından geniş tutulması, mevcutların tevsilerinin planlanması.

5. Hava meydanlarına gelecek yardım malzemelerinin de icabında depo edilebilmesi için belirli meydanlarda hangar inşa edilmesinin plânlanması.

6. Deprem bölgelerine yakın olarak inşası plânlanan bazı meydan pist uzunluklarının ve LCN değerlerinin her türlü uçağın harekâtına müsait olacak şekilde yapılmasının plânlanması.

IV. - Haberleşme Hizmetleri Açısından:

Köylere telefon tesisi yıllık programlarda yer almış bir husustur. Son yıllarda bu hizmetlere giderek artan bir önem ve ağırlık verilmiştir.

İmar ve İskân Bakanlığının deprem bölgeleri iskân çalışmalarına paralel olarak, yıllık programlar tadil edilmek suretiyle haberleşme sistem ve tesislerine öncelik verilerek haberleşme imkânları sağlanmaktadır.

1. Yeniden yapılacak binaların projelendirilmeleri ile tatbikatlarında ve mevcut binaların tamirat ve tadilatlarında 9 Haziran 1975 gün ve 15260 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan İmar ve İskân Bakanlığı afet bölgelerinde yapılacak yapılar hakkında yönetmelik esasları titizlikle uygulanmaktadır.

2. Binaların hasar görmesi ve boşaltılması gerekmesi halinde iklim şartlarına uygun MKE vs. firmalardan temin edilen barakalar en kısa zamanda mahalline sevkedilip bina problemi halledilmektedir.

3. Afetin meydana gelmesi ile birlikte artan telekomünikasyon hizmetlerinde göz önünde tutularak kesintisiz faaliyeti temin edilmektedir.

4. No.lu Kanun madde 2'si gereği yardım isteme haberleşmeleri 24.5.1977 gün 10362 sayılı Yönetim Kurulu kararı ile genişletilerek 15 günlük ücretsiz haberleşme temin edilmiştir.

5. Ülkemizde gerek şehirler ve milletlerarası, gerekse şehirleriçi telekomünikasyon sistemleri ihtiyacı çok yüksek olduğundan, bunların imal, ithal ve tesisinde birikmiş ihtiyaçların tamamının karşılanamaması nedeniyle fevkalade haller için elde boş sistemler bekletilememektedir.

6. Harp ve tabiî afetler gibi fevkalade hallerde o anda varsa hizmet görmeyen veya hizmetteki telekomünikasyon sistemlerinde ihtiyaç duyulan kadarı vaka mahallerine süratli bir şekilde naklen tesis edilerek acil ihtiyaçlar karşılanmaktadır.

7. Bu uygulamanın bazı hallerde yetersizliği, sistemin hizmetten alıkonduğu mahallerde yarattığı olumsuz etkiler göz önüne alınmış ve çeşitli sayıda elektrojen grupları, taşınabilir radyo - link ve mültipleks sistemleri ile treylerlere monte edilmiş telefon santralları temin edilmesi için 1973/1977 yılları arasında toplam tutarı 50 900 000 TL. ve 1977 yılı ödeneği 27 412 000 TL. olan 73 E 05 0120 sayılı "Fevkalade Hâl Transmisyon Teçhizatı ve Teferrüatı" projesi yürürlüğe konmuştur. Bu projeden 6 adet 15 KvA; 2 adet 20 KvA gücünde seyyar grup elektrojen ve dört atlamalı 960 kanal kapasiteli taşınabilir R/L sistemi satın alınmış, bunlardan grup elektrojenler çeşitli acil yerlerde (Lice ve Van deprem bölgeleri dahil) kullanılmış, R/L sistemi ise önce Kıbrıs-Türkiye bağlantısı için daha sonra Esenboğa - Ankara ve Mersin - Adana bağlantıları için kullanılmıştır.

Bu projeye bilinen tasarruf tedbirleri uyarınca 1978 yılı bütçesinden ödenek konulamamıştır.

8. Çağdaş seviyesinin çok altında bulunulması, ihtiyacın hızlı artış göstermesi ve Genel Kalkınmayı çok yakından etkilemesi, memleket savunması ve fevkalâde hâl ve tabiî afetlere ilişkin haberlerin ulaştırılmasındaki önemi nedeniyle haberleşme hizmetlerinin ve haberleşme olanaklarının tatminkâr hale getirilebilmesi için daha fazla yatırım imkânının sağlanması,

9. Haberleşme sektörü yatırımlarına ayrılan ödeneğin büyük kısmı yurt dışından alınan makine, teçhizat ve malzemenin gümrük vergisi için harcanmakta olduğundan, hizmet arzı, ödenen gümrük vergisi nispetinde az olmaktadır. Gümrük muafiyetinden PTT'nin ithal edeceği bütün makine teçhizat malzemeye uygulanması.

10. Köylerde ve küçük yerlerde oturanların haberleşme ihtiyacının kısa sürede karşılanması PTT idaresinin imkânları ile mümkün olamayacağından, bu iş için her yıl Devlet Bütçesine yeterli miktarda ödenek konulması.

T.C.
İmar ve İskân Bakanlığı *14.12.1977*
Bakanlık Başmüşavirliği
Sayı : C/3 - 29/274

Konu : Adana Senatörü Kemâl Sarıibrahimoğlu'nun, yazılı soru önergesi Hk.

CUMHURİYET SENATOSU ARAŞTIRMA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

İlgi : 18.11.1977 gün ve 10/59 - 5213, 13631 sıra 8 sayılı yazınız.

Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemâl Sarıibrahimoğlu'nun Bakanlığımızın, "Deprem ve depremle ilgili yerleşim, mesken, ulaşım, dağıtım, depolama ve benzeri çalışmalar ile plân ve programa bağlanması konularında ne gibi bir uğraşı yaptığı ve politika saptadığının belirlenmesine" dair araştırma önergesi ile ilgili olarak istenilen bilgi ilişikte gönderilmiştir.

Gereğini müsaadelerine arz ederim.

Recai Kutan
İmar ve İskân Bakanı

Çok büyük bir kısmı deprem kuşağında olan ülkemizde, Bakanlığımıza bağlı çeşitli kuruluşlar tarafından deprem öncesi, deprem anında ve depremden sonrası için 7269 ve 1051 sayılı Afetler Kanunu uyarınca önleyici ve zararı en aza indirici çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

Yine Bakanlığımız kuruluşlarından olan Deprem Araştırma enstitüsü, bilimsel araştırmalar dahil olmak üzere deprem öncesi ve sonrası alınacak tedbirleri ve yapılacak çalışmaları yönlendirici çeşitli çalışmalarda bulunmaktadır. Bu çalışmalar şu şekilde özetlenebilir.

1963 yılında yürürlüğe girmiş olan deprem bölgeleri haritasındaki eksikliklerin ortadan kaldırılması amacıyla yeni bir deprem bölgeleri haritası hazırlanmış ve Bakanlar Kurulunun 23.12.1972 gün ve 7/5551 sayılı kararı ile yürürlüğe konmuştur. Deprem bölgeleri haritasına uygun yeni bir yönetmelik hazırlamak amacıyla başlatılan çalışmalar 1975 yılında bitirilmiş ve yeni yönetmelik 9 Haziran 1975 tarih ve 15260 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe konmuştur.

Ülkemizde, kamu ve özel kesimde çalışan inşaat mühendisleri ve şehir plâncılarının deprem ve depreme dayanıklı yapı yapma konusundaki büyük bilgi eksikliklerini ortadan kaldırmak ve bu konudaki yeni teknolojik gelişmeleri bu meslek gruplarına tanıtmak ve benimsetmek amacıyla, Nisan 1973 yılında "Deprem Araştırma Enstitüsü Bülteni" adında teknik bir bülten çıkarılmaya başlanmıştır. 4 ayda bir yayınlanan bu bültenin bugün 18 inci sayısı çıkmış olup, bülten kamu ve özel kesimdeki tüm ilgililere ücretsiz olarak gönderilmektedir. Aynı amaç için her yıl ülkemizin değişik bölgelerinde deprem mühendisliği seminerleri düzenlenmektedir.

Ülkemizde, kırsal alanda mesken inşa eden usta ve kalfalara evini bizzat yapan halkın depreme dayanıklı yapı konusundaki bilgisizliğini ortadan kaldırmak amacıyla "Deprem ve depreme dayanıklı yapı yapma konusunda halk eğitimi" projesi adı altında geniş kapsamlı bir proje hazırlanmıştır. Bu proje gereğini ilk olarak 500 000 adet renkli duvar levhası bastırılmış ve en küçük yerleşme ünitelerine kadar dağıtılmıştır.

Proje halen uygulama plânına göre yürütülmektedir.

Ülkemizdeki deprem kayıt şebekesinin geliştirilmesi ve meydana gelen depremde yapıların karşılaştığı kuvvetlerin ölçülmesi amacıyla "Yurt çapında Akselerograf Şebekesi" kurulması projesi halen, yürütülmekte olup, enstitüce yurdumuzun çeşitli yerlerine 82 adet cihaz kurulmuştur.

Deprem bölgelerinde kurulmakta veya genişletilmekte olan sanayi bölgelerinin ve büyük şehirlerin kurulacağı yerlerdeki zemin özelliklerini tespit etmek ve elde edilen sonuçlara göre depremleri en az zararla atlatmayı gerektiren uygulamayı uygulayıcılara önerebilmek amacıyla, teknik adı mikro-zon çalışma grupları kurulmuş bulunmaktadır. Bu gruplar ülkemizde yapılması düşünülen tüm büyük yatırımların yapılacağı yerlerde çok değişik tip ve sayıdaki cihazlarla ve en son uluslararası teknoloji yakından takip edilerek çalışmalar yapmaktadır.

Ortadoğu Teknik Üniversitesi ile birlikte deprem mühendisliği araştırma laboratuvarı ile zemin dinamiği araştırma laboratuvarı kurulmuştur. Kandilli Rasathanesi ile de 6 adet yeni sismolojik istasyon kurulması için çalışmalara başlamıştır.

Enstitü ayrıca aşağıda belirtilen acil konularda çalışmalara başlanmıştır.

1. Ülkemizdeki kırsal yapıların depreme dayanıklı olarak yapılması,

2. Kırsal yapıların takviye metotları,

3. Etkili bir proje ve uygulama kontrol sisteminin geliştirilmesi,

4. Ülkemiz için deprem sigortası sisteminin geliştirilmesi,

5. Önemli mühendislik yapılarının depremlere karşı projelendirilmesi esasları,

Afet bölgelerinde yapılacak yapılar hakkında 9 Haziran 1975 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanan yönetmelik gereğince afet bölgelerinde yeniden yapılacak ya da değiştirilecek ya da büyütülecek ya da esaslı onarım görecek resmî ve özel tüm yapıların bağlı olacağı teknik koşullar bu yönetmelikteki ilkelere uyularak yerine getirilir, yine bu yönetmeliğe göre; afet bölgelerinde yapılacakyapılar gerek malzeme, gerekse işçilik bakımından, Türk Standartlarına ve Bayındırlık Bakanlığı "Genel Teknik Şartnamesi" kurallarına uygun olacaktır.

Bakanlar Kurulunun 23.12.1972 gün ve 7/551 sayılı kararı ile yayınlanan deprem bölgeleri haritasında, ülkemiz dört deprem bölgesine ayrılmış ve bu yönetmelikte her deprem bölgesi için değişik deprem bölge kat sayıları saptanmıştır.

Afet İşleri Genel Müdürlüğümüz de plânlama, projelendirme ve afet konutları yapımı gibi çalışmalarının yanı sıra acil yardım çalışmalarının bir gereği olarak; tabii afetlerin meydana getirdiği can ve mal kaybından doğan zararların azaltılması ve afetin vukuundan itibaren en kısa zamanda afetzedelerin ilk acil ihtiyaçlarının kendilerine ulaştırılmasını temin, bakımından, afetlerin yoğunluk kazandığı bölgeler ve bu bölgelerdeki nüfus yoğunluğu, ulaşım imkânları ile illerimizin diğer olanakları göz önüne alınarak, memleketimizin muhtelif bölgelerinde; prefabrik mesken, çadır, paketlenmiş yiyecek ve benzeri her türlü acil yardım malzemelerini her an sevke hazır vaziyette bulundurmak amacıyla acil yardım bölge depoları kurulmasını uygun görmüş ve Marmara-Trakya ve kısmen Karadeniz bölgesine hâkim olması nedeniyle ilk bölge deposu Sakarya İlinde kurulmuştur.

Ayrıca; 6 ilde daha bu tip bölge depolarının kurulması tasarlanmaktadır.

Bir geçici iskân tarzı olan "çadırlı iskân" konusunda Kızılay ile işbirliği yapılmaktadır.

Son afetler nedeniyle, Kızılay'daki çadır stoklarının azalması ve geçmiş afetlerin bize kazandırdığı deneyimlerin ışığında, bezi Bakanlığımızca temin edilmek üzere Kızılay ile 10 000 çadırlık bir anlaşma yapılmış ve bu çadırların dikimine başlanmıştır.

Yine afet öncesi tedbirlerden olarak, afetin meydana geldiği bölgelerde hayatın biran önce normale dönmesi, tedavi, kurtarma, yedirme, giydirme, barındırma gibi acil yardım hizmetlerinin aksamadan yürütülmesi için hazırlanan "Afetler Acil Yardım Örgütü ve Plânlama Esasları Kılavuzu" na göre il acil yardım plânları yapılmıştır. Acil yardımlar Bakanlığımızca aynî ve nakdî olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Bu yardımlarda acil yardım süresi afetin türüne ve büyüklüğüne göre değişmek üzere 15 gündür. Aynî yardımlar ise mübayaa usulüyle yapılmaktadır.

Meskenleri oturulamayacak derecede hasar gören afetzedelerin geçici iskânlarının sağlanması için mesken, baraka, yapımı, kiralanması veya bu işlerin kısa sürede yapılamayacağı haller ile geçici iskân tedbirlerini kendileri almak isteyenlere nakdî yardım yapılmakta ve çok büyük afetlerde, gerektiği hallerde başka illerde geçici iskâna alınmaktadır.Bu işler için afetzedeler borçlandırılmazlar.

Hak sahibi afetzedelere mesken yapımı 20-30 yıl gibi uzun vadelerle borçlandırılarak yapılmaktadır.

Meskenleri orta ve az derecede hasar gören afetzedelere ise onarım yardımı yapılmaktadır.

Dördüncü 5 Yıllık Plân çerçevesinde 56 000 meskenin yapımı Bakanlığımız tarafından plânlanmıştır.

Saygılarımla arz ederim.

Recai Kutan

İmar ve İskân Bakanı

Sayın Hilmi Nalbantoğlu

Erzurum Senatörü — Tarih : 10.4.1978

TBMM Ankara — No. : GS-5-78

Mart ayı sonunda zatıalinizle yapılan görüşme üzerine Komitemizce hazırlanan rapordan 1 adet ekte sunulmaktadır.

Raporda belirtilen konularda daha geniş bilgi vermek ve açıklamalarda bulunmak gerekli görüldüğü takdirde Komitemizin her an yardıma hazır olduğunu belirtir, saygılar sunarım.

Deprem Mühendisliği Türk Millî Komitesi

Genel Sekreteri

Doç. Dr. Aybars Gürpınar

DEPREM MÜHENDİSLİĞİ TÜRK MİLLÎ KOMİTESİ

TÜRKİYE'DE DEPREM ZARARLARININ AZALTILABİLMESİ İÇİN ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER HAKKINDA RAPOR.

MART-1978

ANKARA

Türkiye'nin Karşı Karşıya Bulunduğu Deprem Tehlikesi :

Yeryüzünün çok aktif deprem kuşakları içerisinde bulunan Türkiye'nin, tarihin en eski çağlarından günümüze değin çok büyük depremlere sahne olduğu ve meydana gelen depremler nedeniyle Anadoluda eskiden yaşamış bazı medeniyetlerin tamamen yok olduğu bilinmektedir.

Bugünkü bilgilere göre ülke topraklarının % 92'si deprem bölgeleri içerisine girmekte ve nüfusun % 95'i bu topraklarda yaşamaktadır. Bu toprakların % 44'ü çok tehlikeli deprem bölgeleri (aktif fay zonları) olarak değerlendirilmiştir ve bu alanlarda nüfusun % 60'ı yaşamaktadır. Daha açık bir deyişle şu anda ülke nüfusunun % 60'ı her an olabilecek büyük bir depremin tehdidi altında yaşamaktadır.

Konuya ülke ekonomisi açısından bakıldığında ise görülen manzara şudur; kurulmuş bulunan büyük sanayi merkezlerinin % 99'u deprem bölgeleri içerisindedir ve bunların % 74'ü çok tehlikeli bölgelerde yer almaktadır. Yapılmış olan veya yapılması plânlanan barajların ise % 92'si deprem bölgeleri içerisindedir ve bunların da % 32'si çok tehlikeli deprem bölgelerinde bulunmaktadır. Son 50 yıl içerisinde meydana gelen depremlerin neden olduğu zararlar ise, verilerin oldukça eksik ve hatalı olmalarına rağmen, Türkiye'de depremlerden yılda ortalama olarak 1250 kişinin öldüğünü, 1980 kişinin yaralandığını veya sakat kaldığını ve 7 7526 yapının yıkıldığını göstermektedir. Bu zararların kaba bir yaklaşımla ekonomik değerinin, yıllık toplam millî gelirin 1/130'unu aştığı görülmektedir. Bu hesaplamanın yapıldığı süre içerisinde Türkiye'nin yüksek nüfus yoğunluklu

sanayileşmiş bölgelerinde (İstanbul-Kocaeli-İzmir-Bursa gibi) büyük depremlerin olmadığı da gözden uzak tutulmamalıdır.

Türkiye'nin depremselliği (sismisitesi) üzerinde yapılan incelemelerden, Türkiye'de yılda en az bir defa hasar yapan bir depremin ve ortalama olarak 20 yılda en az bir defa da çok büyük depremlerin meydana geldiği görülmektedir. Aktif deprem kuşakları üzerinde bulunulduğuna göre bundan sonra da aynı büyüklükteki olayların, benzer zaman süreleri içerisinde meydana gelebilecekleri bilinmektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi son 50 yıl içerisinde İstanbul-Kocaeli-Bursa-İzmir gibi büyük sanayi yatırımlarının bulunduğu bölgelerde iyi bir tesadüf eseri olarak büyük depremler meydana gelmemiştir. Yakın geçmişte büyük depremlere sahne olmuş olan bu bölgelerde büyük bir deprem meydana gelirse hiçbir ciddi önlem alınmadan kurulmuş olan bu sanayilerin zarar görmesinin doğuracağı ekonomik kayıplar yukarıda verilen sayısal değerlerden çok daha büyük boyutlara ulaşacak ve tüm ülke ekonomisi büyük dar boğazlarla karşılaşacaktır. Genellikle gelişme sürecinde olan ülkelerden sanayileşmiş bölgelerde meydana gelecek olan büyük deprem zararları dolaylı olarak, işsizlik, yurt içi ve yurt dışı göçleri, yeni fiyat artışları, vergi artışları, yeni kaynaklar bulma nedeniyle girişilen büyük faizli dış borçlanmalar v.b. gibi olumsuz etkilerle yalnızca depremden etkilenen bölgede değil, tüm ülkede büyük ekonomik ve sosyal krizlere yol açabilmektedir. Bu nedenle de gelişmekte olan ülkeler kendi öz kaynaklarını depremlerin doğurabileceği zararlara karşı gelişmiş ülkelerden çok daha dikkat ve önemle korumak zorundadırlar.

Türkiye yukarıda özetlenen deprem tehlikelerine karşı bugüne kadar ne gibi koruyucu önlemler almıştır? Sorusuna olumlu yanıt vermek maalesef olanaksızdır. Nitekim Türkiye'nin depremler nedeniyle uğradığı kayıplar dünyanın aktif deprem bölgelerinde bulunan diğer ülkelerin kayıpları ile karşılaştırıldığında ülkemizin en ön sıralarında yer aldığı görülmektedir.

Bu durumun ana nedenleri aşağıda özetlenmiştir.

Deprem Zararlarının Azatılmamasının Ana nedenleri :

Bu bölümde, deprem zararlarının azaltılamamasının yalnızca ana nedenlerine başlıklar halinde değinilmiş ve konu uygulama, eğitim ve araştırma olmak üzere iki kısımda verilmiştir. Aslında her iki kısım biribirinin tamamen içerisinde olup, biri diğerinin sonucu olmaktadır.

Uygulama Açısından :

Türkiye'de bugüne değin devletin deprem zararlarının azaltılması konusunda ülkenin yerleşme ve konut politikaları ile uyumlu bir politikası olmamış ve deprem olayına hep depremler olduktan sonra ortaya çıkan büyük boyutlu ve öncelikli konut ihtiyacına çok acele çözüm bulmak amacıyla yaklaşılmıştır. Ayrıca deprem zararlarının azaltılması kavramı çok yanlış bir şekilde yaraların sarılabilmesi boyutuna indirilmiştir. Halbuki zarar azaltma kavramı, önceden alınacak önlemlerle kayıpların küçük boyutlarda kalmasını sağlamayı,buna karşın yara sarma kavramı, kayıpların büyük boyutlarda olabileceği kabul edilerek, olaydan sonra eski duruma nasıl gelinebileceğini kapsamaktadır. yukarıda da açıklandığı şekilde olay bazen sarılamayacak boyutlarda sosyal ve ekonomik yaralar açabilmektedir. Bu nedenle de Türkiye'de halen uygulanmakta olan yara sarma yaklaşımı ile olayın çözümü yoktur.

Deprem zararlarının azaltılamamasının en büyük nedeni devletin olaya yaklaşımındaki bu hatadır. Devlet olaya hatalı yönde çözüm arayınca, doğru yöndeki çözümlere, halkın ve çeşitli kamu kuruluşlarındaki kişilerin görgü, bilgi ve olanakları ile ulaşılabilmesi olasılığı çok azalmıştır. Bu yönde de başarı sağlanamaması aşağıdaki nedenlere bağlanabilir.

1. Kırsal bölgelerde yaşayan halkın kendi olanakları ile yaptığı konutlar için yeterli parasal gücü yoktur.

2. Kırsal bölgelerde yaşayan ve kendi evini kendisi yapan halkın depreme dayanıklı yapı yapma konusunda hiç bilgisi yoktur.

3. Kırsal bölgelerde iyi ve kaliteli bölgesel yapı malzemeleri çok kıttır ve bazı yörelerde hiç bulunmamaktadır.

4. Kırsal bölgelerde ehliyetli ve bilgili yapı ustaları çok azdır ve bu nedenle de yapı işçilikleri genellikle kötüdür.

5. Kontrol sistemi kırsal alanlara inememiştir ve yerel yöneticiler kanun ve yönetmeliklerden habersizdirler.

6. Kırsal alanlardaki yerleşme birimleri kontrolsuz ve plânsız olarak yerleşip, gelişmektedirler.

7. Kentlerde ve sanayileşmiş bölgelerde depreme dayanıklı yapı yapma konusunda büyük bir bilgi yetersizliği ve bunun sonucu olarak da her kademede önemsemezlik vardır.

8. Yasa ve yönetmeliklere uymama, hem inşaat yapımcıları ve hem de kontrolle görevli resmî kurumlarca alışkanlık haline getirilmiştir.

9. Kamu kuruluşları da dahil olmak üzere şehirleşme ve sanayileşmenin bölgesel veya yerel ölçekte plânlaması safhasında depremlerin önemi bilinmemekte veya dikkate alınmamakta ve her kamu kuruluşu ve kişi ileride karşılaşabileceği deprem tehlikelerini hiç düşünmeden ve hiçbir ciddi önlem almadan dilediği gibi büyükyatırımlar yapabilmekte ve bunların projelerini kontrol mercilerine tasdik ettirebilmektedir.

Eğitim ve Araştırma Açısından :

Bu konudaki tüm eksiklikler yukarıda değinildiği üzere tamamen devletin deprem zararlarının azaltılması konusundaki hatalı politikasından kaynaklanmaktadır. Zira eğitim ve araştırmanın geliştirilmesinin sorumluluğu tamamen devlete ait bir görevdir. Devlet bu görevini yerine getirmediği için de uygulama açısından yukarıda sayılan eksiklikler ortaya çıkmıştır. Bu alandaki başlıca problemler aşağıda özetlenmiştir.

1. Bugün Türkiye'de İnşaat Mühendisi, Mimar, Şehir Plâncısı ve Sismolog yetiştiren Üniversite, Akademi ve Yüksekokulların çok azında deprem mühendisliği ve mühendislik sismolojisi eğitimi yapılmaktadır. Bu durum, uygulamada kendilerine büyük görevler düşen meslek sahibi kişilerin dahi, deprem zararlarının azaltılması konusunda temel bilgilerden yoksun olmasına neden olmaktadır. Halbuki Türkiye'de bu mesleklere sahip olan kişilerin deprem bölgeleri dışında uygulama yapma olasılıkları hemen hiç yoktur.

2. Yukarıdaki problemle ilişkili olarak Türkiye'de deprem zararlarının azaltılması konusunda araştırma yapacak yeterince teknik eleman yetişmemekte ve araştırma yapılamamaktadır. Halbuki bütün dünyada Deprem Mühendisliği ve Mühendislik Sismolojisi konuları yeni gelişmekte ve üzerinde en çok araştırma yapılan konular arasında bulunmaktadır.

3. Deprem zararlarının azaltılması konusundaki araştırma çalışmaları her kademede ilgisizlikle karşılanmakta ve destek görmemektedir.

4. İlk üç maddede sıralanan problemlerin sonucu olarak da,

a) Türkiye'nin genç tektonik yapısı doğru olarak ortaya çıkarılamamakta,

b) Tarihsel depremsellik ve tarihî depremlerin sonuçları kesin olarak bilinememekte,

c) Olan tüm depremleri kaydebilecek yeterli sayıda sismik istasyon şebekesi kurulamamakta,

d) Depremler nedeniyle yapılara gelen, dinamik yükler aletsiz olarak saptanamamakta,

e) Yapı modelleri üzerinde deneysel araştırmalar yapılıp, proto tipleri geliştirilememekte,

f) Yerel zemin özellikleri jeoteknik yöntemlerle ortaya çıkarılamamakta,

g) Depremlerin önceden bilinmesi konusundaki ön çalışmalara başlanamamaktadır.

Bu bölümde ortaya konan nedenler süratle ortadan kaldırılmadığı takdirde nüfusu hızla artan ve hızlı ve sağlıksız şehirleşip, sanayileşen Türkiye'de gelecekte olacak depremlerin, geçmiştekilerden çok daha büyük boyutlarda zararlara yol açacağı açıklıkla görülmektedir.

Deprem Zararlarının Azaltılabilmesi İçin Alınması Gereken Önlemler :

Deprem zararlarının azaltılması konusunda alınması gereken önlemlerin bundan önceki bölümde açıklanan zararın azaltılamamasının nedenlerine benzer şekilde uygulama ve eğitim ve araştırma olmak üzere iki kısımda ortaya konması yararlı görülmüştür.

Uygulama Açısından Alınması Gereken Önlemler :

Öncelikle devlet deprem zararlarının azaltılması konusunda bugüne değin izlediği; "depremler olduktan sonra olayın yarasını sarma" politikasını terketmeli ve kayıpların fiziksel boyutlarını en düşük düzeyde tutacak tüm teknik idarî ve yasal önlemleri depremler olmadan önce almayı amaçlayan yeni bir deprem politikası benimsemelidir.

Bu politika içerisinde depremler sırasında ve depremlerden sonra alınacak önlemler ve yapılacak çalışmalarda yeniden belirlenmelidir. Depremler olmadan önce alınması gereken önlemlerin büyük bir bölümü eğitim ve araştırma açısından alınması gereken önlemler kısmında incelenmiştir. Ancak burada daha çok uygulamayı ilgilendiren önemli konulara kısaca değinilecektir.

1. Bugün Türkiye'de deprem zararlarının azaltılması konusuyla yasal olarak görevlendirilmiş bir kuruluş olan İmar ve İskân Bakanlığı, Afetler Fonu adı altında elde ettiği toplam gelirlerinin en az % 20'sini deprem zararlarının azaltılması konusundaki araştırma çalışmalarına ayırmalıdır.

2. 7269-1051 sayılı yasaların 5 inci maddesi gereğince deprem zararlarını azaltmak amacıyla İmar ve İskân Bakanlığına bağlı olarak kurulmuş olan Deprem Araştırma Enstitüsü kendisinden beklenen görevi tam anlamıyla yapacak şekilde yetkilendirilmeli ve eleman ve parasal kaynakları artırılmalıdır.

3. Bu Enstitüce 1974 yılında uygulamaya konmuş olan "Deprem ve depreme dayanıklı yapı yapma" konusundaki halk eğitimi projesi gerek bakanlık ve gerekse eğitim amaçlı tüm kurumlar tarafından desteklenmelidir. Ülkemizde kırsal alandaki deprem zararlarının azaltılması büyük ölçüde bu projenin etkili olarak yürütülmesine bağlıdır.

4. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki dayanıksız ve cankaybı olasılığı çok yüksek olan kırsal konutların belirli bir program içerisinde yenilenmesi çalışmalarına süratle başlanmalıdır. Bu konuda Köy İşleri Bakanlığınca Avrupa İskân Fonundan sağlanan parasal kaynak öncelikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesine yatırılmalıdır.

5. Ülkede çok çeşitli nedenlerle yürütülemediği herkesçe bilinen yapı projelerinin ve yapım işleminin kontrol ve denetlenmesi hizmetlerine mutlaka yeni bir esas getirilmelidir. Bu konuda etkili olabilecek deprem sigortası uygulaması, yapı polisi kurulması, cezaî önlemlerin alınması v.b. gibi konuların etkinlikleri ve olabilirlikleri araştırılmalıdır.

6. İmar ve İskân Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarınca hazırlanan bölge ve imar plânlarının hazırlanması sırasında yerel deprem tehlikeleri mutlaka ciddiyetle araştırılmalı ve fiziksel plânlama sırasında deprem zararlarının azaltılması için gereken önlemler alınmalıdır.

7. Depremler sırasında acil yardım ve kurtarma hizmetlerini yürütmek üzere kâğıt üzerinde kurulduğu varsayılan il acil yardım ve kurtarma örgütlerinin görevleri arasından, "özel ekipman ve eğitilmiş elemanı gerektiren kurtarma ve ilk yardım" görevi çıkarılmalı ve bu görev hizmetin gerektirdiği biçimde örgütlenmiş daimî kuruluşlara verilmelidir. Bu görevi yürütmek üzere il seviyesinde Sivil Savunma örgütleri kurulabileceği gibi, itfaiye örgütleri yeniden düzenlenerek bu görev yaptırılabilir veya askeri birliklere bu hizmet görev olarak verilebilir. Her üç alternatif de mevcut uygulamadan daha yararlı sonuçlar verecektir.

8. İmar ve İskân Bakanlığının acil yardım ve geçici barındırma konularında önceden hazırlıklı olması ve bu amaçlar için kullanılabilecek eşya ve malzemeleri Türkiye'nin değişik yerlerinde kuracağı merkezlerde depolaması gerekmektedir. Ayrıca aynı Bakanlığın uzun süreli geçici yerleşmelerde kullanılmak üzere ucuz ve portatif baraka tipleri geliştirmesi gereklidir.

9. İmar ve iskân Bakanlığınca bugüne kadar daimî iskân döneminde uygulanmakta olan yalnızca konut yapma politikası tamamen değiştirilmelidir. Zira dep-

remlerin ortaya çıkardığı sorun, yalnızca bir yerleşme biriminin konut ihtiyacının karşılanması sorunu değil, sosyal, ekonomik ve fiziksel bütünlüğü topyekûn felce uğramış bir yerleşme biriminin tüm ihtiyaçlarının daha ileri düzeyde yeniden karşılanması sorunudur.

Konu bu şekilde ele alınmadığı sürece yapılan konutların beğenilmesi ve kullanılması olanaksızdır. Bu uygulama için 7269-1051 sayılı yasalarda gerekendeğişlikler mutlaka yapılmalıdır.

Eğitim ve Araştırma Açısından Alınması Gereken Önlemler

Deprem zararlarının azaltılması konusundaki çalışmalarda başarı sağlanması ancak depremler olmadan önce yapılmış ve yapılmakta olan araştırma çalışmalarının başarılı olması ve bu çalışmalardan elde edilen sonuçların uygulamaya başarılı şekilde aktarılması ve uygulanabilmesi ile mümkündür. Daha açık bir ifadeyle deprem zararlarını azaltmanın kısa vadeli çözümü yoktur ve mutlaka ülkenin eksiklikleri konusunda gerekli araştırmalar yapıldıktan sonra sonuç elde edilebilir. Bu kısımdaki önerilere geçmeden önce, bugün Türkiye'de deprem konusundaki tüm çalışmaları ve çalışan kuruluşları bünyesinde toplayan ve böylelikle zaten yetersiz olan teknik insan gücü ve araç-gereci en etkili biçimde kullanmayı amaçlayan Deprem Mühendisliği Türk Millî Komitesi hakkında bilgi verilmesi yararlı görülmüştür.

Kuruluş çalışmaları 1970 yılında başlayan Millî Komite, İmar ve iskân Bakanlığı Deprem Araştırma Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesinin yakın işbirliği ile 1974 yılı sonlarında aktif olarak görev yapacak hale gelmiştir. Millî komitenin amacı, deprem mühendisliği alanında uluslararası ve ulusal düzeydeki pratik tecrübe ve araştırma sonuçlarıyla yeni bilgi ve bulguları yaymak, bu alanda ülkenin sorunlarını saptayarak gerekli araştırmaları yapmak ve sonuçlarını ilgili kamu ve özel sektör kuruluşlarına aktarmak, bu kuruluşlara deprem mühendisliği konusunda danışmanlık yapmaktır. Daha kısa bir ifadeyle millî komitenin amacı, "Türkiye'de deprem zararlarının azaltılabilmesi için gereken her türlü çalışmayı yapmak" olarak özetlenebilir.

Millî komite kurulduğundan bu yana ülkenin deprem sorunu konusundaki eksikliklerini ve bu eksikliklerin ortadan kaldırılması için yapılması gereken çalışma ve araştırma programlarını saptamış ve çalışmalara başlamıştır. Yapılan ve yapılmakta olan çalışmaların başlıcaları aşağıda özetlenmiştir.

1. Öncelikle 1968 tarihinde yürürlüğe girmiş olan ve büyük eksiklikleri olduğu bilinen "Afet bölgelerinde yapılacak yapılar hakkındaki yönetmelik" yeniden ele alınarak yeni bir yönetmelik hazırlanmış ve 9 Haziran 1975 tarih ve 15260 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmesi sağlanmıştır.

2. Türkiye'de deprem mühendisliği konusundaki bilgi ve eğitim eksikliğini ortadan kaldırabilmek amacıyla Deprem Araştırma Enstitüsünce ele alınmış olan deprem ve depreme dayanıklı yapı yapma konusundaki halk eğitimi çalışmalarıyla, yine aynı enstitü tarafından organize edilen bölgesel deprem mühendisliği seminerleri etkin şekilde desteklenmektedir.

3. İnşaat mühendisi ve şehir plâncısı yetiştiren üniversite, akademi ve yükekokulların eğitim programlarına deprem mühendisliği konusunda dersler konulması ve bu konuda Türkçe kitaplar hazırlanması çalışmalarına başlanmıştır.

4. Deprem mühendisliği konusunda uluslararası işbirliği ve bilgi alışverişinin sağlanması amacıyla şimdilik Balkan ülkelerini kapsayan, deprem zararlarının azaltılması için "bölgesel proje" adı altındaki bir çalışmanın önhazırlıkları tamamlanmıştır. Bu proje muhtemelen 1978 yılı içerisinde uygulamaya girecektir.

5. Millî komitenin etkili girişimleri sonucunda her dört yılda bir yapılmakta olan Dünya Deprem Mühendisliği Konferanslarının 7 cisinin, 1980 yılında Türkiye'de yapılması sağlanmıştır. Dünyada deprem mühendisliği konularında çalışma ve araştırmalar yapan 1 000 'in üzerinde bilim adamının katılacağı bu konferansın, ülkemizdeki eğitim ve araştırma çalışmalarına katkısı büyük olacaktır.

6. Deprem Mühendisliği Türk Millî Komitesi ülkemizdeki deprem sorununun tüm boyutlarını kapsayan 13 çalışma grubu kurmuştur. Bu gruplar öncelikle aşağıdaki konularda çalışmalar yapmaktadır.

a) Kırsal yapıların durumlarının ve önceliklerinin saptanması ve bu yapılardaki deprem zararlarının azaltılabilmesi için takviye ve düzeltme imkânlarının araştırılması,

b) Hasar görmüş yapıların onarım tekniklerinin geliştirilmesi,

c) Prefabrike yapılar için yeni bir deprem yönetmeliği hazırlanması,

d) Köprüler, barajlar, nükleer santraller v.b. gibi mühendislik yapıları için bir deprem yönetmeliği hazırlanması,

e) Dayanıklı kırsal yapıların değişik bölgeler için prototiplerinin geliştirilmesi,

f) Türkiye'nin sismisitesi ve deprem riski çalışmalarının geliştirilmesi,

g) Kuvvetli yer hareketlerinin aletsel olarak saptanması ve yapı hesaplarına aktarılma yöntemlerinin geliştirilmesi,

h) Depremlerin doğurduğu sosyal ve ekonomik sorunların ortaya çıkarılması ve giderilme yöntemlerinin geliştirilmesi,

i) Mevcut "Afet bölgelerinde yapılacak yapılar hakkındaki" Yönetmeliğin geliştirilmesi,

j) Depremlerin önceden bilinmesi konusundaki pilot çalışmaların organizasyonu ve uygulanması,

Yukarıda özetlenen bu çalışmalar şimdilik İstanbul Teknik Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi ve İmar ve İskân Bakanlığı Deprem Araştırma Enstitüsünün çok sınırlı olanakları ile yürütülmektedir. Böyle olmasına rağmen araştırma olanakları, insan gücü kaynakları ve sınırlı teknik ekipmanın bir araya gelmesi ve ülkenin öncelikli sorunlarına yönlendirilebilmesi halinde büyük adımlar atılabileceği ve pekçok sorunun kolayca çözülebileceği kısa sürede görülmüştür. Ancak çalışmalara Devletin ilgi ve desteği hem görev hem de zorunluktur.

Bu kısımda açıklanan çalışmalardan da anlaşılacağı üzere Deprem Mühendisliği Türk Millî Komitesi ülkemizin deprem konusunda çalışma yapan tüm insan gücünü bir araya getirmiş ve eğitim ve araştırma açısından alınması gereken önlemleri ve bu önlemlerin önceliğini saptayarak çalışmalara başlamıştır. Bu durumda alınması gereken başlıca önlemler olarak,

1. Deprem Mühendisliği Türk Millî Komitesine araştırma için gereken parasal kaynakların Devletçe sağlanması,

2. Ülkenin deprem sorunlarının çözümünde millî komitenin görüşlerinin mutlaka alınması ve uygulamaların bu yönde yapılması,

3. Afetlerle ilgili Devlet Bakanına bağlı olarak millî komitenin öncülüğünde bir ulusal deprem savaş konseyinin kurulması ve her yıl yapılacak toplantılarla alınması gereken yıllık önlemlerin bu konsey tarafından saptanması ve değişik kamu kuruluşlarının yıllık çalışma programlarının konsey kararları doğrultusunda gelişmesinin sağlanması,

4. İmar ve İskân Bakanlığı Deprem Araştırma Enstitüsü ile Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Kandilli Rasathanesinin deprem zararlarının azaltılması konusundaki çalışmalarına Devletçe öncelik verilmesi ve bu kuruluşların yetişmiş eleman, alet ve parasal kaynak açısından desteklenmesi konuları sayılabilir.

T.C.

İmar ve İskân Bakanlığı *29.12.1977*

Bakanlık Başmüşavirliği

Sayı : C/3-30/273

Konu : Ankara Senatörü İbrahim Öztürk'ün
Araştırma Önergesi Hk.

CUMHURİYET SENATOSU ARAŞTIRMA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

İlgi : a) Araştırma Komisyonu Başkanlığının 18.11.1977 gün ve 10/54-5213-13631 sayılı yazısı.

b) 14.12.1977 gün C/3-30/273 sayılı yazımıza ek.

Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün "Afetler Fonunun durumunu ve kullanılmasını saptamak amacıyla, vermiş olduğu araştırma önergesi üzerine komisyonlarınca istenilen bilgilerin büyük bir bölümü ilgi "b" deki yazımızla takdim edilmiş ve geriye kalan bilgilerin bilahara gönderileceği belirlenmişti.

Bu defa hazırlanan mütebaki bilgiler ilişikte sunulmuştur.

Gereğini müsaadelerine arz ederim.

M. Recai Kutan

İmar ve İskân Bakanı

Afetler Fonunun tatbikatı ile alakalı olarak istenilen hususlardan, Afetler Fonunun teşekkülü itibariyle gelir-gider durumu ve Sayıştay mevzuu aşağıya çıkarılmıştır.

7269 sayılı Afetler Kanununun 33 üncü maddesine göre teşekkül ettirilen Afetler Fonu, yine aynı Kanununun 37 nci maddesine göre hazırlanan fon harcama usullerine ilişkin yönetmeliğin 33, 34 ve müteakip maddelerine göre harcanırdı.

Amiri ita mutemetliği şeklinde 12.6.1970 tarihine kadar devam eden bu usul söz konusu tarihten sonra mesul muhasipliğe dönüşmüştür. 12.6.1970 tarihine kadar Afetler Fonunda toplânan paralar il imar müdürlüklerine, inşaat kontrol amirliklerine, yıllık uygulama programları ve münferit olurlara istinaden gön-

derilir, sarfı yapılanlar merkeze intikal ettirildiğinde tetkik edilerek mahsuba bağlanır ve kuruluşların hesabından tenzil edilirdi.

Yine Fonun genel durumu 12.6.1970 tarihine kadar meri olan harcama yönetmeliğinin 35 inci maddesine göre makama sunularak kesin hesaba bağlanması gerekiyordu.

12.6.1970'den sonra amiri ita mutemetliğinden mesul muhasipliğe geçişi sağlayan Fon Harcama Yönetmeliği yürürlüğe girerek saymanlıklar kendi hesabına merkez muhasebesi kanalıyla Sayıştay'a vermekle yükümlü kılınmışlardır.

27.2.1967 tarihinde değişikliğe uğrayan 832 sayılı Yasa Fonları 1.1.1968'den itibaren denetimine aldığından, Sayıştay denetimine intikal edecek devre ile makamın onayına sunulacak devrenin hesabı tadat edilemediği için iş uzun müddet Sayıştay Başkanlığı ile yazışma safhasına dökülmüş bu yazışma 1970 yılı ortalarına kadar devam etmiş ve bu tarihten sonra Sayıştay'ın denetim koşulları saptandığından 1968 ve 1969 yılları hesapları gönderilmiştir. (Ek : 1).

1970 ve müteakip yılları hesaplarının verilmesi konusunda Sayıştay Başkanlığı ile yazışmalar devam etmektedir. (Ek :11).

Fonların gelir durumları : 7269 sayılı Afetler Kanununun 33 üncü maddesi Fonun gelir kaynaklarını aşağıda oluşan ana maddelerden saymış bulunmaktadır.

1. Her yıl İmar ve İskân Bakanlığına genel bütçeden tahsis edilen ödenek,

2. Nakdî bağışlar,

3. Fon hesaplarına tahakkuk eden faizler,

4. İktisadî Devlet Teşekküllerinin bilanço kârlarının % 3 fon hissesi,

5. Satış gelirleri,

6. Gayrimenkul borç taksitleri,

7. Oluşan afetler nedeniyle kararnamelere istinaden genel bütçeden aktarılan miktarlar. (Tekel Fonu)

Yüzde mevzuu :

Bingöl İnşaat Amirliğine 16 286 723 TL tutarında ödemede bulunulmuştur.

Gediz İnşaat Amirliği, Burdur İnşaat Amirliği, Merkez Deprem İcra Heyeti Başkanlığı ile İcra Heyeti Başkanlığına bağlı Prefabrik İmalat Dairesi Başkanlıklarınca yapılan ödeme tutarları ile mutabakat çalışmaları devam eden 1975-1976 yılları hesapları (Bir hafta içinde) sunulacaktır.

Afetler Fonunun seneler itibariyle gelir ve giderlerini gösterir cetvelde (Ek : 111) gönderilmiştir. 1966 yılına ait gelir ve giderler cetveli bilahare sunulacaktır.

Gereğini müsaadelerine arz ederim.

Recai Kutan
İmar ve İskân Bakanı

Ek -14

Yıllar İtibariyle Fonun Gelir ve Sarf Durumları :

1959 Yılı :

	1959		
GELİRLER			
1. Devlet Bütçesinden alınan		68 988 639,67	
2. Sair gelirler		52 515,89	
3. Muhtelif alacaklılar		150 408,26	69 191 563,82
GİDERLER			
MASRAFLAR		46 491 309,23	
1. İnşaat masrafları	41 761 281,66		
2. Personel ve idarî mas.	3 200 405,37		
3. Afet masrafları	1 529 622,20		
MEVCUTLAR			
Demirbaş sabit kıymet ve malzemeler	747 925,12		
Muhtelif borçlular	16 867 893,13		
Bankalar	5 055 008,43		
Kasa	29 427,91		69 191 563,82
	1960		
GELİRLER			
1. Devlet Bütçesi	30 000 000		
2. Hususî K. Tah.	15 000 000		
3. % 3'ler	24 454 080,61		
4. Aynî teberru	1 489 515,53		
5. Faizler	4 708,79		
6. Sair gelirler	697 009,84		
7. Fon bakiyeleri	80 636 371,64		
8. M. alacaklılar	1 457 665,04		153 739 351,45

GİDERLER			
MEVCUTLAR		117 019 532,82	
1. İnşaat masrafları	111 328 596,08		
2. Personel ve idarî gider	5 562 046,63		
3. Afetlerle ilgili giderler	128 890,11		
MEVCUTLAR			
Demirbaş ve sabit kıy. ve malzeme		785 990,46	
M. borçlular		22 133 365,26	
Bankalar		13 754 147,50	
Kasa		46 315,41	153 739 351,45
	1961		
GELİRLER			
1. Devlet Bütçesi	35 000 000		
2. % 3'ler	21 750 014.35		
3. Nakdî teberru	281 008,75		
4. Faizler	420 000,97		
5. Sair gelirler	153 444,47		
6. Fon bakiyeleri	147 474 607,06		
7. M. alacaklılar	1 524 172,50		206 603 248,10
GİDERLER			
MEVCUTLAR		147 702 527,45	
1. İnşaat masrafları	141 656 195,09		
2. Personel ve idarî masraf.	5 830 508,57		
3. Afet masrafları	215 823,79		
MEVCUTLAR		1 488 506,26	
Demirbaş ve sabit kıymet ve malzemeler :			
M. borçlular		29 244 885,06	
Bankalar		28 109 787,21	
Kasa		57 542,12	206 603 248,10

1962

GELİRLER			
1. Devlet Bütçesi	35 000 000		
2. % 3'ler	13 099 045,31		
3. Nakdî teberru	193 496		
4. Gayrimenkul borç taksitleri	134 347,67		
5. Faizler	796 400,20		
6. Sair gelirler	1 568 264,76		
7. Fon bakiyeleri	221 328 471,49		
8. Muhtelif alacaklılar	1 533 933,39		273 653 958,82
GİDERLER			
Masraflar		185 423 490,51	
1. İnşaat masrafları	175 692 006,11		
2. Personel ve idarî masraflar	8 355 450,21		
3. Afet masrafları	1 376 034,19		
Mevcutlar		1 620 774,03	
Demirbaş ve sabit kıymet ve malzemeler		2 400	
Ayniyat Hes. esham ve tahviller		128 451,61	
M. Borçlular		49 433 424,03	
Bankalar		36 986 472,23	
Kasa		58 946,41	273 653 958,82
	1963		
GELİRLER			
1. Devlet Bütçesi	30 000 000		
2. % 3'ler	16 560 980,14		
3. Nakdî teberru	18 498,67		
4. Gayrimenkul borç	115 546,21		
5. Faizler	941 519,34		
6. Sair gelirler	225 424,84		
7. Fon gelir bakiye	169 040 385,12		
8. M. alacaklılar	1 146 303,48		218 048 657,80
GİDERLER			
Masraflar		134 294 030,84	
1. İnşaat masrafları	122 725 278,94		

2. Personel ve idarî masraflar	10 357 574,51		
3. Afet masrafları	1 211 177,39		
Mevcutlar		2 681 593,96	
Demirbaş ve sabit kıymet ve malzeme	2 198 935,74		
Esham ve tahvilat	17 300		
Ayniyat hesabı	465 358,22		
M. Borçlular		57 463 852,73	
Bankalar		23 590 214,12	
Kasa		18 966,15	218 048 657,80
	1964		
GELİRLER			
1. Devlet bütçesi	32 000 000		
2. % 3'ler	18 527 374,16		
3. Nakdî teberru	187 859,86		
4. Gayrimenkul borç	265 182,64		
5. Faizler	464 131,61		
6. Sair gelirler	317 230,11		
7. Fon bakiyeleri	183 001 050,92		
8. M. Alacaklılar	882 108,58		235 644 937,88
GİDERLER			
Masraflar		144 206 433,91	
1. İnşaat masrafları	132 410 683,90		
2. Personel ve idarî mas.	10 687 524,75		
3. Afet masrafları	1 108 225,26		
Mevcutlar		6 477 670,07	
Demirbaş ve sabit kıymetler	5 974 879,83		
Esham ve tahvilat			
Ayniyat hesabı	502 790,14		
M. Borçlular		73 408 792,62	
Bankalar		11 521 566,79	
Kasa		30 474,49	235 644 937,88

	1965		
GELİRLER			
1. Devlet bütçesi	22 362 000		
2. % 3'ler	19 207 254,11		
3. Nakdî yardım	640		
4. Gayrimenkul borç	106 528,92		
5. Faizler	420 563,48		
6. Sair gelirler	441 386,58		
7. Fon bakiyeleri	197 834 808,55		
8. M. alacaklılar	1 164 131,21		241 537 312,85
GİDERLER			
Masraflar		148 408 642,01	
1. İnşaat masrafları	131 644 898,48		
2. Personel ve idarî mas.	15 512 720,37		
3. Afet masrafları	1 251 023,16		
Mevcutlar		4 057 236,60	
Demirbaş ve sabit kıymetler	3 587 656,46		
Esham ve tahvilat	5 430		
Ayniyat	464 150,14		
M. Borçlular		81 808 732,90	
Bankalar		7 222 518,57	
Kasa		40 182,77	241 537 312,85

T.C.
İmar ve İskân Bakanlığı *21.3.1978*
Bakanlık Başmüşavirliği
Sayı : C/3-7/27

CUMHURİYET SENATOSU ARAŞTIRMA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

İlgi : a) Komisyonumuza 18.11.1977 gün ve 10/34-9213-13631 sayılı yazılarına karşılık

b) 14.12.1977 gün ve C/3-30/273

c) 29.12.1977 gün ve C/3-30/273

d) 13.2.1978 gün ve C/3-/7/27 sayılı yazılarımıza ektir.

Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün "Afetler Fonunun durumu ve kullanılmasını saptamak amacı ile vermiş olduğu soruşturma önergesi" üzerine ilgi (a) yazınızca istenilen bilgiler ilgi (b) ve (c) deki yazılarımızla

komisyonlarına gönderilmiş ve 1966 yılı gelir ve gider hesaplarının bulunamadığı, arandığı, bulunduğunda gönderileceği arz edilmiştir.

Yapılan araştırmalarda 1966 yılı gelir ve gider hesapları bulunmuş olup ilişikte sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Ahmet Karaaslan
İmar ve İskân Bakanı

	1966		
GELİRLER			
Fon gelirleri	143 589 322,98		
Fon gelir bakiyeleri	213 741 594,34		
M. alacaklılar	607 617,29		
Tasfiye	2 407 648,49	360 346 183,10	
GİDERLER	139 916 248,59		
İnşaat masrafları	132 475 806,11		
Personel idarî giderleri	5 157 148,54		
Afet giderleri	2 283 293,94		
MEVCUTLAR	4 314 978,53		
Sabit kıymet ve demirbaş	3 781 382,91		
Esham ve tahvilat	5 550,		
Ayniyat	528 045,62		
M. BORÇLULAR	212 251 716,09		
Banka	3 808 516,78		
Kasa	54 723,11	360 346 183,10	
	1967		
GELİRLER			
1. Devlet bütçesi	87 890 000		
2. % 3'ler	23 446 619,57		
3. Nakdî bağışlar	6 065 372,66		
4. Gayrimenkul borç	1 272 635,55		
5. Faizler	180 036,44		
6. Sair gelirler	227 130,77		
7. Fon bakiyeleri	239 520 546		
8. M. alacaklılar	689 472,43		
9. Tasfiye hesabı	2 407 648,49		361 719 362,91

GİDERLER			
Masraflar		130 230 797,72	
1. İnşaat masrafları	122 892 241,42		
2. Personel ve idarî gd.	5 054 978,13		
3. Afet giderleri	2 283 578,17		
MEVCUTLAR		4 346 801,22	
Demirbaş ve sabit kıy. mal.	4 300 408,22		
Esham ve tahvilat	5 550,		
Ayniyat hesabı	40 843,		
MUHTELİF BORÇLULAR		225 597 980,15	
Bankalar		1 470 857,74	
Kasa		72 926,08	361 719 36,90
	1968		
GELİRLER			
1. Devlet bütçesi	140 776 000		
2. % 3'ler	34 176 531,83		
3. Nakit yardım	1 205 823,08		
4. Gayrimenkul borç	337 294,16		
5. Faizler	303 898,77		
6. Sair gelirler	75 020,49		
7. Fon bakiyeleri	316 143 183,80		
8. Muhtelif alacaklılar	1 098 270,33		
9. Alacaklılar hesabı	1 408 891,87		
10. Tasfiye	2 407 648,49		497 932 562,82
MASRAFLAR		109 684 071,93	
1. İnşaat masrafları	96 998 744,78		
2. Personel ve idarî mas.	10 886 220,24		
3. Afet masrafları	1 799 106,91		
MEVCUTLAR		6 613 053,57	
Demirbaş ve sabit kıymet	6 566 660,57		
Esham ve tahvilat	5 550		
Ayniyat	40 843,		
MUHTELİF BORÇLULAR		380 152 178,49	
Bankalar		1 294 959,53	
Kasa		188 299,30	497 932 562,82

	1969		
GELİRLER			
1. Devlet bütçesi	219 228 000		
2. % 3'ler	37 910 482,70		
3. Nakit yardım	362 701,26		
4. Gayrimenkul borç	1 223 533,06		
5. Faizler	79 238,04		
6. Sair gelirler	1 662 132,69		
7. Fon bakiyeleri	474 004 466,58		
8. Muhtelif alacaklılar	1 444 742,15		
9. Alacaklılar	16 254 208,12		
10. Tasfiye	2 407 648,49		754 577 153,09
GİDERLER			
MASRAFLAR		116 583 918,01	
1. İnşaat masrafları	101 268 119,60		
2. Personel ve idarî masraflar	14 140 227,95		
3. Afet masrafları	1 175 570,46		
MEVCUTLAR		7 455 030,94	
Demirbaş ve sabit kıymet	7 408 637,94		
Esham ve tahvilat	5 550		
Ayniyat	40 843		
MUHTELİF BORÇLULAR		628 312 758,96	
Bankalar		2 138 023,72	
Kasa		87 421,46	754 577 153,09
	1970		
GELİRLER			
1. Devlet bütçesi	309 706 152,53		
2. % 3'ler	44 513 918,34		
3. Nakit yardım	66 541 852,62		
4. Gayrimenkul borç	2 469 758,21		
5. Faizler	5 769,83		
6. Sair gelirler	17 694,35		
7. Fon bakiyeleri	733 901 195,88		
8. Muhtelif alacaklılar	1 422 012,41		
9. Tasfiye	2 407 648,49		
10. Alacaklılar	1 408 891,87		1 162 394 921,53

GİDERLER			
Masraflar		131 125 398,92	
1. İnşaat masrafları	120 072 499,17		
2. Personel ve idarî masraflar	9 017 221,04		
3. Afet masrafları	2 035 678,71		
MEVCUTLAR		7 518 860,44	
Demirbaş ve sabit kıymet	7 472 467,44		
Esham ve tahvilat	5 550		
Ayniyat	40 843		
MUHTELİF BORÇLULAR		1 018 557 788,70	
Bankalar		5 149 939,23	
Kasa		42 934,24	1 162 394 921,53
	1971		
GELİRLER			
1. Devlet bütçesi	414 267 529,37		
2. % 3'ler	47 833 313,70		
3. Nakit yardım	19 307 300,53		
4. Gayrimenkul borç	3 243 992,07		
5. Faizler	41 357,65		
6. Sair gelirler	45 944,89		
7. Fon bakiyeleri	1 146 090 235,24		
8. Muhtelif alacaklar	4 101 805,08		
9. Tasfiye	2 407 648,49		
10. Alacaklı	1 408 891,87		1 638 748 018,89
Giderler :			
MASRAFLAR		145 477 442,41	
1. İnşaat harcamaları	130 933 634,31		
2. Personel ve idarî ms.	11 209 867,52		
3. Afet masrafları	3 333 940,58		
MEVCUTLAR		16 612 070,12	
Demirbaş ve sabit kıymet	16 565 359,63		
Esham ve tahvilat	5 550 00		
Ayniyat	41 160,49		
Muhtelif Borçlular		1 450 209 432,19	
Bankalar		26 423 524, 25	
Kasa		25 549 92	1 638 748 018, 89

	1972		
GELİRLER			
1. Deprem fonu	506 789 924,83		
2. Devlet bütçesi	121 931 250,00		
3. % 3'ler	55 818 924,83		
4. Nakit yardım	3 390 597,66		
5. Gayrimenkul borç	6 144 821,06		
6. Faizler	752 812,33		
7. Sair gelirler	801 945,83		
8. Fon bakiyeleri	1 616 284 860,35		
9. Muhtelif alacaklılar	5 138 556,69		
10. Aynî yardım	16 861 828,01		
11. Alacaklılar	1 408 891,87		
12. Tasfiye	2 407 648,49		
13. Muvakkat mutavassıt	27 534 488,49		2 365 266 550,44
Giderler :			
Masraflar		560 168 118,95	
1. İnşaat masrafları	133 298 519,60		
2. Personel ve idarî ms.	10 085 537,20		
3. Afet masrafları	6 132 677,36		
4. Fon giderleri	410 651 384,79		
Mevcutlar		16 684 418,72	
Demirbaş ve sabit kıymet	16 637 708,23		
Esham ve tahvilat	5 550 00		
Ayniyat	41 160,49		
Muhtelif Borçlular		1 344 373 393,29	
Bankalar		443 959 871,53	
Kasa		80 747,95	2 365 266 550,44
	1973		
GELİRLER			
1. Devlet bütçesi	24 750 000		
2. Deprem fonu	708 018 683,54		
3. Nakit yardım	717 465,44		
4. Aynî yardım	5 298 389,25		

5. Gayrimenkul borç	11 466 907,89		
6. Faizler	865 454,94		
7. Sair gelirler	1 694 293,02		
8. Cezalar	498 435,10		
9. Fon bakiyeleri	1 884 684 435,55		
10. Muhtelif alacaklılar	4 960 945,32		
11. Muvakkat ve Mut.	17 403 310,11	2 726 569 747,44	
GİDERLER			
MASRAFLAR		228 300 688,11	
1. İnşaat masrafları	190 069 747,10		
2. Personel ve idarî masraflar	36 772 054,91		
4. Kendi evini yapana yardım	3 313,92		
5. Orta ve hafif hasar	277 500		
6. Kamulaştırma	429 182		
6. Acil yardım	748 890,18		
MEVCUTLAR		50 972 492,85	
Demirbaş ve sabit kıymet	16 783 524,19		
Esham ve tahvilat	5 550		
Tasfiye	34 183 418,66		
MUHTELİF BORÇLULAR		1 487 403 872,13	
Bankalar		959 858 113,83	
Kasa		34 580,52	2 726 569 747,44
	1974		
GELİRLER			
1. Devlet bütçesi	37 750 000		
2. Deprem fonu	792 815 005,29		
3. % 3'ler	106 615 411,49		
4. Nakit yardım	6 218,39		
5. Gayrimenkul borç	12 586 566,33		
6. Aynî yardım	767 265,11		
7. Sair gelirler	619 600,52		
8. Satış gelirleri	8 854 406,62		
9. Cezalar	95 844,05		
10. Fon bakiyeleri	1 933 994 866,58		
10. Muhtelif alacaklılar	6 060 842,36		
11. Muvakkat ve Mut.	17 408 272,33		2 917 574 299,07

GİDERLER			
MASRAFLAR		177 574 003,38	
1. İnşaat masrafları	138 439 320,54		
2. Personel ve idarî masraflar	37 674 249,67		
3. Kendi evini yapana yardım			
4. Afet masrafları			
5. Orta ve hafif hasar			
6. Kamulaştırma	1 293 490,24		
7. Acil yardım	166 942,93		
MEVCUTLAR			
Demirbaş ve sabit kıymet	16 942 263,81		
Esham ve tahvilat	5 550		
Ayniyat			
Tasfiye	93 684 392,80		
MUHTELİF BORÇLULAR		2 137 246 133,34	
Bankalar		492 054 740,58	
Kasa	.	67 215,16	2 917 574 299,07
	1975 YILI		
GELİRLER			
1. Devlet bütçesi	26 750 000		
2. Deprem fonu (Tekel fonu)	50 000 000		
3. % 3'ler	163 851 764,29		
4. Nakit yardım	163 688 041,54		
5. Satış gelirleri	7 044 666,40		
6. Gayrimenkul	15 353 760,70		
7. Faizler	1 284 877,06		
8. Sair gelirler	1 144 866,21		
9. Cezalar	37 500		
9. Fon gelirleri	2 716 531 210,70		
10. Muhtelif alacaklılar	6 821 730,15		
11. Muvakkat ve Mut.	17 399 627,09		3 169 908 044,14
GİDERLER	74 345 608,92		
1. Personel ve idarî masraflar	72 953 323,39		
2. Acil yardım	1 392 285,53		
MEVCUTLAR	117 106 070,70		
Demirbaş ve sabit kıymet	23 206 743,60		
Esham ve tahvilat	5 550		
Tasfiye	93 893 777,10		

MUHTELİF BORÇLAR	2 614 199 393,58	
Bankalar	364 251 306,29	
Kasa	5 664,65	3 169 908 044,14

Not : 1975 yılı içinde iç tediyelerden 475 000 000 TL alınmıştır. Bunun 425 000 000 TL'sı Maliye Bakanlığınca 1974 yılında Tekel Fonundan geri alındığından 1975 yılında Maliye Bakanlığından Tekel Fonu olarak 50 000 000 TL gösterilmiştir.

1976 YILI

GELİRLER		
1. Devlet bütçesi	24 500 000	
2. Deprem fonu	590 000 000	
3. % 3'ler	159 094 973,05	
4. Nakit yardım	203 626 535,52	
5. Aynî yardım	1 000	
6. Gayrimenkul borç	12 027 141,37	
7. Faizler	2 395 321,11	
8. Sair gelirler	5 130 444,19	
9. Satış gelirleri	3 178 828,30	
10. Cezalar	24 700	
11. Fon gelirleri	3 071 328 777,98	
12. Muhtelif alacaklılar	10 442 373,48	
11. Muvakkat ve Mut.	28 282 198,72	
		4 110 032 291,72
GİDERLER	97 421 578,76	
1. İnşaat masrafları		
2. Personel ve idarî masraflar	96 403 747,84	
3. Kamulaştırma	61 593,80	
4. Acil yardım	956 237,12	
MEVCUTLAR	136 648 372,42	
1. Demirbaş ve sabit kıy.	45 085 692,20	
2. Esham ve tahvilat	5 550	
3. Tasfiye	91 557 130,22	
MUHTELİF BORÇLULAR	3 621 364 545,69	
Bankalar	254 402 329,51	
Kasa	195 465,34	4 110 032 201,72

T.C.
İmar ve İskân Bakanlığı *14.12.1977*
Bakanlık Başmüşavirliği
Sayı : C/3-30/273

Konu : Ankara Senatörü İbrahim Öztürk'ün
Araştırma Önergesi Hk.

CUMHURİYET SENATOSU ARAŞTIRMA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına "Afetler Fonunun durumunu ve kullanılmasını saptamak amacıyla" vermiş olduğu Araştırma önergesi münasebetiyle Komisyonlarımca istenilen bilgiler ilişikte gönderilmiştir.

Gereğini müsaadelerine arz ederim.

Recai Kutan
İmar ve İskân Bakanı

Çok büyük bir kısmı deprem kuşağında olan ülkemizde, Bakanlığımıza bağlı çeşitli kuruluşlar tarafından deprem öncesi, deprem anında ve depremden sonrası için 7269 ve 1051 Sayılı Afetler Kanunu uyarınca önleyici ve zararı en aza indirici çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

Yine Bakanlığımız kuruluşlarından olan Deprem Araştırma Enstitüsü, bilimsel araştırmalar dahil olmak üzere deprem öncesi ve sonrası alınacak tedbirleri ve yapılacak çalışmaları yönlendirici çeşitli çalışmalarda bulunmaktadır. Bu çalışmalar şu şekilde özetlenebilir.

1963 yılında yürürlüğe girmiş olan deprem bölgeleri haritasındaki eksikliklerin ortadan kaldırılması amacıyla yeni bir deprem bölgeleri haritası hazırlanmış ve Bakanlar Kurulunun 23.12.1972 gün ve 7/5551 sayılı kararı ile yürürlüğe konmuştur. Deprem bölgeleri haritasına uygun yeni bir yönetmelik hazırlamak amacıyla başlatılan çalışmalar 1975 yılında bitirilmiş ve yeni Yönetmelik 9 Haziran 1975 tarih ve 15260 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe konmuştur.

Ülkemizde, kamu ve özel kesimde çalışan İnşaat Mühendisleri ve şehir plâncılarının deprem ve depreme dayanıklı yapı yapma konusundaki büyük bilgi eksikliklerini ortadan kaldırmak ve bu konudaki yeni teknolojik gelişmeleri bu meslek gruplarına tanıtmak ve benimsetmek amacıyla Nisan 1973 yılında "Deprem Araştırma Enstitüsü Bülteni" adında teknik bir bülten çıkarılmaya başlanmıştır. 4 ayda bir yayınlanan bu bültenin bugün 18 sayısı çıkmış olup, bülten kamu ve özel kesimdeki tüm ilgililere ücretsiz olarak gönderilmektedir. Aynı amaç için her yıl ülkemizin değişik bölgelerinde deprem mühendisliği seminerleri düzenlenmektedir.

Ülkemizde, kırsal alanda mesken inşa eden usta ve kalfalara evini bizzat yapan halkın depreme dayanıklı yapı konusundaki bilgisizliğini ortadan kaldırmak amacıyla "Deprem ve depreme dayanıklı yapı yapma konusunda Halk Eğitimi" projesi adı altında kapsamlı bir proje hazırlanmıştır. Bu proje gereğince ilk olarak 500 000 adet renkli duvar levhası bastırılmış ve en küçük yerleşme ünitelerine kadar dağıtılmıştır.

Proje halen uygulama plânına göre yürütülmektedir.

Ülkemizdeki deprem kayıt şebekesinin geliştirilmesi ve meydana gelen depremde yapıların karşılaştığı kuvvetlerin ölçülmesi amacıyla "Yurt çapında Akselerograf Şebekesi" kurulması projesi halen, yürütülmekte olup, Enstitüce yurdumuzun çeşitli yerlerine 82 adet cihaz kurulmuştur.

Deprem bölgelerinde kurulmakta veya genişletilmekte olan sanayi bölgelerinin ve büyük şehirlerin kurulacağı yerlerdeki zemin özelliklerini tespit etmek ve elde edilen sonuçlara göre depremleri en az zararla atlatmayı gerektiren uygulamayı uygulayıcılara önerebilmek amacıyla, teknik adı mikro-zon çalışma grupları kurulmuş bulunmaktadır. Bu gruplar ülkemizde yapılması düşünülen tüm büyük yatırımların yapılacağı yerlerde çok değişik tip ve sayıdaki cihazlarla ve en son uluslararası teknoloji yakından takip edilerek çalışmalar yapmaktadır.

Ortadoğu Teknik Üniversitesi ile birlikte deprem mühendisliği araştırma laboravutarı ile zemin dinamiği araştırma laboratuvarı kurulmuştur. Kandilli Rasathanesi ile de 6 adet yeni sismolojik istasyon kurulması için çalışmalara başlamıştır.

Enstitü ayrıca aşağıda belirtilen acil konularda çalışmalara başlamıştır.

1. Ülkemizdeki kırsal yapıların depreme dayanıklı olarak yapılması,
2. Kırsal yapıların takviye metodları,
3. Etkili bir proje ve uygulama kontrol sisteminin geliştirilmesi,
4. Ülkemiz için deprem sigortası sisteminin geliştirilmesi,
5. Önemli mühendislik yapılarının depremlere karşı projelendirilmesi esasları,

Afet bölgelerinde yapılacak yapılar hakkında 9 Haziran 1975 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanan yönetmelik gereğince afet bölgelerinde yeniden yapılacak ya da değiştirilecek ya da büyütülecek ya da esaslı onarım görecek resmî ve özel tüm yapıların bağlı olacağı teknik koşullar bu yönetmelikteki ilkelere uyularak yerine getirilir. Yine bu yönetmeliğe göre; afet bölgelerinde yapılacak yapılar gerek malzeme, gerekse işçilik bakımından, Türk Standartlarına ve Bayındırlık Bakanlığı "Genel Teknik Şartnamesi" kurallarına uygun olacaktır.

Bakanlar Kurulunun 23.12.1972 gün ve 7/551 sayılı kararı ile yayınlanan Deprem Bölgeleri Haritasında, ülkemiz dört deprem bölgesine ayrılmış ve bu Yönetmelikte her deprem bölgesi için değişik deprem bölge kat sayıları saptanmıştır.

Afet İşleri Genel Müdürlüğümüzde plânlama, projelendirme ve afet konutları yapımı gibi çalışmalarının yanı sıra acil yardım çalışmalarının bir gereği olarak; tabiî afetlerin meydana getirdiği can ve mal kaybından doğan zararların azaltılması ve afetin vukuundan en kısa zamanda afetzedelerin ilk acil ihtiyaçlarının kendilerine ulaştırılmasını temin bakımından, afetlerin yoğunluk kazandığı bölgeler ve bu bölgelerdeki nüfus yoğunluğu, ulaşım imkânları ile illerimizin diğer olanakları göz önüne alınarak, memleketimizin muhtelif bölgelerinde; prefabrik mesken, çadır, paketlenmiş yiyecek ve benzeri her türlü acil yardım malzemelerini her an sevke hazır vaziyette bulundurmak amacıyla acil yardım bölge depoları kurulmasını uygun görmüş ve Marmara-Trakya ve kısmen Karadeniz bölgesine hâkim olması nedeniyle ilk bölge deposu Sakarya İlinde kurulmuştur.

Ayrıca; 6 ilde daha bu tip bölge depolarının kurulması tasarlanmaktadır.

Bir geçici iskân tarzı olan "çadırlı iskân konusunda Kızılay ile işbirliği yapılmaktadır.

Son afetler nedeniyle, Kızılay'daki çadır stoklarının azalması ve geçmiş afetlerin bize kazandırdığı deneyimlerin ışığında, bezi Bakanlığımızca temin edilmek üzere Kızılay ile 10 000 çadırlık bir anlaşma yapılmış ve bu çadırların dikimine başlanmıştır.

Yine afet öncesi tedbirlerden olarak, afetin meydana geldiği bölgelerde hayatın bir an önce normale dönmesi, tedavi, kurtarma, yedirme, giydirme, barındırma gibi acil yardım hizmetlerinin aksamadan yürütülmesi için hazırlanan "Afetler Acil Yardım Örgütü ve Plânlama Esasları Kılavuzu" na göre il acil yardım plânları yapılmıştır. Acil yardımlar Bakanlığımızca aynî ve nakdî olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Bu yardımlarda acil yardım süresi afetin türüne ve büyüklüğüne göre değişmek üzere 15 gündür. Aynî yardımlar ise mübayaa usulüyle yapılmaktadır.

Meskenleri oturulamayacak derecede hasar gören afetzedelerin geçici iskânlarının sağlanması için mesken, baraka, yapımı, kiralanması veya bu işlerin kısa sürede yapılamayacağı haller ile geçici iskân tedbirlerini kendileri almak isteyenlere nakdî yardım yapılmakta ve çok büyük afetlerde, gerektiği hallerde başka illerde geçici iskâna alınmaktadır. Bu işler için afetzedeler borçlandırılmazlar.

Hak sahibi afetzedelere mesken yapımı 20-30 yıl gibi uzun vadelerle borçlandırılarak yapılmaktadır.

Meskenleri orta ve az derecede hasar gören afetzedelere ise onarım yardımı yapılmaktadır.

Dördüncü Beş Yıllık Plân çerçevesinde de 56 000 meskenin yapımı Bakanlığımız tarafından plânlanmıştır.

Saygılarımla arz ederim.

Recai Kutan
İmar ve İskân Bakanı

6. – Deprem ve depremle ilgili yerleşim, mesken, ulaşım, dağıtım, depolama ve afetler fonu hakkında kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu Raporu (10/59-60) (S. Sayısı : 797) (*)

BAŞKAN – Sayın Hilmi Nalbantoğlu, burada başkansınız efendim, buyurun.

Sayın üyeler;

Bu rapor 26.6.1978 tarihinde dağıtılmış ve rapor bir hayli uzundur. Bu itibarla tekrar okunmasına lüzum görmüyoruz. Rapor üzerinde söz isteyen sayın üye var mı efendim?..

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) – Sonuç kısmını hiç olmazsa okusanız Sayın Başkan.

CAHİT DALOKAY (Elazığ) – Sayın Başkan, sonuçtan birşey çıkmaz. Ya tam okunur ya da okunmaz. Öyle kenarından köşesinden okunmaz.

BAŞKAN – Efendim, raporun sonuç kısmı diye bir şey yok Sayın Nalbantoğlu, siz hazırlamış olmanıza rağmen; fakat dağıtılmış ve sayın üyelerin de ıttılaında olması gerekiyor.

Sayın Betil, bir şey mi buyurdunuz?..

ZİHNİ BETİL (Tokat) – Efendim, bir önerge sundum.

BAŞKAN – Bununla mı ilgili efendim?..

ZİHNİ BETİL (Tokat) – Hayır. Gündemle ilgili; öncelik ve ivedilik öneren bir önerge sundum efendim.

BAŞKAN – Şunu bitirelim de efendim. Bu raporu da çözelim.

ZİHNİ BETİL (Tokat) – Peki efendim.

BAŞKAN – Bu rapor üzerinde söz isteyen sayın üye?.. Yok. Olmadığına göre bu hususlaki araştırma da sonuçlanmıştır efendim.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 43 - S. 377

4. T.R.T HAKKINDA

Önerge sahipleri :

1. 11 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye dayanılarak T.R.T. Genel Müdürlüğüne yapılan atama hakkında

Fethi ÇELİKBAŞ (C. Bşk. S. Üye)

Sami TURAN (Kayseri)

2. TRT Hakkında

Şeref KAYALAR (Bursa)

İskender Cenap EGE (Aydın)

Beliğ BELER (İzmir)

Raif ERİŞ (Balıkesir)

Cevdet AYKAN (Tokat)

Yiğit KÖKER (Ankara)

3. T.R.T. Yönetiminin tutumu T.R.T. Genel Müdürleri ile yargı kararlarının uygulanması hakkında

Hüseyin ATMACA (Denizli)

Kemal SARIİBRAHİMOĞLU (Adana)

Önergelerin okunduğu birleşimler :

1. 24 Nisan 1974, 8 Haziran 1976

2. 12 Aralık 1974, 20 Nisan 1976

3. Önergelerin 8 Haziran 1976 birleşiminde aynı komisyon tarafından araştırılması kararlaştırılmıştır.

Raporun okunduğu birleşim :

18 Aralık 1979

1. – Kayseri Üyesi Sami Turan ile Cumhurbaşkanınca S.Ü. Fethi Çelikbaş'ın, 11 Sayılı Kanun Hükmündeki Kararnameye müsteniden TRT Genel Müdürlüğüne yapılan atamaya dair Senato Araştırması isteyen önergesi. (10/12) (*)

BAŞKAN – Bir Cumhuriyet Senatosu Araştırması isteyen önerge var, takdim ediyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

TRT'nin başına yapılan tayin, siyasî ve hukukî açıdan çok dikkate değer yönleri olan bir tayindir.

Kişi için Kanun Hükmünde Kararname

Bir gün bile Devlet memurluğu yapmadığı için, yürürlükteki kanunlara göre TRT Genel Müdürlüğüne tayini caiz olmayan bir şahsı bu göreve getirebilmek amacıyla hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayan yollara başvurulmuştur. Aşağıda delilleriyle açıklanacağı üzere, Anayasanın 64 üncü maddesine aykırı olarak, Yetki Kanununun kapsam, amaç ve ilkeleri çiğnenerek, "kişiye özel" bir "Kanun Hükmünde Kararname" çıkarılmıştır.

Kararnamenin ve tayin kararının tarihleri ve bu konuda yapılan resmî açıklamalar, Anayasaya ve Yetki Kanununa aykırı olarak çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnamenin, sadece belli bir şahsa imtiyazlı muamele yapmak ve TRT'yi belli siyasî amaçlara alet etmek kastına dayandığı kanaatini uyandırmaktadır.

Yapılan tayini hukukî yönden incelemeden önce, İsmail Cem İpekçi'nin Anayasa ve kanunlarla TRT'ye verilen görevleri tarafsızlıkla yerine getirecek bir kişi olup olmadığı açısından bazı belgeleri yüce Senatonun dikkatine sunmak isteriz.

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ı "Kahraman" olarak gösteren ve öven Genel Müdür.

İsmail Cem, 1973'te yayınlanan "12 Mart" adlı kitabının 288 inci sayfasında yer alan "geliyor aklıma" yazısını Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan için yazdığını, kendi imzasını taşıyan bir dip notu ile açıklamıştır. TRT'nin bugünkü Genel Müdürü, kitabının 289 uncu sayfasında, Melih Cevdet'in bir şiirinden yararlanarak, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın adlarının, "sevdiği çiçek adları gibi", "bütün sevdiklerinin adları gibi" aklından çıkarmadığını yazıyor.

Yine TRT Genel Müdürüne göre, Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın davranışları, "tarihte okuduğu kahramanlıkları" hatırlatan, "çağımıza yaraşan" vakur davranışlardır. (Sayfa : 290)

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 14-S. 173:177

TRT Genel Müdürü ve TİP. - Genel Müdürün aydın haysiyet anlayışı

İsmail Cem, kendi ifadesiyle, "TİP'in Türkiye'de estirdiği yeni rüzgârları ve uyguladığı sınıfsal muhalefeti" öven yazardır. (12 Mart adlı kitap, s. 35)

TRT Genel Müdürü, TİP'le ilgili ve TİP'in hizmetlerini öven bir yazısında şöyle diyor :

"Sosyalizmin temel kuralı, eğer devrim olacaksa, devrimci partinin mutlaka olacağı şeklindedir... Sosyalizmin mücadelesine girenler, partinin üstünlüğünü ve doğruluğunu kabullenmek zorundadırlar. Bu zorunluk ister saçma, ister dogmatik, ister yanlış olsun; ister aydın haysiyetiyle ve kişiliğiyle bağdaşmasın; sosyalizmin tecrübesi ve tarihî -belki de katlanılması çok güç olan- bu şartı, sosyalizmin başarısı için mutlak bir kural olarak getirmektedir." (12 Mart adlı kitabının 37 nci sayfası.)

İşte TRT Genel Müdürünün sosyalizm anlayışı, aydın haysiyeti anlayışı, özgürlük anlayışı budur. Bu satırlarda ifade edilen parti disiplini anlayışı, Marksist-Leninist parti disiplini anlayışıdır.

Türk Polisini katil, talancı ve ırz düşmanı gibi gösteren Genel Müdür

TRT'nin yeni Genel Müdürünün "12 Mart" adlı eserinde, Türk polisini hangi gözle gördüğü ve nasıl tasvir ettiği de kamuoyunca bilinmelidir. İsmail Cem, sözü geçen kitabının 18 inci sayfasında, Türk polisini şu yakışıksız sözlerle tarife kalkışıyor :

"Bu ülkenin namusu, malı ve canı bize emanettir. Biz bu toplumun polisiyiz ve de yolumuza çıkan gençleri iyicene benzetiriz.

Sizi kolunuzdan tutup, götüreceğimize, kafanızı kırıp sürükleriz. Copla vuracağımıza, beyninizi kurşunlarız. Sizin yurtlarınıza, bir ortaçağ talancısı gibi gireriz. Dolabınızı kırıp, kitaplarını yırtar, kızlara saldırırız." (İsmail Cem, 12 Mart, sayfa : 18)

Türk mahkemelerinin ve Askerî Yargıtayının mahkûm ettiği komünist tedhişçileri "kahraman" gibi gösterip, Türk polisini katil, talancı ve ırz düşmanı olarak suçlayan kişi, bugünkü CHP iktidarının TRT Genel Müdürüdür. Hem de, 15 yıl Devlet hizmeti yapılmadan gelinmesi imkânsız olan bir Genel Müdürlüğe, bir gün bile Devlet hizmeti yapmadığı halde, tepeden inme getirilmesi için, "kişiye özel" bir kanun kuvvetinde kararname çıkarılarak tayin edilmiş bir Genel Müdürdür.

16 Haziran ayaklanmasını öven Genel Müdür

TRT Genel Müdürü, yazılarında "16 Haziran bilincine varan işçiler" deyimini kullanarak, 16 Haziran hareketini övmüştür. (Aynı kitap, sayfa : 21, sayfa : 30.)

16 Haziran ayaklanmasının, aşırı solcu örgütlerin yönetiminde yapılmış bir hareket olduğu ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin sıkıyönetim ilân etmesine yol açtığı hatırlardadır.

29 Mayıs 1971 tarihli yazısında (12 Mart kitabı, s. 81) İsmail Cem, "TİP, özellikle son iki yılda, geçmiş tecrübeleri değerlendirmek, Türkiye'nin şartlarını daha doğru yorumlamak ve Marksist teori ile bu şartlar arasındaki bağlantıyı kurmak için, daha elverişli bir noktaya gelmiştir" dedikten sonra, yazısına şöyle devam ediyor :

"TİP'in bu dönemdeki tahlilleri ve tutumu, doğruluğunu hemen her olayda ispatlamıştır."

Anayasa Mahkemesince kapatılan TİP'in daha güçlü dirilmesini isteyen Genel Müdür

İsmail Cem, aynı kitabın 82 nci sayfasında yer alan TİP'le ilgili bir başka yazısında, şöyle diyor :

"Kapatılan partinin başarıları ve hatalarıyla eleştirisine girişmek, sosyalist açıdan sonuçlar çıkarmak için herhalde zamana ihtiyaç vardır.

Ancak, eğer Türkiye demokratik niteliğini korumaktaysa ve koruyacaksa, sosyalist hareketin kendi siyasal kuruluşunun açıkça ve yeniden yaratmaması düşünülemez. Türkiye'nin sosyalist hareketi, sosyalizmle doğrudan ilgisi olmayan bir konudaki tutumundan ötürü kapatılmış TİP tecrübesini değerlendirerek, çok daha sağlam temeller üzerinde yeni siyasal kuruluşunu yaratabilecektir." Bu yazının son cümlesinden ve başka yazılarında marksist teoriye yaptığı atıflardan açıkça anlaşılıyor ki, İsmail Cem'in dirilmesini istediği sosyalist parti, TİP'in dayandığı marksist teoriye dayanmalıdır ve "sosyal demokrat eğilimlerden" uzak durmalıdır.

TRT Genel Müdürü ve "halklar" edebiyatı

TRT Genel Müdürü, TİP'in Anayasa Mahkemesince oy birliğiyle kapatılmasına yol açan "halklar" edebiyatını da benimsemiş bir kişidir. Bu konudaki görüşlerini öğrenmek için "Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi" adlı kitabının 505 inci sayfasına ve "halklar" sözünü sık sık kullandığı diğer bölümlere göz atmak yeterlidir.

TRT Genel Müdürünün tayini ile ilgili hukukî durum.

1. Koalisyon Hükümeti tarafından 11 sayılı Kanun Hükmünde Kararname olarak 15 Şubat 1974 tarihli, 14800 sayılı Resmî Gazetede şu kararname yayınlanmıştır :

"657 sayılı Devlet Memurları Kanununun, 1327 sayılı Kanunun 90 ıncı maddesiyle getirilen ek geçici 10 uncu maddeye bir fıkra eklenmesi 23.5.1972 tarihli 1589 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak Bakanlar Kurulunca 13.2.1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Madde 1. – 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun ek geçici 10 uncu maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir :

" Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürü hakkında Devlet Memurları Kanununun istisnaî memurluklarla ilgili hükümleri uygulanır."

2. 11 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 2 nci maddesine göre yayımı tarihinde yürürlüğe giren bu kararnameye dayanarak Hükümet 15.2.1974 tarihinde TRT Genel Müdürlüğüne atama yapmış ve bu atama kararnamesi de 16 Şubat 1974 tarihli 14801 sayılı Resmî Gazetede 7/7818 sayı ile yayınlanmıştır. Bu atama kararnamesinin metni de şöyledir :

"Açık bulunan Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğüne İsmail Cem İpekçi'nin atanması; 359 sayılı Kanunun 1568 sayılı Kanunla değiştirilen 9 uncu maddesiyle 657 sayılı Kanunun değişik ek geçici 10 uncu maddesine 11 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile eklenen fıkraya göre, Bakanlar Kurulunca 15.2.1974 tarihinde kararlaştırılmıştır."

3. 11 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile atama kararnamesi arasındaki bağlantı, Kanun Hükmünde Kararnamenin, İsmail Cem İpekçi'yi TRT Genel-Müdürlüğüne tayin maksadıyla; yani kişiye özel olarak Bakanlar Kurulunun tasarrufta bulunduğuna şüphe bırakmamaktadır. Bu bakımdan, bu tasarrufların, Anayasa ve Yetki Kanunu hükümleriyle TRT Kanununun ve Personel Kanununun hükümleri muvacehesinde ve TRT Genel Müdürlüğüne atanmış kimsenin kişiliği açısından derinliğine bir araştırmaya tâbi tutulması, böylece bu atama kararının altındaki gerçek nedenlerin ortaya çıkarılması bir zorunluk teşkil etmektedir.

4. Anayasamız, toplumdaki önemini ve geçmiş siyasî tecrübeleri göz önünde tutarak, Radyo ve Televizyon idaresi ile haber ajansları hakkında bazı esaslar koymuştur. Anayasanın 121 inci maddesinde aynen şöyle denilmektedir :

"Radyo ve televizyon istasyonları ancak Devlet eliyle kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzelkişiliği halinde kanunla düzenlenir. Kanun, yönetim ve denetimde ve yönetim organlarının kuruluşunda tarafsızlık ilkesini bozacak hükümler koyamaz.

Her türlü radyo ve televizyon yayınları, tarafsızlık esaslarına göre yapılır.

Haber ve programların seçilmesinde, işlenmesinde ve sunulmasında ve kültür ve eğitime yardımcılık görevinin yerine getirilmesinde devletin ülkesi ve mil-

letiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğin ve genel ahlâkın gereklerine uyulması esasları ile organların seçimi, yetki, görev ve sorumlulukları kanunla düzenlenir."

5. Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun kuruluşu 359 sayılı Kanunla düzenlenmiş ve bu Kanunun bazı hükümleri 29.2.1972 tarihli 1568 sayılı Kanunla değiştirilmiştir. Bu Kanunun birinci maddesine göre, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu tarafsız bir kamu tüzel kişisidir. Kanunun değişik 9 uncu maddesine göre "Genel Müdür, Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle atanır." "Kurul, Genel Müdür tarafından temsil olunur ve yönetilir."

Genel Müdür ve Yardımcısı olabilmek için gerekli şartlar 9 uncu maddede şöylece sıralanmıştır :

Yüksek öğrenim yapmış olmak,

Bu görevleri yerine getirebilecek ehliyet, bilgi ve tecrübe sahibi olmak,

Devlet Memuru olmaya kanunî engeli bulunmamak.

TRT Kanununun 33 üncü maddesi, bu kanunda özel hükümlerle düzenlenen hususlar, dşında kalan konularda, kurul hakkında İktisadî Devlet Teşekküllerine uygulanan genel hükümlerin uygulanacağını; 47 nci maddesi, kurum personelinin bu kanunla özel hükümlerle düzenlenen hususlar dışında, İktisadî Devlet Teşekküllerine uygulanan genel hükümlere tâbi olduğunu belirtmektedir.

TRT Genel Müdürünün tayininde TRT Kanununun belirttiği esaslar değil, 11 Sayılı Kanun Hükmündeki Kararname hukukî mesnet yapılmak istenmiştir. Bir gün dahi Devlet hizmeti olmayan bir zatın TRT Genel Müdürlüğüne tayini maksadına matuf olarak çıkarılan 11 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname bu bakımdan da ilgi çekicidir. Ve Anayasa açısından bir araştırmayı gerektirmektedir.

6. Anayasanın 5 inci maddesine göre, "Yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez."

Anayasamız, 64 üncü maddesinin 2 nci fıkrasıyla, Kanun Hükmünde Kararname çıkarmak yetkisinin Hükümete hangi şartlarla verilebileceğini göstermektedir. Sözü geçen fıkrada şöyle denilmiştir :

"Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kanunla, belli konularda, Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararnameler çıkarmak yetkisi verebilir. Yetki veren kanunda, çıkarılacak kararnamelerin amacı, kapsamı ve ilkeleriyle bu yetkiyi kullanma süresinin ve yürürlükten kaldırılacak kanun hükümlerinin açıkça gösterilmesi ve Kanun Hükmünde Kararnamede de yetkinin hangi kanunla verilmiş olduğunun belirtilmesi lâzımdır."

7. TRT Genel Müdürünün atanmasına Hükümetin mesnet yaptığı 11 sayılı Kanun Hükmünde Kararname metninde, 23.5.1972 tarihli 1589 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanıldığı zikredilmektedir. 1589 sayılı Yetki Kanunu, bir hükümet tasarısı halinde (Devlet Memurları Kanunu ile ilgili Yetki Kanunu adıyla Büyük Millet Meclisine gelmiş ve 23 Mayıs 1972 tarihinde kabul edilerek 31 Mayıs 1972 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girmiştir.

Yetkinin amacı, Kanunun birinci maddesinde şöyle ifade edilmiştir :

"1327 sayılı Kanunla bazı maddeleri değiştirilen ve bazı maddeler eklenen 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu kapsamına giren konularda ve aşağıda belirtilen çerçevede Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verilmiştir."

TRT Devlet Memurları Kanununun kapsamına dahil bir müessese değildir. Gerçekten 657 sayılı Kanunun 1327 sayılı Kanunla değişik ve kapsamı gösteren birinci maddesinde şu hüküm yer almıştır :

"Bu kanun, Devlet kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevlerde çalışan, genel ve katma bütçelerle bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlardan, kefalet sandıklarından, veya Beden Terbiyesi Bölge Müdürlükleri bütçelerinden aylık alanlara uygulanır."

1327 sayılı Kanun, 657 sayılı Kanunda değişiklik yaparken, bu kanunun kapsamına girmeyen kuruluşlar personelinin ücretleri bakımından da bazı hükümler sevketmiştir. Kanunun adı (657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine ve bu kanunun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretlerine dair kanundur.)

1327 sayılı Kanun, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa 37 tane ek geçici madde eklenmiş ve fakat 657 sayılı Kanun kapsamında değişiklik yapmamıştır. Söz konusu olan maddelerdeki hükümler, mahiyetleri icabı "geçici" tanzim tarzlarıdır. Ve 657 sayılı Kanunun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretleriyle ilgilidir.

Nitekim, 31 inci ek geçici maddede "kendi özel kanunları çıkıncaya kadar bu kanun kapsamı dışında kalıp da aylıklarını bu kanuna göre almakta olan ve kanunun ek geçici 6, 9, 10, 12, 13 ve 14 üncü maddeleri kapsamına giren kurumlar" bakımından hükümler sevkedilmiş; bu arada 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere tayin bakımından bazı kolaylıklar sağlanmış ise de, bu tayinler için "memurun en az 10 yıl çalışmış olması" şartı saklı tutulmuştur.

Ek geçici 10 uncu madde, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu personelinin ücretlerini ve yan ödemelerini düzenlemiştir. Bu geçici hükümler TRT personelinin ve Genel Müdürünün 657 sayılı Kanun kapsamına alındığı tarzında bir görüşe asla hak verdiremez.

1589 sayılı Yetki Kanununun kapsamı da ikinci maddede gösterilmiştir. Bu maddede şu hükümler yer almıştır :

"Bu Yetki Kanununa göre çıkarılacak kararnameler;

a) Devlet memurlarının istihdam esas ve usullerine, disipline, aylıklarına, sosyal haklarına ilişkin esasları,

b) İntibak hükümlerinin yarattığı farklılıkları, haksızlıkları, mevcut maddelerin yetersizliği sebebiyle ortaya çıkan farklı uygulamaları giderecek hükümleri kapsar."

Yetki Kanununun bu kapsam maddesiyle, İsmail Cem İpekçi'nin TRT Genel Müdürlüğüne atanması için çıkarılan 11 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin uzaktan yakından ilgisi görülmemektedir.

8. Anayasanın 64 üncü maddesinde öngörüldüğü üzere, kanun hükmünde kararnamelerin çıkarılışında göz önünde bulundurulacak ilkeler de 1589 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinde belirtilmiştir :

Bu ilkeler arasında şu hususlar vardır :

"c) Eski ve yeni personel rejimlerinden doğan farklılıkları gidermek, kıdem ve yetki dengesini tesis etmek,

d) Kanundaki boşluk ve tutarsızlıkları gidermek;

e) Eşit hizmete eşit ücret gereğini, ücretin aleniliğini, hizmette fırsat eşitliğini tahakkuk ettirmek."

11 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin bu ilkelere nasıl ters düştüğü açıkça görülmektedir.

9. Yetki Kanunu tasarısını Türkiye Büyük Millet Meclisine sevkeden Hükümet, genel gerekçesinde şöyle demekteydi :

"Başta malî hükümleri olmak üzere pek çok hükümleri çeşitli sebeplerle yıllardır ertelenen 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 1327 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerden sonra, 30.11.1970 tarihinden itibaren bütünüyle yürürlüğe girmiş, ancak uygulama ilk günlerden itibaren kanunun gerek ana, gerekse intibak hükümlerine yönelen pek çok tenkit ve şikâyetlere yol açmış bulunmaktadır." Genel gerekçede daha sonra görülen aksaklıklar 11 madde halinde özetlenmiş ve sonunda "ilişik tasarı kanunlaştığı takdirde, kısa zamanda intibaksızlar âdil şekilde halledilmiş ve Devlet memurlarının huzura kavuşturulmaları sağlanmış olacaktır." tarzında bir kanaat belirtilmiştir.

Özetlenen şikâyetler arasında, 8 numara altında, şöyle deniliyordu :

"Getirilen intibak hükümleri, mevcut personel ile ilk defa devlet hizmetine girecek olanları aynı rejim içinde birleştirmek istemiş ise de, eski ve yeni personel

rejimleri arasındaki farklılıkları yeterince uyuşturamamış ve kıdemli personelin tepkisine yol açan ters sonuçlar yaratmıştır."

Gerek bu gerekçe, gerekse Yetki Kanununun çıkarılışında hâkim olan düşünceler ile 11 sayılı Kanun hükmündeki kararnameyi bağdaştırmak mümkün değildir.

10. 11 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname metninde, "1327 sayılı Kanunun 90 ıncımaddesiyle getirilen ek geçici 10 uncu maddeye bir fıkra eklenmesi" cihetine gidilmiştir. Halbuki 1589 sayılı Yetki Kanununun 5 inci maddesinin (b) bendinde sözü geçen maddelerin ve bu arada 90 ıncı maddenin "hükümlerinden, yetkiye dayanılarak çıkarılacak kararnamelere aykırı bulunan hususların,mezkûr kararnamelerin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yürürlükten" kalkacağı ifade edilmiştir. Şu hale göre, 90 ıncı maddenin getirdiği geçici hükümlere, TRT Genel Müdürünün tayin şekline bir fıkra eklenmesi düşünülmemek iktiza ederdi.

Konuya nereden bakılırsa bakılsın, belli bir kişi için temel hukuk kurallarının zorlandığı kanısı uyanmaktadır.

Sonuç

Anayasanın 121 inci maddesiyle konulan esaslar dahilinde 359 sayılı Kanunla bu Kanunu değiştiren 1568 sayılı Kanun hükümlerine,

657 sayılı Kanunla bu Kanunu değiştiren 1327 sayılı Kanun hükümlerine,

Anayasanın 64 üncü maddesiyle bu maddeye dayanılarak çıkarılmış olan 1589 sayılı Kanunun hükümlerine, gerek amaç, gerek kapsam, gerekse ilkeler bakımından açıkça ters düşen 11 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin çıkarılış nedeni ve buna dayanarak TRT Genel Müdürlüğüne İsmail Cem İpekçi'nin atanmış olması üzerinde önemle durmak zorunluğu vardır.

Konunun sadece hukuk açısından değil, bu atamaya yol açan nedenler bakımından araştırılıp incelenmesi ve atanan kişinin Anayasa ile TRT Kanununun koyduğu esas ilkelere ne derece uygun bir durumda olabileceğinin Yüce Cumhuriyet Senatosunda ve dolayısıyle kamuoyunda hiçbir şüphe ve tereddüde yer vermeyecek bir açıklığa kavuşturulması şarttır.

Cumhuriyet Senatosu, bu konuda gerekli bilgiyi Anayasanın 88 inci maddesinin 2 nci fıkrasına ve Cumhuriyet Senatosu Tüzüğünün 133 üncü maddesine göre yapılacak bir inceleme ile edinebilir.

Yukarıda belirtilen konu ile ilgili olarak Cumhuriyet Senatosu araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

Dr. Sami Turan	*Prof. Fethi Çelikbaş*
Kayseri Senatörü	Kontenjan Senatörü

BAŞKAN – Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 134 üncü maddesi gereğince işleme tâbi tutulacaktır.

2. – Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, 11 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnameye müsteniden TRT Genel Müdürlüğüne yapılan atamaya dair Senato Araştırması isteyen önergesinin görüşülmesi (10/12) (*)

BAŞKAN – Sayın üyeler, Gündemimizin araştırma önergeleri kısmına geçiyoruz.

Sayın Çelikbaş?.. Buradalar.

Bu konuyla ilgili Bakanın aranması mecburiyeti yoktur. Yüce Genel Kurulun Tüzüğe düşmüş olduğu dipnotu gereğince araştırma önergesi okunacaktır efendim.

Sayın üyeler, önerge gayet uzundur.Müsaade buyurursanız sayın divan üyesi oturduğu yerden okusunlar efendim.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Sayın Başkanım, usul hakkında bir şey arz etmek istiyorum : Önergeler daha önce okundu...

BAŞKAN – Efendim, müsaade buyurunuz, çok rica ederim.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Tutanaklara geçti Sayın Başkan; ikinci defa okutuyorsunuz.

BAŞKAN – Her birleşimde ayrı bir usul mü izleyeceğiz?

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Sayın Başkanım, tekrar okunup okunmaması hususunu oya arz edin.

BAŞKAN – Bir dakika efendim, siz konuştunuz, söylediniz; bizi de dinleyiniz beyefendi.

Efendim, bu araştırma önergesi hangi tarihte okunmuştur, ne zaman okunmuştur; üzerinden ne kadar zaman geçmiştir, o günkü okunma ile burada oylama yapmak imkânı var mıdır Sayın Öztürk?.. Çok rica ederim.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Sayın Başkanım, şimdiye kadar uygulanan usulde bir önerge okunduysa bir daha okunup okunmaması Genel Kurula sorulur, gerek duyulursa okunur.

BAŞKAN – Efendim, biz böyle bir uygulama hatırlamıyoruz.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Sayın Başkanım, bu önergeler daha önce okunmuştur; bu bir. Sonra Başkan olarak konuşurken biraz yumuşak olmanız gerekir; size yardımcı olmaya çalışıyoruz.

BAŞKAN – Efendim, biz...

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 28-S. 424:430

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – İkinci defa okuyarak Genel Kurulun zamanını almayalım diye, okunmuş önergenin tekrar okunup okunmaması hususu Genel Kurula sorulur. İhtiyaç varsa gereken muamele yapılır, işlem yapılır.

BAŞKAN – Böyle bir uygulama yoktur. Başkanlık tutumunda...

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Var efendim.

BAŞKAN – Yoktur efendim.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Öyle yapılmıştır.

BAŞKAN – Beyefendi, siz "vardır" diyorsunuz, biz "yoktur" diyoruz. Biz uygulama makamında olduğumuza göre, bizim görüşümüz uygulanacaktır.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Her Başkan değiştikçe önerge yeniden mi okunacak?..

BAŞKAN – Hayır efendim. Siz de müdahalelerinizi işlemlerin başında lütfedin. Tam okumaya başlandığı sırada müdahale buyurursanız işlerimizi kolaylaştırma değil zorlaştırmış olursunuz.

Buyurun efendim.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

TRT'nin başına yapılan tayin, siyasî ve hukukî açıdan çok dikkate değer yönleri olan bir tayindir.

Kişi için Kanun Hükmünde Kararname

Bir gün bile Devlet memurluğu yapmadığı için, yürürlükteki kanunlara göre TRT Genel Müdürlüğüne tayini caiz olmayan bir şahsı bu göreve getirebilmek amacıyla hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayan yollara başvurulmuştur. Aşağıda delilleriyle açıklanacağı üzere, Anayasanın 64 üncü maddesine aykırı olarak, Yetki Kanununun kapsam, amaç ve ilkeleri çiğnenerek, "kişiye özel" bir "Kanun Hükmünde Kararname" çıkarılmıştır.

Kararnamenin ve tayin kararının tarihleri ve bu konuda yapılan resmî açıklamalar, Anayasaya ve Yetki Kanununa aykırı olarak çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnamenin, sadece belli bir şahsa imtiyazlı muamele yapmak ve TRT'yi belli siyasî amaçlara alet etmek kastına dayandığı kanaatini uyandırmaktadır.

Yapılan tayini hukukî yönden incelemeden önce, İsmail Cem İpekçi'nin Anayasa ve kanunlarla TRT'ye verilen görevleri tarafsızlıkla yerine getirecek bir kişi olup olmadığı açısından bazı belgeleri Yüce Senatonun dikkatine sunmak isteriz.

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ı "Kahraman" olarak gösteren ve öven Genel Müdür İsmail Cem, 1973'te yayınlanan "12 Mart" adlı kitabının

288 inci sayfasında yer alan "geliyor aklıma" yazısını Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan için yazdığını, kendi imzasını taşıyan bir dip notu ile açıklamıştır. TRT'nin bugünkü Genel Müdürü, kitabının 289 uncu sayfasında, Melih Cevdet'in bir şiirinden yararlanarak, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın adlarının, "sevdiği çiçek adları gibi", "bütün sevdiklerinin adları gibi" aklından çıkmadığını yazıyor.

Yine TRT Genel Müdürüne göre, Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın davranışları, "tarihte okuduğu kahramanlıkları" hatırlatan, "çağımıza yaraşan" vakur davranışlardır. (Sayfa : 290)

TRT Genel Müdürü ve TİP Genel Müdürünün aydın haysiyeti anlayışı

İsmail Cem, kendi ifadesiyle, "TİP'in Türkiye'de estirdiği yeni rüzgârları ve uyguladığı sınıfsal muhalefeti" öven yazardır. (12 Mart adlı kitap, s. 35)

TRT Genel Müdürü, TİP'le ilgili ve TİP'in hizmetlerini öven bir yazısında şöyle diyor :

"Sosyalizmin temel kuralı, eğer devrim olacaksa, devrimci partinin mutlaka olacağı şeklindedir... Sosyalizmin mücadelesine girenler, partinin üstünlüğünü ve doğruluğunu kabullenmek zorundadırlar. Bu zorunluk ister saçma, ister dogmatik, ister yanlış olsun; ister aydın haysiyetiyle ve kişiliğiyle bağdaşmasın; sosyalizmin tecrübesi ve tarihi -belki de katlanılması çok güç olan- bu şartı, sosyalizmin başarısı için mutlak bir kural olarak getirmektedir." (12 Mart adlı kitabının 37 nci sayfası.)

İşte TRT Genel Müdürünün sosyalizm anlayışı, aydın haysiyeti anlayışı, özgürlük anlayışı budur. Bu satırlarda ifade edilen parti disiplini anlayışı, Marksist-Leninist parti disiplini anlayışıdır.

Türk Polisini katil, talancı ve ırz düşmanı gibi gösteren Genel Müdür

TRT'nin yeni Genel Müdürünün "12 Mart" adlı eserinde, Türk polisini hangi gözle gördüğü ve nasıl tasvir ettiği de kamuoyunca bilinmelidir. İsmail Cem, sözü geçen kitabının 18 inci sayfasında, Türk polisini şu yakışıksız sözlerle tarife kalkışıyor :

"Bu ülkenin namusu, malı ve canı bize emanettir. Biz bu toplumun polisiyiz ve de yolumuza çıkan gençleri iyicene benzetiriz.

Sizi kolunuzdan tutup, götüreceğimize, kafanızı kırıp sürükleriz. Copla vuracağımıza, beyninizi kurşunlarız. Sizin yurtlarınıza, bir ortaçağ talancısı gibi gireriz. Dolabınızı kırıp, kitaplarınızı yırtar, kızlara saldırırız." (İsmail Cem, 12 Mart, sayfa : 18)

Türk mahkemelerinin ve Askerî Yargıtayının mahkûm ettiği komünist tedhişçileri "kahraman" gibi gösterip, Türk polisini katil, talancı ve ırz düşmanı olarak suçlayan kişi, bugünkü CHP iktidarının TRT Genel Müdürüdür. Hem de, 15 yıl Devlet hizmeti yapılmadan gelinmesi imkânsız olan bir Genel Müdürlüğe, bir gün bile Devlet hizmeti yapmadığı halde, tepeden inme getirilmesi için, "kişiye özel" bir kanun kuvvetinde kararname çıkarılarak tayin edilmiş bir Genel Müdürdür.

16 Haziran ayaklanmasını öven Genel Müdür

TRT Genel Müdürü, yazılarında "16 Haziran bilincine varan işçiler" deyimini kullanarak, 16 Haziran hareketini övmüştür. (Aynı kitap, sayfa : 21, sayfa : 30.)

16 Haziran ayaklanmasının, aşırı solcu örgütlerin yönetiminde yapılmış bir hareket olduğu ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin sıkıyönetim ilân etmesine yol açtığı hatırlardadır.

29 Mayıs 1971 tarihli yazısında (12 Mart kitabı, s. 81) İsmail Cem, "TİP, özellikle son iki yılda,geçmiş tecrübeleri değerlendirmek, Türkiye'nin şartlarını daha doğru yorumlamak ve Marksist teori ile bu şartlar arasındaki bağlantıyı kurmak için, daha elverişli bir noktaya gelmiştir" dedikten sonra, yazısına şöyle devam ediyor :

"TİP'in bu dönemdeki tahlilleri ve tutumu, doğruluğunu hemen her olayda ispatlamıştır."

Anayasa Mahkemesince kapatılan TİP'in daha güçlü dirilmesini isteyen Genel Müdür

İsmail Cem, aynı kitabın 82 nci sayfasında yer alan TİP'le ilgili bir başka yazısında, şöyle diyor :

"Kapatılan partinin başarıları ve hatalarıyla eleştirisine girişmek,sosyalist açıdan sonuçlar çıkarmak için herhalde zamana ihtiyaç vardır.

Ancak, eğer Türkiye demokratik niteliğini korumaktaysa ve koruyacaksa, sosyalist hareketin kendi siyasal kuruluşunu açıkça ve yeniden yaratmaması düşünülemez. Türkiye'nin sosyalist hareketi, sosyalizmle doğrudan ilgisi olmayan bir konudaki tutumundan ötürü kapatılmış TİP tecrübesini değerlendirerek, çok daha sağlam temeller üzerinde yeni siyasal kuruluşunu yaratabilecekti." Bu yazının son cümlesinden ve başka yazılarında marksist teoriye yaptığı atıflardan açıkça anlaşılıyor ki, İsmail Cem'in dirilmesini istediği sosyalist parti, TİP'in dayandığı marksist teoriye dayanmalıdır ve "sosyal demokrat eğilimlerden" uzak durmalıdır.

TRT Genel Müdürü ve "halklar" edebiyatı

TRT Genel Müdürü, TİP'in Anayasa Mahkemesince oy birliğiyle kapatılmasına yol açan "halklar" edebiyatını da benimsemiş bir kişidir. Bu konudaki görüşlerini öğrenmek için "Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi" adlı kitabının 505 inci sayfasına ve "halklar" sözünü sık sık kullandığı diğer bölümlere göz atmak yeterlidir.

TRT Genel Müdürünün tayini ile ilgili hukukî durum.

1. Koalisyon Hükümeti tarafından 11 sayılı Kanun Hükmünde Kararname olarak 15 Şubat 1974 tarihli, 14800 sayılı Resmî Gazetede şu kararname yayınlanmıştır :

"657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 1327 sayılı Kanununun 90 ıncı maddesiyle getirilen ek geçici 10 uncu maddeye bir fıkra eklenmesi 23.5.1972 tarihli 1589 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak Bakanlar Kurulunca 13.2.1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Madde 1. – 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun ek geçici 10 uncu maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir :

" Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürü hakkında Devlet Memurları Kanununun istisnaî memurluklarla ilgili hükümleri uygulanır."

2. 11 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 2 nci maddesine göre yayımı tarihinde yürürlüğe giren bu kararnameye dayanarak Hükümet 15.2.1974 tarihinde TRT Genel Müdürlüğüne atama yapmış ve bu atama kararnamesi de 16 Şubat 1974 tarihli 14801 sayılı Resmî Gazetede 7/7818 sayı ile yayınlanmıştır. Bu atama kararnamesinin metni de şöyledir :

"Açık bulunan Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğüne İsmail Cem İpekçi'nin atanması; 359 sayılı Kanunun 1568 sayılı Kanunla değiştirilen 9 uncu maddesiyle 657 sayılı Kanunun değişik ek geçici 10 uncu maddesine 11 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile eklenen fıkraya göre, Bakanlar Kurulunca 15.2.1974 tarihinde kararlaştırılmıştır."

3. 11 Sayılı Kanun Hükmünde Karamame ile atama kararnamesi arasındaki bağlantı, Kanun Hükmünde Kararnamenin, İsmail Cem İpekçi'yi TRT Genel-Müdürlüğüne tayin maksadıyla; yani kişiye özel olarak Bakanlar Kurulunun tasarrufta bulunduğuna şüphe bırakmamaktadır. Bu bakımdan, bu tasarrufların, Anayasa ve Yetki Kanunu hükümleriyle TRT Kanununun ve Personel Kanununun hükümleri muvacehesinde ve TRT Genel Müdürlüğüne atanmış kimsenin kişiliği açısından derinliğine bir araştırmaya tâbi tutulması, böylece bu atama kararının altındaki gerçek nedenlerin ortaya çıkarılması bir zorunluk teşkil etmektedir.

4. Anayasamız, toplumdaki önemini ve geçmiş siyasî tecrübeleri göz önünde tutarak, Radyo ve Televizyon idaresi ile haber ajansları hakkında bazı esaslar koymuştur. Anayasanın 121 inci maddesinde aynen şöyle denilmektedir :

"Radyo ve televizyon istasyonları ancak Devlet eliyle kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzelkişiliği halinde kanunla düzenlenir. Kanun, yönetim ve denetimde ve yönetim organlarının kuruluşunda tarafsızlık ilkesini bozacak hükümler koyamaz.

Her türlü radyo ve televizyon yayınları, tarafsızlık esaslarına göre yapılır.

Haber ve programların seçilmesinde, işlenmesinde ve sunulmasında ve kültür ve eğitime yardımcılık görevinin yerine getirilmesinde devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğin ve genel ahlakın gereklerine uyulması esasları ile organların seçimi, yetki, görev ve sorumlulukları kanunla düzenlenir."

5. Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun kuruluşu 359 sayılı Kanunla düzenlenmiş ve bu Kanunun bazı hükümleri 29.2.1972 tarihli 1568 sayılı Kanunla değiştirilmiştir. Bu Kanunun birinci maddesine göre, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu tarafsız bir kamu tüzelkişisidir. Kanunun değişik 9 uncu maddesine göre "Genel Müdür, Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle atanır." "Kurul, Genel Müdür tarafından temsil olunur ve yönetilir."

Genel Müdür ve Yardımcısı olabilmek için gerekli şartlar 9 uncu maddede şöylece sıralanmıştır :

Yüksek öğrenim yapmış olmak,

Bu görevleri yerine getirebilecek ehliyet, bilgi ve tecrübe sahibi olmak,

Devlet memuru olmaya kanunî engeli bulunmamak.

TRT Kanununun 33 üncü maddesi, bu kanunda özel hükümlerle düzenlenen hususlar, dışında kalan konularda, kurul hakkında İktisadî Devlet Teşekküllerine uygulanan genel hükümlerin uygulanacağını; 47 nci maddesi, kurum personelinin bu kanunla özel hükümlerle düzenlenen hususlar dışında, İktisadî Devlet Teşekküllerine uygulanan genel hükümlere tâbi olduğunu belirtmektedir.

TRT Genel Müdürünün tayininde TRT Kanununun belirttiği esaslar değil, 11 Sayılı Kanun Hükmündeki Kararname hukukî mesnet yapılmak istenmiştir. Bir gün dahi Devlet hizmeti olmayan bir zatın TRT Genel Müdürlüğüne tayini maksadına matuf olarak çıkarılan 11 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname bu bakımdan da ilgi çekicidir. Ve Anayasa açısından bir araştırmayı gerektirmektedir.

6. Anayasanın 5 inci maddesine göre, "Yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez."

Anayasamız, 64 üncü maddesinin 2 nci fıkrasıyla, Kanun Hükmünde Kararname çıkarmak yetkisinin Hükümete hangi şartlarla verilebileceğini göstermektedir. Sözü geçen fıkrada şöyle denilmiştir :

"Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kanunla, belli konularda, Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararnameler çıkarmak yetkisi verebilir. Yetki veren kanunda, çıkarılacak kararnamelerin amacı, kapsamı ve ilkeleriyle bu yetkiyi kullanma süresinin ve yürürlükten kaldırılacak kanun hükümlerinin açıkça gösterilmesi ve Kanun Hükmünde Kararnamede de yetkinin hangi kanunla verilmiş olduğunun belirtilmesi lâzımdır."

7. TRT Genel Müdürünün atanmasına Hükümetin mesnet yaptığı 11 sayılı Kanun Hükmünde Kararname metninde, 23.5.1972 tarihli 1589 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanıldığı zikredilmektedir. 1589 sayılı Yetki Kanunu, bir hükümet tasarısı halinde (Devlet Memurları Kanunu ile ilgili Yetki Kanunu adıyla Büyük Millet Meclisine gelmiş ve 23 Mayıs 1972 tarihinde kabul edilerek 31 Mayıs 1972 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girmiştir.

Yetkinin amacı, Kanunun birinci maddesinde şöyle ifade edilmiştir :

"1327 sayılı Kanunla bazı maddeleri değiştirilen ve bazı maddeler eklenen 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu kapsamına giren konularda ve aşağıda belirtilen çerçevede Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verilmiştir."

TRT Devlet Memurları Kanununun kapsamına dahil bir müessese değildir. Gerçekten 657 sayılı Kanunun 1327 sayılı Kanunla değişik ve kapsamı gösteren birinci maddesinde şu hüküm yer almıştır :

"Bu kanun, Devlet kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevlerde çalışan, genel ve katma bütçelerle bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlardan, kefalet sandıklarından, veya Beden Terbiyesi Bölge Müdürlükleri bütçelerinden aylık alanlara uygulanır."

1327 sayılı Kanun, 657 sayılı Kanunda değişiklik yaparken, bu kanunun kapsamına girmeyen kuruluşlar personelinin ücretleri bakımından da bazı hükümler sevketmiştir. Kanunun (657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine ve bu kanunun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretlerine dair kanundur.)

1327 sayılı Kanun, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa 37 tane ek geçici madde eklenmiş ve fakat 657 sayılı Kanun kapsamında değişiklik yapmamıştır. Söz konusu olan maddelerdeki hükümler, mahiyetleri icabı "geçici" tanzim tarz-

larıdır. Ve 657 sayılı Kanunun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretleriyle ilgilidir.

Nitekim, 31 inci ek geçici maddede "kendi özel kanunları çıkıncaya kadar bu kanun kapsamı dışında kalıp da aylıklarını bu kanuna göre almakta olan ve kanunun ek geçici 6, 9, 10, 12, 13 ve 14 üncü maddeleri kapsamına giren kurumlar" bakımından hükümler sevkedilmiş; bu arada 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere tayin bakımından bazı kolaylıklar sağlanmış ise de, bu tayinler için "memurun en az 10 yıl çalışmış olması" şartı saklı tutulmuştur.

Ek geçici 10 uncu madde, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu personelinin ücretlerini ve yan ödemelerini düzenlemiştir. Bu geçici hükümler TRT personelinin ve Genel Müdürünün 657 sayılı Kanun kapsamına alındığı tarzında bir görüşe asla hak verdiremez.

1589 sayılı Yetki Kanununun kapsamı da ikinci maddede gösterilmiştir. Bu maddede şu hükümler yer almıştır :

"Bu Yetki Kanununa göre çıkarılacak kararnameler;

a) Devlet memurlarının istihdam esas ve usullerine, disipline, aylıklarına, sosyal haklarına ilişkin esasları,

b) İntibak hükümlerinin yarattığı farklılıkları, haksızlıkları, mevcut maddelerin yetersizliği sebebiyle ortaya çıkan farklı uygulamaları giderecek hükümleri kapsar."

Yetki Kanununun bu kapsam maddesiyle, İsmail Cem İpekçi'nin TRT Genel Müdürlüğüne atanması için çıkarılan 11 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin uzaktan yakından ilgisi görülmemektedir.

8. Anayasanın 64 üncü maddesinde öngörüldüğü üzere, kanun hükmünde kararnamelerin çıkarılışında göz önünde bulundurulacak ilkeler de 1589 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinde belirtilmiştir :

Bu ilkeler arasında şu hususlar vardır :

"c) Eski ve yeni personel rejimlerinde doğan farklılıkları gidermek, kıdem ve yetki dengesini tesis etmek,

d) Kanundaki boşluk ve tutarsızlıkları gidermek;

e) Eşit hizmete eşit ücret gereğini, ücretin aleniliğini, hizmette fırsat eşitliğini tahakkuk ettirmek."

11 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin bu ilkelere nasıl ters düştüğü açıkça görülmektedir.

9. Yetki Kanunu tasarısını Türkiye Büyük Millet Meclisine sevkeden Hükümet, genel gerekçesinde şöyle demekteydi :

"Başta malî hükümleri olmak üzere pek çok hükümleri çeşitli sebeplerle yıllardır ertelenen 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 1327 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerden sonra, 30.11.1970 tarihinden itibaren bütünüyle yürürlüğe girmiş, ancak uygulama ilk günlerden itibaren kanunun gerek ana, gerekse intibak hükümlerine yönelen pek çok tenkit ve şikâyetlere yol açmış bulunmaktadır." Genel gerekçede daha sonra görülen aksaklıklar 11 madde halinde özetlenmiş ve sonunda "ilişik tasarı kanunlaştığı takdirde, kısa zamanda intibaksızlar âdil şekilde halledilmiş ve Devlet memurlarının huzura kavuşturulmaları sağlanmış olacaktır." tarzında bir kanaat belirtilmiştir.

Özetlenen şikâyetler arasında, 8 numara altında, şöyle deniliyordu :

"Getirilen intibak hükümleri, mevcut personel ile ilk defa devlet hizmetine girecek olanları aynı rejim içinde birleştirmek istemiş ise de, eski ve yeni personel rejimleri arasındaki farklılıkları yeterince uyuşturamamış ve kıdemli personelin tepkisine yol açan ters sonuçlar yaratmıştır."

Gerek bu gerekçe, gerekse Yetki Kanununun çıkarılışında hâkim olan düşünceler ile 11 sayılı Kanun hükmündeki kararnameyi bağdaştırmak mümkün değildir.

10. 11 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname metninde, "1327 sayılı Kanunun 90 ıncı maddesiyle getirilen ek geçici 10 uncu maddeye bir fıkra eklenmesi" cihetine gidilmiştir. Halbuki 1589 sayılı Yetki Kanununun 5 inci maddesinin (b) bendinde sözü geçen maddelerin ve bu arada 90 ıncı maddenin "hükümlerinden, yetkiye dayanılarak çıkarılacak kararnamelere aykırı bulunan hususların,mezkûr kararnamelerin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yürürlükten" kalkacağı ifade edilmiştir. Şu hale göre, 90 ıncı maddenin getirdiği geçici hükümlere, TRT Genel Müdürünün tayin şekline bir fıkra eklenmesi düşünülmemek iktiza ederdi.

Konuya nereden bakılırsa bakılsın, belli bir kişi için temel hukuk kurallarının zorlandığı kanısı uyanmaktadır.

Sonuç

Anayasanın 121 inci maddesiyle konulan esaslar dahilinde 359 sayılı Kanunla bu Kanunu değiştiren 1568 sayılı Kanun hükümlerine,

657 sayılı Kanunla bu Kanunu değiştiren 1327 sayılı Kanun hükümlerine,

Anayasanın 64 üncü maddesiyle bu maddeye dayanılarak çıkarılmış olan 1589 sayılı Kanunun hükümlerine, gerek amaç, gerek kapsam, gerekse ilkeler bakımından açıkça ters düşen 11 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin

çıkarılış nedeni ve buna dayanarak TRT Genel Müdürlüğüne İsmail Cem İpekçi'nin atanmış olması üzerinde önemle durmak zorunluluğu vardır.

Konunun sadece hukuk açısından değil, bu atamaya yol açan nedenler bakımından araştırılıp incelenmesi ve atanan kişinin Anayasa ile TRT Kanununun koyduğu esas ilkelere ne derece uygun bir durumda olabileceğinin Yüce Cumhuriyet Senatosunda ve dolayısıyle kamuoyunda hiçbir şüphe ve tereddüde yer vermeyecek bir açıklığa kavuşturulması şarttır.

Cumhuriyet Senatosu, bu konuda gerekli bilgiyi Anayasanın 88 inci maddesinin 2 nci fikrasına ve Cumhuriyet Senatosu Tüzüğünün 133 üncü maddesine göre yapılacak bir inceleme ile edinebilir.

Yukarıda belirtilen konu ile ilgili olarak Cumhuriyet Senatosu araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

Dr. Sami Turan	*Prof. Fethi Çelikbaş*
Kayseri Senatörü	Kontenjan Senatörü

BAŞKAN – Sayın üyeler, biraz evvel arkadaşımızın yapmış olduğu itiraza bir açıklık getirmek istiyorum :

Mesela, şu araştırma önergesi Yüce Senatoda 24 Nisan 1974 tarihinde okunmuştur; yani iki sene bir ayı tecavüz eden bir süre evvel okunmuş hatta ve hatta Yüce Senatonun bu arada üçte bir sayın üyesi değişmiştir; ıttılalarında değildir şu önerge.

Biz de burada vaktin kaybolmasını arzu etmeyiz. Bir önergeyle de yeni bir durum yaratılmak istenirse o da muhakkak ki, Yüce Senatonun bilgilerine ve oylarına sunulur tarafımızdan; fakat benim hatırlayabildiğim kadarıyla elimizdeki dosyalara göre en evvel okunan önerge hemen hemen Ocak ayında okunmuştur şu anda.

Bu hususun, bir açıklık getirmesi için Yüce Genel Kurula arzına gerek duyulmuştur efendim.

Sayın Çelikbaş, buyurun efendim, söz hakkınız vardır.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Lüzum yok efendim, önergemde geniş izahat var.

BAŞKAN – Görüşme ihtiyacını hissetmiyorsunuz; peki efendim.

Bu konuda görüşme yapmak isteyen bir Bakan, Hükümet üyesi var mı efendim?.. Yok.

Biraz evvel okunan araştırma önergesiyle ilgili araştırma komisyonu kurulup kurulmaması hususunu oylarınıza sunuyorum. Kurulması hususunu kabul edenler... Kabul etmeyenler... Komisyon kurulması hususu kabul edilmiştir efendim.

Sayın Çelikbaş, Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Sayın İskender Cenap Ege ve arkadaşlarının TRT hakkında Senato Araştırması isteyen bir önergeleri üzerine, 20 Nisan 1976 tarihinde 15 kişilik bir komisyon kurulmuş idi. Araştırma önergenizin bu komisyona havale edilmesinde bir mahzur görür musunuz?..

FETHİ ÇELİKBAŞ (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Komisyon hangi mevzu ile ilgili?..

BAŞKAN – Arz edeyim efendim. Aynen okuyorum; "Cumhuriyet senatosu Aydın Üyesi Sayın İskender Ege ve arkadaşlarının TRT hakkında Senato Araştırması isteyen önergesi." Yani çok tafsilâtlı ve 6 sayfadan müteşekkil bir önerge vermişlerdi, kabul edildi.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Muhteviyatı aynı ise, takdiri size bırakıyorum.

BAŞKAN – Biz aynı görüyoruz efendim. Başkanlık olarak yeni bir komisyon kurulmadan bu önergenin de, o komisyona havalesine muvafakat ederseniz, Yüce Genel Kurul da kabul ederse, bu şekilde halledilmiş...

FETHİ ÇELİKBAŞ (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Kabul ediyorum efendim.

BAŞKAN – Siz kabul buyuruyorsunuz.

Efendim biraz evvel kurulmasına karar verdiğiniz bir Komisyon vardı; fakat bu konuda daha evvel bir Komisyon kurulmuş idi, sayın önerge sahibi önergelerinin o Komisyona havalesini kabul buyuruyorlar.

Bu hususu Yüce Genel Kurulun oyuna sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmişir.

Önerge bundan evvel kurulan Komisyona havale edilecektir.

3. – Bursa Üyesi Şeref Kayalar ve arkadaşlarının TRT hakkında Senato Araştırması isteyen önergesi (10/15) (*)

BAŞKAN – Bir araştırma önergesi var, takdim ediyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Uzun süredir, Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun her çeşit çalışma ve yayın faaliyetlerinde, TRT Kanunu hükümlerine göre takibi ve tatbiki zorunlu olanyayın ilkelerine tamamen ters düştüğü ve bu halin giderek fazlalaştığı teessürle müşahede olunmaktadır.

Radyo ve Televizyon, modern cemiyet hayatında, yarattığı tesirli katkı dolayısıyla, her cemiyetin ve sonuç olarak -ferdin hayatına sokulmak suretiyle on-

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 18 - S. 308:311

ları belli bir istikamette oluşturmaktadır. İşte onun içindir ki, insanın sosyal davranışını az çok değiştiren ya da alt üst eden yeni teknikler arasında,ses ve görüntülerin dalgalarla yayınlanması kadar büyük bir sosyolojik anlam taşıyanı pek azdır.

Parlamenter demokrasilerde, gerçekten, kamuoyunun serbestçe ve objektif şekilde meydana gelmesinde hür basın kadar tarafsız Radyo ve Televizyon hizmetlerinin de özel ve çok önemli bir yeri olduğunu kabul etmek zorundayız.

Ancak sınırsız hürriyetin anarşiden başka bir şey olmadığı göz önüne alınınca, bu hürriyet, Anayasanın dayandığı temel ilkelere uygun olmalı, geniş halk kitlelerinin düşünce ve kanaatleri üzerinde büyük etki yapan TRT gibi önemli bir yayın organın, toplumun huzur ve selametini ve Devletin güvenliğini ihlâl edecek mahiyetteki yayınlardan mutlaka sakınmalıdır.

Toplum üzerinde böylesine büyük bir telkin ve tesir gücü olan TRT Kurumunun, önemi nispetinde, bir sorumluluk şuuru ile hareket etmesi de şarttır. Bu duygudan yoksun bir yayın organı, her sorumsuz kuvvet gibi, er geç soysuzlaşır ve toplum hayatını sarsan, millî güvenliği tehlikeye koyan bir kuvvet halini alır. Böyle bir davranışa göz yumulması, vatandaşlar arasında kin ve düşmanlık duyguları yaratılmasına ve millî şuurun devamlı şekilde ihlâline yol açar.Bu ise Anayasanın dayandığı temel ilkeleri tahrip etmek sonucunu doğurur.

Anayasanın istinat ettiği millî dayanışma, fert ve toplum huzuru gibi ilkeler, aynı toplumun fertleri olan vatandaşlar arasında karşılıklı anlayış ve saygı duygularının ve toplum şuurunun kuvvetlenmesi ile doğar ve yerleşir. Bu duyguları yok etmeği, vatandaşlar arasında ikilik yaratmayı hedef tutan her hareketin Anayasanın sözüne ve ruhuna ters düştüğü şüphesizdir.

Böyle bir tehlike, bir ihtimal olarak dahi düşünüldüğü anda, toplum düzenini ve millî güvenliği korumakla görevli olan kanun koyucu, Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekli tedbirleri almak zorunluğundadır.

Nitekim, tarafsız yayın yapma esasını bir ilke olarak kabul eden 1961 Anayasamızın bu tarafsızlığın bir güven vasıtası olarak kabul ettiği (Özerklik)'in, Devlet ve rejime zarar verecek mahiyette yayın yapmanın, sorumsuzluğun bir teminatı gibi kabul edildiğinin tespit edilmesi üzerinedir ki, yasama organımız gerekli kanun değişikliğini yapmıştır.

Ancak şunu hemen kaydetmeliyiz ki, ister özerklik bakımından,isterse şimdiki gibi sadece tarafsızlık ilkesi yönünden alınsın bütün TRT meselesi yürütme organında düğümlenir veya çözümlenir.

Başta Genel Müdür ve Yönetim Kurulu tarafsız ise her şey tarafsızlık ilkesine uygun olarak yürür, Genel Müdür ve Yönetim Kurulu tarafsız veya daha gerçek-

çi bir deyimle Anayasanın kabul ettiği rejimin taraflısı olmamak bahtsızlığı içinde bulunduğu takdirde, TRT Kanununun hiçbir önemi yoktur denirse, bundaki mübalağa payını önemin derecesini belirtmekteki zarurete bağışlamalıdır.

Bu konuda, ayrı bir Cumhuriyet Senatosu Araştırması talebi mevcut olduğundan, hemen kaydına lüzum gördüğümüz bu hususu bu kadar belirtmekle yetinelim.

TRT'nin, her çeşit çalışma ve yayın faaliyetlerinde Anayasanın özüne ve sözüne bütünü ile bağlı olması, insan haklarına dayanan millî, demokratik, laik ve sosyal Cumhuriyete, Türk Devletinin ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne bağlılığı güçlendirmesi, Atatürk devrimlerinin, Türk toplumunun çağdaş uygarlık düzeyine erişmesini öngören dünya görüşünü yerleştirmesi ve geliştirmesi, millî güvenlik ve genel ahlakın gereklerini ve millî gelenekleri gözetmesi, millî kültür- ve eğitime yardımcılık görevinde, Türk millî eğitiminin temel görüş, amaç ve ilkelerine uyması, haberlerin toplânması, seçilmesi ve yayınlanmasında tarafsızlık, doğruluk ve çabukluk ilkeleri ile çağdaş habercilik teknik ve metodlarına bağlı olması.

Özerkliğe verilen ters mana sonucu yapılan değişiklikle kabul edilmiş olan TRT Kanununun 2 nci maddesinin emri gereğidir.

Hiç kuşku yoktur ki, iktidarın temel unsurlarından birisi olan yürütme dahil, bütün Anayasa kuruluş ve kurumları esas itibariyle yasamanın gösterdiği yolda hareket eden tabiî organlardır.

Basın dışı haberleşme araçlarının en önemlilerinden biri olan TRT kendini bu Anayasa prensibinden müstağni kılamaz.

Esasen TRT Kurumuna bir görev olarak tevdî edilen tarafsızlık ilkesi, hukuk Devleti prensibini gerçekleştirme ödevi ile aynı zamanda mütalaa edilir.

Hukuk Devleti ilkesini gerçekleştirmek, hatta sosyal bir müessese olarak, Devletin varlığını, devam ve istikrarını sağlamak için idareyi, kurum ve kuruluşları, her zaman değişebilen siyasî akımların ve şahısların etkisinden kurtarmak, tarafsızlığı temin etmek gerekir. Tarafsız idare hukuk devletinin en esaslı şartıdır.

Şu halde tarafsızlık sosyal bir müessese olarak Devletten başlamak suretiyle bütün kamu tüzelkişilerinde ve bunun neticesi olarak, bir kamu tüzelkişisi olan TRT de Anayasamızın ve ona taban tedvin edilmiş olan yasanın en esaslı unsurudur.

Hal böyle olmakla beraber;

Anayasa ve kanun hükmü gereğince tarafsız bir kamu tüzelkişiliğine sahip TRT Kurumunun, tamamen tarafsızlıktan ayrılarak (Partizan bir kurum) haline

geldiği, çeşitli davranışları ile görevini kötüye kullandığı, cereyan etmekte olan olayları (olduğu gibi) ve doğruluktan ayrılmadan kamu oyuna aksettirmesi amaç tutulmasına rağmen (gerçeği bozan) bir çaba içinde bulunduğu, en önemlisi de millî güvenliği sarsacak mahiyetteki hareketlerin Devlet için ciddî bir gaile haline geldiği en sorumlu kişiler tarafından kamu oyuna duyurulduğu görülmüştür. Kamuoyunun tespit ettiği husus odur ki, bugün tarafsız TRT, yerini fikir ve düşünce bakımından kendisine uygun, CHP'nin yanında ve onun organı olma durumuna terk etmiştir.

Genel ahlakın gereklerini ve millî gelenekleri gözetmek ve geliştirmek görevi ile yükümlü olan TRT kurumunun ekranlarına aksettirdiği filmlerin, tiyatronun, her türlü enformasyonun bu görevi yerine getirmek amacıyla değil fakat kendilerinin bilerek ve geleneklerimizi tahrip maksadına yönelen bir gayretle yaptıkları bir seçme ile hazırlandığı yaygın bir iddia ve görüntü halindedir.

Son zamanlarda yayınlanan filmlerin ve tiyatro oyunlarının önemli bir kısmı, bilhassa gençlerimizde güvensizlik ve huzursuzluğu artırmaya, ahlakî durumlarını ters yönden etkilemeye, onlara ailevî, sosyal ve insanî durumların karşılıklarını çok erken açıklamaya tesir ettiği endişesi ile takip olunmaktadır.

Oysa, televizyon, genel olarak, filmler ve tiyatrolar hangi toplum için hazırlanıyor ve yayınlanıyorsa, ahlakî alanda olduğu gibi kültür ve hatta estetik alanda da o toplumca, genellikle kabul edilen değerleri bir takviye yoluna gider mahiyette olması bu araçtan faydalanmanın en esaslı kaidesidir.

Bu itibarla bu gibi kültür yayınları üzerinde bir araştırma yapılması, bunların Türk toplumu için yararlı veya zararlı olup olmadığı hususunun bir değerlendirmeye tabi tutulması ya da TRT mesulleri tarafından ne suretle ve ne maksatla yayınladıklarının tespiti, önemle üzerinde durulması gerekli bir konudur.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu anayasamızın temel ilkelerine bağlı bir tarafsızlık içinde olmak zorunluğundadır.

Bir Anayasanın başarısı ve devamlılığı, temel prensiplerinin hâkim siyasî kuvvetler ve müesseseler tarafından benimsenmesine bağlıdır.

Haber ve programların seçilmesi, işlenmesi ve sunulmasında, kültür ve eğitime yardımcılık görevinin yerine getirilmesinde, Anayasada belirlenmiş ilkelerin dışına çıkmak mümkün değildir.

Anayasamızca, ancak, Devletin ülke ve milleti ile bütünlüğünü, insan haklarına dayanan millî, demokratik, laik ve sosyal Cumhuriyetin korunması, millî güvenliğin ve genel ahlakın gereklerine uyulması şartı ile TRT kurumunun tarafsızlığı kabul edilmiştir. Başka bir deyimle, Anayasanın emrettiği bu ilkelerde subjektif tarafsızlık bahis konusu olamaz. TRT Anayasa ve rejimin yanında, onun

koruyucusu olmak kaydı ile tarafsızdır. Anayasanın başlangıcında tespit edilen ilkeler dışında ve Anayasanın özüne ve sözüne ters düşen istikamette yayın yapılması, Devlet Radyo ve Televizyonunun Devleti ve rejimi tahrip istikametindeki telkinlere, ideolojilere vasıta olması düşünülemez.

Bu zarurî açıklamadan sonra bir önemli hususu göz önüne koymak istiyoruz:

Anayasamızın herkesin düşünce ve fikirlerini sözle, yazı ile veya başka yollarla toplu veya münferit şekilde açıklayabilmesini öngören hükmü karşısında şeriatçılık veya komünizmle ilgili fikirlerin de, eğer ceza kanununun özel şekilde yasaklayıcı maddeleri olmasa idi, pekâlâ serbestçe açıklanabileceğini ve tartışılabileceğini savunan gruplar memleketimizde vardır. Bunlar, eğer Ceza Kanunu değiştirilebilse veya Anayasa Mahkemesince adı geçen hükümler iptal edilebilse Türkiye'de de, bazı batılı memleketlerde olduğu gibi, komünist partilerin kurulabileceği, her türlü fikrin serbestçe tartışılabileceği kanısındadırlar. Bu zümreler iddialarını, Anayasamızda komünizmi yasaklayan açık bir hüküm mevcut olmadığı varsayımına dayıyorlar. Hâl böyle olunca, Anayasa komünizmi yasaklamış mıdır? Mukadder sorusu ile karşılaşırız. Filhakika böyle bir sorunun yersizliği aşikârdır. Zira, aslında Anayasa bir yasaklar kanunu değildir. Nitekim adam öldürmeyi yasaklayan bir hükmü de ihtiva etmemekte, fakat Türk Ceza Kanununun katil suçuna ceza vermesi Anayasaya uygun sayılmaktadır.

Eğer komünizm suç ise, bunu yasaklayan kanun, Türk Ceza Kanunu veya özel bir kanun olması gerekir.

Anayasamızda Türkiye Cumhuriyetinin nasıl bir Devlet olduğu, yukarıda da izah ettiğimiz gibi gerek metin maddeleri ile, özellikle, temel ilkeleri ve başlangıç kısmında bütün açıklığı ile gösterilmiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin toplumun ve ferdin haklarını eşit tutan, karma ekonomiyi, mirası, mukaddesatı, milliyeti kutsal tanıyan ve Devletin temelini bu ilkelere dayandıran anayasa hükümleri, bu Devlet tarifi ile Türkiye Cumhuriyetini, batı demokrasisini topyekûn reddeden Marksizm ve Faşizm gibi rejimlerin ilkelerinden ayırmış ve laiklik prensibini de kabul ederek teokratik bir Devlet nizamını reddetmiş ve bu suretle kurduğu Devletin sağ ve sol sınırlarını kesinlikle tespit etmiştir.

Şu hale göre Anayasamızın getirdiği hak ve hürriyetler, Anayasanın çizdiği nizam içinde serbestçe kullanılır fakat o Anayasadan hak ve dayanak alınarak bu nizam tahrip edilemez. Genel kaide budur.

TRT bu hükme riayet ettiği ve komünizmle ilgili bir faaliyette bulunmadığı, kanunun kendisine verdiği görevleri ifa ettiği, sadece memleketin sosyal yapısındaki dertleri dile getirdiği iddiasındadır.

Memlekette aile huzursuzluğu mu var, cehalet mi var, adaletsiz bir toprak düzeni mi var. TRT bunların üzerine eğilebilir. Bu yaraları deşebilir. Derdi meydana çıkararak teşhisine ve tedavisine yardım edebilir; hatta bu suretle görevini de yapmış olur. Ancak, TRT'nin tamamen Marksist bir düzeyde yürütülen çalışmalarına kalkan olarak kullanılan gerekçe de budur.

TRT idaresi, memlekette mevcut sosyal yapımızdan gelen düzensizliklerin, çaresini, çok sinsi ve usta bir şekilde her çeşit yayın ve faaliyetleri ile yaptığı propaganda ile içinde yaşadığımız düzenin, Marksist rejimde bulunmayan kaide ve usullerinden geldiği izlenimini yaymak, komünizmi -adını etmeden- allerjik olmaktan çıkarmak, adeta sempatik bir hale koymak gayreti içindedir.

Komünist rejimde, hür memleketlerde, özel teşebbüse, karma ekonomiye cevaz veren memleketlerde bu idarenin Marksist bir düzene çevrilmesi için ne tarzda faaliyette bulunmak gerektiği ilmileştirilmiş bir şekilde tespit edilmiştir.

Bu ilmin veya metodun adı Diyalektik Materyalizmdir. Orada komünist olmayan rejimlerin, dindar, müteasıp, milliyetçi, otoriter, meşrutiyetçi olmaları haline göre ne gibi bir taktikle komünizme yaklaştırılacağı açıkça gösterilmektedir.

O metotdaki ilkelerle, TRT çalışmaları kıyas edilirse bunun tıpa tıp aynı olduğu ve özgürlüğe aşık, kalkınmasını henüz tamamlayamamış, hem demokrasiyi, hem kalkınmayı gerçekleştirmek için çabalayan, bu arada özgürlüklerine de toz kondurmak istemeyen Türkiye gibi memleketlerin bu gayretlerini baltalamak ve Marksizmi ülkeye aşılamak için ne gibi tedbir ve taktikler tavsiye edilmiş ise onlara tamamen benzer metotlarla hareket edildiği ayan ve beyan ortadadır. Burada suç unsurunun tespiti güç fakat maksat aşikârdır.

Komünistlerin, bir toplumdaki kutsal sayılan her şeyi yerine -başına bir şey koymadan tahrip ediniz, bu bataklıkta ancak komünizm yetişir, nazariyesine uyarak topraksız köylüyü cinayetlere teşvik eden maceralar, köy aralarındaki su kavgaları,mülkiyet ihtilâfları, ağa yüzünden sevgilisine kavuşamamış aşıklar birer roman gibi, fakat toplumun zulmü halinde tasvir edilerek bütün fikirler bir noktaya itilmektedir.

Mülkiyet olmasa, servet olmasa, insanlar eşit olsa bu hallerin hiç biri olmaz bu da komünistlikte var. Ancak onunla kabildir.

TRT idaresinin mevcut düzeni kötü göstermek, bunun nedenini, insanların servet dağılımını kontrol etmeyen bir rejimde yaşamalarına bağlamak ve bunun demokratik yollarla, sosyal adalet kanalı ile değil, devrimci metotlarla, kırarak, cinayetler yaparak, ihtilâflar çıkararak gerçekleşebileceği fikrini yayan bir amaç ve gayret içinde olduğu açıktır.

Eğer TRT çalışmalarının, tiyatroları, filmleri komünizmin ne şekilde yayılması gerektiği konusunda bilgi ve tecrübe sahibi kimseler tarafından incelenirse TRT'nin bugünkü idaresi suçüstü yakalanmış duruma gelir.

Yukarıda belirtilen sebeplerle, sosyal bünyemizde tahripkâr tesirler yaratan TRT hakkında Anayasanın 88 inci ve İçtüzüğün 138 inci maddeleri uyarınca Cumhuriyet Senatosu araştırması yapmak üzere 9 kişilik bir Araştırma Komisyonunun kurulmasına karar ittihazını saygı ile arz ederiz.

C. Senatosu Bursa Üyesi	C. Senatosu Ankara Üyesi
Şeref Kayalar	*Yiğit Köker*
C. Senatosu Aydın Üyesi	C. Senatosu İzmir Üyesi
İskender Cenap Ege	*Beliğ Beler*
C. Senatosu Balıkesir Üyesi	C. Senatosu Tokat Üyesi
Raif Eriş	*Cevdet Aykan*

BAŞKAN – Sayın üyeler, bu dinlediğiniz Cumhuriyet Senatosu araştırma önergesi Tüzüğümüzün 138 inci maddesinden bahsetmektedir. Tüzüğümüzün 138 inci maddesi, komisyonun raporundan bahsetmektedir. Halbuki bu Cumhuriyet Senatosu Araştırması Tüzüğümüzün 134 üncü ve ondan sonra gelen maddelerine göre işlem göreceğinden, bu önerge okunmasından iki birleşim sonra gündeme alınacak ve komisyonun kurulmasına karar verilip verilmemesi hususunun müzakeresinden sonra; Yüksek Heyet komisyon kurulmasına karar verirse, ondan sonra rapor mevzubahis olur.

Binaenaleyh, Tüzüğümüzde gösterilen formalite yerine getirilecektir; arz olunur.

4. – Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi İ. Cenap Ege ve arkadaşlarının, TRT hakkında Senato Araştırması isteyen önergelerinin görüşülmesi (10/15) (*)

BAŞKAN – Gündemimizin 5 inci maddesine geçiyoruz.

Sayın Ege?.. Yok. (A.P. sıralarından "Arkadaşları var" sesleri.) Arkadaşlarından Sayın Beliğ Beler, Raif Eriş, Cevdet Aykan buradalar.

Araştırma önergesini okutuyorum efendim.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Uzun süredir, Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun her çeşit çalışma ve yayın faaliyetlerinde, TRT Kanunu hükümlerine göre takibi ve tatbiki zorunlu olan yayın ilkelerine tamamen ters düştüğü ve bu halin giderek fazlalaştığı teessürle müşahede olunmaktadır.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 27 - S. 522:528

Radyo ve televizyon, modern cemiyet hayatında, yarattığı tesirli katkı dolayısıyla, her cemiyetin ve -sonuç olarak- ferdin hayatına sokulmak suretiyle onları belli bir istikamette oluşturmaktadır. İşte onun içindir ki, insanın sosyal davranışını az çok değiştiren ya da alt üst eden yeni teknikler arasında, ses ve görüntülerin dalgalarla yayınlanması kadar büyük bir sosyolojik anlam taşıyanı pek azdır.

Parlamenter demokrasilerde, gerçekten, kamuoyunun serbestçe ve objektif şekilde meydana gelmesinde hür basın kadar tarafsız radyo ve televizyon hizmetlerinin de özel ve çok önemli bir yeri olduğunu kabul etmek zorundayız.

Ancak sınırsız hürriyetin anarşiden başka bir şey olmadığı göz önüne alınınca, bu hürriyet Anayasanın dayandığı temel ilkelere uygun olmalı, geniş halk kitlelerinin düşünce ve kanaatleri üzerinde büyük etki yapan TRT gibi önemli bir yayın organının, toplumun huzur ve selametini ve Devletin güvenliğini ihlâl edecek mahiyetteki yayınlardan mutlaka sakınmalıdır.

Toplum üzerinde böylesine büyük bir telkin ve tesir gücü olan TRT kurumunun, önemi nispetinde, bir sorumluluk şuuru ile hareket etmesi de şarttır. Bu duygudan yoksun bir yayın organı, her sorumsuz kuvvet gibi, er geç soysuzlaşır ve toplum hayatını sarsan, millî güvenliği tehlikeye koyan bir kuvvet halini alır. Böyle bir davranışa göz yumulması, vatandaşlar arasında kin ve düşmanlık duyguları yaratılmasına ve millî şuurun devamlı şekilde ihlâline yol açar. Bu ise Anayasanın dayandığı temel ilkeleri tahrip etmek sonucunu doğurur.

Anayasanın istinat ettiği millî dayanışma, fert ve toplum huzuru gibi ilkeler, aynı toplumun fertleri olan vatandaşlar arasında karşılıklı anlayış ve saygı duygularının ve toplum şuurunun kuvvetlenmesi ile doğar ve yerleşir. Bu duyguları yok etmeyi, vatandaşlar arasında ikilik yaratmayı hedef tutan her hareketin Anayasanın sözüne ve ruhuna ters düştüğü şüphesizdir.

Böyle bir tehlike, bir ihtimal olarak dahi düşünüldüğü anda, toplum düzenini ve millî güvenliği korumakta görevli olan kanun koyucu Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekli tedbirleri almak zorunluğundadır.

Nitekim, tarafsız yayın yapma esasını bir ilke olarak kabul eden 1961 Anayasamızın bu tarafsızlığın bir güven vasıtası olarak kabul ettiği özerkliğin, Devlet ve rejime zarar verecek mahiyette yayın yapmanın, sorumsuzluğun bir teminatı gibi kabul edildiğinin tespit edilmesi üzerindedir ki, yasama organımız gerekli kanun değişikliğini yapmıştır.

Ancak şunu hemen kaydetmeliyiz ki, ister özerklik bakımından, isterse şimdiki gibi sadece tarafsızlık ilkesi yönünden alınsın bütün TRT meselesi yürütme organında düğümlenir veya çözümlenir...

Başta Genel Müdür ve Yönetim Kurulu tarafsız ise her şey tarafsızlık ilkesine uygun olarak yürür. Genel Müdür ve Yönetim Kurulu tarafsız veya daha gerçekçi bir deyimle Anayasanın kabul ettiği rejimin taraflısı olmamak bahtsızlığı içinde bulunduğu takdirde, TRT Kanununun hiçbir önemi yoktur, denirse, bundaki mübalağa payını konunun öneminin derecesini belirtmekteki zarurete bağlamalıdır.

Bu konuda, ayrı bir Cumhuriyet Senatosu araştırması talebi mevcut olduğundan, hemen kaydına lüzum gördüğümüz bu hususu bu kadar belirtmekle yetinelim.

TRT'nin, her çeşit çalışma ve yayın faaliyetlerinde Anayasanın özüne ve sözüne bütünü ile bağlı olması, insan haklarına dayanan, millî demokratik, laik ve sosyal Cumhuriyete, Türk Devletinin ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne bağlılığı güçlendirmesi, Atatürk devrimlerinin, Türk toplumunun çağdaş uygarlık düzeyine erişmesini öngören dünya görüşünü yerleştirmesi ve geliştirmesi, millî güvenlik ve genel ahlakın gereklerini ve millî gelenekleri gözetmesi, millî kültür ve eğitime yardımcılık görevinde, Türk millî eğitiminin temel görüş amaç ve ilkelerine uyması, haberlerin toplânması, seçilmesi ve yayınlanmasında tarafsızlık, doğruluk ve çabukluk ilkeleri ile çağdaş habercilik teknik ve metotlarına bağlı ol ması,

Özerkliğe verilen ters mana sonucu yapılan değişiklikle kabul edilmiş TRT Kanununun 2 nci maddesinin emri gereğidir.

Hiç kuşku yoktur ki, iktidarın temel unsunlarından biri olan yürütme dahil, bütün Anayasa kuruluş ve kurumları esas itibariyle yasamanın gösterdiği yolda hareket eden tabiî organlardır.

Basın dışı haberleşme araçlarının en önemlilerinden biri olan TRT kendini bu Anayasa prensibinden müstağni kılamaz.

Esasen TRT Kurumuna bir görev olarak tevdî edilen tarafsızlık ilkesi, hukuk devleti prensibini gerçekleştirme ödevi ile aynı zamanda mütalaa edilir.

Hukuk Devleti ilkesini gerçekleştirmek, hatta sosyal bir müessese olarak, Devletin varlığını devam ve istikrarını sağlamak için idareyi, kurum ve kuruluşları, her zaman değişebilen siyasî akımların ve şahısların etkisinden kurtarmak, tarafsızlığı temin etmek gerekir. Tarafsız idare hukuk devletinin en esaslı şartıdır.

Şu halde tarafsızlık sosyal bir müessese olarak Devletten başlamak suretiyle bütün kamu tüzelkişilerinde ve bunun neticesi olarak, bir kamu tüzelkişisi olan TRT'de Anayasamızın ve ona taban tedvin edilmiş olan yasanın en esaslı unsurudur.

Hâl böyle olmakla beraber;

Anayasa ve kanun hükmü gereğince tarafsız bir kamu tüzelkişiliğine sahip TRT kurumunun, tamamen tarafsızlıktan ayrılarak (partizan bir kurum) haline geldiği, çeşitli davranışları ile görevini kötüye kullandığı cereyan etmekte olan olayları (olduğu gibi) ve doğruluktan ayrılmadan kamuoyuna aksettirmesi amaç tutulmasına rağmen (gerçeği bozan) bir çaba içinde bulunduğu, en önemlisi de millî güvenliği sarsacak mahiyetteki hareketlerin Devlet için ciddî bir gaile haline geldiği en sorumlu kişiler tarafından kamuoyuna duyurulduğu görülmüştür. Kamuoyunun tespit ettiği husus odur ki, bugün tarafsız TRT yerini, fikir ve düşünce bakımından kendisine uygun, CHP'nin yanında ve onun organı olma durumuna terk etmiştir.

Genel ahlakın gereklerini ve millî gelenekleri gözetmek ve geliştirmek görevi ile yükümlü olan TRT Kurumunun ekranlarına aksettirdiği filmlerin, tiyatronun, her türlü enformasyonun bu görevi yerine getirmek amacıyla değil fakat kendilerinin bilerek ve geleneklerimizi tahrip maksadına yönelen bir gayretle yaptıkları bir seçme ile hazırlandığı yaygın bir iddia ve görüntü halindedir.

Son zamanlarda yayınlanan filmlerin ve tiyatro oyunlarının önemli bir hacmi, bilhassa gençlerimizde güvensizlik ve huzursuzluğu artırmaya, ahlakî durumlarını ters yönden etkilemeye, onlara ailevi, sosyal ve insanî durumların karışıklıklarını çok erken açıklamaya tesir ettiği endişe ile takip olunmaktadır.

Oysa, televizyon, genel olarak, filmler ve tiyatrolar hangi toplum için hazırlanıyor ve yayınlanıyorsa, ahlakî alanda olduğu gibi kültür ve hatta estetik alanda da o toplumca, genellikle kabul edilen değerleri bir takviye yoluna gider mahiyette olması bu araçtan faydalanmanın en esaslı kaidesidir.

Bu itibarla, bu gibi kültür yayınları üzerinde bir araştırma yapılması, bunların Türk toplumu için yararlı veya zararlı olup olmadığı hususunun bir değerlendirmeye tâbi tutulması ya da TRT mesulleri tarafından ne suretle ve maksatla yayınlandıklarının tespiti, önemle üzerinde durulması gerekli bir konudur.

– Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Anayasamızın temel ilkelerine bağlı bir tarafsızlık içinde olmak zorunluğundadır.

Bir Anayasanın başarısı ve devamlılığı, temel prensiplerinin hâkim siyasî kuvvetler ve müesseseler tarafından benimsenmesine bağlıdır.

Haber ve programların seçilmesi, işlenmesi ve sunulmasında, kültür ve eğitime yardımcılık görevinin yerine getirilmesinde, Anayasada belirlenmiş ilkelerin dışına çıkmak mümkün değildir.

Anayasamızca ancak, Devletin ülke ve milleti ile bütünlüğünü, insan haklarına dayanan millî, demokratik, laik ve sosyal Cumhuriyetin korunması, millî güvenliğin ve genel ahlakın gereklerine uyulması şartı ile TRT Kurumunun taraf-

sızlığı kabul edilmiştir. Başka bir deyimle, Anayasanın emrettiği bu ilkelerde subjektif tarafsızlık bahis konusu olamaz. TRT Anayasa ve rejimin yanında, onun koruyucusu olmak kaydı ile tarafsızdır. Anayasanın başlangıcında tespit edilen ilkeler dışında ve Anayasanın özüne ve sözüne ters düşen istikamette yayın yapılması, Devlet Radyo ve Televizyonun Devleti ve rejimi tahrip istikametindeki telkinlere, ideolojilere vasıta olması düşünülemez.

Bu zarurî açıklamadan sonra bir önemli hususu göz önüne koymak istiyoruz:

Anayasamızın herkesin düşünce ve fikirlerini sözle, yazı ile veya başka yollarla toplu veya münferit şekilde açıklayabilmesini öngören hükmü karşısında şeriatçılık veya komünizmle ilgili fikirlerin de, eğer Ceza Kanununun özel şekilde yasaklayıcı maddeleri olmasa idi, pekâla serbestçe açıklanabileceğini ve tartışılabileceğini savunan gruplar memleketimizde vardır. Bunlar, eğer Ceza Kanunu değiştirilebilse veya Anayasa Mahkemesince adı geçen hükümler iptal edilebilse Türkiye'de de, bazı batılı memleketlerde olduğu gibi, komünist partilerin kurulabileceği, her türlü fikrin serbestçe tartışabileceği kanısındadırlar. Bu zümreler iddialarını, Anayasamızda komünizmi yasaklayan açık bir hüküm mevcut olmadığı varsayımına dayıyorlar. Hâl böyle olunca, Anayasa komünizmi yasaklamış mıdır? Mukadder sorusu ile karşılaşırız. Filhakika böyle bir sorunun yersizliği aşikârdır. Zira, aslında Anayasa bir yasaklar kanunu değildir. Nitekim adam öldürmeyi yasaklayan bir hükmü de ihtiva etmemekte fakat Türk Ceza Kanununun katil suçuna ceza vermesi Anayasaya uygun sayılmaktadır.

Eğer komünizm suç ise, bunu yasaklayan kanunun, Türk Ceza Kanunu veya özel bir kanun olması gerekir.

Anayasamızda Türkiye Cumhuriyetinin nasıl bir Devlet olduğu, yukarıda da izah ettiğimiz gibi gerek metin maddeleri ile, özellikle, temel ilkeleri ve başlangıç kısmında bütün açıklığı ile gösterilmiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin toplumun ve ferdin haklarını eşit tutan, karma ekonomiyi, mirası, mukaddesatı, milliyeti kutsal tanıyan ve Devletin temelini bu ilkelere dayayan Anayasa hükümleri, bu Devlet tarifi ile Türkiye Cumhuriyetini, batı demokrasisini topyekûn reddeden Marksizm ve Faşizm gibi rejimlerin ilkelerinden ayırmış ve laiklik prensibini de kabul ederek teokratik bir Devlet nizamını reddetmiş ve bu suretle kurduğu Devletin sağ ve sol sınırlarını kesinlikle tespit etmiştir.

Şu hale göre Anayasamızın getirdiği hak ve hürriyetler, Anayasanın çizdiği nizam içinde serbestçe kullanılır fakat o Anayasadan hak ve dayanak alınarak bu nizam tahrip edilemez. Genel kaide budur.

TRT bu hükme riayet ettiği ve komünizmle ilgili bir faaliyette bulunmadığı, kanunun kendisine verdiği görevleri ifa ettiği, sadece memleketin sosyal yapısındaki dertleri dile getirdiği iddiasındadır.

Memlekette aile huzursuzluğu mu var, cehalet mi var, adaletsiz bir toprak düzeni mi var, TRT bunların üzerine eğilebilir. Bu yaraları deşebilir. Derdi meydana çıkararak teşhisine ve tedavisine yardım edebilir. Hatta bu suretle görevini de yapmış olur. Ancak, TRT'nin tamamen Marksist bir düzeyde yürütülen çalışmalarına kalkan olarak kullanılan gerekçe de budur.

TRT İdaresi, memlekette mevcut sosyal yapımızdan gelen düzensizliklerin, çaresini, çok sinsi ve usta bir şekilde her çeşit yayın ve faaliyetleri ile yaptığı propaganda ile içinde yaşadığımız düzenin, Marksist rejimde bulunmayan kaide ve usullerinden geldiği izlenimini yaymak, komünizmi - adını etmeden- alerjik olmaktan çıkarmak, adeta sempatik bir hale koymak gayreti içindedir.

Komünist rejimde, hür memleketlerde, özel teşebbüste, karma ekonomiye cevaz veren memleketlerde, bu idarenin Marksist bir düzene çevrilmesi için ne tarzda faaliyette bulunmak gerektiği ilmileştirilmiş bir şekilde tespit edilmiştir.

Bu ilmin veya metodun adı Diyalektik Materyalizmdir. Orada komünist olmayan rejimlerin, dindar, müteasıp, milliyetçi, otoriter, meşrutiyetçi olmaları kendine göre ne gibi bir taktikle komünizme yaklaştırılacağı açıkça gösterilmektedir.

O metotdaki ilkelerle, TRT çalışmaları kıyas edilirse bunun tıpatıp aynı olduğu ve özgürlüğe aşık, kalkınmasını henüz tamamlayamamış, hem demokrasiyi, hem kalkınmayı gerçekleştirmek için çabalayan, bu arada özgürlüklerine de toz kondurmak istemeyen Türkiye gibi memleketlerin bu gayretlerini baltalamak ve Marksizmi ülkeye aşılamak için ne gibi tedbir ve taktikler tavsiye edilmiş ise onlara tamamen benzer metodlarla hareket edildiği ayan ve beyan ortadadır. Burada suç unsurunun tespiti güç fakat maksat aşikârdır.

Komünistlerin bir toplumdaki kutsal sayılan her şeyi yerine -başına bir şey koymadan tahrip ediniz, bu bataklıkta ancak komünizm yetişir. Nazariyesine uyarak topraksız köylüyü cinayetlere teşvik eden maceralar, köy aralarındaki su savgaları, mülkiyet ihtilâfları, ağa yüzünden sevgilisine kavuşmamış aşıklar birer roman gibi; fakat toplumun zulmü halinde tasvir edilerek bütün fikirler bir noktaya itilmektedir.

Mülkiyet olmasa, servet olmasa, insanlar eşit olsa bu hallerin hiç biri olmaz bu da komünistlikte var. Ancak onunla kâbildir.

TRT İdaresinin mevcut düzeni kötü göstermek, bunun nedenini, insanların servet dağılımını kontrol etmeyen bir rejimde yaşamalarına bağlamak ve bunun demokratik yollarla,sosyal adalet kanalı ile değil, devrimci metodlarla kırarak, cinayetler yaparak, ihtilâller çıkararak gerçekleşebileceği fikrini yayan bir amaç ve gayret içinde olduğu açıktır.

Eğer TRT çalışmalarının, tiyatro, filmleri komünizmin ne şekilde yayılması gerektiği konusunda bilgi ve tecrübe sahibi kimseler tarafından incelense TRT'nin bugünkü idaresi suç üstü yakalanmış duruma gelir.

Yukarıda belirtilen sebeplerle, sosyal bünyemizde tahripkâr tesirler yaratan TRT hakkında Anayasanın 88 inci ve İçtüzüğün 138 inci maddeleri uyarınca Cumhuriyet Senatosu Araştırması yapmak üzere 9 kişilik bir Araştırma Komisyonunun kurulmasına karar ittihazını saygı ile arz ederiz.

C. Senatosu	C. Senatosu
Aydın Üyesi	İzmir Üyesi
İskender Cenap Ege	*Beliğ Beler*
C. Senatosu	C. Senatosu
Balıkesir Üyesi	Tokat Üyesi
Raif Eriş	*Cevdet Aykan*

BAŞKAN – Hükümet adına konuşma isteği var mı efendim?.. Yok.

Önerge sahiplerinden konuşmak isteyen var mı?.. Yok.

Bir araştırma komiyonu kurulmasını Tüzüğümüzün 135 inci maddesi gereğince oylarınıza sunuyorum. Komisyonun kurulmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir efendim.

Önergede komisyonun 9 üyeden kurulması istenmektedir.

Bu konuda başka bir talep; yani başka bir önerge var mı efendim?..

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Sayın Başkan, durmadan usul değiştiriyoruz. Biraz önceki bir önergede 5, ondan öncekinde 15, bu önergede ise 9 üyeden kurulması istenmektedir. Bir kurulun kararında bu kadar istikrarsızlık olmaz. Eğer partilerin kuvvetleri oranında kullanılacaksa Başkanlık Divanı ona göre bir hesap yapıp getirmeli ve Başkanlık Divanının getirdiği karara uymalıyız. Yoksa, ikide bir bu kadar değişiklik olmaz. Kurulacak Komisyonun 15 kişiden teşekkül etmesini teklif ediyorum.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Sayın Başkan, söz istiyorum.

BAŞKAN – Hangi konuda Sayın Ege?..

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Efendim, önerge benim ve o teklif de; yani 9 kişiden kurulması teklifi de benim önergemin içindedir; bu konuda konuşmak istiyorum.

BAŞKAN – Buyurun efendim. Yalnız Komisyon adedi üzerinde konuşmanızı rica edeceğim.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Özür dilerim; şahsî bir rahatsızlıktan ötürü önerge okunurken bulunamadım. Önerge üzerinde konuşmak isterdim.

Kurulacak Araştırma Komisyonunun 9 kişiden kurulması için bir teklif var.

Sayın arkadaşlarım, "Biraz önce 5 kişi teklif edildi, şimdi 9 kişi teklif ediliyor" diye bir beyanda bulundular. Bu 9 kişilik teklif, aşağı yukarı bir senelik; yani bir seneye yaklaşan zamanda yapılmış, verilmiş olan bir Cumhuriyet Senatosu Araştırmasının içerisinde takrirle, raporla birlikte verilen bir tekliftir. Yoksa, şu anda 9 kişilik bir teklifte bulunmadık; ama şu anda 9 kişilik bir teklifte bulunulabilir, 5 kişilik de bulunulabilir, 3 kişilik de bulunabilir; mesele o değil.

Muhterem arkadaşlarım;

Bir noktayı anlatmak istiyorum :

Bu komisyon kurma meselesi enflasyon haline getirilmiştir. Bunu da dikkate almak mecburiyetindeyiz; yani "Niçin 5 kişi istiyoruz, niçin az istiyoruz?.." diye düşünürken; (gazetelerde okuyorum) aşağı yukarı 97, 98 tane (ki, 100'ü buldu, hatta geçti) araştırma ve tahkikat komisyonları kurulmuş vaziyette arkadaşlarım; bunu da hesaba katmak lâzım.

Peki, bu komisyonlara verilecek yeter üye yok. Bakıyorsunuz, bir arkadaşımız, bir araştırma veya tahkikat komisyonunun üçünde veya dördünde vazife almış vaziyette. Mesele buradan ileri geliyor. Yoksa, 15 kişi olması, 9 kişi olması, 5 kişi olması meselesi değil. İsterseniz 25 kişi de yaparsınız. O sizin iradenizin içerisinde.

O bakımdan, arkadaşlarım nasıl teklif ederlerse ben ona iktifa ederim. Bu 9 kişilik öneri çok daha eskiden yapılmıştır ve zaten dosyanın içerisinde vardır ve dosyanın içinden çıkmıştır.

Onu arz ediyorum; 5 kişiye de, 15 kişiye de ben razıyım. Hangisini arzu ederse arkadaşlar, o şekilde yaparız.

Saygılar sunarım.

HASAN GÜVEN (Trabzon) – 9 kişiden kurulması teklifinin aleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN – Buyurun efendim.

Sayın Öztürk, şifahen bir talepte bulundunuz. Yazılı hale getirdiğiniz takdirde dikkate alırım efendim.

Buyurun Sayın Güven.

HASAN GÜVEN (Trabzon) – Sayın Başkan, sayın üyeler;

Senatodaki çalışmalar mutlaka Anayasa ve Anayasaya uygun olarak çıkarılan İçtüzük hükümlerine göre yürütülecektir. Bunun dışındaki işlemler, şekil yönün-

den yasa dışı olup, iptale tâbi olur. O halde,mesele,komisyonun üye adedinden öte, bu kuralların işletilip işletilmediği noktasına gelecektir. Yoksa...

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Sayın Başkan, bu münakaşa yapıldı efendim.

HASAN GÜVEN (Devamla) – Hayır efendim; bir noktaya geleceğiz. Münakaşa yapıldı; fakat bu münakaşaların, bu görüşmelerin el'an bugün yürürlükte olan bir Anayasa Mahkemesi...

BAŞKAN – Sayın Güven, önergenin aleyhinde konuşuyorsunuz, lütfen efendim; cevap da vermeyiniz, karşılıklı konuşulmasın.

Lütfen konuşmanıza devam edin.

HASAN GÜVEN (Devamla) – Peki efendim.

Şimdi, Anayasa ve İçtüzüğe göre iki gerçek ortada durmaktadır :

Birincisi, bu komisyonların kuruluşunda mutlaka ve mutlaka parti grupları ve onların yanı sıra diğer tüm grupların temsil edilmesi şarttır; Anayasa Mahkemesinin açık kararıdır.

O halde, kurulacak komisyonlarda şu haliyle Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet Partisi, Millî Birlik Grubu, kontenjan grubu ve grupsuzlar mutlaka temsil edilecektir.

Yine, İçtüzüğün 13 üncü maddesi, Anayasanın 85 inci maddesinde şu açık hüküm de belirgindir :

"Siyasî partiler, kendi ağırlıkları, güçleri oranında da bu komisyonlarda temsil edilecektir"

İki husus yan yana getirilerek komisyon kurulmadığı müddetçe Anayasaya da İçtüzüğe de aykırı kurulmuş bir komisyon olacaktır. O halde, saydığımız siyasî parti grupları ve diğer gruplarla en az beş grubun bu komisyonda temsilinin yanı sıra, (yani Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Millî Birlik Grubu, kontenjan grubu, grupsuzlar) en az onun kadar Anayasanın ve İçtüzüğün açık hükmüne göre bu gruplar ağırlıkları, güçleri ölçüsünde bu komisyonda temsil edileceğine göre, 78 kişilik bir Adalet Partisi Grubu, 62 kişilik bir Cumhuriyet Halk Partisi Grubu, 15 kişilik Kontenjan Grubuyla bir de tutulmayacaktır.

O halde, komisyonun terkibi kendiliğinden meydana çıkıyor. Hem bu grupları kapsayacak hem de kuvvet oranlarını esas alacak bir ölçeğe çıktı mı; komisyonun sayısı 9 da olmaz, 5 de olmaz. En az 15 olmalı ki, bu 15 kişilik komisyon içerisinde tüm grupların temsili yanı sıra; bu gruplar siyasî güçlerine göre temsil olanağını bulsunlar.

Bunun dışında kurulan komisyonlar Anayasa dışıdır, İçtüzük dışıdır. Anayasa Mahkemesi kararıyla da tescil edilmiştir ve bu yol açılmasın. Benim esas konuşmaktaki amacım da budur. Anayasaya ve Anayasa Mahkemesi kararlarına aykırı bir yol açmayalım. Bu yolu açarsak yarın yine buna benzer bir hayli komisyon kurulması girişimlerine gidilecektir. Bunun yanı sıra Anayasa Mahkemesine gidildiğinde sonuç bellidir; hep iptale mahkûmdur.

Onun için, yasaları yapan, yasaları uygulamakta daha titiz davranmalıdır. Yasa yapan Meclisler onlara uymazsa onlara uyulmasını kamudan istemek de biraz zor olur.

Saygılarımla.

BAŞKAN – Sayın üyeler, kurulacak komisyona seçilecek sayın üyelerin adedi bakımından iki teklif var. Biri Sayın Ege tarafından 9 kişiden.

SIRRI ATALAY (Kars) – Sayın Başkan, 9 imkânsız oluyor da o bakımdan uyarmak istiyoruz. Oranın 9'u tutmasına imkân yok. Arkadaşlarımız tetkik etsinler. 9'un imkânsız olduğunu ifade etmek istiyorum.

BAŞKAN – Sayın Atalay, ben onu bilemiyorum tabiî.Bir teklif var ve ben teklifleri dikkate alıyorum.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Teklifimi geri alıyorum Sayın Başkan, arkadaşlarımın dediği olsun.

BAŞKAN – Sayın Ege tarafından ileri sürülen teklif geri alınmıştır.

Şu halde, bir teklif var.

Sayın üyeler, komisyonun 15 kişiden kurulması Sayın Hüseyin Öztürk tarafından teklif edilmektedir.

ALÂEDDİN YILMAZTÜRK (Bolu) – Sayın Başkan, ben 13 kişiden kurulmasını teklif ediyorum.

BAŞKAN – Sayın üyeler, teklifler şifahî olmasın, çok rica ederim, yazılı verin de dikkate alalım efendim.

ALÂEDDİN YILMAZTÜRK (Bolu) – Gönderiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN – Nâzım İnebeyli tarafından gönderilen önergeyi okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

TRT hakkında kurulacak Senato Araştırma Komisyonun 5 kişiden kurulmasını arz ve teklif ederim.

Sinop

Nâzım İnebeyli

BAŞKAN – Başka bir önerge var mı efendim?.. Yok.

Sayın üyeler, şu duruma iki teklif var.Birisi, beş kişiden kurulması istemine dair Sayın İnebeyli tarafından verilmiştir, diğeri, onbeş kişiden kurulması istemini havi Sayın Öztürk tarafından verilmiştir.

Aykırı olan teklif 5 kişi istemini havi olan Sayın İnebeyli'nin önergesi olduğu için evvela bunu oylarınıza sunacağım.

Kurulacak komisyonun beş kişiden teşekkül etmesini oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bu suretle komisyonun beş kişiden kurulması yüksek oylarınızla kabul edilmiştir.

SIRRI ATALAY (Kars) – Kurulmamış sayılır. Komisyonu kurmayalım demek istiyor, arkadaşlar.

Böyle bir komisyon kurulmaz ki, ciddî değil.

BAŞKAN – Sayın Atalay, anlamadım.

SIRRI ATALAY (Kars) – Sayın Başkan, ciddî değil, Anayasaya aykırı. Çünkü, temsil imkânı yok. arkadaşlarımız öyle teklifte bulunuyorlar ki, sizin oylamamanız lâzım. Ciddî olmayan, Anayasaya aykırı olan bir teklifi oylamamanız lâzımdır. Ciddî değildir.

BAŞKAN – Sayın Atalay, mesnet gösterin lütfen, neye istinaden oylanmaması lâzım?

SIRRI ATALAY (Kars) – Sayın Başkan... (A.P. sıralarından gürültüler)

BAŞKAN – Bir dakika efendim. Lütfen müsaade buyurunuz.

SIRRI ATALAY (Kars) – Sayın Başkan, Anayasa, siyasî grupların oranları ölçüsünde, kuvvetinde yasama faaliyetlerinin tümüne katılmasını öngörmekte amir bir hüküm getirmiştir. Beş kişilik bir komisyona Cumhuriyet Senatosu siyasî gruplarının ve bağımsızların oranları gücünde katılması olanağı mevcut değildir. Böylelikle yapılan teklif ciddî değildir, Anayasaya da aykırıdır ve oylanmaması gerekir, Sayın Başkan.

BAŞKAN – Sayın Atalay, ben Tüzüğün hükümlerini tatbik ediyorum. Ancak bütün grupların temsil edilip edilemeyeceği, Başkanlık Divanının bu konuda vereceği karara bağlı. Çünkü, grupların komisyonlarda temsil edilip edilemeyeceği Başkanlık Divanının kararıyla meydana çıkacaktır. Şu anda, temsil edilip edilemeyeceği hususunda kesin bir delil olmadığı için ben oylamak mecburiyetindeyim.

SIRRI ATALAY (Kars) – Sayın Başkan, Başkanlık Divanının bunu tetkike yetkisi yoktur. Komisyon kurulmaya başlanacaktır; Anayasaya aykırı kurulacaktır, tekrar buraya gelecektir.

BAŞKAN – Hayır efendim. Sayın Atalay şunu arz etmek istiyorum. Acaba bütün gruplar, bağımsızlar bu beş kişilik komisyonda temsil ediliyor mu, edilmiyor mu? Bunu Başkanlığımız bilemiyor efendim.

SIRRI ATALAY (Kars) – Edilir, Sayın Başkan, üç siyasî grup, bir de bağımsızlar dört grup ediyor. Bu komisyonda Adalet Partisi 2, diğerleri bir, bir,bir üye ile temsil edilecekler. Bir komisyonda Adalet Partisi iki, Cumhuriyet Halk Partisi bir, diğerleri birer üye ile temsil edildiği takdirde; bu, güçler oranında bir temsil olmuyor, Sayın Başkan. Bu teklif ciddî değil. Evvelâ ciddî olması lâzımdır. (A.P. sıralarından gürültüler)

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Sayın Başkan, müzakere açmadınız; arkadaşımız kâfi derecede konuştu.

BAŞKAN – Sayın Ucuzal, karşılıklı konuşmayalım.

5. – Cumhuriyet Senatosu Adana üyesi Kemâl Sarıibrahimoğlu ile Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, TRT yönetiminin tutumu, TRT genel müdürleri ile yargı kararlarının tatbiki hakkında Senato Araştırması isteyen önergeleri. (10/31) (*)

BAŞKAN – Sayın Kemâl Sarıibrahimoğlu?.. Buradalar. Önergeyi okutuyorum efendim.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Aşağıdaki nedenlerle TRT yönetiminin tutumu ve TRT Genel Müdürünün azli ile yeni Genel Müdürün atanması, hukuka uygunluğu ve yargı kararlarının tatbikindeki hukuk dışı yöntemler konularında grupların oranlarına göre bir komisyon teşkili ile, Senato Araştırması yapılması gereğini saygı ile arz ve rica ederim.

Adana	Denizli
Kemâl Sarıibrahimoğlu	*Hüseyin Atmaca*

1. – Sayın Cem İpekçi'nin, azlinden bu yana ve özellikle son günlerde TRT'nin yayınlarında taraflı bir tutum göze çarpmaktadır. M.C. İktidarını oluşturan Meclis ve Senatoda grubu dahi bulunmayan partilerin liderlerinin ve sözcülerinin konuşmalarına Meclislerin en büyük partisi (C.H.P.'nin) lider ve sözcülerine ayrılan zamandan çok daha fazla zaman ayrıldığı gibi, M.C. sözcüsü ve Genel Başkanlarına canlı yayın imkânı tanındığı halde; C.H.P.'nin liderine dahi bu imkân tanınmamaktadır.

Örneğin; 18.1.1976 günü yurt haberleri bölümünde A.P. Genel Başkanı Süleyman Demirel'e ve hatta 3 milletvekiline sahip Türkeş'e canlı yayın imkânı

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 28 - S. 430:433

tanınmış ve C.H.P.'ye ve onun liderine suç teşkil eden ağır ithamları muhtevi konuşmaları uzun uzun verilmiş bulunduğu halde, Sayın Ecevit'in konuşması çok kısa verilmiş ve canlı yayın imkânı tanınmamıştır.

2. – Sayın Cem İpekçi, Anayasa ve TRT Yasasına yakın şekilde azledilmiştir. Bu gerçek;

a) Danıştay'ın iptal kararı ile,

b) Anayasa Mahkemesinin bu konudaki Kararnameyi iptali ile,

c) Sayın Yalçıntaş'ın tayin Kararnamesinin Danıştay kararı ile durdurulması ile,

d) Sayın Cem İpekçi'nin müşavirliğe tayin işleminin Danıştay kararı ile durdurulması ile tespit ve tescil edilmiştir.

Şu anda Anayasanın 132 nci maddesinin açıklığı karşısında hukukî Genel Müdür Cem İpekçi'dir. Buna rağmen Sayın Karataş'ın TRT Genel Müdürlüğüne atanması, işlemi, Anayasanın 132 nci maddesinin ve TRT Yasasının açıkça ihlâli mahiyetini taşımaktadır.

3. Bu davranışlar ve tesis edilen işlemler Yargı kararlarının M.C. İktidarı tarafından hiçe sayıldığı ve Anayasanın kabul ettiği "Kuvvetler Ayrılığı" ilkesini zedelediği iddialarını kesin olarak kanıtlamaktadır.

BAŞKAN – Efendim Sayın Sarıibrahimoğlu'nun önergeleri Yüce Genel Kurulun bilgilerine sunulmuştur. Sayın Sarıibrahimoğlu, buyurunuz efendim.

KEMÂL SARİİBRAHİMOĞLU (Adana) – Muhterem arkadaşlarım;

Ortaya getirdiğimiz ve araştırılmasını istediğimiz konu, ne Sayın Cem İpekçi'nin, ne de Karataş'ın kişiliği ile ilgili bir hakkın ihlâlinin kavgası ve davası değildir.

Bunların şahsında tesis edilen işlemin Türkiye'nin hukuk düzenine açık şekilde bir darbe vurması vakıasının tespit ve tescilidir.

Nitekim, Danıştay'ın 48 sayfayı bulan gerekçeli kararına, Anayasa Mahkemesinin kararına ve bütün tarafsız ilim adamlarının ilmî mütalaa ve görüşlerine ve en yüksek İdare Mahkemesinin "profesör" mahlasını taşıyan saygıdeğer Başkanın açık ikazlarına rağmen ve Anayasanın 132 nci maddesindeki gayet net, açık ve kesin emirler ortada iken; bugünkü iktidar Sayın Cem İpekçi'yi azletmiş, yerine gayri hukukî şekilde Yalçıntaş'ı tayin eylemiş, o dahi bu gayri hukukî tayini hazmedemeyerek ayrılmış; buna rağmen Sayın Karataş'ı iktidar, hukuk ve Anayasa dışı bir işlem ile Genel Müdür atamış ve bu görevde muhafaza etmekte devam eylemiştir.

Sayın arkadaşlar;

Anayasalar, yasalar (Hani bir yerde dili yok, koyarsın kütüphaneye masum masum durur) ne yapar?.. Adamı dövmez, sövmez, ekmeğini kesmez; ama bu şekildeki düşünce; tarihî bilmeyenlerin, siyasî tarihin verdiği derslerden gerekli ibretleri çıkaramayanların düşüncesidir.

Hukuk, insanlık dehasının muhteşem bir abidesidir, bir gün adamı çarpar ve çok çarpmıştır. Kendisini hukukun üstünde, yasaların üstünde zikudret zannedenlerin acı ve hazin akibetlerini milletler ve dünya görmüş ve tarihler yaza gelmiştir.

"Ben yaparım olur, benden evvelkiler benim kadar akıllı, tedbirli değillerdi. Ben, yasaları da ihlâl ederim, yargı kararlarını da yerine getirmem. Ben, benden evvelki zikudret şahısların, devlet adamlarının tedbirsizliği içine düşmem ve yaptığım yanıma kalır" diyen siyaset ve devlet adamları, çok büyük hüsranlara uğramış ve evlatlarına hiç de güzel olmayan miraslar bırakmıştır.

Bizim görevimiz; bir politika adamı, bir parlamenter ve bir hukuk adamı olarak, işte bu şekilde düşünen siyaset adamlarına hukukun ne demek olduğunu ve kütüphanelerde sakin sakin, sessiz sessiz duran o kitapçılardaki ibarelerin ne müthiş birgüç olduğunu hatırlatmaktır.

Muhterem arkadaşlarım;

TRT Yasası, Anayasa, yargı kararları haykırıyor; "Haksızsın" diyor. Anayasa 132 nci maddesinde açıkça; bütün milletin, bütün idarî ve adlî kuruluşların, teşrî heyetin, icra kudretinin yargı kararlarına uymasını zorunlu kılmaktadır. "Ben bunun dışındayım üstündeyim", yok arkadaşlar. Neden yok?.. Eğer teşriî heyetler ve teşriî heyetlere dayanan icra güçleri millî iradeye ve Anayasada verilen haklara dayanıyorsa, yargı da aynı kaynaktan güç alan ve millet adına hüküm veren hâkimler tarafından verilmektedir.

Muhterem arkadaşlarım :

Bunlar, şu kısa ömrümüzde, uzunca süren politika hayatımızda pek çok pervasız devlet adamına hatırlatılmış ve maalesef gerekli dersler alınmamış olmakla beraber, temenni ederim ki, bundan sonra politika ve devlet adamları bu uyarılardan ders alsınlar.

Arkadaşlarım; Sayın Karataş, bütün aklı başında hukukçuların ittifak ettiği üzere, bugün fiilî Genel Müdürdür. Bunun sorumlulukları vardır, malî sorumlulukları, hukukî sorumlulukları, cezaî sorumlulukları vardır. Bir icra, bir iktidar, bir vatandaşı bu derece ağır sorumluluklar altında tutamaz ve tutmaması gerekir... Nihayet Karataş"da vatandaşımızdır. Biz, bütün milleti temsil eden parlamenter-

ler olarak, onun da hukukunu korumak zorundayız. Elbette bu işlemi tesis edenler de onunla beraber sorumluluk altına girmektedir.

Muhterem arkadaşlarım;

"Adalet mülkün temelidir." sözünü atalarımız boşuna demeniş. Adaletin olmadığı, yargı kararlarının uygulanmadığı, yargı kararlarına siyasî nüfus sahiplerinin gerekli hürmeti göstermediği ve yargıçlara zikudret şahısların gerekli değeri göstermediği memleketlerde izmihlâl alâmetleri başlamış demektir.

Biz, büyük bir tarih mirasının sahibiyiz. Büyük Padişah Fatih Sultan Mehmet kendi tayin ettiği kadının karşısında huşu ile ayakta durmuş ve onun verdiği hükümlere hürmet ve riayette bulunmuştur.

Taaccübü mucip olan şey, garip olan şey ve bilhassa ibretle üzerinde durulması gereken husus; kendisine "Millî Cephe İktidarı, Milliyetçi" diye isim vermek ve gerçekten içinde İslâmi esaslar üzerine parti politikasını yürütmek durumunda olan partlerin de katıldığı bir iktidarda; atalarımızın bu asil jestlerinin ve emsallerinin nazara alınmayıp, yargı kararlarının hiçe sayılması ve yargıçların küçük düşürülmeye kalkışılması çok acı ve ibretamizdir.

TRT'nin 18.1.1976 günü ve ondan sonra daha da üzüntü verici bir taraflılık içinde devam eden yayınları, gerçekten her düşünen ve memleketini seven Türk vatandaşına hüzün verici bir mana ve mahiyet taşımaktadır.

Muhterem arkadaşlarım;

Bir parti ki, ençok milletvekiline ve en büyük gruba sahip; onun lideri canlı yayına müstehak görülmez. 3 milletvekili ile ikdidarın 3 Bakanlık koltuğunu işgal etmek marifetini ve kudretini gösteren bir partinin lideri, etrafında resmî ve gayrî resmî gösterişli muhafızlarıyla dakikalarca TRT'nin ekranlarını işgal eyler; peşinden, Sayın Başbakan ve Sayın Bülent Ecevit canlı yayına müstehak görülmez...

Arkadaşlar;

Af buyurun; ama hani haksızlığın da, adaletsizliğin de, partizanlığın da bir tadı tuzu vardır. Bunun tadını tuzunu bu kadar kaçırmanın hiç kimseye faydası yok; hele bunu yapanlara hiç yok. 20-25 senedir şu politikanın içindeyim, benden daha eski ağabeylerim de var; bu kavgaları çok süregeldik, bu millet çok zararlara uğradı bu yüzden. Ne kazandı bunu sürdürenler, bu millete ne kazandırdı?.. Rica ederim, artık bunları geride bırakalım. Geride bırakalım da, şu memleketin, milletin kalkınması, maddeten ve manen ilerlemesi ve ileri medeniyet düzeyine ulaşması, sosyal adalet ilkeleri içinde bir hayat düzeni kurması için elbirliği edelim, gayret edelim.

Muhterem arkadaşlarım;

Adaleti temin edecek, tarafsızlığı kuracak, kanunsuzlukları, te'dib edecek icra; kendisi, en büyük haksızlığı ve kanunsuzluğu vatandaşlarının gözünün içine baka baka yapmaktadır.

Arkadaşlar, bu haksızlık başladığı yerde durmaz; bugün bana, yarın size. El-birliği edelim, haksızlığı kökten ortadan kaldıralım ve haksızlığı yapan kimse, hep beraber onun üzerine yürüyelimki, tamamen ortadan kalksın bu haksızlık. Ama maalesef, 20-25 senedir benim gördüğüm bu. Benden daha eski, daha tecrübeli değerli arkadaşlarım, daha da eskisini bilir. Bu bitmiyor; yani bu Türk Milleti hep bu.

Gerçekten Türkiye, hiç kimseye yararı olmayan ve uzun vadede sahiplerine zararlı bu çekişmelerden kurtulamayacak mı? Yani çocuklarımıza, torunlarımıza hep bu kavgaları mı miras bırakıp gideceğiz? Gerçekten bütün vatanperverlere ve namuslu vatandaşlara bu durum üzüntü vermektedir ve bu, Meclislerin itibarı, icranın itibarı, parlamenterlerin itibarıdır arkadaşlar. Bunlar, ancak haklı, dürüst, tarafsız, gerçekten onurlu vazife yapan parlamenterler, icra güçlerini temsil eden devlet ve politika adamları tarafından öğretilir, ders olarak verilir ve millet de "Parlamentom vardır, Hükümetim vardır, yüksek memurlarım vardır, adaleti korur, tarafsızlığa riayet etmeyenlerin başını ezer." der ve işte o zaman hukukun üstünlüğü, Anayasanın hâkimiyeti ve vatandaşın huzuru teessüs eder.

Aksi halde bu, sen-ben kavgası devam eder gider ve "Bizlerin de, bu Parlamentonun da, bu icranın da, bu Rüesayı Devletin de, bu milleti ve Devleti idareye elyak mıdır, değil midir?" diye pek çok namuslu vatandaşın düşünmesine mani olamayız; maalesef mani olamayız. Evet, Anayasa, millî iradeden güç almış parlamentoları, icra gücünü saygıdeğer kabul etmiştir, dokunulmazlıkları vermiştir; ama bilmemiz gerekir ki, bunu veren milettir. Millet, bizden çok daha güçlüdür, çok daha büyüktür. O halde, millet bize bir yetkiyi verirken, onun görevlerini de beraber vermiştir. Yetkiyi kullanıp, görevlere sırt çevirdiğimiz zaman, haklı olarak millet "Emaneti lâyık olanlara verdim mi "acaba?" diye düşünür ve düşünmektedir.

Muhterem arkadaşlarım;

Lafı daha fazla uzatmak istemem. Dinlediğiniz için teşekkürlerimi arz ederim, önergemi kabul buyurduğunuz takdirde müteşekkir olurum. Çok sözü edilen, çok konuşulan ve âmme vicdanının da bugün bir yargıya varmış bulunduğu şu hususun Yüce Heyetinizin teşkil edeceği bir komisyon marifetiyle açıklığa kavuşturulması ve münakaşaların son bulmasına yardımcı olunması için önergemin kabulünü arz ederim.

Saygılarımla. (Alkışlar.)

BAŞKAN – Teşekkür ederiz, Sayın Sarıibrahimoğlu.

Hükümet adına cevap verecek, konuşacak Bakan?.. Yok.

Biraz evvel okunan ve sahibi tarafından açıklanan önerge ile ilgili olmak üzere bir Araştırma Komisyonu kurulması hususunu oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir efendim.

AHMET NUSRET TUNA (Kastamonu) – Bu da birleştirilsin.

BAŞKAN – Onu arz edeceğim efendim.

Sayın Sarıibrahimoğlu, biraz evvel Sayın Fethi Çelikbaş'a teklif ettiğim ve kendileri tarafından kabul buyrulan bir husus var; Sayın İskender Cenap Ege ve arkadaşları tarafından verilen bir önerge ile ilgli olmak üzere bir Araştırma Komisyonu kurulmuş idi; bu Komisyona havalesini kabul buyurur musun?

KEMÂL SARİİBRAHİMOĞLU (Adana) – Kabul ediyorum.

BAŞKAN – Önerge sahibi bu hususta muvafakat ettiler; Yüce Genel Kurulun tasviplerine sunuyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Önerge, bundan evvel kurulan Araştırma Komisyonuna havale edilecektir.

6. – TRT Hakkında Kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu Raporu. (10/12, 10/15, 10/31) (*)

Araştırma Komisyonu

Cumhuriyet Senatosu
Araştırma Komisyonu *23.6.1978*
Karar No. : 3
Esas No. : 10/12-15-31

CUMHURİYET SENATOSU BAŞKANLIĞINA

Anayasanın 88 inci ve Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 133-138 inci maddeleri uyarınca, TRT Genel Müdürünün faaliyetleri, TRT Kurumunun çalışması ve TRT Genel Müdürlüğüne yapılan atamalar hakkında Yargı organları kararlarının uygulanması hakkında Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 20.4.1976 tarihli ve 57 nci Birleşiminde kurulan Araştırma Komisyonumuz 15.6.1978 tarihinde çalışmasını tamamlayarak raporunu hazırlamış bulunmaktadır.

Söz konusu rapor Genel Kurula sunulmak üzere ilişikte takdim olunmuştur.

Saygılarımla.

Araştırma Komisyonu Başkanı
M. Suphi Gürsoytrak

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 44 - S. 305'e ek.

KOMİSYONUN KURULUŞU

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 20 Nisan 1976 günkü 57 nci Birleşiminde TRT hakkında bir Araştırma Komisyonu kurulması kararlaştırılmıştır.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı, Komisyonun toplânması hakkında ilk yazıyı 30 Haziran 1976 günü göndermiştir.

Onbeş üyeden oluşan Araştırma Komisyonu 21 Aralık 1976 tarihinde Başkanlığa Suphi Gürsoytrak, Sözcülüğe Hikmet Savaş, Kâtip Üyeliğe Lütfi Doğan'ı seçmiş ve bu tarihten itibaren de fiilen çalışmaya başlamıştır.

Araştırmanın bu kadar uzun sürmesinin temel nedeni, konu ile ilgili Danıştay kararları ve bu kararlara göre oluşacak Başkanlığın tutumu ile Başbakanlığın Komisyonumuza göndermesi gereken yanıt yazıların uzun süre bekletilmiş olmasıdır.

III

BÖLÜM

Önerge Konularının Araştırılması

Cumhuriyetçi Güven Partisi Üyesi Sayın Prof. F. Çelikbaş'ın araştırma önergesi isteminde özet olarak; "TRT'nin başına yapılan tayin, siyasî ve hukukî açıdan çok dikkate değer yönleri olan bir tayindir."

Bu atama Anayasanın 121 inci maddesiyle konulan esaslar dahilinde 359 sayılı Kanunla, bu Kanunu değiştiren 1568 sayılı Kanun hükümlerine, 657 sayılı Kanunla bu Kanunu değiştiren 1327 sayılı Kanun hükümlerine, Anayasanın 64 üncü maddesiyle bu maddeye dayanılarak çıkarılmış olan 1589 sayılı Kanun hükümlerine, gerek amaç, gerek kapsam, gerekse ilkeler bakımından açıkça ters düşen 11 sayılı Kanun hükmündeki kararnamenin çıkarılış nedeni ve buna dayanarak TRT GenelMüdürlüğüne İsmail Cem İpekçi'nin atanmış olması üzerine önemle durmak zorunluğu vardır "Kanun sadece hukuk açısından değil, bu atamaya yol açan nedenler bakımından araştırılıp incelenmesi ve atanan kişinin Anayasa ile TRT kanununun koyduğu esas ilkelere ne derece uygun olduğu kamuoyunda hiçbir şüphe ve tereddüte yer vermeyecek bir açıklığa kavuşturulması şarttır." demekte ve Sayın İpekçi'yi; "12 Mart" adlı kitabında Yusuf Aslan, Hüseyin İnan ve Deniz Gezmiş'i kahraman gibi gösterip övdüğünü; Aydın Hayisiyeti başlığı altında "Türkiye İşçi Partisinin Türkiye'de estirdiği yeni rüzgârları ve uyguladığı sınıfsal muhalefeti" övdüğünü; Sosyalizmin Temel Kuralı, eğer devrim olacaksa, devrimci partinin mutlaka olacağı şeklindedir... Sosyalizmin mücadelesine girenler, partinin üstünlüğünü ve doğruluğunu kabullenmek zorundadırlar. Bu zorunluk, ister saçma ister doğmatik, ister yavaş olsun, ister aydın

haysiyetiyle ve kişiliğiyle bağdaşmasın, sosyalizmin tecrübesi ve tarihî, sosyalizmin başarısı için mutlak bir kural olduğunu belirtmekle marksist-leninist parti disiplini içinde olduğunu;

Türk polisini katil, talancı ve ırz düşmanı gibi gösterdiğini; 16 Haziran ayaklanmasını övdüğünü; TİP'in daha güçlü dirilmesini isteğini; "Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi" adlı kitabında da halklar edebiyatını yaptığını, böylece konunun sadece hukuk açısından değil, bu atamaya yol açan nedenler bakımından da araştırılıp incelenmesi gerektiğini" istemiştir.

Adalet Partisi Üyesi Sayın İskender Cenap Ege ve üç arkadaşı araştırma önergesi isteminde özet olarak :

"TRT Kurumunun her çeşit çalışma ve yayın faaliyetlerinde, TRT Kanunu hükümlerine göre takibi ve tatbiki zorunlu olan yayın ilkelerine tamamen ters düştüğünü, tamamen tarafsızlıktan ayrılarak, partizan bir kurum haline geldiğini, genel ahlakın gereklerini ve millî gelenekleri gözetmek ve geliştirmek görevi ile yükümlü iken kendilerinin bilerek geleneklerimizi tahrip maksadına yönelen bir gayret içinde olduğunu, memlekette mevcut sosyal yapımızdan gelen düzensizliklerin çaresini, çok sinsi ve usta bir şekilde her çeşit yayın ve faaliyetleri ile yaptığı propaganda ile içinde yaşadığımız düzenin, Marksist rejimde bulunmayan kaide ve usullerinden geldiği izlenimini yaymak, komünizm adını etmeden alerjik olmaktan çıkarmak, adeta sempatik bir hale koymak gayreti içinde olduğunu;

TRT Kurumu idaresinin; mevcut düzeni kötü göstermek, bunun nedenini; insanların servet dağılımını kontrol etmeyen bir rejimde yaşamalarına bağlamak ve bunun demokratik yollarla, sosyal adalet kanalı ile değil, devrimci metotlarla kırarak, cinayetler yaparak ihtilâller çıkararak gerçekleşebileceği fikrini yayan bir amaç ve gayret içinde olduğu;

Eğer TRT çalışmalarının tiyatroları, filmleri, Komünizmin ne şekilde yayılması gerektiği konusunda bilgi ve tecrübe sahibi kimseler tarafından incelense, TRT'nin bugünkü idaresi suçüstü yakalanmış duruma gelir;

En önemlisi de millî güvenliği sarsacak mahiyetteki hareketlerin Devlet için ciddî bir gaile haline geldiği şeklinde açıklanabilir.

Cumhuriyet Senatosu CHP üyeleri Sayın Atmaca ve Sarıibrahimoğlu'nun, "TRT Genel Müdürü Sayın İ. Cem İpekçi'nin Anayasa ve TRT Yasasına aykırı şekilde azledildiğini ve Sayın Karataş'ın aynı şekilde TRT'ye Genel Müdür atandığını ve Sayın İpekçi'nin azlinden bu yana ve özellikle son günlerde TRT'nin yayınlarında taraflı bir tutum göze çarptı" ğı şeklindeki araştırma önergesi isteminin birinci bölümünün yanıtı eldeki listede Danıştay kararlarında açıklanmış bulunmaktadır.

Bu kararlara göre gerek Sayın İpekçi'nin görevinden alınması, gerekse yerine Sayın Yalçıntaş ve Karataş'ın atanmaları yasal yönden hukuka aykırı olduğu, yargı organlarının kararları ile sabit olmuştur.

Sayın İpekçi'nin görevinden alınmasından bu yana ve özellikle, son günlerde TRT'nin yayınlarında, taraflı bir tutum aldığı savıdır.

Sayın F. Çelikbaş ve Sayın İ.C. Ege ve arkadaşlarının araştırma önergelerinde belirttikleri konularla, Hükümetin Sayın İ. C. İpekçi'nin görevinden alınmasında ileri sürdüğü konuların büyük bir uyum içinde olduğu görülmektedir.

Bu nedenle komisyonumuz; Danıştay Dava Dairelerinin Hükümet görüşünü değerlendiren gerekçesini özet olarak belirtmekle her iki araştırma önergesinin içeriğini değerlendirmiş olacağı görüşündedir.

Konuyla İlgili Danıştay Kararları :

İ. Cem İpekçi'nin görevinden alınmasına ilişkin Kararnamenin gerekçesi incelendiğinde :

1. İpekçi'nin bu görevi yerine getirebilecek ehliyet, bilgi ve deney sahibi olmak niteliğinin bulunmadığı savı.

TRT Kurumuna Genel Müdür olabilmek için aranan şartlar, 359 sayılı Yasanın 1568 sayılı Yasa ile değişik 9 uncu maddesinde; "Yüksek öğrenim yapmış olmak, bu görevlerini yerine getirebilecek ehliyet, bilgi ve deney sahibi olmak, Devlet memuru olmaya kanunî engeli bulunmamak" olarak belirtilmiş olup Gn. Md. ğe atanacak kişide bu şartların var olup olmadığı hususu, göreve getirilirken aranacak şartlardandır. Bu şartlara sahip olduğu saptandığı içindir ki, İ. C. İpekçi, TRT Genel Müdürlüğüne önceki Hükümet tarafından atanmıştır. Bu görevde İpekçi bir yıl üç ay süreyle görev yapmış iken, sonradan Demirel Hükümeti tarafından adı geçenin "Kurum yönetimine gelinceye kadar birgün bile Devlet hizmetinde bulunmamış ve ehliyet, bilgi ve deney sahibi olmak bakımından kanunun aradığı nitelikleri iktisap etmemiş olduğunun" öne sürülmesi ve bunun İpekçi'nin görevinden alınmasına neden gösterilmesi, idarenin bütünlüğü ve devamlılığı ilkesine aykırı bulunduğu gibi yukarıda sözü edilen Yasa hükmüne de uygun değildir. Zira 359 sayılı Yasanın 1568 sayılı Yasayla değişik 47 nci md. nin 2 nci fıkrasıyla İ.D.T. personeline uygulanan genel hükümlere yapılan yollama nedeniyle ve 11 sayılı Kanun Hükmünde Kararname uyarınca istisnaî memuriyetlerden bulunan TRT Gn. Md. ne daha önce memurluk yapmamış olan İ. C. İpekçi'nin atanmasında yasal bir sakınca yoktur.

2. TRT Gn. Md. ne atanmadan önce yazdığı günlük bir gazetede yayınlanan ve sonradan "12 Mart" adlı kitapta yer alan bazı yazılarındaki görüşlerinin kamu düzeni ve millî güvenlik bakımından adı geçenin TRT Kurumunun başında tutulmasının ağır sakıncasını belgeleyecek nitelikte olduğu savı.

T.C. Anayasasının 20 nci maddesinde; "Herkes, düşünce ve kanaat özgürlüğüne sahiptir; düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir." denilmekte olduğuna göre, Anayasal bir hak niteliği taşıyan fikir ve düşünce özgürlüğünün sözlü veya yazılı olarak kullanılması doğaldır. İpekçi'nin "12 Mart" adlı kitapta toplânan yazıları nedeniyle, hakkında yapılmış her hangi bir kovuşturma veya bu sebeple açılmış bir dava ve verilmiş ve kesinleşmiş bir mahkeme hükmü bulunmadığı gibi bu yazıların tümünün incelenmesinden, adı geçenin gerekçede ileri sürüldüğü şekilde, milli güvenlik ve kamu düzeni açısından görevi başında bırakılmasının ağır sakınca doğuracağı şeklinde değerlendirmeye ve Anayayasanın temel ilkelerinden olan millet bütünlüğü anlayışına zıt görüşlerin savunucusu bir kişinin TRT'nin başında bırakılmasındaki sakınca olarak kabul etmeye imkân görülememiştir. Bir yazının bir bölümünün veya bir kaç cümlesinin ele alınarak hakkında anlam çıkarmak ve anafikri saptamak çok halde olanaksızdır. Söz konusu yazıların tümünün incelenmesi sonucunda, bu yazıların gerekçede ileri sürülen anlama geldiği kanaatine varılamamıştır. Nitekim, davalı idare bu iddiasını söz konusu yazıların bu anlamda olduğunu belirleyen inandırıcı her hangi bir delile de dayandırmamaktadır.

Öte yandan, gerekçede sözü edilen 15 - 16 Haziran ayaklanmasından hangi olayın kastedildiği anlaşılamadığı gibi davalı idare savunmasında da bu hususta bir açıklama bulunmamaktadır. Bu nedenlerle, davalı İdarenin bu konudaki iddiaları herhangi bir kanıta dayalı olmayıp soyut bir iddia niteliği taşımaktadır. Kaldı ki, gerekçede sözü edilen yazılar, İpekçi TRT Kurumu Genel Müdürlüğüne atanırken İdarece bilinmekte olduğu ve bu hususların kendisinin böyle bir göreve getirilmesine engel teşkil etmemiştir. Bir yıl üç ay süreyle görev yaptıktan sonra bu hususun İ. C. İpekçi'nin bu görevde tutulmasına engel olduğu yolundaki sav, gerek İdarenin bütünlüğü ve devamlılığı ilkesi ve gerekse kazanılmış hakkın korunması bakımından hukuka aykırı düşmektedir.

3. İpekçi'nin, TRT'nin yayınlarını kendi felsefesi yönüne sokmak ve Radyo ile Televizyonu, Anayasanın 26. Md. deki esaslara göre "Kamunun serbestçe oluşumuna yardım edecek" bir organ olmaktan çıkartıp "Kamuoyunu kendi felsefesi istikametinde oluşturan" bir organ durumuna soktuğu savı.

Gerekçede; davacının bu amacını gerçekleştirmek için, Kurumun yıllık program plânlamasının ilke ve esaslarını değiştirdiği ve 1975 program plânlamasında ise bunların tamamını terketmiş olduğu iddia edilmektedir.

Gerek dava dosyası ekleri arasında bulunan 1973 ve 1974 yılları genel program plânlamasına ait kitapların karşılaştırılmasından ve gerekse TRT Gn. Md.

tarafından Başbakanlığa yazılan 3.4.1975 gün ve 182 sayılı yazının incelenmesinden her iki yılda da ayni ilkelere yer verilmiş olduğu, ancak sayfa sayısı birbirine eşit olmayan iki kitapta bu ilkelerin ayrı ayrı sayfalarda bulunduğu, 1975 yılı yayın programının, "İlkelerle Yönetim" plânlaması anlayışıyla hazırlandığı, Anayasa ve TRT Kanununda yer alan ilkelerin programda tekrarlanmadığı anlaşılmıştır. Yıllık yayın programında yer alsın ya da almasın bu ilke ve esaslara uyulması gerektiği hususu açık olup, bunlara aykırı yayınlar varsa bunların saptanması ve belgelerinin sunulması gerekirdi. Bu yapılmadığına göre, bu konudaki iddia da dayanaksız olma niteliği taşımaktadır.

Gerekçede yer alan ; "TRT'de Türk örf ve âdetlerine ve ahlâkına aykırı olarak, bir annenin üniversite çağındaki bakire kızına gençlik bunalımından ancak gayrimeşru münasebetle kurtulabileceğini telkin eden programlar yayımlanmıştır." Yolundaki iddiaya neden olan programın; Love Story (Aşk hikâyesi) adlı dizi program olduğu davalı İdare savunmasına eklenen belgelerden anlaşılmaktadır. Söz konusu programla ilgili dizinin bir bölümünün yayınlanması üzerine durumun anlaşılarak programın derhal yayından kaldırılmış ve ayrıca programla ilgili bölüm yöneticisinin hemen değiştirilmiş olması da programların yayınlanmasında dikkat ve titizlikle hareket edilmiş olduğunun somut bir kanıtı olduğu gibi, bu hususun milli güvenlik ve kamu düzeni ile ilgilendirilmesinde nedensellik bağı anlaşılamamış ve davalı İdare savunmasında da bu konuda herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir.

Gerekçede; "Milli geleneklerimize aykırı şekilde yakın aile fertleri arasında ahlâk dışı ilişkiyi işleyen ve yurttaşlarımızı rencide eden programlar yayınlanmıştır" denilmekte, ancak bu yayınla ilgili bir örnek verilmediği gibi savunmada da bu hususa değinilmemekte ise de, burada sözü edilen programın Aşkı Memnu adlı dizi programdan ibaret olduğu dava dilekçesinden anlaşılmaktadır. Türk klasikleri arasında yer alan bu eserin aslına sadık kalınarak yayınlanmasını gerekçede belirtilen şekilde değerlendirmeye hukuken olanak bulunamamıştır.

Silahlı Kuvvetlerin uygulamalarını yerici ve Silahlı Kuvvetleri rencide edici yayın olarak netilenen olay ise, 11.3.1975 günü saat 23,00'te radyoda yayınlanan bir siyasi parti ile birtakım kuruluşların bildirisi ile ilgili olup yönetim kurulunca bu habere yayında yer verilmiş olması uygun görülmediğinden bu yayınla ilgili personel hakkında Genel Müdür tarafından soruşturma açtırılmış ve sorumlularının cezalandırılmış olması, davacının bu konuda görevini yaptığını kanıtlamaktadır.

TRT'de yayınlanan "20. Yüzyıl Dosyası" adlı filmde yer alan ve tarihî belgelere dayandığı anlaşılan metnin tamamı yerine bazı ibareleri ele alınarak

komünist militan hakkında "kahraman" denildiğini kabule imkân olmadığı gibi, aslına sadık kalınarak yayınlanan bu program nedeniyle İpekçi'ye gerekçede sözü edilen sorumluluğun yüklenmesi de mümkün değildir. Esasen bu iddiaların dayanağı olduğu ileri sürülen TRT Yönetim Kurulu toplantı tutanakları verilmediği gibi savunmada bu hususa değinilmemektedir. Yönetim kurulunca usulüne uygun olarak alınmış kararlar TRT Yasasına göre hukuken geçerli ve Genel Müdür tarafından uyulup uygulanması gerekli olup, Yönetim Kurulu Üyesi bulunan kişilerin karar halini almamış görüşlerinin karar kabul edilmesi ve Genel Müdür tarafından uygulaması veya uygulamaya konulması söz konusu olamaz.

4. İpekçi'nin personel konusundaki tutumunun da milli güvenlik esaslarına aykırı olduğu savı :

TRT kadrolarının, TRT Koruyucu Özel Talimatı esasları çerçevesinde ve TRT Koordinasyon Kurulu kararı ile, İpekçi'nin göreve atanmasından çok önce, güvenlik soruşturması gerektirenler ve gerektirmeyenler diye iki gruba ayrılmış olduğu anlaşılmakta olup sözü edilen talimatın 115. Md.'ne göre; Devletin güvenliği ile yakından ilgili bulunan yayının hazırlanmasında ve takdiminde görev yapacak personel hakkında güvenlik soruşturması yapılmadan veya güvenlik soruşturması olumsuz geldiği halde bu görevlere herhangi bir personelin atandığı saptanamamış, olduğu gibi davalı İdare bu hususu kanıtlayacak bir atama belgesi gösterememiştir.

Gerekçenin sonunda; "İpekçi'nin tutumu, Cumhuriyetimizin temel niteliklerine, Devletimizin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği ilkesine zarar verici, kanun hâkimiyetini sarsıcı, halkın huzursuzluğuna sebep olucu, milleti kavgaya teşvik edici, gençleri millî ahlâka aykırı itiyatlara itici, bu suretle millî güvenliği ve kamu düzenini bozucu mahiyettedir. Bu durumda millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından İpekçi'nin TRT Genel Müdürlüğünden alınması bir zaruret haline gelmiştir" denilmektedir. Oysa yukarıdan beri açıklandığı üzere; gerekçede ve davalı İdare savunmasında ileri sürülen hususları, 359 sayılı Yasanın 1568 sayılı Yasa ile değişik 3. fıkrasında sözü edilen millî güvenliğin ve kamu düzeninin gerekli kıldığı haller olarak değerlendirmek imkânı bulunamamaktadır. Olsa olsa aynı maddenin 4. fıkrasına göre İpekçi'nin görevinden alınması yolunda bir işlem yapılmasına mahal verip vermediği yönünden düşünülebilecek hususlar olarak görülmektedir.

Nitekim, 359 sayılı Yasanın 1568 sayılı Yasayla değişik 9. Md.'nin 4. fıkrası hükmünde açıkça belirtildiği üzere, TRT'nin, Anayasanın ve kendi Yasasının öngördüğü esaslara aykırı yayın yaptığı ve tarafsızlık ilkesinden uzaklaştığı veya Genel Müdürün görevi ile ilgili olarak bir ağır hizmet kusuru işlediği hallerde,

Başbakan veya TBMM.'de grubu bulunan siyasi partilerden birinin yazılı olarak TRT Seçim Kuruluna başvurması ve bu Kurulun olumlu görüşünü bildirmesi üzerine, Genel Müdürün, Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile görevinden alınacağı öngörülmüştür. Maddenin 4. fıkrasıyla, belli bazı durumlara ilişkin olmak üzere Genel Müdürün görevinden alınmasında başka bir usul getirilmiş olması, yasa koyucunun anılan maddenin 3. fıkrasında yer alan millî güvenliğin ve kamu düzeninin gerekli kıldığı hallere çok daha özel bir anlam vermiş olduğunu göstermektedir. Bu nedenledir ki, kanun koyucu, 3. fıkraya göre görevden alınmasının çok açık bir şekilde gerekçeye bağlanmasını emretmiştir. Yukarıdan beri açıklandığı üzere, Kararnamenin gerekçesi, Yasanın emrettiği ve öngördüğü manada kanaat verici görülememiştir.

Öte yandan, davalı İdare yine savunmasında; 359 sayılı Yasanın 9. maddesinin, Genel Müdürün görevden alınmasını gerektiren sebeplerin açıklanması zaruretini belirtmekte olduğunu, ancak bu sebeplerin mahiyeti zımmında Millî Güvenlik Kurulu görüşü veya Danıştay mütalâsına dayanılması lüzumunu hükme bağlamadığını, yasa koyucu gerek duymadığına göre bu konuda İpekçi'nin iddiası gibi işlem yapılmamasının objektif davranılmadığı kanaatına varılmasını icabettirmeyeceğini, idarî kararın cezaî mahkûmiyet şartına bağlanamayacağını, ileri sürmekte ise de; millî güvenliğin, kamu düzeninin veya Devletin dış güvenliğinin gerekli kıldığı halleri takdir ederken, İdarenin bu takdirini, millî güvenlikle ilgili diğer olaylarda (örneğin - Grev erteleme kararlarında) olduğu gibi, bir Millî Güvenlik Kurulu kararına veya yetkili kuruluşların olumlu görüşüne dayandırması halinde bu takdirin kullanılmasında objektif davranıldığının kanıtı olabilecek iken bu yola da gidilmemiş olduğu gibi, 359 sayılı Yasanın 17. maddesinin öngördüğü uygulamaya geçilmiş olduğu şeklinde objektif ve inandırıcı herhangi bir delil de gösterilmiş değildir.

Kaldıki, yasa koyucu 359 sayılı Yasanın 1568 sayılı Yasa ile değişik 9. Md.'nin 4. fıkrasında yer alan ve 3. fıkrada yazılı sebeplerden daha hafif sebeplerin takdirini dahi İdareye bırakmamış, bu konuda TRT Seçim Kurulunun olumlu görüşünün alınmasını öngörmüş iken, ondan daha ağır olan 3. fıkrada yazılı sebeplerin takdirinde İdareyi tamamen serbest bıraktığı düşünülemez. Nitekim; 359 sayılı Yasanın 9. Md.'de yer alan, "Yönetim Kurulu, Gn. Md.'ün görevinden uzaklaştırılmasını istediği takdirde, Gn. Md. atanmasındaki usule uyularak görevinden uzaklaştırılır." şeklindeki hüküm 1568 sayılı Yasayla değiştirilerek bugünkü şeklini almış olup bu maddenin gerekçesinde; genel yönetim ilkelerine uygun olarak Genel Müdürün atanmasının Bakanlar Kuruluna bırakıldığı, atamada sağlanan sistemin, Genel Müdürün görevden alınması bahis konusu olduğu zaman, tarafsız yayın yapmakla görevli olan Kurumun, Genel Müdürünün, siyasi

iktidarların eğilimlerine göre işlerinden uzaklaştırılmamalarının temini amacıyla değiştirildiği, belirtilmek suretiyle Genel Müdürün görevinden alınmasına ilişkin kararın açık gerekçeye ve objektif takdire dayalı olması gerektiğine işaret edilmiş ve değişik yasa metninde gerekçesinin açıkça gösterileceği hükme bağlanmıştır.

5. Davalı Başbakanlık savunmasında; davacının, TRT Genel Müdürlüğüne atanmasına olanak sağlayan 11 sayılı Yasa Hükmünde Kararname ile 12 sayılı Yasa Hükmünde Kararnamenin ek geçici 10. Md.'nin g bendi hükmünün ortadan kaldırılmasına ilişkin 1896 ve 1897 sayılı yasaların varlığı karşısında adıgeçenin TRT Genel Müdürü olma niteliğinin kalmadığı savı :

Aşağıda belirtilen nedenlerle bu sav da tutarlı bulunmamaktadır :

a) İdari işlemlerin yapıldığı andaki mevzuat hükümlerine tabi olduğu, idare hukukunun genel esaslarındandır. İ. C. İpekçi'nin 17.5.1975 gün ve 15239 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan, 30.4.1975 gün ve 7/9892 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile görevinden alındığı, bu kararın kendisine 16.5.1975 tarihinde tebliğ edildiği, 11 sayılı Yasa Hükmünde Kararnamenin TBMM.'ce ret ve iptaline dair 1896 sayılı Yasanın ise 22.5.1975 tarihinde yürürlüğe girdiği açık olduğuna göre; adı geçenin görevinden alındığı tarihte yürürlükte bulunan 11 sayılı Yasa Hükmünde Kararnamenin dava konusu işlemin yapılmasından sonra 1896 sayılı Yasayla ret ve iptal olması karşısında, bu yasanın yürürlüğünden önce alınan bir karara dayanak olarak gösterilmesi mümkün değildir.

b) Kaldı ki, konuyla ilgili kanun hükümlerinin incelenmesi sonucunda TRT Genel Müdürlüğünün istisnaî memuriyet niteliğini devamlı olarak koruduğu anlaşılmaktadır.

İstisnai memurluk kadroları, 657 sayılı Yasanın yürürlüğünden önce 3656 sayılı Yasanın 6. ve 3659 sayılı Yasanın 3. Md.'le; ihtisas kadroları ise, 3656 sayılı Yasanın 13. ve 3659 sayılı Yasanın 9. Md.'le düzenlenmiş bulunuyordu. 657 sayılı Yasanın yürürlüğe girmesiyle, istisnaî kadrolar, bu yasanın 59. Md.'de düzenlenmiş olup ihtisas kadroları hakkında bu yasada bir düzenleme yapılmamıştır.

İktisadi Devlet Teşekküllerinde bulunan normal kadrolar için ek geçici 9 uncu madde ile düzenleme yapılmış olup bu teşekküllerde istisnaî memurluklar için 657 sayılı Yasayla bir düzenleme yapılmamış olduğundan 3659 sayılı Yasanın 3. Md. hükmü uygulanmaya devam olunmuştur. Bu kuruluşlardaki istisnaî memurluklarla ilgili hüküm 12 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin ek geçici 9 uncu maddesinin son fıkrasiyle getirilmiş olup bu kararnamenin yürürlüğe girdiği 31.5.1974 tarihinden itibaren 3659 sayılı Yasanın 3 üncü maddesi yürürlükten kalkmıştır.

359 sayılı TRT Kurumu Yasasının 1568 sayılı Yasa ile değişik 47 nci maddesinin 2 nci fıkrasında; Kurum personelinin bu yasa ile, özel hükümlerle düzenlenen hususlar dışında, İDT personeline uygulanan genel hükümlere tabi olacağı belirtilmiştir. 657 sayılı Yasaya 1327 sayılı Yasa ile eklenen, 12 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve 1897 sayılı Yasa ile değişik ek geçici 10 uncu maddesinin f bendi ile de yukarıda yazılı madde hükmü saklı tutulmaktadır.

Diğer taraftan; 657 sayılı Yasaya 1327 sayılı Yasa ile eklenen ve 12 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle değişik ek geçici 9 uncu maddesinin son fıkrasında, madde kapsamına giren kurumların genel müdür ile, genel müdür yardımcıları hakkında 657 sayılı Yasanın istisnaî memurluklarla ilgili hükümlerinin uygulanacağı hükme bağlanmış olup bu hüküm karşısında, İDT personeline uygulanan 359 sayılı Yasanın konu ile ilgili hükümleri yürürlükten kalkmış olmasına göre, konuya 657 sayılı Yasaya 1327 sayılı Yasayla eklenen 12 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve 1897 sayılı Yasa ile değişik ek geçici 9 uncu maddenin son fıkrası hükmünün uygulanması zorunluluğu doğmaktadır.

Bu duruma göre; TRT Genel Müdürlüğüne atanacak kişide aranacak şartlar yönünden 359 sayılı Yasanın 1568 sayılı Yasayla değişik 9 uncu maddesi hükmü, bu görevin kadrosunun niteliği yönünden de 657 sayılı Yasanın 1897 sayılı Yasayla değişik ek geçici 9 uncu maddenin son fıkrası hükmü uygulanacaktır.

TRT Genel Müdürlüğünün istisnaî memurluk olduğu yolunda özel hüküm getiren 11 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin TBMM'ce ret ve iptal edilmiş olması 12 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 9 uncu maddesinin son fıkrasındaki genel hüküm ve bu hükme 359 sayılı Yasanın değişik 47 nci maddesinin 2 nci fıkrasıyla yapılan yollama nedeniyle TRT Genel Müdürlüğü görevi için istisnaî memurluklarla ilgili hükümlerin uygulanması olanağını ortadan kaldırmaktadır. Başka bir deyişle bu konudaki özel düzenlemenin yürürlükten kaldırılmış olması bu konudaki genel hükümlerin uygulanmasını engellemez. Zira 11 sayılı Yasa Hükmündeki Kararname ortadan kaldırılınca, 657 sayılı Yasanın değişik ek geçici 10 ncu maddenin f bendi ile saklı tutulan 359 sayılı Yasanın değişik 47 nci maddesinin 2 nci fıkrasıyla 657 sayılı Yasanın değişik ek geçici 9 uncu maddesinin son fıkrasına yapılan yollama sebebiyle TRT Genel Müdür ve Genel Müdür yardımcılıkları istisnaî memuriyet olmaya devam etmektedir. Bu nedenledir ki; TRT Genel Müdürlüğü görevi hakkında istisnaî memurluklarla ilgili hükümlerin uygulanma olanağı kalmadığı ve bu nedenle davacının genel müdür olma niteliğinin yitirmiş olduğu yolundaki savın yasal bir dayanağı bulunmamaktadır.

Konuyla İlgili Yargıtay Kararları :

Bozma kararını veren Yargıtay 4 üncü Ceza Dairesi Mahkemesi : Ankara 8 inci Asliye Ceza Mahkemesi

Günü : 15.12.1976

Sayısı : 310/407

Sanık : Mehmet Ali Önocak

Davaya Katılan :

Mağdur Şaban Karataş'a ifa ettiği görevden dolayı hakaretten sanık Mehmet Ali Önocak'ın yapılan yargılanması sonunda; davanın ortaya çıkan adiyen hakaretten ibaret niteliği göz önünde tutularak şikâyetçinin kanuni sürede şikâyet dilekçesi vermediği anlaşıldığından TCK'nun 490 ıncı maddesi uyarınca davanın ortadan kaldırılmasına ilişkin Ankara 8 inci Asliye Ceza Mahkemesinden verilen 15.12.1976 günlü hüküm mahalli C. Savcısının temyizi üzerine Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesince incelenerek onanmasına dair verilen 1.3.1977 tarih 1165/1134 sayılı ilama karşı C. Başsavcılığına Dördüncü Ceza Dairesinin onama kararının kaldırılması istemini bildiren 10.3.1977 gün ve 22 sayılı itiraznamesi ile dosya Birinci Başkanlığa gönderilmekle Ceza Genel Kurulunca okundu, gereği konuşulup düşünüldü :

Ceza Genel Kurul Kararları :

Mağdur Şaban Karataş'a hakaretten sanık Mehmet Ali Önocak hakkındaki hükmün Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesince (Danıştay Dava Dairelerinin 9.1.1976 tarih ve 1975/101 esas sayılı kararında netice olarak davacı İsmail Cem İpekçi'nin görevinden alınmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararının iptaline ve iptal kararları geriye yürüyerek konusu olan idarî işlemin yapıldığı tarihten itibaren ortadan kaldırdığı cihetle hukuken boş olmayan TRT Genel Müdürlüğüne bir başkasının atanmasına dair 30.4.1975 tarih ve 7/9893 sayılı Bakanlar Kurulu kararının iptaline karar verildiğinin anlaşılmasına, TRT Genel Müdürlüğü makamı hakkında Yüksek İdare Mahkemesinin hüküm altına aldığı hukuki durumla davalı mevkiinde bulunan icranın devam ettirdiği fiili durumun çatışma halinde bulunmasına, TRT Genel Müdürlüğünün münhal olmadığı ve davacı İsmail Cem İpekçi'nin hukuken Genel Müdür olduğu ve bu itibarla yerine atanan Nevzat Yalçıntaş'la ondan sonra atanan Şaban Karataş'ın bu makamda hukuken resmî sıfatlarının bulunmadığı), Danıştayca karar altına alındığına göre uyulması yasa hükmü olan Yüksek Mahkeme kararını infaz etmeyen icranın fuzulen yaptığı atamaların hukuki bir değeri olamayacağına, kaldı ki; uzlaşmaz halde bulunan fiili ve hukuki durum karşısında memuriyet statüsü tartışma konusu olan mağdurun durumun sanık aleyhine yorumlanarak kabulü Ceza Hukuku kural-

larına uygun bulunmamasına ve hukuki durumu tercih ve kabul etmiş olan mahkemenin takdirine bir isabetsizlik görülmemesine binaen hükmün onanmasına karar verilmiştir. C. Başsavcılığı itiraznamesinde : (TRT Genel Müdürlüğünden bir başka göreve atanan İ. Cem İpekçi bu göreve başlamaması nedeniyle kanunen müstafi sayılarak memuriyet hayatı sona ermiştir. Daha sonra TRT Genel Müdürlüğüne atanan Nezat Yalçıntaş da bu görevden istifaen ayrılmıştır. Mağdur Şaban Karataş TRT Genel Müdürlüğüne idarece yasal yetkiye dayanılarak 18.12.1975 gün ve 7/11042 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesi ile usulüne uygun olarak atanmıştır. Her ne kadar Şaban Karataş'ın atama kararnamesinin iptali ile yürütmenin durdurulması yolunda Danıştaya açılan dava üzerine 13.12.1976'da yürütmenin durdurulmasına karar verilmiş ise de, bu karar davalı idareye (Başbakanlığa) suç tarihinden sonra ve 24.2.1976'da tebliğ edilmiştir.

Sonuç ve İstem :

Yukarıda belirtilen hukukî duruma, TRT Genel Müdürlüğü makamına usulüne uygun olarak atanan mağdur Şaban Karataş'a ait atama kararnamesinin suç tarihinde henüz iptal edilmemiş bulunmasına, T. C. Anayasasının 1488 sayılı Yasa ile değişik 114 üncü maddesinin 2 nci fıkrasının 2 nci cümlesi ile bu madde gerekçesi açıklığı karşısında ilgili Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesinin 1.3.1977 gün ve 1165/1134 esas sayılı onama hükmü usul ve yasa kurallarına aykırı görülmüştür. Dosyanın itirazen incelenerek ilgili Yargıtay kararının bu nedenle ortadan kaldırılması ve mahallî hükmün bozulması) istenmektedir.

1. C. Başsavcılığının tebliğnamesinde ve itiraznamede ileri sürdüğü ve tespitini istediği hususlar dava dosyası içinde ve özellikle Danıştayın Nevzat Yalçıntaş hakkındaki iptal kararında mevcuttur. Bu karar C. Başsavcılığının itiraz konusu yaptığı bu davayı esasından halletmektedir.

Bahsi geçen kararda sonuç olarak :

A) Açıklanan nedenlerle davacının, görevinden alınmasına ilişkin 30.4.1975 gün ve 7/9893 sayılı Bakanlar Kurulu kararının iptaline,

B) İptal kararları, geriye yürüyerek konusu olan idarî işlemi yapıldığı tarihten itibaren ortadan kaldırdığı cihetle hukuken boş olmayan TRT Genel Müdürlüğüne bir başkasının atanmasına dair 30.4.1975 gün ve 7/9893 sayılı Bakanlar Kurulu kararının da iptaline dönmektedir. Doktrinde de kabul edildiği gibi, idarî yargı mercilerinden ve Danıştaydan idare aleyhine sadır olan ilamların herhalde tamamı ile icra edilmesi hukuk devleti prensibinin ayrılmaz bir neticesidir. İptal kararına uyup uymamak, bunu yerine getirip getirmemek hususunda hükümetin, idarenin bir muhayyerliği, bir takdir hakkı yoktur. İdare hukukunda önemli bir kural da herhangi bir göreve bir kişinin atanabilmesi ve getirilmesi için bu

görevin açık olması şartıdır. Danıştay bahsettiğimiz 9.1.1976 tarihli kararı ile TRT Genel Müdürlüğünün münhal bulunmadığını ve hukuken boş olmayan bir yere atama yapılmayacağını belirtmiştir. Yine bu karar münderecatı ile Başbakanlığın kararda yazılı savunmasından yürütmenin durdurulması tehiri icra kararından idarenin haberdar edildiği anlaşılmaktadır. Kaldı ki; Şaban Karataş hakkında açılan dava tehiri icra kararı verilmiştir. İdare hukuku prensiplerine göre (İdarenin icranın durdurulması kararı üzerine müspet birtakım tasarruflar yapmasına ihtiyaç yoktur. Bu kararı kendiliğinden hüküm neticelerini tevlit eder) Anayasamız hukuka bağlı idare ilkesi üzerinde önemle durmuş ve 132 nci maddesinde bu hususu şöyle ifade etmiştir : (Yasama ve yürütme organları ile idare mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Bu organlar ve idare mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez). C. Başsavcılığı itiraznamesinde Anayasanın 114 üncü maddesinin 2 nci cümlesini ileri sürmektedir. Bu maddede idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır denildikten sonra idarî eylem ve işlem niteliğinde yargı kararı verilmeyeceği yazılıdır. İdari eylem ve işlem niteliğinde yargı kararı verilemeyeceğinde şüphe yoktur. Bu Anayasada yazılı olmasa bile en tabii bir hukuk kuralıdır. Danıştay böyle bir karar vermiş herhangi bir atama yapmış değildir. İnandırıcı ve hukuka uygun bir gerekçe ile Bakanlar Kurulu kararı iptal etmiştir. Bir hukuk devletinde idareye düşen görev Danıştay kararını uygulamaktır. İdare hukukumuzda bir infaz müessesesi yoktur. Mahkeme kararını davalı (hükümlü) uygulayacaktır. İdarece Danıştay kararı uygulanmadığı takdirde sebebiyet veren hakkında tazminat veya ceza davaları açılması ilam hükmünün yerine getirilmesi demek değildir.

Yüksek İdarî Mahkeme kararı uygulanmadığı gibi hukuken boş olmayan bir makama idarece atamalar yapılmıştır. Özel Daire kararında açıklandığı gibi hukukî ve fiilî durum çatışma halindedir. Bir hukuk devletinde fiilî durum değil, hukuk hâkim olacaktır. İdare hukuku prensipleri ve Danıştay kararları karşısında mağdur memur kabul edilerek mantığa yüklenen eylemi görevde hakaret kabul etmek mümkün değildir. Bu sebeplerle mahkemenin ve Özel Dairenin görüşü usul ve yasaya uygun bulunduğundan, C. Başsavcılığınca yapılan itirazın reddine karar verilmelidir.

Cumhuriyet Senatosu CHP üyeleri Sayın Atmaca ve Sarıibrahimoğlu'nun, "TRT Genel Müdürü Sayın İ. Cem İpekçi'nin Anayasa ve TRT Yasasına aykırı şekilde azledildiğini ve Sayın Karataş'ın aynı şekilde TRT'ye Genel Müdür atandığını ve Sayın İpekçi'nin azlinden bu yana ve özellikle son günlerde TRT'nin yayınlarında taraflı bir tutum göze çarptığı" şeklindeki araştırma önergesi isteminin birinci bölümünün yanıtı özet olarak raporun baş tarafında detaylı olarak da eldeki listedeki Danıştay kararlarında açıklanmış bulunmaktadır.

Bu kararlara göre gerek Sayın İpek'çinin görevinden alınması, gerekse yerine Sayın Yalçıntaş ve Karataş'ın atanmaları yasal yönden hukuka aykırı olduğu, yargı organlarının kararları ile sabit olmuştur.

Sayın İpekçi'nin görevinden alınmasından bu yana ve özellikle, son günlerde TRT'nin yayınlarında, taraflı bir tutum aldığı iddiasının araştırılmasına gelince;

TRT'nin başında Danıştay ve yargı organının kararlarına göre yasal bir genel müdür bulunmadığı için, Komisyonumuz konuyla ilgili bilginin sağlanması için aidiyeti dolayısı ile Başbakanlığa müteaddit yazılar yazılmıştır.

Ancak bütün gayretlere rağmen, bu konuda Başbakanlıktan hiçbir yanıt alınamamıştır.

Bahse konu yazılarımız, tarih ve sıra numaraları ek 2'de gösterilmiştir.

Bu nedenle, Sayın Atmaca ve Sarıibrahimoğlu'nun savının bu kısmını araştırarak bir sonuca ulaştırmak mümkün olmamıştır.

Anayasamıza ve Anayasamızdan kaynaklanan İçtüzüğümüze göre, yasama organı, adına görev yapan Komisyonumuz; "denetleme" yetki ve görevini yerine getirirken konu ile ilgili gerekli gördüğü bakanlardan ve herkesten bilgi almak yetkisine sahiptir.

Bu açık hükme rağmen, Başbakanlık; Komisyonumuzun konu ile ilgili bilgi isteme yazılarının anayasal ve İçtüzük gereği de hatırlatılmış olmasına karşın, yanıtsız bırakmıştır.

Başbakanlık, açıklanan bu ısrarlı tutumu ile; Cumhuriyet Senatosu adına görev yapan Araştırma Komisyonunun; "Denetleme" yetkisini fiilen kullanamaz duruma getirmiştir.

Komisyonumuz; Başbakanlığın bu tutumu ile anayasal bir hakkın kullanımını engellediği kanısındadır.

Ancak Sayın Bülent Ecevit Hükümetinin konuyla ilgili Devlet Bakanı Sayın Mustafa Kılıç, birikmiş işlerin sonuçlandırılması arasında 9.6.1978 tarih ve 04429 sayılı yazı ile önergeye ilişkin yazımızı yanıtlamış bulunmaktadır.

Bu yazıda, Danıştay kararlarına uygun olarak İ. Cem İpekçi'nin göreve çağrıldığını, ancak kendisi bu görevden affedilmesini dileyerek çekildiğini ve o tarihte TRT yayınlarında taraf tutulduğu savının gerçek olduğu belirtilmiştir.

Sonuç olarak; Sayın İ. Cem İpekçi, 20.4.1978 tarihinde TRT Genel Müdürlüğü görevinden istifa etmiştir.

Sayın İpekçi istifa dilekçesinde, "Türkiye'nin kritik bir dönemden geçmekte olduğunu, böyle bir ortamda, her sorumlu kişinin Türkiye'yi esenliğe çıkarmaya yardımcı olması gerektiğini, böyle kritik bir dönemde, haksız davranışlara ve iradenin dışındaki nedenlere dayandırılmış olsa bile benimle ilişkisi olan bir problemin doğmasına yol açmak yetkisini kendimde görmem..."

Hukukun öngördüğü işlemlerin tamamlanmış olduğunu dikkate alarak, TRT konusunda özgürce bir değerlendirme yapılması için görevinden istifa ettiğini açıklamaktadır.

Sayın İpekçi'nin bu tutumu, ne derece hukuka ve Anayasaya bağlı olduğuna örnek teşkil edecek bir sorumluluk bilinci içinde olduğunu ve aynı zamanda kişiliğini vurgulamaktadır.

Nitekim Sayın İpekçi'nin istifa dilekçesine verdiği yanıtta Sayın Başbakan Ecevit, "Görevden istifa nedenlerinizi saygıyla karşılıyorum. Görev başında bulunduğunuz sürece TRT Genel Müdürlüğünü üstün başarı ile yaptınız.

TRT'nin kuruluş yasasındaki amaçları doğrultusunda ve yansız biçimde etkinliğini artırırken, yayın alanlarının genişletilmesine de büyük katkıda bulundunuz.

Yasaya aykırı olarak görevden uzaklaştırıldıktan sonra, verdiğiniz hukuk mücadelesiyle ise, demokratik hukuk devleti anlamı içinde TRT'nin bir demokratik Anayasa kuruluşu olarak yerinin sağlamlaşmasına hizmet ettiniz. Görev başındaki ve görevden yasaya aykırı biçimde uzaklaştırıldıktan sonraki bu çabalarınız şükranla anılacak değerdedir.

TRT'nin yansızlığını ve Anayasal ve yasal güvencelerini belirleme ve pekiştirme konusunda bağımsız yüksek yargı organlarımızın büyük katkısı ise, ülkemizde demokratik hukuk devletine güç katmıştır" demekle, bağımsız yargı organlarının hüküm ve kararlarıyla sabit olmuş olan hususları, Komisyonumuzun da paylaştığı şekilde, açıkça teyit etmiş olmaktadır.

Gerek Senatör Prof. Fethi Çelikbaş, gerek Senatör İ. Cenap Eğe ve arkadaşları önergelerinde İ. Cem İpekçi'nin yönetiminde TRT kurumu idaresinin komünizmin yayılması çabası içinde olduğunu bu konuda bilgi ve tecrübe sahibi kimseler tarafından incelense TRT idaresi suçüstü yakalanmış olur gibi bir sav, bilindiği gibi yasalarımıza göre ağır bir savdır. Her iki önergede de ileri sürülen bu gibi savlar hakkında hüküm ve karar vermek Anayasamıza göre, sadece yargı organlarının görevidir.

Bu raporun yazıldığı tarihe kadar önerge sahipleri; Sayın İ. Cem İpekçi, gerek TRT Genel Müdürü iken, gerek bu görevden uzaklaştırıldıktan sonra, ne kendileri, ne de partilerinin ortak olduğu hükümet; ağır suçlamalar yaptıkları konular hakkında herhangi bir yargı organına başvurmamışlardır.

O halde, siyasi inançları ve yapıları yüzünden İ. Cem İpekçi'ye yöneltilmiş bulunan suçlamaların bunları ileri sürenler tarafından daha ziyade "siyasi amaçlar" yapılmış savları olarak kabul edilmesinin gerçekçi bir görüş olacağı kanısındayız.

Genel Kurulun takdirlerine arz ederiz.

Saygılarımızla.

Başkan	Sözcü	Kâtip
Tabii Üye	Eskişehir	Erzurum
M. Suphi Gürsoytrak	*Hikmet Savaş*	Karara muhalifim, muhalefet şerhim eklidir. *Lûtfi Doğan*
Ankara	Burdur	Bursa
Ergün Ertem	*Ekrem Kabay*	*Şebip Karamullaoğlu*
Kocaeli	Adıyaman	Balıkesir
Abdullah Köseoğlu	*Yusuf Çetin*	Söz hakkım baki kalmak üzere. *Raif Eriş*
Bursa	Manisa	Tokat
Söz hakkım baki kalmak üzere. *Barlas Küntay*	Muhalifim, söz hakkım mahfuzdur. *Oral Karaosmanoğlu*	Söz hakkım saklıdır *Cevdet Aykan*
Kütahya	Tabiî Üye	C. Bşk. S. Üye
Söz hakkım saklıdır. *Ahmet Özmumcu*	*Muzaffer Yurdakuler*	Söz hakkım saklıdır. *Şerif Tüten*

MUHALEFET ŞERHİ

Aşağıda açıklayacağım ve gerektiğinde beyan edeceğim sebeplerle :

1. Karara muhalifim, şöyle ki : TRT eski Genel Müdürü Sayın İsmail Cem İpekçi hakkında verilen araştırma önergelerinin, Araştırma Komisyonunca detaylı olarak incelenmesi ve araştırmaların yapılması gerekir idi. Bunlar detaylı bir şekilde yapılmamıştır.

2. Sayın İ. Cem İpekçi'nin TRT Genel Müdürlüğünde bulunduğu 15 aylık zaman zarfında TRT'de Sayın İ. Cem İpekçi'nin sorumluluğu altında yapılan hiç bir yayın Komisyonca dikkate alınmamıştır. Araştırma önergelerinde ileri sürülen hususlar, Araştırma Komisyonunca doğrudan yok sayılmış gibidir.

3. Bilhassa hazırlanan raporun sonuç kısmında Araştırma Komisyonu, kendi yetkileri çerçevesinde araştırma konusunda bir hakem kurulu gibi sonuca varması gerekirken Sayın İ. Cem İpekçi'nin hakkı olmayan övgülerle doldurulmuş ve onun müdafaası yapılmıştır.

4. Sayın İ. Cem İpekçi'nin TRT Genel Müdürlüğünde bulunduğu sırada tarafsız davranamamış yayınların pek çoğunda kendi siyasi kanaatleri istikametinde yayınlara yer vermiş, en azından böyle yayınların yapılmasına müsamaha göstermiştir.

5. Bunların hepsinden daha önemlisi Sayın İ. Cem İpekçi'nin sorumluluğunu taşıdığı dönemde TRT'de kültür yayınlarının pek çoğunda maddeci ve otoist görüşlere yer verilmiştir. Türkiye'mizde bu yayınlar, genel ahlâk, millî geleneklerimiz ve Türk aile ahlâkını zedeleyici ve yer yer yıkıcı olmuştur.

Sayın İ. Cem İpekçi'nin TRT Genel Müdürlüğünde bulunduğu süre zarfında yapılan neşriyat dikkat nazarına alındığı zaman, materyalist düşünceleri ihtiva eden yayınlara dair sayısı pek çok örnekler görülecektir.

Böyle bir neşriyatın, ülkemiz ve milletimiz için zararları açıktır. Kaldı ki böyle bir yayının yapılması; 359 sayılı TRT Kanununun amaç kısmı ile TC Anayasasının 10 uncu maddesinin son bendine aykırıdır.

Bu hususlar araştırma raporunda tespit edilmediği için rapora muhalif olduğumu arz ederim.

Erzurum Senatörü

Lûtfi Doğan

Danıştay Dava Daireleri Kurulunun Vermiş Olduğu Kararlar :

I)

Dâvacı	Konu ve İstemi	Netice
İsmail Cem İpekçi	TRT Kurumu Genel Müdürlüğünden alınmasına ilişkin 30.4.1975 gün ve 7/9892 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile İsmail Cem İpekçi'den boşalan göreve, 30.4.1975 gün ve 7/9893 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Prof. Nevzat Yalçıntaş'ın atanmasına dair kararın iptaline ve her iki kararname için yürütmenin durdurulmasına dair istem,	Danıştay Dâva Daireleri Kurulu 30.5.1975 gün ve 1975/101 Esas No. ile 7/9892 ve 7/9893 sayılı Bakanlar Kurulu kararlarının dâvanın sonuna kadar yürütülmelerinin durdurulmasına karar vermiştir.

Dâvacı	Konu ve İstemi	Netice
II)		
Başbakanlık	Danıştay Dâva Daireleri Kurulunun 30.5.1975 gün ve 1975/101 Esas No.lu kararının kaldırılmasının istemi hakkında.	Danıştay Dâva Daireleri Kurulu 30.5.1975 gün ve 1975/101 sayılı kararın kaldırılmasını sağlayacak niteliğin bulunmadığından 4.7.1975 tarihinde istemin reddine oyçokluğu ile karar vermiştir.
III)		
İsmail Cem İpekçi	30.4.1975 gün ve 7/9892 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 30.4.1975 gün ve 7/9893 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının iptali istemi,	Danıştay Dâva Daireleri Kurulu 9.1.1976 gün ve 1975/101 Karar No. ile 7/9892 ve 7/9893 sayılı Bakanlar Kurulu Kararlarının iptaline karar vermiştir.
IV)		
Başbakanlık	9.1.1976 gün ve 1976/1 sayılı Kararın karar düzeltilmesi sonuna kadar kararın yürütülmesinin durdurulması istemi,	Danıştay Dâva Daireleri Kurulu 12.3.1976 gün ve 1976/122 Karar No. ile yürütmenin durdurulması isteminin reddine oyçokluğu ile karar vermiştir.
V)		
Başbakanlık	Danıştay Dâva Daireleri Kurulunun 9.1.1976 gün ve 1976/1 sayılı Kararın düzeltilmesi istemi,	Danıştay Dâva Daireleri Kurulu 25.6.1976 gün ve 1976/122 Esas No. ve 1976/183 Karar No. ile kararın düzeltilmesi isteminin reddine oyçokluğu ile karar vermiştir.
B-I		
İsmail Cem İpekçi	Açık bulunmayan TRT Genel Müdürlüğüne Prof. Şaban Karataş'ın atanmasına ilişkin 18.12.1975 gün ve 7/11042 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının iptali ile yürütmenin durdurulması istemi,	Danıştay Dâva Daireleri Kurulu 13.2.1976 gün ve 1976/97 Esas No. ile dâva sonuna kadar yürütmenin durdurulmasına oyçokluğu ile karar vermiştir.
B-II		
Başbakanlık	18.12.1975 gün ve 7/11042 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının iptali ile yürütmenin durdurulması isteği ile dâvacı tarafından	Danıştay Dâva Daireleri Kurulu 30.4.1976 gün ve 1976/97 Esas No. ile yürütmenin durdurulması kararının kaldırılma-

Dâvacı	Konu ve İstemi	Netice
	(Başbakanlık) Danıştay Dâva Daireleri Kurulunca dâva sonuna kadar yürütmenin durdurulması yolunda verilen kararın kaldırılması istemi,	sı yolundaki istemin reddine oyçokluğu ile karar vermiştir.
B-III İsmail Cem İpekçi	Açık bulunmayan TRT Genel Müdürlüğüne Prof. Şaban Karataş'ın atanmasına ilişkin 18.12.1975 gün ve 7/11042 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının iptali istemi,	Danıştay Dâva Daireleri Kurulu 17.12.1976 gün ve 1976/97 Esas No. ve 1976/269 Karar ile 18.12.1975 gün ve 7/11042 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının iptaline oyçokluğu ile karar vermiştir.
Danıştay Beşinci Dairece Verilmiş Kararlar : 1. İsmail Cem İpekçi	17.5.1975 gün ve 15239 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle TRT Genel Müdürlüğünden alınan dâvacının, aynı Resmi Gazetede yayınlanan 30.4.1975 gün ve 14764 sayılı ikili kararname ile Başbakanlık Müşavirliğine atanması işleminin iptali ve yürütmenin durdurulması istemi,	Danıştay 5 inci Dairesi 10.6.1975 gün ve 1975/3298 Esas No. ve Y.D. 1975/1128 Karar No. ile yürütmenin durdurulmasına oy birliği ile karar vermiştir.
2. İsmail Cem İpekçi	30.4.1975 gün ve 17764 sayılı müşterek kararname ile Başbakanlık Müşavirliğine atanmasına ilişkin işlemin iptalini istemiştir.	Danıştay 5 inci Dairesi 1976/ 3298 Esas No. ve 1976/356 Karar No. ile; Dâvacının TRT Genel Müdürlüğünden alınmasına ilişkin 30.4.1975 gün ve 7/9892 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle yerine bir başka şahsın atanmasına ilişkin 30.4.1975 gün ve 7/9893 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi Danıştay Dâva Daireleri Kurulunun 9.1.1975 gün ve 1976/1 sayılı Karalı ile iptal edilmiştir.

Cumhuriyet Senatosu
10/31 Araştırma Komisyonu *11.2.1977*
Esas No. : 10/31-3393
Sıra No. : 5-11557

Başbakanlığa

Ankara

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 20.4.1976 tarihli 57 nci Birleşiminde TRT Genel Müdürlüğü hakkında Araştırma Komisyonu kurulması kabul edilmiştir.

Komisyonun araştırma konularından birisi de Sayın İ. Cem İpekçi'nin görevden alınarak yerine, önceden Sayın Prof. N. Yalçıntaş, sonradan Sayın Prof. Ş. Karataş'ın atanması işlemidir.

Komisyon çalışmaları zaman bakımından İçtüzüğümüzle sınırlandırıldığından ilişikteki konular hakkında Başbakanlığın görüşünün tespit edilmesine zorunluluk olmuştur. Yanıtın ivedilikle gönderilmesini rica ederim.

Saygılarımla.

Araştırma Komisyonu
Başkanı
Suphi Gürsoytrak

2. TRT yayınları hakkındaki aşağıdaki savın aracılığınızla yanıtlandırılmasının sağlanmasını rica ederim

"Sayın Cem İpekçi'nin azlinden bu yana ve özellikle son günlerde TRT'nin yayınlarından taraflı bir tutum göze çarpmaktadır. MC iktidarını oluşturan ve Meclis ve Senatoda grubu dahi bulunmayan partilerin liderlerinin ve sözcülerinin konuşmalarına Meclislerin en büyük partisi CHP'nin lider ve sözcülerine ayrılan zamandan çok daha fazla zaman ayrıldığı gibi, MC sözcü ve genel başkanlarına canlı yayın imkânı tanındığı halde, CHP'nin liderine dahi bu imkân tanınmamaktadır.

Örneğin; 1.8.1976 günü yurt haberleri bölümünde AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'e ve hatta üç milletvekiline sahip Türkeş'e canlı yayın imkânı tanınmış ve CHP'ye ve onun liderine suç teşkil eden ağır ithamları muhtevi konuşmaları uzun uzun verilmiş bulunduğu halde, Sayın Ecevit'in konuşması çok kısa verilmiş ve canlı yayın imkânı da tanınmamıştır.

Başbakanlığa

Ek- Liste

1. TRT Genel Müdürlüğüne, Sayın İ. Cem İpekçi'nin görevden alınarak, yerine önceden Sayın Prof. N. Yalçıntaş, sonradan Sayın Prof. Ş. Karataş'ın atanma işlemine ait aşağıdaki Danıştay kararları karşısında, Başbakanlığın tutum ve kararı nedir?

Cumhuriyet Senatosu
10/31 Araştırma Komisyonu *9.3.1977*
Esas No. : 10/31-3393
Sıra No. : 6-11831

Başbakanlığa

Ankara

İlgi : 11.2.1977 gün ve 10/31-3393 Esas No.lu ve 5 Sıra No.lu yazımız tekidi.

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 20.4.1976 tarihli 57 nci Birleşiminde TRT Genel Müdürlüğü hakkında Araştırma Komisyonu kurulması kabul edilmiştir.

Komisyon çalışmaları zaman bakımından İçtüzüğümüzle sınırlandırıldığından ivedilikle gönderilmesini rica ederim.

Saygılarımla.

Suphi Gürsoytrak
Araştırma Komisyonu
Başkanı

Cumhuriyet Senatosu
10/31 Araştırma Komisyonu *12.4.1977*
Esas No. : 10/31-3393
Sıra No. : 8-12081

Başbakanlığa

Ankara

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 20.9.1976 tarihli 57 nci Birleşiminde TRT Genel Müdürlüğü hakkında Araştırma Komisyonu kurulduğu ve çalışmalarını tamamlamak için gereksinme duyduğu hususları yazılı olarak yanıtlamanız için ilk defa 11.2.1977 tarihinde, sonra da 9.3.1977 tarihinde bildirmiştik.

Cevap vermenizde kolaylık olmak üzere Danıştay Dâva Daireleri Kurulunun 17.12.1976 gün ve 269 sayılı Kararın düzeltilmesi ve karar düzeltilmesi sonuna kadar yürütmenin durdurulması hakkındaki Başbakanlık istemine Danıştay Dâva Daireleri Kurulunun 18.2.1977 ile 1.4.1977 günlü kararların birer suretini de ekte sunuyorum.

Komisyon çalışmaları zaman bakımından İçtüzüğümüzle sınırlandırıldığından ilgili yanıtınızın on gün içinde Komisyonumuza gönderilmesini, aksi takdirde, Anayasa ve İçtüzük hükümlerine rağmen Başbakanlıkça Komisyonumuza yanıt verilmek istenmediği sabit olacaktır.

Saygılarımla.

Suphi Gürsoytrak
Araştırma Komisyonu
Başkanı

T.C.
Başbakanlık *9.6.1978*
Parlamento ile İlişkiler Müşavirliği
Sayı : 01429

Cumhuriyet Senatosu 10/31 No.lu Araştırma Komisyonu Başkanlığına

İlgi : 11.2.1977 tarih ve 10/31 / 3393-5-11557 sayılı yazınız.

TRT Genel Müdürlüğüne yapılan atamalar hakkında Komisyonunuzca istenilen bilgilerin eklice sunulduğunu saygı ile arz ederim.

Mustafa Kılıç
Devlet Bakanı

Soru 1 : TRT Genel Müdürlüğüne, İ. Cem İpekçi'nin görevden alınarak, yerine önceden Prof. N. Yalçıntaş, sonradan Prof. Ş. Karataş'ın atanma işlemine ait Danıştay kararları karşısında Başbakanlığın tutum ve kararı nedir?

Cevap 1 : TRT Genel Müdürlüğüne, İ. Cem İpekçi'nin görevden alınarak yerine ilkin Prof. Nevzat Yalçıntaş'ın, daha sonra Prof. Şaban Karataş'ın atanmaları ve bu atamalara karşı İsmail Cem İpekçi'nin başvurusu üzerine Danıştayca verilen yürütmenin durdurulmasına ve atamaların iptaline ilişkin kararlara saygılı bir Hükümet olarak uyulmuş bulunulmaktadır.

Danıştay kararlarına uygun olarak İ. Cem İpekçi göreve çağrılmış, ancak kendisi bu görevden affedilmesini dileyerek çekilmiştir.

Soru 2 : TRT'nin yayınlarında taraflı bir tutum göze çarptığı, iktidarı oluşturan partilerin liderleri ve sözcülerine CHP'nin lider ve sözcülerinden daha fazla zaman ayrıldığı ve bu partiye canlı yayın imkânının tanınmadığı,

Cevap 2 : TRT'nin yayınlarında taraf tutulduğu, yolundaki görünümü ve özellikle örnek olarak gösterilen 1.8.1976 günü 20.30 haberleri ilen ilgili olarak, sözü edilen günkü haber bülteninin onaylı bir örneği ilişikte sunulmuştur.

Mustafa Kılıç
Devlet Bakanı

7. – TRT hakkında kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu Raporunun görüşülmesi (10/12,10/15, 10/31) (S. Sayısı 818) (1)

BAŞKAN - Yedinci sırada, TRT hakkında kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu Raporunun görüşülmesine geçiyoruz.

Efendim, Komisyon Başkanı Sayın Gürsoytrak idareci üye olduğu için sıfatı kalmamıştır.

---

(1) C.S. Tutanak Dergisi : c.44 - s.304,305

Komisyon Sözcüsü Eskişehir Üyesi Sayın Hikmet Savaş?.. Buradalar.

Sayın üyeler;

Hükümetin bulunması zorunluluğu, bundan evvel almış olduğumuz bir Genel Kurul kararıyla kaldırılmıştı. Komisyon adına sözcü buradadır. Raporun görüşülmesi yapılacaktır.

Lütfen sözcü yerini alsın efendim.

Sayın üyeler;

Rapor 3 Ekim 1978 tarihinde sayın üyelerimize dağıtılmış bulunmaktadır. Başkanlık üçte bir sayın üyenin, bu dağıtımından sonra değişmiş olduğunu göz önünde bulundurarak, raporu okutma eğilimindedir. Aksi bir görüş varsa....

SUPHİ GÜRSOYSTRAK (Tabiî Üye) - Sayın Başkan, müsaade eder misiniz?..

BAŞKAN - Buyurun Sayın Gürsoytrak.

SUPHİ GÜRSOYTRAK (Tabiî Üye) - Efendim, aradan çok zaman geçmiştir. Rapor 12 sayfa sürüyor. İsterseniz sonuç kısmı var, yarım sayfadır, onu okuyalım.

BAŞKAN - Efendim, yalnız sonuç kısmının okunması teklif ediliyor. Teklifi kabul edenler... Kabul etmeyenler... Raporun yalnız sonuç kısmı okunacaktır.

(TRT hakkında kurulan C. Senatosu Araştırma Komisyonu Raporunun sonuç kısmı okundu)

BAŞKAN - Efendim, bir de Sayın Lûtfi Doğan'ın muhalefet şerhi var, okutuyorum.

(TRT hakkında kurulan C. Senatosu Araştırma Komisyonu Raporundan Erzurum Üyesi Lûtfi Doğan'ın muhalefet şerhi okundu)

BAŞKAN - Sayın üyeler, Raporun sonuç kısmını ve muhalefet şerhini dinlediniz. İçtüzüğümüzün 138 inci maddesi gereğince Rapor üzerinde görüşme açıyorum.

Rapor üzerinde söz isteyen sayın üye var mı?.. Yok.

Sayın Hükümet?.. Yok.

Sayın Komisyon?

ARAŞTIRMA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ HİKMET SAVAŞ (Eskişehir) - Raporun kabulünü rica ediyoruz.

BAŞKAN - Efendim, şimdi şunu arz etmek isterim : Araştırma komisyonları raporlarının kabulü söz konusu değildir. Burada müzakeresi yapılır ve rapor üzerinde işlemin bitmiş olduğu yüce Genel Kurula arz edilir.

Rapor sonuç kısmıyla ve muhalefet şerhiyle yüce Genel Kurulun bilgilerine sunuldu. Söz isteyen olmadı. Bu sebeple Rapor üzerinde gerekli işlem yapılmıştır. Yapılacak herhangi bir muamele yoktur.

Arz ederim.

5. GERİ KALMIŞ BÖLGELERİN SORUNLARINI AYRINTILARIYLA BELİRLEMEK

Önerge Sahipleri :
Sırrı ATALAY (Kars)
ve 13 Arkadaşı

Önergenin Görüşüldüğü Birleşimler :
2 Mart 1976
6 Temmuz 1976

Raporun Okunduğu Birleşim :
27 Aralık 1979

1. – Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay ve arkadaşlarının, geri kalmış bölgelerin sorunlarını ayrıntılarıyla belirlemek üzere Senato Araştırması isteyen önergesi. (10/36) (*)

BAŞKAN – Bir Meclis araştırması talebi var, okutuyorum efendim.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

1976 yılı Bütçe Yasa Tasarısının görüşülmesi sırasında Sayın Maliye Bakanı Doğu ve Güney-Doğu Anadolu'ya, yatırımları teşvik için alınan tedbirlerin çok büyük ölçüde olduğunu, Bütçede bir milyar liralık "fon" tesis edildiğini kesin bir şekilde ifade etmiştir. Bizim "fon" dan geri kalmış bölgelerin gerçekten kalkınmasına az da olsa etkisi olabilmesi için, Devlet Plânlama Teşkilâtına bağlı, kalkınmada öncelikli yöreler dairesinde mevcut "yatırım projelerinin en geç 1 Haziran 1976 tarihine kadar ihale edilmesine", en az yüzbin kişiye alt seviyesi 60 liradan geçici istihdam olanağı sağlanmasını isteyen önergemize, Doğu ve Güney-Doğu'ya yatırımların ziyadesiyle yapılacağını ve yapılabileceğini ileri sürerek karşı çıkmış ve C. Senatosunda A. P. oylarıyla red edilmişti. Geri kalmış bölgelerin kalkınması için millî plan içinde millî plâna bağlı ayrı bir plân yapılması fikrimizi yıllardan beri tekrarlar ve savunurken karşı olarak "arada fark kal-

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 27- S. 109, 110

mamış" veya "çok" şeyler yapacağız sözleri edilmektedir. Kalite ve miktar itibariyle tüm hizmetler ve altyapı hizmetleri arasında "gelir dağılımı" ile yatırımlar yönünden aradaki farklılığın her gün hızla arttığını kesin şekilde tespit etmemize rağmen "farklılığın kapanmış" olduğu iddiası vardır, gerçek nedir? Doğu ve Güney-Doğu geri kalmışlıktan, kurtulmuş, bölgeler arası farklılık kapanmış mıdır? Yoksa, farklılık her gün biraz daha çoğalmakta mıdır? Bu sorunun, "Resmen saptanması zorunluluğu vardır." Gerçi tüm istatistikler ve tarafsız organların bölgeleri farklılığın her gün arttığını kanıtlamaktadır.

Bugünkü iktidar ise bunun "Tam" tersini savunmuş ve savunmaktadır. Öyleyse, objektif ölçüler içinde siyasî alanda da sorunun araştırılarak gerçekler ölçüsünde saptanması gereklidir. Başbakan, Maliye Bakanı bu görüşü savunuyor ve bununla övünüyorlar. Farklılığı ömür boyu çeken biz, tam karşı görüşü savunuyoruz. "Tartışmanın" uzayıp gitmesi elbette yararlı değildir. Araştırma isteyen bu önergede, Doğu ve Güney-Doğu Anadolu geri kalmışlığını bütün yönleriyle göstermek tercihinde bulunmuyoruz. Çünkü, yıllardan beri karşıt iki görüş vardır. Çare için, bizim söylediğimiz ve önerilerimiz vardır. Bütün bunları belgelerle gösterdik. Oylama ve saptırmadan öteye bir sonuç alınamamıştır. 1976 Yılı Programının Yüksek Plânlama Kurulunda Doğu ve Güney-Doğu illerindeki, millî eğitimle ilgili kısımların Hükümet tarafından değiştirilmesi önümüzdeki zamanda farklılığın giderilmesi için ciddî hiçbir teşebbüsün olamayacağı kaygısını uyandırmaktadır. 30.11.1975 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından karara bağlanan (1976 Yılı Programı) ile (1976 Yılı Programının uygulanması ve koordinasyonu ve izlenmesine dair) uygulama esaslarının 29 uncu maddesinde (28 Şubat 1963 tarih ve 202 sayılı Kanuna göre yatırım indiriminin % 50 olarak uygulandığı ve diğer teşvik tedbirlerinin uygulanmasında geri kalmış bölge sayılan il ve ilçelerde karara ek listede gösterilmiştir) denmekte ve açıklamalar bölümünün 6 ncı maddesi sonunda il ve ilçelerin alfabetik sıraya göre listesi gösterilmektedir. Geri kalmışlıktan kurtulma, farklılığın ortadan kaldırma hiç olmazsa hafifletme için ciddî hiç bir öneri ve teşebbüs görülmemektedir.

Yatırım, indirim ve diğer teşvik tedbirleri gibi genel yuvarlak deyimlerinden ise " geri kalmış yörelerden önce ve daha çok özel teşebbüs" veya "özel kayrılmış" kişiler yararlanmaktadır. Sözü edilen Bakanlar Kurulunun kararına bağlı 1976 yılı programında "farklılığı giderici yolda azaltıcı hiç bir tedbir görülmediği kadar 1976 Bütçe Kanunu tasarısının transferler bölümünde gösterilen 1 milyar liranın acı sonucu şimdiden bellidir." (Başka yere aktarma, cari harcamalara kaydırma veya sene sonu bütçe açığı kapatmada tasarruf aracı olarak kullanmak)

Geri kalmış bölgelerin içinde bulunduğu acı gerçeğin kesin hatlarıyla saptanması kaçınılmaz hale gelmiştir. Aradaki farklılığı kapama ve azaltma için geçerli, etkili, ciddî tedbirlerin alınması zorunluluğunu kabul etmeliyiz.

Türkiye-Avrupa Ekonomik Topluluğu ortaklık ilişkilerinde Türkiye Topluluğun gerice bölgeleri eşdeğer sayılmıştır.

Katma Protokolün 43 üncü maddesi uyarınca Türkiye'deki gerice yörelerin kalkındırılması için ek tedbirler alınmasının olanaklarını AET Topluluğundan sağlanmasını öngörmektedir.

AET kendi bünyesinde geniş ve güçlü bir şekilde, zengin ve kalkınmış ülkeler olmalarına rağmen, farklılık gösteren bölgelerin gelişmeleri için "fon" lar meydana getirmişlerdir. Yıllardan beri Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğu Karma Parlamento Komisyonu görüşmelerinde bu sorunun ele alınmasını savunduk. İlk kez, Nisan (1976) ayı sonunda Fransa'da bu toPlântı gündemine konu alınmıştır.

Geri kalmış bölgelerin kalkınması için Avrupa Ekonomik Topluluğunun gerekli yardımı yapabilmesinin başlıca şartı, ülkenin geri kalmış bölgelerinin kalkınması için ayrıntılı plân ve projeler göndermesi ve devlet yardımını tespit etmesi gereği vardır. Andlaşmalarla Avrupa Ekonomik Topluluğuna yükümlülük olarak düşen, geri kalmış bölgelerin kalkınmasına katılma için bizim aranılan şartları yerine getirip getiremiyeceğimizin ve bu hususta hangi seviyede olduğumuzun saptanması kadar zorunlu bir şey düşünülemez.

Ayrıntılı, geçerli bir bölgesel kalkınma plânı göstermeden yükümlülüklerimizi üstlendiğimiz yararımıza taviz ve hakları ise kaybettiğimiz Ortak Pazar ilişkilerimizde Katma Protokolun 43 üncü maddesini işletmemizin güçlüğünün farkında olmayacak mıyız? Bütçede ayrıldığı söylenen bir milyar liranın göstermelik olup olmadığını araştırma konusu etmeyelim mi?

Geri kalmışlığın tüm dünyada ortak sorunu olan geniş ölçüdeki işsizlik, bölgeden göç, tarımda çalışan nüfus oranının çokluğu, millî gelirlerden oluşan payın azlığı, alt yapı hizmetlerinin yetersizliği, sanayileşmenin sınırlı oluşu, fert başına düşen gayrisafi millî hasılanın düşüklüğü, sanayideki faal nüfus oranının çok farklı oluşunun ülkede hangi durumda olduğunun ayrıntılarla belirgin hale gelmesi için bir Cumhuriyet Senatosu araştırması yapılmasını zorunlu görüyoruz :

Bu nedenle :

1. – İçtüzüğün 133, 134 ve 135 inci maddeleri gereğince Cumhuriyet Senatosu Araştırmasına karar verilmesini,

2. – Araştırma Komisyonunun "15" üye ile kurulmasını,

3. – Komisyonun görev süresinin en çok bir ay olmasını,

Saygılarımızla talep ederiz.

Kars Senatörü	Kars Senatörü
Sırrı Atalay	*Muzaffer Şamiloğlu*

Uşak Senatörü	Sivas Senatörü
Ahmet Tahtakılıç	*Hüseyin Öztürk*
Kayseri Senatörü	Erzurum Senatörü
Ziya Müezzinoğlu	*Hilmi Nalbantoğlu*
Artvin Senatörü	Elâzığ Senatörü
Recai Kocaman	*Hasan İldan*
Hakkâri Senatörü	Siirt Senatörü
Naci Cidal	*Süreyya Öner*
Tunceli Senatörü	İstanbul Senatörü
Naim Taşan	*Prof. Besim Üstünel*
Urfa Senatörü	Mardin Senatörü
Abdulgani Demirkol	*M. Ali Arıkan*

*BA*ŞKAN – Sayın Atalay? (C.H.P. sıralarından "Komisyona gitti" sesleri)

Tüzüğün 136 ncı maddesi şayet bir araştırma komisyonu kurulursa iki aylık bir süreye tâbidir, bunu daraltmaya, kısaltmaya imkân yoktur, tashihine imkân verir misiniz yazınızda diyecektim. Kendileri burada yokmuş, Tüzüğün 136 ncı maddesi de dikkate alınarak gereği yapılacaktır.

2. – *Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay ve arkadaşlarının, geri kalmış bölgelerin sorunlarını ayrıntılarla belirlemek üzere Senato Araştırması isteyen önergesi. (10/36) (*)*

BAŞKAN – Sayın Sırrı Atalay?...Buradalar.

Hükümet adına yetkili bir Bakan?.. Yok.

Yine, Yüce Senato Genel Kurulunun almış olduğu karar gereğince Hükümetin olup olmaması araştırılmadan görüşmelere başlanacaktır. Evvelâ...

SIRRI ATALAY (Kars) – Sayın Başkan, izin verirseniz, konunun önemine binaen bir defaya mahsus olmak üzere, ilgili Bakanı yahut da Başbakanın bulunmasını sağlamak üzere bir sonraki birleşime ertelenmesini rica ediyorum efendim.

BAŞKAN – Hay, hay efendim.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 28- S. 307, 308

3. – *Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay ve arkadaşlarının, geri kalmış bölgelerin sorunlarını ayrıntılarla belirlemek üzere Senato Araştırması isteyen önergesi. (10/36) (*)*

BAŞKAN – Sayın Sırrı Atalay?...Buradalar.

SIRRI ATALAY (Kars) – Sayın Başbakan, Hükümet adına cevap verecek, İçtüzükteki hakkını kullanacak bir üye var mı acaba?

BAŞKAN – Efendim, Hükümet adına bir sayın Bakan yok.

SIRRI ATALAY (Kars) – İzin verirseniz Sayın Başkan, bu konuyu Başkanlık Divanında görüşüverin; önemli konularda tek taraflı kalmamak üzere, bir Hükümet üyesinin bulunması sağlansın ki, Genel Kurul önergenin kabul edilip edilmemesi konusunda yalnız önergeyi veren veya verenlerden birini değil, Hükümeti de dinledikten sonra sağlıklı bir oy kullanma imkânına sahip olsun.

Bu nedenle bu maruzatımın ilgililere duyurulmasını ve bir defaya mahsus olmak üzere kullanılmak üzere görüşmenin tehirini rica edeceğim Sayın Başkan. Bu husus hakkında özellikle ilginizi ve girişimlerinizi rica edeceğim.

BAŞKAN – Sayın Atalay bu konuda Yüce Genel Kurulun kararları vardı. Danışma Kurulunun kararı Yüce Genel Kurulda kabul edildikten sonra, onun paralelinde Hükümet Başkanlığına hem soruların günleri, hem araştırma önergelerinin günleri ayrı bir yazı ile ve özellikle bildirilmişti. Bunun dışında, yine Başkanlık Divanı, işlerin bitirilmesi için gerekli girişimlerde bulunmayı kendisine bir vazife telâkki eder. Ancak, siz de takdir buyurursunuz ki, hatırlatmadan başka bizim bir yetkimiz yoktur. Hatırlatma yapılmıştır. Siz görüşmüyorsunuz. Önergenizin bir defaya mahsus olmak üzere ertelenmesini..

SIRRI ATALAY (Kars) – Son defaya mahsus olmak üzere Sayın Başkan, Hükümet anlayış göstersin. Eğer Hükümet varsa tabiî..

BAŞKAN – Erteliyoruz efendim.

4. – *Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay ve arkadaşlarının, geri kalmış bölgelerin sorunlarını ayrıntılarla belirlemek üzere Senato Araştırması isteyen önergesi. (10/36) (**)*

BAŞKAN – Sayın Sırrı Atalay?...Burada efendim.

Buyurun efendim.

SIRRI ATALAY (Kars) – Sayın Başkan zatı devletlerinizin bir taahhüdü var. Daha evvel aynı soruda, "Araştırmanın önemi bakımından mutlaka bakanların

---

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 28- S. 448

(**) C. S. Tutanak Dergisi : C. 28- S. 793 : 796

bulunması gerekir" dedim. Gerçi başka konu idi, Başkanlık Divanı ile ilgiliydi; ama görüşülmesi hususunda ben tavassutunuzu rica etmiştim. Bir önceki araştırma ile ilgiliydi, araştırmalar için beyanda bulunmuş ve demiştim ki, "Konu önemlidir, Başkanlık Divanı bunları görüşsünler, araştırmalar bir yetkili bakan tarafından cevaPlândırılsın" demiştim. Gece vakti bir ufak kasabanın seçimi için dahi gecenin 3'ünde gelip, 4'ünde gidebilecek kadar vakit bulan bakanlar, bu önemli sorunlara da acaba vakit ayırabilecekler midir?.. Onu merak ettim.

BAŞKAN – Sayın üyeler;

Sayın üyelerimizin gerek sorular, gerek araştırma önergeleriyle birlikte ilgili temennileri Başkanlık Divanında görüşülmüş ve bu temenniler zabıtlardan, sayın konuşmacıların konuşmaları da çıkarılmak suretiyle Hükümet Başkanlığın gönderilmiş ve sayın bakanlarımızın ilgilenmeleri hususu ayrıyeten bir yazı ile istenmiştir.

Ancak Başkanlık Divanının elinde İcra Organı buraya soru ve araştırma önergelerini cevaPlândırmak üzere getirmeye bir yetkisi, bir gücü yoktur.

Bu sebeple Başkanlık Divanının, sayın üyelerimizin görüşleri paralelinde görevini yapmış olduğunu arz ederim.

Gündemler de ayrıyeten bakanlıklara teker teker gönderilmekte, kendilerinin bilgilerine sunulmaktadır.

Sayın Atalay'ın bu konudaki önergesi okunuyor efendim.

SIRRI ATALAY (Kars) – Sayın Başkan, bir bakan gelmeden görüşemeyeceğim.

BAŞKAN – Sayın Atalay, bundan evvel Yüce Genel Kurulun da müsamahalarına sığınarak sizin bu sorunuzun görüşülmesini birkaç birleşim erteledik. İçtüzüğümüzde, bizim bunları görüşmekten alıkoyacak bir yetkimiz olmadığını takdir buyurursunuz. Senelerce bizim oturduğumuz yerde dirayetle görev yaptınız. Müsaade buyurun biz gerekli işlemleri yapalım efendim.

SIRRI ATALAY (Kars) – Sayın Başkan, ben derhal dışarı çıkıyorum, burada bulunmayacağım, çünkü bakan mevcut değil.

BAŞKAN – Efendim, dışarı çıkıyorsanız, bulunmayacaksınız biz uygulamayı ona göre yaparız.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Olur mu öyle şey Sayın Başkan?..

BAŞKAN – Yoklar efendim, araştırma önergesinin görüşülmesi ertelenmiştir.

5. – *Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay ve arkadaşlarının, geri kalmış bölgelerin sorunlarını ayrıntılarla belirlemek üzere Senato Araştırması isteyen önergesi. (10/36) (Devam)*

BAŞKAN – Efendim, muhakkak ki, girip çıkmak tabiî hakkınız; ama hepimizin, bütün Yüce Senatonun gözleri önünde cereyan eden bir olay da var. Müsaade buyurun, ben tekrar Gündemin 4 üncü maddesine dönerek sizin, "geri kalmış bölgelerin sorunlarını ayrıntılarla belirlemek üzere bir Senato Araştırması isteyen önerge" nizi muameleye koyacağım efendim.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

1976 yılı Bütçe Yasa Tasarısının görüşülmesi sırasında Sayın Maliye Bakanı Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya, yatırımları teşvik için alınan tedbirlerin çok büyük ölçüde olduğunu, Bütçede bir milyar liralık "fon" tesis edildiğini kesin bir şeklide ifade etmiştir. Bizim "fon" dan geri kalmış bölgelerin gerçekten kalkınmasına az da olsa etkisi olabilmesi için, Devlet Plânlama Teşkilâtına bağlı, kalkınmada öncelikli yöreler dairesinde mevcut "Yatırım, projelerini en geç 1 Haziran 1976 tarihine kadar ihale edilmesine" en az yüzbin kişiye alt seviyesi 60 liradan geçici istihdam olanağı sağlanmasını isteyen önergemize, Doğu ve Güneydoğu'ya yatırımların ziyadesiyle yapılacağını ve yapılabileceğini ileri sürerek karşı çıkmış ve C. Senatosunda A.P. oylarıyla red edilmişti. Geri kalmış bölgelerin kalkınması için millî plân içinde, millî plâna bağlı ayrı bir plân yapılması fikrimizi yıllardan beri tekrarlar ve savunurken karşı olarak "arada fark kalmamış" veya "çok" şeyler yapacağız sözleri edilmektedir. Kalite ve miktar itibarıyla tüm hizmetler ve alt yapı hizmetleri arasında "gelir dağılımı" ile yatırımlar yönünden aradaki farklılığın her gün hızla arttığını kesin şekilde tespit etmemize rağmen, farklılığın kapanmış" olduğu iddiası vardır. Gerçek nedir? Doğu ve Güneydoğu "geri kalmışlıktan, kurtulmuş, bölgeler arası farklılık kapanmış mıdır? Yoksa, farklılık her gün biraz daha çoğalmakta mıdır? Bu sorunun, "Resmen" saptanması zorunluluğu vardır." Gerçi tüm istatistikler ve tarafsız organların belgeleri farklılığın her gün arttığını kanıtlamaktadır.

Bugünkü iktidar ise bunun "Tam" tersini savunmuş ve savunmaktadır. Öyleyse, objektif ölçüler içinde "siyasî" alanda da sorunun araştırılarak gerçekler ölçüsünde saptanması gereklidir. Başbakan, Maliye Bakanı bu görüşü savunuyor ve bununla övünüyorlar. Farklılığı ömür boyu çeken biz, tam karşı görüşü savunuyoruz. "Tartışmanın" uzayıp gitmesi elbette yararlı değildir. Araştırma isteyen bu önergede, Doğu ve Güneydoğu Anadolu geri kalmışlığını bütün yönleriyle göstermek tercihinde bulunmuyoruz. Çünkü, yıllardan beri karşıt iki görüş vardır. Çare için, bizim söylediğimiz ve önerilerimiz vardır. Bütün bunları belgelerle

gösterdik. Oyalama ve saptırmadan öteye bir sonuç alınamamıştır. 1976 yılı Programının Yüksek Plânlama Kurulunda Doğu ve Güneydoğu illerindeki, millî eğitimle ilgili kısımların Hükümet tarafından değiştirilmesi önümüzdeki zamanda farklılığın giderilmesi için ciddî hiç bir teşebbüsün olamayacağı kaygısını uyandırmaktadır. 30.11.1975 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından karara bağlanan (1976 yılı Programı) ile (1976 yılı Programının uygulanması ve koordinasyonu ve izlenmesine dair) uygulama esaslarının 29 uncu maddesinde (28 Şubat 1963 tarih ve 2002 sayılı Kanuna göre yatırım indiriminin % 50 olarak uygulandığı ve diğer teşvik tedbirlerinin uygulanmasında geri kalmış bölge sayılan il ve ilçelerde karara ek listede gösterilmiştir) denmekte ve açıklamalar bölümünün 6 ncı maddesi sonunda il ve ilçelerin alfabetik sıraya göre listesi gösterilmektedir. Geri kalmışlıktan kurtulma, farklılığı ortadan kaldırma, hiç olmazsa hafifletme için ciddî hiç bir öneri ve teşebbüs görülmemektedir.

Yatırım, indirim ve diğer teşvik tedbirleri gibi genel yuvarlak deyimlerden ise "geri kalmış yörelerden önce ve daha çok özel teşebbüs" veya "özel kayırılmış" kişiler yararlanmaktadır. Sözü edilen Bakanlar Kurulunun kararına bağlı 1976 yılı Programında "farklılığı giderici yolda azaltıcı hiçbir tedbir görülmediği kadar 1976 Bütçe Kanun Tasarısının transferler bölümünde gösterilen 1 milyar liranın acı sonucu şimdiden bellidir." (Başka yere aktarma, cari harcamalara kaydırma veya sene sonu bütçe açığını kapatmada tasarruf aracı olarak kullanmak).

Geri kalmış bölgelerin içinde bulunduğu acı gerçeğin kesin hatlarıyla saptanması kaçınılmaz hale gelmiştir. Aradaki farklılığı kapama ve azaltma için geçerli, etkili, ciddî tedbirlerin alınması zorunluluğunu kabul etmeliyiz.

Türkiye-Avrupa Ekonomik Topluluğu ortaklık ilişkilerinde Türkiye, Topluluğun gerice bölgeleri ile eşdeğer sayılmıştır.

Katma Protokolün 43 üncü maddesi uyarınca Türkiye'deki gerice yörelerin kalkındırılması için ek tedbirler alınmasının olanaklarını Avrupa Ekonomik Topluluğundan sağlanmasını öngörmektedir.

AET kendi bünyesinde geniş ve güçlü bir şekilde, zengin ve kalkınmış ülkeler olmalarına rağmen, farklılık gösteren bölgelerin gelişmeleri için "fon" lar meydana getirmişlerdir. Yıllardan beri Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğu Karma Parlamento Komisyonu görüşmelerinde bu sorunun ele alınmasını savunduk. İlk kez, Nisan (1976) ayı sonunda Fransa'da bu toPlântı gündemine konu alınmıştır.

Geri kalmış bölgelerin kalkınması için Avrupa Ekonomik Topluluğunun gerekli yardımı yapabilmesinin başlıca şartı, ülkenin geri kalmış bölgelerinin kalkınması için ayrıntılı plân ve projeler gösterilmesi ve devlet yardımını tespit etmesi gereği vardır. Andlaşmalarla Avrupa Ekonomik Topluluğuna yükümlülük

olarak düşen, geri kalmış bölgelerin kalkınmasına katılma için bizim aranılan şartları yerine getirip getiremiyeceğimizin ve bu hususta hangi seviyede olduğumuzun saptanması kadar zorunlu bir şey düşünülemez.

Ayrıntılı, geçerli bir bölgesel kalkınma plânı göstermeden yükümlülüklerimizi üstlendiğimiz, yararımıza taviz ve hakları ise kaybettiğimiz Ortak Pazar ilişkilerimizde Katma Protokolün 43 üncü maddesini işletmemizin güçlüğünün farkında olmayacak mıyız? Bütçede ayrıldığı söylenen bir milyar liranın göstermelik olup olmadığını araştırma konusu etmeyelim mi?

Geri kalmışlığın tüm dünyada ortak sorunu olan geniş ölçüdeki işsizlik, bölgeden göç, tarımda çalışan nüfus oranının çokluğu, millî gelirden oluşan payın azlığı, altyapı hizmetlerinin yetersizliği, sanayileşmenin sınırlı oluşu, fert başına düşen gayri safî millî hasılânın düşüklüğü, sanayideki faal nüfus oranının çok farklı oluşunun ülkede hangi durumda olduğunun ayrıntılarla belirgin hale gelmesi için bir Cumhuriyet Senatosu Araştırması yapılmasını zorunlu görüyorum.

Bu nedenle :

1. İçtüzük'ün 133, 134 ve 135 inci maddeleri gereğince Cumhuriyet Senatosu Araştırmasına karar verilmesine,

2. Araştırma Komisyonunun "15" üye ile kurulmasını,

3. Komisyonun görev süresinin en çok bir ay olmasını,

Saygılarımızla talep ederiz.

Kars	Kars
Sırrı Atalay	*Muzaffer Şâmiloğlu*
Uşak	Sivas
Ahmet Tahtakılıç	*Hüseyin Öztürk*
Kayseri	Erzurum
Ziya Müezzinoğlu	*Hilmi Nalbantoğlu*
Elâzığ	Artvin
Hasan İldan	*Recai Kocaman*
Hakkâri	Siirt
Naci Cidal	*Süreyya Öner*
Tunceli	İstanbul
Naim Taşan	*Prof. Besim Üstünel*
Urfa	Mardin
Abdulgani Demirkol	*M. Ali Arıkan*

BAŞKAN – Buyurun Sayın Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) – Önergemiz okundu. Bölgeler arasındaki farklılığın, sadece bazı önemli ana hatları ifade edilen önergemizde, huzurunuzda Hükümetle karşılıklı sorunu tartışmayı istediğimiz açık; ama görülen odur ki, Hükümet ilgi göstermemiştir. Hükümet, Maliye Bakanının taahhüdü olmasına rağmen, bu çok önemli konuya lüzum bile görmemiştir; ilgiyi bir tarafa bırakalım, lüzum bile görmemiştir.

Bu hususta çalışma portföyümde farklılığın bütün acılığı ile gösteren çok detaylı konuların mevcut olmasına rağmen, Hükümetin bu ilgisizliği ve lüzumu göstermemesi karşısında konuşmamı yapmayacağım. Umut ederim ki bu davranışım, Cumhuriyet Senatosunda bir güçlü neden kaynağı olacak ve Cumhuriyet Senatosu meseleyi, böylesine önemli bir konuyu bu safhada bırakmayacak ve araştırmayı kabul edip araştırmanın yürütülmesini öngörecektir.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz Sayın Atalay.

Hükümet adına cevap verecek bir sayın üye?.. Yok.

Sayın üyeler, araştırma isteyen önerge okundu. Önerge sahibi görüştü. Hükümet adına cevap verecek herhangi bir üye yok.

Sayın Atalay ve arkadaşlarının önergesiyle ilgili olmak üzere bir araştırma komisyonu kurulması hususunu oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Sayın önerge sahipleri, önergelerinde komisyon adedini 15 kişi olarak teklif etmişlerdir.

RECAİ KOCAMAN (Artvin) – 11 olsun Sayın Başkan.

BAŞKAN – Sayın önerge sahipleri 11'e uyuyorlar mı?..

SIRRI ATALAY (Kars) – Evet efendim.

BAŞKAN – Bir teklif vardır. Komisyonun 11 kişiden kurulması hususunu oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Komisyon 11 kişiden kurulacaktır; gereği yapılacaktır.

SIRRI ATALAY (Kars) – Sayın Başkan, 1 aylık bir süre koymuştum.

BAŞKAN – Efendim, o bilâhara düşünülecek.

6. – Geri Kalmış Bölgelerin Sorunlarını Ayrıntılarıyla Belirlemek Üzere Kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu Raporu. (10/36) (*)

Cumhuriyet Senatosu
Araştırma Komisyonu *27.6.1978*
Esas No. : 10/36-3549
Sayı : 83

CUMHURİYET SENATOSU BAŞKANLIĞINA

Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay ve arkadaşlarının, "geri kalmış bölgelerin sorunlarını ayrıntılarıyla belirlemek üzere" Senato Araştırması isteyen önergeleri, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 6 Temmuz 1976 günlü 85 inci Birleşiminde kabul edilerek Araştırma Komisyonumuz kurulmuş ve konu hakkında gerekli bilgi ve belgeleri toplayarak araştırmasını bitiren Komisyonumuzun raporu ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımla.

Araştırma Komisyonu Başkanı
M. Şükran Özkaya

Araştırma Komisyonu Raporu

Cumhuriyet Senatosu
Araştırma Komisyonu
Esas No. : 10/36
Karar No. : 2

Yüksek Başkanlığa

I. Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay ve arkadaşlarının, geri kalmış bölgelerin sorunlarını ayrıntılarıyla belirlemek üzere bir Senato Araştırması isteyen önergeleri, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 2 Mart 1976 günlü 42 nci Birleşiminde okunmuş, önerge 6 Temmuz 1976 günlü 85 inci Birleşiminde kabul edilerek,11 Kişilik Araştırma Komisyonunun kurulması kabul edilmiştir. 11 Kasım 1976 günlü 5 inci Birleşiminde de Komisyon üyeleri seçilmiş ve Araştırma Komisyonu çalışmalarına başlamıştır.

II. Komisyonumuz, ülkemizin en önemli sorunlarından biri olan ve araştırma önergesinde de belirtilen geri kalmış bölgelerimizin sorunları ve genel anlamda bölgeler arası dengesiz gelişme sorunu sosyo-ekonomik yönden araştırmıştır.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 44- S. 426'ya ek

Bu konuda ortaya atılan görüşleri, bu görüşler etrafında girişilen uygulamaları genel çizgileri ile değerlendirmek geleceğe yönelik düşündüklerimize ışık tutması bakımından önemlidir. Bu nedenle, ülkemizde ve bazı yabancı ülkelerde uygulanan deneylerin değerlendirilmesi, dönemler açısından incelenmeye çalışılmıştır.

Bölgelerarası dengesizlik sorununa getirilen ilk çözüm başkentin kuruluş yerinin İç Anadolu'da seçilmesidir. Çok önemli bir başlangıç olan ve günümüz bölge plânlama otoriteleri tarafından olay olarak nitelendirilen bu kararı uygulamanın devamı sağlanamamış ve sosyo-ekonomik gelişmenin giderek Doğu ve Güneydoğu Anadoluya kaydırılması mümkün olmamıştır. Oysa, Türkiye'nin sosyo-ekonomik bütünleşmesinde söz konusu bölgelerde varlığı bilinen yarı feodal düzenin değiştirilmesi zorunluluğu vardır. Bu nedenle, liberal bir ekonomi politikasının dışında sorunlara yeni bir yaklaşımla çözüm arama gereği ortadadır. Devlet giderek artan bu yaklaşımın odak noktası olacaktır. Geçmişte Doğu ve Güneydoğu sorunu sosyo-politik açıdan ele alınmış, sorunun kökenindeki ekonomik nedenler görmemezlikten gelinmiş ve bazı yersiz uygulamalardan ileri gidilememiştir. Doğu ve Güneydoğu sorununun kökeninde sosyo-ekonomik nedenlerin bulunduğu tüm ayrıntılarıyla görebilmek için plânlı dönemi beklemek gerekmiştir.

Doğu ve Güneydoğu sorunu 27 Mayıs 1960 devrimini gerçekleştiren kadronun da önde gelen sorunlarından biri olmuş ve Ulusal Kalkınma Plânı yapma fikrine yolaçan başlıca nedenler arasında yer almıştır. Var olan mülkiyet düzeni ve bu düzen içindeki üretim ilişkileriyle yarı feodal yapının özelliklerini taşıyan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri işleyen düzenin kuralları doğrultusunda belli sosyal grupların ve kişilerin egemenliğinden kurtulmak olanağını bulamamışlardır. 1961 Anayasası ekonomik ve sosyal hayatı adalete, tam çalışma ilkesine ve herkes için insanlık onuruna yaraşır bir yaşam sağlamak amacına göre düzenlemekle Devleti yükümlü tutmuştur. Bu düzenlemenin ise, ancak kalkınma plânlarıyla yapılabileceği düşünülmüştür. Anayasa bu konuyu hükme bağlarken yalnızca kalkınma plânlarından söz etmiş ve kalkınma plâncılığını ulusal plânlama ile sınırlamaktan dikkatle kaçınmıştır.

Bunun nedeni Türkiye'nin farklı bölgelerinde varlığını belirttiğimiz farklı üretim ilişkilerinin ulusal plânlama içerisinde değiştirilemeyeceği kuşkusundan doğmuştur. Türkiye'nin tümü için yapılan ulusal plânların bölge düzeyindeki bölgeye özgü sorunlara bölge plânlama teknikleri kullanılmadan çözüm bulunabilmesi olanaksızdır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında bu olanaksızlık ilk kez dile getirilmiş ve bu konuda bazı çözüm yolları ileri sürülmüştür.

Raporda önerilen çözümlerin hiçbirisinin uygulanmadığı ayrıntılarıyla görülmektedir. Plânlı dönemde Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında yer alan görüşler etrafında örgütlenme gerçekleştirilememiş ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında da soruna "yok" gözüyle bakılmıştır. Sosyo-ekonomik sorunların giderek sosyal patlamalara dönüşmesini beklemeden sorunlara çözümler getirmekteki duyarsızlığımız bu konuda da etkinlik kazanmıştır. On yıllık ertelenmiş sorunların bölgeler arası dengesizliği yeniden gündeme getirmesi olağan sayılmalıdır. 1970'lerdeki durum, 1960'lara oranla çok gerilerde olmasına karşın, sorunun tekrar ele alınıp Devlet Plânlama Teşkilâtı içinde kurumsallaşması ülkemiz bakımından bir aşama sayılmalıdır.

Komisyonumuz, az gelişmiş bölgelerde ekonomik ve sosyal yapıyı değiştirici etkin girişimlerde bulunulmaz ve önlemler almazsa, yeniden doğacak sorunların önemine dikkat çekmeyi bir görev saymaktadır.

Komisyonumuz, Ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişmesi ile ulusal bütünlüğümüzü giderek olumsuz yönde etkilemek eğilimi gösteren bölgelerarası dengesizlik sorununun çözümünde "güncel idareci" tutumundan mutlaka çıkılması gereğine inanmaktadır. Konuyu hafife almakla ortaya çıkabilecek ağır yükümlülüğünü açıklamakta yarar görmektedir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı gibi "Doğu sorunu" na duyarlı olmayan, yalın ekonomik büyümeyi amaçlayan görüşler ve tekniklerle yapılan plânları yürütür ve plânlar ilgili dairenin "yetkileri" dışında uygulamaya bırakılırsa aşağıdaki sonuçlar doğacaktır.

a) Türkiye'nin sosyal ve ekonomik gelişmesi ülkemizin belli birkaç bölgesinde yoğunlaşacak ve bölgesel ekonomik ve sosyal tekelleşme uzun dönemde Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişmesini söz konusu bölgelerin ve çevrelerin talebini karşılayan bir sanayi kalıbına sokacaktır. Böylece kalkınmayı engelleyici dar sınırlar yaratılmış olacak ve Türkiye'nin Samsun'dan aşağıya doğru indirilecek bir dikeyin doğusunda kalan bölgelerdeki halkımızın, gelişme süreci içine alınması daha umutsuzlaşacaktır.

b) Bu sağlıksız gelişme belli bölgelerde büyük yığılmaları körükleyecek ve böylece yeni sorunları çözmek için uygulanacak merkezden uzaklaştırma programları tıpkı gelişmiş Batı ülkelerinde olduğu gibi yığılmanın doğuşunu önlemek için harcanacak kaynağın birkaç katını gerektirecektir.

c) Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yukarıdan beri belirtmeye çalıştığımız üretim ilişkileri içindeki ayrıcalı gelişmeler bu bölgelerde yaşayan insanlarımızın mutluluklarını eritecek ve Türkiye'nin ulusal bütünlüğü ilkesini zedeleyecektir.

d) Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğuna tam üye olarak katılmasıyla, serbest mal dolaşımının yanı sıra, başlayacak sermaye ve işgücü dolaşımının sağlayacağı olanaklarla, yabancıların bölgedeki bozukluklardan ne denli yararlanma yoluna gidebileceklerini düşünmek bile yeterlidir.

PLANLI DÖNEMDE DOĞU VE GÜNEYDOĞU SORUNUNA YAKLAŞIM :

Özel olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kalkındırılması ve genellikle Türkiye'de bölgelerarası gelişmişlik farklarının ortaya attığı sorunların çözümü Devlet Plânlama Teşkilâtının başlıca kuruluş gerekçelerinden biri olmuştur. Teşkilâtın kuruluşu ile birlikte o dönemin yöneticileri "Doğu bölgesi" konusunun bir "ulusal bütünleşme" sorunu olarak Devlet plânı içine alınmasını istemişlerdir. Yine kuruluş sırasında ekonomik kalkınmanın mekân boyutu da dikkate alınmıştır. Böylece ekonomik, sosyal ve politik nedenlere de dayandırılarak Doğu'nun geliştirilmesi ivedi ve öncelikli bir madde olarak gündem konusu olmuştur.

Devlet Plânlama Teşkilâtı başlangıçta Doğu bölgesi sorununu "az gelişmiş bölgelerin geliştirilmesi" çerçevesinde ve Ulusal Kalkınma Plânına bağlı bir konu olarak ele alınmıştır. Böylece geri kalmış bölgelerin kalkınması, yatırımları ve diğer önlemleri, tamamen Ulusal Kalkınma Plânına bırakılmıştır. Devlet Plânlama Teşkilâtı da bu konuda plânlamadan ve uygulamanın koordinasyonundan sorumlu örgüt olarak görevlendirilmiştir. Soruna ulusal plân çerçevesinde çözüm getirme kararı ve bu plânlamadan Devlet Plânlama Teşkilâtının sorumlu olması, günümüze dek yapılan üç ulusal kalkınma plânının "Doğu sorununa" yaklaşım plânı ve bu plânların uygulama sonuçları incelenmesi gerekli konulardır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Dönemi :

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı "Plân Hedefleri ve Stratejisi" belgesinde bölge sorununa oldukça geniş biçimde yer vermiştir. Plân Hedefleri ve Stratejisi Belgesi : "Yatırımların yapılmasında ve coğrafî dağılımında bölgeler arası dengeli bir kalkınmanın esasları gözönünde bulundurulacaktır. Türkiye'de bölgeler arasında ekonomik faaliyet hacmi ve gelir seviyesi bakımından büyük farklar vardır. Dengeli bir kalkınmanın unsurlarından biri de bölgeler arasındaki büyük eşitsizlikleri ortadan kaldırmaktır. Bu itibarla yatırımların bölgelere dağılışında böyle bir dengeye götürecek şekilde hareket etmek gereklidir." denmektedir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı bölgelerarası dengesiz gelişme sorununu iki yönden değerlendirmektedir.

1. Bölgelerarası dengesizliğin giderilmesinde, ancak sektör düzeyinde kaynak tahsisinde bulunan ve mekân boyutunu kapsamayan ulusal plânların boşlukları bölge düzeyinde yapılacak bölgesel çalışmalarla desteklenip kapatılacaktır. Dev-

let Plânlama Teşkilâtı geri kalmış bölgelerden gelecek projelere öncelik vermenin dışında, bu bölgelerdeki yatırım alanlarının teşhisinde ve söz konusu bölgelerden çok sayıda projenin temininde yatırımcı kamu kuruluşlarına ve özel kesime bilimsel destek sağlayacaktır. Devlet Plânlama Teşkilâtı proje bekleyen değil proje başlatan bir teşkilât olacaktır.

2. Üretim ilişkilerini mutlaka değiştirip, Anayasamızda özlemi dile getiren sosyo-ekonomik yapıya kavuşturulmaları kaçınılmaz olan Doğu ve Güneydoğu bölgeleri için ayrıca çok yönlü kalkınma plânları yapılabilecektir.

Bölgelerarası denge hedefine ulaşmak için üç aşamalı bir hareket programı benimsenmiştir :

a) Birinci aşamada daha çok yatırımların kuruluş yeri ile ilgili kararlar üzerinde durulacaktır.

1. Yatırım projelerinin hazırlanmasında birden fazla kuruluş yeri üzerinde inceleme yapılması telkin edilecektir.

2. Diğer yatırım kıstaslarına göre eşit durumda bulunan projelerden geri kalmış bölgeleri kuruluş yeri olarak gösterenler tercih edilecektir.

b) İkinci aşamada özel teşebbüs yatırımlarını belli bölgelere yöneltmede teşvik tedbirleri alınacak, kamu yatırımlarının programları arasında da bu bölgelere öncelik tanınacaktır.

c) Son aşamada etraflı bölge plânları hazırlanacaktır. Bölgeler arası tercihte hem ekonomik (bölgelerin gelişme potansiyeli) hem de sosyal (geri kalmış bölgelerin kalkındırılması) unsurlar üzerinde durulacaktır.

Yine Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında bölge plânlamasının gerekliliğine değinilmektedir. "... bu tip çalışmada ,bölge kaynakları ve bölgede yapılacak çalışma bir bütün olarak ele alınır ve uygulamada bu çerçeve içinde hareket edilir." Plân metninde bölge plânlamasının yararları şöyle belirtilmektedir. "Bölge incelemesi kaynakların ve meselelerin daha iyi bilinmesine yatırım yargılarında tamamlayıcılık unsurlarının ve tabiî yatırım konusunun da ele alınmasına olanak vererek milli plân çalışmalarının daha sağlam esaslara dayanmasına yardım ederler.Bölge çalışmalarının, plâna esas olacak tasarıların ve programların hazırlanmasında büyük yararı vardır." denilmekte ve bölge plânlamasının yararları belirtilmektedir.

Diğer taraftan plân metninde bölge plânlarıyla ulusal plânın aynı ölçülerde hareket eden iki karar mekanizması haline gelmesinden endişe edilmekte, bu yüzden kaynakların kullanılmasında etkisi bakımından bölge plânlarını ulusal plânı tamamlayıcı bir unsur olarak kabul etmek gerektiği belirtilmektedir. Yine plânda

belirtildiği gibi, varılacak en son amaç, bölgede araştırma takımları kurmak yolu ile ilerde genel plân çerçevesinde uygun bölge programlarının hazırlanması" olarak belirtilmektedir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı bölge plânlarını, kalkınma plânlarının başarıya ulaşabilmesi ve bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi açısından bir zorunluluk olarak gördüğü yukarıda yapılan açıklamalardan anlaşılmaktadır. Böylece, bölge plânlarıyla ulusal plânın birbiriyle çelişen iki ayrı karar mekanizması haline gelmesi tehlikesine dikkat çekilerek bölge plânlarının ulusal plânı tamamlayıcı bir unsur olması gerektiği belirtilmiştir.

Plânın ilk uygulama yılı olan 1963 programında hizmet yatırımlarının dağılımında yukarıdaki ilkelere belli ölçüde uyulmuştur. Doğuda sağlık hizmetlerinin sosyalizasyonu, bu bölgede çalışacak personele yapılacak zamlar gibi bazı önlemler 1963 yılı içinde alınmıştır. Özel sektörün yatırım yapmasını sağlamak için % 50 lik bir vergi indirimi de gerçekleştirilmiştir. 1964-1965 yıllarında da genellikle yukarıdaki ilkelere uyulmuştur. Ancak, 1966 yılı programında plânın açıkça koyduğu ilkeden ve çizdiği çerçeveden uzaklaşılarak "bölge plânlaması" yaklaşım ve deyimi "çevre kalkınması" biçimine çevrilmiştir. Bölge deyimi, azgelişmişliğin coğrafî bir bütünlük gösterdiği "Doğu bölgesini" açıkça belirlerken, "çevre" deyimi ile coğrafî tanım yaygınlaştırılıp belirsizleştirilmiştir. Böylece plân doğrudan doğruya Doğu Anadoluyu hedef alırken 1966 yılı programı ile bu hedef saptırılmıştır.

Bu düşünce dışında genel olarak bu dönemde kamu yatırımlarının dağılımında, özellikle hizmet yatırımlarında, Doğunun ihtiyaçlarına öncelik verilmiştir. Doğu'da kamu yatırımlarının yıllık artış hızları Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminin her yılında Türkiye ortalamasının üstünde kalmıştır. Bununla beraber Doğuya yapılan kamu yatırımlarının yıllık artış hızlarında ise belirli bir düşme görülmektedir. Doğuya yapılan kamu yatırımlarının toplam kamu yatırımları içindeki oranı 1965 yılına kadar yükselmiş, bu yıldan sonra tekrar düşmüştür. Bu kamu yatırımlarının sektörlere dağılışı da önemlidir. Beş yıllık devrede programlanan toplam yatırımların yaklaşık olarak üçte ikisi sosyal ve fiziksel alt yapıya ayrılmıştır. Ancak bu yatırımların mekân içinde dağılımı konusunda kamu yatırımları için kaba bir eşitlik anlayışından başka bir kritere raslamak mümkün değildir. Devletin yer seçimi kararlarında merkezi kontrol yoktur. Bu nedenle yatırımların en etkin ve amaçlara en uygun biçimde kullanıldığı söylenemez.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Dönemi :

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının bölgesel gelişme ilkelerini ve bu çerçeve içinde doğu sorununa yaklaşım biçimi az

çok benzer şekilde yansıtılmaktadır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında, "Bölgelerarası dengeli gelişmeyi gerçekleştirmek için hizmet yatırımları, bu hizmetlerden yeter ölçüde yararlanamayan kitlelere yöneltilerek bu yatırımların bölgeler arası dengeli dağılımı sağlanacaktır. Az gelişmiş bölgelerin iktisadî faaliyetlerini artıracak yatırımlar, bu bölgelerde büyüme potansiyeli yüksek stratejik şehirleşme merkezlerinde yoğunlaştırılarak kendi kendine gelişme gücü kazanan ve çevresini etkileyen gelişme noktaları elde edilecektir... İktisadî faaliyetleri az gelişmiş bölgelere yöneltmek için kamu yatırımlarında birden fazla kuruluş yeri üzerinde durulacak, iktisadî olma niteliğini kaybetmeden geri kalmış bölgelerdeki gelişme merkezlerinde yapılmaları tercih edilecek, bu bölgelerin kaynaklarını geliştirici ve özel sektörün yatırımlarını bu bölgelere yöneltici bir politika düzenlenecektir." denilmektedir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının birinci uygulama yılı olan 1968 yılı programında da, gelişmemiş bölgelerde, yatırımların ekonomik olmalarının bu yatırımları bölge gelişme merkezlerinde yoğunlaştırmak yoluyla mümkün olabileceği belirtilmektedir. Bu merkezler "ekonomik ve sosyal gelişmeyi bölgelerine yayacak noktalar" olarak görülmektedir. 1968 programında (sayfa 172) şöyle demektedir : "Kamu yatırımları bu merkezlerde yoğunlaştırılacak, iktisadî faaliyetleri az gelişmiş bölgelere yöneltmek için kamunun yapacağı iktisadî yatırımlara bu anlayış içinde yer seçilecek, özel sektörün sanayi yatırımlarını az gelişmiş bölgelere çekmek için kullanılacak vergi indirimi, kredi imkânları ve organize sanayi bölgeleri gibi teşvik araçları geri kalmış bölgelerdeki bu merkezleri çekici kılacak şekilde kullanılacaktır."

1960 programında yer alan bu görüşler 1970 programında da bulunmaktadır. 1970 programı, Doğu Anadolu Bölgesi için özel kalkınma plânı çalışmasına da ayrıca yer vermiştir. 1970 programında, Doğu Anadolu'da kurulması önerilen bölgesel plânlama teşkilâtı henüz kurulmuş değildir. 1971 programında da benzer önlemler sıralanmıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında bölgesel dengesizliklerin giderilmesi için getirilen çözüm yollarındaki en önemli yeniliğin, Doğu Anadolu'daki yapılacak kamu yatırımlarının bölge gelişme merkezlerinde yoğunlaştırılmaları ilkesi olduğu görülmektedir. Böylece bu merkezlerin kendi kendilerini gelişme gücü kazanmaları ve çevrelerini etkileyen gelişme noktaları şekline dönüşmeleri amaçlanmıştır, özel sektör yatırımlarının da bu merkezlere yöneltilmesi plânlanmıştır. Ancak bu gelişme merkezlerinin nereleri olduğu açıklanmamıştır. Düşünülen bütün parasal itici önleme karşın özel kesimi Doğu Anadolu'ya yöneltmenin mümkün olmadığı bir gerçektir.

Üçüncü Beş Yıllık Plân Dönemi :

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesi uzun dönemde gerçekleştirilecek bir hedef olarak alınmaktadır. "Yöresel gelişmişlik farklarının uzun dönemde giderilmesi dengeli ve fonksiyonel bir şehirleşme ve yerleşme düzeninin geliştirilmesi, uzun dönemde erişilmesi gereken amaçlardan biridir." Plân stratejisinde belirtilen, "Yurt düzeyinde dengeli kalkınma ilkesinin uygulanması ulusal çaptaki üretken yatırımlarda objektif ekonomik kriterlerin geçerli olmasını engellemeyecektir." düşüncesi, bölgeler arası dengede âdil düzenleme yapılamayacağı kanısını güçlendirmektedir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı kısa dönemdeki etkinliğe bağlı bir karar verme sürecine dayandığı için Doğu ve Güneydoğu sorunu gibi sorunların gerektirdiği uzun dönemli perspektiflerden beklenecek yararları sınırlı bırakmaktadır. Plân, 1995 yılı için kabul ettiği ekonomik üretim ve gelir hedeflerine ulaşabilmek için sosyal adalet ilkelerinden fedakârlık etmek gereğini koyarak bunları ikincil hedefler şekline getirmiştir. Doğu sorunu bu ikincil hedeflerden biri olmaktadır. Bu hedefler sistemini Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile öngörülen düzene ne kadar uygun düşeceği tartışmaya açık önemli bir sorundur. Genellikle kabul edilen bu durum Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da kalkınmanın ve batı ile bir bütünleşmenin kuramsal yapıda bir değişme ile mümkün olabileceğidir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı kuramsal yapıda bir değişiklik yapılamayacağı varsayımına dayanmaktadır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında sosyal plânlama sorunlarına (diğer iki plânda da olduğu gibi) ekonomik plânlama sorunlarına göre ikinci derecede bir önem verilmiştir. Plânda, Türkiye'nin sosyal yapısı, bunun belli bölgelerde ortaya çıkardığı durum ve bu konulardaki sorunların çözümü hakkında bilgi edinme olanağı yoktur.

Bir sosyal sistem gelişirken belirli yapıya dayanır. Bunun anlamı, yanlış uygulama sonunda bir sosyal sistemin başlangıçta öngörülen sosyal hedeflerden uzaklaşması ve bu hedeflere bir daha ulaşma olanağı kalmamasıdır. Bunun en somut örneklerinden birini "bölgeler arası denge" amacı oluşturur. Örneğin, eğer ekonominin büyümesi sırasında dengesiz bir bölgesel gelişme olduğunda ileride bunun düzeltilmesinin hemen hemen olanaksız hale gelmesidir. Diğer bir anlatımla bu amaca tekrar ulaşmanın çok yüksek bir sosyal maliyete mal olabileceğidir. Mekân organizasyonunun en önemli özelliği "geriye dönülmezliği"dir. Bir yapı dengesiz olarak kurulduğunda bu dengesizlik, dengesizliğin devam ettirilmesini gerektiren mekanizmayı doğurur ve böylece kendini kuvvetlendirici bir özellik taşır. Yine aynı şekilde kapasitenin artırılmasına çalışılacak diye sistem içinde oluşacak bir kontrol yapısı artık bir çok hedefin gerçekleşmesini ön-

leyecektir. Bu nedenlerle plânda, bölgeler arası denge gibi ulaşılacak sosyal yapı hedeflerinin başlangıçtan belirlenmesi ve gerekli kapasitenin en kısa zamanda yaratılması gereklidir. Oysa Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı "hızla sanayileşme" dışındaki bütün hedefleri ya kendiliğinden gerçekleştirme veya uzun dönemde gerçekleştirme şeklinde değerlendirme yapmıştır. Bu yöntem, mekân organizasyonunun özelliklerini düşünmeyen, onu ekonomik kararların mekanik bir uzantısı olarak gören bir yaklaşım biçimidir ve bunu plânın bölgeler arası denge konusundaki seçmesinde görmek mümkündür.

Dünyada Benzeri Sorunlara Sahip Bölgelerde Politikalar ve Uygulamalar :

Geri kalmış bölgelerin geliştirilmesi konusunda önemli bir örnek olan Güney İtalya deneyidir.

İkinci Dünya Savaşı sonlarına kadar İtalya'nın Kuzeyi ile Güneyi arasındaki fark. Güneyin aleyhine gittikçe büyümüştür. Güney'de sanayi kuracaklara arsa temini, vergi muafiyeti gibi kolaylıklar tanınmış, özel yatırımlar özel yasalarla yaratılmak istenmiştir. Ancak, bu tedbirler birçok ülkede ve Türkiye'de de görüleceği gibi sorunu çözmemiş, bölgeler arası fark azalacağına artmıştır. 1950 yıllarında dolaylı önlemlerin sonucu sağlayamayacağı, İtalyan Hükümeti tarafından kabul edilmiştir. Bu sorunun bir bölge plânı çerçevesinde ve plân yapmak ve uygulamakla sorumlu bir bölge otoritesi yoluyla çözümü kararlaştırılmıştır.

Kurulan örgüte şu üç görev verilmiştir :

1. Güney İtalya için 15 yıllık bölgesel gelişme plânı hazırlamak,

2. Devletçe tahsis edilen ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlardan sağlanacak finansmanın dağılımını ve harcamasını yapmak,

3. Tarım ve baymdırlık gibi hizmetlerde uygulamayı doğrudan doğruya yapmak.

Güney İtalya deneyi ilk 15 yıl başarı ile sonuçlanmış, ikinci 15 yıllık program yürürlüğe konulmuştur. Bu uygulamada sanayileşme geniş ölçüde devlete bağlı kuruluşlar, holdingler eliyle gerçekleştirilmiştir.

Güney İtalya'nın geliştirilmesi için özel bir kanunla kurulan "Olağanüstü Kamu Projeleri Fonu" tarafından yapılan yatırım, kendisinin % 40'ı oranında bir özel teşebbüs yatırımına yol açmış bulunmaktadır. Doğu Anadolu'da da benzeri bir uygulamanın yerel yatırım potansiyelini harekete getirici yönde güç kazanma olasılığı vardır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Bugünkü Durum :

Bu bölümde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun bugün içinde bulunduğu duruma ilişkin bazı rakamlar vermek istiyoruz.

8a

Tablo : 1. I inci Plân Döneminde Kamu Yatırımları :

(1 000 TL.)

Sektörler	Doğu Anadolu Bölgesi Mutlak Değer	%	Güneydoğu Anadolu Bölgesi Mutlak Değer	%	Diğer Bölgeler Mutlak Değer	%	Toplam Mutlak Değer	%
Tarım	408 715	10,9	181 972	4,9	3 152 622	84,2	3 743 309	100,0
Maden	126 631	8,1	292 177	18,7	1 143 792	73,2	1 562 600	100,0
İmalat	223 720	4,7	154 292	3,3	4 360 128	92,0	4 738 140	100,0
Enerji	940 031	25,3	120 631	3,2	2 661 470	71,5	3 722 132	100,0
Ulaştırma	456 497	18,5	86 720	3,5	1 930 019	78,0	2 473 236	100,0
Turizm	10 931	2,5	7 323	1,7	411 988	95,8	430 242	100,0
Konut	66 594	18,5	21 264	5,9	272 264	75,6	360 122	100,0
Eğitim	555 383	15,5	261 580	7,3	2 776 600	77,2	3 593 563	100,0
Sağlık	132 475	14,6	131 028	14,4	643 876	71,0	907 379	100,0
Hizmetler	136 257	11.0	156 062	12.5	951 160	76.5	1 243 479	100.0
Toplam	3 057 234	13,0	1 413 049	6,2	18 303 919	80,4	22 774 202	100,0

8b

Tablo : 2. II nci Plân Döneminde Program Yatırımları :

(1 000 TL.)

Sektörler	Doğu Anadolu Bölgesi Mutlak Değer	%	Güneydoğu Anadolu Bölgesi Mutlak Değer	%	Diğer Bölgeler Mutlak Değer	%	Toplam Mutlak Değer	%
Tarım	470 010	9,2	760 977	14,8	3 904 673	76,0	5 135 660	100,0
Maden	282 646	9,8	214 899	7,5	2 377 021	82,7	2 874 566	100,0
İmalat	775 548	4,8	330 871	2,0	15 132 225	93,2	16 238 644	100,0
Enerji	2 474 635	28,4	455 435	5,2	5 787 778	66,4	8 716 848	100,0

(1 000 TL.)

Sektörler	Doğu Anadolu Bölgesi Mutlak Değer	%	Güneydoğu Anadolu Bölgesi Mutlak Değer	%	Diğer Bölgeler Mutlak Değer	%	Toplam Mutlak Değer	%
Ulaştırma	666 677	10,7	226 325	3,6	5 319 247	85,6	6 212 249	100,0
Turizm	47 344	6,5	20 728	2,9	657 060	90,6	725 132	100,0
Konut	140 487	12,6	55 453	5,0	917 151	82,4	1 113 091	100,0
Eğitim	780 516	12,9	380 311	6,3	4 894 320	80,8	6 055 147	100,0
Sağlık	183 413	11,6	82 813	5,2	1 320 298	83,2	1 586 524	100,0
Hizmetler	227 636	6.7	329 352	9.8	2 818 423	83.5	3 375 411	100.0
Toplam	6 048 912	11,6	2 856 164	5,5	43 128 196	82,9	52 033 272	100,0

Tablo : 3. III üncü Plân Döneminin İlk Üç Yılında Program Yatırımları :

(1 000 TL.)

Sektörler	Doğu Anadolu Bölgesi		Güneydoğu Anadolu Bölgesi		Diğer Bölgeler		Toplam	
	Mutlak Değer	%	Mutlak Değer	%	Mutlak Değer	%	Mutlak Değer	%
Tarım	352 794	7,9	417 741	9,3	3 713 949	82,8	4 484 484	100,0
Maden	245 232	4,0	98 199	1,6	5 742 434	94,4	6 085 658	100,0
İmalat	1 429 844	6,0	449 316	1,9	22 069 627	92,1	23 948 787	100,0
Enerji	1 558 754	16,4	430 308	4,5	7 512 025	79,1	9 501 087	100,0
Ulaştırma	863 793	8,3	239 008	2,3	9 346 644	89,4	10 449 445	100,0
Turizm	55 455	5,4	46 869	4,6	918 576	90,0	1 020 900	100,0
Konut	87 352	11,9	54 671	7,5	591 821	80,6	733 844	100,0
Eğitim	1 045 912	13,2	487 135	6,2	6 381 438	80,6	7 914 485	100,0
Sağlık	129 705	6,3	153 680	7,5	1 766 351	86,2	2 049 736	100,0
Hizmetler	459 324	8,2	655 460	11,7	4 507 336	80,1	5 622 120	100,0
Toplam	6 228 165	8,7	3 032 387	4,2	62 550 201	87,1	71 810 753	100,0

Önce her üç plân döneminde kamunun yaptığı yatırımların dağılımını incelemek uygun olacaktır. Tablo 1' de Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminde yapılan program yatırımlarının sektörel ve bölgesel dağılımı verilmiştir. Bu tabloya göre Doğu Anadolu Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı yatırımlarının % 13,4'ünü, Güneydoğu Anadolu % 62'sini, diğer bölgelere % 80,4'ünü almıştır. Bölgelerin bu paylarının sektörel dağılımına baktığımız zaman yatırım paylarında sektörden sektöre büyük farklılıklar olduğunu görmekteyiz. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya götürülen yatırımlarda altyapı ve hizmet yatırımlarının önemli bir yer tuttuğu gerçektir. Örneğin, toplam enerji yatırımlarının % 25,3'ü Doğu Anadolu Bölgesine yapılırken imalât sanayi yatırımlarının % 4,7'si bu bölgeye yapılmıştır. Eğitim, sağlık, ulaştırma yatırımları da diğer sektörlere göre toplam yatırımlarından daha çok pay almışlardır. Buna karşılık tarım gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu için önemli bir sektörde yapılan yatırımların toplam tarım yatırımları içindeki payı bu iki bölge için % 15.8'dir.

Tablo 2' de İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminin kamu yatırımlarının ve tablo 3 de ise Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminin ilk üç yılına ait yatırımların sektörel ve bölgesel dağılımı gösterilmiştir. Bu tablolar incelendiğinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin toplam kamu yatırımlarından aldığı payın giderek düştüğünü görürüz. Bu iki bölge Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminde yatırımların % 19,6'sını almışken İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminde % 17,1'ini, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminin ilk

üç yılında % 14,9'unu almıştır. Bu yüzde miktarları Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine gösterilen ilginin büyüklüğü hakkında bir fikir vermeye yeterlidir. Her üç plân döneminde de Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi en yüksek yatırım payını enerji sektöründe almıştır. Bunun nedeni ise bölgedeki büyük enerji yatırımlarından ileri gelmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya önemli katkılarda bulunacak olan tarım, madencilik, imalât sanayi gibi sektörlerde ise bu bölgelerin payı çok düşük olmuştur. Güneydoğu Anadolu Bölgesinin İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminde tarım kesimindeki payı % 14,8 olmuştur. Bu oran her üç plân döneminde de söz konusu üç sektöre ait oranlar içinde en yüksek olanıdır.

Tarım, sanayi ve madencilik kesimlerine baktığımız zaman iki bölgenin kamu yatırımlarından aldığı payın bu kesimlerin üretimine katkısı olduğunu görürüz. Örneğin, bu iki bölge Türkiye'nin tarımsal üretiminin % 17'sini sağlamaktadır; tarımsal kamu yatırımlarından aldığı pay da % 17 dolaylarındadır.

Bu iki bölge Türkiye'de imalât sanayiinde yatırılan katma değerin % 4'ünü sağlamakta buna karşılık imalât sanayii yatırımlarının % 8'ini almaktadır. Soruna bu açıdan bakıldığında yapılacak bir şey olmadığı sonucuna varılabilir. Oysa, sorunu bu bölgelerin sahip olduğu potansiyel açısından değerlendirirsek farklı bir sonuca varabiliriz. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri Türkiye'nin toplam hayvan varlığının % 32'sine sahiptir. Sulama yönünden çok büyük bir kaynağı vardır. Türkiye'nin en büyük sulama projesi olan ve 700 000 hektarlık bir alanı sulayacak olan Aşağı Fırat Projesi Güneydoğu Anadolu'da uygulanacaktır. Bu iki bölgenin sulama olanakları bununla bitmemektedir. Demir ve bakır rezervlerinin yaklaşık dörtte biri, kromun % 32'si, kurşun ve çinkonun % 18'i, fosfatın tamamına yakın bir bölümü bu bölgelerdedir. Bu konuda yeterli araştırmalar yapılmadığı için maden varlığının bu kadarla kaldığını söylemek mümkün değildir. Bu boyuttaki zengin bir maden varlığı imalât sanayiinin geliştirilmesi için sağlam bir temel oluşturmaktadır.

Kredi ve mevduatlar açısından Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun durumunu incelersek dengesizliğin bu konuda da sürdüğünü görürüz. İki bölgenin bir arada Türkiye'nin toplam kredilerinden aldığı pay, 1973, 1974 ve 1975 yılları için sırasıyla % 5, % 4 ve % 3,6; mevduatlardan aldığı pay ise yine aynı yıllar için sırasıyla % 5,6, % 5,5, ve % 4,9 olmuştur. Görüldüğü gibi paylar çok küçüktür ve giderek düşmektedir. Bir de kredilerden alınan pay, mevduatlardan alınan paydan daha küçüktür, yani bu bölgelerdeki mevduatın bir kısmı diğer bölgelerde kullanılmaktadır. Ayrıca, zaten çok düşük olan kredilerin büyük bir kesimi de tarımda kullanılmaktadır. Bu iki bölgenin Türkiye'nin toplam tarımsal kredilerden aldığı pay 1973, 1974 ve 1975 yıllarında sırasıyla % 11,7, % 7,8 ve % 6,1 olmuştur.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin ulaşım ağının ilginç bir görünümü vardır ve bu görünüm aslında bu bölgelerin ekonomik yapısını yansıtmaktadır. Bugün Doğu Anadolu Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi birbirinden ayrı iki dünya gibidir. Ulaşım ağı her iki bölgenin de ayrı ayrı Ülkenin batısıyla bütünleşmesini sağladığı halde birbiriyle bütünleşmesini sağlayamamaktadır. Çünkü, bu iki bölgenin kuzeyi ile güneyini birbirine bağlayacak kaliteli yollar yoktur. Bu gerçek söz konusu bölgelerin kalkınması açısından büyük engeldir. İki bölgenin, gerekli ulaşım ağının kurularak ekonomik bakımdan bütünleşmesine elverişli ortam yaratıldığı takdirde bölge pazarı bir misli büyüyeceğinden daha sağlıklı bir sanayileşme mümkün olacaktır.

Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri eğitim ve sağlık gibi hizmet yatırımlarından aldığı pay diğer sektörlere oranla daha yüksek olmasına rağmen bu konulara ilişkin sorunlarda tümüyle çözülememiştir. Okuryazarlık oranı hâlâ Türkiye ortalaması olan % 54,7'ye ulaşamamıştır. Okulsuz köylerin üçte ikisi bu iki bölgede toPlânmıştır. Öğretmenler sayı olarak yetersizdir. Bu bölgelerdeki liselerde 100 öğrenciye ortalama üç öğretmen düşerken diğer bölgelerde 5 öğretmen düşmektedir. Bu bölgedeki öğretmenlerin bir kısmının da oradaki devlet memurlarından oluştuğu düşünülürse durumun ciddiyeti daha iyi anlaşılır.

Sağlık kesiminde de durum aynıdır. Bu iki bölgede bir doktora yaklaşık 4 600 kişi düşerken diğer bölgelerde 1 600 kişi düşmektedir. Uzun yıllardan beri uygulanan sosyalizasyon çalışmalarından sonra ancak bu noktaya varılabilmiştir.

III. – GERİ KALMIŞ BÖLGELERİN SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN ÖNERİLER :

Doğu ve Güneydoğunun geri kalmışlığı kaynak yetersizliğinin doğal bir sonucu değildir. Ancak, çeşitli nedenlerle bugüne kadar ulus olarak bu zengin doğal kaynakları halkımızın yararına, özlenen ölçüde kullanamamışızdır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı stratejisinde bölgeler arası gelişmişlik farklarını zamanla gidermek için önerilen aşamalı program uygulamasından beklenen sonuçlar alınamamıştır. Bu bölgelere kaydırılması ve bölgeler için etraflı etraflı bölge plânlarının hazırlanması, beklenen düzeylerde gerçekleşmemiştir. Bunun sonucu olarak bölgeler arası dengesizlik sorunu, çözülememiş, aksine ekonomik ve sosyal yaşantımızda ağırlığı giderek artan bir sorun halini almıştır.

"Yatırımları Teşvik Tedbirleri" özel sektör yatırımlarını plânın belirlediği sektörlere ve bölgelere yöneltmek üzere konulmuştur. Parasal nitelikteki bu teşvik tedbirlerinin gelişmemiş bölgelerdeki etkinliği çok sınırlı kalmıştır. "Teşviklerden" İstanbul, Adana başta olmak üzere gelişmiş bölgelerde yer alan iller daha çok yararlanmışlardır. 1968-1973 yıllarında teşvik belgesi almış ve özel sektör

projelerinden toplam özel sektör yatırımlarının % 12,6'sını bu bölgelerin, buna karşılık İstanbul'un % 36,2, Adana'nın % 13,4 oranında pay aldıkları görülür. Geri kalan payın gelişmiş bölgelerin diğer illeri arasında dağıldığı anlaşılmaktadır.

Üç plân döneminde deneysel sayılabilecek bazı bölge plânlama çalışmaları dışında bölge düzeyinde ciddî herhangi bir uygulamaya geçilememiştir. Sözü edilen deneysel çalışmaların kazandırdığı bilgi birikimiyle ulusal plânın bütünlüğü içinde Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminde hazırlanacak özel bölge plânlarının belirtilen temel ilkeler ve bu ilkeler etrafında önerilen plân ve programlarla nasıl başarılacağı Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında yer almalıdır. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânının makro büyüklükleri ve sektörel dengeleri veri olark alınarak bu verilere mekânsal bir içerik kazandırılmalıdır. Özel bölge plânlarının hazırlanabilmesi ve bölge düzeyinde sayısal çözümlemelerin gerçekleştirilmesi Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı çalışmalarına paralel olarak yürütülmelidir.

Komisyonumuz; geri kalmış bölgelerin sorunlarının çözümüne ilişkin aşağıdaki önerilerin, Cumhuriyet Senatosu Genel Kuruluna sunulmasını kararlaştırmıştır :

1. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Batıya Göre Gelir ve Fırsatta Eşitliğe Götürücü Farklı Bir Gelişme Sağlanmalıdır :

Bölgeler farklı gelişmişlik düzeylerinde olduklarından bu bölgelere belirli birikimlere göre "eşit" tahsisler yapmak bölgeler arası farkı azaltmaz, belki çoğaltır. "Eşitleştirici" yönde bir uygulama ise Doğu Bölgeleri lehine eşit olmayan, farklı tahsisler, özellikle yatırım tahsisleri yapmayı gerektirir. Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin harekete geçirilmemiş veya yeterince değerlendirilmemiş önemli kaynaklara ve potansiyele sahip olduğu düşünüldüğünde yukarıda belirtilen yönde bir uygulama yapılmasını gerektirir. Aksi halde bu kaynaklardan yeterince yararlanılamayacağı açıkça anlaşılır. Ayrıca bu ilkenin benimsenmesi Doğu'da yaşama standardının ve ekonomik kaynakların ulusun ortalama gelişme hızına göre daha hızlı bir oranda gelişmesini ve aradaki farkın kapanması sonucunu doğurur.

Bu ilkenin uygulanması, kamu yatırımlarının büyük bir kısmının Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine ayrılması şeklinde olmalıdır. Ancak, bugün Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin kamu yatırımlarından aldığı payın çok düşük olduğu, bu bölgelerin kaynaklarını değerlendirmeye yönelik hazır proje demeti bulunmadığı da düşünülürse, bu payı bir anda çok üstünde bir düzeye çıkarmanın Türkiye'nin kalkınma hızı üstünde olumsuz etki yapacağı kolay-

ca anlaşılır. Elde böyle bir proje birikimi olmadan, bu bölgelerin kamu yatırımlarından aldığı payı bir anda artırmak, yanlış kaynak tahsislerine ve dolayısı ile kaynak israfına yol açabilir. Bu ise kalkınma hızının düşmesi anlamına gelir. Bugün daha düşük kalkınma hızı, yarın daha az yatırım demektir. Bu gerçek gözden kaçırılmadan ancak, giderek artan bölgeler arası dengesizliğin ülkeye yükleyeceği büyük ekonomik ve sosyal maliyetler de gözönüne alınarak, kalkınmanın hızı kesilmemelidir. Kalkınma hızından herhangi bir özveride bulunmadan bölgeler arası dengesizliği gidermek için :

a) Doğu ve Güneydoğu Anadolunun kaynaklarını değerlendirmeye yönelik projeler ve araştırmaların yapılmasına bir an önce başlanmalıdır.

b) Eldeki mevcut projeler hemen uygulanmaya konulmalıdır.

2. Uzun Dönemli ve Bölgesel Düzeyde Etkinlik Sağlanmalıdır :

Ekonomik yatırım kararlarında, projede kârlılığı en yüksek düzeye ulaştırmaktan kısa süreli etkinlik ölçütünden, uzun dönemli ve bölgesel düzeyde etkinlik ölçütüne geçerek dengeli bir bölgesel kalkınma önerisi benimsenmelidir. Bazı projeler, özellikle büyük sanayi tesislerinin projeleri, az gelişmiş yöreler için yukarıdaki kısa süreli etkinlik kıstasına göre incelendiğinde kârlı görülmeyebilir. Oysa, uzun sürede o yörenin kalkınmasına yapacağı katkılar, yaratacağı yan etkiler göz önüne alındığında farklı bir sonuca varılabilme olanağı vardır.

3. Yatırımların Bütünlüğü ve Eşzamanlığı Sağlanmalıdır :

Geri kalmış bölgelerde birbirleri ile fonksiyonel ilişkileri olan yatırımların birlikte plânlanması ve eşzamanı olarak gerçekleştirilmesi bölgede gelişmenin başlatılmasında çok daha etkin bir "gelişme ortamı" yaratmaktadır. Bu nedenle ekonomik yatırımlar ve hizmetlerin birbirleriyle fonksiyon, zaman ve mekân ilişkileri örülmüş gruplar halinde plânlanmalı ve uygulama mekanizmaları Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında yer almalıdır.

4. İstihdam Hacminin Artırılması ve Sosyal Güvenliğin Yaygınlaştırılması Sağlanmalıdır :

Geri kalmış bölgelerde bölge kaynaklarını en yüksek düzeyde kullanarak istihdam hacmini artırmak, bölge halkını daha verimli ve güvenceli iş olanaklarına kavuşturmak temel ilke olarak benimsenmelidir. Aşağı Fırat sulama projesi gibi büyük ölçekli projelerin hızlandırılmasının yaratacağı istihdam olanakları bölge halkı için değerlendirilmelidir.

5. Hizmetlerin Etkinliği Sağlanmalıdır :

Geri kalmış bölgelerde hizmetlerin etkinliği gelişmiş bölgelere göre daha düşük düzeydedir. Bunun, ulaşım olanakları, dağınık yerleşim düzeni, personel

niteliği gibi nedenleri vardır. Bu yüzden hizmetlerin geri kalmış bölgelerde etkinlik kazanması yalnızca bu hizmet sektörlerinde fizikî tesis sayısının artışına bağlı değildir. Tesis normlarında, tesisin hizmet alanı normlarında ve hizmete ulaşmada yeni düzenlemeler gerekir.

Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde karşılaşılan sorunların çözümünün diğer bölgelere oranla çok daha zor ve çapraşık olduğu açıktır. Bu sorunlarla uğraşacak personelin yetişmiş, becerili, üstün nitelikli olması gerekir. Bu bölgelere ne kadar çok yatarım yapılırsa yapılsın, ne kadar çok ilgi gösterilirse gösterilsin, personel politikası da bu çabaları başarıya ulaştırıcı yönde ele alınıp değiştirilmedikçe başarı çok sınırlı kalacaktır.

Diğer bölgelerdeki yetişmiş ihtisas elemanlarının ve personelin, yerel personeli yetiştirmek ve öğretmek, üstün kapasite sağlamak amacıyla bu bölgelere getirilmesi sağlanmalıdır.

6. Bölgesel Mekânın Gelişme İçin Örgütlenmesi Sağlanmalıdır :

Ülkemizin hızlı ve sağlıklı kalkınabilmesi için, Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizi bugünkü durumundan çıkartıp, sanayileşmiş bölgeler düzeyine ulaştırmak, kullanılması gereken kalkınma politikası araçlarından biri olmakta, böylece de kendi içinde bir amaç oluşturmaktadır.

Bu nedenle Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı hazırlanırken, yukarıda belirtilen amacın geliştirilmesine yönelik olarak geri kalmış bölgelerde sanayinin yersel dağılımı, bölge içi kentleşme düzeni ve yerleşme sistemi, bölgesel mekânın geliştirilmesine ilişkin politikalar ele alınarak geliştirilmelidir.

7. Sanayileşmeye Elverişli Bir Ortam Hazırlayıcı Ulaşım ve Haberleşme Ağı Kurulmalıdır :

Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinin Kuzeyi ve Güneyinin ulaşım ağı eksikliği nedeniyle birbirinden ayrı iki pazar olarak geliştiğini belirtmiştir. Bu yönde bir gelişme eğer engellenmediği takdirde üretilecek ürünlerin pazarının çok sınırlı kalması nedeniyle sanayileşmeye olumsuz bir etki yapacaktır. Bu sakıncanın giderilmesi amacıyla Doğu Bölgelerinin Kuzeyi ve Güneyi arasında birkaç kara ve demiryolu bağlantısının kurulması gereklidir.

Öte yandan Doğu ve Güneydoğu Bölgelerindeki haberleşme ağının kolaylığın ötesinde çeşitli güçlüklerle oluştuğu bilinen bir gerçektir. Böyle bir haberleşme ağının sanayileşmeyi ne denli engelleyici bir etken olduğu açıktır. Bu haberleşme ağının çağdaş bir yapıya kavuşturulması bir yandan bu bölgelerdeki sanayileşme için olumlu bir ortam yaratırken, öte yandan da haberleşme ağının girdilerini (santral, aparey, telefon kablosu gibi) üreten sanayilerin kurulması için yeterli bir talep yaratacaktır.

8. Özel Sektör Yatırımlarını Artırıcı Yeni Bir Teşvik Sistemi Getirilmelidir :

Bugünkü teşvik sistemi özel sektörün Doğu Bölgelerinde yatırım yapmasını özendirememektedir. Mevcut sistemde Türkiye'nin Batı Bölgelerindeki öncelikli yörelerle Doğu Bölgeleri aynı teşvik araçlarından aynı oranda yararlanmaktadırlar. Ayrıca mevcut sistemde sektörler arasında hemen hemen hiç ayırım yapılmamaktadır. Bu nedenle yeni bir teşvik yöntemi önerilerek bölgelere ve sektörlere göre farklılaştırılmaya önem verilmelidir.

9. Ulusal Kalkınma Plânı-Bölge Plânı Bütünlüğü Esası Getirilmelidir :

Geri kalmış bölgeler için yapılacak "Bölge plânları" uygulanacak özel politikalar ve projeler Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânının entegre bir parçası olmalıdır.

10. Bölgesel Plânlama-Uygulama Bütünlüğü Sağlanmalıdır :

Bütün bu ilkeler ulusal kalkınma plânı çerçevesi içinde yer alacak bir bölgesel plânlama-uygulama örgütlenmesi yoluyla uygulamayı etkileyebilir. Bu örgütlenme geri kalmış bölgelerde büyük ölçekli somut projelerden yararlanarak ve bu uygulamalarla bütünleşerek gerçekleştirilmelidir.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında bu yönde bir uygulama olarak Aşağı Fırat Sulama Projesi gibi Güneydoğu Bölgesinin yapısını değiştirecek ölçekte büyük bir projeden hareketle bir bölge gelişme plânı ve uygulaması başlatılabilir. Sulama projesinin yapımının hızlandırılması, projenin bir "mühendislik projesinden" çok daha fazla boyutlar içeren "bir bölge gelişme plânı" na dönüştürülmesi ve bunun gerektirdiği örgütler bütününün kurulması, yukarıda sayılan ilkelerin tümü ile tutarlı bir uygulama olacaktır. Bu amaçla önce Devlet Plânlama Teşkilâtı Kalkınmada Öncelikli Yöreler Dairesinin koordinatörlüğünde Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığı ile Köy İşleri Bakanlığından oluşan ve diğer kuruluşların gerektiğinde katılacağı bir kurulun nasıl bir örgütlenmeye gidilmesi gerektiği konusunda bir araştırma yaparak buna göre sağlam bir örgütlenmeye gidilmesi uygun olacaktır.

Yine benzer bir uygulama Doğu Anadolu Bölgesinin en önemli kaynaklarından biri olan ve bugünkü işleyişiyle yeterince değerlendirilemeyen öncü sektör niteliğindeki hayvancılığın geliştirilmesi için yapılabilir. Devlet Plânlama Teşkilâtı Kalkınmada Öncelikli Yöreler Dairesinin koordinatörlüğünde ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile Köy İşleri Bakanlığının katılacağı bir kurulun hayvancılığın geliştirilmesi için gerekli önlemleri saptaması ve yeni bir örgütlenmeye gerek olup olmadığını araştırarak bir öneri hazırlaması uygun olacaktır.

11. Toprak ve Tarım Reformuna En Kısa Zamanda İşlerlik Kazandırılmalıdır :

Toprak ve Tarım Reformu Yasasının Anayasa Mahkemesi tarafından iptali ve yerine bugüne kadar bir yasa çıkarılmaması sonucu bu alanda bir boşluk doğmuş bulunmaktadır. Bu boşluğun bir an önce doldurulması özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bölgede 700 000 hektar alanın sulanmasını öngören Aşağı Fırat Sulama Projesi uygulamaya konulduğu bilinmektedir. Bu projenin "Bölge Gelişme Plânı" şekline dönüştürülmesinde ve uygulanmasında beklenen yararların elde edilebilmesi için toprak reformu uygulanmış olmalıdır. Böylece sulamanın da yardımıyla bölge tarımında büyük gelişmeler olabilecektir.

İşbu raporumuz, Genel Kurulun olurlarına arz edilmek üzere Yüce Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan	Başkanvekili	Sözcü
Tabii Üye	Amasya	Hakkâri
M. Şükran Özkaya	Macit Zeren	*Naci Cidal*
	İmzada bulunamadı	
Kâtip	Aydın	Afyonkarahisar
Erzurum	Metin Taş	Ahmet Karayiğit
Somut sonuçlar önerilmediği için söz hakkım saklıdır.	İmzada bulunamadı	İmzada bulunamadı
Hilmi Nalbantoğlu		
Antalya	Cumhurbaşkanınca S. Ü.	Erzurum
Şerafettin Paker	Metin Toker	Söz hakkım saklıdır.
	İmzada bulunamadı	*Lûtfi Doğan*
Kahramanmaraş		Kars
Rıza Akgün		*Muzaffer Şâmiloğlu*

NOT :

Komisyonumuzun, araştırma önergesi doğrultusunda aşağıda yazılı kuruluşlardan topladığı bilgi ve belgeler ile bu bilgi ve belgelerin Devlet Plânlama Teşkilâtı Kalkınmada Öncelikli Yöreler Dairesi Uzmanları tarafından bilgisayarla yapılan dökümü sonucu hazırlanan rapor Cumhuriyet Senatosu arşivindedir.

1. Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı

2. Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

a) Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü

b) T. Şeker Fabrikaları Genel Müdürlüğü

c) Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğü

3. Ticaret Bakanlığı

4. Maliye Bakanlığı

5. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

T. Çimento Sanayii TAŞ Genel Müdürlüğü

6. Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığı

a) Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

b) Maden Tetkik Arama Enstitüsü Genel Direktörlüğü

c) Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Direktörlüğü

d) Türkiye Elektrik Kurumu Gn. Md.

7. İmar ve İskân Bakanlığı

8. Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı

9. Bayındırlık Bakanlığı

Karayolları Genel Müdürlüğü

10. Ulaştırma Bakanlığı

Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü

11. Türkiye Bankalar Birliği

12. T.C. Ziraat Bankası Gn. Md.

13. T. Emlâk Kredi Bankası Gn. Md.

14. T. Halk Bankası Gn. Md.

15. Sınaî Kalkınma Bankası Gn. Md.

16. İller Bankası Gn. Md.

17. *Devlet Yatırım Bankası*

18. Yapı ve Kredi Bankası Gn. Md.

19. T. Vakıflar Bankası Gn. Md.

20. Türkiye İş Bankası Gn. Md.

21. T. Garanti Bankası Gn. Md.

22. Şekerbank Gn. Md.

23. Türk Ticaret Bankası Gn. Md.

24. Akbank Gn. Md.

25. Türk Sanayi ve İş Adamları Derneği

26. Türkiye Kalkınma Vakfı

27. Etibank Gn. Md.

28. Gençlik ve Spor Bakanlığı

29. Sosyal Güvenlik Bakanlığı

30. İçişleri Bakanlığı-Mahallî İdareler Gn. Md.

31. Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğü

32. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanlığı

7. Araştırma Raporu, son olarak 27.12.1979 birleşiminde ele alınmış ancak rapor üzerinde söz isteyen olmadığından, Başkan, işlemin tamamlandığını duyurmuştur. (*)

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C.44-S.426

6 KAMU İKTİSADÎ TEŞEBBÜSLERİ ÜZERİNDEKİ DENETİMİN ETKİNLİĞİ, MAHİYET ŞÜMULU HAKKINDA

Önerge Sahibi :
Mehmet ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye)

Önergenin Görüşüldüğü Birleşimler :
13 Aralık 1977
6 Mart 1978

Raporun Görüşüldüğü Birleşim :
22 Şubat 1979

1. – Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kamu İktisadî Teşebbüsleri üzerindeki denetimin etkinliği, mahiyet ve şümulü hakkında Senato Araştırması isteyen önergesi. (10/77) (*)

BAŞKAN – Bir araştırma önergesi vardır, okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Millî ekonomimizde çok önemli bir yeri olan Kamu İktisadî Teşebbüslerinin teknik denetimi Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca yapılmaktadır. Bu Kurulca hazırlanan raporlar 12.5.1964 gün ve 468 sayılı Kanun ile bu Kanun değiştiren 15.8.1977 gün ve 2102 sayılı Kanun gereğince Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonuna sunulmaktadır.

468 sayılı Kanuna göre Karma Komisyonca hazırlanan raporlar, önce Cumhuriyet Senatosunda, daha sonra Millet Meclisinde görüşülmekte iken, 2102 sayılı Kanun bu usulü kaldırmış, yerine Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Karma Komisyonunda uygulanan usulü benimsemiştir. Buna göre, Karma Komisyon raporları Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün üyelerine dağıtılmakta; dağıtım tarihinden itibaren 30 gün içinde siyasî parti gruplarından, Türkiye Büyük Millet Meclisinin en az 10 üyesinden veya Hükümetten bir itiraz vaki olmazsa raporun kesinleştiği kabul edilmektedir.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 34-S. 311:313

Açıkça görülmektedir ki, Kamu İktisadî Teşebbüslerinin denetiminde ağırlık noktası Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulundadır. Karma Komisyonun tüm üyeleri siyasî kişilerdir. Bir işletmenin denetimi için yeterli bilgi, tecrübe ve mesleklere sahip bulunmaları zarurî değildir. Kaldı ki, Karma Komisyon müzakerelerini Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu raporları üzerinde yapmaktadır. Bu bakımdan da Karma Komisyondan teknik bir denetim beklenemez. Bu Komisyonca yapılmakta olan denetim esasen teknik değil, siyasidir.

Bu durumda Kamu İktisadî Teşebbüslerinin Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca kullanılan denetim metodları, denetimin mahiyet ve şümulü önem kazanmaktadır.

Bir işletmenin denetimi elbette sadece işlemlerin ve harcamaların mevcut mevzuata uygun olup olmadığını arayan, malî ve cezaî sorumlulukları tespit eden bir faaliyet değildir. Söz konusu olan denetim, bir işletmenin en az rasyonellik, verimlilik ve kârlılık bakımından sürekli olarak incelenmesini, bunları etkileyen unsurların tespitini, sonuçlarının değerlendirilmesini, olumlu etkenlerin geliştirilmesini, olumsuzların asgarîye indirilmesi için alınması gerekli tedbirlerin ortaya konulmasını ihtiva eder.

Etkili bir denetim, işletmenin verimini ölçer, çalışanları daha iyiye doğru teşvik eder, yönetim ve işletme usullerindeki boşlukları ve aksaklıkları ortaya çıkarır, üretimde üstün standartlar sağlar.

Kanunlarımız, Kamu İktisadî Teşebbüslerinin çağdaş işletmecilik ilkelerine göre çalışıp çalışmadıklarının sürekli olarak denetlenmesini, maliyet ve hesaplarının emsal kurumlardakilerle kıyaslanmasını, sonuçların analitik bir değerlendirmeye tâbi tutulmasını öngörmüştür. Bu kanunların ve edinilen tecrübelerin ışığı altında hazırlanmış bulunan Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Denetleme Kılavuzu, yapılması gerekli denetimi, teftiş, kontrol, revizyon ve gözetim gibi isimler altında yapılan diğer murakabe biçimlerinden ayırmış; iktisadî denetlemeyi mahiyet ve şümul bakımından şöyle tespit etmiştir :

– Denetlemenin geniş kapsamlı bir türü olan iktisadî denetleme ise; kuruluşların modern işletmecilik ilkelerine göre rasyonellik, verimlilik ve kârlılık yönlerinde sürekli olarak incelenmesini ve kuruluşların belirlenen hedeflere ulaşabilmesi için alınması gerekli tedbirleri göstermeyi amaçlar (Sayfa : 5)

Kılavuz, iktisadî denetleme için ilkeler de tespit etmiştir. Bu ilkelerden birkaçını buraya almakta faydalar vardır :

Raporlar, yalnızca görülenleri kâğıt üstüne döküp yansıtmakla kalmayıp, olan bitenlerin nedenlerini de arayıp, açığa vuracak ve bu arada, elde edilen sonuçları doğuran çeşitli etkenler arasındaki karşılıklı ilişki ve tepkileri dile getirecektir. (Sayfa : 9)

Yalnızca işlem ve harcamaların mevzuata uygunluğu, belgeler ve kayıtlar arasındaki aykırılıklar, malî ve cezaî sorumlulukların tespiti gibi nispeten dar sayılabilecek sınırlar içine sığması imkânsız bulunan iktisadî denetlemenin, kusur ve kusurluyu arayıp buluşu olmaktan ziyade, doğru yön verici, ışık tutucu vasfı ağır basar. (Sayfa : 6)

– Rapor ana çizgilerle söz konusu kuruluşun;

a) Ne olduğu,

b) Nasıl çalıştığı,

c) Ne sonuçlar elde ettiği,

d) Niçin o sonuçları aldığı,

e) Daha iyi sonuçlara ulaşılabilmesi için neler yapılabileceği soruları cevaplandırılacak hacimde düzenlenmelidir.(Sayfa : 11)

– Raporlar, yıllar yılı kalıplaşmış metinler halinde tekrar edilmekte olduğu izlemini bırakmayacak biçimde işlenmelidir. (Sayfa : 12)

Kamu İktisadî Teşebbüslerinin muhteva ve şümulü yukarıda belirtilen esaslara uygun olarak denetlendiğini iddia etmek çok zordur.

Gerçek şudur ki, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca işletmelerin genellikle sadece durumları tespit edilmekte, malî ve idarî işlemlerin mevzuata uygun olup olmadığı araştırılmakta, analitik bir değerlendirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Rasyonellik, verimlilik ve kârlılık unsurları, bunları etkiyeleyen faktörler dikkate alınmamaktadır. O kadar ki, raporlarda işletmelerin yıllık kâr ve zararları sadece rakam olarak ifade edilmekte, bunlar üzerinde değerlendirme yapmaktan kaçınılmaktadır.

Bu tutumun işletmeleri dinamizmden uzaklaştıracağı, özellikle yöneticilerde mevzuata uymakla yetinme alışkanlığı yaratacağı kuşkusuzdur. Kamu İktisadî Teşebbüslerinin asla tatminkâr olmayan bugünkü durumlarında, yetersiz ve yanlış denetimin çok büyük bir hissesi vardır. Bu kurumlar, özellikle, karar organları, personel idaresi, iç denetim, yönetim, plânlama, araştırma ve geliştirme, donatım bakımından çağa uygun metotlarla denetlenmedikçe, verimlilik ve kârlılık beklemek mümkün değildir.

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun Kamu İktisadî Teşebbüsleri üzerindeki denetimini bir taraftan yukarıda belirtilen kılavuza uygun hale getirme gayretleri içine girerken, öbür taraftan bu kılavuzu ilgili kurumlardan, özellikle üniversitelerimizden yardım görerek, analitik değerlendirmeye ve tedbirler önermeye ağırlık veren bir yönde geliştirilmesinde zaruret vardır.

Kamu İktisadî Teşebbüsleri üzerindeki denetimin etkinliği, mahiyet ve şümulü hakkında bilgi edinmek üzere Anayasanın 88 inci ve İçtüzüğün 133, 138 inci maddelerine göre Cumhuriyet Senatosu Araştırması açılmasını arz ederim.

Cumhuriyet Senatosu Üyesi

Mehmet Özgüneş

BAŞKAN – Gereği yapılacaktır.

2. – Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kamu İktisadî Teşebbüsleri üzerindeki denetimin etkinliği, mahiyet ve şümulü hakkında Senato Araştırması isteyen önergesi. (10/77) (*)

BAŞKAN – Sayın Özgüneş?.. Burada. Konuşacak mısınız Sayın Özgüneş, yoksa önergenizi mi okutayım?...

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Önergem okunsun kâfi Sayın Başkan.

BAŞKAN – Önergeyi takdim ediyorum :

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Millî ekonomimizde çok önemli bir yeri olan Kamu İktisadî Teşebbüslerinin teknik denetimi Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca yapılmaktadır. Bu Kurulca hazırlanan raporlar 12.5.1964 gün ve 468 sayılı Kanun ile bu Kanunu değiştiren 15.8.1977 gün ve 2102 sayılı Kanun gereğince Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonuna sunulmaktadır.

468 sayılı Kanuna göre Karma Komisyonca hazırlanan raporlar, önce Cumhuriyet Senatosunda, daha sonra Millet Meclisinde görüşülmekte iken, 2102 sayılı Kanun bu usulü kaldırmış, yerine Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Karma Komisyonunda uygulanan usulü benimsemiştir. Buna göre, Karma Komisyon raporları Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün üyelerine dağıtılmakta; dağıtım tarihinden itibaren 30 gün içinde siyasî parti gruplarından, Türkiye Büyük Millet Meclisinin en az 10 üyesinden veya Hükümetten bir itiraz vaki olmazsa raporun kesinleştiği kabul edilmektedir.

Açıkça görülmektedir ki, Kamu İktisadî Teşebbüslerinin denetiminde ağırlık noktası Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulundadır. Karma Komisyonun tüm üyeleri siyasî kişilerdir. Bir işletmenin denetimi için yeterli bilgi, tecrübe ve mesleklere sahip bulunmaları zarurî değildir. Kaldı ki, Karma Komisyon müzakerelerini Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu raporları üzerinde yapmaktadır. Bu bakımdan da Karma Komisyondan teknik bir denetim beklenemez. Bu Komisyonca yapılmakta olan denetim esasen teknik değil, siyasidir.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 37-S. 44:47

Bu durumda Kamu İktisadî Teşebbüslerinin Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca kullanılan denetim metodları, denetimin mahiyet ve şümulü önem kazanmaktadır.

Bir işletmenin denetimi elbette sadece işlemlerin ve harcamaların mevcut mevzuata uygun olup olmadığını arayan, malî ve cezaî sorumlulukları tespit eden bir faaliyet değildir. Söz konusu olan denetim, bir işletmenin en az rasyonellik, verimlilik ve kârlılık bakımından sürekli olarak incelenmesini, bunları etkileyen unsurların tespitini, sonuçlarının değerlendirilmesini, olumlu etkenlerin geliştirilmesini, olumsuzların asgarîye indirilmesi için alınması gerekli tedbirlerin ortaya konulmasını ihtiva eder.

Etkili bir denetim, işletmenin verimini ölçer, çalışanları daha iyiye doğru teşvik eder, yönetim ve işletme usullerindeki boşlukları ve aksaklıkları ortaya çıkarır, üretimde üstün standartlar sağlar.

Kanunlarımız, Kamu İktisadî Teşebbüslerinin çağdaş işletmecilik ilkelerine göre çalışıp çalışmadıklarını sürekli olarak denetlenmesini, maliyet ve hesaplarının emsal kurumdakilerle kıyaslanmasını, sonuçların analitik bir değerlendirmeye tâbi tutulmasını öngörmüştür. Bu kanunların ve edinilen tecrübelerin ışığı altında hazırlanmış bulunan Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Denetleme Kılavuzu, yapılması gerekli denetimi, teftiş, kontrol, revizyon ve gözetim gibi isimler altında yapılan diğer murakabe biçimlerinden ayırmış; iktisadî denetlemeyi mahiyet ve şümul bakımından şöyle tespit etmiştir :

– Denetlemenin geniş kapsamlı bir türü olan iktisadî denetleme ise; kuruluşların modern işletmecilik ilkelerine göre rasyonellik, verimlilik ve kârlılık yönlerinde sürekli olarak incelenmesini ve kuruluşların belirlenen hedeflere ulaşabilmesi için alınması gerekli tedbirleri göstermeyi amaçlar (Sayfa : 5)

Kılavuz, iktisadî denetleme için ilkeler de tespit etmiştir. Bu ilkelerden birkaçını buraya almakta faydalar vardır :

Raporlar, yalnızca görülenleri kâğıt üstüne döküp yansıtmakla kalmayıp, olan bitenlerin nedenlerini de arayıp, açığa vuracak ve bu arada, elde edilen sonuçları doğuran çeşitli etkenler arasındaki karşılıklı ilişki ve tepkileri dile getirecektir. (Sayfa : 9)

Yalnızca işlem ve harcamaların mevzuata uygunluğu, belgeler ve kayıtlar arasındaki aykırılıklar, malî ve cezaî sorumlulukların tespiti gibi nispeten dar sayılabilecek sınırlar içine sığması imkânsız bulunan iktisadî denetlemenin, kusur ve kusurluyu arayıp buluşu olmaktan ziyade, doğru yön verici, ışık tutucu vasfı ağır basar. (Sayfa : 6)

– Rapor ana çizgilerle söz konusu kuruluşun;

a) Ne olduğu,

b) Nasıl çalıştığı,

c) Ne sonuçlar elde ettiği,

d) Niçin o sonuçları aldığı,

e) Daha iyi sonuçlara ulaşılabilmesi için neler yapılabileceği soruları cevaplandıracak hacimde düzenlenmelidir.(Sayfa : 11)

– Raporlar, yıllar yılı kalıplaşmış metinler halinde tekrar edilmekte olduğu izlenimini bırakmayacak biçimde işlenmelidir. (Sayfa : 12)

Kamu İktisadî Teşebbüslerinin muhteva ve şümulü yukarıda belirtilen esaslara uygun olarak denetlendiğini iddia etmek çok zordur.

Gerçek şudur ki, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca işletmelerin genellikle sadece durumları tespit edilmekte, malî ve idarî işlemlerin mevzuata uygun olup olmadığı araştırılmakta, analitik bir değerlendirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Rasyonellik, verimlilik ve kârlılık unsurları, bunları etkileyen faktörler dikkate alınmamaktadır. O kadar ki, raporlarda işletmelerin yıllık kâr ve zararları sadece rakam olarak ifade edilmekte, bunlar üzerinde değerlendirme yapmaktan kaçınılmaktadır.

Bu tutumun işletmeleri dinamizmden uzaklaştıracağı, özellikle yöneticilerde mevzuata uymakla yetinme alışkanlığı yaratacağı kuşkusuzdur. Kamu İktisadî Teşebbüslerinin asla tatminkâr olmayan bugünkü durumlarında, yetersiz ve yanlış denetimin çok büyük bir hissesi vardır. Bu kurumlar, özellikle, karar organları, personel idaresi, iç denetim, yönetim, plânlama, araştırma ve geliştirme, donatım bakımından çağa uygun metotlarla denetlenmedikçe, verimlilik ve kârlılık beklemek mümkün değildir.

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun Kamu İktisadî Teşebbüsleri üzerindeki denetimini bir taraftan yukarıda belirtilen kılavuza uygun hale getirme gayretleri içine girerken, öbür taraftan bu kılavuzu ilgili kurumlardan, özellikle üniversitelerimizden yardım görerek, analitik değerlendirmeye ve tedbirler önermeye ağırlık veren bir yönde geliştirilmesinde zaruret vardır.

Kamu İktisadî Teşebbüsleri üzerindeki denetimin etkinliği, mahiyet ve şümulü hakkında bilgi edinmek üzere Anayasanın 88 inci ve İçtüzüğün 133, 138 inci maddelerine göre Cumhuriyet Senatosu Araştırması açılmasını arz ederim.

Cumhuriyet Senatosu Üyesi

Mehmet Özgüneş

BAŞKAN – Sayın Özgüneş, ilave edeceğiniz hususlar var mı?.. Konuşacak mısınız?...

MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Hayır konuşmayacağım.

BAŞKAN – Konuşmayacaksınız.

FERİD MELEN (Van) – Usul hakkında.

BAŞKAN – Usul hakkında, Sayın Melen buyurun efendim.

FERİD MELEN (Van) – Sayın Başkan, değerli üyeler;

Konuşulan konu çok önemli bir konudur. Bu konu hakkında oy verebilmek için ve bir kanaata varabilmek için, şahsen Hükümetin bu hususta görüşünü öğrenmeye ihtiyaç görüyorum. Sanıyorum ki, başka arkadaşlar da bu ihtiyacı duyacaklardır.

Hükümet, Meclis çalışmalarına demokratik bir rejimde katılmaya mecburdur ve Başkanlığımızın da Hükümeti buraya getirmek vazifesidir. Olabilir, bazı Bakanlar görevlerini ihmal edebilirler, gönülden gelmeyebilirler; ama başka teşebbüsler yapmak lâzımdır. Filvaki Senatomuz bir karara varmıştır; ama ben bu kararı pek yerinde görmüyorum, başka teşebbüsler yapmak lâzımdır. Pekâla Senato Başkanlığı Başbakanın dikkatini çekebilir. Bakanların bu mevzuları konuşurken Senatoda Mecliste bulunmasını isteyebilir. Hükümetin buna karşı geleceğini, mukavemet edeceğini de sanmıyorum; yani vazifeleri kendilerine hatırlatıldığı takdirde behemehal buraya gelirler. Gelmedikleri takdirde de bana göre bir müeyyide tatbiki imkânı da vardır. Meclis soruşturması açılabilir bir Bakan hakkında, "Vazifesini yapmıyor ve Meclis çalışmalarını kolaylaştırmıyor." diye.

Hatta bir aralık ben bunu Sayın Senato Başkanıyla da konuşmuştum. Hükümeti zorlamak, buraya getirtmek mümkündür. Bu imkân varken, Hükümetsiz olarak çok önemli meseleleri oturup burada konuşmak demokratik bir anlayışa uymaz sanıyorum ki Anayasamızın espirisine de uymayan bir tatbikat olur.

Ben Umum Müdürdüm o zaman; tek parti dönemini de hatırlıyorum. Tek parti döneminde Hükümetin bulunmadığı zamanlar olmuştur ve Meclis Başkanı o tarihte dahi, "Hükümet gelecektir bu mevzuları sonra konuşacağız; celseyi tatil ediyorum." demiştir.

Bence Başkanlık Divanı bunları yaptıktan sonra Hükümet gelmezse, o vakit başka tedbirler düşünmeli; ama Hükümetin bulunmasına ihtiyaç görülen her mevzuda behemehal buraya Hükümeti getirmelidir. Başka türlü bir tatbikat yürütüldüğü takdirde, sanıyorum ki, Anayasa rejimimiz, demokratik rejimimiz bundan büyük zede alır. Hükümet kendi başına başka bir istikamette çalışır ve Meclis de kendi başına başka bir istikamet tutabilir. Halbuki, demokratik rejimde bu iki gücün beraber çalışması lâzımdır ve dünyanın her yerinde beraber çalışır.

Kaldı ki, bu Hükümetin murakabeden kaçmak isteyeceğini de sanmıyorum. Yıllarca muhalefet döneminde bunun üzerinde ısrarla durmuş insanlardır. Bu anda bundan kaçacaklarını sanmıyorum. Yetişir ki, biz bize düşen vazifeyi yapalım.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Sayın Melen, usul hakkında bir teklifte bulunmuşlardır. Tüzüğümüz zaten Hükümetin dinlenmesini amirdir. Ancak, uzun tecrübelerden sonra almış olduğu eski bir karardan bahsettim ben. O karara göre muamele icra ettim; ama usul hakkında bir tekliftir. Bu teklifi yeniden Yüksek Heyetin oylarına arz etmek durumundayım.

Sayın Melen'in teklifi şudur : "Tüzüğümüz gereğince mühim konular üzerine verilmiş olan araştırma önergelerinde Hükümetin de fikrinin alınması mutlaka lâzımdır. Alınmış olan bir karar olmasına rağmen bu yola gidilmesinde fayda vardır." derler ve bu hususu teklif ederler. Ben oylarınıza arz ediyorum...

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkan, Sayın Melen'in teklifi bu konuya mahsus olarak mı efendim?

FERİD MELEN (Van) – Hayır efendim.

BAŞKAN – Hayır efendim. Tüzüğümüzü müsaade buyurun okuyayım efendim.

İçtüzüğümüzün 135 inci maddesinde şöyle denmektedir : "Cumhuriyet Senatosu araştırmasına ait görüşmede; önce önergeyi verenler, sonra Hükümet adına konuşacak Bakan dinlenir. Neticede, araştırma komisyonu kurulup kurulmamasına işarî oyla karar verilir."

Şimdi, esas Tüzüğümüz hükmü budur, yani Hükümetin dinlenmesi bu maddeye göre lüzumludur. Ancak, Yüksek Heyet bir karar almıştır; "Bakanlar bulunmuyor" diye o günün şartları içerisinde ve o karara bütün Umumî Heyet üyeleri oy kullandılar; ama o günün şartları içerisinde, Bakanlar bulunmuyor idi ve Bakanların bulunması temin edilemediği için böyle bir karar aldılar ve "Bakanlar dinlenmese de komisyonun kurulmasına Yüksek Heyet karar verebilir." dediler ve o yolda bir karar alındı.

Şimdi, Sayın Melen, "Tüzük hükmünün aynen tatbikinde fayda vardır." teklifini tekrarlarlar.

Bunun yanında aydınlatıcı bir malûmat da arz edeyim :

İçtüzüğün 134 ve 135 inci maddeleri uyarınca, Genel Kurula sunulmasını müteakip ikinci birleşim gündemine alınan araştırma önergelerinin görüşülmesinde ilgili Bakan bulunmazsa, önerge sahibinin konuşmasından sonra, önerge oylanır. 138 inci maddeye göre, hazırlanan araştırma komisyonu raporunun görüşül-

mesinde de Bakanların bulunmaması halinde, komisyon raporu üzerinde görüşme açılır.

Danışma Kurulunun 30.1.1975 tarihli 4 No. lu kararı, Genel Kurulun 25.3.1975 tarihli 44 üncü Birleşiminde kabul edilmiştir; yani Danışma Kurulu kararı olarak Yüksek Heyetin tasdikine sunulmuş bir karardır tatbik etmekte olduğumuz karar.

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Söz istiyorum.

BAŞKAN – Evet, buyurun.

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Aksi görüş için söz istiyorum.

BAŞKAN – Teklifin aleyhinde, buyurun efendim.

Usul hakkındaki tekliflerin lehinde, aleyhinde birer sayın üyeye 10'ar dakika söz verilir.

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkan, Sayın Senatörler;

Bir raslantı diyebilirsiniz, konuyla yakından ilgisi olan bir üyeyim. Bir defa Danışma Kurulunun Sayın Başkanlıkça açıklanan kararının alındığı toPlântılarda oy kullanmış bulunuyorum. Neden alındığı noktasında, o günün görüşmeleri gayet iyi hatırlıyorum.

İkincisi, Hükümetin buraya gelmemesinden ve parlamenterlerin denetim görevlerini yapmasını gelmemek suretiyle engellemesinden öteden beri şikâyetçi olan bir arkadaşınızım, bir üyeyim.

Bendeniz 1973 yılında buraya geldim, 15 gün sonra yazılı soru önergesi verdim. Sanıyorum ki, 1 500 gün oldu, cevap almış değilim. Yazılı soru önergem var, üç yılı geçti cevap almış değilim.

Şu gündemde biraz evvel adım okundu, maalesef burada bulunamadım, üç tane araştırma önergem var. Türk politikasının sanıyorum ki, son yıllarını çok yakından ilgilendiren tartışma konularıyla ilgili.

Birisi, plânsız, programsız yatırımlar yapıldığı yolundaki iddialar ne ölçüde doğrudur? Bunu Cumhuriyet Senatosu araştırsın.

Birisi, 36 yurttaşımızın Taksim Meydanında ölmelerine mincer olan olayda, sağın söylediği gibi sol mu suçludur?.. Solun söylediği gibi sağ mı suçludur?.. Bu mesele üzerinde Cumhuriyet Senatosu, tartışmaları kesecek bir araştırma yapsın.

Başkaları da var; ama ben ısrar ediyorum ki, Hükümet gelsin izahat versin ve ben çıkıp gidiyorum veya başka arkadaşlarımızın yaptıkları gibi, Hükümet bulun-

madan bu önergelerin görüşmesine rıza göstermiyorum. Fakat, eğer bugün biraz önce burada huzurunuzda konuştuktan sonra dışarı çıkmak ihtiyacım olmasaydı, rıza gösterecektim. Çünkü dönem bitiyor, bir parlamenterin dönemi bitiyor, 6 yıl burada dönem, verdiği bir önergeyi sonuçlandırmak mümkün olmuyor. Bu İçtüzük maddesi bugünkü şekliyle uygulandığı sürece, daha doğrusu İçtüzük maddesi Danışma Kurulu kararının aksine uygulandığı sürece, burada parlamenterin görev yapma imkânı fiilen, belki de yaptığı fiilden dolayı, suçlu olan, ceza hukuku yönünden suçlu olan icra üyesi, Bakan tarafından önleniyor. Bu Bakanlara bu hakkı vermemek lâzım. Sayın Melen'in üzerinde durduğu konuyla yine bir yönüyle ilgiliyim.

1967 yılından beri Kamu İktisadî Teşebbüslerinin denetimi maalesef Genel Kurullarımızdan geçmemiştir. 1974 yılı sonuna göre denetlenen kuruluşlarla ilgili raporlar duruyor. İbra edilenler, edilmeyenler var, yüz milyonlarca lirayı vermişiz. Meselâ, komisyonun 1974 yılı çalışmalarında tespit ettiği suiistimaller var kayırmalar var; ama bunu Genel Kurula getirip konuşamıyoruz; yani konu çok önemli.

Sayın Melen, lütfedip katılırlarsa, bu konuya mahsus olmak üzere istedikleri gibi bir karar alalım; ama Cumhuriyet Senatosunun denetim hakkını Bakanların fiilen önlemeleri olanağını kendilerine vermeyelim.

Onun için söz aldım, teşekkür ederim, saygılar sunarım.

BAŞKAN – Muhterem arkadaşlarım;

Bir usul teklifidir diye müzakere açtım, ancak sonradan muttali olduğum Danışma Kurulu raporu üzerine alınmış bir karar olduğu için, bu teklifi burada muameleye koymadan Danışma Kuruluna tekrar götürüp, onun kararını Yüksek Heyete tekrar arz etmek üzere, şimdiye kadar takip edilen usul aynen takip edilecektir.

Şimdi, Sayın Özgüneş "Önergelerine ilave edecekleri bir husus olmadığını" beyan etmişlerdir. Önerge, Araştırma Komisyonu kurulup kurulmaması hususuyla ilgilidir. Araştırma Komisyonu kurulması hususunu oylarınıza arz ediyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Kurulması biraz evvel kabul edilmiş bulunan Araştırma Komisyonu ile ilgili olarak tespit edilmiş bulunan hususları tekrarlıyorum . 15 üyeden teşekkür edecektir, (2) ay görev süresi olacaktır ve gerektiğinde Ankara dışında vazife görecektir. Bu hususları oylarınıza arz ediyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

3. Kamu İktisadî Teşebbüsleri Üzerindeki Denetimin Mahiyet-Şümul ve Etkinliği Hakkında Kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu Raporu. (10/77) (*)

KAMU İKTİSADÎ TEŞEBBÜSLERİ ÜZERİNDEKİ DENETİMİN MAHİYET-ŞÜMUL VE ETKİNLİĞİ HAKKINDA ARAŞTIRMA KOMİSYONU RAPORU (10/77)

Araştırma Komisyonu Raporu

Cumhuriyet Senatosu
Araştırma Komisyonu *30.6.1978*
Esas No. : 10/77-6063-13699
Karar No. : 4

Cumhuriyet Senatosu Yüksek Başkanlığına

Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in Kamu İktisadî Teşebbüsleri üzerindeki denetimin mahiyet, şümul ve etkinliği hakkında Anayasanın 88 ve Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 133-138 inci maddeleri gereğince, kurulan Araştırma Komisyonumuz görevini süresi içinde bitirmiş ve bu hususlaki raporunu tanzim etmiş bulunmaktadır.

Söz konusu rapor Genel Kurula sunulmak üzere ilişikte takdim olunmuştur.

Saygılarımla.

Dr. Ergün Ertem
Ankara Senatörü
Araştırma Komisyonu Başkanı

KAMU İKTİSADÎ TEŞEBBÜSLERİ ÜZERİNDEKİ DENETİMİN MAHİYETİ, ŞÜMULÜ VE ETKİNLİĞİ HAKKINDA ARAŞTIRMA KOMİSYONU RAPORU

1. GİRİŞ

Cumhuriyet Senatosu Üyesi Mehmet Özgüneş'in Kamu İktisadî Teşebbüsleri üzerindeki denetimin mahiyeti, şümulü ve etkinliği hakkında bilgi edinmek üzere Senato araştırması isteyen 29 Kasım 1977 tarihli önergesi Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 21 Mart 1978 günkü birleşiminde müzakere edilerek kabul edilmiş, 15 üyeden oluşan bir Araştırma Komisyonu kurulması kararlaştırılmıştır.

EK : 1 (Araştırma önergesi)

28 Mart 1978 günü ilk toPlântısını yapan komisyonumuz başkanlık divanını seçmiş ve konunun önce bir alt komisyonda incelenmesine karar vermiştir. 8 üye-

den oluşan alt komisyon önce bir araştırma plânı ve araştırma programı hazırlamış, araştırma plânını tüm ilgililere göndererek yazılı görüşlerini almış, ayrıca gerekli gördüğü temsilcileri veya yetkilileri dinlemiştir. Bundan sonra konu ile ilgili olarak elde edilebilen tüm araştırma ve yayınlar incelenmiş, bunlardan alıntılar yapılmış ve geniş ölçüde faydalanılmıştır.

EK : 2 (Araştırma plânı)

Alt komisyonca hazırlanan rapor taslağı Komisyonumuzda müzakere edilmiş, kabul edilen şekli ile Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına sunulmasına karar verilmiştir.

2. KAMU İKTİSADÎ TEŞEBBÜSLERİNİN TANIMI, HUKUKÎ DURUMU VE ISLAH GAYRETLERİ.

Devletin fonksiyonları üzerindeki anlayış çağımıza dek büyük aşamalar geçirmiştir. Sadece iç ve dış güvenliği sağlayan, adalet işlerini düzenleyen devlet anlayışı epeyce gerilerde kalmıştır. Çağın devleti yukarıda belirtilen görevlerden başka sosyal ve ekonomik hayatın düzenlenmesini ve geliştirilmesini etkilemekte, müdahalelerde bulunmaktadır. Kamu teşebbüsleri devletin bu fonksiyonu için çok etkili bir araçtır.

Devletin ekonomik girişimleri Osmanlı İmparatorluğu zamanında başlamıştır. Özellikle Ordunun ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan bu girişimler arasında Beykoz Teçhizatı Askeriye Fabrikasını (1810), Feshane ve İzmit Çuha Fabrikalarını (1835), Bakırköy Bez Fabrikasını (1845), Yıldız Porselen Fabrikasını (1892), Fevaidi Osmaniye adlı Deniz Yolu İşletmesini (1843), Kuşçuk Memleket Sandığını (1863), Menafi Sandıklarını (1882) ve nihayet Ziraat Bankasını (1888) sayabiliriz.

Cumhuriyetin ilk yıllarında devlet girişimleri yanında özel girişimlere de önem verilmiş, bu sektör vergi ve gümrük muaflıkları ile geniş ölçüde desteklenmiştir. Ancak bu girişimler kendilerinden bekleneni verememişlerdir. Bu durumda Devletin altyapı tesisleri kurması, özel teşebbüsün başarılı olamadığı alanlara el atması zorunlu hale gelmiştir. 1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankasının kurulması ile başlayan kamu girişimleri büyük bir hızla ilerlemiştir. Bugün enerji, imalât sanayii, madencilik, bankacılık, ulaştırma, haberleşme, ticaret ve benzeri alanlarda yüzlerce kuruluş 600 milyar liraya yükselen varlığı ile ekonomimize büyük katkılarda bulunmaktadır.

Teşebbüs deyimi, kâr ya da diğer biçimlerde yarar sağlamak amacı ile bedel karşılığında satmak üzere mal veya hizmet üretmek veya fonlar sağlamak için kurulan hukukî ve malî kişiliğe sahip devamlı nitelikteki örgütler olarak tanımlanmaktadır.

Kamu girişimleri ise, sermayesinin tamamına ya da yarısından fazlasına sahip olarak veya başka yollarla Devletin ya da diğer kamu tüzelkişilerinin veya her ikisinin, yönetimine, yönetim kurulları aracılığı ile hâkim olduğu girişimler olarak tanımlanabilir.

Bu arada kamu iktisadî teşebbüsleri ile iktisadî devlet teşekkülleri deyimlerini de açıklamakta fayda vardır.

Kamu İktisadî Teşebbüsleri 468 sayılı Kanunun 4 üncü maddesine (Ödenmiş sermayesinin yarısından fazlası kamu tüzelkişiliğince sağlanmış olan kurumlar ile bu kurumların ödenmiş sermayesinin yarısından fazlasını sağlamış oldukları diğer kurumlar ve yukarıda sayılanlardan olmamakla beraber, kendilerine bazı kamu yetkisi ve görevleri verilmiş olup galip vasıfları bu kamu hizmetlerini yürütmek olan ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından olmayan özel kanunlara tâbi kurumlar ile İller Bankası) olarak tanımlanmıştır.

İktisadî Devlet Teşekküleri ise, 440 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre şöyle ifade edilmiştir : (Sermayesinin yarısından fazlası tek başına veya birlikte Devlete-genel ve katma bütçeli idarelere- ve kamu iktisadî devlet teşebbüslerine ait olup, iktisadî alanda ticarî esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan ve kuruluş kanunlarında bu kanuna tâbi olacakları belirtilen teşekküllerdir.)

Bu tanımlardan anlaşılacağı gibi, kamu iktisadî teşebbüsleri deyimi daha şümullüdür. Her İktisadî Devlet Teşekkülü bir kamu iktisadî teşebbüsü olduğu halde her kamu iktisadî teşebbüsü bir İktisadî Devlet Teşekkülü değildir.

Kamu girişimleri, genel ve katma bütçe içinde yönetilen teşebbüsler, 468 sayılı Kanuna tâbi teşebbüsler ve bu iki statü dışında kalan teşebbüsler olmak üzere başlıca üçe ayrılabilir. 468 sayılı Kanuna tâbi teşebbüsler de, 440 sayılı Kanuna tâbi olanlar, 23 sayılı Kanuna tâbi olanlar, özel yasaları olanlar, Türk Ticaret Kanununa tâbi olanlar olmak üzere dört bölümde toPlânabilir.

Görüldüğü gibi, kamu iktisadî teşebbüsleri çok farklı statülere tâbidir. Bu farklılıklar uygulamada büyük güçlüklerin doğmasına sebep olmaktadır.

Kamu iktisadî teşebbüslerinin kuruluş kanunlarında, genellikle aksine hüküm bulunmadığı hallerde özel hukuk hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Bu sebeple teşebbüsler üçüncü şahıslara karşı bir özel hukuk tüzelkişisi olarak çalışmaktadır. Kamu İktisadî Teşebbüslerinde, teşebbüsün sahibi kamu kişisi olduğundan, bu kişilerle teşebbüs arasındaki ilişkiler kamu hukuku ilkelerine göre düzenlenmektedir. Teşebbüsün organlarında çalışanların seçim ya da atanması teşebbüsün kamu organlarına karşı yükümlülükleri, TBMM'nin, Hükümetin ve ilgili Bakanların teşebbüsler üzerindeki yetkileri kamu hukuku alanına girmektedir. Kamu İktisadî Teşebbüslerinin (KİT) iç çalışmaları bir yasayla düzenlendiği tak-

dirde bu alanlar da kamu hukuku kapsamına girer. Ancak yetkili organların üçüncü kişilerle olan ilişkileri özel hukuk alanına dahildir. Teşebbüslerin hizmetlileri ile ilişkileri uygulanan personel rejimine bağlıdır. Personel rejimi kanunla düzenlendiği takdirde kamu hukukuna, genel hizmet yasalarına tâbi tutulduğu takdirde özel hukuk alanına girer. Genel uygulama işçilerin genel rejime tâbi olması biçimindedir.

Anayasamızın 126 ncı maddesi kamu iktisadî teşebbüslerini kamu tüzelkişisi olarak kabul etmiştir. Bu hüküm teşebbüslerin üçüncü kişilerle olan ilişkilerinin özel hukuk alanında yürütülmesini engellemez. Nitekim 440 sayılı Kanunda ve teşebbüslerin kuruluş kanunlarında bu husus açıkça belirtilmiştir.

Kamu teşebbüslerinin sayısının gittikçe artması ve ekonomimizdeki yerlerinin büyük bir önem kazanması, bunların yönetim ve denetimlerinde benzer esasların uygulanmasını, aralarında koordinasyon sağlanmasını zorunlu kılmış, bu zorunluluğu karşılamak üzere 4 Temmuz 1938'de 3460 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Kanun, teşebbüslere tüzelkişilik ve kanunlar çerçevesinde idarî ve malî özerklik tanımıştır. Teşebbüsler çalışma alanlarına göre ayrı ayrı Bakanlıklara bağlanmıştır. Bir ara tüm teşebbüsler İşletmeler Bakanlığı adıyla kurulan Bakanlığa bağlanmışsa da, bu uygulama kısa bir süre sonra terk edilmiştir. Eski uygulama biçimine dönülmüştür. Bakanlıklara teşebbüsler üzerinde geniş kontrol, gözetim ve denetim yetkisi verilmiştir. Bu dönemde Bakanlıkların teşebbüslere müdaheleleri genellikle kanunda belirtilen sınırları aşmıştır.

3460 sayılı Kanun KİT'lerin denetimi için Başbakanlığa bağlı (Umumî Murakabe Heyeti) ni kurmuştur. Bu heyetçe hazırlanan raporlar (Umumî Heyet) adıyla kurulan bir kurula sunulmakta ve burada nihaî karara bağlanmakta idi.

Ekonomimizde büyük bir yeri olan KİT'ler, 3460 sayılı Kanunun getirdiği esaslarla gereği gibi yönetilip denetlenememiştir.

20 Temmuz 1960'da çıkarılan 23 sayılı Kanunla 3460 sayılı Kanunun bazı hükümleri değiştirilmiş, yönetim kurulları kaldırılarak görevleri müdürler kuruluna devredilmiş, Umumî Murakabe Heyeti, Yüksek Denetleme Kurulu adıyla TBMM Başkanlığına bağlanmış, Umumî Heyet kaldırılmıştır.

KİT'leri ıslah çalışmaları 23 sayılı Kanundan sonra da devam etmiş, teşebbüslerin her bakımdan incelenmesini, alınması gerekli tedbirlerin saptanmasını sağlamak üzere 6 Aralık 1960'da 154 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Bu Kanunun sağladığı imkânlarla yerli ve yabancı uzmanlar tarafından (Kamu İktisadî Teşebbüslerine Ait Genel Rapor) ve (Kamu İktisadî Teşebbüslerine Ait Özel Raporlar) adlı raporlar hazırlanmış, alınması gerekli tedbirler açıklanmıştır.

Bu raporlardan da faydalanılarak 21 Mart 1964'te 440 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Bu kanunun 3460 sayılı Kanunda yer alan ilkeleri korumakla birlikte, kapsam genişletilmiş, sermayesinin yarısından fazlası tek başına veya birlikte Devlete ya da KİT'lere ait olan teşebbüsler de kanun kapsamına alınmıştır. Kanun, kapsam genişletmekle kalmamış, iştiraklerin yönetimini düzenlemiş, teşebbüslerin plân hedeflerine uyacak bir biçimde yönetim ve gözetimi ile ilgili yeni esaslar getirmiştir.

Anayasamızın 127 nci maddesi, KİT'lerin TBMM'ce denetlenmesinin kanunla düzenleneceğini hükme bağladığından bu emri yerine getirmek üzere 22 Mayıs 1964'te 468 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Bu kanunla Yüksek Denetleme Kurulu yeniden Başbakanlığa bağlanmış, yasama organının KİT'ler üzerindeki denetimi düzenlenmiştir.

KİT'lerin yönetiminde ve denetiminde büyük ümitler bağlanan 440 ve 468 sayılı Kanunlar da, teşebbüslere ait kuruluş kanunlarının çıkarılmaması, teknik denetimde büyük bir yeri olan Yüksek Denetleme Kurulunun etkin bir denetim yapmasına imkân verecek bir kuruluş kanununa kavuşturulmaması, KİT'ler üzerindeki aşırı siyasî müdehaleler, bu kuruluşlara sosyal ve ekonomik sıkıntıların yükünü çekecek kuruluşlar olarak bakılması sebebiyle beklenilenleri verememiş, ıslahat için yeni araştırmalar ve incelemeler sürdürülmüştür.

440 sayılı Kanunun geçici 1 nci maddesi ile kurulan (İktisadî Devlet Teşebbüslerini Yeniden Düzenleme Komisyonu) tarafından, Hükümet ve teşebbüslerle gereği gibi işbirliği yapılmadan hazırlanan raporlar bugüne kadar uygulanamamıştır. Bu komisyon, çalışmalarını dört yıl kadar sürdürdükten sonra lağvedilmiş, reform çalışmalarının sürekli bir iş olduğu gerekçesi ile komisyonun görevleri Devlet Plânlama Teşkilâtı (DPT) nda kurulan bir birime devredilmiştir. Bu birim de yeteri kadar etkili olmayan çalışmalarını sürdürmektedir.

2 Mayıs 1971 gün ve 7/2361 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile KİT'lerle ilgili reformları gerçekleştirmek, bunların modern işletmecilik esaslarına göre siyasî baskılardan uzak bir biçimde kârlılık ve verimlilik ilkelerine göre çalışmalarına imkân verecek etkin bir ekonomik ve malî denetim altına alınmalarını sağlayacak bir sistem geliştirmek üzere Başbakanlığa bağlı yedi kişilik bir KİT'ler Reform Komisyonu kurulmuştur. Komisyon kısa süren çalışmaları sonunda, kamu teşebbüslerinde yeniden örgütlenme çalışmalarını, yönetimde kompüter ve sistem analizi yönteminin uygulanması için gerekli çalışmaları başlatmış, kamu teşebbüsleri için personel rejimi taslağı hazırlamış, tek düzen muhasebe sisteminin yürürlüğe konulmasını sağlamış, KİT'ler için tek holding sistemini önermiştir. Ancak 1 inci Erim Hükümetinin istifasından sonra çalışmalar sürdürülememiştir.

Bundan sonra KİT'ler için yeni sistem arama çalışmaları DPT içinde sürdürülmüş, 1 Aralık 1972 günlü Resmî Gazetede (KİT'ler Reform Stratejisi) adı ile bir belge yayınlanmıştır. Bu belgedeki ilkeler esas alınarak 440 sayılı Kanunda değişiklikler yapılmasını öngören tasarı TBMM'ye sunulmuştur. Bu tasarı da 1974 seçimleri sebebiyle kanunlaşamamıştır.

468 sayılı Kanunun getirdiği denetim usulü, denetimden beklenen sonuçların çok geç alınması ve meclislerde zaman israfına sebep olması dolayısıyla 15 Ağustos 1977'de çıkarılan 2102 sayılı Kanunla değiştirilmiş, TBMM Dilekçe Karma Komisyonunda uygulanan usul benimsenmiştir. İleride açıklanacağı gibi KİT'ler etkili bir denetime bu kanunla da kavuşturulamamıştır.

3. KAMU İKTİSADÎ TEŞEBBÜSLERİNİN DENETİMİ.

a) Tarihçe.

Yukarıda belirtildiği gibi, yurdumuzda KİT'lerin merkezî bir kuruluş aracılığı ile denetimi 1938'de çıkarılan 3460 sayılı Kanunla başlamıştır. Bu kanuna göre sermayesinin tamamı Devlete ait olan teşebbüslerin teknik denetimi için Başbakanlığa bağlı bir uzmanlar kurulu niteliğindeki (Umumî Murakabe Heyeti) kurulmuştur. Bu heyet teşebbüslerin hesap ve işlemlerini ekonomik, malî ve teknik yönden incelemek ve hazırlayacağı raporları (Umumî Heyet) e sunmakla görevlendirilmiştir.

Başbakan ya da görevlendireceği bir Bakanın başkanlığında toPlânan Umumî Heyet bazı Bakanlardan, yasama organı temsilcilerinden ve yüksek seviyedeki bazı memurlardan oluşuyordu. Umumî Heyet teşebbüsleri son merci olarak denetliyor, yönetim kurullarını aklama yetkisi taşıyordu. Anonim şirketlerin genel kurullarına benzetilerek kurulan bu heyet, kuruluşundaki insicamsızlık, heyete katılan kişilerin anonim şirketlerin genel kurullarına katılan kişilerin şartlarını taşımaması sebebiyle başarılı olamamıştır. Hükümetlerin KİT'lerle ilgili politikasını etkileyememiştir.

23 Temmuz 1960'ta çıkarılan 23 sayılı Kanun, Umumî Murakabe Heyetini, Yüksek Denetleme Kurulu adıyla TBMM Başkanlığına bağlanmıştır. Böylece bu kurul hükümetlerin siyasî ve idarî baskılarından kurtarılmak, görevlerini serbestçe yapmasına imkân vermek istenilmiştir. Bu arada 3460 sayılı Kanunun şümulüne girmeyen bazı kuruluşlar da Yüksek Denetleme Kurulunun denetim alanına alınmıştır.

Kurucu Mecliste Yüksek Denetleme Kurulun tıpkı Sayıştay gibi bir Anayasa kuruluşu haline getirilmesi ve TBMM'ye bağlanması için gayretler sarf edilmişse de, bunun henüz erken olduğu iddia edilerek bu çabalar önlenmiştir.

21 Mart 1964'te çıkarılan 440 sayılı Kanun yürürlükten kaldırmakla birlikte, Yüksek Denetleme Kurulu ile ilgili kanun çıkarılıncaya kadar 3460 ve 23 sayılı Kanunların Kurulla ilgili hükümlerinin uygulanacağı hükmünü getirmiştir.

Anayasamızın 127 nci maddesi KİT'lerin TBMM'ce denetlenmesinin kanunla düzenleneceğini hükme bağladığından bu gereği yerine getirmek üzere 22 Mayıs 1964'te 468 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Yüksek Denetleme Kurulu bu kanunla yeniden Başbakanlığa bağlanmıştır. Kanunun 1 inci maddesine göre Cumhuriyet Senatosundan seçilen 15 üye ile Millet Meclisinden seçilen 35 milletvekilinden oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonu kurulmuştur. Yasanın 3 üncü maddesine göre, Karma Komisyon, Yüksek Denetleme Kurulu raporları ile Başbakanlığın sevk edeceği diğer raporları inceler ve hazırlayacağı raporları TBMM Başkanlığına sunar. Karma Komisyonun bütün KİT'leri içine alan raporları önce Cumhuriyet Senatosundan sonra Millet Meclisinde görüşülür ve sonuçlandırılır.

468 sayılı Kanunun Meclislerde müzakeresi sırasında Yüksek Denetleme Kurulunun TBMM'ye mi yoksa Başbakanlığa mı bağlanması gerektiği hususu yeniden tartışılmış, bu konuda Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisi arasında görüş ayrılığı çıkmış, neticede Kurul Başbakanlığa bağlanmıştır.

Kamu teşebbüslerinde Türk Ticaret Kanunu gereğince genel kurulları olanlar hakkında da aynı biçimde rapor hazırlanmakta, ancak bunların yönetim kurullarının aklanması söz konusu olmayıp sadece genel görüşmeye sunulmaktadır. Bu gibi teşebbüslerde Türk Ticaret Kanununa göre murakıplar, ya da özel kuruluş kanunlarına göre denetçiler tarafından yapılan denetim, formaliteden ibarettir. Bu durum önemli bir boşluktur ve kamu denetim ilkelerine aykırıdır.

468 sayılı Kanunun getirdiği usul çok zaman aldığından 15 Ağustos 1977'de çıkarılan 2102 sayılı Kanun bu usulü kaldırmış, yerine TBMM Dilekçe Karma Komisyonunda uygulanan usulü benimsemiştir. Buna göre Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonunca hazırlanan raporlar TBMM'nin tüm üyelerine dağıtılmakta, dağıtım tarihinden itibaren 30 gün içinde siyasî parti gruplarından, TBMM'nin en az 10 üyesinden, veya Hükümetten bir itiraz vaki olmazsa raporun kesinleştiği kabul edilmektedir. İtiraz vaki olursa 468 sayılı Kanundaki usule göre işlem yapılmak üzere Meclislerin genel kurullarına sevk edilmektedir.

b) Bazı yabancı memleketlerde KİT'lerle ilgili denetim biçimleri (*) :

Kapitalist, sosyalist ve karma ekonomi uygulayan bütün ülkelerde kamu teşebbüsleri vardır. Her ülke kendi hukuk düzenine ve mevcut şartlara göre dene-

---

(*) Bazı ülkelerde kamu teşebbüsleri ve denetim biçimleri hakkında ayrıntılı bilgi için, Bakınız : Sadık Baklacıoğlu, Kamu İktisadî Teşebbüsleri-Genel Esaslar, çeşitli ülkelerde, Türkiye'de-Ankara, 1976.

tim biçimi oluşturmuştur. Bunlardan bazılarına burada çok kısa da olsa değinmekte fayda vardır :

ABD : ABD'de kamu teşebbüsleri, ticarî esaslara göre düzenlenen işletme bütçeleri ve muhasebe raporları üzerinden Sayıştay (Genel Muhasebe Bürosu) tarafından denetlenir.

SSCB : SSCB'de büyük bir önem taşıyan KİT'ler Devletin ve partinin organlarınca sıkı bir denetime tâbi tutulmaktadır.

İngiltere : Denetim serbest hesap uzmanlarınca yapılmaktadır. Hazırlanan raporlardan yasama ve yürütme organlarınca yapılan denetimlerde faydalanılmaktadır.

Fransa : Fransa'da KİT'lerin denetimi Sayıştayın bir bölümü olan Kamu İktisadî Teşebbüsleri Denetleme Kurulunca yapılmaktadır. Hazırlanan raporlardan yasama organı ve hükümet tarafından yapılan denetimlerde faydalanılıyor. Kurul hükümete ayrıca gizli bir rapor vermektedir. Denetim tipi iktisadî denetlemedir.

İtalya : Kamu teşebbüsleri anayasa gereği olarak Sayıştayın denetimine tâbidir.

Danimarka : Parlamento adına Sayıştayca yapılmaktadır.

Yugoslavya : Kamu teşebbüsleri merkez bankası ve Halk Komitesi temsilcilerinden oluşan bir teknik komite tarafından incelenmekte ve denetlenmektedir.

Bulgaristan : Teşebbüsler birliklerde toPlânmakta ve denetim bu birliklerce yapılmaktadır.

Federal Almanya : Genel olarak denetim serbest hesap uzmanlarınca yapılmaktadır. İlgili bakan bu şekilde hazırlanan raporları kendi görüşü ile birlikte Sayıştay'a sunmaktadır.

Belçika : Teşebbüslerin hesapları Maliye Bakanlığı ya da özel kanunlardaki organların denetimi altındadır. Sayıştay gerekli gördüğü takdirde teşebbüslerin bütün hesap ve işlemlerini inceleyebilmektedir. Sayıştay raporları parlamentoya sunulmaktadır.

Hollanda : Teşebbüslerin hesap ve işlemleri, malî faaliyetleri Sayıştay tarafından denetlenmekte, Sayıştay raporları parlamentoya sunulmaktadır.

İsveç : Teşebbüsler parlamento adına denetmenlerce denetlenmekte ve raporlar doğrudan parlamentoya sunulmaktadır.

Kanada : Yıllık hesaplar serbest hesap uzmanlarınca incelenmektedir. Buna ek olarak teşebbüsler genel denetmen ve Sayıştay tarafından da denetlenmektedir.

Avustralya : Kamu teşebbüsleri Sayıştayın denetimine tâbidir. Hazırlanan raporlar Parlamentoya verilmektedir.

Polonya : Yasama organına bağlı Yüksek Denetleme Kurulu bütün devlet birimlerini denetlemektedir.

c) Halen yürürlükte bulunan yasalara göre KİT'ler üzerindeki çeşitli denetim biçimleri :

1. İç Denetim :

KİT'lerin hesap ve işlemlerini incelemek üzere çeşitli isimler altında kontrol organları varsa da bunların hiçbirinin iktisadî denetleme yapacak gücü ve yetkisi yoktur.

2. İlgili Bakanlık :

440 sayılı Kanun, teşebbüsleri, çalışma alanlarına göre Bakanlıklarla ilgilendirmiştir. Bakanlıkları gerekli hallerde hesap ve işlemleri teftişle yetkili kılmıştır. Bakanlıkların teftiş ve kontrol yetkileri olmakla birlikte iktisadî denetleme yapabilecek organları yoktur. İlgili Bakanlıkların denetimle yakından ilgili bir diğer yetkisi de yönetim kurulu üyelerinden biri ile Genel Müdür ve yardımcılarını önerme yetkisidir. Bu yetki alanına bunların değiştirilmesi de girmektedir. Bu yetkilerin denetim üzerindeki etkileri açıktır.

Sanayi Bakanlığının 22 Mayıs 1957 gün ve 6973 sayılı Teşkilât Kanunu bu Bakanlığa kendisine bağlı KİT'leri teftiş ve murakabe yetkisi vermektedir. Diğer Bakanlıkların kuruluş yasalarında da benzer hükümler vardır. İktisadî denetleme için yetiştirilmemiş bulunan Bakanlık Müfettişlerince yapılan teftişler iktisadî denetlemelerden çok farklı olduğu gibi, genellikle kamu teşebbüslerinin şartları ile de bağdaşmamaktadır.

3. Maliye Bakanlığı :

Devlet Hazinesinin temsilcisi olarak Maliye Bakanlığına KİT'ler üzerinde önemli yetkiler tanınmıştır. Bunlardan en önemlisi 440 sayılı Kanunun 15 inci maddesine göre yıllık genel yatırım ve finansman konusunda tanınan yetkilerdir. Bundan başka Maliye Bakanlığı Teftiş Heyetine 25 Mayıs 1936 gün ve 2996 sayılı Kanunla verilen çok geniş teftiş yetkisi alanına KİT'ler de girmektedir. Uygulamada pek kullanılmayan bu yetki yanında yönetim kurulu üyelerinden birini inha etme yetkisi de vardır. Bu geniş yetkiler, denetim bakımından teftiş ölçülerini aşamamaktadır. Esasen Maliye Bakanlığının iktisadî denetleme yapabilecek bir organı da yoktur.

4. Devlet Plânlama Teşkilâtı :

Kamu sektörü için uygulanması zorunlu olan plânın yapıcısı DPT'nin KİT'ler üzerindeki denetim yetkisinin ağırlık merkezi yatırım alanındadır. Teşebbüslerin yatırımları ile ilgili nihaî karar DPT'nin önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca alın-

maktadır. Yatırımların gerçekleşmesi de DPT tarafından izlenmektedir. Bu izleme de dolaylı bir denetimdir.

5. Bakanlar Kurulu :

440 sayılı Kanuna göre KİT'lerin yönetim kurulu üyeleri, genel müdür ve yardımcıları Bakanlar Kurulunca atanmaktadır. Ayrıca Bakanlar Kurulu çıkardığı çeşitli kararnameler de KİT'lerin çalışmalarını geniş ölçüde etkilemektedir. Yüksek Denetleme Kurulunun Başbakanlığa bağlı oluşu, kurulun raporlarının Başbakanlık kanalıyla TBMM'ye intikal ettirilmesi denetimi geniş ölçüde etkileyen bir faktördür.

6. Devlet Yatırım Bankası :

KİT'lerin durumlarının incelenerek tartışılması ve teşebbüslerin oluşturacağı fonun ve fon açığının saptanması için Maliye Bakanlığınca tertiplenen toPlântılara, ilgili teşebbüs temsilcileri ile birlikte Devlet Yatırım Bankası da katılmaktadır ve bu yoldan denetim yetkisi kullanmaktadır.

7. Yargı Organı Denetimi :

KİT'lerin kamu hukuku alanına giren faaliyetleri idarî, özel hukuk alanına giren faaliyetleri adlî yargı kapsamına girmektedir. Yargı denetimi genel esaslara tâbi olduğundan üzerinde ayrıca durulmamıştır.

8. Yasama Organı Denetimi :

KİT'ler hiç kuşkusuz yürütmenin bir kısmıdır. Bu bakımdan Anayasanın 88 inci maddesinde yer alan denetim biçimlerine tâbidir. Yürütmenin bir kısmı olması bakımından KİT'lerin denetimi aynı zamanda Hükümetin de denetimi demektir. Ayrıca KİT'lerin faaliyetlerinde çok etkili bir yeri olan karar ve yönetim organlarının atanma yetkisi de Hükümete aittir. Bu yetki dolayısıyla da Yürütme Organının Yasama Organına karşı sorumlulukları vardır. Anayasamızın KİT'lerin denetiminde 88 inci maddede yer alan genel denetim biçimleri ile iktifa etmemiş, 127 nci maddesinde KİT'lerin TBMM'ce denetiminin kanunla düzenleneceğini hükme bağlamıştır. Böylece bu denetimin özellikleri olan bir denetim olmasını öngörmüştür. Bu maksatla 468 ve 2102 sayılı Kanunlar çıkarılmıştır. Bu kanunlara göre KİT'ler TBMM adına Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonunca, Yüksek Denetleme Kurulu Raporları üzerinde yapılmaktadır.

Karma Komisyonun tüm üyeleri siyasî kişilerdir. Bir işletmenin denetim için yeterli bilgi, meleke ve tecrübeye sahip bulunmaları zorunlu değildir. Ayrıca komisyon üyeleri her yıl yeniden seçilmektedirler. Böylece komisyonda teknik denetim bakımından tutüm istikrarı temini güçleşmektedir.

Yukarıda sayılan sebeplerle Karma Komisyondan teknik bir denetim beklenemez. Bu durumda Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca yapılan denetimin mahiyeti, şümulü ve etkinliği büyük bir önem kazanmaktadır.

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca KİT'lerle ilgili denetimde aşağıdaki sorunlarla karşılaşılmaktadır :

a) Kim Denetlenmektedir?

Yukarıda belirtildiği gibi, KİT'ler yürütmenin bir kısmıdır. Ayrıca bir işletmenin (Karar organı), (Yönetim organı) ve (Denetim organı) diye isimlendirebileceğimiz üç temel unsurdan ilk ikisi ile ilgili kişilerin atanmasında Hükümetin geniş yetkileri vardır. Bu yetki dolayısıyla da Hükümet TBMM'ye karşı sorumludur. Şu duruma göre KİT'ler denetlenirken aynı zamanda Hükümet de denetlenmektedir. Öbür taraftan, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu Hükümete bağlıdır. Bu kurula dahil tüm kişilerin tayin, terfi ve görevden alınmaları Hükümetçe yapılmaktadır. Hükümetin emrinde bulunan bir kurulun Hükümetle yakından ilgili bir denetimi objektif bir biçimde yapabileceği düşünülemez. Öbür taraftan, bu kurulun Hükümetçe arzu edilmeyen sonuçlar doğurabilecek bir rapor hazırlaması da çok zordur.

Yüksek Denetleme Kurulunun Başbakanlığa bağlı oluşu, raporlarını TBMM'ye Başbakanlık kanalı ile intikal ettirmesi, objektif denetim için büyük bir handikaptır.

b) Denetleme Kimin Adına Yapılmaktadır?

Yüksek Denetleme Kurulunun Başbakanlığa bağlı olduğu halde, denetimi Başbakanlık adına mı, yoksa TBMM adına mı yaptığı belli değildir. Bu kurul Başbakanlığın bir (Staf Kurul) u ise, denetimin yasama organı adına yapıldığı iddia edilemez. Denetim yasama organı adına yapılıyorsa kurulun Başbakanlığa bağlı olmasının anlamı nedir?

Hükümetin emrinde bulunan bir kurulla yürütmenin bir kısmı olan KİT'lerin, KİT'lerdeki işlemler dolayısıyla Hükümetin, objektif bir biçimde denetlenmesi mümkün değildir.

c) Denetimin Mahiyeti ve Şümulü Nedir?

Bir işletmenin denetimi elbette sadece işlemlerin ve harcamaların mevzuata uygun olup olmadığını arayan, malî ve cezaî sorumluları tespit eden bir faaliyet değildir. Söz konusu olan denetim.

aa) İşletmelerin en az rasyonellik, verimlilik ve kârlılık açılarından sürekli olarak incelenmesini,

ab) Bunları etkileyen unsurların tespitini,

ac) Sonuçların değerlendirilmesini,

ad) Olumlu etkenlerin geliştirilmesi, olumsuzların asgariye indirilmesi için alınması gereken tedbirlerin ortaya konulmasını,

İhtiva eder.

Bu anlamda bir denetim,

ba) İşletmelerin verimini ölçer,

bb) Çalışanları daha iyiye doğru teşvik eder,

bc) Yönetimde ve işletme usullerindeki boşlukları ortaya çıkarır.

bd) Üretimde üstün standartlar sağlar.

Kanunlarımız KİT'lerin çağdaş işletmecilik ilkelerine göre çalışıp çalışmadıklarının sürekli olarak denetlenmesini, maliyet hesaplarının emsal kurumdakilerle kıyaslanmasını, sonuçların analitik bir değerlendirmeye tâbi tutulmasını öngörmüştür. Bu kanunların ve edinilen tecrübelerin ışığı altında hazırlanmış bulunan Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu denetleme kılavuzu, yapılması istenilen denetimi, teftiş, kontrol, revizyon, ve gözetim gibi isimler altında yapılan dar anlamlı denetim biçimlerinden ayırmış, yapılması gereken denetim iktisadî denetim olarak adlandırmış, iktisadî denetimi mahiyet şümul bakımından şöyle tespit etmiştir :

(Denetlemenin geniş kapsamlı bir türü olan iktisadî denetleme ise, kuruluşların modern işletmecilik ilkelerine göre, rasyonellik, verimlilik ve kârlılık yönlerinden sürekli olarak incelenmesini, kuruluşların belirlenen hedeflere ulaşabilmeleri için alınması gerekli tedbirleri göstermeyi amaçlar.)

Kılavuz, iktisadî denetleme için ilkeler de tespit etmiştir. Bu ilkelerden birkaçını buraya almakta faydalar vardır :

– Raporlar yalnızca görülenleri kâğıt üzerine döküp yansıtmakla kalmayıp olan bitenlerin nedenlerini de arayıp açığa vuracak ve bu arada, elde edilen sonuçları doğuran çeşitli etkenler arasındaki karşılıklı ilişki ve tepkileri dile getirecektir.

– Yalnızca işlem ve harcamaların mevzuata uygunluğu, belgeler ve kayıtlar arasındaki aykırılıklar, malî ve cezaî sorumlulukların tespiti gibi nispeten dar sayılabilecek sınırlar içine sığması imkânsız bulunan iktisadî denetlemenin, kusur ve kusurluyu arayıp bulucu olmaktan ziyade, doğru yön verici, ışık tutucu vasfı ağır basar.

– Rapor, anaçizgileri ile söz konusu kuruluşun (a) ne olduğu, (b) nasıl çalıştığı, (c) ne sonuçlar elde ettiği, (d) niçin o sonuçları aldığı, (e) daha iyi sonuçlara ulaşılması için neler yapılabileceği, sorularını cevaPlândıracak hacımda düzenlenmelidir.

– Raporlar yıllar yılı kalıplaşmış metinler halinde tekrar edilmekte olduğu izlemini bırakmayacak biçimde işlenmelidir.

KİT'lerin, muhteva ve şümulü yukarıda belirtilen esaslara uygun olarak denetlendiğini iddia etmek çok zordur. Gerçek şudur ki, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca işletmelerin genellikle sadece durumları tespit edilmekte, malî ve idarî işlemlerin mevzuata uygun olup olmadığı araştırılmakta, analitik değerlendirmeye, ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu tutumun işletmeleri dinamizmden uzaklaştıracağı, özellikle yöneticilerde mevzuata uymakla yetinme alışkanlığı yaratacağı kuşkusuzdur.

Teşebbüsler özellikle karar organları, yönetim, personel idaresi, iç denetim ve donatım bakımından çağa uygun metotlarla denetlenmelidir.

İktisadî denetlemenin vazgeçilemez üç unsuru vardır :

(ca) Bilgi toplamak.

(cb) Analitik değerlendirme yapmak.

(cc) Somut öneriler getirmek.

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu raporlarında bilgi toplama işi gerçekten dirayetle yapılmaktadır. Ancak diğer iki unsur için aynı hükme varmak çok zordur. Raporların verildiği mercilerin değerlendirme yapması mümkün değildir. Bu bakımdan toPlânan bilgiler mutlaka analitik bir değerlendirmeye tâbi tutulmalı, doğru yön verici, ışık tutucu somut öneriler getirilmelidir.

(d) Raporların etkinliği.

İktisadî denetleme raporlarının gerektiği kadar etkili olabilmesi için her şeyden önce yukarıda belirtilen esaslara uygun olarak hazırlanması gerekir. Raporlara etkinlik kazandıran temel unsur, yapılan değerlendirmelerin ve getirilen önerilerin gerçeklere uygunluğudur. Gerçeklere inmeyen, somut öneriler getirmeyen raporlara yatırım gücü ile etkinlik kazandırmak mümkün değildir.

İktisadî denetlemenin hedefleri ve metotları üzerinde denetleyenlerle denetlenenler arasında anlayış birliğinin sağlanması etkinliği artırır. Denetim yapan çeşitli kurul ya da kişiler arasında koordinasyon sağlanarak, denetimin mahiyet ve şümulü, hedefleri ve metotları üzerinde anlayış birliğinin temin edilmesi, denetimde tekerrürlerin önlenmesi de etkinlik bakımından önemlidir. Denetim sonunda ortaya konulan öneri her şeyden önce uygulanabilir olmalıdır. Bu bakımdan her yıl bir önceki yıllarda ortaya konulmuş bulunan önerilerin uygulanma biçimi ve uygulanma imkânları da değerlendirilmelidir.

Denetlenenler, denetimi, uyulması zorunlu bürokratik bir merasim olarak değil, kuruluşları daha iyiye götürecek bir araç olarak kabullenmeye başladıkları

ve denetime içtenlikle katıldıkları zaman denetimin etkinliği geniş ölçüde artar. Bu ortamı oluşturma görevi denetim yapanlara düşer.

Denetimin etkinliği konusunda dikkate alınması gereken bir husus da aklanmanın yaptırım gücüdür. 468 sayılı Kanunda aklanmanın herhangi bir yaptırım gücü yoktur. Bunu dikkate alan kanun koyucu, 2102 sayılı Kanunla bir yaptırım gücü getirmeye çalışmış, Kanunun 3 üncü maddesinde şu hüküm yer almıştır :

(KİT personeline 440 sayılı Kanunun 30 uncu maddesi ile geçici 7 nci maddesinde öngürülen hakların verilebilmesi için TBMM'since bu teşebbüslerin bilançolar ile netice hesaplarının tasvip edilmiş, genel görüşmeye tâbi olanların görüşmelerinin tamamlanmış olması gerekir.)

İşçilere şümulü olmayan, işletmede çalışanlar arasında sadece personele uygulanan bu toplu malî cezanın haklılığı kadar etkinliği ve işlerliği de kuşkuludur.

Yukarıda ayrıntıları ile açıklandığı gibi KİT ler çeşitli makam, kurul ve kişilerce denetlendiği halde, iktisadî denetimin varlığından söz etmek çok güçtür. Bu sebeple Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonunda teşebbüslerin durumları genel düzeyde tartışılmakta ve etkili bir denetim yapılamamaktadır.

Etkili bir denetim için herşeyden önce Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, her bakımdan yeniden düzenlenmeli, mahiyeti ve şümulü yukarıda ayrıntıları ile açıklanan iktisadî denetlemeyi yapabilecek bir duruma getirilmeli, imkânlara kavuşturulmalıdır.

4. SONUÇLAR

Komisyonumuz ekonomimizde çok önemli bir yeri olan KİT lerle ilgili sorunların karar organları, yürütme organları, denetim, personel idaresi, donatım, plânlama araştırma ve geliştirme olmak üzere altı başlık altında toPlânabileceği kanısına varmış, bu sorunların bir bütün halinde incelenmesinde faydalar görmüştür. Bununla birlikte görevimizin denetimle sınırlı olması ve diğer sorunlar üzerinde sağlıklı bir bilgi edinmenin yeterli bir denetleme ile mümkün olacağı dikkate alınarak incelemeler özellikle denetim üzerinde yoğunlaştırılmış ve aşağıdaki sonuçlara varılmıştır :

a) KİT'ler çeşitli zamanlarda çıkarılan kanunlarla çok farklı statülere tâbi tutulmuştur. Bu durum uygulamada zorluklar yaratmaktadır. Bu sebeple KİT'lerle ilgili tüm mevzuat gözden geçirilmeli, bunların yönetim ve denetiminde benzer esasların uygulanmasını, aralarında uyum sağlanmasını temin edecek, hukukî statülerini açıklığa kavuşturacak yeni bir kanun vakit geçirmeden çıkarılmalıdır.

b) KİT'lerde denetim çeşitli kuruluşlar ve kişiler tarafından değişik biçim ve düzeyde yapılmaktadır. Bunlar genellikle kontrol, teftiş, gözetim, tahkikat gibi dar anlamlı denetim biçimleridir. Bazan bu konuda çok ileri gidildiği, denetimin kuruluşları dinamizmden uzaklaştıracak bir düzeye ulaştığı görülmektedir. Koordinasyon yokluğu sebebiyle gereksiz tekrarlamalara da rastlanılmaktadır.

KİT'lerin Devlet adına denetimi tek bir organ tarafından iç denetimle tekrarlamalar yaratmayacak bir biçimde yapılmalıdır.

c) Bir işletmenin denetimi, elbette sadece işlemlerin ve harcamaların mevzuata uygun olup olmadığını arayan, malî ya da cezaî sorumluları saptayan bir faaliyet değildir. Söz konusu olan denetim,

1. İşletmelerin en az rasyonellik, verimlilik ve kârlılık bakımlarından sürekli olarak incelenmesini,

2. Bunları etkileyen unsurların tespitini,

3. Sonuçların analitik bir değerlendirmeye tâbi tutulmasını,

4. Olumlu etkenlerin geliştirilmesi, olumsuzların asgariye indirilmesi için alınması gereken tedbirlerin ortaya konulmasını,

ihtiva eder.

KİT'lerin yukarıda belirtilen esaslara uygun olarak denetlendiğini iddia etmek çok zordur. Gerçek şudur ki, KİT'leri teknik bakımdan en üst düzeyde denetleyen Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca genellikle, teşebbüslerin sadece durumları tespit edilmekte, malî ve idarî işlemlerin mevzuata uygun olup olmadığı araştırılmakta, analitik değerlendirmeye ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu tutumun yöneticilerde mevzuata uymakla yetinme alışkanlığı yaratacağı, işletmeleri dinamizmden uzaklaştıracağı kuşkusuzdur.

Bu sebeple, Yüksek Denetleme Kurulunun denetim ve rapor hazırlama usulleri gözden geçirilmelidir. Bu kurul her bakımdan yeniden düzenlenmeli, mahiyet ve şümulü yukarıda açıklanan iktisadî denetlemeyi yapabilecek bir duruma getirilmeli, imkânlara kavuşturulmalıdır.

d) KİT'ler yürütmenin bir kısmıdır. Ayrıca bunların yönetim kurullarının, genel müdür ve yardımcılarının atanmaları ve görevden alınmaları Hükümetçe yapılmaktadır. Yürütme Organı bu yetkileri dolayısıyla da Yasama organına karşı siyasî bakımdan sorumludur. Şu halde KİT'ler denetlenirken aynı zamanda Hükümet de denetlenmektedir.

Öbür taraftan, KİT'lerin teknik denetimi ile görevli bulunan Yüksek Denetleme Kurulu yürütmenin içinde yer almıştır. 1938'de kurulan ve bugüne kadar bir kuruluş kanununa kavuşturulamayan bu kurula dahil tüm kişilerin tayin terfi ve

görevden alınma işlemleri Hükümetçe yapılmaktadır. Hükümetin emrinde bulunan bir kurulun Hükümetle çok yakından ilgili bir denetimi objektif bir biçimde yapabileceği düşünülemez.

Sayılan nedenlerle, Yüksek Denetleme Kurulunun kuruluş kanunu biran önce çıkarılmalı, siyasî ve idarî baskılardan uzak olarak, objektif ölçülere göre denetim yapabilmesi için Sayıştayın statüsüne benzer bir statüye kavuşturularak Yasama Organına bağlanmalıdır.

Ayrıca bu kurulun rapor hazırlama tekniği, bu raporlardan kolayca faydalanmaya imkân verecek bir biçimde değiştirilmelidir.

e) Denetimin etkinliği kuşkusuz, yapılan analitik değerlendirmenin ve ortaya konulan önerilerin gerçeklere uygunluğu oranında artar. Buna ek olarak denetim sonunda aklama işleminin yaptırım gücünün de etkinlikte payı vardır. 2102 sayılı Kanunla getirilen ve toplu malî ceza mahiyeti taşıyan yaptırımın haklılığı, etkinliği ve işlerliği çok kuşkuludur. Yönetim kurulları aklanmayan teşebbüslerin personelini bazı haklardan toplu olarak mahrum etmeyi öngören bu yaptırımın özellikle görevini şevkle yapan personel üzerinde olumsuz etkiler yapacağı kanısındayız.

Açıklanan nedenlerle, aklama işlemine etkinlik kazandırmak için, aklanmayan teşebbüslerin kusurlu görülen görevlilerine uygulanacak yaptırım açıklığa kavuşturulmalıdır.

Başkan	Sözcü	Kâtip
Ankara	Tabiî Üye	Çanakkale
Ergün Ertem	*Mehmet Özgüneş*	*İsmail Kutluk*
Üye	Üye	Üye
Aydın	Eskişehir	Giresun
Sadettin Demirayak	Hikmet Savaş	*Ali Cüceoğlu*
ToPlântıda bulunamadı.	ToPlântıda bulunamadı.	
Üye	Üye	Üye
Zonguldak	İzmir	Aydın
Mehmet Ali Pestilci	*Nurhan Artemiz*	*Metin Taş*
Üye	Üye	Üye
İstanbul	Konya	Konya
Vefa Poyraz	Osman Nuri Canpolat	*Muzaffer Demirtaş*
	Toplântıda bulunamadı.	

Üye	Üye	Üye
Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye	Tabiî Üye	Muş
Safa Reisoğlu	Söz hakkım saklı	*İsmail İlhan*
	Kâmil Karavelioğlu	

EK : 1 (ARAŞTIRMA ÖNERGESİ)

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı

Millî ekonomimizde çok önemli bir yeri olan Kamu İktisadî Teşebbüslerinin teknik denetimi Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca yapılmaktadır. Bu kurulca hazırlanan raporlar 12.5.1964 gün ve 468 sayılı Kanun ile bu kanunu değiştiren 15.8.1977 gün ve 2102 sayılı Kanun gereğince Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonuna sunulmaktadır.

468 sayılı Kanuna göre Karma Komisyonca hazırlanan raporlar önce Cumhuriyet Senatosunda daha sonra Millet Meclisinde görüşülmekte iken, 2102 sayılı Kanun bu usulü kaldırmış, yerine TBMM Dilekçe Karma Komisyonunda uygulanan usulü benimsemiştir. Buna göre, Karma Komisyon raporları TBMM'nin bütün üyelerine dağıtılmakta, dağıtım tarihinden itibaren 30 gün içinde siyasî parti gruplarından, TBMM'nin en aza 10 üyesinden veya Hükümetten bir itiraz vaki olmazsa raporun kesinleştiği kabul edilmektedir.

Açıkça görülmektedir ki, Kamu İktisadî Teşebbüslerinin denetiminde ağırlık noktası Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulundadır. Karma Komisyonun tüm üyeleri siyasî kişilerdir. Bir işletmenin denetimi için yeterli bilgi, tecrübe ve melekelere sahip bulunmaları zaruri değildir. Kaldı ki, Karma Komisyon müzakerelerini Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu raporları üzerinde yapmaktadır. Bu bakımdan da Karma Komisyondan teknik bir denetim beklenemez. Bu komisyonca yapılmakta olan denetim esasen teknik değil, siyasîdir.

Bu durumda Kamu İktisadî Teşebbüslerinin Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca kullanılan denetim metotları, denetimin mahiyet ve şümulü önem kazanmaktadır.

Bir işletmenin denetimi elbette sadece işlemlerin ve harcamaların mevcut mevzuata uygun olup olmadığını arayan, malî ve cezaî sorumlulukları tespit eden bir faaliyet değildir. Söz konusu olan denetim bir işletmenin en az rasyonellik, verimlilik, ve kârlılık bakımından sürekli olarak incelenmesini, bunları etkileyen unsurların tespitini, sonuçlarının değerlendirilmesini, olumlu etkenlerin geliştirilmesini, olumsuzların asgariye indirilmesi için alınması gerekli tedbirlerin ortaya konulmasını ihtiva eder. Etkili bir denetim, işletmenin verimini ölçer, çalışanları

daha iyiye doğru teşvik eder, yönetim ve işletme usullerindeki boşlukları ve aksaklıkları ortaya çıkarır, üretimde üstün standartlar sağlar.

Kanunlarımız, Kamu İktisadî Teşebbüslerinin çağdaş işletmecilik ilkelerine göre çalışıp çalışmadıklarının sürekli olarak denetlenmesini, maliyet hesaplarının emsal kurumlardakilerle kıyaslanmasını, sonuçların analitik bir değerlendirmeye tâbi tutulmasını öngörmüştür. Bu kanunların ve edinilen tecrübelerin ışığı altında hazırlanmış bulunan Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Denetleme Kılavuzu, yapılması gerekli denetimi, teftiş kontrol, revizyon ve gözetim gibi isimler altında yapılan diğer murakabe biçimlerinden ayırmış, İktisadî denetlemeyi mahiyet ve şümul bakımından şöyle tespit etmiştir.

– Denetlemenin geniş kapsamlı bir türü olan İktisadî denetleme ise, kuruluşların modern işletmecilik ilkelerine göre rasyonellik, verimlilik ve kârlılık yönlerinde sürekli olarak incelenmesini ve kuruluşların belirlenen hedeflere ulaşabilmesi için alınması gerekli tedbirleri göstermeyi amaçlar. (Sayfa : 5)

Kılavuz iktisadî denetleme için ilkeler de tespit etmiştir. Bu ilkelerden birkaçını buraya almakta faydalar vardır :

– Raporlar, yalnızca görülenleri kâğıt üstüne döküp yansıtmakla kalmayıp, olan bitenlerin nedenlerini de arayıp açığa vuracak ve bu arada, elde edilen sonuçları doğuran çeşitli etkenler arasındaki karşılıklı ilişki ve tepkileri dile getirecektir. (Sayfa : 9)

– Yalnızca işlem ve harcamaların mevzuata uygunluğu, belgeler ve kayıtlar arasındaki aykırılıklar, malî ve cezaî sorumlulukların tespiti gibi nispeten dar sayılabilecek sınırlar içine sığması imkânsız bulunan iktisadî denetlemenin, kusur ve kusurluyu arayıp bulucu olmaktan ziyade, doğru yön verici, ışık tutucu vasfı ağır basar. (Sayfa : 6)

– Rapor anaçizgileriyle söz konusu kuruluşun (a) Ne olduğu, (b) Nasıl çalıştığı, (c) Ne sonuçlar elde ettiği, (d) Niçin o sonuçları aldığı, (e) Daha iyi sonuçlara ulaşılabilmesi için neler yapılabileceği sorularını cevaPlândıracak hacimde düzenlenmelidir. (Sayfa : 11)

– Raporlar yıllar yılı kalıplaşmış metinler halinde tekrar edilmekte olduğu izlenimini bırakmayacak biçimde işlenmelidir. (Sayfa : 12)

Kamu İktisadî Teşebbüslerinin muhteva ve şümulü yukarıda belirtilen esaslara uygun olarak denetlendiğini iddia etmek çok zordur. Gerçek şudur ki, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca, işletmelerin genellikle sadece durumları tespit edilmekte, malî ve idarî işlemlerin mevzuata uygun olup olmadığı araştırılmakta, analitik bir değerlendirmeye ihtiyaç duyulmamaktadır. Rasyonellik, verimlilik ve kârlılık unsurları, bunları etkileyen faktörler dikkate alınmamak-

tadır. O kadar ki, raporlarda işletmelerin yıllık kâr ve zararları sadece rakam olarak ifade edilmekte, bunlar üzerinde değerlendirme yapmaktan kaçınılmaktadır.

Bu tutumun işletmeleri dinamizmden uzaklaştıracağı, özellikle yöneticilerde mevzuata uymakla yetinme alışkanlığı yaratacağı kuşkusuzdur. Kamu İktisadî Teşebbüslerinin asla tatminkâr olmayan bugünkü durumlarında, yetersiz ve yanlış denetimin çok büyük bir hissesi vardır. Bu kurumlar, özellikle, karar organları, personel idaresi, iç denetim, yönetim, plânlama, araştırma ve geliştirme, donatım bakımından çağa uygun metotlarla denetlenmedikçe, verimlilik ve kârlılık beklemek mümkün değildir.

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun Kamu İktisadî Teşebbüsleri üzerindeki denetimini bir taraftan yukarıda belirtilen kılavuza uygun hale getirme gayretleri içine girerken, öbür taraftan bu kılavuzu ilgili kurumlardan, özellikle üniversitelerimizden yardım görerek, analitik değerlendirmeye ve tedbirler önermeye ağırlık veren bir yönde geliştirmesinde zaruret vardır.

Kamu İktisadî Teşebbüsleri üzerindeki denetimin etkinliği, mahiyet ve şümulü hakkında bilgi edinmek üzere Anayasanın 88 inci ve İçtüzüğün 133-138 inci maddelerine göre Cumhuriyet Senatosu Araştırması açılmasını arz ederim.

Mehmet Özgüneş

Cumhuriyet Senatosu Üyesi

EK : 2 (ARAŞTIRMA PLANI)

KAMU İKTİSADÎ TEŞEBBÜSLERİNİN DENETİMİ HAKKINDA ARAŞTIRMA PLANI

A) ARAŞTIRMA ÖNCESİ YAPILACAK İŞLER :

I - Önergenin okunması.

II. - İktisadî denetleme mefhumunun incelenmesi ve görüş birliğinin sağlanması.

III. - Araştırmaya yardımcı ya da kaynak olabilecek kurum, kişi ya da belgelerin tespiti.

IV. - Araştırma programının yapılması.

Ek : 1 (Araştırma programı çizelgesi taslağı)

B) ARAŞTIRMA ESNASINDA YAPILACAK İŞLER :

TBMM Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonu, Başbakanlık, ilgili Bakanlıklar, Devlet Plânlama Teşkilâtı, Devlet Yatırım Bankası, varsa diğer kurumlar, özellikle Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun KİT'ler üzerin-

deki denetiminin mahiyet, şümul ve etkinlik bakımından incelenmesi.

I. - MAHİYET BAKIMINDAN :

1. Yapılan denetimin türü nedir?

a) Kontrol mu?

b) İdarî teftiş mi?

c) Malî teftiş mi?

d) İktisadî denetim mi?

e) Bunlardan hiçbiri değilse, ne tür bir denetim yapılıyor?

2. İktisadî denetim ise, ilgili kuruluşlar,

a) Rasyonellik, verimlilik ve kârlılık yönlerinden sürekli bir incelemeye tâbi tutuluyor mu?

b) Mevcut şartlara göre emsalî kuruluşlarla, çalıştırılan personel, kullanılan malzeme, elde edilen üretim ve kâr bakımından kıyaslama yapılıyor mu? Mukayeseli maliyet hesapları yapılmakta mıdır?

c) Kuruluşların.

1. Ne olduğu,

2. Nasıl çalıştığı.

3. Ne sonuçlar elde ettiği,

4. Niçin o sonuçları elde ettiği,

5. Daha iyi sonuçlara ulaşılması için nelerin yapılması gerektiği araştırılıyor mu?

d) Değerlendirme yapılıyor mu? Kuruluşun üretimi ve verimi olumlu ve olumsuz etkenler saptanıp olumlu etkenlerin geliştirilmesi, olumsuzların asgarîye indirilmesi için tedbirler öneriliyor mu?

II. - ŞÜMUL BAKIMINDAN :

Aşağıdaki hususlar üzerinde inceleme ve değerlendirme yapılıyor mu?

1. Mevzuat :

a) Kanunlar,

b) Tüzükler,

c) Yönetmelikler,

d) Devamlı talimatlar,

e) Varsa, uluslararası anlaşmalar.

2. Organizasyon.

3. Karar organı.

Nicelik, nitelik ve istikrar bakımından.

Karar serbestisi ve etkinlik bakımından.

4. Yönetim.

Özellikle orta ve yüksek dereceli yöneticiler bakımından.

5. Malî bünye.

a) Malî durum,

b) Malî değerlendirme.

6. İşletme.

a) Bütçe ve finansman,

b) Üretim.

c) Pazarlama,

d) Kâr ve zarar,

e) İşletme değerlendirmesi.

7. İç denetim ve değerlendirme.

8. Personel idaresi.

a) İş tahlili yapılmış mı?

b) Sınıflandırma yapılmış mı?

c) Objektif görevlendirme yapılıyor mu?

d) İşbaşında yetiştirme durumu nedir?

e) Örgün ve yaygın eğitim durumu nedir?

f) İşyeri disiplini nasıldır?

g) Kitle ruhu nasıldır?

h) Moral durumu nedir?

Personel morali ve moral hizmetler. İskânlar müşterek kullanılıyor mu?

ı) Atıl personel kapasitesi var mıdır?

9. Ücretler :

a) Çalışanlarla toplu sözleşme pazarlığı hangi seviyede ve nasıl yapılmaktadır?

b) Toplu sözleşme pazarlıklarında nihaî karar verme yetkisi fiilen kimin elindedir?

c) KİT'lerdeki ücretlerle benzeri özel sektör kuruluşlarındaki ücretler arasın-

da kıyaslama yapılmakta mıdır? Bu kıyaslama KİT'ler arasında yapılmakta mıdır?

d) KİT'lere ait toplu sözleşme pazarlıklarını bir elden yürütecek ya da toplu sözleşme pazarlıklarında KİT yöneticilerine çeşitli yönlerden yardımcı olacak bir kurul var mıdır?

10. Donatım;

a) KİT'ler içi ve KİT'ler arası stok kontrolu var mıdır? Varsa işlerlik derecesi nedir?

b) Nadiren kullanılan donatım imkânlarının müştereken kullanılması plânlanmış mı?

c) Donatım yeterli mi?

d) Atıl donatım kapasitesi var mı?

e) Donatım verimi değerlendiriliyor mu?

11. Çevre ile ilişkiler :

Özellikle ekolojik etkiler bakımından.

III. - ETKİNLİK BAKIMINDAN :

1. Denetim temel sorunlarına inebiliyor mu?

2. Denetleyenlerle denetlenenler arasında denetimin hedefleri ve metotları üzerinde anlayış birliği sağlanmış mı?

3. Denetim sonucunda tespit edilen tavsiyeler çözüm getirici ve olumlu hedeflere yöneltici biçimde midir?

4. Denetlenenlerin tavsiyeleri kabullenme biçimi nedir?

5. Daha önceki yıllara ait tavsiyelerin uygulanma kabiliyeti, uygulanma biçimi etkinlik derecesi sürekli olarak izleniyor ve değerlendiriliyor mu?

6. Denetim yapan çeşitli kurul ya da kişiler arasında koordinasyon sağlanıyor mu? Sağlanıyorsa hangi idarî kademede sağlanıyor?

7. İktisadî denetlemenin belkemiğini teşkil eden Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun üye ve uzmanları nitelik ve nicelik bakımından yeterli midir? Donatım imkânlarının durumu nedir? Kendi elemanlarını örgün ve yaygın eğitimle ya da işbaşında yetiştirme imkânları var mıdır?

8. Bu kurula dışardan ve içerden atamalarda modern personel idaresine ait usuller kullanılıyor mu?

9. Bu kurulun, TBMM Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonu, Başbakanlık, ilgili Bakanlıklar ve KİT'lerle ilişkilerini düzenleyen mevzuat yeterli midir?

10. Bu kurul tarafından hazırlanan raporlar modern rapor tekniğine uygun mu?

a) Bu raporlar hitap ettikleri makam ya da kişiler dikkate alınarak hazırlanıyor mu?

b) Raporun sunulduğu makam ya da kişilerin tümü için gerekli olmayan ayrıntılar eklere ya da lâhikalara bırakılıyor mu?

c) Raporlar özellikle teknisyen olmayan kimselerce bir sonuç çıkarılmasına veya tedbir alınmasına yaramayacak mütalaa ve rakamları ihtiva ediyor mu? Sadece teknisyenler için faydalı olabilecek mütalaa ve rakamlar ek ve lâhikalara bırakılıyor mu?

d) Ele alınan bilgi, bulgu ve rakamlar soyut tasvir ve istatistik verileri olarak mı bırakılıyor? Gerektiğinde bunların anlamları açıklanıyor mu?

e) Üzerinde işlem yapılmayacak rakamlar uzun cetveller halinde mi veriliyor? Bunlar grafiklerle mi belirtiliyor?

f) İşletmelerin kâr ve zararları sadece rakam halinde mi ifade ediliyor? Kârı ve zararı doğuran faktörler analitik bir değerlendirmeye tâbi tutuluyor mu? Kârı artırıcı ve zararı asgariye indirici öneriler yapılıyor mu? Yapılıyorsa bunların uygulanma biçimi ve sonuçları sürekli olarak izlenip değerlendiriliyor mu?

g) Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu raporlarının TBMM Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonunda ele alınış biçimi tatminkâr mıdır? Mevzuatta ve usullerde değiştirilmesi gerekli hususlar var mıdır?

h) Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu ile ilgili mevzuatın gözden geçirilmesi ve bu kurumun reorganize edilmesi gerekli midir?

C) ARAŞTIRMA SONRASI YAPILACAK İŞLER :

I. - Araştırma sonucunun değerlendirilmesi.

II. - Rapora girecek hususların tespiti.

III. - Rapor biçiminin tespiti.

IV. - Raporun hazırlanması.

4. – Kamu İktisadî Teşebbüsleri üzerindeki denetimin mahiyet-şümul ve etkinliği hakkında kurulan Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu Raporu. (10/77) (S. Sayısı : 811) (2) (*)

BAŞKAN – Sayın Komisyon Başkanı Ergün Ertem?.. Buradalar.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 42-S.547 : 552

Komisyonun Raporu daha evvel basılıp dağıtılmış olduğundan müzakerelere başlıyoruz.

Rapor üzerinde söz isteyen sayın üye var mı efendim?...

ARAŞTIRMA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Komisyon adına söz istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN – Sayın Özgüneş, Araştırma Komisyonu Sözcüsü olarak buyurun efendim.

ARAŞTIRMA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MEHMET ÖZGÜNEŞ (Tabiî Üye) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri;

Devletin içte ve dışta düzeni sağladığı ve adalet konularını idare ettiği devirler çoktan geçmiştir. Bugünkü Devlet bu işlere ilaveten sosyal ve ekonomik konulara müdahale eden bir devlettir. Diğer bir tabirle bugünkü Devlet sosyal devlettir. Sosyal devletin elinde ekonomik ve sosyal konulara müdahele etmek için kanaatimizce en etkili araç KİT'lerdir.

Bugün ister karma ekonomi ile idare edilsin, ister sosyalist bir memleket olsun, isterse kapitalist bir memleket olsun; yeryüzünde hiçbir devlet yoktur ki, o memlekette kamu iktisadî devlet teşebbüsleri bulunmasın. Liberal ekonominin en belirgin örneklerinden biri diye kabul edilen Amerika Birleşik Devletlerinde dahi kamu iktisadî teşebbüsleri vardır.

Bizde Osmanlı devrinde başlayan Kamu İktisadî Teşebbüsleri, Cumhuriyet döneminde epeyce geliştirilmiş ve memleketin nirengi noktalarına hâkim birtakım kuruluşlar meydana getirilmiştir ve kanaatimizce Türkiye Cumhuriyetinde ekonominin gelişmesinde ve özellikle halk kitlelerinin, emekçi kitlelerin soyulmamasında bu Kamu İktisadî Teşebbüslerinin büyük rolü vardır.

Bugünkü durumuyla Kamu İktisadî Teşebbüslerinin mal varlığı 600 milyar liradır. Yılda 600 milyar liralık bir varlık sadece % 20 kâr sağlasa yılda 120 milyar lira kâr etmesi lâzım gelirken, bugün, Kamu İktisadî Teşebbüslerinin zararı 50 milyar lira civarındadır. Şu duruma göre Kamu İktisadî Teşebbüslerinin yıllık reel zararı 170 milyar liradır.

Devletin ekonomi ve sosyal hayata müdahale etmesine karşı olan kimseler, bu zararı maalesef sistemin kendisinde bulurlar. Derler ki; Devlet, ekonomiye müdahale ederse, Devlet sosyal hayata müdahale ederse, işte böyle zarar eder...

Halbuki durum tamamen aksidir. Kamu İktisadî Teşebbüsleri, aslında özel teşebbüsün de muhtaç olduğu bir çok temel malı üretmek suretiyle özel teşebbüse yardım ettiği gibi, birçok yerlerde dar gelirli vatandaşların birtakım müteşebbisler tarafından sıkıntılı duruma getirilmesini önlemekte, dolayısıyla alemin arz ettiğim gibi, Devletin ekonomik hayata müdahalesi için en etkin bir araçtır.

Şu halde, acaba Kamu İktisadî Teşebbüslerinin bütün bunlara rağmen zarar etmesinin sebepleri nelerdir?

Arkadaşlarım;

Burada hemen iki hususu belirtip ondan sonra konuya geçmek istiyorum.

Bunlardan birisi; cidden Komisyonumuz büyük bir gayretle, Komisyonumuza dahil olan bütün siyasî parti grupları ve üyeleri, hiçbir parti farkı gözetmeksizin tamamen Komisyona devam edip gayret etmeleriyle Raporumuz tam zamanında yetişmiştir. Bu çalışmayı temin eden Sayın Başkanımız Ergün Ertem'in geceli gündüzlü gayretlerini burada anmak isterim.

İkincisi arkadaşlarım; Hükümet, bize çalışmalarımızda büyük ölçüde yardımcı olmuşlardır. Özellikle Sayın Hikmet Çetin, Sayın Faruk Sükan ve Sayın Profesör Bulutoğlu; Komisyonumuza her arzu ettiğimiz zaman şevkle gelerek, istediğimiz her türlü bilgiyi vermek suretiyle raporumuzun sihhatli, gerçeklere uygun ve teferruatlı şekilde hazırlanmasına yardım etmişlerdir. Kendilerine burada şükranlarımı sunmak isterim.

Komisyonumuz, Kamu İktisadî Teşebbüsleri ile ilgili konuları birtakım başlıklar altında toplamıştır. Bunlardan birisi, Kamu İktisadî Teşebbüslerinin karar organlarıdır; ikincisi, yürütme organlarıdır; üçüncüsü, denetleme organlarıdır; dördüncüsü, donatım organlarıdır ve nihayet, Kamu İktisadî Teşebbüslerinin mal varlıkları ve sermayesidir. Bunların her birisinin teker, teker bir araştırma konusu yapılmasında ve bunlarda aksayan tarafların ortaya çıkarılıp, iyi çalışan kısımların daha da geliştirilmesinde, Komisyonumuz büyük faydalar görmüştür.

Ancak, Türkiye Büyük Millet Meclisi elbette ki Yüce Senato bir işletmeyi teknik bakımdan denetleme imkânına sahip değildir ve zaten bizim Kamu İktisadî Devlet Teşebbüsleri de, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmektedirler.

Öyleyse, bizim Komisyonumuz şu karara varmıştır ki, evvela denetim konusu incelenmelidir. Denetim konusunda eğer aksaklıklar varsa, bunlar giderilmelidir. Bundan sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına, diğer saydığımız hususların denetlenmesi ve sonuçlar üzerinde hüküm yürütülmesi daha kolaylaşacaktır.

Kamu İktisadî Teşebbüslerinin denetimi, özellikle Cumhuriyet devrinde birtakım hamleler geçirmiştir.

Önce Bakanların ve üst düzeyde bir kısım devlet memurlarının karıştığı bir genel kurul, bugünkü tabiriyle meydana getirilmiş ve bu yoldan denetleme temin edilmeye çalışılmıştır.

Cidden, Kamu İktisadî Teşebbüslerinin sayısı az olduğu zamanlar da, bizzat Başbakan, (Özellikle burada belki rahmet vesilesi olur diye de tekrar anayım)

özellikle Sayın Hasan Saka ve Sayın İsmet İnönü, hemen hemen hergün gelerek, bu komisyonlara katılmışlar ve böylelikle hükümetle, yani siyasî kadroyla teknik kadro müştereken bunların murakabe etmek imkânlarını bulmuşlardır. Ancak, Kamu İktisadî Teşebbüslerinin sahaları genişleyip, adetleri arttıktan sonradır ki, artık bunların Bakanlarla, birtakım üst düzeydeki memurların bir araya gelip, bunları murakabe etmesi imkân dışına çıkmıştır. O zaman, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu kurulmuştur.

Arkadaşlarım,

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, bugün için Kamu İktisadî Teşebbüslerini denetleyen en yüksek kuruldur. Teknik denetimin en üst seviyesinde, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu çalışmaktadır ve Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Başbakanlığa bağlıdır.

Sanıyorum ki, birinci sorun buradan çıkmaktadır. Yüksek Denetleme Kurulu, Başbakanlığa bağlı olduğu halde, denetimini kimin adına yaptığı belli değildir. Başbakanlık adına mı denetleme yapıyor, yoksa Türkiye Büyük Millet Meclisi adına mı denetleme yapıyor?.. Anayasa, denetimin Türkiye Büyük Millet Meclisi adına yapılmasını hükme bağlamıştır. Ancak, Başbakanlığa bağlı bir kurulun, Hükümetin fiilen sorumluluk taşıdığı ve icranın bir parçası olan KİT'leri denetlemesi elbette ki mümkün değildir.

Ayrıca, bu Yüksek Denetleme Kurulunun, Başbakanlığın hoşuna gitmeyecek veya tasvibine mazhar olmayacak bir hükmü, Türkiye Büyük Millet Meclisine intikal ettirmesi de mümkün değildir. Çünkü, maalesef Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu raporlarını Başbakanlık kanalıyla Türkiye Büyük Millet Meclisine intikal ettirir.

Öyleyse, burada hemen bir hususu belirteyim ki, eğer Başbakalık Yüksek Denetleme Kurulu, Hükümetin bir staff kuruluysa, Hükümete denetlemelerde yardım eden bir kurulsa, bu takdirde bu Kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetim yaptığını iddia etmek abesle iştigaldir.

Öyle değil de, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetleme yapıyorsa, o zaman bütün özlük işleri, tayinleri terfileri, göreve alınmaları ve görevden uzaklaştırılmaları hükümetin elinde olan bir kurulla, hükümete bağlı bir işi, hükümete bağlı birtakım işletmeleri denetlemek mümkün değil. Çünkü, KİT'ler, icranın bir kısmıdır. Ayrıca, KİT'lerin denetim kurullarını, yönetim kurullarını tayin etmek suretiyle hükümet birtakım sorumlulukların altındadır. Şu halde hükümetleri, hem icranın bir kısmı olan, hem de onun bir kısım organlarını tayin etmek suretiyle fiilen sorumluluğu bulunan bir hükümetin emrindeki bir kurulla, hükümetin de bir ölçüde denetlenmesi demek olan, KİT'lerin denetimi mümkün değildir.

Komisyonumuzun kanaati şudur ki, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu mutlaka, Türkiye Büyük Millet Meclisine bağlanmalıdır. Tıpkı, 23 sayılı Kanunun getirdiği hükümler gibi.

İkincisi; Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun kullandığı metot nedir?.. Kifayetli bir denetim, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu tarafından yapılmakta mıdır?..

Arkadaşlarım;

Bugün özellikle son 50 yılda denetim üzerinde geniş araştırmalar yapılmış, ciltlerce eser yazılmıştır. Buna göre, artık kitaplara kadar geçmiştir ki, bir denetim yapmak demek şu üç adımı mutlaka atmak demektir.

Birinci adım, bilgi toplamaktır. Bu husus, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu tarafından yapılabilmektedir. İkincisi; toPlânan bilgileri değerlendirmektir. Yani, herhangi bir işletme denetleniyorsa, bu işletmedeki olumlu tarafları evvela tespit etmek, bu olumlu tarafları, bu olumlu etkenleri daha da artırmanın çarelerini ortaya koymaktır. İkincisi; bu işletmeyi zarara götüren olumsuz yönleri tespit etmek, işletmede olumsuzluğu meydana getiren amilleri ortaya koymak ve bu amilleri asgariye indirmek, işletmeyi menfi istikamette etkileyen unsurları asgarî hadde indirmek için çareleri ortaya koymaktır ve nihayet üçüncü safha, somut öneriler getirmektir.

Şu halde, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, ister Hükümet adına icraat yapsın, denetimini yapsın, isterse Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetim yapsın; bilgileri toplayacak, bunları analitik bir değerlendirmeye tâbi tutacaktır. Yani, olumlu etkenleri alacak, bunları daha da artırmanın çarelerini ortaya koyacak. Bunların yanında, olumsuz etkenleri alacak, onları asgariye indirmek için çare söyleyecek ve nihayet Hükümete, KİT'lerin mükemmel çalışması, ekonomide arzu ettiğimiz hedeflere varması için gerekli önerileri getirecek.

Arkadaşlarım;

Hemen üzüntü ile belirteyim ki, bu husus yalnız benim kanaatim değil, Komisyonumuza gelen Sayın Faruk Sükan ve Sayın Hikmet Çetin'in de şimdi bu hususlaki fikirlerini arz edeceğim, onlar da belirtmişlerdir ki, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, sadece bilgi toplamakta; fakat analitik bir değerlendirmeye ve somut önerilere gitmemektedir. Dolayısıyla açıkça söylemek lâzımgelir ki, bugün İktisadî Devlet Teşekkülleri herhangi bir şekilde modern bir denetimden mahrumdur. Modern denetimden mahrum olan yani, fonksiyonel bir denetime tâbi tutulmayan bir işletmede, bütün yöneticiler kitaba uymakla, mevzuata uymakla yetinmekte iktifa ederler. Her yönetici der ki, madem ki gelenler birtakım sorumlu arıyor, madem ki işlerin kitaba uyup uymadığını aramaktan öteye

gitmiyorlar, öyleyse mevzuata uymakla iktifa etmeyi kendileri için hedef seçer bu yöneticiler ve dolayısıyla işletmeler dinamizmden uzaklaşmış olur. Nitekim, bugün İktisadî Devlet Teşekküllerinin dinamizmden uzaklaşmış olmalarının yegâne sebebi modern bir denetime, diğer bir tabirle fonksiyonel bir denetime tâbi tutulmamış olmalarıdır.

Arkadaşlarım;

İkinci husus, İktisadî Devlet Teşekküllerini denetleyen Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun rapor tekniğidir. Tabiri caizse, Başbakan Yardımcısı Sayın Hikmet Çetin'in tabiriyle söylemek lâzımgelirse, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun rapor tekniği demodedir. Sadece çok eski devirlerden kalma bilgileri ihtiva eden, demin belirttiğim gibi, hiçbir analitik değerlendirmeye imkân vermeyen bir rapor tekniğidir ve raporların sonunda sadece, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, falan KİT şu kadar zarar etmiştir" der, "Tasvibinize sunulur" der. Bu 40 milyon zararın sebebleri nedir?.. Kaçınılmaz mı bu kadar zarar etmesi?.. Zarurî mi birtakım sosyal faaliyetler dolayısıyla? Yoksa bu zararı asgariye indirecek tedbirler nelerdir?.. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun raporlarında böyle bir öneriye, böyle bir analitik tahlile, böyle bir analitik değerlendirmeye hiçbir zaman rastlayamayacaksınız.

Bundan dolayıdır ki, sadece bir bilgi manzumesinden, tabiri caizse bir bilgi ambarından ileri geçmez. Halbuki, ne Başbakanlık, ne Türkiye Büyük Millet Meclisi toPlânmış birtakım bilgileri alıp, analitik bir değerlendirmeye tâbi tutacak bir organa malik değildir. Zaten bizzat Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun görevi, topladığı bilgileri analitik bir değerlendirmeye tâbi tutup, Hükümete somut öneriler getirmek, Türkiye Büyük Millet Meclisine somut öneriler getirmektir.

Burada, raporlarla ilgili olarak bir noktayı daha belirtmek istiyorum. O da, raporlarda hiçbir modern tekniğin kullanılmamasıdır. Birtakım bilgiler sadece rakamlar halinde, cetveller halinde verilir; fakat defalarca komisyonlarda dile getirildiği halde, bunları grafikle ifade etmek ve nihayet birkaç senelik, hiç olmazsa beş senelik bir tekamül sistemini takip etmeyi dahi Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu kendi çalışmasının içerisine alamamaktadır.

Arkadaşlarım;

Söz buraya gelmişken, yabancı birtakım memleketlerde acaba KİT'ler nasıl denetlenmektedir?.. Bunları, Komisyonumuz araştırmış ve raporuna almıştır. Kısaca size, birtakım memleketlerde bunlar nasıl yürütülüyor, liberal ekonomilerde ve sosyal ekonomilerde nasıl, bunları arz etmemde Yüce Senato için fayda olduğu kanaatindeyim.

Amerika Birleşik Devletlerinde kamu teşebbüsleri, ticarî esaslara göre düzenlenen işletme bütçeleri ve muhasebe raporları üzerinden sayıştay tarafından denetlenir. Liberal bir ekonomide KİT'ler, çok büyük bir rahatlıkla sayıştay tarafından, yani, Amerikan Genel Muhasebe Bürosu tarafından denetlenmektedir.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinde büyük bir önem taşıyan KİT'ler, devletin ve partilerin organınca sıkı bir denetime tâbi tutulmaktadır. Sovyetler Birliğinde iki taraflı büyük bir denetim vardır. Bir taraftan devlet organları kendi organlarıyla fonksiyonel bir eğitimi yürütürken, öbür taraftan hedef bakımından ve mahiyet bakımından parti teşkilâtı tarafından yani Komünist Partisi teşkilâtı tarafından sıkı bir denetime tâbi tutulmakta ve bugün Kamu İktisadî Teşebbüsleri, Sovyet ekonomisinin belkemiğini teşkil etmektedir.

İngiltere'de denetim, serbest hesap uzmanlarınca yapılmaktadır. Hazırlanan raporlardan yasama, yürütme organlarınca yapılan denetimlerde faydalanılmaktadır. Fransa'da KİT'lerin denetimi, Sayıştayın bir bölümü olan Kamu İktisadî Teşebbüsleri Denetleme Kurulunca yapılmaktadır. Yani, Fransa'da da Sayıştayın ayrı bir bölümü Kamu İktisadî Teşebbüslerini denetlemektedir.

İtalya'da Kamu İktisadî Teşebbüsleri, anayasa gereği Sayıştayca denetlenmektedir. İtalyan Anayasasında, Kamu İktisadî Teşebbüslerinin bizzat Sayıştay tarafından, yani tamamen bağımsız bir kurul tarafından denetlenmesi hükme bağlanmıştır.

Danimarka'da parlamento adına, Sayıştayca yapılmaktadır.

Arkadaşlarım;

Vaktinizi almamak için diğer devletleri bir bir okumayacağım. Ancak, ister kapitalist olsun, ister sosyalist olsun Kamu İktisadî Teşebbüslerine önem veren bütün memleketlerde ya Sayıştay tarafından veya Sayıştay hüvviyetine benzer bir hüvviyet taşıyan kurullar tarafından ve mutlaka fonksiyonel bir denetim yapılmaktadır. Sadece malî denetim, sadece idarî denetim artık bütün dünyada, bizim memleketimiz hariç terk edilmiştir.

Şimdi, söz buraya gelmişken, Sayın Başbakan Yardımcısı Hikmet Çetin'in ve Sayın Başbakan Yardımcısı Faruk Sükan'ın bu denetim hakkında Komisyonumuzda belirttikleri fikirleri burada arz etmek isterim.

Sayın Faruk Sükan, (Ki, kendilerine şükran borçluyuz, Komisyonumuza kadar gelmiş, geniş bilgi vermişlerdir) aynen şunları belirtmişlerdir : "Yüksek Denetleme Kurulu üyeleri politik kişilerdir. Şu halde, bunlar artık teknik kişi ol-

ma vasfını genellikle kaybetmişler, sadece her gelen iktidara göre, her gelen iktidarın sakalına göre tarak tutarak yazdıkları raporları, hükümetin hoşuna gitmeyecek kısımları çıkartarak hazırlamaktadırlar" Sayın Faruk Sükan'ın kanaati budur. Bu Kurul artık fonksiyonunu yitirmiştir. Sayın Faruk Sükan diyorlar ki, "Artık, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, fonksiyonunu yitirmiş bir kuruldur. Bu Kurulla KİT'leri sağlam bir şekilde, gerektiği şekilde denetlemek mümkün değildir."

Sayın Başbakan Yardımcısı Hikmet Çetin'in sözlerini de birkaç kelimeyle özetlemek isterim. Sayın Çetin diyorlar ki; "Sadece malî denetim yapılmaktadır. Fonksiyonel denetim yapılmamaktadır. Yani, bilgiler toPlândıktan sonra, analitik bir değerlendirmeye tâbi tutulmamakta, somut öneriler getirilmemektedir. Dar anlamda bir denetimdir. İktisadî bir denetim değildir. Genellikle ürkütücü, iş yapmaktan caydırıcı bir denetimdir."

Arkadaşlarım,

Sayın Hikmet Çetin'in büyük bir mertlikle Komisyon huzurunda söylediği bir sözü tekrarlamak isterim : "Sadece kusur ve kusurluyu arayan, iş yapmaktan caydıran bir denetim tarzıdır. İşler kitabına uyuyor mu, uymuyor mu?.. Ama, plân hedeflerine göre durumu nedir?.. Bu elimizdeki muazzam mal varlığını kamunun daha yararına işletmek için alınacak tedbirler nelerdir?.. Bunlar sureti katiyede hesaba katılmamakta ve denetim raporlarında yer almamaktadır. Yol, yöntem gösterici, hedeflere yöneltici bir denetim değildir" diyor Sayın Hikmet Çetin.

Arkadaşlarım,

Daha fazla devam etmeyeceğim. Görülüyor ki, Hükümetin de çok değerli iki üyesi Komisyonumuzla tamamen aynı kanaattedir.Yani, bugün Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, KİT'leri yeteri kadar denetleyememektedir. Denetlemesi son derece demode metotlarla yapılmaktadır ve bugün modern denetim metotlarından, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu âdeta habersiz durumdadır.

Arkadaşlarım;

Böylece Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun denetimini belirttikten sonra, birkaç hususu da, acaba KİT'ler üzerinde başka ne gibi denetimler var; sadece isimlerini zikretmek suretiyle iktifa etmek istiyorum.

Aslında modern şekilde denetlenmeyen bu durumlar üzerinde, bir hayli işe yaramaz denetimler vardır.

Birincisi, iç denetim : Tamamen kendi içinde ve genel müdürlük emrinde olduğu için bu işlememektedir. Bu, sadece kusur arayan, suçlu arayan bir denetimden başka bir şey değildir.

İkincisi, ilgili Bakanlığın denetimi : İlgili Bakanlığın müfettişleri fonksiyonel bir denetim yapabilecek şekilde yetiştirilmediği için, ilgili Bakanlık da; (Yani, bunların bağlı olduğu Bakanlık) maalesef yeteri kadar bunları denetleyememektedir.

Maliye Bakanlığının denetimi : Maliye Bakanlığının Teftiş Kuruluna ait Kanun, KİT'leri son haddine kadar denetlemeye yetki vermektedir. Ancak Maliye Bakanlığında fonksiyonel denetim yapabilecek bir organ yoktur. Şu halde, Maliye Bakanlığının yaptığı denetim de, müfettişlerle (Ki, Maliye Bakanlığı tarafından ender teftiş edilmektedir) ender olarak yapılan bu teftişler dahi, sadece işler kitabına uyuyor mu, uymuyor mu diye yapılmakta ve nihayet malî bir denetimden öteye geçmemektedir.

Devlet Plânlama Teşkilâtının denetimi, sadece kaynak tahsisinden ibaret kalmaktadır. Bakanlar Kurulu elbetteki bir ölçüde denetim yapmaktadır. Çünkü, Yönetim Kurulu üyelerini tayin etmekte ve nihayet genel müdürleri tayin etmek suretiyle dolaylı bir denetim yapmaktadır.

Devlet Yatırım Bankası, sadece umumî bir denetimle iktifa etmektedir.

Nihayet, Yasama Organı ve Yargı Organının denetimi vardır. Herhangi bir suç ortaya çıkmadıkça, elbette ki Yargı Organına intikali mümkün değildir. Yasama Organının denetimi ise, bilindiği gibi, Türkiye Büyük Millet Meclisinde 35 kişi Millet Meclisinden, 15 kişi de Senatodan ayrılmak suretiyle 50 kişilik bir Komisyon tarafından yapılmaktadır.

Ben burada, gerçekten bu Komisyonun geceli, gündüzlü sarf ettiği gayretleri huzurunuzda belirtmek isterim. Gerek Komisyon Başkanı, gerek üyeleri büyük bir gayretin içerisinde, büyük bir vatanseverlik duyguları içerisinde denetlemek için gayret etmektedirler. Ancak ne yazık ki, bu denetim sadece Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu raporları üzerinde olmaktadır. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun raporundaki bütün hatalar olduğu gibi Komisyona intikal etmektedir. Komisyon, önüne getirilen 60 milyon, 100 milyon, 150 milyon liralık zararın sebeplerini dahi bilmeden, bu zararın nelerden çıktığını, gidermek için neler yapmak lâzım geldiğini dahi bilmeden bunları tasvip veya ademi tasvip tarafına gitmeye zorlanmaktadır.

Arkadaşlarım;

Sözlerimi özetlersem; İktisadî Devlet Teşekküllerinin ekonomimizdeki yeri çok büyüktür. Hükümet, 50 milyarlık vergi alabilmek için, Meclislerde uzun zamanlık gayret sarfetmektedir. Halbuki, 170 milyarlık koskoca bir zarar, İktisadî Devlet Teşekküllerinden gelmektedir. Şu halde, bu İktisadî Devlet Teşekküllerini

iyi çalıştırmak mümkün olursa, yalnız 170 milyar lira zarardan kurtulacağız. Bir de tasavvur edin ki, sadece % 10 kâr etse, bu takdirde 60 milyar kârla beraber, 230 milyar liralık kâr ortalıkta denetimsizlikten maalesef elimizden kaymakta; buna mukabil Hükümet, cidden kendi plânını tatbik etmek için muhtaç olduğu parayı bulmak için Meclislerde günlerce 50 milyar liralık bir gelir kanunu çıkarmak için uğraşmaktadır.

İkincisi; eğer denetim yapılacaksa, mutlak surette Sayıştay hüviyetine benzeyen bağımsız ve mutlaka Kamu İktisadî Devlet Teşebbüsleri Karma Komisyonuna bağlı bir kurulun meydana getirilmesinde ihtiyaç vardır ve bu kurul mutlaka fonksiyonel denetim yapmaktadır. Artık, kontrol, revizyon, teftiş gibi tâbirler dünya edebiyatından silinmiştir. Bugün, herhangi bir memlekette fonksiyonel denetimin dışında bir denetimden bahsetmek mümkün değildir. Bizim memleket de, mutlaka bu fonksiyonel denetime gitmelidir.

Üçüncüsü; Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu birtakım imkânlara kavuşturulmalı ve gerçekten fonksiyonel denetim yapılabilecek bir kuruluşa ve araçlara malik kılınmalıdır.

Dördüncüsü; Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun raporları mutlaka modern sisteme göre kurulmalıdır.

Arkadaşlarım;

Bugün çok uluslu şirketlerin raporlarını alın görün; inceledik. Bırakın onu, NATO'nun raporlarını alın inceleyin. Onu da bırakın, şurada Silâhlı Kuvvetlerin raporlarını alın inceleyin; göreceksiniz ki, modern rapor sistemi bütünüyle buralara gelmiştir. Bugün, aşağı yukarı 300 sayfadan fazla tutan bir kolordu harekâtı emrinde 155'lik topun günde kaç mermi atacağını şöyle elinizi atıp anında bulmak mümkündür. Çünkü, artık rapor sistemli hale gelmiştir; ama bunu bugün Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun raporlarında bulmak mümkün değildir. Âdeta devrik bir kütüphanedir, karmakarışık bir şeydir.

Arkadaşlarım;

Şu halde, bu raporlar da mutlaka cidden modern esaslara göre uygun hale getirilmelidir. Ben, Hükümetin bu konuya büyük önem vereceğini ümit ediyorum ve fakir halkın sırtından çıkan bu zararların, bir an evvel önlenmesinin ekonomimiz bakımından büyük fayda getireceğini belirtir, hepinize saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Araştırma işlemi bitmiştir.

7. MASON LOCALARINA DAİR

Bu konuda Malatya Üyesi Hamdi ÖZER'in önergesi, 28 Haziran 1973'te Genel Kurul'da okunarak bilgiye sunulmuş, ancak 22 Ocak 1976'da gündeme alınarak üzerinde görüşülmüştür. Bu birleşimde kurulmasına karar verilen Araştırma Komisyonu 3 Aralık 1977'de kurulabilmiş, 3 Aralık 1978'de inceleme süresi sona ermiştir. Danışma Kurulu kararı gereğince süre uzatılması mümkün olmadığından Komisyon Başkanı, 5 Haziran 1979 birleşiminde Genel Kurul'da okunan 4 Aralık 1978 günlü yazısı ile durumu arzetmiş, önerge dosyasını Senato Başkanlığına iade etmiştir.

1. – Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, mason localarına dair Senato Araştırması isteyen önergesi. (10/7) (*)

BAŞKAN – Bir araştırma önergesi var, okutuyorum :

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Uluslararası faaliyette bulunan Mason localarının yurdumuzda da faaliyette bulundukları ve mensuplarının yurt dışındaki genel karargâhlar tarafından terfi ve tefeyyüz ettirildikleri halk efkârında yaygın hale gelmiştir.

Yapılan söylentilere göre :

Mason localarına üye kayıt olabilecek kişilerin, bulundukları memleketin kaderi üzerinde etkili olacak niteliği taşıması ve en az iki mason tarafından locaya takdim edilmesi şarttır.

Tarihi ve çok gizli bir yemin merasiminden sonra liyâkatlarına göre kendilerine masonluk derecesi verilir ve zamanla hizmetteki başarıları ölçüsünde bu dereceleri yükseltilir.

Ettikleri yemine göre millî ve dinî bağlarını kopartarak masonluğun uluslararası Siyonizm umdesine ve onun kanunlarına kendisini bağlar. Kendi memleketinin kaderini de bu kanunların ana çizgisi üzerinde yürütmeye gayret eder.

Yeminden dönüş veya masonluğunu inkâr ediş, ihanet suçu ile ceza görür. Bu cezanın derecesini bağlı bulunduğu yurt dışındaki masonların genel karargâhı tâyin eder ve görünmez kuvvetlerini harekete geçirerek dilediği cezayı derhal uygular. Dünyayı kendi örgütleri ile yönetir ve hiç kimse bunun farkına varamaz. Hiçbir devletin yönetici kadroları buna engel olamaz. Masonlara mücadele açan milliyetçiler çeşitli yollarla tesirsiz ve güçsüz hale getirilerek bir kenara atılır.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 12-S. 840

Çünkü masonlar, Siyonizmin yeminli neferleri ve milletlerin bünyesine girmiş birer siyonizm çıbanlarıdır. Bunu bilerek veya bilmeyerek, yurdumuzda mason olmuş kimseler vardır.

Atatürk bu gerçeği bildiği için mason localarını kapatmıştır.

İşte bu locaların bugün yurdumuzda aynı veya değişik adla faaliyette bulunup bulunmadığı; yurdumuzdaki masonlar, masonluk ünvanı ve derecelerini nereden aldıkları,

1630 sayılı Dernekler Kanununa uygun bir cemiyet ise faaliyetlerinin uluslar arası faaliyet olduğu açıkça bilindiği cihetle, Dernekler Kanununun 3, 6, 10 ve 11 inci maddeleri gereğince kanunlarımıza, ulusal çıkarlarımıza uygunluğu ve Bakanlar Kurulunun iznini alıp almadığı mason locaları hakkındaki araştırma konusudur. Bu konu üzerinde tüzüğün 133 üncü maddesi gereğince Senato araştırması yapılmasını arz ve teklif ederim.

Saygılarımla.

8.6.1973
Malatya Senatörü
Hamdi Özer

BAŞKAN – Sayın arkadaşlarım, bu bir Senato Araştırması isteğidir. Bilgilerinize arz edilmiştir. Tüzük mucibince gereği yapılacaktır.

2. – Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, mason localarına dair Senato Araştırması isteyen önergesi. (10/7) (*)

BAŞKAN – Sayın Özer buradalar mı?.. Burada Sayın Bakan?.. Yok.

Sayın Özer, önergenin okunmasını arzu ediyor musunuz?..

HAMDİ ÖZER (Malatya) – Okutun Sayın Başkan,

BAŞKAN – Sayın Hamdi Özer'in önergesini okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Uluslararası faaliyette bulunan Mason localarının yurdumuzda da faaliyette bulundukları ve mensuplarının yurt dışındaki genel karargâhlar tarafından terfi ve tefeyyüz ettirildikleri halk efkârında yaygın hale gelmiştir.

Yapılan söylentilere göre :

Mason localarına üye kayıt olabilecek kişilerin, bulundukları memleketin kaderi üzerinde etkili olacak niteliği taşıması ve en az iki mason tarafından locaya takdim edilmesi şarttır.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 24-S. 522:525

Tarihî ve çok gizli bir yemin merasiminden sonra liyâkatlarına göre kendilerine masonluk derecesi verilir ve zamanla hizmetteki başarıları ölçüsünde bu dereceleri yükseltilir.

Ettikleri yemine göre millî ve dinî bağlarını kopartarak masonluğun uluslararası Siyonizm umdesine ve onun kanunlarına kendisini bağlar. Kendi memleketinin kaderini de bu kanunların ana çizgisi üzerinde yürütmeye gayret eder.

Yeminden dönüş veya masonluğunu inkâr ediş ihanet suçu ile ceza görür. Bu cezanın derecesini bağlı bulunduğu yurt dışındaki masonların genel karargâhı tâyin eder ve görünmez kuvvetlerini harekete geçirerek dilediği cezayı derhal uygular. Dünyayı kendi örgütleri ile yönetir ve hiç kimse bunun farkına varamaz. Hiçbir devletin yönetici kadroları buna engel olamaz. Masonlara mücadele açan milliyetçiler çeşitli yollarla tesirsiz ve güçsüz hale getirilerek bir kenara atılır. Çünkü masonlar, Siyonizmin yeminli neferleri ve milletlerin bünyesine girmiş birer siyonizm çıbanlarıdır. Bunu bilerek veya bilmeyerek, yurdumuzda mason olmuş kimseler vardır.

Atatürk bu gerçeği bildiği için mason localarını kapatmıştır.

İşte bu locaların bugün yurdumuzda aynı veya değişik adla faaliyette bulunup bulunmadığı; yurdumuzdaki masonlar, masonluk unvanı ve derecelerini nereden aldıkları,

1630 sayılı Dernekler Kanununa uygun bir cemiyet ise faaliyetlerinin uluslararası faaliyet olduğu açıkça bilindiği cihetle, Dernekler Kanununun 3, 6, 10 ve 11 inci maddeleri gereğince kanunlarımıza, ulusal çıkarlarımıza uygunluğu ve Bakanlar Kurulunun iznini alıp almadığı mason locaları hakkındaki araştırma konusudur. Bu konu üzerinde tüzüğün 133 üncü maddesi gereğince Senato araştırması yapılmasını arz ve teklif ederim.

Saygılarımla.

Malatya Senatörü

Hamdi Özer

BAŞKAN – Teklif sahibi Sayın Hamdi Özer açıklayacak mısınız?...

HAMDİ ÖZER (Malatya) – Açıklayacağım.

BAŞKAN – Buyurun.

HAMDİ ÖZER (Malatya) – Sayın Başkan, sayın senatörler;

Mason locaları hakkındaki araştırma önergem 2,5 yıldan beri Hükümet kanadında muhatap bulamadığı için, gündemde askıda kalmıştır. Her nedense, Mason localarına dil uzatılsada el uzatılmıyor. Bu önergenin muhatabı İçişleri Bakanı olduğu halde, bu Sayın Bakan bu araştırma işleminden âdeta kaçmaktadır.

Millî Selâmet Partisi, seçim meydanlarında ve basında Masonlara ateş püskürdüğü halde, onun mensubu olan İçişleri Bakanının bu araştırmaya yanaşmak istemeyişi oldukça düşündürücüdür.

Burada iki ihtimal akla gelmektedir : Eğer araştırma sonucunda masonluğun zararsız olduğu anlaşılırsa, seçimlerde en etkin bir politik istismar silâhından yoksun kalacaklarını düşünmekte ya da Masonluğun dünyayı titreten hışmından korkmaktadır.

Bu iki ihtimalin dışında başka bir neden varsa Sayın Bakan gelsin bu kürsüde, açıklasın; fakat açıklayamayacaktır...

ALİ OĞUZ (İstanbul) – Açıklayacak inşallah...

HAMDİ ÖZER (Devamla) – Araştırma önergemden sonra zaman zaman telefonlarla tehdit edildim. Bazıları, önergeyi geri almamı, öldürüleceğimi; bazıları da seçimlerde peşime düşerek siyasî hayatıma son verileceğini ihtar ettiler.

Bu örtülü tehditlerin hiçbiri, yüz yüze gelerek mason olduklarını samimiyetle belirten kişilerin ifadeleri kadar beni etkilemedi. Bu Mason yurttaşlar da kendilerinin halk efkârında milliyetsiz, dinsiz ve Yahudi ajanı gibi tanıtılmalarından şikâyetçidirler. Bunlar, araştırmanın yapılmasını, masonluğun ne olduğunun ve ne olmadığının herkesçe bilinmesini istiyorlar. Mason oldukları halde, Masonluklarını inkâr edenlerin yüzünden çok kötü bir zan altında olduklarını, halbuki böyle kimselerin teşvikiyle Mason localarına girdiklerini, buna rağmen bunların neden Masonluklarını maskelediklerini anlamadıklarını belirtmektedirler. Diyorlar ki :

"Masonluğunu inkâr eden bu maskeliler acaba asıl masonluğu kamufle etmek için mi bizleri de mason yaptılar? Acaba onlar gerçek masonluğun içyüzü, bizler de kapağı veya perdesi miyiz? Eğer masonluk ayıp ve zararlı ise bunlar neden mason oldular? Değilse neden masonluklarını inkâr ediyorlar?..."

Sayın senatörler;

Görülüyor ki, masonluğunu gizlemeyenler açık alınla araştırmayı istedikleri halde, masonluğunu inkâr edenler suçüstü yakalanmanın telâşı içinde araştırmadan kaçmaktadırlar.

Muhterem arkadaşlar;

Elimde kesin belgeler var. Masonluk kapalı bir dernektir. Bazı masum yurttaşların masonluğu, bu kapalı kutunun dış yüzünü yansıtır; fakat bu kutunun içinde dünyayı parmağında oynatan ve devletleri bir piyon gibi oynatan siyonizmin eli vardır. Dünyanın her yanında siyasal ve ekonomik egemenliği masonlar el-

lerinde tutmakta ve toplumları yönetmektedirler. Egemenlik kayıtsız şartsız masonlarındır. Ta ki, halkın oluncaya kadar bunlarda kalacaktır. Bu masonlar, milletlerarası emperyalist güç olan siyonizmin neferleridir. Bunlar kendi devletlerini yönetirken, masonluğun anayasasına bağlı kalacaklarına yemin etmişlerdir. Bunlar, kendi devletlerinin anayasalarını da bu locanın anayasasına paralel duruma getirinceye kadar uğraşırlar.

Sayın senatörler;

Türkiye'de masonlar vardır ve çeşitli ekollere mensupturlar. Bunların bir kısmı locanın perdesidir ve masumdur. Locanın içindekiler ise toplumları bir sürü gibi güderek, kendi çıkarlarını siyonizmin çıkarında arayan ve bulan çıkarcı kimselerdir. Bunlar, ne kadar suçlu olsalar da siyonizmin güven kanadı altında kendilerinin güçlü ve dokunulmaz olduklarına inançlıdırlar. Bunlardan daha az suçlu olanlar darağacına sürüklenirken, bunlar hafif sıyrıklarla ölümleri atlatır, yine de ikbal ve iktidar koltuklarına kurulurlar. Uzak ve yakın tarihimiz bu acı gerçeği açıkça göstermektedir.

Daha geçenlerde Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, "siyonizmin ırkçılık olduğunu" ilân etmiştir. Bu ırk İsrail ırkıdır. Bunlar, dünya milletlerini siyonizm potasında eritip tek toplum halinde bir sürü yapmak ve o sürüyü İsrail'e güttürmek; dünya maliyesini bir hazinede toplamak ve bunu Sultan Süleyman'ın hazinesi haline getirerek, onun mührü ve anahtarını İsrailoğlu'na vermek amacını gütmektedirler. İşte Tevrat'a dayalı bir ütopya serabı olan siyonizm budur.

İşte sayın senatörler, şu elimdeki, Türkiye büyük locasına ait bir mason ayini rehberi ve onun hamailidir. Her halde benim bu uğraşımı merak eden bir kişi gizlice gelmiştir ve kapımın altından içeriye atmıştır. Sabahleyin kalktığım zaman bunları gördüm. Arzu eden arkadaşlar görebilirler.

ALİ OĞUZ (İstanbul) – Nedir o Hamdi Bey?

HAMDİ ÖZER (Devamla) – Efendim, masonların locada kullandıkları rehber ve mason localarına mensup olanların taktıkları hamail. Üzerinde Tevrat'a dayalı birtakım işaretler vardır; siyonizm hurafelerine dair Tevrat'tan bazı işaretler vardır, onları kısaca izah edeceğim.

Türkiye büyük locasına ait bir mason ayini rehberi... Arzu eden arkadaşlar görebilirler. İşte bunların, siyonizmin sembolü olan hamaili ve madalyası. Bu kitaptaki yazılar şifrelidir. Üçgenin üç noktası heceler arasında bulunuyor; fakat ayinlerin yapılış şekli anlaşılır şekilde ifade edilmektedir. Bu kitaptaki masonlukla ilgili tarif şöyledir :

"Masonluk, sembollerle açıklanabilen alegoriler perdesi arkasına gizlenmiş özel bir ahlâk sistemidir."

İşte arkadaşlar, bu perdeyi sıyırıp, arkasındaki oyunları görmek için araştırma açmamız mutlaka lâzımdır.

Yine bu rehber diyor ki; "masonluk, bütün öğretilerini semboller aracılığıyla üyelerine vermeyi esas kabul eder. Masonluğun, yazılı olanlardan çok, yazılı olmayan ilkeleri ve töreleri vardır. Büyük locanın anayasası, localar tüzüğü ve locanın içtüzüğü, şimdiden sonra izleyeceğiniz yolu size gösterecektir..." Dikkat buyurunuz arkadaşlar; "... izleyeceğiniz yolu size gösterecektir" deniyor. Hangi anayasa, hangi tüzük?.. Masonların anayasası ve masonların tüzüğü.

Bu kitap rituel; yani tören rehberidir. Görülüyor ki, bu rehber en ilkel bir ayin biçimini göstermektedir. Şimdi onu izah edeceğim :

Bir kimsenin mason olabilmesi için önce masonluğun amacına elverişli bulunması ve daha sonra sihirli bir ayinde, yazılı yemin ve vasiyeti imza etmesi gerekir. Bu çok gizli ayin tüyler ürpertici bir ilkellik ve korku havası içinde geçer. Loş bir odada, siyah bir masa üzerindeki kuru kafatası ve çeşitli malzemenin karşısında (ki, burada izah edilmektedir hepsi); "Şu andan itibaren burada görüp işittiklerimi başkalarına söylemeyeceğim" diye mason adayına yemin ve imza ettirilir. Daha sonra gözleri bağlanır, sağ ayakkabısı çıkartılır, paçası sıvanır, ceket ve kravatı çıkartılarak boynundan, omuz ve koltuk altından iple bağlanır. Bu durumda kılıçların uçları kendisine çevrilerek gözleri açılır ve yeminini çiğnerse, masonluğun kendisinden nasıl öç alacağı bildirilir. Daha sonra ipleri çözülerek bir yemin sureti kendilerine imza ettirilir ve böylece yeryüzünün en eski kuruluşuna katılmış olduğu ve karanlıkta nura ulaşmış bulunduğu kendisine müjdelenir ve masonluğu kutlanır.

Bir mason, 33 dereceye ulaşıncaya kadar, her derecenin çeşitli ayinleriyle, çeşitli burçlardan geçerek masonluğun doruğuna yükselmiş ve bu ölçüde siyonizmin amacına hizmet etmiş sayılır. Bu sadece aday masonluğa kaydedilenler için bir rehberdir ve bu, birinci dereceye geçiş içindir. Demek ki ,33 dereceye terfi etmek için neler, neler var işin içinde...

Yaygın kanaate göre, mason locaları, siyonizmin elçilikleri halinde, devletlerin bünyesine yerleşmiş ve o devletlerin siyonizmin emellerine uygun olarak yönetmeyi amaç almışlardır. Böylece siyonistler devletlere kendi kapılarını kapatmış ve fakat devletleri, kendi kucağındaki masonların avuçları içine almışlardır.

Bu gerçeği çok iyi anlayan Rus Devleti, Çarlık döneminde olduğu gibi, Komünist döneminde de mason localarını yasaklamıştır. İkinci Abdülhamit ve Atatürk'de bu locaları şiddetle reddederek kapatmış ve tüm ısrarlara rağmen açılmasına müsaade etmemişlerdir.

Bugün bizdeki mason locaları, kendilerine, "Türkiye'yi Yükseltme Cemiyeti" adını takmışlardır. Bir ölü kafatası karşısında boynuna ip takılı, gözleri bağlı ve kılıçların tehdidi altında yemin ediş, çağdaş uygarlıkla bağdaşır mı?..

Temeli, ilkel bir hurafe batağına oturtulan bir derneğin, Türkiye'yi yükselteceğine inanmak mümkün müdür?.. Törelerinde esaret ve dehşet havası kokan bir derneğin faaliyetinde, insancıl bir amaç bulmak mümkün müdür?.. Mason localarına üye olanların çoğunda şahsî çıkar ve nüfuz sağlama amacı vardır. Bunu da Musevî din kurallarına; yani Tevrat'a dayamaktadırlar. Yapılan tören bir dini âyin olup, devletin hukukî temel düzenini sarsmaya ve siyonizmin siyasî amacını tahakkuka yönelik olduğundan, Anayasanın 19 uncu maddesine aykırıdır.

İşte sayın senatörler, mason locaları ve masonlar hakkındaki bu yaygın kanaat, Devletin kaderi üzerinde ağırlık taşımaktadır. Bir araştırma yapılarak, bu locaların gerçek amacını açıklığa kavuşturmak; zararlı ise mensuplarını uyarmak, değilse onları çirkin isnatlardan kurtarmak gerekir.

Bu nedenle araştırma önergemi kabul yolunda olumlu oy kullanmanızı diler, hepinizi saygı ile selâmlarım. (C.H.P. ve M.S.P sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Hükümet adına görüşünü bildirecek sayın üye?.. Yok.

Araştırma açılıp açılmaması hususunu oylarınıza sunuyorum. Araştırma açılmasını kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

9 kişilik bir komisyon teklif ediyorum.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) – Sayın Başkan bu konuda bir beyanda bulunmak istiyorum.

BAŞKAN – Buyurun efendim.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) – Sayın Başkan, sizin de manzuru âliniz olmuştur; yani gözünüze çarpmıştır, bu komisyonları 9-11-13-15 adedi üzerinde teşkil ettiğimiz zaman partilerin, grupların temsil oranları değişiyor. Adet küçüldükçe partiler (küsurlar azaldığı için yahut da yetişmediği için) daha az üye ile temsil ediliyor. Ben 11 kişilik bir komisyonun kurulmasını diliyorum.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Müsaade eder misiniz Sayın Başkan?..

BAŞKAN – Buyurun Sayın Ucuzal.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Sayın Başkanım, gündemimizde birçok araştırma talepleri var. Bu sayıları fazla tutarsak kurulacak araştırma komisyonlarına arkadaş bulma güçlüğü ile karşı karşıya kalacağız veya bir arkadaşımız birkaç komisyonda görev alma gibi bir durumla karşı karşıya kalacak. Onun için, 9 kişiyle kurulmasında fayda vardır, fazla üyeyle kurulması doğru değildir, arz ederim.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) – Teklifimi oylayın Sayın Başkan.

RECAİ KOCAMAN (Artvin) – İzin verirseniz bir hususu arz edeceğim Sayın Başkan?..

BAŞKAN – Buyurun efendim.

RECAİ KOCAMAN (Artvin) – Komisyonun adedi 9 olduğu zaman, Yüce Senatoda temsil edilen Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyelerin oluşturduğu Grup hiç temsil edilmiyor. Bu durum Anayasaya da aykırıdır. 9 olmasının bu sakıncası var. Arkadaşım o gerekçe ile 11 olmasını teklif etti.

ALİ OĞUZ (İstanbul) – Sayın Başkan, küçük grupların da temsilini temin için 15 olmasını teklif ediyorum.

BAŞKAN – Muhterem arkadaşlarım, mesele bir usul meselesidir. Riyaset 9 kişilik bir teklif sundu; 9 kişinin aleyhinde, Sayın Gündoğan ve Sayın Kocaman 11 olmasını teklif ettiler. Sayın Ucuzal lehinde konuştu. Şimdi Ali Oğuz'da 15 olmasını teklif etti.

En aykırıdan itibaren oylarınıza sunacağım, kararı siz vereceksiniz.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) – Sayın Ali Oğuz'un teklifi bizimkine daha yakın. Eğer kabul ederlerse birleşelim?..

BAŞKAN – Siz birleşirseniz ben icabına uyarım efendim.

Birleşiyor musunuz efendim.

ALİ OĞUZ (İstanbul) – 15 kişilik olan teklifte birleşelim efendim.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) – Kabul ediyoruz Sayın Başkan.

BAŞKAN – 15 kişilik bir komisyon kurulmasını oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

8. TÜRKİYE'DEKİ ABD VE NATO'YA AİT ÜS VE TESİSLERİN ADEDİ İLE YÖNETİM ŞEKLİNE DAİR

Bu konuda Tabiî Üye Suphi GÜRSOYTRAK tarafından 6 Aralık 1979'da Başkanlığa sunulan önerge, 11 Aralık 1979 birleşiminde Genel Kurul'da okunarak bilgiye sunulmuş, 18 Aralık 1979'da görüşülerek kabul ve araştırma için komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Kurulan Komisyonun 1018 s. sayılı raporu 26 Mayıs 1980'de Başkanlıkça üyelere dağıtılmış, 29 Mayıs 1980'de Tutanağın "Gelen Kâğıtlar" bölümünde yer almıştır. Önerge, Cumhuriyet Senatosunun 12 Eylül 1980'den önceki son 19 Ağustos 1980 gündeminde yer almış, ancak görüşülememiştir.

1017 s. sayılı rapor, C. S. Tutanak Dergisinde yayımlanmadığından, dosyası da, yok edilen Senato arşivinde bulunduğundan, önerge metni alınmakla yetinilmiştir.

1. – Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Suphi Gürsoytrak'ın, Türkiye'deki ABD ve NATO'ya ait üs ve tesislerin adedi ile yönetim şekline dair Senato Araştırması isteyen önergesi. (10/91) (*)

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Türkiye'de mevcut bulunan ABD ve NATO üs ve tesisleri veya benzerleri; bunların adetleri, görevleri emir ve komuta ilişkileri; Türk komutanlarının emir ve komutasında bulunup bulunmadıkları; bu üs ve tesislerin yarattıkları ve yaratabilecekleri sorunlar bunlara karşı alınmış ve alınabilecek tedbirleri belirlemek ile bunların mevzuatımız ve Anayasamız karşısında ülkemizde bulunmalarına olanak veren yasal belgelerin mevcut olup olmadığının saptanması hakkında, bir Cumhuriyet Senatosu Araştırması yapılmasını Anayasa ve İçtüzüğün ilgili hükümleri gereğince talep ediyorum.

Saygılarımla.

Tabiî Üye

Suphi Gürsoytrak

Kardeş İran Hükümeti ile NATO müttefikimiz ABD Hükümeti arasında cereyan eden ve sürekli olarak gerilimi artan olaylar karşısında ABD'nin ilk defa İran'ı açıkça askerî müdahale ile tehdit ettiğini 22 Kasım 1979 günlü basından öğreniyoruz. Bu haberde; "ABD Başkanı Carter, Tahran Büyükelçiliğinde rehin

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 44- S. 273 : 284

tutulan 49 görevlinin casusluk suçundan yargılanmaları halinde, Birleşmiş Milletler Yasasının 51 inci maddesine göre kendilerine tanınan meşru müdafaa hakkını kullanarak İran'a müdahale edebileceklerini açıkladı" şeklinde bir haber yer almıştır. Bu arada, 7 nci Amerikan Filosuna mensup bazı savaş gemileri ile Kityhawk ve Midway uçak gemileri de Basra Körfezine doğru yaklaştırılırken, 6 ncı Filonun İndependence ve Nimitz uçak gemileri ile diğer bazı kısımlarının da Doğu Akdeniz'e doğru yol aldıkları da haberde yer almaktadır.

Keza Amerika'da bulunan 82 nci Hava İndirme Tümeni ve İncirlik Hava Üssünde bulunan Amerikan Hava Birliğine hazırlık emri verildiği de daha önceki ve aynı günlü basın haberleri arasında yer almış bulunmaktadır.

26 Kasım 1979 günlü basında ise, "Başkan Carter'in Camp David'de, Savunma Bakanı Harold Brown, Ortak Genelkurmay Başkanı General Jones, Kuvvet Komutanları ile uzun bir toPlântı yaparak İran konusunda son gelişmeleri incelemişler, bir gün önce de üst seviyede sivil ve askerî danışmanları ile uzun bir görüşme yapmıştır. Bu konuda herhangi bir açıklama yapılmamıştır." denmektedir.

Aynı günlü Cumhuriyet Gazetesinde ise, Başbakan Süleyman Demirel'in; ABD'nin İran'a bir müdahale girişiminde bulunması halinde İncirlik Üssünü kullanmasına izin verilip verilmeyeceği şeklinde sorulan bir soruya, "Henüz öyle bir istek olmadı. Olursa, konuyu Hükümette görüşür ve gereken yapılır." şeklinde yanıtlamıştır.

Oysa bugünlerde, ABD'nin NATO nezdindeki askerî temsilcisi General ve Büyükelçisinin Ankara'da olduğu ve de bazı temaslar yaptığı da basında yer almıştır.

Durumun ciddiyeti ve önemi karşısında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri K. Waldheim, "Dünya barışının tehlikeye düştüğü gerekçesi ile ve barışçı bir çözüm " şekli bulmak için, Birleşmiş Milletler Yasasının 99 uncu maddesine dayanan yetkisini kullanarak, Güvenlik Konseyini toPlântıya çağırmıştır. Birleşmiş Milletler kurulduğundan bu yana, ikinci defa böyle bir usule başvurulmuş olması da durumun ciddiyetini ve ağırlığını tehdit eden diğer bir unsurdur.

Bütün bu olaylar, Türkiye'deki Amerikan ve NATO üsleri dolayısıyla Türkiye'yi; kendi arzusu aksine, istese de istemese de kendi ulusal dış politikası gerekleri dışında bir eylemler karmaşası içine sürüklemektedir.

Uzun yıllar büyük bir sabır ve dikkatle sınır komşuları ve Ortadoğu ülkeleri ile oluşturduğu iyi ilişkileri bir çırpıda tehlikeli bir ortamla karşı karşıya gelmiş bulunmaktadır.

Türk ulusunu böyle beklemediği bir zamanda, özellikle sınır komşuları ve Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerini tehlikeli bir aşamaya getiren ülkemizdeki bu yabancı üsler, tesisler, silâh, araç, gereç ve personel hakkında Millet Meclisi ve C. Senatosu üyelerinin ve vatandaşlarımızın ne kadar gerçek bilgi sahibi oldukları ve buralarda ne gibi faaliyetlerde bulunulduğu ve bu faaliyetlerin ulusal çıkarlarımız, mevzuatımız ve Anayasamızla ne derecede bağdaşmakta olduğuna dair yeterli bilgi sahibi olduklarını zannetmiyoruz. En azından, halihazırda bu yabancı üsler, tesisler ve birliklerin hukuksal bir temeli olmadığına dair Sayın Başbakan Demirel'in açık beyanları mevcuttur. Bu konuda, TBMM'nin tutumunun açıkça belli olması, ulusuna karşı tarihi ve anayasal görevi olduğu kanısındayız.

9 Ekim 1979 günlü basında, "Bakanlar Kurulu, Türkiye'de faaliyet göstermesine izin verilen ABD üslerinin geçici statüsünün üç ay daha uzatılmasını kararlaştırmıştır." şeklinde bir haber yayınlamıştır.

Bilindiği gibi, ABD üslerinin bazıları geçen yıl Hükümetin aldığı bir karar ile geçici statü ile açılmış ve bir yıl çalışmalarına izin verilmiştir. Üslerin çalışma süresi 8 Ekim 1979 günü sona ermiştir.

Bu süre içinde, Türkiye ile ABD'nin arasında "Savunma İşbirliği Anlaşması" adı altında bir anlaşma imzalanarak, üslerin yasal bir statüye kavuşturulacağı daha önce açıklanmıştı. Ancak, bir yıl içinde heyetler arasında sürdürülen görüşmelere tarafların farklı yaklaşımları ve görüşlerinde ısrar etmeleri, herhangi bir anlaşmaya varmaya olanak vermemiştir.

Nitekim, 16 Mayıs 1979 günlü basında :

"NATO Savunma Bakanları ToPlântısına katılan Türk-Amerikan Savunma Bakanları görüşmesinde, Türkiye'ye askerî yardım konusu da ele alınmıştır.

Türkiye'nin 5 yıl süreyle karşılanmasını istediği 3 milyar dolarlık gereksinme listesi, Washington tarafından prensip olarak kabul edilmiştir. Ancak, Türkiye'nin acil gereksinme duyduğu ve hızlandırılmasını istediği bazı parça ve cephaneler konusunda Amerikan Savunma Bakanı Harold Brown, bürokratik nedenlerle bunu yapmayız demiştir. Bilindiği gibi, Türkiye'nin istediği 5 yıllık 3 milyar dolarlık listeyi kapsayacak olan anlaşmanın Kongreden geçmesi gerekmektedir.

U-2'ler sorununda Türkiye'ye yardımı olumlu veya olumsuz şekilde etkileyen yeni bir unsur durumuna girmiştir."

Keza nitekim, 24 Ekim 1979 günlü basında : The Associated Press'in bir haber yorumuna göre, "Türkiye'nin, Türk Ordusunun beş yıllık bir dönemde modernleştirilmesi ve NATO'nun güneydoğu kanadındaki sorumluluklarını yerine getirebilmesi için gerekli malzeme sıralanmıştı. Türk Silâhlı Kuvvetleri beş yıllık bir dönem için 2,5 milyar dolarlık bir yardıma gereksinme duyduğunu" açıklamıştır.

Ayrıca "Türk yetkililerinin U-2 konusunun ayrı bir şey olduğunu, ABD'nin bir iyi niyet gösterisinde bulunarak, geçmiş askerî yardımlardan birikmiş 700 milyon dolarlık borcun silinmesini de istediklerini" belirtmiştir.

Görüşmelere katılan Amerikan yetkilileri ise, "Kongrenin bu büyük miktarı kabul etmeyeceğini belirterek, Türkiye'ye birer yıllık dönemlerde askerî ve ekonomik olarak 500 milyon dolardan fazla yardım yapılamıyacağını belirtmektedirler.

Ajansın haber yorumunda, Türkiye'deki üslerin, İran'daki Amerikan tesislerinin kapatılmasından sonra büyük önem kazandığı da ifade edilmektedir.

26 Ekim 1979 günlü basında Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, "ABD'nin, Avrupa'daki NATO ülkelerine orta menzilli füze yerleştirmek istemine karşı, Sayın Ecevit'in "Türkiye'de yeni nükleer silâhlar (Pershing ve Cruise füzeleri gibi) yerleştirilmesi Hükümetimizin görüşünce söz konusu değildir." yolundaki sözlerine dikkat çekmektedirler.

Aynı kaynaklar, Türkiye'nin bu görüşünü, gerek NATO bünyesinde, gerekse Viyana'da görüşülmekte olan karşılıklı Kuvvet İndirimi (MBFR) görüşmelerinde dile getirdiğini açıklamışlardır.

Bilindiği gibi Norveç ve Hollanda'da orta menzilli füzelerin ülkelerine yerleştirilmesini kabul etmemişlerdir.

28 Ekim 1979 günlü basında, "Türkiye'nin topraklarına kabul etmediği, ancak tesis masraflarına 1,5 milyon dolar ile katılacağı orta menzilli Füze Yapım Projesinin, önce Kasım ayındaki Nükleer Grup ToPlântısında ve nihayet Aralık ayındaki Bakanlar Konseyi ToPlântısında karara bağlanacaktır. Onaylandığı takdirde Batı Avrupa, bugüne kadar sürdürdüğü "ABD Nükleer Şemsiyesi Altında Yaşama" döneminden çıkıp, kendi Nükleer Şemsiyesini gerçekleştirme sürecini başlatmış olacaktır."

Projenin on yılda 5 milyar dolara mal olacağı açıklanmıştır. "Nükleer silâhların ülkesine yerleştirilmesine izin vermeyen ülkeler, NATO Enfrastrüktür Programına katılma oranında, sadece tesis giderleri paylarını vereceklerdir. Türkiye için bu miktar 1,5 milyon dolardır." denmektedir.

26 Ekim 1979 günlü basında, Amerikan Büyük Elçisi Ronald Spiers'in "Türkiye'nin NATO içindeki yerinden ve sorumluluklarından bahsederek ülkesinin Türk toprakları üzerindeki önleyici askerî mevcudiyetinin Türkiye'nin çıkarlarına hizmet etmek olduğunu" savunmuş, Savunma İşbirliği görüşmelerini ele alarak, ABD'nin Türkiye'ye yaptığı yardım ile Türkiye'deki askerî tesisleri kullanması arasında herhangi bir bağ olmadığını ileri sürmüş ve "Üslerin kiralanması, müttefikler arasında kabul edilmiş olan bir yöntem değildir." dediği açıklanmaktadır.

Bu arada "ABD'nin bir Kıbrıs Anlaşmasında meşru ulusal ilgisi" olduğunu da belirtmiştir.

11 Ocak 1979 günlü basında;

"ABD Savunma Bakanlığı, İran'da Batı aleyhtarı bir rejimin iktidara gelmesi ihtimaline karşı, bu ülkenin kuzeyinde Sovyetler Birliği sınırındaki çok hassas elektronik casusluk tesislerini, Türkiye'ye taşımayı plânlamıştır.

5 Şubat 1975'te ABD'nin Türkiye'ye silâh ambargosu uygulamasından sonra İran'a taşınan bu elektronik dinleme cihazlarının yerlerinin ve çalışma şekillerinin Tahran Hükümeti tarafından bile kesin olarak bilinmediği açıklanmaktadır." denmektedir.

Yukarıdaki haberden çeşitli dinlenme tesislerinin nakledilebilme olanağının ve de askerî üs olanaklarına İran'da sahip olabilme kolaylığı ABD'yi, Kıbrıs olayı bahanesi ile Türkiye'ye karşı rahatlıkla silâh ambargosu ve diğer kısıtlayıcı, zorlayıcı tedbirleri alabilme olanağını vermiş bulunmaktadır. Ancak, şimdi durum Türkiye'nin lehine tamamen değişmiş bulunmaktadır.

26 Nisan 1979 günlü basına göre :

"ABD; Dışişleri Bakanlığına resmen müracaat ederek Türkiye'deki üslerle ilgili görüşmelerin hızlandırılıp, sonuçlandırılmasını istemiştir."

"Amerika, yeni ortak Savunma İşbirliği Anlaşması çerçevesinde üslerin daimi statüye kavuşturulması sırasında yeni cihazlarla takviye edilerek tevsiini de istemektedir. Bilindiği gibi, bu konudaki çalışmalar 18 Ocak 1979'da Ankara'da Amerikan Büyükelçiliği ile Dışişleri Bakanlığı arasında başlamıştır. ABD, İran'daki üslerin kapanmış olmasından doğan boşluğun kapanması ve imzalanması beklenen Salt-II'nin denetimi için acele etmektedir.

Nitekim; yıl içinde arka arkaya birçok sivil ve askerî heyetler Türkiye'ye gelmişler ve biran önce istedikleri çerçevede sonuç almaya çalışmışlardır.

17.6.1979 günlü basında, olayların bu akışı içinde Sayın Demirel'e "Sizin dış politika anlayışınızda Türkiye'nin ABD üslerinden arındırılmasının yeri var mı?" biçiminde sorulan bir soruya Sayın Demirel, "Bu tesislerin idarî savunma masraflarını yeniden karşılayamadığınız müddetçe, bu tesislerin yeniden açılmasını istemek Türk milletinin çıkarları ile uyuşmaz, savunma masraflarımız 1,5 milyar dolar artırmak demektir.

Hükümet, tesisleri açarken taviz vermiştir ve bu tavizi verirken kanunları ve Anayasayı ihlal etmiştir." şeklinde yanıtlamıştır.

Bu arada ABD'nin, NATO üyesi ülkelere, modernleştirmek, yenilemek ve denge sağlamak amacıyla orta menzilli füzeler yerleştirmek istediği ve kararında

ısrarlı olduğunu da açıklamış bulunmaktadır. Bu hususta nihaî kararın da Aralık ayında Brüksel'de yapılacak NATO Bakanlar ToPlântısında kararlaştırılacağı açıklanmış bulunmaktadır. Gerek üsler, gerek ABD'nin bu yeni istemi, Türkiye'yi nükleer bir savaşa hedef yapabilecek niteliktedir. Bu konular hakkında, diğer NATO üyesi ülke meclislerininki gibi TBMM'nin görüşü ve kararının bulunması, doğal ve iç hukukumuz bakımından zorunlu olduğu kanısındayız. Oysa bazı çevreler, konunun NATO Sözleşmesinin bir maddesine dayanan bir "Uygulama Anlaşması" niteliğinde olduğu, bu nedenle TBMM'den geçmesine gerek olmadığı savını ileri sürmektedirler. Bu konuda gerçeğin meydana çıkarılması gerekmektedir.

Amerikan ambargosu karşısında Demirel Hükümeti tarafından, kapatılmış bulunan üs ve tesisleri ne zaman ve ne koşullarla açılmıştır? Halihazır durumları nedir? Bunları tespit edebilmek için, olayların kronolojik sırasını ve ilişkilerine göre gelişmesini gözden geçirmek gerekmektedir.

1. 5 Ekim 1978 günlü basında "Dört ABD üssü Pazartesi günü açılıyor" başlığı altında; "Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun aldığı tavsiye kararına uyarak, (Dört ana üs) diye adlandırılan Sinop, Pirinçlik, Karaburun ve Belbaşı ortak savunma tesislerinin geçici statü ile 9 Ekim Pazartesi günü açılmasına karar vermiştir.;" denilmektedir.

Bakanlar Kurulunun dün beş saat süren toPlântısından sonra yapılan açıklamada; "Ambargonun kalkması ile Türkiye ve ABD arasındaki olumsuz bir etkenin ortadan kalktığı ve işbirliği olanaklarının açıldığı" belirtilerek, "Bir yıl süre için geçici bir statü ile faaliyetlerine ara verilmiş bulunan tesislerin bir yıl süreli bir geçici statü ile yeniden çalışmaya başlamasının uygun görüldüğü bildirilmiştir." şeklinde bir açıklama yapılmıştır.

Nitekim, adı geçen tesisler, devam eden günlerde faaliyete geçirilmiştir.

Esasen üslerin açılacağını Amerikan yetkilileri Ağustos ayı başlarında dünya kamuoyuna açıklamış bulunuyorlardı.

Nitekim 3 Ağustos 1978 günlü basında, "Başkan Carter'in Temsilciler Meclisinin kararı Türkiye'deki üslerin açılmasını olanaklı kılacak." şeklindeki beyanatını yayınlamıştı.

4 Ağustos 1978 günlü basında "ABD Dışişleri yetkililerine göre, ambargo kalkınca Türkiye'deki üslerden dördü faaliyete geçebilecek" şeklinde bu konuda nelerin yapılacağını da kamuoyuna bildirmişti.

Bunun üzerine 12 Ağustos 1978 günü basında "Ankara, üslerle ambargonun ayrı konular olduğunu Washington'a bildirdi" şeklinde ilginç bir haber yayınlamıştı. Bunu takiben, eski Dışişleri Bakanı Sayın Çağlayangil'in "Amerikan üs-

leri açılamaz, uluslararası hukuk kurallarına aykırıdır. "Zira bu tesislerin çalışmasını öngören ikili anlaşmalar Demirel Hükümetince tümüyle geçersiz sayılmıştır. Ortada hukukî bir bağ kalmamıştır. "Bu üsler, Türkiye'nin savunmasına ek tehditler yüklemektedir." şeklindeki beyanatı, 13 Ağustos 1978 günlü basında yayınlanmıştı.

2. (a) Sayın Demirel, 9 Ekim1978 günlü basında yaptığı bir açıklamada; "Devlette devamlılık asıldır. 25 Temmuz 1975'te bu tesisleri kapatmıştık. Bunlarla ilgili anlaşmayı ortadan kaldırmıştık. Sonra 1976 Martında bu tesislerin yeniden açıldığı zaman, nasıl çalışacağını tanzim eden bir anlaşma imzalamıştık. Bu anlaşma gereğince bu tesisler açılırsa, ABD Türkiye'ye dört yıl için 1 milyar 200 milyon dolar savunma yardımı yapacaktı. Bu tesisler, Türkiye'nin savunma riskini artırmaktadır. Bu tehditleri karşılayabilmek için, Türkiye'nin daha çok savunma vasıtalarına sahip olması gerekir. Daha çok risk meydana getirmekte, daha az fayda çıkarmaktadır. Bu, tesisler karşılığında kira almak değildir. Türkiye'in artan vecibelerini karşılamanın gereğidir. Böyle bir anlaşmanın ABD Kongresinden geçmesi ise, ambargoyu şartsız biçimde ortadan kaldırıyordu. Şimdi ne olmuştur? ABD Kongresi, ambargonun tatbikini şarta bağlamıştır. Şart, Kıbrıs'taki gelişmedir. Kıbrıs'ta hiçbir gelişme olmazsa ve bunu bizim kusurumuz sayarlarsa, ambargonun tesiri yine mevcut olacaktır. Ortak savunma tesislerinin yeniden çalışmaya açılması, hukukî mesnetten mahrumdur. Çünkü bunların çalışmalarını düzenleyen anlaşmalar, Cumhuriyet Hükümeti tarafından yok sayılmıştır.

Hükümetin IMF karşısında takındıkları tavır ile ABD Hükümeti karşısında takındıkları tavır aynıdır. ABD hiçbir şey vermeden istediğini yaptırmıştır. Hükümetin SSCB ile imzalamış olduğu siyasî belgede bir kayıt var. "Bu tesislerin yeni baştan işletmeye açılması" diye çelişki vardır. Ya siyasî belgeye o kaydı koymaması lâzımdı, yahut o tesisleri yeniden açarken hukukî mesnetsizliğin dışında bu hususu da düşünmek lâzımdır."

(b) 6 Ekim 1978 günlü basında, "Amerikan gazetelerinden Washington Post'da yayınlanan bir haber yorumda Türkiye'nin, silâh ambargosunun uygulandığı üçbuçuk yıl içinde sadece (5) üssün faaliyetini tatil ettiğini, kalan, yirmi bir (21) üssün normal olarak çalıştığı bildirilmiştir. Bu durum, özel olarak görüştüğümüz Türkiye masasının da bağlı olduğu ABD Dışişleri Bakanlığı Güney Avrupa Dairesi Başkanı Ray Ewing tarafından da doğrulanmıştır.

Oysa Türkiye, 5 Şubat 1975'ten itibaren uygulanmaya başlanan silâh ambargosuna misilleme olarak, NATO'ya ait olduğu bildirilen İncirlik hariç, kalan 25 üssün faaliyetlerinin tamamen durdurulduğunu açıklamıştı.

Washington'daki Türk diplomatik kaynakları Washington Post ve Dışişleri Bakanlığının açıklamalarını hayretle karşıladıklarını belirterek "İncirlik dışındaki bütün üsler, Türkiye-ABD arasındaki ikili anlaşmalara göre açılmışlardır. NATO ile ilişkileri yoktur. Bunların faaliyetleri durdurulmuştu." demişlerdir.

c) 7 Ekim 1978 günlü basında "Amerikan Hükümetinin, "Amerikan kökenli yatırımlara güvence istemesi ve kamulaştırmalar halinde hükümetlere yardımı ertelemesi" ile ilgili tutumunu ortaya koyan yazısının Türkiye'ye ilişkin olmadığı, Türkiye dışında Amerika'nın "Tüm denizaşırı ülkelerdeki yatırımları ve kamulaştırmaları hedef aldığı" belirlenmiştir.

Dışişleri Bakanlığı yetkilileri "ABD Hükümetinden doğrudan Türk Hükümetine resmî bir yazının gönderilmesinin söz konusu olmadığını" söylemişlerdir.

Oysa ABD Dışişleri Bakanlığı Halkla İlişkiler Bürosu; "Denizaşırı ülkelerde yapılmış bulunan ABD kökenli yatırımların ev sahibi ülkelerce kamulaştırılması halinde ABD'nin durumu ve tutumunun ne olacağı" konusunda referans niteliğinde bir not yayınlamıştı. Anılan not, Washington Büyükelçiliğimiz Ticaret Müşavirliğince (Dosya no. : 340. 1 1349 sayı ile 7 Eylül) tarihinde Ankara'da Dışişleri Bakanlığı, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığı ile Devlet Plânlama Teşkilâtına gönderilmiştir. Gönderilen yazıda "ABD Hükümetinin Amerikan yatırımlarına güvence istediği, kamulaştırılmalar halinde hükümetlere yardımı erteleyeceği, çok uluslu kalkınma bankalarının kredilerine olumsuz oy talep edeceği, ticarî avantajlardan ülkeleri mahrum edeceği belirtilmektedir." şeklinde nevema ihtar edici bir haber yer almıştır.

d) 10 Ekim 1978 günlü basında Dışişleri Bakanlığı sözcüsünün, "Türk Hükümetinin, 1975 yılında Türkiye'deki ortak savunma tesislerinin faaliyetlerinin durdurulması yolunda aldığı karardan sonra ambargo süresince altı (6) ana tesis dışındaki onüçü (13) özel mühimmat deposu, yedisi (7) iletim şebekeleri olan 20 tesisin faaliyetlerini NATO'ya katkıları çerçevesinde sürdürdüklerini" açıklamış olduğunu görmekteyiz.

e) Oysa 19 Aralık 1975 günlü basında "Türkiye'nin üslerle ilgili anlaşmalarını yıllık yapılmasını isteyeceği ve her yıl başında Kongre yardımı başlatırsa, üsler o yıl için faaliyetlerine devam eder." uygulamasını önereceği belirtilmişti.

3. a) 24 Temmuz 1975 tarihinde ABD Kongresinin ambargosunun devamı için aldığı karar Ankara'ya ulaşınca Hükümet, 25 Temmuz 1975 günü toPlânarak, Türkiye'deki ABD üslerinin kapatılması kararını almıştır.

Kapatma Kararı :

"1. Türkiye ile ABD arasındaki ortak savunma işbirliğini düzenleyen 3 Temmuz 1969 tarihli Savunma İşbirliği Anlaşması ile bununla ilgili diğer anlaşmalar hukuken geçerliliklerini kaybetmişlerdir.

2. Bu durum muvacehesinde, Türkiye'deki bütün ortak savunma tesislerinin faaliyeti, İncirlik ortak savunma tesisini münhasıran NATO görevi mahfuz kalmak kaydıyla, yarından (26 Temmuz) dan itibaren durdurulmuştur.

b) 1976 yılı Millî Savunma Bakanlığı bütçesi Millet Meclisinde görüşülürken Sayın Ferid Melen :

"Ortak savunma tesislerinin faaliyetleri 26 Temmuz 1975'ten itibaren durdurulmuştur; kesin olarak ifade ediyorum, ortak savunma tesislerinde bütün faaliyetler durdurulmuştur, oraya Türk subayları el koymuşlardır, her şey mühürlenmiş, kontrol altına alınmıştır. Bu savunma tesislerinden başka sosyal tesisler vardır. TUSLOG'a ait bazı tesisler vardır. Bazı muhabere tesisleri vardır. Faaliyette olan bunlardır ki, bunların askerî bakımdan hiç bir önemi yoktur. İsterseniz faaliyette olanların listesini de size verebilirim." şeklinde bir açıklama bulunmuştur.

Aynı yıl Dışişleri bütçesinin Millet Meclisinde görüşülmesi sırasında Sayın İhsan Sabri Çağlayangil; "Artık Türkiye'de ortak savunma tesisleri olmayacaktır. Amerika ile müşterek bir tesis yapılmayacaktır. Ambargo, hasmane bir hareket olmakla beraber, yeni bir imkân hazırladı. Amerika'nın taahhütlerini tek taraflı olarak ihlâl etmesi, bize, feshi için, vazgeçilmesi için bir çok kayıtlarda bağlayan bu anlaşmalardan bir kalemde, bunları hükümsüz, geçersiz addetmek imkânını verdi, onu kullandık. Bugün ikili anlaşmalar yok, o 54 anlaşma tarihe karışmış, ona ruh ve hayat veren esas kaideler de yok. Bugün artık kendimiz hürüz. Yeni işbirliğini yeni şartlara göre yapar veya yapmayız. Bu duruma geldik. İşbirliği devam eder veya etmez, ayrı bahis; ama bundan sonra ikili tesis olmaz. Hem Amerikan kumandanının, hem Türk kumandanının beraberce hükmedeceği tesis olmaz.

Türkiye'de Türk tesisi olur. İdaresi de Türk olur. Teknik murakabesi de Türk olur." şeklinde bu konudaki görüşlerini açıklamıştı.

Ancak, bu konuşmadan kısa bir süre sonra Sayın Çağlayangil, Kissinger ile yaptığı temaslardan sonra "Türk-Amerikan Ortak Savunma Anlaşmasını" 26 Mart 1976 tarihinde imzalamıştı.

31 Mart 1976 tarihinde yaptığı basın toPlântısında "Bu anlaşma ile Türkiye, 4 yıl için ABD'den 1 milyar 366 milyon dolar savunma ve destekleme yardımı alacaktır. Bu para ile ABD'den savunma ihtiyaçları karşılanacaktır.

Anlaşmayı evvela ABD Hükümeti kendi Kongresinden geçirip onaylayacaktır. İmzalanan anlaşma 1977 yılı Askerî Yardım Kanunu metnine alınacaktır.

Kongre bu anlaşmayı onaylamadıkça, 1976 tasarısında Türkiye'den ambargoyu tamamen kaldırma kararı olsa dahi, üslerin tekrar faaliyete geçmesi mümkün olmayacaktır. Çünkü üslerin yeni statüsü ve faaliyet koşulları anlaşmada saptanmıştır. Ve artık ambargonun tamamen kalkmasına göre değil, yeni anlaşmaya göre yürütülecektir." diyerek, yeni koşulları açıklamıştır. "Bu Anlaşma ABD Kongresinden geçmediği için yürürlüğe girmeden kalkmıştır. Şu anda Türkiye ile ABD arasında, ABD'nin Türkiye'de üs kurması için hiç bir yasal anlaşma ve hukukî dayanak bulunmadığı kanısındayım.

Nitekim Sayın Ecevit Hükümeti işbaşına geldikten sonra; ABD ile üsler konusunda bir temel anlaşma hazırlayacağını açıklamıştı. Galiba bugünlerde bu konuda bazı görüşmeler yapılmaktadır." şeklinde durumla ilgili görüşlerini açıklamıştır.

c) Sayın Çağlayangil, 31 Mart 1976 günü yaptığı basın toPlântısında ise :

26 Mart 1976 günlü Türk-Amerikan Ortak Savunma Anlaşmasının önemli gördüğü maddelerini şu şekilde sıralamıştı :

"Madde 1. – Ortak tesisler, bundan sonra Türk Silâhlı Kuvvetlerinin öz tesisleri olacaktır."

"Madde 2. – Tesisler Türk Komutanının yönetiminde bulunacaktır."

"Madde 5. – Tesislerin faaliyeti NATO Anlaşmasından doğan mükellefiyetlerle sınırlı olacaktır. Tesisler, Türkiye'nin müsaade ettiği maksatlar dışında amaçlar için kullanılmayacaktır."

"Madde 6. – Anlaşma 4 yıl için yürürlükte kalacaktır."

Sayın Ecevit Hükümetinin adı geçen tesislerin çalıştırılmalarına müsaade etmiş olmasının, Sayın Demirel ile Sayın Çağlayangil, Türkiye'nin çıkarları ile bağdaşmadığı savındadırlar. Nitekim 15 Kasım 1978 günü, C. Senatosunda Dördüncü Beş Yıllık Plân görüşülmesine başlarken, Grup Başkanvekili Sayın Dalokay dahil, Adalet Partili on sayın üye Başkanlığa verdikleri bir önergede,

d) "Milletimizin göz bebeği, Devletimizin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün ve Misakı Millî hudutlarımızın yegâne teminatı olan Türk Silâhlı Kuvvetlerinin barışta ve savaşta ihtiyaç duyduğu her türlü silâh, araç ve gereçleri büyük ölçüde millî imkân ve kaynaklarımızla Türk el emeği, zekâsı ve bilgisinin eseri olarak imal ve inşasını sağlayacak, millî harp sanayimizin plândaki yeri ve akıbeti,

e) Kıbrıs Barış Harekâtı akabinde ABD'nin memleketimize uyguladığı silâh ambargosu karşısında, Sayın Demirel Hükümetince kapatılan müşterek savunma tesislerinin, ambargonun kaldırılması ve Türk Hükümetinin 1 milyar 250 milyon dolar ödemesi kaydıyla tekrar faaliyete geçirilebilmesi hususunda, Sayın Demirel Hükümeti ile ABD Hükümeti arasında 26 Mart 1976'da Washington'da imzalanan Anlaşmanın, Sayın Ecevit Hükümetince ihmâl ve hükümsüz sayılmasına mütealliik anlaşmanın mahiyeti ve şümulü konularında Yüce Senatonun Hükümetten bilgi almasından daha tabiî bir şey düşünülemez. Ancak, istenilecek bilgiler ve yapılan gizli anlaşmaların taşıdığı hükümler Türkiye'nin siyasî, askerî ve ekonomik kaderiyle çok yakından ilgili bulunmaktadır." görüşünü ileri sürerek, Hükümeti zikredilen konularda elindeki bilgi, belge ve gizli anlaşmaları ve onların sebeplerini bütün vuzuh ve teferrüatıyla, millî iradeyi temsil eden her şeyden önce milletimizin ve Devletimizin yüce menfaatlerini korumakla görevli bulunan Cumhuriyet Senatosunda bilgi vermeye davet etmişlerdir.

f) Hükümet, 5 Kasım 1978 günü yaptığı açıklamada; "Ambargonun kalkması ile Türkiye ve ABD arasındaki olumsuz bir etkenin ortadan kalktığını ve işbirliği olanaklarını açmıştır. Bu yeni koşullar altında, iki ülke arasında savunma ve ekonominin ayrılmazlığı gereğini gözeten yeni bir savunma iş birliği anlaşması yapılmasını dikkate alarak, bir yıl süre için geçici bir statü ile faaliyetlerine ara vermiş bulunan tesislerin yeniden çalışmaya başlamasını uygun gördüğünü" belirtmiştir.

Ayrıca 6 Kasım 1978 günlü basında, "Hükümetin, ABD tesislerinin geçici statü ile açılması konusunda Demirel Hükümeti zamanında Temmuz 1975 tarihinde geçici bir statü çıkarıldığını, o zaman bu geçici statünün Meclislerden geçirilmediği, hatta Bakanlar Kurulu kararı bile bulunmadığı, bu nedenle, yeni geçici statünün Meclislerden geçirilmesi gerekmediği kanısında olduğu" haberi yayınlanmıştır. Yine aynı gün basında "Açılan tesisler Türk Komutanının yönetiminde olacaktır." denilirken, Amerikan kaynaklı haberlerde de , Amerikan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsüne atfen "Türkiye'deki bütün tesisler Türk tesisleridir. Bununla beraber, dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi, ABD personeli, ABD makamına bağlıdır ve ABD subayları sadece ABD personeline ve faaliyetlerine komuta eder." haberi yayınlanmıştır. Keza, aynı Sözcüsünün sorulan diğer sorulara verdiği yanıtlardan bazıları da şöyledir.

"Faaliyetlerine ara verilmiş olan beş tesisin tümü ana tesislerdi. Kapatma kararı belirli bir tesisin görevine dayanılarak alınmıştı. Doğrudan NATO görevi desteklemek için çalışmakta olan tesisler bu görevlerine ait faaliyetlerine devam etmişlerdi. Diğer beş tesis, doğrudan NATO görevlerini desteklememekle beraber, faaliyetleri NATO yükümlülüklerinden doğmaktadır." dediği; ayrıca baş-

ka bir soruyu da, "Faaliyetleri durdurulan bu tesislere ait bakım personeli ve gerekli destek personeli yerlerinde kalmıştır. Tam işletmeye hazır hale getirmek için, 200 kişilik bir ilave personele ihtiyaç duyulacaktır." şeklinde yanıtlanmıştır.

Bu yanıtlardan, bu beş ana tesisin ancak NATO ile dolaylı ilişkili olduğu ve tesislerin çalıştırılması için gerekli personelin de ambargo süresince Türkiye'de ABD Hükümeti tarafından hazır bulundurulduğu sabit olmaktadır.

g) Ambargo kalkmadan önce, ABD Hükümetince 3 Ekim 1975 tarihinde ambargo kısmen, aralanarak, Türkiye'ye 185 milyon dolarlık malzeme serbest bırakılmış, lisans müsaadesi yoluyla Amerikan serbest piyasasından istenilen malzemenin alınmasına olanak sağlanmıştı.

Keza 1976-1977 Askerî ve Ekonomik Yardım Kanununda Türkiye iki kalemde; birinci yıl 31 milyon dolar hibe, 125 milyon dolar kredili satış, ikinci yıl için 50 milyon dolar hibe, 125 milyon doları kredili satış olarak yardımlar konuldu. Hibelerin her ikisi de Kıbrıs'ta ilerleme şartına bağlandığı için, Türk Hükümetince reddedilmiş, yalnız 125 milyon dolarlık FMS kredileri (Yabancılara Askerî Satışlar Kredisi) ki bunlar da 40 adetlik 2 Fantom filosunun alınmasında kullanılmıştır. (Sayın Ferid Melen'in 1977 yılı C. Senatosunda bütçe konuşması.) Ambargo kalktıktan sonra Türkiye'ye açılan kredi miktarı ise, 175 milyon doları FMS kredisi ile 50 milyon dolarlık güvenlik destek yardımı olmak üzere, 225 milyon dolardır. Ayrıca ambargo öncesi yıllara ait olupta, ambargo dolayısıyla teslim edilmemiş hibe şeklindeki birikmiş 86,6 milyon dolar değerinde olan silâh, araç ve gereçler de vardır. Bu 86,6 milyon dolarlık hibe malzemenin 28 milyon dolarlık kısmı Amerikan askerî uçakları ile gönderilmiş, geriye kalan kısmının da 3 ay sonra gemilerle yola çıkacağı açıklanmıştır.

Oysa 175 milyon dolarlık malzeme Silâhlı Kuvvetlerimizin genellikle idame gereksinmelerinin karşılanmasında, o da 1979 yılında kullanılabileceği, 22 kasım 1978 tarihinde basında açıklanmıştır.

h) ABD; ister ittifak içinde olsun, ister olmasın kendi çıkarları için yararlandığı üsler veya tesisler yılda ortalama 200-250 milyon dolar kadar ödemeyi üslerin veya tesislerin bulunduğu ülkelere yaptığı genellikle bilinmektedir.

Örneğin ABD; İspanya Hükümeti ile 24 Ocak 1976 tarihinde yaptığı Dostluk ve İşbirliği Anlaşmasına göre; 3 hava alanı ve de bir atış bölgesine karşılık 450 milyon dolar ekonomik amaçlı kredi ile 5 yıl için 600 milyon dolar tutarında askerî amaçlı hibe yardımında bulunmayı, ayrıca 72 adet F-16 avcı uçağı alınabilmesi için de 72 milyon dolar kredi sağlamayı kabul etmiştir.

Keza Filipin Hükümeti ile 6 Aralık 1976 tarihinde Filipinlerde yararlandığı üs ve tesislere karşılık 4 yıllık süre için bir milyar dolarlık yardım yapmak hususun-

da anlaşma imzalanmıştır. Halen Filipin Hükümeti daha yüksek düzeyde yardım talep etmektedir.

ABD'nin 1980 yılı için kabul edilen 4,8 milyar dolarlık dış yardım programına göre; İsrail'e 1 milyar 785 milyon dolar, Mısır'a 750 milyon dolar, Türkiye'ye ise 451 milyon dolar düzeyinde bir yardım öngörülmüştür.

Üç yılı aşkın bir ambargo süresinden sonra ve de Türkiye ile hem doğrudan, hem de ikili anlaşmalardan doğan taahhütlerine rağmen ABD'ce öngörülen miktarın azlığı açıkça görülmektedir. Buna karşılık isteklerin ve dolayısıyla yarattığı risk çok büyüktür.

Hele bu açıklamalardan kolayca anlaşılacağı gibi ABD'nin Türkiye'ye daha önce ödemeyi kabul ettiği 1 milyar 250 milyon dolarlık bir meblağı sıradan alt düzeyde her ülkeye yapılan bir ödeme şeklidir. İttifak hükümleri ve gerekçesiyle ve de yarattığı risk ile de bir ilgisi yoktur.

1. Basına yansıyan 1968 yılı NATO belgelerinde belirtildiğine göre Türkiye, NATO üyesi ülkeler içinde savunma masraflarını en çok yapan bir ülkedir.

Gayri safi millî hâsılasının % 6'sını veya millî bütçesinin % 30'unu bu amaçla harcamaktadır. Nitekim soruna bu açıdan baktığımızda NATO'ya dahil ülkelerden ABD'nin gayri safi millî hasılasının % 5,2'sini (Bütçesinin % 23,8'ini), İngilterenin % 5,1'ini, İtalya'nın % 2,5'ini, Belçika'nın % 3,1'ini harcamakta olduğunu görmekteyiz. Türkiye'nin bu derece yüksek düzeyde savunma masrafı yapmasının temel nedeni NATO'nun yüklediği sorumluluklardan doğmaktadır.

k) Çağımızda süper güçlerin ellerinde bulunan nükleer silâhların tahrip güçleri ile bu silâhları uzaydan da kullanabilmek olanaklarına sahip olmaları neredeyse gezegenimizi yok edecek düzeye ulaştığı bilinen bir gerçektir.

Süper güçlerin bu tür silâhları ve başlıkları hakkında bir örnek vermek gerekirse, Amerikan Minuteman III silâhı 8000 mil menzilli olup üç başlıklı üç ayrı hedefe 200 metrelik bir daireyi hata payı ile 350 kilo tonluk atom gücü ile aynı anda hücum edebilmektedir.

Keza Sovyetlerin SS-18'leri de 7000 mil menzilli olup, her biri 1000 kilo ton atom güçlü 8 atom başlıklı olup, 8 ayrı hedefe 600 metrelik daireyi hata payı ile aynı zamanda hücum edebilmektedir.

II nci Dünya Savaşında, insanlık faciası örneği olan Japonya'ya atılan atom silâhlarının sadece 20 kilo tonluk olduğu anımsanırsa, yukarıdaki ve benzeri silâhların ne derece tahripkâr olduğu kolayca anlaşılabilir zannederim.

Bu silâhlara, teknolojisi ve üretimine sahip olmayan ülkelerin, bu tür muhtemel bir savaşın dışında kalmaları uluslarının varlığını korumak açısından ne kadar önemli bir sorun olduğunu açıkça vurgulamaktadır.

Buraya kadar bir kısmını belirttiğim yeni ve eski resmî görevlilerce yapılan açıklamalardan anlaşılacağı gibi Türkiye'de mevcut bulunan üs ve tesisler ve de faaliyetleri hakkında pekçok değişik şeyler söylenmiştir ve hâlâ da söylenmektedir.

Türk Ulusu, bağımsızlık ve egemenlik haklarıyla olduğu kadar var olması veya olmaması gibi hayat hakkı ile ilgili geçmişte olduğu kadar bugünkü ve yarınki yaşamıyla son derece yakından ilgili bu üs ve tesisler ve de çalışmaları hakkında, yabancıların bildiği kadar kesin bilgi sahibi değildir.

Adaletlerinden tutunuz da, nereye bağlı olduklarına; yani Türk Silâhlı Kuvvetlerine mi, NATO'ya mı, ABD'ye mi bağlı olduklarına, hatta niteliklerine kadar değişik görüş ve iddialar resmî görevliler tarafından çeşitli zamanlarda ileri sürülmüştür. Hatta bir defasında Sayın Demirel, "Türkiye'de üs yok tesis vardır" iddiasında bulunmuştur.

Bu üs ve tesislerden yararlanan ABD'nin, zamanın Türk Hükümetinin haberi ve müsaadesi olmadan Lübnan'ın içişlerine karıştığı, Sovyetler Birliği'nin üzerine U-2 casus uçağı gönderdikleri, bilinen ve Arap-İsrail savaşlarında çeşitli şekillerde karıştıkları ise ileri sürüle gelen iddialar arasındadır.

Bunun gibi benzer olaylarla bundan sonra da eskiden olduğu gibi, Türk Ulusu ve Hükümeti, emrivakilerle karşı karşıya gelecek midir? Gelmeyecekse bunun güvencesi nedir?

Bu gibi üs ve tesislere, Türk Ulusunun güvenliği açısından gerçekten gereksinme var mıdır?

Ortak savunma bakımından bazı tesisler belki gereklidir. ancak 25 adet gibi pek çok miktarda üs ve tesise ne gerek vardır?

Ülkesinde bu kadar çok üs ve tesis bulunan başka bir NATO üyesi ülke var mıdır? Türkiye'ye karşı sürekli olarak bir yayılma politikası uygulayan Yunanistan lehine, Türkiye'ye karşı silâh ambargosu uygulamaktan çekinmeyen, bir Sovyet saldırısı karşısında Türkiye'yi yalnız bırakabileceğini açıkça ima eden Başkan Johnson'un mektubu karşısında ve hatta Ege'de veya Kıbrıs'ta bir savaş halinde "Askerî bir müdahaleyi ciddî olarak düşüneceğini" açıkça bildiren Amerikan Kongre kararı karşısında, Türk Ulusu; üsler ve tesisler konusunda sanki hiçbir şey olmamış gibi tekrar 25 üs ve tesisin eskiden olduğu gibi aynı şekilde çalışmasına izin verebilir mi? Vermeli midir?

Türkiye Cumhuriyeti ve ABD arasında mevcut Türk-Amerikan İkili İşbirliği Antlaşması ile NATO Antlaşması ortak üyeliği taahhütleri ve 3 Temmuz 1969 tarihli "Savunma İşbirliği Antlaşması" hükümleri ortada iken, ABD bunları görmezlikten gelerek Türkiye'ye karşı rahatlıkla silâh ambargosu uygulamıştır. Ve

hatta parası ödenmiş harp silâh, araç ve gereçlerini göndertmemiş, üstelik bunlar için ardiye parası da talep etmiştir.

ABD'nin bu davranışı yazılı taahhütlerine ne derece bağlı olduğunu, diğer bir ifadeyle ABD'nin yazılı dahi olsa taahhütlerine ne derece güvenilebileceğini açıkça ortaya koymuştur.

Nitekim ABD'nin Türkiye'ye karşı silâh ambargosu uygulamasına karşı Sayın Demirel Hükümeti de 25 Temmuz 1975 günü Türkiye ile ABD arasındaki ortak savunma işbirliğini düzenleyen 3 Temmuz 1969 tarihli savunma işbirliği anlaşması ile bununla ilgili diğer anlaşmaları hukuken geçersiz saymış ve bütün üs ve tesislerin faaliyetini durdurmuştur.

Şimdi Sayın Demirel Sayın Ecevit Hükümetinin 9 Kasım 1978 tarihinden itibaren bu üs ve tesislerin tekrar faaliyetlerine, geçici bir statüyle de olsa bile müsaade etmiş olmasının hukukî bir dayanağı olmadığını iddia etmektedir. Anayasamızın ve mevzuatımıza göre çok önemli bir iddiadır. Bu konuda da gerçeğin ne olduğunun en kısa sürede meydana çıkarılması zorunlu görünmektedir.

Önergesinin başından beri açıklayageldiğim bilgilerin ışığında, Türk Ulusunun ve Cumhuriyet Senatosunun (TBMM' nin), Türkiye'de mevcut bulunan üs ve tesislerle ve silâhlarla, bunların yarattığı ve yaratabileceği durumlar da dahil olmak üzere ilgili her türlü bilgiyi en doğru şekilde tespit etmek ve bu bilgilerin ışığında Anayasa ve ulusal çıkarlar doğrultusunda yapılması gerekenleri belirlemek için aşağıdaki hususların aydınlığa çıkarılmasında zaruret olduğu kanısındayız.

1. Türkiye'de mevcut olan üs ve tesisler; ABD'nin Türkiye'ye karşı ittifaklarından doğan bağlayıcı taahhütlerine rağmen silâh ambargosu uygulayarak, tek taraflı olarak antlaşma taahhütlerini bozması karşısında, Türk Hükümeti de 25 Temmuz 1975 günü, Türkiye ile ABD arasındaki ortak savunma işbirliğini düzenleyen 3 Temmuz 1969 tarihli Savunma İşbirliği Anlaşması ile bununla ilgili diğer anlaşmaları hukuken geçersiz saymış ve bu anlaşmalar gereğince açılmış bulunan Türkiye'deki bütün üs ve tesislerin faaliyetlerini durdurmuştur.

Hâl böyle olunca, ülkemizde mevcut olan üs ve tesislerin yeniden faaliyete geçirilmesi için, Anayasamıza ve mevzuatımıza göre yeni bir antlaşma gerekmektedir.

Ortada böye bir anlaşma yokken ve Anayasamızın 4 üncü maddesine göre "Hiç bir kimse veya organ, kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisini kullanamaz" emredici hükmüne göre adı geçen bu üs ve tesislerin yeniden çalışmalarına nasıl müsaade edilmiştir?

2. Türkiye'de var olan tesislerden gerçekte kaç tanesi tesis şeklindedir? Üstesis ayrımındaki ölçüt nedir? Bu tesislerin görevleri nelerdir? Adetleri, bulundukları yerler nerelerdir?

3. Bu tesis ve üslerin veya diğerlerinin hangi devletlerle veya NATO gibi örgütlerle organik bağları (emir, komuta, harekât, lojistik, idarî ve malî bakımdan) vardır?

4. Bu üs ve tesislerin Türkiye'ye doğrudan sağladığı (varsa) yararlar ve riskler nelerdir?

5. Bu üs ve tesislerin bakım ve idamesi, korunması veya herhangi bir şekilde Türk Devletine yüklediği masraflar var mıdır? Varsa bu tesislerin masraflarına başta ABD olmak üzere, diğer NATO üyesi ülkelerin katılma payları nedir? Ve ödeme ne şekilde yapılmaktadır?

6. Uzmanların yaptıkları hesaplara göre, Türkiye'ye bir nükleer saldırı yapıldığı takdirde nüfusumuzun 1/5'inin zaiyata uğrayacağı açıklanmıştır. Bu duruma göre, bu üs ve tesislerden bir nükleer saldırı yapma veya bu üs ve tesislerden bir nükleer saldırı yapma veya bu üs ve tesislerdeki Amerikan birlik ve silâhlar ve de nükleer silâh depoları nedeniyle bir nükleer saldırıya uğrama olasılığı var mıdır?

7. TBMM bir savaş kararı almadan, bu üs ve tesislerdeki Amerikan kuvvetlerinin ve silâhlarının herhangi bir ülkeye saldırma olanağı var mıdır? (Birinci Dünya Savaşında Alman Goben ve Breslaw savaş gemilerinin Rusya'ya yaptığı saldırıyla Türkiye'yi arzusu dışında savaşa sürükledikleri gibi) Varsa, bu kuvvetlerin hareket ve harekât serbestisine nasıl mani olunabilecektir? Veya bu kuvvetlerin mevcudiyeti bir saldırıya uğramak ihtimali yaratmakta mıdır?

8. Basından öğrendiğimize göre örneğini Avrupa'da bir savaş çıktığı takdirde Avrupa dışından ABD ve Kanada'dan gelmesi muhtemel (stratejik) ihtiyat birliklerinin kuvveti, geliş şekilleri (havadan-denizden) zamanları ile havadan gelecek birliklerin her türlü silâh, araç ve gereçlerinin Avrupa'da depo edildikleri bilinmektedir.

Şayet Türkiye'deki bu üs ve tesisler ve bu tesislerde var olan Amerikan kuvvetleri bir savaşa neden oldukları takdirde ülkemiz için Amerikan Altıncı Filosu olanakları dışında gelmesi mümkün stratejik ihtiyat kuvvetleri denebilecek hazır kuvvetler var mıdır? Varsa bu kuvvetlerin, miktar ve zamanları bilinmekte midir?

9. Küba bunalımı ve Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası uygulanan silâh ambargosu ile yaratılan bunalımlar, Türk-ABD ilişkilerinin derecesini ve güvenirliğini Türk Ulusuna açıkça göstermiştir. Bu koşullar karşısında Türkiye'nin gerek NATO çerçevesi içinde, gerekse ABD ile doğrudan olan ilişkilerinde ve yurt savunmasının plânlanmasında eskisi gibi hiç birşey olmamışçasına aynen devam ettirilmesi mümkün müdür?

Bu koşullar altında Türkiye'nin kendi ekonomik gücü üstünde silâhlı kuvvetler bulundurması, Türk Ulusunun çıkarları ile bağdaşmakta mıdır?

10. Üs ve tesislerin yeniden faaliyete geçmelerine müsaade edildiğine göre;

a) Bu üs ve tesislerde veya benzer yerlerde bunlarla ilgili diğer hizmet yerlerinde ne kadar Amerikan askerî ve sivil elemanı bulunmaktadır?

b) Bu üs ve tesislerde veya benzer yerlerde radyo faaliyetleri, dışarıdan getirilen veya yurt içinden götürülen her türlü malzemenin gümrük işlemleri, kantin faaliyetleri (FI), posta işlemleri, okul işlemleri, adalet işlemleri hangi yasalara göre işlem görmektedir?

c) Bu üs ve tesislerde veya benzer yerler ve de birlikler ve Türk Genelkurmay Başkanlığına ve Türk komutanlarının mutlak emir ve komutası altında mıdır? Değilse hangi yasa veya yasalara dayanarak Türkiye'de bulunmakta ve faaliyette bulunabilmektedirler?

11. Aralık 1978 tarihli NATO Savunma Bakanları toPlântısında üç yıldan beri tartışılan, NATO'nun, dakikalarla ölçülen erken ihbar elde edebilmesi için şimdilik maliyeti, 1,9 milyar dolar kadar olduğu tartışılan (100 milyar TL.) tutarındaki Awacs projesine Türkiye de katılmış bulunmaktadır. Uçakların tanesi 2,5-3 milyar liradır. Bir saatlik uçuş için 21 saatlik bakım gerekmektedir. Bu sistemin işlemesi için ayrıca Konya'da bir üssün kurulması da öngörülmüş bulunmaktadır.

Türkiye ile ABD arasında 1964 yılından bu yana geçen olaylardan sonra Türkiye'de yeni bir üssün kurulmasına izin verilmesinin ve böyle bir projeye katılmanın ana nedeni nedir? Özellikle barış zamanı bu uçaklarla sağlanacak bilgilerin Türk Silâhlı Kuvvetlerince kullanılabilme olasılığı var mıdır? Varsa nedir?

12. Türkiye gerek ABD ile olan ilişkilerinde, gerek NATO'nun Avrupalı üyeleri ile yaptığı temaslarda sürekli olarak Türkiye'nin ekonomik gücü üstünde savunma yükümlülükleri taşıdığını ve savunmanın ekonomik güçten ayrılmayacağını ve de Türkiye'nin NATO'dan özellikle ABD'den ekonomik yardım talebinde bulunduğu bilinen bir gerçektir. Üç yıldan beri de Türkiye'nin ekonomik ve askerî darboğazı, tümüyle bu ülkelerce bilinmektedir. Buna karşın ne dün ve ne de halen Türkiye'ye elle tutulur bir ekonomik ve askerî yardım, yapılmadığına göre Hükümetin ileri sürdüğü iddiaların aksine devlete malî ve askerî külfetler ve sorumluluklar yükleyen savunma bütçelerinin heryıl reel % 3 oranında artırılması ve Awacs projesine ve de orta menzilli (Halen Pershing 2 ve Cruise) nükleer füze yapım projeleri masraflarına katılması Türk Ulusunun çıkarları ve de ekonomik gücü ile bağdaşmakta mıdır?

13. (8 Mart 1968) günlü Akşam Gazetesinde Amerikan askerî komutanlarının elinde, çok gizli (Top-Secret) ve gizli (Secret) gibi gizlilik derecesini havi yetki

belgelerinin fotokopileri yayınlanmıştır. Bunlar bir mektup teatisi şeklinde hazırlanmışlarda. Bu belgelerden anlaşıldığına göre : "Anlaşmayı yapan ülkede karışıklıklar çıkar ve Hükümetin aldığı tedbirler etkisiz kalırsa, o Hükümet de yardım talebinde bulunursa veya Amerikan komutanlığı o hükümetin etkili bir şekilde karışıklığı önleyecek durumda olmadığına kanaat getirirse, Amerikan kuvvetleri kendi güvenliğini korumak için o ülkenin bazı bölgeleri ile önemli tesislerini işgal eder" demektedir.

Belge, Avrupa'daki Amerikan Kuvvetleri Başkomutanlığının Harekât Plânına ek olarak hazırlanmış ve harekât başkanının imzasını taşımaktadır. Kuvvetler statüsü anlaşması gereğince ilgili ülkeler arasında Türkiye üçüncü sırada yer almaktadır.

Türkiye ile ABD arasında, NATO Antlaşması dışında, 5 Mart 1959 tarihinde imzalanmış bulunan Türk-Amerikan İşbirliği Antlaşması (Halkımız tarafından dolaylı saldırı anlaşması diye bilinmektedir) da anımsanacak olunursa, bu Amerikan askerî komutanlıklarına yetki veren ve büyükelçiler tarafından ilgili hükümete sunulmak suretiyle uygulamaya olanak verecek olan "Mektup teatisi" şeklinde hazırlanmış olan belgeler çok önem arz etmektedir. Böyle ve benzeri gibi belgelerin Türkiye'de uygulanma yasal ve askerî olanağı var mıdır?

14. Türkiye'deki ABD üs ve tesislerinin ortak savunma tesisleri olduğu ve Türk komutanların emir ve komutasında olduğu sürekli olarak iktidarlar tarafından söylene gelmiştir. Ancak 24 Haziran 1975 günlü basında; eski 3 üncü Ordu Komutanlarından Sayın Orgeneral Refik Tulga, 1964 yılı baharında 3 üncü Ordu bölgesinde Trabzon'daki bir ABD üssünü ziyaret etmekte iken, üssün özel bölümüne sokulmadığını ve "Türkiye'deki ABD üslerinin askerî ve nükleer açıdan dev iki blok arasında ülkemizi yok edebilecek kadar büyük şimşekleri üzerimize çeken birer paratönerdir." dediği yayınlanmıştır.

Keza Genelkurmay İstihbarat Dairesi eski başkanlarından Sayın Amiral Sezai Orkunt, "İncirlik Hava Üssü, tamamen Amerikanın kontrolündedir. Amerikan stratejik hava kuvvetlerine bağlıdır. Bizim oradaki havacı albayımızın ve diğer askerî şahıslarımızın görevleri tamamen idarî konulardadır. Üs üzerinde hiçbir kontrol hakları yoktur." demiştir. Bu bilgilerin ışığında, üs ve tesislerde Türk komutanlarının gerçek görev, yetki ve sorumlulukları nelerdir? (JUSMAT, TUSLOG ve bağlı birlikleri dahil.)

15. Amerikan ve NATO'ya ait üs ve tesislerin Türkiye'nin savunma riskini artırdığı bu nedenle ek savunma masraflarının Amerikan Hükümetinde karşılanması gerektiği gerekçesiyle Sayın Demirel Hükümeti ile Amerikan Hükümeti arasında imzalanan 26 Mart 1976 tarihli anlaşma gereğince Amerikan Hükümeti,

Türkiye'ye 1 milyar 250 milyon dolar ödemeyi ve ambargoyu şartsız kaldırmayı taahhüt etmişti. Aradan 3 yıl geçtiğine ve Amerikan dolarının alım gücünün de önemli ölçüde düştüğü de dikkate alındığında üs ve tesislerin yeniden faaliyete geçirilmesi sonucu, Türkiye'nin artan savunma riskinin ve masraflarının karşılanması ve savunma sanayiinin gerçekleştirilmesi için ABD Hükümeti, Türkiye'ye ne koşullarla ve ne miktar ödeme yapmayı taahhüt etmiştir? Bu taahhüdün herhangi bir etki ile ABD Kongresi veya Hükümeti tarafından durdurulmaması garantisi var mıdır? Varsa nelerdir?

16. Türkiye, ülkesinde doğrudan ABD'ye üs vermek ve de buralarda silâhlı kuvvet bulundurulmasına müsaade etmekle, başta komşuları olmak üzere Ortadoğu ülkelerine karşı zaman zaman kendi iradesi dışında barışçı, ulusal politikasına ve ulusal çıkarlarına ters düşmektedir. Halen İran ve ABD hükümetleri arasındaki gerilimde ABD'nin İncirlik Üssünü ve burada üslenmiş askerî birliğine hazırlık emri vermesi ve Türk hava sahasını kullanmak istemesi nedeniyle, sanki Türkiye kendi iradesi dışında İran halkına karşı askerî bir müdahaleyi düşünen ABD'yi destekliyormuş gibi bir duruma istemeyerek düşmüş bulunmaktadır. En azından bu görünüşü yaratmaktadır.

Oysa Türkiye'nin NATO içinde bulunması ve ABD ile olan ilişkilerinde; değil dostça, kardeşçe iyi ilişkiler içinde bulunduğu İran'a diğer herhangi bir ülkeye saldırmak değil bilakis kendi ülkesini her hangi bir saldırıya karşı korumaktır. O halde Türkiye'de Türk komutanlarının emir ve komutası dışında doğrudan NATO veya Amerikan üs, tesis, silâh ve personel bulundurulması Türkiye'nin bugünkü durumuyla ülkesini herhangi bir saldırıya karşı savunma fikrine uygun düşmemektedir. Lübnan olayı, U-2 olayı, Karadeniz'de Amerikan uçağının düşürülmesi olayı, Mısır-İsrail savaşları ve hatta Kıbrıs Barış Harekâtı bu sakıncayı açıkça vurgulayan, gerekli tedbirlerin alınmasını gerektiren tipik olaylardır. Ancak bu konuda etkin herhangi bir tedbir alındığı bilinmemektedir. Hâlâ 30 yıl önceki varsayımlardan hareket edildiği gözlenmektedir. Şayet gerekli etkin tedbirler alınmışsa, bunların neler olduğu ulusa açıklanmalıdır.

17. Akdeniz'de görevli ABD 6 ncı Filosu 2 nci Uçak Gemisi Grubu Komutanı Tuğa. Robert Schoultz, 16.12.1978 tarihli basında yer alan demecinde ellerindeki kuvvetlerle Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye karşı girişeceği bir saldırıya karşı koymalarının mümkün olmadığı açıklanmış bulunmaktadır.

Sayın Amiralin bu demeci NATO Antlaşması içinde ve Türk Amerikan İşbirliği Anlaşması çerçevesinde Türkiye'ye karşı yüklendikleri vecibeleri gerçekte ne şekilde yerine getirmeyi düşündüklerini açıklığa kavuşturması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca, aynı bölgede ve hemen hemen aynı koşullar içinde bulunan Yunanistan'ın durumundan bahsedilmemiş olması da dikkat çekici görülmektedir.

Başkan Carter, 16.12.1978 tarihinde yaptığı bir konuşma ile Taiwan Hükümeti ile Hükümeti arasında 29 yıldır yürürlükte bulunan bütün ilişkilerin askerî antlaşmalar da dahil, antlaşma hükümlerine aykırı olarak 1 Ocakta sona ereceğini bütün dünyaya açıklamıştır.

Bu açıklamanın Taiwan Hükümeti için bir sürpriz olduğunu basından anlıyoruz. Amerikan Hükümetinin yazılı taahhütlerini bu şekilde bir kere daha tek taraflı olarak bozması, Amerikan taahhütlerine büyük güvence duyan ve dış politikalarını bu güvenceye dayanarak kendi ekonomik ve askerî güçleri üstünde sürdüren ülkelerde, büyük tepkiler yaratmıştır. Amerikan Hükümetinin bu yeni davranışı, Amerika'nın yazılı taahhütlerine ne derece güvenilebileceğinin yeni ve tipik diğer bir örneğini daha teşkil etmektedir.

Bu gerçeklerin ışığında, Türkiye'yi sımsıkı bağlayan TBMM'nin iradesi dışında bir savaşa sürükleme olasılığıda bulunan Amerikan üs ve tesislerinin ve de silâhlı kuvvetlerinin varlığının eskisi gibi aynen veya genişletilmiş bir şekilde devam ettirilmesi Türkiye'nin ulusal çıkarları ve barışçı ulusal politikası ve de Atatürkçü tam bağımsızlık anlayışı ile bağdaşması mümkün müdür?

BAŞKAN – Sayın üyeler;

Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sayın Suphi Gürsoytrak'ın, Türkiye'deki Amerika Birleşik Devletleri ve NATO'ya ait üs ve tesislerin adediyle yönetim şekline dair Senato Araştırması isteyen önergesini dinlediniz.

Tüzüğümüzün 134 üncü maddesi gereğince Hükümete bildirilecek ve İkinci Birleşim gündemine alınacaktır.

Arz ederim.

II. CİLDİN SONU

DİZİN(*)

(*) Aynı anlama gelen ve kitapta sıkça geçen bazı kelimeler -gönderme yapmadan- sadece birinin başlığı altında toplanmıştır.

DİZİN

– A –

Abbas Cılara (Gumushane) 2009,2100
ABD Temsilciler Meclisi Dışilişkiler Komisyonu 1555
Abdulgani Demirkol (Urfa) 2244,2249
Abdullah Köseoğlu (Kocaeli) 2233
Abdurrahman Dürre 1945,1963,1977-1980,1994, 1996,2017,2019,2020,2040,2042,2043,2053, 2054,2073,2090,2094,2097,2098
Abdulazız Değer 2120
Acar Tamil 1781
Adalet Divanı 1480
Adalet Gazetesi 1628
Adalet Komisyonu 2077
Adalet Partisi (A P) 1304,1305,1315-1317,1320, 1322-1325,1328,1329,1334,1335,1338,1343, 1348,1350,1354-1356,1365,1367,1369-1371,1374,1376,1379,1391,1409,1410,1412, 1425,1436,1439,1442,1461,1462,1475,1476, 1483,1486-1488,1490,1491,1503,1514,1524, 1531,1534,1542-1545,1547,1554,1555,1560, 1641,1648,1656,1705,1720,1752,1763,1766, 1767,1769,1787,1796,1800,1808,1831,1850, 1854,1857,1859,1860,1862,1867,1869-1871, 1878,1879,1881,1882,1888,1893,1911,1914, 1923,1925,1930,1940,1946,1948,1950,1952, 1954,1958,2023,2031,2032,2048,2051,2071, 2080,2202,2210,2212,2213,2241,2247
Adalet Partisi Grubu 1396,1397,1439,1461,1766, 1787,1881,2080,2210
Adalet Partisi Hükumeti 1462,1838,1841
Adalet Partisi İktidarı 1475,1745-1748,1751,1752, 1988,1989,2116
Adana 1607,1608,1887,1994,2012,2031,2052,2053, 2087,2088,2116,2263,2264
Addis Ababa 1313,1361,1460
Adil Altay (Sivas) 2122
Adliye Vekâleti 2012,2025,2088
Adnan Karakuçuk (K. Maraş) 1306,1525,1526
AET Komisyonu 1351
Afet İşleri Genel Müdürlüğü 2127,2130,2136,2147, 2175
Afetler Fonu 2126,2128,2131,2132,2136,2137, 2153,2158,2160,2164,2173
Afetler Kanunu 2136,2145
Afganistan 1314,1335,1360,1424,1518,1547,1550
Afrika 1359,1401,1403,1449,1454,1460,1518,1546, 1812

A Gündüz Okçün (Dışişleri Bakanı) 1367,1387
Ahmet Cemil Kara (Trabzon) 1354,1356,1371,1489, 1494,1495,1498,1542,1544,1547,1548
Ahmet Demir Yüce (Zonguldak) 1305,1332,1369, 1472,1516,1543,1586
Ahmet Kahtakılıç (Uşak) 2244
Ahmet Karaaslan 2165
Ahmet Karakullukçu (Erdek Müftüsü) 1893,1910, 1911,1919,1921-1923,1943,1961,1965, 1966,1983,1990-1993,2000-2008,2073,2102-2111,2115,2120
Ahmet Karayigit 2268
Ahmet Kılıçbay, Prof 1849
Ahmet Neylâni 1980
Ahmet Nusret Tuna (Kastamonu) 2074,2075,2077-2080,2218
Ahmet Ozturk (Bilecik Müftüsü) 1893,1913,1976, 1977,1985,2047
Ahmet Ramazan Tuncer 1963,1981,2014,2015, 2033,2035,2091,2093,2112
Ahmet Remzi Hatip (Konya) 1472,1516,1523, 1524,1527
Ahmet Şentürk 1948
Ahmet Şükrü Esmer (Prof Dr) 1422
Ahmet Turan Acet 1969,1994,2012,2073,2087,2088
Ahmet Yanar 1947
Ahmet Yıldız (Tabii Üye) 1472,1486,1490,1494, 1495,1498,1507,1510,1511,1568,1704,1715, 1744,1795,1807,1823,1857,1865,1875,1916,2139
AİF 2143
Akbaba Gazetesi 1956
Akbank 2270
Akdeniz 1363,1426,1428,1430,1431,1467,1479, 1506,2339
Akın Ozdemir 1334
Akis Dergisi 1944,2003,2106
Aksaray 1590
Akşam Gazetesi 1628,1633,2337
Alâeddin Yılmaztürk (Bolu) 2211
Alata 1587
Alev Coşkun (İzmir, Turizm ve Tanıtma Bakanı) 1346

Alevî, Aleviler 1907-1909,1956
Alevîlik 1956
Alî Alkan (Kırklareli) 1585
Alî Aslan (Tekırdağ Müftüsü) 1963,1977,1981, 1996,2017-2019,3039,2040,2057,2073,2094, 2097,2098
Alî Aydın (Dr) 1926
Alî Cuceoğlu 2139,2296
Alî Oğuz (Istanbul) 2316,2317,2320
Alî Rıza Hakses 1892,1899,1900,1904,1918,1920, 1930,1940-1945,1950,1963,1974,1975,1985, 1993,-1995,2001,2003,2006,2008,2010-2012,2025-2028,2047,2088 2089,2099, 2101,2102,2106-2109,2111,2115-2117
Alî Rıza Uzuner 1928,1934,2044
Alî Sırmen 1421
Alî Suavî İlkokulu 1951
Alman 1330,1384,1389,1499,1557,1783,2054
Alman Lisesi 1799
Almanca 1418
Almanya 1379,1407,1497,1499,1531,1732,1762, 1783,1792,1818,1866,2037
Amerika Başkonsolosluğu 1538
Amerika Birleşik Devletleri (A B D , Amerikan, Amerika) 1308,1309,1311-1314,1319,1321, 1333,1339,1344,1346-1348,1352,1358-1362,1364,1367,1370,1379,1381-1384,1386, 1389,1391-1393,1395-1397,1399,1403,1406, 1409,1414,1416,1420,1427,1430,1432, 1435-1437,1441,1446,1450,1451,1455,1459-1461,1468,1469,1473,1477,1486,1491,1493, 1495,1497,1499,1504,1505,1508-1514,1518-1520,1528,1529,1537,1538,1545,1546,1549, 1550,1553,1554,1558,1588,1620,1622,1641, 1708,1783,1803,1806,2037,2059,2135,2288, 2304,2309,2321-2340
Amerika Birleşik Devletleri Kongresi (Amerikan Kongresi) 1304,1308,1316,1339,1342,1344, 1345,1356,1359,1356,1366,1432,1445,1473, 1474,1523,1528,1529,1546,2327,2328,2330, 2334,2339
Amerika Film Enstitusu 1419
Amerika Kıtası 1383,1545
Amerikalılar 1460,1467,1470,1471,1474,1485
Amerikan Askerî Yardım Kanunu 1469
Amerikan FMS Kredisi 1473
Amerikan Hukumeti 1308,1344,1345,1366,1411, 1450,1473,1474,1538,1554,1571,2321,2328, 2330-2332,2338-2340
Amerikan Robert Koleji 1782
Amerikan Senatosu 1345,1359
Amerikan Usleri 1357,1392
Anadolu 1354,1393,1507,1625,1626,1641,1644, 1767,1853,1887,1894,1908,1928,2053,2149
Anadolu Rafinerisi Projesi 1453
Anayasa Komisyonu 2065,2077
Anayasa Mahkemesi 1303,1627,1650,1674,1675, 1696,1632,1857,2046,2180,2189,2190,2200, 2206,2210,2211,2214,2268
Anayasa (T C Anayasası) 1317,1343,1348,1471, 1563,1570,1623-1627,1629,1630,1645,1650,1653, 1657,1659,1699,1707,1708,1711,1714,1717,1720, 1721,1723,1736,1743,1746-1748,1758,1764, 1768,1769,1786,1792,1797-1799,1815,1817, 1822,1824,1826-1833,1837,1838,1851,1853, 1855,1856,1868,1870,1880,1886,1942,1966, 1984,1997,2023,2029,2034,2041,2070,2095, 2123,2128,2178,2181,2182,2184,2185,2187, 2190-2195,2197-2200,2203-2206,2208-2212, 2214,2215,2217-2220,2222-2224,2229-2232, 2234,2238,2252,2255,2258,2274,2276,2281, 2284,2286,2290,2306,2319-2323,2325,2335
Angola 1359,1549
Ankara 1313,1344,1347,1350,1351,1355,1358, 1360,1364,1365,1381,1383,1385,1386,1389, 1395,1398,1416,1422,1435,1454,1475,1493, 1625,1626,1628,1633,1634,1636,1642,1643, 1646,1655,1659,1673,1679,1694,1711,1727, 1731,1733,1735,1769,1793,1808,1812,1850, 1853,1876,1886,1887,1889,1892,1897,1902, 1909,1914,1922,1924,1927,1930,1947,1948, 1969,1979,1995,2005,2013,2015,3031,2039, 2046,2052,2057,2087,2088,2091,2093,2117, 2144,2148,2237,2238,2280,2325,2326,2328
Ankara Anlaşması 1312,1324,1330,1521,1530
Ankara Atatürk Lisesi 1936,2024
Ankara Cumhuriyet Savcılığı (Ankara Savcılığı) 1926,1993,2025,2111
Ankara Eczacılık Fakultesi 1731
Ankara Hukuk Fakultesi 1643,1793,1812,1965
Ankara Hukumeti 1345,1347
Ankara Iktisadî ve Ticarî Ilimler Akademisi 1579, 1862

Ankara Ilahiyat Fakültesi 1969
Ankara Imar Ltd Şti 1579
Ankara Koleji 1853
Ankara Millî Emlâk Mudurluğu 2013
Ankara Müftulüğu 1793
Ankara Ögretim Derneği 1578
Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askerî Savcılığı 2116
Ankara Tapu Kadastro Okulu 2013
Ankara Tıp Fakültesi 1793
Ankara Universitesi 1739,1793,1798,1801,1864
Ankara Valılığı 1733
Ankara 8 Asliye Ceza Mahkemesi 2228
Anthony Solomon (Amerika Maliye Bak Yrd) 1537
Antidemokratik 1357
Antiemperyalist 1427,1493,1497,1402
Antil Adaları Toplantısı 1379
A P Genel Başkanı 2213
Aramko Petrol Şirketi (Aramko Şirketi) 1927,2035
Arap, Araplar 1387,1431,1454,1459,1498,1517, 1518,1558,1906,1925,1927,1972,1977,2014, 2016,2033,2074,2094,2112,2334
Arapça 1954,1984,2013,2032,2036,2037,2039, 2059,2086,2091
Ardesir Zahedi 1543
Arısoy Kollektif Şirketi 1579
Arif Yılmaz 1947
Arjantin 1419
Arnavutluk 1501
Askerî ve Ekonomik Yardım Kanunu 1344,2330, 2332
Askerî Yargıtay 2179,2189
Asya 1401,1403,1430,1431,1812
Aşağı Fırat Sulama Projesi 2262,2265,2267,2268
Aşkı Memnu 2223
Atatürk Devrimleri (Ataturk Ilkeleri) 1583,1933, 1935,1999,2023,2038,2070,2084,2204
Atatürk (Mustafa Kemal) 1304,1321,1323,1404, 1414,1426,1439,1443,1455,1486,1497,1498, 1402,1404,1413,1642,1792,1890,1896,1897, 1901,1902,1918,1931,1949,1979,1988,2044, 2049,2056,2060,2073 2074,2090,2100,2111, 2314,2315,2318
Atatürk Universitesi 1641,1863
Atatürkçü 1404,1493,1497,1498,1413,2038
Ateşli Silahlar Kanunu 1524
Atına 1365,1398,1416
Atlantik 1486
Atlantik Ilişkeler Bildirgesi 1428
Avrasya 1460
Avrupa 1310,1313,1352,1354,1359,1365,1380, 1401,1417,1420,1429,1430,1434,1437,1458, 1460,1461,1464,1497,1502,1506,1507,1517, 1521,1531,1539,1708,2046,2323,2336,2338
Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET, Ortak Pazar) 1304,1307,1309,1312,1313,1315,1319,1321, 1324,1329-1333,1338,1344,1351-1354, 1362,1365,1379,1388,1394,1396,1400-1402, 1409,1413,1425,1429,1432-1434,1437, 1438,1440,1441,1447-1450,1458,1480-1482, 1494,1496,1505,1509-1511,1519,1521, 1523,1530-1533,1497,1504,1505,1517,1521, 1523,1530,1531,1533-1536,1549-1551,2243, 2248,2249,2254
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı 1428
Avrupa Iskân Fonu 1440,2154
Avrupa Karma Parlamento Komisyonu (AET Karma Parlamento Konseyi) 1330,1440
Avrupa Konseyi 1318,1321,1336,1440,1505
Avrupa Konseyi Danışma Meclisi 1440
Avrupa Konseyi Iskân Fonu 2133,2140
Avrupa Para Fonu 1313
Avrupa Parlamentosu 1330,1430
Avrupa Yatırım Bankası 1449,1482
Avusturya 1334,1535,2288
AWACS Projesi 1310,1356,1357
A Word Restored 1338
Aybars Gürpınar (Doç Dr) 2149
Aydın 1979,1980,1985,1986,2019,2039,2040
Aydınlar Bucağı 2117

– B –

Babtist 1803
Bağdat Edebiyat Fakultesi 2091
Bağdat Paktı 1360
Bağdat Universitesi 2024
Bağlantısız Ulkeler 1420,1421
Bağlantısızlar, Bağlantısızlar Grubu 1393-1395, 1528,1541
Bağlantısızlar Konferansı (Belgrat Bağlantısızlar Konferansı, Belgrat Bağlantısız Ulkeler konferansı, Belgrat Konferansı) 1387,1388,1411, 1421,1422,1438,1456,1457,1467
Baha Akşit (Denizli) 1616,1619,1621
Bakanlar Kurulu 1350,1463,1471,1748,1751,1939, 1989,2061,2062,2085,2146,2147,2173,2175, 2181-2183,2190-2192,2242,2248,2285, 2290,2311,2314,2315,2323,2326,2331

Bakırköy Akıl Hastanesi 1614
Bakırköy Bez Fabrikası 2282
Balıkesir 1498,1931,2002,2105
Balıkesir Vilayet Müftülüğü 1936
Balkan 1405,1430,1431,1452,1517
Bandung 1493,1498
Bandung Konferansı 1427
Barış Gazetesi 1437
Barış Harekâtı 1324,1507
Barlas Küntay (Bursa) 2139,2233
Barzanı 2059
Basra Körfezi 2322
Başbakan 1306-1309,1312,1314-1316,1325,1328, 1335-1339,1341,1345,1351,1358,1362,1364, 1365,1381,1383,1384,1389-1393,1420-1422,1433,1434,1437,1438,1448,1450,1455, 1457,1458,1466,1467,1468,1479,1486,1494, 1422,1435,1544,1545,1452,1644,1782,1785, 1835,1895,1897,1898,1902,1910,1911,1921, 1924,1928,1939,1941,1949,1990,2008,2033, 2034,2037,2044,2047,2054,2055,2098,2111, 2216,2225,2242,2244,2245,2247,2277,2286,2305
Başbakanlık 1346,1348,1434,1865,1888,1898,1905, 1910,1922,1925,1935,1941,1982,1995,2020, 2029,2030,2033,2041,2053,2113,2223,2226, 2229,2231,2235-2239,2284-2287,2290,2291, 2299,2306,2308

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu 2271-2276,2291-2295,2297-2299,2302,2303,2306-2308,2310,2311,2312
Başhan 2116
Başkanlık Divanı 1373,1573,1820,1845,1959,1986, 1987,2208,2212,2245,2246,2277
Batı Almanya 1337,1380
Batı Avrupa 1314,1517,1549,2324
Batı Trakya 1516,1972
Batı Trakya Türkleri 1519
Batman 2031,2032,2116
Bayazıt 1731
Bayburt 2013,2091
Bayındırlık Bakanlığı 2147,2174
Bekiraga Birlikleri (Bekiraga Bölüğü) 1797,1793
Belbaşı 2326
Belçika 1317,1337,2288,2333
Belgrat 1458,1552,1558
Belig Beler (İzmir) 2177,2202,2208
Berbera Üssü 1488
Bern 1345
Besim Üstünel (Prof) 1472,1515,2244,2249
Besni Kazası 1978
Beşiktaş 2013
Beyaz Saray 1346
Beykoz Teçhizatı Askeriye Fabrikası 2282
Beyrut 1362,1458
Biberilik 1907
Bilecik 1565,1911,1946-1948,2048
Bilecik Asliye Ceza Mahkemesi 1914
Bilecik Müftüsü 1949
Bingazi 1544
Bingöl 2159
Bingöl Depremi 2138
Bingöl ve Gediz Depremi 2127,2130
Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2252-2256,2261, 2263
Birinci Dünya Savaşı 2336
Birinci Erim Hükümeti 2285
Birleşmiş Milletler (B M) 1304,1307,1308,1315, 1319,1337,1342-1344,1347,1362,1386-1388,1398,1399,1411,1412,1421,1422,1432, 1436,1438,1445,1454,1456,1467,1468,1474, 1478,1486,1403,1417,1419,1535,1542,1552, 1553
Birleşmiş Milletler Anayasası 1508
Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri 1381
Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1320,1321, 1348,1350
Birleşmiş Milletler Şartı 1348
Birleşmiş Milletler Teşkilâtı 2317
Birleşmiş Milletler Yasası 2322
Bitlis 2032,2116
Boğaziçi Üniversitesi 2155,2157
Boğazlar Rejimi 1426
Bonn 1337,1380,1443,1447,1475,1536,1545,1553, 1554
Bornova 1951
Bozcalı 1722
Brejnev 1314,1386
Breslaw 2336
Brüksel 1307,1309,1310,1312,1317,1337,1351, 1365,1379,1402,1417,1433,1439,1448,1450, 1479,1531,1539
Brüksel-Week-end 1337
Buenos Aires 1419
Bugün Gazetesi 2036
Bulgaristan 1379,1405,1452,1484,2288
Bulutoğlu (Prof) 2305
Burdur 2159
Bursa 1915,2150
Bükreş 1458

Bülent Ecevit (Ecevit) 1317-1321,1358,1380-1384, 1386,1387,1389,1391,1392,1403,1404,1407, 1410,1416,1420,1422,1423,1429,1430,1433, 1435-1438,1444,1446,1458,1486,1535, 1540,1543,2214,2216,2232,2237
Bülent Ecevit Hükümeti 2231
Bütçe Komisyonu, Bütçe Plân Komisyonu 1461, 1464,1476,1482,1541,1552,1719,1766,1788, 1822,1888,1896,1901

– C –

Cağaloğlu 1730
Cağaloğlu Özel Mühendislik Okulu 1716,1885
Cahit Dalokay (Elâzığ) 1303,1305,1317,1319, 1322,1325,1327,1334,1335,1375,1378,1424, 1463,1472,1489,1515,1525,1526,1543,1547, 1551,1615,1618,2176
Cahit Ortaç (Bursa) 1902
Callud 1536,1543
Camp David 1379
Cebeci 1793
Cebeci Askerî Hastanesi, Cebeci Hastanesi 1793, 1798
Celâl ERTUĞ (Elâzığ) 1566,1657,1658,1720,1744, 1789,1791,1794-1796,1815,1835,1836,1841, 1842,1883
Celal Yıldırım (İzmir Müftüsü) 1923,1991-1993, 2001,2003,2005,2007,2008,2103-2106,2108-2111
Cemal Düzkale 1944
Cemal Madanoğlu 1902
Cemal Yıldırım (İstanbul) 1657,1658,1704,1743, 1756,1819,1883,1886
Cemalettin Bölükbaşı 2073
Cemalettin Bölükoğlu 1944,1969,1994,2012,2086-2088
Cemalettin Inkaya 1704,1744,1795
Cemalettin Kaplan 1944,1945,2017,2018,2052, 2057,2096,2097
CENTO 1314,1360,1423,1518,1542,1547,1551, 1552
Cerrahpaşa Belediye Hastahanesi 1797
Cevdet Aykan (Tokat) 2177,2202,2208,2233
Cevdet Sunay (Cumhurbaşkanı) 1506,2017,2044, 2095
Cezayir 1421,1427,1438,1517,1557
Chase Manhattan Bank 1558
Churchill 1510,1511
Cidde 1458,1927
Cidde Büyükelçiliği 1981,2113
Cihat Bilgen (Maliye Bakanı) 1385
Cihat Zorlu 1879
CKMP 2093
Claude Renglet 1418
COMECON 1319
Coşkun KIRCA 1541,1542
Cumhurbaşkanı (Reisicumhur) 1463,1678,1897-1899,1902,1904-1906,1910,1911,1915, 1923,1925,1928,1938,1946,1949,1953,1998, 2008,2012,2020,2025,2029,2033,2037,2039, 2044,2047,2048,2054,2088,2089,2095,2098, 2100,2111,2112
Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyeler Grubu, Cumhurbaşkanı Kontenjan Grubu 1378,1381,1415, 1431,1543,1560
Cumhurbaşkanlığı 1891,1893,1897,1898,1905, 1911,1921,1924,1981,2025,2029,2030,2033, 2039-2041,2061,2062,2067,2112,2113
Cumhuriyet 1315,1425,1475,1556,1557,1886,1890, 1930,1936,1982,1998,2023,2024,2059,2073, 2084,2111,2122,2182,2191,2198,2199,2205, 2224,2204,2205
Cumhuriyet Gazetesi 1394,1421,1541,1633, 1906,1929, 1944,2322
Cumhuriyet Halk Partisi (C H P, Halk Partisi) 1307,1316,1319,1320,1322,1328,1330,1335, 1339,1340,1342,1343,1345,1351,1353,1367, 1385,1389,1393,1412,1414,1422,1423,1431, 1432,1435-1438,1439,1459,1461,1462,1464, 1465,1476,1481,1484,1486,1487,1489,1490, 1502,1514,1515,1524,1525,1531,1533,1534, 1553,1792,1796,1837,1860,1861,1871,1880, 1920,1955,2199,2205,2210,2213,2214,2220, 2230,2237,2239,2244,2319
Cumhuriyet Halk Partisi Grubu 1409,1415,1432, 1462,1486,1537,1703,1744,1758,2023,2210
Cumhuriyet Halk Partisi İktidarı 1434,2179,2189
Cumhuriyet Hükümeti 2327
Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı (Senato Başkanlığı) 1658,2077,2123,2140,2173,2219,2277,2282
Cumhuriyet Senatosu Dışişleri Komisyonu 1440
Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü 1624,1657,2123, 2218,2281
Cumhuriyet Senatosu (Senato) 1304,1306,1316, 1317,1322,1333,1337-1339,1345,1356,1467, 1369-1371,1374,1375,1377,1378,1380,1384, 1396,1399,1415,1418,1420,1422,1439-1441,1443,1446,1448,1452,1453,1459,1472,

1473,1477,1491,1425,1426,1516,1527,1528, 1537,1544,1548,1563-1565,1606,1608-1610,1614-1621,1624,1626,1627,1632,1641, 1643,1646,1656,1657,1673,1678,1704-1706,1708-1710,1718,1720,1722,1724,1736, 1744,1745,1758,1763-1766,1643,1768,1770, 1772,1774,1779,1782,1783,1788-1790,1794, 1799,1807,1813,1815,1821,1823-1826,1828, 1839,1841,1842,1854,1856,1867,1869,1872, 1876,1885,1886,1889,1893,1900,1917,1932, 1933,1952,1958-1961,1975,1985,2011,2020, 2021,2024,2025,2033,2040 2044,2047,2049-2051,2059,2061,2062,2066-2068,2071, 2073,2075-2078,2081,2082,2087,2111,2121-2123,2126,2131,2132,2187,2195,2202,2208, 2209,2212,2213,2218-2220,2230,2231,2237-2239,2241,2243,2244,2247,2248,2250,2251, 2264,2268,2271,2274,2276-2281,2287,2297, 2305,2309,2311,2320,2321,2323,2330,2331, 2335,2340
Cumhuriyet Senatosu Tuzüğü 2185,2195
Cumhuriyetçi Guven Partısı 2219
Cüneyt Arcayürek 1317
Cyrus Vance (Dışişleri Bakanı) 1345,1346,1354

– Ç –

Çaldıran 1613
Çankaya, Çankaya İlçesi 1891,1902,1979,2034
Çan-Kay-Şek 1358,1633,1634
Çankırı 2018,2096
Çankırı Ağır Ceza Mahkemesi 2120
Çankırı Asliye Ceza Mahkemesi 2120
Çarlık 2318
Çatalca 1894,1932
Çekoslavakya 1558
Çelebi 1333
Çimento Sanayii TAŞ Genel Müdürlüğü 2269
Çin, (Çin Halk Cumhuriyeti) 1358,1359,1379,1390, 1396,1407,1423,1430,1453,1455,1460,1461, 1468,1488,1497,1514,1518,1546,1556,1559, 1634,2126,2128,2135
Çin Seddi 1894,1933
Çince 1391

– D –

Damat Ferit 1779
Danıştay 1573,1637,1711,1715,1751,1773,1809, 1815,1826,1832,1840,1845,1846,1865,1870, 1871,1904,1923,1945,1962,1970,1973,1978, 1984,1985,2001,2009,2028,2029,2042,2059, 2100,2104,2118,2120,2121,2123,2214,2219-2221,2225,2228-2231,2234-2238
Danimarka 2288,2309
Dassault 1539
Davut Han 1422
De Gaulle 1311,1423,1427,1481
Demirçiçek Köyü 1956
Demirel Hukumeti 1319,2221,2326,2327,2331, 2335,2338
Demirel Iktidarı 1534
Demokrası 1309,1316,1338-1340,1349,1350,1366, 1380,1394,1424,1433,1500,1513,1556,1557, 1762,1808,1818,2022,2197,2206
Demokrat Izmir Gazetesi 1891,1941
Demokrat Partı 1871
Demokratık 1306,1317,1323,1329,1395,1418,1425, 1484,1556,1706,1810,2073,2180,2182,2189, 2191,2198,2199,2204,2205,2220,2232
Demokratık Almanya 1428
Demokratık Cumhuriyet 1578
Demokratık Sol 1500,1533
Denız Gezmiş 2178,2187,2188,2219
Deprem Araştırma Enstitüsü 2153,2155-2157,2173
Deprem Mühendislığı Türk Mılli Komitesi 2149, 2155-2157
Dernekler Kanunu 2314,2315
Dersim Harekâtı 2019,2097
Dervış Vahdeti 1901
Detant Ilkesi 1414
Devlet Bakanı 1934
Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü, (DD Yolları) 1687,2269
Devlet Memurları Kanunu 1942,2181,2183,2184, 2190,2192,2194
Devlet Personel Kanunu 1738
Devlet Plânlama Teşkılâtı (D PT) 1592,1600,1687, 2241,2247,2257,2259-2261,2263,2267, 2311,2328
Devlet Plânlama Teşkılâtı Musteşarlığı 2135,2269
Devlet Su İşleri 1687,2269
Devlet Şûrası (Bkz Danıştay)
Devlet Yatırım Bankası 2290,2299,2269,2311
DHMİ 2142
Dış Yardım Yasası 1345
Dışişleri Bakanı 1318,1320,1325,1336,1337,1350, 1357,1365,1367-1370,1374-1376,1378, 1385,1387,1395-1397,1417,1421,1436,1438, 1441,1453,1457,1458,1661,1463,1464,1467,

1468,1474,1479,1486,1487,1508,1527,1528, 1531,1533,1534,1544,1546,1551,1552,1589, 1927,2037
Dışişleri Bakanlığı 1318,1325,1381,1393-1396, 1417,1418,1421,1528,1541,1542,1553,1721, 1906,1907,1927,1972,1981,1997,2033,2035, 2036,2113,2324,2325,2328
Die Welt 1389
Dikmen 1876
Dikmen Ortaokulu 1643,1652
Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi 1739,1793,1798, 1806
Dilekçe Karma Komisyonu 1304,1333
Din Adamları Yardımlaşma Derneği 2014,2092
Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı 1942,1951,1993
Din İşleri Yuksek kurulu Başkanlığı 1964
Din İşleri Yuksek Kurulu (Yuksek Din İşleri Kurulu) 1892,1900,1903,1905,1920,1921,1930,1939, 1940,1995,2012,2018,2030,2039,2057,2088, 2089,2093,2097,2099
DİSK 1603
Diyalektik Materyalizm 2201
Diyanet İşleri Başkanı 1637,1891,1892,1899,1900, 1909,1920,1939,1942,1949-1952,1956, 1967,1968,1974,1994,2017,2018,2025-2029,2032,2037,2042,2054,2073,2094,2097, 2105,2108,2116,2121
Diyanet İşleri Başkanlığı 1572,1577,1622,1890, 1891,1894,1897,1899,1903,1905-1908, 1911,1915,1917,1918,1921,1925,1926,1928-1932,1936,1940-1943,1945,1950-1953,1956, 1961,1964-1966,1968,1970,1971,1973, 1974,1976,1977,1984,1985,1991,1993,1994, 1998,1999,2005,2006,2008,2010,2012-2014,2017,2020,2023-2026,2028-2031,2037, 2041,2043,2044,2047,2048,2061,2066,2067, 2074,2081-2083,2087,2088,2090-2092,2095, 2098,2099,2101,2104,2111-2113,2117,2121
Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi 1905
Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun 1968
Diyanet İşleri Teftiş kurulu Başkanlığı 1966
Diyarbakır 1930,1995,2032,2060,2068,2069,2089, 2116,2117,2120
Doğu Akdeniz 1345-1347,1383,1506,1617,2322
Doğu Anadolu 1577
Doğu Avrupa 1449
Doğu Bloku 1414
Doğu Karadeniz 1506
Dokuz Osmanlık 1907
Dördüncü Beş Yıllık Plân 1434,1449,2135,2148, 2176,2264-2267,2330
Dresten Bank 1494,1509
Dünya Bankası 1390,1442,1519,1501,2259
Dünya İslâm Kongresi 1926
Düyunu Umumiye 1475,1485

– E –

Ecevit Hükumeti 1317,1320,1346,1380,1386-1391, 1393,1396,1408-1414,1416,1417,1421,1431, 1432,1435,1436,1520
1530,1534,1536,1540,1542,1543,2330,2231,2335
Ecevit İktidarı 1385,1523
Ecevit-Karamanlıs Zirve Toplantısı 1321
Edgar Faure 1558,1762,1810
Edirne 2013,2091,2112
Edirne Müftülüğü 1936,1964
Eflâtı 1980
Ege 1310,1316,1324,1353,1363,1366,1396,1409, 1412,1519,1550,1999,2334
Ege Denizi 1397
Ege Hava Sahası 1324,1416,1417
Ege Kıta Sahanlığı 1321,1411,1416,1420
Ege Mühendislik ve Mimarlık Yüksek Okulu 1713, 1843,1844,1862
Ege Sorunu 1344
Ege Tıp Fakültesi 1793
Ege Üniversitesi 1679,1793
Ehli Beyt 1908
Eisenhower (Amerika Cumhurbaşkanı) 1311
Ekonomist Dergisi (Ekonomist Gazetesi) 1313, 1317,1361,1433,1477
Ekrem Acuner 1916
Ekrem Kabay (Burdur) 1526,1555,1602,2233
Ekrem Köker 1944
Ekrem Özden (Istanbul) 1575,1581,1655,1796, 1955,1960,2064,2065,2070,2075-2081
El Ezher Üniversitesi 2034
Elazığ 1420,1801,1834
Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Direktörlüğü 2269
Elsa Etchegaray 1419
Emhan Akıp Aksaç (Kırşehir) 1332,1368,1510, 1523,1526,1544
Emil Noel (AET Genel Sekreteri) 1309,1351
Emniyet Genel Müdürlüğü 1890,1896,1917,1935, 1982,1999,2023,2084,2111
Emperyalist 1425

Emperyalizm 1422,1438,1497,2317
Emrullah Efendi Maarifi 1853
Emrullah Togay 1874
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2267,2269, 2328
Enerji Bakanı 1535
Enosis 1466,1509
Ercış 1613
Erdek 2102,2103
Erdek Müftülüğü 1965,1990,1991,2004,2006,2013, 2073,2102,2107-2109,2115
Erdoğan Adalı 1472,1516
Erdoğan Bakkalbaşı (Konya) 1594
Erdoğan Tüzün 1944
Erfelek 2054
Ergün Ertem, Dr (Ankara) 2233,2281,2296,2303, 2305
Ermeni 1419
Eruh 2031
Erzincan 2039
Erzurum 1641
Erzurum Kongresi 2038
Esenboğa 2144
Esenler 1574,1575
Eskişehir 1731,1887
Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğü 2269
Ethiopia (Etiyopya, Etopya) 1359,1547,1558
Etibank 2270
Expres Mecmuası (Ekspres Dergisi) 1356,1360
Eyüp 1977
Ezine 2091
Ezine Müftülüğü 1936,1964,2091

– F –

Fahrettin Demirci 1893,1911,1924,1925,1946,1963, 1976,2048
Fahri Özdilek (Tabii Uye) 1477,1506,1559,1570, 1576,1591,2044
Faruk Sükan 2205,2307,2309
Fas 1486
Faşist 1435
Faşizm 1426,2200,2206
Fatih Sultan Mehmet 2216
Fazıl Benaşur (Tunus Başmüftüsü) 1997,2016,2054, 2069,2094,2095,2113
Federal Almanya 1354,1311,1312,1428,2288
Fehmi Alpaslan (Artvin) 1569-1571,1623 1624, 1654,1657,1703,1763,1795,1820,1821,1857, 1871,2065,2075-2078
Fehmi Baysoy (Erzincan) 1703,1744,1763
Ferhat Köyü 2117
Ferid Melen (Van) 1954,2277,2278,2280,2329,2332
Feridun Cemal Erkin (Dışişleri Bakanı) 1392
Fethi Çelikbaş (C Bşk S U) 1584,1585,1587,2177, 2178,2185,2186,2195,2196,2218,2219,2221, 02232
Fethi Tevetoğlu (Samsun) 1656,1795,1855
Fevaidi Osmaniye Deniz Yolu işletmesi 2282
Fevzi Atı 1799
Fevzi Özer (Muğla) 1329,1355,1515,1542,1551
Feyzi Halıcı 1986
Feyzioğlu 1559
Feyzullah Türker 1999,2084
FIR Hattı 1321,1420,1478,1516,1519,2142
Figaro Gazetesi 1336,1361
Fikret Gündoğan (İstanbul) 1316,1322,1325-1329, 1331,1332,1346,1353-1356,1367-1372,1374-1376,1476,1483,1537,1543,1569,1581,1596, 1744,1756,1762,1869-1871,1878-1883,2131, 2319,2320
Fikret Sönmez 1945
Filipinler 2332
Filipinler Hukumeti 2332,2333
Filistin Kurtuluş Orgütü 1503
Filistinliler 1454
Finlandiya 1337,1365,1458,1535
Ford (Başkan) 1539
Formoza 1497
Foster Dallas 1360,1461
François MİTTERAND (Fransa Sosyalist Partisi Lideri) 1550
Frank (Prof) 1793
Fransa 1311,1312,1359,1362,1379,1395,1422,1426-1428,1481,1497,1499,1530,1531,1556,1762, 2243,2248,2288,2309
Fransızca 1418,1506,1643,1652,1786
Fransız,Fransızlar 1311,1330,1353,1359,1363,1475, 1517,1530,1783,1810,2053,2056

– G –

Galatasaray Iktısadı ve Ticarî Ilimler Özel Yüksek Okulu 1730,1846
Galatasaray (lisesi) 1799
Gazi Lisesi 1786,1853
Gaziantep 2116
Geceyarısı Ekspresi 1419,1420
Gediz 2138,2159
Gediz Depremi 2136
Gençlik ve Spor Bakanlığı 2270
Genelkurmay 1360

Genelkurmay Başkanlığı 1945,2337
George Ball 1361
George Washington 1502
Gıda -Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2269
Gıma, (Gıma Genel Müdürlüğü) 1901,1902,1926, 1954,1955,1962,1971,1972,1984,1996,2045, 2046,2090
Gıscard d'Estaing (Fransız Cumhurbaşkanı, Devlet Başkanı) 1311,1500,1539
Goben 2336
Gökçam Köyü 1956
Gromıko 1458
Guadeloupe, Guadeloupe Zirvesi, Guadeloupe Toplantısı 1312,1355,1356,1379,1380,1443,1494, 1536,1546,1553
Gulam Muhammet 2016,2093
Guraba Hastanesi 1793
Gülnar İlçe Belediyesi 1575
Gümrük Birliği 1401
Gümruk Resmı 2142
Gündüz Ökçün (Prof Dr ,Dışişleri Bakanı) 1392, 1393,1395,1410,1417,1420,1421,1433,1439, 1442,1467,1527,1528,1534,1535,1539,1542
Güneş Muhendıslık Okulu 1846,1862
Güneş Öngüt (Ulaştırma Bakanı) 2140
Guney Afrıka 1348,1355
Güney Amerıka 1401,1403
Güney İtalya 2259
Güney Yemen 1314,1360,1547
Güneydoğu 1617,1995
Güney-Doğu Anadolu 2068
Güneydoğu Anadolu 2154,2242,2247,2247,2252-2254,2258-2260,2262,2263,2265,2268
Güneydoğu Asya 1559
Güven Partısı, (G P) 1623,1624,1658,1703,1718, 1763-1765,1960,2051
Güven Partısı Grubu 1627,1657,1703,1744,1758, 1763,1887,1792
Güvenlik Konseyı 1304,1307,1308,1315,1342, 1343,1347,1387,1399,1411,1432,1436,1445, 1468,1480,1485,1553,2322
Güzelyalı, (Güzelyalı Semtı) 1933,1934,1982, 1999,2084

~ H ~

H Fehmı Güneş (Sakarya) 1305,1306,1335
H Kemal Kılıçoğlu 2139
Habeşıstan 1783
Hacettepe Unıversıtesı 1679,1793,1830,1863,2270
Hacı Alı Demırel 1782,1914,2036,2055
Haig (Başkomutan, General) 1412
Hakkârı 2051
Hakkârı Lısesı 1853
Halıl Özmen (Kırşehır) 1571
Halk Kurtuluş Ordusu 1578
Halûk Berkol (İstanbul) 1568,1574
Hamdı Özer (Malatya) 1578,1579,1582,1587,1589, 1590,1593,1600,1606,1608,2075,2313-2317
Hamıdo 2032,2055
Hanoy 1460
Harold Brown (Savunma Bakanı) 2322,2323
Harward Unıversıtesı,(Harvart) 1806,1840
Hasan Güven (Trabzon) 2209,2210
Hasan Hatıpoğlu 2009,2010,2100,2101
Hasan Hıdan (Elazığ) 1526,2244,2249
Hasan Okur 1969,1994,2012,2025,2073,2086-2088
Hasan Polatkan 1923
Hasan Saka 2306
Hatay 1379
Hatıce 2013,2090
Hayat Mecmuası 1956
Haydar Tunçkanat (Tabiî Uye) 1475,1571,1619, 1961
Hayran Gölü 1570
Hayrı Dener 1704,1744,1795,1821-1823
Hayrı Oner (Adana) 1603,1608,1610
Hazıne 1319,1767
Hazretı Alı 1907,1908
Hazretı Hasan 1908,2036
Hazretı Huseyın 1908
Hazretı Peygamber 1907
Helen Irkı 1336
Helsınkı 1428,1451
Helsınkı Nihaî Belgesi, (Helsınkı Sonuç Belgesi) 1404,1452
Herr Emke 1355
Hesapları İnceleme Komısyonu 1376-1378
Heyytil 2013,2090
Hıfzı Oğuz Bekata 1704,1744,1795,1850,1851
Hıcaz 1913
Hıkmet Aslanoğlu (Balıkesır) 1305,2122-2124
Hıkmet Çetın (Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı) 1414,2305,2307-2310
Hıkmet Işmen (Kocaelı) 1585,1744,1795,1855
Hıkmet Savaş (Eskışehır) 1305,1306,1475,1524, 1526,2219,2233,2240,2296
Hılmı Nalbantoğlu (Erzurum) 1305,1319,1510, 1547,1548,1589,1596,1598,1599,1600,1612, 2132,2139,2148,2176,2244,2249,2268

Hilmi Soydan 1955
Hilton Oteli 2094
Hindistan 1314,1387,1395,1421,1438,1455-1457, 1500,1528,1551,1552,1553,1558
Hindistan Dışişleri Bakanlığı 1315
Hitler Almanyası 1797
Hollanda 1549,2288
Hong-Kong 1390
Hopa 1379
Hristiyan 1418,1420,1930,2056
Hua 1358
Hukuk Devleti 2025,2198,2204,2230,2232
Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu 2067
Humeyni 1548
Hürriyet Gazetesi 1317
Hüsamettin Atabeyli (Devlet Bakanı) 1658,1763, 1896-1898,1906,1911,1912,1932,1937-1939,1943,1948,1952,1954,1955,1970,2024, 2116,2044,2070
Hüsamettin Çelebi (C Bşk S U) 1602,1608 1609, 1614,2278,2279
Hüseyin Atmaca (Denizli) 1573,1576,1592,1704, 1744,1795,1819,1820,1851,1854,1859,2129, 2177,2213
Hüseyin İnan 2178,2187,2188,2219
Hüseyin Kalpaklıoğlu (Kayseri) 1859,1866, 2062,2065
Hüseyin Özgür 1920,2009,2010,2015,2027,2028, 2042
Hüseyin Öztürk (Sivas) 1588,1597,1704,1795,1821, 1836,2066,2072,2186,2187,2208,2211,2244, 2249
Hüseyin Saraç 2121
Hüseyin Uzgün 1944,1945,1969,2160,2101,2115
Hüseyin Varol 1976,1977
Hüsnü Dikeçligil (Kayseri) 1578,1579,1583,1586, 1705,1743,1744,1795,1820,1856,1878,1883, 1885-1887,1917,2050,2063
Hyde Park 1499,1500

– I –

Iğdır 1565
IMF 2327
Irak 1337,1379,1405,1410,1442,1449,1454,1463, 1505,1536,1547,1550,1906,1907,1925,1955, 1963,1981,1982,1986,2014-2016,2019,2033-2037,2097,2112,2113
Irak Hükümeti 2113
Irak Türkleri 2112

– İ –

İbrahim Eken 2001,2104
İbrahim Elmalı (Diyanet İşleri Başkanı) 1919,1923, 1943-1945,1969,1992,1993,1995,1998,2001-2007,2013,2015,2020,2025,2039-2043,2051-2053,2088,2098,2099,2104-2110,2117
İbrahim Ethem Bey 1923
İbrahim Kırazoğlu (Kayseri) 1548,1923
İbrahim Oktem (Millî Eğitim Bakanı) 1810, 1886,1887
İbrahim Ozer 1996
İbrahim Öztürk (Ankara) 1604,1605,2125,2126, 2128,2130-2132,2136,2158,2164,2173
İbrahim Şevki Atasağun 1910,1921,1922
İbrahim Tevfik Kutlar (Gaziantep) 1585,1961,2066, 2070,2081,2122,2124,2066
İç Anadolu 2252
İçel 1575,1587
İçişleri Bakanı 2316
İçişleri Bakanlığı, Dahiliye Vekâleti 1891,1895, 1896,1902,1917,1927,1935,1936,1982,1988, 1997,1999,2023,2024,2111,2112,2044,2061, 2084,2090
İçtüzük 1304,1305,1326,1333,1334,1368,1369, 1371,1373,1376,1421,1548,1571,1626,1627, 1703,1704,1720,1782,1828,1830,1893,1894, 1915,1916,1958-1960,2022,2061,2063-2066-2068,2075,2126,2186,2208,2210-2212,2231, 2237,2238,2240,2243-2246,2249,2276, 2278,2280,2314,2321,2340
İhsan Sabri Çağlayangil (Bursa) 1305,1373-1376, 1409,1429,1459,1463,1465,1468,1471-1473,1475-1477,1483,1484,1489,1490, 1492,1497,1499,1505,1508,1511,1514,1529-1531,1533,1534,1536,1543,2113,2329,2330
İhsan Toksarı 2057,2059
İhsan Topaloğlu (Giresun) 1569
İkinci Abdülhamit 2318
İkinci Cephe Hükümeti 1409
İkinci Dünya Savaşı 1425,2259,2333
İkinci Kalkınma Planı, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1623,1624,1647,1854,1866,2256,2257, 2261,2262
İlerici Kadınlar Derneği 1435
İlhami Ertem (Millî Eğitim Bakanı) 1643,1646, 1649,1652,1653,1658,1706,1716,1835,1841, 1850,1851,1856,1857,1859,1860,1866,1869-1875,1877,1881
İller Bankası 1573,2283
İller Bankası Genel Müdürlüğü 2269

Ilter Türkmen 1542
Imamı Âzam 1928
İmar ve Iskân Bakanlığı 2127,2130,2135,2136, 2144,2145,2153-2155,2157-2159,2164,2173
Imar ve Iskân Bakanlığı 2269
İmran Öktem 1995,2012,2087,2088
Imroz 2029
Imroz Müftüsu 1944
Incirlik 2327-2329
Incirlik Hava Ussü 2322,2338,2339
Indepence Uçak Gemısı 2322
İngilizce 1418,1506,1511,1551,1794
Ingılızler, Ingılız 1311,1355,1433,1461,1538,2060
Ingiltere 1312,1313,1338,1341,1359,1379,1426, 1428,1497,1499,1508,1511,1537,1538,1708, 2288,2309
Inönü Hükumeti 1348
Insan Hakları Evrensel Beyannamesi 1833
ıpekçı 1349
Iran 1314,1342,1355,1356,1360,1361,1367,1379, 1405,1409,1433,1434,1455,1463,1506,1507, 1518,1536
1540,1545,1547,1548,1550,1554,1555,1557,1815, 2322,2324,2325,2339
Iran Hükumeti 2321
Iran Körfezı 1488,1540
Iran Mılleti 1405
Iran Rejımı 1314
Iranlılar 1506,1507
Irlanda 1319,1447
ırtıca 2111
Isa Bıngöl (Muş) 1879,2081
Iskandınav 1388,1433
Iskandınav Ulkeleri 1317,1404,1449
Iskender Cenap Ege (Aydın) 2177,2196,2202,2208, 2210,2211,2218,2221,2232
Iskenderun 1506,1557
Iskenderun Demır Çelık Fabrıkaları 1599
Islâm (Islâm Dını, Islâmıyet) 1410,1449,1486,1417, 1422,1423,1545,1553,1558,1709,1894,1908, 1911,1928-1930,1932,1955,1957,1963,1981-1983,1986,2015,2035,2037,2039,2041,2055, 2058,2069,2113,2121,2073,2093
Islam Istatıstık ve Iktısadî Araştırma Merkezi 1454
Islam Konferansı 1454,1486,1522
Ismail Cem Ipekçi 2178-2181,2184,2185,2187-2190,2193,2195,2213,2214,2219-2222,2224-2226,2228-2231,2233-2237,2239
İsmail Ersel 1900
Ismail Ezherli 1892,1920,1963,1975
Ismail Hakkı Dut 1893,1912-1914,1946-1948,196, 1976,1977,1985
Ismail Ilhan (Muş) 1415,1421,2297
Ismail Kutluk (Çanakkale) 1334,2139,2296
Ismail Okul 1969
Ismail Taştekın (Müfettiş) 1979,2040
Ismet Angı 1929
Ismet Paşa (Inönu) 1429,1486
Ispanya 1319,1352,1401,1447 2037
Ispanya Hükumeti 2332
Ispanya Islâm Merkezi 2035
Ispanyolca 2037
İsrail 1363,1379,1387,1454,1480,1498,1516-1518 2317,2333,2334,2339
Istanbul 1354,1367,1394,1316,1493,1507,1538, 1545,1570,1571,1574,1575,1581,1590,1608, 1625,1626,1628,1636,1641,1643,1644,1652, 1655,1659,1661,1662,1664,1671,1673,1679, 1687,1694,1695,1722,1725-1727,1730,1731, 1733,1735,1769,1793,1799,1805,1817,1846, 1850,1890,1928,1940,1990,2012,2013,2019, 2097,2045,2060,2069,2086,2090,2095,2150, 2263,2264
Istanbul Dışçılık Fakültesi 1780
İstanbul Edebıyat Fakültesi 1739
Istanbul Erkek Lisesi 1799
Istanbul Gazetecılık Okulu 1876
Istanbul Gazetesi 2051
ıstanbul Hukuk Fakültesi 1743,1794,1802,1812, 1835
Istanbul Işık Mımarlık ve Mühendislik Özel Yuksek Okulları 1713,1727,1847,1862
Istanbul Iktısadî ve Ticarı Ilımler Yüksek Okulu 1846,1876
Istanbul Imam-Hatıp Okulu 1965
Istanbul Kadastro Müdürlüğü 2013
Istanbul Müftülüğü 1893,1910,1963,1964, 1974,1975,1988,1989,2010,2013,2015,2016, 2030,2044,2045,2085,2094
Istanbul Özel Yüksek Eczacılık Okulu 1713
Istanbul Teknık Unıversıtesı 1639,1694,1725,1737, 1780,1783,1784,2058,2154,2157
Istanbul Unıversıtesi 1679,1721,1730,1731,1792, 1794,1797,1863,1864
Istanbul Unıversıtesı Iktısat Fakültesı 1849
Istanbul Valılığı 1643,1644,1783
Istıklâl Caddesı 1729
Istıklâl Savaşı, (Istıklâl Harbı,Istıklâl Mücadelesı) 1557,1928,2050,2053

İsveç 1337,1458,1535,2288
İsviçre 1345,1977,2016,2035,2112,2093
İş Kanunu 1732
İşçi Partisi 2039
İşletmeler Bakanlığı 2284
İtalya 1313,1409,1481,2259,2288,2309,2333
İtalyan Anayasası 2309
İtalyan Hükümeti 2259
İtalyanlar 1330
İ Tevfik Kutlar (Gaziantep) 1986,2123
İttihat Gazetesi 1012,2088
İzmir 1316,1625,1626,1636,1655,1659,1662,1679, 1687,1694,1731,1733,1756,1769,1819,1844, 1852,1870,1883,1886,1887,1893,1898,1901, 1904,1910,1915,1919,1921,1933,1935,1936, 1943,1952,1964,1981,1982,1988,1989,1991, 1999,2001-2003,2005,2007,2008,2011, 2012,2014,2023,2039,2044,2047,2074,2083-2085,2088,2091,2092,2099,2100,2102,2104-2110,2115,2120,2150
İzmir Cumhuriyet Savcılığı 2117
İzmir Efes Dış Hekimliği 1713
İzmir İktisadî ve Ticarî İlimler Özel Yüksek Okulu 1713
İzmir İmam-Hatip ve İlâhiyata Öğrenci Yetiştirme Derneği 1962,1966,1984
İzmir Karşıyaka 2009
İzmir Merkez Vaizliği 1904
İzmir Mithatpaşa Gazetecilik Özel Yüksek Okulu 1713
İzmir Müftüluğü,İzmir Vilayeti Müftüluğü 1893, 1910,1921,1923,1943,1990-1992,2000-2007
İzmir Savcılığı, İzmir Cumhuriyet Savcılığı 1910, 1911,1965,1993
İzmir Seferihisar Müftülüğü 2009
İzmir Üniversitesi 1739
İzmir Valiliği 1965,1993,2111
İzmir Yakın Doğu Eczacılık ve Diş Hekimliği 1713
İzmit Çuha Fabrikası 2282

– J –

Jack De Larosiere (IMF Genel Direktörü) 1537
Jackson 1546
Japon 1359,1488
Japonya 1313,1333,1359,1455,1461,1488,1499, 1546,2126,2128,2135,2333
Jenkins 1329
Jimmy Carter, (Carter) 1328,1379,1382,1385,1386, 1391,1392,1450,1457,1468,1497,1528,1537
John Hughes (Yazar) 1576
Johnson (Başkan) 1423,1558,2334
Jones (General, Genelkurmay Başkanı) 2322
Joseph Kraft 1554

– K –

K Waldheim (Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri) 2322
Kabataş Lisesi 1799,2024
Kâbil 1313,1361
Kaddafi 1535,1536
Kadıköy 1729,1735
Kadir Mısırlıoğlu 1978
Kadirlik 1907
Kadri Kaplan 1916
Kahramanmaraş (Bkz Maraş)
Kahramanmaraş Olayları 1390
Kamboçya 1547
Kâmil Karavelioğlu (Tabii Uye) 1573,1657,1658, 1703,1717-1720,1741,1743,1755,1757,1758, 1784,1798,1807,1868,1916,2297
Kâmil Yalçın (Derik Müftüsü) 1963,1979,1980, 2019,2098
Kâmran Inan (Bitlis) 1305,1306,1316,1322,1325, 1327,1329,1334,1335,1346,1353-1356, 1367,1378,1392,1472,1490-1492,1496,1503, 1509-1511,1513,1516,1524,1527-1529,1532, 1533
Kamu İktisadî Teşebbüsleri (K İ T, İktisadî Devlet Teşekkülleri) 1613,1622,2159,2182,2191, 2226,2227,2271-2276,2280-2287,2289-2295,2297-2299,2301,2307,2309-2312
Kamu İktisadî Teşebbüsleri Komisyonu 1587
Kâmuran Gürün 1542
Kanada 2288,2336
Kandilli Rasathanesi 2147,2157,2174
Kaoki 1497
Kapitalist 1496,1499-1501,1513,1521,1523,1556, 1813,2287,2304
Kapitalizm 1438,1496,1501,1813
Kara Kuvvetleri Komutanlığı 1969
Karaburun 2326
Karabük 1630,1647
Karadeniz 1428,1487,1506,1908,2053,2339
Karadeniz Bölgesi 2147,2175
Karadeniz Kıta Sahanlığı 1452
Karadeniz Üniversitesi 1641,1642,1793,1734
Karahallı Müftülüğü 1967,1973,1984
Karamanlis (Yunan Başbakanı) 1312,1321,1344, 1352,1354,1366,1381-1383,1416,1417,1444, 1458,1467,1479,1530
Karasek Raporu 1440
Karayolları Genel Müdürlüğü 1687,2269

Kars : 1574,1602
Karşıyaka : 1945,1962,1966,2028,2100
Kasam Arvas : 2117
Kat Mülkiyeti Kanunu : 1711
Katolik : 1803
Kayseri : 1573
Kâzım Aydın : 2120
Kâzım Karaağaçlıoğlu (Afyonkarahisar) : 1335, 1657,1658,1773
Keban Barajı : 1600
Kemal Güral : 1944,1945
Kemal Or : 1874
Kemal Sarıibrahimoğlu (Adana) : 1592,1595,1599, 1604,1605,1617,2125,2126,2128,2129,2132, 2133,2139,2140,2145,2177,2213,2214,2218, 2220,2231
Kemal Şenocak (Afyonkarahisar) : 1986,2122
Kerkük : 2034
Kestane Pazarı Camii : 1999,2084
Kıbrıs : 1303,1304,1307-1310,1316,1317,1319-1321, 1324,1335,1339,1340,1342-1344,1346, 1347,1349,1350,1353,1361,1362,1380,1382-1384,1386,1388,1391,1392,1397-1400,1406, 1407,1409,1411,1412,1416-1418,1420,1421, 1423,1425,1431,1432,1435-1428,1440,1441, 1446,1455,1456,1465-1469,1473,1474,1478, 1485,1498,1500,1504,1507-1509,1511,1512, 1517-1521,1528,1529,1534,1549,1552-1554, 2144,2325,2327,2332,2334
Kıbrıs Harekâtı, Kıbrıs Barış Harekâtı : 1338,1366, 1434,2331,2336,2339
Kıbrıs Rum Toplumu, Kıbrıs Rumları : 1309,1320, 1321,1399,1516
Kıbrıs Rum Yönetimi : 1411,1446
Kıbrıs Türk Federe Devleti, (K.T.F.D.) : 1309,1349, 1398,1399,1411,1435,1445,1446
Kıbrıs Türk Toplumu, Kıbrıs Türkleri : 1320,1518
Kıta Sahanlığı : 1324,1444,1478
Kızılay : 2141,2148,2175
Kim Dergisi : 1944
Kipriyano : 1349,1366,1381
Kissinger : 133,2329
Kisve Kanunu : 2032
Kityhawk Uçak Gemisi : 2322
Kocaeli : 2150
Kolombiya : 1783,1812
Kolombiya Üniversitesi : 1803
Komünist Çin, (Kızıl Çin) : 1313,1319,1333,1358, 1359,1518,1540,1633
Komünist, Komünistler : 1319,1437,1500,1502,1556, 1633,1785,1814,1914,2201,2206,2207,2224,2318
Komünizm : 1501,1784,1809,1810,1983,2200,2201, 2206,2207,2220,2232
Komünizmle Mücadele Derneği : 1914,1925,1933, 1935,1981-1983,1999,2014,2015,2048, 2084,2092
Konk : 1336
Kontenjan Grubu : 1758,2023,2210
Konya : 1357,1995,2016,2035,2057,2089,2337
Konya Lezzet Lokantası : 2054,2094
Konya Yüksek İslâm Enstitüsü : 2016,2093
Kopenhag : 1337
Kore : 1498
Kore Savaşı : 1426
Kosigin : 1484
Köy İşleri Bakanlığı : 2154,2267
Kudüs : 1486,1518
Kuran Kursu Öğrencilerini Barındırma Derneği : 2014,2092
Kur'an-ı Kerim, (Kur'an) : 1907,1908,1930,1931, 1957,2014,2073,2084,2092,2112
Kurt Waldheim (B.M. Genel Sekreteri) : 1342,1347, 1348,1366,1381,1392,1412,1445,1446,1509
Kurtuluş Lisesi : 1786
Kurtuluş Savaşı : 1426,1502
Kurucu Meclis : 1696,1815,1829
Kuruşçef : 1361
Kuşçuk Memleket Sandığı : 2282
Kuva-i Milliye : 1928,2038,2050,2053
Kuveyt : 1410,1458,1907,1925,1926,2046
Kuzey Afrika : 1359,1429,1498
Kuzey Atlantik İttifakı Konseyi : 1549
Kuzey Atlantik Konseyi : 1359
Kuzey İrlanda : 1909
Küba : 1359,1460,1461,2336
Kürdistan : 2019
Kürt : 1979,2019,2073,2097
Kürt Cemiyeti : 2097
Kürtçe : 2072
Kürtçü : 1945,1946,1981,1986,2017,2094,2097
Kürtçülük : 1940,1944,1963,1980,1983,1995,2089
Kütahya : 1923,2104

– L –

Lahey : 1505
Lahey Adalet Divanı : 1397,1398,1416,1479
Lâik : 1957,2073,2182,2191,2198,2199,2204-2206
Lâik Devlet : 2082

Lâiklik 1425,1997,2082,2083,2090,2121
Le Monde 1336
L'Economist du tiersS Monte Dergısı 1422
Lefkoşe 1347,1381,1456
Lenınıst 2220
Levent 1723,1735
Liberal 1516,1774,2304,2309
Lıbya 1388,1442,1449,1454,1505,1534-1536,1540, 1544,1545
Lıce 1589,1596,2144
Lısarıdes 1504
Lıu Yıu Chu 1390
Londra 1337,1427,1440,1508,1540,1906,1907, 1925,1955,1963,1981-1983,1986,2024
Lord Rabıns Raporu 1798
Lozan 1354,1817
Luns (NATO Genel Sekreteri) 1309,1329,1351, 1406,1412,1446,1447
Lübnan 2046,2334,2339
Luksemburg 1447,1814
Lutfi Bılgen (İçel) 1575,1587,1607
Lütfi Doğan (Dıyanet İşleri Başkanı) 1899,1902, 1903,1930,1950,1964,2015,2031,2055,2092, 2117,2219,2233,2234,2240,2268
Lütfi Tokoğlu (Kocaelı) 1371

– M –

M Suphı Gürsoytrak (Tabıî Uye) 1574,1585, 1620,2218,2218,2233,2237,2239,2240,2321, 2340
Macıt Zeren (Amasya) 1615,2268
Maçka 1715
Maden Tetkık Arama Enstıtüsü Genel Dırektörlüğü 2269
Magosa 1341
Magosa Lımanı 1361
Makarıos 1343,1347,1399,1411,1412,1445,1456, 1485,1504,1508,1512
Malatya 1420
Malazgırt 2038
Malıye Bakanı 1386,1501,1537-1539,2241,2242, 2247,2250
Malıye Vekâleti,(Malıye Bakanlığı) 1996, 2269, 2289,2290,2311
Malkara Müftülüğü 1980
Mamak Ortaokulu 1979
Maraş 1309,1340,1342,1354,1362,1384,1391,1420, 1445,1466,1520,1553
Maraş Bölgesı 1321
Mardın 1978
Mareşal Tıto 1386
Marksıst 2180,2189,2201,2207,2220
Marksıst-Lenınıst 2179
Marksızm 2200,2201,2206,2207
Marmara 2147,2175
Marsch, (Prof) 1792
M Asım Aksoy 1904
Mason Locaları 1622,2313-2316,2318,2319
Mason, Masonlar 1582,2313-2318
Masonluk 2313-2318
M Atıf Benderlıoğlu (Ankara) 1525,1526
MC, (Mıllıyetçı Cephe Hükumeti, Cephe Hükumeti) 1324,1385,1389,1391,1308,1410,1414,1432, 1462,1530
M Cihat Alpan (C Bşk S Uye) 2122
Meclıs Başkanı 1911,1925,2277
Medetlı 1912
Medıne 2036
Megalo Idea 1507
Mehmet Alı Arıkan (Mardın) 1346,1471,2244,2249
Mehmet Alı Erkmen 2010,2101
Mehmet Alı Önocak 2228
Mehmet Alı Pestılcı (Zonguldak) 2296
Mehmet Altınsoy 1934
Mehmet Delıgönul 1636,1637,1652
Mehmet Feyyat (Istanbul) 1548,1613
Mehmet Hazer (Kars) 1570,1571,1574,1576,1704, 1744,1851,1894,1916
Mehmet Kılıç (Gazıantep) 1368-1370,1374
Mehmet Münır Daldal (Izmır) 1431,1436
Mehmet Özgüneş (Tabıî Uye) 1566,1568-1570, 1572,1577,1613,1617,1623,1624,1626,1627,16 37,1646-1655,1658,1704,1716,1744,1746, 1776,1778,1781,1784,1788,1828,1872-1875, 1877,1878,1888,1889,1893,1894,1902,1916, 1917,1920,1924,1937,1938,1942,1943,1945, 1948,1949,1954,1961,1962,1980,1987,2021, 2023,2050,2059,2061,2063,2065,2067-2069,2079,2082,2123,2271,2274,2276,2277, 2280,2281,2296,2299,2304
Mehmet Ramazan Tuncer 2121
Mehmet Şevket Eygı 2036
Mehmet Şırındoğan (Aydın Müftüsü) 1963,1977, 1979,2018,2050,2097
Mehmet Unaldı 1704
Mekâtıb-ı Hususıye Talımatnamesı 1708,1750,1805, 1869
Mekke 1926,1963,1981,1997

Melih Cevdet 2178,2188
M Emin Bozarslan (Kulp Müftüsü) 1945,1946, 1963,1979,1980,2019,2098
Memurin Muhakemati Kanunu (Memurin Kanunu) 1966,1984,1992,2006,2108,2109,2115
Menafi Sandıkları 2282
Mersin 1994,2012,2087,2088,2144
Mersin Ikinci Ağır Ceza Mahkemesi 1994
Mescidi Aksa 1486
Mesut Yuksel 1973
Meteoroloji Genel Müdürlüğü 1687
Metin Taş (Aydın) 1616,1621,2268,2296
Metin Toker 1368,1369,1371,1373,1378,1462,1469, 1470,1472,1484,1527,1533,1537,1545,1550
Mevlana Hazretleri 2058
Misir 1379,1409,1410,1463,1518,1534,2034,2333, 2339
Michael Coroyannis 1419
Miçotakis 1535
Midway Uçak Gemisi 2322
M Ihsan Topaloğlu (Giresun) 1581
Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu 1440,1486
Millî Birlik Grubu, Millî Birlik Komitesi 1459, 1475,1477,1495,1505,1703,1758,1788,2210
Millî Birlik Hükumeti, Millî Birlik Idaresi 1805, 1871
Millî Cephe Iktidari, (MC Iktidari) 2213,2214,2216, 2237
Millî Eğitim Bakani 1494,1585,1590,1629,1630, 1632,1636,1644-1648,1650,1654,1659,1703-1705,1708,1720,1721,1748,1750-1752,1754,1755,1757,1769,1778,1823-1825,1827,1828,1839-1841,1854,1859,1871
Millî Eğitim Bakanlığı, (Maarif Bakanlığı, Maarif Vekâleti) 1583,1623,1624,1629-1632,1636, 1638,1639,1641,1643,1645,1648,1651-1653, 1659,1671-1673,1680,1689,1690,1699,1700, 1705,1707,1721,1724,1726-1728,1734,1735, 1740,1748-1753,1757,1761,1765,1767,1769, 1779,1796,1803,1807,1809,1822,1824,1838, 1840,1851,1852,1855,1860,1874,1875,1881,1883,1884,1936,1954,1979,2024,2033-2035,2046,2157
Millî Eğitim Komisyonu 1678,1808
Millî Emniyet Başkanlığı 2032
Millî Emniyet Teşkilâti 1983,1986,2020,2098
Millî Guvenlik Kurulu 1314,1360,1486,1903,1925, 2020,2041,2098,2225,2326
Millî İrade 2215,2217
Millî Kütüphane 1712
Millî Nizam Partisi 2117
Milli Savunma Bakani 1310,1357,1818
Milli Savunma Bakanlığı 1818,1869,2329
Millî Selâmet Partisi, (M S P) 1307,13421524,1553, 2316,2319
Milliyet Gazetesi 1341,1342,1349,1355,1421,1476, 1944,
Milliyetçi Çin (Taiwan), Taiwan 1313,1333,1358, 1359,1518,1546,1549
Milliyetçi Hareket Partisi 1587
Milliyetçi Öğretmenler Derneği 1981,1983
Milliyetçilik 1501,1502,1641,2056
Mimiç 1458
Misak-i Millî 1425,2056,2330
Misakı Milliyeciler 2060
M I T 1983
M I T Musteşarliği 1980,1982,2033,2039,2041, 2070
MKE 2144
M Nuri Ademoğlu (Adana) 1489
Mobil 1630
Molla Mustafa Barzani (Kürt Lideri) 1979,2019, 2039,2041,2073,2097
Montreux Anlaşması 1426
Montreux, Montrö 1321,1345,1362,1383-1385, 1411,1416,1439,1444,1467
Montreux Zirvesi, Montrö Zirvesi 1337,1398
Moskova 1337,1358,1359,1365,1392,1437,1458, 1504,1505,1511,1540,1542
Mountly Report 1477
Mozambik 1359
M Salim Hazerdağli 1704,1744,1746,1795,1796, 1822,1823,1833,1835,1836,1868,1902,1958, 1959,1986,1987, 1998,2002,2023,2122
M Şevki Özçetin 1986
M Şükran Ozkaya (Tabii Uye) 2268
Muaviye 1907,1908
Mucip Atalli (Tabii Uye) 1571,1655,1656,1916
Muhammet El Savvaf 2016,2035,2112,2121,2093
Muhammet Sürur Sabban 2036,2121
Mukaddesatçilar Derneği 1999,2084
Muradiye 1613
Musevi 2319
Mustafa Belviranli 1945
Mustafa Bozoklar (İzmir) 1585
Mustafa Cahit Türkmenoğlu 1994,1997,2015,2073, 2087
Mustafa Delivelı (Hatay) 1483

Mustafa Ernam 2139
Mustafa Fahrı Dayı (Manısa) 1373
Mustafa Gülcügil (Isparta) 1476,1490
Mustafa Güner 1973,2008,2025,2099,2100
Mustafa Kılıç 2231,2239
Mustafa Maden 2015,2093
Mustafa Tığlı (Sakarya) 1880,1960,2075,2077
Mustafa Türkmenoğlu 1944,1969,2092
Muş 1923,1991,1993,2001,2008,2103,2104,2108
Muş Müftülügü 2005
Mutkı İlçesi 2117
Muzaffer Demırtaş (Konya) 1305,1306,1472,1475, 1490,1525,1526,1616,2296
Muzaffer Şamıloğlu 2243,2249,2268
Muzaffer Yurdakuler (Tabıt Uye) 1916,2233
Münır Daldal (Izmır) 1618,1620
Müslüman Kardeşler Cemıyetı 1977,2016,2033, 2035,2091,2093,2112
Müslüman, Müslümanlar 1430,1431,1464,1535, 1536,1540,1554,1644,1785,1804,1907-1909,1913,1928,1930,1931,2038,2049,2058, 2060,2069,2073,2098,2113
Müslüman Türkler 1517
Müslümanlık 1641,1756

– N –

Nacı Cıdal (Hakkârı) 1590,2244,2249,2268
NADGE 1357
Nadır Erkende 1781
Nahıt Altan 1744,1828,1832-1835,1883
Naım Taşan (Tunceli) 2244,2249
Namık Kemal Ortaokulu 1640
Narkoy Kasabası 1969
Nasır 2019,2097
Nasranı 2056
Nasrettın Hoca 1388
NATO Bakanlar Konseyı 1428,1447,2326
NATO, (Kuzey Atlantık Ittıfakı) 1307,1310-1313, 1315,1316,1318,1319,1321,1327,1328,1330,1333,1345,1349,1352-1357,1359,1360,1381, 1383,1388,1391-1396,1405,1406,1412,1417, 1421,1423,1426-1428,1430,1431,1433, 1434,1437,1438,1440,1446,1447,1453,1457, 1458,1460,1469,1470,1473,1477,1480,1482-1484,1497,1503-1505,1510,1511,1516,1517, 1519,1523,1528,1539,1540,1546,1549,1551, 1552,1558,1620,1622,2312,2321-2327,2329, 2330,2332-2334,2336-2340
NATO Sözleşmesı 2326
Nazım Inebeylı (Sınop) 2211,2212
Necatı Çorçıoğlu (Konya Yüksek Islâm Enstitüsü Başmuavını) 2016,2074,2093
Necatı Kavut 1968
Necatı Sönmezer (Bergama Müftüsü) 1923,2002, 2003,2029,2030,2104,2113
Necdet Yücer (Çorum) 2009,2100
Necıp Mırkelamoğlu (Izmır) 1583,1744,1795,1938, 2049,2050,2070
Necıp Seyhan (Hâkkarı) 1962,1986,2020,2021,2051
Necmeddın Özdemıroğlu 1976,1977
Necmettın Erbakan (MSP Genel Başkanı) 1382, 1523,1529,1531,1533
Nejat Sarlıcalı (Balıkesır) 1555,1582,1607
Neo-Babtıst 1803
Nermın Abadan Unat (C Bşk S Uye) 1424,1451
Neşet Tanrıdağ (Yozgat) · 1970
Neşet Yurdagül 1944,1945,2012,2088
Nevşehır 1905,1969,1994,2086
Nevzat Yalçıntaş 2228,2229,2234,2237,2239
New York 1309,1338,1339,1358,1439,1453,1467, 1480,1486,1495,1505,1542,1553
New York Times Gazetesı 1358,1546
News Week Dergısı 1336,1361
Nıjerya 1454
Nıkos Samson 1320
Nımıta Uçak Gemısı 2322
Nımıtz 1386
Nısan Toksarı 1977,1978,1996,1997,2040
Nışantaşı 1731
Nıyazı Berkes 2056
Nıyazı Unsal (Erzıncan) 1588,1592,1595,1600, 1609,1611,1617
Norşın 2040
Norveç 1337,1395,1434,1458
Nur Neşrıyatı 2091
Nurcular, Nurcu 1952,1994,1995,1999,2012,2014, 2015,2017,2034,2043,2074,2084,2086-2088,2091,2093,2094,2112,2118
Nurculuk, 1907,1932,1945,1963,1981-1983,1986, 2016,2026,2087,2088,2094,2118,2119,2121
Nurettın Akyurt (Malatya) 1587,1954,1955
Nurhan Artemız 2296
Nurı Demırel 1986
Nusret Karcıoğlu 1874
Nüket Atlıhan 1922,1991,2000,2002,2005,2006, 2047,2103-2105,2108,2110

- O -
OECD, (İktısadı Kalkınma ve İşbirliği Orgütü) 1388,1442,1501,1509,1536,1559
Ohın Köyü 2117
OPEC 1442,1517,1535
Oral Karaosmanoğlu (Manısa) 1305,1515,2233
Orhan Akça (Kütahya) 1948,1951
Orhan Çalış 1305
Orhan Dengız 1874
Orhan Kor (İzmır) 1821,1872,1873
Orhan Tuğrul 1565
Orta Akdenız 1428
Orta Anadolu 2037
Orta Doğu 1311,1354-1356,1360,1362,1363,1403, 1426,1429,1439,1454,1458,1516,1517,1539, 1547,1549,1554,1555,1557,1559,1954,1972, 1984,2322,2323,2339
Orta Doğu Teknık Unıversıtesı 1631,1632,1635, 1636,1639,1679,1694,1695,1782,1793,1801, 1863,2147,2155,2157,2174
Ortak Savunma Anlaşması 1529
Osman Albayrak 2139
Osman Gök 1980
Osman Köksal 1986,1897,1986,19871998,2002
Osman Nurı Canpolat (Konya) 1869,2296
Osman Sahıoğlu (Sakarya) 1744,1762,1795,2063, 2064,2076
Osmanelı 1947
Osmanlı Imparatorluğu, (Osmanlı Devletı) 1493, 1927,2282,2304
Osmanlı,Osmanlılar 1426,1475
Oya Tanıl 1781

- O -
Ó Lütfi Bozcalı (İzmır) 1657,1658,1814
Ömer Nacı Bozkurt (Gümüşhane) 1305
Ömer Ucuzal (Eskışehır) 13031305,1306,1329, 1372,1375,1442,1471,1472,1476,1483,1489, 1515,1525,1526,1548,1551,1555,1585,1615, 1795,1836,1942,2213,2246,2319,2320
Örfi İdare 2123,2124
Özel Öğretım Kurumları Genel Müdürlüğü, (Özel Okullar Genel Mudurluğu) 1726,1847,1852
Özel Öğretım Kurumları Kanunu, (Özel Okullar Kanunu, Özel Yüksekokullar Kanunu) 1623, 1639,1675,1687,1699,1720,1724,1732,1735, 1736,1769,1824,1826,1851
Özer Derbıl (C Bşk S Uye) 1585

- P -
Pakıstan 1342,1424,1545,1547,1551,1555,1558, 1589
Pakıstan Islâm Partısı 2016,2093
Pallmall Kulübü 1355
Paris 1310,1350,1398
Paris Anlaşması 1550
Paris Match 1359
Parlamenter Demokrası 1440,2203
Parlamento, (Türk Parlâmentosu) 1306,1317,1318, 1326,1329,1337-1339,1341,1350,1357,1363, 1364,1366,1524,1525,1555,1556,1559,1566, 1657,1750,1751,1753,1779,1787,1832,1857, 1861,1874,1875,1878,1879,1896,1923,2046, 2056,2072,2080,2124,2217
Pekın 1391,1458
Persler 1419
Peygamber 1908
Pırınçlık 2326
Podgorıı 1484
Polatlı 1643,1786
Polonya 1541,2289
Portekız 1310,1319,1352,1401,1447,1457,1547
Potsdam Konferansı 1426
Prag 1458
Pravda Gazetesı 1540
Presbıteryen Kılısesı 1803
PTT 2145
PTT Genel Müdürü 1598

- R -
Rabat 1458,1486
Rabıtatül Alemül Islâm Cemıyetı 1955,1963,1981, 1982,1986,1997,1998,2035,2055,2095,2113, 2120,2121
Rahmı Arıkan (Bolu) 1637,1657,1658,1622,1630, ,1766
Rahmı Idel 1874
Rahmı Özer (Teftiş Kurulu Başkanı) 1922,1923, 1944,1945,1951,1970,1971,1980,1984,1991, 2000,2001,2005,2007,2015,2029,2043,2059, 2089,2090,2093,2103,2104,2108,2110
Raıf Erış (Balıkesır) 1515,2177,2202,2208,2233
Rallıs (Yunan Dışişleri Bakanı) 1351,1352,1379, 1444,1467
Rasım Yıldız 1970
Rauf Denktaş (Kıbrıs Türk Federe Devletı Başkanı) 1308,1320,1339,1340,1342,1349,1366,1381, 1384,1391,1399,1411,1412,14351445,1446, 1456,1466,1485

Rauf Yıldırım 1951
Ray Ewing (ABD Dışişleri Bakanlığı Güney Avrupa Dairesi Başkanı) 2327
RCD 1547,1551
Recai Kocaman (Artvin) 1596,2244,2249,2250, 2320
Recai Kutan 2145,2148,2158,2160,213,2176
Refet Aksoyoğlu 1916
Refet Rendeci (Samsun) 1368-1370,1375,1376
Refet Sezgin 1934,1941,1991,1993,1995,2012, 2017,2018,2020,2088,2089,2095,2096,2098, 2099,2103
Refik Erduran 1349
Refik Tulga (Orgeneral) 2338
Refik Ulusoy (Manisa) 1657,1658,1622
Reji İdaresi 1475
Resmî Gazete 1893,1921,1976,1990,1991,2102,2104, 2111,2120,2047,2144,2146,2147,2156,2173, 2174,2180,2181,2183,2190,2192,2236,2286
Reşat Oğuz (Irak Kültür Ataşesi) 2016,2035,2074, 2093,2112
Reşat Tardu 1629,1630
Reyhan Babacan 2005
Rıfat Özdeş (Kocaeli) 1566
Rıza Akgün (Kahramanmaraş) 2268
Rıza Işıtan (Samsun) 1938
Richardson (Dışişleri Bakan Yrd) 1558
Rıfat Dinçer 1947
Rıfat Oçten (Sivas) 1566
Rıfat Öztürkçine (İstanbul) 1784,1795,1855,2075
Robert Kolej 1843,1860
Robert Schoultz, (Tuğamiral, ABD 6 Filosu 2 Uçak Gemisi Grubu Komutanı) 2339
Roj Jenkins 1351
Roma Andlaşması 1353,1481,1530,1533
Romanya 1319,1337,1405,1453,1457,1484
Ronald Spiers (Amerikan Büyükelçisi) 2324
Rum, Rumlar 1315,1320,1324,1336,1340-1342, 1348-1350,1361,1362,1384,1387,1391,1411, 1412,1418,1419,1434-1436,1445,1456,1466, 1485,1504,1509,1511,1520,1552,1554
Rum Toplumu 1411
Rumca 1418
Rus Devleti 2318
Ruslar,Rus 1384,1395,1461,1468,1497
Rusya 2135,2336
Rüstem Kocadurmuşoğlu 1978,1979, 1997,2040

– S –

Sabah Gazetesi 1911
Sabahattin Savcı 1473,1527
Sadettin Demirayak (Aydın) 1547,2296
Sadıklar (Merkez Bankasının Guvernörü) 1319
Sadi Koçaş (C Bşk S Uye) 1568,1570
Sadrettin Yüksem 2019,2097
Safa Reisoğlu (C Bşk S Uye) 1424,2297
Safa Yalçuk (Eskişehir) 1572,1619
Sağlık Bakanlığı 1884
Sağmalcılar 1574,1575
Saint Plus-Cherie 1799
Sait Mehmetoğlu (Mardin) 2122-2124
Sait Özdemir 1945
Sait Ramazan, (Dr) 2016,2035,2093,2112
Sakarya 2038,2147
Salih Özcan 2036,2121
Salih Tanyeri (Gaziantep) 1591,1601,1986,1987, 1998,2002,2122
Salih Tuncer 2014,2091
Salih Türkmen (Ağrı) 1820,1948
Salim Hazerdağlı 2050,2060-2063,2066-2068,2075
SALT 1460
Sami Küçük (Tabii Uye) 1471,1511,1916
Sami Turan (Kayseri) 1584,1657,1658,1791,1819, 2177,2178,2185,2195
Samsun 2253
Sanayi Bakanlığı 2289
Sanayi ve Maadın Bankası 2282
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 1598,1609,2269
Sarız 1969
Sason Müftülüğü 1980
Savunma ve İşbirliği Anlaşması 1474
Sayıştay 1937,1940,1964,2045,2123,2127,2128, 2130,2131,2136-2138,2158,2159,2286,2296, 2309,2312
Schefreld Caryell 1422
Schults (6 Filo Kumandanı) 1428
Schweiker (Senatör) 1334,1383
Sedat Çumralı (Konya) 1569,1654,1657,1658,1763
Seferihisar 1904,1945,1966,1967,1973,1984
Seferihisar Müftülüğü 1980,2100,2120
Selahattin Acar (Ordu) 1923,1924
Selahattin Çolakoğlu (Hesapları İnceleme Komisyonu Başkanı) 1376,1468,1472,1476,1495,1515
Selahattin Özgur (Tabii Uye) 1396,1623,1625,1916
Selâmet Turizm ve Nakliyat Kol Şti 1978
Sen Jozef 1799
Senato Başkanı 1644,1645,1925,1911,2046
Senato Dışişleri Komisyonu 1486

Seyhan 1460
Seyyit Kutup 2016,2035,2093,2112
Sezai Okan 1916
Sezai Orkunt (Amiral) 2338
Shell 1630
Sıkıyönetim Kanunu 2119
Sınai ve Kalkınma Bankası Genel Müdürlüğü 2269
Sırrı Atalay (Kars) 1577,1588,1594,1595,1596, 1602,2211-2213,2241,2243-2247,2249-2251
Sırrı Turanlı (Adıyaman) 1986,2123,2124
Sıtkı Yırcalı 2139
Siirt 2032,2116,2117,2120
Silivri 1643,1653
Simel Şirketi 1573
Simonet (Belçika Dışişleri Bakanı) 1385
Sin Camii 2120
Sinop 2054,2326
Sirilanka 1457
Sivas 1420,1642,2019,2097
Sivas Kongresi 2038
Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanlığı 2270
Siyonist 1516
Siyonizm 2313-2315,2317,2318
Sofya 1452
Solmaz Belül (İstanbul) 1334,2081,2122
Somali 1488
Son Havadis Gazetesi 1957
Sorbon 1810,1812
Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2270
Sosyal Hukuk Devleti 1810,2073
Sosyal Sigortalar Kurumu 1580
Sosyalist Blok 1421
Sosyalist Enternasyonal 1319,1393,1504
Sosyalist, sosyalistler 1319,1392,1499,1500,1504, 1505,1516,1523,1541,1774,2180,2189,2287, 2304
Sosyalizm 1359,1501,1556,2056,2179,2180,2188, 2219,2220
South China Morning Post Gazetesi 1390
Sovyet Bloku 1359
Sovyetler Birliği, Sovyetler Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, (Sovyet, Sovyet Rusya, Rusya, Sovyetler, S S C B) 1313,1319,1344,1357-1360, 1379,1386,1387,1392,1395,1401,1404,1413, 1414,1420,1423,1424,1426,1428,1437,1451, 1452,1456,1458,1460,1461,1470,1483,1488, 1497,1499,1501,1504,1518,1528,1529,1540, 1546,1547,1556-1559,2059,2060,2288, 2309,2325,2327, 2333,2334,2339
Söğüt İlçesi 1912,1948
Stalin 1426
Standing Group (Daimi Grup) 1313
Stanfort 1840
State Department 1340
Suat Yıldırım 1945
Sudan 1454,1536
Sungurlu Kazası 1956
Suphi Batur (Sinop) 1565
Suphi Karaman 1986,1987,1998,2002,2122
Suriye 1379,1405,1547,1550,2036
Susuz 1969
Suudi Arabistan 1342,1410,1536,1545,1557,1906, 2035,2046,2121
Suleyman Akka 1996
Süleyman Aşıkkaya (Müftü) 1979,1980,2040
Süleyman Demirel, (Demirel) 1331,1346,1382, 1391,1392,1442,1457,1486,1492,1505,1509, 1529,1530,1548,1577,1782,1785,1885,1895, 1914,2018,2031,2034,2047,2096,2213,2237, 2322,2323,2325,2327
Süleyman Nafiz Bey 2060
Süleymancı 1932
Suleymancılık 1907,1963,1981,2073
Sünni 1909,1956
Süreyya Öner (Siirt) 2244,2282
Süveyş Kanalı 1488

– Ş –

Şaban Demirdağ (Samsun) 1371
Şaban Karataş 2228-2231,2235-2237,2239
Şansölye Schmith 1380
Şarköy Müftülüğü 1980
Şebip Karamullaoğlu (Bursa) 1614,1621,2233
Şehit Oral 2015,2093
Şehmuz Alkaç 1930
Şehmuz Alpaslan 2032
Şekerbank 1621,2270
Şellefyan 1483
Şemsülmekâtip 1799
Şerafettin Keskin (Müfettiş) 1979,1980,1996,2040
Şerafettin Paker (Antalya) 2268
Şeref Kayalar (Bursa) 1586,1654,1719,1763,1822, 1823,1959,1960,2139,2177,2196,2202
Şeriat 2069,2070,2095,2113
Şeriatçılık 2200,2206
Şerif Tüten (C Bşk S Uye) 2139,2233
Şevket Akyürek (İstanbul) 1581
Şevket Köksal (Ordu) 1574
Şeyh Said Isyanı 2019,2097
Şeyh Taha 2040

Şinası Orel 1559
Şişli Terakki 1799
Şupeter 1813
Şûrayı Devlet (Bkz Danıştay)
Şükran Ozkaya (Tabıl Uye) 1573,1916

– T –

Tahran 1506,1547
Tahran Büyukelçiliği 2321
Tahran Hukumeti 2325
Taıwan Hükümeti 2340
Taksım Cumhuriyet Alanı, (Taksım Meydanı) 1608, 2279
Talât Doğan (Rıze) 1544,1548,1549,1551,1611, 1612
Talât Oran (Bilecik) 1565
Talıp Ozdolay (İçel) 1587
Tapu ve Kadastro Genel Mudürlüğu 1953
Tarafsızlar Bloku 1315
TARIŞ 1620
Tarsus 1607,1978,2053
TASS Ajansı 1359
Tatvan 2116
T C Zıraat Bankası Genel Müdürlüğu 1609 2269, 2282
Tebrız 1360
Tekın Arıburun 1704,1744,1795
Tekırdağ 1979,1980,1985,1986,1996,2018,2019, 2039,2040,2097
Tekırdağ Valiliği 2019,2097
T Emlâk Kredı Bankası Genel Müdürlüğu 2269
Teokratık 2200,2206
Terrible Turk (Muthış Türk) 1511
Tevfik Ersen 1972,2013,2091
Tevfik Fıkret Lısesı 1578
Tevhıdı Tedrısat Kanunu 1936,1954
Tevrat 2317,2319
T Garantı Bankası 2270
T Halk Bankası Genel müdürlüğü 2269
The Associated Press 2323
The Financial Times 1317,1433
The Middle East 1427
Thedor Herzl 1516
Tıcanılık 1907
Tıcaret Bakanı 1437,1815,2045
Tıcaret Bakanlığı 1972,2269
Tıllo 2031,2117
Time Dergısı 1352
TKİ Şark Lınyıtlerı Aşkale İşletmesı 1612
Tom Reston (A B D Dışişleri Halkla Ilişkiler Bakan Yardımcısı) 1309,1340
Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü 2269
Toprak ve Tarım Reformu Musteşarlığı 1586
Toprak ve Tarım Reformu Yasası 2268
Topsarı 2054
TOB-DER 1614
Trablus, Trablusgarp 1458,1535,1553,1545,1550
Trabzon 1506,2338
Trakya 1379,2037,2147,2175
TRT Ankara Televızyonu 1574
TRT Genel Müdürlüğü 1547,1576,1584,1586,1592, 1622,2177,2178,2181,2184-2187,2190, 2193,2195,2214,2218,2219,2221,2224,2226-2239
TRT Genel Müdürü 2179,2180,2189,2190,2192, 2194,2213,2218,2226,2232
TRT Kanunu (Yasası) 2214,2181,2182,2185,2190, 2191,2196,2198,2202,2204,2215,2220,2223, 2224,2227,2230,2234
Truman Doktrını 1426
T Şeker Fabrıkaları Genel Müdürlüğü 2269
Tunus 2017,2056,2096
Tunuslu Hayrettin Paşa 1645
Turan Tanın 1640,1776
Turgut Cebe (Ankara) 1570,1585,1821
Turgut Göle (Kars) 1565
Turızm Bakanı 1367
TUSLOG 2329
Tutak 1979,1980,1985,1986,2039
Tutak Savcılığı 2040
Tuzla 2003,2106
Türk Ceza Kanunu, (T C K , Ceza Kanunu) 1750, 1966,1980,1984,1992,1994,1996,2006,2087, 2108,2109,2115,2117-2120,2200,2206,2228
Türk Devletı 1304,2060,2070,2198,2204,2336
Turk Eğıtım Derneği 1817
Türk Hava Yolları, THY 1574,1617,1995,2035, 2046,2047,2068,2134,2142
Turk Hükümetı 2331,2332,2334,2335
Türk Lırası 2127,2130
Türk Millî Istıhbaratı 1361
Türk Ocağı 1933,1982,1999,2084
Türk Ordusu 1436,1466,1559,1979,2073,2323
Türk Parlamentosu 1341
Türk Sanayı ve Iş Adamları Derneği 2270
Türk Silâhlı Kuvvetlerı 1320,1450,2041,2323,2330, 2334,2337

Türk Ticaret Bankası : 2270
Türk Toplumu : 1321,1324,1349
Türk, Türk Milleti (Türkler, Türk Ulusu) : 1304, 1306-1310,1314-1318,1320,1321,1327-1330,1332,1336,1337,1339-1343,1345-1347,1349,1353,1358,1361,1362,1366,1367, 1381-1384,1386-1388,1391,1392,1397, 1398,1400,1401,1404,1406,1407,1411,1412, 1414,1417-1419,1421,1422,1425,1429,1432-1439,1441,1443,1446,1448-1451,1453,1455-1458,1465-1468,1473-1475,1478-1480,1487, 1492,1493,1502,1503,1506-1509,1512,1516, 1519-1522,1528,1530,1535,1536,1544,1545, 1547,1551-1555,1559,1604,1645,1707,1716, 1745,1746,1752,1753,1755,1757,1758,1761, 1765,1789,1794,1804,1807,1809,1811,1812, 1814,1819,1838,1839,1841,1851,1852,1854, 1856,1859,1861-1864,1871,1874,1876, 1180,1882,1886,1894,1896,1897,1908,1915, 1916,1920,1926-1928,1932,1958,1972,1977, 1983,2016,2019,2032,2034,2035,2040,2041, 2049,2053,2056,2058,2060,2073,2074,2082, 2093,2097,2098,2112,2147,2174,2179,2188, 2189,2198,2199,2204,2205,2217,2220,2223, 2234,2279,2321,2323-2325,2329-2331,2334-2339
Türkçe : 1418,1419,1484,1490,1643,1653,1654, 1799,2016,2019,2034-2036,2043,2093,2097, 2112,2156
Türkeli : 1980
Türkeş : 1529,2213,2237
Türkiye : 1303,1307,1308,1310,1312-1316,2317, 1319,1321,1323,1324,1327-1332,1334-1340, 1342,1343,1345,1347,1349-1353,1355-1358, 1360,1362,1363,1365-1368,1379-1385,1387-1390,1392-1398,1400-1403,1406,1407,1409-1455,1466,1467,1469,1482,1486-1488,1492, 1494,1497,1498,1500-1507,1509-1523,1528-1530,1532-1535,1537,1539-1543,1546-1560, 1572,1588,1620,1622,1628,1641,1646,1647, 1649,1650,1653,1708,1731,1736-1740,1744, 1745,1747,1750,1753,1755-1758,1760,1761, 1765,1789,1790,1792,1793,1796,1797,1799, 1801,1802,1804-1806,1809,1811,1814, 1816,1818,1829,1835,1837,1856,1858,1861, 1862,1881,1882,1899,1906-1909,1914,1918, 1927,1931,1950,1954,1957,1958,1977,1982, 1986,1997,2021,2023,2029,2031,2032,2034-2040,2050-2055,2059,2061,2062,2069, 2070,2072-2074,2079,2095,2117,2120, 2144,2149-2156,2179,2180,2188,2189,2201, 2206-2208,2216,2218-2225,2230,2234,2237, 2239,2240,2243,2248,2253,2254,2256,2258, 2259,2262-2264,2267,2317,2319,2321-2331, 2333-2340
Türkiye Bankalar Birliği : 2269
Türkiye Büyük Millet Meclisi, (Türk Meclisi, Meclis, TBMM, Millet Meclisi) : 1306,1317,1322, 1339,1417,1439-1441,1465,1467,1469,1482, 1486,1505,1506,1523,1525,1559,1629,1641, 1711,1786,1791,1792,1800,1833,1867,1888, 1896,1902,1909,2023,2031,2037,2047,2048, 2071,2080,2083,2148,2180,2182-2184, 2189,2191,2192,2194,2197,2203,2213,2225-2227,2237,2271,2274,2277,2283,2285-2287,2290,2291,2294,2297,2302,2203,2205-2308,2311,2323,2326,2329,2335,2336,2340
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (Merkez Bankası) : 1442,1959
Türkiye Cumhuriyeti : 1307,1310,1314,1345,1404, 1493,1544,1549,1571,1706,1778,1839,2025, 2047,2049,2056,2200,2340,2334
Türkiye Cumhuriyeti Devleti, (Türkiye Devleti, Türk Devleti) : 1341,1493,1814
Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, (Türk Hükümeti, T.C. Hükümeti) : 1311,1316,1321,1336,1337, 1344,1350,1355,1356,1386,1417,1422,1424, 1434,1443-1445,1455-1457,1466,1487,1536, 1546,1549,1553,1559,1926,1927,2039
Türkiye Din Görevlileri Federasyonu : 2018,2039, 2097
Türkiye Elektrik Kurumu Genel Müdürlüğü : 2269
Türkiye İş Bankası : 1947
Türkiye İş Bankası Genel Müdürlüğü : 2269
Türkiye İşçi Partisi, (T.İ.P) : 1979,2179,2180,2188-2190,2219,2220
Türkiye Kalkınma Vakfı : 2270
Türkiye Özel Yüksek Öğretim Kurumları Derneği : 1824
Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, (T.R.T.) : 2182, 2183,2187,2188,2191,2193,2195,2197-2199,2201-2206-2208,2216,2218-2225,2230-2234,2237,2239,2240
Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi : 2180,2190,2220
Türkiye'yi Yükseltme Cemiyeti : 2319
T. Vakıflar Bankası Genel Müdürlüğü : 2269

– U –
Uğur Alacakaptan (Ankara) 1526
Ulaştırma Bakanı 2046
Ulaştırma Bakanlığı 2134,2140,2143,2269
Ulupınar 1947
Ulus Gazetesi 1956,1993
Ulusal Birlik Partisi 1320,1435
Ulusal Kurtuluş Savaşı 1414
Uluslararası Adalet Divanı 1411
Umut Gazetesi 1437
Urfa 2068,2116
Uşak 2029
Uşak Müftülüğü 1962,1970,1971,1984
Uzakdoğu 1313,1431,1455,1546

– Ü –
Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 2133,2135,2140
Üçüncü Dünya Ülkeleri 1400,1421
Ülkü Ocakları 1329
Üniversiteler Kanunu 1637,1657,1801,1802,1839, 1887
Ürdün 1977,2036
Ürgüplü 1895

– V –
Vahdettin Karaçorlu 1945
Vaiz Fethullah 2003,2106
Vakıflar Genel Müdürlüğü 1953,2016
Van 1613,1994,2012,2087,2088,2116,2117,2120, 2126,2127,2129,2144
Van Depremi 2131
Vance (A B D Dışişleri Bakanı) 1381,1383-1385
Varşova 1458
Varşova Paktı 1319,1351,1357,1470,1484
Varto 2126,2129
Vatan Cephesi 1494
Vedat Dalokay 1415
Vefa Poyraz (Istanbul) 2296
Veli Uyar (Yozgat) 1465
Venizelos 1354,1426
Victor Hugo 1419
Vietnam 1546,1547,1549
Viyana 1337,1362,1371,1386,1398,1407,1416, 1444,1467,1485,1535,1544,1894,1932,2053, 2324
Viyana Kongresi 1338
Viyana Surları 1931,1933

– W –
Waıman 1361
Walter Lippmann 1349
Warren Christopher (ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı) 1444
Washington 1309,1337,1340,1357,1358,1383,1386, 1391,1392,1395,1411,1423,1439,1446,1461, 1466,1471,1504
1505,1537,1538,1540,1549
Washington Post Gazetesi 1538
West 1386
Winterstein (Prof) 1792

– Y –
Yahudi, Yahudiler 1529,1546,2316
Yakın Doğu 1539
Yale 1840
Yapı ve Kredi Bankası Genel Müdürlüğü 2269
Yargıtay 2229
Yassıada 1477
Yaşar Gökten 1922,1992,2000,2002,2005,2011, 2012,2087,2088,2103,2105,2108
Yaşar Tunagür 1572,1577,1622,1890-1895,1898, 1900,1901,1903-1906,1908,1910-1926,1929, 1933,1935,1936,1940,1941,1943-1948,1950-1952,1954,1956,1961-1964,1966-1977,1979, 1981-2005,2008-2039,2042-2048,2053-2055, 2057,2059,2062,2066,2068-2075,2081-2124
Yedinci Amerikan Filosu 2322
Yedinci Millî Eğitim Şurası 1789
Yemen 1518
Yeni Istanbul Gazetesi 2058
Yenidelhi 1544
Yeşilköy Hava Limanı 1506
Yezit 1908
Yıldız 1514,1556,1567
Yıldız Porselen Fabrikası 2282
Yıldız Teknik Okulu 1726,1728
Yıldız Yüksek Okulu 1801
Yiğit Köker (Ankara) 1369-1372,1374,1376,1570, 1574,1576,1580,1583,1589,1590,2177,2202
Yugoslavya 1337,1387,1455,1458,1468,1528,1553, 1558,2288
Yunan, Yunanlılar 1310,1320,1324,1353,1379, 1382-1384,1439,1443,1478-1480,1485,1504, 1510,1512,1519
Yunanistan 1309,1312,1316,1319,1321,1324,1331, 1338,1341,1393,1396-1401,1406,1411-

1413,1416,1418,1428,1429,1431,1435,1436, 1438,1441,1444-1447,1449,1450,1459,1466, 1467,1474,1478-1480,1482,1483,1485, 1505,1507-1512,1516,1518-1520,1532-1535,1544,1549,1550,1559,2036,2334,2339
Yusuf Aslan : 2178,2187,2188,2219
Yusuf Çetin (Adıyaman) : 1356,1484,1542,2233
Yusuf Danışman : 2000
Yusuf Ziya Ortaç : 1956
Yusuf Ziya Yücegönül : 1904,1945,1952,1962,1966, 1967,1973,1984,2009,2028,2100
Yüksek Denetleme Kurulu : 2285-2287,2290,2296
Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü : 2033
Yüksel Ülken : 1756
Yükseliş Mühendislik Okulu : 1885

– Z –

Zafer Gazetesi : 1957
Zafer Mühendislik Okulu (Zafer Mühendislik Özel Okulu, Zafer Mimarlık Okulu) : 1846,1876, 1885
Zerrin Tüzün (C.Bşk.S.Ü) : 1567,1656-1658,1744, 1773,1795,1819,1841,1845,1876,1886,1916
Zeynep Hanım Konağı : 1797
Zihni Betil (Tokat) : 2176
Ziya Boyacıgil : 1973
Ziya Gökalp Mülayim (Samsun) : 1408,1462,1472, 1495
Ziya Müezzinoğlu (Kayseri) : 1386,1435,1597,1606, 2244,2249
Ziya Yoncagül (Karşıyaka Müftüsü) : 2120
Zonguldak : 1783
Zübeyde Hanım : 2056
Zülfi Doğan : 1970
Zülfikâr Ali Butto : 1424
Zürih : 1508